6. INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

CONFERENCE PROCEEDINGS BOOK

October 25 -28, 2024 Paris / FRANCE

EDITORS

Dr. Esra BİLİCİ
Dr. Seyithan SEYDOŞOĞLU

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

ISPEC Publishing House

Institution of Economic Development and Social Researches

All rights of this book belongs to ISPEC Publishing House. Without permission of the publisher, can't be duplicate or copied. Authors of chapters are responsible both ethically and juridically.

(The Licence Number of Publicator:

2014/31220) Gölbaşı, Adıyaman Province,

TÜRKİYE

TÜRKİYE TR: +90 342 606 06 75 USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

Copyright © 2023 by İKSAD publishing house All rights reserved

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

October 25-28, 2024 / Paris, France

PROCEEDINGS BOOK
(Abstracts & Full Texts)

EDITOR

Dr. Esra BİLİCİ

Cover Design: Arzu ALTUNTAŞ

ISBN: 978-625-367-943-9

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.14198679

ISSUED: November 21, 2024

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

EVALUATION PROCESS and POLICIES

All applications have undergone double blind peer review process. In addition, each paper was accepted and the process of publishing in the book was carried out through editorial oversight. The published papers were presented and discussed at the meeting.

Full texts and abstracts published in accordance with the Symposium Policy have been prepared in accordance with ethical rules and APA standards. Authors of all papers are both ethically and legally responsible.

PARTICIPANTS COUNTRIES

Türkiye, Albania, Algeria, Azerbaijan, Bangladesh, Bulgaria, Ethiopia, Georgia, India, Indonesia, Iran, Kazakhstan, Malaysia, Morocco, Nigeria, Pakistan, Philippines, Saudi Arabia, Slovenia, Sri Lanka, Uganda, Ukraine

TOTAL ACCEPTED ARTICLES: 306

The Number of Accepted Papers from Türkiye: 124
The Number of Accepted Full Papers from Other Countries: 139
The Number of Total Papers: 263

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

CHAIRPERSONS OF THE ORGANIZING BOARD

Dr. Esra BİLİCİ

Uşak Üniversitesi

Assoc. Prof. Dr. Seyithan SEYDOŞOĞLU

Siirt Üniversitesi

SYMPOSIUM COORDINATORS

- **Assoc. Prof. Dr. Seyithan SEYDOŞOĞLU**
- Siirt Üniversitesi

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

ORGANIZING BOARD

Prof. Dr. Pınar AYVAZOĞLU - Kırıkkale Üniversitesi
Prof. Mohammed RAMMAL (Saint Joseph University-UNITED STATES OF AMERICA)
Prof. Dr. Anderi JEAN (Gas Petrolium University of Romania-ROMANIA)
Prof. Dr. Adel Salah KHATTAB (Tanta University, Tanta, Egypt)
Doç. Dr. Nurhan KESKİN - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Şeyda ÇAVUŞOĞLU - Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Gülşah ÇALIŞKAN KOÇ - Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Senem AKKOÇ - Süleyman Demirel Üniversitesi
Doç. Dr. Džana RAHİMİĆ RAMİĆ - University of Sarajevo
Doç. Dr. Meryem KARAAZİZ - Yakın Doğu Üniversitesi
Doç. Dr. Ayşen Melda ÇOLAK- Uşak Üniversitesi
Doç. Dr. Kübra YAZICI - Yozgat Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ertem AKBEL - Uşak Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Gamze Sevri EKREN AŞICI - Aydın Adnan menderes Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Yeter ÇİLESİZ – Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi
Öğr. Gör. Dr. Nazangül ÜNAL - Uşak Üniversitesi
Dr. Ayça AKÇA UÇKUN - Zeytincilik Araştırma Enstitüsü
Dr. Shah Fahad (University of Haripur, Department of Agronomy, Haripur-PAKISTAN)
Dr. Saddam Hussain (University of Agriculture, Faculty of Agriculture, Department of Agronomy, Faisalabad-PAKISTAN)
Dr. Nabeel Khan Niazi (University of Agriculture, Faculty of Agriculture, Institute of Soil and Environmental Sciences, Faisalabad-PAKISTAN)
Dr. Jasjit SİNGH (LUND University, SWEDISH)
M.Sc. Setyo Budi Kurniawan (Universiti Kebangsaan Malaysia, Faculty of Engineering & Built Environment, MALAYSIA)
Dr. Usman Ghani, PhD (Institute of Management Sciences Peshawar-PAKISTAN)
Dr. Katarzyna Czech, PhD (Warsaw University of Life Sciences-POLAND)
Dr. Yuriy Danko, PhD (Sumy National Agrarian University-UKRAINE)
Dr. Olena Melnyk, PhD (Sumy National Agrarian University-UKRAINE)Dr. Ristina Siti Sundari (Tasikmalaya University-INDONESIA).
Dr. Rana Nadeem Abbas (University of Agriculture, Faculty of Agriculture, Department of Agronomy, Faisalabad-PAKISTAN)
Dr. Michal Wojtaszek, PhD- (Warsaw University of Life Sciences-POLAND)
Dr. Maral Jamalova, PhD (Szent İstvan University-HUNGARY)
Dr. Pooja BOHRA (ICAR-Central Island Agricultural Research Institute, INDIAN)
Öğr. Gör. Dr. Süleyman HACISALİHOĞLU - Uşak Üniversitesi
Öğr. Gör. Salih SEZER - Uşak Üniversitesi
Öğr. Gör. Mustafa ATALAN - Uşak Üniversitesi
Öğr. Gör. İrem BAYAR - Selçuk Üniversitesi

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

SCIENCE AND ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Yusuf SERT - Bozok Üniversitesi
Doç. Dr. Ayhan DAĞDEVİREN - Çankırı Karatekin Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Ümit YAŞAR - Ardahan Üniversitesi
Öğr. Gör. Leman ÜSTÜNDAĞ - Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Öğr. Gör. Maşallah SİNCAR - Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Dr. Muhammad Rizwan Tariq - University of the Punjab
Dr. Lamia Berkane - University of El Oued
Dr. Chikha Maria - University of El Oued
Dr. Said Azerblou - University Hassan II of Casablanca
Dr. Ajayi, Olayemi T. - Lead City University
Dr. Mahima Kasaudhan - Durgesh Nandini School

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

October 25-28, 2024 / Paris, France

SYMPOSIUM SCHEDULE

6th INTERNATIONAL CONGRESS ON CONTEMPORARY SCIENTIFIC RESEARCH

October 25-28, 2024 / Paris, France

Congress Program

Face-to-face and Online

Önemli, Dikkatle Okuyunuz Lütfen

- ✓ Kongremizde Yazım Kurallarına uygun gönderilmiş ve bilim kurulundan geçen bildiriler için online (video konferans sistemi üzerinden) sunum imkanı sağlanmıştır.
- ✓ Online sunum yapabilmek için **https://zoom.us/join** sitesi üzerinden giriş yaparak "Meeting ID or Personal Link Name" yerine ID numarasını girerek oturuma katılabilirsiniz.
- ✓ Zoom uygulaması ücretsizdir ve hesap oluşturmaya gerek yoktur.
- ✓ Zoom uygulaması kaydolmadan kullanılabilir.
- ✓ Uygulama tablet, telefon ve PC'lerde çalışıyor.
- ✓ Her oturumdaki sunucular, sunum saatinden 5 dk öncesinde oturuma bağlanmış olmaları gerekmektedir.
- ✓ Tüm kongre katılımcıları canlı bağlanarak tüm oturumları dinleyebilir.
- ✓ Moderatör – oturumdaki sunum ve bilimsel tartışma (soru-cevap) kısmından sorumludur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler- TEKNİK BİLGİLER

- ✓ Bilgisayarınızda mikrofon olduğuna ve çalıştığına emin olun.
- ✓ Zoom'da ekran paylaşma özelliğine kullanabilmelisiniz.
- ✓ Kabul edilen bildiri sahiplerinin mail adreslerine Zoom uygulamasında oluşturduğumuz oturuma ait ID numarası gönderilecektir.
- ✓ Katılım belgeleri kongre sonunda tarafınıza pdf olarak gönderilecektir
- ✓ Kongre programında yer ve saat değişikliği gibi talepler dikkate alınmayacaktır

IMPORTANT, PLEASE READ CAREFULLY

- ✓ To be able to attend a meeting online, login via **https://zoom.us/join** site, enter ID "Meeting ID or Personal Link Name" and solidify the session.
- ✓ The Zoom application is free and no need to create an account.
- ✓ The Zoom application can be used without registration.
- ✓ The application works on tablets, phones and PCs.
- ✓ The participant must be connected to the session 5 minutes before the presentation time.
- ✓ All congress participants can connect live and listen to all sessions.
- ✓ Moderator is responsible for the presentation and scientific discussion (question-answer) section of the session.

Points to Take into Consideration - TECHNICAL INFORMATION

- ✓ Make sure your computer has a microphone and is working.
- ✓ You should be able to use screen sharing feature in Zoom.
- ✓ Attendance certificates will be sent to you as pdf at the end of the congress.
- ✓ Requests such as change of place and time will not be taken into consideration in the congress program.

FACE TO FACE SESSION / 26.10.2024

HALL-1 / SESSION-1 | **HÔTEL MERCURE PARIS PORTE d'ORLÉANS**

Paris Local Time: 08:30-10:30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Çulpan Zaripova Çetin

Authors	Affiliation	Presentation title
Sonnur Aktay	*Anadolu University*	Soviet Influence in Post-Soviet Russian News Texts: Critical Discourse Analysis
Elmar Allahverdi	*Azerbaijan State University of Economics*	The Social Paradigm of Mandatory Health Insurance: Insights from The Azerbaijani Experience
Müslüm Bitkin	*Kilis 7 Aralık University*	Investigation of The Mediating Role of Cultural Capital in The Effect of Psychological Resilience on Entrepreneurship Tendency
Ecehan Aygül Gönül Birgül Benli	*Istanbul Technical University*	Sustainable Production of Customized Textiles from Waste Pet Bottles: Synthesis of Bhet and 3d Printing Applications
Şekip Aktay	*Anadolu University*	Generative Use of Artificial Intelligence in Improving Russian Vocabulary Knowledge: Personalized Approaches with ChatGPT
Merve Nur Çağlayan	*Isparta Uygulamalı Bilimler University*	Work and Recreation Balance of Working Women
Fidel Çakmak Demet Kardaş	*Gazi University*	Ai Literacy Of Pre-Service Language Teachers Of Turkish And English
Fidel Çakmak Demet Kardaş	*Gazi University*	The Metaphor of Video Gaming Among Foreign Language Learners
Hülya Bayrak Akyildiz	*Anadolu University*	Language and Emotion Analysis of Turkish Novel in the Tanzimat Era
Murat Akyildiz	*Anadolu University*	Problems and Solutions in Sentiment Analysis of Texts from Different Historical/Literary Periods
Çulpan Zaripova Çetin	*Kafkas University*	Impressions of France in Fatih Kerimi's European Travelogue
Servet Üztemur Ali Gökalp Aslı Kartol Görkem Avcı	*Anadolu University*	The Moderating Effect of Users' Social Anxiety on Social Media on The Relationship Between Social Media Burnout and Social Media Discontinuous Use

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

FACE TO FACE SESSION / 26.10.2024

HALL-2 / SESSION-1 | **HÔTEL MERCURE PARIS PORTE d'ORLÉANS**

Paris Local Time: 08:30-10:30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Pınar Seden Meral

Authors	Affiliation	Presentation title
Pınar Seden Meral	*Beykoz University*	The Impacts of Artificial Intelligence on the Advertising Sector: A Study on Turkey
Sıtkıcan Saraçoğlu	*Ankara Hacı Bayram Veli University*	An Evaluation of the Effects of Obesity on Wages
Sıtkıcan Saraçoğlu	*Ankara Hacı Bayram Veli University*	Health Care as A Credence Good
Işın Kortan Saraçoğlu	*Ordu University*	Subjective Well-Being and Health Status of OECD Countries and Türkiye: An Assessment by The Better Life Index
Işın Kortan Saraçoğlu	*Ordu University*	The Obesity Kuznets Curve: An Assessment
Mehmet Demirbaş	*Police Academy*	The Effects of Fear of Crime on Individuals and Society
Zekeriya Can Erbil Nurgül Arisoy Büşra Altay	*Selcuk University*	Artificial Intelligence Applications for Sustainable Solutions in Landscape Architecture
Ali Akçaova	*Selcuk University*	The Effect of Technical Drawing Course Application Method on Student Performance: The Case of Selçuk University Interior Architecture Department
Mehmet Norasli	*Selcuk University*	A Case Study of Collaborative Work in Interior Design's Project Education: Interior Design in Educational Buildings
Hatice Çınar	*Selçuk University*	Cultural Heritage Awareness in Design
Ekin Aktürk	*Kafkas University*	A Study on Jean-Jacques Rousseau's Views on The Origin of Languages
Ahmet Akay	*Selçuk University*	The Analysis of Landscape Irrigation Systems in A Neighborhood Park: The Case of Prof. Dr. Erol Güngör Park
Ezgi Hazal Turhan	*Ankara Sosyal Bilimler University*	Digitalization and Ethical Issues in Scientific Research
Burak Balık	*Çanakkale Onsekiz Mart University*	Intelligence, Power and Authoritarian Regimes: The Role of Internal Security and Intelligence in Regime Stability
Soner Erdönmez	*Mersin University*	'School' and 'Dormitory' As A Space of Domination and Resistance in the Movie "Yurt" (2023)
Goncagül Budak	*Mersin University*	The Indirect Presentation of Violence in the Film "The Zone of Interest"

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

FACE TO FACE SESSION / 26.10.2024

HALL-3 / SESSION-1 | **HÔTEL MERCURE PARIS PORTE d'ORLÉANS**

Paris Local Time: 08:30-10:30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Nurhan KESKİN

Authors	Affiliation	Presentation title
Nurhan Keskin	*Van Yuzuncu Yıl University*	A Bibliometric Analysis on Precision Agriculture
Nurhan Keskin	*Van Yuzuncu Yıl University*	Bibliometric Analysis of the Studies Related with Agriculture 4.0 in Web of Science (WoS) Database
Filiz Karadaş Mehmet Reşit Karageçili Dilek Kor Özgür Işleyici Rabia Mehtap Tuncay Yakup Can Sancak	*Van Yuzuncu Yıl University*	Investigating the Effect of Using Different Doses of Pecan Shell ([*Carya illinoinensis* (Wangenh) C. Koch] In Broiler Compound Feeds on Fattening Performance
Sıddık Keskin	*Van Yuzuncu Yıl University*	Correlation Versus Covariance: Similarities and Differences
Sıddık Keskin	*Van Yuzuncu Yıl University*	Nonrecursive Models: General Properties
Sultan Nalçaci Rukiye Zengin Abdullah Erdoğan	*Apricot Research Institute*	Production Of Gluten-Free Biscuits From Apricot Kernels
Rukiye Zengin Selim Erdoğan Sultan Nalçaci	*Apricot Research Institute*	In Vitro Bioavailability of Polyphenol Components in Black Mulberry, Aronia, and Elderberry Fruit Species
Seyithan Seydoşoğlu Gülşah Bengisu Mehmet Fırat Baran	*Siirt University*	Dual Purpose Fodder Crops
Esra Bilici	*Usak University*	Genomic selection in livestock breeding
Kübra Yazici	*Yozgat Bozok University*	The Importance of Green Infrastructure Systems in Sustainable Planning In Smart Cities

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

FACE TO FACE SESSION / 26.10.2024

HALL-1 / SESSION-2 | **HÔTEL MERCURE PARIS PORTE d'ORLÉANS**

Paris Local Time: 11:00-13:30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Gülhan BORA

Authors	Affiliation	Presentation title
Gülhan Bora Ömer Akgül Mehmet Salih Ceylan	*Van Yüzüncü Yıl University*	Analysis of Carpabenem Resistance of K. Pneumoniae and E. Coli Isolates in People with Disabilities
Gülhan Bora Ömer Akgül Velki İpek	*Van Yüzüncü Yıl University*	S. aureus carriage in Disabled People, Mec-A, Van-A and Panton Volantine Toxin Prevelance
Erva Nur Akçay Deniz Aslan Elif Tuğçe Çil	*Yeditepe University*	Comparison of The Effects of Walking and Lower Extremity Exercises in Addition to Breathing Exercises on Smoking Individuals with A Body Mass Index of 25 and Over
Deniz Aslan Yasin Altunel Elif Tuğçe Çil	*Yeditepe University*	The Effect of Pre-Exercise Hot and Cold Applications on Balance and Proprioception in Individuals with Ankle Instability
Aynur Kufaci Birsen Altay	*Ondokuz Mayıs University*	Examination of Perimenopausal Women's Attitudes Towards Menopause and Spiritual Well-Being
Esra Tural Büyük Bilge Sahin	*Ondokuz Mayıs University*	Different Materials Used in The Fixation of Medical Devices in Premature Babies and Their Effects on The Skin
Cansu Karadeniz Benli Özen Kulakaç	*Ondokuz Mayıs University*	Parents' Views on Compassion, Self-Compassion, Parental Bonding and Breastfeeding Self-Efficacy: A Phenomenological Study
Melis Kahya Oya Sevcan Orak	*Ondokuz Mayıs University*	The Effect of The Mindfulness Psychoeducation Program in Life with Schizophrenia Applied to Family Caregivers on Psychological Well-Being
Yasemin Topkara Ilknur Aydın Avcı	*Ondokuz Mayıs University*	The Correlation Between Incontinence and Sexual Quality of Life in Menopausal Women
Ferit Sönmez Füsun Gülser	*Van Yuzuncu Yıl University*	The Effect of Chicken Litter Ash and Rock Phosphate Applications on Nutrient Contents of Einkorn Wheat (*Triticum monococcum* ssp. *monococcum*)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

FACE TO FACE SESSION / 26.10.2024

HALL-2 / SESSION-2 | **HÔTEL MERCURE PARIS PORTE d'ORLÉANS**

Paris Local Time: 11:00-13:30

HEAD OF SESSION: Assoc. Prof. Dr. Elis Soylu Yilmaz

Authors	Affiliation	Presentation title
Erkin Duman Mehmet Alper Sofuoglu Alper Uysal	*Istanbul Gedik University*	Green Transformation in Manufacturing Industry: Innovative Approaches and Applications for Sustainable Machining
Engin Tek	*Istanbul Gedik University*	The Use of Additive Manufacturing in Medical Products
Halime Ilayda Doğan Ahmet Mavi	*Gazi University*	On Biomedical Applications of Additive Manufacturing Bibliometric Analysis
Burak Bekircan	*Istanbul Gedik University*	Safety in Boiler Rooms: Innovative Technologies and Real Case Analyses
Maşallah Sincar	*Bandırma Onyedi Eylül University*	Asemic Writing and Texture Applications with Experimental Materials
Hüseyin Turoğlu	*Istanbul University*	A Threat to Coastal Zone Planning: Offshore Sand Mining
Nurten Özçelik Şule Çinar Yağci Aliye Genç	*Gazi University*	French Creative Writing with Generative Artificial Intelligence: Chatgpt Supported Activty Design
Koray Yılmaz Elis Soylu Yılmaz	*Kütahya Dumlupınar University*	The TDA analysis of a dataset
Koray Yilmaz Elis Soylu Yilmaz	*Kütahya Dumlupınar University*	1. To get 4-D Quadratic module From Braided Regular 2-Crossed module
Elis Soylu Yilmaz Koray Yilmaz	*Eskisehir Osmangazi University*	Comparison of TDA and PCA on special dataset
Elis Soylu Yilmaz Koray Yilmaz	*Eskisehir Osmangazi University*	On Universal Property of The Braided Crossed Modules
Leman Üstündağ	*Bandırma Onyedi Eylül University*	Using Artificial Intelligence in Scientific Illustration: Medical Illustration Application Example

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

FACE TO FACE SESSION / 26.10.2024

HALL-3 / SESSION-2 | **HÔTEL MERCURE PARIS PORTE d'ORLÉANS**

Paris Local Time: 11:00-13:30

HEAD OF SESSION: Prof. Dr. Yusuf SERT

Authors	Affiliation	Presentation title
Yusuf Sert	*Yozgat Bozok University*	Frontier Orbital Analysis of 4-C yanobenzenesulfonamide
Yusuf Sert	*Yozgat Bozok University*	Docking Analysis of Naphthalene-2-Sulfonamide Molecule
Ayhan Dağdeviren	*Çankırı Karatekin University*	Kırsehir Ahilik Museum
Ayhan Dağdeviren	*Çankırı Karatekin University*	French Culinary Culture
Emre Can Iğdır	*Van Yuzuncu Yıl University*	Physical Literacy from Student Perspective
Can Çavin Ötkan	*Van Yuzuncu Yıl University*	Expectations of Sports Management Students Toward the Internship Process: A Qualitative Study
Kaan Salman Özcan Saygın	*Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*	Analyzing the 2023-2024 Euroleague Regular Season in Terms of Some Variables
Kaan Salman Özcan Saygın	*Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi*	An Examination of the Effects of Agility Training on Certain Variables in Basketball Players
Ismail Aktaş Muzaffer Selçuk	*Van Yuzuncu Yıl University*	Fair Play from the Perspective of Student-Athletes: A Qualitative Research
Mücahit Sarikaya Muzaffer Selçuk	*Van Yuzuncu Yıl University*	Posture Analysis in Athletes from Different Sports and Sedentary Individuals

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-1 / SESSION-1		ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606	
	Paris Local Time: 09:00-11:00		Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Nazangül ÜNAL

Authors	Affiliation	Presentation title
Zeynep Nur Karakuş	*Usak University*	Effects of Artificial Sweeteners on Type 2 Diabetes
Zeynep Nur Karakuş	*Usak University*	Alternatıve Proteın Sources and Novel Foods
Mustafa Atalan Nazangül Ünal	*Usak University*	Curcumin
Nazangül Ünal Mustafa Atalan	*Usak University*	Allicin and Its Antioxidan Properties
Aslı Mutluç Çetin Yağcılar Muazzez Gürgan Eser	*Tekirdağ Namık Kemal University*	Determination of the Effects of Water Lettuce (*Pistia stratiotes*) Used in an Aquaponic System on The Nitrate Content in the Environment
Hüma Nur Sert Çetin Yağcilar Ismail Çetin	*Tekirdağ Namık Kemal University*	Observation of Reproductive Behavior in Nil Tilapia (*Oreochromis niloticus*)
Sinem Çolak	*Zonguldak Bülent Ecevit University*	Recent Advances in the Detection of Illicit Drugs in Wastewater and its Importance for Epidemiological Studies
Berna Çelik Bekir Şan	*Isparta Uygulamalı Bilimler University*	Effects of Different Organic Material Applications on Fruit Quality and Yield in ‘0900 Ziraat’ Sweet Cherry Cultivar
Berna Çelik Bekir Şan	*Isparta Uygulamalı Bilimler University*	Use of Microorganisms as Biopertilizers in Fruit Growing
Beyza Nur Ipek Gamze Sevri Ekren Aşıcı	*Aydın Adnan Menderes University*	Mechanisms and Regulation of Ferroptosis in Cancer Biology

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)

Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-2 / SESSION-1	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 09:00-11:00	Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Beyza ALTAY

Authors	Affiliation	Presentation title
Elif Yürek Emine Hatun Diken	*Kafkas University*	The Effect of Song and Music Supported Teaching of 6th Grade "Intensity" Subject on Some Variables
Elif Yürek Emine Hatun Diken	*Kafkas University*	Students' Opinions on the Song and Music Supported Teaching of the Subject "Intensity" For The 6th Grade
Rejhan Rahman	*Harran University*	The Effects of Assimilation Policies Applied to Albanians Living in Greece
Hasan Selçuk Eti	*Tekirdağ Namık Kemal University*	The Role of the Covid-19 Pandemic in the Development of Global and Local E-Commerce
Hasan Selçuk Eti Feride Yavaş	*Tekirdağ Namık Kemal University*	The Impact of Niche Markets on Social Media
Nur Süreyya Dirican Bahar	*Hatay Mustafa Kemal University*	The Effect of Tissue Heterogeneity on the Absorption of Electron Beams of Various Energies in the Tissue
Beyza Altay	*Istanbul Beykent Unıversıty*	The Theme of Love in Ivan Sergeyevich Turgenev's Works First Love and Spring Torrents
Meryem Can Samet Misir	*Ardahan University*	The Role of Social Media in the Advertising and Marketing of Local Cuisines
Meryem Can Samet Misir	*Ardahan University*	Street Flavors
Hakan Sarıkaya Gülşah Susurluk	*Usak University*	Experimental Investigation of the Effects of Basalt Fiber on the Mechanical and Thermal Insulation Properties of Concrete

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-3 / SESSION-1	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 09:00-11:00	Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Sazada Siddiqui

Authors	Affiliation	Presentation title
Sazada Siddiqui	*King Khalid University*	Effects of Medicinal Plants on the Vegetable Crop Pea (*Pisum sativum*): Allelopathic and Cytotoxic
Gheorghe Giurgiu Manole Cojocaru	*Titu Maiorescu University*	A link between gut microbiota and Alzheimer's disease: Impact of Neuropolen
Afag Ramazanova	*Institute of Folklore National Academy of Sciences of Azerbaijan*	The Story “Arzu Kamber” In The Balkans: Comparison Of Motif Structure And Episode
Seyyid Ahmed Medjahed Aicha Benelhadjdejelloul	*University of Relizane*	Feature Selection for Face Recognition
Seyyid Ahmed Medjahed Aicha Benelhadjdejelloul	*University of Relizane*	Optimization Framework for Spectral Band Selection In Hyperspectral Image Classification
Vijole Bradauskiene Lina Vaiciulyte Aida Bradauskaite	*Kaunas University of Technology*	Reduction Of Gluten Immunogenicity In Wheat (Triticum aestivum) Bran By Using Biological Tools
Mujkan Memmedzade	*Military Scientific Research Institute*	Formation Of Leadership Quality İn The Educational Process İn Higher Military Schools
Alexander Plakida Olga Iuschkovska Olena Filonenko Viktoriya Seredovska Hanna Korostylova	*Odessa National Medical University*	Adaptation Of The Cardiovascular System During Training With Anaerobic Exercise
Aboulfarah Fatima Zahra Jebbar Mohamed Boum’handi Naima El Blidi Altaf Fleury Yannick Alouani Mohamed	*Ibn Zohr University*	Isolation And Diversity Of Halophilic Archaea From Hypersaline Environments In Morocco, And Screening Of Their Amylase, Cellulase, And Lipase Activities
Elanta Tarikaitė Rita Jankauskienė Renata Arlauskienė	*Vilnius University*	Disordered Eating Behavior: The Brain-Gut Interaction

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-4 / SESSION-1	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 09:00-11:00	Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Irina-Ana Drobot

Authors	Affiliation	Presentation title
Wabidur Rahman Jannatul Ferdos	*University of Barishal*	Groundwater And Aquifer Usage For Human Consumption And Irrigation In The Southwestern Part Of Bangladesh: A Review
Igene, Moses Dennis Ubogu Monday	*Joseph Sarwuan Tarka University*	Bacteriological analysis of urine polluted environments in Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi
Igene, Moses Dennis Ubogu Monday	*Joseph Sarwuan Tarka University*	Isolation and Identification of the Air Mycoflora of the Joseph Sarwuan Tarka University Makurdi, Microbiology Laboratories.
Fahima Nabi Sadji Ait Kaci Hamida Chaker-Haddadj Assia Meriem Chebaani	*Université Dr Yahia Farès de Médéa*	Effect Of Nacl On Growth, Proline Content And Soluble Sugar Content Of Algerian Cowpea Populations
Skender Demaku Donika Sylejmani Arbnorë Aliu Fatime Shabani Dhurata Dragusha Krenare Dibrani Fjolla Manaj Anita Ismajli	*University Of Prishtina*	Chemical investigation of the fly ash from the "Kishnica" Co mplex and the "SharrCem" Cement Factory, in the following citizen areas: Graqanicë, Ferizaj, Kaçanik, and ElezHan, to de termine the concentration of heavy metals in particulate matte r (PM:2.5 and PM:10ųg/m3)
Arij Bouzelmate Hassane Hjiaj Inssaf Raiss	*University of Abdelmalek Essaadi*	Existence and regularity of solution for noncoercive elliptic equations with measure data
Monika Dede Artan Simaku	*American Hospital 3*	Long Covid-19: A Persistent Global Health Challenge
Nodar Sulashvili Luiza Gabunia Margarita Beglaryan Nana Gorgaslidze Magda Davitashvili Nato Alavidze Nino Abuladze Marina Giorgobiani Ketevani Gabunia Marika Sulashvili	*The University of Georgia*	The Scholarly Discourse On The Main Pathways Underlying Glycogen Accumulation Illnesses, Various Clinical Facets And The In-Managing Drug Treatment Strategic Issues
Bamidele Abdulwasiu Aremu Afolabi Abdulateef Kola	*Federal polytechnic kaltungo*	An Online Bus Booking System Design for the Organization (A case study of Kwara state transport corporation)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-5 / SESSION-1	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 09:00-11:00	Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Subhashish Dey

Authors	Affiliation	Presentation title
Abderrahim Ait Lhaj Brahim Ouazik Mohamed El Hasnaoui Hassan Chaib	*Ibn Tofail University*	Theoretical Analysis Of The Structural, Electronic And Optical Properties Of Sno_2 With The Pw91 Functional
Mammass Bourassen Qessaoui Redouan Rachid Bouharroud Fatima Zahra Aboulfarah Mohamed Alouani	*Ibn Zohr University*	Evaluation of Moroccan Medicinal Plant Extracts for Biocontrol of Clavibacter michiganensis subsp. michiganensis
Ishwar Mittal Rosy Dhall Mikul	*Maharshi Dayanand University*	Leveraging Brand Equity to Drive Purchase Intentions: Insights from the Indian Hotel Sector
Rajmonda Tare Dasantila Tahiraj Artan Simaku	*University of Elbasan "Aleksandër Xhuvani"*	The Interplay Between COVID-19 and Diabetes: Implications for Health Outcomes
Tawa Omolade Olusegun A.O Iyiola Ogbeh Joseph Ikeh Ozuruigbo Divine Mmesoma Bello Rakiya Kemi Afolabi Halimat Abimbola Daramola Bunmi Adebola Ibrahim Zulu Olalekan	*University of Ilorin*	Molecular Genotyping Of Anopheles Mosquitoes In Ilorin, Kwara State, Nigeria
Ilyas Jalafi Fatima Chaou Mohamed Chokri Karim Chourti El Hassan Yahakoub Amine Bendahhou Anass Chrir Soufian El Barkany Mohamed Abou-Salama	*University Mohamed Premier*	A new method for improving the various properties of CaCu3Ti3O12 ceramics
Amel Belayachi-Haddad Noureddine Benderdouche Benaouda Bestani Cherif Haddad	*University of Mostaganem*	RSM optimization in azo dye elimination by prickly pear seeds biosorbent
Subhashish Dey	*Seshadri Rao Gudlavalleru Engineering College*	An Experimental Study on Mechanical Properties of Concrete Partially Replacing Fine Aggregate with Marble Powder and Coarse Aggregate with Recycled Aggregate

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-1 / SESSION-2	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 11:30-13:30	Türkiye Local Time: 12:30-14:30

HEAD OF SESSION: Dr. Fahrettin KAYAN

Authors	Affiliation	Presentation title
Aydın Şenol Sefa Yaprak	*Sakarya University of Applied Sciences*	Electronic Case System (Evs) Project Review in Pre-Hospital Emergency Health Services
Buket Akcan Altınkaynak Yahya Altınkaynak	*Ardahan University*	Postprandial Dysmetabolism and Cardiovascular Diseases
Selma Lubabe Erdoğan Yunus Çetintaş Yeliz Tekgül Barut Özge Süfer Gülşah Çalışkan Koç Ayşe Nur Yüksel	*Osmaniye Korkut Ata University*	Aroma Profile of Trend Breakfast Cereal – Gr anola- Produced Using Different Sweeteners
Fatih Kar Ezgi Kar Ceyhan Hacioğlu	*Kütahya Sağlık Bilimleri University*	Sertraline suppresses the proliferation of Caco-2 cells by inducing ferroptosis.
Özgür Cakıcı Ahmad Kunbaz	*Goztepe Prof. Dr. Süleyman Yalçin City Hospital*	Analysis of Anterior Corneal Radius of Curvature Measurements in a Tertiary Hospital Population in Turkey
Fahrettin Kayan	*Akdeniz University*	Artificial Intelligence Assisted Marketing Communications: The Potential of Personalised Experiences
Birol Altun	*Bandırma Onyedi Eylül University*	Covid 19, Remote Working and The Presenteism Phenomenon Experienced by Employees
Burcu Durmuş Öznur Işçi Güneri	*Muğla Sıtkı Koçman University*	A Hybrid Ensemble Learner: Ada Bag
Burcu Durmuş Öznur Işçi Güneri	*Muğla Sıtkı Koçman University*	A New Smote Approach Based on Distance Functions

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-2 / SESSION-2		ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606	
	Paris Local Time: 11:30-13:30		Türkiye Local Time: 12:30-14:30

HEAD OF SESSION: Dr. Ecem KARA

Authors	Affiliation	Presentation title
Durmus Cetin M. Aydın Akbudak	*Akdeniz University*	Cold Stress Disrupts Iron Homeostasis by Downregulating Pic1 (Permease in Chloroplasts 1) Expression in Tomato Roots
Durmus Cetin M. Aydın Akbudak	*Akdeniz University*	Regulation of Proline Transporter (Prot) Genes in Tomato (*Solanum lycopersicum*) Under Cold Stress
Mehmet Aladağ Omer Eyercioglu Krzysztof Jan Kurzydlowski	*Bialystok University of Technology*	Prediction the Tooth Variation Due to Shrink Fit and Forging Load of Asymmetric Spur Gear by Finite Element and Analytical Method
Hilde Kurt Eşref Çelik	*Near East University*	The Importance of Early Diagnosis in Tinea Corporis Infection: Perspectives From A Personal Experience
Güler Mikayil Kızı Ahmadova	*Independent Researcher*	Azerbaijani poet Hurşid Banu Natavan, who met the French writer Alexandre Dumas
Tuğbanur Gümüş Özge Işeri	*Ondokuz Mayıs University*	Sexual Problems in Individuals After Breast Cancer Surgery: A Traditional Review
Hüsniye Merve Demirer Ramazan Demirer	*İstanbul Gelişim Üniversitesi*	The Role of The Autonomic Nervous System in Primary Dysmenorrhea
Sezin Gürsu Birsen Karaca Saydam	*Ege University*	Effect of Heel Blood Collection in Incubator and Radiant Heater Environment on Physiological Parameters and Pain and Stress Levels of Newborns
Sibel Tuna	*Bursa Technical University*	Eco Friendly Composite Approaches: Polyvinyl Alcohol-Based Composite Materials Enriched with Artichoke Stems And Their Properties
Ecem Kara Gökhan Baktemur Hatıra Taşkin	*Sivas Bilim ve Teknoloji University*	Effects of Drought Stress on Dill (*Anethum graveolens*) in Vitro Conditions
Ecem Kara Hatıra Taşkin Gökhan Baktemur	*Sivas Bilim ve Teknoloji University*	Determination of the Tolerance Level of Cauliflower (*Brassica oleracea* var. *botrytis* L.) to Different Drought Levels Under In Vitro Conditions

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-3 / SESSION-2	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 11:30-13:30	Türkiye Local Time: 12:30-14:30

HEAD OF SESSION: Dr. Ikram Saliha Benyahia

Authors	Affiliation	Presentation title
Ikram Saliha Benyahia Wefa Boughrara Amina Lakmeche Fatma Belhoucine Amel Alioua Berrebbah	*University of science and technology of Oran Mohamed Boudiaf*	The development of lung tumors and outside factors
Shazia Perveen Sumaira Kanwal	*The Women University*	Synthesis, Characterization, and Toxicological Evaluation of Carbon, Gold and Silver Nanoparticles on Earthworm DNA Damage Using Enzyme and Comet Assays
R.Vidhyalakshmi K.Rajaganapathy	*Bharath Institute Of Higher Education And Research*	New Binding Mechanism Science Driving Therapeutic Insight in Immune-Mediated Diseases
Disha Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Home Remedies for Tuberculosis: An Overview of Traditional and Natural Approaches to Complement Modern Treatment
Akanksha Gautam Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Role of Protein-Rich Diets in Promoting a Healthy Life: Benefits, Sources, and Considerations
Archit Kumar Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Home Remedies for High Blood Pressure: Exploring Natural Approaches to Hypertension Management
Akanksha Gautam Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Home Remedies for Managing Septicemia in Fish: A Review of Traditional and Natural Treatments
Abhinesh Pal Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Malaria: Epidemiology, Pathogenesis, and Control Strategies
Harshit Pandey Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Exploring Home Remedies for Typhoid: Traditional Approaches to Complement Medical Treatment
Janak Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Drug Metabolism Influences Drug Design: Enhanced Therapeutic Approach

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-4 / SESSION-2	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 11:30-13:30	Türkiye Local Time: 12:30-14:30

HEAD OF SESSION: Dr. Shailendra Kumar Dwivedi

Authors	Affiliation	Presentation title
Shailendra Kumar Dwivedi Parwati Mahato Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Utilizing Cannabis Sativa Extract for Corrosion Control of Mild Steel in Acidic Environments
Shailendra Kumar Dwivedi Parwati Mahato Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Application of cannabis sativa paste in addition to thiourea during packaging to prevent corrosion on mild steel
Mahendra Kumar Savita Vinay Dwivedi Prachi Srivastava	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	DNA Gyrase Supercoiling Inhibition by Quercetin: A Research Article
Mahendra Kumar Savita Vinay Dwivedi Prachi Srivastava	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Identification and Validation of the Molecular Structure of Quercetin in Samples Using FTIR
Megha Verma Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Biological Remediation of Sewage for Optimal Environmental Health: A Sustainable Approach
Manshi Chaudhari Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Role of Home Remedies in Managing Dengue Fever: Traditional Practices for Symptom Relief and Recovery
Mohit Pal Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Home Remedies for Diabetes: Evaluating Natural Approaches to Managing Blood Sugar Levels
Nikita Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	The Role of Biotechnology in Malaria Research: Advancements and Future Directions
Pooja Kanaujiya Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Home Remedies for Urinary Tract Infection (UTI)
Richa Singh Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Home Remedies for HIV Infection: A Review of Evidence and Efficacy

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-5 / SESSION-2	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 11:30-13:30	Türkiye Local Time: 12:30-14:30

HEAD OF SESSION: Dr. Nensi XHAXHO

Authors	Affiliation	Presentation title
Sheeba Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Benefits of the Microbial Profile of Curd: A Comprehensive Review
Shivam Kumar Singh Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Bioremediation of Azo Dyes: Involving Microbial and Enzymatic Strategies for Sustainable Environmental Cleanup
Shailendra Kumar Dwivedi Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Prevention Of Corrosion of Ferrous and Non-Metallic Panels, Polished with Thiourea Paste (At the Time of Packaging of Different Electronic Assemblies)
Surya Pratap Shahi Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Assessing the Efficacy of Neem (Azadirachta indica) Extract in Abolishing Diseases in Tilapia Fish
Utkarsh Singh Mahendra Kumar Savita	*Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute*	Home Remedies for Dengue: Exploring Traditional and Alternative Approaches
Jatau T, K. Sani H.	*Federal College of Education*	Attitude Of The Society Towards Hiv/Aids Patients In Kontagora, Niger State, Nigeria
Muhammad Rizwan Hafiza Zara Saeed Musrat Shaheen	*University Faisalabad*	Synthesis of Piperazine Derivatives and Their Medical Importance
Ibrahim Zulu Olalekan Iyiola O.A Onovo Daniel Okwuchukwu Ikani Hannah Harris Osayi Priscillia Imuetiyan Amlemi Aderewa .O Olusegun Tawa Omolade	*University of Ilorin*	Molecular Identification Of Culex Mosquitoes In Ilorin, Kwara State, Nigeria
Souheyla Boudjema Faycel Louri Fatiha Chelgham Zenkheri Louiza Abderrahim Choukchou-Braham	*Université de Tlemcen*	Corrosion Inhibition Of Pipeline Carbon Steel (N80) In Acidic Medium Using Modified Clays
Nensi XHAXHO	*Medical University of Tirana*	Preseptal Cellulitis: Epidemiological Data, Etiology, And Clinical Course In Pediatric Ages

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-1 / SESSION-3	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 14:00-16:00	Türkiye Local Time: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION: Dr. Süleyman HACISALIHOĞLU

Authors	Affiliation	Presentation title
Merve Özcan Korum Fırat Kaçar Simge Nur Aslan Köse	*Istanbul University-Cerrahpaşa*	Full-Step Voltage Mode Full-Wave Rectifier Dvcc Based with Dtmos
Merve Özcan Korum Fırat Kaçar Simge Nur Aslan Köse	*Istanbul University-Cerrahpaşa*	Simulated Grounded Inductor with Second Generation Voltage Carrier (Vcii) Structure Using Dtmos
Asiye Nas Gülsev Dilber	*Karadeniz Teknik University*	Synthesis and Characterization of Asymmetric Phthalocyanines Using the Statistical Condensation Method with Tetra Substitution
Berkay Karaçor Kaan Kaysadi Mustafa Özcanli	*Çukurova Üniversitesi*	Modal Analysis Study on Different Mini Electric Vehicle Rim Designs
Berkay Karaçor Yunus Emre Gökçe Mustafa Özcanli	*Çukurova Üniversitesi*	A Fatigue Analysis Study: New Generation Mini Electric Rim Designs
Merve Güler	*Galatasaray University*	Evaluating Different Models of Cloud Computing Using the Fuzzy Saw-Aras Approach
Merve Güler	*Galatasaray University*	Analyzing Super Applications Through the Fuzzy Ahp-Impact Matrix Method
Deniz Çınar Eray Cavlak	*Istanbul Gedik University*	The Role Of Leadership In Erp Projects: The Impact Of Different Leadership Styles On Project Success
Süleyman Hacisalihoğlu	*Usak University*	Use and Effects of Probiotics as Feed Additives in the Nutrition of Ruminants
Ayşen Melda Çolak Fatma Alan	*Usak University*	Determination of Some Pomological and Biochemical Characteristics of Naturally Growing Apple Genotypes

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-2 / SESSION-3	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 14:00-16:00	Türkiye Local Time: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION: Dr. Isiaku Hussein Yakub

Authors	Affiliation	Presentation title
Wajeeha Jahangir Umm Eman Syed Neelam Bibi Anam Khan	*Rawalpindi Women University*	Health Behaviors, Resilience, And Quality Of Life; Moderating Role Of Religiosity Among Breast Cancer Survivors And Patients
Muhammad Ali Muhammad Zeshan Khalil	*University of Agriculture Faisalabad*	Surface-enhanced Raman spectroscopy (SERS) for the diagnosis is of acute myocardial infarction (AMI) using blood serum samples
Eman Atiq Neelam Bibi Umm Eman Syed Anam Khan	*Rawalpindi Women University*	Among Nursing Staff in Pakistan: Coping Strategies as a Facilitator
Majekodunmi Racheal Adedayo Fatima Mojisola Akanbi	*Kwara State University*	Phenotypic And Molecular Approaches To Detecting Beta-Lactsmase Production In Bacteria
Isiaku Hussein Yakub	*Kwara State University*	Nosocomial Infections As A Factor In The Spread Of Infectious Diseases
George Chinyeaka Ezechukwu	*Federal University of Technology*	Acute Toxicity Profile Of Nauclea Latifolia Leaf Ethanolic Extract In Albino Rats
Sathisha A B, Ashwini M Rao, K S Basavarajappa,	*Government First Grade College*	A Mathematical Study on Thyroid Gland functioning in Malignant Cancer
Roguai Sabrina	*Abbes Laghrour University Khenchela*	Synthesis Of Cuo Nanoparticles For Enhanced Photocatalytic Degradation Of Methylene Blue Pollutants
El Gardy Oumaima	*University in Rabat Morocco*	Cr and Mn Effects on Enhanced Material properties
Degla Marius Hugues Mouzoun Séraphin Houessou G. Laurent	*Université Nationale d'Agriculture de Porto-Novo*	Spatio-temporal evolution of water surfaces at Ramsar site 1017 (south-west of Benin)

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-3 / SESSION-3	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 14:00-16:00	Türkiye Local Time: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION: Dr. Faten BELARBI

Authors	Affiliation	Presentation title
Ayesha Nadeem Esha Rehman Maryam Bashir Muhammad Adnan Sabir Mughal	*Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture*	Neglected Tropical Diseases and Microbes; from Emergance to Novel Therapies.
Maryam Latif Muhammad Adnan Sabir Mughal Momina Mehmood	*Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture*	Marine microorganisms as a sustainable source of anticancer drugs
Ahmed Ishiyaku Hauwa Hassan Umar Abdullahi Usman Hassan Abubakar M. Omar	*Federal College of Education (Tech) Gombe*	Relation Of Mit Methods And Equipment On Students' Critical Thinking Skill In Agricultural Courses In Nigerian Higher Education Institutions
Poonam Vijay Kumar Sunil Kumar	*Indira Gandhi University*	Impact of Electrolyte on Charge Storage Performance in a Compost-Based Device.
Almustapha Ahmed M.B. Ibrahim Bishir Usman	*Umaru Musa Yar'adua University*	Kinetics and Equilibrium Studies of the Bio-Adsorption Process for the Removal of Contaminants from an Environment. An In depth Comparative Review.
Fausat Abimbola Jimoh Rodiyah Ahmad	*Kwara State University*	Quality Assessment Of Selected Borehole Water Samples In Ilorin, Nigeria
Mohamed Dhia Massoudi Mohamed Bechir Ben Hamida	*University of Sousse*	Enhancement of heat sink efficiency using cylindrical fins supported with helical trapezoidal wings and MHD radiative nanofluid
Noureddine Elharrar	*Higher Institue of Nursing Professions and Health Techniques*	Mathematical Model of Learning Error in Classroom
Sunday Awe Elizabeth Olubunmi Aderoju	*Kwara State University*	Microbiological Assessment Of Commercially Prepared Tiger Nut Drink Sold In Ilorin South Local Government Area Of Kwara State, Nigeria
Faten Belarbi	*University of Mostaganem*	Simulation of fiendly CZTS thin films for photovoltaic technology by SCAPS-1D Simulator

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-4 / SESSION-3	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 14:00-16:00	Türkiye Local Time: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION: Dr. Ilias Faiza

Authors	Affiliation	Presentation title
Abdullahi, A., Babayemi, A.W., Gerald Ike Onwuka	*Kebbi State University of Science and Technology*	Evaluating the Consistency of Maximum Likelihood Estimators in Binary Logistic Regression: A Monte Carlo Simulation Study
Irına-Ana Drobot	*Technical University of Civil Engineering Bucharest*	Reasongs For Imagınıng Paradıse As An Exotıc Beach
Ilias Faiza Benarbia Nabila	*University of Ain Temouchent*	Insecticidal activity of plants oils against Culex pipiens (Linnaeus, 1758) and Ceratitis capitata (Wiedemann) (Diptera: Tephritidae)
Samson Aderemi Ojedokun Yetunde Felicia Akande Paul Ibukunoluwa Oyediran Taiwo Wulemot Oloyede	*Lagos University*	Microalbuminuria; Risk Predictive Tool and Determinant of Early Treatment in Diabetic Nephropathy
Abderrahim Ait Lhaj Brahim Ouazik Mohamed El Hasnaoui Hassan Chaib	*Ibn Tofail University*	Theoretical Analysis Of The Structural And Electronic Properties Of Sno_2 With The Dft+U Method
Fatiha Chelgham Maroua Brella Adel Taabouche Brahimgharbi Amira Ouakkaf Mounira Chelgham Souheyla Boudjema	*Kasdi Merbah University*	Electrochemical Corrosion Behavior By Zno Thin Films Deposited By A Spray Pyrolysis Method
Sani, A.M. M.M. Shamsudeen	*Kebbi State University of Science and Technology Aliero*	Antibiotic Sensitivity Pattern Of Bacteria Associated With The Spoilage Of Potatoe Sold At Zuru Metropolis, Kebbi State, Nigeria
Sanaa Rabii Ayoub Lahmidi Soumia Chliyah Samir Chtita Mhammed El Kouali Mohammed Talbi Abdelkbir Errougui	*Hassan II University of Casablanca*	Solvation shell structures, dynamics, and dielectric properties of the energy storage system {NaBF4 – Gamma ButyroLactone }: A molecular dynamics approach
Belouad Dalya Nehal Fatima Amri Wahba	*University of Chlef Hassiba Ben Bouali*	Study of some physicochemical compounds of three varieties of Chickpea (Cicer arietinum) cultivated in Algeria
Athamena Ali Belalite Halima Athamena Malika Gaagai Aissam Aouissi Hani Amir	*University of Batna 2*	Wastewater treatment and development, case: Timgad Station, Eastern Algeria

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 27.10.2024

HALL-5 / SESSION-3	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 14:00-16:00	Türkiye Local Time: 15:00-17:00

HEAD OF SESSION: Dr. Faniyi, Tolulope Oreoluwa

Authors	Affiliation	Presentation title
Belalite Halima Athamena Ali Athamena Malika Gaagai Aissam Aouissi Hani Amir	*University of Batna 3*	Valorization of Purified Wastewater in Irrigation, case: Batna Station
Aboulfarah Fatima Zahra Alouani Mohamed Jebbar Mohamed Boum'handi Naima El Blidi Altaf Fleury Yannick	*Ibn Zohr University*	Halophilic Archea From Hypersalin Environment In Morocco And Screening For Their Enzymatic Activities
Oladimeji O. A., Adeniran A.A, Ogunbanwo S. T., Oyejide O.T,	*The Polytechnic Ibadan*	Optimizing Transportation Cost Through The Implementation Of Linear Programming At Nigerian Breweries Plc, Aba
Fausat Abimbola Jimoh Ayuba Babatunde Ayub	*Kwara State University*	Appraisal Of Bacterial Load Thresholds In Selected Nigerian Ground Water
Gherbi Sakina Saidi-Ouahrani Nadjia Bouhadiba Sultana Zemmour Assia	*University of Science and Technology of Oran-Mohamed Boudiaf USTO-MB*	Assessment of Pollution and Its Impact on Growth and Condition of the horse Mackerel Trachurus trachurus Along the Coast of Oran
Faniyi, Tolulope Oreoluwa	*Ajayi Crowther University*	Adoption Of Biosecurity Practices Among Ruminant Farmers And Herders
Elitsa Petrova Andrey Popatanasov	*Sofia University "St. K. Ohridski"*	Dance As A Cornerstone Of The Universe – Views From The Sanskrit Scriptures And Some Modern Eastern Seers And Science
Khadija Bazhar Fardioui Meriem Taoufiq Guedira	*Ibn Tofaïl University*	Removal Of Heavy Metals (Cobalt) Contained In Wastewater-Models By The Adsorption Technique On Natural Clay
Abdullahi, A., Akinnagbe, O.M. Akinwalere, B.O. Shuaibu, U.	*Federal University of Technology Minna*	Effect Of Banditry Activities On Livelihood Status Of Farming Households In Niger State, Nigeria
Kareem, W.B. Gazali S.A. Okwori, R. O. Abubakar H. O. Oba A.O	*Federal University of Technology*	Woodwork Technology And Vocational Skills: A Pragmatic Approach To Youth Unemployment In Nigeria

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 28.10.2024

HALL-1 / SESSION-1	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 09:00-11:00	Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Margherita-Gabriella De Biasi

Authors	Affiliation	Presentation title
Arij Bouzelmate Hassane Hjiaj Inssaf Raiss	*University of Abdelmalek Essaadi*	Existence and regularity of solution for noncoercive elliptic equations with measure data
Faniyi, Tolulope Oreoluwa, Soyelu, Oluseyi Temitope, Ayoola, Mathew Oluwaseyi Akinmoladun, Oluwakamisi Festus	*Ajayi Crowther University*	Exploring The Impact Of Grazing And Feedlot Systems On Ruminant Animal Production: Assessing Efficiency And Effectiveness
Amina Mumtaz Amjad Nasim Alveena Javed	*University of Education Lahore*	Eco-friendly Microwave assisted spectrophotometric approach towards the determination of Flucloxacilline sodium pure and in dosage forms
Margherita-Gabriella De Biasi	*University of Naples Federico II*	Arsenic Treatments On Wheat Plants Modifies Ionome Profiles
Ilyas Jalafi Fatima Chaou Mohamed Chokri Karim Chourti El Hassan Yahakoub Amine Bendahhou Anass Chrir Soufian El Barkany Mohamed Abou-Salama	*University Mohamed Premier*	A new strategy for optimizing a number of properties of CCTO ceramics
Mehdi Shalchi Tousi	*Beyte Internatinal University*	Optimum Design of Reinforced Concrete Cantilever SMO Optimization Algorithm
Younes Yassine Miloud Chakit Mahjoub Aouane	*Moroccan High School*	Validation of the Maslach Burnout Inventory-Student Survey in Moroccan High School Adolescents
Nasir Abba Yusuf	*International University*	Marketing And The General Significance Of Blacksmithing Industry In Katsina City, 1904-1907
Wabidur Rahman Jannatul Ferdos	*University of Barishal*	Groundwater And Aquifer Usage For Human Consumption And Irrigation In The Southwestern Part Of Bangladesh: A Review
A.M.Aliyu E.A.Shittu U.A Saleh	*AlikoDangote University of Science and Technology*	Phytochemical Constituents And Antioxidants Of Sweet Pepper Varieties (Capsicum annuum L.) Depending On Its Fruit Colouration

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 28.10.2024

HALL-2 / SESSION-1	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 09:00-11:00	Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Yassine Ballout

Authors	Affiliation	Presentation title
Yassine Ballout Soukaina El bourachdi Mohammed Elgettafi Hanane El Harouachi Dounia Ahoudi Yassine El Miz Mohamed Loutou	*Mohamed First University*	Recycling of ouixane iron ore tailings in geopolymer composite via Acid Activation as new approach: Fabrication and characterization for mechanical proprieties
Ashrarul Hasib Bitop Halder Abdullah Al Mamun Tanjina Akter Mohammad Saydur Rahman	*Jagannath University*	Pemphigus: A Complex Dermatological Condition And Emerging Treatment Strategies
Yisa, E.N. Muhammad, H.U. Tsado, J.H. Ajayi, O.J.	*Federal University of Technology*	Effect Of Input Subsidies On Output Of Rice Farmers Under Value Chain Development Programme In Niger State, Nigeria
Godziyev M.A. Polshakova T.V. Gushcha S. G.	*State Institution "Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation and Resort Therapy of Ministry of Health of Ukraine"*	Comparative Evaluation Of The Effectiveness Of Some Methods Of Therapeutic Gymnastics In Idiopathic Scoliosis
Jogendra Kumar	*Govind Ballabh Pant Institute of Engineering and Technology*	Optimizing Routing Protocol Algorithms For Reduced Delay In 5g Networks
Jogendra Kumar	*Govind Ballabh Pant Institute of Engineering and Technology*	Energy-Efficient Routing Algorithms For Gan In Vanet
M.Naim A A. Hadj Brahim A	*University of Sciences and Technology of Oran Mohamed Boudiaf*	A novel chaotic image encryption technique based on filtering operation and 4D hyperchaotic system
Rafat Khana Alphones Abbas	*Swami Vivekananda Subharti University*	De-Coding China-Africa Relations: Development Partnership Or Neo-Colonialism
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	*Sukhothai Thammathirat Open University*	The Socioeconomic Factors' Impact On Crimes In Thailand: A Decision Tree Regression Approach
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	*Sukhothai Thammathirat Open University*	Factor Affecting Thailand Energy Depletion: A Bayesian Linear Regression Approach

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 28.10.2024

HALL-3 / SESSION-1	ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606
Paris Local Time: 09:00-11:00	Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Fiza Asif

Authors	Affiliation	Presentation title
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	*Sukhothai Thammathirat Open University*	Estimating Thailand Gross Provincial Product: A K-Nearest Neighbors Regression Approach
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	*Sukhothai Thammathirat Open University*	The Determinants Of Thailand Tourism: A Gradient-Boosting Regression Approach
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	*Sukhothai Thammathirat Open University*	The Determinants Of Property Offences In Thailand: A Support Vector Machine Regression Approach
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	*Sukhothai Thammathirat Open University*	The Determinant Of Livestock Production In Thailand: Bayesian Linear Regression Approach
Guerrab Oussama Lakhdari Fethi	*University of Sciences and Technology Oran*	Li-ion Battery State-of-Charge Estimation Using Extended Kalman Filter
Momna Jameel Hafsa Sajid Fatima Usman Wajiha Malik	*University of Sialkot*	The Impact of emotional regulation and coping strategies in developing psychological distress among different generations
Fatima Zohra Zeggai Fouzia Touahra Redouane Chebout Khaldoun Bachari	*Campus universitaire*	Core− Shell Structured Fe2o3/Metal-Oxide@Polyaniline Nanopaticles − Electrochemical Properties
Fiza Asif Maryam liaquat Qamar Siddique Abdul Basit Maryam Zahid Sanila Rani	*Hajvery University*	Effects Of De-Novo Therapıes For The Treatment Of Alopecıa
Deghiche Diab N Bettiche F. Bengouga K. Marniche F	*Campus universitaire*	The Importance Of Diptera Order Under Saharan Arid Conditions Biskra -Algeria

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

ONLINE SESSION / 28.10.2024

HALL-4 / SESSION-1 | **ZOOM ID: 860 5266 6988 / PASSCODE: 060606**

Paris Local Time: 09:00-11:00 | Türkiye Local Time: 10:00-12:00

HEAD OF SESSION: Dr. Elena Parnardzieva Stanoevska

Authors	Affiliation	Presentation title
Mah-ru-nisa Atif Rizwana Raheel Umer Sher Khan M. Umman M. Kashif Islam Tanveer Ahmad M. Asad Ali Akash Amer	*Hajvery University*	A Cross-Sectional Study To Evaluate The Potential Risks Related To Cardiovascular Health Parameters In Individuals Simultaneously Using E-Cigarettes And Combustible Cigarettes In Lahore District, Punjab
Misbah Liaqat Bilal Ahmed Hira pervez	*Superior college for university programme*	A critical Discourse Analysis of "Identity Crises" of Moniza Alvi's Selected Poems
Kuan Yeh Hung Yee Chew Fong Boo Yen Toong Chew Pei Xin Tan Kwan Yee	*Universiti Tunku Abdul Rahman*	Navigating the impact of Reverse Logistics Practices on Firm's Performance: A Context of Malaysian Semiconductor Industry
Sai Mei Ling Yee Hong Jin Chow Wen Yang Haw Ming Zhuang Lee Ting Zheng	*Universiti Tunku Abdul Rahman*	Assessing Customer Satisfaction in E-Hailing Services in Malaysia: Insights on Quality, Trust, Pricing, and Driver Behavior
Irina-Denisa Munteanu Zizi Goschin	*Bucharest Academy of Economic Studies*	A spatial perspective on the education - digitization relationship in Romania. Empirical analysis using spatial panel models.
Elena Parnardzieva Stanoevska	*International Balkan University*	Generative Artificial Intelligence Revolutionizing Finance And Contributing To Artificial Intelligent Fintech Development
Idris Mohammed Lawan Ahmed Ishiyaku Hauwa Hassan Umar Abdulmumini Adamu Abdulkadir Dahuwa	*Federal College of Education (Technical) Gombe*	Modern Instruction Technology (Mit) Equipment Used For Teaching Agriculture Vocational Courses In Nigerian High Education Institutions
Burak Özdemir Füsun Gülser	*Van Yuzuncu Yıl University*	Plant Growth In Cereals Exposed To Heavy Metal Pollution
Günay Çerit Meliha Uzun	*Şırnak University*	Exercise Methods Used in Experimental Animals
Meliha Uzun Günay Çerit	*Sırnak University*	The Effect of Sports on Psychosocial, Mental and Physical Development: A Study on Generation Z
Fehmi Ok Şeyda Çavuşoğlu	*Van Yuzuncu Yıl University*	Changes in Total Phenolic Content, Antioxidant Capacity, and Chlorophyll Levels in Green Mature Tomato Fruits Treated With 1-Methylcyclopropene (1-Mcp) During Modified Atmosphere Storage
Ramazan Ağin Şeyda Çavuşoğlu	*Van Yuzuncu Yıl University*	Prolongation of Storage Life and Preservation of Quality of Agaricus Campestris Mushroom Species by Melatonin and Gelatin Applications
Səadət Musayeva Müseyib qızı Ayşən Əfəndizadə Elşən qızı	*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti*	Texnologiya Dərsində Elektrik Dövrəsinin Qurulmasında 5E Modelinin Tətbiqi
Aysun Şahin Azize Şahin	*İstanbul University*	The Consumer's Search For Meaning
Aysun Şahin Azize Şahin	*İstanbul University*	Benefits, Limitations And Risks Of Artificial Intelligence In Marketing And Brand Management
Livanur Uysal Arzu Altuntaş	*Siirt University*	A New Design Approach: Parametric Design
Arzu Altuntaş	*Siirt University*	Landscape Pattern Analysis And Its Importance In Terms Of Landscape Architecture

(All speakers required to be connected to the session 10 min before the session starts)
Moderator is responsible for ensuring the smooth running of the presentation, managing the group discussion and dynamics.

SYMPOSIUM PHOTOS

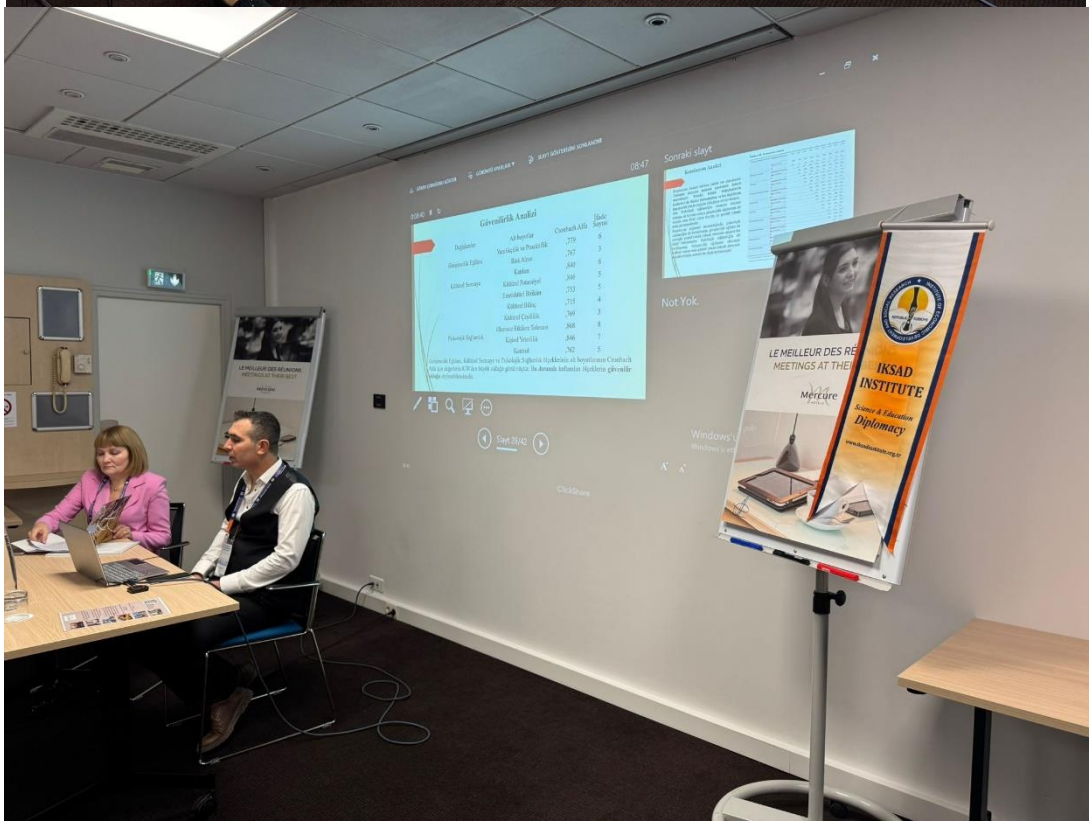
SYMPOSIUM PHOTOS

SYMPOSIUM PHOTOS

SYMPOSIUM PHOTOS

CONTENTS

ABSTRACTS

AUTHOR	TITLE	Page No
Sonnur Aktay	Soviet Influence In Post-Soviet Russian News Texts: Critical Discourse Analysis	1
Elmar Allahverdi	The Social Paradigm Of Mandatory Health Insurance: Insights From The Azerbaijani Experience	3
Ecehan Aygül Gönül Birgül Benli	Sustainable Production Of Customized Textiles From Waste Pet Bottles: Synthesis Of Bhet And 3d Printing Applications	4
Şekip Aktay	Generative Use Of Artificial Intelligence In Improving Russian Vocabulary Knowledge: Personalized Approaches With Chatgpt	5
Merve Nur Çağlayan	Work And Recreation Balance Of Working Women	7
Fidel Çakmak Demet Kardaş	The Metaphor Of Video Gaming Among Foreign Language Learners	8
Servet Üztemur Ali Gökalp Aslı Kartol Görkem Avcı	The Moderating Effect Of Users' Social Anxiety On Social Media On The Relationship Between Social Media Burnout And Social Media Discontinuous Use	9
Işın Kortan Saraçoğlu	The Obesity Kuznets Curve: An Assessment	11
Mehmet Demirbaş	The Effects Of Fear Of Crime On Individuals And Society	12
Zekeriya Can Erbil Nurgül Arisoy Büşra Altay	Artificial Intelligence Applications For Sustainable Solutions In Landscape Architecture	14
Ali Akçaova	The Effect Of Technical Drawing Course Application Method On Student Performance: The Case Of Selçuk University Interior Architecture Department	16
Hatice Çınar	Cultural Heritage Awareness In Design	18
Ahmet Akay	The Analysis Of Landscape Irrigation Systems In A Neighborhood Park: The Case Of Prof. Dr. Erol Güngör Park	20
Ezgi Hazal Turhan	Digitalization And Ethical Issues In Scientific Research	21
Burak Balık	Intelligence, Power And Authoritarian Regimes: The Role Of Internal Security And Intelligence In Regime Stability	23
Soner Erdönmez	‘School’ And ‘Dormitory’ As A Space Of Domination And Resistance In The Movie “Yurt” (2023)	25
Goncagül Budak	The Indirect Presentation Of Violence In The Film "The Zone Of Interest"	27
Filiz Karadaş Mehmet Reşit Karageçili Dilek Kor Özgür Işleyici Rabia Mehtap Tuncay Yakup Can Sancak	Investigating The Effect Of Using Different Doses Of Pecan Shell ([*Carya Illinoinensis* (Wangenh) C. Koch] In Broiler Compound Feeds On Fattening Performance	29
Sultan Nalçaci Rukiye Zengin Abdullah Erdoğan	Production Of Gluten-Free Biscuits From Apricot Kernels	31

Kübra Yazici	The Importance Of Green Infrastructure Systems In Sustainable Planning In Smart Cities	32
Gülhan Bora Ömer Akgül Mehmet Salih Ceylan	Analysis Of Carpabenem Resistance Of K. Pneumoniae And E. Coli Isolates In People With Disabilities	34
Gülhan Bora Ömer Akgül Velki İpek	S. Aureus Carriage In Disabled People, Mec-A, Van-A And Panton Volantine Toxin Prevelance	36
Rukiye Zengin Selim Erdogan Sultan Nalcaci	In Vitro Bioavailability Of Polyphenol Components In Black Mulberry, Chokeberry, And Elderberry Fruit Species	39
Erva Nur Akçay Deniz Aslan Elif Tuğçe Çil	Comparison Of The Effects Of Walking And Lower Extremity Exercises In Addition To Breathing Exercises On Smoking Individuals With A Body Mass Index Of 25 And Over	40
Deniz Aslan Yasin Altunel Elif Tuğçe Çil	The Effect Of Pre-Exercise Hot And Cold Applications On Balance And Proprioception In Individuals With Ankle Instability	41
Aynur Kufaci Birsen Altay	Examination Of Perimenopausal Women’s Attitudes Towards Menopause And Spiritual Well-Being	42
Cansu Karadeniz Benli Özen Kulakaç	Parents' Views On Compassion, Self-Compassion, Parental Bonding And Breastfeeding Self-Efficacy: A Phenomenological Study	44
Melis Kahya Oya Sevcan Orak	The Effect Of The Mindfulness Psychoeducation Program In Life With Schizophrenia Applied To Family Caregivers On Psychological Well-Being	46
Yasemin Topkara Ilknur Aydın Avcı	The Correlation Between Incontinence And Sexual Quality Of Life In Menopausal Women	48
Erkin Duman Mehmet Alper Sofuoglu Alper Uysal	Green Transformation In Manufacturing Industry: Innovative Approaches And Applications For Sustainable Machining	49
Engin Tek	The Use Of Additive Manufacturing In Medical Products	51
Halime Ilayda Doğan Ahmet Mavi	On Biomedical Applications Of Additive Manufacturing Bibliometric Analysis	53
Burak Bekircan	Safety In Boiler Rooms: Innovative Technologies And Real Case Analyses	55
Maşallah Sincar	Asemic Writing And Texture Applications With Experimental Materials	57
Hüseyin Turoğlu	A Threat To Coastal Zone Planning: Offshore Sand Mining	59
Leman Üstündağ	Using Artificial Intelligence In Scientific Illustration: Medical Illustration Application Example	60
Yusuf Sert	Frontier Orbital Analysis Of 4-C Yanobenzenesulfonamide	62
Yusuf Sert	Docking Analysis Of Naphthalene-2-Sulfonamide Molecule	64
Ayhan Dağdeviren	Kırsehir Ahilik Museum	66
Ayhan Dağdeviren	French Culinary Culture	68
Emre Can Iğdır	Physical Literacy From Student Perspective	70
Can Çavin Ötkan	Expectations Of Sports Management Students Toward The Internship Process: A Qualitative Study	72

Kaan Salman Özcan Saygın	Analyzing The 2023-2024 Euroleague Regular Season In Terms Of Some Variables	74
Kaan Salman Özcan Saygın	An Examination Of The Effects Of Agility Training On Certain Variables In Basketball Players	76
Ismail Aktaş Muzaffer Selçuk	Fair Play From The Perspective Of Student-Athletes: A Qualitative Research	78
Mücahit Sarikaya Muzaffer Selçuk	Posture Analysis In Athletes From Different Sports And Sedentary Individuals	80
Mustafa Atalan Nazangül Ünal	Curcumin	82
Nazangül Ünal Mustafa Atalan	Allicin And Its Antioxidan Properties	84
Rejhan Rahman	The Effects Of Assimilation Policies Applied To Albanians Living In Greece	86
Sazada Siddiqui	Effects Of Medicinal Plants On The Vegetable Crop Pea (*Pisum Sativum*): Allelopathic And Cytotoxic	88
Gheorghe Giurgiu Manole Cojocaru	A Link Between Gut Microbiota And Alzheimer's Disease: Impact Of Neuropolen	89
Afag Ramazanova	The Story “Arzu Kamber” In The Balkans: Comparison Of Motif Structure And Episode	90
Seyyid Ahmed Medjahed Aicha Benelhadjdejelloul	Feature Selection For Face Recognition	92
Seyyid Ahmed Medjahed Aicha Benelhadjdejelloul	Optimization Framework For Spectral Band Selection In Hyperspectral Image Classification	93
Vijole Bradauskiene Lina Vaiciulyte Aida Bradauskaite	Reduction Of Gluten Immunogenicity In Wheat (Triticum Aestivum) Bran By Using Biological Tools	94
Mujkan Memmedzade	Formation Of Leadership Quality In The Educational Process In Higher Military Schools	95
Alexander Plakida Olga Iuschkovska Olena Filonenko Viktoriya Seredovska Hanna Korostylova	Adaptation Of The Cardiovascular System During Training With Anaerobic Exercise	96
Aboulfarah Fatima Zahra Jebbar Mohamed Boum’handi Naima El Blidi Altaf Fleury Yannick Alouani Mohamed	Isolation And Diversity Of Halophilic Archaea From Hypersaline Environments In Morocco, And Screening Of Their Amylase, Cellulase, And Lipase Activities	97
Elanta Tarikaitė Rita Jankauskienė Renata Arlauskienė	Disordered Eating Behavior: The Brain-Gut Interaction	98
Igene, Moses Dennis Ubogu Monday	Isolation And Identification Of The Air Mycoflora Of The Joseph Sarwuan Tarka University Makurdi, Microbiology Laboratories.	99
Fahima Nabi Sadji Ait Kaci Hamida Chaker-Haddadj Assia Meriem Chebaani	Effect Of Nacl On Growth, Proline Content And Soluble Sugar Content Of Algerian Cowpea Populations	100
Skender Demaku Donika Sylejmani	Chemical Investigation Of The Fly Ash From The "Kishnica" Complex And The "Sharrcem" Cement Fac	101

Arbnorë Aliu Fatime Shabani Dhurata Dragusha Krenare Dibrani Fjolla Manaj Anita Ismajli	tory, In The Following Citizen Areas: Graqanicë, Ferizaj, Kaçanik, And Elezhan, To D etermine The Concentration Of Heavy Metals In Particulate Matter (Pm:2.5 And Pm:10ųg/ M3)	
Arij Bouzelmate Hassane Hjiaj Inssaf Raiss	Existence And Regularity Of Solution For Noncoercive Elliptic Equations With Measure Data	103
Monika Dede Artan Simaku	Long Covid-19: A Persistent Global Health Challenge	104
Bamidele Abdulwasiu Aremu Afolabi Abdulateef Kola	An Online Bus Booking System Design For The Organization (A Case Study Of Kwara State Transport Corporation)	105
Abderrahim Ait Lhaj Brahim Ouazik Mohamed El Hasnaoui Hassan Chaib	Theoretical Analysis Of The Structural, Electronic And Optical Properties Of Sno_2 With The Pw91 Functional	106
Mammass Bourassen Qessaoui Redouan Rachid Bouharroud Fatima Zahra Aboulfarah Mohamed Alouani	Evaluation Of Moroccan Medicinal Plant Extracts For Biocontrol Of Clavibacter Michiganensis Subsp. Michiganensis	107
Ishwar Mittal Rosy Dhall Mikul	Leveraging Brand Equity To Drive Purchase Intentions: Insights From The Indian Hotel Sector	108
Rajmonda Tare Dasantila Tahiraj Artan Simaku	The Interplay Between Covid-19 And Diabetes: Implications For Health Outcomes	109
Tawa Omolade Olusegun A.O Iyiola Ogbeh Joseph Ikeh Ozuruigbo Divine Mmesoma Bello Rakiya Kemi Afolabi Halimat Abimbola Daramola Bunmi Adebola Ibrahim Zulu Olalekan	Molecular Genotyping Of Anopheles Mosquitoes In Ilorin, Kwara State, Nigeria	110
Ilyas Jalafi Fatima Chaou Mohamed Chokri Karim Chourti El Hassan Yahakoub Amine Bendahhou Anass Chrir Soufian El Barkany Mohamed Abou-Salama	A New Method For Improving The Various Properties Of Cacu3ti3o12 Ceramics	112
Amel Belayachi-Haddad Noureddine Benderdouche Benaouda Bestani Cherif Haddad	Rsm Optimization In Azo Dye Elimination By Prickly Pear Seeds Biosorbent	114

Subhashish Dey	An Experimental Study On Mechanical Properties Of Concrete Partially Replacing Fine Aggregate With Marble Powder And Coarse Aggregate With Recycled Aggregate	115
Aydın Şenol Sefa Yaprak	Electronic Case System (Evs) Project Review In Pre-Hospital Emergency Health Services	116
Selma Lubabe Erdoğan Yunus Çetintaş Yeliz Tekgül Barut Özge Süfer Gülşah Çalışkan Koç Ayşe Nur Yüksel	Aroma Profile Of Trend Breakfast Cereal – Gr Anola- Produced Using Different Sweeteners	118
Özgür Cakıcı Ahmad Kunbaz	Analysis Of Anterior Corneal Radius Of Curvature Measurements In A Tertiary Hospital Population In Turkey	120
Fahrettin Kayan	Artificial Intelligence Assisted Marketing Communications: The Potential Of Personalised Experiences	121
Birol Altun	Covid 19, Remote Working And The Presenteism Phenomenon Experienced By Employees	123
Burcu Durmuş Öznur Işçi Güneri	A Hybrid Ensemble Learner: Ada Bag	125
Mehmet Aladag Omer Eyercioglu Krzysztof Jan Kurzydlowski	Prediction The Tooth Variation Due To Shrink Fit And Forging Load Of Asymmetric Spur Gear By Finite Element And Analytical Method	127
Sezin Gürsu Birsen Karaca Saydam	Effect Of Heel Blood Collection In Incubator And Radiant Heater Environment On Physiological Parameters And Pain And Stress Levels Of Newborns	128
Ikram Saliha Benyahia Wefa Boughrara Amina Lakmeche Fatma Belhoucine Amel Alioua Berrebbah	The Development Of Lung Tumors And Outside Factors	130
Shazia Perveen Sumaira Kanwal	Synthesis, Characterization, And Toxicological Evaluation Of Carbon, Gold And Silver Nanoparticles On Earthworm Dna Damage Using Enzyme And Comet Assays	131
R.Vidhyalakshmi K.Rajaganapathy	New Binding Mechanism Science Driving Therapeutic Insight In Immune-Mediated Diseases	132
Jatau T, K. Sani H.	Attitude Of The Society Towards Hiv/Aids Patients In Kontagora, Niger State, Nigeria	133
Muhammad Rizwan Hafiza Zara Saeed Musrat Shaheen	Synthesis Of Piperazine Derivatives And Their Medical Importance	134
Ibrahim Zulu Olalekan Iyiola O.A Onovo Daniel Okwuchukwu Ikani Hannah Harris Osayi Priscillia Imuetiyan Amlemi Aderewa .O Olusegun Tawa Omolade	Molecular Identification Of Culex Mosquitoes In Ilorin, Kwara State, Nigeria	135
Souheyla Boudjema Faycel Louri Fatiha Chelgham Zenkheri Louiza Abderrahim Choukchou-Braham	Corrosion Inhibition Of Pipeline Carbon Steel (N80) In Acidic Medium Using Modified Clays	137

Nensi Xhaxho	Preseptal Cellulitis: Epidemiological Data, Etiology, And Clinical Course In Pediatric Ages	138
Merve Özcan Korum Fırat Kaçar Simge Nur Aslan Köse	Full-Step Voltage Mode Full-Wave Rectifier Dvcc Based With Dtmos	139
Merve Özcan Korum Fırat Kaçar Simge Nur Aslan Köse	Simulated Grounded Inductor With Second Generation Voltage Carrier (Vcıı) Structure Using Dtmos	141
Asiye Nas Gülsev Dilber	Synthesis And Characterization Of Asymmetric Phthalocyanines Using The Statistical Condensation Method With Tetra Substitution	143
Merve Güler	Evaluating Different Models Of Cloud Computing Using The Fuzzy Saw-Aras Approach	145
Merve Güler	Analyzing Super Applications Through The Fuzzy Ahp-Impact Matrix Method	146
Wajeeha Jahangir Umm Eman Syed Neelam Bibi Anam Khan	Health Behaviors, Resilience, And Quality Of Life; Moderating Role Of Religiosity Among Breast Cancer Survivors And Patients	147
Muhammad Ali Muhammad Zeshan Khalil	Surface-Enhanced Raman Spectroscopy (Sers) For The Diagnosis Is Of Acute Myocardial Infarction (Ami) Using Blood Serum Samples	148
Eman Atiq Neelam Bibi Umm Eman Syed Anam Khan	Among Nursing Staff In Pakistan: Coping Strategies As A Facilitator	149
Majekodunmi Racheal Adedayo Fatima Mojisola Akanbi	Phenotypic And Molecular Approaches To Detecting Beta-Lactsmase Production In Bacteria	150
Isiaku Hussein Yakub	Nosocomial Infections As A Factor In The Spread Of Infectious Diseases	151
Sathisha A B, Ashwini M Rao, K S Basavarajappa,	A Mathematical Study On Thyroid Gland Functioning In Malignant Cancer	152
Roguai Sabrina	Synthesis Of Cuo Nanoparticles For Enhanced Photocatalytic Degradation Of Methylene Blue Pollutants	153
El Gardy Oumaima	Cr And Mn Effects On Enhanced Material Properties	154
Degla Marius Hugues Mouzoun Séraphin Houessou G. Laurent	Spatio-Temporal Evolution Of Water Surfaces At Ramsar Site 1017 (South-West Of Benin)	155
Ayesha Nadeem Esha Rehman Maryam Bashir Muhammad Adnan Sabir Mughal	Neglected Tropical Diseases And Microbes; From Emergance To Novel Therapies.	156
Maryam Latif Muhammad Adnan Sabir Mughal Momina Mehmood	Marine Microorganisms As A Sustainable Source Of Anticancer Drugs	157
Poonam Vijay Kumar Sunil Kumar	Impact Of Electrolyte On Charge Storage Performance In A Compost-Based Device.	158
Fausat Abimbola Jimoh Rodiyah Ahmad	Quality Assessment Of Selected Borehole Water Samples In Ilorin, Nigeria	159

Mohamed Dhia Massoudi Mohamed Bechir Ben Hamida	Enhancement Of Heat Sink Efficiency Using Cylindrical Fins Supported With Helical Trapezoidal Wings And Mhd Radiative Nanofluid	160
Noureddine Elharrar	Mathematical Model Of Learning Error In Classroom	161
Sunday Awe Elizabeth Olubunmi Aderoju	Microbiological Assessment Of Commercially Prepared Tiger Nut Drink Sold In Ilorin South Local Government Area Of Kwara State, Nigeria	162
Faten Belarbi	Simulation Of Fiendly Czts Thin Films For Photovoltaic Technology By Scaps-1d Simulator	163
Abdullahi, A., Babayemi, A.W., Gerald Ike Onwuka	Evaluating The Consistency Of Maximum Likelihood Estimators In Binary Logistic Regression: A Monte Carlo Simulation Study	164
Irına-Ana Drobot	Reasongs For Imagınıng Paradıse As An Exotıc Beach	165
Ilias Faiza Benarbia Nabila	Insecticidal Activity Of Plants Oils Against Culex Pipiens (Linnaeus, 1758) And Ceratitis Capitata (Wiedemann) (Diptera: Tephritidae)	166
Samson Aderemi Ojedokun Yetunde Felicia Akande Paul Ibukunoluwa Oyediran Taiwo Wulemot Oloyede	Microalbuminuria; Risk Predictive Tool And Determinant Of Early Treatment In Diabetic Nephropathy	167
Abderrahim Ait Lhaj Brahim Ouazik Mohamed El Hasnaoui Hassan Chaib	Theoretical Analysis Of The Structural And Electronic Properties Of Sno_2 With The Dft+U Method	168
Fatiha Chelgham Maroua Brella Adel Taabouche Brahimgharbi Amira Ouakkaf Mounira Chelgham Souheyla Boudjema	Electrochemical Corrosion Behavior By Zno Thin Films Deposited By A Spray Pyrolysis Method	169
Sani, A.M. M.M. Shamsudeen	Antibiotic Sensitivity Pattern Of Bacteria Associated With The Spoilage Of Potatoe Sold At Zuru Metropolis, Kebbi State, Nigeria	171
Sanaa Rabii Ayoub Lahmidi Soumia Chliyah Samir Chtita Mhammed El Kouali Mohammed Talbi Abdelkbir Errougui	Solvation Shell Structures, Dynamics, And Dielectric Properties Of The Energy Storage System {Nabf4 – Gamma Butyrolactone }: A Molecular Dynamics Approach	172
Belouad Dalya Nehal Fatima Amri Wahba	Study Of Some Physicochemical Compounds Of Three Varieties Of Chickpea (Cicer Arietinum) Cultivated In Algeria	174
Athamena Ali Belalite Halima Athamena Malika Gaagai Aissam Aouissi Hani Amir	Wastewater Treatment And Development, Case: Timgad Station, Eastern Algeria	175
Belalite Halima Athamena Ali Athamena Malika	Valorization Of Purified Wastewater In Irrigation, Case: Batna Station	177

Gaagai Aissam Aouissi Hani Amir		
Aboulfarah Fatima Zahra Alouani Mohamed Jebbar Mohamed Boum'handi Naima El Blidi Altaf Fleury Yannick	Halophilic Archea From Hypersalin Environment In Morocco And Screening For Their Enzymatic Activities	178
Oladimeji O. A., Adeniran A.A, Ogunbanwo S. T., Oyejide O.T,	Optimizing Transportation Cost Through The Implementation Of Linear Programming At Nigerian Breweries Plc, Aba	180
Fausat Abimbola Jimoh Ayuba Babatunde Ayub	Appraisal Of Bacterial Load Thresholds In Selected Nigerian Ground Water	181
Gherbi Sakina Saidi-Ouahrani Nadjia Bouhadiba Sultana Zemmour Assia	Assessment Of Pollution And Its Impact On Growth And Condition Of The Horse Mackerel Trachurus Trachurus Along The Coast Of Oran	182
Faniyi, Tolulope Oreoluwa	Adoption Of Biosecurity Practices Among Ruminant Farmers And Herders	184
Elitsa Petrova Andrey Popatanasov	Dance As A Cornerstone Of The Universe – Views From The Sanskrit Scriptures And Some Modern Eastern Seers And Science	185
Khadija Bazhar Fardioui Meriem Taoufiq Guedira	Removal Of Heavy Metals (Cobalt) Contained In Wastewater-Models By The Adsorption Technique On Natural Clay	186
Kareem, W.B. Gazali S.A. Okwori, R. O. Abubakar H. O. Oba A.O	Woodwork Technology And Vocational Skills: A Pragmatic Approach To Youth Unemployment In Nigeria	187
Arij Bouzelmate Hassane Hjiaj Inssaf Raiss	Existence And Regularity Of Solution For Noncoercive Elliptic Equations With Measure Data	188
Faniyi, Tolulope Oreoluwa, Soyelu, Oluseyi Temitope, Ayoola, Mathew Oluwaseyi Akinmoladun, Oluwakamisi Festus	Exploring The Impact Of Grazing And Feedlot Systems On Ruminant Animal Production: Assessing Efficiency And Effectiveness	189
Amina Mumtaz Amjad Nasim Alveena Javed	Eco-Friendly Microwave Assisted Spectrophotometric Approach Towards The Determination Of Flucloxacilline Sodium Pure And In Dosage Forms	190
Margherita-Gabriella De Biasi	Arsenic Treatments On Wheat Plants Modifies Ionome Profiles	191
Ilyas Jalafi Fatima Chaou Mohamed Chokri Karim Chourti El Hassan Yahakoub Amine Bendahhou Anass Chrir Soufian El Barkany Mohamed Abou-Salama	A New Strategy For Optimizing A Number Of Properties Of Ccto Ceramics	192

Mehdi Shalchi Tousi	Optimum Design Of Reinforced Concrete Cantilever Smo Optimization Algorithm	194
Younes Yassine Miloud Chakit Mahjoub Aouane	Validation Of The Maslach Burnout Inventory-Student Survey In Moroccan High School Adolescents	195
Nasir Abba Yusuf	Marketing And The General Significance Of Blacksmithing Industry In Katsina City, 1904-1907	196
A.M.Aliyu E.A.Shittu U.A Saleh	Phytochemical Constituents And Antioxidants Of Sweet Pepper Varieties (Capsicum Annuum L.) Depending On Its Fruit Colouration	197
Yassine Ballout Soukaina El Bourachdi Mohammed Elgettafi Hanane El Harouachi Dounia Ahoudi Yassine El Miz Mohamed Loutou	Recycling Of Ouixane Iron Ore Tailings In Geopolymer Composite Via Acid Activation As New Approach: Fabrication And Characterization For Mechanical Proprieties	198
Ashrarul Hasib Bitop Halder Abdullah Al Mamun Tanjina Akter Mohammad Saydur Rahman	Pemphigus: A Complex Dermatological Condition And Emerging Treatment Strategies	200
Yisa, E.N. Muhammad, H.U. Tsado, J.H. Ajayi, O.J.	Effect Of Input Subsidies On Output Of Rice Farmers Under Value Chain Development Programme In Niger State, Nigeria	202
M.Naim A A. Hadj Brahim A	A Novel Chaotic Image Encryption Technique Based On Filtering Operation And 4d Hyperchaotic System	203
Rafat Khana Alphones Abbas	De-Coding China-Africa Relations: Development Partnership Or Neo-Colonialism	204
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	The Socioeconomic Factors' Impact On Crimes In Thailand: A Decision Tree Regression Approach	205
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	Factor Affecting Thailand Energy Depletion: A Bayesian Linear Regression Approach	206
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	Estimating Thailand Gross Provincial Product: A K-Nearest Neighbors Regression Approach	207
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	The Determinants Of Thailand Tourism: A Gradient-Boosting Regression Approach	208
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	The Determinants Of Property Offences In Thailand: A Support Vector Machine Regression Approach	209
Adirek Vajrapatkul Boonta Wayupab Pinmanee Vajrapatkul	The Determinant Of Livestock Production In Thailand: Bayesian Linear Regression Approach	210
Guerrab Oussama Lakhdari Fethi	Li-Ion Battery State-Of-Charge Estimation Using Extended Kalman Filter	211
Momna Jameel Hafsa Sajid Fatima Usman Wajiha Malik	The Impact Of Emotional Regulation And Coping Strategies In Developing Psychological Distress Among Different Generations	212
Fiza Asif Maryam Liaquat Qamar Siddique	Effects Of De-Novo Therapıes For The Treatment Of Alopecıa	213

Abdul Basit Maryam Zahid Sanila Rani		
Deghiche Diab N Bettiche F. Bengouga K. Marniche F	The Importance Of Diptera Order Under Saharan Arid Conditions Biskra -Algeria	214
Mah-Ru-Nisa Atif Rizwana Raheel Umer Sher Khan M. Umman M. Kashif Islam Tanveer Ahmad M. Asad Ali Akash Amer	A Cross-Sectional Study To Evaluate The Potential Risks Related To Cardiovascular Health Parameters In Individuals Simultaneously Using E-Cigarettes And Combustible Cigarettes In Lahore District, Punjab	215
Misbah Liaqat Bilal Ahmed Hira Pervez	A Critical Discourse Analysis Of "Identity Crises" Of Moniza Alvi's Selected Poems	217
Kuan Yeh Hung Yee Chew Fong Boo Yen Toong Chew Pei Xin Tan Kwan Yee	Navigating The Impact Of Reverse Logistics Practices On Firm’s Performance: A Context Of Malaysian Semiconductor Industry	218
Sai Mei Ling Yee Hong Jin Chow Wen Yang Haw Ming Zhuang Lee Ting Zheng	Assessing Customer Satisfaction In E-Hailing Services In Malaysia: Insights On Quality, Trust, Pricing, And Driver Behavior	219
Irina-Denisa Munteanu Zizi Goschin	A Spatial Perspective On The Education - Digitization Relationship In Romania. Empirical Analysis Using Spatial Panel Models.	220
Elena Parnardzieva Stanoevska	Generative Artificial Intelligence Revolutionizing Finance And Contributing To Artificial Intelligent Fintech Development	221

FULL TEXT

AUTHOR	TITLE	Page No
Müslüm Bitkin	Investigation Of The Mediating Role Of Cultural Capital In The Effect Of Psychological Resilience On Entrepreneurship Tendency	222
Fidel Çakmak Demet Kardaş	Ai Literacy Of Pre-Service Language Teachers Of Turkish And English	234
Hülya Bayrak Akyildiz	Language And Emotion Analysis Of Turkish Novel In The Tanzimat Era	240
Murat Akyildiz	Problems And Solutions In Sentiment Analysis Of Texts From Different Historical/Literary Periods	259
Çulpan Zaripova Çetin	Impressions Of France In Fatih Kerimi's European Travelogue	266
Pınar Seden Meral	The Impacts Of Artificial Intelligence On The Advertising Sector: A Study On Turkey	286
Sıtkıcan Saraçoğlu	An Evaluation Of The Effects Of Obesity On Wages	299
Sıtkıcan Saraçoğlu	Health Care As A Credence Good	306
Işın Kortan Saraçoğlu	Subjective Well-Being And Health Status Of Oecd Countries And Türkiye: An Assessment By The Better Life Index	314
Mehmet Norasli	A Case Study Of Collaborative Work In Interior Design's Project Education: Interior Design In Educational Buildings	322
Ekin Aktürk	A Study On Jean-Jacques Rousseau’s Views On The Origin Of Languages	330
Nurhan Keskin	A Bibliometric Analysis On Precision Agriculture	339
Nurhan Keskin	Bibliometric Analysis Of The Studies Related With Agriculture 4.0 In Web Of Science (Wos) Database	348
Sıddık Keskin	Correlation Versus Covariance: Similarities And Differences	357
Sıddık Keskin	Nonrecursive Models: General Properties	363
Seyithan Seydoşoğlu Gülşah Bengisu Mehmet Fırat Baran	Dual Purpose Fodder Crops	370
Esra Bilici	Genomic Selection In Livestock Breeding	380
Esra Tural Büyük Bilge Sahin	Different Materials Used In The Fixation Of Medical Devices In Premature Babies And Their Effects On The Skin	389
Ferit Sönmez Füsun Gülser	The Effect Of Chicken Litter Ash And Rock Phosphate Applications On Nutrient Contents Of Einkorn Wheat (*Triticum Monococcum* Ssp. *Monococcum*)	395
Nurten Özçelik Şule Çinar Yağci Aliye Genç	French Creative Writing With Generative Artificial Intelligence: Chatgpt Supported Activty Design	406
Koray Yılmaz Elis Soylu Yılmaz	The Tda Analysis Of A Dataset	430
Koray Yilmaz Elis Soylu Yilmaz	1. To Get 4-D Quadratic Module From Braided Regular 2- Crossed Module	438
Koray Yilmaz Elis Soylu Yilmaz	Comparison Of Tda And Pca On Special Dataset	446
Elis Soylu Yilmaz Koray Yilmaz	On Universal Property Of The Braided Crossed Modules	456
Zeynep Nur Karakuş	Effects Of Artıfıcıal Sweeteners On Type 2 Dıabetes	464
Zeynep Nur Karakuş	Alternatıve Proteın Sources And Novel Foods	475
Aslı Mutluç Çetin Yağcılar Muazzez Gürgan Eser	Determınatıon Of The Effects Of Water Lettuce (Pıstıa Stratıotes) Used In An Aquaponıc System On The Nıtrate Content In The Envıronment	485

Hüma Nur Sert Çetin Yağcilar Ismail Çetin	Observation Of Reproductive Behavior In Nil Tilapia (*Oreochromis Niloticus*)	495
Sinem Çolak	Recent Advances In The Detection Of Illicit Drugs In Wastewater And Its Importance For Epidemiological Studies	504
Berna Çelik Bekir Şan	Effects Of Different Organic Material Applications On Fruit Quality And Yield In '0900 Ziraat' Sweet Cherry Cultivar	510
Berna Çelik Bekir Şan	Use Of Microorganisms As Biopertilizers In Fruit Growing	524
Beyza Nur Ipek Gamze Sevri Ekren Aşıcı	Mechanisms And Regulation Of Ferroptosis In Cancer Biology	535
Elif Yürek Emine Hatun Diken	The Effect Of Song And Music Supported Teaching Of 6th Grade "Intensity" Subject On Some Variables	567
Elif Yürek Emine Hatun Diken	Students' Opinions On The Song And Music Supported Teaching Of The Subject "Intensity" For The 6th Grade	579
Hasan Selçuk Eti	The Role Of The Covid-19 Pandemic In The Development Of Global And Local E-Commerce	593
Hasan Selçuk Eti Feride Yavaş	The Impact Of Niche Markets On Social Media	616
Nur Süreyya Dirican Bahar	The Effect Of Tissue Heterogeneity On The Absorption Of Electron Beams Of Various Energies In The Tissue	631
Beyza Altay	The Theme Of Love In Ivan Sergeyevich Turgenev's Works First Love And Spring Torrents	641
Meryem Can Samet Misir	The Role Of Social Media In The Advertising And Marketing Of Local Cuisines	652
Meryem Can Samet Misir	Street Flavors	666
Hakan Sarıkaya Gülşah Susurluk	Experimental Investigation Of The Effects Of Basalt Fiber On The Mechanical And Thermal Insulation Properties Of Concrete	678
Wabidur Rahman Jannatul Ferdos	Groundwater And Aquifer Usage For Human Consumption And Irrigation In The Southwestern Part Of Bangladesh: A Review	686
Igene, Moses Dennis Ubogu Monday	Bacteriological Analysis Of Urine Polluted Environments In Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi	697
Nodar Sulashvili Luiza Gabunia Margarita Beglaryan Nana Gorgaslidze Magda Davitashvili Nato Alavidze Nino Abuladze Marina Giorgobiani Ketevani Gabunia Marika Sulashvili	The Scholarly Discourse On The Main Pathways Underlying Glycogen Accumulation Illnesses, Various Clinical Facets And The In-Managing Drug Treatment Strategic Issues	707
Buket Akcan Altınkaynak Yahya Altınkaynak	Postprandial Dysmetabolism And Cardiovascular Diseases	739
Fatih Kar Ezgi Kar Ceyhan Hacioğlu	Sertraline Suppresses The Proliferation Of Caco-2 Cells By Inducing Ferroptosis.	746
Durmus Cetin M. Aydın Akbudak	Cold Stress Disrupts Iron Homeostasis By Downregulating Pic1 (Permease In Chloroplasts 1) Expression In Tomato Roots	753
Durmus Cetin M. Aydın Akbudak	Regulation Of Proline Transporter (Prot) Genes In Tomato (*Solanum Lycopersicum*) Under Cold Stress	758
Hilde Kurt Eşref Çelik	The Importance Of Early Diagnosis In Tinea Corporis Infection: Perspectives From A Personal Experience	764
Güler Mikayil Kızı Ahmadova	Azerbaijani Poet Hurşid Banu Natavan, Who Met The French Writer Alexandre Dumas	769
Tuğbanur Gümüş Özge Işeri	Sexual Problems In Individuals After Breast Cancer Surgery: A Traditional Review	776
Hüsniye Merve Demirer	The Role Of The Autonomic Nervous System In Primary Dysmenorrhea	781

Ramazan Demirer		
Sibel Tuna	Eco Friendly Composite Approaches: Polyvinyl Alcohol-Based Composite Materials Enriched With Artichoke Stems And Their Properties	789
Ecem Kara Gökhan Baktemur Hatıra Taşkin	Effects Of Drought Stress On Dill (*Anethum Graveolens*) In Vitro Conditions	796
Ecem Kara Hatıra Taşkin Gökhan Baktemur	Determination Of The Tolerance Level Of Cauliflower (*Brassica Oleracea* Var. *Botrytis* L.) To Different Drought Levels Under In Vitro Conditions	805
Disha Mahendra Kumar Savita	Home Remedies For Tuberculosis: An Overview Of Traditional And Natural Approaches To Complement Modern Treatment	816
Akanksha Gautam Mahendra Kumar Savita	Role Of Protein-Rich Diets In Promoting A Healthy Life: Benefits, Sources, And Considerations	821
Archit Kumar Mahendra Kumar Savita	Home Remedies For High Blood Pressure: Exploring Natural Approaches To Hypertension Management	827
Akanksha Gautam Mahendra Kumar Savita	Home Remedies For Managing Septicemia In Fish: A Review Of Traditional And Natural Treatments	832
Abhinesh Pal Mahendra Kumar Savita	Malaria: Epidemiology, Pathogenesis, And Control Strategies	837
Harshit Pandey Mahendra Kumar Savita	Exploring Home Remedies For Typhoid: Traditional Approaches To Complement Medical Treatment	842
Janak Mahendra Kumar Savita	Drug Metabolism Influences Drug Design: Enhanced Therapeutic Approach	847
Shailendra Kumar Dwivedi Parwati Mahato Mahendra Kumar Savita	Utilizing Cannabis Sativa Extract For Corrosion Control Of Mild Steel In Acidic Environments	852
Shailendra Kumar Dwivedi Parwati Mahato Mahendra Kumar Savita	Application Of Cannabis Sativa Paste In Addition To Thiourea During Packaging To Prevent Corrosion On Mild Steel	856
Mahendra Kumar Savita Vinay Dwivedi Prachi Srivastava	Dna Gyrase Supercoiling Inhibition By Quercetin: A Research Article	870
Mahendra Kumar Savita Vinay Dwivedi Prachi Srivastava	Identification And Validation Of The Molecular Structure Of Quercetin In Samples Using Ftir	875
Megha Verma Mahendra Kumar Savita	Biological Remediation Of Sewage For Optimal Environmental Health: A Sustainable Approach	880
Manshi Chaudhari Mahendra Kumar Savita	Role Of Home Remedies In Managing Dengue Fever: Traditional Practices For Symptom Relief And Recovery	886
Mohit Pal Mahendra Kumar Savita	Home Remedies For Diabetes: Evaluating Natural Approaches To Managing Blood Sugar Levels	891
Nikita Mahendra Kumar Savita	The Role Of Biotechnology In Malaria Research: Advancements And Future Directions	897
Pooja Kanaujiya Mahendra Kumar Savita	Home Remedies For Urinary Tract Infection (Uti)	903
Richa Singh Mahendra Kumar Savita	Home Remedies For Hiv Infection: A Review Of Evidence And Efficacy	907
Sheeba Mahendra Kumar Savita	Benefits Of The Microbial Profile Of Curd: A Comprehensive Review	912
Shivam Kumar Singh Mahendra Kumar Savita	Bioremediation Of Azo Dyes: Involving Microbial And Enzymatic Strategies For Sustainable Environmental Cleanup	917
Shailendra Kumar Dwivedi Mahendra Kumar Savita	Prevention Of Corrosion Of Ferrous And Non-Metallic Panels, Polished With Thiourea Paste (At The Time Of Packaging Of Different Electronic Assemblies)	922
Surya Pratap Shahi Mahendra Kumar Savita	Assessing The Efficacy Of Neem (Azadirachta Indica) Extract In Abolishing Diseases In Tilapia Fish	934

Utkarsh Singh Mahendra Kumar Savita	Home Remedies For Dengue: Exploring Traditional And Alternative Approaches	938
Berkay Karaçor Kaan Kaysadi Mustafa Özcanli	Modal Analysis Study On Different Mini Electric Vehicle Rim Designs	943
Berkay Karaçor Yunus Emre Gökçe Mustafa Özcanli	A Fatigue Analysis Study: New Generation Mini Electric Rim Designs	968
Deniz Çınar Eray Cavlak	The Role Of Leadership In Erp Projects: The Impact Of Different Leadership Styles On Project Success	990
Süleyman Hacisalihoğlu	Use And Effects Of Probiotics As Feed Additives In The Nutrition Of Ruminants	999
Ayşen Melda Çolak Fatma Alan	Determination Of Some Pomological And Biochemical Characteristics Of Naturally Growing Apple Genotypes	1011
George Chinyeaka Ezechukwu	Acute Toxicity Profile Of Nauclea Latifolia Leaf Ethanolic Extract In Albino Rats	1018
Ahmed Ishiyaku Hauwa Hassan Umar Abdullahi Usman Hassan Abubakar M. Omar	Relation Of Mit Methods And Equipment On Students' Critical Thinking Skill In Agricultural Courses In Nigerian Higher Education Institutions	1024
Almustapha Ahmed M.B. Ibrahim Bishir Usman	Kinetics And Equilibrium Studies Of The Bio-Adsorption Process For The Removal Of Contaminants From An Environment. An In Depth Comparative Review.	1040
Abdullahi, A., Akinnagbe, O.M. Akinwalere, B.O. Shuaibu, U.	Effect Of Banditry Activities On Livelihood Status Of Farming Households In Niger State, Nigeria	1063
Wabidur Rahman Jannatul Ferdos	Groundwater And Aquifer Usage For Human Consumption And Irrigation In The Southwestern Part Of Bangladesh: A Review	1073
Godziyev M.A. Polshakova T.V. Gushcha S. G.	Comparative Evaluation Of The Effectiveness Of Some Methods Of Therapeutic Gymnastics In Idiopathic Scoliosis	1084
Jogendra Kumar	Optimizing Routing Protocol Algorithms For Reduced Delay In 5g Networks	1089
Jogendra Kumar	Energy-Efficient Routing Algorithms For Gan In Vanet	1098
Fatima Zohra Zeggai Fouzia Touahra Redouane Chebout Khaldoun Bachari	Core− Shell Structured Fe2o3/Metal-Oxide@Polyaniline Nanopaticles − Electrochemical Properties	1104
Idris Mohammed Lawan Ahmed Ishiyaku Hauwa Hassan Umar Abdulmumini Adamu Abdulkadir Dahuwa	Modern Instruction Technology (Mit) Equipment Used For Teaching Agriculture Vocational Courses In Nigerian High Education Institutions	1120
Burak Özdemir Füsun Gülser	Plant Growth In Cereals Exposed To Heavy Metal Pollution	1135
Günay Çerit Meliha Uzun	Exercise Methods Used In Experimental Animals	1146
Meliha Uzun Günay Çerit	The Effect Of Sports On Psychosocial, Mental And Physical Development: A Study On Generation Z	1154
Fehmi Ok Şeyda Çavuşoğlu	Changes In Total Phenolic Content, Antioxidant Capacity, And Chlorophyll Levels In Green Mature Tomato Fruits Treated With 1-Methylcyclopropene (1-Mcp) During Modified Atmosphere Storage	1168
Ramazan Ağin Şeyda Çavuşoğlu	Prolongation Of Storage Life And Preservation Of Quality Of Agaricus Campestris Mushroom Species By Melatonin And Gelatin Applications	1184
Səadət Musayeva Müseyib Qızı	Texnologiya Dərsində Elektrik Dövrəsinin Qurulmasında 5e Modelinin Tətbiqi	1206

Ayşən Əfəndizadə Elşən Qızı		
Aysun Şahin Azize Şahin	The Consumer's Search For Meaning	1212
Aysun Şahin Azize Şahin	Benefits, Limitations And Risks Of Artificial Intelligence In Marketing And Brand Management	1225
Livanur Uysal Arzu Altuntaş	A New Design Approach: Parametric Design	1234
Arzu Altuntaş	Landscape Pattern Analysis And Its Importance In Terms Of Landscape Architecture	1249
Aydın Şenol Sefa Yaprak	Electronic Case System (Evs) Project Review In Pre-Hospital Emergency Health Services	1259

ABSTRACT

POST-SOVYET DÖNEMİ RUS HABER METİNLERİNDE SOVYET ETKİSİ: ELEŞTİREL SÖYLEM ÇÖZÜMLEMESİ

Dr. Öğr. Üyesi, Sonnur AKTAY (ORCID:0000-0003-2225-1698)
Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eskişehir, Türkiye,
Email:sonnurertonga@anadolu.edu.tr

Özet

Bu çalışma, Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından yazılan Rus haber metinlerinin eleştirel söylem çözümlemesine odaklanmaktadır. Haberlerin çözümlenmesinde Teun van Dijk'in eleştirel söylem çözümleme modelinden yararlanılmıştır. Çalışmanın temel amacı, Ekim Devrimi sonrasında basına müdahale eden ve güçlü bir sansür uygulayan Sovyet Hükümeti'nin, Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında oluşan Sovyet etkisini, insanlar üzerindeki algısını ve bu algının toplum üzerindeki yansımasını ortaya koymaktır. Bu bağlamda, öncelikle eleştirel söylem çözümlemesinin tanımı yapılarak, haber metinlerinin analizinde bu yöntemin önemi vurgulanmıştır. Çalışmanın bir sonraki aşamasında, 1912 yılında kurulan ve günümüzde de yayın hayatına devam eden Pravda gazetesinin 1999 yılına ait baskılarından rastlantısal olarak seçilen haber metinleri derlenmiş ve bu metinler üzerinde eleştirel söylem çözümlemesi gerçekleştirilmiştir. Bu çözümleme ile Sovyetler Birliği sonrası dönemde, Sovyet rejimi ve ideolojisi etkisinin nasıl şekillendiği ve bu etkinin Pravda gibi köklü bir gazetede nasıl yansıtıldığı incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Rus haber metinleri, Post-Sovyet, Pravda, Eleştirel söylem çözümlemesi

SOVIET INFLUENCE IN POST-SOVIET RUSSIAN NEWS TEXTS: CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS

Abstract

This study focuses on the critical discourse analysis of Russian news texts written after the dissolution of the Soviet Union. Teun van Dijk's critical discourse analysis model is employed in the analysis of these news texts. The main purpose of the study is to uncover the perception of the Soviet government, which intervened in the press after the October Revolution and imposed strong censorship, and to examine the effects of this perception on society after the collapse of the Soviet Union. In this context, critical discourse analysis is first defined, and the importance of this method in the analysis of news texts is emphasized. In the next stage of the study, news texts randomly selected from the 1999 editions of Pravda, a newspaper founded in 1912 and still in publication today, were compiled and subjected to critical discourse analysis. This analysis explores how perceptions of the Soviet regime and ideology were shaped in the post-Soviet period and how these perceptions were reflected in a well-established newspaper like Pravda.

Keywords: Russian news texts, Post-Soviet, Pravda, Critical discourse analysis

THE SOCIAL PARADIGM OF MANDATORY HEALTH INSURANCE: INSIGHTS FROM THE AZERBAIJANI EXPERIENCE

Elmar ALLAHVERDI (ORCID: **0000-0001-5056-9973)**
Azerbaijan State University of Economics (UNEC) General Economics
Email:elmarallahverdi@gmail.com

Abstract

This study examines the social paradigm of mandatory health insurance (MHI) in Azerbaijan, focusing on its implications for public health, equity, and economic sustainability. With the transition from a Soviet-era healthcare system to a mixed model, Azerbaijan's introduction of MHI in 2007 marked a significant policy shift aimed at expanding access to healthcare services. This research analyzes the historical context of MHI implementation, exploring the legal frameworks and funding mechanisms that underpin the system. The findings indicate that while MHI has improved healthcare access in urban areas, significant disparities persist, particularly in rural regions and among vulnerable populations. Challenges such as coverage gaps and public perception issues remain critical barriers to achieving equitable health outcomes. Through case studies, this study highlights successful initiatives that have enhanced service delivery and community engagement. Recommendations include targeted outreach programs to inform underserved populations about MHI benefits, improved resource allocation to rural healthcare facilities, and fostering public-private partnerships to enhance system efficiency. The insights gained from Azerbaijan's experience can inform health policy reform in similar transitional economies, offering valuable lessons for improving equity and access in mandatory health insurance systems worldwide.

Keywords: Mandatory Health Insurance, Azerbaijan, Health Equity

SUSTAINABLE PRODUCTION OF CUSTOMIZED TEXTILES FROM WASTE PET BOTTLES: SYNTHESIS OF BHET AND 3D PRINTING APPLICATIONS

Ecehan Aygül GONUL (ORCID:0000-0001-6720-3740)
Istanbul Technical University, Faculty of Sciences and Letters, Dept. of Sociology, Science, Technology and Society Program, 34469, Türkiye
Email:gonul21@itu.edu.tr

Birgül BENLI (ORCID :0000-0001-7386-5003)
Istanbul Technical University, Faculty of Mines, Dept. of Mineral Processing Eng., 34469, Türkiye
Istanbul Technical University, Nanoscience and Nanoengineering Graduate Programme, 34469, Türkiye
Email:benli@itu.edu.tr

Abstract

The growing accumulation of waste polyethylene terephthalate (PET), particularly in the form of discarded plastic bottles, presents an urgent environmental issue. This study focuses on recycling waste PET bottles by first shredding them into smaller particles, followed by classification through mechanical sieves and sieve analysis to examine the effect of particle size on the recycling process. PET depolymerization was achieved using a glycolysis process in the presence of CaO catalyst, which was prepared by calcining calcite, a naturally occurring carbonate mineral, at 1000°C. In the synthesis of BHET, PET particles with sizes between 1 and 2 mm were used. After 45 minutes at 192°C, we attained 99.5% dissolution, resulting in the production of BHET crystals with a fibrous structure and a yield of 68%. Furthermore, through 3D printing technology, these recycled materials were transformed into personalized textiles, emphasizing sustainable fashion practices aimed at environmentally conscious consumer preferences. The flexibility of 3D printing allowed for the creation of custom-designed fashion items, including clothing, accessories, and footwear, from recycled PET fibers. Additionally, we completed 3D printing studies using polyurethane composites to demonstrate the feasibility of these processes for customizable fashion products. This work highlights the potential for using recycled PET to create innovative, sustainable textiles while minimizing environmental impact. By contributing to the growing field of personalized, sustainable fashion, the study also supports the feasibility of 3D printing as a viable method for producing customized, eco-friendly fashion products, paving the way for broader applications in the fashion and textile industries.

Keywords: PET recycling, BHET synthesis, 3D printing, sustainable textiles, CaO catalyst

RUSÇA SÖZCÜK BILGISINI GELIŞTIRMEDE ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ KULLANIMI: CHATGPT ILE KIŞISELLEŞTIRILMIŞ YAKLAŞIMLAR

Öğr. Gör. Dr, Şekip AKTAY
Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, E-posta:
Email:sekipaktay@anadolu.edu.tr

Özet

Bu çalışma, Rusça kelime dağarcığını geliştirmede üretken yapay zekâ uygulamalarının etkisini incelemektedir. ChatGPT gibi yapay zekâ destekli dil modellerinin, öğrencilerin kelime dağarcığını genişletmek için sağladığı etkileşimli yöntemleri ele almakta; kelimelerin bağlam içinde öğrenilmesi ve pekiştirilmesi üzerinde durulmaktadır. Ayrıca, görsel içerikler ve anında geri bildirim mekanizmaları ile desteklenen bu öğrenme süreci, öğrencilerin kelime bilgilerini kalıcı hale getirmeyi hedeflemektedir. Yapılan araştırmalar, sesli iletişim ve oyun tabanlı aktivitelerin kelime öğrenimine sağladığı katkıları ortaya koyarak, yapay zekanın öğrenme motivasyonu ve etkinliği üzerindeki olumlu etkilerini vurgulamaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma, yapay zekanın Rusça dil eğitimi alanındaki potansiyelini ve gelecekteki uygulama alanlarını belirleyerek dil öğreniminde yenilikçi yaklaşımların benimsenmesini teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: Yapay Zekâ, ChatGPT, Rusça Kelime Gelişimi, Bağlam Tabanlı Öğrenme, Etkileşimli Dil Eğitimi.

GENERATIVE USE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN IMPROVING RUSSIAN VOCABULARY KNOWLEDGE: PERSONALIZED APPROACHES WITH CHATGPT

Abstract

This study examines the impact of generative artificial intelligence applications on Russian vocabulary development. It discusses the interactive methods provided by artificial intelligence-supported language models such as ChatGPT to expand students' vocabulary, focusing on the learning and reinforcement of words in context. In addition, this learning process, supported by visual content and instant feedback mechanisms, aims to make students' vocabulary knowledge permanent. Research has highlighted the contributions of voice communication and game-based activities to vocabulary learning, emphasizing the positive effects of artificial intelligence on learning motivation and effectiveness. In conclusion, this study aims to encourage the adoption of innovative approaches in language learning by identifying the potential and future application areas of artificial intelligence in the field of Russian language teaching.

Keywords: Artificial Intelligence, ChatGPT, Russian Vocabulary Development, Context-Based Learning, Interactive Language Teaching.

ÇALIŞAN KADINLARIN İŞ VE REKREASYON DENGESİ

Merve Nur CAĞLAYAN (ORCID: 0000-0002-6730-1540)
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Rekreasyon Yönetimi,
Email:mervecaglayan@isparta.edu.tr

Özet

Bu çalışma, kadınların iş ve rekreasyon dengesini sağlama sürecinde karşılaştıkları zorlukları ve bu zorlukları aşmanın yollarını anlamayı amaçlamaktadır. Çalışmada, nitel bir araştırma yöntemi kullanılarak 24 kadın katılımcı ile mülakat gerçekleştirilmiştir. Mülakatlardan elde edilen veriler, tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, kadınların iş ve rekreasyon dengesi üzerinde en belirleyici faktörler iş yükü, aile sorumlulukları, çocuk sahibi olma durumu ve destek mekanizmalarının varlığı olduğu görülmüştür. Evli ve çocuk sahibi kadınlar, ev ve iş yükünü dengelemede bekar ya da çocuksuz kadınlara göre daha fazla zorlanmaktadır. Uzun çalışma saatleri ve yoğun iş temposu, kadınların rekreasyona ayıracak zaman bulmalarını zorlaştırmakta, bu durum da iş performanslarını ve genel yaşam kalitelerini olumsuz etkilemektedir. Katılımcıların büyük bir kısmı, iş stresi nedeniyle kişisel yaşamlarında ve iş performanslarında olumsuz etkiler yaşadıklarını belirtmişlerdir. Aile ve iş yerinden yeterli desteği alamayan kadınlar, rekreasyona daha az zaman ayırmakta, bu da stresin artmasına ve motivasyon kaybına yol açmaktadır. Çalışma, kadınların iş-rekreasyon dengesini sağlayabilmeleri için esnek çalışma saatleri, iş yerinde ve evde destek mekanizmalarının artırılması gibi politikaların geliştirilmesi gerektiğini önermektedir. Ayrıca, toplumda farkındalık yaratılarak kadınların üzerindeki ev içi sorumlulukların paylaşılması, onların iş ve yaşam dengesini daha kolay sağlamalarına katkı sağlayacaktır. Bu bulgular, kadınların hem iş hem de kişisel yaşamlarında daha sağlıklı ve dengeli bir hayat sürdürebilmeleri için önemli stratejilerin geliştirilmesine ışık tutmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rekreasyon, Rekreasyon Engelleri, Kadın ve Rekreasyon.

THE METAPHOR OF VIDEO GAMING AMONG FOREIGN LANGUAGE LEARNERS

Fidel CAKMAK (ORCID:0000-0002-3285-7661)
Alanya Alaaddin Keykubat University, Department of Foreign Language Education
Email:fidel.cakmak@alanya.edu.tr

Demet KARDAS (ORCID:0000-0003-0222-6794)
Gazi University, Department of Turkish and Social Science Education
Email:demetkardas@gazi.edu.tr

Abstract

The gaming sector has been launching novel games, and digital video games have gained popularity among a wide range of young individuals, irrespective of gender. A volume of research has examined the potential contribution of these games on language learning with various research designs. This current study aimed to determine the perception of digital video games among young adults. This study employed phenomenological research approach to gather data through the use of a questionnaire. 158 foreign language learners of English and Turkish willingly participated in the study and completed the questionnaire. Analysis of the data was conducted utilizing the content analysis approach. The results reflect how the young adult students learning foreign languages perceive digital video games. This research provides insights into students' views and thinking, offering a viewpoint which can be instructive to game designers and educators interested in incorporating games into the language learning environment. It also contributes to the existing research on games within the Turkish setting.

Keywords: language learning, EFL learners, digital learning environments, video games, metaphor

SOSYAL MEDYA TÜKENMİŞLİĞİ İLE SOSYAL MEDYANIN SÜREKSİZ KULLANIMI ARASINDAKİ İLİŞKİDE KULLANICILARIN SOSYAL MEDYADAKİ SOSYAL KAYGILARININ MODERATÖR ETKİSİ

Servet ÜZTEMUR (ORCID: 0000-0002-1580-9123)
Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Email:servetuztemur@gmail.com

Ali GÖKALP (ORCID: 0000-0002-3301-8392)
Gaziantep Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Email:gokalpali_1984@hotmail.com

Aslı KARTOL (ORCID: 0000-0001-8127-0560)
Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Email:aslikartol@gmail.com

Görkem AVCI (ORCID: 0000-0002-4489-1613)
Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi
Email:gorkem.avci.35@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı sosyal medya tükenmişliği ile süreksiz kullanım arasındaki pozitif yönlü ilişkide kullanıcıların sosyal medyadaki sosyal kaygılarının moderatör etkisini incelemektir. Çok faktörlü karmaşık yordayıcı korelasyonel desen kullanılan araştırmanın çalışma grubunu Türkiye'deki üniversitelerde öğrenim gören 715 öğrenci oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak "Sosyal Medya Tükenmişliği Ölçeği", "Sosyal Medya Kullanıcıları için Sosyal Kaygı Ölçeği" ve "Sosyal Medya Kullanım Sürekliliği" Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistiklerin yanı sıra korelasyon ve moderatör analizleri kullanılmıştır. Bulgular sosyal medya tükenmişliğinin süreksiz kullanımı pozitif yönde yordadığını göstermiştir. Sosyal medya tükenmişliği ile süreksiz kullanım arasındaki ilişkide kullanıcıların sosyal medyadaki kaygılarının moderatör etkisi anlamlıdır. Kullanıcıların sosyal medya kaygıları arttıkça sosyal medya tükenmişliğinin süreksiz kullanım üzerindeki pozitif etkisi artmaktadır. Kullanıcıların sosyal medya kaygıları azaldıkça sosyal medya tükenmişliğinin süreksiz kullanım üzerindeki pozitif etkisi azalmaktadır. Araştırma sonucunda kullanıcıların sosyal medyayı bırakma veya sosyal medyayı kesintili kullanma davranışlarının arkasında yatan nedenler ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya Tükenmişliği, Sosyal Medyanın Süreksiz Kullanımı, Kullanıcıların Sosyal Medyadaki Sosyal Kaygıları

THE MODERATING EFFECT OF USERS' SOCIAL ANXIETY ON SOCIAL MEDIA ON THE RELATIONSHIP BETWEEN SOCIAL MEDIA BURNOUT AND SOCIAL MEDIA DISCONTINUOUS USE

Abstract

This study examines the moderating effect of users' social anxiety on social media in the positive relationship between social media burnout and discontinuous use. A multifactorial complex predictive correlational design was used and the study group consisted of 715 students studying at universities in Turkey. The "Social Media Burnout Scale", 'Social Anxiety Scale for Social Media Users' and 'Social Media Use Continuity' Scale were used as data collection tools. In addition to descriptive statistics, correlation, and moderator analyses were used to analyze the data. The findings indicated that social media burnout positively predicted discontinuous use. The moderating effect of users' social media anxiety on the relationship between social media burnout and discontinuous use is significant. As users' social media anxiety increases, the positive effect of social media burnout on discontinuous use increases. As users' social media anxiety decreases, the positive effect of social media burnout on discontinuous use decreases. As a result of the research, the reasons behind users' behavior of quitting social media or using social media discontinuously were tried to be revealed.

Keywords: Social Media Burnout, Discontinuous Use of Social Media, Social Anxiety of Users on Social Media

THE OBESITY KUZNETS CURVE: AN ASSESSMENT

Dr. Research Assistant, Işın KORTAN SARACOGLU (ORCID:0000-0001-5406-2600)
Ordu University, Department of Economics
Email:isinkortan@odu.edu.tr

Abstract

The World Health Organization (WHO) defines obesity as having a body mass index (BMI) greater than or equal to 30 for adults, and 890 million people were living with obesity in 2022. Obesity has significant adverse effects on individuals' health and significantly increases the risk of various diseases. Also, it reduces health-related quality of life and decreases life expectancy. Moreover, obesity has adverse economic impacts on individuals' lives and has increased various costs, such as healthcare and medication expenditures. Additionally, numerous research has emphasised the correlation between income levels and obesity by using the Obesity Kuznets Curve (OKC) hypothesis. The OKC hypothesis states an inverted U relationship between income levels and obesity, indicating that obesity rates initially rise with increasing income but decline after surpassing a certain income threshold. This study examines the studies on the OKC hypothesis that investigates the correlation between income levels and obesity rates through an extensive literature review. It presents findings indicating that the correlation between income and obesity is influenced by several factors. Furthermore, it evaluates research conducted among country groups with differing income levels. The findings of the study will be used to guide the design and implementation of policies targeting the reduction of obesity.

Keywords: Kuznets Curve, Obesity, Health, Body Mass Index

SUÇ KORKUSUNUN BİREY VE TOPLUM ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Dr. Öğretim Üyesi, Mehmet DEMİRBAŞ (ORCID:0000-0002-9760-1130)
Polis Akademisi, Kriminoloji
Email:mehmetdemirbas88@gmail.com

Özet

Bu çalışma, suç korkusunun hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ortaya çıkardığı sonuçları incelemektedir. Suç korkusu, bireyleri psikolojik, fizyolojik ve sosyolojik açılardan olumsuz etkilemektedir. Bireyde anksiyete, stres ve davranışsal değişiklikler gibi sonuçlar doğurabilir. Özellikle suç korkusu, bireylerin günlük yaşamlarında çeşitli tedbirler almasına, belirli alanlardan kaçınmasına ve sosyal aktivitelerini kısıtlamasına neden olabilir. Bu durum, toplumsal katılımın azalması ve bireylerin yalnızlaşmasına yol açarak toplumsal bağları zayıflatır. Toplumsal düzeyde ise suç korkusu, sosyal sermaye ve topluluk içindeki güveni olumsuz etkileyebilir. Komşuluk ilişkileri zayıflayabilir, toplumsal dayanışma azalabilir ve bu durum sosyal izolasyonu artırabilir. Ayrıca, suç korkusu, güvenlik taleplerini ve cezalandırıcı politikaların desteklenmesini artırarak, toplumlarda kolluk kuvvetlerinin varlığını ve gözetim teknolojilerinin yaygınlaşmasına neden olabilir. Bu bağlamda, suç korkusunun güvenlik politikalarına yönelik desteği güçlendirmesi ve bireylerin devletin güvenlik önlemlerine daha fazla bağımlı hale gelmesi olasıdır. Ayrıca, sosyal bağları zayıflayan ve bireyselciliği ön plana çıkartan toplumsal yapıda suç oranlarında da artışlar görülebilmektedir. Dolayısıyla, suç korkusu hem toplum ve bireye zarar vermekte hem de suç oranlarının artmasına neden olacak ortamın hazırlanmasına da neden olmaktadır. Ek olarak, suç korkusunun kentleşme süreçlerinde mekânsal ayrışmaya, gettolaşmaya ve ekonomik yatırımların azalmasına yol açabileceği de görülmektedir. Suç korkusu, belirli bölgelerde yaşayan bireylerin dışlanmasına ve bu bölgelerin marjinalleşmesine katkıda bulunabilir. Bu çalışma, suç korkusunun birey ve toplum üzerindeki çok yönlü etkilerini teorik ve ampirik literatüre dayanarak analiz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Suç Korkusu, Toplumsal Dayanışma, Bireyselcilik

THE EFFECTS OF FEAR OF CRIME ON INDIVIDUALS AND SOCIETY

Abstract

This study examines the consequences of fear of crime at both individual and societal levels. Fear of crime negatively affects individuals from psychological, physiological, and sociological perspectives. It can lead to outcomes such as anxiety, stress, and behavioral changes. Specifically, fear of crime may cause individuals to take various precautions in their daily lives, avoid certain areas, and restrict their social activities. This, in turn, leads to decreased social participation and increased social isolation, weakening social bonds. At the societal level, fear of crime can negatively impact social capital and community trust. Neighborhood relationships may deteriorate, and social cohesion may decline, further increasing social isolation.Moreover, fear of crime can escalate demands for security and support for punitive policies, leading to the increased presence of law enforcement and the proliferation of surveillance technologies in society. In this context, it is likely that fear of crime strengthens support for security policies and makes individuals more dependent on state security measures. Additionally, in societies where social bonds are weakened and individualism prevails, higher crime rates may be observed. Thus, fear of crime not only harms both society and individuals but also contributes to the creation of an environment that fosters the rise in crime rates.Furthermore, fear of crime may lead to spatial segregation, ghettoization, and reduced economic investments in urbanization processes. Fear of crime can contribute to the marginalization of individuals living in certain areas and to the exclusion of these regions. This study aims to analyze the multifaceted effects of fear of crime on individuals and society, drawing on both theoretical and empirical literature.

Keywords: Fear of Crime, Social Solidarity, Individualism

PEYZAJ MİMARLIĞINDA SÜRDÜRÜLEBİLİR ÇÖZÜMLER İÇİN YAPAY ZEKÂ UYGULAMALARI

Zekeriya Can ERBİL (ORCID:0000-0001-5830-5366)
Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Email:can.erbil@selcuk.edu.tr

Nurgül ARISOY(ORCID:0000-0001-8811-2215)
Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü
Email:nurgul@selcuk.edu.tr

Özet

Günümüzde çevresel sürdürülebilirlik, peyzaj mimarlığının temel hedeflerinden biri haline gelmiştir ve yapay zekâ (YZ) teknolojileri bu hedefe ulaşmada önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Bu sunum, peyzaj mimarlığında sürdürülebilir çözümler geliştirmek için yapay zekâ uygulamalarının kullanımını ele almakta ve bu teknolojilerin çevresel faydalarını incelemektedir. YZ, karmaşık verilerin analizi, modelleme ve öngörüde bulunma yetenekleriyle kaynakların verimli kullanılması, çevresel etki analizlerinin optimize edilmesi ve sürdürülebilir peyzaj tasarımlarının oluşturulması gibi alanlarda katkı sağlamaktadır. Çalışmada, akıllı sulama sistemleri, enerji tüketimini azaltan tasarımlar ve biyolojik çeşitliliği destekleyen bitki seçimleri gibi YZ uygulamaları hakkında bilgiler verilmektedir. Ayrıca, bu uygulamaların kentsel ısı adası etkisinin azaltılması, su yönetiminin iyileştirilmesi ve karbon ayak izinin düşürülmesi gibi çevresel faydaları tartışılmıştır. YZ uygulamalarının peyzaj mimarlığında yaygınlaştırılması sürecinde karşılaşılan veri güvenilirliği, algoritma seçimi, maliyetler ve ölçeklenebilirlik gibi zorluklar ele alınacak; bu teknolojilerin entegrasyonunda karşılaşılan etik ve mesleki konular da değerlendirilmiştir. Sonuç olarak, bu çalışma, YZ'nin peyzaj mimarlığında sürdürülebilir çözümler geliştirme potansiyelini ve gelecekteki gelişim alanlarını inceleyerek, inovatif ve veri odaklı yaklaşımlar için stratejik yollar sunması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zeka, Peyzaj Mimarlığı, Sürdürülebilirlik, Çevre

ARTIFICIAL INTELLIGENCE APPLICATIONS FOR SUSTAINABLE SOLUTIONS IN LANDSCAPE ARCHITECTURE

Abstract

Today, environmental sustainability has become one of the main goals of landscape architecture, and artificial intelligence (AI) technologies stand out as an important tool in achieving this goal. This presentation addresses the use of artificial intelligence applications to develop sustainable solutions in landscape architecture and examines the environmental benefits of these technologies. With its capabilities in analyzing complex data, modeling and making predictions, AI contributes to areas such as efficient use of resources, optimizing environmental impact analyses and creating sustainable landscape designs. The study provides information on AI applications such as smart irrigation systems, designs that reduce energy consumption and plant selections that support biodiversity. In addition, environmental benefits of these applications such as reducing the urban heat island effect, improving water management and reducing carbon footprint are discussed. The challenges encountered in the process of disseminating AI applications in landscape architecture, such as data reliability, algorithm selection, costs and scalability, will be addressed; ethical and professional issues encountered in the integration of these technologies are also evaluated. As a result, this study aims to examine the potential of AI to develop sustainable solutions in landscape architecture and its future development areas, and to offer strategic paths for innovative and data-driven approaches.

Keywords: Artificial Intelligence, Landscape Architecture, Sustainability, Environment

TEKNİK RESİM DERSİ UYGULAMA YÖNTEMİNİN ÖĞRENCİ PERFORMANSINA ETKİSİ: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ İÇ MİMARLIK BÖLÜMÜ ÖRNEĞİ

Ali AKÇAOVA (ORCID:0000-0003-2078-9697)
Selçuk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü,
Email:aliakcaova@selcuk.edu.tr

Özet

Dünya çapında yaşanan hastalıklar ve ülkemizde yaşanan deprem doğa olayları nedeniyle, yüz yüze yapılan eğitim sisteminde geçici de olsa birtakım zorunlu değişiklikler söz konusu olmuştur. Eğitim sistemdeki göze çarpan en yaygın eğitim modeli ise uzaktan eğitim sistemi olarak birçok kurum tarafından uygulamaya alınmıştır. Ülkemizde meydana gelen 6 Şubat depremi sonrasında 2022-2023 Eğitim Öğretim Bahar Yarıyılında kısmi olarak birçok eğitim kategorisinde uzaktan eğitim sistemine geçilmiştir. Selçuk Üniversitesi 'de bu kurumlardan bir tanesidir. Bu durum doğrultusunda çalışma, Selçuk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü 2022-2023 Bahar Dönemi Eğitim Öğretim yılı Uzaktan Eğitim Sistemi üzerinden verilen Teknik Resim-2 dersi ve 2022-2023 Güz Dönemi Yüz Yüze eğitim ile verilen Teknik Resim-1 derslerini alan 70 öğrencinin ders öğrenim performanslarını değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Ayrıca öğrencilerin öğretim yöntemleri hakkında karşılaştırmalı geri bildirimleri yorumlanarak, uzaktan eğitim sisteminin olumlu ve olumsuz yönleri ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Google form üzerinden oluşturulan anket sonuçlarının sayısal verilere dönüştürülmesi için SPSS 29 versiyonu kullanılmıştır. Anket bulguları öğrencilerin Teknik Resim-2 dersinde izlenen uzaktan öğretim yönteminin, dersin içeriği hakkında bilgi paylaşımı açısından ve tekrar erişebilme imkânı bakımından olumlu buldukları fakat dersin işleyiş yönteminin yüz yüze yapılması yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Yüz yüze eğitim sistemindeki sınıf ortamında kendilerini daha iyi ifade ettikleri görüşü de öne çıkmaktadır. Bu bağlamda uygulamalı eğitimin daha yoğun olduğu Teknik Resim dersinin uzaktan eğitim sistemindeki gibi dijital ortamdaki verilerin öğrencilerle paylaşılması ve yüz yüze sınıf ortamında yapılmasının, dersin öğrenme performansını olumlu yönde etkileyeceği sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelime: İç Mimarlık, Teknik Resim, Uygulama Yöntemi

THE EFFECT OF TECHNICAL DRAWING COURSE APPLICATION METHOD ON STUDENT PERFORMANCE: THE CASE OF SELÇUK UNIVERSITY INTERIOR ARCHITECTURE DEPARTMENT

Abstract

Due to the worldwide diseases and the earthquake natural events in our country, there have been some compulsory, albeit temporary, changes in the face-to-face education system. The most common education model in the education system is the distance education system, which has been implemented by many institutions. After the February 6 earthquake that occurred in our country, distance education system was partially switched to many education categories in the Spring Semester of 2022-2023 Academic Year. Selçuk University is one of these institutions. In line with this situation, the study was conducted to evaluate the course learning performances of 70 students who took the Technical Drawing-2 course given through the Distance Education System in the Spring Semester of 2022-2023 and the Technical Drawing-1 course given through face-to-face education in the Fall Semester of 2022-2023 at Selçuk University, Faculty of Architecture and Design, Department of Interior Architecture. In addition, by interpreting the students' comparative feedbacks about the teaching methods, the positive and negative aspects of the distance education system were tried to be revealed. SPSS version 29 was used to convert the results of the questionnaire created through the Google form into numerical data. The findings of the questionnaire show that students find the distance education method followed in the Technical Drawing-2 course positive in terms of sharing information about the content of the course and the opportunity to access it again, but they express the opinion that the course should be conducted face-to-face. The view that they express themselves better in the classroom environment in the face-to-face education system also stands out. In this context, it was concluded that sharing the data in the digital environment such as the distance education system of the Technical Drawing course, where the applied training is more intensive, with the students and conducting it in a face-to-face classroom environment will positively affect the learning performance of the course.

Keyword: Interior Architecture, Technical Drawing, Application Method

TASARIMDA KÜLTÜREL MİRAS FARKINDALIĞI

Hatice ÇINAR (ORCID:0000-0003-3769-6729)
Selçuk Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Konya, Türkiye,
Email:haticecinar@selcuk.edu.tr

Özet

Kültürel miras, toplumların sürekli olarak gelişen değerleri, inançları, bilgileri ve geleneklerinin bir yansıması olarak tanımlanan, hem somut hem de soyut yönleri içeren geçmişten günümüze aktarılan bir kaynak grubudur. Bu mirasın çağdaş, bilimsel, yenilikçi ve sürdürülebilir yöntemlerle korunması, toplumsal farkındalık düzeyinin artırılmasını gerektirmektedir. Kültürel mirasın geçmiş ile gelecek arasındaki bağlar dikkate alındığında, özellikle tasarım disiplini alanındaki gençlerin geçmişin değerlerini anlaması ve takdir etmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Konya'nın çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmış bir şehir olarak sahip olduğu inanç temelli soyut ve somut kültürel mirasın tespiti ve farkındalığının artırılması, gelecekteki çalışmalar için temel oluşturabilir. Bu çalışma kapsamında, Konya özelinde tasarım öğrencilerinin somut ve soyut kültürel mirasın korunması, tanıtımı ve farkındalığını artırmaya yönelik bir proje gerçekleştirilmiştir. Konya Büyükşehir Belediyesi ile Selçuk Üniversitesi işbirliği çerçevesinde, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Bölümü 4. sınıf öğrencileriyle "Kent Mobilyaları" dersi kapsamında, Konya'da yaşamış ve şehir için önemi bulunan âlimler ve veliler üzerine farkındalık çalışmalarına yer verilmiştir. Araştırma verileri, literatür taraması ve nitel araştırma yöntemlerinden derinlemesine görüşme tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Tasarımların görselleştirilmesinde dijital kolaj tekniği uygulanmış ve elde edilen projeler başarılı sonuçlar vermiştir.

Anahtar Kelimeler: Kültürel Miras, Soyut ve Somut Kültürel Miras, Tasarım, Dijital Kolaj, Konya Kenti.

CULTURAL HERITAGE AWARENESS IN DESIGN

Abstract

Cultural heritage is a group of resources transferred from past to present, including both concrete and abstract aspects, defined as a reflection of the constantly evolving values, beliefs, knowledge and traditions of societies. Preserving this heritage with modern, scientific, innovative and sustainable methods requires increasing the level of social awareness. Considering the ties between the past and the future of cultural heritage, it is important for young people, especially in the field of design discipline, to understand and appreciate the values of the past. In this context, identifying and raising awareness of Konya's faith-based intangible and concrete cultural heritage as a city that has hosted various civilizations can form the basis for future studies. Within the scope of this study, a project was carried out to protect, promote and raise awareness of concrete and intangible cultural heritage of design students in Konya. Within the framework of the cooperation of Konya Metropolitan Municipality and Selçuk University, awareness activities were held with the 4th grade students of the Department of Interior Architecture of the Faculty of Architecture and Design, within the scope of the "Urban Furniture" course, on the scholars and parents who lived in Konya and are important for the city. Research data was obtained using literature review and in-depth interview technique from qualitative research methods. Digital collage technique was applied to visualize the designs and the resulting projects yielded successful results.

Keywords: Cultural Heritage, Intangible and Tangible Cultural Heritage, Design, Digital Collage, Konya City.

THE ANALYSIS OF LANDSCAPE IRRIGATION SYSTEMS IN A NEIGHBORHOOD PARK: THE CASE OF PROF. DR. EROL GUNGOR PARK

Ahmet AKAY(ORCID:0000-0001-7215-9676)
Selçuk University, Faculty of Architecture and Design, Department of Landscape Architecture, Konya-Türkiye

Abstract

Irrigation is of great importance as one of the basic infrastructure systems in landscape architecture practices. In landscape implementations, the required water volume for the plant should be provided through an appropriate system and irrigation program The use of inappropriate irrigation systems can result in the wasteful consumption of water resources that are already in limited supply. Furthermore, the condition of vegetation may be adversely affected by a failure to provide the required water levels for plant growth, or by the application of excessive irrigation. It is therefore crucial that irrigation systems are designed by experts following the relevant standards. The objective of irrigation system designers in urban areas is to guarantee the year-round health of landscapes. Accordingly, designers and users need to pay more attention to water management. The goal of water management is to keep landscapes healthy throughout the year while minimizing the amount of water and energy used for irrigation on an annual basis. This study aims to investigate landscape irrigation systems, which are critical to the sustainable use of green spaces in urban areas, at the scale of neighbourhood parks. The study area was selected as Prof. Dr. Erol Güngör Park with an area of about 9000 m2 in Selçuklu district of Konya, Türkiye. The research involved observing the irrigation systems used in the park, studying their technical specifications in detail, and analysing data such as the amount of water used and the frequency of irrigation. These analyses are intended to reveal the performance of existing systems in the context of sustainable urban green space management. The results of the study show that significant water savings can be achieved through the design of automatic irrigation systems and the conscious preparation of irrigation schedules.

Keywords: Irrigation system design, Landscape architecture, Water management.

BİLİMSEL ARAŞTIRMALARDA DİJİTALLEŞME VE ETİK SORUNLAR

Ezgi Hazal TURHAN (ORCID: 0000-0002-2208-0086)
Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yeni Medya ve İletişim Bölümü
Email: ezgihazal.turhan@asbu.edu.tr

Özet

Bilim; geçmişi, bugünü ve geleceği aydınlatmak için insanlar tarafından sistematik olarak yürütülen bir disiplindir. Bilim kendi içinde çeşitli dallara ayrılsa da temelinde dünyayı anlamlandırma çabası bulunmaktadır. Her bilim dalı, kendi yöntem ve teknikleriyle olgulara ulaşmaya çalışmaktadır. Ancak, daha önceki yüzyılların teknikleri, büyük ölçüde teknolojik gelişmeler nedeniyle, günümüzde kullanılanlardan önemli ölçüde farklıdır. Sosyal bilimler açısından, daha önce geleneksel medya aracılığıyla yürütülen çalışmalar artık dijital medya aracılığıyla yürütülmektedir. Özellikle kullanıcılar arası karşılıklı etkileşime izin veren Web 2.0 teknolojisinin geliştirilmesi ile ortaya çıkan bloglar, sosyal ağlar ve uygulamalar dijital alanda zengin içeriklerin toplanmasına katkı sağlamıştır. Dijital platformlarda oluşturulan içeriklerin artması, araştırmalarda bu platformların daha fazla kullanılması anlamına gelmiştir. Bilimsel araştırmalarda, bireylerin dijital platformlarda yaptığı yorumların, paylaştıkları görsellerin veya kullanıcı profillerinin rızaları olmadan veri olarak kullanılmasının etik sorunlar içerdiği kabul edilmektedir. Başlıca etik sorunlar arasında içerik oluşturucularının paylaşımlarının araştırma için kullanıldığından haberdar olmamaları, platformun moderatörlerinden veya kurucularından izin almada yaşanan zorluklar ve sahte içerik üreten trol hesapların varlığı yer almaktadır. Ayrıca, referans alınan verilerin platformlardan silinmesi veya kullanıcıların gerçek kimliklerinin istem dışı ifşa edilmesi durumunda da riskler yaşanmaktadır. Yapay zekanın, büyük verinin ve diğer teknolojik gelişmelerin ortaya çıkması, özellikle sosyal bilimler alanında dijital platformlarda yürütülen araştırmaların kademeli olarak dönüşmesine neden olmaktadır. Bu gelişmeler ışığında, ilgili çalışmalar hakkında bilgi sahibi olmak ve olası etik kaygılar konusunda dikkatli bir yaklaşım benimsemek zorunluluk haline gelmektedir.

Anahtar kelimeler: sosyal bilimler, yöntem, etik, dijitalleşme

DIGITALIZATION AND ETHICAL ISSUES IN SCIENTIFIC RESEARCH

Abstract

The scientific method is a systematic process through which humans seek to gain insight into the past, present, and future. Despite the existence of numerous branches within the field of science, the fundamental objective remains the same: to gain a deeper understanding of the world. Each branch of science employs unique methods to reach conclusions and verify facts. However, the techniques of earlier centuries differ significantly from those used today, largely due to technological advancements. In regard to the social sciences, studies that were previously conducted via traditional media are now being conducted via digital media. Especially with the development of Web 2.0 technology which allows mutual interaction between users, blogs, social networks and applications have contributed to the collection of rich content in the digital field. The exponential growth in the quantity of content created on digital platforms has led to a corresponding increase in their use for research purposes. It is acknowledged that there are ethical concerns, particularly in scientific research, when comments made by individuals on digital platforms, images they share, or their user profiles are used as data without their consent. Key ethical issues include content creators' lack of awareness that their material is being used for research, difficulties in obtaining permission from platform moderators or founders, and the presence of troll accounts generating fake content. In addition, risks are inherent when referenced data is deleted from platforms or when real identities of users are inadvertently revealed. The advent of artificial intelligence, big data, and other technological developments is resulting in a gradual transformation of the research conducted within digital platforms, particularly within the social sciences. In light of these developments, it is imperative to remain informed about these studies and to adopt a cautious approach with regard to potential ethical concerns.

Keywords: social sciences, method, ethics, digitalization

İSTİHBARAT, GÜÇ VE OTORİTER REJİMLER: REJİM İSTİKRARINDA İÇ GÜVENLİK VE İSTİHBARATIN ROLÜ

Öğr. Gör. Burak BALIK (ORCID:0000-0003-2473-1759)
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale Sosyal Bilimler MYO
Email:burak.balik@comu.edu.tr

Özet

Bu çalışma, istihbarat ve iç güvenlik servislerinin dünyanın çeşitli ve gelişen otoriter rejimlerindeki çok yönlü rolünü araştırmaktadır. Otokratik rejimlerdeki istihbarat servislerinin nihai değeri, baskıcı rejimlerinin "gözü ve kulağı" olarak hizmet etmenin ötesinde yatmaktadır. İstihbarat etkisinin ampirik analizi için kilit zorluk, siyasi istikrar üzerindeki etkiyi, siyasi kurumlar ve devletin ekonomik performansı gibi birlikte değişen faktörlerin etkisinden ayırmaktır. İç istihbarat, bir ülkenin siyasi ve sosyal istikrarını veya ekonomik huzursuzluğun yaygınlığını tespit etmektir.Çalışma, bu servislerin artan merkeziyetçiliği ve etkisinin onları rejimi istikrara kavuşturan bir mekanizmaya dönüştürdüğü, hizmet ettikleri rejimlerin karakterinin ise onların yapısını ve çalışma yöntemlerini şekillendirdiği fikri etrafında düzenlenmiştir. Otoriter yöneticiler genellikle iç güvenlik sistemlerini değişen tehditlere göre ayarlar ve etkinlik ile rejimin acımasızlığı arasında bir denge kurmaya çalışırlar. Bu çalışma, istihbarat ve güvenlik kurumlarını sınıflandırarak Kuzey Kore, Çin ve Rusya'nın karşılaştırılması için bir arka plan oluşturmaktadır.Vaka çalışmalarının bulguları, akademisyenlerin ve politika yapıcıların, daha fazla zenginliğin geçiş sürecine elverişli, siyasi olarak daha açık bir iç ortam yaratmaya yardımcı olacağını iddia eden kalkınmacı yaklaşımı aceleyle reddetmemeleri gerektiğini ortaya koymaktadır. Öncelikle otoriter liderlik tutarlılığı için gerekli önkoşulları yaratarak ve çok hızlı ekonomik büyümenin olumsuz etkilerinden kaçınarak uluslararası toplum otoriter rejimler üzerinde en önemli derecede yukarıdan aşağıya baskı uygulayabilir ve siyasi bir açılımı teşvik edebilir. Ayrıca bu çalışma, siyasi muhalefet ile yönetici elit arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişikliklerin detaylı bir analizinin, bu iki faktörün her birinin otoriter bir rejimin çöküş potansiyelini şekillendirmede nasıl rol oynadığına dair faydalı ipuçları sağlayabileceğini de göstermektedir.

Keywords: İstihbarat, Güç, Otoriter Rejimler, İç Güvenlik, İstikrar

INTELLIGENCE, POWER AND AUTHORITARIAN REGIMES: THE ROLE OF INTERNAL SECURITY AND INTELLIGENCE IN REGIME STABILITY

Introduction

This study explores the multifaceted role of intelligence and internal security services in the world's diverse and evolving authoritarian regimes. The ultimate value of intelligence services in autocratic regimes lies beyond serving as the 'eyes and ears' of their repressive regimes. The key challenge for the empirical analysis of intelligence influence is to separate the impact on political stability from the influence of co-varying factors such as political institutions and the economic performance of the state. The study is organised around the idea that the increasing centralisation and influence of these services transforms them into a regime-stabilising mechanism, while the character of the regimes they serve shapes their structure and methods of operation. Authoritarian rulers often adjust their internal security systems to changing threats and seek to strike a balance between efficiency and regime ruthlessness. By categorising intelligence and security institutions, this study provides a background for the comparison of North Korea, China and Russia.The findings of the case studies suggest that scholars and policymakers should not hastily reject the developmentalist approach, which claims that greater wealth will help create a more politically open domestic environment conducive to transition. By first creating the necessary preconditions for authoritarian leadership coherence and avoiding the negative effects of too rapid economic growth, the international community can exert the most significant top-down pressure on authoritarian regimes and encourage a political opening. This study also shows that a detailed analysis of changes in the relationship between the political opposition and the ruling elite can provide useful clues as to how each of these two factors plays a role in shaping the potential for the collapse of an authoritarian regime.

Keywords: Intelligence, Power, Authoritarian Regimes, Internal Security, Stability

YURT (2023) FİLMİNDE TAHAKKÜM VE DİRENİŞ ALANI OLARAK 'OKUL' VE 'YURT'

Soner ERDÖNMEZ (ORCID:0000-0002-8227-4034)
Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema
Email:sonererdonmez@mersin.edu.tr

Özet

Eğitim kurumları, Michel Foucault'nun J. Bentham'dan faydalanarak gözetime dayalı toplumu *(surveillance society)* açıklamak için ortaya koyduğu "panoptisizm" *(panopticism)* çerçevesinde ele alınabilecek kurumlardandır. Bu alanlar, iktidarların panoptik bir aygıt olarak elinde bulundurduğu, bireyleri denetlediği, sınıflandırdığı ve disipline ettiği alanlardır. "Kapatılma kurumu" *(institution of confinement)* olarak adlandırılabilecek bu alanlarda belirli normlar meşrulaştırılır, baskı kurmanın ötesinde rıza üretimi de yaratılarak tahakküme itaat eden bireyler yetiştirilir. Hiyerarşik bir düzen içinde disipline dayalı bir sistemde tahakküm altındaki bireyler 'boyun eğen' konumunda olduğu gibi çeşitli direniş stratejileri de geliştirebilmektedir. Nehir Tuna'nın yönetmenliğini ve senaristliğini yaptığı Yurt (2023) filmi Türkiye'nin iki kutuplu ideolojik atmosferini temsil eden iki eğitim mekânı olarak 'okul' ve 'yurt' alanlarında tahakküm ve direnişe ideolojik bir doku olarak yer vermektedir. Bu doğrultuda çalışmada filmdeki 'okul' ve 'yurt' mekânları Foucault'nun Panoptisizm kavramı bağlamında ele alınarak, bu mekânlarda eğitim alan gençlerin tahakküme karşı verdikleri tepki James Scott'un tahakküm ve direniş üzerine düşünceleri çerçevesinde betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın temel amacı bir gencin kendini keşfetme hikâyesini konu edinen filmde, ideolojik bir doku olarak yer alan unsurların ve mekânların iktidar ile bağlantısını ortaya çıkarmak ve bu mekân ve unsurlar ile kurulmuş olan tahakküme karşı gösterilen direnişi sınıflandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda analiz edilen filmde her iki mekânda da maddi, statü ve ideolojik tahakkümlere ait unsurlar tespit edilmiş; hiyerarşik gözetleme, denetleme, disipline etme etiketi altında itaatkâr bedenler yaratma ve istismar etme gibi eylemlere karşı belirli direniş stratejilerin geliştirildiği ortaya çıkarılmıştır. Bununla birlikte 90'lı yılların ideolojik atmosferine uygun olarak bir devlet kurumu olan 'okul' ile dini eğitimin verildiği 'yurt' mekânları arasında farklı tahakküm ve direniş stratejilerinin gerçekleştiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yurt, Tahakküm, Direniş, Okul, Panoptikon

'SCHOOL' AND 'DORMITORY' AS A SPACE OF DOMINATION AND RESISTANCE IN THE MOVIE "YURT" (2023)

Abstract

Educational institutions are among the institutions that can be addressed within the framework of "panopticism", which Michel Foucault put forward to explain the surveillance society inspired by J. Bentham. These are areas where the authorities control, classify and discipline individuals as a panoptic device. In these areas, which can be called the "institution of confinement", certain norms are legitimized, and individuals who obey domination are raised by creating consent beyond oppression. In a system based on discipline within a hierarchical order, individuals under domination are in a 'submissive' position and can also develop various resistance strategies. The movie Yurt (2023), directed and written by Nehir Tuna, includes domination and resistance as an ideological texture in the areas of 'school' and 'dormitory', two educational spaces representing the bipolar ideological atmosphere of Türkiye. Accordingly, the 'school' and 'dormitory' spaces in the movie are discussed in the context of Foucault's concept of Panopticism, and the reaction of young students in these spaces to domination is analysed by descriptive analysis method within the framework of James Scott's thoughts on domination and resistance. The main purpose of the study is to reveal the connection between the authority and elements and spaces that are included as an ideological texture in the movie, which is about a young person's self-discovery story, and also to classify the resistance shown against the domination established by these spaces and elements. In line with this purpose, elements of material, status and ideological domination are detected in both spaces in the analyzed movie; it is revealed that certain resistance strategies are developed against actions such as creating and exploiting obedient bodies under the labels of hierarchical surveillance, control, discipline. However, it has been determined that different strategies of domination and resistance formed between the 'school', which was a state institution, and the 'dormitory' places where religious education was given, in accordance with the ideological atmosphere of the 90s.

Keywords: Dormitory, Domination, Resistance, School, Panopticon

"THE ZONE OF INTEREST" FİLMİNDE ŞİDDETİN DOLAYLI SUNUMU

Goncagül BUDAK (ORCID:0000-0002-7949-8328)
Mersin Üniversitesi İletişim Fakültesi, Radyo, Televizyon ve Sinema
Email:goncagulbudak@mersin.edu.tr

Özet

Yahudi soykırımını konu edinen Holokost temalı filmlerde sinemasal ögelerin şiddetin boyutlarını seyirciye aktarmak ve seyircide duygusal etkileri artırmak amacıyla kullanımı dikkat çekmektedir. Jonathan Glazer'ın yönetmenliğini yaptığı The Zone of Interest (2023) filmi ise geleneksel Holokost anlatılarından farklılaşan belirgin özellikler taşımaktadır. Nazi Almanyası tarafından kurulan Auschwitz kampı sınırında yaşayan Nazi subayı Rudolf Höss ve ailesinin gündelik yaşamını konu edinen film, seyircinin alışık olduğu ve beklediği yönde soykırıma ilişkin şiddeti göstermek yerine bu durumu arka planda dolaylı olarak seyirciye sunmayı tercih etmiştir. Filmde Höss ailesinin savaş dönemine değil de günümüze ait hissi veren steril, rengarenk ve canlı görüntüleri duvarın hemen arkasında gerçekleşen soykırımla tezatlık oluşturmaktadır. Soykırımın dehşetini gündelik hayatın sıradan ve sakin görüntüleri arasına kullandığı ses ögeleriyle yerleştiren Glazer, geleneksel holokost anlatı kalıplarının ötesine geçerek seyircinin tarihsel gerçeklik algısını derinleştirmiş ve onları 'Gerçek nedir?' sorgulamasına yöneltmiştir. Şiddeti seyirciye doğrudan göstermeyen ve dramatize etmeyen ancak yine de onun varlığını film boyunca unutturmayan Glazer, 'korkunç olanı' sıradan yaşamın kendisinden ayrı tutmayarak alternatif bir gerçeklik arayışının izlerini sürmüştür. Bu doğrultuda çalışmanın amacı The Zone of Interest filminin Holokost temalı sinemanın anlatı dilini, şiddetin dolaylı sunumu aracılığıyla nasıl dönüştürdüğünü incelemektir. Amaç doğrultusunda filmdeki ses, görüntü, karakterlerin sunumu ve mekân kullanımı gibi ögeler kategorize edilmiş ve betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda The Zone of Interest filminin şiddetin dolaylı sunumu aracılığıyla Holokost anlatılarına yeni bir perspektif getirdiği ortaya konmuştur.

Anahtar Kelimeler: The Zone of Interest, Holokost, Jonathan Glazer, Şiddet

THE INDIRECT PRESENTATION OF VIOLENCE IN THE FILM "THE ZONE OF INTEREST"

Abstract

In Holocaust themed films depicting the Jewish genocide, filmmakers often employ cinematic elements to convey the extent of violence and enhance emotional impact. Jonathan Glazer's 2023 film The Zone of Interest possesses distinctive features that set it apart from traditional Holocaust narratives. Focusing on the daily life of Nazi officer Rudolf Höss and his family living on the border of the Auschwitz camp established by Nazi Germany, the film chooses to present the violence of the genocide indirectly in the background rather than displaying it in the expected and conventional manner. The Höss family's sterile, colorful, and vibrant imagery which evokes a sense of the present day rather than the wartime period stands in stark contrast to the genocide occurring just beyond the wall. Glazer integrates sound elements within the ordinary and tranquil visuals of daily life to embed the horror of the genocide, thereby transcending traditional Holocaust narrative patterns. This approach deepens the audience's perception of historical reality and prompts them to question, 'What is real?' Glazer pursues traces of an alternative reality by not directly showing or dramatizing violence yet ensuring its presence throughout the film by not separating 'the horrific' from the essence of ordinary life. Accordingly, this study aims to examine how The Zone of Interest transforms the narrative language of Holocaust-themed cinema through the indirect presentation of violence. For this purpose, elements such as sound, image, presentation of characters, and use of space in the film were categorized and analyzed using a descriptive analysis method. As a result of the study, it was revealed that The Zone of Interest brought a new perspective to Holocaust narratives through the indirect presentation of violence.

Keywords: The Zone of Interest, Holocaust, Jonathan Glazer, Violence

INVESTIGATING THE EFFECT OF USING DIFFERENT DOSES OF PECAN SHELL (Carya İllinoinensis (Wangenh) C. Koch] IN BROILER COMPOUND FEEDS ON FATTENING PERFORMANCE

Filiz KARADAS (ORCID:0000-0002-8187-349X)
Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Agriculture, Department of Animal Science

Mehmet Reşit KARAGECILI (ORCID:0000-0001-8433-0397)
Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Agriculture, Department of Animal Science

Suna AKKOL (ORCID:0000-0001-5123-7516)
Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Agriculture, Department of Animal Science

Dilek KOR (ORCID:0000-0003-0869-3844)
Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Agriculture, Department of Animal Science

Özgür ISLEYICI (ORCID:0000-0001-6319-3880)
Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Veterinary Medicine, Department of Food Control

Rabia Mehtap TUNCAY (ORCID:0000-0002-3510-5369)
Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Veterinary Medicine, Department of Food Control

Yakup Can SANCAK (ORCID:0000-0003-4490-9606)
Van Yuzuncu Yil University, Faculty of Veterinary Medicine, Department of Food Control

Abstract

This study investigated the possibilities of using grounded pecan nutshell at different doses (0.5, 1 and 2 g/kg) in broiler-mixed feeds. The results of raw nutritional analysis, ground pecan nutshell contained 89.10 ± 0.06% Dry matter, 1.79 ± 0.04% Crude ash, 1.15 ± 0.031% Crude oil, 42.10 ± 1.78% Crude cellulose, 1.87 ± 0.33% Crude protein and 0.56 ± 0.023% starch and the Metabolise Energy value calculated as 185.42 kcal/kg. Total antioxidant activity was determined as 1437.35µmol TE/g. 528 Ross 308 breed 1-day-old chicks were randomly distributed to experiment groups with 33 chicks in each subgroup with 4 replications. At the end of the 5-week trial, it had been recorded that the live weight values according to the groups were to be 1964.94 ± 47.34, 1973.44 ± 21.21, 1980.36 ± 19.67 and 2056.82 ± 26.16 g respectively ($p > 0.05$). The mean body weight gain in the 0-35 days period were determined as 1923.43 ± 47.53, 1931.35 ± 21.14, 1938.21 ± 19.76 and 2015.41 ± 26.15 g ($p > 0.05$), respectively. The average amount of total feed consumed during the trial was 2802.90 ± 36.78, 2769.69 ± 30.11, 2774.66 ± 21.95 and 2852.15 ± 27.52 g, respectively, and there was no difference between the groups ($p > 0.05$). The mean feed conversion rates (FCR) were determined as 1.46 ± 0.030, 1.43 ± 0.031, 1.43 ± 0.022 and 1.41 ± 0.001, respectively.

Keywords: Broiler, performance, pecan shell, antioxidant, antimicrobial
Acknowledgements: The authors thank Van Yuzuncu Yil University, Research Support Unite (Project Number: FBA-2018-5150) for financial support.

PRODUCTION OF GLUTEN-FREE BISCUITS FROM APRICOT KERNELS

Sultan NALCACI
Apricot Research Institute, Malatya, Türkiye
Email: sultan.ancin@gmail.com

Rukiye ZENGIN
Apricot Research Institute, Malatya, Türkiye
Email: rukiyezengin12@gmail.com

Abdullah ERDOGAN
Apricot Research Institute, Malatya, Türkiye
Email: abdullah.erdogan@tarimorman.gov.tr

Abstract

Celiac disease has become a significant global health issue as one of the most common chronic and autoimmune diseases worldwide. The only treatment method is the strict adherence to a lifelong gluten-free diet. In this diet, foods containing gluten, such as wheat, barley, and rye, must be completely eliminated. However, gluten-free products such as bread, pastries, and cakes are often of low quality. These products tend to have poor texture, go stale quickly, crumble easily, and have low volume, which makes them generally unappealing, although celiac patients consume them out of necessity. This situation highlights the need for the development of new gluten-free products that are both nutritious and delicious. Among gluten-free food products, biscuits are particularly appealing to celiac patients and are one of the most researched products. Biscuits are a popular, ready-to-eat, tasty, and nutritious snack enjoyed by a wide range of people. Apricot kernels, which can be consumed as a snack or added in the form of kernel flour to various foods, enhance their nutritional value, texture, and flavor. Rich in phenolic and antioxidant compounds, apricot kernels are also effective in enhancing the health benefits of kernel-based products. With high protein, calcium, and iron content, apricot kernels stand out for their low carbohydrate and fat content. Sweet apricot kernels grown in Malatya are ground into flour and used to produce healthy and tasty biscuits with dried mulberries and leavening agents. Our biscuits, with their rich nutritional content, are a healthier and more affordable alternative compared to other high-quality and tasty options.

Keywords: Apricot kernel, Biscuit, Celiac

AKILLI ŞEHİRLERDE SÜRDÜRÜLEBİLİR PLANLAMADA YEŞİL ALTYAPI SİSTEMLERİNİN ÖNEMİ

Doç. Dr. Kübra YAZICI (ORCID:0000-0002-6046-1648)
Yozgat Bozok University, Agriculture Faculty, Landscape Architecture Department, Yozgat,
Email:kubra.yazici@yobu.edu.tr

Özet

Kentsel sistemler çok karmaşık ve katmanlı bir yapıya sahiptir. Küreselleşmenin etkisiyle ortaya çıkan doğa olaylarını tetikleyen aşırı büyüme, yoğun nüfus hareketleri nedeniyle suç, trafik, sağlık, atık enerji, su ve hava kirliliği, çarpık kentleşme, kayankalar ulaşım gibi konuların kentsel sistemlerin temel uğraş alanı olduğu bilinmektedir. Akıllı şehir kavramının ve bunun yanı sıra uygulama ihitiyacının ortaya çıkması ise doğal kaynakların sınırsız insan ihtiyaçlarının sürdürülebilir ve verimli kullanılmasına olanak sağlamak, teknolojiden destek amaçlanmaktadır. Akıllı şehirlerde uygulama alanı ve bileşenleri ise altyapı (kentsel donatılar, bilgi teknolojileri, kentsel altyapılar), bilgi (öğrenme, farkındalık, dijital alyapılar, iletişim), Sürdürülebilirlik (kalkınma ve büyüme, yaşam kalitesi, doağl kaynak kullanımı, yönetim ve organizasyon) toplum (sağlıklı ve güvenli yaşam çevreleri, yaşam kalitesi yüksek yerleşimler, değişim ve döenüşüm süreçleri) ele alınmaktadır. Akıllı şehir akademik yazında farklı tanımlar yer almakta ve bu tanımlar doğrultusunda farklı bakış açısı ile akllı şehirler değerlendirilmektedir. Bu çalışmada Amerika Bileşik Devletleri-Seaattle, Singapur, Hindistan, İngiltere ve Türkiye örnekleri akıllı şehir kapsamında imcelenmiştir. Akıllı şehir uygulamalarının içinde yeşil altyapı sistemi mevcut uygulamaları incelenmiş planlamada yeşil altyapının önemi vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, Yağmur suyu yönetimi, Kentsel sistemler

THE IMPORTANCE OF GREEN INFRASTRUCTURE SYSTEMS IN SUSTAINABLE PLANNING IN SMART CITIES

Abstract

Urban systems have a very complex and layered structure. It is known that issues such as crime, traffic, health, waste energy, water and air pollution, unplanned urbanization, unplanned urbanization, and transportation are the main areas of urban systems due to excessive growth, dense population movements that trigger natural phenomena that occur with the effect of globalization. The emergence of the concept of a smart city and the need for its application was aimed at enabling the sustainable and efficient use of unlimited human needs of natural resources and support from technology. The application areas and components of smart cities are infrastructure (urban facilities, information technologies, urban infrastructures), information (learning, awareness, digital infrastructures, communication), sustainability (development and growth, quality of life, natural resource use, management and, organization), society (healthy and safe living environments, settlements with high quality of life, change and transformation processes). There are different definitions of smart cities in the academic literature and smart cities are evaluated from various perspectives in line with these definitions. In this study, examples from the United States of America-Seaattle, Singapore, India, the United Kingdom and, Turkey were examined within the scope of smart cities. Existing applications of green infrastructure systems in smart city applications were examined and the importance of green infrastructure in planning was emphasized.

Keywords: Urbanization, Rainwater management, Urban systems

ENGELLİ BİREYLERDE K.PNEUMONİAE VE E.COLİ İZOLATLARININ KARBAPENEM DİRENCİNİN ANALİZİ

Prof. Dr. Gülhan BORA (ORCID:0000-0002-5451-5793)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Mikrobiyoloji AD

Doç. Dr. Ömer AKGÜL (ORCID:0000-0002-8757-2970)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Mikrobiyoloji AD

Fzt. Mehmet Salih CEYLAN
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Mikrobiyoloji AD

Özet

Bu çalışmada 2021 yılında, Rehabilitasyon merkezinde bulunan70 öğrencinin boğaz, burun ve el bölgelerinden sürüntü örnekleri toplandı. Sürüntü örnekleri soğuk zincir altında Eczacılık Fakültesi Mikrobiyoloji laboratuvarına getirildi. Sürüntü örneklerinden %5 koyun kanlı agar (Acumedia, USA), McConkeyAgar (Oxoid, UK) ve Eosin Methylen Blue (EMB, Oxoid, UK) agara ekimler yapıldı. Petri kapları, 24-48 saat 37℃'de inkubasyona bırakıldı. Kültürlerin koloni morfolojileri değerlendirildi. Katalaz, oksidaz, indol, H2S ve Gram boyama gibi biyokimyasal testleri yapıldı. Bakterilerin identifikasyonu ve antibiyogram testi değerlendirmesi için Vitek 2 Compact (Biomerieux, USA) cihazı kullanıldı. Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Farmasötik mikrobiyoloji laboratuvarında bakterilerin DNA ekstraksiyonu yapıldı. Trypton Soy Agara (Acumedia, USA) bakterilerin ekimi yapıldı ve 37℃'de 24 saat inkube edildi. Sonra, çoklu ilaç direncine sahip karbapenem dirençli K. pneumoniae suşlarına ait DNA'lar, EcoSpin Bacterial Genomic DNA kit (Echotech Biotechnology, TURKEY) protokolü kullanılarak elde edildi. Bakterilere ait DNA örnekleri - 20℃'de stoklandı. Mikrobiyolojik analiz sonucunda 210 sürüntü örneğinden 28 *K. pneumoniae* ve 17 *E. coli* suşu izole edildi. *K. pneumoniae* suşlarının izolasyon dağılımlarına bakıldığında boğaz sürüntü örneklerinden 21 suş, burun sürüntü örneklerinden 5 suş ve el sürüntü örneklerinden 2 suş olduğu belirlendi. *E. coli* suşlarının izolasyon dağılımlarına bakıldığında boğaz sürüntü örneklerinden 6 suş, burun sürüntü örneklerinden 4 suş ve el sürüntü örneklerinden 7 suş olduğu belirlendi. Antibiyotik duyarlılık analizi sonucunda 5 *K. pneumoniae* ve 2 *E. coli* suşunun çoklu ilaç direnci profili gösterdiği belirlendi. Diğer izolatların ise test edilen antibiyotiklerin neredeyse tamamına duyarlı olduğu görüldü. Çoklu ilaç direnci gösteren *K. pneumoniae* suşlarının yapılan antibiyotik duyarlılık analizleri sonucu en yüksek direnci AM, AMC, CAZ ve CRO'ya karşı gösterdikleri belirlendi. Ayrıca, ETP, IPM ve MEM dirençlilik dağılım oranlarının aynı olduğu görüldü. *K.pneumoniae* izolatlarının tamamının CT'e duyarlı olduğu ortaya konuldu. Çoklu ilaç direnci gösteren *E. coli* suşlarının yapılan antibiyotik duyarlılık analizleri sonucu en yüksek direnci AM, CZ, CXM, CXA, CAZ, CRO, FEP, SPX ve SXT'ye karşı gösterdikleri belirlendi. Ayrıca, IPM dirençliliğinin aynı olduğu görüldü. *E.coli* izolatlarının tamamının CT'e duyarlı olduğu ortaya konuldu. Test edilen diğer antibiyotiklere ise *E. coli* izolatlarının duyarlı olduğu belirlendi.

Anahtar Kelimeler*:* E.coli, K.pneumoniae, Antibiyotik direnci

ANALYSIS OF CARBAPENEM RESISTANCE OF K.PNEUMONIAE AND E.COLI ISOLATES IN PEOPLE WITH DISABILITIES

Abstract

In this study, swab samples were collected from the throat, nose and hand regions of 70 students in the rehabilitation center in 2021. The swab samples were brought to the Faculty of Pharmacy Microbiology laboratory under cold chain. The swab samples were inoculated on 5% sheep blood agar (Acumedia, USA), McConkeyAgar (Oxoid, UK) and Eosin Methylen Blue (EMB, Oxoid, UK) agar. Petri dishes were incubated at 37℃ for 24-48 hours. Colony morphology of the cultures was evaluated. Biochemical tests such as catalase, oxidase, indole, H2S and Gram stain were performed. Vitek 2 Compact (Biomerieux, USA) device was used for identification of bacteria and evaluation of antibiogram test. DNA extraction of bacteria was performed in Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Pharmacy, Pharmaceutical Microbiology laboratory. Bacteria were cultivated in Trypton Soy Agara (Acumedia, USA) and incubated at 37℃ for 24 hours. Then, DNAs of multidrug resistant carbapenem resistant *K. pneumoniae* strains were obtained using the EcoSpin Bacterial Genomic DNA kit (Echotech Biotechnology, TURKEY) protocol. DNA samples of bacteria were stored at -20℃. As a result of microbiological analysis, 28 K. pneumoniae and 17 *E. coli* strains were isolated from 210 swab samples. When the isolation distributions of K. pneumoniae strains were examined, it was determined that there were 21 strains from throat swab samples, 5 strains from nasal swab samples and 2 strains from hand swab samples. When the isolation distributions of *E. coli* strains were examined, it was determined that there were 6 strains from throat swab samples, 4 strains from nasal swab samples and 7 strains from hand swab samples. As a result of antibiotic susceptibility analysis, it was determined that 5 *K. pneumoniae* and 2 *E. coli* strains showed multi-drug resistance profiles. Other isolates were found to be susceptible to almost all of the antibiotics tested. As a result of antibiotic susceptibility analysis of *K. pneumoniae* strains showing multidrug resistance, it was determined that they showed the highest resistance against AM, AMC, CAZ and CRO. In addition, ETP, IPM and MEM resistance distribution ratios were found to be the same. All *K. pneumoniae* isolates were found to be sensitive to CT. As a result of antibiotic susceptibility analysis of *E. coli* strains showing multi-drug resistance, it was determined that they showed the highest resistance against AM, CZ, CXM, CXA, CAZ, CRO, FEP, SPX and SXT. Also, the IPM resistivity was found to be the same. All E.coli isolates were found to be sensitive to CT. E. coli isolates were found to be sensitive to other antibiotics tested.

Keywords*:* E.coli, K.pneumoniae, Antibiotic Ressistance

ENGELLİ BİREYLERDE S.AUREUS TAŞIYICILIĞI, MEC-A, VANA VE PANTON-VOLANTİNE TOKSİN PREVELANSI

Prof. Dr. Gülhan BORA (ORCID:0000-0002-5451-5793)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Mikrobiyoloji AD

Doç. Dr. Ömer AKGÜL (ORCID:0000-0002-8757-2970)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Mikrobiyoloji AD

Fzt. Velki İPEK
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eczacılık Fakültesi, Farmasötik Mikrobiyoloji AD

Özet

Bu çalışmada 2021 yılında Özel eğitim ve Rehabilitasyon Merkezine kayıtlı, 2 yasından büyük, sağlık kurulu engelli raporu olan 70 engelli birey de el, boğaz ve burun dan alınan sürüntü örnekleri kullanıldı. Sürüntü örnekleri soğuk zincir altında Eczacılık Fakültesi Mikrobiyoloji laboratuvarına getirildi. Sürüntü örneklerinden %5 koyun kanlı agar (Acumedia, USA), McConkeyAgar (Oxoid, UK), Eosin Methylen Blue (EMB, Oxoid, UK) agar ve Mannitol Salt agara (Merck, Kanada) ekimler yapıldı. Petri kapları, 24-48 saat 37℃'de inkubasyona bırakıldı. Kültürlerin koloni morfolojileri değerlendirildi. Katalaz, oksidaz, koagulaz testi ve Gram boyama gibi biyokimyasal testleri yapıldı. Bakterilerin identifikasyonu ve antibiyogram testi değerlendirmesi için Vitek 2 Compact (Biomerieux, USA) cihazı kullanıldı. Mikrobiyolojik analiz sonucunda 210 sürüntü örneğinden 47 *S.aureus* suşu izole edildi. *S.aureus* suşlarının izolasyon dağılımlarına bakıldığında boğaz sürüntü örneklerinden 6 suş, burun sürüntü örneklerinden 30 suş ve el sürüntü örneklerinden 11 suş olduğu belirlendi. Engelli öğrencilerden alınan örneklerden elde edilen *S.aureus* izolatlarına ait antibiyotik direnç profillerinin farklılık gösterdiği belirlendi. Boğaz sürüntü örneklerinden elde edilen 6 *S.aureus* suşunun en yüksek antibiyotik direncini benzilpenisilin, ampisilin ve eritromisin gösterdiği belirlendi. *S.aureus* izolatlarının tamamının vankomisin ve rifampin duyarlı olduğu tespit edildi. Burun sürüntü örneklerinden izole edilen 30 *S.aureus* suşunun en yüksek antibiyotik direncinin benzilpenisilin ve ampisilin olduğu ortaya konuldu. *S.aureus* izolatlarının tamamının vankomisin, tetrasiklin, tigesiklin ve rifampin antibiyotiklerine duyarlı olduğu belirlendi. El sürüntü örneklerinden izole edilen 6 S.aureus izolatının en yüksek antibiyotik direncinin benzilpenisilin olduğu görüldü. 6 *S.aureus* izolatının diğer antibiyotiklere yüksek düzeyde duyarlılık gösterdiği tespit edildi. Engelli öğrencilerden alınan farklı sürüntü örneklerinden izole edilen 47 *S.aureus* suşunun 18'inin mecA geni taşıyıcılığının pozitif olduğu belirlendi. Metisilin dirençli *S.aureus* taşıyıcılığının bölgesel olarak boğazdan 2 izolat, burundan 13 izolat ve elden 1 izolat şeklinde dağılım gösterdiği ortaya konuldu. Yapılan vanA geni taşıyıcılık oranlarının moleküler analizi sonucunda tüm *S. aureus* izolatlarının negatif olduğu belirlendi. PVL geni taşıyıcılık oranları analizi sonucunda 47 *S.aureus* izolatının 11'inin pozitif olduğu belirlendi. Engelli bireylerin bağışıklık sistemleri zayıf olduğu için bulundukları çevrede enfekte olma ihtimalleri daha yüksektir. Tedavi süreçlerinde antibiyotik kullanımları yüksek olduğu

için antibiyotik direnci gelişmektedir. Yaptığımız çalışmada engelli bireylerde *S.aureus* Tasıyıcılığı, Mec-A, Van-A ve Panton-Volantine Toksin Prevelansı incelendi.

Anahtar Kelimeler: *S.aureus*, Engelli, Panton-Volantine

S.AUREUS CARRIAGE IN DISABLED PEOPLE, MEC-A, VAN-A AND PANTON VOLANTINE TOXIN PREVELANCE

Abstract

In this study, in 2021 wipe samples from hand, throat and nose of 70 disabled people who have medical board disabled report, older than 2, registered to Private Teaching Institution, were used. Wipe samples were taken to Microbiology laboratory of Faculty of Pharmacy under cold chain. From wipe samples, %5 sheep blooded agar (Acumedia, USA), McConkeyAgar (Oxoid, UK), Eosin Methylen Blue (EMB, Oxoid, UK) agar ve Mannitol Salt agara (Merck, Kanada) were planted. Petri containers were left to incubation in 37 centigrade degrees for 24- 48 hours. Colony morphologies of cultures were evaluated. Biochemical tests such as catalase, oxidase, coagulase and gram staining were done. Vitek 2 Compact (Biomerieux, USA) was used for the identification of bacterias and antibiogram test evaluation. At the end of microbiologic analysis, 47 *S.aureus* strains out of 210 wipe samples were isolated. When looked at distribution of *S.aureus* isolations, 6 strains from throat wipe samples, 30 strains from nose wipe strains and 11 strains from hand wipe samples were identified. It was determined that antibiotic resistance profiles that belong to *S.aureus* isolates obtained from samples of disables students differ. It was determined that 6 *S.aureus* strains obtained from throat swab samples showed the highest antibiotic resistance to benzylpenicillin, ampicillin and erythromycin. All *S.aureus* isolates were found to be susceptible to vancomycin and rifampin. It was revealed that the highest antibiotic resistance of 30 *S.aureus* strains isolated from nasal swab samples was benzylpenicillin and ampicillin. It was determined that all *S.aureus* isolates were sensitive to vancomycin, tetracycline, tigecycline and rifampin antibiotics. It was observed that the highest antibiotic resistance of 6 *S.aureus* isolates isolated from hand swab samples was benzylpenicillin. It was determined that 6 *S.aureus* isolates showed high sensitivity to other antibiotics. It was determined that 18 of 47 *S. aureus* strains isolated from different swab samples taken from disabled students were positive for mecA gene carrier. It was revealed that methicillin-resistant *S.aureus* carriage was regionally distributed as 2 isolates from the throat, 13 isolates from the nose, and 1 isolate from the hand. As a result of the molecular analysis of the vanA gene carrier rates, it was determined that all *S.aureus* isolates were negative. As a result of the analysis of PVL gene carrier rates, 11 of 47 *S.aureus* isolates were found to be positive. People with disabilities are more likely to be infected in their environment because their immune systems are weak. Antibiotic resistance develops due to the high use of antibiotics in treatment processes. In our study, *S.aureus* Carrier, Mec-A, Van-A and PantonVolantine Toxin Prevalence were examined in disabled individuals.

Keywords: *S.aureus*, Disabled, Panton-Volantine

IN VITRO BIOAVAILABILITY OF POLYPHENOL COMPONENTS IN BLACK MULBERRY, CHOKEBERRY, AND ELDERBERRY FRUIT SPECIES

Rukiye ZENGIN (ORCID:0000-0002-2996-4386)
Apricot Research Institute, Malatya, Türkiye
Email:rukiyezengin12@gmail.com

Selim ERDOGAN (ORCID:0000-0002-9169-9771)
Pharmacy Faculty, Inonu University, Malatya, Türkiye
Email:selim.erdogan@inonu.edu.tr

Sultan NALCACI (ORCID:0000-0003-3837-4692)
Apricot Research Institute, Malatya, Türkiye
Email:sultan.ancin@gmail.com

Abstract

Bioavailability refers to the rate at which active ingredients or therapeutic substances within a compound are absorbed and their degree of usefulness in the area where they will exhibit activity. In other words, bioavailability is the portion of the ingested nutrient that is accessible for use in normal physiological functions and storage. During the digestion process, naturally occurring bioactive compounds undergo structural and chemical modifications that can alter their biological activity. Therefore, evaluating changes that occur during digestion, such as mechanical effects, enzymatic activity, and pH fluctuations, is important for evaluating bioavailability and bioactivity. In our study, genotypes of black mulberry (*Morus nigra* L.), chokeberry (*Aronia melanocarpa* (Michx.) Elliot), and elderberry (*Sambucus nigra* L.), which are rich in polyphenols, were used. Synthetic mouth, stomach, and intestinal environments were created for the bioavailability study. In our study, analyses of individual phenolic and anthocyanin compounds were conducted using HPLC-DAD and LC-MS/MS to determine the effects of the digestion process on the bioaccessibility of individual phenolic compounds in simulated post-digestion Fruit samples. During gastrointestinal digestion conditions, anthocyanins are the most sensitive class of compounds among polyphenols. Significant losses in the anthocyanin content of fruits were observed compared to the pre-digestion stage. It was found that the amounts of some phenolic acids decreased, while others increased. Overall, it was determined that the changes in the concentrations of these compounds were influenced by the conditions of the digestion process.

Keywords: Bioavailability, *Sambucus nigra* L., LC-MS/MS, Anthocyanin

COMPARISON OF THE EFFECTS OF WALKING AND LOWER EXTREMITY EXERCISES IN ADDITION TO BREATHING EXERCISES ON SMOKING INDIVIDUALS WITH A BODY MASS INDEX OF 25 AND OVER

Erva Nur AKCAY, PT (ORCID:0009-0001-6119-7316)
Yeditepe University, Faculty of Health Sciences,
Physiotherapy and Rehabilitation Department
Email:erva.akcay@hotmail.com

RA. Deniz ASLAN, PhD (c), PT (ORCID:0000-0002-0656-0717)
Yeditepe University, Faculty of Health Sciences,
Physiotherapy and Rehabilitation Department
Email:deniz.aslan@yeditepe.edu.tr

Assist. Prof. Elif Tuğçe CIL, PhD, PT (ORCID:0000-0001-8231-115X)
Yeditepe University, Faculty of Health Sciences,
Physiotherapy and Rehabilitation Department
Email:elif.cil@yeditepe.edu.tr

Abstract

Smoking and being overweight negatively affect the lung capacity, quality of life and sleep. Evidence for effective rehabilitation interventions to improve quality of life, sleep quality, and lung capacity remains unclear. The aim of this study was to determine the effectiveness of walking, breathing and lower extremity exercises in terms of the lung capacity, quality of life and sleep of individuals with a body mass index of 25 and over. 30 individuals with a BMI over 25 (average BMI value was 30.47±3.36kg/m2) and individuals who were chronic smokers (mean age: 32.6±10.61 years) participated in the study and were randomly divided into two groups. Group A received walking, breathing (Pursed lip breathing, Diaphragmatic breathing) and lower extremity exercises (knee flexion-extension, hip flexion, extension, abduction,adduction, mini squat, dorsifleksion and plantarfleksion) while Group B only realized walking, breathing exercises during 6 days in a week for 6-weeks. Participants were evaluated before and after the intervention. The short form SF-12 was used to evaluate quality of life, the Pittsburgh Sleep Quality Index (PSQI) was used to evaluate sleep quality, and spirometry was used to evaluate lung capacity. According to intragroup comparisons, Group A had better results interms of quality of life (physical and mental scores), Pittsburgh and spriometer scores while Group B showed statistically differences in all parameters except mental score of quality of life at 6th week result ($p < 0.05$). However, there was no statistically differences between group A and group B in all parameters ($p > 0.05$). Physiotherapeutic rehabilitation protocols of smokers and overweight individuals includes various components. Even a simple walking exercises combined with breathing exercises can control parameters such as their quality of life, sleep quality and spirometry.

Keywords: overweight, quality of life, sleep quality, smoking, spirometer

THE EFFECT OF PRE-EXERCISE HOT AND COLD APPLICATIONS ON BALANCE AND PROPRIOCEPTION IN INDIVIDUALS WITH ANKLE INSTABILITY

RA. RA. Deniz ASLAN, PhD (c), PT (ORCID:0000-0002-0656-0717)
Yeditepe University, Faculty of Health Sciences,
Physiotherapy and Rehabilitation Department
Email:deniz.aslan@yeditepe.edu.tr

Yasin ALTUNEL, PT
Yeditepe University, Faculty of Health Sciences,
Physiotherapy and Rehabilitation Department

Assist. Prof. Elif Tuğçe CIL, PhD, PT (ORCID:0000-0001-8231-115X)
Yeditepe University, Faculty of Health Sciences,
Physiotherapy and Rehabilitation Department
Email:elif.cil@yeditepe.edu.tr

Abstract

The aim of this study is to investigate the effects of pre-exercise hot and cold applications on balance and proprioception in individuals with ankle instability. 30 individuals with a history of ankle instability (aged between 18-39 years) included in this research and divided into 3 groups: hot application group (HAG), cold application group (CAG), and exercise group (EG). All the participants had a home exercise program which was explained by the therapists in the first session, and written consent forms were obtained before the interventions. HAG applied heat to the ankle joint before their exercises, CAG applied cold to the ankle joint before their exercise, and EG only performed their exercises without any application. They continued their program on their own at home for 4 weeks. Participants were evaluated pre- and post-exercise program and results were recorded. The ankle instability of the participants was assessed with The Cumberland Ankle Instability Tool questionnaire. Y balance test was used to investigate the balance of lower extremities of the participants. Assessment of the ankle proprioception of the participants was done with the Ankle Joint Sense test. The results show that there were statistically differences between HAG and EG, and between HAG and CAG in balance. In the plantar flexion of the ankle proprioception, there was a statistically difference between HAG and CAG. In the dorsi flexion of the ankle proprioception, there were statistically differences between HAG and CAG, and CAG and EG. The results of this study can provide valuable information for physiotherapists and rehabilitation professionals who often work with patients suffering from ankle instability. By understanding the impact of pre-exercise heat and cold treatments on balance and proprioception, these professionals can develop more effective treatment plans and help patients achieve better results in their recovery process.

Keywords: ankle, cold application, exercise, hot application, proprioception

PERİMENOPOZAL KADINLARIN MENOPOZA YÖNELİK TUTUM VE SPİRİTÜEL İYİ OLUŞ DURUMLARININ İNCELENMESİ

Aynur KUFACI (ORCID:0000-0002-3708-0556)
Sinop Üniversitesi Sağloık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü

Birsen ALTAY (ORCID:0000-0001-5823-1117)
Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Bölümü

Amaç:

Bu çalışmada Meleis'in geçiş kuramına dayalı geliştirilen menopoza uyum programının perimenopozal kadınların menopoza ilişkin tutumlarına ve spiritüel iyi oluşlarına etkisini değerlendirmek amaçlanmıştır.Yöntem-Metod: Ön test- son test randomize kontrollü deneysel tasarımda planlanan bu araştırma Sinop il merkezinde bulunan, sosyo-demografik özellikler bakımından benzerlik gösteren iki aile sağlığı merkezine kayıtlı 45-55 yaş kadınlarla yürütülmüştür. Her bir grup için 30'ar kişi olmakla birlikte çalışmaya toplamda 60 kişi dahil edilmiştir. Randomizasyon Research Randomizer Programında 1 set 30 benzersiz numara olacak şekilde atama yapılmıştır. Veriler Kişisel Bilgi Formu, Menopoz Tutum Ölçeği, Spiritüel İyi Oluş Ölçeği kullanılarak toplanmıştır.Bulgular: Araştırmaya katılan kadınların yaş ortalamalarının 50,70±3,00 (deney) ve 50,03±2,57 (kontrol) yıl olduğu bulunmuştur. Kadınların Menopoz Tutum Ölçeği (MTÖ) ön test puanları incelendiğinde, deney grubunda olan kadınların "MTÖ Toplam" ön test ortalamalarının 51,60±12,15 olduğu, kontrol grubunda olan kadınların "MTÖ Toplam" ön test ortalamalarının 45,30±19,95 olduğu bulunmuştur.In the study, it was found that the Menopause Symptoms Assessment Scale (MSDS) total score average of women in the experimental group was 21.27±9.28, while that of women in the control group was 20.07±10.61. "Psychological Complaints" sub-factor mean scores were found to be higher in the experimental group than in the control group. According to the study groups, the Spirituality Index of Well-Being Scale (IOMES) pre-test scores of the women participating in the research were 34.07±8.32 for the experimental group and 35 for the control group. It was determined to be 07±12.31.Sonuç: Elde edilen bulgular doğrultusunda deney ve kontrol grubunun eşdeğer olduğu, Meleis'in geçiş kuramına dayalı geliştirilen menopoza uyum programının etkisinin deneysel olarak değerlendirilmesinin uygun olduğu söylenilebilir.

Anahtar kelimeler: Perimenopoz, menopoz tutumu, spiritüel iyi oluş

EXAMINATION OF PERIMENOPAUSAL WOMEN'S ATTITUDES TOWARDS MENOPAUSE AND SPIRITUAL WELL-BEING

Abstract

This study aimed to evaluate the effects of a menopause adaptation program based on Meleis's transition theory on the attitudes of perimenopausal women towards menopause and their spiritual well-being.Method: This study, planned in a pre-test-post-test randomized controlled experimental design, was conducted with women aged 45-55 registered in two family health centers located in the city center of Sinop, which are similar in terms of socio-demographic characteristics. A total of 60 people were included in the study, with 30 people for each group. Randomization was assigned to 1 set of 30 unique numbers in the Research Randomizer Program. Data were collected using the Personal Information Form, Menopause Attitude Scale, and Spiritual Well-being Scale.Findings: Results: The average age of the women participating in the study was 50.70±3.00 (experiment) and 50.03±2.57 (control) years. Women's Menopause Attitude Scale (MTS) pre-test scores, the "MTS Total" pre-test average of the women in the experimental group was 51.60±12.15, and the "MTS Total" pre-test average of the women in the control group was 45.30±19.95. in the period.In the study, it was found that the mean total score of the women in the experimental group on the Menopause Symptoms Assessment Scale (MSAS) was 21.27±9.28, while it was 20.07±10.61 for the women in the control group. When the MSDS sub-factor scores were examined, it was found that the mean scores of the "Psychological Complaints" sub-factor were higher in the experimental group than in the control group in both groups. It was determined that the pre-test scores of the Spirituality Index of Well-Being Scale (SMIS) of the women participating in the study were 34.07±8.32 for the experimental group and 35.07±12.31 for the control group, according to the study groups.Conclusion: Based on the findings, it can be said that the experimental and control groups are equivalent and that it is appropriate to experimentally evaluate the effect of the menopause adaptation program developed based on Meleis's transition theory.

Keywords: Perimenopause, menopause attitude, spiritual well-being

EBEVEYNLERİN ŞEFKAT, ÖZ ŞEFKAT, EBEVEYN BAĞLANMASI VE EMZİRME ÖZ YETERLİLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ: FENOMENOLOJİK BİR ÇALIŞMA*

Araştırma Görevlisi, Cansu KARADENİZ BENLİ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Samsun/TÜRKİYE

Profesör Doktor, Özen KULAKAÇ
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Samsun/TÜRKİYE
Email: ozenkulakac@gmail.com

Özet

Amaç: Araştırmada ilk defa anne ve baba olacak bireylerin şefkat, öz şefkat, ebeveyn-bebek bağlaması ve emzirmeye yönelik görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.Materyal ve Yöntem: Tanımlayıcı feneomenolojik tipteki bu nitel araştırma ilk defa anne ve baba olacak bireylerle bireysel görüşmeler yapılarak gerçekleştirilmiştir. Çalışmada örneklem gönüllülük esasına göre amaca yönelik olarak seçilmiş ve katılımcı sayısı veri doygunluğuna göre belirlenmiştir. Çalışma 16 anne ve 12 baba adayı olmak üzere toplam 28 katılımcıyla gerçekleştirilmiştir. Veriler sürekli karşılaştırmalı yöntem kullanılarak tematik olarak analiz edilmiştir.Bulgular: İçerik analizi sonucunda şefkat, öz şefkat, ebeveyn-bebek bağlaması ve emzirmeyle ilgili 5 ana tema ve 11 alt tema elde edilmiştir. Asıl temalar; Şefkatin anlamlandırılması (2 alt tema), öz şefkatin bireysel anlamı (2 alt tema), şefkatin algılanan engelleri ve kolaylaştırıcıları (2 alt tema), ebeveyn-bebek bağlanmasında şefkat davranışları(2 alt tema), şefkatli ve öz şefkatli emzirme süreci beklentisi (3 alt tema), olarak belirlenmiştir. Alt temalar; Şefkate ilişkin düşünceler, Şefkate ilişkin yanılgılar, İnsan olmanın getirdiği deneyimleri kabul etme, İçsel çatışmalar, Şefkatin algılanan kolaylaştırıcıları, Şefkatin algılanan engelleri, Anne-bebek bağlanmasında şefkatli davranışlar, Baba- bebek bağlanmasında bilinmezliklere dayalı şefkatli davranışlar, Emzirme sürecinde annenin öz şefkat beklentileri, Emzirme sürecinde anne adayının çevresinden şefkat beklentileri, Emzirme sürecinde annenin babadan şefkat beklentileri şeklindedir.Sonuç: Anne ve baba adaylarının şefkat, öz şefkat, ebeveyn-bebek bağlaması ve emzirmeye yönelik bireysel ve toplumsal cinsiyete dayalı kültürel etkileri yansıtan görüşleri olduğu, yaşamlarına şefkat ve öz şefkati katma konusunda güçlü olduğu kadar geliştirilmesi gereken yönlerinin bulunduğu saptanmıştır. Çalışma sonuçlarına dayalı hemşirelik bakına ilişkin önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar kelimeler: Şefkat, Öz Şefkat, Ebeveyn Bağı, Emzirme Öz Yeterliliği, Fenomenolojik Bir Çalışma, Hemşirelik

PARENTS' VIEWS ON COMPASSION, SELF-COMPASSION, PARENTAL BONDING AND BREASTFEEDING SELF-EFFICACY: A PHENOMENOLOGICAL STUDY*

Abstract

Purpose: The study aimed to determine the views of first-time mothers and fathers on compassion, self-compassion, parent-infant bonding and breastfeeding self-efficacy.Material and Method: This descriptive phenomenological qualitative study was conducted with first-time mothers and fathers through individual interviews. The sample in the study was selected on a voluntary basis and the number of participants was determined according to data saturation. The study was conducted with a total of 28 participants, 16 mothers and 12 fathers-to-be. The data were analyzed thematically using the constant comparative method.Findings: As a result of the content analysis, 5 main themes and 11 sub-themes were obtained regarding compassion, self-compassion, parent-infant bonding and breastfeeding. The main themes were; The subthemes were determined as; Making sense of compassion (2 subthemes), individual meaning of self-compassion (2 subthemes), perceived barriers and facilitators of compassion (2 subthemes), compassionate behaviors in parent-infant bonding (2 subthemes), compassionate and self-compassionate breastfeeding process expectation (3 subthemes). The subthemes were; Thoughts on compassion, Misconceptions on compassion, Accepting the experiences of being human, Internal conflicts, Perceived facilitators of compassion, Perceived barriers of compassion, Compassionate behaviors in mother-infant bonding, Compassionate behaviors based on unknowns in father-infant bonding, Mother's self-compassion expectations during breastfeeding, Mother's expectations of compassion from her environment during breastfeeding, Mother's expectations of compassion from her father during breastfeeding.Results: It has been determined that expectant mothers and fathers have views that reflect individual and gender-based cultural influences on compassion, self-compassion, parent-infant bonding and breastfeeding, and that they have strengths in adding compassion and self-compassion to their lives, but also aspects that need improvement. Suggestions were made regarding nursing care based on the study results.

Keywords: Compassion, Self-Compassion, Parental Bonding, Breastfeeding Self-Efficacy, A Phenomenological Study, Nursing

AİLE BAKIM VERİCİLERİNE UYGULANAN ŞİZOFRENİ İLE YAŞAMDA BİLİNÇLİ FARKINDALIK PSİKOEĞİTİM PROGRAMININ PSİKOLOJİK İYİ OLUŞ ÜZERİNE ETKİSİ*

Melis KAHYA (ORCID:0009-0003-3161-3037)
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Hemşirelik Anabilim Dalı,
Email:meliskahya28@gmail.com

Oya Sevcan ORAK (ORCID:0000-0002-7499-5077)
Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Psikiyatri Hemşireliği Anabilim Dalı
Email:oysev@hotmail.com

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı şizofreni tanılı bireylerin aile bakım vericilerine uygulanan şizofreni ile yaşamda bilinçli farkındalık psikoeğitim programının psikolojik iyi oluş üzerine etkisi incelemektir.Gereç ve Yöntem: Randomize kontrollü deneysel tasarımda olan bu araştırma Ekim 2023- Haziran 2024 tarihleri arasında, Karadeniz Bölgesi'ndeki bir Toplum Ruh Sağlığı Merkezinden hizmet alan şizofreni tanılı bireylerin aile bakım vericileri ile gerçekleştirilmiştir. Örneklemde yer alan katılımcılar deney (n=30 birey) ve kontrol (n=30 birey) gruplarına atandıktan sonra, deney grubunu oluşturan bakım vericilere araştırmacılar tarafından geliştirilmiş şizofreni ile yaşamda bilinçli farkındalık psikoeğitim programı uygulanmıştır. Kontrol grubundaki bakım vericilere bir müdahale yapılmamıştır. Araştırmada veriler Tanıtıcı Özellik Formu ve PERMA Psikolojik İyi Oluş Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Veriler SPSS 22.0 ve R v3.6.1 istatistik programları ile analiz edilmiştir. Verilerin istatistiksel değerlendirilmesinde çarpıklık-basıklık katsayısı, yüzdelik ve frekans dağılımı, ki-kare testi, karışık ölçümler için iki faktörlü ANOVA, Cronbach alfa güvenirlik katsayısı kullanılmıştır.Bulgular: Deney grubundaki aile bakım vericilerinin %63.3'ünün kadın, %63.3'ünün evli, % 43.3'ünün ilkokul mezunu, yaş ortalamalarının 51.96±13.08 olduğu, %56.7'sinin fiziksel sağlık sorununun bulunduğu ve %66.7'sinin ruhsal sağlığını "orta" derece olarak değerlendirdiği saptanmıştır. Uygulanan psikoeğitim programı sonrası PERMA Ölçeği toplam puan ortalamalarındaki değişim açısından deney ve kontrol grupları arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($p<0.001$). Bu programın deney grubundaki aile bakım vericilerin PERMA Ölçeği toplam puanlarını %87.7 düzeyinde anlamlı ve geniş bir etki oluşturarak yükselttiği saptanmıştır. Sonuç: Şizofreni ile yaşamda bilinçli farkındalık psikoeğitim programının şizofreni tanısı olan bireylerin aile bakım vericilerinde psikolojik iyi oluş düzeyini artırmada etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Aile bakım verici, Bilinçli farkındalık, Psikiyatri hemşireliği, Psikoeğitim, Şizofreni.

*Bu araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Bilimsel Araştırma Komisyonu tarafından "BAP04-A-2024-5214" kodu ile desteklenmiştir.

THE EFFECT OF THE MINDFULNESS PSYCHOEDUCATION PROGRAM IN LIFE WITH SCHIZOPHRENIA APPLIED TO FAMILY CAREGIVERS ON PSYCHOLOGICAL WELL-BEING

Abstract

Purpose: The aim of this study is to examine the effect of a mindfulness psychoeducation program in life with schizophrenia applied to family caregivers of individuals diagnosed with schizophrenia on psychological well-being. Materials and Methods: This study, which has a randomized controlled experimental design, was conducted between October 2023 and June 2024 with family caregivers of individuals diagnosed with schizophrenia receiving service from a Community Mental Health Center in the Black Sea Region. After the participants in the sample were assigned to the experimental (n = 30 individuals) and control (n = 30 individuals) groups, a mindfulness psychoeducation program in life with schizophrenia, developed by the researchers, was applied to the caregivers in the experimental group. No intervention was made to caregivers in the control group. In the study, data were collected using the "Descriptive Characteristics Form" and the "PERMA Psychological Well-Being Scale". The data were analyzed with SPSS 22.0 and R v3.6.1 statistical programs. In the statistical evaluation of the data, skewness-kurtosis coefficient, percentage and frequency distribution, chi-square test, two-factor ANOVA for mixed measurements, and Cronbach Alpha reliability coefficient were used. Results: It was determined that 63.3% of the family caregivers in the experimental group were female, 63.3% were married, 43.3% were primary school graduates, their average age was 51.96±13.08, 56.7% had physical health problems and 66.7% evaluated their mental health as "moderate". It was determined that there was a significant difference between the experimental and control groups in terms of the change in the total PERMA Scale score averages after the psychoeducation program ($p<0.001$). It was determined that this program increased the total PERMA Scale scores of the family caregivers in the experimental group by 87.7%, creating a significant and large effect.Conclusion: It was concluded that the mindfulness psychoeducation program in life with schizophrenia was effective in increasing the psychological well-being level of family caregivers of individuals diagnosed with schizophrenia.

Keywords: Family caregiver, Mindfulness, Psychiatric nursing, Psychoeducation, Schizophrenia.

*This research was supported by the Ondokuz Mayıs University Scientific Research Commission with the code " BAP04-A-2024-5214".

THE CORRELATION BETWEEN INCONTINENCE AND SEXUAL QUALITY OF LIFE IN MENOPAUSAL WOMEN

Master Student, Yasemin TOPKARA (ORCID:0000-0002-2402-8337)
Ondokuz Mayis University, Department of Public Health Nursing, Samsun/Türkiye
Email:yasemintopkara5@gmail.com

PhD, Prof. Ilknur Aydin AVCI (ORCID:0000-0002-5379-3038)
Ondokuz Mayis University, Faculty of Health Sciences, Department of public Health Nursing, Samsun/Türkiye
Email:ilknura@omu.edu.tr

Abstract

Aim sof study.This study was made to determine the frequency of incontinence, to determine the correlation between incontinence and quality of sexual life in menopausal women and to shed light on future,studies.Methods.This study was made as correlational descriptive study. The data for the study were collected from 210 menopausal women aged 45-55 years using a questionnaire form developed by the researchers and the "Sexual Quality of Life Scale" and "Incontinence Quality of Life Scale". In the study, the sample size was determined by power analysis (the sample size was determined with a 5% margin of error, 95% confidence interval and 80% power by taking the frequency of urinary incontinence in women during menopause as a reference in the study of Öz Yıldırım and colleagues (2023)). The data were filled by women' themselves who applied to the institutions where the study would be conducted. The data were evaluated in SPSS statistical program and descriptive statistics, t test, analysis of variance. This study was supported by Ondokuz Mayis University Scientific Research Projects Unit (Project number: BAP04-A-2024-4619).
Results.The mean age of the participants was 49±3.8 years and 96% were married. Among menopausal women, 58% stated that they experienced urinary incontinence and 32% stated that they received a treatment to combat incontinence. 12% of menopausal women stated that they did not know kegel exercises. 50% of the participants stated that they would like to receive training on kegel exercises. It was determined that the mean score of women's sexual quality of life was 60.0±11.6 points and the mean score of urinary incontinence quality of life scale was 65.3±15.4 points. It was found that sexual quality of life was better in women without incontinence than in women with incontinence ($p>0.05$). A relationship was found between sexual quality of life and urinary incontinence quality of life ($r=.532$, $p>0.001$).
Conclusions.In this study, it was found that urinary incontinence was significantly seen in menopausal women, the quality of sexual life of women with incontinence was negatively affected and the majority of women did not have information about kegel exercises. At the same time, it is seen that incontinence quality of life negatively affects the quality of sexual life.

Keywords: Sexual quality of life, Menopouse, urinary incontinance

İMALAT SANAYİNDE YEŞİL DÖNÜŞÜM: SÜRDÜRÜLEBİLİR TALAŞLI İMALAT İÇİN İNOVATİF YAKLAŞIM VE UYGULAMALAR

Öğretim Görevlisi Erkin DUMAN* (ORCID:0000-0001-5842-0436)
İstanbul Gedik Üniversitesi, Gedik Meslek Yüksekokulu, Makine ve Metal Teknolojileri, İstanbul, Türkiye.
Email:erkin.duman@gedik.edu.tr

Doçent, Mehmet Alper SOFUOGLU (ORCID:0000-0003-4681-6390)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Mühendislik-Mimarlık Fakültesi, Makine Mühendisliği, Eskişehir, Türkiye.
Email:asofuoglu@ogu.edu.tr

Profesör, Alper UYSAL (ORCID:0000-0002-5513-4431)
Yıldız Teknik Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Makine Mühendisliği, İstanbul, Türkiye.
Email:auysal@yildiz.edu.tr

Özet

Talaşlı imalat; havacılık, savunma sanayi, otomotiv, biyomedikal endüstrileri başta olmak üzere çok geniş yelpazede kullanılan ürün ve komponentlerin üretiminde yarımamül malzemelere son nihai boyut ve özellikleri kazandırabilmek amacıyla uygulanan ekonomik ve çevresel etkileri yüksek, yaygın bir imalat yöntemidir. Talaşlı imalatta oluşan yüksek kesme kuvveti ve kesme sıcaklığı bu yöntemle üretilen nihai parçaların yüzey ve yüzey altı özelliklerini olumsuz etkileyebilmekte, kesici takımların ömrünü azaltarak ıskarta oranını ve takım tezgâhlarının enerji sarfiyatını arttırmakta, verimliliği düşürmektedir. Bu amaçla üretilen ve geleneksel talaşlı imalatta yaygın kullanılan kesme sıvılarının kimyasal bileşimleri ve bertaraf zorlukları insan sağlığı ve çevre üzerinde önemli riskler oluşturmaktadır. Ekonomik açıdan, kesme sıvılarının maliyeti, toplam imalat maliyetinin %10–17'sini oluşturmaktadır. İnsan sağlığı açısından ise kesme sıvılarının uzun süreli kullanımı dermatolojik problemlere ve kansere yol açabilmektedir. Bakteri ve mantar oluşmuş aerosolize kesme sıvılarının solunmasının astım ve akciğer hastalıklarına yol açtığı bilinmektedir. Petrol esaslı kesme sıvılarının üretim ve kullanım sonrası bertaraf süreçlerinin yol açtığı karbon emisyonları, yüksek geri dönüşüm maliyetleri, insan sağlığı ve çevreye olan zararlı etkileri son yıllarda bu sıvıların kullanımını sınırlandırmıştır. Bu kapsamda güncel gelişmeler, Avrupa Birliği tarafından 2050 yılına kadar iklim-nötr kıta olma hedefiyle Avrupa Yeşil Mutabakatı devreye alınmıştır. Birleşmiş Milletler ise ortaya koyduğu sürdürülebilir kalkınma amaçlarından SDG-12 “sorumlu üretim ve tüketim” hedefine ulaşmak amacıyla biyolojik olarak çözünebilir ve çevre dostu sürdürülebilir yağlayıcıların kullanımını önermektedir. Bu çalışmada talaşlı imalatta kullanılan kesme sıvılarının sürdürülebilir imalat üzerindeki olumsuz etkileri vurgulanmış, imalat sanayinde yeşil dönüşüm ve sürdürülebilir talaşlı imalat hedefiyle kriyojenik soğutma, minimum miktarda yağlama (MMY) yöntemlerinin ayrı ayrı ve bütünleşik/hibrit olarak devreye alınmasının/yaygınlaştırılmasının imalat maliyetleri, enerji verimliliği, imalatta karbon emisyon miktarları, insan sağlığı yönleriyle sürdürülebilir imalata katkıları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Talaşlı imalat, Sürdürülebilir üretim, Geleneksel olmayan imalat

GREEN TRANSFORMATION IN MANUFACTURING INDUSTRY: INNOVATIVE APPROACHES AND APPLICATIONS FOR SUSTAINABLE MACHINING

Abstract

Machining is a widely-used manufacturing method with significant economic and environmental impacts. It is applied to give final dimensions and properties to semi-finished materials in the production of various components used in industries such as aerospace, defence, automotive, and biomedical. The high cutting force and temperature generated during machining can have a detrimental impact on the surface and subsurface properties of the final parts. This can lead to a shortened tool life, increased scrap rate and energy consumption of machine tools, and reduced overall efficiency. Cutting fluid commonly used in traditional machining. The chemical compositions and the challenges associated with disposing of cutting fluids, present substantial risks to both human health and the environment. In economic terms, the cost of cutting fluids responsible for 10–17% of the total manufacturing cost. From a human health perspective, prolonged use of cutting fluids can result in dermatological issues and cancer. It is known that inhaling aerosolized cutting fluids containing bacteria and fungi causes asthma and lung diseases. Petroleum-based cutting fluids induced carbon emissions and their harmful effects have limited their use in recent years due to production, disposal processes, and high recycling costs. In the current context, the European Union has implemented the European Green Deal, aiming to achieve a climate-neutral continent by 2050. The United Nations suggests using biodegradable and environmentally friendly sustainable lubricants to reach the SDG-12 target namely "responsible production and consumption" which is part of its sustainable development goals. In this study, we emphasize the harmful effects of cutting fluids used in machining on sustainable manufacturing. With the goal of provide green transformation and sustainable machining in the manufacturing industry, we investigated the importance of the use of cryogenic cooling and minimum quantity lubrication (MQL) methods, both separately and in a combined approach. We are also examine their impact on manufacturing costs, energy efficiency, carbon emissions, human health, and their contributions to sustainable manufacturing.

Keywords: Machining, Sustainable manufacturing, Non-traditional machining

TIBBİ ÜRÜNLERDE KATKI MADDESİ ÜRETİMİNİN KULLANIMI

Lecturer, Engin TEK (ORCID: 0000-0002-9664-6142)
Istanbul Gedik University, Gedik Vocational School, Mechatronics Department, Istanbul, Turkey.
Email: engin.tek@gedik.edu.tr

Özet

Katmanlı imalat, son yıllarda tıbbi ürünlerin tasarımı ve üretiminde devrim niteliğinde yenilikler sunan bir teknoloji olarak ön plana çıkmıştır. Bu teknoloji, özellikle kişiselleştirilmiş tıbbi çözümler, karmaşık geometrik yapıların üretimi ve malzeme israfının azaltılması gibi avantajlar sunarak sağlık sektöründe geniş bir uygulama alanı bulmuştur.Bu bildiride, katmanlı imalat teknolojilerinin tıbbi ürünler üzerindeki etkisi incelenecek, implantlar, protezler, cerrahi aletler gibi uygulamalar üzerinde durulacaktır. Ayrıca, katmanlı imalatın hasta özelinde tıbbi cihaz tasarımına olan katkıları ve bu teknolojinin gelecekteki potansiyel kullanımları da tartışılacaktır. Bunun yanı sıra, teknolojinin üretim süreçleri üzerindeki etkisi, kalite kontrol zorlukları ve düzenleyici engeller gibi karşılaşılan zorluklar da ele alınacaktır.Sonuç olarak, katmanlı imalat, tıbbi ürünlerin tasarım ve üretim süreçlerini kökten değiştiren bir teknoloji olarak kabul edilmektedir. Bu teknolojinin daha da geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması, sağlık sektöründe inovasyonun hızlanmasına ve hasta bakımında önemli iyileşmelere katkıda bulunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eklemeli İmalat (Eİ), Biomedikal , Eklemeli İmalatta üretim.

THE USE OF ADDITIVE MANUFACTURING IN MEDICAL PRODUCTS

Abstract

Additive manufacturing has emerged in recent years as a transformative technology in the design and production of medical products. This technology offers significant advantages, including personalized medical solutions, the ability to produce complex geometric structures, and the reduction of material waste, making it widely applicable in the healthcare sector.This paper will explore the impact of additive manufacturing technologies on medical products, focusing on applications such as implants, prosthetics, surgical instruments, and tissue scaffolds produced through bioprinting. Additionally, the contribution of additive manufacturing to patient-specific medical device design and its potential future applications will be discussed. Challenges such as the effects on production processes, quality control difficulties, and regulatory hurdles will also be addressed.In conclusion, additive manufacturing is recognized as a technology that fundamentally alters the design and production processes of medical products. Further development and widespread adoption of this technology are expected to accelerate innovation in the healthcare sector and lead to significant improvements in patient care.

Keywords: Additive Manufacturing (AM), Biomedical, Production in Additive Manufacturing

EKLEMELİ İMALATIN BİYOMEDİKAL UYGULAMALARI ÜZERİNE BİBLİYOMETRİK ANALİZ

Halime İlayda DOĞAN* (ORCID: 0009-0000-7844-6342)
Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İmalat Mühendisliği ABD, Ankara, Türkiye
Email:doganhilayda@gmail.com

Doç. Dr. Ahmet MAVİ (ORCID: 0000-0003-0339-2639)
Gazi Üniversitesi, Teknoloji Fakültesi, İmalat Mühendisliği, Ankara, Türkiye
Email:amavi@gazi.edu.tr

Özet

Eklemeli imalat, son zamanlarda birçok farklı alanda yaygın olarak kullanılmaktadır. Günümüzde malzeme çeşitliliğinin artması ve farklı eklemeli imalat yöntemlerinin geliştirilmesi, eklemeli imalatın medikal sektöründeki uygulamalarına olan talebin daha çok artmasını sağlamıştır. Kişiye özel olarak kritik çözümlerin üretilmesi hem hastalara, hem de doktorlara önemli kolaylıklar sağlamaktadır. Bu çalışmada, eklemeli imalatın biyomedikal alanındaki uygulamalarının kullanımı ve gelişimi üzerine yapılan literatürün kapsamlı bir bibliyometrik analizini sunmak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Web of Science (WoS) veri tabanı kullanılarak 19 Ağustos 2024 tarihine kadar eklemeli imalatın biyomedikal alanındaki uygulamaları ile ilgili yayınlanan 1130 yayına ait veriler, bu çalışmanın verilerini oluşturmuştur. Verilerin analizinde VOSviewer uygulamasından yararlanılmıştır. Yapılan analizler sonucunda; eklemeli imalatın biyomedikal uygulamaları konusu ile ilgili ilk çalışmanın 2012 yılında yayınlandığı, 2012 ve 2024 yılları arasında 1130 adet çalışmanın yapıldığı, 2023 yılının 193 çalışma ile en yoğun yayın dönemi olduğu belirlenmiştir. Çalışmaların ağırlıklı olarak makale türünde olduğu tespit edilmiştir. Çalışmalar, 78 farklı ülkeden 5249 yazar tarafından gerçekleştirilmiştir. En fazla yayın yapan ülkeler ABD, Çin ve Hindistan'dır. En fazla atıf alan ve iş birliği kuran ülkelerde ise ABD, Çin ve İngiltere yer almaktadır.

Anahtar sözcükler: 3B baskı, eklemeli imalat, doku mühendisliği, biyomalzemeler, biyobaskı

Bu çalışmanın eklemeli imalatın biyomedikal uygulamalarına yönelik çalışma yapmayı planlayan araştırmacılar için bir rehber olarak katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

ON BIOMEDICAL APPLICATIONS OF ADDITIVE MANUFACTURING BIBLIOMETRIC ANALYSIS

Abstract

Additive manufacturing has recently become widely used across various fields. The increasing diversity of materials and the development of different additive manufacturing techniques have significantly boosted the demand for its applications in the medical sector. The production of personalized critical solutions provides substantial benefits to both patients and doctors. This study aims to present a comprehensive bibliometric analysis of the literature on the use and development of additive manufacturing in the biomedical field. To achieve this, data from 1130 publications related to the applications of additive manufacturing in the biomedical field, published up to August 19, 2024, were retrieved from the Web of Science (WoS) database. The data were analyzed using the VOSviewer software. The analysis revealed that the first study on biomedical applications of additive manufacturing was published in 2012, with a total of 1130 studies conducted between 2012 and 2024, and 2023 being the peak year with 193 publications. The majority of the studies were articles. The research was conducted by 5249 authors from 78 different countries. The countries that publish the most are the USA, China, and India. The countries that receive the most citations and establish the most collaborations are the USA, China, and the UK.

Keywords: 3D printing, additive manufacturing, tissue engineering, biomaterials, bioprinting

This study is expected to serve as a guide for researchers planning to work on biomedical applications of additive manufacturing.

KAZAN DAİRELERİNDE GÜVENLİK: YENİLİKÇİ TEKNOLOJİLER VE GERÇEK DURUM ANALİZLERİ

Lecturer, Burak BEKİRCAN (ORCID: 0000-0001-9376-0102)
Istanbul Gedik University, Gedik Vocational School, Mechanical Department, Istanbul, Turkey.
Email: burak.bekircan@gedik.edu.tr

Özet

Kazan daireleri, endüstriyel tesislerdeki en yüksek risk taşıyan alanlar arasında yer alır ve bu ortamlarda meydana gelebilecek kazalar, sadece maddi kayıplara değil, aynı zamanda ciddi yaralanmalara ve hatta ölümlere neden olabilir. Bu ortamlarda uygulanan geleneksel güvenlik önlemleri, belirli tehlikeleri azaltmada kısmen etkili olsa da, modern endüstriyel operasyonların karmaşıklıklarını ele almakta yetersiz kalmaktadır. Teknolojinin hızlı gelişimi, hem yeni zorluklar hem de güvenlik standartlarını iyileştirme fırsatları sunmaktadır. Bu çalışma, kazan dairelerinde güvenliği modern teknolojilerin entegrasyonuyla ele alarak geleneksel güvenlik uygulamalarını nasıl dönüştürdüğünü kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Özellikle yapay zeka destekli güvenlik sistemleri, IoT tabanlı izleme cihazları ve gelişmiş otomatik kontrol mekanizmalarının kazan dairelerindeki güvenlik protokollerini nasıl yeniden şekillendirdiğine odaklanıyoruz. Bu teknolojiler, gerçek zamanlı izleme, kestirimci bakım ve proaktif risk yönetimi sağlayarak kaza olasılığını önemli ölçüde azaltmaktadır. Teknolojik incelemenin yanı sıra, bu çalışma, kazan dairelerinde geçmişte yaşanan önemli kazaların detaylı analizlerine de yer vermektedir. Bu vaka çalışmaları, modern teknolojilerin eksik veya yetersiz uygulanmasının bu kazalara nasıl katkıda bulunduğunu vurgulamaktadır. Sonuç olarak, bu çalışma, yenilikçi güvenlik teknolojilerinin kazan dairelerinde güvenliği artırmadaki hayati rolünü vurgulamakta ve endüstriyel ortamlarda daha güvenli çalışma koşullarının sağlanması için bu teknolojilerin daha geniş çapta benimsenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Basınçlı Kaplar, İş Güvenliği, Endüstriyel Güvenlik, Risk Yönetimi, Kazan Operasyonu.

SAFETY IN BOILER ROOMS: INNOVATIVE TECHNOLOGIES AND REAL CASE ANALYSES

Abstract

Boiler rooms are among the highest-risk areas in industrial facilities, where the potential for accidents can result in not only substantial material losses but also severe injuries and even fatalities. The traditional safety measures implemented in these environments, while somewhat effective in mitigating specific hazards, often fall short in addressing the complexities of modern industrial operations. The rapid advancement of technology introduces both new challenges and opportunities in enhancing safety standards. This study offers a comprehensive exploration of boiler room safety by integrating modern technologies into conventional safety practices. We specifically focus on how AI-driven safety systems, IoT-based monitoring devices, and advanced automated control mechanisms are reshaping the safety protocols in boiler rooms. These technologies enable real-time monitoring, predictive maintenance, and proactive risk management, significantly reducing the likelihood of accidents. In addition to the technological overview, this study includes detailed analyses of past significant accidents in boiler rooms. These case studies highlight the root causes, emphasizing how the absence or inadequate application of modern technologies contributed to these incidents. Through these analyses, we demonstrate that many accidents could have been prevented with the proper integration of innovative safety technologies. Ultimately, this study underscores the vital role of these technologies in improving safety and preventing accidents in boiler rooms, advocating for their broader adoption to ensure safer working environments in industrial settings.

Keywords: Pressure Vessels, Occupational Safety, Industrial Safety, Risk Management, Boiler Operation.

ASEMİK YAZI VE DENEYSEL MALZEMELERLE DOKU UYGULAMALARI

Öğr. Gör. Maşallah SİNCAR (ORCID:0000-0003-4055-6217)
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Grafik Tasarımı Bölümü Çalışma Alanı: Sanat ve tasarım
Email:msincar@bandirma.edu.tr

Özet

Yazı sistemleri, tarihsel süreçte piktogramlardan fonemlere kadar birtakım aşamalardan geçerek her kültürde kendine özgü özelliklerle gelişmiş ve etkili bir iletişim aracı haline gelmiştir. Örneğin, Çin yazı sisteminde logografik bir yapı, Japon yazı sisteminde hece temelli bir yapı, Latin alfabesinde ise ses temelli bir sistem kullanılmaktadır. Yazı sistemleri arasındaki farklılıklara rağmen, temel amaç her zaman iletişim olmuştur. Öte yandan, asemik yazılar, çeşitli dillerin alfabetik sistemlerinden etkilenmelerine rağmen, yazının klasik işlevinden bağımsızdır. "Yazı benzeri biçimler" şeklinde tanımlanabilen bu yazılar, bir tür soyut görsel ifade biçimi olarak değerlendirilebilir. Letrizm, Fütürizm ve Dadaizm gibi akımlardan etkilendiği düşünülen asemik yazılar, geleneksel yazının semantik özelliklerinden yoksundur. Asemik yazı çalışmaları, görsel etkiyi ön plana çıkararak yazıyı taklit eder, ancak bu taklit, anlamdan ziyade form üzerine odaklanır. Bu eserlerin izleyici yorumuna açık olması, izleyicinin kendi deneyimlerini ve yorumlarını katmasına olanak tanımaktadır. Bu yaklaşım, izleyiciyi adeta anlamın ötesini keşfetmeye, yazının görsel boyutlarını yeniden değerlendirmeye teşvik etmektedir. Asemik yazı uygulamalarında, genellikle geleneksel kaligrafide kullanılan malzemeler tercih edilmektedir. Bu da, asemik yazıların geleneksel yazı sistemleriyle olan bağlantısını vurgulamakta; zengin doku olanaklarının keşfedilmesine imkan tanımaktadır. Farklı malzemelerin kullanımı, çeşitli dokuların oluşmasına olanak tanımakta ve bu dokular da, asemik yazıların görsel etkisini güçlendirmektedir. Bu araştırmada, asemik yazıların doku unsuru olarak kullanımları incelenmektedir. Araştırma, kullanılan malzeme ve ortamın asemik yazı üzerindeki etkisini analiz ederek, bu yazı türünün görsel ve dokunsal boyutlarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Asemik yazının tarihsel gelişimi, çeşitli sanat akımları ve önemli eserler üzerinden irdelenerek, konunun dokuyla kesişen yönleri çeşitli örneklerle ele alınmaktadır. Bu yaklaşım, asemik yazının sadece görsel bir ifade biçimi olarak değil, aynı zamanda zengin doku olanaklarıyla da öne çıkan çok yönlü bir sanat formu olarak anlaşılmasına katkıda bulunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yazı, Asemik Yazı, Asemik Kaligrafi, Doku

ASEMIC WRITING AND TEXTURE APPLICATIONS WITH EXPERIMENTAL MATERIALS

Abstract

Writing systems have developed and become effective means of communication in each culture with their own characteristics, passing through a number of stages throughout history, from pictograms to phonemes. For example, the Chinese writing system uses a logographic structure, the Japanese writing system uses a syllabic structure, and the Latin alphabet uses a sound-based system. Despite the differences between writing systems, the main purpose has always been communication. On the other hand, asemic writings, although influenced by the alphabetic systems of various languages, are independent of the classical function of writing. These writings, which can be defined as "writing-like forms", can be considered as a kind of abstract visual expression. Asemic writings, which are thought to have been influenced by movements such as Lettrism, Futurism and Dadaism, lack the semantic features of traditional writing. Asemic writing works imitate writing by emphasizing the visual effect, but this imitation focuses on form rather than meaning. The fact that these works are open to viewer interpretation allows the viewer to add their own experiences and interpretations. This approach encourages the viewer to discover beyond meaning and re-evaluate the visual dimensions of writing. In asemic writing applications, materials used in traditional calligraphy are generally preferred. This emphasizes the connection between asemic writing and traditional writing systems; it allows for the discovery of rich texture possibilities. The use of different materials allows for the formation of various textures, and these textures strengthen the visual effect of asemic writing. This research examines the use of asemic writing as a texture element. The research aims to reveal the visual and tactile dimensions of this writing style by analyzing the effects of the materials and environments used on asemic writing. The historical development of asemic writing is examined through various art movements and important works, and the aspects of the subject that intersect with texture are addressed with various examples. This approach aims to contribute to the understanding of asemic writing not only as a form of visual expression, but also as a versatile art form that stands out with its rich texture possibilities.

Keywords: Writing, Asemic Writing, Asemic Calligraphy, Texture

A THREAT TO COASTAL ZONE PLANNING: OFFSHORE SAND MINING

Hüseyin TUROGLU (ORCID:0000-0003-0173-6995)
İstanbul Üniversitesi, Department of Geography
Email:turogluh@istanbul.edu.tr

Abstract

The sea coast is the landform between the water body and the terrestrial environment, separated from both environments by clear boundaries, with its defining characteristics. It represents a zone with open sea on one side and land on the other. Sea coasts are classified into wide-low and narrow-high coasts in morphometric characteristics. The wide-low coast is a coastal type where coastal sections such as nearshore, foreshore, and backshore are complete. A narrow-high coast is a coastal type missing one or more coastal sections. Current systems, waves, and winds are morphodynamic processes that shape the coastal zone by erosion, transport, and deposition. Mass movements on the seafloor also play an essential role in the rapid change of the coastal zone morphology. Offshore mining is based on extracting sand, gravel, and minerals from the seabed. The extraction of sand and gravel from the seabed disrupts the natural slope stability of the seabed, causing slow and/or fast mass movements due to gravitation. This directly triggers coastal erosion. Between 1980 and 1990, offshore sand mining was carried out on the coast of Sinop (Turkey). During the same period and after, the coastal zone and hinterland of the region experienced significant coastal protection and land use problems. In this study, the effects of offshore sand mining on coastal erosion and land use in the coastal zone and hinterland areas were investigated along the coast of Sinop (Turkey).In the study, aerial photographs of the coasts of the offshore sand mining region dated 1954, 1968, 1985, 2005, and the current (7/29/2024) Google Earth Pro image were utilized. Analyses of coastal erosion and land use characteristics of the coast and close vicinity were carried out using Geographic Information Systems Technologies. The findings were tested with field studies.It was determined that simultaneously with the implementation of offshore sand mining in Sinop, coastal erosion developed rapidly, the beach narrowed, the coastal type changed, and mass movements occurred on the narrow-high coasts. These developments have caused land use problems in the coastal zone and its hinterland, such as coastal roads and urban structures, as well as loss of both urban use and agricultural areas, and these problems have persisted long after the cessation of offshore sand mining.

Keywords: Coastal zone, Offshore sand mining, Coastal zone planning.

BİLİMSEL İLLÜSTRASYONDA YAPAY ZEKÂ KULLANIMI: MEDİKAL (TIBBİ) İLLÜSTRASYON UYGULAMA ÖRNEĞİ

Leman ÜSTÜNDAĞ (ORCID:0000-0002-4858-4960)
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, Gönen Meslek Yüksekokulu, Tasarım, Balıkesir, Türkiye
Bandirma Onyedi Eylul University, Gonen Vocational School, Design, Balikesir, Turkey

Özet

Görsel iletişimin ayrılmaz parçası olan illüstrasyon, geçmişten günümüze teknolojiye entegre olabilen, güncelliğini koruyan alanlardan biridir. İllüstrasyon bir konuya, kavrama veya bilgiye açıklık getirmek, mesaj iletmek, farkındalık yaratmak gibi amaçlarla tasarlanan bir iletişim dilidir. İllüstrasyonlar görsel iletişimde çeşitli ihtiyaçları karşılamak amacıyla editoryal, bilimsel, dekoratif gibi türlere ayrılmıştır. İllüstrasyon türleri arasında bilimsel illüstrasyon bilimsel bilginin görünür hale gelmesinde önemli rol oynayan bir araçtır. İllüstrasyonlar sayesinde açıklanması güç veya karmaşık konular görselleştirilerek netlik kazanmaktadır. Bilimsel illüstrasyon kendi içinde tıbbi, botanik, zoolojik, paleontolojik, astrolojik, jeolojik vb. alt türleri barındıran, bilimsel anlamda bilgide görünürlük, netlik ve izahat gerektiren, fotoğrafın yetersiz kaldığı çoğu alanlarda kullanılmaktadır. İllüstrasyonlar, çoğunlukla illüstratör olarak adlandırılan sanatçılar tarafından dijital veya el işi teknik ve yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Son yıllarda yapay zekâ desteği ile de üretilmesiyle oldukça göze çarpmaktadır. Literatürde görüntü üretmede kullanılan yapay zekâ araçları ve çıktıları ile ilgili araştırmaların çoğu yaratıcılık, sanatsal olup olmadıkları ile ilgilidir. Literatürde yapay zekâ üretimi bilimsel illüstrasyonlar üzerine yapılan araştırmaların sayısı oldukça sınırlı ve alanında yapay zekâ ile üretilen bilimsel illüstrasyonların bilimsel olup olmadığı konusunu birebir inceleyen çalışma ise bulunmamaktadır. Konunun bir diğer araştırma kapsamına alınmasına değer kısmı ise bilimsel illüstrasyon alanında yapay zekâ ile üretilen bilimsel illüstrasyonların bilimsel olup olmadığıdır. Bu araştırma bilimsel illüstrasyon türlerinden olan tıbbi illüstrasyonun yapay zekâ ile üretim çıktılarının bilimselliğini konu almaktadır. Bu araştırmada tercih edilen görüntü işleme yapay zekâ araçları OpenAi chatbot ve Google Gemini chatbota sorularak listenmiştir. Yine yapay zekâ tarafından oluşturulan listedeki görüntü işlemede en sık kullanılan yapay zekâ araçları tercih edilerek tıbbi illüstrasyon örnekleri oluşturulmuş elde edilen veriler yapay zekâ kullanılmadan üretilenler ve üretimlerin yapıldığı yapay zeka platformları karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda görüntü işlemede en sık kullanılan yapay zekâ araçları ile üretilen verilerin bilimsel anlamda doğruluğu, platformdan platforma değişiklik gösterip göstermediği ortaya konmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yapay Zekâ, Bilimsel İllüstrasyon, Medikal İllüstrasyon

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SCIENTIFIC ILLUSTRATION: MEDICAL ILLUSTRATION APPLICATION EXAMPLE

Abstract

Illustration, which is an integral part of visual communication, is one of the fields that can be integrated into technology from the past to the present and remains up-to-date. Illustration is a communication language designed to clarify a subject, concept or information, to convey a message, to create awareness. Illustrations are divided into types such as editorial, scientific, decorative in order to meet various needs in visual communication. Among illustration types, scientific illustration is a tool that plays an important role in making scientific knowledge visible. Through illustrations, difficult to explain or complex subjects are visualized and clarified. Scientific illustration includes sub-genres such as medical, botanical, zoological, paleontological, astrological, astrological, geological, etc. It is used in many areas where photography is insufficient, requiring visibility, clarity and explanation in scientific knowledge. Illustrations are mostly realized by artists called illustrators using digital or handcrafted techniques and methods. In recent years, they have also been produced with the support of artificial intelligence. In the literature, most of the research on artificial intelligence tools used in image production and their outputs are related to creativity and whether they are artistic or not. The number of studies on scientific illustrations produced with artificial intelligence in the literature is quite limited and the issue of whether scientific illustrations produced with artificial intelligence in the field are scientific or not is not an issue.

Keywords: Artificial Intelligence, Medical Illustration, Scientific Illustration

4-AMİNOBENZENSÜLFONAMİDİN FRONTIER ORBİTAL ANALİZİ

Prof. Dr. Yusuf SERT (ORCID:0000-0001-8836-8667)
Yozgat Bozok University, Sorgun Vocational Scholl-Türkiye, Yozgat-Türkiye
Email: yusuf.sert@bozok.edu.tr

Özet

Bir molekülün en düşük işgal edilmemiş moleküler orbitali (LUMO) ve en yüksek işgal edilmiş moleküler orbitali (HOMO) sınır orbitalleri olarak adlandırılır. Boş orbitaller içinde en yüksek enerjili elektronlara sahip orbital HOMO olarak adlandırılırken, elektron alabilen en düşük enerjili orbital LUMO olarak adlandırılır. Yük transfer prosedürleri ve perisiklik reaksiyonlar gibi çok sayıda kimyasal reaksiyon, büyük ölçüde HOMO-LUMO etkileşimlerine bağlıdır. Kimyasal süreçler sırasında moleküler davranışın tahmin edilmesine yardımcı olan moleküler orbital teorisi, büyük ölçüde sınır orbitalleri fikrine bağlıdır. Kimyagerler, yeni malzemeler ve ilaçlar yaratmak için gerekli olan HOMO ve LUMO'yu bilerek moleküllerin elektriksel özelliklerini belirli kullanımlar için özelleştirebilirler. Bu çalışmada 4-siyanobenzenesulfonamit molekülün frontier orbital analizi ve gerekli hesaplamalar Gaussian 09W paket programı ile gerçekleştirilecek olup moleküle ait HOMO-LUMO dağılımları, bu dağılımlara ait enerji değerleri ve diğer kuantumsal descriptörler optimizasyonla birlikte oluşturulan chk* dosyası üzerinden elde edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Siyanobenzenesulfonamit, Frontier Orbital, Descriptors

FRONTIER ORBITAL ANALYSIS OF 4-CYANOBENZENESULFONAMIDE

Abstract

The lowest unoccupied molecular orbital (LUMO) and highest occupied molecular orbital (HOMO) of a molecule are referred to as frontier orbitals. The orbital with the greatest energy electrons inside the vacant orbitals is called the HOMO, while the orbital with the lowest energy that may take electrons is called the LUMO. Numerous chemical reactions, such as charge transfer procedures and pericyclic reactions, depend heavily on HOMO-LUMO interactions. Molecular orbital theory, which aids in the prediction of molecular behavior during chemical processes, depends heavily on the idea of border orbitals. Chemists may customize the electrical characteristics of molecules for particular uses by knowing HOMO and LUMO, which is essential for creating novel materials and drugs. In this study, the frontier orbital analysis of the 4-cyanobenzenesulfonamide molecule and the necessary calculations will be carried out with the Gaussian 09W package program, and the HOMO-LUMO distributions of the molecule, the energy values of these distributions and other quantitative descriptors will be obtained from the chk* file created with the optimization.

Keywords: Cyanobenzenesulfonamide, Frontier Orbital, Descriptors

NAFTALİN-2-SÜLFONAMİD MOLEKÜLÜNÜN DOKİNLEME ANALİZİ

Prof. Dr. Yusuf SERT (ORCID:0000-0001-8836-8667)
Yozgat Bozok University, Sorgun Vocational Scholl-Türkiye, Yozgat-Türkiye
Email:yusuf.sert@bozok.edu.tr

Özet

"Moleküler yerleştirme" adı verilen bir bilgisayar yöntemi, bir molekülün kararlı bir kompleks oluşturmak için başka bir moleküle bağlandığında hangi yöne gitmeyi tercih edeceğini tahmin etmek için kullanılır. Küçük moleküllü ligandların hedef proteinlerine bağlanma konformasyonunu tahmin edebildiği için, ilaç geliştirme süreci için çok önemlidir. Bu yaklaşım, moleküllerin biyolojik aktivitesi için gerekli olan moleküller arası etkileşimlerin anlaşılmasını kolaylaştırır. Bu çalışmada naphthalene-2-sulfonamide molekülünün Gaussian 09W programı ile optimizasyonu yapıldıktan sonra molekülün inhibe edebileceği potansiyel hedefler moleküler docking yöntemi ile test edilecektir. Moleküler kenetlenme çalışmaları Autodock Vina programı ile gerçekleştirilecektir.

Anahtar Kelimeler: naphthalenesulfonamıde, Optimizasyon, Moleküler Kenetlenme

DOCKING ANALYSIS OF NAPHTHALENE-2-SULFONAMIDE MOLECULE

Abstract

A computer method called "molecular docking" is used to forecast which way a molecule would prefer to orient when attached to another to create a stable complex. Because it can anticipate the binding conformation of small molecule ligands to their target proteins, it is essential to the drug development process. This approach facilitates comprehension of the intermolecular interactions necessary for the molecules' biological activity. In this study, after the optimization of the naphthalene-2-sulfonamıde molecule with Gaussian 09W program, potential targets that the molecule can inhibit will be tested by molecular docking method. Molecular docking studies will be performed with Autodock Vina programme.

Keywords: naphthalenesulfonamıde, Optimization, Molecular Docking

KIRŞEHİR AHİLİK MÜZESİ

Doç. Dr. Ayhan DAĞDEVİREN
Çankırı Karatekin Üniversitesi, Ilgaz Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği Bölümü
Email:ayhandagdeviren@karatekin.edu.tr

Özet

Ahi Evran, İran'ın Hoy kasabasında doğmuş, Anadolu'ya geldikten sonra sırasıyla Kayseri, Konya, Denizli ve tekrar Konya'da bulunmuş, hayatının geri kalanını Kırşehir'de geçirmiştir. Ahi Evran, Türk tarihinin önemli şahsiyetlerinden biridir ve Anadolu'da esnaf ve zanaatkârların dayanışma içinde çalışmasını sağlayan Ahilik teşkilatını kurmuştur. Kırşehir, bu teşkilatın merkezi haline gelmiş ve Ahilik kültürü burada derin bir şekilde yerleşmiştir. 2023 yılında açılan Kırşehir Ahilik Müzesi, bu kültürü yaşatmak ve gelecek nesillere aktarmak amacıyla atılan önemli bir adım olmuştur. Bu araştırmada gelenek ve teknolojinin bir araya getirildiği Kırşehir Ahilik Müzesi ele alınmıştır. Araştırmada ikincil verilerden yararlanılmış, saha incelemesi yapılmış ve müze yetkilileri ile görüşme yapılmıştır. Araştırmada son olarak müzenin daha etkili hale gelmesi için öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ahi Evran, Kırşehir, Ahilik, Ahilik Müzesi

KIRSEHIR AHILIK MUSEUM

Abstract

Ahi Evran was born in the town of Hoy in Iran, and after coming to Anatolia, he lived in Kayseri, Konya, Denizli and Konya again, and spent the rest of his life in Kırşehir. Ahi Evran is one of the important figures in Turkish history and founded the Ahilik organization, which enabled tradesmen and artisans in Anatolia to work in solidarity. Kırşehir became the center of this organization and the Ahilik culture was deeply established here. The Kırşehir Ahilik Museum, which opened in 2023, was an important step taken to keep this culture alive and pass it on to future generations. In this research, the Kırşehir Ahilik Museum, where tradition and technology are brought together, was discussed. Secondary data was used in the research, a field resarch was conducted and interviews were conducted with museum officials. Finally, suggestions were developed in the research to make the museum more effective.

Keywords: Ahi Evran, Kırşehir, Ahilik, Ahilik Museum

FRANSIZ MUTFAK KÜLTÜRÜ

Doç. Dr. Ayhan DAĞDEVİREN
Çankırı Karatekin Üniversitesi, Ilgaz Turizm ve Otelcilik Yüksekokulu, Turizm İşletmeciliği Bölümü
Email:ayhandagdeviren@karatekin.edu.tr

Özet

Fransız mutfağı; yüzyıllar öncesine dayanan geçmişi, lezzet çeşitliliği, pişirme ve servis yöntemleri ile dikkat çeken, dünyanın ünlü mutfaklarından biridir. Bu araştırmanın amacı, Fransız mutfak kültürünü çeşitli yönleriyle incelemektir. Bu kapsamda araştırmada Fransız mutfağı öncelikle tarihsel gelişim açısından; ardından yiyecek-içecekler, pişirme ve servis yöntemleri, öğünler, ritüeller, yiyecek-içecek işletmeleri ve gastronomi etkinlikleri açısından ele alınmıştır. İkincil verilerden yararlanılan araştırmada son olarak Fransız mutfağına ilişkin bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Gastronomi, Mutfak, Kültür, Fransız Mutfağı

FRENCH CULINARY CULTURE

Abstract

French cuisine is one of the world's famous cuisines, drawing attention with its history dating back centuries, variety of flavors, cooking and serving methods. The purpose of this research is to examine French culinary culture in various aspects. In this context, French cuisine was first discussed in terms of historical development; then in terms of food and beverages, cooking and serving methods, meals, rituals, food and beverage businesses and gastronomy activities. Finally, an evaluation of French cuisine was made in the research, which used secondary data.

Keywords: Gastronomy, Cuisine, Culture, French Cuisine

ÖĞRENCİ PERSPEKTİFİNDEN FİZİKSEL OKURYAZARLIK

Emre Can IĞDIR (ORCID:0000-0002-6701-7048)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Anabilim Dalı, Van, Türkiye
Email:emrecanigdir@yyu.edu.tr

Özet
Fiziksel okuryazarlık, bireylerin bilgi, motivasyon, fiziksel yeterlilik ve farkındalık düzeylerini artırarak yaşam boyu fiziksel aktiviteler aktif katılım gösterme alışkanlığı kazanmalarını sağlamak amacını taşımaktadır. Özellikle küçük yaşlarda kazanılması gereken hareket yetkinliği için en önemli görev beden eğitimi öğretmenlerine düşmektedir. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı üniversitede eğitim gören 4. Sınıf beden eğitimi ve spor öğretmen adaylarının fiziksel okuryazarlık kavramına ilişkin görüşlerini ve bilgi düzeylerini irdelemektir. Araştırmanın örneklem grubunu, beden eğitimi ve spor öğretmenliği bölümünde öğrenim gören 22 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden, fenomenoloji deseni kullanılmıştır. Araştırmanın verileri, öğrencilere kişisel bilgi formu ile "fiziksel okuryazarlık…… gibidir / benzer; çünkü……" cümlesindeki ilgili boşlukları kendi algıladıkları düzeyde doldurmaları yoluyla elde edilmiştir. Veri toplama aracı bizzat araştırmacı tarafından yüz yüze uygulanmıştır. Katılımcılar, gönüllülük esasına dayanarak araştırmada yer almıştır. Veriler içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiş, verilerin analizinde sırasıyla, adlandırma, eleme, kategori geliştirme, geçerlik ve güvenirliğin sağlanması, elde edilen metaforların frekanslarının hesaplanması, yorumlanması aşamaları takip edilmiştir. Öğrencilerin ürettikleri metaforlar "eğitim", "hareket" ve "fiziksel aktivite" olmak üzere üç kavramsal kategoriye ayrılmıştır. Araştırmada öğrencilerin en çok "eğitim" daha sonra sırasıyla "fiziksel aktivite" ve "hareket" temasına ait metaforlar oluşturdukları belirlenmiştir. Fiziksel okuryazarlık kavramını öğrenciler tarafından irdelenmesinin, hareket yetkinliği üzerine bilinçli farkındalığı artıracağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fiziksel okuryazarlık, Eğitim, Beden eğitimi, Spor

PHYSICAL LITERACY FROM STUDENT PERSPECTIVE

Abstract
Physical literacy aims to increase the knowledge, motivation, physical competence and awareness levels of individuals and to enable them to gain the habit of active participation in physical activities throughout life. The most important task for movement competence, which should be acquired especially at a young age, falls to physical education teachers. Therefore, the aim of this study is to examine the views and knowledge levels of 4th grade physical education and sports teacher candidates studying at the university regarding the concept of physical literacy. The sample group of the study consisted of 22 university students studying in the department of physical education and sports teaching. Phenomenology design, one of the qualitative research methods, was used in the study. The data of the study were obtained by filling in the relevant blanks in the sentence "physical literacy is like/similar to.....; because....." at the level they perceived themselves with the personal information form. The data collection tool was applied face-to-face by the researcher. Participants took part in the study on a voluntary basis. The data were analyzed using the content analysis technique, and the stages of naming, elimination, category development, ensuring validity and reliability, calculating the frequencies of the metaphors obtained, and interpretation were followed respectively. The metaphors produced by the students were divided into three conceptual categories: "education", "movement" and "physical activity". In the study, it was determined that the students created metaphors belonging to the theme of "education" and then "physical activity" and "movement" respectively. It is thought that examining the concept of physical literacy by students will increase conscious awareness on movement competence.
Keywords: Physical literacy, Education, Physical education, Sport

SPOR YÖNETİCİLİĞİ ÖĞRENCİLERİNİN PERSPEKTİFİNDEN STAJ SÜRECİNE YÖNELİK BEKLENTİLER: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Dr. Öğr. Üyesi Can Çavin ÖTKAN (ORCID:0000-0003-3800-4923)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Van, Türkiye
Email:cancavin@gmail.com

Özet

Bu araştırmada, spor yöneticiliği öğrencilerinin staj sürecine ilişkin beklentilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Katılımcıların beklentilerine yönelik görüşlerini detaylı olarak ortaya koyabilmek adına nitel araştırma yöntemlerinden temel nitel araştırma deseninden faydalanılmıştır. Araştırma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme ile seçilmiş 19 öğrenci oluşturmaktadır. Bu doğrultuda; 2024-2025 eğitim öğretim döneminde mesleki eğitim kapsamında staj sürecini tecrübe edecek olan spor yöneticiliği bölümü lisans öğrencileri araştırmaya dâhil edilmiştir. Katılımcı sayısının belirlenmesinde veri doygunluğu esas alınmıştır. Veri toplama aracı olarak *Spor Yöneticiliği Öğrencilerinin Staj Sürecine İlişkin Beklentileri* başlıklı yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veri toplama aşamasında bireysel görüşme ve odak grup görüşme yöntemlerinden faydalanılmıştır. Verilerin analizinde ise nitel içerik analizine başvurulmuştur. Katılımcıların staj sürecine yönelik beklentileri; *Profesyonel Gelişim ve Deneyim* ve *Kariyer İmkanları ve İlişkiler* olmak üzere iki kategoriye ayrılmıştır. *Profesyonel Gelişim ve Deneyim* kategorisinde *Uygulamalı Öğrenim, Sektör Dinamiklerini Anlama* ve *Beceri Geliştirme* alt kategorileri yer almaktadır. *Kariyer İmkanları ve İlişkiler Kategorisinde* ise, *Sektörel İlişkiler ve Etkileşim*, *Kariyer Seçimi ve İş Olanakları* alt kategorileri tespit edilmiştir. Bu bulgular, katılımcıların staj sürecine ilişkin beklentilerinin akademik ve mesleki gelişim unsurlarına dayandığını ortaya koymaktadır. Bilhassa uygulamada deneyim kazanma ve sektörel bağlantılar kurma beklentileri, öğrencilerin istihdam safhasına hazırlanma noktasında önem arz etmektedir. Araştırma bulgularının, spor yöneticisi yetiştirmek amacıyla uygulanan staj programlarının geliştirilmesine ve öğrenci beklentileri doğrultusunda düzenlenmesine katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Spor yöneticiliği eğitimi, staj süreci beklentileri, nitel araştırma.

EXPECTATIONS OF SPORTS MANAGEMENT STUDENTS TOWARD THE INTERNSHIP PROCESS: A QUALITATIVE STUDY

Abstract

This study aims to examine the expectations of sports management students regarding the internship process. To explore participants' expectations in detail, the basic qualitative research design, one of the qualitative research methods, was employed. The research group comprises 19 students selected through criterion sampling, one of the purposive sampling methods. Accordingly, undergraduate students in the sports management, who will experience the internship process as part of vocational education during the 2024-2025 academic year, were included in the study. Data saturation was considered when determining the number of participants. A semi-structured interview form titled *Expectations of Sports Management Students Toward the Internship Process* was used as the data collection tool. In the data collection phase, individual interviews and focus group discussions were conducted. The data were analyzed using qualitative content analysis. Participants' expectations of the internship process were categorized into two main categories: *Professional Development and Experience*, and *Career Opportunities and Networking*. The *Professional Development and Experience* category included subcategories such as *Practical Learning*, *Understanding Sectoral Dynamics*, and *Skill Development*. The *Career Opportunities and Networking* category encompassed subcategories like *Sectoral Relationships and Interaction*, and *Career Choices and Employment Opportunities*. These findings reveal that participants' expectations regarding the internship process are primarily focused on academic and professional development. In particular, expectations of gaining practical experience and establishing sectoral connections are crucial for preparing students for the employment phase. The research findings are expected to contribute to the improvement of internship programs aimed at training sports managers and to the alignment of these programs with student expectations.

Keywords: Sport management education, internship process expectations, qualitative research.

2023-2024 EUROLEAGUE NORMAL SEZONUNUN BAZI DEĞIŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESI

Kaan SALMAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Özcan SAYGIN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, 2023-2024 Euroleague normal sezonunun bazı değişkenler açısından incelenmesi ve analiz edilmesidir. Araştırmada kullanılan veriler Euroleague resmi web sitesinden elde edilmiştir. Elde edilen veriler SPSS programına kaydedilmiş, frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak yorumlanmıştır. 18 takımdan oluşan ligde toplam 306 maç oynanmıştır. Oynanan mücadelelerde takımların attıkları sayılar, atış yüzdeleri ribaunt, asist, top çalma, top kaybı gibi temel parametrelerin analizi yapılmıştır. Atılan sayılar incelendiğinde Maccabi Tel Aviv 87,8 sayı, Anadolu Efes ortalama 85,5 sayı, Baskonia ise 84,6 sayı ortalaması yakalamıştır. Bu ekipler atılan sayı ortalamalarında ikinci, üçüncü ve dördüncü sırada olmalarına rağmen hiç biri dötlü final etabına kalamamıştır. Bu sonuçlar, sadece hücum istatistiklerinde başarılı olmanın, ligde üst sıralarda yer alabilmek için tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Ligde üst sıralarda yer almak için tüm parametrelerde belirli bir ortalamanın üstüne çıkılması ve sadece hücum istatistiklerine bakılmaması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Basketbol Analiz, Euroleague, Müsabaka Analizi

ANALYZING THE 2023-2024 EUROLEAGUE REGULAR SEASON IN TERMS OF SOME VARIABLES

Abstract

The aim of this study is to examine and analyze the 2023-2024 Euroleague regular season in terms of certain variables. The data used in the research were obtained from the official Euroleague website. The collected data were recorded into the SPSS software, and frequency, percentage, mean, and standard deviation values were calculated and interpreted. A total of 306 games were played in the league, which consists of 18 teams. The analysis focused on key parameters such as points scored, shooting percentages, rebounds, assists, steals, and turnovers. When examining the points scored, Maccabi Tel Aviv averaged 87.8 points, Anadolu Efes 85.5 points, and Baskonia 84.6 points per game. Although these teams ranked second, third, and fourth in average points scored, none of them reached the Final Four stage. These results indicate that excelling only in offensive statistics is not sufficient on its own to achieve a high ranking in the league. It is suggested that in order to rank higher in the league, teams must surpass a certain average across all parameters and not rely solely on offensive statistics.

Keywords: Basketball Analysis, Euroleague, Competition Analysis

BASKETBOLCULARA UYGULANAN ÇEVIKLIK ANTRENMANLARININ BAZI DEĞIŞKENLER ÜZERINDE ETKISININ İNCELENMESI

Kaan SALMAN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

Özcan SAYGIN
Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesi

Özet

Bu çalışmanın amacı, basketbolculara uygulanan çeviklik antrenmanlarının fiziksel beceriler olan hız ve kuvvete olan etkisinin incelenmesidir. Araştırmaya Muğla Üniversitesi takımında oynayan 20 basketbolcu gönüllü katılmıştır. Sporcular 10 deney, 10 kontrol grubu olmak üzere kura yöntemi ile ikiye ayrılmışlardır. Kontrol grubu normal basketbol antrenmanlarına devam ederken, deney grubuna basketbol antrenmanlarının yanı sıra her antrenmanda 20 dakikalık çeviklik çalışmaları yaptırılmıştır. Alınan ölçüm skorları SPSS programına kaydediş, tüm verilerin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. 8 hafta süren çalışmaların sonucunda deney grubunun kuvvet ve sürat değerlerinin ön ve son test skorlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Bu sonuçla basketbolculara uygulanan çeviklik çalışmalarının basketbolcuların hız ve kuvvet değerlerini olumlu yönde etkileyebileceği söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Basketbol, Çeviklik, Hız, Kuvvet

AN EXAMINATION OF THE EFFECTS OF AGILITY TRAINING ON CERTAIN VARIABLES IN BASKETBALL PLAYERS

Abstract

The aim of this study is to examine the effects of agility training on the physical skills of speed and strength in basketball players. Twenty basketball players from the Muğla University team voluntarily participated in the research. The athletes were divided into two groups, 10 in the experimental group and 10 in the control group, using a random selection method. While the control group continued their regular basketball training, the experimental group performed 20-minute agility exercises in addition to basketball training in each session. The measurement scores were recorded in the SPSS software, and the arithmetic mean and standard deviation values of all data were calculated. After 8 weeks of training, a significant difference was observed in the pre- and post-test scores of the experimental group's strength and speed values. These results suggest that agility training may positively influence basketball players' speed and strength.

Keywords: Basketball, Agility, Speed, Strength

SPORCU ÖĞRENCİLERİN BAKIŞ AÇISIYLA FAIR PLAY: NİTEL BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. İsmail AKTAŞ (ORCID:0000-0002-5471-5787)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, Van, Türkiye
Email:ismailaktas@yyu.edu.tr

Prof. Dr. Muzaffer SELÇUK (ORCID:0000-0003-4349-7718)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, Van, Türkiye
Email:muzsel@yyu.edu.tr

Özet

Bu araştırma, sporcu öğrencilerin fair play algılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Katılımcıların fair play olgusuna yönelik görüşlerini detaylı olarak ortaya koyabilmek adına fenomenolojik desenden faydalanılmıştır. Araştırma grubunu, amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme ile seçilmiş 28 sporcu öğrenci oluşturmaktadır. Bu doğrultuda; 2023-2024 sezonu itibariyle takım sporlarında en az 5 sezondur lisanslı olarak yer alan üniversite öğrencileri araştırmaya dahil edilmiştir. Katılımcı sayısının belirlenmesinde veri doygunluğu esas alınmıştır. Veri toplama sürecinde bireysel görüşme yöntemi kullanılmıştır. Katılımcılara ilk aşamada, spor müsabakasında meydana gelebilecek bir senaryo sunulmuş ve bu senaryo doğrultusunda fair play davranışını tercih etme durumları sorgulanmıştır. Sonrasında, katılımcıların tercihleri doğrultusunda fair play algılarını derinlemesine incelemek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Verilerin analizinde ise nitel içerik analizine başvurulmuştur. *Fair Play Davranışını Tercih Eden Katılımcıların Algıları ve Fair Play Davranışını Tercih Etmeyen Katılımcıların Algıları olmak üzere iki ana tema belirlenmiştir. Fair Play Davranışını Tercih Eden Katılımcıların Algıları* temasında tespit edilen kategoriler ve alt kategoriler şunlardır: *Etik Değerler (Ahlaki ilkelere bağlılık, Toplumsal normlara uyum, Evrensel spor değerleri), Kişisel Memnuniyet (İçsel huzur, Onur ve gurur, Empati ve anlayış, Sporun ruhu), Kariyer Beklentileri (Saygı ve itibar, Uzun vadeli başarı)* ve *Toplumsal Beklentiler (Takım içi ilişkiler, Toplumun ahlak beklentisi, Sosyal çevre etkisi)*. *Fair Play Davranışını Tercih Etmeyen Katılımcıların Algıları* temasında yer alan kategoriler ise şu şekildedir: *Kazanma Arzusu (Kazanma önceliği, Fair play'in işlevsizliği, Maddi kazanç), Ahlaki Gerilim (Ahlaki dilemma, Gerekçelendirme, Rekabetin doğası), Sosyal Etkiler (Takım ve antrenör baskısı, Çevre beklentisi).* Araştırmanın bulguları, sporcu öğrencilerin fair play davranışına dair algılarının çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Katılımcıların, fair play davranışını tercih edenlerin etik değerler, kişisel memnuniyet ve toplumsal beklentilere önem verdiği; tercih etmeyenlerin ise kazanma arzusunun yanı sıra ahlaki gerilim ve sosyal etkilerle karşı karşıya kaldıkları belirlenmiştir. Bu sonuçlar, spor eğitiminde fair play bilincinin artırılması ve desteklenmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Anahtar kelimeler: Fair Play, Spor Eğitimi, Sporcu Öğrenci

FAIR PLAY FROM THE PERSPECTIVE OF STUDENT-ATHLETES: A QUALITATIVE RESEARCH

Abstract

This study aims to critically examine perceptions of fair play among student-athletes. A phenomenological research design was employed with 28 university students engaged in licensed team sports for at least five seasons as of the 2023-2024 season. Sample size was determined based on data saturation. Data was collected through individual interviews, beginning with a hypothetical scenario to explore preferences for fair play behavior. A semi-structured interview protocol facilitated an in-depth exploration of perceptions, and qualitative content analysis was used for data analysis. Two principal themes emerged from the analysis: *Perceptions of Participants Who Prefer Fair Play Behavior* and *Perceptions of Participants Who Do Not Prefer Fair Play Behavior*. Within the theme of *Perceptions of Participants Who Prefer Fair Play Behavior,* the identified categories and subcategories include: *Ethical Values (Commitment to moral principles, Adherence to social norms, Universal sports values), Personal Satisfaction (Inner peace, Honor and pride, Empathy and understanding, The spirit of sports), Career Expectations (Respect and reputation, Long-term success), and Societal Expectations (Interpersonal dynamics within the team, Community moral expectations, Influence of the social environment)*. Conversely, the categories within the theme of *Perceptions of Participants Who Do Not Prefer Fair Play Behavior* encompass: *Desire to Win (Priority of winning, Perceived dysfunctionality of fair play, Material gain), Moral Tension (Moral dilemmas, Justifications, Nature of competition), and Social Influences (Pressure from team and coaches, Environmental expectations)*. The findings of this study indicate that perceptions of fair play behavior among student-athletes are multidimensional. Participants who endorsed fair play behavior exhibited a pronounced appreciation for ethical principles, personal fulfillment, and societal expectations, whereas those who did not endorse such behavior faced challenges associated with a desire to win, moral dilemmas, and social pressures. These findings underscore the imperative to cultivate and enhance the awareness of fair play within the context of sports education.

Keywords: Fair Play, Sports Education, Student-Athlete

FARKLI SPOR DALLARINDAKİ SPORCULAR VE SEDANTER BİREYLERDE POSTÜR ANALİZİ

Doç. Dr. Mücahit SARİKAYA (ORCID:0000-0002-4062-0752)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Spor Yöneticiliği Bölümü, Van, Türkiye
Email:mucahitsarikaya@yyu.edu.tr

Prof. Dr. Muzaffer SELÇUK (ORCID:0000-0003-4349-7718)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Öğretmenliği Bölümü, Van, Türkiye
Email:muzsel@yyu.edu.tr

Özet

Bu çalışma, farklı spor dallarındaki aktif spor yapan ile sedanter bireyler arasındaki postür farklılıklarını detaylı bir şekilde incelemeyi amaçlamaktadır. Sporcular arasında futbol, basketbol, yüzme, tenis, hentbol ve boks gibi çeşitli disiplinlerden seçilmiş olup katılımcılar, yaş grupları ve cinsiyet dağılımı gözetilerek kapsamlı bir örneklem oluşturulmuştur. Sedanter bireyler grubu, düzenli spor yapmayan ve aktif bir yaşam tarzına sahip olmayan kişilerden seçilmiştir. Sağlık durumu ve yaş grupları çeşitlilik gösterecek şekilde planlanmıştır. Katılımcı grupları, çalışmanın güvenilir ve genel geçerliğini artırmak amacıyla demografik özellikler ve aktivite düzeyi gibi faktörlere göre dikkatlice eşleştirilmiştir. Postür analizi, bilgisayar destekli postür analiz sistemleri veya manuel postür değerlendirmeleri kullanılarak yapılmıştır. Elde edilen veriler, istatistiksel analizlere tabi tutularak farklı gruplar arasındaki anlamlı farklılıklar belirlenmiştir. İstatistiksel analiz, demografik faktörlerin (yaş, cinsiyet) yanı sıra spor dalı ve aktivite düzeyinin postür üzerindeki etkilerini değerlendirecek ve çalışmanın ana hipotezlerini destekleyip desteklemediğini belirlenmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre sporculara ve branşlara özgü postür profili belirlenmiş olup, sedanter bireylerdeki postür sorunlarını anlama ve genel olarak postür üzerinde etkili faktörleri tespit etme konusunda kapsamlı bir bakış açısı sunulmuştur. Bu bilgiler, sporculara yönelik daha etkili antrenman programları ve sedanter bireyler için postür düzeltme stratejileri geliştirmek için temel oluşturabilir, aynı zamanda postür üzerindeki etkileyici faktörleri daha iyi anlamamıza katkı sağlayacağını düşünülmektedir.

POSTURE ANALYSIS IN ATHLETES FROM DIFFERENT SPORTS AND SEDENTARY INDIVIDUALS

Abstract

This study aims to examine in detail the posture differences between active athletes and sedentary individuals in different sports branches. Athletes were selected from various disciplines such as football, basketball, swimming, tennis, handball and boxing, and a comprehensive sample was created by considering the participants, age groups and gender distribution. The group of sedentary individuals was selected from people who do not exercise regularly and do not have an active lifestyle. It is planned to vary the health status and age groups. Participant groups were carefully matched based on factors such as demographic characteristics and activity level to increase the reliability and overall validity of the study. Posture analysis was performed using computer-aided posture analysis systems or manual posture assessments. The data obtained were subjected to statistical analysis and significant differences between different groups were determined. Statistical analysis will evaluate the effects of demographic factors (age, gender), as well as sport branch and activity level, on posture and determine whether it supports the main hypotheses of the study. According to the results of this study, a posture profile specific to athletes and branches has been determined, and a comprehensive perspective has been presented on understanding posture problems in sedentary individuals and identifying factors affecting posture in general. This information can form the basis for developing more effective training programs for athletes and posture correction strategies for sedentary individuals, and it is also thought that it will contribute to a better understanding of the influencing factors on posture.

KURKUMİN

Öğretim Görevlisi Mustafa ATALAN* (ORCID:0000-0001-8543-6951)
Uşak Universitesi, Eşme Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Programı, 64600, Eşme, Uşak
Email:mustafa.atalan@usak.edu.tr

Öğretim Görevlisi Dr. Nazangül ÜNAL (ORCID:0000-0001-9481-1354)
Uşak Universitesi, Eşme Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Programı, 64600, Eşme, Uşak
Email:nazangul.unal@usak.edu.tr

Özet

Günümüzde terapötik etki gösteren farmakolojik preparatların büyük bir çoğunluğunun bitkisel kaynaklı olduğu bilinen bir gerçektir. Yapılan bilimsel çalışmalar, bitkilerde bulunan bazı biyolojik aktif bileşiklerin birden fazla farmakolojik etkiye sahip olduğunu göstermiştir. Ağırlıklı olarak zerdeçal bitkisinde bulunan kurkumin de bu bileşikler arasında bulunmaktadır. Diferüloilmetan olarak da bilinen ve kurkuminoidler arasında çok güçlü tıbbi etkilere sahip olan kurkumin, Zingiberaceae familyasına ait Curcuma longa (zerdeçal) bitkisinin kurutulmuş rizomundan ekstrakte edilmektedir. Son yıllarda, kurkuminin metabolik sendromlar, hiperlipidemi, inflamatuar cilt rahatsızlıkları, nörodejenerasyon ve romatoid artrit dahil olmak üzere pek çok hastalığın tedavisinde kullanılabildiği görülmüştür. Bunun nedeni kurkuminin antiinflamatuar, antitümör, antioksidan, antiviral, anti-bakteriyel, anti-fungal gibi pek çok aktiviteye sahip olmasından kaynaklanmaktadır. Kurkuminin iki fenil halkasında yer alan *para* -hidroksil grubunun kurkuminin antioksidan etkisinden sorumlu olduğu düşünülmektedir. Kurkuminin antioksidan etkileri, reaktif oksijen türlerini (ROS) etkisizleştirerek oksidatif stresin sebep olduğu hücresel zararı azaltma gücü ile ilişkilendirilmiştir. Kurkuminin sudaki çözünürlüğünün ve biyoyararlanımının düşük olması, zayıf kimyasal stabiliteye sahip olması bu maddenin nutrasötik olarak kullanımını sınırlamaktadır. Bir ön çalışma niteliğinde olan bu araştırma, ileride bu konuyla ilgili gerçekleştirilmesi planlanan çalışmalara temel oluşturulmak amacıyla hazırlanmıştır. Kurkuminin biyolojik etkileri, potansiyel terapötik kullanımları ve biyoyararlanımı bu çalışma ile geniş ölçüde ele alınmaktadır. Bu çalışma aynı zamanda kurkuminin fiziksel, kimyasal ve antioksidan özelliklerini de ayrıntılı bir biçimde gözler önüne serecektir.

Anahtar Sözcükler: Kurkumin, Zerdeçal, Antioksidan

CURCUMIN

Abstract

Today, it is a known fact that the majority of pharmacological preparations with therapeutic effects are of herbal origin. Yapılan bilimsel çalışmalar bitkilerde bulunan bazı biyolojik olarak aktif bileşiklerin birden fazla farmakolojik etkiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Curcumin, which is majorly found in the turmeric plant, is also among these compounds. Curcumin, also known as diferuloylmethane and having very strong medicinal effects among curcuminoids, is extracted from the dried rhizome of the Curcuma longa (turmeric) plant belonging to the Zingiberaceae family. In recent years, it has been observed that curcumin can be used in the treatment of many diseases including metabolic syndromes, hyperlipidemia, inflammatory skin disorders, neurodegeneration and rheumatoid arthritis. This is due to the fact that curcumin has many activities such as anti-inflammatory, antitumor, antioxidant, antiviral, anti-bacterial, and anti-fungal. It is thought that the para -hydroxyl group located on the two phenyl rings of curcumin is responsible for the antioxidant effect of curcumin. The antioxidant effects of curcumin have been associated with its ability to reduce cellular damage caused by oxidative stress by neutralizing reactive oxygen species (ROS). Curcumin's low water solubility and bioavailability, and poor chemical stability limit its consumption as a nutraceutical. This research, which is a preliminary study, was prepared to form the basis for future studies planned on this subject. The biological effects, potential therapeutic usage and bioavailability of curcumin are extensively discussed by this study. This study will also reveal the physical, chemical and antioxidant properties of curcumin in detail.

Keywords: Curcumin, Turmeric, Antioxidant

ALLİSİN VE ANTİOKSİDAN ÖZELLİKLERİ

Öğretim Görevlisi Dr. Nazangül ÜNAL*(ORCID:0000-0001-9481-1354)
Uşak Universitesi, Eşme Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Programı, 64600, Eşme, Uşak
Email:nazangul.unal@usak.edu.tr

Öğretim Görevlisi Mustafa ATALAN (ORCID:0000-0001-8543-6951)
Uşak Universitesi, Eşme Meslek Yüksekokulu, Eczane Hizmetleri Programı, 64600, Eşme, Uşak
Email:mustafa.atalan@usak.edu.tr

Özet

Günümüzde sentetik ilaçların olası yan etkilerinden dolayı, bu ilaçlara alternatif olarak doğal, yüksek terapötik etkilere ve düşük toksisiteye sahip doğal ürünler tercih edilmektedir. Sarımsak (Allium sativum L.), içerdiği allisin adı verilen organosülfür bileşiği nedeniyle doğal ürünlerin başında gelir. Allisin (diallyl tiyosülfinat) biyolojik olarak aktif bir bileşik olup antikanser, antifungal, antiinflamatuar ve antioksidan özelliklere sahiptir. Sarımsağın sahip olduğu biyolojik etkileri organosülfür bileşiklerinin bir sonucudur. Sarımsak dişi hasar gördüğünde, alliin (S-alil sistein sülfoksit), alliin alkil-sülfonat-liyaz enzimi ile allisine dönüştürülmektedir. Aynı zamanda oksitleyici özelliklere sahip olan allisin oldukça kararsız bir bileşiktir; pH, sıcaklık gibi etkenler nedeniyle degredasyona uğrayarak ikincil organosülfür bileşiklerine ayrışır. Allisin, kan, idrar veya dışkıda doğrudan analiz edilemez, çünkü hızla alil merkaptana metabolize olur. Allisinin kararsız bir yapıya sahip olması ve hızlıca metabolitlerine ayrışması, bu maddenin doğrudan analizini de zorlaştırmaktadır. Bu nedenle allisin ile ilgili sınırlı miktarda deneysel çalışma bulunmaktadır. Allisinin kantitatif analizlerinin büyük bir kısmı kromatografik analizlerden oluşmaktadır. Bu çalışma, sarımsakta bulunan allisin'in antioksidan özelliklerini vurgulayarak bu bileşik üzerinde yapılan çalışmaları daha da güçlendirmeyi amaçlamaktadır. Çalışmada sınırlı sayıda analizi yapılan bu maddeye uygulanan analiz teknikleri de ele alınarak allisin ile ilgili gelecekte yapılacak deneysel çalışmaların temelleri atılmaya çalışılmıştır. Ayrıca bu çalışma ile ulaşılan bilgiler, ileride gerçekleştirilmesi planlanan deneysel çalışmaların deney planının oluşturulmasında kullanılacaktır. Bu çalışmanın bir öncalışma niteliğinde olup, allisinin fiziksel, kimyasal ve antioksidan özellikleri hakkında fikir edinmek amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Allisin, Sarımsak, Antioksidan, Doğal Terapötik Bileşikler

ALLICIN AND ITS ANTIOXIDAN PROPERTIES

Abstract

Nowadays, due to the possible side effects of synthetic drugs, natural products with high therapeutic effects and low toxicity are preferred as alternatives to these drugs. Garlic (Allium sativum L.) is one of the leading natural products due to the organosulfur compound which is called allicin it contains. Allicin (diallyl thiosulfinate) is a biologically active compound and has anticancer, antifungal, anti-inflammatory and antioxidant properties. The biological effects of garlic are a result of organosulfur compounds. When a garlic clove is damaged, alliin (S-allyl cysteine sulfoxide) is converted to allicin by the enzyme alliin alkyl-sulfonate-lyase. Allicin, which also has oxidizing properties, is a very unstable compound; it degrades into secondary organosulfur compounds due to factors such as pH and temperature. Allicin cannot be directly analyzed in blood, urine, or feces because it is rapidly metabolized to allyl mercaptan. The fact that allicin has an unstable structure and rapidly decomposes into its metabolites makes direct analysis of this substance difficult. For this reason, there are limited experimental studies on allicin. The majority of quantitative analyzes of allicin consist of chromatographic analyses. This study aims to further strengthen the studies conducted on this compound by emphasizing the antioxidant properties of allicin found in garlic. In the study, the analysis techniques applied to this substance, which has been analyzed in limited numbers, were also discussed and the basis of future experimental studies on allicin were tried to be laid. In addition, the information obtained through this study will be used in creating the experimental plan for the experimental studies planned to be carried out in the future. This study is a preliminary study and was carried out to obtain an idea about the physical, chemical and antioxidant properties of allicin.

Keywords: Allicin, Garlic, Antioxidant, Natural Therapeutic Compounds

"YUNANISTAN TOPRAKLARINDA YAŞAYAN ARNAVUTLARA KARŞI UYGULANAN ASIMILASYON SIYASETININ ETKILERI"

Dr. Rejhan RAHMAN (ORCID:0000-0002-7583-6887)
Harran University, Department of Public Administration, Şanlıurfa, Turkey,
Email:rrahman@harran.edu.tr

Özet

Bu bildiri, Yunanistan'da yaşayan Arnavutlara yönelik asimilasyon politikalarının toplumsal, kültürel ve siyasal sonuçlarını ele almaktadır. Yunan hükümeti, özellikle 19. yüzyılın sonlarından itibaren, ulusal kimliğin homojenleştirilmesi amacıyla Arnavut toplumuna karşı bir dizi asimilasyon stratejisi uygulamıştır. Bu stratejiler, Arnavut dilinin eğitim sistemi ve kamusal alandan çıkarılması, kültürel ve dini pratiklerin baskı altına alınması ve Arnavut kimliğinin görünürlüğünün azaltılması gibi adımlarla hayata geçirilmiştir. Bu baskılar sonucunda bazı Arnavut bireyler, kimliklerini gizleme veya Yunan toplumuna uyum sağlama yolunu seçmiştir. Ancak, önemli bir kısmı asimilasyon politikalarına karşı direnç göstermiş, kimliklerini ve kültürel miraslarını korumak için mücadele etmiştir. Bu mücadelede, dilin aile içinde aktarımı, kültürel geleneklerin yaşatılması ve diaspora ile kurulan bağlantılar önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 1990'lardan itibaren artan göç dalgası ve küreselleşme, Arnavut kimliğinin yeniden canlanmasına ve Yunanistan'da daha görünür olmasına katkıda bulunmuştur. Bu çalışmada, asimilasyon politikalarına karşı geliştirilen direniş stratejilerinin Arnavut kimliği üzerindeki etkileri tarihsel ve sosyolojik bağlamda incelenmekte ve bu sürecin uzun vadeli sonuçları değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Yunanistan, Arnavut, Azınlık, Asimilasyon.

"THE EFFECTS OF ASSIMILATION POLICIES APPLIED TO ALBANIANS LIVING IN GREECE"

Abstract

This paper examines the social, cultural, and political effects of assimilation policies directed towards Albanians living in Greece. Since the late 19th century, the Greek government has implemented a series of assimilation strategies aimed at weakening the linguistic and cultural presence of the Albanian community as part of its efforts to homogenize the national identity. These strategies have involved the exclusion of the Albanian language from the education system and public spaces, the suppression of cultural and religious practices, and the reduction of the visibility of the Albanian identity. As a result of these pressures, some individuals chose to conceal their identity or assimilate into Greek society. However, a significant portion of the Albanian community resisted the assimilation policies and fought to preserve their identity and cultural heritage. This resistance has primarily relied on the transmission of language within families, the continuation of cultural traditions, and the strengthening of ties with the diaspora. Particularly since the 1990s, increased migration and globalization have contributed to the revival of Albanian identity and its greater visibility within Greece. This paper analyzes the effects of these resistance strategies on Albanian identity within historical and sociological contexts, and it assesses the long-term outcomes of this process.

Keywords: Greece, Albanian, Minority, Assimilation.

EFFECTS OF MEDICINAL PLANTS ON THE VEGETABLE CROP PEA (*Pisum sativum*): ALLELOPATHIC AND CYTOTOXIC

Dr. Sazada SIDDIQUI (ORCID:0000-0001-5448-7617)
Department of Biology, College of Science, King Khalid University, Abha, K.S.A
Email:sasdeky@kku.edu.sa

Abstract:

In this study, two varieties of the most widely grown vegetable crop in India—pea *(Pisum sativum*)—were used to test the allelopathy effects of aqueous extracts of the leaves of two medicinal plants, *Sapindus mukorossi Gaertn* and *Leucaena leucocephala* (Lam.) de Wit., on seed germination, radicle length, mitotic index, and chromosomal aberrations. Due to the presence of allelochemicals, the current investigations' results showed that the extracts of the two median plants inhibited crop pea seed germination, radicle growth, mitotic index, and chromosomal abnormalities.

Keywords: Allelopathy, Chromosomal aberration, Mitotic index, Aqueous extract, Pisum sativum, Medicinal plant, *Sapindus mukorossi*, *Leucaena leucocephala*

A LINK BETWEEN GUT MICROBIOTA AND ALZHEIMER'S DISEASE: IMPACT OF NEUROPOLEN

Major Gheorghe GIURGIU (ORCID:0000-0002-5449-2712)
Deniplant-Aide Sante Medical Center, Biomedicine, Bucharest, Romania
Email:deniplant@gmail.com

Prof. dr. med. Manole COJOCARU (ORCID:0000-0002-7192-7490)
Academy of Romanian Scientists
Titu Maiorescu University, Faculty of Medicine, Bucharest, Romania
Email:cojocaru.manole@gmail.com

Abstract

Background Disturbances along the brain-gut-microbiota axis may significantly contribute to the pathogenesis of neurodegenerative disorders. Alterations in the gut microbiota composition induce increased permeability of the gut barrier and immune activation leading to systemic inflammation, which in turn may impair the blood-brain barrier and promote neuroinflammation, neural injury, and ultimately neurodegeneration. Nutrition is known to play an important role in the pathogenesis of Alzheimer's disease. In addition, the use of nutraceuticals can be part of a comprehensive approach to delay neurodegeneration.Objective There is a strong link between Alzheimer's disease and chronic inflammation. Modification of the gut microbiota composition by nutraceuticals may create new preventive and therapeutic options in Alzheimer's disease. To arrive at these observations, the authors examined how Neuropolen and diet delay neurodegeneration.Materials and methods Imbalances in the gut microbiota can be also associated with the neurodegeneration. There is increasing interest in the role of the peripheral immune system in Alzheimer's disease pathology. We are currently assessing whether indoles can also stimulate formation of neurons in Alzheimer's disease.Results It has now been shown that microbiota affects brain functions through various metabolites with potentially positive or, conversely, toxic properties. The immune system has a prominent role in Alzheimer's disease pathogenesis with both innate and adaptive immunity in the central nervous system. Conclusion Alzheimer disease is a neurodegenerative disorder characterized by a progressive decline in memory and thinking severe enough to interfere with daily life. Existing evidence suggests that dietary lifestyle changes may affect cognitive function.

Keywords: Alzheimer disease, gut microbiota, brain-gut-microbiota axis, Neuropolen

ALKANLARDA "ARZU KAMBER" HİKAYESİ: MOTİF YAPISI VE EPİZOT KARŞILAŞTIRMASI

Doc. Dr. Afag RAMAZANOVA (ORCID:0000-0002-6287-434X)
Institute of Folklore National Academy of Sciences of Azerbaijan
Email:afagramazanova@gmail.com

Özet

Türk epik geleneğinde kendine özgü yeri olan "Arzu Kamber"in yayılma alanında Balkan ülkeleri de vardır. Bu destanın Avrupa'da yaşayan Türkler arasında varlığı zaten bilinen faktlardandır. Hepsini elde etmek mümkün olmasa da, Romanya, Bulqarıstan, Makedonya ve başka Avrupa ülkelerinde çıkan "Arzu Kamber" variantlarını tapmak mümkün olmuştur. Araşdırmamız da onların üzerinde kurulmuştur. Romanyadakı "Arzu Kamber" araştırmacı Mehmet Ali Ekrem sayesinde bilim alemine anlaşılmıştır. Bu araştırmacı Dobruca Türkleri arasında destanın yaşadığını kaydetmiş, Kostenceden üç varyant (bu varyantlar toplayıcı tarafından toplandığı bölgelere uygun olarak - Korçeşme varyantı, Karakuyusu varyantı, Malçova varyantı adlandırılmıştır) toplamıştır . Destanın Bulgaristan'da ilk baskısı 1958 yılında gerçekleşmiştir. Bu ülkede destanın tetkiki Profesör İbrahim Özkan'ın adı ile bağlıdır. 2008 yılında İzmir'de Ege Üniversitesi'nde "Bulqarıstan türkleri halk edebiyatı üzerinde bir araştırma" konusunda doktora tezi savunmuş Prof. destanın kendisi tarafından toplanan versiyonunu da araştırmasına eklemiştir . "Arzu - Kamber" Avrupa'da Makedonya'da yaşayan Türkler arasında da mevcuttur. Makedonya Türk halk edebiyatı metinlerini toplayıp yayınlayan Prof . Dr . Nimetullah Hafız bu türküleri 1989 yılında yayınlamıştır . Bu türküler "Arzıyı suya yolladım" , "Ay kavaklar , kavaklar" adı altında yayınlanmıştır.
Bildiride Balkanlar'da yayılmış bu seçenekler incelenecek .

Anahtar kelimeler: Arzu Kamber, halk hikayesi, Balkanlar, Romanya, Makedonya

THE STORY "ARZU KAMBER" IN THE BALKANS: COMPARISON OF MOTIF STRUCTURE AND EPISODE

Abstract

There are also Balkan countries in spreading area of the epos "Arzu-Gamber" which has the own place in Turkic epic tradition. Exsisting of this epos among Turks living in Europe is also a known fact. Though it was not possible to find all variants of the epos "Arzu-Gamber" but in Romania, Bulgaria, Macedonia and in other Europe countries they were found. The investigation is carrying out on them. The epos "Arzu-Gamber" in Romania was known in the world of the science with the help of the investigator Mehmet Ali Ekrem. This investigator has collected three variants (these variants were called for the regions where they were collected – Korcheshme variant, Karakuyusu variant, Malchova variant) from Kostenje where Dobruja Turks live. The first publication of the epos in Bulgaria was in 1958. The investigation of the epos in this country is known with the name of professor Ibrahim Ozkan. In 2008 in Izmir Ege University the professor defenced the thesis on the subject "Investigation about the folk literature of Bolgarian Turks" and he added to that thesis the variant collected by himself. The epos "Arzu-Gamber" is also exist in Europe among Turks living in Macedonia. Professor Nimetullah Hafiz collecting the folk literature of Macedonia Turks published these songs in 1989. These songs were published as "Arziyi suya yolladim" (I sent Arzu to the spring), "Ay kavaklar, kavaklar" (Poplars, poplars). In Poland the epos "Arzu-Gamber" was also published. In the article these options will be studied.

Key words: Arzu Gamber, folk epos, Balkan`s, Romania, Macedonia

FEATURE SELECTION FOR FACE RECOGNITION

Seyyid Ahmed MEDJAHED
Department of Computer Science, University of Relizane, Algeria

Aicha BenelhadjDEJELLOUL
Department of Computer Science, University of Relizane, Algeria

Absract

Feature selection is a critical step in the development of robust face recognition systems. This paper presents an innovative approach to feature selection for face recognition, employing Simulated Annealing (SA) as the optimization technique. Our method leverages the Pyramid Histogram of Oriented Gradients (PHOG) for feature extraction, which effectively captures spatial and gradient information in facial images. By integrating PHOG with SA, we aim to enhance the discriminative power of the selected features while reducing computational complexity. The experimentation is conducted on the Olivetti face images dataset. Experimental results demonstrate the efficacy of our approach, showing significant improvements in recognition accuracy and processing speed compared to traditional methods. This study highlights the potential of combining advanced feature extraction techniques with sophisticated optimization algorithms to advance the field of face recognition.

OPTIMIZATION FRAMEWORK FOR SPECTRAL BAND SELECTION IN HYPERSPECTRAL IMAGE CLASSIFICATION

Seyyid Ahmed MEDJAHED
Department of Computer Science, University of Relizane, Algeria

Aicha BenelhadjDEJELLOUL
Department of Computer Science, University of Relizane, Algeria

Abstract

Remote sensing has become a very active subject of study in several areas recently, including the environment, military, and medical diagnosis. Rich spectral information is provided by hyperspectral imaging. For classification algorithms, however, the large dimensionality of hyperspectral data presents difficulties. In order to improve the categorization of hyperspectral images, we present a method based on Simulated Annealing (SA) algorithm for spectral band selection. SA is a powerful optimization tool that can be used to search across the wide range of spectral bands and identify the optimal subset that minimizes computing load and maximizes classification accuracy. The Salinas Hyperspectral Image, which is frequently used in the literature, is used to conduct the experimental results. An assessment of the accuracy rate of classification will be carried out.

REDUCTION OF GLUTEN IMMUNOGENICITY IN WHEAT (triticum aestivum) BRAN BY USING BIOLOGICAL TOOLS

Vijole BRADAUSKIENE (ORCID:0000-0003-1869-0807)
Kaunas University of Technology, Food Institute,
Klaipėdos valstybinė kolegija / Higher Education Institution, Faculty of Technology,
Lithuania
Email:v.bradauskiene@kvk.lt

Lina VAICIULYTE (ORCID:0000-0002-2865-9523)
Kaunas University of Technology, Food Institute, Lithuania

Aida BRADAUSKAITE (ORCID:0009-0007-0097-7996)
Catholic University of Valencia San Vicente Mártir, Faculty of Veterinary and Experimental Sciences,
Spain

Abstract

Wheat bran fraction is rich in biologically valuable nutrients and contains less gluten than wheat flour. It would be preferable to use wheat bran to produce gluten-free products, only the challenge of the gluten protein removal from the wheat bran needs to be solved. We evaluated the wheat bran gluten hydrolysis efficiency by using different biological tools, such as selected lactic acid bacteria (LAB), microbial and plant enzymes. To improve the efficiency of gluten hydrolysis during bran treatment, a complex biotechnological approach has been proposed: combining the action of the plant enzymes bromelain, papain or a combination of these enzymes with the fermentation of selected LAB. The effectiveness of this approach in comparison with individual biological measures has been demonstrated by quantitative and qualitative analyses of wheat gliadin fractions in the resulting bran substrates, such as pH, soluble protein content, gluten content, protein molecular weight, free amino acids, gliadins, and immunoreactive peptides. On the basis of these results, it can be concluded that the fermentation of wheat bran with selected LAB cultures alone did not result in the degradation of immunoreactive peptides in wheat bran. The highest hydrolysis effect was found in bran that was treated with bromelain and LAB fermentation. A peptide risk assessment analysis did not show any immunogenic fragments in the wheat bran gliadin samples treated with bromelain, bromelain and LAB, and a combination of both enzymes and LAB, while the highest number of immunogenic peptides was found in the control and LAB-only treated samples.

Keywords: Wheat, Gluten; Celiac disease; Immunogenicity; Gluten hydrolysis

FORMATION OF LEADERSHIP QUALITY IN THE EDUCATIONAL PROCESS IN HIGHER MILITARY SCHOOLS

Ph.D Mujkan MEMMEDZADE (ORCID:0000-0001-5693-3748)
Military Scientific Research Institute, Baku, Azerbaijan.
Email:mujkan@mail.ru

Abstract:
The article talks about the formation of leadership quality in those studying in higher military educational institutions. In the modern era, the innovations (mainly technological innovations) that occurred as a result of continuous changes in the military, social, political-cultural and economic spheres in the society increased the need for a leader even more. Thanks to leaders, it is possible to cope with such changes. The high importance of the topic of leadership for the developing society revealed the importance of scientists to approach the topic on scientific basis.Leadership is a concept that cannot be explained by any formula. Despite many years of discussion and research on the topic of leadership, which is included in the field of sociology, psychology and political science, a common opinion on leadership has not been formed.A leader is a person who influences, manages, sets good examples, correctly evaluates what is useful for society, behaves responsibly and intelligently, and is able to show the right way. The importance of moral and psychological training under the leadership of the leader is explained by two main and interacting factors in the armies of many countries. First, objectively, the conduct of modern battles places high demands on the management of the moral and psychological state of military personnel. Secondly, in the absence of experienced leaders in the work with personnel, the responsibility for the quality management of the moral and psychological support work places additional duties on the command staff. Although the technological advantage of modern warfare is high in almost all armies, no state minimizes the moral-psychological factor and leadership in the management of troops.In addition, there are those who explain leadership as a concept derived from the expressions of people who influence and people who are influenced.The meaning of the word leadership is also understood as "managing, leading". A leader is not only one who controls a few people or a group of people, but also a country, people, army, etc. is a leading personality.

Keywords: higher military educational institution, students, leadership quality, army

ADAPTATION OF THE CARDIOVASCULAR SYSTEM DURING TRAINING WITH ANAEROBIC EXERCISE

Prof. Alexander PLAKIDA
Odessa National Medical University, Department of Physical Rehabilitation, Sports Medicine and Physical Training, Odessa, Ukraine

Prof. Olga IUSCHKOVSKA
Odessa National Medical University, Department of Physical Rehabilitation, Sports Medicine and Physical Training, Odessa, Ukraine

Olena FILONENKO
Odessa National Medical University, Department of Physical Rehabilitation, Sports Medicine and Physical Training, Odessa, Ukraine

Viktoriya SEREDOVSKA
Odessa National Medical University, Department of Physical Rehabilitation, Sports Medicine and Physical Training, Odessa, Ukraine

Hanna KOROSTYLOVA
Odessa National Medical University, Department of Physical Rehabilitation, Sports Medicine and Physical Training, Odessa, Ukraine

Abstract
Anaerobic exercise, particularly powerlifting, has always been trendy, especially among young people. However, these exercises, involving large and super-large muscle strains, place high demands on all body functional systems. The basis for performing physical exercise is an adequate state of the cardiovascular system. The work aimed to study the changes in cardiovascular parameters in athletes specializing in anaerobic exercise depending on the length of their training. We examined 64 male athletes specializing in anaerobic physical exercises (powerlifting), averaging 26.3 ± 4.8 years. The experience of sports activities ranged from 1 to 8 years. A bicycle ergometer test was used to study the cardiovascular system with a continuous stepwise increasing load power, ensuring that the subject reaches maximum oxygen consumption. During the entire period of powerlifting, the leading indicator of the circulatory function of the heart, the cardiac index, does not change significantly and does not differ from the control group. Powerlifting, which can be classified as a specific form of weightlifting, stimulates the chronotropic function of the heart at rest as a compensatory mechanism for maintaining adequate blood circulation in the context of muscle hypertrophy. The above conditions lead to hemodynamic difficulties in the peripheral vascular bed, as indicated by a reliable increase in diastolic pressure. Under these conditions, enhancing the chronotropic effect is the only possible option to maintain the required blood flow rate since the inotropic mechanism of the heart is not stimulated during the period of powerlifting, and the value of the stroke index in athletes does not differ from the control group.
Keywords: Anaerobic exercise, cardiovascular system, adaptation

ISOLATION AND DIVERSITY OF HALOPHILIC ARCHAEA FROM HYPERSALINE ENVIRONMENTS IN MOROCCO, AND SCREENING OF THEIR AMYLASE, CELLULASE, AND LIPASE ACTIVITIES

ABOULFARAH Fatima Zahra
Laboratory of Biotechnologies and Valorization of Natural Resources (LBVRN), Faculty of Sciences, Ibn Zohr University, Agadir, Morocco
Laboratory of Biology and Ecology of Deep Marine Ecosystems (BEEP), UMR 6197 (UBO, CNRS, Ifremer), Plouzané, France

JEBBAR Mohamed
Laboratory of Biotechnologies and Valorization of Natural Resources (LBVRN), Faculty of Sciences, Ibn Zohr University, Agadir, Morocco
BOUM'HANDI Naima
Center Specialized in Valorization and Technology of Sea Products, National Fisheries Research Institute, F86P+FFW, Anza 8000, Morocco
EL BLIDI Altaf
Laboratory for Sustainable Innovation and Applied Research, Polytechnic school of Agadir Universiapolis, Agadir, Morocco
FLEURY Yannick
Laboratory of biotechnology and marine chemestry (LBCM), UBO, Quimper, France

ALOUANI Mohamed
Laboratory of Biotechnologies and Valorization of Natural Resources (LBVRN), Faculty of Sciences, Ibn Zohr University, Agadir, Morocco

Abstract

Moroccan Sebkhas and lagoons, especially those recognized as RAMSAR sites, are well known for their biodiversity. However, their microbial diversity, especially halophilic archaea, remains poorly studied. This research aims to fill this gap by focusing on archaeal diversity in three Moroccan hypersaline environments namely "Oualidia, Terfaya and Dakhla". The main objective of this research is to isolate and identify halophilic archaea from these environments and screen them for their enzymatic activities. A total of 96 halophilic strains were isolated from the three sites. Molecular identification was performed on 66 strains using 16S rRNA gene sequencing, revealing their classification into four genera (*Halopherax*, *Natrinema*, *Haloarcula and Halorubrum*). All strains were screened for enzymatic activities and several isolated strains showed significant enzymatic activities (Amylase, cellulase and lipase). These results highlight the potential of these archaea for future biochemical and industrial studies. These findings provide new insights into the diversity of halophilic archaea in Morocco and their industrial potential. As biocatalysis becomes an increasingly viable alternative to chemical processes, robust enzymes produced by extremophiles such as haloarchaea could play a critical role in industries ranging from food production to pharmaceuticals, thanks to their stability under extreme conditions.
Keywords: Halophilic archaea, Diversity, Enzymatic activities, Sebkhas and Lagoons.

DISORDERED EATING BEHAVIOR: THE BRAIN-GUT INTERACTION

Elanta TARIKAITĖ
Vilnius University, Faculty of Medicine, Lithuanian Federation of Medical Students' Associations (LiMSA), Vilnius; Lithuania

Rita JANKAUSKIENĖ
Klaipėdos valstybinė kolegija/Higher Education Institution, Faculty of Technologies, Food Technology and Nutrition Department; Lithuania Klaipeda University, STEAM Center, Lithuania

Renata ARLAUSKIENĖ
Klaipėdos valstybinė kolegija/Higher Education Institution, Faculty of Technologies, Food Technology and Nutrition Department; Lithuania Klaipeda University, Faculty of Social Sciences and Humanities, Department of Psychology; Lithuania

Abstract

Background. Eating disorders (ED) are a serious health problem and can be characterized by a variety of symptoms, including disordered eating behaviors: anorexia nervosa (AN); bulimia nervosa (BN); binge eating disorder (BED); avoidant restrictive food intake disorder (ARFID). A multidisciplinary approach to this problem has prevailed in scientific research. Scientists study eating disorders through the bidirectional interaction of the brain, digestive tract and microbiota: the brain-gut-microbiota axis (BGMA), skin and psychological signs.The aim. In this study, we aim to understand the define mechanism of BGMA, with a focus on eating behaviors and skin signs which can be a rapid method for identifying eating disorders.Methods. A systematic study of the literature and meta-analysis was conducted. A total of 147 publications were found in the initial search (electronic databases: ScienceDirect, Pubmed, EBSCO and SpringerLink). Paid publications and duplicates older than 10 years, written in non-English language were rejected.Results. EDs are complex and often debilitating mental health conditions that are associated with serious psychological, social and physical complications and poor quality of life. Disordered eating was found to be bidirectionally associated with BGMA. Each node of the BGMA - brain, gut, and microbiome - connects through the vagus nerve, endocrine communication, gut metabolites, and the immune system. Studies have shown that the gut microbiota influences eating behaviors and changes in the immune system that are associated with symptoms of depression or anxiety disorder which promotes gut microbiota dysbiosis. It is hypothesized that existing microbiome dysfunction may contribute to the development of eating disorders. EDs, such as AN and BN have many skin signs.Conclusions. Studies of the BGMA provide insights into the potential role of the gut microbiome in modulating the pathophysiology of disordered eating behaviors and inform future treatment strategies. Despite the growing interest in this area, further research is needed to fully understand the pathophysiology of many functional and psychiatric disorders.

ISOLATION AND IDENTIFICATION OF THE AIR MYCOFLORA OF THE JOSEPH SARWUAN TARKA UNIVERSITY MAKURDI, MICROBIOLOGY LABORATORIES.

Igene, Moses DENNIS
Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi, Benue State, Nigeria.

Dr Ubogu MONDAY
Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi, Benue State, Nigeria.
ubomon@yahoo.co.uk

Abstract

Air-borne Fungal contamination in Laboratories and Hospitals is becoming a serious problem worldwide and the Characterization of such contaminants offers hope for treating some Hospital and Laboratory Acquired Infections (LAI). Therefore, there is need to determine the fungal contamination sources, isolate and identify the contaminants when performing standard microbiological manipulations in the Microbiology laboratories of Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi. The open plate technique was employed while sampling the different microbiology laboratories of JOSTUM. Potato Dextrose Agar (PDA) supplemented with chloramphenicol to inhibit the growth of bacteria was used for the enumeration of fungal concentrations in the laboratories. A total of eight (8) fungal genera with eighty-nine (89) colonies were Isolated and identified with varying frequencies of occurrence. The fungal isolates included; *Aspergillus niger* (9.52%), *Aspergillus flavus (*19.05%), *Mucor spp* (14.29%), *Neurospora spp* (4.76%), *Penicillium spp* (4.76%), *Rhizopus spp* (4.76%), *Cephalosporium spp* (9.52%), *Alternaria spp* (14.29%) *and Cladosporium spp* (19. 05%).It was observed that *Aspergillus flavus* and *Cladosporium spp* had the highest occurrence frequency whereas the least occurrence frequency was observed in *Neurospora spp, Penicillium spp* and *Rhizopus spp*, of which this research finding will ultimately assist personnel in the laboratories to be careful when performing standard microbiological manipulations while the number and composition of laboratory air fungi could be used to determine the degree of air quality as a means of determining certain air microbial infections as source of human discomfort .

Keywords: Air Mycoflora, characterization, isolates, Potato Dextrose Agar (PDA), air quality

EFFECT OF NACL ON GROWTH, PROLINE CONTENT AND SOLUBLE SUGAR CONTENT OF ALGERIAN COWPEA POPULATIONS

Fahima NABI*
Laboratoire de Biotechnologie et Valorisation des Ressources Biologiques, Université Dr Yahia Farès de Médéa, faculté des sciences, Département Sciences de la nature et de la vie, Médéa, Algérie
Email:fahimanabi@yahoo.fr

Sadji Ait Kaci Hamida
Laboratory of Biology and Organism of Physiology, Team of Soils Biology, Faculty of Biological Sciences, University of Sciences and Technology, Houari Boumediene, (USTHB), Algiers, Algeria

CHAKER-HADDADJ Assia
Laboratory of Biology and Organism of Physiology, Team of Soils Biology, Faculty of Biological Sciences, University of Sciences and Technology, Houari Boumediene, (USTHB), Algiers, Algeria

Meriem Chebaani
Laboratoire de Biotechnologie et Valorisation des Ressources Biologiques, Université Dr Yahia Farès de Médéa, faculté des sciences, Département Sciences de la nature et de la vie, Médéa, Algérie

Absract

The effects of NaCl salinity of the growth and yield responses of five Cowpea (*Vigna unguiculata* (L.) Walp.) populations from different regions of Algeria P1 (El Kala), P7 (Tizi Ouzou), P13 (In Salah), P17 (Adrar) and P23 (Bechar) were investigated. The experiment was carried out under glass. Irrigation by 4 saline solutions (4 salinity levels: 1.93, 3.8, 4.7 and 6.0. dS m^{-1}) was started 20 days after the start of the experiment and during 2 months. The results showed that the increase of salinity reduced significantly growth (height, number of leaves and leaf area). At maturity, the components of yield (number of pods / plant, length of pods / plant, weight of 100 seeds and number of seeds / pods) were significantly affected by salt. The most affected is the number of pods/plant. However, the effects vary depending on the level of salt and the population concerned. On the basis of growth and yield, P1, P7 and P23 are more tolerant than P13 and P17. Nevertheless P13 and P17 have most abundant foliage that makes them valuable as fodder for livestock. This genetic variability can be used with success in selection programs. In conclusion, *Vigna unguiculata* shows a moderate salt tolerance.

Keywords: Vigna unguiculata, salinity, growth, yield and Algeria.

CHEMICAL INVESTIGATION OF THE FLY ASH FROM THE "KISHNICA" COMPLEX AND THE "SHARRCEM" CEMENT FACTORY, IN THE FOLLO WING CITIZEN AREAS: GRAQANICË, FERIZAJ, KAÇANIK, AND ELEZHA N, TO DETERMINE THE CONCENTRATION OF HEAVY METALS IN PARTI CULATE MATTER (pm:2.5 and pm:10μg/m3)

Assoc. Prof. Dr. Skender DEMAKU
Department Of Chemistry And Biology, Faculty Of Natural Science And Mathematics, University Of Prishtina “Hasan Prishtina”, Str. "George Bush", No. 31, 10000 Prishtina, Kosovo

Msc. Donika SYLEJMANI
Department Of Chemistry And Biology, Faculty Of Natural Science And Mathematics, University Of Prishtina “Hasan Prishtina”, Str. "George Bush", No. 31, 10000 Prishtina, Kosovo

Msc. Arbnorë ALIU
Department Of Chemistry And Biology, Faculty Of Natural Science And Mathematics, University Of Prishtina “Hasan Prishtina”, Str. "George Bush", No. 31, 10000 Prishtina, Kosovo

Fatime SHABANI
Department Of Chemistry And Biology, Faculty Of Natural Science And Mathematics, University Of Prishtina “Hasan Prishtina”, Str. "George Bush", No. 31, 10000 Prishtina, Kosovo

Dhurata DRAGUSHA
Department Of Chemistry And Biology, Faculty Of Natural Science And Mathematics, University Of Prishtina “Hasan Prishtina”, Str. "George Bush", No. 31, 10000 Prishtina, Kosovo

Krenare DIBRANI
Department Of Chemistry And Biology, Faculty Of Natural Science And Mathematics, University Of Prishtina “Hasan Prishtina”, Str. "George Bush", No. 31, 10000 Prishtina, Kosovo

Fjolla MANAJ
Department Of Chemistry And Biology, Faculty Of Natural Science And Mathematics, University Of Prishtina “Hasan Prishtina”, Str. "George Bush", No. 31, 10000 Prishtina, Kosovo

Anita ISMAJLI
Department Of Chemistry And Biology, Faculty Of Natural Science And Mathematics, University Of Prishtina “Hasan Prishtina”, Str. "George Bush", No. 31, 10000 Prishtina, Kosovo

Abstract

Kosovo is a very specific country, geographically, surrounded by all sides with the range, which is fundamentally protected, however, from the influence of the global climate, but in fact, how can this be defined when in many cases we encounter Pristina, as a city that has the primate in the world, of the day-to-day pollution of the environment, what is it that causes all this contamination, with a weak economy, why all this contamination, we have them, they are too weak filters (or have not installed them at all), then old vehicles, forest cutting, lakes contamination, above all, our awareness of a clean environment is lacking, almost `will be ours. Therefore, in this project, we will present our findings, based on chemical analysis, in the cities; Pristina, Mitrovica, Obliq, the cities considered as the most polluted, therefore, the impact on the health of residents and many other environmental impacts, in the areas analyzed will bring a realistic picture of environmental pollution, a perimeter of approximately 60km, including a triangle of the three cities analyzed.

Keywords: Heavy metals; Air, Cars, Households, Thermal power plant

EXISTENCE AND REGULARITY OF SOLUTION FOR NONCOERCIVE ELLIPTIC EQUATIONS WITH MEASURE DATA

Arij BOUZELMATE
Faculty of Sciences, University of Abdelmalek Essaadi, Tetouan, Morocco,
Email:abouzelmate@uae.ac.ma

Hassane HJIAJ
Faculty of Sciences, University of Abdelmalek Essaadi, Tetouan, Morocco,
Email:hjiajhassane@yahoo.fr

Inssaf RAISS
Faculty of Sciences, University of Abdelmalek Essaadi, Tetouan, Morocco,
Email:inssaf.raiss@etu.uae.ac.ma

Abstract

In this article. we prove some properties and Lemmas in weighted anisotropic Sobolev spaces. As an application, we study the following strongly and non-coercive elliptic problem

$$\begin{aligned} Au + g(x,u,\nabla u) &= \mu \quad \text{in} \quad \Omega, \\ u &= 0 \text{ on } \partial\Omega. \end{aligned}$$

where the right-hand side belongs to $L^1(\Omega) + W^{1,\overrightarrow{p}}(\Omega, \overrightarrow{\omega^*})$. We prove both the existence and regularity of renormalized solutions for our elliptic equation in anisotropic weighted Sobolev space $W_0^{1,\vec{p}}(\Omega, \vec{\omega})$.

Keywords: Anisotropic weighted Sobolev spaces, strongly nonlinear equation, renormalized solutions.

PREVALENCE OF SENSORY DISFUNCTION SYMPTOMS AMONG COVID-19 PATIENTS

Dr. Monika DEDE
American Hospital 3, Tirana, ALBANIA
Email:kristmonka@hotmail.com

Dr. Jolanda NIKOLLA
American Hospital 3, Tirana, ALBANIA
Email:nikollajola@gmail.com

Dr. Artan SIMAKU
Institute of Public Health, Tirana, ALBANIA
Email:artan.simaku@gmail.com

Prof. Dr. Arjan HARXHI
University Hospital Center in ALBANIA
Email:harxhiarjan@yahoo.com

Prof. Assoc. Entela KOLOVANI
University Hospital Center in ALBANIA
Email:vlasiovi@hotmail.com

Abstract

COVID-19 manifests with wide clinical spectrum ranges from no symptoms to septic shock and multi organ dysfunctions. A study was conducted between November, 2020 and December, 2022 at American Hospital 3 in Tirana, Albania. The aim of this study was to estimate the prevalence of ageusia and anosmia among covid-19 patients. A total of 297 patients with a mean age 52.8 (±18.6) years with laboratory confirmed COVID 19 infections using reverse transcriptase polymerase chain reaction (RT-PCR) positive having mild to severe symptoms were included in study. 51.5% were females and 48.5% males. Patients were assessed for symptoms and signs of olfactory and taste disturbance. Within a period of two weeks from the symptom onset 47 (15.8%) (95% CI: 11.8–20.4%) of patients manifested ageusia and 49 (16.5%) (95% CI: 12.4–21.2%) anosmia. The prevalence of ageusia (p=0.01) and anosmia (p=0.03) were significantly higher among females. Thirty (10.1%) patients had both ageusia and anosmia (95% CI: 6.9–14.1%). Complete recovery obtained in majority of patients with ageusia, anosmia and both within 14–21 days due to medications while 2 patients have persistance sensory dysfunction after 21st day are referred to specialist of smell and taste clinics for rehabiliatation. While anosmia and ageusia are still possible in COVID-19 cases during the Omicron era, their prevalence has sharply decreased compared to earlier variants. These symptoms now affect a smaller portion of patients, particularly with the newer subvariants circulating in 2024. However, for some individuals, they can still be part of the long COVID symptom complex.

Keywords: Coronavirus Pandemic, Ageusia, Anosmia, Prevalence.

AN ONLINE BUS BOOKING SYSTEM DESIGN FOR THE ORGANIZATION (a case study of kwara state transport corporation)

Bamidele Abdulwasiu AREMU
Department of computer science Federal polytechnic kaltungo, Gombe State
Email:bamsoft2016@gmail.com

Afolabi Abdulateef KOLA
Department of mathematic
Email:afolabilateef46@gmail.com

Abstract

The aim of this project is to design an online bus booking system that will allow customers to make booking, check the price and provide division of labour for the staffs of the organization. The software developed enabled the provision of reservation services and information to customers without the limitation of office hours or manpower. It has been developed in Dreamweaver (cs6), PHP, CSS, JAVASCRIPT, wow slider and database has been built in MySQL. The design of the system was made in such a way that improvement are made upon the manual methods of bus booking systems to make the organization more efficient and accurate in carry out their daily activities. It is also designed for use by the company to internally manage their business processes; minimizing human errors and overcoming difficulties and problems that arose in the previous system.

Keywords: Hyper Text Markup Language, Cascading Style Sheets.

THEORETICAL ANALYSIS OF THE STRUCTURAL, ELECTRONIC AND OPTICAL PROPERTIES OF SnO_2 WITH THE PW91 FUNCTIONAL

Abderrahim AIT LHAJ
Materials and Subatomic Physics, Faculty of Sciences, Ibn Tofail University, Morocco
Email:abderrahim.aitlhaj@uit.ac.ma

Brahim OUAZIK
Materials and Subatomic Physics, Faculty of Sciences, Ibn Tofail University, Morocco
Email:brahim.ouazik@uit.ac.ma

Mohamed EL HASNAOUI
Materials and Subatomic Physics, Faculty of Sciences, Ibn Tofail University, Morocco
Email:med.elhasnaoui@uit.ac.ma

Hassan CHAIB
Materials and Energy Research Group, Polydisciplinary Faculty of Ouarzazate, Ibnou Zohr
University, Morocco.
Email:hchaib@gmail.com

Abstract

This study explores the structural and electronic properties of SnO_2 using Density Functional Theory (DFT) with Hubbard U corrections. The DFT+U method is a sophisticated computational technique that incorporates on-site (U) Hubbard corrections to improve the description of electronic correlations in materials. The optimized crystal parameters, a=4.732A˚,c=3.345A˚,u=0.3056, align closely with experimental data. Moreover, the electronic band gap calculated using the DFT+U method is 3.44 eV, which is in excellent agreement with the experimental value of 3.56 eV. This marks a substantial improvement over the uncorrected DFT result of 0.48 eV, demonstrating the effectiveness of the DFT+U approach in accurately predicting the electronic properties of SnO_2.

Keywords*:* DFT; DFT+U; PW91 ;Energy band gap; SnO_2

EVALUATION OF MOROCCAN MEDICINAL PLANT EXTRACTS FOR BIOCONTROL OF CLAVIBACTER MICHIGANENSIS SUBSP. MICHIGANENSIS

Mammass BOURASSEN*
Laboratory of Biotechnologies and Valorization of Natural Resources Faculty of Sciences, Ibn Zohr University, Agadir, Morocco.
Email:mammass.bourassen@edu.uiz.ac.ma

Qessaoui REDOUAN
Regional Center of Agricultural Research of Agadir, National Institute of Agricultural Research (INRA), Avenue Ennasr, B.P. 415 Rabat Principal, Rabat 10090, Morocco.

Rachid BOUHARROUD
Regional Center of Agricultural Research of Agadir, National Institute of Agricultural Research (INRA), Avenue Ennasr, B.P. 415 Rabat Principal, Rabat 10090, Morocco.

Fatima Zahra ABOULFARAH
Laboratory of Biotechnologies and Valorization of Natural Resources Faculty of Sciences, Ibn Zohr University, Agadir, Morocco.

Mohamed ALOUANI
Laboratory of Biotechnologies and Valorization of Natural Resources Faculty of Sciences, Ibn Zohr University, Agadir, Morocco.

Abstract

Bacterial canker, caused by *Clavibacter michiganensis* subsp. *michiganensis* (Cmm), is a severe disease that leads to significant crop losses in tomato production globally. Conventional management strategies rely heavily on chemical treatments, such as pesticides and antibiotics, which pose environmental hazards, health risks, and contribute to the rise of antibiotic resistance. Given these concerns, there is an urgent need to explore biopesticides as sustainable alternatives. This study investigates the antibacterial potential of two Moroccan medicinal plant extracts against Cmm and evaluates their phenolic and flavonoid content. The antibacterial activity was assessed using agar well diffusion and broth microdilution methods. The total phenolic content was determined by the Folin-Ciocalteu method, and the total flavonoid content was determined according to the aluminum chloride colorimetric method. Results indicated that the methanol extracts of both plants were particularly rich in phenolic and flavonoid compounds. These extracts demonstrated significant antibacterial activity, with inhibition zone diameters of 16.33 ± 0.887 mm and 10.33 ± 0.6513 mm at a concentration of 100 mg/mL. The minimal inhibitory concentrations (MIC) were 3.125 mg/mL and 6.25 mg/mL for the same extracts. These findings suggest that medicinal plant extracts offer promising potential as eco-friendly alternatives to chemical pesticides for managing bacterial canker in tomatoes.

Keywords: phenolic, flavonoid, plant extracts, antibacterial.

LEVERAGING BRAND EQUITY TO DRIVE PURCHASE INTENTIONS: INSIGHTS FROM THE INDIAN HOTEL SECTOR

Assistant Professor, Dr. Ishwar MITTAL
IMSAR, Maharshi Dayanand University, Rohtak

Assistant Professor, Dr. Rosy DHALL
Gandhinagar University, Gujarat

Research Scholar, MIKUL
IMSAR, Maharshi Dayanand University, Rohtak
Email:mikulbudhiraja@gmail.com

Abstract

This study empirically investigates how brand equity influences purchase intentions in the Indian hotel industry. As customer focus gains prominence in driving business competitiveness, this is notably pertinent in India, where the hotel sector encounters fierce competition. A survey was administered to a random sample of prospective hotel guests in India to assess the effect of brand equity on their purchasing decisions. The results reveal a strong, positive relationship between brand equity components and purchase intentions, underscoring the significance of brand equity in securing a competitive advantage within the service industry.

THE INTERPLAY BETWEEN COVID-19 AND DIABETES: IMPLICATIONS FOR HEALTH OUTCOMES

Rajmonda TARE
University of Elbasan "Aleksandër Xhuvani", Faculty of Nursing, Albania

Dasantila TAHIRAJ
University of Elbasan "Aleksandër Xhuvani", Faculty of Nursing, Albania

Artan SIMAKU
Institute of Public Health, Tirana, Albania

Abstract

The COVID-19 pandemic has highlighted the intricate relationship between viral infections and metabolic disorders, particularly diabetes. Diabetes, both type 1 and type 2, has emerged as a significant risk factor for severe COVID-19 outcomes, including increased morbidity, prolonged hospitalization, and higher mortality rates. The bidirectional nature of this relationship is evident, as COVID-19 can exacerbate pre-existing diabetes, and in some cases, trigger new-onset diabetes. Individuals with diabetes are more susceptible to severe COVID-19 due to underlying chronic inflammation, immune system dysregulation, and endothelial dysfunction associated with hyperglycemia. These conditions heighten the risk of complications such as acute respiratory distress syndrome (ARDS), multi-organ failure, and sepsis. Additionally, people with poorly controlled blood glucose levels are more likely to experience severe infections, compounding their risk.COVID-19 may also act as a precipitating factor for diabetes onset. Emerging evidence suggests that the virus directly affects pancreatic beta cells, leading to impaired insulin production and hyperglycemia. This phenomenon has been observed in patients who had no prior history of diabetes, raising concerns about the long-term metabolic impacts of SARS-CoV-2 infection. Furthermore, the use of corticosteroids in treating severe COVID-19 can induce hyperglycemia and worsen pre-existing diabetes.The interplay between COVID-19 and diabetes necessitates careful management of blood glucose levels in both outpatient and hospital settings. Individuals with diabetes should be prioritized for vaccination, and those with COVID-19 require close monitoring and tailored therapeutic approaches to reduce the risk of complications.In conclusion, the COVID-19 pandemic has underscored the importance of diabetes as a critical comorbidity influencing health outcomes. Further research into the mechanisms underlying the relationship between COVID-19 and diabetes is essential to improve clinical management and mitigate long-term consequences for affected individuals.

Keywords: COVID-19, Diabetes, Hyperglycemia. Severe outcomes, Immune dysregulation

MOLECULAR GENOTYPING OF ANOPHELES MOSQUITOES IN ILORIN, KWARA STATE, NIGERIA

Tawa Omolade Olusegun
University of Ilorin,Life Sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:oluseguntawa1@gmail.com

Dr. A.O Iyiola
University of Ilorin,Life Sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:iyiola_yinka@yahoo.com

OGBEH Joseph Ikeh
University of Ilorin,Life Sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek148@students.unilorin.edu.ng

OZURUIGBO Divine Mmesoma
University of Ilorin,Life Sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek191@students.unilorin.edu.ng

BELLO Rakiya Kemi
University of Ilorin,Life Sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek079@students.unilorin.edu.ng

AFOLABI Halimat Abimbola
University of Ilorin,Life Sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek037@students.unilorin.edu.ng

DARAMOLA Bunmi Adebola
University of Ilorin,Life Sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek083@students.unilorin.edu.ng

Ibrahim Zulu Olalekan
University of Ilorin,Life Sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek110@students.unilorin.edu.ng

Abstract

Gilles published a taxonomy key to identified Anopheles Mosquitoes morphologically as mosquitoes constitute a very important component in the determinants of insect-borne diseases of public health importance.This study aimed to investigate the molecular genotyping for mosquitoes Anopheles using species-diagnostic DNA polymerase chain reaction (PCR) in order to give clear assessment to different Anopheles species morphology, distribution, molecular diversity and genotype so as to identify the major malaria vector groups of Anopheles mosquitoes. Morphological keys were first used to identify the mosquitoes from five breeding site.Mosquitoes belonging to the Anopheles gambiae complex were further morphologically identified using standard keys. *Anopheles*

gambiae genomic DNA extracted are subjected to standard PCR assays.A total of 2,295 of Mosquitoes identified morphologically were collected belonging to three species of mosquitoes, 1454 of these were identified as anopheles mosquitoes consisting of (*Anopheles coluzzi* and *Anopheles gambiae* complex and *Anopheles arabiensis*), *Culex quinquefasciatus* were 585 and a total of 256 for *Aedes aegypti*. PCR analysis was used to identify the specific-species in Anopheles species and only *Anopheles gambiae* was identified molecularly and it is most prevalent.Molecular genotyping identification of Anopheles Mosquitoes shows that they are most prevalent and this contributes to targeting of major malaria vectors by the government and malaria vector control programmes to curb malaria in the society.

Keywords: Anopheles, Identification, Nigeria, Molecular Genotyping, PCR

A NEW METHOD FOR IMPROVING THE VARIOUS PROPERTIES OF $CACU_3TI_3O_{12}$ CERAMICS

Ilyas JALAFI*
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco.
Email:ilyas.jalafi.91@gmail.com

Fatima CHAOU
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco.

Mohamed CHOKRI
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco.

Karim CHOURTI
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco.

El Hassan YAHAKOUB
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco.

Amine BENDAHHOU
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco.

Anass CHRIR
Univ. Limoges, CNRS, IRCER, UMR 7315, F-87000 Limoges, France.

Soufian EL BARKANY
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco.

Mohamed ABOU-SALAMA
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco.

Abstract

The modified CCTO ceramics were successfully synthesized via the solid-state reaction method. Scandium was introduced as a donor substitute at the calcium site, leading to a significant reduction in the average grain size. The dielectric permittivity of the samples ranged from 4.51×10^3 to 5.37×10^4, reflecting a notable enhancement in dielectric properties. The substituted ceramics also demonstrated much better stability of dielectric properties across varying temperatures and frequencies, with a tanδ of 0.04 observed at 1 kHz. Moreover, these materials exhibited a breakdown voltage of approximately 8420 V/cm, over 23 times higher than that of pure CCTO (362.5 V/cm). This improvement in breakdown voltage (Eb) and the higher barrier potential (Φb) can be attributed to the increased number of grain boundaries and the decrease in oxygen vacancies, resulting from the reduction in the average CCTO grain size.

RSM OPTIMIZATION IN AZO DYE ELIMINATION BY PRICKLY PEAR SEEDS BIOSORBENT

Amel BELAYACHI-HADDAD (ORCID:0000-0003-4269-6504)
University of Mostaganem, SEA2M Laboratory, Algeria.
Email:amel.belayachi@univ-mosta.dz

Noureddine BENDERDOUCHE
University of Mostaganem, SEA2M Laboratory, Algeria.
Email:benderdouchen@yahoo.fr

Benaouda BESTANI
University of Mostaganem, SEA2M Laboratory, Algeria.
Email:bestanib@yahoo.fr

Cherif HADDAD
CHERIF HADDAD Consulting & Expertise
Email:phoenixofbida@gmail.com

Abstract

Azo dyes in textile wastewater removal require a detailed study of numerous processing steps. The effectiveness of the adsorption process used to remove a dye from wastewater was evaluated in this study. In this study, we evaluated response surface methodology (RSM) in the optimization of the degradation of N-2RBL Nylosan Red (NR) by adsorption process, using biosorbent from prickly pear seeds. A 2^2 full factorial design was employed to design runs and analysing the effects of three independent factors: pH (2-11), dose (0.5-4 g/L) and time (5-30 min), as well as the interaction factors on the reaction rate (%). According to the results, pH had the most significant impact on the removal efficiency of NR. The maximum dye removal efficiency of 96.21 % was achieved at optimum conditions.

Keywords: Azo Dye, RSM, Wastewater, prickly pear seeds, adsorption, biosorbent

AN EXPERIMENTAL STUDY ON MECHANICAL PROPERTIES OF CONCRETE PARTIALLYREPLACING FINE AGGREGATE WITH MARBLE POWDER AND COARSE AGGREGATE WITH RECYCLED AGGREGATE

Subhashish DEY
Department of Civil Engineering, Seshadri Rao Gudlavalleru Engineering College, Gudlavalleru, Andhra Pradesh, India
Email:subhasdey633@gmail.com

Abstract

The main goal of this study is to check the properties of concrete when the recycled aggregate and marble sludge powder is used as a partial replacement of aggregates. It ultimately helps to evaluate recovery and reuse of byproducts coming from destroyed buildings & marble processing industries. This study aims to characterize the properties of concrete which is partiallyreplaced by recycled aggregates and marble powder as coarse aggregate and fine aggregate respectively. In this study compressive strength, flexural strength and tensile strengths are evaluated. The percentage of Recycled aggregate as a partial replacement of coarse aggregate are45%, 50% and 55% and fine aggregate are 10%, 20% and 30%. M30 grade of concrete is prepared to check mechanical properties of OPC concrete. The test on concrete cubes is compressive test, on cylinders is tensile test and on beams is flexure test. The curing of cubes, cylinders and beams is 7-days, 28-days and 90 days and durability for 28 days. Marble powder isa byproduct from marble processing industry; it has a good micro filling ability and recycled aggregates controls waste coming from demolished buildings. The strengths compared with different percentages of recycled aggregate and marble powder as a replacement of coarse aggregate and fine aggregate respectively for 7 days, 28 days and 90 days and durability conditions also.

Keywords: Concrete, Marble powder, Recycled aggregate, Sand, Coarse aggregate, Recycled concrete

HASTANE ÖNCESİ ACİL SAĞLIK HİZMETLERİNDE ELEKTRONİK VAKA SİSTEMİ (evs) PROJE İNCELEMESİ

Doç. Dr. Aydın ŞENOL (ORCID:0000-0001-5136-9463)
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalı, Sakarya, Türkiye
Email:asenol@subu.edu.tr

Sefa YAPRAK (ORCID:0009-0004-1900-6696)
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Öğrencisi, Sakarya, Türkiye
Email:23502105014@subu.edu.tr

Özet

Amaç: Bu çalışmada, hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde (112 Acil Sağlık Ambulansları) kullanımına başlanan Elektronik Vaka Sistemi (EVS) projesinin incelenmesi yapılarak olumlu ve olumsuz yönlerinin belirlenip sistemin gelişmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu sayede sağlıkta dijital dönüşümü hızlandırarak, hizmet alıcıların beklentilerini en iyi seviyede karşılamak ve çalışan personelin iş yükünü azaltarak sunulan hizmetin kalitesini arttırmaktır.Yöntem: Araştırma, Web of Science (WOS) veri tabanı araştırması, literatür taraması, içerik analizi yapılması ve hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde görevli personellerin EVS projesi kullanımındaki deneyimlerinden yararlanılmıştır.Bulgular: Elde edilen bulgular hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde kullanıma başlanan EVS projesinin modern sağlık sistemindeki gerekliliğini ortaya koymaktadır. Hastaya ulaşım süresinin azaldığı gözlenmiştir. Böylelikle hastaların morbidite ve mortalite oranlarının azaltılmasının amaçlandığı anlaşılmıştır. Sonuç: Türkiye'de gerek nüfus artışı gerekse sağlık hizmeti alıcılarının beklentilerindeki artış Acil Sağlık Hizmetlerinde modernleşme ve yapay zekâ uygulamalarının aktif olarak kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Sistemin gelişmesi için yapay zeka ile entegrasyonun sağlanarak sunulan sağlık hizmetlerinde beklentilerin karşılanması ve sağlık sisteminde öncü ülkeler arasında yer almalıdır.

Anahtar Kelimeler: EVS Projesi, Ambulans, Paramedik, 112 Acil, Komuta Kontrol Merkezi

ELECTRONIC CASE SYSTEM (evs) PROJECT REVIEW IN PRE-HOSPITAL EMERGENCY HEALTH SERVICES

Abstract

Objective: In this study, it is aimed to examine the Electronic Case System (EVS) project, which has started to be used in pre-hospital emergency health services (112 Emergency Health Ambulances), to determine the positive and negative aspects and to contribute to the development of the system. In this way, by accelerating the digital transformation in health, to meet the expectations of service recipients at the best level and to increase the quality of the service provided by reducing the workload of the working staff.Method: The study was based on Web of Science (WOS) database search, literature review, content analysis and the experiences of pre-hospital emergency health services personnel in the use of EVS project. Findings: The findings obtained reveal the necessity of the EVS project, which was started to be used in pre-hospital emergency health services, in the modern health system. It was observed that the transportation time to the patient decreased. Thus, it was understood that it was aimed to reduce the morbidity and mortality rates of patients.Conclusion: In Turkey, both the population growth and the increase in the expectations of health service recipients necessitate the modernization and active use of artificial intelligence applications in Emergency Health Services. For the development of the system, integration with artificial intelligence should be ensured to meet the expectations in the health services provided and to be among the leading countries in the health system.

Keywords: EVS Project, Ambulance, Paramedic, 112 Emergency, Command Control Center

AROMA PROFILE OF TREND BREAKFAST CEREAL – GRANOLA- PRODUCED USING DIFFERENT SWEETENERS

Selma LUBABE ERDOGAN
Alanya University, Hotel, Restaurant and Catering Services Cookery Program, Antalya, Türkiye

Yunus CETINTAS
Muğla Sıtkı Koçman University, Food Analysis Application and Research Center, Research Laboratories Center, 48000, Muğla, Türkiye

Yeliz TEKGUL BARUT
Aydın Adnan Menderes University, Köşk Vocational School, Department of Food Processing, Aydın, Türkiye

Özge SUFER* (ORCID:0000-0001-8337-6318)
Osmaniye Korkut Ata University, Food Engineering Department, 80000, Osmaniye, Türkiye
Email:ozgesufer@hotmail.com.tr

Gülşah CALISKAN KOC
Uşak University, Eşme Vocational School, Department of Food Processing, Food Technology Program, Uşak, Türkiye

Ayşe Nur YUKSEL
UCD School of Biosystems and Food Engineering, University College Dublin, Ireland

Abstract

Granola is a non-extruded breakfast cereal primarily made from oats, combined with various other ingredients like nut pieces, coconut, brown sugar, honey, milk, fruits, spices, water, and vegetable oil, which can be added to the formulation. The mixture is then evenly spread on a tray/belt and baked in an oven at temperatures between 150°C and 220°C. The target of this paper was to develop and characterize the aroma profile and sensorial properties of a novel granola which is a popular member of fast-food breakfasts – containing agave syrup, honey, and stevia, as sweetening agents that were produced by conventional oven and microwave baking techniques, at 160°C and 300 W, respectively. The procedure of solid phase microextraction (SPME) was employed to isolate the aroma compounds. Results showed that, the maximum number of components (39) were detected in microwave baked granola with stevia, even though minimum (33) were counted in microwave baked granola with honey. Identified organic groups were belonged to several organic classes such as aldehydes, ketones, esters, terpenes, alcohols, carboxylic acids, alkanes and the others (contaning aromatic rings). The most representative ones were alcohols, terpenes and aldehydes in all granolas. The content of limonene (55.23-63.88%) and γ-terpinene (11.88-15.37%) were the highest, when compared to volatile compounds. In agave syrup contained samples, microwave baking was always rated as “the best” by consumers. Stevia contained granola samples had

substantially lower scores in color, smell, hardness, taste, aftertaste feel, as well as overall acceptability. Stevia contained granola samples had substantially lower scores in color, smell, hardness, taste, aftertaste feel, as well as overall acceptability. Considering granolas with honey, microwave baking was generally evaluated as “more succesful”.

Keywords: cereal, granola, sweetener, aroma

ANALYSIS OF ANTERIOR CORNEAL RADIUS OF CURVATURE MEASUREMENTS IN A TERTIARY HOSPITAL POPULATION IN TURKEY

Ozgur CAKICI (ORCID:0000-0003-2839-2301)
Goztepe Prof. Dr. Süleyman Yalçin City Hospital, Department of Ophthalmology, Istanbul, Turkey.
Email:drozgurcakici@hotmail.com

Ahmad KUNBAZ (ORCID:0000-0003-2209-8187)
Goztepe Prof. Dr. Süleyman Yalçin City Hospital, Department of Ophthalmology, Istanbul, Turkey.
Istanbul Medeniyet University, Faculty of Medicine, Department of Ophthalmology, Istanbul, Turkey:
Email: Ahmad.kunbaz@gmail.com

Abstract

Purpose:This article aims to investigate anterior corneal radius of curvature (CRC) measurements in tertiary hospital population in Turkey.Methods:Anterior CRC measurements were conducted utilizing the Oculus Pentacam (Scheimpflug tomography, Pentacam, software version 6.02r10, Oculus, Germany). Participants were instructed to maintain open eyes during the recording and focus their gaze on the central blue light source (light-emitting diode at 475 nm) within the camera. The patients were categorized into eight groups based on their age ranges: 0-10, 11-20, 21-30, 31-40, 41-50, 51-60, 61-70, and 71-80. Results:A total of 4,844 eyes from 2,422 patients (27.8±10.8 years) were included in the study. A statistically significant difference in anterior vertical corneal radius of curvature (CRC) values was observed between the right (7.75 ± 0.29 mm) and left (7.74 ± 0.28 mm) eyes ($t = 2.625$, $p = 0.009$).Both horizontal CRC diameter (t=-15.78; P=<0.01) and vertical curvature diameter (t=-14.44; P<0.01) were significantly higher in men. A post-hoc analysis disclosed that both horizontal and vertical corneal radius of curvature (CRC) values in the 21-30 age group were significantly higher compared to patients in all other age groups ($P < 0.05$).Conclusion:Measurements of anterior CRC are subject to influence by various conditions, including age, gender, race, corneal disease, and systemic disease. In the event that measurements of the anterior CRC deviate from expected values, it is recommended to repeat the measurement and, if necessary, calibrate the measuring device. Additionally, an investigation into potential corneal or systemic causes should be undertaken.

Keywords: Cornea curvature, Corneal topography, Cornea radius.

YAPAY ZEKÂ DESTEKLİ PAZARLAMA İLETİŞİMİ: KİŞİSELLEŞTİRİLMİŞ DENEYİMLERİN POTANSİYELİ

Öğr. Gör. Dr. Fahrettin KAYAN (ORCID:0000-0002-8099-7271)
Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu
Email:fahrettinkayan@gmail.com

Özet

Yapay zeka (YZ) teknolojileri, pazarlama iletişimi alanında önemli bir unsur haline gelmiştir. Günümüzde markalar, elde edilen veriler doğrultusunda kişiselleştirilmiş deneyimler sunmalarını sağlayan yapay zeka destekli pazarlama stratejilerinin uygulanması yoluyla tüketici davranışlarını daha incelikli bir şekilde kavramaktadırlar. Yapay zekanın sağladığı kişiselleştirme fırsatları, özellikle dijital pazarlama kanalları bağlamında tüketici etkileşimini ve memnuniyetini artırmanın etkili bir yolu olmaktadır. Çalışma, yapay zekanın sunduğu mevcut fırsatları ve gelişmeleri incelemekte ve pazarlama iletişimindeki dönüşümü değerlendirmektedir. Yapay zekanın kişiselleştirilmiş içerik üretimi ve hedefli reklamcılık gibi uygulamalarda kullanılması, tüketicilerle daha derin ve ilgi çekici bir iletişim kurulmasını kolaylaştırmakta, bu da müşteri sadakatini ve marka bağlılığını güçlendirmektedir. Özellikle, sosyal medya ve e-ticaret platformlarında kişiselleştirilmiş öneriler, dinamik içerik ve otomatik müşteri hizmetlerinin kullanımının tüketici memnuniyetine doğrudan katkıda bulunduğu kanıtlanmıştır. Bu tür teknolojiler sadece büyük ölçekli markalara değil, aynı zamanda küçük ve orta ölçekli işletmelere de rekabet avantajı sağlamaktadır. Mevcut teknolojik ortam göz önüne alındığında, yapay zekanın pazarlama iletişimi üzerindeki etkisinin, markaların tüketici beklentilerine daha uygun ve kesin bir şekilde yanıt verme kapasitesini artırdığı görülmektedir. Bu araştırmanın bulguları, kişiselleştirilmiş içerik ve reklamların üretilmesiyle ilgili olarak, yapay zekanın dinamik içerik oluşturulmasını ve tüketicilerin davranışlarına ve tercihlerine dayalı hedefli reklamların dağıtımını kolaylaştırdığını göstermektedir. Bu, markalar ve tüketiciler arasında daha anlamlı etkileşimleri kolaylaştırmaktadır. Otomatik müşteri hizmetleri (Sanal canlı destek) bağlamında, sohbet robotlarının ve yapay zeka destekli müşteri hizmetlerinin kullanımının, hızlı yanıtları ve kişiselleştirilmiş çözümlerin sunulmasını kolaylaştırarak müşteri memnuniyetini artırdığı görülmektedir. Bu teknolojiler, 7/24 kesintisiz müşteri hizmeti sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Tüketici sadakati üzerindeki etkisiyle ilgili olarak, yapay zekâ destekli pazarlama stratejilerinin, tüketicilere özel teklifler sunarak ve markaya olan bağlılıklarını güçlendirerek sadakati artırdığı ortaya çıkmaktadır. Özellikle, kişiselleştirilmiş önerilerin e-ticaret ve sosyal medya platformlarında önemli bir etkiye sahip olduğu görülmektedir. Bu çalışma, yapay zeka destekli pazarlama iletişimi stratejilerinin bu avantajlarını ve ilgili alandaki en son gelişmeleri tanımlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, kişiselleştirilmiş pazarlama, tüketici sadakati, dijital pazarlama, pazarlama iletişimi, dijital, reklam

ARTIFICIAL INTELLIGENCE ASSISTED MARKETING COMMUNICATIONS: THE POTENTIAL OF PERSONALISED EXPERIENCES

Abstract

Artificial Intelligence (AI) technologies have become an important part of marketing communications. Today, brands are gaining a more nuanced understanding of consumer behaviour through the implementation of AI-assisted marketing strategies, enabling them to deliver personalised experiences in line with the data obtained. The personalisation capabilities offered by AI are an effective way to increase consumer engagement and satisfaction, particularly in the context of digital marketing channels. The study examines the current capabilities and developments of AI and assesses the transformation of marketing communications. The use of AI in applications such as personalised content generation and targeted advertising enables deeper and more engaging communications with consumers, which in turn strengthens customer loyalty and brand engagement. In particular, the use of personalised recommendations, dynamic content and automated customer service on social media and e-commerce platforms has been shown to directly contribute to consumer satisfaction. Such technologies provide a competitive advantage not only for large brands, but also for small and medium-sized enterprises.In the current technological environment, the impact of artificial intelligence on marketing communications is expected to increase the ability of brands to respond more appropriately and accurately to consumer expectations.In terms of generating personalised content and advertising, the results of this research show that AI facilitates the creation of dynamic content and the distribution of targeted advertising based on consumer behaviour and preferences.This enables more meaningful interactions between brands and consumers.In the context of automated customer service (virtual live support), the use of chatbots and AI-powered customer service appears to improve customer satisfaction by facilitating quick responses and the delivery of personalised solutions.These technologies facilitate the provision of 24/7 uninterrupted customer service.In terms of the impact on customer loyalty, AI-powered marketing strategies are shown to increase loyalty by providing consumers with special offers and strengthening their commitment to the brand. In particular, personalised recommendations have a significant impact on e-commerce and social media platforms. This study identifies these benefits of AI-enabled marketing communication strategies and the latest developments in the field.

Keywords: Artificial intelligence, personalised marketing, customer loyalty, digital marketing, marketing communications, digital, advertising

COVID 19, UZAKTAN ÇALIŞMA VE ÇALIŞANLARIN YAŞADIĞI PRESENTEİZM OLGUSU

Doktora Öğrencisi: Birol ALTUN (ORCID:0000-0002-9452-2752)
Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi, İ.İ.B. Fakültesi, Ç.E.E.İ. Bölümü
Email:altunbirol38@gmail.com

Özet

Teknolojik gelişmelere ve dijitalleşmeye bağlı olarak işgücü piyasalarında uzaktan çalışma modeli yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle gelişmiş ülke işgücü piyasalarında yaygınlaşmıştır. Bu modelin tüm dünyada en çok yaygınlaştığı dönem covid-19 pandemisi dönemidir. Bu dönemde salgının yaygınlaşmasını engellemek amacıyla alınan tedbirler, modelin uygulanmasını gerektirmiştir. Model tüm dünya ülkelerinde uygulanmıştır. Bu modelin uygulanması ile ekonomilerde yaşanacak duraklamaların önüne geçilmiştir. Çalışanların çoğu bu dönemde bu modeli ilk defa deneyimlemişlerdir. Çalışanlar bir uyum süreci yaşamak durumunda kalmışlardır. Covid-19 pandemisi Mart 2020 ile Mayıs 2022 yılları arasında etkisini göstermiştir. Uzaktan çalışma kısaca işlerin teknolojik aletler kullanarak işverenin işin yapılması organize ettiği mekanın dışında gerçekleştirilmesidir. Bu mekan çalışanların evleri veya başka ortamlarda olabilir. Uzaktan çalışma modeli özellikle hizmet sektöründe yaygın olarak uygulanmaktadır. Pandemi dönemi sonrasında modelin uygulanma oranı azalmış olsa da ülkelerin işgücü piyasalarında hala uygulanmaktadır. Uzaktan çalışma modelinin çalışanlar açısından avantajları olması yanında dezavantajları da bulunmaktadır. Presenteizm (işte varolmama/ varolamama) olgusu kısaca çalışanın sağlık durumunun işe devam etmemesini ve bir hastalık iznini gerektirmesine rağmen işte bulunma davranışı olarak tanımlanabilir. Standart çalışma modelinde olduğu gibi uzaktan çalışma modelinde de çalışanlar presenteizm olgusu yaşamaktadırlar. Çalışan hasta veya engel bir durumu olmasına rağmen iş yapmaya devam etmektedir. Uzaktan çalışma modelinde çalışan evde olduğundan hasta olsa dahi çalışması talep edilmektedir. Çalışan iş yapıyordur fakat verimli çalışamıyordur. Bu durum çalışanın üzerinde olumsuz psikolojik etkiler yaratmaktadır. Çalışmanın amacı covid-19 pandemisi ile yaygınlaşan uzaktan çalışma modelinde karşılaşılan presenteizm olgusunu ele almaktır. Ayrıca yapılmış olan bir nitel çalışmanın verilerinden yararlanılarak çalışanların konu hakkında ki görüşlerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Covid-19, Uzaktan Çalışma, Presenteizm (işte varolmama/ varolamama), Verimlilik

COVID 19, REMOTE WORKING AND THE PRESENTEISM PHENOMENON EXPERIENCED BY EMPLOYEES

Abstract

Due to technological developments and digitalization, the remote working model has become widespread in labor markets. It has become widespread especially in developed country labor markets. The period when this model became most widespread all over the world was the covid-19 pandemic period. The measures taken to prevent the spread of the epidemic during this period required the implementation of the model. The model has been implemented in all countries of the world. With the implementation of this model, economic stagnation has been prevented. Most of the employees experienced this model for the first time during this period. Employees had to go through an adaptation process. The Covid-19 pandemic had its impact between March 2020 and May 2022. Remote working is, in short, the performance of work outside the place where the employer organizes the work to be done, using technological devices. This location may be in employees' homes or other environments. The remote working model is widely applied especially in the service sector. Although the rate of application of the model has decreased after the pandemic period, it is still applied in the labor markets of the countries. The remote working model has advantages for employees, but it also has disadvantages. One of the most important disadvantages is the feeling of social isolation experienced by employees. The phenomenon of presenteeism (absence from work/absence from being present) can be briefly defined as the behavior of being present at work despite the employee's health condition requiring absence from work and a sick leave. As in the standard working model, employees in the remote working model also experience the phenomenon of presenteeism. The employee continues to work despite being ill or having a disability. The employee is doing work but is not working efficiently. This situation creates negative psychological effects on the employee. The aim of the study is to address the phenomenon of presenteeism encountered in the remote working model, which has become widespread with the Covid-19 pandemic. n addition, employees' opinions on the subject will be included by utilizing the data from a qualitative study.

Keywords: Covid-19, Remote Work, Presenteizm, Productivity

A HYBRID ENSEMBLE LEARNER: ADA.BAG

Lecturer Dr. Burcu DURMUS (ORCID:0000-0002-0298-0802)
Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Science, Department of Statistics, Kötekli Campus, Muğla, Türkiye
Email:burcudrmz@windowslive.com

Prof. Dr. Öznur ISCI GUNERI (ORCID:0000-0003-3677-7121)
Muğla Sıtkı Koçman University, Faculty of Science, Department of Statistics, Kötekli Campus, Muğla, Türkiye
Email:oznur.isci@mu.edu.tr

Abstract

Ensemble learning is a method that offers a powerful option for both problems with imbalanced class distribution and classification problems. In addition, algorithms known as ensemble classifiers aim to create a higher performing model by combining single classifiers. In this study, a hybrid model based on ensemble classifiers is proposed. In this hybrid approach called Ada.Bag, it is aimed to obtain stronger results than the Adaboost method by strengthening the results obtained from the Adaboost learning model with the Bagging learning model. To test the proposed approach, an application was carried out on 15 data sets from the healthcare sector. The performances of the algorithms were calculated using accuracy, precision, sensitivity, F-measure, MCC, ROC region, PRC region, Kappa statistics, MAE and RMSE performance metrics. In the experiments performed, the best performance values among all the data sets were obtained with the Ada.Bag algorithm.

Keywords: AdaBoost, Bagging, Ensemble Learning, Imbalanced Class.

* This study was produced from Burcu Durmuş's doctoral thesis titled "A Hybrid Sampling Algorithm to Improve The Adaboost-Bagging Classifier Based on Bayes Classifier: An Application in Health", conducted under the supervision of Prof. Dr. Öznur İşçi Güneri at Muğla Sıtkı Koçman University, Graduate School of Natural and Applied Sciences.

A NEW SMOTE APPROACH BASED ON DISTANCE FUNCTIONS*

Abstract

The SMOTE method produces new synthetic observations for each observation in the minority class. When generating data, the relationship (or neighborhood structure) of observations in the minority class with observations in the majority class is ignored. This may result in noisy data being produced and the classification model not being trained well. Essentially, the SMOTE method has two problems: Generating noisy data, neighbor/neighbor number selection. In this study, in order to avoid these two problems, a procedure based on the distances between observations of neighboring classes has been developed. With this method, an attempt was made to eliminate the randomness in neighbor selection in the SMOTE method, thus eliminating the problem of imbalanced class distribution and ensuring that the new synthetic observations produced better represent the minority class. In addition, with this method, noise that may occur in the data produced with the SMOTE method is prevented.

Keywords: Distances Functions, Imbalanced Datasets, Noisy Data, SMOTE Method.

PREDICTION THE TOOTH VARIATION DUE TO SHRINK FIT AND FORGING LOAD OF ASYMMETRIC SPUR GEAR BY FINITE ELEMENT AND ANALYTICAL METHOD

Mehmet ALADAG (ORCID: 0000-0002-2484-7519)
Faculty: Bialystok University of Technology, Faculty of Mechanical Engineering, Wiejska 45C, 15-351 Bialystok, Poland
Email:mehmet.aladag@sd.pb.edu.pl

Omer EYERCIOGLU (ORCID: 0000-0002-9076-0972)
Faculty: Gaziantep University, Engineering Faculty, Mechanical Engineering, Gaziantep University, Sehitkamil, 27310 Gaziantep
Email:eyercioglu@gantep.edu.tr

Krzysztof Jan KURZYDLOWSKI (ORCID: 0000-0003-3875-4820)
Faculty: Bialystok University of Technology, Faculty of Mechanical Engineering, Wiejska 45C, 15-351 Bialystok, Poland
Email:k.kurzydlowski@pb.edu.pl

Abstract

The variation of the tooth in asymmetric spur gear has significant effects in terms of power transmission, noise, vibration, and it also quite affects the working life. Hot precision forging is a frequently used method in gear mass production thanks to providing high quality and high efficiency. Also, one of the main advantages is that no tooth profile limitation in the asymmetric spur gear. Namely, asymmetric gears have some advantages in one-directional motion. But, due to the profile geometry, the production with the conventional cutting method limits the design of the profile. Recent studies in this area have shown that asymmetric profiles designed independently from the cutting tool are more efficient. Therefore, in this study, a precision forging die of an asymmetric spur gear was designed and the design criteria were presented. Because the die is exposed to high loads and tensions during forging in a short period of time, a single ring shrink fit assembly was proposed. A design procedure for determination for the dimensions of the die components and the amount of interference was developed. The tooth profile deviations of the die due to shrink fit and the forging load of the die were also investigated. The software was developed to generate a corrected tooth profile due to the above-mentioned deviations. The results predicted by the software were validated by finite element analyses.

Keywords: Precision Forging, Asymmetric Spur Gear, Finite Element Analysis, Tooth variation

KUVÖZ VE RADYANT ISITICI ORTAMINDA, TOPUKTAN KAN ALMA İŞLEMİNİN YENİDOĞANLARIN FİZYOLOJİK PARAMETRELERİNE VE AĞRI VE STRES DÜZEYLERİNE ETKİSİ

S.B.Ü. Dr. Sezin GÜRSU (ORCID:0000-0001-8381-0444)
Behçet Uz Çocuk Hastalıkları ve Cerrahisi Eğitim ve Araştırma Hastanesi, Yenidoğan Yoğun Bakım Ünitesi
Email:sezingursu.com93@gmail.com

Birsen KARACA SAYDAM (ORCID:0000-0001-5601-8064)
Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ebelik Bölümü
Email:birsen.saydam@ege.edu.tr

Özet

Giriş: Bu çalışma, kuvöz ve radyant ısıtıcı ortamında topuktan kan alma işleminin yenidoğanların fizyolojik parametreleri ile ağrı ve stres düzeylerine etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Gereç yöntem: Dr. Behçet Uz Çocuk Hastanesi YYBÜ'de, Haziran 2023–Aralık 2023 tarihleri arasında yapılan analitik ve karşılaştırmalı tipte randomize kontrollü bir çalışmadır. Topuk kanı alımı işlemi süresince İHB tanılı 36 radyant ısıtıcı ortamı, 36 kuvöz ortamı olmak üzere toplam 72 yenidoğan gözlenmiştir. Veriler, Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu, Yenidoğan Tanıtıcı Bilgi Formu (Ek 1), Yenidoğan İzlem Formu (Ek 2) kullanılarak toplanmıştır. İstatistiksel analizler SPSS Version 25.0 kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Tüm analizlerde anlamlılık düzeyi 0.05 olarak belirlenmiştir.Bulgular: Kuvöz ve radyant ısıtıcı grupları arasında yenidoğanların ölçülen tüm parametreler (doğum haftası, doğum kilosu vb.) açısından iki grup arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$). Kuvözde ve radyant ısıtıcı ortamında, yenidoğanların fizyolojik parametreleri ve ağrı stres puanlarını karşılaştırıldığında, ağrı stres puanlarında, SpO_2 ve KTA düzeylerinde anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$) ancak vücut ısısında radyant ısıtıcı ortamında kuvöz ortamına göre anlamlı düzeyde bir artış ($p<0,05$) olduğu saptanmıştır. İki grupta da topuk kanı alma işlemi süresince, tüm parametrelerin ölçüm zamanları (öncesi, sırası, sonrası) arasında vücut ısısı, SpO_2, KTA, ağrı ve stres düzeylerinin değişimi açısından fark anlamlı bulunmuştur ($p<0,05$).Sonuç: Radyant ısıtıcı ortamında, kuvöz ortamına göre vücut ısısında anlamlı bir yükselme görülse de yenidoğanın fizyolojik parametrelerini etkileyecek yaşamsal bir öneme sahip olmadığı görülmektedir. İnvaziv ve travmatik bir işlem olan topuktan kan alımı sonrası yenidoğanın fizyolojik parametreleri ile ağrı ve stres düzeyinin işlem öncesi stabil durumuna dönmesi için yakın takip edilmesi ve biraz süre tanınması, araştırma sonuçlarımızın ileride yapılacak çalışmalar için temel oluşturması önerilebilir.

Anahtar Kelimeler; Kuvöz; radyant ısıtıcı; yenidoğan; ebe; ağrı ve stres

EFFECT OF HEEL BLOOD COLLECTION IN INCUBATOR AND RADIANT HEATER ENVIRONMENT ON PHYSIOLOGICAL PARAMETERS AND PAIN AND STRESS LEVELS OF NEWBORNS

Abstract

Introduction: This study was conducted to reveal the effect of heel blood collection in incubator and radiant warmer environment on physiological parameters and pain and stress levels of newborns.Materials and methods: It is an analytical and comparative type randomized controlled study conducted in Dr. Behçet Uz Children's Hospital NICU between June 2023 and December 2023. A total of 72 newborns diagnosed with IHB were observed during the heel blood collection process, 36 in radiant warmer environment and 36 in incubator environment. Data were collected using the Informed Voluntary Consent Form, Newborn Identification Form (Appendix 1), and Newborn Follow-up Form (Appendix 2). Statistical analyses were performed using SPSS Version 25.0. The significance level was determined as 0.05 in all analyses.Findings: The difference between the incubator and radiant warmer groups in terms of all measured parameters (birth week, birth weight, etc.) of the newborns was not statistically significant ($p>0.05$). When the physiological parameters and pain stress scores of the newborns were compared in the incubator and radiant warmer environment, it was determined that there was no significant difference in pain stress scores, SpO2 and KTA levels ($p>0.05$), but there was a significant increase in body temperature in the radiant warmer environment compared to the incubator environment ($p<0.05$). During the heel blood collection procedure in both groups, the difference between the measurement times (before, during, after) of all parameters was found to be significant in terms of changes in body temperature, SpO2, KTA, pain and stress levels ($p<0.05$).Conclusion: Although a significant increase in body temperature was observed in the radiant warmer environment compared to the incubator environment, it is seen that it does not have a vital importance that will affect the physiological parameters of the newborn. After the heel blood collection procedure, which is an invasive and traumatic procedure, it can be recommended that the physiological parameters of the newborn, pain and stress levels be closely monitored and some time be given to return to their pre-procedure stable state, and that our research results form the basis for future studies.

Keywords; Incubator; radiant warmer; newborn; midwife; pain and stress

THE DEVELOPMENT OF LUNG TUMORS AND OUTSIDE FACTORS.

Ikram Saliha BENYAHIA*
Laboratoire toxicologie environnement et santé. LATES, University of science and technology of Oran Mohamed Boudiaf, 31000, Oran, Algeria.
Email: ikramsaliha.benyahia@univ-usto.dz
Wefa BOUGHRARA
Laboratoire toxicologie environnement et santé. LATES, University of science and technology of Oran Mohamed Boudiaf, 31000, Oran, Algeria. Ecole supérieur des sciences biologiques d'Oran (ESSBO), BP 1042, Saim Mohamed 31003, Oran, Algeria.

Amina LAKMECHE
Laboratoire toxicologie environnement et santé. LATES, University of science and technology of Oran Mohamed Boudiaf, 31000, Oran, Algeria.

Fatma BELHOUCINE
Laboratoire toxicologie environnement et santé. LATES, University of science and technology of Oran Mohamed Boudiaf, 31000, Oran, Algeria.

Amel ALIOUA BERREBBAH
Laboratoire toxicologie environnement et santé. LATES, University of science and technology of Oran Mohamed Boudiaf, 31000, Oran, Algeria.

Abstract
Introduction One of the main causes of cancer-related deaths globally is lung cancer. Environmental variables significantly influence the development of this disease. This overview looks at the impact of exposure to harmful substances, smoking, and passive smoking on the prevalence of lung cancer. Material and method Our work is based on a retrospective epidemiological analysis that used patient data from multiple oncology facilities' cancer registries at the Oran city level. Lung cancer patients were questioned and database information on the environment was gathered. After controlling for confounding variables including age, sex, and smoking, a statistical analysis was performed to find correlations between the incidence of lung cancer and levels of exposure to various environmental factors.Results and discussion Smoking and the development of lung cancer are significantly correlated, according to an analysis of the findings of several research. Furthermore, compared to workers in industries and sectors less exposed to smoke and steam, such as welding vapors, workers in transportation, industry, and construction have a higher risk of developing lung cancer. This study demonstrates that environmental variables have a substantial role in lung cancer incidence in addition to smoking. Significant and controllable dangers include exposure to hazardous chemicals at work and air pollution. The findings highlight the significance of public health regulations in lowering air pollution and shielding employees from chemicals that cause cancer.Conclusion One of the main contributing elements to the genesis of lung cancer is the environment. The total burden of lung cancer can be decreased by implementing strict rules and preventative actions to avoid exposure to these hazards, as this study makes clear.

Keyswords: lung cancer, environmental factors.

SYNTHESIS, CHARACTERIZATION, AND TOXICOLOGICAL EVALUATION OF CARBON, GOLD AND SILVER NANOPARTICLES ON EARTHWORM DNA DAMAGE USING ENZYME AND COMET ASSAYS

Shazia PERVEEN
Department of Zoology, The Women University Multan.Mattital Campus
Email: Drshazia.zool@wum.edu.pk

Sumaira KANWAL
Department of Biosciences, COMSATS university Islamabad, sahiwal campus

Abstract

This study investigates the environmental behavior and toxic effects of synthesized carbon, silver, and gold nanoparticles on soil-dwelling organisms like earthworms (Eisenia fetida). Earthworms are crucial for soil health and ecosystem functioning, and understanding their impact is essential. This study aimed to determine the antioxidant effect through enzymatic assay and assess the toxic effects of different concentrations of carbon, silver, and gold nanoparticles in earthworms, focusing on DNA damage via comet assay. The nanoparticles were synthesized and characterized using advanced techniques like Fourier transform infrared spectroscopy, scanning electron microscopy, and energy dispersive X-ray spectroscopy, providing valuable insights into their properties and structure. Bioaccumulation was measured using filter paper contact and artificial soil methods to assess how nanoparticles are taken up and accumulate in earthworm tissues. The toxicity tests, including the measurement of reactive oxygen species (ROS) and DNA damage using the comet assay, revealed the toxic effects of these nanoparticles on earthworms. The study found that green tea waste nanoparticles exhibited the highest toxicity,followed by silver nanoparticles, gold nanoparticles, carbon charcoal nanoparticles, and brick kiln carbon nanoparticles. The control group showed minimal toxicity compared to the nanoparticle-exposed groups. Understanding the toxic effects of nanoparticles on earthworms is crucial for assessing their impact on soil ecosystems. This research contributes to the growing body of knowledge on nanoparticle toxicity and highlights the need for further studies to mitigate potential environmental risks associated with nanoparticle exposure.

Keywords: Nanoparticle toxicity, DNA damage, Bioaccumulation, Reactive oxygen species, Comet assay

NEW BINDING MECHANISM SCIENCE DRIVING THERAPEUTIC INSIGHT IN IMMUNE-MEDIATED DISEASES

R. VIDHYALAKSHMI
Bharath Institute Of Higher Education And Research,Selaiyur,Chennai 600073,Tamil Nadu,Chennai.
Email:vkrajaganapathy@gmail.com

K. RAJAGANAPATHY
Department Of Pharmacology,
Faculty Of Pharmacy, Bharath Institude Of Higher Education And Research,
Selaiyur, Chennai-600073
Email: Rajaganapathy.pharmacy@bharathuniv.ac.in

Abstract

Recent advancements in immunology have unveiled novel insights into the pathogenesis of immune-mediated diseases, propelled by cutting-edge binding mechanism science. This burgeoning field elucidates the intricate interactions between immune receptors and their ligands, paving the way for innovative therapeutic strategies. By deciphering the molecular basis of these interactions, researchers can identify potential targets for therapeutic intervention, thereby revolutionizing treatment approaches for diseases such as rheumatoid arthritis, multiple sclerosis, and inflammatory bowel disease. The ability to modulate immune responses through precise targeting of binding mechanisms offers promising avenues for developing more effective and personalized therapies. This abstract highlights the transformative impact of binding mechanism science on understanding immune-mediated diseases and underscores its role in shaping future therapeutic advancements.

Keywords: binding mechanisms, immunology, immune receptors, therapeutic targets, immune-mediated diseases, molecular interactions

ATTITUDE OF THE SOCIETY TOWARDS HIV/AIDS PATIENTS IN KONTAGORA, NIGER STATE, NIGERIA

Jatau T, K.
School of Sciences Department of Biology Education/ Integrated Science, Federal College of Education, Kontagora Niger State

Sani H
School of Sciences Department of Biology Education/ Integrated Science, Federal College of Education, Kontagora Niger State

Abstract

The research was conducted on the attitude of the Society Towards HIV/AIDS Patients in Kontagora, Niger state, Nigeria. Fifty (50) questionnaires were distributed randomly and fifteen (15) respondents were interviewed. Five (5) areas were sampled; General Hospital, Federal Low-cost Kontagora, Sabon-Gari, Tudun Wada and Dadin-Kowa Kontagora. Ten (10) questionnaires were distributed to each sampled area. The methods used in analyzing the data collected from these area are Simple Percentage (%) and Chi-square ($\times^2$) test. From the results, 4 (82%) of the respondents are HIV/AIDS negative and 9 (18%) are HIV/AIDS positive. 50 (100%) of the respondent disagree with the discrimination as the best way of caring for HIV/AIDS victims, while 1 (2%) agreed. It also showed that 49(98%) agreed that HIV/AIDS victims should be treated equally in the society and 1 (2%) of the respondent disagree. From the Chi-square ($\times^2$) test analysis, the $\times^2$ - cal = 169.9 and the $\times^2$ – tab = 221.7, also $\times^2$ =23.59 at probability level of 0.5 and degree of freedom (df) of 9. Since $\times^2$ – cal > $\times^2$ – tab, then there is significant difference in the attitude of the society towards HIV/AIDS patients. The study then recommends that; doctors should be educated on the interactions between social lives and health care as it would level out bias attitude towards HIV/AIDS patients. Hospitals should provide free access for counselling and test for HIV/AIDS among others.

Keywords: HIV, AIDS, Immune, Patient, Symptom, Treatment.

SYNTHESIS OF PIPERAZINE DERIVATIVES AND THEIR MEDICAL IMPORTANCE

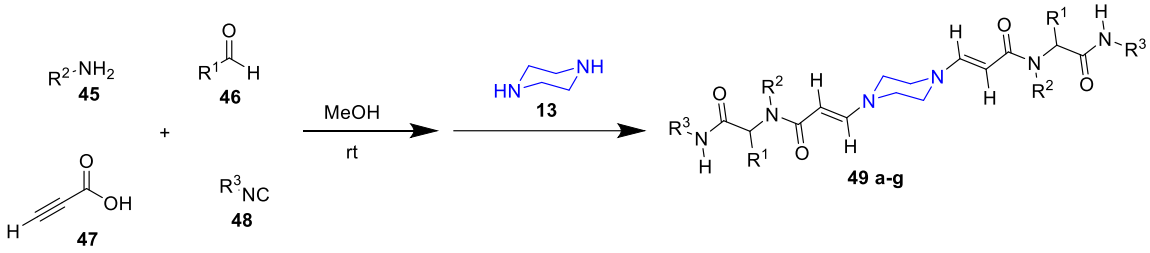
Muhammad RIZWAN*
Department of Chemistry, Government College, University Faisalabad, 38000, Pakistan
Email:muhammadrizwan0543@gmail.com

Hafiza Zara SAEED
Department of Applied Chemistry, Government College, University Faisalabad, 38000, Pakistan
Email:zarasaeed343@gmail.com

Musrat SHAHEEN
Department of Chemistry, Government College, University Faisalabad, 38000, Pakistan
Email:musarat7734@gmail.com

Abstract

Piperazine is a two nitrogen containing heterocyclic compound. The fundamental activity of the piperazine is due to the 1,4-position of nitrogen atoms and their substitutions. The SN_1 reaction is followed by the others alkylation and substitution reactions. Substituted piperazine derivatives hold an important position for the development of biological active drugs. They exhibit a broad spectrum of biological activities e.g. antitubercular, antibacterial, anti-inflammatory, anticancer, antiviral, antidiabetic and antimalarial. Immense numbers of biological activities displayed by disubstituted piperazine derivatives are due to the presence of two nitrogen atoms in the ring. Keeping in mind their biological activity profile, a series of novel 1,4-substituted piperazine synthesized derivatives were collected. All the prepared derivatives are expected to show different biological activities particularly enzyme inhibition activities against α-Amylase.

49a: R^1= Ph , R^2= Ph , R^3=Cyclohexyl
49b: R^1= Ph , R^2= 4-BrC_6H_4 , R^3= *t*-Bu
49c: R^1= 4-BrC_6H_4 , R^2=Allyl, R^3= *t*-Bu
49d: R^1= 4-BrC_6H_4 , R^2= Ph , R^3= *t*-Bu
49e: R^1= 4-BrC_6H_4 , R^2= 4-BrC_6H_4 , R^3= *t*-Bu
49f: R^1= 4-ClC_6H_4 , R^2= 4-BrC_6H_4 , R^3= *t*-Bu
49g: R^1= 2-Thienyl , R^2= Ph , R^3=Cyclohexyl

Keywords: Piperazine derivatives, acetamides, chloroacetyl chloride, carbon disulphide, α-Amylase

MOLECULAR IDENTIFICATION OF CULEX MOSQUITOES IN ILORIN, KWARA STATE, NIGERIA.

Ibrahim Zulu OLALEKAN*
University of Ilorin, Life sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek110@students.unilorin.edu.ng

Dr Iyiola O.A
University of Ilorin, Life sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email: Iyiola.oa@unilorin.edu.ng

Onovo Daniel OKWUCHUKWU
University of Ilorin, Life sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek179@students.unilorin.edu.ng

Ikani Hannah HARRIS
University of Ilorin, Life sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek112@students.unilorin.edu.ng

Osayi Priscillia IMUETIYAN
University of Ilorin, Life sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:18-55ek194@students.unilorin.edu.ng

Amlemi ADEREWA .O
University of Ilorin, Life sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek060@students.unilorin.edu.ng

Olusegun Tawa OMOLADE
University of Ilorin, Life sciences, Zoology, Ilorin, Nigeria
Email:17-55ek173@students.unilorin.edu.ng

Abstract

The *Culex* mosquito genus is well-known for being the vector of various deadly illnesses, such as West Nile fever, Japanese encephalitis, Rift Valley fever, and lymphatic filariasis. These mosquitoes have major medical and public health implications, but little is known about their numbers, species distribution, and molecular diversity, especially in North-central and South-western Nigeria. By examining the species distribution and molecular diversity of *Culex* mosquitoes in various areas, our study aims to close this gap. To guarantee precise species identification, a multimodal strategy integrating genetic and morphological identification methods was used.In order to maximise the diversity of captured specimens, the mosquitoes were collected using CDC tiny light traps that were baited with CO_2 and put strategically in different sites within the study areas. A total of 2,295 mosquito specimens were gathered, and morphological features were used to initially classify them into the *Anopheles, Aedes, and Culex* genera. Of these, *Culex* mosquitoes were separated from the pool in order to use multiplex PCR analysis and other molecular techniques to identify the species at a higher level.According to our investigation, the mosquitoes that were gathered were dispersed as follows: *Anopheles*

accounted for 1,454 (63.4%) of the total, *Culex* for 585 (25.5%), and *Aedes* for 256 (11.1%). Moreover, molecular research revealed that every *Culex* specimen showed the typical genetic bands connected to *Culex quinquefasciatus*, indicating that this species is the most common in the areas that were collected.These results highlight the dominance of *Culex quinquefasciatus* in North-Central and South-Western Nigeria among *Culex* species. In view of this mosquito species' involvement in the spread of numerous infections, our research emphasises the critical need for enhanced public health protocols and focused vector control tactics. These steps are essential to stopping the spread of pathogens that pose a serious threat to public health and preventing the spread of diseases carried by mosquitoes to both humans and animals.

Keywords: Culex quinquefasciatus, Mosquitoes, Kwara, Nigeria

CORROSION INHIBITION OF PIPELINE CARBON STEEL (N80) IN ACIDIC MEDIUM USING MODIFIED CLAYS

Souheyla BOUDJEMA
Laboratoire de Catalyse et Synthèse en Chimie Organique, Faculté des Sciences, Université de Tlemcen, Algeria.
Email:boudjemaa.souhila@gmail.com

Faycel LOURI
Laboratoire De Valorisation et Promotion des Ressources Sahariennes, Université Kasdi Merbah,
Ouargla- 30000, Algeria. Département de forage et mécanique des chantiers pétroliers, Faculté des hydrocarbures, des énergies renouvelables, des sciences de la terre et de l'univers, Université Kasdi Merbah-Ouargla

Fatiha CHELGHAM
Laboratoire De Valorisation et Promotion des Ressources Sahariennes, Université Kasdi Merbah,
Ouargla- 30000, Algeria.

Zenkheri LOUIZA
Laboratoire De Valorisation et Promotion des Ressources Sahariennes, Université Kasdi Merbah,
Ouargla- 30000, Algeria.

Abderrahim CHOUKCHOU-BRAHAM
Laboratoire de Catalyse et Synthèse en Chimie Organique, Faculté des Sciences, Université de Tlemcen, Algeria.

Abstract

The use of corrosion inhibitors in the oil industry has currently become a very interesting alternative to other protection methods. This research was devot to the study and evaluation of corrosion inhibitors based clays modified by polyoxometalates in acidic medium. For that, we divided our work in several stages. Firstly preparation of polyoxometalates type keggin based vanadium. Then the characterization by the methods of analysis "DRX, FTIR", and finally the evaluation by carrying out "the gravimetric method" as well as "the electrochemical method" in various conditions and to reinforce our results we carried out "a plan of experiment". The results of the characterizations confirmed the structure of the POMs, the two methods carried out allowed us to realize. The POM intercaled in clays inhibitor gave the best efficiency which reached 90% with the steel type API 5 L Grade B and in acid medium.

Keywords: Corrosion inhibitor, Polyoxometalates, Clays, Carbon steel, Design of the experiment

PRESEPTAL CELLULITIS: EPIDEMIOLOGICAL DATA, ETIOLOGY, AND CLINICAL COURSE IN PEDIATRIC AGES

Nensi XHAXHO
Medical University of Tirana

Abstract

The trend of occurrence will be analyzed based on patient gender, the most affected age groups, seasonal infection patterns, regions with the highest case numbers, length of hospital stays, presenting symptoms and signs, presence of comorbidities, and underlying etiological factors. The aim of this study is to identify and analyze the demographic and clinical characteristics, etiology, and predisposing factors, as well as their impact on the occurrence of this infection in children hospitalized in the Infectious Pediatrics Department during the period from January 1, 2019, to December 31, 2021. A retrospective study was conducted, examining patients' medical data. A retrospective study looks back at past cases and examines exposures to suspected risk or protective factors to support a conclusion that is determined at the beginning of the study. Information gathered from the records of the Infectious Pediatrics Department was analyzed using statistical methods. The subject of this study includes 47 pediatric cases, aged 0 to 14 years, with perceptual cellulitis, diagnosed and treated in the Infectious Pediatrics Department at the Pediatric Hospital, University Hospital Center "Mother Teresa" (QSUT). Of the collected data, 23 females and 24 males were hospitalized. The most affected age group was 2-5 years, representing 74.4% of the cases. The majority of hospital admissions were from the Tirana region. The average hospital stay was 7.04 days. Accompanying diseases were noted in only 15 children. The most common cause in cases where it could be identified was sinusitis. Presettal cellulitis predominantly affects children. Early and accurate treatment of infections that serve as primary sources can prevent perceptual cellulitis, most importantly sinusitis, a common predisposing factor for this infection. In the reviewed cases, the treatment was appropriate, and no complications were observed. In addition, timely diagnosis and intervention were crucial in preventing further progression of the infection. The majority of children responded well to antibiotic therapy, which was the primary mode of treatment. Moreover, close monitoring of vital signs and regular clinical assessments during hospitalization played a significant role in ensuring favorable outcomes. Follow-up care post-discharge was recommended for some patients, especially those with underlying conditions or recurrent infections, to prevent recurrence. This study underscores the importance of early recognition and management of predisposing factors, such as sinusitis, and highlights the necessity of prompt medical attention in pediatric patients to minimize hospital stay, reduce complications, and improve overall prognosis. Further research may be needed to explore long-term outcomes and potential preventive measures to decrease the incidence of perceptual cellulitis in pediatric populations.

Keywords: pediatric infections, perceptual cellulitis, sinusitis, clinical characteristics, hospitalization trends

TAM ADIM GERİLİM MODU TAM DALGA DOĞRULTUCUSU DTMOS İLE DVCC TABANLI

Merve ÖZCAN KORUM (ORCID:0009-0009-6651-5262)
Istanbul University-Cerrahpaşa, Faculty of Engineering, Department of Electrical and Electronics Engineering, Faculty of Engineering, Istanbul, Turkey.
Electrical-Electronics Engineering, Electronics.
Email: merve.ozcan@ogr.iuc.edu.tr

Prof. Dr. Fırat KAÇAR (ORCID:0000-0002-0967-914X)
Istanbul University-Cerrahpaşa, Faculty of Engineering, Department of Electrical and Electronics Engineering, Faculty of Engineering, Istanbul, Turkey.
Electrical-Electronics Engineering, Electronics, Circuit Theory, Electronic Circuits, Microwave Circuits, MEMS, Semiconductor Materials and Devices, Engineering and Technology
Email:fkacar@iuc.edu.tr

Lecturer, Simge Nur ASLAN KÖSE (ORCID:0000-0002-2738-7722)
Istanbul Arel University, Vocational School, Department of Electronics and Automation, Istanbul, Turkey.
Electrical-Electronics Engineering, Electronics.
Email:simgenuraslan@arel.edu.tr

Özet

Bu çalışma, dinamik eşik voltajlı MOS transistörlere (DTMOS) dayalı, iki artı tip differansiye akım taşıyıcı, iki topraklı direnç ve iki diyot ile bir gerilim modlu (VM) tam dalga doğrultucu devresi geliştirmek amaçlanmıştır. Doğrultucular, wattmetreler, AC voltmetreler ve ampermetreler, RF demodülatörler, sinyal polaritesi dedektörleri, ortalama alma devreleri, tepe değeri dedektörleri, parça parça doğrusal fonksiyon üreteçleri ve çeşitli doğrusal olmayan analog sinyal işleme devreleri gibi birçok alanda yaygın olarak kullanılmaktadır. Önerilen devre 0.7V gibi düşük bir değer ile çalışabilmektedir. DTMOS Transistörlerin PMOS transistörler yerine kullanılmasıyla, güç tüketimi (3.2mW) ve doğrultucu devrenin besleme voltajları (V_DD = - V_SS = -0.75V), geleneksel devreye kıyasla önemli ölçüde azaltılmıştır. Önerilen aktif cihazın ve filtre uygulamalarının performansını göstermek amacıyla, 0.25 µm TSMC CMOS teknoloji model parametreleri ile LTSpice Programı kullanılarak simülasyon sonuçları gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: DVCC, DTMOS, Düşük Gerilim, Düşük Güç Tüketimi.

FULL-STEP VOLTAGE MODE FULL-WAVE RECTIFIER DVCC BASED WITH DTMOS

Abstract

This study aims to develop a voltage-mode (VM) full-wave rectifier circuit based on dynamic threshold voltage MOS transistors (DTMOS) using two plus-type differential current conveyors, two grounded resistors, and two diodes. Rectifiers are widely used in various applications such as wattmeters, AC voltmeters and ammeters, RF demodulators, signal polarity detectors, averaging circuits, peak detectors, piecewise linear function generators, and various nonlinear analog signal processing circuits. The proposed circuit can operate at a low value of 0.7V. By using DTMOS transistors instead of PMOS transistors, the power consumption (3.2mW) and the supply voltages of the rectifier circuit (V_DD = - V_SS = - 0.75V) are significantly reduced compared to conventional circuits. To demonstrate the performance of the proposed active device and its filter applications, simulation results were carried out using LTSpice Program with 0.25 μm TSMC CMOS technology model parameters.

Keywords: DVCC, DTMOS, Low Voltage, Low Power Consumption.

DTMOS KULLANILARAK İKİNCİ NESİL GERİLİM TAŞIYICI (vcii) YAPISINA SAHİP SIMÜLE EDİLMİŞ TOPRAKLANMIŞ ENDÜKTÖR

Merve ÖZCAN KORUM (ORCID:0009-0009-6651-5262)
Istanbul University-Cerrahpaşa, Faculty of Engineering, Department of Electrical and Electronics Engineering, Faculty of Engineering, Istanbul, Turkey.
Electrical-Electronics Engineering, Electronics.
Email: merve.ozcan@ogr.iuc.edu.tr

Prof. Dr. Fırat KAÇAR (ORCID:0000-0002-0967-914X)
Istanbul University-Cerrahpaşa, Faculty of Engineering, Department of Electrical and Electronics Engineering, Faculty of Engineering, Istanbul, Turkey.
Electrical-Electronics Engineering, Electronics, Circuit Theory, Electronic Circuits, Microwave Circuits, MEMS, Semiconductor Materials and Devices, Engineering and Technology
Email:fkacar@iuc.edu.tr

Lecturer, Simge Nur ASLAN KÖSE (ORCID:0000-0002-2738-7722)
Istanbul Arel University, Vocational School, Department of Electronics and Automation, Istanbul, Turkey.
Electrical-Electronics Engineering, Electronics.
Email:simgenuraslan@arel.edu.tr

Özet

Bu makalede, Dinamik eşik voltajlı MOSFET (DTMOS) transistörler kullanılarak ikinci nesil voltaj konveyörü (VCII) yapısını kullanarak topraklanmış bir indüktans (SGI) uygulamasının gerçeklemesini sunmaktadır. VCII yapısında yer alan NMOS ve PMOS yapıları DTMOS transistörü ile değiştirilerek uygun boyutlandırma yapılmıştır. DTMOS yapısı ile topraklanmış bir indüktörün (SGI) uygulanması önerilmiştir. Önerilen SGI'nin uygulanmasında kullanılmak üzere basit bir VCII devresi DTMOS Transöstlere dönüştürülerek tasarlanmıştır. DTMOS transistörleri kullanılarak, devrenin güç tüketimi (16,5 µW) ve besleme voltajları (V_DD=-V_SS=0,5 V) geleneksel devreye kıyasla önemli ölçüde azaltılmıştır. SGI'nin uygulanabilirliği, standart ikinci dereceden yüksek geçişli bir RLC filtresinde kullanılarak test edilmiştir. SGI ideal bir endüktörle iyi bir uyum içinde çalıştığı görülmüştür. Önerilen DTMOS tabanlı devrenin simülasyon sonuçları, TSMC 0,18 µm CMOS işlem parametrelerini kullanan LTSPICE programı ile gerçekleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: VCII, DTMOS, Düşük Gerilim, Düşük Güç Tüketimi.

SIMULATED GROUNDED INDUCTOR WITH SECOND GENERATION VOLTAGE CARRIER (vcii) STRUCTURE USING DTMOS

Abstract

This paper presents the implementation of a grounded inductor (SGI) using a second generation voltage converter (VCII) structure using Dynamic Threshold Voltage MOSFET (DTMOS) transistors. The NMOS and PMOS structures in the VCII structure are replaced with DTMOS transistors and appropriate sizing is done. The implementation of a grounded inductor (SGI) with a DTMOS structure is proposed. A simple VCII circuit is designed by converting it to DTMOS transistors to be used in the implementation of the proposed SGI. By using DTMOS transistors, the power consumption (16.5 μW) and supply voltages (V_DD=-V_SS=0.5 V) of the circuit are significantly reduced compared to the conventional circuit. The applicability of the SGI is tested by using it in a standard second-order high-pass RLC filter. It is observed that the SGI works in good agreement with an ideal inductor. The simulation results of the proposed DTMOS based circuit were performed with the LTSPICE program using TSMC 0.18 μm CMOS process parameters.

Keywords: VCII, DTMOS, Low Voltage, Low Power Consumption.

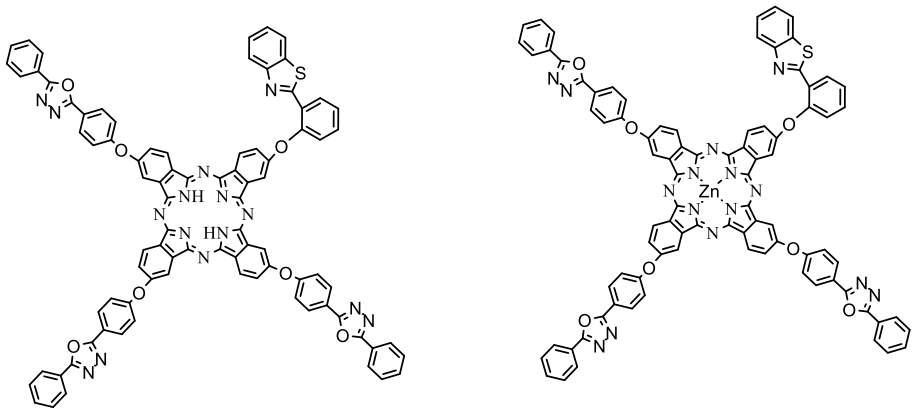
İSTATİKSEL KONDENZASYON YÖNTEMİ KULLANILARAK TETRA SÜBSTİTÜE ASİMETRİK FTALOSİYANİNLERİN SENTEZİ VE KARAKTERİZASYONU

Asiye NAS (ORCID: 0000-0003-0627-0645)
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Maçka Meslek Yüksekokulu, 61050, Maçka, Trabzon

Gülsev DİLBER (ORCID: 0000-0001-7114-4421)
Karadeniz Teknik Üniversitesi, Maçka Meslek Yüksekokulu, 61050, Maçka, Trabzon

Özet

Ftalosiyaninler (Pc) sentetik bir tetrapirol türevi olup, yaygın bir şekilde yeşil ve maviboyar madde olarak kullanılmalarının dışında teknolojide oldukça fazla kullanım alanı mevcuttur. Ftalosiyanin bileşiklerinin zengin koordinasyon kimyası nedeniyle, son yıllarda elektriksel iletkenlik, katalitik aktivite, elektrokromik özellik gibi değişik özellikleri tespit edilmiş ve bu özellikleri sayesinde ftalosiyaninlere birçok uygulama alanı açılmıştır.

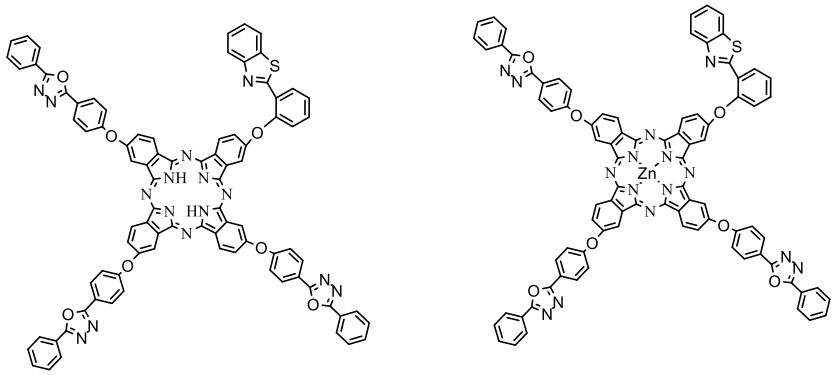
Bu çalışmada üç adet 4-(4-(5-fenil-1,3,4-oksadiazol-2-il)fenoksi) ve bir adet 4-(2-(benzo[d]tiyazol-2-il)fenoksi) grubu içeren asimetrik metalsiz ve çinko ftalosiyanin türevlerinin (A3B) sentezi ile bir 4-(4-(5-fenil-1,3,4-oksadiazol-2-il) ve üç adet 4-(2-(benzo[d]tiyazol-2-il)fenoksi) grubu içeren asimetrik metalsiz ve çinko ftalosiyanin türevlerinin (AB3) sentezi rapor edilmiştir. Ftalosiyaninlerin başarılı sentezi, iki farklı ftalonitrilin kullanıldığı istatistiksel kondenzasyon yöntemiyle sağlanmıştır. Asimetrik ftalosiyaninler elementel analiz, MALDI-TOF kütle spektrometresi, FT-IR, ^{1}H NMR ve UV-vis gibi farklı spektroskopik yöntemlerle karakterize edilmiştir.

Bu çalışma KTÜ Araştırma Fonu Proje No: FBA-2019-7741 projesi tarafından desteklenmiştir.

SYNTHESIS AND CHARACTERIZATION OF TETRA SUBSTITUTED ASYMMETRIC PHTHALOCYANINES USING STATISTICAL CONDENSATION METHOD

Abstract

Phthalocyanines (Pc) are a synthetic type of tetrapyrrole, and apart from their widespread use as green and blue dyes, they have many uses in technology. Due to the rich coordinated chemistry of phthalocyanine structures, different properties such as extreme electrical conductivity, catalytic activity, and electrochromic properties have been identified, and thanks to these properties, many application areas have been opened for phthalocyanines

The syntheses of asymmetrically substituted metal free and zinc phthalocyanine derivatives bearing three 4-(4-(5-phenyl-1,3,4-oxadiazol-2-yl)phenoxy) and one 4-(2-(benzo[d]thiazol-2-yl)phenoxy) groups or bearing one 4-(4-(5-phenyl-1,3,4-oxadiazol-2-yl)phenoxy) and three 4-(2-(benzo[d]thiazol-2-yl)phenoxy) groups were reported in this study. The successful synthesis of phthalocyanines was achieved through the common statistical condensation method utilizing two diferent phthalonitriles. The asymmetrical phthalocyanines were characterized by spectroscopic methods (such as elemental analysis, MALDI-TOF mass spectrometry, FT-IR, ^{1}H NMR ve UV-vis).
This study was supported by the KTU Research Fund Project No: FBA-2019-7741.

EVALUATING DIFFERENT MODELS OF CLOUD COMPUTING USING THE FUZZY SAW-ARAS APPROACH

Merve Güler (ORCID:0000-0003-1664-1139)
Galatasaray University, Industrial Engineering Department, 34349, Ortaköy-Istanbul, Turkey
Email:mguler@gsu.edu.tr

Abstract

Following the coronavirus epidemic, cloud computing technologies have taken prodigious growth. Millions of consumers around the globe began using cloud-based platforms for online shopping, entertainment, and collaboration. Cloud computing provides the platforms and infrastructure required to store, handle, and evaluate the enormous amounts of data generated by Internet of Things (IoT) devices and other sensors in the industrial domain. Such data is essential for optimizing every device's performance and increasing the production process's efficacy and efficiency. Additionally, cloud computing supplies the needed computational capability to perform Artificial Intelligence (AI) and machine learning algorithms, essential in evaluating and making sense of the data from IoT devices and sensors. In this context, cloud computing is a critical component for many industries. Thus, businesses may fully utilize its potential by concentrating on cost-effective cloud computing. However, it poses a significant challenge: ''How to evaluate different models of cloud computing?'' This paper presents a fuzzy Multi-Criteria Decision-Making (MCDM) approach for evaluating different cloud computing models to address this challenge. The fuzzy MCDM approach is applied since it enhances decision-making by allowing for handling imprecise information, reflecting subjective human judgment, and providing more flexible, realistic, and informed decision support in complex environments. The fuzzy Simple Additive Weighting (SAW) method is used to prioritize the evaluation criteria. The fuzzy Additive Ratio ASsessment (ARAS) method is used to rank different models of cloud computing alternatives. The evaluation criteria and alternatives are determined based on academic research, industry papers, and advice from the decision-makers. At the end of the study, an application of the proposed approach and the results of this application are provided.

Keywords: ARAS, Cloud computing, fuzzy sets, MCDM, SAW.

ANALYZING SUPER APPLICATIONS THROUGH THE FUZZY AHP-IMPACT MATRIX METHOD

Merve Güler (ORCID:0000-0003-1664-1139)
Galatasaray University, Industrial Engineering Department, 34349, Ortaköy-Istanbul, Turkey
Email:mguler@gsu.edu.tr

Abstract

Financial services, retail, logistics, and other industries have seen tremendous upheaval, change, and advancement in the past five years. In various areas, new players and business models have evolved within the context of this transition, on which the pandemic has had a significant impact. Türkiye has likewise seen this global shift in recent times. Major Turkish businesses across several industries have been integrating various functionalities and other industry integrations into their apps and are recently moving toward the super application path. Super applications, also known as super apps, combine many features so users can access multiple services within a single program. Therefore, it is essential to analyze the features of super applications. This study aims to propose an evaluation framework for analyzing the criteria affecting the adoption of super applications and ranking existing alternatives in Türkiye. Based on a group decision-making approach, an integrated fuzzy Multi-Criteria Decision-Making (MCDM) methodology is used. However, real-world decision-making problems frequently involve several criteria with complex relations, and the assessment criteria are not fully measurable and precise. Thus, the fuzzy MCDM method offers a framework for handling imprecise information, reflecting subjective human judgment, and providing more flexible, realistic results. The assessment criteria are weighted using the fuzzy Analytic Hierarchy Process (AHP) method. The alternatives are ranked using the fuzzy impact matrix approach. Lastly, a case study is provided to confirm the methodology's applicability.

Keywords: AHP, fuzzy sets, impact matrix, MCDM, super applications.

HEALTH BEHAVIORS, RESILIENCE, AND QUALITY OF LIFE; MODERATING ROLE OF RELIGIOSITY AMONG BREAST CANCER SURVIVORS AND PATIENTS

Wajeeha JAHANGIR
Rawalpindi Women University, Rawalpindi, Pakistan
Email:wajeehajhangir11@gmail.com

Umm Eman SYED
Rawalpindi Women University, Rawalpindi, Pakistan
Email:umm.syed@f.rwu,edu,pk

Neelam BIBI
Rawalpindi Women University, Rawalpindi, Pakistan
Email:anam.khan@f.rwu.edu.pk

Dr. Anam KHAN
Rawalpindi Institute of Cardiology, Rawalpindi, Pakistan
Email:neelam.yaseen@ymail.com

Abstract

The present study investigated the relationship between health behaviors, resilience, and quality of life; and to explore the moderating role of religiosity among breast cancer survivors and patients. The study was quantitative correlational research comprised of breast cancer survivors and patients *(N = 150)* from Rawalpindi, Islamabad, and Khyber Pakhtunkhwa. The measures used in investigating the relationship between health behavior, resilience, religiosity and quality of life was Health Behavior (HBS-16) scale, Brief Resilience (BRS-6) scale, System of Belief Inventory (SBI-10R) scale, WHOQOL-BRIEF scale). Following analysis such as correlation, T-test, ANOVA, Regression, and moderation was run through using Hayes Process Macro. The findings revealed that, health behavior, Resilience, and Religiosity was positively related to quality of life. The study indicates that promoting healthy behaviors (i.e., healthy eating habits, positive mental attitude, preventive behavior, healthy activities) can enhance the quality of life for breast cancer survivors and patients, emphasizing the significance of fostering resilience as a means to improve the overall quality of life for those battling the disease. Further findings indicated that, Health behavior, resilience, and religiosity positively predicts quality of life among breast cancer survivors and patients, which provide important insight to understand the connection. Religiosity does not moderate the relationship between health behavior, resilience, and quality of life among breast cancer survivors and patients. For a variety of reasons, In Pakistan faces various socio-economic and political challenges that may have a more direct impact on health behaviors, resilience, and subjective well-being than religious beliefs. Islamic beliefs and practices may be so normative in the social context of Pakistan that they are considered inherent and pervasive rather than acting as distinct moderators. These other elements could potentially mask or override any moderating effects of religious practices. Future research can evaluate the effectiveness of specific interventions, such as resilience training programs, spiritual counseling, and lifestyle modification programs, in intensify the quality of life among breast cancer patients and survivors.

SURFACE-ENHANCED RAMAN SPECTROSCOPY (SERS) FOR THE DIAGNOSIS IS OF ACUTE MYOCARDIAL INFARCTION (ami) USING BLOOD SERUM SAMPLES

Muhammad ALI*
Department of chemistry, University of Agriculture Faisalabad, Faisalabad (38000), Pakistan
Email: alimujeeb805@gmail.com

Muhammad Zeshan KHALIL
Department of chemistry, University of Agriculture Faisalabad, Faisalabad (38000), Pakistan.
Email: zeshankhalil74@gmail.com

Abstract

Acute myocardial infarction (AMI) is a serious medical condition generally known as heart attack, which is caused by the decreased or completely blocked blood flow to a part of the heart muscle. It is a significant cause of both mortality and morbidity throughout the world. Cardiac troponin-I (cTnI) is an important biomarker at different stages of AMI and is one of the most specific and widely used cardiac skeletal muscle proteins. Delays in medical treatment and inaccurate diagnosis might be the main cause of death of AMI patients. To overcome the death rate of AMI patients, early diagnosis of this disease is crucial. In the current study, surface-enhanced Raman spectroscopy (SERS) is employed for the characterization and diagnosis of this disease using blood serum samples from 49 clinically confirmed acute myocardial infarction (AMI) patients and 17 healthy persons. Silver nanoparticles (AgNPs) are used as the SERS substrate for the recognition of characteristic SERS spectral features, differentiating between healthy and AMI-positive samples. The acute myocardial infarction-positive blood serum samples reveal remarkable differences in spectral intensities at 534, 697, 744, 835, 927, 941, 988, 1221, 1303, 1403, 1481, 1541, 1588 and 1694 cm^{-1}. For the differentiation and quantitative analysis of the SERS spectra, multivariate chemometric tools (including principal component analysis (PCA) and partial least squares regression (PLSR)) are employed. A PLSR model established on the basis of differentiating the SERS spectral features is found to be helpful in the prediction of the levels of cardiac troponin-I (cTnI) in the blood serum samples with the root mean square error of calibration (RMSEC) value of 2.98 ng mL^{-1} and root mean square errors of prediction (RMSEP) value of 3.98 ng mL^{-1} for S7.

AMONG NURSING STAFF IN PAKISTAN: COPING STRATEGIES AS A FACILITATOR

Eman ATIQ
Rawalpindi Women University, Rawalpindi
Email: emanatiq414@gmail.com

Neelam BIBI
Rawalpindi Institute of Cardiology

Umm Eman SYED
Rawalpindi Women University, Rawalpindi

Dr Anam KHAN
Rawalpindi Women University, Rawalpindi

Abstract

The present study investigated for moderating role of Coping Strategies in relationship between Self Efficacy and Occupational Burnout among Nursing Staff. For this purpose General Self Efficacy was used to assess the Self Efficacy. Brief - Coping Orientation to Problems Experienced Inventory was used to assess the Coping Strategies. Burnout Assessment tool was used to assess Occupational Burnout. Data was collected from different government and private hospital of Rawapindi and Islamabad. Sample comprised of Male nurses (n=30) and female nurses (n=270). Psychometric properties of scale indicated moderate to good reliability for the study sample. Results indicated that significant mean difference across family system, marital status, gender, monthly income, working shifts, institutions and employment status. Result showed significant negative correlation between self efficacy and occupational burnout ($r=-.49$, $p< .01$). Result also showed that significant positive correlation between self efficacy and coping strategies ($r=.51$, $p< .01$). In the present study there is no moderation occur between self efficacy and occupational burnout.The result of linear regression analysis showed that self efficacy ($R^2 = .24$***), coping strategies ($R^2= .13$*) and problem focused coping ($R^2= .07$***) significantly predict the occupational burnout. Implementation of stress management program and develop effective coping can help to reduce stress and burnout.

Keywords*:* Self Efficacy, Coping Strategies, Occupational Burnout, Problem Focused Coping, Regression, Nursing Staff.

PHENOTYPIC AND MOLECULAR APPROACHES TO DETECTING BETA-LACTSMASE PRODUCTION IN BACTERIA

Majekodunmi Racheal ADEDAYO
Department Of Microbiology, Faculty Of Pure And Applied Sciences, Kwara State University, Malete, Nigeria

Fatima Mojisola AKANBI*
Department Of Microbiology, Faculty Of Pure And Applied Sciences, Kwara State University, Malete, Nigeria
Email: fatimazaks2007@gmail.com

Abstract

Antibiotic resistance is a major public health concern, particularly due to the production of beta-lactamases. The hydrolysis of the beta-lactam ring in antibiotics by bacterial enzymes called beta lactamases renders them ineffective. There are four groups of these enzymes that differ by their chemical structure and substrate specificity. Detection of bacteria synthesizing beta lactamase supports effective antibiotic stewardship, infection control, and epidemiological surveillance. Its popularity stems from the fact that it is affordable and user-friendly which makes phenotypic detection techniques such as disk diffusion or combination disk test easy to use. However, they may be less sensitive and specific especially when distinguishing between low-level resistance or different beta lactamase types. Molecular techniques like DNA sequencing or PCR have great sensitivity and specificity for identification of resistance genes. Combining phenotypic and molecular methods can lead to better comprehension about more mechanisms of resistance hence enhanced clinical decision-making process and formulation of public health programs (policies). Understanding mechanisms behind antibiotic resistance; carrying out public health campaigns aimed at preventing dissemination of resistant bacteria as well as ensuring ongoing efficacy of modern medicine in treating bacterial diseases all depend on the study of antibiotic resistance and its detection techniques. To reduce the effects of resistance and maintain the efficacy of these vital drugs for upcoming generations, better detection techniques and the encouragement of ethical antibiotic use are imperative.

Keywords: Antibiotic resistance, Beta-lactamases, Detection techniques and Public health

NOSOCOMIAL INFECTIONS AS A FACTOR IN THE SPREAD OF INFECTIOUS DISEASES

ISIAKU HUSSEIN YAKUB
Department Of Microbiology, Faculty Of Pure And Applied Sciences, Kwara State University, Malete, Nigeria
Email:isiaku56@gmail.com

Abstract

Nosocomial infections, or healthcare-associated infections (HAIs), significantly contribute to the spread of infectious diseases in healthcare settings. These infections originate from both endogenous and exogenous sources, including patients' flora, healthcare workers, medical equipment, and hospital environments. Factors such as invasive procedures, overuse of antibiotics, and weakened immune systems contribute to the rise and persistence of these infections. Multidrug-resistant organisms like methicillin-resistant *Staphylococcus aureus* (MRSA) and *Acinetobacter baumannii* further complicate treatment and increase morbidity and mortality rates. Transmission occurs through direct and indirect contact, airborne particles, and environmental contamination, with healthcare workers' hands being a primary vector. Preventive strategies include rigorous hand hygiene, use of personal protective equipment (PPE), sanitation, sterilization, and isolation of infected patients. Programs like the Maryland Hospital-Acquired Conditions Program have shown that financial incentives can reduce infection rates and healthcare costs. Advances in disinfection methods, such as hydrogen peroxide vapor and ultraviolet cleaning systems, have also proven effective, particularly in intensive care units (ICUs). Challenges persist due to antimicrobial resistance, driven by antibiotic overuse. While some infections like MRSA can be treated with available antibiotics, others, such as *Acinetobacter baumannii*, require last-resort drugs like polymyxins. A continued focus on infection control measures, including improved sanitation, hand hygiene, and the development of antimicrobial surfaces, is essential to reducing transmission. Regular monitoring of hospital environments and educating patients on hygiene practices can further lower infection rates. The treatment of HAIs requires a balanced approach combining antimicrobial stewardship with advanced infection control. As multidrug-resistant organisms continue to rise, healthcare settings must enhance infection prevention to protect patients and improve outcomes.

A MATHEMATICAL STUDY ON THYROID GLAND FUNCTIONING IN MALIGNANT CANCER

Assistant Professor, Sathisha A B
Department of PG Studies in Mathematics, Government First Grade College, Jagalur, Karnataka, India.

Associate Professor, Ashwini M RAO
Department of Mathematics, Bapuji Institute of Engineering and Technology, Davanagere, Karnataka, India.

Professor, K S BASAVARAJAPPA
Department of Mathematics, Bapuji Institute of Engineering and Technology, Davanagere, Karnataka, India.

Abstract

In the present paper, thyroid gland functioning has been studied using a mathematical model. Thyroid gland is part of the endocrine system, which regulates hormones in the body. Follicular cells are responsible for the production of thyroid hormone. This hormone controls the basic metabolism of the body. Thyroid cancer begins in the thyroid gland. Thyroid cancer starts when healthy cells in the thyroid change and grow out of control, forming a mass called a tumor. Numerical methods have been developed to analyze how follicular cells become malignant and our model focuses the principle of pair interactions, balanced proportions and enzyme kinetics.

Keywords: Thyroid, cancer, follicular cells, endocrine, hormone.

SYNTHESIS OF CUO NANOPARTICLES FOR ENHANCED PHOTOCATALYTIC DEGRADATION OF METHYLENE BLUE POLLUTANTS

Roguai SABRINA
Abbes Laghrour University khenchela , Algeria;
Email:rog.sabrina@yahoo.fr

Abstract

Wastewater treatment and the sanitation of potable water supplies have become critical global concerns, especially given the increasing levels of industrial pollutants and contaminants in water bodies. Among the most promising recent advancements in water treatment technologies are advanced oxidation processes (AOPs), which provide effective solutions for the mineralization of toxic organic molecules in aqueous environments. One notable method within this framework is heterogeneous photocatalysis, which leverages the unique properties of semiconductor materials, particularly copper oxide (CuO), to facilitate the degradation of pollutants.Heterogeneous photocatalysis involves a photo-sensitized reaction where the semiconductor catalyst absorbs light radiation, initiating chemical reactions that break down organic pollutants into non-toxic byproducts. A significant advantage of using CuO as a catalyst is its ability to act without introducing additional chemical compounds into the treated medium, thereby maintaining the integrity of the water. In this study, copper nanoparticles were synthesized using a straightforward co-precipitation method, optimized by heating at 80°C, which is crucial for enhancing photocatalytic activity. The characterization of the synthesized nanopowder was performed using X-ray diffraction (XRD) and scanning electron microscopy (SEM). XRD analysis confirmed the formation of the monoclinic phase of CuO, with an average crystallite size of approximately 30 nm. This small grain size is beneficial as it increases the surface area available for photocatalytic reactions, enhancing the efficiency of pollutant degradation.SEM imaging revealed that the morphology of the synthesized CuO nanoparticles is characterized by a unique three-dimensional flower-like structure. This distinctive morphology is not only aesthetically intriguing but also contributes to the photocatalytic performance by maximizing light absorption and facilitating the adsorption of organic pollutants. The resultant CuO nanoparticles were subsequently tested for their efficacy in the degradation of methylene blue (MB), a common model pollutant in wastewater studies. The promising results of this study indicate that CuO nanoparticles can serve as a viable and effective photocatalyst for the degradation of harmful organic dyes in wastewater, underscoring their potential application in advanced water treatment technologies.

Keywords: CuO NPs; X-ray diffraction; SEM; Photocatalytic

CR AND MN EFFECTS ON ENHANCED MATERIAL PROPERTIES

EL GARDY Oumaima

Abstract

The electronic and magnetic properties of the doped GeC by Cr and Mn are studied using the Koringa-Kohn-Rostoker (KKR) method combined with the coherent potential approximation (CPA). We have determined the nature of the forbidden band gap and investigated the metallic character when the doping is made by the chromium and the manganese. On the other hand, although the doping is above the percolation threshold, the total magnetic moment for $Ge_{1-0.25}TM_{0.25}C$ is 0.491 and 0.67 μ_B for Cr and Mn, respectively. Besides, the polarization as well as the main responsible source of magnetism in the system is determined. Finally, using the mean-field theory, the Curie temperature T_C is estimated for different concentrations. It was found that the effect of doping with Mn had a significant impact on T_C since it exceeded the room temperature. The findings of this work suggest GeC-based diluted magnetic semiconductors as potential materials for electronics applications.

SPATIO-TEMPORAL EVOLUTION OF WATER SURFACES AT RAMSAR SITE 1017 (south-west of benin)

DEGLA Marius Hugues
Doctorant, Ecole Doctorale des Sciences Agronomiques et de l'Eau, Université Nationale d'Agriculture de Porto-Novo, Bénin

MOUZOUN Séraphin
Enseignant chercheur, Département de Géographie et Aménagement du Territoire, Faculté des Sciences Humaines et Sociales, Université d'Abomey-Calavi, Bénin

HOUESSOU G. Laurent
Enseignant chercheur, Faculté d'Agronomie, Université de Parakou, Bénin

Abstract

The anthropization of the Rasmar 1017 site has led to a profound modification of the wetlands, altering the capacity of the ecosystem to support certain ecological functions. This work aims to analyze the spatio-temporal dynamics of the water surfaces of this site of Biological and Ecological Interest (Ramsar site) since 2000 in Benin. Remote sensing tools were used to estimate changes over 34 years (1988-2022). Landsat 5 images from 1988, the reference image, Landsat 7 satellite images from 2005 and Landsat 8 from 2022 with a spatial resolution of 30 m. The images were classified and then analyzed using ENVI 5.2 and QGis 3.16 software. The results show at the scale of Ramsar site 1017, nine types of wetlands which represent 66,801.346 ha, 65,875.523 ha and 65,485.27 ha respectively in 1988, 2005 and 2022. Intertidal forested wetlands, brackish coastal lagoons /salt and permanent freshwater lake are the types most affected by the changes. Between 1988 and 2022, these areas experienced a regression of 9.37%, 24.98% and 16.78% respectively. These results provide scientific support to guide decision-makers towards sustainable management of the wetlands of Ramsar site 1017.

Keywords: wetlands, ecological functions, remote sensing, lndasat image, Ramsar site 1017, Benin.

NEGLECTED TROPICAL DISEASES AND MICROBES; FROM EMERGANCE TO NOVEL THERAPIES.

Ayesha NADEEM
Department of Pathobiology and Biomedical Sciences, Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture, Multan, Pakistan

Esha REHMAN
Department of Pathobiology and Biomedical Sciences, Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture, Multan, Pakistan

Maryam BASHIR
Department of Pathobiology and Biomedical Sciences, Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture, Multan, Pakistan

Muhammad Adnan SABIR MUGHAL*
Department of Pathobiology and Biomedical Sciences, Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture, Multan, Pakistan
Email:adnansabir330@gmail.com

Abstract

Neglected Tropical Diseases (NTDs) include wide range of diseases that majorly occur in poor areas of tropical and subtropical zones. Various factors are involved in the onset of these diseases including environmental factors like climate change, various insects acting as vectors, contaminated water and food, poor hygiene and poverty. But the main role in the occurrence of NTDs is played by microorganisms. Various microbes including bacterias, viruses, protozoans, parasitic worms and sometimes fungi play a significant role in the onset of NTDs. Several diseases such as leprosy, leishmaniasis, dengue, rabies and mycetoma are caused by microbes. The microbes interact directly or indirectly (through vectors) with the host. The proper understanding of this complicated interaction can help in formation of drugs and treatment methods of these diseases. Neglected Tropical Diseases cause various harmful effects to the societies and communities. These can cause various health issues that can be mild, like cutaneous leishmaniasis, scabies, helminthiasis and trachoma (usually during early stages), or can lead to severe cases, like deformity, lymphatic filariasis. NTDs can also harm a country's economy by affecting their youth and can lower the production of agricultural products. The healthcare costs in poor countries are also very high which can not be payed by many people leading to high mortality rate. However, there are many ways by which we can reduce NTDs to a much higher level. Vector control, preventive medications, maintenance of hygiene, availability of pure water and food, early diagnosis and treatment can play significant role in reducing the morbidity and mortality rate caused by NTDs. This study explains the role of microbes in the increase in mortality rate due to NTDs, its transmission, other factors involved in the onset of NTDs and the methods through which we can cure and prevent the spread of these diseases.

Keywords: Microbial Interaction, Pathogenic Bacteria, Endemic Diseases, Host Pathogen Interaction, Therapeutic Drugs

MARINE MICROORGANISMS AS A SUSTAINABLE SOURCE OF ANTICANCER DRUGS

Maryam LATIF
Department of Pathobiology and Biomedical Sciences, Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture, Multan, Pakistan

Muhammad Adnan SABIR MUGHAL*
Department of Pathobiology and Biomedical Sciences, Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture, Multan, Pakistan

Momina MEHMOOD
Department of Animal and Dairy Sciences, Muhammad Nawaz Sharif University of Agriculture, Multan, Pakistan
Email: Adnansabir330@gmail.com

Abstract

Marine micro-organisms like bacteria, fungi, microalgae, cyanobacteria and actinobacteria are surging as a source of pharmaceutically promising compounds. These microorganisms which are found in extreme environmental conditions of the ocean have developed unique metabolic processes that help them to survive and allow them to produce biologically active compounds. These compounds are unique and offer great scope for new anticancer drugs by causing activationof macrophages inducing apoptosis hence controlling carcinogenesis. The production of anticancer drugs using marine microorganisms is a sustainable approach comparatively to the traditional source like plants and terrestrial microorganisms due to the fact that marine microorganisms can be grown in controlled and scaled laboratory environments, which reduces the need to cultivate large amounts of marine microorganisms and depleting ocean life. Biotechnological tools like genetic engineering and synthetic biology have made the production of these compounds in largequantities effortless, by allowing the transfer of genes responsible for production of specified compound from marine microorganisms to other host microorganisms that can be easily cultured like Escherichia coli and yeast, without causing any harm to the natural ocean ecosystem. It has made the process both efficient and eco-friendly. Despite these advantages and potential of marine microorganism in anti-cancer drug production there are still significant challenges. The deep oceanis vast and inaccessible which makes the collection of samples difficult, also many marine microorganisms have specific growth requirements that are tough to replicate in laboratory. This has led to the cultivation of only a small number of marine microorganisms under standard laboratory conditions. However, recent advances like the utilization of novel growth media whichmimics the natural ocean environment and co-culture systems have helped to overcome these challenges.

Keywords: Marine microorganisms, pharmaceutically promising compounds, Anticancer drug production, Biotechnological tools, Sustainable drug development

IMPACT OF ELECTROLYTE ON CHARGE STORAGE PERFORMANCE IN A COMPOST-BASED DEVICE.

POONAM *
Indira Gandhi University, Research Scholar, Department of Physics Rewari, Haryana, India
Email:punamyadav1003@gmail.com

Prof. Vijay KUMAR
Department of Physics,Indira Gandhi University-Meerpur-122502, Rewari, Haryana, India

Dr. Sunil KUMAR
Department of Physics,Indira Gandhi University-Meerpur-122502, Rewari, Haryana, India

Abstract

The extensive application of compost and its integration into the bio-circular economy, which facilitates the effective conversion of bio-waste into compost, presents promising prospects for renewable energy storage. This study investigates the influence of electrolyte on faradaic and non-faradaic charge storage processes in a compost-based symmetrical device. It focuses on compost as an electrode material while assessing different current collectors in aqueous electrolyte solutions 1M KCl. The findings reveal that compost can accommodate both capacitive and non-capacitive charge storage mechanisms in a symmetric dual-current collector configuration, akin to the functions of capacitors and batteries. Through electrochemical evaluations—such as cyclic voltammetry (CV), galvanostatic charge-discharge (GCD) profiling, and electrochemical impedance spectroscopy (EIS)—the study provides insights into charge storage efficiency, timing of charge and discharge cycles, specific capacitance, and specific capacity. Results indicate that compost demonstrates superior charge storage capabilities across electrolyte solution, with the compost sample having a C/N ratio of 145.44 in a 1M KCl solution achieving performance, marked by a specific capacitance of 18.4 mF/g and a specific capacity of 82.8 mC/g.

Keywords: Compost, Charge Storage, Non-Faradic, Faradic, Stability,

QUALITY ASSESSMENT OF SELECTED BOREHOLE WATER SAMPLES IN ILORIN, NIGERIA

Fausat Abimbola JIMOH
Department of Microbiology Faculty of Pure and Applied Sciences, Kwara State University, Malete P.M.B. 1530 Nigeria.
Email: fausat.jimoh@kwasu.edu.ng

Rodiyah AHMAD
Department of Microbiology Faculty of Pure and Applied Sciences, Kwara State University, Malete P.M.B. 1530 Nigeria.
Email: ahmadrodhiyah00@gmail.com

Abstract

Outbreak of waterborne diseases in recent times due to the microbial contaminants in drinking water sources has prompted the need for effective water quality monitoring of one the main sources of drinking water in Ilorin metropolis. Five borehole water samples were evaluated to determine the microbial load and their physicochemical qualities. The water samples were analyzed using standard procedures. Correlational analyses were employed to determine the relationship between the physicochemical parameters and bacteriological qualities. Our results showed that the temperature ranged between 26.5±0.70 and 27.7±0.21 degrees Celsius, the pH was between 6.87±0.1 and 7.62±0.1, total hardness was from 12.5±0.70 to 199.0±1.41 mg/l, electrical conductivity which was 11.7±1.63 and 854.5±0.71, the turbidity between 1.25±0.07 and 1.55±0.07 NTU, total dissolved solids from 79.0±1.41 to 411.4±1.41 mg/l and the chloride level was whose values were between 7.9 ± 1.46 and 253.1± 3.74 mg/l. The total bacterial count was between $1.6x10^4 \pm 4.24$ cfu/ml and $3.8x10^4 \pm 5.65$ cfu/ml, total coliforms ranged between $2.0x10^1 \pm 1.41$ and $3.7\ x10^1 \pm 5.66$ cfu/100 ml and the faecal coliform values are between 0 - 3.0 ±1.39 cfu/100 ml. Pathogenic microorganisms obtained are *Escherichia coli*, *Shigella* spp, *Pseudomonas* spp and *Klebsiella* spp., and they were all multiple drug resistant It can be concluded that the analyzed water sources are unsafe for consumption, the need for hygiene practices in these areas be improved and proper treatment of the water before consumption.

ENHANCEMENT OF HEAT SINK EFFICIENCY USING CYLINDRICAL FINS SUPPORTED WITH HELICAL TRAPEZOIDAL WINGS AND MHD RADIATIVE NANOFLUID

Mohamed Dhia MASSOUDI
Laboratory of Ionized Backgrounds and Reagents Studies (EMIR), Preparatory Institute for Engineering Studies of Monastir (IPEIM), University of Monastir, Tunisia.
Higher School of Sciences and Technology of Hammam Sousse (ESSTHS), Physics Department, 4011 Lamine Abassi street, University of Sousse, Tunisia.
Email:meddhia1993@gmail.com

Mohamed Bechir BEN HAMIDA
College of Engineering, Department of Mechanical Engineering, Imam Mohammad Ibn Saud Islamic University (IMSIU), Riyadh, Saudi Arabia.
Laboratory of Ionized Backgrounds and Reagents Studies (EMIR), Preparatory Institute for Engineering Studies of Monastir (IPEIM), University of Monastir, Tunisia.
Higher School of Sciences and Technology of Hammam Sousse (ESSTHS), Physics Department, 4011 Lamine Abassi street, University of Sousse, Tunisia.
Email:benhamida_mbechir@yahoo.fr

Abstract

Cooling electronic devices using heat sinks is one of the main fields in which academics are working to develop them. This manuscript presents a novel numerical study using Comsol Multiphysics to optimize heat sink performance through the strategic integration of MHD radiative nanofluid and innovative helical trapezoidal wings on cylindrical fins. The research advances the field by systematically replacing classical cylindrical fins with those provided with cylindrical wings as a first step, and with trapezoidal shapes as a second step and subsequently introducing helical trapezoidal wings instead of the aligned shape to enhance efficiency. Comsol Multiphysics 3.4 software is used to conduct the study applying finite element method. The 2D heat sink problem is modelled as a square cavity, which is equipped with 2D longitudinal section of cylindrical fins and filled with MHD radiative nanofluid. The study examined the impact of using cylindrical wings attached laterally on the cylindrical fins. Then, the efficiency of cylindrical wings is compared with trapezoidal shape. Finally, the helical trapezoidal wings are used to enhance the heat sink efficiency. The findings reveal substantial performance improvements: with nanofluid by 42.83%, enhancement with radiation by 54.19%, with cylindrical wings by 22.38%, and a superior 10.7% efficiency increase with trapezoidal wings. In addition, using helical trapezoidal wings is the optimum for the heat sink performance by 7.26 %. This work is poised to appeal to a broad readership by offering valuable insights into optimizing heat sink configurations for enhanced thermal management.

Keywords: Heat sink performance; Cylindrical fins; Radiative nanofluid; Helical trapezoidal wings; COMSOL Multiphysics.

MATHEMATICAL MODEL OF LEARNING ERROR IN CLASSROOM

Noureddine ELHARRAR
Higher Institue of Nursing Professions and Health Techniques "ISPITS", Safi-Marrakech , Morocco
Email:noureddine.elharrar1989@gmail.com

Abstract

This article presents an innovative and original mathematical model for analyzing the propagation of errors in the classroom. By integrating factors such as conceptual gaps and reasoning errors, the model aims to quantify the impact of students learning errors. It offers a systematic approach to understanding how these errors propagate throughout the class. Applied to various educational contexts, the model helps identify the most vulnerable students and the most effective pedagogical strategies to correct these errors. This tool offers a new perspective on error management in the classroom and opens the way for further research aimed at improving student learning.

Keywords: Mathematical model, Error propagation in the classroom, Learning process, Pedagogical and didactic intervention, Education, Error management.

MICROBIOLOGICAL ASSESSMENT OF COMMERCIALLY PREPARED TIGER NUT DRINK SOLD IN ILORIN SOUTH LOCAL GOVERNMENT AREA OF KWARA STATE, NIGERIA

Sunday AWE
Department Of Microbiology, Faculty Of Pure And Applied Sciences, Kwara State University, Malete, Nigeria

Elizabeth Olubunmi ADEROJU
Department Of Microbiology, Faculty Of Pure And Applied Sciences, Kwara State University, Malete, Nigeria
Email:aderoju069@gmail.com

Abstract

This study aimed to assess the microbiological quality of commercially prepared tiger nut drinks sold in the Ilorin metropolis. A total of three (3) samples were purchased from various vendors in three locations of Ilorin (Basin, Pipeline, and Fate areas) and analyzed for microbial load, including total viable count (TVC), coliform count, yeast, and mold count. Standard microbiological methods were employed for the isolation and enumeration of microorganisms. Results revealed pH values of the samples ranged from 3.8 to 5.2 while the total heterotrophic bacterial count ranged from 1.94 to 3.90log10 CFU/mL. The total fungal count of tiger nut drinks ranged from 1.07 to 9.10 log10CFU/mL. A total of five (5) bacterial genera namely *Staphylococcus* sp.(32.5%), *Escherichia* sp. (12.5.3%), *Pseudomonas* sp.(12.5%), *Bacillus* sp. (25%) and *Enterobacter* sp.(12.5%) were isolated from the samples. Three (3) fungal genera were also discovered in the drink samples which include, *Aspergillus fumigatus* (22%), *Aspergillus flavus* (22%), *Aspergillus niger* (34.5%), *Fusarium* sp. (12%) and *Penicillium* sp. (12%).The result revealed that *Staphylococcus* sp. had the highest percentage of occurrence (32.5%) followed by Bacillus sp (25%), while *Enterobacter* sp. (12.5%), *Pseudomonas* sp (12.5%) and *Escherichia coli* (12.5) had the least percentage of occurrence. The results of this study revealed that all the samples from the three (3) locations were heavily contaminated with pathogenic microorganisms and found unsuitable for human consumption based on the standard recommended by the National Agency for Food and Drug Administration and Control (NAFDAC). NAFDAC stipulated that the mesophilic aerobic count of locally prepared beverages should be < 5.0 log10 CFU/mL. Conclusively, the huge contamination recorded in all the samples irrespective of the location could be linked to poor hygienic levels during processing. Therefore, good manufacturing practices, public health enlightenment campaigns and strict regulations from relevant agencies are recommended to avoid foodborne infections, diseases and possible deaths that could result from consumption of such contaminated tiger nut drinks.

Keywords : Tiger nut, pathogenic microorganisms

SIMULATION OF FIENDLY CZTS THIN FILMS FOR PHOTOVOLTAIC TECHNOLOGY BY SCAPS-1D SIMULATOR

Faten BELARBI
University of Mostaganem, faculty of exate sciences and computer science, Deprtement of physics, Mostaganem, Algeria.
Email:belarbifaten84@gmail.com

Abstract

Cu2ZnSnS4 (CZTS) absorber layer research shows extensive influential factors to replace expensive Copper Indium GalliumSelenide (CIGS) asorber layer due to its high efficiency, low-cost, non-radioactive and envimental friendly behavior.in this work we havestudy the influence Of various parameters on the heterojunction solar cell (n-ZnO / n-CdS / p-CZTS / p-MoS2) inthin films, where the p-type Cu2ZnSnS4 (CZTS) semiconductor is the asorber of thecell. We will study the influence of different parameters such as doping density, the thickness of the absorbent layer,and the working temperture in order to improve its conversion efficiency η (%), because each parameter affects cell performance in one way or another.

Keywords: Solar cell- CZTS- SCAPS-1D.

EVALUATING THE CONSISTENCY OF MAXIMUM LIKELIHOOD ESTIMATORS IN BINARY LOGISTIC REGRESSION: A MONTE CARLO SIMULATION STUDY

Abdullahi, A.
Kebbi State University of Science and Technology, Aliero, Faculty of Physical Sciences, Department of Mathematics

Babayemi, A. W.
Kebbi State University of Science and Technology, Aliero, Faculty of Physical Sciences, Department of Mathematics

Gerald Ike ONWUKA
Kebbi State University of Science and Technology, Aliero, Faculty of Physical Sciences, Department of Mathematics

Abstract

In this research, we address the problem of assessing the consistency of Maximum Likelihood Estimators (MLE) in binary logistic regression models, particularly under varying sample sizes. The aim is to evaluate the finite sample performance of MLEs by analyzing how well they estimate regression parameters as the sample size increases. To achieve this, we employed a Monte Carlo simulation approach, generating 1,000 random samples for each of four sample sizes ($n = 100, 200, 300, \text{and } 400$). The logistic regression model consists of five explanatory variables x_1, x_2, x_3, x_4 and x_5 and one binary response variable (Y), with true parameter values for the intercept $\beta_0 = 0.0$ and coefficients $\beta_1 = 0.1$ $\beta_2 = 0.2$, $\beta_3 = 0.3$, $\beta_4 = 0.4$ and $\beta_5 = 0.5$. Results showed that as the sample size increases, the estimated parameters become more accurate, converging toward the true values. For instance, the estimate for β_1 improves from 0.1118 for n = 100 to 0.1015 for n = 400, closely matching the true value of 0.1. Additionally, standard errors decrease with larger sample sizes, indicating greater precision, such as the standard error for β_0 dropping from 0.0076 to 0.0034 as n increases from 100 to 400. The findings also reveal some bias in smaller sample sizes, particularly for larger parameters (e.g., β_5) which diminishes with increasing sample size.

Keywords: Maximum Likelihood Estimators, Monte Carlo simulation and Sample size.

REASONGS FOR IMAGINING PARADISE AS AN EXOTIC BEACH

Lecturer, PhD İrına-Ana DROBOT (ORCID:0000-0002-2556-6233)
Technical University of Civil Engineering Bucharest, Faculty of Engineering in Foreign Languages,
Department of Foreign Languages and Communication, Bucharest, Romania.
Email:anadrobot@yahoo.com

Abstract

The purpose of this paper is to understand the reasons why one way we tend to imagine Paradise is based on the image of a tropical beach. This image is present in popular scence articles, especially in popular psychology, women's magazines, in the advertising industry, in films, as well as in stories, poems, and music videoclips. One reason could be related to the positive effects on physical and psychological well-being of the sun, the salty water of the sea or ocean, as well as of the colour blue, which is considered to have a psychological effect of relaxation. The presence of light, as well as of warmth, is considered to be beneficial for human beings. We can think about the attractiveness of water therapy and summer water sports. The summer season itself brings about a state of well-being, since other seasons, such as autumn, which is a season of passage, moving towards winter, are seasons where we witness the absence of sunlight and warmth, which leads to higher rates of depression. The seasonal affective disorder explains the mood of excessive sadness during these months of the year. One of the stereotypical by now daydreams present in advertisements and in women's magazines is the image of being together with the loved person, just the two of you, on an empty exotic beach. This daydream shows the intensity of the sense of well-being, which overlaps with the feeling of being in love in a romantic relationship. These two images and experiences work to support the other and make it stronger. The term paradise refers in such cases to being happy.

Keywords: Psychology, Popular culture, Adverting, Symbols, Romantic relationships

INSECTICIDAL ACTIVITY OF PLANTS OILS AGAINST CULEX PIPIENS (linnaeus, 1758) AND CERATITIS CAPITATA (wiedemann) (diptera: tephritidae)

Ilias FAIZA*
Laboratory of Applied Hydrology and Environment, Faculty of Science and Technology, University of Ain Temouchent, Algeria
Email:faiza.ilias@univ-temouchent.edu.dz

Benarbia NABILA
Traras oil, Tlemcen, Algeria

Abstract

Essential oil of Artemisia campestris L (Asteraceae) collected in Ain Temouchent region, Algeria were evaluated for its chemical composition and larvicidal toxicity on Culex pipiens (Diptera: Culicidae) and Ceratitis capitata Wiedemann (Diptera: Tephritidae) larvae. The main compounds of A. campestris oil were β-pinene ,α-pinene, limonene, γ-terpinene and α-phellandrene. LC50 and LC90 values were 0.041 and 0.092 µl/L for C. pipiens and 0.063 and 0.139 µl/L for C. capitata, respectively. The active compounds of A. campestris oil are important to be used as natural alternative especially against Tephritidae.

Keywords: *A.* campestris, essential oil, C. pipiens, C. capitata, larvicidal.

MICROALBUMINURIA; RISK PREDICTIVE TOOL AND DETERMINANT OF EARLY TREATMENT IN DIABETIC NEPHROPATHY

Samson Aderemi OJEDOKUN
Department of Chemical Pathology LAUTECH Teaching Hospital, Ogbomoso Oyo State Nigeria
Email:samson.ojedokun@yahoo.com

Yetunde Felicia AKANDE
Department of Medicine, Lagos University Teaching Hospital Lagos State Nigeria
Email:akandeyetunde97@gmail.com

Paul Ibukunoluwa OYEDIRAN
Department of Medicine, College of Health Science LAUTECH Ogbomoso Oyo State Nigeria
Email:pioyediran1@gmail.com

Taiwo Wulemot OLOYEDE*
Department of Chemical Pathology, LAUTECH Ogbomoso Oyo State Nigeria
Email:afortai@yahoo.com

Abstract

In people diagnosed with diabetes mellitus (DM), microalbuminuria (MAU) is thought to be the first indication of diabetic nephropathy. Early identification of microalbuminuria is essential, to properly manage diabetic nephropathy and its complications. Patients with DM, both newly and previously diagnosed, should be screened for microalbuminuria. A pivotal question in diabetes management is whether diabetic patients with microalbuminuria should be considered for early prophylactic treatment. However, current evidence strongly supports using angiotensin-converting enzyme (ACE) inhibitors and angiotensin II receptor blockers (ARBs) as effective therapeutic strategies. Therefore, recent clinical guidelines have increasingly emphasized the necessity of routine screening for microalbuminuria in diabetic patients, particularly among those with both type 1 and type 2 DM. Thus, this review aims to reiterate the significance of early detection of microalbuminuria in the early treatment commencement of diabetic nephropathy among patients diagnosed with diabetes mellitus.

Keywords: microalbuminuria, diabetes mellitus, diabetic nephropathy

THEORETICAL ANALYSIS OF THE STRUCTURAL, ELECTRONIC AND OPTICAL PROPERTIES OF SnO_2 WITH THE PW91 FUNCTIONAL

Abderrahim AIT LHAJ
Materials and Subatomic Physics, Faculty of Sciences, Ibn Tofail University, Morocco
Email:abderrahim.aitlhaj@uit.ac.ma

Brahim OUAZIK
Materials and Subatomic Physics, Faculty of Sciences, Ibn Tofail University, Morocco
Email:brahim.ouazik@uit.ac.ma

Mohamed EL HASNAOUI
Materials and Subatomic Physics, Faculty of Sciences, Ibn Tofail University, Morocco
Email:med.elhasnaoui@uit.ac.ma

Hassan CHAIB
Materials and Energy Research Group, Polydisciplinary Faculty of Ouarzazate, Ibnou Zohr University, Morocco
Email:hchaib@gmail.com

Abstract

This study explores the structural and electronic properties of SnO_2 using Density Functional Theory (DFT) with Hubbard U corrections. The DFT+U method is a sophisticated computational technique that incorporates on-site (U) Hubbard corrections to improve the description of electronic correlations in materials. The optimized crystal parameters, a=4.732A˚,c=3.345A˚,u=0.3056, align closely with experimental data. Moreover, the electronic band gap calculated using the DFT+U method is 3.44 eV, which is in excellent agreement with the experimental value of 3.56 eV. This marks a substantial improvement over the uncorrected DFT result of 0.48 eV, demonstrating the effectiveness of the DFT+U approach in accurately predicting the electronic properties of SnO_2.

Keywords: DFT; DFT+U; PW91 ;Energy band gap; SnO_2

ELECTROCHEMICAL CORROSION BEHAVIOR BY ZNO THIN FILMS DEPOSITED BY A SPRAY PYROLYSIS METHOD

Fatiha CHELGHAM*
Laboratory for the Valorization and Promotion of Saharan Resources, Kasdi Merbah University, 30000 Ouargla, Algeria Faculty of hydrocarbons, renewable energies, science of the earth and the universe, KasdiMerbah University, Ouargla, 30000, Algeria
Email:fchelgham@gmail.com

Maroua BRELLA
Laboratory of Radiation and Plasmas and Surface Physics (RPPS), KasdiMerbah University, Ouargla, 30000 Algeria

Adel TAABOUCHE
Thin Films and Interfaces Laboratory, University of FrésMentouri Constantine, Constantine, 25000 Algeria. Département de Physique et Chimie, Ecole Normale Supérieure El Katiba Assia Djebar Constantine, Constantine, Algeria

BrahimGHARBI
Faculty of hydrocarbons, renewable energies, science of the earth and the universe, KasdiMerbah University, Ouargla, 30000, Algeria Laboratory of Radiation and Plasmas and Surface Physics (RPPS), KasdiMerbah University, Ouargla, 30000 Algeria

Amira OUAKKA
Faculté Des Sciences Exactes, Université Mohamed Khider, Biskra-07000, Algerie.

Mounira CHELGHAM
Développement des énergies nouvelles et renouvelables dans les zones arides et sahariennes, LENREZA,

Souheyla BOUDJEMA
Laboratory of Catalysis and Synthesis in Organic Chemistry, Tlemcen University, BP 119,Imama, Tlemcen, Algeria.

Abstract

ZnO thin film was effectively deposited on API N 80 (American Petroleum Institute) carbon steel using the spray pyrolysis process (SPT). Through the use of Fourier Transforms Infrared Spectroscopy (FTIR) and X-ray diffraction (XRD), the morphology and chemical composition of the thin film and steel were determined. The potentiodynamic polarization investigation was utilized to quantify the films' resistance to corrosion. ZnO films have a high-crystalline grade hexagonal wurtzite structure, according to XRD measurements. On the other hand, samples of the N80 steels crystallized in ferrite. We pointed out that the ZnO on glass and N80 samples are all nanometric samples, with grain size values ranging from 43 to 48 nm. The Raman analysis validates the XRD findings, which indicate the existence of the ZnO wurtzite structure's vibrational modes. Other notable features include a large band gap of 3.5 eV

in comparison to traditional semiconductors (1-1.5), good thermal stability, and a high refractive index .The electrochemical test result showed that the coated ZnO thin films enhanced the N80 steel's resistance to corrosion.

Keywords: ZnO, , thin films, API N 80 carbon steel, Corrosion resistance,.

ANTIBIOTIC SENSITIVITY PATTERN OF BACTERIA ASSOCIATED WITH THE SPOILAGE OF POTATOE SOLD AT ZURU METROPOLIS, KEBBI STATE, NIGERIA

Sani, A.M.*
Department of Microbiology, Faculty of Life Sciences, Kebbi State University of Science and Technology Aliero,Kebbi State, Nigeria.
Email:abubakarsani464@gmail.com

M.M. Shamsudeen
Department of Microbiology, Faculty of Life Sciences, Kebbi State University of Science and Technology Aliero,Kebbi State, Nigeria.

Abstract

Potatoe **(***Solamum tuberosum Linneaus***)** is a carbohydrate rich food providing a good source of dietary energy and some micro-nutrients to consumers. This study aimed at antibiotic sensitivity pattern of bacteria associated with the spoilage of potatoe sold at Zuru metropolis, Kebbi State, Nigeria. Three (3) samples were collected from different locations of Zuru Metropolis (Zuru old market, Zuru new market and Dabai market). Isolation of bacterial contaminants was conducted by standard microbiological techniques and biochemical reactions. Biochemical reactions of the isolates were performed for the identification of bacterial isolates. These were catalase, coagulase, methyl Red, Voges Proskeur, Indole and citrate utilization tests. Result of the study have shown that the total aerobic bacterial count isolated from samples obtained from Zuru old market, Zuru new market and Dabai market ranges from 248 to 372 cfu/g for a dilution factor of 10^{-6}. The antibiotic resistance of *S. aureus* and *K. pneumoniae* are 100% susceptible to Gentamycin. *E. coli* is highly susceptible to Augumetin (100%). Hence, *S. aureus* and *K. pneumoniae* has very low susceptibility to Tigecyclin (33%), as well as *E. coli* towards Gentamycin. This result has shown that bacteria are responsible for the spoilage of sweet potato during storage. It is recommended that several control techniques such as washing and proper handling of the harvested tuber, cleaning of transit containers to avoid injuries should be put in place.

Keywords: Potatoe, Bacteria, Antibiotic, Market, Zuru

SOLVATION SHELL STRUCTURES, DYNAMICS, AND DIELECTRIC PROPERTIES OF THE ENERGY STORAGE SYSTEM {nabf4 – gamma butyrolactone }: A MOLECULAR DYNAMICS APPROACH

Sanaa RABII
Laboratory of Analytical and Molecular Chemistry, Faculty of Sciences Ben M'Sick, BP: 20670, Hassan II University of Casablanca, Morocco

Ayoub LAHMIDI
Laboratory of Analytical and Molecular Chemistry, Faculty of Sciences Ben M'Sick, BP: 20670, Hassan II University of Casablanca, Morocco

Soumia CHLIYAH
Laboratory of Analytical and Molecular Chemistry, Faculty of Sciences Ben M'Sick, BP: 20670, Hassan II University of Casablanca, Morocco

Samir CHTITA
Laboratory of Analytical and Molecular Chemistry, Faculty of Sciences Ben M'Sick, BP: 20670, Hassan II University of Casablanca, Morocco

Mhammed EL KOUALI
Laboratory of Analytical and Molecular Chemistry, Faculty of Sciences Ben M'Sick, BP: 20670, Hassan II University of Casablanca, Morocco

Mohammed TALBI
Laboratory of Analytical and Molecular Chemistry, Faculty of Sciences Ben M'Sick, BP: 20670, Hassan II University of Casablanca, Morocco

Abdelkbir ERROUGUI*
Laboratory of Analytical and Molecular Chemistry, Faculty of Sciences Ben M'Sick, BP: 20670, Hassan II University of Casablanca, Morocco
Email:a_errougui@yahoo.fr

Abstract

Energy storage systems play a fundamental role in environmental protection as they help reduce dependence on fossil fuels by storing energy produced from renewable sources such as solar and wind. They also promote the adoption of electric vehicles, thereby reducing greenhouse gas emissions and air pollutants associated with internal combustion vehicles. Furthermore, sodium (Na)-based rechargeable battery technology is one of the most attractive and viable technologies that can replace lithium (Li)-based batteries. Moreover, natural resources of metallic lithium seem almost exhausted, while sodium resources are almost infinite, evenly distributed worldwide, much easier to extract, and therefore accessible at a lower cost. In this context, we used the molecular dynamics (MD) approach to study the temperature influence on the hydration, transport, and dielectric properties of an energy storage system consisting of sodium tetrafluoroborate $NaBF_4$,

dissolved in a polar aprotic solvent gamma-butyrolactone (GBL). This is an industrial electrolytic promoter system for the manufacture of sodium-based rechargeable batteries. Molecular simulations were performed using the GROMOS force field in a microcanonical ensemble consisting of 756 GBL molecules, 75 Li^+ cations, and 75 BF_4^- anions. Structural properties are determined by computing the radial distribution function (RDF) of various pairs, while the dynamic and dielectric behaviors of this energy storage system are described by simulating the self-diffusion coefficient (D) and the dielectric constant (ε) at various temperatures (278.15 to 373.15 K).

Keywords: Molecular dynamics; Sodium-Ion Battery; Sodium Tetrafluoroborate; Gamma ButyroLactone; Solvation phenomenon; Self-diffusion coefficient; Dielectric constant.

STUDY OF SOME PHYSICOCHEMICAL COMPOUNDS OF THREE VARIETIES OF CHICKPEA (cicer arietinum) CULTIVATED IN ALGERIA

Belouad DALYA*
University of Chlef Hassiba Ben Bouali
Email:belouad.dalya@gmail.com

Nehal FATIMA
University of Chlef Hassiba Ben Bouali

Amri WAHBA
National Institute of Agronomic Research of Algeria INRAA

Abstract

Food legumes are among the most widely cultivated food crops by man. Chickpea, like other legumes, belongs to the Fabaceae family. Originally from the Mediterranean region, it is emblematic of the cuisine of certain countries such as Lebanon. The chickpea occupies a large place in our eating habits. It is an important source of protein and is presented as a substitute for animal proteins, available through red and white meats which are difficult to access for large sections of the population. Chickpeas are rich in starch (a complex carbohydrate), vitamins and minerals. They are also low in fat and cholesterol-free, making them a great alternative to meat.This is one of the most interesting pulses in terms of nutrition, which is why we turned to this product and our work focused on the nutritional characterization of three varieties of chickpeas Tajna, Gap 4 and Flip 84/12 and the results were respectively for the three varieties of 12.68% 11.31% 12.25% for proteins and 75ppm 55.4ppm, 57.9ppm for Iron and 1422ppm, 1315ppm, 1009ppm for Calcium and 510ppm, 1314ppm, 1803ppm for Magnesium and 41.7ppm, 44.4ppm 36.6ppm for Sodium and 12426ppm, 10732ppm, 13733ppm for Potassium. For vitamin C the results were as follows Tajna 13.07, Gap 4 13.09 and Flip 84/12 13.09. It is concluded that the results for the three varieties are similar.

Keywords: chickpea (cicer arietinum), nutritional quality, proteins, minerals, vitamin.

WASTEWATER TREATMENT AND DEVELOPMENT, CASE: TIMGAD STATION, EASTERN ALGERIA

ATHAMENA Ali
Department of Geology, Institute of Earth and Universe Sciences, University of Batna 2, Algeria

BELALITE Halima
Department of Technical Sciences, Institute of Sciences and Technology, University Center of Mila, Algeria

ATHAMENA Malika
Department of Hydraulics, University of Batna 2, Algeria

GAAGAI Aissam
Scientific and Technical Research Center on Arid Regions (CRSTRA), Biskra 07000, Algeria

AOUISSI Hani Amir
CRE Annaba

Abstract

Water is an increasingly scarce commodity in Algeria. Currently, it is the subject of a competitive exploitation between domestic, agricultural and industrial needs, which compete for a very limited availability. Knowing that water is a limiting factor of development, scarcity is supported in terms of water stress by the spatio-temporal irregularity of rainfall and the pollution of mobilized resources, two factors likely to increase with climate change. The pollution of surface water is due to the discharge of domestic and industrial wastewater. Pollution is likely to constitute, in the short term, a risk of water shortage accentuated imposing the need to protect this resource against any alteration and irrational use.Faced with the challenge of ensuring the coverage of water needs for agriculture in Algeria, an active policy of mobilization of non-conventional water resources has been implemented, through the reuse of purified wastewater in agriculture. Wastewater treatment has thus become a necessity to preserve the quality of natural environments and especially surface waters as an adequate solution to alleviate the scarcity of water in our country.The wastewater from the Timgad is essentially of domestic origin and was previously discharged directly into the Oued Soultz. It in turn flows into the Koudiet M'douar Dam. The water treatment plant (WTP) of Timgad was built to mitigate the pollution of the lake of the Koudiet M'douar dam. The National Sanitation Office received the station in 2009.According to the results of the analyses carried out at the WTP of Timgad, we have reached a very important and promising conclusion. The purified waters of the station are globally suitable for reuse in the agricultural field, this suitability is confirmed by the purifying efficiency of the WTP signified by important abatements superior to 95% for the BOD_5, the COD and the suspended matter (SM).The calculation of the sodium absorption ratio (S.A.R) and the

percentage of sodium (% Na) and their projection on the Wilcox and Richards diagrams confirm the above mentioned results. In addition, the risk by bicarbonates and chlorides is low to moderate. According to the microbiological results, purified water is recommended for specific crops and with a localized irrigation technique.Overall and according to the results we obtained, the purified water of the Timgad WTP is suitable for irrigation but with restrictions; it can be used for the cultivation of fruit and forest trees, fodder crops, cereals and flowering plants.

Keywords: water treatment plant, wastewater, SAR, agriculture.

VALORIZATION OF PURIFIED WASTEWATER IN IRRIGATION, CASE: BATNA STATION

BELALITE Halima
Department of Technical Sciences, Institute of Sciences and Technology, University Center of Mila, Algeria

ATHAMENA Ali
Department of Geology, Institute of Earth and Universe Sciences, University of Batna 2, Algeria

ATHAMENA Malika
Department of Hydraulics, University of Batna 2, Algeria

GAAGAI Aissam
Scientific and Technical Research Center on Arid Regions (CRSTRA), Biskra 07000, Algeria

AOUISSI Hani Amir
CRE Annaba

Abstract

This work deals with the valorization of purified wastewater in irrigation in an environment essentially intended for agriculture. The Wilaya of Batna is located in an area of rugged terrain with a steep north-south slope. The station is an activated sludge STEP type, commissioned on 2005. The purification capacity is 54.000 m3/d or 450.000 PE. Built to alleviate the pollution of the Oued El Gourzi, taking into account the fact that these purified waters which flow along Oued El Gourzi are used for the irrigation of cereals in the plains of El Maâdher and Chemora, as well as certain market garden crops in the region of Fesdis, which aggravates the situation. The purification performance of the WTP is significant with significant reduction of MES, BOD5 and COD, which demonstrates the good performance of the WTP and ranks it among the best WTPs in the region. The results of the S.A.R and the projection on the Wilcox and Richards diagram confirm this hypothesis. Likewise, the risk from bicarbonate ions and chloride ions is moderate. On the other hand, microbiological analysis shows that the purified water contains approximately 400 CFU of fecal coliforms per 100 ml, which suggests that this purified water is suitable for use in the irrigation of cereal crops, trees, fruit trees and forestry. , fodder crops and shrubs, floral and ornamental plants with localized irrigation technique. The purified water from the Batna WTP is suitable for irrigation but with restrictions.

Keywords: Batna, wastewater, WTP.

HALOPHILIC ARCHEA FROM HYPERSALIN ENVIRONMENT IN MOROCCO AND SCREENING FOR THEIR ENZYMATIC ACTIVITIES

ABOULFARAH Fatima zahra
Laboratory of Biotechnologies and Valorization of Natural Resources (LBVRN), Faculty of Sciences, Ibn Zohr University, Agadir, Morocco Laboratory of Biology and Ecology of Deep Marine Ecosystems (BEEP), UMR 6197 (UBO, CNRS, Ifremer), Plouzané, France

ALOUANI Mohamed
Laboratory of Biotechnologies and Valorization of Natural Resources (LBVRN), Faculty of Sciences, Ibn Zohr University, Agadir, Morocco

JEBBAR Mohamed
Laboratory of Biology and Ecology of Deep Marine Ecosystems (BEEP), UMR 6197 (UBO, CNRS, Ifremer), Plouzané, France

BOUM'HANDI Naima
Specialized Center of Valorization and Technology of Marine Products, National Institute for Marine Research (INRH), Agadir, Morocco

EL BLIDI Altaf
Laboratory for Sustainable Innovation and Applied Research, Polytechnic school of agadir Universiapolis, Agadir, Morocco

FLEURY Yannick
Laboratory of biotechnology and marine chemestry (LBCM), UBO, Quimper, France

Abstract

Moroccan sebkhas, particularly those recognized as RAMSAR sites, are well-known for their biodiversity. However, their microbial diversity, especially halophilic archaea, remains poorly studied. This research aims to fill that gap by focusing on the isolation and characterization of halophilic archaea from three Moroccan thalassohaline environments « Oualidia, Terfaya, and Dakhla ». These sites have not been previously explored for their cultivable halophilic archaea, which are extremophiles known for thriving in highly saline environments. The primary objective of this research is to isolate and identify halophilic archaea from Moroccan hypersaline environments and screen them for enzymatic activities (amylase, lipase, cellulase). A total of 96 halophilic strains were isolated from the three sites. Molecular identification was carried out on 66 strains using 16S rRNA gene sequencing, revealing their classification into four genera. All strains were screened for enzymatic activities, including amylase, lipase, and cellulase production. Several isolated strains exhibited significant enzymatic activities. These results highlight the potential of these archaea for further biochemical and industrial studies. The findings offer new insights into the diversity of halophilic archaea in Morocco and their industrial potential. As biocatalysis becomes an increasingly viable

alternative to chemical processes, the robust enzymes produced by extremophiles like archaea could play a critical role in industries ranging from food production to pharmaceuticals, thanks to their stability in extreme conditions. Further investigation into these enzymes could help develop more environmentally sustainable industrial processes.

OPTIMIZING TRANSPORTATION COST THROUGH THE IMPLEMENTATION OF LINEAR PROGRAMMING AT NIGERIAN BREWERIES PLC, ABA.

Oladimeji O. A.
Department of Statistics, Federal Polytechnic, Ile-Oluji, Ondo State, Nigeria
Email:adedipupo.oladimeji@gmail.com

Adeniran A.A,
Department of Civil Engineering, The Polytechnic Ibadan, Ibadan, Oyo State, Nigeria

Ogunbanwo S. T.
Department of General Studies, Federal Polytechnic, Ile-Oluji, Nigeria

Oyejide O.T,
Department of Statistics, Federal Polytechnic, Ile-Oluji, Ondo State, Nigeria

Abstract

This research investigated Nigeria Breweries Plc, Aba's transportation expenses in Abia State, relative to product demand and factory capacity. It examined five origins (Arochwu, Owerri, Port Harcourt, Onitsha, and Uyo) and twelve destinations (warehouses). The study utilized data on requirements at each destination and capacity at each source. Initial feasible solutions were obtained using the North-West corner Method and Vogel Approximation Method. The analysis concluded that implementing the allocations suggested by the Vogel Approximation Method would minimize transportation costs, potentially saving the company ₦ 3,239,726.

Keywords: Vogel Approximation, North-west Corner,Transportation, Destination, capacity, allocation , minimize**.**

APPRAISAL OF BACTERIAL LOAD THRESHOLDS IN SELECTED NIGERIAN GROUND WATER

Fausat Abimbola JIMOH*
Department of Microbiology Faculty of Pure and Applied Sciences, Kwara State University, Malete P.M.B. 1530 Nigeria
Email: fausat.jimoh@kwasu.edu.ng

Ayuba Babatunde AYUB
Department of Microbiology Faculty of Pure and Applied Sciences, Kwara State University, Malete P.M.B. 1530 Nigeria.
Email:babatundeishola05@gmail.com

Abstract

Groundwater sources are increasingly being recognized as vital components of global water resources, the presence of bacterial contamination however poses significant health risks to consumers. This study aimed to appraise the bacterial load thresholds in ground water sources with a focus to identifying prevalence of bacterial pathogens. A total of five ground water samples were collected from different locations within Gbagba area of Ilorin, Kwara State and analyzed microbiologically and physicochemically using standard methods and the results were compared with the standards of World Health Organization. Antibiotic susceptibility was carried out using the disc diffusion method. The results revealed that the total bacterial Count (TBC) ranged from 4.0 x 10^3 ± 255 to 7.3 x 10^3 ± 2559 cfu/ml, Total faecal count (TFC) ranged from 6.0 x 10^1 ± 27.1 to 1.26 x 10^2 ± 27.1 cfu/100ml while the total coliform count ranged from 8.0x10^1 ± 6.6 cfu/100ml to 6.3 x 10^1 ± 6.6 cfu / 100ml and were all above the WHO standard limits. The physicochemical parameters which include: Temperature (^{0}C) ranged from 24.8 ± 2.70^{0}C to 29.4 ± 2.70 ^{0}C while turbidity (NTU) ranged from 1.0 ± 0.23NTU to 1.3± 0.23 NTU. The pH was between the ranges of 7.29± 0.58 to 8.69 ± 0.58, chloride level ranged within 48.25± 18.18 mg/l to 56.33± 18.18 mg/L. The total dissolved solid (TDs) was within the range of 80± 237 to 720 ± 237 mg/L, Electrical conductivity (EC) ranged between 284 ± 270.82µs/cm to 936 ± 270. 82µs/cm and Total hardness was between 92.43 ± 13.85 to 118.42 ± 13.85 mg/L. Prominent bacterial species obtained include, *Escherichia coli*, *Pseudomonas* species, *Klebsiella* species respectively. The multiple antibiotic resistance indexes (MARI) were relatively greater than 0.2 in all the isolates with *Escherichia coli* showing 75% of MARI percentage and *Pseudomonas* showed the least (50%). This study showed that all the analyzed ground waters were grossly contaminated and, there is need for improved sanitation, good personal hygiene and proper water treatment measures should be employed to reducing the bacterial load threshold of the wells.

ASSESSMENT OF POLLUTION AND ITS IMPACT ON GROWTH AND CONDITION OF THE HORSE MACKEREL TRACHURUS TRACHURUS ALONG THE COAST OF ORAN

Gherbi SAKINA*
Laboratory of Environmental Toxicology and Health (LATES), University of Science and Technology of Oran-Mohamed Boudiaf USTO-MB, El Mnaouar, BP 1505, Bir El Djir 31000, Oran, Algeria
Email:gherbisakina31@gmail.com

Saidi-Ouahrani NADJIA
Laboratory of Environmental Toxicology and Health (LATES), University of Science and Technology of Oran-Mohamed Boudiaf USTO-MB, El Mnaouar, BP 1505, Bir El Djir 31000, Oran, Algeria

Bouhadiba SULTANA
Laboratory of Environmental Toxicology and Health (LATES), University of Science and Technology of Oran-Mohamed Boudiaf USTO-MB, El Mnaouar, BP 1505, Bir El Djir 31000, Oran, Algeria Higher School of Biological Sciences of Oran (ESSBO), BP 1042, Saim Mohamed 31003, Oran, Algeria

Zemmour ASSIA
Laboratory of Environmental Toxicology and Health (LATES), University of Science and Technology of Oran-Mohamed Boudiaf USTO-MB, El Mnaouar, BP 1505, Bir El Djir 31000, Oran, Algeria

Abstract

Pollution poses a significant threat to the Mediterranean ecosystem, affecting various marine organisms, including the horse mackerel *Trachurus trachurus*, which is a fish of considerable economic and ecological importance. The coast of Oran faces heightened environmental concerns due to multiple sources of pollution, such as industrial discharges and agricultural runoff. These pollutants can disrupt essential environmental factors, such as water quality and nutrient availability, potentially impacting the growth and development of many marine species, including the horse mackerel. Understanding these effects is crucial for assessing the health of marine ecosystems and ensuring the sustainability of local fisheries, emphasizing the need for effective pollution management and conservation strategies.This study, conducted in the spring of 2023, focused on 40 individuals of *Trachurus trachurus* collected in Oran, aiming to analyze variations in growth and physical condition. The results reveal distinctive aspects of the biology of the horse mackerel. Among the studied samples, males exhibit significant phenotypic variability, with higher coefficients of variation for size (20%) and weight (51%) compared to females (18% and 53%, respectively). The length-weight relationship indicates isometric growth, highlighting a positive correlation where weight increases proportionally with size in both sexes.The high condition factor observed in this population (k = 0.9) suggests an absence of overweight, indicating successful adaptation

to local ecological conditions. This suggests favorable conditions for balanced growth, despite challenges related to the environment and pollution.This study is crucial for understanding the impact of pollution on *Trachurus trachurus* and the ecological factors influencing its growth and condition. The observed variations provide essential data to guide management and conservation policies for marine resources, aiming to protect horse mackerel populations and the health of marine ecosystems in the long term.

Keywords: Trachurus trachurus ; Growth; Condition; Coast of Oran; Pollution; Ecosystem.

ADOPTION OF BIOSECURITY PRACTICES AMONG RUMINANT FARMERS AND HERDERS

FANIYI, Tolulope Oreoluwa
Department of Crop and Animal Science, Faculty of Agriculture, Ajayi Crowther University, P.M.B. 1066, Oyo, Oyo State. Nigeria, West Africa, Africa.
Email:to.faniyi@acu.edu.ng

Abstract

The adoption of biosecurity practices by ruminants is essential to improve animal health, reduce disease transmission and ensure sustainable livestock production. However, the level of adoption is influenced by many factors related to production systems and management practices. This article examines how ruminant producers and breeders implement biosecurity measures, such as quarantine, vaccination, hygiene and animal movement restriction, with a focus on factors such as farm size, education and access to resources. Smallholder farmers, who dominate ruminant production in many regions, often lack the financial and technical capacity to fully adopt biosecurity practices and therefore rely more on traditional management methods. In contrast, larger commercial operations with greater access to veterinary resources and services tend to implement more comprehensive biosecurity protocols and have higher rates of adoption of biosecurity practices.The following factors, such as farm size, education and access to resources, have a significant impact on the adoption of biosecurity practices in the agricultural sector. Farmers, who are the main ruminant producers in many regions, often face difficulties to fully adopt biosecurity practices due to limited financial and technical capacity, relying more on traditional management methods. Farmers, especially those involved in transhumance, face additional difficulties in implementing biosecurity measures due to the mobility of their animals. Socio-economic barriers, lack of awareness and cultural factors also significantly influence the adoption of biosecurity among this group. The study highlights the need for targeted extension services, training programs and policy interventions to improve awareness and access to biosecurity measures, particularly for smallholder farmers and mobile herders. By encouraging the adoption of biosecurity practices, the risk of disease outbreaks can be minimized, leading to improved productivity, reduced economic losses and better public health outcomes.

Keyword(s): Adoption, Biosecurity practices, Ruminants, Smallholder, Commercial

DANCE AS A CORNERSTONE OF THE UNIVERSE – VIEWS FROM THE SANSKRIT SCRIPTURES AND SOME MODERN EASTERN SEERS AND SCIENCE

Elitsa PETROVA
Faculty of Classical and Modern Philology, Sofia University "St. K. Ohridski", Sofia, Bulgaria

Andrey POPATANASOV
Institute of Neurobiology, Bulgarian Academy of Sciences, Sofia, Bulgaria

Abstract

In some of the most ancient Sanskrit scriptures preserved till today as the Rig Veda can be found some of the oldest views of the cosmogenesis. In Rig Veda it is described that before the creation of the Universe existed only "Chaos" that "breathed without wind through its inherent force". Such findings of the Vedic rishis are in striking harmony with some modern views in physics as that the vacuum is pulsating. It seems that the rhythm and the rhythmic movement are primordial and core traits of the reality. Dance in broadest sense can be defined as rhythmic movement to or not to rhythm. Therefore we can postulate that dance has prominent place in the reality, something inherent to it. In the Vedic cosmopsychism however dance is attributed with many roles in the Creation and some of them are the process of creation of the Creation, as well in its sustenance and destruction. And the dance is performed by the omnipresent Deity, who also embody the dance, the stage and the audience.In the current work the authors explore how the ancient Vedas and some modern seers and science elaborate on the relations and meaning of the Vedic cosmopsychism, dance and Universe.

Keywords: Dance, Cosmopsychism, Universe, Hindu cosmology, Vedas, Shiva, Nataraja, Natyashastra.

REMOVAL OF HEAVY METALS (cobalt) CONTAINED IN WASTEWATER-MODELS

Khadija BAZHAR
Laboratory of Organic Chemistry, Catalysis and Environment, Department of Chemistry, Faculty of Sciences, Ibn Tofaïl University, B.P. 133, 14000 Kenitra, Morocco

Fardioui MERIEM
Laboratory of Organic Chemistry, Catalysis and Environment, Department of Chemistry, Faculty of Sciences, Ibn Tofaïl University, B.P. 133, 14000 Kenitra, Morocco

Taoufiq GUEDIRA
Laboratory of Organic Chemistry, Catalysis and Environment, Department of Chemistry, Faculty of Sciences, Ibn Tofaïl University, B.P. 133, 14000 Kenitra, Morocco

Abstract

Heavy metal pollution poses a significant risk to the environment and human health. Industrial activities represent a very important source of wastewater which contributes to the deterioration of the environment and impacts human health. The main industries sources of contamination of wastewater by metals are: metallurgical industries, chemical, agro-foodindustries and textile and clothing industries. The pollution of water by heavy metals as inorganic micro pollutants (iron, lead, manganese, zinc, copper, chromium, nickel, etc.) is a global problem that requires solutions.In this work, we study the removal of cobalt metal by adsorption on natural clay collected in the Rabat region of Morocco. The natural clay was characterized and identified using X-ray diffraction (XRD), X-ray fluorescence, and Fourier transform infrared spectroscopy. Then the influence of physicochemical parameters on the adsorption capacity of the clay for ions namely adsorbent dose and contact time, were studied.

Keywords: Argile, clay, adsorption, diffraction X, fluorescence, IR.

WOODWORK TECHNOLOGY AND VOCATIONAL SKILLS: A PRAGMATIC APPROACH TO YOUTH UNEMPLOYMENT IN NIGERIA

Kareem, W. B. (Ph.D)
Department of Industrial and Technology Education,
Federal University of Technology, Minna, Niger State, Nigeria
Email: wahabami4u@futminna.edu.ng

Gazali S.A (Ph.D)
National Examination Council Minna, Nigeria

Okwori, R. O.(Ph.D)
Department of Industrial and Technology Education,
Federal University of Technology, Minna, Niger State, Nigeria

Abubakar H. O. (Mrs.)
Federal Polytechnic Nasarawa, Nasarawa State.

Oba A.O
Department of Industrial and Technology Education,
Federal University of Technology, Minna, Niger State, Nigeria Department of Building Technology,
Federal Polytechnic Nasarawa, Nasarawa State.

Abstract

Unemployment is a clear global problem that leaves no nation untouched both developing and developed nation of the world. This scenario is seriously agitating for national attention particularly Nigeria during this economic crisis. This paper has delved into exploitation of woodwork skills and vocational education as an approach towards reducing unemployment in Nigeria. The objectives were to seek factors responsible for youth employment and possible approach to eradicate the problem. Three research questions were formulated to guide the study while two null hypotheses were tested at 0.05level of significant. A descriptive survey design was used for the study while a set of 45 items questionnaire was the instrument used to obtain data from the two categories of respondents. Four hundred and eighty-five youth and adult from North Central zone were used as population for the study. Standard Deviation were used to analyse data obtained. The study findings includes: Government should give attention to unemployment in Nigeria because the respondents agreed that factors such as lack of woodwork and vocational skills needed by youth in the society among others are responsible for youth unemployment in Nigeria. Based on these findings, it was recommended that parents, NGO, industries and Government at all level that is Federal, State and Local government and Nigeria Society should give adequate recognition to woodwork technology and vocational skills by providing adequate funding to obtain necessary tools, equipment and infrastructure for technical colleges and tertiary institution offering the programme.
Keywords: Poverty alleviation, woodwork technology, youth unemployment.

EXISTENCE AND REGULARITY OF SOLUTION FOR NONCOERCIVE ELLIPTIC EQUATIONS WITH MEASURE DATA

Arij BOUZELMATE
Faculty of Sciences, University of Abdelmalek Essaadi, Tetouan, Morocco
Email:abouzelmate@uae.ac.ma

Hassane HJIAJ
Faculty of Sciences, University of Abdelmalek Essaadi, Tetouan, Morocco
Email:hjiajhassane@yahoo.fr

Inssaf RAISS
Faculty of Sciences, University of Abdelmalek Essaadi, Tetouan, Morocco
Email:inssaf.raiss@etu.uae.ac.ma

Abstract

In this article. we prove some properties and Lemmas in weighted anisotropic Sobolev spaces. As an application, we study the following strongly and non-coercive elliptic problem

$$\begin{aligned} Au + g(x,u,\nabla u) &= \mu \quad \text{in} \quad \Omega, \\ u &= 0 \text{ on } \partial\Omega. \end{aligned}$$

where the right-hand side belongs to $L^1(\Omega) + W^{1,\overrightarrow{p}}(\Omega, \overrightarrow{\omega^*})$. We prove both the existence and regularity of renormalized solutions for our elliptic equation in anisotropic weighted Sobolev space $W_0^{1,\vec{p}}(\Omega, \vec{\omega})$.

Keywords: Anisotropic weighted Sobolev spaces, strongly nonlinear equation, renormalized solutions.

EXPLORING THE IMPACT OF GRAZING AND FEEDLOT SYSTEMS ON RUMINANT ANIMAL PRODUCTION: ASSESSING EFFICIENCY AND EFFECTIVENESS

Faniyi, Tolulope OREOLUWA
Department of Crop and Animal Science, Faculty of Agriculture, Ajayi Crowther University, P.M.B. 1066, Oyo, Oyo State. Nigeria, West Africa, Africa.
Email:to.faniyi@acu.edu.ng

Soyelu, Oluseyi TEMITOPE
Department of Crop and Animal Science, Faculty of Agriculture, Ajayi Crowther University, P.M.B. 1066, Oyo, Oyo State. Nigeria, West Africa, Africa.

Ayoola, Mathew OLUWASEYI
Animal Science and Fisheries Management Unit College of Agriculture Engineering and Science Bowen University, P.M.B. 284, Iwo, Osun State Nigeria

Akinmoladun, Oluwakamisi Festus
Department of Animal and Environmental Biology, Faculty of Science, Adekunle Ajasin University, PMB 001 Akungba-Akoko, Ondo-State, Nigeria

Abstract

Ruminant livestock management for food production is essentially divided into two types: grazing-based systems and feedlot systems. Each system has specific benefits and challenges, which have a considerable impact on production efficiency and effectiveness. This study will compare the two systems by assessing critical parameters such as animal growth performance, feed efficiency, environmental impact, and overall cost-effectiveness. Grazing systems that rely on natural forage are frequently thought to be more sustainable, as they promote animal wellbeing and lower feed costs. However, fluctuations in fodder quality, climatic reliance, and slower growth rates can all reduce output. In contrast, feedlot systems, which involve extensive feeding of high-energy, grain-based diets, often result in faster growth rates and improved production efficiency. Nonetheless, feedlots confront issues like as rising feed costs and greater disease risk.Nonetheless, feedlots confront issues such as rising feed costs, an increased risk of disease transmission, and increased environmental concerns, notably with waste management and greenhouse gas emissions. The study examines these systems using a variety of performance metrics, weighing the trade-offs between sustainability, economic feasibility, and animal welfare. According to preliminary findings, while feedlot systems may provide higher output, grazing systems contribute more positively to long-term sustainability goals. This comparison sheds light on optimizing ruminant production systems to fulfil rising demand for animal products while balancing environmental and economic concerns.

Keyword(s): Grazing-based systems, Feedlot systems, Ruminant, Livestock management

ECO-FRIENDLY MICROWAVE ASSISTED SPECTROPHOTOMETRIC APPROACH TOWARDS THE DETERMINATION OF FLUCLOXACILLINE SODIUM PURE AND IN DOSAGE FORMS

Amina MUMTAZ*
Applied Chemistry Research Centre, Pakistan Council of scientific and Industrial Research Laboratories Complex, Lahore-54600, Pakistan

Amjad NASIM
Punjab College, University of Education Lahore, Pakistan

Alveena JAVED
Punjab College, University of Education Lahore, Pakistan

Abstract

Analysis of drug utilized organic chemicals and solvents which not only pollute the environment but also have toxic effects on health. A simple eco-friendly method has been developed for estimation of non-steroidal anti-inflammatory drug in pure and pharmaceutical formulations using microwave-assisted spectrophotometry. The absorption maxima of blue colour was measured at 700nm. All the reaction conditions and different statistic parameters for the proposed methods have been studied. The method can be successfully used for the routine analysis in both research laboratories and pharmaceutical industries.

ARSENIC TREATMENTS ON WHEAT PLANTS MODIFIES IONOME PROFILES

Margherita-Gabriella DE BIASI
University of Naples Federico II, Department of Pharmacy, Naples, Italy.
Email:margherita.debiasi@unina.it

Abstract

Arsenic (As) is highly toxic in its inorganic form. As is present at high concentrations in contaminated water and soils across all continents. Plants absorb from the soil all the metals essential for their survival, that enters in human and animal body mostly through food chain. Mineral elements and trace elements found in all organisms can be viewed as a system otherwise ionome. All plants change the ionome in response to physiological stimuli, developmental state, and genetic modification. Studying plant ionomic profiles, which vary based on the external stresses they encounter, is crucial for understanding how plants migrate and detoxify harmful elements naturally occurring in the environment.Globally, wheat holds the top spot due to its widespread cultivation and role as the main staple food source worldwide. Aim of this work is to evaluate wheat plants survive to arsenic presence, at the light of the increasing environmental contamination. Wheat plants were be exposed for 14 days to arsenic concentrations (5□M or 20 □M) in a hydroponic environment, to evaluate arsenic toxicity through growth, antioxidants and ions accumulation and distribution analysis. Ionomic modification on heavy metals, micronutrient and metalloids distributions induced by treatments were revealed by ICP-MS. Results showed that applied treatments influence significantly wheat plants growth evaluated by growth, antioxidants and ions accumulation and distribution. In this work, the presence of arsenic in wheat plants significantly reduced plant growth index (plant biomass) and photosynthesis index, with this reduction becoming more pronounced as the concentration of Arsenic (As) increased. Correlation studies carried out by comparing ionomic profiles obtained for each arsenic treatment showed a strong positive correlation between arsenic and the modification of other elements compared to un-treated plants. A synergic action of wheat plants to control arsenic homeostasis could be hypnotized. In conclusion, wheat plants respond to arsenic treatments modifying ionome as a coordinated system and moving more ions than arsenic alone. The multielement approach proved to be more sensitive in detecting significant changes from external environmental stresses than considering several individual elements.

Keywords: wheat plants, arsenic treatments, growth analysis, ionome profiles, inductively coupled plasma-mass spectrometry.

A NEW STRATEGY FOR OPTIMIZING A NUMBER OF PROPERTIES OF CCTO CERAMICS

Ilyas JALAFI*
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco
Email:ilyas.jalafi.91@gmail.com

Fatima CHAOU
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco

Mohamed CHOKRI
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco

Karim CHOURTI
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco

El Hassan YAHAKOUB
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco

Amine BENDAHHOU
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco

Anass CHRIR
Univ. Limoges, CNRS, IRCER, UMR 7315, F-87000 Limoges, France

Soufian EL BARKANY
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco

Mohamed ABOU-SALAMA
Department of Chemistry, Laboratory of Molecular Chemistry, Materials and Environment (LCM2E)-The Multidisciplinary Faculty of Nador, University Mohamed Premier, B.P. 300, Selouane, Nador 62700, Morocco

Abstract

The modified CCTO ceramics were successfully synthesized via the solid-state reaction method. Scandium was introduced as a donor substitute at the calcium site, leading to a significant reduction in the average grain size. The dielectric permittivity of the samples ranged from 4.51×10^3 to 5.37×10^4, reflecting a notable enhancement in dielectric properties. The substituted ceramics also demonstrated much better stability of dielectric properties across varying temperatures and frequencies, with a tanδ of 0.04 observed at 1 kHz. Moreover, these materials exhibited a breakdown voltage of approximately 8420 V/cm, over 23 times higher than that of pure CCTO (362.5 V/cm). This improvement in breakdown voltage (Eb) and the higher barrier potential (Φb) can be attributed to the increased number of grain boundaries and the decrease in oxygen vacancies, resulting from the reduction in the average CCTO grain size.

OPTIMUM DESIGN OF REINFORCED CONCRETE CANTILEVER SMO OPTIMIZATION ALGORITHM

Dr. Mehdi shalchi TOUSI (ORCID:0000-0003-4601-1082)
Engineer, Department of Engineering Faculty of Ahle Beyte internatinal University, Tehran, Iran
Email:mehdishalchi@abu.ac.ir

Abstract

In this paper, the optimization of reinforcement cantilever concrete retaining walls are performed by SMO for wall cost and weight. This algorithm has been inspired from intelligent foraging behavior of the WOA. In order to investigate the capability of this algorithm, the obtained results are compared with the other literature. Based on these results, the SMO algorithm is able to minimize the wall cost and weight. Another research is performed to investigate the effect of optimization in comparison with conventional manual design. It shows that the optimization can significantly reduce the cost and weight of the wall. Moreover, two kinds of reinforcement concrete cantilever retaining walls with more variables and constraints are presented and compared with each other. The suggested walls are T-shape wall with variables thickness in stem and normal T-shape wall. These comparisons are performed for two objective function; cost and weight of the wall. In addition, the effect of initial parameters such as unit weight of soil and stem height are investigated by sensitivity analysis. All results show that the SMO algorithm is robust to optimize the cost and weight of reinforcement concrete cantilever retaining wall.

Keywords : reinforcement concrete cantilever retaining wall, SMO algorithm, optimization, sensitivity analysis, objective functions, wall cost and weight, T-shape walls.

VALIDATION OF THE MASLACH BURNOUT INVENTORY-STUDENT SURVEY IN MOROCCAN HIGH SCHOOL ADOLESCENTS

Younes YASSINE
Moroccan High School

Miloud CHAKIT
Moroccan High School

Mahjoub AOUANE
Moroccan High School

Abstract

Background: Burnout constitutes a common disorder with negative health and psychological effects outcome. There are a large number of studies in the literature on burnout and its negative consequences for health and psychological wellbeing. Use of the burnout index in the academic context has increased to the point of identifying even the adolescent population. Nevertheless, at the present time there is no validated instrument for evaluating this syndrome in Moroccan high school students. Our study aims to evaluate the factor structure and reliability of the Moroccan version of the Maslach Burnout Inventory-Student Survey (MBI-SS) in a sample of high school adolescents.Method: 1116 high school students from Rabat Sale Kenitra Region, Morocco, including 47.1% were boys and 52.9% girls, with a mean age of M=15.07, SD=1.174). were responded to a questionnaire. Confirmatory factor analyses were carried out on the data collected.Results: The exploratory and confirmatory factor analyses supported a model with 13 items showing the three-dimensional structure of this scale: emotional exhaustion, cynicism and academic efficacy, and indicate generally satisfactory psychometric qualities.Conclusions: These results shows that MBIS instrument has an excellent factor structure and internal consistency, and allow clinicians a quick and simple first assessment of this problem in Moroccan adolescents and researchers to develop theoretical knowledge on this phenomenon

Keywords: Adolescents, High school students, burnout, Maslach Burnout Inventory-Student Survey, psychometric properties, Validity, Morocco.

MARKETING AND THE GENERAL SIGNIFICANCE OF BLACKSMITHING INDUSTRY IN KATSINA CITY, 1904-1907

Dr. Nasir ABBA YUSUF
Faculty of Education, Department of Humanities, Kampala International University Western Campus UGANDA
Email:nasir.abba@kiu.ac.ug

Abstract

This study examines the significance of the blacksmithing industry in Katsina City from 1904 to 1907, focusing on its role in the local economy and marketing within the early colonial context. Using qualitative methods, including oral interviews with local historians and descendants of blacksmiths, the research highlights the industry's importance in producing essential tools and sustaining trade networks. Despite the challenges posed by British colonial rule, Katsina's blacksmiths adapted, maintaining their economic relevance. The study reveals the resilience of traditional industries and their critical role in the economic history of the region.

Keywords: Marketing, Katsina City, Oral History, Blacksmithing Industry.

PHYTOCHEMICAL CONSTITUENTS AND ANTIOXIDANTS OF SWEET PEPPER VARIETIES (Capsicum annuum L.) DEPENDING ON ITS FRUIT COLOURATION

A.M.ALIYU
Department of Crop Science, AlikoDangote University of Science and Technology, Wudil

E.A.SHITTU
Department of Agronomy, Bayero University Kano

U.A SALEH
Department of Crop Science, AlikoDangote University of Science and Technology, Wudil

Abstract

The experiment was conducted at laboratory of food science and technology department, Aliko Dangote University of science and technology wudil to determine the antioxidants and phytochemicals of three sweets pepper varieties (yellow bell pepper, red and sweet pepper).Three samplesof the plant were collected from Teaching and Research esearch farm of ADUSTECH Gaya after harvesting. The data collected were subjected to analysis of variance (ANOVA) using SPSS single factor at ($P<0.05$) software. Data on vitamin c, carotenoids, saponins, ascorbic acid, terpenoids, alkaloids, phenol, glycosides, percentage, ash, moisture content, fat, crude fibre were recorded. The result shows the presence of photochemical constituents with percentage moisture, fat and crude fiber was increased in red pepper. Crude protein contained the highest mean for sweet pepper and percentage ash on yellow pepper. The ascorbic acid and carotenoids range is 194.4 and 75.72 increases with yellow bell pepper. The minerals compositions in K, Ca, Zn, Fe, Mn and Pb gave higher mean values in red bell pepper than other varieties with Na and Mg in sweet pepper. Farmers may explore nutrient management strategies to optimize photochemical and antioxidants in sweet peppers, ensuring a continued contribution to daily dietary intake.

Keywords: phytochemicals, antioxidants, sweet pepper and coloration

RECYCLING OF OUIXANE IRON ORE TAILINGS IN GEOPOLYMER COMPOSITE VIA ACID ACTIVATION AS NEW APPROACH: FABRICATION AND CHARACTERIZATION FOR MECHANICAL PROPRIETIES

Yassine BALLOUT*
LCM2E-Lab, Mohamed First University (UMP), Multidisciplinary Faculty of Nador (FPN), B.P 300, Selouane 62700 Nador, Morocco
Email:yassineballout45@gmail.com

Soukaina EL BOURACHDI
Laboratory of Engineering, Electrochemistry, Modelling and Environment, Faculty of Sciences Dhar El Mehraz, Sidi Mohamed Ben Abdellah University, Fez, Morocco

Mohammed ELGETTAFI
LCM2E-Lab, Mohamed First University (UMP), Multidisciplinary Faculty of Nador (FPN), B.P 300, Selouane 62700 Nador, Morocco

Hanane EL HAROUACHI
LCM2E-Lab, Mohamed First University (UMP), Multidisciplinary Faculty of Nador (FPN), B.P 300, Selouane 62700 Nador, Morocco

Dounia AHOUDI
LCM2E-Lab, Mohamed First University (UMP), Multidisciplinary Faculty of Nador (FPN), B.P 300, Selouane 62700 Nador, Morocco

Yassine EL MIZ
LCM2E-Lab, Mohamed First University (UMP), Multidisciplinary Faculty of Nador (FPN), B.P 300, Selouane 62700 Nador, Morocco

Mohamed LOUTOU
LCM2E-Lab, Mohamed First University (UMP), Multidisciplinary Faculty of Nador (FPN), B.P 300, Selouane 62700 Nador, Morocco
IMED-Lab, Cadi Ayyad University (UCA), Faculty of Science and Technology, BP549 Av. A. El Khattabi, Marrakech 40000, Morocco

Abstract

Using and recycling of mine tailings, by-products generated through ore processing, as new sources of aluminosilicates geopolymer precursors is a new valorization method of mine tailings, these tailings, often associated with environmental pollution, acidification risks, heavy metal contamination, and surface storage accumulation, are transformed into valuable materials in geopolymerization reactions, thereby directly minimizing their negative environmental impact.The focus of this study is on iron ore tailings extracted from Bou Ifrour-Ouixane-Nador mines (Eastern Rif), examining their behavior in the field of geopolymer technology. A comparative study is conducted between two types of

tailings from same mine by acid activation, presenting a novel approach to the preparation of geopolymer materials. The influence of activator concentration on the microstructural and mechanical properties of the resulting geopolymers is thoroughly investigated, with a particular emphasis on their potential application in building materials. This research contributes to the sustainable management of mine tailings and the advancement of geopolymer technology.

PEMPHIGUS: A COMPLEX DERMATOLOGICAL CONDITION AND EMERGING TREATMENT STRATEGIES

Md.Ashrarul HASIB
Department of Pharmacy, Jagannath University, Bangladesh
Email:ashrarulhasib@gmail.com

Bitop HALDER
Department of Pharmacy, Jagannath University, Bangladesh
Email:bitophalder873@gmail.com

Abdullah AL MAMUN
Department of Pharmacy, Jagannath University, Bangladesh
Email:bitophalder873@gmail.com

Tanjina AKTER
Department of Pharmacy, Jagannath University, Bangladesh
Email:tanjinaakter1572@gamil.com

Dr.Mohammad SAYDUR RAHMAN*
Department of Pharmacy, Jagannath University, Bangladesh
Email:saydur_pr@yahoo.com

Abstract

Pemphigus constitutes a diverse array of autoimmune dermatological conditions distinguished by the formation of blisters on the skin and mucosal surfaces, which may significantly impair the quality of life if left unchecked. The pathogenesis of pemphigus is intricately associated with IgG autoantibodies that target different adhesion molecules within the epidermis, such as desmoglein (Dsg-1) and Dsg-3, which are pivotal elements of desmosomes. Experimental studies have extensively validated the harmful importance of these autoantibodies. The binding of IgG autoantibodies to Dsg leads to a disruption of adhesion among epidermal keratinocytes, a process known as acantholysis. Consequently, this phenomenon engenders intra-epidermal blister formation as well as the clinical manifestation of flaccid blisters and erosions at the affected region. Particularly, targeted therapies aimed at immunological pathways have been progressively introduced and assessed for the management of pemphigus, including monoclonal anti-CD20 antibodies, B-cell activating factor (BAFF) inhibitors, Bruton tyrosine kinase (BTK) inhibitors, neonatal Fc receptor (FcRn) antagonists, CAAR-T therapy and tumor necrosis factor (TNF-α) inhibitors. Furthermore, IL-17 blockade, IL-4Rα antibodies, Cytotoxic T-lymphocyte antigen (CTLA-4Ig), mammalian target of rapamycin (mTOR) pathway inhibitors, and p38 MAPK inhibitors represent theoretically promising treatments for pemphigus. In severe instances, immunosuppressive agents such as cyclophosphamide or mycophenolate mofetil may also be utilized. Recent advancements have facilitated the investigation of innovative therapeutic modalities, such

as rituximab, a monoclonal antibody that specifically targets B cells, which has exhibited potential in cases that are refractory to conventional therapies. In spite of these advancements, pemphigus continues to pose significant challenges in achieving a complete cure. Additional research is imperative to elucidate the underlying mechanisms of the disease and to formulate more effective and safer targeted therapies.

Keywords: Pemphigus; Autoimmune disease; CAAR-T therapy; Desmoglein.

EFFECT OF INPUT SUBSIDIES ON OUTPUT OF RICE FARMERS UNDER VALUE CHAIN DEVELOPMENT PROGRAMME IN NIGER STATE, NIGERIA

YISA, E.N.
Department of Agricultural Extension and Rural Development
Federal University of Technology, Minna, Niger State, Nigeria.

Muhammad, H.U.,
Department of Agricultural Extension and Rural Development
Federal University of Technology, Minna, Niger State, Nigeria.
Email:lizharuna@yahoo.com

Tsado, J.H.,
Department of Agricultural Extension and Rural Development
Federal University of Technology, Minna, Niger State, Nigeria.

Ajayi, O.J.
Department of Agricultural Extension and Rural Development
Federal University of Technology, Minna, Niger State, Nigeria.

Abstract

The study assessed the effect of input subsidies on output of rice farmers under value chain development programme in Niger State, Nigeria. A multi-stage sampling technique was used to select 185 registered youth rice farmers using Yamane formular for appropriate sample size determination and data collected through a semi-structured questionnaire were analyzed using descriptive statistics (such as frequency count, percentages, mean) and Ordinary Least Square regression model to examine the effects of input subsidies on rice farmers' output. The results obtained shows that rice farmers in the study area were mostly males (85.4%) and formally educated (70.8%) with an average age of 42years among rice farmers in Niger state. The results also shows that increase in machine hiring services (94.1%), access to rice production modern technologies (86.5%), access to training on rice farming (85.9%), access to post-harvest handling and processing technologies (82.7%) and increase in the use of fertilizer and agrochemicals (81.1%) are the major input subsidies benefited among the rice farmers in Niger state. The result further shows that farm size, use of mechanization, cost of labour, number of trainings received, quantity of seed used, quantity of fertilizer used, and farm income were the significant factors influencing the output of the rice farmers in the study area. Hence, it was recommended that Value Chain Development Programmed should continue and expand the provision of subsidized inputs such as rice seeds, fertilizers agrochemicals, post-harvest technologies and increase trainings to rice farmers as they are crucial for farmers in Niger state and strengthen extension services to provide continuous support and innovation dissemination in rice farming techniques.

Keywords: Value-chain, Inputs, Subsidies, Rice-farmers and Development

A NOVEL CHAOTIC IMAGE ENCRYPTION TECHNIQUE BASED ON FILTERING OPERATION AND 4D HYPERCHAOTIC SYSTEM

M.NAIM*
Laboratory of Coding and Security of Information
University of Sciences and Technology of Oran Mohamed Boudiaf
PoBox 1505 Oran M'Naouer 31000 Algeria
Email:mohammed.naim@univ-usto.dz

A. HADJ BRAHIM
Laboratory of Coding and Security of Information
University of Sciences and Technology of Oran Mohamed Boudiaf
PoBox 1505 Oran M'Naouer 31000 Algeria

Abstract

This paper introduces an innovative image encryption technique that leverages filtering operations in conjunction with a 4D hyperchaotic system. The proposed method amalgamates image filtering techniques with the dynamics of a 4D hyperchaotic system, serving various encryption operations. Initially, a permutation operation is executed on the entire original image to yield a permuted image. This permutation process relies on a hyperchaotic sequence organized in descending order. Subsequently, a vector transformation is applied to the permuted image, dividing it into several vectors, each comprising 256 pixels. These vectors are then converted into a matrix through a matrix transformation. Following this, a filtering operation, derived from the dynamics of a 4D hyperchaotic system, is applied to the transformed matrix. Each pixel undergoes filtration using distinct mask filters. Finally, the filtered blocks are amalgamated to generate the final cipher image. Experimental findings and analysis validate the efficacy of the proposed scheme, demonstrating robust encryption capabilities against commonly encountered attacks.

Keywords: Image encryption; 4D Hyperchaotic; filter; matrix transformation.

DE-CODING CHINA-AFRICA RELATIONS: DEVELOPMENT PARTNERSHIP OR NEO-COLONIALISM

Associate Professor Dr. Rafat KHANA
Department of Language, Swami Vivekananda Subharti University, Meerut.
Email:dr.rafat.languages@gmail.com

Student, Alphones ABBAS
Department of Liberal Arts, Dr. Vishnwanath Karad MIT-World Peace University, Pune.
Email:abbasalphones45@gmail.com

Abstract

China's engagement into African's diplomatic and political has been on the rise, including platforms such as Forum on China-Africa Cooperation. The non-interference policy of China is considered an attractive feature of engagements to African governments, which often do not want to face political conditions tied to Western aid. For example, Zimbabwe's ally was China; Zimbabwe had been under Western sanctions. However, critics argue that Chinese influence will negate African sovereignty. African leaders will feel pressured to align with the lines taken by China in international forums and thus not be able to act unilaterally. Such a situation may create the illusion of equal partnership but may end up promoting political dependency. Global powers, for sure, have paid serious attention to China's relations with Africa. The U.S. and EU have reacted in turn by trying to revitalize their relationships there, and Russia seeks influence as well. For the global powers, Africa clearly has turned into a yardstick for competition due to its natural resources and growing markets. This paper analyse China's role in Africa is as full of opportunity as it is high-risk. This all dangles on the African nation's ability to translate these partnerships into their Favour without sinking into a well of economic or political dependency.

Keywords: Africa, Diplomacy, Aid, China, Politics, Neo-colonialism

THE SOCIOECONOMIC FACTORS' IMPACT ON CRIMES IN THAILAND: A DECISION TREE REGRESSION APPROACH

Adirek VAJRAPATKUL
Sukhothai Thammathirat Open University, School of Economics, Thailand,
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

Boonta WAYUPAB
Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand
Email: WaBoonta@central.co.th

Pinmanee VAJRAPATKUL
Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Abstract

Crimes significantly jeopardize economic growth and development by adversely affecting societal stability, investment, and human capital. Comprehending the impact of socioeconomic conditions on criminal activities is essential for guiding policy and promoting safer, more affluent societies. This study examines the influence of socioeconomic factors, including the number of commercial enterprises, families with internet access, agricultural households, and drug-related incidents, on crimes against individuals in Thailand's 75 provinces, utilizing data from 2021. The research used a decision tree regression model with provincial-level data from the National Statistical Office of Thailand. This research indicates that the number of households with internet access and the number of commercial establishments are the primary predictors of violent crimes, significantly impacting the efficacy of the regression model. Furthermore, the model exhibits significant predictive accuracy. The practical consequences of these findings indicate that initiatives aimed at reducing violent crime should prioritize the enhancement of socioeconomic conditions, specifically through the improvement of internet access and the promotion of company development.

Keywords: violent crimes, internet connection, business establishments, decision tree regression, Thailand

FACTOR AFFECTING THAILAND ENERGY DEPLETION: A BAYESIAN LINEAR REGRESSION APPROACH

Adirek VAJRAPATKUL
Sukhothai Thammathirat Open University, School of Economics, Thailand,
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

Boonta WAYUPAB
Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand
Email: WaBoonta@central.co.th

Pinmanee VAJRAPATKUL
Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Abstract

The importance of comprehending the factors influencing energy depletion in Thailand is emphasized by the nation's simultaneous problem of maintaining economic expansion while regulating limited energy supplies. This research seeks to discover the socioeconomic elements affecting energy depletion, which are essential for guiding policies that promote sustainable development and energy security. The research utilizes Bayesian linear regression analysis on annual data from the World Bank database from 1972 to 2020. The analysis reveals population density and natural resource rents as key predictors of energy depletion. Conversely, adjusted net national income, urban population, and GDP per capita are deemed to be less impactful. The results demonstrate that elevated population density results in greater energy depletion owing to the demands of urbanization and population expansion on energy supplies. In a similar vein, increased natural resource rents are associated with elevated energy depletion, underscoring the economic dependence on natural resources and its ramifications for sustainability. The findings indicate that efficient urban design, sustainable resource management, and diversification of energy sources are critical measures for alleviating energy depletion in Thailand.

Keywords: Energy depletion, Net National Income, Population Density, Urban Population, GDP per capita, Natural Resource Rents

ESTIMATING THAILAND GROSS PROVINCIAL PRODUCT: A K-NEAREST NEIGHBORS REGRESSION APPROACH

Adirek VAJRAPATKUL
Sukhothai Thammathirat Open University, School of Economics, Thailand,
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

Boonta WAYUPAB
Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand
Email: WaBoonta@central.co.th

Pinmanee VAJRAPATKUL
Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Abstract

The purpose of this research is to investigate the relationship between various socioeconomic factors and the Gross Provincial Product (GPP) in Thailand, using a K-Nearest Neighbors (KNN) regression model. The study utilizes data from 76 provinces in Thailand for the year 2020, focusing on variables including the number of internet users, the number of factories, the number of doctors, and the number of hospitals. The findings indicate that the number of doctors is the most significant factor influencing GPP, followed by internet usage and hospital availability, while the number of factories shows a weaker correlation with GPP. The KNN model explained 70.4 percent of the variance in GPP, indicating a reasonable predictive capability but leaving room for improvement in model accuracy. The results suggest that enhancing healthcare infrastructure, particularly increasing the number of doctors and improving technological connectivity, such as internet usage, can drive economic growth at the provincial level.

Keywords: Gross Provincial Product, number of doctors, internet usage, number of hospitals, K-Nearest Neighbors regression, Thailand

THE DETERMINANTS OF THAILAND TOURISM: A GRADIENT-BOOSTING REGRESSION APPROACH

Adirek VAJRAPATKUL
Sukhothai Thammathirat Open University, School of Economics, Thailand,
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

Boonta WAYUPAB
Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand
Email: WaBoonta@central.co.th

Pinmanee VAJRAPATKUL
Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Abstract

Tourism is vital for income generation and economic growth. It is a source of enhancing GDP, generating employment, and promoting economic development. Comprehending the determinants that affect tourist performance is crucial for efficient policy formulation and economic strategizing. This study utilizes a gradient-boosting regression method to forecast tourism activity in the 74 provinces of Thailand based on a dataset from the National Statistical Office for the year 2020. The model incorporates factors including tourist numbers, gross province product, registered cars, telephone service subscriptions, and forested areas. The results indicate that area GDP and telephone service availability are the primary determinants, substantially affecting tourism performance. The model demonstrates moderate predictive capability. The findings indicate that augmenting regional economic activity and increasing infrastructure, especially telecommunications, can elevate tourism in Thailand.

Keywords: tourism, gross province product, telephone service, gradient boosting regression, Thailand

THE DETERMINANTS OF PROPERTY OFFENCES IN THAILAND: A SUPPORT VECTOR MACHINE REGRESSION APPROACH

Adirek VAJRAPATKUL
Sukhothai Thammathirat Open University, School of Economics, Thailand,
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

Boonta WAYUPAB
Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand
Email: WaBoonta@central.co.th

Pinmanee VAJRAPATKUL
Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Abstract

This study explores the relationship between socio-economic factors and property offenses in Thailand, aiming to understand the impact of economic variables on criminal activities. This research utilizes a Support Vector Machine Regression (SVMR) with the data from 77 available provinces for 2021, sourced from the National Statistical Office. The model incorporates variables, including the number of property offenses, remaining loan amounts, the number of temples as a cultural factor, agricultural land ownership, and drug-related offenses, to predict property crime in Thailand. The findings reveal significant correlations between property crime rates and several socio-economic indicators. Higher loan amounts and drug-related offenses show a strong predictive relation to increased property crime rates. Conversely, greater temple density, an indicator of cultural integration, and agricultural land ownership correlate with lower crime rates. The study underscores the complex interplay between economic hardship, cultural factors, and crime. These insights could assist in forming targeted interventions that address the root socio-economic causes of property crimes. Policies focusing on economic aid, drug rehabilitation programs, and cultural integration initiatives could reduce property crime rates.

Keywords: Property offenses, Socio-economic factor, Support Vector Machine Regression, Thailand

THE DETERMINANT OF LIVESTOCK PRODUCTION IN THAILAND: BAYESIAN LINEAR REGRESSION APPROACH

Adirek VAJRAPATKUL
Sukhothai Thammathirat Open University, School of Economics, Thailand,
Email:a.vajrapatkul@gmail.com

Boonta WAYUPAB
Central Food Retail Company Limited, Replenishment and Demand Forecasting Department, Thailand
Email: WaBoonta@central.co.th

Pinmanee VAJRAPATKUL
Computer Engineering Department, Srinakharinwirot University, Thailand
Email:p.vajrapatkul@gmail.com

Abstract

This study examines the factors influencing livestock production in Thailand by employing Bayesian linear regression analysis to investigate the relations between livestock production and several demographic and economic factors, including private sector credit, urban population growth, and the male population from 1972 to 2020. The findings indicate that an increase in the urban population adversely affects livestock production. The male population favorably impacts animal output. While credit to the private sector exhibits a positive correlation with livestock production its effect is not statistically significant. These findings highlight the necessity for equitable urbanization policies and focused assistance for essential demographic groups to improve livestock production. Moreover, enhancing access to financial resources customized for livestock farmers could further fortify the sector.

Keywords: livestock production, credit to the private sector, urban population growth, population of males

LI-ION BATTERY STATE-OF-CHARGE ESTIMATION USING EXTENDED KALMAN FILTER

Guerrab OUSSAMA
University of Sciences and Technology Oran (USTO), Algeria
Email:oussama.guerrab@univ-usto.dz

Lakhdari FETHI
University of Sciences and Technology Oran (USTO), Algeria
Email:lakhdari_fethi@yahoo.fr

Abstract

In systems with batteries storage as the feeding or back up energy solar the Accurate real-time monitoring of the batteries of the state of the State of Charge (SOC) is crucial task for especially safe operation. due to their highly nonlinear and dynamic characteristics of electrochemical systems the modeling is essential step for developing SOC estimation algorithms that can simulate these behaviors. The current study presents a SOC estimation algorithm using the Extended Kalman Filter (EKF) for lithium-ion batteries in electric vehicles. The battery is initially modeled with a second-order resistor-capacitor (RC) equivalent circuit, Afterward, we conducted battery charging and discharging tests to identify the parameters of the model. The EKF is then applied to estimate the SOC. To evaluate performance, the proposed method is compared with traditional approaches like the Ampere-hour (Ah) counting method using the Beijing Dynamic Stress Test (BJDST) [8]. Experimental results show that the EKF algorithm outperforms the Coulomb counting method in terms of SOC estimation accuracy, robustness against initial SOC errors, and resilience to voltage measurement noise

Keywords: State of Charge (SOC), Lithium-ion batteries, Extended Kalman Filter (EKF), Electric vehicles, Battery Equivalent Circuit Model

THE IMPACT OF EMOTIONAL REGULATION AND COPING STRATEGIES IN DEVELOPING PSYCHOLOGICAL DISTRESS AMONG DIFFERENT GENERATIONS.

Momna JAMEEL
University of Sialkot

Hafsa SAJID
University of Sialkot

Fatima USMAN
University of Sialkot

Wajiha MALIK
University of Sialkot

Abstract

The cross-sectional study was conducted to explore the impact of emotional regulation and coping strategies in developing psychological distress among different generations in Sialkot and Daska, Pakistan. The targeted population was people from age range of 20-40 and 40-60. The sample contains 200 participants of different ages form both urban and rural areas of Sialkot. The sample was divided equally in 20-30 (100) and 40-60 (100) groups and sample were drawn through purposive sampling. For data collection different scales were used such as emotional regulation scale, coping strategies scales and Kessler's psychological distress scale. For the analysis of the results correlation, regression and T.Test was used and the result suggests that emotional regulation has positive correlation with coping strategies (.433* in age group 20-40) and (.240* in age group 40-60) and has negative relationship with psychological distress (-.065 in age group 20-40) and (-.103) while on the other hand coping strategies also have negative relationship with psychological distress which means if emotional regulation and coping strategies decreases then psychological distress will increases. Regression analysis identified emotional regulation as predictor of coping strategies with significant values. The main goal of the study was to identify the relationship among emotional regulation, coping strategies and psychological distress to raise awareness to help the society.

Keywords: Emotional Regulation, Coping Strategies, Psychological Distress

EFFECTS OF DE-NOVO THERAPIES FOR THE TREATMENT OF ALOPECIA

Fiza ASIF
Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore, Punjab, Pakistan

Maryam LIAQUAT
Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore, Punjab, Pakistan

Qamar SIDDIQUE
Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore, Punjab, Pakistan

Abdul BASIT
Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore, Punjab, Pakistan

Maryam ZAHID
Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore, Punjab, Pakistan

Sanila RANI
Faculty of Pharmacy, Hajvery University, Lahore, Punjab, Pakistan

Abstract

This clinical study delves into the diverse landscape of hair fall therapies, aiming to evaluate their effectiveness and understand the preferences among different age groups and genders. The research identifies significant trends, with topical therapy emerging as the preferred choice, particularly among individuals aged 24-30, owing to its non-invasive and accessible nature. Hormonal therapy exhibits cautious acceptance, peaking in the same age group, possibly due to concerns about side effects. Nutraceuticals maintain consistent popularity, indicating a growing recognition of nutritional support for healthy hair. Platelet Rich Plasma (PRP) therapy gains traction, especially among those in their late twenties to early thirties, highlighting the appeal of natural approaches. Micro-needling is moderately favored, reflecting a preference for holistic solutions, with a peak in the 24-30 age range. Aromatherapy is highly preferred among 18-23- year-olds but declines with age, suggesting evolving attitudes. Hair prosthesis sees moderate acceptance, slightly increasing in the >36 age group, indicating a growing willingness for cosmetic interventions. Hair transplant is more favored among older individuals, reflecting a strategic approach for enduring results. The study concludes that tailoring interventions based on age-specific preferences is crucial for effective and empathetic hair fall management. The multifaceted nature of hair fall therapy preferences necessitates a nuanced and adaptable approach by healthcare professionals, taking into account the latest advancements, as well as the dynamic interplay of psychosocial factors influencing individual choices. This approach ensures more effective and empathetic management of hair fall concerns.

Keywords: Hair fall therapies, Topical therapy, Hormonal therapy, Nutraceuticals, Nutritional support, Platelet Rich Plasma (PRP) therapy, Micro-needling, Aromatherapy, Hair prosthesis, Cosmetic interventions, Hair transplant.

THE IMPORTANCE OF DIPTERA ORDER UNDER SAHARAN ARID CONDITIONS BISKRA -ALGERIA

DEGHICHE DIAB N.
Scientific and Technical Research Center on Arid Regions PoBox 1682 RP. Biskra-Algeria

BETTICHE F.
Scientific and Technical Research Center on Arid Regions PoBox 1682 RP. Biskra-Algeria

BENGOUGA K.
Scientific and Technical Research Center on Arid Regions PoBox 1682 RP. Biskra-Algeria

Marniche F
Ecole Nationale Supérieure Vétérinaire d'Alger

Abstract

The study of the biodiversity of Diptera order and their species associated to the cultivated tomatoes under greenhouses was performed from December 2020 to Mai 2021, under Sidi Okba arid conditions that is located at the East of Biskra. In order to establish an actualized list of the Dipteran diversity under greenhouses we used sticky traps and yellow water dishes to collect specimens every week. We identified 1024 individuals representing 56 species belonging to 29 families. The Sciaridae family was the most representative with a relative abundance AR= 23%, the Chirinominidae family was represented 18.52%. The greenhouses present a great diversity of species (H= 3.58) that were represented in equilibrium between them (0.7). The importance of pest species was higher than the phytophagous and the predators and parasitoids.

Keywords: Biskra, inventory, auxiliary's species, importance, Diptera

A CROSS-SECTIONAL STUDY TO EVALUATE THE POTENTIAL RISKS RELATED TO CARDIOVASCULAR HEALTH PARAMETERS IN INDIVIDUALS SIMULTANEOUSLY USING E-CIGARETTES AND COMBUSTIBLE CIGARETTES IN LAHORE DISTRICT, PUNJAB

Assistant Professor, Dr. Mah-ru-nisa ATIF*
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email:mahrunisa.atif@hup.edu.pk

Assistant Professor, Dr. Rizwana Raheel
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email: rizwana.raheel@hup.edu.pk

Research Scholar, Umer Sher KHAN
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email:umer-318-1330@hup.edu.pk

Research Scholar M. UMMAN
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email: umman-318-1331@hup.edu.pk

Research Scholar, M. Kashif ISLAM
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email:kashif-318-1323@hup.edu.pk

Research Scholar, Tanveer AHMAD
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email: tanveer-318-1299@hup.edu.pk

Research Scholar, M. Asad ALI
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email:asad-318-1339@hup.edu.pk

Research Scholar, Akash AMER
Hajvery University Euro Campus, Lahore
Email:akash-318-1307@hup.edu.pk

Abstract

A cross-sectional research design was used to assess the possible hazards associated with cardiovascular parameters in persons who use both e-cigarettes and combustion tobacco products concurrently in the Lahore area of Punjab. Cardiovascular health encompasses the overall well-being of the cardiac system and vascular network. Cardiovascular disease represents a category of pathological conditions affecting the heart and blood vessels, which includes ailments like coronary artery disease, cerebrovascular accidents, congestive cardiac failure, cardiac arrhythmias, and valvular heart disorders. Several risk factors contribute to the onset and progression of cardiovascular disease, such as elevated blood pressure, increased levels of circulating cholesterol, the consumption of tobacco,

and the presence of diabetes. Software programmes like SPSS were used for analysis to expedite and enhance the accuracy of the procedure. The findings of this research highlight a concerning relationship between dual tobacco product use and adverse cardiovascular outcomes. In our survey, 269 out of total 400 participants were included in the study who are simultaneously using E-Cigarettes and Combustible Cigarettes. Data was collected through random surveys conducted at Vape shops, Cigarette shops, Universities, Parks and Public places. The goal of this research is to evaluate the cardiovascular healthiness parameters, including blood pressure, heart rate, and risk factors for CVS disease in individuals who are concurrently using E-cigarettes and combustible cigarettes in Lahore District. Furthermore, a scarcity of resources and data samples, as well as a restricted timeframe, constrained this research. Future endeavours may provide improved and more accurate outcomes via thorough examination.

Keywords: E-cigarettes, Combustible Cigarettes, Dual Use, CVS Diseases, Smoking & Vaping.

A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS OF "IDENTITY CRISES" OF MONIZA ALVI'S SELECTED POEMS

Misbah LIAQAT
Superior college for university programme
Mandi baha ud Din
Email: Misbahayesha348@gmail.com

Bilal AHMED
Superior college for university programme
Mandi baha ud Din

Hira PERVEZ
Superior college for university programme
Mandi baha ud Din

Abstract

The aim of this paper is to explore the identity crises in the selected poems of Moniza Alvi in perspective of the effects of migration from one country to another under the paradigm of critical discourse analysis as a theoretical frame work. Special attention is given to code switching, color imagery, adjective, contradiction, theme and symbolism by using the methodology of Fair Colough (2005). Description, interpretation and explanation. The ideas about identity are derived from Wood ward (1997) who refers identity as marks by differences from others and identities are viewed from binaries main question concentrate on how an individual faces two cultures at a time and what are the effects of that double identity. The interpretation and findings of the researcher is that shift from one culture to another culture creates identity crises, confusion and disjointedness in the life of an individual. The shift of culture is not only the shift of physical level but also mental level. The significance of the study is to aware the people about the effects of migration

NAVIGATING THE IMPACT OF REVERSE LOGISTICS PRACTICES ON FIRM'S PERFORMANCE: A CONTEXT OF MALAYSIAN SEMICONDUCTOR INDUSTRY

Kuan Yeh HUNG
Faculty of Business and Finance, Universiti Tunku Abdul Rahman, 31900, Kampar, Malaysia

Yee Chew FONG*
Faculty of Business and Finance, Universiti Tunku Abdul Rahman, 31900, Kampar, Malaysia
Email:yeecf@utar.edu.my

Boo Yen TOONG
Faculty of Business and Finance, Universiti Tunku Abdul Rahman, 31900, Kampar, Malaysia

Chew Pei XIN
Faculty of Business and Finance, Universiti Tunku Abdul Rahman, 31900, Kampar, Malaysia

Tan Kwan YEE
Faculty of Business and Finance, Universiti Tunku Abdul Rahman, 31900, Kampar, Malaysia

Abstract

This study investigates the impact of reverse logistics (RL) practices on firm performance within the Malaysian semiconductor industry, a sector crucial for the nation's economic growth and technological advancement. Grounded in the natural resource-based view (NRBV) theory, examines how the strategic management of resources, including the adoption of RL practices which comprise remanufacturing, reuse, recycling, and proper disposal, can contribute to a firm's sustainable competitive advantage. Employing a quantitative research design with cluster sampling, the researchers will collect data from semiconductor companies across key regions in Malaysia. By analyzing the relationship between RL practices and both financial and operational performance metrics, this study aims to provide valuable insights for industry stakeholders. The findings will contribute to the understanding of how RL can foster a more economically viable, operationally efficient, and environmentally responsible semiconductor industry in Malaysia, supporting sustainable growth in this critical sector.

Keywords: Reverse logistics practices, firm performance, Malaysian semiconductor industry, natural resource-based view, quantitative analysis.

ASSESSING CUSTOMER SATISFACTION IN E-HAILING SERVICES IN MALAYSIA: INSIGHTS ON QUALITY, TRUST, PRICING, AND DRIVER BEHAVIOR

Sai Mei LING*
Department of Entrepreneurship and Supply Chain Management, Universiti Tunku Abdul Rahman.

Yee Hong JIN
Department of Entrepreneurship and Supply Chain Management, Universiti Tunku Abdul Rahman.

Chow Wen YANG
Department of Entrepreneurship and Supply Chain Management, Universiti Tunku Abdul Rahman.

Haw Ming ZHUANG
Department of Entrepreneurship and Supply Chain Management, Universiti Tunku Abdul Rahman.

Lee Ting ZHENG
Department of Entrepreneurship and Supply Chain Management, Universiti Tunku Abdul Rahman.

Abstract

The technology advancement drive e-hailing services become popular. However, despite the rapid growth of the e-hailing service industry in Malaysia, customer dissatisfaction is increasing at the same time, which is a challenge that needs to be addressed. Current study investigates the satisfaction level of Generation Z towards e-hailing services in the Klang Valley. Besides, 300 structured questionnaires were collected from the respondents. The findings showed that service quality, trust, driver behaviour price has significant relationship with customer satisfaction.

A SPATIAL PERSPECTIVE ON THE EDUCATION - DIGITIZATION RELATIONSHIP IN ROMANIA. EMPIRICAL ANALYSIS USING SPATIAL PANEL MODELS.

PhD Student, Irina-Denisa Munteanu
Faculty of Cybernetics, Statistics and Informatics, Bucharest Academy of Economic Studies Institute of National Economy, Bucharest
Email:irinadmunteanu@gmail.com

Researcher, Professor, Zizi Goschin
Institute of National Economy, Bucharest
Faculty of Cybernetics, Statistics and Informatics, Bucharest Academy of Economic Studies

Abstract

This article explores the relationship between education and digitization in Romania from a spatial perspective, utilizing spatial panel models to capture regional disparities and interdependencies. By leveraging spatial panel models, the study captures both the temporal and spatial dimensions of how digital infrastructure influences educational outcomes at the NUTS 2 level. It investigates the extent to which digitization enhances educational performance, while also exploring how educational advancement contributes to digital development, creating a reciprocal feedback loop between the two variables. The use of spatial econometric techniques allows for the identification of spillover effects, where changes in one region's digitization or educational performance can affect neighbouring areas, thus offering deeper insights into regional interdependencies. The findings reveal significant spatial disparities and highlight patterns of convergence or divergence, emphasizing the role of regional policies in fostering a more balanced distribution of educational resources and digital infrastructure. The study underscores the importance of addressing both technological and educational inequalities in Romania, suggesting that targeted interventions are crucial to ensuring sustainable development in both domains. These results provide valuable insights for policymakers aiming to bridge the digital divide and promote educational equity across the country.

GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE REVOLUTIONIZING FINANCE AND CONTRIBUTING TO ARTIFICIAL INTELLIGENT FINTECH DEVELOPMENT

Asst. Prof. Elena Parnardzieva STANOEVSKA (ORCID:0000-0001-9618-3179)
International Balkan University, Republic of North Macedonia
Email:elena.parnardzieva@ibu.edu.mk

Abstract

The long-term trends in the financial industry impose the need to use the latest information techniques and technologies in the financial operations that will contribute towards offering optimization of their business processes, creating new and additional products and services, in higher quantity and at competitive prices. As a result of the latest tech developments, Internet of Things, blockchain, big data analytics, augmented/virtual reality, and generative artificial intelligence, new artificial intelligent fintech products and services are developed and offered in the financial markets every day. Pressed by the competition and customer requirements, incumbent financial institutions will prefer electronic versus physical offers of financial products and services. They shall try to separate their basic business activities, i.e. utilize services from external operators.Having all this in mind, the main aim of this paper is to demonstrate fintech evolvement and how generative artificial intelligence can transform and revolutionize the financial sector. Emphasis will be given to the new business models that need to be applied in contemporary financial operations and to the positive and negative aspects of generative artificial intelligence development and artificial intelligence fintech product implementation in the financial sector. The research identifies methods and proactive strategic approaches that financial institutions should adopt to reduce costs and increase operational efficiency. Furthermore, the paper pays particular attention to the future trends and challenges for the financial industry in the digital age, particularly due to artificial intelligence fintech development. It is expected, as it will be elaborated, that most of the innovative generative artificial intelligence methods are radically transforming the financial sector by embracing artificial intelligence fintech products.

Keywords: Generative artificial intelligence, financial sector, artificial intelligent fintech products

JEL Codes: G20, G29, O33

FULL TEXT

THE MEDIATING ROLE OF CULTURAL CAPITAL ON THE EFFECT OF PSYCHOLOGICAL RESILIENCE ON ENTREPRENEURIAL TENDENCY

Müslüm BITKIN (ORCID:0000-0001-5823-6276)
Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı, Kilis, Merkez
Email:muslumbitkin@hotmail.com

Abstract

Today, the concept of entrepreneurship has played an important role in the development of countries. It is seen that these countries support and encourage these initiatives to grow and develop economically and open up to the outside world. In this context, it would be appropriate to consider the concept of entrepreneurship. In this study, the factors affecting the concept of entrepreneurship were examined and it was tried to determine which factors affect these concepts and to what extent. In this study, it was tried to determine the mediating role of cultural capital in the effect of psychological resilience on entrepreneurship tendency.The existing literature on the subject has been examined, and no study has been found in the national literature that examines the relationship of these variables together. This aspect reveals the originality of the research. The research was applied to university students studying at Harran University using the survey method. The data was collected by face-to-face survey method with 261 undergraduate students at the university. Convenience sampling method was used in the research.The data obtained from the application results of the surveys were analyzed and used using SPSS 25 analysis program and SPSS Process v2.16.3 macro. Factor and distribution analyses, descriptive statistics and distribution analyzes were conducted using the SPSS 25 package program. SPSS Process v2.16.3 macro was used for mediation analysis. Factor and publication analyzes of the data were carried out cyclically. As a result of the research, it was seen that as psychological resilience increases, cultural capital also increases, and as psychological resilience and cultural capital variables increase, entrepreneurship tendency also increases. It has been found that psychological resilience has a direct effect on entrepreneurial tendency, and cultural capital has a strengthening effect on this relationship.

Keywords: Psychological Resilience, Cultural Capital, Entrepreneurial Tendency

1. INTRODUCTION

Today, the concept of entrepreneurship is considered as a very important concept in terms of economic contribution to countries. Country administrations demonstrate this importance by supporting entrepreneurship with different incentive methods. There are many factors affecting entrepreneurship. Personal characteristics, family capital, inheritance, desire to manage one's own business, good relations with the environment are some of these factors. Psychological resilience is seen as a positive outcome against the difficulties encountered in life (Kaplan, 1999). In other words, when an individual is able to cope with the difficulties he/she encounters, he/she is expected to be more courageous in taking initiatives and starting new things as his/her psychology is strengthened. Family, education, environmental and cultural conditions can also have an impact on this issue. Cultural capital is defined as a social structure that is transmitted to families through education and to individuals through families (Crossley 2001; Saygın, 2016). In other words, families transfer their experiences to their children and make great contributions in transferring their skills in coping with the problems they face in their life processes to their children. Cultural capital is a sociological concept developed by Pierre Bourdieu and refers to cultural resources such as social relations, skills, knowledge and experiences.

The concept is used to describe the cultural characteristics that people acquire and accumulate during their interactions with their social environment (Bourdie, 2010). Entrepreneurship is the process of producing value, starting a profitable business or expanding an existing business, offering a new good or service and creating added value with the help of an organization (Küçük, 2015). In other words, entrepreneurship is defined as the process of bringing together the main components to produce economic goods and services.

The aim of this study is to determine the mediating role of cultural capital in the effect of psychological resilience on entrepreneurial tendency. It is thought that the results of this study will contribute to students in developing their entrepreneurial tendencies. It is thought that the cultural capital they have and the methods they follow in dealing with the problems they face may affect their entrepreneurial capacity. When the literature was reviewed, it was seen that there was not enough research on this subject. In this study, cultural capital and psychological resilience variables among the factors affecting entrepreneurship were emphasized. In the study, a questionnaire prepared with scales that have been previously tested for reliability was applied to university students.

In the study, convenience sampling method was used and a questionnaire was applied to 261 undergraduate students studying at Harran University in Şanlıurfa. The survey results were interpreted and answers to the research questions were sought.

2. MATERIALS AND METHODS

2.1. Sample and Sampling Technique

The study was conducted on undergraduate university students studying at Harran University. The population of the study consists of university students and the sample consists of undergraduate university students studying at Harran University in Şanlıurfa.

Convenience sampling method was used as the sample selection method. The research was conducted with a questionnaire application on 261 undergraduate university students studying in different faculties and departments. The data obtained were analyzed using SPSS 25 package program and SPSS Process v2.16.3 macro. Factor and reliability analyses, descriptive statistics and correlation analyses were conducted using SPSS 25 package program. SPSS Process v2.16.3 macro was used for mediation analysis. While analyzing the data, factor and reliability analyses were conducted first. Factor and reliability analyses were based on the criteria specified by Hair vd. (2014). Face-to-face and digital questionnaires in the form of google forms were administered to the participants. The participants are 59.8% female, 93.9% single, 82.4% have 3 or more siblings, 37.5% of their parents' monthly income is between 5001-10000 TL and the majority of their parents (28% of the mother, 37.9% of the father) are primary school graduates, 36.8% spent their pre-university life in the city center, and 62.1% are 1st year students. In addition, 82.4% of the participants do not have entrepreneurs in their families, 85.1% of the participants have not taken entrepreneurship courses, and 86.6% have no previous entrepreneurial experience.

2.2. Measurement tools

The data collection process of the research basically took place in two stages. These stages are the examination of primary and secondary data sources, i.e. the literature review and the analysis of the data and the implementation of the application. The literature review was conducted by making use of printed and digital library resources, published graduate and doctoral theses, articles in refereed journals and congress/symposium/workshop proceedings, and periodicals from domestic and foreign sources. In order to review the literature, graduate and doctoral theses registered in the YÖK Thesis Center, articles registered in the Ebscohost database and publications in refereed journals, international thesis studies in the ProQuest database, academic studies on the subject in the Google Scholar database, other national academic publication networks, websites, forums, blogs on the subject, and printed publications in the library were examined.

The entrepreneurial tendency scale consists of 21 questions in the human capital and demographic variables dimension and human behaviors, private norm, perceived behavioral control sub-dimensions developed and applied by Linan and Chen (2005). Entrepreneurial tendency variable was analyzed on this scale.

The cultural capital scale developed by Avcı and Yaşar (2014) was used. This scale consists of 4 sub-dimensions as “Participation”, “Intellectual Accumulation”, “Cultural Potential” and “Cultural Consciousness” and 30 items.

For the measurements related to the level of psychological resilience, the psychological resilience scale developed by Connor and Davidson (2003) and adapted into Turkish by Karaırmak (2010) was used. The scale consisted of 25 items in total. When we look at the Psychological Resilience Scale developed by Connor and Davidson (2003), it is seen that it consists of four sub-dimensions: personal competence, tolerance to negative effects, positive acceptance of change and control.

In the application part of the study, the data collection process was carried out, data were obtained and statistical analyzes were applied, and necessary studies were carried out in the context of increasing the reliability and validity of the data with quantitative data analysis methods. The quantitative research method of questionnaire survey was utilized in the study.

2.3. Conceptual Model

The main purpose of the study is to determine the mediating role of cultural capital in the effect of psychological resilience level on entrepreneurial tendency. The conceptual model created for this purpose is shown in Figure 1. The conceptual model of the research consists of psychological resilience (x), cultural capital (m) and entrepreneurial tendency (y) variables. The positive effect of psychological resilience on cultural capital is shown by hypothesis H1, the positive effect of cultural capital on entrepreneurial disposition is shown by hypothesis H2, the positive effect of psychological resilience on entrepreneurial disposition is shown by hypothesis H3, and the mediating role of cultural capital in the effect of psychological resilience on entrepreneurial disposition is shown by hypothesis H4.

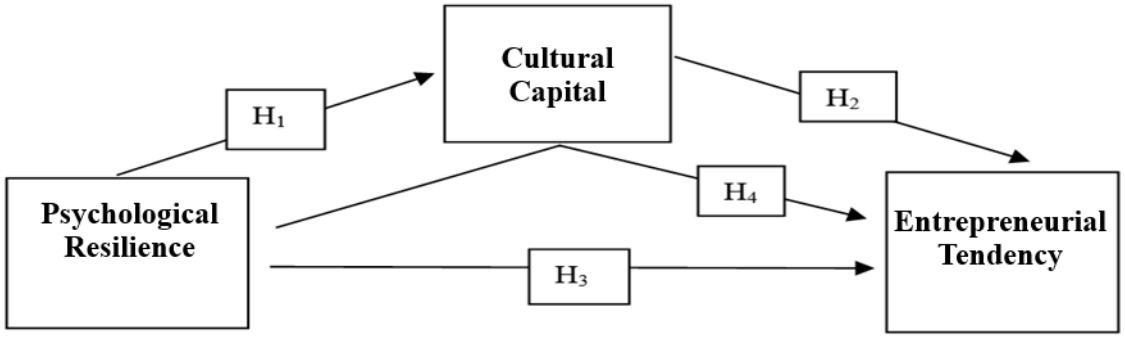

Figure 1. Research Model and Hypotheses

2. FINDINGS OF THE STUDY

In this section of the article, the analysis of the data from the questionnaires related to the research topic and the interpretations of these analyzes are presented. In addition, the relationships between the socio-demographic characteristics of the individuals participating in the survey and the variables in the research model and the links between their effects are investigated.

3.1. Factor and Reliability Analysis Findings

Factor and reliability analyses were conducted to determine the mediating role of cultural capital in the effect of psychological resilience on entrepreneurial tendency. While evaluating the factor and reliability analyses, the criteria specified by Hair vd. (2014) were taken as basis. These criteria are KMO sampling adequacy should be 0.6/0.7 and above, Bartlett's sphericity test should be $p<0.05$, the total variance value should be 60% and above, Cronbach's Alpha coefficient should be 0.6/0.7 and above, and the factor loading of the items should be 0.4 and above.

Table 1. Reliability Analysis

Variables	Sub-dimensions	Cronbach's Alfa	Number of Statements
Entrepreneurial Tendency	Innovativeness and Proactiveness	,779	6
	Risk Taking	,767	3
Cultural Capital	Participation	,840	6
	Cultural Potential	,846	5
	Intellectual Accumulation	,753	5
	Cultural Consciousness	,715	4
	Cultural Diversity	,769	3
Psychological Resilience	Tolerance to Negative Effects	,868	8
	Personal Competence	,846	7
	Control	,762	5

When the reliability analyses are analyzed, it is seen that the Cronbach's Alpha coefficients of the Innovation-Proactivity and Risk Taking scales, which are the sub-dimensions of Entrepreneurial Tendency, are 0.779 and 0.767, respectively, and the number of expressions are 6 and 3. This means that the entrepreneurship sub-dimensions have reliability. When we look at the Cronbach's Alpha coefficients of the sub-dimensions of Cultural Capital, it can be said that they are reliable since the values are above 0.7. When we look at the Cronbach's Alpha coefficients of the sub-dimensions of Psychological Resilience, it can be said that they are reliable since the values are above 0.7. When the data are evaluated in general, it is concluded that it is appropriate to use the scales.

Tablo 2. Faktör Analizi

Factor analysis		**Entrepreneurial Tendency**	**Cultural Capital**	**Psychological Resilience**
KMO		0,814	0,881	,935
Bartlett's Test	Approximate chi-square	591,353	2383,703	2469,052
	Degrees of freedom	36	253	190
	Significance	,000	,000	,000
Total variance explained		52,205	59,586	55,152
Factor loadings		[0,620/0,765]	[0,427/0,826]	[0,496/0,763]

According to the factor analysis data, the KMO value of the entrepreneurship scale is 0.814, Bartlett's sphericity test is significant at $p<0.05$ level, the explained variance is 52.205%, and the factor loads are between 0.620 and 0.765. The KMO value of the cultural capital scale is 0.881, Bartlett's sphericity test is significant at $p<0.05$ level, the explained variance is 59.59%, and the factor loads are between 0.427 and 0.826. Finally, the KMO value of the psychological resilience scale is 0.935, Bartlett's sphericity test is significant at the $p<0.05$ level, the explained variance is 55.15%, and the factor loads are between 0.496 and 0.763.

3.2. Correlation analysis

Although there are different classifications and definitions in the literature, according to Tavşancıl (2006), it is explained as (0-30) weak relationship, (31-49) moderate relationship, (50-69) strong relationship, (70-100) very strong relationship.

Table 3. Correlation Analysis

		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. Tolerance to Negative Effects	Pearson Correlation	1	,704**	,689**	,439**	,283**	,255**	,576**	,270**	,478**	,479**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000
	N	261	261	260	260	261	261	261	261	261	261
2. Personal Competence	Pearson Correlation	1	,652**	,467**	,445**	,380**	,569**	,301**	,449**	,313**	
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N		261	260	260	261	261	261	261	261	
3. Control	Pearson Correlation		1	,389**	,305**	,350**	,530**	,292**	,416**	,330**	
	Sig. (2-tailed)			,000	,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N			260	260	261	261	261	261	261	
4.Innovativeness and Proactiveness	Pearson Correlation			1	,478**	,337**	,448**	,263**	,410**	,318**	
	Sig. (2-tailed)				,000	,000	,000	,000	,000	,000	
	N				260	260	260	260	260	260	
5. Risk Taking	Pearson Correlation				1	,338**	,347**	,253**	,287**	,131*	
	Sig. (2-tailed)					,000	,000	,000	,000	,035	
	N					260	260	260	260	260	
6.Participation	Pearson Correlation					1	,471**	,508**	,500**	,340**	
	Sig. (2-tailed)						,000	,000	,000	,000	
	N						261	261	261	261	
7. Cultural Potential	Pearson Correlation						1	,375**	,574**	,493**	
	Sig. (2-tailed)							,000	,000	,000	
	N							261	261	261	
8. Intellectual Accumulation	Pearson Correlation							1	,416**	,361**	
	Sig. (2-tailed)								,000	,000	
	N								261	261	
9. Cultural Consciousness	Pearson Correlation								1	,439**	
	Sig. (2-tailed)									,000	
	N									261	
10. Cultural Diversity	Pearson Correlation									1	
	Sig. (2-tailed)										
	N										

**. Correlation is meaningful at 0.01 level (2-tailed).
*. Correlation is meaningful at the 0.05 level (2-tailed).

Pearson correlation analyses are given in Table 3. According to this table, it is seen that there is a moderate and positive relationship (I=439; p<0.5) between tolerance to negative effects, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and the concept of Innovation and Proactivity, which is the sub-dimension of Entrepreneurial tendency.

There is a weak and positive (I=283;p<0.5); relationship between tolerance to negative effects, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and the concept of Risk Taking, which is the sub-dimension of Entrepreneurial tendency.

There is a low level and positive relationship (I=255;p<0.5) between tolerance to negative influences, which is a sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Participation, which is a sub-dimension of Cultural Capital.

There is a strong and positive (I=576;p<0.5); relationship between tolerance to negative influences, which is a sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Potential, which is a sub-dimension of Cultural Capital.

There is a low level and positive (I=270;p<0.5) relationship between tolerance to negative influences, which is a sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Intellectual Accumulation, which is a sub-dimension of Cultural Capital.

There is a moderate and positive relationship (I=478;p<0.5) between tolerance to negative influences, which is a sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Consciousness, which is a sub-dimension of Cultural Capital.

There is a moderate and positive (I=479;p<0.5) relationship between tolerance to negative influences, which is a sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Diversity, which is a sub-dimension of Cultural Capital.

There is a moderate and positive relationship (I=467;p<0.5) between Personal Competence, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and the concept of Innovation and Proactivity, which is the sub-dimension of Entrepreneurship tendency.

There is a moderate and positive relationship (I=455;p<0.5) between Personal Competence, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and the concept of Risk Taking, which is the sub-dimension of Entrepreneurship tendency.

There is a moderate and positive relationship (I=380;p<0.5) between Personal Competence, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Participation, which is the sub-dimension of Cultural Capital.

There is a strong and positive relationship (I=569;p<0.5) between Personal Competence, the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Potential, the sub-dimension of Cultural Capital.

There is a low level and positive (I=301;p<0.5); relationship between Personal Competence, the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Intellectual Accumulation, the sub-dimension of Cultural Capital.

There is a moderate and positive relationship (I=449;p<0.5) between Personal Competence, which is a sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Consciousness, which is a sub-dimension of Cultural Capital.

There is a moderate and positive relationship (I=313;p<0.5) between Personal Competence, the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Diversity, the sub-dimension of Cultural Capital..

There is a moderate and positive (I=389;p<0.5); relationship between Control, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and the concept of Innovation and Proactivity, which is the sub-dimension of Entrepreneurial tendency.

There is a weak and positive (I=305;p<0.5) relationship between Control, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Risk Taking, which is the sub-dimension of Entrepreneurial tendency.

There is a moderate and positive relationship (I=350;p<0.5) between Control, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Participation, which is the sub-dimension of Cultural Capital.

There is a strong and positive (I=530;p<0.5); relationship between Control, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Potential, which is the sub-dimension of Cultural Capital.

There is a low level and positive relationship (I=292;p<0.5) between Control, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Intellectual Accumulation, which is the sub-dimension of Cultural Capital.

There is a moderate and positive relationship (I=416;p<0.5) between Control, the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Consciousness, the sub-dimension of Cultural Capital.

There is a moderate and positive relationship (I=330;p<0.5) between Control, which is the sub-dimension of the concept of psychological resilience, and Cultural Diversity, which is the sub-dimension of Cultural Capital.

3.3. Descriptive statistics of the variables

The averages of entrepreneurial tendency, psychological resilience and cultural capital statements are given in Table 4. As the mean of the ratio approaches 5, the intensity of the agree option increases. According to this, it was seen that the participants marked the statements for determining Entrepreneurial tendency, Psychological resilience and Cultural capital at a level between 3-4, that is, close to agree. Accordingly, it can be said that the participants' entrepreneurial tendency, psychological resilience and cultural capital were determined at a medium level.

Table 4. Descriptive Statistics

	Average	Standard Deviation	N
Psychological Resilience	3,986	0,918	261
Cultural Capital	3,53	1,034	261
Entrepreneurial tendency	3,6988	1,1	261

3.3. Mediation analyses

The procedure of Hayes (2018) was followed in the process of conducting the mediation analysis. The mediation analysis was conducted by using the model number 4 in the SPSS Process 2.16.3 package program. According to Hayes (2018), in order for there to be a mediation relationship between variables, as Baron and Kenny (1986) mentioned, there is no need for significant relationships and effects between all variables. According to some studies, mediation analyses may yield meaningful results even if the relationship between variables is not significant (Hayes, 2018; Preacher & Selig, 2012). For this reason, the process of Hayes (2018) was followed in order to prevent the relationships from being overshadowed by other variables. On the other hand, resampling technique (Bootstrap) is used for hypothesis testing. In the research, 5000 resampling procedures were preferred. The confidence interval (CI) value (95% confidence interval) should not contain 0 (Hayes, 2018). The results of the mediation analysis conducted with SPSS Process 2.16 macro are presented in Table 6.

Table 5. Mediation Analysis Results

Variables	R2	P	B	P	LLCI	ULCI	Hypothesis
Psychological Resilience	0,3563	0,0000	0,5507	0,0000	0,4599	0,6414	H1: supported
Cultural Capital			1,3961	0,0000	1,0322	1,7599	
Psychological Resilience	0,2992	0,0000	0,3472	0,0000	0,2116	0,4829	
Cultural Capital			0,3253	0,0000	0,1783	0,4723	
Entrepreneurship Tendency			1,1059	0,0000	0,6237	1,5882	
Cultural Capital	0,2299	0,0000	0,5499	0,0000	0,4265	0,6734	H2: supported
Girişimcilik Eğilimi			1,6778	0,0000	1,2307	2,1249	
Psychological Resilience	0,2474	0,0000	0,5264	0,0000	0,4138	0,6389	H3: supported
Entrepreneurship Tendency			1,5601	0,0000	1,1088	2,0114	
x→m→y (Indirect Impact)			Influence	BootSE	BootLLCI	BootULCI	
Psychological Resilience → Cultural Capital → Entrepreneurial Tendency			0,1791	0,0535	0,8070	0,2943	H4: supported

According to the findings obtained from the mediation analysis, the level of psychological resilience explaining cultural capital is 35.6%. Psychological resilience has a positive effect on cultural capital (B= 0,5507). Psychological resilience has a significant effect on cultural capital (LLCI=0,4599, ULCI=0,6414). According to the findings, hypothesis H1 was supported.

The level of psychological resilience and cultural capital explaining entrepreneurial tendency is 29.9%. The effect of psychological resilience on entrepreneurial tendency (0.3472) is positive. The indirect effect of cultural capital on entrepreneurial tendency is also positive (0.3253). The resulting effect is significant (LLCI=0,2116, ULCI=0,4829; LLCI=0,1783, ULCI=0,4723).

The level of cultural capital directly explaining entrepreneurial tendency is 22.9%. This effect is positive (B=0,5499). The level of cultural capital explaining entrepreneurial tendency is significant (LLCI=0,4265, ULCI=0,6734). In the light of the findings, H2 hypothesis was supported.

The level of psychological resilience explaining entrepreneurial tendency is 24.7%. The resulting effect (0.5264) is positive. The level of psychological resilience explaining entrepreneurial tendency was found significant (LLCI=0.4138, ULCI=0.6389). Accordingly, hypothesis H3 was supported.

The effect value of the model in which the mediating role of cultural capital in the effect of psychological resilience on entrepreneurial tendency was tested was determined as 0.1791. This coefficient is positive. It is seen that the confidence interval of the mediating role (BootLLCI= 0,8070, BootULCI= 0,2943) does not contain 0 value. In the light of these findings, hypothesis H4 is supported.

When the findings are evaluated in general terms, it is seen that cultural capital increases as psychological resilience increases, and entrepreneurial tendency increases as psychological resilience and cultural capital variables increase. As the level of cultural capital increases, there is a significant increase in entrepreneurial tendency. Finally, while psychological resilience increases entrepreneurial tendency, cultural capital has a mediating role in this relationship. As a result, a direct effect of psychological resilience on entrepreneurial tendency was found and a strengthening effect of cultural capital on this relationship was observed.

CONCLUSION, DISCUSSION AND RECOMMENDATIONS

Some important results were found in determining the mediating role of cultural capital in the effect of psychological resilience on entrepreneurial tendency. According to these results, it has been determined that psychological resilience has a significant effect on cultural capital, the level of cultural capital explaining entrepreneurial tendency is significant, psychological resilience has a significant effect on entrepreneurial tendency and cultural capital has a mediating role in the effect of psychological resilience on entrepreneurial tendency. In other words, it is seen that psychological resilience positively affects entrepreneurship. As psychological resilience increases, entrepreneurship also increases. At the same time, the effect of cultural capital as well as psychological capital on the increase in entrepreneurship was also found.

Considering the limitations of the research, it can be said that it consists of undergraduate students studying at Harran University. The fact that the number of students selected from this university is limited to 261 reduces the generalizability of the research. In the study, it was assumed that the questions in the questionnaires were read correctly, understood correctly, comprehended by the students and that they gave correct and sincere answers. In future studies, increasing the number of participants and reaching more people for studies on this and similar issues will increase the generalizability of the research. A more comprehensive examination of the variables used in the research on a country basis by increasing the number of universities.

REFERENCES

AKÇAY, V. H. (2011). Pozitif psikolojik sermaye kavramı ve işletmelerde sürdürülebilir rekabet üstünlüğünü sağlamadaki rolü. gazi üniversitesi iktisadi ve idari bilimler fakültesi dergisi, 13(1), 73-98.

Avcı, Y. E. (2014). Kültürel Sermaye Ölçeği: Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. International Journal of Social Science Research, 3 (1) , 0-0. https://dergipark.org.tr/en/pub/ijssresearch/issue/32887/365337

Avcı, Y. E. & Yaşar, M. (2014). Kültürel Sermaye Ölçeği Geçerlik Ve Güvenirlik Çalışması. International Journal of SocialScience Research, 3(1), 65–73.

Baron, R. M., & Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research – conceptual, strategic, and statistical considerations. Journal of Personality and Social Psychology, 51 (6), 1173-1182.

Bourdieu, P. (2010). Sermaye Biçimleri. Sosyal Sermaye Kuram Uygulama Eleştiri (Derleyenler: Mehmet Murat Şahin ve Ahmet Zeki Ünal) (Tercüme: Mehmet M. Şahin). İstanbul: Değişim Yayınları, s. 45-75.

Connor, KM ve Davidson, JRT (2003). Yeni bir dayanıklılık ölçeğinin geliştirilmesi: Connor-Davidson Dayanıklılık Ölçeği (CD-RISC). Depresyon ve Anksiyete, 18 , 76-82. https://doi.org/10.1002/da.10113

Çelik, A., & Şimşek, M. Ş. (2013). İşletme bilimine giriş. Eğitim Yayınevi.

Çiftçi, İ. (2020). Spor Bilimlerinde Sosyal Kültürel Sermaye ve Girişimcilik. Akademisyen Kitabevi.

Dursun, O. (2018). Toplumu Pierre Bourdieuile Düşünmek. Yeditepe Üniversitesi Global Media Journal- TR Edition, vol.8, no.16.

Efeoğlu, I. E., Pekkan, N. Ü., Ciritci, S., &Çanşali, T. (2016). Girişimcilik eğitiminde yeni metotlar: Girişimcilik oyunu örneği. Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi, 8(2), 17-26.

Gizir, C. A. (2004). Akademik sağlamlık: Yoksulluk içindeki sekizinci sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına katkıda bulunan koruyucu faktörlerin incelenmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gizir, C. (2007). Psikolojik sağlamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. Turkish Psychological Counselingand Guidance Journal, 3(28), 113-128.

https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12452/8354/TALHA%20KA%c3%87AR.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Gul, N., Tiryaki, A., Kultur, S. E. C., Topbas, M., & Ak, I. (2010). Prevalence of attention deficit hyperactivity disorder and comorbid disruptive behavior disorders among school age children in Trabzon. Klinik Psikofarmakoloji Bülteni-Bulletin of Clinical Psychopharmacology, 20(1), 50-56.

Güloğlu, B. & Karaırmak, Ö. (2010). Üniversite öğrencilerinde yalnızlığın yordayıcısı olarak benlik saygısı ve psikolojik sağlamlık. Ege Eğitim Dergisi, 11 (2), 73-88. https://dergipark.org.tr/tr/pub/egeefd/issue/4907/67229

GÜRAN, M., & TÖSTEN, R. (2023). Prososyal Motivasyonu Açıklayan Bir Unsur Olarak Psikolojik Sağlamlık: Öğretmenler Üzerine Bir Araştırma. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (32 (Dicle Üniversitesi'nin 50. Yılına Özel 50 Makale)), 555-572.

Hair, J.F., Jr., Anderson R. E., Tatham R.L. ve Black W.C.(2014). Multivariate data analysis. Macmillan.

Hair, J.F., Jr., Tomas G, Hult, M, Ringle C.M. & Sarstedt M. (2014). A Primer on Partial Least Squares Structural Equation Modeling (PLS-SEM), Sage Publications, ISBN 978- 1-4522-1744-4.

Hırlak, B. (2020). 21. Yüzyılda Örgütsel Davranışta 21 Güncel Yaklaşım(Birinci baskı), Gazi Kitabevi, Ankara

Jandrić, P., Knox, J., Besley, T., Ryberg, T., Suoranta, J., & Hayes, S. (2018). Postdigital science and education. Educational philosophy and theory, 50(10), 893-899.

Kaplan, H. B. (1999). Toward an understanding of resilience: A critical review of definitions and models. In M. D. Glantz & J. L. Johnson (Eds.), *Resilience and development: Positive life adaptations* (pp. 17–83). Kluwer Academic Publishers.

Karaırmak, Ö. (2006). Psikolojik Sağlamlık, Risk Faktörleri ve Koruyucu Faktörler. Turkish Psychological Counselingand Guidance Journal, 3 (26), 129-142.
https://dergipark.org.tr/tr/pub/tpdrd/issue/21446/229856

KARAIRMAK, Ö., & ÇETİNKAYA, R. S. (2011). The effect of self-esteem and locus of control on resilience: The mediating role of affects. Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal, 4(35), 30-41.

Kurt, Y. (2017). İşletme ve Ekonominin Dinamikleri. İçinde U. Ak küçük (Ed.), Business 4th Edition (Atlas Akademik Basın ve Yayın Dağıtım). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Küçük, O. (2015), Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi, Seçkin Yayınevi.

Liñán, F., & Chen, Y.-W. (2009). Development and Cross-Cultural Application of a Specific Instrument to Measure Entrepreneurial Intentions. Entrepreneurship Theory and Practice, 33, 593–617

McClelland, D. C. (1962). On the psychodynamics of creative physical scientists. In Contemporary Approaches to Creative Thinking, 1958, University of Colorado, CO, US; This paper was presented at the aforementioned symposium.. Atherton Press.

Midilli, A., Kucuk, H., Topal, M. E., Akbulut, U., & Dincer, I. (2021). A comprehensive review on hydrogen production from coal gasification: Challenges and Opportunities. International Journal of Hydrogen Energy, 46(50), 25385-25412.

Saygın, M. (2016). Kültürel sermaye, beşerî sermaye ve sosyal sermayenin girişimci kişilik özelliklerine etkisi: İç Anadolu Bölgesi Genç Girişimciler Kurulu örneği.

Taş, M. A. & Alpaslan, A. M. (2020). Kültürel Değerler, Psikolojik Sermaye ve Kariyer Uyum Yeteneği İlişkisine Dair Bir Saha Araştırması. Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 18(Özel Sayı), 417-440. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.727535

Tavşancıl, E. (2006). Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Papatya, N. Papatya, G. & Songur, A. (2016). Kaynak Tabanlı İhracat Pazarlaması: Batı Akdeniz Bölgesi Uygulaması. Verimlilik Dergisi, (4), 7-31.

Preacher, K. J, & Selig, J. P. (2012). Advantages of Monte Carlo confidence intervals for indirect effects. Communication Methods and Measures, 6(2), 77-98.

TÜRKÇE VE İNGİLİZCE ÖĞRETMEN ADAYLARININ YAPAY ZEKA OKURYAZARLIĞI

Doç. Dr. Fidel ÇAKMAK (ORCID:0000-0002-3285-766)
Alaaddin Keykubat Üniversitesi, Eğitim Fakültesi İngiliz Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı, Alanya/Türkiye
Email:fidelcakmak@gmail.com

Doç. Dr. Demet KARDAŞ (ORCID:0000-0003-0222-6794)
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Bölümü,Ankara/Türkiye
Email:demetkardas@gmail.com

Özet

Dijital becerilerde yeterlilikler, özellikle de yapay zekâ (AI) yeterlilikleri, geleceğin dil öğretmenleri için hayati önem taşımaktadır. Aday eğitimciler olarak öğretmen adaylarının, yapay zekâ destekli teknolojileri öğretim metodolojilerine yetkin bir şekilde entegre edebilmeleri için yapay zekâ okuryazarlığına sahip olmaları gerekmektedir. Ancak bu öğretmen adaylarının yapay zekâ okuryazarlığına hazır olma durumları ve Türkçe ile İngilizce konusunda uzmanlaşmış olanlar arasında ortaya çıkabilecek boşluklar konusunda daha fazla anlayışa ihtiyaç vardır. Bu araştırmada, nicel bir araştırma metodolojisi kullanarak Türkiye bağlamında hizmet öncesi Türkçe ve İngilizce öğretmen adaylarının yapay zekâ okuryazarlık düzeyini incelemek için ampirik bir yaklaşım benimsemiştir. Katılımcılara, kendilerinin bildirdiği yapay zekâ dijital okuryazarlığını değerlendirmek için doğrulanmış bir ölçek kullanılmıştır. Ampirik kanıtlar, hizmet öncesi Türkçe ve İngilizce eğitmenleri arasında yapay zekâ okuryazarlığı seviyelerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar bulunmadığını göstermektedir. Bu nedenle, bu çalışma, Türkiye'deki hizmet öncesi dil eğitmenlerinin eğitimine yapay zekâ okuryazarlığının dâhil edilmesi ihtiyacını vurgulamakta ve hizmet öncesi öğretmen eğitim programlarının yenilikçi müfredat tasarımı yoluyla yapay zekâ okuryazarlığının artırılabileceğini öne sürmektedir. Çalışma, geleceğin dil eğitmenlerini, gelişmiş yapay zekâ okuryazarlığına sahip olmasının; yapay zekâ teknolojisini derslerinde etkili bir şekilde kullanmaları için güçlendirmenin ve böylece giderek dijitalleşen dil öğrenme ortamlarının iyileştirilmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital beceriler, yapay zeka, yapay zeka okuryazarlığı, öğretmen adayları.

AI LITERACY OF PRE-SERVICE LANGUAGE TEACHERS OF TURKISH AND ENGLISH

Abstract

Competencies in digital skills, particularly in artificial intelligence (AI), have become crucial for future language teachers. As prospective educators, pre-service teachers must possess AI literacy to proficiently integrate AI-powered technologies into their teaching methodologies. However, there needs to be more understanding regarding the AI literacy readiness of these pre-service teachers and the gaps that may emerge between those who specialize in Turkish and English. This research takes an empirical approach to examine the level of AI literacy among pre-service Turkish and English teachers in the context of Türkiye, by employing a quantitative research methodology. The participants employed a validated scale to assess their self-reported AI literacy. Empirical evidence indicates that no statistically significant difference in AI literacy levels exists across pre-service Turkish and English language teachers. Therefore, this study emphasizes the need to include AI literacy in the teacher education of pre-service language teachers in Türkiye and suggests that AI literacy may be increased further through the innovative curriculum design of pre-service teacher education programs. The study implies that it is essential to empower future language instructors with advanced AI literacy to effectively utilize AI technology in their teaching, thereby improving language learning results in an ever more digitalized environment.

Keywords: Digital skills, AI, AI literacy, pre-service language teachers.

Introduction

In a rapidly digitalized world, teachers are required to possess know-how in instructing digital technologies, both to facilitate their learning and to prepare them for future teachers utilizing these technologies (Marín-Suelves et al., 2020). As the realm of education is now taken by artificial intelligent (AI) implementations, this requirement has progressed to a new level, where digital literacy, encompassing many degrees of knowledge (Akayoğlu et al., 2020), has been analyzed from diverse viewpoints, including AI literacy. Sperling et al. (2024) indicated that AI literacy is an expanding field of study; however, it remains unexplored within teacher education settings, frequently prioritizing technical competencies and digital resource use. Their review study recommended that it is essential to conduct further research on AI literacy for the future education to understand it comprehensively. In line with Sperling et al.'s study, Kartal (2023) mentioned that AI literacy shifted from the emerging technologies that existed in the field of foreign language learning, and therefore, there is a dire need to delve into AI literacy while discussing future teacher education. Kartal (2023) also stated exploring AI literacy of teachers might be considered a way to empower language teachers' identity as global citizens and socially responsible civils. In addition, Du et al. (2024) discussed that AI literacy could significantly affect perceptions of AI's contribution to society, confidence in acquiring AI knowledge, understanding of ethical implications, and engagement in AI learning activities.

AI literacy was originally defined as a competency for comprehending fundamental ideas essential for progressing AI towards human-level skills (Mccarthy, 2007). According to the extensive review study by Ng et al.'s (2021), it can be defined as the fundamental abilities and competencies that empower humans to comprehend, utilize, assess, and ethically implement AI technology in everyday life. As the concept of AI literacy covers different layers of AI as a construct with the levels of Bloom's taxonomy, to comprehend and utilize AI could manifest itself in application of AI tools in learning. In teacher education, these layers could be evident with the research on how pre-service language teachers consider it from the hand-on practices and professional perspectives such as attitudes and dispositions. As Ng et al. (2021) also mentioned that AI literacy remains unexplored and therefore, further research can explore the four perspectives (comprehend, use, and evaluate, ethically criticize) in depth for the design of future language education.

This paper aims to examine the level of AI literacy among pre-service Turkish and English teachers in the context of teacher education programs in Türkiye by employing a quantitative research methodology. The research questions were as follows:

RQ1: What is the overall level of AI literacy among pre-service Turkish and English teachers in Türkiye?

RQ2: Are there significant differences in AI literacy levels between pre-service Turkish and English teachers?

Methodology

The quantitative method was adopted to examine the overall AI literacy and AI literacy between two groups of pre-service teachers of languages (English and Turkish). One hundred twenty-one pre-service teachers, consisting of 61 junior students from the English Language Teaching (ELT) program and 60 junior students from the Turkish Language Teaching (TLT) program from two different state universities in Türkiye participated in the study. A 12-item scale with 7-point Likert format (ranging from 1= strongly disagree to 7= strongly agree) was created and validated by Wang et al. (2022). The validated scale was employed in this study to assess AI literacy. This instrument was chosen for its dependability in evaluating AI literacy competencies among educational practitioners and researchers. The data collection took place in the Winter semester of 2024, before midterm examinations. Participants were informed about the study's objective and signed a permission form confirming their voluntary involvement. The survey was conducted via Google Forms. Completing the permission forms and the 12-item scale took 15 minutes online.

Findings

To address the first research question: What is the overall level of AI literacy among pre-service Turkish and English teachers in Türkiye?, descriptive statistics were calculated. The mean AI literacy score across all participants was M=4.41, SD=0.98, with scores ranging from 2.99 to 5.30. This finding indicated a generally moderate level of AI literacy among the sample. To address the second research question: Are there significant differences in AI literacy levels between pre-service Turkish and English teachers?, an independent sample t-test was initially conducted to compare mean scores between the two groups. Due to precision issues in the data, a Mann-Whitney U test was conducted as a non-parametric alternative to evaluate whether there was a significant difference in AI literacy levels between pre-service Turkish and English teachers. The test result indicated that there was no statistically significant difference between Turkish teachers (Median = 4.29) and English teachers (Median = 4.04) on AI literacy, U=1.0, p=1.0. These findings suggest that the two groups' AI literacy levels are comparable, regardless of the teacher education program.

Discussion

The current paper examined the AI literacy of English and Turkish pre-service teachers in the context of Türkiye. These language teachers' existing levels of AI literacy could reflect itself into knowledge and practice, navigating themselves through the comprehension and application of AI in language learning. The finding could pave the way for discussing the consistency of AI literacy in both groups of pre-service teachers concerning AI readiness. Pre-service teachers might have shown their readiness to exploit the AI tools and immerse themselves in learning experiences through these tools. This readiness could, in turn, increase work experiences and job satisfaction when they are in service (Wang et al., 2023). The potential to understand, use, and ethically criticize and create through AI could also result in positive outcomes in AI implementations (Ayanwale et al., 2024). Both groups reported similar AI literacy levels, indicating a balanced curriculum or exposure to AI tools in teacher training programs. The lack of

discrepancy also suggests that regardless of whether they are training to teach Turkish or English, both groups appear to be at a similar level regarding understanding and using AI tools, which puts the universal emphasis on taking AI skills for more tech-integrated language education (Son et al., 2023). The existing portrayal of pre-service teachers also shows that there could be planning to plan the teacher education program according to students' readiness level and affording them courses to integrate AI tools in their learning systematically starting from the first year to the fourth year in a thoroughly planned way. This aligns with the implication for practice in the study by Ayanwale et al. (2024) that teacher education programs could prioritize learning processes and affordances to foster pre-service teachers' AI literacy to disseminate the new form of literacy. This could offer further insight to pinpoint curriculum standardizations in pre-service teacher programs irrespective of the subject area as Turkish (native language) or English (foreign language), focusing on technology-enhanced language teaching courses. Interestingly, both groups of pre-service teachers showing a high level of AI literacy can direct our attention to the experiences and practices outside the classroom or educational context. Unlike English pre-service teachers' programs, there might be relatively less emphasis on teaching the Turkish language with technology as a core element of courses. However, the lack of statistically significant differences indicates that pre-service teachers can improve and feed their interest or experiences with something that might not be directly relevant to their teacher education programs, like the case of pre-service students of Turkish. On the other hand, this consistency in the level of AI literacy can question whether subject-specific teacher training is necessary for these groups of pre-service teachers. Although the levels are similar, teaching specific contexts might require considering the customization of language teaching.

Conclusion

This study provides insights into the AI literacy levels of pre-service Turkish and English language teachers in Türkiye, highlighting the point to include AI competences into teacher education curricula. Both groups demonstrate a modest level of AI literacy, with no statistically significant difference between Turkish and English pre-service teachers. This result indicates that pre-service teachers of English and Turkish are highly likely to be ready to comprehend and use AI implementations in their practices, which can provide work experiences and job satisfaction in the future. Also, it is notable that consistency likely reflects informal learning experiences and opportunities that pre-service language teachers could have had. This study suggests the need for curriculum development for placing pre-service teachers in courses where they can develop their existing readiness and practice with AI implementations.

Limitation and Further Implications

First, the study participants were limited to pre-service teachers accessible in the context of researchers. Future studies are suggested to validate the research findings by including more pre-service teachers with varying programs (English, Turkish, German and other languages) in using AI for preparing the profession through teacher education programs. Also, the data collection tools could be diverse to have a deeper understanding of the pre-service teachers' AI literacy level and their readiness.

References

Akayoglu, S., Satar, H. M., Dikilitas, K., Cirit, N. C., & Korkmazgil, S. (2020). Digital literacy practices of Turkish pre-service EFL teachers. Australasian Journal of Educational Technology, 36(1), 85–97. https://doi.org/10.14742/ajet.4711

Du, H., Sun, Y., Jiang, H., Islam, A. Y. M. A., Gu, X. (2024). Exploring the effects of AI literacy in teacher learning: An empirical study. Humanities Social Science Communications, 11, 559. https://doi.org/10.1057/s41599-024-03101-6

Marín-Suelves, D., López-Gómez, S., Castro-Rodríguez, M.M., Rodríguez-Rodríguez, J. (2020). Digital competence in schools: A bibliometric study. IEEE Revista Iberoamericana de Tecnologias del Aprendizaje**,** 15(4), 381–388. https://doi.org/10.1016/j.compedu.2020.104052

McCarthy, J. (2007). From here to human-level AI. Artificial Intelligence, 171(18), 1174-1182.

Ng, D. T. K., Leung, J. K. L., Chu, S. K. W., Qiao, M. S. (2021). Conceptualizing AI literacy: An exploratory review. Computers and Education: Artificial Intelligence, 2, 100041. https://doi.org/10.1016/j.caeai.2021.100041

Kartal, G. (2023). From Digital Literacy to AI Literacy in Language Teaching: Embracing the Artificial Intelligence Age. In G. Kartal (Ed.), Transforming the Language Teaching Experience in the Age of AI (pp. 125-140). IGI Global. https://doi.org/10.4018/978-1-6684-9893-4.ch008

Son, J., Ružić, N. & Philpott, A. (2023). Artificial intelligence technologies and applications for language learning and teaching. Journal of China Computer-Assisted Language Learning. https://doi.org/10.1515/jccall-2023-0015

Sperling, K., Stenberg, C-J, Mcgrath, C., Åkerfeldt, A., Heintz, F., Stenliden, L. (2024). In search of artificial intelligence (AI) literacy in teacher education: A scoping review. Computers and Education Open, 6. https://doi.org/10.1016/j.caeo.2024.100169

Wang, B., Rau, P.-L. P., & Yuan, T. (2022). Measuring user competence in using artificial intelligence: validity and reliability of artificial intelligence literacy scale. Behaviour & Information Technology, 42(9), 1324–1337. https://doi.org/10.1080/0144929X.2022.2072768

Wang, X., Li, L., Tee, S. C., Yang, L., & Lei, J. (2023). Preparing for AI-enhanced education: Conceptualizing and empirically examining teachers' AI readiness. Computers in Human Behavior, 146, 107788. https://doi.org/10.1016/j.chb.2023.107798

TANZİMAT DÖNEMİ TÜRK ROMANININ DİL VE DUYGU ANALİZİ

Doç. Dr. Hülya BAYRAK AKYILDIZ (ORCID:0000-0002-1382-4047)
Anadolu Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı ABD,
Email:hbayrak@anadolu.edu.tr

Özet

Bu çalışma, Tanzimat dönemi romanının dil ve duygu analizini yaparak, dönem romanlarında yer alan duygusal eğilimleri ve dil değişimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. İncelemeye konu olan romanlar *Felatun Bey ile Rakım Efendi*, *İntibah*, *Cezmi*, *Müşahedat*, *Sergüzeşt* ve *Araba Sevdası*'dır. Dil analiziyle eserlerde kullanılan kelimelerin çeşitliliği, cümle sayısı ve uzunlukları, tamlama sayısı, en çok kullanılan kelimeler, en çok kullanılan tamlamalar ve en çok hangi ön kelime ile yapıldıkları, en çok birlikte kullanılan kelimeler tespit edilmiştir. Duygu analizi, edebi eserlerde yazarların duygu durumlarını, toplumsal olaylara karşı tepkilerini ve bireysel hislerini ortaya koymak için etkili bir yöntem sunar. Kullanılan duygu sözlüğü aracılığıyla eserlere hangi duyguların egemen olduğu ve bunların romanların akışı içerisinde nasıl yerleştirildiği orta konmuştur. Çalışma bu bağlamda, Tanzimat dönemi eserlerinin duygu analizi, eserlerdeki baskın duygularının somut ve gösterilebilir olarak ortaya konmasını sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat romanı, Türk romanı, dil analizi, duygu analizi

LANGUAGE AND SENTIMENT ANALYSIS OF TURKISH NOVELS IN THE TANZIMAT ERA

Abstract

This study aims to analyse the emotional tendencies and language changes in the novels of the period by analysing the language and emotions of the novels of the Tanzimat period. The novels subject to the analysis are *Felatun Bey and Rakım Efendi*, *İntibah*, *Cezmi*, *Müşahedat*, *Sergüzeşt* and *Araba Sevdası.* Through language analysis, the variety of words used in the works, the number and length of sentences, the number of phrases, the most commonly used words, the most commonly used phrases, the most frequently used pre-words of these phrases, and the words that are used together most frequently were determined. Sentiment analysis effectively reveals the authors' emotional states, reactions to social events, and individual feelings in literary works. Through the emotion dictionary used reveals which emotions dominate the works and how they are placed in the flow of the novels. In this context, the emotional analysis of the works of the Tanzimat period will enable the dominant emotions in the works to be revealed in a concrete and verifiable way.

Keywords: Tanzimat novels, Turkish novel, Language analysis, sentiment analysis

Giriş

1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanıyla birlikte başlayan Tanzimat dönemi, II. Mahmud'un başlatmış olduğu modernleşme ve Batılılaşma çabalarının hız kazandığı bir dönemdir. Bu dönemde, toplumsal, siyasi ve ekonomik alanlarda gerçekleşen değişimler edebiyat üzerinde etkili olduğu gibi, edebiyat da bu değişimlerin daha öteye götürülmesi ve yeni fikirlerin tartışılması için bir araç olmuştur. Bu süreç, edebiyatın hem içeriğinde hem de biçiminde önemli yenilikler getirmiştir. Tanzimat edebiyatı ilk ürünlerini 1860'larda vermeye başlar. Batı'dan, özellikle Fransa'dan alınan yeni edebi türler, tema ve üsluplar Tanzimat edebiyatının karakteristik özelliklerini oluşturur.

Kenan Akyüz, Tanzimat devri edebiyatının ilk safhasında (1860-1876) Avrupalılaşmanın "Divan edebiyatına aralıksız saldırıp onu gözden düşürme, yani çağdaş bir Türk edebiyatına alan açma, Fransız edebiyatının başlıca türlerini getirme, bu edebiyatın klasik ve romantik okullarının başlıca yazar ve şairlerini tanıtma, eski nazım ve nesir dillerinin dışında yeni bir edebi dil yaratma" yönlerinde geliştiğini yazar (1982, s.38).

Tanzimat dönemi edebiyatında aşk ilişkileri, toplumsal reformlar, adalet ve hukuk, gelenek ve modernleşme çatışması gibi konular sıklıkla işlenir. Bu dönemde yazılan eserler, yazar ve şairlerin toplumsal meselelere duyarlılığını ve yenilikçi düşüncelerini yansıtır. Özellikle devlet yapısına ilişkin eleştiriler, "hürriyet" kavramı adı altında ifadesini bulan yeni sistem arayışları öne çıkar. Bununla birlikte yenilikçilik eğilimi ve muhafazakâr reflekslerin aynı anda var olabildiği görülür. Dönemi karakterize eden değişim ve gelişimler, değişen paradigma ve normlar, kültürel kırılma ve dirençler, bu dönemde verilen edebi eserleri farklı açılardan araştırmalar için ilgi konusu haline getirmiştir. Bu konuda yapılan çalışmalar, genellikle dönemin siyasi ve toplumsal değişimleri ile edebi yenilikleri arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Örneğin, Tanpınar'ın "19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi" adlı eseri, Tanzimat dönemi edebiyatının genel bir değerlendirmesini yaparak dönemin yazar ve şairlerini, eserlerini ve edebi hareketlerini analiz eder. Şerif Mardin'in "The Genesis of Young Ottoman Thought" adlı eseri, Tanzimat dönemi düşünce dünyasının siyasi ve entelektüel köklerini araştırır. Dönemi tekil eserler ya da edebi kişilikler üzerinden inceleyen çok sayıda çalışma mevcuttur. Ancak döneme ilişkin bir dil ve duygu analizi yoktur. Yukarıda sayılan özellikleriyle Tanzimat edebiyatı, duygu ve düşüncelerin derinlemesine analiz edilmesini gerektiren bir çalışma alanı oluşturur.

Bu çalışma, Tanzimat dönemi Türk edebiyatının dil ve duygu analizini yaparak, dönemin edebi eserlerinde yer alan duygusal eğilimleri ve dil değişimlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Duygu analizi, edebi eserlerde yazarların duygu durumlarını, toplumsal olaylara karşı tepkilerini ve bireysel hislerini ortaya koymak için etkili bir yöntem sunar. Bu bağlamda, Tanzimat dönemi eserlerinin duygu analizi, eserlerdeki baskın duygularının somut ve gösterilebilir olarak ortaya konmasını sağlayacaktır.

Duygu analizi, dil işleme ve yapay zeka tekniklerinin edebiyat araştırmalarına uygulanmasıyla son yıllarda popülerlik kazanmıştır. Bu yöntem, metinlerdeki duygusal tonları ve eğilimleri otomatik olarak analiz etmeyi mümkün kılar. Buechel ve Hahn (2017), duygu analizinin edebi metinlerdeki duygusal içeriği keşfetmede nasıl kullanılabileceğini gösteren çalışmalarıyla bu alanda öncülük etmiştir. Bu tür çalışmalar,

edebi metinlerin duygusal yapısını ve yazarların toplumsal olaylara verdiği tepkileri daha objektif bir şekilde analiz etmeyi mümkün kılar.

Bu çalışma, Tanzimat dönemi edebi eserlerinin duygu analizi yoluyla duygusal eğilimlerini incelemeyi amaçlayan ilk çalışmalardan biri olarak, literatüre önemli bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, Tanzimat dönemi Türk edebiyatının duygu analizi, dönemin edebi ve toplumsal dinamiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Bu doğrultuda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:
Tanzimat döneminden seçilen eserlerde,
1. Kullanılan kelimelerin çeşitliliği ne kadardır?
2. Kullanılan cümle sayısı kaçtır?
3. Kaç tane tamlama kullanılmıştır?
4. Cümle uzunlukları nasıldır?
5. En çok kullanılan kelimeler hangileridir?
6. En çok kullanılan tamlamalar hangileridir ve en çok hangi ön kelime ile yapılmıştır?
7. En çok birlikte kullanılan kelimeler hangileridir?
8. Hangi duygular egemendir ve romanların akışı içerisinde nasıl yerleştirilmiştir?

Yöntem

Verilerin düzenlenmesi ve analizi:
Çalışmada kullanılan veriler Tanzimat döneminde yazılmış olan altı romanın yazıldıkları dönem dil özelliklerini taşıyan orijinal metinlerinin Latin harfli baskılarıdır. Bu altı roman *Felatun Bey ile Rakım Efendi*, *İntibah*, *Cezmi*, *Müşahedat*, *Sergüzeşt* ve *Araba Sevdası*'dır. *İntibah* ve *Sergüzeşt* dışındaki romanların metinlerine Anadolu Üniversitesi Yayınlarından ulaşılmıştır. *İntibah*'ın orijinal metnine Özgür Yayınlarının, *Sergüzeşt*'in orijinal metnine ise ise Gözlem Yayıncılığın yayınladığını kitaplardan ulaşılmıştır. Metinler dijital ortamda pdf formatında elde edilmiştir. Pdf dosyalarından üst ve alt bilgilerin gereksiz sayfaların temizlenmesi aşamasında PdfMasher 0.7.4 (hardcoded, 2013) programından yararlanılmıştır. Elde edilen txt uzantılı düz metin dosyalarından analize alınmayacak olan harf dışındaki karakterler R (R Core Team, 2021) ortamında temizlenmiştir. Temizleme esnasında sadece metnin ve nokta işaretinin kalması sağlanmıştır. Bunlar dışında parantezler, soru işareti, eşittir işareti, iki nokta gibi noktalama işaretleri metinden çıkarılmıştır. Elde edilen nihai metin araştırma sorusuna bağlı olarak kelimelere, kelime gruplarına veya cümlelere ayrılmıştır. Eserlerdeki kelime sayılarının ve çeşitliliğinin belirlenmesi aşamasında metinler kelimelere ayrılmıştır ve toplam kelime sayısı ve tekrar eden kelimeler için frekans belirleme işlemi uygulanmıştır. Eserlerdeki cümle sayılarını belirlemek amacıyla metinler cümlelere bölünmüştür. Her metinde toplamda kaç cümle olduğu, her bir cümlede kaç kelime bulunduğu frekanslar tespit edilerek ortaya konulmuştur. Metinlerdeki tamlamaların bulunması aşamasında Osmanlıca tamlamalara odaklanılmıştır. "Medar-ı iftihar", "cenab-ı hak" gibi iki kelime arasında ı, i, u ve ü barındıran veya – işareti ile yapılmış tamlamalara odaklanılmıştır. Bu doğrultuda metinlerde tek başına bulunan ı, i, u, ü gibi harfler ve – işaretleri tespit edilmiş ve bunların öncesindeki ve sonrasındaki kelimeler ile birlikte ayrı bir metne dönüştürülmüş ve tamlama olup olmadıkları kontrol edilmiştir. Yapılan kontrollerde metinlerdeki ayrı yazılmış bu harflerin hepsinin tamlama olduğu görüldüğünden bu harflerin tekil olarak kullanıldığı durumlarda önceki ve sonraki kelime ile birlikte alınarak bu üçlü ifade bir tamlama kullanımı olarak işaretlenmiştir. Tamlamaların tespitinde

kullanılan – işaretlerinin hepsinin de tamlama olduğu tespit edilmiştir. Konuşma belirten çizgi simgelerin veya başka amaçlarla kullanılan ve – işareti ile karıştırılabilecek tüm kullanımların tamlamalardan farklı simgelerle gösterildiği tespit edildiğinden – işareti ile yapılmış olan kelime bağlamaların tamamı tamlama olarak kabul edilmiştir. Tamlamaların sayısının belirlenmesinde de frekans analizi kullanılmıştır. En çok birlikte kullanılan kelimelerin tespit edilmesi aşamasında bigramlardan yararlanılmıştır. Bigramlar özellikle semantik analiz sırasında kullanılacak sözlüklerin yetersiz sayılabileceği durumlarda metne ilişkin temel fikirleri elde etmede başlangıç olarak kullanılabileceği önerilen (Bekkerman, Allan, 2004) kelime ikilemeleridir. Bigramlar metindeki anlamları tespit etmede çok sayıda çalışmada semantik analiz öncesinde başvurulan bir ön fikir edinme aracı olarak kullanılmış ve önerilmiştir (Tan, Wang, Lee, 2004; Tesar ve diğerleri, 2006; Hachaj, Ogiela, 2018; Choi ve diğerleri, 2014).

Metinlerdeki egemen duyguları tespit edebilmek amacıyla duygu (sentiment) analizi (Medhat ve diğerleri, 2014; Taboada, 2016; Cambria, 2017) uygulanmıştır. Duygu analizi bir metinde yer alan neşe, üzüntü, olumluluk, olumsuzluk gibi duyguların tespit edilmesi amacıyla yapılmaktadır. Duygu analizinin gerçekleştirilmesi sırasında sözlük tabanlı teknikler (Taboada ve Brooke, 2011; Augustyniak ve diğerleri 2015) kullanılabildiği gibi makine öğrenmesine dayalı (Pang ve diğerleri, 2002; Agarwal ve diğerleri, 2016) teknikler de kullanılabilmektedir. Bu iki tekniği birlikte kullanan hibrit yaklaşımlar da söz konusudur (Appel ve diğerleri, 2016, Ahmad ve diğerleri, 2017). Sözlük tabanlı teknikler metnin, hangi sözcüğün veya sözcük grubunun hangi duyguya karşılık geldiğinin sabit olarak yazılı olduğu bir sözlük ile karşılaştırılarak sınıflandırılması esasına dayanmaktadır. Örneğin sözlükte kan kelimesinin karşısında olumsuz duygusu yazıyorsa metinde geçen tüm kan kelimeleri olumsuz duygusu ile eşleştirilmektedir. Sözlük tabanlı duygu analizlerinde en büyük problem metinlerdeki çok anlamlılıktır (Birjali ve diğerleri 2021). Örneğin kan kelimesi bir metinde her zaman olumsuz anlamda kullanılmaz. Makine öğrenmesi temelli duygu analizinde metnin görece küçük bir kısmı duygu analizi önceden güvenilir yöntemlerle (örneğin gerçek kişilerin değerlendirmeleri) yapılmış başka bir metin veya sözlük ile karşılaştırılır. Ardından metnin geri kalan kısmında da benzer duygular aranır. Bu çalışmada duygu analizi için sözlük temelli yöntem kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan sözlük geniş kapsamlı metinlerle yapılan duygu analizi çalışmalarında en çok kullanılan, klasikleşmiş olan nrc duygu kelimeleri sözlüğüdür (Mohammad, Turney, 2013). Bu sözlük duyguların 8 temel kategoride ele alındığı bir sözlüktür. Bu duygular sırasıyla olumsuz, olumlu, beklenti, korku, üzüntü, kızgınlık, iğrenme, neşe, güven ve şaşırma olarak belirlenmiştir. Tüm analiz aşamalarında kelimeler ekleri ile birlikte kullanılmıştır.

Tüm analizler R (R Core Team, 2021) ve RStudio (RStudio Team, 2020) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Kullanılan kodlar ve veriler araştırmacılardan talep edilebilir.

Bulgular

Araştırmanın birinci, ikinci üçüncü ve dördüncü sorularını cevaplamak amacıyla her bir eserde yer alan kelimeler, cümleler ve tamlamalar sayılmıştır. Elde edilen bulgular aşağıda Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Tanzimat dönemi eserlerinde kelime, cümle ve tamlama sayıları

Eser	Toplam kelime sayısı	Farklı kelime sayısı	Farklı kelime sayısının eserin bütününe oranı	Cümle sayısı	Cümle sayısının eserin bütününe oranı	Ortalama cümle uzunluğu (kelime sayısı/cümle sayısı	Tamlama sayısı	Tamlama sayısının eserde kullanılan kelimelere oranı
Felatun Bey ile Rakım Efendi	41168	10558	%25.65	4000	%9.7	10.29	412	%3.9
İntibah	33751	11241	% 33.31	1841	%5.4	18.33	1003	%8.9
Cezmi	66620	18236	%27.37	4154	%6.2	16.03	1403	%7.7
Müşahedat	87018	22240	%25.56	8473	%9.7	10.27	1097	%4.9
Sergüzeşt	21875	8062	%36.85	1733	%7.9	12.62	756	%9.4
Araba Sevdası	44251	13679	%30.91	4335	%9.8	10.21	1019	%7.4
Ortalama	49113.83	14002.67	%28.51	4089.33	%8.3	12.01	948.33	%6.8

Tablo 1'den görüleceği gibi en az kelime içeren eser *Sergüzeşt* iken en çok kelime içeren eser Müşahedat'tır. Bu durum eserlerin farklı uzunluklarda olmasından kaynaklanmaktadır. Eserlerin kelime sayılarının ortalaması 49113.83'tür (ss=23697.87). Çalışmada incelenen eserlerin birbirinden farklı kelime kullanma ortalaması 14002.67'dir (ss=5304.03). Eserlerin barındırdıkları cümlelerin sayısının ortalaması 4089.33'tür (ss=2445.25). Bu dönem eserleri açısından incelendiğinde ortalamada kullanılan kelimelerin %28.51'i birbirinden farklıdır. Örnekle ifade etmek gerekirse bu dönem eserlerinde 100 kelime kullanıldıysa bunların 28.51'i birbirinden farklı kelimelerden oluşmaktadır. Eserlerdeki cümle uzunluklarının ortalaması 12.01 kelimedir. Eserlerde kullanılan tamlamaların eserlerde bulunan birbirinden farklı kelimelere oranı ortalamada %6.8'dir.

Eserlerde en çok kullanılan kelimelere ilişkin kelime bulutları aşağıda Grafik 1'de verilmiştir.

Grafik 1. Eserlerde en çok kullanılan kelimelerin kelime bulutları

Araba Sevdası

Cezmi

Felatun Bey ve Rakım Efendi

İntibah

Müşahedat

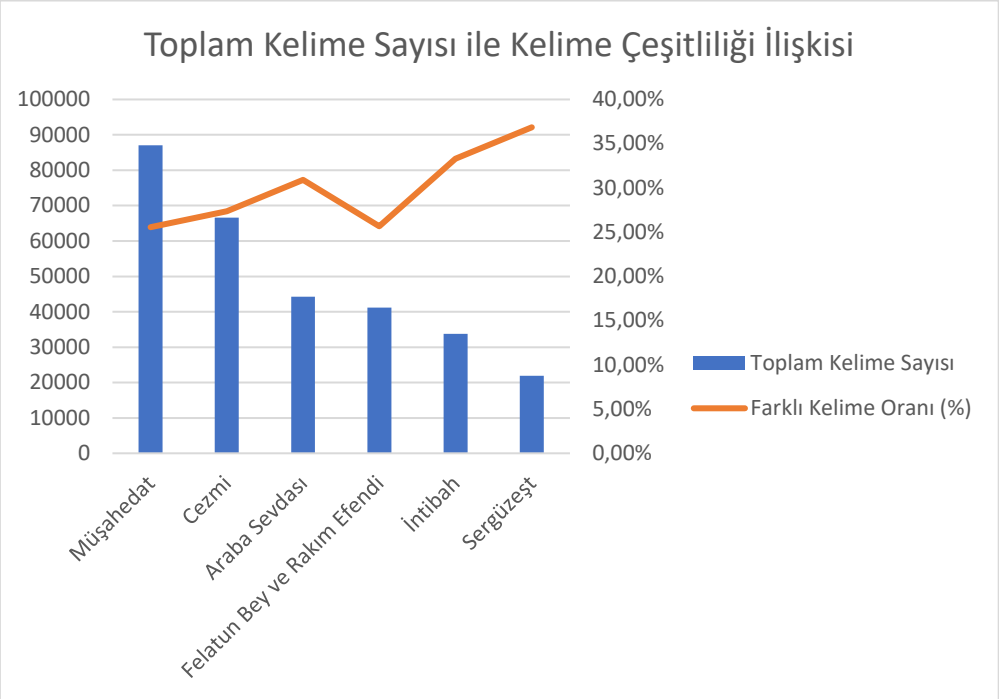

Sergüzeşt

Grafik 1'den de görüleceği gibi tüm eserlerde en çok kullanılan kelime "bir"dir. "ve" ve "de" bağlaçları da çok kullanılmakla birlikte en çok kullanılan diğer kelimeler eserden esere farklılık göstermektedir.

Farklı kelimelerin toplam kelime sayısına oranı belirlenerek farklı kelimelerin toplam kelime havuzu içindeki miktarı tespit edilmiştir. Buna göre, birbirinden farklı kelimeler içeren, bir başka ifadeyle kelime çeşitliliği bakımından en çok farklılık taşıyan eser kelimelerinin %36.85'i birbirinden farklı kelimelerden oluşan *Sergüzeşt*'tir. Kelime çeşitliliği bakımından en az farklılık içeren eser ise %25.56 ile *Müşahedat*'tır. Sergüzeşt daha kısa bir eser olmasına rağmen kelime çeşitliliği kendisinden daha uzun bir eser olan *Müşahedat*'tan daha fazladır. Eserlerin kelime uzunlukları ve kelime çeşitlilikleri bütün olarak incelendiğinde kelime sayısı azaldıkça kelime çeşitliliğinin arttığı görülmektedir. Bu ilişki aşağıda Grafik 2'de verilmiştir.

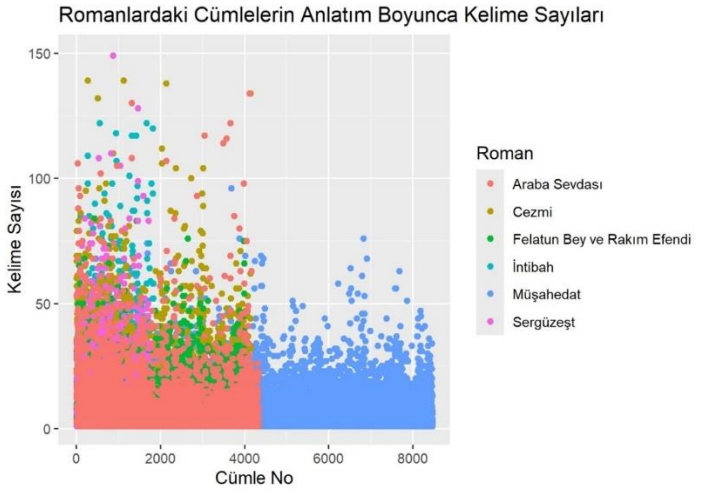
Grafik 2. Eserlerdeki Kelime Sayıları ile Kelime Çeşitliliği İlişkisi

Grafik 2 incelendiğinde eserlerdeki kelime sayıları ile kelime çeşitlilikleri arasında negatif bir ilişki olduğu görülmektedir. Buna göre eser kısaldıkça eserdeki kelimelerin birbirinden farklı olma durumu artmaktadır. Bunun tersine olarak uzun eserlerdeki kelimelerin birbirine benzeme oranı daha yüksektir.

Cümle sayısı bakımından en çok sayıda cümle içeren eser *Müşahedat* iken en az cümle içeren eser *Sergüzeşt*'tir. Yine yukarıda olduğu gibi bu durum eserlerin toplam uzunlukları ile ilgilidir. Cümle sayılarının eserdeki toplam kelimeler içindeki oranı, bir başka ifadeyle eserdeki cümleleşme oranları bulunduğunda kelime sermayesini en çok cümleye döndüren eserin *Araba Sevdası* olduğu, en az cümleye döndüren eserin ise *İntibah* olduğu görülmüştür. Bu durum cümlelerde kullanılan kelime sayıları le de doğrudan ilişkili olduğundan aynı zamanda cümlelerde yer alan ortalama kelime sayıları da bulunmuştur. En uzun cümlelerin ortalamada 18.33 kelime ile *İntibah*'ta en kısa cümlelerin ise ortalamada 10.21 kelime ile *Araba Sevdası*'nda bulunduğu görülmüştür. Eserlerin cümle uzunluklarının eser boyunca nasıl ilerlediğini göstermek amacıyla aşağıda Grafik 3 verilmiştir.

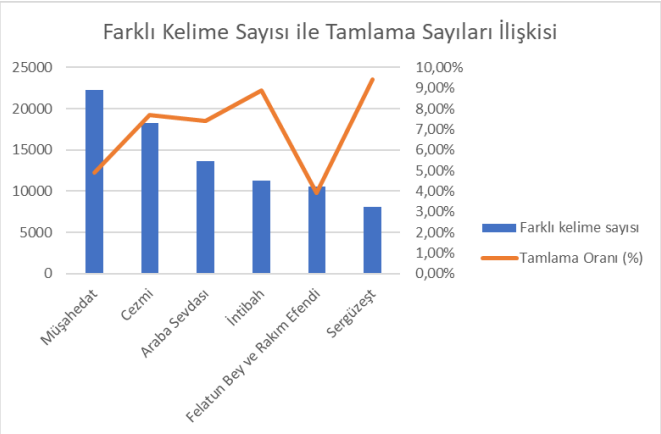
Grafik 3. Eser Boyunca Cümle Uzunluklarının Değişimi

Grafik 3 incelendiğinde 100 kelimeden daha fazla sayıda kelimeler bulunan cümleler kullanan eserlerin *Sergüzeşt*, *Cezmi*, *İntibah* ve *Araba Sevdası* olduğu gözlenmektedir. *Müşahedat* ve *Felatun Bey ile Rakım Efendi* eserlerinde cümle uzunlukları 100 kelimenin altındadır. Cümle uzunluklarının nokta dağılımları incelendiğinde eser boyunca *Sergüzeşt, Müşahedat, Felatun Bey ile Rakım Efendi* ve *İntibah* için cümle uzunluklarının anlamlı bir değişim göstermediği görülmektedir. *Cezmi*'de cümle uzunluğu eserin sonuna doğru azalma göstermekte iken *Araba Sevdası*'nda artma eğilimi göstermektedir.

Tamlama kullanma oranları bakımından incelendiğinde *Felatun Bey ile Rakım Efendi* romanının, eserin bütününe oranla en az tamlama kullanan, *Sergüzeşt*'in ise kelimelerinin %9.4'ünü tamlamalardan oluşturan ve en çok tamlama kullanan eser olduğu görülmüştür. Eserlerin kullanılan kelime sayıları ile tamlama sayıları arasındaki ilişki aşağıda Grafik 4'te gösterilmiştir.

Grafik 4. Eserlerdeki Kelime Sayıları ile Tamlama Sayıları İlişkisi

Grafik 4 incelendiğinde genel bir eğilim olarak eserde bulunan birbirinden farklı kelime sayısı azaldıkça tamlama kullanma oranının arttığı görülmektedir. Örnek olarak, en az kelime kullanan *Sergüzeşt*'in kelimelerinin %9.4'ü tamlamalardan oluşmaktadır. Buna

karşılık en çok kelime kullanan *Müşahedat*'ın kelimelerinin %4.9'u tamlamalardan oluşmaktadır. Bu trend içinde sadece *Felatun Bey ile Rakım Efendi* trende aykırı olarak kelime sayısına oranla düşük tamlama kullanımı göstermiştir. Araştırmanın altıncı sorusunu yanıtlamak amacıyla en çok kullanılan 10 tamlama tüm eserlerde tespit edilmiştir. Elde edilen sonuçlar Tablo 2'de gösterilmiştir.

Tablo 2. Eserlerin Her Birinde En Çok Kullanılan Tamlamalar

İntibah		Felatun Bey		Cezmi		Müşahedat		Araba Sevdası	
Tamlama	**f**	**Tamlama**	**f**	**Tamlama**	**f**	**Tamlama**	**f**	**Tamlama**	**f**
tarz-ı	18	bî-çâre	45	kuvve-i	39	suret-i	41	nazar-ı	30
hüsn-i	17	bâ-husûs	22	ashab-ı	37	nazar-ı	40	siyeh-çerde	28
kemal-i	17	sûret-i	20	nazar-ı	31	kemal-i	38	âlem-i	23
reng-i	15	hüsn-i	16	kemal-i	28	hüsn-i	31	fil-hakîka	20
şiddet-i	15	erbâb-ı	12	hüsn-i	21	tavr-ı	29	kemâl-i	17
zaman-ı	13	hâl-i	11	suret-i	20	ahval-i	28	maşûka-i	16
hissiyat-ı	10	kemâl-i	11	âlem-i	20	erbab-ı	25	zât-ı	14
suret-i	10	ahvâl-i	10	devlet-i	19	şayan-ı	23	hüsn-i	13
meclis-i	9	cenâb-ı	10	sahib-i	15	ulüvv-i	19	sarf-ı	10
nazar-ı	9	nazar-ı	8	hanedan-ı	14	duçar-ı	16	bâ-husûs	9

Tablo 2'den görüleceği gibi her eserde en çok kullanılan tamlamalar farklı olmakla birlikte bazı tamlamalar bakımından benzerlik göstermektedir. Örneğin hüsn-i, kemal-i ve nazar-ı tamlamaları tüm eserlerde bulunan en çok kullanılan ortak tamlamalardandır. Suret-i ile yapılan tamlamalar ise *Araba Sevdası* hariç tüm eserlerde bulunmaktadır. Araştırmanın yedinci sorusunu yanıtlamak amacıyla her eserde en çok birlikte kullanılan 10 kelime çifti tespit edilmiş ve aşağıda Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. En Çok Birlikte Kullanılan Kelimeler

İntibah		Felatun Bey		Cezmi		Müşahedat		Araba Sevdası	
Kelimeler	**f**	**Kelimeler**	**f**	**Kelimeler**	**f**	**Kelimeler**	**f**	**Kelimeler**	**f**
Ali bey	86	İse de	82	Adil Giray	158	Seyyit Mehmet	204	Bihruz Bey	258
Bütün bütün	72	Bir şey	66	Adil Girayın	138	Dedi ki	145	Bihruz Beyin	98
Bir kere	52	Ne kadar	53	Bütün bütün	108	İse de	108	Ne kadar	66
Ne kadar	52	Bu kadar	50	Ne kadar	92	Mehmet Numan	100	Mösyö Piyer	61
Ali beyin	51	Dadı kalfa	46	O kadar	76	Ne kadar	90	Bir şey	55
O kadar	51	İdi ise	40	Ali Kuli	74	Bir de	88	İse de	50
Bir şey	36	Felâtun Bey	39	İdi ki	65	Ben de	78	İdi Bihruz	40
Her türlü	36	Râkım Efendi	38	Öyle bir	60	Bir şey	76	Olmak üzere	34
Bin türlü	32	Başka bir	35	Bir şey	49	Değil mi	69	Değil mi	32
Gibi bir	30	Eder idi	35	Bir kere	48	O kadar	68	Keşfî Bey	32

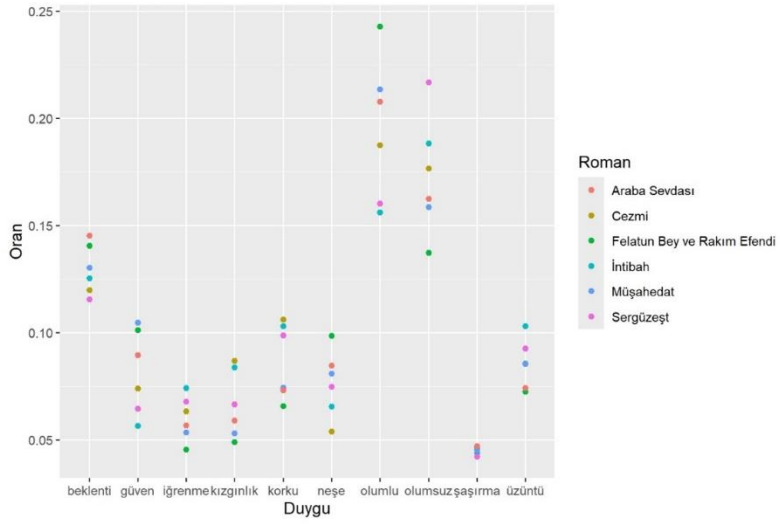
Tablo 3 incelendiğinde eserlerde birlikte en çok kullanılan kelimelerin büyük çoğunlukla roman kahramlarının isimleri olduğu görülmektedir. Örneğin Bihruz Bey, Seyyit Mehmet, Adil Giray gibi. Bu isimler dışında en çok birlikte kullanılan kelimeler yaygın olarak bağlaçlar ve sıfatlardır. Araştırmanın sekizinci sorusunu yanıtlamak ve romanlarda en çok birlikte kullanılan kelime gruplarını ve gruplar arası ilişkileri görmek amacıyla her bir eserde egemen duygular tespit edilmiş ve Tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Eserlerdeki Egemen Duygular

İntibah		Felatun Bey		Cezmi		Müşahedat		Araba Sevdası	
Duygu	**f**	**Duygu**	**f**	**Duygu**	**f**	**Duygu**	**f**	**Duygu**	**f**
olumsuz	1884	olumlu	2085	olumlu	3172	olumlu	3706	olumlu	2111
olumlu	1563	beklenti	1207	olumsuz	2988	olumsuz	2754	olumsuz	1652
beklenti	1255	olumsuz	1179	beklenti	2027	beklenti	2263	beklenti	1476
korku	1031	güven	870	korku	1797	güven	1817	güven	910
üzüntü	1031	neşe	847	kızgınlık	1472	üzüntü	1482	neşe	860
kızgınlık	840	üzüntü	623	üzüntü	1451	neşe	1406	üzüntü	754
iğrenme	743	korku	565	güven	1252	korku	1291	korku	744
neşe	657	kızgınlık	420	iğrenme	1073	iğrenme	930	kızgınlık	600
güven	566	şaşırma	399	neşe	912	kızgınlık	922	iğrenme	577
şaşırma	439	iğrenme	391	şaşırma	775	şaşırma	786	şaşırma	480

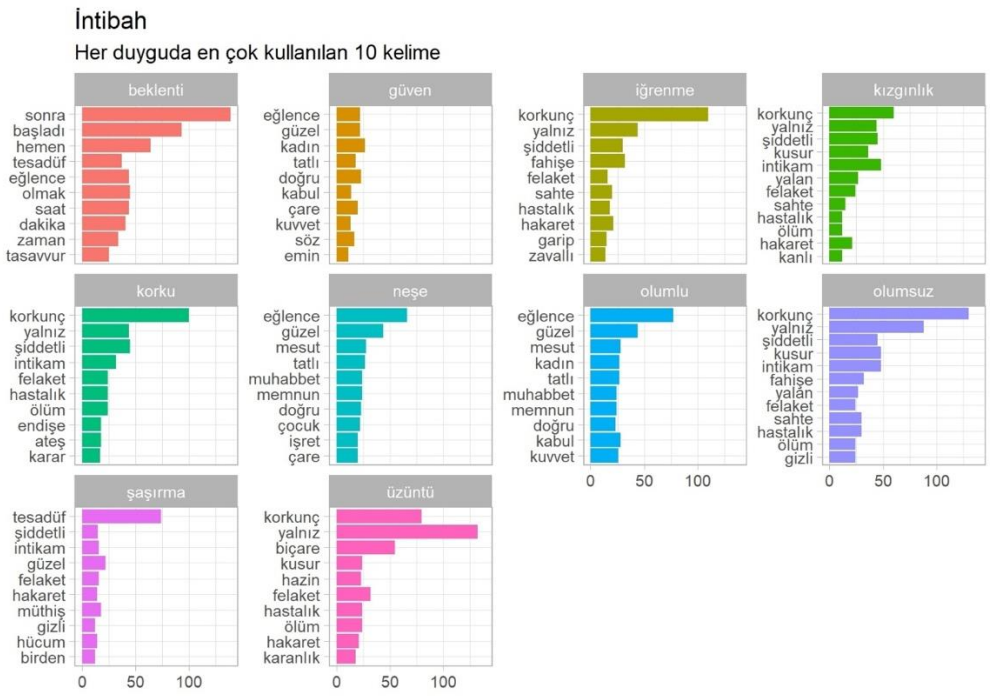
Tablo 4 incelendiğinde tüm eserlerde egemen duyguların olumlu, olumsuz ve beklenti duygularının olduğu görülmüştür. Şaşırma duygusu ise hemen tüm eserlerde en az egemen olan duygudur. İntibah diğer tüm eserlerden farklı olarak egemen olarak olumsuz duyguyu içermektedir. Tespit edilen bu duyguların eserlerdeki dağılımını daha izlenebilir olarak görmek amacıyla yukarıda Tablo 4'te verilen bilgiler grafiğe dönüştürülmüş ve Grafik 5'te verilmiştir.

Grafik 5. Romanlardaki Egemen Duygular

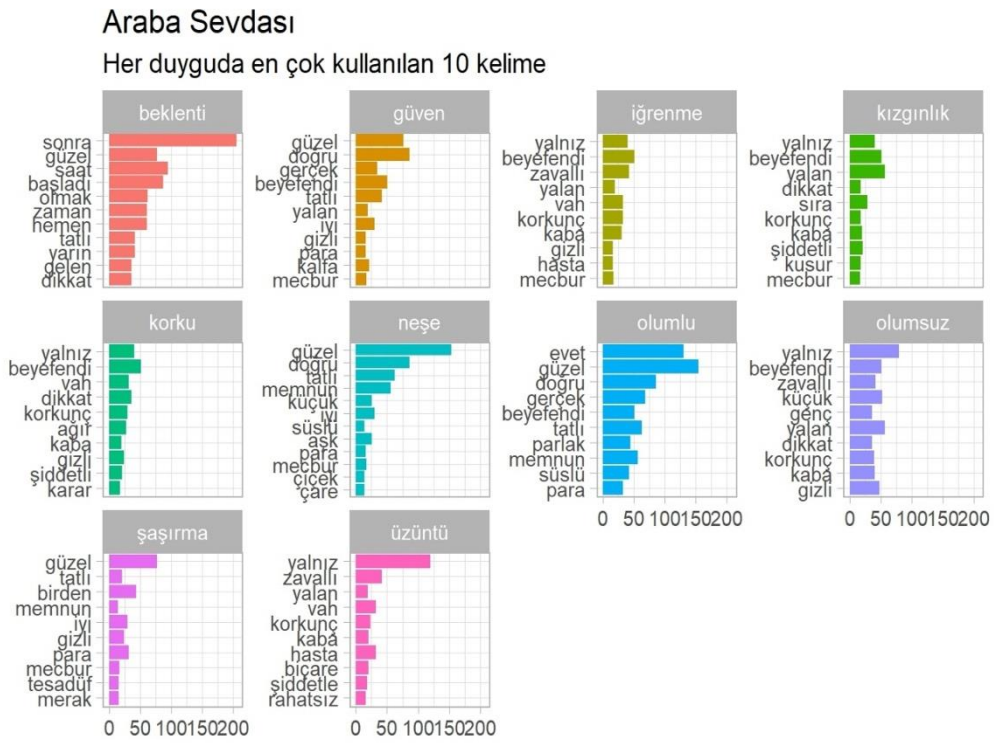

Grafik 5 incelendiğinde romanlarda egemen olan ana iki duygunun olumlu ve olumsuz olarak isimlendirilen duygular olduğu görülmektedir. Üçüncü sırada egemen olan duygu ise beklentidir. Dördüncü sırada ise üzüntü bulunmaktadır. *Felatun Bey ile Rakım Efendi* diğer eserlere oranla olumlu duyguların en baskın olduğu eserdir. Bununla orantılı olarak olumsuz duyguların en az bulunduğu eser de yine *Felatun Bey ile Rakım Efendi*'dir. Beklenti duygusunu en çok işleyen *Araba Sevdası* iken en az işleyen eser ise *Sergüzeşt*'tir. Güven duygusunu en çok *Müşahedat* barındırırken en az *İntibah* barındırmaktadır.
Her bir duyguda en çok tekrarlanan kelimeler tüm romanlar için tespit edilmiş ve aşağıda grafikler haline verilmiştir.

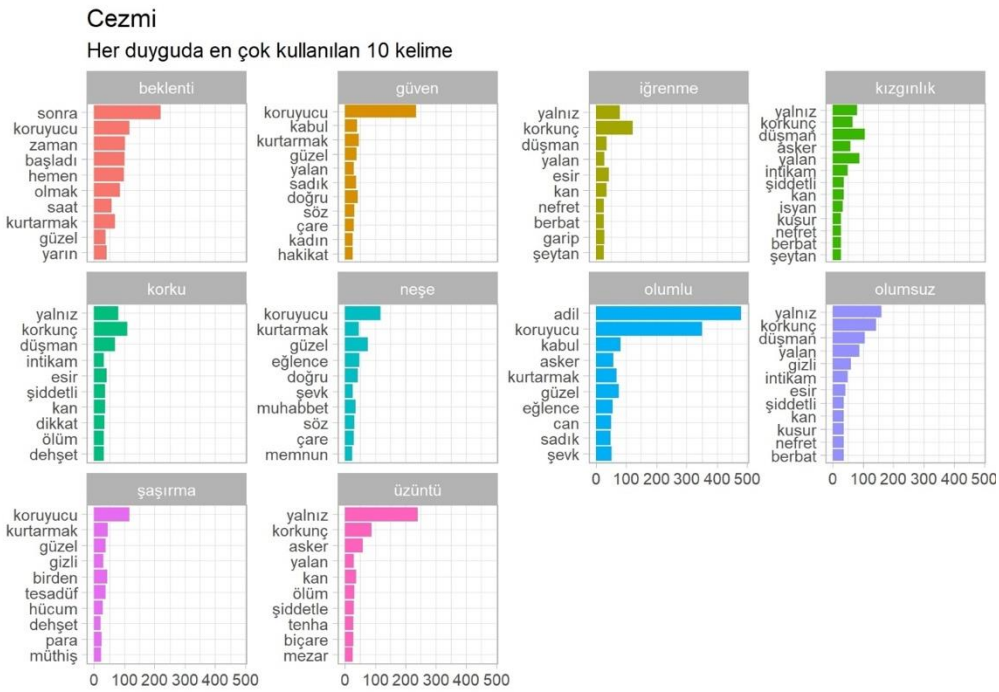
Grafik 6. İntibah Romanında Her Duyguda En Çok Kullanılan Kelimeler

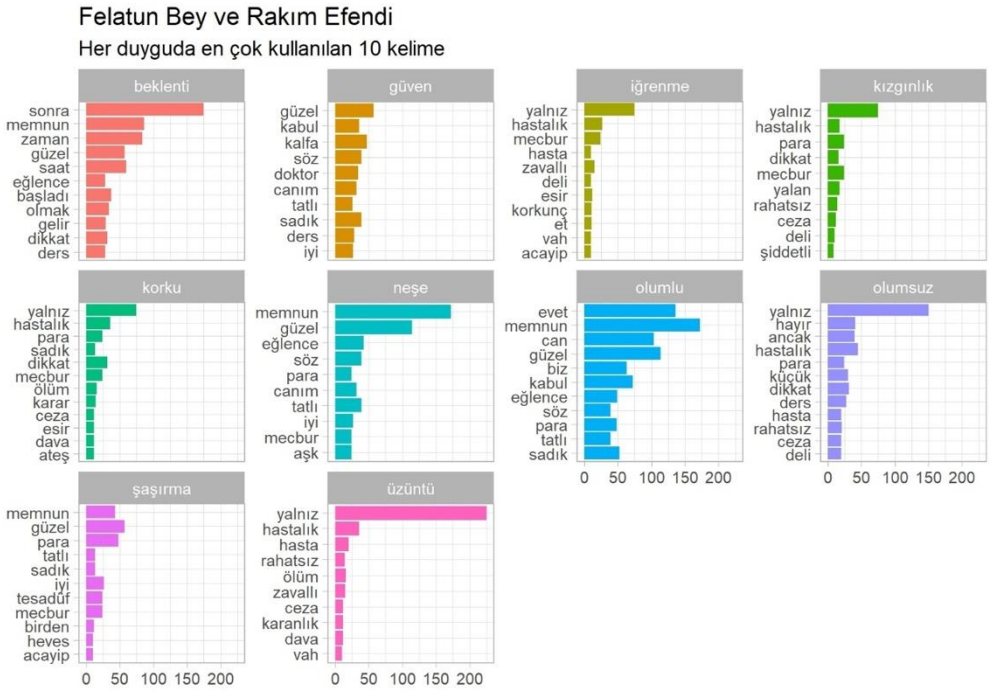
Grafik 7. *Araba Sevdası* Romanında her duyguda en çok kullanılan 10 kelime

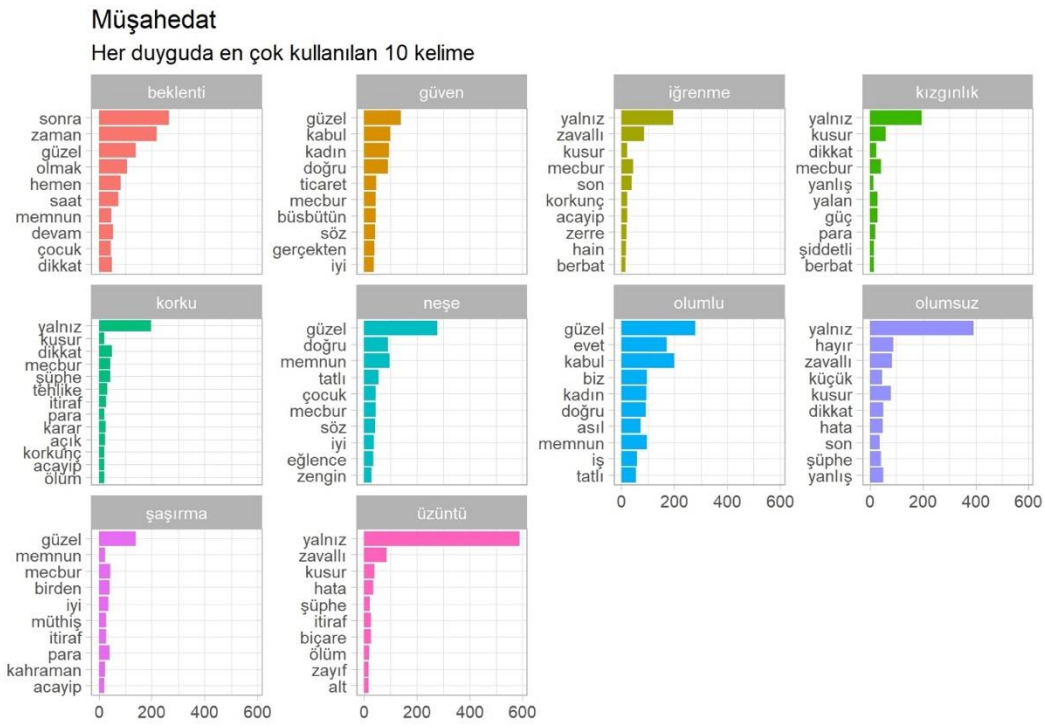
Grafik 8. *Cezmi* Romanında her duyguda en çok kullanılan 10 kelime

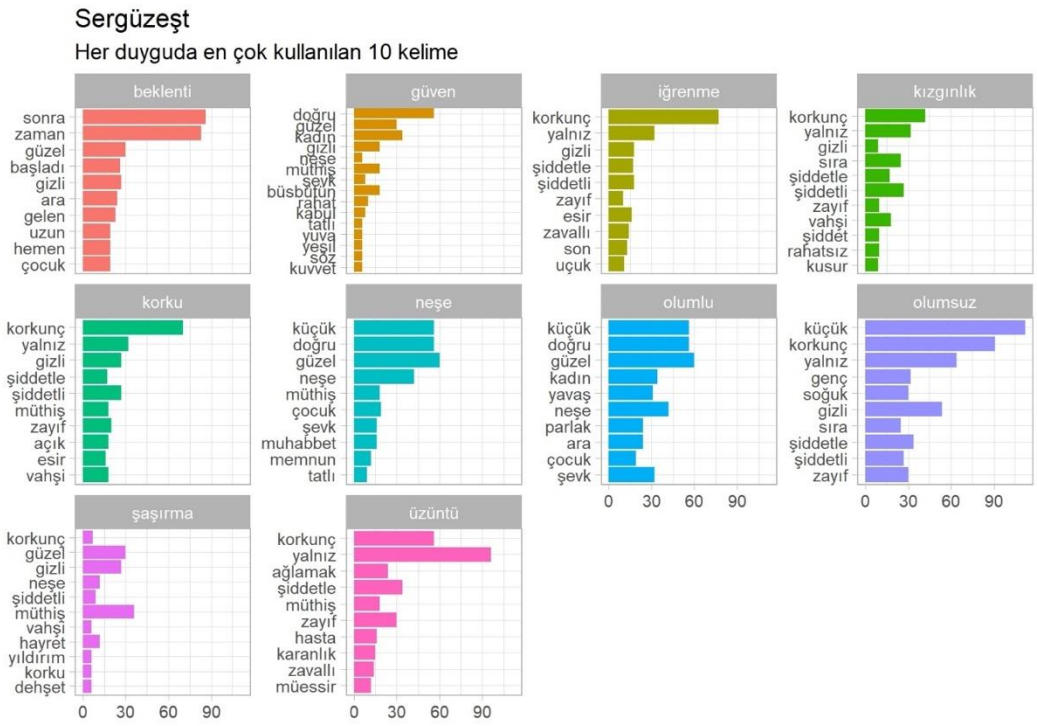
Grafik 9. *Felatun Bey ile Rakım Efendi* Romanında her duyguda en çok kullanılan 10 kelime

Grafik 10. *Müşahedat* Romanında her duyguda en çok kullanılan 10 kelime

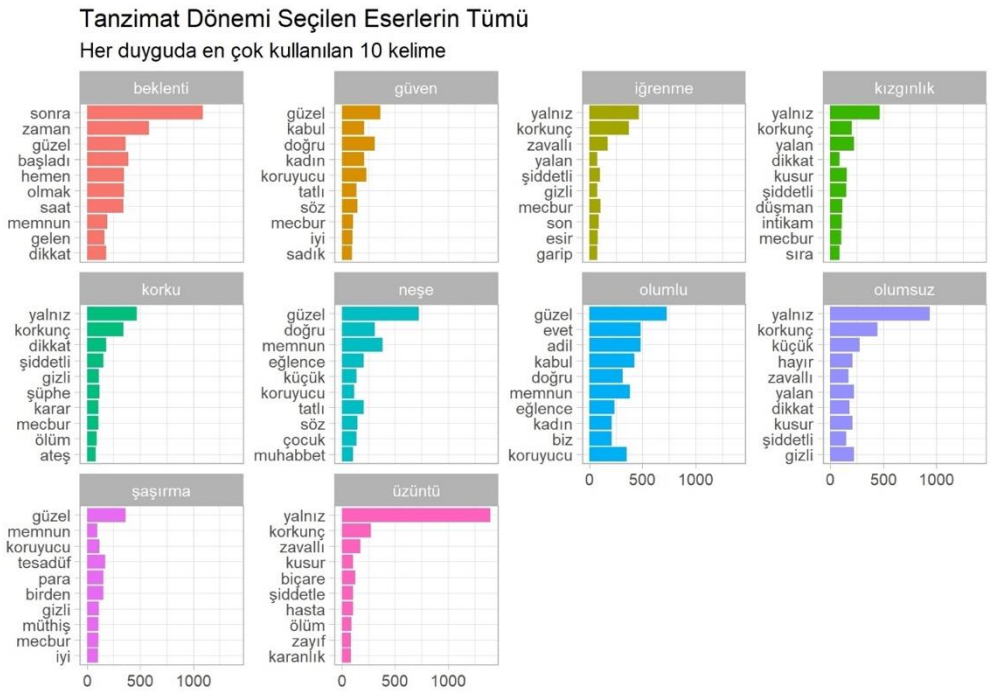

Grafik 11. *Sergüzeşt* Romanında her duyguda en çok kullanılan 10 kelime

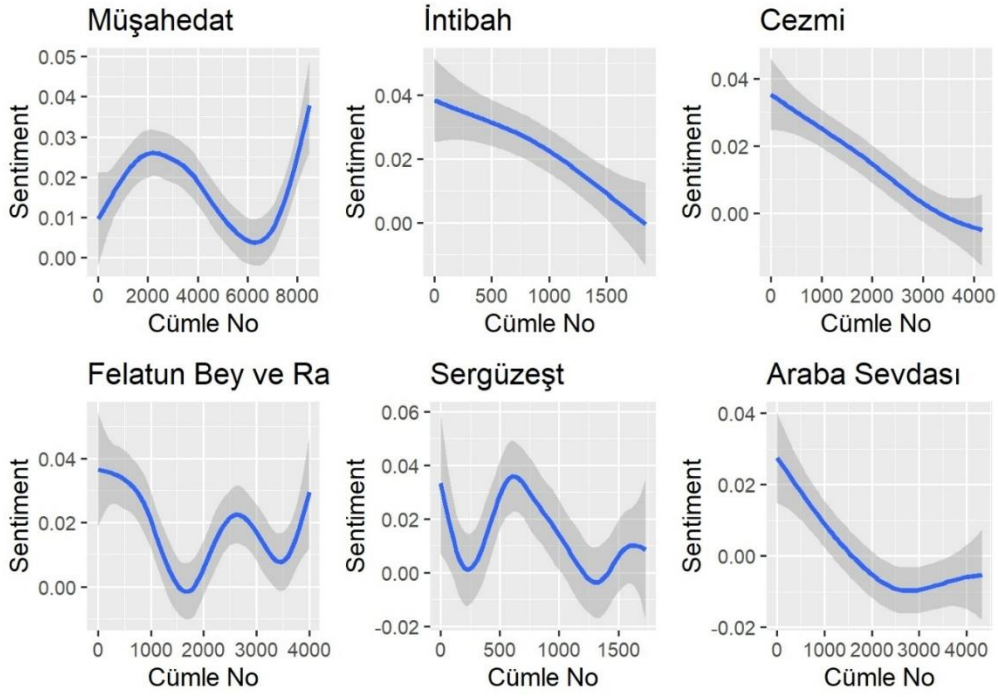
Dönemin temsilcisi olarak seçilen bu eserlerin tümü tek bir metin gibi bir araya getirildiğinde tespit edilen duygular için en çok kullanılan 10'ar kelime ise aşağıda Grafik 12'de verilmiştir.

Grafik 12. Seçilen Tüm Eserlerde tespit edilen duygularda en çok kullanılan 10 kelime

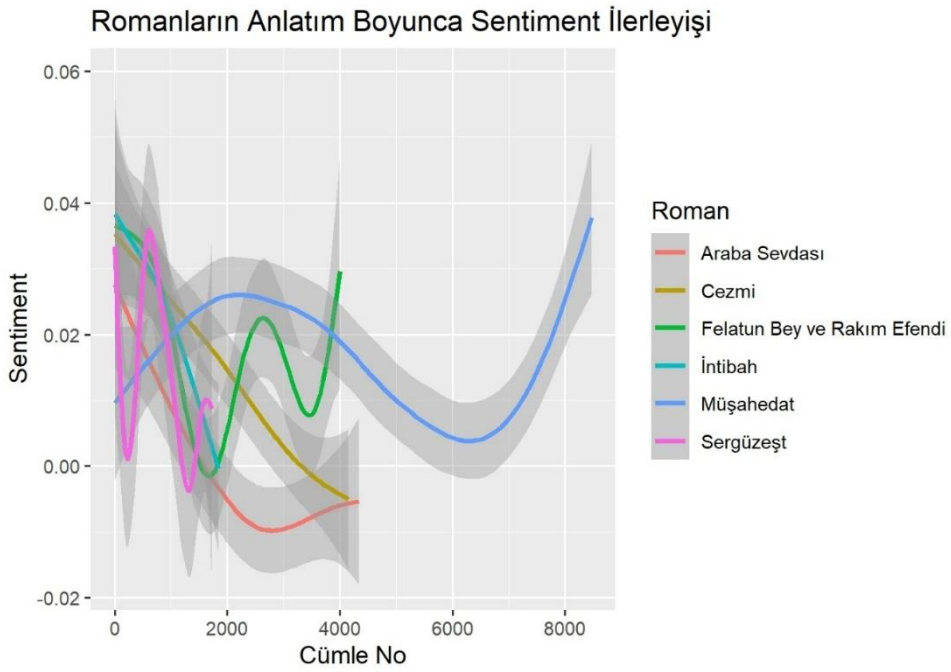
Tüm eserlerde en baskın (egemen) duygular olumlu ve olumsuz duygular olduğu için bu duyguların eser boyunca nasıl ilerlediğini belirlemek amacıyla bu duyguların eserde bulunma durumları ile eserde kaçıncı cümlede yer aldıkları grafiğe dönüştürülmüş ve aşağıda Grafik 4'te verilmiştir. Bu grafikte eğrinin yükselmesi eserin o noktasında olumlu duyguların artışta olduğunu gösterirken eğrinin alçalması olumlu duyguların az olduğunu göstermektedir.

Grafik 13. Olumlu ve Olumsuz Duyguların Romanlar Boyunca İlerleyişi

Grafik 13 incelendiğinde *Müşahedat* dışındaki tüm eserlerde genel olarak eserlerin olumlu duyguyla başladığı ardından giderek olumlu duygunun azaldığı gözlenmektedir. *Müşahedat*, *Felatun Bey ile Rakım Efendi* ve *Sergüzeşt* eserin ortasında veya sonuna doğru azalmış olan olumlu duyguyu eserin son anında arttırmaktadır fakat *Müşahedat* dışındaki diğer eserlerde eser sonundaki olumlu duygu eserin başındaki kadar olumlu hale geri yükselmemektedir. *İntibah*, *Cezmi* ve *Araba Sevdası* eserlerinde başlangıç olumlu yapılırken eser boyunca bu olumluluk sistematik olarak azalmakta ve eserin sonunda en düşük noktasına ulaşmaktadır. Bu eğilimleri birlikte inceleyebilmek amacıyla yukarıda Grafik 13'teki bağımsız eğriler birlikte ele alınmış ve aşağıda Grafik 14'te verilmiştir.

Grafik 14. Anlatım Boyunca Olumlu Duygunun İlerleyişi

Grafik 14 incelendiğinde *Cezmi*, *Araba Sevdası* ve *Sergüzeşt*'in birbirine yakın olumsuzluk düzeyinde bittikleri anlaşılmaktadır. *Müşahedat*'ın olumlu duyguyu yavaşça yükselttiği, eserin sonuna yakın azalttıktan sonra birdenbire tekrar yükselttiği görülmektedir. *Sergüzeşt* olumlu duyguyla başlayıp birdenbire bu duyguyu düşürmekte, eserin ortasında tekrar ilk haline kadar yükseltmekte ardından yine hızla düşürmektedir.

Sonuç

Bu çalışma edebiyat araştırmalarına günümüzde giderek yaygınlaşan ve hayatın her alanında kullanılmaya başlanan makine öğrenmesi yöntemlerini ve istatistiksel analizi entegre ederek kesin, açık ve gösterilebilir sonuçlar sunmayı amaçlayarak tasarlandı. Tanzimat döneminde dille ilgili değişen eğilimler bilinmektedir. Dil sadeleştirilmeye çalışılmış, konuşma dili ve yazı dili arasındaki mesafe kapatılmak istenmişti. Bilim ve sanat alanında üretkenliğin bu değişimden geçtiği düşünülüyordu. Ancak dönemin "sanatlı" tabir edilen dili sadelikten uzaktı. Bu çalışma gözlenen değişimleri, dönemin duygu ve düşünce alanındaki gelgitlerini ortaya koyuyor.

İncelemede birbirinden farklı kelimeler içeren, bir başka ifadeyle kelime çeşitliliği bakımından en çok farklılık taşıyan eser kelimelerinin %36.85'i birbirinden farklı kelimelerden oluşan *Sergüzeşt* olduğu görüldü. Kelime çeşitliliği bakımından en az farklılık içeren eser ise %25.56 ile *Müşahedat*'tır. *Sergüzeşt* daha kısa bir eser olmasına rağmen kendisinden daha uzun bir eser olan *Müşahedat*'tan daha fazla çeşitlilikte kelime barındırmaktadır. Eserlerin kelime uzunlukları ve kelime çeşitlilikleri bütün olarak incelendiğinde kelime sayısı azaldıkça kelime çeşitliliğinin arttığı görülmektedir.
Duygu analizinde *Araba Sevdası* ve *Cezmi* dışındaki romanların genel olarak olumlu duyguyla bittikleri, olumlu duyguların en yüksek olduğu eserlerin ise *Felatun Bey ile Rakım Efendi* ve *Müşahedat* olduğu görülmüştür.

Kaynakça

Agarwal, B., Mittal, N., Agarwal, B., & Mittal, N. (2016). Machine learning approach for sentiment analysis. Prominent feature extraction for sentiment analysis, 21-45.

Ahmad, M., Aftab, S., Ali, I., & Hameed, N. J. I. J. M. S. E. (2017). Hybrid tools and techniques for sentiment analysis: a review. Int. J. Multidiscip. Sci. Eng, 8(3), 29-33.

Ahmet Midhat Efendi (1875) Felatun Bey ile Rakım Efendi. Anadolu Üniversitesi Yayınları. (2018), Eskişehir.

(1891) Müşahedat. Anadolu Üniversitesi Yayınları. (2018), Eskişehir.

Ain Shams Engineering Journal, Volume 5, Issue 4, Pages 1093-1113, ISSN 2090-4479, https://doi.org/10.1016/j.asej.2014.04.011.

Akyüz, K. (1982). Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri. İnkılap Kitabevi. İstanbul.

Appel, O., Chiclana, F., Carter, J., & Fujita, H. (2016). A hybrid approach to the sentiment analysis problem at the sentence level. Knowledge-Based Systems, 108, 110-124.

Augustyniak, Ł; Szymański, P; Kajdanowicz, T; Tuligłowicz, W (2015). "Comprehensive Study on Lexicon-based Ensemble Classification Sentiment Analysis". Entropy. 18 (1): 4. doi:10.3390/e18010004 Cambria E., Das D., Bandyopadhyay S., & Feraco A. (Eds.). (2017). A practical guide to sentiment analysis (Vol. 5). Cham: Springer International Publishing.

Bekkerman R. and Allan J. (2004) Using Bigrams in Text Categorization Technical Report IR-408 (UMass Amherst: Center of Intelligent Information Retrieval). https://ciir.cs.umass.edu/pubfiles/ir-408.pdf

Birjali, M., Kasri, M., & Beni-Hssane, A. (2021). A comprehensive survey on sentiment analysis: Approaches, challenges and trends. Knowledge-Based Systems, 226, 107134.

Buechel, S., & Hahn, U. (2017). Emobank: Studying the impact of annotation perspective and representation format on dimensional emotion analysis. Proceedings of the 15th Conference of the European Chapter of the Association for Computational Linguistics: Volume 2, Short Papers, 578-585.

Choi D., Ko B., Kim H., Kim P. (2014). Text analysis for detecting terrorism-related articles on the web,

Hachaj T. and Ogiela M. R. (2018). What Can Be Learned from Bigrams Analysis of Messages in Social Network?," 11th International Congress on Image and Signal Processing, BioMedical Engineering and Informatics (CISP-BMEI), Beijing, China, pp. 1-4, doi: 10.1109/CISP-BMEI.2018.8633108.

Journal of Network and Computer Applications, Volume 38, Pages 16-21, ISSN 1084-8045, https://doi.org/10.1016/j.jnca.2013.05.007.

Mardin, Ş. (2000). The Genesis of Young Ottoman Thought: A Study in the Modernization of Turkish Political Ideas. Syracuse University Press.

Medhat W., Hassan A., Korashy H. (2014). Sentiment analysis algorithms and applications: A survey,

Mohammad, S. M., & Turney, P. D. (2013). Nrc emotion lexicon. National Research Council, Canada, 2, 234.

Namık Kemal (1876) İntibah. Özgür Yayınları. (2008), 3. Baskı. İstanbul.

(1880) Cezmi. Anadolu Üniversitesi Yayınları. (2018), Eskişehir.

Pang, B; Lee, L; Vaithyanathan, S (2002). "Thumbs up? Sentiment Classification using Machine Learning Techniques". Proceedings of the Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing (EMNLP). pp. 79–86.

R Core Team (2024). _R: A Language and Environment for Statistical Computing_. R Foundation for Statistical Computing, Vienna, Austria. https://www.R-project.org.

Recaizade Mahmud Ekrem (1897) Araba Sevdası. Anadolu Üniversitesi Yayınları. (2018), Eskişehir.

RStudio Team (2020). RStudio: Integrated Development for R. RStudio, PBC, Boston, MA URL http://www.rstudio.com/.

Samipaşazade Sezai (1888) Sergüzeşt. Gözlem Yayıncılık. 1992.

Taboada M. (2016). Sentiment analysis: An overview from linguistics. Annual Review of Linguistics, 2, 325-347.

Taboada, M., Brooke, J. (2011). "Lexicon-based methods for sentiment analysis". Computational Linguistics. 37 (2): 272–274. doi:10.1162/coli_a_00049. S2CID 3181362.

Tan CM, Wang YF, Lee CD. The use of bigrams to enhance text categorization. Inform Process Manag. 2002; 38(4): 529-546.

Tanpınar, A. H. (1956). 19. Asır Türk Edebiyatı Tarihi. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

Tesar R., Strnad V., Jezek K., and Poesio M. (2006). Extending the single words-based document model: a comparison of bigrams and 2-itemsets. In Proceedings of the 2006 ACM symposium on Document engineering (DocEng '06). Association for Computing Machinery, New York, NY, USA, 138–146. https://doi.org/10.1145/1166160.1166197

FARKLI TARİHSEL/YAZINSAL DÖNEMLERE AİT METİNLERİN SENTİMENT (duygu) ANALİZİNDE SORUNLAR VE ÇÖZÜM YOLLARI

Doç. Dr. Murat AKYILDIZ (ORCID:0000-0001-5069-0132)
Anadolu Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi, Yaygın Öğretim Bölümü
Email:muratakyildiz@anadolu.edu.tr

Özet

Bu çalışmada tarihsel ve yazınsal metinlerin duygu analizi bağlamında karşılaşılan başlıca zorluklar ve çözüm önerileri ele alınmıştır. Metinlerin fiziksel erişilebilirliği, dijital versiyonlarının eksikliği, sayfa içi sözlüklerin otomatik temizlenememesi ve OCR programlarının yetersizlikleri gibi sorunlar öne çıkmaktadır. Özellikle Osmanlıca metinlerde, kelime köklerinin tespiti ve döneme özgü duygu sözlüklerinin eksikliği, sentiment analizini zorlaştırmaktadır. Çözüm önerileri arasında, yapay zeka tabanlı çeviri araçlarının kullanımı, dijitalleştirme çalışmaları ve derin öğrenme yöntemleriyle kelime kökü tespiti yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sentiment analiz, duygu analizi, tarihsel metin analizi

PROBLEMS AND SOLUTIONS IN SENTIMENT ANALYSIS OF TEXTS FROM DIFFERENT HISTORICAL/LITERARY ERAS

Abstract

This study addresses the main challenges and proposed solutions related to sentiment analysis of historical and literary texts. Key issues include the physical inaccessibility of texts, the lack of digital versions, difficulties in automatically removing in-text dictionaries, and the inadequacies of OCR programs. Particularly in Ottoman texts, identifying word roots and the absence of period-specific sentiment dictionaries complicate the analysis. Proposed solutions involve the use of AI-based translation tools, digitization efforts, and deep learning methods for word root detection.

Keywords: Sentiment analysis, challenges in sentiment analysis

Giriş:

Tarihsel ve yazınsal metinler, farklı dönemlere ait kültürel, dilbilimsel ve edebi özellikleri içerir. Bu metinlerdeki duygusal ifadelerin (sentimentlerin) analizi, araştırmacılar için hem dilsel hem de teknik zorluklar barındırmaktadır. Bu çalışmada, bu zorluklar tanımlanmış ve potansiyel çözüm önerileri sunulmuştur.

Sentiment analiz, metne dönüştürülmüş bir içerikte (romanlar, internet sitelerindeki yazılar, sosyal medya ortamlarındaki yorumlar, haberler, forum yazıları vb.) otomatize edilmiş duygu/görüş/düşünce/tutum/inanç tespit etme ve özetleme işi olarak tanımlanabilir (Taboada, 2016; Liu, 2010; Cambria ve ark. 2017). Tespit edilecek görüşlerin olumlu veya olumsuz olup olmadıkları belirlenebileceği gibi belirli bir duygu ile (örneğin mizah, öfke, iğrenme, kızgınlık gibi) ilişkili olup olmadıkları da belirlenebilmektedir.

Sentiment analiz metnin parçalara ayrılmasını gerektirmektedir. Araştırma sorusunun yapısına bağlı olarak metindeki kelimeler kökler kalacak şekilde veya ekleri de kalacak şekilde parçalara ayrılmaktadır. Ardından her bir parçanın diğer parçalarla ilişkili olma durumu gözetilerek veya gözetilmeden ilgili duygu (veya görüş/tutum/düşünce vb.) ile ilişkili olma puanı atanmaktadır. Duygu analizinde sözlüğe dayalı teknikler (Taboada ve Brooke, 2011; Augustyniak ve diğerleri 2015) kullanılabildiği gibi makine öğrenmesine dayalı (Pang ve diğerleri, 2002; Agarwal ve diğerleri, 2016) teknikler de kullanılabilmektedir. Bu iki tekniğin harmanlandığı hibrit yaklaşımlar da geliştirilmiştir (Appel ve diğerleri, 2016, Ahmad ve diğerleri, 2017).

Sözlük kullanılan sentiment analiz yönteminde sözlüğün sabit yapısı nedeniyle metindeki kelimeler tek faktörlü varsayılmaktadır. Makine öğrenmesine dayalı yöntem bir kelimenin metin içindeki farklı yerlerde farklı puanlar alabilmesine imkan tanımaktadır. Bu çalışmada farklı tarihsel dönemlerde yer alan metinlerin birbirlerinden farklı duygu içeriklerine sahip olup olmadıklarını test etmek amacıyla yapılan sözlük tabanlı bir sentiment analiz uygulamasında karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlarla nasıl başa çıkıldığı tanıtılmıştır. Böylece ileride buna benzer farklı dönemden metinleri birbiriyle karşılaştıran çalışmalara kolaylık sağlanması amaçlanmıştır. Bu çalışmanın doğmasına yol açan ve farklı dönemlere ait metinlerin karşılaştırılmasını içeren ana çalışmada yer alan metinler Tanzimat, Servet-i Fünun, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerine aittir. Her bir dönem geleneksel edebiyat çalışmalarında yazınsal ve içerik olarak farklı dönemler olarak tanımlanmakta olduğundan sentiment analiz ile bu farklılıkların tespit edilip edilemeyeceği ana motivasyonuyla karşılaştırma çalışmasına başlanmıştır. Karşılaştırma aşamasında ortaya çıkan zorluklar ve bu zorluklarla başa çıkmak için geliştirilen çözüm yolları bu çalışmanın ortaya çıkmasına yol açmıştır. Aşağıda önce karşılaşılan sorunlar ardından bu sorunlarla nasıl başa çıkıldığı ayrı başlıklar halinde verilmiştir.

Karşılaşılan Sorunlar:

1. **Metinlerin Fiziksel Erişilebilirliği:** Şaşırtıcı biçimde klasikleşmiş edebi eserler olmalarına rağmen birçok tarihsel metin fiziksel olarak erişilemez durumdadır. Burada kastedilen metinlerin orijinal ilk yayınlandıkları halini gösteren basımlarıdır. Edebi

eserlerin günümüz Türkçesine çevrilmiş kopyalarını bulmak Bu metinler özel izinlerle alınabilecek kütüphanelerde ve tek kopya olarak durmaktadır. Bu nedenle çalışmayı yürütebilmek için başka bir şehre seyahat ederek ilgili kütüphaneye üye olmak ve kitabı görebilmek için beklemek gerekmektedir. Bu aşamada karşılaşılan bir diğer sorun ise kitapların dijital hale getirilmesi için özel izin alınmasının gerekmesidir. Eski kitapların resminin çekilmesi için çok açılması kitaplara zarar verebileceğinden dikkatli olmak gerekmektedir.

2. Orijinal Metinlerin Dijital Versiyonlarının Eksikliği: Çeşitli yazınsal eserlerin dijital versiyonlarının olmaması, tarihsel dil çalışmaları için büyük bir engel teşkil etmektedir. Dijitalleştirme süreçlerinin eksikliği, analiz yapılmasını zorlaştırmaktadır. Günümüz Türkçesine çevrilmiş eserleri bulmak kolay olabilmektedir fakat bu metinlerin ilk yayınlandıkları halleriyle dijital kopyalarının hala olmaması önemli bir eksikliktir.

3. Varolan dijital metinlerin eksik veya hatalı olması: Dijital metinlerde rastlanan ve sentiment analiz yapmayı zorlaştıran önemli sorunlardan bir diğeri dijitalleştirme sırasında sayfaların eksik veya yeterince net taranmamış olmasıdır. Örneğin önemli yazarlarımızdan birisinin fiziksel metnine erişilemeyen önemli bir eserinin dijital kopyası çok sayıda yarım veya soluk taranmış sayfaya sahiptir.

4. Metin İçerisindeki Sözlüklerin Otomatik Temizlenememesi: Eski metinlere sentiment analiz uygularken metnin sadece ilgilenilen eserden oluşması gerekir. Örneğin sayfa altlarında yer alan günümüz Türkçe karşılıklarını gösteren dipnotların temizlenmesi gerekir. Bu dipnotlar bazı sayfalarda birkaç satırken bazı sayfalarda 15-20 satır kadar olabilmektedir. Dipnotların değişken yapısı otomatik bir temizleme mekanizmasını engellemektedir. Örneğin her sayfanın en altındaki 2 satır silinsin gibi bir komut ile temizleme işlemi gerçekleştirilememektedir. Bu çalışmanın yapıldığı tarihte henüz sayfada düz bir çizgi varsa bu çizginin altındaki yazılar ve çizgi kaldırılsın gibi bir komut verilememekteydi. Bu nedenle her sayfada farklı sayıda satırda gerçekleşen bu sözlüklerin temizlenmesi önemli bir iş gücü kaybına yol açabilmektedir. Bu durum, araştırmacılara büyük bir yük getirmekte ve manuel müdahaleler gerektirmektedir.

5. OCR Programlarının Türkçeye Uygun Olmaması: Optik Karakter Tanıma (OCR) yazılımları, Türkçe metinlerde istenilen doğrulukta sonuç verememektedir. Özellikle Osmanlıca metinlerde OCR teknolojisinin verimli kullanılamaması büyük bir eksikliktir. Günümüzün OCR teknolojisi güncel Türkçeyi esas aldığından çoğu Osmanlıca kelime tanınamamakta ve bu durumda da OCR programlarına elle müdahale edilmesi gerekmektedir. Metinlerin dijital taramalarının soluk olduğu durumlarda bu problem çok daha yavaş metin temizlemeye neden olmaktadır. Örneğin OCR yazılımları "mîr-i mumaileyh" tamlamasını bir kelime ile eşleştiremediğinden bu noktada başka bir kelime önerebilmekte veya soru işareti veya boşluk ile dönüş yapabilmektedir.

6. Döneme Özgü Duygu Sözlüklerinin Eksikliği: Tarihsel metinlerde kullanılan dil ve ifadeler, modern duygu sözlükleriyle uyumlu değildir. Bu nedenle, dönemin duygusal ifadelerinin doğru analiz edilebilmesi için özel sözlükler gerekmektedir. Sözlüklerin hemen hepsi günümüz Türkçesi kelimeleri ile sınırlı olduğundan eski dönem metinlerin önemli bir kısmını oluşturan kelimelerin sözlükte karşılığı yoktur. Bu nedenle bu kelimelerin taşıdığı duygular da tespit edilememektedir. Örneğin yukarıda da örnek

olarak verilen “mîr-i mumaileyh” ifadesinin olumlu, olumsuz, öfke, mizah, merak gibi hangi duygu ile ne kadar ilişkili olduğuna dair bir sözlük girdisi yoktur. Bu nedenle bu ifade metin içinde yer almasına rağmen puanlanmadan kalmaktadır.

7. Kelime Köklerinin Belirlenmesindeki Zorluklar: Tarihsel Türkçe metinlerde kelime köklerini tespit etmek, dilin karmaşık yapısından dolayı oldukça zordur. Osmanlıca kelimeler için mevcut dil araçları yeterli olmamaktadır. Sentiment analizde çoğu zaman kelime kökleri kelimenin ekli halinden daha önemli olmaktadır. Osmanlıcanın ek yapısı ile Günümüz Türkçesinin ek yapısı birbirinden farklı olduğundan günümüz Türkçesine göre tasarlanmış yazılımlar ve sözlükler ile Osmanlıca kelimelerin kelime köklerini bulmak zorlaşmaktadır.

8. Osmanlıca Kelime Köklerinin Tespitinin Zorluğu: Osmanlıca metinlerde kelime köklerini belirlemek, dilin yapısı ve morfolojik karmaşıklığı nedeniyle büyük bir zorluk teşkil eder. Bu da duygu analizi çalışmalarını olumsuz etkilemektedir. Örneğin “abiştengah”, “abiştgah”, “abiştgeh” kelimelerinin ayrılıp ayrılmayacağına karar verebilmek için kapsamlı üçüncü bir kaynak olarak dış sözlüklere ihtiyaç duyulabilmektedir. Böylesi bir durum metnin öne dış sözlükle eşleştirilmesine ardından sentiment sözlüğü ile karşılaştırılmasına dayalı iki aşamalı bir sürece dönüşmekte ve analiz süreci uzamaktadır.

Çözüm Önerileri

1. Yayınevleri ve Dijital Arşivlerle İş Birliği: Yayınevleriyle iletişime geçerek metinlerin dijital versiyonlarını talep etmek ve Princeton gibi dijital arşivlerden orijinal Osmanlıca metinleri temin etmek, önemli bir adım olabilir. Çoğu yayınevi akademik çalışmaları desteklemekte ve bireysel veya akademik kanallardan yapılan başvuruları olumlu yanıtlamaktadır. Böylece metinlere, sadece analiz amaçlı kulanmak şartıyla dijital veya fiziksel ortamda erişmek mümkün olmaktadır.

2. ChatGPT ile Çeviri ve Latin Harflerine Dönüştürme: ChatGPT gibi yapay zeka araçlarının kullanımı, Osmanlıca metinleri günümüz Türkçesine çevirmek ve Latin harflerine dönüştürmek için oldukça etkili olabilir. Yapay zeka araçlarına Osmanlıca sözlükleri öğrenme metni olarak tanımlayarak OCR işlemini yapay zeka araçlarına yaptırmak iyi bir çözüm olarak karşımıza çıkmaktadır.

3. Basılı Kitapların Dijitalleştirilmesi: Basılı eserlerin yüksek çözünürlükte taranarak dijital ortama aktarılması, araştırmacılar için daha geniş bir erişim imkânı sunacaktır. Bu süreç, yeni nesil yapay zeka destekli OCR teknolojileri ile desteklenebilir.

4. Metin İçi Sözlüklerin Otomatik Temizlenmesi: Çok eski bir yazılım olmasına ve geiştirilmesi sonlanmış olmasına rağmen lisans problemi olmayan ve ücretsiz olarak kullanılabilen PDFMasher gibi uygulamalar her bir sayfanın x vey y gibi iki eksende tanımlanmasına ve bu eksenlerden belirli yükseklikte kesme işlemi yapılmasına imkan tanımaktadır. Bu sayede her bir sayfadaki dipnotlar kısa sürede temizlenebilmektedir. Alternatif olarak, manuel 'bul-değiştir' işlemleri de etkili olabilir fakat manuel işlemler her zaman otomatize edilmiş süreçlerden daha yavaş olacaktır.

5. Bayesian Yöntemlerle ve Makine Öğrenmesi Kullanılarak Duygu Sözlüklerinin Geliştirilmesi: Mevcut sözlüklerdeki kelimeler ve döneme ait metinlerden toplanan kelimeler, Bayesian istatistik yöntemleri ile eğitilerek, dönemsel kelimelerin duygusal değerleri tahmin edilebilir. Günümü makine öğrenmesi analizleri varolan bir miktar bilgiden yararlanarak elde ettiği bilgileri daha önce öğrenmediği metinlere uyarlayabilmektedir. Bu yöntemle Osmanlıca metinlerden oluşturulacak bir öğrenme örneklemi üzerinden elde edilecek bilgiler geniş metinlere uyarlanarak sentiment analiz gerçekleştirilebilir.

6. Derin Öğrenme ile Kelime Köklerinin Belirlenmesi: Stemmer paketlerine Bayesian derin öğrenme yöntemleri entegre edilerek, tarihsel metinlerde kelime köklerinin daha doğru bir şekilde tespiti sağlanabilir. Bu da duygu analizinin doğruluğunu artırabilir.

7. Osmanlıca Kelimeler İçin Özel Stemmer Geliştirilmesi: Osmanlıca kelimeler için özel tasarlanmış stemmer paketleri, daha verimli kelime kökü tespiti için kullanılabilir. Derin öğrenme teknikleri ile bu süreç desteklenebilir.

Sonuç ve Değerlendirme:

Bu çalışmanın sonucunda, tarihsel metinlerin sentiment analizi süreçlerinde karşılaşılan zorlukların, özellikle dijitalleşme eksiklikleri, döneme özgü dil özelliklerinin tanımlanmasındaki yetersizlikler ve teknoloji altyapısının yetersizliği nedeniyle karmaşık ve çok yönlü olduğu anlaşılmıştır. Fiziksel erişim zorlukları, otomatik veri işleme sınırlamaları ve yapay zeka araçlarının Türkçeye tam uyum sağlayamaması gibi sorunlar, tarihsel metinlerde duygu analizi yapmayı zorlaştıran başlıca faktörlerdir. Bununla birlikte, yapay zeka destekli çeviri, OCR teknolojileri ve derin öğrenme yöntemlerinin entegrasyonu ile geliştirilen çözümler, sentiment analizine yönelik çalışmalarda ilerleme kaydedilmesi açısından umut vaat etmektedir.

Bu bağlamda, bu çalışma, deneyimlere dayalı olarak bu tür zorlukların nasıl aşılabileceğine dair öneriler sunmuş ve özellikle Osmanlıca gibi karmaşık dillerde sentiment analizi yaparken karşılaşılan sorunların ve çözümlerin gerçek bir örneğini ortaya koymayı amaçlamıştır. Gelecekte yapılacak araştırmaların, gelişmiş dil modelleri ve daha geniş veri kümeleriyle desteklenmesi, tarihsel metinlerin duygusal içeriklerinin daha doğru ve verimli bir şekilde analiz edilmesini sağlayacaktır. Bu çalışma, diğer araştırmacılar için benzer analizlerde kullanılabilecek yöntemler ve araçlar hakkında bir referans noktası oluşturmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma, tarihsel metinlerin sentiment analizi konusunda daha etkili yöntemler geliştirilmesi gerektiğini ve mevcut teknolojilerin iyileştirilmesiyle bu alanda önemli ilerlemeler kaydedilebileceğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, gelecekteki araştırmaların hem dilbilimsel hem de teknolojik yeniliklere odaklanarak daha verimli analizler gerçekleştirmesi hedeflenmelidir.

KAYNAKÇA

Agarwal, B., Mittal, N., Agarwal, B., & Mittal, N. (2016). Machine learning approach for sentiment analysis. Prominent feature extraction for sentiment analysis, 21-45.

Ahmad, M., Aftab, S., Ali, I., & Hameed, N. J. I. J. M. S. E. (2017). Hybrid tools and techniques for sentiment analysis: a review. Int. J. Multidiscip. Sci. Eng, 8(3), 29-33.

Appel, O., Chiclana, F., Carter, J., & Fujita, H. (2016). A hybrid approach to the sentiment analysis problem at the sentence level. Knowledge-Based Systems, 108, 110-124.

Augustyniak, Ł; Szymański, P; Kajdanowicz, T; Tuligłowicz, W (2015). "Comprehensive Study on Lexicon-based Ensemble Classification Sentiment Analysis". Entropy. 18 (1): 4. doi:10.3390/e18010004 Cambria E., Das D., Bandyopadhyay S., & Feraco A. (Eds.). (2017). A practical guide to sentiment analysis (Vol. 5). Cham: Springer International Publishing.

Brown, C., & Lee, D. (2018). Challenges in Sentiment Analysis of Historical Texts. Computational Linguistics Journal, 34(4), 234-250.

Cambria, E., Das, D., Bandyopadhyay, S., & Feraco, A. (Eds.). (2017). A practical guide to sentiment analysis (Vol. 5). Cham: Springer International Publishing.

Kaplan, A. (2020). Text Mining Techniques in Historical Documents. Journal of Data Science, 12(3), 45-60.

Liu, B. (2010). Sentiment analysis and subjectivity. Handbook of natural language processing, 2(2010), 627-666.

Pang, B; Lee, L; Vaithyanathan, S (2002). "Thumbs up? Sentiment Classification using Machine Learning Techniques". Proceedings of the Conference on Empirical Methods in Natural Language Processing (EMNLP). pp. 79–86.

Smith, J. (2019). Optical Character Recognition for Complex Languages. Language Technology Review, 8(1), 120-135.

Taboada M. (2016). Sentiment analysis: An overview from linguistics. Annual Review of Linguistics, 2, 325-347.

Taboada, M., Brooke, J. (2011). "Lexicon-based methods for sentiment analysis". Computational Linguistics. 37 (2): 272–274. doi:10.1162/coli_a_00049. S2CID 3181362.

FATİH KERİMİ'NİN AVRUPA SEYAHATNAMESİ'NDE FRANSA İZLENİMLERİ

Prof. Dr. Çulpan ZARİPOVA ÇETİN (ORCID:0000-0003-3440-9974)
Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi / Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları bölümü Kars, Türkiye
Email:chulpancetin@gmail.com

Özet

Kazan Tatar modern edebiyatının ünlü temsilcisi, gazeteci ve nâşir Fatih Kerimî, Orenburg'da altın ocakları işleten Şâkir Remiev'in daveti üzerine 1899 yılında Almanya, Belçika, İtalya, Fransa, Avusturya, Sırbistan, Bulgaristan ve Türkiye gibi ülkeleri içeren dört aylık bir seyahate çıkar. Bu seyahat esnasında elde ettiği izlenimlerini 1902 yılında Petersburg'da *Avrupa Seyahatnamesi* adıyla yayımlar. Batı'nın ilim, eğitim, medeniyet ve teknoloji alanlarında gösterdiği ilerlemeye hayran kalan Fatih Kerimî, bu seyahatnamesinde Fransa'da gördüklerini şu bölümlerde anlatır: Paris'te On Dört Gün, Şeyh Ebu Nizare, Paris'ten Hareket ve Nis'te Üç Gün. Yazarın Fransa izlenimleri Paris ve Nice şehirlerinde görüp yaşadıklarından ibarettir. O, her şeyden önce Fransızların dünya medeniyetindeki kazançlarını ve ünlü şahıslarını anar. Daha sonra Paris'e hayranlığını bildirir ve ziyaret ettikleri Capucines, İtalyan, Bonne-Nouvelle ve Sébastopol bulvarları, Şanzelize, Montmartre ve Saint Denis caddeleri, Eyfel kulesi, Versaile, Louvre ve Lüksemburg sarayları, Hotel National des Invalides binası, Zafer Takısı, Trocadero ve Cluny müzeleri, Sainte Şapeli ve La Madeleine kilisesi, Boulogne ormanı ve Tuileries bahçesi gibi birçok ünlü mekânı anlatır. Kültürel gezilerin yanında Tatar aydınları Sorbonne üniversitesi ile Kolej de France ve İnstitut de France'i de ziyaret eder. Fransa'nın matbuatı, kütüphaneler, opera tiyatrosu, cemiyet-i edebiye, kahvehane ve mağazaları da Fatih Kerimî'nin usta kaleminden ilginç bir şekilde ele alınır. Şakir Remiyev'in maden kuyuları için gereken teknoloji ürünleri alımı, Saint Michel bulvarındaki Paris Maden Okulu'nun ziyareti, bu okulun içinde yer alan mineraloji müzesini, daha sonra ilgi alanları olan sanayi ve makine müzesini gezme de Paris'te bulunmalarının önemli nedenlerinden biridir. Paris'ten farklı olarak Nice şehri, yazarın dikkatini daha çok muhteşem doğası ve ılıman iklimiyle çeker. Fatih Kerimî, aydın bir seyyar olarak Fransızların kişiliğini, tuttukları dini ve içinde bulundukları sosyal ve kültürel hayatı anlatırken bütün bunların olumlu ve olumsuz taraflarını da ele alır. 20. yy. başında Fatih Kerimî'nin seyahatnamesini okuyan Kazan Tatarları, ilk kez Fransız toplumu, ekonomisi, kültürü ve sanatını daha yakından tanıma fırsatı bulur.

Anahtar Kelimeler: Fatih Kerimî, Avrupa Seyahatnamesi, Fransa, Paris, Nice.

FRANCE IN TRAVEL NOTES BY FATIH KARIMI "TRAVEL TO EUROPE"

Abstract

Fatih Kerimi, a famous representative of Tatar literature, journalist and publisher, in 1899, at the invitation Shakir Remiev, who managed gold mines in Orenburg, went on a four-month journey, including countries such as Germany, Belgium, Italy, France, Austria, Serbia, Bulgaria and Turkey. He published the impressions received during this trip in 1902 in St. Petersburg under the title "Travel to Europe." Amazed by the progress of the West in the fields of science, education, culture and technology, describes what he saw in France in this work in the following sections: "Fourteen days in Paris", "Sheikh Abu Nizare", "Departure from Paris" and "Three days in Nice." The author's impressions of France are formed from what he saw and experienced in the cities of Paris and Nice. First of all, he recalls the achievements and famous figures of France who left their mark on world civilization. He then expresses his admiration for Paris and describes visiting such famous places that have become the symbol of Paris: Capucines, Italiens and Sebastopol boulevards, Champs Elysees, Montmartre and Saint-Denis streets, the Eiffel Tower, the palaces of Versailles, the Louvre, Luxembourg, the Palace of the Invalids, the Arc de Triomphe, the Cluny museum, the Sainte-Chapelle, the Church of Sainte- Marie-Madeleine, the Bologna forest and The Tuileries Garden. In addition to cultural excursions, the Sorbonne University, the College of the French Language and the Institute of the French Language are examined through the eyes of a Tatar Muslim intellectual. French publishing houses, libraries, the opera house, literary societies, coffee houses and shops are also discussed in an interesting way by Fatih Kerimi. Purchasing technological products needed for Shakir Remiev's mines, visiting the School of Mining Engineering on the Boulevard Saint-Michel and visiting the Museum of Industry and Mechanical Engineering are also some of the important reasons for their stay in Paris. The city of Nice attracts the author's attention primarily for its beautiful nature and warm climate. Fatih Kerimi as an enlightened traveler, explaining the characteristics of the French nation, the religion they follow, the social and cultural life they live, emphasizes both the positive and negative aspects of all this. At the beginning of the twentieth century, the Kazan Tatars, through the impressions of Fatih Kerimi, for the first time had the opportunity to become better acquainted with French society, economy, culture and art.

Keywords: Fatih Kerimi, "Travel to Europe", France, Paris, Nice.

Giriş

19. yy. sonu-20. yy. başında yaşayan Kazan Tatar aydınlarının hayatında Fransa'nın başkenti Paris önemli yer alır. Aslında 19. yy. Tatar aydınları genel olarak henüz Avrupa dilleri bilmiyor ve Avrupa'ya gitmiyordu. Avrupa medeniyeti Tatar Türklerine 19. yy. ikinci yarısında adapte edilmiş şekilde İstanbul üzerinden ulaşmaktaydı. Fakat 20. yy. başında bazı Tatarlar, Avrupa medeniyetiyle artık oraya giderek tanışmaya başlar. Bu seyahatler, ziyaret edilen ülkenin tarihi, sosyal yapısı, dini inançları, ekonomik durumu, iş ve dış siyaseti ve edebiyatıyla ilgili bol malzeme sunar (Rami, 2023:3). Hem farklı bir kültürü tanıma hem ticaret amaçlı zengin Tatar aileler, Avrupa'ya seyahate çıkar ve çocuklarını da eğitim için oraya göndermeye başlar. Örneğin, Orenburg şehrinde altın madenleri sahibi ve hayırsever Şakir Remiyev, Batı Avrupa'yı altın madenleri işletme açısından ziyaret eder, hatta oradan işine yarayacak yabancı makineler de satın alır. 1910 yılında nâşir Ahmetgaray Hasani ise iki aydan fazla bir süreye Almanya, Fransa ve İsveç ülkelerinde sırf kendisini geliştirme amacıyla bulunur. Tataristan'ın başkenti Kazan'da bulunan Millî Medeniyet Müzesinde (NKTS) Kazanlı tüccar Abdulhamid Apanayev'in oğluna ait kocaman valiz, belgeleri saklamak için kullanılan kilitli ağaç kutu ile deniz kaplumbağası kabuğu, köpekbalığı dişi, fildişinden yapılan minyatür vb. gibi birçok eşyanın arasında kapağına "Paris Hatırası" yazılan bu şehrin tarihî, mimari abideleriyle ilgili bilgi içeren ve Apanayev'in eliyle üzerine "1905 yılı" şerhi düşülen Fransızca bir albüm de korunmaktadır. Artık varlıklı Tatar aileler bu dönemden itibaren kendileri ve çocukları için Avrupa'dan öğretmenler de getirmeye başlar. Örneğin, Troitsk şehri tüccarlarından Yauşevlerin çocuklarını 1910 yılında Fransa'dan davet edilen öğretmenler eğitir. Kazan tüccarlarında ise bu gelenek, 19. yy. ikinci yarısında başlar. Tüccar İzmail İshak oğlu Apakov'un çok güzel Fransızca konuşması, bunun en iyi kanıtıdır. Ayrıca, 20. yy. başına ait bir belgede Yunusova ve Bogdanova soyadında iki Tatar kızın İstanbul'dan Kazan'a gelen Hüseyin Hilmi Paşa ile Fransızca konuştukları anlatılır (URL-5).

Türkiye'nin siyasi ve sosyal hayatında, maarifinde, medeniyetinde, genç Türkiye Cumhuriyetinin oluşma güçlenme ve gelişme sürecinde etkin rol oynayan Yusuf Akçura (1876-1935), 1899 yılında Paris'te Serbest Ulumu Siyasiye Mektebi'ne kaydolur. Burada ünlü tarihçi Albert Sarel ve Emil Bautme'den aldığı derslerle Batı kültürünü yakından inceler ve 1903'te üçüncülükle bu okuldan mezun olur. Türkiye Büyük Millet Meclisi vekili ve Mustafa Kemal Atatürk'ün siyaset ve medeniyet danışmanı Akçura'nın Türkçülükle ilgili düşüncelerinin de İstanbul'da, Rusya'da ve Fransa'da geliştiği bilinir. Diğer Kazan Tatar aydın Türk-Tatar devlet adamı, hukukçu, akademisyen, düşünür, siyasetçi, Türkiye'de Türkçülüğün temelini atanlardan, Cumhuriyetin ilk hukuk fakültesi olan Ankara Hukuk Fakültesi'nin kurucu hocalarından, Türk Dil Kurumu ve Türk Tarih Kurumu'nun kurulmasında önemli katkıları olan Sadri Maksudi Arsal (1878-1957), 1901 yılında Paris'e İsmail Gaspıralı tavsiyesi üzerine gelerek Sorbonne Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolur ve 1906 yılında buradan başarıyla mezun olur. 1919'da Paris'te düzenlenen Barış Konferansı'na katılır, 1923 yılındaysa ailesiyle bu şehre taşınır ve Sorbonne Üniversitesi'nde Profesör unvanıyla Türk Tarihi dersi okutur. 1909'da Paris'e gelip Sorbonne Üniversitesinin Mekanik Matematik fakültesini kazanan Tatar Türkü Sara Şakulova (1887-1964), matematik alanında uzmanlaşır ve tarihe bu üniversiteden 3 tane yüksek başarı diplomasıyla mezun olan ve Mekanik Profesörü unvanı alan ilk Tatar kadını olarak geçer. Rusya'da gerçekleşen 1917 Devrimi sonrası muhacir olan ve

hayatının büyük kısmını Türkiye'de yaşayan, Türkçülük adına kıymetli faaliyetler yapan, mezarları da Türkiye'de bulunan Tatar yazar, siyasetçi, gazeteci Ayaz İshaki (1878-1954) ile siyaset adamı ve gazeteci Fuad Tuktarov (1880-1938), Paris'e Sulh Heyeti üyeleri olarak 1919'da Finlandiya üzerinden gelirler. Onlar, Sadri Maksudi ile birlikte Versay Konferansı'nda İdil-Ural Tatarlarının millî taleplerini dile getirirler. Türkiye Cumhuriyeti tarihine ilk kadın diplomat olarak geçen, Sadri Maksudi Arsal'ın kızı Türk akademisyen ve yazar Adile Ayda (1912-1992) da ilköğrenimini Paris'te görür (Zaripova Çetin, 2018: 585-601).

Rusya Müslümanlarının Avrupa'ya yaptıkları seyahat esnasında gördükleri ülkeleri anlatan yol yazıları da 19. yy. sonu-20 yy. başında görünmeye başlar. Kazan Tatar modern edebiyatının ünlü temsilcisi, eğitici, gazeteci ve nâşir Fatih Kerimî (1870-1937), İstanbul'da eğitim gördüğü yıllarda ekonomi alanındaki bilgisini derinleştirmenin yanında edebiyat, tarih, filoloji, Türkçe ve Fransızca öğrenir. Böylece, Arapça, Farsça, Türkçe ve Rusça dillerini bildiği kadar Fransızca da bilir ve Fransız edebiyatından hikâyeler de çevirir (Sibgatullina, 2008: 14). Babası Ahund Gıylman, oğlunun eğitimini Almanya'da ya da Fransa'nın başkenti Paris'te bulunan üniversitelerin birinde devam etmesini ister. Babasının bu hayali gerçekleşmese de Fatih Kerimî'ye Fransa'yı ziyaret etmek nasip olur. O, 1899 yılında sekreteri, refakatçisi ve Fransız dilinden tercümanı olarak ünlü Tatar altın madenci ve hayırsever Şakir Remiyev'le dört aylığına Avrupa'ya gelir. Söz konusu, Fatih Kerimî, Şakir Remiyev'in üç çocuğuna diğer derslerin yanında Fransız dili dersi de vermiştir (Sibgatullina, 2008: 1418). Tatarların en zengin ailelerinden olan Şakir Remiyev, Rusya Müslümanlarına en çok hizmet eden Remiyev soyundandır. Birinci lonca tüccar olmanın yanında kardeşi Zakir Remiyev (ünlü Tatar şair Derdmend) ile birlikte 20. yy. Tatar eğitim ve basın alanlarında hayırseverlikle ün almıştır. *"Tatar dünyasında olduğu gibi bütün Türk dünyasında en çok okunan yayınlardan"* (Çakmak, 2020: 26) olan Vakit gazetesi ile Şura dergisi de maddi olarak *"Tatar halkının millî kimliğini korumaya, geliştirmeye büyük katkıları olan, Orenburg vilayetinin birçok köyünde camiler yapan, mektep ve medreseler açan, Orenburg'daki meşhur Hüseyniye medresesini dışarıdan idare eden, ona yön veren, 19. yüzyılın 80'li yıllarından itibaren kendi ana dillerinde gazete yayınlama teşebbüslerinde de bulunan"* (Hemidullin, 2019: 29) Muhammetşakir ve Muhammetzakir Remiyevler tarafından desteklenmiştir. *"Tatar gazetecilik tarihinde, onun oluşumunda önde gelen isimlerden olan"* (Miftahov, 2020: 42) Fatih Kerimî ise her iki yayın organının hayatında önemli rol oynamış, Vakit gazetesinin muharriri olmuştur.

Şakir Remiyev ve Fatih Kerimî, önce Rus İmparatorluğu başkentleri Moskova ve Sankt Petersburg'u gezerler. Daha sonra Almanya'ya gider ve ünlü Krupp fabrikasını ziyaret ettikten sonra Belçika üzerinden Paris'e gelirler. Fatih Karimî'nin anne babasına Berlin ve Paris'ten yazdığı mektupları da korunmuştur (URL-5; URL-6). *"Ben Avrupalı da Asyalı da değilim, ben onların ortasında kalmışım."* diye yazan Fatih Kerimî, Avrupa seyahati esnasında özel ders veren bir Fransız bayanla evlenmek ister. Bu konuda Şakir Remiyev'in desteğini alsa da *"İyi terbiye ve eğitim gören bir bayanı nasıl cehaletin ve fanatizmin cirit attığı bir topluma götürür ve köle olup birçok haktan yoksul yaşamasına sebep olurum?"* düşüncesiyle bu isteğinden vazgeçer (URL-4).

Gelişme

Fatih Kerimî, 20. yy. başında bir Tatar yazar olarak Almanya, Belçika, Fransa, İtalya, Avusturya-Macaristan, Sırbistan, Bulgaristan, Türkiye gibi Avrupa ülkelerini ve onlarda bulunan ünlü müze ve medeniyet merkezlerini Tatar Türkleri için *"Avrupa'ya açılan pencere"* niteliğinde olan (Sibgatullina, 2017: 249) ve 1902 yılında Petersburg'da *Avrupa Seyahatnâmesi* adıyla yayımlanan eserinde kaleme alır. Seyahatname, 2001 yılında Dr. Fazıl Gökçek tarafından Türkiye Türkçesine çevrilip İstanbul'da ayrı bir kitap olarak yayınlanmıştır. İncelemede alıntılar bu kitaptan yapılmıştır. Batı'nın ilim, eğitim, medeniyet ve teknoloji alanlarında gösterdiği ilerlemeyi takdir eden Fatih Kerimî, Fransa'da gördüklerini "Paris'te On Dört Gün", "Şeyh Ebu Nizare", "Paris'ten Hareket" ve "Nis'te Üç Gün" olarak adlandırdığı dört bölümde anlatır. Böylece yazarın Fransa izlenimleri, Paris ve Nice şehirlerinde görüp yaşadıklarından ibarettir. Ancak en uzun süre Paris'te kaldıkları için en çok bilgi aktarımı "Paris'te On Dört Gün" ve "Şeyh Ebu Nizare" bölümlerinde yapılmıştır. Maden teknolojisiyle ilgilenen Şakir Ramiev'le birlikte Fatih Kerimî, sanayi kuruluşlarının yanında tiyatro ve müzeleri de ziyaret eder. Ayrıca, bu ülkenin eğitim durumu ve yayıncılığıyla da yakından ilgilenir ve memleketine birçok edebî kitapla döner.

Tatar aydınlar Paris'e Belçika üzerinden gelirler: *"3 Nisan'da akşam saat 6'da Brüksel'den hareket edip o gün akşam saat 17 civarında Paris'e vasıl olduk."* (Kerimî, 2001: 75).[1] Fatih Kerimî ve Şakir Remiyev, Paris'te önce Capucines bulvarında bulunan Le Grand Hôtel misafirhanesinde kalırlar. Günümüzde Intercontinental Paris Le Grand olarak bilinen bu otel, 1862 yılında açılmış olup olağanüstü tarihî değerlere sahiptir. İkinci Fransız İmparatorluğu sırasında Fransa'nın finans ve altyapısının gelişiminde önemli rol oynayan kardeşler Émile ve Isaac Pereire tarafından 1 Nisan-3 Kasım 1867'de gerçekleşen Exposition universelle d'Art et d'industrie (Dünya Sanat ve Endüstri Sergisi) için düşünülen otel, başlangıçta 800 odadan ve 45 salondan oluşur. 5 Mayıs 1862'de İmparatoriçe Eugenia ve Émile Pereire tarafından törenle açılınca itibarın ve mükemmelliğin sembolüne dönüşür, görülmesi ve içinde bulunmak gereken bir yer hâline gelir. Özellikle Opera Salonu ve cam çatılı Kış Bahçesi (çay odası) ile dikkat çeker. Kerimî ve Remiyev'in geldiği yıl otelin girişi, Capucines Bulvarı 12 No'lu binada olur. 1905'te girişi 2 No'lu binaya taşınır ve günümüzde de buradadır. Bu otelde bir zamanlar Viktor Hugo misafirlerini kabul etmiş ve odaların birinde Émile Zola *Nana* piyesini sahneye koymuştur (URL-1). Altın madenleri sahibi, Rusya İmparatorluğunun en zengin insanlarından Şakir Remiyev'in de bu otelde kalma isteği doğaldır. Fakat ödedikleri ücretten ve onlara ayrılan odalardan memnun kalmayınca, hemen ertesi gün Şakir Remiyev'in tanıdığı, o zamanlar Paris'te bulunan bir Rus zadegânı Kont Gotermond'un kaldığı Şanzelize'ye yakın olan, 18. yy. yas tutan kadınların burada toplandığından dolayı Allée des Veuves (Dul Kadınlar Sokağı) olarak adlandırılan, daha sonra adını Fransız Rönesans'ının yazarı Michel de Montaigne'den alan Montaigne sokağındaki Montaigne oteline taşınırlar (76).

Fatih Kerimî, Fransa'yı anlatırken, önce Fransızların dünya medeniyetindeki kazançlarını ve ünlü şahıslarını anar: *"Fransız milleti ulûm, maarif, hüner ve sanatta en ziyade terakki etmiş milletlerdendir. Corneil, Rasin, Lamartin gibi şairleri, Ruso, Viktor*

[1] Bundan sonra eserden alıntı yapılırken parantez içinde sadece sayfa gösterilecektir.

Hugo, Volter gibi hakim ve filozofları, Pastör gibi tabipleri, Napolyon gibi harikulade olan siyasî ve kahramanları ve büyük ulûma ve üdebası, dost ve düşman milletlerin mektep çocuklarına kadar malum olup, hepsi bir nazar-ı hayret ve büyük bir ihtiram ile yad olunmaktadır." (77). Din, matbuat ve hukuk özgürlüğü konusunda da Fransızların ileride olduklarını, dillerini kolaylaştırıp edebî, fenni ve siyasi olmak üzere bütün medeni milletlere kabul ettirdiklerini, fen, medeniyet ve insaniyete büyük hizmetlerde bulunduklarını da hatırlatır. Ayrıca, Avrupa'nın birçok milleti kabul ettiği gibi Rusya'nın da kullandığı metre ve ondan alınan ağırlık, zaman, buhar vb. ölçüler için de kişiliğin Fransızlara borçlu olduğunun altını çizer: *"Bütün Fransız milleti dünyadan mahv olup gidecek olsa ve başka türlü hiçbir hizmetleri olmasa, kesr-i a'şarî üzre icat ettikleri "metre" usulü, yani Fransız ölçüleri, Fransızların namını ilelebet hayr ile yad ettirmeye kâfidir."* (77-78).

Seyahatnamede Fransa izlenimleri, her şeyden önce Tatar aydınların Paris'te ziyaret ettikleri tarihî mekân ve müzeler, eğitim kurumları ve sosyal hayatla ilgili ortamları anlatmaktan ibarettir. Anlaşılan, Kerimî ve Remiyev Paris'te bulunan ve ziyaretini hayal ettikleri mekânların listesini çok önceden hazırlar. Çünkü Tatar Türkleri, Rusya İmparatorluğu sınırları içinde yaşadıklarından dolayı Avrupa medeniyetini de çok iyi öğrenmiş ve bilmişlerdir. Yukarıda anıldığı üzere, Paris'te bulunan üniversitelerde -özellikle de Sorbonne üniversitesinde- eğitim görmeyi de kendilerine hedef koymuşlardır. Zaten memleketlerinden ayrılırken vedalaşma esnasında arkadaş ve akrabalarının tavsiyeleri de Tatar Türklerinin bu konuda ne kadar bilgili olduğunu gösterir: *"Birisi "Paris'e varınca Eyfel Kulesinin başından mektup yazmayı unutma!"... Birisi "Sorbon Darülfünununun usul-i tedris ve talimini öğrenip gel ve programlarını getir!" derken biri de "Emil Zola'ya selam söyle! diyor. Bilmiyorum daha neler diyorlar."* (10). Söz konusu, ünlü Fransız yazar Emile Zola (1840-1902) o dönemde daha hayattadır.

Tarihî Mekânlar ve Müzeler

Tatar aydınlarının gezdikleri tarihî mekânlar cadde, sokak, meydan, orman, bahçe gibi açık alanlardan ve tarihî yapıt, şapel, kilise, saray ve müzelerden ibarettir. Onlar,*"yalnız Fransa'nın payitahtı olmakla kalmayıp bütün Avrupa'nın merkezi, nizam ve intizamı, letafet ve güzelliği ile bütün Avrupa'daki şehirlerin birincisi"* (77) olan Paris'te önce büyük bulvar ve caddeleri, ihtişamlı meydanları dolaşırlar. Kerimî, Paris'in en güzel ve ünlü caddesi olarak bilinen, adını Yunan mitolojisinde cennet olarak gösterilen Elysion ovalarından alan Şanzelize Caddesi'ni anlatırken önce onun ölçülerini verir: *"Boyu yedi yüz metre, genişliği dört yüz elli metre kadardır."* (78). Günümüzde Şanzelize Caddesi'nin ölçüleri wikipedia'da şöyle verilir: *"1950 metre uzunluğundaki bulvarın genişliği ise 70 metredir."* (URL-2). Seyahatnamede *"Bir başında, emsalsiz derecede güzel manzaralı olan Konkord meydanı ve bir başında Otval meydanındaki Tâk-ı Zafer, yahut Muzafferiyet Kapısı"* (79) olan, bayram ve pazar günlerinde kalabalıklaşan bu cadde, Paris'in en güzel seyir ve gezinti yeri olarak anlatılır. Mısır'dan getirilip 25 Ekim 1836'da Kral Louis-Philippe'in emriyle eskiden giyotinin bulunduğu Place de la Concorde'un ortasına dikilen, üzeri hiyerogliflerle süslü yirmi metrelik Luksor Dikilitaşı ve etrafındaki su fıskiyelerinin bulunduğu Concorde Meydanı da şaşkınlıkla karışık beğenme duygusuyla anlatılır. Kerimî ve Remiyev, Paris'in *"en mamur ve müzeyyen"* caddelerinden olan Saint Denis ve Montmartre caddelerini, Capucines, İtalyan, Bonne-Nouvelle ve Sébastopol bulvarlarını, Avrupa, Cumhuriyet ve Vendôme meydanları ile

Tuileries bahçesini de tek tek gezerler. Bulvarlar, Tatar aydınlarını her şeyden önce genişliği, temizliği ve genelde her iki tarafına ağaçların dikilmiş olmasıyla büyüler.

Tatar aydınlar, şehrin batısında yer alan ve 1852 yılında III. Napolyon tarafından parka dönüştürülen Paris'in en büyük ikinci parkı, *"Fransızların aşk ve muhabbete dair yazılan romanları okuyanlar"* (91) için tanıdık gelecek olan Boulogne Ormanı'na da gider ve burada da *"letafet ve güzelliği cihetiyle bütün Avrupa'da meşhur"* (90) olan Boulogne Ormanı'ndaki ağaçların, yolların ve çayırların fen ve sanat yardımıyla yapılmış olması ve orada bulunan suni göller, çeşmeler, ırmaklar, zümrüt yeşili çayırlar ve onların içinde "*Binbir Gece hikâyelerindeki padişah sarayları gibi müzeyyen restoran ve kahvehaneler, çayırların arasından eğri böğrü geçen yaya yolları, araba yolları, tramvay yolları… Bunların daima sulanıp temiz tutuluyor olması"* (90) onları hem şaşırtır hem hayran bırakır. Pazar ve bayram günleri dolup taşan bu mekânda gezenler de Kerimî'yi olumlu etkiler: *"Paris'in en kibar ahalisi ve en güzel tuvaletli madamları görmek istenirse umumî günlerde buraya gelmeli imiş."* (91). Ayrıca yazar, Boulogne Ormanı'na ulaşım konusunda da bilgi verir: *"Buraya varmak için demiryolu, tramvay, araba yolu ve hem de istasyon vardır. Yaya varmak da mümkün."* (91). Yabancıların genelde arabayla gelmesini ve araba için ödenen saatlik ücreti de kaleme alır. Ayrıca, "*Paris'in bir kenarındaki Etual ismindeki tâk-ı zaferden başlayıp Bolonya Ormanı'nın ağzındaki Dufan Kapısı'na kadar 1200 metrelik bir yol"* (91) boyunca insanların yaya ya da araba ve bisikletle gezdiği, Paris'in en büyük yarışlarının düzenlendiği, burada bir hayvanat bahçesi ve Jarden Diflimatasi (Jardin des Plantes) adında bir botanik bahçe ile bir akvaryumun da bulunduğu, onları gezmek için günlerce zaman gerektiği konusunda da yazar.

Fatih Kerimî, Paris'in kalbinde bulunan, şehrin simgesine dönüşen ve ismini, inşa ettiren Fransız inşaat mühendisi Gustave Eiffel'den alan Eyfel Kulesiyle ilgili bilgi verirken kulenin ölçüsü, yapımı ve içinde bulunan mekânlar üzerinde durur: *"İrtifaı 390 arşın olup, binasına yedi milyon frank para sarf edilmiştir. Birinci katın yerden irtifaı altmış metre olup, burada tiyatro, restoran, kahvehaneler vardır… Bu kule dört ayak üzerine mevzu' olup, tamamen demirden bina edilmiştir ki, birbirine tutturmak için iki milyon adet çivi kullanılmış. Umumuna yedi milyon kilogram demir sarf edilmiştir."* (79-80). Daha sonra yazar, kulenin katlarına nasıl çıkıldığını anlatır: *"Birinci katına kadar mailen hareket eden bir oda içinde çıkılıyor. Ondan sonra dört tarafı da cam olan diğer bir su'ûd makinesi içinde amûden biniliyor."* (79). Bu kadar yüksekliğe herkesin çıkma cesareti ve sağlığı olmadığını (mide bulantısı, burnundan kan gelme vb.) bildirse de Şakir Remiyev'le birlikte hiç bir sağlık sorunu yaşamadan üzerinde Eyfel kulesi resmi olan hediyelik eşyaların ve meşrubatların satıldığı dükkânların bulunduğu en üst kata çıkabildiklerine sevinir. Tepesinden şehre bakınca Sen nehrinde giden gemilerin küçük bir kayık, sokakta yürüyen insanlarınsa karıncalar gibi görünen üst katta seyyahlar akrabalarına Eyfel kulesi mührüyle mühürleyip mektup gönderebilsin amacıyla bir posta kutusunun bulunduğunu da yazar. Ne yazık ki günümüzde bu posta kutusu artık bulunmamaktadır. Kerimî, kulenin üst katından bahsederken Rus yazar, gazeteci, yayıncı, St. Petersburg Şehir Duma'sı üyesi ve hayırsever Nikolay Leykin'in St. Petersburg'lu bir tüccar çiftin Avrupa'yı dolaşmasını hicvi bir şekilde kaleme aldığı *Naşi v Zagranitse* (Bizimkiler Yurtdışında) adlı eserini de anar (80). Çünkü bu eserde de Paris'e gelen Rus seyyahlar, Eyfel Kulesi'ne çıktıklarının kanıtı olarak kulenin üst katından memleketlerine mektup gönderme konusunu dile getirirler.

24 Şubat 1670'te XIV. Louis'nin emriyle monarşinin savunması için canını verenlerin onuruna o dönemde gazi olan askerlerin kalan günlerini huzur içinde geçirebilmeleri için yapılan ve günümüzde de gazileri ağırlamaya devam eden, büyük ölçüde Fransa'nın askerî tarihiyle ilişkili Les Invalides ya da Hôtel National des Invalides binasını gezen Kerimî'nin verdiği ölçülere göre, askerî nekropol ve çok sayıda müze ile diğer yapıya ev sahipliği yapan bu binanın uzunluğu 196 metre olup dâhilinde beş avlu ve bu avluların dört yanında askeriye daireleri vardır. Yazar, altın süslerle gözleri kamaştıran, yüksekliği 105 metre olan kubbenin altında bulunan haç şeklindeki binada 1840 yılında Saint Helena adasından getirilen Napolyon Bonapart'ın na'şının bulunduğu tabutun *"müzeyyen surette yapılmış ve altın ve gümüşlere gark edilmiş olan binanın ortasında büyük bir oda tarzında mermerden yapılmış bir çukurda"* (86) bulunduğunu tasvir ederken etrafında yaptığı savaşlarda aldığı bayrakları ve üst kattaki köşelerde Napolyon'un meşhur generallerinin tabutlarını da gözden geçirip *"Bu binanın ve içindeki yatanların azameti insana dehşet veriyor."* (86) cümlesiyle bir kez daha Napolyon'un büyük bir siyasetçi ve kahraman olduğunu hatırlatır.

Fatih Kerimî ve Şakir Remiyev, Katolik cemaat kilisesi olarak XV. Louis tarafından şu anki Place de la Concorde'a açılan yeni Rue Royal'in odak noktası olarak planlanan Sainte-Marie-Madeleine kilisesini de görürler. Fransız Devrimi nedeniyle çalışmaları durdurulsa da ordularının ihtişamını simgeleyen bir anıt olması için Neoklasik tarzda Napolyon Bonapart tarafından yeniden tasarlanan fakat 1814'te düşüşünden sonra kilise olarak inşaat yeniden başlayarak 1842'de tamamlanan, dört tarafı Korint sütunlarıyla çevrili olup iç mekânı, kubbeli tavandaki freskler ve François Rude, Carlo Marochetti ve diğer önemli 19. yy. Fransız sanatçılarına ait anıtsal heykellerle süslü (Dumoulin, 2010: 146–147) olan bu kilise, Frederic Chopin, Jacques Offenbach, Charles Gounod, Camille Saint-Saëns, Coco Chanel, Joséphine Baker, Charles Trenet, Dalida ve Johnny Hallyday gibi müzisyen ve sanatçıların cenaze törenlerine ev sahipliği yapmıştır (URL-8). Sainte Madeleine kilisesinin Eski Roma ve Yunan mabetleri tarzında yapıldığını ve çan kulesi ile minaresinin olmadığını anlatan Kerimî, ölçülerin yanında kilisede bulunan heykel, levha vb. de tasvir eder: *"Tûlü 180 metre, arzı 43 metre ve irtifaı 30 metre olup, içerisine 18 basamaklı bir mermer merdiven ile giriliyor. İçerisi gayet müzeyyen olup, 34 tane eizze-i Nasraniye heykelleri konulmuş ve Hazret-i İsa'nın bi'setinden beri Nasraniyet'in intişarı vaktinde vukua gelen en mühim halleri mübeyyin bir takım levhalar, heykeller ve sair kabartma yazılarla ziynetlenmiştir."* (81-82). Zafer Abidesini gezdikleri gün Tatar aydınlar, 14. yy. kadar Fransa krallarının ikametgâhı olan Orta Çağ Palais de la Cité'nin içinde yer alan Gotik tarzda inşa edilen, Kerimî'nin yazdığına göre *"Yüz sene evvel, Fransa'nın ihtilal-i kebiri vaktinde ihtilalci fırkaları bu kiliseyi içindeki alâmet-i diniyeden temizleyip "akıl mabedi" ittihaz ettikleri"* (91) Sainte Şapeline de uğrar.

Paris'in önce mabet olup daha sonra Fransız ihtilali döneminde "*vatana ve millete büyük hizmet eden meşâhir için makber ittihaz edilmiş ve üzerine "Aux grands Komms la Patrie reconnassainte", yani "Büyük adamlara millet minnettardır" ibaresi yazılmış"* (92) Pantheon da Kerimî ve Remiyev'in mutlaka görmek istedikleri yer olmuştur. Binanın mihrap doğrultusunda bulunan akıl ilahesi heykelinden, duvarındaki kıymetli resim ve tarih eserlerinden, mihraba yakın köşelere Fransız ihtilalinde kahramanlık gösteren vatanperverlerin isimlerinin yazılmasından ve alt katında bulunan Victor Hugo, Jean-Jacques Rousseau, Voltaire, Mirabeau, Joseph-Louis Lagrange, Sadi Carnot gibi ünlü

adamların mezarlarından bahseden Kerimî, *"Rehnüma'nın beyanına göre burada üç yüz kişilik yer olup, şimdiki halde buraya girmek şerefine nail olanlar elli bir imiş"* cümlesiyle gittikleri dönemde Panteon'da na'şı bulunan şahısların sayısını da verir. *"Öldükten sonra cesedinin Panteon'a gömülmesini ümid etmek yahut cesedinin buraya girmesine kesb-i liyakat edecek derecede vatanına ve milletine hüsn-i hizmet göstermek Fransızların en büyük ve en tatlı arzularındandır."* (93) cümlesiyle de Pantheon'un önemini vurgular.

Tatar aydınlar, Paris'te bulunan ünlü saraylardan Lüksemburg ve Versay'ı ziyaret ederler. Önce Sen nehrinin sol tarafında bulunan Lüksemburg sarayına giderler. Kerimî, Paris'in muhteşem tarihî yerlerinden olan bu sarayı anlatırken onun Katerina Medici emriyle 1610'da inşa edilmiş olup uzun yıllar Fransa hükümdarlarının ikametgâhı olduğunu, Fransız İhtilâli (1789-1799) dönemindeyse hapishaneye dönüştürülmüş olup 19. yy. sonunda bu binada zooloji, botanik ve jeolojiye dair zengin müzelere de yer verildiğini yazar. Ayrıca, sarayın bir kısmında o dönem ressamlarının eserlerinin bulunduğunu bildirir. İçinde bir çağlayandan dökülen ve *"cephesinde yıkanan yedi sekiz perinin heykel-i müctemiası"* görünen Medici Çeşmesi ile kocaman ağaçların arasına yerleştirilen kırk kadar meşhur devlet adamları ve kadınların heykeli de bulunduğu, mahalleler ahalisinin gezdiği Lüksemburg bahçesini de hayranlıkla anlatır. Paris'ten yirmi üç kilometre uzaklıkta, elli bin kadar nüfusu olup tren, tramvay veya arabayla gidilen *"sarayları, müzeleri, parkları, güzel suları ve fiskiyeleriyle"* (93) ünlü Versay kasabasını da görürler. Buraya Saint Lazare istasyonundan kalkan trenle gelirler. Kerimî, önce sarayın tarihçesinden daha sonra hayranlıkla kıymeti yüz binlerce frank olan ziynetinden bahseder: *"Öyle sandalyeler vardır ki kıymetleri on ikişer, on beşer bin franktır."* (93). Fakat yazarı bu sarayda en çok şaşırtan şey, *"Fransa tarihinde ilelebet unutulmayacak isim bırakan ve hatta biraz da ihtilal-i kebirin zuhuruna sebep olan kadınlar için burada sarf edilen paranın had ve hesabı olmaması"*dır. Her zaman yaptığı gibi yazar, bu sarayın da ölçülerini verir: *"Uzunluğu sekiz yüz metre ve genişliği yüz seksen metredir."* (93). Altı yüz tane fıskiyesi olup pazar ve bayram günlerinde bir defa bu fıskiyeleri açıp su fışkırtmanın masrafı on sekiz bin frank olan Versay bahçelerine gelince, onlar Kerimî tarafından *"Bağ-ı İrem"* olarak tarif edilir.

Kerimî ve Remiyev Paris'te Trocadero, Louvre, Cluny gibi ünlü müzelerin yanında ilgi alanları olan Mineraloji Müzesi (Musée de Minéralogie) ile 1794'te Conservatoire National Arts et Métiers (Ulusal Sanat ve Endüstri Konservatuarı) bünyesinde kurulan Endüstri, Bilim, Teknoloji ve Tasarım alanındaki en önemli tarihî değerlerin sergilendiği Musée des Arts et Métiers'i de gezerler. Önce Paris'teki en önemli turistik meydanlardan biri olan Trocadero'da Sen nehrinin öteki yakasında ve tam Eyfel Kulesinin karşısında bulunan biri etnografya, ikincisi heykeltıraşlık olan Trocadero müzelerine giderler. Kerimî, Heykeltıraşlık müzesinde eski ve yeni kıymetli eserlerin, *"aşağı tarafında, yer altındaysa hayvanat-ı bahriyeye mahsus bir akvaryum"* (80) olduğunu yazar. Fransa gezilerinin beşinci gününde Sen nehrinin kıyısında yer alan Louvre Sarayı'na kurulmuş ve tarih öncesi çağlardan günümüze kadar uzanan, oldukça geniş bir koleksiyona sahip dünyanın en büyük sanat müzesi Louvre müzesine gittiklerinde yazar, önce binanın şekli (*"murabba'ü'ş-şekl"*), inşa edilişi (*"1200 senesinde bina edilmiş"*), inşasının amacı (*"Fransa hükümdarlarının ikametgâhı olagelmiş"*), büyüklüğü (*"Tam bir mahalle kadardır"*) ve mimari özelliği (*"En ziyade calib-i hayret olan kısmı ise Luvr meydanına nazır olan cihettir ki, cephesinin ileriye*

fırlamış olan safi kırkı mütecaviz bülend mermer sütunlar ile tutturulmuş" (82) hususunda bilgi verir. Sonra müzenin üzerlerinde bıraktığı etkiden bahseder: *"Sarayın haricen meşhur olan azameti seyredenlerin kalbine ilka-i hayret edecek bir surettedir."; "Luvr sarayının dahili fevkalade denilecek mertebelerde müzeyyendir."* (82-83). Sarayın büyük bir kısmının tarihî ve sanatsal öneme sahip nesne ve yapıların yanında güzel sanatlar ve deniz müzesi şeklinde olduğu anlaşılır. Seyahatnameden o dönemde müzenin her katında ne gibi eserlerin bulunduğunu da öğrenmek mümkündür: *"Birinci katında Eski Mısır ve Asya'ya ait âsâr-ı kadme ile kurûn-ı vusta ve asr-ı cedide ait skulptura, yani mahkûk heykeller vardır. Eski Mısırlılar ile Asyalıların bütün tarih-i hayatları, din ve felsefeleri, adet ve itikadları, siyasiyat ve edebiyatları işbu müzedeki taşlar üstünde tamamiyle mevcuttur. İkinci katında resim ve tasvirler müzesi, yani tablo galerisi ile kara kalem resimleri vardır. Galeriya d'Apollon'da Mısır ve Asya'ya ait bronz ve fayans ve sair şeyler vardır."* (83). *"Buradaki eserlerin miktar ve kıymet ve ehemmiyeti hakkında bir fikir verebilmek ciltlerle kitap yazmağa mevkufdur."* (83) cümlesiyle müzede bulunan eserlerin çokluğunu ve önemini vurgulayan Kerimî, aynı zamanda müzenin çok büyük olup birçok eser barındırdığından dolayı bir ucundan diğer ucuna varıncaya kadar insanın yorulmasını, *"başı ağrımağa, gözleri kararmağa"* başlamasını da bildirir. Zaten ilk gün yorulduklarından ve kapanma saati geldiğinden müzenin tamamını gezemezler, o gün göremedikleri deniz müzesi, nesepler müzesi ve Çin müzesi olarak bilinen üç şubeden oluşan üçüncü katı Paris'e geldiklerinin dokuzuncu gününde gezerler. Ortaçağ'dan kalma çömlek, çanak, sandalye, divan ve örme şeylerle eskiden kalma çok kıymetli on binden fazla eserin bulunduğu Klyoni müzesi (Musée de Cluny) ile Galya-Roma termal banyolarının kalıntıları olan Thermes de Cluny de Kerimî ve Remiyev'in gittikleri diğer müzelerdir. *"Çin, Japon, Tibet ve eski Mısırlıların din, tarih ve sanayilerine dair eserlerinin muhafaza olunduğu Müze Gime"* (Guimet)'yi ise görmek isteseler de orası kapalı olur.

Şakir Remiyev'in Avrupa seyahatinin en önemli amacı, sahip olduğu altın madenleri için alet ve makine satın almak olduğundan dolayı sanayi ve makine müzesini gezme de Paris'te bulunmalarının önemli nedenlerinden biri olur. Paris'ten ayrılma zamanı yaklaşsa da Saint-Michel bulvarındaki maden mektebinde yer alan ve dünyanın her tarafından bütün madenlerin numunesi bulunan, *"gayet ziynetli camekânlar içerisine ve üzerlerine nerenin madeni olduğu yazılmış"* (95) Mineraloji müzesini (Musée de Minéralogie) de görmeden gitmeye gönülleri razı olmaz. Bu müze 1794'te Paris'teki eski bir aristokrat malikânesi olan Hôtel de Mouchy'de kurulur. Devlet tarafından ele geçirilen özel koleksiyonlarla hızla genişletilip kısa sürede birçok güzel ekleme yapılır ve 1814'te müze, yaklaşık 100.000 numune içerir. 19. ve 20. yy. başlarında, II. Dünya Savaşı ile başlayarak birkaç on yıl boyunca kesintiye uğrayan, ancak daha sonra yeniden başlayan, dünyanın dört bir yanından yüksek kaliteli koleksiyonlar edinmeye devam eder. Bu müzeyi gezdiklerinde *"toprak, kum, taş içine gömülüp asırlarca kalarak taş haline gelmiş hayvanât ve nebatât"ın çokluğuna, "iğne ucu gibi ufak mahlukâttan başlayıp, el haletü hazihi nesilleri münkariz olan garâib ve acâyibü ş-şekl büyük hayvanlar ve la'-yu'ad ve laa-yuhsa balıklara"* bakınca Kerimî, hayret içinde şöyle düşünür: *"Cenab-i Kadir-i Mutlak'ın azametine karşı insanın hayreti arttıkça arttıyor."* (95). Hatta burada Ziya Paşa'nın *Terci'-i Band*'inden alınan ve *"Eserlerine akılların hayret ettiği varlığa hamd olsun. En kudretlilerin bile kudreti karşısında âciz kaldığı varlığa hamd olsun"* (95) anlamına gelen bir beyit de getirir.

Mineroloji müzeden sonra *"dünyada bu zamana kadar icad edilmiş ne kadar makine ve alet var ise bu müzede küçük bir mikyasta hepsinin birer modeli olup, bunların nasıl işlediği gösterilmiş"* olup *"ağaç, taş, demir ve örmecilik, hasılı ne kadar sanayi var ise hepsinin en küçüğünden en büyüğüne kadar tam tatbikatlı numunesi bulunan"* (95) ve 1794'te bilimsel aletlerin ve icatların korunması amacıyla kurulan Conservatoire national des arts et métiers koleksiyonuna ev sahipliği yapan Paris'teki bir endüstriyel tasarım müzesi olan Musée des Arts et Métiers'i gezerler. Genel olarak müzeleri görmenin çok faydalı olduğunun altını çizen yazar, usta işi ve sanata dair müzeleri gidip görmeyi de baştan sona o usta işini okumak anlamında yorumlar. Paris'te ve Avrupa başkentlerinde her meslekle ilgili bir müzenin (ziraat, makine, pedagoji, güzel sanatlar, müzik aletleri müzesi, heykeltıraşlık, hayvanat ve bitki, mineraloji *"ve hatta suya gark olan gemileri kurtarmak için istimal edilen alet ve edevat müzesi"*) bulunmasına hayranlık bildirir. Kerimî, bir eğitici ve nâşir olarak her insanın küçüklükten itibaren bir mesleğe ve sanata meyilli olduğunu ve o meslekle ilgili okulda eğitim görmesi, daha sonra o meslekle ilgili müzelere gitmesi ve *"o mesleğin gazetesini ve kitaplarını mütalaa ederek kendi mesleğinin âlimi"* (96) olması gerektiği hususta da çok değerli fikirler sunar.

Kerimî ve Remiyev, 1900'de açılması düşünülen ve Eyfel kulesinin bulunduğu Şan Dumars (Champ De Mars) yerinden Sen nehrinin sağ tarafındaki Trocadero saraylarının bulunduğu mekâna kadar uzanan sergi-i umuminin (Fransa'nın sanayi ve teknolojideki gelişmişlik düzeyini göstermek ve uluslararası rekabeti temsili olarak göstermek amacıyla Paris'te düzenlenecek olan son Dünya Fuarı (14 Nisan-12 Kasım 1900) yerlerini ve yapılmakta olan binaları da gezerler. Buraya yüz milyon frank para tahsis edilmesi, bu yüz milyonun yirmişer milyonunu fuardan elde edilen kazanca ortak olmak şartıyla hükümet ile şehir idaresinin vermesi, kalan altmış milyona her biri yirmişer frank olan üç milyon iki yüz elli bin biletin alınması, bu biletle bir insanın fuarı yirmi kez ziyaret etme hakkı olması, ayrıca bu biletlerin millî piyango oyununa dâhil olup en büyük ikramiyenin altı yüz bin frank olması hepsi teferruatlı bir şekilde anlatılır. Fuarın, her biri birkaç sınıf ve şubeye ayrılacak olan on sekiz büyük kısımdan oluşması, fuara iştirak eden Avrupa, Asya ve Afrika'dan geleceklerin ayrı pavyonları bulunması ve burada insanlık aklı ve fikri ne gibi şeylere ihtiyaç duyarsa hepsinin yer almasıyla ilgili bilgi veren yazar, Paris'te bulundukları zaman henüz açılmayan fuara büyük umutlar bağlar: *"Bu sergiyi gören adam dünya yapıldığından bugüne kadar yaşamış gibi olacaktır. Ve bu sergi XX. asrın harikalarından olup, benî beşerin kemâlât-ı akliye ve terakkiyât-ı fikriyesinin derecesini izhar edecektir."* (94)

Eğitim Kurumları

Fatih Kerimî'nin keskin gözünden Fransa'nın eğitim ve medeniyet dokusunu oluşturan matbuat, kütüphaneler, opera tiyatrosu ve cemiyet-i edebiye de kaçmaz. Örneğin, *"Her tarafın erbab-ı maarifi Fransa edebiyatına vakıf olmayı kendileri için mecburiyet hükmünde biliyorlar."* (78) cümlesiyle müthiş bir ilerleme gösteren Fransız edebiyatının bütün dünya edebiyatına etkisinden söz eder. Gezilerinin dördüncü gününde nâşir işleriyle yakından ilgilenen Tatar aydınlar, Vivienne sokağında bulunan, yazarın kendi tabiriyle "kütüphane-i kebiri"yi ziyaret ederler. Bir zamanlar Fransa krallarının şahsi kütüphanesi, çağımızdaysa Fransa'nın en önemli kütüphanesi Bibliothèque nationale de France (BnF), aynı zamanda Avrupa'nın en eski ve dünyanın en önemli kütüphanelerinden biridir. Tarihî tesisi Rue de Richelieu adresinde yer almıştır. Paris'te

bulundukları tarihe bakılırsa Kerimî ve Remiyev, 1862 ile 1868 yılları arasında Fransız mimar Henri Labrouste tarafından Vivienne sokağında ya da Rue de Richelieu'de inşa edilen eski Bibliothèque nationale de France'ın ana okuma odası olan Salle Labrouste'de bulunmuşlardır. Günümüzde kütüphanenin BnF bünyesinde olan Richelieu kütüphanesine giriş hem Richelieu hem Vivienne sokaklarındandır. Kütüphanedeki eserlere hayran kalarak Kerimî, *"Bunun gibi zengin hiçbir kütüphane yoktur."* diye yazar ve şöyle devam eder: *"Kütüphanenin içindeki eserlerin fihristini yazmak için mahsus bir komisyon otuz beş yıldan beri çalışıyormuş. Lakin henüz tamam olduğu yoktur."* (81). Eserde kütüphanenin kaç kısımdan oluştuğu ve ne gibi eserlere ev sahipliği yaptığıyla ilgili malumat da bulunur: *"Kütüphane dört büyük kısma münkasım olup, birinci kısmında basma kitaplar ile her türlü haritalar, ikinci kısmında yazma kitaplar, üçüncü kısmında mühürler ve dördüncü kısmında modeller mevcuttur. Basma kitapların miktarı üç milyon kadar olup, iki milyon miktarında da başka türlü eserler vardır. Binaenaleyh kütüphanenin fihristi beş milyondan ziyade eseri hâvi bulunacaktır."* (81). Kitapların camekân içerisinde güzel bir şekilde muhafaza edilmesi de yazarda Fransızlara karşı büyük saygı uyandırır.

Fatih Kerimi, Fransa'nın matbuatıyla da yakından ilgilenir ve bu konuda çok kıymetli bilgi aktarır: *"Şimdiki halde Fransa'da, bütün müstemlekeler ile beraber, 6736 gazete ve jurnal neşrolunur. Bunlardan 4051'i vilayetlerde ve 2685'i nefs-i Paris şehrinde neşrolunmaktadır. Bu sonrakilerin içinde 154 tanesi tebabete, 117 tanesi modaya müteallik, 91 tanesi fennî, 69 tanesi ziraatla müteallik, 16 tanesi kadınlar meselesine aittir. Bunlar içinde yüz bin ve daha ziyade, hatta birer milyon nüsha neşr edilenleri vardır."* (81). Fransa matbuatıyla ilgili bilgi aktarırken bu sayıları Rusya Müslümanlarının *"ilim ve maarifteki terakkilerini Fransızlara kıyas ederek"* kendi memleketinde bir kütüphaneye değil, en ufak bir kıraathaneye bile sahip olamadıklarını, hatta bunların gerek olduğunu anlayan insanlara bile nadir rastlandığını üzüntüyle yazarak parantez içinde Kur'an'ın Fatiha Suresinde geçen ve "Kulun Allah'tan başka her şeyden yüz çevirerek bütün duygu ve düşüncesiyle O'na yönelmesini" bildiren *"Allahüme ahad-na's-sıratü'l-müstakim!"* (81) duasıyla Allah'tan kendilerini doğru yola koymasını umar.

Eğitim kurumlarından Tatar aydınlar Sorbonne Üniversitesi ile Kolej de France ve İnstitut de France'i ziyaret ederler. 1257'de Fransız papaz Robert de Sorbon (1201-1274) tarafından oluşturulup Avrupa'daki ilk üniversitelerden biri sayılan Paris Üniversitesinin temelini atan Sorbonne Koleji'nin kuruluşu, Orta Çağ'a kadar uzanmaktadır. 19. yy. sonunda Fatih Kerimî, Sorbonne üniversitende on bir bin kadar talebenin eğitim gördüğünü, amfitiyatro şeklinde yapılan dersliğin üç bin talebeye cevap verdiğini, burada ücretsiz olarak *"fünûn (fenler), edebiyat ve hikmet-i diniye"* dersleri verildiğini ve üniversite kütüphanesinde "*yüz bin cilt kadar kitap ile türlü alet ve edevat-ı fenniyeyi hâvî bir hikmethanesi ve gayet mükemmel bir kimyahanesi"* (86) olduğunu anlatır. Kolej de France'e gelince, onun 1530'da Fransa kralı I. François tarafından Yunan, Latin ve Fransız dillerinin öğrenilmesi için yapılmış olup genişletilerek daha mükemmel bir hale getirildiğinden bahsedilir. Yazarın Kolej'de en şaşırdığı nokta, burada da eğitimin ücretsiz olup *"bu medrese-i âliyede başka mekteplerde ikmal-i tahsil eden zatlara bir nev'-i fünûna dair Fransa'nın en büyük ve malumatlı uleması tarafından otuz dokuz türlü ders verilmesi"* (87), bir de ders dinlemek için herkese kapısı açık olan okulda France talebesinin çoğunun kızlar olmasıdır. *"Mecmuunda iki yüz on tane üye bulunup*

"her biri Fransa'nın meşahir-i ulema ve üdebasından" olan Fransa'nın ünlü Akademi'si (Académie Française)'nin de Institut de France binası dâhilinde olduğunu yazarak buradaki şubelerin birine üye olmanın ne kadar saygın ve önemli olduğunu şu cümlelerle ifade eder: "*Bir a'za vefat ettiği vakit onun yerine kimin intihab olunacağı Fransaca büyük bir mesele hükmünü alır. Bu akademiya şubelerinin a'za olmak şerefini ihraz edebilmek ulûm, maarif ve edebiyatta derece-i kemale vasıl olmağa mütevakkıftır."* (87). Bu cümlelerle Fransa'da bilim adamlarına verilen önem de ortaya koyulmaktadır.

Şakir Remiyev'in maden kuyuları için asansör vb. gereken teknoloji ürünleri alımı için bunları imal eden bazı fabrikaları ve Sainte Michel bulvarında bulunan, 1783'te XVI. Louis tarafından kurulup resmi adı Mayıs 2022'ye kadar Mines ParisTech, aynı zamanda École des mines de Paris, ENSMP, Mines de Paris, les Mines veya Paris Maden Okulu olan, günümüzde École Nationale Supérieure des Mines de Paris'i de ziyaret ederler.

Sosyal Mekânlar

Tatar aydınlar, kültürel gezi ve eğitim kurumları ziyareti dışında Paris'in sosyal ortamını da yakından tanımak isterler ve bu amaçla Paris Operası'na gider ve cemiyet-i edebiye toplantısına katılırlar. "*Her cihetçe bütün Avrupa'da birinci"* (82) olan Paris Operası'na gidince Kerimî, binanın inşaatı ve içinde bulunanlar (tiyatronun perdeleri) için yapılan harcamayı dile getirir: *"Tiyatronun bina olunduğu arsa on milyon beş yüz franka alınmış olup, inşaatı için otuz altı milyon frank para sarf edilmiştir."; "Öndeki perde yüz elli bin franka ve diğer içerideki perde yüz bin franka tasvir ettirilmiş. Ve bu perdelerden maada, oynanacak oyunlara muvafık manzaralar çizilmiş sair paravanların bazısı kırk ve bazıları elli ve altmış bin franka imal ettirilmiştir."* (82). Daha sonra tiyatronun 2156 seyirciyi alabilme kapasiteye sahip olup *"nukûşu ise, nefaset ve zerafet hususunda nu asrın derece-i kusvâya vasıl olmuş âsâr-ı bediasından ma'duddur."* (82) yazarak nefis bir sanat eseri olduğunun üzerinde durur. Salonun ölçüsünü verince (*"tûlen 54 ve arzen 13 ve irtifa'en 18 metreyi bulan"*), *"müzeyyenat-ı nakşiyesi muhayyirü'l-ukûl bir reddededir"* (akıllara hayret verici) cümlesini de yazarak binanın iç kısmını Bin Bir Gece masallarındaki saraya benzetir. Sahnenin süslenme şekli, müzisyenlerin çokluğu, çalınan müziklerin kulağa hoş gelmesi, sanatçıların giyim kuşamı ve tiyatroya gelen *"Parisli ve ecnebi kibar kadınların kıyafet ve tuvaleti"* ile büyülenen yazar, bütün bunları *"bir yabancı için, Avrupa'nın en ziyade hayret verecek harikaları"* (82) olarak değerlendirir.

Seyahatnamenin "Şeyh Ebu Nizare" adlı ikinci bölümü, Tatar aydınların *"Paris'te Fransızca ve Arapça bir gazete neşr eden"* ve "*otuz derste Arapça konuşmayı, okumayı ve anlamayı öğreten"* Şeyh Ebu Nizare adında bir şahısla görüşmelerinden başlar. Yazar, daha memleketindeyken bu şahısla ilgili okuduğunu ve kendisinden otuz saat Arapça dersi almak istediğini anlatır. Bunun nedeni, memleketindeki Arapça uzmanları ve müderrislerin gece gündüz çalışıp otuz sene Arapça öğretseler de *"konuşmak, okumak, anlamak değil bu üçünden hiç olmazsa birisini layıkıyla"* (84) öğretememeleridir. Eserde *"Altmış yaşlarında, gözleri zayıflayan ihtiyar"* Şeyh Ebu Nizare'nin kişiliği, eğitimi ve siyasi görüşleriyle ilgili doyurucu bilgi verilir: *"Mamafih ruhlu, canlı. O yaşında olduğu halde Paris'te tahsilde bulunan bir Türk'ten Türkçe lisan öğreniyormuş. Biz kendisiyle Fransızca konuştuk. Onun asıl ana lisanı Arapça ise de birçok seneden beri Fransa'da durduğundan ve Fransızca gazete neşr edip Fransız üdebâ ve ulemâsı ile her vakit münasebet ve ihtilatta bulunduğundan Fransızcayı bir*

Fransız edibi kadar bilmektedir… Fransızcadan ma'da İngilizce, İtalyanca ve Almanca da bildiği anlaşıldı. Bu zatın kendisi an-asıl Mısırlı olup fikir ve mesleği "Mısır Mısırlılar içindir"den ibarettir. Gazetesinde hep İngiltere aleyhinde yazıp Mısır'ı İngiltere'den kurtarmağa hizmet ediyor." (84-85). Kerimî bir eğitici olarak, otuz derste Arapça öğretme usulünü keşfeden Şeyh Ebu Nizare'ye bu hususta bir ders kitabı hazırlamayı önerir. Şeyh Ebu Nizare, Paris'in içeri tarafını gösterme amaçlı Fatih Kerimî ile Şakir Remiyev'i hususi bir cemiyet-i edebiye'ye davet eder. *"Pal Royal büyük bir bina olup alt katında gayet büyük bir çarşısı ve üst katında iki tiyatro ve birçok restoranlar ve salonlar vardır. Burası kibar bir yer olduğundan gerek yerli ve gerek ecnebi familyaların mahall-i içtimaıdır."* (88) gibi cümlelerle Kerimî önce adı L'atin de France olan edebiyat derneğinin toplandığı Pale Royal binasını anlatır, sonra toplantıya meclis reisi, çok süslü ve omzu açık elbiseden kadınlar ile *"siyah setreli ve beyaz papyonlu"* erkekler toplanınca *"taam etmek için saat sekizde büyük ve uzun masaya, her bir kadın yanına bir erkek olmak üzere, sıra ile dizilip"* oturduklarını, yemek sonrası ise dernek reisinin ayakta bir konuşma yaptığını yazar. Şakir Remiyev, bu meclise davet edildiklerinden ötürü teşekkür ederek *"Fransızlar Rusya devlet-i muazzamasının dost ve müttefiki olduğu ve ulûm ve maarife ve medeniyet-i insaneyeye hizmet ettikleri cihetle ziyadesiyle muhabbetli göründüklerini ve binaenaleyh onların muvaffakiyetini temenni etmekte" olduklarını "muhtasar ve müfid surette"* (89) Türkçe ifade ettikten sonra Kerimî, vazifesi olarak Fransızcaya çevirir. Bu toplantıda yazarın hoşuna giden en güzel şey, kadınları överek yapılan konuşmalar olur: *"Küre-i arzda zavallı erkeklere bu kadar acı hayatın acısını unutturan şeyin yalnız kadınlar olduğunu ve yed-i hilkatin en mahirane halk ettiği şeyler içinde dahi en latif ve en güzeli kadınlar olduğunu beyan ettiği vakit alkışlayıp el çırpmanın sedasından bütün salon titriyordu."* (89). Kahve faslı sonrası kızlar ve kadınlar, Tatar aydınlarına memleketlerinde kadınların durumuyla ilgili sorunca Kerimî ve Remiyev, *"böyle yerlerde, hususiyle kadınlar ile ciddi olarak dinî ve felsefî bahislere girişmek münasib olmadığı için hepsine kısa ve basit cevaplar verip, ekserisinde dahi mutayebe ve latife ederek onları güldürüp terbiyeli ve nazik Fransız hanımlarının hatırlarını gözetmeğe"* (89) gayret ederler. Hanımlardan bir tanesi, kendisiyle mektuplaştığı, Tanzimat'tan İkinci Meşrutiyet dönemine kadar roman, felsefe, İslam, kadın hakları ve tarih üzerine eserler veren ünlü Osmanlı Türk yazar, çevirmen ve muharrir Fatma Aliye Hanım (Fatma Aliye Topuz)'ı sorar ve Doğu kadınlarıyla ilgili eser yazdığını söyler. Kerimî ve Remiyev müzik, şiir ve hikâye anlatmakla geçen hoş bir edebiyat gecesinden gayet mutlu ayrılırlar: *"Hem de görmeğe şayan imiş."* (90).

Kerimî, Paris'te gezdiği *"Sen nehrinde yahut başka yerde bulunup da kim olduğu malum olmayan na'şların akraba ve bildikleri zahir oluncaya kadar muhafaza edildiği "morg" tesmiye olunan"* (91) bir yerden daha bahseder. O dönemde Paris morguna getirilen cesetlerin yaklaşık üçte ikisi Sen nehrinde boğulmuş olup bu nehirden çıkarılırdı. *"Ölüleri, yüzü açık bir halde tabut gibi bir masa üzerine koyup, camekan içinde, fakat taaffünden ihtiraz için sun'i surette meydana getirilmiş soğukta tutuyorlarmış ki, ölülerin vücudu buz gibi donmuş bir haldedir."* (91) cümlesiyle Kerimî, o dönemde Paris'te uygulanan önemli bir geleneği de kaleme alır.

Mali işlerle yakından ilgilenen Tatar aydınları, Paris'te *"fevkalede büyük ve azametli bir bina"* olup bağrışmalarla bir panayırı andıran Paris Borsası'na da giderler.

Seyahatnamede Capucines ve İtalyan bulvarlarında bulunan *"büyük, müzeyyen, içeride duvarları tamamıyla aynadan ibaret olan"* (80), mermer masalı, içinde binlerce insanın oturduğu kahvehaneler de anlatılır. Kerimî, Avrupa'da kahvehanelerin önemini, *"Kahvehaneler, Avrupalıların gündelik hayatının yarısıdır."* (80) cümlesiyle vurgular. Ayrıca, içeri taraflarında ayrı odaların ve mahsus yerlerin de bulunduğu bu kahvehanelerde yabancıların çok tedbirli olması gerektiği hususta uyarıda da bulunur. Lokantalara gelince, onların çeşit çeşit olması, aralarında çok pahalı (Mazun Dure, Kafe Angliya, Kafe Amerikan, Restoran Mer), çok ucuz ve Paris'in ünlü mahallelerinde dört yüze yakın Bulyon Duval yahut Atablisman Duval adıyla anılan ne çok pahalı ne de çok ucuz, temiz ve nefis yemekler sunan yemekhanelerin olduğunu ve çok ucuz olanlardan kaçınıp Bulyon Duval yahut Atablisman Duval tercih edilmesi gerektiğini yazar. Tarihe bakılırsa, 1838'de bir Hollanda şirketi üniforma satış noktalarında bulyon (çorba/et suyu) satmaya başlar. Bu ilk "Bouillons Hollandais"ler hayatta kalamaz ama 1854'te bir Fransız kasap olan Adolphe-Baptiste Duval (1811-1870) bu fikri yeniden canlandırır ve bu ucuz işçi lokantası, ilk popüler restoran zinciri olur (URL-9). Seyahatnamede, Paris'te eğlence merkezlerinin çok olması, yirmiden fazla tiyatronun olması, her sokakta geniş görünüm, fonoğrafhane ve her türlü resimler gösteren kaleydoskop gibi fennî eğlencelerden mahsus deliğine on santimlik bir para atıp yararlanmanın mümkün olduğu hususta da bilgi bulunur. Ayrıca, tiyatroların içinde "Mülen Roj", "Fuli Berje", "Kazino de Pari" gibi yarısı tiyatro yarısı restoran olan yerlerin de az olmadığı belirtilir. Bunlardan 6 Ekim 1889'da Joseph Oller ve Charles Zidler tarafından inşa edilen bir kabare Moulin Rouge, üzerindeki kırmızı yel değirmeni ile dünyaca ünlü olup günümüzde de elit erotik şovları, yetişkinlere yönelik orijinal eğlence programları ve ünlü kan-kan dansıyla pek çok turisti ağırlar. Aslında Moulin Rouge, yaşayan bir müze niteliğindedir. Casino de Paris ise 18. yy. dayanan geçmişiyle Paris'in en bilinen müzik salonlarından biri olup bir kumarhane değil, bir performans mekânıdır. Saygılı'nın da yazdığı üzere, *"Yazarın tecessüs duygusu oldukça güçlü olduğu için kendisinin ilgi alanı olmayan, yaşam tarzından dolayı gitmeyeceğini tahmin ettiğimiz yerlere dahi gider."* (URL-11). Seyahatnamede cennet ile cehennemin tasvir edildiği bir yerden söz edilir. Tarihten belli olduğu üzere, 19. yy.-20. yy. başında Paris'te "Cennet" ve "Cehennem" temalı bir dizi kulüp açılır. Örneğin, cehennem temalı Cabaret du Neant adında bir kulüpte hastalıkların adını taşıyan içecekler servis edilir ve masalar yerine tabutlar koyulup cenaze salonuna benzer bir ortam yaratılır. "Yeraltı Dünyasının Kabaresi" anlamına gelen Cabaret de l'Enfer adlı başka bir kulüpte ziyaretçiler, eşikten odadaki yüksek sıcaklık konusunda uyarıda bulunan şeytan gibi giyinmiş bir aktör tarafından karşılanır ve bu şeytan, insanları "İçeri gelin ve lanet olsun!" diye davet edermiş. Bu kulübün ana salonunun duvarları bir yanardağı taklit eder, garsonlar ise iblis gibi giyinirmiş. Cabaret de l'Enfer'in hemen yanında, Dante'nin ziyaretçileri karşıladığı, melek kanatlı beyazlar içindeki kadınların etraflarında dolaştığı ve sarhoş olan bunları eğlendirmek için bizzat Aziz Peter'in dışarı çıktığı cennet temalı bir kulüp olan Cabaret du Ciel (Göksel Kabare) varmış. Bu çılgın kulüplerin hiçbiri bugüne kadar ayakta kalmamıştır. 1950'li yıllarda hepsi yıkılmış ve yerlerine süpermarketler açılmıştır (URL-10). Kerimî ile Remiyev'in gittikleri kulüp de onlardan bir tanesi olmalı: *"Burada cennet ve cehennem birbirine muttasıl iki daire içinde olup cehennemin içerisinde büyük ateş yanıyor; duvarlarında müteharrik yılan, çıyan ve akrepler var. İçeridekiler hep zebani ve şeytan suretinde giyinmiş boynuzlu filanlı adamlar."* (97). Cehennem kısmında dünyada değişik kötülükler yapan insanların azap çekmeleri ve ateşte yanmalarının gösterilmesini anlatırken yazar, herkese cehennem yadigârı olarak birer şeytan sureti vermelerini de anlatır. Fakat onlar, hakiki ve mahir

şeytanların kendi memleketinde de çok olduğunu düşünerek, bu suretleri almazlar. Kerimî, edebiyat derneğine gitmeden önce üst başlarını düzeltmek için giyim alma amacıyla büyüklüğü *"adeta küçük bir şehir kadar"* olan ve içinde canın istediği bütün malın bulunduğu *"Paris'te kendi başlarına müstakil birer dünya olan Bonmarşe, Luvr, Beljandirer gibi büyük mağazaları"* (87) gezerek her birinden bir şeyler satın aldıklarını da yazar. Bunlardan Le Bon Marché, 1838'de küçük bir dükkânla ticaret hayatına başlayan ve 1852'de neredeyse tamamen yenilenen ilk modern büyük mağazalardandır. Adı "ucuzluk, hesaplı alışveriş" anlamına gelen Le Bon Marché bugün de bir alışveriş merkezi olarak hizmet vermektedir. Kerimî, bir muhasebeci zihniyetiyle bu mağazaların içinde dönen ticaretin her gün üç dört milyon frank gelir getirdiğini yazarken, bir nâşir olarak da bu mağazaların içinde her türlü gazeteler okuma amaçlı herkesin istifadesine açık kıraathanelerin bulunmasına özenir (88). Seyahatleri esnasında Kerimî ile Remiyev, Opera meydanının arka tarafında bulunan bir Türk hamamını da ziyaret etmek isterler ama orası kapalı olur.

"Paris'te On Dört Gün" adlı bölüm, sadece gezilen yer ve ortamlar değil Fransızların kişiliğine dair bilgi açısından da önem arz eder. Örneğin, *"Fransızlar, ziyadesiyle faal bir tarzda, sabit kalmayıp halden hale inkılabı sever bir millettir."* (78) cümlesiyle bu milletin özgür ve isyankâr kişiliği ortaya koyulmaktadır. Bu hususta Fransızları daha yakından tanımak için Fatih Kerimî, Fransız İhtilali tarihini gözden geçirmeyi önerir. *"Bulvarlardaki halkın kesreti taaccüb edilecek derecededir ve hususiyle fevkalade temiz giyinmiş ve süslenmişlerdir. Paris'in orta ahlaklı kadın ve kızları, şimdiye kadar gezdiğimiz şehirlerin her birinden ziyade idi… Gayet güzel mermer masalar ve onların etrafında takım takım olarak güzel ve zarif giyinmiş erkekler ile modanın en son kaidesine tatbikan giyinmiş kadınlar oturuyorlar... Paris'li ve ecnebi kibar kadınların kıyafet ve tuvaleti, bir yabancı için, Avrupa'nın en ziyade hayret verecek harikalarındandır."* (79-82) gibi cümlelerle Fransızların dış görünümlerine ve zarafete ne kadar düşkün olduklarının altı çizilir. Kerimî, Fransızların ticaret ve güzel sanatlarda başarılı olup her sene çıkardıkları modanın bütün Avrupa'ya yayıldığını da bildirir. Bu durum, günümüzde de aynı kalmaktadır. Fransız milletinin Tatar Türkleri için *"ayrıca muhabbetli görünmesini"* ise Kerimî, *"Tabi' olduğumuz ve kemal-i rahat ve saadet ile taht-ı idaresinde yaşadığımız Rusya devlet-i fahîmesinin dost ve müttefiki" bulunduğu"* ile anlatır (78-79). Eserde Avrupa halkının diğer bütün dinlere karşı hoşgörülü olduğu da kaleme alınır: *"Müslüman olduğumuz için hakarete uğramayı veya havf ve hatara düşmeyi hatıra getirmek de yersizdir. Bu hususta Avrupa halkı fevkalade terbiyeli ve naziktir."* (98). Kerimî, bütün bu övgülerin yanında Fransızların olumsuz taraflarını göstermekten de çekinmez: *"Avrupa milletleri arasında Fransızlarda ahlak bozukluğu çok ziyade olup, hatta bunun tekasür-i nüfusa halel verdiği ve gittikçe Fransızların tenakus ettiği rivayet olunuyor."; "Fransız dilberleri pek işveli olup, seyyahın kesesi boşalıncaya kadar "aşk" ve "muhabbet"leri pek kuvvetli oluyormuş"* (77, 80). Fakat yine de umudunu kaybetmeyip bu hususta *"Her şeyin çaresini evvelden keşf edip esbab hazırlamağa muktedir binlerce ulema ve hükema yetiştirmiş olan koca Fransız milleti bunun da bir çaresini bulabilir."* (77) gibi bir sonuca varır.

Paris'te ön dört gün kaldıkları süre içinde Kerimî, zamanı çok iyi değerlendirdiklerinin, mümkün kadar şehirde bulunan bütün tarihî, eğitim ve sosyal mekânların görüldüğünün ve her taraftan ibret alındığının altını çizer: *"Paris görülecek bir yerdir. Herkes kendisinin fikrine ve ilmine göre pek çok şeylerden ibret ve hisse alıp,*

sarf ettiği para için pişman olmaz." (98); *"Bu yerleri bizzat gelip görmek, hal ve maişetlerini öğrenip, ilim ve kültürlerinden, sanat ve sanayilerinden pay almak, dört bin senelik tarihi olan eski eserleri ve üç milyon ciltlik kitabı ihtiva eden kütüphaneleri ile bütün Avrupa'nın ilerici fikirlerini etkileyen Volter, Viktor Hugo, Jan Jak Russo gibi büyük düşünürlerinin heykellerini ve kabirlerini görmek, elbette arzu edilecek şeylerdir. Zamanı boşa harcamayarak bu fırsatı değerlendirerek geleceğimiz olan memleketlerin ilmi durumları, yaşayış hakkında mümkün mertebe fazla bilgi sahibi olmak için kendi kendime söz verdim."* (Kerimi, 2001: 11). Böylece Kerimî, yola çıkarken tavsiyelerde bulunan arkadaşlarının da neredeyse bütün isteklerini yerine getirmiş olur. Paris'ten alınması gereken ibretin önemini de tek bir cümleyle vermeyi başarır: *"Çünkü Avrupa'da bundan büyük dershane yoktur."* (78).

"Paris'ten Hareket" bölümü, Tatar aydınların Dijon istasyonundan *"17 Nisan'da gündüz saat on ikide Paris'ten Nis şehrine doğru"* (99) yol alıp yolda giderken büyük ticaret limanı Marsilya ile Fransa'nın harp limanı Toulon'u geçtikleriyle başlar ve yol boyunca gördükleri Akdeniz'i, dağları, tepeleri yani doğanın muhteşemliğini anlatmakla sona erer. "Nis'te Üç Gün" bölümündeyse harika bir havaya ve doğaya sahip yaklaşık yüz bin nüfuslu Nice şehrine gelen insanlar ve buraya gelenlerin amacı anlatılır: *"Avrupa'nın pek çok kibarları ve yumuşak hava teneffüsüne muhtaç olan hastalar buraya gelip vakit geçiriyorlar."* (100). Şehirde İngiltere kraliçesinin özel sarayı bulunduğu ve şehre gelmek için ocak, şubat ve mart aylarının seçilmesi gerektiği de yazılır. Bu bölümde şehirde bulunan Casino Municipal, Garden Public, Promnadjati gibi bazı mekânların adı da geçer. Kerimî, Promnadjati kahvehanesinde oturup açık havada uçsuz bucaksız *"Akdeniz'e bakarak köpürüp köpürüp gelen dalgaların şapır şapır sahile vurup geri gitmelerini seyretmek kadar lezzetli bir şey olamaz"* (100) duygusuyla bu topraklara gelip geçen uygarlıkların yaptıkları muharebeleri anarak çok derin düşüncelere dalar. Daha sonra Nice'te ziyaret ettikleri Türk hamamını İstanbul hamamlarıyla kıyaslayıp birinciliği İstanbul'daki hamama verir. Monako Prensliği'ne giderken Nice ile Monte Carlo arasında kalan Vilfraş (Villefranche-sur-Mer) ile Boliyo (Baslieux)'nun büyüleyici doğasından da bahseder. Ayrıca, *"dört beş günde dört beş devlet hududu geçilen"* (99) trenlerin çok hızlı ve konforlu olup yolcular için gereken her şeyi sağladığı ve vagonların iç taraftan Rusya'dakilere göre daha dar olduğu hususta da özenerek yazar.

Avrupa Seyahatnamesi'nde Tatar okuyucusuna Avrupa'nın eğitim, teknoloji ve kültür alanındaki başarıları tanıtan Karimî'nin anlattıkları, aslında Tatar toplumunun bilmediği yeni bir Avrupa yaşam tarzıdır (Sibgatullina, 2008: 7-8). Kerimî, *"gördüğü fabrika, okul, müze, park, cadde, tiyatro ve kütüphaneler hakkında ansiklopedik bilgiler vererek, müthiş gözlem ve tasvirlerde bulunur."* (URL-11). Tatar düşünürü, eğitici ve ünlü Tatar Türkolog Cemal Validi, Fatih Kerimî'nin seyahatnamesini *"önemli bir eser"* olarak nitelendirip yazarın Avrupa'daki kültürel hayatı anlatarak aynı zamanda Tatar kültürünün tek yönlü olmasını eleştirdiğini ve halkın somut ve soyut temellerinin yeniden gözden geçirilmesi gerektiği hususta değerli fikirler sunduğunu yazar (Validi: 1927: 187). Yani seyahatnamede "Batının İslam dünyasına göre üstün yanları anlatılırken düğer taraftan Müslümanların geri kalmışlığının sebepleri de sorgulanmaktadır." (Gökçek, 2001: 8). Kerimî, Avrupalıların başarılarına hayranlık duyarak Tatarların geri kalmışlığının nedenini eğitim sistemini reform etme ve laik disiplinleri müfredata sokma konusundaki isteksizliklerinde görür (URL-3). Ayrıca, Habutdinov'un da bildirdiği üzere, Üçüncü Fransız Cumhuriyeti'nin siyasi sistemini en yüksek düzeyde değerlendiren

liberal Fatih Karimî için siyasi sürece katılım özgürlüğü, ifade, vicdan, mülkiyet özgürlüğü ve kilise ile devletin ayrılmasının güvence altına alınması da son derece önemlidir (URL-7).

Sonuç

Fransa'nın başkenti Paris, 19. yüzyıl sonu 20. yüzyıl başında yaşayan Kazan Tatar aydınlarının hayatında önemli yer alır. Rusya Müslümanlarının Avrupa'ya yaptıkları seyahat esnasında gördükleri ülkeleri anlatan yol yazıları da bu dönemde yazılmaya başlar. Fatih Kerimî, kaleme aldığı *Avrupa Seyahatname*'sinin Fransa'yı anlatan bölümlerinde Şakir Remiyev'le beraber Paris'te ziyaret ettikleri tarihî mekân ve müzeleri, eğitim kurumları ve sosyal hayatla ilgili ortamları anlatarak Tatar okuyucuları bu ülkenin tarihi, etnografyası, günlük hayatı, hayat tarzı, eğitim sistemi, yayıncılığı ve siyasetiyle tanıştırır. Kerimî ile Remiyev'in Paris'e gelmelerinin amacı her ne kadar Maden Okulu'nu ziyaret etmek ve maden ocakları için gereken aletler satın almak olsa da onlar, şehre gelir gelmez önceden hayalini kurdukları tarihî ve kültürel mekânları gezerler. Tatar aydınlarının kaldığı otel ve gezdikleri birçok mekânın 19. yy. ve günümüz açısından karşılaştırmalı incelenmesi de bir araştırma konusu olacak kadar ilgi çekicidir. Bu mekânlardan bazıları her ne kadar tarihe karışıp kaybolmuş olsa da birçoğu hâlâ Paris'te önemini korumaktadır. Ayrıca, eserde 19. yy. sonu 20. yy. başı Fransız toplumu, ekonomisi, kültürü ve sanatıyla ilgili müthiş bilgi aktarımı yanında Fransızların ve Tatarların yaşamı ve kültürü karşılaştırılarak çok değerli fikirler ve çok önemli sonuçlar yer alır. 20. yy. başında ön plana çıkan toplumda kadınların yeri ve eğitimi konusu da yazar tarafından sürekli dile getirilir. Seyahatnamede Fransız milletinin kişiliği olumlu ve olumsuz taraflarıyla kaleme alınırken Paris'in kültürel ve sosyal hayatından hep hayranlıkla bahsedilir. Örneğin, bulvarların ve onların her iki tarafında bulunan bina ve mağazaların akıllara hayret verecek derecede büyük, muntazam ve temiz olması, taşıtların çok olup hızlı, konforlu ve uygun olması, artık yeni araba otomobilin de yollarda yer alması, şehirde Rusça bilen ve bir ayda görüp bitirilmeyecek kadar çok yeri uygun ücrete bir haftada gezdiren uzman rehberlerin olması vb. Seyahatname, yazarın kişiliğiyle ilgili bilgi edinme açısından da çok önemlidir. Henüz yirmi dokuz yaşında olan Fatih Kerimî'nin bir aydın Tatar Türkü olarak her şeyden önce meraklı, bilgili, inançlı, akılcı ve pratik sonuçlara yönelik yapısının yanında sanata, doğa güzelliklerine ve felsefi düşüncelere meyilli ruhunu da ortaya koymaktadır.

Kaynakça

Çakmak, Cihan. (2020). "Ceditçilik Faaliyetlerinde Bir Ömür: Fatih Kerimi", Kardeş Kalemler, S.160, 23-30.

Dumoulin, Aline, Ardisson, Alexandra, Maingard, Jérôme (2010). Églises De Paris. Paris: Massin.

Gökçek, Fazıl. (2001). "Önsöz.", Avrupa Seyahatnamesi. Hazırlayan Dr. Fazıl Gökçek. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Hemidullin, Liron. (2019). "Halkının Geleceği İçin Büyük İşler Yapan Ozan", Kardeş Kalemler, S.13, 29-35.

Kerimi, Fatih. (2001). Avrupa Seyahatnamesi. Hazırlayan Dr. Fazıl Gökçek. İstanbul: Çağrı Yayınları.

Miftahov, İlyas. (2019). "Fatih Keriminin Şura Dergisindeki Faaliyetleri", Kardeş Kalemler, S.160, 42-47.

Rami, İlsever (2023). Rus Seyahatnamelerinde Osmanlı Toplumu ve Türk İmgesi. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.

Zaripova Çetin, Çulpan (2018). "XX. yy. Başında Paris'te Eğitim Alan ve Siyasi Faaliyetlerde Bulunan Kazan Tatar Aydınları", Multıdıscıplınary Studıes-4 (Socıal Scıences) Volume II. Multidisipliner Çalışmalar-4 (Sosyal Bilimler), Cilt II, Editors/ Editörler: Abidin Temizer - İbrahim Serbestoğlu, Podgorica, Montenegro, 585-601.

Валиди, Дж. (1927). «Представители просветительской и публицистической литературы.» // Фатих Карими: Научно-биографический сборник, Казань, с.187.

Сибгатуллина, А.Т. (2017). «Поиск идентичности в татарской и турецкой литературах в контексте «восток–запад» на рубеже XIX–XX в.» // Studia Litterarum, Том 2, № 2, с.244-263.

Сибгатуллина, Миляуша Рафисовна. (2008). Идейно-эстетическая направленность творчества Фатиха Карими. Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата филологических наук, Казань.

Якупова, Гульзида. (2018). «Формирование идейно-эстетических взглядов в творчестве Ф. Карими.» // Филология, Серия: Гуманитарные Науки, № 7, Июль, с.175-178.

İnternet Sayfaları:

URL-1: "Знаете ли вы? В отеле Intercontinental Paris le Grand скрывается великолепный бальный зал со стеклянной крышей." https://www.sortiraparis.com/ru/chto-posetit-v-parizhe/istoriya-naslediye/articles/300868-znaete-li-vy-v-otele-intercontinental-paris-le-grand-skryvaetsa-velikolepnyj-bal-nyj-zal-so-steklannoj-krysej (4.10.2024).

URL-2: "Şanzelize Caddesi." https://tr.wikipedia.org/wiki/%C5%9Eanzelize_Caddesi (4.10.2024).

URL-3: "Карими (Каримов) Фатих (Мухамметфатых) Гильманович." https://tatarica.org/ru/razdely/kultura/literatura/personalii/karimi-karimov-fatih-muhammetfatyh-gilmanovich (4.10.2024).

URL-4: "Лилия Габдрафикова. Татарин хотел жениться на француженке, но потом передумал." https://dzen.ru/a/X64z2qeFBVZaFbW- (4.10.2024).

URL-5: “Лилия Габдрафикова. Татарским галопом по Европам: дореволюционные мечты о Сорбонне, трансфер технологий и гувернантки-француженки.” https://realnoevremya.ru/articles/49898 (4.10.2024).
URL-6: “Д. М. Усманова. Европейские путешествия Исмаила Гаспринского, Фатыха Карими и Садри Максуди.” https://idmedina.ru/books/islamic/?2578 (4.10.2024).
URL-7: “Айдар Хабутдинов. Первая мировая война и российские мусульмане: рождение нового мира.” https://idmedina.ru/minbare/?6046 (4.10.2024).
URL-8: “La Madeleine, Paris.” https://en.wikipedia.org/wiki/La_Madeleine,_Paris (4.10.2024).
URL-9: “Bulyon (Restoran)” https://en.wikipedia.org/wiki/Bouillon_(restaurant) (4.10.2024).
URL-10: “«Рай» и «Ад»: безумные ночные клубы в Париже 1890-х годов” https://www.techinsider.ru/popmem/729123-ray-i-ad-bezumnye-nochnye-kluby-v-parizhe-1890-h-godov/ (4.10.2024).
URL-11: “Oğuzhan Saygılı. Bir Tatar Aydının Gözüyle Avrupa (1899)” http://www.erzurumgazetesi.com.tr/yazar/Bir-Tatar-Aydinin-Gozuyle-Avrupa-1899-/1787/ (4.10.2024).

THE IMPACTS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE ON THE ADVERTISING SECTOR: A STUDY ON TURKEY

Prof. Dr. Pınar Seden MERAL (ORCID:0000-0002-1117-7608)
Beykoz University Faculty of Art and Design, Department of Communication Design, İstanbul, Türkiye
Email:pinarsedenmeral@beykoz.edu.tr

Abstract

Technological advancements are deeply affecting all sectors, leading to an irreversible transformation in business processes and practices. One of the most significant technological developments in recent years is artificial intelligence, which has been integrated into our daily lives. Similar to other industries, the advertising sector—where artistic creativity is paramount—also widely utilizes artificial intelligence technologies to meet market demands, accelerate business processes, and enhance efficiency. Artificial intelligence, which can be defined as a technology that enables computer systems to exhibit human-like abilities, directly influences advertising production processes and the creative activities involved in the formation of advertising messages, transforming the advertising industry both globally and in Turkey. While artificial intelligence applications offer innovative solutions in the advertising sector and reshape operations, they also raise various ethical concerns.The purpose of this study is to reveal the perspectives of the Turkish advertising sector regarding the transformation of creative processes and ethical concerns related to the use of artificial intelligence in advertising production, and to analyze the potential impacts of this technology on the future of the advertising industry. In order to present this framework, the phenomenological approach, one of the qualitative research methods, has been employed. The sample of the study consists of advertising agencies operating in the Turkish advertising sector, selected through convenience sampling, as well as directors/artists working in creative fields. The research data were collected using the interview technique, one of the most suitable data collection methods for the phenomenological approach, through a structured questionnaire. In the study, participants were asked questions aimed at revealing their views on the impact of artificial intelligence on advertising production processes, how it transforms creativity, and their perspectives on ethical issues. The responses were descriptively analyzed, and the views of professionals in the Turkish advertising sector on the use of artificial intelligence were determined.

Keywords: Advertising, Advertising agencies, Turkish advertising sector, Artificial intelligence, Creativity

Introduction

The advent of artificial intelligence (AI) has ushered in a transformative era for the advertising sector, fundamentally altering how businesses engage with consumers. AI technologies, including machine learning, natural language processing, and predictive analytics, have enabled advertisers to create highly personalized and emotionally resonant advertising experiences. This shift is not merely a trend but a significant evolution in marketing strategies, driven by the need for efficiency and effectiveness in reaching target audiences. The integration of AI into advertising practices has led to a more nuanced understanding of consumer behavior, allowing for the development of tailored marketing strategies that resonate on an individual level (Mogaji et al., 2019; Yu, 2022; Singh, 2023). One of the most profound impacts of AI on advertising is its ability to analyze vast amounts of data to derive insights about consumer preferences and behaviors. This capability allows advertisers to craft messages that are not only relevant but also emotionally appealing, thereby enhancing the likelihood of consumer engagement (Mogaji et al., 2019; Sun, 2023). For instance, the use of AI in social media advertising has been shown to optimize ad placements and improve user feedback mechanisms, ultimately leading to more effective marketing campaigns (Sun, 2023; Bruyn et al., 2020). Furthermore, AI-driven personalization has been linked to increased consumer satisfaction, as ads are tailored to align with individual self-conceptions and preferences (Sun, 2023; Singh, 2023). Moreover, AI technologies facilitate real-time bidding in display advertising, which has revolutionized how ad impressions are purchased and sold. This process allows advertisers to bid on individual ad placements based on predicted performance metrics, such as click-through rates and conversion probabilities (Ren et al., 2018; Wang et al., 2017). The ability to make data-driven decisions in real-time enhances the efficiency of advertising campaigns, ensuring that resources are allocated to the most promising opportunities (Ren et al., 2018; Wang et al., 2017). However, this shift also raises concerns regarding data privacy and the ethical implications of tracking consumer behavior for targeted advertising (Demirci, 2022; Bashir & Wilson, 2018).

The role of AI in enhancing the creative aspects of advertising cannot be overlooked. By leveraging machine learning algorithms, advertisers can generate content that not only captures attention but also fosters emotional connections with consumers (Mogaji et al., 2019; Yu, 2022; Bruyn et al., 2020). This is particularly relevant in the context of digital marketing, where the competition for consumer attention is fierce. AI tools can analyze past campaign performances to optimize future advertising strategies, ensuring that creative content is both innovative and effective (Bruyn et al., 2020; Chapelle, 2014). Additionally, AI's ability to predict consumer responses to various advertising stimuli enables marketers to refine their approaches continuously, enhancing overall campaign effectiveness (Chapelle, 2014; Rosales et al., 2012). The integration of artificial intelligence into the advertising sector represents a paradigm shift that enhances personalization, efficiency, and creativity in marketing strategies. As businesses increasingly rely on AI to navigate the complexities of consumer behavior and market dynamics, the implications for the advertising landscape are profound. The ongoing evolution of AI technologies promises to further reshape advertising practices, making them more responsive to consumer needs while also presenting new challenges related to ethics and data privacy.

Turkish Advertising Sector in Brief

The Turkish advertising sector has undergone significant transformation over the past few decades, reflecting broader socio-economic changes and the increasing influence of digital technologies. As Turkey has evolved into a dynamic market characterized by a diverse consumer base, advertisers have adapted their strategies to engage effectively with this audience. In recent years, the Turkish advertising sector has experienced a digital revolution, driven by the proliferation of the internet and social media platforms. Advertisers are increasingly utilizing digital channels to reach consumers, recognizing the importance of online engagement in a market where mobile device usage is pervasive. Social media strategies have become integral to advertising campaigns, allowing brands to interact with their audience in real-time and tailor content to specific demographics (Joshi et.al. 2023). This shift has not only enhanced consumer engagement but has also introduced new challenges, such as the need for advertisers to navigate the complexities of digital advertising metrics and analytics. The rise of programmatic advertising has further transformed the Turkish advertising landscape, enabling brands to automate the buying and selling of ad space through algorithms. This technology allows for more efficient ad placements based on consumer behavior and preferences, optimizing marketing budgets and improving campaign effectiveness (Gusic & Stallone, 2020). However, the reliance on data-driven advertising raises concerns about privacy and the ethical implications of tracking consumer behavior, which are increasingly relevant in Turkey's evolving regulatory environment. The future of advertising in Turkey will likely be characterized by a continued emphasis on digital strategies, a growing awareness of ethical considerations, and a responsiveness to the cultural narratives that resonate with consumers. As the sector adapts to these changes, it will play a crucial role in shaping consumer perceptions and driving economic growth in the country.

The Impacts of AI on Turkish Advertising Sector

Artificial intelligence technologies are widely used, especially in the advertising industry, to meet market demands and gain competitive advantage. The use of artificial intelligence in the advertising sector directly affects and transforms all advertising production processes, creative activities in the creation of advertising messages, the advertising industry and consumer groups in the world and in Turkey. Artificial intelligence has the potential to increase innovation and efficiency in advertising design. However, since the use of artificial intelligence affects all aspects of creativity in advertising design and changes its nature, it also brings opportunities and responsibilities.
The purpose of this study is to present the perspectives of the Turkish advertising sector on the use of artificial intelligence in the advertising production process and to provide a framework for how artificial intelligence affects and transforms creativity in advertising production.

Method of The Study

In order to present this framework in the study, the phenomenological approach, one of the qualitative research methods, was used; the sample of the study consists of advertising agencies operating in the Turkish advertising sector, which were determined by the convenience sampling method, and directors/artists operating in the creative field. The

data of the study were obtained with the interview technique, which is one of the data collection techniques suitable for the phenomenological approach. After the preliminary interview with the participants, the interview was conducted in a written environment. A structured question form was used in the interview, and the obtained data were examined with the descriptive analysis technique, classified, summarized and interpreted.

Findings

Within the scope of the study, a framework was created to reveal the perspectives of Turkish advertising industry professionals regarding the use of artificial intelligence in the advertising production process and to create ideas on how artificial intelligence affects and transforms creativity in advertising production. In this context, seven structured questions were sent to the participants; each question was classified according to a theme and title during the analysis phase. Findings were defined and interpreted according to the answers to the questions. According to the data obtained in the study, the themes and the defined findings are as describes in tables follows:

1. Transformation of the Creative Process

Participant 1	• It produces insights fed from a large data pool and ensures the optimization of processes. • It creates personalized content that is more suitable for the target audience. • It contributes to the acceleration of the creative process by automating routine tasks.
Participant 2	• It has a good effect on creativity with the right prompts and commands. • You can get basic information to write about a subject that you do not have knowledge about.
Participant 3	• Artificial intelligence is revolutionizing creativity in advertising. Thanks to big data analysis and machine learning, it can better understand the target audience and create personalized advertising strategies. • Its use in many areas, from content production to trend analysis, allows advertisers to run more efficient and effective campaigns. • It optimizes advertising creation processes. • While supporting and strengthening human creativity, the contribution of people with emotional intelligence and original ideas still plays a critical role.
Participant 4	• Artificial intelligence technologies are affecting the transformation of the creative process in advertising because these technologies optimize creative processes with capabilities such as big data analysis and pattern recognition. • It allows advertisers to better reach target audiences, personalize, and develop creative strategies supported by insights.
Participant 5	• Artificial intelligence technologies are affecting the transformation of the creative process in advertising because these technologies optimize creative processes with capabilities such as big data analysis and pattern recognition. • The real idea is still a light that shines in the human brain, blended with observation, experience and never-ending excitement. However, the human body and technology were limiting the transfer of the idea we created with our imagination to real life. Here, artificial intelligence has facilitated this process.

2. Originality

Participant 1	• Because AI is trained and learns globally according to certain patterns, it is weak in cultural perspective, originality and emotional connection. • It lacks the creativity and originality of human intelligence.
Participant 2	• The resulting image or idea is not always original. • It can be used as a trigger for brainstorming. • The biggest risk of AI-supported creative processes is already the loss of originality
Participant 3	• While human-made advertisements generally focus on creating original and emotional connections based on human characteristics such as emotional intelligence, original ideas and artistic understanding, AI-created advertisements are shaped by a more data-driven and algorithmic approach. • Human-made advertisements are richer in terms of flexibility and adaptability. Because people can quickly adapt to changing conditions and direct their creativity accordingly. In terms of the creation process, human-made advertisements are usually shaped by a creative process, while AI-created advertisements are developed with a more systematic approach and are based on automated production processes. • Since AI learns from existing data sets and creates new content based on this data, it may cause some advertisements to be similar or lack originality.
Participant 4	• The difference with AI-generated ads is that they are usually faster to produce and are targeted to the target audience, supported by big data analysis. While human-generated ads can often be more original and have a stronger emotional dimension, AI-generated ads tend to be more targeted and data-driven.
Participant 5	• Artificial intelligence is a technology that evaluates everything that has been done and combines them. In other words, it is not something that seeks the original idea. • Humans are still curious about everything evolutionarily and know that there is much more to discover. Therefore, advertising is also after the original. • Artificial intelligence, on the other hand, is not looking for the new, but for creating something new with things that have been done and discovered. This benefits advertising to a reasonable extent. • However, if we set out to find a creative idea in the use of artificial intelligence, we will end up in a land where previously created ideas are blended. In my opinion, this is not originality.

3.Strategic Approach

Participant 1	• Ensuring the development of personalized and interactive advertising strategies with lower budgets. • Agencies, advertisers and creators who use artificial intelligence tools correctly, analyze their customer base well and turn their strategies in this direction can radically change the advertising industry by producing personalized content specific to the medium.
Participant 2	• Spending a long time made it easier to transfer what's in your mind to the screen.
Participant 3	• Compared to traditional marketing methods, AI advertising can identify target audiences more deeply and effectively thanks to big data analysis and machine learning algorithms. This allows advertisers to make their ads more customized and engaging. • It allows them to use their advertising budgets more efficiently; by analyzing real-time data, they can optimize the location, time and content of ads. In this way, advertisers can achieve higher conversion rates and gain a competitive advantage. • AI-powered advertising accelerates the transformation in the advertising industry and makes the customer experience more personalized and interactive.
Participant 4	• AI-powered advertising is changing the strategic approach of advertising agencies and advertisers as it accelerates data-driven decision-making and facilitates campaign optimization.
Participant 5	• We are in a fast-paced era. Speed is almost as important as creativity right now. Artificial intelligence is a technology that helps a lot in areas where speed is required. • Artificial intelligence serves as an additional employee for some tasks. For example, it is like a mentor who analyzes your company and you personally and tells you what is best. In this sense, when used correctly for companies, it can serve almost like an employee and reduce costs.

4.Employment Impact

Participant 1	• If employees in the sector adapt quickly to these technologies and start using artificial intelligence tools effectively, this could lead to a serious loss of human resources in the sector.
Participant 2	• If used correctly, it is an advantage for employment, but employers must convey the use of artificial intelligence correctly.
Participant 3	• With artificial intelligence, big data analysis and machine learning algorithms, advertising is now becoming a more data-driven field. This is transforming the jobs of advertising employees. • Advertisers can now make more in-depth and accurate target audience analyses, allowing them to create more effective and personalized campaigns. • This change not only affects business processes, but also leads to changes in employee roles. • While some traditional roles are being automated, the importance of analytical skills and technological knowledge is increasing. • Employees in the advertising industry have to constantly update themselves and adapt to technology.
Participant 4	• The impact of AI on advertising workers could create an environment that is more data-driven and technically driven. With the automation of some roles, there may be a need to focus on more creative or analytical skills.
Participant 5	• The first thing that comes to mind when it comes to employment is the idea that there will be no need for advertising employees. However, this is not a correct idea. Because advertising starts with communication. It starts with managing human relations correctly. It would be much healthier to think of artificial intelligence as an employee serving existing employees.

5. Productivity

Participant 1	• Artificial intelligence can significantly increase the efficiency of creative processes in advertising; however, its continued use risks reducing the originality of creative ideas. • The most critical point in advertising and creative processes is to establish an emotional connection and stay current. Here, striking a good balance, combining artificial intelligence with human creativity and producing innovative and original content can take efficiency to a higher level
Participant 2	• Human intelligence is more creative. In terms of efficiency, artificial intelligence increases temporal efficiency by providing information, but human provides creative efficiency. • AI-based tools cannot fully understand human emotions and sensitivities, which can reduce the ability of ads to create emotional connections. Therefore, while the use of AI has the potential to increase creativity in advertising, it can limit creativity or reduce originality when not used correctly.
Participant 3	• In this case, the importance of human creativity and the observer continues to be important in terms of efficiency. Ideally, the combination of AI and human creativity can lead to more effective and original advertising campaigns. This allows AI to contribute to the creative process in advertising while also preserving the human touch. In terms of efficiency, the idea is always the key.
Participant 4	• AI can increase the efficiency of creative processes in advertising because it can be more effective in analyzing big data and focusing on the target audience. However, it can also risk reducing the originality of creative ideas, because sometimes the data-driven approach can suppress emotional and artistic creativity.
Participant 5	• As I mentioned before, creativity is not just doing something that comes to mind in advertising. It is about understanding the brief correctly, finding the right strategy, knowing the brand and the consumer well, and at the end of this whole process, finding the creative and right job is very important. • This process is actually a long one. But since we live in an age of speed, it is possible to speed up this process with a virtual intelligence that can make the right analysis. Then, when putting the idea into practice, it increases efficiency because it speeds up the process again.

6. Long-Term Impact on the Industry

Participant 1	• The long-term effects of AI on creativity in advertising depend entirely on how the technology is used. When used as a tool to support creative processes, AI will contribute greatly to the production of innovative and original content in the sector in the long term.
Participant 2	• The long-term effect depends entirely on how it is used.
Participant 3	• In the long term, the impact of AI on creativity in the advertising industry will depend on how well it is managed and used in conjunction with human creativity. • Ideally, AI can contribute to creative processes in advertising while preserving the importance of human creativity, allowing for more effective and original advertising campaigns. • Therefore, in the long term, the use of AI technologies in the advertising industry should be considered in a balanced and careful manner and constantly evaluated.
Participant 4	• The long-term impact of AI in the advertising industry could change consumer behavior and expectations through smarter, more personalized advertising experiences. • Another important topic could be how creativity evolves through human-machine collaboration.
Participant 5	• When it develops itself and reaches a point where it can make its own decisions, its effects will be huge not only for advertising but also for the entire world. We don't know if it will be destructive or constructive. But one day it will complete its own evolution and come up with original and unexplored ideas. I think the industry will change completely then. Maybe the advertising agency will become just an app.

7. Ethical Issues

Participant 1	• She/he did not express an opinion.
Participant 2	• She/he did not encounter any ethical problems.
Participant 3	• AI-powered advertising can also raise significant ethical issues. In particular, there are serious concerns about privacy and data usage. • The collection and analysis of large amounts of personal data can lead to violations of user privacy and damage to personal privacy. • Issues such as bias in algorithms and manipulative advertising strategies are also a concern. • To overcome these issues, steps can be taken such as transparency, strengthening data privacy policies, auditing algorithms and data sets, and education and awareness-raising activities. In this way, it may be possible to implement AI-powered advertising in a more ethically responsible way and increase consumer trust.
Participant 4	• The ethical issues brought by AI-supported advertising include data privacy, algorithmic transparency, and manipulation risks. Steps such as establishing ethical standards and auditing algorithms and data usage can be taken to deal with these issues.
Participant 5	• In advertising, finding original ideas and adhering to timing are very important in the basis of ethical understanding. It is both unethical and against copyright rules for artificial intelligence to make a blend of works that have been done for us. • When artificial intelligence is used to make your own idea better, it is a much more comforting application in terms of both speed and ethics.

Conclusion

Artificial intelligence (AI) stands out as a technology with the potential to revolutionize the advertising sector. The effects of AI on advertising creativity are significant, particularly in transforming both creative processes and interactions with target audiences. AI utilizes techniques such as data analysis and machine learning to better understand consumer behaviors and create customized advertising content accordingly (Yu, 2022). This process not only enhances the effectiveness of advertisements but also increases consumer satisfaction (Sun, 2023). One of the key advantages of AI in advertising is the speed and efficiency it brings to content production. Compared to traditional methods, AI-based systems can analyze large datasets to identify the most suitable messages and visuals for target audiences (Thareja and Jain, 2019). For instance, AI algorithms can examine users' past interactions to determine which types of content attract more interest, using this information to develop new advertising campaigns (Sun, 2023). This capability allows advertisers to devise more creative and effective strategies (Li et al., 2022).

Moreover, AI's role in advertising extends beyond content creation; it also significantly impacts the distribution of advertisements. AI analyzes user behavior on social media platforms to ensure that ads are displayed at the most opportune times and locations (Sadiku et al., 2021). This leads to greater reach and higher conversion rates for advertisements (Yu, 2022). Additionally, AI's ability to collect and analyze user feedback enables continuous optimization of advertising strategies (Sun, 2023). However, the use of AI in advertising raises several ethical concerns. The lack of transparency in decision-making processes of AI systems can heighten users' privacy concerns (Buiten, 2019). Therefore, establishing and enforcing ethical guidelines for the use of AI in advertising is of paramount importance (Tekbey and Alaybeyoğlu, 2023). Furthermore, the impact of AI on creativity has sparked debates about whether it could replace human creativity (Eltimur, 2022).

To speak of the results of this study, AI can serve as a tool that complements human creativity rather than replacing it. When the findings of the study were analyzed, the following evaluation points were reached regarding the use of artificial intelligence in the advertising production process:

- Although the use of artificial intelligence in advertising is still limited, it is an area that ad creators have embraced and are using within the limits they set for themselves.
- Artificial intelligence has the potential to foster creativity if given the right commands and asked the right questions.
- Since there are no ethical codes yet in the use of artificial intelligence tools in creativity, the ethical values of individuals are at the forefront. Being dependent on the person may cause the advantages offered by artificial intelligence to turn into disadvantages.
- According to advertising creators, it is human intelligence that is creative. Artificial intelligence provides information, but humans create creative ideas.
- Artificial intelligence can support the production of personalized content and interaction in advertising, and can change consumer behavior/expectations. However, it should not become a tool that is constantly used.

- The rapid integration of advertising industry employees into AI tools could lead to a loss of human resources, so industry employees should focus on analytical skills and artistic creativity.
- From an ethical perspective, AI carries risks of data privacy, algorithmic transparency, and manipulation.
- From the advertising sector's perspective, artificial intelligence is currently a structure that increases the speed of work and supports sector employees. However, once it completes its own evolution, it has the potential to completely change the sector.

References

Bashir, M. and Wilson, C. (2018). Diffusion of user tracking data in the online advertising ecosystem. Proceedings on Privacy Enhancing Technologies, 2018(4), 85-103. https://doi.org/10.1515/popets-2018-0033

Bruyn, A., Viswanathan, V., Beh, Y., Brock, J., & Wangenheim, F. (2020). Artificial intelligence and marketing: pitfalls and opportunities. Journal of Interactive Marketing, 51(1), 91-105. https://doi.org/10.1016/j.intmar.2020.04.007

Buiten, M. C. (2019). Towards intelligent regulation of artificial intelligence. European Journal of Risk Regulation, 10(1), 41-59. https://doi.org/10.1017/err.2019.8

Chapelle, O. (2014). Modeling delayed feedback in display advertising.. https://doi.org/10.1145/2623330.2623634

Demirci, V. (2022). Machine learning and data privacy in digital advertising. Kent Akademisi, 15(3), 1455-1474. https://doi.org/10.35674/kent.1145325

Eltimur, D. (2022). İnsan haklarinin korunmasi bağlaminda yapây zeka uygulamalari. Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 12(2), 559-594. https://doi.org/10.54704/akdhfd.1155778

Joshi, M., Manna, A., Ajotikar, V. M., Ramaswamy, V. R., & Borah, P. (2023). Role of social media strategies with advertising, public relations and campaigns in customer revolution. International Journal of Professional Business Review, 8(4), e0998. https://doi.org/10.26668/businessreview/2023.v8i4.998

Li, N., Yan, Y., Yang, Y., & Gu, A. (2022). Artificial intelligence capability and organizational creativity: the role of knowledge sharing and organizational cohesion. Frontiers in Psychology, 13. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.845277

Mogaji, E., Olaleye, S., & Ukpabi, D. (2019). Using ai to personalise emotionally appealing advertisement., 137-150. https://doi.org/10.1007/978-3-030-24374-6_10

Ren, K., Zhang, W., Chang, K., Rong, Y., Yu, Y., & Wang, J. (2018). Bidding machine: learning to bid for directly optimizing profits in display advertising. Ieee Transactions on Knowledge and Data Engineering, 30(4), 645-659. https://doi.org/10.1109/tkde.2017.2775228

Rosales, R., Cheng, H., & Manavoglu, E. (2012). Post-click conversion modeling and analysis for non-guaranteed delivery display advertising.. https://doi.org/10.1145/2124295.2124333

Sadiku, M. N. O., Ashaolu, T. J., Ajayi-Majebi, A., & Musa, S. M. (2021). Artificial intelligence in social media. International Journal of Scientific Advances, 2(1). https://doi.org/10.51542/ijscia.v2i1.4

Singh, N. (2023). Ai-driven personalization in ecommerce advertising. International Journal for Research in Applied Science and Engineering Technology, 11(12), 1692-1698. https://doi.org/10.22214/ijraset.2023.57695

Sun, W. (2023). Utilize the relationship between artificial intelligence (ai) on short video platforms and users self-conception to guide marketing strategies. Lecture Notes in Education Psychology and Public Media, 10(1), 36-43. https://doi.org/10.54254/2753-7048/10/20230046

Tekbey, O., & Alaybeyoğlu, A. (2023). Yapay Zekanın Kullanım Alanları ve Etik Sorunlar. International Journal of Advanced Natural Sciences and Engineering Researches, 7(9), 144–159. https://doi.org/10.59287/ijanser.1523

Thareja, U. and Jain, D. R. (2019). Artificial intelligence enabled in-video advertising: infiltrating the fashion industry. International Journal of Innovative Technology and

Exploring Engineering, 9(1), 3826-3832. https://doi.org/10.35940/ijitee.a4880.119119

Wang, J., Zhang, W., & Yuan, S. (2017). Display advertising with real-time bidding (rtb) and behavioural targeting. Foundations and Trends® in Information Retrieval, 11(4-5), 297-435. https://doi.org/10.1561/1500000049

Yu, Y. (2022). The role and influence of artificial intelligence on advertising industry.. https://doi.org/10.2991/assehr.k.220105.037

AN EVALUATION OF THE EFFECTS OF OBESITY ON WAGES

Asst. Prof. Sıtkıcan SARACOGLU (ORCID:0000-0001-5754-9297)
Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics
Email:sitkican.saracoglu@hbv.edu.tr

Abstract

Obesity is defined as excessive or abnormal fat accumulation that creates health risks. The prevalence of obesity worldwide more than doubled from 1990 to 2022, and approximately 16% of adults worldwide were obese in 2022. Obesity can lead to cardiovascular diseases, high blood pressure, stroke, diabetes and related health problems, and some types of cancers. In other words, obesity is a significant risk factor for several diseases and premature deaths. As a result, obesity generally results in an increase in healthcare utilization and an increase in healthcare expenditures. In addition to its negative effects on health, obesity may create detrimental effects on individuals and society, especially on labor market. Wages are one of the labor market outcomes which are negatively affected by obesity. For example, obese workers are more prone to earn lower wages since they are less productive due to the health risks of obesity. In addition, obesity may restrict the amount or type of activities obese workers can perform. Furthermore, obese workers may suffer a wage penalty. Hence, it is crucial to explain the effects of obesity on labor market and its effects on wages. This study aims to clarify the effects of obesity on the labor market, especially by explaining its effects on wages.

Keywords: obesity, labor market, wages.

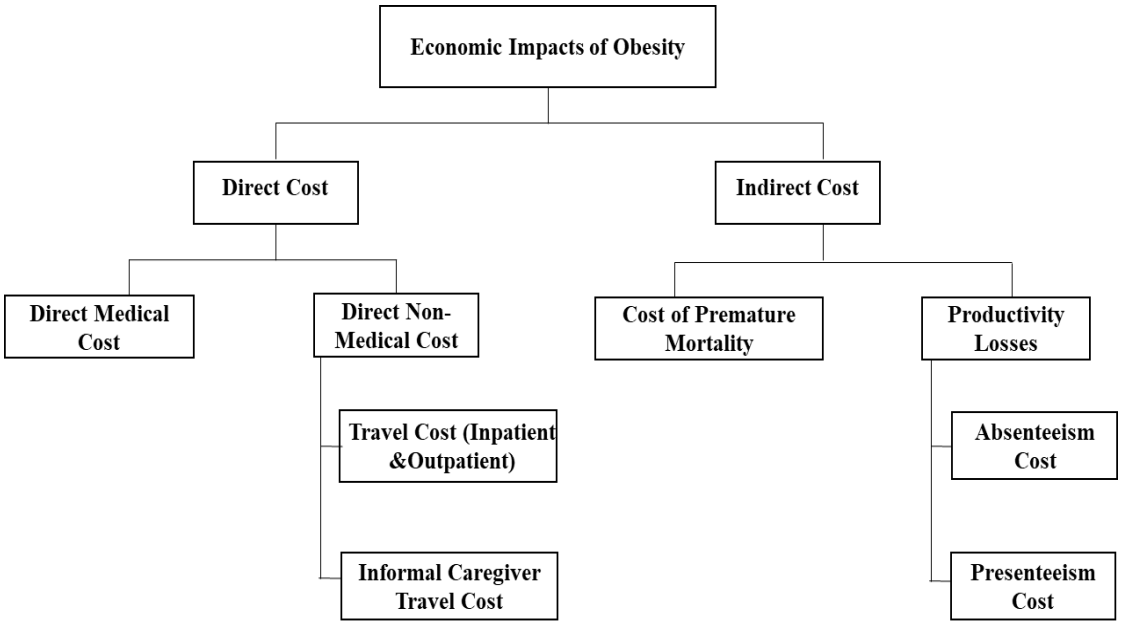
INTRODUCTION

Obesity is a chronic health problem described by excessive fat accumulation that can harm health. Obesity can lead to increased risk of many diseases including several cancers, cardiovascular diseases, high blood pressure, stroke, and diabetes. However, between 1990 and 2022, the obesity prevalence more than doubled, globally. In 2022, approximately 16% of adults worldwide were obese (World Health Organization [WHO], 2024; National Cancer Institute [NCI], 2022).

In addition to its negative effects on health, obesity may lead to important costs for individuals and societies. Obesity generates important socioeconomic consequences. Individuals in lower social categories are more prone to becoming obese and obesity can lower their potential to attain higher social categories by restricting education and occupational performances. Obesity may also create economic impacts. Diseases and morbidities linked to obesity significantly raise health expenditures (Clément et al., 2020). The worldwide costs related to overweight and obesity are estimated to be US$ 3 trillion each year until 2030 and higher than US$ 18 trillion until 2060, if current trends do not change (WHO, 2024).

The economic impacts of obesity can be separated into two categories, namely direct and indirect costs as shown in Figure 1. The direct costs comprise medical as well as non-medical costs. Non-medical direct costs are caused by healthcare-seeking behaviour, such as travel costs for patients and informal caregivers. Conversely, the indirect costs of obesity include economic loss that stems from deaths which could have been avoided (called "premature mortality"), missed days of work (called "absenteeism") and reduced productivity during work (called "presenteeism").

Figure 1: Economic Impacts of Obesity

Source: Okunogbe et al. (2022).

The indirect costs of obesity caused by productivity losses such as absenteeism and presenteeism are actually one of two channels through which obesity may influence labor market outcomes. Another channel that obesity may influence labor market outcomes is social stigmatization. The employer can discriminate against an obese individual by means of preferring not to employ, fairly pay him/her, or promote. Additionally, a social space can be formed by the labor environment where an obese worker can be excluded and stigmatised. Moreover, stigmatised individuals frequently lack "self-confidence" and "self-esteem" which may result in "self-exclusion" from job opportunities, namely "self-discrimination" (Cawley, 2004).

A vast number of studies have investigated the effects of obesity on labor market outcomes through its effects on wages. Therefore, this study aims to clarify the effects of obesity on wages. The second part of this study focuses on this issue and this study ends with the conclusion part.

THE EFFECTS OF OBESITY ON WAGES

In order to evaluate the effect of obesity, the internal and external factors of workers should be handled. According to the former, obese workers may receive lower wages due to their lower productivity which stems from poor health status. Alternatively, because obese workers put a higher premium on present consumption they may suffer a wage penalty. Economically myopic workers who overlook the long-term health risks associated with obesity may be more prone to becoming obese. They may also be less inclined to participate in training programmes, which can result in a less pronounced increase in their career earnings over time. According to the latter, employers may discriminate in terms of firing, hiring, promoting and compensating against obese workers. Furthermore, workers with obesity may face lower wages because employers providing health insurance worry that the healthcare costs of obese workers will be higher. External discrimination against workers with obesity may also appear through customer discrimination. Workers with obesity in jobs that need direct public contact may face lower wages if customers are unwilling to interact with them (Baum & Ford, 2004). The effects of obesity on wages have been investigated mostly in developed countries. Averett and Korenman (1996) used data obtained from the 1982 round of "the National Longitudinal Survey of Youth (NLSY)" and found that obesity reduces wages for 23- to 31-year-old females in the USA, but the results for males are mixed. Similarly, Cawley (2004) found that only white females experienced an obesity wage penalty in the USA using NLSY data for 1981-2000. Conversely, Baum and Ford (2004) concluded that both obese males and females suffer a wage penalty but females with larger ones in the USA by employing NLSY data from 1979 to 1994. Han et al. (2009) employed data from the 1979 round of NLSY and reported that obesity lowers wages for females, whereas these effects are not significant for males in the USA. In addition to the same round of NLSY, Wada and Tekin (2010) also employed data from "the National Health and Nutrition Examination Survey 1988–1994 (the NHANES III)" and found that an increase in body fat is linked to a decrease in wages for both white females and white males in the USA. Sabia and Rees (2012) found that the obesity wage penalty is only valid for white females in the USA by employing data obtained from "the National Longitudinal Study of Adolescent Health (Add Health)". Using a different survey called "the Panel Study of Income Dynamics (PSID)", Conley and Glauber (2007) reported that a one per cent rise

in a female's body mass causes a 0.6 percentage point decrease in family income in the USA.

Focusing on Canada and using data obtained from "the National Population Health Survey (NPHS)" for the period 2002 to 2011, Chu and Ohinmaa (2016) reported that a one-unit increase in the lagged body mass index (BMI) is linked to a 0.7% decrease in personal income for obese Canadian females. Employing NPHS data for the period 2000 to 2011, Larose et al. (2016) indicated that obesity is linked to a decrease in annual income of 2% and 4.5% for Canadian males and females. Conversely, in their studies focusing on Australia, Kortt and Leigh (2010) reported that there exists no significant effect of obesity on wages by using the 2006 and 2007 waves of "the Household, Income and Labour Dynamics in Australia (HILDA) survey". On the contrary, Morris (2006) indicated that BMI is linked to a reduction in wages for females in the United Kingdom by using data from the 1997 and 1998 rounds of "the Health Survey for England (HSE)". The effects of obesity on wages have been also investigated by European-wide analyses. Focusing on adults aged 50 and older in 10 European countries and using "the Survey of Health, Ageing and Retirement in Europe (SHARE)", Lundborg et al. (2007) indicated that obesity leads to a reduction in wages for females. Using data from "the European Community Household Panel (ECHP)", Garcia and Quintana-Domeque (2007) focused on 9 European countries and reported the effects of obesity on wages are ambiguous for males, while obesity is negatively linked to wages for females in Denmark, Finland and Portugal. Brunello and D'Hombres (2007) employed data from ECHP for the period 1998 to 2001 and found that obesity is linked to a decrease in wages for both males and females in 9 European countries. Employing data from the ECHP for the same period, Atella et al. (2008) indicated that obesity is linked to a decrease in wages for both males and females in 9 European countries. This negative relationship exists all over wage distribution for females, while it only exists for males in the bottom part of the wage distribution.

A few studies have analyzed the effects of obesity on wages in developing countries. Employing data from the 2004, 2006, 2009, and 2015 waves of "the Survey of Social Protection (EPS)", Sarrias and Iturra (2022) reported that obesity results in lower wages for females in Chile. Conversely, Lin (2016) used data from "the 2008 Panel Study of Family" and indicated that obesity results in negative impacts on wages, the magnitude of these impacts is higher for females, older adults, and individuals engaged in service, managerial, and sales occupations in Taiwan. Analyzing another Asian country, China, Dou et al. (2020) found that obesity leads to lower wages for females using data from "the Chinese Household Income Project (CHIP) Urban House Survey 2007" and "CHIP Urban House Survey 2008". Clément et al. (2020) focused on China, India and Mexico and used data from "the China Health and Nutrition Survey (CHNS)", "the India Human Development Survey (IHDS)" and "the Mexican Family Life Survey (MxFLS)". They indicated that a wage penalty is valid for excess weight for both males and females in China.

CONCLUSION

Obesity which is excessive fat accumulation creating health risks may lead to important costs for societies and create economic impacts. The economic impacts of obesity are

subcategorized as direct and indirect costs. Productivity losses such as absenteeism and presenteeism which are parts of indirect costs, are also one of two channels in which labor market outcomes can be affected by obesity. Another channel is social stigmatization.
The obesity wage penalty implies the adverse effect of obesity on wages. Most of the existing studies have focused on developed countries and have reported that the obesity wage penalty is more common among females than males. In order to eliminate the adverse effects on wages caused by obesity, policy-makers should give priority to educational campaigns which increase the awareness of individuals about obesity.

REFERENCES

Atella, V., Pace, N., & Vuri, D. (2008). Are employers discriminating with respect to weight?: European evidence using quantile regression. Economics & Human Biology, 6(3), 305-329. https://doi.org/10.1016/j.ehb.2008.06.007

Averett, S., & Korenman, S. (1996). The economic reality of the beauty myth. The Journal of Human Resources, 31(2), 304-330. https://doi.org/10.2307/146065

Baum, C.L., & Ford, W.F. (2004). The wage effects of obesity: A longitudinal study. Health Economics, 13(9), 885-899. https://doi.org/10.1002/hec.881

Brunello, G., & D'Hombres, B. (2007). Does body weight affect wages? Evidence from Europe. Economics & Human Biology, 5(1), 1-19. https://doi.org/10.1016/j.ehb.2006.11.002

Cawley, J. (2004). The impact of obesity on wages. The Journal of Human Resources, 39(2), 451-474. https://doi.org/10.2307/3559022

Chu, F., & Ohinmaa, A. (2016). The obesity penalty in the labor market using longitudinal Canadian data. Economics & Human Biology, 23, 10-17. https://doi.org/ 10.1016/j.ehb.2016.06.002

Clément, M., Levasseur, P., & Seetahul, S. (2020). Is excess weight penalised or rewarded in middle-income countries' labour markets? Comparative evidence from China, India and Mexico. Kyklos, 73(2), 161-195. https://doi.org/10.1111/kykl.12220

Conley, D., & Glauber, R. (2007). Gender body mass and economic status: New evidence from the PSID. In K. Bolin, & J. Cawley (Eds.), The Economics of Obesity (pp. 253–275). Elsevier.

Dou, J., Du, L., Wang, K., Sun, H., & Zhang, C. (2020). Wage penalties or wage premiums? A socioeconomic analysis of gender disparity in obesity in urban China. International Journal of Environmental Research and Public Health, 17(19), 7004. https://doi.org/10.3390/ijerph17197004

Garcia, J., & Quintana-Domeque, C. (2007). Obesity, employment and wages in Europe. In K. Bolin, & J. Cawley (Eds.), The Economics of Obesity (pp. 187-217). Elsevier.

Han, E., Norton, E. C., & Stearns, S. C. (2009). Weight and wages: Fat vs. lean paychecks. Health Economics, 18(5), 535-548. https://doi.org/10.1002/hec.1386

Kortt, M.A., & Leigh, A. (2010). Does size matter in Australia? Economic Record, 86(272), 71-83. https://doi.org/10.1111/j.1475-4932.2009.00566.x

Larose, S. L., Kpelitse, K. A., Campbell, M. K., Zaric, G. S., & Sarma, S. (2016). Does obesity influence labour market outcomes among working-age adults? Evidence from Canadian longitudinal data. Economics & Human Biology, 20, 26-41. https://doi.org/10.1016/j.ehb.2015.09.007

Lin, S.-J. (2016). Examining the relationship between obesity and wages: Empirical evidence from Taiwan. The Journal of Developing Areas, 50(2), 255-268. https://doi.org/ 10.1353/jda.2016.0084

Lundborg, P., Bolin, K., Höjgård, S., & Lindgren, B. (2007). Obesity and occupational attainment among the 50+ of Europe. In K. Bolin, & J. Cawley (Eds.), The Economics of Obesity (pp. 219-251). Elsevier.

Morris, S. (2006). Body mass index and occupational attainment. Journal of Health Economics, 25(2), 347-364. https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2005.09.005

National Cancer Institute (2022, April 5). Obesity and cancer. https://www.cancer.gov/about-cancer/causes-prevention/risk/obesity/obesity-fact-sheet

Okunogbe, A., Nugent, R., Spencer, G., Powis, J., Ralston, J., & Wilding, J. (2022). Economic impacts of overweight and obesity: Current and future estimates for 161 countries. BMJ Global Health, 7(9), e009773. https://doi.org/10.1136/bmjgh-2022-009773

Sabia, J. J., & Rees, D. I. (2012). Body weight and wages: Evidence from Add Health. Economics & Human Biology, 10(1), 14-19. https://doi.org/10.1016/j.ehb.2011.09.004

Sarrias, M., & Iturra, V. (2021). The double burden of being a woman and obese: Evidence from the Chilean labor market. Feminist Economics, 28(1), 199-231. https://doi.org/10.1080/13545701.2021.1988127

Wada, R. & Tekin, E. (2010). Body composition and wages. Economics & Human Biology, 8(2), 242-254. https://doi.org/10.1016/j.ehb.2010.02.001

World Health Organization (2024, March 1). Obesity and overweight. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/obesity-and-overweight

HEALTH CARE AS A CREDENCE GOOD

Asst. Prof. Sıtkıcan SARACOGLU (ORCID:0000-0001-5754-9297)
Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Economics
Email:sitkican.saracoglu@hbv.edu.tr

Abstract

Credence goods are goods or services with which an expert has more information about quality and quantity than consumers. Because of the unfamiliarity with the characteristics of these goods, consumers may not make accurate decisions about what they really need, or after the consumption they may not accurately evaluate whether the suggested quality was really provided. Hence, credence goods lead to asymmetric information between consumers (recipients) and producers (providers). Asymmetric information occurs in health care markets since doctors generally have an informational advantage compared to patients. Patients are not able to know which disease they suffer from and which type of health care is the best treatment for their disease, while doctors can diagnose patients and decide the appropriate health care. Thus, patients have to trust doctors to advise and provide the appropriate health care. In addition, patients generally are not able to evaluate whether the treatment was appropriate or whether cheaper health care might have treated the same disease. Hence, health care is generally defined as a credence good. This study aims first, to describe features of credence goods and second, to clarify the definition of health care as a credence good and the problems which stem from it.

Keywords: credence goods, asymmetric information, health care.

INTRODUCTION

Economic agents such as producers and consumers exchange goods in the market. Producers constituting the supply side sell their goods to maximize their profits, whereas consumers constituting the demand side purchase goods to maximize their utility. Consumers evaluate goods in terms of their attributes and prices, but the attributes may not be completely known by the demand side of the market. Hence, Andersen (1994) subcategorize the goods in terms of their characteristics as follows:

- "Search goods" refer to goods with low pre-purchase costs for determining the quality. Therefore, the consumer can get information by examining and comparing the attributes before purchase.
- "Experience goods" refer to goods with high pre-purchase and low post-purchase costs for determining the quality. Therefore, the consumer gets information about the attributes of the goods after purchase and consumption.
- "Credence goods" refer to goods with high pre-purchase and high post-purchase costs for determining the quality. In this case, it is not possible to determine utility completely even after consumption.

Credence goods thus describe goods or services for which an expert has more information about the quality a consumer needs than the consumer himself, such as repair services, taxi services and health care. Hence, markets of credence goods are characterised by asymmetric information caused by the informational advantage of expert sellers over consumers. The expert seller can determine the best quality for the consumer through a diagnosis, then he can provide the appropriate charge and quality or fraud with the consumer by exploiting the asymmetric information. This unethical behavior of the expert seller may occur in different ways such as "overtreatment" (providing too much), "undertreatment" (providing too little) and "overcharging" (charging higher than provided) (Dulleck & Kerschbamer, 2006; Balafoutas et al., 2020). In order to clearly define these inefficiencies in credence goods markets, consider a consumer who gets car repair services. The mechanic (an expert seller) may induce fraud in two dimensions, treatment and charging, with the former having two subcategories. Considering the former, the repair may be inefficient because the mechanic replaces more parts than necessary to function the car (and charges for the extra time and material). This case is called "overtreatment". The repair may also be insufficient, hence consumer has to make payment although the car not still properly functioning. Because time and material devoted to the repair are completely wasted, this case is called "undertreatment". Considering the latter, the repair may be appropriate, however, the mechanic may charge higher than actually provided (for instance, with a claim to change a filter but actually not). This case is called "overcharging" (Dulleck et al., 2011).

Various studies have investigated inefficiencies in credence goods markets. For instance, Schneider (2012) examined the car repair services market in Canada and found both pervasive undertreatment and overtreatment, however, found no evidence showing reputation dilutes these inefficiencies in this market. Rasch and Waibel (2018) focused on Germany and investigated the link between sellers' competition and fraud in car repair. They reported that an increase in competition significantly reduces the probability of fraud. Kerschbamer et al. (2016) examined the impact of consumers' insurance coverage

in the market for computer repair services in Austria. They indicated that overcharging and overtreatment occur in this market. Focusing on the market for computer repair services in Germany, Kerschbamer et al. (2019) investigated the impact of consumers' ability to self-diagnose or access ratings on sellers. They reported that correct self-diagnosis does not lower prices while incorrect self-diagnosis causes consumers to be charged more than twice. Bindra et al. (2020) analyzed the market for computer repair services in Germany and found that expressing another expert opinion (second opinion) to a seller neither raises the appropriate treatment rate nor lowers average prices. Focusing on the taxi services market in Greece, Balafoutas et al. (2013) investigated overtreatment and overcharging. The former is defined as taking unnecessary detours with the purpose of increasing the total fare, while the latter is defined as artificially increasing the fare by manipulating the taximeter or charging fake additional charges. They reported that both overtreatment and overcharging occur in this market. Again focusing on Greece, Balafoutas et al. (2017) showed that when taxi drivers have information about the passengers' expenses covered by their employer the probability of overcharging is twice as opposed to cases without such information.

The market for health care care which is another credence good market also has been examined by field studies. Thus, the aim of this study clarify why health care is defined as a credence good and the problems stemming from the credence characteristics of health care. The second part of this study addresses this issue and the conclusion part finalizes this study.

HEALTH CARE WITH THE VIEW OF CREDENCE GOODS

In health care markets, asymmetric information occurs since doctors (expert sellers) generally have an informational advantage over patients (consumers). Patients do not know the disease suffer from or the type of health care that cures it, while doctors can decide the appropriate treatment by diagnosing patients. Therefore, patients must trust doctors to advise and provide the appropriate treatment. In general, even after receiving treatment, patients can not determine whether the treatment is appropriate or whether a less expensive or less invasive one would cure the disease similarly. Hence, health care is defined as a credence good (Gottschalk et al., 2020). Doctors may engage in three types of unethical behavior in health care markets by exploiting their informational advantage. They may be inclined to overtreat by providing unnecessary treatment, overcharge by charging higher than provided, or undertreat by providing insufficient treatment (Angerer et al., 2021).

Various studies have analyzed the inefficiencies in health care markets stemming from the credence characteristics of health care. Hughes and Yule (1992) reported that changes in per-item fees have little impact but the onset of target payments creates a larger impact on the frequency of cervical cytology treatments in the United Kingdom (UK). Domenighetti et al. (1993) focused on Switzerland and reported that having a doctor in a family reduces the probability of receiving surgical treatment, while less-informed patients have the highest rate of receiving common surgical treatment. Focusing on the United States of America (USA), Gruber and Owings (1996) indicated that the frequency of cesarean deliveries reacts to the fee differential between cesarean and normal childbirth, and declines in fertility are strongly associated with increases in cesarean

utilization which is the higher reimbursed alternative. In addition, Gruber et al. (1999) investigated the cesarean utilization in the USA and showed that an increase in the fee differential between cesarean and normal childbirth for the health insurance programme (Medicaid) causes cesarean delivery rates to increase. Baniamin and Jamil (2017) focused on Bangladesh and reported that a five to ten times larger quantity of cesarean deliveries in private clinics with respect to the quantity in government/nongovernmental organizations' health facilities, implies the overtreatment. Focusing on Japan, Iizuka (2007) reported although the markups affect doctors' prescription choices, doctors partially represent the patients' interests and choose less expensive hypertension drugs. In another study about Japan, Iizuka (2012) reported that some doctors react to the difference in markup between brand-name and generic drugs when prescribing and dispensing drugs, thus doctors' prescription choices are affected by financial incentives. Both Currie et al. (2011) and Currie et al. (2014) focused on China and reported that the signal of knowledge about inappropriate antibiotic use lowers overprescriptions. In another study about China, Lu (2014) indicated that doctors who expect to get a share of patients' drug expenditures prescribe more expensive drugs to insured compared to noninsured patients. Focusing on the USA, Clemens and Gottlieb (2014) indicated that health care supply is positively associated with doctors' payments, with stronger in the relatively intensive and elective treatments in which doctors have large discretionary power. They also reported that in case of increased reimbursement which leads demand-side constraints to be non-binding, doctors disproportionably alter their treatment, implying overtreatment. Focusing on India, Das et al. (2016) showed that market prices in primary health care are positively associated with unnecessary treatments, referring to overtreatment. Lagarde and Blaauw (2022) demonstrated that overtreatment might be triggered by private doctors in South Africa when they do not bear the financial risks of the treatment, even they do not make a profit from it. Baker (2010) revealed that orthopedists and neurologists order substantially more magnetic resonance imaging (MRI) scans after beginning to bill MRIs in the USA. Investigating the dental care market in Switzerland, Gottschalk et al. (2020) reported that the overtreatment rate is significantly higher for patients in low socioeconomic groups as compared to patients in high socioeconomic groups. Several lab experiment studies also have analyzed this issue. Hennig-Schmidt et al. (2011) reported that overtreatment is likely to occur under fee-for-service, while undertreatment is likely to occur under capitation. Green (2014) analyzed health care supply under several payment schemes and indicated that fee-for-service significantly increases overtreatment rates as opposed to capitation and fixed payments. In addition, Brosig-Koch et al. (2016) indicated that more health care is provided under fee-for-service than capitation, implying overtreatment. Huck et al. (2016) showed that insurance coverage leads consumers to be less concerned about treatment costs, resulting in more overtreatment by doctors. Greiner et al. (2017) reported that separation of diagnosis and treatment causes decreases in both prices and overtreatment, while it causes increases in undertreatment rates. Balafoutas et al. (2020) investigated the impacts of insurance coverage and diagnostic uncertainty on health care supply and reported that insurance coverage raises mistreatment rates while reducing investments in diagnostic precession. Angerer et al. (2021) examined the effect of monitoring on health care supply by introducing endogenous monitoring by patients and exogenous monitoring by a third party. They indicated that both types of monitoring may lower overcharging and undertreatment. Karunadasa et al. (2023) analyzed the effect of different payment

schemes on health care supply and reported that fee-for-service results in overtreatment, while salary causes undertreatment.

CONCLUSION

Credence goods refer to goods or services for which an expert possesses greater information about the quality that a consumer requires than the consumer does himself. The distinct feature of credence goods is asymmetric information. This means that sellers are experts and have an informational advantage over consumers, and this leads to overtreatment, overcharging and undertreatment. Health care is defined as credence good and most of the existing studies indicate that overtreatment and overcharging are valid for health care. To eliminate the negative effects of the credence nature of health care, the policy-makers should implement educational campaigns which increase the awareness of individuals about health care. Also, they should design policies to curb financial incentives causing inefficiencies in the health care market.

REFERENCES

Andersen, E. S. (1994). The evolution of credence goods: A transaction approach to product specification and quality control (Working Paper No. 21). MAPP. https://pure.au.dk/ws/portalfiles/portal/32299368/wp21.pdf

Angerer, S., Glätzle-Rützler, D., & Waibel, C. (2021). Monitoring institutions in healthcare markets: Experimental evidence. Health Economics, 30(5), 951-971. https://doi.org/10.1002/hec.4232

Baker, L.C. (2010). Acquisition of MRI equipment by doctors drives up imaging use and spending. Health Affairs, 29(12), 2252-2259. https://doi.org/10.1377/hlthaff.2009.1099

Balafoutas, L., Beck, A., Kerschbamer, R., & Sutter, M. (2013). What drives taxi drivers? A field experiment on fraud in a market for credence goods. The Review of Economic Studies, 80(3), 876–891. https://doi.org/10.1093/restud/rds049

Balafoutas, L., Fornwagner, H., Kerschbamer, R., Sutter, M., & Tverdostup, M. (2020). Diagnostic uncertainty and insurance coverage in credence goods markets (Discussion Paper No. 13848). IZA-Institute of Labor Economics. https://docs.iza.org/dp13848.pdf

Balafoutas, L., Kerschbamer, R., & Sutter, M. (2017). Second-degree moral hazard in a real-world credence goods market. The Economic Journal, 127, 1-18. https://doi.org/10.1111/ecoj.12260

Baniamin, H. M., & Jamil, I. (2018). Institutional design for credence goods: Can the existence of financial incentive be problematic? Evidences from childbirth system of Bangladesh. International Journal of Public Administration, 41(14), 1192-1203. https://doi.org/10.1080/01900692.2017.1362434

Bindra, P. C., Kerschbamer, R., Neururer, D., & Sutter, M. (2020). Reveal it or conceal it: On the value of second opinions in a low-entry-barriers credence goods market (Discussion Paper No. 13344). IZA-Institute of Labor Economics. https://docs.iza.org/dp13344.pdf

Brosig-Koch, J., Hennig-Schmidt, H., Kairies-Schwarz, N., & Wiesen, D. (2016). Using artefactual field and lab experiments to investigate how fee-for-service and capitation affect medical service provision. Journal of Economic Behavior & Organization, 131, 17-23. https://doi.org/10.1016/j.jebo.2015.04.011

Clemens, J., & Gottlieb, J.D. (2014). Do physicians' financial incentives affect treatment patterns and patient health? The American Economic Review, 104(4), 1320-1349. https://doi.org/10.1257/aer.104.4.1320

Currie, J., Lin, W., & Meng, J. (2014). Addressing antibiotic abuse in China: An experimental audit study. Journal of Development Economics, 110, 39-51. https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2014.05.006

Currie, J., Lin, W., & Zhang, W. (2011). Patient knowledge and antibiotic abuse: Evidence from an audit study in China. Journal of Health Economics, 30(5), 933-949. https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2011.05.009

Das, J., Holla, A., Mohpal, A., & Muralidharan, K. (2016). Quality and accountability in healthcare delivery: Audit-Study evidence from primary care in India. American Economic Review, 106(12), 3765-3799. https://doi.org/10.1257/aer.20151138

Domenighetti, G., Casabianca, A., Gutzwiller, F., & Martinoli, S. (1993). Revisiting the most informed consumer of surgical services: The physician-patient. International

Journal of Technology Assessment in Health Care, 9(4), 505-513. https://doi.org/10.1017/s0266462300005420

Dulleck, U., & Kerschbamer, R. (2006). On doctors, mechanics, and computer specialists: The economics of credence goods. Journal of Economic Literature, 44(1), 5-42. https://doi.org/10.1257/002205106776162717

Dulleck, U., Kerschbamer, R., & Sutter, M. (2011). The economics of credence goods: An experiment on the role of liability, verifiability, reputation, and competition. The American Economic Review, 101(2), 526-555. https://doi.org/10.1257/aer.101.2.526

Gottschalk, F., Mimra, W., & Waibel, C. (2020). Health services as credence goods: A field experiment. The Economic Journal, 130(629), 1346-1383. https://doi.org/10.1093/ej/ueaa024

Green, E. P. (2014). Payment systems in the healthcare industry: An experimental study of physician incentives. Journal of Economic Behavior & Organization, 106, 367-378. https://doi.org/10.1016/j.jebo.2014.05.009

Greiner, B., Zhang, L., & Tang, C. (2017). Separation of prescription and treatment in health care markets: A laboratory experiment. Health Economics, 26, 21-35. https://doi.org/10.1002/hec.3575

Gruber, J., Kim, J., & Mayzlin, D. (1999). Physician fees and procedure intensity: The case of cesarean delivery. Journal of Health Economics, 18(4), 473-490. https://doi.org/10.1016/s0167-6296(99)00009-0

Gruber, J., & Owings, M. (1996). Physician financial incentives and cesarean section delivery. The RAND Journal of Economics, 27(1), 99–123. https://doi.org/10.2307/2555794

Hennig-Schmidt, H., Selten, R., & Wiesen, D. (2011). How payment systems affect physicians' provision behaviour-an experimental investigation. Journal of Health Economics, 30(4), 637-646. https://doi.org/10.1016/j.jhealeco.2011.05.001

Huck, S., Lünser, G., Spitzer, F., & Tyran, J. R. (2016). Medical insurance and free choice of physician shape patient overtreatment: A laboratory experiment. Journal of Economic Behavior & Organization, 131, 78-105. https://doi.org/10.1016/j.jebo.2016.06.009

Hughes, D., & Yule, B. (1992). The effect of per-item fees on the behaviour of general practitioners. Journal of Health Economics, 11(4), 413-437. https://doi.org/10.1016/0167-6296(92)90014-r

Iizuka, T. (2007). Experts' agency problems: Evidence from the prescription drug market in Japan. RAND Journal of Economics, 38(3), 844-862. https://doi.org/10.1111/j.0741-6261.2007.00115.x

Iizuka, T. (2012). Physician agency and adoption of generic pharmaceuticals. The American Economic Review, 102(6), 2826-2858. https://doi.org/10.1257/aer.102.6.2826

Karunadasa, M., Sieberg, K. K., & Jantunen, T. T. K. (2023). Payment systems, supplier-induced demand, and service quality in credence goods: Results from a laboratory experiment. Games, 14(3), 46. https://doi.org/10.3390/g14030046

Kerschbamer, R., Neururer, D., & Sutter, M. (2016). Insurance coverage of customers induces dishonesty of sellers in markets for credence goods. Proceedings of the

National Academy of Sciences of the United States of America, 113(27), 7454–7458. https://doi.org/10.1073/pnas.1518015113

Kerschbamer, R., Neururer, D., & Sutter, M. (2019). Credence goods markets and the informational value of new media: A natural field experiment (Discussion Paper No. 12184). IZA-Institute of Labor Economics. https://docs.iza.org/dp12184.pdf

Lagarde, M., & Blaauw, D. (2022). Overtreatment and benevolent provider moral hazard: Evidence from South African doctors. Journal of Development Economics, 158, 102917. https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2022.102917

Lu, F. (2014). Insurance coverage and agency problems in doctor prescriptions: Evidence from a field experiment in China. Journal of Development Economics, 106, 156-167. https://doi.org/10.1016/j.jdeveco.2013.09.001

Rasch, A., & Waibel, C. (2018). What drives fraud in a credence goods market? Evidence from a field study. Oxford Bulletin of Economics and Statistics, 80(3), 605-624. https://doi.org/10.1111/obes.12204

Schneider, H. S. (2012). Agency problems and reputation in expert services: Evidence from auto repair. Journal of Industrial Economics, 60(3), 406-433. https://doi.org/10.1111/j.1467-6451.2012.00485.x

SUBJECTIVE WELL-BEING AND HEALTH STATUS OF OECD COUNTRIES AND TURKIYE: AN ASSESSMENT BY THE BETTER LIFE INDEX

Dr. Research Assistant, Işın KORTAN SARACOGLU (ORCID:0000-0001-5406-2600)

Ordu University, Department of Economics,

Email:isinkortan@odu.edu.tr

Abstract

The Better Life Index (BLI) is designed to offer a comprehensive measure of well-being across countries by considering various dimensions beyond economic performance. In other words, this index aims to compare countries not only according to their Gross Domestic Product (GDP) but also to their well-being indicators. The BLI has a multidimensional approach and evaluates eleven dimensions that reflect a holistic view of well-being across countries. These dimensions are income and wealth, housing, health, work and job quality, environmental quality, knowledge and skills, subjective well-being, civic engagement, safety, work-life balance and social connections. This study aims to make a comparative assessment of the subjective well-being and health status of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) countries and Türkiye within the scope of BLI. Health is one of the most critical determinants of individuals' living conditions and their well-being, while subjective well-being encompasses positive mental status and individuals' perceptions of and experiences with their lives. The health dimension contains the data of two categories, which are life expectancy and self-reported health. The subjective well-being dimension includes the data of life satisfaction. This research also aims to highlight the disparities in these dimensions between Türkiye and other OECD countries, evaluate the basic socioeconomic and structural factors affecting this performance, and provide applicable policy recommendations to improve Türkiye's well-being and health outcomes.

Keywords: Subjective Well-Being, Health, The Better Life Index

1. INTRODUCTION

Welfare is important for all countries. Evaluating welfare levels provides important information about the growth and development stages of countries. There is usually a corresponding advancement in economic development as countries' welfare levels increase. Countries have different levels of welfare and development. Debates exist about the comparability of prosperity levels among different countries and whether the level of development and welfare is consistent across all segments of society.

The income method has long been used as a tool to assess the welfare levels of countries. However, the macroeconomic indicators and Gross Domestic Product (GDP) values used in the income method are inadequate in reflecting the living conditions of individuals. This method provides limited information about the living conditions of individuals. This suggests a need for a more comprehensive evaluation of welfare that goes beyond these traditional measures. According to Stiglitz et al. (2009), well-being is a multidimensional phenomenon. Therefore, more than one indicator should be taken into account when measuring well-being (Greco et al., 2019). In this context, The Organization for Economic Cooperation and Development (OECD) established the Better Life Initiative, an international movement to develop new metrics to understand quality of life better. In 2011, they launched the Better Life Index (BLI), an interactive web-based tool that measures well-being through eleven dimensions and twenty-four indicators of quality of life. They published a report titled "How's Life?" in 2011, which was launched alongside the OECD Better Life Initiative, in line with the organisation's overarching mission to promote "Better Policies for Better Lives" (OECD, 2011; Azevedo et al., 2020). The 6th edition of the "How's Life?" report series was published in 2024 and provides a detailed dashboard that includes over eighty well-being indicators aligned with the OECD Well-Being Framework. This framework highlights eleven dimensions of current well-being and four types of capital that contribute to future well-being. This comprehensive report assesses the social, economic, and environmental outcomes that are most important to individuals' lives (OECD, 2024a). It also has an interactive web application. Every user creates their own BLI, and they can compare their choices and results with their peers, who are individuals living in the same country, within the same age group and of the same sex. Moreover, they can share their BLI with others and the OECD (Balestra et al., 2017). This study focuses on two dimensions of BLI: subjective well-being and health status. In this context, this study's objective is to conduct a comparative evaluation of subjective well-being and health status between OECD countries and Türkiye within the framework of the BLI. Initially, the study presents an overview of the BLI, followed by a comparative evaluation of subjective well-being and health status data in OECD countries and Türkiye.

2. WHAT IS THE BETTER LIFE INDEX (BLI)?

In order to evaluate the well-being of individuals and societies and to create effective public policies, it is not enough to look only at the economic performance of countries. In addition to economic performance, the different living conditions of individuals must also be taken into account. These living conditions include life satisfaction, health, income, social connections, and security. While only evaluating average statistical values can provide information about whether individuals' lives are improving, it is also

important to determine where and for whom these improvements occur. Lastly, it is essential to measure current well-being and the resources that will support well-being in the future (OECD, 2020). In this context, BLI was developed by the OECD to evaluate individual well-being and facilitate the comparison of well-being indicators across various countries in 2011. The BLI evaluates all 38 OECD member countries, accession countries, and South Africa, using eleven dimensions that reflect a view of well-being across countries (OECD, 2024a). The BLI evaluates countries' overall wealth and analyses multiple welfare indicators in various domains (Kasparian & Rolland, 2012).

Figure 1 presents the OECD's well-being framework, which serves as a guiding principle for the organisation's initiatives to assess the quality of life for individuals in OECD member countries. It comprises current well-being data and resources for future well-being. Current well-being data concentrate on individual, household and community living conditions and describe how people experience their lives "here and now". It has eleven key dimensions assessed by averages and examining three inequality types. These inequalities include inequalities between different population groups, differences between the top and bottom of the achievement scale in each dimension, and deprivations. The eleven dimensions of current well-being are associated with "material conditions that shape people's economic options", "quality-of-life factors that encompass how well people are and what they know and can do", and "how healthy and safe their places of living are". The "material conditions that shape people's economic options" comprised three dimensions: work and job quality, income and wealth and housing. The "quality-of-life factors that encompass how well people are and what they know and can do" consist of five dimensions: knowledge and skills, health, safety, subjective well-being and environmental quality. Additionally, "how healthy and safe their places of living are" contain three dimensions: work-life balance, social connections, and civic engagement. Future well-being is evaluated by examining essential resources that contribute to well-being over time and are consistently influenced by present actions. These resources can be quantified through various indicators of different forms of "capital". These forms of capital are natural, economic, social, and human capital. Future well-being is assessed by evaluating stocks, flows, risk factors, and resilience (OECD, 2011; OECD, 2024a).

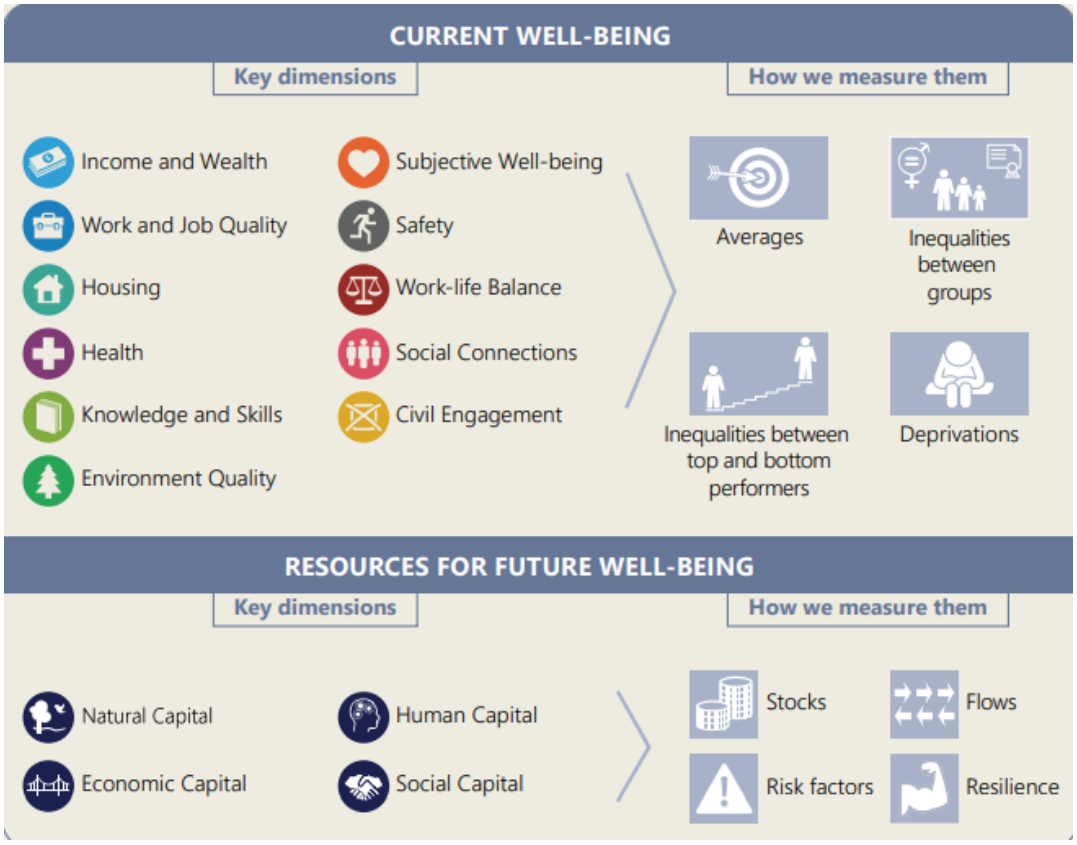

Figure 1: The OECD Well-Being Framework
Source: OECD, 2020.

The OECD's well-being framework for assessing current well-being has four key features. The first feature focuses on individuals and households, their circumstances, and how they interact with others in their communities and work. The second, this approach emphasises well-being outcomes rather than inputs or outputs. This focus is essential, as outcomes offer the most direct insight into individuals' lives and experiences. The third, this perspective recognises the importance of all individuals' well-being by analysing the allocation of well-being outcomes across the population alongside average achievements. It explicitly highlights disparities concerning age, gender, and socio-economic status. The fourth, this analysis not only addresses the objective factors contributing to well-being but also delves into individuals' subjective experiences and evaluations of their life circumstances (Durand, 2015).

3. THE SUBJECTIVE WELL-BEING AND HEALTH STATUS OF OECD COUNTRIES AND TÜRKİYE

This study evaluates the two dimensions, which are subjective well-being and health status of BLI for Türkiye, and compares Türkiye's status with that of other OECD countries. Health is one of the most critical determinants of individuals' living conditions and well-being. Health status has considerable value, as it enhances opportunities to participate in educational and training programs, access the labour market of individuals, and cultivate positive social relationships. Countries with better overall health outcomes

tend to have higher average income and wealth, increased employment rates, greater participation in political activities, more vital social network support, and higher overall life satisfaction (OECD, 2011). In addition, subjective well-being encompasses positive mental status and individuals' perceptions of and experiences with their lives.

3.1. Health Status

Health involves both being and feeling good. It means living a long life free from physical or mental ailments and being able to engage in meaningful activities. The health dimension of BLI contains data from five indicators which are life expectancy at birth, self-reported (perceived) health, premature mortality, depressive symptoms, and deaths from suicide, alcohol abuse, drug overdose (OECD, 2024a). This study evaluates health status by examining life expectancy at birth and self-reported health indicators for Türkiye and OECD countries.

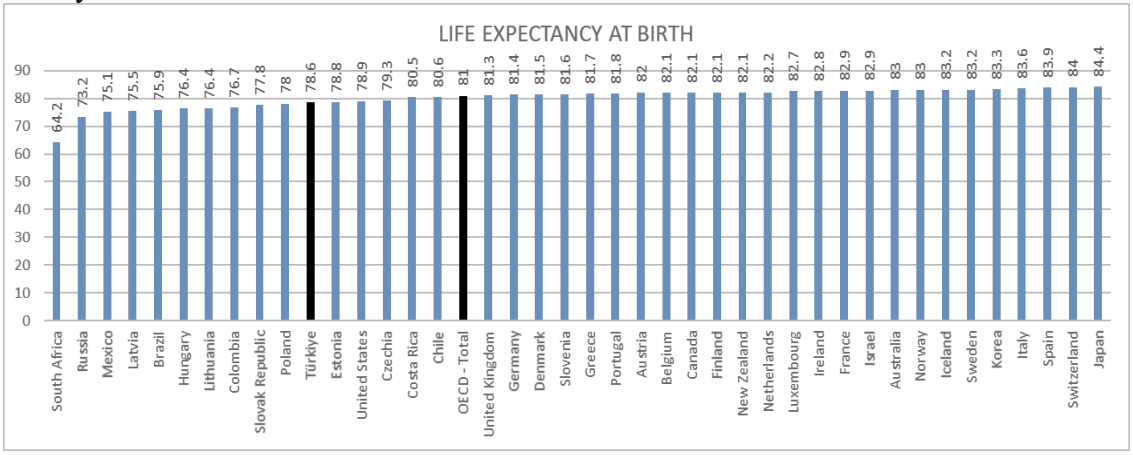

Figure 2: Life Expectancy at birth in Türkiye and Other OECD countries
Source: It was created by the author using the OECD (2024b) dataset.

Life expectancy at birth is a key indicator reflecting the average years individuals born today may anticipate living. Life expectancy at birth for the overall population is calculated as a weighted average of life expectancy for both males and females. The data are derived from the OECD Health Statistics Database (OECD, 2015). Figure 2 illustrates the rankings of Türkiye and other OECD countries based on life expectancy at birth. The life expectancy at birth in Türkiye is 79 years, compared to the OECD average of 81 years. The country with the lowest life expectancy at birth is South Africa, with an average of 64.2 years. Following South Africa is Mexico, with a life expectancy of 75.2 years, and Hungary, 76.4 years. In contrast, Japan has the highest life expectancy at birth, at 84.4 years. Japan is closely followed by Switzerland, with a life expectancy of 83.9 years, and Spain, at 83.8 years.

Perceived health refers to the percentage of people aged 15 and over who report being in "good" or "very good" health. The indicator is founded on the question: "How is your health in general?" with, in most countries, answer categories of the type, "very good/ good/ fair/ bad/ very bad" (OECD, 2015). This statistic highlights a significant aspect of the country's overall well-being. Figure 3 illustrates the results of this indicator for Türkiye and other OECD countries in 2023. Recent data indicates that 67% of Türkiye's

population is in "good health". However, this rate is slightly lower than that of OECD countries, which is 68%. Canada has the highest percentage of people feeling healthy, at 89%, followed by the US and New Zealand, both at 88%. On the other hand, South Korea reports that the lowest percentage of individuals who feel healthy is 32%. Following South Korea, Japan has a self-reported health rate of 35%, while Lithuania stands at 46%.

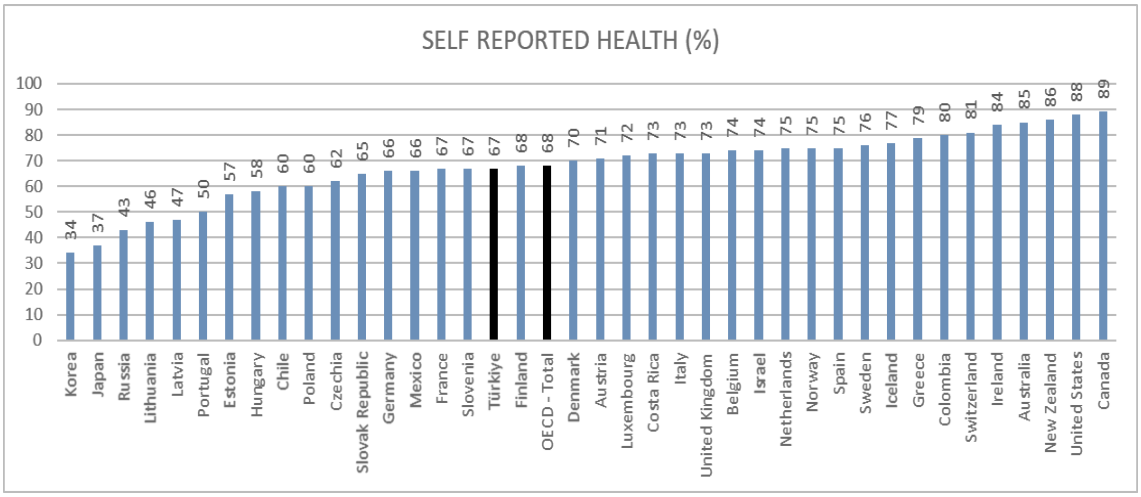

Figure 3: Self-reported Health (Perceived Health) Türkiye and Other OECD Countries
Source: It was created by the author using the OECD (2024b) dataset.

3.2. The Subjective Well-Being

Measuring emotions and subjective experiences complements objective data when assessing the quality of life among countries. Subjective data provide a personal assessment of an individual's education, health, personal satisfaction, social circumstances and income. Surveys are designed to evaluate individuals' satisfaction with life and overall happiness (OECD, 2024c). Life satisfaction is the key indicator used to measure subjective well-being. Life satisfaction pertains to individuals' evaluations of their overall quality of life. It reflects how people perceive and assess their experiences and well-being in different aspects of their lives (OECD, 2011). The subjective well-being measures are gathered together with details on material living conditions, productive and valued activities, mental health, the natural and living environment, economic and physical safety, leisure and social interactions, fundamental rights and governance. This combination of information enables the exploration of the relationships between achievements in these different dimensions (Durand, 2015).

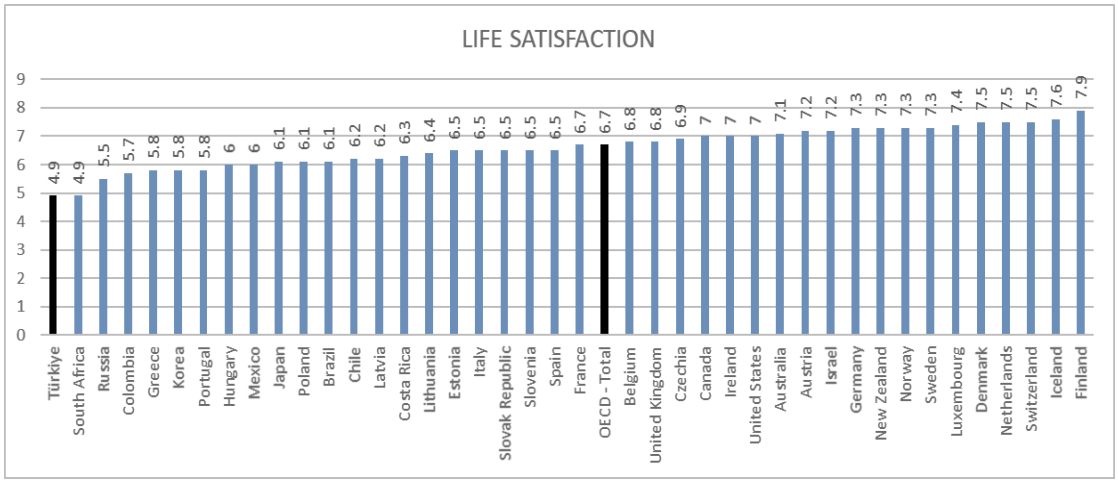

Figure 4: Life Satisfaction rate for Türkiye and other OECD Countries
Source: It was created by the author using the OECD (2024b) dataset.

Life satisfaction assesses how individuals evaluate their overall life rather than their present emotions. Participants are requested to evaluate their overall satisfaction with life using a scale ranging from 0 to 10. Figure 4 shows the life satisfaction rate results for Türkiye and other OECD countries. The overall satisfaction rate among individuals living in Türkiye is 4.9 points, significantly lower than the OECD average of 6.7 points. As a result, Türkiye not only falls well below the OECD average but also has the lowest satisfaction score within the OECD. South Africa follows Türkiye with a score of 4.9 and Greece with a score of 5.5. On the other hand, Finland has the highest life satisfaction score, with 7.9 points. Iceland follows Finland with a point of 7.6 and Switzerland with a point of 7.5.

4. CONCLUSION

This study presents the OECD well-being framework and evaluates the subjective well-being and health status of OECD countries and Türkiye comparatively through the OECD's Better Life Index. The results indicate that Türkiye ranks lower than other OECD countries in terms of subjective well-being and health indicators. The performance of Türkiye is below the OECD average regarding life expectancy at birth, individuals' self-reported health status, and life satisfaction. Türkiye has the lowest satisfaction score among the OECD countries.

The BLI reveals that various factors beyond mere economic growth influence differences in well-being and health. Therefore, it is recommended that Türkiye adopt comprehensive and multidimensional policies to enhance subjective well-being and improve health indicators. Improving the quality and accessibility of healthcare services is essential for enhancing health outcomes in Türkiye. Moreover, economic stability and job satisfaction play a significant role in determining overall life satisfaction.

REFERENCES

Azevedo, G. C., Costa, H. G. & Farias Filho, J. R. (2020). Measuring Well-Being Through OECD Better Life Index: Mapping the Gaps. International Joint Conference on Industrial Engineering and Operations Management- ABEPRO-ADINGOR-IISE-AIM ASEM.

Balestra, C., Boarini, R., & Tosetto, E. (2017). What Matters Most to People? Evidence from the OECD Better Life Index Users' Responses. Social Indicators Research, 136(3), 907–930. doi:10.1007/s11205-016-1538-4.

Durand, M. (2015). The Oecd Better Life Initiative: How's Life? And The Measurement Of Well-Being. Review of Income and Wealth Series, 61 (1). DOI: 10.1111/roiw.12156.

Greco, S., Ishizaka, A., Resce, G., & Torrisi, G. (2019). Measuring well-being by a multidimensional spatial model in OECD Better Life Index framework. Socio-Economic Planning Sciences. doi:10.1016/j.seps.2019.01.006.

Kasparian, J., & Rolland, A. (2012). OECD's 'Better Life Index': can any country be well ranked?, Journal of Applied Statistics, 39:10, 2223-2230, DOI: 10.1080/02664763.2012.706265.

Organisation for Economic Co-operation and Development [OECD] (2011), How's Life?: Measuring well-being, OECD Publishing. http://dx.doi.org/10.1787/9789264121164-en

OECD. (2015). How's Life? 2015: Measuring Well-Being. OECD Publishing. Paris. 1-257.

OECD (2020). How's Life? 2020: Measuring Well-being, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/9870c393-en.

OECD (2024a). How's Life? 2024: Well-being and Resilience in Times of Crisis, OECD Publishing, Paris, https://doi.org/10.1787/90ba854a-en.

OECD (2024b). https://data-explorer.oecd.org/vis?tenant=archive&df[ds]=DisseminateArchiveDMZ&df[id]=DF_BLI&df[ag]=OECD&dq=...&to[TIME]=false.

OECD (2024c). Life Satisfaction. https://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/life-satisfaction/.

Stiglitz, J.E., Sen, A. & Fitoussi, J.P. (2009). Report by the Commission on the Measurement of Economic Performance and Social Progress. https://ec.europa.eu/eurostat/documents/8131721/8131772/Stiglitz-Sen-Fitoussi-Commission-report.pdf.

A CASE STUDY OF COLLABORATIVE WORK IN INTERIOR DESIGN'S PROJECT EDUCATION: INTERIOR DESIGN IN EDUCATIONAL BUILDINGS

Dr. Instructor Mehmet NORASLI (ORCID:0000-0002-6080-919X)
Department of Interior Architecture, Faculty of Architecture and Design, Selcuk University
Email:mehmetnorasli@selcuk.edu.tr

Abstract

Several projects created using methodological techniques based on empirical research in interior architecture present various viewpoints. Incorporating collaborative and interdisciplinary methods into the project process enhances students' ability to design, communicate effectively, and understand social responsibility. Examples of interior architecture projects drawn from the "Cooperation Protocol for the Preparation of Interior Architecture Projects in Educational Institutions Type Projects" between Selçuk University and the Ministry of National Education are the interior designs of the educational buildings covered in this study. The project focused on the types of educational frameworks that Turkey's Ministry of National Education had put in place for middle and high schools. Students in the interior architecture department at Selcuk University's Faculty of Architecture and Design, who attended classes in the Project-4 course during the spring semester of 2023–2024, as well as instructors and architects connected to the Ministry of National Education's General Directorate of Construction and Real Estate, carried out the project process. Before obtaining information about the architectural project, a literature review was conducted within the project's parameters. The therapeutic qualities of space in educational buildings were then taken into consideration when developing concept studies for interior architecture. Concept, technical, and three-dimensional drawings and expressions have concluded the project process. SWOT analysis was used in the study to assess the benefits and drawbacks of the particular collaborative project. Therefore, managing interior architecture project processes with such approaches offers interior architecture students a different perspective and broad thinking skills while submitting project proposals to institutions and organizations that interact with collaborative studies, benefiting society on a spatial scale and aiding in the development of social awareness. This is of particular significance in today's educational understanding, where interdisciplinary and collaborative studies have gained importance.

Keywords: Educational Buildings, Interior Design, SWOT Analysis, Design Education.

INTRODUCTION

The process of learning, conceptualizing, and creating is known as design. The ability to solve complex relationships is essential for design. Therefore, design is a thorough and transformative process with various parameters that require continuous consideration, regardless of its discipline (Evcil, 2014). By employing skills such as sensation, perception, thinking, and imagination during the design process, designers bring the objects they create to life in their own world (Tunalı, 2004). Design education marks the initial phase of a designer's journey, contributing significantly to the acquisition of their skills.

In design education, it's essential to have strategies that sustain learning awareness, as the field's foundation lies in fostering motivation for learning, which in turn stimulates imagination, visual acuity, and critical thinking in everyday life (Aydınlı, 2015). The primary objective of design education is to teach students how to design, discover, and develop their own design methods (Ulusoy, 1999).

A new paradigm in design education is emerging, empowering students and facilitating the connection between their past and future learning. This shift has facilitated the frequent application of various student-centered design techniques (Kesici, 2019). Collaborative, interdisciplinary studies and diverse methods in design education not only enhance students' ability to comprehend the broader scope of design and creative thinking but also elevate their levels of social and personal awareness (Sayın, 2007; Tucker and Abbasi, 2015).

Education in the field of design encompasses various disciplines, including interior architecture. The profession of interior architecture significantly influences people's comfort, as evident from its definitions, historical development, and necessity. Therefore, the cornerstone of this process is the education received by individuals pursuing a career in interior architecture (Noraslı, 2023). These findings collectively highlight interior architecture as a field that provides a spatially healing mission within the realm of design education.

By drawing inspiration from the world of design, designers from various disciplines, such as interior architecture, develop their skills through design education. The projects completed during their education lay the foundation for these advancements. Within this framework, design creativity can be demonstrated through a process of self-discovery, boundary exploration, challenging of preconceived notions, increased social awareness, and grounding in modern, interdisciplinary approaches supported by research. Thanks to searches revealing creative design education models, awareness of this topic is rising (Müezzinoğlu and Noraslı, 2022).

The plan diagrams of the typical secondary and high school educational building projects carried out by the Ministry of National Education were used as a sample in this study. In line with the "Cooperation Protocol for the Preparation of Interior Architecture Projects in Typical Projects of Educational Institutions," which was signed by Selçuk University and the Ministry of National Education, collaborative interior architecture projects covering typical projects for secondary and high school educational buildings were

produced as part of the study. The projects were created by the students who underwent project training as part of the Interior Architecture Project-4 course offered by the Interior Architecture Department of Selçuk University's Faculty of Architecture and Design in the spring of 2023–2024. The project was managed by the course instructors. The General Directorate of Construction and Real Estate of the Ministry of National Education provided information on architectural design in compliance with the cooperation protocol. The juries were consulted regarding the design to receive the architects' input. The student-led projects were finished with technical and visualization-focused three-dimensional expressions during the design process, such as furnishing, plan, section, view, and detail. They were then submitted to the Ministry of National Education for development and implementation as mandated by the cooperation protocol. To improve student interaction and communication, give students a more social working environment, and raise the social awareness levels of prospective designers with the interior design alternatives in the projects, a SWOT analysis was done to assess the benefits and drawbacks of collaborative interior architecture projects. In this particular context, it is beneficial for students to gain multiple viewpoints by overseeing the design process in more social settings; to enhance their motivation through the documentation provided by showcasing final products, and to cultivate their social awareness through completed projects. However, the study's drawbacks include group work confusion, inadequate project lesson hours concerning the project's scope; and the project's inability to reach its full potential due to unpredictability in funding.

METHOD

The architectural projects in the study sample represented two distinct project types that were carried out for secondary and high schools throughout Turkey by the Ministry of National Education. The study was produced by students who received project training within the framework of the 2023–2024 Spring Term Interior Architecture Project–4 course of the Department of Interior Architecture, Faculty of Architecture and Design, Selçuk University. The project process was administered by the course instructors. The study was made possible by the “Cooperation Protocol for the Preparation of Interior Architecture Projects in Type Projects of Educational Institutions” between the Ministry of National Education and Selçuk University. In compliance with the cooperation protocol, the General Directorate of Construction and Real Estate of the Ministry of National Education provided information on architectural design, and the juries were consulted regarding the design to get their input.

In preparation for designing educational buildings, an extensive literature review was conducted. Seminars were organized to gather specific information through discussions with professionals and experts in the field of educational building design. Meetings were also held with designers from the Ministry of National Education's General Directorate of Construction and Real Estate. Additionally, institutional designers participated in workshops and project evaluations. The projects were completed in a collaborative team environment due to the demanding workload. For every project, a concept was created, and designs were created based on the concept. The project process progressed according to the design requirements by considering the motivation of each unit user.

The framework for the design process included a review of the literature, information gathered from experts, subject distribution, concept development based on the subject, a developed concept framework, and functional constraints. Plans, sections, and views were used to technically express the settlements reached during this process, and each space was furnished. Furthermore, all designed furniture's connection details were sketched and prepared for a potential application. Drawings in three dimensions were used to create visualizations that allowed all of these expressions to be comprehended more realistically. A specific project was chosen to exemplify interior architecture projects in cooperative protocol design education, encompassing both middle school and high school examples. Additionally, the findings section includes a SWOT analysis to further elucidate the process's advantages, disadvantages, opportunities, and threats.

FINDINGS

The study's findings suggest that the collaborative project process resulted in various outputs, including concept studies, plans, section and detail drawings, and three-dimensional spatial visualizations. The architectural plan diagrams of the typical projects show that the original spaces were preserved. Additionally, each floor incorporates theoretical classrooms and wet areas, which are integral to the projects being considered for middle schools and high schools. For instance, the architectural design for the middle school encompasses a basement-level conference hall and physical education hall, a ground-floor school family association, guidance, dining hall, and library, a first-floor technology design workshop, science classroom, principal and vice principal rooms, a second-floor department teacher's room, support education room, computer classroom, and visual arts workshop, and a third-floor prayer room, music workshop, teachers' room, and classroom, as illustrated in Figure 1.

Figure 1. An illustration of an interior architecture project that was created using a template referred to for secondary education.

In the architectural plan for the high school, the basement floor features a dining hall and a physical education hall. On the ground floor, there is a prayer room, a doctor's room, a vice principal's room, and a library. Moving up to the first floor, you'll find a department teacher's room, a principal's room, as well as guidance and biology laboratories. The second-floor houses a teachers' room, a support education hall, a chemistry laboratory, and a music workshop. Finally, the third floor includes a school family association, a conference hall, a visual arts workshop, a physics laboratory, and a computer laboratory.

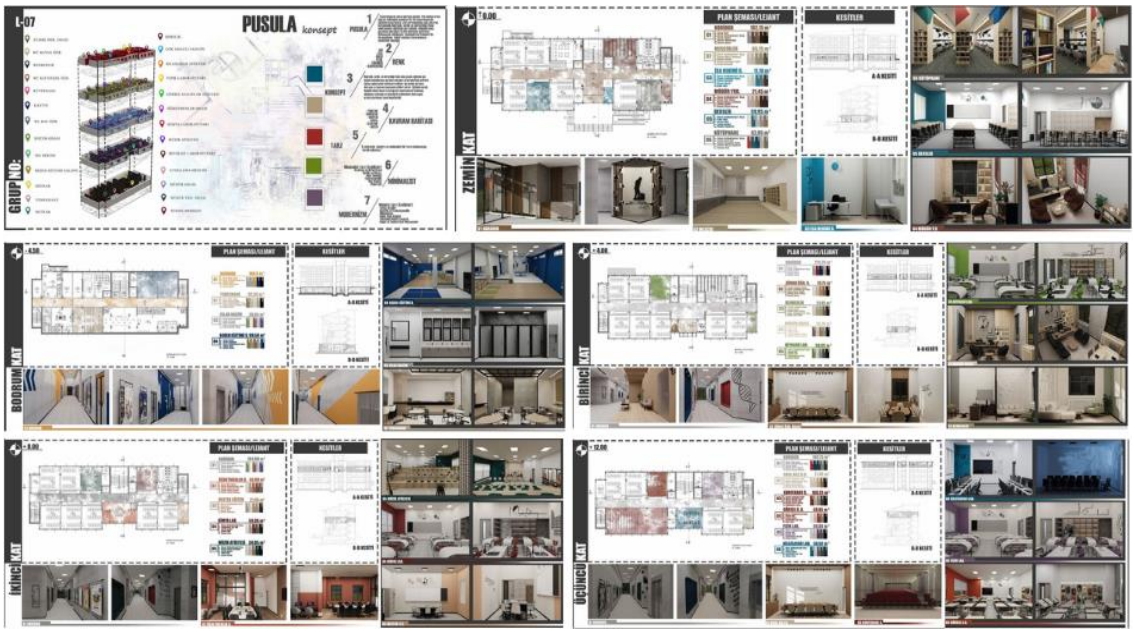

Figure 2. An example of an interior architecture project that was created for a high school.

The SWOT analysis is a valuable tool for assessing the benefits of collaborative projects for students and society, as well as the advantages and disadvantages of the project process. It identifies the strengths and weaknesses of a project, along with the opportunities and threats in its external environment. By bringing these factors to light, the analysis helps minimize weaknesses, harness project strengths, and devise strategies to capitalize on opportunities or address threats. Therefore, the SWOT analysis is an effective method for strategically planning a project by thoroughly evaluating its internal and external factors, leading to sustainable gains (Özan et al., 2015).

The SWOT analysis method is a tool used to identify the opportunities, threats, and strengths and weaknesses of a project. Both the project's strengths and weaknesses are regarded as internal factors. Threats and opportunities are regarded as external factors influencing the organization. By concentrating on internal and external factors, SWOT analysis helps develop plans and strategies that will minimize the impact of threats and weaknesses and maximize the use of current strengths and opportunities (Müezzinoğlu et al., 2020).

The project process is more effective when both internal and external factors are analyzed to identify the project's strengths, weaknesses, opportunities, and threats. By thoroughly addressing both internal and external factors, SWOT analysis ensures that both the positive and negative aspects are fully considered. This approach can help minimize the

project's negative aspects related to sustainability or provide guidelines for future projects, thus facilitating the development of a successful strategy in this situation (Sabbağ, 2011; Çelik and Murat, 2010).

According to Table 1 and all of the data regarding SWOT analysis, the projects under research were assessed using SWOT analysis as part of this study's scope to identify the benefits and drawbacks of the research, the tactics to be employed to boost efficiency in the project's later phases, and the sustainability of the project under various iterations.

Table 1. SWOT analysis for project process evaluation.

Strengths	**Utilizing teamwork to transform the project process into one that is more qualified.** **Locating possibilities for implementing chosen projects.** **Fostering collaboration.** **Inspiring others by showcasing and recording projects.** **Enhancing research through readings and seminars.**
Weaknesses	Inadequacy of workshops and time during the project process. The project area being large compared to a one-term education. Inadequacy of spaces allotted in the classrooms in light of the demands of the present. The inability to examine the structures implemented with the type of projects considered.
Opportunities	Gaining awareness of social issues. Being a role model for social responsibility projects. Gaining perspective from various viewpoints.
Threats	Hazes that sometimes occur in project groups. Expense limit flexibility in design. Insufficient computer infrastructure.

The SWOT analysis indicates that, overall, students acquired experience in design, process management, socialization, and education through the project; additionally, the socially responsible nature of the project has made it a model for social awareness research in numerous fields. On the other side, the project's progress was adversely impacted by issues with money, time, and technology infrastructure.

CONCLUSION

The completion of projects within interior architecture education is crucial for fostering the development of students' professional tools, design abilities, critical thinking skills, and modes of design expression. By integrating scientifically proven modern methodological approaches, innovative outcomes are assured. Additionally, the implementation of collaborative and interdisciplinary approaches within design education frameworks helps students cultivate social awareness, communication skills, and a more holistic approach to design.

The interior architecture projects prepared by Selçuk University in collaboration with the Ministry of National Education were based on the "Cooperation Protocol for the Preparation of Interior Architecture Projects in Educational Institutions Type Projects." A comprehensive SWOT analysis was conducted to evaluate the advantages and disadvantages of the collaborative project. The process of integrating collaborative work

into the project was thoroughly assessed, considering its advantages, disadvantages, opportunities, and threats.

The interior architecture education project process, which is handled by the protocol and involves collaborative work, is more effectively managed through teamwork. The project offers potential benefits such as the practical application of projects, expansion of research seminar sections, and enrichment of the literature. The study, however, has also some limitations including the extensive scope of the project, inadequate time and workspace, and the decision to commence the design process before seeing the projects in person. Furthermore, while the opportunities of such projects involve the advancement of social awareness and the acquisition of diverse design perspectives, the study also faces threats such as inadequate technological infrastructure and design flexibility limitations due to financial constraints.

It is crucial to enrich the educational process by offering students diverse perspectives that align with modern design and design education. This can be achieved through collaborative group projects, enabling students to engage with a wide range of perspectives and improve their communication skills. By taking ownership of project outcomes, students also develop a deeper understanding of their societal impact. These insights highlight the necessity of integrating collaborative work into interior architecture project processes and design education.

REFERENCES

Aydınlı, S. (2015). Tasarım Eğitiminde Yapılandırıcı Paradigma: 'Öğrenmeyi Öğrenme'. Tasarım+Kuram Dergisi, 20, 1-18.

Çelik, N., Murat, G. (2010). Sayısallaştırılmış SWOT Analizi ile Bartın İlinin Ekonomik Yapısını Değerlendirme. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 24 (1), 199-212.

Evcil, N. (2014). Herkes İçin Tasarım. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

Kesici, A. (2019). Eğitimde Postmodern Durum: Yapılandırmacılık. İnsan ve İnsan, 20(6), 219- 238.

Müezzinoğlu, K., Noraslı, M. (2022). İç Mekân Tasarımında Tasarım Odaklı Düşünme Modeli; Kırmızılı Kadın Belgeseli. Bodrum Journal of Atr and Design, 1(1), 17-28.

Müezzinoğlu, M. K., Noraslı, M., Sungur, M. (2020). Taşınmaz Bir Kültür Varlığının Yeniden İşlevlendirilmesine Yönelik Sistematik Analiz. The Journal of International Lingual, Social and Education Sciences, 6(1), 113-123.

Noraslı, M. (2023). Selçuk Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi İç Mimarlık Eğitimi. Bassar Arts Scientific Journal, 12, 165-175.

Özan, M. B., Polat, H., Gündüzalp, S., Yaraş, Z. (2015). Eğitim Kurumlarında SWOT Analizi. Turkish Journal of Educational Studies, 2(1), 1-28.

Sabbağ, Ç. (2011). Adıyaman Turizminin Güçlü, Zayıf Yönleri ile Fırsat ve Tehditlerine İlişkin Turizm İşletme Yöneticilerinin Değerlendirmeleri. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 7, 1308–9196.

Sayın, T. (2007). Mimari Tasarım Eğitimine Bütüncül / Metaforik Bir Yaklaşım. (Yayımlanmış Doktora Tezi). İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

Tucker, R., Abbasi, N. (2015). The Architecture Of Teamwork: Examining Relationships Between Teaching, Assessment, Student Learning And Satisfaction With Creative Design Outcomes. Architectural Engineering and Design Management, 11(6), 405-422.

Tunalı, İ. (2004). Tasarım Felsefesine Giriş. İstanbul: Yapı Yayınları.

Ulusoy, Z. (1999). To Design Versus To Understand Design: The Role Of Graphic Representations And Verbal Expressions. Design Studies, 20(2), 123-130.

JEAN-JACQUES ROUSSEAU'NUN DİLLERİN KÖKENİ HAKKINDAKİ GÖRÜŞLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

Dr. Ekin AKTÜRK (ORCID:0000-0001-9039-2455)
Kafkas Üniversitesi
Kars, Türkiye
Email:ekindex@gmail.com

Özet

Jean-Jacques Rousseau, XVIII. yüzyılda insan doğası ve insanın özü ile ilgili toplumsal ve aydınlanmacı görüşleriyle tanınan ünlü Fransız filozoftur. Romantik ve aydınlanmacı filozoflardan Kant'a kadar pek çok düşünürü derinden etkilemiş olan Jean-Jacques Rousseau, çağın ünlü düşünürleri gibi pek çok konuda öncülük etmekle beraber kendi fikrinin duvarlarını da kendi düşünceleriyle yıkmayı da başarabilmiştir. Hem aydınlanma dönemi öncülerinden olup hem de aydınlanma sürecindeki toplumsal eşitsizlikleri, kültürel farkları, tutkunun toplumsal sözleşmelerdeki etkileri üzerine eleştiriler yapmaktan da geri kalmamıştır. Toplumsal konulardaki araştırmalarının yanı sıra dillerin kökeni ve toplumsal uzlaşmadan kaynaklanan ilk dilin müzikal ve tutkusal temelleri hakkında da denemeler yazmıştır. Jean-Jacques Rousseau'nun dillerin kökeni hakkındaki denemelerinde ilk dilin köklerinin hareketsel ihtiyaçlardan, sessel ve sözsel tutkulardan kaynaklandığı görüşü hâkimdir. Dil ve söz ayrımı bundan bir asır sonra kendisi gibi Fransız ekolünün ünlü temsilcilerinden Ferdinand de Saussure'ün kuramında olduğu gibi birbiriyle ilişkili ve birbirinden ayrılabilen yanları olan kavramlardır. Dil ortak bir uzlaşı sistemiyken söz ise tutkular ve ihtiyaçların birleşiminden doğan bir iletişim aracıdır. Söz, insanlar arası iletişimi, hayvanlar arasındaki iletişimden ayıran en belirgin kavram olarak işaret edilmiştir. Söz bireysel bir performanstır ve kişisel tutkulardan beslenir. Buna göre söz bireysellik ve öznellik de içerebilirken dil ise ortak bir toplumsal sözleşmenin ürünüdür. Jean-Jacques Rousseau'nun dillerin kökenini incelediği denemelerinde ilk dilin ihtiyaç ve tutku yönünün kıyaslanması, tutkulardan beslenen şarkıların, ezgilerin ilk dilin ortaya çıkış teorilerinden müzik kuramıyla bağdaşır biçimde melodik taklide dayandığı görüşü ve ilk dilin metaforik tözlerden beslenmesi, ilk yazıdan başlayarak modern prozodiye dair görüşleri ve dillerin kökenindeki genel ve yerel farklılıklar araştırılmıştır. Bu çalışmada, Jean-Jacques Rousseau'nun dillerin kökeni hakkındaki denemelerinden hareketle ilk dilin müzik, melodi ve taklitle olan ilişkileri onun yaklaşımıyla ilgili olan diğer dilbilimcilerin bakış açılarıyla da desteklenerek incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Dilbilim, Dillerin Kökeni, Jean-Jacques Rousseau

A STUDY ON JEAN-JACQUES ROUSSEAU'S VIEWS ON THE ORIGIN OF LANGUAGES

Abstract

Jean-Jacques Rousseau is a famous French philosopher known for his social and enlightenment views on human nature and the essence of man in the 18th century. Jean-Jacques Rousseau, who deeply influenced many thinkers from Romantic and Enlightenment philosophers to Kant, was a pioneer in many subjects like the famous thinkers of the era, and he also managed to break down the walls of his own ideas with his own thoughts. He was both a pioneer of the Enlightenment period and did not refrain from criticizing the social inequalities, cultural differences and the effects of passion on social contracts during the Enlightenment process. In addition to his research on social issues, he also wrote essays on the origin of languages and the musical and passional foundations of the first language resulting from social consensus. In Jean-Jacques Rousseau's essays on the origin of languages, the dominant view is that the roots of the first language stem from kinetic needs, vocal and verbal passions. The distinction between language and speech is a concept that has interrelated and separable aspects, as in the theory of Ferdinand de Saussure, a famous representative of the French school, a century later. While language is a common system of agreement, speech is a means of communication that arises from the combination of passions and needs. Speech has been pointed out as the most obvious concept that separates communication between humans from communication between animals. Speech is an individual performance and feeds on personal passions. Accordingly, speech may also include individuality and subjectivity, while language is the product of a common social contract. In Jean-Jacques Rousseau's essays examining the origin of languages, the comparison of the need and passion aspects of the first language, the view that songs and melodies fed by passions are based on melodic imitation in a way compatible with music theory, one of the theories of the emergence of the first language, and the feeding of the first language from metaphorical substances, his views on modern prosody starting from the first writing, and the general and local differences in the origin of languages have been investigated. In this study, the relations of the first language with music, melody and imitation will be examined based on Jean-Jacques Rousseau's essays on the origin of languages, supported by the perspectives of other linguists who are related to his approach.

Keywords: Linguistics, Origin of Languages, Jean-Jacques Rousseau

Giriş

Dillerin kökeni konusu asırlardır incelenen merak uyandıran konulardan biri olmuştur. İlk dilin nereden ve nasıl türediği ile ilgili çok çeşitli mit, inanış ve teori vardır. Her kültürün her topluluğun ortak uzlaşı ürünü olan dillerinin ilk çıkış noktası karanlık çağlarda daha çok mitlere ve inanışlara dayandırılırken, XIX. yüzyılın sonlarına doğru artık yerini bilimsel teorilere bırakmıştır. İlk inanışlar veya mitler daha çok kadim uygarlıklardan Mısır, Babil, Çin, Hindistan gibi bölgelerden yayılmışken ilk teoriler ise yansıma, ünlem, psikolojik kuram, müzik kuramı, birlikte iş kuramı gibi teorilerden ileri gelmiştir.

Yüzyıllar boyunca aranan ilk dilin ne zaman ve nasıl ortaya çıktığı sorusunun yanıtında karanlık çağlarda ulaşılamayan dönemler dikkate alınarak dinsel inanışlar belirleyici bir rol üstlenmişlerdir. Pek çok dilbilimciye göre son yüzyıla kadar ilk dilin İslam peygamberi Hz. Muhammed ve Kurân-ı Kerim'den gelen bilgiye göre ilk dilin Hz. Adem'den geldiği yönündeki kabul gören görüşün yanı sıra ilk dilin İbranice'den geldiği yönünde bir başka görüşten söz etmek mümkündür. Mitos özelliği taşıyan diğer kültürlere ait inanışlar ise şöyle sıralanabilir

Çinlilere göre; bir su kaplumbağasının sırtındaki çizgilerden yazının sırrı çözülerek ilk dil gelişmiştir.

Babillilere göre; Yarı balık yarı insan bir deniz canavarı sudan çıkarak insanlara yazıyı öğretmesiyle ilk dil ortaya çıkmıştır.

Hintlilere göre; Baştanrı Brahma, kendi görünüşlerinden birisi olan ve insan dilinin tanrısı kabul edilen tanrı Vak aracılığıyla dünyadaki varlıklara dili öğretmiştir.
Mısırlılara göre, Baştanrı Ra kendi dili ve habercisi saydığı tanrı Tot aracılığıyla insanlara dili öğretmiştir.

İbranilere göre, Tanrı yarattığı canlılara isim vermesi için Hz. Adem'i görevlendirmiştir ve ilk dili insanlara Hz. Adem öğretmiştir.

İlk dilin ortaya çıkışı ile ilgili bir diğer görüş ise Nuh peygamber ile ilişkilendirilen bir görüştür. Nuh peygamberin üç oğlu ile tufandan önce bindikleri gemiden Şinar diyarına inmişlerdir. Orada bir ova bulup çoğalmışlardır. Babil kulesini inşa eden insanlar göğe doğru yükselen bu kule ile tanrıyı kızdırmış onun gazabına uğramışlardır. Tanrı insanları dünyanın dört bir yanına dağtmış ve dünya dilleri 72 ayrı dil olarak buradan türemiştir. Bu görüşe göre Sami dil ailesinden beş kavmin dilleri türemiştir. İbraniler, Aramiler, Asurlular, Elamlar, Babiller ve onların dilleri böyle türemiştir (Bayraktar: 2006, ss.55-59).
İlk dilin ortaya çıkışı ile ilgili kuramlar ise şöyle sıralanabilir:

Yansıma Kuramı: İlk dilin yansıma seslerden türediği yönündeki kuramdır.
Ünlem Kuramı: Ünlemleri temel alan görüştür.

İş kuramı: Birlikte iş yapan insanların işlerinin kolaylaştırmak ve uyum sağlamak için çıakrdıkları ritmik seslerden ilk dilin türediği yönündeki görüştür.

Psikolojik Kuram: Bu kurama göre ilk dil jestler ve mimiklerden kaynaklanmıştır.
Müzik Kuramı: İlk dilin melodik ve ezgisel olarak çıkan seslerin tekrarından doğduğu yönündeki kuramdır. Bu görüşe göre dil ve duyguların ilişkisi ayrılmaz bir bütündür. Sesler romantik melodilere onlar da sözcüklere dönüşmüş ve ilk dil böyle ortaya çıkmıştır şeklindeki görüştür (Bayraktar: 2006, s.60).

Jean-Jacques Rousseau'nun Dillerin Kökeni Hakkındaki Görüşleri

Jean-Jacques Rousseau, insan doğasına ilişkin çözümlemeleriyle, insan doğası ve özünü sorgulayana pozitivist düşünceleriyle ve toplumsal sözleşme öğretisiyle tanınan ünlü Fransız filozoftur (Rousseau: 2009, s.1).

Jean- Jacques Rousseau, dillerin kökenini müzik ve melodiyle ilişkilendirmiştir. Jean-Jacques Rousseau' ya göre söz insanı hayvanlardan ayıran en temel unsurdur. İnsanlar söz ile iletişim kurmaktadırlar. İletişimin yolları çeşitlidir. İletişimin çeşitli yolları sözsel, sessel ve hareketsel gibi sınıflandırmalara tabi olabilir. Dil kullanım ve ihtiyaca göre şekillenen bir iletişim aracıdır. Söz ile kastedilen XIX. asır ünlü dil bilimcilerinden Ferdinand de Saussure'ün ünlü dil ve söz ayrımı teorisini akıllara getirmektedir. Bu ayrım asırlardır dilbilimciler ve filozoflar tarafından dikkat çekilen konulardan biri olmuştur. Amerikan yapısalcılığın kadar uzanan dil ve söz ayrımı Abram Noam Chomsky de edim ve edinç orta Avrupa dil filozoflarından Wittgenstein'da dil ve söz ayrımı şeklinde kendini göstermektedir (Aktürk:2023, s.234). Jean-Jacques Rousseau'nun sözün kökenini dilin kökenine dayandıran görüşünden hareketle bir dilin neden bir milletin topluluğun ya da ulusun dili olarak seçildiği sorusunun yanıtı tamamen doğal toplumsal sözleşmelerle ilgili olarak açıklanmaktadır. Doğal toplumsal sözleşmelerle seçilen bir toplumun dilinin neden o toplumun dili olduğu sorusunun cevabı nedensizdir. Bu husus Ferdinand de Saussure'deki göstergenin nedensizliği Wittgenstein'da ise gizem hakkında susulmalı yani özel dil teorisine doğru uzanan hipotez anahtarlarını hatırlatmaktadır. Gerçek, dilden bağımsız ve yalnız yine dil ile resmedilebilir görüşü Wittgenstein ve Rousseou'nun bağdaşan görüşleri olarak düşünülebilir (Delius vd.:2018, s.136).

Jean-Jacques Rousseau'ya göre dilin insanlar arasında iletişim ihtiyacından doğan doğal bir sistem olduğu gerçeği vurgulanmıştır. İlk dilin ortaya çıkışı ile ilgili bilimsel teoriler ve mitlere kadar kökleri giden bir merak konusu olmuştur. İlk dilin ortaya çıkışı taklit yansıma, birlikte iş kuramı, müzik kuramı gibi kuramlara dayandırılır. Jean- Jacques Rousseau dillerin kökeninin müzik ve melodiyle ilişkisi üzerinde durmuştur. Jean-Jacques Rousseau dillerin kökenini müzik ve melodi ile ilişkilendirmiştir. Jean-Jacques Rousseau'ya göre dillerin insanların duyularını etkileyebilme özelliği vardır. Bu duyuları etkileyebilme özelliği ise iki temel yolla gerçekleşir. Bunlardan birincisi hareket ikincisi ise ses ile gerçekleşmektedir. Hareket ve seslerin işaretlerin iletişimi gerçekleştirmedeki etkisi dil filozofları tarafından da irdeleyen bir konu olmuştur J. Kristeva ve bu konuda araştırmaları olan dil bilimcilerden biridir. Ferdinand de Saussure'ün gösterge kuramındaki gösteren işaretler Jean-Jacques Rousseau'nun işaretlerini çağrıştırmaktadır. Jean-Jacques Rousseau'ya göre dilin iletişimi sağlayan organlarından aktif olanlar hareket ve sestir ancak dilin pasif olan organlarından görme ve işitme ise iletişime katılmada rol alan ikincil organlar olarak değerlendirilebilir.

Dili etkileyen hareket ve ses birbiriyle ilişkili ve oldukça hızlıdır. Ses görsel ışınlar kadar hızlı bir şekilde hareket edip en uzağa ulaşabilir hareket ise belli bir süreye tabi olabilir ancak dilbilimsel olarak değerlendirecek olursak jestin dili sesin dili ile eşit derecede doğallığa sahipken jest sesten daha çeşitli ve daha aktif anlamlı şekil iş hakaret veya sembollere sahiptir denebilir. Şekiller seslendiren daha fazla şekiller seslerden daha fazla çeşit ve sembole haizdir ve anlamlılık olarak daha çok şeyi ifade ederler kısa sürede şekiller daha fazla şeyi anlatabilecek iken anlam çeşitliliğine daha fazla sahip olurlar. Jean-Jacques Rousseau'ya göre jestler ünlemleri pratikte ifade etmeye yarayan dilsel araçlardır. Örneğin, İtalyanca sadece seslerden oluşan bir dil değil aktif olarak dil içi unsurlara jestlerin de dâhil olabildiği bir dizgeyi işaret etmektedir örneğin bir dil konuşucusu bir jestle bütün bir cümleyi ifade edebilecekken başka bir dil konuşucusu ise kelimelere ilaveten jest ve mimiklerini de işin içine katarak anlatmak istediğini çok daha uzun bir sürede ifade edebilmektedir. Bu durumda Jean Jacques Rousseau dillerin kökenini oluşturan sesler, sözler ve işaretler ve hareketleri zaman mefhumu açısından da değerlendirmeye alarak diğer dilbilimciler ve filozoflardan farklı bir perspektif geliştirerek dillerin kökenini değerlendirmeye almıştır. Jestlerimiz doğal tedirginliklerimizden başkaca bir şey değildir, diyen Jean Jacques Rousseau eski zamanlarda insanların iletişimde en etkili olarak kullandıkları unsurun gösterme eğilimi olduğunu belirtmesi XX yüzyıl dil bilimcilerinden Ferdinand de Saussure'ün gösterge kuramını akıllara getirmektedir. En canlı iletişimin seslerden önce gösterme yoluyla kurulduğunu vurgulayan Jean-Jacques Rousseau' ya göre dillerin kökeni göstermeye başlamıştır denebilir zira en eski dillerden olan mısır dili hiyerogliflerdeki sembollere dayanan sanatsal bir göstermeyi içeren bir iletişim sağlamıştır. Jean-Jacques Rousseau'ya göre dilde iletişim hakkında ses ve işaretlerden daha etkili olan şey nesneler ve göstergelerdir. Sözsüz iletişim sözlü iletişimden daha hızlı ve daha etkili bir iletişim metodudur. Dilin kökeni de her şeyden önce bu sözsüz iletişimle başlamıştır. İlk jestleri ilk hareketleri ihtiyaçlar doğurmuş sözlü iletişimi başlatan sesleri ise tutkular doğurmuştur denebilir. Jean-Jacques Rouseeou'ya göre doğal dil hayvanlara uzlaşım dili ise insanlara ait kavramlardır insanların ihtiyaçlarını ifade edebilmek için sözü ürettiği düşünülür ancak insanlar ilkin sözden önce jest ve mimiklerinden faydalanarak hareketi iletişimde kullanmış ihtiyaçlarında gizli olan tutkularını ifade edebilmek için ise sesleri ve sözleri icat etmişlerdir. İlk dillerin bir dizge oluşturmaktan ziyade bir şarkıya benzemesi ve melodi gibi tutkuları notalarda gizleyen bir ezgi gibi olmasının nedeni ilk sözcüklerin ilk seslerden ilk seslerin ise insanların ihtiyaçlarından ziyade tutkularından doğmasından ibarettir. Ezgilerde gizlenen heyecan tutku endişe kırılganlık merak korku gibi tutkulara dayanan hisler insanoğlunun ilk sesleri çıkarmasına yol açmıştır. Jean-Jacques Rousseau ilk dilin kökenini tutkulara dayandırmış bu tutkuların ve dillerin kökenlerinin müziksel taklitle ilişkisi üzerinde durmuştur.

Jean-Jacques Rousseau'ya göre ilk dil ses ve sözlerden önce ihtiyaçlardan kökenlenen hareketler yani jestlerden ibarettir. Bu ilk dilde hiçbir dizge oluşturabilecek kurallar ya da sistemler bütününün varlığından söz edilemez. Bu ilk değil oldukça ilkel yönetimsel ve rasyonaliteden oldukça uzak metaforik bir dildir mecazlardan ibarettir. Rasyonaliteden söz edebilmek için öncelikle akıldan ve akıl yürütmeden söz edilebilir. Oysa ilkel dünyada akıl yürütmeden önce gelen bir davranış biçimi vardı ki o da hissetmektir. Jean Jacques Rousseau modern dilbilimcilerin dilin doğuşunu iletişim ihtiyacına dayandıran görüşüne tamamen karşı çıkmaktadır çünkü insanlar için eğer bir ihtiyaçtan doğan durum söz konusu ise bu hususta ihtiyaçtan doğan dil insanları birleştirmek değil birbirinden

uzaklaştırmak ihtiyacından doğmuş olmalıdır. Bu teoriyi XX. yüzyıl dil bilimcilerinin dillerin orijini hakkında ortaya attığı teorilerden birlikte iş kuramının dayandığı temelleri de sarsmış gibi görünmektedir. Zira ilkel dünyada türlerin yayılması ancak insanların birbirini uzaklaştırılmasıyla mümkün olabilmiştir. Bu durumda dillerin evrimine de ışık tutmaya yayılma ve uzaklaşma şüphesiz ki dünya dillerinin oluşumunu ve dil ailelerinin çıkışının temel prensibini açıklama konusunda ilk dili ortaya çıkaran kökler insanların açlık susuzluk gibi temel gürültülerinden önce kızgınlık korku acı sevinç gibi tutkular denebilir. İlk sesleri çıkaran insanoğlunun tutkuları onları yaklaştıran ve birleştiren unsur olarak tanımlanabilir iken bu durum milletlerin dillerinin neden o topluma ait olduğu argümanına da ışık tutmaktadır.

Jean-Jacques Rousseau'ya göre insanın sözlü iletişime geçmesi tutkularından kaynaklanmıştır tutkulardan doğan değil ise mecazlı bir dil olmuştur. Jean Jacques Rousseau'ya göre önce mecazlı anlamın varlığı sonra gerçek anlamının bulunması söz konusudur bu argümanını şu örnekle desteklemiştir. İlkel dünyada bir insan karşısına çıkan bir başka insanla karşılaşınca ilk olarak korkacaktır. Korkusu onun bu görmüş olduğu diğer bir insanı görünümüne ve onun korkusunu tetikleyen unsurlara göre kafasında kavramlaştırmasına yol açacaktır. Bu insan eğer kendisinden daha büyük göründüğü için korkusu tetiklendiği ise onu dev göstergesi ile kavramlaştıracaktır. Ancak daha başka insanları da keşfettikçe korku yerini yeni bir kavramlaştırmaya bırakacak ve onu zihninde insan göstergesi ile kavramlaştıracaktır (Rousseau: 2002, s.19).

Yani Jean- Jacques Rousseau ilk dilin kökenini ihtiyaçtan önce tutkulara ve gerçek anlamdan da önce mecazlı bir dilin varlığına bağlamıştır. Jean-Jacques Rousseau ilk olarak tutkunun sunduğu yanılsamalı imge kendini gösterdiğinden onu karşılayan dilde ilk icat edilen dil olmuştur; ilk hatasının farkına varan aydınlanmış zihin ifadeleri daha sonra yalnızca onları bizzat üreten tutkuların içinde kullanıldığında dil metaforik bir hale gelir (Roussau:2002, s.19).

Jean- Jacques Rousseau'ya göre ilk dilin ihtiyaçlar ve tutkulardan doğan ilk sesleri doğal seslerdir gırtlaktan çıkarlar ve süreç boyunca çeşitli gelişim aşamaları kaydetmişlerdir zamanla eklemlenmiş olan sesler çeşitli sistemlere kurallara da bağlanarak her dilin kendine özgü olan eklemlenmiş ses sistemi ortaya çıkmıştır. Bu seslerde de yine ilkin tutkular ve bunlardan türeyen ünlemler veya yansıma sesler rol oynamıştır denebilir. Dillerdeki en canlı ünlemler eklemlenmiş de olabilir tutkudan doğan müzik notaları ve melodiler de sesleri vurgulamaktadır. Tutkudan doğan ilkel dil eklemlenmiş melodik ve vurguludur. İhtiyaçtan doğan sistemli kurallı dil eklemlenmiş akılcı, kurallı, yönelimsel, rasyonel ve gramatikaldir. (Rousseau: 2002, s.20).

Jean Jacques Rousseau'nun ilk dilin varlığını sorgulaması akıllara Wittgenstein'ın özel dil kavramını ve beraberinde Chomsky'nin üretici dönüşümlü dilbilgisinin birleşimini hatırlatan bir yapıya sahiptir. Bu hususu denemelerinde Jean Jacques Rousseau şöyle açıklamıştır: 'İlk dil şayet varsa onu tüm dillerden ayıracak özgün karakterleri sözcük dağarcığında ve söz diziminden de bağımsız olarak muhafaza edemezdi. Bu dildeki tüm kuruluşların imgelerle duygularla mecazlarla gerçekleşmek zorunda olmasının yanı sıra bu dil mekanik kısmı için de ilk amacını karşılamak ve iletilmeye çalışılan tutkunun neredeyse kaçınılmaz izlenimlerini hem duyulara hem de anlığa sunmak zorundadır.' (Rousseau:2002, s.20). Yani çağdaş dilbilimcilere göre dilde gramatik olarak her

uygunluk anlamca mantıklı olmayabilir ancak her anlamlı şeyin gramatik bir uygunluğu olmalıdır. Üretici dönüşümsel dilbilgisinde de sınırlı sayıda dilsel ögeden sınırsız sayıda yeni dilsel ögenin türetilebileceği Chomsky'nin dilbiligisi teorisinde ortaya konmuştur. Anlam ayırt edici ve anlam belirleyicilerin gramatik ve semantik uyumlulukları da sağlandıktan sonra sınırlı sayıda sözcükten sınırsız sayıda yeni sözcük türetilebilir. Doğal sesler eklemleşmemiş olduklarından sözcükler de az eklemeye sahip olacaktır. Ünlülerin boşluğunu doldurmak üzere araya sons yeterli olacaktır. Buna karşılık sesler yani sons çok çeşitli olacak ve vurguların çeşitliliği insan seslerini yani voix çoğalacaktır. Nicelik ve sesler vurgu ve sayı uzlaşımsal eklemlere az iş bırakacak şekilde olduğunda konuşmak yerine şarkı söylenecektir sözcük köklerinin çoğu ya taklit sesler ya tutkuların vurgusu ya da duyulur nesnelerin etkisi olacaktır yansıma sürekli olarak kendini hissettirecektir (Rousseau: 2002, s. 21).

Dilde aynı varlığı farklı ilişkileriyle ifade etmek için pek çok eş anlamlı sözcük bulunacaktır aynı ilişkileri ifade etmek içinse az sayıda belirteç ve soyut sözcüğü olacaktır. Periyotlara ritim ve tüm ilçelere yuvarlaklık vermek için çok sayıda büyütme ekine küçültme ekine birleşik sözcüklere dolgu parçalarına sahip olacaktır çok sayıda kuralsızlığın ve anormalliği olacaktır akış maya sayıya ahenge ve seslerin güzelliğine bağlı kalmak için dil bilgisayar analoji üye ihmal edecektir argümanlar yerine kararları olacaktır ikna etmeden inandıracak ve akıl yürütmeden tasvir edecektir kimi bakımlardan Çin diline kimi bakımlardan Yunan diline kimi bakımlardan Arap diline benzeyecektir. Bu fikirleri tüm dallarına yaydığını hızda Platon'un Kratylos'unun göründüğü kadar da mantık dışı olmadığı ortaya çıkacaktır (Rousseau:2002, s.21).

Çağdaş dil bilimcilere göre de dilide gramatik olarak her uygunluk anlamca mantıklı olmayabilir ancak her anlamlı şeyin gramatik bir uygunluğu da olmalıdır. Üretici dönüşümsel dil bilgisinde de sınırlı sayıda dilsel öğeden sınırsız sayıda yeni dilsel öğenin türetilebileceği Chomsky'nin teorisini hatırlatmaktadır. Gramatikal, semantik ve sentaktik uyum sağlandıktan sonra sınırlı sayıda sözcükten sınırsız sayıda yeni sözcük türetilebilir. Yapısal dilbilimcilerin görüşlerine yaklaşan Jean-Jacques Rousseau'nun dilde üretim ve gelişmeyle ilgili görüşleri, Ferdinand de Saussure'ün de fikir babası sayıldığı Amerikan yapısalcıları, Cenevre ekolü, Prag ekolü, ve dili matematiğe yaklaştıran eğilimleriyle Kopenhag Ekolü'nün de görüşleriyle bağdaşan noktalara sahiptir (Cevizci, 2010, s.1156). Jeann-Jacques Rousseau'nun eklemlenmiş seslere yeni eklemlenmiş seslerin bir araya gelmesi yani tutkulara ihtiyaçların eklemlenmesi ile ilkel mecazlı dil gelişmiş kurallı sistematik bir uzlaşı aracına dönüşmüş olur. Doğal sesler yansımalı sesler eklemlenmiş halde bulunurlar ünlüleri birbirine eklemlerken araya giren ünsüzler akıcı ve kolay telaffuzu sağlarken sesler çeşitlenmiş olacak vurguların çeşitliliği insan seslerini de çoğalacaktır. Bu da doğal dilsel bir üretim sürecidir (Rousseau:2022,s.20).

Bu durumda nicelik ve ritim artışa geçtikçe insan sesleri ve sesler vurgu ve tonlamayla akış halinde konuşmaya dâhil olacak ve bu müzikal ve ritimli bir dil olacaktır. İnsan sesleri tekdüzeleştikçe yani eklemlenmiş sesler artık tutkular yerine düşünceleri ifade etmeye başladıkça melodi azalmış silinen vurgular ve niceliklerin eşitlenmesini ile beraber kurallı ve sistemli dilden söz etmek mümkün olacaktır. İlk yazıya geçiş de böyle olmuştur. Tutkular yerini iletilmek üzere kaydedilen düşüncelere bırakmıştır. İlk yazının geçirdiği bir takım aşamalarda olmuştur. İlk dil alegorik bir görselden günümüz dilleri ve

onların yazılarına doğru evrilmiştir. İlk yazı şekli seslerin birleşiminden ve oluşturdukları gramatik semantik ve sentaktik dizgelerden değil daha çok ilkel bir alegori sahnesi gibidir. Tıpkı eski mısır hiyeroglifleri gibi ilk yazı dili sembollere resimlere ve alegorilere dayanıyor şeklinde bir kabul vardır. İkinci tarz yazı dili toplumsal uzlaşı ürünü olan göstergeleri belirli kurallar dâhilinde hem göze hem kulağa hitap etmesi şeklindedir. Örneğin Çin yazı dili gibi üçüncü tarz yazı şekli ise hem ses hem göz için tutku ve ihtiyaçlara düşüncelerin eklenmesi; eklemlenmiş ve ortak toplumsal uzlaşı ürünü olan zihinde tefekkür edilen tüm soyut gösterilenlerin belirli bir dizgeye bağlandığı yazı şeklidir. Jean- Jacques Rousseau'ya gösterilenlerin resim olarak tasviri ilkel vahşi halklara sözcüklerin gösterenleri yani işaret edenleri barbar halklara alfabe ve yazı sistemleri ise uygarlaşmış halklara ait yazı türleridir (Rousseau: 2002,s.23).

İlk dil ve müzikal melodinin ilişkisi Jean-Jacques Rousseau tarafından yine tutku ve ihtiyaçlar arasındaki orantı ve ilişkiyle açıklanmaktadır tutkulardan doğan insan sesleri eklemelerle beraber vurgu ve tonlamanın da beraberinde getirdiği bir müzikal dizgeyi beslemektedir. Gelişmiş değil yani ihtiyaçla bağlantılı olan toplumsal uzlaşı ürünü olan üçüncü tarz dil ise müzikal etkiden en uzak dil tarzıdır. Jean-Jacques Rousseau'ya göre dillerin evrimine bakınca sıralanan 3 aşamadan son aşamaya doğru müzikal etki azalır.

Sonuç

Müziğin kökeni ve ilişkileri hakkında ilk insan sesleriyle tutkunun türüne göre eklemeler ya da ilk sesler oluşmuştur öfke dil ve damaktan eklemeler alarak tehdit edici çığlıklar çıkarmaya neden olan bir tutkuyu iken şefkatin sesi daha yumuşaktır ve bunların eklenmesiyle yeni sözcükler üretilir tutku tüm organları konuşturur ve sesi görkemiyle donatır bu nedenle şiirler şarkılar ve sözler ortak bir kökene sahiptirler şiir ve ilk değil şiirsel eldir nesil çok daha sonraları keşfedilmiştir.

References

Aktürk, E. (2023). 'Wittgenstein'ın Dünyasının Sınırlarına Çağdaş Dilbilim Penceresinden Bakış', Düsbed, Sayı: 34, 228-252.

Bayraktar, N. (2006). Dil Bilimi, Nobel Yay., Ankara.

Cevizci, A. (2002). Felsefe Tarihi, Say Yayınları, İstanbul.

Delius, C., Gatzmeier, M., Sertcan, D., Wünscher, K. (2018). Antik Çağlardan Günümüze Felsefenin Öyküsü, Hep Kitap Yay., İstanbul.

Rousseaau, J.J. (2022). Dillerin Kökeni Üzerine Deneme çev. İnci Malak Uysal, Can Yay. İstanbul.

Rousseaau, J.J. (2009). İnsanlar Arasındaki Eşitsizliğin Kaynağı çev R. Nuri İleri, Say Yay. İstanbul.

HASSAS TARIM ÜZERİNE BİR BİBLİYOMETRİK ANALİZ

Prof. Dr. Nurhan KESKİN (ORCID:0000-0003-2332-1459)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü,
Van-Türkiye
Email:keskin@yyu.edu.tr

Özet

Hassas tarım, verimliliği artırmak ve çevresel etkiyi azaltmak amacıyla, teknolojinin tarıma entegrasyonu ile ilgili bir alan olarak hızla gelişmektedir. Bu çalışma, hassas tarım uygulamaları üzerine yapılan çalışmaları, bibliyometrik analiz ile incelemeyi amaçlamaktadır. Bibliyometrik analiz, belirli bir araştırma alanındaki yayınların sayısal değerlendirmelerini ve eğilimlerini inceleyerek, bu alandaki anahtar temaları, araştırma yoğunluğunu ve işbirliklerini belirlemektedir. Çalışmada, Web of Science (WoS) veri tabanından elde edilen hassas tarım ile ilgili makaleler; yayın, kaynak, yazar, organizasyon ve ülke bazında analiz edilmiştir. Sonuçlar, hassas tarımın özellikle son yıllarda büyük bir araştırma ilgisi gördüğünü ve teknolojik yeniliklerin, tarım süreçlerinin yönetiminde büyük bir rol oynadığını göstermiştir. Ayrıca, bu alanda yapılan araştırmaların büyük bir kısmının, veri toplama ve analiz sistemleri, uydu teknolojileri, sensörler ve yapay zeka gibi gelişmiş teknolojilere odaklandığı belirlenmiştir. Sonuçlar, başlıca araştırma kurumları ve ülkeler arasındaki işbirliklerinin de arttığını göstermiştir. Çalışmanın, bu alandaki araştırmaların genel eğilimlerini ortaya koymak bakımından gelecekteki çalışmalar için yol gösterici olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hassas tarım, bibliyometrik analiz, tarımsal teknoloji, veri analizi

A BIBLIOMETRIC ANALYSIS ON PRECISION AGRICULTURE

Abstract

Precision agriculture is rapidly developing as a field related to the integration of technology into agriculture in order to increase productivity and reduce environmental impact. This study aims to examine studies on precision agriculture applications with bibliometric analysis. Bibliometric analysis determines key themes, research intensity and collaborations in this field by examining the numerical evaluations and trends of publications in a specific research area. In this study, articles on precision agriculture obtained from the web of science (WoS) database were analyzed on the basis of document, source, author, organization and country. The results showed that precision agriculture has received great research interest especially in recent years and that technological innovations play a major role in the management of agricultural processes. In addition, it was determined that a large part of the research conducted in this field focuses on advanced technologies such as data collection and analysis systems, satellite technologies, sensors and artificial intelligence. The results also showed that collaborations between major research institutions and countries have increased. It is expected that the study can guide future studies by revealing the general trends of research in this field.

Keywords: Precision agriculture, bibliometric analysis, agricultural technology, data analysis

Giriş

Günümüz tarım sektöründe yaşanan hızlı değişimler ve karşılaşılan zorluklar, verimlilik ile sürdürülebilirliği artıracak yenilikçi uygulamalara olan ihtiyacı her zamankinden daha fazla öne çıkarmaktadır. Bu gelişmeler arasında küresel konumlandırma sistemi, büyük veri, nesnelerin interneti, bulut bilişim ve görüntü özelliklerinin çıkarılması yer almaktadır (Coulibaly vd., 2022). Örneğin, coğrafi koordinatlara dayalı olarak çiftliklerde modüler müdahalelerde bulunulabilir. Görüntü özelliklerinden ürün hastalıkları belirlenebilir. Bu yaklaşım, doğru müdahalenin doğru zamanda ve doğru yerde yapılmasını ifade eden hassas tarım kavramının temelini oluşturur (Zwaenepoel ve Le Bars, 1997; Zimmerman, 2008).

Hassas tarım konusundaki akademik çalışmalar, son yıllarda büyük bir ivme kazanmıştır. Alanda yapılan araştırmalar, sürdürülebilir tarım, veri analiz teknikleri ve çevresel etkinin azaltımı gibi çeşitli alanları kapsayarak çok disiplinli bir çerçeve sunmaktadır. Ancak, hassas tarım ile ilgili yayınların hızlı artışı ve bu çalışmaların geniş bir yelpazede dağılması, araştırmacılar için mevcut bilgileri analiz etmeyi zorlaştırmaktadır. Literatür analizi veya bibliyometri, bilimsel üretimin nicel analizi ve bu üretim ağlarının incelenmesidir (Koskinen vd., 2008; de Bellis, 2009; Chen ve Xiao, 2016; Aria ve Cuccurullo, 2017). Bu kapsamda bibliyometrik analiz, ilgili alandaki çalışmaların eğilimlerini, en çok atıf yapılan çalışmaları, önemli araştırmacıları ve yaygın anahtar kelimeleri belirlemede etkili bir yöntem olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmada, bibliyometrik analizden yararlanarak hassas tarım alanında yapılan akademik çalışmaların incelenmesi ve alandaki mevcut durum ile ana eğilimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Materyal ve Yöntem

Çalışmada, WoS veri tabanındaki dergilerde yayımlanan ve “Precison Agriculture” anahtar kelimesi ile belirlenen makalelerin bibliyometrik analizi yapılmıştır.

WoS’ta yapılan tarama sonucunda, 12846 makale çalışmaya dahil edilmiştir. Analiz için dahil etme kriterlerini sağlayan çalışmalar; yayın yılı, dergi, başlık, yazar, kuruluş, anahtar kelime, belge türü, özet ve alıntı sayısı bilgileri ile ‘txt’ uzantılı dosya formatında kaydedilmiştir. Daha sonra; yayın, kaynak, yazar, organizasyon ve ülke bazında analiz edilmiştir.

VOSviewer programında, analiz sonucu oluşan şekillerdeki düğümlerin boyutları oluşum sıklıklarını göstermektedir. Düğümler arasındaki eğri çizgiler, aynı yayında kelimelerin birlikte bulunduğunu gösterirken, iki düğüm arasındaki uzaklığın küçük olması, iki anahtar kelimenin bir arada bulunma sayısının yüksek olduğunu ifade etmektedir (Eck ve Waltman, 2022). Analiz için VOSviewer (sürüm 1.6.20) programı kullanılmıştır.

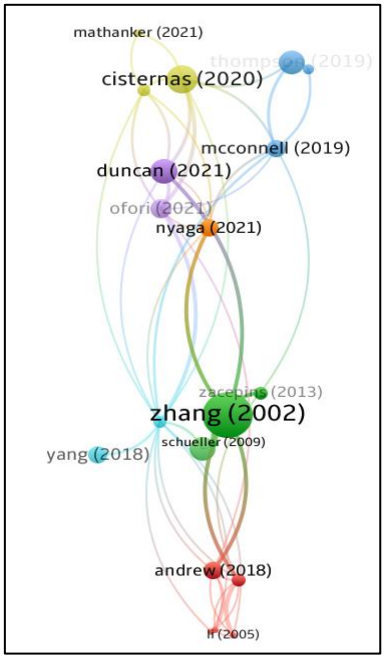
Bulgular

Yayın için sonuçlar: Yayın için sonuçlar, Çizelge 1’ de, ağ haritası ise Şekil 1’de verilmiştir. Çizelge 1 ve Şekil 1’ de görüldüğü üzere; Zhang (2002)’ın çalışması, 685 atıf

alarak, atıf sıralamasında ilk sırada yer alırken, toplam bağlantı gücü 6 olmuştur. Toplam bağlantı gücü bakımından ise Petrovic (2024) 20 toplam bağlantı gücü ile ilk sırada yer alırken, Ofori (2021), 19 toplam bağlantı gücü ile ikinci sırada yer almıştır.

Çizelge 1. Yayın için sonuçlar

Document	Citations	Total link strength
zhang (2002)	685	6
cisternas (2020)	138	17
oliver (2010)	69	3
thompson (2019)	64	6
duncan (2021)	55	13
ofori (2021)	31	19
mcconnell (2019)	22	13
yang (2018)	22	2
andrew (2018)	15	7
nyaga (2021)	14	7
petrovic (2024)	5	20
gobezie (2023)	5	9
qiu (2007)	4	13
zacepins (2013)	4	3
schieffer (2013)	3	3
mathanker (2021)	1	2
li (2005)	0	11
monisha (2015)	0	5
nandhini (2022)	0	5
schueller (2009)	0	2

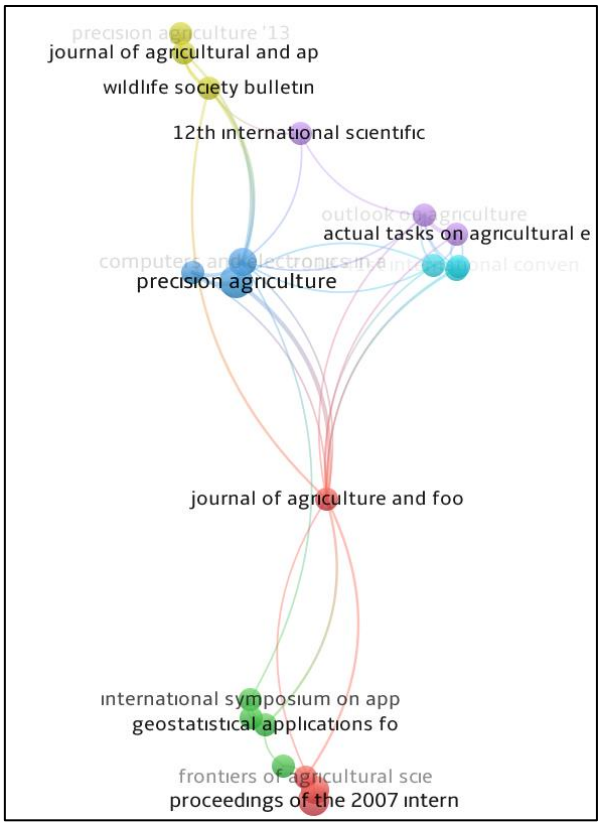
Şekil 1. Yayın için ağ haritası

Dergi veya kaynak için sonuçlar: Dergi veya kaynak için sonuçlar ve ağ haritası, sırası ile Çizelge 2 ve Şekil 2'de verilmiştir. Çizelge 2 ve Şekil 2'de görüldüğü üzere; toplam 823 atıfla "Computers and Electronics in Agriculture" dergisi birinci sırada yer alırken, bunu 69 atıf ile "Geostatistical Applications for Precision Agriculture" dergisi izlemiştir.

"Precision Agriculture" dergisi ise 27 toplam bağlantı gücü ile ilk sırada yer alan dergi olmuştur.

Çizelge 2. Dergi veya kaynak için sonuçlar

Source	Documents	Citations	Total link strength
computers and electronics in agriculture	2	823	23
geostatistical applications for precisio...	1	69	5
journal of agricultural and applied eco...	1	64	6
agriculture and human values	1	55	13
precision agriculture	4	50	27
wildlife society bulletin	1	22	13
frontiers of agricultural science and en...	1	22	5
2018 41st international convention on i...	1	15	7
journal of soil and water conservation	1	7	2
journal of agriculture and food research	1	5	21
outlook on agriculture	1	4	13
12th international scientific conferenc...	1	4	3
precision agriculture '13	1	3	3
vision 2025: education excellence and ...	2	1	3
actual tasks on agricultural engineering	1	0	11
research journal of pharmaceutical bio...	1	0	5
international journal of life science an...	1	0	5
international symposium on applicatio...	1	0	3
proceedings of the 2007 international ...	3	0	2
telsiks '99: 4th international conferenc...	1	0	2

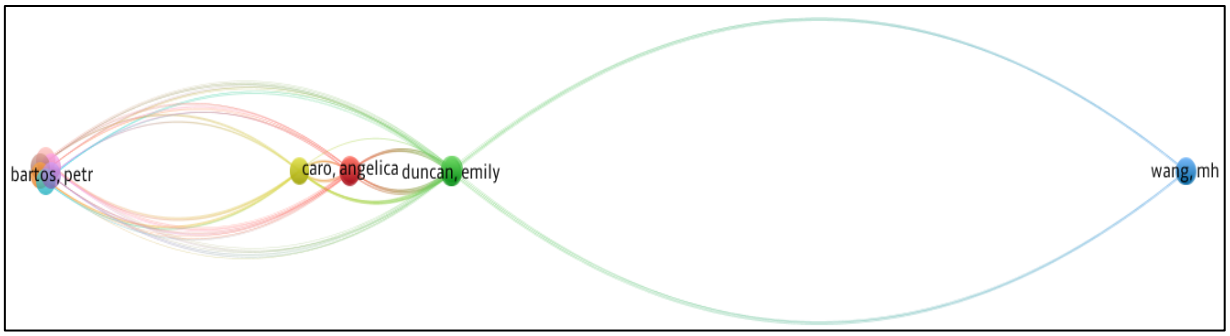
Şekil 2. Dergi veya kaynak için ağ haritası

Yazar için sonuçlar: Yazar için sonuçlar ve ağ haritası sırası ile Çizelge 3 ve Şekil 3'te verilmiştir. Çizelge 3 ve Şekil 3'te görüldüğü üzere; "Wang, MH" , "Wang, N" ve

"Zhang, NQ" 685 atıf ile atıf sıralamasında ilk sırada yer alan yazarlar olmuştur. Her üç yazar da 192 toplam bağlantı gücüne sahiptir.

Çizelge 3. Yazar için sonuçlar

Author	Documents	Citations	Total link strength
wang, mh	1	685	192
wang, n	1	685	192
zhang, nq	1	685	192
caro, angelica	1	138	203
cisternas, ısabel	1	138	203
rodriguez, alfonso	1	138	203
velasquez, ıgnacio	1	138	203
duncan, emily	1	55	294
glaros, alesandros	1	55	294
nost, eric	1	55	294
ross, dennis z.	1	55	294
jensen, kjeld	1	35	190
jorgensen, rasmus n.	1	35	190
larsen, leon b.	1	35	190
larsen, morten	1	35	190
nielsen, soren h.	1	35	190
olsen, kent s.	1	35	190
el-gayar, omar	1	31	141
ofori, martinson	1	31	141
bartos, petr	1	5	698

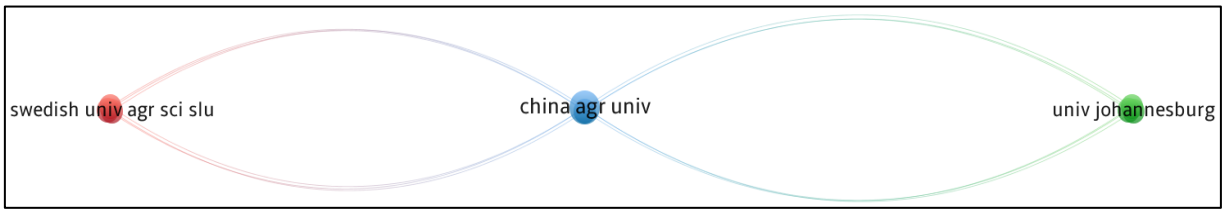

Şekil 3. Yazar için ağ haritası

Kurum veya organizasyon için sonuçlar: Kurum veya organizasyon için sonuçlar Çizelge 4'te ağ haritası ise Şekil 4'te verilmiştir. Çizelge 4 ve Şekil 4'te görüldüğü üzere; 2 yayın, 685 atıf ve 100 toplam bağlantı gücü ile Çin'de bulunan "China Agriculture University" ve Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan "Kansas State University" birinci sırada yer almıştır. Her iki üniversitenin de toplam bağlantı gücü 100 olmuştur.

Çizelge 4. Kurum veya organizasyon için sonuçlar

Organization	Documents	Citations	Total link strength
china agr univ	2	685	100
kansas state univ	1	685	100
aarhus univ	1	35	76
conpleks ınnovat	1	35	76
univ southern denmark	1	35	76
univ johannesburg	1	15	60
univ pretoria	1	15	60
univ ınformat sci & technol st paul the...	1	15	60
univ kentucky	2	10	54
ohio state univ	1	7	52
swedish univ agr sci slu	1	14	52
univ embu	1	14	52
univ nairobi	1	14	52
agr econ ınsights llc	1	64	37
purdue univ	1	64	37
colorado state univ	1	12	34
state univ western parana	1	12	34
technol fed univ parana	1	12	34
narula ınst technol	1	1	0
univ politehn bucuresti	2	18	0

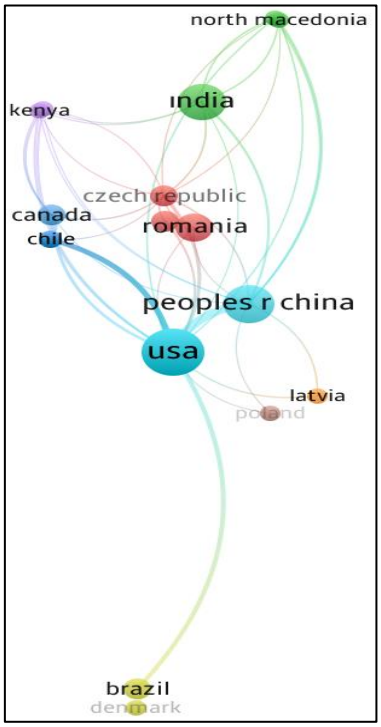

Şekil 4. Kurum veya organizasyon için ağ haritası

Yayın yapan ülkeler için sonuçlar: Yayın yapan ülkeler için sonuçlar Çizelge 5'te ağ haritası ise Şekil 5'te verilmiştir. Çizelge 5 ve Şekil 5'te görüldüğü üzere; en çok yayın yapan ülkeler sıralamasında 12 yayın ve 847 atıf ve 161 toplam bağlantı gücü ile Amerika Birleşik Devletleri birinci sırada yer alırken; bunu 8 yayın ve 695 atıf ve 116 toplam bağlantı gücü ile Çin izlemiştir.

Country	Documents	Citations	Total link strength
usa	12	847	161
peoples r china	8	695	116
north macedonia	1	15	37
south africa	1	15	37
kenya	1	14	34
sweden	1	14	34
czech republic	2	6	23
canada	2	60	21
brazil	2	16	18
chile	1	138	17
ındia	7	53	13
england	2	84	5
latvia	1	4	4
romania	4	19	3
poland	1	0	2
denmark	1	35	1
belgium	1	1	0
croatia	1	0	0
greece	1	5	0
hungary	1	1	0

Çizelge 5. Yayın yapan ülkeler için sonuçlar

Şekil 5. Yayın yapan ülkeler için ağ haritası

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, WoS veri tabanında, "Precision Agriculture" anahtar kelimesi ile belirlenen makalelerin, bibliyometrik analizi yapılarak, bu makalelerin; yazar, ülke, dergi ve organizasyon gibi birimlerle ilişkisi incelenmiştir. Bu bibliyometrik analiz, hassas tarım alanındaki araştırmaların önemli eğilimlerini ve gelişim süreçlerini ortaya koymuştur. Çalışma, hassas tarımın son yıllarda büyük bir araştırma ilgi odağı haline geldiğini ve bu alanda teknolojik yeniliklerin ön planda olduğunu göstermektedir. Bu alandaki araştırmaların artan bir şekilde küresel işbirlikleri ve veri paylaşımına dayandığı gözlenmiştir. Farklı ülkeler ve araştırma kurumları arasında güçlü bir bilgi alışverişi gözlenmektedir. Çalışmanın, hassas tarımın gelecekteki yönelimleri hakkında bilgiler sunarak, bu alandaki araştırmaların gelecekteki gelişimine ışık tutacağı ümit edilmektedir.

Kaynaklar

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. Journal of Informetrics, 11(4), 959-975.

Araújo, S. O., Peres, R. S., Barata, J., Lidon, F., & Ramalho, J. C. (2022). Characterising the Agriculture 4.0 Landscape—Emerging Trends, Challenges and Opportunities. Agronomy 2021, 11, 667.

Chen, G., & Xiao, L. (2016). Selecting publication keywords for domain analysis in bibliometrics : A comparison of three methods. Journal of Informetrics, 10(1), 212-223

Coulibaly, S., Kamsu-Foguem, B., Kamissoko, D., & Traore, D. (2022). Deep learning for precision agriculture: A bibliometric analysis. Intelligent Systems with Applications, 16, 200102.

De Bellis, N. (2009). Bibliometrics and citation analysis: From the science citation index to cybermetrics. Scarecrow Press.

Koskinen, J., Isohanni, M., Paajala, H., Jaaskelainen, ¨ E., Nieminen, P., Koponen, H., et al. (2008). How to use bibliometric methods in evaluation of scientific research? An example from Finnish schizophrenia research. Nordic Journal of Psychiatry, 62(2), 136-143.

Zimmerman, C. (2008). The five “R’s” of precision. https://precision.agwi red.com/2008/11/11/the-five-rs-of-precision/.

Zwaenepoel, P., & Le Bars, J. M. (1997). L’agriculture de pr´ecision. Ing´enieries eauagriculture-territoires, 12, 67-79.

WEB OF SCIENCE (wos) VERİ TABANINDA YER ALAN TARIM 4.0 İLE İLGİLİ ÇALIŞMALARIN BİBLİYOMETRİK ANALİZİ

Prof. Dr. Nurhan KESKİN (ORCID:0000-0003-2332-1459)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü,
Van-Türkiye
Email: keskin@yyu.edu.tr

Özet

Bibliyometrik analiz kısaca, araştırıcının belirlemiş olduğu alanda ve belirli bir zamanda yayımlanmış olan akademik çalışmaların; yazar, ülke, dergi ve organizasyon gibi birimlerle ilişkilendirildiği bir analiz yöntemi olarak tanımlanabilir. Tarım sektörü, teknolojik gelişmelere bağlı olarak büyük bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Tarım 4.0, nesnelerin interneti (IoT), yapay zekâ, robotik sistemler ve veri analitiği gibi ileri teknolojilerle donatılmış akıllı tarım uygulamalarını ifade eden bir kavram olarak ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, Tarım 4.0 ile ilgili akademik çalışmalar, son yıllarda hızla artış göstermiş ve bu alanda yayınlanan araştırmalar büyük bir bilgi birikimi sağlamıştır. Bu nedenle ele alınan bu çalışmada, Web of Science (WoS) veri tabanında, "Agriculture 4.0" anahtar kelimesi ile belirlenen makalelerin, bibliyometrik analizi yapılarak, bu makalelerin; yayın, dergi (kaynak), yazar, kurum (organizasyon) ve ülke bazlı ilişkisi incelenmiştir. Bu amaçla, çalışmaya 23510 makale dahil edilmiştir. Ağ haritası ile birlikte, düğümler arası bağlantıları belirlemek üzere VOSviewer (ver: 1.6.20) programı kullanılmıştır. Makaleler, yayın, kaynak, yazar, organizasyon ve ülke bazlı analiz edilmiştir. Sonuç olarak, Tarım 4.0 ile ilgili yapılan çalışmaların; ülke, dergi ve organizasyon bazında geniş bir yelpazede olduğu gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bibliyometri, Tarım 4.0, dijitalleşme, optimizasyon

BIBLIOMETRIC ANALYSIS OF THE STUDIES RELATED WITH AGRICULTURE 4.0 IN WEB OF SCIENCE (wos) DATABASE

Abstract

Bibliometric analysis can be briefly defined as an analysis method in which academic studies published in a specific field and at a specific time by the researcher are associated with units such as author, country, journal and organization. The agricultural sector is going through a major transformation process due to technological developments. Agriculture 4.0 has emerged as a concept that refers to intelligent agricultural applications equipped with advanced technologies such as the internet of things (IoT), artificial intelligence, robotic systems and data analytics. In this framework, academic studies on Agriculture 4.0 have increased rapidly in recent years and research published in this field has provided a great accumulation of knowledge. Therefore, in this study, bibliometric analysis of articles determined with the keyword "agriculture 4.0" in the web of science database was conducted and the relationships of these articles based on publication, journal (source), author, institution (organization) and country were examined. For this purpose, 23510 articles were included in the study. The VOSviewer (ver: 1.6.20) program was used to determine the connections between nodes along with the network map. Articles were analyzed based on document, source, author, organization and country. As a result, it was observed that studies on Agriculture 4.0 were in a wide range based on country, journal and organization.

Keywords: Bibliometrics, Agriculture 4.0, digitalization, optimization

Giriş

Son dijital teknolojilerin sunduğu fırsatlar, tarımın sanayileşme yolunda ilerlemesini büyük ölçüde hızlandırmıştır. Mekanizasyon, tarımı "Tarım 4.0" adı verilen yeni bir çağa taşımıştır. Bu çağda yoğun tarım, tarımsal üretim süreçlerinin verimliliğine önemli katkıda bulunmaktadır. Tarım sektörü, teknolojik gelişmelere bağlı olarak büyük bir dönüşüm sürecinden geçmektedir. Tarım 4.0, nesnelerin interneti (IoT), yapay zekâ, robotik sistemler ve veri analitiği gibi ileri teknolojilerle donatılmış akıllı tarım uygulamalarını ifade eden bir kavram olarak ortaya çıkmıştır (Saiz-Rubio ve Rovira-Más, 2020; Araújo vd., 2021; Mühl ve de Oliveira, 2022). Yeni tarım paradigması, üretim sürecinde verimliliği artırmak, kaynak kullanımını optimize etmek ve çevresel sürdürülebilirliği sağlamak amacıyla dijitalleşme üzerine yoğunlaşmaktadır. Tarım 4.0 ile çiftçiler ürünlerini daha hassas bir şekilde izleyebilmekte ve optimum düzeyde müdahale edebilmektedir.

Tarım 4.0 ile ilgili akademik çalışmalar, son yıllarda hızla artış göstermekte ve bu alanda yayınlanan araştırmalar büyük bir bilgi birikimi sağlamaktadır. Ancak, bu geniş bilgi birikiminin incelenmesi, alandaki gelişim eğilimlerini anlamak ve gelecekteki çalışmalar için odak alanlarını belirlemek açısından önemli hale gelmiştir. Web of Science (WoS) veri tabanı, bu çalışmaların kapsamlı bir şekilde taranmasına ve bibliyometrik analiz yöntemi ile literatürdeki ana eğilimlerin ortaya çıkarılmasına olanak tanımaktadır (Koskinen vd., 2008; de Bellis, 2009; Chen ve Xiao, 2016; Aria ve Cuccurullo, 2017). Bu tür bir analiz, en çok atıf yapılan makaleler, araştırmacılar ve konuyla ilgili yaygın kullanılan anahtar kelimeler gibi önemli metrikleri değerlendirmeyi sağlamaktadır (Coulibaly ve vd, 2022).

Bu çalışmada, WoS veri tabanında yer alan Tarım 4.0 üzerine yapılmış akademik çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmıştır.

Materyal ve Yöntem

Çalışmada, "Agriculture 4.0" anahtar kelimesi ile WoS veri tabanında yer alan çalışmalara erişim sağlanarak bu çalışmaların bibliyometrik analizi yapılmıştır. Tarama sonucunda, 23510 çalışmaya erişim sağlanmış ve bu çalışmalar analize dahil edilmiştir. Dahil edilen çalışmalar; yayın yılı, dergi, başlık, yazar, kuruluş, anahtar kelime, belge türü, özet ve alıntı sayısı bilgileri ile 'txt' uzantılı dosyaya kaydedilmiştir. Daha sonra çalışmalar; yayın, kaynak, yazar, organizasyon ve ülke bazında analiz edilmiştir.

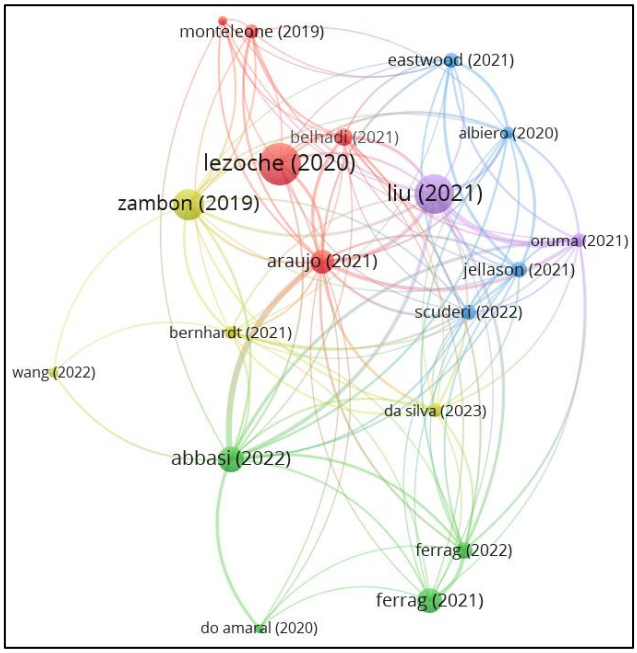
VOSviewer programında, analiz sonucu oluşan şekillerdeki düğümlerin boyutları, oluşum sıklıklarını göstermektedir. Düğümler arasındaki eğri çizgiler, aynı yayında kelimelerin birlikte bulunduğunu gösterirken, iki düğüm arasındaki uzaklığın küçük olması, iki anahtar kelimenin bir arada bulunma sayısının yüksek olduğunu ifade etmektedir (Eck ve Waltman, 2022). Analiz için VOSviewer (sürüm 1.6.20) programı kullanılmıştır.

Bulgular

Yayın için sonuçlar: Yayın için sonuçlar, Çizelge 1' de ve ağ haritası Şekil 1'de verilmiştir. Çizelge 1 ve Şekil 1'de görüldüğü üzere; Lezoche (2020)'nin çalışması, 380 atıf alarak, atıf sıralamasında ilk sırada yer alırken, toplam bağlantı gücü 21 olmuştur. Liu (2021), 327 atıf ve 74 toplam bağlantı gücü ile ikinci sırada yer almıştır. Toplam bağlantı gücü bakımından ise 80 ile Araujo (2021) ilk sırada yer almıştır.

Çizelge 1. Yayın için sonuçlar

Document	Citations	Total link strength
lezoche (2020)	380	21
liu (2021)	327	74
zambon (2019)	180	28
abbasi (2022)	105	67
ferrag (2021)	94	19
araujo (2021)	92	80
belhadi (2021)	41	30
ferrag (2022)	37	34
roy (2022)	36	0
jellason (2021)	31	34
eastwood (2021)	28	27
scuderi (2022)	26	25
monteleone (2019)	24	14
oruma (2021)	23	56
da silva (2023)	21	24
bernhardt (2021)	20	23
albiero (2020)	15	33
wang (2022)	10	4
katamreddy (2019)	8	11
do amaral (2020)	8	10

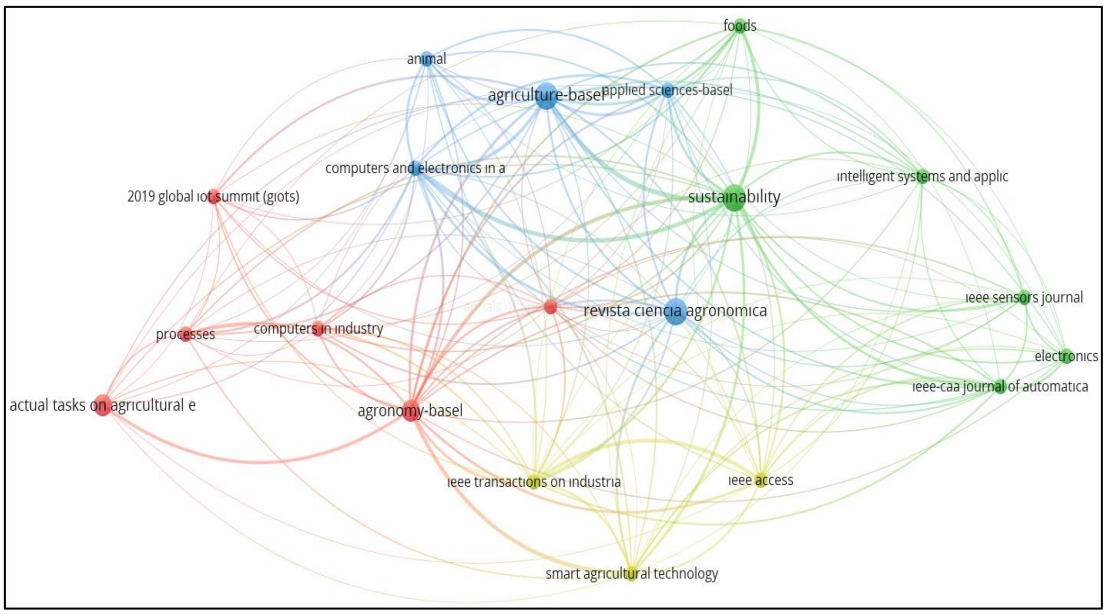
Şekil 1. Yayın için ağ haritası

Dergi veya kaynak için sonuçlar: Dergi veya kaynak için sonuçlar ve ağ haritası, sırası ile Çizelge 2 ve Şekil 2'de verilmiştir. Çizelge 2 ve Şekil 2'de görüldüğü üzere; toplam

380 atıfla "Computers in Industry" dergisi birinci sırada yer alırken, bunu 327 atıf ile "IEEE Transactions on Industrial Informatics' dergisi izlemiştir. "Sustainability" dergisi ise 183 toplam bağlantı gücü ile ilk sırada yer alan dergi olmuştur.

Çizelge 2. Dergi veya kaynak için sonuçlar

Source	Documents	Citations	Total link strength
agriculture-basel	3	27	135
revista ciencia agronomica	3	25	83
sustainability	3	21	183
agronomy-basel	2	112	154
actual tasks on agricultural engineerin...	2	0	30
computers in industry	1	380	29
ieee transactions on industrial informa...	1	327	94
processes	1	180	38
smart agricultural technology	1	105	88
electronics	1	94	30
annals of operations research	1	41	39
ieee-caa journal of automatica sinica	1	37	54
applied sciences-basel	1	31	63
animal	1	28	48
2019 global iot summit (giots)	1	24	26
ieee access	1	23	74
computers and electronics in agriculture	1	7	121
ieee sensors journal	1	5	31
foods	1	1	57
intelligent systems and applications, v...	1	0	31

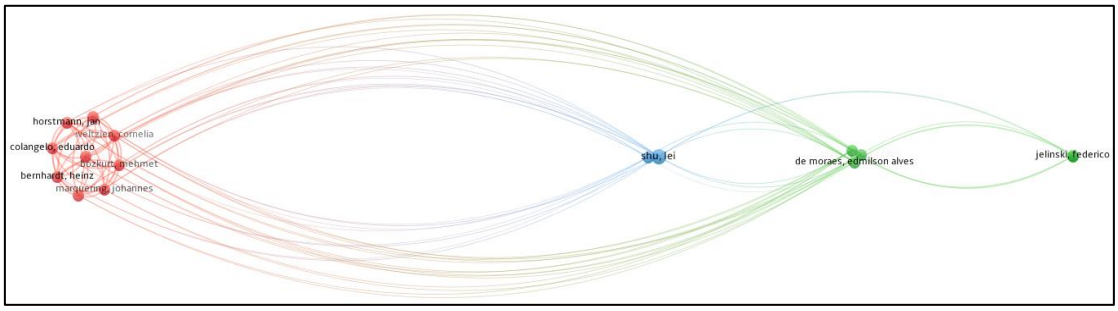

Şekil 2. Dergi veya kaynak için ağ haritası

Yazar için sonuçlar: Yazar için sonuçlar ve ağ haritası, sırası ile Çizelge 3 ve Şekil 3'te verilmiştir. Çizelge 3 ve Şekil 3' te görüldüğü üzere; "Shu, Lei" 458 atıf ile atıf sıralamasında ilk sırada yer alan yazar olmuştur.

Çizelge 3. Yazar için sonuçlar

Author	Documents	Citations	Total link strength
shu, lei	3	458	298
ferrag, mohamed amine	2	131	239
de moraes, edmilson alves	2	24	453
maia, rodrigo filev	2	24	453
monteleone, sergio	2	24	453
bernhardt, heinz	2	20	602
bozkurt, mehmet	2	20	602
colangelo, eduardo	2	20	602
horstmann, jan	2	20	602
kraft, martin	2	20	602
marquering, johannes	2	20	602
steckel, thilo	2	20	602
tapken, heiko	2	20	602
weltzien, cornelia	2	20	602
jelinski, federico	2	1	91
vidosa, regina	2	1	91

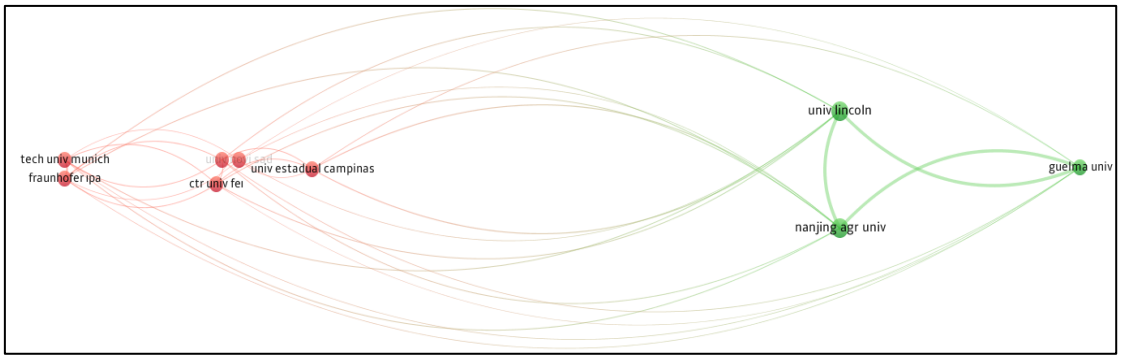

Şekil 3. Yazar için ağ haritası

Kurum veya organizasyon için sonuçlar: Kurum veya organizasyon için sonuçlar Çizelge 4'te ağ haritası ise Şekil 4'te verilmiştir. Çizelge 4 ve Şekil 4'te görüldüğü üzere; 3 yayın, 458 atıf ve 571 toplam bağlantı gücü ile Çin'deki "Nanjing Agricultural University" ve Birleşik Krallık'taki "University Lincoln" birinci sırada yer almıştır.

Çizelge 4. Kurum veya organizasyon için sonuçlar

Organization	Documents	Citations	Total link strength
nanjing agr univ	3	458	571
univ lincoln	3	458	571
guelma univ	2	131	449
fraunhofer ıpa	2	20	100
tech univ munich	2	20	100
univ reading	2	31	41
ctr univ feı	2	24	39
univ estadual campinas	2	23	34
univ novi sad	2	4	17

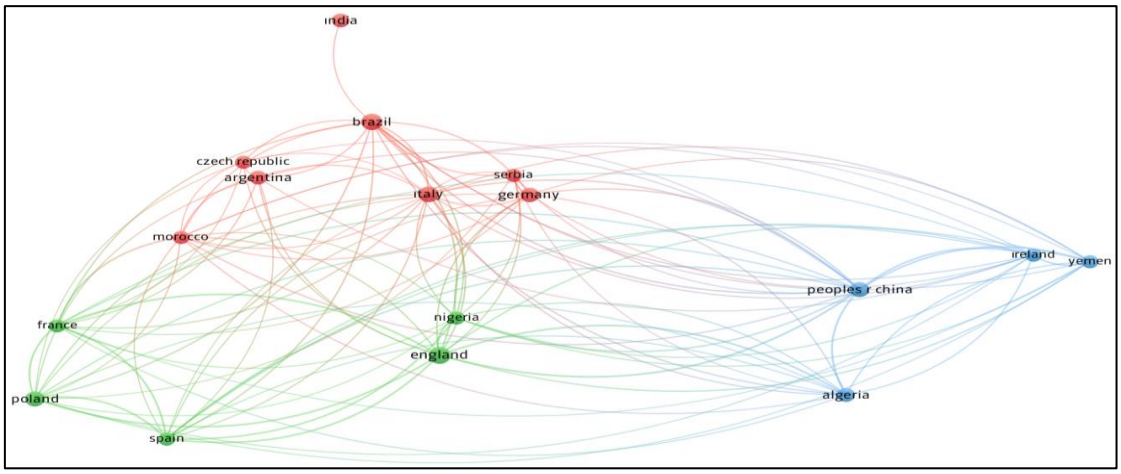

Şekil 4. Kurum veya organizasyon için ağ haritası

Yayın yapan ülkeler için sonuçlar: Yayın yapan ülkeler için sonuçlar Çizelge 5'te, ağ haritası ise Şekil 5'te verilmiştir. Çizelge 5 ve Şekil 5'te görüldüğü üzere; en çok yayın yapan ülkeler sıralamasında 8 yayın, 974 atıf ve 1647 toplam bağlantı gücü ile İngiltere ilk sırada yer alırken, bunu 5 yayın 473 atıf ve 1084 toplam bağlantı gücü ile Çin izlemiştir.

Çizelge 5. Yayın yapan ülkeler için sonuçlar

Country	Documents	Citations	Total link strength
england	8	974	1647
peoples r china	5	473	1084
spain	2	403	878
france	2	421	781
poland	5	388	700
algeria	3	135	519
brazil	7	75	406
nigeria	2	54	382
yemen	2	15	358
ireland	2	13	342
italy	6	222	182
morocco	2	43	139
germany	4	22	103
argentina	3	4	46
serbia	2	4	35
czech republic	2	1	18
india	3	46	2

Şekil 5. Yayın yapan ülkeler için ağ haritası

Sonuç ve Öneriler

Çalışmada, WoS veri tabanında, "Agriculture 4.0" anahtar kelimeleri ile belirlenen makalelerin, bibliyometrik analizi yapılarak, bu makalelerin; yazar, ülke, dergi ve organizasyon gibi birimlerle ilişkisi incelenmiştir. Buna göre yayın bazında; en fazla atıf alan çalışma, 380 atıf ve 21 bağlantı gücü ile Lezoche (2020)'in çalışması olduğu, kaynak bazında ise en fazla atıf alan derginin, 380 atıf ve 29 bağlantı gücü ile "Computers in Industry" olduğu gözlenmiştir. En fazla atıf alan yazar, 458 atıf ve 298 bağlantı gücü ile "Shu, Lei" olmuştur. Organizasyon temelinde; 458 atıf ve 571 bağlantı gücü ile Çin'deki "Nanjing Agricultural University" ile Birleşik Krallık'ta yer alan "University Lincoln" birinciliği paylaşmış ve en fazla atıf alan ülke, 974 atıf ve 1647 bağlantı gücü ile İngiltere olmuştur.

Sonuç olarak, Tarım 4.0 ile ilgili yapılan çalışmaların; ülke, dergi ve organizasyon temelinde geniş bir yelpazede olduğu gözlenmiştir. Bu çalışmanın, Tarım 4.0 kavramına araştırmacıların bakış açısını ve ülkelerin verdikleri önemi belirleyebilme bakımından, genel bir perspektif sunması ve konu ile ilgili çalışacak araştırmacılara önemli bir bakış açısı sağlaması ümit edilmektedir.

Kaynaklar

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. Journal of Informetrics, 11(4), 959-975.

Araújo, S. O., Peres, R. S., Barata, J., Lidon, F., & Ramalho, J. C. (2022). Characterising the Agriculture 4.0 Landscape—Emerging Trends, Challenges and Opportunities. Agronomy 2021, 11, 667.

Chen, G., & Xiao, L. (2016). Selecting publication keywords for domain analysis in bibliometrics : A comparison of three methods. Journal of Informetrics, 10(1), 212-223

Coulibaly, S., Kamsu-Foguem, B., Kamissoko, D., & Traore, D. (2022). Deep learning for precision agriculture: A bibliometric analysis. Intelligent Systems with Applications, 16, 200102.

De Bellis, N. (2009). Bibliometrics and citation analysis: From the science citation index to cybermetrics. Scarecrow Press.

Koskinen, J., Isohanni, M., Paajala, H., Jaaskelainen, ¨ E., Nieminen, P., Koponen, H., et al. (2008). How to use bibliometric methods in evaluation of scientific research? An example from Finnish schizophrenia research. Nordic Journal of Psychiatry, 62(2), 136-143.

Mühl, D. D., & de Oliveira, L. (2022). A bibliometric and thematic approach to agriculture 4.0. Heliyon, 8(5).

Saiz-Rubio, V., & Rovira-Más, F. (2020). From smart farming towards agriculture 5.0: A review on crop data management. Agronomy, 10(2), 207.

KOVARYANSA KARŞI KORELASYON: BENZERLİKLER VE FARKLILIKLAR

Sıddık KESKİN (ORCID: 0000-0001-9355-6558)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü,
Biyoistatistik Anabilim Dalı
Van-Türkiye
Email: skeskin@yyu.edu.tr

Özet

Kovaryans ve korelasyon kavramları, istatistikte birbirine oldukça yakın iki kavramdır. Her iki kavram da iki özellik veya değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi ölçmede kullanılmaktadır. Korelasyon katsayısı, iki özellik arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve derecesini belirtirken; kovaryans, özellikler arasındaki ilişkinin yönünü belirtir. Bu nedenle, iki özellik arasındaki ilişkinin derecesini veya büyüklüğünü belirtmede kovaryansın kullanılması yanıltıcı olabilir. Zira ölçü birimlerinin farklı olmasına bağlı olarak, kovaryansın büyüklüğü de değişmektedir. Bu nedenle, kovaryansın standardize edilmiş hali olan korelasyon katsayısının kullanılması daha uygundur. Birbiri ile ilişkili olan bu iki kavram arasındaki benzerlikler ve farklılıkların bilinmesi önemlidir. Zira istatistik analizlerde, hangi durumlarda kovaryansın, hangi durumlarda ise korelasyonun kullanılmasının uygun olacağına karar vermek, analiz sonuçlarının doğru yorumlanabilmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle çalışmada, korelasyon ve kovaryans kavramları, genel özellikleri ile açıklanarak aralarındaki benzerlik ve farklılıklara değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kovaryans, korelasyon, çarpımlar toplamı, doğrusal ilişki, standardizasyon

CORRELATION VERSUS COVARIANCE: SIMILARITIES AND DIFFERENCES

Abstract

The concepts of covariance and correlation are two very close concepts in statistics. Both concepts are used to measure the linear relationship between two features or variables. While the correlation coefficient indicates the direction and degree of the linear relationship between two features, covariance indicates the direction of the relationship between features. Therefore, using covariance to indicate the degree or amount of the relationship between two features can be misleading. The magnitude of covariance changes depending on the different units of measurement. Thus, it is more appropriate to use the standardized form of covariance, the correlation coefficient. It is important to know the similarities and differences between these two interrelated concepts. Because, in statistical analyses, deciding in which cases covariance and correlation are appropriate is important in terms of correctly interpreting the analysis results. Therefore, in this study, the concepts of correlation and covariance are explained with their general characteristics and the similarities and differences between them are mentioned.

Keywords: Covariance, correlation, sum of products, linear relationship, standardization

Giriş

Bilimsel çalışmalarda, genel olarak oransal ölçekle ifade edilen sürekli değişkenlerdeki varyasyonu, değişimi, farklılığı veya dağılışı ifade etmede kullanılan varyans ve bunun karekökü olarak ifade edilen standart sapma, istatistikte en yaygın kullanılan değişim ölçülerindendir. Sürekli değişkenler için iki değişken (veya özellik) arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ifade etmede kovaryans, yönünü ve derecesini ifade etmede ise korelasyon kullanılmaktadır. Diğer bir ifade ile kovaryans ve korelasyon kavramları, sürekli iki değişkenin birlikte değişiminin ölçüsü olarak ifade edilmektedir. Birbiri ile ilişkili olan bu iki kavram arasındaki benzerlikler ve farklılıkların bilinmesi önemlidir. Zira istatistik analizlerde, hangi durumlarda kovaryansın, hangi durumlarda ise korelasyonun kullanılacağına karar vermek, analiz sonuçlarının doğru yorumlanabilmesi bakımından önemlidir. Bu nedenle çalışmada, korelasyon ve kovaryans kavramları, genel özellikleri ile açıklanarak aralarındaki benzerlik ve farklılıklara değinilmiştir.

Kovaryans

Kovaryans, iki sürekli değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü belirlemede kullanılmaktadır (Mehta 2022). Diğer bir ifade ile kovaryans iki sürekli değişkenin birlikte değişimini gösterir. X ve Y gibi iki sürekli değişken arasındaki kovaryans, Cov(X , Y) veya Kov(X , Y) olarak gösterilmekte olup beklenen değere dayalı olarak;
Cov(X , Y) = $E[(X - \mu_X)(Y - \mu_Y)]$.
şeklinde ifade edilir (McDonough, 2024). Diğer bir ifade ile kovaryans, X ve Y ile gösterilen iki sürekli değişkenin, ortalamadan sapma çarpımlar toplamının beklenen değeridir. Bu nedenle kovaryans, değişkenlerin çarpımının beklenen değerinden, her bir değişkenin beklenen değerinin çarpımının çıkarılması olarak;
Cov(X , Y) = E[(X-E(X)-(Y-E(Y))] = E(XY) –E(X)E(Y)
şeklinde de yazılabilir (Anonymous, 2024a). X ile gösterilen herhangi bir sürekli değişkenin varyansı; kendisi ile olan kovaryansı olarak Var(X) = Cov(X, X) şeklinde ifade edilebilir (McDonough, 2024).
Bilindiği üzere varyans, populasyonda kısaca kareler toplamı olarak ifade edilen, gözlemlerin ortalamadan sapma kareler toplamlarının N'e bölümüne eşittir. Örnekte ise serbestlik derecesi olarak bilinen (n-1)'e bölümüdür. Bu durumda örnekte varyans hesaplamak için;

$$S_X^2 = \frac{\sum(X_i - \bar{X})^2}{n-1}$$

eşitliği kullanılır. Böylece, gözlemlerin ortalamadan sapma kareler ortalaması elde edilmiş olur. Bu nedenle varyansın diğer bir adı da kısaca kareler ortalamasıdır.

Benzer şekilde, kovaryans da kısaca çarpımlar toplamı olarak ifade edilen; X ve Y gözlem çiftlerinin ortalamadan sapma çarpımlar toplamının; popülasyonda N'e, örnekte ise (n-1)'e bölümüne eşittir. Bu durumda örnekte kovaryans hesaplamak için;

$$\text{Cov}(X, Y) = \frac{\sum(X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{n-1}$$

eşitliği kullanılır (Asuero ve ark., 2006; Anonymous, 2024b). Böylece, gözlemlerin ortalamadan sapma çarpımlar toplamının ortalaması elde edilmiş olur. Bu nedenle kovaryansın diğer bir adı da kısaca çarpımlar ortalamasıdır.

*Kovaryans, -∞ ile +∞ arasında değişim göstermektedir. P*ozitif olması durumunda, özelliklerden biri artarken diğeri de artmakta, negatif olması durumunda ise biri artarken diğeri azalmaktadır.

Korelasyon

Korelasyon, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve derecesini gösterir ve kovaryans ile yakından ilişkilidir. Yaygın olarak kullanılan ve Pearson korelasyon katsayısı olarak da bilinen korelasyon katsayısı populasyonda; 'ρ', 'ρ_{yx}' veya 'ρ_{xy}' örnekte ise; 'r', 'r_{yx}' veya 'r_{xy}' ile gösterilir. Pearson korelasyon katsayısı, kısaca standardize edilmiş kovaryans olarak da ifade edilebilir ve kovaryansın normalleştirilmiş halidir. Bu nedenle korelasyon katsayısı -1 ile 1 aralığında değişim gösterir. Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve yüzde (%) olarak derecesini veya büyüklüğünü belirtir. Bu nedenle, iki değişken arasında hesaplanan korelasyon katsayısının, -1 ve +1'e yakın olması bu iki değişken arasında yüksek düzeyde doğrusal ilişkinin olduğunu gösterir. Sıfır veya sıfıra yakın olması ise doğrusal ilişkinin olmadığını gösterir.

Korelasyon, standardize edilmiş değişkenler arasında hesaplanan kovaryans olarak da ifade edildiğinden, değişkenlerin ölçüm birimlerine bağlı değildir. Diğer bir ifade ile tek bir değişkenin varyansı; bu değişkenin kendisi ile kovaryansı olarak da ifade edilebilir. X ve Y gibi iki değişken arasındaki korelasyon katsayısı

$$\text{Corr}(X, Y) = r = \frac{Cov(X,\ Y)}{\sqrt{Var(X)Var(Y)}} = \frac{Kovaryans}{S_X S_Y} = \frac{\sum_{i=1}^{n}(X_i-\bar{X})(Y_i-\bar{Y})}{(n-1)S_X S_Y}$$

$$r = \frac{\sum(X_i-\bar{X})(Y_i-\bar{Y})}{\sqrt{\sum(X_i-\bar{X})^2 \sum(Y_i-\bar{Y})^2}}$$

olarak ifade edilir (Asuero ve ark., 2006)

Kovaryansa karşı Korelasyon

İstatistikte korelasyon ve kovaryans kavramları, birbirine oldukça yakın iki kavramdır. Her ikisi de iki özellik veya değişken arasındaki doğrusal ilişkiyi ölçmede kullanılmaktadır. Korelasyon katsayısı, iki özellik arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve derecesini (büyüklüğünü veya gücünü) belirtirken; kovaryans, özellikler arasındaki ilişkinin yönünü belirtir. İki özellik arasındaki ilişkinin derecesini veya büyüklüğünü belirtmede kovaryansın kullanılması yanıltıcı olabilir (Mehta 2022). Zira ölçü birimlerinin farklı olmasına bağlı olarak, kovaryansın büyüklüğü de değişmekte ve bu nedenle, bir bakıma kovaryansın standardize edilmiş hali olan korelasyon katsayısı kullanılmaktadır.

Kovaryans iki değişkenin birlikte ya da eş zamanlı değişimini miktar olarak belirtirken, korelasyon yüzde (%) olarak belirtir. Böylece kovaryans, -∞ ile +∞ aralığında değişirken, korelasyon -1 ile +1 aralığında değişir.

Kovaryans, her ne kadar birimsiz olarak kullanılsa da kovaryansın birimi, ele alınan iki değişkenin birimlerinin çarpımı olurken; korelasyon, değişkenlerin biriminden bağımsız

olup, değişkenler arasındaki doğrusal ilişkinin büyüklüğünü veya derecesini yüzde olarak belirtir.

İki değişken arasında doğrusal ilişkinin olmadığı durumda, kovaryans ve korelasyonun her ikisi de sıfırdır. Ortalamanın değişmesi, kovaryans ve korelasyonu değiştirmez.

Korelasyon katsayısı, iki değişken arasındaki yalnızca doğrusal ilişkinin yönünü ve derecesini belirtir. Bu nedenle, iki değişken arasındaki korelasyon katsayısının sıfır olarak bulunmuş olması, bu iki değişken arasında hiçbir ilişki olmadığı anlamına gelmez. Yalnızca doğrusal ilişkinin olmadığını belirtir. Bunun haricinde değişkenler arasında hala doğrusal olmayan ilişkiler olabilir.

Korelasyon katsayısı, her zaman, yalnız başına sebep-sonuç ilişkisini belirtmez. Birçok durumda, sebep-sonuç ilişkisini belirlemeye yönelik, ilave istatistiklerin hesaplanması veya analizlerin yapılması gerekebilir.

Aşırı sapan veya uç değerler, hem korelasyonu hem de kovaryası önemli düzeyde etkilemektedir. Daha önceden de belirtildiği üzere; korelasyon, kovaryansın standardize edilmiş halidir. Diğer bir ifade ile korelasyon, kovaryansı değişkenlerin standart sapmaları ile normalize etmektedir (Mastrandrea, 2022). Bu durumda, değişkenlere ait standart sapmaların yüksek olması ile korelasyonun düşük olma eğilimi artmaktadır. Böylece kovaryansın yüksek değerli olmasına karşın, korelasyonun düşük olması mümkün olabilmektedir. Boyut indirgeme amaçlı, yaygın olarak kullanılan çok değişkenli analiz yöntemlerinden birisi olan Temel bileşenler analizinde, korelasyon veya kovaryans matrisi kullanılmaktadır. Analize dahil edilen değişkenlerin ölçü birimlerinin aynı olması durumunda, kovaryans matrisinin kullanılması uygun bir yaklaşım olurken, değişkenlerin ölçü birimlerinin farklı olması durumunda daha çok korelasyon matrisinin kullanılması önerilmektedir. Böylece ölçü birimlerinden bağımsız olarak, değişkenlere ait katsayıların, birbirleriyle karşılaştırmalı olarak yorumlanabilmesi mümkün olabilmektedir. Korelasyon matrisi, faktör analizinde, değişkenlerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek için kullanılabileceği gibi doğrusal regresyon analizinde çoklu bağlantı problemi veya regresyon analizine ilişkin diğer ön şartların sağlanıp sağlanmadığını belirlemek üzere teşhis amaçlı olarak da kullanılabilmektedir.

Sonuç

İstatistikte kovaryans ve korelasyon kavramları, iki değişken arasındaki ilişkinin analiz edilmesinde kullanılan önemli iki kavramdır. Kovaryans, iki değişkenin birlikte nasıl değiştiğini (değişkenlerden biri artarken, diğerinin de arttığını veya azaldığını) belirtir. Ancak, kovaryans standardize edilmemiş olduğundan, ilişkinin büyüklüğünü yorumlamada, kovaryansın standardize edilmiş hali olan korelasyon katsayısı kullanılmaktadır. Bu nedenle korelasyonun kovaryansa göre daha yaygın kullanıldığı söylenebilir. Ancak bu durum, korelasyonun kovaryanstan daha iyi olduğu anlamına gelmez. Zira korelasyon, standardize edilmiş kovaryans olarak, kovaryansa dayalı olarak hesaplanmaktadır. Bu nedenle, hangi kavramın daha iyi olduğunu belirtmekten daha çok, hangi durumlarda kovaryans veya korelasyonun kullanılacağının bilinmesi daha önemlidir.

Kaynaklar

Anonymous, (2024a) Covarance | Correlaton | Varance of a sum | Correlaton Coeffcent: https://www.probabltycourse.com/chapter5/5_3_1_covarance_correlaton.php (Erişim tarihi: 12.08.2024)

Anonymous, (2024b) Covariance and Correlation https://www.geeksforgeeks.org/mathematcs-covarance-and-correlaton/ 1/ (Erişim tarihi: 12.08.2024)

Anonymous, (2024c) Covarance vs Correlaton: Understandng Dfferences and Applcatons – GeeksforGeeks. https://www.geeksforgeeks.org/covarance-vs-correlaton-understandng-dfferences-and-applcatons/ (Erişim tarihi: 12.08.2024)

Asuero, A.G, Sayago, A & González, A.G. (2006) The Correlation Coefficient: An Overview, Critical Reviews in Analytical Chemistry, 36:1, 41-59, DOI: 10.1080/10408340500526766

Mastrandrea, G. (2022). Correlaton vs covarance: t's much smpler than t seems | by Guseppe Mastrandrea | Towards Data Scence. https://towardsdatascence.com/correlaton-vs-covarance-ts-much-smpler-than-t-seems-2e9a5d33945b (Erişim tarihi: 12.08.2024)

McDonough, M. (2024). "covariance". *Encyclopedia Britannica*, 28 Eylül 2024, https://www.britannica.com/topic/covariance. Erişim tarihi 13 Ekim 2024.

Mehta, S. (2022). Correlaton and Covarance - Fnancal Edge. https://www.fe.tranng/free-resources/fnancal-markets/correlaton-and-covarance/ (Erişim tarihi: 12.08.2024)

ÖZYİNELEMESİZ MODELLER: GENEL ÖZELLİKLERİ

Sıddık KESKİN (ORCID: 0000-0001-9355-6558)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Temel Tıp Bilimleri Bölümü,
Biyoistatistik Anabilim Dalı Van-Türkiye
Email: skeskin@yyu.edu.tr

Özet

Bilimsel çalışmalarda, araştırıcının ilgilendiği özellikler veya değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiler, birçok durumda nedensellik veya sebep-sonuç ilişkisine dayalı açıklanmaya çalışılır. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini belirlemede korelasyon ve regresyon katsayıları kullanılabilmekte, ancak doğrudan ve dolaylı etkiler belirlenmek istendiğinde korelasyon katsayısı yetersiz kalmaktadır. Kısaca path analizi olarak bilinen, standardize edilmiş değişkenlerle yapılan regresyon analizi ile değişkenler arasındaki nedensellik veya sebep-sonuç ilişkisi, doğrudan ve dolaylı etkiler düzeyinde belirlenmeye çalışılır. Path analizinin ön adımı olan path diyagramının oluşturulmasında, değişkenler arasında tanımlanan nedensellik örüntüsüne veya sebep-sonuç ilişkisi yapısına göre modeller özyinelemeli (recursive) modeller ve özyinelemesiz (nonrecursive) modeller olarak iki alt başlık altında incelenmektedir. Bu çalışmada, özyinelemeli modellere kısaca değinilerek, özyinelemesiz modellerin genel özellikleri açıklanmıştır.

Anahtar Kelimler: Karşılıklı etki, geri besleme döngüsü, nedensellik, endojen değişken, eksojen değişken, path diyagramı

NONRECURSIVE MODELS: GENERAL PROPERTIES

Abstract

In scientific studies, linear relationships between the characteristics or variables that the researcher is interested in are tried to be explained based on causality or cause-effect relationship in many cases. Correlation and regression coefficients can be used to determine the causality relationship between variables, however when it is desired to determine direct and indirect effects, the correlation coefficient is insufficient. Regression analysis, known as path analysis in short, is performed with standardized variables to attempt to determine the causality or cause-effect relationship between variables at the level of direct and indirect effects. In the constructing of the path diagram, which is the preliminary step of path analysis; models are examined under two subheadings as recursive models and non-recursive models according to the causality pattern or cause-effect relationship structure defined between variables. In this study, recursive models are briefly mentioned and the general features of non-recursive models are explained.

Keywords: Reciprocal effect, feedback loop, causality, endogenous variable, exogenous variable, path diagram

Giriş

Bilimsel çalışmalarda, araştırıcının ilgilendiği özellikler veya değişkenler arasındaki doğrusal ilişkilerin belirlenmesinde; ilgilenilen değişkenlerin sürekli değişken olması durumunda, yaygın olarak kullanılan istatistikler korelasyon katsayısı ve regresyon katsayısıdır. Kısaca korelasyon ve regresyon olarak ifade edilen bu ilişki katsayılarından korelasyon katsayısı, özellikler veya değişkenler arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve derecesini yüzde olarak belirtir. Regresyon katsayısı ise araştırıcının belirlemiş olduğu modele göre bağımsız varsayılan değişkendeki kendi birimi cinsinden bir birimlik artışa karşılık, bağımlı (çıktı, output, cevap veya yanıt değişken) değişkendeki ortalama değişim (artma veya azalma) miktarını belirtir.

En genel anlamlıyla, herhangi bir çalışmada, araştırıcının cevap veya yanıt almak istediği veya tahmin etmek istediği değişken, bağımlı değişken olarak adlandırılırken, bu değişkene etkili olabileceği varsayılan değişken ise bağımsız değişken veya açıklayıcı değişken olarak adlandırılır. Diğer bir ifade ile herhangi bir bağımsız değişken tarafından etkilenen değişken bağımlı değişken, bağımlı değişkenin pozisyonunu, durumunu, statüsünü veya aldığı değeri değiştiren değişken ise bağımsız değişken olarak ifade edilir. Pearson korelasyon katsayısı veya kısaca korelasyon katsayısı, değişkenlerden birisinin sebep değişkeni, diğerinin ise sonuç değişkeni olarak alındığı durumlarda, değişkenler arasındaki nedensel ilişkiyi veya nedensellik (causality) durumunu belirlemede de kullanılmaktadır. Ancak korelasyon katsayısı, ifade edilen modele göre her zaman nedensel ilişki yapısını tam olarak açıklayamaz.

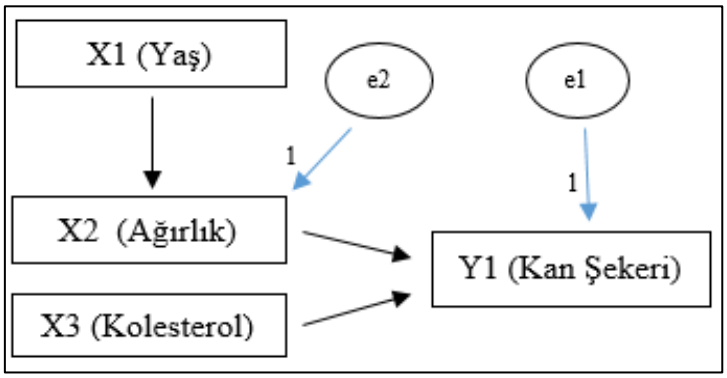
Nedensellik diyagramı veya sebep-sonuç diyagramı olarak da bilinen path diyagramı; araştırıcının belirlemiş olduğu değişkenler arasındaki sebep-sonuç ilişki yapısını tanımlayan veya nedensellik örüntüsünü gösteren diyagramdır. Bu diyagramdaki yapıya göre sebep değişkeni veya değişkenleri ile sonuç değişkeni arasındaki korelasyonlar, doğrudan etkiler (path katsayıları) ve dolaylı etkiler olmak üzere analiz edilebilir. Kısaca path analizi olarak bilinen ve standardize edilmiş değişkenlerle yapılan regresyon analizi olan bu analiz yönteminde; değişkenler arasındaki nedensellik veya sebep-sonuç ilişkisi doğrudan ve dolaylı etkiler düzeyinde belirlenmeye çalışılır. Path analizinin ön adımı olan path diyagramının oluşturulmasında, değişkenler arasında tanımlanan nedensellik örüntüsüne veya sebep-sonuç ilişkisi yapısına göre modeller özyinelemeli (recursive) modeller ve özyinelemesiz (nonrecursive) modeller olarak iki alt başlık altında incelenmektedir (Paxton ve ark., 2011).

Bu çalışmada, özyinelemeli modellere kısaca değinilerek, özyinelemesiz modellerin genel özellikleri açıklanmıştır.

Özyinelemeli (recursive) modeller

Özyinelemeli modellerin iki önemli özelliği vardır. Bunlardan birincisi, path diyagramında veya nedensellik örüntüsünde, sebep değişkeninden sonuç değişkenine tanımlanan doğrudan etkiler (path veya iz) tek yönlüdür ve bunlar tek yönlü oklarla gösterilir. İkincisi ise modelde tanımlan hata (disturbance, karışıklık) terimleri birbiri ile ilişkili (korelasyonlu) değildir (Paxton ve ark., 2011). Bu nedenle özyinelemesiz modellere göre daha kolay tanımlanabilirler ve standart çoklu regresyon analizi ile tutarlı

(consistent) parametre tahminleri (kestirimleri) elde edilir. Basit özyinelemsiz model için diyagram Şekil 1'de verilmiştir.

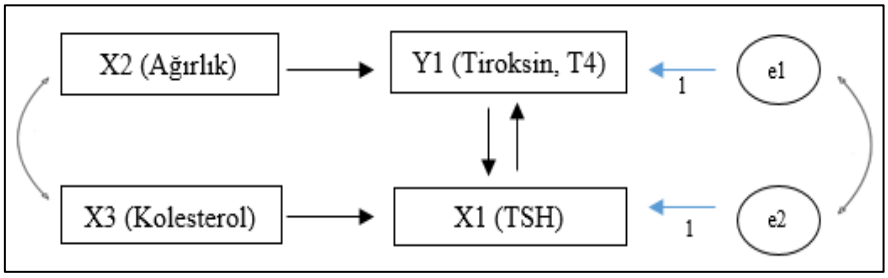
Şekil 1. Özyinelemeli model [Tek yönlü nedensel etki, Korelasyonsuz hatalar, (hatalar arası ilişki yok)]

Şekil 1'de verilen nedensellik örüntüsünde; Yaşın (X1, yıl) Ağırlığı (X2, kg) etkilediği, Kolesterol (X3, mg/dl) ve Ağırlığın ise Kan şekerini (mg/dL) etkilediği varsayılmıştır. Bu durumda, Yaş, Ağırlık için sebep değişkeni, Ağırlık ve Kolesterol ise Kan şekeri için sebep değişkenidir.

Özyinelemesiz (nonrecursive) modeller

Özyinelemesiz modellerin iki önemli özelliği vardır. Bunlardan birincisi, path diyagramı veya nedensellik örüntüsü, çift yönlü izleri (path veya patika) içerir. Şekil 2'de görüldüğü üzere, X1 ile Y1 arasında geri besleme döngüsü (feedback loop) veya karşılıklı (reciprocal: çift taraflı) nedensel etki tanımlanmıştır. Diğer bir ifade ile X1' den Y1'e ve Y1'den X1'e giden doğrudan etkiler vardır. Böylece X1 için Y1 ve Y1 için de X1 sebep değişkenidir (Kline, 2016).

İkincisi ise modelde tanımlanan hata (disturbance, karışıklık) terimleri birbiri ile ilişkilidir. X1 ve Y1 değişkenleri için hata terimleri arasında korelasyon tanımlanmıştır (Kline, 2016).

Şekil 2. Özyinelemesiz model [Karşılıklı veya çift taraflı (reciprocal) nedensel etkiler, korelasyonlu hatalar, (hatalar arası ilişki var)]

Endojen (içsel) değişken (Endogenous variable): Araştırıcı tarafından belirlenen modelde, başka değişken tarafından açıklanmaya çalışılan veya başka değişkenden

etkilendiği varsayılan değişkeni ifade eder. Diğer bir ifade ile endojen değişkenin değerleri, modeldeki diğer değişkenlere göre değişir veya değerleri diğer değişkenler tarafından belirlenebilir.

Eksojen (dışsal) değişken (Exogenous variable): Araştırıcı tarafından varsayılan modelde, dışsal olarak belirlenen değişkeni ifade eder. Bu değişkenin değerleri, modelin veya analizin dışında verilir. Diğer bir ifade ile değeri, modeldeki diğer değişkenlere göre değişmeyen veya değerleri model tarafından belirlenemeyen değişkeni ifade eder.

Enstrümantal değişken (Instrumental variable): Modeldeki endojen değişken için eksojen değişken olarak tanımlanan ve endojen değişkeni doğrudan etkilediği, ancak sonuç (cevap, yanıt, çıktı) değişkenini doğrudan etkilemeyip, endojen değişken üzerinden etkilediği varsayılan değişkendir.

Şekil 2'deki modelde; X2 ve X3 eksojen değişken (bu değişkenlerin değeri model dışında belirlenmiş veya ölçülmüş), X1 ve Y1 ise endojen değişken (bu değişkenlerin değeri model içerisinde belirlenmektedir) olarak tanımlanmıştır. Y1 ile X1 endojen değişkenleri arasında karşılıklı etki (reciprocal effect) ve hata terimleri olan e1 ile e2 arasında da korelasyon olduğu varsayılmıştır. Bu modelde, Y1 ile X1 arasında tanımlanan karşılıklı etki nedeniyle; e2 hata terimi ile Y1 arasında ve e1 hata terimi ile de X1 arasında korelasyon vardır. Bu nedenle X2 ve X3 sebep değişkenlerinden, X1 ve Y1' e giden etkiler için standart regresyon analizi yapılması durumunda, standart regresyon analizinin varsayımları sağlanmadığı için parametre tahminleri yanlı olacaktır.

Özyinelemesiz modellerin iki önemli özelliği, "karşılıklı etki" ve "hata terimlerinin korelasyonunu" içeren nedensellik örüntüsüne (veya path diyagramına) sahip olmalarıdır (Mulaik, 2009). Bu durumda, özyinelemesiz modellerde, parametre tahmini için standart regresyon analizinin varsayımları sağlanamamaktadır. Bu nedenle özyinelemesiz modeller için parametre tahminlerinde, İki aşamalı en küçük kareler yöntemi (2SLS) ve enstrümantal değişken kullanımı yaygın olarak kullanılan iki yöntemdir.

İki aşamalı en küçük kareler yöntemi, iki ayrı standart regresyon analizini içermektedir. Şekil 1'de verilen özyinelemesiz model için İki aşamalı en küçük kareler yöntemi (2SLS) aşağıdaki gibi uygulanır.

Birinci aşamada; modeldeki endojen değişkenler olan X1 ve Y1 için X2 ve X3 eksojen değişkenlerine dayalı regresyon modelleri

$$\widehat{Y1} = b^*_{Y1X2}X2 + b^*_{Y1X3}X3$$
$$\widehat{X1} = b^*_{X1X2}X2 + b^*_{X1X3}X3$$

olarak yazılır. Bu modeller veya eşitlikler yardımıyla, X1 ve Y1 için tahmin değerleri elde edilir. Modeldeki eksojen değişkenler olan X2 ve X3 değişkenleri, hata terimleri olan e1 ve e2 ile korelasyonlu (ilişkili) olmadığından, X1 ve Y1 tahmin değerleri de artık hata terimleri (e1 ve e2) ile korelasyonlu (ilişkili) değildir.

Böylece, İki aşamalı en küçük kareler yönteminin ikinci aşamasında; endojen değişkenler olan X1 ve Y1'in tahmin değerleri, bağımsız veya açıklayıcı değişkenmiş gibi varsayılarak (alınarak);

$Y1 = b_{Y1X2}\, X2 + b_{Y1X1}\, \widehat{X1} + e1$
$X1 = b_{X1X3}\, X3 + b_{X1Y1}\, \widehat{Y1} + e2$
regresyon eşitlikleri yazılır. Bu eşitliklerde artık her bir açıklayıcı değişkenin modeldeki hata terimleriyle (e1 ve e2) korelasyonu (ilişkisi) olmayacağından, katsayı veya parametre tahminlerinde standart regresyon analizi kullanılabilir. Diğer bir ifadeyle, İki aşamalı en küçük kareleri yönteminin ikinci aşamasında da artık standart regresyon analizi kullanılarak katsayılara ilişkin tahminler yapılabilmektedir.

Özyinelemesiz modellerle karşılaştırıldığında, özyinelemeli modellerin oluşturulmasının daha kolay olduğu ve standart regresyon analizi ile tutarlı parametre tahminleri (kestirimleri) elde edilebileceği söylenebilir. Ancak özyinelemesiz modeller daha esnek olmakla birlikte, tanımlama ve tahmin için ilave değişkenlere ihtiyaç duyulur. Özyinelemesiz modellerde, modelin tanımlanmış olması, parametre tahminlerinin doğru yapılacağı anlamına gelmez. Karşılıklı veya çift taraflı (reciprocal) nedensel etkiler için bazı katı ve önemli varsayımların sağlanmış olması gerekmektedir. Örneğin, özyinelemesiz modellerle, eşzamanlı veya senkron parametre tahminleri için endojen değişken sayısı kadar enstrümantal değişken tanımlanmalıdır.

Sonuç ve Öneriler

Sebep değişkenleri ile sonuç değişkeni arasında tanımlanan nedensellik diyagramında, standart regresyon analizi ile parametre tahmini yapabilmek için sonuç değişkenine ait hata teriminin, sebep değişkenleri ile korelasyonsuz olması varsayımı (önşartı) gereklidir. Bu varsayımın sağlanmaması durumunda standart regresyon analizi ile yapılan parametre tahminleri yanlı (biased) olacaktır. Benzer şekilde, nedensellik diyagramı karşılıklı etkileri içeriyorsa da yine standart regresyon analizi ile yapılan parametre tahminleri yanlı (biased) ve tutarsız (inconsistent) olabilir. Bu durumda İki aşamalı en küçük kareler yöntemi kullanılabilir (Anderson, 1978).

Özyinelemesiz modellerde parametre tahminlerin için İki aşamalı en küçük kareler yönteminin kullanılmasında, tahminler yanlı (biased) ancak tutarlıdır (consistent). Örnek genişliğinin artmasıyla birlikte, İki aşamalı en küçük kareler yöntemi ile yapılan tahminler de popülasyon parametrelerine yaklaşmaktadır (Williams, 2015).

Özyinelemesiz modeller için İki aşamalı en küçük kareler yönteminin (2SLS) kullanılması durumunda, her iki aşamanın da ayrı ayrı yapılması ile katsayılar doğru tahmin edilebilmekte, ancak standart hatalar yanlış olabilmektedir (Williams, 2015).

Bununla birlikte, İki aşamalı en küçük kareler yöntemi ile yapılan parametre tahminlerinde; katsayılara ilişkin standart hatalar, endojen değişkenlerin orijinal değerleri ile tahmin değerleri arasındaki korelasyonla yakından ilişkilidir. Bu korelasyonun yüksek olması durumunda, İki aşamalı en küçük kareler yöntemi daha etkin ve yeterli (efficient) parametre tahminleri vermektedir (Williams, 2015). Diğer yandan SPSS ve STATA gibi yaygın kullanılan istatistik paket programları, İki aşamalı en küçük kareler yöntemini tek bir aşamada yapabilmektedir.

Kaynaklar

Anderson, J.G. (1978). Causal Models in Educational Research: Nonrecursive Models American Educational Research Journal,15 (1) 1, 81-97.

Kline R.B. (2016). Principles and Practice of Structural Equation Modeling. Fourth Ed. 2016 The Guilford Press A Division of Guilford Publications, Inc. 370 Seventh Avenue, Suite 1200, New York, NY 10001 www.guilford.com

Mulaik, S.A. (2009). Linear Causal Modeling with Structural Equations, Taylor and Francis Group, LLC Chapman & Hall/CRC is an imprint of Taylor & Francis Group, an Informa business. Boca Raton, FL USA. 445p.

Paxton, P., Hipp, J. R & Marquart-Pyatt, S. (2011). Nonrecursive Models Endogeneity, Reciprocal Relationships and Feedback Loops. SAGE Publications, Inc. Los Angeles, USA 72p.

Williams, R. (2015). Nonrecursive Models – Highlights University of Notre Dame, https://www3.nd.edu/~rwilliam/

Last revised April 6, 2015

ÇİFT AMAÇLI YEM BİTKİLERİ

Doç. Dr. Seyithan SEYDOŞOĞLU (ORCID:0000-0002-3711-3733)
Siirt Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Siirt
Email: seyithanseydosoglu@siirt.edu.tr

Assoc. Prof. Dr. Gülşah BENGİSU (ORCID:0000-0003-1214-0011)
Siirt Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü, Siirt
Email: gbengisu@hotmail.com

Prof. Dr. Mehmet Fırat BARAN (ORCID:0000-0002-7657-1227)
Siirt Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Biyosistem Mühendisliği Bölümü, Siirt

Özet

Çift amaçlı ürünler, eş zamanlı şekilde dane insan gıdası ve hayvan yemi bulunabilirliğini sağlayan bitkisel türlerdir. Sadece dane veren ürünlerle karşılaştırıldığında, çift amaçlı ürünler tüm çiftlik sisteminin karlılığını, çevresel sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını önemli ölçüde iyileştirmeye yardımcı olur. Mevcut beslenme modelleri yalnızca besin kalitesi ve miktarına dayalı diyet kararlarına izin vermektedir ve bu da sürdürülebilirlik kavramını zorlukla karşılamaktadır. Hayvanları dengeli besleme, yenmeyen yem bitkilerini etkili bir şekilde insan gıdasına dönüştürebilir. Dengeli besleme sistemleri ayrıca daha iyi hayvan sağlığı ve üretim ile artan küresel gıda taleplerini destekleme kapasitesinin artmasıyla sonuçlanabilir.

Anahtar kelimeler: Çift amaçlı türler, gıda, yem, kalite

DUAL PURPOSE FODDER CROPS

Abstract

Dual-purpose crops are plant species that simultaneously provide the availability of grain human food and animal feed. Compared to grain-only crops, dual-purpose crops help significantly improve the profitability, environmental sustainability, and resilience of the entire farm system. Current feeding models allow for dietary decisions based solely on nutrient quality and quantity, which complicates the concept of sustainability. Balanced feeding of animals can effectively convert inedible forage crops into human food. Balanced feeding systems can also result in improved animal health and production, and increased capacity to support increasing global food demands.

Keywords: Dual-purpose crops, food, feed, quality

1. Giriş

Yüzyıllardır hayvancılık sektörü, tarımın, insan toplumunun, ekonominin ve kültürün gelişmesinde çok önemli bir rol oynamıştır. Hayvancılık sektörünün başlıca hizmetleri, faydaları ve etkileri esas olarak üretim (verimlilik, kalite vb.), ekonomi (pazar, istihdam vb.), sosyal işlev (gastronomi, sosyal uyum, eğitim değeri, tarım turizmi, hayvan sağlığı ve refahı gibi günümüzün başlıca endişeleri) ve çevre ile olumsuz veya olumlu etkileşimlerle (sera gazı emisyonları, arazi heterojenliği ve biyolojik çeşitliliğin korunması, karbon tutulması vb.) ilgilidir. Hayvancılık üretimi ayrıca, çevresel ayak izi, insan sağlığı, hayvan refahı ve biyolojik çeşitlilik kaybı açısından hayvancılığın çokça duyurulan olumsuz etkilerine rağmen, yenmeyen bitkileri veya atıkları insan gıdasına dönüştürerek sürdürülebilirliğe de katkıda bulunmaktadır (Liu ve ark., 2023).

Yem ve biyokütle türleri birçok fayda sunar. Bu türler otlatma, saman, silaj, biyoyakıt veya endüstriyel kullanım için yetiştirilebilir ve ekonomik getiri elde etmek ve diğer tarımsal ekosistem hizmetlerini sağlamak için mevcut arazi kullanımı seçenekleri arasındadır. Çok yıllık türler bir kez yerleştikten sonra toprağı erozyondan korur, su sızmasını iyileştirir, akışı azaltır, aksi takdirde bir su yoluna girebilecek besinleri tutar, yaban hayatı için barınak ve besin sağlar, toprakta organik madde oluşturur, kök ve yumru dönüşümü yoluyla toprak azotunu (N) artırır. Gıda ve biyoyakıt üretimini destekler, gıda güvenliğini sağlar, çiftçi gelirine katkı sağlar ve kırsal yaşam kalitesine katkıda bulunur. Herhangi bir ekimin ikileminden biri, iyi bir yönetim kullanılsa bile, rüzgar ve su erozyonu, hastalık ve böcekler, sert tohum, yavaş fide büyümesi, yabani ot istilası, kuraklık, don veya bitki örtüsü gibi faktörler nedeniyle kuruluş döneminin başarısızlık riski taşımasıdır. Her işletmenin kısa süreli üretim ve mali kayıp yaşamasının yanı sıra olumsuz çevresel etkileri de olması muhtemeldir; ancak bu kısa vadeli olumsuz etkileri katlanılabilir kılan, uzun vadeli olumlu faydalardır. Mali harcamalar, üretim kaybı ve çevresel bozulma gibi bu ön maliyetler, kuruluşun başarısı veya başarısızlığından bağımsız olarak ortaya çıkar, dolayısıyla meşcere başarısızlığı riskini azaltmak için ilave girdi garanti edilir. Riski ve ekonomik kaybı en aza indirmek için yöneticilerin yerel verilere, önceki deneyimlere, dikkatli zamanlamaya ve iyi yönetime güvenmeleri gerektiği iyi bilinmektedir (Barker ve ark., 2012).

2. Çift amaçlı ürünler

Çift amaçlı ürünler (DP, dual purpose crops), eş zamanlı şekilde gıda olarak dane ve hayvan yemi bulunabilirliğini sağlayan bitkisel türlerdir ve bunların aynı zamanda yem kalitesini iyileştirme potansiyeli yüksektir. Ürün ve hayvan verimliliğini artırmanın umut verici bir yöntemi olarak dane üretimi artıklarının hayvan yemi olarak bulunabilirliğini ve kalitesini artırabilirler. Çift amaçlı ürünler hanelere yiyecek ve gelir sağlarken, ürün artıkları hayvancılık için temel bir yem kaynağıdır. Sadece dane veren ürünlerle karşılaştırıldığında, çift amaçlı ürünler tüm çiftlik sisteminin karlılığını, çevresel sürdürülebilirliğini ve dayanıklılığını önemli ölçüde iyileştirmeye yardımcı olur. Çift amaçlı ürünler ayrıca çiftçilik sistemlerini yoğunlaştırmak için harika fırsatlar sunabilir. Yerfıstığı gibi çift amaçlı ürünler gübre gerektirmediği ve geviş getirenlerin beslenmesi için ilginç bir biyokütle sağlayabildiği için büyük ilgi görmektedir. Yerfıstığı ürünleri hayvan yeminde kullanılan protein açısından zengin saplar üretir (Montcho ve ark., 2023).

Afrika'da birçok hayvan üreticisi/çoban, hayvanlarını hasattan sonra tarlaya götürerek darı (Pennisetum spp.), sorgum [Sorghum bicolor (L.) Moench], mısır (Zea mays L.) ve diğer türlerin saplarında otlamalarına izin verir. Bazı hayvan yetiştiricileri hasattan sonra bu sap artıklarını toplar ve beslenene kadar bunları çatılarda, ağaçlarda veya barakalarda saklar. Ancak, bu çift amaçlı ekim uygulaması (insanlar için saklanan dane ve hayvanlar için sap), yüksek lignin konsantrasyonları nedeniyle sindirilebilirliği düşük ve özellikle ham protein olmak üzere kaliteden yoksun sap artıkları bırakır ve böylece hayvan verimliliğini sınırlar. Börülce ve yerfıstığının dane içermeyen yaprak ve sap kısmı (sapan) istisnadır ve geviş getiren hayvanlar için protein takviyesi sağlar, ancak bu çok istenen yem maddesinin üretimi yetersiz düzeydedir (Boote ve ark., 2022).

Sahra Altı Afrika'da gıda ve beslenme güvensizliği sorununu ele almak, birden fazla hedefi destekleyen yenilikçi tarımsal üretim sistemleri gerektirecektir. Son yıllarda, birkaç yüksek verimli ve besin açısından yoğun bakla (Vigna unguiculata), darı (Pennisetum glaucum) ve sorgum (Sorghum bicolor) çeşidi, Sahra Altı Afrika'da insan beslenmesi ve hayvan yemi ihtiyaçlarını karşılamak üzere bilerek çift amaçlı çeşitler olarak geliştirilmiştir (Akplo ve ark., 2023).

Yem olarak kullanılan yaygın çift amaçlı yaygın baklagiller arasında bezelye (Pisum sativum), guar (Cyamopsis tetragonoloba), güvercin bezelyesi (Cajanus boxan), soya fasulyesi (Glycine max), sümbül fasulyesi (Lablab purpureus), börülce (Vigna unguiculata) ve yerfıstığı (Arachis Hypogea) bulunur (Roy ve ark., 2016).

3. Bezelye

Bezelye (Pisum sativum L.), özellikle gıda (kuru tohum, sebze) ve yem (tohum, yem) kullanımının olduğu ılıman bölgelerde önemlidir. Yem olarak bezelye, yüksek protein içeriğine sahip yüksek verimli, kısa vadeli bir üründür. Bezelye çok çeşitli ortamlarda ve topraklarda yetişir. Bezelye çeşitleri bahçe bezelyesi (sebze olarak yeşil bezelye), tarla bezelyesi (yem ve yiyecek için kurutulmuş bezelye) ve yem bezelyesi olarak sınıflandırılabilir. Bezelye yem olarak, taze olarak beslenmiş bütün bezelye mahsulü, saman veya silolanmış veya mahsul artıkları olarak kullanılabilir. Yem üretimi için yapraklı ve uzun bitki türü tercih edilir (Roy ve ark., 2016). Tarla bezelyesinin sığırlar için mükemmel kalitede bir yemdir. Tarla bezelyesi, tüm hayvan sınıfları için oldukça lezzetli bir tahıldır ve besin açısından yoğun bir enerji ve protein kaynağıdır. Saman, olgunluk aşamasına bağlı olarak %15-20 KM proteini, %38-56 KM NDF, %32-39 ADF ve yaklaşık %5 ADL, %60-65 OM sindirilebilirliği içerir (Hayashi vd. 2007). %5-10 KM proteini, %1,5-2 kalsiyum, %7-12 KM mineralleri içeren bezelye samanı en yaygın yemdir. Ilıman bölgelerde, bezelye samanı düşük besin gereksinimleri olan hayvancılık için uygundur. Mısır'da, bezelye samanı sütten kesilmiş kuzuların tam diyetlerinde Mısır yoncası samanının yerini almıştır. Besin sindirilebilirliği ve yem dönüşümü her iki kaba yem için de benzerdir (Abdel-Magid ve ark., 2008). Tam mahsul bezelye silajı, hem protein hem de nişasta sağladığı için geviş getiren hayvanlar için mükemmel bir yem olarak kabul edilir. Bezelye-yulaf silajı sığırlar tarafından mısır silajına göre daha çok beğenildi ve büyüme ve bitirme rasyonlarına dahil edilmesi kolaydı. Bezelye yemi, çeşide bağlı olarak yoğunlaştırılmış tanenler, saponinler içerebilir (Zaza ve ark. 2009).

4. Börülce

Börülce (Vigna unguiculata), hayvancılık için yeşil yem ve saman, sebze ve insan tüketimi için protein açısından zengin yeşil bakla ve tahıl gibi çok amaçlı kullanımlar için dünya çapında yetiştirilen önemli yem baklagillerinden biridir. Ayrıca, börülce, diğer yem baklalarına göre kuraklığa genetik olarak daha dayanıklı bir baklagildir ve hayvancılık verimliliğini sürdürmek için besin açısından zengin mevsimlik yem sağlar. Yağış eksikliği olan bölgelerde ve nispeten verimsiz topraklarda, börülce yem mahsulü olarak akıllıca yetiştirilir. Hayvan sahiplerinin çoğu, yem baklasını diğer mahsullerle birlikte ara ürün olarak yetiştirir ve yem baklası, mahsul hayvancılık çiftçilik sisteminin ayrılmaz bir bileşenini oluşturur (Melesse ve ark., 2021). Börülce hızlı büyüyen bir baklagil yemidir. Tek başına veya sorgum, mısır, darı veya diğer otlarla karışık olarak yetiştirilebilir ve genellikle 2 aylık büyümeden sonra beslenmeye hazır hale gelir. Ayrıca, herhangi bir yem bitkisinin önemi yeşil yem verimine, kimyasal bileşime ve besin değerine bağlıdır. Kimyasal bileşim ve besin değeri, ürün çeşitliliğinden ve iklim faktörlerinden etkilenir (Atta ve ark., 2011)

5. Mürdümük

Mürdümük, kuraklığa dayanıklılığı, orta düzeyde tuzluluğu ve düşük girdi gereksinimleri nedeniyle dünyada, özellikle Bangladeş, Çin, Etiyopya, Hindistan, Nepal ve Pakistan'da popüler bir gıda ve yem bitkisidir. Ürün, öncelikle hayvan yemi veya bazen insan gıdası olarak kışlık bakliyat ürünü olarak yetiştirilir. Hindistan'da, mürdümük yetiştiren başlıca eyaletler Chhattisgarh, Bihar, Madhya Pradesh, Batı Bengal ve Maharashtra'dır. Ürün, birçok hastalığa karşı toleransı olan oldukça dayanıklıdır. Aşırı çevre koşullarına uygunluğu nedeniyle genellikle kötü yönetim altındaki fakir çiftçiler tarafından yetiştirilir. Mürdümük, bazı temel kükürt içeren amino asitler bakımından eksik olmasına rağmen yüksek seviyelerde protein, karbonhidrat ve mineral içerir. Homoargininin varlığı, kardiyovasküler fizyoloji ve Alzheimer hastalığı vb. olası terapötik rolüyle bunu kıymetli bir ürün haline getirir (Rao, 2011).

ICARDA, Etiyopya'da 1,7 ton ha-1'e kadar verim sağlayabilen 'Wasie' mürdümük çeşidini piyasaya sürmüştür. Bir diğer ICARDA çeşidi Kazakistan'da piyasaya sürülen 'Ali-Bar' mürdümük çeşidi ise 200-300 mm yağışla 1,2 ton ha-1 üretebilir (Kumar ve ark. 2011). 'Chalus' ve 'Ceora' çeşitleri Avustralya'da hayvan yemi olarak piyasaya sürülmüştür. Tüylü küf (Peronospora lathyri-palustris), Güney Asya'da ciddi bir mürdümük hastalığıdır. Lathyrus sativus'un birkaç yerel ırkı/türünün bu hastalığa karşı tolerans gösterdiği görülmüştür. Ascochyta yanıklığına (Mycosphaerella pinodes) dayanıklılık, Lathyrus sativus'un türlerinde tespit edilmiştir (Gurung ve ark. 2002).

6. Sakız fasulyesi (Cyamopsis tetragonoloba)

Sakız fasulyesi (veya Guar) (Cyamopsis tetragonoloba), yüksek verim, besin değeri ve kuraklığa dayanıklılık için yetiştirilir. Ürün Hindistan-Pakistan bölgesinde ortaya çıkmıştır ve dünyanın kurak/yarı kurak bölgelerine yayılmıştır. Asya'da sebze, yem, zamk ve yeşil gübre aamcıyla yetiştirilir. 300-400 mm yağış alan marjinal ve submarjinal topraklarda yetiştirilen önemli bir kurak alan baklagilidir. Hindistan, dünya üretiminin %80'ini karşılar ve bunun %70-80'i Rajasthan'da yetiştirilir (Prakash ve ark.,

2008). Tohumda bulunan galaktomannan zamkı gıda olarak ve ayrıca tekstil, kağıt, petrol, madencilik, ilaç ve kozmetik endüstrilerinde kullanılır. Tahıl, yem veya zamk için yüksek verimli çeşitlerin yetiştirilmesi yönünde çabalar gösterilmiştir (Roy ve ark., 2016). Sultan ve ark., (2012) Pakistan'da olgunaşma süresi, bitki başına bakla sayısı, bakla başına tohum sayısı, bitki başına tohum verimi ve 100 tohum ağırlığı gibi önemli tarımsal morfolojik özelliklere dayanarak elit guar genotipleri tespit etmişlerdir.

7. Pirinç fasulyesi (Vigna umbellata)

Vigna umbellata, Asya'da insan gıdası ve yem için yetiştirilen tropikal-ılıman bir dane baklagilidir. Vejetatif kısımlar taze olarak hayvanlara beslenebilir veya samanı, mahsul artığı ve tohumları konsantre olarak kullanılabilir. Çok amaçlı bir baklagildir. Asya'da pirinç mahsulünün hasadından sonra yaygın olarak ekilir, bu nedenle adı 'Pirinç fasulyesi'dir. Kökeni Çinhindi'dir ve Tayland'da daha sonra evcilleştirilmiştir (Tomooka ve ark., 2010). Pirinç fasulyesi güney Çin, Çinhindi yarımadası, Hindistan ve Nepal'de ve sınırlı bir ölçüde Mauritius, Batı Hint Adaları, Doğu Afrika, Avustralya ve ABD'de bulunur. Hindistan'da pirinç fasulyesi, daha geniş adaptasyon kabiliyeti, yüksek verim ve kış dayanıklılığı nedeniyle Pradesh, Uttarakhand, Odhisha, Batı Bengal'in nemli tropikal, subtropikal ve subılıman iklimlerinde yetiştirilir. Genellikle geç olgunlaşan ve ışığa duyarlı yerel çeşitler yem bitkisi olarak yetiştirilir. Pirinç fasulyesi kuraklığa dayanıklıdır, birçok zararlıya ve hastalığa karşı dirençlidir ve kıtlık dönemlerinde yem sağlamak için marjinal topraklarda yetiştirilebilir. Genellikle mısırla birlikte karışık ürün olarak yetiştirilir. Çift amaçlı tüketim için yetiştirildiğinde, baklalar yarı büyüklüğüne ulaşınca kesilir. Bengal'de (Hindistan), yem verimleri Mayıs-Haziran aylarındaki hasatta 5-7 t KM/ha'dan, Kasım-Aralık aylarında 8-9 t KM/ha'ya kadar değişmektedir. Pirinç fasulyesi otu, KM alımını, sindirilebilir proteini ve N tutulumunu artırırken rumen mikroflorası üzerinde olumlu etki göstererek artan VFA üretimi ve daha düşük CH4 emisyonları ile sonuçlanır (Chanthakhoun & Wanapat, 2010). Pirinç fasulyesi çeşitlerinin ham protein içeriği %15-27 arasında değişmektedir. Sınırlayıcı amino asitler metionin ve triptofan ile valin, tirozin ve lizin açısından zengindir. Tohumlar tiamin, riboflavin, niasin ve askorbik asit gibi vitaminler içerir. Yem çeşitlerinde, metiyonin içeriği %0,74 ila %0,99 arasında değişmektedir. Yüksek nişasta konsantrasyonuna (KM'nin %52 ila %57'si) ve değişken amiloz içeriğine sahiptir (Wanapat ve ark. 2012).

8. Çift amaçlı ürün yetiştirilen bölgelerde yem kalitesine etki eden bazı önemli faktörler

Yem kalitesi kavramsal olarak yem besin değeri ve yem alımı olarak ayrılabilir. Otlardaki yaprak ve gövde dokularının miktarı arasındaki ilişki, bitkinin morfolojik gelişiminden büyük ölçüde etkilenir. Baklagillerin büyümesi ve gelişmesi, hem yaprak hem de gövde gelişiminin vejetatif büyüme aşaması boyunca meydana gelmesiyle otlardan farklı şekilde gerçekleşir. Yem bitkilerinde hem toprak neminin fazlalığı hem de eksikliği strese neden olabilir. Suyla doymuş topraklar, kök solunumu ile hızla oksijenden mahrum kalabilir ve bu da kök sistemleri için anoksik bir duruma neden olabilir. Anoksi, büyüme ve dolayısıyla yem verimi üzerinde derin bir etkiye sahip olabilir. Farklı toprak besinlerinin miktarı ve bulunabilirliği, hem yem üretimini hem de kalitesini etkiler. Köklerin arbusküler mikoriza enfeksiyonu, bitkilerde mineral bulunabilirliğini ve alımını iyileştirebilir ve bu da yem kalitesini artırabilir (Moore ve ark., 2020).

Fitokimyasallar, farklı ekosistemlerde bitki türlerinin dağılımını ve yoğunluğunu belirlemede kaynak yeterliliğini ve biyolojik avantajı etkileyen geniş bir kimyasal bileşen yelpazesini bünyesinde barındırır. Bu doğal bileşikler ayrıca sıklıkla yırtıcı mikroplara, böceklere ve otçullara karşı bitki savunma kimyasalları olarak işlev görür. Gastrointestinal sistemdeki mikrobiyal işlemleri ve geviş getiren hayvan mikrobiyomlarındaki fizyolojik tepkileri düzenleyebilir veya şiddetlendirebilirler. Üretim artırıcı özelliklerini kullanmak için fitokimyasallar, ruminal fermantasyonu manipüle etmek ve diğer fitokemoprofilaktik (hayvan hastalıklarını önlemek) ve fitokemoterapötik (hayvan hastalıklarını tedavi etmek) rolleri belirlemek için yem katkı maddeleri olarak aktif olarak araştırılmıştır. Bununla birlikte, fitokimyasal-konak etkileşimleri, tam etki mekanizması ve etkileri, geviş getiren hayvan üretimi için kesin öneriler sağlamak amacıyla daha derinlemesine bir açıklama gerektirmektedir. Besinsel ve farmakolojik ilgiye sahip fitokimyasalların çoğunluğu tipik olarak flavonoidler (%9), terpenoidler (%55) ve alkaloidler (%36) olarak sınıflandırılır. Flavonoidler içinde polifenolikler (örneğin, hidrolize edilebilir ve yoğunlaştırılmış tanenler) metan (CH4) emisyonunu, gastrointestinal nematod parazitizmini ve ruminal proteolizi azaltmak dahil olmak üzere ruminantlar için birçok faydaya sahiptir. Terpenoidler içinde saponinler ve uçucu yağlar da CH4 emisyonunu azaltır, ancak triterpenoid saponinler insanlarda birçok klinik faydaya sahip zengin biyokimyasal yapılara sahiptir. Ruminantlardaki anti-metanojenik özellik, birkaç fizyolojik yolun aynı anda hedeflenmesi nedeniyle değişkendir. Bu, saponin içeren yemlerin uzun vadeli kullanım için göreceli güvenliğini açıklayabilir ve tüm ruminant metabolizma fazlarındaki ilişkili moleküler etkileşimleri tanımlayabilir. Alkaloidler, şu anda insanları tedavi etmek için kullanılan geniş farmakolojik özelliklere sahip N içeren bileşiklerdir, ancak geviş getiren hayvanlarda yem katkı maddesi olarak fitokimyasal kullanımları henüz değerlendirilmemiştir, çünkü bilinen öneme sahip diğer fitokimyasalların yanında hayalet bileşikler olarak hareket edebilirler (Tedeschi ve ark., 2021).

İklim değişikliğiyle ilişkili abiyotik stres, yem miktarını ve kalitesini potansiyel olarak etkilemektedir. Çok yönlü küçük bir molekül olan melatonin (N-asetil-5-metoksitriptamin), insanlarda, hayvanlarda ve bitkilerde yaygın olarak bulunur. Bugüne kadar incelenen tüm bitkilerde mevcut olduğu bulunan çok işlevli bir molekül olan melatonin, yem otunun hem biyotik hem de abiyotik streslere karşı toleransını iyileştirmede önemli bir rol oynar. Ancak, yem otunda melatoninin rolüyle ilgili araştırmalar hala gelişmektedir (Fan ve ark., 2024).

Mevcut beslenme modelleri yalnızca besin kalitesi ve miktarına dayalı diyet kararlarına izin vermektedir ve bu da sürdürülebilirlik kavramını zar zor karşılamaktadır (Aidoo ve ark., 2023). Hayvanları dengeli besleme, yenmeyen yem bitkilerini etkili bir şekilde insan gıdasına dönüştürebilir. Dengeli besleme sistemleri ayrıca daha iyi hayvan sağlığı ve üretim ile artan küresel gıda taleplerini destekleme kapasitesinin artmasıyla sonuçlanacaktır. Ayrıca küresel ekonomiyi ve tamamen hayvancılığa bağlı olanların geçim desteğini olumlu yönde etkiler. Genel olarak bitkiler, karbonhidratlar, proteinler, lipitler, lifler, lignin, mineraller ve çeşitli konsantrasyonlarda vitaminlerden oluşur. Yem bitkilerindeki bu besin bileşenleri, hayvancılığın büyümesinin, üremesinin, davranışının, üretkenliğinin ve son ürün kalitesinin (süt ve et vb.) temel belirleyicileridir. Yüksek oranda lignin, sindirilmemiş lifler ve anti-besin faktörleri (siyanojenik glikozitler, Hidrojen siyanür (HCN) ve yoğunlaştırılmış tanenler) yem bitkilerinin besin kalitesini

olumsuz etkiler (Chand ve ark., 2022).

Yem bitkisi yetiştirme hazırlığı ideal olarak gerçek ekimden iki yıl kadar önce başlar. Bu özellikle kireç ve gübrenin üstten gübrelendiği ve kirecin tepki vermesinin zaman aldığı sıfır toprak işleme ekimleri için geçerlidir. Allelopati, yeni yem bitkisi standlarının zayıf kurulmasında rol oynar. Çoğu yem bitkisi ekimi, uygun maliyetli, uygun maliyetli ve doğru yapılırsa yüksek başarı olasılığına sahip olduğu için tohumdan yapılır. Mikorizalar, rhizobia bakterilerinden farklı, bazı belirli yem bitkisi türlerinin kökleriyle simbiyotik bir ilişki içinde olan mantarlardır. Yenileme, çimin kısmen veya tamamen yok edilmesi, ayrıca kireçleme, gübreleme, yabancı ot kontrolü ve istenen yem bitkilerini araya giren bir ürün olmadan kurmak veya yeniden kurmak için tohumlama yoluyla bir yem bitkisi standının iyileştirilmesidir. Sıfır toprak işleme teknolojisi, mevcut bitki örtüsünü baskılayan herbisitlerin yönetimi ve kullanımı yoluyla sürme veya diskleme olmadan yenilemeyi mümkün kılar (Hall ve ark., 2020).

Kaynaklar

Abdel-Magid, S. S., El-Rahman, H. H. A., Mohamed, M. I., & Awadalla, I. M. (2008). Utilization of chick pea straw and pea straw in feeding growing Rahmani lambs. Am.-Eur. J. Sci. Res, 4(2), 214-217.

Aidoo, R., Romana, C. K., Kwofie, E. M., & Baum, J. I. (2023). An integrated environmental nutrition model for dietary sustainability assessment. Journal of Cleaner Production, 399, 136473.

Akplo, T. M., Faye, A., Obour, A., Stewart, Z. P., Min, D., & Prasad, P. V. (2023). Dual-purpose crops for grain and fodder to improve nutrition security in semi-arid sub-Saharan Africa: A review. Food and Energy Security, 12(5), e492.

Atta, S., Adamou, M. M., Adamou, M., Achard, F., & Saadou, M. (2011). Interannual variation in fodder production in cowpea varieties in Niger. International Journal of Biological and Chemical Sciences, 5(1).

Barker, D. J., MacAdam, J. W., Butler, T. J., & Sulc, R. M. (2012). Forage and biomass planting. Conservation outcomes from pastureland and hayland practices: Assessment, recommendations, and knowledge gaps, 41-110.

Boote, K. J., Adesogan, A. T., Balehegn, M., Duncan, A., Muir, J. P., Dubeux Jr, J. C., & Rios, E. F. (2022). Fodder development in sub-Saharan Africa: An introduction. Agronomy Journal, 114(1), 1-7.

Chand, S., Indu, Singhal, R. K., & Govindasamy, P. (2022). Agronomical and breeding approaches to improve the nutritional status of forage crops for better livestock productivity. Grass and Forage Science, 77(1), 11-32.

Chanthakhoun, V., & Wanapat, M. (2010). Effect of legume (Phaseolus calcaratus) Hay supplementation on rumen cellulolytic bacterial populations in swamp buffaloes investigated by the real-time PCR technique.

Fan, Y., Li, L., Guo, F., & Hou, X. (2024). Tolerance of Forage Grass to Abiotic Stresses by Melatonin Application: Effects, Mechanisms, and Progresses. Agriculture, 14(2), 171.

Gurung, A. M., Pang, E. C. K., & Taylor, P. W. J. (2002). Examination of Pisum and Lathyrus species as sources of ascochyta blight resistance for field pea (Pisum sativum). Australasian Plant Pathology, 31, 41-45.

Hall, M. H., Newman, Y. C., & Williamson, J. A. (2020). Forage establishment and renovation. Forages: The science of grassland agriculture, 2, 455-471.

Hayashi, Y., Devkota, N. R., & Kumagai, H. (2007). Effects of field pea (Pisum sativum L.) hay feeding on dry matter intake and milk production of Murrah buffaloes (Bubalus bubalis) fed rice straw ad libitum. Animal science journal, 78(2), 151-158.

Kumar, S., Bejiga, G., Ahmed, S., Nakkoul, H., & Sarker, A. (2011). Genetic improvement of grass pea for low neurotoxin (β-ODAP) content. Food and Chemical Toxicology, 49(3), 589-600.

Liu, J., Chriki, S., Kombolo, M., Santinello, M., Pflanzer, S. B., Hocquette, É., ... & Hocquette, J. F. (2023). Consumer perception of the challenges facing livestock production and meat consumption. Meat Science, 200, 109144.

Melesse, M. B., Tirra, A. N., Ojiewo, C. O., & Hauser, M. (2021). Understanding farmers' trait preferences for dual-purpose crops to improve mixed crop–livestock systems in Zimbabwe. Sustainability, 13(10), 5678.

Montcho, M., Ahoyo, C. C., Aboh, A. B., Houndonougbo, F. M., Babatounde, S., & Sinsin, B. (2023). Dual-purpose crops productivity and small-scale dairy farmers'

food security efforts toward climate variability and change in Benin. International Journal of Biological and Chemical Sciences, 17(7), 2810-2821.

Moore, K. J., Lenssen, A. W., & Fales, S. L. (2020). Factors affecting forage quality. Forages: The science of grassland agriculture, 2, 701-717.

Prakash, K. R., Prasanthi, L., & Sekhar, M. R. (2008). Genetic Variability Studies for Seed Yield, Physiological and Quality Attributes in Guar (Cyamopsis tetragonaloba (L.) Taub.). Asian and Australasian Journal of Plant Science and Biotechnology, 2(1), 36-38.

Rao, N. K., & Shahid, M. (2011). Potential of cowpea [Vigna unguiculata (L.) Walp.] and guar [Cyamopsis tetragonoloba (L.) Taub.] as alternative forage legumes for the United Arab Emirates. Emirates Journal of Food & Agriculture (EJFA), 23(2).

Roy, A. K., Malaviya, D. R., & Kaushal, P. (2016). Genetic improvement of fodder legumes especially dual purpose pulses. Indian Journal of Genetics and Plant Breeding, 76(04), 608-625.

Sultan, M., Rabbani, M. A., Shinwari, Z. K., & Masood, M. S. (2012). Phenotypic divergence in guar (Cyamopsis tetragonoloba L.) landrace genotypes of Pakistan. Pak. J. Bot, 44(S1), 203-210.

Tedeschi, L. O., Muir, J. P., Naumann, H. D., Norris, A. B., Ramírez-Restrepo, C. A., & Mertens-Talcott, S. U. (2021). Nutritional aspects of ecologically relevant phytochemicals in ruminant production. Frontiers in Veterinary Science, 8, 628445.

Tomooka, N., Kaga, A., Isemura, T., & Vaughan, D. (2010). Vigna. In Wild Crop Relatives: Genomic and Breeding Resources: Legume Crops and Forages (pp. 291-311). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.

Wanapat M., Wongnen N., Sangkloy W., Pilajun R. and Kanpukdee S. 2012. On-farm use of legume (Phaseolus calcaratus) and Ruzi grass on rumen fermentation and milk production in lactating dairy cows. Agric. Sci., 3: 355-360

Zaza, G. H., Ibrahim, M. R. M., Ali, A. M., & Hassan, F. A. (2009). Nutritional evaluation of some vegetable crops by-products as unconventional feedstuffs in rabbits feeding. Egyptian Journal of Rabbit Science, Vol. 19, No. 2, 71-86.

GENOMIC SELECTION IN LIVESTOCK BREEDING: AN OVERVIEW

Dr. Esra BILICI (ORCID:0000-0001-6636-5975)
Uşak University, Eşme Vocational School, Laboratory and Veterinary Health Program
Email:esra.bilici@usak.edu.tr

Abstract

In the past, phenotypic recordings served as the foundation for selective animal breeding for commercially important traits. Beginning in 1990, developments in molecular genetics promised that information at the DNA level would result in greater genetic advancement than phenotypic data alone. The current extensive usage of DNA information is the consequence of three breakthroughs: 1) the process of genomic selection; 2) the discovery of thousands of SNP (single nucleotide polymorphism) markers; and 3) SNP-chip genotyping technologies, which make it affordable to genotype all of these SNPs. In genomic selection, SNP effects are estimated by genotyping and recording a reference population for the trait. Next, selection candidates are genotyped, and by combining their genotypes with the estimated effects, "genomic estimates of breeding values" (GEBV) are estimated for the selection candidates.

Keywords: Genomic selection, livestock breeding, traits

1. Introduction

2.

In the past ten years, biology has made significant strides, and one of the newest fields is genomics. Genomics deals with the molecular structures, functions, evolution and mapping of the genomes of any species and has produced significantly new information that improves our understanding of the complex biology and genetic mechanisms of animal production systems. Next-generation sequencing and the fast development of chip-based genotyping assays are two significant advancements that are linked to the advancement of genomics. As the cost of these sequencing and genotyping methods continues to decline, the utilization of large-scale genomic data is increasing (Anupama et al., 2024).

2. Single nucleotide polymorphism (SNP)

Single nucleotide polymorphism (SNP) genotypes derived from SNP array data are commonly used in the current applications of genomic selection (GS) in livestock. In actuality, imputation and combinations of high and low-density SNP arrays are utilized to lower genotyping expenses (Huang ve ark., 2012). These low-cost genotyping strategies enable increased intensity of selection through the genotyping of large numbers of selection candidates or increased accuracy of estimated breeding values (EBV) by expanding the training population. If datasets of both phenotyped and genotyped individuals (the training population) become very large, the predictive power of GS may be increasingly driven by linkage disequilibrium rather than by linkage information, or, more usefully, by direct genotyping of causative mutations and other biologically relevant genomic information (Hickey, 2013). Thus, this may provide an opportunity to increase the power of GS in breeding programs; however, to fully capitalize on this potential it is necessary to genotype larger numbers of individuals for a greater fraction of the genome than what is typically covered by current SNP arrays.

3. Next-generation sequencing (NGS)

Use of next-generation sequencing (NGS) techniques for genotyping could be a viable alternative to current low-cost SNP array strategies, with the potential to increase the fraction of the genome captured in a cost-efficient manner. Genotyping-by-sequencing (GBS) uses NGS technology to genotype large numbers of individuals and has the potential to drive the cost per sample below $10 through intensive multiplexing. It has been applied with success in plants and cattle (De Donato ve ark., 2013). The impact of massive parallel sequencing or ‘next’ generation sequencing (NGS) in Biology, and hence in Animal Genetics, is difficult to overstate. It is a revolution comparable with the one that followed Sanger sequencing forty years ago. It is not just a dramatic increase in sequencing speed: it means a change in paradigm that obliges researchers, institutions and funding agencies alike. It is also a tremendous and passionate technological race worth millions. Although it is uncertain which, if any, of the extant technologies will prevail in the future, and whether they may be replaced by new technologies, one thing is certain: next generation sequencing is this generation sequencing. Current NGS technologies provide a throughput which is at least 100 times that of classical Sanger sequencing, and the technologies are quickly improving (Mardis 2008).

Compared with standard sequencing, these technologies do not need cloning, i.e. they are basically shotgun sequencing and result in shorter sequences, currently from 50 to 400 bp. Further, it is promised that new, third generation single molecule sequencing will soon be available and should deliver complete genome sequence that is in time and pricing affordable for every research group. Having more sequence will be beneficial to animal genetics and in particular to our understanding of the genetic basis of complex traits. Nevertheless, it is also true that many studies would trade less sequence for a more targeted approach. For some population genomics studies it is far more relevant to have, say, 10 Mb from 100 individuals than a 1 Gb from a single individual. Although several commercial approaches are already available for sequence capture, this increases costs significantly and does not provide a 100% recovery rate of the targets. This is one of the areas where we should witness rapid improvements soon, provided that sequencing a whole genome remains more expensive than targeted resequencing and this may not last too long, at least for a shallow coverage (Perez-Enciso & Ferretti, 2010).

4. Genotyping-by-sequencing (GBS)

GBS and similar techniques such as RAD-Seq are reduced representation approaches that use restriction enzymes to target the sequencing effort to a fraction of the genome. This fraction of the genome can be readily adjusted according to the needs of the project and can potentially be much greater than the fraction captured by even the densest SNP arrays currently available in livestock. Furthermore, unlike SNP arrays that are typically developed from a limited sample of individuals, GBS can capture genetic variation that is specific to a population or family of interest (Perez-Enciso & Ferretti, 2010). However, compared to genotypes obtained from SNP arrays, the quality of genotypes obtained with GBS tends to be lower since it depends on the genome-wide sequence read depth (x). By increasing x, the proportion of correctly called genotypes increases but so do the costs. Since x varies along each sequenced genome, the number and quality of genotype calls also vary along the genome of each individual. These drawbacks complicate the use of GBS data, but can be partially overcome by imputation and error correction methods (De Donato ve ark., 2013).

Livestock breeding programs, including selection and conservation efforts, have had great success due to cost-effective genomic prediction, especially in dairy cattle. Continued reductions in the cost of high-throughput genomic data production platforms and further development of precise prediction methodologies are expected. Multidisciplinary studies will further benefit the genomics community with the development of robust and reliable tools in the field of bioinformatics and their use in animal husbandry (Anupama et al., 2024).

5. Genomic selection in livestock breeding

Traditional marker-assisted selection (MAS) did not result in a widespread use of DNA information in animal breeding. The main reason was that the traits of interest in livestock production were much more complex than expected: they were determined by thousands of genes with small effects on phenotype. These effects were usually too small to be statistically significant and so were ignored. Genomic selection assumes that all markers might be linked to a gene affecting the trait and concentrates on estimating their

effect rather than testing its significance. Three technological breakthroughs resulted in the current wide-spread use of DNA information in animal breeding: the development of the genomic selection technology, the discovery of massive numbers of genetic markers (single nucleotide polymorphisms; SNPs), and high-throughput technology to genotype animals for (hundreds of) thousands of SNPs in a cost-effective manner (Meuwissen ve ark., 2016).

Genomic selection (GS) is is a potential reproductive tool that can reduce the production period, increase the accuracy of selection and provide genetic improvement, and therefore, it has been successfully used in many farm animals for more than a decade (Yang et al., 2020).

Culver and Labow (2002) stated that genomics is a multidisciplinary field of biology that focuses on the structure, function, evolution, mapping and regulation of genomes. Unlike genetics, which refers to the study of individual genes involved in heredity and variation, genomics aims at the unified characterization of all the genes of an organism, their combined inheritance and variation on the organism (WHO, 2020). Genomics also includes the study of various intra-genome phenomena such as epistasis (the effect of one gene on another), pleiotropy (a gene that affects more than one trait), heterosis or hybrid viability, and the different interaction of loci and alleles within the genome (Pevsner, 2009).

The field of genomics is quite wide. High-throughput phenotyping or phenomic and precision agriculture are tools that are applied together with genomics in the most developed countries for livestock breeding programs (Pedrosa et al., 2023). Future research topics on genomics will be able to cover many other emerging areas within genomics, namely the fields of phenomics, epigenomics and metagenomics, which are used not only for genetic improvement programs, but also for the sustainability of livestock production systems (Anupama et al., 2024).

The genomic selection revolution began with 2 developments. The first was the recent sequencing of the bovine genome, which led to the discovery of thousands of DNA markers in the form of SNP. Simultaneously with the discovery of a large number of SNP markers throughout livestock genomes, there has been a dramatic reduction in the cost of genotyping. The second development is genomic selection, when reproductive values are estimated only from dense marker data (Meuwissen et al., 2001). Genomic selection refers to selection decisions based on genomic breeding values (GEBV). To calculate the GEBV, a prediction equation based on SNP is first derived. The entire genome is divided into small segments, the effects of which are predicted in a reference population in which animals have both phenotypes and genotypes. In this way, the effects of all loci contributing to genetic diversity are captured, even if the effects of individual loci are very small. In subsequent generations, animals can be genotyped for markers to determine which chromosome segments they carry, and the predicted effects of the segments the animal carries can then be aggregated across the entire genome to predict GEBV. This reproductive value is called GEBV (Hayes et al., 2009).

Genomic selection refers to selection decisions based on genomic breeding values (GEBV, genomic breeding values). GEBV is calculated as the sum of the effects of dense

genetic markers or haplotypes of these markers throughout the entire genome, thereby potentially capturing all quantitative trait loci (QTL, quantitative trait loci) that contribute to variation in a trait. QTL effects inferred from haplotypes or individual nucleotide polymorphism markers are first predicted in a large reference population with phenotypic information. In subsequent generations, only marker information is required to calculate GEBV (Hayes et al., 2009).

Genomic selection looks set to be the technology that has delivered the largest increase in the rate of genetic gain for the dairy industry in the past 20 yr. Genomic selection is underway in at least 4 dairy breeding programs around the world. The increase in reliabilities of GEBV over EBV for bull calves with no daughter records is impressive, ranging from 2 to 20%. The increase in reliability of GEBV is being used in 2 ways by bull-breeding companies. In some cases, larger numbers of bull calves are being screened to select a smaller number of calves to go onto progeny testing, which reduces the cost of the breeding program and results in some extra genetic gain. Other companies are marketing teams of young bulls based on their GEBV alone as soon as they are reproductively able, which should result in large increases in genetic gain as a result of reducing the generation interval (Hayes ve ark., 2009).

Considerable challenges and opportunities remain in implementing genomic selection, including adaptation of national genetic evaluations to include genomic information, genomic selection across breeds, managing long-term gain and inbreeding with genomic selection, and computational challenges. These are exciting topics for further research (Hayes ve ark., 2009).

6. Beef and dairy cattle breeding and genomic selection

Beef and dairy cattle industries are major contributors to global agriculture, providing high protein foods for human consumption and many raw materials to industry. Even though cattle production has become more efficient and industrialized, profit margins remain relatively low due to high production costs, diseases and fluctuating market prices. Maximizing resources by investing in genetically superior breeding stock is a viable strategy for increasing production and cattle industry profits (Pryce & Hayes, 2012).

The search for major genes controlling production-related quantitative traits in livestock has had limited success, primarily because single gene effects tend to be small and the number of available genetic markers are insufficient for estimating effects accurately. The discovery and development of large numbers of genetic markers are therefore essential for characterization and mapping of quantitative traits in cattle (Snelling ve ark., 2010).

Genomic selection (GS) and genome-wide association studies (GWAS) are powerful statistical procedures that correlate large amounts of genetic and phenotypic data to make predictions about genetic merit. To maximize, or speed up the selection process, GS predicts desirable phenotypes by calculating breeding values based on genotype, while GWAS uses the power of historical recombination to predict which genomic region(s) influence important economic traits. Because statistical power is dependent on using large numbers of genetic markers, both methods have been limited

by the cost and availability of dense genome-wide marker data. The development and use of genetic markers for genotyping has been a costly and labor intensive process that could not be easily parallelized (Davey ve ark., 2011).

Although high-throughput single nucleotide polymorphisms (SNPs) arrays now allow for the rapid collection of fairly inexpensive genome-wide marker data, array technology still does not address the costly and time-consuming processes of SNP discovery, development and implementation of the assay platform (De Donato ve ark., 2013).

Array-based and other SNP genotyping platforms commonly include SNPs that were previously discovered by DNA sequencing. Because these SNPs may not be geographically representative and tend to be at higher frequency than random SNPs, population genetic parameters such as diversity, population subdivision and recombination estimates may be biased. The degree of ascertainment bias depends on the number of individuals in which the SNPs were originally discovered and results in a skewing of the allele frequency spectrum toward common alleles. This problem has a larger effect when survey populations have high levels of diversity or population substructure due to natural or artificial selection. Ascertainment bias may also impair identification of causal mutations because disequilibrium between these and genotyped SNPs may be spurious, especially if they are rare (Perez-Enciso & Ferretti, 2010).

In the dairy industry, the use of SNPs for evaluating bulls as commercial semen donors has resulted in better selection at significantly reduced cost (Schaeffer, 2006). Once the value of GS was demonstrated, dairy breeders and buyers quickly adopted this strategy to improve selection efficiency (Pryce & Daetwyler, 2011). Although GS should also increase profits for beef bulls and dairy females, margins may be somewhat lower than for dairy bulls because the number of progeny per animal is smaller (Schefers & Weigel, 2012).

The major challenge for implementing GS is the high cost of discovery, development and genotyping of large numbers of SNPs (Boichard ve ark., 2012). Recent advances in DNA sequencing technologies, however, have facilitated development of cost-effective and efficient strategies that allow simultaneous SNP discovery and genotyping in multiple individuals. These methods use both the power of next-generation sequencing (NGS) to obtain massive numbers of DNA sequences from the ends of genomic restriction fragments and DNA barcoding for pooling of up to 384 individuals in a single sequencing lane (Parameswaran ve ak., 2007).

Various protocols, including restriction-associated DNA (RAD), diversity arrays technology (DArT), complexity reduction of polymorphic sequences (CRoPS) and genotyping-by-sequencing (GBS) are now available for obtaining sets or subsets of genomic restriction fragments for NGS. By the use of methylation sensitive restriction enzymes, repetitive genomic regions can be avoided. Thus, lower copy regions can be targeted with two to three fold higher efficiency, which tremendously simplifies the challenge of computational sequence alignment problems in large genome species with high levels of genetic diversity. Genotyping-by-sequencing, originally developed for crop plants, is a simple, reproducible, highly multiplexed approach based on the Illumina® sequencing platform. The method is suitable for population studies, germplasm

characterization, genetic improvement and trait mapping in a variety of diverse organisms. The major advantages over other protocols are both technical simplicity and that informatics pipelines are publicly available (De Donato ve ark., 2013).

7. Conclusions

Next generation sequencing has revolutionized genomics research, making it difficult to overstate its impact on studies of Biology. NGS will immediately allow researchers working in non-mainstream species to obtain complete genomes together with a comprehensive catalogue of variants. In addition, RNA-seq will be a decisive way to annotate genes that cannot be predicted purely by computational or comparative approaches. Future applications include whole genome sequence association studies, as opposed to classical SNP-based association, and implementing this new source of information into breeding programmes. For these purposes, one of the main advantages of sequencing vs. genotyping is the possibility of identifying copy number variants.

Kaynakça

Anupama, M., Zexi, C., Sabyasachi, M. (2024). Application of Genomics in Livestock Populations under Selection or Conservation. Front. Genet., 24 January 2024 Sec. Livestock Genomics Volume 15:1664-8021. https://doi.org/10.3389/fgene.2024.1363839

Boichard, D., Chung, H., Dassonneville, R., David, X., Eggen A, et al. (2012) Design of a bovine low-density SNP array optimized for imputation. PLOS ONE 7: e34130.

Culver, K. W., and Labow, M. A. (2002). "Genomics," in Genetics. Editor R. Robinson (New York, NY: Macmillan Science Library, Macmillan Reference USA).

Davey, J.W., Hohenlohe, P.A., Etter, P.D., Boone JQ, Catchen JM, et al. (2011). Genome-wide genetic marker discovery and genotyping using next-generation sequencing. Nature Review Genetics 12: 499–510.

De Donato, M., Peters, S.O., Mitchell, S.E, Hussain T, Imumorin IG (2013) Genotyping-by-Sequencing (GBS): A Novel, Efficient and Cost-Effective Genotyping Method for Cattle Using Next-Generation Sequencing. PLoS ONE 8(5): e62137. https://doi.org/10.1371/journal.pone.0062137

Hayes, B.J., Bowman, P.J., Chamberlain, A.J., Goddard, M.E (2009). Genomic selection in dairy cattle: Progress and challenges. Journal of Dairy Science, Volume 92, Issue 2, 433 - 443

Hickey, J.M. (2013). Sequencing millions of animals for genomic selection 2.0. J Anim Breed Genet. 130:331–2.

Huang, Y, Hickey JM, Cleveland MA, Maltecca C. (2012). Assessment of alternative genotyping strategies to maximize imputation accuracy at minimal cost. Genet Sel Evol. 2012;44:25.

Mardis E.R. (2008) The impact of next-generation sequencing technology on genetics. Trends in Genetics 24, 133–41.

Meuwissen, T., Hayes, B., Goddard, M. (2016). Genomic selection: A paradigm shift in animal breeding, Animal Frontiers, Volume 6, Issue 1, January, Pages 6–14, https://doi.org/10.2527/af.2016-0002

Parameswaran, P., Jalili, R., Tao, L., Shokralla S, Gharizadeh B, et al. (2007) A pyrosequencing-tailored nucleotide barcode design unveils opportunities for large-scale sample multiplexing. Nucleic Acids Research 35: e130.

Pedrosa, V. B., Boerman, J. P., Gloria, L. S., Chen, S. Y., Montes, M. E., Doucette, J. S., et al. (2023). Genomic-based genetic parameters for milkability traits derived from automatic milking systems in North American Holstein cattle. J. Dairy Sci. 106, 2613–2629. doi:10.3168/jds.2022-22515

Perez-Enciso, M. and Ferretti, L. (2010). Massive parallel sequencing in animal genetics: wherefroms and wheretos. Animal Genetics, 41(6), 561-569. https://doi.org/10.1111/j.1365-2052.2010.02057.x

Pevsner, J. (2009). Bioinformatics and functional genomics. 2nd Edn. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.

Pryce, J., Hayes, B. (2012). A review of how dairy farmers can use and profit from genomic technologies. Animal Production Science 52: 180–184.

Pryce, J.E., Daetwyler, H.D. (2011). Designing dairy cattle breeding schemes under genomic selection – a review of international research. Animal Production Science 52(3): 107–114.

Schaeffer, L.R. (2006). Strategy for applying genome-wide selection in dairy cattle.

Journal of Animal Breeding and Genetics 123: 218–223.

Schefers, J.M., Weigel, K.A. (2012). Genomic selection in dairy cattle: integration of DNA testing into breeding programs. Animal Frontiers 2: 4–9.

Snelling, W.M., Allan, M.F., Keele, J.W., Kuehn LA, McDaneld T, et al. (2010). Genome-wide association study of growth in crossbred beef cattle. Journal of Animal Science 88: 837–848.

WHO (2020). WHO definitions of genetics and genomics. World Health Organization, 20. Archived from the original on December.

Yang, C. J., Sharma, R., Gorjanc, G., Hearne, S., Powell, W., and Mackay, I. (2020). Origin specific genomic selection: a simple process to optimize the favorable contribution of parents to progeny. G3 Genes| Genomes| Genet. 10 (7), 2445–2455. doi:10.1534/g3.120.401132.

PREMATÜRE BEBEKLERDE TIBBİ ARAÇLARIN TESPİTİNDE KULLANILAN FARKLI MATERYALLER ve CİLDE ETKİSİ

Associate Professor, Esra TURAL BUYUK (ORCID:0000-0001-8855-8460)
Nursing Department, Pediatric Nursing, Health Sciences Faculty, Ondokuz Mayis University, Samsun, Turkey
Email:esratural55@gmail.com

Bilge Sahin, RN (ORCID: 0009-0008-5439-1373)
Neonatal Intensive Care Unit, Samsun Education and Research Hospital, Samsun, Turkey
Email:bilgesahiin@gmail.com

Özet

Yenidoğan yoğun bakımda yatan bebeklerin yaşamsal işlevlerini devam ettirmeleri ve tedavi sürecinin takibi için birçok cihaza ihtiyacı bulunmaktadır. Kullanılan cihazlar yenidoğanın cilt bütünlüğünü bozma riski taşımaktadır. Prematüre bebeklerde ise daha fazla tıbbi cihaz desteği gerektiği için yeterince gelişmemiş olan cildinin hasar görme riski daha fazladır. Cildi bu denli hassas olan prematüre bebeklere yapılan uygulamalar sırasında hematom, eritem, soyulma, ekimoz ve püstül gibi hasarlar oluşabilmektedir. Yine kullanılan bazı tıbbi cihaz ve malzemelerin ise güvenli yöntemlerle sabitlenmesi gerekmektedir. Yenidoğan yoğun bakımda sıklıkla kullanılan endotrakeal tüp, oragastrik sonda, nazal kanül, periferik ven kateteri gibi malzemelerin sabitlenmesinde ise tıbbi yapıştırıcılara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle prematüre bebekler başta olmak üzere yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde kullanılan tıbbi cihazların tespitinde seçilecek tıbbi yapıştırıcı malzemeler önemlidir. Yapıştırıcı kullanımına bağlı en sık görülen cilt hasarlarının; soyulma, yırtılma, maserasyon ve kimyasal irritasyon olduğu bildirilmiştir. Tıbbi yapıştırıcılar yenidoğan yoğun bakımda cihaz ve kateterlerin sabitlenmesini sağlarken çıkartılması durumunda ise cilt bütünlüğünün bozulması gibi sorunlara sıklıkla rastlanmaktadır. Tıbbi bir yapıştırıcı çıkarıldığında, epidermal hücre katmanlarının ek kaybı, yenidoğan cildinin bariyer işlevini daha da azaltabilir. Bu riski azaltmak için kliniklerde birçok materyal denemekte ve geliştirilmektedir. Yapıştırıcı kullanımı esnasında hemşireler uygulama öncesi cildin kuru ve temiz olmasına ve sık flaster değişimi gereken durumlarda bariyer kullanmaya özen göstermelidir. Özellikle düşük doğum ağırlıklı ve prematüre bebeklerde tıbbi araçların tespitinin yol açtığı cilt hasarlarının önlenmesi için, topikal ilaç kullanımı ve farklı oklüzif sargılar kullanılmaktadır. Literatürde özellikle prematüre bebekler başta olmak üzere yenidoğan yoğun bakım ünitelerinde kullanılan tıbbi cihazların tespitinde seçilen tıbbi yapıştırıcı malzemelerin cilde etkisinin araştırıldığı çalışmalara rastlanmıştır. Bu derleme güncel literatür doğrultusunda yenidoğan ve prematüre bebeklerde tıbbi cihaz tespitinde kullanılan farklı malzemelerin cilt hasarını önlemedeki etkinliğini karşılaştırma konusunda yenidoğan hemşirelerine yol göstermek amacıyla hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler; prematüre; cilt bakımı; flaster

DIFFERENT MATERIALS USED IN THE FIXATION OF MEDICAL DEVICES IN PREMATURE BABIES AND THEIR EFFECTS ON THE SKIN

*** This review article was prepared within the scope of the Master's Thesis Project numbered OMÜ BAP04-A-2024-4998 (Investigation of the effects of different materials used in orogastric tube detection on the skin in premature babies)

Abstract

Babies in neonatal intensive care need many devices to maintain their vital functions and monitor the treatment process. The devices used carry the risk of disrupting the integrity of the newborn's skin. In premature babies, the risk of damage to their underdeveloped skin is higher since more medical device support is required. Damages such as hematoma, erythema, peeling, ecchymosis and pustule may occur during applications to premature babies whose skin is so sensitive. Again, some medical devices and materials used need to be fixed with safe methods. Medical adhesives are needed in the fixation of materials such as endotracheal tubes, orogastric catheters, nasal cannulas and peripheral vein catheters, which are frequently used in neonatal intensive care. Medical adhesive materials to be selected in the fixation of medical devices used in neonatal intensive care units, especially for premature babies, are important. The most common skin damages due to adhesive use have been reported to be peeling, tearing, maceration and chemical irritation. While medical adhesives provide fixation of devices and catheters in neonatal intensive care, problems such as disruption of skin integrity are frequently encountered when they are removed. When a medical adhesive is removed, additional loss of epidermal cell layers may further reduce the barrier function of the neonatal skin. Many materials are being tested and developed in clinics to reduce this risk. During adhesive use, nurses should be careful to ensure that the skin is dry and clean before application and to use barriers in cases where frequent plaster changes are required. In order to prevent skin damage caused by fixation of medical devices, especially in low birth weight and premature infants, topical medication use and different occlusive dressings are used. Studies have been found in the literature investigating the effects of selected medical adhesive materials on the skin in fixation of medical devices used in neonatal intensive care units, especially in premature infants. This review was prepared to guide neonatal nurses in comparing the effectiveness of different materials used in medical device fixation in newborn and premature babies in preventing skin damage, in line with current literature.

Keywords:premature; skin care; adhesive

Introduction

The skin is responsible for preventing water loss and maintaining the body's homeostasis. The skin of newborns is different from adults in both function and functionality. At birth, the skin is fragile due to the immature development of the stratum corneum, the protective barrier of the skin. Newborn skin is 40-60% thinner than adult skin. It is more permeable because it has fewer epidermal cells (Fumarola et al., 2020).

The epidermis begins to form its barrier function approximately between 32 and 34 weeks. Since maturation continues until 36 to 40 weeks, the skin of premature infants is particularly sensitive to skin injuries related to medical adhesives. In premature newborns, the skin and subcutaneous tissue are thin and the skin is not yet mature, so it is physiologically and developmentally different.

In premature newborns, the stratum corneum, the outermost layer of the epidermis, is in the developmental stage, so the risk of transepidermal water loss, electrolyte loss, thermoregulation failure, and skin injuries is very high (Bernatchez & Bichel, 2023). Newborns in neonatal intensive care need many devices to maintain their vital functions and monitor the treatment process. The devices used carry the risk of disrupting the newborn's skin integrity. In premature newborns, the risk of damage to their underdeveloped skin is higher because more medical device support is required. The prevalence of skin injuries in term and preterm babies varies between 9.25% and 43.1%. The most common skin injuries in premature babies are peeling, tearing, maceration, bullae and chemical irritation (Gupta et al., 2023; Hu et al., 2023; de Faria et al., 2019; Kim et al., 2019). The prevalence of skin injuries in term and preterm newborns varies between 9.25% and 43.1% (Jani et al., 2023). The baby's skin requires observation and intensive care against these risks (Marcatto et al., 2021). Protective barrier films are an integral part of the healthcare industry and are widely used in almost every care sector. Skin damage is one of the main problems caused by adhesives. Although these damages are encountered in many age groups, the most affected group is infants, and the most common skin damages in this period are peeling, tearing, maceration, bullae, chemical irritation and folliculitis (Bernatchez & Bichel, 2023). When choosing the adhesive to be used, body region, gestational age, skin sensitivity and safety should be taken into consideration. Adhesives are used in the hospital environment to fix endotracheal tubes, intravenous and umbilical catheters, temperature probes or monitor electrodes. After repeated applications, skin damage can be deeper, and transepidermal fluid and heat loss also increase. While adhesives that are applied and removed to the same area ten times in adults cause skin damage, doing this procedure even once in infants is enough to cause skin damage (Fumarola et al., 2020).

Medical adhesive materials are important for fixing medical devices used in neonatal intensive care units, especially in premature newborns. Body region, gestational age, skin sensitivity and safety should be taken into consideration when choosing the adhesive to be used. Adhesives are used to fix endotracheal tubes, intravenous and umbilical catheters, temperature probes or monitor electrodes in the hospital environment. After repeated applications, skin damage can be deeper, and transepidermal fluid and heat loss also increase. While adhesives that are applied and removed ten times to the same area in adults cause skin damage, doing this procedure even once in premature babies is enough

to cause skin damage (Habiballah 2017; Kim et al., 2019; Fumarola et al., 2020; de Oliveira Marcatto et al. 2021).

The practices of ensuring and protecting skin integrity, which cover an important part of premature care, have an important place in nursing practices. During the use of adhesives, nurses should ensure that the premature baby's skin is dry and clean before application and that a skin barrier is used in cases where frequent patch changes are required (Habiballah, 2017; Jani et al., 2023).

In cases where adhesive tapes must be used, the adhesive properties of the tape should be reduced by lightly applying cotton to the adhesive side of the tape. When removing the patches, they should be removed by wetting or lubricating them, and attention should be paid to minimal patch use. When removing the tapes, it is necessary to remove them with wet cotton, parallel to the skin, by folding the tape over itself. There are limited studies in the literature investigating the effects of selected medical adhesive materials on the skin in the fixation of medical devices used in neonatal intensive care units, especially in premature newborns (Habiballah, 2017; Jani et al., 2023).

Purpose

The purpose of this review is to examine studies on different materials used in the detection of medical devices in premature newborns and their effects on the skin.

Results

The direct application of patches to the skin, especially in the face area, causes skin damage to be seen more in this area. Studies have determined that the face and head areas of premature babies are the areas most affected by skin injuries caused by medical tape (de Oliveira Marcatto et al., 2021; Jani et al., 2023). In order to prevent damage caused by fixation with adhesive materials, topical medication, wound healing applications and occlusive agents (polymer films, polymer foams, hydrogel dressings, hydrocolloid dressings) are used in term and premature newborns (Ergün and Aktaş, 2023).

Transparent adhesive protective spacer tapes made of polyurethane can be used to attach medical devices to the skin. These tapes do not allow water and bacteria to pass through, do not prevent air inflow and outflow, and have less irritating effects on the skin. In newborns and premature babies, it is recommended to first stick the adhesive spacer tape and then stick the patch, as it minimizes epithelial damage due to patch use (Kim et al, 2019; Ergün and Aktaş, 2023).

In low birth weight and premature babies, mostly polymer foams, hydrogel dressings and hydrocolloid dressings are used as occlusive dressings (Akpınar and Göçmen, 2014). Especially in premature babies, skin damage due to nasal cbep treatment and fixation used in respiratory support treatment is a very common situation. When looking at the studies conducted on this subject; Xie et al (2014) showed that hydrocolloid dressing significantly reduced the incidence of nasal injury and the severity of skin damage during cpap support in premature babies between 28-32 weeks (Xie, 2014). In another study, it was determined that hydrocolloid dressing used to reduce nasal injury in

premature babies under 1500 grams reduced the injury and increased the skin score (Rezai et al, 2021). Again, the use of silicone gel sheets in babies weighing less than 1,500 g in the study by Günlemez et al (2010), foam protectors applied to the nasal septum in premature babies in the study by Bard et al (2016), and hydrocolloid dressings in preterm babies (preterm less than 30 weeks) in the study by Imbulana et al (2018) were shown to be effective in reducing the incidence and severity of nasal injuries. In a study conducted by Özsayın and Çetinkaya (2021) evaluating skin damage due to tape removal in premature newborns; it was found that the silicone tape group had the best end-of-application skin condition score, but since its adhesion strength was weak, it should be evaluated in non-life-threatening equipment, the protective hydrocolloid dressing moderately increased the skin condition score as the birth weight decreased, so it should be used with caution in very low birth weight babies, and the skin condition score of the group using silicone-based solvent spray together with silk tape increased, so it was suggested to use alternative methods. Arslan and Aydın Ateş (2022) observed that applying a transparent skin dressing before fixing the orogastric tube or endotracheal tube to the skin improved the skin score of premature babies. In another study, it was observed that using both Tegaderm and hydrocolloid dressing to fix and safely remove umbilical catheters in extremely preterm newborns was effective in minimizing the occurrence of abdominal skin breakdown (Waziry and Rashwan, 2018).

Conclusion and Recommendations

It is extremely important for neonatal nurses to know the characteristics of the skin of preterm babies and to perform skin care applications based on evidence-based research in order to ensure skin integrity.

Since medical equipment needs to be fixed for premature newborns while they are in the neonatal intensive care unit, it is important that the tapes to be selected for fixation are of a nature that will cause the least damage to the skin of the premature baby, that protective materials that will reduce the negative effects of the tapes on the skin are selected, and that appropriate tape removers are used to remove the tapes. In addition, experimental studies are needed in which different skin fixation products are used in premature newborns and the skin damage status is evaluated for a longer period of time.

1. References

2. Arslan C, Aydın Ateş N. (2022). The effect of using transparent skin dressing in reducing skin injury in premature infants. SBÜ Nursing Journal. 4(1):21-26.
3. Broom M, Dunk AM, E Mohamed AL. (2019). Predicting neonatal skin injury: the first step to reducing skin injuries in neonates. Health Serv Insights 12(11): 78-63
4. de Faria, M. F., Ferreira, M. B. G., Felix, M. M. D. S., Calegari, I. B., & Barbosa, M. H. (2019). Factors associated with skin and mucosal lesions caused by medical devices in newborns: observational study. Journal of Clinical Nursing, 28(21-22), 3807-3816.
5. de Oliveira Marcatto J, Santos AS, Oliveira AJF, Costa ACL, Regne GRS, da Trindade RE, … & Ansrade MV. (2022). Medical Adhesive-Related Skin Injuries in the Neonatology Department of a Teaching Hospital. Nursing in Critical Care. 27(4):583-588.
6. Ergün K, Aktaş E. (2023). Nasal Pressure Injury Due to Noninvasive Ventilation in Neonates and Nursing Care. Turkish Journal of Health Sciences and Research, 6(3): 94-103.
7. Gupta P, Nagesh K, Garg P, Thomas J, Suryawanshi P, Sethuraman G, ... Pandita A. (2023). Evidence-based consensus recommendations for skin care in healthy, full-term neonates in India. Pediatric Health, Medicine and Therapeutics, 25(14): 249-265.
8. Hu S, Huang X, Wang D. (2023). Risk factors of neonatal medical adhesive-related skin injury and management of high-risk nodes. Journal of Clinical and Nursing Research, 7(3): 157-164.
9. Habiballah, L. (2017). Prevalence of neonate adhesive skin injuries in a jordanian intensive care unit. Nursing Children and Young People, 29(10): 42.
10. Jani P, Mishra U, Buchmayer J, Maheshwari R, D'Çruz D, Walker K, ...Satardien M. (2023). Global variation in skin injuries and skincare practices in extremely preterm infants. World Journal of Pediatrics, 19(2): 139-157.
11. Kim MJ, Jang JM, Kim HK, Heo HJ, Jeong IS. (2019). Medical adhesives-related skin injury in a pediatric intensive care unit. J. Wound Ostomy Cont. Nurs. 46:491–496
12. Özsayın A, Çetinkaya B. (2024). Prevention of skin damage caused by medical adhesive removal in premature infants. Ordu University Journal of Nursing Studies, 7(1): 1-10.
13. Xie, L. H. (2014). Hydrocolloid dressing in preventing nasal trauma secondary to nasal continuous positive airway pressure in preterm infants. World journal of emergency medicine, 5(3), 218.
14. Waziry OG, Rashwan ZI. (2018). Effect of umbilical catheter fixation using Tegaderm® versus hydrocolloid dressing and safe removal on abdominal skin condition among preterm neonates. IOSR J Nurs Health Science, 7, 44-55.

THE EFFECT OF CHICKEN LITTER ASH AND ROCK PHOSPHATE APPLICATIONS ON THE NUTRIENT CONTENTS OF EINKORN WHEAT (triticum monococcum ssp. monococcum)

Ferit SONMEZ*
Bolu Abant İzzet Baysal University, Faculty of Agriculture, Department of Seed Science and Techonology, Bolu, Türkiye
Email:sonmezferit@ibu.edu.tr

Füsun GULSER
Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Agriculture, Department of Soil Science and Plant Nutrition, Van, Türkiye

Abstract

This study aimed to determine the effects of rock phosphate and chicken litter ash applications on the macro and microelement contents of einkorn wheat. The chicken litter ash (CLA) was tested at doses of 0%, 2.5%, and 5%, and rock phosphate (RP) was tested at doses of 0 g P_2O_5 kg^{-1}, 2 g P_2O_5 kg^{-1}, and 4 g P_2O_5 kg^{-1}, with three replications. The experiment was set up in pots containing 2 kg of soil under climate chamber conditions. In the harvested plant samples, the elements K, Ca, Mg, Na, Fe, Mn, Zn, and Cu were analyzed. The statistical analysis revealed that chicken litter ash had significant effects on the Ca, K, Mg, Fe, Mn, and Zn contents. The highest levels of Ca, K, Mg, Fe, and Zn were observed with the 5% CLA application, at 2.508%, 9.207%, 0.721%, 206 mg kg^{-1}, and 130.15 mg kg^{-1}, respectively, while Mn was highest in the 0% CLA application at 285 mg kg^{-1}. The lowest values for Ca were recorded with the 2.5% CLA application at 1.177%, while for K, Mg, and Zn, the lowest values were found in the 0% CLA application at 2.796%, 0.292%, and 39.93 mg kg^{-1}, respectively. The lowest Mn content was recorded in the 5% CLA application at 157 mg kg^{-1}.Rock phosphate application significantly affected the Ca, Mg, Cu, Fe, Mn, and Zn contents of einkorn wheat at the 1% and 5% levels. The highest Ca (2.535%), Mg (0.527%), and Cu (13.49 mg kg^{-1}) contents were found with the 2 g P_2O_5 kg^{-1} RP application, while the highest Fe, Mn, and Zn levels were observed with the 4 g P_2O_5 kg^{-1} application at 236 mg kg^{-1}, mg kg^{-1}, and 107.92 mg kg^{-1}, respectively.Based on our results, the 2.5% dose of chicken litter ash and the 2 g P_2O_5 kg^{-1} dose of rock phosphate were determined to be the most applicable for nutrient element content.

Keywords: Chicken litter ash, Rock phosphate, Einkorn wheat, Nutrients

INTRODUCTION

Our country's phosphate reserves are 300-400 million tons and are generally located in the Southeastern Anatolia region, 70 million tons of which are processable. Due to low phosphorus grade, the desired production level cannot be achieved and accordingly, imports are resorted to in order to meet the country's demand (Demir and Yalçın, 2004). Only 10-30% of the phosphorus fertilizers given with chemical fertilizers are taken up by plants (Mclaughlin et al., 1988), the rest is either fixed or washed with rain or irrigation water and may mix with groundwater or surface water and cause their pollution (Shigaki et al., 2006). Producers attach importance to activities to reduce the use of chemical fertilizers that cause environmental pollution (Te-Hsiu, 1999). The fact that the phosphorus it contains, which is an important factor limiting the use of rock phosphate used for this purpose, is difficult to be directly absorbed by plants, has created a need for alternative applications. These are applied to agricultural areas by treating rock phosphate with sulfuric acid (Osman, 2015), application with phosphate-dissolving bacteria (Arif et al., 2018), and application after incubation with various organic materials (Ditta et al., 2018). In order to meet the demand for white meat consumption brought about by the increase in the world population, more poultry houses are established and as a result, excessive chicken litter waste pollution is in question. If it is assumed that an average poultry produces 22 kg/year of feces, it is reported that more than 10 million tons of chicken manure will be produced in our country in a year, which is equivalent to around 1 million tons of power plant ash. Ash production from thermal power plants burning chicken litter waste in our country will reach 600 tons/day by the end of 2022 (Çöteli and Karahan, 2023). Bolu province, which meets almost 8.7% of our country's white meat needs and 2.3% of its egg needs (Anonymous, 2024), is faced with the problem of chicken litter waste in this context. A few private entrepreneurs burn the chicken litter waste generated in Bolu province to obtain electrical energy using the complete combustion or pyrolysis method, and as a result, chicken litter ash and chicken litter biochar are released. The evaluation of this waste ash and biochar is carried out in several ways. Its use in agricultural areas is one of them, and it is envisaged to be used especially as a source of phosphorus and potassium. Özdemir and Er (2018) found that the P_2O_5 (24.4%) and K_2O (16.3%) values of chicken litter ash obtained as a result of burning chicken manure, were the highest compared to other organic wastes. Çöteli and Karahan (2023) reported that chicken waste ash was used in the production of organomineral fertilizers that are suitable for hazelnut areas in the Black Sea region and can be used in fruit and vegetable production. In this study, the effects of separate and combined applications of rock phosphate and chicken litter ash on some soil properties and available phosphorus content, as well as on the development and phosphorus content of the wheat plant were investigated.

MATERIAL AND METHOD

This study was carried out in the climate room of the Seed Science and Technology Department of Bolu Abant İzzet Baysal University between 10.11.2023 and 03.01.2024. In the experiment, rock phosphate (13% P_2O_5) obtained and ground from Mazıdağı district of Mardin province and chicken litter ash obtained from the enterprise established by a Company in Bolu province, where chicken litter waste is burned and converted into electrical energy, were used. The research was carried out in random plots, according to

the factorial trial design, in pots containing 2 kg of soil, with 3 replications. Rock phosphate (RP) was weighed as 0, 2 g and 4 g P_2O_5 kg^{-1}, and chicken litter ash (CLA) was used as 0%, 2.5% and 5%. Plant were grown in climate chamber conditions at 70% humidity, 16 hours day and 8 hours night, at 22±1°C. 20 Einkorn wheat (Triticum monococcum ssp. monococcum) seeds were planted in each pot. Distilled water was used for irrigation when needed from the beginning to the end of the experiment. Ammonium sulfate (21% N) fertilizer at a fixed dose of 200 mg N kg^{-1} was applied to the pots together with the seed planting. Macro and micro element analysis in harvested plants was performed with the ICP-OES instrument in the extracts obtained by dry burning method (Kacar and İnal, 2008).

Additionally, pH, lime, salt, texture, available phosphorus, exchangeable cation and available microelement analyses in the growing medium were performed according to Kacar (1994).

Some analysis results of the rock phosphate and chicken bedding ash used in the experiment are given in Table 1.

Table 1. Some analysis results of the soil, CLA and RP used in the experiment

Source	pH	EC	Lime	Texture	P	K	Ca	Mg	Fe	Mn	Zn	Cu
		mS cm^{-1}	%		%							
Soil	8.32	0.052	3.92	Loamy	0.027	0.248	0.564	0.326	0.007	0.011	0.003	0.017
CLA	13.42	15.17	-	-	3.85*	8.35*	17.0*	4.73*	0.559*	0.349*	0.059*	0.233*
RP	8.12	0.098	-	-	13.*	0.77*	19.21*	0.41*	0.021*	0.121*	0.011*	0.012*

CLA, Chicken Litter Ash; RP, Rock Phosphate; *, total values

RESULTS

Effects of CLA And RP Applications on Macro Element Contents of Einkorn Wheat

As can be seen in Table 2, chicken litter ash applications had a significant effect on K, Ca, Mg and Na contents at the level of 1%, while rock phosphate applications had a significant effect on Ca and Na contents at the level of 1% and on Mg content at the level of 5%.

It was determined that chicken litter ash x rock phosphate interaction had a significant effect on K, Ca, Mg and Na contents at the level of 1%.

Table 2. Variance analysis results regarding the effects of applications on macro element contents of einkorn wheat.

Variance	D.f.	Ca		K		Mg		Na	
		MS	F	MS	F	MS	F	MS	F
CLA	2	884700811	56.89**	1.868x10+4	473.78**	8450593	60.62**	40474332	0.58 ns
RP	2	976430096	62.79**	10821702	2.74 ns	6207478	4.45*	58603788	0.84 ns
CLAxRP	4	13712588	4.40**	38002943	4.81 **	2284816	8.19**	56838119	0.40 ns

; 1%, *; Significant at 0.1% level, ns; non significant.

Chicken litter ash (CLA) increased the K content of einkorn wheat in doses. The potassium content, which was 2 7963% in the control, increased to 5.4432% and 9.2069% in 2.5% and 5% CLA applications, respectively (Table 3).

Considering the effect of the interaction, the lowest potassium content value was determined as 2.492% in 0% CLA x 0 g P_2O_5 kg^{-1} application, while the highest value was determined as 10.117% in 5% CLA x 0 g P_2O_5 kg^{-1} application (Figure 1).

Table 3. The means belonging the effects of applications on macro element contents of einkorn wheat and Duncan lettering table.

Treatments	Ca	K	Mg	Na
	%			
Chicken litter ash. %				
0	1.4624 B	2.7963 C	0.2924 C	1.7438
2.5	1.1768 C	5.4432 B	0.4485 B	1.6468
5.0	2.5084 A	9.2069 A	0.7206 A	2.5123
Rock phosphate. g kg^{-1}				
0	1.1092 C	6.0984	0.4197 B	1.7854
2	2.5354 A	5.6641	0.5271 A	2.6071
4	1.5030 B	5.6839	0.5147 A	1.5104

a, b, c, d, e; There is no difference between the means shown with the same letter

Calcium values of einkorn wheat showed significant changes with CLA and RP applications. The Ca content, which was 1.4627% in the control, increased to 1.1768% and 2.5084% in 2.5% and 5% CLA applications, respectively (Table 3).

The Ca content, which was 1.1092% in the control with rock phosphate applications, increased to 2.5354% with 2 g P_2O_5 kg^{-1} application and decreased to 1.5030% with 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Table 3).

When the effect of CLAxRP interaction was examined, the lowest Ca content was determined as 0.720% in 2.5% CLA x 0 g P_2O_5 kg^{-1} application, while the highest value was determined as 3.728% in 5% CLA x 2 g P_2O_5 kg^{-1} application (Figure 1).

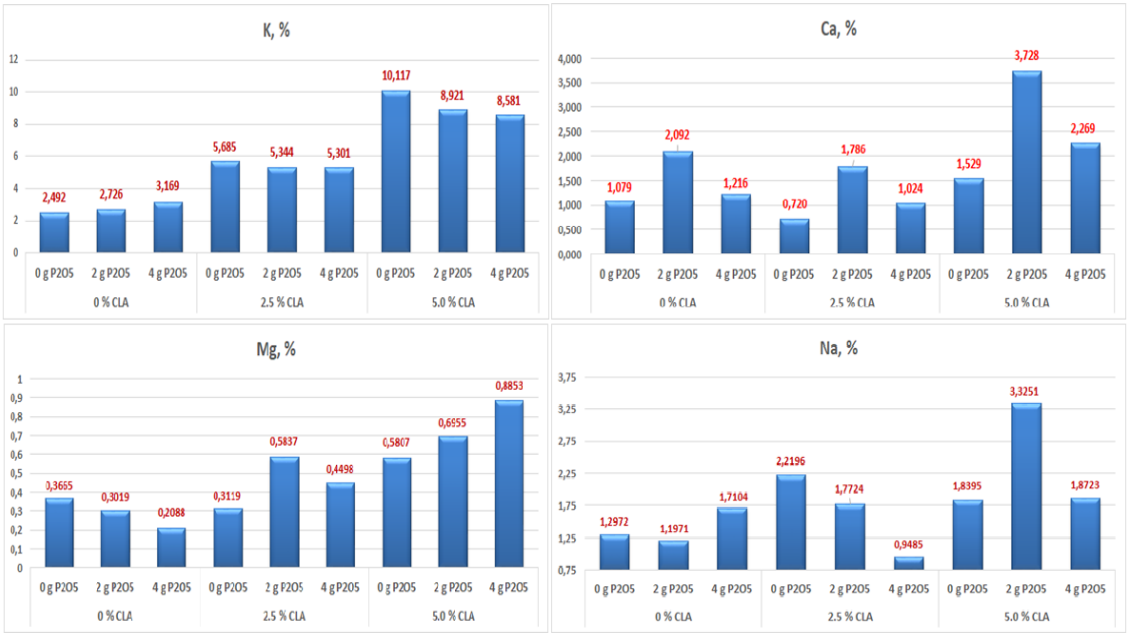

Figure 1. Effect of CLA x RP interaction on macro element contents of einkorn wheat

Magnesium values of einkorn wheat showed significant changes with CLA and RP applications. Mg content, which was 0.29247% in the control, increased to 0.4482% and 0.7206% in 2.5% and 5% CLA applications, respectively (Table 3).

Mg content, which was 0.4197% in the control with rock phosphate applications, increased to 0.5271% with 2 g P_2O_5 kg^{-1} application and decreased to 0.5147% with 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Table 3).

When the effect of CLAxRP interaction was examined, the lowest Mg content on Mg content was determined as 0.2088% in 0% CLA x 4 g P_2O_5 kg^{-1} application, while the highest value was determined as 0.8853% in 5% CLA x 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Figure 1).

The sodium values of einkorn wheat showed significant changes with CLA and RP applications. The Na content, which was 1.401% in the control, increased to 1.646% and 2.3456% in 2.5% and 5% CLA applications, respectively (Table 3).

The Na content, which was 1.785% in the control with rock phosphate applications, increased to 2.098% with 2 g P_2O_5 kg^{-1} application and decreased to 1.5104% with 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Table 3).

When the effect of CLAxRP interaction was examined, the lowest Na content was determined as 0.948% in 2.5% CLA x 4 g P_2O_5 kg^{-1} application, while the highest value was determined as 3.325% in 5% CLA x 2 g P_2O_5 kg^{-1} application (Figure 1).

Effects of CLA and RP Applications on Plant Micro Element Contents

CLA applications had an effect of 5% on the iron content of einkorn wheat, 1% on manganese and zinc contents, while the effect on copper content was determined to be insignificant.

Rock phosphate applications had an effect of 1% on iron and copper contents, and 5% on manganese and zinc contents.

The interaction effect had an effect of 1% on iron content, 5% on copper content, and no statistically significant effect on manganese and zinc contents.

Table 4. Variance analysis results belonging the effects of applications on plant micro element contents**.**

Variance	D.f.	Cu		Fe		Mn		Zn	
		MS	F	MS	F	MS	F	MS	F
CLA	2	1.6071	0.15 ns	8854	3.86*	75272	58.40**	48752	133.41**
RP	2	73.006	7.14**	12553	5.47**	7242	5.61*	1388	3.79*
CLAxRP	4	70.351	3.44*	64898	14.15**	3889	1.50 ns	361	0.49 ns

*; 5%, **; Significant at 0.1% level, ns; non significant,

Increasing CLA applications decreased the iron content of einkorn wheat compared to the control. The iron content, which was 228 mg kg^{-1} in the control, decreased to 184 mg kg^{-1} and 206 mg kg^{-1} with 2.5% and 5% CLA applications, respectively (Table 5).

The iron content of the plant increased with rock phosphate applications and the iron content, which was 197 mg kg^{-1} in the control, increased to 236 mg kg^{-1} with 4 P_2O_5 kg^{-1} application (Table 5).

Table 5. Variance analysis results belonging the effects of applications on plant phosphorus content.

Variance	D.f.	Plant phosphorus content	
		MS	F value
CLA	2	3128421	8.02**
RP	2	955648	2.45 öd
CLAxRP	4	1363486	1.75 öd

**; Significant at 1% level, ns; non significant.

When the effect of the interaction was examined, the lowest iron content was determined as 138 mg kg^{-1} with 2.5% CLA x 2 g P_2O_5 kg^{-1} application, and the highest iron content was determined as 343 mg kg^{-1} with 0% CLA x 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Figure 2).

Table 6. The means of Fe, Mn, Zn and Cu contents of the applications and Duncan lettering table

Treatments	Cu	Fe	Mn	Zn
	mg kg^{-1}			
Chicken litter ash. %				
0	11.65	228 A	285 A	39.93 B
2.5	11.70	184 B	236 B	129.98 A
5.0	11.16	206 A	157 C	130.15 A
Rock phosphate. g kg^{-1}				
0	11.55 AB	197 B	214 B	90.56 B
2	13.49 A	185 B	215 B	101.58 AB
4	9.47 B	236 A	249 A	107.92 A

a, b, c, d, e; There is no difference between the averages shown with the same letter

Increasing CLA applications decreased the manganese content of einkorn wheat compared to the control. The Mn content, which was 285 mg kg^{-1} in the control, decreased to 236 mg kg^{-1} and 157 mg kg^{-1} with 2.5% and 5% CLA applications, respectively (Table 5).

The Mn content of the plant increased with rock phosphate applications and the Mn content, which was 214 mg kg-1 in the control, increased to 249 mg kg^{-1} with 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Table 5).

When the effect of the interaction was examined, the lowest Mn content was determined as 146 mg kg^{-1} in the 5% CLA x 0 g P_2O_5 kg^{-1} application, and the highest Mn content was determined as 3163 mg kg^{-1} in the 0% CLA x 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Figure 2).

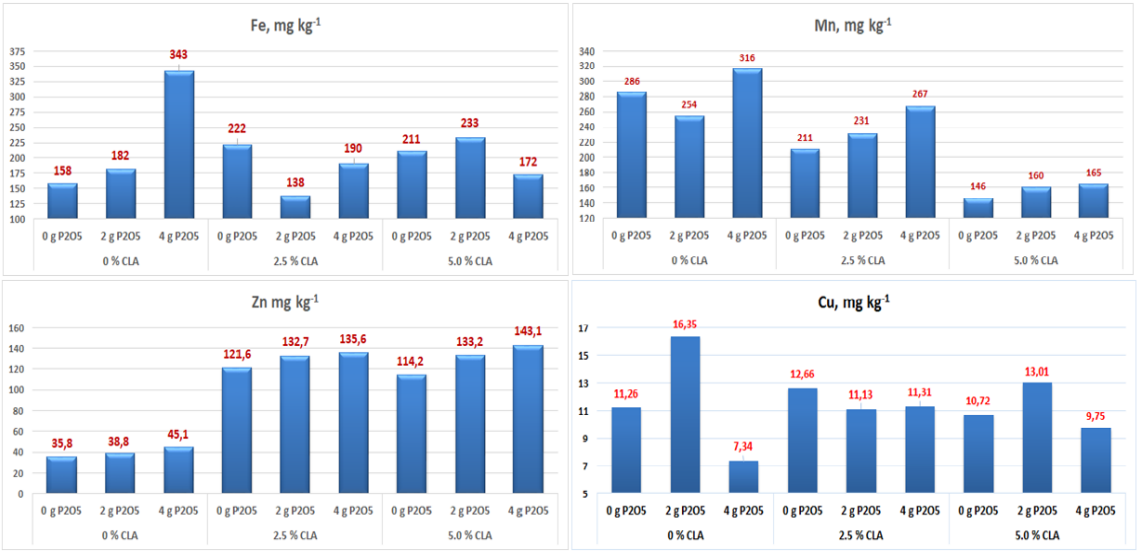

Figure 2. Effect of CLA x RP interaction on micro element contents of einkorn wheat
Increasing CLA applications increased the Zn content of einkorn wheat compared to the control. The Zn content, which was 39.93 mg kg^{-1} in the control, increased to 129.98 mg kg^{-1} and 130.15 mg kg^{-1} with 2.5% and 5% CLA applications, respectively (Table 5).

The Zn content of the plant increased with rock phosphate applications and the Zn content, which was 90.56 mg kg^{-1} in the control, increased to 107.92 mg kg^{-1} with 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Table 5).

When the effect of the interaction was examined, the lowest Zinc content was determined as 35.8 mg kg^{-1} with 0% CLA x 0 g P_2O_5 kg^{-1} application, and the highest Zn content was determined as 143.1 mg kg^{-1} with 5% CLA x 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Figure 2).

Increasing CLA applications did not cause a significant change in the Cu content of einkorn wheat compared to the control (Table 5).

With rock phosphate applications, the Cu content of the plant first increased and then decreased. The Cu content, which was 11.55 mg kg^{-1} in the control, increased to 13.492 mg kg^{-1} in the 2 g P_2O_5 kg^{-1} application and decreased to 9.47 in the 4 g P_2O_5 kg^{-1} application (Table 5).

When the effect of the interaction was examined, the lowest copper content was determined as 7.34 mg kg^{-1} in the 0% CLA x 40 g P_2O_5 kg^{-1} application, and the highest Mn content was determined as 16.35 mg kg^{-1} in the 05% CLA x 2 g P_2O_5 kg^{-1} application (Figure 2).

DISCUSSION

Application of CLA in increasing doses caused significant increases in the pH and salt contents of the experimental soil. Similarly, Yusof et al. (2015) reported in their study that CLA and biochar applications caused significant increases in both pH and salt content of the soil. An increase in soil pH was determined with rock phosphate applications compared to the control. Similarly, Basak and Biswas (2016) reported in their study that $CaCO_3$ contained in rock phosphate caused an increase in soil pH. It has been reported that chicken litter ash (CLA) can be used as a valuable material with the nutritional elements it contains (P, K, Ca, Mg, Na, S and microelements). It also contains silicate, calcite and apatite. It is reported in the literature that the potassium it contains is as effective as the potassium in chemical fertilizers (Ehlert, 2017; Bernal et al., 2024). Chicken litter ash is also considered as a source of phosphorus fertilizer (Cempa et al., 2022; Bernal et al., 2024). The phosphorus content both of the soil and the plant increased with CLA applications. On the other hand, the high alkalinity level of CLA causes the water-soluble form of the phosphorus it contains to be low (Acar, 2023). In our study, it was determined that the plant phosphorus content increased with 2.5% CLA application compared to the control, but it tended to decrease with 5% CLA application. This may be due to the increase in both salinity and pH values of the experimental soil. The increases in the lime content of the experimental soil with CLA applications compared to the control are due to the high CaO (60.1% on average) and Ca (17.0%) content of CLA. Materechera and Mkhabela (2002) reported in their study that the extractable calcium, magnesium and cation exchange capacity properties of the soil increased with ash application compared to the control. The decreases in the available phosphorus content with CLA applications are associated with the increase in soil pH, salt and lime contents with CLA applications. It is known that with the increase in soil pH, phosphorus turns

into insoluble Ca_3PO_4 and its uptake by plants becomes difficult (Kacar, 1984). Considering the plant development criteria, it was determined that 2.5% CLA application had a more positive effect in terms of plant development criteria than 5% CLA application. CLA promotes the increases in plant development criteria with its nutrient content, but in high dose application it causes a regression due to the increases in the pH and EC of the growing medium. Codling et al. (2002), Pagliari et al. (2010) reported that poultry waste ash applications provided significant increases in plant development criteria. In combined applications of rock phosphate with CLA, increasing CLA doses caused a decrease in plant phosphorus content. It has been associated with the limitation of the availability of soil phosphorus as a result of the increase in pH and EC values and lime content of the growing medium caused by CLA applications. Makinde (2013) reported that the application of rock phosphate alone or together with barnyard manure increased plant growth criteria compared to the control. Similarly, Gweyi-Onyango et al. (2010) reported in their study that the application of rock phosphate together with nitrogenous fertilizers significantly increased plant growth compared to the control. In this study rock phosphate applications alone resulted in a significant increase in plant height relative to the control. In combined applications of rock phosphate with CLA, increasing CLA doses caused a decrease in plant phosphorus content. This situation has been associated with the limitation of the availability of soil phosphorus as a result of the increase in pH and EC values and lime content of the growing medium caused by CLA applications.

CONCLUCION

It is reported that the poorly soluble phosphorus content of CLA has a positive effect on the plant nutrient contents (Pagliariet al., 2010; Faridullah et al., 2013). The slow solubility of phosphorus in the structure of rock phosphate can make an important contribution to the nutrition of plants in some soil conditions (Khasawneh and Doll, 1979). This situation is especially prominent in soil conditions where phosphorus fixation is high. It has been reported that using rock phosphate with phosphate-solubilizing microorganisms (PSM) to increase its effectiveness (Reyaes et al., 2007; Sönmez, 2012; Nama et al., 2023) is beneficial. As a result, it is suggested that it would be more beneficial to apply rock phosphate and chicken litter ash separately, whereas if they are applied together, it is recommended to apply 2.5% chicken litter ash and 2 g P_2O_5 kg^{-1} doses.

REFERENCES

Acar İ (2023). Utilization potential of poultry litter ash as phosphorus-based fertilizer. Environmental Research and Technology6(2): 102-107.

Anonim (2024). https://arastirma.tarimorman.gov.tr/tepge/Belgeler/PDF%20Durum-Tahmin%20Raporlar%C4%B1/2023%20Durum-Tahmin%20Raporlar%C4%B1/K%C3%BCmes%20Hayvanc%C4%B1l%C4%B1%C4%9F%C4%B1%20Durum%20Tahmin%20Raporu%202023-381%20TEPGE.pdf.

Arif M Ahmed W Jamshaid U Imran M & Ahmad S (2018). Effect of rock phosphate based compost and biofertilizer on upCLAe of nutrients, nutrient use efficiency and yield of cotton. Soil & Environment 37(2).

Basak B B & Biswas D R (2016). Potentiality of Indian rock phosphate as liming material in acid soil. Geoderma 263: 104-109.

Batjes, N.H., (1997). A world data set of derived properties by FAO-UNESCO soil unit for global modeling. Soil Use and Management 13:9-16.

Bernal MP Álvarez-Robles MJ Bernal-Molina P & Clemente R (2024). Bottom ash from combustion of chicken manure as a fertiliser material. Frontiers in Sustainable Food Systems 8: 1392445.

Cempa M Olszewski P Wierzchowski K Kucharski P & Białecka B (2022). Ash from poultry manure incineration as a substitute for phosphorus fertiliser. Materials 15(9): 3023.

Codling E E Chaney R L & Sherwell J (2002). Poultry litter ash as a potential phosphorus source for agricultural crops. Journal of environmental quality 31(3): 954-961.

Çöteli M Karahan D S (2023). İkincil fosfor ve potasyum kaynağı-biyokütle termik santral külleri üzerinde PK ve NPK'lı gübreler üretilebilirlik çalışmaları. MTA Yer. Mad. - 4: 1-16.

Dalólio F S da Silva J N de Oliveira A C C Tinôco I D F F Barbosa R C de Oliveira Resende M & Coelho S T (2017). Poultry litter as biomass energy: A review and future perspectives. Renewable and Sustainable Energy Reviews 76: 941-949.

Demir S & Yalçın H (2004). Dünyada ve Türkiye'de Fosfat Rezervlerinin Genel Durumu. Türkiye 3. Ulusal Gübre Kongresi, Tarım-Sanayi-Çevre 11-13 Ekim 2004 Tokat.

Ditta A Imtiaz M Mehmood S Rizwan M S Mubeen F Aziz O & Tu S (2018). Rock phosphate-enriched organic fertilizer with phosphate-solubilizing microorganisms improves nodulation, growth, and yield of legumes. Communications in Soil Science and Plant Analysis 49(21): 2715-2725.

Ehlert P (2017). Agronomic effectivity of poultry litter ash. Wageningen Environmental Research, Wageningen.

Faridullah Irshad M Eneji A E & Mahmood Q (2013). Plant nutrient release from poultry litter and poultry litter ash amended soils by various extraction methods. Journal of plant nutrition 36(3): 357-371.

Gweyi-Onyango J P Günter N & Römheld V (2010). Differential benefits of rock phosphate (RP) by tomato (Lycopersicon esculentum mill.) plant as affected by nitrogen froms and soil types. African Journal of Food, Agriculture, Nutrition and Developmen 10(4).

Kacar B (1984). Bitki Besleme. A.Ü. Yay. No; 899. Ders Kitabı; 250, 340 s. Ankara

Kacar B & inal A (2008). Bitki Analizleri. Nobel Yayın No: 127l, Fen Bilimleri: 63

Khasawneh F E & Doll E C (1979). The use of phosphate rock for direct application to soils. Advances in agronomy 30: 159-206.

Ma T H (1999). The international program on plant bioassays and the report of the follow-up study after the hands-on workshop in China. Mutation Research/fundamental And Molecular Mechanisms of Mutagenesis 426(2): 103-106.

Makinde E A (2013). Growth and yield of okra with rock-phosphate-amended organic fertilizer. Journal of Agricultural Science 5(10): 221.

Materechera S A & Mkhabela T S (2002). The effectiveness of lime, chicken manure and leaf litter ash in ameliorating acidity in a soil previously under black wattle (Acacia mearnsii) plantation. Bioresource technology 85(1): 9-16.

Mclaughlin B R Russell P R & Carroll D J (1988). Cogen plant includes 12-acre greenhouse, oyster farm. Power engineering (Barrington, IL.) 92(10): 40-42.

Middleton A J (2015). Nutrient availability from poultry litter co-products (Doctoral dissertation, Virginia Tech).

Osman M A (2015). Studies on the possible use of rock phosphate in agriculture. Int. J. Chem. Tech. Res 8(10): 53-68.

Özdemir S & Er A (2018). Tavuk gübresi ve tarımsal atıkların biyoyakıt karakterlerinin incelenmesi. Sakarya University Journal of Scienc 22(2): 489-494.

Pagliari P Rosen C Strock J & Russelle M (2010). Phosphorus availability and early corn growth response in soil amended with turkey manure ash. Communications in soil science and plant analysis 41(11): 1369-1382.

Pagliari P H Strock J S & Rosen C J (2010). Changes in soil pH and extractable phosphorus following application of turkey manure incinerator ash and triple superphosphate. Communications in soil science and plant analysis 41(12): 1502-1512.

Reyes I Valery A & Valduz Z (2007). Phosphate-solubilizing microorganisms isolated from rhizospheric and bulk soils of colonizer plants at an abandoned rock phosphate mine. In First international meeting on microbial phosphate solubilization (pp. 69-75). Springer Netherlands.

Shigaki F Sharpley A & Prochnow L I (2006). Animal-based agriculture, phosphorus management and water quality in Brazil: options for the future. Scientia Agricola 63: 194-209.

Sönmez F (2012). Fosfat çözücü bakteriler ve değişik dozlarda organik gübre uygulamalarının nohutun (Cicer Arietinum L.) verim ve besin elementi içeriğine etkilerinin araştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi (Yayımlanmamış), Van.

Van Enk R J Van der Ve G Acera L K Schuiling R & Ehlert P A I (2011). The phosphate balance: current developments and future outlook (No. 10.2. 232E). InnovationNetwork.

Yusof M R M Ahmed O H King W S & Zakry F A A (2015). Effects of biochar and chicken litter ash on selected soil chemical properties and nutrients upCLAe by Oryza sativa L. var. Int J Biosci 6(3): 360-369.

ÜRETKEN YAPAY ZEKÂ İLE FRANSIZCA YARATICI YAZMA: CHATGPT DESTEKLİ ETKİNLİK TASARIMI

Prof. Dr. Nurten ÖZÇELİK (ORCID:0000-0002-5743-7604)
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
Email:nurtenk@gazi.edu.tr

Öğretim Görevlisi Şule ÇINAR YAĞCI (ORCID:0000-0003-4456-3174)
Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, Yabancı Diller Yüksekokulu
Email:suleyagci34@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Aliye GENÇ
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Yabancı Diller Eğitimi Bölümü
Email:aliyeocal@gazi.edu.tr

Özet

Bu çalışma, yabancı dil öğretiminde yaratıcı yazmanın önemine dikkat çekmekte ve üretken yapay zekâ aracı ChatGPT'nin, Fransızca yaratıcı yazma süreçlerinde nasıl kullanılabileceğini ve bu araçların yaratıcı yazma becerilerinin gelişimine nasıl katkı sunabileceğini incelemektedir. Yaratıcı yazma, dil öğreniminde yalnızca dil bilgisi ve kelime dağarcığının gelişimine katkı sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda öğrencilerin eleştirel düşünme, analitik düşünme ve kendini ifade etme becerilerini de artıran pedagojik bir yöntemdir. Son yıllarda, eğitim teknolojileri ve yapay zekâ araçlarının dil öğretimiyle bütünleştirilmesi, yaratıcı yazma süreçlerini daha erişilebilir ve etkili hale getirmiştir. ChatGPT gibi yapay zekâ destekli yazılım araçları, öğrencilere yazma süreçlerinde rehberlik etmekte, anında geri bildirim sağlayarak yazma deneyimlerini zenginleştirmektedir. Çalışmada, keşifsel bir yaklaşım benimsenmiş olup, bireysel araştırma yöntemi (self-study methodology) temelinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma kapsamında, hikâye yazma, karşılıklı konuşma oluşturma, şiir yazma ve günlük yazma gibi yaratıcı yazma etkinliklerinin ChatGPT aracılığıyla nasıl yapılandırılabileceği örneklerle ele alınmaktadır. ChatGPT'nin sunduğu anlık geri bildirim ve öneriler, öğrencilerin yaratıcı yazma süreçlerini desteklemekle kalmayıp, aynı zamanda metinlerinin dilsel doğruluğunu da artırarak yazma becerilerinin gelişimine katkı sunabilir. Araştırmanın bulguları, ChatGPT'nin yaratıcı yazma etkinliklerine dâhil edilmesinin, öğrencilerin dil becerilerinin yanı sıra yazılı anlatım ve yaratıcılık düzeylerini de artırabileceğini göstermektedir. Bu çalışmanın, üretken yapay zekâ destekli yazma araçlarının eğitimdeki etkilerini inceleyerek, yabancı dil öğretiminde teknoloji kullanımının önemine ilişkin alanyazına değerli katkılar sunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Üretken yapay zekâ, ChatGPT, yabancı dil öğretimi/öğrenimi, Fransızca yaratıcı yazma

FRENCH CREATIVE WRITING WITH GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE: CHATGPT SUPPORTED ACTIVITY DESIGN

Abstract

This study draws attention to the importance of creative writing in foreign language teaching and examines how the generative artificial intelligence tool ChatGPT can be used in French creative writing processes and how these tools can contribute to the development of creative writing skills. Creative writing is a pedagogical method in language learning that not only contributes to the development of grammar and vocabulary, but also enhances students' critical thinking, analytical thinking and self-expression skills. In recent years, the integration of educational technologies and artificial intelligence tools into language teaching has made creative writing processes more accessible and effective. AI-supported software tools such as ChatGPT guide students in their writing processes and enrich their writing experiences by providing instant feedback. The study adopted an exploratory approach and was conducted on the basis of self-study methodology. Within the scope of the study, how creative writing activities such as story writing, conversational writing, poetry writing and diary writing can be structured through ChatGPT is discussed with examples. The instant feedback and suggestions provided by ChatGPT can not only support students' creative writing processes, but also contribute to the development of their writing skills by increasing the linguistic accuracy of their texts. The findings of the study show that the inclusion of ChatGPT in creative writing activities can increase students' language skills as well as their written expression and creativity levels. This study is expected to make valuable contributions to the literature on the importance of technology use in foreign language teaching by examining the effects of generative AI-supported writing tools in education.

Keywords: Generative artificial intelligence, ChatGPT, foreign language teaching/learning, French creative writing

1. GİRİŞ

Yaratıcı yazma, yabancı dil öğretiminde dil öğrenen bireylerin yalnızca dil becerilerini değil, aynı zamanda eleştirel düşünme ve ifade yeteneklerini de geliştiren etkili bir pedagojik yaklaşımdır. Bunun yanı sıra, yaratıcı yazma, dil öğrenen bireylerin dil bilgisi, kelime dağarcığı ve yazılı ifade yeteneklerini geliştirirken düşünme becerilerini derinleştirmekte ve dildeki yaratıcı potansiyellerini açığa çıkarmaktadır (Munteanu & Tolico, 2022). Dolayısıyla, bu yönüyle yaratıcı yazma, dil öğrenme sürecinde yalnızca dilsel becerilerin geliştirilmesine katkıda bulunmakla kalmaz, aynı zamanda öğrencilerin eleştirel ve analitik düşünme kapasitelerini de artırabilir. Ayrıca, yaratıcı yazma, dil öğreniminde öğrencilerin farklı ifade biçimlerini keşfetmelerine olanak tanıyabilir ve dil kullanımında daha özgün ve etkili bir yetkinlik kazanmalarını sağlayabilir (Durdas vd., 2022). Bu sebeple, yaratıcı yazmanın yabancı dil öğretimindeki yeri, geleneksel dil öğretim yöntemlerinin ötesine geçerek dil öğrenenlere dilsel yaratıcılığı kullanma ve geliştirme fırsatı sunması açısından büyük öneme sahiptir. Bir diğer deyişle, yaratıcı yazma, öğrencilerin dil bilgisine dayalı yazılı ifade becerilerinin geliştirilmesine katkıda bulunurken, aynı zamanda dilin daha özgür ve kişisel bir biçimde kullanılmasına olanak tanıyabilir. Özellikle yabancı dil öğretiminde yaratıcı yazma, dil öğrenenlerin dili daha doğal ve akıcı bir şekilde kullanmalarını sağlamakta, böylece dilsel yeterliliklerin kalıcı bir şekilde gelişmesine katkıda bulunmaktadır (Aleshchanova vd., 2018), bu durum da dil öğreniminde ve öğretiminde kazanılması gereken dört temel beceri olan dinleme, okuma, yazma ve konuşma becerilerinin bütünsel olarak gelişimini (Yalçın & Genç, 2013) desteklemektedir.

Teknolojinin eğitimde artan rolü, yaratıcı yazmanın yabancı dil eğitiminde kullanılmasını daha erişilebilir ve etkili hale getirmiştir. Bu doğrultuda, eğitim teknolojileri, yazma sürecini destekleyici dijital araçlar ve platformlar aracılığıyla öğrencilerin yaratıcı yazma deneyimlerini zenginleştirmektedir (Demirel vd., 2023). Özellikle, bilgisayar destekli yazma araçları, dijital hikâye anlatım platformları ve çevrimiçi yazma uygulamaları, yaratıcı yazma süreçlerini daha interaktif ve dinamik hale getirerek öğrencilerin yazma becerilerini geliştirmektedir (Ramamuthie & Aziz, 2022). Bu sayede, teknolojik araçlar, öğrencilerin yaratıcılıklarını kullanarak daha özgün ve etkili metinler oluşturmalarına olanak tanıyabilir. Ayrıca, son yıllarda yapay zekâ teknolojilerinin dil öğretimi ile bütünleşik hale getirilmesi, yaratıcı yazma süreçlerini yeniden şekillendirmiştir. Alkhaldi'nin (2023) çalışması, teknolojik araçların öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerini, yazma performanslarını ve hayal güçlerini önemli ölçüde artırdığını ortaya koymuştur Buna ek olarak, yapay zekâ destekli yazma araçları, dil öğrenen bireylere yazma süreçlerinde anında geri bildirim sunarak dilsel doğruluğu ve ifadelerin zenginliğini artırmaktadır (Song & Song, 2023). Özellikle yapay zekâ tabanlı dil modelleri, öğrencilere yaratıcı yazma süreçlerinde rehberlik etmekte ve yazılarını geliştirici öneriler sunarak yazma deneyimini daha verimli hale getirebilir. Sonuç olarak, yapay zekâ araçları, öğrencilere dil bilgisi hatalarını düzeltme, daha uygun ifadeler önerme ve yazılı metinlerde dilsel çeşitliliği artırma gibi destekler sunarak yaratıcı yazma becerilerinin gelişimine katkıda bulunmaktadır (Alharbi, 2023). Bu bağlamda, yapay zekâ, dil öğrenenlerin yaratıcı yazma süreçlerinde hem dilsel doğruluk hem de yaratıcı ifade gücünü artırarak yabancı dil eğitiminde önemli bir rol üstlenmektedir.

Yapay zekâ teknolojilerinin yabancı dil eğitiminde yaratıcı yazma becerilerinin geliştirilmesine yönelik kullanımı, son yıllarda çeşitli araştırmaların odağında yer almıştır. Bu kapsamda, yapay zekâ, bireyselleştirilmiş öğrenme deneyimlerini zenginleştirerek ve öğrencilerin yaratıcı ifadeler geliştirmesine olanak tanıyarak eğitim süreçlerine önemli katkılar sunmaktadır. Özellikle, yapay zekâ destekli değerlendirici geri bildirimin, öğrencilerin yabancı dil yaratıcı yazma becerilerini, içerik, organizasyon ve argümantasyon alanlarında geliştirebileceğini göstermektedir (Sysoyev & Filatov, 2024). Buna ek olarak, Yabancı Dil Olarak İngilizce (EFL) öğrencileri için doğal dil üretimi araçlarının fikir üretimine yardımcı olabileceği belirtilmiştir. Bu doğrultuda, insan ile yapay zeka tarafından üretilen metinleri birleştiren atölye çalışmaları ve yarışmalar gibi yaratıcı yazma becerileri eğitimine yapay zekayı entegre etmek amacıyla pedagojik stratejiler geliştirilmiştir (Woo vd., 2022). Ayrıca, ChatGPT gibi araçlar, öğrencilerin yaratıcı yazma görevlerindeki akıcılık, esneklik ve anlatı özgünlüğünü önemli ölçüde artırmaktadır (Vicente-Yagüe-Jara vd., 2023). Sonuç olarak, yapay zekânın yabancı dil eğitimi üzerindeki bu etkileri, öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir potansiyel taşımaktadır.

2. ÇALIŞMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın amacı, üretken yapay zekâ aracı ChatGPT aracılığıyla gerçekleştirilebilecek Fransızca yaratıcı yazma alıştırmalarını sistematik bir şekilde incelemek ve bu alıştırmaların yabancı dil öğretiminde yaratıcı yazma becerilerinin gelişimine nasıl katkı sağlayabileceğini açıklamaktır. Araştırma sorusu şu şekilde belirlenmiştir:

> ChatGPT ile Fransızca yaratıcı yazma sürecinde hangi alıştırmalar tasarlanabilir/uygulanabilir?

Bu çalışmanın gerekliliği, dijital teknolojiler ve yapay zekâ uygulamalarının eğitimde artan etkisi ile doğrudan ilişkilidir. Yabancı dil öğretiminde yaratıcı yazma, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmede önemli bir araç olarak kabul edilmekte, ancak geleneksel yöntemler bu süreçte çeşitli sınırlılıklar barındırmaktadır. Öğrenciler, yaratıcı yazma faaliyetlerinde sıkça ilham eksikliği, fikir geliştirme güçlükleri ve dil bilgisel hatalarla karşılaşmaktadır (Dewi & Siregar, 2022). Bu noktada, ChatGPT gibi üretken yapay zekâ tabanlı araçlar yazma sürecini daha verimli hale getirerek öğrencilere anında geri bildirim sağlama, fikir üretimine destek olma ve dil becerilerini pekiştirme olanakları sunabilir. Bu araştırma, hem öğretmenler hem de öğrenciler için yenilikçi bir yaklaşım sunmayı amaçlamaktadır.

Çalışmanın alana katkıları birkaç önemli boyutta değerlendirilebilir. İlk olarak, yaratıcı yazma süreçlerinde üretken yapay zekâ teknolojilerinin kullanımını sistematik bir biçimde ele alarak, ChatGPT'nin bu süreçlere nasıl bütünleşik hale getirilebileceğine dair önemli bilgiler sunacaktır.. Mevcut alanyazında, ChatGPT gibi üretken yapay zekâ araçlarının dil öğretiminde yaratıcı yazma alıştırmalarına yönelik kullanımı üzerine yeterli sayıda çalışma bulunmamakta olup (Niloy vd., 2023), bu araştırma, söz konusu alanyazındaki boşluğu doldurmayı ve alana önemli bir katkı sağlamayı amaçlamaktadır. İkinci olarak, bu araştırma, yaratıcı yazma becerilerini geliştirmeye yönelik olarak Fransızca öğretmenlerinin sınıf içi uygulamalarında kullanabilecekleri çeşitli alıştırmalar

sunmak suretiyle, pedagojik uygulamalara ilişkin somut önerilerde bulunacaktır. Öğretmenlerin öz-yeterlikleri, öğretmenlik mesleğinin görev ve sorumluluklarını yerine getirebilmek için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumları kapsamaktadır; dolayısıyla, bu öneriler öğretmenlerin derslerinde üretken yapay zekâ destekli yazma etkinliklerini daha verimli ve etkili bir biçimde uygulamalarına olanak tanıyabilir (Yalçın vd., 2014). Son olarak, bu çalışma, üretken yapay zekâ tabanlı araçların yabancı dil öğretimindeki pedagojik katkılarını analiz ederek, dil öğreniminde teknoloji kullanımının etkilerine ilişkin alanyazına önemli bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Böylece, araştırma, dil öğretiminde yaratıcı yazma süreçlerine yenilikçi bir yaklaşım getirmekte ve üretken yapay zekâ teknolojilerinin eğitim alanındaki potansiyelini ortaya koyarak, bu alandaki bilgi birikimini derinleştirmektedir.

3. KURAMSAL ÇERÇEVE

3.1. Yabancı Dil Eğitiminde Yaratıcı Yazma

Yabancı dil eğitiminde yaratıcı yazma, dil becerilerinin gelişimine katkı sağlayan ve öğrencilerin dili daha etkin kullanabilmelerine olanak tanıyan önemli bir öğretim yöntemidir. Öncelikle, bu yöntem, kelime dağarcığının genişletilmesi, dil bilgisinin pekiştirilmesi ve ifade yeteneklerinin geliştirilmesi gibi birçok açıdan önemli kazanımlar sunmaktadır (Durdas, 2023; Durdas vd., 2022). Bu çerçevede, yaratıcı yazma etkinlikleri, öğrencilerin yeni sözcüklerle etkileşimde bulunmalarını, dilin inceliklerini keşfetmelerini ve çeşitli dil yapılarını kullanmalarını teşvik etmektedir (Bingol, 2023; Harshini, 2020; Jurado, 2023). Dolayısıyla, bu süreç, yalnızca dil kurallarının öğrenilmesini değil, aynı zamanda dilin yaratıcı kullanımı aracılığıyla kendini ifade etme becerisinin geliştirilmesini sağlamaktadır.

Yaratıcı yazmanın dil becerilerinin gelişimine sunduğu katkılar, bu yöntemin çeşitli etkinliklerle zenginleştirilmesi durumunda daha etkili bir şekilde ortaya çıkabilir. Bu bağlamda, yaratıcı yazma etkinliklerinin yabancı dil eğitiminde bir öğretim aracı olarak kullanılması, öğrencilerin dil becerilerinin gelişiminde önemli bir rol oynayabilir. Özellikle öykü oluşturma, şiir yazma ve senaryo hazırlama gibi uygulamalar, öğrencilerin dilsel yetkinliklerini pekiştirme noktasında oldukça etkili yöntemlerdir (Kalaitzi & Theocharis, 2023; Shehzadi vd., 2022). Öykü oluşturma ve anlatma etkinlikleri, dil öğrenimini eğlenceli ve akılda kalıcı hale getirerek öğrencilerin okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerini bütünsel bir şekilde geliştiren etkili bir pedagojik yaklaşımdır (Yadav, 2023; Yappi & Astriana, 2019). Dijital öykü anlatımı, dilsel becerilerin yanı sıra bilişsel, duygusal, sosyal ve psikomotor becerilerin de gelişimini destekleyerek, öğrencilerin çok yönlü bir şekilde gelişmesine katkı sağlar (Girmen & Kaya, 2019). Benzer şekilde, şiir yazma etkinlikleri, öğrencilerin dil deneyimlerini zenginleştirir ve duygusal tepkilerini, hayal gücünü ve yaratıcılığını geliştirerek, onların dil becerilerini motive edici bir şekilde ilerletir (Aladini, & Farahbod, 2019). Senaryo yazma ve okuma etkinlikleri, dört temel dil becerisini (okuma, yazma, dinleme ve konuşma) bir araya getirerek, öğrencilerin yaratıcı düşünme ve kendilerini ifade etme yeteneklerini geliştiren etkili bir dil öğretim aracıdır (Elgar, 2002). Edebi metinler aracılığıyla gerçekleştirilen yazma etkinlikleri ise, öğrencilerin dilsel ve kültürel becerilerini pekiştirirken, onların hayal gücünü kullanarak anlamlı bağlamlar yaratmalarına ve bu bağlamlarda etkili iletişim kurmalarına olanak tanır (León, & Hermoso, 2020). Halk hikâyeleri ve kısa öyküler, bu bağlamda öğrencilerin yazılı ve sözlü ifade becerilerini güçlendirirken,

kültürel ve dilsel yetkinliklerini de artırır (Olivares & Alvarado, 2020). Son olarak, görsel destekli yazma etkinlikleri, öğrencilerin öykü yazma becerilerini geliştirmede etkili bir yöntem sunar ve yazma sürecini daha ilgi çekici ve anlaşılır kılarak, öğrencilerin dil öğrenme süreçlerine olan katılımını artırır (Mehmet & Çifçi, 2021). Bu tür etkinliklerin ders planlarına dâhil edilmesi, öğrencilerin dil becerilerini pekiştirmeleri açısından son derece etkili olduğu söylenebilir. Çünkü bu etkinlikler, öğrencilerin dilsel yeteneklerini geliştirirken aynı zamanda yaratıcı düşünme ve ifade yeteneklerini de artırabilir. Öğrencilerin dil öğrenimini eğlenceli ve akılda kalıcı hale getiren bu yöntemler, onların dil becerilerini bütüncül bir şekilde geliştirmelerine olanak tanıyabilir.

Son yıllarda, teknolojinin hızla ilerlemesiyle birlikte, yaratıcı yazma süreci daha interaktif bir yapıya kavuşmuştur. Bu doğrultuda, çeşitli yazılım ve uygulamalar, öğrencilere yabancı dilde yaratıcı yazılar yazma konusunda rehberlik ederek, öğrenme sürecini daha keyifli ve motive edici bir hâle getirmektedir. Teknolojinin, özellikle yapay zekâ destekli araçların, öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerini geliştirmede olumlu bir rol oynadığına dair çeşitli kanıtlar mevcuttur. Örneğin, teknolojik araçların kullanımı, öğrencilerin yazma performansını, kelime dağarcıklarını ve hayal gücünü geliştirmede oldukça etkili olmuştur (Alkhaldi, 2023). Yapay zekâ tabanlı yazılımlar, öğrencilere yazma sürecinde anlık geri bildirim sağlayarak dil bilgilerini pekiştirmelerine katkıda bulunmaktadır. Bu tür yazılımlar, öğrencilerin metinlerini değerlendirme ve hatalarını düzeltme imkânı sunmaktadır (Naka, 2015). Yapay zekâ destekli yazılım araçları, öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerinde kayda değer ilerlemeler sağlarken, özgün düşüncelerini ifade etme kapasitelerini de artırmaktadır. Özellikle, yapay zekâ destekli yazılımlar, yazma sürecinde öğrencilere önerilerde bulunarak ve anlık geri bildirim sağlayarak dil bilgilerini pekiştirmelerine yardımcı olmaktadır. Böylelikle, yaratıcı yazma, bir öğrenme aracı olmanın ötesinde, öğrencilerin özgün düşüncelerini ifade etme biçimi olarak da önem kazanmaktadır.

Yabancı dil eğitiminde yaratıcı yazma becerileri, kültürlerarası farkındalığı ve diyaloğu teşvik etmede önemli bir rol oynar. Araştırmalar, dil sınıflarına edebiyat ve yaratıcı yazma etkinliklerinin dâhil edilmesinin öğrencilerin küresel bir bakış açısı geliştirmelerine ve kültürel önyargıları eleştirel bir şekilde analiz etmelerine yardımcı olabileceğini göstermektedir (Butković & Vidović, 2021). Bu bağlamda, yaratıcı yazma, öğrencilerin kültürlerarası farkındalıklarını artırma açısından da büyük bir öneme sahiptir. Çeşitli kültürel unsurlardan ilham alan yaratıcı yazma görevlerinin dâhil edilmesi hem dil yeterliliğini hem de küresel bakış açılarını geliştirebilir (Akbaş, 2020). Bu kapsamda, öğrenciler yazma sürecinde farklı kültürel unsurlardan esinlenerek hikâyeler oluşturabilir; böylece, hem dil becerilerini geliştirir hem de küresel bir bakış açısı kazanırlar. Örneğin, yabancı dil sınıflarında öğrenciler, farklı kültürel bağlamlarda geçen kurgusal hikâyeler yazabilir ya da gerçek hayattaki kültürel olayları temel alarak yaratıcı metinler üretebilirler. Bu tür çalışmalar, dil öğrenimini yalnızca dil kurallarının öğretildiği bir süreç olmaktan çıkararak, kültürel anlayış ve yorumlama deneyimine dönüştürebilir. Bu etkinlikler yalnızca dil becerilerini geliştirmekle kalmaz, aynı zamanda öğrencileri kutuplaşmış konularda yeni bakış açıları benimsemeye teşvik edebilir (Stillar, 2013). Çalışmalar hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin dil öğreniminde kültürlerarası farkındalığın önemini kabul ettiğini ve bunun öğretim yöntemleri ve ders tasarımı için çıkarımlar yaptığını göstermektedir (Wang, 2014). Bu bağlamda, edebiyatın, dil öğrenenler arasında kültürlerarası farkındalığı teşvik etmede özellikle etkili olduğu

bulunmuştur ve gelecekteki dil öğretmenlerinin edebiyatı öğretim uygulamalarına yaratıcı ve esnek bir şekilde nasıl dâhil edeceklerini öğrenmeleri önerilmektedir (Narančić Kovač & Kaltenbacher, 2006). Edebiyat, dil öğreniminde sadece dil bilgisi becerilerinin geliştirilmesiyle sınırlı kalmaz, aynı zamanda kültürel farkındalığın derinleşmesine de katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, kültürel unsurları ve edebi metinleri yaratıcı yazma görevlerine dâhil eden bir öğretim yaklaşımı, dil öğrenimini daha zengin ve anlamlı bir hale getirebilir. Bu sayede, öğrenciler dil öğrenim sürecinde, dilin ötesine geçerek kültürel semboller, değerler ve normlar üzerine düşünme ve bu unsurları kendi yazılı üretimlerine yansıtma fırsatı bulabilirler. Öğrencileri farklı kültürel bağlamlarda geçen kurgusal hikâyeler yazmaya veya gerçek dünyadaki kültürel olaylara dayalı metinler oluşturmaya teşvik ederek, dil öğrenimi salt dil bilgisi odaklı bir süreçten kültürel anlama ve yorumlama deneyimine dönüşebilir (Akbaş, 2020).

Yapay zekâ tabanlı yazma araçlarındaki son gelişmeler, öğrencilerin yazma becerilerini ve dil öğrenme süreçlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Bu araçlar dilbilgisi ve yazım düzeltmeleri, stil önerileri ve otomatik metin oluşturma gibi çeşitli özellikler sunmaktadır (Wu, 2024; Godwin-Jones, 2022). ChatGPT gibi yapay zekâ araçları yazma konusunda anında geri bildirim sağlayarak öğrencilerin dilbilgisi ve yazım hatalarını tanımlamalarına ve düzeltmelerine yardımcı olur. Bu anlık geri bildirim döngüsü, dil öğrenenler için çok önemlidir, çünkü hatalarından gerçek zamanlı olarak öğrenmelerine ve yazma becerilerini aşamalı olarak geliştirmelerine olanak tanır (Royani & Sihombing, 2024; Tran, 2023). ChatGPT, alternatif ifadeler önererek ve metaforlar ve diyalog gibi yeni üslup unsurları tanıtarak öğrencilerin üslup yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olabilir. Bu yetenek, öğrencilerin farklı yazı stillerini ve türlerini keşfetmelerine yardımcı olur, böylece yaratıcı ifadelerini geliştirir (Audichya & Saini, 2023); Fialka vd., 2024). Yapay zekâ sohbet botları, bireysel öğrenci ihtiyaçlarına ve tercihlerine uyum sağlayarak kişiselleştirilmiş öğrenme deneyimleri sunabilir. Bu kişiselleştirme, öğrencinin özerkliğini teşvik eder ve öğrencileri güvenli bir ortamda dili denemeye teşvik ederek yazma süreciyle daha derin bir etkileşimi teşvik eder (Pitychoutis, 2024). Araştırmalar, Grammarly (yazım ve dilbilgisi hatalarını tespit eden dijital yazım asistanı), dijital hikaye anlatma araçları ve sosyal medya platformları gibi bilgisayar tabanlı teknolojilerin motivasyonu, dil becerilerini ve işbirlikçi öğrenmeyi geliştirdiğini göstermiştir (Tusino vd., 2024). Yapay zekâ destekli yazma araçları dört ana gruba ayrılabilir: otomatik yazma değerlendirme araçları, otomatik yazma düzeltici geri bildirim araçları, yapay zekâ destekli makine çevirmenleri ve GPT-3 otomatik metin oluşturucuları (Alharbi, 2023). Bu araçlar birçok fayda sunarken, eğitim ortamlarına entegrasyonları, öğrencilerin dil teknolojilerini bilinçli ve etkin bir şekilde kullanabilmeleri için titiz bir değerlendirme ve öğretmen rehberliği gerektirir (Godwin-Jones, 2022). Genel olarak, yapay zekâ tabanlı yazma araçları, öğrencilerin yazma performansını önemli ölçüde artırma ve uygun şekilde uygulandığında daha ilgi çekici öğrenme deneyimleri yaratma potansiyeline sahiptir. Ancak, bu araçların kullanımının bazı durumlarda olumsuz etkiler doğurabileceği de belirtilmektedir. Örneğin, bir çalışmada ChatGPT'nin yaratıcı yazma üzerindeki olası olumsuz etkileri araştırılmış ve bu araçların dikkatli kullanımının önemi vurgulanmıştır (Niloy vd., 2023). Öğrencilerin yapay zekâ destekli yazma süreçlerine katılımının yazma becerilerini geliştirmede etkili olabileceği ve bu süreçlerin pedagojik olarak nasıl desteklenmesi gerektiği üzerine yapılan çalışmalar, bu araçların öğrenme sürecine entegrasyonunun önemini vurgulamaktadır (Woo vd., 2022).

Bu bağlamda, yabancı dil öğretmenlerinin yaratıcı yazma tekniklerini derslerine dâhil ederken, öğrencilerin bireysel ilgi ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmaları gerekebilir. Bu nedenle, öğretmenler, farklı yazma türlerini ders içi etkinliklerde deneyerek, öğrencilerin bu türleri keşfetmelerine olanak tanıyabilir ve esnek zaman çizelgeleri sunarak öğrencilerin kendi hızlarında çalışmalarını destekleyebilir. Böylelikle, yaratıcı yazma, yabancı dil öğrenim sürecinde sadece dil becerilerinin gelişimine değil, aynı zamanda öğrencilerin özgün düşüncelerini ve ifade özgürlüklerini destekleyen bir süreç olarak değerlendirilebilir.

3.2. Fransızca Öğretimi/Öğreniminde Yaratıcı Yazmanın Rolü

Fransızca öğretimi/öğreniminde yaratıcı yazma, dil öğrenenlerin dilbilgisel yetkinliklerini geliştirmelerinin yanı sıra Fransız kültürünü derinlemesine anlamalarına da olanak tanıyabilir. Bu süreç, öğrencilerin dil yapılarını öğrenmekle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda dilin barındırdığı kültürel anlamları ve ifadeleri keşfetmelerini sağlayabilir. Böylece, dil öğrenimi daha zengin ve bütüncül bir deneyime dönüşebilir. Araştırmalar, dil öğreniminin dil bilgisi kurallarının ötesine geçerek kültürel unsurları da kapsadığını göstermektedir. Zira Fransızca dil eğitiminin hedefi, öğrenenlere sadece bu dilde iletişim kurma yeteneği kazandırmak değil; aynı zamanda okul hayatlarından sonra da öğrenimlerine devam edebilmelerini ve Fransızca ile ilgili bilgi, beceri ve kazanımlarını etkili ve bağımsız bir şekilde daha da geliştirmelerine imkân sağlamaktır (Özçelik, 2015). Dil, hem kültürün yaratıcısı hem de aktarıcısı olarak hareket eder ve ait olduğu toplumun kültürel değerlerini yansıtır (Kaplan & Peker, 2023). Öğrencilerin özgün fikirler üretirken Fransız kültürünün farklı yönleriyle etkileşime girmeleri, dilin sadece kurallar bütününden ibaret olmadığını, aynı zamanda bir kültür taşıyıcısı olduğunu fark etmelerine yardımcı olur (Çakır & İnal, 2024).

Yaratıcı yazma, Fransızca dil becerilerinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynayabilir. Öğrenciler, bu tür yazma etkinlikleri sırasında dil bilgisi kurallarını ve kelime bilgisini etkin bir şekilde kullanarak dilin mantığını ve yapısını pekiştirilebilir. Nitekim Fransızca öğrenen Türk üniversite öğrencilerinin yabancı dil öğretimi/öğrenimi sürecinde yaşadıkları dil bilgisi güçlükleri ve bunların nedenleri araştırılmıştır; bu araştırmalar sonucunda, zorlukların önemli bir kısmının Türkçe ile Fransızca arasındaki sözdizimsel ve biçimbilimsel farklılıklardan kaynaklandığı saptanmıştır (Topçu Tecelli & Özçelik, 2007). Böylece, bu yaratıcı yazma etkinlikleri, öğrencilerin dil bilgisi zorluklarını aşmalarına yardımcı olabilir ve onların bu farklılıkları daha iyi kavrayarak dili daha etkin bir şekilde kullanmalarını sağlayabilir. Aynı zamanda, anlamlandırma becerileri de bu süreçte gelişebilir; çünkü öğrenciler kendi cümlelerini kurarken anlamları bir araya getirme ve düşüncelerini net bir şekilde ifade etme çabası içine girerler. Dolayısıyla, yaratıcı yazma etkinlikleri, öğrencilerin dili hem yaratıcı hem de etkili bir biçimde kullanmalarını sağlayarak dil öğrenim sürecine büyük katkı sunar (Bingol, 2023; Munteanu & Tolico, 2022). Bu çerçevede, yaratıcı yazma, çeşitli tekniklerle desteklenebilir. Örneğin, serbest yazma tekniği, bireylerin düşüncelerini akışına bırakarak herhangi bir sınırlama olmaksızın yazmalarına olanak tanıyabilir. Serbest yazma, bireylerin kesintisiz bir şekilde, ürün yerine sürece odaklanarak yazmalarına olanak tanıyan bir tekniktir (Sword, 2011). Bu yöntemin, öğrencilerin hata yapma korkusunu yenmelerine, kaygıyı azaltmalarına, fikir üretmelerine ve yazma hızlarını ve akıcılıklarını artırmalarına yardımcı olarak yazma öğretimine olumlu katkıda bulunduğu

bulunmuştur (Putri vd., 2021). Bunun yanı sıra, beyin fırtınası yöntemi, bireylerin bir konuya dair çeşitli fikirler üretmelerini ve bu fikirleri yazılı metinlerde kullanmalarını teşvik edebilir. Beyin fırtınası, farklı düşünmeyi ve kısa sürede çok sayıda fikir üretmeyi teşvik eden, serbest çağrışıma izin vermek için değerlendirmeyi askıya alan bir tekniktir (Saldanha vd., 2020). Bu yöntemin, özellikle açıklayıcı ve anlatıcı metinlerde öğrencilerin yazma becerilerini geliştirmede etkili olduğu gösterilmiştir (Utami, 2014; Dini & Riadi, 2022). Beyin fırtınası, öğrencilerin fikir üretmelerine ve organize etmelerine, yazma süresini daha etkili bir şekilde yönetmelerine ve yazar tıkanıklığının üstesinden gelmelerine yardımcı olur (Utami, 2014). Ayrıca, metafor ve imgeler gibi dilin estetik unsurlarının kullanımı, yaratıcı yazmanın derinliğini artırır ve yazıya sanatsal bir boyut kazandırır. Metaforlar edebiyatta gerçek dili aşan, canlı görüntüler yaratan ve karmaşık fikirleri ileten güçlü araçlardır. Somut ve soyut arasında bir köprü görevi görürler ve yazarların derin anlamları ve duyguları örtük olarak ifade etmelerine izin verirler (Shorakhmetov, 2024). Metafor kullanımı, yazının yaratıcılığını ve edebiyatını değerlendirmede önemli bir faktördür. Metaforlar, yaratıcı ifade için çok önemli olan anlam katmanları ve duygusal derinlik katmanları ekleyerek metinlerin edebi değerini arttırır (Zhang, 2022). Metaforlar, edebiyatın betimleyici diline sanatsal bir derinlik kazandırırken, aynı zamanda kültürel ve bağlamsal açıdan da önemli bir rol oynar (Shorakhmetov, 2024). Bu tür teknik ve yöntemler, bireylerin yazma sürecinde daha esnek ve yaratıcı olmalarını sağlayabilir, aynı zamanda dilsel becerilerini de zenginleştirebilir.

Ancak, yaratıcı yazma süreci dil öğrenenler için çeşitli zorlukları da beraberinde getirebilir. Öğrenciler, yeni ve özgün fikirler üretmekte zorlanabilir, dil bilgisi ve kelime bilgisi eksiklikleri nedeniyle düşüncelerini tam olarak ifade edemeyebilirler. Dil öğrenenler, sınırlı kelime bilgisi ve dilbilgisi sebebiyle, yaratıcı düşüncelerini ifade etme yeteneklerini sınırlayan engellerle karşı karşıya kalabilirler. Bu durum, öğrencilerin performansını ve motivasyonunu olumsuz etkileyen yazma kaygısıyla birleşmektedir (Zhang, 2022). Fransızcanın karmaşık dilbilgisi kuralları, bu zorlukları daha da artırmakta ve öğrencilerin tutarlı ve kültürel açıdan doğru metinler yazmasını zorlaştırmaktadır (Crahay, 2024). Öğrenciler, içerik düzenleme ve yazılarının yapılandırılması gibi bilişsel süreçlerle de mücadele etmeleri gerekebilir. Geri bildirim ve motivasyon gibi psikolojik faktörler de bu süreçte önemli bir rol oynayabilir. Örneğin, yetersiz geri bildirim, öğrencilerin motivasyonunu düşürebilirken, dile yönelik ilgi eksikliği yazma yeteneklerini daha da zayıflatabilmektedir (Nuralisaputri & Megawati, 2023). Ayrıca, yüksek performans gösterme kaygısı, bu sorunları daha da derinleştirebilir ve bir kaygı ve düşük performans döngüsüne neden olabilir (Zhang, 2022). Yaratıcı yazma görevlerinde kültürel unsurlarla etkileşim kurmak, öğrenciler için büyük bir zorluk teşkil edebilir. Kültürel referansları ve gelenekleri anlamak ve bunları metinlere dâhil etmek, dil ve kültürel bağlamla güçlü bir ilişki gerektirir; bu durum, henüz yeterli seviyeye ulaşmamış öğrenciler için zorlayıcı olabilir (Crahay, 2024). Bu tür kültürel engeller, yaratıcı yazma görevlerine katılım konusunda güvensizlik ve isteksizlik yaratabilir.

Bu zorlukların üstesinden gelmek için yaratıcı yazmayı müfredata dâhil etmek ve yenilikçi öğretim yöntemleri benimsemek önemlidir. Öğrencilere özgün kültürel içeriklerle etkileşim fırsatları sunmak ve hedef dilde aktif iletişimi teşvik etmek, öğrencilerin motivasyonunu ve öz yeterliliğini artırabilir (Porter vd., 2022). Ayrıca, öğretmen yetiştirme programları ve öğretim paradigmasındaki destekleyici ve etkileşimli

yaklaşımlar, olumlu bir öğrenme ortamını teşvik edebilir (Fatima vd., 2023). Kaygıyı azaltan ve yaratıcılığı teşvik eden destekleyici bir öğrenme ortamı oluşturmak da büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda, öğrencilerin yazma süreçlerinde onlara rehberlik edecek net talimatlar, uygun kaynaklar ve kişiselleştirilmiş geri bildirim sağlanması gerekmektedir (Zhang, 2022). Ayrıca, iş birliği ve takım çalışmasını teşvik etmek, daha hataya toleranslı ve daha az baskı altında bir öğrenme ortamı yaratabilir ve böylece dilsel engellerin olumsuz etkileri hafifletilebilir (Çınar Yağcı, 2018; Loderer vd., 2024). Sonuç olarak, yabancı bir dilde yaratıcı yazma, dil öğrenenler için ciddi zorluklar sunarken, aynı zamanda kişisel ve akademik gelişim açısından da önemli fırsatlar barındırmaktadır. Eğitimciler, dilsel, bilişsel ve kültürel engelleri ele alarak, öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerini geliştirmelerine ve genel dil yeterliliklerini artırmalarına yardımcı olabilir. Bu zorlukların aşılmaz olmadığını ve uygun müdahaleler ve destekleyici öğretim uygulamalarıyla giderilebileceğini kabul etmek, eğitim sürecinin başarısı açısından büyük önem taşımaktadır. Bu zorluklar, öğrencilerin yazma sürecinde kendilerini baskı altında hissetmelerine ve motivasyonlarının düşmesine neden olabilir. Bu tür zorlukların üstesinden gelmek için çeşitli stratejiler uygulanabilir. Öncelikle, öğrencilere güvenli ve destekleyici bir öğrenme ortamı sunularak, yazma sürecinde kendilerini rahat hissetmeleri sağlanabilir. Ayrıca, beyin fırtınası ve grup çalışmaları gibi yaratıcı düşünmeyi teşvik eden etkinlikler, yazma sürecini kolaylaştırabilir. Dil bilgisi ve kelime bilgisini geliştirmek amacıyla, yazma öncesinde ilgili dil yapılarının gözden geçirilmesi ve örnek metinlerin incelenmesi faydalı olabilir. Öğrencilerin yazma sürecine olan ilgilerini artırmak için onlara ilgi çekici ve anlamlı yazma konuları sunulması, yazma becerilerini geliştirmeleri açısından etkili olabilir. Bununla birlikte yaratıcı yazma süreçlerinde üretken yapay zekâ araçlarının öğrencilere tanıtılması, yaratıcı yazma süreçlerinde nasıl kullanılması gerektiği ile ilgili rehberlik edilmesi öğrencilerin hem motivasyonlarını hem de ders karşı ilgisini arttırabilir, buna ek olarak yaratıcı yazma süreçlerini kolaylaştırabilir.

3.3. ChatGPT destekli Fransızca Yaratıcı Yazma

Üretken yapay zekâ destekli araçlar, yaratıcı yazma süreçlerine giderek artan bir şekilde entegre edilmekte ve bu araçlar, öğrencilerin yaratıcı düşünme becerilerini geliştirme noktasında önemli bir potansiyel sunmaktadır. Bu araçlar, dilbilgisi kontrolü, fikir üretimi gibi alanlarda yaratıcılığı teşvik edebilmekte ve yazma becerilerini geliştirebilecek çeşitli işlevler sağlayabilmektedir. Son araştırmalar, üretken yapay zekâ araçlarının yaratıcı yazma süreçleri üzerindeki etkilerini incelenmiştir. ChatGPT, QuillBot ve Sudowrite gibi üretken yapay zekâ destekli araçlar, öğrencilerin yaratıcı yazma süreçlerine katkı sağlamak amacıyla yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu araçlar, öğrencilerin yazma becerilerini ve yaratıcılıklarını önemli ölçüde geliştirme potansiyeline sahip olup, fikir üretimine, hikâye kurgularının yapılandırılmasına ve ilk geri bildirimlerin sağlanmasına yardımcı olmaktadır (Fang vd., 2024; Syarifah & Fakhruddin, 2024). Özellikle yaratıcı yazma yazımı için tasarlanmış olan Sudowrite, öneriler sunarak ve anlatı yaratıcılığını artırarak öğrencilerin yazma gelişimlerine katkıda bulunan özellikler barındırmaktadır (Fang vd., 2024). ChatGPT ve QuillBot gibi araçlarla desteklenen yapay zekâ tabanlı tasarım düşüncesinin, öğretmen adaylarının yaratıcı yazma becerilerini ve sürece katılımını önemli ölçüde geliştirdiği gösterilmiştir. Bu yaklaşım, yaratıcılığı ve yazma görevlerine katılımı teşvik eden empati kurma, tanımlama, fikir üretme, prototip oluşturma ve test etme gibi aşamaları içermektedir (Gohar, 2024).

Üretken yapay zekâ araçlarının, kullanıcıların eleştirel düşünme becerilerini geliştirdiği ve yaratıcılıklarını daha aktif bir şekilde kullanmalarını teşvik ettiği tespit edilmiştir. Örneğin, Umman'daki İngilizce öğrenen öğrenciler, bu araçların fikir üretme ve makale ya da paragraf oluşturma konusundaki yardımlarını olumlu değerlendirmiş ve bu sayede yaratıcı düşünme becerilerini geliştirdiklerini ifade etmişlerdir (Al-Raimi vd., 2024). Bununla birlikte, üretken yapay zekâ araçlarının akademik yazma eğitimine dâhil edilmesi, yaratıcılığı teşvik etme konusunda farklı görüşler ortaya çıkarmıştır. Bu araçlar, dilbilgisi ve biçim açısından faydalı olsa da, yaratıcılık ve eleştirel düşünme üzerindeki etkileri hâlâ tartışılmaktadır. Yine de, yapay zekâ araçlarının yaratıcılığı ve özgünlüğü ön plana çıkaran geleneksel yazma derslerinin yerini alması beklenmemelidir (Aljuaid, 2024).

ChatGPT gibi üretken yapay zekâ araçları, yaratıcı yazma süreçlerine önemli katkılar sağlayarak yeni hikâye fikirleri, karakterler ve olay örgüleri geliştirebilme kapasitesine sahiptir. Bu araçlar, detaylı karakter betimlemeleri yapabilmekte, gerçekçi karşılıklı konuşmalar yazabilmekte ve böylece öğrencilerin yaratıcı üretimlerini desteklemektedir (Fialka vd., 2024). Öğrenci yaratıcılığı üzerine yapılan bir araştırma, yapay zekânın dikkatli bir şekilde entegre edildiğinde yaratıcı düşünmeyi teşvik edebileceğini, ancak yanlış kullanıldığında yaratıcılık ve özgüveni olumsuz etkileyebileceğini göstermiştir. Bu sebeple, üretken yapay zekanın sunduğu potansiyelden faydalanırken insan yaratıcılığını koruyan dengeli bir yaklaşımın benimsenmesi önerilmektedir (Habib vd., 2024).

Üretken yapay zekâ araçları, web tasarımı gibi çeşitli eğitim bağlamlarına dâhil edilerek, öğrencilerin yaratıcı yeteneklerini geliştirmede etkili olmuştur. Özellikle metin tabanlı yapay zekâ üreticilerinin, üretkenliği artırma ve içerik oluşturma süreçlerinde yardımcı olduğu belirlenmiş ve bu araçların disiplinler arası yaratıcı süreçleri destekleme potansiyeline sahip olduğu sonucuna varılmıştır (Lively vd, 2023). İngilizce akademik yazma becerilerinin öğretilmesinde yapay zekânın kullanımı, uyum, tutarlılık ve dilbilgisi doğruluğu açısından olumlu sonuçlar vermiştir. Bu durum, yapay zekâ araçlarının temel yazma becerilerini geliştirerek yaratıcı yazmayı da destekleyebileceğini düşündürmektedir (Tran, 2023). İngilizce öğretmenlerinin görüşlerine göre, yapay zekâ yazma araçları öğrencilerin yazma kalitesini, özellikle içerik ve organizasyon bakımından olumlu yönde geliştirmiştir (Widiati vd, 2023).

ChatGPT, öğrencilere yaratıcı yazma sürecinde birçok yönden yardımcı olabilecek güçlü bir üretken yapay zekâ aracıdır. Öncelikle, ChatGPT'nin sunduğu dil desteği, öğrencilerin Fransız dilinde kendilerini ifade etmelerini kolaylaştırabilir. Öğrenciler, yaratıcı fikirlerini Fransızca olarak dile getirirken, ChatGPT'den anlık geri bildirimler alarak cümle yapılarını, kelime seçimlerini ve dilbilgisi kurallarını doğru bir şekilde kullanabilirler. Bu süreç, öğrencilerin dil becerilerini geliştirirken aynı zamanda yaratıcılıklarını da besleyebilir. Ayrıca, ChatGPT, öğrencilere yazım sürecinde rehberlik ederek yazılarına yön verebilir, önerilerde bulunabilir ve onları motive edebilir. Bu sayede, öğrenciler yaratıcı yazma sürecinde daha özgüvenli bir şekilde ilerleyebilirler. Araştırmalar, üretken yapay zekâ destekli dil öğrenme araçlarının, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmede önemli faydalar sağladığını ortaya koymuştur. ChatGPT gibi araçlarla desteklenen eğitimlerin, öğrencilerin yazma becerilerini, organizasyon, tutarlılık, dilbilgisi ve kelime dağarcığı gibi alanlarda önemli ölçüde iyileştirdiği gösterilmiştir (Song & Song, 2023). Ayrıca, ChatGPT gibi yapay zekâ destekli araçlar,

öğrencilere yazma sürecinde rehberlik ederek motivasyonlarını artırmakta ve onların özgüvenli bir şekilde ilerlemelerine yardımcı olmaktadır. Bu tür araçların, öğrencilerin yazma motivasyonunu ve genel dil becerilerini artırmada etkili olduğu belirtilmiştir (Burkhard, 2022).

ChatGPT, öğrencilerin hayal gücünü genişletebilir ve yaratıcı yazma süreçlerine önemli katkılar sağlayabilir. Öğrenciler, yazarken tıkanıklık yaşadıklarında ChatGPT'den farklı bakış açıları ve öneriler alarak karakter geliştirme, olay örgüsü oluşturma veya karşılıklı konuşma yazma gibi alanlarda destek alabilirler. Bu sayede, yazılar daha zengin ve derin hale gelebilir. Ayrıca, ChatGPT, sadece dilbilgisel doğruluk sağlamaz, aynı zamanda öğrencilerin düşüncelerini daha yaratıcı ve etkili bir şekilde ifade etmelerine yardımcı olabilir. Yazılara uygun ton ve üslup belirlemede rehberlik edebilir, anlatım tarzları önerebilir ve öğrencileri farklı edebi türlerde denemeler yapmaya teşvik edebilir. Örneğin, kısa öykü, şiir veya mektup gibi farklı formatlarda yazma becerilerini geliştirerek öğrencilerin eserlerini daha çeşitli ve ilgi çekici hale getirmelerine destek olabilir. Bu katkılar, öğrencilerin yazma süreçlerine daha fazla katılım göstermelerine ve özgün içerikler üretebilmelerine olanak tanıyabilir. Ayrıca, ChatGPT, öğrencilere geri dönüt vererek onların yazılarını sürekli olarak iyileştirmelerine imkân tanıyabilir. Öğrenciler, yazdıkları metinleri ChatGPT'ye sunarak yapıcı eleştiriler alabilir ve bu geri bildirimler doğrultusunda yazılarını gözden geçirebilirler. Bu süreç, öğrencilerin hem kendi hatalarını fark etmelerini hem de bu hatalardan öğrenmelerini sağlayabilir. Aynı zamanda, ChatGPT'nin sunduğu model cümleler ve alternatif ifadeler, öğrencilere yazılarında çeşitlilik katmalarını öğretir. Böylelikle, öğrenciler sadece dilbilgisel açıdan doğru metinler üretmekle kalmaz, aynı zamanda içerik açısından da daha zengin ve yaratıcı eserler ortaya koyarlar. Bu etkileşimli süreç, öğrencilerin yaratıcı yazma becerilerini sürekli olarak geliştirmelerine ve dilde daha ileri seviyelere ulaşmalarına olanak tanır. Ancak, üretken yapay zekâ destekli araçlar, yaratıcı yazma ve düşünme becerilerinin geliştirilmesinde kayda değer avantajlar sunmakla birlikte, bu araçların sınırlamaları ve etik boyutları göz ardı edilmemelidir. Yapay zekâ teknolojileri, insan yaratıcılığının yerine geçmekten ziyade, onu tamamlayan bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle, eğitimciler ve öğrenciler, yapay zekâ araçlarını dikkatli ve bilinçli bir şekilde kullanmalı, bu süreçte yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerinin gelişiminin sekteye uğramaması için gerekli önlemleri almalıdırlar.

3. YÖNTEM

Bu çalışmanın yöntemi, Pavlik'in (2023) gazetecilik ve medya çalışmaları üzerine gerçekleştirdiği analizlerden ve Cooper'in (2023) fen eğitiminde ChatGPT kullanımına yönelik keşiflerinden ilham alınarak oluşturulmuştur. Çalışmanın temel amacı, üretken yapay zekâ aracı ChatGPT'nin Fransızca yaratıcı yazma süreçlerinde kullanılabilecek alıştırmalar tasarlamak ve bu alıştırmaların uygulanabilirliğini değerlendirmektir. Çalışma, ChatGPT aracılığıyla yaratıcı yazma becerilerini geliştirmeyi amaçlayan çeşitli alıştırmaların nasıl yapılandırılabileceğine odaklanmaktadır. Bu doğrultuda, öğrencilerin Fransızca yazma becerilerini geliştirmek amacıyla karşılıklı konuşma oluşturma, hikâye yazma ve senaryo yazma gibi yaratıcı alıştırmaların ChatGPT ile nasıl hayata geçirilebileceği değerlendirilecektir. Bu çalışma, teknolojiyi incelemek amacıyla keşifsel bir yaklaşımla yürütülmüş olup, bireysel araştırma yöntemi (self-study methodology) esas alınmıştır. Bireysel araştırma yöntemi, kişinin kendi deneyimlerini, düşüncelerini ve

uygulamalarını bilinçli ve sistematik bir şekilde inceleyerek, öğretim ve öğrenme süreçleri hakkında derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlayan bir araştırma yöntemidir (Hamilton vd., 2008).

5. BULGULAR

5.1. ChatGPT ile Fransızca Yaratıcı Yazma Etkinlikleri

ChatGPT ile gerçekleştirilen yaratıcı yazma alıştırmaları, öğrencilerin yaratıcılıklarını teşvik ederken dil becerilerini geliştirmeye yönelik etkili bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Üretken yapay zekâ araçları, özellikle yabancı dil öğretiminde, öğrencilerin yazılı ifade yetkinliklerini farklı açılardan destekleyerek dil gelişimini çok boyutlu hale getirmektedir. Bu bağlamda, Fransızca öğretiminde uygulanabilecek yaratıcı yazma etkinlikleri, hem dil bilgisi hem de sözcük dağarcığını geliştirme açısından öğrencilere önemli fırsatlar sunmaktadır. Yaratıcı yazma süreçlerinin dil öğretiminde sunduğu faydalar göz önünde bulundurulduğunda, Hikâyeleri Farklı Dünyalarda Yeniden Yaratma, İç Monolog Yazma, Farklı Dil Düzeylerinde Yazma gibi ana başlıklar altında yer alan örnek alıştırmalara yer verilmiş ve öğrencilerin dil becerilerini pekiştirmeye yönelik hem genel hem de ChatGPT kullanımı özelinde önerilerde bulunulmuştur.

Hikâye Yazma

- **Alıştırma:** Öğrencilere birkaç karakter özelliği (örneğin, yaş, meslek, kişilik özellikleri) verilebilir ve bu karakterler hakkında kısa bir hikâye yazmalarını istenebilir.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, öğrencilerin hikâye kurgusu oluşturmalarına destek sağlayarak yaratıcı yazma süreçlerini kolaylaştırabilir. Örneğin, “Bu karakter Paris'te yaşıyor ve bir gün sıra dışı bir olayla karşılaşıyor. Bu olay ne olabilir?” gibi yönlendirici sorularla hikâyenin gelişimini teşvik edebilir. Bu tür etkileşimler, öğrencilerin düşünme ve yazma süreçlerini derinleştirirken, aynı zamanda özgün fikirler üretmelerine ve hikâyelerini zenginleştirmelerine yardımcı olur. ChatGPT’nin sunduğu esnek öneriler, öğrencilerin kurgusal yaratım sürecinde farklı olasılıkları keşfetmelerine imkân tanır.

Şiir Yazma

- **Alıştırma:** Öğrencilerden belirli bir tema veya duygu üzerine bir şiir yazmaları istenebilir.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, öğrencilerin şiir yazma sürecinde onlara çeşitli kelime önerileri sunabilir, uygun kafiyeli cümleler oluşturabilir veya şiirin yapısı ve formatı konusunda rehberlik edebilir. Ayrıca, öğrencilerin belirledikleri temaya uygun imgeler, betimlemeler ve çağrışımlar geliştirmelerine yardımcı olarak yaratıcı süreci destekler. Bu, öğrencilerin şiirsel ifade becerilerini güçlendirirken aynı zamanda dilin estetik kullanımına dair farkındalıklarını artırabilir.

Karşılıklı Konuşma Yazma

- **Alıştırma:** Öğrencilere bir durum veya senaryo verilebilir ve bu senaryo etrafında geçen bir karşılıklı konuşma yazmaları istenebilir.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, bu süreçte bir karakter rolünü üstlenebilir ve öğrenciyle gerçek zamanlı diyalog kurabilir. Öğrencinin yazdığı karşılıklı konuşmalara anında yanıt vererek hem dil yapısı hem de içeriğe dair geri bildirim sağlar. Ayrıca, karakterlerin duygusal tepkileri ve konuşma tarzları hakkında öneriler sunarak karşılıklı konuşmaların daha doğal ve akıcı hale gelmesine yardımcı olabilir. Bu, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmeleri ve gerçek dünyaya uygun karşılıklı konuşmalar oluşturma becerilerini güçlendirmeleri için etkili bir yöntem sunar.

Günlük Yazma

- **Alıştırma:** Öğrencilerden, belirli bir karakterin veya kendi kurgusal karakterlerinin bir hafta boyunca yaşadığı olayları detaylandırdığı bir günlük tutmaları istenebilir.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, öğrencilere günlük yazımında kullanılabilecek dil yapıları ve ifadeler konusunda rehberlik edebilir. Öğrenciler, karakterin belirli bir günle ilgili duygularını ifade ederken ChatGPT'den, farklı duygusal ifadeler ve betimlemeler hakkında öneriler alabilirler. Ayrıca, günlük yazımında zamana bağlı olayların nasıl sıralanacağı ve detaylandırılacağı konusunda da ChatGPT, öğrencilere yardımcı olabilir. Bu, öğrencilerin dil gelişimini desteklerken aynı zamanda yaratıcı düşünme ve anlatım yeteneklerini güçlendirebilir.

Mektup Yazma

- **Alıştırma:** Öğrencilerden, tarihsel bir figür, edebi bir karakter veya hayali bir kişiden geçmişteki ya da gelecekteki bir kişiye hitaben bir mektup yazmaları istenebilir. Bu tür bir alıştırma, öğrencilerin yazma becerilerini geliştirmenin yanı sıra tarihsel olayları, edebi karakter analizlerini veya kurgusal yaratımlarını daha derinlemesine incelemelerine olanak tanıyabilir.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, mektup yazımında kullanılabilecek uygun dil kalıpları ve hitap biçimleri konusunda öğrencilere rehberlik edebilir. Ayrıca, öğrencilerin seçtikleri karakterin kişiliğine uygun ifadeler ve olaylarla ilgili detayları daha zengin hale getirecek önerilerde bulunarak mektubun içeriğini güçlendirebilir. Örneğin, tarihsel bir figür için dönemin diline uygun bir üslup önerebilir ya da hayali bir karakterin duygusal iç dünyasını yansıtan ifadeler sağlayabilir. Bu şekilde, öğrencilerin mektubu hem içerik hem de üslup açısından daha etkili bir yazıya dönüştürülebilir.

İlham Veren Resimler Üzerine Yazma

- **Alıştırma:** Öğrencilere bir resim gösterilebilir ve bu resme dayalı olarak bir hikâye veya şiir yazmalarını istenebilir.

- **ChatGPT Kullanımı:** Öğrenciler, resmin detayları hakkında ChatGPT'den fikir alabilir ve ChatGPT'den resmin arka planını veya hikâyesini tahmin etmesini isteyebilir. Bu tür bir etkileşim, öğrencilerin yaratıcı düşünme süreçlerini harekete geçirebilir ve dil becerilerini geliştirirken aynı zamanda hayal gücünü de zenginleştirebilir. ChatGPT'nin sunduğu alternatif bakış açıları ve hikâye önerileri, öğrencilerin yazılı ifade yetkinliklerine katkı sağlayarak yaratıcı üretkenliklerini artırabilir.

Zamanda Yolculuk

- **Alıştırma:** Öğrencilerden bir zaman makinesi ile geçmişe veya geleceğe gitmelerini ve bu yolculuk sırasında karşılaştıkları olayları anlatan bir hikâye yazmalarını istenebilir.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, öğrencilerin hikâyelerini zenginleştirmek amacıyla seçilen döneme ait kültürel ve tarihi bilgileri sunarak yazma sürecine katkıda bulunabilir. Öğrenciler, belirli bir zaman diliminde geçen hikâyelerinde dönemin sosyal, politik veya sanatsal atmosferini daha gerçekçi bir şekilde yansıtabilirler. Bu, hem yazma becerilerini hem de kültürel ve tarihsel farkındalıklarını geliştirmelerine olanak tanıyabilir. Ayrıca, ChatGPT'nin sunduğu bilgiler, öğrencilerin hikâyelerinin bağlamını genişleterek daha derinlikli ve detaylı kurgular oluşturmalarını sağlayabilir.

Hikâyeleri Farklı Dünyalarda Yeniden Yaratma

- **Alıştırma:** Öğrencilerden bildikleri bir hikâyeyi ya da masalı tamamen farklı bir dünyada geçecek şekilde yeniden yazmaları istenebilir. Örneğin, "Kırmızı Başlıklı Kız" hikâyesini bir bilim kurgu evreninde yeniden yazabilirler.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, öğrencilerin alternatif dünyalar oluşturmasına yardımcı olabilir, bu yeni evrenlerin özelliklerini (teknolojik, fantastik, post-apokaliptik vb.) tanımlamak için fikirler üretebilir. Ayrıca, öğrencilerin seçtiği tür (örneğin, bilim kurgu, fantastik) için uygun yazım stili ve anlatım teknikleri hakkında öneriler sunarak hikâyeyi zenginleştirebilir. ChatGPT, öğrencilere karakterlerin, mekânların ve olay örgüsünün türle nasıl uyumlu hale getirilebileceği konusunda da rehberlik ederek yaratıcı süreçlerini destekleyebilir. Bu tür bir alıştırma, öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirmelerine ve farklı türlerde yazma becerilerini keşfetmelerine olanak tanır.

İç Monolog Yazma

- **Alıştırma:** Öğrencilerden, belirli bir karakterin zihinsel düşüncelerini yansıtan bir iç monolog yazmaları istenebilir. Bu karakter, zor bir karar verme sürecinde olabilir ya da karmaşık bir duygu durumu içinde bulunabilir. Bu alıştırma, öğrencilerin karakterin içsel dünyasını keşfetmelerine ve derinlemesine analiz yapmalarına olanak tanıyabilir.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, öğrencilerin iç monolog yazarken karakterin düşünce akışını daha detaylı, tutarlı ve etkileyici bir şekilde oluşturmalarına yardımcı olabilir. Öğrencilere, karakterin yaşadığı duygusal karmaşayı, zihinsel çatışmaları ve karar verme sürecinde yaşadığı içsel konuşmaları ifade etmeleri için alternatif ifade biçimleri ve anlatım teknikleri önerebilir. Böylece, öğrenciler karakterin psikolojik durumunu daha zengin bir şekilde kurgulayarak yazılarına derinlik katabilirler.

Farklı Dil Düzeylerinde Yazma

- **Alıştırma:** Öğrencilerden, belirli bir hikâyeyi farklı dil düzeylerinde (örneğin, resmi, gayri resmi, argo) yazmalarını isteyin. Aynı hikâyeyi, hem resmi bir yazışma dilinde, hem de arkadaşlar arasında geçen bir sohbet tarzında yazmalarını sağlayarak dilin farklı bağlamlarda nasıl kullanıldığını anlamalarını teşvik edebilirsiniz. Bu alıştırma, öğrencilerin dilin kullanımındaki ton, üslup ve yapısal farklılıkları kavramalarına yardımcı olur.

- **ChatGPT Kullanımı:** ChatGPT, öğrencilerin çeşitli dil kayıtları arasındaki farkları daha iyi anlamalarına yardımcı olabilir. Her bir dil kaydı için uygun dil ve ifadeler önererek, öğrencilerin resmi yazışma dili ile gayri resmi veya argo kullanımını birbirinden ayırmalarına rehberlik edebilir. Örneğin, resmi bir yazışmada kullanılacak daha profesyonel ve ölçülü bir dil önerirken, gayri resmi bir sohbet için daha rahat ve samimi ifadeler sunabilir. Bu, öğrencilerin dilsel esnekliklerini geliştirmelerine ve farklı iletişim bağlamlarına uyum sağlamalarına katkıda bulunur.

ChatGPT ile gerçekleştirilen Fransızca yaratıcı yazma etkinlikleri, dil becerilerini geliştirmeye yönelik etkili bir pedagojik yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Üretken yapay zekâ araçları, öğrencilerin yazılı anlatım becerilerini çeşitli açılardan destekleyerek, dil öğrenme sürecini yaratıcı ve çok boyutlu bir hale getirebilir. Bu süreçte ChatGPT, öğrencilere hem dil bilgisi hem de içerik açısından çeşitli öneriler sunarak yaratıcı yazma süreçlerini zenginleştirebilir ve öğrencilerin düşünme, yazma ve eleştirel değerlendirme yetilerini derinleştirebilir. Hikâye, şiir, karşılıklı konuşma, günlük ve mektup yazma gibi etkinliklerin yanı sıra, öğrencilerin farklı yazı türlerini keşfetmelerine olanak tanıyan alternatif evrenler ve iç monologlar gibi yaratıcı görevler, ChatGPT'nin sunduğu esnek rehberlik sayesinde öğrencilerin dil kullanım becerilerini ve hayal güçlerini genişletebilir. Sonuç olarak, ChatGPT'nin rehberliğinde gerçekleştirilen bu tür yaratıcı yazma etkinlikleri, öğrencilere hem dilsel farkındalık kazandırabilir hem de onları dilin estetik ve iletişimsel boyutlarını keşfetmeye teşvik edebilir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu çalışmada, üretken yapay zekâ aracı ChatGPT'nin Fransızca yaratıcı yazma etkinliklerinde nasıl kullanılabileceğini ve bu süreçlerin yabancı dil öğrenimine olası etkisi betimlenmiştir. Öğrenciler, ChatGPT'nin yönlendirmeleriyle hikâye oluşturma, karşılıklı konuşma yazma ve şiir gibi yaratıcı yazma etkinliklerinde daha zengin ve özgün metinler üretebilirler. Bu durum, üretken yapay zekâ destekli yazma araçlarının dil

becerilerini geliştirmenin yanı sıra öğrencilerin düşünsel derinlik kazanmalarına ve yaratıcı yazma becerileri edinmelerine katkı sağlayabilir. Örneğin, yapay zekâ tabanlı içerik üretim teknolojileri, öğrencilere okuma süreçlerinde keyif aldırarak, dil öğrenimini daha cazip ve etkili hale getirebilmektedir (Lee vd., 2023).

ChatGPT'nin yazma süreçlerine dâhil edilmesi, yalnızca dil bilgisi ve kelime dağarcığına katkı sağlamakla kalmaz; aynı zamanda öğrencilerin farklı dil yapılarını ve ifade biçimlerini keşfetmelerine de olanak tanır. Bu araç, özellikle yazma süreçlerinde karşılaşılan fikir üretme ve metin oluşturma zorluklarının aşılmasında etkili bir rol oynayabilir. Ayrıca, ChatGPT'nin sunduğu alternatif bakış açıları ve öneriler sayesinde öğrenciler, metinlerini zenginleştirerek daha akıcı ve anlamlı yazılar yazabilirler. Bununla birlikte, ChatGPT'nin İngilizce öğrenmek isteyen yabancı dil öğrencileri için güvenilir bir yapay zekâ sohbet arkadaşı olabileceği de ifade edilmektedir (Yağcı & Aydın Yıldız, 2023). Öte yandan, yapay zekâ destekli Bing Chat gibi araçların, Fransız kültürüne ilişkin bilgi kazandırmada Fransız öğretmen adaylarına rehberlik edebileceği ve geleneksel yöntemlere yeni bir boyut getirebileceği de dile getirilmektedir (Yalçın & Çınar Yağcı, 2024). Sonuç olarak, yapay zekâ teknolojilerinin potansiyeli, yalnızca yazma becerileri ile sınırlı kalmayıp, genel dil öğrenme sürecini daha etkili ve verimli hale getirme potansiyeline sahiptir (Zhu Yanhua, 2020).

Sonuç itibariyle, ChatGPT'nin yaratıcı yazma etkinliklerine entegrasyonu, dil öğretiminde önemli fırsatlar sunacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, bu araçların bilinçli ve dengeli bir şekilde kullanılması, öğrencilerin üretken yapay zekâya bağımlı olmadan kendi yaratıcı ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirebilmeleri açısından büyük önem taşımaktadır. Eğitimcilerin bu araçları destekleyici bir unsur olarak kullanmaları, öğrencilerin dilsel yetkinliklerini güçlendirirken, aynı zamanda yaratıcı düşünme süreçlerine de olumlu katkı sağlayabileceği öngörülmektedir. Bu doğrultuda, gelecekte yapılacak çalışmalara yönelik aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- Yaratıcı Yazma Becerilerinin Farklı Yaş Gruplarına Göre İncelenmesi: ChatGPT'nin yaratıcı yazma becerilerine katkısının farklı yaş gruplarındaki öğrencilere etkisi araştırılabilir. Özellikle genç ve yetişkin öğrenciler arasındaki farkların ortaya konması, üretken yapay zekâ tabanlı araçların hangi yaş grubunda daha etkili olduğunu anlamaya katkı sağlayabilir.

- ChatGPT'nin Eleştirel Düşünme Üzerindeki Etkisi: ChatGPT'nin yaratıcılık yanında eleştirel düşünme süreçlerine olan katkısının derinlemesine incelendiği araştırmalar yapılabilir. Çalışmada ele alındığı üzere, ChatGPT'nin yazma süreçlerinde sunduğu geri bildirimler, öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini nasıl etkilediği üzerine detaylı çalışmalar yapılabilir.

- Üretken Yapay Zekâ ile Grup Çalışmaları ve İş Birliği: Bu çalışmada bireysel yazma süreçleri ele alınmış olup, gelecekte ChatGPT'nin grup çalışmaları ve iş birliğine dayalı yazma etkinliklerine olan etkisi araştırılabilir. Bu çalışmalar, yapay zekâ destekli yazma süreçlerinin işbirlikçi düşünme ve iş birliği becerilerini nasıl geliştirdiğine ışık tutabilir.

- Üretken Yapay Zekâ Araçlarının Yaratıcılık ve Motivasyona Uzun Dönemli Etkileri: ChatGPT'nin yaratıcı yazma süreçlerinde sunduğu desteklerin öğrencilerin yazma motivasyonu ve yaratıcı düşünme becerileri üzerindeki uzun vadeli etkileri araştırılabilir.

- ChatGPT'nin Farklı Yaratıcı Yazma Türlerindeki Etkisi: Çalışmada yaratıcı yazma etkinlikleri genel anlamda ele alınmıştır. Gelecekte, ChatGPT'nin şiir, kısa hikâye, mektup gibi farklı yazma türlerine olan katkısı ayrı ayrı incelenebilir. Bu tür araştırmalar, yapay zekâ araçlarının belirli yazma türlerindeki etkisini karşılaştırmalı olarak ortaya koyabilir.

KAYNAKÇA

Akbaş, E. (2020). Yabancı dil eğitiminde yazma eğitimi yaklaşımlarının gözden geçirilmesi ve yazma becerisinin diğer becerilerle ilişkilendirilmesi. OPUS International Journal of Society Researches, 16(30), 3038-3082.

Aladini, F., & Farahbod, F. (2019). Using a Unique and Long Forgotten Authentic Material in the EFL/ESL Classroom: Poetry. Theory and Practice in Language Studies, 10, 83-90. https://doi.org/10.17507/tpls.1001.12.

Aleshchanova, I., Frolova, N., & Zheltukhina, M. (2018). Creative approach to development of competence “writing” in foreign language classes. , 50, 01025. https://doi.org/10.1051/SHSCONF/20185001025.

Alharbi, W. (2023). AI in the foreign language classroom: A pedagogical overview of automated writing assistance tools. Education Research International, 2023(1), 4253331.

Aljuaid, H. (2024). The Impact of Artificial Intelligence Tools on Academic Writing Instruction in Higher Education: A Systematic Review. Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on ChatGPT.

Alkhaldi, A. (2023). The Impact of Technology on Students’ Creative Writing: A Case Study in Jordan. Theory and Practice in Language Studies. https://doi.org/10.17507/tpls.1303.06.

Al-Raimi, M., Mudhsh, B. A., Al-Yafaei, Y., & Al-Maashani, S. (2024, March). Utilizing artificial intelligence tools for improving writing skills: Exploring Omani EFL learners’ perspectives. In Forum for Linguistic Studies (Vol. 6, No. 2, pp. 1177-1177).

Aşılıoğlu, B. (1993). Ortaokullarda Türkçe öğretimi (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Audichya, M. K., & Saini, J. R. (2023, October). ChatGPT for Creative Writing and Natural Language Generation in Poetry and Prose. In 2023 International Conference on Advanced Computing Technologies and Applications (ICACTA) (pp. 1-7). IEEE.

Bingol, M. (2023). The Role of Creative Writing in Developing Language Proficiency. International Journal of Social Sciences & Educational Studies. https://doi.org/10.23918/ijsses.v10i3p355.

Burkhard, M. (2022). Student Perceptions Of AI-Powered Writıng Tools: Towards Individualized Teaching Strategies. Proceeedings of the 19th International Conference on Cognition and Exploratory Learning in the Digital Age (CELDA 2022). https://doi.org/10.33965/celda2022_202207l010.

Butković, M., & Vidović, E. Fostering Intercultural Dialogue through Literature and Creative Writing: Examples of Successful Classroom Practices. Pathways to Plurilingual Education, 229-240.

Cooper, G. (2023). Examining science education in ChatGPT: An exploratory study of generative artificial intelligence. Journal of Science Education and Technology, 32(3), 444–452. https://doi.org/10.1007/s10956-023-10039-y

Crahay, G. (2024). The benefits and challenges of creative writing assessment in French: Un geste pour un autre by Jean Tardieu. Enhancing Teaching and Learning in Higher Education, 1.

Çakır, M. & İnal, E. (2024). Yabancı dil derslerinde erek dil üzerinden yapılan kültürlerarası etkileşimler. Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları

Dergisi (UDEKAD), 7 (1), s. 33-44. DOI: https://doi.org/10.37999/udekad.1390496

Çınar Yağcı, Ş. (2018). İşbirliğine dayalı öğrenme yönteminin Fransızca öğretmen adaylarının sözlü söylem becerilerini edinmelerine etkisi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Demirel, G., Tolaman, T., & Azizoğlu, N. (2023). Using Technology to Support Creative Writing: How It Affects Teachers' Digital Writing Skills and Their Gains from Digital Technology. International Journal of Psychology and Educational Studies. https://doi.org/10.52380/ijpes.2023.10.2.1039.

Dewi, U., & Siregar, F. (2022). Exploring Students' Interests And Challenges In Writing Fiction In Creative Writing Class. IJEE (Indonesian Journal of English Education). https://doi.org/10.15408/ijee.v9i2.28372.

Dini, S. K., & Riadi, S. (2022). Pembelajaran Menulis Teks Eksposisi dengan Metode Brainstorming Kelas X. SeBaSa: Jurnal Pendidikan Bahasa dan Sastra Indonesia, 5(2), 308-320.

Durdas, A. (2023). The Role And Place Of Writing Tasks In Learning A Foreign Language At Unıversity.. Osvitolohiya. https://doi.org/10.28925/2226-3012.2023.12.7.

Durdas, A., Harbuza, T., Radchenko, Y., & Starosta, H. (2022). The Role And Place Of Writing Tasks In Learning A Foreign Language At Unıversity. Continuing Professional Education: Theory and Practice. https://doi.org/10.28925/1609-8595.2022.3.4.

Elgar, A. (2002). Student playwriting for language development. Elt Journal, 56, 22-28. https://doi.org/10.1093/ELT/56.1.22.

Fang, X., Guo, K., & Ng, D. T. K. (2024). Sudowrite: Co-Writing Creative Stories with Artificial Intelligence. RELC Journal, 0(0). https://doi.org/10.1177/00336882241250109

Fatima, Z. G., Amir, M., & Iqbal, Y. (2023). Creative writing challenges among students in Pakistan; Mini-Essay. Muhammad and Iqbal, Yasir, Creative writing challenges among students in Pakistan.

Fiialka, S., Kornieva, Z., & Honcharuk, T. (2024). The use of ChatGPT in creative writing assistance.

Freiman, M. (2015). A 'Cognitive Turn' in Creative Writing – Cognition, Body and Imagination. New Writing, 12, 127 - 142. https://doi.org/10.1080/14790726.2015.1016043.

Girmen, P., & Kaya, M. (2019). Using the Flipped Classroom Model in the Development of Basic Language Skills and Enriching Activities: Digital Stories and Games. International Journal of Instruction. https://doi.org/10.29333/IJI.2019.12136A.

Godwin-Jones, R. (2022). Partnering with AI: Intelligent writing assistance and instructed language learning. Language Learning & Technology, 26(2), 5–24. https://doi.org/10125/73474

Gohar, R. H. A. (2024). Using AI-Powered Design Thinking to Foster Student Teachers' EFL Creative Writing Skills and Engagement. -57), 2(125, مجلة كلية التربية بالمنصورة 99.

Habib, S., Vogel, T., Anli, X., & Thorne, E. (2024). How does generative artificial intelligence impact student creativity?. Journal of Creativity, 34(1), 100072.

Hamilton, M. L., Smith, L., & Worthington, K. (2008). Fitting the methodology with the research: An exploration of narrative, self-study and auto-ethnography. Studying Teacher Education, 4(1), 17–28. https://doi.org/10.1080/17425960801976321

Harshini, P. (2020). Creative Writing And Its Influence In The Generatıon Of Language Skills – A Creative Approach. , 7, 186-188. https://doi.org/10.31838/jcr.07.04.32.

Jurado, A. (2023). The Impact of Creative Writing Activity on EFL Learners' Non-Core Vocabulary Acquisition. Journal of English Language Teaching and Linguistics. https://doi.org/10.21462/jeltl.v8i3.1189.

Kalaitzi, C., & Theocharis, D. (2023). A Creative Writing Intervention for Second Language Acquisition Development in Multilingual Students. Journal of Education and Training Studies. https://doi.org/10.11114/jets.v12i1.6375.

Kaplan, H., & Peker, S. (2023). Kültürel miras ve dil öğretimi bağlamında "Yeni İstanbul Uluslararası Öğrenciler İçin Türkçe Öğretim Seti" ne dair bir değerlendirme. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (37), 89-106.

Lee, J., Shin, D., & Noh, W. (2023). Artificial Intelligence-Based Content Generator Technology for Young English-as-a-Foreign-Language Learners' Reading Enjoyment. RELC Journal, 54, 508 - 516. https://doi.org/10.1177/00336882231165060.

León, C., & Hermoso, C. (2020). Exploring literary texts to develop students' creative writing skills: proposed activities for Spanish as a foreign language. Literature in language learning: new approaches. https://doi.org/10.14705/rpnet.2020.43.1094.

Lively, J., Hutson, J., & Melick, E. (2023). Integrating AI-Generative Tools in Web Design Education: Enhancing Student Aesthetic and Creative Copy Capabilities Using Image and Text-Based AI Generators. Journal of Artificial Intelligence and Robotics, 1(1).

Loderer, A., Muehlfeld, K., Wilken, R., Moritz, A., & Slomski, V. (2024). The language barrier as a springboard towards (team) creativity: An exploratory study of foreign language use in teams. International Business Review, 33(2), 102247.

M Pitychoutis, K. (2024). Harnessing AI Chatbots for EFL Essay Writing: A Paradigm Shift in Language Pedagogy. Arab World English Journal (AWEJ) Special Issue on ChatGPT.

Mehmet, S., & Çifci, M. (2021). Visually supported activity suggestions to develop secondary school students story writing skills. Educational Research and Reviews. https://doi.org/10.5897/err2021.4166.

Munteanu, S., & Tolico, D. (2022). Enhancing creative writing abilities in a foreign language learning process. Acta et commentationes: Științe ale Educației. https://doi.org/10.36120/2587-3636.v3i29.165-168.

Naka, L. (2015). Technology Impact in Learning and Teaching English Language Writing. World Academy of Science, Engineering and Technology, International Journal of Humanities and Social Sciences, 2.

Narančić-Kovać, S., & Kaltenbacher, M. (2006). Promoting intercultural awareness through literature in foreign language teacher education. Coherence of principles, cohesion of competences: Exploring theories and designing materials for teacher education, 78-94.

Niloy, A., Akter, S., Sultana, N., Sultana, J., & Rahman, S. (2023). Is Chatgpt a menace for creative writing ability? An experiment. Journal of Computer Assisted Learning. https://doi.org/10.1111/jcal.12929.

Nuralisaputri, V. V., & Megawati, F. (2023). Writing Descriptive Texts: What Makes this Difficult for Lower Secondary School Learners?. Indonesian Tesol Journal, 5(2), 120-133.

Olivares, C., & Alvarado, J. (2020). Folktales and Short Stories to Blend Culture and Language Competence. Letras, 107-141. https://doi.org/10.15359/rl.2-68.5.

Oral, G. (2014). Yine yazı yazıyoruz. Ankara: Pegem Akademi.

Özçelik, N. (2015). Learner's autonomy in teaching/learning French as a second foreign language. Hacettepe University Journal of Education, 30(3), 102–115.

Pavlik, J. V. (2023). Collaborating with ChatGPT: Considering the implications of generative artificial intelligence for journalism and media education. Journalism & Mass Communication Educator, 107769582211495. https://doi.org/10.1177/10776958221149577

Porter, A., Graham, S., Myles, F., & Holmes, B. (2022). Creativity, challenge and culture in the languages classroom: a response to the Ofsted Curriculum Research Review. The Language Learning Journal, 50(2), 208-217.

Putri, E. F., Kurniawati, T., & Darajat, A. (2021). A Systematic Review Of Free Writing To Teaching Writing. Journal of English Language Teaching and Education (JELTE), 2(1).

Ramamuthie, V., & Aziz, A. (2022). Systematic Review: The Effectiveness of Digital Tools to Improve Writing Skill of ESL Students. International Journal of Academic Research in Business and Social Sciences. https://doi.org/10.6007/ijarbss/v12-i3/12897.

Royani, I., & Sihombing, M. R. (2024). CHATGPT IN THE ACADEMIC WRITING CLASSROOM. Esteem Journal of English Education Study Programme, 7(2), 630-638.

Saldanha, C., Smith, D., & Windle, A. (2020). Brainstorming. Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship.

Shah, C., Erhard, K., Ortheil, H., Kaza, E., Kessler, C., & Lotze, M. (2013). Neural correlates of creative writing: An fMRI Study. Human Brain Mapping, 34. https://doi.org/10.1002/hbm.21493.

Shehzadi, I., & Shah, S. (2022). Effects Of Creative Activities On Writing Skill And Attitude Of Secondary Level Efl Learners In Punjab, Pakistan Inception - Journal of Languages and Literature. https://doi.org/10.36755/ijll.v2i2.26.

Shi, Y., Qu, Z., Chen, H., Cao, C., Duan, J., & Yang, H. (2023). The effects of creative thinking on students' cognitive learning outcomes: A literature review. 2023 International Symposium on Educational Technology (ISET), 231-235. https://doi.org/10.1109/ISET58841.2023.00052.

Shorakhmetov, S. S. (2024). The Power of Metaphor: Exploring the Impact of Figurative Language in Literature. Texas Journal of Philology, Culture and History, 28, 11-14.

Song, C., & Song, Y. (2023). Enhancing academic writing skills and motivation: assessing the efficacy of ChatGPT in AI-assisted language learning for EFL students. Frontiers in Psychology, 14. https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1260843.

Stillar, S. (2013). Raising critical consciousness via creative writing in the EFL classroom. TESOL Journal, 4(1), 164-174.

Sundt, E. (2018). Teachers' beliefs on creative writing in english language teaching in norway (Master's Thesis). Inland Norway University Faculty of Educational Sciences.

Surfaifel, F., Emilia, E., & Gunawan, W. (2023).). Students' Engagement In Virtual Creative Writing: Developing A Creative Writing Style. English Review: Journal of English Education. https://doi.org/10.25134/erjee.v11i3.8733.

Sword, H. (2011). Thinking outside the box. MAI Review 2, 1-4.

Syarifah, E. F., & Fakhruddin, A. (2024). Exploring Students' Experience In Using Ai To Assist Their Writing. Journal of English Language Learning, 8(1), 558-564.

Sysoyev, P. V., & Filatov, E. M. (2024). Method of teaching students' foreign language creative writing based on evaluative feedback from artificial intelligence. Perspektivy nauki i obrazovaniya= Perspectives of Science and Education, (1), 67.

Topçu, N., & Özçelik, N. (2007). Fransızca dilbilgisi öğreniminde üniversite öğrencilerinin karşılaştıkları güçlükler: Fransızca ve Türkçede sözdizimsel ve biçimbilimsel farklılıklar. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 32(32), 282-293.

Tran, T. T. H. (2023). AI tools in teaching and learning English academic writing skills. In Proceedings of the AsiaCALL International Conference (Vol. 4, pp. 170-187).

Tsatsou-Nikolouli, S. (2023). Creative Intelligence And Creative Writing. Journal Plus Education. https://doi.org/10.24250/jpe/2/2023/stn/.

Tusino, T., Dewi, P., Lestari, E., Onate, R. V., Chen, Y., & Mezentsev, I. (2024). Computer-based technology on writing performance: A systematic literature review. Journal of Languages and Language Teaching, 12(2), 820-832.

Urrego, L., & Valencia, A. (2022). Creative writing: Creating self-confidence. Revista Boletín Redipe. https://doi.org/10.36260/rbr.v10i13.1732.

Utami, T. A. A. (2014). Improving the ability in writing descriptive texts through brainstorming technique for grade viii students at SMP N 1 piyungan. Yogyakarta State University, Yogyakarta.

Vicente-Yagüe Jara, M. I. D., López Martínez, O., Navarro Navarro, V., & Cuéllar Santiago, F. (2023). Escritura, creatividad e inteligencia artificial: chatGPT en el contexto universitario. Comunicar: revista científica iberoamericana de comunicación y educación.

Wang, Y. (2014). Views and attitudes of staff and students towards the significance of intercultural awareness in foreign language teaching and learning in an Australian university context (Doctoral dissertation, University of Tasmania).

Widiati, U., Rusdin, D., Indrawati, I., M., & Govender, N. (2023). The impact of AI writing tools on the content and organization of students' writing: EFL teachers' perspective. Cogent Education, 10. https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2236469.

Woo, D. J., Wang, Y., Susanto, H., & Guo, K. (2023). Understanding English as a foreign language students' idea generation strategies for creative writing with natural language generation tools. Journal of Educational Computing Research, 61(7), 1464-1482.

Woo, D., Wang, Y., & Susanto, H. (2022). Student-AI Creative Writing: Pedagogical Strategies for Applying Natural Language Generation in Schools. ArXiv, abs/2207.01484. https://doi.org/10.48550/arXiv.2207.01484.

Wu, L. (2024). AI-based Writing Tools: Empowering Students to Achieve Writing Success. Advances in Educational Technology and Psychology, 8(2), 40-44.

Yadav, D. (2023). Enhancing English Language Skills Integratively Through Short Stories. Proceedings of Proceedings of INTCESS 2023- 10th International

Conference on Education & Education of Social Sciences. https://doi.org/10.51508/intcess.202307.

Yağcı, Ş. Ç., & Yıldız, T. A. ChatGPT, yabancı dil öğrencisinin güvenilir yapay zekâ sohbet arkadaşı mıdır?. RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, (37), 1315-1333.

Yalçın, P., & Çınar Yağcı, Ş. (2024). Fransız Kültür Edincinin Kazandırılmasında Yapay Zekâ Rehber Olabilir Mi? Bing Chat AI Örneği. Yükseköğretim Ve Bilim Dergisi, 14(2), 308-327.

Yalçın, P., Özçelik, N., & Ercan, L. (2014). Research on prospective foreign language teachers' self-efficacy beliefs. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 136, 491-495.

Yalçin, P., & Genç, A. (2013). Fransızca Öğrencilerinin Sözlü İletişim Becerilerine Yönelik Tutumlarının Değerlendirilmesi. Turkish Studies (Elektronik), 8(10), 721-730.

Yappi, S., & Astriana, D. (2019). Using Story Telling for Teaching Language Skills to Intermediate Level Students. JournEEL (Journal of English Education and Literature). https://doi.org/10.51836/journeel.v1i1.39.

Zhang, D., Zhang, M., Peng, C., & Xia, F. (2022, April). Expressing Metaphorically, Writing Creatively: Metaphor Identification for Creativity Assessment in Writing. In Companion Proceedings of the Web Conference 2022 (pp. 1198-1205).

Zhu, Y. (2020). The Application of Artificial Intelligence in Foreign Language Teaching. 2020 International Conference on Artificial Intelligence and Education (ICAIE), 40-42. https://doi.org/10.1109/icaie50891.2020.00017.

TDA İLE VERİ SETİ ANALİZİ

Doç. Dr. Koray YILMAZ (ORCID:0000-0001-6096-7385)
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Matematik Bölümü, Topoloji
Email:koray.yilmaz@dpu.edu.tr

Doç. Dr. Elis SOYLU YILMAZ (ORCID:0000-0002-0869-310X)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Fakültesi, Matematik ve Bilgisayar Bölümü, Bilgisayar Bilimleri
Email:esoylu@ogu.edu.tr

Özet

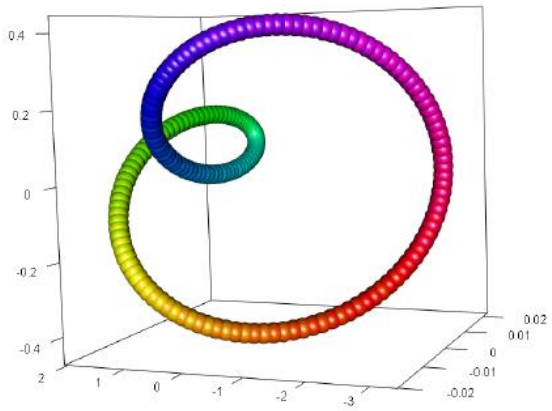
Topolojik veri analizi, veri analizinde farklı perspektifler sunan makine öğrenme alanına katkı yapan bir analiz yöntemidir. Denetimli öğrenme, etiketli veriler üzerinden model eğitimi yaparak veriler arasındaki ilişkileri ve kalıpları öğrenmeye çalışan bir makine öğrenimi yöntemidir. Genellikle sınıflandırma ve regresyon gibi görevlerde kullanılır ve belirli bir çıktıyı tahmin etmek amacıyla giriş verileriyle ilişkileri öğrenmeye yönelik çeşitli araçlar sağlar.Topolojik veri analizi, verilerin yapısal ve topolojik özelliklerini inceleyerek daha derin bir anlayış sunan bir tekniktir. Bu yöntem, verilerdeki ilişkileri anlamak ve temsil etmek için simplisel kompleksler gibi matematiksel yapılar kullanır. Topolojik veri analizi, veri kümelerindeki grupları, bağlantıları ve yapısal özellikleri ortaya çıkararak farklı bir bakış açısı sağlar.Denetimli öğrenme ile topolojik veri analizini birleştirmek, veri analizini daha kapsamlı hale getirebilir. Denetimli öğrenme, önemli özellikleri belirleyip tahminler yaparken, topolojik veri analizi bu sonuçları destekleyerek verilerin topolojik ilişkilerini ortaya koyar. Bu, özellikle sınıflandırma problemlerinde, model çıktılarının veri kümesinin topolojik özellikleri ile birleştirilmesine olanak tanır. Böylece, veri kümelerindeki sınıfların topolojik ayrışmaları veya birbirleriyle olan bağlantıları daha net bir şekilde anlaşılabilir.Bu iki yaklaşımın birleşimi, verilerin yapısal özelliklerini belirleme ve analiz etme kapasitesini artırır, daha doğru sınıflandırmalar ve tahminler yapılmasını sağlar. Denetimli öğrenme ve topolojik veri analizinin güçlü yanlarını bir araya getirerek, veri analizinde daha derinlemesine bir içgörü ve karar verme süreçlerinde daha etkin sonuçlar elde edilebilir.Bu çalışma, belirlenen bir veri seti üzerinde denetimli öğrenme ve topolojik veri analizinin nasıl uygulanabileceğini inceleyerek, bu iki yaklaşımın birlikte nasıl daha zengin bir analiz sağlayabileceğini ele alır.

Anahtar kelimeler: TDA, istatistiksel veri analizi, simplisel kompleks

1. GİRİŞ

Geometri ve topoloji, matematik disiplininde, bilginin elde edilmesi ve yeni, yaratıcı analitik yöntemlerin geliştirilmesi açısından kritik bir rol oynamaktadır. Modern veri yapıları, genellikle yüksek boyutlu Öklid uzaylarında bulunan nokta bulutlarından oluşur. Bu nokta bulutları, analiz ve makine öğrenmesi algoritmalarında bilgi çıkarma süreçlerinde kullanılan topolojik nesneler olarak işlev görmektedir. Bu bağlamda, iyi tanımlanmış matematiksel teorilere dayanan Topolojik Veri Analizi (TDA) ortaya çıkmıştır. TDA, farklı perspektiflerden verileri analiz etmeye yönelik matematiksel bir yaklaşımdır. TDA'nın önemli bir yöntemi olan kalıcı homoloji, çoklu ölçeklerde verilerin karakteristik özelliklerini açığa çıkarma amacını taşır. Kalıcı homoloji, bağlantılı bileşenler, delikler, boşluklar ve bunların genelleştirilmiş versiyonları gibi basit topolojik özellikler kullanarak verilerin belirlenmesi ve nitelendirilmesi görevini yerine getirmektedir.

Yun vd. [1] tarafından biyolojik veriler için TDA alanında lineer olmayan regresyon tekniğini kullanmıştır. Denetimli makine öğrenmesi ile TDA tekniğini Khasawneh vd. birleştirmiştir [2]. Islambekov ve Gel [3] TDA yardımıyla uzay-zaman verileri için yeni kümeleme algoritması ortaya koymuştur. Örneğin, Şekil 1.1 de verilen zaman serisi veri seti için her bir zaman serisi $\mathbb{R}^3$ uzayında bir nokta bulutuna karşılık gelmektedir. Şekil 1.1 ile görselleştirme gösterilmektedir.

Şekil 1.1

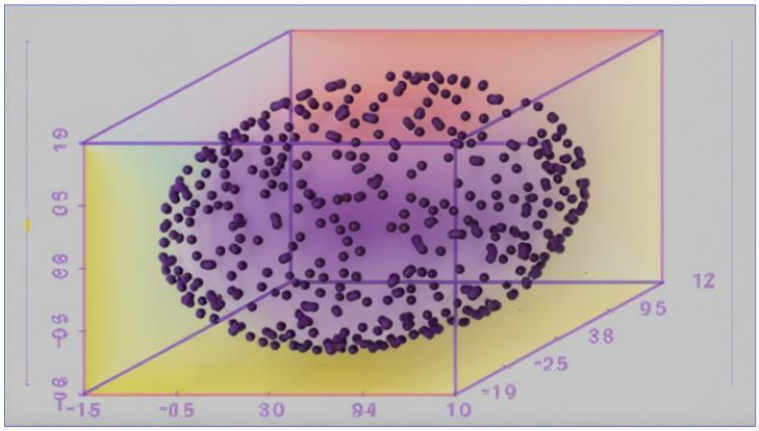
Genetik analizlerde de Topolojik Veri Analizi (TDA) sıklıkla kullanılan bir yöntem haline gelmiştir. Schofield ve arkadaşlarının çalışmasında [4], periferik kan verisi üzerinde TDA modellemesi ve Morse teorisi kullanılarak hastalık ilerlemesini yansıtan gen ifadeleri belirlenmiştir. TDA, ayrıca birçok farklı alanda geniş bir uygulama yelpazesi sunmaktadır. Bunlar arasında sensör-ağ kapsama [5], protein analizleri [6], DNA yapısının üç boyutlu incelenmesi [7], robotik [8], doğal görüntülerin analizi [9], malzeme bilimi [10], finansal ağların incelenmesi [11], sinirbilim çalışmaları [12] ve dinamik sistemlerin zaman serisi analizleri [13] yer almaktadır. TDA'nın bu çeşitliliği, disiplinler arası kullanım potansiyelini gözler önüne sermektedir.

Bu çalışmada, telefon özelleştirmeleri üzerine elde edilen bir veri setinin üzerinden farklı yöntemler ve fonksiyonlar yardımıyla veri analizi yapılacaktır.

2. TOPOLOJİK VERİ ANALİZİ

a. Nokta Bulutu

Günümüzde birçok modern veri, yüksek boyutlu uzaylarda nokta bulutları olarak temsil edilir ve genellikle X_n ile ifade edilir. Bu tür çok boyutlu uzaylar, $X_n = \{x_0, x_1, \dots, x_n\}$ şeklinde n+1 noktadan oluşan kümelerle tanımlanır. Şekil 2.1'de [14] sunulan grafik, 500 nokta bulutundan oluşan X_{499} uzayını göstermektedir.

Şekil 2.1

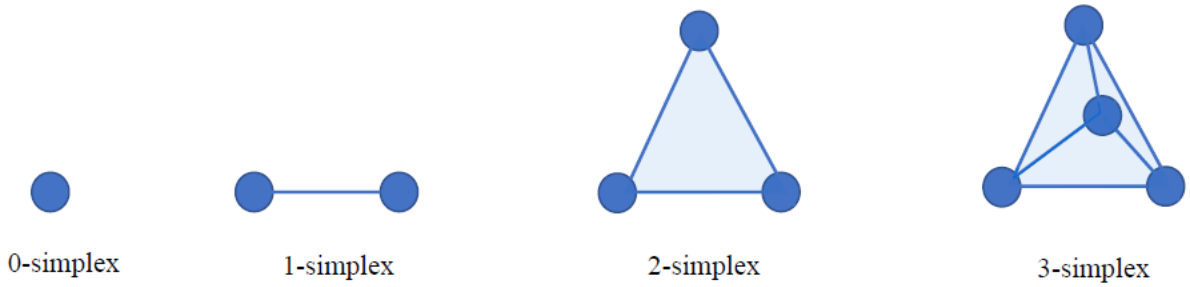
Bu şekildeki veri yapıları için birbirlerine yakınlık ve kümelenme verilerin model ve özellikleri hakkında fikir verir.

b. Simplisel kompleksler

Veri yapılarının geometrik yapılarla ifade edilmesi açısından simplisel kompleksler önemli bir tanımlamadır. Simplisel kompleksler verinin şeklini belirlemek ve topolojik olarak üstün özelliklerini ortaya çıkarmak açısından simplisel homoloji metodunu kullanmaya olanak sağlar.

Tanım 2.2.1: $X_n = \{x_0, x_1, \dots, x_n\}$ şeklinde verilen bağımsız n+1 nokta için $\alpha = \{x_0, x_1, \dots, x_n\}$ tarafından gerilen X_n bir konveks kümedir. $x_0, x_1, \dots, x_n$ noktaları ise bu kümenin kenarlarına karşılık gelir.

Düşük boyutlu simpleksler için özel isimler vardır. Nokta için 0- simpleks, kenar için 1- simpleks, üçgen için 2-simpleks ve tetrahedron için 3-simpleks adı verilmektedir.

n+1 noktadan oluşan n-simpleks için noktalar bir simpleksin yüz kısmına karşılık gelir.

3. KALICI HOMOLOJİ

Kalıcı homoloji, Topolojik Veri Analizi (TDA) yönteminin temel unsurlarından biridir. Bu yöntem, genel olarak, topolojik yapıların evrimini izleyen bir algoritmaya dayanır [15]. Sürecin takibi, filtreleme işlemi altında simplisel komplekslerin hesaplanması yoluyla gerçekleştirilir. Bu takip sırasında topolojik yapılar, barkod veya kalıcı diyagram teknikleri kullanılarak görselleştirilir ve analiz edilir.

Şekil 3.1

Şekil 3.1'de, 18 noktalı bir veri kümesinin topolojik yapısı, Cech kompleks filtreleme yöntemi kullanılarak gözlemlenmiştir [14]. Bu filtreleme sırasında her bir noktanın komşuluk yarıçapı arttıkça yeni bağlantılı bileşenler ortaya çıkar ve bu süreçte kesişimler, döngüler ve boşluklar oluşur. Kalıcı homoloji yöntemi, veri kümesinin "yaşam döngüsü" boyunca topolojik yapısındaki değişiklikleri incelemeye olanak tanır.

Kalıcı homoloji, veri kümelerinin filtreleme işlemi sırasında döngü, boşluk ve bağlantılı bileşenler gibi topolojik yapılarını analiz eder. Barkod yöntemi, kalıcı özellikleri göstermek için dikdörtgenlerin uzunluklarını kullanarak bu yapıları görselleştirir. Kalıcı diyagram ise farklı homoloji gruplarını renklendirerek, kalıcı aralıkları hesaplayarak ve önemli özellikleri vurgulayarak topolojik yapıları detaylı bir şekilde ortaya koyar. H_0 ile ifade edilen 0-boyutlu homoloji, bağlantılı bileşenleri; H_1, 1-boyutlu homoloji kapalı döngüleri (çevrimleri); H_2 ise boşlukları temsil eder.

4. MOBİL ÖZELLEŞTİRME VERİ SETİNİN ANALİZİ

Bu kısımda, çoklu sınıf kümeleme yöntemiyle bir dizi cep telefonu modeli için ayrıntılı teknik özellikler ve özellikler içeren bir veri seti üzerinde analiz yapılacaktır. Her kayıt, bağlantı seçenekleri, fiziksel boyutlar, performans ölçümleri ve fiyatlandırma gibi çeşitli nitelikler hakkında bilgi sağlar. Veri kümesi, cep telefonu özellikleri ve fiyatlandırmasındaki eğilimleri analiz etmek, farklı modelleri karşılaştırmak ve belirli özelliklerin fiyat üzerindeki etkisini anlamak için kullanışlıdır.

TDA yönlendirmesiyle birlikte Lasso Multinomial regresyon ile K- en yakın komşuluk istatistiksel metotları karşılaştırılacaktır [12].

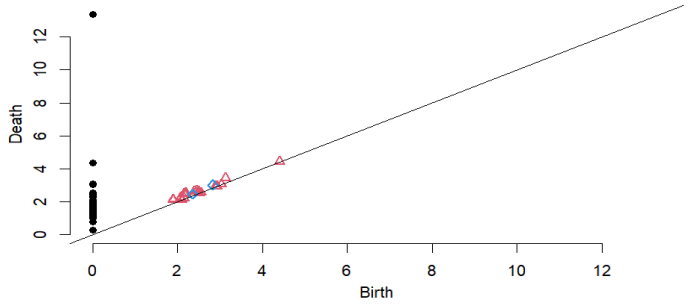
	PID	Blue	Wi_Fi	Tch_Scr	Ext_Mem	Px_h	Px_w	Scr_h	Scr_w	PC	FC	Int_Mem	Bty_Pwr	RAM	Depth	Weight	Price
1	AAB346A	yes	yes	no	no	780	460	3	1	2	2	8	2800	2	7	320	3297
2	AAC347I	yes	yes	no	no	780	560	2	1	4	2	8	3000	2	7	280	4500
3	BAB657J	no	yes	no	no	840	720	2	1	4	2	8	3300	2	7	400	4898
4	BBD456K	no	yes	yes	no	1280	1120	5	3	6	2	32	3000	2	3	300	6900
5	CCP761U	no	yes	yes	no	1280	1080	4	3	6	2	16	3000	2	3	210	5600
6	CCQ674K	yes	no	no	no	1280	1080	4	3	6	4	8	2980	2	3	230	4990
7	CTX123L	yes	no	yes	no	1390	1080	6	3	8	4	32	3000	2	3	100	13400
8	DFR256N	yes	no	no	no	2880	2120	8	6	12	8	32	3200	2	3	80	15600
9	DGS789M	yes	yes	yes	yes	2580	1920	6	3	32	16	8	2800	6	3	120	27688
10	ENG897N	yes	yes	yes	yes	2580	1980	5	3	64	32	64	4380	4	3	150	23456
11	EOP657N	yes	yes	yes	yes	2580	1920	6	3	32	16	128	2800	4	4	210	35460
12	ELS333L	yes	yes	yes	yes	2580	1920	8	6	64	32	8	4500	8	4	150	43980
13	ETT987D	no	yes	yes	yes	2580	1980	6	5	64	32	64	4500	6	4	300	28700
14	NAJ56GL	no	yes	yes	no	2880	2120	6	5	32	16	64	2800	6	4	270	23600
15	NBN329S	yes	yes	yes	yes	2380	1820	5	3	16	8	8	2800	4	4	80	21972
16	NSD450I	no	no	yes	yes	1980	1760	10	8	16	16	128	3900	6	4	180	23456
17	PDF768G	no	no	yes	yes	2580	1980	8	6	64	32	128	3300	4	3	160	22650
18	PDG234M	no	no	yes	yes	2880	2120	8	6	8	8	64	2800	4	3	250	19806
19	PEL111K	no	no	yes	yes	1980	1760	8	6	12	4	8	4000	4	3	330	11388
20	PNWD777L	no	no	yes	yes	2880	2120	4	3	24	12	64	2800	4	3	200	14350
21	POP857R	no	yes	yes	yes	1980	1760	4	3	32	16	16	2800	4	3	150	24560

Şekil 4.1

Bu veri seti 50 satır, 17 sütundan oluşmaktadır. Veri seti tablosunun bir kısmı yukarıdaki şekil 4.1 de gösterilmiştir.

İlk aşama veri kümesini deneme ve eğitim kümeleri olarak ikiye ayırmaktır. Basit rasgele bir küme üzerinden %30 deneme ve %70 eğitim olacak şekilde bölme işlemi yapılır. Eğitim kümesindeki veriler beyaz olarak etiketlenir, deneme kümesi ise etiketlenmez. Eğitim kümesinin en uygun noktalarını belirlemek için bağlantı tabanlı etiket fonksiyonları kullanılır. Başlangıçta eğitim kümesi elemanları etiketsiz olarak varsayılır. Seçilen alt kompleksler yardımıyla toplam verinin kalıcı diyagramı oluşturulur (Şekil 4.2). En uzun kalıcı aralığı belirleyebilmek için kalıcı diyagramdan yararlanılır.

Veri setinde her bir satır üzerinde kalıcı homoloji başlangıç ve bitiş değerleri; TDA, KNN ve Lasso Multinomial regresyon analizleri için en temel kısmı oluşturmaktadır.

Şekil 4.2

Dimension	Birth	Death
[1,]	1 1.213919	1.698334
[2,]	1 1.706465	2.022159
[3,]	1 1.227160	1.466417
[4,]	1 2.800811	2.990917
[5,]	1 1.835323	2.022159
[6,]	1 1.457792	1.600205
[7,]	1 1.673383	1.797394
[8,]	1 1.614748	1.738012
[9,]	1 1.405819	1.512693
[10,]	1 1.706446	1.764515
[11,]	1 1.350281	1.406434
[12,]	1 1.455236	1.495782
[13,]	1 1.291069	1.330918
[14,]	1 1.434591	1.470025
[15,]	1 1.413824	1.431597
[16,]	1 1.960484	1.976667
[17,]	1 1.901284	1.917347
[18,]	1 2.265603	2.278132
[19,]	1 1.280742	1.282005
[20,]	2 1.512693	1.527041
[21,]	2 2.342737	2.35063

5. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışmada, yeni metrik ve filtreleme yöntemlerinin çeşitliliği ile sınıflama metotları incelenmiştir. Ele alınan veri tabanında Öklid metriği ölçek olarak alınmıştır. Fakat Manhattan uzaklığı gibi farklı uzaklıklar üzerinden incelemek de mümkündür. Ayrıca bu çalışmada yer alan sınıflama metodunda kullanılan simplisel komplekslerin elde edilmesini sağlayan Vietoris–Rips filtrelemesi kullanılmıştır. Alpha-şekil veya alt/üst seviye küme filtreleme yöntemleri de incelemeye açıktır. Veri tabanına bağlı olarak, TDA yönteminde homoloji grupları ve yarıçap büyüklükleri de hesaplama adına sınırlama ve farklılıklar getirmektedir. Bu özelliklerin değişimi de yeni bir bakış açısı kazandıracaktır.

KAYNAKÇA

[1] Yoo, J., Kim, E., Ahn, Y. and Ye, J.C. (2016) Topological persistence vineyard for dynamic functional brain connectivity during resting and gaming stages. Journal of Neuroscience Methods, 267, 04. doi: 10.1016/j.jneumeth.2016.04.001.

[2] Khasawneh, F.A., Munch, E. and Perea, J. A. (2018) Chatter classification in turning using machine learning and topological data analysis. IFAC-PapersOnLine. 51 (14): 195–200. ISSN 2405-8963. doi: https: //doi.org/10.1016/j.ifacol.2018.07.222. URL https://www.sciencedirect. com/science/article/pii/S2405896318309704. 14th IFAC Workshop on Time Delay Systems TDS.

[3] Islambekov, U. and Gel, Y. (2019, June) Unsupervised space-time clustering using persistent homology. Special Issue: Statistics for Climate Informatics. 30(4). E2539.

[4] Schofield, J.P.R., Strazzeri, F., Bigler, J., Boedigheimer, M., Adcock, I.M., Chung, K.F., Bansal, A., Knowles, R., Dahlen, S., Wheelock, C.E., Sun, K., Pandis, I., Riley, J., Au˙ray, C., De Meulder, B., Lefaudeux, D., Ramanan, D., Sousa, A.R., Sterk, P.J., Ewing, R.M., Macarthur, B.D., Djukanovic, R., Sanchez-Garcia, R. and Skipp, P.J. (2019) A topological data analysis network model of asthma based on blood gene expression profiles. bioRxiv. doi: 10.1101/516328. URL https://www.biorxiv.org/content/early/2019/01/ 09/516328.

[5] De Silva, V. and Ghrist, R. (2007) Coverage in sensor networks via persistent homology. Algebraic & Geometric Topology. 7(1): 339 – 358. doi: 10. 2140/agt.2007.7.339.

[6] Kovacev-Nikolic, V., Bubenik, P., Nikolić, D. and Heo, G. (2016, Jan) Using persistent homology and dynamical distances to analyze protein binding. Statistical Applications in Genetics and Molecular Biology. 15(1). ISSN 2194-6302. doi: 10.1515/sagmb-2015-0057.

[7] Emmett, K., Schweinhart, B. and Rabadan, R. (2016, May) Multiscale topology of chromatin folding. BICT'15: Proceedings of the 9th EAI International Conference on Bio-inspired Information and Communications Technologies. 177–180. https://doi.org/10.4108/eai.3-12-2015.2262453 2015.

[8] MacDonald, R.A. and Smith, S.L. (2020) Reactive Motion Planning in Uncertain Environments via Mutual Information Policies. Springer International Publishing, Cham. 256–271. ISBN 978-3-030-430894. doi: 10.1007/978-3-030-43089-4_17.

[9] Carlsson, G. E., Ishkhanov, T., De Silva, V. and Zomorodian, A. (2008) On the local behavior of spaces of natural images. International Journal of Computer Vision. 76(1):1–12. URL https://doi.org/10.1007/ s11263-007-0056-x.

[10] Hiraoka, Y., Nakamura, T., Hirata, A., Escolar, E.G., Matsue, K. and Nishiura, Y. (2016) Hierarchical structures of amorphous solids characterized by persistent

homology. Proceedings of the National Academy of Sciences. 113(26):7035–7040. ISSN 0027-8424. doi: 10.1073/ pnas.1520877113. URL https://www.pnas.org/content/113/26/7035.

[11] Gidea, M. (2017). Topological Data Analysis of Critical Transitions in Financial Networks. In: Shmueli, E., Barzel, B., Puzis, R. (eds) 3rd International Winter School and Conference on Network Science . NetSci-X 2017. Springer Proceedings in Complexity. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-55471-6_5.

[12] https://www.kaggle.com/datasets/ajaypalsinghlo/world-happiness-report-2021.

[13] Maletić, S., Zhao, Y. and Rajković, M. (2016, May) Persistent topological features of dynamical systems. Chaos: An Interdisciplinary Journal of Nonlinear Science. 26(5):. ISSN 1089-7682. doi: 10.1063/1.4949472. URL http://dx.doi.org/10.1063/1.4949472.

[14] Kloke, J.N. (2010) Methods and applications of topological data analysis, PhD Thesis, Faculty of Stanford University, USA.

[15] Otter, N., Porter, M.A., Tillmann, U., Grindrod, P. and Harrington. H.A. (2017, Aug) A roadmap for the computation of persistent homology. EPJ Data Science. 6(1) ISSN 2193-1127. doi: 10. 1140/epjds/s13688-017-0109-5.

ÖRGÜLÜ REGÜLER 2-ÇAPRAZLANMIŞ MODÜLLERDEN 4D KUADRATİK MODÜL ELDE ETMEK

Doç. Dr. Koray YILMAZ (ORCID:0000-0001-6096-7385)
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Matematik Bölümü,
Email:koray.yilmaz@dpu.edu.tr

Doç. Dr. Elis SOYLU YILMAZ (ORCID:0000-0002-0869-310X)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Fen Fakültesi, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri Bölümü, Bilgisayar Bilimleri
Email:esoylu@ogu.edu.tr

Özet

Çaprazlanmış modüller ilk olarak Whitehead'in çalışmasında gruplar için kullanılmış ve değişmeli cebirler için Porter tarafından verilmiştir. Homotopi 2-tiplerini modelleyen çaprazlanmış modüller kavramı, çok çeşitli durumlarda kullanışlı olmasıyla bilinir. Conduch´e homotopi 3-tiplerinin cebirsel bir modeli olarak grupların 2-çaprazlanmış modülleri kavramını simplisel özdeşlikler kullanarak tanımlamıştır. 2-çaprazlanmış modüllerin cebirsel uyarlaması Grandjean ve Vale tarafından verilmiştir. Homotopi 3-tipleri için cebirsel bir model olarak Baues , gruplar üzerinde kuadratik modüller kavramını oluşturmuştur. Baues ve Bleile, 4 boyutlu kuadratik kompleksler fikrini, 4. boyutta hücreleri olan noktasal bağlantılı CW-komplekslerinin cebirsel tanımı için bir X uzayının temsilini bir D uzayının altındaki bir $\partial(X)$ dönüşümünün konisi olarak tanımladı. Çaprazlanmış kompleksler operatörlere sahip zincir komplekslerin abelyen olmayan bir tür versiyonudur. Çaprazlanmış zincir komplekslerin kategorisinde tensör çarpımı Brown ve Higgins (1987) tarafından tanımlanmıştır. Çaprazlanmış zincir kompleksler kategorisinde “” tensör çarpımını kullanarak Baues ve Tonks (1997) çaprazlanmış zincir cebir tanımını vermiştir. Eğer gruplar üzerinde olan çaprazlanmış zincir cebir ise bu durumda grupların örgülü(braided) çaprazlanmış modülünü vermektedir. 2-çaprazlanmış modüllerin kategorisindeki Porter ve Carrasco (2016) tarafından tanımlanan tensör çarpımı kullanarak örgülü regüler 2-çaprazlanmış modüller Ulualan ve ark tarafından tanımlanmıştır. Bu çalışmada bir örgülü regüler 2-çaprazlanmış modülden 4 boyutlu bir kuadratik modülün elde edilmesini araştırıldı. Sonuç olarak örgülü regüler çarazlanmış modüller kategorisinden 4 boyutlu kuadratik modüllerin kategorisine bir funktor tanımlanabileceği görülmüştür

Anahtar kelimeler: Çaprazlanmış modül, funktor, kuadratik modül

GİRİŞ

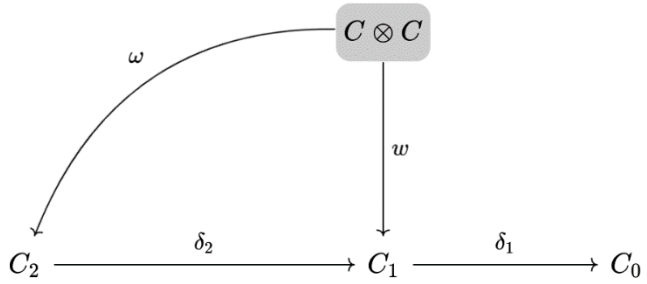
Homotopi 3-tipleri, çaprazlanmış kareler ve kuadratik modüller ile de temsil edilebilir. Örgülü regüler çaprazlanmış modüller ve tek obeli Gray 3-grupoidlerin kategorileri, 2-çaprazlanmış modüller kategorisine eşdeğer olan diğer kategorilerdir. 2-çaprazlanmış modüller kategorisinin ayrıca neat çaprazlanmış kareler ve neat dönüşümlerin kategorisinede eşdeğer olduğu literatürde gösterilmiştir.

4-boyutlu hücrelere sahip noktasal bağlantılı CW-komplekslerinin cebirsel tanımı için, Baues ve Bleile, bir X uzayının D uzayı altında bir $\partial(X)$dönüşümünün koni dönüşümü (mapping cone) olarak temsilini araştırmak amacıyla 4-boyutlu kuadratik kompleksler kavramını tanıttılar. 4-boyutlu kuadratik modüllerin ilgili cebirsel ve kategorik yapısının doğru bir şekilde anlaşılması ihtiyacı, daha yüksek kategorik yapılar üzerine yapılan çalışmaları motive etmiştir.

Çaprazlanmış kompleksler, operatörlü zincir komplekslerinin bir çeşidi olarak ortaya çıkar, ancak bu yapılar 1. ve 2. boyutlarda abelyen olmayan çaprazlanmış modüllerin özelliklerini de içerir. Brown ve Higgins, grupoidlerin çaprazlanmış (zincir) kompleksleri kategorisinde uygun bir tensör çarpım tanımlamış ve bu kategorinin hom fonktörü ve tensör çarpımı ile simetrik monoidal kapalı bir kategori yapısına sahip olduğunu göstermişlerdir. Çaprazlanmış kompleksler için bu monoidal kapalı yapı, ω-grupoidler üzerindeki ilgili yapının indirgenmesiyle elde edilmiştir. Baues ve Tonks, çaprazlanmış zincir kompleksleri kategorisindeki tensör çarpımını kullanarak çaprazlanmış diferansiyel dereceli cebir (veya kısaca çaprazlanmış dga) yapısını tanımlamışlardır. Diferansiyel graded 2–c¸aprazlanmıs¸ zincir cebiri tanımlama ve 2-boyutlu parçalanmasını elde edilere örgülü regüler 2çaprazlanmış modüller grupoidler üzerinde tanımlanmıştır.

GELİŞME

Tanım: Grup homomorfizmlerinin diyagramı

QM1. δ_1: $C_1 \to C_0$, bir nil(2)-modülüdür.
QM2. δ_2 ve δ_1 dönüşümleri için $\delta_2\,\delta_1 = 1$ ve her $a, b \in C_1$ için

$$\delta_2\omega(\{a\} \otimes \{b\}) = w(\{a\} \otimes \{b\}) = < a, b >$$

QM3. C_2 bir C_0-gruptur ve C_0-grubunun C_2 üzerine etkisi için $c_2 \in C_2$, $c_0 \in C_0$ için,

$$c_2 \cdot \delta_1(c_1) = \omega(\{\delta_2(c_2) \otimes \{c_1\} + \{c_1\} \otimes\}\delta_2(c_2));$$

QM4. $x, y \in C_2$ için,

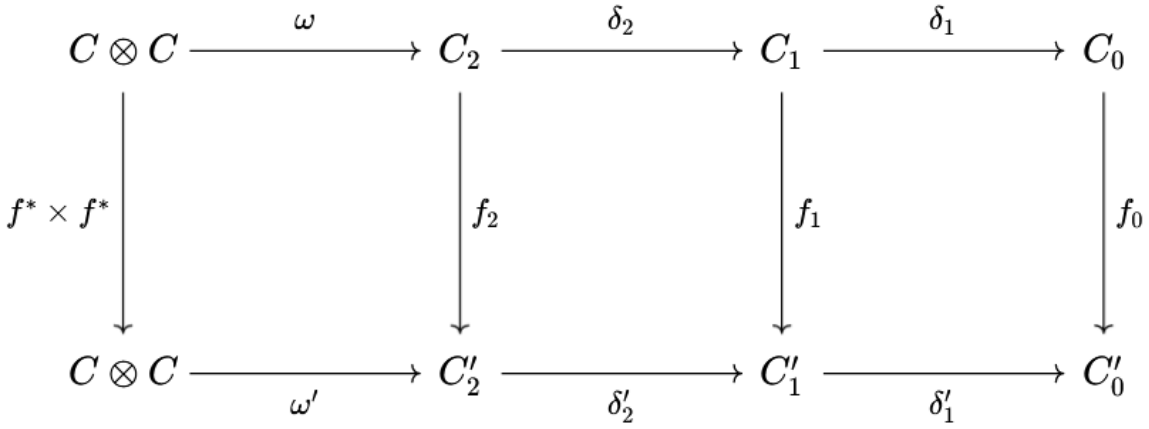
$$\omega(\{x\} \otimes \{y\}) = [y, x]$$

şartları sağlıyorsa, $(C \otimes C, C_2, C_1, C_0, \omega, w)$ yapısına kuadratik modül denir ve kısaca $(\omega, \delta_2, \delta_1)$ ile gösterilir.

$(\omega, \delta_2, \delta_1)$ ve $(\omega', \delta'_2, \delta'_1)$ birer kuadratik modül olmak üzere

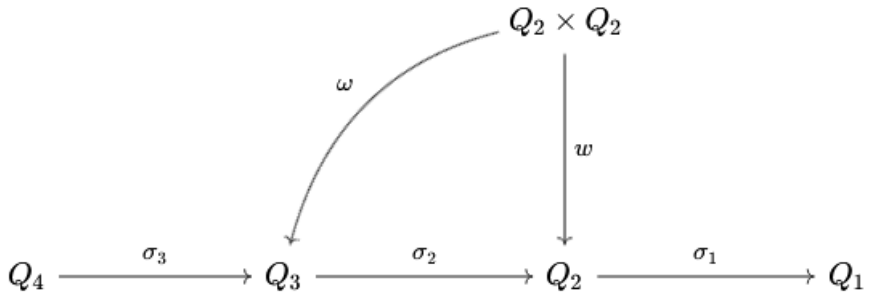
$$\varphi = (f_2, f_1, f_0) : (\omega, \delta_2, \delta_1) \to (\omega', \delta'_2, \delta'_1)$$

dönüşümü için

diyagramı değişmeli olacak şekilde bir nil(2) modül morfizmi (f_1, f_0) ve f_2'nin n-değişik bir homomorfizması varsa, $\varphi = (f_2, f_1, f_0)$ dönüşümüne bir kuadratik modül morfizmi denir.

Tanım: Bir 4-boyutlu kuadratik modül, aşağıdaki şartları sağlayan cebirsel bir sistemdir:

1. $(\omega, \sigma_2, \sigma_1)$ bir kuadratik modüldür.
2. Q_4 bir Q_1-gruptur ve $\sigma_1(Q_2)$ aşikar etkiye sahiptir.
3. $\sigma_2\,\sigma_3$=0

Tanım: Herbiri C_0 obje kümesi üzerinde bir grupoid olan (C_n, C_0) grupoidlerinin aşağıdaki parçalanmış kompleksi

$$C_3 \xrightarrow{\delta_3} C_2 \xrightarrow{\delta_2} C_1 \underset{t}{\overset{s}{\rightrightarrows}} C_0$$

$\{-,-\}: C^2 \times C^2 \to C^3$, $\{-,-\}_{11}: C_1 \times C_1 \to C_2$, $\{-,-\}_{21}: C_2 \times C_1 \to C_3$, $\{-,-\}_{12}: C_1 \times C_2 \to C_3$

örgü dönüşümleri ile birlikte her $C_i \in C_i$ için aşağıdaki şartları sağlıyorsa bu komplekse örgülü regüler 2-çaprazlanmış modül denir.

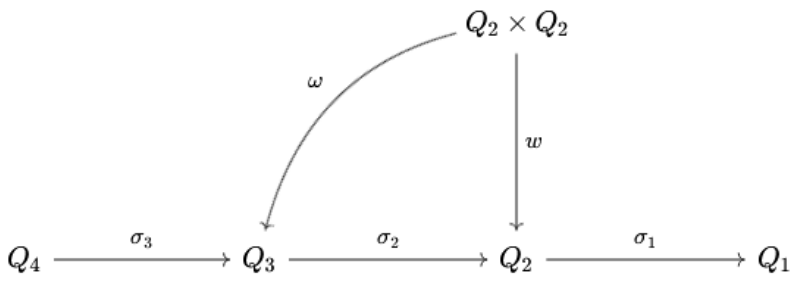
1. $\delta_3 \{c_2, c_1\}_{2,1} = \{\delta_2 c_2, c_1\}_{1,1} \circ^{tc_2 \cdot c_1} (c_2 \cdot sc_1) \circ (c_2 \cdot tc_1)^{-1}$
2. $\delta_3 \{c_1, c_2\}_{1,2} = \{c_1, \delta_2 c_2\}_{1,1}^{-1} \circ^{c_1 \cdot tc_2} (sc_1 \cdot c_2) \circ (tc_1 \cdot c_2)^{-1}$
3. $\{c_2, c_1 \circ c_1'\}_{2,1} = \left\{{}^{tc_2 \cdot c_1}\delta_3 \{c_2, c_1'\}_{2,1}, \{\delta_2 c_2, c_1\}_{1,1}\right\}^{-1} \circ^{tc_2 \cdot c_1} \{c_2, c_1'\}_{2,1} \circ \{c_2, c_1\}_{2,1}$
4. $\{c_2 \circ c_2', c_1\}_{2,1} = \left\{\delta_3 \{c_2, c_1\}_{2,1}, {}^{\delta_2 c_2 \cdot tc_1}\{\delta_2 c_2', c_1\}_{1,1}\right\}^{-1} \circ \{c_2, c_1\}_{2,1} \circ \left\{c_2 \cdot tc_1, \{\delta_2 c_2', c_1\}_{1,1}\right\}^{-1}$
$\circ \left\{\delta_3 \{c_2', c_1\}_{2,1}, c_2 \cdot tc_1\right\}^{-1} \circ \{c_2', c_1\}_{2,1}$

5. $\{{}^{c_1}c_2, c_1'\}_{2,1} = \left\{{}^{c_1 \cdot tc_1'}\delta_3 \{c_2, c_1'\}_{2,1}, {}^{\delta_2({}^{c_1}c_2) \cdot tc_1'}\{c_1, c_1'\}_{1,1}^{-1}\right\}^{-1} \circ^{c_1 \cdot tc_1'} \{c_2, c_1'\}_{2,1} \circ \left\{{}^{c_1 \cdot tc_1'}(c_2 \cdot tc_1'), \{c_1, c_1'\}_{1,1}^{-1}\right\}^{-1}$
$\circ \left\{\delta_3 \left\{\{c_1, c_1'\}_{1,1}^{-1}, {}^{(c_1 \cdot tc_1')(tc_1 \cdot c_1')}(c_2 \cdot sc_1')^{-1}\right\}, {}^{c_1 tc_1'}(c_2 \cdot tc_1')\right\}^{-1} \circ \left\{\{c_1, c_1'\}_{1,1}^{-1}, {}^{(c_1 \cdot tc_1')(tc_1 \cdot c_1')}(c_2 \cdot sc_1')^{-1}\right\}$

6. $\{c_1 \circ c_1', c_2\}_{1,2} = \left\{\delta_3 \left({}^{c_1 \cdot tc_2}\{c_1', c_2\}_{1,2}\right), \{c_1, \delta_2 c_2\}_{1,1}^{-1}\right\}^{-1} \circ^{c_1 \cdot tc_2} \{c_1', c_2\}_{1,2} \circ \{c_1, c_2\}_{1,2}$
7. $\{c_1, c_2 \circ c_2'\}_{1,2} = \left\{\delta_3 \{c_1, c_2\}_{1,2}, {}^{tc_1 \cdot \delta_2 c_2}\{c_1, \delta_2 c_2'\}_{1,1}^{-1}\right\}^{-1} \circ \{c_1, c_2\}_{1,2}$
$\circ \left\{tc_1 \cdot c_2, \{c_1, \delta_2 c_2'\}_{1,1}^{-1}\right\}^{-1} \circ \left\{\delta_3 \{c_1, c_2'\}_{1,2}, tc_1 \cdot c_2\right\}^{-1} \circ \{c_1, c_2'\}_{1,2}$
8. $\left\{c_1, {}^{c_1'}c_2\right\}_{1,2} = \left\{\delta_3 \left({}^{tc_1 \cdot c_1'}\{c_1, c_2\}_{1,2}\right), {}^{tc_1 \cdot \delta_2\left({}^{c_1'}c_2\right)}\{c_1, c_1'\}_{1,1}\right\}^{-1} \circ {}^{tc_1 \cdot c_1'}\{c_1, c_2\}_{1,2} \circ$
$\left\{{}^{tc_1 \cdot c_1'}(tc_1 \cdot c_2), \{c_1, c_1'\}_{1,1}^{-1}\right\} \circ \left\{\delta_3 \left\{\{c_1, c_1'\}_{1,1}, {}^{(tc_1 \cdot c_1')(c_1 \cdot tc_1')}(tc_1 \cdot c_2)^{-1}\right\}, {}^{tc_1 \cdot c_1'}(tc_1 \cdot c_2)\right\}^{-1}$
$\circ \left\{\{c_1, c_1'\}_{1,1}, {}^{(tc_1 \cdot c_1')(c_1 \cdot tc_1')}(tc_1 \cdot c_2)^{-1}\right\}$
9. $\{\delta_3 c_3, c_1\}_{2,1}^{-1} = tc_1 \cdot c_3 \circ^{tc_3 \cdot c_1} (c_3 \cdot sc_1)^{-1}$
10. $\{c_1, \delta_3 c_3\}_{1,2} = {}^{c_1 \cdot tc_3}(sc_1 \cdot c_3) \circ (tc_1 \cdot c_3)^{-1}$
11. $\left\{{}^{\delta_2 c_2 \cdot tc_2'}(tc_2 \cdot c_2') \circ (c_2 \cdot tc_2') \circ (tc_2 \cdot c_2')^{-1} \circ^{tc_2 \cdot \delta_2 c_2'}(c_2 \cdot tc_2')^{-1}, \{\delta_2 c_2, \delta_2 c_2'\}_{1,1}^{-1}\right\}^{-1} =$
$\{\delta_2 c_2, c_2'\}_{1,2} \circ \{tc_2 \cdot c_2', c_2 \cdot tc_2'\} \circ \{c_2, \delta_2 c_2'\}_{2,1} \circ \{c_2 \cdot tc_2', tc_2 \cdot c_2'\}$

$$C_3 \overset{\delta_3}{\to} C_2 \overset{\delta_2}{\to} C_1 \underset{t}{\overset{s}{\rightrightarrows}} C_0$$

Örgülü reguler 2-çaprazlanmış modüller kategorisinde bir obje olsun. Bu objeden

şeklinde bir 4D kuadratik modül elde etmek istiyoruz. x, y,z $\in C_1$ olmak üzere C_1 grubunun

$$<< x,y >,z >, \qquad < x,< y,z >>$$

elemanları tarafından üretilen normal altgrubu P_3 olsun. x, y,z $\in C_0$ ve $a, b \in C_1$ olmak üzere C_2 grubunun

$-\{< x,y > \otimes z\}$, $-\{x \otimes < y,z >\}$, $-\delta_3\{a \otimes b\}$,$\delta_3\{x \otimes a\}_{1,2}$+ $\delta_3\{a \otimes x\}_{2,1}$

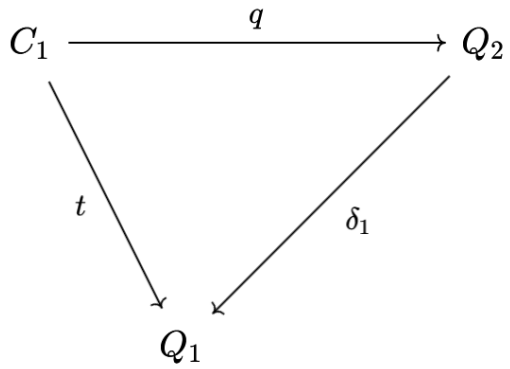
elemanları tarafından üretilen normal altgrubu P'_3 olsun. P_3 ve P'_3 normal altgrup olduklarından

$$Q_2 = C_1/P_3 \quad Q_3 = C_2/P'_3$$

tanımlayabiliriz. $Q_1 = C_0$ ve $Q_4 = C_3$ olarak alalım. $t(P_3) = 0$ olacağından

$$\sigma_1: Q_2 \to Q_1$$
$$x + P_3 \mapsto t(x)$$

dönüşümü iyi tanımlı bir grup homomorfizmi olur. Buradan

değişmeli diyagramını elde ederiz. Örgülü reguler 2-çaprazlanmış modül şartlarından

$$\delta_2(-\{< x,y > \otimes z\}) = << x,y > z >$$

$\delta_2(-\{x \otimes < y,z >\}) = < x,< y,z >>$

olacağından

$$\sigma_2: Q_3 \to Q_2$$
$$l + P'_3 \mapsto \delta_2(l) + P_3$$

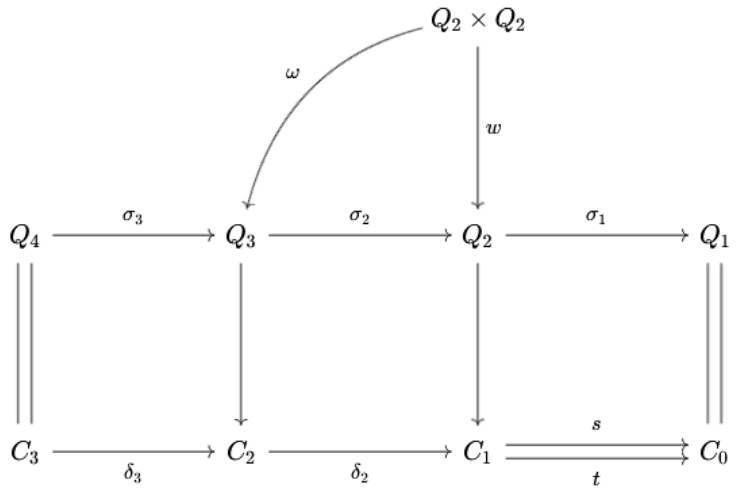
dönüşümü iyi tanımlı olur.

$$\sigma_3: Q_4 \to Q_3$$

dönüşümünü δ_2 yardımıyla

$$\sigma_3: Q_4 \to Q_3$$
$$k \mapsto \delta_3(k) + P'_3$$

şeklinde tanımlayalım. Böylece q_1 ve q_2 dönüşümleri ile birlikte

değişmeli diyagramını elde ederiz.

$$\{-,-\}_{11}: C_1 \times C_1 \to C_2$$

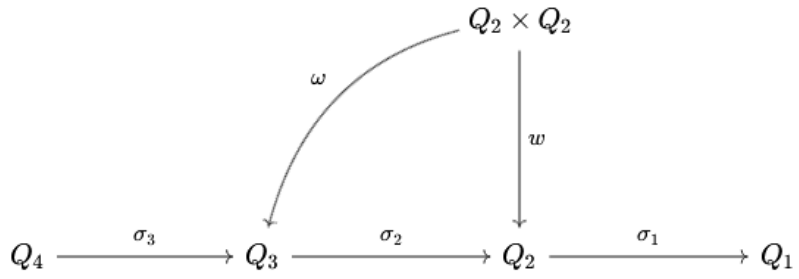
örgü dönüşümünü kullanarak

$$\omega: Q_2 \times Q_2 \to Q_3$$
$$[x] \otimes [y] \mapsto q_2\{x \otimes y\} = \{x \otimes y\} + P_3'$$

olarak tanımlanır.

SONUÇ

Teorem: Elde edilen cebirsel yapı

4D kuadratik modül şartlarını sağlar.

İspat:

4DQ1. Üçlü Peiffer çarpımları P_3 altında birim olduğundan

$$\sigma_1: Q_2 \to Q_1$$

bir nil(2) modül olur. $x \in Q_4$ için

$$\sigma^2\sigma^3(x) = \sigma_2(\delta_2(x) + P_3')$$
$$= \delta_1(\delta_2(x) + P_3)$$

$$= 0 + P_3$$

olur.

4DQ2. $[x], [y] \in Q_2 \times Q_2$ için

$$\begin{aligned}\sigma_3\omega([x] \otimes [y]) &= \sigma_3 q_2[x \otimes y] \\ &= q_1\sigma_2[x \otimes y] \\ &= q_1(xy - \delta_1(y) \cdot x) \\ &= [xy] - \sigma_2[y][x] \\ &= \omega([x] \otimes [y])\end{aligned}$$

elde edilir.

4DQ3. $a \in Q_3, x \in Q_2$ için

$$\begin{aligned}\omega([x] \otimes [\sigma_2(a)] + [\sigma_2(a)] \otimes [x]) &= q_2([x \otimes \delta_1(a)] + [\delta_1(a) \otimes x]) \\ &= [x \otimes \delta_1(a)] + [\delta_1(a) \otimes x] + P_3 \\ &= t(x) \cdot a + {P_3}' \\ &= \sigma_2[x][a]\end{aligned}$$

olur.

4DQ4. $a, b \in Q_3$ için

$$\begin{aligned}\omega([\sigma_3 a] \otimes [\sigma_3 b]) &= q_2([\delta_1(a) \otimes \delta_1(b)]) \\ &= [\delta_1(a) \otimes \delta_1(b)] + {P_3}' \\ &= ab + {P_3}' \\ &= [ab]\end{aligned}$$

olur.

Sonuç olarak

$$\boldsymbol{F: BRX_2Mod \rightarrow 4DQuad}$$

şeklinde bir funktor tanımlıdır.

Kaynaklar

1. Conduché, Daniel. "Modules croisés généralisés de longueur 2." Journal of Pure and Applied Algebra 34.2-3 (1984): 155-178.
2. Whitehead, John HC. "Combinatorial homotopy I." Bull. Amer. Math. Soc 55.3 (1949): 213-245.
3. Brown, Ronald, and Nicholas D. Gilbert. "Algebraic models of 3-types and automorphism structures for crossed modules." Proc. London Math. Soc.(3). Vol. 59. No. 1. 1989.
4. Baues, Hans-Joachim, and Beatrice Bleile. "Presentation of homotopy types under a space." arXiv preprint arXiv:1005.4810 (2010).
5. Carrasco, P., and T. Porter. "Coproduct of 2-crossed modules: applications to a definition of a tensor product for 2-crossed complexes." Collectanea mathematica 67 (2016): 485-517.
6. Baues, Hans-Joachim, and Andrew Tonks. "On the twisted cobar construction." Mathematical Proceedings of the Cambridge Philosophical Society. Vol. 121. No. 2. Cambridge University Press, 1997.
7. Brown, Ronald, and Philip J. Higgins. "Tensor products and homotopies for ω-groupoids and crossed complexes." Journal of Pure and Applied Algebra 47.1 (1987): 1-33.

BİR VERİ SETİ ÜZERİNDE TDA VE PCA KARŞILAŞTIRMASI

Elis Soylu YILMAZ (ORCID:0000-0002-0869-310X)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Fen Fakültesi, Matematik ve Bilgisayar Bilimleri Bölümü
Email:esoylu@ogu.edu.tr

Koray YILMAZ (ORCID:0000-0002-8641-0603)
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Matematik Bölümü,
Email:koray.yilmaz@dpu.edu.tr

Özet

Topolojik Veri Analizi (TDA) ve Temel Bileşen Analizi (PCA), veri indirgeme ve yapı incelemesi için kullanılan yöntemlerdir, ancak yaklaşımları ve uygulama alanları farklıdır. PCA, doğrusal bir yöntem olup, verilerdeki varyansı maksimize eden doğrusal projeksiyonları bulur. Bu teknik, yüksek boyutlu verileri daha düşük boyutlu bir uzaya indirgerken doğrusal ilişkileri korur ve özellikle basit veri setlerinde etkili sonuçlar verir. PCA, genellikle biyomedikal verilerde, genetik analizlerde ve görüntü işlemede yaygın olarak kullanılır.Öte yandan, TDA, doğrusal olmayan bir yöntemdir ve verinin topolojik özelliklerini inceler. Karmaşık veri setlerinde verinin hem global hem de lokal yapılarını keşfetmek için kullanılır. TDA, özellikle çok boyutlu, karmaşık ve gürültülü verilerde daha etkilidir. Biyoinformatik, sinir bilimleri ve sosyal ağ analizi gibi alanlarda TDA'nın güçlü yönleri öne çıkar.PCA, doğrusal olmayan ilişkileri yakalayamaz ve genellikle küçük varyans gösteren veriyi göz ardı eder. Buna karşılık, TDA verinin topolojik yapılarını ve gizli geometrik özelliklerini ortaya çıkarır. Bu nedenle, PCA daha hızlı ve hesaplaması daha basitken, TDA daha karmaşık ve hesaplama açısından maliyetlidir, ancak daha derin yapısal analizler sunar.Bu çalışmada belirlenen uygun bir veri seti üzerinde TDA ve PCA analizi yapılarak karşılaştırmaları ortaya koyulacaktır.

Anahtar kelimeler: TDA analizi, Veri seti, PCA analizi

1. GİRİŞ

Geometri ve topoloji, matematiğin alt dalları olarak, bilgiyi keşfetmede ve yeni analitik yöntemler geliştirmede kritik bir rol oynamaktadır. Günümüzün modern veri yapıları, yüksek boyutlu Öklid uzaylarında yer alan nokta bulutlarına dayanır. Bu nokta bulutları, analitik süreçlerde ve makine öğrenimi algoritmalarında bilgi çıkarımı için kullanılan topolojik varlıklardır.

İyi yapılandırılmış matematiksel teoriler sayesinde topolojik veri analizi, kısaca TDA, geliştirilmiştir. TDA, verileri farklı perspektiflerden analiz eden bir matematik dalı olarak bilinir. Bu yöntemin önemli bir aracı olan kalıcı homoloji, verilerin çoklu ölçeklerdeki karakteristik özelliklerini ortaya çıkarır. Kalıcı homoloji, bağlantılı bileşenler, boşluklar, delikler gibi temel topolojik özellikleri belirleyerek verilerin yapılarını sınıflandırma ve tanımlama işlevini üstlenir.

Ana bileşen analizi (PCA), çok boyutlu verilerin boyutunu azaltmak için kullanılan yaygın bir istatistiksel yöntemdir. Yüksek boyutlu veri kümelerinde, orijinal değişkenler arasındaki ilişkiyi koruyarak veriyi daha az boyutlu bir uzaya indirgemeyi sağlar. Varyans, bir veri kümesindeki değerlerin ortalamadan ne kadar sapma gösterdiğini ölçen istatistiksel bir değerdir. PCA, değişkenler arasındaki ortak varyansı yakalayan yeni bileşenler oluşturur ve bu bileşenler, orijinal değişkenlerin doğrusal kombinasyonları olarak tanımlanır. İlk bileşen, veri setindeki en büyük varyansı açıklarken, sonraki bileşenler daha az varyansa sahip olmakla birlikte veri setindeki diğer önemli yapıları yansıtır. Bu yöntem, veri kümelerini daha basit ve yorumlanabilir hale getirirken, bilgi kaybını en aza indirmeyi amaçlar.

PCA, özellikle çok sayıda değişkene sahip veri setlerinde boyut indirgeme, desen tanıma ve veri görselleştirme gibi uygulamalarda oldukça etkilidir. Verilerin yüksek boyutluluğu, analiz sürecini karmaşık hale getirebilir ve modelin aşırı öğrenmesine neden olabilir. PCA, bu sorunu çözmek için değişkenler arasındaki korelasyonu ortadan kaldırarak veri setinin daha yönetilebilir bir boyut kazanmasını sağlar. Ayrıca, PCA ile elde edilen bileşenler, makine öğrenimi algoritmalarının performansını artırarak modelin genel başarısını optimize etmeye yardımcı olabilir.

Topolojik veri analizi (TDA) ve ana bileşen analizi (PCA), veri setlerindeki karmaşıklıkları anlamak ve boyut azaltmak için kullanılan iki farklı yaklaşımdır. PCA, veri setinin doğrusal özelliklerini vurgulayan bir yöntem olup, değişkenler arasındaki varyansı en iyi açıklayan doğrusal kombinasyonlar oluşturarak boyut indirgeme işlemi yapar. PCA, özellikle verinin doğrusal yapısını keşfetmek ve görselleştirmek için uygundur. Buna karşılık, TDA verinin topolojik yapısını inceler ve doğrusal olmayan yapıları da dikkate alarak verideki çok boyutlu ilişkileri daha kapsamlı bir şekilde analiz eder. TDA, verideki boşluklar, delikler ve bağlantılar gibi topolojik özellikleri yakalarken, PCA sadece doğrusal bileşenlere odaklanır. Bu nedenle, PCA daha çok verilerin ana varyans yönlerini bulmaya yönelikken, TDA karmaşık ve doğrusal olmayan veri yapılarındaki derin ilişkileri keşfetmek için kullanılır.

Bu çalışmada, seçilen uygun bir veri seti üzerinden TDA ve PCA işlemi yapılacak ve bu işlemler sonucunda analizler arası karşılaştırma yapılacaktır. Bu karşılaştırma

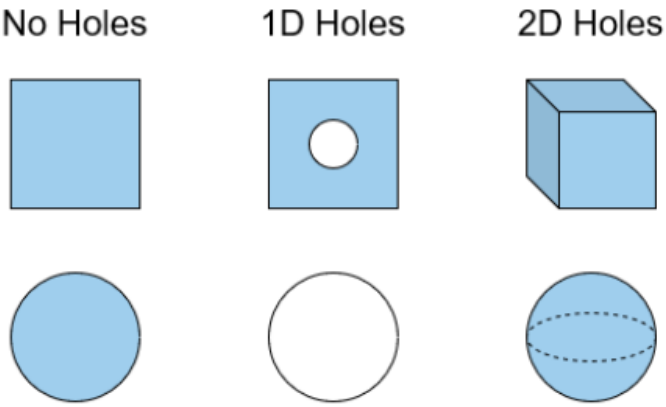
yardımıyla iki yöntem arasındaki benzerlik ve farklılıklar bir veri seti özelinde ortaya koyulacaktır.

2. TOPOLOJİK VERİ ANALİZİ – TDA

Matematikte herhangi bir kategori incelendiğinde, nesnelerin birbiriyle olan denkliklerini belirlemek en temel görevlerden biridir. Çoğu zaman, topolojik özellikler olan süreklilik, kompaktlık ve bağlantılılık, uzaylar arasındaki denklikleri tanımlamak için kullanılır. Örneğin, reel sayı doğrusundan bir nokta çıkarıldığında, artık bağlantısız bir uzay oluşurken; birim çemberden bir nokta çıkarıldığında ise uzay, tekil bir bağlantılı bileşen olarak kalır.

Topolojik yapılarda delik ve boşluk kavramları birbiriyle karıştırılmamalıdır; bu iki kavram birbirinden farklıdır. Deliklerin varlığı, topolojik uzayları sınıflandırmada önemli bir kriterdir ve cebirsel topolojinin temel unsurlarından biridir. Bir X topolojik uzayının cebirsel objesi, o uzayın yapısına dair önemli bilgiler sağlar. Bu sayede, X topolojik uzayı hakkında bilinen her topolojik özellik, cebirsel objesine karşılık gelen bir özellik ile ilişkilendirilebilir.

Deliklerin 1 ve 2-boyutlu örnekleri aşağıdaki Şekil 2.1 [1] de verilmiştir.

Şekil 2.1

Veri yapılarının geometrik yapılarla ifade edilmesi açısından simplisel kompleksler önemli bir tanımlamadır. Simplisel kompleksler verinin şeklini belirlemek ve topolojik olarak üstün özelliklerini ortaya çıkarmak açısından simplisel homoloji metodunu kullanmaya olanak sağlar.

Tanım 2.1:

$$[n] = \{0 < 1 < 2... < n\}$$

şeklinde tanımlı kümeye sıralı küme denir. Herhangi iki sıralı küme arasında sıra koruyan dönüşüme monoton dönüşüm denir. Yani

$i \leq j$ iken $f(i) \leq f(j)$

dönüşümüne **operatör** denir.

Tanım 2.2: Objeleri [n] sıralı kümeleri ve morfizmleri operatör olan kategoriye $\Delta[n]$ **kategorisi** denir. Morfizmleri ters yönlü olacak şekildeki kategoriye $\Delta^{op}[n]$ **kategorisi** denir.

$$\Delta^{op}[n] \to Grp$$

şeklindeki funktor yardımıyla elde edilen ve

$d_i^n : E_n \to E_{n-1}; 0 \le j \le n \ne 0$

$s_j^n : E_n \to E_{n+1}; 0 \le j \le n$

ile

$$(\mathrm{NE})_n = \bigcap_{i=0}^{n-1} Çekd_i^n$$

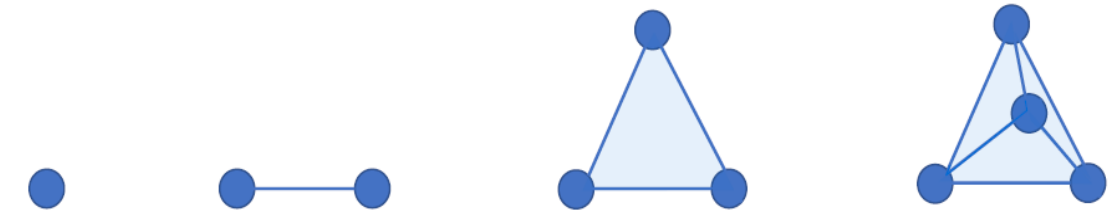
tanımı yardımıyla oluşan

$$NE: \dots \to NE_n \to NE_{n-1} \to \cdots \to NE_1 \to NE_0$$

şeklinde yapıya **simplisel kompleks** denir [8].

$X_n = \{x_0, x_1, \dots, x_n\}$ şeklinde verilen bağımsız n+1 nokta için α= $\{x_0, x_1, \dots, x_n\}$ tarafından gerilen X_n bir konveks kümedir. $x_0, x_1, \dots, x_n$ noktaları ise bu kümenin kenarlarına karşılık gelir.

Düşük boyutlu simpleksler için özel isimler vardır. Nokta için 0- simpleks, kenar için 1- simpleks, üçgen için 2-simpleks ve tetrahedron için 3-simpleks adı verilmektedir.

n+1 noktadan oluşan n-simpleks için noktalar bir simpleksin yüz kısmına karşılık gelir [2].

K simplisel kompleksi verildiğinde, n- boyutlu delikler hakkında bilgi edinmek için grupların bu dizisinin homolojisi hesaplanmalıdır. Öncelikle bu hesap için tanımlama yapmak gerekir.

Tanım 2.3: Bir K simplisel kompleksi için, k. homoloji grubu

$$H_k(K) = Z_k/B_k$$

şeklinde bölüm grubu ile ifade edilir.

Ayrıca k. homoloji grubu k-döngü olması durumunda sıfırdan farklı elde edilir. K simplisel kompleksinde k-boyutlu delik bulunması ile aynı anlama gelir. Böylece k.

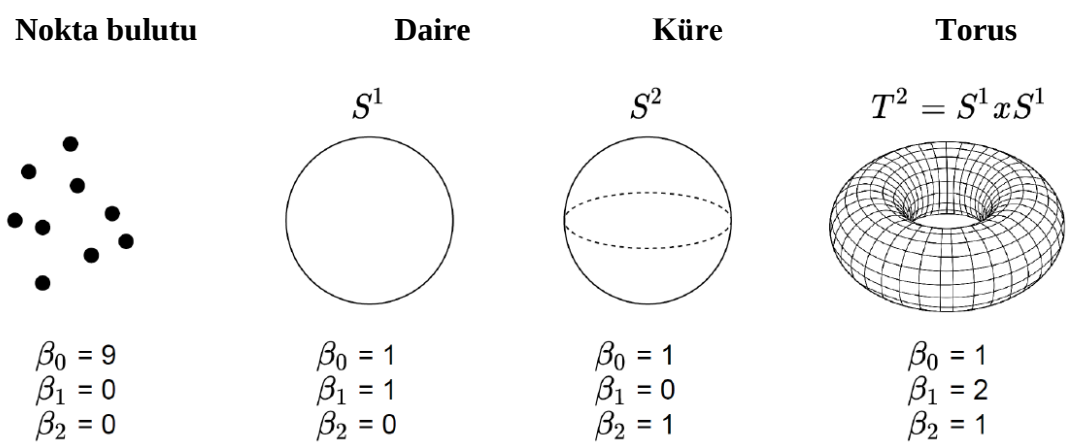
homoloji grubu k-boyutlu deliğin fark edilmesini sağlar. Örneğin**, $H_1(K)$ homoloji grubu 1-boyutlu delik varlığını, $H_2(K)$ ise 2-boyutlu delik varlığını ifade eder. $H_0(K)$ ise bağlantılı bileşenleri bulmaya yardımcı olur** [2].

k. homoloji grubu sadece varlığını değil sayılarını da bulmak için kullanılır. Burada K kompleksindeki her k-boyutlu delik $H_k(K)$ homoloji grubunun bir üretecine karşılık gelir.

Tanım 2.4: K bir simplisel kompleks olsun. $H_k(K)$ homoloji grubunun rankı β_k yani Betti sayısı olarak tanımlanır ve

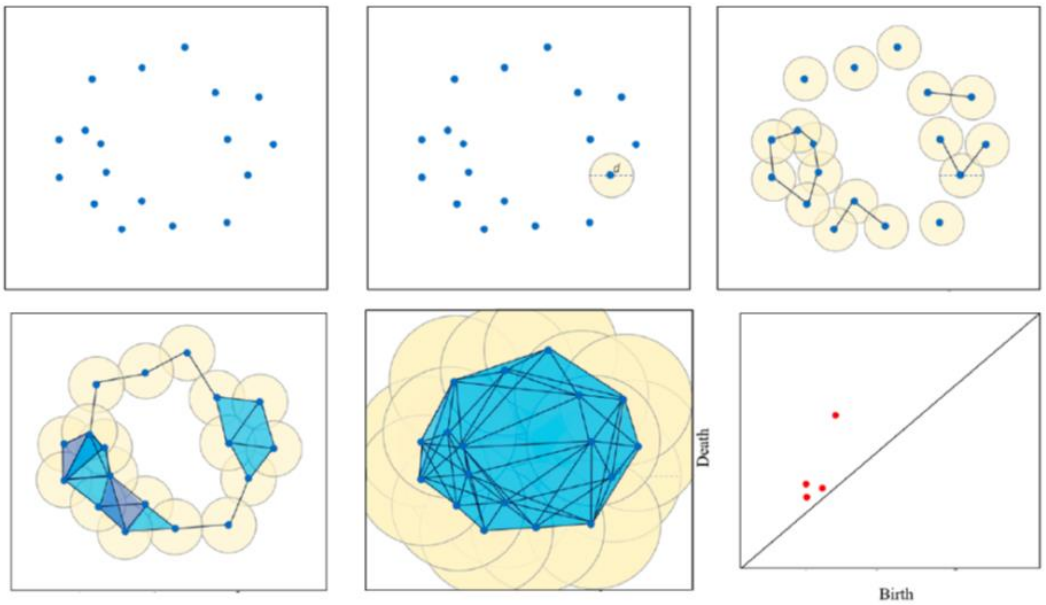
$$\beta_k = rank(H_k(K))$$

ile gösterilir [3]. Aslında k. Betti sayısı β_k K simplisel kompleksinin k-boyutlu delik sayısına karşılık gelir. Aşağıda bazı topolojik uzaylardaki Betti sayıları gösterilmiştir (Şekil 3.1) [9].

Şekil 3.1

Kalıcı homoloji TDA yönteminin temellerinden biridir. Genel olarak, topolojik yapının sürecini takip eden bir algoritmadır [4]. Bu süreç takibi filtreleme işlemi altında simplisel komplekslerin hesaplanması yoluyla elde edilir. Takip sırasında yapının barkod veya kalıcı diyagram yöntemleri kullanılır.

Şekil 4.1

Şekil 4.1 de 18 noktalı bir veri kümesinin Cech kompleks filtreleme yöntemi yardımıyla topolojik yapısı gözlemlenmiştir [5]. Her bir verinin komşuluğunun yarıçapı artırıldıkça yeni bağlantılı bileşenler elde edilir. Böylece keşişim, döngü ve boşluklar oluşur. Kalıcı homoloji yöntemi yardımıyla veri kümesinin "yaşam döngüsü" boyunca topolojik yapısında meydana gelen değişimler görülür.

Kalıcı homoloji, veri kümelerinin filtreleme işlemiyle döngü, boşluklar, bağlantılı bileşenler gibi topolojik yapılarını inceler. Barkod yöntemi kalıcı özellikleri göstermek için dikdörtgen uzunluklarını kullanır. Kalıcı diyagram farklı homoloji gruplarının renklendirilmesi, kalıcı aralıkların hesaplanması, en önemli özelliklerin vurgulanması gibi topolojik yapıları ortaya çıkarır. H_0 ile ifade edilen 0-boyutlu homoloji bağlantılı bileşenleri, H_1 ile gösterilen 1- boyutlu homoloji kapalı döngüleri (cycles), H_2 ile boşlukları gösterir.

3. BİR VERİ SETİ ÜZERİNDE TDA İLE PCA YÖNTEM KARŞILAŞTIRMASI

Topolojik Veri Analizi (TDA), veri kümelerinin şekilsel ve topolojik özelliklerini incelemek amacıyla kullanılan bir analiz yöntemidir. Özellikle yüksek boyutlu veri kümeleri üzerinde, veri noktaları arasındaki ilişkileri topolojik yapılar üzerinden keşfetmeyi amaçlar. MNIST gibi karmaşık veri kümelerinde TDA, verinin topolojik özelliklerini analiz ederek, küme yapıları ve geometrik ilişkiler hakkında içgörüler sağlar. R programlama dilinde bu analizleri gerçekleştirmek için TDA ve TDAmapper gibi özel paketler sıklıkla kullanılmaktadır [6].

PCA, veriyi lineer bir dönüşümle düşük boyutlu bir alt uzaya indirger. Bu işlem, verinin toplam varyansını en iyi temsil eden birkaç bileşeni seçerek veri boyutunu küçültür. PCA'nın temel amacı, veri kümesindeki en güçlü varyans yapısını ortaya çıkarmaktır [7].

TDA ise veri kümesindeki topolojik ve geometrik özellikleri çıkarır. Bu yöntem, verinin homotopik özelliklerine (delikler, döngüler gibi topolojik yapılar) odaklanır ve verinin topolojik yapısını inceleyerek veri kümeleri arasındaki ilişkileri görselleştirir.

El yazısı rakam tanıma için kullanılan MNIST ünlü veri kümesidir [10]. Mnist veri seti için R programlama dilinde incelendiğinde

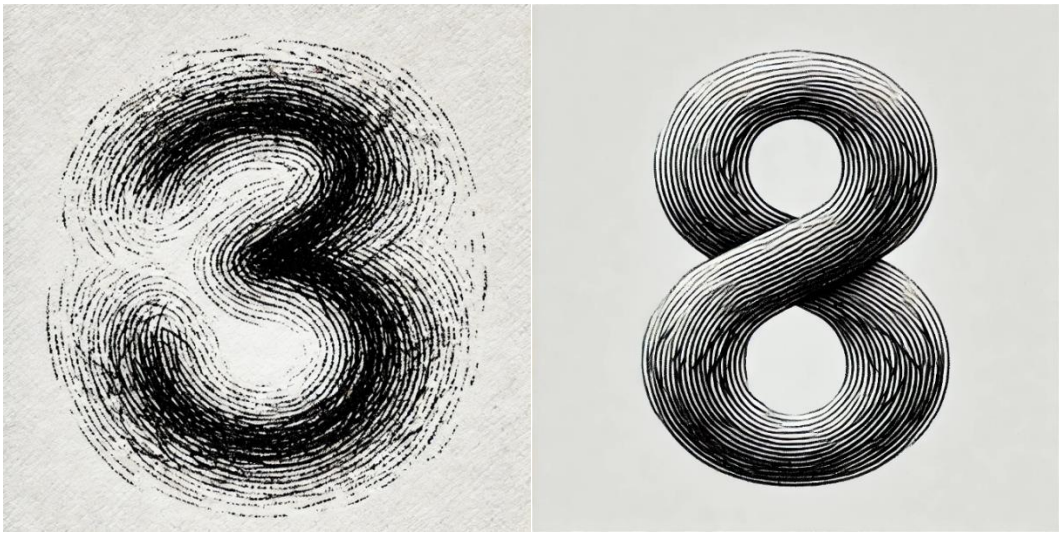
STATE	ABB	REGİON	POPULATİON	TOTAL
1 Alabama	AL	South	4779736	135
2 Alaska	AK	West	710231	19
3 Arizona	AZ	West	6392017	232
4 Arkansas	AR	South	2915918	93
5 California	CA	West	37253956	1257
6 Colorado	CO	West	5029196	65

Ve

1	Male	75
2	Male	70
3	Male	68
4	Male	74
5	Male	61
6	Female	65

şeklinde veri dağılımına sahiptir.

PCA, MNIST gibi yüksek boyutlu bir veri kümesinde örneğin ilk iki veya üç ana bileşeni alarak görselleştirme yapmamıza olanak sağlar. PCA, verinin varyansını yüksek bileşenlerde yoğunlaştırarak farklı rakam sınıflarının ayrımını sağlar. İlk iki bileşen genellikle farklı rakam kümelerinin ayrışmasını sağlar, ancak veriyi doğrusal olarak işlediği için bazı sınıf geçişlerinde (örneğin, 3 ve 8 gibi görsel olarak benzer rakamlar) karışmalar olabilir.

TDA, veriyi yalnızca düzlemdeki varyansla değil, daha çok kümeleme yapısını ve lokal topolojik özelliklerini anlamak için kullanılır. TDA nın Mapper algoritması, veri noktaları arasındaki topolojik ve geometrik ilişkileri bir ağ olarak gösterir, böylece farklı rakam kümelerinin benzersiz yapıları (örneğin, 1 rakamının tek çizgili yapısı, 8'in iki döngülü yapısı) daha iyi anlaşılabilir.

TDA ayrıca kalıcılık diyagramları veya barcode grafikleri ile verinin topolojik ömrünü analiz eder. Bu analiz, verinin küme yapılarının ve karakteristik özelliklerinin ne kadar sürdüğünü ve nasıl değiştiğini gösterir.

4. SONUÇ

Doğrusallık açısından, PCA doğrusal bir yöntem olduğundan, yalnızca doğrusal ilişkileri ortaya çıkarabilir. TDA ise doğrusal olmayan yapıları ve karmaşık ilişkileri de analiz edebilir.

PCA'nın 2 veya 3 bileşene indirgediği görseller, verinin temel yapısını anlamak için hızlı bir bakış sağlar. TDA'nın Mapper grafikleri ise daha kompleks yapılar gösterir;

ancak veriyi topolojik olarak anlamada (örneğin, rakamların çember veya döngü oluşturan yapılarla kümeleşmesi gibi) daha ayrıntılı bilgi verir.

Genel küme yapısını görselleştirmek için; PCA, hızlı bir ayrım yaparak farklı rakam kümelerinin genel yapısını gösterir. İlk iki bileşen farklı rakamların gruplandığı kümeleri ortaya koyar ve genel bir ayrım sunar.

Derinlemesine topolojik yapıyı anlamak için, TDA daha karmaşık ve gizli ilişkileri ortaya çıkarır. Rakamlar arasındaki lokal benzerlikleri, dönüşleri ve döngüleri daha ayrıntılı bir ağ yapısıyla gösterdiği için, özellikle rakamların topolojik özelliklerini ve benzerliklerini keşfetmek için tercih edilebilir.

Her iki yöntem de MNIST veri setinin farklı özelliklerini vurgular. PCA, varyansın en yüksek olduğu doğrusal yapıları keşfetmek için uygunken, TDA veri kümesinin daha derin topolojik ve geometrik yapılarını ortaya çıkararak küme yapısını anlamada daha detaylı bir analiz sunar.

5. KAYNAKLAR

[1] Yoo, J., Kim, E., Ahn, Y. and Ye, J.C. (2016) Topological persistence vineyard for dynamic functional brain connectivity during resting and gaming stages. Journal of Neuroscience Methods, 267, 04. doi: 10.1016/j.jneumeth.2016.04.001.

[2] Khasawneh, F.A., Munch, E. and Perea, J. A. (2018) Chatter classification in turning using machine learning and topological data analysis. IFAC-PapersOnLine. 51 (14): 195–200. ISSN 2405-8963. doi: https: //doi.org/10.1016/j.ifacol.2018.07.222. URL https://www.sciencedirect. com/science/article/pii/S2405896318309704. 14th IFAC Workshop on Time Delay Systems TDS.

[3] Islambekov, U. and Gel, Y. (2019, June) Unsupervised space-time clustering using persistent homology. Special Issue: Statistics for Climate Informatics. 30(4). E2539.

[4] Schofield, J.P.R., Strazzeri, F., Bigler, J., Boedigheimer, M., Adcock, I.M., Chung, K.F., Bansal, A., Knowles, R., Dahlen, S., Wheelock, C.E., Sun, K., Pandis, I., Riley, J., Au˙ray, C., De Meulder, B., Lefaudeux, D., Ramanan, D., Sousa, A.R., Sterk, P.J., Ewing, R.M., Macarthur, B.D., Djukanovic, R., Sanchez-Garcia, R. and Skipp, P.J. (2019) A topological data analysis network model of asthma based on blood gene expression profiles. bioRxiv. doi: 10.1101/516328. URL https://www.biorxiv.org/content/early/2019/01/ 09/516328.

[5] De Silva, V. and Ghrist, R. (2007) Coverage in sensor networks via persistent homology. Algebraic & Geometric Topology. 7(1): 339 – 358. doi: 10. 2140/agt.2007.7.339.

[6] Dey TK, Wang Y. Computational Topology for Data Analysis. Cambridge University Press; 2022.

[7] Gareth James, Daniela Witten, Trevor Hastie, Robert Tibshirani. An Introduction to Statistical Learning : with Applications in R. New York :Springer, 2023.

[8] Herbert Edelsbrunner, John Harer. Computational Topology: An Introduction Applied Mathematics, Monograph Bks, American Mathematical Soc., ISBN 0821849255, 2010.

[9] Singh, Gurjeet, Memoli, Facundo, Carlsson, Gunnar. Topological Methods for the Analysis of High Dimensional Data Sets and 3D Object Recognition, The Eurographics Association, 2007.

[10] https://www.kaggle.com/code/cdeotte/25-million-images-0-99757-mnist

ÖRGÜLÜ ÇAPRAZLANMIŞ MODÜLLER KATEGORİSİNDE EVRENSEL OBJELERİ ÜZERİNE

Doç.Dr. Elis SOYLU YILMAZ (ORCID:0000-0002-0869-310X)
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Matematik ve Bilgisayar Bilimleri Bölümü
Email:esoylu@ogu.edu.tr

Doç.Dr. Koray YILMAZ (ORCID:0000-0002-8641-0603)
Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Matematik Bölümü
Email:koray.yilmaz@dpu.edu.tr

Özet

Kategori kavramı, doğal dönüşümleri genellemek amacıyla Mac Lane ve Eilenberg tarafından tanımlanmıştır. Matematiksel kavramları belirli aksiyomları karşılayan nesneler ve morfizmler olarak ele alınırsa, kategori teorisi matematiksel fikirleri soyut bir yöntemle inceler. Kategori teorisinin bilgisayar bilimi uygulamaları arasında programlama dilleri yer almaktadır. Whitehead tarafından tanımlanan gruplar üzerindeki çaprazlanmış modüller, iki boyutlu gruplar olarak düşünülebilir. Çaprazlanmış modül araştırmaları son 70 yıl boyunca çeşitli şekillerde yürütülmüştür. R grubunun S grubu üzerindeki etkisiyle ve aşağıdaki koşulları sağlamasıyla birlikte

$$\partial({}^{r}s) = r\partial(s)r^{-1}$$
$$\partial(s)s' = ss's^{-1}$$

$s, s' \in S$ ve $r \in R$ elemanları için $\partial: S \to R$ bir çaprazlanmış modüldür.Örgülü çaprazlanmış modül ile homotopi 3-tiplerinin cebirsel bir temsili araştırılmıştır. Fibred kategoriye ilişkin teorik temel ilk olarak Grothendieck tarafından önerilmiştir. Bir kategorinin homotopi teorisini, fibred ve cofibred kategoriler kullanarak diğer yapıların homotopi teorileriyle ilişkilendirmek mümkündür.Bu çalışmanın temel amacı, örgülü çaprazlanmış modüllerden gruplara olan funktorun fibred olduğunu göstererek çekim (pullback) örgülü çaprazlanmış modülleri oluşturmaktır. Araştırmanın ön bölümünde, ana kısımlar için gerekli olan temel kavramlar ve destekleyici veriler sunulmaktadır. Örgülü çaprazlanmış modülü temel grubuna eşleyen unutkan funktorun bir fibred olduğunu göstermek için, bir grup homomorfizması ile pullback örgülü çaprazlanmış modül elde edilmiştir.

Anahtar kelimeler: Örgülü çaprazlanmış modüller, pullback çaprazlanmış modül, fibrasyon

GİRİŞ

Kategori teorisinde, matematiksel kavramlar nesneler ve belirli aksiyomlara uyan morfizmler olarak tanımlanarak soyut bir çerçevede incelenir. Bu alan içerisinde, Whitehead'in ilk olarak tanımladığı bir tür iki boyutlu grup olan grupların çaprazlanmış modülleri ilgi çekici bir araştırma alanıdır. Conduché'nin iki çaprazlanmış modül kullanarak geliştirdiği bağlantılı homotopi 3-tiplerinin incelenmesi, çaprazlanmış modüller sayesinde uygulanabilir hale gelmiştir.

Belirli kısıtlamalar altında, Conduché'nin yaklaşımı, en sağda bulunan grubun aşikar grup olduğu 2-çaprazlanmış modüller kategorisi ile birinci ve ikinci boyutlar dışındaki boyutlarda trivial Moore komplekslerine sahip olan temel grupları arasında bir benzer yapı sunar. Peiffer dönüşümünün özel olarak örgü dönüşümü olarak adlandırıldığı bu yapılara örgülü çaprazlanmış modül denir.

Bu çalışmada amacımız, örgülü çaprazlanmış modüller için özelleştirilmiş geri çekme işlemlerinin nasıl türetileceğini detaylı bir şekilde açıklamak olacaktır. Kategori teorisi ve çaprazlanmış modüller gibi karmaşık yapıların anlaşılması, matematiksel ilişkiler ağının derinlemesine kavranmasını gerektirir. Örgülü çaprazlanmış modüllerle ilgili geri çekme işlemleri, matematiksel yapılardaki çeşitli kavramlar arasındaki bağlantıları ortaya çıkarmak için kritik bir araçtır.

Ana hedefimiz, geri çekmeni nasıl işlediğini açıklayarak matematiksel yapıların derinliklerinde yatan karmaşık ilişkileri ve özellikleri ortaya çıkarmaktır. Örgülü çaprazlanmış modüllerle yapılan çalışmalarda, bu tür modüller arasındaki ilişkiyi daha iyi anlamak ve genel matematiksel yapıların karşılıklı etkileşimlerini çözmek için özel olarak tasarlanmış geri çekme işlemlerini inceleyeceğiz. Böylece, bu alandaki matematiksel yapılar arasında nasıl bir bağ kurulduğunu ve bu bağların daha geniş bir matematiksel anlayışa nasıl katkıda bulunduğunu göstermeyi amaçlıyoruz.

GELİŞME

Tanım: Bir çaprazlanmış modül, grupların homomorfizması $\partial: C \to M$ ile temsil edilir. Burada M grubu C grubu üzerine etki eder ve aşağıdaki koşulları Bu koşullar, her $c, c' \in C$ ve $m \in M$ için sağlanır(Whitehead, 1949):

$$\partial(c^m) = m^{-1}cm$$
$$c'^{\partial(c)} = c^{-1}c'c$$

Tanım: Bir 2-çaprazlanmış modül,

$$L \xrightarrow{\partial_2} M \xrightarrow{\partial_1} N$$

grup homomorfizmalarından oluşur ve burada N, hem L hem de M üzerine etki eder. Ayrıca,
Peiffer dönüşümü adı verilen

$$\{-,-\}: M \times M \longrightarrow L$$

dönüşümü aşağıdaki koşulları her $n \in N, m_1, m_2, m_3 \in M, l_1, l_2 \in L$ *için* sağlar (Conduche,1984):

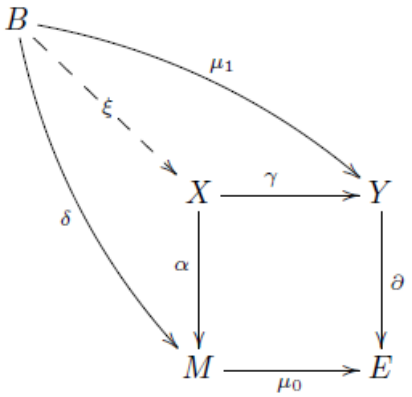
$$\partial_2\{m_1, m_2\} = m_2^{\partial_1(m_1)}(m_1 {m_2}^{-1} {m_1}^{-1})$$
$$\{\partial_2(l_1), \partial_2(l_2)\} = [l_2, l_1]$$
$$\{m_1 m_2, m_3\} = \{m_2, m_3\}^{\partial_1(m_1)}\{m_1, m_2 m_3 {m_2}^{-1}\}$$
$$\{m_1, m_2 m_3\} = \{m_1, m_2\}^{m_1 m_2 (m_1)^{-1}}\{m_1, m_3\}$$
$$\{m_1, \partial_2(l_1)\}\{\partial_2(l_1), m_1\} = {l_1}^{\partial_1(m_1)} {l_1}^{-1}$$
$$n_{\{m_1, m_2\}} = \{n_{m_1}, n_{m_2}\}$$

Tanım: Grupların bir çaprazlanmış modülü $\delta: B \to N$,
$$\{-,-\}: N \times N \longrightarrow B$$
örgü dönüşümü ile eğer her $n, n_1, n_2 \in N$ ve $b \in B$ için
BXM1) $\delta\{n_1, n_2\} = [n_2, n_1]$
BXM2) $\{\delta(b), n\} = (b^{-1})^n b$
BXM3) $\{n, \delta(b)\} = b^{-1} b^n$
BXM4) $\{n, n_1 n_2\} = \{n, n_1\}^{m_2} \ \{n, n_2\}$
BXM5) $\{n_1 n_2, n\} = \{m_2, n\}\{n_1, n\}^{n_2}$
koşulları sağlayorsa bu yapı "örgülü çaprazlanmış modül" olarak adlandırılır. (Brown ve Gilbert, 1989)

Tanım: Bir "örgülü çaprazlanmış modül morfizmi", ilgili $\{-,-\}$ örgü dönüşümü ile uyumlu olan bir çaprazlanmış modül morfizmasıdır.

Bu kategoriyi **BXMod** olarak göstereceğiz.

Tanım : $\delta: B \to M \in Ob(\boldsymbol{BXMod})$ ve $(\mu_1, \mu_0): (\delta: B \to M) \to (\partial: Y \to E) \in Mor(\boldsymbol{BXMod})$. olsun. Buradan,

Diyagramı geğişmeli olacak şekilde biricik (ξ, Id) örgülü çaprazlanmış modül morfizmine i$\partial: Y \to E$ ve $\mu_0: M \to E$ örgülü çaprazlanmış modüllerin geri çekmesi denir.

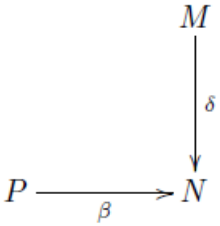
SONUÇ

Teorem: BXMod kategorisinde geri çekme obje vardır.

İspat: $\delta: M \to N \in Ob(\boldsymbol{BXMod})$ ve örgü dönüşümü

$$\{-,-\}: N \times N \longrightarrow M$$

olmak üzere $\beta: P \to N$ bir grup homomorfizmi olsun.

Sağdaki bileşeni P olan bir örgülü çaprazlanmış modül etmeyi hedefliyoruz.

$$F(M \times P) = \{(m,s) \in M \times P : \delta(m) = \beta(s)\}$$

olsun ve P grubu $F(M \times P)$ üzerine

$$(m,s)^{s_1} = (m^{\beta(s_1)}, p^{s_1})$$

$(m,s) \in F(M \times P)$ ve $s_1 \in P$ olmak üzere etki etsin. Şimdi

$$\{-,-\}_P : P \times P \longrightarrow F(M \times P)$$
$$(s_1, s_2) \mapsto (\{\beta(s_1), \beta(s_2)\}, [s_2, s_1])$$

Örgü dönüşümü ile birlikte $\pi_2 : F(M \times P) \to P$ izdüşüm dönüşümünün istenilen örgülü çarazlanmış modül olduğnu gösterelim. Öncelikle işlemlerde kulanacağımız $s, s_1, s_2 \in P$ için

$$\begin{aligned}
[s_1 s_2, s] &= (s_1 s_2)^{-1} s^{-1} s_1 s_2 s \\
&= {s_2}^{-1} {s_1}^{-1} s^{-1} s_1 s_2 s \\
&= {s_2}^{-1} {s_1}^{-1} s^{-1} s_1 s s^{-1} s_2 s \\
&= {s_2}^{-1} {s_1}^{-1} s^{-1} s_1 s s_2 {s_2}^{-1} s^{-1} s_2 s \\
&= {s_2}^{-1} [s_1, s] s_2 [s_2, s] \\
&= [s_1, s]^{s_2} [s_2, s]
\end{aligned}$$

$$\begin{aligned}
[s, s_1 s_2] &= s^{-1} (s_1 s_2)^{-1} s s_1 s_2 \\
&= s^{-1} {s_2}^{-1} {s_1}^{-1} s s_1 s_2 \\
&= s^{-1} {s_2}^{-1} s s^{-1} {s_1}^{-1} s s_1 s_2 \\
&= s^{-1} {s_2}^{-1} s s_2 {s_2}^{-1} s^{-1} {s_1}^{-1} s s_1 s_2 \\
&= [s, s_2] {s_2}^{-1} [s, s_1] s_2 \\
&= [s, s_2] [s, s_1]^{s_2}
\end{aligned}$$

oldğunu not edelim.

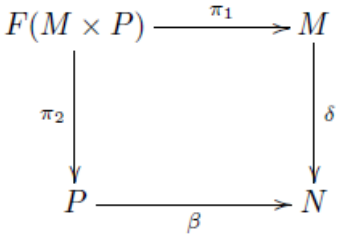
BXM1. $$\begin{aligned}\pi_2\{s_1, s_2\} &= \pi_2(\{\beta(s_1), \beta(s_2)\}, [s_2, s_1]) \\ &= [s_2, s_1]\end{aligned}$$

BXM4. $$\begin{aligned}\{s, s_1 s_2\}_P &= (\{\beta(s), \beta(s_1 s_2)\}, [s_1 s_2, s]) \\ &= (\{\beta(s), \beta(s_1)\beta(s_2)\}, [s_1 s_2, s]) \\ &= \left(\{\beta(s), \beta(s_1)\}^{\beta(s_2)}, \{\beta(s), \beta(s_2)\}, [s_1, s]^{s_2} [s_2, s]\right)\end{aligned}$$

$$= (\{\beta(s), \beta(s_1)\}^{\beta(s_2)}, [s_1, s]^{s_2})[\beta(s), \beta(s_2)], [s_2, s])$$
$$= (\{\beta(s), \beta(s_1)\}, [s_1, s])^{s_2}(\{\beta(s), \beta(s_2)\}, [s_2, s])$$
$$= \{s, s_1\}_P^{s_2}\{s, s_2\}_P.$$

BXM5 $\{s_1s_2, s\}_P = (\{\beta(s_1s_2), \beta(s)\}, [s, s_1s_2])$
$$= (\{\beta(s_1)\beta(s_2), \beta(s)\}, [s, s_1s_2])$$
$$= \big(\{\beta(s_2), \beta(s)\}\{\beta(s_1), \beta(s)\}^{\beta(s_2)}, [s, s_2][s, s_1]^{s_2}\big)$$
$$= (\{\beta(s_2), \beta(s)\}, [s, s_2])\big(\{\beta(s_1), \beta(s)\}^{\beta(s_2)}, [s, s_1]^{s_2}\big)$$
$$= (\{\beta(s_2), \beta(s)\}, [s, s_2])(\{\beta(s_1), \beta(s)\}, [s, s_1]^{s_2})$$
$$= \{s_2, s\}_P\{s_1, s\}_P{}^{s_2}.$$

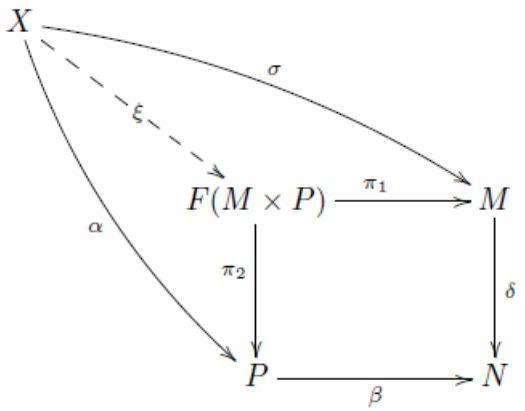
Diğer iki şartda benzer olarak gösterilebilir. Burada $s, s_1, s_2 \in P$ ve $(m, s_1), (m, s_2) \in F(M \times P)$. $F(M \times P)$ tanımından

diyagramının değişmeli olduğu açıktır. Burada π_1 izdüşüm dönüşümüdür ve

$$(\pi_1, \beta) \in Mor(\boldsymbol{BXMod}).$$

$\delta\sigma = \beta\alpha$ olacak şekilde $\alpha : X \to P \in Mor(\boldsymbol{BXMod})$ ve $\sigma : X \to M \in Mor(\boldsymbol{Grp})$ olsun. t $(\sigma, \beta) \in Mor(\boldsymbol{BXMod})$ morfizminin $\beta \in Mor(Grp)$ morfimi üzerinden kartezyen olduğunu göstermek için $(\xi, id) \in Mor(\boldsymbol{BXMod})$ morfizminin

Diyagramını değişmeli yaan biricik morfizm olduğunu gösterelim, burada

$$\xi : X \to F(M \times P)$$
$$x \mapsto (\sigma(x), \alpha(x))$$

olarak tanımlıdır. Her $x \in X$ için

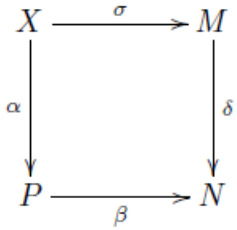
$$\begin{aligned}\pi_1\xi(x) &= \pi_1\big(\sigma(x),\alpha(x)\big)\\ &= \sigma(x)\\ \pi_2\xi(x) &= \pi_2(\sigma(x),\alpha(x))\\ &= \alpha(x)\end{aligned}$$

ve $(m,s) \in F(M \times P)$ için

$$\delta\pi_1(m,s) = \delta(m) = \beta(s) = \beta\pi_2(m,s).$$

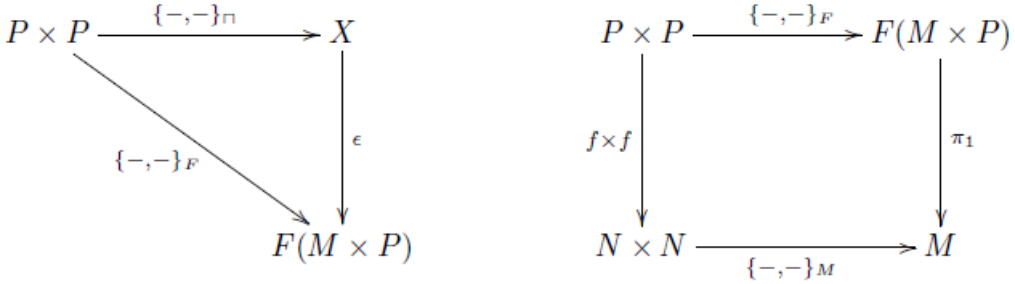
olur. $(\sigma,\beta) \in Mor(\boldsymbol{BXMod})$ olduğunu gösterelim.

i. $\delta\sigma = \beta\alpha$ olduğundan

diyagramı değişmelidir.

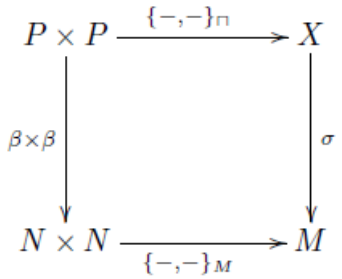
ii. $\{_,_\}_F, \{_,_\}_\sqcap$ ve $\{_,_\}_M$ sırasıyla $\pi_1 : F(M \times P) \to P, \alpha : X \to P$ ve $\delta : M \to N$ örgülü çaprazlanmış modüllerinin örgü dönüşümleri olsun. $(\epsilon, Id), (\pi_1, \beta) \in Mor(\boldsymbol{BXMod})$ olduğundan

diyagramları değişmeli olur. $(s_1, s_2) \in P \times P$ için

$$\begin{aligned}\{-,-\}_M(\beta\times\beta)(s_1,s_2) &= \pi_1\{-,-\}_F(s_1,s_2)\\ &= \pi_1\big(\epsilon\{-,-\}_\sqcap(s_1,s_2)\big)\\ &= \pi_1(\epsilon\{s_1,s_2\}_\sqcap)\\ &= \pi_1[\sigma\{s_1,s_2\}_\sqcap, \alpha\{s_1,s_2\}_\sqcap]\\ &= \sigma\{s_1,s_2\}_\sqcap\\ &= \sigma\{-,-\}_\sqcap(s_1,s_2)\end{aligned}$$

olduğundan

diyagramı değişmeli olur.

iii. σ dönüşümünün P grubunun X üzerindeki etkiyi koruduğnu gösterelim.. $p \in P, x \in X$ için

$$\begin{aligned}\sigma(x^p) &= \pi_1\epsilon(x^p)\\ &= \pi_1\big(\sigma(x^p), \alpha(x^p)\big)\\ &= \pi_1\big(\sigma(x), \alpha(x)\big)^{\beta(p)}\\ &= \pi_1(\sigma\big(x^{\beta(p)}\big), \alpha(x^{\beta(p)})\big)\\ &= \sigma\big(x^{\beta(p)}\big).\end{aligned}$$

olur. Sonuç olarak $(\sigma, \beta) \in Mor(\boldsymbol{BXMod})$ olur.

$$\xi' : X \to F(M \times P)$$
$$x \mapsto (m, p)$$

Dönüşümü $\pi_1\xi' = \sigma$ ve $\pi_2\xi' = \alpha$ olacak şekilde başka bir örgülü çaprazlanmış modül olsun. $x \in X$ için

$$\pi_1\xi'(x) = m = \sigma(x)$$
$$\pi_2\xi'(x) = a = \alpha(x).$$

olduğundan

$$\xi'(x) = (m, p) = (\sigma(x), \alpha(x)) = \xi(x)$$

elde edilir. Böylece (ξ, id) morfizminin diyagramını değişmeli yapan biricik morfizm olduğun göstermiş olduk.

Kaynaklar

Conduché, Daniel. "Modules croisés généralisés de longueur 2." *Journal of Pure and Applied Algebra* 34.2-3 (1984): 155-178.

Whitehead, John HC. "Combinatorial homotopy I." *Bull. Amer. Math. Soc* 55.3 (1949): 213-245.

Brown, Ronald, and Nicholas D. Gilbert. "Algebraic models of 3-types and automorphism structures for crossed modules." *Proc. London Math. Soc.(3)*. Vol. 59. No. 1. 1989.

YAPAY TATLANDIRICILARIN TİP 2 DİYABET ÜZERİNDE ETKİSİ

Lecturer Zeynep Nur KARAKUŞ (ORCID:0000-0002-0319-6454)
Uşak University, Eşme Vocational School,Department of Food Processing,
Food Technology Program,
Email:zeynep.karakus@usak.edu.tr

Özet

Diyabet, dünya genelinde yaygın olarak rastlanan kronik bir hastalık olup, halk sağlığı üzerinde önemli bir yük teşkil etmektedir. Özellikle tip 2 diyabet, yaşam tarzı faktörleriyle güçlü bir ilişki içinde olup, sağlıksız beslenme alışkanlıkları ve obezite gibi durumlar tarafından tetiklenmektedir. Yapay tatlandırıcılar, gıdalara tatlılık kazandırmak amacıyla kullanılan, ancak şekerden daha az ya da hiç kalori içermeyen kimyasal maddelerdir. Diyabet, obezite ve diş çürümesi gibi sağlık sorunlarıyla mücadele etmek amacıyla da yaygın olarak tercih edilmektedir. Ancak, piyasaya sürülmelerinden bu yana, güvenliklerine ilişkin endişeler bilim çevrelerinde tartışılmaya devam etmektedir. Birçok çalışma, yapay tatlandırıcıların, obezite ve tip 2 diyabet (T2D) gibi metabolik hastalıkların gelişimine katkıda bulunabileceğini öne sürmektedir. Ancak bu konu, hala tartışmalı olup, günümüzde de ilgi çekici bir araştırma alanı olarak önemini korumaktadır. Yapay tatlandırıcıların, kilo yönetimine katkıda bulunarak diyabet riskini azaltabileceği, bu sayede diyabetli bireylerde daha iyi glikoz kontrolü sağladığı gösterilmiştir. Bununla birlikte, yapay tatlandırıcılar sağladıkları faydaların yanı sıra, bağırsak mikrobiyotası ile karmaşık etkileşimlere girerek mikrobiyal bileşimi değiştirebilir ve bu durum metabolik sağlığı olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu derlemenin amacı, yapay tatlandırıcı tüketiminin glikoz dengesi (homeostazı) üzerindeki etkilerini ve bu etkilerin tip 2 diyabet ile olan ilişkisini detaylı bir şekilde incelemektir. Yapay tatlandırıcıların metabolik sağlık üzerindeki etkilerine ilişkin karışık bulgular göz önüne alındığında, bu maddelerin diyabet yönetiminde ve diyet müdahalelerinde ne kadar etkili ve uygun olduğunun tam olarak anlaşılması için daha kapsamlı araştırmalara ihtiyaç olduğu açıktır.

Anahtar Kelimeler: yapay tatlandırıcılar, diyabet, glukoz homeostazı, mikrobiyata.

EFFECTS OF ARTIFICIAL SWEETENERS ON TYPE 2 DIABETES

Abstract

Diabetes mellitus is a common chronic disease worldwide and constitutes a significant burden on public health. Type 2 diabetes in particular is strongly associated with lifestyle factors and is triggered by conditions such as unhealthy eating habits and obesity. Artificial sweeteners are chemical substances used to add sweetness to foods, but contain fewer or no calories than sugar. It is also widely preferred to combat health problems such as diabetes, obesity and tooth decay. However, since their introduction, concerns about their safety continue to be debated in the scientific community. Many studies suggest that artificial sweeteners may contribute to the development of metabolic diseases such as obesity and type 2 diabetes (T2D). However, this issue is still controversial and remains an interesting area of research today. Artificial sweeteners have been demonstrated to lower the risk of diabetes by aiding in weight management, which in turn facilitates improved glucose control in individuals with diabetes.However, in addition to their benefits, artificial sweeteners can interact complexly with the gut microbiota, potentially altering its composition and negatively impacting metabolic health. The aim of this review is to examine in detail the effects of artificial sweetener consumption on glucose homeostasis and the relationship between these effects and type 2 diabetes.Given the mixed findings on the effects of artificial sweeteners on metabolic health, it is evident that more extensive research is needed to fully understand the effectiveness and appropriateness of these substances in diabetes management and dietary interventions.

Keywords: artificial sweeteners, diabet, glucose homeostasis, microbiata.

1. GİRİŞ

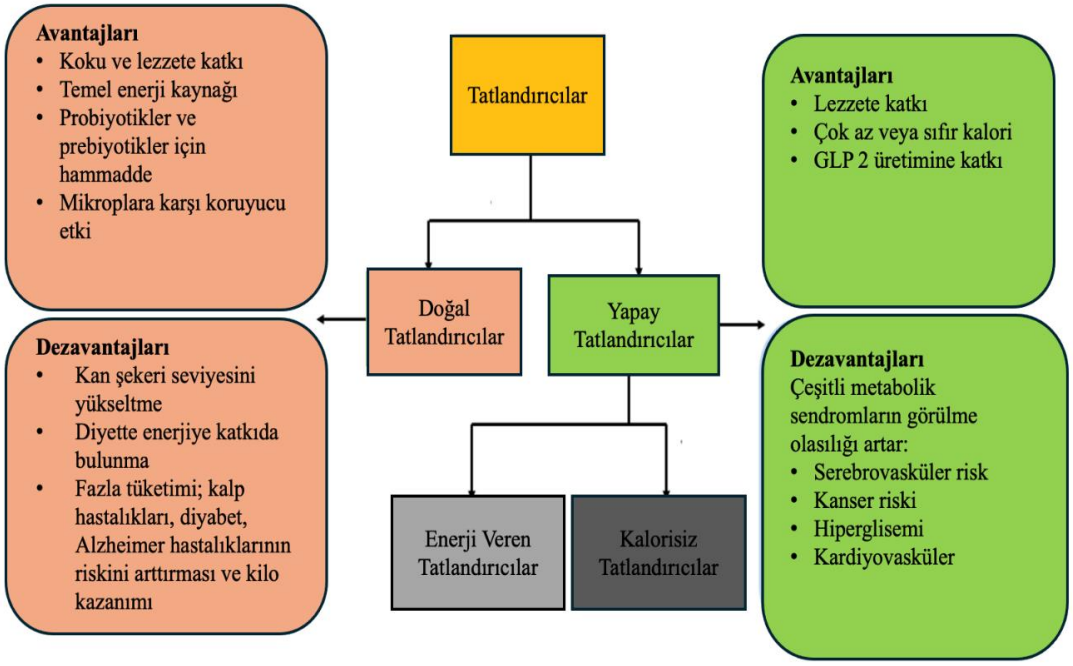
2021 yılında dünya genelinde, 20 ila 79 yaşları arasında yaklaşık 536.6 milyon diyabet hastası yetişkin bulunmakta olup, bu sayı dünya yetişkin nüfusunun yaklaşık %10.5'ini oluşturmaktadır. Yapılan tahminlere göre, 2045 yılına kadar bu sayının 783.2 milyona çıkarak toplam yetişkin nüfusun yaklaşık %12.2'sini oluşturması beklenmektedir (Sun ve ark., 2021). Diabetes Mellitus (DM), vücudun kan şekeri (glikoz) düzeylerini etkin bir şekilde düzenleyememesi sonucunda, kanda kronik olarak yüksek glikoz seviyeleri ile karakterize edilen bir sağlık durumudur. Bu glikoz metabolizma bozukluğu, çeşitli komplikasyonlara yol açabilmekte ve genellikle ilaç tedavisi, beslenme düzeni ile yaşam tarzı değişiklikleri yoluyla ömür boyu yönetim gerektirmektedir (Pradeepa ve Mohan, 2017).

Diabetes Mellitus (DM) çeşitli alt tiplerden oluşmaktadır. Başlıca türleri Tip 1 DM (T1DM) ve Tip 2 DM (T2DM) olmakla birlikte, gestasyonel diyabet, steroid kaynaklı diyabet, gençlerde görülen olgunluk başlangıçlı diyabet (MODY) ve yenidoğan diyabeti gibi diğer alt türler de mevcuttur. T1DM ve T2DM, farklı patofizyolojik mekanizmalara, klinik belirtilere ve tedavi yaklaşımlarına sahip olmalarına rağmen, her iki tip de yüksek kan şekeri seviyelerine yol açma potansiyeline sahiptir (Sapra A ve Bhandari, 2023). Tip 1 Diyabet (T1DM) genellikle çocuklarda veya ergenlerde görülürken, Tip 2 Diyabet (T2DM) daha çok sağlıksız yaşam tarzı ve beslenme alışkanlıkları sonucunda uzun süreli yüksek kan şekeri (hiperglisemi) yaşayan orta yaşlı ve yaşlı yetişkinlerde görülmektedir. Yapay tatlandırıcılar, genellikle Tip 2 Diyabet (T2DM) riskini artırdığı tespit edilen ultra işlenmiş gıdaların yaygın bir bileşeni olarak kullanılmaktadır.

Yapay tatlandırıcılar (YT) veya besleyici olmayan tatlandırıcılar, sıfır veya düşük kalorili tatlı bir tat sağlayan gıda katkı maddeleridir ve gıdalar, içecekler, ilaçlar ve hatta diş macunu gibi birçok üründe kullanılmaktadır (Gardener ve Elkind, 2019). Bu tatlandırıcılar bitki özlerinden elde edilebilir veya kimyasal sentezle üretilmektedir. İlk yapay tatlandırıcı olan benzoik sülfimid, 1879 yılında Constantin Fahlberg tarafından ABD'de piyasaya sürülmüş ve sakarin adıyla ticarileştirilmiştir (Remsen, 1879). O zamandan beri, yetişkinler ve çocuklar üzerinde yapılan çeşitli çalışmalara göre yapay tatlandırıcı kullanımı önemli ölçüde artmıştır. 2017 yılında ABD'de yapılmış bir araştırma, yetişkinlerin %41.4'ü ve çocukların %25.1'inin yapay tatlandırıcı tükettiğini gösterilmektedir (Sylvetsky ve ark., 2017). Yapay tatlandırıcıların kullanımının artması, genellikle kilo kontrolüne yardımcı olma ve kan şekeri seviyelerini düzenleme potansiyellerine dayanmaktadır (Daher ve ark., 2019). Diyet alkolsüz içecekler, yoğurtlar, tatlılar ve sakızlar da dahil olmak üzere çok çeşitli içecek ve gıda ürünlerinde yaygın olarak kullanılmaktadırlar (Gardner ve ark., 2012). Amerikan Kalp Derneği ve Amerikan Diyabet Derneği'nin ortak tutum bildirgesinde, yapay tatlandırıcı tüketimi konusunda uyarılarda bulunulmuş ve şeker tatlandırıcılarının yerine kullanılan yapay tatlandırıcıların vücut ağırlığı, enerji dengesi veya metabolik risk faktörleri üzerindeki faydalarına dair sınırlı veri bulunduğu belirtilmiştir (Millen ve ark., 2016). Bu derlemede yapay tatlandırıcıların kullanımı ve diyabet üzerindeki etkileri vurgulanmaktadır.

2. TATLANDIRICI TÜRLERİ VE BİYOKİMYASAL ETKİLERİ

Tatlandırıcılar, doğal tatlandırıcılar ve yapay tatlandırıcılar olarak sınıflandırılmakta ve her birinin kendine özgü avantaj ve dezavantajları bulunmaktadır. Şekil 1'de tatlandırıcı türleri ve etkileri detaylı olarak gösterilmektedir (Pang ve ark., 2021).

Şekil 1. Tatlandırıcı çeşitleri, doğal ve yapay tatlandırıcıların avantaj ve dezavantajları
(Angelin ve ark., 2024).

2.1. Yapay Tatlandırıcı Türleri

Gıda ve İlaç Dairesi (FDA), yüksek yoğunluklu tatlandırıcıların kullanımını onaylamıştır. Bu tatlandırıcılar arasında asesülfam-potasyum (Ace-K), aspartam, neotam, sakarin, sukraloz ve rebaudioside A gibi saflaştırılmış stevia formu, yapay tatlandırıcılar olarak tanınmaktadır (Liauchonak ve ark., 2019).

Avrupa Birliği, siklamatın da dahil olduğu geniş bir onaylı yapay tatlandırıcı yelpazesine sahiptir. Stevia, Japonya gibi bazı ülkelerde uzun yıllardır tatlandırıcı olarak kullanılmasına rağmen, yakın zamanda hem Avrupa Gıda Güvenliği Otoritesi (EFSA) hem de ABD Gıda ve İlaç Dairesi (FDA) tarafından gıda katkı maddesi olarak onay almıştır (Lohner ve ark., 2017). Bu çalışmada tartışılan yapay tatlandırıcılar ve özellikleri Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1. Yapay tatlandırıcıların özellikleri **(**Liauchonak ve ark., 2019; Iizuka, 2022).

Yapay Tatlandırıcı	Marka Adı	Kalorisi	Sakaroza göre bağıl tatlılık	Kabul edilebilir günlük alım miktarı (mg/kg vücut ağırlığı/gün)	Isıya tepki	Yedikten sonra acı tat oluşumu	Gıda endüstrisinde uygulamaları
Sakkarin	Sweet and Low, Sweet Twin	0	300	5	Stabil	Evet	İçecekler, birçok gıda ürünü için karışımlar, sofra şekeri ikamesi
Asesülfam potasyum	Sunett, Sweet One	0	200	15	Stabil	Evet	İçecekler, şekerlemeler, dondurulmuş tatlılar, fırınlanmış ürünler
Aspartam	Nutrasweet, equal sugar twin	4	180-200	50	Stabil Değil	Hayır	Meşrubatlar, sakız, puding, tahıllar, hazır kahve
Neotam	Newtame	0	7.000–13.000	18	Stabil	Hayır	İçecekler, sakız, şeker.
Advantam	N/A	0	20.000	32.8	Stabil	Hayır	Fırınlanmış ürünler, içecekler, dondurulmuş tatlılar, krema, sakız, şekerleme, puding, jöle ve reçel, jelatin
Sukroloz	Splenda	0	600	5	Stabil	Hayır	Süt, içecekler, süt ürünleri, sakız ve dondurma

3. Yapay Tatlandırıcılar ve Sağlığa Etkileri

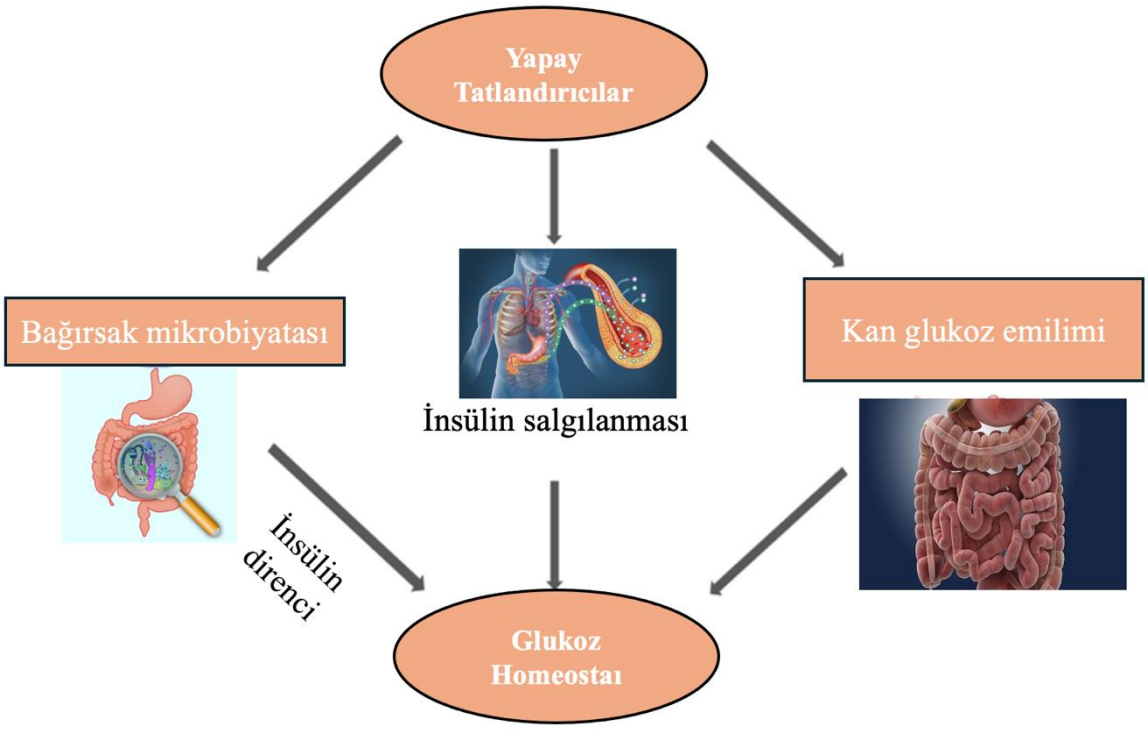
Yapay tatlandırıcı tüketimi, periferik ve merkezi sistemler gibi çeşitli mekanizmalar aracılığıyla enerji dengesinin yanı sıra metabolik işlevleri de etkileyebilmektedir; bu da

yapay tatlandırıcıların inert maddeler olmadığı anlamına gelmektedir (Burke ve Small, 2015). Bununla birlikte, yapay tatlandırıcı tüketiminin konak metabolizması ve enerji düzenlemesi üzerindeki belirli mekanizmaları ve ayrıntılı etkileri henüz tam olarak anlaşılmamıştır (Hess ve ark., 2018). Metabolik sendrom, kardiyovasküler hastalık (KVD) ve Tip 2 Diyabet (T2DM) gibi belirli bozuklukların gelişme riskini artırmaktadır (Grundy ve ark., 2005).

3.1. Kan Şekerine Etkisi

Yapay tatlandırıcılar, doğal şekerin yerine kullanıldıklarında glikoz emilimini azaltarak kan şekeri seviyelerini etkileme potansiyeline sahiptir. Ancak bu azalma, vücudun glikoz homeostazında otomatik bir iyileşmeye yol açmaz. Aksine, yapay tatlandırıcıların alımı bağırsaklarda glikoz taşınması ve emiliminde değişikliklere neden olarak glikoz homeostazında değişikliklere neden olmaktadır (Şekil 2). Bununla birlikte, yapay tatlandırıcı tüketimi ile glikoz regülasyonu veya Tip 2 Diyabet (T2DM) gelişme riski arasındaki bağlantıyı araştıran sistematik incelemeler ve meta-analizlerin sonuçları çelişkili bulgular sunmaktadır. Daher ve arkadaşlarının (2019) belirttiğine göre, randomize kontrollü çalışmalar (RKÇ) veya sağlıklı bireyleri içeren prospektif kohort çalışmalarından elde edilen bu sistematik incelemelerin ve meta-analizlerin çoğu, yapay tatlandırıcıların T2DM riskini artırdığına dair kesin kanıtlar ortaya koymamaktadır. Ayrıca, hem sağlıklı bireylerde hem de diyabetli hastalarda yapılan müdahale çalışmaları, yapay tatlandırıcıların glikoz ve insülin seviyeleri gibi glikoz regülasyonu ile ilgili faktörler üzerinde önemli bir etkisinin olmadığını göstermektedir.

Öte yandan, sağlıklı bireyleri içeren prospektif kohort çalışmalarına dayanan sistematik incelemeler ve meta-analizlerde, vücut yağlanması gibi faktörler hesaba katılsa bile, yapay tatlandırıcı tüketimi ile T2DM oluşumu arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır. Ancak bu ilişkinin, vücut kitle indeksi (VKİ) ayarlandıktan sonra biraz zayıfladığı görülmektedir (Daher ve ark., 2019). Hem farelerde hem de insanlarda yapılan çalışmalarda, yapay tatlandırıcıların tüketiminin glikoz intoleransı riskini artırdığı ve bu olumsuz metabolik etkilerin, mikrobiyotanın bileşimi ve işlevinin modülasyonu aracılığıyla meydana geldiği sonucuna varılmaktadır (Suez ve ark., 2014).

Şekil 2. Yapay Tatlandırıcıların Glikoz Homeostazına Etkisi

3.2. İnsülin Direncine Etkisi

Besin maddelerinin tüketimi, insan vücudunun bu maddelerin sindirimine ve kullanımına hazırlanmasını sağlayan çok çeşitli duyusal sinyalleri içermektedir. Yutulmadan önce bile, tatlı tadı olan şekerlere maruz kalmak, insülin veya inkretin hormonlarının salınımı gibi kan glikoz seviyelerini düzenlemeyi amaçlayan fizyolojik tepkileri tetiklemektedir. Ancak yapay tatlandırıcılar, besinlerin sindirimi ve kullanımı için gastrointestinal (GI) kanalda doğal şekerlerin yaptığı gibi aynı hazırlayıcı tepkileri ortaya çıkarmamaktadır (Pang ve ark., 2021). Mathur ve arkadaşları (2020) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, yapay tatlandırıcı tüketen Tip 2 Diyabet (T2DM) hastalarının, bu tatlandırıcıları almayan bireylere kıyasla daha fazla insülin direnci gösterdiği gözlemlenmiştir (Mathur ve ark., 2020). Araştırmacılar, bu sonuçları HOMA-IR değerlendirmeleri ile elde etmişlerdir. Sağlıklı bireyleri içeren bir randomize çapraz çalışmada ise Smeets ve arkadaşları (2005), aspartam tadımının sefalik insülin tepkisine yol açmadığını, oysa glikoz tadımının insülin konsantrasyonunda erken bir artışa neden olduğunu göstermiştir (Smeets ve ark., 2005). Benzer şekilde, sağlıklı bireylerde yapılan başka bir randomize çapraz çalışmada da sukraloz tadımı sırasında sefalik yanıtın oluşmadığı bildirilmiştir (Ford ve ark., 2011).

3.3. Glikoz ve İnsülin Sinyalizasyonu Üzerindeki Moleküler Etkileri

Pang ve arkadaşları (2021), yapay tatlandırıcıların vücut ağırlığının düzenlenmesi ve glikoz seviyelerinin korunması arasındaki karmaşık ilişkiye dikkat çekmekte ve bu maddelerin metabolizmayı etkileyen birçok mekanizmaya sahip olduğunu göstermektedir. Düşük kalorili şeker alternatifleri olarak yaygın bir şekilde

kullanılmalarına rağmen, yapay tatlandırıcılar metabolik sağlık üzerinde farklı etkilere yol açmaktadır. Bu durum, yapay tatlandırıcıların vücut tarafından işlenme yollarının farklılığına ve bağırsak bakterilerinin bileşimi, insülin salınımı ve glikoz alımı gibi biyolojik işlevler üzerindeki farklı etkilerine bağlanmaktadır (Pang ve ark., 2021). Bu çeşitlilik, çeşitli yapay tatlandırıcıların glikoz ve insülin sinyal yollarını etkileyerek sonuçta metabolizma ile ilgili sağlık sonuçlarını şekillendirdiğini göstermektedir. Dolayısıyla, bu konuda kesin moleküler mekanizmaları ortaya çıkarmak için daha derinlemesine araştırmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

3.4. Bağırsak Mikrobiyatasına Etkisi

İnsan bağırsak sistemi, 100 trilyondan fazla mikrobiyal hücreden oluşan büyük bir topluluğa ev sahipliği yapar ve bu ekosistem metabolizmanın düzenlenmesinde kritik işlevler üstlenmektedir. Bağırsak mikrobiyomu, konakçı ile karşılıklı fayda sağlayan ilişkiler kurarak enerji metabolizmasını etkileme kapasitesine sahiptir. Kesin mekanizmalar henüz tam olarak anlaşılmamış olsa da, bağırsak mikrobiyomunun hem insanlarda hem de hayvanlarda metabolik bozukluklarla bağlantılı olduğu bilinmektedir (Walbolt, 2020).

Yapılan bir çalışmada sakkarini 10 gün boyunca tüketen erkek sıçanlarda, anaerobik bağırsak bakterilerinde bir azalma ve aerobik bakterilerde bir artış gözlemlenmiştir (Ruiz-Ojeda ve ark., 2019). Bu bulgu, bağırsaktaki belirli mikrobiyotaların diyet müdahalelerinden etkilenebileceğini göstermektedir. Ayrıca, bu kanıt, belirli bağırsak mikrobiyotasıyla ilişkili olumsuz sağlık etkilerinin yapay tatlandırıcı tüketiminin bir sonucu olabileceğini düşündürmektedir. Bu çalışmalar, yapay tatlandırıcı tüketiminin bağırsak mikrobiyotasını bozarak potansiyel olarak obezite ve insülin direncini artırabileceği fikrini desteklemektedir.

Méndez-García ve arkadaşları (2022) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, on hafta boyunca günlük 48 mg sukraloz alımının bağırsak mikrobiyomunda dengesizlik yarattığı bulunmuştur. Bu dengesizlik, sağlıklı genç yetişkinler arasında insüline dirençli olmayan Blautia coccoides türünün artışı ve Lactobacillus acidophilus türünün azalmasıyla kendini göstermiştir (Méndez-García ve ark., 2022). Suez ve arkadaşları (2009) tarafından yürütülen ayrı bir araştırmada ise, sakarin, sukraloz ve aspartam gibi üç yaygın şeker dışı tatlandırıcının bağırsak mikrobiyotasının yapısını değiştirerek glikoz seviyelerinde bir artışa neden olduğu gösterilmiştir. Bu çelişkili bulgular, İsrail'deki Weizmann Bilim Enstitüsü'ndeki araştırmacıları yapay tatlandırıcıların hem fareler hem de insanlar üzerindeki etkisini daha derinlemesine incelemeye yönlendirmiştir (Turnbaugh ve ark., 2009). Araştırmacılar, önce fareler üzerinde, ardından insanlar üzerinde bir dizi deney gerçekleştirmişlerdir. Bulgular, yapay tatlandırıcı tüketiminin farelerde bağırsak mikrobiyotasının bileşimini bozduğunu ve bunun sonucunda glikoz intoleransı gibi metabolik dengesizliklere yol açabileceğini göstermektedir. Ayrıca, önceki araştırmalar, yüksek yağ ve yüksek şeker içeriği ile karakterize edilen modern "Batı" diyetinin, insan bağırsak mikrobiyotasının genetik yapısında ve metabolizmasında değişiklikleri tetiklediğini öne sürmektedir (Turnbaug ve ark., 2006). Bu değişikliklerin, gelişmiş ülkelerde kronik hastalıkların görülme sıklığının artmasına katkıda bulunabileceği varsayılmaktadır.

SONUÇ

Yapay tatlandırıcıların Tip 2 Diyabet (T2DM) üzerindeki etkileri, son yıllarda hem bilimsel hem de halk sağlığı açısından önemli bir araştırma konusu haline gelmiştir. Bu derlemede, yapay tatlandırıcıların kullanımının glikoz metabolizması, insülin direnci ve bağırsak mikrobiyotası üzerindeki etkilerine dair mevcut bulgular ele alınmıştır. Araştırmalar, yapay tatlandırıcıların kalori alımını ve kan şekeri seviyelerini düşürmeye yönelik potansiyellerine rağmen, bu maddelerin metabolik işlevler ve mikrobiyal denge üzerinde karmaşık ve çelişkili etkiler gösterebileceğini ortaya koymaktadır.

Bazı çalışmalar, yapay tatlandırıcıların kısa vadede kan şekeri düzeyleri üzerinde doğrudan bir olumsuz etki yaratmadığını belirtirken, uzun vadeli tüketiminde insülin direnci ve glikoz intoleransı gibi metabolik bozukluklarla ilişkili olabileceği öne sürülmüştür. Ayrıca, yapay tatlandırıcıların bağırsak mikrobiyotasının bileşiminde değişikliklere yol açabileceği, bu değişimlerin de obezite ve diyabet gelişimine katkıda bulunabileceği gösterilmiştir. Bununla birlikte, fareler ve insanlar üzerinde yapılan bazı araştırmalar, yapay tatlandırıcı tüketiminin bağırsak mikrobiyotasını olumsuz etkileyebileceğini ve bu durumun metabolik dengesizliklere neden olabileceğini desteklemektedir.

Genel olarak, yapay tatlandırıcıların T2DM riskine etkisi üzerine yapılan çalışmaların bulguları çelişkili olmakla birlikte, bu tatlandırıcıların uzun süreli kullanımının potansiyel riskleri hakkında daha fazla araştırmaya ihtiyaç vardır. Yapay tatlandırıcıların kalori alımını azaltma ve kilo kontrolüne katkı sağlama potansiyelleri olsa da, bu maddelerin glikoz regülasyonu ve metabolik sağlık üzerindeki etkileri konusunda daha geniş kapsamlı ve uzun vadeli çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Özellikle yapay tatlandırıcıların bağırsak mikrobiyotası üzerindeki etkileri ve metabolik hastalıkların gelişimindeki rolleri daha ayrıntılı bir şekilde araştırılmalıdır.

KAYNAKÇA

Angelin, M., Kumar, J., Vajravelu, L. K., Satheesan, A., Chaithanya, V., & Murugesan, R. Artificial sweeteners and their implications in diabetes: a review. Frontiers in Nutrition, (2024) 11, 1411560.

Burke MV, Small DM. Physiological mechanisms by which non-nutritive sweeteners may impact body weight and metabolism. Physiol Behav. (2015) 152:381– 8.

Daher MI, Matta JM, Nour AMA. Non-nutritive sweeteners and type 2 diabetes: Should we ring the bell? Diabetes Res Clin Pract. (2019) 155:107786–107786.

Ford HE, Peters V, Martin NM, Sleeth ML, Ghatei MA, Frost GS, et al. Effects of oral ingestion of sucralose on gut hormone response and appetite in healthy normal-weight subjects. Eur J Clin Nutr. (2011) 65:508–13.

Gardener H, Elkind MS. Artificial sweeteners, real risks. Am Heart Assoc. 2019.

Gardner C, Wylie-Rosett J, Gidding SS, Steffen LM, Johnson RK, Reader D, et al. Nonnutritive sweeteners: current use and health perspectives: a scientific statement from the American Heart Association and the American Diabetes Association. Diabetes Care. (2012) 35:1798–808.

Grundy SM, Cleeman JI, Daniels SR, Donato KA, Eckel RH, Franklin BA, et al. Diagnosis and management of the metabolic syndrome: an American Heart Association/National Heart, Lung, and Blood Institute Scientific Statement. Circulation. (2005) 112:2735–52.

Hess EL,Myers EA, Swithers SE, Hedrick VE.Associations between nonnutritive sweetener intake and metabolic syndrome in Adults. J Am Coll Nutr. (2018) 37:487– 93.

Iizuka K. Is the use of artificial sweeteners beneficial for patients with diabetes mellitus? The advantages and disadvantages of artificial sweeteners. Nutrients. (2022) 14:4446–4446.

Liauchonak I, Qorri B, Dawoud F, Riat Y, Szewczuk M. Non-nutritive sweeteners and their implications on the development of metabolic syndrome. Nutrients. (2019) 11:644.

Lohner S, Toews I, Meerpohl JJ. Health outcomes of non- nutritive sweeteners: analysis of the research landscape. Nutr J. (2017) 16:55.

Mathur K, Agrawal RK, Nagpure S, Deshpande D. Effect of artificial sweeteners on insulin resistance among type-2 diabetes mellitus patients. J Fam Med Prim Care. (2020) 9:69–71.

Méndez-García LA, Bueno-Hernández N, Cid-Soto MA, De León KL, Mendoza-Martínez VM, Espinosa-Flores AJ, et al. Ten-week sucralose consumption induces gut dysbiosis and altered glucose and insulin levels in healthy young adults. Microorganisms. (2022) 10:434.

Millen BE, Abrams S, Adams-Campbell L, et al. The 2015 dietary guidelines advisory committee scientific report: development and major conclusions. Adv Nutr. (2016) 7(3):438–444.

Pang MD, Goossens GH, Blaak EE. The impact of artificial sweeteners on body weight control and glucose homeostasis. Front Nutr. (2021) 7:598340.

Pradeepa R, Mohan V. Prevalence of type 2 diabetes and its complications in India and economic costs to the nation. Eur J Clin Nutr. (2017) 71:816– 24.

Remsen I. On the oxidation of substitution products of aromatic hydrocarbons. J Am Chem Soc. 1879;1(4):115–116.

Ruiz-Ojeda FJ, Plaza-Díaz J, Sáez-Lara MJ, Gil A. Effects of sweeteners on the gut microbiota: a review of experimental studies and clinical trials. Adv Nutr. (2019) 10:S31–48.

Sapra A, Bhandari P. Diabetes. StatPearls. Treasure Island (FL): StatPearls Publishing. (2023).

Smeets PA, De Graaf C, Stafleu A, Van Osch MJ, Van Der Grond J. Functional magnetic resonance imaging of human hypothalamic responses to sweet taste and calories. Am J Clin Nutr. (2005) 82:1011–6.

Suez J, Korem T, Zeevi D, Zilberman-Schapira G, Thaiss CA, Maza O, et al. Artificial sweeteners induce glucose intolerance by altering the gut microbiota. Nature. (2014) 514:181–6.

Sun H, Saeedi P, Karuranga S, Moritz Pinkepank, Ogurtsova K, Bruce B. Duncan, et al. IDF diabetes Atlas: Global, regional and country-level diabetes prevalence estimates for 2021 and projections for 2045. Diabetes Res Clin Pract. (2021) 183:109119.

Sylvetsky AC, Jin Y, Clark EJ, Welsh JA, Rother KI, Talegawkar SA. Consumption of low-calorie sweeteners among children and adults in the United States. J Acad Nutr Diet. (2017) 117(3):441–8.

Turnbaugh PJ, Ley RE, Mahowald MA, Magrini V, Mardis ER, Gordon JI. An obesity-associated gut microbiome with increased capacity for energy harvest. Nature. (2006) 444:1027–31.

Turnbaugh PJ, Ridaura VK, Faith JJ, Rey FE, Knight R, Gordon JI. The effect of diet on the human gut microbiome: a metagenomic analysis in humanized gnotobiotic mice. Sci Transl Med. (2009).

Walbolt J, Koh Y. Non-nutritive sweeteners and their associations with obesity and type 2 diabetes. J Obes Metab Syndr. (2020) 29:114–23.

ALTERNATİF PROTEİN KAYNAKLARI VE YENİ GIDALAR

Lecturer Zeynep Nur KARAKUŞ (ORCID:0000-0002-0319-6454)
Uşak University, Eşme Vocational School,Department of Food Processing,
Food Technology Program,
Email:zeynep.karakus@usak.edu.tr

Özet

İnsan nüfusunun hızla artması ve protein açısından zengin besin kaynaklarının yetersizliği, uluslararası toplumu, omurgasızlar (örneğin böcekler), yeterince kullanılmayan baklagiller, karasal ve sucul yabani otlar ile mantarlar gibi yeni, sürdürülebilir ve doğal protein kaynakları aramaya yöneltmiştir. Aynı zamanda dünya genelinde artan et tüketimi, sera gazı emisyonlarının artmasıyla küresel ısınmaya sebep olmakta ve su ile arazi kullanımının artması gibi olumsuz çevresel etkilerle ilişkilendirilmektedir. Değişen beslenme alışkanlıkları ve çevreyi koruma çabaları, son zamanlarda bitki bazlı ve mikoprotein bazlı et alternatifleri gibi çevre dostu protein kaynaklarının tüketiminin artmasına katkı sağlamaktadır. Böcek proteinleri, temel amino asitler açısından dengeli, protein bakımından zengin olmaları, ayrıca temel yağ asitleri ve eser elementler açısından değerli bir kaynak olmaları nedeniyle yüksek besin değerine sahiptir. Geleneksel olmayan baklagil bitkilerinin, besleyici, fitokimyasal ve tedavi edici özellikler açısından zengin olduğu ve zorlu çevre koşullarında hayatta kalma yeteneklerinin son derece güçlü olduğu tespit edilmiştir. Bu derlemede, çeşitli et alternatiflerinin geliştirilmesi, erişilebilirliği ve besin değerinin yanı sıra az kullanılan baklagiller, sucul yabani otlar, mantarlar ve böcekler gibi alternatif protein kaynaklarının kullanım şekilleri de incelenmektedir. Ayrıca, bitki bazlı ve yenilebilir böcek proteinlerinin fonksiyonel özellikleri ve et tüketimi üzerindeki etkileri de değerlendirilmektedir. Farklı protein kaynaklarından elde edilen protein hidrolizatları, antihipertansif, antioksidan, antidiyabetik ve/veya antimikrobiyal aktiviteye sahip biyoaktif peptitlerle birlikte incelenmekte, işlevsel ve biyolojik aktiviteleri değerlendirilmektedir. Bu gıdaların sağlık açısından sunduğu faydalar ve biyoaktif peptitler ve fitokimyasalları yüksek miktarda bulundurması nedeniyle, gelecekte daha fazla tüketicinin vejetaryenlik veya veganlığa yönelmesi ve bu tür ürünlere olan talebin artması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: bitki proteinleri, et analogları, böcek proteini, et alternatifleri, kültürlü et.

ALTERNATIVE PROTEIN SOURCES AND NOVEL FOODS

Abstract

The rapid growth of the human population and the shortage of protein-rich food sources have prompted the international community to explore new, sustainable, and natural protein sources, such as invertebrates (e.g., insects), underutilized legumes, terrestrial and aquatic weeds, and fungi. At the same time, the rising global meat consumption is linked to negative environmental impacts, including increased greenhouse gas emissions that contribute to global warming, as well as heightened water and land usage. Recent changes in dietary habits and efforts to protect the environment have led to a rise in the consumption of eco-friendly protein sources, such as plant-based and mycoprotein-based meat alternatives. Insect proteins have high nutritional value as they are balanced in terms of essential amino acids, rich in protein, and a valuable source of essential fatty acids and trace elements. Non-traditional legume plants have been found to be rich in nutritional, phytochemical, and therapeutic properties, and they exhibit exceptional resilience in harsh environmental conditions. This review explores the development, accessibility, and nutritional value of various meat alternatives, along with the utilization of alternative protein sources such as underutilized legumes, aquatic weeds, fungi, and insects. Functional properties of plant-based and edible insect proteins and their effects on meat consumption are also evaluated. Protein hydrolysates derived from various sources are analyzed alongside bioactive peptides exhibiting antihypertensive, antioxidant, antidiabetic, and/or antimicrobial activity, with an evaluation of their functional and biological properties. Given the health benefits of these foods and their high levels of bioactive peptides and phytochemicals, it is anticipated that more consumers will adopt vegetarianism or veganism in the future, leading to an increase in demand for such products.

Keywords: plant proteins, meat analogues, insect protein, meat alternatives, cultured meat.

GİRİŞ

Son yıllarda, insan nüfusundaki artış ve doğal kaynakların tükenmesi, dünya genelinde karşılaşılan en kritik sorunlardan biri haline gelmiştir. Mevcut dünya nüfusunun 7.5 milyar kişi olduğu ve 2050 yılına kadar bu sayının 9-10 milyara ulaşması öngörüldüğü belirtilmektedir (United Nations, 2019). Sonuç olarak, sürdürülebilir, sağlıklı ve besleyici gıdalara olan talep sürekli artmaktadır. Günümüzde gıda sistemleri, küresel sera gazı emisyonları, ormanların azalması ve su tüketimi gibi çevresel sorunlara en büyük katkıyı sağlayan unsurlar arasında yer almaktadır (Vermeulen, 2012). Et üretiminin küresel sera gazı emisyonları ve su tüketimi üzerinde etkileri bulunmaktadır. Bu nedenle, proteinler için alternatif kaynaklara ihtiyaç gittikçe artmaktadır (Charles ve ark., 2018).

Et alternatifleri, genellikle hayvansal proteine çok benzeyen kimyasal özelliklere sahip bitkisel veya hayvansal olmayan proteinler içermekte ve aynı estetik hissi (doku, lezzet ve görünüm) sağlamayı amaçlamaktadır (Kumar ve ark., 2017). Soya proteini, hayvansal proteine kıyasla yüksek besin değerine sahiptir ve bu nedenle et alternatifleri olarak kullanılmaktadır (Charles ve ark., 2018). Soya proteinleri, tekstüre bitkisel protein olarak adlandırılan bir işlemle elde edilmektedir. Yirminci yüzyılın sonlarında ise buğday (seitan), baklagiller ve mantarlardan elde edilen proteinler de benzer şekilde et alternatifi olarak kullanılmak üzere geliştirilmiştir (Bohrer, 2019). Bu ilk bitki bazlı et alternatifleri ürünleri çoğunlukla köfte, nugget ve crumble'dan oluşmaktadır. Bu ürünler, özellikle veganlar ve vejetaryenler tarafından tüketilmekte; ancak etten çok farklı estetik nitelikleri nedeniyle Batı toplumlarının beslenmesinde yaygın bir popülerlik kazanamamıştır (Ismail ve ark., 2020). Gıda biyoteknolojisindeki ilerlemeler bu eksikliği gidermekte devrim yaratmıştır ve şu anda birçok bitki bazlı gıda, son derece popüler et alternatifleri haline gelmiştir (Kumar, 2017). Ayrıca kültürlü et, böcek bazlı protein kaynakları ve mikoprotein bazlı gıdalar da diğer mevcut et alternatifleridir (Ong ve ark., 2020). Son yıllarda, bu et alternatiflerinin popülaritesi hızla artmış ve küresel et alternatifleri pazarı artık yalnızca vejetaryenleri değil, geleneksel et yiyenleri ve esnek et yiyenleri (esas olarak vejetaryen olan ancak ara sıra et tüketenler) de kapsamaktadır (Curtain ve ark., 2019). Bu çalışma, çeşitli et alternatiflerinin geliştirilmesi, erişilebilirliği ve besin değeri ile et tüketimi üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır.

Et Tüketiminin Sağlık ve Çevre Üzerindeki Etkisi

Et, beslenmemizin vazgeçilmez bir parçası olup, yüksek biyolojik değere sahip proteinler, kalori ve demir, çinko, fosfor, niasin, B6 ve B12 vitaminleri gibi önemli mikro besinlerin kaynağıdır. Tüketilen etin miktarı ve türü (kırmızı et, kümes hayvanı eti veya deniz ürünleri) ülkeler arasında farklılık gösterir ve bu farklar sosyal gelenekler, ekonomi, politika, ticaret anlaşmaları, dini inançlar ve coğrafi konum gibi çeşitli faktörlere bağlıdır (Godfray ve ark., 2018). 2050 yılına kadar dünya nüfusunun en az 10 milyara ulaşması beklenmektedir, bu da artan talebi karşılayabilmek için daha sürdürülebilir gıda kaynaklarına duyulan ihtiyacı artırmaktadır (Willett ve ark., 2019). Et üretimi ve tüketimindeki küresel artışla birlikte, üç temel endişe sıklıkla dile getirilmektedir: et üretiminin çevresel etkileri, hayvan refahı ve özellikle kırmızı ile işlenmiş etlerin aşırı tüketimiyle ilişkili sağlık sorunları (Afshin ve ark., 2019).

Et üretimi, bitkisel gıdalara kıyasla çok daha yüksek sera gazı emisyonlarına neden olmaktadır (Tilman ve Clark, 2014). Özellikle sığır ve kuzu eti gibi geviş getiren hayvanlardan elde edilen protein, baklagillere kıyasla yaklaşık 250 kat daha fazla emisyona sebep olmaktadır (Gerber ve ark., 2013). Dünya çapındaki çiftlik hayvanı nüfusu tüm tatlı suyun neredeyse dörtte birini kullanmaktadır (Tuomisto ve ark., 2019). Yüksek miktarda kırmızı ve işlenmiş et tüketimi, kolorektal kanser gelişimi ile ilişkilendirilmiştir (Schwingshack ve ark., 2017). Ayrıca, meme, pankreas ve prostat kanseri gibi diğer kanser türlerinin gelişme riskini der arttırmaktadır (Jeyakumar ve ark., 2017). 2015 yılında, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) Uluslararası Kanser Araştırma Ajansı, kırmızı eti "insanlar için muhtemelen kanserojen" ve işlenmiş eti "insanlar için kanserojen" olarak sınıflandırmıştır (Bouvard ve ark., 2015). İşlenmiş et tüketimi, diyabet riskini artırmaktadır. Diyete eklenen 50 gram işlenmiş et, açlık glikozunu yükseltirken, 100 gram eklenen işlenmemiş et ise genetik risk puanlarından bağımsız olarak açlık glikozu ve insülin konsantrasyonunu artırmaktadır (Fretts ve ark., 2015). Ayrıca, çiftlik hayvanlarının yetiştirilmesi ve et tüketimi, zoonoz hastalıklarına yakalanma (örneğin viral enfeksiyonlar, enterik bakteriyel enfeksiyonlar ve sığır spongiform ensefalopatisi) riskini artırmakta ve hayvancılıkta aşırı antibiyotik ve hormon kullanımına maruz kalma gibi çeşitli olumsuz sağlık sonuçlarıyla ilişkilidir (van der Weele, 2018).

Küresel et talebinin aksine, ABD ve birçok gelişmiş ülkede kırmızı ve işlenmiş et tüketimi son birkaç on yıldır azalmaktadır. Sürdürülebilir gıda sistemleri ve sağlıklı beslenme konusundaki EAT-Lancet komisyonu, 2050 yılına kadar sağlıklı beslenmeye geçilmesini tavsiye etmektedir. Bu, kırmızı et ve şeker gibi sağlıksız gıdaların küresel tüketiminde %50 azalma ve kabuklu yemişler, baklagiller, sebzeler ve meyveler gibi sağlıklı gıdaların tüketiminde %100'den fazla artış anlamına gelmektedir (Willett ve ark., 2019). Veganlığın popülaritesi, başta Birleşik Krallık olmak üzere Avustralya, Yeni Zelanda ve diğer gelişmiş ülkelerde önemli ölçüde artmaktadır.

Mikoprotein Bazlı Gıda Ürünleri

Mikoprotein, toprakta yaygın olarak bulunan *Fusarium venenatum* adı verilen filamentli bir mantarın fermantasyonundan elde edilmektedir (Ajwalia ve ark., 2020). Sitoplazması kaliteli proteinlerce zengindir ve hiflerin hücre duvarları, hücre zarındaki diyet lifleri ve çoklu doymamış yağ asitleri bakımından zengindir. Mantarın filamentli yapıları, kontrollü denatürasyona tabi tutulur ve katkı maddeleri kullanılarak et benzeri bir dokuya dönüştürülmektedir. Her 100 gram mikoprotein, 11.5 gram protein, çoğunluğu doymamış yağlar olan 2.9 gram yağ ve 1.7 gram karbonhidrat içermektedir. Ayrıca, mikoprotein lif içeriği bakımından da zengindir ve her 100 gramında 25 gram lif bulundurmaktadır.

Kör randomize kontrollü çalışmalar ve çapraz çalışmalar, mikoprotein tüketiminin kolesterol seviyelerinde %4 ila %14 oranında azalmaya yol açabileceğini göstermektedir (Nakamura ve ark, 1994). Ticari bir mikoprotein ürünü olan Quorn™ ile gerçekleştirilen küçük ölçekli bir çalışmada ise toplam kolesterolde %13 ve LDL kolesterolde %9 oranında önemli bir azalma gözlemlenmiştir (Ruxton ve McMillan, 2010). Mikoprotein, iyi bir eser element kaynağı olmasının yanı sıra düşük sodyum oranı sayesinde kardiyovasküler riski azaltmada da yardımcı olmaktadır (Kumar ve ark., 2017). Ayrıca, mikoproteinin çevre üzerinde önemli olumlu etkileri vardır; sera gazı emisyonlarını azaltma potansiyeli bulunmaktadır. Mikoproteinin karbon ayak izi, kümes hayvanları ve

sığır eti gibi hayvansal proteinlerden 4 ila 10 kat daha azdır. Ayrıca, 1 kilogram mikoprotein üretimi, hayvansal proteinler veya diğer bitkisel et alternatiflerine kıyasla çok daha az su ve tarımsal alan gerektirmektedir (Finnigan ve ark., 2017).

Böcek Bazlı Protein Kaynakları

Böcekler, türlerine bağlı olarak %20 ila %70 arasında değişen ortalama %40 protein içeriği ile iyi bir protein ve mikro besin kaynağı olarak kabul edilmektedir. Böcekler, dünya genelinde 119 ülkede 2 milyar insanın temel besin kaynağıdır. Yenilebilir 2000'den fazla böcek türü vardır ve protein kaynağı olarak en çok Coleoptera (böcekler), ardından Lepidoptera (tırtıllar), Hemynoptera (eşek arıları, arılar ve karıncalar) kullanılmaktadır (Elhassan ve ark., 2019). Böceklerin çoğu, özellikle ev sinekleri, tırtıllar ve çekirgeler, sığır eti, domuz eti, kuzu eti ve kümes hayvanlarına kıyasla daha kaliteli protein kaynaklarıdır (Srivastava ve ark., 2009). Her 100 gram böcek yaklaşık 750 kcal sağlamaktadır (Sirimungkararat ve ark., 2010). Böceklerin protein içeriği, türlerine bağlı olarak kuru ağırlıklarının %50 ila %82'si arasında değişir; yağ içeriği ise %10 ile %30 arasında değişmektedir. Ayrıca, protein miktarı böceğin gelişim aşamasına göre değişir; larva veya pupa aşamasında, yetişkin böceklere kıyasla daha yüksek protein içeriği bulunmaktadır. Besin bileşimi, bu böcekleri yetiştirmek için kullanılan yem bileşimine de bağlıdır (Rumpold BA ve Schlüter, 2013). Entomofaji (böcek tüketimi), sera gazı ve amonyak üretimini önemli ölçüde azaltarak çevresel faydalar sağlar. Ayrıca, büyükbaş hayvanlara kıyasla böcek yetiştiriciliği çok daha az arazi kullanımına ihtiyaç duymaktadır (Oonincx D ve de Boer, 2012). ABD Gıda ve İlaç Dairesi (FDA), yenilebilir böceklerin yalnızca insan tüketimi amacıyla yetiştirilmesini ve üreticilerin ürünün kir, parazit ve mikroplardan arındırılmış, "sağlıklı" olduğunu kanıtlamaları zorunludur. Böcek bazlı burger köfteleri ve çeşitli atıştırmalıklar ise Almanya ve İsviçre'de yaygın olarak bulunmaktadır (Alexander ve ark., 2017).

Bitki Bazlı Et Alternatifleri

Sebze ve bakliyat gibi bitki bazlı ürünler, protein ve fitokimyasallar açısından zengin oldukları için giderek daha fazla ilgi görmektedir. Bu ürünler açısından zengin diyetlerin, çeşitli hastalıkların önlenmesinde etkili olabileceği belgelenmiştir (Hertzler ve ark., 2020). Yeni bitki bazlı et alternatifi üreticileri, soya, glüten, nohut, bezelye ve mercimek gibi baklagillerden elde edilen çeşitli protein kaynaklarını kullanmaktadır (Ajwalia, 2020). Et alternatifleri üretmek için kullanılan teknikler arasında, bitki bazlı proteini tekstüre etmek amacıyla yüksek nemli ekstrüzyon teknolojisi, eğirme ve kesme hücresi teknolojisi gibi yöntemler yer almaktadır (Wild ve ark., 2014).

Genel olarak, bitki bazlı protein alternatifleri, su (%50-80), tekstüre bitkisel protein; (%10-25), tekstüre olmayan proteinler (%4-20), tatlandırıcılar (%3-10), yağ (%0-15), bağlayıcı maddeler (%1-5) ve renklendiricilerden (%0-0.5) oluşmaktadır. Tekstüre proteinler, un (yüzde 50 protein), protein konsantresi (yüzde 70 protein) ve izolat (yüzde 90 protein) gibi tekstüre olmayan proteinlerden farklı olarak, belirli bir doku, ağız hissi ve görünüm sunmaktadır. Genellikle, bitkisel proteinlerin ana kaynakları soya veya bezelyedir, bu kaynaklar ucuzdur ve ete benzer özelliklere sahiptir. Özellikle soya, su tutma, jel oluşturma ve emülsifiye etme özelliklerine sahiptir. Genellikle, yağsız soya unundan çözünür karbonhidratlar çıkarılır ve geriye kalan kısım eğirme veya ekstrüzyon

yöntemiyle işlenerek tekstüre soya proteini elde edilmektedir (Kyriakopoulou ve ark., 2019). Yaygın olarak kullanılan bir diğer protein türü, lifli malzemelere dönüştürülebilen ince protein tabakaları oluşturma yeteneğine sahip buğday glütenidir. Ayrıca, araştırılan diğer protein kaynakları arasında acı bakla, nohut, kenevir, yeşil fasulye, mısır, yulaf, keten tohumu, fıstık, kolza tohumu (kanola), susam ve ayçiçeği gibi yağlı tohumlar da bulunmaktadır (Kyriakopoulou ve ark., 2019).

Bitki bazlı et alternatifleri arasında Impossible™ Foods Inc. ve Beyond Meat® Inc. olmak üzere iki şirket ön plana çıkmaktadır. Beyond Meat® bezelye, kahverengi pirinç, bakla ve maş fasulyesi karışımı kullanırken, Impossible™ Foods Inc. protein kaynağı olarak soya kullanmaktadır (Thavamani ve ark., 2020). Beyond Meat® Inc. etin kırmızımsı rengini taklit etmek için pancar suyu ve elma özü kullanırken, Impossible™ Foods Inc. etteki heme'i taklit eden heme proteini (soya leghemoglobin) kullanmaktadır. Bu soya leghemoglobini sadece kan benzeri bir görünüm vermekle kalmaz, aynı zamanda et benzeri bir lezzet de sağlamaktadır. (Tufts University Health & Nutrition Letter, 2020). Hayvansal kaynaklardan aşırı heme tüketimi, tip 2 diyabet, kalp hastalığı ve felç riskinin artmasıyla ilişkilendirilmektedir (Hu ve ark., 2019). Bununla birlikte, soya leghemoglobininin güvenilirliği şu anda bilinmemektedir ve araştırılmaktadır (Fraser ve ark., 2018).

Bitki bazlı et, günlük et tüketimiyle ilişkili sağlık sorunları veya belirli dini kesimlerdeki vejetaryen beslenme zorunlulukları ve yüksek tüketici talebi nedeniyle araştırmacılar arasında büyük ilgi görmektedir (Alcorta ve ark., 2021).

Kültürlü Et

Et, kas liflerinden (%90), yağ ve bağ dokularından (%10) oluşur ve aralarında bazı kan damarları bulunur. Kas liflerinin *in vitro* yetiştirilmesi yoluyla et bileşenlerinin üretilmesi ve taklit edilmesi kavramı ilk olarak 1930 yılında çıkmıştır. Laboratuvarda yetiştirilen veya hücre bazlı et olarak da bilinen kültürlenmiş et, hayvan kas kök hücrelerinin (miyosatellit hücreler) in vitro olarak yetiştirilmesiyle üretilen biyo-yapay kas kütlesini ifade etmektedir. Burada kök hücreler besin ortamında büyütülür ve daha sonra üç boyutlu bir iskele üzerinde farklılaştırılarak miyotüplerden (küçük ilkel kas lifleri) geçerler. Miyotüpler daha sonra bir jel (%99 sudan yapılmış) içine yerleştirilir ve bu da hücrelerin kas lifleri şeklini almasına yardımcı olmaktadır. Fetal sığır serumu, büyüme faktörleri ile birlikte et kültürü için kullanılan bilinen en iyi besleyici ortamdır (Ong ve ark., 2020). Russell Ross bu kültürlenmiş et sürecini 1971 yılında denemiş ve Jason Matheny 2000 yılında bunu popüler hale getirmiştir. Maastricht Üniversitesi'nden Dr. Mark Post, 2013 yılında Londra'da düzenlediği bir basın toplantısında laboratuvarda yetiştirilen ilk sığır köftesini tanıttı (Thavamani ve ark., 2020). Mosa Meat Inc. dünyanın ilk kültürlenmiş et hamburgerini üretmiştir (Ong ve ark., 2020). Hücre bazlı etler, hamburger ve kıyma da dahil olmak üzere birçok şekilde mevcuttur. Bu teknoloji yaygınlaştıkça, ürün daha verimli ve daha ucuz hale gelmektedir. İlk sığır köftesinin üretimi yaklaşık 2 yıl sürmüş ve maliyeti 300.000 dolardan fazla olmuştur. Dört yıl sonra aynı köfte yaklaşık 11 dolara mal olmuştur (Thavamani ve ark., 2020).

Bitki bazlı protein kaynaklarının aksine, kültür eti besleyici bileşimi açısından geleneksel ete eşdeğerdir, çünkü kas hücrelerinden kültürlenmektedir (Bhat ve ark., 2015).

Kültürlenmiş et, geleneksel et üretimine kıyasla sera gazı emisyonlarını, tarım arazilerini ve su kullanımını %80 ile %90 oranında azaltma potansiyeline sahiptir (Bryant ve ark., 2018). Kültürlenmiş et, üretimi sırasında hiçbir hayvana zarar verilmediği için bazıları tarafından "kurbansız et" olarak adlandırılmakta ve çeşitli hayvan aktivist grupları tarafından olumlu karşılanmaktadır (Bryant ve ark., 2018). Ayrıca, soya veya buğday gibi diyet bileşenlerine alerjisi olan kişiler için kültür eti alerjik bileşenler içermez ve kullanımı güvenlidir (Chriki S, Hocquette, 2020). Ancak, doğal olmaması nedeniyle tüketici kabulünün azalması, uzun vadeli sağlık etkileri hakkında sınırlı veri bulunması ve hücre mühendisliği ile ilgili bilinmeyen riskler gibi sınırlamalar söz konusudur (Siegrist ve Sütterlin, 2017).

SONUÇ

Bu çalışma, dünya genelinde artan insan nüfusu ve doğal kaynakların tükenmesi ile birlikte, sürdürülebilir ve sağlıklı gıda kaynaklarına olan talebin giderek arttığını ortaya koymaktadır. Et üretiminin çevresel etkileri ve sağlık üzerindeki olumsuz etkileri, alternatif protein kaynaklarının geliştirilmesi gerekliliğini daha da ön plana çıkarmaktadır. Mikoproteinler, böcek bazlı proteinler ve bitki bazlı et alternatifleri gibi yeni gıda ürünleri, geleneksel et tüketimini azaltarak çevresel etkileri minimize etme potansiyeline sahiptir.

Mikoprotein, sağlıklı yağlar, lifler ve düşük sodyum içeriği ile kardiyovasküler sağlığı destekleyen önemli bir besin kaynağı olarak öne çıkarken, böcek bazlı proteinler, yüksek protein içeriği ve düşük sera gazı emisyonları ile dikkat çekmektedir. Bitki bazlı et alternatifleri ise, daha geniş bir tüketici kitlesine ulaşarak sağlıklı beslenme alışkanlıklarını teşvik etmektedir.

Kültürlenmiş et, hayvan refahı endişelerini ortadan kaldırarak et tüketimine alternatif bir çözüm sunmaktadır. Ancak, bu ürünlerin kabulü, doğal olmaması ve sağlık etkileri konusundaki belirsizlikler nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Sonuç olarak, tüketici eğitimine ve bu yeni ürünlerin güvenilirliğinin artırılmasına yönelik stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Gelecekte, alternatif protein kaynaklarının yaygınlaşması, hem sağlık hem de çevre açısından daha sürdürülebilir bir gıda sistemi oluşturmak için önemli bir adım olacaktır.

KAYNAKÇA

Afshin A, Sur PJ, Fay KA, Cornaby L, Ferrara G, Salama JS, et al. Health effects of dietary risks in 195 countries, 1990–2017: a systematic analysis for the Global Burden of Disease Study 2017. Lancet. 2019;393(10184):1958–72.

Ajwalia R. Meat alternative gaining importance over traditional meat products: a review. Food Agric Spectrum J. 2020;1(2).

Alcorta, Alexandra, et al. "Foods for plant-based diets: Challenges and innovations." Foods 10.2 2021: 293.

Alexander P, Brown C, Arneth A, Dias C, Finnigan J, Moran D, et al. Could consumption of insects, cultured meat or imitation meat reduce global agricultural land use? Global Food Security. 2017;15: 22–32.

Available from: https://progressreport.cancer.gov/prevention/red_ meat.html. Accessed on August 1 2020.

Bhat ZF, Kumar S, Fayaz H. In vitro meat production: challenges and benefits over conventional meat production. J Integr Agric. 2015;14(2):241–8.

Bohrer BM. An investigation of the formulation and nutritional composition of modern meat analogue products. Food Sci Human Wellness. 2019;8(4):320–9.

Bouvard V, Loomis D, Guyton KZ, Grosse Y, Ghissassi FE, Benbrahim-Tallaa L, et al. Carcinogenicity of consumption of red and processed meat. Lancet Oncol. 2015;16(16):1599–600.

Bryant C, Barnett J. Consumer acceptance of cultured meat: a systematic review. Meat Sci. 2018;143:8–17.

Charles, H.; Godfray, J.; Aveyard, P.; Garnett, T.; Hall, J.W.; Key, T.J.; Jebb, S.A. Meat consumption, health, and the environment. Science 2018; 361, 6399.

Chriki S, Hocquette J-F. The myth of cultured meat: a review. Front Nutr. 2020;7:7.

Curtain F, Grafenauer S. Plant-based meat substitutes in the flexitarian age: an audit of products on supermarket shelves. Nutrients. 2019;11(11):2603

Elhassan, M.; Wendin, K.; Olsson, V.; Langton, M. Quality Aspects of Insects as Food-Nutritional, Sensory, and Related Concepts. Foods 2019; 8, 95.

Finnigan T, Needham L, Abbott C. Mycoprotein: a healthy new protein with a low environmental impact. In: Nadathur SRWJPD, Scanlin L, editors. Sustainable protein sources: Elsevier: Academic Press; 2017. p. 305–25.

Fraser RZ, Shitut M, Agrawal P, Mendes O, Klapholz S. Safety evaluation of soy leghemoglobin protein preparation derived from Pichia pastoris, intended for use as a flavor catalyst in plant-based meat. Int J Toxicol. 2018;37(3):241–62.

Fretts AM, Follis JL, Nettleton JA, Lemaitre RN, Ngwa JS, Wojczynski MK, et al. Consumption of meat is associated with higher fasting glucose and insulin concentrations regardless of glucose and insulin genetic risk scores: a meta-analysis of 50,345 Caucasians. Am J Clin Nutr. 2015;102(5):1266–78.

Gerber PJ, Steinfeld H, Henderson B, Mottet A, Opio C, Dijkman J, et al. Tackling climate change through livestock: a global assessment of emissions and mitigation opportunities: food and agriculture Organization of the United Nations (FAO); 2013.

Godfray HCJ, Aveyard P, Garnett T, Hall JW, Key TJ, Lorimer J, et al. Meat consumption, health, and the environment. Science. 2018;361(6399).

Hertzler, S.R.; Lieblein-Boff, J.C.; Weiler, M.; Allgeier, C. Plant proteins: Assessing their nutritional quality and effects on health and physical function. Nutrients 2020, 12, 3704.

Hu FB, Otis BO, McCarthy G. Can plant-based meat alternatives be part of a healthy and sustainable diet? Jama. 2019;322(16):1547–8.

Ismail I, Hwang Y-H, Joo S-T. Meat analog as future food: a review. J Anim Sci Technol. 2020;62(2):111–20.

Jeyakumar A, Dissabandara L, Gopalan V. A critical overview on the biological and molecular features of red and processed meat in colorectal carcinogenesis. J Gastroenterol. 2017;52(4):407–18.

Kumar P, Chatli M, Mehta N, Singh P, Malav O, Verma AK. Meat analogues: health promising sustainable meat substitutes. Crit Rev Food Sci Nutr. 2017;57(5):923–32.

Kyriakopoulou, Konstantina, Birgit Dekkers, and Atze Jan van der Goot. "Plant-based meat analogues." Sustainable meat production and processing. Academic Press, 2019;103-126.

Nakamura H, Ishikawa T, Akanuma M, Nishiwaki M, Yamashita T, Tomiyasu K, et al. Effect of mycoprotein intake on serum lipids of healthy subjects. Prog Med. 1994;14(7):1972–6.

Ong S, Choudhury D, Naing MW. Cell-based meat: current ambiguities with nomenclature. Trends Food Sci Technol. 2020;102: 223–31.

Oonincx D, de Boer I. Environmental impact of the production of mealworms as a protein source for humans–a life cycle. PLoS One. 2012;7(12):e51145.

Rumpold BA, Schlüter OK. Potential and challenges of insects as an innovative source for food and feed production. Innovative Food Sci Emerg Technol. 2013;17:1–11.

Ruxton CH, McMillan B. The impact of mycoprotein on blood cholesterol levels: a pilot study. Br Food J. 2010;112(10):1092– 101.

Schwingshackl L, Schwedhelm C, Hoffmann G, Lampousi AM, Knuppel S, Iqbal K, et al. Food groups and risk of all-cause mortality: a systematic review and meta-analysis of prospective studies. Am J Clin Nutr. 2017;105(6):1462–73.

Siegrist M, Sütterlin B. Importance of perceived naturalness for acceptance of food additives and cultured meat. Appetite. 2017;113:320–6.

Sirimungkararat S, Saksirirat W, Nopparat T, Natongkham A. Edible products from eri and mulberry silkworms in Thailand. Forest insects as food: humans bite back. 2010:189.

Srivastava S, Babu N, Pandey H. Traditional insect bioprospecting– as human food and medicine. Indian J Tradit Knowl. 2009; 8(4): 485–94.

Thavamani, Aravind, Thomas J. Sferra, and Senthilkumar Sankararaman. "Meet the meat alternatives: The value of alternative protein sources." Current nutrition reports 9 (2020): 346-355.

The rise of plant-based “meats”. Tufts University Health & Nutrition Letter. Available from: https://www.searchproquestcom/ docview/2357380876?accountid=9920. 2020:4–5. Accessed on August 20 2024.

Tilman D, Clark M. Global diets link environmental sustainability and human health. Nature. 2014;515(7528):518–22.

Tuomisto HL. The eco-friendly burger: could cultured meat improve the environmental sustainability of meat products? EMBO Rep. 2019;20(1):e47395.

United Nations. Report of the Secretary-General on the Work of the Organization (A/74/1, 74th Session); United Nations: New York, NY, USA, 2019. Available online: https://www.un.org/annualreport/2019/files/2019/09/Annual-report-SG-2019-EN-CompleteWeb.pdf (accessed on 24 october 2024).

van der Weele C, Feindt P, van der Goot AJ, van Mierlo B, van Boekel M. Meat alternatives: an integrative comparison. Trends Food Sci Technol. 2019;88:505–12.

Vermeulen, S.J.; Campbell, B.M.; Ingram, J.S. Climate change and food systems. Annu. Rev. Environ. Resour. 2012; 37, 195–222.

Wild F, Czerny M, Janssen AM, Kole AP, Zunabovic M, Domig KJ. The evolution of a plant-based alternative to meat. From niche markets to widely accepted meat alternatives. Agro Food Industry Hi-Tech. 2014;25(1):45–9.

Willett W, Rockström J, Loken B, Springmann M, Lang T, Vermeulen S, et al. Food in the Anthropocene: the EAT–Lancet Commission on healthy diets from sustainable food systems. Lancet. 2019;393(10170):447–92.

AKUAPONİK SİSTEMDE KULANILAN SU MARULU (pistia stratiotes) BİTKİSİNİN ORTAMDAKİ NİTRAT DÜZEYİNE ETKİSİNİN BELİRLENMESİ

Aslı MUTLUÇ (ORCID:0000-0003-3042-6358)
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Biyoloji Bölümü
Email:1248125104@nku.edu.tr

Öğr. Gör. Dr. Çetin YAĞCILAR (ORCID:0000-0002-4683-820X)
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü
Email:cyagcilar@nku.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi Muazzez GÜRGAN ESER (ORCID:0000-0002-2966-1510)
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü
Email:mgurgan@nku.edu.tr

Özet

Su ürünleri yetiştiriciliği, arkeolojik bulgular ışığında Çin' de 8000 yıl öncesine kadar uzandığı tespit edilmekle beraber bu alandaki modern popülaritenin gelişimi yalnızca birkaç yüzyıl öncesine dayanmaktadır. Bu tarihsel süreç, su ürünleri yetiştiriciliğinin çeşitli yöntem ve tekniklerle evrimine tanıklık etmekte ve günümüzdeki uygulamaları üzerinde belirleyici bir etki yaratmaktadır. Su ürünleri üretimi tatlı su ve tuzlu su ortamlarında, açık kafes balıkçılığından kapalı sistemlere kadar çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmekte ve su canlılarının optimal yaşam koşullarının sağlandığı bu kontrollü ortamlarda, orta ölçekli veya endüstriyel boyutta yetiştiricilik yapılmaktadır. Özellikle günümüzde açık sistemlere göre kapalı devre sistem su ürünleri yetiştiriciliği daha az alan ve su ihtiyacı sağladığı için tercih edilmektedir. Ancak kapalı devre su ürünleri yetiştiriciliğinde amonyak ve azot artışı su ürünleri canlıları için üretim döngüsü boyunca önemli bir sorun oluşturmaktadır. Bu ürünlerin ortamdan hızla uzaklaştırılması ve balıkların hızlı bir şekilde hasada getirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla özellikle kapalı devre su ürünleri yetiştiricilik sistemlerinde ortamda bulunan amonyak ve azotun giderilmesi için balık ve bitkilerin birlikte yaşayabildiği entegre sistemler geliştirilmiş ve bu sistemler akuaponik olarak adlandırılmıştır. Akuaponik sistemde en çok kullanılan balık türü tilapya olup bitki türleri ise farklılık gösterebilmektedir. Çalışmamızda Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sucul Omurgalı Canlı Ünitesinde kurulan orta ölçekli akuaponik sistem tankları geliştirilmiştir. Bu sistemde balık tankı 750 litre hacim bitki tankı ise 400 litre su hacmine sahiptir. Balık türü olarak tilapya (*Oreochromis niloticus*) seçilmiş, bitki türü olarak ise fitoremediasyon amacıyla yaygın olarak kullanılan *Araceae* familyasına ait serbest yüzen bir su makrofiti olan su marulu (*Pistia stratiotes*) bitkisi tercih edilmiştir. İlk ekim gününde bitki tankına 864 kök su marulu ilave edilmiş ve çalışma sonunda 9726 kök olarak hasat edilmiştir. 18 gün deneme süresinde 6 ölçüm yapılan sudaki nitrat değeri ise ilk gün 100 ppm ölçülmüş deneme sonunda ise bu değer 10 ppm'e düşmüştür. Elde edilen nitrat değerlerine bakıldığında akuaponik sistem için su marulunun (*Pistia stratiotes*) etkili bir şekilde kullanılabileceğini göstermiştir.

Anahtar kelimeler: Akuaponik, Fitoremediasyon, Su marulu, Tilapya.

DETERMINATION OF THE EFFECTS OF WATER LETTUCE (pıstıa stratıotes) USED IN AN AQUAPONIC SYSTEM ON THE NITRATE CONTENT IN THE ENVIRONMENT

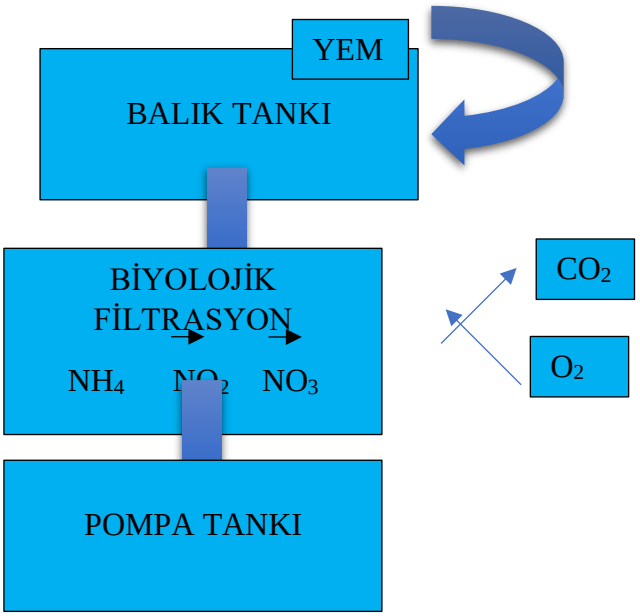
Abstract

Although aquaculture in China is already 8,000 years old based on archaeological findings, the development of modern popularity in this area dates back only a few centuries. This historical process bears witness to the development of aquaculture through various methods and techniques and has a decisive influence on its current practices. Aquaculture production takes place in freshwater and saltwater environments using a variety of methods, ranging from open cage fisheries to closed systems. Farming on a medium or industrial scale takes place in these controlled environments, which provide optimal living conditions for aquatic life. Closed-circuit aquaculture systems are preferred, especially today, as they require less space and water than open systems. In closed-circuit aquaculture, however, the increase in ammonia and nitrogen posses a significant problem for aquatic organisms throughout the production cycle. These products must be quickly removed from the environment and the fish must be harvested quickly. To this end, an integrated system has been developed in which fish and plants can live together to remove ammonia and nitrogen from the environment, especially in closed-loop aquaculture systems, and this system is called aquaponics. The most commonly used fish species in the aquaponics system is tilapia, and plant species can vary. In our study, medium-sized aquaponic system tanks were developed in Tekirdağ Namık Kemal University, Faculty of Arts and Sciences, Unit of Aquatic Vertebrates. In this system, the fish tank has a volume of 750 liters and the plant tank has a water volume of 400 liters. The fish species selected was tilapia (*Oreochromis niloticus*) and the plant species selected was water lettuce (*Pistia stratiotes*), a free-floating aquatic macrophyte from the *Araceae* family, which is frequently used for phytoremediation purposes. On the first day of planting, 864 water lettuce roots were placed in the planting tank and at the end of the study, 9726 roots were harvested. The nitrate value in the water, in which 6 measurements were taken during the 18-day test period, was measured at 100 ppm on the first day, and this value fell to 10 ppm at the end of the test. In view of the nitrate values determined, it could be shown that water lettuce (*Pistia stratiotes*) can be used effectively for the aquaponics system.

Keywords: Aquaponics, Phytoremediation, Water lettuce, Tilapia.

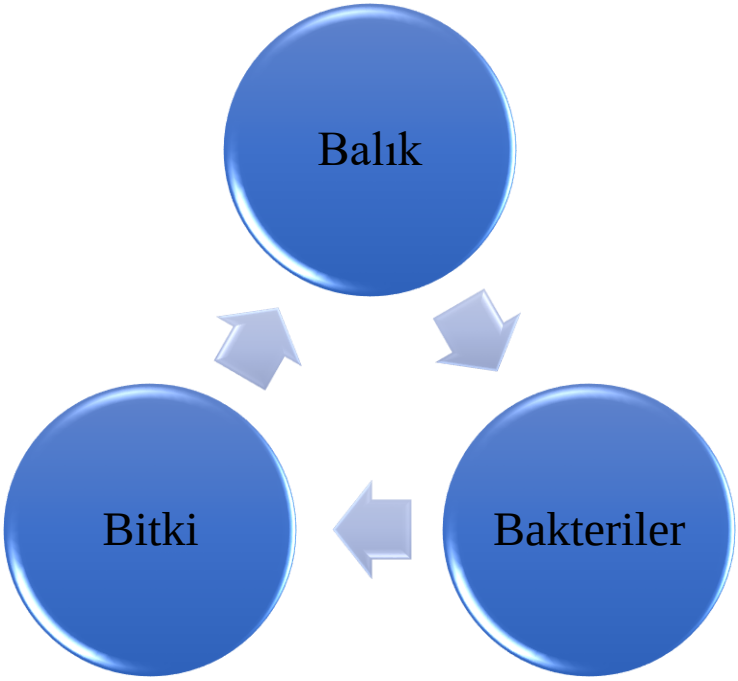
Giriş

Çiftliklerde yetiştirilen taze balık türleri ile su ürünleri yetiştiriciliği gıda endüstrisinde büyüyen bir pazar haline gelmiştir (Helfrich ve Libey, 1991). Ancak gelişen bu sektörde özellikle oluşan atık üretimi, fazla su ve fosil yakıt kullanımı gibi nedenlerden dolayı yeni kültür yöntemlerinin geliştirilmesi zorunlu hale gelmektedir (Zhang vd., 2011). Su ve enerji tüketiminin azaltılması amacıyla karada kapalı devre devridaim sistemler geliştirilerek mekanik ve biyolojik arıtmadan sonra suyun kısmen yeniden kullanımı ile kontrollü bir ortamda balık yetiştiriciliği yapılmaya başlanmıştır (Martins, Eding, ve Verreth, 2011). Bu sistemde sucul organizmalar tarafından üretilen atık ürünler; katı atık, amonyum ve CO_2 ortamdan uzaklaştırılarak toksik olmayan ürünlere dönüştürülür ve su tekrar sucul organizmaların tanklarına gönderilerek yeniden kullanılması sağlanmış olunmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Kapalı devre su ürünleri yetiştiriciliğinde biyolojik filtrasyon diyagramı (AquacultureID, 2024)

Kapalı devre su sisteminde arıtma işleminin pahalı bir maliyet olması sistemin dezavantajlarından en önemli kısmını oluşturmaktadır. O yüzden kapalı devre sisteminde alternatif olarak aquaponik olarak adlandırılan balık ve bitki üretiminin beraber yapıldığı entegre bir sistem oluşturularak balıkların, bitkiler için besin açısından zengin atık su sağlaması ile bitkilerin ortamda oluşan bu atık suyu filtreleyerek balıklar için daha kaliteli bir su ortamı oluşturmasına dayanmaktadır (Goddek vd., 2015; Gosh ve Chowdhury, 2019) (Şekil 2). Aynı zamanda atık suyun ortamdan deşarjını önleyerek su tüketiminin azalmasını sağlanır.

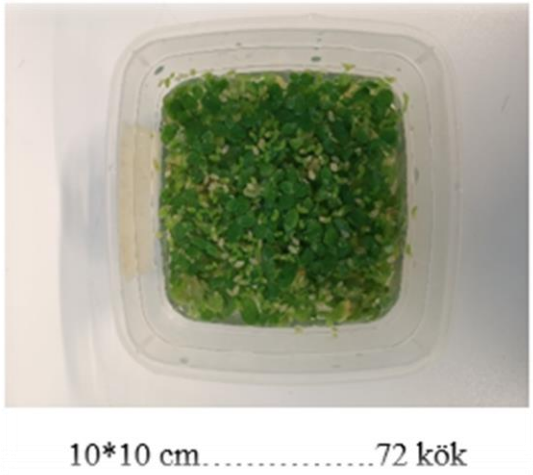
Şekil 2. Akuaponik sistem şematik işleyiş diyagramı

Başarılı bir akuaponik sistemin en önemli bileşenlerinden biri besin döngüsü olup, nitrojen gibi temel elementleri sürekli olarak geri dönüştürür ve bunları bitkilerin kullanımına sunar. Bu süreç, balıkların yüksek konsantrasyonlarda balıklar için toksik olan amonyak formundaki atıkları atmasıyla başlar ve sistemdeki faydalı bakteriler bu amonyağı önce nitritlere, sonra da bitkilerin kolayca emebileceği çok daha az toksik bir azot formu olan nitratlara dönüştürür (Yavuzcan Yildiz vd., 2017). Besinlerin bu sürekli döngüsü sadece bitki büyümesini desteklemekle kalmaz, aynı zamanda balıklar için istikrarlı ve sağlıklı bir ortamın korunmasına da yardımcı olmaktadır. Nitrat önemli bir azot kaynağı olarak yeterli seviyede olmadığı durumlarda bitkinin büyümesini ve verimini azaltıcı etki göstermektedir (Andrews Raven ve Lea, 2013).

Gelişme

Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümünde yer alan Sucul Omurgalı Deney Ünitesinde çalışma gerçekleştirilmiştir. Balık ortamı için 750 litre su hacmine sahip plastik bir tank, bitki kültürünün büyümesi için camdan yapılmış 400 litre su hacmine sahip akvaryum kullanılmıştır. Balık ortamında tilapya balığı, bitki ortamında ise su marulu (*Pistia stratiotes*) tercih edilmiştir. Sistemde iki adet motor kullanılarak hem sistemin biyolojik filtrasyonu hem de bitki tankına suyun gönderilmesi sağlanmıştır. Bitki tankında ışık üç adet ledli armatür kullanılarak sağlanmış ve 14 saat aydınlık, 10 saat karanlık ışık döngüsü oluşturulmuştur. 18 gün süren çalışma sonunda her üç günde su marullarının büyümesi kontrol edilerek sayımı gerçekleştirilmiş ve aynı günde ortamdaki nitrat düzeyinin ölçümü yapılmıştır.

Bitki tankında kök sayısının ölçümü 6 kez yapılmıştır. Bunun için 10*10 cm' lik alana su marulu ilave edilerek sayısı hesaplanmış (Şekil 3) ve her ölçümde pistia sıkıştırılarak en-boy hesabı yapılarak toplam kök sayısı bulunmuştur (Şekil 4).

Şekil 3. Su marulu hesabı

Şekil 4. Bitki tankındaki kök sayılarının büyüme eğrisi (adet)

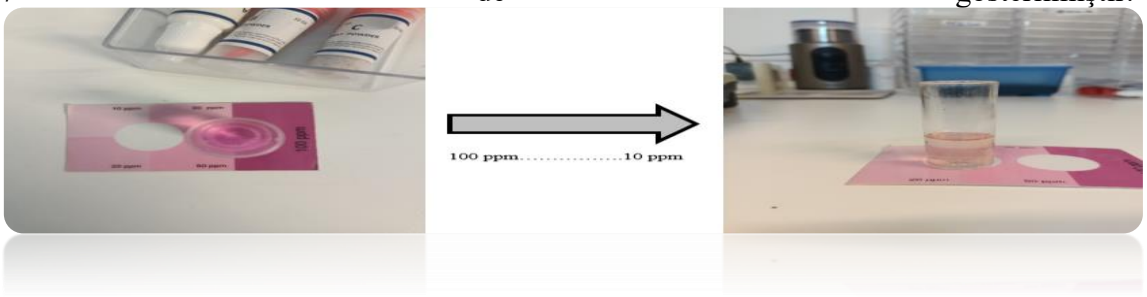
Çalışma boyunca su marulu bitkisinin 6 günlük büyüme döngüsü şekil 5' de gösterilmiştir.

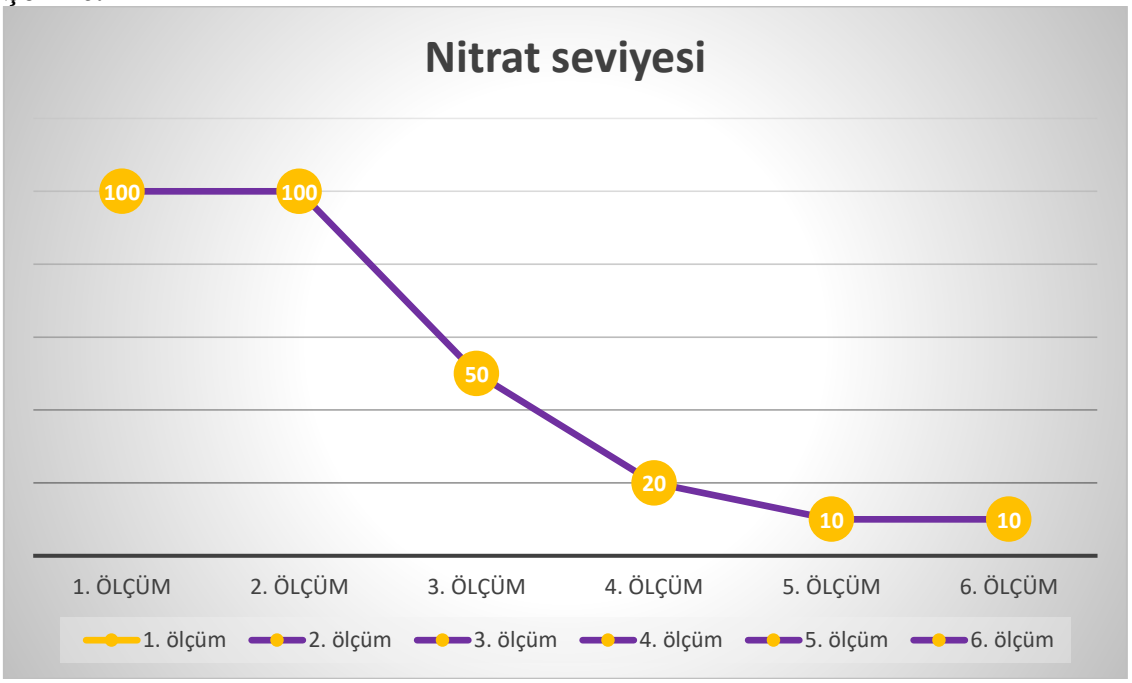
Şekil 5. Su marulu (*Pistia stratiotes*) bitkisinin büyüme döngüsü

Çalışma boyunca ölçülen nitrat düzeyleri Chembio CB5330 Nitrat test kiti renk skalası ile ölçümü gerçekleştirilmiştir (Şekil 6). Ölçüm düzeylerindeki değişim miktarları şekil

7’ de gösterilmiştir.

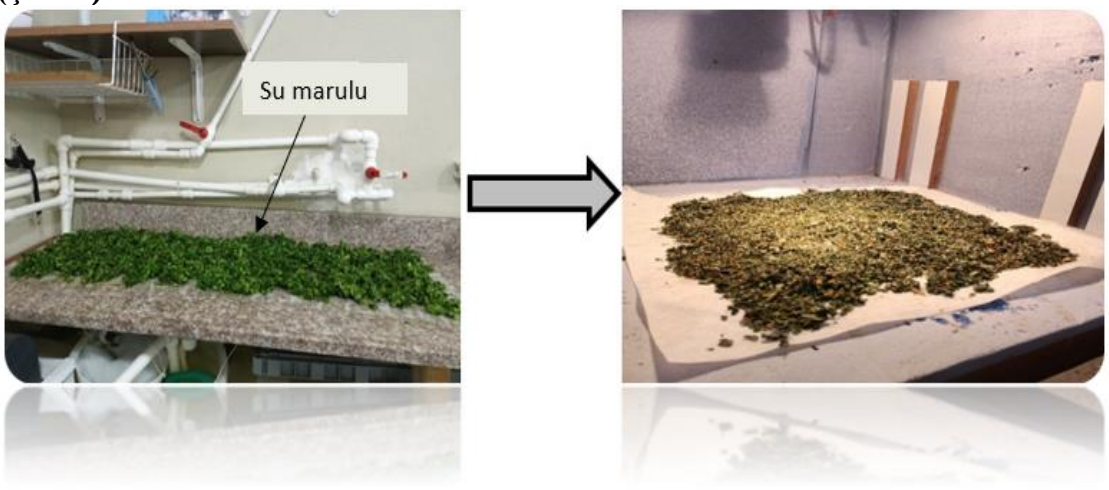
Şekil 6. Nitrat oranı

Şekil 7. Nitrat düzeyi

Çalışmanın sonunda su marulu (*Pistia stratiotes*) bitkisi hasat yapılarak tartımı yapılmıştır. Bu tartımda 179 gram yaş ağırlık elde edilmiştir. Kurutma işlemi için bitki bir gün boyunca kaba filtre kağıdında oda sıcaklığında tutulmuştur. Bu işlemden sonra 250 watt şeffaf cam infrared lambada 24 saat boyunca kurutma işlemi gerçekleştirilmiştir

(Şekil8).

Şekil 8. Su marulu bitkisinin kurutulması

Kurutma işleminden sonra tartılan su marulunun kuru ağırlığı 45.24 gram bulunmuştur (Şekil 9).

Şekil 9. Su marulu bitkisinin kuru ağırlık miktarı

Sonuç

Nitrat, akuaponik sistemlerde bitki gelişiminde çok önemli rol oynamaktadır. Önemli bir azot kaynağı olan nitrat, bitki sağlığı ve büyümesi için temel olan proteinlerin, amino asitlerin ve klorofilin üretimi için gereklidir. Yeterli düzeyde nitrat kaynağı olmadığı durumlarda bitki gelişmek için mücadele eder ve bu da özellikle akuaponik sistemlerde düşük verime ve potansiyel dengesizliklere neden olabilmektedir. Araştırmanın bulgularına göre, doğal koşullarda konvansiyonel olarak yetiştirilen su marulu bitkisi

(*Pistia stratiotes*) ve tilapya balıklarının (*Oreochromis niloticus*) büyümesi için tasarlanmış devridaim su ürünleri yetiştiriciliği sistemiyle entegre edilmiş akuaponik sistemde nitrat seviyelerini düşürmede etkili bir bitki olarak belirlenmiştir. Bu sonuç, su marulu bitkisinin akuaponik sistemlerde su kalitesinin iyileştirilmesi ve sürdürülebilir tarım uygulamalarını desteklemek için potansiyel bir bitki olduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın sonuçları, gelecekteki akuaponik sistem tasarımlarında ve su ürünleri yetiştiriciliğinde önemli bir referans noktası olabilecektir.

Kaynakça

Andrews, M., Raven, J. A., ve Lea, P. J. (2013). Do plants need nitrate? The mechanisms by which nitrogen form affects plants. Annals of applied biology, 163(2), 174-199.

AquacultureID. (2024, 11, 09). Recirculating aquaculture system. https://www.aquacultureid.com/recirculating-aquaculture-system/

Goddek, S., Delaide, B., Mankasingh, U., Ragnarsdottir, K. V., Jijakli, H., ve Thorarinsdottir, R. (2015). Challenges of sustainable and commercial aquaponics. Sustainability, 7(4), 4199-4224.

Gosh, K., ve Chowdhury, S. (2019). Review of aquaponics system: searching for a technically feasible and economically profitable aquaponics system. Journal of Agricultural, Environmental and Consumer Sciences, 19, 5-13.

Helfrich, L. A., ve Libey, G. S. (1991). Fish farming in recirculating aquaculture systems (RAS). Virginia Cooperative Extension.

Martins, C. I., Eding, E. H., & Verreth, J. A. (2011). The effect of recirculating aquaculture systems on the concentrations of heavy metals in culture water and tissues of Nile tilapia Oreochromis niloticus. Food Chemistry, 126(3), 1001-1005.

Yavuzcan Yildiz, H., Robaina, L., Pirhonen, J., Mente, E., Domínguez, D., ve Parisi, G. (2017). Fish welfare in aquaponic systems: its relation to water quality with an emphasis on feed and faeces—a review. Water, 9(1), 13.

Zhang, S. Y., Li, G., Wu, H. B., Liu, X. G., Yao, Y. H., Tao, L., ve Liu, H. (2011). An integrated recirculating aquaculture system (RAS) for land-based fish farming: The effects on water quality and fish production. Aquacultural Engineering, 45(3), 93-102.

NİL TİLAPYASI'NDA (oreochromis niloticus) ÜREME DAVRANIŞININ GÖZLENMESİ

Hüma Nur SERT (ORCID:0009-0001-1034-7484)
İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Veterinerlik Besin Hijyeni ve Teknolojisi
Email:humanursert@ogr.iuc.edu.tr

Öğr. Gör. Dr. Çetin YAĞCILAR (ORCID:0000-0002-4683-820X)
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü
Email:cyagcilar@nku.edu.tr

Doç. Dr. İsmail ÇETİN (ORCID:0000-0001-7589-4852)
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Veteriner Fakültesi, Hayvan Besleme ve Beslenme Hastalıkları Ana Bilim Dalı
Email:ismailcetin@nku.edu.tr

Özet

Food and Agriculture Organization (FAO), balıkçılık ve su ürünleri toplam üretiminin yıllar itibarıyla artış gösterdiğini ve 2022 yılında 185 milyon tonun üzerine çıkarak yıllık ortalama %3,2 oranında büyüme sağladığını bildirmektedir. Dünya genelinde balıkçılık ve su ürünleri yetiştiriciliğinde tatlı su hayvanları üretiminin % 83'ünü su ürünleri yetiştiriciliği, % 17'sini ise avcılık oluşturmaktadır. 2022 yılında tür düzeyinde en çok üretilen tür, 6,8 milyon tonla beyaz bacaklı karides (*Penaeus vannamei*) olurken, bunu 5,3 milyon ton ile Nil tilapyası (*Oreochromis niloticus*) takip etmektedir. Nil tilapyasının tarihi 4000 yıldan daha eski bir Mısır mezarından alınan kabartmalara kadar uzanmaktadır. Günümüzde ise akuakültür endüstrisinde yaygın bir tür haline gelen Nil tilapyasının üretimi, Dünya çapında 1960' lardan 1980' lere kadar dağılımı gerçekleşmiş ve bu süreçte Çin tilapia üretiminde Dünya lideri konumuna gelmiştir. Omnivor beslenme özelliğine sahip olan Nil tilapyası için ideal su sıcaklığı 26-28 ˚C aralığındadır. Cinsel olgunluğa 5-6 ayda ulaşan tilapyaların üreme süreci, erkek tilapyanın belirlediği bölgede yumurtlama yuvası kazması ve bu bölgeyi diğer olgun erkek tilapyalardan korumasıyla başlamaktadır. Bölgeye dişi tilapya girmesiyle, erkek tilapya, vücudunu aşağıya doğru eğik bir şekilde yavaş dairesel yüzme hareketi davranışı ile dişi tilapyayı yuvaya doğru çekmektedir. Bu kur yapma davranışı sonucunda dişi tilapya bölgeye yumurtalarını bırakır ve erkek tilapya, spermlerini dökerek döllenme işlemi gerçekleşmektedir. Döllenmeden hemen sonra dişi tilapya, yumurtaları ağzında toplar ve yavruların yumurta kesesi emilene kadar ağzında kuluçkada yumurta bakımını yapmaktadır. Bu dönem süresince dişi tilapya herhangi bir besin yememektedir. Sıcaklığa bağlı olarak kuluçka süresi 1-2 hafta arasında tamamlanmaktadır. Bu çalışmada, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sucul Omurgalı Deney Ünitesi'nde, erkek ve dişi tilapyaların ağırlıkları sırasıyla 197,15±1,72 gram ve 112,02±1,47 gram olarak belirlenmiştir. Üreme davranışlarını incelemek amacıyla üç farklı akvaryum ortamı hazırlanmış ve dişi ile erkek balıkların davranışları gözlemlenmiştir. Ayrıca, yumurtaların gelişimi de izlenerek farklı çalışmalar için canlı materyal elde edilmiştir. Bu yaklaşım, tilapyaların üreme süreçlerinin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Su ürünleri yetiştiriciliği, Nil tilapyası, üreme davranışı, embriyo.

OBSERVATION OF REPRODUCTIVE BEHAVIOR IN NIL TILAPIA (oreochromıs nılotıcus)

Abstract

The Food and Agriculture Organization (FAO) reports that total production of fishery and aquaculture production has increased over the years and will exceed 185 million tons in 2022, achieving an average annual growth rate of 3.2%. In global fisheries and aquaculture, aquaculture accounts for 83% of freshwater animal production, while hunting accounts for 17%. In 2022, the most produced species was the whiteleg shrimp (*Penaeus vannamei*) with 6.8 million tons, followed by the Nile tilapia (*Oreochromis niloticus*) with 5.3 million tons. The Nile tilapia has an ancient history, which is depicted on a relief from an Egyptian tomb more than 4,000 years old. Today, the production of Nile tilapia, which has become a common species in the aquaculture industry, spread worldwide from the 1960s to the 1980s, and at the end of this spread, China came to the fore as the world leader in tilapia production. The ideal water temperature for the Nile tilapia, which feeds omnivorously, is between 26-28 ˚C. The reproductive process of the tilapia, which reaches sexual maturity in 5-6 months, begins with the male cichlid digging a spawning nest in its designated area and protecting this area from other mature male cichlids. When a female tilapia enters the area, the male tilapia attracts the female to the nest with a slow circular swimming movement with the body tilted downwards. As a result of this courtship behavior, the female tilapia lays her eggs this area and the male tilapia releases his sperm, which leads to fertilization. Immediately after fertilization, the female tilapia collects the eggs in her mouth and incubates them until the yolk sac of the fry is absorbed. During this time, the tilapia females do not eat. The incubation period is completed in 1-2 weeks, depending on the temperature. In this study, the weights of male and female tilapias were determined to be 197.15±1.72 grams and 112.02±1.47 grams, respectively, at the Aquatic Vertebrate Experimental Unit of Tekirdağ Namık Kemal University Faculty of Arts and Sciences. To examine reproductive behaviors, three different aquarium environments were prepared, and the behaviors of both male and female fish were observed. Additionally, the development of the eggs was monitored to obtain live material for various studies. This approach aims to contribute to a better understanding of the reproductive processes of tilapias.

Keywords: Aquaculture, Nil tilapia, reproductive behavior, embryo.

Giriş

Su ürünleri yetiştiriciliği endüstrisi düşük fiyatlı hayvansal protein sağlaması amacıyla günümüzde her geçen yıl itibarıyla gelişmekte olan bir sektör haline gelmektedir (Abdellah, Said, ve Elkady, 2024; Srinivasan vd., 2024). Özellikle dünya da popüleritesi artan bir balık olan Tilapya, *Cichlidae* ailesine ait Afrika kökenli tatlı su balığıdır (El-Sayed ve Fitzsimmons, 2023). Tilapya balığı yetiştiriciliğinin artışı özellikle az bakım gerektirmesi ve birçok hastalık etkenine karşı dirençli olmasından dolayı karlı bir balık olduğu söylenebilmektedir (Magbanua ve Ragaza, 2024). Tilapya balığı 2018 yılından itibaren 145 ülke genelinde yetiştiriciliği yapılan bir tür haline gelmiş ve özellikle Asya ülkelerinde yoğun yetiştiriciliği yapılan bir balık olmuştur (Miao ve Wang, 2020).

Gelişme

Bu çalışmada Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Biyoloji Bölümünde bulunan "Sucul Omurgalı Deney Ünitesinde" araştırma için üretimi yapılan nil tilapya balığının (*Oreochromis niloticus*) tüm üretim boyunca üreme davranışları gözlenmiş ve fotoğraflanarak kayıt altına alınması amaçlanmıştır.

Tilapya balıkları özellikle cama cam akvaryumlarda besleme ve üretimi sırasında oldukça agresif davranışlar göstermektedirler. Laboratuvarımızda bulunan tanklardaki tilapya balıklarında bu agresif davranış gözlenmemiştir. Cam akvaryumlarda tutulan erkek-dişi nil tilapya balıklarında üreme döngüsü erkek balığın yumurlama köşesi veya alanı seçimiyle başlar ve bu alana diğer balıklardan koruma davranışı sergiler. Seçilen bu alanı öncelikle dik bir şekilde durarak ağız hareketleriyle o yeri temizleme eğilimi gösterir

(Şekil 1).

Şekil 1. Yerin seçimi ve temizleme işlevi

Özellikle ortamda birden fazla erkek popülasyonu varsa baskın olan erkek diğer erkek balıkları sindirerek ortamdaki baskınlığını arttırır. Ortama hakim olan erkek nil tilapya balığı tipik üreme vücut renk özelliklerine, hızlı yüzme davranışına ve özelikle sırt, anal ve karın yüzgecinde oluşturduğu renk uyumu ile ortamdaki baskınlığını sergilemektedir. Baskın erkek nil tilapya balığı baş ve operkulum etrafında parlak pembemsi renk ile birlikte karın kısmında beyaz renk, anal ve karın yüzgecinde canlı mavimsi yeşil renk tonu, kuyruk yüzgecinde kırmızı renk ve sırt yüzgecinde özellikle üst kısmında yüzgeç boyunca uzanan siyah renk çizgisi mevcuttur

(Şekil 2).

Şekil 2. Baskın erkek nil tilaya balığındaki renk uyumu

Üretim aşamasında dişi nil tilapya balıklarında ise farklı renk desenleri gözlenebilmektedir. Bu renk değişimi üretim için popülasyonun fazla olduğu akvaryumlarda üretime alınacak dişi balıkların seçiminde kolaylık sağlamaktadır

(Şekil 3).

Şekil 3. Dişi Nil tilapya balığında renklenme

Dişi balıklarda renklenmenin dışında göze çarpan en önemli özellikle dişi balığın ağız yapısında gözlenen değişimlerdir. Bu değişimler arasında döllenmeden sonra yumurtanın ağız boşluğunda (bukkal boşluk) toplanmasında gözlenen ağız bölgesinde özellikle alt boşluktaki torba şeklindeki şişkinliğin görülmesidir

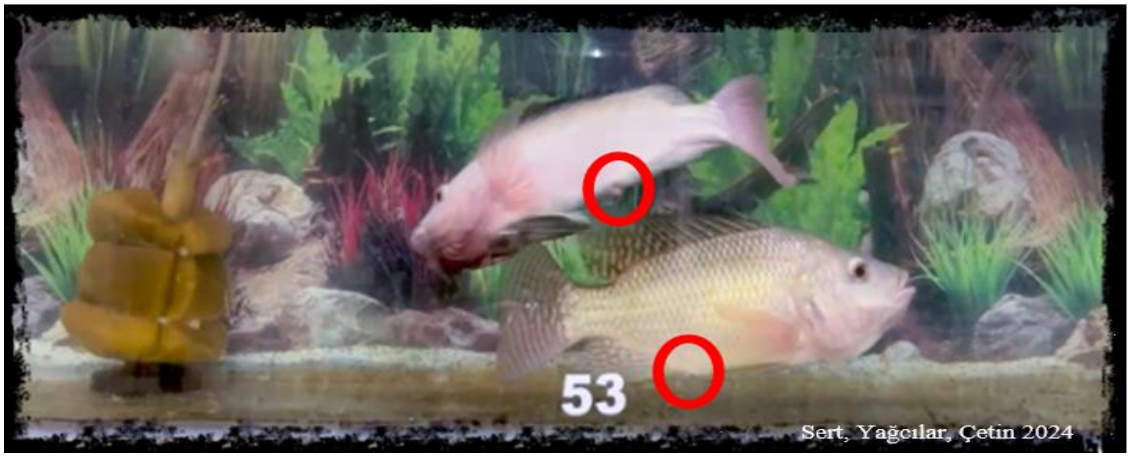
(Şekil 4).

Şekil 4. Dişi Nil tilapya balığında ağız görünümü

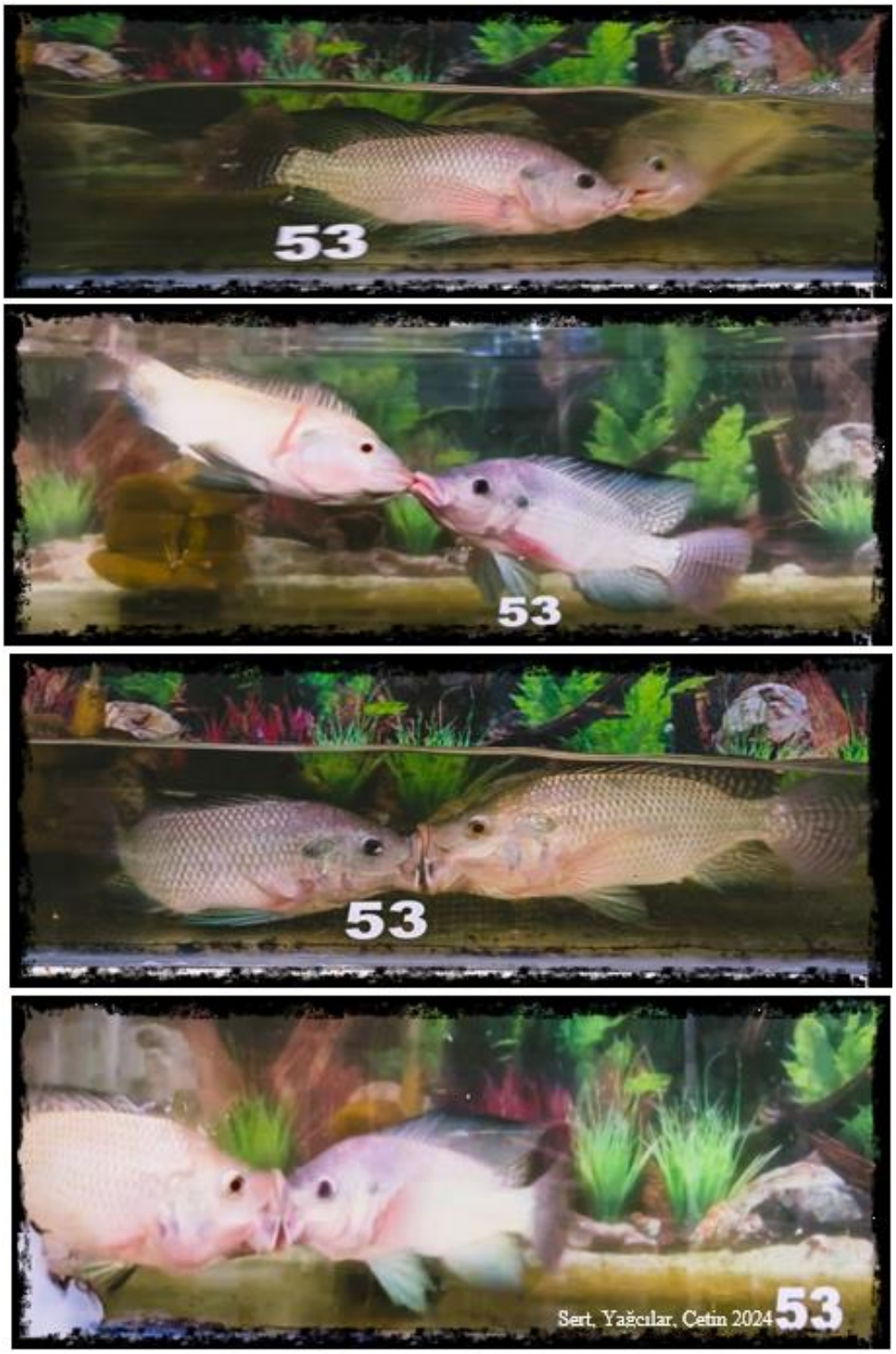
Üreme davranışı nil tilapyalarında öncelikle erkek balığın seçtiği alanda dişi balığa dairesel hareketlerle kur yapmasıyla başlamaktadır (Şekil 5). Bu kur işleminde dış morfolojik görünümde en dikkat çekici farklılık erkek balıkdaki genital açıklığın daha büyük, dişide ise açıklığın daha küçük oluşudur

(Şekil 5).

Şekil 5. Dairesel hareketlerle kur döngüsü ve genital açıklık görünümü

Bu dairesel dönüş sırasında aynı zamanda dişi ve erkek balığın ağız kısmıyla gerçekleştirdikleri kavga hareketleri izlemektedir (Şekil 6).

Şekil 6. Dişi ve erkek balığın kavga ritüelleri

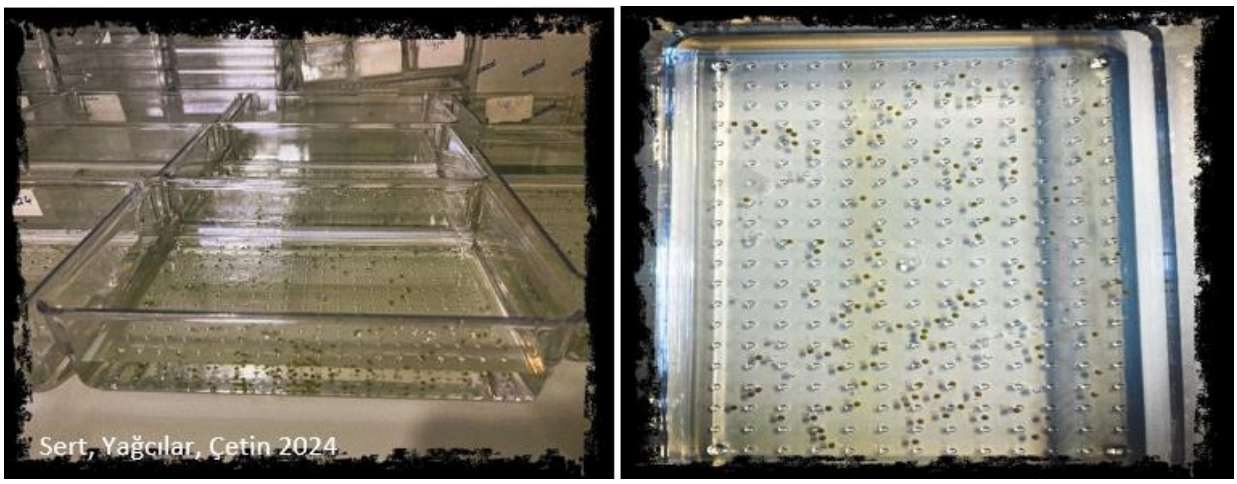
Bu kur davranışından birkaç saat sonra dişi balığın yumurtlama işlemi başlar ve döllenen yumurtalar dişi balık tarafından ağızda toplanarak ağız kuluçka işlemi başlamış olur. Dişi balık tarafından toplanan bu yumurtalar yaklaşık olarak 14 gün boyunca ağızda

kalmaktadır. Ancak ortamda oluşabilecek stres faktörleri nedeniyle ağızda toplanan yumurtalar bazen dişi balık tarafından atılabilmektedir (Şekil 7).

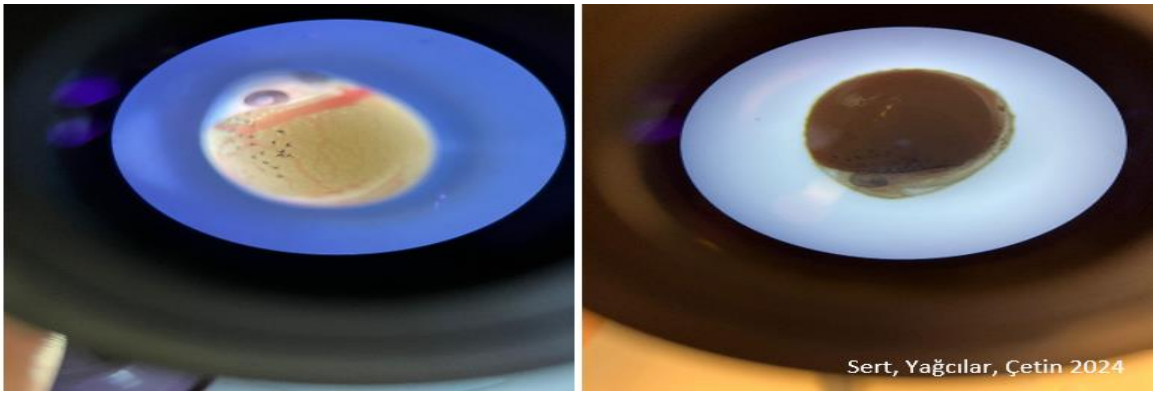
Şekil 7. Stres sonucu yumurta atılması
Bu üreme döngüsü her dört ila altı haftada bir tekrarlanabilir ancak yumurta dişide kuluçka edilmezse bu süre daha erkene çekilebilir

(Şekil 8). Yaklaşık olarak 100 gram ağırlığa sahip bir dişiden yaklaşık olarak 100 adet yumurta alınabilmektedir.

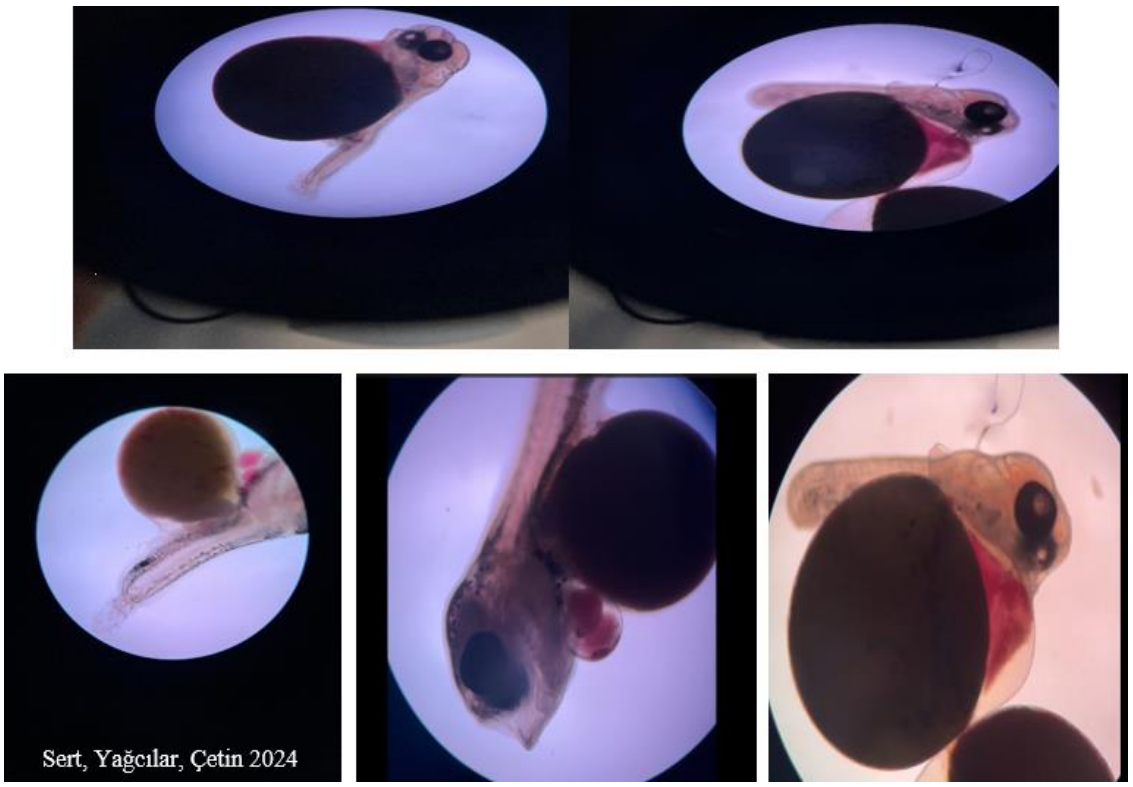
Şekil 8. Dış kuluçka örneği

Kuluçkada embrio ve larvalarda görülebilecek deformasyonlar
Sağlıklı embriolardan alınan örnek görüntüler şekil 9 da görülmektedir.

Şekil 9. Embrio görüntüleri
Ortam koşullarına bağlı olarak embriolarda bazı deformasyonlar oluşabilmektedir

(Şekil 10). Omurgada eğrilik, kuyruk kısalığı, kalpde ödem gibi deformasyonlar görülebilmektedir.

Şekil 10. Embriolardaki deformasyonlar

Sonuç

Nil tilapya balıklarında üreme davranışında dış morfolojik özelliklerin bilinmesi özellikle kuluçkahanelerde üretim kapasitesinin artmasına, sağlıklı yavru üretiminin desteklenmesine ve damızlık kullanılacak balıkların refahı kalitesinin artmasına fayda sağlayacaktır.

Kaynakça

Abdellah, K. M., Said, M. M., ve Elkady, E. M. (2024). Commercial Probiotic Usage to Improve Semi-Intensive Tilapia Production System Under Egyptian Conditions. Egyptian Journal of Aquatic Biology & Fisheries, 28(5).

El-Sayed, A. F. M., ve Fitzsimmons, K. (2023). From Africa to the world—The journey of Nile tilapia. Reviews in Aquaculture, 15, 6-21.

Magbanua, T. O., ve Ragaza, J. A. (2024). Selected dietary plant-based proteins for growth and health response of Nile tilapia Oreochromis niloticus. Aquaculture and Fisheries, 9(1), 3-19.

Miao, W. E. I. M. I. N., ve Wang, W. E. I. W. E. I. (2020). Trends of aquaculture production and trade: Carp, tilapia, and shrimp. Asian Fisheries Science, 33(S1), 1-10.

Srinivasan, L., Gayathri, A., Kaliaperumal, K., Thirunavukkarasu, R., Suresh, A., Subramanian, K., ... ve Shobana, S. (2024). Selenium-chitosan engineered nanocomposite as efficient formulated fish diet evaluated for sustainable aquaculture practice of Oreochromis niloticus (Nile tilapia) fishes. Polymers for Advanced Technologies, 35(6), e6436.

ATIK SULARDA YASADIŞI İLAÇLARIN TESPİTİNDE SON GELİŞMELER VE EPİDEMİYOLOJİK ÇALIŞMALAR İÇİN ÖNEMİ

Sinem ÇOLAK (ORCID:0000-0001-6731-327X)
Zonguldak Bülent Ecevit University, Çaycuma Food and Agriculture Vocational School, Department of Chemical and Chemical Processing Technologies, 67000, Zonguldak, Turkey
Email:sinem.colak@beun.edu.tr

Özet

Amfetaminler, esrar ve kokain gibi yasadışı uyuşturucuların dünya çapında çok önemli sosyal ve ekonomik sonuçları vardır. Özellikle, bu ilaçların atık sularda izlenmesi sadece çevresel etkilerin değerlendirilmesi için değil, aynı zamanda yasadışı uyuşturucu kullanımının izlenmesi için de önemlidir. Atıksu ile yapılan epidemiyolojik çalışmalar, kısa sürede değerlendirme yapabilmeye ve gerekli önlemlerin daha hızlı hayata geçirilmesine olanak tanıyabilir. Anketler, uzun değerlendirme ve olası yanıltıcı cevaplar nedeniyle bazı dezavantajlar sunmaktadır. Ancak, atıksu bazlı epidemiyolojik çalışmalar, insan sorgulama veya anket faktörlerinden bağımsızdır. Sadece, atık sularda analitik tekniklerle metabolit ve ana bileşen analizlerine dayanır. Atık suda bu bileşiklerin analizine etki eden bazı faktörler bulunmaktadır: ilaçların atık sudaki durumu (bozunma, stabilite), insan metabolitleri, atık su sistemi (atık su akış hızı), dış parametreler (iklim koşulları gibi) (McCall ve ark. 2016). Yasa dışı ilaçların analizindeki en önemli zorluk, farklı kimyasal özelliklere sahip (bazik ve asidik, hidrofilik ve lipofilik) analitleri içeren örnekler için, çoklu analit yöntemlerinin geliştirilmesi olmuştur. Bu ilaçların ektraksiyonu için çoğunlukla katı faz eksraksiyon tekniği uygulanmıştır. Analitlerin ayrılması ise, genellikle sıvı kromatografisi ile gerçekleştirilmiş kantitatif tayin için ise kütle spektrometresi kullanılmıştır. Diğer yöntemler arasında kolorimetri, gaz kromatografisi, iyon hareketlilik spektrometrisi, yüzey plazmon rezonansı ve floresan bulunmaktadır (Kim et al. 2023). Ancak, bu geleneksel analitik yöntemler zaman alıcı, pahalı ve saha kullanımı için uygun değildir. Bu yüzden, taşınabilir, kullanımı kolay, daha düşük maliyetli, yüksek hassasiyet ve seçicilik için sensör teknolojisinin geliştirilmesine yönelik artan bir ihtiyaç vardır. Elektrokimyasal ve optik sensörler umut verici araçlardır. Bununla birlikte, elektrokimyasal ve optik sensörler ile geniş bir konsantrasyon aralığında her türlü yasadışı uyuşturucuyu tespit etmek için, hala dedeksiyon limitinin iyileştirilmesine ihtiyaç vardır. Atık sularda yasa dışı ilaçların tanımlanması ve izlenmesi için yeni elektrokimyasal ve optik tekniklerin oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Yasadışı ilaçlar, atık su, sensör

RECENT ADVANCES IN THE DETECTION OF ILLICIT DRUGS IN WASTEWATER AND ITS IMPORTANCE FOR EPIDEMIOLOGICAL STUDIES

Abstract

Illegal drugs, such as amphetamines, cannabis and cocaine have very important social, and economic results worldwide. Especially, it is significant to monitor these illegal drugs in wastewater not only to determine environmental affects but also to follow illegal drug utilization. Epidemiological studies based on wastewater can enable evaluation in a short time and the necessary measures to be implemented more quickly. Questionnaires present some disadvantages due to lengthy evaluation and possible misleading answers. However, wastewater-based epidemiological studies are independent of human questioning or survey factors. They are based only on the analyses of metabolites and major components in wastewater by analytical techniques. There are some factors affecting the analysis of these compounds in wastewater: status of drugs in wastewater (degradation, stability), human metabolites, wastewater system (wastewater flow rate), external parameters (climatic conditions) (McCall et al. 2016). A major difficulty in the analysis of illicit drugs has been the development of multi-analyte methods for samples containing analytes with different chemical properties (basic-acidic, hydrophilic-lipophilic). Solid phase extraction technique was mostly applied for the extraction of these drugs. The separation of analytes was usually carried out by liquid chromatography and mass spectrometry was used for quantitative determination. The other methods include colorimetry, gas chromatography, ion mobility spectrometry,surface plasmon resonance, and fluorescence. However, these traditional analytical methods are time-consuming, expensive and unsuitable for field use. Therefore, there is an increasing need for the development of sensor technology for portable, lower cost, high sensitivity and selectivity. Electrochemical and optical sensors are promising instruments. However, in order to detect all types of illicit drugs over a wide concentration range with electrochemical and optical sensors, there is still a need to improve the limit of detection. It is considered necessary to establish new electrochemical and optical techniques for the identification and monitoring of illicit drugs in wastewater.

Keyword: Illegal drugs, waste water, sensor.

GİRİŞ

Yasa dışı ilaçlar, merkezi sinir sistemini uyaran veya engelleyen, yüksek derecede bağımlılık yaptığı bilinen maddelerdir. Yaygın olarak uyarıcılar (kokain, amfetaminler vb.), antidepresanlar (barbitüratlar gibi), narkotikler (eroin, morfin vb.) ve halüsinojenler (liserjik asit dimetilamid vb.) olarak sınıflandırılmaktadır (Majeed ve ark. 2020). Yasadışı uyuşturucular atık sulara doğrudan kanalizasyon yoluyla, tüketimden sonra insan dışkısı yoluyla, banyo veya çamaşır yıkama sırasında terleme gibi deri yoluyla veya yasadışı laboratuvarda imhası yoluyla karışabilmektedir (Daughtonet al. 2009; Gonzalez-Marinoet al. 2012). Son zamanlarda yasadışı uyuşturucular çevresel kirletici olarak da analitik kimya ve çevre kimyası gibi bilim dallarının odağı haline gelmiştir (Yazıcı ve Yılmaz, 2021).

İlk kez 2001 yılında, arıtma tesislerinden toplanan kanalizasyon numunelerinde yasadışı uyuşturucu tespitinin kullanımını belirlemek açısından faydalı olabileceği bildirilmiştir (Daughton, 2002). "Atıksu epidemiyolojisi" olarak ifade edilen bu yöntem, arıtma tesislerine gelen sularda ilaç kalıntılarının yeterince kararlı olması durumunda tüketimi konusunda faydalı bilgiler sağlayabilecekti (Castiglioni ve ark. 2011). Bu yüzden atık su bazlı epidemiyoloji alanındaki çalışmaların sayısı gün geçtikçe artmaktadır. Birçok çalışmada, atık su bazlı epidemiyoloji (wastewater-based epidemiology-WBE), bir toplumdaki insanlar tarafından atık suya salınan ana yasadışı uyuşturucuları ve metabolitleri tahmin etmek ve izlemek için yaygın olarak kullanılmaktadır (Devault ve ark. 2018).

Bu çalışmalar, coğrafi olarak farklı bölgelerdeki insan nüfusu tarafından uyuşturucu kullanımının niteliksel ve niceliksel türlerini gösterir. Atık sulardan elde edilen bu tür bilgiler, ilaç satış verileri gibi ölçümler kullanılarak doğrulanabilir. Yasadışı uyuşturucu izleme vakalarında, izleme için gönüllü olacak şehirler bulmak genellikle zordur çünkü olumsuz sonuçlar şehirlerin itibarını zedeleyebilir. Genel nüfus anketleri de sıklıkla uygulanmakta ancak değerlendirme süreçlerinin uzunluğu ve yanıltıcı cevapların olabilirliği (tutuklanma korkusu gibi) gibi dezavantajlara sahiptir. WBE ölçümleri ile sosyoekonomik veya çevresel ölçütler arasında ilişki kurulması bu alana değer katabilir. Çünkü WBE ölçümleri, değerlendirmelerde insanların yanıltıcı cevaplarından ve anketlerden bağımsızdır. Sadece atık sularda farklı analitik yöntemler ile tespit edilen metabolit ve yasa dışı ilaçların ölçümüne dayanır.

ATIKSULARDA YASA DIŞI İLAÇLARIN TESPİTİ

Atık suda bu bileşiklerin analizine etki eden bazı faktörler bulunmaktadır: ilaçların atık sudaki durumu (bozunma, stabilite), insan metabolitleri, atık su sistemi (atık su akış hızı), dış parametreler (iklim koşulları gibi) (McCall ve ark. 2016). Yasa dışı ilaçların analizindeki en önemli zorluk, farklı kimyasal özelliklere sahip (bazik ve asidik, hidrofilik ve lipofilik) analitleri içeren örnekler için, çoklu analit yöntemlerinin geliştirilmesi olmuştur.

Bu ilaçların ektraksiyonu için çoğunlukla katı faz eksraksiyon tekniği uygulanmıştır. Analitlerin ayrılması ise, genellikle sıvı kromatografisi ile gerçekleştirilmiş kantitatif tayin için ise kütle spektrometresi kullanılmıştır. Diğer

yöntemler arasında kolorimetri, gaz kromatografisi, iyon hareketlilik spektrometrisi, yüzey plazmon rezonansı ve floresan bulunmaktadır (Kim ve ark. 2023). Yasa dışı ilaçların ekstraksiyon ve analiz yöntemleri Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Yasa dışı ilaçların ekstraksiyon ve analiz yöntemleri.

SPE kartuş	Şartlandırma	Elüsyon	Analiz
Oasis HLB (6 cc, 500 mg)	metanol ultra saf su	metanol	[a]LC/MS/MS ESI+
Oasis HLB cartridges (60 mg,3 mL)	etil Asetat, metanol ultra saf su	Etil Asetat, metanol	[b]LC/MS/MS ESI+
Oasis HLB µElution plates, 30 µm 96 well plate	metanol ultra saf su	Metanol içinde %1 NH4OH, metanol içinde %1 FA, MeOH	[c]UHPLC/MS/MS ESI+
Strata-X-C 33 mm 200 mg/6mL	metanol, saf su % 0,1 HC1	DCM,izopropanol, amonyum hidroksit	[d]UHPLC/MS/MS ESI
Oasis HLB (6 mL, 500 mg)	metanol ultra saf su	metanol	[e]LC/MS/MS ESI+
Oasis MCX (60 mg, 3 cc)	metanol ultra saf su	asetonitril içinde 5% amonyak-su	[f]UPLC/MS/MS ESI+

[a]Daglioglu ve ark. 2019, [b]Mercan ve ark.2019, [c]Löve ve ark. 2018, [d]Centazzo ve ark. 2019, [e]Lopes ve ark. 2014, [f]Deng ve ark. 2020.

Mevcut kullanılan analitik metotların avantaj ve dezavantajları Tablo 2'de verilmiştir (Kim ve ark. 2023). Elektrokimyasal analizler için kullanılan aparatlar, spektroskopinin aksine, optik absorplayıcılardan ve floresan bileşiklerden etkilenmez ve nanomalzemelerle kolayca işlevselleştirilebilirler. Bu da çevresel ve klinik numunelerde daha düşük tespit limitlerine izin verir. Bazı numunelerde, sensörün sinyalini etkileyebilecek daha büyük molekülleri uzaklaştırmak için filtrasyon gerekebilir. Ayrıca, konsantrasyonun çok düşük olduğu bazı numunelerde, konsantrasyonu sensörün algılama sınırına yükseltmek için katı faz ekstraksiyonu (SPE) kullanılarak bir ön konsantrasyon adımı da gerekebilir. Bununla birlikte, elektrokimyasal sensörler, saflaştırma işlemleri de dahil olmak üzere daha karmaşık ve zaman alıcı ön arıtma ihtiyacını ortadan kaldırır. Düşük maliyetleri, kullanım kolaylıkları ve saha uygulamaları için mobiliteleri, bu cihazları giderek daha cazip hale getirmiştir (Truta ve ark. 2020).

Tablo 2. Mevcut kullanılan analitik metotların avantaj ve dezavantajları.

Analitik Yöntem	**Avantaj**	**Dezavantaj**
Kolorimetrik	Kolay uygulanabilir reaksiyon Düşük maliyet Hızlı Çok hassas Sahada kullanılabilir Spektrofotometre ile doğruluğu artırılabilir Birden fazla sınıfı tanımlamak için kullanılabilir	Öznel renk yorumlaması Uygun eğitim gereksinimi Sahada güvenilir olmayan okuma Kirleticilere karşı oldukça hassas olması Düşük stabilite Büyük örneklem boyutu
GC-MS LC-MS/MS HPLC-MS	Yüksek verimlilik Yüksek hassasiyet Doğru kantitatif anali Oldukça fazla sayıda bileşen tanımlanması	Karmaşık metodolojiler Örnek ön işleme Pahalı ekipman Yüksek işletme ve bakım maliyeti Küçük değişken aralığı Taşınabilir olmaması Sınırlı örnek verimi Numuneye zarar verici olması
Yüzey Plazmon Rezonansı (SPR)	Etiket gerekmez Gerçek zamanlı gözlem Küçük örneklem boyutu Yüksek hassasiyet	Kolayca ayrım yapılamaz. Referanslar veya kontroller gerektirir Duyarlılık moleküler ağırlıkla azalır Sensör yüzeyiyle sınırlıdır
İyon hareketlilik spektrometrisi	Taşınabilir Hassas Hızlı Düşük maliyet	Atmosferik buharların kirlenmesi Karmaşık spektrumlar ve girişim Ölçülebilir iyonlaşma potansiyellerine ihtiyaç var
Floresan	Yüksek hassasiyet Seçicilik Hızlı	Floresan bileşiklerle sınırlıdır Boyaların eklenmesi Koşullara (pH, sıcaklık) karşı çok hassastır.

SONUÇ

Yasa dışı ilaçların tespiti için geleneksel analitik yöntemler zaman alıcı, pahalı ve saha kullanımı için uygun değildir. Bu yüzden, taşınabilir, kullanımı kolay, daha düşük maliyetli, yüksek hassasiyet ve seçicilik için sensör teknolojisinin geliştirilmesine yönelik artan bir ihtiyaç vardır. Elektrokimyasal ve optik sensörler umut verici araçlardır. Bununla birlikte, elektrokimyasal ve optik sensörler ile geniş bir konsantrasyon aralığında her türlü yasadışı uyuşturucuyu tespit etmek için, hala dedeksiyon limitinin iyileştirilmesine ihtiyaç vardır. Atık sularda yasa dışı ilaçların tanımlanması ve izlenmesi için yeni elektrokimyasal ve optik tekniklerin oluşturulması gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Castiglioni, S., Thomas, K. V., Kasprzyk-Hordern, B., et al. 2014. Testing wastewater to detect illicit drugs: state of the art, potential and research needs. Sci Total Environ. 487:613–620.

Daughton C.G., I.S. Ruhoy. 2009. Environmental footprint of pharmaceuticals: the significance of factors beyond direct excretion to sewers, Environ. Toxicol. Chem. 28, 2495–2521.

Daughton, C. G. 2002. Environmental stewardship and drugs as pollutants. Lancet. 360:1035–1036.

Devault D.A., H. Maguet, S. Merle, A. P´en´e-Annette, Y. L´evi. 2018. Wastewater-based epidemiology in low Human Development Index states: bias in consumption monitoring of illicit drugs, Environ. Sci. Pollut. Res. 25, 27819–27838.

Gonzalez-Marino I., J.B. Quintana, I. Rodriguez, M. Gonzalez-Diez, R. Cela. 20212. Screening and selective quantification of illicit drugs in wastewater by mixedmode solid-phase extraction and quadrupole-time-of-flight liquid chromatography–mass spectrometry, Anal. Chem. 84, 1708–1717.

Kim K. , Stoll S. , Singh R, Lee W.H. , Hwang J-H. 2023. Recent advances in illicit drug detection sensor technology in water. Trends in Analytical Chemistry, 168, 117295.

Majeed M.I., H. Nawaz, F.N. 2020. Arshad, Detecting the presence of illicit drugs using biosensors, Nanobiosensors Des. Appl.,223–253.

McCall, A-K., Bade, R. Kinyua, J., Lai, F.Y., et al. 2016. Critical review on the stability of illicit drugs in sewers and wastewater samples. Water Res. 88:933–947.

Truta F., A. Florea, A. Cernat, M. Tertis, O. Hosu, K. De Wael, C. Cristea.2020. Tackling the problem of sensing commonly abused drugs through nanomaterials and (Bio) Recognition approaches, Front. Chem. 8, 561638.

Yazıcı, L., Yılmaz G. 2021. Investigation of Alkaloids in Opium Poppy (Papaver somniferum L.) Varieties and Hybrids. Journal of Agricultural Sciences (Tarim Bilimleri Dergisi) 27(1):62 – 68.

FARKLI ORGANİK MATERYAL UYGULAMALARININ '0900 ZİRAAT' KİRAZ ÇEŞİDİNDE MEYVE KALİTESİ VE VERİM ÜZERİNE ETKİLERİ

Berna ÇELİK (ORCID:0000-0001-8620-6031)
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye
Email:bernabayar07.bb@gmail.com

Prof. Dr. Bekir ŞAN (ORCID:0000-0001-6483-8433)
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Isparta, Türkiye
Email:bekirsan@isparta.edu.tr

Özet

Bu çalışma 2020 ve 2021 yıllarında, bakteri, vermikompost ve alg ekstraktı uygulamalarının '0900 Ziraat' kiraz çeşidinde meyve kalitesi üzerine etkilerinin belirlenmesi amacıyla yürütülmüştür. Çalışmada ağaca bakteri (BA), toprağa bakteri (BT), hem ağaca hem de toprağa bakteri (BAT) ağaca alg ekstraktı (AA), toprağa alg ekstraktı (AT), hem ağaca hem de toprağa alg ekstraktı (AAT), ve toprağa vermikompost (VT) uygulamalarının yanı sıra, VT+BAT, VT+AAT ve BAT+AAT kombinasyonları uygulanmıştır. Toprak uygulamaları, tomurcuk kabarması döneminde 1 defa, ağaç uygulamaları ise tam çiçeklenme ve tam çiçeklenmeden 15 gün sonra olmak üzere 2 defa yapılmıştır. '0900 Ziraat' kiraz çeşidi meyve eni, meyve boyu, meyve ağırlığı, meyve eti sertliği, meyve rengi, sap uzunluğu, çatlama indeksi, suda çözünür kuru madde (SÇKM), titre edilebilir asitlik (TEA) içeriği yönünden değerlendirilmiştir.Çalışma sonunda, uygulamaların, meyve eni, boyu, meyve eti/çekirdek oranı, meyve eti sertliği, a* renk değeri ve SÇKM içeriği üzerine etkisi istatistiki olarak önemsiz bulunmuştur. 2020 yılında BT uygulaması, 2021 yılında ise AAT uygulamasının TEA içeriğini arttırdığı belirlenmiştir. İlk yıl istatistik olarak önemli olmamasına rağmen, meyve sap uzunluğunun her iki yılda da AAT, BT ve VT+AAT uygulamaları yapılan ağaçlarda artış gösterdiği tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kiraz, bakteri, alg, vermikompost, verim, meyve kalitesi

EFFECTS OF DIFFERENT ORGANIC MATERIAL APPLICATIONS ON FRUIT QUALITY AND YIELD IN '0900 ZIRAAT' SWEET CHERRY CULTIVAR

Abstract

This study was carried out in 2020 and 2021 to determine the effects of bacteria, vermicompost and algae extract applications on fruit quality and yield in '0900 Ziraat' sweet cherry cultivar. In the study, bacteria to tree (BA), bacteria to soil (BT), bacteria to both tree and soil (BAT), algae extract (AA) to tree, algae extract (AT) to soil, algae extract (AAT) to both tree and soil, and vermicompost (VT) to soil, as well as combinations of VT+BAT, VT+AAT and BAT+AAT were applied. Soil applications were made once during the bud swell period, and tree applications were made twice, at full bloom and 15 days after full bloom. '0900 Ziraat' sweet cherry variety was evaluated in terms of fruit width, fruit length, fruit weight, fruit flesh firmness, fruit color, stem length, cracking index, water soluble solids (SSC), titratable acidity (TA) content.At the end of the study, the effects of the applications on fruit width, length, fruit flesh/seed ratio, fruit flesh firmness, a* color value and TSS content were found to be statistically insignificant. It was determined that BT application in 2020 and AAT application in 2021 increased the TEA content. Although it was not statistically significant in the first year, it was determined that fruit stem length increased in trees with AAT, BT and VT+AAT applications in both years.

Keywords: Sweet cherry, bacteria, algae, vermicompost, yield, fruit quality

1. GİRİŞ

Günümüzde geleneksel tarımda verimi artırmak amacıyla aşırı miktarda sentetik ve kimyasal girdi kullanımı çevre kirliliğini artırmıştır. Tarımsal üretimde yapılan bu kirlilik doğal dengenin bozulmasına neden olmakta ve çevre kirliliği ile besin zincirinde bulunan tüm canlılara ulaşmaktadır. Topraktaki humus eksikliği sebebiyle mikroorganizmaların tahribi, A horizon kaybı ve mineral toprak profilinin kaybı doğal dengenin bozulmasına neden olmaktadır (Uzun, 2020). Sürekli monokültür ve münavebenin gereği gibi yapılamaması, tarımsal ürünlere zarar veren hastalık ve zararlıların aşırı miktarda çoğalmalarına sebep olmaktadır (Hekimoğlu ve Altındeğer, 2006). Söz konusu ürünlerde mücadele edebilmek için kimyasal pestisitlerin bilinçsiz kullanımı bazı faydalı ırkların da kaybolmasına neden olmakta ve biyolojik mücadele ortamı zarar görmektedir (Ölgen vd., 2009). Aşırı kimyasal gübreleme sebebiyle toprakta nitrat birikimi artmakta ve yeraltı sularına karışarak göllere ulaşmaktadır. Göllerdeki alg popülasyonunun artması sonucunda ise göl yüzeyi kaplanarak sudaki oksijen miktarı azalmakta dolayısıyla gölde yaşayan canlıların oksijensiz kalarak ölmelerine neden olmaktadır (Kesici, 2015). Son yıllarda kiraz yetiştiriciliğinde de kalite ve verimi arttırmak amacıyla bazı organik içerikli gübreler kullanılmaktadır (Akça ve Erçişli, 2010; Correia vd., 2015). Kiraz yetiştiriciliğinde organik ürün kullanımının yaygınlaştırılması, sentetik ve kimyasal kullanımının azaltılmasıyla doğal dengenin korunması açısından önemli olmaktadır. Bu amaçla çalışmada, vermikompost, büyümeyi teşvik edici bakteri (*Basillus* OSU-142) ve alg ekstraktı (Eğirdir Gölü'nden elde edilmiştir) kombinasyonlarının kullanımının kirazda kalite üzerine etkisi araştırılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma, 18 yaşındaki 'GiselA® 6' klon anacı üzerine aşılı '0900 Ziraat' kiraz bahçesinde (sıra arası- üzeri 6x5 ve 1/9 oranında 3 farklı tozlayıcı ('Regina', 'Kordia' ve 'Starks Gold')) yürütülmüştür. Çalışmada kullanılan vermikompost ve bakteri özel bir firmadan temin edilmiştir. Alg ekstraksiyonu ise Koç (2013) tarafından belirtilen yönteme göre yapılmıştır. Gölden toplanıp getirilen algler yıkanıp temizlendikten sonra 1:1 oranında su ile karıştırılmış ve 80 gün boyunca 20 L'lik bidonlarda fermantasyona bırakılmıştır. Fermantasyon sonunda algler süzülerek %100 alg özütü alınmıştır.

Araştırmada yapılan uygulamalar	
Kontrol	Çalışmada kontrol ağaçlarına çeşme suyu uygulanmıştır.
Toprağa vermikompost uygulaması	Vermikompost uygulaması kiraz ağaçlarının taç izdüşümüne çukurlar açılarak toprağa 10 kg ağaç$^{-1}$ olacak şekilde tomurcuk kabarması döneminde (25.03.2020-21.03.2021) 1 defa yapılmıştır.
Toprağa alg ekstraktı uygulaması	%100 alg özütü 1 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde tomurcuk kabarması döneminde (25.03.2020-21.03.2021) taç izdüşümüne açılan çukurlara yapılmıştır.
Ağaca alg ekstraktı uygulaması	Alg ekstraktı uygulaması, elde edilen alg özütünden %15 oranında seyreltilerek 3 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde sırt pülverizatörü ile ağaç tacına uygulanmıştır. Bu uygulama tam çiçeklenme (20.04.2020-26.04.2021) ve tam çiçeklenmeden 15 gün (05.05.2020-11.05.2021) sonra olmak üzere 2 defa yapılmıştır.
Toprağa bakteri uygulaması	Toprağa bakteri uygulaması, taç izdüşümüne açılan çukurlara %3 oranında seyreltilen bakteriden 1 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde tomurcuk kabarması döneminde (25.03.2020-21.03.2021) 1 defa yapılmıştır.
Ağaca bakteri uygulaması	%3 oranında seyreltilen *Bacillus* OSU- 142 bakterisi, 3 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde sırt pülverizatörü ile ağaç tacına uygulanmıştır. Bu uygulama tam çiçeklenme (20.04.2020-26.04.2021) ve tam çiçeklenmeden 15 gün sonra (05.05.2020-11.05.2021) olmak üzere 2 defa yapılmıştır.
Hem ağaca hem de toprağa bakteri uygulaması	%3 oranında seyreltilen *Bacillus* OSU- 142 bakterisi, 3 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde sırt pülverizatörü ile ağaç tacına uygulanmıştır. Bu uygulama tam çiçeklenme (20.04.2020-26.04.2021) ve tam çiçeklenmeden 15 gün sonra (05.05.2020-11.05.2021) olmak üzere 2 defa yapılmıştır. Ayrıca, kiraz ağaçlarının taç izdüşümüne açılan çukurlara %3 oranında seyreltilen bakteri 1 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde tomurcuk kabarması döneminde (25.03.2020-21.03.2021) 1 defa uygulanmıştır
Hem ağaca hem de toprağa alg ekstraktı uygulaması	Alg ekstraktı uygulaması, elde edilen alg özütünden %15 oranında seyreltilerek 3 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde sırt pülverizatörü ile ağaç tacına uygulanmıştır. Bu uygulama tam çiçeklenme (20.04.2020-26.04.2021) ve tam çiçeklenmeden 15 gün sonra (05.05.2020-11.05.2021) olmak üzere 2 defa yapılmıştır. Ayrıca, taç izdüşümüne açılan çukurlara %100 alg özütü 1 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde tomurcuk kabarması döneminde (25.03.2020-21.03.2021) yapılmıştır.
Aynı ağaca hem vermikompost hem de bakteri uygulaması	Taç izdüşümüne açılan çukurlara, 10 kg ağaç$^{-1}$ vermikompost ve %3 oranında seyreltilen bakteri 1 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde tomurcuk kabarması döneminde (25.03.2020-21.03.2021) 1 defa uygulanmıştır. Ayrıca, ağaç tacına %3 oranında seyreltilen *Bacillus* OSU- 142 bakterisi, 3 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde sırt pülverizatörü uygulanmıştır. Bu uygulama tam çiçeklenme (20.04.2020-26.04.2021) ve tam çiçeklenmeden 15 gün sonra (05.05.2020-11.05.2021) olmak üzere 2 defa uygulanmıştır.
Aynı ağaca hem bakteri hem de alg ekstraktı uygulaması	Taç izdüşümüne açılan çukurlara, %3 oranında seyreltilen bakteri 1 L ağaç$^{-1}$ ve %100 alg özütü 1 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde tomurcuk kabarması döneminde (25.03.2020-21.03.2021) 1 defa uygulanmıştır. Ayrıca, %3 bakteri ve %15 alg ekstraktı karıştırılarak son hacim 3 L olacak şekilde her ağacın tacına uygulanmıştır. Bu uygulama tam çiçeklenme (20.04.2020-26.04.2021) ve tam çiçeklenmeden 15 gün sonra (05.05.2020-11.05.2021) olmak üzere 2 defa yapılmıştır.
Aynı ağaca hem vermikompost hem de alg ekstraktı uygulaması	Taç izdüşümüne açılan çukurlara, 10 kg ağaç$^{-1}$ vermikompost ve %100 alg özütü 1 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde tomurcuk kabarması döneminde toprağa 1 defa uygulanmıştır. Ayrıca, %15 oranında seyreltilen alg özütü 3 L ağaç$^{-1}$ olacak şekilde sırt pülverizatörü ile ağaç tacına uygulanmıştır. Bu uygulama tam çiçeklenme (20.04.2020-26.04.2021) ve tam çiçeklenmeden 15 gün sonra (05.05.2020-11.05.2021) olmak üzere 2 defa uygulanmıştır.

Araştırmada yapılan ölçüm ve analizler

Hasat edilen 30 adet meyvede, meyve en, boy ve sap uzunluğu ölçümleri 0.01 mm hassasiyete sahip dijital kumpas yardımıyla yapılmıştır. Meyve ağırlığı ise 0.01 g hassasiyetteki Radwag PS4500/C/1 model terazi ile ölçülmüş ve 30 adet meyvenin ortalaması hesaplanmıştır. Meyve eti/çekirdek oranı, meyve ağırlığından çekirdek ağırlığı çıkartılıp, tekrar çekirdek ağırlığına bölünmesiyle belirlenmiştir. Meyve eti sertliği meyvenin ekvator bölgesinden penetrometre yardımı ile silindirik uç (4 mm) kullanılarak ölçülmüş ve sonuçlar Newton (N) cinsinden verilmiştir (Öztürk, 2012). Meyve kabuk rengi ölçümleri, MİNOLTA CR-400 (Osaka, Japonya) model renk cihazı ile meyvelerin iki tarafından ölçülmüş, L^*, a^*, b^* renk değerleri belirlenmiştir (Öztürk, 2012; Butar,

2013; Demiral, 2015). Meyvelerin çatlama indeksi Demirsoy ve Bilgener, 2000 tarafından belirtilen yönteme göre hesaplanmıştır. Hasat edilen 50 adet meyve 2 L saf suda (22±1°C) sırasıyla 2, 4 ve 6 saat süre ile bekletilmiştir. 2 saat sonra meyveler sudan çıkarılmış ve çatlama olanlar sayılmıştır. Çatlamayan meyveler ise tekrar suya bırakılmıştır. Bu işlem 2 saat aralıklarla iki kez daha tekrarlanmıştır. Çatlama indeksi aşağıdaki Denklem (1) kullanılarak belirlenmiştir.

$$\text{Çatlama indeksi} = (5a + 3b + c) \times 100/250 \quad (1)$$

a=2 saat sonra çıkarılan meyveler
b=4 saat sonra çıkarılan meyveler
c=6 saat sonra çıkarılan meyveler

SÇKM, ph ve TEA içeriklerinin belirlenmesi amacıyla toplanan meyveler katı meyve sıkacağı ile homojen hale getirilip kaba filtre kâğıdı yardımıyla süzülmüştür. Süzülen meyve sularında pH metre yardımıyla meyve suyu pH'sı, el refraktometresi yardımıyla ise SÇKM ölçümleri yapılmıştır. TEA içeriğinin belirlenmesi için, 10 ml meyve suyu alınmış ve 0.1 N NaOH ile pH 8.1'e kadar gelene kadar titre edilmiştir. Sonuçlar malik asit cinsinden hesaplanmıştır (Karaçalı, 2012). Araştırma tesadüf blokları deneme desenine göre 3 tekerrürlü ve her tekerrürde 1 ağaç olacak şekilde gerçekleştirilmiştir. Deneme 2 yıllık olarak kurulmuş ve elde edilen veriler MİNİTAB paket programı kullanılarak varyans analizine tabi tutulmuştur. Önemli çıkan ortalamalar arasındaki farklılık Tukey çoklu karşılaştırma testine (p<0.05) tabi tutularak karşılaştırılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

2020 ve 2021 yılı, '0900 Ziraat' kiraz çeşidinde yapılan farklı uygulamaların meyve ağırlığı, meyve eni, meyve boyu, meyve eti sertliği, meyve eti/çekirdek oranı, sap uzunluğu ve çatlama indeksi üzerine etkilerinin belirlenmesi için yapılan değerlendirme sonuçları Çizelge 3.1'de verilmiştir. Kiraz meyvelerinde irilik en önemli kalite kriterlerinden biridir. Meyve çapının artması, ihracat değerinin yüksek olmasını sağlamaktadır. Kiraz ihracatında meyve çapının 24 mm ve üzeri olması istenmektedir (Whiting vd., 2005; Bujdoso ve Hrotko, 2017). 2020 yılı verileri incelendiğinde, uygulamaların meyve ağırlığı, en, boy, sertlik, et/çekirdek oranı ve sap uzunluğu üzerine olumlu etkilerinin olmadığı görülmüştür. 2020 yılında BT uygulamasının meyve ağırlığını, enini ve boyunu kontrole göre azalttığı görülmesine rağmen, 2021 yılı sonuçları da dikkate alındığında bu azalışın uygulamadan ziyade başka etmenlerden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Zira 2021 yılında BT uygulamasının meyve ağırlığı ve meyve eninde bir azalışa neden olmadığı görülmektedir. 2021 yılında VT+AAT (10.97 g) ve AAT (10.97 g) uygulamalarının meyve ağırlığı üzerine etkisi istatistiki olarak önemli bulunmuştur. Bakteri uygulamalarının meyve ağırlığını kontrole göre artırdığı görülmesine rağmen, bu artışın istatistik olarak önemli olmadığı belirlenmiştir. Sap uzunluğu bakımından değerlendirildiğinde ise AAT uygulamasının, sap uzunluğunu kontrole göre %13.54 oranında artırdığı belirlenmiştir. Çalışmamızda her iki yılda da bakteri uygulamalarının meyve ağırlığı, meyve eni, meyve boyu ve meyve eti sertliği üzerine etkisinin olmadığı görülmüştür. Bitki büyümeyi arttırıcı bakterilerin meyve ağırlığını artırdığını ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Pırlak vd., 2007; Karlıdağ vd., 2007; Mena-Violante ve Olalde-Portugal, 2007; İpek vd., 2009; Shamseldin vd., 2010; İpek vd., 2014, Salim vd., 2021; Öksel vd., 2022). Yapılan diğer bazı çalışmalarda bakteri

uygulamalarının meyve ağırlığı, meyve eni, meyve boyu ve meyve eti sertliği üzerine etkisinin olmadığı bildirilmiş ve bizim çalışmamızı destekler nitelikte sonuçların elde edildiği görülmüştür (Ngugi vd., 2005; Pırlak vd., 2007; Karakurt ve Aslantaş, 2010; Acar, 2018; Bilgin, 2019; Yıldız, 2022; Katsenios vd., 2022).

Çizelge 3.1. 2020 ve 2021 yılı farklı organik materyal uygulamalarının meyve özellikleri üzerine etkileri

Yıl	Uygulamalar	Meyve ağırlığı (g)	Meyve eni (mm)	Meyve boyu (mm)	Meyve eti sertliği (N)	Meyve eti/çekirdek oranı	Sap uzunluğu (mm)	Çatlama indeksi
2020	K	10.2a*	24.8a*	23.3ab*	9.4öd	16.5a*	45.0 öd	11.9de*
	AA	9.4ab	24.4ab	23.7a	9.8	15.2ab	46.0	19.2ab
	AT	10.2a	24.8a	23.4ab	12.8	15.4ab	49.0	12.4de
	AAT	10.8a	25.0a	23.5ab	9.3	16.2ab	55.4	14.8cd
	BA	9.9ab	24.5ab	23.0ab	11.9	13.7ab	50.4	12.3de
	BT	7.9b	22.6b	21.7b	11.6	12.8b	51.2	9.7e
	BAT	9.5ab	24.0ab	23.0ab	9.9	15.8ab	51.5	20.9a
	VT	9.8ab	24.7ab	24.0a	9.9	15.0ab	52.6	16.7bc
	VT+AAT	9.7ab	24.3ab	23.0ab	10.7	15.5ab	50.0	16.8abc
	VT+BAT	9.4ab	24.0ab	23.0ab	10.0	16.7a	55.2	18.8abc
	BAT+AAT	9.6ab	24.2ab	23.1ab	12.8	15.1ab	52.8	14.8cd
2021	K	8.71b*	23.85öd	26.9öd	7.32ab*	13.49abc*	49.83b*	29.33bc*
	AA	10.46ab	25.45	24.77	9.16a	15.99a	51.59ab	36.27a
	AT	10.16ab	24.56	24.30	8.98ab	14.07abc	54.16ab	27.33c
	AAT	10.97a	25.94	24.60	8.76ab	14.26ab	56.62a	28.27c
	BA	9.71ab	24.87	23.65	8.63ab	14.46ab	49.87b	30bc
	BT	10.25ab	25.38	24.58	8.84ab	12.43bc	56.58a	34.53ab
	BAT	9.49ab	24.36	23.55	8.58ab	13.26abc	52.41ab	28.73bc
	VT	9.55ab	24.51	23.63	9.19a	14.57ab	50.88ab	24.68cd
	VT+AAT	10.97a	25.44	23.25	7.07ab	15.16ab	55.87a	25.20cd
	VT+BAT	9.42ab	24.13	22.90	7.07ab	11.40c	54.58ab	20.13d
	BAT+AAT	9.44ab	24.75	23.25	9.22a	12.41bc	54.16ab	24.40cd

öd: Aynı sütunda yer alan ortalamalar arasındaki farklılık istatistik olarak önemli değildir (p<0.05).

*Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılık istatistik olarak önemlidir (p<0.05).

** K; Kontrol, AA; Ağaca alg ekstraktı uygulaması, AT; Toprağa alg ekstraktı uygulaması, AAT; Hem ağaca hem de toprağa alg ekstraktı uygulaması, BA; Ağaca bakteri uygulaması, BT; Toprağa bakteri uygulaması, BAT; Hem ağaca hem de toprağa bakteri uygulaması, VT: Toprağa vermikompost uygulaması

2021 yılında tüm uygulamaların meyve ağırlığını kontrole göre artırdığı görülmesine rağmen, sadece AAT ve VT+AAT uygulamalarının kontrole göre istatistik olarak önemli bir artış sağladığı belirlenmiştir. Kiraz meyvelerinde, alg ekstraktı uygulamalarının meyve ağırlığını, meyve çapını ve meyve eti sertliğini artırması ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır (Başak, 2008; Correia vd., 2015; Gonçalves vd., 2020; Keskin, 2021; Nagy vd., 2021). Bunun aksine, Kaya (2007), erikte farklı organik materyal uygulamalarının verim ve kaliteye etkisini incelediği çalışmada, alg uygulamasının meyve ağırlığı, meyve boyu ve meyve eni üzerine etkisinin önemsiz olduğunu vurgulamıştır. Benzer şekilde Rombola vd. (2001), elmada yaptıkları çalışmada alg uygulamasının meyve ağırlığı üzerine etkili olmadığını bildirmişlerdir. Kirazda bir diğer kalite kriteri olan çatlama, %10 ile %90 oranında ürün kayıplarına neden olmaktadır. Hasat öncesi meydana gelen yağışlar meyve çatlama oranını artırmaktadır. (Iwasaki vd., 2011). Kirazlarda meydana gelen çatlamalar; meyve olgunluk aşaması, çeşit, meyve yüzeyindeki stomaların boyutu, SÇKM içeriği, solunum oranı gibi birçok içsel faktörden kaynaklanabilir (Demirsoy ve Bilginer, 2000). Yağış miktarı, arazi toprağının nem durumu ve tipi gibi sebebler de çatlamaya neden olmaktadır (Simon, 2006). Çalışmamızda 2020 yılına göre 2021 yılında meyvelerin çatlama oranlarının arttığı görülmüştür. Bu durumun 2021 yılında hasat öncesi yağan yağışların daha fazla olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. 2020 yılında BT uygulamasının meyvelerde çatlamayı azalttığı, BAT uygulamasının ise çatlamayı arttırdığı tespit edilmiştir. Bu durumun, bakteri etkisinden ziyade meyvelerin küçük olması ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bunun yanında AA uygulamasının meyve çatlamasını artırdığı görülmüştür. Correia vd. (2015) tarafından yapılan çalışmada bizim çalışmamızın aksine alg ekstraktının çatlamayı azalttığı belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda, AA uygulamasının etkili olmamasının nedeninin çevresel koşullar ve farklı çeşit kullanımı olabileceği düşünülmektedir. Çalışmamızda ilk yıl istatistik olarak önemli olmamasına rağmen, her iki yılda da AAT, BT ve VT+AAT uygulamaları yapılan ağaçlarda, meyve sap uzunluğunun arttığı görülmüştür. Arıkan (2012), vişnede yaptığı çalışmada bakteri uygulamasının meyve sap uzunluğunu artırdığını bildirmiştir. Aksine Karakurt ve Aslantaş (2010) yaptıkları çalışmada, elmada bakteri uygulamalarının sap uzunluğunu azalttığını bildirmişlerdir. Yürütülen bu çalışmalarda da görüldüğü gibi bakteri etkilerinin bitki-bakteri ilişkisine, türlere, kullanılan bakterinin türü ve yoğunluğuna, çalışmanın yapıldığı bölgenin iklim koşullarına, bağlı olarak farklılıklar gösterebileceği ifade edilmektedir (Şahin vd., 2004; Çakmakçı vd., 2006).

2020 yılı değerleri incelendiğinde meyve kabuk rengi özelliği bakımından uygulamalar arasındaki fark istatistik olarak önemli olmasına rağmen, kontrole göre uygulamaların etkisinin olmadığı görülmüştür. Çalışmada, BT uygulaması yapılan kiraz meyvelerinin canlı kırmızı rengi aldığı görülürken, AT uygulaması yapılan kiraz meyvelerinin mat rengi aldığı görülmektedir (Çizelge 3.2). Ancak bu etkinin istatistik olarak önemli olmadığı belirlenmiştir.

Çizelge 3.2. 2020 ve 2021 yılı farklı organik materyal uygulamalarının meyve kabuk rengi üzerine etkileri

Uygulamalar	2020			2021		
	L*	a*	b*	L*	a*	b*
K	30.5ab*	20.9abc*	9.1ab*	30.6abc*	23.1ab*	9.5c*
AA	32.2ab	22.3abc	9.5ab	30.3abc	22.2ab	9.3c
AT	29.0b	18.0c	7.0b	32.0ab	24.1ab	10.3c
AAT	32.1ab	21.7abc	9.3ab	31.1abc	25.1a	10.5c
BA	31.3ab	20.5bc	8.9ab	27.1c	17.8b	8.7c
BT	32.2ab	26.6a	13.5a	34.2a	27.1a	13.3bc
BAT	32.2ab	22.7abc	9.5ab	31.8ab	24.1a	10.8bc
VT	30.8ab	22.8abc	10.4ab	32.6ab	24.4ab	10.5c
VT+AAT	35.3a	24.2abc	11.9a	28.3bc	23.2ab	19.0a
VT+BAT	33.5ab	23.8abc	10.5ab	32.9a	24.8ab	11.2bc
BAT+AAT	32.0ab	22.3abc	10.4ab	30.0c	20.5ab	16.3ab

öd: Aynı sütunda yer alan ortalamalar arasındaki farklılık istatistik olarak önemli değildir (p<0.05).
*Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılık istatistik olarak önemlidir (p<0.05).
** K; Kontrol, AA; Ağaca alg ekstraktı uygulaması, AT; Toprağa alg ekstraktı uygulaması, AAT; Hem ağaca hem de toprağa alg ekstraktı uygulaması, BA; Ağaca bakteri uygulaması, BT; Toprağa bakteri uygulaması, BAT; Hem ağaca hem de toprağa bakteri uygulaması, VT: Toprağa vermikompost uygulaması

2021 yılı değerleri incelendiğinde L* ve a* özelliği bakımından uygulamalar arasındaki fark istatistik olarak önemli olmasına rağmen, kontrole göre uygulamaların etkisinin olmadığı görülmüştür. Ancak b* renk değeri bakımından uygulamalar arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmuştur. VT+AAT ve BAT+AAT uygulamalarının, kontrole göre b* değerini artırdığı gözlenmiştir. Meyve kabuk rengi, çeşide ve meyvelerin antosiyanin içeriklerine bağlı olarak değişmektedir (Rudell vd., 2005). '0900 Ziraat' kiraz çeşidi üzerine yapılan çalışmalarda olgunluk seviyesi ve ekolojik faktörlere göre meyve kabuk rengi L* değerlerinin 24.54 ile 32.69 arasında, a* değerlerinin 16.26 ile 37.29 arasında ve b* değerlerinin ise 5.27 ile 29.86 arasında değiştiği bildirilmektedir (Erbaş vd., 2018; Hepaksoy ve Çelik, 2021). Çalışmamızda meyve kabuk rengi değerlerinin literatür ile uyumlu olduğu ancak uygulamaların kirazda meyve kabuk rengi üzerine olumlu etki yapmadığı belirlenmiştir. Çalışmamıza benzer şekilde bakteri uygulamalarının Salihli kirazında meyve kabuk rengi üzerine, vermikompost uygulamalarının ise karpuzda kroma ile hue değerleri üzerine ve domateste hue değerleri üzerine etkisinin olmadığı bildirilmiştir (Göksu ve Kuzucu, 2017; Bilgin, 2019; Teke vd., 2019). Her iki yıl değerlendirildiğinde BT uygulamasının istatistik olarak önemli olmasa da a* renk değerini artırdığı görülmüştür. Balcı vd. (2021), 'Albion' çilek çeşidinde bakteri uygulamasının çalışmamıza benzer şekilde a* renk değerini artırdığını, ancak bu artışın istatistik olarak önemli olmadığını bildirmişlerdir. Yine Öztekin vd. (2015), domateste yaptıkları çalışmada bakteri uygulamasının meyve rengi üzerine olumlu etkisinin olmadığını bildirmişlerdir. Çalışmamızın aksine Çakır vd. (2021), yaptıkları çalışmada vermikompost, alg ve bakteri uygulamalarının a* renk değerini artırdığı ve bu artışın istatistik olarak önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

2020 ve 2021 yılı değerleri incelendiğinde, uygulamaların kiraz meyvelerinde SÇKM ve ph değeri bakımından etkisi istatistik olarak önemli bulunmamıştır (Çizelge 3.3).

Çizelge 3.3. 2020 ve 2021 yılı farklı organik materyal uygulamalarının SÇKM, pH, TEA ve verim üzerine etkileri

Uygulamalar	2020				2021			
	SÇKM (%)	pH	TEA (g malik asit 100 ml^{-1})	Gövde kesit alanına düşen verim (kg/cm^2)	SÇKM (%)	pH	TEA (g malik asit 100 ml^{-1})	Gövde kesit alanına düşen verim (kg/cm^2)
K	15.8 öd	3.6 öd	0.9bc*	0.02 öd	13.12öd	3.78öd	0.55c*	0.04ab*
AA	16.1	3.6	1.1ab	0.04	14.80	3.78	0.76ab	0.05ab
AT	15.9	3.5	0.9c	0.02	14.40	3.78	0.69abc	0.05ab
AAT	15.6	3.7	1.1abc	0.02	14.18	3.77	0.78a	0.04ab
BA	16.1	3.7	1.1abc	0.02	12.00	3.75	0.59bc	0.05ab
BT	14.6	3.5	1.2a	0.01	13.98	3.82	0.72abc	0.03ab
BAT	16.1	3.8	1.0abc	0.01	12.43	3.77	0.62abc	0.03ab
VT	14.7	3.6	0.9bc	0.03	14.67	3.83	0.70abc	0.05ab
VT+AAT	15.5	3.5	1.0bc	0.01	13.72	3.86	0.70abc	0.01b
VT+BAT	15.9	3.7	1.0abc	0.02	13.72	3.83	0.65abc	0.06ab
BAT+AAT	15.6	3.7	1.0abc	0.02	14.00	3.59	0.66abc	0.07a

öd: Aynı sütunda yer alan ortalamalar arasındaki farklılık istatistik olarak önemli değildir (p<0.05).
*Aynı sütunda farklı harflerle gösterilen ortalamalar arasındaki farklılık istatistik olarak önemlidir (p<0.05).
** K; Kontrol, AA; Ağaca alg ekstraktı uygulaması, AT; Toprağa alg ekstraktı uygulaması, AAT; Hem ağaca hem de toprağa alg ekstraktı uygulaması, BA; Ağaca bakteri uygulaması, BT; Toprağa bakteri uygulaması, BAT; Hem ağaca hem de toprağa bakteri uygulaması, VT: Toprağa vermikompost uygulaması

2020 yılı SÇKM değerlerinin %14.6 (BT) ile %16.1 (AA ve BAT) arasında dağılım gösterdiği saptanmıştır. Uygulamaların kiraz meyvelerinde TEA içeriği bakımından etkisi istatistik olarak önemli bulunmuştur. TEA içeriği bakımından, en yüksek değerin BT (1.2 g malik asit 100 ml^{-1}) uygulamasında, en düşük değerin ise AT (0.9 g malik asit 100 ml^{-1}) uygulamasında olduğu görülmüştür. 2020 yılında gövde kesit alanına düşen verim değerleri incelendiğinde uygulamalar arasındaki fark istatistik olarak önemli bulunmamıştır. 2021 yılında ise uygulamalar arasındaki fark istatistik olarak önemli olmasına rağmen, bu farklılıkların kontrole göre önemsiz olduğu belirlenmiştir Araştırmada 2021 yılı SÇKM değerlerinin %12.00 (BA) ile %14.80 (AA) değerleri arasında, pH değerlerinin ise 3.59 (BAT+AAT) ile 3.86 (VT+AAT) arasında değiştiği gözlenmiştir. TEA içeriği bakımından en yüksek değer AAT (0.78 g malik asit 100 ml^{-1}) uygulamasında, en düşük değer ise kontrol uygulamasında (0.55 g malik asit 100 ml^{-1}) belirlenmiştir. Çalışmamızda her iki yılda da genel olarak verimin düşük olduğu gözlenmiştir. Sarısu (2017), tarafından çiçeklenme zamanında meydana gelen yüksek sıcaklıkların meyve tutumunu azalttığı dolayısıyla verimin olumsuz etkilendiği bildirilmiştir. Çalışmamızda çiçeklenme dönemi olan nisan ayında meydana gelen maksimum sıcaklıkların hem 2020 hem de 2021 yıllarında 20°C'nin üzerinde gerçekleşmesi (sırasıyla 24.44 ve 27.29°C) verimin düşük olmasının sebebi olabileceği

düşünülmektedir. Tat oluşumu üzerine etkili olan kimyasal özellikler (SÇKM, pH ve TEA), birçok fizyolojik döngü içerisinde aktif olarak bulunmaktadır. Stres faktörlerine karşı dayanımdan, hasat sonrası fizyolojisine kadar birçok konu üzerinde sağladığı fayda sebebiyle incelenmesi gereken özellikler arasında yer almaktadır (Mertoğlu ve Evrenosoğlu, 2019). 2020 ve 2021 yılı verilerine bakıldığında uygulamaların kontrole göre SÇKM ve pH üzerine etkili olmadığı görülmüştür. 2020 yılında BT uygulamasının, 2021 yılında ise AAT uygulamasının TEA içeriğini artırdığı belirlenmiştir. Çakır vd. (2021) elmada yaptıkları çalışmada, alg, bakteri ve vermikompost uygulamalarının SÇKM, pH ve TEA içeriğini istatistik olarak etkilemediğini vurgulamışlardır. Ancak bakteri+vermikompost uygulamasına göre bakteri+vermikompost+alg uygulamasının TEA içeriğini artırdığını bildirmişlerdir. Shaddad vd. (2024), mandarinde yaptığı çalışmada alg uygulamasının TEA içeriğini artırdığını ifade etmişlerdir. Dolayısı ile alg uygulamasının TEA içeriğini arttırdığı düşünülebilir. Bu bakımdan Çakır vd. (2021) ve Shaddad vd. (2024), tarafından yapılan çalışmalar, bizim çalışmamız ile benzer nitelik taşımaktadır. '0900 Ziraat' kiraz çeşidinde yürütülen çalışmalarda, bakteri uygulamalarının SÇKM içeriğini arttırdığı (Akça ve Ercişli, 2010) veya etkilemediği (Eşitken vd., 2006) belirtilmiştir. T8 ve OSU-142 bakteri uygulamalarının, 'Kütahya' vişne çeşidinde SÇKM içeriğini artırdığı (Arıkan, 2012), ayvada ise etkilemediği ifade edilmiştir (Arıkan vd., 2013). Karakurt vd. (2011), tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise OSU-142 bakterisinin vişnede SÇKM içeriği üzerine olumlu etkisinin olmadığı belirtilmiştir. Çalışma sonuçlarımıza benzer şekilde Eşitken vd. (2006), Karakurt vd. (2011), Arıkan vd. (2013) ve Kalman vd. (2024) tarafından yapılan çalışmalarda da bakteri uygulamalarının meyvelerin SÇKM içeriğini etkilemediği vurgulanmıştır. Bilgin (2019), *Pantoae agglomerans* strain C9/1 ve *Pseudomonas fluorescens* strain A506 bakterileri ile yaptığı çalışmada SÇKM ve TEA'nın düştüğünü, pH'nın ise arttığını belirtmiştir. Farklı uygulamaların yapıldığı bir diğer çalışmada vermikompostun şeftali meyvelerinde SÇKM, pH ve TEA üzerine olumlu etkisinin olduğu bildirilmiştir (Solanki vd., 2020). Alg ile ilgili yapılan çalışmalarda ise Gonçalves vd. (2020), kirazda SÇKM ve pH'nın arttığını, TEA içeriğinin ise azaldığını bildirmişlerdir. Benzer şekilde Omar vd. (2017), hurmada SÇKM içeriğinin arttığını bildirmişlerdir. Moreira vd. (2012), TEA içeriğinin ve SÇKM/TEA oranının arttığını bildirmişlerdir. 2021 yılında AAT uygulamasının TEA üzerindeki olumlu etkisi Moreira vd. (2012) tarafından yürütülen çalışma ile benzerlik göstermiştir. Elde edilen sonuçların, bazı literatürler ile farklılık göstermesinin, arazinin coğrafik durumu, tür, çeşit, iklim ve toprak özellikleri farklılığı gibi sebeplerden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, '0900 Ziraat' kiraz çeşidinde, büyümeyi teşvik edici bakteri, vermikompost ve alg ekstraktı uygulamalarının kalite ve bazı biyokimyasal özellikleri üzerine etkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Genel olarak değerlendirildiğinde AAT uygulamasının meyve ağırlığı ve sap uzunluğu üzerine olumlu etkisinin olduğu düşünülmektedir. Ancak uygulamaların diğer parametreler üzerine tutarlı sonuçlar vermediği görülmüştür. Bu durumun kullanılan tür, uygulama yöntemleri, iklim ve toprak özelliklerinin farklı olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Çok yıllık meyve türlerinde bakteri, alg ve vermikompost gibi organik ürünlerin etkilerinin tam olarak anlaşılabilmesi için farklı tür, doz ve uygulama yöntem denemelerinin yapılması, sürdürebilir tarımda kullanılabilirliğinin artmasını sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Acar, O. (2018). Bitki Büyümesini Artırıcı Rizobakterilerin Narda Bitki Gelişimi, Verim ve Meyve Kalitesi Üzerine Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Akça, Y., & Ercişli, S. (2010). Effect of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) inoculation on fruit quality in sweet cherry (Prunus avium L.) cv. '0900 Ziraat'. Journal of Food, Agriculture & Environment, 8(2), 769-771.

Arıkan, Ş., İpek, M., & Pırlak, L. (2013). Effects of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) on yield and fruit quality of quince. International Proceedings of Chemical, Biological and Environmental Engineering, 60(2), 97-100.

Arıkan, Ş. (2012). Bitki Büyümesini Artırıcı Rizobakterilerin (BBAR) Vişnede Bitki Gelişimi, Verim ve Meyve Kalitesine Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Balcı, G., Koç, A., Ertürk, Y., Keles, H., Kılıç, T., & Bakoğlu, N. (2021). Arbuskular mikorizal mantarlar ile rizobakterilerin birlikte uygulanmalarının kireçli topraklarda organik çilek yetiştiriciliğinde verim ve kalite unsurları üzerine etkileri. Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 25(4), 448-456.

Başak, A. (2008). Effect of preharvest treatment with seaweed products, Kelpak® and Goëmar BM 86®, on fruit quality in apple. International Journal of Fruit Science, 8(1-2), 1-14. https://doi.org/10.1080/15538360802365251

Bilgin, N. A. (2019). Bakteri ve kompost çayı uygulamalarının salihli kiraz çeşidinde meyve özellikleri, verim ve besin elementi içeriklerine etkileri. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 56(4), 409-415. https://doi.org/10.20289/zfdergi.484329

Bujdoso, G., & Hrotko, K. (2017). Cherry production. In Cherries: Botany, Production and Uses. (pp. 1-13)

Butar, S. (2013). AVG (Aminoethoxyvinilglycine)'nin Jersey Mac Elma Çeşidinde Hasat Önü Meyve Dökümü, Hasat Zamanı ve Meyve Kalitesi Üzerine Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Correia, S., Oliveira, I., Queirós, F., Ribeiro, C., Ferreira, L., Luzio, A., & Gonçalves, B. (2015). Preharvest application of seaweed based biostimulant reduced cherry (Prunus avium L.) cracking. Procedia Environmental Sciences, 29, 251-252. https://doi.org/10.1016/j.proenv.2015.07.187

Çakır, M., Yıldırım, A., Çelik, C., & Esen, M. (2021). Farklı bitki büyümeyi düzenleyici maddelerin Jeromine elma çeşidinde kalite ve biyokimyasal içerikleri üzerine etkisi. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 36(3). 478-487. https://doi.org/10.7161/omuanajas.936081

Çakmakçı, R., Dönmez, F., Aydın, A., & Şahin, F. (2006). Growth promotion of plants by plant growth-promoting rhizobacteria under greenhouse and two different field soil conditions. Soil Biology and Biochemistry, 38(6), 1482-1487. https://doi.org/10.1016/j.soilbio.2005.09.019

Demiral, S. (2015). Sert Çekirdekli Bazı Meyve Türlerinin Erkencilik Sağlamak Amacıyla Saksıda Yetiştiriciliği. (Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Demirsoy, L., & Bilgener, Ş. (2000). Meyve çatlamasına hassasiyet bakımından bazı kiraz çeşitlerinin kütikülar ve epidermal özellikleri üzerine kimyasal uygulamaların etkileri. Turkish Journal of Agriculture and Forestry, 24(5), 541-550.

Erbaş, D., Koyuncu, M. A., Özüsoy, F., & Onursal, C. E. (2018). Derim öncesi putresin uygulamasının '0900 Ziraat' kiraz çeşidinin meyve kalitesi üzerine etkileri. Akademik Ziraat Dergisi, 7(2), 151-156. https://doi.org/10.29278/azd.476202

Eşitken, A., Pirlak, L., Turan, M., & Sahin, F. (2006). Effects of floral and foliar application of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) on yield, growth and nutrition of sweet cherry. Scientia Horticulturae, 110(4), 324-327. https://doi.org/10.1016/j.scienta.2006.07.023

Gonçalves, B., Morais, M. C., Sequeira, A., Ribeiro, C., Guedes, F., Silva, A. P., & Aires, A. (2020). Quality preservation of sweet cherry cv.'staccato'by using glycine-betaine or Ascophyllum nodosum. Food Chemistry, 322, 126713. https://doi.org/10.1016/j.foodchem.2020.126713

Göksu, G. A., & Kuzucu, C. Ö. (2017). Karpuzda (Citrullus lanatus Thunb cv. Crimson Sweet) farklı dozlardaki vermikompost uygulamalarının verim ve bazı kalite parametrelerine etkisi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 3(2), 48-58. https://doi.org/10.28979/comufbed.344546

Hekimoğlu, B., & Altındeğer, M. (2006). Organik tarım ve bitki koruma açısından organik tarımda kullanılacak yöntemler. https://tr-static.eodev.com/files/d6c/c0b6bbae62921cdbf8c5d561f96697e4.pdf (Son erişim tarihi: 06 Temmuz 2023)

Hepaksoy, S., & Çelik, Z. (2021). Farklı lokasyonların kiraz meyve kalitesi üzerine etkileri. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi, 14(2), 127-141.

Iwasaki, N., Fujımoto, A., & Sagami, M. (2011). Water uptake and reduced pressure of intercellular space induced by respiration related to sweet cherry fruit cracking. Environmental Control in Biology, 49(3), 149-155. https://doi.org/10.2525/ecb.49.149

İpek, M., Pırlak, L., Eşitken, A., Dönmez, M. F., & Şahin, F. (2009). Kireçli topraklarda yetiştirilen çilekte bitki büyümesini artıran bakterilerin (BBAB) verim ve gelişme üzerine etkileri. III. Ulusal Üzümsü Meyveler Sempozyumu. 10-12 Haziran, Kahramanmaraş, 73-77.

İpek, M., Pirlak, L., Esitken, A., Figen Dönmez, M., Turan, M., & Sahin, F. (2014). Plant growth-promoting rhizobacteria (PGPR) increase yield, growth and nutrition of strawberry under high-calcareous soil conditions. Journal of plant nutrition, 37(7), 990-1001. https://doi.org/10.1080/01904167.2014.881857

Kalman, C. D., Nagy, Z., Berényi, A., Kiss, E., & Posta, K. (2024). Investigating PGPR bacteria for their competence to protect hybrid maize from the factor drought stress. Cereal Research Communications, 52(1), 129-150.

Karaçalı, İ. (2012). Bahçe Ürünlerinin Muhafaza ve Pazarlanması. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Ege Üniversitesi Basımevi.

Karakurt, H., & Aslantas, R. (2010). Effects of some plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) strains on plant growth and leaf nutrient content of apple. Journal of Fruit and Ornamental Plant Research, 18(1), 101-110.

Karlıdağ, H., Eşitken, A., Turan, M., & Şahin, F. (2007). Effects of root inoculation of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) on yield, growth and nutrient element contents of leaves of apple. Scientia Horticulturae, 114(1), 16-20. https://doi.org/10.1016/j.scienta.2007.04.013

Katsenios, N., Andreou, V., Sparangis, P., Djordjevic, N., Giannoglou, M., Chanioti, S., ... & Efthimiadou, A. (2022). Assessment of plant growth promoting bacteria strains on growth, yield and quality of sweet corn. Scientific Reports, 12(1), 11598.

Kaya, A. (2007). Farklı Organik Gübre Uygulamalarının Giant Erik Çeşidinde Ağaç ve Meyve Özellikleri Üzerine Etkisi. (Yüksek Lisans Tezi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Keskin, O. (2021). Farklı Deniz Yosunu Gübrelerinin Satsuma Mandarininde Meyve Verim ve Kalitesi Üzerine Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Koç, H. (2013). Giresun Sahillerinden Toplanan Bazı Deniz Makroalglerinden (Ulva sp., Cystoseria sp., Coralline sp.) Organik Gübre Üretim Yöntemleri ve Gübrelerin Bitki Besin Elementlerinin Belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi, Giresun Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Mena-Violante, H. G., & Olalde-Portugal, V. (2007). Alteration of tomato fruit quality by root inoculation with plant growth-promoting rhizobacteria (PGPR): Bacillus subtilis BEB-13bs. Scientia Horticulturae, 113(1), 103-106. https://doi.org/10.1016/j.scienta.2007.01.031

Mertoğlu, K., & Evrenosoğlu, Y. (2019). Bazı elma ve armut çeşitlerinde fitokimyasal özelliklerin belirlenmesi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 14(1), 11-20.

Moreira, R. A., Ramos, J. D., de Melo, P. C., Silva, F. D. R., & Costa, A. C. (2012). Calcified seaweed in production and fruit quality of' Ponkan'tangerine tree. International Research Journal of Agricultural Science and Soil Science, 2(11), 476-480.

Nagy, P. T., Ambrus, A., Nyéki, J., Soltész, M., & Szabó, Z. (2021). Effect of foliar spraying with algae suspension on leaf and fruit quality parameters of apple varieties.

Ngugi, H. K., Dedej, S., Delaplane, K. S., Savelle, A. T., & Scherm, H. (2005). Effect of flower-applied Serenade biofungicide (Bacillus subtilis) on pollination-related variables in rabbiteye blueberry. Biological control, 33(1), 32-38. https://doi.org/10.1016/j.biocontrol.2005.01.002

Omar, A. E. D. K., Ahmed, M. A., & Al-Saif, A. M. (2017). Influences of seaweed extract and potassium nitrate foliar application on yield and fruit quality of date palms (Phoenix dactylifera L. cv. sukary). Advances in Agricultural Science, 5(3), 16-22.

Öksel, C., Balkan, A., Bilgin, O., Mirik, M., & Başer, İ. (2022). Investigation of the effect of PGPR on yield and some yield components in winter wheat (Triticum aestivum L.). Turkish Journal of Field Crops, 27(1), 127-133.

Ölgen, M. K., Erdal, Ü., & Sökmen, Ö. (2009). Turgutlu–Salihli arasında organik tarım faaliyetlerinin toprak üzerindeki etkileri. Ege Coğrafya Dergisi, 18(1-2), 17-30.

Öztekin, G., Tüzel, Y., & Ece, M. (2015). Fosfat çözücü bakteri aşılamalarının sera domates yetiştiriciliğinde bitki gelişimi, verim ve meyve kalitesi üzerine etkileri. Yuzuncu Yıl University Journal of Agricultural Sciences, 25(2), 148-155.

Öztürk, B., Özkan, Y., Yıldız, K., Çekiç, Ç., & Kılıç, K. (2012). Red Chief elma çeşidinde aminoethoxyvinylglycine'nin (AVG) ve naftalen asetik asit'in (NAA) hasat önü döküm ve meyve kalitesi üzerine etkisi. Anadolu Tarım Bilimleri Dergisi, 27(3), 120-126. https://doi.org/10.7161/anajas.2012.273.120

Pırlak, L., Turan, M., Sahin, F., & Esitken, A. (2007). Floral and foliar application of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) to apples increases yield, growth, and

nutrient element contents of leaves. Journal of Sustainable Agriculture, 30(4), 145-155. https://doi.org/10.1300/J064v30n04_11

Rombola, A. D., Gerin, M., Simoni, G., Tagliavini, M., Marangoni, B., & Malaguti, D. (2001). Effect of Seaweed Extracts-Based Leaf Sprays on the Mineral Status, Yield and Fruit Quality of Apple. International Symposium on Foliar Nutrition of Perennial Fruit Plants. 11-15 September, Italy, 357-359.

Rudell, D. R., Fellman, J. K., & Mattheis, J. P. (2005). Preharvest application of methyl jasmonate to'Fuji' apples enhances red coloration and affects fruit size, splitting, and bitter pit incidence. HortScience, 40(6), 1760-1762. https://doi.org/10.21273/HORTSCI.40.6.1760

Salim, H. A., Kadhum, A. A., Ali, A. F., Saleh, U. N., Jassim, N. H., Hamad, A. R., ... & Hassan, A. F. (2021). Response of cucumber plants to PGPR bacteria (Azospirillum brasilense, Pseudomonas fluorescens and Bacillus megaterium) and bread yeast (Saccharomyces cerevisiae). Syst. Rev. Pharm, 12, 969-975.

Sarısu, C. (2017). Çiçeklenme dönemi yüksek sıcaklıkların kiraz meyve tutumu üzerine etkisi. Derim, 34(2), 85-90.

Shaddad, A., E Fahmy, F., & A Farid, S. (2024). Improving Productivity and Fruit Quality in Murcott Mandarin Trees by Foliar Application of Chelate Zinc and Algae Amphora Coffeaeformis under New Valley Conditions. Egyptian Journal of Horticulture, 51(2), 279-294.

Shamseldin, A., El-Sheikh, M. H., Hassan, H. S. A., Kabeil, S. S., & Borg-elarab, N. (2010). Microbial biofertilization approaches to improve yield and quality of Washington navel orange and reducing the survival of nematode in the soil. Journal of American Science, 6(12), 264-271.

Simon, G. (2006). Review on rain induced fruit cracking of sweet cherries (Prunus avium L.), its causes and the possibilities of prevention. International Journal of Horticultural Science, 12(3), 27-35. https://doi.org/10.31421/IJHS/12/3/654

Solanki, S. P. S., Sharma, N. C., Chandel, J. S., & Hota, D. (2020). Effect of ıntegrated nutrient management on fruit yield and quality of peach (Prunus persica L. Batsch) cv. July Elberta. International Research Journal of Pure and Applied Chemistry, 21(10), 152-160. https://doi.org/10.9734/irjpac/2020/v21i1030217

Şahin, F., Çakmakçi, R., & Kantar, F. (2004). Sugar beet and barley yields in relation to inoculation with N 2-fixing and phosphate solubilizing bacteria. Plant and soil, 265, 123-129. https://doi:10.1007/s11104-005-0334-8

Teke, Ş., Coşkan, A., & Aktaş, H. (2019). Vermikompostun domateste verim ve kalite parametreleri üzerine etkileri. Türk Bilim ve Mühendislik Dergisi, 1(1), 23-27.

Uzun, S. (2020). Farklı Azot Kaynaklarının Topraktaki Biyostimülasyon Etkilerinin Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Whiting, M. D., & Ophardt, D. (2005). Comparing novel sweet cherry crop load management strategies. Horticultural Science, 40(5), 1271-1275. https://doi.org/10.21273/HORTSCI.40.5.1271

Yıldız, E., Sönmez, O., Yaman, M., Sümbül, A., & Güneş, A. (2022). Elmada Farklı Anaç-Kalem Kombinasyonlarında Bakteri Uygulamasının Biyokimyasal Madde İçeriği ve Enzimatik Aktivite Üzerine Etkileri, TÜBİTAK-TOVAG Sonuç Raporu, Proje No: 120O816.

MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİNDE BİYOGÜBRE OLARAK MİKROORGANİZMALARIN KULLANIMI

Berna ÇELİK (ORCID:0000-0001-8620-6031)
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı, Isparta, Türkiye
Email:bernabayar07.bb@gmail.com

Bekir ŞAN (ORCID:0000-0001-6483-8433)
Isparta Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Isparta, Türkiye
Email:bekirsan@isparta.edu.tr

Özet

Günümüzde konvansiyonel tarımda verim ve kaliteyi arttırmak amacıyla aşırı miktarda kimyasal gübre ve pestisit kullanımı, çevre kirliğini arttırmıştır. Artan bu kirlilik doğal dengenin bozulmasına yol açarak, besin zincirindeki tüm canlılara ulaşmakta ve toprakta bulunan mikroorganizma dengesinin bozulmasına yol açmaktadır. Son zamanlarda toprak yapısında meydana gelen bozulmalar, ekolojik dengenin giderek bozulması, insanlarda meydana gelen hastalıkların artması gibi sebeplerle tarımsal üretimde çevreye ve insan sağlığına zarar vermeyen alternatif arayışlara gidilmesi zorunlu hale gelmiştir. Doğal dengeyi bozmadan sağlıklı besin elde etmek, birim alandan elde edilen verim ve kaliteyi artırmak için organik gübreler, mantarlar ve bakteriler gibi bitki gelişimini arttırıcı uygulamalar önem kazanmaktadır. Bu nedenle günümüzde meyve yetiştiriciliğinde sentetik kimyasal kullanımı yerine, yararlı mikroorganizma kullanımı zamanla artmaya başlamıştır. Bitkilerin kök bölgesinde yaşayan birçok mantar ve bakteri türlerinin bulunduğu bilinmektedir. Bu mantar ve bakteri türlerinin bazılarının bitkide vejetatif ve generatif gelişimi teşvik ettiği görülmektedir. Bu bildiride biyogübre olarak kullanılan bitki gelişimini teşvik eden bakteri ve mantarların meyve yetiştiriciliğinde kullanımına yönelik çalışmalar ve etki mekanizmaları ele alınmış olup, gelecekte yapılacak olan çalışmalara genel bir kaynak olması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Meyve yetiştiriciliği, bakteri, mantar, biyogübre

USE OF MICROORGANISMS AS BIOPERTILIZERS IN FRUIT GROWING

Abstract

Today, the excessive use of chemical fertilizers and pesticides in traditional agriculture to increase efficiency and quality has increased environmental pollution. This increasing pollution disrupts the natural balance, reaches all living things in the food chain and causes the destruction of microorganisms in the soil. Due to reasons such as the deterioration in soil structure, the gradual deterioration of the ecological balance, and the increase in human diseases, it has become necessary to search for alternatives in agricultural production that do not harm the environment and human health. In order to obtain healthy food without disturbing the natural balance and to increase the yield and quality obtained from unit area, applications that increase plant growth such as organic fertilizers, fungi and bacteria are gaining importance. For this reason, instead of using synthetic chemicals in fruit growing, the use of beneficial microorganisms has started to increase over time. It is known that there are many species of fungi and bacteria living in the root area of plants. Some of these fungal and bacterial species appear to promote vegetative and generative growth in the plant. In this report, studies and mechanisms of action on the use of plant growth promoting bacteria and fungi used as biofertilizers in fruit growing are discussed and it is aimed to be a general resource for future studies.

Keywords: Fruit growing, bacteria, fungi, biofertilizer

GİRİŞ

Son yıllarda yaşanan aşırı iklim değişimleri, tarımsal üretimde ciddi tehdit oluşturarak ürün kalitesi ve verimi olumsuz yönde etkilemektedir. İklimsel değişikliklerin neden olduğu abiyotik stres faktörleri bitkileri patojen saldırılarına karşı daha savunmasız hale getirmektedir. Özellikle kuraklığın artmasıyla birlikte meydana gelen toprak tuzluluğu, iklim değişikliklerinin neden olduğu tarımsal kayıpların en önemli nedenleridir. Temel olarak, bu nedenler toplam biyokütle üretiminde önemli bir rol oynayan buharlaşma ve fotosentetik aktivitelerde bozulmaya neden olduğu için bitkinin besin alım yeteneğini hem doğrudan hem de dolaylı olarak olumsuz etkilemektedir (Al-Karaki, 2000; Ertürk, 2022). Artan dünya nüfusu nedeniyle birim alandan daha fazla verim alınması amacıyla kullanılan bitkisel üretim girdileri, tarımsal ekosistemlerin sağlığı üzerine olumsuz etkide bulunmaktadır. Tarımsal üretimi iyileştirmede aşırı kimyasal gübre ve pestisit kullanımının azaltılması ve sürdürülebilir teknolojilerin geliştirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle son yıllarda bitki büyümeyi teşvik edici olan yararlı mikroorganizmalar biyogübre olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bitki biyo-uyarıcıları olarak da değerlendirilen faydalı mikroorganizmalar içeren biyolojik gübreler, topraktaki besin maddelerinin varlığından bağımsız olarak, farklı mikroorganizmalar sayesinde toprakta bulanan bitki besin maddelerinin ayrışmasını sağlayarak bitki tarafından alınabilir forma dönüştürmektedir (Buee vd., 2009). Sonuç olarak, biyo-uyarıcı olarak kabul edilen bu yararlı mikroorganizmalar, bitkilerde gelişimi arttırmada, biyotik ve abiyotik stres koşullarına karşı adaptasyonu arttırmada kullanılmaktadır. Yararlı mikroorganizmalar, atmosferik azot fiksasyonu, fosfat çözme, siderefor ile demiri şelatlama, organik kalıntıları ayrıştırarak parçalama, toprak patojenlerini baskılama, bitki besinlerinin bulunabilirliğini artırma, antibiyotik ve diğer biyoaktif maddeler üretme gibi mekanizmalar ile bitki gelişimini desteklemektedir. Toprak verimliliğini artıran ve bu mekanizmalarla bitki büyümesine katkıda bulunan bu tür mikroorganizmalara biyogübre denilmektedir (Arora vd., 2011; Bhardwaj vd., 2014). Bitki büyümesini artıran en önemli mikroorganizmalar rizobakteriler, mikorizal mantarlar ve Trichoderma'dır.

MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİNDE BİTKİ BÜYÜMESİNİ TEŞVİK EDEN BAKTERİ KULLANIMI

Kloepper ve Schroth tarafından bitki büyümesini teşvik eden bakteri olarak adlandırılan ve 1978 yılında keşfedilen rizobakteriler, bitkilerin rizosfer bölgesinde kolonize olarak bitkilere birçok yarar sağlamaktadır (Ram vd., 2013). Bitki büyümesini teşvik eden bakteri, bitki büyüme düzenleyicilerinin üretimini teşvik ederek, topraktan besin maddesi alınımını kolaylaştırmakta, hastalık kontrolüne katkıda bulunmakta, oksin, sitokinin ve gibberellin gibi bitkisel hormonların üretilmesini ve azot fiksasyonunu arttırmakta dolayısıyla bitki büyümesini doğrudan desteklemektedir (Bashan ve de-Bashan 2005; Antoun ve Prevost 2006; Akhtar vd., 2012). *Azorhizobium*, *Allorhizobium*, *Bradyrhizobium*, *Mesorhizobium* ve *Rhizobium* gibi simbiyotik türlere ek olarak, *Azoospirillum*, *Azotobacter*, *Bacillus*, *Klebsilla* ve *Synorhizobium* gibi simbiyotik olmayan azot sabitleyici bakteriler de vardır (Hayat vd., 2010; Bhardwaj vd., 2014). Bu türler, N2 sabitlemenin yanı sıra organik maddeyi geri dönüştürme yeteneğine de sahiptir. Böylece organik azotu, nitrit yoluyla bitkiler tarafından kolayca alınabilen nitrat formuna dönüştürmektedir (Miransari 2011). Bitki büyümesini teşvik eden bakteri uygulamalarının bitki gelişimi, hastalık ve zararlı kontrolüne ilişkin etki mekanizmalarını

belirleyebilmek amacıyla farklı meyve tür ve çeşitleri ile birçok çalışma yapılmıştır. Yapılan bazı çalışmalar aşağıda özetlenmiştir. Çizelge 1'de bazı meyve türlerinde bakteri uygulamalarının etkileri özetlenmiştir.

Çizelge 1. Bazı meyve türlerinde bitki büyümesini teşvik eden bakteri uygulamalarının etkileri

Meyve türleri	Uygulamalar	Uygulama zamanı	Uygulama etkileri	Kaynaklar
'0900 Ziraat' kiraz çeşidi	*Bacillus* OSU-142 *Pseudomonas* BA-8 OSU-142+BA-8	Tam çiçeklenme, Tam çiçeklenmeden 15 gün sonra, Tam çiçeklenmeden 30 gün sonra	OSU-142 (%16.3), BA-8 (%10.9) OSU-142+BA-8 (%21.7) uygulamalarının verimi arttırdığı belirlenmiştir. Tüm uygulamalarının N, P ve K; OSU-142+BA-8 uygulamasının Fe ve Zn; OSU-142 ve BA-8 uygulamalarının ise Mn içeriğini arttırdığı bildirilmiştir. SÇKM ve TEA içeriğini ise etkilemediği belirtilmiştir.	Eşitken vd., 2006
	Bacillus OSU-142 Sentetik gübre (NPK) tek veya kombinasyon	Tam çiçeklenme Tam çiçeklenmeden 15 gün sonra Tam çiçeklenmeden 30 gün sonra	Tüm uygulamaların meyve ağırlığı, çap, SÇKM ve çekirdek ağırlığını arttırdığı belirtilmiştir. En yüksek meyve ağırlığının 7.24 g ile 0.5 kg ağaç$^{-1}$ NPK uygulamasında ve 6.42 g ile 0.5 kg ağaç$^{-1}$*Bacillus* OSU-142 uygulamasında olduğu gözlenmiştir.	Akça ve Ercişli, 2010
Salihli kirazı	*Pantoae agglomerans* strain C9/1 *Pseudomonas fluorescens* strain A506 Kompost çayı	Tam çiçeklenme Tam çiçeklenmeden 15 gün sonra Tam çiçeklenmeden 30 gün sonra Yapraklanma ve ben düşme dönemi	Tüm uygulamaların meyve ağırlığı, verim, meyve eti sertliği ve TEA içeriği üzerine etkisinin olmadığı görülmüştür. Bakteri uygulamalarının sürgün uzunluğunu arttırdığı bildirilmiştir.	Bilgin, 2019
'Kütahya' vişne çeşidi	*Bacillus mycoides* T8 *Bacillus* OSU-142	Tam çiçeklenme dönemi Yapraklanma dönemi	Uygulamaların ağaç başına verim, meyve sap uzunluğu ve sürgün uzunluğunu arttırdığı bildirilmiştir. Ayrıca TEA'nın azaldığı, SÇKM ve pH değerinin ise arttığı belirtilmiştir. Yaprak N, Fe, Cu, Zn ve Mn besin elementi içeriğinin kontrole göre arttığı, K, Ca ve Mg içeriğinin ise etkilenmediği belirlenmiştir	Arıkan, 2012
Kayısı	*Bacillus* OSU-142	Tam çiçeklenme dönemi Tam çiçeklenmeden 30 gün sonra Tam çiçeklenmeden 60 gün sonra	Tam çiçeklenme döneminde verim, sürgün gelişimi ve yaprak mineral madde içeriğinin (N, P, K, Ca ve Mg) artığı bildirilmiştir.	Eşitken vd., 2002
	Bacillus OSU-142 *Burkholdria* OSU-7 *Psedomonas* BA-8	Yapraklanma dönemi	*Bacillus* OSU-142 bakterisinin verim ve kaliteyi arttırdığı, aynı zamanda yaprak delen hastalığının görülme oranını, şiddetini ve kahverengi	Altındağ vd., 2006

			çürüklük hastalığının görülme oranını azalttığı bildirilmiştir.	
'Granny Smith' elma çeşidi	*Bacillus* M3 *Bacillus* OSU-142 *Microbacterium* FS01 M3 + OSU-142 M3 + FS01 OSU-142 + FS01 M3 + OSU 142 + FS01	Fidanların köklerine bakteri solüsyonuna daldırma yöntemi ile dikimden 30 dakika önce uygulanmıştır	Tüm uygulamalarının, meyve ağırlığını, sürgün uzunluğunu, sürgün çapını ve toplam verimi arttırdığı tespit edilmiştir. En yüksek verimin M3 + FS01 (12.71 kg ağaç$^{-1}$) uygulaması yapılan ağaçlarda olduğu bildirilmiştir. *Bacillus* OSU-142 uygulamasının yapraklarda N, P, K, Ca Zn içeriğini arttırdığı, Mg, Fe, Cu ve Mn içeriğini ise etkilemediği belirtilmiştir.	Karlıdağ vd., 2007
Çilek	*Pseudomonas* BA-8 *Bacillus* OSU 142 *Bacillus* M3	Yaprak Kök Yaprak+kök	Yaprak+kök uygulamasının verimi yaklaşık %25.8 oranında arttırdığı bildirilmiştir. Kökten bakteri uygulamasının toplam şeker ve SÇKM içeriğini arttırdığı, TEA içeriğini ise azalttığı belirtilmiştir. Ayrıca bakteri uygulamalarının meyve ağırlığı ve pH üzerine etkisinin önemli olmadığı ifade edilmiştir.	Pırlak ve Köse, 2009
Ayva	*Bacillus mycoides* T8 ve *Bacillus* OSU-142	Çiçeklenme dönemi Yapraklanma dönemi	Tüm uygulamaların meyve sayısı, meyve ağırlığı, meyve çapı ve verimi arttırdığı belirtilmiştir. T8 uygulamasının verimi %44, T8+*Bacillus* OSU-142 uygulamasının ise %35 oranında arttırdığı belirtilmiştir. Ayrıca uygulamaların SÇKM, pH ve TEA içeriğini etkilemediği ortaya konmuştur.	Arıkan vd. (2013)

MEYVE YETİŞTİRİCİLİĞİNDE MİKORİZAL MANTAR KULLANIMI

Bitki kökleri ile toprak mantarları arasında simbiyotik ortak yaşam şekli bulunmaktadır. Mikorizal mantarlar bitkiden karbon alır, bitki ise mantarın topraktan aldığı besin maddeleri ve suyu kullanmaktadır. Mikorizal mantarlar; bitki kök yüzeyi, hücre ve hücrelerarası boşluklara yerleşerek yaşamlarını bitki köklerinde sürdürmektedir. Kök yüzeyinde çok sayıda hif (en ufak misel yapısı) oluşarak bitki kökünün ulaşamadığı bölgelere ulaşabilmektedir (Erzurumlu ve Kara, 2014). Özellikle sürdürülebilir ve organik tarımda kullanılan yararlı mantarlar bitki gelişimine katkı sağlamanın yanı sıra, bitki köklerine doğru oluşturdukları hifler sayesinde bitki kök yüzey alanını arttırmaktadırlar. Ayrıca demir iyonlarını şelatlayan siderefor üretimini artırarak daha iyi demir alınmasını sağlamakta ve topraktaki fosfor miktarını artırmak için gerekli olan fosfataz enzimi ve diğer organik bileşikleri salgılama yeteneğine de sahiptirler (Rouphael vd., 2015). Mikoriza mantarları bitki kökü içerisindeki kortekse yerleştikten sonra hem içeride hem de dışarıda hiflerini oluşturmaktadır. Bu sayede dışarıdan içeriye fosfor, içeriden dışarıya ise karbon sağlamaktadırlar. Mikorizal mantarlar endomikorizalar (vesküler- arbusküler) ve ektomikorizalar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tarımsal üretimde daha çok endomikorizalar kullanılmaktadır. Mikoriza mantarlarının etkisini

gösterebilmesi için kök ile direkt bağlantısının olması gerekmektedir. Bu mantarlar özellikle kök yüzey alanını genişleterek, su ve besin maddesi alımını arttırarak günümüzde önemli bir problem olan kuraklığa karşı çözüm yolu olabilmektedir. Kuraklık, don, toprak tuzluluğu ve ağır metal birikimi gibi stres koşullarında mikoriza mantarlarının etkinliği artmaktadır. Mikorizal mantarlar bitkilerde kök salgıları, fitoaleksinler ve fenolik bileşiklerin üretimini teşvik ederek bitki ve toprak mikrobiyal aktivitesini etkilemektedirler. Mikorizal büyüme esnasında kitinaz, glukanaz, flavonoid biyosentezi ve fitoaleksinlerin üretimi için özellikle bitki savunma genlerinin aktivitesinde az da olsa bir artışın olduğu belirtilmiştir (Dalpe ve Monreal 2004). Ayrıca mikorizal mantarlar tarafından üretilen glomalin proteini, toprak yapısını düzenleyerek su ve karbon alınımını teşvik eder. Çizelge 2'de bazı meyve türlerinde mikorizal mantar uygulamalarının etkileri özetlenmiştir.

Çizelge 2. Bazı meyve türlerinde mikorizal mantar uygulamalarının etkileri

Meyve türleri	Uygulamalar	Uygulama zamanı	Uygulama etkileri	Kaynaklar
Turunç Kaba limon anacı	Mikoriza karışımı (*Glomus G.etunicatium, spp.: G.clarium, G.mosseae, G.intraradices, G.caledonium, G.macrocarpium, G.margarita, G.fasciculatum*)	Tohum ekim yastığı Şaşırtma dönemi	Mikoriza karışımının tohum ekim yastığı döneminde en iyi sonuçları verdiği belirtilmiştir.	Taştekin ve Dalkılıç, 2008
Çilek	*Glomus etunicatum Glomus fasculatum Glomus mosseae*	Fide dikimi dönemi (fide başına 500 spor olacak şekilde toprağa uygulanmıştır)	Uygulamaların bitki yaş ağırlığı, bitki kuru ağırlığı, kök uzunluğu, meyve sayısı ve meyve verimini artırdığı bildirilmiştir. Yaprak N, Na, K, P, Fe, Cu, Ca, Mg ve Mn içeriği artarken Zn içeriğinde azalma görüldüğü ifade edilmiştir.	Çiylez, 2019
	Ticari preperat (*Glomus intraradices* %21, *Glomus aggregatum*-%.20, *Glomus mosseage*- %20, *Glomus clarum*-%1, *Glomus monosporus*-%1, *Glomus deserticola*-%1, *Glomus brasilianum*- %1, *Glomus etunicatum*- %1 ve *Gigaspora margarita*-%1)	Fide dikimi dönemi (250 g/10 L hazırlanan solüsyona 30 saniye daldırma yöntemi ile uygulanmıştır)	Uygulamaların kireçli toprak koşullarında verim üzerine etkili olduğu ancak meyve iriliğini artırmadığı belirtilmiştir.	Balcı vd., 2021
	Acaulospora colombiana Acaulospora morrowiae Acaulospora scrobiculata Dentiscutata heterogama Glomus formosanum Scutellospora calospora Scutellospora gilmorei	Fide dikimi dönemi	Genel olarak mikoriza uygulamalarının yaprak alanını arttırdığı dolayısıyla fotosentez ve terlemeyi de olumlu etkilediği ifade edilmiştir.	Cordeıro vd.,2019
	Claroideoglomus etunicatum, Rhizophagus diaphanous, Rhizophagus intraradices	Fide dikimi dönemi	Meyvelerin şeker içeriğini arttırdığı ayrıca hastalık şiddetini azalttığı bildirilmiştir.	Khafagi vd., 2018
	Rhizophagus irregularis	Fide dikimi dönemi	Meyvelerin şeker ve antosiyanin içeriğini arttırdığı tespit edilmiştir.	Todeschini vd., 2018

	Trichoderma harzianum	Fide dikimi dönemi (15 gün arayla 3 kez toprağa 200 g /20 L uygulanmıştır)	Uygulamaların bitki büyüme ve gelişmesini pozitif yönde etkilediği belirtilmiştir.	Şener ve Duran, 2020
Muz	*Acaulospora scrobiculata* *Glomus clarum* *Glomus etunicatum*	Fide dikimi dönemi	*G. clarum*'un özellikle büyüme hızlandırıcı olarak etkili olduğu, kök, sürgün ve toplam yaprak alanını arttırdığı bildirilmiştir	Yano-Melo vd., 2003
Asma	*Glomus intraradices* *Glomus clarum* *Glomus deserticola*	Çeliklerin şaşırtma dönemi	Mikoriza uygulamasının vegetatif gelişme ve fidan randımanını olumlu etkilediği belirtilmiştir.	Kavak, 2006
	Glomus mosseae *Glomus intraradices*	Çeliklerin şaşırtma dönemi	*G. mosseae* sürgün büyümesine, *G. intraradices* ise kök gelişimi, yapraktaki P ve Zn alımı üzerine etkili olduğu vurgulanmıştır.	Özdemir vd., 2010
	Glomus etunicatum, Glomus clarum, *Glomus caledonium, Glomus mosseae*	Çeliklerin şaşırtma dönemi	Uygulamaların gövde çapı üzerine etkisinin olmadığı ancak *Glomus mosseae* ile aşılanan fidanlarda sürgün uzunluğunu arttırdığı belirtilmiştir. Ayrıca yaprak alanı üzerine tüm mikorizaların olumlu etkisinin olduğu vurgulanmıştır.	Bayram ve Çağlar, 2001
Elma (MM 106 anacı)	*Glomus culusterforme* *Glomus deserticola, Glomus caledonium, Glomus mossea, Glomus intraradices*	Anaç dikim dönemi	Kullanılan mikoriza türlerinin bitki gelişimi üzerine fazla etkisinin olmadığı bildirilmiştir.	Uçgun vd., 2009
Nar	*G. fasciculatum* *G. mosseae.*	Fidan dikimi dönemi	Toprağın mikrobiyal aktivitesini ve besin maddelerinin konsantrasyonunu artırmanın yanı sıra, kuraklık şartlarında nar bitkilerinin daha iyi gelişmesine neden olduğu ifade edilmiştir.	Aseri vd., 2008

Mikorizal mantarların, bitki koruma ve hastalık kontrolünde önemli bir rolü vardır. Günümüzde *Trichoderma harizanum*'un *Rhizoctonia*, *Phytophthora* ve *Fusarium* patojenleri tarafından neden olunan bitki hastalıklarına karşı biyolojik mücadelede kullanıldığı bilinmektedir. *Trichoderma spp.* hiflerinde oksin benzeri hormonların salgılanması sayesinde bitki kök büyümesini teşvik ederek bitki gelişimi desteklemektedir (Frac vd., 2018). Yapılan çalışmalarda peptabol, gliotoksin, izontriller ve seksterpenler gibi bazı antimikrobiyal bileşikler de ürettiği belirlenmiştir. Bu maddelerin mantarlar tarafından aynı ekolojik nişteki diğer rakiplerin büyümesini engellemek için kullanılan toksik enzimler olduğu bilinmektedir (Berg vd., 2004). *Trichoderma* türlerinden bazılarının ürettiği antibiyotik özellikleri sayesinde çevredeki diğer patojenlerin gelişimi engellenmektedir. Bu mantar grubunun hifleri genellikle diğer mantarların hiflerinin içine doğru büyümekte ve onları çevreleyerek onları sınırlandırmaktadır. (Ozbay ve Newman 2004). Ayrıca bu cinse ait birçok türün α-1-3 glukonazlar gibi hücre parçalayıcı enzimleri yüksek miktarda ürettiği bilinmektedir. Yapılan çalışmalarda *Trichoderma* türleri tarafından üretilen bazı enzimlerin patojenik mantar hiflerinin büyümesini ve spor çimlenmesini de engellediği ifade edilmiştir (Szekerez vd., 2004). Nitekim çilekde yapılan çalışmalarda bazı *Trichoderma* türlerinin,

Botrytis sineria patojenine ve külleme etkeni olan *Podosphaera aphanisa*'ya karşı direnç sağladığı belirtilmiştir (Alizadeh vd., 2007; Harel vd., 2011).

SONUÇ

Günümüzde, azotlu gübrelerin yüksek üretim maliyetleri, azalan doğal P yatakları, pestisit kullanımındaki kısıtlamalar, kuraklık ve toprak tuzluluğu gibi olumsuz şartlar geleneksel tarıma yönelik en büyük tehditler arasında yer almaktadır. Güvenli gıdaya ve daha iyi beslenmeye olan talebin artması, araştırma teknolojilerinin gelişmesi ve sürdürülebilir tarıma olan ilgi, mikroorganizmalar içeren biyolojik gübrelere olan küresel ilgiyi artırmaktadır. Sürdürülebilir ticari meyve yetiştiriciliğinin farklı süreçlerinde faydalı mikroorganizmaları etkili bir şekilde kullanmak için farklı çalışmalara ihtiyaç vardır. Faydalı mikroorganizmaların uygulama prensipleri ve faydalarının daha iyi anlaşılması, sürdürülebilir tarıma büyük faydalar sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

Akça, Y., & Ercişli, S. (2010). Effect of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) inoculation on fruit quality in sweet cherry (Prunus avium L.) cv. '0900 Ziraat'. Journal of Food, Agriculture & Environment. 8(2), 769-771.

Akhtar, N., Qureshi, M. A., Iqbal, A., Ahmad, M. J., & Khan, K. H. (2012). Influence of Azotobacter and IAA on symbiotic performance of Rhizobium and yield parameters of lentil. J Agric Res, 50(3), 361-372.

Alizadeh, H. R., Sharifi-Tehrani, A., & Hedjaroude, G. A. (2007). Evaluation of the effects of chemical versus biological control on Botrytis cinerea agent of gray mould disease of strawberry. Communications in Agricultural and Applied Biological Sciences, 72(4), 795-800.

Al-Karaki, G. N. (2000). Growth and mineral acquisition by mycorrhizal tomato grown under salt stress. Mycorrhiza, 10(2), 51-54.

Altındağ, M., Şahin, M., Esitken, A., Ercişli, S., Guleryuz, M., Donmez, M. F., & Sahin, F. (2006). Biological control of brown rot (Moniliana laxa Ehr.) on apricot (Prunus armeniaca L. cv. Hacıhaliloğlu) by Bacillus, Burkholdria, and Pseudomonas application under in vitro and in vivo conditions. Biological Control.

Antoun, H., & Prévost, D. (2006). Ecology of plant growth promoting rhizobacteria. PGPR: Biocontrol and biofertilization, 1-38.

Arıkan, Ş., İpek, M., & Pırlak, L. (2013). Effects of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) on yield and fruit quality of quince. International Proceedings of Chemical, Biological and Environmental Engineering, 60(2), 97-100.

Arıkan, Ş. (2012). Bitki Büyümesini Artırıcı Rizobakterilerin (BBAR) Vişnede Bitki Gelişimi, Verim ve Meyve Kalitesine Etkileri. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Arora, N. K., Tewari, S., Singh, S., Lal, N., & Maheshwari, D. K. (2011). PGPR for protection of plant health under saline conditions. Bacteria in agrobiology: stress management, 239-258.

Aseri, G. K., Jain, N., Panwar, J., Rao, A. V., & Meghwal, P. R. (2008). Biofertilizers improve plant growth, fruit yield, nutrition, metabolism and rhizosphere enzyme activities of pomegranate (Punica granatum L.) in Indian Thar Desert. Scientia horticulturae, 117(2), 130-135.

Balcı, G., Koç, A., Ertürk, Y., Keles, H., Kılıç, T., & Bakoğlu, N. (2021). Arbuskular mikorizal mantarlar ile rizobakterilerin birlikte uygulanmalarının kireçli topraklarda organik çilek yetiştiriciliğinde verim ve kalite unsurları üzerine etkileri. Harran Tarım ve Gıda Bilimleri Dergisi, 25(4), 448-456.

Bashan, Y., & De-Bashan, L. E. (2005). Plant growth-promoting. Encyclopedia of soils in the environment, 1(1), 103-115.

Bayram, A. ve Çağlar, S., (2001). Farklı Mikoriza Türlerinin Bazı Amerikan Asma Anaçlarının Vejetatif Gelişimi Üzerine Etkisi, Türkiye 2. Ekolojik Tarım Sempozyumu Antalya, 58-68.

Berg, A., Kemami Wangun, H. V., Nkengfack, A. E., & Schlegel, B. (2004). Lignoren, a new sesquiterpenoid metabolite from Trichoderma lignorum HKI 0257. Journal of Basic Microbiology: An International Journal on Biochemistry, Physiology, Genetics, Morphology, and Ecology of Microorganisms, 44(4), 317-319.

Bhardwaj, D., Ansari, M. W., Sahoo, R. K., & Tuteja, N. (2014). Biofertilizers function as key player in sustainable agriculture by improving soil fertility, plant tolerance and crop productivity. Microbial cell factories, 13, 1-10.

Bilgin, N. A. (2019). Bakteri ve kompost çayı uygulamalarının salihli kiraz çeşidinde meyve özellikleri, verim ve besin elementi içeriklerine etkileri. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi https://doi.org/10.20289/zfdergi.484329 Dergisi, 56(4), 409-415.

Buee, M., De Boer, W., Martin, F., Van Overbeek, L., & Jurkevitch, E. (2009). The rhizosphere zoo: an overview of plant-associated communities of microorganisms, including phages, bacteria, archaea, and fungi, and of some of their structuring factors. https://doi.org/10.1007/s11104-009-9991-3 Plant Soil, 321, 89-212.

Cordeıro, E., de Resende, J. T. V., Saggin Junior, O. J., NASCIMENTO, D. A., Zeist, A. R., Favaro, R., ... & Gabriel, A. (2019). Physiology of the production of strawberries inoculated with arbuscular mycorrhizal fungi. Semina: Ciências Agrárias, Londrina, 40(6), 3333-3344

Çiylez, S. (2019). Bazı mikoriza ve bakteri ırklarının birlikte ve tek olarak bazı çilek çeşitlerinde büyüme ve verim üzerine etkileri. (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Dalpe, Y., & Monreal, M. (2004). Arbuscular mycorrhiza inoculum to support sustainable cropping systems. Crop management, 3(1), 1-11.

Ertürk, Y. (2022). Biological Fertilizers-Containing Beneficial Microorganisms in Fruit Culture. Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 2(1), 71-92.

Erzurumlu, G. S., & Kara, E. E. (2014). Mikoriza konusunda Türkiye'de yapılan çalışmalar. Türk Bilimsel Derlemeler Dergisi, (2), 55-65.

Esitken, A., Pirlak, L., Turan, M., & Sahin, F. (2006). Effects of floral and foliar application of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) on yield, growth and nutrition of sweet cherry. Scientia Horticulturae, 110(4), 324-327.

Eşitken, A., Karlidağ, H., Ercişli, S., & Şahin, F. (2002). Effects of foliar application of Bacillus subtilis OSU-142 on the yield, growth and control of shot-hole disease (Coryneum blight). Gartenbauwissenschaft, 67(4), 139-142.

Frąc, M., Hannula, S. E., Bełka, M., & Jędryczka, M. (2018). Fungal biodiversity and their role in soil health. Frontiers in microbiology, 9, 707.

Harel, Y. M., Kolton, M., Elad, Y., Rav-David, D., Cytryn, E., Borenstein, M., ... & Graber, E. R. (2011). Induced systemic resistance in strawberry (Fragaria ananassa) to powdery mildew using various control agents. IOBC/wprs Bull, 71, 47-51.

Hayat, R., Ali, S., Amara, U., Khalid, R., & Ahmed, I. (2010). Soil beneficial bacteria and their role in plant growth promotion: a review. Annals of microbiology, 60, 579-598.

Karlıdağ, H., Eşitken, A., Turan, M., & Şahin, F. (2007). Effects of root inoculation of plant growth promoting rhizobacteria (PGPR) on yield, growth and nutrient element contents of leaves of apple. Scientia Horticulturae, 114(1), 16-20.

Kavak, O. (2006). Aşılı köklü, tüplü asma fidanı üretiminde fidan kalite özelliklerine mycorrhiza ve humik asit uygulamalarının etkileri (Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü)

Khafagi, E. Y., El-Abeid, S. E., Soliman, M. S., El-Nahas, S. E. S. M., & Ahmed, Y. (2018). Role of Arbuscular Mycorrhizae Fungi and humic acid in controlling root and crown rot of strawberry. Plant Pathology Journal, 17(2), 65-74

Miransari, M. (2011). Hyperaccumulators, arbuscular mycorrhizal fungi and stress of heavy metals. Biotechnology advances, 29(6), 645-653.

Ozbay, N., & Newman, S. E. (2004). Biological control with Trichoderma spp. with emphasis on T. harzianum. Pakistan Journal of Biological Sciences, 7(4), 478-484.

Özdemir, G., Akpınar, Ç., Sabir, A., Bilir, H., Tangolar, S., Ortaş, İ. 2010. Effect of ınoculation with mycorrhizal fungi on growth and Nutrient uptake of grapevine genotypes. European Journal of Horticultural Science,75(3),103–110.

Pırlak, L., & Köse, M. (2009). Effects of plant growth promoting rhizobacteria on yield and some fruit properties of strawberry. Journal of plant nutrition, 32(7), 1173-1184.

Ram, R. L., Maji, C., & Bindroo, B. B. (2013). Role of PGPR in different crops-an overview.

Rouphael, Y., Franken, P., Schneider, C., Schwarz, D., Giovannetti, M., Agnolucci, M., ... & Colla, G. (2015). Arbuscular mycorrhizal fungi act as biostimulants in horticultural crops. Scientia Horticulturae, 196, 91-108.

Szekeres, A., Kredics, L., Antal, Z., Kevei, F., & Manczinger, L. (2004). Isolation and characterization of protease overproducing mutants of Trichoderma harzianum. FEMS Microbiology Letters, 233(2), 215-222.

Şener, S., & Duran, C. N. (2020). Mikrobiyal içerikli bazı bitki büyüme ve gelişme düzenleyicilerin örtüaltı çilek yetiştiriciliğinde bitkilerin vejetatif gelişimi ve meyve kalitesi üzerine olan etkileri. Euroasia Journal of Mathematics, Engineering, Natural & Medical Sciences, 7(9), 31-38.

Taştekin, E., & Dalkılıç, Z. (2008). Turunç (Citrus aurantium l.) ve kaba limon (Citrus jambhiri lush.) çöğürlerinde mikoriza ve fosfor uygulamasının fidan gelişimi üzerine etkileri. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 5(1), 61-73.

Todeschini, V., AitLahmidi, N., Mazzucco, E., Marsano, F., Gosetti, F., Robotti, E., ... & Lingua, G. (2018). Impact of beneficial microorganisms on strawberry growth, fruit production, nutritional quality, and volatilome. Frontiers in plant science, 9, 1611.

Uçgun, K., Atasay, A., Akgül, H., Ay, Z., Küçükyumuk, C., Kaymak, H. K. S. B. S., ... & Akpınar, Ç. (2009). MM 106 elma klon anacında mikoriza uygulamalarının bitki gelişimine etkileri. Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi, (2), 187-192.

Yano-Melo, A. M., Saggin Jr, O. J., & Maia, L. C. (2003). Tolerance of mycorrhized banana (Musa sp. cv. Pacovan) plantlets to saline stress. Agriculture, ecosystems & environment, 95(1), 343-348.

MECHANISMS AND REGULATION OF FERROPTOSIS IN CANCER BIOLOGY

Beyza Nur IPEK (ORCID:0009-0008-4761-2123)
Aydın Adnan Menderes University, Veterinary Medicine Faculty, Biochemistry Department
Email:ozpilavci.beyza@gmail.com

Gamze Sevri EKREN ASICI (ORCID:0000-0002-9625-7956)
Aydın Adnan Menderes University, Veterinary Medicine Faculty, Biochemistry Department
Email:gamze.ekren@adu.edu.tr

1. Summary

Ferroptosis is a form of programmed cell death that was discovered in 2012 and is characterized by an increase in intracellular ferrous iron levels and 'uncontrollable' lipid peroxidation. Free radicals produced during the metabolic activities within cells are neutralized with the involvement of antioxidant systems such as GPX4 under normal conditions. In the case that these systems remain incapable, free radicals initiate lipid peroxidation by interacting with lipids. This process continues until all the fatty acids found in the cell membrane structure are oxidized. Consequently, the cell membrane integrity is disrupted and ferroptosis is initiated in the cells. Iron plays a crucial part in several biological processes in the cell such as oxidative phosphorylation, DNA synthesis, and oxygen transport; nevertheless, excessive amounts are toxic to cells. Therefore, the intracellular ferrous iron level is strictly controlled through various mechanisms. Dysregulation of these control mechanisms may stimulate ferroptosis by disrupting cellular iron homeostasis. Another molecule that plays a crucial part in ferroptosis induction besides iron is GPX4. GPX4 is a GSH-dependent enzyme tasked with converting lipid hydroperoxides into non-toxic lipid alcohols. Conditions affecting GPX4 activity and/or GSH synthesis also have an impact on the cells sensitivity to ferroptosis. Current studies reveal that ferroptosis plays a critical role in the pathogenesis of various cancers. Accordingly, it is believed that ferroptosis induction is a promising novel treatment approach in cancer treatment. This review incorporates up to date information on mechanisms responsible for the continuation of the ferroptosis process as well as the regulation of these mechanisms and miRNAs playing a role in this regulation. It also discusses whether it can be a solution to drug resistance, which is frequently encountered in cancer treatment.

Keywords: Cancer, Cell death, Ferroptosis, Lipid peroxidation

2. İntroduction

Cancer the second leading cause of mortality in the global population, by cardiovascular diseases (Adhikari et al., 2022). According to a recent report from the World Health Organisation, approximately 20 million new cases of cancer are expected to be diagnosed in 2020, with an estimated 10 million deaths related to the disease (WHO, 2022). It is anticipated that the number of new diagnoses will increase as a consequence of the development of modern diagnostic techniques. But, the number of new cases estimated with the increasing exposure to many factors such as ultraviolet rays, X-rays, additives taken with food, artificial cosmetics and cleaning materials used, some chemical and radioactive substances that cause cancer is frightening. Despite extensive research and the development of novel treatment modalities on a daily basis, there is still no cancer cell-targeted therapy that is both efficacious and devoid of adverse effects on healthy cells. Although many novel therapeutic methods have been developed in recent years, the most commonly used treatment option is chemotherapy. Various chemotherapeutic agents, including doxorubicin (DOX), cisplatin (CP), docetaxel (DTX), and paclitaxel (PTX), have been developed and are widely used for cancer treatment (Ashrafizadeh et al., 2020). Chemotherapy is used either alone or in combination with surgery and/or radiotherapy in treatment protocols (Longchar & Prasad, 2015). However, drug resistance of these chemotherapeutic drugs, especially in the treatment of advanced or metastatic cases, is the biggest difficulty encountered in the clinic (Wang et al., 2023).

Ferroptosis is a form of regulated cell death characterised by the inability to inhibit iron-dependent lipid peroxidation. The release of toxic reactive oxygen species (ROS) is a consequence of lipid peroxidation, which is initiated by iron accumulation. Consequently, cells have evolved a range of antioxidant mechanisms to neutralise these reactive oxygen species. The levels of ROS are regulated by antioxidant systems; therefore, their accumulation or inability to exert their function is associated with increased ROS levels. This increase is called oxidative stress and free radicals that cannot be ineffective attack membrane lipids and form lipid peroxides. The formed lipid peroxides continue the reaction cascade by continuing to break hydrogen atoms from neighbouring lipids. When this reaction cascade cannot be stopped or prevented, the integrity of the cell membrane is compromised, leading to cell death via ferroptosis (Dixon et al., 2012; Stockwell, 2022) Considering all these conditions, ferroptosis is thought to play an important role in the inhibition of tumour cell proliferation (Lei et al., 2021) Recent studies have supported this point of view, demonstrating that ferroptosis inhibits tumor growth, induces chemotherapy and contributes to the tumor suppressive effect of chemotherapy (Gao et al., 2018).

2.1. Types of programmed cell death

The process of cell death is regulated by complex molecular mechanisms that maintain homeostasis and provide normal development of the body. Disruption of this balance can result in the emergence of various pathological symptoms (Wang et al., 2022). As the terms of cell death has evolved, new forms of cell death, including apoptosis, necroptosis, pyroptosis and autophagy, have been identified, each with a distinct mechanism (Fuchs & Steller, 2011; Dixon et al., 2012). Apoptosis refers to the process of physiological death of cells under certain physiological or pathological

conditions, in accordance with its own specific procedures, controlled by the genetic machinery of the cell. The process is regulated by a number of apoptosis-related genes, including Bcl-2, p53, cytochrome C (Cyt C), APAF-1 and the caspase family of proteins (Carneiro & El-Deiry, 2020). Necroptosis is a form of regulated cell death (RCD) that is mediated by the kinases RIP1 and RIP3. During necroptosis, morphological changes are observed, including an early loss of plasma membrane integrity, leakage of cell contents, and swelling of organelles (Dhuriya & Sharma, 2018). Pyroptosis is a form of programmed cell necrosis that is mediated by Gasdermin D. It occurs as a result of inflammasome activation due to the action of inflammatory caspases, including caspase-1, caspase-4, caspase-5 and caspase-11. Active inflammatory caspases cleave Gasdermin D protein and activate Gasdermin D protein. The activated Gasdermin D protein is translocated to the membrane to form holes. Consequently, the cell expands until the membrane ruptures, releasing its contents and triggering an intense inflammatory response (Hou et al., 2020). In 2012, scientists named ferroptosis as a novel regulated cell death (RCD) pathway, whereby iron ions (Fe^{+2}) induce the accumulation of lipid peroxides, thereby initiating a form of programmed cell death (Wang et al., 2022). Ferroptosis differs from other RCD species (e.g. apoptosis, necroptosis, pyroptosis and autophagy) in its morphological and biochemical characteristics (Yu & Long, 2016).

2.2.Discovery of Ferroptosis

The term 'ferroptosis' was first used in 2012 by Scott J. Dixon and co-workers to describe a form of cell death induced by erastin (Dixon et al., 2012). Stockwell et al. determined that erastin and RSL3 had a lethal effect on human fibroblast cells carrying the HRASG12V mutation during their studies in the early 2000s (Dolma et al., 2003; Yang & Stockwell, 2008).

Erastin and RSL3 did not stimulate any morphological or biochemical processes indicative of apoptosis, such as chromatin margination and PARP, which is the major substrate of active caspase-3 (Dolma et al., 2003; Yagoda et al., 2007; Yang & Stockwell, 2008). It has been reported that the cell death induced by Erastin or RSL3 is not suppressed by caspase inhibitors, the deletion of intrinsic apoptotic effectors such as Bax and Bak, inhibitors of necroptosis (e.g. necrostatin-1) or inhibitors of autophagy (e.g. chloroquine) (Dolma et al., 2003; Yang & Stockwell, 2008; Wolpaw et al., 2011; Dixon et al., 2012; Yang et al., 2014). It has been reported that the gene sets induced in erastin-induced cell death are different from the gene sets induced in cell death types induced by proapoptotic and pro-necrotic agents (Dixon et al., 2012). Erastin-induced cell death can be suppressed by iron chelators and lipophilic antioxidants (Yagoda et al., 2007; Yang & Stockwell, 2008). The results at all indicate that ferroptotic cell death is a different type of death from other RCDs and that iron-dependent lipid radical formation is required for the triggering of this type of cell death (Dixon et al., 2012)

2.3. Studies Contributing to the Discovery of the Ferroptotic Cell Death Pathway

Although the term ferroptosis was introduced in 2012, ferroptosis-like cell death has been known for a long time. Eagle (1955), who investigated the nutrients required for the growth and proliferation of eukaryotic cells under in vitro conditions, determined that cells cultured in cystine-free medium died. Subsequently, Bannai et al. (1977) discovered

that the GSH level diminished rapidly in human fibroblast cells cultured in cystine-free medium, which subsequently resulted in cell death. The same study demonstrated that the addition of α-tocopherol, a lipophilic antioxidant, into the culture medium resulted in the inhibition of cell death associated with cystine deficiency. These results show that cystine is essential for GSH synthesis and lipid radicals formed in cells cultured in cystine-free medium cause cell death (Cao & Dixon, 2016). In other studies, the determination of cell death in many cell lines grown in cystine-free medium corroborated the significance of GSH levels for cell survival. Furthermore, these studies demonstrated that lipophilic antioxidants and iron chelators inhibit this cell death process (De Brabander et al., 1979; Murphy et al., 1989; Murphy et al., 1990; Yonezawa et al., 1996). In conclusion, previous research has demonstrated that cystine and GSH are crucial for the prevention of lipid radical accumulation and has facilitated the understanding of the molecular mechanisms underlying ferroptosis (Cao and Dixon, 2016).

3. Development

3.1. Molecular mechanism of Ferroptosis

3.1.1. Lipid peroxidation and Ferroptosis

The research indicates that the suppression of erastin or RSL3 induced ferroptosis by radical-capturing antioxidants such as ferrostatin-1, liprostatin-1 and α-tocopherol suggests that lipid peroxidation is required for ferroptosis (Dixon et al., 2012; Viswanathan et al., 2017; Ingold et al., 2018). It was shown that the level of polyunsaturated fatty acids such as eicosapentenoate, linoleate, linolenate and docosahexaenoate decreased in erastin-treated HT-1080 cells and these changes were suppressed by ferrostatin-1 treatment with erastin. These findings confirm the hypothesis that ferroptotic cell death is caused by lipid peroxidation (Skouta et al., 2014). The process of lipid peroxidation is initiated when reactive oxygen species, such as the hydroxyl radical (-OH), remove hydrogen atoms from a lipid species (L), resulting in the form of a lipid radical (L). The subsequent stage is the propagation of lipid peroxidation, which occurs in three distinct steps. The lipid radical undergoes a reaction with diatomic oxygen (O_2) to form a lipid peroxyl radical (L-OO-). These radicals can be transformed into lipid peroxides (L-OOH) by taking hydrogen atoms from other lipid species. The removal of hydrogen atoms from the structure of lipids results in the form of lipid radicals. Redox-active transition metals, such as Fe (II), facilitate the generation of highly reactive lipid alkoxy radicals (L-O-) from lipid hydroperoxides through the Fenton reaction. L-O- interacts with hydrogen atoms from neighbouring lipids, leading to their conversion into lipid radicals. (Stockwell et al., 2022).

Polyunsaturated fatty acids are more sensitive to lipid peroxidation than saturated and mono-unsaturated fatty acids. Consequently, the quantity and distribution of polyunsaturated fatty acids affect the susceptibility of cells to ferroptosis by modulating the extent of lipid peroxidation. The dissociation energy of polyunsaturated fatty acids is less than that of saturated and monounsaturated fatty acids (Yang et al., 2016). In addition, the higher the number of double bonds in an acyl chain, the more likely it is to be oxidised (Wagner et al., 1994).

The induction or suppression of ferroptosis can be achieved by regulating the activities of enzymes involved in the synthesis of phospholipids containing

polyunsaturated fatty acids. Two such enzymes are ACSL4 and LPCAT3, which are involved in the synthesis and regulation of polyunsaturated fatty acids. ACSL4 activates polyunsaturated fatty acids for incorporation into lipids, whereas LPCAT3 incorporates activated polyunsaturated fatty acids into the structure of phospholipids (Shindou & Shimizu, 2009). Consequently, the loss of function of the genes encoding these enzymes results in the development of resistance to ferroptosis, which is achieved by reducing the level of polyunsaturated fatty acids that can be oxidised in cell membranes (Dixon et al., 2015; Yuan et al., 2016; Doll et al., 2017; Kagan et al., 2017).

Iron-containing enzymatic effectors such as lipoxygenases can trigger ferroptotic peroxidation (Seiler et al., 2008; Yang et al., 2016; Kagan et al., 2003). It has been demonstrated that lipoxygenases exhibit a preference for free polyunsaturated fatty acids over those incorporated into phospholipids (Kuhn et al., 2015). Furthermore, the use of ferroptosis inhibitors, such as vitamin E and flavonoids, has been demonstrated to effectively suppress lipoxygenase activity (Khanna et al., 2003; Xie et al., 2016).

3.1.2. Iron Metabolism and Ferroptosis

Iron chelators such as deferoxamine suppress ferroptotic cell death. This result suggests that iron is required for the accumulation of lipid peroxides and the induction of ferroptosis (Dixon et al., 2012; Skouta et al., 2014; Kagan et al., 2017). Therefore, components that affect the utilisation of iron in the cell affect the susceptibility to ferroptosis (Stockwell et al., 2017). Iron can be taken into cells in three different ways (Crielaard et al., 2017). The most significant of these is the transferrin/transferrin receptor system. Transferrin is capable of binding two molecules of Fe(III) ions (Crielaard et al., 2017; Zhou et al., 2018). Ferrous iron Fe(II) diffuses into the cytosol via DMT1 and joins the labile iron pool (Hubert & Hentze, 2002). The second route is the direct uptake of free iron not bound by transferrin into the cell. In this case, only Fe (II) in the form of Fe (II) can be taken into the cell through cell membrane transporters such as DMT1, ZIP8 and ZIP14 (Zhou et al., 2018). The third route is the uptake of haemoglobin containing Fe (II) bound to a porphyrin ring into the cell (Kristiansen ve diğerleri, 2001). Once iron is taken into the cell, it can be used in cellular activities, stored or excreted out of the cell. Ferritin stores Fe(II). Ferritin is degraded by a process called ferritinophagy, releasing the iron in its structure (Mancias et al., 2014). Iron inside the cell is removed from the cell by a carrier protein called ferroportin(FPN)(Lei et al., 2019).

The FPN is significantly diminished in numerous types of cancer, which suggests that cancer cells have an increased demand for iron (Gao et al., 2015). A number of studies have demonstrated that the levels of STEAP1 and STEAP2 are elevated in a range of human cancers, including those of the colon, breast, cervix, prostate, pancreas and ovary (Burnell et al., 2018; Wu et al., 2018). STEAP3 level is overexpressed in malignant gliomas and stimulates epithelial-mesenchymal transformation (Han et al., 2018). STEAP4 is expressed in hypoxic conditions and causes dysregulation of mitochondrial iron levels and increased levels of reactive oxygen species (Xue et al., 2017).

3.1.3. Glutathione peroxidase and Ferroptosis

Organisms have evolved a variety of strategies in which redox-active molecules play a pivotal role in the prevention or reduction of ROS-dependent lipid peroxidation. In order to achieve this, they prevent the initiation of or limit the spread of lipid peroxidation by donating electrons. Glutathione peroxidases (GPX) are enzymes that play a crucial role in limiting the formation of toxic radicals (e.g. R-O.) by reducing peroxides (e.g. R-OOH) to their corresponding alcohols (R-OH). GPX4 is distinct from other members of the GPX family in that it acts as a phospholipid hydroperoxidase, reducing lipid peroxides to lipid alcohols. Therefore, it plays a pivotal role in maintaining lipid homeostasis within the cell. GPX4 serves to safeguard cells against ferroptosis, an oxidative, iron-dependent form of cell death, through the inactivation of lipid radicals (Forcina & Dixon, 2019).

3.1.4. Cysteine and Glutathione

Glutathione (GSH) is a non-ribosomal tripeptide synthesised from cysteine, glutamate and glycine. GSH is a prerequisite for the activity of GPX4. Cysteine, of GSH, can be obtained from the extracellular via system Xc in the form of cystine or synthesized from methionine and serine via transulfuration enzymes CBS and CSE. System Xc is a heterodimeric transporter protein consisting of SCL3A2 and SLC7A11/xCT subunits (Sato et al., 1999).

Small molecules that suppress GSH synthesis or inactivate GPX4 stimulate ferroptosis by causing accumulation of lipid radicals. Sorafenib, multikinase inhibitor approved by the FDA, has been demonstrated to stimulate ferroptosis by blocking the function of System Xc in various cancer cell lines originating from liver, kidney, bone, lung, etc. tissues (Louandre et al., 2013; Dixon et al., 2014; Lachaier et al., 2014). The inhibition of SCL7A11 by pharmacological and genetic means has been demonstrated to stimulate ferroptosis and to sensitise cisplatin-resistant head and neck tumours to chemotherapeutic agents (Roh et al., 2016). The deletion of SCL7A11 has been demonstrated to induce ferroptosis in pancreatic ductal adenocarcinoma cells and suppresses their growth (Badley et al., 2020).

The expression and/or activity of the GPX4 protein can be indirectly inhibited by small molecules such as FIN56 and FINO2 (Abrams et al., 2016; Shimada et al., 2016; Gaschler et al., 2018). FIN56 has been demonstrated to stimulate ferroptosis by degrading the GPX4 protein. FIN56 also leads to decreased levels of CoenzymeQ10 (CoQ10) synthesised in the melavonate pathway. CoQ10 is an endogenous antioxidant (Shimada et al., 2016). FINO2 can induce ferroptosis in cancer cells such as renal cancer cells (Caki-1) and fibrosarcoma cells (HT-1080). FINO2 does not inhibit System Xc; it exerts its effect by inactivating GPX4 or reducing GPX4 and CoQ10 levels (Gaschler et al., 2018). Selenocysteine is required for GPX4 activity. It has been reported that mice in which the structure of GPX4 was modified (cysteine was inserted into the active site of GPX4 instead of selenocysteine) showed intense ferroptosis in their interneurons (Yapıcı et al., 2024).

3.1.5. Ferroptosis Suppressor Protein-1

In 2019, FSP1 was identified as a ferroptosis resistance factor and CoQ10 oxidoreductase (Bersuker et al., 2019; Doll et al., 2019). FSP1 is an NAD(P)H-dependent oxidoreductase involved in the regeneration of lipophilic radical trapping agents (RTAs)(Bersuker et al., 2019; Doll et al., 2019; Mishima et al., 2022; Jin et al., 2023). Lipophilic RTAs inhibit lipid peroxyl radicals and prevent the spread of lipid peroxidation. The first discovered substrate of FSP1 CoQ10. FSP1 has been shown to reduce oxidised CoQ10 (e.g. ubiquinone) to its hydroquinone form (e.g. ubiquinol) using NADP(H). The expression of FSP1 has been demonstrated to increase the ratio of ubiquinol to ubiquinone (Bersuker et al., 2019; Mishima et al., 2022). Additionally, FSP1 can degrade vitamin K, vitamin E, and other quinone-containing substrates with radical-capturing properties (Bersuker et al., 2019; Doll et al., 2019; Mishima et al., 2022; Jin et al., 2023).

In some cancer types (e.g. KEAP1 mutant lung cancers), FSP1 expression has been found to be increased. FSP1 is a target molecule of the nuclear transcription factor NRF2, which has been shown to increase in KEAP1 mutant lung cancers. Additionally, these cancer types exhibit resistance to GPX4 inhibitors (Koppula et al., 2022).

3.1.6. Vitamin E

Vitamin E is a lipophilic radical trapping agent that protects cells and tissues against lipid peroxidation and ferroptosis. It plays a pivotal role in the protection of cells against ferroptosis by inactivating lipid peroxyl radicals and preventing the propagation of lipid peroxidation (Ingold et al., 2014). It also provides regeneration of radical trapping agents such as CoQ10.

3.1.7. GTP-cyclohydrolase 1/Tetrahydrobiobiterin/Dihydrofolate reductase

BH4 is synthesised from GTP by a series of reactions catalysed by the enzymes GCH1, PTS and SPR (Pavon et al., 2006). BH4 is a potent ferroptosis inhibitor; it protects against ferroptosis by inactivating lipid radicals. A-tocopherol (vitamin E), a lipophilic antioxidant, is regenerated via BH4. During this reaction, oxidised BH4 (BH2) is converted back to BH4 via DFR1. Studies have shown that deletion of enzymes involved in BH4 synthesis sensitises cancer cells to GPX4 inhibition (Soula et al., 2020). In contrast, GCH1 overexpression renders cancer cells resistant to GPX4 inactivation and IKE treatment (Kraft et al., 2020).

3.2.Regulation of Ferroptosis

A number of mechanisms, including those regulating amino acid, lipid and iron metabolism, have been identified as playing a significant role in the regulation of ferroptosis (Shi et al., 2021). In recent years, significant advances have been made in our comprehension of the mechanisms underlying ferroptosis. Following the discovery that the system Xc-GSH-GPX4 pathway suppresses ferroptosis, it was determined that phospholipid hydroperoxides play a pivotal role in the induction of ferroptotic cell death.

The regulation of ferroptosis can be described as an equilibrium between the ferroptosis antioxidant defence system and the ferroptosis executive system. The ferroptosis antioxidant defence system can be divided into two main categories: GPX4-dependent systems (SLC7A11/GSH/GPX4 axis) and non-GPX4-dependent systems (FSP1-CoQ10-NAD(P)H axis, GCH1/BH4 axis and DHODH/CoQH2 axis) (Tan et al., 2021; Lie et al., 2021). To date, four ferroptosis defence pathways have been identified. The cystine/GSH/GPX4 axis, FSP1-CoQ10-NAD(P)H axis, GCH1/BH4 axis and DHODH/CoQH2 axis represent the four main pathways of ferroptosis defence.

The GPX4 pathway specifically catalyses the loss of oxidative activity of lipid peroxides in a GSH-dependent manner. The most well-known of these is the pathway that protects cells from the threat of ferroptosis. This pathway is dependent on glutathione. The second pathway is a non-glutathione-dependent phospholipid peroxidation inhibitor. This pathway is FSP1. FSP1 converts ubiquinone in the cell membrane to reduced ubiquinol. This can inhibit peroxidation and prevent ferroptosis. The third pathway is GCH1/ The BH4 pathway functions as an endogenous antioxidant pathway, whereby GCH1 protects cells from ferroptosis primarily through the antioxidant effect of BH4. Fourthly, DHODH resists ferroptosis in mitochondria by regulating the production of dihydroubiquinone in the inner mitochondrial membrane (Wang et al., 2022).

3.2.1. Tumour-related Signalling Pathways in Ferroptosis

3.2.2. System of KEAP1-NRF2

Ferroptosis is directly correlated with the redox status of cellular components, as it is an iron-dependent form of cell death associated with peroxidation of membrane phospholipids. NRF2 is a major regulator of the cellular antioxidant response and it is not surprising that it is associated with oxidative cell death. Many of the processes that protect cells from ferroptosis (cystine uptake, GSH and NADPH synthesis, iron sequestration and iron removal from the cell) are directly or indirectly under the control of NRF2. Furthermore, many of these pathways are essential for GPX4 and FSP1 to fulfil their anti-ferroptotic function.

NRF2 is a potent transcription factor that plays a pivotal role in regulating the expression of antioxidant and cytoprotective genes (Yamamoto et al., 2018). Under homeostatic and physiological conditions, NRF2 is ubiquitinated by KEAP-1 and subsequently degraded by the proteasomal pathway. However, in the presence of oxidative stress, the ubiquitination function of KEAP1 is suppressed. This is due to the fact that electrophiles and hydrogen peroxides modify thiols in the structure of KEAP1, thereby preventing its ubiquitination. Consequently, NRF2 is stabilised and migrates to the nucleus. In summary, KEAP1 functions as an electrophile sensor, whereas NRF2 acts as an effector molecule that orchestrates the cellular response. NRF2 plays a pivotal role in ensuring cellular survival under oxidative stress conditions through a multitude of mechanisms, including the regulation of inflammatory responses (Suzuki et al., 2017), the modulation of cell differentiation and proliferation (Murakami et al., 2017), and the control of redox metabolism (Sayin et al., 2017).

3.2.3. p53

In summary, KEAP1 functions as an electrophile sensor, whereas NRF2 acts as an effector molecule that orchestrates the cellular response. NRF2 plays a pivotal role in ensuring cellular survival under oxidative stress conditions through a multitude of mechanisms, including the regulation of inflammatory responses (Suzuki et al., 2017), the modulation of cell differentiation and proliferation (Murakami et al., 2017), and the control of redox metabolism (Sayin et al., 2017).

But, recent studies indicate that p53 plays a pivotal role in the regulation of metabolism and ferroptosis. In normal cells, p53 has been known to exert a dual regulatory effect on lipid synthesis and glycolysis, as well as a positive influence on oxidative phosphorylation and lipid catabolism. In tumour cells, mutant p53 has been demonstrated to exert a positive regulatory effect on both lipid synthesis and glycolysis. Therefore, mutant p53 makes tumour cells more sensitive to ferroptosis. p53 plays a dual role in the regulation of ferroptosis. On the one hand, it promotes ferroptosis by inhibiting the expression of SLC7A11. Conversely, p53 has been demonstrated to inhibit ferroptosis by two distinct mechanisms: firstly, by inhibiting dipeptidyl peptidase 4 (DPP4) activity and secondly, by inducing cyclin-dependent kinase inhibitor 1A (CDKN1A/p21) expression. These findings highlight the pivotal role of p53 as a regulator of metabolism-related genes in ferroptosis (Wang et al., 2022).

In summary, it is closely associated with ferroptosis due to its impact on ROS, iron and lipid metabolism, which regulate cellular metabolism (Liu and Gu, 2022; a/b).

3.2.4. NUPR1

Nuclear protein 1, transcriptional regulator (NUPR1) is a multifunctional stress-inducing protein that is produced in response to a range of environmental stresses, including oxidative damage and the unfolded protein response. NUPR1 plays a regulatory role in iron metabolism, ROS homeostasis and ferroptosis via the GSH/GPX4 pathway (Huang et al., 2021; Deng et al., 2021.

3.2.5. Hippo Sinyalisation Pathway

The Hippo signaling pathway consists of mammalian serine/threonine (Ste20)-like kinases 1/2 (MST1/2), large tumor suppressor 1/2 (LATS1/2) and transcriptional coactivator Yes-associated protein (YAP). This pathway is associated with cell growth, proliferation and survival. In cancer biology, due to its tumor suppressor effect, it is involved in tumor formation and development, metastasis and therapy resistance (Xiang ve ark., 2023; Sun ve Chi, 2021).

3.3.Role of Ferroptosis in Cancer Biology

Oxygen-carrying metabolism, carried out through a series of redox reactions, is vital for organisms to survive and maintain their biological activities (David & Alm, 2011). The transition metal iron plays a pivotal role in the catalysis of these reactions. The

reactive oxygen species released during these reactions react with lipids to form lipid peroxides. Lipid peroxides play a critical role in the induction of ferroptosis. Increasing evidence suggests that ferroptosis is involved in tumour biology.

3.4.Induction of Ferroptosis Suppresses Tumour

The anti-cancer activity of numerous tumour suppressor genes is mediated by ferroptosis, which is therefore regarded as an intrinsic mechanism for tumour suppression. Studies have demonstrated that tumour suppressors including p53, BAP1, FH and KEAP1 exert their effects by inducing ferroptosis.

TP53 is regarded as a pivotal barrier in the prevention of cancerous growth. It exerts its tumour-suppressive effect through ferroptosis by repressing SLC7A1 (Jiang et al., 2015; Wang et al., 2019; Chu et al., 2019). Premenopausal African American women with a single nucleotide polymorphism (P47S) in the TP53 gene are at higher risk of developing breast cancer than those without (Jennis et al., 2016; Wang et al., 2016). In studies conducted to explain the mechanism of this phenomenon, data indicating that the P47S polymorphism inhibits the stimulation of ferroptosis were obtained (Wang et al., 2016). All these findings suggested that TP53 exerts a suppressive effect on tumour development by stimulating ferroptosis.

BAP1 is a deubiquinatase and is responsible for removing ubiquitin from histone 2A. The deletion or inactivation of BAP1 has been detected in numerous cancer types (Jensen et al., 1998). BAP1 has been demonstrated to induce ferroptosis by suppressing SLC7A11, thereby exerting a suppressive effect on tumourigenesis. The deletion and inactivation of BAP1 results in the loss of its ability to suppress SLC7A11. Consequently, tumour cells are able to evade ferroptosis (Zhang et al., 2018).

Fumarate hydratase (FH) is an enzyme involved in the TCA cycle and has been reported to show tumour suppressor effect in renal cancers (Tomlinson et al., 2002). Mutations in the FH gene have been detected in both benign and malignant renal cancers (Alam et al., 2005; Chuang et al., 2005). Renal cancer cells with a mutation in the FH gene are resistant to ferroptotic cell death and can survive and proliferate in the absence of cystine, whereas those without the mutation are unable to do so (Gao et al., 2019).

KEAP1 is a ubiquitinated enzyme and has been identified as a frequently mutated or inactivated gene in lung cancer (Cancer Genome Atlas Research Network, 2012; 2018). KEAP1 binds to NRF2 and stimulates its proteasomal degradation. In this manner, tumour growth is suppressed. A deficiency in KEAP1 function has been observed to result in an increased tumour burden and accelerated tumour development (Romero et al., 2017). A consequence of the deficiency of KEAP1 is the stabilisation of NRF2 and the subsequent upregulation of FSP1 expression. This results in cells becoming resistant to ferroptosis (Koppula et al., 2022). However, the deletion of KEAP1 provides glioma cells with protection against ferroptosis and stimulates their proliferation by increasing NRF2-mediated SLC7A11 levels (Fan et al., 2017).

3.5.Tumour Cells Can Escape Ferroptosis Through Various Mechanisms

Tumour cells can supress ferroptosis through a number of mechanisms. It is known that the level of reactive oxygen species increases in tumour cells at the conclusion of specific metabolic and signalling irregularities. However, tumour cells are capable of inactivating reactive oxygen species through the activation of anti-ferroptotic systems. Consequently, the process of ferroptosis is supressed and tumour progression is stimulated (Gorrini et al., 2013). One of the most significant anti-ferroptotic mechanisms that allows tumour cells to escape from ferroptosis is the activation of the SLC7A11/GSH/GPX4 pathway. An increase in SLC7A11 expression was observed in numerous cancer types under examination. Increased SLC7A11 expression represents one of the most extensively studied mechanisms employed by tumour cells to evade ferroptosis (Koppula et al., 2018; 2021). For example, the inactivation of tumour suppressor genes, including TP53, BAP1 and ARF, has been observed to result in increased levels of SLC7A11, which enables tumour cells to evade ferroptosis (Chen et al., 2017; Zhang et al., 2018). Furthermore, the activation of oncogenic KRAS was also observed to induce SLC7A11 expression, rendering lung adenocarcinoma cells resistant to ferroptosis and thereby stimulating tumour development (Hu et al., 2020). In addition to SLC7A11, an increase in GSH expression was observed in numerous cancer types examined. The increase in GSH expression stimulates tumour progression and makes it resistant to treatment (Anasagasti et al., 1998; Harris et al., 2015). GPX4, which is responsible for inactivating lipid peroxides, has been demonstrated to be overexpressed in a range of tumours (Hangauer et al., 2017; Zhang et al., 2022). FSP1 and GCH1 play a role in regulating anti-ferroptotic systems and have been demonstrated to be upregulated in certain cancers. It is suggested that these molecules enable tumour cells to facilitate from ferroptosis and contribute to tumour development (Koppula et al., 2022). Moreover, NRF2, a pivotal regulator of antioxidant defence systems, has been demonstrated to be overexpressed in numerous cancer types. The NRF2 renders cells resistant to ferroptosis by regulating components of the ferroptosis cascade(SLC7A11, GPX4 and FSP1). Furthermore, also promotes to facilitate tumour progression and contribute to treatment resistance (Liu et al., 2023; Dodson et al., 2019; Sun et al., 2022).

Tumour cells can ferroptosis by inhibiting the systems that would otherwise induce it. The peroxidation level of polyunsaturated fatty acids and the decrease in the concentration of labile iron in cancer cells have been identified as factors associated with escape from ferroptosis and tumour progression (Sun et al., 2021). For example, iPLA2β removes peroxidised lipids by cutting them. In this manner, it supresses ferroptosis. In many human tumours examined, iPLA2β expression was shown to be overexpressed, and this was thought to mediate the inhibition of p53-mediated ferroptosis (Chen et al., 2021). The tumour microenvironment plays a pivotal role in tumour progression. For example, oleic acid released from adipocytes has protects triple-negative breast cancer cells from ferroptosis (Xie et al., 2022). Sex hormones may also regulatory effects with respect to ferroptosis. The enzymes MBOAT1 and MBOAT2 are subject to regulation by the estrogen and androgen receptors. This results in tumour cells becoming resistant to ferroptosis, due to the incorporation of MUFAs into the structure of phospholipids. In light of these findings, it is hypothesised that signalling pathways associated with sex hormones play a role in the inhibition of ferroptosis (Belavgeni et al., 2023).

3.6. Cancer-Related Pathways and Ferroptosis

3.6.1. RAS Pathway

The RAS family is comprised of three primary variants: KRAS, HRAS, and NRAS (Murugan et al., 2019; Prior et al., 2020). RAS is the first oncogene identified to be associated with ferroptosis. Erastin and RSL3 were discovered during the search for compounds that have a lethal effect on cancer cells carrying the HRASG12V mutation (Yang & Stockwell, 2008). Cell death induced by erastin or RSL3 in RAS-mutant tumour cells can be suppressed by inhibition of RAS and the related RAF/MEK/MAPK pathway. This is thought to be due to RAS signalling regulating genes related to iron metabolism and increasing cellular Fe levels (Yagoda et al., 2007; Yang & Stockwell, 2008). The KRAS mutation has been demonstrated to activate the NRF2/SLC7A11 pathway. Consequently, the inhibition of SLC7A11 in KRAS mutant cells results in cell death (Hu et al., 2020). The KRAS mutation has been demonstrated to increase the level of FSP1 through the activation of the MAPK and NRF2 signalling pathways. Consequently, tumour cells develop resistance to ferroptosis at the initial stage of tumour formation (Müller et al., 2023). It was determined that FASN expression increased in KRAS mutated lung cancer cells. It is hypothesised that these cells escape ferroptosis by stimulating the synthesis of saturated and monounsaturated fatty acids through FASN. Consequently, ferroptosis can be induced in this cancer type by targeting FASN (Bartolacci et al., 2022).

3.5.1. NRF2 Pathway

NRF2 is a crucial transcription factor that plays a pivotal role in conferring resistance to oxidative and electrophilic stress on cells (Itoh et al., 1999). The activation of NRF2 has been demonstrated to suppress tumour formation in the early stages of cancer (Alam et al., 1999; Tao et al., 2018). In contrast, when oncogenic mutations occur, NRF2 expression stimulates tumour progression by activating anti-ferroptotic pathways, thereby enabling cancer cells to gain resistance to therapy (DeNicola et al., 2011; Chio et al., 2016). NRF2 exerts its protective effects against ferroptotic stress by regulating enzymes involved in iron metabolism, glutathione metabolism, and the detoxification of free oxygen species (Chen et al., 2021; Yang et al., 2023).

3.5.2. Hypoxia Pathway

Hypoxia is a defining characteristic of cancer cells and has been identified in 90% of solid tumours. Hypoxia has been demonstrated to stimulate tumour progression and render tumours resistant to treatment (Bristow et al., 2008; Gilkes et al., 2014; Ye et al., 2019). The hypoxic response is mediated by HIFs, which have been demonstrated to be overexpressed in numerous cancer types (Gordan et al., 2007; Rohwer et al., 2011). Hypoxia has been demonstrated to suppress RSL3/FIN56-triggered ferroptosis in human fibrosarcoma and lung cancer cells by inducing HIF1α expression (Yang et al., 2019). Hypoxia increases intracellular lactate and cystine levels by stimulating LDH and SLC7A11 mRNA expression through HIF1α. This makes solid tumours resistant to ferroptosis (Yang et al., 2023).

FASN, an enzyme whose level is significantly increased in treatment-resistant cancers, binds to HIF1α and prevents its degradation by ubiquitination. Non-ubiquitinated HIF1α is transported to the nucleus, where it stimulates the transcription of SLC7A11. In this manner, it provides resistance against ferroptosis. Therefore, inhibition of HIF1α signalling can be used as an effective therapeutic strategy to break drug resistance in treatment-resistant cancer types (Zhang et al., 2023). In contrast to HIF1α, hypoxia-related HIF2α has been demonstrated to sensitise colorectal cancer cells to ferroptosis by regulating the expression of genes associated with lipid and iron metabolism (Singhal et al., 2021). Activation of HIF2α has been demonstrated to stimulate the expression of HILPDA, which is involved in the incorporation of polyunsaturated fatty acids into the structure of phospholipids. Therefore, increased expression of HILPDA makes cells susceptible to lipid peroxidation. This mechanism is responsible for the susceptibility of clear cell carcinomas to ferroptosis (Zou et al., 2019).

3.8 Non-coding RNA and Ferroptosis of Tumour Cells

Non-coding RNAs (ncRNAs) represent a significant component of the RNA family, typically comprising 21-25 nucleotides. ncRNAs encompass a diverse range of species, including microRNAs (miRNAs), long non-coding RNAs (lncRNAs), and circular RNAs (circRNAs). They are extensively implicated in the regulation of gene expression and metabolic pathways in cells. Given their pivotal role in the pathogenesis of numerous diseases, particularly cancer, and in metabolic processes such as the induction of chemotherapy resistance, they represent a current area of intense research (Ambros, 2001Wang et al., 2022; Guo et al., 2022;). In recent years, the most studied non-coding RNAs related to ferroptosis are microRNAs (miRNAs) (Wang et al., 2022).

Since ferroptosis is closely related to iron metabolism and oxidative stress imbalance, microRNAs targeting key proteins such as GPX4, SLC7A11 and ACSL4 also play a pivotal role in the ferroptosis of various cells (Chen et al., 2021b Guo et al., 2022;).

3.9. miRNA and Ferroptosis

MicroRNAs (miRNAs) enable the regulation of enzymes that affect intracellular reactive oxygen species (ROS) levels. This is achieved by targeting GPX4 and SLC7A11, which regulate iron and lipid metabolism. Consequently, miRNAs can regulate ferroptosis through all related genes (Zolea et al., 2017Mou et al., 2019; Luo et al., 2021;). It has been demonstrated that miR-15a overexpression can increase the release of MDA, Fe^{2+} and ROS by inhibiting GPX4 in prostate cancer cells (Xu et al., 2022). Furthermore, miR-206, which affects superoxide dismutase 1 (SOD1) mRNA (Zhang et al., 2015), and miR-155, which induces FOXO3a deficiency (Wang et al., miRNAs that play a role in ferrotoxicity include those that affect the increase in ROS levels, such as miR-206 (Zhang et al., 2015) and miR-9 (Zhang et al., 2018). miRNAs that reduce ROS levels and inhibit ferroptosis include those that affect the transcription level of nicotinamide adenine dinucleotide phosphate oxidase (NOX), such a miR-25 (Wang et al., 2022) and miR-448-3p (Wang et al., 2022). It has been demonstrated that the overexpression of miR-24-2 in colorectal cancer cells results in a reduction in superoxide dismutase (SOD) levels (He et al., 2018).

Another crucial target associated with ferroptosis, in which microRNAs exert a pivotal role, is GPX4 (Gao et al., 2022). It has been demonstrated that the overexpression of miR-15a-3p in colorectal cancer cells results in the inhibition of GPX4 and the promotion of ferroptosis (Liu et al., 2022). In their study, Deng et al. proposed that miR-324-3 targets the inhibition of GPX4, promotes ferroptosis in lung adenocarcinoma cells and reverses their resistance to cisplatin (Deng et al., 2021). These microRNAs cause an accumulation of reactive oxygen species (ROS) in tumour cells by directly binding to the 3′-untranslated region (UTR) of the GPX4 mRNA and inhibiting its expression, thereby acting as tumour suppressor genes. Inhibition of the ATF4-HSPA5-GPX4 pathway has been demonstrated to reduce GPX4 levels and induce ferroptosis. Loss of ATF4 has been observed to result in increased ferroptosis (Chen et al., 2017; Zhu et al., 2017). Xu et al. have also identified that miR-1287-5p continues to target GPX4 in order to promote ferroptosis in osteosarcoma cells (Xu et al. 2021).

It has been reported that alterations in miR-27a levels in bladder cancer may contribute to the development of cisplatin resistance by modulating SLC7A11 and intracellular GSH expression (Drayton et al., 2014). A study of gastric cancer cells revealed that the circEPSTI1-miR-375/409-3P/515-5p axis induces SLC7A11-dependent ferroptosis. (Ni et al., 2021). In vivo and in vitro studies on thyroid cancer have demonstrated that miR-545-3p induces ferroptosis by targeting SLC7A11 (Wang et al., 2021b). Additionally, miRNAs are involved in the excretion, storage, utilisation and absorption of iron from the cell (Wang et al., 2022). It has been demonstrated that miR-19a, which inhibits iron-sensitive element binding protein 2 (IREB2), which is involved in intracellular iron restriction in HT29 colorectal cancer cells, inhibits ferroptosis by regulating Fe^{2+} levels (Li et al., 2022; Fan et al., 2022). It has been stated that miR-545 inhibition in rectal cancer cells may reduce the tendency of the cell to ferroptosis by regulating the expression of Transferrin (TF), which mediates Fe^{2+} entry into cells. (Zheng, et al., 2021Pandrangi et al., 2022;).

miR-302a-3p may potentiate ferroptosis in non-small cell lung cancer by targeting FPN, which regulates intracellular Fe^{2+} concentration (Wei et al., 2021). miR-20a and miR-4853p have been reported to act on FPN genes and reduce iron efflux from the gene. miR-335 increases iron release, lipid peroxidation and ROS accumulation by degrading FTH1, thus promoting ferroptosis. miR-7, miR-200A, miR-101 and miR-455 may affect cellular susceptibility to ferroptosis by regulating NRF2 expression (Wang et al., 2022). It has been demonstrated that microRNA-670-3p can inhibit ferroptosis by targeting ACSL4 in glioblastoma cells. ACSL4 has been demonstrated to promote the peroxidation of PUFAs, thereby increasing the likelihood of ferroptosis (Chen et al., 2021b; Liu et al., 2021). In ovarian cancer cells, miR-424-5p has been demonstrated to inhibit ROS production from PUFAs and exert a negative regulatory effect on ferroptosis (Ma et al., 2021). In hepatoma cells, miR-214-3p has been shown to promote ferroptosis by targeting ATF4 (Bai et al., 2020).

The microRNA (miRNA) miR-137 has been demonstrated to facilitate the intracellular transport of glutamine in melanoma cells during ferroptosis. Solute carrier family 1 member 5 (SLC1A5) has been identified as a target for this process. As reported by Luo et al. (2018), the overexpression of miR-137 has been observed to result in a reduction in glutamine and MDA levels. This may potentially inhibit ferroptosis by

targeting SLC1A5 (Xu et al., 2022b; Zhu et al., 2022). In another study, miR-9 was found to directly bind to the 3′-UTR of the aspartate aminotransaminase (GOT1) enzyme, which is involved in glutamate metabolism and catalyses α-ketoglutarate production in melanoma cells. This binding inhibits ferroptosis and lipid peroxidation. These findings indicate that miR-137 and miR-9 accelerate the progression of melanoma by inhibiting ferroptosis and reducing lipid peroxidation.

3.10. LncRNA and Ferroptosis

LncRNAs are a class of heterogeneous, longer non-coding RNAs, with a length exceeding 200 nucleotides (Balihodzic et al., 2022). It has been demonstrated that long non-coding RNA (lncRNA) nuclear paraspeckle assembly transcript 1 (NEAT1) is involved in the processes of cell proliferation and cell cycle regulation. Additionally, it is involved in the regulation of tumour cell migration during the apoptotic process. In studies on ferroptosis, NEAT1 overexpression has been reported to increase the anti-tumour activity of erastin and RSL3 by increasing ferroptosis both in vitro and in vivo (Zhang et al., 2022).

P53RRA, also designated LINC00472, is a tumour-suppressive long non-coding RNA (lncRNA) that is frequently downregulated in a multitude of cancer types. In lung cancer, it has been demonstrated that P53RRA interacts with Ras GTPase-activating protein binding protein 1 (G3BP1) in the cytosol, thereby promoting ferroptosis and apoptosis. Furthermore, P53RRA has been demonstrated to induce ferroptosis by downregulating SCL7A11 (Balihodzic et al., 2022).

The Metallothionein 1D pseudogene (MT1DP) is another long non-coding RNA (lncRNA) that regulates ferroptosis through the NRF2 pathway. It has been demonstrated that this process results in a reduction in glutathione levels in cancer cells treated with erastin. Conversely, MT1DP has been demonstrated to elevate ROS and MDA levels, as well as the cellular iron ferrous concentration (Gai et al., 2020).

LINC00336 is a nuclear long non-coding RNA (lncRNA) that has been demonstrated to possess oncogenic functions in the context of lung cancer. ELAVL1 (ELAV-like RNA-binding protein 1) is highly expressed in many human tumours (Filippova & Nabors, 2020; Schultz et al., 2020). Wang et al. demonstrated that LINC00336 functions as an oncogene that combines with ELAVL1 to promote tumour cell proliferation, inhibit ferroptosis and induce tumour formation in an ELAVL1-dependent manner. Additionally, Wang et al. (2019) demonstrated that LINC00336 reduced mitochondrial superoxide and elevated mitochondrial membrane potential.

LINC00618 has been demonstrated to inhibit ferroptosis by interacting with lymphoid-specific helicase (LSH), which in turn reduces SLC7A11 expression (Wang et al., 2021). Erastin was observed to increase the expression of lncRNA GABPB1-AS1 and inhibit the translation of GABPB1 and the expression of the peroxidase gene, resulting in the accumulation of ROS and MDA. This indicates that GABPB1-AS1 plays a role in Erastin-induced ferroptosis, promoting tumour cell death. (Wang et al., 2022)

3.11. CircularRNA

Circular RNAs (circRNAs) are single-stranded, covalently closed non-coding RNA molecules that were recently discovered (Kristensen et al., 2018). The competitive endogenous RNA (ceRNA) pathway is utilised by circRNAs to participate in the ferroptosis process of tumour cells. The three circRNAs that have been demonstrated to induce ferroptosis are cIARS, circKDM4C and circ_0000190 (cIARS is derived from the IARS gene). It was demonstrated that following sorafenib treatment, at least partial activation of autophagy and ferritinophagy resulted in the promotion of ferroptosis (Liu et al., 2020). The CircEPSTI1 gene, which has been demonstrated to be overexpressed in cervical cancer, has been shown to sponge three microRNAs (miRNAs): miR-375, miR-409-3p and miR-515-5p. The target of miR-375, miR-409-3p and miR-515-5p is SLC7A11, which functions as a ferroptosis inhibitor (Wu et al., 2021). In rectal cancer cells, CircABCB10 has been demonstrated to inhibit ferroptosis and apoptosis by regulating the miR-326/CCL5 axis (Xian et al., 2020). In hepatocellular carcinoma, circIL4R functions as a ferroptosis inhibitor via the miR-541-3p/Gpx4 network (Xu et al., 2020). Circ-TTBK2 employs the sponge miR-761 to target ITGB8, thereby regulating the proliferation, invasion and ferroptosis of glioma cells. This provides a promising biomarker for the clinical treatment of human glioma (Zhang et al., 2020b).

3.8. Ferroptosis in Resistance to Tumour Therapy

Chemotherapy is a routine treatment frequently used in cancer patients in the clinic. Some highly effective chemotherapeutics frequently used in the clinic are agents such as adramycin, doxorubicin, paclitaxel (Zangouei et al. 2021). Although chemotherapy is effective in cancer treatment, resistance to these drugs is frequently observed. Drug resistance represents a significant obstacle to the efficacy of chemotherapy, making treatment difficult and reducing success. However, it also has an adverse effect on the patient's survival rate. Approximately 50% of cancer patients undergoing chemotherapy develop resistance to various chemotherapeutic agents. Various molecular and cellular processes such as membrane transport proteins, tumour suppressors, ferroptosis, apoptosis affect drug resistance of tumour cells (Khalili et al., 2021). Drug resistance in cancer leads to poor prognosis, tumour progression and tumour recurrence in many patients (Zangouei et al., 2021). In order to achieve a favourable prognosis in treatment, the dosage of the administered drugs should be increased. Chemotherapy has been associated with a number of adverse effects, including cardiomyopathy and acute myelotoxicity. During and after treatment, these side effects may adversely affect the quality of life of cancer patients. Consequently, increasing the dose may be a risky and uncomfortable procedure for the patient. In light of these considerations, the use of ferroptosis, which has an antiproliferative effect on tumour cells, and agents that drive cells into ferroptosis, represents a promising approach to overcoming drug resistance in tumour cells (Khalili et al., 2021).

3.9. Compounds used in Ferroptosis Studies

The compounds employed in the stimulation of ferroptosis are examined under four principal headings: (1) System Xc inhibitors (erastin and its analogues sulfasalazine, glutamate and sorafenib); (2) GPX4 inhibitors (RLS3 and ML162); (3) FING4 and FING

10, which degrade GPX10 and deplete CoQ56, a lipophilic antioxidant; (4) FINO2, which stimulates lipid peroxidation by indirectly inhibiting GPX4 activity (Yang et al., 2016). In addition, a number of pharmacological and genetic methods that inhibit ferroptosis have also been reported. The deletion of enzymes such as ACSL4 and LPCAT3, which facilitate the incorporation of polyunsaturated fatty acids into the structure of phospholipids, has been demonstrated to suppress ferroptosis (Dixon et al., 2015; Doll et al., 2017). In addition, lipid peroxidation inhibitors, such as lipoxygenase inhibitors, have been demonstrated to inhibit ferroptosis (Yang et al., 2016). The use of iron chelators, such as DFO and CPX, has been demonstrated to suppress ferroptosis by reducing iron levels (Yang & Stockwell, 2008). The radical scavenger properties of ferrostatins and liprostatins suppress lipid peroxidation (Zilka et al., 2017). The saturation of multiple fatty acids suppresses lipid peroxidation and RSL3- and erastin-induced ferroptosis (Yang et al., 2016).

3.14. Markers of ferroptosis

The occurrence of ferroptosis can be determined by quantifying the extent of lipid peroxidation. The methods employed for the detection of lipid peroxidation are as follows: (i) Thiobarbituric acid reactive substances analysis, (ii) Detection of lipid peroxidation products by LC-MS/MS, (iii) Lipophilic ROS sensors (C11-Bodipy and Liperflu) and (iv) Antibody (anti-HNE antibody, anti-HNEJ-1 antibody and anti-MDA adduct 1F83 antibody) based assays that detect adducts formed by lipid peroxidation products (Yamada et al, 2001). (Hirayama et al., 2021; Zheng et al., 2021). In a recent report, Stockwell et al. observed an increase in the amount of tfr-1 and a change in its plasma localisation in ferroptosis. The expression of Tfr-1 can be determined using anti-3F3-FMA IgG and anti-Tfr-1 IgG (Feng et al., 2020). During the process of ferroptosis, the expression levels of numerous genes, including CHAC1, PTGS2, SLC7A11 and ACSL4, are observed to increase, while the level of RGS4 is found to decrease. The alteration in the expression levels of these genes can be employed as a means of evaluating ferroptosis (Stockwell, 2022). Other methods used in ferroptosis studies are the evaluation of iron level and GPX4 activity. Iron level can be measured with specific iron probes (Hirayama et al., 2017). GPX4 activity can be determined by reduction of phosphotidylcholine hydroperoxides using LC-MS (Yang et al., 2014).

4. Conclusion

There is mounting evidence to suggest that ferroptosis plays a pivotal role in tumour biology. It has been demonstrated that numerous tumour suppressor genes (p53, BAP1, FH, KEAP1) inhibit the development of cancer by triggering ferroptosis. Moreover, recent studies have demonstrated that ferroptosis enhances the efficacy of chemotherapy in drug-resistant tumour cells. (Jiang et al., 2020; Nie et al., 2022; Ozkan and Bakar-Ates, 2022; Zhang et al., 2022).

Resources

Abrams, R.P., Carroll ,W.L., Woerpel, K.A. (2016). Five-Membered Ring Peroxide Selectively Initiates Ferroptosis in Cancer Cells. ACS Chem Biol. *11*(5):1305-1312.

adenocarcinoma. Front. Cell Dev. Biol. 10, 800925. doi:10.3389/fcell.2022.800925

Adhikari, S., Bhattacharya, A., Adhikary, S., Singh, V., Gadad, S.S., Roy, S., Das, C., 2022. The paradigm of drug resistance in cancer: an epigenetic perspective. Biosci. Rep. 42 (4), BSR20211812.

Alam, J., Stewart, D., Touchard, C., Boinapally, S., Choi, A. M., Cook, J. L. (1999). Nrf2, a Cap'n'Collar transcription factor, regulates induction of the heme oxygenase-1 gene. J Biol Chem. *274*(37):26071-26078.

Alam, N. A., Olpin, S., Rowan, A., Kelsell, D., Leigh, I. M., Tomlinson, I. P., Weaver, T. (2005). Missense mutations in fumarate hydratase in multiple cutaneous and uterine leiomyomatosis and renal cell cancer. J Mol Diagn. *7*(4):437-443.

Altman, B. J., Stine, Z. E., Dang, C. V. (2016). From Krebs to clinic: glutamine metabolism to cancer therapy. Nature reviews. Cancer, *16*(11), 749.

Ambros, V. (2001). microRNAs: Tiny regulators with great potential. Cell 107, 823–826.

Anasagasti, M. J., Martin, J. J., Mendoza, L., Obrador, E., Estrela, J. M., McCuskey, R. S., Vidal-Vanaclocha, F. (1998). Glutathione protects metastatic melanoma cells against oxidative stress in the murine hepatic microvasculature. Hepatology. *27*(5):1249-1256.

Ashrafizadeh, M., Zarrabi, A., Hashemi, F., Moghadam, E. R., Hashemi, F., Entezari, M., Hushmandi, K., Mohammadinejad, R., & Najafi, M. (2020). Curcumin in cancer therapy: A novel adjunct for combination chemotherapy with paclitaxel and alleviation of its adverse effects. In Life Sciences (Vol. 256). Elsevier Inc. https://doi.org/10.1016/j.lfs.2020.117984

Badgley, M. A., Kremer, D. M., Maurer, H. C., DelGiorno, K. E., Lee, H. J., Purohit, V., ... Olive, K. P. (2020). Cysteine depletion induces pancreatic tumor ferroptosis in mice. Science. *368*(6486):85-89.

Bai, T., Liang, R., Zhu, R., Wang, W., Zhou, L., and Sun, Y. (2020). MicroRNA 214-3p enhances erastin-induced ferroptosis by targeting ATF4 in hepatoma cells. J. Cell Physiol. 235 (7-8), 5637–5648. doi:10.1002/jcp.29496

Balihodzic, A., Prinz, F., Dengler, M.A. et al. Non-coding RNAs and ferroptosis: potential implications for cancer therapy. Cell Death Differ 29, 1094–1106 (2022). https://doi.org/10.1038/s41418-022-00998-x

Bannai, S., Tsukeda, H., Okumura, H. (1977). Effect of antioxidants on cultured human diploid fibroblasts exposed to cystine-free medium. Biochem Biophys Res Commun. *74*(4):1582-1588.

Bartolacci, C., Andreani, C., Vale, G., Berto, S., Melegari, M., Crouch, A. C., ... Scaglioni, P. P. (2022). Targeting de novo lipogenesis and the Lands cycle induces ferroptosis in KRASmutant lung cancer. Nat Commun. *13*(1):4640.

Battaglia, A. M., Chirillo, R., Aversa, I., Sacco, A., Costanzo, F., Biamonte, F. (2020).

Belavgeni, A., Tonnus, W., Linkermann, A. (2023). Cancer cells evade ferroptosis: sex hormone-driven membrane-bound O-acyltransferase domain-containing 1 and 2 (MBOAT1/2) expression. Signal Transduct Target Ther. *8*(1):336.

Berndt, C., Alborzinia, H., Amen, V. S., Ayton, S., Barayeu, U., Bartelt, A., … Conrad, M. (2024). Ferroptosis in health and disease. Redox biology, *75*, 103211.

Bersuker, K., Hendricks, J. M., Li, Z., Magtanong, L., Ford, B., Tang, P. H., ... Olzmann, J. A. (2019). The CoQ oxidoreductase FSP1 acts parallel to GPX4 to inhibit ferroptosis. Nature. *575*(7784):688-692.

Bristow, R. G., Hill, R. P. (2008). Hypoxia and metabolism. Hypoxia, DNA repair and genetic instability. Nat Rev Cancer. *8*(3):180-192.

Brown, C. W., Amante, J. J., Chhoy, P., Elaimy, A. L., Liu, H., Zhu, L. J., ... Mercurio, A. M. (2019). Prominin2 Drives Ferroptosis Resistance by Stimulating Iron Export. Dev Cell. 51(5):575-586.e4.

Bukowski, K., Kciuk, M., Kontek, R., 2020. Mechanisms of multidrug resistance in cancer chemotherapy. Int. J. Mol. Sci. 21 (9), 3233.

Burnell, S. E. A., Spencer-Harty, S., Howarth, S., Bodger, O., Kynaston, H., Morgan, C., Doak, S. H. (2018). STEAP2 Knockdown Reduces the Invasive Potential of Prostate Cancer Cells. Sci Rep. *8*(1):6252.

Bush, A. I. (2017). Tau-mediated iron export prevents ferroptotic damage after ischemic stroke. Mol Psychiatry. *22*(11):1520-1530.

Cancer Genome Atlas Research Network. (2012). Comprehensive genomic characterization of squamous cell lung cancers. Nature. *489*(7417):519-525.

Cancer Genome Atlas Research Network. (2018). Author Correction: Comprehensive molecular profiling of lung adenocarcinoma. Nature. *559*(7715):E12.

Cao, J. Y. ve Dixon, S. J. (2016). Mechanisms of ferroptosis. Cell Mol Life Sci. *73*(1112):2195-209.

Carneiro, B. A. ve El-Deiry, W. S. (2020). Targeting apoptosis in cancer therapy. Nature reviews. Clinical oncology, *17*(7), 395–417.

Chen, D., Chu, B., Yang, X., Liu, Z., Jin, Y., Kon, N., ... Gu, W. (2021). iPLA2β-mediated lipid detoxification controls p53-driven ferroptosis independent of GPX4. Nat Commun. *12*(1):3644.

Chen, D., Fan, Z., Rauh, M., Buchfelder, M., Eyupoglu, I. Y., and Savaskan, N.(2017). ATF4 promotes angiogenesis and neuronal cell death and confers ferroptosis in a xCT-dependent manner. Oncogene 36 (40), 5593–5608. doi:10.1038/onc.2017.146

Chen, D., Tavana, O., Chu, B., Erber, L., Chen, Y., Baer, R., Gu, W. (2017). NRF2 Is a Major Target of ARF in p53-Independent Tumor Suppression. Mol Cell. *68*(1):224-232.e4.

Chen, X., Kang, R., Kroemer, G., Tang, D. (2021) Broadening horizons: the role of ferroptosis in cancer. Nat Rev Clin Oncol. *18*(5):280-296.

Chen, X., Li, J., Kang, R., Klionsky, D. J., and Tang, D. (2021b). Ferroptosis: Machinery and regulation. Autophagy 17 (9), 2054–2081. doi:10.1080/15548627.2020.1810918

Chio, IIC., Jafarnejad, S. M., Ponz-Sarvise, M., Park, Y., Rivera, K., Palm, W., ... Tuveson, D.A. (2016). NRF2 Promotes Tumor Maintenance by Modulating mRNA Translation in Pancreatic Cancer. Cell. *166*(4):963-976.

Chu, B., Kon, N., Chen, D., Li, T., Liu, T., Jiang, L., ... Gu, W. (2019). ALOX12 is required for p53-mediated tumour suppression through a distinct ferroptosis pathway. Nat Cell Biol. *21*(5):579-591.

Chuang, G. S., Martinez-Mir, A., Geyer, A., Engler, D. E., Glaser, B., Cserhalmi-Friedman, P. B., ... Zlotogorski, A. (2005). Germline fumarate hydratase mutations and evidence for a founder mutation underlying multiple cutaneous and uterine leiomyomata. J Am Acad Dermatol. *52*(3 Pt 1):410-416.

Crielaard, B. J., Lammers, T., Rivella, S. (2017). Targeting iron metabolism in drug discovery and delivery. Nat Rev Drug Discov. *16*(6):400-423.

David, L.A. ve Alm, E. J. (2011). Rapid evolutionary innovation during an Archaean genetic expansion. Nature. 469(7328):93-96.

De Brabander, M., Van Belle, H., Aerts, F., Van De Veire, R., Geuens, G. (1979). Protective effect of levamisole and its sulfhydryl metabolite OMPI against cell death induced by glutathione depletion. Int J Immunopharmacol. *1*(2):93-100.

De Nicola, G. M., Karreth, F. A., Humpton, T. J., Gopinathan, A., Wei, C., Frese, K., ...Tuveson, D. A. (2011). Oncogene-induced Nrf2 transcription promotes ROS detoxification and tumorigenesis. Nature. *475*(7354):106-109.

DeBerardinis, R. J., ve Cheng, T. (2010). Q's next: the diverse functions of glutamine in metabolism, cell biology and cancer. Oncogene, *29*(3), 313–324.

Deng, H. F., Yue, L. X., Wang, N. N., Zhou, Y. Q., Zhou, W., Liu, X., ... Gao, Y. (2021). Mitochondrial Iron Overload-Mediated Inhibition of Nrf2-HO-1/GPX4 Assisted ALI-Induced Nephrotoxicity. Frontiers in pharmacology, *11*, 624529.

Deng, S. H., Wu, D. M., Li, L., Liu, T., Zhang, T., Li, J., et al. (2021). miR-324-3preverses cisplatin resistance by inducing GPX4-mediated ferroptosis in lung adenocarcinoma cell line A549. Biochem. Biophys. Res. Commun. 549, 54–60. doi:10.1016/j.bbrc.2021.02.077

Deshwal, S., Onishi, M., Tatsuta, T., Bartsch, T., Cors, E., Ried, K., ... Langer, T. (2023). Mitochondria regulate intracellular coenzyme Q transport and ferroptotic resistance via STARD7. Nat Cell Biol. *25*(2):246-257.

Dhuriya, Y. K. ve Sharma, D. (2018). Necroptosis: a regulated inflammatory mode of cell death. Journal of neuroinflammation, *15*(1), 199.

Dixon, S. J., Lemberg, K. M., Lamprecht, M. R., Skouta, R., Zaitsev, E. M., Gleason, C. E., ... Stockwell, B. R. (2012). Ferroptosis: an iron-dependent form of nonapoptotic cell death. Cell. *149*(5):1060-1072.

Dixon, S. J., Patel, D. N., Welsch, M., Skouta, R., Lee, E. D., Hayano, M., ... Stockwell, B. R. (2014). Pharmacological inhibition of cystine-glutamate exchange induces endoplasmic reticulum stress and ferroptosis. Elife. *3*:e02523.

Dixon, S. J., Winter, G. E., Musavi, L. S., Lee, E. D., Snijder, B., Rebsamen, M., ... Stockwell, B. R. (2015). Human Haploid Cell Genetics Reveals Roles for Lipid Metabolism Genes in Nonapoptotic Cell Death. ACS Chem Biol. *10*(7):1604-1609.

Dodson, M., Castro-Portuguez, R., Zhang, D. D. (2019). NRF2 plays a critical role in mitigating lipid peroxidation and ferroptosis. Redox Biol. *23*:101107.

Doll, S., Freitas, F. P., Shah, R., Aldrovandi, M., da Silva, M. C., Ingold, I., ... Conrad, M. (2019). FSP1 is a glutathione-independent ferroptosis suppressor. Nature. *575*(7784):693-698.

Doll, S., Proneth, B., Tyurina, Y. Y., Panzilius, E., Kobayashi, S., Ingold, I., ... Conrad, M. (2017). ACSL4 dictates ferroptosis sensitivity by shaping cellular lipid composition. Nat Chem Biol. *13*(1):91-98.

Dolma, S., Lessnick, S. L., Hahn, W. C., Stockwell, B. R. (2003). Identification of genotypeselective antitumor agents using synthetic lethal chemical screening in engineered human tumor cells. Cancer Cell. *3*(3):285-296.

Drayton, R. M., Dudziec, E., Peter, S., Bertz, S., Hartmann, A., Bryant, H. E., et al.(2014). Reduced expression of miRNA-27a modulates cisplatin resistance in bladdercancer by targeting the cystine/glutamate exchanger SLC7A11. Clin. cancer Res. 20 (7),1990–2000. doi:10.1158/1078-0432.CCR-13-2805

Eagle, H. (1955). Nutrition needs of mammalian cells in tissue culture. Science. *122*(3168):501514.

Emma, M. R., Iovanna, J. L., Bachvarov, D., Puleio, R., Loria, G. R., Augello, G., ... Cervello, M. (2016). NUPR1, a new target in liver cancer: implication in controlling cell growth, migration, invasion and sorafenib resistance. Cell death & disease, *7*(6), e2269.

Fan, H., Ai, R., Mu, S., Niu, X., Guo, Z., and Liu, L. (2022). MiR-19a suppresses ferroptosis of colorectal cancer cells by targeting IREB2. Bioengineered 13 (5), 12021–12029. doi:10.1080/21655979.2022.2054194

Fan, Z., Wirth, A. K., Chen, D., Wruck, C. J., Rauh, M., Buchfelder, M., Savaskan, N. (2017). Nrf2-Keap1 pathway promotes cell proliferation and diminishes ferroptosis. Oncogenesis. *6*(8):e371.

Felley-Bosco, E. ve Gray, S. G. (2019). Mesothelioma Driver Genes, Ferroptosis, and Therapy. Front Oncol. *9*:1318.

Feng, H., Schorpp, K., Jin, J., Yozwiak, C. E., Hoffstrom, B. G., Decker, A. M., ... Stockwell, B. R. (2020). Transferrin Receptor Is a Specific Ferroptosis Marker. Cell Rep. *30*(10):34113423.e7.

Ferroptosis and Cancer: Mitochondria Meet the "Iron Maiden" Cell Death. Cells, *9*(6), 1505.

Filippova, N. ve Nabors, L. B. (2020). ELAVL1 Role in Cell Fusion and Tunneling Membrane Nanotube Formations with Implication to Treat Glioma Heterogeneity. Cancers, *12*(10), 3069.

Forcina, G. C. ve Dixon, S. J. (2019). GPX4 at the Crossroads of Lipid Homeostasis and Ferroptosis. Proteomics. *19*(18):e1800311.

Friedmann Angeli, J. P., Schneider, M., Proneth, B., Tyurina, Y. Y., Tyurin, V. A., Hammond, V. J., ... Conrad, M. (2014). Inactivation of the ferroptosis regulator Gpx4 triggers acute renal failure in mice. Nat Cell Biol. *16*(12):1180-1191.

Fuchs, Y. ve Steller, H. (2011). Programmed cell death in animal development and disease. Cell. *147*(4):742-758.

Gai, C., Liu, C., Wu, X. et al. MT1DP loaded by folate-modified liposomes sensitizes erastin-induced ferroptosis via regulating miR-365a-3p/NRF2 axis in non-small cell lung cancer cells. Cell Death Dis 11, 751 (2020). https://doi.org/10.1038/s41419-020-02939-3

Gao, J., Yang, F., Che, J., Han, Y., Wang, Y., Chen, N., ... Wang, C. (2018). Selenium-Encoded Isotopic Signature Targeted Profiling. ACS Cent Sci. *4*(8):960-970.

Gao, M., Fan, K., Chen, Y., Zhang, G., Chen, J., and Zhang, Y. (2022).Understanding the mechanistic regulation of ferroptosis in cancer: Gene matters. J. Genet. Genomics. doi:10.1016/j.jgg.2022.06.002

Gao, M., Monian, P., Quadri, N., Ramasamy, R., Jiang, X. (2015). Glutaminolysis and Transferrin Regulate Ferroptosis. Mol Cell. *59*(2):298-308.

Gao, M., Yi, J., Zhu, J., Minikes, A. M., Monian, P., Thompson, C. B., Jiang, X. (2019). Role of Mitochondria in Ferroptosis. Mol Cell. *73*(2):354-363.e3.

Gaschler, M. M., Andia, A. A., Liu, H., Csuka, J. M., Hurlocker, B., Vaiana, C. A., ... Stockwell, B. R. (2018). FINO2 initiates ferroptosis through GPX4 inactivation and iron oxidation. Nat Chem Biol. *14*(5):507-515.

Gilkes, D. M., Semenza, G. L., Wirtz, D. (2014). Hypoxia and the extracellular matrix: drivers of tumour metastasis. Nat Rev Cancer. *14*(6):430-439.

Gordan, J. D., Thompson, C. B., Simon, M. C. (2007). HIF and c-Myc: sibling rivals for control of cancer cell metabolism and proliferation. Cancer Cell. *12*(2):108-113.

Gorrini, C., Harris, I. S., Mak, T. W. (2013). Modulation of oxidative stress as an anticancer strategy. Nat Rev Drug Discov. *12*(12):931-947.

Green D. R. (2019). The Coming Decade of Cell Death Research: Five Riddles. Cell, *177*(5), 1094–1107.

Guo, Y., Zhang, W., Zhou, X., Zhao, S., Wang, J., Guo, Y., et al. (2022). Roles of ferroptosis in cardiovascular diseases. Front. Cardiovasc Med. 9, 911564doi:10. 3389/fcvm.2022.911564

Han, M., Xu, R., Wang, S., Yang, N., Ni, S., Zhang, Q., ... Wang, J. (2018). Six-Transmembrane Epithelial Antigen of Prostate 3 Predicts Poor Prognosis and Promotes Glioblastoma Growth and Invasion. Neoplasia. *20*(6):543-554.

Hangauer, M. J., Viswanathan, V. S., Ryan, M. J., Bole, D., Eaton, J. K., Matov, A., ... McManus, M. T. (2017). Drug-tolerant persister cancer cells are vulnerable to GPX4 inhibition. Nature. *551*(7679):247-250.

Harris, I. S., Treloar, A. E., Inoue, S., Sasaki, M., Gorrini, C., Lee, K. C., ... Mak, T. W. (2015). Glutathione and thioredoxin antioxidant pathways synergize to drive cancer initiation and progression. Cancer Cell. *27*(2):211-222.

He, H. W.,Wang,N.N.,Yi,X.M., Tang, C. P., andWang,D.(2018). Low-level serum miR-24-2 is associated with the progression of colorectal cancer. Cancer Biomarkers 21 (2), 261–267. doi:10.3233/CBM-170321

Hirayama, T. ve Nagasawa, H. (2017). Chemical tools for detecting Fe ions. J Clin Biochem Nutr. *60*(1):39-48.

Hou, J., Zhao, R., Xia, W., Chang, C. W., You, Y., Hsu, J. M., … Hung, M. C. (2020). PD-L1mediated gasdermin C expression switches apoptosis to pyroptosis in cancer cells and facilitates tumour necrosis. Nature cell biology, 22(10), 1264–1275.

Hou, W., Xie, Y., Song, X., Sun, X., Lotze, M. T., Zeh, H. J. 3rd, ... Tang, D. (2016). Autophagy promotes ferroptosis by degradation of ferritin. Autophagy. *12*(8):1425-1428.

Hu, K., Li, K., Lv, J., Feng, J., Chen, J., Wu, H., ... Pang, X. (2020). Suppression of the SLC7A11/glutathione axis causes synthetic lethality in KRAS-mutant lung adenocarcinoma. J Clin Invest. *130*(4):1752-1766.

Huang, C. S., Chang, L. S., Anderson, M. E., Meister, A. (1993). Catalytic and regulatory properties of the heavy subunit of rat kidney gamma-glutamylcysteine synthetase. J Biol Chem *268*(26):19675-19680.

Huang, C., Santofimia-Castaño, P., Iovanna, J. (2021). NUPR1: A Critical Regulator of the Antioxidant System. Cancers, 13(15), 3670.

Hubert, N. ve Hentze, M. W. (2002). Previously uncharacterized isoforms of divalent metal transporter (DMT)-1: implications for regulation and cellular function. Proc Natl Acad Sci U S A. *99*(19):12345-12350.

Ingold, I., Berndt, C., Schmitt, S., Doll, S., Poschmann, G., Buday, K., ... Conrad, M. (2018). Selenium Utilization by GPX4 Is Required to Prevent Hydroperoxide-Induced Ferroptosis. Cell. *172*(3):409-422.e21.

Ingold, K. U. ve Pratt, D.A. (2014). Advances in radical-trapping antioxidant chemistry in the 21st century: a kinetics and mechanisms perspective. Chem Rev. *114*(18):9022-9046.

Itoh, K., Wakabayashi, N., Katoh, Y., Ishii, T., Igarashi, K., Engel, J. D., Yamamoto, M. (1999). Keap1 represses nuclear activation of antioxidant responsive elements by

Nrf2 through binding to the amino-terminal Neh2 domain. Genes Dev. *13*(1):76-86.

in cancer. Curr. Med. Chem. 29, 41–55.

infiltrates in stomach adenocarcinoma. Cancer Cell Int. 22 (1), 124. doi:10.1186/s12935-022-02544-8

Jelinek, A., Heyder, L., Daude, M., Plessner, M., Krippner, S., Grosse, R., ... Culmsee, C. (2018). Mitochondrial rescue prevents glutathione peroxidase-dependent ferroptosis. Free radical biology & medicine, *117*, 45–57.

Jennis, M., Kung, C. P., Basu, S., Budina-Kolomets, A., Leu, J. I., Khaku, S., ... Murphy, M. E. (2016). An African-specific polymorphism in the TP53 gene impairs p53 tumor suppressor function in a mouse model. Genes Dev. *30*(8):918-930.

Jensen, D. E., Proctor, M., Marquis, S. T., Gardner, H. P., Ha, S. I., Chodosh, L. A., ... Rauscher, F. J. 3rd. (1998). BAP1: a novel ubiquitin hydrolase which binds to the BRCA1 RING finger and enhances BRCA1-mediated cell growth suppression. Oncogene. *16*(9):1097-1112.

Jiang, L., Kon, N., Li, T., Wang, S. J., Su, T., Hibshoosh, H., ... Gu, W. (2015). Ferroptosis as a p53-mediated activity during tumour suppression. Nature. *520*(7545):57-62.

Jiang, M., Qiao, M., Zhao, C., Deng, J., Li, X., Zhou, C., 2020. Targeting ferroptosis for cancer therapy: exploring novel strategies from its mechanisms and role in cancers.

Jin, D. Y., Chen, X., Liu, Y., Williams, C. M., Pedersen, L. C., Stafford, D. W., Tie, J. K. (2023). A genome-wide CRISPR-Cas9 knockout screen identifies FSP1 as the warfarinresistant vitamin K reductase. Nat Commun. *14*(1):828.

Kagan, V. E., Mao, G., Qu, F., Angeli, J. P., Doll, S., Croix, C. S., ... Sen, C. K. (2003). Molecular basis of vitamin E action: tocotrienol modulates 12-lipoxygenase, a key mediator of glutamate-induced neurodegeneration. J Biol Chem. *278*(44):43508-43515.

Klein-Seetharaman, J., Watkins, S., Bahar, I., Greenberger, J., Mallampalli, R. K., Stockwell, B. R., ... Bayır, H. (2017). Oxidized arachidonic and adrenic PEs navigate cells to ferroptosis. Nat Chem Biol. *13*(1):81-90.

Kobayashi, S., Harada, Y., Homma, T., Yokoyama, C., Fujii, J. (2021). Characterization of a rat monoclonal antibody raised against ferroptotic cells. J Immunol Methods. *489*:112912.

Koppula, P., Lei, G., Zhang, Y., Yan, Y., Mao, C., Kondiparthi, L., ... Gan, B. (2022). A targetable CoQ-FSP1 axis drives ferroptosis- and radiation-resistance in KEAP1 inactive lung cancers. Nat Commun. *13*(1):2206.

Koppula, P., Zhang, Y., Zhuang, L., Gan, B. (2018). Amino acid transporter SLC7A11/xCT at the crossroads of regulating redox homeostasis and nutrient dependency of cancer. Cancer Commun (Lond). *38*(1):12.

Koppula, P., Zhuang, L., Gan, B. (2021). Cystine transporter SLC7A11/xCT in cancer: ferroptosis, nutrient dependency, and cancer therapy. Protein Cell. *12*(8):599-620.

Kraft, V. A. N., Bezjian, C. T., Pfeiffer, S., Ringelstetter, L., Müller, C., Zandkarimi, F., ... Schick, J. A. (2020). GTP Cyclohydrolase 1/Tetrahydrobiopterin Counteract Ferroptosis through Lipid Remodeling. ACS Cent Sci. *6*(1):41-53.

Kristensen LS, Hansen TB, Venø MT, Kjems J. Circular RNAs in cancer: opportunities and challenges in the field. Oncogene. 2018 Feb 1;37(5):555-565. doi: 10.1038/onc.2017.361. Epub 2017 Oct 9. PMID: 28991235; PMCID: PMC5799710.

Kristiansen, M., Graversen, J. H., Jacobsen, C., Sonne, O., Hoffman, H. J., Law, S. K., Moestrup, S. K. (2001). Identification of the haemoglobin scavenger receptor. Nature. *409*(6817):198-201.

Krümmel, B., Plötz, T., Jörns, A., Lenzen, S., Mehmeti, I. (2021). The central role of glutathione peroxidase 4 in the regulation of ferroptosis and its implications for proinflammatory cytokine-mediated beta-cell death. Biochimica et biophysica acta. Molecular basis of disease, *1867*(6), 166114.

Kuhn, H., Banthiya, S., van Leyen, K. (2015). Mammalian lipoxygenases and their biological relevance. Biochim Biophys Acta. *1851*(4):308-330.

Lachaier, E., Louandre, C., Godin, C., Saidak, Z., Baert, M., Diouf, M., ... Galmiche, A. (2014). Sorafenib induces ferroptosis in human cancer cell lines originating from different solid tumors. Anticancer Res. *34*(11):6417-6422.

Lei, G., Mao, C., Yan, Y., Zhuang, L., Gan, B. (2021). Ferroptosis, radiotherapy, and combination therapeutic strategies. Protein & cell, *12*(11), 836–857.

Lei, P., Bai, T., Sun, Y. (2019). Mechanisms of Ferroptosis and Relations With Regulated Cell Death: A Review. Front Physiol. 10:139.

Levy, J. M. M., Towers, C. G., Thorburn, A. (2017). Targeting autophagy in cancer. Nature reviews. Cancer, *17*(9), 528–542.

Li, J., Cao, F., Yin, H. L., Huang, Z. J., Lin, Z. T., Mao, N., ... Wang, G. (2020). Ferroptosis: past, present and future. Cell Death Dis. *11*(2):88.

Li, X., Wu, L., Tian, X., Zheng, W., Yuan,M., Tian, X., etal. (2022). MiR-29a-3pin exosomes from heme oxygenase-1 modified bone marrow mesenchymal stem cells alleviates steatotic liver ischemia-reperfusion injury in rats by suppressing ferroptosis via iron responsive element binding protein 2. Oxid. Med. Cell Longev. 2022, 6520789. doi:10.1155/2022/6520789

Lin, X., Ping, J., Wen, Y., Wu, Y. (2020). The Mechanism of Ferroptosis and Applications in Tumor Treatment. Frontiers in pharmacology, *11*, 1061.

Linkermann, A., Skouta, R., Himmerkus, N., Mulay, S. R., Dewitz, C., De Zen, F., ... Krautwald, S. (2014). Synchronized renal tubular cell death involves ferroptosis. Proc Natl Acad Sci U S A. *111*(47):16836-16841.

Liu N, Lin X, Huang C. Activation of the reverse transsulfuration pathway through NRF2/CBS confers erastin-induced ferroptosis resistance. Br J Cancer. 2020;122:279–92

Liu, J., Song, X., Kuang, F., Zhang, Q., Xie, Y., Kang, R., ... Tang, D. (2021). NUPR1 is a critical repressor of ferroptosis. Nature communications, *12*(1), 647.

Liu, L., Yao, H., Zhou, X., Chen, J., Chen, G., Shi, X., et al. (2022). MiR-15a-3p regulates ferroptosis via targeting glutathione peroxidase GPX4 in colorectal cancer. Mol. Carcinog. 61 (3), 301–310. doi:10.1002/mc.23367

Liu, S., Zhang, H. L., Li, J., Ye, Z. P., Du, T., Li, L. C., ... Zhu, X. F. (2023). Tubastatin A potently inhibits GPX4 activity to potentiate cancer radiotherapy through boosting ferroptosis. Redox Biol. *62*:102677.

Liu, Z., Wang, Q., Wang, X., Xu, Z., Wei, X., Li, J. (2020). Circular RNA cIARS regulates ferroptosis in HCC cells through interacting with RNA binding protein ALKBH5. Cell death discovery, *6*, 72.

Longchar, A., & Prasad, S. B. (2015). Biochemical changes associated with ascorbic acid-cisplatin combination therapeutic efficacy and protective effect on cisplatin-induced toxicity in tumor-bearing mice. Toxicology Reports, 2, 489–503. https://doi.org/10.1016/j.toxrep.2015.01.017

Louandre, C., Ezzoukhry, Z., Godin, C., Barbare, J. C., Mazière, J. C., Chauffert, B., Galmiche, A. (2013). Iron-dependent cell death of hepatocellular carcinoma cells exposed to sorafenib. Int J Cancer. *133*(7):1732-1742.

Luo, M., Wu, L., Zhang, K., Wang, H., Zhang, T., Gutierrez, L., et al. (2018). miR 137 regulates ferroptosis by targeting glutamine transporter SLC1A5 in melanoma. Cell Death Differ. 25 (8), 1457–1472. doi:10.1038/s41418-017-0053-8

Luo, Y., Huang, Q., He, B., Liu, Y., Huang, S., and Xiao, J. (2021). Regulation offerroptosis by non-coding RNAs in the development and treatment of cancer (Review).Oncol. Rep. 45 (1), 29–48. doi:10.3892/or.2020.7836

Ma, L. L., Liang, L., Zhou, D., and Wang, S. W. (2021). Tumor suppressor miR 424-5p abrogates ferroptosis in ovarian cancer through targeting ACSL4. Neoplasma 68 (1), 165–173. doi:10.4149/neo_2020_200707N705

Mancias, J. D., Wang, X., Gygi, S. P., Harper, J. W., Kimmelman, A. C. (2014). Quantitative proteomics identifies NCOA4 as the cargo receptor mediating ferritinophagy. Nature. *509*(7498):105-109.

Mandal, P. K., Seiler, A., Perisic, T., Kölle, P., Banjac Canak, A., Förster, H., ... Conrad, M. (2010). System x(c)- and thioredoxin reductase 1 cooperatively rescue glutathione deficiency. J Biol Chem. *285*(29):22244-22253.

Mao, C., Liu, X., Zhang, Y., Lei, G., Yan, Y., Lee, H., ... Gan, B. (2021). DHODH-mediated ferroptosis defence is a targetable vulnerability in cancer. Nature, *593*(7860), 586–590.

Martínez-Reyes, I., Cardona, L. R., Kong, H., Vasan, K., McElroy, G. S., Werner, M., ... Chandel, N. S. (2020). Mitochondrial ubiquinol oxidation is necessary for tumour growth. Nature, *585*(7824), 288–292.

Mishima, E., Ito, J., Wu, Z., Nakamura, T., Wahida, A., Doll, S., ... Conrad, M. (2022). A noncanonical vitamin K cycle is a potent ferroptosis suppressor. Nature. *608*(7924):778-783.

Mitsuishi, Y., Taguchi, K., Kawatani, Y., Shibata, T., Nukiwa, T., Aburatani, H., ... Motohashi, H. (2012). Nrf2 redirects glucose and glutamine into anabolic pathways in metabolic reprogramming. Cancer Cell. *22*(1):66-79.

Mou, Y., Wang, J., Wu, J., He, D., Zhang, C., Duan, C., Li, B. (2019). Ferroptosis, a new form of cell death: opportunities and challenges in cancer. Journal of hematology & oncology, *12*(1), 34.

Mugoni, V., Postel, R., Catanzaro, V., De Luca, E., Turco, E., Digilio, G., ... Santoro, M. M. (2013). Ubiad1 is an antioxidant enzyme that regulates eNOS activity by CoQ10 synthesis. Cell. *152*(3):504-518.

Murakami, S., Suzuki, T., Harigae, H., Romeo, P. H., Yamamoto, M., Motohashi, H. (2017). NRF2 Activation Impairs Quiescence and Bone Marrow Reconstitution Capacity of Hematopoietic Stem Cells. Mol Cell Biol. *37*(19):e00086-17.

Murphy, T. H., Miyamoto, M., Sastre, A., Schnaar, R. L., Coyle, J. T. (1989). Glutamate toxicity in a neuronal cell line involves inhibition of cystine transport leading to oxidative stress. Neuron. *2*(6):1547-1558.

Murphy, T. H., Schnaar, R. L., Coyle, J. T. (1990). Immature cortical neurons are uniquely sensitive to glutamate toxicity by inhibition of cystine uptake. FASEB J. *4*(6):1624-1633.

Murugan, A. K., Grieco, M., Tsuchida, N. (2019). RAS mutations in human cancers: Roles in precision medicine. Semin Cancer Biol. *59*:23-35.

Müller, F., Lim, J. K. M., Bebber, C. M., Seidel, E., Tishina, S., Dahlhaus, A., ... von Karstedt, S. (2023). Elevated FSP1 protects KRAS-mutated cells from ferroptosis during tumor initiation. Cell Death Differ. *30*(2):442-456.

Ni, H., Qin, H., Sun, C., Liu, Y., Ruan, G., Guo, Q., et al. (2021). MiR-375 reduces thestemness of gastric cancer cells through triggering ferroptosis. Stem Cell Res. Ther. 12(1), 325. doi:10.1186/s13287-021-02394-7

Nie, Z., Chen, M., Gao, Y., Huang, D., Cao, H., Peng, Y., Guo, N., Wang, F., Zhang, S., 2022. Ferroptosis and tumor drug resistance: current status and major challenges. Front Pharmacol. 13, 879317.

non-normal ferroptosis signaling. AGING 13 (24), 26137–26147 Wei, D., Ke, Y. Q., Duan, P., Zhou, L., Wang, C. Y., and Cao, P. (2021).MicroRNA-302a-3p induces ferroptosis of non-small cell lung cancer cells via targeting ferroportin. Free Radic. Res. 55 (7), 821–830. doi:10.1080/10715762.2021.1947503

Olm, E., Fernandes, A. P., Hebert, C., Rundlöf, A. K., Larsen, E. H., Danielsson, O., Björnstedt, M. (2009). Extracellular thiol-assisted selenium uptake dependent on the x(c)- cystine transporter explains the cancer-specific cytotoxicity of selenite. Proc Natl Acad Sci U S A. *106*(27):11400-11405.

Ozkan, E., Bakar-Ates, F., 2022. Ferroptosis: a trusted ally in combating drug resistance

Pader, I., Sengupta, R., Cebula, M., Xu, J., Lundberg, J. O., Holmgren, A., ... Arnér, E. S. (2014). Thioredoxin-related protein of 14 kDa is an efficient L-cystine reductase and Sdenitrosylase. Proc Natl Acad Sci U S A. *111*(19):6964-6969.

Pandrangi, S. L., Chittineedi, P., Chikati, R., Lingareddy, J. R., Nagoor, M., and Ponnada, S. K. (2022). Role of dietary iron revisited: In metabolism, ferroptosis and pathophysiology of cancer. Am. J. Cancer Res. 12 (3), 974–985.

Pavon, J. A. ve Fitzpatrick, P. F. (2006). Insights into the catalytic mechanisms of phenylalanine and tryptophan hydroxylase from kinetic isotope effects on aromatic hydroxylation. Biochemistry. *45*(36):11030-11037.

Poursaitidis, I., Wang, X., Crighton, T., Labuschagne, C., Mason, D., Cramer, S. L., ... Lamb, R. F. (2017). Oncogene-Selective Sensitivity to Synchronous Cell Death following Modulation of the Amino Acid Nutrient Cystine. Cell Rep. *18*(11):2547-2556.

Prior, I. A., Hood, F. E., Hartley, J. L. (2020). The Frequency of Ras Mutations in Cancer. Cancer Res. *80*(14):2969-2974.

related gene SLC1A5 is a novel prognostic biomarker and correlates with immune

Roh, J. L., Kim, E. H., Jang, H. J., Park, J. Y., Shin, D. (2016). Induction of ferroptotic cell death for overcoming cisplatin resistance of head and neck cancer. Cancer Lett. *381*(1):96-103.

Rohwer, N. ve Cramer, T. (2011). Hypoxia-mediated drug resistance: novel insights on the functional interaction of HIFs and cell death pathways. Drug Resist Updat. *14*(3):191-201.

Romero, R., Sayin, V. I., Davidson, S. M., Bauer, M. R., Singh, S. X., LeBoeuf, S. E., ... Papagiannakopoulos, T. (2017). Keap1 loss promotes Kras-driven lung cancer and results in dependence on glutaminolysis. Nat Med. *23*(11):1362-1368.

Rosen, G. M., Tsai, P., Weaver, J., Porasuphatana, S., Roman, L. J., Starkov, A. A., ... Pou, S. (2002). The role of tetrahydrobiopterin in the regulation of neuronal nitric-oxide synthasegenerated superoxide. J Biol Chem. *277*(43):40275-40280.

Sato, H., Tamba, M., Ishii, T., Bannai, S. (1999). Cloning and expression of a plasma membrane cystine/glutamate exchange transporter composed of two distinct proteins. J Biol Chem. *274*(17):11455-11458.

Sayin, V. I., LeBoeuf, S. E., Singh, S. X., Davidson, S. M., Biancur, D., Guzelhan, B. S., ... Papagiannakopoulos, T. (2017). Activation of the NRF2 antioxidant program generates an imbalance in central carbon metabolism in cancer. Elife. *6*:e28083.

Schultz, C. W., Preet, R., Dhir, T., Dixon, D. A., Brody, J. R. (2020). Understanding and targeting the disease-related RNA binding protein human antigen R (HuR). Wiley interdisciplinary reviews. RNA, *11*(3), e1581.

Seiler, A., Schneider, M., Förster, H., Roth, S., Wirth, E. K., Culmsee, C., ... Conrad, M. (2008). Glutathione peroxidase 4 senses and translates oxidative stress into 12/15-lipoxygenase dependent- and AIF-mediated cell death. Cell Metab. *8*(3):237-248.

Shi, J., Zhao, Y., Wang, K., Shi, X., Wang, Y., Huang, H., ... Shao, F. (2015). Cleavage of GSDMD by inflammatory caspases determines pyroptotic cell death. Nature, *526*(7575), 660– 665.

Shi, Z., Zhang, L., Zheng, J., Sun, H., Shao, C. (2021). Ferroptosis: Biochemistry and Biology in Cancers. Front Oncol. *11*:579286.

Shimada, K., Skouta, R., Kaplan, A., Yang, W. S., Hayano, M., Dixon, S. J., ... Stockwell, B. R. (2016). Global survey of cell death mechanisms reveals metabolic regulation of ferroptosis. Nat Chem Biol. *12*(7):497-503.

Shindou, H. ve Shimizu, T. (2009). Acyl-CoA:lysophospholipid acyltransferases. J Biol Chem. *284*(1):1-5.

Singhal, R., Mitta, S. R., Das, N. K., Kerk, S. A., Sajjakulnukit, P., Solanki, S., ... Shah, Y. M. (2021). HIF-2α activation potentiates oxidative cell death in colorectal cancers by increasing cellular iron. J Clin Invest. *131*(12):e143691.

Skouta, R., Dixon, S. J., Wang, J., Dunn, D. E., Orman, M., Shimada, K., ... Stockwell, B. R. (2014). Ferrostatins inhibit oxidative lipid damage and cell death in diverse disease models. J Am Chem Soc. *136*(12):4551-4556.

SLC1A5 prefers to play as an accomplice rather than an opponent in pancreatic

Snyder, A. G. ve Oberst, A. (2021). The Antisocial Network: Cross Talk Between Cell Death Programs in Host Defense. Annual review of immunology, *39*, 77–101.

Soula, M., Weber, R. A., Zilka, O., Alwaseem, H., La, K., Yen, F., ... Birsoy, K. (2020). Metabolic determinants of cancer cell sensitivity to canonical ferroptosis inducers. Nat Chem Biol. *16*(12):1351-1360.

Stockwell B. R. (2019). A powerful cell-protection system prevents cell death by ferroptosis. Nature, *575*(7784), 597–598.

Stockwell B. R. (2022). Ferroptosis turns 10: Emerging mechanisms, physiological functions, and therapeutic applications. Cell, *185*(14), 2401–2421.

Stockwell, B. R., Friedmann Angeli, J. P., Bayir, H., Bush, A. I., Conrad, M., Dixon, S. J., ... Zhang, D. D. (2017). Ferroptosis: A Regulated Cell Death Nexus Linking Metabolism, Redox Biology, and Disease. Cell. *171*(2):273-285.

Sui, X., Zhang, R., Liu, S., Duan, T., Zhai, L., Zhang, M., ... Xie, T. (2018). RSL3 Drives Ferroptosis Through GPX4 Inactivation and ROS Production in Colorectal Cancer. Front Pharmacol. *9*:1371.

Sullivan, E. M., Pennington, E. R., Green, W. D., Beck, M. A., Brown, D. A., Shaikh, S. R. (2018). Mechanisms by Which Dietary Fatty Acids Regulate Mitochondrial Structure-Function in Health and Disease. Advances in nutrition (Bethesda, Md.), *9*(3), 247–262.

Sun, R., Lin, Z., Wang, X., Liu, L., Huo, M., Zhang, R., ... Chen, J. (2022). AADAC protects colorectal cancer liver colonization from ferroptosis through SLC7A11-dependent inhibition of lipid peroxidation. J Exp Clin Cancer Res. *41*(1):284.

Sun, W. Y., Tyurin, V. A., Mikulska-Ruminska, K., Shrivastava, I. H., Anthonymuthu, T. S., Zhai, Y. J., ... Kagan, V. E. (2021). Phospholipase iPLA2β averts ferroptosis by eliminating a redox lipid death signal. Nat Chem Biol. *17*(4):465-476.

Suzuki, T., Murakami, S., Biswal, S. S., Sakaguchi, S., Harigae, H., Yamamoto, M., Motohashi, H. (2017). Systemic Activation of NRF2 Alleviates Lethal Autoimmune Inflammation in Scurfy Mice. Mol Cell Biol. *37*(15):e00063-17.

Tang, D., Chen, X., Kang, R., Kroemer, G. (2021). Ferroptosis: molecular mechanisms and health implications. Cell research, *31*(2), 107–125.

Tao, S., Rojo de la Vega, M., Chapman, E., Ooi, A., Zhang, D. D. (2018). The effects of NRF2 modulation on the initiation and progression of chemically and genetically induced lung cancer. Mol Carcinog. *57*(2):182-192.

Tomlinson, I. P., Alam, N. A., Rowan, A. J., Barclay, E., Jaeger, E. E., Kelsell, D., ... Aaltonen, L. A.; Multiple Leiomyoma Consortium. (2002). Germline mutations in FH predispose to dominantly inherited uterine fibroids, skin leiomyomata and papillary renal cell cancer. Nat Genet. *30*(4):406-410.

Transl. Lung Cancer Res. 9, 1569–1584.

Tuo, Q. Z., Lei, P., Jackman, K. A., Li, X. L., Xiong, H., Li, X. L., ... Liu, S. (2015). An important role of the hepcidin-ferroportin signaling in affecting tumor growth and metastasis. Acta Biochim Biophys Sin (Shanghai). *47*(9):703-715.

Ursini, F., Maiorino, M., Valente, M., Ferri, L., Gregolin, C. (1982). Purification from pig liver of a protein which protects liposomes and biomembranes from peroxidative degradation and exhibits glutathione peroxidase activity on phosphatidylcholine hydroperoxides. Biochim Biophys Acta. *710*(2):197-211.

Viswanathan, V. S., Ryan, M. J., Dhruv, H. D., Gill, S., Eichhoff, O. M., Seashore-Ludlow, B., ... Schreiber, S. L. (2017). Dependency of a therapy-resistant state of cancer cells on a lipid peroxidase pathway. Nature. *547*(7664):453-457.

Wagner, B. A., Buettner, G. R., Burns, C. P. (1994). Free radical-mediated lipid peroxidation in cells: oxidizability is a function of cell lipid bis-allylic hydrogen content. Biochemistry. *33*(15):4449-53.

Wang, D., Tang, L., Zhang, Y., Ge, G., Jiang, X., Mo, Y., Wu, P., … Gong, Z. (2022). Regulatory pathways and drugs associated with ferroptosis in tumors. Cell death & disease, *13*(6), 544.

Wang, F. and Min, J. (2021). DHODH tangoing with GPX4 on the ferroptotic stage. Signal transduction and targeted therapy, *6*(1), 244.

Wang, H. H., Ma, J. N., and Zhan, X. R. (2021b). Circular RNA Circ_0067934 attenuates ferroptosis of thyroid cancer cells by miR-545-3p/slc7a11 signaling. Front. Endocrinol. (Lausanne) 12, 670031. doi:10.3389/fendo.2021. 670031

Wang, M., Mao, C., Ouyang, L., Liu, Y., Lai, W., Liu, N., ...Zhang, B. (2019). Long noncoding RNA LINC00336 inhibits ferroptosis in lung cancer by functioning as a competing endogenous RNA. Cell death and differentiation, *26*(11), 2329–2343.

Wang, P., Zhu, C. F., Ma, M. Z., Chen, G., Song, M., Zeng, Z. L., ... Huang, P. (2015). MicroRNA-155 is induced by K-Ras oncogenic signal and promotes ROS stress in pancreatic cancer. Oncotarget, *6*(25), 21148–21158.

Wang, R., Su, Q., Yin, H., Wu, D., Lv, C., Yan, Z. (2021). Inhibition of SRSF9 enhances the sensitivity of colorectal cancer to erastin-induced ferroptosis by reducing

glutathione peroxidase 4 expression. The international journal of biochemistry & cell biology, *134*, 105948.

Wang, S. J., Li, D., Ou, Y., Jiang, L., Chen, Y., Zhao, Y., Gu, W. (2016). Acetylation Is Crucial for p53-Mediated Ferroptosis and Tumor Suppression. Cell Rep. *17*(2):366-373.

Wang, Y., Wu, X., Ren, Z., Li, Y., Zou, W., Chen, J., & Wang, H. (2023). Overcoming cancer chemotherapy resistance by the induction of ferroptosis. Drug resistance updates : reviews and commentaries in antimicrobial and anticancer chemotherapy, *66*, 100916.

Wang, Y., Yang, L., Zhang, X., Cui, W., Liu, Y., Sun, Q. R., ... Chen, S. (2019). Epigenetic regulation of ferroptosis by H2B monoubiquitination and p53. EMBO Rep. *20*(7):e47563.

Wang, Z., Chen, X., Liu, N., Shi, Y., Liu, Y., Ouyang, L., ... Tao, Y. (2021). A Nuclear Long Non-Coding RNA LINC00618 Accelerates Ferroptosis in a Manner Dependent upon Apoptosis. Molecular therapy : the journal of the American Society of Gene Therapy, *29*(1), 263–274.

Wolpaw, A. J., Shimada, K., Skouta, R., Welsch, M. E., Akavia, U. D., Pe'er, D., ... Stockwell, B. R. (2011). Modulatory profiling identifies mechanisms of small molecule-induced cell death. Proc Natl Acad Sci U S A. *108*(39):E771-780.

Wu H, Liu A. Long non-coding RNA NEAT1 regulates ferroptosis sensitivity in non-small-cell lung cancer. J Int Med Res. 2021;49:300060521996183.

Wu, Y. Y., Jiang, J. N., Fang, X. D., Ji, F. J. (2018). STEAP1 Regulates Tumorigenesis and Chemoresistance During Peritoneal Metastasis of Gastric Cancer. Front Physiol. *9*:1132.

Xian ZY, Hu B, Wang T, Cai JL, Zeng JY, Zou Q, et al. CircABCB10 silencing inhibits the cell ferroptosis and apoptosis by regulating the miR-326/CCL5 axis in rectal cancer. Neoplasma. 2020;67:1063–73.

Xian, Z. Y., Hu, B., Wang, T., Cai, J. L., Zeng, J. Y., Zou, Q., Zhu, P. X. (2020). CircABCB10 silencing inhibits the cell ferroptosis and apoptosis by regulating the miR-326/CCL5 axis in rectal cancer. Neoplasma, *67*(5), 1063–1073.

Xie, Y., Hou, W., Song, X., Yu, Y., Huang, J., Sun, X., ... Tang, D. (2016). Ferroptosis: process and function. Cell death and differentiation, *23*(3), 369–379.

Xie, Y., Song, X., Sun, X., Huang, J., Zhong, M., Lotze, M. T., ... Tang, D. (2016). Identification of baicalein as a ferroptosis inhibitor by natural product library screening. Biochem Biophys Res Commun. *473*(4):775-780.

Xie, Y., Wang, B., Zhao, Y., Tao, Z., Wang, Y., Chen, G., Hu, X. (2022). Mammary adipocytes protect triple-negative breast cancer cells from ferroptosis. J Hematol Oncol. *15*(1):72.

Xu, F., Wang, H., Pei, H., Zhang, Z., Liu, L., Tang, L., et al. (2022b).

Xu, P., Wang, Y., Deng, Z., Tan, Z., and Pei, X. (2022). MicroRNA-15a promotes prostate cancer cell ferroptosis by inhibiting GPX4 expression. Oncol. Lett. 23 (2), 67. doi:10.3892/ol.2022.13186

Xu, Q., Zhou, L., Yang, G., Meng, F., Wan, Y., Wang, L., Zhang, L. (2020). CircIL4R facilitates the tumorigenesis and inhibits ferroptosis in hepatocellular carcinoma by regulating the miR-541-3p/GPX4 axis. Cell biology international, *44*(11), 2344–2356.

Xu, Z., Chen, L., Wang, C., Zhang, L., and Xu, W. (2021b). MicroRNA-1287-5ppromotes ferroptosis of osteosarcoma cells through inhibiting GPX4. Free Radic.Res. 55 (11-12), 1119–1129. doi:10.1080/10715762.2021.2024816

Xue, X., Bredell, B. X., Anderson, E. R., Martin, A., Mays, C., Nagao-Kitamoto, H., ... Shah, Y. M. (2017). Quantitative proteomics identifies STEAP4 as a critical regulator of mitochondrial dysfunction linking inflammation and colon cancer. Proc Natl Acad Sci U S A. *114*(45):E9608-E9617.

Yagoda, N., von Rechenberg, M., Zaganjor, E., Bauer, A. J., Yang, W. S., Fridman, D. J., ... Stockwell, B. R. (2007). RAS-RAF-MEK-dependent oxidative cell death involving voltagedependent anion channels. Nature. *447*(7146):864-868.

Yamada, S., Kumazawa, S., Ishii, T., Nakayama, T., Itakura, K., Shibata, N., ... Uchida, K. (2001). Immunochemical detection of a lipofuscin-like fluorophore derived from malondialdehyde and lysine. J Lipid Res. *42*(8):1187-1196.

Yamamoto, M., Kensler, T. W., Motohashi, H. (2018). The KEAP1-NRF2 System: a ThiolBased Sensor-Effector Apparatus for Maintaining Redox Homeostasis. Physiol Rev. *98*(3):1169-1203.

Yang, W. H., Ding, C. C., Sun, T., Rupprecht, G., Lin, C. C., Hsu, D., Chi, J. T. (2019). The Hippo Pathway Effector TAZ Regulates Ferroptosis in Renal Cell Carcinoma. Cell reports, *28*(10), 2501–2508.e4.

Yang, W. S. ve Stockwell, B. R. (2008). Synthetic lethal screening identifies compounds activating iron-dependent, nonapoptotic cell death in oncogenic-RAS-harboring cancer cells. Chem Biol. *15*(3):234-245.

Yang, W. S., Kim, K. J., Gaschler, M. M., Patel, M., Shchepinov, M. S., Stockwell, B. R.(2016). Peroxidation of polyunsaturated fatty acids by lipoxygenases drives ferroptosis. Proc Natl Acad Sci U S A. *113*(34):E4966-E4975.

Yang, W. S., SriRamaratnam, R., Welsch, M. E., Shimada, K., Skouta, R., Viswanathan, V. S., ... Stockwell, B. R. (2014). Regulation of ferroptotic cancer cell death by GPX4. Cell. *156*(12):317-331.

Yang, Z., Zou, S., Zhang, Y., Zhang, J., Zhang, P., Xiao, L., ... Fang, L. (2023). ACTL6A protects gastric cancer cells against ferroptosis through induction of glutathione synthesis. Nat Commun. *14*(1):4193.

Yapici, F. I., Bebber, C. M., von Karstedt, S. (2024). A guide to ferroptosis in cancer. Molecular oncology, *18*(6), 1378–1396.

Ye, Y., Hu, Q., Chen, H., Liang, K., Yuan, Y., Xiang, Y., ... Han, L. (2019). Characterization of Hypoxia-associated Molecular Features to Aid Hypoxia-Targeted Therapy. Nat Metab.

Yonezawa, M., Back, S. A., Gan, X., Rosenberg, P. A., Volpe, J. J. (1996). Cystine deprivation induces oligodendroglial death: rescue by free radical scavengers and by a diffusible glial factor. J Neurochem. *67*(2):566-573.

Yu, X. ve Long, Y. C. (2016). Crosstalk between cystine and glutathione is critical for the regulation of amino acid signaling pathways and ferroptosis. Scientific reports, 6, 30033.

Yuan, H., Li, X., Zhang, X., Kang, R., Tang, D. (2016). Identification of ACSL4 as a biomarker and contributor of ferroptosis. Biochem Biophys Res Commun. *478*(3):1338-1343.

Zhang Y, Zheng S, Geng Y, Xue J, Wang Z, Xie X, et al. MicroRNA profiling of atrial fibrillation in canines: miR-206 modulates intrinsic cardiac autonomi nerve remodeling by regulating SOD1. PLoS ONE. 2015;10:e0122674

Zhang, C. ve Zhang, F. (2015). Iron homeostasis and tumorigenesis: molecular mechanisms and therapeutic opportunities. Protein Cell. *6*(2):88-100.

Zhang, C., Liu, X., Jin, S., Chen, Y., Guo, R. (2022). Ferroptosis in cancer therapy: a novel approach to reversing drug resistance. Molecular cancer, *21*(1), 47.

Zhang, H. Y., Zhang, B. W., Zhang, Z. B., Deng, Q. J. (2020). Circular RNA TTBK2 regulates cell proliferation, invasion and ferroptosis via miR-761/ITGB8 axis in glioma. European review for medical and pharmacological sciences, *24*(5), 2585–2600.

Zhang, K., Wu, L., Zhang, P., Luo, M., Du, J., Gao, T., ... Yang, Y. (2018). miR-9 regulates ferroptosis by targeting glutamic-oxaloacetic transaminase GOT1 in melanoma. Molecular carcinogenesis, *57*(11), 1566–1576.

Zhang, L., Hobeika, C. S., Khabibullin, D., Yu, D., Filippakis, H., Alchoueiry, M., ... Henske, E. P. (2022). Hypersensitivity to ferroptosis in chromophobe RCC is mediated by a glutathione metabolic dependency and cystine import via solute carrier family 7 member 11. Proc Natl Acad Sci U S A. *119*(28):e2122840119.

Zhang, X., Wang, L., Li, H., Zhang, L., Zheng, X., Cheng, W. (2020). Crosstalk between noncoding RNAs and ferroptosis: new dawn for overcoming cancer progression. Cell death & disease, *11*(7), 580.

Zhang, Y., Shi, J., Liu, X., Feng, L., Gong, Z., Koppula, P., ... Gan, B. (2018). BAP1 links metabolic regulation of ferroptosis to tumour suppression. Nat Cell Biol. *20*(10):1181-1192.

Zhang, Y., Tan, Y., Liu, S., Yin, H., Duan, J., Fan, L., Zhao, X., Jiang, B., 2022. Implications of Withaferin A for the metastatic potential and drug resistance in hepatocellular carcinoma cells via Nrf2-mediated EMT and ferroptosis. Toxicol. Mech. Methods 1–9.

Zhang, Y., Zheng, S., Geng, Y., Xue, J., Wang, Z., Xie, X., ... Hou, Y. (2015). MicroRNA profiling of atrial fibrillation in canines: miR-206 modulates intrinsic cardiac autonomic nerve remodeling by regulating SOD1. PloS one, *10*(3), e0122674.

Zhang,K., Wu,L.,Zhang,P.,Luo,M., Du,J., Gao,T.,etal.(2018). miR-9 regulates ferroptosis by targeting glutamic-oxaloacetic transaminase GOT1 in melanoma. Mol. Carcinog. 57 (11), 1566–1576. doi:10.1002/mc.22878

Zhao, Y., Li, Y., Zhang, R., Wang, F., Wang, T., Jiao, Y. (2020). The Role of Erastin in Ferroptosis and Its Prospects in Cancer Therapy. OncoTargets and therapy, *13*, 5429–5441.

Zheng, H., Jiang, L., Tsuduki, T., Conrad, M., Toyokuni, S. (2021). Embryonal erythropoiesis and aging exploit ferroptosis. Redox Biol. *48*:102175.

Zheng, S., Hu, L., Qingwen Song, Y. S., Yin, G., Zhu, H., and Wencheng Kong, C.Z. (2021). miR-545 promotes colorectal cancer by inhibiting transferring in the

Zhou, L., Zhao, B., Zhang, L., Wang, S., Dong, D., Lv, H., Shang, P. (2018). Alterations in Cellular Iron Metabolism Provide More Therapeutic Opportunities for Cancer. Int J Mol Sci.

Zhu, D., Wu, S., Li, Y., Zhang, Y., Chen, J., Ma, J., et al. (2022b). Ferroptosis

Zhu, S., Zhang, Q., Sun, X., Zeh, H. J., Lotze, M. T., Kang, R., et al. (2017).HSPA5 regulates ferroptotic cell death in cancer cells. Cancer Res. 77 (8),2064–2077. doi:10.1158/0008-5472.Can-16-1979

Zilka, O., Shah, R., Li, B., Friedmann Angeli, J. P., Griesser, M., Conrad, M., Pratt, D. A. (2017). On the Mechanism of Cytoprotection by Ferrostatin-1 and Liproxstatin-

1 and the Role of Lipid Peroxidation in Ferroptotic Cell Death. ACS Cent Sci. *3*(3):232-243.

Zolea, F., Battaglia, A. M., Chiarella, E., Malanga, D., Marco, C. D., Bond, H. M., et al. (2017). Ferritin heavy subunit silencing blocks the erythroid commitment of K562 cellsvia miR-150 up-regulation and GATA-1 repression. Int. J. Mol. Sci. 18 (10), 2167.doi:10.3390/ijms18102167

Zou, Y., Palte, M. J., Deik, A. A., Li, H., Eaton, J. K., Wang, W., ... Schreiber, S. L. (2019). A GPX4-dependent cancer cell state underlies the clear-cell morphology and confers sensitivity to ferroptosis. Nat Commun. *10*(1):1617.

6. SINIF "YOĞUNLUK" KONUSUNUN ŞARKI VE MÜZİK DESTEKLİ ÖĞRETİMİNİN BAZI DEĞİŞKENLER ÜZERİNE ETKİSİ

Elif YÜREK (ORCID:0000-0001-7448-9919)
Fen Bilimleri Öğretmeni, Sarıkamış Yayıklı Atatürk Ortaokulu
Email:elifyurek.ey@gmail.com

Doç. Dr., Emine Hatun DİKEN (ORCID:0000-0003-3922-2535)
Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı
Email:hatundiken06@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersi "Yoğunluk" konusunun ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin akademik başarılarına, fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemelerine, fen dersine yönelik tutumlarına ve fen bilimlerini öğrenmeye yönelik öz-yeterlilik inançlarını etkisini tespit etmektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden tek grup ön test-son test deneysel desen kullanılmıştır. Araştırmaya Kars ilinin bir ilçesine bağlı bir köy okulunun 6. sınıfında öğrenim gören 5 erkek 3 kız olmak üzere toplam 8 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan ve 6. sınıfta öğrenim gören 8 öğrenciye 6. sınıf Fen Bilimleri Dersi'nin "Yoğunluk" konusu şarkı ve müzik destekli öğretilmiştir. Araştırmada şarkıya eşlik etmede enstrüman olarak klasik gitar kullanılmıştır. Yoğunluk konusu klasik gitar çalınarak ve şarkı söylenerek 5E Öğrenme Modeli'nin "Derinleştirme" basamağında öğrencilere öğretilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak 6 sınıf yoğunluk konusu başarı testi, fen bilimlerine yönelik Öz düzenleme ölçeği, ortaokul öğrencileri için fen bilimleri öğrenmeye yönelik Öz yeterlilik inanç ölçeği ve fen dersine yönelik tutum ölçeği kullanılmıştır. Ölçme araçları 5E Öğrenme Modeli'nin "Derinleştirme" aşamasında yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminden önce ve sonra 6. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır. Verilerin analizinde nicel veri analizlerinden "Non-parametrik Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi" kullanılmıştır, Araştırmanın sonuçlarına göre; 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersi'nin içeriğinde olan "Yoğunluk" konusunun şarkı ve müzikle desteklenerek öğretilmesinin 6. sınıf öğrencilerinin yoğunluk konusuna yönelik akademik başarılarını, fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemelerini ve fen dersine yönelik tutumlarını artırdığı fakat fen bilimlerini öğrenmeye yönelik öz-yeterlilik inançlarında herhangi bir değişikliğin olmadığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yoğunluk Konusu, Şarkı, Müzik, Fen Öğretimi

GİRİŞ

Modern ve etkili fen programlarının içeriğine bakıldığında ezbere dayalı ve gereksiz bilgiler yerine bilimsel yöntemleri kullanabilmeyi ilke edinen ders içeriklerinin geliştirildiği görülmektedir (Ergül,1999). Etkili bir fen öğretiminde; öğrenciler derste aktiftir, dersi sever, yaparak-yaşarak öğrenirler, bilgileri kendileri bulurlar ve keşfederler. Bu durum öğrencileri daha istekli ve hevesli hale getirir. Öğrenciler bilgileri yorumlayarak öğrenirler, fen öğrenme alanındaki bilgilerini, geçmiş ve günlük hayattaki bilgileri ile ilişkilendirirler. Öğrendikleri bilgileri uygularlar ve bunun sonucunda fene yönelik karşılaştıkları problemleri çözebilirler (Altun & Olgun, 2005). Öğretmenlerin fen bilimlerine düz anlatım yöntemi ile işlemeleri çoğu kez öğrencilerin fen kavramlarını anlayamamalarına, fen dersini sıkıcı ve zor bulmalarına, derse yönelik olumsuz tutumlar geliştirmelerine neden olmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin fen bilimleri derslerine yönelik olumlu tutumlar geliştirmeleri ve fen konularını öğrenebilmeleri noktasında öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Öğrenciler fen derslerini sevdikleri kadar derse ilgi duyarlar ve bu şekilde uzun vadede etkili fen okuryazarı bireyler yetiştirilebilir (Gürbüz, Çeker & Töman, 2017). Kaliteli ve etkili bir fen eğitimi, öğrencilerin fen kavramlarını anlamlı bir şekilde içselleştirmeleri ve öğrenmeleri sağlanarak gerçekleştirilebilir (Coşkun, Akarsu & Karpier, 2012). Yani öğrencilerin dersi öğrenmelerine katkı sağlayabilecek yöntem, teknik ve stratejileri kullanmaları gerekir. Bu tekniklerden en önemli olanlarından birisi de oyun ve eğitsel şarkı teknikleridir. Eğitsel oyun ve şarkılar sayesinde düz anlatım yönteminin getirdiği bazı olumsuzluklar aşılarak fen öğretimi çok daha keyifli bir hale getirilebilir. eğitsel şarkı farklı eğitim-öğretim süreçlerinde (okul öncesi, ilkokul, ortaokul, lise) bulunan öğrencilerin farklı disiplinlerdeki (matematik, fizik, kimya, biyoloji, tarih, coğrafya, fen bilimleri gibi) öğrenmelerini kolaylaştırmak, öğrencilerin kavramlarla günlük hayatlarındaki değerleri içselleştirmeleri, içinde yaşadıkları toplumun kültürünü öğrenmelerini sağlamak amacıyla özel olarak üretilen müzik şeklinde ele alınabilir (Aksu, 2009). Müzik, öğrencilerde stres düzeyini azaltarak düşünceleri rahatlatır, öğrencilerin hafızalarının gelişmesini sağlar, öğrenme yeteneğini arttırır, bilgilerin zihinde kalıcı olmasını sağlar, dersleri kolay ve eğlenceli hale getirir, öğrencilere dinleme becerileri kazandırır, öğrencilerin derse odaklanma sürelerinin uzamasına büyük ölçüde katkı sağlar (Dikici-Sığırtmaç, 2005; Gültek, 2002). Müziğin öğrencilerin zihinlerinde aktif hale gelen bilgilerin kısa süreli bellekten uzun süreli belleğe aktarılmasında da önemli bir rolü vardır. Bu şekilde öğrenciler bir şarkının sözlerini herhangi bir konuşmadan daha kolay hatırlayabilirler (Köse, 2012). Bu bilgilerin doğrultusunda ortaokul fen bilimleri derslerindeki ünitelerin ya da konuların şarkı- müzik destekli öğretilerek öğrencilerin fen kavramlarını zihinlerinde yapılandırmaları, yorumlamaları, ilişkilendirebilmeleri ve kalıcı hale getirmelerinin yanında kulak-ritim eğitimi alabilmelerinin sağlanması, fen bilimleri derslerinde severek ve eğlenerek şarkı söylemeleri ve müzikle alakalı enstrümanları (gitar, bağlama, yan flüt, piyano vs.) tanıyabilmelerini olanaklı bir hale getirmektedir (Sun, 2006; Serin-Özparlak & Sonsel, 2020). Bu bilgiler ışığında ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin yine 6. sınıf fen bilimleri dersinin kavram karmaşasının fazla olduğu "Yoğunluk" konusunun şarkı-müzik destekli öğretiminin bazı değişkenler üzerindeki etkisi merak edilmiş ve bu değişkenlere etkisinin araştırılmasına gerek duyulmuştur.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı, 6. sınıf "Yoğunluk" konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin başarı, fen bilimlerine yönelik öz-düzenleme, fen dersine yönelik tutum, fen öğrenmeye yönelik öz-yeterlilik inanç gibi bazı değişkenler üzerine etkisini belirlemektir. Araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden deneme öncesi deneysel desenlerden (pro-experimental desingns) tek grup ön test/son test modeli (The one group pre-test post-test desingn) kullanılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmaya 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kars ilinin bir ilçesindeki bir köy okulunun 6. sınıf düzeyinde öğrenim gören beş erkek, üç kız öğrenci olmak üzere toplam sekiz öğrenci katılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Yoğunluk Konusuna Yönelik Başarı Testi
Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından ilki 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersi "Yoğunluk" konusuna yönelik sekiz çoktan seçmeli sorudan oluşan başarı testidir. Araştırmada kullanılan başarı testindeki çoktan seçmeli sorular uygun kazanım ve sınıf düzeyleri doğrultusunda http://www.isemdijital.com/ogretmen.com ve http://www.isleronline.com/ogretmen sayfalarından alınarak hazırlanmıştır. Sorular ilgili ve güvenilir online kaynaklardan seçildikten sonra fen bilimleri öğrenme alanındaki iki öğretim üyesine kontrol ettirilerek öğretim üyeleri tarafından sorular üzerinde herhangi bir yanlış bilgi ya da kavram yanılgısının olup olmadığına bakılmıştır. Sorular öğretim üyeleri tarafından kontrol edilmiş ve düzeltilmiştir. 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersi "Yoğunluk" konusuna yönelik çoktan seçmeli sorulardan oluşan başarı testi 6. sınıf öğrencilerine uygulanmak üzere hazır hale getirilmiştir.
Fen Bilimlerine Yönelik Öz-Düzenleme Ölçeği

Veri toplama araçlarından ikincisi Bektaş ve Karaca (2020) tarafından geliştirilen "Fen Bilimlerine Yönelik Öz Düzenleme Ölçeği" dir. Bektaş ve Karaca (2020) tarafından geliştirilen bu ölçek varyansın % 48'ini açıklayan, .940 güvenirlik katsayısına sahip olan, 26 maddeden ve üç faktörden (eleştirel düşünme, zaman ve çaba yönetimi) oluşan beşli likert tipi bir ölçektir.

Ortaokul Öğrencileri için Fen Öğrenmeye Yönelik Öz-Yeterlik İnanç Ölçeği
Veri toplama araçlarından üçüncüsü Yaman (2016) tarafından geliştirilen "Ortaokul Öğrencileri İçin Fen Öğrenmeye Yönelik Öz-Yeterlik İnanç Ölçeği" dir. Yaman (2016) tarafından geliştirilen bu ölçek ortaokul öğrencilerinin fen öğrenmeye yönelik öz-yeterlik inanç düzeylerini ölçebilecek, geçerlik ve güvenirlik düzeyi yüksek olan, 17 maddeden oluşan, beşli likert tipinde bir ölçektir. Yaman (2016) ölçekteki üç faktörü "bireysel başarıya yönelik öz-yeterlik", "performansa yönelik öz-yeterlik", "sonuca yönelik öz-yeterlik" şeklinde isimlendirmiştir.

Fen Dersine Yönelik Tutum Ölçeği

Veri toplama araçlarından üçüncüsü Karabulut ve Çetin (2018) tarafından geliştirilen "Fen Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" dir. Karabulut ve Çetin (2018) tarafından geliştirilen "Fen Dersine Yönelik Tutum Ölçeği" 30 maddeden oluşan, beşli likert tipinde bir ölçektir. Hazırlanan tutum ölçeği için her bir maddenin faktör yükünün ,300'den büyük olmasına dikkat edilmiştir. Ölçeğin Cronbach Alfa değeri 0.91 olarak bulunmuştur.

Fen Bilimleri Konularına ve Ünitesine Ait Şarkı Sözleri

Araştırmadaki veri toplama araçlarından beşincisi 6. Sınıf Yoğunluk konusuna yönelik şarkı sözleridir. 6. Sınıf Yoğunluk konusuna ait şarkı sözleri araştırmacı ve iki fen bilimleri öğretmeni ile birlikte hazırlanmıştır. Şarkı sözlerinde herhangi bir kavram yanılgısı ya da bilimsel yanlış olup olmadığı fen bilgisi eğitimi alanında üç öğretim üyesine kontrol ettirilmiş ve öğretim üyeleri şarkı sözleri üzerinde gerekli düzeltmeleri yapmışlardır. Şarkıların sözleri araştırmanın uygulama sürecinde kullanılmak üzere hazır hale getirilmiştir.

6. sınıf Yoğunluk konusuna ait şarkı sözleri aşağıdaki gibidir.
Madde miktarına "kütle" denir
"m" harfi ile gösterilir
Eşit kollu terazi ölçer kütleyi
"Kilogram" ve "Gram" dır birimleri
Maddenin uzayda kapladığı yer hacimdir
"V" harfi ile gösterilir
It, ml, cm3 birimleri
Yoğunluk formülünde kullan bu ikisini
Yoğunluk bir maddenin birim hacimdeki kütlesi
Saf maddelerin ayırt edici özelliği
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir.
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir, önemlidir, önemlidir
Aynı hacimdeki iki maddenin yoğunluğu fazla olanın, daha çoktur kütlesi
Aynı kütledeki iki maddenin yoğunluğu fazla olanın, daha azdır hacmi
Gaz eklersek kapalı bir kaba, gazın yoğunluğu artar yaz bunu aklına
Isınan maddenin hacmi artar, yoğunluğu azalır
Sıcak havanın yoğunluğu soğuk havadan azdır
Yoğunluk bir maddenin birim hacimdeki kütlesi
Saf maddelerin ayırt edici özelliği
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir.
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir

Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir, önemlidir, önemlidir
Önemli olan bir şey daha var, su yoğunluğu canlılar için çok önemlidir, dikkat edin
Sıvı maddeler soğudukça tanecikler yaklaşır, hacim azalır, yoğunluk artar
Bu duruma bir tek "Su" aykırıdır
Donarken hacmi artar, yoğunluğu azalır, aklına kazı
Bu özelliği sayesinde buz batmadan yüzer suyun üstünde
Gölün dipten donmasını önler, içindeki canlılar yaşar güzelce güzelce
Yoğunluk bir maddenin birim hacimdeki kütlesi
Saf maddelerin ayırt edici özelliği
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir, önemlidir, önemlidir.
Veri Toplama Süreci

Ölçeklerin araştırmada kullanılması için gerekli izinler alınmıştır. "Yoğunluk" konusuna ait başarı testleri güvenilir online fen bilimleri kaynaklarından derinlemesine araştırma yapılarak seçilmiştir. "Yoğunluk" konusuna ait başarı testi fen bilimleri öğretmenlerinin kullanımına izin verilen dijital-online bilgisayar ortamından seçilmiştir. Başarı testindeki sorularda herhangi bir yanlış bilgi ya da kavram yanılgısı olup olmadığını belirlemek için sorular fen bilgisi eğitimi alanında uzman olan iki öğretim üyesine kontrol ettirilmiştir. Öğretim üyelerinin verdikleri dönütler doğrultusunda başarı testlerinde araştırmacı tarafından gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Sonrasında araştırmacı tarafından 6. Sınıf Yoğunluk konusunun müzikle desteklenerek öğretimlerinin yapılabilmesi için; araştırmacı ile enstrüman çalan ve müzik konusunda uzman olan bir yardımcı araştırmacı ve fen bilgisi eğitimi alanında uzman olan iki öğretim üyesinin görüşleri ve katkılarıyla konuya ait şarkının sözleri yazılmıştır. Şarkıların bestelerine gelince; 6. Sınıf Yoğunluk konusuna at şarkının bestesi şarkıyı besteleyen sanatçıdan izin alınarak araştırmada kullanılmıştır.

Araştırmanın Uygulama Öncesi

Araştırmanın uygulanması öncesinde araştırmanın uygulama sürecine yönelik İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden Kars ilinin bir ilçesine bağlı bir köy okulunun 6. sınıfında kamera kaydı eşliğinde klasik gitar enstrümanı kullanılarak fen bilimleri derslerinden 6. Sınıf Yoğunluk konusunun müzikle-şarkılarla öğretimlerinin yapılabilmesi için ilgili izinler alınmıştır. Öğrenci velilerinden de sınıf ortamında konunun müzikle öğretiminin öğrencilere kamera eşliğinde gerçekleşeceğine dair gerekli izinler alınmıştır.

Araştırmanın uygulanması öncesinde öncelikle öğrencilere başarı testi ile ölçekler ön-test şeklinde uygulanmıştır. Fen bilimleri öğretmeni olan araştırmacı ile gitar enstrümanını çalan yardımcı araştırmacı uygulama öncesinde 6. sınıf öğrencilerine uygulama süreci hakkında bilgi vermişlerdir. Araştırmanın uygulama öncesinde 6. sınıf öğrencilerine fen bilimleri dersinin "Yoğunluk" konusuna yönelik şarkı sözleri yazılı olarak öğrenci sayısı kadar çoğaltılarak öğrencilere dağıtılmıştır. Öğrencilerden bu şarkı sözlerine evde çalışmaları için şarkı sözleri ev ödevi olarak verilmiştir. Öğrenciler konuya yönelik şarkı

sözlerine evde çalışarak aşina olmuşlardır. Öğrencilerin fen bilimleri derslerine giren fen bilimleri öğretmeni olan araştırmacı ile klasik gitar enstrümanını çalan, şarkı sözlerin araştırmacı ile birlikte hazırlayan ve şarkıların bestelerini yapan yardımcı araştırmacı öğrencilerin müziğin ritmine uyum sağlamalarını gerçekleştirmek amacıyla Türk Bayraklı balonlar başta olmak üzere değişik renklerdeki balonları uygulama sürecinde kullanıma hazır hale (şişirilmiş) getirmişlerdir. Türk Bayraklı balonlar öğrencilerin şarkı söylerken ellerinde olmaları sağlanmıştır. Farklı renklere sahip (lacivert, gri, beyaz, pembe) diğer balonlar ise öğrencilerin uygulama sürecindeki motivasyonlarını artırmak adına her bir sınıfın farklı yerlerine yerleştirilmiştir. Türk Bayraklı balonlar araştırmaya katılacak öğrenci sayısı kadar tedarik edilip şişirilerek öğrencilere uygulama öncesinde dağıtılmıştır.

Araştırmanın Uygulama Esnası

Araştırmacı olan dersin fen bilimleri öğretmeni ile klasik gitar enstrümanını çalan yardımcı araştırmacı klasik gitar enstrümanıyla 6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunu klasik gitar eşliğinde şarkı ile öğretmek için dersin işlendiği sınıfa gitmişlerdir. Öncelikle araştırmacı olan dersin fen bilimleri öğretmeni Yoğunluk konusunu 5E Öğrenme Modeli'ne göre anlatmaya başlamıştır. 5E Öğrenme Modeli'nin "Derinleştirme" basamağında araştırmacı ile yardımcı araştırmacı öncelikle öğrencilerin heyecanlanmamaları, sürece adapte olmalarını sağlamak için kamera kaydı almadan birkaç kere Ay'ın Evreleri konusuna ait şarkıyı klasik gitar eşliğinde müzikle öğrencilere öğretmişler ve birlikte şarkıyı söylemişlerdir.

Öğrenciler ellerindeki Türk Bayraklı balonları sağ ellerinde bulundurarak müziğin ritmine uyum sağlamak adına sağ ellerinde yukarı doğru kaldırarak ve sağa sola sallayarak şarkı sözlerini müzikle şarkı söyleyerek öğrenmişlerdir. Sonrasında esas araştırmaya geçilerek bu uygulamaların hepsi sınıf ortamında kamera kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Kameranın odağı ve yönü gerek duyuldukça araştırmacı olan dersin fen bilimleri öğretmeni tarafından kontrol edilmiştir. Sınıfta uygulama yapılırken zaman zaman öğrencilerin dikkatlerini dağıtmadan okulun idarecileri kısa süreli kontroller yapmışlardır. Bu durum araştırmanın etiğine uygun olarak dikkatli yürütüldüğü noktasında önem arz etmektedir.

Araştırmanın Uygulama Sonrası

Araştırmanın uygulanması sonrasında öğrencilere ölçekler son-testler olarak uygulanmıştır. Ölçeklerin uygulandığı fen bilimleri derslerinden hemen sonra gelen 6. sınıf öğrencilerine 6. Sınıf Fen Bilimleri Başarı Testi (Yoğunluk) konusuna ait) son-test olarak uygulanmıştır. Başarı testleri ile ölçeklerin uygulanmasından sonra bu testler ve ölçeklerin yani araştırmanın ölçme araçlarının öğrenciler tarafından eksiksiz bir şekilde doldurulup doldurulmadığı araştırmacı tarafından tekrar kontrol edilmiştir. Ölçme araçlarında herhangi bir eksiklik varsa ilgili öğrencilere başarı testleri ya da ölçekler tekrar verilerek öğrencilerden bu ölçekleri ya da başarı testlerindeki eksik bıraktıkları kısımları yeniden tamamlamaları ya da doldurmaları istenmiştir. Araştırmanın uygulama sürecinde kullanılan balonlar araştırmanın uygulama sürecinin sonunda öğrencilere hediye olarak verilerek araştırmanın uygulama süreci tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmada şarkı ve müzikle desteklenen Yoğunluk konusunun 6. sınıf öğrencilerinin başarılarına, öz-düzenlemelerine, tutumlarına ve öz-yeterlilik inançlarına etkisinin analizleri nicel olarak yapılmıştır. Veriler nicel araştırmalarda kullanılan bir paket programda analiz edilmiştir. Nicel verilerin analizinde Non-parametrik testlerden "Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi" kullanılmıştır. Öğrencilerin başarılarının, öz-düzenlemelerinin, tutumlarının ve öz-yeterlilik inançlarının ön test-son test puan ortalamalarının birbirinden istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını göstermek üzere "Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi" kullanılmıştır. Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin 6. sınıf öğrencilerinin başarılarına, öz-düzenlemelerine, tutumlarına ve öz-yeterlilik inançlarına etkisinin analizleri nicel analizlerinin sonuçları tablolar halinde araştırmanın bulgular bölümünde sunulmuş ve açıklanmıştır.

BULGULAR

6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunun müzikle öğretiminin öğrencilerin fen öğrenmeye yönelik öz-yeterlik inançları arasında (uygulama öncesi-uygulama sonrası) anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. 6. Sınıf Yoğunluk Konusunun Şarkı ve Müzik Destekli Öğretiminin Öğrencilerin Fen Öğrenmeye Yönelik Öz-Yeterlik İnançlarına Etkisine Yönelik Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	6	5.25	31.50		
Pozitif Sıra	2	2.25	4.50	1,89*	0,058
Eşit	0	0	0		

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 1'e göre 6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilerin fen öğrenmeye yönelik öz-yeterlik inançlarına etkisine yönelik uygulama öncesi ve uygulama sonrası puanları arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır (Z=1,89, p<,05). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farkın negatif sıralar; başka bir ifadeyle ön test lehine olduğu görülmektedir. Tablo 1'de 6. sınıf Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin öğrencilerin fen öğrenmeye yönelik öz-yeterlik inançlarını değiştirmediği görülmektedir.

6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin öğrencilerin fen dersine yönelik tutumları arasında (uygulama öncesi-uygulama sonrası) anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2. 6. Sınıf Yoğunluk Konusunun Şarkı ve Müzik Destekli Öğretiminin Öğrencilerin Fen Dersine Yönelik Tutumlarına Etkisine Yönelik Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	8	,00	0,00		
Pozitif Sıra	0	4.50	36.00	2,52*	0.012
Eşit	0	0	0		

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 2'ye göre 6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilerin fen dersine yönelik tutumları arasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Z=2,52 p<,05). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar; başka bir ifadeyle son test lehine olduğu görülmektedir. Tablo 2'de 6. sınıf Yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilerin fen dersine yönelik tutumlarını artırdığı görülmektedir.

6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilerin fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemeleri arasında (uygulama öncesi-uygulama sonrası) anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 3'deki gibidir.

Tablo 3. 6. Sınıf Yoğunluk Konusunun Şarkı ve Müzik Destekli Öğretiminin Öğrencilerin Fen Bilimlerine Yönelik Öz-Düzenlemelerine Etkisine Yönelik Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	8	,00	,00		
Pozitif Sıra	0	4.50	36.00	2,52*	0,012
Eşit	0	0	0		

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 3'e göre 6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilerin fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemeleri arasında uygulama öncesi ve uygulama sonrasında istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Z=2,52 p<,05). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar; yani son test lehine olduğu görülmektedir. Tablo 3'de 6. sınıf Yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilerin fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemelerini artırdığı görülmektedir.

6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilerin başarıları arasında (uygulama öncesi-uygulama sonrası) anlamlı bir farklılık olup olmadığına ilişkin Wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları Tablo 4'deki gibidir.

Tablo 4. 6. Sınıf Yoğunluk Konusunun Şarkı ve Müzik Destekli Öğretiminin Öğrencilerin Başarılarına Etkisine Yönelik Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Sontest-Öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif Sıra	6	,00	,00	2,26*	0,024
Pozitif Sıra	2	3.50	21.00		
Eşit	0	0	0		

*Negatif sıralar temeline dayalı

Tablo 4'e göre 6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilerin akademik başarıları arasında (uygulama öncesi-uygulama sonrası) istatiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (Z=2,26 p<,05). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar; başka bir ifadeyle son test lehine olduğu görülmektedir. Tablo 4'de 6. sınıf Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı görülmektedir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmada 6. sınıf Yoğunluk konusunun müzik ve şarkı destekli öğretiminin ortaokul 6. sınıf öğrencilerinin fen öğrenmeye yönelik öz-yeterlik inançlarını değiştirmediği belirlenmiştir. 6. sınıf Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin öğrencilerin fen dersine yönelik tutumlarını artırdığı tespit edilmiştir. Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin öğrencilerin fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemelerini artırdığı belirlenmiştir. 6. sınıf Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarını artırdığı da tespit edilmiştir. Alan yazın incelendiğinde bu araştırmanın sonuçlarını destekleyen bazı çalışmaların olduğu görülmektedir. Kahyaoğlu (2005), ilköğretim 6. sınıf dolaşım ve sindirim istemi konusunda şarkı ve şiirin başarıyı, hatırlamayı ve derse karşı tutumu arttırdığını tespit etmiştir. Çevik (2011) yaptığı çalışmasında sınıf öğretmeni adaylarına müzik destekli öğretimin onların öz-yeterlilik, cinsiyet, sınıf düzeyi ve yaşlarına etkisini incelemiştir. Çevik (2011) araştırmasının sonucunda müzik destekli öğretim neticesinde kadınların erkeklerden daha yüksek öz-yeterliliğe ulaştıklarını, öğrencilerin sınıf düzeyleri arttıkça öz-yeterliklerinin yükseldiğini, son olarak 22-24 yaş aralığındaki öğrencilerin müzik destekli öğretim sonucunda öz-yeterliklerinin daha fazla arttığını tespit etmiştir. Bedir ve Akkurt (2012) yapmış oldukları çalışmalarında coğrafya dersinin şarkılarla işlenmesi sonucunda öğrencilerin derse yönelik tutumlarının arttığını tespit etmiştir. Gün, Duru ve Demirtaş (2016) çalışmalarında erken okul dönemi çocuklarının müzik ve enstrüman öğrenmelerinin akademik başarılarını ve bilişsel düzeylerini pozitif yönde etkilediğini tespit etmişlerdir. Koca (2016) yapmış olduğu çalışmasında okul öncesi öğretmen adaylarının müzik etkinliklerine yönelik başarıları ile öz-yeterlik algılarını incelemiştir. Koca (2016) araştırmasının sonucunda öğretmen adaylarının mezun oldukları lise türü ile üniversite öncesi müzik eğitimi görmelerinin onların müzik dersine yönelik başarıları ile öz-yeterlilik inançlarını değiştirmediğini tespit etmiştir.

ÖNERİLER

Araştırmada aşağıdaki öneriler verilebilir.

1. 6. sınıf Yoğunluk konusu dışındaki konulara-ünitelere ve farklı sınıf düzeylerine müzikle öğretim yapılabilir.

2. Araştırmada enstrüman olarak klasik gitar kullanılmıştır. Farklı enstrümanlar (piyano, akordeon, bağlama, yan flüt, kakule vb.) kullanılarak konularının ya da ünitelerinin öğrencilere öğretimleri çok daha kapsamlı bir örneklem grubu ile yapılabilir. Bu sayede müziğe karşı ilgili olan öğrencilerin istihdamları sağlanabilir.

3. Tüm okullarda akıllı tahta ve internet bulunduğu için derslerin müzikle desteklenerek işlenmesinin maliyetinin düşük olduğu ve çok daha öğretici olduğu konusunda öğretmenler teşvik edilerek müzikle öğretimi yapılan konu, ünite ve ders saati sayısı artırılabilir.

4. Fen Bilimleri dersi öğrenciler açısından çoğunlukla zor kabul edilen bir ders olduğu için bu dersin müzikle desteklenerek öğretilmesinin olumlu etkiler yaratabileceğinden hareketle bu ders işleme biçimi tüm fen bilimleri öğretmenleri tarafından kullanılabilir.

5. Bilgi ne kadar fazla duyu organı tarafından algılanırsa o kadar kalıcı olmasından hareketle, fen bilimleri üniteleri ve konuları müzik ve şarkılar eşliğinde öğrencilerle klip yapılarak öğretilebilir ya da yapılmış hazır klipler öğrencilere izlettirilebilir.

KAYNAKÇA

Aksu, C. (2009). Eğitim müziği, kavramı ve tanımı üzerine. I. İzmir Ulusal Müzik Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 23-29. İzmir.

Altun, A., & Olgun, S. (2005). Güncel gelişmeler ışığında ilköğretim: matematik, fen, teknoloji, yönetim. Anı Yayıncılık, Ankara.

Bedir, G., & Akkurt, A. (2012). Doğu Coğrafya Dergisi, 28, 303-315.

Coşkun, H., Akarsu, B. & Karpier, İ. A. (2012). Bilim öyküleri içeren eğitsel oyunların fen ve teknoloji dersindeki öğrencilerin akademik başarılarına etkisi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 13(1), 93-109.

Çevik, D., B. (2011). Sınıf öğretmeni adaylarının müzik öğretimi özyeterlik düzeylerinin incelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 145-168.

Dikici-Sığırtmaç, A. (2005). Okulöncesi dönemde müzik eğitimi. Kare Yayınları, İstanbul.

Duru Gün, E., Gün, E., & Demirtaş, H. O. (2016). Müzik eğitiminin bilişsel gelişime etkisi. The Journal of Academic Social Science Studies, 50, 117-124.

Ergül, N. R. (1999). Fen bilgisi öğretim programının değerlendirilmesi. Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 231-238.

Gültek, B. (2002). Müziğin çocuklar üzerindeki olumlu etkileri. Çoluk-Çocuk Dergisi, 11, 29.

Gürbüz, F., Çeker, E., & Töman, U. (2017). Eğitsel şarkı ve oyun tekniklerinin öğrencilerin akademik başarıları ve kalıcılığı üzerine etkileri. Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(24), 593-612.

http://www.isemdijital.com/ogretmen.com adresinden 12.03.2021 tarihinde alınmıştır.

http://www.isleronline.com/ogretmen.com adresinden 12.03.2021 tarihinde alınmıştır.

Karaca, M., & Bektaş O. (2020). Ortaokul öğrencilerinin rol model alma algıları ile fen bilimlerine yönelik öz-düzenlemeleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.

Kahyaoğlu, M. (2005). İlköğretim 6.sınıf "dolaşım ve sindirim sistemi" konusunda şarkı ve şiirin başarıya, hatırlamaya ve derse karşı tutuma etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karabulut, H., & Çetin, A. (2018). Teknoloji destekli otantik öğrenme aktivitelerinin öğrencilerin fen öğrenmelerine, fene yönelik tutumlarına ve bilgilerinin kalıcılığına etkisi. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Koca, Ş. (2016). Okul öncesi öğretmen adaylarının müzik etkinliklerine yönelik öz-yeterlik algıları. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40, 375-386.

Köse, B. (2012). Yabancı dil öğretiminde şarkı kullanımı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Köse, E. (2013). Bilimsel araştırma yöntemleri. Kıncal, R. Y. (Ed.). Bilimsel araştırma modelleri. Nobel Akademik Yayıncılık, İstanbul.

Serin Özparlak, Ç., & Sonsel, Ö. B. (2020). 5. ve 6. sınıf müzik ders kitaplarında yer alan okul şarkılarının eğitim müziği açısından incelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 18(1), 218-235.

Sun, M. (2006). Çocuklar ve gençler için şarkı demeti. Sun Yayınevi, Ankara.

Yaman, S. (2016). Ortaokul öğrencileri için fen öğrenmeye yönelik öz-yeterlik inanç ölçeği uyarlaması: geçerlik ve güvenirlik çalışması. İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 17(2), 123-140.

6. SINIF "YOĞUNLUK" KONUSUNUN ŞARKI VE MÜZİK DESTEKLİ ÖĞRETİMİNE YÖNELİK ÖĞRENCİLERİN GÖRÜŞLERİ

Elif YÜREK (ORCID:0000-0001-7448-9919)
Fen Bilimleri Öğretmeni, Sarıkamış Yayıklı Atatürk Ortaokulu
Email:elifyurek.ey@gmail.com

Doç. Dr., Emine Hatun DİKEN (ORCID:0000-0003-3922-2535)
Kafkas Üniversitesi, Dede Korkut Eğitim Fakültesi, Fen Bilgisi Eğitimi Anabilim Dalı
Email:hatundiken06@gmail.com

Özet

Bu araştırmanın amacı 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersi "Yoğunluk" konusunun şarkı ve müzik destekli öğretimine yönelik öğrencilerin görüşlerini belirlemektir. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması kullanılmıştır. Araştırmaya 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kars ilinin bir ilçesine bağlı olan bir köy okulunun 6. sınıfında öğrenim gören 5 erkek, 3 kız olmak üzere toplam 8 öğrenci katılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersi'nin "Yoğunluk" konusu 5E Öğrenme Modeli'nin "Derinleştirme" basamağında şarkı ve müzik destekli olarak öğrencilere öğretilmiştir. Enstrüman olarak klasik gitar kullanılmış ve sınıf ortamında klasik gitar eşliğinde yoğunluk konusu öğrencilere şarkı söyletilerek öğretilmiştir. Araştırmada veri toplama araçları olarak yapılandırılmış sorulardan oluşan bir görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretimden hemen sonra öğrencilere uygulanmıştır. Öğrenciler tarafından yazılı olarak doldurulan görüşme formundaki sorulara öğrencilerin verdikleri cevaplar nitel verilerin analizinde kullanılan içerik analizi ile analiz edilmiştir. Araştırmanın sonucunda; Öğrencilerin "Yoğunluk" konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminden sonra konuyu kolay ve çok kolay buldukları, konunun müzikle ve şarkı ile öğretimine yönelik kendilerine güvendikleri ve çok güvendikleri, konuyu daha iyi öğrendikleri, şarkı söyleyerek konuyla ilgili soruları daha iyi çözdükleri, daha önce şarkı ve müzik eşliğinde başka derslerde herhangi bir uygulama yapmadıkları, konuyu iyi ve çok iyi anladıkları, konunun müzik ve şarkı destekli öğretilmesinin onları memnun ve çok memnun ettiği, konuyu şarkı ve müzikle öğrenirken zorluk yaşamadıkları, konuyu daha etkili öğrendikleri, daha iyi anladıkları, dersi eğlenceli buldukları mutlu ve sevinçli hissettikleri, şarkının çok güzel ve kendilerinde güzel hisler uyandırdığı, bu sayede fen bilimleri dersini çok sevdikleri, derse olan ilgilerinin arttığı, zor olan tüm konuların şarkı ve müzik destekli kendilerine öğretilmesi gerektiği şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Yoğunluk Konusu, Şarkı, Müzik, Fen Öğretimi.

GİRİŞ

Müzik; bireylerin hayatına güven, huzur, mutluluk, hareket, kas gelişimi, iletişim, sosyalleşme, paylaşım gibi alanlarda olumlu etkilerde bulunan bir alandır. Müzik eğitimi aynı zamanda eğlenceli ve zevkli öğrenmenin eğitimidir (Şaktanlı, 2016). Son yıllarda giderek önemi artan fen eğitiminin amaçlarından biri öğrencilere gelişen dünyada bilimsel ve teknolojik olarak istenen özellikleri kazandırabilmektir. Öğrencilerin fen bilimlerini hayatlarının her aşamasında gerçekleştirebilmelerine yol açmak fen eğitiminin amaçlarındandır. Bu amaçlar ışığında fen eğitiminin birçok basamağında fene yönelik etkinliklerin kullanımı oldukça önemlidir. Fen eğitiminin önemli hedeflerinin başında yaşarak-yaparak öğrenme ve öğrencilerin bilgileri zihinlerinde kendilerinin yapılandırmaları gelir (Aksakal & Yılayaz, 2018). Fen eğitiminde araştırma yapanlar öğrencilerin fen bilimlerine yönelik kavramları ezberleyerek öğrenmelerinden ziyade daha yaratıcı, anlamlı ve kavramlar arasında ilişki kurarak öğrenmeleri üzerinde yoğunlaşırlar. Öğrencilerin zihinlerinde fene yönelik kavramları yapılandırabilmeleri ve bu kavramlar arasında ilişki kurabilmeleri, bu kavramları zihinlerinde canlandırabilme zorunluluğunu da beraberinde getirir (Afacan, 2011). Bu noktada şarkı ve müzik destekli fen öğretiminin önemli olduğu düşünülmektedir. Çünkü müzik dili akademik ve konuşma dili kadar evrensel bir öneme sahiptir. Öğrenciler özellikle küçük yaşta öğretilen şarkılarla iyiye ve doğruya yönlendirilebilirler. Şarkılar bünyesinde öğrenciler pek çok engeli aşabilen, zorluklarla mücadele edebilen bir güce sahip olmakla birlikte, onların seslerini doğru ve etkili kullanmalarını, müzikal duyum yeteneklerinin ilerlemesi ile bir toplum içerisinde iş yapabilmeleri sağlanır (Aydoğan, 2007; Şimşek & Bilen, 2019). Müzik destekli fen öğretimi sayesinde öğrencilerin fen kavramlarını zihinlerinde yapılandırmaları, yorumlamaları, ilişkilendirebilmeleri ve kalıcı hale getirmelerinin yanında kulak-ritim eğitimi, severek ve eğlenerek şarkı söyleme, müzikle alakalı enstrümanları (gitar, bağlama, yan flüt, piyano vs.) tanıyabilmeleri olanaklı bir hale gelmektedir (Sun, 2006; Serin-Özparlak & Sonsel, 2020). Uzun zaman sürecinde müzik hayatın önemli bir parçası olmaya her daim devam eder. Müzik bir annenin bebeğine ninniler söylemesi ile başlayan bir süreç olup, çocukluğun ilk dönemlerinde yaşamın bütünleyici ögesi şarkılardır. Müzik, çocukları ilerleyen dönemlerde okullarda da takip eder. Pek çok ilkokul öğrencisi "7x9 kaçtır?" şeklindeki soruya cevap veremezken popüler bir şarkının her sözünü ayrıntısına kadar söyleyebilirler. Aynı zamanda çocuklar şarkının anlamını anlaşılır bir biçimde anlatabilme yeteneğine sahiptirler. Bu nedenle ilkokuldan itibaren öğrencilerin aktif olarak öğrenme ortamlarına katılımlarını sağlayabilecek şarkıların uygun öğrenme alanlarına dahil edilmesi ile öğretim programlarındaki kazanımların istenilen düzeye ulaşmasını sağlayabilir (Yangın, Sarıkaya, Bulut & Yangın, 2016). Şarkılar öğrencilerde sevgiyi biçimlendirme, müziğe yönelme, müziği dinleme ve müzik yapabilme ihtiyacını uyandırma, toplumsal, sosyal ve milli duyguları güçlendirebilme adına etkilidir. Şarkı söyleyerek, genel konular ele alınarak objeler ve kavramlar ile ünitelerin kolay kavranması sağlanmaktadır. Şarkı ve müzik Aynı zamanda öğrencilerin toplumsallaşma ve sosyalleşmesine yardımcı olmaktadır (Akkaş, 1993; Akt: Şen, 2009). Müzik öğrencilerde kafiyeli kısa sözler oluşturarak farklı ritimler, dans ve hareket becerileri kazanmalarına olanak tanımaktadır. Örneğin, matematik öğrenme alanında bölme ve çarpma işlemleri şarkılar ile öğrenilebilir ya da fen bilimleri öğrenme alanında solunum ve elektrik akımının oluşumu konuları müzik ile bütünleştirilebilir (Yangın, Sarıkaya, Bulut & Yangın, 2016). Şarkı ve müzik destekli fen öğretiminde öğretmenin de kişisel ve mesleki özellikleri, nitelikleri önemli

bir yer tutar. Öğretmenlerin eğitim-öğretim sürecinde istenmeyen ve hoş karşılanmayan kişisel davranışları öğrencilerin derse ve okula yönelik olumsuz tutum geliştirmelerine ve bunun doğal bir sonucu olarak derslere yönelik başarılarının düşmesine neden olacaktır. Öğretmenlik mesleğinin icrasında kabul gören öğretmenin kişisel nitelikleri; öğrencilerine önemli ve değerli olduklarını hissettirme, onların istek ve ilgilerini dikkate alma, sabırlı, girişken, dostça, duyarlı, neşeli olma, öğrencilerdeki bireysel farklılıkları fark edebilme, arkadaşça davranışlar ve yaklaşımlar sergilemedir. Bu özellikler sayesinde öğrenciler derse, öğretmene ve okula karşı olumlu yönde tutum geliştirecekler ve öğrenmeleri daha üst düzeyde gerçekleşeceklerdir (Akbulut, 2006).Bu nedenlerle ortaokul 6. sınıf fen bilimleri dersinin öğrencilerde en fazla kavram karmaşası yaratan konularından olan "Yoğunluk" konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin yapılmasının ve bu öğretim sonrasında öğrencilerin konuyu ne kadar etkili ve kolay öğrendikleri noktasında görüşlerinin tespit edilmesinin alan yazına katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Araştırmanın amacı, 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersi "Yoğunluk" konusunun şarkı ve müzik destekli öğretimine yönelik öğrencilerin görüşlerini tespit etmektir. Araştırmada öğrencilerden "Yoğunluk" konusunun şarkı ve müzik destekli öğretimine yönelik yapılandırılmış sorulardan oluşan formu uygulama sonrasında yazılı olarak doldurmaları istenmiştir.

Yapılandırılmış görüşme sorularından birkaçı aşağıdaki gibidir.

1- Müzikle bu konuyu öğrendikten sonra konuyu anlayıp anlamadığına dair performansını değerlendirebilir misin? Kendini nasıl buldun? Zamanı kullanma açısından? 1 çok kötü, 5 çok iyi olarak nitelendirilen bir derecelendirme ölçeğini göz önüne alarak performansını değerlendirebilir misin?

2- Bu konuyu müzikle öğrendiğine dair kendine ne kadar güveniyorsun? 1 hiç güvenmiyorum, 5 çok güveniyorum olarak nitelendirilen bir derecelendirme ölçeğini göz önüne alarak kendine güvenini belirtebilir misin?

3- Bu konunun müzikle öğretimi hakkında neler hissediyorsun?

4- Daha önce böyle müzik eşliğinde başka derslerde konuları öğrenmeye yönelik uygulamalar yapıldı mı?

Birkaç örneği yukarıda verilen yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan form öğrencilere araştırmanın uygulama sonrasında (konunun şarkı ve müzik destekli öğretimi sonrasında) dağıtılmış ve öğrencilerden bu sorulara yazılı olarak cevap vermeleri istenmiştir. Araştırmaya katılan ortaokul 6. sınıf öğrencilerine "Yoğunluk" konusunun 5E öğrenme modelinin derinleştirme aşamasında şarkı-müzik destekli öğretimi yaptırılmıştır.

Araştırmanın Çalışma Grubu

Araştırmaya 2021-2022 Eğitim-Öğretim yılında Kars ilinin bir ilçesindeki bir köy okulunun 6. sınıf düzeyinde öğrenim gören 5 erkek, 3 kız öğrenci olmak üzere toplam sekiz öğrenci katılmıştır. Araştırmanın çalışma grubu rastgele örnekleme yöntemi ile seçilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Yoğunluk Konusunun Şarkı ve Müzik Destekli Öğretimine Yönelik Görüşme Formu Araştırmadaki veri toplama araçlarından dördüncüsü Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretimine yönelik görüşme formudur. Bu form 15 tane yapılandırılmış görüşme sorusundan oluşmaktadır. Sorular araştırmacı ile fen bilgisi eğitimi alanında görev yapan bir öğretim üyesi ile birlikte hazırlanmıştır. Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretimine yönelik görüşme formu; konunun şarkı ve müzikle öğretimi sonrasında 6. sınıf öğrencilerine uygulanmıştır.

Formdaki yapılandırılmış sorulara öğrenciler yazılı olarak yanıt vermek suretiyle konunun şarkı ve müzikle öğretimine yönelik görüş ve düşüncelerini ifade etmişlerdir. Görüşmeler uygulamalar tamamlandıktan sonra araştırmacı tarafından 50'şer dakikalık sürede her sınıf düzeyindeki öğrencilerine 50'şer dakikalık sürede tamamlanmıştır.
Yoğunluk Konusuna Ait Şarkı Sözleri

6. sınıf Yoğunluk konusuna ait şarkı sözleri araştırmacı ve iki fen bilimleri öğretmeni ile birlikte hazırlanmıştır. Şarkı sözlerinde herhangi bir kavram yanılgısı ya da bilimsel yanlış olup olmadığı fen bilgisi eğitimi alanında üç öğretim üyesine kontrol ettirilmiş ve öğretim üyeleri şarkı sözleri üzerinde gerekli düzeltmeleri yapmışlardır. Şarkıların sözleri araştırmanın uygulama sürecinde kullanılmak üzere hazır hale getirilmiştir. 6. sınıf Yoğunluk konusuna ait şarkı sözleri aşağıdaki gibidir.

Madde miktarına "kütle" denir
"m" harfi ile gösterilir
Eşit kollu terazi ölçer kütleyi
"Kilogram" ve "Gram" dır birimleri
Maddenin uzayda kapladığı yer hacimdir
"V" harfi ile gösterilir
It, ml, cm3 birimleri
Yoğunluk formülünde kullan bu ikisini
Yoğunluk bir maddenin birim hacimdeki kütlesi
Saf maddelerin ayırt edici özelliği
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir.
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir, önemlidir, önemlidir
Aynı hacimdeki iki maddenin yoğunluğu fazla olanın, daha çoktur kütlesi
Aynı kütledeki iki maddenin yoğunluğu fazla olanın, daha azdır hacmi

Gaz eklersek kapalı bir kaba, gazın yoğunluğu artar yaz bunu aklına
Isınan maddenin hacmi artar, yoğunluğu azalır
Sıcak havanın yoğunluğu soğuk havadan azdır
Yoğunluk bir maddenin birim hacimdeki kütlesi
Saf maddelerin ayırt edici özelliği
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir.
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir, önemlidir, önemlidir
Önemli olan bir şey daha var, su yoğunluğu canlılar için çok önemlidir, dikkat edin
Sıvı maddeler soğudukça tanecikler yaklaşır, hacim azalır, yoğunluk artar
Bu duruma bir tek "Su" aykırıdır
Donarken hacmi artar, yoğunluğu azalır, aklına kazı
Bu özelliği sayesinde buz batmadan yüzer suyun üstünde
Gölün dipten donmasını önler, içindeki canlılar yaşar güzelce güzelce
Yoğunluk bir maddenin birim hacimdeki kütlesi
Saf maddelerin ayırt edici özelliği
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir
"d" harfi ile gösterilir
Kütle bölü hacimdir
Madde miktarı arttıkça artar, önemlidir, önemlidir, önemlidir.
Araştırmanın Uygulama Öncesi
Araştırmanın uygulanması öncesinde araştırmanın uygulama sürecine yönelik İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerinden Kars ilinin bir ilçesine bağlı bir köy okulunun 6. sınıfında kamera kaydı eşliğinde klasik gitar enstrümanı kullanılarak fen bilimleri derslerinden 6. sınıf Yoğunluk konusunun müzikle-şarkılarla öğretimlerinin yapılabilmesi için ilgili izinler alınmıştır. Öğrenci velilerinden de sınıf ortamında konunun şarkı ve müzikle öğretiminin öğrencilere kamera eşliğinde gerçekleşeceğine dair gerekli izinler alınmıştır. Araştırmanın uygulanması öncesinde Fen bilimleri öğretmeni olan araştırmacı ile gitar enstrümanını çalan yardımcı araştırmacı uygulama öncesinde 6. sınıf öğrencilerine uygulama süreci hakkında bilgi vermişlerdir. Araştırmanın uygulama öncesinde 6. sınıf öğrencilerine fen bilimleri dersinin "Yoğunluk" konusuna yönelik şarkı sözleri yazılı olarak öğrenci sayısı kadar çoğaltılarak öğrencilere dağıtılmıştır.

Öğrencilerden bu şarkı sözlerine evde çalışmaları için şarkı sözleri ev ödevi olarak verilmiştir. Öğrenciler konuya yönelik şarkı sözlerine evde çalışarak aşina olmuşlardır. Öğrencilerin fen bilimleri derslerine giren fen bilimleri öğretmeni olan araştırmacı ile klasik gitar enstrümanını çalan, şarkı sözlerin araştırmacı ile birlikte hazırlayan ve şarkıların bestelerini yapan yardımcı araştırmacı öğrencilerin müziğin ritmine uyum sağlamalarını gerçekleştirmek amacıyla Türk Bayraklı balonlar başta olmak üzere değişik renklerdeki balonları uygulama sürecinde kullanıma hazır hale (şişirilmiş) getirmişlerdir.Türk Bayraklı balonlar öğrencilerin şarkı söylerken ellerinde olmaları sağlanmıştır. Farklı renklere sahip (lacivert, gri, beyaz, pembe) diğer balonlar ise öğrencilerin uygulama sürecindeki motivasyonlarını artırmak adına her bir sınıfın farklı

yerlerine yerleştirilmiştir. Türk Bayraklı balonlar araştırmaya katılacak öğrenci sayısı kadar tedarik edilip şişirilerek öğrencilere uygulama öncesinde dağıtılmıştır.

Araştırmanın Uygulama Esnası

Araştırmacı olan dersin fen bilimleri öğretmeni ile klasik gitar enstrümanını çalan yardımcı araştırmacı klasik gitar enstrümanıyla 6. sınıf öğrencilerine Yoğunluk konusunu klasik gitar eşliğinde şarkı ile öğretmek için dersin işlendiği sınıfa gitmişlerdir. Öncelikle araştırmacı olan dersin fen bilimleri öğretmeni Yoğunluk konusunu 5E Öğrenme Modeli'ne göre anlatmaya başlamıştır. 5E Öğrenme Modeli'nin "Derinleştirme" basamağında araştırmacı ile yardımcı araştırmacı öncelikle öğrencilerin heyecanlanmamaları, sürece adapte olmalarını sağlamak için kamera kaydı almadan birkaç kere Yoğunluk konusuna ait şarkıyı klasik gitar eşliğinde müzikle öğrencilere öğretmişler ve birlikte şarkıyı söylemişlerdir. Öğrenciler ellerindeki Türk Bayraklı balonları sağ ellerinde bulundurarak müziğin ritmine uyum sağlamak adına sağ ellerinde yukarı doğru kaldırarak ve sağa sola sallayarak şarkı sözlerini müzikle şarkı söyleyerek öğrenmişlerdir. Sonrasında esas araştırmaya geçilerek bu uygulamaların hepsi sınıf ortamında kamera kaydı alınarak gerçekleştirilmiştir. Kameranın odağı ve yönü gerek duyuldukça araştırmacı olan dersin fen bilimleri öğretmeni tarafından kontrol edilmiştir. Sınıfta uygulama yapılırken zaman zaman öğrencilerin dikkatlerini dağıtmadan okulun idarecileri kısa süreli kontroller yapmışlardır. Bu durum araştırmanın etiğine uygun olarak dikkatli yürütüldüğü noktasında önem arz etmektedir.

Araştırmanın Uygulama Sonrası

Araştırmanın uygulanması sonrasında 6. sınıf öğrencilerine öğrencilere Yoğunluk konusunun müzikle öğretimine yönelik yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan bir form verilerek öğrencilerin bu formdaki soruları yazılı olarak yanıtlamaları istenmiştir. Öğrenciler bu formları doldurduktan sonra formlarda herhangi bir eksiklik olup olmadığı araştırmacı tarafından tekrar kontrol edilmiştir. Eğer herhangi bir eksiklik olmuşsa ilgili öğrencilere doldurdukları yapılandırılmış görüşme sorularından oluşan form tekrar verilerek eksik yerleri doldurmaları sağlanmıştır. Araştırmanın uygulama sürecinde kullanılan balonlar araştırmanın uygulama sürecinin sonunda öğrencilere hediye olarak verilerek araştırmanın uygulama süreci tamamlanmıştır.

Verilerin Analizi

Araştırmadan toplanan nitel verilerin içerik analizleri yapılmıştır. Yapılandırılmış görüşme sorularına öğrencilerin verdikleri yanıtlar doğrultusunda birbirine benzeyen temalar tekrarlı olarak kodlama yapılarak bir araya getirilmiş, okuyucunun anlayacağı bir biçimde ve araştırmanın amacına uygun olarak düzenlenerek yorumlanmıştır (Yıldırım & Şimşek, 2020; Karaca, Bektaş & Armağan, 2015). Yapılan kodlama sonucunda kodlayıcıların verdikleri kodlar arasındaki tutarlılık %83 olarak bulunmuştur. Tutarsız veri kesitleri üzerinde araştırmacı ile ilgili konuda yeterli bilgiye sahip olan bir fen bilgisi eğitimi alanında araştırmalar yapan öğretim üyesi tutarsız olan veri kesitleri üzerinde ortak bir fikir benimseyene kadar fikir alışverişi yapmışlar ve uzlaşıya varmışlardır. Yoğunluk konusunun müzikle öğretimine yönelik 6. sınıf öğrencilerinin görüşlerinden

elde edilen araştırmanın nitel sonuçları yine tablolar haline getirilerek araştırmanın bulgular kısmında yorumlanarak sunulmuştur.

BULGULAR

6. sınıf Fen Bilimleri Dersi Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretimine yönelik 6. sınıf öğrencilerinin görüşlerinin nitel analizlerinin bulguları aşağıdaki tablolarda gösterilmiş ve açıklanmıştır.

"6. sınıf Yoğunluk konusunun zorluk derecesi hakkında neler düşünüyorsun?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 1'deki gibidir.

Tablo 1. Öğrencilerin Konunun Zorluk Derecesi Hakkındaki Görüşleri

Sınıf Düzeyi	Çok Zor	Zor	Orta Zorlukta	Kolay	Çok Kolay
6. Sınıf				5	3

Tablo 1'de 6. sınıf Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminden sonra 5 öğrencinin konuyu "Kolay", 3 öğrencinin ise konuyu "Çok Kolay" buldukları şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir

"Bu konuyu şarkı ve müzikle öğrendiğine dair kendine ne kadar güveniyorsun?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2. Öğrencilerin Konunun Şarkı ve Müzikle Öğretimine Yönelik Kendilerine Güvenme Dereceleri

Sınıf Düzeyi	Hiç Güvenmiyorum	Güvenmiyorum	Orta Derecede Güveniyorum	Güveniyorum	Çok Güveniyorum
6. Sınıf				2	6

Tablo 2'de 6. sınıf Yoğunluk konusunun şarkı ve müzik destekli öğretiminden sonra 2 öğrencinin konunun şarkı ve müzikle öğretimine yönelik kendilerine güvendikleri, 6 öğrencinin ise kendilerine çok güvendikleri şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir

"Bu konunun müzikle öğretimi hakkında neler hissediyorsun?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 3'deki gibidir.

Tablo 3. Öğrencilerin Konunun Şarkı ve Müzikle Öğretimi Hakkında Hissettikleri

	6. Sınıf
Konuyu daha iyi öğrendim	4
Şarkı söyleyerek bu konuyla ilgili soruları daha iyi çözdüğümü hissettim	2
Çok güzel şeyler hissettim	1
Daha iyi anladığımı hissettim	1
Aklımda daha iyi kaldığını hissediyorum.	1
Zor olan bu konuyu daha kolay öğrendim	1

Tablo 3'de konunun şarkı ve müzik destekli öğretimi sonrasında 4 öğrencinin konuyu daha iyi öğrendikleri, 2 öğrencinin şarkı söyleyerek konuyla ilgili soruları daha iyi çözdükleri, 1'er öğrencinin ise çok güzel şeyler hissettikleri, konuyu daha iyi anladıklarını hissettikleri, konunun akıllarında daha iyi kaldığını hissettikleri ve zor olan bu konuyu daha kolay öğrendikleri şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir

"Daha önce böyle müzik eşliğinde başka derslerde konuları öğrenmeye yönelik uygulamalar yapıldı mı?" sorusuna 6. öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 4'deki gibidir.

Tablo 4. Öğrencilerin Şarkı ve Müzik Eşliğinde Başka Derslerde Uygulama Yapıp Yapmadıkları

Sınıf Düzeyi	Evet	Hayır
6. Sınıf		8

Tablo 4'te 8 öğrencinin daha önce bu şekilde şarkı ve müzik eşliğinde farklı derslerde konuları öğrenmeye yönelik uygulamaların yapılmadığı şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

"Şarkı ve müzikle bu konuyu öğrendikten sonra konuyu anlayıp anlamadığına dair performansını değerlendirebilir misin? Kendini nasıl buldun? sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 5'deki gibidir.

Tablo 5. Öğrencilerin Şarkı ve Müzikle Konunun Anlatımından Sonra Konuyu Anlayıp Anlamadıklarına Yönelik Görüşleri

Sınıf Düzeyi	Çok Kötü	Kötü	Orta	İyi	Çok İyi
6. Sınıf				4	4

Tablo 5'te konunun şarkı ve müzik destekli anlatımından sonra 4 öğrencinin konuyu "İyi" anladıkları, 4 öğrencinin de konuyu "Çok İyi" anladıkları şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

"Şarkı ve müzik eşliğinde bu konunun anlatılması seni memnun etti mi?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 6'daki gibidir.

Tablo 6. Şarkı ve Müzik Eşliğinde Konunun Anlatılmasının Öğrencileri Memnun Edip Etmediğine Yönelik Görüşler

Sınıf Düzeyi	Hiç Memnun Etmedi	Memnun Etmedi	Orta Derecede Memnun Etti	Memnun Etti	Çok Memnun Etti
6. Sınıf				1	7

Tablo 6'ya göre konunun şarkı ve müzik eşliğinde anlatılmasından sonra 1 öğrencinin "Memnun etti" şeklinde, 7 öğrencinin de "Çok Memnun Etti" şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

"Şarkı ve müzikle bu konuyu öğrenmenin zor bir kısmı var mıydı? Yani müzikle konuyu öğrenirken zorluk yaşadın mı?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 7'deki gibidir.

Tablo 7. Öğrencilerin Konuyu Öğrenirken Zorluk Yaşayıp Yaşamadıklarına Dair

Sınıf Düzeyi	Evet	Hayır
6. Sınıf	1	7

Görüşleri
"Müzikle bu konuyu öğrenirken ne zaman zorluk yaşadın?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 8'deki gibidir.

Tablo 8. Öğrencilerin Müzikle Konuyu Öğrenirken Zorlanan Öğrencilerin Görüşleri

6. sınıf	Frekans (f)
Başta müziği öğrenirken	1

Tablo 7 ve Tablo 8'de öğrencilerin konuyu şarkı ve müzik destekli öğrenirken bir öğrencinin başta müziği çözmeye çalışırken zorluk yaşadığı, 7 öğrencinin de zorluk yaşamadıkları şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

"Bu konunun şarkı ve müzik eşliğinde öğretilmesi hakkında ne düşünüyorsun? Sence konuyu anlamak için etkili mi?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 9'daki gibidir.

Tablo 9. Öğrencilerin Konunun Şarkı ve Müzik Eşliğinde Öğretilmesine Dair Görüşleri

	6. Sınıf
Konuyu daha iyi öğrenmede çok etkilidir	7
Unuttuğum yerler olduğunda tekrarla öğreniyorum	1

Tablo 9'da konunun şarkı ve müzik eşliğinde öğretilmesine dair öğrenci görüşlerine bakıldığında 7 öğrencinin konuyu daha iyi öğrenmelerinde çok etkili olduğu, 1 öğrencinin de konuyla ilgili unuttukları yerler olduğunda şarkıyla konuyu tekrar ederek öğrendikleri şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

"Şarkı ve müzikle konuyu öğrenirken neler hissettin? Konuyu bu şekilde öğrenmek sende hangi duyguları uyandırdı?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 10'daki gibidir.

Tablo 10. Öğrencilerin Konuyu Şarkı ve Müzikle Öğrenirken Neler Hissettiklerine Dair Görüşleri

	6. Sınıf
Daha kolay öğrendim	3
Mutluluk-Sevinç	2
Şarkıyla konunun daha iyi öğrenilebileceğini hissettim	2
Çok eğlenceliydi	1
Feni daha çok sevdim	1

Tablo 10'da konuyu şarkı ve müzikle öğrenirken 3 öğrencinin konuyu daha kolay öğrendikleri, 2'şer öğrencinin mutluluk-sevinç hissettikleri ve şarkı ile konuyu daha iyi öğrenilebileceklerini hissettikleri, 1'er öğrencinin ise şarkı ve müzikle konunun öğretilmesinin çok eğlenceli olduğu ve bu sayede fen bilimleri dersini daha çok sevdikleri şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

"Müzikle bu konunun öğretimine başlamadan önce (konunun zorluk derecesi, konuyu anlayıp anlamayacağın, hissettiklerin vb.) ile ilgili düşüncelerin / hislerin müzikle öğretimden sonra değişti mi? Nasıl? Ne yönde?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları
Tablo 11'deki gibidir.

Tablo 11. Konunun Şarkı ve Müzikle Öğretimi Sonucu Öğrencilerin Düşüncelerine Dair Görüşleri

	6. Sınıf
Değişti	5
Konunun adını duyduğumda zor olduğunu düşündüm ama şarkıyı söyleyince fikrim değişti.	5
Müzik konuyu daha iyi anlamı sağladı	2
Yeni şeyler öğrendim	1

Tablo 11'de konunun şarkı ve müzikle öğretimi sonucu 5 öğrencinin düşüncelerinin değiştiği ve bu 5 öğrencinin adını duyduklarında zor olduğunu düşündükleri bu konu hakkında şarkı söyledikleri zaman fikirlerinin değiştiği, 2 öğrencinin şarkı ve müzikle konunun öğretiminin konuyu daha iyi anladıklarını sağladığı, 1 öğrencinin de yeni şeyler öğrendiği şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

"Şarkı ve müzikle konunun öğretimine başlamadan önce düşündüğün şeyler, duygular konunun şarkı ve müzikle öğretiminden sonra değişti mi? Nasıl değişti?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 12'deki gibidir.

Tablo 12. Konunun Şarkı ve Müzikle Öğretiminden Sonra Öğrencilerin Düşündükleri Şeylere Dair Görüşleri

	6. Sınıf
Değişti	8
Konuyu şarkı ve müzikle daha iyi anladım.	3
Şarkı çok güzeldi	1

Tablo 12'de konunun şarkı ve müzikle öğretiminden sonra 8 öğrencinin düşüncelerinin değiştiği, 3 öğrencinin konuyu şarkı ve müzikle daha iyi anladıkları, 1 öğrencinin de şarkının çok güzel olduğu şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

"Bu konuyu müzikle öğrenmek, anlamak ya da öğrenememek anlayamamak sende ne gibi hisler/ duygular uyandırdı? /ne gibi hislere/ duygulara neden oldu?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 13'deki gibidir.

Tablo 13. Öğrencilerin Konuyu Şarkı ve Müzikle Öğrenmelerinin Onlarda Neler Uyandırdığına Dair Görüşleri

	6. Sınıf
Dersi daha iyi anladım	3
Güzel hisler uyandırdı	1
Müziği sevdim	1
Dersi çok sevdim, derse ilgim arttı	1
Daha çalışkan hissettim	1

Tablo 13'de konuyu şarkı ve müzikle öğrenmelerinin öğrencilerde neler uyandırdığına dair 3 öğrencinin dersi daha iyi anladıkları, 1'er öğrencinin ise güzel hisler uyandırdığı, müziği sevdikleri, dersi daha çok sevdikleri, derse olan ilgilerinin arttığı ve daha çalışkan hissettikleri şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

"Sence daha başka hangi konu ya da üniteler şarkı ve müzikle öğretilmeli? Neden?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo 14'deki gibidir.

Tablo 14. Şarkı ve Müzikle Başka Hangi Konu Ya Da Ünitelerin Müzikle Öğretilmesi Gerektiğine Yönelik Öğrencilerin Görüşleri

	6. Sınıf
Zor olan tüm konular	3
Dolaşım Sistemi	1
Güneş Sistemi	1

Tablo 14'de başka hangi konu ya da ünitelerin şarkı ve müzikle öğretilmesi gerektiğine yönelik 3 öğrencinin zor olan tüm konuların, 1'er öğrencinin ise dolaşım sistemi ve güneş sistemi konularının şarkı ve müzik destekli öğretilmesi gerektiği şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir.

"Konunun şarkı ve müzik destekli öğretimi sonrasında fen bilimleri dersine olan tutumun, hislerin neler oldu?" sorusuna 6. sınıf öğrencilerinin verdikleri yanıtlar ve frekansları Tablo
15'deki gibidir.

Tablo 15. Konunun Şarkı ve Müzik Destekli Öğretimi Sonrasında Öğrencilerin Fen Bilimleri Dersine Olan Tutumları ve Hislerine Dair Görüşleri

	6. Sınıf
Dersi çok sevdim	4
Dersi çok iyi anladım	1
Dersi zor buluyordum ama sandığım kadar zor değilmiş	1
Heyecan getirdi	1

Tablo 15'de konunun şarkı ve müzik destekli öğretimi sonrasında 4 öğrencinin fen bilimleri dersini çok sevdikleri, 1'er öğrencinin ise dersi çok iyi anladıkları, dersi öncesinde zor buldukları fakat dersin sandıkları kadar zor olmadığı, şarkı ile müziğin derse heyecan getirdiği şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Araştırmanın sonucunda 6. Sınıf Fen Bilimleri Dersi "Yoğunluk" konusunun zorluk derecesi hakkında 6. sınıf öğrencilerinin genellikle konuyu "Kolay" ve "Çok Kolay" buldukları, konunun şarkı ve müzikle öğretimine yönelik kendilerine güvendikleri ve çok güvendikleri, konunun şarkı ve müzikle öğretimi sonucu konuyu daha iyi öğrendikleri, şarkı söyleyerek konuyla ilgili soruları daha iyi çözdükleri, konuyu daha iyi anladıklarını hissettikleri, konunun akıllarında daha kalıcı olduğu şeklinde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Ayrıca öğrencilerin şarkı ve müzik eşliğinde başka derslerde hiçbir şekilde uygulama yapmadıkları, konuyu şarkı ve müzik destekli öğrendikten sonra konuyu iyi ve çok iyi anladıkları, şarkı ve müzik eşliğinde konunun anlatılmasından sonra çok memnun kaldıkları, konuyu öğrenirken zorluk yaşamadıkları, konunun şarkı ve müzik destekli öğretiminin konuyu daha iyi öğrenmelerinde çok etkili olduğu, mutluluk ve sevinç hissettikleri, şarkı ile konunun çok daha iyi öğrenebileceğini hissettikleri, konuyu daha kolay öğrendikleri, fen bilimleri dersini daha çok sevdikleri, dersin çok eğlenceli geçtiği, adını duyduklarında zor olduğunu düşündükleri konuyu şarkı ve müzik destekli öğrendiklerinde fikirlerinin değiştiği, şarkı ve müzikle konuyu daha iyi anladıkları, yeni şeyler öğrendikleri, şarkının çok güzel olduğu, konunun şarkı ve müzikle öğretiminden sonra düşüncelerinin tamamen değiştiği, fen bilimleri dersini daha iyi anladıkları, dersin işlenişinin kendilerinde güzel hisler uyandırdığı, müziği çok fen bilimleri dersine olan ilgilerinin arttığı, fen bilimlerinin zor olan tüm konularının özellikle dolaşım sistemi ile güneş sistemi konularının şarkı ve müzik destekli öğretilmesi gerektiği ve şarkı ve müzik destekli "Yoğunluk" konusunun öğretiminin fen bilimleri dersine heyecan getirdiği şeklinde görüş bildirdikleri tespit edilmiştir. Alan yazında fen bilimleri ve farklı öğrenme alanlarında şarkı ve müzik destekli öğretimlere yönelik çalışmalar mevcut olsa da (Kahyaoğlu, 2005; Çevik, 2011; Bedir Akkurt, 2012; Koca, 2013; Koca, 2016; Uzunoğlu Yegül, 2014; Küçük; 2015; Öztutgan, 2018) bu araştırmalar nicel olup şarkı ve müzik destekli öğretimlerin ne kadar etkili olduğuna dair öğrenci görüşlerini tespit eden nitel araştırmalara rastlanmamıştır.

ÖNERİLER

1. Öğrenciler ders esnasında müzik dersleri haricinde kavramlara ve ritimlere yabancı oldukları için öncesinde şarkılar hakkında öğrencilere bilgi verilebilir.

2. Müzikle işlenen fen bilimleri dersleri öğrencilerin fen bilimleri konularına ve ünitelerine yönelik yanlış bilgileri ile kavramlar yanılgılarının tespit edilmesini belirlemede de araç olarak kullanılabilir.

3. Ders kitaplarında eğlenceli ve akılda kalması açısından konu anlatım kısımlarında şarkı sözlerine yer verilebilir. Bunlar karikatür veya resimlerle desteklenebilir.

4. Fen bilimleri konularının ya da ünitelerinin müzikle desteklenerek öğretilmesinin 5E öğrenme modeli gibi modellerle yapılmasından ziyade "Müzikle Fen Öğretimi" şeklinde bir öğretim yönteminin olabileceği ve kabul görebileceği alan uzmanları tarafından dikkate alınabilir, bu öneri ilgili fen öğretimi alanındaki uzmanlar tarafından değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Afacan, Ö. (2011). Fen bilgisi öğretmen adaylarının "fen" ve "fen ve teknoloji öğretmeni" kavramlarına yönelik metafor durumları. Journal of New World Sciences Academy, 6(1), 1242-1254.

Akbulut, E. (2006). Günümüzde müzik eğitimcisi nasıl olmalıdır? Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 20(20), 23-28.

Akkaş, S. (1993). Okulöncesi eğitimde müzik. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Ankara.

Aksakal, Ş., & Yılayaz, Ö. (2019). Fen bilgisi öğretmen adaylarının fen etkinliklerinde sanata yönelik metaforik algıları. Turkish Journal of Educational Studies, 6(1), 1-17.

Aydoğan, S. (2007). Oynayarak eğlenerek müzik dilini öğreniyoruz. Arkadaş Yayınevi, Ankara.

Bedir, G., & Akkurt, A. (2012). Doğu Coğrafya Dergisi, 28, 303-315.

Çevik, D., B. (2011). Sınıf öğretmeni adaylarının müzik öğretimi özyeterlik düzeylerinin incelenmesi. Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 12(1), 145-168.

Kahyaoğlu, M. (2005). İlköğretim 6.sınıf "dolaşım ve sindirim sistemi" konusunda şarkı ve şiirin başarıya, hatırlamaya ve derse karşı tutuma etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Karaca, M., Bektaş, O. & Armağan, F.Ö. (2015). 8.Sınıf öğrencilerinin merkezi sınavlarda sorulmayan fen bilimleri konularına yönelik görüşleri. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 35(1), 63-86.

Koca, Ş. (2013). Okul öncesi öğretmenlerinin müzik öğretimine yönelik özyeterlik düzeylerinin incelenmesi. e-Journal of New World Sciences Academy, 8(1),164-175.

Koca, Ş. (2016). Okul öncesi öğretmen adaylarının müzik etkinliklerine yönelik öz-yeterlik algıları. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 40, 375-386.

Küçük, D. (2015). Müzik öğretmenliği öğrencilerinin piyano eşliği alanındaki öz-yeterlik algıları. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi,16, 220-236.

Öztutgan, Z. (2018). Okul öncesi öğretmen adaylarının müzik eğitimine ilişkin öz-yeterlik algıları. Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 29, 574-593.

Serin Özparlak, Ç., & Sonsel, Ö. B. (2020). 5. ve 6. sınıf müzik ders kitaplarında yer alan okul şarkılarının eğitim müziği açısından incelenmesi. Türk Eğitim Bilimleri Dergisi, 18(1), 218-235.

Sun, M. (2006). Çocuklar ve gençler için şarkı demeti. Sun Yayınevi, Ankara.

Şaktanlı, S. C. (2016). Engelsiz müzik eğitimi. Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(1), 268-277.

Şen, O. (2009). Çocuğa yönelik "av" kavramı temalı müzik yapıtları. Çevrimiçi Tematik Türkoloji Dergisi, 1(1), 506-526.

Şimşek, P. R., & Bilen, S. (2019). Çağdaş Türk müziği temalarından okul şarkısı oluşturma. International Journal of Human Sciences, 16(2), 648-657.

Uzunoğlu Yegül, B. (2014). Öğretmen adaylarının müzik öğretimi öz-yeterlik algılarının incelenmesi. 9. Uluslararası Balkan Eğitim ve Bilim Kongresi, Edirne.

Yangın, S., Sarıkaya, M., Bulut, S. & Yangın, N. (2016). Fen bilimleri dersinde çocuk şarkıları ile desteklenmiş öğretimin ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin başarısına etkisi. Uluslararası Eğitim Bilimleri Dergisi, 8, 44-57.

Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2020). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. (s.188-189). Seçkin Yayıncılık.

COVİD-19 SALGINININ GLOBAL VE YEREL E-TİCARETİN GELİŞİMİNDEKİ ROLÜ

Dr.Öğr. Üyesi, Hasan Selçuk ETİ (ORCID:0000-0002-3792-697X)
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Tekirdağ, Türkiye.
Email:hseti@nku.edu.tr

Özet

Covid-19 salgınının ortaya çıkması insanların hayatlarını sosyal, psikolojik, ekonomik vb. gibi birçok açıdan büyük ölçüde etkilemiştir. Bunun yanı sıra işletmelerin bir süre faaliyetlerini yerine getirememeleri yerel ve global ekonomiyi de çeşitli açılardan etkilemiştir. Dünya ekonomisini negatif yönde etkilediği gibi aynı zamanda pozitif katkıları da olmuştur. Bazı sektörlerde gerileme yaşanırken bazı sektörlerde bunun aksine büyük bir ilerleme hareketi kaydedilmiştir. Özellikle e-ticaret sektörü, Covid-19 pandemisinin etkisiyle gelişmiştir. Bu çalışmada Covid-19 salgınının global ve yerel bazda e-ticaretin gelişmesindeki rolü araştırılmıştır. Çalışmanın ilk bölümlerinde e-ticaret ve pandemi konuları kavramsal çerçevede ele alınmış ve e-ticaretin salgından önceki durumu incelenmiştir. Ardından salgın döneminde global ve yerel e-ticaretin nasıl geliştiği, gelişme göstergelerinin neler olduğu ve pandeminin bu gelişmede nasıl katkılar sağladığı çeşitli istatistiki bilgilere dayandırılarak açıklamaya çalışılmıştır. Ayrıca Covid-19'un bu gelişmede rolünü açıklayan faktörler ve e-ticaretin gelişimine etkisi olan e-ticaret firmaların uyguladığı pazarlama stratejileri incelenmiştir. Son bölümde e-ticaretin pandemi sonrası güncel durumu araştırılmış olup salgın öncesi durumla karşılaştırılmış ve mevcut bilgilerden hareketle e-ticaretin geleceği ile ilgili tahminlerde bulunulmuştur. Çalışmanın sonucunda pandemi nedeniyle global ve yerel e-ticaretin büyüdüğü ve Covid-19 salgınının global ve yerel e-ticaretin gelişiminde pozitif role sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: E-ticaret, Covid-19, Global ve Yerel E-Ticaret

THE ROLE OF THE COVID-19 PANDEMIC IN THE DEVELOPMENT OF GLOBAL AND LOCAL E-COMMERCE

Abstract

The emergence of the Covid-19 pandemic has greatly affected people's lives in many aspects such as social, psychological, economic, etc. In addition, the inability of businesses to fulfil their activities for a while has also affected the local and global economy in various ways. As well as negatively affecting the world economy, it has also made positive contributions. While some sectors have experienced a decline, in some sectors, on the contrary, a great progress movement has been recorded. Especially the e-commerce sector has developed with the impact of the Covid-19 pandemic. This study investigates the role of the Covid-19 pandemic in the development of e-commerce on a global and local basis. In the first sections of the study, e-commerce and pandemic issues are discussed in the conceptual framework and the situation of e-commerce before the pandemic is analysed. Then, it was tried to explain how global and local e-commerce developed during the pandemic, what are the development indicators and how the pandemic contributed to this development based on various statistical information. In addition, the factors explaining the role of Covid-19 in this development and the marketing strategies implemented by e-commerce companies that have an impact on the development of e-commerce are examined. In the last section, the current situation of e-commerce after the pandemic was investigated, compared with the situation before the pandemic, and predictions were made about the future of e-commerce based on the available information. As a result of the study, it was concluded that global and local e-commerce has grown due to the pandemic and the Covid-19 outbreak has a positive role in the development of global and local e-commerce.

Keywords: E-commerce, Covid-19, Global and Local E-Commerce

GİRİŞ

İnsanoğlunun bulunduğu bu modern çağda internet artık günlük hayatın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur. Devletlerin kamu ve özel sektörlerde bulunan bütün müesseselerden başlayıp toplum bireylerine kadar herkes artık interneti kullanmaya dayanan bir hayat biçimine alışmıştır. İnternetin ortaya çıkması dünyada ekonomi anlayışını çok değiştirmiştir. Teknolojinin epey geliştiği bu son yıllarda ekonominin en önemli aracı olan ticaret elektronik ortamlara taşınmış ve geleneksel ticaretin yerini elektronik ticaret almaya başlamıştır (Gedik, 2021). E-ticaret dünyanın her yerine erişebilen internet ağlarını kullanarak online olarak yapılabildiğinden bütün dünyayı tek bir pazar haline getirmiş ve ticaretin yapılmasını çok kolaylaştırmıştır. Dolayısıyla e-ticaretin önemi oldukça artmıştır (Jain, Malviya, & Arya, 2021). Bu e-ticaretin gitgide artan ehemmiyeti e-ticaret ile alakalı tartışmaları hep gündeme getirmiştir. Günümüzde bu sektörün güncel rakamları, büyüme oranları, ekonomiye etkileri, onu etkileyen ve seyrini değiştirebilen faktörler, gelişme durumu, gelişmesi üzerinde etkisi olan olaylar ve gelişiminde rol oynayan hadiseler çok ilgi çekici birer araştırma konusu olmuştur (Marangoz, 2011).

Salgınlar ve özellikle insanların hayatını tehdit edecek kadar tehlikeli olan hastalıkların dünyanın her tarafına yayılması, devletleri çok sıkı kurallar koymaya ve hastalığının yayılmasını engelleyecek şekilde tedbirler uygulamaya zorlamaktadır (Yılmaz, Bayram, 2020). Salgınların meydana getirdiği bu derin değişimler ve yeni uygulamalar global ekonomi üzerinde büyük etkiler yaratmaktadır. 2019 yılın sonunda ilk defa Çin'de ortaya çıkan ve bütün dünyaya kısa sürede yayılmış olan Korona virüs, diğer ismiyle Covid-19 salgının, dünya ekonomisine büyük etkileri olmuştur (Hua & Shaw, 2020). Bir yandan negatif etkiler yarattığı gibi, öte yandan ilginç bir şekilde e-ticaretin dünyadaki seyrini değiştirmiş ve e-ticaretin gelişmesine neden olmuştur (Erdoğan, 2020). İstatistik kurumları, araştırma merkezleri ve ekonomistler, Covid-19 hastalığının e-ticarete etkisini analiz etmeye çalışmışlardır. Bu çalışmanın amacı da Covid-19'un yerel ve global e-ticarete olan etkisini çeşitli istatistiki verilere dayandırarak ve öncesindeki e-ticaret durumunu da ele alıp karşılaştırmalar yaparak ortaya koymaktır.

E-TİCARET

Birçok karmaşık tanımları olmasına rağmen en basit tanımıyla e-ticaret, elektronik ortamda internet ağını kullanarak malların ve hizmetlerin değişiminin sanal ortamda yapıldığı ticaret türüdür. Bu tanımdan e-ticaretin hem bir alışveriş hareketi hem de elektronik ortamda yapılan bir ticaret türü olduğu anlaşılmaktadır (Kavaklı, 2018).

Dünyada elektronik ticaret veya kısaltmasıyla e-ticaret kelimesi 1990'lı yılların ortasında duyulmaya başlandı. Ebay ve Amazon gibi e-ticaret siteleri bunlardan yalnızca birkaçıdır (Taher, 2021). Türkiye'de ise e-ticaret 1997' de teknolojinin kurulmasıyla meydana gelmiştir. Dünya çapında 2001 yılında e-ticaret sitelerinin çoğalması ile birlikte resmi olarak e-ticaret globalleşmeye başlamıştır (Erdaş, 2022).

Elektronik ticaret mallar ve hizmetlerin değişiminin işletme, tüketici devlet unsurları arasındaki akış yönüne bakıldığında dokuz farklı e-ticaret türü çıkarılabilir. İşletmeden tüketiciye e-ticaret (B2C); e-ticaret perakendeci firmalar mallarını veya hizmetlerini kurduğu web sayfasına sunmakta, karşı tarafta tüketicinin bu elektronik mağazaya girerek

bu malı veya hizmeti satın almasıyla gerçekleşmektedir. Trendyol buna bir örnektir (Toprak, 2014). Tüketiciden tüketiciye e-ticaret (C2C) türünde belli uygulamalar veya web sayfalar Pazar yeri gibi iş görür. Tüketiciler aralarında bu platformları kullanarak alışveriş yaparlar. Sahibinden uygulaması kullanarak bir kişinin başka kişiye arabasını satması buna bir örnektir (Sağtaş & Gülmez, 2019). Tüketiciden işletmeye e-ticarette (C2B) işletme bünyesinde çalışmayan, belli yeteneklere sahip olan kişiler hizmetlerini firmalara sunar ve firmalar bu kişilerden bu hizmetleri satın alır. Bu e-ticaret türünde Freelance yapan tüketici satıcıyı ve firma alıcıyı temsil ediyor (Marangoz, 2011). Devletten devlete e-ticaret (G2G) iki ülkenin hükümetleri arasında bilgi alışverişi veya online olarak devletlerin merkezi bankaları mali işlemler yaparak gerçekleşir. Adından anlaşıldığı gibi bu e-ticaret türünde alıcı ve satıcı devletler veya devlet kurumlarıdır. Devletten işletmeye e-ticarette (G2B) devletler sahip olduğu milli servetler veya içindeki mevcut doğal kaynaklarını işletmelere satmaktadır. Bu işletmeler yurt içinde veya yurt dışında olabilir. Kimyasal maddeler üretimi yapan bir firmanın bir devletten ham petrol satın alması bu e-ticaret türüne güzel bir örnektir. Bu ticaretin online yapılabilme imkânı olduğu için bir elektronik ticaret türü olarak görülmektedir (Toprak, 2014). İşletmeden devlete e-ticaret (B2G) türünde devletler müşteri olmaktadır. Ticari işletmeler ise satıcıyı temsil etmektedir. Devlet sorumluluğundaki bir işi özel firmalar tarafından ücret karşılığında yapılması yani devletin ihtiyaç duyduğu bir hizmetin işletmelerden satın almasıyla bu e-ticaret türü gerçekleşir. Devletin kendisine ait elektrik santrallerin kurulması işi veya doğal gaz aranması ve çıkarılması işinin özel firmalara para ödeyerek yaptırılması bu e-ticaret türüne iyi bir örnektir. Yine iletişim ve satın alma işlemleri online yapıldığı için bu bir e-ticaret türü sayılır (Marangoz, 2011). Devletten tüketiciye e-ticaret (G2C) türünde hükümet ve çeşitli devlet kurumları hizmetlerini vatandaşlara sunmakta ve vatandaşlar bu hizmetleri satın almaktadır. Bu tür e-ticaret E-devlet gibi devlete ait mobil uygulamalar veya web sayfalar vasıtasıyla yapılır. Vergi ödemesi ve belli bir belgenin çıkarılması için ücret ödemesi buna bir örnektir (Gedik, 2021). Tüketiciden devlete e-ticaret (C2G) türü (G2C) e-ticaret türüne benzer şekilde elektronik ortamda yapılan devlet ve vatandaşları arasındaki ticareti ifade etmektedir. Bütün belge istemleri, vatandaşlardan tahsil edilen vergi çeşitleri bu e-ticaret türüne dahil sayılır.

E-Ticaretin Üstünlükleri ve Sınırlılıkları

Elektronik ticaretin güçlü ve zayıf yönleri vardır. Bunlar avantaj ve dezavantaj olarak ifade edildiği gibi üstünlük ve sınırlılık olarak da ifade edilmektedir.

E-Ticaretin Üstünlükleri:

1. Kolaylık: Evden rahatlıkla bilgisayarı açarak dünyanın bütün pazarlarından alışveriş yapabilme imkanı e-ticaretle sağlanır (Aonerank, 2019).

2. Zaman tasarrufu: Dışarı çıkmaya gerek kalmadan alışveriş evden yapılabilir. Vaktini kaybetmek istemeyen müşteriler e-ticaretle artık zamanını başka işlerde değerlendirebilir (Taher, 2021).

3. Fiyat karşılaştırma: E-ticaret siteleri artık müşterilerine farklı ürünlerin veya aynı ürünü satan farklı mağazaların fiyatlarını karşılaştırma imkânı tanımakta

ve böylece müşterinin kendisine en uygun düşen fiyattan alışveriş yapmasına müsaade etmektedir (Gedik, 2021).

4. Yeterli bilgi: E-ticaret siteleri sattığı ürünler hakkında artık uzun bir açıklama kısmı yazmaktadır. Böylece müşterinin alacağı ürün hakkında yeterli düzeyde fikir sahibi olmaktadır (Clarke. 1999).

5. Seçeneklerin çokluğu: Dünyanın bütün pazarlara açılan e-ticaret artık bütün müşterilerine çok farklı seçenekler sunarak çeşitlilik bakımından alışveriş deneyimlerine katkıda bulunmaktadır (Taher, 2021).

E-ticaretin Sınırlılıkları:

1. Deneme imkânı olmaması: Müşteri online mağazadan satın aldığı ve bedelini ödediği ürünü test edemez. Bazen ürünün müşteriye uygunluğu açısından bu bir sıkıntı yaratabilir (Yılmaz, Bayram, 2020)

2. Gecikmeler: Online alışveriş platformlarının müşterilerinden sürekli şikayetler gelmektedir. Müşteriler de bu gecikmeleri online olarak alışveriş yaptıkları için engelleyemez (Bhasin, 2019).

3. Bozulma ve kırılma: Siparişler, müşteriye teslim edilmesi için verildikleri kargolarda taşıma sırasında zamanında teslim edileme gibi neden dolayı bozulabilir veya kırılabilir (Marangoz, 2011).

4. Sıkıcılık: Müşteriler dışarı çıkmadığı için klasik alışverişin zevkini tatmaktan yoksun kalmakta ve zamanla online alışveriş yapmak onlar için daha sıkıcı hale gelmektedir (Taher, 2021).

5. İade zorlukları: E-ticaretin özellikle günümüzde çok daha yaygın olmasına rağmen bazı e-ticaret firmalarının hala iade politikaları yoktur. Bu hem e-ticaret siteleri için bir dezavantaj olurken hem de müşteriler için alışverişten kaçınma veya ürünü iade edememe gibi olumsuz durumlara sebep olmaktadır (Bhasin, 2019).

COVİD-19 SALGINI

Hastalıklar bulaştırıcı etkiye sahip olduğu takdirde ve aynı zamanda insan hayatına ciddi bir tehlike taşıyorsa ve global coğrafyaya yayılmış ise bu hastalık bir pandemi teşkil ediyor demektir (Grennan, 2019). Korona virüs veya bilinen ismiyle Covid-19 hastalığı dünyanın her yerine hızlı şekilde bulaşmıştır. 2019 yılının sonunda başlayan bu salgın resmi rakamlara göre dünyada yaklaşık 7 milyon kişinin ve Türkiye'de 102 bin kişinin ölümüne sebep olmuştur (WHO, 2024). Covid-19 pandemisi beraberinde sağlık hizmetleri sektörü, global ve yerel ekonomi sistemi, siyaset ve diğer hayat alanlarında kökenli değişiklikler yaratmış ve büyük bir iz arkasından bırakmıştır.

Covid-19'un Ortaya Çıkışı

İlk korona virüs vakası 2019 yılın aralık ayında Çin ülkesinde tespit edilmiştir (WHO, 2019). Corona kelimesi taç anlamına gelen Latince bir kelimedir. Bu virüsün uçları taç uçlarına benzediği için böyle bir isim almıştır. Dünyada bu virüs ilk defa 2002 yılında SARS-CoV eski ismiyle ortaya çıkmıştır (Hijawi vd.,2013). Şubat 2020' de Çin'de vaka sayısı 5 bini aştı ve Covid-19 salgını 53 ülkede görülmeye başlandı. 25 Mart tarihinde resmi rakamlara göre Covid-19 hastalığı 197 ülkede yayıldı. Nisan ayının başında dünyada vaka sayısı 414 bini aşmıştır (Baloch vd., 2020).

Türkiye'de Covid-19 salgının ilk defa ortaya çıkması 2020 yılında, tam olarak 11 Mart tarihinde olmuştur (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2020). İlk resmi vaka tespit edildikten sonra ülke bazında vatandaşlara test yapılma oranı artmıştır. Nisan ayının sonlarına doğru toplam vaka sayısı yaklaşık 100,000 bulmuştur (Budak & Korkmaz, 2020).

Tedbirler ve Kısıtlar

Hastalık insanlara birbirleri ile temasından veya havada asılı olarak kalmasından dolayı hızlı bir şekilde yayılma özelliğine sahiptir. Bu yüzden ülkeler Covid-19'un yayılmasını engellemek için veya yayılma hızını en aza indirgemek için kendi bazlarında olsun veya global bazda olsun tedbirler ve sert kısıtlar uygulamak zorunda kalmıştır (Hugelius vd., 2021). Ülkeler sınırları içinde şehirlerarası hareketi kısıtlamak ve ayrıca sokaklara çıkış yasağı uygulamak zorunda kalmıştır. Zaruret olmadıkça çıkan vatandaşlara cezalar uygulanmıştır. Ayrıca uzaktan eğitime neredeyse her devlette geçilmiştir (Erdoğan, 2020). Aynı şekilde işletmeler de çalışanların işyerinde olmalarını gerektiren işler hariç bütün işyerlerini kapatmıştır. Veya benzer bir uygulama ile imkân varsa online bir şekilde faaliyetlerini %100 uzaktan yürütmeye başlamıştır. Neredeyse bütün dünyada uçakların uçması yasaklanmıştır. Her ülke yurtdışından gelmek isteyen vatandaşlarını özel uçaklarla getirerek 14 günlük karantina uygulamıştır (Yılmaz, Bayram, 2020). Türkiye'de uygulanan sağlık politikaları dünyanın dikkatini çekerek bu konuda öncü ülkelerden olmuştur. Yukarıdaki bütün tedbirlere ek olarak ülkede filyasyon işleri ve ekipleri teşkil edilerek işlemler uygulanmaya başlanmıştır. Virüse yakalanan hastaların ziyaretleri kısıtlandı, tamamen online iş yapma ve online eğitim uygulanmasına gidimiştir. Sokağa çıkma yasağı sıkı bir şekilde bazen herkese bazen de 20 yaş altı ve 65 yaş üstü olan vatandaşlar için uygulanmıştır. Bunlara ek olarak hastalara hizmet edecek birçok sağlık mobil uygulaması oluşturulmuştur (Cansever, 2020).

COVİD-19 SALGININ DÜNYA EKONOMİSİNE ETKİSİ

Koronavirüs salgının sosyal değişimlere sebep olmasının yanında global ve yerel ekonomiler üzerinde derin etkileri olmuştur. İlerleyen bölümlerde görüleceği gibi e-ticaret gibi sektörler Covid-19 döneminde gelişirken ekonominin neredeyse bütün diğer sektörleri gerileme yaşamıştır. Yatırımların gerilemesi ve borsalarda tahvil senedi fiyatlarının düşmesi neticesinde karda ciddi düşüş yaşanmıştır. Çin'de ve diğer ülkelerde üretim azalması mal ve hizmetler arzında global bir daralmaya sebep olmuştur (Baloach vd., 2020). Dolayısıyla fiyatlar yükseldi ve dünya iktisadı stagflasyon denen duruma düştü. Karşı tarafta bunun bir etkisi olarak global talep eğrisi de aşırı arttığı için

enflasyona yol açmıştır (Maital & Barzani, 2020). Resmi rakamlara göre dünya ekonomisinin Covid-19 sebebiyle kaybı 9,2 trilyon dolardır. Endüstriyel ülkelerde ise GSYİH kaybı ortalaması 283 milyar dolar civarındadır (Mckibbin, 2021).

Pandemi Öncesi E-Ticaret Genel Durumu

Covid-19 pandemisi çıkmadan önceki dönemi incelemek ve e-ticaretin dünyada ve Türkiye'de istatistiklerine bakmak ve yorumlamak pandeminin e-ticaret gelişimindeki rolünün daha net bir şekilde anlaşılmasına yardımcı olmaktadır. Bunun sebebi de COVİD-19 dönemi ve sonrası e-ticaret rakamlarına bakarak eski rakamlarla karşılaştırma yapıldığında salgının e-ticaret etkisi kolaylıkla fark edilebilmesidir. Bu çalışma da salgının e-ticaretin gelişimine etkisi üzerinde odaklanıldığı için bu bölümde salgından önceki sadece yakın yıllar incelemeye alınmıştır. E-ticaretin erken yıllarının durumu ihmal edilmiştir.

Global E-Ticaret İstatistikleri

Dünyada elektronik ticaretin durumu ve gelişimi hakkında bilgi edinmenin en etkili yolu Covid-19 öncesi yılların e-ticaret sektörü rakamlarını incelemek ve yorum yaparak sonuçlara ulaşmaktır.

Tablo 1: 2014-2021 yılları için global e-ticaret satış gelirleri(Trilyon dolarla).

Yıl	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gelir	1.336	1.548	1.845	2.382	2.982	3.354	4.280	4.891
Artış oranı		%15,86	%19,19	%29,10	%25,19	%12,48	%27,60	%14,28

Kaynak: Statista, 2021.

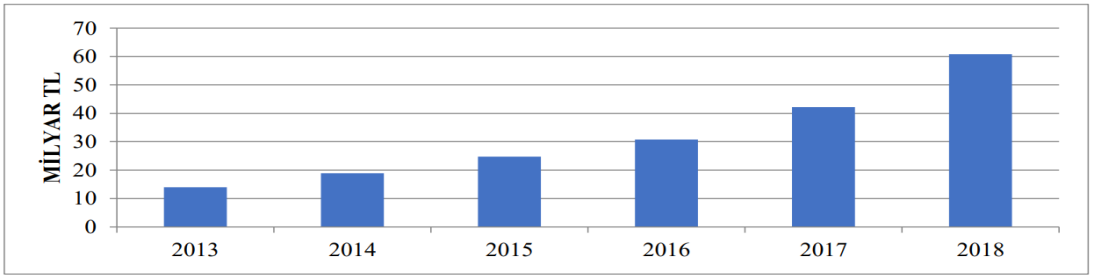
Yukarıdaki tablo Covid-19 öncesi dönemi kapsamasının yanında salgın sonrası dönemi de kapsamaktadır. Tabloda 2014-2021 arası yılların global e-ticaretin satış geliri rakamları, salgın öncesi e-ticaretin hacmini ve genel durumunu izah etmektedir. Ayrıca önceki yıla göre büyüme oranlarına bakarak genellikle global e-ticaretin salgın öncesi dönemde gelişimi hakkında bilgi edinmek mümkündür. Görüldüğü gibi 2014 yılında 1.336 trilyon dolarlık bir gelir hacmi vardır. 2015 yılında ise önceki yıla göre 1.548 trilyon dolarla %15,86 büyüme oranı kaydedilmiştir. Bu oran 2017 ve 2018 yıllarının büyüme oranlarına göre küçük görülse de Covid-19 sonrası dönemde 2021 yılın %14,28 olan büyüme rakamına göre daha büyük olduğu görülmektedir. Böylece Covid-19 öncesi dönemde global e-ticaret gelişiminin kötü bir durumda olmadığı anlaşılmaktadır. Bu gerçeği doğrulayan diğer bir bilgi 2017 yılının %29,10 artış oranının, Covid-19 sonrası yıllar dahil, bütün yılların büyüme oranlarından daha büyük olmasıdır. Salgın öncesi dönemde e-ticaret sürekli geliştiği için en büyük satış geliri 2019 yılındadır. Bu yıl salgından hemen bir önceki yıldır. En küçük satış geliri ise 2014'te olmuştur. 2017 yılı global e-ticaretin satış gelirinin en büyük artış oranına sahip olmasının karşısında 2019 yılı %12,48 artış oranıyla Covid-19 öncesi dönemde e-ticaretin en az geliştiği yıl

olmuştur. Genellikle global e-ticaret hacmi ve gelişim durumu salgın öncesi dönemde iyidir denilebilir.

Türkiye'de E-Ticaret İstatistikleri

Covid-19 öncesi dönemde Türkiye'nin e-ticaret durumu aşağıdaki şekil verilerine istinaden incelenmiştir.

Şekil 1:Covid-19'dan önceki yıllarda Türkiye'de e-ticaret hacmi

Kaynak: Girişimhaber, 2019.

Yukarıdaki grafikte 2013-2018 döneminin rakamları ele alınmıştır. 2013 yılında e-ticaret hacmi yaklaşık 15 milyar TL iken 2014 yılında %34 oranıyla artış göstererek 19 milyar lira olmuştur. 2015'te ise yakın oranda artarak 25 milyar olduğu ve sonraki yıl 30'ları aşarak 2017'de 40 milyara ulaştığı görülmektedir. 2018 yılına gelindiğinde önceki yıla göre %45 artış göstererek 61 milyar seviyesine ulaşmıştır. Bu rakamlar ışığında Covid-19 öncesi yakın dönemde Türkiye'de e-ticaret gelişim süratinin yüksek olduğu ve genelde hacminin hızlıca büyüdüğü görülmektedir.

COVİD-19 DÖNEMİNDE E-TİCARETİN GELİŞİMİ

Salgın Döneminde E-Ticaret Gelişme Göstergeleri

Covid-19 salgını döneminde e-ticaretin global ve yerel seviyelerde nasıl etkilendiğine açıkça bakabilmek için belli göstergeler göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Bu göstergeler e-ticaretin gelişmesinin farklı yönlerden ölçülebilmesi için kullanılan ölçme kriterleri gibidir. Bu göstergelere bakarak e-ticaretin hangi yönlerden geliştiği anlaşılabilmektedir. Aşağıda bu kriterlerden bazılarına kısaca değinilmektedir.

1. Geleneksel Mağazaların Online Mağazalara Dönüşüm Oranı

E-ticaret gelişim göstergelerinden en önemlisi geleneksel mağazaların dijitalleştirilme oranıdır. Covid-19'un yoğun olduğu 2020 yılında mağazaların çoğu online alışveriş sayfaları açıp satışa başlamıştır. Global ve yerel işletmelerin yüzde kaçı online satışa geçme yani online'a dönüşme oranına bakılarak e-ticaretin ne ölçüde ve nasıl geliştiği görülebilmektedir (Nalbantoğlu, 2021).

2. Online Alışveriş Platformlarının Satış Rakamları

E-ticaret sitelerinin dışarıya çıkamayan müşterilerin dev talep artışı karşısında satışlarını ne büyüklükte artırdığına bakarak Covid-19 döneminde e-ticaret ne ölçüde geliştiği öğrenilebilmektedir (Becan, 2021).

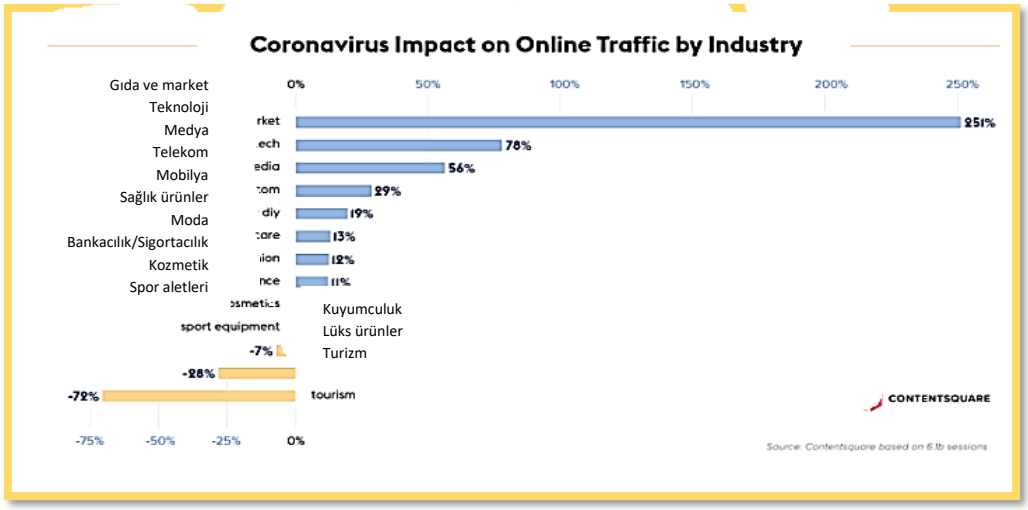
3. E-ticaret Yapan Firmaların Gelirleri

Salgın döneminde e-ticaret sitelerinin satışları çok arttığından bu firmaların gelirleri daha önce hiç görülmeyen seviyelere ulaşmıştır. E-ticaret firmalarının özellikle 2020 yılında satış gelirinin artması e-ticaret sektörünün global ekonomideki ve GSYİH içindeki payının büyümesine neden olmuştur. E-ticaretin en belirgin gelişme göstergesi sektördeki firmaların gelirlerinin artmasıdır (Kılınc & Akın, 2021) .

4. Salgın Döneminde Büyüyen E-ticaret Sektörleri

Korona virüs 2020 yılın ilk yarısında etkilerini derin bir şekilde göstermiştir. Salgın etkisiyle büyüyen e-ticaret sektörleri aşağıdaki grafikte gösterilmiştir.

Şekil 2: Covid-19'un e-ticaret sektörlerin büyümesine etkisi

Kaynak: Contentsquare, 2020.

Covid-19 döneminde yukarıda verilen şekil verilerine göre e-ticaretin en çok büyüyen sektörü %251 artış oranıyla gıda ve market sektörüdür. İnsanların ana ihtiyaçları bu kategoride sınıflandırılabilir. İkinci sırada ise %76 büyüme yüzdesiyle teknoloji perakendeciliği sektörüdür. En çok büyüyen üçüncü sektör ise %56 oranıyla medya sektörüdür. Daha küçük oranlarda büyüyen diğer sektörler arasında Telekom, mobilya, sağlık ürünleri, moda, bankacılık ve sigortacılık, kozmetik ürünler ve spor aletleri sektörleri vardır. Salgın döneminde negatif yönde en çok etkilenen turizm sektörü %72 oranıyla küçülmüştür. Lüks ürünler sektörü de %25 oranıyla küçülmüş ve mücevher ve kuyumculuk sektörü de %7 oranıyla küçülmüştür.

Covid-19 Döneminde Global E-ticaretin Gelişmesi

Çalışmanın bu bölümünde detaylı olarak salgın döneminde ve özellikle etkilerinin yoğun olduğu 2019-2020 yıllarına ait e-ticaret bilgileri incelenmiştir. Güncel veriler değişik kaynaklardan alınmış olup üç tabloda özetlenmiştir. İlk tabloda 2019 ve 2020 yıllarında bölgesel e-ticaret hacmin değişimini anlatmaktadır. İkinci tabloda ise dünyada birkaç büyük ülkede e-ticarette perakende satış rakamları 2019 ve 2020 yılları için verilmiştir. Üçüncü tabloda ise global e-ticaret dünyasındaki lider konuma gelen e-ticaret firmaların brüt mal hacmi ve GMV oranlarının Covid-19 döneminde gelişimi ve büyüme oranları verilmiştir.

Tablo 2: Bölgelere göre 2019-2020 döneminde e-ticaret hacmi (milyar dolarla)

Bölge	Asya ve pasifik	Kuzey Amerika ve Latin Amerika	Avrupa	Orta doğu ve Afrika
2019 yılındae-ticaret hacmi	1.836,225	678.67	528.43	34.49
2020 yılında e-ticaret hacmi	2.448,3	832.63	591.230	41.56
Büyüme oranı	%25	%22,68	%11,88	%20,50

Kaynak: Emarketer, 2020.

Yukarıda verilen tablodaki bilgilere göre pandeminin yoğun olduğu 2020 yılında global e-ticaret dünyasına öncülük eden bölge 2.448,3 trilyon dolarlık satış hacmi ile dünyanın e-ticaret sektörünün %62,57'sini teşkil etmektedir. Bu kıta %25 büyüme oranıyla diğer bölgeleri geride bırakarak listenin birincisi olmuştur. Bunun ana sebebi, Asya ve Pasifik bölgesinde özellikle Çin ve Japonya ülkeleri olmak üzere e-ticaret sektörünün dev lider firmalarının bu kıtada bulunmasıdır. Çin'in devi olan Alibaba Express ve Japonya'nın e-ticaret lideri olan Rakuten firması bunlar arasındadır. Çin ülkesinin e-ticaretten karı 2020 yılın sonunda yaklaşık1,2 trilyon dolar olmuştur. Bunun yanında Güney Kore'de e-ticaret devleri olan Gmarket ve Coupang firmaları ile tek başına kıtanın toplam e-ticaret hacminin %9,8'ini işgal etmektedir. Salgın döneminde en çok gelişen bölge Asya ve Pasifik bölgesi olmuştur.

Kuzey ve Latin Amerika bölgesine gelince bu kıta 832.63 milyar dolarla ikinci sırada yer almaktadır. Aynı zamanda gelişimi açısından %22,68 oranıyla Asya bölgesinden sonra gelmektedir. Bu bölge 2020 yılının ikinci yarısında toplam e-ticaret satış hacminin %21,27'sini teşkil etmektedir. Bu bölgenin e-ticaret lideri Amerika, Amazon ve eBay dev firmaları ile kıtanın en büyük payını temsil etmektedir. İkinci sırada, meşhur Shopify firmasıyla Kanada gelmektedir. En büyük üçüncü ülke ise Brezilya ülkesidir.

Avrupa kıtası ise, gelişim oranı açısından tablodaki diğer bölgelerden %11,88 oranıyla son sırada olmasına rağmen Covid-19 döneminde ve özellikle 2020'nin son altı ayında e-ticaret büyüklüğü açısından 591.230 milyar dolarla toplam e-ticaret hacminden %15,10'luk bir pay alarak üçüncü sırada bulunmaktadır. Bölgenin elektronik ticaretin salgın döneminde gelişmesi açısından en öncülük eden ülkeleri İngiltere ve Almanya ülkeleridir. Son sırada Ortadoğu ve Afrika bölgeleri vardır. Bu iki bölgenin toplam e-ticaretteki payı küçüktür. Covid-19 yıllarında 41,56 milyar dolarlık e-ticaret hacmine

sahiptir. Ancak aynı zamanda da e-ticaretin gelişimine gelince Avrupa'yı geride bırakarak %20,50 büyüme gerçekleştirmiştir. Birleşik Arap Emirlikleri ve Sauudi Arabistan gibi ülkeler Haliç ülkelerinde faaliyet gösteren Noon firmasıyla pandemi döneminde ve özellikle 2020 yılında bölgenin gelişimine öncülük etmiştir.

Tablo 3: Ülkelere Göre Pandemi Yıllarında Online Perakende Satışları

Ülke	Online perakende satışları (milyar dolarla)		
	2019	2020	Büyüme oranı (%)
Çin	1.233,6	1.414,3	14,64
Amerika	598	791.7	32,40
İngiltere	89	130.6	46,74
Güney Kore	84.3	104.4	23,84
Kanada	16.5	28.1	70,30
Avustralya	14.4	22.9	59,03
Singapur	1.9	3.2	68,42
Toplam	2.038	2.495	

Kaynak: UNCTAD, 2021.

Tablo 3'e göre salgın döneminde global e-ticaret en çok Kanada'da %70,30 oranıyla gelişmiştir. Online perakende satışı 3,2 milyar dolar olan Singapur tablonun en küçüğü olmasının karşısında, gelişme açısından %68,42 oranıyla ikinci sıraya yerleşmektedir. E-ticaret hacmi açısından dünyanın birincisi olan Çin en düşük büyüme oranına sahip olmuştur.

2020 yılında hacminin 1.414 trilyon doları geçmesine rağmen Çin virüsün ilk çıktığı ülke olduğu için 2019'da daha fazla büyüme gerçekleştirmiştir. Üçüncü sırada ise %59,03 büyüme oranına sahip olan Avustralya vardır. Sonrasında sırayla %46,74 oranıyla İngiltere, %32,40 oranıyla Amerika ve %23,84 oranıyla Güney Kore dördüncü, beşinci ve altınca sırada gelmektedir.

Covid-19 Döneminde Türkiye'de E-Ticaretin Gelişmesi

Covid-19 salgının ülkede yoğun olduğu dönemde Türkiye'deki e-ticaretin gelişme durumunu araştırmak ve güncel istatistikleri incelemek bu çalışmanın ana konusudur. Geçen bölümde global e-ticaretin pandemi döneminde gelişimi ile ilgili veriler ele alındığı gibi burada aynı şekilde Türkiye rakamları ele alınmıştır. Bölümde yerel e-ticaretin hacmi ve büyüme oranı ile ilgili bilgiler toplanmış, salgın döneminde en çok gelişen ve en çok küçülen sektörler araştırılmış ve yerel bazda e-ticaretin genel ticarete oranının pandemi dönemindeki değişimi incelenmiştir.

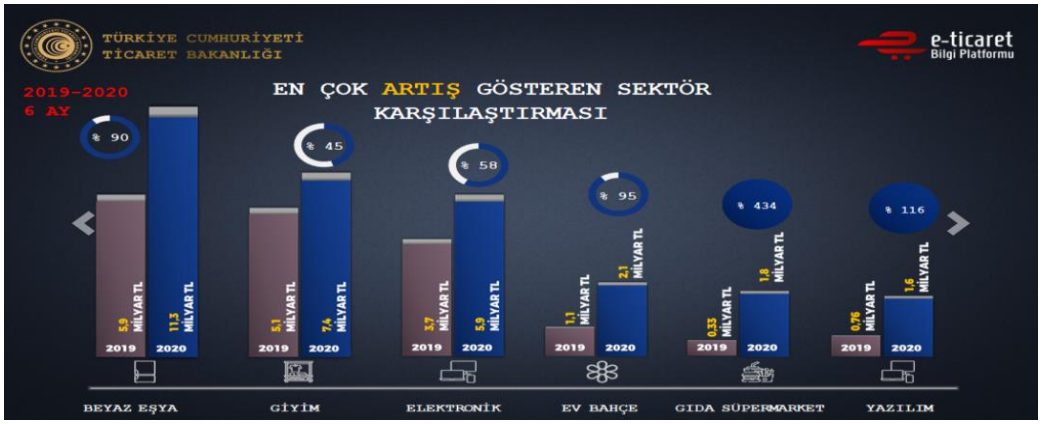
Şekil 3: 2020 yılında Türkiye'de E-Ticaretin Büyüklüğü

Kaynak: E-ticaret bilgi platformu, 2020.

Şekil 3'de Türkiye'de pandemi yıllarında e-ticaretin büyüme rakamları açıklanmaktadır. Verilen resmi rakamlara göre ülke genelinde toplam e-ticaret faaliyetlerinin hacmi 2019 yılında 136 milyar TL iken 2020 yılın ilk altı ayı içinde %66,32 oranıyla büyüme gerçekleştirerek 226,2 milyar TL olmuştur. E-ticaret sitelerini kullanan müşterilerin toplam sipariş sayısı ise 2019'da 1.36 milyar TL iken pandemi döneminde 2,26 milyar TL olmuştur. Bu yaklaşık %66 büyüme oranını temsil etmektedir. Pandemi döneminde e-ticaret sektöründeki toplam sipariş sayısının bu kadar artması salgın etkilerini açık şekilde ortaya çıkarmaktadır. Bunun sebebi sokağa çıkış yasaklarıdır. Dolayısıyla insanlar e-ticareti kullanmaya zorlanmıştır.

Şekil 4: Türkiye'de Pandemi Döneminde En Çok Gelişen E-Ticaret Sektörleri

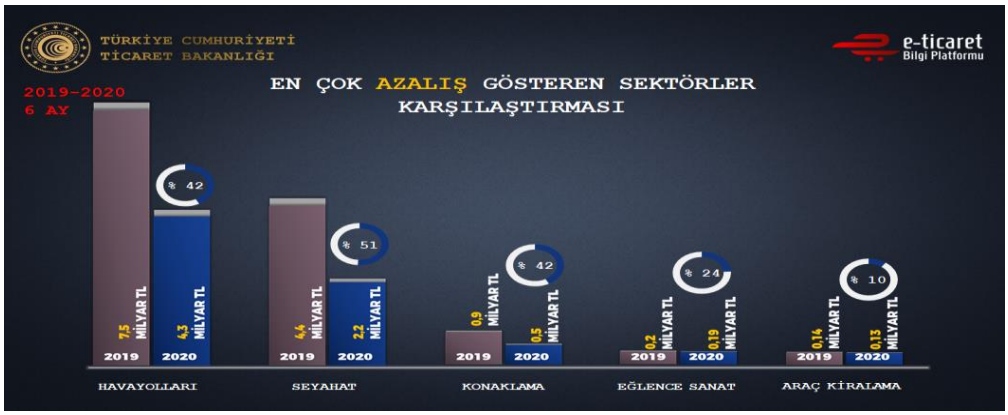

Kaynak: E-Ticareti Bilgi Platformu, 2020.

Covid-19 döneminde e-ticaretin seyrini ve Türkiye'de pandeminin e-ticaret sektörlerinin gelişimi üzerindeki etkileri Şekil 4' de toplanan veriler yardımıyla incelenmiştir. Hacim olarak en büyük sektör 2020'de 11,3 milyar TL değeri olan beyaz eşya sektörüdür. En küçük sektör olan yazılım sektörünün ise salgın yılında değeri 1,6 milyar TL olmuştur.

İnsanların pandemide konulan zorunlu evde kalma kanunu nedeniyle ana ihtiyaçlarını dışarı çıkmadan tatmin etmelerini sağlayan gıda ve süpermarket sektörü diğer sektörleri çok geride bırakarak %434 oranıyla dört katı kadar gelişmiştir. İkinci sırada %116 oranıyla yazılım satışları büyüme göstermiştir. Bunun bir sebebi ise birçok firmanın online satış platformları kurmak için yazılım firmalarına başvurmalarıdır. Üçüncü sırada ise %95 oranı ile büyüme gerçekleştirerek 2019'da 0,35 milyar TL iken 2020 yılında 1,8 milyar TL ye yükselen ev bahçe sektörü vardır. İnsanlar uzun süre evde kaldıkları için evlerini daha fazla önemseyerek ev bahçe ürünleri almaya daha çok hevesli olmuştur. Dördüncü sırada ise %90 oranıyla büyüyen beyaz eşya sektörü olmuştur. Bu sektöre aynı zamanda evin diğer mobilya eşyalarının satışları da dahildir. Beşinci sırada elektronik cihazlar sektörü yer almaktadır. Bu sektörün hacmi pandemiden önce 2019'da 3,7 milyar TL iken 2020 yılında salgından sonra %58 oranı ile artış göstererek 5,9 milyar TL olmuştur. Son olarak verilen sektörler arasında en az gelişen sektör ise giyim sektörüdür. 2019 yılında 5,1 milyar TL iken 2020 yılında %45 artış oranıyla değişimden geçerek toplam hacmi 7,4 milyar TL olmuştur.

Şekil 5:Türkiye'de Pandemi Döneminde En Çok Küçülen E-Ticaret Sektörleri

Kaynak: E-Ticaret Bilgi Platformu, 2020.

Covid-19 dönemin yoğun olduğu 2020 yılın ilk yarısında global ve yerel çapta uygulanan sıkı tedbirler nedeniyle insanların hareketi çok kısıtlandığından turizm, taşıma ve konaklama ile alakalı sektörlerde sert bir şekilde düşüş yaşanmıştır. Türkiye'de negatif yönde etkilenen sektörler arasında en zarar gören seyahat sektörü, %51 oranında küçülmüştür. Havayolları ve konaklama sektörleri ise %42 oranında azalmıştır.

Şekil 6: 2019-2020 Döneminde E-Ticaretin Genel Ticarete Oranının Değişimi

Kaynak: E-Ticaret Bilgi Platformu, 2020

Şekil 6'ya göre 2019 yılının sonuna kadar e-ticaretin genel ticarete oranı maksimum %14'e ulaşırken 2020 yılında bu oran yılın sonunda %19'a yükselmiştir. Türkiye'de 2019'da bu oranın ortalaması %9,8 iken pandemi yılında %15,7 olmuştur.

SALGININ E-TİCARETE ETKİSİNİ AÇIKLAYAN FAKTÖRLER

E-ticaretin Covid-19 salgını süresince gelişme nedenini anlamak için sadece istatistiklere bakmak biraz yanıltıcı gelebilir. O dönemde e-ticaret Covid-19'un etkisiyle gelişmiş olabildiği gibi pandemi ile alakalı olmayan diğer sebeplerden dolayı gelişmiş olabilir. Bu yüzden salgının e-ticaret gelişimi üzerindeki etkisini açıklayan faktörlerin incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu faktörler salgın döneminde değişen tüketici davranışlarını, hükümetlerin aldığı tedbirleri ve online alışveriş firmalarının uyguladığı genel stratejileri açıklayarak Covid-19 un çıkması ve e-ticaret ile gelişimi arasında anlamlı bağ kurulmasına yardımcı olmaktadır.

1. Tüketici Davranışları ile İlgili Faktörler

Bilindiği üzere Covid-19 virüsü çıktığı andan itibaren büyük bir hızla dünyanın her yerine yayılmıştır. Virüs bulaşan insanların geçirdikleri hastalık düzeyi aynı olmamakla birlikte yukarıdaki bölümlerde de değinildiği gibi dünya çapında milyarlarca insanın ölümüne de sebep olmuştur. Bundan dolayı tüketicilerin davranışlarında, tutum ve eğilimlerinde değişiklikler meydana gelmiştir. Bu tüketici davranışları faktörlerini anlamak e-ticareti nasıl etkilediğini kavramak için yardımcı olabilmektedir (Köşti, 2020).

Yüz Yüze İletişimi Azaltma Eğilimi

İnsanlar salgının hızlı yayıldığını ve ölüme veya ciddi sağlık zararına yol açabildiğini fark etmiş ve kendilerinden evde kalma ve yüz yüze iletişimden kaçınma gibi kararlar almıştır (Öztürk, 2022). Bu eğilim e-ticaret sektörün büyümesi için fırsat teşkil etmektedir. İnsanlarda oluşan endişeli tavırlar e-ticaret platformlarının hareketini ve satışlarını birçok sektörde canlandırmıştır (Purutoğlu & Çubukcu, 2022).

Enfekte Olma Endişesi

Enfekte olma endişesi en çok yaşlılar ve bağışıklık sisteminde sorun yaşayan insanları tehdit etmiştir. Bu insanlarda doğan endişe, online alışveriş platformlarının müşterileri sınıfları arasında özellikle yaşlılar ve bağışıklığı zayıf olan hastalar gibi tüketici sınıflarının sayısının artış göstermesine sebep olmuş ve bu e-ticaretin gelişmesine katkıda bulunmuştur (Yelboğa & Açıkgöz, 2020).

Online Alışveriş Yapmanın Kolaylığı

Tüketici davranışları ile ilgili son faktör, e-ticaret sitelerinin pandemiyi fırsata çevirerek evden çıkmak istemeyen ve hastaya yakalanma korkusu olan müşterilere evden alışverişlerini yapmalarını kolaylaştırmalarıdır. Online alışveriş sitelerinin salgın dönemindeki yaptığı özel kampanyalar ve sağladığı güvenli alışveriş deneyimi ve vermiş olduğu kolaylıklar e-ticaret sektöründeki satışların yükselmesine ve bu evden yapılan alışverişin salgın döneminde insanlara cazip gelmesine sebep olmuştur (Altıntaş, 2023).

2. Hükümetlerin Aldığı Tedbirler ile İlgili Faktörler

Bölümün bu kısımda ikinci grup faktörler ele alınacaktır. Virüsün etkisini azaltmak adına ve yayılmasını sınırlamak adına hükümetler ciddi ve sıkı uygulamalar ve yasaklar meydana getirmiştir. Bu kısıtlar tüketicileri geleneksel ticaretten online ortamda yapılan e-ticarete yönelmelerine sebep olmuştur. En etkili iki global karar uçuşlara ve evden çıkmaya getirilen sınırlamalardır (Feridunoğlu, 2020).

Global Karantina Uçuş Yasağı

Neredeyse dünyanın bütün ülkeleri iş birliği yaparak uçakların hareketini durdurmaya karar vermiştir. Uçuş yasağı, 2019 yılının sonuna kadar virüsün ilk ortaya çıktığı Çin'de ve virüsü taşıyan Çin'den çıkan insanların gittikleri ülkelerde uygulanmışsa da 2020 yılının ortasına doğru daha çok geniş kapsamlı bir uçuş yasağı uygulanmıştır. Bunun etkileri ise başta turizm ve havayolları firmaları olmak üzere benzer sektörlerdeki firmalarda büyük kayba yola açmıştır. Karşı tarafta global e-ticaretin canlanmasına neden olmuştur (Yavuz, 2020).

"Evde Kal" Çağrısı

Hükümetlerin, devlet kurumlarının, özel sektör müesseselerin yaptığı 'evde kal' çağrısına herkes uyumak zorunda kalmıştır. Okulların öğrencilerinin ve çalışanların evde kalmaları için özellikle Türkiye'de yapılan çağrılara vatandaşlar yüksek bir oranda uymuş ve hükümetleri ile yardımlaşmıştır. Bu da neticede yine elektronik ticaretin gelişmesine yardımcı unsur teşkil etmektedir. Çağrının hükümet tarafından zorunlu hale getirilmesi geleneksel satış yapan firmaları dijitalleştirmeye zorlamış ve online alışveriş sayfaları açmaları için baskı unsuru olarak görülmüştür (Aksoy, 2020).

3. E-ticaret Şirketlerinin Uyguladığı Stratejiler ile İlgili Faktörler

Tüketici davranışlarında meydana gelen gelişmeler e-ticaret sektörünün yerel ve global bazda gelişmesini pozitif yönde etkilemiş olmasına rağmen bu dolaylı bir etkileme sayılmaktadır. Ancak bu kısımda e-ticaretin satışlarının artmasına ve dolayısıyla firmaların karlarının artması ve sektörün büyümesine direkt etkiye sahip olan faktörler anlatılmıştır. Bu faktörler e-ticaret işletmelerinin salgın döneminde olan stratejileri ile alakalı faktörlerdir.

Maliyetleri Düşürme Stratejisi

Salgın döneminde kapanmadan dolayı perakende satışı yapan firmalar başta olmak üzere diğer bütün ticari işletmeler işlem merkezlerini ve meydanda satış yapan geleneksel mağazalarını kapatıp online satışa geçmiştir. Bu da sonuçta firmaların büyük miktarda maliyetlerini düşürücü bir unsur teşkil etmiştir. Bunun pozitif etkisi ise müşterilere sunulan istisnai dev fiyat indirimlerinde yansıtılmıştır. Firmalar büyük miktarda ucuz üretim yapıp stoklama, mağazaları kapatma ve işlem merkezlerinin maliyetlerini düşürme stratejileri uygulamıştır (Güven, 2020). Dolayısıyla bu firmaların dev fiyat kampanyaları yapma imkânı olmuş ve neticede satışlarını bu şekilde arttırabilmiştir. Bu da salgın döneminde e-ticaret satışlarının yükselmesinin ana sebeplerinden birini teşkil etmiş ve e-ticaret sektörünün global ve yerel bazda büyük ölçüde gelişmesine katkı sağlamıştır (Eskin, 2021).

Ödeme Sistemleri Geliştirme Stratejisi

Covid-19 döneminde müşterilerin büyük oranda e-ticaret web sitelerine yönelmeleri ile onları çekmek için her türlü kolaylık sağlamanın o dönemde bir gereklilik olduğunu anlayan e-ticaret firmaları, online alışveriş deneyiminin daha hızlı olması için ödeme sistemlerini geliştirme yoluna gitmiştir. Kredi kart seçeneklerini genişletmek ve daha fazla sayıda bankalarla anlaşarak bu amaca ulaşmışlardır. Neticede müşteriler daha fazla alışveriş yapmaya istekli olmuştur (Kocaman vd., 2021).

Müşteri Kitlesi Genişletme Stratejisi

Pazarlama kampanyalarındaki hitap edilen müşteri kitlesini genişletebilen firmalar salgını bir fırsat olarak değerlendirmiş ve kapanmadan dolayı yeni e-ticaret müşterilerini çekmeyi başarmış ve sonuçta satışlarını arttırmıştır (Bubekoğlu, 2022).

COVİD-19 SONRASI E-TİCARET

Dünyada çok acı can kaybı yaşatan ve dünya iktisadını derinden sarsan korona virüs aynı zamanda e-ticaret sektöründe büyük gelişmeler ve değişimleri beraberinde getirmiştir. Covid-19 ile zorlu mücadele 2019 yılının sonundan başlamış ve yaklaşık olarak iki yıl sürmüştür. 2021 yılından 2024 yılına kadar bu süreç Covid-19 sonrası süreç olarak değerlendirilebilir. Bu yıllar arasında global ve Türkiye'de e-ticaret ile ilgili güncel rakamlara bakarak ve 2021 yılından sonraki istatistikleri analiz etmek salgının e-ticaretin gelişimine katkısını izah etmekte yardımcı olacaktır. Bu bölümde günümüze kadar uzanan Covid-19 sonrası dönemindeki e-ticaret gelişimi ile alakalı istatistikler

incelenerek yorumlanacak, bu güncel rakamlar salgın öncesi rakamları ile karşılaştırılacak ve e-ticaretin geleceği ile ilgili tahminler yapılacaktır.

1. Global E-Ticaret Güncel Rakamları

Covid-19 salgınının etkileri yoğun bir şekilde 2020 yılında basmış olsa dahi sonraki yıllarda pozitif ve negatif etkileri devam etmiştir. E-ticaret sektöründe pandemi bir evrim yaratmış denilebilir. 2020 yılından sonra global e-ticaret durumu gelişmesi, büyüme hızı, sektörün karları ve gelirleri hep artan seviyede kalmıştır.

Tablo 4: Global E-Ticaretin Pandemi Sonrası Rakamları

Yıl	2020	2021	2022	2023	2024	2025
E-ticaret satış hacmi (milyar dolarla)	4.248	4.988	5.311	5.784	6.330	6.876
Önceki yıla göre büyüme oranı (%)		16,72	6,48	8,90	9,44	8,63

Kaynak: Statista, 2024.

Salgın 2020 yılında yoğunlaşmıştır. Yukarıdaki tabloya göre salgından hemen bir yıl sonra global e-ticaret %16,72 oranıyla büyüme gerçekleştirmiştir. 2021 yılında global e-ticaretin 5 milyar dolar satış hacmini aşması sektörün pandemiden sonra geliştiğinin ve büyümeye devam ettiğinin bir göstergesidir.

2022 yılı ve sonrası %9,44 ve %6,48 oranları arasında büyümeye devam etmiştir. Büyüme hızının azalmasının sebebi ise pandeminin hızlı ve ani etkilerinin aşılması ve hayatın normale dönüşümünün bitmesidir. Bu çalışmanın yapıldığı 2024 yılında ise 2021 yılından bu yana en büyük büyüme oranı kaydetmiştir. Önceki yıla göre %9,44 büyümüş ve 6.330 milyar dolara ulaşmıştır. 2025 yılında ise global e-ticaret % 8,63 oranı ile büyüme görüleceği ve global e-ticaretin dünyada yaklaşık 6.876 milyar dolar olacağı tahmin edilmektedir.

2. Türkiye'de E-Ticaret Güncel Rakamları

Covid-19 döneminden bu yana yaklaşık dört yıl boyunca salgının e-ticaretin gelişim hızına etkileri hala sürmektedir. 2024 yılına ait güncel verilere ulaşmak zordur. Bu yıla ait bütün veriler tahmini niteliğindedir. Aşağıdaki tabloda 2019 yılından 2024 yılına kadar e-ticaretin Türkiye'deki güncel rakamları vardır.

Tablo 5: Türkiye'de Güncel E-Ticaret Satış Verileri

Yıl	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
e-ticaret perakende satış hacmi (Milyar TL)	108.763	193.020	259.746	342.454	439.038
Büyüme oranı (%)	106	77	35	28	26

Kaynak: Haberturk, 2023.

Salgından hemen sonra 2020 yılında artış %106 olmuştur. Etkilerin sonraki yıllarda hafiflediği bellidir. Türkiye'de e-ticaret satışları 2021 yılında %77 büyüme göstererek 193.020 milyar TL olmuştur. 2020 yılında ise önceki yıla göre %35 artış göstermiş ve yaklaşık 260 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Azalarak giden artış oranı 2023 yılında %28 olmuştur. Bu yılda e-ticaret perakende satışları 300'leri aşarak 342.454 milyar TL olmuştur.

3. Salgın Öncesi ve Sonrası E-Ticaret Durumu Karşılaştırması

Çalışmanın önceki kısımlarında çeşitli kaynaklardan elde edilen bilgilerin olabildiğince güncel ve gerçeği yansıtan nitelikleri taşımasına özen gösterilmiştir. Titizlikle toplanan bu bilgileri aynı paragrafa koyarak hem global e-ticaretin hem de Türkiye'de yerel e-ticaretin verilerini karşılaştırmak, Covid-19'un e-ticaret gelişimine etkisinin anlaşılmasında yardımcı olacaktır. 2019 sonu dönemi öncesi ayrı bir kesim ve 2019 sonları ile 2020 yılın başı ve sonrası ayrı bir kesimi oluşturmaktadır.

Global e-ticaretin pandemi öncesi dönemdeki satış gelirleri 3.354 trilyon dolar iken 2020 yılından sonra 4.280 trilyon dolar olmuştur. Salgından öncesi sektörün büyüme oranı ise 2019'a kadar yaklaşık %12,5 iken salgından sonra iki katını aşarak %27,60 olmuştur. Bölgelere gelerek salgın döneminde en çok büyüyen Asya ve pasifik bölgesi 2019 yılında yani pandemiden önce 1,9 trilyon doların biraz altında iken Covid-19 döneminden sonra yaklaşık 2,5 trilyon dolar seviyesine ulaşmıştır. Ülkelere bakılacak olursa global çapta en çok büyüyen ülke Kanada'dır. Kanada'nın online perakende satış hacmi salgından önce 16,5 milyar dolar seviyesinde iken salgından sonra %70 oranıyla artış göstermiş ve 28 milyar dolar seviyesine aşmıştır. Global e-ticaret platformlarına gelince Shopify platformu en çok büyüme gösteren e-ticaret sitesidir. Covid-19 pandemisinden önce satış hacmi 60 milyar dolar iken pandemiden sonra ikiye katlanarak 121 milyar dolar olmuştur. Türkiye'de Covid-19 salgınının yerel e-ticaretin gelişimindeki rolünü daha iyi açıklayabilmek için birkaç kritere bakarak salgın öncesi ve sonrası dönemlerin verilerini karşılaştırmakta fayda vardır. Örneğin ülke bazında pandemiden önceki e-ticaretin hacmi 136 milyar TL iken pandemiden sonra %66 artış oranıyla 226 milyar TL seviyesini aşmıştır. Sipariş sayısında pandemiden önceki dönemde ortalama sipariş sayısı 1,36 milyar iken pandemiden sonra 2,29 milyar olmuştur. Sektör kriterine bakılırsa salgın döneminde en çok artan sektör gıda ve supermarket sektörüdür. Pandemiden önce 0,33 milyar TL seviyesinde olan gıda ve süpermarket %434 oranıyla dört katını aşarak pandemiden sonra yaklaşık 2 milyara yaklaşmıştır. Son kriter olan genel ticaretin içindeki elektronik ticaretin salgından önceki yıllarda ortalaması %9,8 iken Covid-19 pandemisinden sonraki yılların ortalaması %15,7 olmuştur. Yerel e-ticaret hakkındaki bu toplanan bilgileri salgın öncesi ve sonrası dönemleri arasında karşılaştırdıktan sonra Covid-19 salgının Türkiye'deki elektronik ticaretin gelişimine direkt ve büyük bir katkıya sahip olduğu belirginleşmiş olmaktadır.

SONUÇ

Elektronik ticaretin icadından bu yana en çok etkilendiği dönem Covid-19 pandemisinin yılları olmuştur. Bu çalışmada bu salgının global ve yerel e-ticaret sektöründeki yarattığı pozitif etkilerinden bahsedilmiştir.

Global e-ticaretin satış gelirlerinin 2020 yılında pandemi etkisiyle büyüme oranı ikiye katlanarak %27 olduğu ve hacmi 4 trilyon doları aştığı görülmüştür. Yerel e-ticaretin ise Covid-19'dan etkilendiği, e-ticaret hacminin %66 büyüdüğü ve 226 milyar TL seviyesini aştığı, 2020 yılında e-ticaretin genel ticarete oranının %16'ya yaklaştığı sonucuna varılmıştır.

Global ve yerel seviyelerde, pandeminin bir etkisi olarak insanların hareket kısıtlılığından dolayı gıda ve diğer ana ihtiyaçlarını ancak online olarak temin edebildiğinden e-ticaretin en çok artan sektörü gıda ve süpermarket sektörü olduğu anlaşılmıştır. Global bazda bu sektörün %251 oranında ve yerel bazda %434 oranında büyüdüğü ve sadece Türkiye'de bu sektör 0,33 milyar TL seviyesinden 2 milyar TL seviyelerine yaklaştığı görülmüştür. Salgının sektörlere olan negatif yönlerine ayrıca bakılmıştır. Karşı tarafta uçuç yasağı ve sokağa çıkma yasaklarından dolayı insanların evden çıkması kısıtlandığı için negatif yönde en çok etkilenen sektörün turizm sektörü olduğu, global turizmin %72 oranıyla ve Türkiye'de turizmin 4,4 milyardan 2,2 milyar TL seviyesine düşerek %51 oranıyla küçüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Diğer önemli bir sonuç ise korona virüsün ilk çıktığı Çin ülkesinde dünyanın e-ticaret lideri Alibaba gibi sitelerin pandemi sürecinde dev genişleme ve büyüme stratejilerinden dolayı global seviyede e-ticaretin en çok geliştiği bölge veya kıta, Asya ve pasifik olduğu ve bölgede e-ticaretin %25 oranıyla geliştiğinin anlaşılması olmuştur.

Öbür yandan pandemiyi fırsata çeviren ve pandemi etkisi ile en çok büyüyen ülkenin Kanada olduğu, %70,30 oranıyla büyüdüğü ve bu ülkedeki Kanadalı Shopify sitesinin, salgının ağır bastığı 2020 yılında %95,6 büyüme oranıyla dünyanın en çok büyüyen e-ticaret sitesi olduğu anlaşılmıştır.

Çalışmada korona virüs salgınının elektronik ticarete etkilerinin titizlikle belirlenmesi ve rakamlarla ifade edilebilmesi adına üç göstergenin göz önünde bulundurulması gerektiği, bu göstergelerin geleneksel mağazaların dijitalleştirme oranı, e-ticaret platformlarının salgın döneminde gerçekleştirdiği satış rakamları ve e-ticaret firmalarının pandemi yıllarındaki gelirlerin verilerinin olduğu açıklanmıştır.

Covid-19'un e-ticaretin gelişimi ve büyümesindeki rolünün daha iyi şekilde anlaşılması için çalışmada belirlenen faktörlerin etkili olduğu anlaşılmıştır. Tüketici davranışlarının değişmesinin e-ticaretin büyümesine sebebiyet verdiği elde edilen sonuçlar arasındadır. İnsanların yüz yüze iletişiminden kaçınma eğiliminin, enfekte olma endişelerinin ve online alışverişi kolaylığı yüzünden tercih etmelerinin global ve yerel e-ticaretin canlanmasına ve gelişmesine katkı sağladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Ayrıca uçuş yasağı, global karantina ve 'evde kal' çağrısının e-ticaret satışlarının artmasında aktif rol oynadığı elde edilmiştir. Bu faktörlerin yanında elektronik ticaret sitelerinin pandemi döneminde uyguladığı stratejilerin satışları artırmada etkili olduğu açıklanmıştır. Bu stratejiler arasında maliyetlerin düşürülmesi, ödeme sistemlerinin geliştirilmesi ve müşteri kitlesinin genişletilmesi stratejileri sayılmış ve bu stratejilerin pandemi döneminde sektörün gelişimi için faydalı olduğu sonucuna varılmıştır.

Çalışmanın nihayetinde ana sonuç özetlenecek olursa, 2019 yılında başlayan Covid-19 pandemisinin global ve yerel elektronik ticaretin gelişiminde, büyümesinde ve yeni boyutlar almasında aktif ve pozitif rol oynadığı ve bu pozitif rolün ve etkilerin pandeminin sürdüğü yıllarla sınırlı kalmayıp sonraki yıllara da yansıdığı ve e-ticaret sektörünün Covid-19 salgını döneminden sonra daha güçlendiği ve önemi de daha iyi anlaşıldığı, sektörün hacminin çok değiştiği, dünya pazarında ve Türkiye pazarında güç kazandığı bu çalışma ile ortaya konulmuştur.

KAYNAKÇA

Aksoy, N. (2020). Türk e-ticaret ve lojistik sektörlerinde pandemi sürecinin etkileri üzerine hukuki bir değerlendirme. Yaşar Hukuk Dergisi, 2(2), 45-51.

Altıntaş, D. (2023). Dönüştürücü etkiyi ortaya çıkarmak: COVID-19 salgını dönemindeki çevrimiçi alışveriş deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. Sosyal Mucit Academic Review, 4(2), 219-260.

Aonerank. (2019). Benefits of e commerce for customers, digital marketing learning. https://www.aonerank.com/digital-marketing-learning/benefits-ecommerce-customers/.

Baloch, S., Baloch, M. A., Zheng, T., & Pei, X. (2020). The coronavirus disease 2019 (COVID-19) pandemic. The Tohoku journal of experimental medicine, 250(4), 271- 278.

Becan, C. (2021). Covıd-19 Pandemi Döneminde Dijital Tüketim Alanı Olarak Yeni Nesil Alışveriş Platformlarına Yönelik Motivasyon Faktörleri Üzerine Bir Saha Araştırması. İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi), 6(1), 53-78.

Bhasin, H. (2019). 16 Disadvantages of E-commerce - Problems with E-commerce. Available:https://www.marketing91.com/disadvantages-of-e-commerce/.

Bubekoğlu, N. (2022). Covid-19 pandemi sürecinde interaktif reklamlar ile dönüşen dijital pazarlama uygulamaları üzerine bir inceleme: Hepsiburada sosyal medya hesapları (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Budak, F., & Korkmaz, Ş. (2020). COVID-19 pandemi sürecine yönelik genel bir değerlendirme: Türkiye örneği. Sosyal Araştırmalar ve Yönetim Dergisi, (1), 62-79.

Cansever, İ. H. (2021). Covid-19 sürecinde Türkiye'de sağlık politikaları. Başkent Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi, 6(COVID-19 ÖZEL SAYISI), 86-104.

Clarke, R. (1999). Electronic Commerce Definition. Available: http:/www.rogerclarke.com.

Contentsquare. (2020). https://contentsquare.com/ blog/impact-of-coronavirus-on-ecommerce-a-week-of-consolidation-and-stabilization-update-7.

Demirdöğmez M., Gültekin N. & Taş Y., 2018. Türkiye'de E-Ticaret Sektörünün Yıllara Göre Gelişimi. Uluslar arası Toplum Araştırmaları Dergisi, 8(15), 2218-2237.

Emarketer.(2020).https://www.emarketer.com/search/?query=coronavirus%20impact% 20on %20e-commerce%20sales%2019-2020? n=c.

Erdaş, Y. (2022). Covid-19 salgını döneminde dijital alışveriş platformlarının performanslarının ahp temelli mairca modeliyle belirlenmesi (Master's thesis, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Eskin, İ. (2021). Covıd-19 Salgını Sürecinde Kobi'lerin Finansal Görünümünün Değerlendirilmesi: Denizli Tekstil İşletmeleri Örneği. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 23(2), 571-592.

E-ticaret bilgi platformu. (2020). https://www.eticaret.gov.tr/istatistikler.

Feidunoğlu, Ö.Ü.İ.C. (2020). Analysing the statements of health minister fahrettin Koca in a monthly period following the announcement of the world health organizatin pandemic related to Corona virus on march 11, 2020.

Gedik Y., 2021. E-Ticaret: Teorik Bir Çerçeve. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 12(1), 184-198.

Gençyürek Erdoğan M. 2020. Covid-19 Döneminde E-Ticaret ve Dijital Reklam Yatırımları. Selçuk İletişim Dergisi, 13(3), 1296-1318.

Girişimhaber. (2019). https://www.girisimhaber.com/post/2019/02/25/2018-Yilinda-Internette-60-Milyar-Lira-Harc%20adik.aspx.

Grennan, D. (2019). What is a Pandemic?. Jama, 321(9), 910-910.

Güven, F. (2022). Covıd-19'un Yarattığı Zorunlu Dijital Dönüşüm Ve Yeni Normalde Perakendecilik. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi, 12(4), 1941-1961.

Haberturk. (2023).https://m.haberturk.com/e-ticaret-yasasi-sektoru-nasil-etkileyecek-3528609-ekonomi?page=3.

Hijawi, B., Abdallat, M., Sayaydeh, A., Alqasrawi, S., Haddadin, A., Jaarour, N., ... & Alsanouri, T. (2013). Novel coronavirus infections in Jordan, April 2012: epidemiological findings from a retrospective investigation. EMHJ-Eastern Mediterranean Health Journal, 19 (supp. 1), S12-S18, 2013.

Hua, J., & Shaw, R. (2020). Corona virus (Covid-19)"infodemic" and emerging issues through a data lens: The case of china. International journal of environmental research and public health, 17(7), 2309.

Hugelius, K., Harada, N., & Marutani, M. (2021). Consequences of visiting restrictions during the COVID-19 pandemic: An integrative review. International journal of nursing studies, 121, 104000.

Jain, V., Malviya, B. I. N. D. O. O., & Arya, S. A. T. Y. E. N. D. R. A. (2021). An overview of electronic commerce (e-Commerce). Journal of Contemporary Issues in Business and Government, 27(3), 665-670.

Kavaklı, İ. (2018). E-ticaret Rehberi. Kodlab Yayın Dağıtım Yazılım Ltd. Şti.

Kılınc, B., & Akın, F. (2021). Pandeminin Türkiye'de E-Ticaret Sektörüne Etkileri. Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14(20. Bölge Bilimi ve Planlama Kongresi Özel Sayısı), 87-97.

Kocaman, E. M., Kocaman, M., & Teyin, G. (2021). Covid-19 Salgını Döneminde Yiyecek İçecek Sektöründe E-Ticaret Uygulamaları ve Bir Model Önermesi (E-Commerce Applications and a Model Proposition in the Food and Beverage Industry During the Covid-19 Outbreak Period). Journal of Tourism & Gastronomy Studies, 9(2), 1286- 1301.

Koşti, G. (2020). Sağlik 4.0: sanayide öngörülen devrimin sağliğa yansimalari (Master's thesis, Izmir Katip Celebi University (Turkey)).

Maital, S., & Barzani, E. (2020). The global economic impact of COVID-19: A summary of research. Samuel Neaman Institute for National Policy Research, 2020(2020), 1-12.

Marangoz M. 2011. Girişimciler için Sınırsız Ticaret: E-Ticaret. Girişimcilik ve Kalkınma Drgisi, 6(1), 182-201.

Nalbantoğlu, C. B. (2021). Covid 19 Sürecinin Dijital Dönüşüme Etkileri. Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS), 7(4).

Öztürk, D. (2022). Mobil Uygulamalarla Araç Kiralama Yapan Tüketicilerin Online Müşteri Deneyimi ve Tekrar Satın Alma Niyeti Ile Ilişkisi Üzerine Bir Araştırma (Doctoral dissertation, Marmara Universitesi (Turkey)).

Purutoğlu, N., & Çubukcu, M. İ. (2022). Geleneksel Ve Online Alışverişte Türk Ve Hollandalı Tüketicilerin Satın Alma Davranışlarının İncelenmesi. İşletme Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, 5(2), 323-357.

Sağtaş S., Gülmez M. 2019. Tüketiciden Tüketiciye (C2C) E-Ticaret Uygulamalarında Alıcı ve Satıcıların Etik Karar Alma Sürecini Belirleyen Faktörler : Türk ve Alman Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Uygulama. Gençlik Araştırmaları Dergisi, 7(8), 147-170.

Statista. (2022). https://www.statista.com/topics/871/online-sgopping/worldwide-retail-e-commerce-sales.

Statista. (2024). https://www.statista.com/topics/871/online-sgopping/worldwide-retail-e-commerce-sales.

T.C. Sağlık Bakanlığı. (2020). COVID-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Rehberi. https://covid19bilgi.saglik.gov.tr/depo/rehberler/COVID-19_Rehberi.pdf (Erişim Tarihi: 02 Mayıs 2020).

Taher, G. (2021). E-commerce: advantages and limitations. International Journal of Academic Research in Accounting Finance and Management Sciences, 11(1), 153- 165.

Toplu Yılmaz Ö., Bayram O. 2020. Covid-19 Pandemi Döneminde Türkiye'de E-Ticaret ve E-İhracat. Kayseri Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2(2), 37-54.

Toprak N. G. 2014. B2C E-Ticaretin Tam Rekabet Piyasası Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği. Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 3(1), 64-75.

UNCTAD. (2021). https://unctad.org/press-material/global-e-commerce-jumps-267-trillion-covid-19-boosts-online-retail-sales.

Warwick McKibbin, R. F. (2021). The global macroeconomic impacts of COVID-19: Seven scenarios. Asian Economic Papers, 20(2), 1-30.

World Health Organization. (2019). https://data.who.int/dashboards/covid19/cases?n=c .

World Health Organization. (2024). https://data.who.int/dashboards/covid19/deaths?n=c.

Yavuz, M. (2020). Covid-19 Salgını Kapsamında Tüketicilerin Korunmasına İlişkin Alınan Tedbirler. Mali Çözüm Dergisi, 30, 277-285.

SOSYAL MEDYANIN NİŞ PAZARLAR ÜZERİNE ETKİSİ

Dr.Öğr. Üyesi, Hasan Selçuk ETİ (ORCID:0000-0002-3792-697X)
Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Tekirdağ, Türkiye.
Email:hseti@nku.edu.tr

Feride YAVAŞ (ORCID:0000-0003-2704-6140)
Doktora Öğrencisi, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Bölümü, Tekirdağ, Türkiye
Email:ferideobs@gmail.com

Özet

Niş pazarlama, belirli ve dar bir tüketici grubunun ihtiyaçlarına odaklanarak, geniş pazarlardan farklı olarak bu küçük segmentte yüksek karlılık elde etmeyi amaçlar. Aynı zamanda niş pazarlama, yenilikçi ürün geliştirme ve yoğun müşteri etkileşimi gibi unsurları içermektedir. Niş pazarlar ise pazar araştırması, tüketici ihtiyaçlarının belirlenmesi ve özelleştirilmiş ürün veya hizmetlerin sunulması üzerine kurulmuştur. Türkiye'de niş pazarlar, genç nüfus, teknolojiye hızlı adaptasyon ve çeşitli tüketici taleplerinin artmasıyla gelişmektedir. Organik gıdalar, vegan ürünler, butik moda ve teknoloji odaklı start-up'lar gibi alanlarda niş pazarlar dikkat çekmektedir. Sosyal medya ve dijital platformlar, bu pazarların gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Sosyal medya, kişilerin birbirleri ile etkileşim kurdukları sanal ortamlardan oluşmaktadır ve niş pazarlama stratejilerinin uygulanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Sosyal medya platformları markaların hedef kitlelerine doğrudan ulaşmalarını ve onlarla etkileşimde bulunmalarını sağlar. Hedeflenmiş reklamcılık, içerik pazarlaması, topluluk oluşturma ve etkileyici pazarlama gibi yöntemler, niş pazarlara yönelik sosyal medya stratejilerinin başlıca unsurlarıdır. Bu nedenle, niş pazarlama stratejilerini benimseyen işletmelerin sosyal medyayı etkin kullanmaları büyük önem taşır. Bu çalışmada da kısaca niş pazarlama, niş ürünler, Türkiye'deki niş pazarlama ve çalışmanın temel konusu olan niş pazarlama ile sosyal medya arasındaki ilişki ele alınmaktadır. İncelemeler sonucunda niş pazarların sosyal medya ile bağlantısının son derece önemli olduğu, sosyal medya platformlarının niş pazarlama stratejilerinin uygulanmasında güçlü araçlar sunduğu görülmektedir. Sosyal medya, niş pazarlama stratejilerinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için hedef kitleyle doğrudan etkileşim kurma, ürün veya hizmetlerin özelliklerini belirginleştirme ve niş müşteri gruplarıyla güçlü bağlar kurma fırsatı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Niş Pazar, Sosyal Medya, Türkiye'de Niş Pazarlar, Niş Ürünler

THE IMPACT OF NICHE MARKETS ON SOCIAL MEDIA

Abstract
Niche marketing focuses on the needs of a specific and narrow group of consumers and aims to achieve high profitability in this small segment, unlike broad markets. At the same time, niche marketing includes elements such as innovative product development and intensive customer interaction. Niche markets are based on market research, identifying consumer needs and offering customised products or services. Niche markets in Turkey are developing due to the young population, rapid adaptation to technology and the increase in various consumer demands. Niche markets attract attention in areas such as organic foods, vegan products, boutique fashion and technology-focused start-ups. Social media and digital platforms play an important role in the development of these markets. Social media consists of virtual environments where people interact with each other and plays a critical role in the implementation of niche marketing strategies. Social media platforms enable brands to directly reach and interact with their target audiences. Methods such as targeted advertising, content marketing, community building and influencer marketing are the main elements of social media strategies for niche markets. Therefore, it is of great importance for businesses that adopt niche marketing strategies to use social media effectively. In this study, niche marketing, niche products, niche marketing in Turkey and the relationship between niche marketing and social media, which is the main subject of the study, are briefly discussed. As a result of the analyses, it is seen that the connection of niche markets with social media is extremely important and that social media platforms offer powerful tools for the implementation of niche marketing strategies. Social media offers the opportunity to interact directly with the target audience, to emphasise the characteristics of products or services and to establish strong ties with niche customer groups in order to effectively implement niche marketing strategies.

Keywords: Niche Market, Social Media, Niche Markets in Turkey, Niche Products

GİRİŞ

Niş pazarlama, büyük kitlelerden ziyade belirli ve kısıtlı bir tüketici grubunun ihtiyaçlarına odaklanarak yüksek karlılık elde etmeyi amaçlar. Bu strateji, pazar araştırması, tüketici ihtiyaçlarının belirlenmesi ve özelleştirilmiş ürün veya hizmetlerin sunulması üzerine kuruludur (Cronin, Hightower, & Brady, 2000). Yenilikçi ürün geliştirme, kişiselleştirilmiş müşteri hizmetleri ve yoğun müşteri etkileşimi gibi unsurlar niş pazarlamanın temelini oluşturur. Niş pazarlarda, marka imajı ve müşteri sadakati büyük önem taşır (Öztürk, 2020).

Türkiye'de niş pazarlar, genç nüfus, teknolojik gelişmeler ve artan tüketici talepleriyle hızla büyümektedir. Organik gıdalar, vegan ürünler, butik moda ve teknoloji odaklı start-up'lar gibi alanlarda önemli gelişmeler yaşanmaktadır (Akkan & Bozyiğit, 2020). Sosyal medya ve dijital platformlar, niş pazarların büyümesinde ve bu pazarlara ulaşmada kritik bir rol oynamaktadır. Türkiye'deki genç girişimciler, dijital pazarlama stratejileri ve yenilikçi iş modelleri ile bu pazarlarda başarılı olmaktadır (Erdoğmuş, 2020).

Sosyal medya, niş pazarlama stratejilerinin başarısında kritik bir rol oynar. Platformlar, markaların hedef kitlelerine doğrudan ulaşmasını ve onlarla etkileşimde bulunmasını sağlar. Hedeflenmiş reklamcılık, içerik pazarlaması, topluluk oluşturma ve etkileyici pazarlama, niş pazarlara yönelik sosyal medya stratejilerinin başlıca unsurlarıdır (Karabulut, 2020). Sosyal medya, niş pazarların dinamiklerine uygun, esnek ve interaktif pazarlama stratejilerinin uygulanmasına olanak tanır ve bu da niş pazarlama stratejilerinin başarısında önemli bir faktördür. Bu sebeple, niş pazarlama stratejilerini benimseyen işletmelerin sosyal medyayı etkin kullanmaları büyük önem taşır (Çelik, 2014).

NİŞ PAZARLAMA

Niş Nedir?

Niş kavramı, pazarlama literatüründe belirli ve sınırlı bir tüketici grubunun özel ihtiyaç ve isteklerine odaklanan bir pazarlama stratejisi olarak tanımlanır (Öztürk, 2020). Geniş pazarlardan farklı olarak, niş pazarlar daha küçük ancak belirli bir ürün veya hizmete yoğun talep gösteren grupları kapsar. Niş, genellikle benzersiz özelliklere sahip ürünler veya hizmetler sunan işletmeler tarafından hedeflenir ve bu işletmeler, bu segmentte yüksek karlılık elde etmeyi amaçlarlar (Cronin, Hightower, & Brady, 2000). Niş pazarlama stratejileri, pazarlama karması bileşenlerini (ürün, fiyat, dağıtım, promosyon) belirli bir niş pazarın ihtiyaçlarına göre şekillendirerek, müşteri memnuniyetini ve sadakatini artırmayı hedefler (Kotler& Armstrong 2018).

Niş kavramı, işletmelerin belirli bir tüketici segmentine odaklanarak rekabet avantajı elde etmelerini sağlar. Bu yaklaşım, geniş pazarlardaki genel rekabetten kaçınmayı ve belirli bir tüketici grubunun benzersiz ihtiyaçlarına odaklanarak müşteri memnuniyetini artırarak müşteri sadakatini sağlamayı amaçlar (Özgünay, 2021). Niş pazarlar genellikle belirli demografik, coğrafi, psikografik veya davranışsal özelliklere sahip tüketici gruplarını hedefler ve bu gruplara özel ürün veya hizmetler sunarlar (Cronin, Hightower, & Brady, 2000). Bu strateji, işletmelerin sınırlı kaynaklarını en etkin şekilde kullanmalarına ve rekabet avantajı sağlamalarına olanak tanır (Erdoğmuş, 2020).

Niş Pazar Kavramı

Niş pazar, belirli ve sınırlı bir tüketici grubunun özel ihtiyaç ve isteklerine odaklanmış pazarlama stratejileriyle hedeflenen bir segmenttir. Geniş pazarlardan farklı olarak, niş pazarlar daha küçük ancak belirli bir ürün veya hizmete yoğun talep gösteren grupları kapsar (Cronin, Hightower, & Brady, 2000). Niş pazarlar, genellikle benzersiz özelliklere sahip ürünler veya hizmetler sunan işletmeler tarafından hedeflenir ve bu işletmeler, bu segmentte yüksek karlılık elde etmeyi amaçlarlar (Özgünay, 2021). Niş pazarlama stratejileri, pazarlama karması bileşenlerini (ürün, fiyat, dağıtım, tutundurma) belirli bir niş pazarın ihtiyaçlarına göre şekillendirerek, müşteri memnuniyetini ve sadakatini artırmayı hedefler (Smith & Brown 2021).

Niş pazar kavramı, pazarlama literatüründe özellikle son yıllarda giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Bu kavramın temelinde, işletmelerin geniş pazarlardan çıkarak belirli bir segmente odaklanması ve bu segmentte derinlemesine bir rekabet avantajı elde etmesi yatar (Cronin, Hightower, & Brady, 2000). Niş pazarlar genellikle belirli demografik, coğrafi, psikografik veya davranışsal özelliklere sahip tüketici gruplarını hedefler ve bu gruplara özel ürün veya hizmetler sunarlar. Bu yaklaşım, tüketicilerin özel taleplerini karşılamayı ve rekabetten ayrışmayı sağlayarak işletmelere sürdürülebilir bir avantaj kazandırır (Porter, 1980).

Niş Pazarların Avantajları

Niş pazarlar, belirli bir tüketici segmentine odaklanarak işletmelere çeşitli avantajlar sunar. Bu avantajlar, geniş pazarlardan farklılaşmayı ve rekabet avantajı elde etmeyi mümkün kılar (Akkan & Bozyiğit, 2020).

1. Daha İyi Hedefleme ve Odaklanma

Niş pazarlar, belirli demografik, coğrafi veya psikografik özelliklere sahip küçük ve belirgin tüketici gruplarını hedef aldığı için hedefleme ve odaklanma konusunda üstünlük sağlar (Cronin, Hightower, & Brady, 2000). İşletmeler, tüketici gruplarının özel ihtiyaçlarını ve beklentilerini daha iyi anlayarak bu ihtiyaçlara yönelik özelleştirilmiş ürün veya hizmetler sunabilirler. Bu durum, müşteri memnuniyetini artırır ve işletmelerin daha etkili pazarlama stratejileri geliştirmesine olanak tanır (Aaker 1972).

2. Daha Az Rekabet

Niş pazarlar genellikle daha az rekabetçidir. Çünkü geniş pazarlardaki büyük oyuncular genellikle bu küçük segmentlere odaklanmazlar. Bu durum, niş pazarlarda faaliyet gösteren işletmelerin, benzersiz ürün veya hizmet önerileriyle rakiplerinden ayrışmasını sağlar. Örneğin, sadece organik ve doğal kozmetik ürünleri satan bir işletme, geniş kozmetik sektöründeki büyük markaların rekabetinden kaçınabilir ve özel müşteri kitlesiyle bağ kurabilir (Pallente, Drucker, & Sthapit, 2016).

3. Müşteri Sadakati ve Yüksek Karlılık

Niş pazarlarda işletmeler, belirli bir tüketici segmentine özgü ürün veya hizmetler sunarak müşteri sadakatini artırabilirler. Müşteriler, ihtiyaçlarına ve tercihlerine uygun özelleştirilmiş çözümler buldukları için markaya daha bağlı olurlar (Öztürk, 2020). Bu durum, işletmelerin tekrar eden satışlar ve uzun vadeli müşteri ilişkileri yoluyla karlılıklarını artırmalarını sağlar. Örneğin, bir spor giyim markası, sadece yoga ve pilates tutkunları için özel olarak tasarlanmış kıyafetler sunarak bu niş pazardaki müşteri sadakatini güçlendirebilir (Pallente, Drucker, & Sthapit, 2016).

Niş Pazarların Dezavantajları

Niş pazarlar, belirli bir tüketici segmentine odaklanarak çeşitli avantajlar sağlasa da bazı dezavantajlar da beraberinde getirebilir.

1. Sınırlı Büyüme Potansiyeli

Niş pazarlar genellikle küçük ve belirli bir tüketici segmentine odaklandıkları için büyüme potansiyelleri sınırlı olabilir. İşletmeler, geniş pazarlara göre daha dar bir hedef kitlenin taleplerini karşıladıkları için pazar paylarını genişletme ve büyüme konusunda zorluklarla karşılaşabilirler (Özgünay, 2021). Örneğin, sadece organik gıda ürünleri satan bir market, genel gıda pazarındaki büyük market zincirleriyle rekabet etmekte zorlanabilir ve sınırlı büyüme potansiyeline sahip olabilir (Akkan & Bozyiğit, 2020).

2. Pazar Riski ve Dalgalanmalar

Niş pazarlar, belirli bir tüketici segmentine bağımlı oldukları için bu segmentteki değişikliklerden doğan pazar risklerine daha açıktır (Özgünay, 2021). Örneğin, belirli bir yaş grubuna veya bölgeye hitap eden bir eğlence parkı, demografik veya ekonomik değişiklikler nedeniyle müşteri tabanında dalgalanmalar yaşayabilir ve bu durum işletme gelirlerini etkileyebilir (Erdoğmuş, 2020).

3. Rekabet Baskısı

Niş pazarlarda faaliyet gösteren işletmeler, belirli bir ürün veya hizmete yoğun talep gösteren diğer işletmelerle rekabet etmek durumunda kalabilirler. Bu durum, pazardaki rekabetin artmasıyla birlikte fiyat baskısına ve müşteri edinme maliyetlerinde artışa neden olabilir. Örneğin, bir butik moda markası, benzer tarzdaki diğer butiklerle rekabet ederken fiyatlandırma stratejilerini dikkatlice belirlemek zorunda kalabilir ve bu durum kar marjlarını etkileyebilir (Kotler & Keller 2016).

TÜRKİYE'DE NİŞ PAZAR

Türkiye'de Niş Pazarın Kullanıldığı Alanlar

Türkiye'de niş pazarlara olan ilgi son yıllarda artış göstermiştir. Bu artışın ardında yatan nedenler arasında tüketici tercihlerinin çeşitlenmesi, küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet avantajı arayışı ve dijitalleşmenin getirdiği yeni fırsatlar bulunmaktadır.

1. Organik Tarım ve Gıda Ürünleri

Türkiye'de organik tarım, 2000'li yıllardan itibaren hızla gelişen bir sektör haline gelmiştir. Organik gıdalara olan talebin artmasının başlıca nedenleri arasında sağlıklı yaşam trendi, çevre bilincinin yükselmesi ve gıda güvenliği endişeleri bulunmaktadır (Kurtar & Ayan, 2004). Organik tarım ürünlerinin satıldığı özel mağazalar ve pazarlar, niş pazarlara örnek olarak gösterilebilir. Bu tür mağazalar, belirli bir müşteri kitlesine hitap ederek, sağlıklı ve doğal ürünler arayan tüketicilerin taleplerini karşılamaktadır (Akkan & Bozyiğit, 2020).

Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi, Türkiye'nin son yıllarda önemli başarılar elde ettiği bir niş pazardır. Türkiye hem kaliteli sağlık hizmetleri sunması hem de uygun maliyetli olması nedeniyle sağlık turistleri için cazip bir destinasyon haline gelmiştir (Özsarı & Karatana, 2013). Türkiye'de sağlık turizmi kapsamında en çok tercih edilen tedavi alanları arasında estetik cerrahi, diş tedavileri ve tüp bebek tedavileri yer almaktadır. Bu alanlarda uzmanlaşmış klinikler ve hastaneler, uluslararası pazarda önemli bir yer edinmiştir (Yıldırım, 2021).

2. Teknoloji ve Start-Up

Teknoloji ve start-up ekosistemi, Türkiye'de hızla büyüyen bir diğer niş pazar alanıdır. Özellikle genç nüfusun teknolojiye olan ilgisi ve devletin sağladığı teşvikler bu alandaki büyümeyi desteklemektedir (Köksalan, 2021). Türkiye'de başarılı olmuş bazı start-up örnekleri arasında Yemeksepeti, Getir ve Trendyol gibi şirketler yer almaktadır. Bu şirketler, yenilikçi iş modelleri ve müşteri odaklı yaklaşımlarıyla dikkat çekmektedir (Zeren & Demirel, 2020).

3. El Sanatları ve Tasarım Ürünleri

Türkiye, zengin kültürel mirası ve el sanatları gelenekleriyle tanınmaktadır. Bu alanda niş pazarlar hem yerli hem de yabancı tüketicilere hitap eden özel tasarım ürünleriyle dikkat çekmektedir (Sarıkaya Hüner & Er, 2012).

NİŞ PAZARIN SOSYAL MEDYA İLE BAĞLANTISI

Niş Pazarlarda Sosyal Medya Kullanmanın Önemi ve Rolü

Niş pazarlar, belirli bir tüketici grubunun özel ihtiyaçlarını karşılayan ve genellikle geniş pazarlardan farklı stratejiler gerektiren alanlardır. Bu pazarlar, yoğun rekabet ortamında belirli bir ürün veya hizmete yönelik spesifik talep bulunan segmentleri hedef alır (Özgünay, 2021). Sosyal medya, niş pazarlar için oldukça ideal bir pazarlama aracıdır. Çünkü belirli bir kitleyi hedefleyerek onlarla etkili ve doğrudan iletişim kurmayı sağlar. Günümüzde sosyal medyanın sunduğu fırsatlar, niş pazarlardaki işletmelerin müşteri tabanını genişletmesine, marka sadakati oluşturmasına ve pazarlama maliyetlerini düşürmesine yardımcı olmaktadır (Karabulut, 2020).

1. Hedef Kitleye Ulaşmak

Sosyal medya platformları, niş pazarların belirli hedef kitlelere ulaşmasını kolaylaştırır. Bu platformlar, kullanıcıların demografik özelliklerine, ilgi alanlarına ve davranışlarına göre hedeflenmiş reklamlar ve içerikler sunma imkânı sağlar (Karabulut, 2020). Özellikle Facebook, Instagram, Twitter ve LinkedIn gibi sosyal medya platformları, belirli demografik özelliklere sahip kullanıcı gruplarına yönelik reklam kampanyaları oluşturmayı mümkün kılar (Göker & Keskin, 2015). Bu özellik, niş pazarlardaki işletmeler için büyük bir avantajdır. Çünkü doğru kitleye ulaşmak, pazarlama kampanyalarının etkinliğini artırır ve dönüşüm oranlarını yükseltir (Kaplan &Haenlein 2010).

Sosyal medya, mikro hedefleme teknikleriyle belirli bir kullanıcı grubuna ulaşmayı mümkün kılar (Çelik, 2014). Bu sayede, niş pazarlardaki işletmeler, ürün ve hizmetlerini tam olarak ihtiyaç duyulan kitlelere tanıtarak daha yüksek dönüşüm oranları elde edebilirler. Kişiselleştirilmiş içerik sunma imkânı, kullanıcıların ilgisini çekmek ve marka ile daha güçlü bir bağ kurmalarını sağlamak açısından kritiktir (Solomon, 2013)
.

2. Marka Sadakati ve Topluluğun Önemi

Sosyal medya, markalar ile müşteriler arasında interaktif bir iletişim kanalı sunar. Bu iletişim sayesinde, müşteriler markayla daha derin bir bağ kurar ve marka sadakati artar (Erdoğmuş, 2020). Özellikle niş pazarlar için bu bağlar, uzun vadeli başarı için kritik öneme sahiptir. Müşterilerle düzenli ve etkili bir şekilde iletişim kurmak, onların markaya olan bağlılığını artırır ve tekrar alışveriş yapma olasılıklarını yükseltir. Sosyal medya, müşterilerin sorularını yanıtlamada, geri bildirimlerini almada ve müşteri hizmetleri sunmada hızlı ve etkili bir yol sağlar (Laroche vd. 2013).

Sosyal Medyanın Niş Pazarlar Üzerindeki Etkileri

Niş pazarlar, belirli ve dar bir tüketici kitlesine yönelik olarak tasarlanmış pazarlardır. Bu pazarlar, geniş ve genel kitlelere hitap eden ana akım pazarlardan farklı olarak, çok özel ihtiyaç ve talepleri olan tüketicilere odaklanır (Özgünay, 2021). Sosyal medya, bu niş pazarların hedef kitlelerine ulaşma, onları etkileme ve müşteri sadakati oluşturma konularında kritik bir rol oynar. Günümüzde, sosyal medya platformları, pazarlama stratejilerinin merkezinde yer alarak niş pazarların etkili bir şekilde yönetilmesini sağlar (Erdoğmuş, 2020).

1. Hedef Kitleye Ulaşmada Artan Etkinlik

Sosyal medya platformları, işletmelere geniş kitlelere ulaşma imkânı tanır. Bu platformlar sayesinde, niş pazarlarda faaliyet gösteren işletmeler, ürün ve hizmetlerini tam olarak ilgilenen ve ihtiyaç duyan belirli demografik gruplara ulaştırabilirler (Karabulut, 2020). Facebook, Instagram, Twitter ve LinkedIn gibi platformlar, kullanıcılarının demografik bilgilerini, ilgi alanlarını ve davranışlarını analiz ederek, işletmelerin doğru hedef kitleye ulaşmasını sağlar (Göker & Keskin, 2015). Örneğin, Facebook'un reklam hedefleme

araçları, işletmelerin belirli yaş gruplarına, coğrafi bölgelere, ilgi alanlarına ve hatta belirli kullanıcı davranışlarına göre reklamlarını göstermesine olanak tanır (Kozinets, 2010).

Niş pazarlarda, hedef kitlenin spesifik ve detaylı olarak belirlenmesi önemlidir. Sosyal medya, mikro hedefleme teknikleri ile bu ihtiyacı karşılar. Mikro hedefleme, belirli bir kullanıcı grubunu çok ince ayrıntılarla hedefleyerek, kişiselleştirilmiş içerik ve mesajlar iletmeyi mümkün kılar (Çelik, 2014). Bu, niş pazarlar için büyük bir avantajdır. Çünkü müşterilere tam olarak ihtiyaç duydukları ürün ve hizmetler sunulabilir. Örneğin, belirli bir sağlık sorunu olan kişilere yönelik ürünler satan bir firma, sosyal medya üzerinden bu sorunu yaşayan kullanıcıları hedefleyerek daha etkili pazarlama yapabilir (Smith, 2018).

2. Marka Sadakati ve Topluluk Oluşturma

Sosyal medya, markalar ile müşteriler arasında interaktif bir iletişim kanalı oluşturur. Bu etkileşim, müşterilerin markayla daha derin bir bağ kurmasını sağlar (Gedik, 2020). Özellikle niş pazarlarda, müşteriler markalarından özel ilgi ve kişisel etkileşim beklerler. Sosyal medya platformları, bu beklentiyi karşılamak için mükemmel bir araçtır. Markalar, sosyal medya üzerinden müşterileriyle doğrudan iletişime geçebilir, onların sorularını yanıtlayabilir ve geri bildirimlerini değerlendirebilirler. Bu tür etkileşimler, müşteri sadakatini artırır ve marka bağlılığını güçlendirir (Keller, 2013).

Niş pazarlardaki işletmeler, sosyal medya aracılığıyla kendilerine sadık bir topluluk oluşturabilirler. Bu topluluklar, marka hakkında olumlu geri bildirimlerde ve diğer potansiyel müşterilere tavsiyelerde bulunarak işletmenin büyümesine katkıda bulunurlar (Erdoğmuş, 2020). Ayrıca bu tür topluluklar, marka imajını güçlendiren ve uzun vadeli müşteri ilişkileri kurmayı sağlayan değerli bir kaynak haline gelirler. Örneğin, belirli bir hobiyle ilgilenen bir grup insan, sosyal medya üzerinde bir araya gelerek, bu hobiyi destekleyen ürün ve hizmetler sunan bir marka etrafında güçlü bir topluluk oluşturabilir (Muniz&O'Guinn 2001).

3. Maliyet Etkinliği

Sosyal medya, özellikle küçük ve orta ölçekli niş pazar işletmeleri için maliyet etkin bir pazarlama aracıdır. Geleneksel reklamcılığa kıyasla, sosyal medyada reklam vermek daha düşük maliyetlidir ve doğru hedefleme ile yüksek etki sağlar. Özellikle sınırlı bütçelerle çalışan işletmeler için sosyal medya, geniş kitlelere ulaşma ve marka bilinirliğini artırma konusunda önemli bir avantaj sunar (Weinberg, 2010). Niş pazarlar, yaratıcı ve ilgi çekici organik içeriklerle geniş kitlelere ulaşabilirler. Sosyal medya kullanıcıları arasında viral olarak yayılan içerikler, markanın bilinirliğini artırır ve pazarlama maliyetlerini düşürür (Gedik, 2020). Örneğin, ilginç ve yenilikçi bir ürün hakkında yapılan bir video, kullanıcılar arasında hızla paylaşılabilir ve markanın geniş bir kitleye ulaşmasını sağlayabilir (Scott, 2015).

4. Pazar Araştırması ve Geri Bildirim

Sosyal medya, işletmelere müşterilerin davranışlarını ve tercihlerini analiz etme imkânı sunar. Bu veriler, niş pazarlarda faaliyet gösteren işletmelerin stratejilerini

şekillendirmelerine yardımcı olur (Karabulut, 2020). Örneğin, sosyal medya analiz araçları, hangi tür içeriklerin daha fazla etkileşim aldığını, hangi ürünlerin daha popüler olduğunu ve hangi kampanyaların daha etkili olduğunu gösterir. Bu bilgiler, işletmelerin pazarlama stratejilerini optimize etmelerine ve müşteri memnuniyetini artırmalarını sağlar (Heinonen, 2011).

Sosyal medya, müşterilerden hızlı ve doğrudan geri bildirim almayı sağlar. Bu geri bildirimler, ürün ve hizmetlerin iyileştirilmesi ve müşteri memnuniyetinin artırılması için değerlidir (Gedik, 2020). Özellikle niş pazarlarda, müşteri geri bildirimleri, ürünlerin hedef kitleye daha uygun hale getirilmesi için kritik öneme sahiptir. Örneğin bir müşteri, sosyal medya üzerinden bir üründe yaşadığı bir sorunu paylaştığında, marka hızlı bir şekilde bu sorunu çözebilir ve müşteri memnuniyetini sağlayabilir (Hennig-Thurauvd. 2010).

Niş pazarlarda sosyal medya kullanımı, işletmelerin hedef kitlelerine daha etkili bir şekilde ulaşmalarını, marka sadakatini artırmalarını, maliyetleri düşürmelerini ve müşteri geri bildirimlerini daha verimli bir şekilde yönetmelerini sağlar (Erdoğmuş, 2020). Sosyal medyanın sunduğu bu avantajlar, niş pazarlarda faaliyet gösteren işletmeler için büyük bir rekabet avantajı yaratır. Bu nedenle, günümüzde sosyal medyanın niş pazarlardaki stratejik önemi giderek artmakta ve işletmeler için vazgeçilmez bir pazarlama aracı haline gelmektedir (Karabulut, 2020).

Niş Pazar Tüketicilerinin En Çok Kullandıkları Sosyal Medya Platformları

Niş pazar tüketicilerinin en çok kullandıkları sosyal medya platformları başlıca Instagram, Facebook, Pinterest ve YouTube platformlarıdır.

1. **Instagram**

Instagram, görsel içerik ve etkileşime odaklanan bir sosyal medya platformudur. Moda, güzellik, eğitim, kişisel gelişim-motivasyon ve yiyecek-içecek alanlarında faaliyet gösterir (Çelik, 2014). Niş pazarları için Instagram hedef kitlelerine ulaşmada etkili bir platformdur. İçeriklerin etkileşim alması markaların ürünlerini ve hizmetlerini tanıtmalarını kolaylaştırır. Örneğin bir motivasyon sektöründe hesap açan biri kitlesini oluşturup genişletmek için ve hesaplarla etkileşimi arttırmak için Instagram'da "Reels" dediğimiz içerikleri oluşturur (Karabulut, 2020). Instagram, görsel içerik paylaşımına odaklanan bir platform olarak niş pazar tüketicileri arasında oldukça popülerdir. Özellikle moda, güzellik, seyahat ve yiyecek-içecek gibi sektörlerde faaliyet gösteren niş pazarlar için Instagram, hedef kitlelerine ulaşmada etkili bir araçtır. Görsel içeriklerin yüksek etkileşim alması, markaların ürünlerini ve hizmetlerini tanıtmalarını kolaylaştırır. Örneğin, moda markaları, yeni koleksiyonlarını tanıtırken Instagram'ı aktif bir şekilde kullanır ve kullanıcıların beğeni, yorum ve paylaşımları ile etkileşim kurarlar (Smith, 2018). Instagram, influencer marketing için ideal bir platformdur. Influencerlar, geniş takipçi kitlelerine sahip bireyler olarak, markaların ürün ve hizmetlerini tanıtarak tüketicilerin satın alma kararlarını etkilerler. Özellikle niş pazarlar, belirli bir ilgi alanına yönelik influencerlar ile iş birliği yaparak, hedef kitlelerine daha etkili bir şekilde ulaşabilirler. Bu durum, niş pazar tüketicilerinin Instagram'ı daha sık kullanmalarına neden olur (Brown &Fiorella 2013).

2. YouTube

YouTube, video içerik paylaşımına odaklanan bir platform olarak niş pazar tüketicileri arasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle eğitim, teknoloji, oyun ve güzellik gibi sektörlerde faaliyet gösteren niş pazarlar için YouTube, etkili bir araçtır. Kullanıcılar, belirli konularda bilgi edinmek ve ürün incelemeleri izlemek için YouTube'u tercih ederler (Gedik, 2020). Örneğin, teknoloji ürünleri satan bir niş pazar, ürün inceleme videoları ve eğitim içerikleri ile hedef kitlesine ulaşabilir (Burgess &Green 2018). YouTube, influencer ve marka iş birlikleri için de uygun bir platformdur. Influencerlar, takipçilerine ürün ve hizmetleri tanıtarak, markaların bilinirliğini artırır ve satışlarını teşvik ederler. Niş pazar tüketicileri, sevdikleri influencerların önerilerini dikkate alarak satın alma kararlarını verirler. Bu durum, YouTube'un niş pazarlar için önemli bir platform olmasını sağlar (Wesch, 2009).

3. Facebook

Facebook, geniş kullanıcı tabanı ve demografik çeşitliliği ile niş pazar tüketicileri için önemli bir platformdur. Her yaş grubundan kullanıcıların bulunduğu Facebook, markaların farklı demografik gruplara ulaşmasını sağlar (Ergen, 2018). Niş pazarlar, hedef kitlelerine yönelik içerikler paylaşarak ve reklamlar vererek, ürün ve hizmetlerini tanıtırlar. Özellikle yaşça daha büyük ve çeşitli ilgi alanlarına sahip tüketicilere hitap eden niş pazarlar, Facebook'u etkin bir şekilde kullanır (Kirkpatrick, 2011). Facebook, kullanıcıların belirli ilgi alanlarına yönelik gruplar oluşturmasına ve bu gruplarda etkileşimde bulunmasına olanak tanır. Niş pazar tüketicileri, ilgi alanlarına yönelik gruplarda bir araya gelerek, bilgi paylaşımı yapar ve markalar hakkında geri bildirimde bulunurlar. Bu topluluklar, niş pazarlar için değerli bir kaynak olup, marka sadakati ve müşteri memnuniyeti oluşturma açısından önemlidir (Zarrella, 2011).

4. Pinterest

Pinterest, kullanıcıların ilham verici içerikler bulmalarına ve keşfetmelerine olanak tanıyan bir platformdur. Niş pazar tüketicileri, özellikle dekorasyon, el işi, yemek tarifleri ve moda gibi alanlarda Pinterest'i yoğun bir şekilde kullanırlar (Karabulut, 2020). Kullanıcılar, ilgilendikleri konularda görselleri "pin"leyerek kendi panolarında toplarlar ve bu sayede benzer ilgi alanlarına sahip diğer kullanıcılarla etkileşim kurarlar. Pinterest'in bu yapısı, niş pazarların hedef kitlelerine ulaşmalarını kolaylaştırır (Zarrella, 2011).

Pinterest, aynı zamanda ürün tanıtımı ve satış için de etkili bir platformdur. Birçok niş pazar markası, ürünlerini Pinterest'te sergileyerek, kullanıcıların ürünleri incelemelerini ve doğrudan satın almalarını sağlar. Pinterest'in alışveriş özellikleri, niş pazar tüketicilerinin platformu kullanma sıklığını artırır. Örneğin, el yapımı takılar satan bir marka, Pinterest üzerinden geniş bir müşteri kitlesine ulaşabilir ve satışlarını artırabilir (Cohen, 2018).

Sosyal Medya İçeriklerinin Niş Pazar Tüketicilerine Etkisi

Niş pazarlar, belirli bir ilgi alanına veya ihtiyaca yönelik olarak tanımlanmış dar tüketici gruplarına hitap eder (Cronin, Hightower, & Brady, 2000). Bu tür pazarlar için sosyal medya, hedef kitleye ulaşmanın ve onlarla etkileşim kurmanın etkili bir yolu olarak öne çıkar (Çelik, 2014). Sosyal medya içeriklerinin, niş pazar tüketicileri üzerindeki etkileri çeşitli şekillerde kendini göstermektedir. Sosyal medya içerikleri, niş pazar tüketicilerinin ürün ve hizmetler hakkında bilgi edinmelerine olanak tanır. Özellikle detaylı ürün tanıtımları, incelemeler ve kullanıcı yorumları, tüketicilerin bilinçli satın alma kararları vermelerini sağlar. Örneğin, teknolojik ürünler satan bir niş pazar, sosyal medya üzerinden yayınladığı detaylı ürün incelemeleri ile tüketicilerin dikkatini çekebilir ve ürün hakkında kapsamlı bilgi sunabilir (Li &Bernoff 2011).

Sosyal medya içerikleri, niş pazar markalarının bilinirliğini artırmada önemli bir rol oynar. Yaratıcı ve dikkat çekici içerikler, markaların hedef kitlelerinin gözünde daha görünür olmasını sağlar (Karabulut, 2020). Ayrıca, viral içerikler ve paylaşımlar, markanın daha geniş bir kitleye ulaşmasına yardımcı olur. Örneğin, vegan gıda ürünleri satan bir marka, Instagram üzerinden paylaştığı yaratıcı tarif videoları ile geniş bir kitleye ulaşabilir ve marka bilinirliğini artırabilir (Sterne, 2010: 87).

Sosyal medya, kullanıcıların markalarla doğrudan etkileşime geçmelerine olanak tanır. Yorumlar, beğeniler ve paylaşımlar, tüketicilerin markalarla ilişkilerini güçlendirir (Gedik, 2020). Niş pazar tüketicileri, ilgi alanlarına yönelik içeriklerle daha fazla etkileşim kurar ve bu da marka sadakatini artırır. Örneğin, el yapımı takılar satan bir niş pazar, Facebook üzerinden düzenlediği yarışmalar ve kampanyalar ile kullanıcı katılımını artırabilir (Qualman, 2010).

Sosyal medya, niş pazar tüketicileri arasında topluluk ve aidiyet hissi yaratmada önemli bir rol oynar. Kullanıcılar, belirli ilgi alanlarına yönelik gruplarda bir araya gelerek bilgi paylaşımı yapar ve markalar hakkında geri bildirimde bulunurlar. Bu topluluklar, tüketicilerin markaya olan bağlılıklarını artırır. Örneğin, doğa dostu ürünler satan bir marka, Twitter'da oluşturduğu "yeşil yaşam" topluluğu ile tüketicileri bir araya getirebilir ve sürdürülebilirlik konularında farkındalık yaratabilir (Shih, 2009).

Sosyal medya içerikleri, sosyal kanıt ve tavsiyeler yoluyla tüketicilerin satın alma davranışlarını etkiler. Kullanıcı yorumları, beğeniler ve paylaşım sayıları, tüketicilerin belirli bir ürünü tercih etme olasılığını artırır (Omeish, Khasawnwh, & Khair, 2024). Niş pazar tüketicileri, sevdikleri ve güvendikleri kişilerin önerilerine göre hareket ederler. Örneğin, güzellik ürünleri satan bir niş pazar, YouTube üzerinden yapılan ürün inceleme videoları ile tüketicilerin satın alma kararlarını etkileyebilir (Solomon, 2013).

Sosyal medya, markaların kampanya ve promosyonlarını duyurmaları için etkili bir platformdur. Tüketiciler, sosyal medya üzerinden takip ettikleri markaların indirim ve özel tekliflerinden haberdar olabilirler (Göker & Keskin, 2015). Bu durum, niş pazar tüketicilerinin satın alma davranışlarını doğrudan etkiler. Örneğin, organik kozmetik ürünleri satan bir marka, Instagram hikayeleri aracılığıyla duyurduğu indirim kampanyası ile satışlarını artırabilir (Evans, 2010).

Görsel içerikler, sosyal medya kullanıcıları arasında en fazla etkileşim alan içerik türlerindendir. Fotoğraflar, infografikler ve videolar, tüketicilerin dikkatini çeker ve marka mesajını etkili bir şekilde iletir (Göker & Keskin, 2015). Niş pazar tüketicileri, görsel içeriklerle daha kolay etkileşim kurar ve bu içerikler aracılığıyla ürünler hakkında bilgi edinirler. Örneğin, fitness ekipmanları satan bir niş pazar, Instagram'da paylaştığı egzersiz videoları ile hedef kitlesine ulaşabilir ve ürünlerini tanıtabilir (Bhargava, 2010). Metin içerikler, detaylı bilgi sunma ve tüketicileri bilgilendirme açısından önemlidir. Blog yazıları, ürün açıklamaları ve kullanıcı yorumları, niş pazar tüketicilerinin bilgi edinme sürecinde önemli bir rol oynar. Özellikle teknik ve karmaşık ürünler satan niş pazarlar, metin içerikleri ile tüketicilere kapsamlı bilgi sunabilirler. Örneğin, fotoğraf ekipmanları satan bir niş pazar, web sitesinde yayınladığı detaylı blog yazıları ile ürünlerin özelliklerini ve kullanım ipuçlarını paylaşabilir (Rowles, 2014).

SONUÇ

Niş pazarlama, günümüzde giderek önem kazanan ve organizasyonların hedef kitlesini belirli özel gruplara odaklayarak pazar paylarını artırmayı amaçlayan bir stratejidir. Türkiye'de de niş pazarlama, özellikle küçük ve orta ölçekli işletmelerin rekabet avantajı elde etmelerine olanak tanıyan bir yaklaşım olarak dikkat çekmektedir. Bu strateji, geniş pazarlarda rekabet etmenin zorluğundan kaçınarak daha spesifik ve belirgin bir pazar segmentine odaklanmayı sağlar. Niş pazarların Türkiye'deki çeşitliliği, coğrafi, demografik, psikografik veya davranışsal faktörlere dayalı olarak çeşitli alanlarda ortaya çıkmaktadır. Sağlık ve wellness sektöründe hedeflenen vegan veya organik ürünleri tercih eden tüketiciler, moda sektöründe özgün tasarımlara ilgi gösteren belirli bir demografik grup veya teknoloji sektöründe belirli bir uzmanlık alanına odaklanan işletmeler buna örnek olarak gösterilebilir. Niş pazarların sosyal medya ile bağlantısı ise son derece önemlidir. Sosyal medya platformları, niş pazarlama stratejilerinin uygulanmasında güçlü araçlar sunar. Örneğin, Facebook grupları veya Instagram hashtagleri, belirli bir niş içindeki tüketicilere doğrudan ulaşmayı sağlayabilir. Sosyal medya, niş pazarlama stratejilerinin etkili bir şekilde uygulanabilmesi için hedef kitleyle doğrudan etkileşim kurma, ürün veya hizmetlerin özelliklerini belirginleştirme ve niş müşteri gruplarıyla güçlü bağlar kurma fırsatı sunar.

Sosyal medya içerikleri, niş pazar tüketicilerinin bilgi edinme, etkileşimde bulunma ve satın alma davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Görsel ve metin içerikler, kullanıcıların dikkatini çekmekte ve markaların mesajlarını etkili bir şekilde iletmektedir. Sosyal medya, niş pazarlar için hem bir bilgi kaynağı hem de etkileşim ve topluluk oluşturma aracı olarak önemli bir rol oynamaktadır. İşletmeler, bu platformları etkili bir şekilde kullanarak, hedef kitlelerine daha verimli bir şekilde ulaşabilir ve müşteri memnuniyetini artırabilirler. Sonuç olarak, Türkiye'de niş pazarlama stratejileri, organizasyonların rekabet avantajını artırmak ve pazarda farklılaşma sağlamak için etkili bir yol olarak öne çıkmaktadır. Sosyal medya ise bu stratejilerin başarılı bir şekilde uygulanmasında kritik bir rol oynamaktadır. Niş pazarlama ve sosyal medya entegrasyonu, Türkiye'deki işletmeler için yenilikçi ve etkili bir pazarlama yaklaşımı olarak önemini sürdürmektedir. Bu stratejilerin başarısı, doğru hedef kitle belirleme, etkili iletişim stratejileri geliştirme ve sürekli olarak değişen pazar koşullarına uyum sağlama yeteneği ile doğrudan ilişkilidir.

KAYNAKÇA

Aaker, D. A. (1972). A Measure Of Brand Acceptance. Journal Of Marketing Research 9(2), 160-167.

Akkan, E., & Bozyiğit, S. (2020). Bir Niş Pazar Olarak Türkiye'de Vegan Ürünler: Tüketici Bakış Açısından Keşfedici Bir Araştırma. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, 12(1)* , 101-149.

Bhargava R. (2010). Personality Not Included: Why Companies Lose Their Authenticity and How Great Brands Get it Back. McGraw-Hill**.**

Brown D. & Fiorella S. (2013). Influencer Marketing: How to Create, Manage, and Measure Brand Influencers in Social Media Marketing. *Que Publishing.*

Burgess J., &Green J. (2018). YouTube: Online Video and Participatory Culture. Polity Press.

Cohen H. (2018). Pinterest Marketing for Dummies. *John Wiley&Sons.*

Cronin, J., Hightower, R., & Brady, M. (2000). Niche Marketing Strategies: The Role of Special Purpose Transportation Efforts in Attracting and Retaining Transit Users. *Journal of Public Transportation, 3(3)* , 63-86.

Çelik, S. (2014). Sosyal Medyanın Pazarlama İletişimine Etkileri. *Erciyes İletişim Dergisi, 3(3)* , 28-42.

Erdoğmuş, İ. (2020). Niş Pazarlarda Dijital Pazarlama Stratejileri. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi* .

Ergen, Y. (2018). Büyük Veri, Sosyal Medya ve Etik: Facebook Örneğinde Bir Değerlendirme. *Yeni Düşünceler, 10* , 53-64.

Evans D. (2010). Social Media Marketing: An Hour a Day. *John Wiley&Sons.*

Gedik, Y. (2020). Pazarlamada Yeni Bir Çerçeve: Sosyal Medya ve Web 2.0. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi, 3(1)* , 252-269.

Göker, G., & Keskin, S. (2015). Sosyal Medya Türevi Olarak İçerik Platformları: Betimsel Bir İnceleme. *Journal of International Social Research, 8(39).*

Heinonen, K. (2011). "Consumer activity in social media: Managerial approachesto consumers' social media behavior." *Journal of Consumer Behaviour, 10(6).*

Hennig Thurau T., Gwinner K. P., & Walsh,G., &Gremler D. D. (2010). "Electronic word of mouthvia consumer pinion platforms: What motivates consumers to articulate themselves on the Internet?" *Journal of Interactive Marketing, 18(1).*

Kaplan A.M., &Haenlein M. (2010). "Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media." *Business Horizons*, 53(1).

Karabulut, T. (2020). Niş Pazarlarda Sosyal Medya Pazarlamasının Etkisi. *Uluslararası İşletme ve Sosyal Bilimler Dergisi* .

Keller, K. L. (2013). Strategic Brand Management: Building, Measuring, and Managing Brand Equity. *PearsonEducation*.

Kirkpatrick D. (2011). The Facebook Effect: The Inside Story of the Company That is Connecting the World. *Simon&Schuster*.

Kotler P., & Keller K. L. (2016). Marketing Management. Pearson.

Kotler P., & Armstrong G. (2018). Principles of Marketing. Pearson.

Kozinets R. V. (2010). Netnography: DoingEthnographicResearch Online. *Sage Publications.*

Köksalan N. (2021). Startup Ürün Ve Hizmetlerine Yönelik Dijital Tüketici Geri Bildirimleri: "Getir" Örneği. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi,2(1)*,42-56.

Kurtar E.S, Ayan A.K. (2004). Organik Tarım ve Türkiye'deki Durumu. Onsekiz Mart Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dregisi, 19(1), 56-64.

Laroche, M., Habibi, M. R., & Richard, M. O. (2013). "To be or not to be in social media: How brandloyalty is affected by socia lmedia?" International Journal of Information Management, 33(1).

Li C., &Bernoff, J. (2011). Groundswell: Winning in a World Transformed by Social Technologies. *Harvard Business Press*.

Muniz A. M., &O'Guinn, T. C. (2001). "Brandcommunity." *Journal of Consumer Research*, 27(4).

Omeish, F., Khasawnwh, M., & Khair, N. (2024). Investigating The Impact of Al on Improving Customer Experience Throgh Social Media Marketing: An Analysis of Jordanian Millennials. *Computers in Human Behavior Reports, 15* .

Özgünay, P. (2021). Kitlesen Pazarlamadan Ayrışan Niş Pazarlama: Kuramsal Bir Çerçeve. *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi, 3(10)* , 800-813.

Özsarı S. H. & Karatana Ö. (2013). Sağlık Turizmi Açısından Türkiye'nin Durumu.*J Kartal TR, 24(2), 136-144.*

Öztürk, R. (2020). Niş Pazarlama Yaklaşımının Bibliyometrik Analiz ile İncelenmesi. *Journal of Business Research, 12(3)* , 2799-2810.

Pallante G., Drucker A. & Sthapit S. Assessing the potential for niche market development to contribute to farmers' livelihoods and agrobiodiversity conservation: Insights from the finger millet case study in Nepal. Ecological Economics, 130, 92-105.

Porter M. (1980). Competitive Strategy: Techniques for Analyzing Industriesand Competitors. *FreePress.*

Rowles D. (2014). Digital Branding: A Complete Step-by-Step Guide to Strategy, Tactics and Measurement. *Kogan Page Publishers.*

Sarıkaya Hüner Z. & Er B. (2012). Halk Kültürünün Tanıtılmasında El Sanatlarının Yeri ve Önemi. *Batman Üniversitesi Yaşam Dergisi, 1(1)*, 179-190.

Scott D. M. (2015). The New Rules of Marketing and PR: How to Use Social Media, Online Video, Mobile Applications, Blogs, News Releases, and Viral Marketing to Reach Buyers Directly. *John Wiley&Sons.*

Shih C. (2009). The Facebook Era: Tapping Online Social Networks to Market, Sell, and Innovate. Prentice Hall.

Smith P. R. (2018). Marketing Communications: Integrating Offline and Online with Social Media. *Kogan Page Publishers.*

Solomon M. R. (2013). Consumer Behavior: Buying, Having and Being. Pearson

Sterne J. (2010). Social Media Metrics: How to Measure and Optimize Your Marketing Investment. *John Wiley&Sons.*

Yıldırım E. (2021). "Sosyal Medya Güvenliği ve Gizliliği: Türkiye Üzerine Bir İnceleme." *Bilgi Güvenliği Dergisi, 12(3).*

Zarrella D. (2011). The Social Media Marketing Book. O'Reilly Media.

Zeren Korkmaz S. & Demirel E. (2020). Turizm Endüstrisinde Yeni Trend: Blockchaın Startup Projeleri. *Journal of Tourisim Intelligence and Smartness, 3(2),* 169-188.

Weinberg T. (2010). The New Community Rules: Marketing on the Social Web. O'Reilly Media.

Wesch M. (2009). "YouTubea nd You: Experiences of Self-Awareness in the Context Collapse of the Recording Webcam." *Explorations in Media Ecology*.

Qualman E. (2010). Socialnomics: How Social Media Transforms the Way We Live and Do Business. *John Wiley&Sons*.

ÇEŞİTLİ ENERJİLERDEKİ ELEKTRON DEMETLERİNİN DOKUDA SOĞURULMASINDA DOKU HETEROJENİTESİNİN ETKİSİ

Dr. Öğr. Üyesi Süreyya NUR (ORCID: 0000-0002-8504-5309)
Mustafa Kemal Üniversitesi Hatay Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Tıbbi Görüntüleme Teknikleri Programı, HATAY
Email:sureyyanur@mku.edu.tr

Prof.Dr. Bahar DİRİCAN (ORCID:0000-0002-1749-5375)
Sağlık Bilimleri Üniversitesi/Gülhane Tıp Fakültesi/Dahili Tıp Bilimleri Bölümü/Radyasyon Onkolojisi Anabilim Dalı, ANKARA
Email:diricanbahar@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, Siemens Primus lineer hızlandırıcı cihazından elde edilen 5, 7, 8, 10, 12 ve 14 MeV enerjili elektron demetleri kullanılarak, elektron demetlerinin dokuda soğurulmasında doku heterojenitesinin doz dağılımına etkisini değerlendirmektir.Alderson Rando Fantom, Bilgisayarlı Tomografi simülatör cihazında, tedavi koşullarında 1'er mm kalınlıklarla tarandı. Taranan kesit bilgileri online olarak Tedavi Planlama Sistemine (TPS'e) aktarıldı. TPS'te planlama yapılmak üzere taranan kesitlerin dış kontürleri çizildi. Lineer Hızlandırıcı cihazında kullanılan tüm elektron enerjileri için, 20x20 cm^2 elektron aplikatörü ile SSD = 100 cm, G = 0° ve kolimatör = 0° ışınlama koşullarında TPS'ten izodoz dağılımları elde edildi. Ölçülen değerler yardımıyla izodoz derinliklerinin cm akciğer başına ve cm kemik başına azalımı hesaplandı. Enerjinin artmasıyla akciğerdeki izodoz eğrilerinin yumuşak dokudaki izodoz eğrilerine göre daha derine gittiği gözlendi. Sol ve sağ akciğer yapılarının yoğunluk farkları nedeniyle bu yapılardaki cm akciğer başına izodoz derinliğinin artışının eşit olmadığı görüldü. Kemik yapılarındaki izodoz eğrilerinin yumuşak dokudaki izodoz eğrilerine göre yüzeye daha yakın olduğu gözlendi. Elektron enerjilerinin artışı ile cm kemik başına izodoz derinliklerinin azalımının arttığı gözlendi.

Anahtar Kelimeler : Lineer Hızlandırıcı, Elektron Demeti, Doku Heterojenitesi, İzodoz derinlik

THE EFFECT OF TISSUE HETEROGENEITY ON THE ABSORPTION OF ELECTRON BEAMS OF VARIOUS ENERGIES IN THE TISSUE

Abstract

The aim of this study is to evaluate the effect of tissue heterogeneity on dose distribution by using electron beams with energies of 5, 7, 8, 10, 12, and 14 MeV obtained from the Siemens Primus linear accelerator.The Alderson Rando Phantom was scanned in 1 mm thicknesses in the Computerized Tomography simulator device under treatment conditions. The scanned section information was transferred to the Treatment Planning System (TPS) online. The outer contours of the scanned sections were drawn for planning in the TPS. For all electron energies used in the Linear Accelerator device, isodose distributions were obtained from the TPS with a 20x20 cm^2 electron applicator under SSD = 100 cm, G = 0° and collimator = 0° irradiation conditions. With the help of the measured values, the reduction of isodose depths per cm lung and per cm bone was calculated.It was observed that with increasing energy, isodose curves in the lungs went deeper than isodose curves in soft tissue. It was observed that due to density differences in left and right lung structures, the increase in isodose depth per cm lung in these structures was not equal. It was observed that isodose curves in bone structures were closer to the surface than isodose curves in soft tissue. It was observed that with increasing electron energies, the decrease in isodose depth per cm bone increased.

Keywords : Linear Accelerator, Electron Beam, Tissue Heterogeneity, Isodose Depth

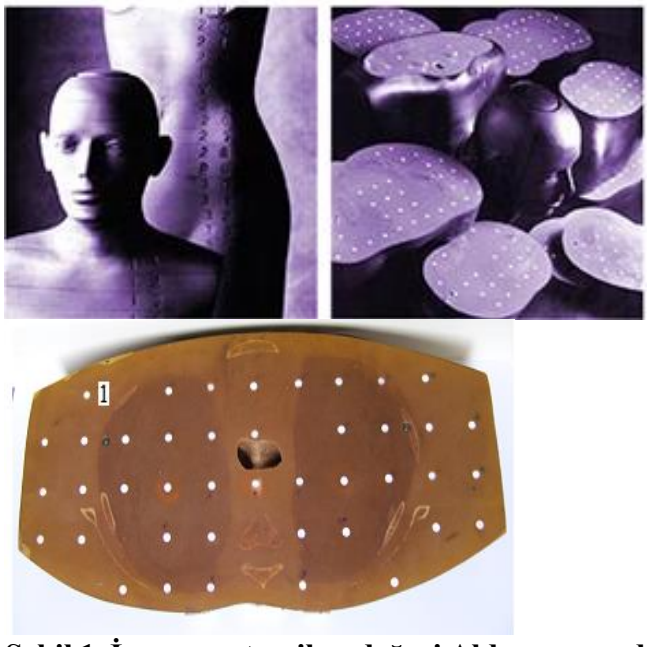
GİRİŞ

Yüksek enerjili elektronlar, radyoterapide önemli bir kullanım alanına sahiptir. Klinik olarak en faydalı enerji aralığı 6-20 MeV'dir (Khan, 1994). Bu enerjilerdeki elektron demetleri yüzeyel tümörler ile arkasında kritik organ bulunan ve elektronların erişimine uygun tümörlerin tedavilerinde kullanılırlar. Tedavi alanına giren yapılar homojen değildir. Doz dağılımını etkileyebilecek hava boşlukları ve kemik yapılar vardır. Tedavilerde kullanılan elektron demetleri ile düzgün olmayan eğimli yüzeylerden ve değişik açılardan tedaviler yapılır. Bu durumlarda farklı enerjilerdeki elektron demetlerinin doz dağılımlarının nasıl etkilendiği önemlidir. Elektronların fotonlara göre menzillerinin oldukça kısa oluşu, bu etkilerin dikkate alınmasını daha önemli kılar.

Elektron demetlerinin erişim mesafeleri kısa olduğundan bütün bu düzensizlikler, doz dağılımlarında tedavi kalitesini etkileyecek ve radyoterapide hasta dozunun gerekli tolerans limitleri içinde hastaya verilmesinde sorun yaratacak bir seviyede olabilir. Bu nedenle, bu çalışma, elektron demetlerinin dokuda soğurulmasında doku heterojenitesinin doz dağılımına etkisini incelemek amacıyla yapılmıştır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Elektron demetlerinin dokuda soğurulmasında sadece heterojenite etkisinin incelenip ölçülmesi için Alderson rando fantomun, insan vücudunda olabilecek tüm heterojeniteleri en iyi şekilde içeren 13-14-15 nolu kesitlerinden oluşan fantom kullanıldı (Şekil 1). Fantom, Bilgisayarlı Tomografi (BT) simülatör cihazında, tedavi koşullarında 1'er mm kalınlıklarla tarandı. Taranan kesit bilgileri online olarak Tedavi Planlama Sistemine (TPS'e) aktarıldı. TPS'te planlama yapılmak üzere taranan kesitlerin dış kontürleri çizildi.

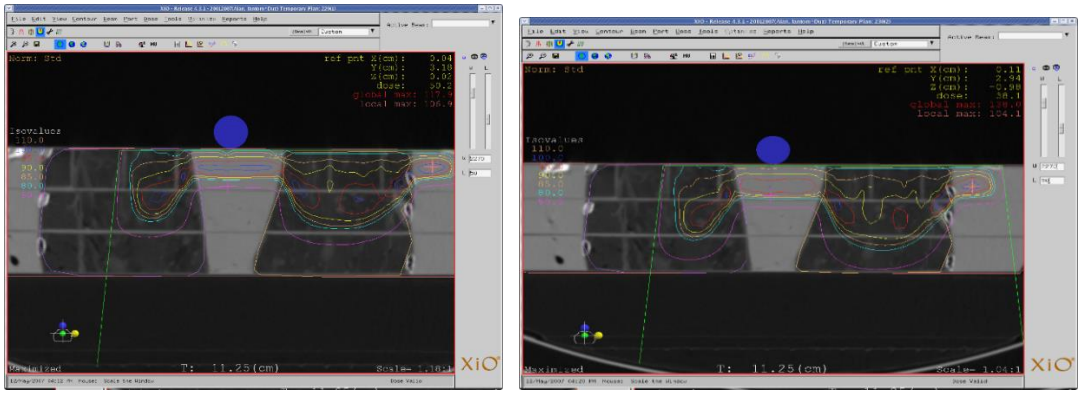
Şekil 1. İnsan anatomik eşdeğeri Alderson rando fantom ve Rando fantomda14 nolu kesit (Khan, 1994).

Lineer Hızlandırıcı (LİNAC) cihazında kullanılmakta olan tüm elektron enerjilerinin, akciğerin izodoz dağılımına etkisini incelemek amacıyla 20x20 cm^2 elektron aplikatörü ile SSD (Source Skin Distance-Kaynak Cilt Mesafesi) = 100 cm, G (Gantry) = 0° ve C = (kolimatör) = 0° ışınlama koşullarında TPS'ten izodoz dağılımları elde edildi. Elde edilen izodoz dağılımlarından akciğer dokusunun en iyi göründüğü kesitte, akciğer ve yumuşak dokudaki izodoz derinlikleri ölçüldü. Ölçülen değerler yardımıyla izodoz derinliklerinin cm akciğer başına artışı hesaplandı. Ölçümler aynı kesitte 5, 7, 8, 10, 12 ve 14 MeV elektron enerjileri için tekrar edildi.

Mevcut olan tüm elektron enerjileri için kemiğin izodoz dağılımına etkisini incelemek amacıyla 20x20 cm^2 elektron aplikatörü ile SSD = 100 cm, G = 0° ve kolimatör = 0° ışınlama koşullarında TPS'ten izodoz dağılımları elde edildi. Elde edilen izodoz dağılımlarından kemik dokusunun en iyi göründüğü kesitte, kemik ve yumuşak dokudaki izodoz derinlikleri ölçüldü. Ölçülen değerler yardımıyla izodoz derinliklerinin cm kemik başına azalımı hesaplandı. Ölçümler aynı kesitte 5, 7, 8, 10, 12 ve 14 MeV elektron enerjileri için tekrar edildi.

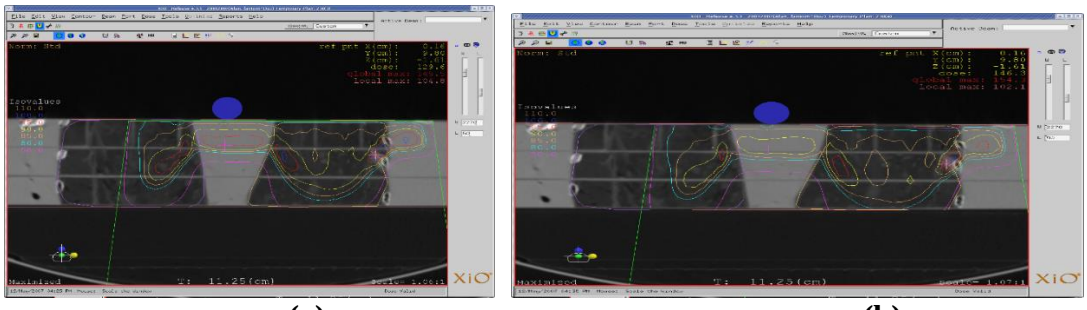
BULGULAR

BT simülatörde 1 mm'lik kesitler ile taranan fantom (13-14-15 nolu kesitler) TPS'e aktarıldıktan sonra TPS ortamında tedavi planlaması oluşturuldu. LİNAC cihazında mevcut olan tüm elektron enerjileri (5, 7, 8, 10, 12 ve 14 MeV) için 20x20 cm^2 elektron aplikatörü ile G = 0°, SSD = 100 cm, kolimatör = 0° ışınlama koşullarında TPS'ten izodoz dağılımları elde edildi (Şekil 2, Şekil 3, Şekil 4).

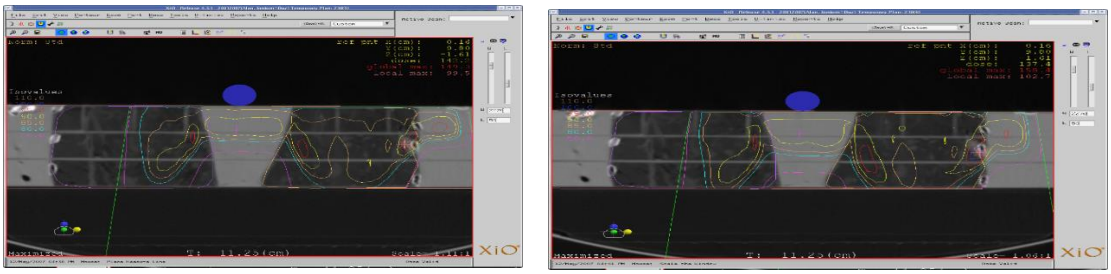
(a) **(b)**

Şekil 2. (a) E = 5 MeV (b) E = 7 MeV için TPS'ten elde edilen sol-sağ akciğer ve yumuşak dokudan geçen izodoz eğrileri

(a) **(b)**

Şekil 3. (a) E = 8 MeV (b) E = 10 MeV için TPS'ten elde edilen sol-sağ akciğer ve yumuşak dokudan geçen izodoz eğrileri

(a) **(b)**

Şekil 4. (a) E = 12 MeV (b) E = 14 MeV için TPS'ten elde edilen sol-sağ akciğer ve yumuşak dokudan geçen izodoz eğrileri

Elde edilen izodoz dağılımlarından akciğer dokusunun en iyi göründüğü kesitte (T:11.25 (cm)) sol-sağ akciğer ve yumuşak dokudaki izodoz derinlikleri ölçüldü (Çizelge 1, Çizelge 2). Akciğerdeki izodoz derinlik değeri, yumuşak dokudaki izodoz derinliklerine göre daha yüksek bulundu. Akciğer yapısındaki havadan dolayı elektron enerjilerinin erişim mesafeleri artacağından izodoz eğrileri daha derine inmektedir. Ölçülen değerler yardımıyla izodoz derinliklerinin cm akciğer başına artışı hesaplandı. E = 5 MeV için %90'lık izodoz eğrisinde izodoz derinliklerinin sol ve sağ akciğerdeki cm akciğer başına artışı hemen hemen birbirine eşit bulundu. E = 7 ve 8 MeV için %90'lık izodoz eğrilerinde izodoz derinliklerinin sol ve sağ akciğerdeki cm akciğer başına artışı birbirinden biraz farklı bulundu. Bu durum, sol ve sağ akciğer yapılarının yoğunluk farkından kaynaklanmaktadır. E = 10 MeV için sağ akciğerdeki %90'lık izodoz eğrisinde izodoz derinliği, izodoz eğrilerinin dağınık olmasından ötürü ölçülemedi. E = 12 ve 14 MeV için sağ akciğerdeki %90'lık izodoz eğrilerinde izodoz derinlikleri, doku yetersizliğinden dolayı ölçülemedi. Bu enerjilerin, sol akciğerdeki %90'lık izodoz derinlikleri ölçüldü ve izodoz derinliklerinin cm akciğer başına artışları hesaplandı

(Çizelge 1).

Enerji (MeV)	Sol Akciğerdeki izodoz derinliği (cm)	Sağ Akciğerdeki izodoz derinliği (cm)	Yumuşak Dokudaki izodoz derinliği (cm)	İzodoz derinliklerinin Sol cm Akciğerde akciğer başına artışı (cm)	İzodoz derinliklerinin Sağ cm Akciğerde akciğer başına artışı (cm)
5	4	4,15	1,64	1,44	1,53
7	4,69	5,15	2,08	1,25	1,48
8	5,14	5,8	2,52	1,04	1,30
10	5,51	-	2,47	1,23	-
12	5,87	-	2,64	1,22	-
14	7	-	2,93	1,39	-

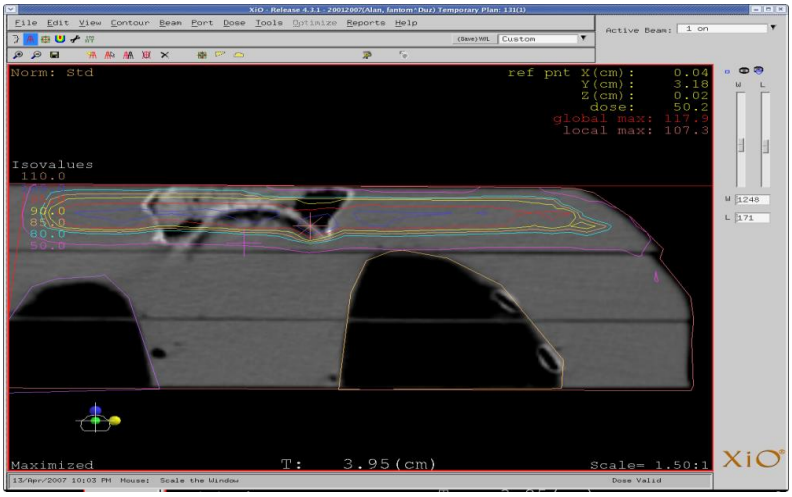
Çizelge 1. **E = 5, 7, 8, 10, 12 ve 14 MeV için sol-sağ akciğer ve yumuşak dokudan geçen %90'lık izodoz eğrisinin geçtiği derinlik ve izodoz derinliğinin cm akciğer başına azalımı**

E = 5, 7, 8 MeV için %85'lik izodoz eğrilerinde izodoz derinliklerinin sol ve sağ akciğerdeki cm akciğer başına artışı birbirinden biraz farklı bulundu. Bu durum, sol ve sağ akciğer yapılarının yoğunluk farkından kaynaklanmaktadır. E = 10 ve 12 MeV için sağ akciğerdeki %85'lik izodoz eğrisinde izodoz derinliği, izodoz eğrilerinin dağınık olmasından ötürü ölçülemedi. E = 14 MeV için sağ akciğerdeki %85'lik izodoz eğrilerinde izodoz derinlikleri, doku yetersizliğinden dolayı ölçülemedi. E = 10 ve 12 MeV için sol akciğerdeki %85'lik izodoz derinlikleri ölçüldü ve izodoz derinliklerinin cm akciğer başına artışları hesaplandı (Çizelge 2).

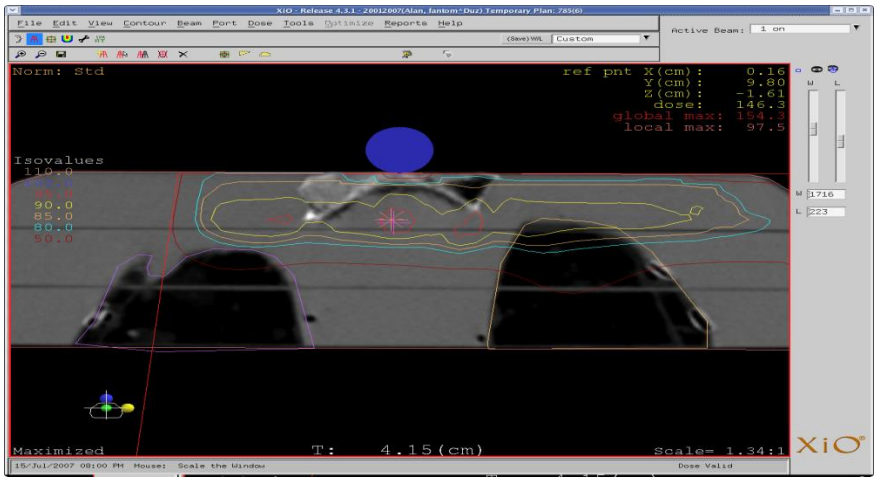
Çizelge 2. E = 5, 7, 8, 10, 12 ve 14 MeV için sol-sağ akciğer ve yumuşak dokudan geçen %85'lik izodoz eğrisinin geçtiği derinlik ve izodoz derinliğinin cm akciğer başına azalımı

Enerji (MeV)	Sol Akciğerdeki izodoz derinliği (cm)	Sağ Akciğerdeki izodoz derinliği (cm)	Yumuşak Dokudaki izodoz derinliği (cm)	İzodoz derinliklerinin Sol Akciğerde cm akciğer başına artışı (cm)	İzodoz derinliklerinin Sağ Akciğerde cm akciğer başına artışı (cm)
5	4,23	4,51	1,71	1,47	1,64
7	5,02	5,61	2,21	1,27	1,54
8	5,54	6,4	2,7	1,05	1,37
10	6,03	6,85	2,82	1,14	1,43
12	6,49	-	3	1,16	-
14	7,56	-	3,81	0,98	-

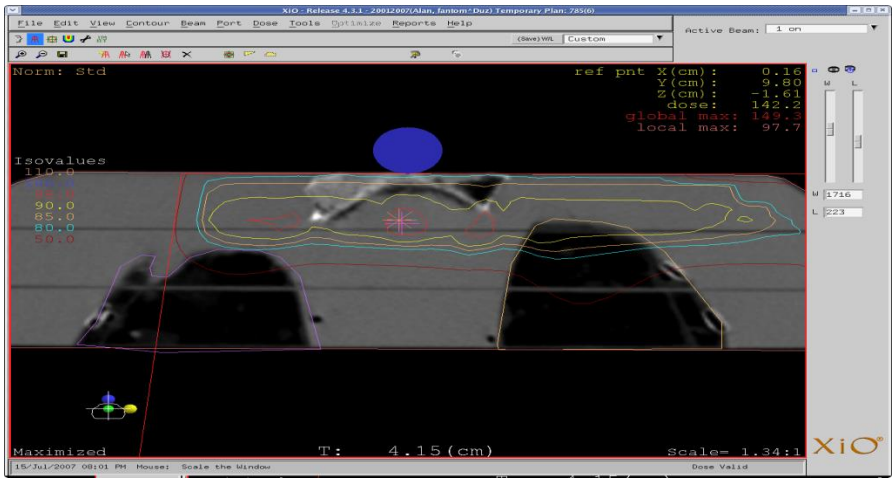
Mevcut olan tüm elektron enerjileri için 20x20 cm^2 elektron aplikatörü ile G = 0°, SSD = 100 cm, kolimatör = 0° ışınlama koşullarında tedavi planlama sisteminden izodoz dağılımları elde edildi. Oluşturulan tedavi planlamalarının sırasıyla E = 5, 10, 14 MeV elektron enerjileri için, Şekil 5, Şekil 6 ve Şekil 7'de, izodoz eğrileri görülmektedir.

Şekil 5. E = 5 MeV için TPS'ten elde edilen kemik ve yumuşak dokudan geçen izodoz eğrileri

Şekil 6. E = 10 MeV için TPS'ten elde edilen kemik ve yumuşak dokudan geçen izodoz eğrileri

Şekil 7. E = 12 MeV için TPS'ten elde edilen kemik ve yumuşak dokudan geçen izodoz eğrileri.

Elde edilen izodoz dağılımlarından kemik dokusunun en iyi göründüğü kesitte (T:3.95 (cm)) kemik ve yumuşak dokudaki %90 ve %85'lik izodoz derinlikleri ölçüldü (Çizelge 3, Çizelge 4). Ölçüm yapılan eksende 1,55 cm kemik dokusu + yumuşak doku bulunmaktadır. Buradan kemik ve yumuşak doku arasındaki izodoz derinlik farkları bulundu ve 1,55 cm kemik doku için azalım elde edildi. Daha sonra kemikteki izodoz derinliklerinin cm kemik başına azalımı hesaplandı.

Çizelge 3. E = 5, 7, 8, 10, 12 ve 14 MeV için kemik ve yumuşak dokudan geçen %90'lık izodoz eğrisinin geçtiği derinlik ve izodoz derinliğinin cm kemik başına azalımı

Enerji (MeV)	Kemikteki izodoz derinliği (cm)	Yumuşak Dokudaki izodoz derinliği (cm)	İzodoz derinliğinin cm Kemik başına azalımı (cm)
5	1,49	1,66	0,11
7	1,92	2,22	0,19
8	2,28	2,65	0,24
10	2,12	2,75	0,41
12	2,38	2,85	0,30
14	2,28	3,38	0,71

Çizelge 4. E = 5, 7, 8, 10, 12 ve 14 MeV için kemik ve yumuşak dokudan geçen %85'lik izodoz eğrisinin geçtiği derinlik ve izodoz derinliğinin kemik başına azalımı

Enerji (MeV)	Kemikteki izodoz derinliği (cm)	Yumuşak Dokudaki izodoz derinliği (cm)	İzodoz derinliğinin cm Kemik başına azalımı (cm)
5	1,62	1,72	0,06
7	1,72	2,15	0,28
8	2,61	2,75	0,09
10	2,68	3,01	0,21
12	2,75	3,11	0,23
14	3,77	4,00	0,15

TARTIŞMA

Bu çalışmada mevcut tüm elektron enerjilerinin akciğer ve kemik yapılarının izodoz dağılımına etkisi incelendi. Elde edilen tedavi planlamalarında enerjinin artmasıyla akciğerdeki izodoz eğrilerinin yumuşak dokudaki izodoz eğrilerine göre daha derine gittiği gözlendi. Teröpatik izodoz eğrisi olan % 85'lik izodoz eğrisinin derinliği; 5 MeV elektron enerjisi için sol akciğerde 4,23 cm, sağ akciğerde 4,51 cm ve yumuşak dokuda 1,64 cm iken, 10 MeV elektron enerjisi için sol akciğerde 6,03 cm, sağ akciğerde 6,85 cm ve yumuşak dokuda 2,82 cm'dir (Çizelge 2). Sol ve sağ akciğer yapılarının yoğunluk farkları nedeniyle bu yapılardaki cm akciğer başına izodoz derinliğinin artışının eşit olmadığı görüldü. 5 MeV elektron enerjisinde % 85'lik izodoz eğrisinin sol akciğer için cm akciğer başına izodoz derinliğinin artışı 1,44 cm ve sağ akciğer için cm akciğer başına izodoz derinliğinin artışı 1,53 cm iken 10 MeV elektron enerjisinde sol akciğer için 1,14 cm ve sağ akciğer için 1,43 cm'dir (Çizelge 2).

Kemiğin izodoz dağılımına etkisini incelemek amacıyla elde edilen tedavi planlamalarında kemik yapılarındaki izodoz eğrilerinin yumuşak dokudaki izodoz eğrilerine göre yüzeye daha yakın olduğu gözlendi. % 90'lık izodoz eğrisinin derinliği; 5 MeV elektron enerjisi için kemikte 1,49 cm ve yumuşak dokuda 1,66 cm iken, 10 MeV elektron enerjisi için kemikte 2,12 cm ve yumuşak dokuda 2,75 cm'dir (Çizelge 3). Teröpatik izodoz eğrisi olan % 85'lik izodoz eğrisinin derinliği; 5 MeV elektron enerjisi için kemikte 1,62 cm ve yumuşak dokuda 1,72 cm iken, 10 MeV elektron enerjisi için kemikte 2,68 cm ve yumuşak dokuda 3,01 cm'dir. % 90'lık izodoz eğrisinde 5 MeV elektron enerjisi için cm kemik başına izodoz derinliğinin azalımı 0,10 cm iken 10 MeV

elektron enerjisi için 0,23 cm'dir (Çizelge 3). %85'lik izodoz eğrisinde ise 5 MeV elektron enerjisi için kemikteki izodoz derinliklerinin cm kemik başına azalımı 0,06 cm iken 10 MeV elektron enerjisi için 0,11 cm'dir (Çizelge 4). Çizelge 3 ve Çizelge 4'e göre elektron enerjisi arttıkça kemikteki izodoz derinliklerinin cm kemik başına azalımının arttığı görülmektedir.

SONUÇ

Tedavi edilen bölgeye bağlı olarak elektron demetinin etkileştiği dokular aynı tedavi alanında farklılıklar gösterebilir. Tedavi alanındaki bu yapılarda doz dağılımını etkileyebilecek hava boşlukları ve kemik yapılar vardır. Hava boşlukları izodoz eğrisinin derinliğini arttırmakta, kemik yapıları ise izodoz eğrisinin derinliğini azaltmaktadır. Elektron demetlerinin dokuda soğurulmasında sadece heterojenite etkisi incelendiğinde bu durum gözlenebilmektedir.

Enerjinin artmasıyla akciğerdeki izodoz eğrilerinin yumuşak dokudaki izodoz eğrilerine göre daha derine gittiği gözlendi. Sol ve sağ akciğer yapılarının yoğunluk farkları nedeniyle bu yapılardaki cm akciğer başına izodoz derinliğinin artışının eşit olmadığı görüldü.

Kemik yapılarındaki izodoz eğrilerinin yumuşak dokudaki izodoz eğrilerine göre yüzeye daha yakın olduğu gözlendi. Elektron enerjilerinin artışı ile cm kemik başına izodoz derinliklerinin azalımının arttığı gözlendi.

KAYNAKLAR

Anonymous. 1993. International Commission for Radiation Units and Measurements: Prescribing, Recording and Peporting Photon Beam Therapy Report No. 50 ICRU. Bethesda, MD.

Anonymous. 1999. International Comission on Radiation Units and Measurements, Report 62 Prescribing, Recording and Reporting Photon Beam Therapy (Supplement to ICRU Report 50)

Ghorbani M., Tabatabaei Z.S., Vejdani Noghreiyan A., Vosoughi H., Knaup C. Effect of tissue composition on dose distribution in electron beam radiotherapy. J Biomed Phys Eng. 2015 Mar 4;5(1):15-24. PMID: 25973407; PMCID: PMC4417615.

IAEA. 1987. Absorbed Dose Determination in Photon and Electron Beams. Technical Reports Series No. 277 (TRS No.277). Vienna.

ICRU, June 2004. Prescribing, Recording and Reporting Electron Beam Therapy. ICRU Report No. 71, 4; 39-48.

Khan, F.M. 1994. The Physics of Radiation Therapy.USA. Second Edition; 51-57, 176-179, 263-269, 275-277, 361-391

Khan, F.M. 2003. The Physics of Radiation Therapy Third Edition.

Perez, C.A., Chao, K.S. C. and Brady, L.W. 2004. Radyasyon onkolojisi tedavi kararları. Nobel Tıp kitabevleri. 29-35.

Yıldız, S. (2007). Elektron Demet Tedavilerinde Doku Heterojenitelerinin ve Yüzey Düzensizliklerinin Doz Dağılımına Etkisi, Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi.

İVAN SERGEYEVİÇ TURGENYEV'İN "İLK AŞK" VE "İLKBAHAR SELLERİ" ESERLERİNDE AŞK TEMASI

Dr. Öğretim Üyesi Beyza ALTAY (ORCID:0000-0002-6618-7336)
İstanbul Beykent Üniversitesi
Çalışma alanı: Rus Dili ve Edebiyatı
Email:beyzaaltay@beykent.edu.tr

Özet

Bu makalenin amacı Rus edebiyatının 19. yy'da yaşamış dünyaca ünlü önemli yazarlarından İvan Sergeyeviç Turgenyev'in İlk Aşk ve İlkbahar Selleri romanlarında ana tema olarak "Aşk" kavramını incelemektir. İlk Aşk eserinde ana kahraman Vladimir ilk kez aşk duygusunu tattığı kadın kahraman Zinaida'dan karşılık görmemekte ve aşkını platonik olarak yaşamaktadır. Fakat bu her ne kadar platonik bir aşk olsa da Zinaida bunun farkındadır ve onu bir çocuk gibi görerek yanında tuttuğu halde diğer hayranlarından da uzaklaşmaz ve bir süre sonra Vladimir'in babasıyla ilişkisi ortaya çıkar. Bu durum sonucunda Vladimir büyük bir hüsran yaşar. İlkbahar Selleri eserinde ise nişanlı İtalyan Gemma'ya aşık olan Sanin'in Gemma'yla evlilik sürecinde maddi sıkıntılar nedeniyle arazisini satmak için eski arkadaşıyla birlikte arkadaşının karısı Marya'nın yanına gittikten sonra onun çekiciliğine kapılıp yıktığı ilişkisini konu alır. İki eserde de aşka dair heyecan, mutluluk, kıskançlık, hüzün, öfke, aldatma ve aldatılma gibi unsurlar incelenmiştir. Turgenyev'in karakterlerini üç tip kadın figürü üzerine yazdığı bilinmektedir. Aynı zamanda Turgenyev'in aşk kavramını soylu aşk ve köleleştiren aşk kavramları üzerinden işlediği de açıktır. Turgenyev'in dönemi ve daha sonraki yazar, araştırmacı ve eleştirmenler Turgenyev'in her iki romanındaki kahramanların yaşadığı aşka dair duygu ve düşünceleri değerlendirmişlerdir. Bu çalışmada günümüz normlarıyla her iki eser aşk teması üzerinden aynı perspektifte değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Turgenyev, İlk Aşk, İlkbahar Selleri, Aşk

THE THEME OF LOVE IN IVAN SERHEYEVICH TURGENYEV'S WORKS "FIRST LOVE" AND "SPRING TORRENTS"

Abstract

The purpose of this article is to examine the concept of "Love" as the main theme in the novels "First Love" and "Spring Torrents" by Ivan Sergeyevich Turgenev, one of the most famous and important Russian authors of the 19th century. In "First Love," the protagonist, Vladimir, experiences love for the first time with the female character Zinaida, but she does not reciprocate his feelings, leading him to live out his love in a platonic manner. Although this love is platonic, Zinaida is aware of it. She keeps Vladimir close as if he were a child, yet does not distance herself from her other admirers. Eventually, her relationship with Vladimir's father is revealed, leaving Vladimir deeply disappointed. In "Spring Torrents," the story revolves around Sanin, who falls in love with the Italian Gemma, who is engaged to another man. During the process of arranging his marriage to Gemma, Sanin faces financial difficulties and visits his old friend's wife, Marya, to sell his property. However, he becomes captivated by Marya's allure, leading to the downfall of his relationship with Gemma. Both works explore elements of love, including excitement, happiness, jealousy, sadness, anger, betrayal, and being betrayed. It is known that Turgenev often portrayed his characters based on three types of female figures. Additionally, it is evident that Turgenev addressed the concept of love through notions of noble love and enslaving love. Writers, researchers, and critics from Turgenev's time and beyond have evaluated the emotions and thoughts related to love experienced by the characters in both novels. In this study, both works are analyzed through the theme of love, using contemporary norms and perspectives.

Keywords: Turgenev, First Love, Spring Torrents, Love

Giriş

Aşk sözcüğü yakın ilişki, yakın duygu ve bir insanın diğerine duyduğu belli bir duyguyu belirtmek için kullanılmaktadır. Aşk duygusu kavramında yakınlık, güven, bağlanma, saygı ve sevgi gibi insana ait çeşitli duygular vardır. Aşk, biliş, duygu ve davranışları içeren karmaşık ve dinamik bir sistemdir. Ayrıca aşk tek boyutlu bir olgu, bir tutum veya basit bir uyarılma değildir. Aşkın temelinde biyolojik, hormonal, genetik, kültürel, sosyolojik, demografik ve nöropsikolojik faktörlerin önemi vardır. Örneğin, nöropsikolojik olarak aşk karmaşık insani bir duygu olup çok kolay yöntemlerle açıklanamaz. Nöropsikolojik verilere göre aşkın oluşumu ve gelişiminde Adrenalin, Dopamin, Oksitosin, Vazopresin ve Testesteron gibi hormonların etkisi vardır. Aşk duygusu başladığında hipofize mesajlar iletilerek bu hormonlar uyarılmaktadır[1], [2].

Aşk konusu tarih boyu şiir, düzyazı, roman, müzik, resim gibi sanat dallarında işlenmiştir. Bunun yanında İlahi Aşk'ı duyumsayıp şiire döken Fuzuli ve Mevlana'nın eserleri günümüze değin uzanmıştır. Kaynaklara göre ilk aşk şiiri Sümerlerde Sümer Kralı Suşin için bir gelin rahibe tarafından yazıldığı ileri sürülmektedir[3]. Ayrıca aşk ve ideoloji temel güdülerle de ilişkilendirilerek psikoanalitik çözümlemeye tabi tutulmuştur [4]. Aşk, biliş, duygu ve davranışları içeren karmaşık ve dinamik bir sistemdir[5]. Aşkın tanımı kişiden kişiye, kültürden kültüre farklılık gösterir. Birçok kuramcı aşkı farklı biçimlerde tanımlamıştır. Freud'a göre aşk cinselliğin yüceltilmesi, Harlow'a göre ise bağlanma davranışıyken, Fromm aşkı ilgi, sorumluluk ve saygı olarak açıklamıştır. Strenberg aşkı yakınlık, tutku, bağlılık ögelerini içeren aşk üçgeniyle açıklamıştır[6], [7]. Branden'e göre romantik aşk iki birey arasında cinsel, duygusal ve ruhsal bir tutkunun gerçekleşmesinden dolayı her iki tarafın da birbirlerini ödüllendirdiği bir aşk türüdür. [8] Walster, Hatfield ve Bercheid gibi kuramcılar da aşk ve arkadaşça aşk tanımı yapmışlardır. Bir başka görüşe göre ise aşk evrensel bakış ile insanların başarılı üremelerini sağlayan bir uyum mekanizmasıdır[9].

Aşk duygusu temelinde bağımlılık, güven, erotik duygu birikimi, çılgınlık, nefret, ihanet, üreme dürtüsü, eylem ve Tanrı aşkı gibi çok sayıda karmaşık duyguları içeren kompleks bir olgu olup tarih boyu üzerine düşünülmüş bir konudur.

1. İlk Aşk

İlk aşk eserinde kırk yaşlarındaki Vladimir'in arkadaşlarıyla sohbet ederken konunun ilk aşklarına gelmesiyle hikaye anlatılmaya başlanır. Vladimir o zamanlar on altı yaşındadır. Ailesiyle birlikte gittikleri yazlığa üç hafta sonra bir anne ve yirmi bir yaşındaki genç kızının taşınmasıyla olaylar başlar. Zinaida isimli genç kız Rusça "koketka" yani cilveli kadın olarak nitelendirilen, peşindeki çok sayıda erkekle oynayan, umursamaz bir genç kızdır, Vladimir'in babasıyla ilişki yaşamaya başlar. Vladimir de kızın kendisini çocuk olarak gördüğünü bildiği halde içinde müthiş bir aşk yaşar. Vladimir'in aşkının farkında olan Zinaida onu incitmek istememesine karşın yine de diğer erkeklerden farklı davranmaz ona. Babasıyla Zinaida'nın ilişkisinin ortaya çıkmasından sonra Vladimir'in annesinin oradan gitmek istemesi üzerine taşınırlar. Vladimir babasına kin duymasa da, babası gözünde daha da yücelmiş olsa da bu olayın etkilerini uzun süre üzerinden atamaz. Kısa bir süre sonra babası ölür. Fakat akıp giden hayatın içinde Vladimir üniversiteyi bitirir, aradan dört sene geçer. Vladimir yolda yürürken Zinaida'nın

hayranlarından birini yolda görür, onun evlendiğini öğrenir. Zinaida'yı ziyaret etmek ister fakat işleri nedeniyle birkaç hafta erteler bu ziyareti. Sonunda Zinaida'nın kaldığı yere gider ve onun dört gün önce doğum yaparken öldüğünü öğrenir.

Henüz on altı yaşında olan Vladimir aşık olmadan önce ergenliğin tatlı duyguları içinde, zaman zaman kendi kendine şiirler okuyup duygulanan, duygularına kapılıp ağlayan biridir. Babası ise kendisinden on yaş büyük karısıyla parası için evlenmiş, her zaman şık giyinen, kibar, oğluna karşı hep mesafeli bir adamdır. Vladimir Zinaida'yı görmeden önce kadınlara dair içinde hiçbir duygu taşımamaktadır. Fakat onu ilk gördüğü an karga kovalamak için yanına aldığı tüfeğini heyecandan elinden düşürmüştür: "Kıpkırmızı oldum, yerden tüfeğimi aldım, arkamdan çınlayan ama kötü olmayan kahkahalar eşliğinde odama koştum, kendimi yatağıma atıp yüzümü ellerimle kapattım. Kalbim öyle hızlı çarpıyordu ki, hem utanıyor hem seviniyordum: Daha önce hiç tatmadığım bir heyecan vardı içimde."

Bir gün Zinaida'nın teklifi üzerine birlikte yün sararlarken Zinaida ona karşısında bir çocuk olduğunu bildiğini hissettirmesine karşın yine de muzur kurlar yapıyordu. Vladimir ise o an şöyle düşünmüştü: "Onu çok uzun zamandan beri tanıyormuşum, ondan önce hiçbir şey bilmiyormuşum, hiç yaşamamışım gibi geliyordu bana."

Aynı gün Zinaida'nın hayranlarından olan süvari subayı Belovzorov Zinaida'nın isteği üzerine bir yavru kedi getirmiş, ödül olarak Zinaida'nın ellerini öpmüştü. Bu sahneye tanıklık eden Vladimir evine döndüğünde şöyle hissettiğini belirtiyor: "Hiçbir şey söylemeden odama gittim. Birden içimde bir üzüntü duydum… Ağlamamak için kendimi tutuyordum… Süvari subayını kıskanıyordum."

Zinaida ona bazen yakın davransa da kimi zaman ondan uzak duruyordu. Bu zamanlarda Vladimir kalbinin kırıldığını hissediyor, Zinaida'nın hayatındaki yerinin ne olduğunu anlamaya çalışıyordu. Fakat Zinaida onu her çağırdığında süslenip koşa koşa gidiyordu.

Zinaida'ya aşık olduğunu anladığı gün yine Zinaida onu eve çağırmış, tüm hayranlarıyla birlikte oyun oynamışlardı. O akşam eve döndükten sonra hissettiklerini şöyle aktarıyor: "Sandalyeye oturup büyülenmiş gibi uzun bir süre öylece kaldım. Bu hissettiğim öyle yeni, öyle tatlıydı ki… Hiç kıpırdamadan, ara sıra hafifçe etrafıma bakarak oturuyordum, yavaşça nefes alıyor, arada bir sessizce gülüyordum, aşık olduğumu, aşkın bu olduğunu düşününce içimde bir ürperti duyuyordum."

İlerleyen zamanlarda Vladimir, Zinaida'da birtakım değişiklikler fark etti, Zinaida günden güne içine kapanıyordu. Onun birine aşık olduğunu anladığında o zaman gerçek ıstırapları başladı. Zinaida'nın gece bahçede aşığıyla buluştuğunu düşündüğünde "Olamaz böyle bir şey!" diye bağırıp göğsüne bir yumruk indirmişti. Sonra da yeni aldığı bıçağı cebine koyup bahçedeki muhtemel buluşma yerine gitmişti, fakat gördüğü kişi babasıydı. Olup bitene anlam verememişti ve ertesi gün Zinaida'nın kollarında ağlamıştı. Babasının Zinaida'yla olan birlikteliği ile annesine olan ihaneti gün yüzüne çıkınca Vladimir o güne dair şöyle yazmıştı: "Ağlamıyordum, umutsuzluğa kapılmamıştım, bütün bunların ne zaman ve nasıl olduğunu sormuyordum kendime, uzun zamandır bundan kuşku duymadığım için şaşırmıyordum eskisi gibi, babama kızmıyordum.

Öğrendiğim şey kaldırabileceğimden fazlaydı: Birden ortaya çıkan bu gerçek beni ezmişti… Her şey bitmişti. Bütün çiçeklerim yolunmuş, koparılmış, çiğnenmiş, yerlere saçılmıştı."

Dört yıl sonra Zinaida'yı görmeye işleri sebebiyle geç gidince onun öldüğü haberini aldığında içini pişmanlık kaplamıştı: "Sanki kalbime bir şey saplanmıştı. Onu görebilecekken görmediğim ve hiçbir zaman da göremeyeceğim düşüncesi, bu acı düşünce tarifi mümkün olmayan bir sitemle dolmuştu içime".

2. İlkbahar Selleri

İlkbahar selleri eserinde kahramanımız Dmitri Sanin elli iki yaşındadır. Eşyalarını karıştırırken çok eskiden kalma bir haç bulur. Eski günleri hatırlar. Sanin o zamanlar yirmi iki yaşındadır. Akrabasından kendisine kalan mirası son kuruşuna kadar harcadıktan sonra Frankfurt'tan Petersburg'a gitmek için arabada kendisine yer ayırtır. Arabanın kalkışına daha vakit olduğu için şehirde gezinmeye başlar. Bir pastane görür içeri girer, genç bir kız telaşla yanına gelir ve kardeşinin ölmek üzere olduğunu söyleyip yardım ister. Sanin bayılan gence yardım eder, genç ayılır ve onun bu davranışı İtalyan ailenin sempatisini kazanır. O gün hep birlikte eğlenceli bir akşam geçirirler ve Sanin eğlenceye dalıp arabasını kaçırır. Genç kızın adı Gemma'dır. Bay Klüber isminde bir nişanlısı vardır. Hep birlikte gittikleri bir yemekte Alman bir subayın Gemma'ya saygısızlık yapması üzerine nişanlısının tepkisiz kalıp Sanin'in düello etmesi sonucunda Gemma zaten sevmediği nişanlısını terk eder. Sanin ve Gemma birbirlerine olan aşklarını itiraf ederler ve Sanin evlilik teklifi eder. Fakat bazı maddi konuları çözmek için Sanin'in arazisini satması gerekmektedir. Şans eseri yolda yürürken yatılı okuldan arkadaşı İppolit Polozov'u görür. Polozov'un karısı zengin ve çok güzel bir kadındır. Sanin arazisini ona satabileceğini düşünerek onunla birlikte Wiesbaden'e gider. Fakat Polozov ile karısı Marya'nın oldukça özgür bir ilişkisi vardır. Marya Sanin'in aklını çeler ve Sanin Frankfurt'a gitmekten vazgeçip Marya ve kocasıyla birlikte Paris'e gider. Orada kendini oldukça aşağılanmış hisseder, kötü günler geçirir. Yıllar sonra Gemma'nın adresini bulup ona mektup yazar, Gemma'dan cevap olarak Bay Klüber'le evlenmesine engel olduğu için kendisine teşekkür eden, bu sayede yirmi sekiz yıldır mutlu bir evliliğe ve beş çocuğa sahip olduğunu bildiren bir mektup alır.

Yirmi iki yaşında bir genç olarak karşımıza çıkan Dmitri Sanin akrabasından kendisine miras kalan parayı son kuruşuna kadar harcadıktan sonra Frankfurt'tan Petersburg'a gitme hazırlığı içindedir. Fakat pastaneci bir ailenin oğluna yardım ettikten sonra birlikte geçirdikleri eğlenceli akşam nedeniyle arabasını kaçırır. Gemma'nın nişanlı olduğunu öğrenince üzülür: "Nişanlıymış! Evet, güzel kız doğrusu! Peki, ama ben ne diye burada kaldım?"

Sanin ertesi gün tekrar pastaneye gittiğinde satış yapmak zorunda kalmış ve onun beceriksizliği Gemma'yı çok eğlendirmişti. Turgenyev Sanin'in o anki duygularını şöyle ifade ediyor: "Bu sevimli varlık ona kapının arasından dostça bir alayla bakarken, yaz güneşi pencerenin önündeki kestane ağacının gür dalları arasından ışınlarıyla odayı yaldızlı yeşil ışıklarla ve gölgelerle doldururken, tembelliğin, tasasızlığın, gençliğin, ilk gençliğin tatlı rehavetiyle kalbi çarparken bu tezgahın arkasında durup yüz yıl şekerleme ve badem şurubu satabilirdi" Burada Sanin'in Gemma'ya hislerinin uyanmaya başladığı

ilk anları görmekteyiz. Sanin Gemma'nın nişanlısından söz açmaya çalışsa da bu konu hakkında ne diyeceğini pek bilemiyor, Gemma da susuyordu. Hep birlikte çıktıkları gezide Sanin, Gemma'nın nişanlısının yanında her zamankinden farklı davrandığını, sessizleştiğini görmüştü.

Sanin gittikleri restoranda Alman subayın Gemma'ya yaptığı saygısızlıktan sonra düello kararının alınmasının ardından kendisini hem işlerin nasıl olup da buraya geldiğini anlayamamasından ötürü şaşkın, hem de endişeli hissediyordu. Ertesi gün düelloya gitmek üzere pastaneden çıkıp oteline gideceği sırada tam Gemma'nın penceresi önündeyken çıkan fırtınada Gemma'yla yaşadıklarını otelde düşündüğünde ona aşık olmak üzere olduğunu hissetmişti. Düello karşı tarafın özür dilemesiyle sonuçlanmıştı ama Sanin döndüğünde Gemma'nın nişanı attığını öğrendi. Turgenyev şöyle ifade ediyor: "Koşarak eve geldi. (…) Odasına girer girmez, yazı masasının başına oturur oturmaz kollarını masaya dayayıp yüzünü elleriyle kapattığı anda acı dolu, boğuk bir sesle haykırdı: 'Onu seviyorum, çılgınca seviyorum!' Birden üflendiğinde üzerinden ölü kül tabakası kalkan kömür gibi yanmıştı içi…"

Sanin, Gemma'ya yazdığı mektupta şu ifadelere yer vermektedir:
"… Şu an size söylemek zorunda olduğum şeyi, sizi sevdiğimi, ilk kez aşık olan kalbimin tüm tutkusuyla sizi sevdiğimi bilmiyorsunuz! Bu ateş birden düştü içime, ama öyle güçlü ki anlatacak söz bulamıyorum! (…) Sizi seviyorum, seviyorum, seviyorum! Aklımda da kalbimde de bundan başka bir şey yok!"

Sanin Gemma'dan ertesi gün buluşacaklarına dair bir not aldığında ise Turgenyev onun duygularını şöyle ifade etmiştir:

"O gece Frankfurt'ta mutlu bir adam vardı… (…) Ve kalbi, yaz güneşi altında çiçeğin üzerine konmuş bir kelebeğin kanatları gibi hafifçe çarpıyordu."

Aşkları karşılıklıydı, Sanin Gemma'nın yanına giderken aklında evlenme düşüncesi olmasa da ona evlenme teklifi etmişti fakat arazisinin satışı için arkadaşı İppolit Polozov'la birlikte Wiesbaden'e gitmesi gerekiyordu. O akşam vedalaşırlarken şöyle bir sahne yaşanmıştı:

"Sanin daha önce Gemma'nın odasına hiç girmemişti. Bu kutsal eşikten içeri girer girmez aşkın tüm çekimi, ateşi, heyecanı ve tatlı kabusu içinde parlayıvermiş, tüm ruhunu doldurmuştu… Hüzünle çevresine baktı, sevdiği kızın dizlerine kapandı, yüzünü yasladı…"

Birbirlerine aidiyet sözü vermişlerdi fakat Polozov'un karısı Marya son derece güzel ve çekici bir kadındı. Sanin kadının ısrarlı davranışları sonucunda elinde olmadan onun büyüsüne kapıldı. Başlangıçta Marya'nın yakın davranışları Sanin'i rahatsız etse de birkaç gün içinde onu baştan çıkarmıştı. Zaman zaman içinde Gemma'ya karşı suçluluk duygusu ayaklansa da kendisini bu kadının çekimine kaptırması ve her şeyi unutması uzun zaman almamıştı. Artık onunla uzun uzun sohbet ediyor, yaptığı zekice ve yerinde esprilere kahkahalarla gülüyordu. Sanin'in gel gitler yaşadığı anları Turgenyev şöyle aktarıyor:

"Canını sıkan, onu sinirlendiren bir şey daha vardı: Aşkla, içtenlikle, büyük bir heyecanla Gemma'yı birlikte yaşayacakları hayatı, gelecekte kendisini bekleyen mutluluğu düşünüyordu, ama bu tuhaf kadın, Bayan Polozova yakasına yapışmıştı… Hayır! Yakasına yapışmamış tepesine dikilmişti. Ve Sanin ondan kurtulamıyor, sesini duymazdan gelemiyor, konuşmalarını hatırlamadan, giysilerinden yayılan sarı zambak kokusunu andıran keskin, taze, güzel kokusunu duymadan edemiyordu. (…) Tüm ruhuyla Tanrı'nın günü gibi aydınlık, parlak sevgilisine yönelmişken neden bu yapışkan sureti aklından kovamıyordu?"

Turgenyev çoğu eserinde koku motifini sıklıkla kullandığı gibi İlkbahar selleri eserinde bunu kahramanı baştan çıkarmak için kullanmıştır. [11]

Sanin elinde olmadan Marya Polozova ile yakınlaşsa da Gemma aklına geldiğinde suçluluk duyuyorsa da bütün bunların kısa bir süre içinde biteceğini düşünüyordu. Fakat birlikte tiyatroya gittikleri akşam yakınlaştıkları gibi ertesi gün çıktıkları at gezintisi her şeyi sonlandırmıştı. Sanin bu kadına teslim olmuştu. Gezintiden döndükleri gün Marya Nikolayevna'nın ona nereye gideceğini sorması üzerine Sanin şöyle cevap verdi:

"Sen neredeysen oraya gideceğim ve kovana kadar da yanında olacağım."

3. Tartışma

Turgenyev yaşarken dünyaca ün kazanan ilk Rus edebiyatçıdır. Kitapları daha yazılır yazılmaz farklı dillere çevriliyordu. Kahramanları klasik Rus edebi kahramanlarının arasına giren Turgenyev eserlerinde aşkı yalnızca büyük bir mutluluk olarak değil, aynı zamanda bir trajedi olarak anlatır [12]. Turgenyev'in aşka aşık bir adam olduğunu söylemek mümkün ve bu sayede aşkı en iyi anlatan ve hissettiren yazarlardan biridir. Turgenyev'in kendisi ve eserleriyle ilgili çok sayıda değerlendirme yapılmıştır. A. G. Ostrovski, Turgenyev'in anılarını yazdığı kitabında Turgenyev'in şöyle dediğini yazmıştır: "Dünyada hiçbir kitap, hiçbir şey kadının yerini alamaz… Bana göre yalnızca aşk, hayata hiçbir şeyin veremediği anlamı verir."[13]. B. K. Zaytsev Turgenyev hakkında "Kadına karşı aşk ve itaat hayatı boyunca sürmüş ve mezara kadar onunla gitmiştir" diye yazmıştır[14]. Turgenyev ise aşk hakkında şöyle demiştir: "Aşk bizim ben anlayışımızı yerle bir eden, kendimizi ve tüm ilgi alanlarımızı unutturan tutkulardan biridir."[15] M. İ. Kalinin Turgenyev için şöyle demiştir: "Onun yaratıcılığı yalnız sanatsal değil aynı zamanda sosyo-politik bir anlam taşır ve bu da ona gerçekten sanatsal bir parıltı verir".[16] Eleştirmen Belinski tarafından takdir edilen Turgenyev romanlarında, öykülerinde Rus toplum yaşamını, sorunlarını en doğru biçimde aktarmıştır[17]. Gi De Mopasant Turgenyev için şöyle demiştir: "Yüce insan, dahi romancı", George Zand ise onun için "Öğretmen! Hepimiz senin okulundan geçmeliyiz."[18]. Yapılan kritiklere göre yazarın eserlerinin oldukça ilgi gördüğünü anlıyoruz.

Rus edebiyatının dünyaca ünlü yazarı Turgenyev'in aşkı ele alan bu iki eserinin aşk teması açısından incelenmesi son derece önemlidir. İki eser de aşk temasını işlemesine karşın işleyiş biçimi oldukça farklıdır. Birinde platonik, diğerinde karşılıklı aşk olarak işlenmiştir. İki eserde de kahramanların aşkı, ihtirası, tutkuyu, pişmanlığı çok derinden yaşadığını görmekteyiz. Ve yine iki eserde de kahramanlar orta yaşa gelmiş, yalnız, aşklarını anı olarak hatırlayan kişilerdir.

İlkbahar Selleri'nde Sanin'in nişanlısını terk edip Marya ile gitmesi Turgenyev tarafından cezasız bırakılmamıştır. Köleleştirdiği diğer erkeklere de Sanin'e verdiği gibi demir bir yüzük veren Marya Polozova sonunda sıkılıp onu da bir kenara atmıştır fakat Sanin memleketine döndüğünde de pişmanlık ve vicdan azabı içinde yaşamıştır. Evliliklerinin arifesinde annesinin din konusunu açması üzerine boynundaki haçı çıkarıp "Benim dinim senin dinindir" diyerek Sanin'e veren Gemma'nın haçını bulmasıyla Gemma'ya ulaşmaya çalışmıştır. Ve eser Sanin'in Gemma'nın yaşadığı Amerika'ya taşınacağı söylentisiyle bitmektedir. Turgenyev Sanin'in yıllar sonraki duygularını şöyle ifade ediyordu: "Aradan onca yıl geçmesine karşın hiç sevmediği bir kadın için tutkuyla sevdiği Gemma'yı nasıl terk edebildiğini anlayamıyordu." Burada Freud'un cinselliğin yüceltilmesi düşüncesini görmekteyiz. Sanin'in Gemma'ya duyduğu romantik aşkın yerini ruhuna hiç uymayan bir kadın olan Marya Nikolayevna Polozova'ya duyduğu kaba tutku almıştır ve bu aşk da onu ruhsal boşluğa düşürmüştür[19]. Gemma ile yaşadığı naif aşkı, hiç sevmediği yalnızca cinsel çekim duyduğu bir kadın için feda etmiştir.

İlk Aşk eserinde Vladimir'in beklenmedik anda Zinaida'nın hayranlarının da kendisine birkaç kez ima ettiği gibi kendisine hiç uygun olmayan bir kıza aşık olması, bu genç kızın kendisine hem çok yakın hem de mesafeli davranması sonucu Vladimir aşkın ıstıraplarını çekmiş, kıskançlık nöbetlerine tutulmuş, kimi zaman onun hayatında bir hiç olduğunu düşünerek umutsuzluğa kapılmış ama onun yakıcı varlığından uzaklaşamamıştır. Babasıyla olan ilişkisini gözleriyle gördüğünde tükenmişlik hissetmiş, uzun süre kendine gelememiştir. Aradan yıllar geçmesine karşın onu son kez göremeden ölüm haberini aldığında geç kalmaktan dolayı pişmanlık duymuştur. Babasının ölüm döşeğindeyken kendisine söylediği "Oğlum… Kadınların aşkından kork, bu mutluluktan, bu zehirden kork…" sözlerinden ötürü müdür bilinmez Vladimir kırklı yaşlarında olmasına karşın karşımıza yalnız bir adam olarak çıkmaktadır. Olay daça diye adlandırılan tipik Rus yazlık evlerinde geçmektedir. Turgenyev eserinde yazlıkların doğal ortamını, yazlık eğlencelerini, insana verdiği duyguları çok güzel işlemiştir.[20] Öyle ki Zinaida'nın evinde akşamları hayranlarıyla oynadıkları çeşitli oyunlar betimlenmiştir.

Turgenyev'in eserlerinde üç tip kadın vardır: birincisi uysal, sadık, içten, soylu, mutluluğun en önemli kriterini vicdan temizliği olarak gören, güçlü ruhlu; ikincisi şeytani kadın, kendi mutluluğu için yaşayan, kendine odaklı, erkeğe boyun eğdiren; üçüncüsü ise ev hanımefendileri, bunlar başarılı, sevilmek isteyen, kendisini evine, ailesine ve çocuklarına adamış bir annedir[21]. Turgenyev, İlk Aşk eserinde Zinaida'yı "doğuştan cilveli ve gerçekten çekici bir kadın olarak anlatmıştır.[22] Dobrolyudov, Zinaida karakteri gibi bir kadının gerçek hayatta var olamayacağını, hiç kimsenin böyle bir kadınla karşılaşmadığını ve karşılaşmak da istemeyeceğini belirtmiştir[23]. Zinaida ve Marya Polozova Turgenyev'in şeytan kadın olarak nitelendirilen karakterlerindendir; fakat Gemma birinci tip soylu, içten bir kadındır. Turgenyev Gemma'yı Sanin'in gözlerini alamadığı sade bir güzellik olarak betimlerken Polozova'yı ise tam tersi lanetli yıkıcı bir güzellik olarak betimlemiştir[24]. Turgenyev'in eserlerinde iki tür aşk görülmektedir: Biri yücelten, diğeri köleleştirendir[25]. Sanin'in Gemma'ya olan aşkında yücelten, Marya Polozova'ya olan aşkında ise tam anlamıyla köleleştiren bir aşk görmekteyiz. İlk aşk eserinde de aşkın kahramanımız Vladimir'i köleleştirdiğini görmekteyiz.

Görüldüğü gibi kaynaklardaki yazarların görüşleri Turgenyev'in roman kahramanlarıyla uyum içindedir.

4. Sonuç

Bu çalışmada 19. yy'da yaşamış Rus edebiyat yazarlarından Turgenyev'in tarafımdan çevirisi yapılmış olan İlk Aşk ve İlkbahar Selleri romanlarında aşk teması incelenmiştir.

Her iki eser de ana tema olan "Aşk" kavramı üzerine odaklanmış olup aşkı tarif eden, aşka dair duygular incelenmiştir.

- Her iki romanda aşkın karakterler üzerindeki yıkıcı etkisi gözlenmiştir.
- Her iki eserde de Turgenyev'in köleleştiren aşk unsurları saptanmıştır.
- Her iki eserde de ilişkilerin sonu ayrılıkla bitmiştir.
- İlk Aşk ve İlkbahar Selleri eserlerinde şeytan kadın figürü gözlemlenirken, buna ek olarak İlkbahar Selleri'nde ideal kadın figürü de mevcuttur.
- İlk aşk romanındaki ana karakter platonik aşk yaşayan bir delikanlıyken İlkbahar Selleri'nde ana karakter nişanlısını aldatan bir figür olarak karşımıza çıkmaktadır.
- İlk Aşk eserindeki Vladimir'in platonik aşkına karşın İlkbahar Selleri'ndeki Sanin'in cinsel dürtüyle asıl sevdiği kadını terk etmesi saptanmıştır.
- Yazar her iki romanında aşkı betimleyen benzer motifler kullanmıştır.
- İlk Aşk romanındaki Zinaida ile İlkbahar Selleri'ndeki Marya'nın cinsel cazibelerini kullanarak erkeklerle benzer ilişkiler kurdukları görülmüştür.

Aşk, evrensel bir duygu olup iki insan arasında ya da platonik olarak yaşanan bazen trajik bazen de mutlu sonuçlanabilen bir duygudur. Turgenyev her iki romanında aşka dair duygular olan dram, kıskançlık, hüzün, mutluluk, heyecan, öfke, tutku, ihanet, ayrılık veya kavuşma gibi unsurları çok derin bir biçimde işlemiştir. Her ülke edebiyatında aşk duygusunu anlatan çok sayıda eser yazılmıştır ve insan var olduğu sürece de yazılmaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

1. Atak H., Taştan N. Romantik İlişkiler ve Aşk, Romantic Relationship and Love. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar-Current Approaches in Psychiatry 2012;4(4):520-546.
2. Ercan H. Genç Yetişkinlerin Aşk Stillerinin Benlik Tipleri ve Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 8/12 Fall 2013, p. 479-493.
3. http://www.narsanat.com
4. Şeker E. Aşk ve İdeoloji Bağlamında Psikanalitik Söylem Çözümlemesi, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi / Journal of Bitlis Eren University Institute of Social Sciences, Cilt/Volume:6, Sayı/Number: 2, Aralık/December 2017 , s. 194- 222.
5. Shaver P, Hazan C, Bradshow D. Love as attachment: the integration of three behavioral systems. In Psychology of Love (Eds RJ Sternberg, ML Barnes):1-36. New Haven, Yale University Press, 1988.
6. Sternberg RJ. Cupid's Arrow: The Course of Love Through Time. UK, Cambridge University Press, 1999.
7. Çolakkadıoğlu, O., Yavuz, Ç. B. & Yurtseveroğlu, E. (2023). Bağımlılığın Bileşenleri Modeli ile aşk bağımlılığına bakış, International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS), 14(53), 1239- 1256.
8. Hatfield E. Passionated and companionated love. In Psychology of Love (Eds RJ Sternberg, ML Barnes):191-213. New Haven, Yale University Press, 1988.191-213.
9. Buss DM. Love acts: the evolutionary biology of love. In Psychology of Love (Eds RJ Sternberg, ML Barnes):100-118. New Haven, Yale University Press, 1988.
10. Buss DM. The evolution of human intrasexual competition: tactics of mate attraction. J Pers Soc Psychol 1988; 54: 616-628.
11. Zykhovskaya N. L. Smell as a principle of "Art Dossier" in the prose by Turgenyev, ISSN 2311-2158. The Way of Science. 2014. № 6 (6).
12. Хакимов Х. Т. Важность творсчкства И. С. Тургенева в русской литературе, Phylological sciences SJIF 2021 - 5.81 2022 - 5.94.
13. Островский А.Г. Тургенев в записях современников: Воспоминания. Письма. Дневники. [Текст] / А.Г. Островский. – М.: Аграф, 1999. – 396 с.
14. Зайцев Б.К. Собр. соч. [Текст] / Б.К. Зайцев. – М.: Русская книга, 1998. – Т. 5. – 540 с.
15. Лебедев, Ю.В. Тургенев / Ю.В. Лебедев. – М., 1990.
16. Михайлов О.Н. Строгий талант: Иван Сергеевич Тургенев. Жизнь. Судьба. Творчество / О.Н.Михайлов. М.: Современник, 1976. - 278 с.
17. Бурсов Б.И. Личность Тургенева. Роман исследование. Л., Сов.писатель, 1974.- 356 с.
18. Спивак Р.С. Тургенев и его зарубежные истолкователи / Р.С.Спивак // Русская литература в оценки современной зарубежной критики. М.: Изд-во МГУ, 1973.- С. 325-339.
19. Курляндская Г. Б., Концепция любви в творчестве И. С. Тургенева, Спасский вестник, статья в журнале - научная статья Язык: русский, 12, 2005, 4-10.

20. Старыгина Н. Н., «Дачный текст» в повести «Первая любовь» И. С. Тургенева, филологические науки, УДК 821, 2015 с. 107.
21. Сосина Г. А., Типология женских образов в романах И.С. Тургенева, Филология, УДК 8 DOI 10.21661/r-472011.
22. Кийко, Е.И. Комментарии: И.С. Тургенев. Первая любовь / Е.И. Кийко // И.С. Тургенев. Полн. собр. соч. и писем: в 12 т.– М., 1980. – Т. 6.
23. Добролюбов, Н.А. Луч света в темном царстве / Н.А. Добролюбов // Добролюбов Н.А. Собр. соч.: в 3 т. – М.,1987. – Т. 2.
24. В. А. Доманский, Два века русской классики 2022. Том 4. № 2 64 © 2022.
25. О.В. Дедюхина, Образ демонической женщины в повестях И.С. Тургенева, Филология, УДК 8 DOI 10.21661/r-115503.

THE ROLE OF SOCIAL MEDIA IN THE ADVERTISING AND MARKETING OF LOCAL CUISINES

Lect., Meryem CAN (ORCID:0000-0001-9746-5573)
Gaziantep University, Vocational School of Tourism and Hotel Management, Department of Hotel, Restaurant and Catering Services, Gaziantep, Turkey.
Email:myavuz@gantep.edu.tr

Lect., Samet MISIR (ORCID:0000-0002-5502-5497)
Ardahan University, School of Tourism and Hospitality Management, Department of Gastronomy and Culinary Arts, Ardahan, Turkey.
Email:sametmisir@ardahan.edu.tr

Abstract

In the digital age, social media has become an indispensable tool for promoting local cuisines and offers a unique platform for food vendors, restaurants and small kitchen businesses to connect with their audiences. Through visuals, interactive content and targeted marketing strategies, social media enables local food producers to reach a wider and more diverse audience, creating opportunities for brand growth and cultural exchange. Local cuisines, often rich in history and tradition, lend themselves beautifully to storytelling, a powerful marketing strategy amplified by social media. Platforms such as Instagram and Pinterest are particularly effective because of their emphasis on visuals. High-quality images of dishes, behind-the-scenes videos of food preparation scenes, and even live streams of cooking sessions can capture viewers' attention. Such content allows marketers to share the story behind the dish- its cultural significance, regional origins or unique preparation methods- and thus engage consumers on a deeper level. This study analyses the role of social media in advertising and marketing local products. It is concluded that social media is a powerful virtual medium for marketing local products. Local food entrepreneurs can access the increasing demand for local products through social media. At the same time, by adopting social media, they can both expand their customer base and contribute to the worldwide recognition of their local cuisine.

Keywords: Local cuisine, local food, local products, food advertising, food marketing, gastronomy

INTRODUCTION

The term 'local cuisine' refers to a cuisine that belongs to a region, contains traces of the culture of that region, and consists of a combination of products and traditions specific to that region, made using cooking techniques unique to the region, influenced by religious or national views, and includes food and beverages that are privileged by residents (Şengül & Türkay, 2016). Today, it is known that there is a diverse local cuisine culture belonging to many different regions. In this context, one of the sources that people refer to to have information about the local cuisine of a region is social media (Huang, 2012; Çelik & Aksoy, 2017).

Social media is a general name given to virtual environments where content such as information, photos or videos created by users are shared with large masses (Eryılmaz & Şengül, 2016). In addition to social media advertising and marketing; it provides sharing of every moment experienced due to different reasons such as getting likes, approval, appreciation, gaining popularity, gaining status, becoming a brand with image, with the audience called followers. A new and different culture is created through social media (Mavnacıoğlu, 2011). One of the widest areas where this differentiated culture shows its effect is food and beverage. The sharing of photos or videos of the products that people consume in their daily lives in social media areas has led to the formation of a different lifestyle. Individuals can share their eating and drinking experiences with photos, videos and comments (Kaygısız, 2022).

Food-related messages produced by social media can take place in the lives of the audience it addresses, shape the social and cultural lives of people, and create a new life option by directly affecting their relationships and eating habits (Gong, 2013). With the development of technology, people try to access information through social media while determining their preferences regarding most issues. Visual and written documents on social media make it easier for people to decide on issues such as travelling, sightseeing, eating, and drinking (Karahan et al., 2023). This study explains the terms local cuisine and social media in detail. Studies on the impact of social media on local cuisines were analysed and the interaction was tried to be explained.

Local Cuısınes

While the term 'local' means 'specific to a certain region' (TDK, 2024); the term 'kitchen' is defined as 'a place where food is cooked' (TDK, 2024). Locality is a term that covers all stages from the soil to the table such as foods, farmers' markets, food in all branches of the food and beverage sector (Ergün, 2023). The term local cuisine is a concept that states that the preparation, cooking and presentation techniques of the food and beverages presented, as well as the tools and equipment used in the kitchens in the preparation of food and beverages, and the elements that make up the kitchen until the consumption of food and beverages are specific to the culture to which it is natural and that it contains the local values of the culture to which it is connected (Şengül & Türkay, 2017). Local cuisine is a dynamic and open-to-change phenomenon that is shaped by the interactions of environmental, socio-cultural and dynamic components and becomes the common values of cultures with time and culturally specific values and norms, behaviours and roles, local techniques, local materials and products (Uyar, 2020). Local cuisines of

societies can be shaped depending on local values such as beliefs, traditions, customs, lifestyle, geographical location, climate, agricultural characteristics and socio-economic conditions and their interactions with other societies (Közleme, 2012: 208).

The characteristics of local cuisines are listed by Uyar (2020) as follows:

- Local cuisines are kitchens that are committed to the values of societies that exhibit abstract and concrete cultural characteristics.
- Local cuisines are cuisines with a unique, variable and dynamic structure.
- Local cuisines are cuisines that can be affected and transformed by changes that may occur in the abstract and concrete cultural values of communities.
- In local cuisines, it is essential that local and natural ingredients can be prepared, cooked, presented, stored and consumed within local geographical boundaries within the context of local values, using tools and equipment specific to local culture, using local techniques.
- Local cuisines are the cuisines that reflect the history and cultural values of societies, habits related to nutrition, lifestyles, beliefs, agricultural activities, and geographical locations.
- Local cuisines have a touristic product feature. With this feature, they are an important tool in the promotion and marketing of societies and in relations with other societies.
- Local cuisines are a motivational component that can significantly affect travel behaviour.

Today, it is known that there are many destinations and many local cuisine cultures belonging to that destination. In this context, one of the sources that people refer to to have information about the local cuisine of a destination is social media (Çelik & Aksoy, 2017).

Differences between Local and Local Concepts

When the literature is analysed, it is determined that the concepts of local and regional are used interchangeably and there is concept confusion (Mısır & Koç, 2023). In studies conducted by many researchers, it is seen that the concepts of local and regional are used interchangeably without specifying the difference (Demirer, 2010). Giovannucci et al. (2010) state that the lack of a definition of the concept of local that is useful for the general acceptance of the concept of local creates a basis for the use of local and regional concepts interchangeably.

Martinez et al. (2010) define local food and beverages as food and beverages obtained as a result of the processing of products that are grown within certain geographical boundaries by the people of the communities themselves; while local food and beverages are not only food or beverages produced within a certain region, but also all food and beverages that are subjected to a production process specific to that place, although some or all of the materials required in the process of creation are met from other regions, and in this context have a local identity (Kim et al., 2009). In local products, while the product belongs to a certain area as a result of historical knowledge, in other words, it is based on

the origin, the products expressed as local are based on the place where the product is spread, in other words, the origin (Berard and Marchenay, 2008).

Social Media

The term social media is a concept that was introduced in the 1970s by researchers who carried out social, psychological, economic, political and cultural studies in researches with an information and communication base (Vural et al., 2010). It is seen that the use of the internet, which started in the 1970s and gained intensive speed after the 1990s, has become functional with the widespread use of websites and social networks, increasing the number of people expressed as users and enabling access to the points of interest of every person (Safyürek et al., 2011).

When the previous studies are examined, it is seen that the term social media can be expressed in different ways. With a general definition, social media is defined as a set of tools and service applications that allow people to interact through websites (Çelik, 2020). On the other hand, social media can also be expressed as websites with social content that enable people to express their ideas, feelings and thoughts in online environments, communicate, participate in new groups and contribute to these areas with new ideas, comments or thoughts (Ertopçu, 2019). According to Safyürek et al. (2011), social media is defined as the whole of the virtual environment where people can share their works or opinions on videos, photographs and many other subjects with the whole or a certain part of society by making use of developing communication technologies. In their study, Abrahams et al. (2012) defined social media as online services that allow social interaction, online services that create content personally, free memberships and decentralised applications; Blossom (2009) defines the concept as a tool that provides opportunities for people to interact with others individually or in groups.

Characteristics of Social Media

As it is seen that the concept of social media can be defined in different ways by many researchers, the characteristics of the concept are also stated in different ways by different researchers (Evans, 2008; Lerman, 2008; Kırcova & Enginkaya, 2015; Manavcıoğlu, 2011; Mayfield, 2010; Erkul, 2009; Aydın, 2014).

The features of social media are listed by Aydın (2014) as follows;

- Participation: Social media enables each individual to give feedback and also enables each individual to contribute.
- Openness: Social media supports the sharing of information and the ability of users to like and comment.
- Conversation: Social media generally provides the opportunity to have a two-way conversation and in this context, it allows direct interaction between the sender and the receiver.
- Community: Social media allows users to enter into a community more quickly and with a wider sphere of influence.
- Connectedness-Connectedness: Social media helps to connect to resources and individuals.

- Immediacy: Sending messages and receiving feedback through social media can be realised simultaneously, and in this case, interpersonal communication can be provided more effectively.
- Small Group Communication: Social media helps to make communication effective between groups of different sizes.
- Multimedia: Social media shows multimedia feature by using audio, video and photo content simultaneously.
- Spatiality: With social media, people have the opportunity to communicate with each other from anywhere.
- Chain Communication: In social media, communication network or networks can be established in a chained manner.
- Excessive Information: Social media can provide people with an almost unlimited flow of information. While the positive aspect of this situation can be stated as providing unlimited information flow, the negative aspect can be expressed as the formation of information pollution.

Advantages of Social Media

It is known that social media can provide many benefits when used correctly and effectively. In this context, some advantages of social media can be expressed as follows:

- Social media is faster compared to traditional means of communication. In this context, businesses can more easily carry out activities such as informing, problem-solving and communicating with their accounts (Ying, 2012).
- Social media is cheaper compared to most internet sites. Advertising and marketing in social media is more affordable (Kırcıova, 2005).
- Consumers can evaluate the quality of a product or service more easily by comparing the price of a product or service through social media (Bat & Vural, 2010).
- Social media helps users to establish inter-continental communication. In addition, thanks to social media, it does not matter where a product or service is located (Halis, 2012).
- Thanks to social media, businesses can more easily access the information and marketing strategies of any business. In this context, businesses can make their marketing strategies more easily and effectively by analysing their competitors in the market (Akar, 2010).
- Social media allows businesses to identify their customers more easily. In this context, it also contributes to increasing the recognition and image of businesses (Bostancı, 2010).
- Social media offers diverse job opportunities for job seekers and businesses (Alqaısı, 2022).

Disadvantages of Social Media

Social media, which has many advantages, can offer many disadvantages when not used correctly. (Alqaısı, 2022). Some of the disadvantages of social media in improper or ineffective use can be expressed as follows:

- Excessive use of social media can increase the rate of social media engagement. Excessive use of social media may cause a decrease in the rate of reading books, as well as a decrease in library and social environments (Balta, 2012).
- The ability of social media to share information quickly and instantaneously can reduce the ability to edit errors and may cause an increase in the risk factor concerning this situation. An incorrectly shared information can carry the information to a very different and undesirable dimension. In this context, if an enterprise shares information related to itself in a wrong way, this may create a negative situation for itself (Seçkin, 2012; Tuncel, 2022).
- One of the reasons for the low number of people who are interested in science is that people spend a large proportion of their time on social media (Peltekoğlu, 2012).
- Social media can cause information distortion. By using photomontage or cut-and-paste of the sound or image of any event, false information/events can be conveyed to people as real (Aydoğan, 2010).

Types of Social Media

The diversity of functions such as providing information, sharing, and messaging through social media has enabled the formation of social media types (Aktan, 2018). Social media has various classifications. These classifications can be listed as follows;

Kaygısız (2022) as Instagram, Facebook, YouTube; Sardarov (2020) Facebook, Twitter, YouTube, Instagram, Linkedin; Budak (2021) Facebook, Twitter, Instagram and also Budak (2021) Wikipedia, social bookmarking, blogs and content sharing as social media marketing tools; Engin (2022) Instagram, Facebook, YouTube; Hüseynli (2020) defines social media types as blogs, microblogs, social networking sites, content communities, consumer review websites, wikis, internet forums and location-based social media; Olşen (2019) blogs, travel websites, social networks; Evliyaoğlu (2023) social networks, wikis, blogs, microblogs, forums, podcasts, content communities; Alqaısı (2022) YouTube, Twitter, Instagram, Facebook, Linkedin; Şişman (2020) Facebook, Twitter, YouTube, Instagram as social media marketing plotform and Şişman (2020) social networking sites, content communities, virtual worlds, blogs, microblogging sites, online gaming sites, social bookmarking and news sites, forums; GundechaHuan Liu et al. (2014) define social media types as online social networking, blogs, microblogs, wikis, social news, social bookmarking, media sharing, opinions, reviews and ratings and responses. GundechaHuan Liu et al. (2014) made the broadest definition of social media classification in their study. Their classification is shown in

Table 1.

Type of Social Media	Characteristics
Online Social Network	Online social networks are Web-based services that allow individuals and communities to connect with real-world friends and online acquaintances. Online social networks allow users to interact with each other, update status, comment, share media, exchange messages, etc. (e.g. Facebook, Myspace, Linkedin).
Blog	A blog is a diary-like website for users. They can edit text and multimedia arranged in reverse chronological order to contribute blog content. Blogs are usually managed by a person or a community (e.g., Huffington Post, BusinessInside, Engadget).
Microblog	Microblogs can be considered a blog, but allow limited content creation (e.g., Twitter, Tumblr, Plurk).
Wikis	A wiki is a collaborative editing environment (e.g., Wikipedia, Wikitravel, Wikihow) that allows its users multiple people to develop Web pages.
Social News	Social news refers to the sharing and curation of news stories and articles written by a community of users (e.g. Digg, Slashdot, Reddit).
Social Bookmark	Social bookmarking sites allow users to bookmark Web content for storage, organisation and sharing (e.g. Delicious, StumbleUpon).
Media Share	Media sharing is an umbrella term that refers to the sharing of media, including video, audio and photos, across various media on the Web (e.g. YouTube, Flickr, UstreamTV).
Opinion, Review and Rating	The primary function of such sites is to collect and publish information on subjective comments submitted by users about available products, services, entertainment, businesses, places, etc. Some of these sites also provide product reviews (e.g. Epinions, Yelp, Cnet, Tripadvisor).
Reply to	These sites are a platform for users seeking advice, guidance or information to ask questions. Other users in the community can answer these questions based on previous experiences, personal opinions or relevant research. Answers are often evaluated using ratings and comments (e.g. Yahoo! answers, WikiAnswers).

Table 1. Types and Characteristics of Social Media (GundechaHuan Liu et al., 2014).

Social Media as a Promotion and Marketing Tool

With the wide spread of social media usage, social media has started to be used as a promotion and marketing tool (Olşen, 2019). Businesses have adapted to the ease of use, spread and benefits of social media and carried their marketing activities that they can carry out through the internet to social media platforms. This situation has made social media an area where products or services can be advertised (Zheng, 2023). Businesses have started to take part in this field by sharing their advertisements, promotions, campaigns, news such as sweepstakes or announcements through social media (Eryılmaz & Zengin, 2014). Social media marketing can enable businesses to identify and create target audiences more easily (Olşen, 2019). Businesses have the opportunity to easily examine the purchasing behaviour of their customers in their target audiences and their thoughts or ideas about the products and services they offer through social media (Xiang & Gretzel, 2010; Bozkurt, 2016).

Businesses use social media to promote their products and services, to increase their brand awareness, to create their brand identity, to receive positive or negative feedback from the customers they offer products or services, to take into account the complaints

received, to improve their existing businesses and ensure their continuity (Olşen, 2019). In addition to increasing the level of awareness of the brand whose marketing is created with the promotion on social media, brand loyalty provides the opportunity to increase sales and globalise the brands created with its global reach (Fotis et al., 2012). Continuing the presence of businesses on social media strengthens the relationship between the brand and the consumer, helps to create a database by ensuring that the targeted audience is analysed accurately. In addition, this situation makes it easier for businesses to make competitor analyses and inform their consumers more easily and faster (Sabuncuoğlu & Gülay, 2016). The promotion and marketing of a product through social media helps that product to establish a close bond like a friend for consumers (Boveda-Lambie & Hair, 2012).

The Role of Socıal Medıa in The Promotıon and Marketıng of Local Cuısınes

In social media, people can share many different posts to inform or influence each other. Nowadays, with the widespread use of social media, it is frequently encountered that when the order comes from the businesses offering food and beverage services, instead of turning to the cutlery, the person first turns to social media, photographs the ordered food or beverage and then shares it on the social media. Other users who see the post may be influenced by the comments made and visit that business and experience the food or drink they see, and as a result, they may or may not recommend it. In this context, it can be said that the perception associated with food or beverage posts on social media may vary (Resti and Purwanegara, 2013).

At any time of the day, people can share photos of any food or drink they eat, prepare or see on different social media and even on social media sites that are opened for a special reason for food and beverage sharing. While sharing, they can also share their opinions about local food or beverages and the businesses that serve or sell them with other social media users (Eryılmaz & Şengül, 2016).

In many places, they visit, visitors especially like to post about food and beverages belonging to local cuisines specific to the region. With these posts on their social media accounts, they try to show that they are in a different region and that they have an unknown and unseen experience in this context. It is also seen in the comments made at the bottom of the posts that these social media posts create a tendency to live this experience and consume local food and drink in the effects of their relatives or friends. In this context, it is stated that the answer to whether sharing food and beverage photos is art, necessity, pleasure or vulgarity is mostly included in the field of study of sociologists or psychologists (Eryılmaz & Şengül, 2016).

There are different ideas and theories about why people share food and beverages on social media. Some researchers believe that the reason for this situation is that the act of eating is one of the basic activities of societies and in this context, sharing food or beverages is one of the main activities of societies. Researchers attribute the attractiveness of food or beverage photos to the fact that food or beverage consumption has started to be consumed visually. Another part states that sharing a food or beverage photo in a business that has become a brand and is known by a large majority is a status indicator (Eryılmaz & Şengül, 2016). Baydan (2018) states that people share food and beverages

on social media in order to feel more valuable and to show that they are more social and have status.

In parallel with the results of previous studies on gastronomy and social media, the conclusion to be drawn from this study is that sharing the presentations, preparations, cooking tools and techniques of food or beverages belonging to the local cuisine specific to the region on social media has an important effect on the promotion and marketing of local cuisine (Erol et al., 2019).

RESULT

With the advancing technology opportunities and increasing education level, many people have started to be interested in social media. This interest has resulted in the use of social media in many areas. One of the expressed areas has undoubtedly been gastronomy (Uca et al., 2016). Social media, which attracts the attention of food and beverage businesses, which are the commercial venues of gastronomy, has caused businesses to take part in social media in order to adapt to the competitive environment and to promote the products they use in their menus in this context (Milano et al., 2011). Many people engaged in touristic activities can realize their desire to share the places they go and the food they consume with other people through social media (Eryılmaz and Şengül, 2016). The ability to deliver shared posts or created content to people quickly and easily has made the use of social media effective in the field of marketing and promotion (Faraç & Cinnioğlu, 2021).

Social media can be shared concerning many different topics. One of these posts is the local cuisine culture of the region visited. It can be shown as an important example proving the role of social media in promoting and marketing local cuisine that people participating in touristic activities share food or beverage photos of the local cuisine they have experienced with others on their social media. As a matter of fact, in many studies, it has been concluded that one of the reasons why people visit different places is the food and beverages of the local cuisines of the regions (Yavuz, 2018).

As a result of the study, it has been determined that the effective use of social media in terms of local businesses and their marketing and promotion. In this context, suggestions for the use of social media by businesses can be listed as follows;

- Businesses can make a separate budget plan for the social media platform. In this planning, cost calculations for social media manager and team, necessary equipment and environment should be carefully monitored.
- Operators can follow the businesses they compete with more quickly through social media and identify the deficiencies of their businesses.
- Businesses can reveal the eating and drinking desires of people through instant information by broadcasting live on their social media about the local food and drinks they have in their menus and can be directed to experience. In this context, businesses can also enable people to experience local food and beverages in the business by organising activities such as competitions and sweepstakes through social media.

- Social media advertising of local cuisines by local administrations will be an effective method in local product marketing.
- A rotation service can be offered through social media by recording where local product sellers are located in cities.
- Social media users may find it more interesting to not only share visuals of local products but also to talk about processes such as procurement, production, preparation or story, if any.
- Short recipe videos and narratives prepared with local products may be of interest to social media users.
- By embracing social media, local food entrepreneurs can not only expand their customer base but also contribute to the global recognition of their regional cuisines.

REFERENCES

Abrahams, A., Jiao, J., Wang. A. and Fan, W. (2012). Vehicle Defect Discovery From Social Media. Decision Support Systems,54(1), P. 87-97.

Aktan, E. (2018). A Theoretical Investigation on the Role of Social Media in Tourism Activities. Journal Of Tourism And Gastronomy Studies, 228-248.

Alqaisi, M.N.M. (2022). The Role of Social Media Marketing in Tourism Marketing: Research on How Arab Tourism Companies Operating in Istanbul Use Social Media (Facebook). Master's Thesis. Kocaeli University Institute of Social Sciences. Kocaeli, p.9,10.

Aydın, A. F. (2014). An Evaluation of Social Media in Terms of Corporate Reputation. Karadeniz Technical University Journal of Communication Research, 78-92.

Aydoğan, F. (2010). "Internet in the Paradox of Surveillance and Public Space in the Second Media Age', Internet in the Second Media Age, Compiled by.' F. Aydoğan, A. Akyüz, Istanbul, Alfa Publications, p.27.

Balta, P. F. (2012). Social Media Social Change, Social Media-Academy. Istanbul: Beta Publishing, p.8.

Bat, M. & Vural, B. (2010). Social Media as a New Communication Tool: A Research on Ege University Faculty of Communication. Journal Of Yaşar University. 20.5, 3348- 3382.

Baydan, S. (2018). Gastronomy Image and the Effect of Social Media on Tourists' Visit Intentions. Master's Thesis. Gazi University, Ankara.

Bérard, L. & Marchenay P. (2008). From Localized Products To Geographical Indications: Awareness And Action. Ressources Des Terroirs – Cultures, Usages, Sociétés Umr Eco Anthropologle Et Ethnobiologie Centre National De La Recherche Scientifique Alimentec - 01000 Bourg-En- Bresse, p.10.

Blossom, J. (2009). Content Nation- Surviving And Thriving As Social Media Changes Our Work, Our Lives And Our Future. Indiana: Wiley Publishing. p.30.

Bostancı, M. (2010). 'The Development of Social Media and Social Media Usage Habits of Communication Faculty Students. Master Thesis. Erciyes University Institute of Social Sciences, Kayseri, p.46.

Bóveda-Lambie, A. M., & Hair, N. (2012). Advertising Vs İnvertising: The İnfluence Of Social Media B2c Efforts On Consumer Attitudes And Brand Relationships. Online Consumer Behaviour: Theory And Research İn Social Media, Advertising, And E-Tail, 209-236.

Bozkurt, B. (2016). E-Commerce and Social Media Marketing in Maritime Tourism. II. National Marine Tourism Symposium.

Budak, E. (2021). The Role of Instagram in the Marketing of Gastronomy Culture Specific to Gaziantep Province. Master's Thesis. Istanbul Gelisim University Graduate Education Institute, Istanbul. p.12,25.

Çelik, M. and Aksoy, M. (2017). Attitudes of Domestic Tourists towards Gastronomy Tourism: Şanlıurfa Case. Journal Of Tourism And Gastronomy Studies, 5(3), 422-434.

Çelik, S. (2020). Social Media Usage in Businesses: An Evaluation on Social Media Experts. Master's Thesis. Antalya: Akdeniz University, Institute of Social Sciences. Antalya.

Demirer, H.R. (2010). Local Products and Geographical Indications; A Review on France and Turkey. Doctoral Thesis, Akdeniz University Institute of Social Sciences, Antalya, p.38.

Ergün, T. (2023). Balıkesir City Cuisine And Destination Marketing Etkıkııleri.Master Thesis. Balıkesir Üniversitesi Social Sciences Institute. Balıkesir, p.20.

Erkul, R. E. (2009). Usability of Social Media Tools (Web 2.0) in Public Services and Applications. Informatics Association of Turkey, 116, 96-101.

Erol, G., Örgün, E. and Keskin, E. (2019). Cappadocia Region Food in the Scope of Gastronomy Tourism: Social Media Analysis. 6th International Multidisciplinary Studies Congress, Social Humanities and Administrative Sciences Full Text Proceedings Book, Isbn: 978-605-7602-65-7, 339-347.

Ertopçu, İ. (2019). Social Media Usage of Restaurant Businesses: The Case of Instagram. Journal of Current Tourism Research, 49-64.

Eryılmaz, B. and Şengül, S. (2016). The Effect of Local Food Photos Shared on Social Media on Tourists' Travel Preferences. International Journal of Turkish World Tourism Research. 1(1), 32-42.

Eryılmaz, B., & Zengin, B. (2014). A Review on the Use of Social Media by Boutique Hotel Businesses: The Case of Facebook. Kastamonu University Journal of Faculty of Economics and Administrative Sciences, 4(2), 42-59.

Evans, D., (2008). Social Media Marketing An Hour A Day, Indianapolis: Wiley Publishing, Inc. p.34-35.

Evliyaoğlu, G. (2023). The Effect of Gastronomy Blogs on Destination Food Image and Behavioural Intention. Master's Thesis. Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Tourism Research Institute. Nevşehir, p.7.

Faraç, M. and Cinnioğlu, H. (2021). A Research on Social Media Accounts of Unesco Gastronomy Cities in Turkey. Journal Of Tourısm Intellıgence And Smartness, 4(3),323-340.

Fotis, J., Buhalis, D. & Rossides, N. (2012). Social Media Use And Impact During The Holiday Travel Planning Process. Information And Communication Technologies İn Tourism, p.13-24.

Giovannucci, D., Barham, E. and Pirog, R. (2010). Defining And Marketing 'Local' Foods: Geographical Indications For U.S. Products. The Journal Of World Intellectual Property, 13(2):94-120.

Gong, Q. (2013). Media, Peter Jackson. Bloomsbury Academic.

Gundechahuan Liu, P., Gundecha, P., and Liu, H. (2014). "Mining Social Media: A Brief Introduction Mining Social Media: A Brief Introduction". Informs Tutorials İn Operations Research, (September 2015), 0–17.

Halis, B. (2012). The Changing Face of Consumption: Electronic Commerce Applications and the Role of Social Networks. Journal of History, Culture and Art Research. 1.4, 149- 160.

Huang, L. (2012). Social Media As A New Play İn A Marketing Channel Strategy: Evidence From Taiwan Travel Agencies' Blogs. Asia Pacific Journal Of Tourism Research, 17(6), 615-634.

Karahan, S., Uzun, G. and Uca, S. (2023). Content Analysis of Youtube Videos Related to Gaziantep Local Flavours. Journal Of Tourism Intelligence And Smarrtness, 6(1),1-16.

Kaygısız, E. (2022). The Place and Importance of Social Media Usage in the Branding Process of Restaurants: Research on Restaurant Managers. Master's Thesis. Nevşehir Hacı Bektaş Veli University Institute of Social Sciences. Nevşehir. p.35.

Kırcıova, İ. and Enginkaya, E. (2015). Social Media Marketing (1st Edition), Beta Publications, Istanbul, p.9.

Kırcova, İ. (2005). Marketing on the Internet. Beta Basım, Kırklareli, S.58.

Kim, Y.G., Eves, A. and Scarles, C. (2009). Building A Modal Of Local Food Consumption On Trips And Holidays: A Grounded Theory Approach. International Journal Of Hospitality Management, 28:423-431.

Közleme, O. (2012). 'Turkish Culinary Culture and Religion'. PhD Thesis. Marmara University Institute of Social Sciences, Istanbul, p.208.

Lange-Faria. W. & Elliot, S. (2012). Understanding The Role Of Social Media İn Destination Marketing, Tourismos: An International Multidisciplinary Journal Of Tourism, 7(1), p.193-211.

Lerman, K. (2008). Social Information Processing İn Social News Aggregation, Ieee Internetcomputing.

Martinez, S., Hand, M., Pra., M.D., Pollack, S., Ralston, K., Smith, T., Vogel, S., Clark, S., Lohr, L., Low, S. and Newman, C. (2010). Local Food Systems Concepts, Impacts, And Issues. United States Department Of Agriculture, Economic Research Service, 97.

Mavnacıoğlu, K. (2011). Social Media Management in Corporate Communication: Kurumsal Blog Odaklı Bir İnceleme PhD Thesis, Istanbul University, Istanbul, p.23.

Mayfield, A. (2010). What İs Social Media. Erişim Adresi: What İs Social Media? An Ebook From İcrossing. Erşim Tarihi:02.03.2024.

Mısır, S. ve Koç, B. (2023). Cittaslow Kentlerde Yaşayan Halkın Slow Food Algı Düzeyinin Belirlenmesi. Turkish Journal of Agriculture-Food Science and Technology, 11(1), 51-58.

Milano, R., Baggio, R., & Piattelli, R. (2011). The Effects Mof Online Social Media On Tourism Websites, 18th International Conference On Information Technology And Travel & Tourism, January 26-28, Innsbruck, Austria.

Olşen, G. (2019). The Use of Social Media in Destination Marketing and the Effect of Social Media on Destination Selection Decisions of Domestic Tourists. Master's Thesis. Ege University Institute of Social Sciences, Izmir, p.9,18,19.

Peltekoğlu, F. (2012). Social Media Social Change, Beta Publishing, Istanbul, p.8.

Resti,N.D. ve Purwanegara M. S. (2013). The Psychological Effect Of Uploading Food Picture On Social Media To Willingness To Dine Out, Journal Of Social And Development Sciences, Vol.4, p.316-324

Sabuncuoğlu, A. and Gülay, G. (2016). From Image Sharing to Advertising in Social Media: A Research on the Effect of Instagram Ads on Young Users. Gümüşhane University Electronic Journal Of The Institute Of Social Science/Gümüşhane University Institute Of Social Sciences Electronic Journal, p.7, 15.

Safyürek Serhat et al. (2011). 'New Trends in Social Web: External Social Software for Organisations', Mustafa Akgül Vd., (Ed.), Xvı. 'Türkiye'de İnternet' Konferansı

Bildirileri Ege Üniversitesi, 30 November- 2 December 2011 İzmir, Copyright Internet Technologies Association. p.269-278.

Sardarov, E. (2020). The Effects of Social Media on Destination Marketing: Social Media Research. Doctoral Thesis. Süleyman Demirel University Institute of Social Sciences, Isparta. p.40.

Seçkin, S. (2012). Social Media in Marketing Communication. Istanbul: Optimist Publishing House, p.56.

Şengül, S. and Türkay, O. (2016). Sustainability of Eastern Black Sea Culinary Culture Problems and Solution Suggestions, Eastern Black Sea Region Sustainable Tourism Congress Proceedings Book, pp.599-606.

Şengül, S. and Türkay, O. (2017). 'Turkey's Local Cuisines'. Detay Publishing, Ankara.

Şişman. S. (2020). The Effects of Social Media Marketing Activities on Consumers' Purchasing Behaviour in Turkey and an Application to Determine the Purchasing Preferences of Consumers Using Social Media. Master's Thesis. Ufuk University Institute of Social Sciences. Anakara, p.13,25.

Tuncel, V. (2022). The Role of Social Media Usage in Hotel Managers' Perception and Tourists' Hotel Preference: Winter Tourism Example. Doctoral Thesis. Atatürk University Institute of Social Sciences, Erzurum, p.49.

Turkish Language Association Current Turkish Dictionary (2024). See for Local and Culinary Concepts. https://sozluk.gov.tr/ Access Date: 28.02.2024

Uca Özer., S. Albayrak., A. and Güdük., T. (2016). The Role of Social Media in the Marketing of Edirne Province Specific Gastronomy Culture 'A Content Analysis on Labelling for Edirne Province on Instagram'. International Journal Of Social And Economic Sciences 6 (2): 71-80.

Uyar, M. (2020). The Role of Tourism in the Transformation of Local Cuisine. Doctoral Thesis. Akdeniz University Institute of Social Sciences, Antalya, p.34,35.

Vural Z., Akıncı., B. and Bat M. (2010). 'Social Media as a New Communication Environment: A Research on Ege University Faculty of Communication', Journal Of Yasar University,20(5), pp.3348-3382.

Xiang, Z. and Gretzel, U. (2010). Role Of Social Media İn Online Travel Information Search, Tourism Management, 31(2), S.179-188.

Yavuz, C. (2018). Local Cuisines in the Promotion of Touristic Destinations: Ordu Vegetarian Cuisine. Journal of Current Tourism Research. 2(1), 123-141.

Ying, M. (2012). Marketing Through Social Media Platforms And Sectors That Use This Media Effectively. Master Thesis. Kadir Has University Institute of Social Sciences, Istanbul p.22.

Zheng, S. (2023). Safeguarding Food Heritage Through Social Media? Between Heritagization and Commercialization. International Journal Of Gastronomy And Food Science, 31, 100678.

STREET FLAVORS

Lect., Meryem CAN (ORCID:0000-0001-9746-5573)
Gaziantep University, Vocational School of Tourism and Hotel Management,
Department of Hotel, Restaurant and Catering Services, Gaziantep, Turkey.
Email:myavuz@gantep.edu.tr

Lect., Samet MISIR (ORCID:0000-0002-5502-5497)
Ardahan University, School of Tourism and Hospitality Management,
Department of Gastronomy and Culinary Arts, Ardahan, Turkey.
Email:sametmisir@ardahan.edu.tr

Abstract

The term street flavors, which is based on Ancient Greece and Ancient Rome, is processed not only as an act of eating and drinking but also as a culture carrier in gastronomy. It is possible to come across various street flavors in almost every region of the world. The increase in the female population participating in the labor force, the increasing population and the increase in eating out habits accordingly have increased the interest in street flavors. Street flavors, which were defined as an indicator of poverty in the past, have become a popular form of consumption contrary to the past. Street flavors have gone beyond stall sales and mobile sales and started to take place in the menus of restaurants and eateries. It has been included in the scope of gastronomy tourism. Street flavors have become an important socioeconomic resource of countries, regions and cities. Increasing interest in street flavors has also increased hygiene and food safety concerns. Food safety is the most important topic of discussion for street flavors that can directly affect human health. Examples of street flavors are fried insects in Asia, samosa in India, takoyaki in Japan, hot dog in America, taco in Mexico and kebabs in Turkey. In the study, a conceptual explanation of street flavors, which have become a common form of consumption, has been made, information about its history has been given, and examples from the world and Turkey have been given.

Keywords: Street flavor, street food, food culture, gastronomy, gastronomic products

INTRODUCTION

It is known that each country's cuisine has its unique street flavors with the diverse food possibilities of the ecological cycle. These flavors are an important economic element for the economies of countries, regions and cities. From the past to the present, people are interested in and experience the flavors offered for sale on the streets, mostly consumed on foot. In today's world, the ever-increasing speed leads people to experience these flavors. The preparation and consumption of food and beverages that require effort are replaced by the consumption of easily accessible and diverse street flavors. On the other hand, the hygiene factor of street flavors, which manifests itself intensely in consumption habits, also makes people think while consuming such flavors. The hygiene factor is important for the preference of the environments where street flavors are offered for consumption. The sale of street flavors is usually carried out through fixed stalls or mobile cars in public areas with dense crowds.

In addition to being a food and beverage activity, street flavors are important in terms of carrying cultural elements and showing diversity. This study aims to emphasise the importance of street flavors that carry the economic and sociological traces of a country, region or city. This direction explains detailed concept explanation, historical information, classifications, preparation and presentation stages related to street flavors. General information about food safety, which is frequently associated with street flavors, is given and examples known as street flavors in the world and Turkey are given.

Street Flavor Term

The definition of the term street food was first stated in 1986 at a regional workshop on Street Food in Asia organised by the Food and Agriculture Organisation of the United Nations in Jogjakarta, Indonesia. In the workshop, street flavors were defined as food and beverages that are prepared or offered for sale especially in streets, avenues or public places by itinerant or similar vendors (FAO, 1986). Ekanem (1998) defined the term street flavors as foods that can be consumed without any processing or can be offered for sale with simple preliminary preparation, while Calloni (2013) defined it as food or beverages that can be prepared and offered for sale on a cart or a simple stall by a street vendor. As in fast food preparation, the final preparation stage in street flavors takes place when ordered by the customer. Street food prepared as a result of the order can be consumed at the place where it is produced or at the desired location with the takeaway application (Kargiglioğlu, 2019).

Street flavors are a source of income for people engaged in this business, as well as a cheap and nutritious source for people who include such foods in their consumption habits (Mosupye & Von Holy, 1999). According to Martins (2006), the reason why street flavors are among the preferences is that such foods are fresh and affordable, while Alimi et al., (2014) show that they offer time savings for those who do not have time to prepare meals, are easily accessible and cheap. Ballı (2016), on the other hand, lists the reasons why street flavors are among the preferences as offering richness in terms of diversity, offering different tastes together, being easily available and consumed, ease of accessibility, being fast, being consumable at that moment without requiring a preparation process, being products suitable for regional tastes and being economically suitable.

Hıstory of Street Flavors

In ancient Rome, it is known that Romans who went to watch gladiatorial battles consumed street flavors while communicating about who would win. It is also known that street flavors such as sausages or fried fish were consumed intensively after cleaning in the baths (Kargiglioğlu, 2019). It is also stated that during the Ancient Roman period, the poor tended to consume street food due to the lack of time and equipment to cook. Similarly, this situation was experienced in pre-modern Asian and Middle Eastern cities (Kargiglioğlu,2019).

Street flavors have been continuing from the Middle Ages to the present day, and such foods have become a symbol of the poor (İrigüler & Öztürk, 2016b). Street flavors, which had an important place in the Ottoman period, were first regulated in 1502 during the reign of Sultan Beyazıd II. Street flavors common in the Ottoman period can be expressed as herbal sugar pastes, pickles, fish, sherbet, liver, pilaf, yoghurt, custard, salep, boza, pastry, bagel and various breads (İrigüler & Öztürk, 2016a). With the proclamation of the Republic, street flavors in Turkish society continue to be consumed by the public with more intensive controls and rules (Altunbağ & Yılmaz 2021).

Street flavors, which were not among the preferences of groups with high income in the past, are now seen to be on the menus of many restaurants and hotels. Changes in socio-economic conditions in most countries for about 30 years have accelerated the popularity of street flavors today (Omemu & Aderoju, 2008).

Classification of Street Flavors

In the literature, it is seen that street flavors are classified in different ways. Some of these classifications are as follows;

Draper (1996) classifies street food as snacks, beverages, partial meals and full meals; simple foods and complex foods by type; minimally processed, traditionally processed foods that can be prepared through the vendor and commercial products that can be prepared centrally according to the level of processing. Steyn and Labadarios (2011) classify street food as meals, snacks, beverages and fruits by the products sold. WHO (2010) classifies street flavors in terms of the place of preparation as small businesses, homes, marketplaces and those prepared on the streets. Kraig and Sen (2013) group street flavors according to their content as single-ingredient, multi-ingredient, frozen, wrapped, soup and meals, drinks or beverages. Bozdoğan (2011) classifies street foods according to their seasons, and Yentürk (2018) classifies them as satisfying foods and foods consumed for entertainment purposes. Altunbağ & Yılmaz (2021) groups street flavors as soups, pilafs, pastries, meat and meat products (red meat, chicken meat, offal, seafood), vegetable products, beverages, desserts and others. Fellows and Hilmi (2011) classify street flavors by country and region, by type and ingredient composition, and by the ingredients and cooking method used. Ballı (2016) groups street flavors as meals, drinks, snacks, desserts and fruits.

Preparation and Presentation in Street Flavours

Many cooking methods can be applied during the preparation of street flavours. Kraig and Sen (2013) state the cooking methods that can take place in the preparation stage of street flavors as follows:

- **Frying**: It is stated that the most popular street flavors in the world are fried foods. With the frying technique, it is stated that every product including corn cobs, chickens, dough, fruits, candies and ice creams are fried. This type of food is fried in two ways: pan-fried and deep-fried. Pan frying requires a small amount of oil and a pan to heat the oil. Deep frying is the process of cooking by immersing all the food in oil heated to 165 or 176 degrees in general.
- **Boiling**: It is the boiling of liquids on the stove and sometimes keeping the products in it. It is a method widely applied in street flavors. Soups, stews, corn, beans and many vegetables are subjected to this cooking method.
- **Roasting**: It is the name given to the method of cooking foods at high temperatures and in a small amount of oil. Most street flavors are prepared with the roasting method.
- **Oven Cooking and Frying**: It generally refers to cooking in a closed oven. In some cases, closed ovens are used for pizza, which is said to be one of the street flavor varieties.
  Steam Cooking: It is a method generally used for cooking foods such as meatballs and sausages. It is expressed as a method of cooking using steam by placing a container with holes in boiling water.
- **Grill**: Products such as vegetables, meat, fish and sausages are cooked with this method.

It can be stated that the tools and equipment used in cooking street flavors may vary depending on the characteristics of the food and cooking methods. On the other hand, street flavors are usually wrapped in paper or simply placed on a plastic or paper plate and served. In this context, prepared products can be consumed on the go without requiring a fork, knife or any other process. Some of the street vendors provide their customers with the opportunity to sit on stools, plastic chairs or folding tables (Matalas and Yannakoulia, 2000).

Food Safety in Street Flavors

The issue of food safety is of great importance for food and beverages offered for sale on the street. The food offered for consumption can directly affect the health of the person positively or negatively. The risk of quality problems of raw food, inappropriate storage and processing methods, and the knowledge and behaviors of the people in the role of sellers that have an inverse relationship with hygiene rules can cause the emergence of disease-causing factors related to street food and beverages (Akinbode et al., 2011). Likewise, cross-contamination as a result of the combination of cooked and uncooked foods due to practices that may cause health problems, inadequate heat transfer applied to foodstuffs, microbial contamination due to the long holding processes of foodstuffs, as well as the realisation of food sales at inappropriate temperatures with inappropriate storage characteristics can cause significant health problems (Alimi & Workneh, 2016). Food safety of street flavors can be affected by all stages from the

quality of the ingredients that make up the food to the processing and storage of these foods (Ceyhun Sezgin and Şanlıer, 2016). Lues et al. (2006) reported that the majority of concerns about the food safety of street food in developing countries are health, spoilage or microbial reasons, while Boodhu et al. (2008) stated that microbiological hazards constitute the most serious perception of concern. A certain proportion of foodborne illnesses in the world are attributed to these concerns. Diseases and deaths caused by street flavors have been reported in countries such as Malaysia, Hong Kong, Ghana and Haiti. It is known that the food safety deficit in street flavors causes major health problems in people and may even end human life (Samapundo et al., 2015).

On the other hand, it has been determined in studies that most street flavor sellers do not wash their hands with cleaning agents such as soap due to the lack of water and hand-washing facilities in the sales areas (Kılıç & Girgin, 2019). Food processors have great importance in controlling food safety in all production, processing, storage and preparation processes and guaranteeing this control (Kılıç & Girgin, 2019).

Foods prepared and offered for sale using raw fish and shellfish, foods prepared using raw vegetables, fruits exposed to peeling and slicing processes, foods that do not use clean water in preparation, creams and sauces that are not kept in proper storage conditions are expressed as high contamination sources. Foods prepared by grilling with corn, wheat cereals, carbonated drinks, and dishes such as casseroles kept at high temperatures after cooking are reported to have a low contamination risk (Arámbulo III et al., 1994).

Some study initiatives have been undertaken to improve the relationship between street flavors and health. Some objectives were set by FAO (2009) with the participation of suppliers, local managers, consumers and inspection units. These objectives can be expressed as follows (Latifoğlu, 2020):

- Improving and developing the conditions of preparation and sale of street flavors
- Increasing the control powers of local authorities over raw materials and prepared foods
- Conducting research and development on the socio-economic effects, legal aspects, food safety and consumption aspects of street flavors
- Raising the awareness of street vendors on food hygiene and providing training on the nutritional values of street flavors
- Sharing experiences to disseminate implementation initiatives and develop a specific strategy, increasing local and national incentives for regulation
- Increasing consumer awareness of the nutritional and hygiene aspects of street flavors.

Street Flavors in The World

Examples of businesses offering a variety of street food in Asia include the street trading centre in Singapore, night markets in Taiwan, street stalls in Korea and hawkers in Japan (Choi et al., 2013).

In Korea, it is stated that the government has carried out improvement works for the sales carried out by street vendors. In this context, designs for street stalls have been standardised (Kargiglioğlu, 2019).

In Thailand, street flavor vendors have created settlements according to the possibility of accessibility both in touristic areas and in Bangkok and all other cities. One of the reasons for this positioning is expressed as the decreasing desire of people living in Thailand to cook at home day by day (Patcheep, 2011).

As street flavors have an important place all over the world, it can be seen that they have great importance in the Caribbean region. In the region, there is an increase in the number of street flavour sellers at weekends, carnivals and fish festivals (Dardano et al., 2003).

It is stated that the sale of street flavors in South Africa is on the rise due to the increasing unemployment rate and the availability of work with limits (Kılıç & Girgin, 2019). Popular African street foods include baked meat, soya, fish with fried snails, baked bean cake 'akara', fayta, baked and fried sweet potato and cooked-baked maize, sliced wet tapioca, crushed coconut, baked African pears, peeled oranges and other fruit varieties, sugar cane, peanuts, kola nuts, melon cake, boiled eggs, fermented sorghum drink, manshanu, known as African butter, and warunkusi, known as African cheese (Ekanem, 1998).

Street flavors play a widespread and popular role in Italy. According to the results of a study, it is stated that 35 million of the 2.5 billion people who consume street flavors every day worldwide are Italian (Privitera & Nesci, 2015).

According to a study conducted in Los Angeles and Toronto, it was stated that the majority of street flavors consist of fast food. In the continuation of the study, it was stated that Los Angeles street flavors intensely reflect Spanish cuisine, while Toronto street flavors consist of fast food varieties such as hamburgers, cheeseburgers and hot dogs (Gönülgül and Durlu-Özkaya 2017).

According to a study conducted on street flavors around the world, some of the most well-known street flavors are; jerk chicken in Jamaica, chilli crab in Singapore, arepas in Colombia, halo-halo in the Philippines, bunny chow in South Africa, pierogi in Poland, pulled pork in the USA, bahn mi in Vietnam, bubble tea in Taiwan, poutine in Canada, bagel in Turkey, xiao long bao in China, gelato in Italy, tostadas in Mexico and basko in Indonesia (Latifoğlu, 2020). On the other hand, Kraig and Sen (2013) give kebab in Turkey, fried insects in Asia, samosa (Indian pastry) in India, takoyaki (octopus balls) in Japan, hot-dog in America, taco (hot dog) in Mexico, pho (a type of beef soup) in Vietnam, arepa (a type of cornbread) in Venezuela, and meatballs in Russia as examples of different street flavors in the world. Öztürk (2022) states the main street flavors in the world as Gaufres de Lieges (Belgium), Takoyaki (Japan), Burek (Bosnia and Herzegovina), Crepe (France), Poutine (Canada), Jalebi (India), Elote (Mexico), Hot dog (USA), Pho (Vietnam), Tteokbokki (South Korea), Panzerotti (Italy), Ghoulal (Morocco), Empanada (Argentina), Jiaozi (China).

Today, most countries play an effective and successful role in attracting tourists to their countries with street flavors. In the world, organisations such as the Street Food Square Association, the National Association of Street Vendors Of India, the Atlanta Street Food Coalition, and the British Street Food Association are active in sustaining the street food sector. In addition, websites such as (streetfood.org.uk), (streetfoodvancouver.com), (streetfoodapp.com) can help obtain information about the places and means of street food. Festivals and organisations such as European Street Food Festival, Los Angeles Street Food Fest, Street Food Festival Zurich, Street Eats Food Truk Festival, and Prague Street Food Festival also provide support for the recognition and sustainability of street food (İrigüler & Öztürk, 2016a). In this context, incentives are provided by giving awards to the best street vendors selected by consumers and vendors in competitions such as the New York Vendy Awards and British Street Food (İrigüler & Öztürk, 2016b).

Street Flavors in Turkey

Turkey has a rich street flavor culture due to its diversity in its historical past and geographical location, as it is a quality socio-economic country where different cultures live together. Due to its location, Turkey connects Southeastern Europe to Asia and the Middle East and is a component of the street flavors of the surrounding countries (Kraig and Sen, 2013). Turkey was the first country to regulate the food offered for sale on the streets and in small catering establishments within the scope of written rules. The rules, which are referred to as Kanunname-ı İhtisab-ı Bursa in written documents, contributed to the establishment of a certain standard in terms of packaging, quality and size through Sultan Beyazıd II. The original version of the document is in the Revan Library of Istanbul-Topkapı Museum (Solunoğlu, 2018).

Street flavors in Turkey consist of two categories: mobile and stationary. Mobile street flavor vendors can sell their products in trays or push carts that are protected by glass. In addition, many street vendors can work similar to mobile stalls or shops. Examples of products sold in this way include fresh corn, roasted chestnuts, meatballs, meat, pickles, ice cream, paper halva, cotton candy and bagels (Kraig & Sen, 2013).

Meat products offered as street food in Turkey can be listed as meatballs, liver, doner kebabs, wing skewers, çöp skewers, tantuni and kokoreç. Other street flavors are grilled fish bread, flatbread, pita bread, lahmacun, pastry varieties, raw meatballs, stuffed meatballs, mussel tava, baked potato, ravioli, uykuluk, şırdan, tripe (Solunoğlu, 2018). Among the developments that show Turkey's diversity and success in street flavous, Gaziantep's acceptance as the World Gastronomy City in 2015 and Istanbul's cities being stated as one of the top 10 destinations within the scope of street flavors can be shown (Solunoğlu, 2018).

Almost every region of Turkey is very rich in terms of street food. Güzeler and Özbek (2017) listed street flavors by making a classification according to regions. According to this list, street flavors according to regions are as follows;

- **Mediterranean region street food:** Adana kebab, şırdan, bici bici, turnip, haşlama (liquorice root sorbet) and ring dessert, paper kebab, künefe, tantuni, cezerye.
- **Aegean region street food:** Boyoz, gevrek, kumru, almonds on ice, stuffed mussels, semolina halva with ice cream, sausage sandwich, lokma, şambalı.
- **Street food of Marmara region:** Kokoreç, fish bread, kumpir, stuffed mussels, Albanian liver, boza, pickle juice
- **Black Sea region street food:** Anchovies, Akçaabat meatballs.
- **Street food of Central Anatolia region:** Ankara bagel, doner, Kayseri ravioli, çiğ börek, gobit, hawthorn.
- **Street food of Eastern Anatolia region:** Çiğ köfte, chickpeas, kete.
- **Street food of South-eastern Anatolia region:** Baklava, katmer, liver, raw meatballs, chickpea wrap.

İrigüler et al. (2016) found that the most popular street foods in Turkey are bagel (gevrek), chickpea pilaf, liver, raw meatballs, stuffed meatballs, kumpir, boiled corn, poğaça, chestnut, boza, fish bread, paper halva, pancake, roasted corn, boyoz, kebab, stuffed mussels, lahmacun, tantuni, iced almonds, pickles, pickle juice, kokoreç, raw pastry, ring dessert, meatball bread, toast.

Demir et al. (2018) stated that the frequently consumed street flavors in Turkey are bagel, fish bread, chestnut, boiled or roasted corn, meatball bread, boza, stuffed mussels, kokoreç, and chicken pilaf.

Hasdemir (2022) lists the street flavors that can be encountered in almost every province in Turkey as cig börek, kol börek, pitas, kır pita, poğaça, aç açа in the group of salty, bakery products and those served between bread, buns and katmer, simit, pilaf with chicken and chickpeas, greasy street poğaçası, liver, gözleme, sausage bread, fish bread, stuffed mussels, kokoreç, kebabs and chicken-meat doner kebabs, köfte bread, raw meatballs, tantuni; ring dessert, Damascus dessert, bici bici, mesir paste, lokma, cotton candy, apple candy, ice cream, paper halva in the group of desserts in street flavors; freshly squeezed fruit juice, boza, salep, sherbet, pickle juice, turnip juice in the group of beverages in street flavors; roasted-boiled corn, glass corn, chestnuts, iced madem, pickles, kumpir in the group of vegetables and foods sold on the street.

Öztürk (2022) reported the main street flavors in Turkey as a bagel (gevrek), fish bread, tantuni, stuffed mussels, baked potato, pilaf with chicken and chickpeas, kokoreç, kumru, and spit meatballs.

Yurtman (2023) lists the main street flavors of Turkey as a bagel, fish bread, chestnut, tantuni, stuffed mussels, baked potato, chicken pilaf, raw meatballs, iced almonds and turnip.

Güney Göller (2021) lists the most well-known street flavors in Turkey as simit, döner, stuffed mussels, kokoreç, chickpea pilaf, pide, meatballs, fish bread, wet hamburger, lahmacun, raw meatballs, pickles, chestnuts, corn, kumpir, börek, toast, paper halva, ring dessert, lokma, cotton candy and ice cream.

RESULT

Street flavors are one of the most important factors reflecting the characteristics of cultures, regions and cities from past to present. People create and consume street flavors by being influenced by the cultures of the geographies they live in. Street flavors can find a place in restaurant or hotel menus today, as well as both on the street and indoors. As a result of some changes such as rapid urbanisation, rapid population growth, and increasing participation of women in business life, laborious meal preparation at home takes a long time and leaves its place for eating out. The consumption of street flavors, known as the most common form of eating out, carries the identities of countries, regions and cities. In this respect, gastronomic promotion is attributed as a promotional task to local and foreign tourists. The consumption of foods that go through simple processes from preparation to service stage as a delicious meal, snack or drink puts street flavors in an important place in terms of nutrition. Street flavors can be nominated as a candidates to be global products because they serve as the transfer of cultures. Street flavors can be presented as a simple and high-quality option in response to the effects of globalisation and industrialised food production becoming monotonous and distancing from culture. In this context, street flavors can be seen as a good option for fast and practical consumption.

It is thought that frequent inspections and controls in street flavors, increasing the incentives through local administrations, accelerating the improvement works on hygiene and food safety, ensuring a certain standardisation in these flavors, providing the necessary training to the people involved in the production or sale of these flavors at regular intervals will benefit the protection of street flavors and transferring them to future generations.

REFERENCES

Akinbode, S.O., Dipeolu, A.O., & Okuneye, P.A. (2011). "Willingness To Pay For Street Food Safety İn Ogun State, Nigeria". Journal Of Agricultural And Food Information, 12, 154-166.

Alimi, B. A. & Workneh, T. S. (2016). "Consumer Awareness And Willingness To Pay For Safety Of Street Foods İn Developing Countries: A Review". International Journal Of Consumer Studies, 40(2), 242-248.

Alimi, B.A., Shittu, T.A., & Sanni, L.O. (2014). "Effect Of Hydrocolloids And Egg Content On Sensory Quality Of Coated Fried Yam Chips". Journal Of Culinary Science And Technology, 12, 168–180.

Altunbağ, E. & Yılmaz, H. (2021). Street Foods in Prınted Media in. Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel, 2021, 4(2), 421-435

Arámbulo III, P. V., Almeida, C., Cuéllar Solano, J. A., & Belotto, A. J. (1994). Street Food Vending İn Latin America. Bulletin Of The Pan American Health Organization (PAHO); 28/4: 347.

Ballı, E. (2016). Adana Street Flavors in terms of Gastronomy Tourism. Journal Of Tourism And Gastronomy Studies, 4(1), 3-17.

Boodhu, A., Badrie, N., & Sookdhan, J. (2008). "Consumers' Perceptions And Awareness Of Safe Food Preparation Practices At Homes İn Trinidad", West Indies. International Journal Of Consumer Studies, 32, 41–48.

Bozdoğan, H. (2011). Street Food Of Turkey, Singapore: Marshall Cavendish Cuisine.

Calloni, M. (2013). "Street Food On The Move: A Socio- Philosophical Approach". Journal Of The Science Of Food And Agriculture, 93(14), 3406-3413.

Ceyhun Sezgin, A. & Şanlıer, N. (2016). "Street Food Consumption İn Terms Of The Food

Safety And Health". Journal Of Human Sciences, 13(3), 4072-4083.

Choi, J., Lee, A. & Ok, C. (2013). The Effects Of Consumers' Perceived Risk And Benefit On Attitude And Behavioral Intention: A Study Of Street Food. Journal Of Travel & Tourism Marketing, 30, 222–237.

Dardano, C., Nutrition Officer, FAO-SLAC, (2003). Caribbean Regional Working Group On Street Food Vendors. Corboril, Castries, St. Lucia, 4.

Demir, Ş., Akdağ, G., Sormaz, Ü. & Özata, E. (2018). "Gastronomic Value of Street Foods: Istanbul's Street Food". Journal of Contemporary Tourism Research, Cilt: 2, Sayı:1. Ss.589-601.

Draper, A. (1996). Street Foods İn Developing Countries: The Potential For Micronutrient Fortification, London, 11.

Ekanem, E. O. (1998). "The Street Food Trade İn Africa: Safety And Socio-Environmental İssues". Food Control, 9(4), 211-215.

FAO, (1986). Regional Workshop On Street Foods İn Asia. Jakarta, Indonesia. Http://Agris.Fao.Org/Agris-Search/Search.Do?Recordıd=XF8983017 Erişim Tarihi: 17.10.2023

Fellows, P. & Hilmi, M. (2011). Selling Street And Snack Food (Diversification Number 18). Food And Agriculture Organization Of The United States.

Gönülgül, S. & Durlu-Özkaya, F. (2017). "Los Angeles Ve Toronto Sokak Lezzetlerinin Menü İçeriği Ve Üretim Bakımından İncelenmesi". Journal Of Tourism And Gastronomy Studies, 5 (4): 454-465.

Güney Göller, D. (2021). The Effect of Personality Traits Of Tourists On Street Food Consumption Motivation., PhD Thesis, Muğla Sıtkı Koçman University, Muğla.

Güzeler, N. & Özbek, Ç. (2017). "Conceptual Analysıs Of Street Flavors Of Turkey". Annals Of The University Of Craiova- Agriculture, Montanology, Cadastre 47(1): 147-155.

Hasdemir, G. (2022). Gastronomic Evaluation of Street Flavours in the Context of Sakarya Province., MsC Thesis, Topkapı University, İstanbul.

İrigüler, F. & Öztürk, B. (2016a). Street Food As A Gastronomic Tool İn Turkey. II. International Gastronomic Tourism Congress Proceedings, İzmir, 53.

İrigüler, F., Öztürk, B. & Güven, S. (2016b). 'Street Food'. Trends in Food and Beverage Industry. Ed. Özdoğan, N. O., Ankara: Detay Publishing.217-234.

Kargiglioğlu, Ş. (2019). The Effect of Street Foods on Destınatıon Selectıon and Revisiting Intention in the Context of Planned Behavıor Theory: The case of Istanbul. PhD Thesis, Gazi University Social Sciences Instıtute, Ankara, 26,27,33.

Kılıç, B. & Girgin, G. (2019). An Examination of Consumers' Street Food Preferences and Hygıene Perceptıons within the Scope of Personality Types, Journal of Gastronomy Hospitality and Travel, 4(1), 122-133. DOI: 10.33083/joghat.2021.62

Kraig, B & Sen, C. Taylor (2013). "Street Food Around The World". Journal Of Tourism And Gastronomy Studies California: ABC- CLIO, LLC.

Latifoğlu, H.A. (2020). Examining of Street Foods in Terms of Awareness, Admiration, Gastronomic Mobility and Food Safety., MsC Thesis, Abant İzzet Baysal University Social Sciences Instıtute, Bolu, 13,15.

Lues, J.F., Rasephei, M.R., Venter, P., & Theron, M.M. (2006) "Assessing Food Safety And Associated Food Handling Practices İn Street Food Vending". International Journal Of Environmental Health Research, 16, 319–328.

Martins, H. H. (2006). "Socio-Economic And Hygiene Features Of Street Food Vending İn Gauteng", Bureau Of Market Research, 19(1), 18-25.

Matalas, A. L. & Yannakoulia, M. (2000). Greek Street Food Vending: An Old Habit Turned New, (Pp 1-24). In Simopoulos A. P., Bhat, R. V. (Eds.), Street Foods, World Review Of Nutrition And Dietetics, 86. Karger Publishers, 14.

Mosupye, F. M. & Von Holy, A. (1999). "Microbiological Quality And Safety Of Readyto Eat Street- Vended Foods İn Johannesburg, South Africa". Journal Of Food Protection, 62, 1278-1284.

Omemu, A.M. & Aderoju, S.T. (2008). Food Safety Knowledge And Practices Of Street Food Vendors İn The City Of Abeokuta, Nigeria. Food Control, 19(4), 396-402.

Öztürk, B. (2022). The Effect of Attitude and Image Perception of Street Flavours of Tourists on Purchasing (İzmir Sample)., MsC Thesis, Mardin Artuklu University Institute of Postgraduate Education, Mardin.

Patcheep, K. (2011). Factors Influencing Thai Adolescents' Eating Behaviour. Doctoral Dissertation, University Of East Anglia, England.

Privitera., D. & Nesci., F. S. (2015). "The Roal Of Street Food İn The Urban Food System". Scıence Dırect Procedıa Economics And Finance 22(2015): 716- 722.

Samapundo, S., Clımat, R., Xhaferi, R. & Devlieghere, F. (2015). Food Safety Knowledge, Attitudes And Practices Of Street Food Vendors And Consumers İn Port-Au-Prince, Haiti. Food Control, 50(12), 457-466.

Solunoğlu, A. (2018). Consumer attitudes related to street foods: Examples of Gaziantep and İstanbul., PhD Thesis, Gazi University Social Sciences Instıtute, Ankara, 45,47.

Steyn, P. N. & Labadarios, D. (2011). "Street Foods And Fast Foods: How Much Do South Africans Of Different Ethnic Groups Consume?". Ethnicity & Disease 21: 462-466.

WHO (2010). "Basic Steps To Improve Safety Of Street-Vended Food", Https://Www.Who.İnt/Foodsafety/Fs_Management/No_03_Streetfood_Jun10_En. Pdf, Erişim Tarihi:17.10.2023

Yentürk, N. (2018). Ayaküstü İzmir Street and Bakery Flavours (1st Edition). Istanbul: Oğlak Publishing and Advertising Ltd.

yentürk, N. (2023). Antakya Street Flavours in the Scope of Gastronomy Tourism and Stakeholder Opinions on Street Flavours, MsC Thesis, İskenderun Technical University Institute of Postgraduate Education, İskenderun.

EXPERIMENTAL INVESTIGATION OF THE EFFECTS OF BASALT FIBER ON THE MECHANICAL AND THERMAL INSULATION PROPERTIES OF CONCRETE

Assist. Prof. Dr. Hakan SARIKAYA
Construction Technology Department, School of Advanced Vocational Studies, Usak University, Usak, Turkey
Email:hakan.sarikaya@usak.edu.tr

Assist. Prof. Dr. Gülşah SUSURLUK
Textile Technology Department, School of Advanced Vocational Studies, Istanbul Beykent University, Istanbul, Turkey
Email:gulsahsusurluk@beykent.edu.tr

Abstract

In this experimental study, concrete mixtures containing 0%, 1%, 2%, and 3% basalt fibers by weight of cement were prepared, and the effects of basalt fiber addition on the mechanical and thermal insulation properties of the concrete were investigated. Experimental results show that the flexural strength and thermal insulation properties of the samples can be improved by 23.35% and 28.04% respectively with a maximum compressive strength reduction of 7.9% in 3% basalt-incorporated samples. This study demonstrates that basalt fiber is a beneficial additive for concrete, providing improved thermal performance. Additionally, it may contribute to future research and practical applications aimed at the advancement of concrete structures..

Keywords: Basalt fiber, Compressive strength, Flexural strength, Thermal insulation,

INTRODUCTION

Concrete is among the most extensively utilized construction materials worldwide, owing to its durability, adaptability, and cost-efficiency. However, traditional concrete has limitations in terms of mechanical performance and thermal insulation. To overcome these challenges and improve the properties of concrete, researchers and engineers have increasingly turned to incorporating various additives and reinforcements. Among these, natural and synthetic fibers have garnered significant attention for their potential to improve concrete's mechanical and thermal characteristics (Mehta & Monteiro, 2014; Santhanam & Morandeau, 2014). Recently, there has been an increasing interest in utilizing basalt fiber as a reinforcement material for concrete. Basalt fiber, derived from volcanic basalt rock, is known for its excellent mechanical properties, high resistance to environmental degradation, and sustainability advantages. Unlike traditional reinforcement materials such as steel, basalt fibers offer a combination of high tensile strength, low density, and corrosion resistance, making them a promising alternative for concrete applications (Borhan 2012; Jiang et al., 2010, Fort et al., 2021).

Several studies highlight the advantages of basalt fibers in concrete. A study by Kharun et al. (2022) revealed that basalt fibers can markedly improve the mechanical properties of concrete, including its tensile and flexural strengths. The research observed that basalt fiber incorporation improved the flexure strength and overall durability of concrete. Zhang et al. (2022) conducted a study examining the compressive strength and thermal insulation characteristics of basalt fiber-reinforced concrete. The study revealed that the integration of basalt fibers resulted in substantial decreases in compressive strength and thermal conductivity. The fall in compressive strength was linked to a decrease in thermal conductivity, enhancing the material's insulating qualities. El-Gelani et al. (2018) examine the impact of basalt fibers on the mechanical properties of concrete. This study investigates the potential of basalt fibers to improve the strength, durability, and overall performance of concrete when integrated into its composition. The results suggest that basalt fibers can enhance the mechanical performance of concrete, making it a more durable and long-lasting material for construction. The study emphasizes the potential of basalt fibers as a valuable additive in concrete mixes and advocates for further research in this area to explore their full benefits. This study by Hamada et al. (2024) examines the synergistic effects of metallic iron ore waste and basalt fibers in conjunction with high-volume supplemental cementitious materials (SCMs) on the versatility, durability, and morphology of sustainable concrete. The study aims to evaluate the interaction of these elements and their effect on the overall performance of concrete, especially regarding its sustainability. According to John and Dharmar (2020), the study examines the effects of basalt fibers on the mechanical behavior of concrete. The objective is to synthesize existing research and provide a comprehensive understanding of how basalt fibers influence various mechanical properties of concrete, including its strength, durability, and overall performance. The study emphasizes the potential of basalt fibers to enhance concrete performance and advocates for further research to fully leverage their benefits in construction projects.

This study intends to expand upon these findings via an extensive experimental investigation of the impact of varied basalt fiber content on the mechanical and thermal insulation qualities of concrete. The study aims to offer significant insights into the best

utilization of basalt fibers for improving concrete performance in construction applications by examining these impacts.

MATERIALS AND METHODS

This study used basalt fiber (CBF), sourced from volcanic basalt rock, into concrete mixtures formulated in compliance with the TS EN 206-1 standard. Afyon Cement supplies Ordinary Portland Cement (OPC) of type 42.5 R, compliant with the TS EN 196-1 standard, and employed in concrete formulations (2019). The concrete mixtures were prepared utilizing tap water from the municipal water supply and aggregates provided by Oktaş Concrete. The physical properties and chemical compositions of these materials are presented in Table 1. Comprehensive data on the basalt fiber added to the concrete samples are provided in Table 2.

Table 1. Chemical compositions and physical qualities of used cement and aggregate

	Cement	Aggregate
Chemical composition (wt/wt %)		
SiO_2	19.1	20.9
Al_2O_3	5.19	0.4
Fe_2O_3	2.65	0.2
CaO	63.4	42.6
MgO	1.83	0.4
SO_3	2.95	-
Na_2O	0.22	<0.1
K_2O	0.94	0.1
Cl^-	0.01	-
Loss on ignition	3.06	-
Physical properties		
Density (g/cm^3)	1.05	2.41
Specific surface area (cm^2/g)	3860	-

Table 2. The mechanical and physical features of basalt fiber

	Basalt fiber
Physical properties	
Density (gr/cm^3)	2.6-2.8
Moisture (%)	0.5-2
Length (mm)	50-100
Diameter (μm)	10-20
Thermal Resistance (°C)	700-1000
Melting Point (°C)	1200-1400
Mechanical properties	
Tensile strength (N/mm^2)	600-800
Initial modules (GPa)	80-100
Elongation at Break (%)	2-4
Shear Modulus (GPa)	30-50

Four distinct concrete mixtures were developed to examine the impact of basalt fiber incorporation on the mechanical and thermal insulation characteristics of the concrete samples. Basalt fiber was incorporated at 0%, 1%, 2%, and 3% by weight of cement, retaining a constant cement quantity in the concrete mixtures. The mixture proportions of the concrete samples are shown in Table 3. The samples were coded as CBF-0, CBF-1, CBF-2, and CBF-3. The sample without basalt fiber was coded as CBF-0. The numbers '0', '1', '2', and '3' at the end of the codes indicate the percentage of basalt fiber added to the concrete mixtures.

Table 3. Concrete mixture ratios used in the study

Mix	Cement (kg/m^3)	Fine aggregate (kg/m^3)	Coarse aggregate (kg/m^3)	Basalt fiber (gr)	Water (kg/m^3)
CBF-0	300	722	1111	-	160
CBF-1	300	722	1111	30	160
CBF-2	300	722	1111	60	160
CBF-3	300	722	1111	90	160

In the experimental research, molds of 100 x 100 x 100 mm were utilized for compressive strength testing, whilst molds measuring 100 x 100 x 500 mm were employed for flexural strength testing. The concrete was mixed in a vertical-axis mixer, with water supplied gradually until a homogeneous mixture was obtained. The concrete mixtures were subsequently poured into standardized cube molds and exposed to vibration to improve the uniformity of the samples. The concrete samples were retained in the molds at a temperature of 20 ± 2 °C for the initial 24 hours post-pouring. On the subsequent day, the

samples were extracted from the molds and underwent water curing. After the curing interval, the samples were removed from the curing tank and evaluated for compressive strength, flexural strength, and thermal conductivity. The compressive strengths were calculated by averaging three distinct test results in accordance with TS EN 12390-4. The flexural strengths were determined by averaging three distinct test results in compliance with TS EN 12390-5. The heat conductivity coefficients of the remaining specimens from the 28-day compressive strength test were assessed using a QTM-500 device, in accordance with the ASTM C 1113-09 hot wire standard. The thermal conductivity coefficient of each sample was evaluated five times at different places.

RESULTS AND DISCUSSION

Compressive Strengths Test Results

Fig. 1 presents the compressive strength values of the concrete samples using basalt fiber (CBF) after 7 and 28 days of curing.

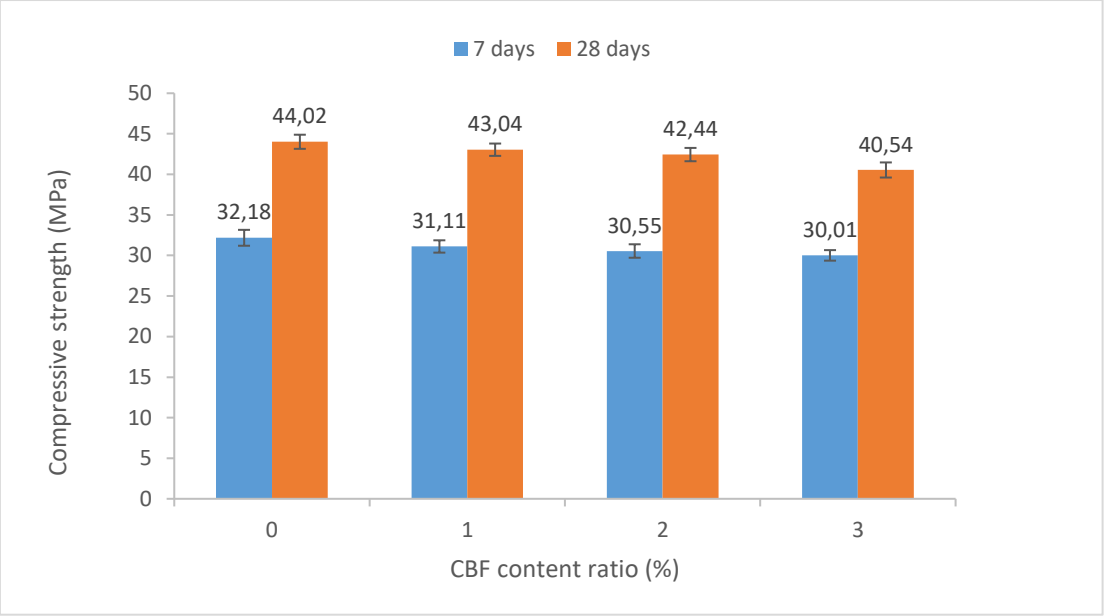

Fig.1. Results of compressive strength tests on concrete samples using CBF

The control sample with no fiber content reached compressive strengths of 32.18 MPa and 44.02 MPa after 7 and 28 days of curing, respectively. The incorporation of basalt fiber (CBF) at 1%, 2%, and 3% content ratios in the concrete mixtures led to decreases in 28-day compressive strength of 2.22%, 3.58%, and 7.90%, respectively. Fig. 1 illustrates a trend indicating that an increase in CBF content within the concrete samples correlates with a decrease in compressive strength after 7 and 28 days of curing.

Flexural Strengths Test Results

Fig. 2 presents the flexural strength outcomes of the concrete specimens with basalt fiber (CBF) following 28 days of curing.

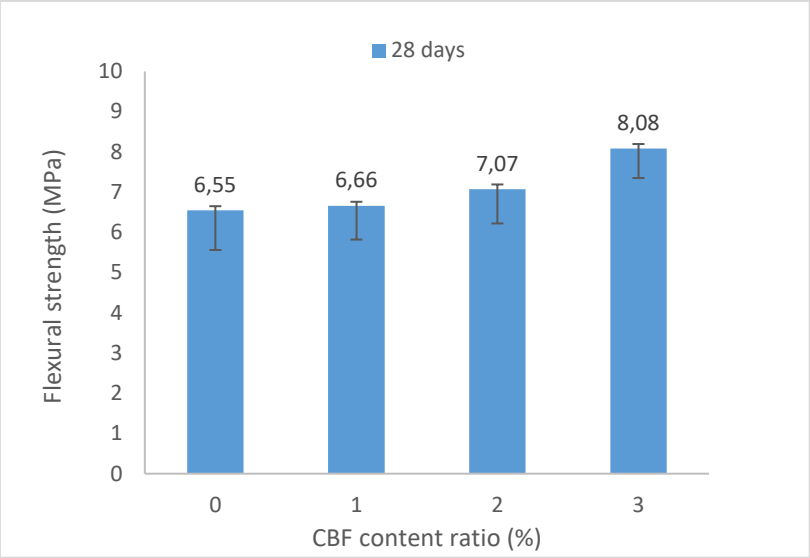

Fig.2. Results of flexural strength tests on concrete samples using CBF

The control sample free of fiber content reached a flexural strength of 6.55 MPa following 28 days of curing. The incorporation of basalt fiber (CBF) at content ratios of 1%, 2%, and 3% led to enhancements in flexural strength of 1.67%, 7.93%, and 23.35%, respectively. Fig. 2 illustrates a correlation indicating that an increased CBF content in the concrete samples corresponds to enhanced flexural strength after 28 days of curing.

Thermal conductivity coefficients test results

Fig. 3 presents the thermal conductivity coefficient values of the concrete samples with basalt fiber (CBF) following 28 days of curing.

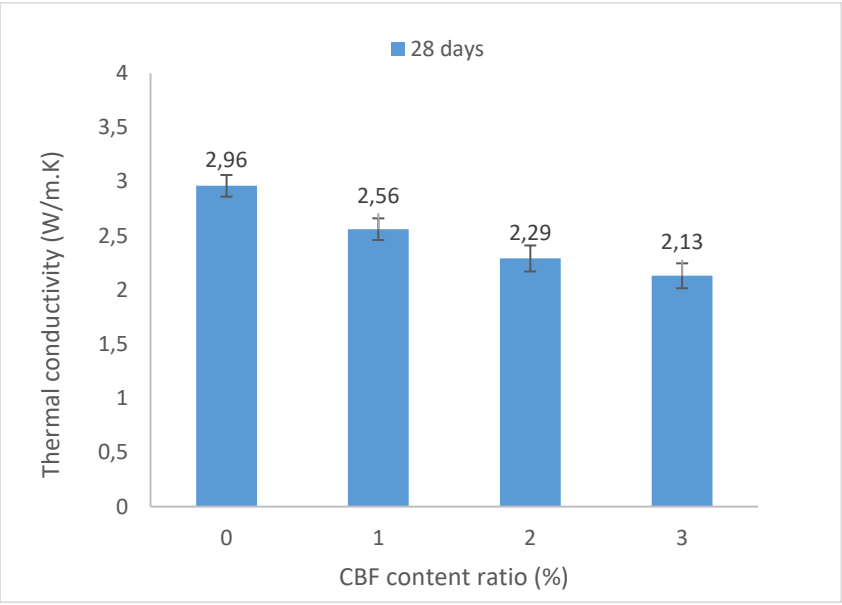

Fig. 3. Results of thermal conductivity coefficients tests on concrete samples using CBF

The thermal conductivity coefficients of the concrete samples containing basalt fiber (CBF) vary from 2.13 to 2.96 W/mK. The incorporation of basalt fiber (CBF) at content ratios of 1%, 2%, and 3% led to reductions in thermal conductivity coefficients of 13.51%, 22.63%, and 28.04%, respectively. Fig. 3 illustrates a correlation whereby increased CBF content corresponds to decreased thermal conductivity coefficient values.

CONCLUSIONS

This study conducts an experimental analysis of the impact of basalt fiber incorporation on the mechanical and thermal insulation characteristics of concrete samples. The subsequent findings were derived from the study:

- The basalt fiber content causes a limited decrease in compressive strength values in proportion to the fiber content.
- The inclusion of basalt fiber enhances flexural strength values in direct correlation to the fiber content. Moreover, enhancing the basalt fiber content from 1% to 3% results in a significant enhancement of flexural strength. Experimental results indicate that the maximum flexural strength of samples incorporating 3% basalt fiber can be enhanced by 23.35%.

- The inclusion of basalt fiber leads to a reduction in thermal conductivity coefficient values relative to the fiber content. Moreover, enhancing the basalt fiber content from 1% to 3% results in a substantial decrease in thermal conductivity coefficient values. Experimental results indicate that the maximum thermal insulation features of samples using 3% basalt fiber can be enhanced by 28.04%.

Overall, the results suggest that while the incorporation of basalt fiber into concrete mixtures may lead to a slight decrease in compressive strength, it significantly enhances flexural strength and reduces thermal conductivity. These findings highlight the potential benefits of using basalt fiber in concrete to improve structural performance and thermal insulation properties.

REFERENCES

Archbold, P., & Santos, J. (2018). Influence of basalt fibers on the mechanical properties of concrete. Materials, 11(10), 1790.

ASTM C1113/C1113-09 (2009) Standard test method for thermal conductivity of refractories by hot wire (Platinum Resistance Thermometer Technique). ASTM International, West Conshohocken, PA.

Borhan, M.T. (2012). Properties of glass concrete reinforced with short basalt fibre,. Materials and Design, 2012, 42:265-271.

El-Gelani, A.M., High, C.M., Rizkalla, S.H. (2018). Effects of basalt fibres on mechanical properties of concrete. MATEC Web of Conferences, 149, 01028.

Hamada, H.M., Abed, F., Hassan, A., (2024). Combined effect of iron ore waste and basalt fiber with high-volume. Construction and Building Materials, 444, 137679.

Fort, J., Koci, J., Cerny, R., (2021). Environmental efficiency aspects of basalt fibers reinforcement in concrete mixtures. Energies, 14, 7736.

Jhon, V.J. and Dharmar, B. (2020). Influence of basalt fibers in the mechanical behavior of concrete-A review. Structural Concrete, 22(2).

Jiang, C.H., McCarthy, T.J., Chen, D., Dong, Q.Q. (2010). Influence of basalt fibre on performance of cement mortar. Key Engineering Materials, 93(6):426-427.

Kharun, M., Al Araza, H.A.A., Hematibahar, M., Al Daini, R., Manoshin, A.A. (2022). Experimental study on the effect of chopped basalt fiber on the mechanical properties of high-performance concrete. AIP Conference Proceedings, Volume 2559, Issue 1, 050017.

Mehta, P.K., & Monteiro, P.J.M. (2014). Concrete: microstructure, properties and materials. McGraw-Hill Education.

TS EN 12390-4 (2002). Testing hardened concrete - Part 4: Compressive strength - Specification for testing machines. Turkish Standard Institute, Ankara (in Turkish).

TS EN 12390-4 (2002). Testing hardened concrete - Part 5: Flexural strength of test specimens. Turkish Standard Institute, Ankara (in Turkish).

TS EN 196-1 (2009). Methods of testing cement: Part 1. Determination of strength. Turkish Standard Institute, Ankara (in Turkish

TS EN 206+A2. (2021). Concrete - specification, performance, production and conformity. Turkish Standard Institute, Ankara (in Turkish).

Zhang, X., Zhang, S., Xin, S.(2022). performance test and thermal insulation effect analysis of basalt-fiber concrete. Materials, 15(22), 8236.

GROUNDWATER AND AQUIFER USAGE FOR HUMAN CONSUMPTION AND IRRIGATION IN THE SOUTHWESTERN COASTAL REGION OF BANGLADESH: A REVIEW

Md Wabidur RAHMAN*(ORCID:0009-0002-6313-1510)
Department of Geology and Mining, University of Barishal, Kornokathi, Barishal-8254, Bangladesh.
Email: mwabidur18.glm@bu.ac.bd

Jannatul FERDOS (ORCID:0009-0004-1106-4015)
Department of Geography and Environmental Studies, University of Chittagong, Chattogram-4331, Bangladesh
Email: ferdoscu1998@gmail.com

Abstract

The main focus of this review is the possible use of aquifers and groundwater for human consumption and agriculture in the southwest coastal region of Bangladesh, a region facing particular hydrological and environmental issues. Mostly for supplies of drinking water and agricultural irrigation, millions of people rely on groundwater. Although groundwater is an essential resource, the growing population pressure, the expansion of agricultural land, and the activities of commercial enterprises have seriously stressed the aquifer systems in the region. This research looks at the trends of groundwater and aquifer use in the area, therefore stressing significant issues including arsenic poisoning, saline intrusion, and overextraction. Changes in the environment, most importantly related to climate change, worsen these difficulties even further. Rising sea levels and altered precipitation patterns caused by climate change add to the water scarcity and increase vulnerability of aquifers to contamination. These environmental changing features affect groundwater management and necessitate immediate attention to be dedicated to the issue of water resource sustainability. Moreover, the review provides an analysis of the present management techniques and policies followed in the Southwest coastal region of Bangladesh to reduce groundwater consumption. This study reveals shortcomings in current approaches and provides recommendations for management strategies more sustainable and that balance the demands of human consumption, the strain of agriculture, and environmental preservation. Within the framework of climate change, the study underlines the importance of adaptive management techniques to provide water security and prevent any damage of aquifer systems. This study seeks to offer significant fresh angles for lawmakers, scholars, and interested parties in water resource management. This will be attained by providing a comprehensive study of groundwater usage coupled with the associated difficulties. Coordinated actions to create sustainable groundwater management strategies for the long run would be required to resolve the water crisis endangering the area.

Keywords: Groundwater, Aquifer, Irrigation, Human Consumption, Southwestern Coastal, Bangladesh.

1. INTRODUCTION

Groundwater is one of the most crucial natural resources in Bangladesh, particularly in its southwestern coastal region (Sarker et al, 2021). Due to seasonal surface water shortages and the topographical difficulty of water availability, this section of the nation, which includes districts (

Figure **1**) like Khulna, Satkhira, and Bagerhat, relies mostly on groundwater for agricultural uses as well as drinking (Mondal, 2015). Historically, groundwater extraction has been regarded as a consistent way to satisfy the rising water needs of the population (Islam & Mostafa, 2021). Recent studies indicate that the contribution of groundwater to irrigation has changed significantly from 41% in 1982-1983 to over 77% by 2006-2007, so reflecting a change in water resource management policies in response to changing climatic conditions and agricultural methods (Mondal, 2015; Zahid, 2015; Shamsudduha, 2011). But the sustainability of groundwater supplies has become a big issue given the rising demands of population increase, agricultural development, and climate change (Nishat, & Mukherjee, 2013).

Particularly in view of contaminants like arsenic that endanger public health, the quality of groundwater in this region is a big problem (Hasan et al., 2019). Research indicates that elevated arsenic concentrations in shallow aquifers in southwest coastal Bangladesh's natural geological processes as well as human activities cause are present (Saha et al., 2020). Focusing on its importance in human consumption and irrigation, this review attempts to integrate current data and research on groundwater utilization in the southwestern coastal region. Climate change and over-extraction steadily jeopardize the sustainability of groundwater resources (Hoque et al., 2019). Research on strong irrigation techniques particularly for crops like Boro rice have shown significant declines in groundwater levels, therefore worsening the risk of water shortage (Bhuyan et al., 2023).

Furthermore, this study underlined the main difficulties caused by over-extraction, arsenic poisoning, salinity intrusion, and possible long-term effects of climate change (Rakib et al., 2020). The study also looks at government laws meant to protect this possible resource for next generations and sustainable methods of groundwater management.

2. METHODOLOGY

Using a methodical literature analysis, this study synthesizes present studies on groundwater and aquifer use for human and agricultural purposes on Bangladesh's southwest coast. Recent statistics on Groundwater and Aquifer Use for Human Consumption and Irrigation in Southwest Coastal Bangladesh were gathered for this review, especially for last two decades. Following a rigorous and scientific gathering of data from journal publications, conference proceedings, reports released by reputable companies, and books, the metadata were created, examined, and presented in a logical sequence. Included and excluded criteria guaranteed relevance and quality of research. Particularly in Bangladesh's southwest coastal area, groundwater and aquifer utilization for human consumption or irrigation covers.

To find trends in groundwater use and management, problems, and differences between studies, qualitative research was done. In terms of specifics, Google Scholar, Scopus, Web of Science, and PubMed were searched. Using "groundwater use in Bangladesh," "aquifer depletion," "irrigation in coastal Bangladesh," and "water management," the search focused on 2000–2024 literature. Boolean operators were used to narrow the search to papers addressing this review's geographic area.

Data extraction focused on groundwater availability and recharge rates, aquifer features, the impact of groundwater extraction on human consumption and irrigation, salinity intrusion and pollution, and management and sustainability. Narrative analysis and theme classification revealed tendencies and literature gaps.

Papers were critically evaluated for relevance to review goals, methodological consistency, credibility, and geographic specificity. This technique is consistent with recent Bangladeshi groundwater studies (Shamsudduha et al., 2009; Abedin et al.,2012), which highlight coastal groundwater depletion, contamination, and salinity intrusion.

Region-specific studies, especially recent ones, are a constraint. Studies (Rahman et al., 2003; Hoque et al., 2007) demonstrated, secondary data use reflects original research papers' scope and biases. Ethical approval was not sought because this review used only secondary sources, which were properly cited for academic integrity. To further understand groundwater utilization in Bangladesh's southwest coastal region, future study should collect localized primary data, expanding on (Ravenscroft et al., 2013).

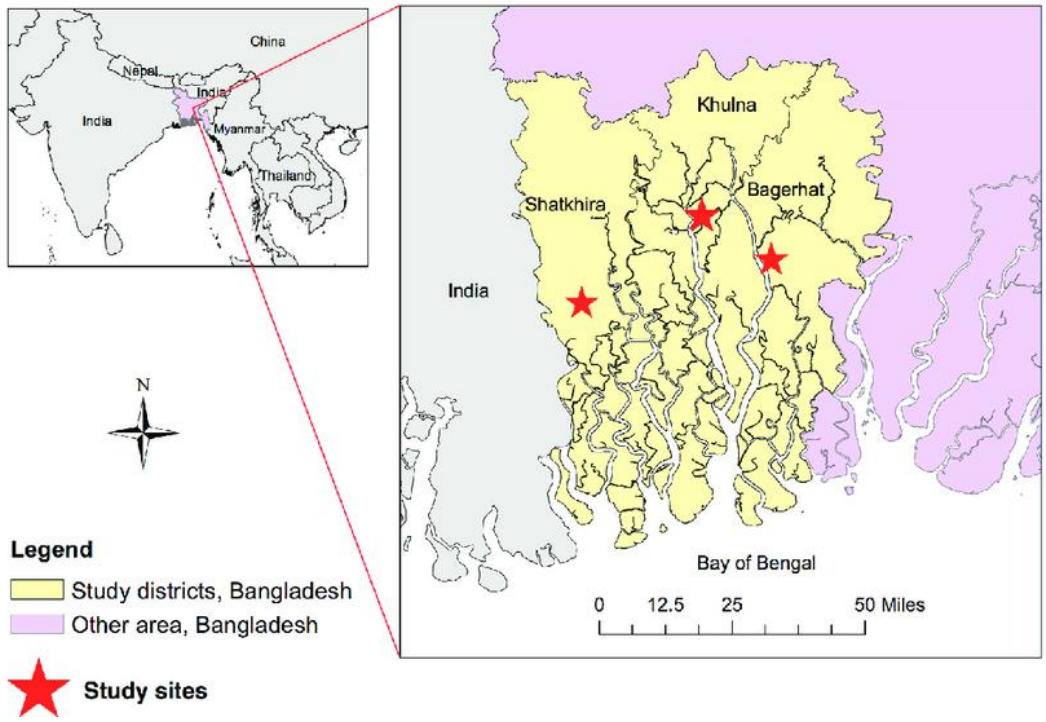

Figure 1: Map of southwestern coastal region of Bangladesh (Lam et al., 2018)

3. RESULT AND DISCUSSION

3.1 Groundwater Availability and Usage in Southwestern Bangladesh

3.1.1 Hydrogeological Context of Southwestern Bangladesh

Bangladesh's southwest coastline area is distinguished by a complicated hydrogeological system mostly consisting of alluvial aquifers (Sarker et al., 2021). Usually split into shallow, intermediate and deep strata, these aquifers within the vast Bengal Basin are part of Because they are so easily accessible, shallow aquifers, found at depths ranging from 10 to 100 meters, as well as intermediate aquifers, found between 100 and 3000 meters, are extensively exploited for irrigation (Mondal, 2015; Zahid, 2015). On the other hand, since deep aquifers, found beyond 300 meters, are less likely to be contaminated by surface pollution and saltwater intrusion, they constitute the main supply of drinking water (Mondal, 2015). Seasonal rainfall determines the recharge of these aquifers; so, the rates of recharge vary greatly depending on where one is living (Shamsudduha, 2011). Here are these Because of their proximity to the Bay of Bengal, coastal districts such Bagerhat, Satkhira, and Khulna are especially vulnerable to saltwater intrusion; inland areas struggle with seasonal water scarcity (Bhuyan et al., 2023). Extensive deltaic and alluvial deposits define Bangladesh's southwestern coastline area (Sarker et al., 2021). Mostly laid over the Quaternary period, the last 2.58 million years, these sediments gathered gravel, silt, clay, and sand (Huq et al., 2018). Depth (Bhuyan et al., 2023) divides the region's aquifers into shallow, intermediate, and deep levels.

The shallow aquifers, mostly Holocene deposits (less than 10,000 years old), at less than 100 meters, contain fine to medium sands, clay, and silt (Jameel et al., 2023; Hoque et al., 2012). Intermediate aquifers, often Pleistocene (2.58 million to 11,700 years old), at depth 100-300 meters, include more cemented sands and gravels with silts and clays (Jameel et al., 2023; Hoque et al., 2012). Deep aquifers may extend into Plio-Pleistocene and Miocene deposits (5.33 million to 2.58 million years ago) at depths of more than 300 meters. Many limited aquifers include well-sorted, fine to coarse sands with clay interbeds. Due to overburden pressure and geologic age, these sediments are more compacted (Jameel et al., 2023; Hoque et al., 2012).

In southwestern coastal of Bangladesh, shallow and intermediate aquifers are unconfined to semi-confined, whereas deeper ones are confined. Due to confinement and heavy clay layers above, deeper aquifers recharge less than shallow ones (Ravenscroft et al., 2005). Salinity intrusion and groundwater contamination are threat in this region. Sea-level rise, tidal surges, reduced freshwater flow from upstream rivers, and shrimp farming, which often introduces saline water, are major causes of salinity intrusion, especially in coastal areas. The Bengal Basin sediments naturally contain arsenic, which pollutes shallow aquifers (Burgess et al., 2010; Swartz et al., 2004).

3.1.2 Groundwater for Human Consumption

The majority of the population in southwestern coastal region of Bangladesh depends on groundwater for drinking purposes. Groundwater provides nearly 90% of the drinking water supply in rural areas, where access to treated surface water is limited (Alam et al., 2024). However, the safety of groundwater for human consumption has been

compromised in recent years due to widespread contamination by arsenic, iron, and salinity. Affecting millions of people and causing serious health consequences like skin lesions and cancer, arsenic contamination has become a huge public health concern (Hasan et al. 2019; Saha et al. 2020). Saline intrusion aggravates the issue in southwest coastal areas by making groundwater progressively brackish and unfit for drinking without appropriate treatment. Nonetheless, certain areas, such as portions of the Bengal Delta, have showed promise for freshwater availability in shallow aquifers during the rainy season, therefore highlighting variances in salinity problems (Jahan et al., 2022).

The

Figure **2** showing the fast-rising groundwater withdraw and the number of deep tubewells underlines important challenges in the context of groundwater use for human consumption. Primarily led by agricultural and domestic need, the rising number of tubewells corresponds with growing demand for groundwater. But depending too much on groundwater extraction brings major risks like aquifer depletion, lower water quality, and long-term sustainability issues (Hasan & Zahid, 2011).

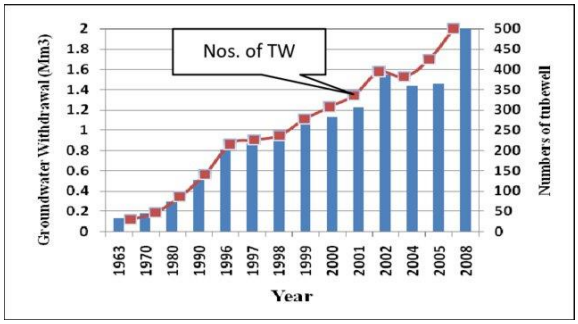

Figure 2: Rapid increase in groundwater abstraction rate and numbers of Deep tubewells (Hasan & Zahid, 2011)

3.1.3. Groundwater for Irrigation

Groundwater is also the primary source of water for irrigation in the southwestern coastal region of Bangladesh. Agriculture, particularly rice cultivation, which requires significant water input, is heavily reliant on groundwater. The region's shrimp farming industry, which has expanded rapidly in coastal districts, has further intensified the demand for groundwater (Islam et al., 2016). Irrigation practices in this region predominantly use shallow tube wells to extract water for farmlands, contributing to the depletion of the shallow aquifer systems. A study conducted in 2022 revealed that groundwater extraction for irrigation purposes accounted for approximately 70% of the total water usage in the region (Salam et al., 2023). Many areas of the region have seen notable drops in the water table as a result of unsustainable over-extraction of groundwater during the dry season, when surface water supplies are few.

Figure **3** depicts the differences in groundwater recharge and irrigation abstraction between boreholes and other Bangladesh locations. Agriculture depends on groundwater,

particularly in dry seasons, but too great abstraction creates sustainability issues. Groundwater availability is influenced by climate elements like precipitation and flooding; droughs raise irrigation demand and over-extraction causes overabundance of these elements (Shamsudduha et., 2022).

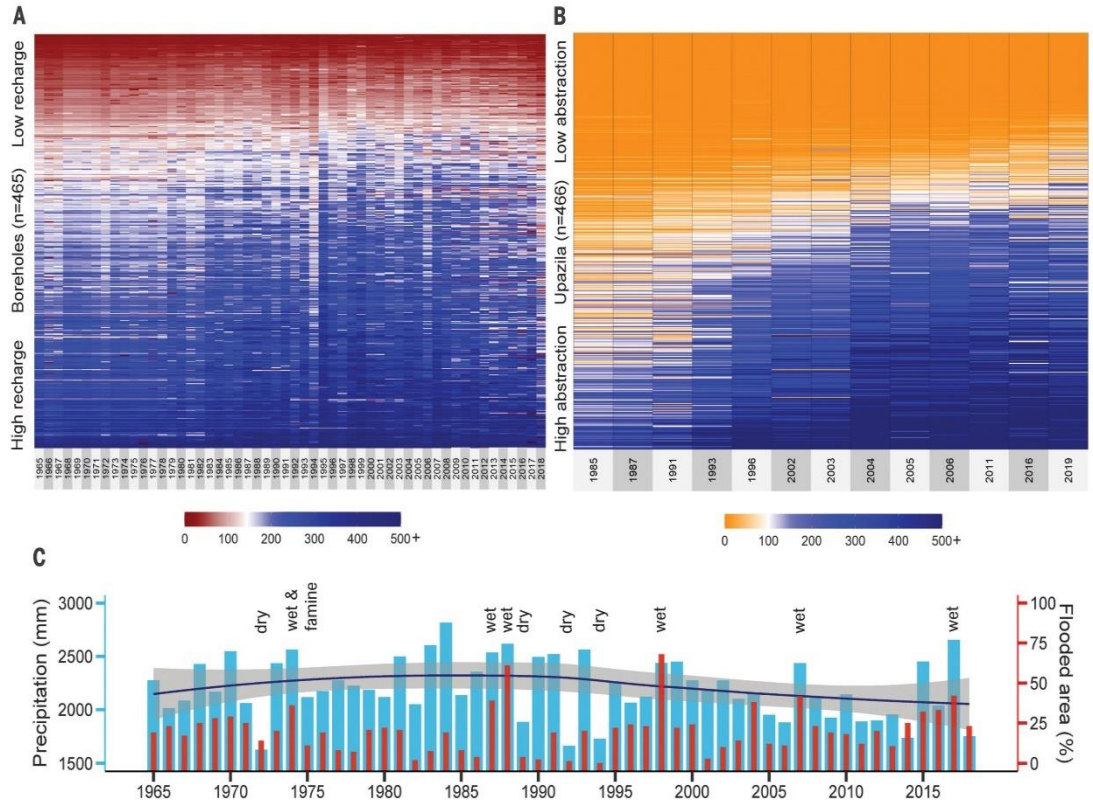

Figure 3: Comparison of estimated groundwater recharge and abstraction for irrigation across Bangladesh (Shamsudduha et., 2022)

3.2 Challenges of Groundwater Usage

3.2.1. Over-extraction and Aquifer Depletion

Particularly for irrigation, over-extraction is one of the most urgent problems related with groundwater use in Bangladesh's southwest coastal area. Groundwater levels in some regions have shockingly reduced as food production's demand rises and agriculture's intensity intensues (Hasan et al. 2023). The groundwater table dropped by an average of 10 meters between 2000 and 2020 in several of the southwestern coastal areas; in certain cases, the drop was much more severe (Sarker et al, 2021). In addition to lowering the availability of water for future use, over-extraction raises the risk of aquifer contamination from other contaminants and saline intrusion. Overextraction of groundwater in southern coastal regions has caused saline water to migrate lateral into freshwater aquifers, therefore compromising the quality of water accessible for cultivation and consumption. Groundwater use problems in southwest Bangladesh, including over-extraction and aquifer depletion (Moshfika et., 2022), can be connected to Deep Tube Wells' (DTWs') increasing depth in Dhaka metropolis. Figure 4 (a) illustrates how groundwater reliance has throughout time raised DTW count. Human consumption and agricultural needs have driven groundwater extraction in Bangladesh's Southwest coastal area. DTW depth rising

as water tables drop from over-extraction and aquifer depletion causes concerns of most seriousness in Figure 4 (b). Similar groundwater use for agriculture and human consumption water supply has decreased water tables in southern coastal of Bangladesh, needing deeper wells to protection supplies. Deeper DTWs show over-extraction and unsustainable groundwater resource management. Problems with water quality, land subsidence, and long-term water shortage brought on by aquifer depletion arise here.

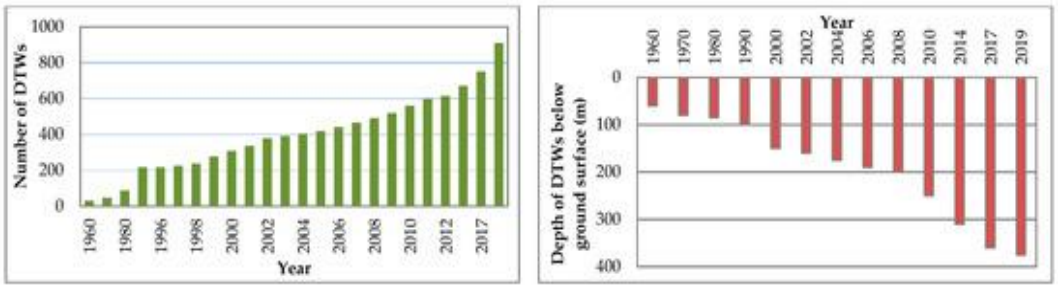

Figure 4: Present Situation of DTWs in Dhaka city (a) Number of DTWs over the years 1960 to 2019; (b) Depth of DTWs below ground surface over the years 1960 to 2019 (Moshfika et., 2022)

3.2.2. Water Contamination: Arsenic and Salinity

Water quality deterioration is another critical challenge in the management of groundwater resources in this region. Affecting groundwater throughout most of Bangladesh, arsenic contamination has been well recorded in the southwest coastal area (Sarker et al., 2021). Studies project that more than 20% of the tube wells in the area have arsenic levels higher than the World Health Organization's (WHO) recommended limit (Flanagan et al., 2012). Widespread health problems include arsenicosis, a chronic illness with significant skin, cardiovascular, and cancer risks have come from long-term arsenic-contaminated water intake. In southwest coastal regions, another developing issue is salinity intrusion. Rising sea levels and shifting hydrological patterns brought on by climate change are forcing seawater into freshwater aquifers, hence contaminating groundwaters. By lowering crop yields and decreasing soil health, this salinization of groundwater not only influences drinking water quality but also reduces agricultural output (Sarker et al., 2021; Rakib et al., 2020).

3.2.3. Climate Change and Groundwater Sustainability

Climate change is aggravating groundwater management issues in Bangladesh's southwest coastal area. Rising temperatures, unpredictable precipitation patterns, and rising sea levels all help to lower groundwater recharge and cause more saline intrusion. More than half of the shallow aquifers in coastal areas may become too saline for use by 2025 (Islam et al., 2023), according to Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Furthermore, expected to hasten the deterioration of groundwater resources in the area are rising frequency and intensity of extreme weather events including cyclones and storm surges (Nishat, & Mukherjee, 2013).

4. SUSTAINABLE GROUNDWATER MANAGEMENT PRACTICES

4.1. Managed Aquifer Recharge and Rainwater Harvesting

Many sustainable management techniques have been suggested to help to offset the escalating groundwater depletion crisis. One such method used in artificial recharging groundwater aquifers with excess surface water during the monsoon season is managed aquifer recharge (MAR). Successful piloting of this approach in several areas of Bangladesh, particularly the southwest coastal region, where it has showed promise in restoring aquifer levels and increasing water quality (Alam et al. 2021), has revealed Another interesting possibility is rainwater collecting, especially in places where monsoon rainfall is plenty. Rainwater collecting and storage helps communities lessen their reliance on groundwater during the dry season (Shamsudduha, 2011). Rainwater collecting has also been encouraged in coastal areas as a means of relieving salt intrusion-induced drinking water shortages.

4.2. Government Policies and Institutional Support

To solve groundwater over-exploitation, the Bangladeshi government has realized integrated water resource management is necessary. Emphasizing the preservation of water resources, the National Water Policy (2018) supports a measured approach to surface and groundwater consumption. To help lower water waste in agriculture, it also supports water-efficient irrigation technology as drip irrigation (Hasan et al., 2023). Furthermore, the government has started the Sustainable Water Management Action Plan (2021), which seeks to lower groundwater use by means of less water-intensive crops and so enhance local water management policies (Chowdhury, 2010). If properly carried out, these rules have the capacity to greatly reduce the hazards of groundwater depletion and guarantee the long-term viability of aquifer supplies.

5. CONCLUSION

The southwestern coastal region of Bangladesh encounters a multifaceted set of issues in the management of its groundwater resources. The aquifers of the area are under great strain from over-extraction for irrigation, pervasive arsenic and salinity contamination, and the growing consequences of climate change. Groundwater resources must be protected by sustainable management strategies including policy interventions, rainfall collecting, and Managed Aquifer Recharge. Ensuring fair access to clean water for human use and agriculture in the region depends on a complete approach combining community involvement, technological innovation, and efficient government.

REFERENCES

Abedin, M. A., Habiba, U., & Shaw, R. (2012). "Impacts of salinity, arsenic, and drought in southwestern Bangladesh." Environmental Hazards, 11(3), 251-265. https://doi.org/10.1080/17477891.2012.689248

Ahmad, M. U. D., Kirby, M., Islam, M. S., Hossain, M. J., & Islam, M. M. (2014). Groundwater use for irrigation and its productivity: status and opportunities for crop intensification for food security in Bangladesh. *Water resources management*, *28*, 1415-1429. https://doi.org/10.1007/s11269-014-0560-z

Alam, S. K., Li, P., & Fida, M. (2024). Groundwater nitrate pollution due to excessive use of N-fertilizers in rural areas of Bangladesh: pollution status, health risk, source contribution, and future impacts. *Exposure and Health*, *16*(1), 159-182. https://doi.org/10.1007/s12403-023-00545-0

Alam, S., Borthakur, A., Ravi, S., Gebremichael, M., & Mohanty, S. K. (2021). Managed aquifer recharge implementation criteria to achieve water sustainability. *Science of the Total Environment*, *768*, 144992. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.144992

Bhuyan, M. I., Supit, I., Mia, S., Mulder, M., & Ludwig, F. (2023). Effect of soil and water salinity on dry season boro rice production in the south-central coastal area of Bangladesh. *Heliyon*, *9*(8). https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19180

Chowdhury, N. T. (2010). Water management in Bangladesh: an analytical review. Water policy, 12(1), 32-51. https://doi.org/10.2166/wp.2009.112

Didar-Ul Islam, S. M., & Bhuiyan, M. A. H. (2016). Impact scenarios of shrimp farming in coastal region of Bangladesh: an approach of an ecological model for sustainable management. *Aquaculture International*, *24*, 1163-1190. https://doi.org/10.1007/s10499-016-9978-z

Flanagan, S. V., Johnston, R. B., & Zheng, Y. (2012). Arsenic in tube well water in Bangladesh: health and economic impacts and implications for arsenic mitigation. *Bulletin of the World Health Organization*, *90*, 839-846. https://www.scielosp.org/pdf/bwho/2012.v90n11/839-846/en

Hasan, M. K., Shahriar, A., & Jim, K. U. (2019). Water pollution in Bangladesh and its impact on public health. *Heliyon*, *5*(8). https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e02145

Hasan, N., Pushpalatha, R., Manivasagam, V. S., Arlikatti, S., & Cibin, R. (2023). Global sustainable water management: a systematic qualitative review. *Water Resources Management*, *37*(13), 5255-5272. https://doi.org/10.1007/s11269-023-03604-y

Hassan, M. Q., & Zahid, A. (2011). Management of overexploited Dhaka City aquifer, Bangladesh. *Journal of Nepal Geological Society*, *43*, 277–283. https://doi.org/10.3126/jngs.v43i0.25615

Hoque, M. A., Hoque, M. M., & Ahmed, K. M. (2007). "Declining groundwater level and aquifer dewatering in Dhaka metropolitan area, Bangladesh: Causes and quantification." Hydrogeology Journal, 15(8), 1523–1534. https://doi.org/10.1007/s10040-007-0200-6

Hoque, S. F., Hope, R., Arif, S. T., Akhter, T., Naz, M., & Salehin, M. (2019). A social-ecological analysis of drinking water risks in coastal Bangladesh. *Science of the Total Environment*, *679*, 23-34. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.04.359

Huq, M. E., Su, C., Li, J., & Sarven, M. S. (2018). Arsenic enrichment and mobilization in the Holocene alluvial aquifers of Prayagpur of Southwestern

Bangladesh. *International Biodeterioration & Biodegradation*, *128*, 186-194. https://doi.org/10.1016/j.ibiod.2018.01.008

Islam, M. S., & Mostafa, M. G. (2021). Groundwater status and challenges in Bangladesh. *Sustainable Agriculture Reviews 52*, 79-146. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-73245-5_4

Islam, R., Ahmed, R., Dey, B., Haque, M. S., Aktar, S., Bhuiyan, M. S., ... & Saha, N. (2023). Salinity hazard drives the alteration of occupation, land use and ecosystem service in the coastal areas: Evidence from the south-western coastal region of Bangladesh. *Heliyon*, *9*(8). https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18512

Jameel, Y., Stahl, M., Michael, H. et al. Shift in groundwater recharge of the Bengal Basin from rainfall to surface water. Commun Earth Environ 4, 14 (2023). https://doi.org/10.1038/s43247-022-00650-z Hoque, M. A. and Burgess, W. (2012). 14c dating of deep groundwater in the bengal aquifer system, bangladesh: implications for aquifer anisotropy, recharge sources and sustainability. Journal of Hydrology, 444-445, 209-220. https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2012.04.022

Khurshid, Jahan., Anwar, Zahid., Abul, Ehsan, Bhuiyan., Iqbal, Ali. (2022). 3. A Resilient and Nature-Based Drinking Water Supply Source for Saline and Arsenic Prone Coastal Aquifers of the Bengal Delta. Sustainability, https://doi.org/10.3390/su14116703

Lam, Yukyan & Surkan, Pamela & Winch, Peter & Nizame, Fosiul. (2018). Freshwater access in high salinity regions: impacts and adaptation insights from the Ganges River Delta. Journal of Global Health Reports. https://doi.org/10.29392/joghr.2.e2018007.

Mohammad Shamsudduha, Richard G. Taylor, Md Izazul Haq, Sara Nowreen, Anwar Zahid, and Kazi Matin Uddin Ahmed, (2022). The Bengal Water Machine: Quantified freshwater capture in Bangladesh.Science377,1315-1319(2022). https://doi.org/10.1126/science.abm4730

Mondal, M. S. (2015). Groundwater resources in the hard-to-reach areas of Bangladesh: Constraints for drinking water supply and strategies for sustainable use. *Eur Water*, *50*, 43-57. https://www.ewra.net/ew/pdf/EW_2015_50_04.pdf

Moshfika, M.; Biswas, S.; Mondal, M.S. Assessing Groundwater Level Declination in Dhaka City and Identifying Adaptation Options for Sustainable Water Supply. Sustainability 2022, 14, 1518. https://doi.org/10.3390/su14031518

Nishat, A., & Mukherjee, N. (2013). Climate change impacts, scenario and vulnerability of Bangladesh. *Climate change adaptation actions in Bangladesh*, 15-41. https://doi.org/10.1007/978-4-431-54249-0_2

Pena-Arancibia, J. L., Mainuddin, M., Ahmad, M. D., Hodgson, G., Murad, K. F. I., Ticehurst, C., ... & Kirby, J. M. (2020). Groundwater use and rapid irrigation expansion in a changing climate: Hydrological drivers in one of the world's food bowls. *Journal of Hydrology*, *581*, 124300. https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2019.124300

Rahman, M. A., & Ravenscroft, P. (2003). "Groundwater resources and development in Bangladesh: Background to the arsenic crisis, agricultural potential, and the environment." The World Bank, Water and Sanitation Program. https://doi.org/10.1596/0-8213-5526-7

Rakib, M. A., Sasaki, J., Matsuda, H., Quraishi, S. B., Mahmud, M. J., Bodrud-Doza, M., ... & Bhuiyan, M. A. (2020). Groundwater salinization and associated co-contamination risk increase severe drinking water vulnerabilities in the

southwestern coast of Bangladesh. *Chemosphere*, *246*, 125646. https://doi.org/10.1016/j.chemosphere.2019.125646

Ravenscroft, P., Burgess, W., Ahmed, K. M., Burren, M., & Perrin, J. (2004). Arsenic in groundwater of the bengal basin, bangladesh: distribution, field relations, and hydrogeological setting. Hydrogeology Journal, 13(5-6), 727-751. https://doi.org/10.1007/s10040-003-0314-0

Ravenscroft, P., McArthur, J. M., & Hoque, M. A. (2013). "Stable groundwater quality in deep aquifers of southern Bangladesh: The case against sustainable abstraction." Science of the Total Environment, 454-455, 627-638. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2013.02.071

Saha, N., Bodrud-Doza, M., Islam, A. T., Begum, B. A., & Rahman, M. S. (2020). Hydrogeochemical evolution of shallow and deeper aquifers in central Bangladesh: arsenic mobilization process and health risk implications from the potable use of groundwater. *Environmental Earth Sciences*, *79*, 1-18. https://doi.org/10.1007/s12665-020-09228-4

Salam, M. A., Rahman, S., Anik, A. R., & Sharna, S. C. (2023). Exploring competitiveness of surface water versus ground water irrigation and their impacts on rice productivity and efficiency: An empirical analysis from Bangladesh. *Agricultural Water Management*, *283*, 108298. https://doi.org/10.1016/j.agwat.2023.108298

Sarker, M. M. R., Van Camp, M., Hossain, D., Islam, M., Ahmed, N., Karim, M. M., ... & Walraevens, K. (2021). Groundwater salinization and freshening processes in coastal aquifers from southwest Bangladesh. *Science of The Total Environment*, *779*, 146339. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.146339

Shamsudduha, M., Taylor, R. G., Ahmed, K. M., & Zahid, A. (2011). The impact of intensive groundwater abstraction on recharge to a shallow regional aquifer system: evidence from Bangladesh. *Hydrogeology Journal*, *19*(4), 901. https://doi.org/10.1007/s10040-011-0723-4

Shamsudduha, M., Taylor, R. G., Chandler, R. E., & Ahmed, K. M. (2009). "Recent trends in groundwater levels in a highly seasonal hydrological system: The Ganges-Brahmaputra-Meghna Delta." Hydrology and Earth System Sciences, 13(12), 2373–2385. https://doi.org/10.5194/hess-13-2373-2009

Swartz, C. H., Blute, N., Badruzzman, B., Ali, A., Brabander, D. J., Jay, J., … & Harvey, C. F. (2004). Mobility of arsenic in a bangladesh aquifer: inferences from geochemical profiles, leaching data, and mineralogical characterization. Geochimica Et Cosmochimica Acta, 68(22), 4539-4557. https://doi.org/10.1016/j.gca.2004.04.020

W.G. Burgess, M.A. Hoque, H.A. Michael, C.I. Voss, G. N. Breit, and K.M. Ahmed (2010). "Vulnerability of deep groundwater in the Bengal Aquifer System to contamination by arsenic." Nature Geoscience, 3(2), 83-87. https://doi.org/10.1038/ngeo750

Zahid, A. (2015). Groundwater management aspects in Bangladesh. *Unpublished report. Dhaka*. https://www.researchgate.net/profile/Anwar-Zahid-3/publication/320556522_GROUNDWATER_MANAGEMENT_ASPECTS_IN_BANGLADESH/links/59ecd9fcaca272cddde05b09/GROUNDWATER-MANAGEMENT-ASPECTS-IN-BANGLADESH.pdf

BACTERIOLOGICAL ANALYSIS OF URINE POLLUTED ENVIRONMENTS IN JOSEPH SARWUAN TARKA UNIVERSITY, MAKURDI

Dennis, Igene MOSES
Department of Microbiology, College of Biological Sciences, J.S Tarka University, Makurdi,PMB 2373 Nigeria
Email: Igenemoses93@gmail.com

Monday, UBOGU
Department of Microbiology, College of Biological Sciences, J.S Tarka University, Makurdi,PMB 2373 Nigeria
Email:igenemoses93@gmail.com

Abstract

Background:A urine deposition in most Nigerian universities usually go on unchecked and has constituted a serious menace to human health and the environmental ecosystem. This study became necessary to particularly investigate the bacterial contaminants in urine polluted environments of Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi. Seven (7) urine samples were collected and analysed using serial dilution and pour plating techniques. Nutrient agar was used for the isolation, (7) samples including a general control were collected from three (3) different sites in the University environment; each of the sites had two (2) samples and one (1) general control. The sample collection sites included the North core, the South core and the Middle core axes of the university. The mean bacterial count for the north core samples location was $83.25+63.98^{b}$, South core had the mean bacterial count of $79.50+27.38^{b}$ whereas the middle core and the general control had the mean counts of $77.25+51.87^{b}$and $91.23+5.00^{a}$ respectively. The bacteria isolated from these urine polluted environments and their percentage prevalence rates include; *Escherichia coli* 4(21.04%), *Enterobacter* spp 5(26.31%), *Klebsiella spp* 3(15.78%), *Salmonella spp* 4(19.78%), *Staphylococcus spp* 3(15.78%). The predominant bacteria isolated were *Enterobacter spp* and *Escherichia coli*, whereas the least isolated bacteria were *Klebsiella spp* and *Staphylococcus spp*. Samples from the south core location of the school, generally had the highest bacterial isolates. In this study, the public health implications of indiscriminate urination in the public environments especially in the university environment of Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi have been elucidated. It has also been observed that, one of the leading rationales behind the indiscriminate urination in the environments could be as a result of overstretched facilities.**Methods:**Urine polluted soil samples used in this study were collected from three different locations (North Core, Middle Core and South Core) in Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi. The sites used were the undesignated areas for urine discharge. The sites are the soil areas noted for frequent urine discharge, while a meter away (not used for urine discharge) was chosen as the control.**Sample Collection:**A total of 7 samples including a general control were collected from the urine soil polluted sites (2 samples each from 3 sites) and a control soil site was collected from the topsoil respectively. Sample collection sites were behind Aper Aku Auditorium, North Core

(Sample A), Old Engineering Complex, Middle Core (Sample B) and behind Academic Block B, South Core (Sample C). Samples from contaminated soils and control area (Sample D) were collected in separate sterile polythene bags, which were sealed respectively and were appropriately labelled (A-D) before they were transferred to the general-purpose biology Laboratory of (JOSTUM) for immediate analysis.**Results:**Seven urine samples including a general control from urine polluted environments of Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi, were analysed for bacterial contaminants and the bacteria isolated were; *Klebsiella spp, Escherichia coli, Staphylococcus spp, Enterobacter spp,* and *Salmonella spp*.The mean bacterial counts from the different sample locations are enumerated in table 2.0, the total mean bacterial count from the Middle Core sample location was $77.25+51.87^{b}$ having the least bacterial contaminants whereas the general control had the highest contamination with the total mean bacterial counts of $91.23+5.00^{a}$, the North Core sample location had the mean counts of $83.25+63.98^{b}$ being the next most contaminated sample, with the South Core having the mean counts of $79.50+27.38^{b}$**.** The control sample location had the following bacterial isolates; *Escherichia coli, Enterobacter spp, Staphylococcus spp and Klebsiella spp,* the North Core sample location was characterized by bacterial isolates of *Escherichia coli, Enterobacter spp* and *Klebsiella spp,* with the Middle Core and South Core sample locations being characterized by Escherichia coli, Enterobacter spp and Staphylococcus spp.**Conclusion:** This study reveals that the urine contaminated environments of Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi, habour pathogenic organisms. It is greatly difficult to create an environment completely hostile to all bacteria in order to prevent infections. However, it is very important and possible to mitigate or eliminate as much of the pathogenic bacteria as possible by using careful cleaning procedures. When a certain bacterium evolves into an extremely dangerous form or there is a prevalence of an infection among the students grouped in such close quarters-sharing the same fountains, the same toilets, and the same showers the entire community can be infected.

Keywords: Analysis, urine, Bacteria load, Nutrient agar, Polluted, environments

1. Introduction

Soil is a natural cultural media for the growth of many types of organism. The organic and inorganic matter in the soil determine the soil fertility and aid the proliferation of various microflora that play vital roles in maintaining the nutritional balance of the soil (Dada and Aruwa, 2014). The top-soil has the highest concentration of organic matter and microorganisms and it is where most of the Earth's biological soil activities occur. Hence, earth depends on soil to a great extent, and as human population grows, its depth, season of the year, state of the cultivation, organic demand for food from crops increases, thereby making soil conservation crucial. A few of the consequences of human activity and carelessness are deforestation, overdevelopment, and pollution from man-made chemicals and human wastes (Joanne *et al.,* 2008).

Urine is a filtered product of kidney which contains only low molecular weight substances and at excretion the pH is normally around 6 but can vary between 4.5 and 8.2 (Lentner *et al.,* 2011). It was further shown by Lentner *et al*. (2011) that about (75-90) % of the Nitrogen constituent of urine is excreted as Urea and the remainder as ammonium and creatinine. This is in line with Drangert (2000) that urea is abundant in the urine of humans and other mammals. Urine also contains inorganic dissolved substances such as sodium chloride, calcium, potassium, phosphate and sulfates (Cobire *et al.,* 2002). In the presence of urease, urea is quickly degraded to ammonium and carbon dioxide and the hydroxide ions produced will invariably increase soil pH to (9 – 9.3) and this usually occurs within hours of deposition (Jönsson *et al.,* 2010). However, the continual deposition of urine at a spot lead to net acidification of the soil because the conversion of ammonium (NH_4) to nitrate (NO_3) involves release of protons, thereby promoting acidity (Jönsson *et al*., 2010).

The dissolved substances in the urine can be utilized by microorganisms of various groups as nutrients whenever urine finds its way into the environment. This is evidenced by the fact that urine polluted environments usually have a very strong odour, signifying that the biological oxygen demand (BOD) is high. This phenomenon is observed in toilets, bathrooms, street corners and fallow grounds. (Deni and Pennick, 2009).

Moreover, the bladder and urinary tract are usually sterile. The urethra however, may contain a few commensals, and also the perineum which can contaminate urine when it is being passed out. Some of these commensals are diphtheroids, enterobacteria, *Acinetobacter* species and some skin commensals such as Gram-positive *staphylococci*, *micrococci,* and Gram-positive *enterococci* (Dada and Aruwa, 2014). Female urine may be passed out along with some normal microflora of the vagina (Cheesebrough, 2006). Proper disposal of human waste is important to avoid pollution and minimize the possibility of spreading disease. Some possible effects of indiscriminate urination are that, it is disgusting, damages property value, impacts the quality of life for the people that have to live with the stench, and it spreads diseases (Knuttson and KiddLjunggren, 2000; Hoglund *et al.,* 2002).

This work assesses the level of bacterial biota in urine polluted soils around campus environments and thus suggests control measures to prevent the invasion of our

environment by bacterial pathogens especially around the campus lecture halls which are usually polluted with urine.

2.0 Materials and Methods

2.1 Source of Sample and Sample Collection

2.1.1 Source of sample

Urine polluted soil samples used in this study were collected from three different locations (North Core, Middle Core and South Core) in Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi. The sites used were the undesignated areas for urine discharge. The sites are the soil areas noted for frequent urine discharge, while a meter away (not used for urine discharge) was chosen as the control.

2.1.2 Sample Collection

A total of 7 samples including a general control were collected from the urine soil polluted sites (2 samples each from 3 sites) and a control soil site was collected from the topsoil respectively. Sample collection sites were behind Aper Aku Auditorium, North Core (Sample A), Old Engineering Complex, Middle Core (Sample B) and behind Academic Block B, South Core (Sample C). Samples from contaminated soils and control area (Sample D) were collected in separate sterile polythene bags, which were sealed respectively and were appropriately labelled (A-D) before they were transferred to the general-purpose biology Laboratory of (JOSTUM) for immediate analysis.

2.2 Preparation of Media for Bacterial Isolation

All the media used were prepared according to the manufacturer's specification. They included nutrient agar (NA), Manitol Salt Agar (MSA), Shigella-Salmonella Agar (SSA), Eosine Methylene-blue Agar (EMBA) and MacConkey agar.

2.3 Isolation of Total Bacterial Count

One gram each of the soil samples (contaminated and uncontaminated) was weighed using a weighing balance and aseptically added into 9mL of sterile normal saline contained in the test tube. Using ten–fold serial dilution technique, the soil suspension was serially diluted to 10^{-4} dilutions. Aliquots (0.1mL) of appropriate dilutions were inoculated into nutrient agar and into Macconkey agar plates in triplicates (one served as a control, and three were triplicate counts) using the spread plate technique. The plates were incubated at 37^0C for 24h.

2.4 Identification of Bacteria Isolates

This was done by the morphological appearance, Gram reaction and biochemical characteristics of the isolates. For biochemical tests, standard inocula were prepared in stocks and used when needed and this was done by aseptically sub-culturing from the stock culture with freshly prepared nutrient agar and incubated at 37^0C for (18-24) hours.

2.5 Gram Reaction

Discrete colonies which developed after 24 hours were picked with a sterile wire loop onto a clean sterile glass slide, with a loopful of normal saline added to the slide to make a thin film of smear. The smear was allowed to dry and then heat fixed by passing it thrice over the Bunsen blue flame. The fixed smear was then stained for 60 seconds with crystal violet solution. The stain was gently rinsed with water and then flooded with Lugol's iodine solution (a mordant) for 60 seconds. The iodine was drained and the slide rinsed in running top water. The stained film was then decolourized with 95% (v/v) ethanol until the entire bolet colour disappeared. The smear was counter stained with safranin solution for 60 seconds and as usual, gently rinsed with water, allowed to air-dry and taken to observe under the microscope at the oil immersion (×100) objectives

2.6 Biochemical Characterization of the Isolates

Catalase Test

This test demonstrates the presence of catalase, an enzyme that catalyzes the release of oxygen from hydrogen peroxide. The glass slide technique was used. Drop of hydrogen peroxide was placed on clean grease from glass slide and smeared with a loopful of isolate collected from a 24hours fresh culture. The production of gas bubbles was an indication of a positive test.

Oxidase Test

The method of Cheesbrough (2000) was. A few drops of freshly prepared oxidase reagent (1% solution of tetramethyl-p-phenylene diamine dihydrochloride) was placed on a piece of filter paper and allowed to dry. A small quantity of growth from a fresh culture was smeared across the filter paper. A positive result was indicated by a purple-blue coloration on the filter paper within 10 seconds.

Indole Test

Testing for indole production is important in the identification of *enterobacteria*. Most strains of *E. coli, Proteus vulgaris, Proteus rettgeri, M. morganii* and *Providencia* species breakdown the amino acid tryptophan with the release of indole. The test organism was cultured in a medium which contained tryptophan. Indole production was detected by kovac's reagent which contained 4-(P) dimethylaminobenzldehdyde. Production of red colour indicated positive result while no red colour was a negative result.

Motility Test

The medium used was a semi-solid agar medium. The medium was prepared by adding 4.0g of bacteriological agar to 15g of nutrient broth and 1 litre of deionized water. This was then heated to dissolve the agar, after which 10ml amounts were dispensed into the test tubes and sterilized. The test tubes set in a vertical position. Inoculation was done with a sterile straight inoculation wire making a single stab down the centre of the tubes to about half the depth of the medium. The tubes were then incubated and growth

examined after 24 hours. Diffused growth through the medium from the line of inoculation indicated a positive result.

Citrate test

This test is one of the several techniques used to assist in the identification of *Enterobacteria*. The test is based on the ability of an organism to use citrate as its only source of carbon and ammonia as its only source of nitrogen. The test organism was cultured in a medium which contained sodium citrate, an ammonium salt with the indicator bromothymol blue (simmon's citrate agar). Growth in the medium was shown by turbidity and a change in colour of the indicator from light green to blue, due to the alkaline reaction following citrate utilization.

Mannitol Fermentation (sugar)

One percent weight per volume of sugar solution was prepared and sterilized by autoclaving for 6mins. One milliliter of mannitol sugar solution was then added to the test tube, containing 9mL of tryptone, water and inoculated with a loopful of the test organism incubation was incubated for (24- 48) hrs at 37^0C. Tubes were examined to indicate change in colour of the medium from blue to yellowish green.

Coagulase Test

The test was used to differentiate *Staphylococcus aureus* which produces the enzyme coagulase, a drop of saline water was placed on a clean slide with a sterile loop (serving as a control), a trace of undiluted plasma was stirred with the bacteria suspension on the slide, coarse clumping within 5-10 seconds indicated a positive result.

Lactose Fermentation

The ability to utilize lactose was determined by observing the growth of organisms on Macconkey agar medium. The specimens were aseptically plated on both media. Lactose fermenters were pink on Macconkey agar and those of non-lactose fermenters were pale on both media.

Urease Test

Testing for urease enzyme activity was important in differentiating *enterobacteriaecae. Proteus* strains are urease producers. V. *entrodica* also shows urease activity (weakly at 35-37^0C). *Shigella* and *Salmonella* do not produce urease. The test organism was cultured in medium which contained urea and the indicator, phenol red. Production of red-pink colour in the medium indicated a positive urease result while no pink colour indicated negative urease result.

2.6 Statistical Analysis

The results obtained in this study were subjected to standard statistical analysis by the use of ANOVA. This was used to determine the significance of the results.

2.7 Results

Seven urine samples including a general control from urine polluted environments of Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi, were analysed for bacterial contaminants and the bacteria isolated were; Klebsiella spp, Escherichia coli, Staphylococcus spp, Enterobacter spp, and Salmonella spp. The mean bacterial counts from the different sample locations are enumerated in table 2.0, the total mean bacterial count from the Middle Core sample location was $77.25+51.87^{b}$ having the least bacterial contaminants whereas the general control had the highest contamination with the total mean bacterial counts of $91.23+5.00^{a}$, the North Core sample location had the mean counts of $83.25+63.98^{b}$ being the next most contaminated sample, with the South Core having the mean counts of $79.50+27.38^{b}$**.** The control sample location had the following bacterial isolates; *Escherichia coli, Enterobacter spp, Staphylococcus spp and Klebsiella spp* , the North Core sample location was characterized by bacterial isolates of *Escherichia coli*, *Enterobacter spp* and *Klebsiella spp*, with the Middle Core and South Core sample locations being characterized by Escherichia coli, Enterobacter spp and Staphylococcus spp. Table 3.0, shows the percentage prevalence of the bacterial contaminants across sample locations. *Enterobacter spp*, had the highest total percentage prevalence of 5(26.31%) while *Salmonella spp*, *Klebsiella spp* and *Staphylococcus spp* each, had the percentage prevalence of 3(15.78%) being the least, while that of Salmonella spp was recorded as 4(19.78%).It was also observed that the South Core sample location recorded the total prevalence of 6(31.57%) being the highest with the least total prevalence recorded at the Middle Core and the control sample locations, whereas the North Core sample location had the prevalence of 5(25.04%). Table 4.0 gives the representative characteristics of the bacterial isolates. The isolates from the cultured samples were characterized using biochemical tests and identified according to Bergey's Determinative Bacteriology (Holt *et al.,* 1993). Bacteria isolates identified are Klebsiella spp, Staphylococcus spp,Enterobacter spp,Salmonella spp and Escherichia coli.

Table2: The Mean Bacterial Counts of the Isolated Organisms Across the Sample Locations

LOCATION	MEAN BACTERIAL COUNT	PROBABLE ORGANISM
North Core	$83.25+63.98^{b}$	Escherichia coli Enterobacter spp Klebsiella spp
Middle Core	$77.25+51.87^{b}$	Escherichia coli Enterobacter spp Staphylococcus sp
South Core	$79.50+27.38^{b}$	Escherichia coli Enterobacter spp Staphylococcus spp
Control	$91.23+5.00^{a}$	Escherichia spp Enterobacter spp Staphylococcus spp Klebsiella spp
Df = 1		**P< 0.05**

Table 3: Percentage Prevalence of Bacterial Contaminants Across Urine Sample Locations

Locations	E. coli (%)	Enterobacter (%)	Klebsiella (%)	Salmonella (%)	Staph (%)	Total (%)
North core	1(5.26)	1(5.26)	1(5.26)	2 (9.26)	0 (0.00)	**5(25.04)**
Middle core	1 (5.26)	1 (5.26)	0 (0.00)	1 (5.26)	1 (5.26)	**4 (21.04)**
South core	1 (5.26)	2 (10.53)	1(5.26)	1(5.26)	1(5.26)	**6 (31.57)**
Control	1(5.26)	1(5.26)	1(5.26)	0 (0.00)	1(5.26)	**4 (21.04)**
Total	**4 (21.04)**	**5 (26.31)**	**3 (15.78)**	**4 (19.78)**	**3 (15.78)**	**19 (98.68)**

Key: E. coli = *Escherichia coli*, Enterobacter= *Enterobacter spp*, Klebsiella= *Klebsiella spp*, Salmonella= *Salmonella spp*, Staph= *Staphylococcus spp*

Table 4: Cultural Morphological and Biochemical Characteristic of Bacteria Isolates

Colony Colour	Colony shape	Gram Reaction	Bacteria isolate and Morphology	Catalase	Citrate	Indole	Coagulase	Motility	Urease
Pink	Circular	-	Rod	+	+	-	+	-	+ Klebsiella spp
Cream	Circular	+	Cocci	+	+	-	+	+	- Staphylococcus spp
Pink	Circular	-	Rod	+	+	-	-	+	+ Enterobacter spp
Pale	Circular	-	Rod	+	-	-	-	-	- Salmonella spp
Metallic Sheen	Circular	-	Rod	+	-	+	-	+	- E. coli

Key: + = Present
- = Absent

2.8 Discussion

The bacteria Isolated from soil contaminated with urine environments of the Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi, were *Escherichia coli*, *Staphylococcus spp*, *Enterobacter spp*, *Salmonella spp* and *Klebsiella spp*.

In the North Core samples location of urine environments, *Escherichia coli*, *Enterobacter spp* and *Klebsiella spp* were identified, the south core and the middle core samples location were characterized by *Escherichia coli, Enterobacter spp* and *Staphyloccus spp*, whereas, all the isolated organisms including *Salmonella spp*, characterized the control sample. This agrees with the work of (Abubakar Abdullahi, 2020) who isolated same bacteria species in the urine polluted environments of Federal Polytechnic, Nekede.

The incidence of a close similarity in the genera of bacteria isolated from the soil contaminated with urine suggests the fact that those organisms are indeed associated with urine contaminated environments. Though the biomass of the contaminated soil is invariably higher than the contaminated sites. This is because, soil ordinarily is the home of microorganisms. However, urine availability is an additional nutrient, hence the cluster of these species. The building sites, being a constructed area specific for human use, are rather incredible to harbour such a load of pathogenic biomass. Therefore, the urine contaminated sites are a threat to human health. The organisms isolated are well established causative agents of human diseases. *Staphylococcus aureus* causes wound infections, food poisoning, abscesses, toxic shock syndrome and even infect the intestine as well as the urinary tract, which is most likely where the S*taphylococcus* isolated came from *Klebsiella spp* which causes chest and urinary tract infections.

3.0 Conclusion

This study reveals that the urine contaminated environments of Joseph Sarwuan Tarka University, Makurdi, habour pathogenic organisms. It is greatly difficult to create an environment completely hostile to all bacteria in order to prevent infections. However, it is very important and possible to mitigate or eliminate as much of the pathogenic bacteria as possible by using careful cleaning procedures. When a certain bacterium evolves into an extremely dangerous form or there is a prevalence of an infection among the students grouped in such close quarters-sharing the same fountains, the same toilets, and the same showers the entire community can be infected.

3.1 Recommendations

- Urine contaminated environments are a public health hazards which are avenues for transmission of infection from one person to another. Poor hygienic habits, overpopulation and overstretched facilities encourage indiscriminate urination in public places. This practice can either increase or decrease the microflora of contaminated environments. An increase in microbial load in such soil environments may result in increased probability of contacting opportunistic infections. Available toilet facilities within the university fall far below that required to cater for the ever-growing population of students admitted, and staff employed, hence the inevitable result of damage of available toilet facilities, and indiscriminate urination around the university environments. Hence, the provision of more and adequate toilet facilities cannot be overemphasized. As a result of poor sanitary habits and practices of most students, and to prevent overstretching of toilet facilities, students' toilets could be separated from staff toilets. Water closet toilet type and / or mobile toilets could also

be made available. Contents of the mobile toilets must however be disposed at regular intervals.

- Lastly, I seriously recommend that the students and other inhabitants of the university should make conscious efforts and practice good personal hygiene, by way of absconding public urination at sites of outright exposures. There should be a routine sanitation exercises to ensure the general cleanliness of the university environments this would go a long way mitigating the spread of infections arising from the pathogenic microorganisms

THE SCHOLARLY DISCOURSE ON THE MAIN PATHWAYS UNDERLYING GLYCOGEN ACCUMULATION ILLNESSES, VARIOUS CLINICAL FACETS AND THE IN-MANAGING DRUG TREATMENT STRATEGIC ISSUES

MD, PhD, Doctor ,Nodar SULASHVILI (ORCID:0000-0002-9005-8577)
Theoretical Medicine In Pharmaceutical and Pharmacological Sciences, Invited Lecturer (Professor) of Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University,

MD, PhD, Doctor ,Luiza GABUNIA (ORCID:0000-0003-0856-2684)
oMedical Sciences, Professor, Director of the Scientific Research-Skills Center at Tbilisi State Medical University

MD, PhD, Doctor ,Margarita BEGLARYAN (ORCID:0000-0003-3697-6390)
Professor of the Department of Medical Pharmacology at Tbilisi State Medical University

Nana GORGASLIDZE (ORCID:0000-0002-4563-5224)
Pharmaceutical Sciences, Professor of Yerevan State Medical University After Mkhitar Heratsi

D, PhD, Doctor ,Magda DAVITASHVILI
Pharmaceutical Sciences, Professor of Tbilisi State Medical University, Head of The Department of Social and Clinical Pharmacy, Tbilisi

PhD, Doctor Nato ALAVIDZE (ORCID:0009-0005-4213-6533)
Georgian Academy of Ecological Sciences, Program Coordinator of Quality Assurance Office at Iakob Gogebashvili Telavi State University (TeSaU), Telavi, Georgia.

MD, PhD, Doctor ,Nino ABULADZE (ORCID:0000-0001-6695-5924)
Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia. Professor, Dean Faculty of Medicine at East European University, Tbilisi, Georgia.

MD, PhD, Doctor ,Marina GIORGOBIANI (ORCID:0000-0003-2189-7470)
Pharmaceutical Sciences, Professor of Akaki Tsereteli State University, Faculty of Medicine, Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia.

MD, PhD, Doctor, Ketevani GABUNIA (ORCID:0000-0003-0686-5227)
Medical Sciences, Professor of Tbilisi State Medical University, Department of Hygiene and Medical Ecology, Tbilisi, Georgia.

MD, PhD, Doctor ,Marika SULASHVILI*
Pharmaceutical Sciences, Professor of Akaki Tsereteli State University, Faculty of Medicine, Department of Pharmacy, Kutaisi, Georgia.
Email:n.sulashvili@ug.edu.ge

Abstract

Aim of the research was to study the pathways underlying glycogen accumulation diseases, various clinical facets and the in-managing drug treatment strategic issues. Glycogen accumulation diseases, also known as glycogen storage diseases (GSDs), represent a group of inherited metabolic disorders characterized by defects in the processing, synthesis, or breakdown of glycogen. Glycogen is the primary storage form of glucose in the human body, and its regulation is essential for maintaining normal energy levels in tissues, particularly in the liver and muscles. Disruptions in these processes can result in an abnormal accumulation or depletion of glycogen, leading to a range of clinical manifestations that vary depending on the type of GSD and the tissues involved. Glycogen storage diseases (GSDs) are inherited congenital disorders of carbohydrate metabolism. Disorders of carbohydrate metabolism leading to abnormal accumulation of glycogen are classified as GSD. Their numbering is classified in order of recognition and identification of the enzymatic defect causing the disease. Clinical onset may vary from neonatal period to adulthood. Depending on the specific type, GSD may result from an inability to convert glycogen into energy and/or toxic glycogen accumulation; however, they all result in impaired glycogen utilization or storage. Glycogen storage diseases encompass a diverse group of metabolic disorders with genetic and biochemical underpinnings that lead to significant clinical challenges. Pharmacotherapy management in these disorders remains complicated due to the unique needs of each GSD type and the limitations of current treatment options. Ongoing research in gene therapy, enzyme replacement therapies, and other innovative approaches offers hope for more effective and personalized treatments in the future. The strategic management of drug treatment for GSDs is an evolving field that requires collaboration between clinicians, researchers, and the pharmaceutical industry to address the current unmet needs and improve patient outcomes. The article explores the genetic and biochemical underpinnings of GSDs, their clinical manifestations, and the challenges in pharmacotherapy management.

Keywords: Biochemical, genetic, pathway, glycogen diseases, clinical, managing, drug treatment, strategic, issues.

Introduction:

Glycogen accumulation diseases, also known as glycogen storage diseases (GSDs), represent a group of inherited metabolic disorders characterized by defects in the processing, synthesis, or breakdown of glycogen. Glycogen is the primary storage form of glucose in the human body, and its regulation is essential for maintaining normal energy levels in tissues, particularly in the liver and muscles. Disruptions in these processes can result in an abnormal accumulation or depletion of glycogen, leading to a range of clinical manifestations that vary depending on the type of GSD and the tissues involved [1-3].

Glycogen storage disease (GSD) is a rare condition that changes the way the body uses and stores glycogen, a form of sugar or glucose. Glycogen is a main source of energy for the body. Glycogen is stored in the liver. When the body needs more energy, certain proteins called enzymes break down glycogen into glucose. They send the glucose out into the body. When someone has Glycogen storage disease, they are missing one of the enzymes that breaks down glycogen. When an enzyme is missing, glycogen can build up in the liver. Or glycogen may not form properly. This can cause problems in the liver or muscles, or other parts of the body. Glycogen storage disease (GSD) is passed down from parents to children (is hereditary). It is most often seen in babies or young children. But some forms of GSD may appear in adults [4-6].

Glycogen metabolism plays an important role in exercise and blood sugar regulation. In a fed state, insulin stimulates glycogen storage in the muscles and liver, while simultaneously stimulating glycogen synthesis and inhibiting its breakdown. Conversely, in the fasting state or during exercise, glucagon and catecholamines promote glycogen breakdown while inhibiting its synthesis. The importance of glycogen is further emphasized by the fact that there are several congenital disorders caused by dysfunction of the enzymes that control the synthesis, regulation, and breakdown of glycogen. So, a biochemical perspective on Glycogen storage disorders, implications for precision medicine, the article provides an in-depth examination of the biochemical complexities underlying glycogen storage disorders. By studying the molecular basis, pathways affected, clinical manifestations, and therapeutic strategies, we think to contribute to the evolving Glycogen storage disorders research approach by offering better diagnosis and interventions and pharmacotherapy management [7-10].

Glycogen storage disease type I is an inherited disorder caused by the buildup of a complex sugar called glycogen in the body's cells. The accumulation of glycogen in certain organs and tissues, including the liver, kidneys and small intestine, impairs their ability to function normally. Signs and symptoms of this condition usually appear around 3 to 4 months of age, when babies begin sleeping through the night and don't eat as often as newborns. Sick infants may have low blood sugar (low blood sugar), which can lead to seizures. They may also have a buildup of lactic acid in the body (lactic acidosis), high levels of a waste product called uric acid in the blood (hyperuricemia), and excess fats in the blood (hyperlipidemia). As children with GSDI grow, they develop thin arms and legs and a short stature. An enlarged liver can give the appearance of a protruding belly. The kidneys may also be enlarged. Patients may also experience diarrhea and cholesterol deposits on the skin (xanthomas) [11-13].

People with GSDI may experience delayed puberty. From young to middle age, affected people may suffer from thinning of the bones (osteoporosis), a form of arthritis caused by uric acid crystals in the joints (gout), kidney disease and high blood pressure in the blood vessels that supply the blood. lungs (pulmonary hypertension). Women with this condition may also have abnormal development of the ovaries (polycystic ovaries). In affected adolescents and adults, tumors called adenomas may form in the liver. Adenomas are usually noncancerous (benign), but these tumors can sometimes become cancerous (malignant). Researchers have described two types of GSDI that differ in their signs and symptoms and genetic cause. These types are known as glycogen storage disease type Ia (GSDIa) and glycogen storage disease type Ib (GSDIb). Two other forms of GSDI have been described, initially called type Ic and type Id. However, these types are now known to be variants of GSDIb; for this reason, GSDIb is sometimes referred to as GSD type I non-a. Many people with GSDIb have a deficiency in white blood cells (neutropenia), which can make them prone to recurrent bacterial infections. Neutropenia usually appears around the age of one year. Many patients also suffer from inflammation of the intestinal wall (inflammatory bowel disease). People with GSDIb may suffer from oral problems, including tooth decay, gum disease (gingivitis), chronic gum disease (periodontal disease), abnormal tooth development, and open mouth sores. Neutropenia and oral problems are specific to people with GSDIb and are not usually seen in people with GSDIa [14-16].

Glycogen storage diseases (GSDs) are inherited congenital disorders of carbohydrate metabolism. Disorders of carbohydrate metabolism leading to abnormal accumulation of glycogen are classified as GSD. Their numbering is classified in order of recognition and identification of the enzymatic defect causing the disease. Clinical onset may vary from neonatal period to adulthood. Depending on the specific type, GSD may result from an inability to convert glycogen into energy and/or toxic glycogen accumulation; however, they all result in impaired glycogen utilization or storage [17-19].

Glycogen synthesis represents a key pathway for the elimination of excess glucose, while its breakdown is critical for providing energy during exercise and on demand. The importance of glycogen metabolism is also emphasized by human genetic disorders caused by mutations in the enzymes involved. In this review, we provide an overview of glycogen metabolism and some clinical aspects of classical glycogen storage diseases. Disorders of glycogen metabolism usually result in some impairment of liver, muscle, heart, kidney, and/or brain function. In addition, the range of symptoms observed is very wide and depends on the enzyme affected. The structural maintenance aspect of glycogen metabolism, which appears to be receiving recent attention. For example, in Lafora's progressive myoclonic epilepsy, patients experience accumulation of inclusion bodies in many tissues containing glycogen with increased phosphorylation, longer chains, and irregular branch points. This abnormal structure is thought to make glycogen insoluble and resistant to degradation. Therefore, its accumulation becomes toxic to neurons, leading to cell death. Although the genes responsible have already been identified, research over the past two decades is only beginning to shed light on their molecular functions [20-22].

A thorough history and examination, along with laboratory results, may indicate a diagnosis. OGTT can be performed if GSD types 0, VI, and IX are suspected; in all forms, a high lactate level will be recorded after 120 minutes. Patients with GSD type 0 will experience hyperglycemia in the first two hours, then hypoglycemia may occur with prolonged OGTT, likely due to hyperglycemia-induced hyperinsulinemia. In the past, enzymatic activity was performed in cultured peripheral blood cells and skin fibroblasts. A decrease in branching enzyme activity in leukocytes, erythrocytes and fibroblasts confirmed the diagnosis of type IV cholelithiasis, but normal leukocyte activity did not allow excluding neuromuscular forms. In GDM type VI, decreased phosphorylase activity can be found in red blood cells and white blood cells. Deficiency of phosphorylase kinase activity can be demonstrated in leukocytes, erythrocytes and fibroblasts, except in forms associated with certain missense mutations of PHKA2 and PHKB. If enzyme activity in peripheral blood cells was normal, a liver biopsy was evaluated for hepatocyte enzyme analysis. More recently, molecular analysis has become the method of choice to confirm the diagnosis of each type of cholelithiasis. However, these forms may have a similar clinical and biochemical picture. Thus, performing a single gene analysis would be time-consuming and expensive. Over the past decade, next-generation sequencing technology (e.g., gene panel or clinical exome) has found widespread use in the diagnosis of inborn errors of metabolism due to the genetic heterogeneity of these conditions, allowing large-scale molecular characterization of patients. leave on time. and at a reasonable price. However, noncoding and structural variants cannot be identified using these methods, gene coverage may be variable, deletions/duplications may be missed, and identification of variants of uncertain significance poses a diagnostic challenge. In these cases, histological and enzymatic examination of a liver biopsy sample may be required to confirm the diagnosis [23-25].

Glycogen accumulation diseases, also known as glycogen storage diseases (GSDs), represent a group of inherited metabolic disorders characterized by defects in glycogen metabolism. These disorders result from mutations in genes encoding enzymes responsible for glycogen synthesis or degradation, leading to abnormal glycogen storage in tissues such as the liver and muscles. This article examines the genetic and biochemical mechanisms underlying GSDs, highlighting the variability in clinical presentations, ranging from hypoglycemia and muscle weakness to organ damage [26-28].

Management of GSDs poses significant challenges, particularly in pharmacotherapy. Treatment strategies are often aimed at preventing hypoglycemia and managing metabolic imbalances, with approaches such as enzyme replacement therapy and dietary modifications. However, these strategies do not fully address the underlying genetic causes, and side effects can complicate care. Emerging therapeutic approaches, including gene therapy, offer potential for more effective, long-term solutions but are still in the experimental phase [29-31].

This review emphasizes the need for a comprehensive, multidisciplinary approach in managing GSDs, focusing on current treatment challenges and future directions for improving patient outcomes through innovative drug therapies.

Glycogen storage disease (GSD, also glycogenosis and dextrinosis) is a metabolic disorder caused by a deficiency of an enzyme or transport protein that affects glycogen

synthesis, glycogen breakdown, or glucose breakdown, usually in muscle and/or liver cells. GSD has two classes of causes: genetic and environmental. Genetic glycogen storage disease (GSD) is caused by any inborn error of carbohydrate metabolism (genetically defective enzymes or transport proteins) involved in these processes. In livestock, environmental GSD is caused by intoxication with the alkaloid castanospermine. However, not every congenital disorder of carbohydrate metabolism is assigned a GSD number, even if it is known to affect the muscles or liver. For example, phosphoglycerate kinase deficiency (PGK1 gene) has a myopathic form. Additionally, Fanconi-Bickel syndrome (SLC2A2 gene) and Danon disease (LAMP2 gene) have been declassified as GSD due to the fact that they represent defects in transport proteins rather than enzymes; however, GSD-1 subtypes b, c, and d are caused by defects in transport proteins (SLC37A4, SLC17A3 genes) but are still considered GSDs. Phosphoglucomutase deficiency (PGM1 gene) has been declassified as GSD because it also affects N-glycan formation; however, since it affects both glycogenolysis and glycosylation, it has been proposed to rename it GSD-XIV [32-35].

Glycogen storage disease is passed from parents to children (hereditarily). This happens because both parents have an abnormal gene (genetic mutation) that affects a certain way in which glycogen is stored or used. Most cases of GSD occur because both parents pass the same abnormal gene to their children. In most cases, the parents do not show any symptoms of the disease [36-37].

Purpose

Aim of the research was to study the pathways underlying glycogen accumulation diseases, various clinical facets and the in-managing drug treatment strategic issues.

Materials And Methods

The main question of this article was to research and analyses the pathways underlying glycogen accumulation diseases, various clinical facets and the in-managing drug treatment strategic issues. We have searched and analyzed PubMed, Web of Sciences, Clinical key, Tomson Routers and Google Scholar mostly, using search terms bases, including the words to research and study the pathways underlying glycogen accumulation diseases, various clinical facets and the in-managing drug treatment strategic issues. We brought together all published data to comprehensively examine the effects in a systematic review and overview, to define the pathways underlying glycogen accumulation diseases, various clinical facets and the in-managing drug treatment strategic issues.

Results and discussion

The biochemical foundation of glycogen storage diseases lies in the dysfunction of enzymes responsible for glycogen metabolism. These disorders result from mutations in genes that encode for these enzymes, leading to impaired glycogen synthesis or breakdown. The genetic mutations responsible for GSDs can be inherited in an autosomal recessive pattern, where both copies of the mutated gene must be present for the disease to manifest [38-39].

The regulation of glycogen metabolism is tightly controlled by hormonal signals and the energy status of cells. Hormones such as insulin and glucagon modulate enzyme activity to ensure a balance between glycogen synthesis and breakdown. Cellular energy sensors such as AMP-activated protein kinase (AMPK) further contribute to this regulation, enabling adaptive responses to varying energy demands. This tightly regulated system is fundamental to overall metabolic health and is disrupted in GSD, highlighting the importance of understanding these regulatory mechanisms. Molecular basis of ONH: genetic mutations and patterns of inheritance. Glycogen storage diseases (GSDs) result from genetic mutations in genes associated with glycogen metabolism due to autosomal recessive or dominant inheritance. Understanding these mutations is critical for prognosis and genetic counseling [40-41].

Glycogen storage diseases (GSDs) cause various enzyme dysfunctions due to specific mutations that impair glycogen metabolism. Changes in enzyme activity, substrate binding, or stability promote aberrant glycogen synthesis or degradation, the intensity of which varies among GSD subtypes. Tissue-specific manifestations: Molecular abnormalities of GCD occur in tissues where glycogen metabolism predominates, causing organ-specific symptoms. Hepatic GSDs affect the liver, while myopathic GSDs primarily affect skeletal muscles, determining the need for diagnosis and treatment. Biochemical pathways affected by GSD: - Glycogen synthesis disorders: Genetic mutations disrupt the enzymes involved in glycogen synthesis, causing abnormal glycogen accumulation. - Dysregulation of glycogen breakdown: Mutations affect enzymes involved in glycogen breakdown pathways, leading to impaired glycogen utilization.5. Clinical manifestations and diagnosis: - Hepatic GSD: Hepatic GSD is characterized by hepatic symptoms such as hepatomegaly and metabolic abnormalities. - Myopathic GSD: Skeletal muscle weakness and fatigue are the predominant features of myopathic GSD. - Glycogen storage disease type 0 (GSD 0): GSD. 0 suggests impaired glycogen synthesis. - Diagnostic Challenges and Advances: Addressing the challenges of GSD diagnosis involves the emergence of new diagnostic technologies and a better understanding of the nuances of the disease. Therapeutic approaches: Dietary management: The formulation of dietary plans to regulate glucose intake is fundamental [42-44].

In normal glycogen metabolism, glycogen is broken down into glucose in response to energy demands. However, in individuals with GSDs, defective enzymes such as glucose-6-phosphatase (G6Pase) in GSD type I or glycogen debranching enzyme in GSD type III led to improper glycogen degradation. Consequently, this results in an excessive buildup of glycogen in tissues or the inability to release glucose when needed. The underlying pathophysiology can vary significantly depending on the specific enzyme affected, making GSDs a heterogeneous group of disorders [45-47].

The etiology of GSD is best understood by following the metabolic events leading to glycogen synthesis (glycogenesis) and degradation (glycogenolysis). Excess dietary glucose is stored in glycogen, and glycogen synthesis is carried out in part by glycogen synthase (GS). There are two different forms of glycogen synthase: one in the liver, encoded by the GYS2 gene, and one in skeletal muscle, encoded by the GYS1 gene. Both forms of GS act by linking (alpha-1,4-linked) the glucose monomer to the growing glycogen polymer. Glycogen has two different types of bonds: alpha-1,4 bonds and alpha-

1,6 bonds. About 95% of the bonds in glycogen are alpha-1,4 bonds. Absence or dysfunction of hepatic glycogen synthase due to mutations in the GYS2 gene prevents glycogen synthesis in the liver. This is the cause of GSD type 0a. Likewise, absence or dysfunction of muscle glycogen synthase due to mutations in the GYS1 gene will interfere with muscle glycogen synthesis, which is the cause of GSD type 0b [48-49].

Although glycogen synthase can catalyze alpha-1,4-glucose bonds in glycogen, another enzyme, glycogen branching enzyme (GBE1), is required to form alpha-1,6 branched bonds. Mutations in the glycogen branching enzyme can result in the formation of glycogen with an abnormal structure. This is the cause of HBD type IV. Abnormal glycogen structures are called polyglucosan bodies. In the type IV gastrointestinal tract, polyglucosan bodies accumulate in liver and muscle cells. Polyglucosan bodies are not efficiently glycogenolyzed, which can cause weakness and myopathy in muscle tissues. In the liver, the accumulation of polyglucosan bodies causes hepatomegaly [50-52].

Although GSD 0a and GSD 0b arise from insufficient glycogen storage, most GSDs are unable to remove glucose from glycogen (glycogenolysis), resulting in excess glycogen storage in tissues. The first step in glycogenolysis is the release of glucose-1-phosphate (G-1-P) from glycogen by the action of glycogen phosphorylase. GSD type V is caused by mutations in the muscle-specific glycogen phosphorylase (PYGM) gene. Mutations in the liver-specific glycogen phosphorylase (PYGL) gene cause GSD type VI. Glucose-1-phosphate, released by glycogen phosphorylase, is then converted to glucose-6-phosphate (G-6-P) by phosphoglucomutase. Glucose-6-phosphate present in the liver is in turn converted to glucose by glucose-6-phosphatase, encoded by the G6PC gene. The resulting glucose is released into the blood as an energy source for other tissues/organs [53-55].

It should be noted that skeletal muscle lacks glucose-6-phosphatase and therefore does not release glucose into the blood. GHD type I results from genetic disorders of glucose-6-phosphatase metabolism. GSD type Ia (also called von Gierke disease) is caused by mutations in the G6PC gene. Glucose-6-phosphate is synthesized in the cytoplasm of hepatocytes and must be transported into the lumen of the endoplasmic reticulum (ER), where it is requested by glucose-6-phosphatase to produce glucose, which is then transported into the cytoplasm and then via the hepatic transporter GLUT2 into the blood [56-57].

Glucose-6-phosphate translocase 1 (G6PT1) is a transporter protein that mediates the G-6-P channel between the cytoplasm and the ER. The G6PT protein consists of three subunits called G6PT1, G6PT2 and G6PT3 (Figure 2). Mutations in the SLC37A4 gene, which encodes the G6PT1 protein, are responsible for GSD type Ib (Fig. 1). Fanconi-Bickel disease is a rare disease caused by GLUT2 deficiency due to a mutation in the SLC2A2 gene. GLUT2 deficiency results in impaired glucose export, increased intracellular glucose levels, and decreased glycogen breakdown. This leads to increased glycogen stores and hepatomegaly [58-60].

As mentioned above, glycogen is a branched polymer. Although glycogen phosphorylase is good at removing glucose from alpha (1,4) bonds, it does not work at branch points. The branch points are alpha-1,6 bonds. Removal of branch points requires

a glycogen decoding enzyme (GDE), called "ammylo-alpha-1,6-glucosidase, 4-alpha-glucanotransferase" in mammals, encoded by the AGL gene. GSD type III is caused by mutations in the AGL gene, resulting in either a nonfunctional GDE enzyme (GSD type IIIa or type IIIb) or decreased GDE function (GSD types IIIc and IIId) [61-62].

GSD type II is unique among GSDs as it is also classified as a lysosomal storage disease (LSD). Lysosomes are subcellular organelles that process cellular macromolecules. Lysosomal diseases are caused by a missing or dysfunctional lysosomal enzyme. In the case of GSD II, this enzyme is lysosomal acid alpha-glucosidase, encoded by the GAA gene, which breaks down glycogen into glucose for use as a source of cellular energy. Mutation of the GAA gene leads to toxic accumulation of glycogen in lysosomes [63-64].

Glycogen storage diseases affecting skeletal muscle typically present with exercise-induced (dynamic) symptoms such as muscle fatigue rather than fixed (static) symptoms of weakness. The differential diagnosis of glycogen storage diseases accompanied by fixed muscle weakness, especially of the proximal muscles, should be made from inflammatory myopathy or muscular dystrophy of the limb girdle. In individuals with exercise intolerance and/or proximal muscle weakness, the presence of endocrinopathies should be considered. The timing of the onset of symptoms of exercise intolerance, such as muscle fatigue and cramps, is important to distinguish it from other metabolic myopathies, such as disorders of fatty acid metabolism. Problems originating in the circulatory system, rather than in the muscles themselves, can cause exercise-induced muscle fatigue, pain and cramping, which improves with rest as a result of insufficient blood flow (ischemia) to the muscles. Ischemia, which often causes symptoms in the leg muscles, includes intermittent claudication, popliteal artery entrapment syndrome, and chronic venous insufficiency [65-66].

Diseases that disrupt neuromuscular junctions can cause abnormal muscle fatigue, such as myasthenia gravis, an autoimmune disease. Lambert-Eaton myasthenic syndrome (autoimmune) and congenital myasthenic syndrome (genetic) are similar. Diseases can alter glycogen metabolism secondary to the primary disease. Thyroid dysfunction – hypo and hyperthyroidism – may present as a myopathy with symptoms of muscle fatigue, cramping, exercise-induced muscle soreness, and may include proximal muscle weakness or hypertrophy (especially at the level of the calves). Hypothyroidism increases glycogen synthesis and suppresses glycogenolysis and glycolysis; Conversely, hyperthyroidism does the opposite: it increases glycogenolysis and glycolysis while suppressing glycogen synthesis. Long-term hypo- and hyperthyroid myopathy results in atrophy of type II (fast-twitch/glycolytic) muscle fibers and a predominance of type I (slow-twitch/oxidative) muscle fibers. Muscle biopsy shows abnormal muscle glycogen levels: high accumulation in hypothyroidism and low accumulation in hyperthyroidism. Hypothyroid myopathy includes Kocher-Debreu-Semélan syndrome (onset in childhood), Hoffman syndrome (onset in adulthood), myasthenic syndrome and the atrophic form. In patients with elevated growth hormone levels, muscle biopsies include, among other things, excessive glycogen deposition. Interestingly, compared to hypothyroid myopathy, McArdle's disease (GSD-V), which is by far the most frequently diagnosed and therefore most studied muscular GSD, is the second most common associated endocrine disorder (mainly

hypothyroidism). Late-onset Pompe disease (GSD-II) also presents with calf enlargement and hypothyroidism as comorbidities [67-69].

Poor diet and malabsorption diseases (such as celiac disease) can lead to deficiencies of essential vitamins needed for glycogen metabolism in muscle cells. Malnutrition usually presents with systemic symptoms, but in rare cases it may be limited to myopathy. Vitamin D deficiency myopathy (also known as osteomalan myopathy due to the interaction of vitamin D and calcium) results in muscle weakness, primarily of the proximal muscles; muscle biopsy shows abnormal glycogen accumulation, atrophy of type II (fast-twitch/glycolytic) muscle fibers, and decreased calcium absorption into the sarcoplasmic reticulum (necessary for muscle contraction). Although myopathy caused by vitamin D deficiency usually involves muscle atrophy, hypertrophy of the gastrocnemius muscles has rarely been reported. Exercise-induced electrically silent muscle spasms and stiffness (transient muscle contractures or "pseudomyotonia") are seen not only in GSD types V, VII, IXd, Brody, a pulsing muscle. mess. type 1 and 2 diseases and CAV3-related hyperCemia (increased serum creatine phosphokinase levels). Unlike other myopathies, in Brody's disease, muscle spasms are painless. Similar to types II, III, and V GSD, the pseudoathletic type of muscle hypertrophy is also seen in some patients with Brody disease and pulsatile muscle disease. Erythrocyte lactate transporter defect (formerly lactate transporter defect-induced myopathy) also includes exercise-induced, electrically silent painful muscle spasms and transient contractures; as well as exercise-induced muscle fatigue. However, the EMG and muscle biopsy are normal because the defect is not in the muscle, but in the red blood cells, which are supposed to eliminate lactate accumulation in exercised muscles [70-72].

Although most muscular dystrophies result in fixed muscle weakness rather than exercise-induced muscle fatigue and/or cramping, there are a few exceptions. Autosomal recessive limb-girdle muscular dystrophy 23 (LGMD R23) presents with calf hypertrophy and exercise-induced cramping. Myofibrillar myopathy 10 (MFM10) is characterized by exercise-induced muscle fatigue, cramping and stiffness, with hypertrophy of the neck and shoulder muscles. LGMD R28 presents with calf hypertrophy as well as exercise-induced muscle fatigue and soreness. PCMD R8 presents with pseudohypertrophy of the calves, weakness (fatigue) and exercise-induced pain. LGMD R15 (also known as MDDGC3) exhibits muscle hypertrophy, proximal muscle weakness, and muscle fatigue. The DMD-related Duchenne myopathies and Becker muscular dystrophy are known for fixed muscle weakness and pseudohypertrophy of the gastrocnemius muscles, but they also have secondary muscle mitochondrial failure leading to low ATP production; and a decrease in the number of type II (fast-twitch/glycolytic) muscle fibers, resulting in a predominance of type I (slow-twitch/oxidative) muscle fibers. Milder phenotypes associated with childhood-onset DMD include exercise-induced muscle spasms, stiffness, pain, fatigue, and elevated CPK levels. Becker muscular dystrophy is characterized by exercise-induced muscle spasms, pain, and elevated CPK levels in adulthood. Global tubular myopathy (GTM) types 1 and 2 present with muscle pain, fatigue, exercise-induced stiffness, proximal muscle weakness, and pseudohypertrophy of the gastrocnemius muscles. TAM1 exhibits seizures at rest, while TAM2 exhibits seizures during exercise. Stormorken syndrome includes the symptoms of TAM but is a more severe presentation, including short stature and other abnormalities. Satoyoshi syndrome is characterized by painful muscle spasms, muscle hypertrophy, and short

stature caused by exercise. Dimethylglycine dehydrogenase deficiency leads to muscle fatigue, increased CPK levels and fishy body odor. Myopathy with myalgia, elevated serum creatine kinase levels with or without episodic rhabdomyolysis (MMCKR) leads to exercise-induced muscle cramps, pain, and fatigue; some have proximal muscle weakness [73-75].

Treatment depends on the type of glycogen storage disease. Von Gierke's disease (GSD-I) is usually treated with small, frequent meals of carbohydrates and corn starch, called modified corn starch therapy, to prevent hypoglycemia, while other treatments may include allopurinol and human granulocyte colony-stimulating factor. Modified corn starch therapy, a high-protein diet with a preference for complex carbohydrates, may be used to treat measles/Forbes disease (GSD-III). However, unlike GSD-I, gluconeogenesis is functional, so simple sugars (sucrose, fructose and lactose) are not inhibited. The ketogenic diet has been shown to be beneficial in McArdle's disease (GSD-V) because ketones are readily converted to acetyl-CoA for oxidative phosphorylation, whereas free fatty acids take several minutes to be converted to acetyl-CoA for oxidative phosphorylation. CoA. For phosphoglucomutase (formerly GSD-XIV) deficiency, D-galactose supplementation and exercise have shown beneficial improvement in signs and symptoms [76-77].

Some patients with phosphoglucomutase deficiency also experience a “second wind” and anaerobic exercise (strength training), which follows adaptation to activity and does not cause muscle injuries, helps reduce symptoms of exercise intolerance and maintain overall health. Research has shown that regular low-to-moderate aerobic exercise increases peak power output, increases peak oxygen consumption (VO2peak), lowers heart rate, and reduces serum CPK levels in people with CD. McArdle. Whether the patient presents symptoms of muscle pain, muscle fatigue or cramps, the appearance of the second wind phenomenon is manifested by the sign of an increase in heart rate, which decreases while maintaining the same speed on the mat rolling. In sedentary patients, a second wind occurred, manifested by relief of typical symptoms and a decrease in signs of increased heart rate during low to moderate aerobic exercise (walking or brisk walking). Conversely, regularly active patients did not show typical symptoms during low to moderate aerobic exercise (walking or brisk walking), but nevertheless showed a second wind in the form of a sign of an increased decrease in cardiac frequency. In regularly active patients, more intense exercise (walking/jogging or very fast cycling) was necessary to experience both typical symptoms and their relief, as well as signs of an increase in heart rate, demonstrating a second wind. In young children (<10 years) with McArdle disease (GSD-V), the second wind phenomenon may be more difficult to detect. They may have a normal heart rate and a normal or higher maximum cardiorespiratory capacity (VO2max). However, patients with McArdle disease typically present with symptoms of exercise intolerance before the age of 10, with the average age of symptoms being 3 years [78-79].

Methods for diagnosing glycogen storage diseases include a history and physical examination to identify associated symptoms, blood tests to identify underlying metabolic disorders, and genetic testing to identify suspected mutations. It may also include a non-ischemic forearm test, an exercise test, or a 12-minute walk test (12MWT). Advances in genetic testing are gradually reducing the need for biopsies; however, if IVUS and

inconclusive stress tests are present, a biopsy will be required to confirm the diagnosis [80-81].

As noted above, glycogen is the stored form of glucose and consists of long 1,4-linked glucose polymers with branch points through 1,6-linked glucose molecules. The primary physiological function of glycogen is to supply glucose through glycogenolysis to maintain glucose homeostasis. Liver stores are used to maintain serum glucose homeostasis, and muscle stores provide muscles with glucose during periods of high demand or exercise as an energy source [82-83].

When these physiological functions are disrupted, hypoglycemia, hepatomegaly, muscle cramps, exercise intolerance, and weakness develop. Some diseases also affect myocardial tissue and can lead to cardiomyopathy and cardiac conduction abnormalities. Failure to maintain glucose homeostasis triggers alternative pathways to meet metabolic needs. In type 1 GDM, for example, failure of glycogenolysis in the liver leads to increased production of lactic acid (lactic acidosis) due to intracellular accumulation of glucose-6-phosphate, which stimulates the glycolytic pathway [84-85].

GSDs are a diverse set of rare inborn errors of carbohydrate metabolism that can have different phenotypic presentations even within the same type of GSD. Obtaining a family pedigree is useful in establishing the mode of inheritance. Most GSDs show autosomal recessive inheritance, but some (type IX GSDs) show X-linked inheritance. Common symptoms include failure to thrive/poor weight gain in children, exercise intolerance, hypoglycemia, hepatomegaly, low muscle tone, acidosis, and hyperlipidemia. As noted above, the most common symptoms of these disorders are hypoglycemia and exercise intolerance [86-87].

Patients with impaired hepatic glycogen metabolism typically experience fasting hypoglycemia and ketosis. Their symptoms improve with the administration of glucose. Patients with abnormalities in skeletal muscle glycogen metabolism report fatigue and exercise intolerance after short periods of moderate-intensity exercise. This contrasts with patients with a defect in fatty acid metabolism, since patients with defects in this pathway typically develop symptoms after prolonged exercise. Patients with skeletal muscle-associated GSD report muscle cramps and may present with rhabdomyolysis and/or myoglobinuria. In rare cases, progressive weakness may occur. However, this is generally limited to GSD types 0, II and IV.

In rare cases, GSD types III, V, and VII may present with weakness rather than muscle cramps, and fixed weakness develops over time. Patients with heart muscle abnormalities have symptoms of cardiomyopathy and rarely conduction defects [88-89].

Anthropometric measurements should be obtained and graphed in all patients with GSD to assess overall growth patterns. Short stature or poor linear growth, particularly in hypoglycemic children, should prompt investigation for glycogen storage disorders. Failure to properly release glucose from glycogen can lead to abnormal glycogen accumulation. In the liver, this leads to hepatomegaly with the potential for cirrhosis [90-91].

GHD types 0, IV, VI, IX and XI with liver involvement may have a similar clinical picture. However, these diseases present a phenotypic continuum and, even in the mildest forms, regular monitoring and dietary adjustments are necessary to slow the progression of the disease and its complications. In some cases, there may be a clinical burden related to serious organ complications. Ensuring adequate knowledge among doctors about these rare pathologies is essential to improve the prognosis and quality of life of patients, particularly those suffering from the most serious forms. Further studies are needed to determine genotype-phenotype correlation and to guide personalized therapy and management [92-93].

Hypoglycemia is defined as the plasma glucose concentration that results in symptoms associated with hypoglycemia and is reversed by glucose administration. There is no fixed plasma glucose level above which GSD can be ruled out, especially in children. It is important to note that newborns experience a period of transient hypoglycemia during the first 48 hours of life, during which the diagnosis of cholelithiasis is impossible [94-95].

The duration of fasting that results in symptoms of hypoglycemia is an important part of the history to be taken. A short duration of fasting resulting in typical symptoms suggests a type I or type III glycogen storage disorder. If overnight fasting results in symptoms of hypoglycemia, glycogen storage disease type 0, VI, or IX should be considered [96-97].

GSDs are a group of complex metabolic disorders that are best managed by an interprofessional team consisting of clinicians, nurses, pharmacists, and dietitians. There is currently no cure for GSD, and most treatments are aimed at relieving signs/symptoms. However, even such symptomatic treatment requires vigorous patient/parent education to ensure that dietary restrictions and frequency of carbohydrate intake are followed appropriately [98-99].

Dietitians and nurse specialists play a key role in educating patients and their carers to avoid hypoglycemia. This not only reduces the risk of complications associated with hypoglycemia, but also prevents long-term consequences of the disease in most cases of cholelithiasis. Specialist pharmacists play a central role in the treatment of GDM type II by ensuring that enzyme replacement therapy is adequately administered and the drug is administered under optimal conditions. Primary care physicians, which include internists, mid-level practitioners, and pediatricians, work in coordination with specialists to help ensure that patients grow and function adequately with minimal risk of serious complications such as kidney failure or liver failure [100-101].

All members of the interprofessional team must be vigilant in monitoring these patients and alert other members of the team if complications arise or if the patient's condition worsens; this requires careful documentation and open communication between all members of the care team. The main overall goal is to prevent and treat hypoglycemia, hyperlactatemia, hyperuricemia and hyperlipidemia. A well-coordinated interprofessional team can help adequately care for patients with these diseases and ensure their normal lives [102-103].

People with gallstones often need frequent meals, certain sources of carbohydrates, and sometimes nighttime feedings to prevent hypoglycemia. Enzyme replacement therapy: The administration of functional enzymes through therapeutic supplementation aims to alleviate deficiencies, promote improved glycogen metabolism, and reduce symptoms of certain gastrointestinal subtypes. Gene therapy and new treatment methods. Cutting-edge approaches, including gene therapy, promise to correct genetic mutations at the molecular level. These new techniques address the underlying cause, offering potential long-term solutions to GSD by restoring normal glycogen metabolism. Future directions: Advances in genomic medicine. Continuing advances in genomic medicine promise to improve our understanding of GSD through comprehensive genetic analysis to enable accurate diagnosis, predict prognosis, and target therapy. Personalized therapeutic strategies. The future involves a move toward personalized treatment plans that take into account individual genetic variations and the nuances of disease. Tailored interventions aim to optimize effectiveness and minimize side effects, reflecting a more patient-centered approach. Potential gene editing technologies. Emerging gene editing technologies such as CRISPR-Cas9 offer unprecedented opportunities to correct the genetic mutations that cause GSD. This opens the potential for therapeutic interventions, marking a paradigm shift in treatment towards direct genetic modification [104-105].

A strict high-protein, low-simple-carbohydrate diet, including frequent consumption of complex carbohydrates such as maltodextrin and raw cornstarch, is fundamental to preventing hypoglycemia in ketotic GSD. Indeed, metabolic imbalance leads to nocturnal hypoglycemia and ketosis, which is associated with short stature, osteopenia, and neurological complications. GSD types 0, VI, and especially type IX will benefit from strict blood sugar control. A minority of patients with PHKA2 and PHKG2 mutations associated with a severe phenotype often require night feeding to maintain euglycemia (85). Since gluconeogenesis is maintained, protein supplementation provides gluconeogenic precursors that can be used to replenish Krebs cycle intermediates and produce endogenous glucose in GI types 0, IV, VI, and IX. By improving glucose homeostasis, hepatic glycogen accumulation and secondary complications can be limited. The diet should be rich in protein and provide 2 to 3 g of protein per kg or ~ 20 to 25% of total calories. High protein intake is especially necessary in GDM type VI to improve muscle function. Carbohydrates should provide ~ 45-50% of total calories, and complex carbohydrates and proteins should be present in every meal. A dosage of 1 g/kg raw cornstarch at bedtime helps maintain normoglycemia for 4–8 hours in infants and children. Efficacy of extended-release corn starch (glycosade) in GSD types 0, III, VI, and IX to achieve longer periods of nighttime euglycemia with stable values for other markers of metabolic control and liver function. In the United States, a long-acting corn starch preparation is approved for use at night in patients with cholelithiasis over 5 years of age. However, the use of glycosad in patients aged 2 to 5 years has been proven to be safe and effective. Adverse reactions such as bloating, diarrhea and flatulence have been reported but not reported to date in patients with cholelithiasis types 0, VI and IX [106-107].

Patients with GSD type 0 is treated with frequent meals high in carbohydrates, as well as cornstarch and protein supplements. Patients with GI type IV is prescribed a high-carbohydrate diet combined with corn starch, overnight enteral nutrition, and protein fortification to limit glycogen accumulation, prevent catabolism, and improve growth and

fasting tolerance. The most serious forms are treated with liver transplantation. For the GSD type, frequent light meals with limited glucose and galactose and ingestion of raw cornstarch in the evening are used to prevent metabolic acidosis that may occur during surgery or other stresses. High cholesterol may require statin treatment after age five; Bicarbonate supplements may be necessary to balance urinary bicarbonate loss [108-109].

Based on available data, generally accepted recommendations for the management of these types of DHA have not been established. However, appropriate monitoring must be ensured to establish good metabolic control and monitor possible complications. Medical and nutritional assessments and blood tests, including complete liver and kidney function, lipid profile, calcium-phosphate metabolism, serum electrolytes, blood gases, and urinalysis, should be performed in average every 6 months; a higher frequency is recommended in younger patients and those who have not achieved metabolic balance. Continuous blood glucose monitoring may be helpful in monitoring glycemic fluctuations, particularly in younger patients. Alpha-fetoprotein levels along with abdominal ultrasound can be used to screen for hepatocellular carcinoma, although there are no validated monitoring protocols to date. Liver fibroscanning can be a useful, non-invasive tool to monitor the progression of hepatic fibrosis/cirrhosis in gastrointestinal types IV, VI, and IX [110-111].

Patients diagnosed with GSD type IV require a comprehensive evaluation of cardiac function, including an electrocardiogram and echocardiography. Patients with hypertension types VI and IX after 5 years are recommended to undergo a cardiac examination every 1-2 years.

Concerning bone metabolism, it is recommended to carefully evaluate calcium and vitamin D intake and to monitor 25-OH vitamin D levels. Calcium, phosphate and vitamin D supplementation as well as a blood test Annual DXA are necessary to prevent osteopenia and fractures, especially in cases of type XI gastrointestinal tract. as well as monitoring renal function. Skeletal radiographs are necessary in GSD type XI to evaluate the development of rickets. Recommendations for vitamin and mineral supplementation are based on the patient's individual diet and nutritional needs [112-113].

As mentioned previously, glycogen synthase deficiency is characterized by the absence of hepatomegaly, because hepatic glycogen stores are impaired, although hepatic hypertrophy has been reported in some cases of GSD type 0. In contrast, l Hepatomegaly is a characteristic of the GSD type. IV, VI, IX and XI of varying severity, which may appear after puberty in patients treated with GSD type IX. However, despite the reduction in liver size, progression of liver disease can occur [114-115].

In type IV GI tract, the accumulation of abnormal glycogen, which is less soluble than normal glycogen, causes a foreign body reaction with subsequent osmotic edema and cell death, leading to interstitial fibrosis progressing to cirrhosis. Liver fibrosis has also been described in individuals with cholelithiasis types VI and IX. In particular, in gallstone disease, type IX fibrosis has recently been reported to range from 33 to 95% depending on the subtype, still in early childhood.

In addition, liver cirrhosis has recently been described in GSD type VI. Among GSD IX subtypes, progression to cirrhosis was initially described only in patients with PHKG2 mutations. More recently, early onset cirrhosis has been reported in children with homozygous PHKB mutations [116-117].

Tumor degeneration has been described in LCD types IV, VI and IX. Hepatocellular adenomas and carcinomas have been described in type IV gastrointestinal tract. GSD type VI may rarely be complicated by focal nodular hyperplasia [68], and one case of hepatocellular carcinoma has been reported to date [69]. Regarding GSD type IX, hepatocellular adenomas of subtypes IXa and IXb have been reported. In addition, the development of hepatocellular carcinoma associated with GSD type IXc has recently been described. In GDM type XI, liver histology shows marked accumulation of glycogen in hepatocytes as well as steatosis. Degeneration into liver adenomas or carcinomas is rare [54]. The first case of hepatocellular carcinoma in a boy with Fanconi-Bickel syndrome was described in 2017 by Pogoriler and colleagues [118-119].

Conversely, individuals with PHKA2 and PHKG2 mutations may suffer from renal tubular acidosis and tubulopathy with secondary development of rickets in a patient with cholelithiasis type IXc. Implementation of adequate nutritional therapy improves tubular acidosis.

Additionally, kidney damage is a hallmark of LCD type XI, in which renal epithelial cells are damaged due to accumulation of glycogen and monosaccharides; this change leads to proximal tubular dysfunction, as evidenced by glycosuria and aminoaciduria. Although this pathology is a serious phenotype, rare cases of patients with mild renal dysfunction have been described.

Normal birth length and weight are usually observed, suggesting that metabolic abnormalities do not affect fetal growth, with the exception of newborns with type XI GDM, who usually have low birth weight. the birth.

Patients diagnosed with GSD type 0 may exhibit normal or poor growth with delayed bone age during infancy. Catch-up growth has been described after the introduction of adequate dietary treatment including raw corn starch [9]. Osteopenia is a possible complication.

Growth failure is not a feature of GDS type IV and may or may not be present depending on the causative mutation and clinical subtype [120-121].

In contrast, short stature is a common feature between GSD types VI and IX, with variability in the degree of improvement among treated patients who reach adulthood. Most individuals with PhK deficiency achieve standard adult growth parameters, but exhibit an idiosyncratic growth pattern with initial growth retardation during the first 2 to 3 years, followed by gradual normalization of linear growth. Abnormal bone mineralization with and without osteopenia has been observed in gastrointestinal diseases types VI and IX. Nutritional deficiency and chronic ketosis are suspected to be contributing factors. Rickets has been reported in GSD type IXc due to renal tubulopathy with inadequate parathyroid response [122-123].

Heart failure after orthotropic liver transplantation has been described in patients with advanced hepatic GI type IV without a history of cardiac involvement. This may be due to disease progression despite liver transplantation. Indeed, in patients who died after liver transplantation, amylopectin deposits were observed at autopsy in various organs and tissues (myocardial fibers, skeletal muscle fibers, cells of the central and peripheral nervous system, macrophages). The good clinical response to liver transplantation may be explained by the mechanism of microchimerism, in which donor cells transfer the deficient enzyme to host cells, thereby reducing amylopectin deposits [124-125].

Mild and severe myopathies and dilated cardiomyopathies have also been described in neuromuscular forms of the gastrointestinal tract type IV. It is noteworthy that in one case, cardiomyopathy was the only symptom of branched-chain enzyme deficiency.

Muscle cramps or post-exercise fatigue have been reported in a minority of cases of GSD type VI, usually associated with undertreatment and protein deficiency. Muscle weakness may or may not be observed with PhK deficiency regardless of genotype.

In a recent case series, asymptomatic left ventricular and septal hypertrophy was reported in a patient with GBD type VI, and interventricular septal hypertrophy was found in a patient with GBD type IXb. The authors recommended that echocardiography be performed every 1–2 years in patients diagnosed with gastrointestinal tract types VI and IX over the age of 5 years. A systematic review of the literature did not identify any other individuals with HDD type VI or IX and heart problems. Muscle involvement can be observed in the setting of dielectrolythemia in type XI LCD, manifested by exercise intolerance and rhabdomyolysis [126-127]

Developmental delay has been described in some children with GSD type 0, while undiagnosed GSD type 0 has been associated with a higher incidence of neurodevelopmental disorders caused by severe recurrent hypoglycemia. In these patients, hypoglycemia is often asymptomatic, as loss of neuroglycopenic characteristics is noticeable with recurrent hypoglycemia. The phenomenon known as hypoglycemia-associated autonomic failure is caused by defective glucose counter-regulation with impaired sympathoadrenal and neuronal responses, resulting in decreased neurogenic and cerebral symptoms [128-130].

In humans, glycogen is the major storage form of glucose and the primary means of non-oxidative removal of glucose in muscle and liver tissues, although significant amounts are also found in other locations, such as the brain and kidneys. When needed, glycogen is quickly broken down to form glucose. In muscles, this provides an immediate and important source of energy for exercise during the first 30 minutes. In the liver, the breakdown of glycogen during fasting promotes the production of glucose in the liver, which is critical for maintaining blood sugar levels and meeting the needs of other tissues. Although glycogen is mobilized during fasting in both the liver and muscle, the latter tissue lacks key metabolic enzymes that allow the transport of glucose into the bloodstream [1, 15, 38].

Glycogen synthesis and degradation are highly regulated, multistep processes involving different sets of enzymatic reactions. Glycogen synthesis is generally thought to require an oligosaccharide primer, which is first formed by self-glucosylation of the protein glycogenin. This process requires the nucleotide sugar, uridine diphosphate glucose (UDP-glucose), as a donor substrate. Up to seven units of glucose can be added to glycogenin, which is considered essential because the key enzyme that synthesizes glycogen, glycogen synthase (GS), can only extend the existing glucose chain [22, 41, 57].

During glycolysis, G6P is ultimately converted to pyruvate, which acts as a key metabolic intermediate for other pathways. For example, the conversion of pyruvate to acetyl-CoA creates an important substrate for the tricarboxylic acid (TCA) cycle and fatty acid synthesis. Under certain conditions, muscles can convert pyruvate to lactate (during anaerobic glycolysis) or alanine (during muscle breakdown), which are transported in the bloodstream to the liver, where they are then converted back to pyruvate (Cori cycle and alanine cycle). In the liver, pyruvate can also be converted back to glucose through gluconeogenesis. This pathway is similar to reverse glycolysis but requires the use of unique enzymes to bypass certain endergonic reactions. For example, in the liver and kidneys, the unique presence of the enzyme glucose-6-phosphatase (G6Pase) converts G6P to glucose, allowing it to be released into the bloodstream to support other tissues. This step (step 3 of gluconeogenesis) is critical because the conversion of glucose to G6P by the hexokinase enzyme in the reverse direction is energetically unfavorable [28,37,94].

The second pathway of glycogen degradation requires the participation of the enzyme α-glucosidase (GAA). Initially assembled in the endoplasmic reticulum (ER), GAAs are transported to lysosomes via the Golgi apparatus to degrade lysosomal glycogen in an autophagy-dependent pathway, also known as glyphagy. Although studies in Drosophila suggest that glyphagy and glycogenolysis may compensate for each other, both pathways appear to be necessary for maximal glycogen breakdown [2,19,67].

The importance of the presence of two different pathways for glycogen breakdown is not entirely clear. Most studies have focused on GP regulation, particularly in the context of hormonal regulation (eg, insulin, glucagon, epinephrine) in response to dietary conditions and exercise. In contrast, much less is known about glicophagy, although the dominant theory suggests that it plays an important role in neonatal survival. At birth, animals were observed to have numerous glycogens containing autophagosomes, which were rapidly mobilized within the first hours. Thus, glyphagy can provide a direct source of energy for the functioning of key tissues of the newborn, such as the muscles of the heart and diaphragm [31-32].

In addition to the above processes, glycogen is a branched polysaccharide and requires the branching enzyme GBE1 to generate regularly spaced branch points (every 10–20 residues) via α (1→6) glycosidic linkages. An obvious benefit of glycogen branching is the creation of multiple sites for faster glycogenolysis. However, glycogen branching is also important for increasing the solubility and decreasing the osmotic impact of the molecule [33, 59,77].

An additional enzyme that must be administered is glycogen debranching enzyme (GDE). Although GP is a key enzyme in glycogenolysis, it is sterically hindered when it

reaches a branch point four glucose residues away. At this stage, branching occurs due to two catalytic activities of GDE. First, one of the branches passes to another chain, but at the branching site a single glucose unit remains. It is then removed to form one free glucose fragment. In contrast to GS and GP activities, little is known about the regulation of branching/disconnecting activities [3, 51,68].

It is well known that glycogen metabolism plays an important role in exercise and blood sugar regulation. In a fed state, insulin stimulates glycogen storage in the muscles and liver, while simultaneously stimulating glycogen synthesis and inhibiting its breakdown. Conversely, in the fasting state or during exercise, glucagon and catecholamines promote glycogen breakdown while inhibiting its synthesis. The importance of glycogen is further emphasized by the fact that there are several congenital disorders caused by dysfunction of the enzymes that control the synthesis, regulation, and breakdown of glycogen. This section will examine some aspects of these disorders, which are collectively called glycogen storage diseases (GSDs). In general, the incidence of cholelithiasis is rare, and all are inherited in an autosomal recessive manner, with the exception of cholelithiasis type IX and Danon disease (an X-linked recessive type). Although abnormal glycogen accumulation is a hallmark, there is a wide spectrum of phenotypes associated with these disorders, with age of onset ranging from fetal development to adulthood [9,42,87].

Glycogen storage disease (GSD) is a rare autosomal recessive disorder characterized by hypoglycemia, hepatosplenomegaly, seizures, and growth retardation in young children. Neutropenia and/or neutrophil dysfunction occurs in GSD1b but not in other types. GSD1b results from a deficiency of the enzyme glucose-6-phosphate translocase, and the genetic defect corresponds to chromosome 11q23. Patients with GSD1b are susceptible to recurrent bacterial infections, usually affecting the peri rectum, ears, skin, and urinary tract, although life-threatening infections such as sepsis, pneumonia, and meningitis are less common. Although the exact mechanism of neutropenia in patients with GSD1b is unknown, treatment with recombinant human granulocyte colony-stimulating factor (G-CSF) reduced the incidence of infections and improved quality of life in these patients. Defects in neutrophil chemotaxis and intracellular bacterial killing have been described and appear to be corrected by G-CSF. To date, no cases of myelodysplasia or acute myeloid leukemia have been observed in GSD1b patients treated with G-CSF. An important complication of cytokine therapy is the development of hypersplenism, requiring either a reduction in the dose of G-CSF or splenectomy [4, 33, 56].

Glycogen is a branched polymer whose monomeric units are glucose. After a meal, plasma glucose levels increase and stimulate the deposition of excess glucose into cytoplasmic glycogen. The liver contains the highest percentage of glycogen by mass (around 10%), while muscle can store around 2% by mass. However, because total muscle mass is greater than liver mass, the total glycogen mass in muscle is approximately twice that in the liver. If necessary, the glycogen polymer can be broken down into glucose monomers and used to produce energy. Many enzymes and transporters of these processes play key roles in the etiology of GSD. An increasing number of GSDs are being identified, but most are very rare. Traditionally, GSDs were named after the physician who first identified the disease; However, each has a specific enzyme and gene that will

be used to refer to these disorders in this article, although different diseases have their own classifications [6,43,84].

Glycogen storage diseases (GSDs) are a group of rare single-gene disorders characterized by a general defect in the synthesis or degradation of glycogen. This textbook describes the multiorgan clinical features of hepatic and muscle BPH, as well as their epidemiology, biochemistry and pathological mechanisms, diagnosis, treatment, quality of life, and future research directions. Some GSDs have guidelines for diagnosis and treatment. Diagnostic considerations include phenotypic characterization, biomarkers, imaging, genetic testing, enzyme activity testing, and histology. Treatment includes monitoring the development of characteristic effects of the disease, avoiding fasting for certain liver diseases, a diet prescribed by a doctor, appropriate exercise programs and emergency letters. Specific therapeutic interventions are available for certain diseases, such as enzyme replacement therapy to correct enzyme deficiency in Pomp disease and SGLT2 inhibitors for neutropenia and neutrophil dysfunction in GSD Ib. Advances in diagnostics, management and definitive treatment influence the natural history and therefore morbidity and mortality [42,47,61].

The variability in the clinical presentation poses diagnostic challenges and often requires biochemical and genetic testing to confirm the specific type of GSD.

The development of experimental treatments such as gene therapy could ultimately provide therapeutic options for patients with these diseases in the future.

Seizures associated with hypoglycemia and cardiac arrest may occur in early childhood. Patients with GSD type Ia may present with growth retardation accompanied by short stature, renal dysfunction, hypertriglyceridemia, and hepatocellular carcinoma. whereas in GSD type Ib, there will be recurrent bacterial infections secondary to neutropenia. In gestational diabetes type IV, progressive liver failure accompanied by liver cirrhosis may occur. Cardiomyopathy and limb-girdle dystrophy can be seen in patients with type II cholelithiasis. Hypertrophic cardiomyopathy is a classic type III gastrointestinal complication [1, 16, 84].

Growth retardation and short stature are also seen in GHD types IX (a, b, c, d) and XII, but delayed cognitive development is also a feature of the latter. In headache types V and XIII, exercise intolerance and rhabdomyolysis accompanied by kidney damage may occur.

Overview Glycogen storage diseases (GSDs) are a rare group of genetic disorders characterized by abnormalities in glycogen metabolism, resulting in abnormal accumulation of glycogen in tissues. Delving into historical perspectives reveals the evolutionary trajectory of GSD research, tracing early observations, landmark discoveries, and the gradual elucidation of key complexities. Such ideas not only contextualize the current state of knowledge, but also highlight the persistence of scientific research in unraveling the mysteries of GSD. The GSD classification is essential for understanding the different enzyme disorders that characterize the different subtypes. This classification provides a framework for deciphering the intricacies of each subtype and helps tailor interventions based on specific enzyme deficiencies. At the same time,

the study of the prevalence of GDM highlights the relative rarity of these pathologies, thus helping to assess their impact on society and efficiently allocate resources. Clinical manifestations make the link between genetic abnormalities and the symptoms observed. Studying the different manifestations of GSD, such as hepatomegaly, muscle weakness and hypoglycemia, provides important information for early diagnosis and targeted interventions. This comprehensive review lays the foundation for further discussions on the molecular basis, biochemical pathways and therapeutic approaches, thereby contributing to a holistic understanding of GSD [12,26,117].

Clinical Manifestations:

The clinical manifestations of glycogen accumulation diseases are diverse and depend on the specific enzyme deficiency and tissues affected. Most commonly, the liver and muscles are involved, but the heart and kidneys may also be impacted in severe cases:

- **GSD Type I (Von Gierke's disease)**: Patients typically present with hypoglycemia, hepatomegaly (enlarged liver), and failure to thrive. Due to the inability to produce free glucose, individuals with GSD type I are prone to frequent episodes of hypoglycemia.
- **GSD Type II (Pompe disease)**: This form is characterized by the accumulation of glycogen in muscles, leading to progressive muscle weakness and cardiomyopathy. In its most severe form, Pompe disease can cause respiratory failure and early death.
- **GSD Type III (Cori or Forbes disease)**: Manifestations include hepatomegaly, hypoglycemia, and muscle weakness due to defects in the glycogen debranching enzyme. In some cases, this type may lead to heart involvement.
- **GSD Type V (McArdle disease)**: In this muscle-specific form of GSD, patients experience exercise intolerance, muscle cramps, and myoglobinuria due to a deficiency in muscle glycogen phosphorylase, which hinders glycogen breakdown during physical activity.

Normal glycogen metabolism is a finely regulated process essential for energy homeostasis. During this stage, glucose is converted to glycogen through a series of enzymatic reactions that occur primarily in the liver and muscles. Glycogen serves as a storage form of glucose, allowing the body to release glucose when energy needs increase, such as during fasting or exercise. Understanding the intricacies of normal glycogen metabolism provides the basis for recognizing the abnormalities seen in glycogen storage diseases (GSDs), where genetic mutations disrupt this finely tuned process. Enzymes involved in the synthesis and breakdown of glycogen. Key enzymes control the synthesis and breakdown of glycogen. Glycogen synthase promotes the formation of glycogen, and glycogen phosphorylase plays a central role in its breakdown. These and other enzymes work in concert to maintain a dynamic balance, ensuring adequate glucose supply when needed and storage when there is excess [13, 19, 48].

There is currently no cure for GSD, and most treatments are aimed at relieving signs/symptoms. The main goals are the treatment or prevention of hypoglycemia, hyperlactatemia, hyperuricemia and hyperlipidemia. Hypoglycemia can be avoided by consuming starch, and an optimal, physically modified form is now commercially

available. Hyperuricemia is treated with allopurinol, and hyperlipidemia with statins. Some GSDs, such as GSD type II, can now be treated with enzyme replacement therapy (ERT) using recombinant alglucosidase alpha, which breaks down lysosomal glycogen [10,19,36].

Liver transplantation should be considered in patients with certain liver diseases with advanced forms of the liver that have progressed to malignancy or liver failure. Although liver failure and hypoglycemia can be corrected with liver transplantation, cardiomyopathy associated with GSD is not correctable and may continue to progress [11, 23, 45].

Immediate treatment of acute hypoglycemia requires rapid correction with oral carbohydrates and/or parenteral glucose. Glucagon is effective only for insulin-mediated hypoglycemia and will not benefit patients with hypoglycemia secondary to gastrointestinal symptoms.

Strategic Issues in Managing Drug Treatment

Pharmacotherapy for glycogen accumulation diseases is complex due to the rarity and heterogeneity of the disorders. Management is typically tailored to the specific type of GSD, aiming to prevent hypoglycemia, control metabolic imbalances, and mitigate organ damage. However, several challenges exist in formulating effective drug treatment strategies.

- **Prevention of hypoglycemia**: In GSD type I, for instance, frequent feeding of glucose or cornstarch is necessary to prevent hypoglycemia. This dietary approach requires strict monitoring and adherence, making long-term management difficult. Glucose-modulating therapies, while effective, are not a permanent solution and do not address the underlying enzyme deficiencies.

- **Enzyme replacement therapy (ERT)**: For some GSDs, such as Pompe disease, enzyme replacement therapy has shown significant promise. Recombinant enzyme therapies can help reduce glycogen buildup in affected tissues. However, access to these treatments is limited by cost and availability, and they may not fully reverse organ damage.

- **Gene therapy**: As GSDs are primarily genetic disorders, gene therapy has emerged as a potential long-term solution. Research is ongoing to explore gene replacement techniques that can correct the underlying enzymatic deficiencies. However, delivering these therapies to the appropriate tissues, especially the liver and muscles, poses significant technical hurdles.

- **Challenges in monitoring and managing side effects**: Drug treatments often come with side effects, such as gastrointestinal issues from cornstarch therapy or immune reactions to enzyme replacement therapy. Therefore, the management of these diseases requires a comprehensive, multidisciplinary approach that includes regular monitoring of liver and muscle function, glucose levels, and possible complications such as cardiomyopathy or renal dysfunction.

Conclusion

Glycogen storage diseases encompass a diverse group of metabolic disorders with genetic and biochemical underpinnings that lead to significant clinical challenges. Pharmacotherapy management in these disorders remains complicated due to the unique needs of each GSD type and the limitations of current treatment options. Ongoing research in gene therapy, enzyme replacement therapies, and other innovative approaches offers hope for more effective and personalized treatments in the future. The strategic management of drug treatment for GSDs is an evolving field that requires collaboration between clinicians, researchers, and the pharmaceutical industry to address the current unmet needs and improve patient outcomes. Immediate treatment of acute hypoglycemia requires rapid correction with oral carbohydrates and/or parenteral glucose. Glucagon is effective only for insulin-mediated hypoglycemia and will not benefit patients with hypoglycemia secondary to gastrointestinal symptoms. Drug treatments often come with side effects, such as gastrointestinal issues from cornstarch therapy or immune reactions to enzyme replacement therapy. Therefore, the management of these diseases requires a comprehensive, multidisciplinary approach that includes regular monitoring of liver and muscle function, glucose levels, and possible complications such as cardiomyopathy or renal dysfunction.

REFERENCES

1. Thornton PS, Stanley CA, De Leon DD, Harris D, Haymond MW, Hussain K, Levitsky LL, Murad MH, Rozance PJ, Simmons RA, Sperling MA, Weinstein DA, White NH, Wolfsdorf JI., Pediatric Endocrine Society. Recommendations from the Pediatric Endocrine Society for Evaluation and Management of Persistent Hypoglycemia in Neonates, Infants, and Children. J Pediatr. 2015 Aug;167(2):238-45.
2. Akman, H. O., Oldfors, A. & DiMauro, S. in Neuromuscular Disorders of Infancy, Childhood, and Adolescence (eds Darras, B. T., Jones, H. R., Jr, Ryan, M. M. & DeVivo, D. C.) 735–760 (Elsevier, 2015).
3. Tarui, S. et al. Phosphofructokinase deficiency in skeletal muscle. a new type of glycogenosis. Biochem. Biophys. Res. Commun. 19, 517–523 (1965).
4. Haller, R. G. & Lewis, S. F. Glucose-induced exertional fatigue in muscle phosphofructokinase deficiency. N. Engl. J. Med. 324, 364–369 (1991).
5. Raben, N. & Sherman, J. B. Mutations in muscle phosphofructokinase gene. Hum. Mutat. 6, 1–6 (1995).
6. Brown, G. K. Glucose transporters: structure, function and consequences of deficiency. J. Inherit. Metab. Dis. 23, 237–246 (2000).
7. Rake, J. P. et al. Guidelines for management of glycogen storage disease type I – European Study on Glycogen Storage Disease Type I (ESGSD I). Eur. J. Pediatr. 161, S112–S119 (2002). Guidelines based on expert opinions for GSD I from the European Study on Glycogen Storage Disease Type I.
8. Visser, G. et al. Consensus guidelines for management of glycogen storage disease type 1b – European Study on Glycogen Storage Disease Type 1. Eur. J. Pediatr. 161, S120–S123 (2002). Consensus guidelines based on expert opinions for management of GSD Ib, from the European Study on Glycogen Storage Disease Type 1.
9. Koch, R. L. et al. Diagnosis and management of glycogen storage disease type IV, including adult polyglucosan body disease: a clinical practice resource. Mol. Genet. Metab. 138, 107525 (2023). Clinical practice guidelines based on expert opinions for GSD IV diagnosis and managment.
10. Richards, S. et al. Standards and guidelines for the interpretation of sequence variants: a joint consensus recommendation of the American College of Medical Genetics and Genomics and the Association for Molecular Pathology. Genet. Med. 17, 405–424 (2015).
11. Nykamp, K. et al. Sherloc: a comprehensive refinement of the ACMG-AMP variant classification criteria. Genet. Med. 19, 1105–1117 (2017).
12. Kazemi-Esfarjani, P., Skomorowska, E., Jensen, T. D., Haller, R. G. & Vissing, J. A nonischemic forearm exercise test for McArdle disease. Ann. Neurol. 52, 153–159 (2002).
13. Sluiter, W. et al. Rapid ultraperformance liquid chromatography-tandem mass spectrometry assay for a characteristic glycogen-derived tetrasaccharide in Pompe disease and other glycogen storage diseases. Clin. Chem. 58, 1139–1147 (2012).
14. Young, S. P. et al. Assessing disease severity in Pompe disease: the roles of a urinary glucose tetrasaccharide biomarker and imaging techniques. Am. J. Med. Genet. C. Semin. Med. Genet. 160C, 50–58 (2012).

15. Heiner-Fokkema, M. R. et al. The multiple faces of urinary glucose tetrasaccharide as biomarker for patients with hepatic glycogen storage diseases. Genet. Med. 22, 1915–1916 (2020).
16. Paesold-Burda, P., Baumgartner, M. R., Santer, R., Bosshard, N. U. & Steinmann, B. Elevated serum biotinidase activity in hepatic glycogen storage disorders — a convenient biomarker. J. Inherit. Metab. Dis. 30, 896–902 (2007).
17. Scalco, R. S. et al. Misdiagnosis is an important factor for diagnostic delay in McArdle disease. Neuromuscul. Disord. 27, 852–855 (2017).
18. Lukacs, Z. et al. Prevalence of Pompe disease in 3,076 patients with hyperCKemia and limb-girdle muscular weakness. Neurology 87, 295–298 (2016).
19. Topf, A. et al. Sequential targeted exome sequencing of 1001 patients affected by unexplained limb-girdle weakness. Genet. Med. 22, 1478–1488 (2020).
20. Kemper, A. R. et al. Decision-making process for conditions nominated to the recommended uniform screening panel: statement of the US department of health and human services secretary's advisory committee on heritable disorders in newborns and children. Genet. Med. 16, 183–187 (2014).
21. Keutzer, J. M. Establishing pompe disease newborn screening: the role of industry. Int. J. Neonatal Screen. 6, 55 (2020).
22. Chien, Y. H. et al. Early detection of Pompe disease by newborn screening is feasible: results from the Taiwan screening program. Pediatrics 122, e39–e45 (2008).
23. Goomber, S. et al. Development of a clinically validated in vitro functional assay to assess pathogenicity of novel GAA variants in patients with Pompe disease identified via newborn screening. Front. Genet. 13, 1001154 (2022).
24. Prakash, S., Penn, J. D., Jackson, K. E. & Dean, L. W. Newborn screening for Pompe disease: parental experiences and follow-up care for a late-onset diagnosis. J. Genet. Couns. 31, 1404–1420 (2022).
25. Huggins, E. et al. Early clinical phenotype of late onset Pompe disease: lessons learned from newborn screening. Mol. Genet. Metab. 135, 179–185 (2022).
26. Yoo, H. W., Shin, Y. L., Seo, E. J. & Kim, G. H. Identification of a novel mutation in the GLUT2 gene in a patient with Fanconi–Bickel syndrome presenting with neonatal diabetes mellitus and galactosaemia. Eur. J. Pediatr. 161, 351–353 (2002).
27. Muller, D., Santer, R., Krawinkel, M., Christiansen, B. & Schaub, J. Fanconi–Bickel syndrome presenting in neonatal screening for galactosaemia. J. Inherit. Metab. Dis. 20, 607–608 (2007).
28. Peduto, A. et al. A novel mutation in the GLUT2 gene in a patient with Fanconi–Bickel syndrome detected by neonatal screening for galactosaemia. J. Inherit. Metab. Dis. 27, 279–280 (2004).
29. Kannourakis G. Glycogen storage disease. Semin Hematol. 2002 Apr;39(2):103-6. 2002.31920. PMID: 11957192.
30. Ozen H. Glycogen storage diseases: new perspectives. World J Gastroenterol. 2007 May 14;13(18):2541-53. PMID: 17552001; PMCID: PMC4146814.
31. Ellingwood SS, Cheng A. Biochemical and clinical aspects of glycogen storage diseases. J Endocrinol. 2018 Sep;238(3):R131-R141. Epub 2018 Jun 6. PMID: 29875163; PMCID: PMC6050127.
32. Adeva-Andany MM, Gonzalez-Lucan M, Donapetry-Garcia C, Fernandez-Fernandez C, Ameneiros-Rodriguez E. Glycogen metabolism in humans. BBA Clin. 2016;5:85–100.

33. Agius L, Centelles J, Cascante M. Multiple glucose 6-phosphate pools or channelling of flux in diverse pathways? Biochem Soc Trans. 2002; 30:38–43.
34. Alessandrini F, Pezze L, Ciribilli Y. LAMPs: Shedding light on cancer biology. Semin Oncol. 2017; 44:239–253.
35. Andersen ST, Haller RG, Vissing J. Effect of oral sucrose shortly before exercise on work capacity in McArdle disease. Arch Neurol. 2008; 65:786–789.
36. Bachrach BE, Weinstein DA, Orho-Melander M, Burgess A, Wolfsdorf JI. Glycogen synthase deficiency (glycogen storage disease type 0) presenting with hyperglycemia and glucosuria: report of three new mutations. J Pediatr. 2002; 140:781–783.
37. Berthet J, Rall TW, Sutherland EW. The relationship of epinephrine and glucagon to liver phosphorylase. IV. Effect of epinephrine and glucagon on the reactivation of phosphorylase in liver homogenates. J Biol Chem. 1957; 224:463–475.
38. Broomfield A, Fletcher J, Davison J, Finnegan N, Fenton M, Chikermane A, Beesley C, Harvey K, Cullen E, Stewart C, et al. Response of 33 UK patients with infantile-onset Pompe disease to enzyme replacement therapy. J Inherit Metab Dis. 2016; 39:261–271.
39. Browner MF, Nakano K, Bang AG, Fletterick RJ. Human muscle glycogen synthase cDNA sequence: a negatively charged protein with an asymmetric charge distribution. Proc Natl Acad Sci U S A. 1989; 86:1443–1447.
40. Burda P, Hochuli M. Hepatic glycogen storage disorders: what have we learned in recent years? Curr Opin Clin Nutr Metab Care. 2015; 18:415–421.
41. Chen YT, Cornblath M, Sidbury JB. Cornstarch therapy in type I glycogen-storage disease. N Engl J Med. 1984; 310:171–175.
42. Cheng A, Saltiel AR. Von Gierke's disease adopts an orphan (and its partner) Sci Signal. 2009;2: e8.
43. Chopra AR, Louet JF, Saha P, A J, Demayo F, Xu J, York B, Karpen S, Finegold M, Moore D, et al. Absence of the SRC-2 coactivator results in a glycogenopathy resembling Von Gierke's disease. Science. 2008; 322:1395–1399.
44. Massese M, Tagliaferri F, Dionisi-Vici C, Maiorana A. Glycogen storage diseases with liver involvement: a literature review of GSD type 0, IV, VI, IX and XI. Orphanet J Rare Dis. 2022 Jun 20;17(1):241. PMID: 35725468; PMCID: PMC9208159.
45. Ozen H. Glycogen storage diseases: new perspectives. World J Gastroenterol. 2007; 13:2541–2553.
46. Roach PJ, Depaoli-Roach AA, Hurley TD, Tagliabracci VS. Glycogen and its metabolism: some new developments and old themes. Biochem J. 2012; 441:763–787.
47. Beyzaei Z, Geramizadeh B, Karimzadeh S. Diagnosis of hepatic glycogen storage disease patients with overlapping clinical symptoms by massively parallel sequencing: a systematic review of literature. Orphanet J Rare Dis. 2020; 15:286.
48. Fernandes SA, Cooper GE, Gibson RA, Kishnani PS. Benign or not benign? deep phenotyping of liver glycogen storage disease IX. Mol Genet Metab. 2020; 131:299–305.
49. Weinstein DA, Correia CE, Saunders AC, Wolfsdorf JI. Hepatic glycogen synthase deficiency: an infrequently recognized cause of ketotic hypoglycemia. Mol Genet Metab. 2006; 87:284–288.

50. Brown LM, Corrado MM, van der Ende RM, Derks TG, Chen MA, Siegel S, et al. Evaluation of glycogen storage disease as a cause of ketotic hypoglycemia in children. J Inherit Metab Dis. 2015; 38:489–493. doi: 10.1007/s10545-014-9744-1.
51. Grünert SC, Schwab KO, Pohl M, Sass JO, Santer R. Fanconi-Bickel syndrome: GLUT2 mutations associated with a mild phenotype. Mol Genet Metab. 2012; 105:433–437
52. Cameron JM, Levandovskiy V, MacKay N, Utgikar R, Ackerley C, Chiasson D, et al. Identification of a novel mutation in GYS1 (muscle-specific glycogen synthase) resulting in sudden cardiac death, that is diagnosable from skin fibroblasts. Mol Genet Metab. 2009; 98:378–382.
53. Arko JJ, Debeljak M, Tansek MZ, Battelino T, Groselj U. A patient with glycogen storage disease type 0 and a novel sequence variant in GYS2: a case report and literature review. J Int Med Res. 2020; 48:300060520936857.
54. Spiegel R, Mahamid J, Orho-Melander M, Miron D, Horovitz Y. The variable clinical phenotype of liver glycogen synthase deficiency. J Pediatr Endocrinol Metab. 2007; 20:1339–1342.
55. Soggia AP, Correa-Giannella ML, Fortes MA, Luna AM, Pereira MA. A novel mutation in the glycogen synthase 2 gene in a child with glycogen storage disease type 0. BMC Med Genet. 2010; 11:3.
56. Orho M, Bosshard NU, Buist NR, Gitzelmann R, Aynsley-Green A, Blümel P, et al. Mutations in the liver glycogen synthase gene in children with hypoglycemia due to glycogen storage disease type 0. J Clin Invest. 2008; 102:507–515.
57. Kamenets EA, Gusarova EA, Milovanova NV, Itkis YS, Strokova TV, Melikyan MA, et al. Hepatic glycogen synthase (GYS2) deficiency: seven novel patients and seven novel variants. JIMD Rep. 2020; 53:39–44.
58. Bachrach BE, Weinstein DA, Orho-Melander M, Burgess A, Wolfsdorf JI. Glycogen synthase deficiency (glycogen storage disease type 0) presenting with hyperglycemia and glucosuria: report of three new mutations. J Pediatr. 2002; 140:781–783.
59. Gitzelmann R, Spycher MA, Feil G, Müller J, Seilnacht B, Stahl M, et al. Liver glycogen synthase deficiency: a rarely diagnosed entity. Eur J Pediatr. 2006; 155:561–567.
60. Matei L, Teodorescu MI, Kozma A, Iordan Dumitru AD, Stoicescu SM, Carniciu S. Persistent asymptomatic severe hypoglycaemia due to type 0a Glycogenosis—general and oro-dental aspects. Acta Endocrinol (Buchar) 2019; 15:526–530. doi: 10.4183/aeb.2019.526.
61. Kasapkara ÇS, Aycan Z, Açoğlu E, Senel S, Oguz MM, Ceylaner S. The variable clinical phenotype of three patients with hepatic glycogen synthase deficiency. J Pediatr Endocrinol Metab. 2017; 30:459–462. doi: 10.1515/jpem-2016-0317.
62. Ponzi E, Maiorana A, Lepri FR, Mucciolo M, Semeraro M, Taurisano R, et al. Persistent hypoglycemia in children: targeted gene panel improves the diagnosis of hypoglycemia due to inborn errors of metabolism. J Pediatr. 2018; 202:272–78. e4.
63. Sandhu T, Polan M, Yu Z, Lu R, Makkar A. Case of neonatal fatality from neuromuscular variant of glycogen storage disease type IV. JIMD Rep. 2019; 45:51–55. doi: 10.1007/8904_2018_142.
64. Szymańska E, Szymańska S, Truszkowska G, Ciara E, Pronicki M, Shin YS. Variable clinical presentation of glycogen storage disease type IV: from severe hepatosplenomegaly to cardiac insufficiency. Some discrepancies in genetic and

biochemical abnormalities. Arch Med Sci. 2018; 14:237–247. doi: 10.5114/aoms.2018.72246.
65. Zellweger H, Mueller S, Ionasescu V, Schochet SS, McCormick WF. Glycogenosis. IV. A new cause of infantile hypotonia. J Pediatr. 2002; 80:842–844.
66. Greene HL, Ghishan FK, Brown B, McClenathan DT, Freese D. Hypoglycemia in type IV glycogenosis: hepatic improvement in two patients with nutritional management. J Pediatr. 2008; 112:55–58.
67. Moses SW, Parvari R. The variable presentations of glycogen storage disease type IV: a review of clinical, enzymatic and molecular studies. Curr Mol Med. 2002; 2:177–188.
68. Sreekantam S, Rizvi H, Brown R, Santra S, Raiman J, Vijay S, et al. An uncommon cause of early infantile liver disease and raised chitotriosidase. JIMD Rep. 2020; 54:22–24.
69. 26. Derks TGJ, Peeks F, de Boer F, Fokkert-Wilts M, van der Doef HPJ, van den Heuvel MC, et al. The potential of dietary treatment in patients with glycogen storage disease type IV. J Inherit Metab Dis. 2021; 44:693–704.
70. Sokal EM, Van Hoof F, Alberti D, de Ville de Goyet J, de Barsy T, Otte JB. Progressive cardiac failure following orthotopic liver transplantation for type IV glycogenosis. Eur J Pediatr. 2002; 151:200–203. doi: 10.1007/BF01954384.
71. Rosenthal P, Podesta L, Grier R, Said JW, Sher L, Cocjin J, et al. Failure of liver transplantation to diminish cardiac deposits of amylopectin and leukocyte inclusions in type IV glycogen storage disease. Liver Transplant Surg. 2005; 1:373–376.
72. Liu M, Sun LY. Liver transplantation for glycogen storage disease type IV. Front Pediatr. 2021; 9:633822.
73. McConkie-Rosell A, Wilson C, Piccoli DA, Boyle J, DeClue T, Kishnani P, et al. Clinical and laboratory findings in four patients with the non-progressive hepatic form of type IV glycogen storage disease. J Inherit Metab Dis. 1996;19(1):51–58.
74. Dhawan A, Tan KC, Portmann B, Mowat AP. Glycogenosis type IV: liver transplant at 12 years. Arch Dis Child. 2004; 71:450–451.
75. Lamperti C, Salani S, Lucchiari S, Bordoni A, Ripolone M, Fagiolari G, et al. Neuropathological study of skeletal muscle, heart, liver, and brain in a neonatal form of glycogen storage disease type IV associated with a new mutation in GBE1 gene. J Inherit Metab Dis. 2009;32(Suppl 1): S161–S168.
76. Tarnopolsky MA. Myopathies related to glycogen metabolism disorders. Neurotherapeutics. 2018; 15:915–927.
77. Burwinkel B, Bakker HD, Herschkovitz E, Moses SW, Shin YS, Kilimann MW. Mutations in the liver glycogen phosphorylase gene (PYGL) underlying glycogenosis type VI. Am J Hum Genet. 2008; 62:785–791.
78. Grünert SC, Hannibal L, Spiekerkoetter U. the phenotypic and genetic spectrum of glycogen storage disease type VI. Genes (Basel) 2021; 12:1205.
79. Kishnani PS, Goldstein J, Austin SL, Arn P, Bachrach B, Bali DS, et al. ACMG Work group on diagnosis and management of glycogen storage diseases type VI and IX. Diagnosis and management of glycogen storage diseases type VI and IX: a clinical practice resource of the American College of Medical Genetics and Genomics (ACMG) Genet Med. 2019; 21:772–789.

80. Morris AA, Thekekara A, Wilks Z, Clayton PT, Leonard JV, Aynsley-Green A. Evaluation of fasts for investigating hypoglycaemia or suspected metabolic disease. Arch Dis Child. 1996 Aug;75(2):115-9.
81. Weinstein DA, Steuerwald U, De Souza CFM, Derks TGJ. Inborn Errors of Metabolism with Hypoglycemia: Glycogen Storage Diseases and Inherited Disorders of Gluconeogenesis. Pediatr Clin North Am. 2018 Apr;65(2):247-265. [PubMed]
82. Orho M, Bosshard NU, Buist NR, Gitzelmann R, Aynsley-Green A, Blümel P, Gannon MC, Nuttall FQ, Groop LC. Mutations in the liver glycogen synthase gene in children with hypoglycemia due to glycogen storage disease type 0. J Clin Invest. 2005 Aug 01;102(3):507-15.
83. Coleman RA, Winter HS, Wolf B, Chen YT. Glycogen debranching enzyme deficiency: long-term study of serum enzyme activities and clinical features. J Inherit Metab Dis. 1992;15(6):869-81.
84. Kohler L, Puertollano R, Raben N. Pompe Disease: From Basic Science to Therapy. Neurotherapeutics. 2018 Oct;15(4):928-942.
85. Bartram C, Edwards RH, Beynon RJ. McArdle's disease-muscle glycogen phosphorylase deficiency. Biochim Biophys Acta. 1995 Aug 15;1272(1):1-13.
86. Lefeuvre C, Schaeffer S, Carlier RY, Fournier M, Chapon F, Biancalana V, Nicolas G, Malfatti E, Laforêt P. Glycogenin-1 deficiency mimicking limb-girdle muscular dystrophy. Mol Genet Metab Rep. 2020 Sep; 24:100597.
87. Molares-Vila A, Corbalán-Rivas A, Carnero-Gregorio M, González-Cespón JL, Rodríguez-Cerdeira C. Biomarkers in Glycogen Storage Diseases: An Update. Int J Mol Sci. 2021 Apr 22;22(9)
88. Ferreira CR, Gahl WA. Lysosomal storage diseases. Transl Sci Rare Dis. 2017 May 25;2(1-2):1-71.
89. WHITEHOUSE FW, BRYAN HG. Glucagon for treatment of insulin hypoglycemia: its use in the patient with diabetes. Am Pract Dig Treat. 1959 Aug; 10:1326-30.
90. Martin AP, Bartels M, Schreiber S, Buehrdel P, Hauss J, Fangmann J. Successful staged kidney and liver transplantation for glycogen storage disease type Ib: A case report. Transplant Proc. 2006 Dec;38(10):3615-9.
91. Saltik-Temizel IN, Coşkun T, Yüce A, Koçak N. Fanconi-Bickel syndrome in three Turkish patients with different homozygous mutations. Turk J Pediatr. 2005 Apr-Jun;47(2):167-9.
92. Koeberl DD, Kishnani PS, Chen YT. Glycogen storage disease types I and II: treatment updates. J Inherit Metab Dis. 2007 Apr;30(2):159-64.
93. Hannah WB, Derks TGJ, Drumm ML, Grünert SC, Kishnani PS, Vissing J. Glycogen storage diseases. Nat Rev Dis Primers. 2023 Sep 7;9(1):46. PMID: 37679331.
94. Ferreira, C. R., Rahman, S., Keller, M., Zschocke, J. & Group, I. A. An international classification of inherited metabolic disorders (ICIMD). J. Inherit. Metab. Dis. 44, 164–177 (2021).
95. Brown, L. M. et al. Evaluation of glycogen storage disease as a cause of ketotic hypoglycemia in children. J. Inherit. Metab. Dis. 38, 489–493 (2015). - PubMed - DOI

96. Haring, M. P. D. et al. High childhood serum triglyceride concentrations associate with hepatocellular adenoma development in patients with glycogen storage disease type Ia. JHEP Rep. 4, 100512 (2022).
97. Derks, T. G. J. et al. The potential of dietary treatment in patients with glycogen storage disease type IV. J. Inherit. Metab. Dis. 44, 693–704 (2021).
98. Santalla, A. et al. Genotypic and phenotypic features of all Spanish patients with McArdle disease: a 2016 update. BMC Genomics 18, 819 (2017). - PubMed - PMC - DOI
99. Bruno, C. et al. McArdle disease: the mutation spectrum of PYGM in a large Italian cohort. Hum. Mutat. 27, 718 (2006).
100. Lucia, A. et al. Clinical practice guidelines for glycogen storage disease V & VII (McArdle disease and Tarui disease) from an international study group. Neuromusc. Disord. 31, 1296–1310 (2021). Clinical practice guidelines based on expert opinions for GSD V and GSD VII.
101. Herbert, M. et al. Phosphorylase Kinase Deficiency. GeneReviews [online] https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK55061/ (updated 1 Nov 2018).
102. Kishnani, P. S. et al. Diagnosis and management of glycogen storage diseases type VI and IX: a clinical practice resource of the American College of Medical Genetics and Genomics (ACMG). Genet. Med. 21, 772–789 (2019). Clinical practice guidelines based on expert opinions for GSD VI and GSD IX diagnosis and management.
103. Cho, S. Y., Lam, C. W., Tong, S. F. & Siu, W. K. X-linked glycogen storage disease IXa manifested in a female carrier due to skewed X chromosome inactivation. Clin. Chim. Acta 426, 75–78 (2013).
104. Schreuder, A. B. et al. Glycogen Storage Disease Type III. GeneReviews [online] https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK26372/ (updated 6 Jan 2022).
105. Kishnani, P. S. et al. Glycogen storage disease type III diagnosis and management guidelines. Genet. Med. 12, 446–463 (2010). Clinical practice guidelines based on expert opinion for GSD III diagnosis and management.
106. Martinez, M. et al. Infantile-onset Pompe disease with neonatal debut: a case report and literature review. Medicine 96, e9186 (2017).
107. Dashty, M. A quick look at biochemistry: carbohydrate metabolism. Clin. Biochem. 46, 1339–1352 (2013).
108. Adeva-Andany, M. M., Gonzalez-Lucan, M., Donapetry-Garcia, C., Fernandez-Fernandez, C. & Ameneiros-Rodriguez, E. Glycogen metabolism in humans. BBA Clin. 5, 85–100 (2016).
109. Kanungo, S., Wells, K., Tribett, T. & El-Gharbawy, A. Glycogen metabolism and glycogen storage disorders. Ann. Transl Med. 6, 474 (2018).
110. Han, H. S., Kang, G., Kim, J. S., Choi, B. H. & Koo, S. H. Regulation of glucose metabolism from a liver-centric perspective. Exp. Mol. Med. 48, e218 (2016). Provides a useful description of hormonal regulation of hepatic glucose metabolism.
111. Jiang, G. & Zhang, B. B. Glucagon and regulation of glucose metabolism. Am. J. Physiol. Endocrinol. Metab. 284, E671–E678 (2003).
112. Ruderman, N. B., Aoki, T. T. & Cahill, G. F. in Gluconeogenesis: Its Regulation in Mammalian Species (eds Hanson, R. W. & Mehlman, M. A.) 515–530 (Wiley, 2006).

113. Sass, J. O. & Grünert, S. C. in Physician's Guide to the Diagnosis, Treatment, and Follow-Up of Inherited Metabolic Diseases (eds Blau, N., Duran, M., Gibson, K. M. & Dionisi-Vici, C.) 361–371 (Springer, 2014).
114. Ferrier, D. R. in Lippincott Illustrated Reviews: Biochemistry 7th edn Ch. 24 321–336 (Wolters Kluwer, 2017). This book chapter, entitled 'The feed–fast cycle', provides a useful overview of different energy source contributions as individuals transition from postprandial to fasting states.
115. Herszberg, B. et al. A GYS1 gene mutation is highly associated with polysaccharide storage myopathy in Cob Normand draught horses. Anim. Genet. 40, 94–96 (2009).
116. Firshman, A. M., Valberg, S. J., Bender, J. B., Annandale, E. J. & Hayden, D. W. Comparison of histopathologic criteria and skeletal muscle fixation techniques for the diagnosis of polysaccharide storage myopathy in horses. Vet. Pathol. 43, 257–269 (2006).
117. Hedberg-Oldfors, C. & Oldfors, A. Polyglucosan storage myopathies. Mol. Asp. Med. 46, 85–100 (2015).
118. Martín, M. A. et al. Glycogen Storage Disease Type V. GeneReviews [online] https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK1344/ (updated 20 Jun 2019).
119. Echaniz-Laguna, A. et al. A new glycogen storage disease caused by a dominant PYGM mutation. Ann. Neurol. 88, 274–282 (2020).
120. Brushia, R. J. & Walsh, D. A. Phosphorylase kinase: the complexity of its regulation is reflected in the complexity of its structure. Front. Biosci. 4, D618–D641 (1999).
121. Zhai, L., Feng, L., Xia, L., Yin, H. & Xiang, S. Crystal structure of glycogen debranching enzyme and insights into its catalysis and disease-causing mutations. Nat. Commun. 7, 11229 (2016).
122. Van Hoof, F. & Hers, H. G. The subgroups of type 3 glycogenosis. Eur. J. Biochem. 2, 265–270 (1967).
123. Shen, J. et al. Mutations in exon 3 of the glycogen debranching enzyme gene are associated with glycogen storage disease type III that is differentially expressed in liver and muscle. J. Clin. Invest. 98, 352–357 (1996).
124. Altassan, R. et al. international consensus guidelines for phosphoglucomutase 1 deficiency (PGM1-CDG): diagnosis, follow-up, and management. J. Inherit. Metab. Dis. 44, 148–163 (2021). Guidelines based on expert opinions for diagnosis, follow-up and management of PGM1-CDG.
125. Kishnani, P. S. et al. Diagnosis and management of glycogen storage disease type I: a practice guideline of the American college of medical genetics and genomics. Genet. Med. 16, e1 (2014). Clinical practice guidelines based on expert opinions for GSD I diagnosis and management.
126. Boztug, K. et al. A syndrome with congenital neutropenia and mutations in G6PC3. N. Engl. J. Med. 360, 32–43 (2009).
127. Burchell, A., Allan, B. B. & Hume, R. Glucose-6-phosphatase proteins of the endoplasmic reticulum. Mol. Membr. Biol. 11, 217–227 (1994).
128. Kishnani, P. S. et al. Pompe disease diagnosis and management guideline. Genet. Med. 8, 267–288 (2006). Clinical practice guidelines based on expert opinions for diagnosis and management of Pompe disease. - PubMed - PMC - DOI
129. Zampieri, S. et al. Splicing mutations in glycogen-storage disease type II: evaluation of the full spectrum of mutations and their relation to patients' phenotypes. Eur. J. Hum. Genet. 19, 422–431 (2011).

130. Kroos, M., Hoogeveen-Westerveld, M., van der Ploeg, A. & Reuser, A. J. The genotype–phenotype correlation in Pompe disease. Am. J. Med. Genet. C. Semin. Med. Genet. 160C, 59–68 (2012). - PubMed - DOI

POSTPRANDİYAL DİSMETABOLİZMA VE KARDİYOVASKÜLER HASTALIKLAR

Buket AKCAN ALTINKAYNAK (ORCID:000000-0002-4516-6528)
Ardahan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Ardahan, TÜRKİYE
Email:buketakcan@ardahan.edu.tr

Yahya ALTINKAYNAK (ORCID:0000-0003-2060-4576)
Ardahan Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Ardahan, TÜRKİYE
Email:yahyaaltinkaynak@ardahan.edu.tr

Özet

Toplumdaki yemek yeme sıklığı göz önünde bulundurulduğunda, kişilerin günün 18 saat gibi büyük bir kısmını postprandiyal yani tokluk halinde geçirdiği görülmektedir. Bir öğün ardından sindirim ve emilim süreçlerini kapsayan dönemde gerçekleşen metabolik olaylar postprandiyal metabolizma terimiyle belirtilmektedir. Postprandiyal metabolizma, tüketilen besinin içeriğine göre değişiklik göstermekle beraber, fizyolojik ve genetik faktörlere bağlı olarak kişiden kişiye de farklılık görülmektedir. Kişilerin Kardiyovasküler Hastalıklar' a yatkınlıkları postprandiyal metabolizmaları ile ilintilidir. Postprandiyal metabolizmada bozukluk olarak tanımlayabileceğimiz postprandiyal dismetabolizma terimi; postprandiyal hiperglisemi ve postprandiyal hiperlipidemi durumlarını kapsamaktadır.Sağlıklı kişilerde plazma glukoz düzeyi yemekten sonra 1. saatte en yüksek düzeye ulaşır. Postprandiyal glukoz düzeyleri yemekten sonraki 1. saatte normalde 70 ila 100 mg/dL (3,9 ila 5,5 mmol/L) aralığındadır, nadiren 140 mg/dL'yi (7,8 mmol/L) aşar ve genellikle 2 ila 3 saat sonra preprandiyal (yemek öncesi) seviyelere döner.Yapılan çalışmalar postprandiyal TG düzeyleri ile KVH arasında kuvvetli bir pozitif korelasyon olduğunu, postprandiyal TG düzeyi yüksek kişilerin düşük kişilere göre KVH lar açısından yüksek risk altında olduğunu ortaya koymuştur.Postprandiyal hipertrigliseridemili kişilerin ateroskleroza daha yatkın olmalarının nedeni artmış ve uzamış aterojenik şilomikron remnatlarının varlığı, azalmış HDL düzeyleri, remnantların etkisiyle inflamatuar sürecin başlatılması olduğu ileri sürülmüştür. Remnant lipoproteinler tıplı LDL gibi, arter duvarına tutunmakta, subendotelyal alana geçebilmekte ve burada oksidasyona maruz kalmaktadırlar. Makrofajların fagositozu sonucu köpük hücre oluşumu görülmekte bu da aterosklerozu başlatmaktadır. Endotelyal disfonksiyonu aterosklerozun başlangıç basamağı olarak kabul edilmekte ve ateroskleroz gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır.Kardiyovasküler hastalıklara zemin hazırlayan postprandiyal dismetabolizmanın tedavisi için farmakoterapinin yanında mutlaka yaşam tarzı değişikliği de gerekmektedir. Egzersiz, akdeniz diyeti ile beslenme, doğru ve düzenli takviye kullanımı yaşam tarzını düzenleyebilecek faktörlerdir.

Anahtar Kelimeler: Hiperlipidemi, hiperglisemi, postprandiyal, kardiyovasküler hastalıklar, diyabet

POSTPRANDIAL DYSMETABOLISM AND CARDIOVASCULAR DISEASES

Abstract

Considering the frequency of eating in society, it is seen that people spend a large part of the day, such as 18 hours, in a postprandial state. Metabolic events that occur in the period following a meal, including the digestion and absorption processes, are referred to as postprandial metabolism. Although postprandial metabolism varies depending on the content of the food consumed, it also varies from person to person depending on physiological and genetic factors. People's susceptibility to cardiovascular diseases is related to their postprandial metabolism.The term postprandial dysmetabolism, which we can define as a disorder in postprandial metabolism; It includes postprandial hyperglycemia and postprandial hyperlipidemia conditions.In healthy individuals, plasma glucose level reaches its highest level in the 1st hour after a meal. Postprandial glucose levels at 1 hour after a meal normally range from 70 to 100 mg/dL (3.9 to 5.5 mmol/L), rarely exceed 140 mg/dL (7.8 mmol/L), and are usually 2 to 3 It returns to preprandial (pre-meal) levels after an hour.Studies have shown that there is a strong positive correlation between postprandial TG levels and CVD, and that people with high postprandial TG levels are at higher risk for CVD compared to people with low postprandial TG levels.It has been suggested that the reason why people with postprandial hypertriglyceridemia are more prone to atherosclerosis is the presence of increased and prolonged atherogenic chylomicron remnants, decreased HDL levels, and the initiation of the inflammatory process by the effect of remnants. Remnant lipoproteins, like LDL, adhere to the artery wall, can pass into the subendothelial space and are exposed to oxidation there. Foam cell formation occurs as a result of phagocytosis of macrophages, which initiates atherosclerosis. Endothelial dysfunction is considered the initial step of atherosclerosis and plays an important role in the development of atherosclerosis.In addition to pharmacotherapy, lifestyle changes are also required for the treatment of postprandial dysmetabolism, which predisposes to cardiovascular diseases. Exercise, Mediterranean diet nutrition, correct and regular supplement use are factors that can regulate lifestyle.

Keywords: Hyperlipidemia, hyperglycemia, postprandial, cardiovascular diseases, diabetes

GİRİŞ

Yemek sonrası sindirim ve absorbsiyon proseslerini kapsayan dönemde gerçekleşen metabolik olaylar postprandiyal metabolizma olarak bilinmektedir. Postprandiyal metabolizma, tüketilen besinin içeriğine göre değişiklik göstermekle beraber, fizyolojik ve genetik faktörler dolayısıyla kişiden kişiye de farklılık göstermektedir.

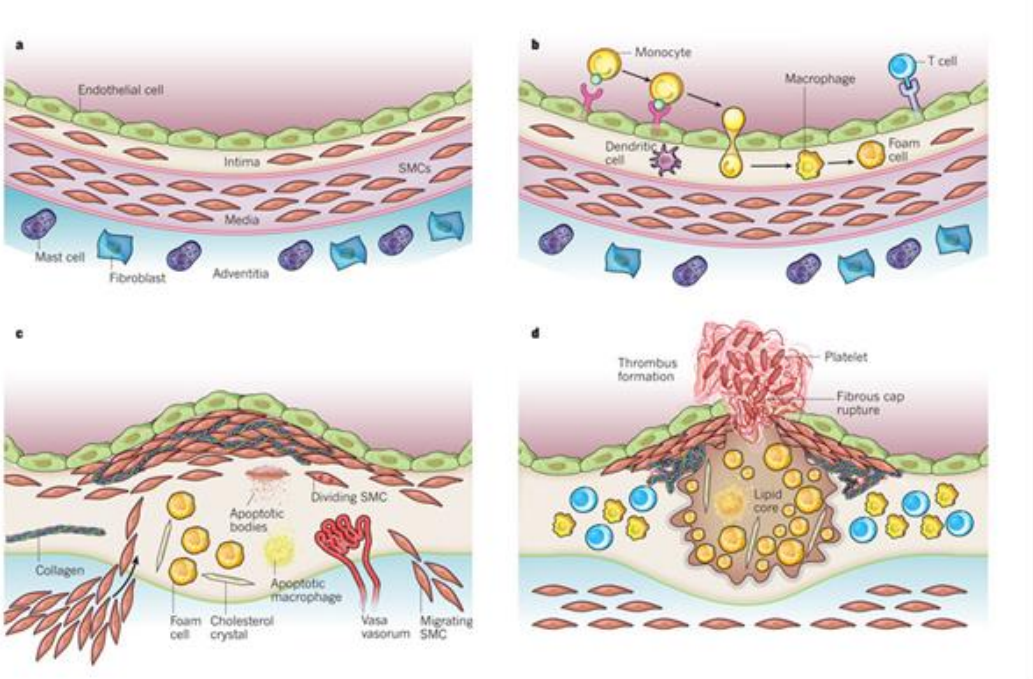
İşlenmiş karbohidratlar ve doymuş yağ asitlerinden zengin yüksek kalorili yemekler kan glukoz, yağ asitleri ve trigliserid düzeylerinin bir süre için fazlaca yükselmesine sebep olabilir (O'Keefe & Bell, 2007). Bu durum postprandiyal dismetabolizma olarak adlandırılır ve fazla miktarda reaktif oksijen türünün üretilmesine neden olur (O'Keefe & Bell, 2007).

Postprandiyal metabolizmada bozukluk olarak tanımlayabileceğimiz postprandiyal dismetabolizma terimi; postprandiyal hiperglisemi ve postprandiyal hiperlipidemi durumlarını kapsamaktadır.

Kardiyovasküler hastalıklar (KVH) dünya genelinde hastalık ve ölümlerin başta gelen nedenidir. (Zhou ve ark. 2018). KVH'lar kalp ve damar bozuklukları ile karakterize bir grup hastalık olup , serebrovasküler hastalık, koroner kalp hastalığı romatizmal ve doğumsal kalp hastalıkları bunlar arasında yer almaktadır (Hijová, 2023)

KVH subklinik ateroskleroz gelişimi ile karakterize yaşam boyu hastalıklardır. (Santhakumar, Battino, ve Alvarez-Suarez 2018) İnflamasyon aterosklerozun başlangıcı ve gelişiminde son derece önemli bir rol oynar. Aterosklerotik kardiyovasküler hastalıklar kronik inflamatuar hastalıklar arasında yer almaktadır (Irwandi ve ark. 2022). Ateroskleroz gelişiminde endotel disfonksiyonunun önemli bir rolü vardır. Endotel disfonksiyonu ateroskleroz patofizyolojisinde başlangıç basamağı olarak tanımlanmaktadır (Santhakumar ve ark. 2018). Ateroskleroz gelişiminde lipid metabolizmasının bozulması, arterial sertlik, köpük hücre oluşumu ve kan damarlarının tıkanması ortaya çıkmaktadır (Vesnina ve ark. 2022).

KVH'lara sebep olan faktörler engellenebilir ve engellenemez olmak üzere iki grupta toplanabilir. Yaş, cinsiyet ve genetik yatkınlık gibi faktörler değiştirilemeyen etkenler olduğu için engellenebilir değildir. Bunun yanında değiştirilebilen etkenler olan yaşam tarzı, beslenme alışkanlıkları, fiziksel aktivite, kan glukoz ve lipid düzeyleri ise engellenebilir faktörlerdir (Hijová, 2023).

Şekil 1. Aterosklerotik lezyonların gelişim basamakları (Libby et al., 2011)

POSTPRANDİYAL HİPERGLİSEMİ VE KARDİYOVASKÜLER HASTALIKLAR

Sağlıklı kişilerde plazma glukoz düzeyi yemekten sonra 1. saatte en yüksek düzeye ulaşır. Postprandiyal glukoz düzeyleri yemekten sonraki 1. saatte normalde 70 ila 100 mg/dL (3,9 ila 5,5 mmol/L) aralığındadır, nadiren 140 mg/dL'yi (7,8 mmol/L) aşar ve genellikle 2 ila 3 saat sonra preprandiyal (yemek öncesi) seviyelere döner (O'Keefe & Bell, 2007) Postprandiyal glukoz metabolizması insülin ile glukagon gibi hormonlar ve glukagon benzeri peptid 1 (GLP-1) ile glukoz bağımlı insülinotropik peptid (GIP) gibi inkretin hormonlar aracılığı ile düzenlenir (Pappas et al., n.d.) Sağlıklı insanlarda plazma glukoz düzeyleri bu hormonlar aracılığı ile sıkı kontrol altındadır. Yemek sonrası artan insülin cevabı glukozun kandan periferal dokulara geçmesini sağlar ve karaciğerde glikojenoliz ve glukoneogenez yollarını inhibe eder (Tushuizen et al., 2005)

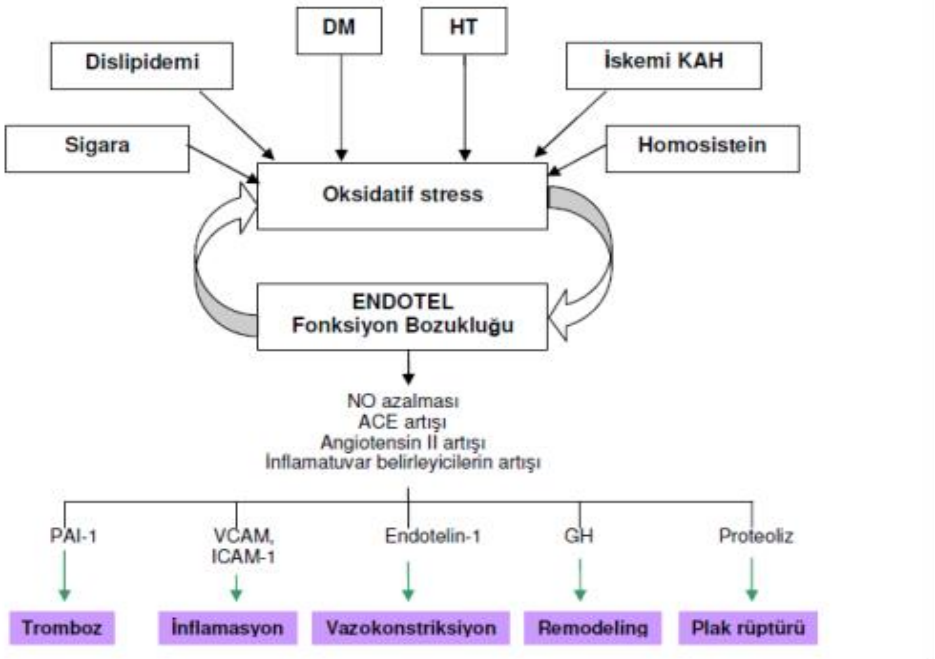
Yapılan çalışmalar Koroner Kaşp Hastalığına sahip 3 kişiden 2' sinin glukoz homeostazının bozulmuş olduğunu göstermektedir (O'Keefe & Bell, 2007). Kronik hiperglisemi etkilenmiş endotel fonksiyonları ile ilişkilir. Yapılan çalışmalarda akut hiperglisemiye maruz kalan Tip 2 Diyabetli hastalarda endotel disfonksiyonu saptanmıştır (Tushuizen et al., 2005).

Bozulmuş glukoz toleransı dolaşımdaki sitokin konsantrasyonunu artırarak inflamatuar sürecin başlamasına sebep olmaktadır (Tushuizen et al., 2005).

POSTPRANDİYAL HİPERLİPİDEMİ VE KARDİYOVASKÜLER HASTALIKLAR

Postprandiyal lipemi olgusu ilk olarak 1979 yılında Zilversimit tarafından ortaya atılmıştır. Zilversimit' e göre, postprandiyal şilomikronlar (ŞM) kalıtsal hiperlipoproteinemiye sahip olmayan kişilerde, ateroskleroz oluşumunun yaygın sebebi olarak görülmektedir (Zilversmit, n.d.).

Yapılan çalışmalar TG düzeyleri ile KVH arasında kuvvetli bir ilişki olduğunu, KVH açısından en yüksek riskin, tokluk TG düzeylerinin en yüksek olduğu kişilerde bulunduğunu ortaya konmuştur (Garber, 2012; Tushuizen et al., 2005; Yanai et al., 2023). Yemek sonrası dönemde remnant lipoproteinlerin dolaşımda kalma sürelerinin uzaması bu lipoproteinlerin oksidasyona uğrama risklerini artırmaktadır. Bu lipoproteinler arter duvarına tutunarak subendotelyal alana geçip burada oksidatif modifikasyona uğramakta ve inflamatuar yanıtı başlatmaktadır. Makrofajlar tarafından fagosite edilen okside remnant lipoıproteinler köpük hücre oluşumuna sebep olmaktadır. Ayrıca, postprandiyal remnantlar endotel hücrelerinde lökosit adezyon moleküllerinin ekspresyonunu artırarak, inflamatuvar hücrelerin lezyon bölgesine girişini de artırır. Aterosklerozun ilk basamağı olan bu süreç endotel disfonksuyonunu başlatmaktadır (Mudau et al., 2012). Postprandiyal dislipidemi, endotel disfonksiyonu, ateroskleroz ve KVH lar arasında kuvvetli bir ilşki bulunmaktadır (Pappas et al., n.d.; Tushuizen et al., 2005; Yanai et al., 2023)

Şekil.2 Kardiyovasküler hastalıklara zemin hazırlayan risler ve endotel disfonksiyonu (Mudau et al., 2012).

SONUÇ

Yapılan çalışmalar postprandiyal dismetabolizma, endotel disfonksiyonu ve kardiyovasküler hastalıklar arasında kuvvetli bir bağlantı olduğunu ortaya koymuştur. Farmakoterapi ile postprandiyal hiperlipidemi ve postprandiyal hiperglisemi tedavi edilerek endotel fonksiyonları iyileştirilmektedir (Garber, 2012; Yanai et al., 2023). Açık glukoz ve lipid düzeyleri, kan basıncı, vücut ağırlığı gibi kardiyovasküler hastalıklara zemin hazırlayan diğer faktörler de farmakoterapi ile tedavi edilebilmektedir (Garber, 2012).

Postprandiyal dismetabolizma ve sebep olduğu kardiyovasküler hastalıkların ortadan kaldırılabilmesi için farmakolojik girişimlerin yanı sıra fiziksel aktivite, düzenli ve dengeli beslenme, özellikle beslenmede akdeniz diyetine yer verme, doğru ve düzenli takviye kullanımı gibi yaşam tarzını düzenleyebilecek faktörler de son derece önemlidir.

KAYNAKLAR

Garber, A. J. (2012). Postprandial Dysmetabolism and the Heart. In Heart Failure Clinics (Vol. 8, Issue 4, pp. 563–573). https://doi.org/10.1016/j.hfc.2012.06.004

Hijová, E. (2023). Benefits of Biotics for Cardiovascular Diseases. In International Journal of Molecular Sciences (Vol. 24, Issue 7). MDPI. https://doi.org/10.3390/ijms24076292

Irwandi, R. A., Chiesa, S. T., Hajishengallis, G., Papayannopoulos, V., Deanfield, J. E., & D'Aiuto, F. (2022). The Roles of Neutrophils Linking Periodontitis and Atherosclerotic Cardiovascular Diseases. In Frontiers in Immunology (Vol. 13). Frontiers Media S.A. https://doi.org/10.3389/fimmu.2022.915081

Libby, P., Ridker, P. M., & Hansson, G. K. (2011). Progress and challenges in translating the biology of atherosclerosis. In Nature (Vol. 473, Issue 7347, pp. 317–325). https://doi.org/10.1038/nature10146

Mudau, M., Genis, A., Lochner, A., & Strijdom, H. (2012). Endothelial dysfunction: The early predictor of atherosclerosis. In Cardiovascular Journal of Africa (Vol. 23, Issue 4, pp. 222–231). https://doi.org/10.5830/CVJA-2011-068

O'Keefe, J. H., & Bell, D. S. H. (2007). Postprandial Hyperglycemia/Hyperlipidemia (Postprandial Dysmetabolism) Is a Cardiovascular Risk Factor. In American Journal of Cardiology (Vol. 100, Issue 5, pp. 899–904). https://doi.org/10.1016/j.amjcard.2007.03.107

Pappas, C., Kandaraki, E. A., Tsirona, S., Kountouras, D., Kassi, G., & Diamanti-Kandarakis, E. (n.d.). Postprandial dysmetabolism: Too early or too late? In HORMONES (Vol. 2016, Issue 3).

Santhakumar, A. B., Battino, M., & Alvarez-Suarez, J. M. (2018). Dietary polyphenols: Structures, bioavailability and protective effects against atherosclerosis. In Food and Chemical Toxicology (Vol. 113, pp. 49–65). Elsevier Ltd. https://doi.org/10.1016/j.fct.2018.01.022

Tushuizen, M. E., Diamant, M., & Heine, R. J. (2005). Postprandial dysmetabolism and cardiovascular disease in type 2 diabetes. In Postgraduate Medical Journal (Vol. 81, Issue 951, pp. 1–6). https://doi.org/10.1136/pgmj.2004.020511

Vesnina, A., Prosekov, A., Atuchin, V., Minina, V., & Ponasenko, A. (2022). Tackling Atherosclerosis via Selected Nutrition. In International Journal of Molecular Sciences (Vol. 23, Issue 15). MDPI. https://doi.org/10.3390/ijms23158233

Yanai, H., Adachi, H., Hakoshima, M., & Katsuyama, H. (2023). Postprandial Hyperlipidemia: Its Pathophysiology, Diagnosis, Atherogenesis, and Treatments. In International Journal of Molecular Sciences (Vol. 24, Issue 18). Multidisciplinary Digital Publishing Institute (MDPI). https://doi.org/10.3390/ijms241813942

Zhou, S. S., Jin, J. P., Wang, J. Q., Zhang, Z. G., Freedman, J. H., Zheng, Y., & Cai, L. (2018). MiRNAS in cardiovascular diseases: Potential biomarkers, therapeutic targets and challenges review-article. In Acta Pharmacologica Sinica (Vol. 39, Issue 7, pp. 1073–1084). Nature Publishing Group. https://doi.org/10.1038/aps.2018.30

Zilversmit, D. B. (n.d.). Atherogenesis: A Postprandial Phenomenon. http://ahajournals.org

SERTRALİN FERROPTOZİSİ İNDÜKLEYEREK CACO-2 HÜCRELERİNİN ÇOĞALMASINI BASKILAR

Doç. Dr., Fatih KAR (ORCID:0000-0001-8356-9806)
Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı, Kütahya, Türkiye.
Email:fatih.kar@ksbu.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi, Ezgi KAR (ORCID:0000-0003-2134-4067)
Kütahya Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Beslenme ve Diyetetik Bölümü, Kütahya, Türkiye.
Email:ezgi.kar@ksbu.edu.tr

Doç. Dr., Ceyhan HACIOĞLU (ORCID:0000-0002-0993-6118)
Düzce Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıbbi Biyokimya Anabilim Dalı, Düzce, Türkiye.
Email:ceyhanhacioglu@duzce.edu.tr

Özet

Kolorektal kanser (CRC), dünyadaki en ölümcül ikinci kanser ve en yaygın üçüncü malignitedir. Cerrahi, kemoterapi ve hedefli tedavi, CRC'yi tedavi etmek için yaygın olarak kullanılmıştır, ancak bazı hastalar hala bu tedavilere direnç geliştirmektedir. Ferroptoz, hücre ölümünün yeni bir apoptotik olmayan biçimidir. Lipid reaktif oksijen türlerinin birikmesiyle karakterize edilen demir bağımlı apoptotik olmayan bir hücre ölümüdür ve antikanser ilaçlarına karşı direnci tersine çevirmede rol oynadığı öne sürülmüştür. Bu araştırmanın amacı, Sertralin'in ferroptozis aracılığıyla Caco-2 hücreleri üzerinde etkisini incelemekti. Sertralin'in hücre canlılığı üzerindeki etkilerini çeşitli konsantrasyonlarda (0-50 µM) MTT analizini kullanarak değerlendirdik. Sertralin tedavisine tabi tutulan Caco-2 hücrelerinde ACSL4 ve GPx4 seviyeleri değerlendirildi. Sertralin düşük ve IC_{50} konsantrasyonları sırasıyla 5 ve 15 µM olarak belirlendi. 24 saat boyunca 5, 15 ve 40 µM sertralin konsantrasyonları ile tedavi edilen hücrelerde proliferasyon, 15 ve 40 µM dozlarına bağlı olarak azaldı. Sertralin, konsantrasyona bağlı olarak ACSL4 düzeylerini arttırırken GPx4 düzeylerini azaltmıştır. Sertralin'in ferroptozis aracılığıyla kolerektal kanser tedavisinde klinik çalışmalar ile desteklenmelidir.

Anahtar Kelimeler: Sertralin, Caco-2, ferroptozis, Kanser.

SERTRALINE SUPPRESSES THE PROLIFERATION OF CACO-2 CELLS BY INDUCING FERROPTOSIS.

Abstract

Colorectal cancer (CRC) is the second most lethal cancer and the third most common malignancy worldwide. Surgery, chemotherapy, and targeted therapy have been widely used to treat CRC, but some patients still develop resistance to these treatments. Ferroptosis is a novel non-apoptotic form of cell death. It is an iron-dependent non-apoptotic cell death characterized by the accumulation of lipid reactive oxygen species and has been suggested to play a role in reversing resistance to anticancer drugs. The aim of this study was to investigate the effect of sertraline on Caco-2 cells via ferroptosis. We evaluated the effects of sertraline on cell viability at various concentrations (0–50 μM) using MTT assay. ACSL4 and GPx4 levels were evaluated in Caco-2 cells subjected to Sertraline treatment. Sertraline's low and IC50 concentrations were determined as 5 and 15 μM, respectively. Proliferation in cells treated with 5, 15 and 40 μM sertraline concentrations for 24 h was decreased dose-dependently at 15 and 40 μM. Sertraline increased ACSL4 levels and decreased GPx4 levels in a concentration-dependent manner. The effect of sertraline in the treatment of colorectal cancer via ferroptosis should be supported by clinical studies.

Keywords: Sertraline, Caco-2, ferroptosis, Cancer.

GİRİŞ

Kolorektal kanser (CRC), yaygın bir gastrointestinal malignitedir ve kanserden ölümün ikinci en yaygın nedenidir. Son on yılda (2010-2019), CRC ölüm oranı yılda yaklaşık %2 oranında azaldı ancak 50 yaş altındakilerde arttı. CRC'nin onkogenezi ve gelişimi, son derece karmaşık bir süreç olan birden fazla moleküler mekanizmayı içerir (Siegel et al., 2022). Hücre ölümü temel bir yaşam sürecidir ve programlanmış hücre ölümü ve programlanmamış hücre ölümü olarak ayrılabilir. Hücre ölümü ayrıca apoptozis, piroptozis, nekroptozis ve ferroptozis kategorilerine ayrılabilir. İlk olarak 2012'de bildirilen ferroptozis, demir bağımlı, apoptotik olmayan hücre ölümünü içeren yeni tanımlanmış bir hücre ölüm biçimidir. Karakterizasyon yöntemleri arasında serbest demir ve lipid reaktif oksijen türleri (ROS), özellikle lipid hidroperoksitler, sitoplazmik ve organel şişmesi, kromatin yoğunlaşması ve mitokondriyal bozukluk yer almaktadır. Çalışmalar, tümör hücresi sağ kalımının anormal şekilde aktive olmuş bir antioksidan sisteme büyük ölçüde bağımlı olduğunu göstermiştir. Hücre ölümünde ferroptozisle ilişkili birkaç terapötik hedef tanımlanmıştır. Ferroptozisin indüksiyonu da kanser direncinde umut vadeden bir araştırma yönü olarak kabul edilir (Song et al., 2023). . Ancak, henüz etkili bir sonuç ortaya konulamamıştır

Bir dizi çalışma, antidepresanların çeşitli kanser türlerine karşı kanser karşıtı özellikler sergilediğini göstermiştir (He et al., 2023). Antikanser farmakolojik mekanizmaları arasında apoptozu indüklemek, proliferasyonu baskılamak, tümör anjiyogenezini inhibe etmek, hücresel metabolizmayı düzenlemek, antitümör bağışıklık sistemini modüle etmek vb. yer almaktadır. Tek bir kanser karşıtı ilacın de novo geliştirilmesinin tahmini maliyeti, yaklaşık 17 yıllık bir süreçte yaklaşık 650 milyon dolardır. Ayrıca, Gıda ve İlaç Dairesi (FDA) tarafından her yıl yalnızca yaklaşık 10 yeni kanser karşıtı ilaç onaylanmaktadır (Duarte & Vale, 2022). Diğer antidepresan ilaçlarla karşılaştırıldığında sertralinin tolerans profili iyileştirilmiştir, aşırı doz vakalarında daha az ölümcüldür ve bağımlılık riski azalmıştır. Kan-beyin bariyerinin (KBB*) in vitro* modeli kullanılarak, sertralinin bu bariyeri kolayca geçtiği bulunmuştur (Antoszczak et al., 2021).

Bu çalışmada Sertralin'in Caco-2 hücre çoğalması ve büyümesi üzerindeki etkilerini araştırdık. Ek olarak, proliferasyon inhibisyonundan sorumlu altta yatan moleküler mekanizmayı açıklamak için ferroptozisin tetikleyici markırları asil-CoA sentetaz uzun zincirli aile üyesi 4 (ACSL4) ve glutatyon peroksidaz 4 (GPx4) üzerinden etkisine baktık.

ARAŞTIRMA VE BULGULAR

Caco-2 Hücrelerinin hazırlanması

Caco-2 insan kolorektal adenokarsinom hücreleri Amerikan Tipi Kültür Koleksiyonundan (ATCC, Rockville, MD, ABD) satın alındı. Caco-2 hücreleri %10 (v/v) fetal sığır serumu (FBS, 12103C, Sigma, St. Louis, MO, ABD) ve %1 (v/v) penisilin-streptomisin (100 U/mL-100 µg/mL, A5955, Sigma, St. Louis, MO, ABD) ile desteklenmiş yüksek glukozlu Dulbecco's Modified Eagle's Medium (DMEM, D6429 Sigma, St. Louis, MO, ABD) içinde 37 °C'de %95 hava ve %5 CO2 içeren nemlendirilmiş bir atmosferde büyütüldü.

Hücre Sitotoksisite ve Canlılık Testleri

Hücresel sitotoksisite testinin ölçümünde MTT (3-(4,5-dimetiltiazol-2-il)-2,5-difeniltetrazolyum bromür) (Sigma-Aldrich M5655) kullanıldı. Caco-2 hücreleri, ortam içinde 96 düz tabanlı kuyuya ekildi ve oyuklardaki hücre yoğunluğu $15x10^3$'e ayarlandı. Hücrelerle ilgili belirlenen konsantrasyonda Sertralin (5, 10, 15, 20, 30, 40 ve 50 µM) ile 24 saat etkileşim sağlandı. Daha sonra reaktif (0.5 mg/mL nihai konsantrasyon) her bir oyuğa ilave edildi ve 4 saat boyunca yeniden inkübe edilmesine izin verildi. Çözünmeyen formazan kristalleri bir plaka okuyucu (800TS, BioTek Instruments, Winooski, Vermont, ABD) ile 570 nm'de okundu ve absorbans değerleri aşağıdaki gibi hesaplandı.

Hücre canlılığı (%) = Sertralin ile muamele edilmiş hücrenin Absorbans OD'si / Kontrolün Absorbans OD'si x100

Biyokimyasal Analizler

Sertralin ile muamele edilmiş Caco-2 hücreleri ACSL4 ve GPx4 seviyeleri, üretici talimatlarına göre ticari ELISA kiti ile belirlendi (MBS9331516, MBS2000338).

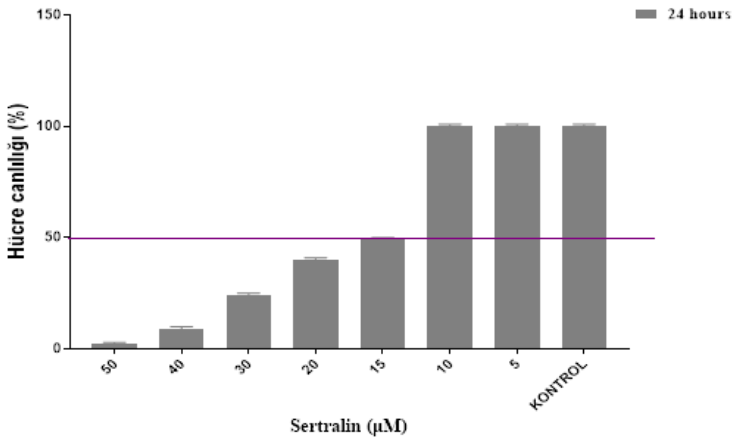
İstatistiksel Analiz

Deneysel veriler, üç tekrar halinde ortalama ± SD olarak sunuldu. İlk olarak, Shapiro-Wilk normallik testi yardımıyla sonuçların normallik analizi yapılmıştır. Normal dağılan veriler, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak değerlendirildi ve çoklu karşılaştırmalarda Tukey posthoc testi ile analiz edildi. İstatistiksel analizlerde SPSS 21 ve GraphPad Prism 7 programları kullanıldı. $p< 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

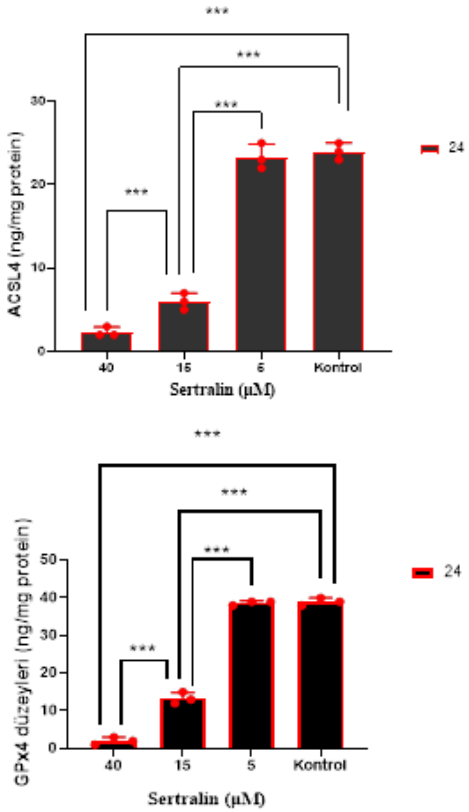
Farklı dozlarda (0-50 µM) Sertralin'in Caco2 hücre canlılığı üzerindeki sitotoksik etkileri Şekil 1'de verilmiştir. 50 µM Sertralin uygulamasında hücrelerin neredeyse tamamının öldüğü gözlendi. Sertralin'in 50 µM dozu üzerinde 24 saat sonucunda hücre canlılığının azalttığı tespit edildi. İmipraminin düşük ve IC_{50} konsantrasyonları sırasıyla 5 ve 15 µM olarak belirlendi. 24 saat boyunca 15 ve 40 µM Sertralin'in konsantrasyonları ile tedavi

edilen hücrelerde proliferasyon konsantrasyona bağlı bir şekilde azaldı (kontrol ile karşılaştırıldığında; *p<0.05 ***p<0.01).

Şekil 1. Farklı dozlarda Sertralin uygulanmış Caco-2 Canlılık Testi (MTT)

Ferroptozis hücre ölüm yolağının göstergesi olan ACSL4 ve GPx4'in Caco-2 kontrol hücrelerinde ve Sertralin ile muamele ediktikten sonraki tedavi gruplarındaki düzeyleri şekil 2'de gösterilmiştir. İstatistiksel olarak doza bağlı bir şekilde ACSL4 düzeylerinde anlamlı bir artış olduğu tespit edildi. Caco-2 hücrelerinde, GPx4 düzeyleri ise yüksek dozlarda azaldı (**p<0.01, ***p<0.001).

Şekil 2. Caco-2 hücrelerinde Sertralin ile ACSL4/GPx4 üzerinden ferroptoziste doza bağımlı değişim

SONUÇ VE TARTIŞMA

Kolorektal kanser (CRC) dünya çapında erkeklerde ve kadınlarda yaygındır. CRC'li hastaların yaklaşık %20 ile %25'i eş zamanlı metastazlar gösterir ve hastaların %20 ile %25'i daha küratif rezeksiyondan sonra metastazlar yaşar. Bu nedenle, uzak metastaz CRC prognozunu kötüleştirir (Hagihara et al., 2022).

Sertralin de dahil olmak üzere farklı antidepresanların iki farklı insan kolorektal karsinom hücre hattının (hassas HT-29 ve çoklu ilaca dirençli LS1034 hücreleri) canlılığı ve çoğalması üzerindeki sitotoksik etkisi araştırıldı (Gil-Ad et al., 2008). Yazarlar sertralinin bu hücre hatlarında hücre canlılığını ve çoğalmasını doza bağımlı bir şekilde önemli ölçüde azaltabildiğini, HT-29 ve LS1034 hücre hatları için sırasıyla 14.7 ve 13.1 μM IC_{50} değerlerine sahip olduğunu gösterdiler. Araştırmamızda, IC50 değeri Caco-2 hücrelerinde 15 μM olarak belirlendi. Ayrıca sertralinin kanser karşıtı etkisi doksorubisin, vinkristin ve 5-florourasil gibi yaygın antineoplastik ilaçlarla karşılaştırıldığında, HT-29 hücrelerinde benzer bir kanser karşıtı etki ve LS1034 hücrelerinde üstün bir sitotoksik etki bulundu. Üstelik, yazarlar HT-29 hücrelerinde sertralin tedavisinin G0/G1'de hücre döngüsü durmasına neden olduğunu ve doz bağımlı bir şekilde DNA parçalanmasını indüklediğini buldular. Sertralin tedavisi ayrıca kaspaz-3 aktivasyonunu artırdı ve c-Jun ekspresyonunu arttırdı, bu da anti-apoptotik protein Bcl-2 ekspresyonunda bir azalmaya neden oldu, bu da sertralinin MAPK kaskad aktivasyonu ve Bcl-2 inhibisyonu yoluyla hücre apoptozunu indükleyebileceğini düşündürmektedir. HT-29 hücreleri ile deri altına ksenogreftlenmiş CD1 farelerde kullanılarak yapılan *in vivo* çalışmalar, sertralinin 5 haftalık tedaviden sonra tümör büyümesini önemli ölçüde inhibe edebildiğini göstermiştir. Yazarlar bir araya getirildiğinde, antidepresan sertralinin hem hassas hem de çoklu ilaca dirençli kolon kanseri hücrelerine ve hayvan modellerine karşı antikanser aktiviteye sahip olduğunu göstermiştir. Araştırmamızda ise sertraline sitotoksik etkisi ferroptoz üzerinden araştırılmış ve yapılan apoptoz çalışmaları ile hücre ölümünü indüklediği gösterilmiştir.

Bu çalışma, ACSL4/GPx4 ferroptozis sinyal yolağının kolon kanser hücrelerinde invazivliği ve göçü artırdığını göstermiştir. Sertralin, ferroptozisi indükleyerek potansiyel bir terapötik hedef olabilir. Bugüne kadar Sertralin'in kolon kanseri üzerinde ferroptosis aracılığıyla işlevi tam olarak açıklanmamıştır. Sertralin gibi tetrasiklik serotonin geri salınım inhibitör (SSRI) antideprasanların kanser hücrelerine etkisi ferroptoz yolağı kullanılarak gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Antoszczak, M., Markowska, A., Markowska, J., & Huczyński, A. (2021). Antidepressants and Antipsychotic Agents as Repurposable Oncological Drug Candidates. Current Medicinal Chemistry, 28(11), 2137–2174. https://doi.org/10.2174/0929867327666200907141452

Duarte, D., & Vale, N. (2022). Antidepressant Drug Sertraline against Human Cancer Cells. Biomolecules, 12(10), 1513. https://doi.org/10.3390/biom12101513

Gil-Ad, I., Zolokov, A., Lomnitski, L., Taler, M., Bar, M., Luria, D., Ram, E., & Weizman, A. (2008). Evaluation of the potential anti-cancer activity of the antidepressant sertraline in human colon cancer cell lines and in colorectal cancer-xenografted mice. International Journal of Oncology, 33(2), 277–286. https://doi.org/10.3892/ijo_00000007

Hagihara, K., Haraguchi, N., Nishimura, J., Yasueda, A., Fujino, S., Ogino, T., Takahashi, H., Miyoshi, N., Uemura, M., Matsuda, C., Mizushima, T., Yamamoto, H., Mori, M., Doki, Y., & Eguchi, H. (2022). PLXND1/SEMA3E Promotes Epithelial–Mesenchymal Transition Partly via the PI3K/AKT-Signaling Pathway and Induces Heterogenity in Colorectal Cancer. Annals of Surgical Oncology, 29(12), 7435–7445. https://doi.org/10.1245/s10434-022-11945-y

He, L., Fu, Y., Tian, Y., Wang, X., Zhou, X., Ding, R.-B., Qi, X., & Bao, J. (2023). Antidepressants as Autophagy Modulators for Cancer Therapy. Molecules (Basel, Switzerland), 28(22), 7594. https://doi.org/10.3390/molecules28227594

Siegel, R. L., Miller, K. D., Fuchs, H. E., & Jemal, A. (2022). Cancer statistics, 2022. CA: A Cancer Journal for Clinicians, 72(1), 7–33. https://doi.org/10.3322/caac.21708

Song, Y.-Q., Yan, X.-D., Wang, Y., Wang, Z.-Z., Mao, X.-L., Ye, L.-P., & Li, S.-W. (2023). Role of ferroptosis in colorectal cancer. World Journal of Gastrointestinal Oncology, 15(2), 225–239. https://doi.org/10.4251/wjgo.v15.i2.225

COLD STRESS DISRUPTS IRON HOMEOSTASIS BY DOWNREGULATING PIC1 (permease ın chloroplasts 1) EXPRESSION IN TOMATO ROOTS

Durmus CETIN* (ORCID:0000-0001-9567-4531)
Akdeniz University, College of Agriculture, Department of Agricultural Biotechnology, Antalya-Türkiye
Email:durmuscetin@akdeniz.edu.tr

Doç. Dr. M. Aydın AKBUDAK (ORCID:0000-0002-1397-4678)
Akdeniz University, College of Agriculture, Department of Agricultural Biotechnology, Antalya-Türkiye
Email:akbudak@akdeniz.edu.tr

Abstract

Chloroplasts, essential plant organelles, facilitate crucial metabolic functions like photosynthesis, largely dependent on iron (Fe), a vital cofactor in various redox reactions. The *PIC1* (Permease In Chloroplasts 1) gene, encoding a transmembrane protein responsible for iron transport into chloroplasts, plays a significant role in maintaining iron homeostasis. This study examines the expression of the *PIC1* gene in tomato under cold stress, marking the first investigation of its regulatory role in such conditions. Using RNA isolated from cold-treated tomato plants, gene expression analysis was conducted via RT-qPCR. Results indicated a significant downregulation of the *PIC1* gene in root tissues under cold stress, which likely impairs iron transport and chloroplast functionality. This adaptive response may play a role in managing iron homeostasis during environmental stress, affecting overall plant growth. These findings contribute to a deeper understanding of iron regulation under abiotic stress, offering insights into improving stress tolerance in crops through genetic modification or breeding.

Keywords: *PIC1* gene, iron homeostasis, cold stress, chloroplasts, tomato

Introduction

Chloroplasts, essential organelles originating from endosymbiotic cyanobacteria, are responsible for crucial plant metabolic processes, particularly photosynthesis. Iron (Fe), a transition metal capable of valency changes, is indispensable for various redox reactions in plant cells, serving as a cofactor for numerous proteins and playing an integral role in photosynthesis. Specifically, Fe is a critical component of the photosynthetic apparatus, including Photosystem I (PSI), Photosystem II (PSII), the cytochrome b6f complex, and ferredoxins. Additionally, Fe is essential for the biosynthesis of important cofactors such as heme and the Fe–S cluster and is stored in plastid ferritin clusters during iron stress or germination.

Plants have evolved two strategies for iron uptake: strategy I (reducing), primarily used by non-graminaceous plants, and strategy II (chelating), utilized by graminaceous species. The *PIC1* (Permease In Chloroplasts 1) gene, a transmembrane protein located in the inner envelope of chloroplasts, originates from cyanobacteria and mediates iron transport into the chloroplast. It is a key player in iron homeostasis within chloroplasts, which directly influences plant growth and development. Research has shown that *PIC1*-deficient plants exhibit dwarf albino phenotypes that resemble Fe-deficiency symptoms, while plants overexpressing *PIC1* suffer from oxidative stress, reduced biomass, and defective flower and seed development due to excessive Fe accumulation in chloroplasts. The role of *PIC1* in plants, however, is still not fully understood. This study aims to perform an expression analysis of the *PIC1* gene in tomato under cold stress This is the first investigation of the *PIC1* gene's regulation under cold stresses, offering valuable knowledge for understanding its role in iron transport and homeostasis in tomato.

Material and Methods

In this experiment, Istek F1 seedlings (Istanbul Agri. Co.) were utilized. The plants were cultivated in a peat mixture (3:1) at 25°C and 50% humidity, with a long-day photoperiod of 16 hours of light and 8 hours of darkness (140 µmol m^{-2} s^{-1}). Watering was done with tap water every three days. Following 24 hours of cold exposure at +4°C, leaves and roots were collected for RNA extraction. RNA isolation was performed using the RNA Plant Mini Kit (Qiagen, Cat No: 74904) according to the manufacturer's protocol. The RNA samples were treated with RQ1 RNase-Free DNase (Promega, USA), and RNA integrity, along with DNA contamination, was evaluated by gel electrophoresis. RNA concentrations were quantified using Qubit (Invitrogen, USA), and gene expression analysis was conducted via RT-qPCR using the Light Cycler 96 System (Roche). For the RT-qPCR, 10 ng of RNA was used, and measurements were taken with the Luna Universal One-Step RT-qPCR Kit (NEB, USA). The primers employed were identical to those reported in Filiz and Akbudak (2020). Actin isoform B (Actin) gene served as the endogenous control, and the ΔΔCT method (Livak and Schmittgen, 2001) was used to quantify gene expression. Average CT values for leaf and root samples were collected from three biological and three technical replicates for each gene.

Results and Discussion

The findings of this study highlight the role of the *PIC1* gene in regulating iron transport within chloroplasts and maintaining iron homeostasis under cold stress in tomato. Across different plant species, the *PIC1* gene demonstrates conserved functional roles but also exhibits species-specific responses to abiotic stress conditions such as salt and drought. The expression analysis of *PIC1* revealed that in sorghum, the *SbPIC1* gene was down-regulated in all tissues (roots and leaves) under both salt and drought stress conditions (Filiz and Akbudak. 2020). This indicates a stress-induced suppression of iron transport in sorghum, which may negatively affect its ability to manage iron levels under adverse environmental conditions. In contrast, the tomato *PIC1* gene (*SlPIC1*) showed a different response pattern. While it was up-regulated in most tissues under drought stress, it was down-regulated in root tissues. This suggests that different tissues within the same plant can respond differently to environmental stressors, reflecting a more nuanced regulatory mechanism of iron transport and homeostasis under stress.

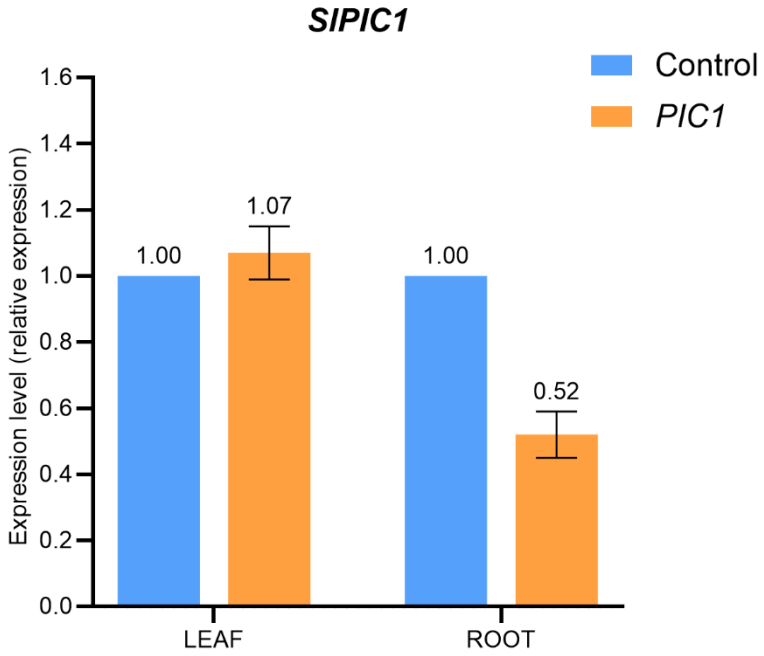

Fig. 1 Expression profiling of *PIC1* gene in tomato leaves and roots subjected to cold treatment, measured by RT-qPCR. Error bars represent the standard deviation of the mean (SDOM; n=3).

Similarly, cold stress in the root leads to a significant reduction in gene expression, with a 48% decrease observed (Fig. 1). Although there is a slight increase in *SlPIC1* expression under cold stress, this change is statistically insignificant. The downregulation of *SlPIC1* genes in root tissues suggests that cold stress may impair iron transport and photosynthetic activity. This reduction in *PIC1* expression could compromise iron transport and chloroplast function in roots. It may represent a protective or adaptive response to environmental stress or nutrient availability, or be part of a broader regulatory strategy to maintain iron homeostasis within the plant. Such downregulation could impact root growth, overall plant health, and stress responses.

In conclusion, this study provides valuable insights into the role of the *PIC1* gene in plants, particularly under abiotic stress conditions. The findings highlight the crucial role of iron homeostasis in sustaining plant growth and development, especially in stressful environments. These results advance our understanding of plant physiology, specifically regarding how plants regulate iron transport in response to environmental challenges. Future research should aim to further explore the genetic, molecular, and physiological aspects of *PIC1* across various plant species. This could include investigating its potential to enhance stress tolerance in crops through genetic modification or breeding programs focused on improving iron efficiency and chloroplast function.

References

Filiz, E., & Aydın Akbudak, M. (2020). Investigation of PIC1 (permease in chloroplasts 1) gene's role in iron homeostasis: bioinformatics and expression analyses in tomato and sorghum. Biometals, 33(1), 29-44.

Livak, K. J., & Schmittgen, T. D. (2001). Analysis of relative gene expression data using real-time quantitative PCR and the 2− ΔΔCT method. methods, 25(4), 402-408.

REGULATION OF PROLINE TRANSPORTER (prot) GENES IN TOMATO (Solanum lycopersicum) UNDER COLD STRESS

Durmus CETIN* (ORCID:0000-0001-9567-4531)
Akdeniz University, College of Agriculture, Department of Agricultural Biotechnology, Antalya-Türkiye
Email:durmuscetin@akdeniz.edu.tr

Doç. Dr. M. Aydın AKBUDAK (ORCID:0000-0002-1397-4678)
Akdeniz University, College of Agriculture, Department of Agricultural Biotechnology, Antalya-Türkiye
Email:akbudak@akdeniz.edu.tr

Abstract

Proline plays a crucial role in plant growth, development, and defense against various biotic and abiotic stresses. This study investigates the expression of proline transporter (ProT) genes in tomato (Solanum lycopersicum) under cold stress. Using Istek F1 seedlings, plants were exposed to cold treatment at +4°C for 24 hours, and RNA was extracted from leaf and root tissues. Gene expression analysis via RT-qPCR revealed tissue-specific responses, with most *SlProT* genes being downregulated in the leaves, except for *SlProT2*, which showed a 2.38-fold increase, suggesting its vital role in cold tolerance. In contrast, *SlProT3* was significantly repressed in both tissues, especially in roots, where its expression dropped by 2.88-fold. The findings highlight the differential regulation of *SlProT* genes under cold stress and provide insights into the role of proline transporters in enhancing plant resilience against environmental stresses. These results offer a foundation for further studies on improving crop tolerance to abiotic stresses through the manipulation of proline transport pathways.

Keywords: Proline transporter (ProT) genes, cold stress, tomato, gene expression

Introduction

Proline plays a crucial role in various plant functions, including growth, development, and defense against biotic (e.g., pathogens) and abiotic (e.g., drought, salt) stresses. Its accumulation and transport are vital for improving crop productivity, both in terms of quality and quantity. This study focuses on assessing the expression of ProT genes under cold stress conditions.

Amino acids like proline are fundamental to plant metabolism and structure, serving as building blocks for proteins and acting as nitrogen donors for essential compounds like hormones, nucleotides, and secondary metabolites. Plants typically synthesize amino acids in mature tissues, such as leaves or roots, and transport them to growing parts like root tips, fruits, and seeds. Amino acid transporters (AATs) facilitate this process by moving amino acids across cellular membranes, especially under stress conditions. These transporters are grouped into major families, such as the amino acid/auxin permease (AAAP) family, which includes subgroups like ProTs, and the amino acid-polyamine-choline (APC) family.

Proline, in particular, plays a key role in helping plants mitigate damage from environmental stresses by adjusting osmotic balance and scavenging reactive oxygen species (ROS) that accumulate under adverse conditions. Its accumulation has been associated with increased stress tolerance, with plants upregulating proline production during conditions like drought and salt stress. Additionally, studies have shown that the exogenous application of proline can improve a plant's stress resilience. The role of proline in stress protection can vary, with some studies attributing its benefits to antioxidant functions and others linking it to controlled cell death under stress.

Proline transporters were initially thought to carry only proline, but later studies revealed that some ProTs, like those in Arabidopsis and other species, can also transport glycine betaine (GB). In tomatoes, proline is particularly abundant in pollen, making up a large portion of free amino acids in reproductive organs. Earlier studies found that proline transporters in tomatoes, such as LeProT1, transported proline and γ-aminobutyric acid with low affinity but glycine betaine with high affinity, especially under stress conditions. The expression of ProT genes has been observed in tissues with high proline content, such as pollen and leaf epidermis in Arabidopsis, and in root cells during salt stress in barley. In an earlier study, our research team identified four new proline transporter genes in the tomato genome (*SlProTs*) (Akbudak and Filiz, 2020). Expression analysis suggested that two of the genes, *SlProT1* and *SlProT2*, were more responsive to drought stress than others, though all four genes showed similar expression levels under stress when analyzed using RT-qPCR. Promoter analyses revealed that *SlProT* genes have binding sites for several stress-related transcription factors, indicating their potential involvement in stress responses.

The present study demonstrated that the expression of *SlProT* genes fluctuated in both leaf and root tissues under cold stress, except for *SlProT3*, which showed significant downregulation in both tissue types. Overall, this study enhances our understanding of proline metabolism in plants, specifically in the context of stress response, and provides

a basis for further exploration into the role of proline transporters in improving crop resilience.

Material and Methods

In this study, Istek F1 seedlings (Istanbul Agri. Co.) were used. The plants were grown in a peat mixture (3:1) at 25°C with 50% humidity under a long-day photoperiod of 16 hours of light and 8 hours of darkness (140 µmol m^{-2} s^{-1}). They were watered with tap water every three days. After 24 hours of cold exposure at +4 °C, leaves and roots were harvested for RNA extraction. RNA was isolated using the RNA Plant Mini Kit (Qiagen, Cat No: 74904) according to the manufacturer's instructions. The RNA samples were treated with RQ1 RNase-Free DNase (Promega, USA), and RNA integrity and DNA contamination were assessed by gel electrophoresis. RNA concentrations were measured using Qubit (Invitrogen, USA), and gene expression analysis was performed via RT-qPCR using the Light Cycler 96 System (Roche). For the RT-qPCR, 10 ng of RNA was utilized, and measurements were conducted with the Luna Universal One-Step RT-qPCR Kit (NEB, USA). The primers used were the same as those reported by Akbudak and Filiz (2020). Actin isoform B (Actin) was used as the internal control, and gene expression was quantified using the $\Delta\Delta C_T$ method (Livak and Schmittgen, 2001). Average C_T values for leaf and root samples were obtained from three biological and three technical replicates per gene.

Results and discussion

The expression patterns of the *SlProT* genes in tomato leaves and roots under cold stress revealed distinct tissue-specific responses. In the leaves, most genes were downregulated in response to cold stress (Fig. 1). *SlProT1* and *SlProT3* were significantly repressed, indicating that their roles were reduced or negatively regulated under cold conditions. *SlProT4* also showed a moderate decrease, suggesting a general downregulation of ProT genes in leaf tissues. However, the strong upregulation of *SlProT2* (2.38-fold increase) suggested that it played a crucial role in the cold stress response of leaves, potentially activating mechanisms that contributed to cold tolerance. This upregulation indicated its importance in maintaining metabolic processes or mitigating the effects of cold stress specifically in leaf tissues.

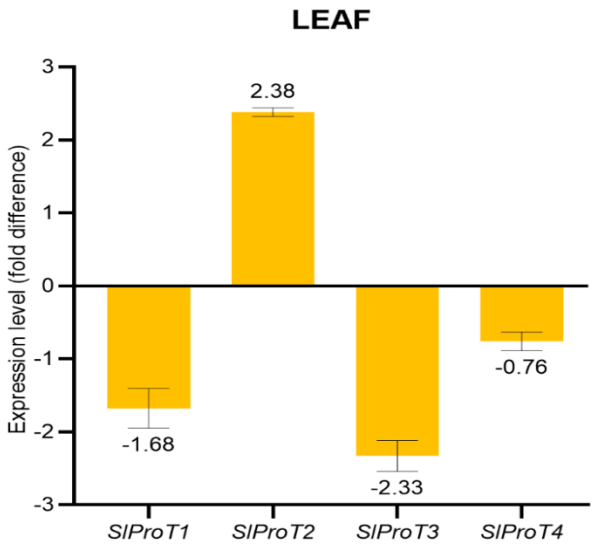

Fig. 1 Expression profiling of *SlProT* genes in tomato leaves subjected to cold treatment, measured by RT-qPCR. Error bars represent the standard deviation of the mean (SDOM; n=3).

In the roots, the response differed slightly (Fig. 2). *SlProT1* and *SlProT2* were upregulated, although to a lesser extent than in the leaves, indicating that these genes were modestly involved in the cold response of root tissues. *SlProT3*, however, was sharply downregulated in the roots, with a fold decrease of -2.88, suggesting that this gene was strongly repressed in roots, potentially because its function was not required or was detrimental under cold stress conditions. *SlProT4* exhibited an almost negligible response, indicating that it did not play a significant role in the root's cold stress response.

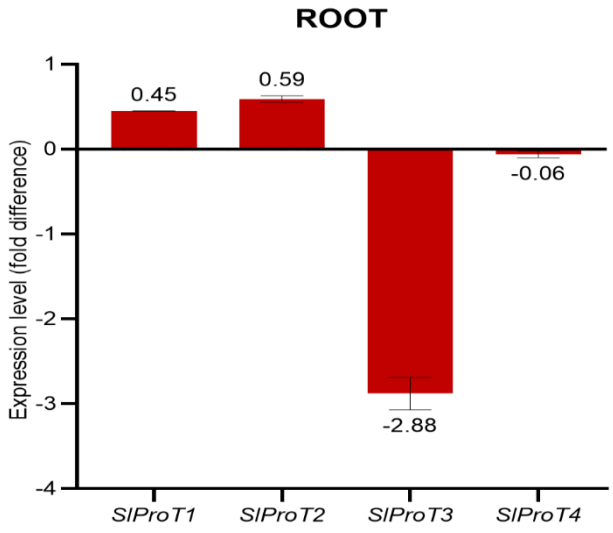

Fig. 2 Expression profiling of *SlProT* genes in tomato roots subjected to cold treatment, measured by RT-qPCR. Error bars represent the standard deviation of the mean (SDOM; n=3).

Four *SlProT* genes were identified in tomato (Akbudak and Filiz, 2020). The SlProTs were found to contain the conserved PF01490 transmembrane amino acid transporter domain, indicating a well-preserved domain structure across species. Gene expression analysis under drought stress revealed that *SlProT1* and *SlProT2* were strongly upregulated in response to drought in both drought-tolerant and sensitive tomato varieties. RT-qPCR analysis indicated that *SlProT2* had the highest expression levels, with 2.31-fold upregulation in the tolerant variety and 2.97-fold in the sensitive variety. Similarly, *SlProT1* was upregulated by 2.11-fold in the tolerant variety and 1.35-fold in the sensitive one. These findings align with prior studies, where proline transporter genes were found to be critical in stress responses, including *OsProT2* in rice, which is highly expressed in mature leaves, and *HvProT* in barley, which is induced under salt stress in root cap cells (Zhao et al. 2012; Ueda et al. 2008). The significant upregulation of *SlProT1* and *SlProT2* highlights their prominent roles in regulating proline transport during drought conditions. In contrast, *SlProT3* showed only slight upregulation (1.32-fold in the tolerant and 1.20-fold in the sensitive varieties), while *SlProT4* exhibited a variety-dependent expression, indicating that it may not play a major role in drought response. The lack of strong upregulation of *SlProT4* suggests that it is less involved in the plant's immediate stress response to drought, which is consistent with findings in other species where certain *ProT* genes, like *OsProT3* in rice, were downregulated under stress (Zhao et al., 2012).

These results are supported by bioinformatics analysis, showing the presence of transcription factor binding sites in the promoter regions of the *SlProT* genes, and they suggest that the differential expression of *SlProT1* and *SlProT2* could be due to their regulatory interactions with stress-responsive transcription factors. The data provide a comprehensive view of how these *ProT* genes may contribute to proline transport under abiotic stress, improving our understanding of their role in stress physiology and crop resilience.

In summary, the upregulation of *SlProT1* and *SlProT2* under drought stress, along with the key role of *SlProT2* in cold stress response, particularly in leaves, underscores the crucial involvement of these genes in stress tolerance in tomatoes. While *SlProT3* and *SlProT4* may have specialized roles in other physiological processes, *SlProT3* was notably repressed under cold stress, especially in roots, suggesting a potential suppression of its pathways in response to such conditions. These insights emphasize the importance of proline transport in stress responses and reveal tissue-specific strategies that tomato plants use to cope with both drought and cold stress, providing a strong foundation for future research on enhancing stress tolerance in crops.

References

Akbudak, M. A., & Filiz, E. (2020). Genome-wide investigation of proline transporter (ProT) gene family in tomato: bioinformatics and expression analyses in response to drought stress. Plant Physiology and Biochemistry, 157, 13-22.

Zhao, H., Ma, H., Yu, L., Wang, X., & Zhao, J. (2012). Genome-wide survey and expression analysis of amino acid transporter gene family in rice (Oryza sativa L.). PloS one, 7(11), e49210.

Ueda, A., Shi, W., Shimada, T., Miyake, H., & Takabe, T. (2008). Altered expression of barley proline transporter causes different growth responses in Arabidopsis. Planta, 227, 277-286.

THE IMPORTANCE OF EARLY DIAGNOSIS IN TINEA CORPORIS INFECTION: PERSPECTIVES FROM A PERSONAL EXPERIENCE

Assist. Prof. Hilde KURT
Near East University Faculty of Medicine

Dr. Eşref CELIK
Near East University Faculty of Medicine

Abstract

Tinea corporis is a common fungal infection characterized by itching, redness, and ring-shaped lesions on the skin. This paper provides a comprehensive review of the symptoms, treatment, and prevention of the infection, emphasizing the critical importance of early diagnosis. By sharing the diagnostic process of the infection through my personal research, the aim is to contribute to raising health awareness among individuals and helping them make informed decisions. Early diagnosis is crucial for initiating effective treatment and preventing the spread of the infection. Our findings highlight the significance of personal experiences and the role of individual research in the diagnostic process for health awareness. This paper aims to raise awareness about the importance and treatment options of tinea corporis infection. It should be noted that increasing early diagnosis and health awareness contributes to effective management of the infection and the protection of public health.

Keywords: Tinea corporis, early diagnosis, health awareness, treatment.

Introduction

Tinea corporis is a common fungal infection on the skin, presenting with itching, redness, and distinct ring-shaped lesions (Figure-1). Caused by fungi such as Microsporum, Trichophyton, and Epidermophyton, this infection can be transmitted to humans via domestic animals like cats. Early diagnosis is crucial for observing the symptoms and initiating appropriate treatment in a timely manner. Additionally, having accurate information about the transmission routes, risk factors, and effective treatment options is important. Therefore, a deep understanding of tinea corporis infection and public awareness are critical for both individual health and community health. The purpose of this paper is to comprehensively examine tinea corporis infection and highlight the importance of early diagnosis. Furthermore, by sharing the diagnostic process through my personal research, the aim is to contribute to individuals making informed decisions about their health (Figure-2). In this context, by providing a thorough assessment of the clinical features, transmission routes, risk factors, diagnosis, and treatment options of the infection, I aim to help raise public awareness on this topic.

Figure-1: Example of Ringworm Photo

Figure-2: Comparison of My Lesion with Sample Photo

Objective

The primary objective of this paper is to examine tinea corporis infection from a broad perspective, especially by sharing the process of diagnosing my own infection, which I contracted from a cat, through personal research. This aims to highlight the importance of early diagnosis and the role of individual research in the diagnostic process. Additionally, it seeks to prevent the spread of the infection through awareness and education.

Method

This review study was prepared through an in-depth examination of data from the existing literature and evaluation of personal experiences. Research on the clinical features, transmission routes, risk factors, diagnosis, and treatment methods for tinea corporis infection was compiled by reviewing literature. Personal experiences were utilized to detail the diagnostic process.

Findings

Tinea corporis is a skin infection caused by fungi known as dermatophytes. The name "ringworm" is derived from the characteristic ring-shaped lesions of the infection. It is characterized by raised, red, itchy, scaly, circular rashes that give a worm-like appearance under the skin. However, it is not a worm but a fungal infection. The lesions can spread, usually along their edges, but do not extend beyond the stratum corneum (the dead layer of the epidermis) as the fungi feed on keratin. The infection is typically caused by fungi such as Microsporum and Trichophyton and is a common and contagious condition. The type of fungus known as Microsporum can be transmitted from animals to humans, with transmission frequently occurring from cats and dogs (M. canis). The incubation period is 1-3 weeks. Transmission usually occurs through direct contact with infected animals, use of clothing or towels from infected individuals, touching infected surfaces, or even the airborne spread of fungal spores, all of which can increase the risk of infection. Additionally, I would like to mention my personal experience with tinea corporis infection. A few weeks ago, I noticed ring-shaped lesions on my skin, accompanied by itching and redness (Figure-3). Initially, I was unsure of the source of the infection, but later realized it might have been transmitted from my cat. To confirm this theory, I collected skin scrapings, cultured them on fungal media, and examined them under a microscope (Figures-3-4-5-6). As a result, we identified it as tinea corporis. Topical antifungal creams and lotions were used in the treatment, and I responded positively to the therapy with improvement in infection symptoms. Furthermore, to prevent the spread and recurrence of the infection, I took several measures, including limiting the sharing of personal items, carefully managing contact with pets, and adopting hygienic practices to prevent the spread of the infection.

Figure-3: Ringworm onMyWrist

Figure-4: Tinea Corporis on Culture Medium

Figure-5: Microscopic Image

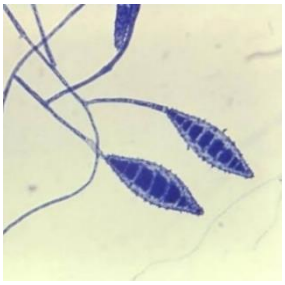

Figure-6: Spindle-Shaped Macroconidia

Discussion

My personal experiences underscore the importance of the diagnostic process through individual research, specifically identifying that my infection was contracted from a cat. Early diagnosis ensures effective treatment of the infection and prevents its spread. The process of diagnosing through personal research is critically important for health awareness and education. Therefore, awareness campaigns and educational efforts about tinea corporis infection are essential to support public health and control of the infection.

Conclusion

Tinea corporis infection is a common issue that affects skin health. This study was conducted to provide information about the symptoms, diagnosis, treatment, and prevention of the infection and aims to raise awareness. Early diagnosis and appropriate treatment are fundamental for effective management of the infection. Additionally, adopting hygienic measures is critical to prevent the spread of the infection. It is important for individuals with tinea corporis infection to seek treatment from a healthcare professional. This study aims to be an informative resource on the importance of tinea corporis infection and treatment options. Increasing awareness and ensuring appropriate treatment will improve patients' quality of life and contribute to the protection of public health.

References

1. Braun-Falco O, Plewig G, Wolff HH, Burgdorf WHC. Fungal diseases. Dermatology, 2nd ed. New York: Springer 2000: 313-358
2. Aytimur D, Ciger S. Dermatophytoses encountered in the Izmir area - Causative agents and distribution according to age and sex. Ege Tip Dergisi 1992; 31(1): 39-41.
3. El-Gohary M, van Zuuren EJ, Fedorowicz Z, et al. Topical antifungal treatments for tinea cruris and tinea corporis. Cochrane Database Syst Rev. 2014. PubMed Central
4. Prof. Dr. Can Baykal, Dermatoloji Atlası, Nobel Kitapevi, Istanbul, June 2012: 18-22

FRANSIZ YAZAR ALEXANDRE DUMAS İLE TANIŞAN AZERBAYCANLI ŞAİR HURŞİT BANU NATAVAN

Psikoloji Doktorası , Güler Mikayil kızı AHMADOVA
Serbest araştırmacı
Email:konfransminxanim@gmail.com

Özet

Bildiride Azerbaycanlı şair Hurşit Banu Natavan ile Fransız yazar Alexandre Dumas'ın 1858 yılında Bakü'de buluşması anlatılmaktadır. Bu toplantı şehir komutanı Pigulevsky'nin evinde gerçekleşti. 1858 yılında eşi ve annesi Badirjahan ile Bakü'yü ziyaret eden Natavan, Kafkasya'ya giden büyük Fransız yazar Alexandre Dumas ve ona eşlik eden ressam Moyne ile tanıştı. Yazar kitabında: "İki Türk hanımı, biri Mehdikulu Han'ın karısı, diğeri kızıydı. Milli kıyafetler giymişlerdi, kız bu elbisenin içinde çok çekiciydi" diye bilgi vermişti. Bu zamana kadar şair Nateva'nın, eşi Knyaz Hasay Han'ın çalışmalarıyla bağlantılı olarak birçok ülke ve şehri ziyaret etmesi, şairin düşünce ve fikir alanının genişlemesine ve dünya görüşünün gelişmesine yol açmıştı. Bu anlamda Tiflis, Vladikavkaz, Dağıstan, Şirvan, Bakü, Gence ve Nahçıvan'a yaptığı ziyaretlerde üst düzey memurlar, yazarlar, bilim insanları ve gezginlerle tanışma fırsatı bulmuştu. Ünlü Fransız yazar A.Duma'nın Hurşit Banu ile Bakü'de buluşması da bu başarılı buluşmalardan biriydi. Gerçek bir Fransız gibi saf ve akıcı bir şekilde Fransızca konuşan Knyaz Hasay Usmiyev, kendisini evinde ağırlamış ve Dumas'ı ünlü Karabağ atları, bu topraklara özgü sanat incileri ile tanıştırmıştı. A.Dumas ise, Kafkasya'ya ithaf ettiği kitabında Azerbaycan'ın doğal güzelliklerini, geleneklerini, milli kıyafetlerini hayranlıkla anlatıyor. Natavan ve eşi Hasay Han, misafirlerini şaşırttı ve sevindirdi, aralarında güçlü dostluk bağları oluştu. Bu görüşme sırasında Dumas, Natavan'a sedefli bir satranç takımı hediye etti, şair de ona kendi el işlerinden birkaçını verdi. Dumas onun çalışmalarını övdü; Nateva'nın eserleri Paris'te, 1867'de Moskova'da, 1882'de ise Tiflis'te dekoratif-uygulamalı sanat sergisinde sergilendi ve ödüle layık görüldü.Bu dostluk iz bırakmadan kalmadı; 2017 yılında Fransa'nın Evian-les-Bains kentindeki Leman Gölü kıyısındaki "Azerbaycan Parkı"na Hurşit Banu Natavan adına bir anıt dikildi. Bütün bu konular bizi ilgilendiren konular haline geldi.Konuşmamızda, Dumas'ın "Kafkas Günleri" adlı gezi kitabında tanıştığı ve hayranlıkla bahsettiği Natavan'ın, döneminin ileri gelen ve büyük şahsiyetlerinden biri olup, Karabağ'ın başkenti Şuşa'da "Meclis-i Üns" şiir meclisi kurması ve bununla bu topraklara canlı bir kültür esintisi getiren etkinlikte, düzenli kültür ve hayır etkinliklerinin uygulanması işleri tartışılacak.

Anahtar kelimeler: Natavan, Bakü, Dumas, şair, dostluk, Hasay Han

AZERBAIJANI POET HURSIT BANU NATAVAN, WHO MET THE FRENCH WRITER ALEXANDRE DUMAS

Summary

The declaration describes the meeting of Azerbaijani poet Khurshid Banu Natavan and French writer Alexandre Dumas in Baku in 1858. This meeting took place in the house of the city commander Pigulevsky.Natavan, who visited Baku with his wife and mother Badirjahan in 1858, met the great French writer Alexandre Dumas, who went to the Caucasus, and the painter Moyne, who accompanied him. In his book, the author says: "Two Turkish ladies, one was Mehdigulu Khan's wife and the other was his daughter. "They were wearing national clothes, the girl was very attractive in this dress," he said. By this time, the poet Nateva had visited many countries and cities in connection with the activities of her husband, Prince Khasay Khan, which led to the expansion of the poet's field of thought and ideas and the development of her worldview. In this sense, she had the opportunity to meet high-ranking officials, writers, scientists and travelers during her visits to Tbilisi, Vladikavkaz, Dagestan, Shirvan, Baku, Ganja and Nakhchivan. The meeting of the famous French writer A. Duma with Hurşit Banu in Baku was one of these successful meetings. The meeting of the famous French writer A. Duma with Hurşit Banu in Baku was one of these successful meetings. Prince Khasay Usmiyev, who spoke French pure and fluently like a real Frenchman, hosted Dumas at his home and introduced Dumas to the famous Karabakh horses and the pearls of art unique to this land. A. Dumas describes with admiration the natural beauties, traditions and national costumes of Azerbaijan in her book dedicated to the Caucasus. Natavan and his wife Khasay Khan surprised and delighted their guests, creating strong bonds of friendship between them. During this meeting, Dumas presented Natavan with a mother-of-pearl chess set, and the poet donated some of his own handicrafts to him. Dumas praised his work; Nateva's works were exhibited in decorative-applied art exhibitions in Paris, in Moscow in 1867, and in Tbilisi in 1882, and were awarded awards. This friendship did not leave a trace; In 2017, a monument in the name of Khurshid Banu Natavan was erected in the "Azerbaijan Park" on the shores of Lake Leman in Evian-les-Bains, France. All these issues have become issues that concern us. Sohbetimizde Dumas'ın tanıştığı ve "Kafkas Günleri" adlı seyahatnamesinde hayranlıkla bahsettiği Natevan, döneminin önde gelen ve büyük şahsiyetlerinden biri olup Şuşa'da "Meclisi-üns" şiir meclisinin açılışını yapmıştır. Karabağ'ın başkenti oldu ve bununla bu topraklara canlı bir kültür esintisi getirdi. Etkinlikte düzenli kültürel ve hayırsever etkinliklerin uygulanması tartışılacak.

Keywords: Natevan, Baku, Dumas, artists, friendship, Khasay Khan

Azerbaycan şiirin ünlü temsilcisi, parlak sanatsal yetenek sahibi, söz üstadı Hurşit Banu Natavan edebiyat tarihimizde özgü konuma sahiptir. Hurşit Banu Natavan, yüce insani düşünceleri, derin lirizm ifade eden eserleri ve mükemmel kişiliği sayesinde döneminin edebi ortamının şekillenmesine önemli etki yapmakla kültürel mirasın zenginleşmesine katkıda bulunmuş, kapsamlı toplumsal çalışmalarıyla bilinmektedir. Azerbaycan sosyal fikrinin gelişim tarihine en verimli bir dönem olarak girmiş 19.yüzyılın zaten bazı ileri düşünceli değişimin, önemli sosyal-siyasal ve edebi olayların görülmesi, yeni şairler, ilerici fikirli genç kuşağın yetişmesiyle önemli olduğunu söyleyebiliriz. "Aynı yüzyılın ikinci yarısı yaşayıp eserler vermiş şair Natavan'ın da mükemmel bir şair gibi yetişmesinde, ünlenmesinde bu sosyal temel, sosyal-kültürel ve edebi ortam büyük etki göstermiştir. (3, 3)

Türk Dünyasının Nizami, Fuzuli ve Nevai, Mahtumkulu gibi dev şairlerin yüksek şiir geleneği doğrultusunda yetiştirilmiş Natavan, 19.yüzyılda Azerbaycan'da eserler veren kadın şairlerin en yetenekli temsilcisi olmuştur. Azerbaycan edebi-sosyal fikir tarihini izleyince o, yüksek şiir kültürü, orijinal eserleriyle çağdaşı olduğu Abbaskulu ağa Bakıhanov, Mirza Fetali Ahundzade, Mirza Şefi Vazeh, İsmail Bey Gutgaşınlı, Kasım Bey Zakir ve Seyit Azim Şirvani gibi ünlü edebi simaları ile bir sırada dayanır. Klasik mirasa iyice sahiplenen Hurşit Banu Azerbaycan şiirinin güzel özelliklerini başarıyla devam ettirmiş ve kuvvetli rübabı ile şiirimizi çok etkilemiştir. (7, 16)

Toplum insanı olarak hayır işleri, hem de Çar yönetimi döneminde yerli halkı Rus yönetimcilerinin yasalara aykırı düşen karışmalarından korumuştur. Şöyle ki "Karabağ Hanlığının sonuncu varisi Han kızı Natavan kaynağını sevgili doğanın güzelliklerinden almış eserlerini halka sevgi örneğine çevrilen hayırseverlik çalışmalarıyla uyumlu bir şekilde uzlaştırmış, yaşadığı Şuşa şehrinin bakımı ve kültürel hayatının canlılığı için büyük çaba göstermiş, insanî doğasında ve soyuna göre bilinip özveri ve merhamet simgesi gibi sevilmiştir".(7, 9; 4, 104)

Hurşit Banu 15 Ağustos 1832 yılında müziğin ve şiirin vatanı Şuşa'da, Karabağ'ın son yönetimcisi Mehdikulu Han Cavanşir'in ailesinde doğmuştur. Annesi Gence Hanı Ziyat Han Kacar'ın oğlu Uğurlu Hanın kızı Bedircahan Hanım idi. Ailede "Dür-ü Yekta"(Tek İnci), halk arasında ise "Han Kızı" adıyla çağırılmıştı. Natavan saray eğitimi görmüş, dönemin ünlü bilim insanı ve sanatçılarından ders almıştır. Olağanüstü bir hafızaya sahip olan Hurşit Banu hem de okuma aracılığıyla bilgilerini daha da derinleştirmiştir.

Natavan'ın anlamlı ömrü, olaylar, çelişkiler ve sarsıntılarla dolu hayatı ona zengin edebi malzeme sağlamıştır. Mahlasından belli olduğu gibi, Hurşit Banu şiirimize endişeli bir ilhamla, şikâyetçi bir ruhla gelmiştir. Fuzuli'de olduğu gibi, onun şiirlerinde de sevinçle hüzün birleşerek vahdet kurmuş, şair duru duygularını, gizli dertlerini, sosyal olaylara yaklaşımını şiirleriyle beyan etmişti. Şair bu çelişkilerin arkasında durarak, sosyal çelişkilerin derin felsefi anlamını aramış, adillikle haksızlık, saadetle mutsuzluk yapan nedenlerin içeriğini açmaya çalışmıştır. Arzularıyla hayat gerçekleri arasında büyük uçurum olduğunu algılayan Natavan, ne toplum ve doğa yasalarıyla, ne de yaratılışla barışamamıştır:

Bilin yaran, bu dünyada here bir kâr ilen oynar;
Kimi Hanenişin olmuş, kimi pazar ilen oynar.
Kimi taht-i müressede, başında taç-i şahane,
Kimi zindan içinde el-ayağı dar ilen oynar...

1858 yılında hoş bir rastlantı sonucu Bakü'de ünlü Fransız yazarı Alexandre Dumas (1802-1870) ile Hurşit Banu karşılaştırmışlar. Hasay Hanın Fransızca "gerçek bir Parisli gibi" konuşması misafirlerin hayret ve sevincine neden olmuş, aralarında dostluk telleri bağlanmıştır. Onlar Abşeron'da beraber dolaşmaya çıkmış, ayrılarken birbirine değerli hediyeler vermişler. Natavan'ın Bakü'den Şıh kendine taş yol yaptırması hakkında ilk bilgiyi de Alexandre Dumas kendi "Kafkasya'ya Seyahat" kitabında vermiştir.(2, s.10) Hurşit Banu Natavan'ın ve eşi General Hasay Han Usmiyev'in hayatında önemli olaylardan biri de onların 1858 yılında Bakü'de büyük Fransız yazarı Alexandre Dumas ile görüşmesidir. Bakü'de kale komutanı Pigulevsky'nin evinde onunla ve Hanımı Azerbaycan şairi Natavan'la görüşen Fransız yazarı Alexandre Dumas'ın (1802-1870) bu soylu aile hakkında hayranlıkla yazmış olduğu parçayı az kısaltmakla sunuyoruz: *"Benim davet olunduğum evdeki mecliste iki Tatar Knyaz (Prens) kadını ve küçüğünün kocası katılmıştı. Açık söylemem gerekir ki onlar gelişimizi sabırsızlanarak beklediklerinden, bizi sevinçle karşıladılar. Knyaz kadınlarından biri Karabağ'ın son yöneticisi Mehdikulu Hanın eşi, diğeri onun kızıydı. Annesine 40, kızınaysa 20 yaş verilebilirdi. Her ikisi milli giysi giymişti. Kızı bu pahalı, hem de zarif giyside oldukça çekiciydi. Annesi gibi giyinmiş 3-4 yaşlı kız çocuğu şaşkın kocaman siyah gözleriyle bize bakıyordu. Bu bağlamda 5-6 yaşlı oğlan anneannesinin dizi üstünde oturup, içgüdüsel olarak her türlü tesadüfe hazır durumda hançerinin kabzasına yapışmıştı. Her iki tarafı keskin olan gerçek hançeri Fransız anne hiçbir zaman çocuğunun eline vermez. Hayret ediyorum, Tatar anneler için bu bir çocuk oyuncağıydı"* (1,285; 5, 11-12). Fransız yazarı aynı zamanda burada kendisinin özellikle etkilendiği Hasay Hanın hem iç dünyasını hem de yakışıklılığını birleştirerek onun gerçek portresini yapmıştır. Yazar-gezgin "*Andreyova köyünde (bu Hasay Hanın mülk köylerinden olan eski Enderi kasabasıydı) doğmuş", "Fransızca gerçek bir Parisli gibi konuşan, yakışıklı, mağrur" Knyazın kültürel, beyefendi tavrına hayranlığını saklayamamıştır, her türlü bir yolla bunu ifade etmeye çalışmıştır: Zevcesi Han kızı şair Natavan'la ve iki küçük çocuğuyla beraber bu "siyah libasta altın yıldızla işlenmiş sivri uçlu şapka koymuş, belinden fil kemiğinden kabzası ve altın kını olan hançer asılmış"* Knyaz onun dikkatini iyice çekmiştir. İlk görüşten beyefendiliğine hayran olduğu Han onu tüm tavırlarıyla da hayran etmektedir: "*İtiraf edeyim ki Fransız dilinde temiz, engelsiz hece vurgularını duyduğumda diksindim*" (1, 285). Bu görüşün duyguları Dumas'ta derin izler bırakmıştı: *"Paris'ten yola çıkma sırasında Devim bana... karabina tüfek ve elbet ki kendi üretimi olan revolver getirdi. Ben artık karabinayı Knyaz Bagration'a verdiydim, şimdiyse revolveri yetenekli ellere iade etmek fırsatı çıktı. Ben onu Knyaz Hasay Usmiev'e verdim. Bir saat sonra ondan mükemmel Fransız dilinde yazılmış, bir tek bile hata bulunmayan bir not aldım. Onun içeriği budur: Cenap, sizin koleksiyonunuza herhangi bir şey eklemek benim için zordur, çok güzel silahınız var; ama burada bir para kesesi ve iki arkalık (yelek) var, Knyaginya bunları kabul etmenizi rica ediyor. Para kesesini Knyaginya kendisi dikti".* (1, 286).

Dumas içten bir dostluk nişanesi olarak Knyaza satranç bağışlamış, General Usmiyev'in evlatları da severek korudukları bu yadigârı sonradan Nizami adına Edebiyat Müzesine bağışlamışlar... Bilindiği kadarıyla Natavan güzel elişleriyle beraber hem de resimle de

ilgilenmiştir. Çektiği resimlerden oluşan topluyu sonralar "Gül Defteri" adıyla düzenlemişti (1886).(4, 104)

Doğal olarak, Natavan gibi yetenek ve beceri sahibi kendisini yalnız tek bir alanla kısıtlayamazdı. Daha 1870-1880'li yıllarda onun hayatında ve eserlerinde yeni bir aşama başlamıştır. Şair eğitimin, kültürün yayılmasına yardım etmiş, sosyal-kültürel etkinliklere aktif olarak katkıda bulunmuştur. Bu yıllarda o, özellikle tüm dikkati 18 köyden, birkaç yayla ve fabrikadan oluşan malvarlığını düzenlemek ve onu yeni yöntemle yönetme işine yöneltmiş, yol çekimine, köprüler yapılmasına, okul inşaatına yıllık gelirden özel bir fon ayırmıştır. Şamahı'da kurulan "Svyataya Nina" (Aziz Nina) kız okuluna Hurşit Banu'nun bin manat yardım etmesi haberi verilmiştir. Güzel sanatların tüm alanlarına aşina olması Natavan'ı döneminin ünlü sanatçılarıyla yakınlaştırmıştır. Onun düzenlediği ziyafetlere, sohbet meclislerine katılanlar çoğu zaman değişik sanat dallarını temsil eden aydınlar olmuştur. Uzak şehirlerde okuyan Azerbaycanlı öğrenciler, fakir şair ve sanatçılar Hurşit Banu'dan yardım almışlar. Sonuçta Karabağ'la birlikte bütün Kafkasların sanat insanları onun himayesine sığındığını döneminin ünlü basın kuruluşu olan "Kaspi" gazetesi yazıyordu (8, №l46).

Hayatını dönemin talepleri doğrultusunda kurmaya alışmış Natavan'ın vatanında yaptığı yeniliklerin, zevk ve hevesle gerçekleştirdiği çalışmaların ünü uzak ellere yayılmıştır. Onun beslediği Karabağ cinsli atlar 1867 yılında Paris'te, Cezayir'de, 1869 yılındaysa Moskova'da dünya sergisinde birincilik kazanmış, altın madalya, onur belgesi almıştır. Tiflis'te düzenlenmiş ülke tarım sergisinde şairin elişleri, yetiştirdiği buğday, arpa ve tahıl çeşitleri en iyi örnek gibi jürinin övgü belgesini almıştır. Natavan'ı Karabağ'ın kalkınması, Şuşa'nın kültürel görüntüsü konusu ciddi şekilde düşündürmüştür. O, 1873 yılında yüz bin manat harcayarak, yedi kilometrelik mesafeden sarp kayaların göğsüyle Şuşa'ya içme suyu getirtmiştir.(4,104) Şehir halkı bunu gerçek özveri, vatanperverlik örneği gibi alkışlamışlar. Yüce fikirlerle, temiz niyetlerle yaşayan bu mert-cömert kadın, şehir halkının yüz yıllık arzusunu gerçekleştirdikten sonra bir de çeşme yaptırmış, su deposu, hamam, buzhane inşa ettirmiş ve park yaptırıp halkın kullanışına sunmuştur. Gerçek anlamda Natavan vatanın refahı adına canını, malvarlığını esirgemeyen, halk yolunda yüreğini meşale yapan el anası olmuştur. Natavan şairliğinin coşkun çağları Karabağ edebi meclislerinin yapıldığı döneme sıkı bağlıdır. Firudin Bey Göçerli bu dönemi *"19.yüzyıl edebiyatının mutlu dönemi" adlandırmıştır*. 1872 yılında Hurşit Banu'nun girişimi ve maddi yardımıyla temeli atılan "Meclis-i Üns" edebiyat meclisi çevresine otuz civarında şair toplamıştı. "Meclis-i Üns" üyelerinin sayına ve içeriğine göre sonradan kurulan "Beyt-i Feramuşan" (Şuşa), "Mecme-üş Şuara" (Bakü) ve "Beytü-s Sefa" (Şamahı) meclislerinden farklıydı. Firudin Bey Göçerli Şuşa edebi meclislerinin genel olarak şiirimizin gelişimindeki etkisini anlatırken belirtmiş: "*Özellikle Karabağ şairleri koca kartallar misali Şuşa dağlarının şiir zirvesinde yerleşerek, kendi fevklerinden şiire ton vermişlerdir".*

Natavan'ın 20 yıl kadar yönettiği "Meclis-i Üns"te Azerbaycan, Fars dilleri yanında, Çağatay Türkçesinde de değerli manzumeler ortaya çıkmıştır. Mecliste klasiklerden çevriler yapılmış, Hakani, Nizami ve Fuzuli gibi kudretli söz sanatçılarının eserlerine nazireler yazılmıştır. Halkımız ve devletimiz daima Natavan'ın hatırasına büyük saygı göstermiştir; Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev 2022 yılında Azerbaycan sanatsal düşüncesinin ünlü temsilcisi Hurşit Banu Natavan'ın doğmasının 190.yılında

onun adının sonsuza kadar yaşamasıyla bağlı konuşmasında: Hurşit Banu Natavan Azerbaycan edebiyatı tarihinde dikkat çeken söz ustalarındandır. Güzel sanatların değişik türlerini derinden bilen sanatkâr Doğu şiir geleneklerine sadık kalarak eserler vermiş, manevi temizliğe sesleyen ve insana aşk, gerçeğe inam hissi aşılayan, zarif lirizme sahip ve parlak sanatsal boyalarla zengin bir miras bırakmıştır. Onun başkanlık yaptığı edebiyat meclisi çevresinde dönemin öncül aydınlarını toplamış ve Karabağ edebi ortamının gelişmesine büyük etki yapmıştır (6, 10) diye şairin manevi dünyamızda yerini büyük duyarlılıkla belirtmiştir.

Natavan ve ailesiyle Alexandre Dumas'ın 1858 yılından temeli atılan bu dostluğun tarihi izsiz kalmadı, bizim yüzyıla kadar ulaştı; değer bilir Fransız halkı da bunu unutmadı, 2017 yılında Fransa'nın Évian-les-Bains şehrinde Leman Gölü kıyısında bulunan Azerbaycan Parkı'nda Hurşit Banu Natavan'ın anıtı dikildi. Demek, büyük Fransız yazarı Alexandre Dumas'ın Azerbaycan şairi Hurşit Banu Natavan'la ve onun ailesiyle görüşü ve dostluğu barışçıl bir olgu örneği olarak kalmaktadır. Odur ki bütün bu konuların bizi ilgilendiren konulara çevrilmeyi çok doğal hesap olunmalıdır.

Kaynaklar

1. Aleksandr Düma. Qafqaz səfəri, Əli və Nino nəşriyyatı, Bakı, 2002
2. Bəylər Məmmədov. Ön söz s. 4- 16 Natəvan Xurşidbanu. Əsərləri. Bakı, "Lider nəşriyyat", 2004,
3. Bəylər Məmmədov. Natəvanın şair qohumları, Yazıçı Yayınları, Bakı, 1989.
4. Minaxanım Nuriyeva Təkləli. Daim şölə çəkən Natəvan ulduzu – "Yaddaş kitabı. Azad və tənha adamlar" kitabında, Bakı, Elm və Təhsil, 2019, s.101-104
5. Эльдарь Исмаилов. Князья Уцмиевы в Азербайджане – Известия Азербайджанского Историко – родословного общества. Выпуск 6/2007 7-42
6. Xurşidbanu Natəvan Mehdiqulu xan qızı Cavanşir. Biblioqrafiya

Bakı – 2022

7. Xurşidbanu Natəvan. Əsərləri. Bakı, "Lider nəşriyyat", 2004, Bəylər Məmmədov. Ön söz s.4- 16
8. "Kaspi" qəzeti, 1911; №l46.

SEXUAL PROBLEMS IN INDIVIDUALS AFTER BREAST CANCER SURGERY: A TRADITIONAL REVIEW

Tuğbanur GUMUS (ORCID:0009-0001-1638-3662)
Ondokuz Mayıs University Graduate School of Education, Graduate Student

Özge ISERI (ORCID:0000-0002-6623-8973)
Ondokuz Mayıs University Faculty of Health Sciences, Department of Surgical Diseases Nursing

Abstract

Breast cancer is the second leading cause of death in women worldwide, affecting almost 1.5 million every year. Although medical and surgical treatments have positive effects on patient survival, they also cause many problems for individuals and deeply affect their physical, mental health and sociocultural lives. One of the most important problems for individuals after breast surgery, is sexual dysfunctions. In most societies and cultures, the breast is recognised as a female organ and is seen as the most important component in the formation of a woman's identity. Therefore, being diagnosed with breast cancer and undergoing surgery for cancer may cause changes in self-image, pain, fatigue, anxiety and depression, lack of social support, and disruptions in roles and relationships. These may also develop due to the treatment, type of surgery, emotional processes, perceived unattractiveness or lack of femininity, perception that the partner will not accept the individual's body after surgery, and decreased self-confidence. Studies conducted in many countries have also revealed that women's sexual functioning is affected by these reasons, especially after mastectomy. After breast cancer surgery, women often experience problems in various parts of the sexual cycle such as desire, arousal and satisfaction related to sexual activity. Studies have also determined that women mostly experience sexual problems such as decreased sexual desire and mental arousal, vaginal dryness, dyspareunia. Although this problem is common, it is not sufficiently addressed and treatment and care are provided without a multidisciplinary perspective. However, studies have emphasised that sexual problems of women with partners should be solved with evidence-based interventions and that breast care nurses have important roles at this point. Therefore, it is thought that counselling and informing patients by breast care nurses will increase sexual functions, satisfaction and improve quality of life.

Keywords: Breast Cancer, Nursing, Sexuality, Surgery.

INTRODUCTION

Breast cancer is the second leading cause of death in women worldwide, affecting almost 1.5 million women each year (1). It is predicted that an estimated 310,720 new cases of invasive breast cancer will be diagnosed in women in the USA in 2024 and approximately 42,250 women will die from this disease (2). It is also stated that 2,790 men will be diagnosed with breast cancer and 530 men will die due to this disease (2). In Turkey, the most common type of cancer in women is breast cancer and the rate of breast cancer in total cancer is 25.9% (3).

Although medical and surgical treatments applied in breast cancer have positive effects on patient survival, they also cause many problems in individuals and deeply affect their physical and mental health and sociocultural lives (4-6). Some of these include challenging experiences such as pain, fatigue, nausea and vomiting, anxiety, depression, cognitive problems, sleep problems, musculoskeletal problems, financial problems, change in role functioning, and phantom breast syndrome (7-9). In a study, a 12-month lifestyle modification programme was applied to individuals diagnosed with breast cancer. At the end of the programme, global health status ($p<0.001$), physical ($p=0.003$), role ($p=0.002$) and social functioning ($p<0.001$) of the patients increased. Body image ($p<0.001$), future outlook ($p<0.001$) and well-being ($p=0.001$) improved. Fatigue ($p<0.001$), nausea and vomiting ($p=0.015$), shortness of breath ($p=0.001$), constipation ($p=0.049$) and financial problems ($p=0.012$) decreased. In addition, improvement in sexual functioning ($p=0.025$) and breast symptoms ($p=0.004$) and reduction in side effects of systematic treatments ($p<0.001$) were observed (10). Therefore, care for individuals with breast cancer requires multidimensional care and evidence-based intervention.

Sexual dysfunctions are one of the problems that are frequently seen in individuals after breast surgery but have been addressed at a limited level (11). It has been reported that the prevalence of sexual problems in individuals 5 years after cancer diagnosis is 26% and 19% after 10 years (12). Therefore, sexual problems should be addressed holistically by health professionals while caring for individuals with breast cancer. In most societies and cultures, the breast is accepted as a female organ and is seen as an important component in the formation of a woman's identity (13). Therefore, receiving a diagnosis of breast cancer and undergoing surgery for cancer may cause changes in self-image, pain, fatigue, anxiety and depression, social isolation, and disruption in roles and relationships in women (7-9,14). These may also develop depending on the treatment applied, the type of surgery, emotional processes, perceived unattractiveness or feeling deprived of femininity, perception that the partner will not accept the body of the individual after surgery, and decreased self-confidence (4-9,12-14). In a qualitative study examining the consequences of sexual dysfunction in women survivors of breast cancer in Malaysia, women reported that they noticed changes in the sexual performance of their partners and therefore felt inadequate as a partner and their perception of femininity was damaged (13). In addition, they also stated that fear and guilt in women arose because their husbands experienced disappointment or behaved more attentively (13). In a qualitative study examining the sociocultural beliefs behind the sexual health of women undergoing breast cancer treatment in Iran, it was determined that women had experiences such as sexual shame, fear of being judged and being labelled as an inadequate woman (15). In another study, it was emphasised that anger, anxiety, guilt and depression

experienced by women developed secondary to the disease and the treatments applied, and changes in body image were mostly related to hair loss (16). After breast cancer surgery, women mostly experience problems in various parts of the sexual cycle such as desire, arousal and satisfaction related to sexual activity. In a study, it was determined that women mostly experienced sexual problems such as decreased sexual desire and mental arousal, vaginal dryness and dyspareunia (17). In a study conducted with breast cancer survivors, it was found that 60 per cent of the patients had sexual problems and 75 per cent experienced vaginal dryness (18). Although this problem is common, it is not addressed sufficiently and treatment and care are provided without a multidisciplinary perspective (11). However, studies have emphasised that especially sexual problems of women with partners/spouses should be solved with evidence-based interventions and oncology nurses have important roles at this point (11). It is stated that it is important for these nurses to focus on the unmet needs of the patients, especially sexual problems must be addressed (11,19). Therefore, it is emphasised that counselling and information provided to patients by breast care nurses are important (19). Based on this finding, it is thought that providing care to individuals with breast cancer by specialised breast care nurses will improve the sexual functions of individuals, increase their satisfaction with receiving care and improve their quality of life.

References

1.WHO (2024). Breast Cancer. https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/breast-cancer
2.American Cancer Society (2024). Breast Cancer Facts & Figures https://www.cancer.org/research/cancer-facts-statistics/breast-cancer-facts-figures.html
3.Sağlık Bakanlığı (2024) Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2022. Ankara. https://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/48054/0/siy202205042024pdf.pdf
4. Penberthy, J. K., Stewart, A. L., Centeno, C. F., & Penberthy, D. R. (2023). Psychological Aspects of Breast Cancer. The Psychiatric Clinics of North America, 46(3), 551–570. https://doi.org/10.1016/j.psc.2023.04.010
5. Dayan, D., Leinert, E., Singer, S., Janni, W., Kühn, T., Flock, F., Felberbaum, R., Herbert, S. L., Wöckel, A., Schwentner, L., & BRENDA-Study Group (2023). Association of Social Service Counseling in Breast Cancer Patients with Financial Problems, Role Functioning and Employment-Results from The Prospective Multicenter BRENDA II Study. Archives Of Gynecology And Obstetrics, 307(2), 541–547. https://doi.org/10.1007/s00404-022-06604-2
6. Hou, L. J., Liu, L. Y., Wang, F., Yu, L. X., & Yu, Z. G. (2024). Psychological Problems İn Breast Cancer Patients Should Be Taken Seriously. Zhonghua Wai Ke Za Zhi [Chinese Journal Of Surgery], 62(2), 110–115. https://doi.org/10.3760/cma.j.cn112139-20231016-00175
7. Yang, S., Tan, M., Gao, F., & Xu, X. (2023). Cognitive Problems in Older Breast Cancer Survivors. Journal Of Clinical Oncology : Official Journal Of The American Society Of Clinical Oncology, 41(12), 2297–2298. https://doi.org/10.1200/JCO.22.02282
8. Doan, L. V., Yoon, J., Chun, J., Perez, R., & Wang, J. (2023). Pain Associated With Breast Cancer: Etiologies And Therapies. Frontiers in Pain Research (Lausanne, Switzerland), 4, 1182488. https://doi.org/10.3389/fpain.2023.1182488
9. Marco, E., Trépanier, G., Chang, E., Mauti, E., Jones, J. M., & Zhong, T. (2023). Postmastectomy Functional Impairments. Current Oncology Reports, 25(12), 1445–1453. https://doi.org/10.1007/s11912-023-01474-6
10. Montagnese, C., Porciello, G., Vitale, S., Palumbo, E., Crispo, A., Grimaldi, M., Calabrese, I., Pica, R., Prete, M., Falzone, L., Libra, M., Cubisino, S., Poletto, L., Martinuzzo, V., Coluccia, S., Esindi, N., Nocerino, F., Minopoli, A., Grilli, B., Fiorillo, P. C., … Augustin, L. S. A. (2020). Quality of Life in Women Diagnosed with Breast Cancer after a 12-Month Treatment of Lifestyle Modifications. Nutrients, 13(1), 136. https://doi.org/10.3390/nu13010136
11. Tisnasari, I. A. M. A. S., Nuraini, T., Afiyanti, Y., Rudi, R., & Maria, R. (2023). Psychological And Sexual Problems Of Cancer Survivors. Archivio İtaliano Di Urologia, Andrologia : Organo Ufficiale [Di] Societa İtaliana Di Ecografia Urologica E Nefrologica, 95(2), 11473. https://doi.org/10.4081/aiua.2023.11473
12. Bloom JR, Stewart SL, Oakley-Girvan I, Banks PJ, Shema S. Quality of life of younger breast cancer survivors: persistence of problems and sense of well-being. Psycho-oncology. 2012;21(6):655–65. https://doi.org/10.1002/pon.1965
13. Che Ya, S. N., Muhamad, R., Zakaria, R., Mohd Zain, N., Ishak, A., Hassan, I. I., Ab Hadi, I., Low, W. Y., & Liamputtong, P. (2022). "I Lost My Gift to Him": The Consequences of Female Sexual Dysfunction on Breast Cancer Survivors in

Malaysia. Archives Of Sexual Behavior, 51(3), 1625–1635. https://doi.org/10.1007/s10508-021-02051-3

14. Coughlin, S. S., Ayyala, D. N., & Cortes, J. E. (2021). Problems in Living Among Breast Cancer Survivors. Current Cancer Reports, 3(1), 101–109. https://doi.org/10.25082/CCR.2021.01.005
15. Zangeneh, S., Savabi-Esfahani, M., Taleghani, F., Sharbafchi, M. R., & Salehi, M. (2022). A Silence Full Of Words: Sociocultural Beliefs Behind The Sexual Health Of Iranian Women Undergoing Breast Cancer Treatment, A Qualitative Study. Supportive Care in Cancer: Official Journal of The Multinational Association of Supportive Care in Cancer, 31(1), 84. https://doi.org/10.1007/s00520-022-07502-8
16. Daniel, S., Venkateswaran, C., Hutchinson, A., & Johnson, M. J. (2021). 'I Don't Talk About My Distress To Others; I Feel That I Have To Suffer My Problems...' Voices Of Indian Women With Breast Cancer: A Qualitative İnterview Study. Supportive Care in Cancer: Official Journal of The Multinational Association of Supportive Care in Cancer, 29(5), 2591–2600. https://doi.org/10.1007/s00520-020-05756-8
17. Mendoza, N., Carrión, R., Mendoza-Huertas, L., & Jurado, A. R. (2020). Efficacy and Safety of Treatments to Improve Dyspareunia in Breast Cancer Survivors: A Systematic Review. Breast Care (Basel, Switzerland), 15(6), 599–607. https://doi.org/10.1159/000506148
18. Peate, M., Saunders, C., Cohen, P., & Hickey, M. (2021). Who İs Managing Menopausal Symptoms, Sexual Problems, Mood And Sleep Disturbance After Breast Cancer And İs İt Working? Findings From A Large Community-Based Survey Of Breast Cancer Survivors. Breast Cancer Research And Treatment, 187(2), 427–435. https://doi.org/10.1007/s10549-021-06117-7
19. Brown, T., Cruickshank, S., & Noblet, M. (2021). Specialist Breast Care Nurses For Support Of Women With Breast Cancer. The Cochrane Database Of Systematic Reviews, 2(2), CD005634. https://doi.org/10.1002/14651858.CD005634.pub3

PRİMER DİSMENORE'DE OTONOM SİNİR SİSTEMİNİN ROLÜ

Dr. Öğr. Üyesi Hüsniye Merve DEMİRER (ORCID:0000-0003-2999-1461)
İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon Bölümü
Email:hmyilmaz@gelisim.edu.tr

Arş. Gör. Ramazan DEMİRER (ORCID:0000-0002-5660-8360)
İstanbul Gelişim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü
Email:rdemirer@gelisim.edu.tr

Özet

Ağrılı menstruasyon olarak tanımlanan dismenore, kadınları etkileyen en yaygın jinekolojik rahatsızlıktır. Bildirilmiş prevelansı, %17 ila %90 arasında dağılan geniş bir yelpazede değişir. Primer dismenore (PD), altta yatan bir anormallik olmaksızın menstruasyon ile birlikte görülen ağrıya denir. Bazı kadınlarda ağrı görece daha az yaşanırken, diğerlerinde menstruasyon sırasında işlevlerini yerine getirme becerileri önemli ölçüde sınırlanmaktadır. Sırt ve alt abdomen ağrısı gibi menstruasyonla ilişkili tüm semptomlar, okula ve işe devamsızlık ya da azalan fonksiyonellikle güçlü şekilde ilişkili bulunmuştur. Temel semptom olan ağrıya, baş ağrısı, baş dönmesi, terleme, bulantı, çarpıntı, yorgunluk, kusma ve ishal gibi gastrointestinal rahatsızlıklar ve emosyonel bozukluklar da eşlik edebilmektedir. Tedavideki amaç ağrı ve semptomların yeterli oranda giderilmesini sağlamaktır. PD kontrolünde farmakolojik, non-farmakolojik ve cerrahi olarak üç tip tedavi yaklaşımı vardır. Otonom Sinir Sistemi (OSS)'nin fonksiyonel bozuklukları, primer veya sekonder olarak vücuttaki birçok rahatsızlık ile bağlantılıdır. Sempatik hiperaktivite lehine olan ve çoğunlukla kronik stresin de eşlik ettiği bu durum, homeostazis ve iyileşmeyi bozar. PD'de görülen menstrual ağrı, sempatik sinir sistemi (SSS)'nin hiperaktivitesi ve stresle uyarılan uterus kaslarının kontraksiyonlarıyla doğrudan ilişkili bulunmuştur. Ayrıca PD'li kadınların menstrual döngüleri boyunca düşük seviyede parasempatik sinir sistemi (PSS) aktivitesine sahip oldukları belirtilmiştir. Bu çalışmada OSS'nin etkileniminin PD'li kadınlarda semptomlar üzerinde etkisi olabileceği göz önünde bulundurulmuş ve PSS aktivitesi artırılır, SSS aktivitesi baskılanırsa, menstrual semptomların iyileştirilebileceği ve menstrual ağrının azaltılabileceği hipotezi ile yola çıkılarak, daha önce yapılan ilgili çalışmalar derlenmiştir. Literatür doğrultusunda PSS'yi uyararak etki eden non-invaziv tedavi yaklaşımları ve terapötik yaklaşımların PD'li kadınlarda ağrı şiddeti ve menstrual semptomlar üzerinde olumlu etkileri olabileceği saptanmıştır. Çalışmamızın sonuçlarının, geniş bir kitleyi etkisi altına alan ve üreme çağındaki kadınların yaşam kalitesini olumsuz yönde etkileyen PD'de OSS'nin rolünü daha iyi anlamamızı sağlayacağını ve PD tedavisine yeni bir bakış açısı kazandıracağını düşünmekteyiz.

Anahtar Kelimeler: Primer dismenore, otonom sinir sistemi, ağrı, menstrual semptomlar

THE ROLE OF THE AUTONOMIC NERVOUS SYSTEM IN PRIMARY DYSMENORRHEA

Abstract

Dysmenorrhea, defined as painful menstruation, is the most common gynecological condition affecting women. Its reported prevalence varies widely, from 17% to 90%. Primary dysmenorrhea (PD) is pain associated with menstruation without an underlying abnormality. Some women experience relatively little pain, while others are significantly limited in their ability to function during their menstrual cycle. All menstrual-related symptoms, such as lower abdominal and back pain, have been strongly associated with absenteeism from work and school or decreased activity. The core symptom, pain, may also be accompanied by headache, dizziness, sweating, nausea, palpitations, fatigue, gastrointestinal disturbances (such as vomiting and diarrhea), and emotional disturbances. The goal of treatment is to provide adequate relief of pain and symptoms. There are three types of treatment for controlling PD: pharmacologic, nonpharmacologic, and surgical. Functional disorders of the autonomic nervous system (ANS) have been linked to many disorders in the body, either primary or secondary. This situation, which is in favor of sympathetic hyperactivity and is usually accompanied by chronic stress, disrupts healing and homeostasis. Menstrual pain experienced in PD has been found to be directly related to sympathetic nervous system (SNS) activity and stress-induced uterine muscle contractions. It has also been stated that women experiencing PD have low parasympathetic nervous system (PNS) activity throughout their menstrual cycles. In this study, considering that the involvement of the ANS may have an effect on the symptoms in women with PD; the previously conducted studies were compiled based on the hypothesis that if the activity of the PNS is increased and SNS is suppressed, reducing pain and improving menstrual symptoms can be obtained. In line with the literature, it has been determined that non-invasive treatment approaches and therapeutic approaches that act by stimulating the PNS may have positive effects on pain intensity and menstrual symptoms in women with PD. We believe that the results of our study will provide a better understanding of the role of the ANS in PD, which affects a wide range of people and negatively affects the quality of life of women of reproductive age, and will provide a new perspective on PD treatment.

Keywords: Primary dysmenorrhea, autonomic nervous system, pain, menstrual symptoms

GİRİŞ

Dismenore, ağrılı adet görme durumu olarak tanımlanır ve en yaygın jinekolojik durumlardan biridir. Prevelansının %17 ile %90 arasında geniş bir yelpazede değiştiği bildirilmektedir (Ju et al., 2014; Morrow & Naumburg, 2009). Dismenore, altta yatan bir etiyoloji varlığının olup olmamasına göre primer ve sekonder olarak ikiye ayrılmaktadır (Latthe & Champaneria, 2014). Primer dismenore (PD), herhangi bir anormallik olmaksızın menstruasyonla birlikte görülen ağrıdır. Sekonder dismenore ise, interstisyel sistit, endometriyozis, leiomyomlar ve pelvik inflamatuar hastalık gibi durumlar ile ilişkili ağrıdır (Osayande & Mehulic, 2014).

GELİŞME

Primer Dismenore

Jinekoloji kliniği ziyaretlerinin en yaygın nedeni olan PD, herhangi bir pelvik patoloji olmadan görülür ve menstrüasyon süresince yineleyen, kramp ile karakterize bir alt abdomen ağrısıdır. PD, kadınların yaklaşık %50 ile %90'ını etkiler (ACOG, 2018). PD'nin temel semptomu olan ağrıya, emosyonel rahatsızlıklar, baş dönmesi, bulantı, çarpıntı, yorgunluk, baş ağrısı, terleme ve ishal ve kusma gibi gastrointestinal rahatsızlıklar eşlik edebilir (Akbayrak, 2016; Smith, 2008; Lefebvre et al., 2005). Bazı kadınlarda menstrual ağrı görece daha az yaşanırken, diğerlerinde menstruasyon sırasında işlevlerini yerine getirme becerileri önemli ölçüde sınırlanmaktadır. Menstruasyon ile ilişkili tüm semptomlar, azalan etkinlik veya işe ve okula devamsızlıkla güçlü bir şekilde ilişkili bulunmuştur. Dismenoreli kadınların yaklaşık %15'inin okulda, işte veya diğer etkinliklerde devamsızlık yapacak derecede şiddetli semptomlar yaşadığı bildirilmiştir (Dawood, 2006; Ju et al., 2014).

PD tedavisinde amaç, menstrual ağrıyı ve görülen semptomları azaltmayı sağlamaktır (Kho & Shields, 2020). PD kontrolü üç tip tedavi ile gerçekleştirilebilir. Bunlar farmakolojik tedavi, non-farmakolojik tedavi ve cerrahi tedavi yaklaşımlarıdır (Dawood, 2006). PD'de non-farmakolojik tedavi; fizyoterapi, izometrik egzersizler, ilerleyici gevşeme egzersizleri, masaj terapisi, yoga, akupuntur ve akupressure, aromaterapi, elektroterapi, konnektif doku masajı, germe, kinezyolojik bantlama ve aerobik dans gibi terapötik yaklaşımlardan oluşur (Azima et al., 2015; Burnett & Lemyre, 2017; Toprak Celenay et al., 2020; Machado et al., 2019; Marzouk et al., 2013; Yılmaz et al., 2023; Ortiz et al., 2015; Tharani et al., 2018; Yonglitthipagon et al., 2017).

Otonom Sinir Sistemi

OSS, insan vücudunun iç ve dış ortamların değişikliklerine uyumu sağlayan, kalp, bağırsaklar, üreme organları, kan damarları ve akciğerler gibi yapılarını kontrol eden, istemsiz olarak yani otonom çalışan sistemidir (Özden, 2015). OSS'nin temel bölümleri SSS ve PSS olarak ikiye ayrılır. SSS tehlike, panik, saldırı gibi herhangi bir durumda "savaş veya kaç" yanıtını oluştururken; PSS stresi azaltır, vücudu sakinleştirir, gelişme ve büyümeyi sağlar, kısaca "dinlen ve sindir" yanıtını oluşturur (Özden, 2015). OSS'deki fonksiyonel bozukluklar, primer ya da sekonder olarak vücutta oluşan birçok rahatsızlıkla bağlantılı bulunmuştur. Genellikle kronik stresin eşlik ettiği ve sempatik hiperaktivitenin lehine olan bu durum, homeostazis ve iyileşmeyi bozar (Özden et al., 2022).

Otonom Sinir Sisteminin Dismenore ile İlişkisi

Prostaglandin, menstruasyon sırasında endometriyal hücrelerden salgılanır ve uterus kas kontraksiyonuyla iskemiye neden olur ve dismenorenin fizyolojik bir nedeni olarak kabul edilir (Proctor & Farquhar, 2006). Ancak dismenorenin patofizyolojisi tam olarak açıklanamamıştır ve hala tartışılmaktadır (Proctor et al., 2006). Dismenorenin nedenlerinden biri, sempatik sinirin güçlenmesi ve vagus sinirinin fonksiyonunun baskılanmasının eşlik ettiği OSS bozukluğudur (Lee et al., 2007). Yapılan çalışmalar, menstrual bozukluk görülen kadınların geç luteal fazlarında parasempatik aktivitenin anlamlı ölçüde azaldığını ve sempatik aktivitelerinde önemli oranda artış olduğunu bildirmiştir (Baker et al., 2008; Matsumoto et al., 2007; Matsumoto et al., 2006). McKinley et al. (2009) çalışmalarında kadınların menstrual döngülerinin luteal fazına kıyasla, erken ve orta foliküler fazlarında daha fazla parasempatik aktiviteye sahip olduklarını tespit etmiştir. Bu durumda akla sempatik hiperaktivite gelmektedir ve otonomik dengesizlik ne kadar fazla ise dismenorenin de o kadar şiddetli olacağına inanılmaktadır (Lee et al., 2007). Uterus kaslarının innervasyonundan sorumlu olan sempatik sinir, uterus kaslarının kontraksiyonuyla menstrual ağrının artışından sorumludur. Bu sebeple, SSS'nin hiperaktivitesi ile oluşan stres, uterus kaslarının kasılmasının artmasına neden olur ve buda menstrual semptomlara yol açar (Desai, 2022). Çalışmalarda, stresin SSS'nin stimülasyonunu artırarak artan dismenoreye neden olacağı gösterilmiştir (Abbaspour et al., 2006).

Vagus Sinirinin Stimülasyonu

Vücuttaki parasempatik sinir liflerinin %75-80'i, 10. kranial sinir olan vagus sinirinin içinde seyreder. Vagus sinirinin uyarılması, OSS'yi etkileyerek ağrı algısında azalmaya yol açabilir (Ünal et al., 2022). Vagus sinirini stimüle etmek için uygulanan tüm teknikler, vagus siniri stimülasyonu (VSS) olarak adlandırılır (Yuan & Silberstein, 2015). VSS non-invaziv (transkutanöz) ve invaziv (cerrahi) tekniklerle gerçekleştirilebilir (Güçlüer, 2020). Non-invaziv teknikte stimülasyon dış kulaktan (vagus auriküler dal) veya boyundan (vagus servikal dal) vagus siniri afferentlerinin kutanöz dağılımlarına uygulanır (Butt et al., 2020).

Literatürde transkutanöz auriküler VSS uygulamasının PD'nin semptomları üzerine etkisini inceleyen az sayıda çalışma bulunmaktadır.

Demirer ve arkadaşları (2023) PD'li bir genç yetişkinde transkutanöz auriküler VSS'nin ağrı, menstrual semptomlar, depresyon ve anksiyete üzerindeki etkilerini araştırmıştır. Olguya, menstrual siklusun 14. gününden ikinci menstrual siklusa kadar 10 seans VSS müdahalesi yapılmış ve olgunun ağrı, depresyon, anksiyete ve menstrual semptomları çeşitli ölçeklerle değerlendirilmiştir. Müdahale sonrası olgunun menstrual ağrı şiddetinde azalma, ağrı eşiğinde artış, depresyon ve anksiyete düzeylerinde azalma ve menstrual belirtilerinin şiddetinde azalma tespit edilmiştir. Bu bulgular ışığında VSS, PD'li bireylerde ağrı ve ilişkili belirtileri iyileştirmede etkili olabilir sonucuna ulaşmışlardır.
Başka bir çalışmada PD tedavisinde transkutanöz auriküler VSS'nin etkilerini incelemek için menstrual semptomlar, ağrının yıkıcı etkisi, ağrıya bağlı anksiyete ve ağrıya bağlı korku durumları değerlendirilmiştir. 60 katılımcıya (rastgele olarak 30 katılımcıya

gerçek, 30 katılımcıya sham VSS) menstrual siklus bitiminden 1-2 gün sonra başlayacak şekilde art arda 10 gün boyunca günde 30 dakika süreyle VSS uygulanmıştır. Çalışmanın sonucunda gerçek VSS, dismenore semptomlarını %50.59 oranında azaltmış ve bu etkiler bir sonraki menstrual döneme kadar sürmüştür. Sham VSS grubunda ise anlamlı bir değişiklik gözlenmemiştir. Bu rastgele kontrollü çalışmanın neticesinde, PD'li kadınlarda ‘‘transkutanöz auriküler VSS uygulaması’’nın dismenore semptomlarını ve anksiyeteyi önemli ölçüde azalttığı sonucu bulunmuştur. Aynı zamanda ‘‘transkutanöz auriküler VSS uygulaması’’ ile ağrıya bağlı duyguların iyileştirilerek, menstrual ağrının duygusal yönünün zayıflatılacağı öne sürülmüştür (Wang et al., 2023). Ayrıca bu çalışmada, ‘‘transkutanöz auriküler VSS uygulaması’’nın dismenore semptomlarını iyileştirdiği ve VSS’nin PD üzerinde etkisinin kanıtlandığı öne sürülmüştür (Wang et al., 2023).

Son olarak Demirer (2024) çalışmasında transkutanöz auriküler VSS’nin PD’li genç yetişkin kadınlarda menstrual ağrı, ağrı eşiği, anksiyete, depresyon, menstrual belirtiler, premenstrual sendrom ve dismenoreden emosyonel ve fonksiyonel etkilenimi üzerine etkilerini araştırmıştır. PD’li 40 katılımcıya yaşları 18-25 arasında olan (rastgele olarak 20 katılımcıya gerçek, 20 katılımcıya sham VSS) 1. ve 2. menstrual siklusları arasında, sikluslarının luteal fazında toplam 10 seans olmak üzere her seans 30 dakika VSS uygulanmıştır. Değerlendirmeler 1. ve 2. menstrual siklusların en ağrılı günlerinde yapılmıştır. Müdahalelerin sonucunda, deney grubundaki katılımcıların tüm değerlerinde anlamlı bir iyileşme görülmüştür, kontrol grubunda ise sadece ağrı şiddetinde anlamlı bir iyileşme bildirilmiştir. Bu çalışmanın neticesinde, ‘‘transkutanöz auriküler VSS uygulaması’’nın kadınların anksiyete, menstrual ağrı, depresyon, menstrual belirtiler, premenstrual sendrom ve dismenoreden emosyonel ve fonksiyonel açıdan etkilenimini azalttığı ve katılımcıların ağrı eşiklerini arttırdığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Literatürden elde edilen bu bulgular derlendiğinde, transkutanöz auriküler VSS’nin PD’li kadınların menstrual semptomlar ve ağrı şiddetleri üzerinde kısa vadede pozitif etkileri olduğu görülmektedir. Bilhassa genç yetişkinlerde PD yaygın olarak görülür ve kadınların günlük aktivitelerindeki performanslarını kısıtlayarak, öğrencilerin devamsızlık yapmasına, çalışanların ise iş günü ve iş verimi kaybı yaşamasına sebep olur. Böylece kadınları yaşam kalitesi bakımından negatif yönde etkilemektedir. Farklı tedavi seçenekleri bulunan PD için, non-invaziv, ağrısız ve basit yeni bir müdahale yaklaşımı kazandırmak adına bu çalışmalar öncü araştırmalar niteliğindedir ve literatüre önemli bir katkı sağlamaktadırlar. Ayrıca bu çalışmaların sonuçları doğrultusunda PD tedavisine yeni bir bakış açısı kazandırılacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKÇA

Abbaspour, Z., Rostami, M., & Najjar, S. H. (2006). The effect of exercise on primary dysmenorrhea. Journal of Research in Health sciences, 6(1), 26-31.

ACOG Committee Opinion No. 760: Dysmenorrhea and Endometriosis in the Adolescent. (2018). Obstetrics and gynecology, 132(6), e249–e258.

Akbayrak, T. (2016). Kadın Sağlığında Fizyoterapi ve Rehabilitasyon. Ankara: Hipokrat Kitabevi, 17-378.

Azima, S., Bakhshayesh, H. R., Kaviani, M., Abbasnia, K., & Sayadi, M. (2015). Comparison of the effect of massage therapy and isometric exercises on primary dysmenorrhea: a randomized controlled clinical trial. Journal of pediatric and adolescent gynecology, 28(6), 486-491.

Baker, F. C., Colrain, I. M., & Trinder, J. (2008). Reduced parasympathetic activity during sleep in the symptomatic phase of severe premenstrual syndrome. Journal of psychosomatic research, 65(1), 13-22.

Burnett, M., & Lemyre, M. (2017). No. 345-primary dysmenorrhea consensus guideline. Journal of Obstetrics and Gynaecology Canada, 39(7), 585-595.

Butt, M. F., Albusoda, A., Farmer, A. D., & Aziz, Q. (2020). The anatomical basis for transcutaneous auricular vagus nerve stimulation. Journal of anatomy, 236(4), 588–611.

Dawood M. Y. (2006). Primary dysmenorrhea: advances in pathogenesis and management. Obstetrics and gynecology, 108(2), 428–441.

Demirer, H. M. (2024). Primer Dismenore'li Genç Yetişkinlerde Vagal Sinir Uyarımının Ağrı, Menstrual Semptomlar, Depresyon ve Anksiyete Üzerine Etkisinin Araştırılması. Doktora Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

Demirer, H. M., Alptekin, H. K., & Keşli, E. E. (2023). Primer Dismenore'li Bir Genç Yetişkinde Transkütanöz Auriküler Vagus Sinir Stimülasyonunun Etkileri: Bir Olgu Sunumu. Istanbul Gelisim University Journal of Health Sciences, (21), 1314-1322.

Desai, R. G. (2022). Physiotherapy Intervention for Primary Dysmenorrhea-A Narrative Review. International Journal of Research and Review, 9(3), 441- 449.

Güçlüer, E. Ö. (2020). Erkek Bireylerde Vagus Terapinin Solunum Fonksiyonu, Nabız, Satürasyon ve Otonomik Ölçüm Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Ju, H., Jones, M., & Mishra, G. (2014). The prevalence and risk factors of dysmenorrhea. Epidemiologic reviews, 36, 104–113.

Kho, K. A., & Shields, J. K. (2020). Diagnosis and management of primary dysmenorrhea. Jama, 323(3), 268-269.

Latthe, P. M., & Champaneria, R. (2014). Dysmenorrhoea. BMJ clinical evidence,2014, 0813.

Lee, J. M., Lee, C. H., Cho, J. H., Jang, J. B., Lee, K. S., & Lee, J. Y. (2007). Analysis on the Heart Rate Variability of Dysmenorrhoea Patients. The Journal of Korean Obstetrics and Gynecology 20(3), 164-77.

Lefebvre, G., Pınsonneault, O., Antao, V., Black, A., Burnett, M., Feldman, K., ... & Robert, M. (2005). Primary dysmenorrhea consensus guideline. J Obstet Gynaecol Can, 27(12), 1117-46.

Machado, A. F. P., Perracini, M. R., Rampazo, É. P., Driusso, P., & Liebano, R. E. (2019). Effects of thermotherapy and transcutaneous electrical nerve stimulation on patients with primary dysmenorrhea: A randomized, placebo-controlled, double-blind clinical trial. Complementary Therapies in Medicine, 47, 102188.

Marzouk, T. M., El-Nemer, A. M., & Baraka, H. N. (2013). The effect of aromatherapy abdominal massage on alleviating menstrual pain in nursing students: a prospective randomized cross-over study. Evidence-based complementary and alternative medicine : eCAM, 2013, 742421.

Matsumoto, T., Ushiroyama, T., Kimura, T., Hayashi, T., & Moritani, T. (2007). Altered autonomic nervous system activity as a potential etiological factor of premenstrual syndrome and premenstrual dysphoric disorder. BioPsychoSocial medicine, 1, 24.

Matsumoto, T., Ushiroyama, T., Morimura, M., Moritani, T., Hayashi, T., Suzuki, T., & Tatsumi, N. (2006). Autonomic nervous system activity in the late luteal phase of eumenorrheic women with premenstrual symptomatology. Journal of psychosomatic obstetrics and gynaecology, 27(3), 131–139.

McKinley, P. S., King, A. R., Shapiro, P. A., Slavov, I., Fang, Y., Chen, I. S., Jamner, L. D., & Sloan, R. P. (2009). The impact of menstrual cycle phase on cardiac autonomic regulation. Psychophysiology, 46(4), 904–911.

Morrow, C., & Naumburg, E. H. (2009). Dysmenorrhea. Primary care: Clinics in office practice, 36(1), 19-32.

Ortiz, M. I., Cortés-Márquez, S. K., Romero-Quezada, L. C., Murguía-Cánovas, G., & Jaramillo-Díaz, A. P. (2015). Effect of a physiotherapy program in women with primary dysmenorrhea. European journal of obstetrics, gynecology, and reproductive biology, 194, 24–29.

Osayande, A. S., & Mehulic, S. (2014). Diagnosis and initial management of dysmenorrhea. American family physician, 89(5), 341–346.

Özden, A. V., Perçin, A., Karaağaç, A., Atik, B., Yılmaz, H. M., Özkoç, İ., Çelik, R. E., & Bilgiç, T. (2022). Tamamlayıcı-İntegratif Tıp Yaklaşımlarının Ortak Etki Mekanizması ve Otonom Sinir Sistemi Regülasyonu: Geleneksel Derleme. J Tradit Complem Med, 5(2),160-169

Özden, A.V. (2015). Bazen Her Şey Sinirsel. Bedenimizi Kontrol Eden Otonom Sinir Sistemine Bir Bakış. İstanbul: Agate Yayınevi. 1. Baskı. Sayfa 15-20.

Proctor, M. L., Hing, W., Johnson, T. C., & Murphy, P. A. (2006). Spinal manipulation for primary and secondary dysmenorrhoea. The Cochrane database of systematic reviews, 2006(3), CD002119.

Proctor, M., & Farquhar, C. (2006). Diagnosis and management of dysmenorrhoea. BMJ (Clinical research ed.), 332(7550), 1134–1138.

Smith, R. (2008). "Dysmenorrhea: Primary and Secondary", Netter's Obstetrics and Gynecology. Saunders, China, 2. Baskı, s. 57– 58.

Tharani, G.; Dharshini, E.; Rajalaxmi, V.; Kamatchi, K.; Vaishnavi, G. To compare the effects of stretching exercise versus aerobic dance in primary dysmenorrhea among collegiates. Drug Invent. Today 2018, 10, 2844–2848.

Toprak Celenay, S., Kavalci, B., Karakus, A., & Alkan, A. (2020). Effects of kinesio tape application on pain, anxiety, and menstrual complaints in women with primary dysmenorrhea: A randomized sham-controlled trial. Complementary therapies in clinical practice, 39, 101148.

Ünal, S., Çoşkunsu, D. K., Hatık, S. H., & Özden, A. V. (2022). Short-term effectiveness of auricular vagus nerve stimulation in patients with myofascial pain syndrome. The European Research Journal, 8(5), 573-582.

Wang, C., Su, W., Feng, X., Qi, X., Hong, Z., Dun, W., ... & Liu, J. (2023). Transcutaneous auricular vagus nerve stimulation for the treatment of primary dysmenorrhea: A pilot study. Brain Stimulation: Basic, Translational, and Clinical Research in Neuromodulation, 16(3), 695-697.

Yılmaz, H. M., Biçki, D., & Ağar, E. (2023). Comparison of the effectiveness of connective tissue massage and myofascial release technique in young adult women with primary dysmenorrhea. Journal of Surgery & Medicine (JOSAM), 7(1):48–53.

Yuan, H., & Silberstein, S. (2015). Vagus Nerve and Vagus Nerve Stimulation, a Comprehensive Review: Part I. Headache. The Journal Of Head And Face Pain, 56(1), 71-78.

ECO FRIENDLY COMPOSITE APPROACHES: POLYVINYL ALCOHOL-BASED COMPOSITE MATERIALS ENRICHED WITH ARTICHOKE STEMS AND THEIR PROPERTIES

Sibel TUNA (ORCID:0000-0002-4406-9048)
Bursa Technical University, Central Research Laboratory
Email:sibel.tuna@btu.edu.tr

Abstract

Today, petroleum-based polymers such as polypropylene (PP), polyethylene (PE), polystyrene (PS), polyethylene terephthalate (PET), polyamide (PA) and polyvinylchloride (PVC) are widely used, especially in the packaging and packing sectors. However, while population density and rapidly increasing consumption rates endanger the adequacy of petroleum resources, an important consequence of this situation is environmental pollution. Considering the sector needs shaped within the framework of low cost, improved mechanical and thermal performance, easy accessibility and manufacturability, the use of bio-based environmentally friendly polymers alone may be limited. At this stage, biopolymers are reinforced with various synthetic or natural additives. Polyvinyl alcohol (PVA), obtained by hydrolysis of polyvinyl acetate, is a non-toxic, biocompatible semi-crystalline polymer that is completely biodegradable. Since PVA has the potential to form hydrogen bonds with the hydrophilic surfaces of bio-based additives, it is one of the important alternatives in the production of environmentally friendly green composites. In countries like Turkey, where agricultural industry has an important place in their economies, agricultural wastes may arise after harvesting or processing of agricultural products. Artichoke stalk is one of these wastes and is classified as agricultural wastes with its lignocellulosic content. When the materials obtained from agricultural wastes are evaluated as natural-based additives and used together with polymeric materials, a significant advantage can be provided in terms of both our environment and sustainability.In this study, ground artichoke stem powder (AS) was added to the PVA matrix at 1, 3 and 5 wt%. Fourier transform infrared spectroscopy analyses (FT-IR), differential scanning calorimetry analyses (DSC), thermogravimetric analyses (TGA) and tensile tests were performed. The addition of artichoke stem powder as an additive increased the thermal resistance of the composites. The elongation values of the films increased with the addition of artichoke stem powders and a slight decrease was observed in the tensile strength results.

Keywords: Artichoke stems, PVA based composites, eco friendly composites.

1. INTRODUCTION

As a result of the technological and social developments in recent years, the increasing consumption rates and accordingly an increase in consumption ratios in renewable resources and the environmental problems arising as a result of these consumptions have obliged the authorities to take precautions, and in this context, studies have been initiated both on the producer and consumer sides. Petroleum-based polymeric materials such as PP, PE, PS, PET, PA6, PVC, which are used in many sectors such as automotive, textile, food, packaging, household appliances and electronics, have been preferred for years with their advanced properties. Among the most commonly used fillers with polymers are inorganic fillers such as calcium carbonate, titanium dioxide and talc. Organic fillers such as various fibres and agricultural wastes have increased their use in recent years, especially in recent years, when environmentally friendly materials have become important due to their environmentally friendly nature [1,2]. The natural-based filler materials used provide a more environmentally friendly approach by reducing the use of petroleum-based polymers [1].

Artichoke (Cynara scolymus L.) is a Mediterranean species and is commonly preferred in nutrition and pharmaceutical sector. The first information on the use of wild forms of artichoke for various purposes dates back to 300 BC [3]. Artichoke is a vegetable known since the times of the ancient Greeks and Romans and consumed as a dish on the king's tables during these periods [4]. Both in the world and in Turkey, artichoke production area and production amount have increased significantly in recent years. In Turkey, traditional artichoke production is intensively carried out in Izmir, Bursa, Aydın, Antalya and Adana provinces [5]. Artichoke stem is the part of the artichoke plant that remains after the fruit part is harvested. Since the artichoke plant is highly utilised by using the fruit part, the stem parts are used as agricultural waste and do not have any economic value. For this reason, the use of artichoke stems as a natural filler was investigated in this study. In the study, PVA polymer was selected as the polymer matrix and artichoke stalk (AS) was selected as the natural filler material and composite films were prepared by solvent casting method. FTIR, DSC, TGA and mechanical analyses of AS powder added at 1, 3 and 5% ratios were performed and the changes in its properties were evaluated.

2. MATERIALS AND METHODS

2.1. Materials

ZAG Kimya brand PVA with a molecular weight of 44.053 g/mol as a polymer matrix and distilled water were used as solvent. Artichoke stems were collected locally from Izmir region and dried naturally. Then, they were powdered with Fritsch-Pulverisette 14 laboratory grinder and added into PVA in powder form.

2.2. Preparation of the composites

The ground AS powders were mixed with powdered PVA polymer by weight as given in Table 1, and the production was carried out by solvent casting method at 60 °C in an environment where pure water was used as solvent. After homogenous mixing, the solvent was removed by pouring into a petri dish and films were obtained.

Table 1. Formulation ratios of AS powder added PVA based composite films.

Samples	PVA (wt.%)	AS (wt.%)
PVA	100	0
1AP	99	1
3AP	97	3
5AP	95	5

2.2.Methods

2.2.1. Fourier transform infrared (FTIR) spectroscopy analysis

The functional groups in the polymeric structures were evaluated by making measurements with a diamond crystal in the wavelength range of 4000-600 cm^{-1} using a FTIR spectrophotometer of the Thermoscientific/Nicolet-IS50 brand.

2.2.2. Differential scanning calorimetry (DSC) analysis

DSC analyses to determine the melting and crystallisation temperatures, enthalpies and glass transition temperatures of the composites were conducted in a nitrogen atmosphere at a heating rate of 10 °C/min. TA Instrument/DSC25 brand/model instrument was used for this purpose.

2.2.3. Thermogravimetric analysis (TGA)

TGA analyses were carried out to determine the degradation rates, degradation temperatures and additive amounts of the composites. TGA analyses were carried out in nitrogen atmosphere at a heating rate of 10 °C/min using TA Instruments/SDT Discovery 650 brand/model device.

2.2.4. Mechanical Analysis

The tensile tests performed to observe the mechanical strength of the composites evaluated the tensile strength and elongation at break parameters. A universal 1 kN Test Form testing machine was used and the test was performed at a tensile speed of 5 mm/min. A minimum of five replicate tensile tests were performed on each specimen.

3. RESULTS AND DISCUSSION

3.1. FTIR Results

The FT-IR spectra of AS powder, pure PVA film and AS powder added PVA films are shown in Figure 1. The broad peak at the wavenumber around 3330 cm^{-1} represents the stretching vibration of the hydroxyl groups in the films. Asymmetric stretching vibrations due to CH_2 groups were observed at 2938 cm^{-1} [20]. The carbonyl peak at 1735 cm^{-1} band, O-H and C-H stretching peaks at 1575 and 1430 cm^{-1} bands, stretching and rocking peaks of C-O group at 1092 and 925 cm^{-1} bands were determined in relation to the PVA structure and literature [6,7]. Since no significant change was observed in the FTIR

spectra as AS powder increased in the PVA-based composite films, it can be stated that the AS powder did not enter into any chemical interaction with the PVA polymer.

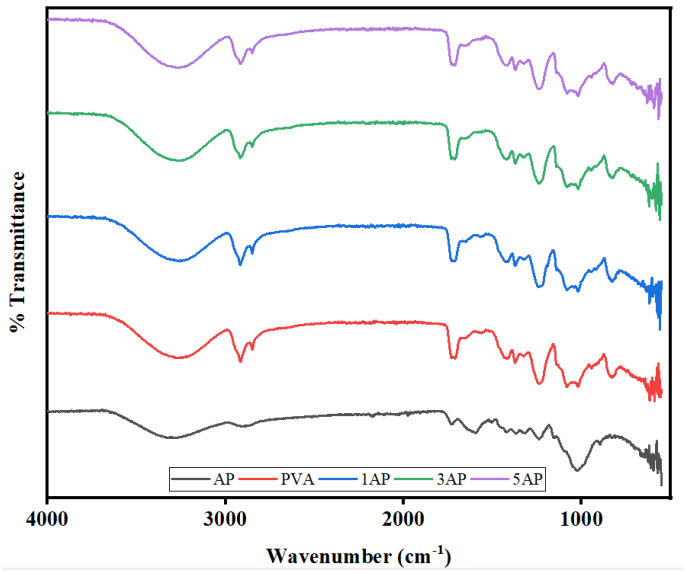

Figure 1. FTIR spectra of AS powder added PVA based composite films.

3.2. DSC Results

The DSC thermograms and DSC results were presented in Figure 2 and Table 2 and the glass transition temperature (Tg), melting temperature (Tm) and enthalpy (ΔHm), crystallization temperature (Tc) and enthalpy (ΔHc) values obtained from the DSC thermograms were examined. As the AS ratio in the composite film increased, a decrease in Tg values was observed due to the fact that AS powders placed between the polymer chain structures affected the packing in the crystal structures. While no significant change was seen in the melting temperatures, a slight decrease in Tc values was observed. The effect of AS powders on the packing of the polymer chains also caused a decrease in the melting and crystallization enthalpies [8,9].

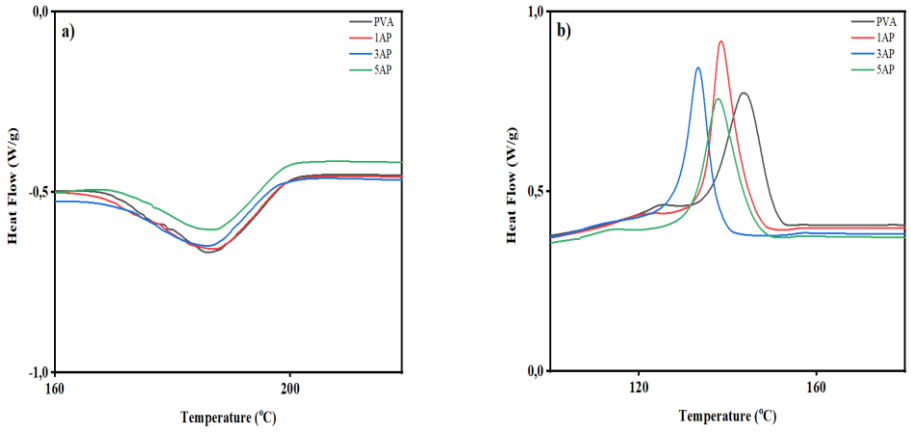

Figure 2. a) Melting and b) Crystallization thermograms of AS powder added PVA based composite films.

Table 2. DSC analysis results of AS powder added PVA based composite films.

Samples	Tg (°C)	Tm (°C)	ΔHm (J/g)	Tc (°C)	ΔHc (J/g)
PVA	81.28	186.38	20.13	143.80	20.46
1AP	77.68	187.32	19.39	138.46	19.22
3AP	73.10	186.25	15.59	137.33	17.74
5AP	71.89	185.47	14.74	133.58	16.55

3.3. TGA Results

The thermal stability of AS powder filled PVA-based films was investigated by thermogravimetric analysis (TGA). TGA thermograms of the films are given in Figure 3, while TGA analysis results are given in Table 3. It was observed that the films generally gave three degradations. Accordingly, the first, second and third degradations, expressed as W1, W2 and W3, generally occurred in the temperature ranges of 50-160 °C, 160-260 °C and 260-500 °C, respectively [10]. While the first degradation was related to the removal of water contained in the structure, the second and third degradations were associated with the evaporation of residual acetic acid and thermal degradation of polymer chains [11,12]. The residue rates of AS powder filled PVA-based films increased in proportion to the AS rate. As can be seen in Table 3, it can be mentioned that the addition of artichoke stem filling increased the thermal resistance of the films [7,13].

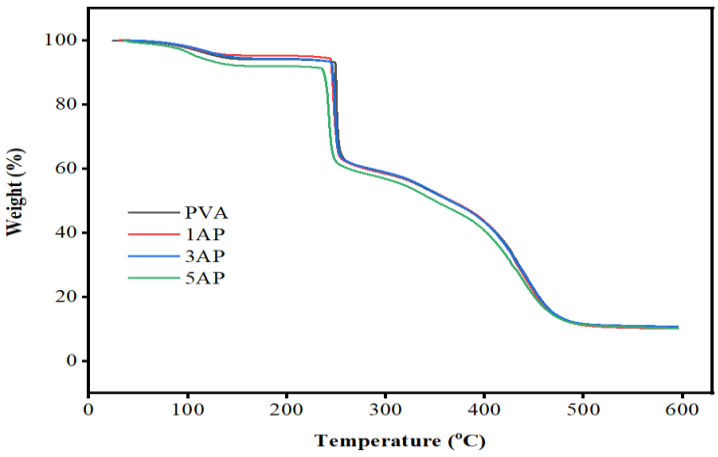

Figure 3. TGA thermograms of AS powder added PVA based composite films.

Table 3. TGA analysis results of AS powder added PVA based composite films.

Samples	W_1 (%)	W_{1max} (°C)	W_2 (%)	W_{2max} (°C)	W_3 (%)	W_{3max} (°C)	Residue (%)
PVA	6.97	115	30.46	242	52.49	427	10.08
1AP	6.45	107	30.84	247	51.52	427	11.19
3AP	7.90	118	28.47	248	50.16	430	13.47
5AP	8.93	102	26.08	250	48.98	435	16.01

3.4. Mechanical Results

The results of mechanical analysis of AS powder filled PVA based composite films are given in Figure 4 and Table 4. The elongation at break values of the films increased up to 3% artichoke stalk usage and decreased at 5%. A very slight decrease was observed in the tensile strength results. This can be interpreted as a decrease in elongation at break values due to interfacial incompatibility at 5% filler ratio. When the tensile strength values are examined, it can be stated that there is no significant decrease in tensile strength values due to the absence of a significant weakness in load transfer [14,15].

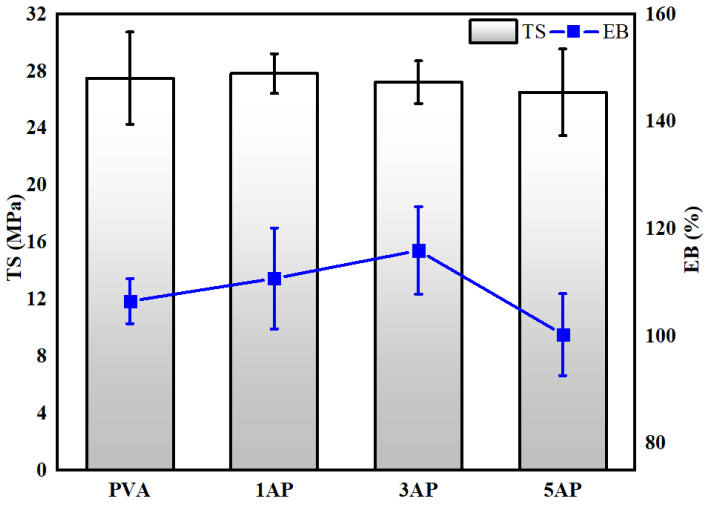

Figure 4. Tensile strength and Elongation at break properties of AS powder added PVA based composite films.

Table 4. Tensile test results of AS powder added PVA based composite films.

Samples	Tensile Strength TS (MPa)	Elongation at Break EB (%)
PVA	27.51±3.24	106.56±4.21
1AP	27.84±1.40	110.77±9.42
3AP	27.23±1.54	115.98±8.16
5AP	26.53±3.03	100.32±7.63

4. CONCLUSION

When the properties of PVA-based composite films containing varying amounts of AS powder are examined, it can be stated that there is no chemical interaction based on FTIR spectra. It was observed from the Tg values that AS powder settled between the polymer chains and affected the packing, and a decrease was observed accordingly. Thermal stability values increased as the amount of AS powder increased. When the mechanical values were analysed, it can be stated that a small decrease occurred in the tensile strength values, while the elongation at break values increased up to 3%. In general, it can be mentioned that PVA composite films containing AS powder contribute especially to thermal stability.

REFERENCES

[1] Tolinski M. Additives for polyolefins: getting the most out of polypropylene, polyethylene and TPO. William Andrew; 2015.
[2] Saldivar-Guerra E, Vivaldo-Lima E. Handbook of polymer synthesis, characterization, and processing. John Wiley & Sons; 2013.
[3] Eser B, İlbi H, Uğur A. Enginar Yetiştiriciliği. Hasad Yayıncılık, ISBN 2006:975–8377.
[4] Vural H, Eşiyok D, Duman İ. Kültür sebzeleri: Sebze yetiştirme. Ege Üniversitesi; 2000.
[5] Bektaş ZK, Saner G. Türkiye'de Enginar Üretimi ve Pazarlaması. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Derg 2013;27:115–28.
[6] Choo K, Ching YC, Chuah CH, Julai S, Liou N-S. Preparation and characterization of polyvinyl alcohol-chitosan composite films reinforced with cellulose nanofiber. Materials (Basel) 2016;9:644.
[7] Priya B, Gupta VK, Pathania D, Singha AS. Synthesis, characterization and antibacterial activity of biodegradable starch/PVA composite films reinforced with cellulosic fibre. Carbohydr Polym 2014;109:171–9.
[8] Ramaraj B, Poomalai P. Ecofriendly poly (vinyl alcohol) and coconut shell powder composite films: Physico-mechanical, thermal properties, and swelling studies. J Appl Polym Sci 2006;102:3862–7.
[9] Lee H, You J, Jin H-J, Kwak HW. Chemical and physical reinforcement behavior of dialdehyde nanocellulose in PVA composite film: A comparison of nanofiber and nanocrystal. Carbohydr Polym 2020;232:115771.
[10] Andrade J, González-Martínez C, Chiralt A. Effect of carvacrol in the properties of films based on poly (vinyl alcohol) with different molecular characteristics. Polym Degrad Stab 2020;179:109282.
[11] Kasai D, Chougale R, Masti S, Chalannavar R, Malabadi RB, Gani R, et al. An investigation into the influence of filler Piper nigrum leaves extract on physicochemical and antimicrobial properties of chitosan/poly (vinyl alcohol) blend films. J Polym Environ 2019;27:472–88.
[12] Andrade J, González-Martínez C, Chiralt A. Antimicrobial PLA-PVA multilayer films containing phenolic compounds. Food Chem 2022;375:131861.
[13] Rathinavel S, Senthilkumar TS, Saravanakumar SS, Kumar SS, Prinsula J, Barile C. Development and analysis of environmental friendly biocomposite films with pomegranate peel as filler for conventional applications. Biomass Convers Biorefinery 2023:1–13.
[14] Chiellini E, Cinelli P, Imam SH, Mao L. Composite films based on biorelated agro-industrial waste and poly (vinyl alcohol). Preparation and mechanical properties characterization. Biomacromolecules 2001;2:1029–37.
[15] Bhandari NL, Bhandari G, Bist K, Adhikari D, Dhakal KN, Adhikari R, et al. Comparative investigation of fillers loading effect on morphological, micromechanical, and thermal properties of polyvinyl alcohol/cellulosicfillers-based composites. Int J Biol Macromol 2024;280:136192.

IN VİTRO KOŞULLARDA KURAKLIK STRESİNİN DEREOTU (Anethum graveolens) ÜZERİNE ETKİLERİ

Arş. Gör. Dr. Ecem KARA (ORCID:0000-0002-0118-2673)
Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Tarım Bilimleri ve Teknoloji Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü
Email:ecemkara33@gmail.com

Doç. Dr. Gökhan BAKTEMUR (ORCID:0000-0002-0362-5108)
Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Tarım Bilimleri ve Teknoloji Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü
Email:gbaktemur@gmail.com

Prof. Dr. Hatıra TAŞKIN (ORCID:0000-0002-1784-4731)
Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü
Email:hatirataskin1@gmail.com

Özet

Su kıtlığı, bitki gelişimi ve verimliliği için önemli bir çevresel kısıtlamadır. Kuraklıktan kaynaklanan ürün verimi kaybı, stresin hem şiddeti hem de süresiyle doğrudan ilişkilidir. Bu çalışmada, kuraklık stresinin dereotu tohum ve bitkileri üzerine etkileri incelenmiştir. Çalışma *in vitro* koşullarda yürütülmüş ve MS ortamına %0, %1, %2, %4 ve %6 (sırasıyla DRA, DRB, DRC, DRD, DRE) oranlarında PEG eklenerek kuraklık koşulları oluşturulmuştur. Çalışma kapsamında farklı kuraklık seviyelerinin, tohumların çimlenme yüzdesi (%), gövde yaş ağırlığı (g), gövde kuru ağırlığı (g), kök yaş ağırlığı (g), kök kuru ağırlığı (g), gövde uzunluğu (cm) ve kök uzunluğu (cm) üzerine etkileri incelenmiştir. Elde edilen verilere yapılan istatistiksel analizler sonucunda kuraklık konsantrasyonlarının incelenen tüm parametreler üzerine etkilerinin önemli olduğu belirlenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre kuraklık seviyelerindeki artışın, tohum çimlenmesi üzerine önemli oranlarda engelleyici etkisi olmuştur. Çimlenme oranının en yüksek olduğu ortam DRA (%74.00) olarak, en düşük ortam DRE (%10.00) olarak bulunmuştur. Bitkilerin gövde yaş ve kuru ağırlıkları kuraklık seviyelerine göre farlılık göstermiş ve her iki parametre için de en yüksek değerler DRA (sırasıyla 0.0408 g, 0.0035 g) ortamından, en düşük değerler ise DRE (0.0076 g, 0.0006 g) ortamından elde edilmiştir. Kök yaş ve kuru ağırlıkları üzerine etkisi incelendiğinde ise en yüksek değerlerin DRA (0.0107 g, 0.0007 g), en düşük değerlerin DRE (0.0003 g, 0.0002 g) ortamlarında olduğu görülmüştür. Gövde ve kök uzunlukları bakımından en yüksek olan bitkiler DRA (3.72 cm, 5.16 cm) ortamından, en düşük olan bitkiler DRE (1.36 cm, 0.40 cm) ortamından elde edilmiştir. Kuraklık şiddetinin artmasıyla dereotu tohumlarının çimlenme gücünde ve bitki gelişiminde azalmalar olduğu belirlenmiştir. Gelecekte artacağı düşünülen kuraklık stresine karşı, bu çalışmalar arttırılarak tarımı yapılan bitkilerin kuraklık stresine karşı tepkilerinin belirlenmesi büyük önem arz etmektedir.

Anahtar kelimeler: Kuraklık stresi, Dereotu, *İn vitro*

EFFECTS OF DROUGHT STRESS ON DILL (Anethum graveolens) IN VITRO CONDITIONS

Abstract

Water scarcity is a major environmental constraint to plant growth and productivity. Crop yield loss due to drought is directly related to both the severity and duration of stress. In this study, the effects of drought stress on dill seeds and plants were investigated. The study was conducted under in vitro conditions and drought conditions were created by adding PEG at 0%, 1%, 2%, 4% and 6% (DRA, DRB, DRC, DRD, DRE, respectively) to MS medium. The effects of different drought levels on germination percentage (%), stem wet weight (g), stem dry weight (g), root wet weight (g), root dry weight (g), stem length (cm) and root length (cm) were investigated. As a result of the statistical analysis of the data obtained, it was determined that the effects of drought concentrations on all parameters examined were significant. According to the results of the study, the increase in drought levels had a significant inhibitory effect on seed germination. The highest germination rate was found in DRA (74.00%) and the lowest in DRE (10.00%). Stem wet and dry weights of plants varied according to drought levels and the highest values for both parameters were obtained from DRA (0.0408 g, 0.0035 g, respectively) and the lowest values were obtained from DRE (0.0076 g, 0.0006 g). When the effects on root wet and dry weights were examined, the highest values were observed in DRA (0.0107 g, 0.0007 g) and the lowest values were observed in DRE (0.0003 g, 0.0002 g) environments. The highest stem and root lengths were obtained from DRA (3.72 cm, 5.16 cm) and the lowest from DRE (1.36 cm, 0.40 cm). It was determined that the germination power and plant growth of dill seeds decreased with increasing drought severity. It is of great importance to determine the responses of cultivated plants to drought stress by increasing these studies against drought stress, which is thought to increase in the future.

Keywords: Drought Stress, Dill, *İn vitro*

GİRİŞ

Bazı hastalıkların tedavisinde tıbbi bitkilerin kullanımı, kimyasal ilaçlara göre daha az yan etki göstermesi nedeniyle birçok insanın dikkatini çekmiştir. Dereotu (*Anethum graveolens* L.) Güney Avrupa ve Doğu Asya'ya (Avrasya) özgüdür. Eski Mısır, Yunanistan ve Roma'da tanınmış ve birçok Avrupa ülkesinde yüzyıllardır yetiştirilmektedir. Günümüzde dereotu birçok ülkede yetiştirilmekte ve Hindistan, Avrupa ile Amerika'da baharat bitkisi olarak tohum üretimi yapılmaktadır (Garcia Del Moral ve ark., 2003). Dereotu (*Anethum graveolens*), Apiaceae (*Umbilliferae*) familyasına ait yıllık aromatik ve tıbbi bir bitkidir (Valdiani ve ark., 2012). Özellikle çiçek ve tohumlarında yüksek uçucu yağ içeriği (Dyduch, 2000) olduğu bilinmektedir (Ghassemi-Golezani ve ark., 2008; Ghassemi-Golezani ve Nikpour-Rashidabad, 2017). Dereotunun başlıca uçucu yağ bileşenleri carvone, limonene ve phellandrene'dir. Diğer önemli bileşenler pinen, diterpen, dihidrokarvon, sineol, mirsen, paramirsen, dillapiole, izomistisin, miristisin, miristin, apiol ve dillapiole'dir (Kaur ve Arora, 2010). Uçucu yağlar aynı zamanda uçucu veya eterik yağlar olarak ya da karanfil yağı gibi basitçe çıkarıldıkları bitkinin "yağı" olarak da bilinir (Gholinezhad, 2017). Bu bitkinin büyümesi ve üretkenliği su stresi gibi olumsuz çevresel koşullarla sınırlanabilir (Ghassemi-Golezani ve Solhi-Khajemarjan, 2021).

Kuraklık stresi, mahsul büyümesi ve üretimi için en sınırlayıcı faktördür (Abobatta 2019). Bu stres, bitkilerde verim ve kaliteyi düşüren birçok değişikliğe neden olmaktadır (Fathi ve Barari Tari, 2016; Ghassemi-Golezani ve ark., 2018). Kuraklık stresi, su mevcudiyeti bitkilerin büyümesi ve gelişmesi için optimum seviyelerin altına düştüğünde ortaya çıkmaktadır (Xu ve ark., 2010). Bazı çalışmalarda, su kıtlığının ikincil metabolitlerin sentezini, antioksidan enzim aktivitelerini ve çözünür şekerlerin birikimini artırdığını öne sürülmüştür (Ghassemi ve ark., 2017). Dereotunun uçucu yağ içeriği azalan su kaynağı ile azalmış, ancak şiddetli stres altında uçucu yağ verimi farklı kısımlarının verimindeki azalmaya bağlı olarak düşmüştür (Petropoulos ve ark., 2008). Buna karşılık, kuraklık stresi generatif gelişme aşamalarında meydana geldiğinde, özellikle hafif stres altında hem uçucu yağ yüzdesi hem de verim artmıştır (Saeedfar ve ark., 2015). Amiri ve ark. (2018)'a göre, dereotunun tohum uçucu yağ içeriği azalan su kaynağı ile artmasına rağmen, birim alan başına en yüksek uçucu yağ verimi hafif ve orta dereceli su kısıtlamaları altında kaydedilmiştir. Bununla birlikte, şiddetli su eksikliği, tohum verimindeki büyük düşüş nedeniyle uçucu yağ verimini önemli ölçüde azaltmıştır. Tsamaidi ve ark. (2017), dereotunun çiçek ve tohumlarındaki uçucu yağ yüzdesinin artan su stresiyle birlikte arttığını ve birim alan başına en yüksek uçucu yağ veriminin orta derecede su eksikliği altında üretildiğini bildirmiştir.

Bitki doku kültürü, aseptik ve kontrollü koşullarda katı veya sıvı ortamlarda bitkilerin hücre, doku ve organlarının yetiştirilmesi ve çoğaltılmasına denir (Bhoite ve Palshikar 2014). Bitki doku kültürü teknikleri ile hastalıksız bitkilerin üretimi, bitki genotiplerinin hızlı çoğaltılması, bitki genom transformasyonu ve ıslah çalışmalarında kullanılmaktadır (Debnarh ve ark., 2006; Altpeter ve ark., 2016).

Bu çalışmada, *in vitro* koşullarda farklı kuraklık stresinin dereotu bitkisi üzerine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

MATERYAL VE METOT

Çalışma, Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Tarım Bilimleri ve Teknoloji Fakültesi bitki doku kültürü laboratuvarında yapılmıştır. Araştırmada Gönen dereotu tohumları kullanılmıştır. Denemede MS (Murashige ve Skoog, 1962) besin ortamına değişik dozlarda % (0, 1, 2, 4, 6) PEG eklenerek ortamlar hazırlanmıştır. Dereotu tohumları steril kabin içerisinde 20 dakika %20'lik sodyum hipoklorit çözeltisinde bekletilerek steril hale getirilmiştir. Kullanılan besin ortamları adlandırması ve ortam içerikleri Çizelge 1'de verilmiştir. Steril kabin içerisinde besin ortamları petrilere dökülüp soğuyup katılaşmaya bırakılmıştır. Katılaşan ortamlara ekimi yapılmış ve 25 ± 2°C sıcaklık 3.000 lüx' ışık altında 16 saat aydınlık 8 saat karanlık periyotta büyütme odasına alınmıştır.

Çizelge 1. Kullanılan besin ortamlarının içeriği ve adlandırılması

Adlandırma	Ortam İçeriği
DRA	4.4 g/l MS + 30 g/L sakkaroz + 7 g/L agar
DRB	4.4 g/l MS + %1 PEG + 30 g/L sakkaroz + 7 g/L agar
DRC	4.4 g/l MS + %2 PEG + 30 g/L sakkaroz + 7 g/L agar
DRD	4.4 g/l MS + %4 PEG + 30 g/L sakkaroz + 7 g/L agar
DRE	4.4 g/l MS + %6 PEG + 30 g/L sakkaroz + 7 g/L agar

Çalışmada kapsamında; çimlenme yüzdesi (%) (Kaya ve ark., 2006), gövde yaş ağırlığı (g), gövde kuru ağırlığı (g), kök yaş ağırlığı (g), kök kuru ağırlığı (g), gövde uzunluğu (cm) ve kök uzunluğu (cm) belirlenmiştir (Keleş, 2019). Çalışmada incelenen parametrelerden elde edilen verilere SAS temeli üzerine kurulu JMP 8.1 istatistik paket programında tesadüf parselleri deneme desenine göre analiz edilmiş ve ortalamalar LSD testi ile karşılaştırılmıştır. İncelenen parametreler arasındaki ilişkinin boyutunu belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışma kapsamında tohumların çimlenme yüzdesi, gövde yaş ve kuru ağırlıkları ile kök yaş ve kuru ağırlıkları arasındaki farklılıklar istatistiksel olarak önemli bulunmuştur (Çizelge 2). Tohumların çimlenme yüzdesi en fazla DRA (%74.00) ortamından elde edilmiştir. Bunu DRB (%70.00) ve DRC (%54.00) ortamları takip etmiştir. DRE (%10.00) ortamında çimlenme yüzdesinin önemli oranlarda düşüş gösterdiği göze çarpmaktadır. Kuraklık stresi arttıkça tohumların çimlenme yüzdesi kademeli olarak azaldığı ve belirli oranlarda engellendiği belirlenmiştir. Gholinezhad (2017), dereotu tohumlarının çimlenme oranının kurak koşulların %58-85 oranında azaldığını bildirmiştir.

Gelişen bitkilerin gövde yaş ağırlıkları sonuçlarına göre en yüksek yaş ağırlıkların DRA (0.408 g) ortamında olduğu belirlenmiş ve bunu DRB (0.0340 g) ile DRC (0.0258 g) ortamları takip etmiştir. Bu iki ortam arasında keskin düşüşler olmadığı dikkat çekmiştir. DRE ortamı incelendiğinde ise en düşük (0.0076 g) değerlerin elde edildiği göze çarpmıştır. Kuraklık stresinin bitkilerde gövde yaş ağırlığını da olumsuz etkilediği belirlenmiştir.

Gövde kuru ağırlıkları bakımından bitkiler incelendiğinde, DRA ortamından elde edilen bitkilerin gövde kuru ağırlıklarının en yüksek (0.0035 g) olduğu belirlenmiştir. Bunu DRB (0.0029 g) ve DRC (0.0020 g) ortamları takip etmiştir. DRD (0.0009 g) ve DRE (0.0006 g) ortamlarında ise önemli oranlarda düşüşler olduğu dikkat çekmiştir. En düşük değerler bu iki ortamdan elde edilmiştir. Norani Azad ve ark. (2006) artan tuzlulukla birlikte dereotu bitkisinin kuru ağırlığı ve bitki boyunun önemli ölçüde azaldığını bildirmiştir. Zafar ve ark. (2019)'a göre, kuraklık stresi altında bitkilerin kuru kütlesindeki azalma, yaprak yaşlanması ve turgor basıncının azalmasından kaynaklanan hücre genişlemesindeki azalma ile ilişkilendirilmiştir. Kuraklık stresi ayrıca hücre bölünmesi için gerekli foto-asimilasyon metabolitlerini de sınırlamaktadır. Su stresi bitki hücrelerinin metabolik aktivitesini azaltır ve bu da büyümelerini ve verimlerini azaltabilir (Okunloia ve ark., 2017).

Bitkilerin kök yaş ağırlıkları incelendiğinde en yüksek değerlerin DRA (0.0107 g) ortamından elde edildiği dikkat çekmiştir. DRB (0.0079 g) ve DRC (0.0074 g) ortamları bunu takip etmiş ve istatistiksel olarak aynı grupta yer almıştır. DRD (0.0018 g) ve DRE (0.0003 g) ortamlarından en düşük değerler elde edilmiştir. Bitkiler kök kuru ağırlıkları bakımından kıyaslandığında, DRA (0.0007 g), DRB (0.0005 g) ve DRC (0.0005 g) ortamlarından en yüksek değerler elde edilmiş ve bu üç ortam istatistiksel olarak aynı grupta yer almıştır. Gholinezhad, (2017) tarafından yapılan bir çalışmada, dereotunda artan sulama aralığı ile kök taze ve kuru ağırlığının önemli ölçüde azaldığı bildirilmiştir. Aynı çalışmada, 13 ve 11 günlük sulama aralıklarının, kök kuru ağırlığında sırasıyla yaklaşık %90 ve %50 azalmaya yol açtığı bildirilmiştir.

Deve dikeninin (*Silybum marianum*) zemin yeşil örtüsü ve klorofil içeriği artan kuraklık stresi ile azalmıştır (El-Sayed ve ark., 2019). Azalan su kaynağı kişnişte (*Coriandrum sativum*) de bitki biyokütlesinde önemli bir azalmaya yol açmıştır. Ayrıca, ajowan'ın (*Trachyspermum ammi* L.) bitki yaş ağırlığı, azalan su mevcudiyeti ile azalmıştır (Ghassemi ve ark., 2017). Kuraklık stresi nohut (*Cicer arietinum*) bitkilerinde de sürgün ve toplam kuru ağırlığı azaltmıştır (Sohrabi ve ark., 2012).

Çizelge 2. Farklı kuraklık seviyelerinin dereotu çimlenmesi ve bitki gelişimi üzerine etkileri

Dozlar	Çimlenme yüzdesi (%)	Gövde yaş ağırlığı (g)	Gövde kuru ağırlığı (g)	Kök yaş ağırlığı (g)	Kök kuru ağırlığı (g)
DRA	74.00a	0.0408a	0.0035a	0.0107a	0.0007a
DRB	70.00b	0.0340ab	0.0029b	0.0079b	0.0005a
DRC	54.00c	0.0258bc	0.0020c	0.0074b	0.0005a
DRD	42.00d	0.0162cd	0.0009d	0.0018c	0.0002b
DRE	10.00e	0.0076d	0.0006e	0.0003c	0.0002b
LSD	2.09^{***}	0.0098^{***}	0.0003^{***}	0.0015^{***}	0.0002^{***}

Çalışmada elde edilen bitkilerin gövde ve kök uzunlukları (cm) Çizelge 3'te verilmiştir. Buna göre gövde uzunlukları bakımından DRA (3.72 cm), DRB (3.58 cm), DRC (3.62 cm) ve DRD (3.12 cm) ortamları arasında önemli oranlarda farklılık olmadığı belirlenmiştir. Bitkilerin kök uzunlukları incelendiğinde ise en yüksek uzunlukların DRA (%0.16 cm) ortamında olduğu belirlenmiştir. DRB (4.00 cm) ve DRC (2.90 cm) ortamları

bunu takip etmiştir. DRD (1.40 cm) ve DRE (0.40 cm) ortamlarında önemli oranlarda düşüşler olduğu dikkat çekmiştir. Gholinezhad, (2017) yaptığı çalışmada kuraklık süresinin 5 günden 13 güne çıkmasıyla bitki boyunun önemli ölçüde azaldığını bildirmiştir. Madadi Bonab ve ark. (2012), kuraklık stresinin dereotunda bitki boyunu ve gövde çapını azalttığını bildirmiştir. Diğer araştırmacılar artan kuraklık stresi ile dereotunda bitki boyu, bitki başına yaprak sayısı ve bitki kuru ağırlığının önemli ölçüde azaldığını belirtmişlerdir (Amiri Dehahmadi ve ark., 2012).

Çizelge 3. Farklı kuraklık seviyelerinin dereotu bitkisinin gövde ve kök uzunlukları (cm) üzerine etkileri

Dozlar	Gövde uzunluğu (cm)	Kök uzunluğu (cm)
DRA	3.72a	5.16a
DRB	3.58ab	4.00b
DRC	3.62ab	2.90c
DRD	3.12b	1.40d
DRE	1.36c	0.40e
LSD	0.5829***	0.7922***

Çalışma kapsamında incelenen parametreler arasındaki ilişki Çizelge 4'te verilmiştir. Buna göre çimlenme yüzdesi ile diğer tüm parametreler arasında kuvvetli pozitif korelason olduğu belirlenmiştir. Gövde yaş ağırlığı ile gövde kuru ağırlığı arasında pozitif güçlü korelasyon (8.8569) olduğu belirlenmiştir. Gövde uzunluğu ile kök uzunlukları arasında da pozitif korelasyon (0.6897) olduğu tespit edilmiştir.

Çizelge 4. Farklı kuraklık seviyelerinin dereotu bitkisinde incelenen özellikler arasındaki korelasyon analizi

	Çimlenme yüzdesi (%)	**Gövde yaş ağırlığı (g)**	**Gövde kuru ağırlığı (g)**	**Kök yaş ağırlığı (g)**	**Kök kuru ağırlığı (g)**	**Gövde uzunluğu (cm)**	**Kök uzunluğu (cm)**
Çimlenme yüzdesi (%)	1.0000	0.8337	0.9153	0.8924	0.7702	0.8662	0.8962
Gövde yaş ağırlığı (g)		1.0000	0.8569	0.8597	0.6913	0.6013	0.8636
Gövde kuru ağırlığı (g)			1.0000	0.9279	0.7656	0.7143	0.9094
Kök yaş ağırlığı (g)				1.0000	0.8016	0.6988	0.9011
Kök kuru ağırlığı (g)					1.0000	0.7793	0.7487
Gövde uzunluğu (cm)						1.0000	0.6897
Kök uzunluğu (cm)							1.0000

SONUÇ

Araştırmada MS besin ortamına farklı dozlarda % (0, 1, 2, 4, 6) PEG eklenerek hazırlanan besin ortamlarında dere tohumlarının gelişimi izlenmiştir. Bu kapsamda en fazla

çimlenme yüzdesi kontrol ortamı olan DRA (%74.00) ortamında görülmüştür. Gövde yaş ağırlıkları bakımından en yüksek yaş ağırlığı DRA (0.408 g) ortamında elde edilirken en düşük gövde yaş ağırlığı DRE (0.0076 g) ortamında belirlenmiştir. Gövde kuru ağırlığı, kök yaş ağırlığı ve kök kuru ağırlığı bakımından konsantrasyonların artması sonucu ağırlıkları azaldığı saptanmıştır. Gövde ve kök uzunlukları bakından ise diğer parametrelerle paralellik göstererek en fazla uzunluk kontrol ortamı olan DRA ortamında tespit edilmiştir.

KAYNAKLAR

Abobatta W.F. (2019). Influence of drought stress on plant growth and productivity. Current Investigations in Agriculture and Current Research 6: 855-857

Altpeter, F., Springer, N.M., Bartley, L.E., Blechl, A.E., Brutnell, T.P., Citovsky, V., Conrad, L., Gelvin, S.B., Jackson, D., Kausch, A.P., Lemaux, P.G., Medford, J.I., Orozco- Cardenas, M., Tricoli, D., VanEck, J., Voytas, D.F., Walbot, V., Wang, K., Zhang, Z.J., Stewart, C.N. (2016). Advancing crop transformation in the era of genome editing. Plant Cell 28:1510–1520.

Amiri Dehahmadi, S.R., Rezvani Moghaddam, P. Ehyaye, H.R. (2012). Effects of waterstress and some morphological characteristics of three medicinal plant dill (*Anethum graveolensL*.), coriander (*Coriandrum sativum*) and fennel (*Foeniculum vulgare*) under greenhouse condi-tions. Iranian Journal of Field Crops Research. 10(1): 116-124.

Bhoite, H.A., Palshikar, G.S. (2014). Plant tissue culture: A review. World journal of pharmaceutical sciences, 565-572.

Debnarh, M., Malik, C.P., Baisen, P.S. (2006). Micropropagation:a tool for the production of high quality plant based medicines. Curr Pharm Biotechnol 7:33–49

Dyduch, J., (2000). Koper ogrodowy (*Anethum graveolens* L.). W: Nasiennictwo, Tom 2, (red.) Duczmal K. W. Tucholska H. PWRiL, Poznan 211-213.

El-Sayed, A.I., El-hamahmy, M.A.M, Rafudeen, M.S., Mohamed, A.H., Omar, A.A. (2019). The impact of drought stress on antioxidant responses and accumulation of flavonolignans in milk thistle (*Silybum marianum* L.). Plants 8: 12-18

Fathi, M., Barari, T.D. (2016). Effect of drought stress and its mechanism in plants. International Journal Life Sciences 10: 1-6.

Garcia Del Moral, L.F., Rharrabti, Y., Villegas, D., Royo, C. (2003). Evaluation of seedyield and its components in durum Wheat under Mediterranean conditions: An ontogenic approach.Agronomy Journal. 95: 200-274.

Ghassemi-Golezani, K., Andalibi, B., Zehtab-Salmasi, S., Saba, J. (2008). Effects of water stress during vegetative and reproductive stages on seed yield and essential oil content of dill (*Anethum graveolens* L.). Journal of Food, Agriculture & Environment 6: 282-284.

Ghassemi, S., Ghassemi-Golezani, K., Zehtab-Salmasi, S., Alizadeh-Salteh, S. (2017). Improving essential oil content and yield of ajowan organs under water stress by application of salicylic acid and abscisic acid. International Journal of Plant Production 11: 425-435.

Ghassemi-Golezani, K., Rezaeipoor, L., Dalil, B. (2018). Changes in seed quality of dill (*Anethum graveolens*) ecotypes in response to water limitation and harvest time. Journal of Plant Physiology and Breeding 8: 97-107.

Ghassemi-Golezani, K., Solhi-Khajemarjan, R. (2021). Changes in growth and essential oil content of dill (*Anethum graveolens*) organs under drought stress in response to salicylic acid. Journal of Plant Physiology and Breeding, 11(1), 33-47.

Gholinezhad, E. (2017). Effect of drought stress and Fe nano-fertilizer on seed yield, morphological traits, essential oil percentage and yield of dill (*Anethum graveolens* L.). Journal of Essential Oil Bearing Plants, 20(4), 1006-1017.

Kaur, G.J., Arora, D.S. (2010). Bioactive potential of Anethum graveolens, *Foeniculum vulgare*, and *Trachyspermum ammi* belonging to the family Umbelliferae-current status. Journal of Medicinal Plant Research 4: 087-094.

Kaya, M.D., Okçu, G., Atak, M., Çıkılı, Y., Kolsarıcı, Ö. (2006). Seed Treatments to Overcome Salt and Drought Stress During Germination in Sunflower (*Helianthus annuus* L.). European Journal of Agronomy, 24(4): 291-295.

Keleş, B. (2019). *İn Vitro* kültür koşulları ve tuzluluk (NaCl) stresi altında çimlendirilen aspir (*Carthamus tinctorius* L.) bitkisinde meydana gelen morfolojik, fizyolojik ve biyokimyasal değişimler. Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 61 s.

Murashige, T., Skoog, F. (1962). A revised medium for rapid growth and bio assays with tobacco tissue cultures. Physiologia plantarum, 15(3), 473-497.

Norani Azad, H., Ghorbanli, M. Kafilzadeh, F. (2006). Effects of sodium chloride onphysiological characteristics and chemical composition of dill (*Anethum graveolens* L.). Plantand Ecosystem. 8: 48-58

Okunloia, G.O., Olatunji, O.A., Akinwale, R.O., Tariq, A., Adelusi, A.A. (2017). Physiological response of the three most cultivated pepper species (*Capsicum* spp.) in Africa to drought stress imposed at three stages of growth and development. Scientia Horticulturae 224: 198-205.

Petropoulos, S.A., Daferera, B.D., Polissiou, B.M.G., Passam, H.C. (2008). The effect of water deficit stress on the growth, yield, and composition of essential oils of parsley. Scientia Horticulturae 115: 393-397.

Saeedfar, S., Negahban, M., Mahmoodi-Soorestani, M. (2015). The effect of drought stress on the essential oil content and some of the biochemical characteristics of anise hyssop (*Agastache foeniculum* [Pursh] Kuntze). European Journal of Molecular Biotechnology 8: 103-114.

Sohrabi, Y., Heidaria, G., Weisanya, W., Ghasemi-Golezanib, K., Mohammadic, K. (2012). Some physiological responses of chickpea cultivars to arbuscular mycorrhiza under drought stress. Russian Journal of Plant Physiology 59: 708-716.

Tsamaidia, D., Dafererab, D., Karapanosa, I.C., Passama, H.C. (2017). The effect of water deficiency and salinity on the growth and quality of fresh dill (*Anethum graveolens* L.) during autumn and spring cultivation. International Journal of Plant Production 11: 33-46.

Valdiani, A., Abdul, M., Soon, K., Tan, G. (2012). Nain-e Havandi *Andrographis paniculata* present yesterday, absent today: a plenary review on underutilized herb of Iran's pharmaceutical plants. Molecular Biology Reports 39: 5409-5424.

Xu, Z., Zhou, G., Shimizu, H. (2010). Plant responses to drought and rewatering. Plant Signaling & Behavior 5: 649-654.

Zafar, Z., Rasheed, F., Delagrange, S., Abdullah, M., Ruffner, C. (2019). Acclimatization of *Terminalia arjuna* saplings to salt stress: characterization of growth, biomass, and photosynthetic parameters. International Journal of Sustainable Future for Human Security 39(1)

KARNABAHARIN (Brassica oleracea var. botrytis L.) İN VİTRO KOŞULLARDA FARKLI KURAKLIK SEVİYELERİNE TOLERANS DÜZEYİNİN BELİRLENMESİ

Arş. Gör. Dr. Ecem KARA (ORCID:0000-0002-0118-2673)
Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Tarım Bilimleri ve Teknoloji Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü
Email:ecemkara33@gmail.com

Prof. Dr. Hatıra TAŞKIN (ORCID:0000-0002-1784-4731)
Çukurova Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü
Email:hatirataskin1@gmail.com

Doç. Dr. Gökhan BAKTEMUR (ORCID:0000-0002-0362-5108)
Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Tarım Bilimleri ve Teknoloji Fakültesi, Tarla Bitkileri Bölümü
Email:gbaktemur@gmail.com

Özet

Bitkiler, büyüme ve gelişme sırasında çeşitli çevresel streslere maruz kalırlar. Bunlar arasında kuraklık, bitki verimliliğini etkileyen en ciddi çevresel streslerden biridir. Tarımda devamlılığın sağlanabilmesi için, kuraklığın bitkiler üzerindeki etkilerinin boyutu ve tolerans düzeylerinin belirlenmesi gerekmektedir. Bu kapsamda bu çalışmada farklı kuraklık seviyelerinin karnabahar tohumları ve bitkisinin gelişimi üzerine etkilerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışma *in vitro* koşullarda yürütülmüştür. Besin ortamı olarak MS kullanılmış ve içerisine %0, %1, %2, %4 ve %6 (KRA, KRB, KRC, KRD, KRE) oranlarında PEG eklenerek kuraklık ortamı sağlanmıştır. Artan kuraklık seviyelerinin karnabahar üzerine etkilerinin belirlenmesi amacıyla tohumların çimlenme yüzdesi (%) ve bitkilerin gövde yaş ağırlığı (g), gövde kuru ağırlığı (g), kök yaş ağırlığı (g), kök kuru ağırlığı (g), gövde uzunluğu (cm) ile kök uzunluğu (cm) belirlenmiştir. Çalışma sonucunda kuraklık seviyesindeki artışın karnabahar tohumlarının çimlenmesi, gövde yaş ağırlığı, kök yaş ağırlığı, gövde uzunluğu ve kök uzunluğu üzerine etkisinin istatistiki olarak önemli olduğu belirlenmiştir. Farklı kuraklık seviyelerinde gelişen bitkilerin gövde kuru ağırlıkları ve kök kuru ağırlıkları arasında farklılıklar olsa da istatistiksel olarak bu farklılıklar önemli bulunmamıştır. Tohumların çimlenme yüzdesi incelendiğinde en yüksek değerin KRA (%52.00) ortamındaki tohumlardan, en düşük değerin KRE (%40.00) ortamındaki tohumlardan elde edildiği dikkat çekmiştir. Gövde yaş ağırlığı en yüksek ola bitkiler KRA (0.1898 g) ortamından, en düşük olan bitkiler (0.0484 g) ortamından elde edilmiştir. Kök yaş ağırlığı en yüksek olan bitkiler 0.0108 g ile KRA ortamından elde edilirken, en düşük olan bitkiler 0.0302 g ile KRE ortamından elde edilmiştir. Gövde ve kök uzunlukları en yüksek sırasıyla (4.15 cm ve 6.91 cm) KLA ortamından görülmüştür.

Anahtar kelimeler: Kuraklık, Karnabahar, *in vitro*

DETERMINATION OF THE TOLERANCE LEVEL OF CAULIFLOWER (Brassica oleracea var. botrytis L.) TO DIFFERENT DROUGHT LEVELS UNDER IN VITRO CONDITIONS

Abstract

Plants are exposed to various environmental stresses during growth and development. Among these, drought is one of the most serious environmental stresses affecting plant productivity. In order to ensure the continuity of agriculture, it is necessary to determine the extent of the effects of drought on plants and their tolerance levels. In this context, this study aimed to determine the effects of different drought levels on the development of cauliflower seeds and plants. The study was conducted under in vitro conditions. MS was used as nutrient medium and PEG was added at 0%, 1%, 2%, 4% and 6% (KRA, KRB, KRC, KRD, KRE) to provide a drought environment. In order to determine the effects of increasing drought levels on cauliflower, germination percentage of seeds (%), stem wet weight (g), stem dry weight (g), root wet weight (g), root dry weight (g), stem length (cm) and root length (cm) were determined. As a result of the study, it was determined that the effect of increasing drought level on cauliflower seed germination, stem wet weight, root wet weight, stem length and root length was statistically significant. Although there were differences between the stem dry weights and root dry weights of the plants developed at different drought levels, these differences were not statistically significant. When the germination percentage of the seeds was analyzed, it was noted that the highest value was obtained from the seeds in KRA (52.00%) and the lowest value was obtained from the seeds in KRE (40.00%). The highest stem wet weight was obtained from KRA (0.1898 g) and the lowest from KRE (0.0484 g). The highest root wet weight was obtained from KRA medium (0.0108 g) and the lowest was obtained from KRE medium (0.0302 g). The highest stem and root lengths (4.15 cm and 6.91 cm) were obtained from KLA medium, respectively.

Keywords: Drought, Cauliflower, *in vitro*

GİRİŞ

Artan nüfusu karşılamak için tarımsal üretimi artırma ihtiyacı ve bunu sağlayacak araçların (arazi, su ve girdi) giderek azalması küresel bir ikilemdir. Bu durum, gerekli kaynakları optimize ederken verimin artırıldığı veya korunduğu bir tarım sistemi olarak tanımlanan sürdürülebilir yoğunlaştırmanın benimsenmesine yol açmıştır (Pretty ve ark., 2018). Dünya genelinde sulanan alan, toplam ekilebilir arazinin tahmini olarak %17'sini kapsamakta ve tüketilen tüm gıdanın %40'ından fazlasını oluşturmaktadır. Sulanan alanlardaki üretim, kuru bölgelere kıyasla 2.5 kat daha fazladır (Paulino ve ark., 2011). Kuraklık stresine karşı yüksek hassasiyetleri, sebze ürünlerinin sulamadan en çok yararlanan ürünler arasında olduğu anlamına gelmektedir. Düzenlenmiş açık sulama (DAKS), üretim sistemlerinin verimliliğini artırmak için bir alternatif olarak incelenmiştir. Bu teknik, verim ve kalite üzerinde çok az etkisi olan veya hiç etkisi olmayan kuraklığa daha az duyarlı büyüme aşamalarında sulamanın sınırlandırılmasını içerir (Romero-Trigueros ve ark., 2017) ve küresel su tüketimini azaltmada anahtar teknoloji olarak lanse edilmiştir (Chai ve ark., 2016). Işık, sıcaklık, beslenme ve su temini gibi çevresel faktörler, sebzelerdeki biyoaktif maddelerin kimyasal bileşimini ve konsantrasyonunu etkileyebilir ve bu da antioksidan aktiviteyi doğrudan etkiler (Schreiner ve ark., 2013). Sulama ve gübreleme, antioksidan bileşiklerin biyosentezini etkileyen ana yönetim uygulamalarıdır (Bogale ve ark., 2016). Maksimum verim elde etmek için bitki büyümesi ve gelişiminin her aşamasında yeterli su mevcudiyeti çok önemlidir (Hu ve Schmidhalter, 2005). Mevcut su eksikliği stoma kapanması, yaprak su potansiyelinin azalması, turgor kaybı ve/veya hücre büzülmesi ölçülerek tespit edilebilir ve bunların hepsi sonuçta bitki büyümesi ve gelişiminin azalmasıyla sonuçlanır (Ashraf ve ark., 2011). Fotosentez, fotosentat translokasyonu, solunum, iyon akışının düzenlenmesi, bitki büyüme destekleyicileri, karbonhidrat metabolizması ve oksidatif savunma sistemleri gibi çeşitli önemli biyofiziko-kimyasal olayların çoğu bitkide su kıtlığı nedeniyle bozulduğu gösterilmiştir (Kusaka ve ark., 2005). Ayrıca kuraklık stresi koşullarında mahsul verimliliği, bitkideki kuru madde bölüşüm süreçleri ve köklerin dağılımı ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Su alımı, belirli bir toprak katmanındaki kök miktarı ile sınırlanabilir ve gelişmiş kök büyümesi kuraklık stresini azaltabilir. Bu nedenle, kök ve sürgün arasında kuru maddenin optimum şekilde bölünmesi, vejetatif ve generatif organlar arasında yer üstü kuru maddenin daha fazla ayrılması, kuraklık stresi koşullarında mahsul verimi için hayati öneme sahiptir. Kuraklık stresi yaprak büyümesini büyük ölçüde azaltır ve kök bölgesine nispeten kuru madde tahsisini artırarak sürgün/kök oranının azalmasına yol açar. Bununla birlikte, bu adaptasyon sürecinin verim etkisi büyük ölçüde kuraklık stresinin zamanına ve süresine bağlıdır (Kage ve Kochler, 2004). Bununla birlikte, kuraklığa dayanıklı bitkiler su eksikliği stresini tolere etmek için tüm bu süreçleri düzenleyebilir (Hammad ve Ali, 2014).

Brassica, Brassicaceae familyasına ait, Avrasya ve Akdeniz havzasına özgü, dikotiledon bitkilerin bir cinsidir ve yaklaşık kırk tür içerir (Snogerup ve ark., 1990; Treccarichi ve ark., 2023). Karnabahar (*Brassica oleracea* var. *botrytis*) Brassicaceae familyasından bir bitkidir. Serin ve ılıman iklim bitkisidir. Bitki yüksek besin değerine sahiptir. Yenilebilir kısmının her 100 gramı 92 gram su, 2,4 gram protein, 25 kalori, 4,9 gram karbonhidrat, 2,2 mg kalsiyum, 1,1 mg demir, 72 mg fosfor ve bir dizi vitamin içermektedir. Karnabahar Akdeniz bölgesinde yabani halde yetişir. Geçen yüzyılın ikinci yarısında hem insanların sebzelerin önemi konusunda bilinçlenmesi, hem de nüfusun artması nedeniyle sebze

ürünlerine duyulan ihtiyaç artmıştır. Ayrıca, uzmanların bu ürünlerin üretimine olan ilgisi artmış ve en iyi yetiştirme yöntemlerini kullanarak bunları iyileştirme çalışmalarının yanı sıra üretimi artırmak ve kaliteyi iyileştirmek için tarımsal hizmet operasyonlarına olan ilgi de artmıştır (Abd AL-Hseen ve Manea, 2020). Karnabahar bitkisinin verimliliği yetiştiriciliği yapılacağı toprağın yapısından etkilenmektedir. Karnabahar birçok ülkede yaygın olarak kullanılmakta, ancak kuraklıktan etkilenen bölgelerde verimlilik olumsuz yönde etkilenmektedir (Latif ve ark., 2016).

Bitki ıslahında kullanılan en önemli yöntemlerden biri bitki doku kültürüdür. Bitki doku kültürü uygulamaları bitkilerin aseptik koşullarda klonal ve hızlı bir şekilde çoğaltılmasına olanak tanınmaktadır. Doku kültürü ile birim alandan alınan verim oldukça yüksektir. *İn vitro* stres çalışmaları, bitkilerin strese verdiği cevabın belirlenmesi ve stres mekanizmalarının açıklanması açısından önemlidir. Bu çalışma, karnabahar bitkisinin *in vitro* koşullarda kuraklık stresine karşı direncini belirlemek ve *in vitro* kuraklık stresi sonrasında bitkilerin gelişim durumlarını ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür.

MATERYAL VE METOT

Çalışma, Sivas Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Tarım Bilimleri ve Teknoloji Fakültesi bitki doku kültürü laboratuvarında gerçekleşmiştir. Denemede İglo karnabahar tohumları kullanılmıştır. Araştırmada MS (Murashige ve Skoog 1962) besin ortamına değişik dozlarda % (0, 1, 2, 4, 6) PEG eklenerek ortamlar hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan tohumlar 20 dakika boyunca %20'lik sodyum hipoklorit çözeltisinde bekletilerek steril hale getirilmiştir. Kullanılan ortamların adlandırması Çizelge 1'de sunulmuştur. Hazırlanan besin ortamları steril kabin içerisinde petrilere dökülüp soğuyup katılaşması sağlanmıştır. Katılaşan ortamlara ekimi yapılarak büyütme odasına alınmıştır.

Çizelge 1. Kullanılan besin ortamların doz ve adlandırılması

Konsantrasyon (%)	Adlandırma
0	KRA
1	KRB
2	KRC
4	KRD
6	KRE

Araştırmada; tohumların çimlenme yüzdesi (%) Kaya ve ark. 2006'a göre belirlenmiştir. Çimlenmesi gerçekleşip gelişen bitkilerin gövde yaş ve kuru ağırlığı (g), kök yaş ve kuru ağırlığı (g), gövde v e kök uzunlukları (cm) belirlenmiştir (Keleş, 2019). Çalışmada, JMP 8.1 istatistik paket programı kullanılmış ve veriler tesadüf parselleri deneme desenine göre değerlendiriliştir. Ortalamalar LSD testi ile karşılaştırılmış ve korelasyon analizi yapılmıştır.

BULGULAR

Çalışma kapsamında kullanılan tohumların çimlenme yüzdesi (%), gelişen bitkilerin gövde yaş ağırlığı (g), gövde kuru ağırlığı (g), kök yaş ağırlığı (g) ve kök kuru ağırlığı (g)

incelenmiştir. Bu parametrelerin değişik kuraklık seviyelerine tepkileri arasındaki farklılıklar istatistiksel olarak önemli bulunmuştur. Çizelge 2 incelendiğinde, tohumların çimlenme yüzdesinin en fazla %52.00 ile KRA ortamında olduğu, bunu %48.00 ile KRB ortamının takip ettiği görülmektedir. Tohum çimlenmesinin en az olduğu ortamlar %42.00 ile KRD ve %40.00 ile KRE ortamının olduğu belirlenmiştir. Farklı bitki türlerinde yapılan çalışmalarda kuraklık stresinin tohum çimlenme oranını daha fazla etkilediği bildirilmiştir.

Gelişen bitkilerin gövde yaş ağırlıkları incelendiğinde, KRA ortamında gelişen bitkilerin gövde yaş ağırlıklarının en yüksek (0.1898 g) olduğu ve bunu KRB ortamında (0.1454 g) gelişen bitkilerin takip ettiği gözlenmiştir. Kuraklık seviyesinin artmasıyla birlikte bitkilerin gövde yaş ağırlıklarında da azalmalar görülse de en keskin düşüşün KRE (0.0484 g) ortamında olduğu belirlenmiştir. Bitkilerin gövde kuru ağırlıkları arasındaki farklılıklar istatistik olarak önemli bulunmamıştır. Buna rağmen Çizelge 2 incelendiğinde bitkilerin gövde kuru ağırlıkları arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. KRA ortamında gelişen bitkilerin gövde kuru ağırlığı 0.0084 g olarak, KRE ortamında gelişen bitkilerin gövde kuru ağırlığı ise 0.0038 g olarak bulunmuştur. Mehanna ve ark. (2013), yeterince sulanan kolza bitkilerinde, hafif ve şiddetli kuraklıktan etkilenen kolza bitkilerine kıyasla daha yüksek bitki başına dal sayısı, bitki boyu ve sürgün kuru ağırlığı kaydetmişlerdir.

Kök yaş ağırlığı bakımından ortamlar arasındaki farklılıklar istatistiksel olarak önemli bulunmuştur. En yüksek kök yaş ağırlığı KRA (0.0108 g) ortamından elde edilmiştir. KRB (0.0546 g), KRC (0.0506 g) ve KRD (0.0468 g) ortamları istatistiksel olarak aynı grupta yer almıştır. En düşük kök yaş ağırlığı KRE (0.0302 g) ortamından elde edilmiştir. Bitkilerin kök kuru ağırlıkları incelendiğinde ortamlar arasındaki farklılıklar istatistiksel olarak önemli bulunmamıştır. KRA ortamında gelişen bitkilerin kök kuru ağırlıkları 0.0050 g olarak belirlenmiştir. Kuraklık konsantrasyonunun yükselmesiyle de kök kuru ağırlıklarında düşüşler olmuştur.

Kuraklık, sürgün büyümesi gibi kök büyümesini de etkiler. Ancak kök büyümesi, gövde büyümesine kıyasla kuraklık stresine daha az duyarlıdır (Chaves ve ark., 2002). Su eksikliği koşulları altında bitkiler tarafından su alımı esas olarak kök sisteminin uzamasına ve dağılımına bağlıdır (Zhang ve ark., 2014). Hafif kuraklık stresi altında kök uzunluğu, kök taze ve kuru ağırlığı kolza bitkilerinde kontrol uygulamasına kıyasla artmıştır. Bununla birlikte, şiddetli kuraklık koşulları altında kök uzunluğu ve ağırlığı kuraklığa kıyasla daha az olmuştur (Ashraf ve ark., 2011). Benzer şekilde, Mehanna ve ark. (2013) da hafif kuraklık stresi uygulanan kolzada daha fazla kök uzunluğu ve kök kuru ağırlığı kaydetmiştir. Bauer ve ark., (2022), 33 lahana genotipinde kuraklık ve tuzluluk stresinin etkilerini incelemişlerdir. Çalışma kapsamında stres koşulları arttıkça biyokütle birikiminde azalma, kök büyümesinin engellenmesi, su içeriğinde azalma ve prolin içeriğinde artış olduğunu bildirmişlerdir. Bu durum, kuraklık stresi uygulanan *Brassica* bitkilerinde elde edilen önceki sonuçlarla uyumludur (Pavlović ve ark., 2018; Pavlović ve ark., 2019).

Raza ve ark. (2017), kuraklık stresinin kolza (*Brassica napus* L.) bitkisinin büyümesi, fizyolojik süreçleri, verim ve kalite parametreleri üzerindeki etkilerini sunmuşlardır. Çalışma sonucunda kuraklık stresinin hem kısa hem de uzun vadede kritik aşamalarda

ortaya çıktığında, stoma ayarını bozarak, reaktif oksijen türleri (ROS) üreterek, stoma iletkenliğini düşürerek ve klorofil ve diğer pigmentleri tahrip ederek yaprak alanı, kök büyümesi, sürgün büyümesi, eksilen yaprak su kaybı (ELWL), bağıl su içeriği (RWC), fotosentez ve su kullanım verimliliği (WUE) gibi önemli büyüme ve fizyolojik süreçleri olumsuz yönde etkileyebileceğini bildirmişlerdir.

Çizelge 2. Farklı kuraklık seviyelerinin karnabahar çimlenmesi ve bitki gelişimi üzerine etkileri

Dozlar	Çimlenme yüzdesi (%)	Gövde yaş ağırlığı (g)	Gövde kuru ağırlığı (g)	Kök yaş ağırlığı (g)	Kök kuru ağırlığı (g)
KRA	52.00a	0.1898a	0.0084	0.0108a	0.0050
KRB	48.00ab	0.1454b	0.0079	0.0546b	0.0040
KRC	46.00bc	0.1022c	0.0072	0.0506b	0.0036
KRD	42.00cd	0.0918c	0.0056	0.0468b	0.0028
KRE	40.00d	0.0484d	0.0038	0.0302c	0.0028
LSD	4.1719***	0.0208***	Ö.D.	0.0115***	Ö.D.

Bitkilerin gövde uzunlukları incelendiğinde en yüksek değerlerin KRA ortamında (4.15 cm) olduğu belirlenmiştir (Çizelge 3). KRB (3.63 cm) ve KRC (3.57 cm) ortamları istatistiksel olarak aynı grupta yer almıştır. Gövde uzunluğu en düşük olan bitkiler ise KRE (2.75 cm) ortamından elde edilmiştir. Kök uzunlukları bakımdan KRA (6.91 cm), KRB (6.47 cm), KRC (6.06 cm) ve KRD (5.90 cm) ortamlarından en yüksek değerler elde edilmiş ve istatistiksel olarak aynı grupta yer almışlardır. Kuraklığa tepki olarak, bitkilerde bitki büyümesini azaltan bazı kimyasal bileşikler üretilir (Reddy ve ark., 2004). Kuraklık koşulları altında bitkilerde daha yüksek absisik asit konsantrasyonunun daha az bitki boyuna neden olduğu iyi bilinmektedir (Achard ve ark., 2006). Bunun başlıca nedeni absisik asidin hücre büyümesi üzerindeki inhibe edici etkileridir ve bu da sonuçta bodur büyümeye yol açmaktadır (Raza ve ark., 2017).

Kuralık stresi altında sürgün büyümesindeki azalma, daha az hücre genişlemesi ve büyümesine yol açan ve sonuçta kolza (*Brassica napus* L.) bitkisinin büyümesini engelleyen su ilişkilerindeki dengesizlikten kaynaklandığı yapılan bir çalışmada bildirilmiştir (Gul ve Ahmad, 2004). Kolzada en yüksek gövde uzunluğu kontrol uygulamasında kaydedilmiş ve sulama seviyesinin azalmasıyla gövde uzunluğunun da azaldığı yapılan farklı bir çalışmada belirlenmiştir (Hadi ve ark., 2014). Ashraf ve ark. (2013), sınırlı su koşulları altında yetiştirilen farklı kolza çeşitlerinde daha az sürgün uzunluğu ve biyokütle kaydetmişlerdir.

Kuraklık altında daha fazla kök uzunluğu, sürgün büyümesi pahasına asimilatların köklere doğru daha fazla bölünmesinden kaynaklanmaktadır (Kage ve ark., 2004). Kuraklık stresi altındaki bu kök uzaması, bitkinin daha derin toprak katmanlarından su elde etmesine ve bu şekilde kuraklığı azaltmasına yardımcı olabilir. Bu nedenle, su eksikliği koşulları altında yetiştirildiğinde bitkilerin kök/sürgün oranındaki artış yaygın bir göstergedir (Jabeen ve ark., 2008). Bitki çeşitleri aynı türe ait olsalar bile kuraklığa dayanıklılık açısından farklılıklar gösterebilirler (Öztürk, 2015). Kurak koşullarda daha iyi verime sahip genotiplerin seçimi kuraklık stresiyle mücadelede etkili bir araçtır (Aslam ve ark., 2015).

Bitkilerde stres toleransını artırma yöntemlerinin geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır ve hala büyük ilgi görmektedir. Strese dayanıklı bitkiler geliştirmek için kullanılan yaklaşımlar arasında genetik mühendisliği, *in vitro* seleksiyonla konvansiyonel yetiştirme ve büyüme düzenleyicilerinin kullanımı yer almaktadır (Bidabadi ve ark., 2012). Kuraklık stresi, morfolojik, fizyolojik ve biyokimyasal tepkiler de dahil olmak üzere bitki tepkilerini değiştirir ve bu da sonuçta bitkinin normal gelişimi ve fizyolojik sistemlerinin bozulmasına neden olur (Kosar ve ark., 2021). Dahası, herhangi bir büyüme aşamasında gözlemlenen su eksikliği, bitki büyümesini ve verim sonuçlarını geciktirir ve bu tür bir büyüme azalması, kuraklığın neden olduğu ozmotik stres, fotosentez hızı ve verimliliğindeki bozukluk, beslenme ve hormonal dengesizlik ve protein sentezindeki bozuklukla ilişkilendirilebilir (Sharma ve Zheng, 2019). Kuraklık stresi sırasında, bitki büyümesi üzerindeki ilk etki, gövde uzamasını, yaprak genişlemesini, stoma açılmasını ve büyüme hızını etkileyen turgor kaybıdır (Dorantes ve ark., 2003). Büyüme hızı, yalnızca genişleme düşük turgorla sınırlı olduğunda turgor basıncındaki değişikliklere karşı oldukça hassastır (Puente-Garza ve ark., 2017). Puente-Garza ve ark. (2017) tarafından yapılan çalışmada, *in vitro* kuraklık stresinin *Agave salmiana* bitkilerindeki morfolojik özellikler üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. *İn vitro* bitkilerin kök gelişimleri PEG dozlarına göre farklı tepki verdiği bildirilmiştir. Kök uzunluğunun uygulamalar arasında heterojenlik gösterdiğini, ancak uygulamalar arasında belirgin bir azalma eğilimiyle önemli farklılıklar olduğunu tespit etmişlerdir.

Brassica türleri üzerine yapılan son karşılaştırmalı çalışmalarda, lahananın tuzluluğa ve kuraklığa daha dayanıklı olduğu bildirilmiştir (Pavlović ve ark., 2018; Pavlović ve ark., 2019). Kuraklık stresi ayrıca, hayati zarlara zarar veren ve metabolik bozuklukları tetikleyen ve sonunda bitki verimini engelleyen aşırı ROS üretimi nedeniyle oksidatif stres de üretir (Sharma ve Zheng, 2019). Zafar ve ark., (2024) tarafından yapılan bir çalışmada, kuraklık stresi (%60 FC) tüm karnabahar bitkilerinin büyüme özellikleri üzerine engelleyici rol oynadığı bildirilmiştir.

Çizelge 3. Farklı kuraklık seviyelerinin karnabahar bitkisinin gövde ve kök uzunlukları (cm) üzerine etkileri

Dozlar	Gövde uzunluğu (cm)	Kök uzunluğu (cm)
KRA	4.15a	6.91a
KRB	3.63ab	6.47a
KRC	3.57ab	6.06a
KRD	3.28bc	5.90a
KRE	2.75c	4.74b
LSD	0.6380*	1.0208*

Çalışma kapsamında farklı kuraklık seviyelerinin dereotu bitkisinde incelenen özellikler arasındaki korelasyon analizi incelenmiş ve Çizelge 4'te sunulmuştur. Buna göre Çimlenme yüzdesi ile gövde yaş ağırlığı (0.7675), kök yaş ağırlığı (0.7565) ve gövde uzunluğu (0.6076) arasında pozitif güçlü korelasyon bulunmuştur. Gövde kuru ağırlığı ile kök kuru ağırlığı arasında pozitif zayıf (0.2420) korelasyon bulunmuştur. Gövde yaş ağırlığı ile kök yaş ağırlığı arasında ise pozitif güçlü (0.8228) korelasyon olduğu belirlenmiştir.

Çizelge 4. Farklı kuraklık seviyelerinin dereotu bitkisinde incelenen özellikler arasındaki korelasyon analizi

	Çimlenme yüzdesi (%)	**Gövde yaş ağırlığı (g)**	**Gövde kuru ağırlığı (g)**	**Kök yaş ağırlığı (g)**	**Kök kuru ağırlığı (g)**	**Gövde uzunluğu (cm)**	**Kök uzunluğu (cm)**
Çimlenme yüzdesi (%)	1.0000	0.7675	0.4152	0.7565	0.4130	0.6076	0.5794
Gövde yaş ağırlığı (g)		1.0000	0.4590	0.8228	0.6230	0.6790	0.6508
Gövde kuru ağırlığı (g)			1.0000	0.5177	0.2420	0.4988	0.5286
Kök yaş ağırlığı (g)				1.0000	0.5265	0.6041	0.6578
Kök kuru ağırlığı (g)					1.0000	0.5301	0.1968
Gövde uzunluğu (cm)						1.0000	0.3146
Kök uzunluğu (cm)							1.0000

SONUÇ

Denemede *in vitro* koşullarda farklı dozlarda % (0, 1, 2, 4, 6) PEG'in MS besin ortamına ekilmesi sonucunda karnabahar tohumlarının gelişimi belirlenmiştir. Çalışmada çimlenme yüzdesi en fazla KRA (%52.00) en az KRE (%40.00) ortamlarında elde edilmiştir. Gövde yaş ağırlığı en fazla KRA (0.1898 g) ortamında, kök yaş ağırlığı ise aynı şekilde KRA (0.0108 g) ortamında saptanmıştır. Gövde uzunluğu en fazla KRA (4.15 cm) en az KRE (2.75 cm) ortamlarında görülmüştür. Son olarak kök uzunlukları bakımından en fazla istatistiksel olarak aynı grupta yer alan KRA (6.91 cm), KRB (6.47 cm), KRC (6.06 cm) ve KRD (5.90 cm) ortamlarından elde edilmiştir. Sonuçlar dikkate alındığında PEG konsantrasyonunun artması sonucu gelişimlerin yavaşladığı dikkat çekmiştir.

KAYNAKLAR

Abd AL-Hseen, Z.E., Manea, A.I. (2020). Effect of biofertilizer and organic extracts in two hybrids of cauliflower *(Brassica Oleracea var. Botrytis). International Journal of Agricultural and Statistical Sciences*, 16(1), 1651-1659.

Achard P., Cheng H., De Grauwe L., Decat J., Schoutteten H., Moritz T., Harberd N. P. (2006). Integration of plant responses to environmentally activated phytohormonal signals. Science, 311: 91–94.

Ashraf M., Harris P.J.C. (2013). Photosynthesis under stressful environments: an overview. Photosynthetica, 51: 163–190.

Ashraf, M., Akram, N.A., Al-Qurainy, F., Foolad, M.R. (2011). Drought tolerance: Roles of organic osmolytes, growth regulators and mineral nutrients. *Advances in Agronomy*, 111, 249–296.

Aslam, M., Maqbool, M.A., Cengiz, R. (2015). Global achievements in drought tolerance of maize drought stress in maize. In: Drought stress in maize (*Zea mays* L.) effects, resistance mechanisms, global achievements and biological strategies for improvement. Springer, New York, pp 19–36

Bauer, N., Tkalec, M., Major, N., Talanga Vasari, A., Tokić, M., Vitko, S., ... & Salopek-Sondi, B. (2022). Mechanisms of kale (Brassica oleracea var. acephala) tolerance to individual and combined stresses of drought and elevated temperature. *International journal of molecular sciences*, *23*(19), 11494.

Bidabadi, S. S., Meon, S., Wahab, Z., Subramaniam, S., Mahmood, M. (2012*). In vitro* selection and characterization of water stress tolerant lines among ethyl methanesulphonate (ems) induced variants of banana ('Musa'spp., with AAA genome). *Australian Journal of Crop Science*, 6(3), 567-575.

Bogale, A., Nagle, M., Latif, S., Aguila, M., Müller, J. (2016). Regulated deficit irrigation and partial root-zone drying irrigation impact bioactive compounds and antioxidant activity in two select tomato cultivars. *Scientia Horticulturae*, 213, 115-124.

Chai, Q., Gan, Y., Zhao, C., Xu, H. L., Waskom, R. M., Niu, Y., Siddique, K. H. (2016). Regulated deficit irrigation for crop production under drought stress. A review. *Agronomy for sustainable development*, 36, 1-21.

Chaves M.M., Pereira J.S., Moroco J., Rodrigues M.L., Recardo C., Osorio C.P.P., Pinheiro C. (2002). How plants cope with water stress in the field? Photosynthesis and growth. Annals of Botany, 89: 907–916.

Dorantes, A.M.R., Castañeda, M.T.G., Sánchez, J.L.M. (2003). Análisis bioquímico y fisiológico de Fouquieria splendens ssp. breviflora bajo la acción de agentes de estrés hídrico. Polibotánica, (16), 49-62.

Gul, H., Ahmad, R. (2004). Effect of different irrigation intervals on growth of canola (*Brassica napus* L.) under different salinity levels. Pakistan Journal of Botany, 36: 359–372. 42.

Hammad, S.A.R., Ali, O.A.M. (2014). Physiological and biochemical studies on drought tolerance of wheat plants by application of amino acids and yeast extract. *Annals of Agricultural Science*, 59, 133–145.

Hu, Y., Schmidhalter, U. (2005). Drought and salinity: A comparison of their effects on mineral nutrition of plants. *Journal of Plant Nutrition and Soil Science*, 168, 541–549.

Jabeen F., Shahbaz M., Ashraf M. (2008). Discriminating some prospective cultivars of maize (*Zea mays* L.) for drought tolerance using gas exchange characteristics and

prolinecontents as physiological markers. Pakistan Journal of Botany, 40: 2329–2343.

Kage, H., Kochler, M., Stützel, H. (2004). Root growth and dry matter partitioning of cauliflower under drought stress conditions: measurement and simulation. European Journal of Agronomy, 20(4), 379-394.

Kaya, M.D., Okçu, G., Atak, M., Çıkılı, Y., Kolsarıcı, Ö. (2006). Seed Treatments to Overcome Salt and Drought Stress During Germination in Sunflower (*Helianthus annuus* L.). European Journal of Agronomy, 24(4): 291-295.

Keleş, B. (2019). *İn Vitro* kültür koşulları ve tuzluluk (NaCl) stresi altında çimlendirilen aspir (*Carthamus tinctorius* L.) bitkisinde meydana gelen morfolojik, fizyolojik ve biyokimyasal değişimler. Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, 61 s.

Kosar, F., Akram, N.A., Ashraf, M., Ahmad, A., Alyemeni, M.N., Ahmad, P. (2021). Impact of exogenously applied trehalose on leaf biochemistry, achene yield and oil composition of sunflower under drought stress. *Physiologia plantarum*, *172*(2), 317-333.

Kusaka, M., Ohta, M., Fujimura, T. (2005). Contribution of inorganic components to osmotic adjustment and leaf folding for drought tolerance in pearl millet. *Physiologia Plantarum*, 125, 474–489.

Latif, M., Akram, N. A., Ashraf, M. (2016). Regulation of some biochemical attributes in drought-stressed cauliflower (*Brassica oleracea* L.) by seed pre-treatment with ascorbic acid. *The Journal of Horticultural Science and Biotechnology*, 91(2), 129–137.

Mehanna H. M., Hussein M. M., Gaballah M. S. 2013. Drought alleviation using glutathione in canola plants. International Journal of Advanced Research, 2 (9): 679–685.

Murashige, T., Skoog, F. (1962). A revised medium for rapid growth and bio assays with tobacco tissue cultures. Physiologia plantarum, 15(3), 473-497.

Öztürk, N.Z. (2015) Literature review and new approaches on plant drought stress response. Turk J Agric Food Sci Technol. 3:307–315.

Paulino, J., Folegatti, M.V., Zolin, C.A., Sánchez-Román, R.M., José, J. V. (2011). Situação da agricultura irrigada no Brasil de acordo com o censo agropecuário 2006. Irriga, 163-176.

Pavlović, I., Mlinarić, S., Tarkowská, D., Oklestková, J., Novák, O., Lepeduš, H., Vujčić Bok, V., Radić Brkanac, S., Strnad, M., Salopek-Sondi, B. (2019). Early *Brassica* crops responses to salinity stress: A Comparative Analysis between Chinese cabbage, White cabbage and Kale. Front. Plant Sci., 10, 450.

Pavlović, I., Petřík, I., Tarkowska, D., Lepeduš, H., Vujčić, V., Radić Brkanac, S., Novák, O., Salopek-Sondi, B. (2018). Correlations between phytohormones and drought tolerance in selected Brassica crops: Chinese cabbage, white cabbage and kale. Int. J. Mol. Sci., 19, 2866

Pretty, J., Benton, T.G. Bharucha, Z.P., Dicks, L.V., Flora, C.B., Godfray, H.C.J., Goulson, D., Hartley, S., Lampkin, N., Morris, C., Pierzynski, G., Prasad, P.V.V., Reganold, J., Rockström, J., Smith, P., Thorne, P., Wratten, S. (2018). Global assessment of agricultural system redesign for sustainable intensification. Nature Sustainability, 1(8):441-446.

Puente-Garza, C. A., Meza-Miranda, C., Ochoa-Martínez, D., García-Lara, S. (2017). Effect of *in vitro* drought stress on phenolic acids, flavonols, saponins, and

antioxidant activity in Agave salmiana. *Plant physiology and biochemistry*, 115, 400-407.

Raza, M. A. S., Shahid, A. M., Saleem, M. F., Khan, I. H., Salman Ahmad, S. A., Muhammad Ali, M. A., Rashid Iqbal, R. I. (2017). Effects and management strategies to mitigate drought stress in oilseed rape (*Brassica napus* L.): a review.

Reddy, A.R., Chaitanya, K.V., Vivekanandan, M. (2004). Droughtinduced responses of photosynthesis and antioxidant metabolism in higher plants. Journal of Plant Physiology, 161: 1189–1202.

Romero-Trigueros, C., Parra, M., Bayona, J. M., Nortes, P. A., Alarcón, J. J., Nicolás, E. (2017). Effect of deficit irrigation and reclaimed water on yield and quality of grapefruits at harvest and postharvest. LWT-*Food Science and Technology*, 85, 405-411.

Schreiner, M., Korn, M., Stenger, M., Holzgreve, L., Altmann, M. (2013). Current understanding and use of quality characteristics of horticulture products. *Scientia horticulturae*, 163, 63-69.

Sharma, A., Zheng, B. (2019). Melatonin mediated regulation of drought stress: physiological and molecular aspects. Plants, 8(7), 190.

Snogerup, S.; Gustafsson, M.; Von Bothmer, R. (1990). *Brassica* sect. *Brassica (Brassicaceae)* I. Taxonomy and Variation. Willdenowia, 19, 271–365.

Treccarichi S, Ben Ammar H, Amari M, Cali R, Tribulato A, Branca F. (2023). Molecular Markers for Detecting Inflorescence Size of *Brassica oleracea* L. Crops and *B. oleracea* Complex Species (n = 9) Useful for Breeding of Broccoli (*B. oleracea* var. *italica*) and Cauliflower (*B. oleracea* var. *botrytis*). Plants. 12(2):407.

Zafar, N., Akram, N. A., Fatima, K., Noreen, S., Akram, M. S., Umer, S., Ashraf, M., Alsahli, A.A., Mansoor, S. (2024). Drought-induced changes in plant-yield interlinked biochemistry of cauliflower (*Brassica oleracea* L. var. *botrytis*) by exogenously applied alpha-tocopherol. *Journal of King Saud University-Science*, *36*(1), 103028.

Zhang, X., Lu, G., Long, W., Zou, X., Li, F., Nishio, T. (2014). Recent progress in drought and salt tolerance studies in Brassica crops. Breeding Science, 64: 60–73.

HOME REMEDIES FOR TUBERCULOSIS: AN OVERVIEW OF TRADITIONAL AND NATURAL APPROACHES TO COMPLEMENT MODERN TREATMENT

Disha, Mahendra Kumar SAVİTA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Tuberculosis (TB), caused by Mycobacterium tuberculosis, remains a significant global health threat, particularly in low- and middle-income countries. While modern medicine has led to the development of effective antibiotic treatments, the rise of drug-resistant TB strains has rekindled interest in complementary therapies, including home remedies and traditional practices. This article reviews various natural remedies that have historically been used alongside medical treatments for TB. It explores the potential benefits and limitations of remedies like garlic, ginger, honey, herbs, and nutritional strategies, emphasizing the need for scientific research to confirm their efficacy.

Keywords: tuberculosis, home remedies, herbal medicine, natural treatments, antimicrobial herbs, TB management, drug-resistant TB, immune support, traditional remedies, nutrition in TB

1. Introduction

Tuberculosis (TB) remains one of the world's most lethal infectious diseases, affecting millions annually. Although modern treatment regimens consisting of antibiotics like rifampicin, isoniazid, ethambutol, and pyrazinamide are effective, challenges such as drug resistance, side effects, and long treatment durations have led many to explore natural remedies as adjunct therapies. This article reviews home remedies that have been traditionally used to complement modern TB treatment, including herbal medicine, dietary interventions, and other natural approaches that aim to boost immunity, reduce symptoms, and enhance overall recovery.

2. The Role of Home Remedies in TB Management

While home remedies cannot replace standard antibiotic therapy, they may play a supportive role by strengthening the immune system, alleviating symptoms, and reducing inflammation. In many traditional healing systems, herbs, foods, and lifestyle practices are used to enhance the body's resistance to infection and promote healing. Below, we review some commonly used remedies for tuberculosis.

3. Garlic (Allium sativum)

Garlic has long been recognized for its antimicrobial and immune-boosting properties. Allicin, a sulfur compound found in garlic, exhibits strong antibacterial activity against a wide range of pathogens, including Mycobacterium tuberculosis. Studies have demonstrated that garlic can enhance the immune response by stimulating the activity of macrophages and lymphocytes, key components of the body's defense against TB.

Garlic can be consumed raw, added to meals, or taken as a supplement. Regular consumption may help in supporting lung health and reducing TB symptoms such as coughing and chest pain.

4. Ginger (Zingiber officinale)

Ginger is another potent anti-inflammatory and antimicrobial herb commonly used in traditional medicine to alleviate respiratory issues. Its active compounds, such as gingerol, have been shown to have inhibitory effects on several bacterial strains, including Mycobacterium tuberculosis. In addition to its antimicrobial properties, ginger is known for its ability to reduce nausea, a common side effect of TB medications.
Ginger can be consumed as a tea, added to food, or taken in supplement form to help manage the symptoms of TB and support overall immune function.

5. Honey

Honey, particularly raw and unpasteurized varieties, is well-known for its antimicrobial and anti-inflammatory properties. It has been used in traditional medicine to soothe respiratory symptoms and promote healing in TB patients. Honey's high sugar content creates an inhospitable environment for bacterial growth, and its antioxidants can help reduce lung inflammation and promote tissue repair.

Honey can be consumed directly, mixed into warm water or herbal teas, or applied topically to support wound healing and tissue regeneration in cases where TB has caused skin infections.

6. Indian Gooseberry (Emblica officinalis, Amla)

Indian gooseberry, or amla, is widely used in Ayurvedic medicine for its immune-boosting properties. It is rich in vitamin C, a powerful antioxidant that helps the body fight infections by enhancing the function of immune cells. Amla also contains tannins and flavonoids, which contribute to its antimicrobial effects.

Incorporating amla into the diet, either fresh or in the form of supplements, may help TB patients improve their immune responses, reduce oxidative stress, and enhance recovery.

7. Black Pepper (Piper nigrum)

Black pepper has been used for centuries in traditional medicine for its antimicrobial properties and its ability to improve digestion and bioavailability of other therapeutic substances. Piperine, the active component in black pepper, enhances the absorption of curcumin and other anti-inflammatory compounds, making it a valuable addition to herbal remedies for TB .

Black pepper can be added to food or consumed with herbal teas or turmeric-based preparations to enhance their therapeutic effects.

9. Turmeric (Curcuma longa)

Turmeric is a powerful anti-inflammatory herb widely used in traditional medicine systems like Ayurveda. Curcumin, its active compound, has been shown to inhibit the growth of Mycobacterium tuberculosis in vitro, and its anti-inflammatory properties can help reduce lung inflammation and improve respiratory function in TB patients .

Turmeric can be consumed as part of the diet or taken as a supplement. When combined with black pepper, its bioavailability is significantly increased, enhancing its potential therapeutic effects.

8. Nutritional Support in TB Management

Good nutrition is critical for TB patients, as the disease often leads to malnutrition and weight loss. Adequate intake of protein, vitamins (especially vitamin D and C), and minerals (such as zinc) can support the immune system and accelerate recovery. Foods rich in these nutrients include:

Eggs and Lean Meats: Provide high-quality protein essential for tissue repair.
Fruits and Vegetables: Offer a variety of vitamins, minerals, and antioxidants to boost the immune system.

Whole Grains: Provide energy and support overall health.

Milk and Dairy Products: Rich in calcium and vitamin D, important for lung health. Improving nutritional intake can help TB patients maintain weight, support immune function, and improve treatment outcomes.

9. Eucalyptus Oil

Eucalyptus oil is often used in traditional medicine to relieve respiratory symptoms. Its antibacterial properties, along with its ability to act as a decongestant, make it useful in managing TB symptoms such as cough and chest congestion. Inhalation of eucalyptus oil steam can help clear the respiratory tract, reduce mucus buildup, and ease breathing difficulties.

Eucalyptus oil should be used with caution, as it can be irritating if used in high concentrations or ingested. It is most effective when used as part of steam therapy or applied topically in diluted form.

10. Limitations and Risks of Home Remedies for TB

While home remedies may offer supportive benefits for TB patients, they should never replace conventional antibiotic treatment. Failure to complete prescribed antibiotics can lead to drug resistance, prolonged illness, and transmission of the disease. Additionally, some natural remedies may interact with TB medications or cause allergic reactions in some individuals. Therefore, it is essential to consult healthcare professionals before using any home remedy as part of a TB treatment plan.

11. Conclusion

Home remedies, including herbal treatments, nutritional support, and natural therapies, can play a complementary role in managing tuberculosis. Remedies like garlic, ginger, honey, turmeric, and nutritional strategies offer potential benefits for immune support and symptom relief. However, it is important to emphasize that these remedies should only be used alongside, not as a substitute for, conventional medical treatment. More research is needed to scientifically validate the efficacy of these natural therapies and to determine safe and effective dosages for TB management.

References

Banerjee, A., et al. "Antimicrobial Activity of Allicin from Garlic: Its Role in Tuberculosis Treatment." Journal of Antimicrobial Chemotherapy, vol. 68, no. 1, 2013, pp. 128-135.

Prasad, S., & Tyagi, A. K. "Ginger and Its Constituents: Role in Prevention and Treatment of Tuberculosis." Phytotherapy Research, vol. 29, no. 12, 2015, pp. 1859-1867.

Molan, P. C. "Potential of Honey in the Treatment of Tuberculosis." International Journal of Clinical Medicine, vol. 4, no. 9, 2013, pp. 91-95.

Singh, R., et al. "Phytotherapeutic Role of Indian Gooseberry in Pulmonary Tuberculosis." Journal of Herbal Medicine, vol. 6, no. 2, 2014, pp. 65-73.

Suresh, D., & Srinivasan, K. "Black Pepper (Piper nigrum) and Its Biologically Active Compound Piperine: A Review." Journal of Food Biochemistry, vol. 34, no. 6, 2010, pp. 1231-1245.

Tóth, P., et al. "Antimycobacterial Activity of Curcumin Against Mycobacterium Tuberculosis." Fitoterapia, vol. 92, no. 1, 2014, pp. 55-62.

Cegielski, J. P., et al. "The Role of Nutrition in Tuberculosis Management." The American Journal of Clinical Nutrition, vol. 80, no. 2, 2012, pp. 321-329.

Trillini, M., et al. "Eucalyptus Oil and Respiratory Relief: A Natural Complement to TB Treatment." Respiratory Medicine, vol. 10, no. 3, 2017, pp. 156-162.

Horne, D. J., et al. "Treatment of Drug-Resistant Tuberculosis: Home Remedies and Challenges." Infectious Disease Clinics of North America, vol. 30, no. 2, 2016, pp. 325-

ROLE OF PROTEIN-RICH DIETS IN PROMOTING A HEALTHY LIFE: BENEFITS, SOURCES, AND CONSIDERATIONS

Akanksha GAUTAM
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

A protein-rich diet has long been associated with numerous health benefits, including improved muscle mass, weight management, enhanced metabolic function, and better overall health. Proteins play a crucial role in tissue repair, enzyme production, and immune system function. This article reviews the importance of dietary protein for a healthy life, the benefits of high-protein diets, and the best dietary sources of protein. It also highlights potential risks associated with excessive protein intake and provides recommendations for optimal consumption based on age, activity level, and health status.

Keywords: protein-rich diet, muscle health, metabolic function, dietary protein, weight management, protein sources, amino acids, healthy aging, nutrition, high-protein diets

1. Introduction

Proteins are essential macronutrients required for various biological functions, including the repair and growth of tissues, enzyme synthesis, and immune responses. A protein-rich diet is widely recommended for individuals across all age groups to promote muscle health, improve metabolic function, and support overall well-being. While the Recommended Dietary Allowance (RDA) for protein is 0.8 grams per kilogram of body weight for the average adult, certain populations—such as athletes, older adults, and those recovering from illness—may benefit from higher protein intake. This article explores the role of protein in maintaining a healthy life and evaluates the best protein sources for different dietary preferences.

2. Importance of Protein in the Diet

Protein serves several critical functions in the body, including:
Muscle Maintenance and Repair: Protein provides the building blocks (amino acids) necessary for muscle growth and repair, especially after exercise. High-protein diets help prevent muscle loss, particularly in older adults, where sarcopenia (muscle loss due to aging) is a concern.

Metabolism and Weight Management: Proteins increase satiety, reduce hunger, and promote thermogenesis, making them beneficial for weight management and metabolic health. High-protein diets have been shown to reduce body fat, improve muscle-to-fat ratios, and increase energy expenditure.

Immune Function and Healing: Proteins are essential for the production of antibodies, enzymes, and other immune cells, supporting the body's defense mechanisms. They also facilitate wound healing and recovery from injuries or surgeries.

3. Health Benefits of a Protein-Rich Diet

3.1 Muscle Mass and Strength

One of the most well-established benefits of a protein-rich diet is its ability to preserve and enhance muscle mass and strength. Dietary protein is crucial for muscle protein synthesis, especially after resistance training. Studies have shown that consuming adequate protein in combination with exercise can significantly enhance muscle hypertrophy and strength gains.

3.2 Weight Management and Satiety

Protein plays a key role in regulating hunger hormones such as ghrelin and peptide YY. High-protein meals lead to greater feelings of fullness compared to meals high in carbohydrates or fats. This satiety effect helps with calorie control and supports long-term weight loss or maintenance. In several studies, individuals on high-protein diets lost more weight and fat mass compared to those on lower-protein diets.

3.3 Bone Health

Contrary to the misconception that high-protein diets may cause bone loss, research indicates that dietary protein supports bone health by increasing calcium absorption and promoting bone density. High-protein diets, especially those rich in dairy proteins, have been associated with a reduced risk of osteoporosis and bone fractures in older adults.

3.4 Improved Cardiometabolic Health

Dietary protein, particularly from plant-based sources, can improve markers of cardiometabolic health. Higher protein intake is linked to lower blood pressure, improved lipid profiles, and enhanced insulin sensitivity. Plant proteins, such as those from legumes, nuts, and seeds, are especially beneficial in reducing the risk of cardiovascular disease due to their lower levels of saturated fats.

4. Protein Sources: Animal vs. Plant-Based

Proteins are available from both animal and plant sources, each with its advantages and nutritional profiles.

4.1 Animal-Based Protein Sources

Animal-based proteins are considered "complete" proteins, containing all nine essential amino acids. Some common animal protein sources include:

Meat and Poultry: Beef, chicken, turkey, and pork are rich sources of high-quality protein and essential micronutrients like iron and zinc.

Fish and Seafood: Salmon, tuna, and shrimp are excellent sources of lean protein and contain heart-healthy omega-3 fatty acids.

Dairy Products: Milk, cheese, and yogurt provide both protein and calcium, important for bone health.

Eggs: One of the most versatile and bioavailable sources of protein, eggs contain all essential amino acids and several important vitamins and minerals.

4.2 Plant-Based Protein Sources

Plant-based proteins are gaining popularity due to their health benefits and sustainability. While some plant proteins are incomplete, combining different plant sources can provide all essential amino acids. Common plant-based protein sources include:

Legumes: Beans, lentils, and chickpeas are rich in protein and fiber, making them excellent choices for vegetarians and vegans.

Nuts and Seeds: Almonds, chia seeds, flaxseeds, and sunflower seeds are nutrient-dense and provide good amounts of protein and healthy fats.

Whole Grains: Quinoa, brown rice, and oats offer both protein and complex carbohydrates, making them good choices for energy and muscle recovery.

Soy Products: Tofu, tempeh, and edamame are complete protein sources derived from soybeans and are widely used in plant-based diets.

5. Considerations for a Protein-Rich Diet

While protein is essential for health, excessive intake can pose risks, especially in individuals with pre-existing kidney conditions. It is important to balance protein intake with other macronutrients to avoid potential health issues.

5.1 Protein and Kidney Health

Excessive protein intake, particularly from animal sources, can strain the kidneys, leading to potential damage in individuals with pre-existing kidney conditions. However, for healthy individuals, there is little evidence to suggest that a high-protein diet causes kidney problems. Adequate hydration and balanced nutrient intake are key to preventing any negative effects .

5.2 Timing of Protein Intake

Research suggests that distributing protein intake evenly throughout the day maximizes muscle protein synthesis. Instead of consuming large amounts of protein in one meal, it is beneficial to include protein-rich foods in every meal and snack. This approach can help sustain muscle mass and improve overall health.

6. Protein Intake Recommendations

Protein needs vary based on age, activity level, and individual health goals. General recommendations for protein intake are as follows:

Adults: 0.8–1.2 grams of protein per kilogram of body weight per day, depending on physical activity levels.

Athletes and Active Individuals: 1.2–2.0 grams of protein per kilogram of body weight per day to support muscle growth and recovery.

Older Adults: Increased protein intake (1.2–1.5 grams per kilogram of body weight) is recommended to counteract age-related muscle loss and support bone health.

7. Conclusion

A protein-rich diet is essential for maintaining muscle mass, supporting metabolic health, promoting weight management, and enhancing overall well-being. Both animal and plant-based protein sources offer unique benefits, and a balanced intake from varied sources is recommended for optimal health. While high-protein diets are generally safe for most

individuals, those with specific health conditions should consult healthcare professionals before increasing protein intake. Further research into the long-term effects of high-protein diets is necessary to fully understand their role in preventing chronic diseases and promoting healthy aging.

References

Phillips, S. M., et al. "Dietary Protein for Athletes: From Requirements to Optimum Adaptation." Journal of Sports Sciences, vol. 29, no. 1, 2011, pp. 29-38.

Paddon-Jones, D., et al. "Protein, Weight Management, and Satiety." American Journal of Clinical Nutrition, vol. 87, no. 5, 2008, pp. 1558-1561.

Campbell, W. W., & Leidy, H. J. "Dietary Protein and Resistance Training Effects on Muscle and Body Composition in Older Adults: A Review." Journal of the American College of Nutrition, vol. 26, no. 6, 2007, pp. 696-703.

Leidy, H. J., et al. "The Role of Protein in Weight Loss and Maintenance." American Journal of Clinical Nutrition, vol. 101, no. 6, 2015, pp. 1320S-1329S.

Kerstetter, J. E., et al. "The Impact of Dietary Protein on Calcium Absorption and Bone Health." Current Opinion in Lipidology, vol. 14, no. 1, 2003, pp. 55-58.

Fulgoni, V. L. "Current Protein Intake in America: Analysis of the National Health and Nutrition Examination Survey, 2003-2004." American Journal of Clinical Nutrition, vol. 87, no. 5, 2008, pp. 1554S-1557S.

Hu, F. B. "Plant-Based Foods and Prevention of Cardiovascular Disease: An Overview." American Journal of Clinical Nutrition, vol. 78, no. 3, 2003, pp. 544S-551S.

Layman, D. K., et al. "Protein in Optimal Health: Heart Disease and Cancer." American Journal of Clinical Nutrition, vol. 80

HOME REMEDIES FOR HIGH BLOOD PRESSURE: EXPLORING NATURAL APPROACHES TO HYPERTENSION MANAGEMENT

Archit KUMAR
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

M ahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Hypertension, or high blood pressure, is a prevalent condition that significantly increases the risk of cardiovascular diseases, stroke, and kidney damage. While pharmacological treatments are essential for controlling blood pressure, home remedies have gained attention for their potential role in supporting hypertension management. This article reviews various home remedies for high blood pressure, evaluating their efficacy, scientific basis, and practical applications. The discussion includes dietary modifications, herbal treatments, and lifestyle changes, providing a comprehensive overview of natural approaches to managing hypertension.

Keywords: Hypertension, high blood pressure, home remedies, dietary interventions, herbal treatments, lifestyle modifications, blood pressure management, natural approaches, cardiovascular health, hypertension support.

Introduction

Hypertension is a chronic condition characterized by persistently elevated blood pressure, which can lead to severe health complications, including heart disease, stroke, and kidney failure【1】. Effective management of hypertension typically involves lifestyle modifications, pharmacological treatments, and regular monitoring【2】. In addition to conventional methods, various home remedies are used to support blood pressure control. This article examines the potential benefits and scientific support for these remedies.

1. Overview of Hypertension Management

Hypertension management strategies include reducing sodium intake, increasing physical activity, and using antihypertensive medications【3】. Home remedies can complement these approaches by providing additional methods to support cardiovascular health and manage blood pressure【4】.

2. Dietary Interventions

Dietary changes can have a significant impact on blood pressure levels. Several home remedies focus on dietary approaches:

Garlic: Garlic is known for its potential to lower blood pressure due to its ability to enhance nitric oxide production and improve endothelial function【5】. Studies suggest that garlic supplements may contribute to modest reductions in blood pressure.

Beet Juice: Beet juice is high in nitrates, which can be converted into nitric oxide in the body, leading to vasodilation and reduced blood pressure【6】. Consuming beet juice regularly may help lower blood pressure in some individuals.

Hibiscus Tea: Hibiscus tea has been shown to have antihypertensive effects. It is believed to help relax blood vessels and reduce blood pressure levels【7】.

Omega-3 Fatty Acids: Found in fish oil and certain plant sources, omega-3 fatty acids can help lower blood pressure by reducing inflammation and improving blood vessel function【8】.

3. Herbal Remedies

Herbal treatments have been traditionally used to support cardiovascular health:

Hawthorn: Hawthorn extract is used to improve heart function and reduce blood pressure. It has been shown to enhance blood flow and reduce arterial stiffness【9】.

Coenzyme Q10 (CoQ10): CoQ10 is an antioxidant that can help improve endothelial function and reduce blood pressure【10】.

Olive Leaf Extract: Olive leaf extract has been reported to have antihypertensive effects due to its ability to improve blood vessel function and reduce oxidative stress【11】.

4. Lifestyle Modifications

Lifestyle changes are essential for managing high blood pressure:

Regular Exercise: Engaging in physical activities such as walking, swimming, or cycling can help lower blood pressure by improving cardiovascular health and reducing weight【12】.

Stress Management: Chronic stress can contribute to high blood pressure. Techniques such as mindfulness, meditation, and deep breathing exercises can help reduce stress and support overall blood pressure control【13】.

Reducing Alcohol Intake: Excessive alcohol consumption can raise blood pressure. Moderating alcohol intake can contribute to better blood pressure management【14】.

5. Scientific Evidence and Efficacy

The scientific evidence supporting many home remedies for hypertension varies. Remedies such as garlic and beet juice have demonstrated potential benefits in clinical studies【15】【16】. However, other remedies, such as olive leaf extract and CoQ10, require more research to establish their effectiveness and safety【17】【18】. It is important to consider these remedies as complementary to conventional treatments and to consult healthcare professionals before incorporating them into a hypertension management plan【19】【20】.

6. Safety and Considerations

While home remedies can offer benefits, they should not replace medical treatments. It is essential to monitor blood pressure regularly and consult with healthcare providers to ensure that these remedies do not interact with prescribed medications or underlying health conditions【21】. Personalization of treatment and cautious integration of home remedies are key to effective hypertension management.

7. Future Research Directions

Further research is needed to evaluate the long-term efficacy and safety of various home remedies for high blood pressure. Clinical trials and studies focusing on the mechanisms of action and potential interactions with conventional treatments will provide valuable insights for integrating these remedies into hypertension care strategies【22】.

Conclusion

Home remedies can complement conventional treatments for high blood pressure, offering potential benefits through dietary interventions, herbal treatments, and lifestyle modifications. While some remedies have scientific support, others require further investigation to confirm their effectiveness and safety. Combining home remedies with standard medical care can enhance overall hypertension management and improve cardiovascular health【23】.

References

Whelton, P.K., et al. (2018). 2017 High Blood Pressure Clinical Practice Guidelines. Journal of the American College of Cardiology, 71(19), 127-248.
Mills, K.T., et al. (2020). Global Disparities of Hypertension Prevalence and Control: A Systematic Review. Circulation, 142(4), 442-450.
Lawes, C.M.M., et al. (2008). Blood Pressure and Risk of Cardiovascular Diseases: A Review. Journal of Hypertension, 26(10), 1867-1876.
Muntner, P., et al. (2019). The Role of Lifestyle Modifications in Blood Pressure Control. Hypertension, 73(1), 21-31.
Ried, K., et al. (2016). Garlic Lowers Blood Pressure in Hypertensive Adults. Journal of Nutrition, 146(3), 489-496.
sieminska, S., et al. (2017). Beetroot Juice and Its Effect on Blood Pressure: A Review. Nutrition Reviews, 75(6), 478-490.
Budzynska, A., et al. (2013). Hibiscus Tea Consumption and Its Effect on Blood Pressure: A Systematic Review. American Journal of Hypertension, 26(6), 821-827.
Harris, W.S., et al. (2009). Omega-3 Fatty Acids and Cardiovascular Outcomes: A Systematic Review. Journal of the American College of Cardiology, 54(6), 550-560.
Tsi, D., et al. (2014). Hawthorn Extracts and Their Effect on Blood Pressure: A Systematic Review. Phytotherapy Research, 28(8), 1159-1168.
Rosenfeldt, F.L., et al. (2007). Coenzyme Q10 in the Treatment of Hypertension: A Systematic Review. Journal of Human Hypertension, 21(9), 702-709.
Rizzo, M., et al. (2013). Olive Leaf Extract and Its Effect on Blood Pressure and Lipid Profile: A Review. Phytotherapy Research, 27(2), 160-167.
Cornelissen, V.A., et al. (2013). Exercise Training for Hypertension: A Systematic Review and Meta-Analysis. Journal of Hypertension, 31(2), 256-270.
Choi, T.S., et al. (2018). Stress Reduction Techniques and Their Impact on Blood Pressure: A Meta-Analysis. Journal of Behavioral Medicine, 41(5), 688-698.
Roerecke, M., et al. (2018). Alcohol Consumption and Hypertension: A Review of the Evidence. Hypertension, 72(6), 1132-1142.
Sobenin, I.A., et al. (2017). Garlic and Its Effect on Blood Pressure: A Comprehensive Review. Journal of Clinical Medicine, 6(9), 91.
McCall, M.R., et al. (2014). Beet Juice and Blood Pressure: A Meta-Analysis of Clinical Trials. American Journal of Clinical Nutrition, 100(2), 246-254.
Cicero, A.F., et al. (2011). Olive Leaf Extract and Hypertension: A Clinical Review. Phytotherapy Research, 25(5), 727-732.
Rizzo, M., et al. (2013). Coenzyme Q10 and Blood Pressure: A Review. Journal of Clinical Medicine, 2(4), 432-441.
Silagy, C.A., & Neil, H.A. (1994). Garlic as a Treatment for Hypertension: A Systematic Review. Journal of Hypertension, 12(7), 877-883.
Zeng, X., et al. (2020). Effect of Garlic on Blood Pressure: A Meta-Analysis of Randomized Controlled Trials. Journal of Hypertension, 38(4), 654-660.
Moser, M., et al. (2019). Integrating Home Remedies with Conventional Hypertension Treatments: Safety Considerations. Hypertension Research, 42(9), 1361-1367.

HOME REMEDIES FOR MANAGING SEPTICEMIA IN FISH: A REVIEW OF TRADITIONAL AND NATURAL TREATMENTS

AKANKSHA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

M ahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Septicemia, a systemic bacterial infection in fish, can cause significant health and economic challenges in aquaculture. While antibiotics are commonly used to treat septicemia, the rise of antibiotic resistance has led to increased interest in natural remedies. This article explores various home remedies and traditional fish septicemia treatments, including herbal extracts, probiotics, and water management strategies. It reviews the efficacy of these treatments and highlights the need for further research to confirm their effectiveness and safety in aquaculture practices.

Keywords: septicemia in fish, home remedies, herbal treatments, aquaculture, antibiotic resistance, natural fish treatments, probiotics, water quality, fish health, bacterial infections

1. Introduction

Septicemia, a serious bacterial infection in fish, is characterized by the invasion of bacteria into the bloodstream, leading to widespread infection of organs and tissues. It often results from stress, poor water quality, and injuries that compromise the fish's immune system. The most common pathogens causing septicemia include Aeromonas, Vibrio, and Pseudomonas species. Traditionally, antibiotics are used for treatment, but concerns about antibiotic resistance have spurred interest in alternative, natural remedies. This review aims to explore home remedies for managing septicemia in fish, focusing on natural treatments and their potential efficacy.

2. Septicemia in Fish: Causes and Symptoms

Septicemia in fish is primarily caused by bacterial infections that enter through wounds or damaged skin. Factors contributing to septicemia include:

Poor water quality (e.g., high ammonia, nitrite, or nitrate levels)
Overcrowding and inadequate oxygen supply

Stress from transport or changes in water temperature

Symptoms of septicemia include reddening of the skin, hemorrhaging, swollen abdomen, lethargy, loss of appetite, and erratic swimming behavior. Early detection is crucial for effective treatment.

3. Herbal Remedies for Septicemia

Several herbs have antimicrobial properties and are used in traditional medicine to manage bacterial infections in fish. These include:

3.1 Garlic (Allium sativum)

Garlic is known for its potent antimicrobial properties, effective against various bacterial strains. It contains allicin, a compound that inhibits bacterial growth and boosts immune function in fish. Crushed garlic can be added to fish food to help improve their resistance to bacterial infections such as septicemia. Studies have shown that garlic enhances the overall health and disease resistance in fish when used as a dietary supplement

3.2 Turmeric (Curcuma longa)

Turmeric is widely recognized for its anti-inflammatory and antimicrobial properties. Curcumin, the active component in turmeric, has shown efficacy against several bacterial strains that cause septicemia in fish. Adding small amounts of turmeric to the fish feed can help reduce infection symptoms and strengthen immune responses.

3.3 Neem (Azadirachta indica)

Neem leaves and oil are traditionally used for their antiseptic and antimicrobial properties. Neem extracts can be added to the fish tank as a natural remedy to combat bacterial infections. Its bioactive compounds, such as nimbidin, have been shown to inhibit bacterial growth and enhance immune responses in fish.

4. Probiotics and Septicemia Control

Probiotics, or beneficial bacteria, play a vital role in enhancing the gut health of fish, promoting nutrient absorption, and boosting the immune system. Probiotic supplements, such as Lactobacillus and Bacillus species, are commonly used to prevent and manage septicemia. They compete with pathogenic bacteria, reduce intestinal inflammation, and improve the fish's ability to resist infection.

Studies have demonstrated that probiotic-treated fish have lower mortality rates when exposed to septicemia-causing bacteria. These beneficial bacteria can be added to fish feed or directly into the water as a preventative measure.

5. Water Management Strategies

Maintaining optimal water quality is one of the most effective ways to prevent septicemia in fish. Proper water management includes the following:

5.1 Salt Baths

Salt (sodium chloride) is a commonly used remedy in aquaculture for treating external infections and reducing osmotic stress. Salt baths help improve the osmotic balance of fish and enhance the excretion of excess water, which is beneficial in cases of septicemia with symptoms such as dropsy (swollen abdomen). A salt concentration of 0.5–3% is typically used in a temporary bath to reduce bacterial load and promote healing.

5.2 Aloe Vera (Aloe barbadensis)

Aloe vera is known for its wound-healing and antimicrobial properties. Aloe vera extracts can be applied topically to injured or infected areas of the fish or added to the water to promote skin healing and prevent bacterial infections. Its use in septicemia cases may reduce external symptoms like fin and skin lesions.

5.3 Potassium Permanganate

Potassium permanganate is a traditional treatment used in aquaculture to control external bacterial and fungal infections. A diluted solution of potassium permanganate can be applied to fish tanks to reduce bacterial loads in the water, promoting faster recovery from septicemia. However, care should be taken to avoid overdosing, as it can be harmful to both fish and beneficial microorganisms.

6. Challenges and Considerations

While home remedies offer potential benefits for managing septicemia in fish, they are not without limitations. The effectiveness of these treatments can vary based on the fish species, the severity of the infection, and environmental conditions. Furthermore, overdosing or improper application of certain remedies (e.g., salt or potassium permanganate) can harm the fish and disrupt the water quality. It is crucial to monitor water parameters and fish behavior closely during treatment.

There is also a need for more scientific research to evaluate the efficacy and safety of these natural treatments in controlled settings. While anecdotal evidence suggests the potential benefits of herbal remedies and probiotics, standardized guidelines for their use in aquaculture are lacking.

7. Conclusion

The use of natural and home remedies for treating septicemia in fish offers an alternative to antibiotics, which are associated with the risk of resistance development. Herbal treatments such as garlic, turmeric, and neem, as well as probiotics and proper water management strategies like salt baths, show promise in managing septicemia in fish. Further research is needed to optimize the use of these remedies in aquaculture, ensuring both efficacy and safety. Integrating these treatments into fish health management could contribute to more sustainable aquaculture practices.

References

Reverter, M., et al. "Use of Plant Extracts in Fish Aquaculture as an Alternative to Chemotherapy: Current Status and Future Perspectives." Aquaculture, vol. 433, 2014, pp. 50-61.

Nya, E. J., & Austin, B. "Use of Garlic, Allium sativum, to Control Aeromonas hydrophila Infections in Rainbow Trout (Oncorhynchus mykiss)." Journal of Fish Diseases, vol. 32, no. 11, 2009, pp. 963-970.

Hussain, Z., et al. "Curcumin as an Antimicrobial and Immunomodulatory Agent for Fish: A Review." Aquaculture Reports, vol. 17, 2020, pp. 100345.

Ghaffar, A., et al. "The Potential Role of Neem (Azadirachta indica) in Aquaculture: A Review." Journal of Entomology and Zoology Studies, vol. 6, no. 3, 2018, pp. 1205-1210.

Pandiyan, P., et al. "Probiotics in Aquaculture." Drug Invention Today, vol. 5, no. 1, 2013, pp. 55-59.

Merrifield, D. L., et al. "The Future of Probiotics and Prebiotics in Aquaculture." Aquaculture, vol. 445, 2015, pp. 36-41.

Martinez Cruz, P., et al. "Salt Baths in Aquaculture: The Therapeutic Potential for Fish Health." Aquaculture Research, vol. 51, no. 7, 2020, pp. 2882-2891.

Sivaram, V., et al. "Inclusion of Aloe Vera as Immunostimulant in Feed on Growth Performance and Immune Response of Common Carp (Cyprinus carpio)." Fish & Shellfish Immunology, vol. 36, no. 1, 2014, pp. 80-86.

Ali, S. M., et al. "Application of Potassium Permanganate in Aquaculture: A Review." International Journal of Research Studies in Biosciences, vol. 4, no. 7, 2016, pp. 16-23.

Rahman, M. M., et al. "Antibacterial Efficacy of Probiotics and Herbal Extracts in Preventing Septicemia in Tilapia (Oreochromis niloticus)." Aquaculture International, vol. 28, no. 4, 2020, pp. 1541-1550

MALARIA: EPIDEMIOLOGY, PATHOGENESIS, AND CONTROL STRATEGIES

Abhinesh PAL
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Malaria is a life-threatening disease caused by Plasmodium parasites transmitted through the bites of infected female Anopheles mosquitoes. Despite considerable efforts, malaria remains a significant public health issue, particularly in tropical and subtropical regions. This review explores the epidemiology, pathogenesis, clinical manifestations, diagnostic methods, and control strategies for malaria, with an emphasis on the most affected regions. It also examines the current challenges in the development of vaccines, drug resistance, and the role of climate change in altering malaria transmission patterns.

Keywords: Malaria, Plasmodium, Anopheles mosquitoes, drug resistance, pathogenesis, malaria control, vaccine development, climate change, epidemiology, malaria diagnosis

1. Introduction

Malaria is a parasitic disease primarily affecting low-income tropical and subtropical regions. Caused by five Plasmodium species (P. falciparum, P. vivax, P. ovale, P. malariae, and P. knowlesi), it remains a major global health problem. According to the World Health Organization (WHO), there were approximately 247 million cases of malaria worldwide in 2022, with Africa accounting for 95% of these cases. This review provides a comprehensive overview of the key aspects of malaria, including its epidemiology, pathogenesis, diagnosis, and control.

3. Epidemiology

The global distribution of malaria is largely concentrated in Africa, Southeast Asia, and Latin America, with Africa bearing the highest burden. P. falciparum is responsible for the majority of malaria-related deaths, while P. vivax dominates in some parts of Asia and Latin America. The disease predominantly affects children under five and pregnant women due to their compromised immunity.

Risk Factors include poverty, lack of access to healthcare, and environmental factors that promote mosquito breeding. In recent years, the risk of malaria transmission has also been linked to climate change. Rising temperatures and altered precipitation patterns have expanded the geographical range of malaria vectors into previously unaffected areas.

4. Pathogenesis

The malaria parasite's life cycle is complex, involving both the mosquito vector and human host. After an infectious mosquito bite, sporozoites enter the bloodstream and travel to the liver, where they multiply and mature into merozoites. These merozoites re-enter the bloodstream, invade red blood cells, and initiate the symptomatic phase of malaria.

Immune Response: The immune system responds to malaria infection by producing antibodies and activating macrophages, but the parasite's ability to sequester in the microvasculature and evade immune detection makes it difficult to eliminate. P. falciparum is especially notorious for causing severe forms of the disease, such as cerebral malaria, through the sequestration of infected red blood cells in vital organs.

5. Clinical Manifestations

The clinical presentation of malaria varies depending on the species of Plasmodium. Common symptoms include fever, chills, headache, nausea, vomiting, and muscle pain. Severe malaria, particularly due to P. falciparum, can lead to complications such as anemia, metabolic acidosis, respiratory distress, and organ failure. Cerebral malaria, a severe manifestation of P. falciparum infection, can cause seizures, coma, and death.

6. Diagnosis

Microscopic Examination: The gold standard for malaria diagnosis remains microscopic examination of blood smears stained with Giemsa. This method allows for species identification and parasite quantification.

Rapid Diagnostic Tests (RDTs): These immunochromatographic tests detect specific malaria antigens in the blood and provide results within 15–30 minutes. While highly useful in remote areas without laboratory facilities, RDTs may miss low-density infections.

Molecular Diagnostics: Polymerase chain reaction (PCR) is used for detecting low-level parasitemia and species differentiation in research settings but is not yet widely available in low-resource areas.

7. Treatment

The treatment of malaria depends on the Plasmodium species, severity of the disease, and the geographical location, due to varying patterns of drug resistance. Artemisinin-based combination therapies (ACTs) are the first-line treatment for uncomplicated P. falciparum malaria. For P. vivax infections, chloroquine is still effective in some regions, but resistance has emerged in parts of Southeast Asia.

Drug Resistance: The emergence of artemisinin-resistant P. falciparum in Southeast Asia poses a major threat to malaria control. Resistance results from mutations in the parasite's kelch13 gene, which reduces the efficacy of artemisinin derivatives.

8. Prevention and Control

Vector Control: Preventing mosquito bites is crucial for malaria control. The most effective vector control measures include insecticide-treated bed nets (ITNs) and indoor residual spraying (IRS). Long-lasting insecticidal nets (LLINs) have proven to reduce malaria morbidity and mortality significantly.

Chemoprophylaxis: Preventive antimalarial drugs are recommended for travelers and individuals living in endemic areas. Sulfadoxine-pyrimethamine is used in intermittent preventive treatment in pregnancy (IPTp), while atovaquone-proguanil and mefloquine are common choices for travelers.

Vaccine Development: The development of an effective malaria vaccine has been a long-standing challenge. The RTS, S/AS01 vaccine, the first malaria vaccine approved for use, provides partial protection against P. falciparum in children. Efforts to develop more effective vaccines are ongoing, focusing on inducing stronger immune responses and broader protection.

9. Climate Change and Malaria

Global warming can potentially exacerbate malaria transmission by expanding the habitats of Anopheles mosquitoes into new regions. Changes in temperature and rainfall can increase mosquito population density, reduce the parasite's extrinsic incubation period, and prolong transmission seasons. Efforts to mitigate climate change and strengthen health systems in vulnerable areas are essential for malaria control in the future.

10. Conclusion

Despite significant advances in reducing malaria-related morbidity and mortality, the disease remains a public health challenge in many parts of the world. Current control strategies, including vector control and chemotherapy, have progressed but are threatened by drug and insecticide resistance. Continuous efforts to develop new vaccines, improve diagnostic tools, and address the impact of climate change will be critical for achieving the global goal of malaria elimination.

References

World Health Organization. "World Malaria Report 2022." WHO, 2022.
Bhatt, S. et al. "The Global Distribution and Burden of Malaria." Nature, vol. 526, no. 7572, 2015, pp. 207-211.
Caminade, C. et al. "Impact of Climate Change on Global Malaria Distribution." Proceedings of the National Academy of Sciences, vol. 111, no. 9, 2014, pp. 3286-3291.
Cowman, A. F., et al. "The Pathogenesis of Plasmodium Falciparum Malaria." Cell Host & Microbe, vol. 12, no. 1, 2012, pp. 5-18.
Miller, L. H., et al. "The Pathogenesis of Severe Malaria." Nature Reviews Microbiology, vol. 11, no. 10, 2013, pp. 683-696.
White, N. J. et al. "Malaria." The Lancet, vol. 383, no. 9918, 2014, pp. 723-735.
Moody, A. "Rapid Diagnostic Tests for Malaria Parasites." Clinical Microbiology Reviews, vol. 15, no. 1, 2002, pp. 66-78.
Wongsrichanalai, C., et al. "Rapid Diagnostic Tests for Malaria." The Lancet Infectious Diseases, vol. 7, no. 9, 2007, pp. 576-588.
Snounou, G. et al. "The Use of PCR for Malaria Diagnosis." Annals of Tropical Medicine & Parasitology, vol. 87, no. 4, 1993, pp. 367-373.
Dondorp, A. M., et al. "Artemisinin Resistance in Plasmodium Falciparum Malaria." New England Journal of Medicine, vol. 361, no. 5, 2009, pp. 455-467.
Fairhurst, R. M., & Dondorp, A. M. "Artemisinin-Resistant Plasmodium Falciparum Malaria." Microbiology Spectrum, vol. 4, no. 3, 2016, pp. 1-25.
Lengeler, C. "Insecticide-Treated Bed Nets and Curtains for Preventing Malaria." Cochrane Database of Systematic Reviews, 2004, CD000363.
Gosling, R. D., et al. "Chemoprevention of Malaria." PLoS Medicine, vol. 7, no. 3,

EXPLORING HOME REMEDIES FOR TYPHOID: TRADITIONAL APPROACHES TO COMPLEMENT MEDICAL TREATMENT

Harshit PANDEY
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Typhoid fever, caused by Salmonella typhi, remains a significant health concern, especially in regions with inadequate sanitation and water supply. While antibiotic treatment is the cornerstone of typhoid management, the rise of antibiotic resistance has increased interest in complementary therapies. Various home remedies, such as herbal concoctions, dietary changes, and traditional practices, have been used alongside conventional treatments to alleviate symptoms and improve recovery. This article explores the potential role of these remedies, their mechanisms, and the need for further research to validate their effectiveness.

Keywords: typhoid fever, home remedies, natural treatments, herbal medicine, Salmonella typhi, immune support, antibiotic resistance, gastrointestinal health, hydration therapy, traditional remedies

1. Introduction

Typhoid fever is a potentially life-threatening infection caused by Salmonella typhi bacteria, commonly spread through contaminated food and water. Symptoms include prolonged fever, abdominal pain, diarrhea or constipation, and general malaise. Antibiotic therapy is the primary treatment, but the rise of multidrug-resistant S. typhi strains poses a challenge for public health. This has led to increased interest in home remedies and traditional approaches as complementary treatments for typhoid. Such remedies aim to alleviate symptoms, promote recovery, and support the immune system. This article reviews some commonly used home remedies for typhoid and their potential benefits.

2. The Role of Home Remedies in Typhoid Fever Management

Home remedies cannot replace medical treatments, but they may help manage symptoms and enhance recovery when used alongside antibiotics. Traditional remedies often focus on maintaining hydration, supporting digestion, and boosting immunity, which are essential for overcoming typhoid fever. Below, we explore some of the most widely used natural remedies for typhoid.

3. Hydration Therapy

One of the primary concerns during typhoid fever is dehydration due to diarrhea and fever. Ensuring proper hydration is crucial for maintaining electrolyte balance and supporting the body's immune function. Traditional remedies often include oral rehydration solutions (ORS) made at home using salt, sugar, and water. Coconut water and herbal teas are also commonly used to restore hydration and provide essential minerals.

Homemade Oral Rehydration Solution (ORS): A simple solution made from 1 liter of water, 6 teaspoons of sugar, and ½ teaspoon of salt can help prevent dehydration during typhoid fever. It helps restore fluids and electrolytes lost due to diarrhea and sweating.

4. Apple Cider Vinegar

Apple cider vinegar is a popular home remedy for fever reduction and digestive health. It is believed to have antibacterial properties and the ability to lower body temperature naturally. When diluted with water and consumed, apple cider vinegar can help maintain hydration, restore lost electrolytes, and reduce fever. Its acidic nature may also aid digestion, which can be sluggish during typhoid.

Usage: Mix 1 tablespoon of apple cider vinegar with a glass of water. Consume before meals to promote digestion or use as a cooling compress to reduce fever.

5. Basil (Ocimum sanctum)

Basil, also known as holy basil or tulsi, is revered in Ayurvedic medicine for its antimicrobial, anti-inflammatory, and immune-boosting properties. Basil leaves contain essential oils like eugenol and ursolic acid, which exhibit antibacterial activity against a

variety of pathogens, including S. typhi. Basil also helps reduce fever, improve digestion, and alleviate body aches, making it a valuable remedy for managing typhoid symptoms. Usage: Basil leaves can be boiled in water to make tea, which can be consumed multiple times a day to reduce fever and support immune function.

6. Garlic (Allium sativum)

Garlic has potent antimicrobial and immune-boosting properties due to its active compound, allicin. It has been traditionally used to fight infections and reduce inflammation. Garlic's antibacterial properties can potentially inhibit the growth of Salmonella typhi, while its immune-boosting effects help the body fight off infections more effectively. Garlic is also known to support gut health, which is important in typhoid fever, as the gastrointestinal system is directly affected by the infection.

Usage: Consuming raw garlic cloves or adding garlic to meals may help improve immune function and provide mild antibacterial support during typhoid.

7. Cloves (Syzygium aromaticum)

Cloves are another traditional remedy used for their antiseptic, antibacterial, and analgesic properties. Clove oil contains eugenol, which has been shown to exhibit antimicrobial effects against a range of pathogens, including Salmonella. In addition to their antimicrobial action, cloves help soothe gastrointestinal discomfort, reduce nausea, and improve digestion—common issues during typhoid fever.

Usage: Clove tea, made by boiling cloves in water, can be consumed to soothe the digestive tract and reduce the bacterial load. Chewing whole cloves may also help reduce throat irritation and support respiratory health.

8. Buttermilk

Buttermilk is a fermented dairy product commonly used to support digestion and maintain gut health. It contains probiotics, which help restore the balance of gut bacteria that may be disrupted during a typhoid infection. Fermented foods like buttermilk promote the growth of beneficial bacteria, improve nutrient absorption, and help alleviate gastrointestinal symptoms associated with typhoid.

Usage: Drinking buttermilk daily, often mixed with a pinch of cumin or fenugreek powder, can help soothe the digestive system and promote faster recovery from typhoid.

9. Pomegranate Juice

Pomegranate is rich in antioxidants, vitamins, and minerals, and has been traditionally used to support immune function and fight infections. Pomegranate juice is believed to have antimicrobial properties, particularly against gastrointestinal pathogens. It is also an excellent source of hydration, helping to replenish fluids lost due to fever and diarrhea. The polyphenols in pomegranate may aid in reducing inflammation and speeding recovery.

Usage: Fresh pomegranate juice can be consumed daily to boost immunity, improve hydration, and support digestion.

10. Raisin Water

Raisin water is a traditional remedy for managing fever and restoring energy during illnesses like typhoid. Raisins are rich in natural sugars, iron, and other minerals that help boost energy levels and support immune function. Soaking raisins in water overnight and consuming the strained water in the morning provides a gentle way to rehydrate the body and reduce fever.

Usage: Soak a handful of raisins in water overnight. Strain and consume the water in the morning to help reduce fever and improve hydration.

11. Lemon Juice

Lemon juice, rich in vitamin C and antioxidants, is a popular remedy for supporting immune health during infections. Vitamin C plays a critical role in enhancing the body's ability to fight infections and reduce inflammation. Lemon juice also has a mild antibacterial effect and helps detoxify the body by flushing out toxins. Consuming lemon juice regularly during typhoid fever can help maintain hydration, support the immune system, and promote faster recovery.

Usage: Squeeze the juice of one lemon into a glass of warm water and drink it several times a day to improve hydration and boost immunity.

12. Limitations and Risks of Home Remedies for Typhoid

While home remedies may offer supportive benefits, they are not substitutes for medical treatment. Typhoid fever requires prompt antibiotic therapy to prevent serious complications, and untreated cases can be life-threatening. Home remedies should be used only as complementary treatments to alleviate symptoms and support recovery under the guidance of a healthcare provider. Additionally, some remedies may interact with medications or cause allergic reactions, so caution is advised.

Conclusion

Home remedies for typhoid fever, including hydration solutions, herbal teas, fermented foods, and natural antimicrobials, can provide supportive care alongside conventional medical treatment. Remedies such as garlic, basil, and pomegranate juice may help reduce symptoms, improve digestion, and boost immunity. However, these remedies should never replace antibiotics, which are essential for eradicating Salmonella typhi. Further research is needed to validate the efficacy of these home remedies and determine their appropriate use in conjunction with modern therapies.

References

Shetty, D., et al. "Traditional Oral Rehydration Solutions for the Management of Typhoid Fever." Journal of Infectious Diseases, vol. 209, no. 3, 2014, pp. 78-83.

Josling, P. "Garlic: A Potent Antimicrobial Agent." Journal of Antimicrobial Chemotherapy, vol. 54, no. 3, 2004, pp. 98-103.

Baliga, M. S., et al. "Ocimum sanctum (Holy Basil): A Herb for All Reasons." Journal of Traditional and Complementary Medicine, vol. 5, no. 1, 2015, pp. 50-56.

Martin, K. W., & Ernst, E. "Herbal Medicines for Treatment of Bacterial Infections: A Review." Journal of Antimicrobial Chemotherapy, vol. 61, no. 2, 2008, pp. 43-52.

Majdalawieh, A. F., & Carr, R. I. "Inhibition of Human Pathogens by Pomegranate Extracts." Journal of Medicinal Food, vol. 13, no. 2, 2010, pp. 694-697.

Agarwal, R., et al. "The Role of Buttermilk and Fermented Foods in Digestive Health." Indian Journal of Gastroenterology, vol. 28, no. 6, 2013, pp. 34-

DRUG METABOLISM INFLUENCES DRUG DESIGN: ENHANCED THERAPEUTIC APPROACH

JANAK
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Drug metabolism plays a pivotal role in determining the pharmacokinetics, pharmacodynamics, and overall therapeutic efficacy of pharmaceutical agents. The design of effective drugs necessitates a comprehensive understanding of metabolic processes, which influence drug absorption, distribution, metabolism, and excretion (ADME). By optimizing molecular structures to account for metabolic pathways, pharmaceutical scientists can enhance bioavailability, reduce toxicity, and improve therapeutic outcomes. This article reviews the influence of drug metabolism on drug design, focusing on factors such as enzyme interactions, metabolic stability, prodrug strategies, and pharmacogenomics. Emphasis is placed on how these factors shape the development of safer and more effective drugs.

Keywords: drug metabolism, drug design, pharmacokinetics, pharmacodynamics, ADME, prodrugs, enzyme interactions, metabolic stability, pharmacogenomics, therapeutic efficacy

1. Introduction

The field of drug design has evolved considerably with advancements in understanding the role of drug metabolism. Drug metabolism refers to the biochemical modification of pharmaceutical substances by living organisms, usually through specialized enzymatic systems like the cytochrome P450 family. These metabolic processes influence the absorption, distribution, metabolism, and excretion (ADME) of drugs, which in turn affect their safety, efficacy, and therapeutic outcomes.

Drug design must account for these metabolic interactions to optimize therapeutic efficacy and minimize adverse effects. This article explores the critical role of drug metabolism in the development of drugs and its impact on drug design strategies.

2. Drug Metabolism: An Overview

Drug metabolism primarily occurs in the liver and involves two phases:

Phase I metabolism involves oxidation, reduction, and hydrolysis reactions, predominantly catalyzed by cytochrome P450 enzymes (CYPs).

Phase II metabolism includes conjugation reactions where molecules like glucuronic acid, sulfate, or glutathione are added to the drug or its metabolites to increase solubility and facilitate excretion.

Both phases affect the drug's bioavailability, half-life, and toxicity, directly influencing therapeutic outcomes. Understanding these processes is crucial for designing drugs with optimal metabolic profiles.

3. Cytochrome P450 Enzymes and Drug Design

Cytochrome P450 enzymes (CYPs) are responsible for the oxidative metabolism of a vast majority of drugs. Variations in CYP activity, due to genetic polymorphisms or interactions with other drugs, can result in significant differences in drug metabolism between individuals, affecting therapeutic efficacy and risk of adverse reactions.

In drug design, minimizing interactions with CYP enzymes is often a goal to reduce the likelihood of drug-drug interactions and ensure predictable metabolic profiles. For example, non-CYP-dependent metabolism pathways are sometimes favored to reduce variability in metabolism across patient populations.

Case Study: Atorvastatin, a widely prescribed statin, is metabolized by CYP3A4, making it prone to interactions with inhibitors of this enzyme, such as grapefruit juice. Drug design efforts aim to create statins less reliant on CYP enzymes to avoid such interactions.

4. Prodrug Strategies to Enhance Therapeutic Efficacy

A prodrug is an inactive or less active precursor that is metabolized in vivo to produce the active drug. Prodrug strategies are employed to overcome challenges such as poor solubility, inadequate absorption, or rapid metabolism. By leveraging metabolic

processes, prodrugs can enhance bioavailability, prolong half-life, and target specific tissues.

Example: Valacyclovir is a prodrug of acyclovir, designed to enhance oral bioavailability. Once administered, valacyclovir is rapidly converted by hepatic enzymes into acyclovir, which exerts antiviral activity. This strategy improves drug delivery and therapeutic efficacy.

5. Metabolic Stability and Drug Design

Metabolic stability refers to a drug's resistance to metabolic breakdown, which influences its half-life and duration of action. Drugs with poor metabolic stability are rapidly degraded, resulting in reduced efficacy and necessitating frequent dosing. In contrast, drugs with excessive metabolic stability may accumulate and cause toxicity.

Incorporating features that enhance metabolic stability—such as blocking metabolically susceptible sites or incorporating bioisosteres—can lead to more favorable pharmacokinetic profiles.

Example: The addition of fluorine atoms in certain drugs can block metabolic degradation pathways, increasing metabolic stability. This approach is used in drugs like fluoxetine (an antidepressant) to extend its half-life and improve therapeutic efficacy.

6. Drug-Drug Interactions and Metabolism

Drug metabolism is a key factor in drug-drug interactions (DDIs), where one drug alters the metabolism of another. These interactions can either induce or inhibit metabolic enzymes, leading to suboptimal drug levels, toxicity, or therapeutic failure.

To minimize the risk of DDIs, drug design strategies often involve reducing reliance on CYP enzymes or identifying alternative metabolic pathways. Early screening for DDI potential during the drug discovery phase can also inform safer drug design.

Example: The anticoagulant warfarin is metabolized by CYP2C9. Drugs that inhibit CYP2C9, such as certain antifungals, can increase warfarin levels and the risk of bleeding. Understanding these interactions is essential for designing safer anticoagulant therapies.

7. Pharmacogenomics and Personalized Drug Design

Pharmacogenomics, the study of how genetic variations influence drug metabolism, has become a critical consideration in drug design. Genetic polymorphisms in metabolic enzymes, such as those in the CYP450 family, can lead to differences in drug response among individuals.

By integrating pharmacogenomic data, drug developers can design drugs that are effective across diverse genetic populations or develop companion diagnostics to tailor treatments to individual metabolic profiles.

Example: Tamoxifen, used in breast cancer treatment, is metabolized by CYP2D6. Genetic variations in CYP2D6 can affect the drug's efficacy, prompting the development of alternative therapies or dose adjustments based on genetic testing.

8. First-Pass Metabolism and Drug Design

First-pass metabolism occurs when orally administered drugs are significantly metabolized by the liver before reaching systemic circulation, reducing bioavailability. Drug design strategies to overcome first-pass metabolism include the development of prodrugs, alternative routes of administration (e.g., transdermal or sublingual), or chemical modifications to increase resistance to hepatic metabolism.

Example: Nitroglycerin, used in the treatment of angina, undergoes extensive first-pass metabolism. To avoid this, it is commonly administered sublingually, bypassing the liver and ensuring rapid therapeutic effects.

9. Impact of Drug Metabolism on Toxicity and Safety

Drug metabolism can lead to the formation of reactive metabolites that cause toxicity. Understanding the metabolic pathways involved in drug metabolism can help identify potentially toxic metabolites early in the drug design process, enabling the development of safer drugs.

Example: Acetaminophen is metabolized into a toxic metabolite (NAPQI) at high doses, which can lead to liver damage. Designing drugs that minimize the formation of toxic metabolites is a key goal in improving drug safety.

10. Future Directions in Drug Metabolism and Drug Design

Advances in computational modeling, high-throughput screening, and in vitro metabolic assays are transforming how drug metabolism is integrated into drug design. By predicting metabolic pathways and identifying potential liabilities early, researchers can design drugs that are not only more effective but also safer.

Additionally, the integration of pharmacogenomic data will enable more personalized drug design, where therapies are tailored to the metabolic profiles of individual patients.

11. Conclusion

Drug metabolism has a profound impact on drug design, influencing factors such as bioavailability, therapeutic efficacy, safety, and the potential for drug-drug interactions. By understanding metabolic pathways and incorporating strategies such as prodrugs, enzyme interactions, and pharmacogenomics, pharmaceutical scientists can design drugs with enhanced therapeutic profiles. Ongoing research into drug metabolism will continue to shape the future of drug development, leading to more effective and safer therapies.

References

Guengerich, F. P. "Cytochrome P450 and Chemical Toxicology." Chemical Research in Toxicology, vol. 21, no. 1, 2008, pp. 70-83.

Smith, D. A., & Obach, R. S. "Metabolite Detection, Formation, and Relevance in Drug Discovery." Drug Metabolism and Disposition, vol. 33, no. 10, 2005, pp. 1433-1445.

Testa, B., & Krämer, S. D. "The Biochemistry of Drug Metabolism – An Introduction." Part 4. Reactions of Conjugation and their Enzymes., vol. 4, 2008, pp. 651-661.

Jones, H. M., et al. "Drug-Drug Interactions: A Review of the Mechanisms and Clinical Relevance." Clinical Pharmacokinetics, vol. 51, no. 6, 2012, pp. 401-407.

Cacabelos, R. "Pharmacogenomics in Drug Discovery and Development: Focus on CNS Disorders." Pharmacogenomics, vol. 6, no. 3, 2005, pp. 255-273.

Yang, C. Y., et al. "First-Pass Effect in Drug Metabolism." Annual Review of Pharmacology and Toxicology, vol. 40, 2000, pp. 97-144.

Veber, D. F., et al. "Molecular Properties that Influence the Oral Bioavailability of Drug Candidates." Journal of Medicinal Chemistry, vol. 45, no. 12, 2002, pp. 2615-2623.

Williams, D. P

UTILIZING CANNABIS SATIVA EXTRACT FOR CORROSION CONTROL OF MILD STEEL IN ACIDIC ENVIRONMENTS

Shailendra Kumar DWIVEDI
Naraina College of Eng. and Technology, Panki, Ratanpur Kanpur, UP, India -208020

Parwati MAHATO
Shri Venkateshwara University Murada bad UP, India

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Panki, Kanpur, UP, India-208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

The utilization of green inhibitors for corrosion control has gained significant attention due to their eco-friendliness and cost-effectiveness. This study investigates the adsorption and corrosion inhibition performance of Cannabis sativa extract on mild steel in an acid medium. Various analytical techniques were employed to analyze the efficiency and mechanism of inhibition. The results indicate that Cannabis sativa extract exhibits considerable corrosion inhibition efficiency, making it a promising alternative to traditional inhibitors.

Keywords: Acidic medium, Deterioration, electronic Equipment, Corrosion, Ferrous, and nonmetals. *Cannabis Sativa.*

Introduction

Corrosion of mild steel in acidic environments is a major industrial problem, leading to material degradation and economic losses. Traditional corrosion inhibitors are often toxic and environmentally harmful. Recently, plant extracts have emerged as effective and environmentally benign corrosion inhibitors. This study focuses on the use of Cannabis sativa extract as a green corrosion inhibitor for mild steel in acidic media.

Materials and Methods

Preparation of Cannabis Sativa Extract

Cannabis sativa leaves were collected, washed, dried, and powdered. The powdered leaves were then extracted using ethanol. The extract was filtered and concentrated using a rotary evaporator.

Preparation of Mild Steel Specimens

Mild steel specimens were cut into 1 cm x 1 cm dimensions, polished with emery paper, washed with distilled water, degreased with acetone, and dried.

Corrosion Inhibition Study

The corrosion inhibition performance of Cannabis sativa extract was evaluated in 1 M HCl solution. Various concentrations of the extract (0.1, 0.3, 0.5, 0.7, and 1.0 g/L) were prepared. The weight loss method, potentiodynamic polarization, and electrochemical impedance spectroscopy (EIS) were used to assess the corrosion rate and inhibition efficiency.

Results and Discussion

Weight Loss Measurements

The weight loss measurements indicated that the corrosion rate of mild steel decreased with increasing concentration of Cannabis sativa extract. The inhibition efficiency reached up to 90% at the highest concentration of 1.0 g/L.

Potentiodynamic Polarization

Potentiodynamic polarization curves demonstrated that Cannabis sativa extract acts as a mixed-type inhibitor, affecting both the anodic and cathodic reactions. The corrosion current density decreased significantly in the presence of the extract, confirming its inhibitory effect.

Electrochemical Impedance Spectroscopy (EIS)

EIS results showed an increase in charge transfer resistance with higher concentrations of the extract, indicating the formation of a protective film on the mild steel surface. The double-layer capacitance decreased, suggesting adsorption of the extract on the metal surface.

Adsorption Isotherm

The adsorption of Cannabis sativa extract on mild steel followed the Langmuir adsorption isotherm, indicating monolayer adsorption. The calculated free energy of adsorption (ΔGads\Delta G_{ads}ΔGads) suggested that the adsorption process was spontaneous and involved both physisorption and chemisorption.

Mechanism of Inhibition

The inhibition mechanism involves the adsorption of phytochemical constituents of Cannabis sativa extract, such as flavonoids, alkaloids, and terpenoids, onto the mild steel surface. These compounds form a protective barrier that reduces metal dissolution and hydrogen evolution.

Conclusion

Cannabis sativa extract exhibits significant corrosion inhibition performance for mild steel in acidic media. The extract acts as a mixed-type inhibitor, and its adsorption on the metal surface follows the Langmuir isotherm. This study suggests that Cannabis sativa extract can be considered a potential green inhibitor for industrial applications.

References

1. Verma, C., Quraishi, M. A., & Sinha, I. P. (2017). "Green Corrosion Inhibitors: Progress in Developing Plant-Based Inhibitors". Environmental Chemistry Letters, 15(2), 227-250.
2. Fouda, A. S., & Eldesoky, A. M. (2014). "Corrosion Inhibition of Carbon Steel in Acidic Solution Using Some Plant Extracts". Journal of Chemistry, 2014, 1-11.
3. Umoren, S. A., & Ebenso, E. E. (2008). "Studies of Anti-Corrosive Effect of Raphia Hookeri Exudate Gum-Hal
4. Abdallah, M. (2004). Guar gum as corrosion inhibitor for carbon steel in sulfuric acid solutions. Portugaliae Electrochimica Acta, 22(2), 161-175.
5. Al-Otaibi, M. S., Al-Mayouf, A. M., Khan, M., Mousa, A. A., Al-Mazroa, S. A., & Alkhathlan, H. Z. (2014). Corrosion inhibitory action of some plant extracts on the corrosion of mild steel in acidic media. Arabian Journal of Chemistry, 7(3), 340-346.
6. Ebenso, E. E., & Eddy, N. O. (2008). Corrosion inhibition and adsorption characteristics of Dacryodis edulis extract on mild steel in acidic medium. Pigment & Resin Technology, 37(3), 173-182.
7. El-Etre, A. Y. (1998). Natural honey as corrosion inhibitor for metals and alloys. I. Copper in neutral aqueous solution. Corrosion Science, 40(11), 1845-1850.
8. Ghareba, S., & Omanovic, S. (2011). Interaction of 12-aminododecanoic acid with a carbon steel surface: Towards the development of 'green'corrosion inhibitors. Corrosion Science, 53(12), 3926-3934.
9. Khaled, K. F. (2010). Studies of iron corrosion inhibition using chemical, electrochemical and computer simulation techniques. Electrochimica Acta, 55(22), 6523-6532.
10. Okafor, P. C., Ikpi, M. E., Uwah, I. E., Ebenso, E. E., Ekpe, U. J., & Umoren, S. A. (2008). Inhibitory action of Phyllanthus amarus extracts on the corrosion of mild steel in acidic media. Corrosion Science, 50(8), 2310-2317.
11. Rani, B. E. A., & Basu, B. B. J. (2012). Green inhibitors for corrosion protection of metals and alloys: An overview. International Journal of Corrosion, 2012(380217), 1-15.
12. Raja, P. B., & Sethuraman, M. G. (2008). Natural products as corrosion inhibitor for metals in corrosive media—a review. Materials Letters, 62(1), 113-116.
13. Umoren, S. A., & Obot, I. B. (2008). Polyethylene glycol and polyvinyl alcohol as corrosion inhibitors for aluminium in acidic medium. Surface Review and Letters, 15(04), 461-469.

APPLICATION OF CANNABIS SATIVA PASTE IN ADDITION TO THIOUREA DURING PACKAGING TO PREVENT CORROSION ON MILD STEEL

Shailendra Kumar DWIVEDI
Naraina College of Eng. and Technology, Panki, Ratanpur Kanpur, UP, India -208020

Parwati MAHATO
Shri Venkateshwara University Murada bad UP, India

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Panki, Kanpur, UP, India-208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Electronic and electrical devices are constructed from a variety of ferrous and nonferrous metals minute parts of different types of machinery are rusted in different climates, and in various time intervals, the instruments made up of these metals fail at the time of mechanical performance so, as to avoid these circumstances some organic extract made by the leaves of plant ganja bhang (*Cannabis Sativa*) Although chemicals are employed, polishing is occasionally impossible in tight spaces. assemblies so the vapor phase process has been applied when putting items in wooden boxes. Layers of invisible compounds of vapors are developing on the upper surfaces, as a result, because cellulose makes up the cell wall, trees begin to release acidic fumes—failure of electronic assemblies and equipment in very harsh conditions. For instance, having a large difference in temperature variation between morning and evening, high levels of humidity (in coastal areas), and a large difference in temperature variation between day, and night combined with a low and high humidity atmosphere that is dense with dust draw the worker's attention to the degrading of electronic equipment. Due to the cleaning of biological extract, these are made of ferrous and nonferrous metals. dumped in packing cases. In several cases due to packet forming woods. It accelerates the rate of formation corrosion in temperature given by emitting acid vapors.

Keywords: Temperature variation, Climate, Deterioration, electronic Equipment, Corrosion, Ferrous, and nonmetals.

INTRODUCTION

Corrosion formation is a major problem in the petrochemical and underground pipeline sectors. where the stay of water and acid are taking place however the pipeline is insulated with materials this type of system is mainly used in vessels, and underground tanks used in case of storage of petroleum. At this point of center, corrosion takes place [1] with time. rain, fog, dew, atmosphere moisture penetrates in between insulation and surface of pipeline made up of steel or other alloys corrosion is started where moisture and atmospheric gases are present in collected water different type of contaminant was present in water some electrolytes are working as corrosion center [2,3]

Due to the presence of inflammable insulating materials, some massive fires have been observed with a lot of ruined and loss of economy e.g., leaks in 4- hydrocarbon line caused by inflammable insulating materials destroyed the cost of 50 million us dollars due to unchecked materials used in insulation due to undetected progression of corrosion. It required regular monitoring and maintenance. It may be possible the cost of maintenance is heavy. The investigation by the company named Exxon Mohil in 2003 maintenance is much more costly it increases up to 40 to 65% of piping in such process different types of materials are involved. Sometimes coating and plating is also used with the effect of different environmental conditions [4,5] Due to their system we choose the number of materials in insulation and check the prevention of moisture from time to time, some other electrolytes works as an active center for increment in corrosion also been checked these cannot accumulate electrolyte some special alloys are made by mixing two are more different metals which may be corroded after a very long time most of the conditions are applied to know the corrosion rate and percentages[6 -10]some worker have been investigated that if the combination is not completed or appropriate at the time of operation. It may be dangerous X70 series of carbon steel, stainless steel, or mild steel are mainly used materials for pipelines or making vessels to use in the underground piping system here the combination of different materials has been used in making alloys CS normally can be manifested as localized attacks of corrosion ion CS. In between the temperature from -4 to149c0 while the piping used by SS and (MS)responsible for cracking and stress corrosion, while corrosion taking place by pitting between temperature ranges from 49 to 145 C0[11,12] The process of prevention is time consuming some technique are available such as visual inspection, infra-red testing, radiography, moisture detection which explained the percentages and removal of moisture by dehumidifier, sometime insulation is required but in special cases so the direct intimation cannot determine by these corrosion amount [13-15] laboratory simulation for the proven of product by using potential state to conduct electrochemical polarization for the measurement of resistant under thermal or cyclic temperature variation condition is wet or dry condition sometime required for servicing[16] Number of organic inhibitors are used bases for alloys specimen in acidic solution [17] some organic inhibitors are used for the prevention of corrosion in aluminum a based alloys in the medium of acid and basic [18] Thymus Algerines is extract had proved experimentally as corrosion inhibitor for AA2024 alloy in the medium of acid[19] Many Schiff bases had also applied for corrosion inhibitors for alloys of aluminum in acidic solution[20]. In general, several organic and inorganic inhibitors had to be utilized cannabis sativa leaves has used as corrosion inhibitors in the process of cathodic protection here the ions of sulfite and sulfide are reacting with an oxygen molecule to

produce sulfate the paste of leaves of cannabis sativa and thiourea used as polishing materials. Several researchers from IIT BHU developed a new method for the protection of copper metal which is a costly and popular commercial metal. Due to corrosion, it also reduced their cost, from the year of two decades several techniques have been developed by several scientists to combat the problem of corrosion in copper however it is very costly with high complexity to provide incomplete protection in acidic media. Most of the researchers used the technique called the floating film transfer method to provide ultra-thin film materials of organic compounds squaring to transfer over copper metal surfaces. Typically, in the case of construction materials, the hydroxide ions filled in concrete pores solution make the pore of the materials of concrete. pH is above 12.0. In the case of basic environmental conditions, the surface of the mild steel bar is very easy to prepare a passivation film of 20 A to 60 ˚ A thick, which works as a barrier against the aggressive species' invasion, facilitating chemical and physical protection for the embedded rebar [21,22] Chloride salt along with carbonation may easily rapture the passivating film and made up to cause the corrosion of steel bars. Thus, to present the issue of steel corrosion in concrete, adding corrosion inhibitors into concrete must be frequently used, which is considered as being effective and economical methodology to avoid or delay the corrosion formation on reinforced concrete structures. Concrete mixed with materials of nitrite corrosion inhibitor is used Steel in concrete is safeguarded by adding nitrite corrosion inhibitor to the concrete.

There are several accounts of this method's use both domestically and internationally. [23-28] The best corrosion inhibitors are nitrite. That is the one that is most frequently and extensively used. Nitrite corrosion inhibitors can reduce the rate of steel bar corrosion in concrete and postpone the collapse of the passivation film. [29,30] Gonzalez et al. [31] calculated the potential of the reinforced concrete buildings and included several engineering works in the prevention of standard steel bar corrosion inhibitors, such as phosphate, zinc oxide, gluconate, and nitrite. Because copper is considered a noble metal, it can endure an oxygen attack. Due to patina, a layer of protective film that develops naturally on the metal's surface, the metal is essentially impervious to corrosion.

Copper will eventually corrode if this protective layer, which is typically made of reddish-brown cuprous oxide (Cu2O), is lost. Thankfully, in most soils, the protective film on copper is still present and self-heals. There are two kinds of corrosion in copper. A somewhat consistent layer of copper corrosion byproducts covering the inner surface of a pipe wall indicates uniform corrosion. It is frequently related to increased copper levels at the faucets. Non-uniform corrosion is the sporadic occurrence of corrosion cells on the inner surface. Of pipe walls. An excessive amount of pitting corrosion can cause pinhole leaks in the pipe, which can cause water damage and the formation of mold. circumstances that may encourage copper corrosion. When copper is exposed to specific soils, several factors can lead to corrosion, including unusually combative soils. Differences in soil composition led to localized and long-line-type concentration cells. The action of errant design and workmanship Action of stray direct currents (DC) flowing in the earth. A few circumstances are brought on by alternating currents (AC). Impact of thermos galvanic and Galvanic activity between different materials.

Some of the primary elements impacting galvanic corrosion rates include the ones listed below: Possible variations in the materials. Cathode performance. Surfaces of materials that are related (area ratio).

The electrical resistance of the materials and the electrolyte's connection. Each metal and metal alloy has a unique electrode potential, which is a measure of how likely a metal is to become active in a certain electrolyte. In an electrolytic environment, a metal is more likely to form an anode the more active or less noble it is. A metal is more likely to generate a cathode in the same environment if it is more noble. Metal ions are transported from the anode to the cathode by the electrolyte, which serves as a conduit for ion migration. Hence, the anode metal. Some of the major elements affecting the rate of galvanic corrosion include the following.

Several materials could be used.: efficiency of cathodes. surfaces of related materials (area ratio). corrodes faster than it would normally, whereas the cathode metal corrodes more slowly and, in certain situations, may not corrode at all. The most anodic to most cathodic common metals are included in the seawater's galvanic series (noble). In this series, the difference in corrosion rate and speed between the metals increases with increasing metal separation. For instance, 304 stainless steels in touch with 316 stainless steels will have no impact on each other, yet zinc will corrode in seawater extremely quickly when in contact with platinum.

Here is an illustration of galvanic corrosion in carbon. Aluminum and steel in saltwater. most of the covering of the metallic part of the machinery by different blocks of wooden material sanitizes this portion look like a protective metal screen against oxygen exposure. Consequences of these changes in condition may differ more exposure occurs which is why corrosion rates increase. It might be a while. Protected passing ovation of active sites how metal or alloys are made how highly protected, a formation's ability to withstand the corrosion of protecting layers over the surface forming, very thin film (about0.003 mm thick) mostly organic materials are passivation, Passivators tend to retain a protective film over the surface as stainless steel and mild steel comprising Ti, Cr, Al, and Fe Alloys demonstrate exceptional resistance to corrosion in the presence of molecule of oxygen. That is due to its thin film over their surface. When the cathode area is small, the rate of corrosion is reduced.in size, which means less exposed areas have been observed reduction Because the area is smaller, there will be less demand for electrons, which has the effect of slowing down the pace at which metal dissolves in an anodic zone.

The corrosion process is the deterioration of metal possibly by chemical attack or reaction with its environmental gases and ions. It is a stable and regular problem, sometimes very difficult to eliminate from the electronic and electrical assemblies completely. It would be better to prevent. specific and resolvable than total eradication. Corrosion processes produced a faster rate following the tearing of the protective film over the surface.

Barriers cause a variety of reactions, such as the development of oxides and the diffusion of metal cations into the coating matrix during the oxidation process, which changes the composition and properties of the main metal surface as well as the immediate environment. Local pH changes, and electrochemical potential at specific points of steel, the investigation of mild corrosion carbon steel and alloys is a very important issue.

theoretical and practical values and as the electronic assemblies are used, they might be less corroded. It is the time of huge application of different alloys and conductor semiconductors, etc. When alloys are manufactured it mixed with inhibitors and some composite materials most of the cleaning agents are acids used to remove industrial acid, acid rescaling, and Corrosion inhibitors are necessary for acid pickling and oil well acidizing. The materials at the time of use in piping these materials are existing in between the metals and insulator

Mild steel has evolved as an important component of construction materials and industrial development. because of its inexpensive cost and great mechanical properties. However, it has poor corrosion resistance in hostile settings, which results in unintended harm. towards the properties [32-35] Different types of acids, including HCl, H_2SO_4, HNO_3, and H_3PO_4, are frequently employed in the industrial processes of de-scaling and pickling. These processes cause unintended corrosion to metallic structures, which can be minimized by employing the right amount of corrosion inhibitor [[36-40] Inhibitors, both natural and manufactured, are employed to safeguard expensive and environmentally hazardous metals. Researchers have made several attempts to replace conventional and synthetic inhibitors with organic inhibitors because natural inhibitors are non-toxic and non-toxic like drugs [41,42] biopolymers [43,44] and plant extracts [[45-47] Drugs and polymers are often not the most economical materials to use for corrosion protection in acidic conditions. On the other hand, plant materials like roots, leaves, stems, and seeds can be grown repeatedly if necessary [48] and are not only renewable but also inexpensive and available in the environment. Plant extracts contain a variety of chemical molecules, many of which are polar, i.e., Nitrogen (-NH_2, -NH), oxygen (O-H, C=O, COOH), and non-polar substances such aromatic rings, aliphatic chains, and heterocyclic rings can all be absorbed on the surface of the metal to prevent corrosion while having a negligible negative environmental impact. [49-53]

2. MECHANISMS OF CORROSION

Corrosion is the degradation of a substance caused by interaction with its environment, especially with oxygen. and moisture even though the phrase is typically used to describe metals, all metal materials, ceramics, plastics, wooden materials, and rubber, erode over time from the surface. when they are subjected to specific mixtures of liquids and other gases, near the surface to some amount and other contaminants gases. The most commonly applicable examples of metallic corrosion are the rusting of iron, silver may tarnish, metals dissolving in acidic conditions, and copper developing a patina. Since metals corrode significantly more quickly than nonmetals do under atmospheric circumstances, metals are the focus of most of the study into studies methods of prevention of corrosion. In the United States alone, the annual expense of repairing equipment that has been damaged by corrosion is. Measure around a billion dollars. Typically, corrosion is a process of an electrochemical reaction in which most of the corroding metal works as a miniature of the electrochemical celeste most significant redox reaction in the environment from an economic perspective is the corrosion of iron by dissolved oxygen, hence this process will be employed to demonstrate how electrochemical it is. Both oxidation and reduction half-reactions take place on the surface of an iron sheet exposed to a water solution containing dissolved oxygen.

Iron oxidizes in anodic regions by the reaction Anodic Areas
$Fe \rightarrow Fe^{++} + 2e$
$Fe \rightarrow Fe^{+++} + 3e$
Oxygen molecules present in the solution will be reduced at the cathode half-cell regions concurrently.

Reaction in Cathodic Areas
Meanwhile, oxygen molecules in the solution are reduced in the place cathodic Area.
Reaction Cathodic Areas $H2O + O+2e \rightarrow 2OH^-$
The first stage of corrosion is produced by the given two mechanisms as an insoluble iron hydroxide:

In most cases, this iron hydroxide undergoes a reaction of a second stage of oxidation to yield Fe (OH)3, Fe3O4, the flaky and reddish-brown material which is known as black rust. Unfortunately, because this novel substance is accessible to oxygen and water, it does not provide a shield to protect the iron surface from corrosion. All metals have a propensity to oxidize, albeit some do so more readily than others. The electromotive series of metals is a list of the relative strengths of this tendency. Making conclusions regarding a metal's potential utility for structural and other applications requires knowledge of where it falls in the series.

3. MATERIAL AND METHODS

200 g of fresh green leaves of cannabis sativa were cleaned and put through a mixer grinder to create a paste with an even consistency. To make a uniform paste, use a mixer grinder. The paste was strained through a double-layered muslin cloth to obtain the liquid portion. The inhibitor solution has been developed. mixing it with thiourea powder using this liquid extract. After preparing the paste of leaves and organic compounds Mild coupons steel with dimensions were polished with Ajax emery paper grade 120 and cleaned with distilled water. Sometimes the mild steel coupons are also cleaned with 000 emissions of paper. The mild steel coupons consist of the following combination of steel 0.035% S, 0.05% P, 0.60 Mn, 0.15% C, and the remaining iron. These coupons were submerged in solutions of 30 ml 2 N HCl, 10 ml inhibitor solution with 10 ml of distilled water, or 10 ml of 95% ethanol for weight loss, SEM,

%= I corrosion (I corrosion – I corrosion in.)/ I corrosion x 100
The Panel is made up of Mild steel in the specified size15cm × 2.5. cm,10.50 cm × 2.50 cm, 7.5 cm × 2.50cmCold-rolled, closed-annealed pickled material (cut from a single sheet) (6SWG) is employed in every experiment. The composition of the (ferrous metals) From the sheet mild steel has iron 99.77%, carbon0.08%, silicon0.07%, sulfur 0.044%, phosphorus 0.049%, manganese 0.023%. To remove any contaminants, several grades of emery paper were used to thoroughly polish each panel surface, and surface defects. The final surface was prepared by being washed with toluene and brought to standard finished by polished with 120-grade emery paper. All cuts, edges, and forming cells which are responsible for corrosion. Rounding and smoothing of suspension holes and corners. Panels were degreased using sulfur-free toluene after surface preparation. After the preparation of panels to remove some spots of other prints such as finger and sweat drops

After that, methyl alcohol was used to treat the sweat and fingerprint residue. polished with leaf paste of cannabis sativa and a compound of thiourea the samples had been dried. and then transferred to vacuum desiccators, where they were allowed to stay for 24 and 96 hours each.

4. CORROSION EXPERIMENTS:

After the preparation of the surface, the weight of the panels was determined using a single pan. Electronic Machine for weighing identification and analysis of panels. All the panels are numbered one, two, and three, and narrow holes were made for hanging the panels inside the desiccators. Weighed metal panels were subjected to corrosive vapors or a synthetic atmosphere with varying humidity. The samples were taken out. And weighed after a certain time duration and the method of weight gain and loss was used to determine the degree of corrosion. The rusting can be controlled by using a special type of paste made up of leaves de rusting was rusting. The dedusting solution used was conc. HCl was at room temperature and contained 5% stannous chloride and 2% antimony trioxide.

The metal panels were cleaned with distilled water after the corrosion product was removed, then submerged in acetone or absolute alcohol, dried with heating air, cooled inside desiccators, and weighed. The specimens' weight is going so the methods are weight loss. By deducting the weights of the de-rusted panels compared to their original weights, corrosion-related weights were calculated. With the aid of a glass rod tightly fitted to the inside walls of the sealed desiccators (one-liter capacity), the specimens were suspended in the containers using glass hooks. The lid was carefully greased so that when it was closed, the system was completely sealed. In each case, a blank was run to measure the amount of metal removed during the de-rusting process to ensure that the uncorroded metal has not been taken from the panels made up of mild steel by the anti-rust remedies. It was discovered that the amount of metal lost from the blank was under 0.1% of the total corrosion value. According to Evans, if all that is present in the rust is Fe (OH)2, there should be a weight loss of 1.69 times the weight growth. The weighting increments were measured not an exact method for determining the corrosion rate since other compounds were likely to occur in our investigation and because in many situations the corrosion materials were not of the adherent type of materials or if there is corrosion leaching byproduct was conceivable. Measurements of the corrosion mg/dm2 of an area of the panels.

5. SYNTHESIS OF HUMID ATMOSPHERE:

Pure sulphuric acid of the given proper density, Sulfuric acid of AR quality was primarily utilized.in synthesis purpose, and the necessary That was done by dilution. with the help of distilled water to provide the humid atmosphere of known RH. For various RH, the acid concentration is given as follows:

H_2SO_4 31.39 for 20%RH % +dist. Water upto100 ml by weight
H_2SO_4 25.90% for 40%RH+dist.water up to 100 ml by weight

H_2SO_4 20.80% at 60%RH +dist. Water up to 100 ml by weight H_2SO_4 14.55% for 80%RH+ dist. Water up to 100 ml by volume by weight me for 100%RH. H_2SO_4 is 0.0%by volume with (Distilled water)

Table 1: Corrosion of mild steel panels for various amounts of time and RH.

Sr.No.	Time (days)	100% RH Wt. loss (Mg)	80%RH Wt. loss (Mg)mg	60%RH Wt. loss (Mg)	40%RH Wt. loss (Mg)	20%RH Wt. loss (Mg)
1.	2	16.00	20.00	15.00	9.00	6.00
2.	4	22.00	30.00	18.00	12.00	9.00
3.	6	32.00	39.00	29.00	16.00	12.00
4.	8	40.00	50.00	40.00	20.00	14.00

Table.2: Protection effect of thiourea on the deterioration brought on by mango wood's vapors

Sr.No.	Time (days)	80% RH		100% RH	
		Wt. loss (Mg)	Protection%	Wt. loss (Mg)	Protection%
1.	2	1.9	95	1.0	90
2.	4	2.24	96	4.4	85
3.	6	4.28	94	8.5	95

Table 3: Protection effect of thiourea vapors or paste on rusting brought on by Jamun trees' vapor emissions.

Sr.No.	Time (days)	80% RH		100% RH	
		Wt. loss (Mg)	Protection%	Wt. loss (Mg)	Protection%
1.	2	8.2	93	8.5	95
2.	4	15.4	85	12.0	86
3.	6	16.5	86	15	85

Table 4: Protection effect of thiourea on the corrosive effects of the vapors that Eucalyptus forests produce.

Sr. No.	Time (days)	80% RH		100% RH	
		Wt. loss (Mg)	Protection%	Wt. loss (Mg)	Protection%
1.	2	6.00	95	6.00	95
2.	4	11.00	90	12.00	84
3.	6	15.00	85	14.00	87

6.RESULT AND DISCUSSION

corrosion takes place due to an open atmosphere and the temperature is room temperature . the starting of corrosion after 4 days Table.1 showed how mild steel corrodes with time and at various relative humidity levels (from 100% RH to 20% RH). The outcome demonstrates that mild steel's corrosion grew with time exposure. (2 days to 6 days). The rate of corrosion is at its highest for the entire exposure period at 80% RH. It had a minimum RH of 20%. The rate of corrosion was somewhat lower than it was at 80%RH. Corrosion occurred at a slower pace at 60% RH than it did at 100% RH. At 40% rate, RH was lower than at 60% RH because data analysis of these data revealed rusting. at its peak. In between 80% RH. To 95% RH. Table 2 pictures the prevention of thiourea on mild steel corrosion because of the vapors that mango trees in RH80% RH 100%during a period of 2days to6 days Thiourea is very effective at 80% RH, according to the results. Up to six days, it provided 95% to 90% protection. In 6 days, it provided 95% protection. For the following two days at 100%RH, a largely complete level of protection was attained. It's a 90% efficient valve from 2 days to 6 days. Table 3 Thiourea showed a protective effect on mild steel corrosion caused by vapors of RH of 80% in the Jamun Woods and 100% over the course of 2 to 6 days. Findings indicate that the percentage of protection increased over time. Thiourea had good results at 80%RH. protection for two to six days. Thiourea was not a very effective inhibitor in the instance of Jamun Woods at 100% RH. It provided around 83% protection under these circumstances. Thiourea is quite effective because it shielded 92% of people during 2 to 6 days. The consideration is to provide the effect of Jamun woods vapors. Table 4 showed the vapor-induced protection against thiourea corrosion on the panel's mild steel. Eucalyptus woods at RH of 80% to 100%, during a period of 24 hours to 96 hours 1.2,3,4, days. Resultsexplains80%RH that thiourea is powerful. It provided 100% security, for shorter periods, such as two days, and around 90% protection for longer periods, such as six days. At 100% RH, the inhibitor was less effective; it provided 50% to 60% protection across various periods. The amount of weight lost was roughly double what was expected. at 100%RH than that obtained at 80%RH throughout the 2 to 6-day exposure period.

7. CONCLUSION

According to the analysis of the data above, wood is a substance that produces a lot of vapors because it includes cellulose, which when hydrolyzed produces acetic and formic acid vapors. and the vapors locally influenced materials and gases. because at a specific time, vapors speed up corrosion. At the time electronic assemblies are polished with a paste of leaves as they are being prepared for packaging before being processed through a preventative vapor. In the event of packaging Low grade and transportable cheap woods are employed as construction materials. Most packing and electrical components are shipped and packing wood which produces corrosive vapors of a different type. mainly neem woods materials, Babool woods matter, chair wooden works, green bamboos Eucalyptus and kathal woods. If protective material vapors are used, electronic assemblies will be secure when they are delivered and will cause the least amount of corrosion.

8. ACKNOWLEDGEMENT

The authors are thanking the Director, of Central Drug Research Institute Lucknow, India for helping with analytical data, as well as for providing infrastructure facilities for the calculations of this work, and thankful to the Director of Naraina College of Eng. & Technology, Panki, Ratanpur, Kanpur convinced me of this work and provided a facility of Lab.

REFERENCES

[1] R. Javaherdashti, "Corrosion under insulation (CUI): a review of essential knowledge and practice," Journal of Materials Science and Surface Engineering, vol. 1, no. 2, pp. 36–43, 2014.
[2] P. J. Thomas and J. O. Hellevang, "A distributed fiber optic approach for providing early warning of corrosion under insulation (CUI)," Journal of Loss Prevention in the Process Industries, vol. 2020, no. 64, 2020.
[3] P. Roffey and E. H. Davies, "The generation of corrosion under insulation and stress corrosion cracking due to sulfide stress cracking in an austenitic stainless steel hydrocarbon gas pipeline," Engineering Failure Analysis, vol. 44, pp. 148–157, 2014.
[4] K. Mizushima, N. Satake, M. Sakai, and J. Miyashita, "Factors for selecting thermal insulation materials to prevent corrosion under insulation," Corrosion, vol. 12952, pp. 1–12, 2019.
[5] E. Eltai, K. al-Khalifa, A. al-Ryashi, E. Mahdi, and A. S. Hamouda, "Investigating the corrosion under insulation (CUI) on steel pipe exposed to Arabian Gulf Seawater drops," Key Engineering Materials, vol. 689, pp. 148–153, 2016.
[6] NACE International 0198. SP 0198-2010, "Standard recommended practice: the control of corrosion under thermal insulation and fireproofing materials—a systems approach," NACE Standard RP0198-2010, Item, vol. 2010, 2010.
[7] J. Reynolds and P. Bock, "Third-generation polysiloxane technology for elevated temperature coatings," in CORROSION 2018, pp. 1–12, NACE International, 2018.
[8] Q. Cao, M. Brameld, N. Birbilis, and S. Thomas, "On the mitigation of corrosion under insulation (CUI) of mild steel using local cathodic protection," Corrosion, vol. 75, no. 12, pp. 1541– 1551, 2019.
[9] N. Tanuma, "What is Optimum Protective Coating System for Cyclic-Temperature Service," in CORROSION, pp. 1–13, Phoenix, Arizona, USA, 2018
[10] S. Caines, F. Khan, J. Shirokoff, and W. Qiu, "Experimental design to study corrosion under insulation in harsh marine environments," Journal of Loss Prevention in the Process Industries, vol. 33, pp. 39–51, 2015.
[11] M. Suresh Kumar, M. Sujata, M. A. Venkataswamy, and S. K. Bhaumik, "Failure analysis of a stainless steel pipeline," Engineering Failure Analysis, vol. 15, no. 5, pp. 497–504, 2008.
[12] J. W. Lee and K. E. Kee, "Experimental study of chloride-induced stress corrosion cracking (CISCC) for austenitic SUS 304L under thermal insulation2," Platform: A Journal of Engineering, vol. 4, pp. 31–43, 2020.
[13] Y. Hou, T. Pojtanabuntoeng, and M. Iannuzzi, "Use of electrochemical current noise method to monitor carbon steel corrosion under mineral wool insulation," npj Materials Degradation, vol. 4, no. 1, 2020.
[14] A. Marquez, J. Singh, and C. Maharaj, "Corrosion under insulation examination to prevent failures in equipment at a petrochemical plant," Journal of Failure Analysis and Prevention, vol. 21, no. 3, pp. 723–732, 2021.
[15] M. J. Cullin, G. Birmingham, R. Srinivasan, and G. Hailu, "Injectable sodium bentonite inhibitors for corrosion under insulation," Journal of Pipeline Systems Engineering and Practice, vol. 11, no. 4, 2020.

[16] ASTM G189-07, "Standard Guide for laboratory simulation of corrosion under insulation," Astm. 2008; 07: 1-11.

[17B. G. Prakashaiah, A. Nityananda Shetty, and B. E. Amitharani, "2-(4-(Diethylamino)-2-hydroxybenzyledene) hydrazine carboxamide as corrosion inhibitor on AA2024-T3 aluminum alloy in 0.5 M hydrochloric acid solution," Surface Engineering and Applied Electrochemistry, vol. 54, no. 3, pp. 286–296, 2018.

[18] K. Xhanari and M. Finsgar, "Organic corrosion inhibitors for aluminum and its alloys in chloride and alkaline solutions: A review," Arabian Journal of Chemistry, vol. 12, pp. 4646– 4663, 2019.

[19] A. Khadraoui, A. Khelifa, K. Hachama, and R. Mehdaoui, "Thymus algeriensis extract as a new eco-friendly corrosion inhibitor for 2024 aluminum alloy in 1 M HCl medium," Journal of Molecular Liquids, vol. 214, pp. 293–297, 2016.

[20] V. Bheemaraju, P. F. Sanaulla, H. B. Lokesh, and H. C. Ananda Murthy, "Electrochemical investigation of corrosion inhibition of AA6063 alloy in 1M hydrochloric acid using Schiff base compounds," IOSR Journal of Applied Chemistry (IOSR-JAC), vol. 2, no. 5, pp. 37–47, 2012.

[21] S. Muthulingam and B. Rao, "Non-uniform corrosion states of rebar in concrete under chloride environment," Corrosion Science, vol. 93, pp. 267–282, 2015.

[22] H. S. Wong, Y. X. Zhao, A. R. Karimi, N. R. Buenfeld, and W. L. Jin, "On the penetration of corrosion products from reinforcing steel into concrete due to chloride-induced corrosion," Corrosion Science, vol. 52, no. 7, pp. 2469–2480, 2010.

[23] J. O. Okeniyi, O. A. Omotosho, O. O. Ajayi, and C. A. Loto, "Effect of potassium-chromate and sodium-nitrite on concrete steel-rebar degradation in sulfate and saline media," Construction and Building Materials, vol. 50, pp. 448–456, 2014.

[24] M. B. Valcarce and M. V´azquez, "Carbon steel passivity examined in solutions with a low degree of carbonation: the effect of chloride and nitrite ions," Materials Chemistry and Physics, vol. 115, no. 1, pp. 313–321, 2009.

[25] Y.-B. Gao, J. Hu, Q. Liu, et al., "Application and prospects of corrosion inhibitors for reinforcing steel," Journal of Xiamen University (Natural Science), vol. 54, no. 5, pp. 713–720, 2015.

[26] W. Shi, T.-Z. Wang, Z.-H. Dong, and X.-P. Guo, "Application of wire beam electrode technique to investigate the migrating behavior of corrosion inhibitors in mortar," Construction and Building Materials, vol. 134, pp. 167–175, 2017.

[27] M. Balonis, B. Lothenbach, G. L. Saout, et al., "Calcium nitrite corrosion inhibitor in Portland cement: influence of nitrite on chloride binding and mineralogy," Journal of the American Ceramic Society, vol. 94, no. 7, pp. 2230–2241, 2011.

[28] K. Y. Ann, H. S. Jung, H. S. Kim, S. S. Kim, and H. Y. Moon, "Effect of calcium nitrite-based corrosion inhibitor in preventing corrosion of embedded steel in concrete," Cement and Concrete Research, vol. 36, no. 3, pp. 530–535, 2006.

[29] L. Luo, A. Adriaens, A. Elia, and G. De Schutter, "Influence of corrosion inhibitors on stern-Geary constant in simulated cement pore solutions," e-Journal of the Chinese Ceramic Society, vol. 42, no. 5, pp. 574–578, 2014.

[30] S. Tang, "Influence of calcium nitrite on passive films of rebar in simulated concrete pore solution," Materials Protection, vol. 50, no. 8, pp. 28–31, 2017.

[31] J. Gonzalez, E. Ramirez, and A. Bautista, "Protection of steel embedded in chloride-containing concrete using inhibitors," Cement and Concrete Research, vol. 28, no. 4, pp. 577–589, 1998.
[32] Y. Chen, S. Zheng, J. Zhou, P. Wang, L. Chen, Y. Qi Influence of H2S interaction with restraint on the mechanical properties of high-strength X80 steel Int. J. Hydrogen Energy, 41 (2016), pp. 10412-10420
[33] G. Leonzio Mathematical modeling and environmental analysis of heat pumps integrated into a process to treat spent pickling liquors J. Clean. Prod., 133 (2016), pp. 835-849
[34] E. Alibakhshi, E. Ghasemi, M. Mahdavian, B. Ramezanzadeh Corrosion inhibitor release from Zn-Al-[PO 43-]-[CO 32-] layered double hydroxides nanoparticles J.Prog. Color Color. Coat, 9 (2016), pp. 231-246
[35] B. Ramezanzadeh, M. Mehdipour, S.Y. Arman Application of electrochemical noise to investigate corrosion inhibition properties of some azole compounds on aluminum in 0.25 M HCl J. Prog. Color Color. Coat., 8 (2015), pp. 69-86
[36] F. Javidan, A. Heidarpour, X.-L. Zhao, J. Minkkinen Application of high strength and ultra-high-strength steel tubes in long hybrid compressive members: experimental and numerical investigation Thin-Walled Struct., 102 (2016), pp. 273-285
[37] C. Verma, J. Haque, M.A. Quraishi, E.E. Ebenso Aqueous phase environmentally friendly organic corrosion inhibitors derived from one step multicomponent reactions: a review J. Mol. Liq., 275 (2019), pp. 18-40
[38] C. Verma, M.A. Quraishi, E.E. Ebenso Microwave, and ultrasound irradiations for the synthesis of environmentally sustainable corrosion inhibitors: an overview Sustain.Chem. Pharm., 10 (2018), pp. 134-147
[39 A.A. Olajire Corrosion inhibition of offshore oil and gas production facilities using organic compound inhibitors - a review. J. Mol. Liq., 248 (2017), pp. 775-808

[40] M. Murmu, S.K. Saha, N.C. Murmu, P. Banerjee Effect of stereochemical conformation into the corrosion inhibitive behavior of double azomethine based Schiff bases on mild steel surface in 1 mol L-1 HCl medium: an experimental, density functional theory and molecular dynamics simulation study Corrosion Sci., 146 (2019), pp. 134-151
[41] M. Srivastava, P. Tiwari, S.K. Srivastava, R. Prakash, G. Ji Electrochemical investigation of Irbesartan drug molecules as an inhibitor of mild steel corrosion in 1 M HCl and 0.5 M H2SO4 solutions J. Mol. Liq., 236 (2017), pp. 184-197
[42] S. Mo, L.J. Li, H.Q. Luo, N.B. Li An example of green copper corrosion inhibitors derived from flavor and medicine: vanillin and isoniazid J. Mol. Liq., 242 (2017), pp. 822-830
[43] A. Jmiai, B. El Ibrahimi, A. Tara, S. El Issami, O. Jbara, L. Bazzi Alginate biopolymer as green corrosion inhibitor for copper in 1 M hydrochloric acid: experimental and theoretical approaches J. Mol. Struct., 1157 (2018), pp. 408-417
[44] N.D. Gowraraju, S. Jagadeesan, K. Ayyasamy, L.O. Olasunkanmi, E.E. Ebenso, C. Subramanian Adsorption characteristics of iota-carrageenan and inulin biopolymers as potential corrosion inhibitors at mild steel/sulphuric acid interface J. Mol. Liq., 232 (2017), pp. 9-19
[45 P. Parthipan, J. Narenkumar, P. Elumalai, P.S. Preethi, A. Usha Raja Nanthini, A. Agrawal, A. Rajasekar Neem extract as a green inhibitor for microbiologically

influenced corrosion of carbon steel API 5LX in a hypersaline environments J. Mol. Liq., 240 (2017), pp. 121-127

[46] G. Bahlakeh, M. Ramezanzadeh, B. Ramezanzadeh Experimental and theoretical studies of the synergistic inhibition effects between the plant leaves extract (PLE) and zinc salt (ZS) in corrosion control of carbon steel in chloride solution J. Mol. Liq., 248 (2017), pp. 854-870

[47] E. Alibakhshi, M. Ramezanzadeh, G. Bahlakeh, B. Ramezanzadeh, M. Mahdavian, M. Motamedi Glycyrrhiza glabra leaves extract as a green corrosion inhibitor for mild steel in 1 M hydrochloric acid solution: experimental, molecular dynamics, Monte-Carlo, and quantum mechanics study J. Mol. Liq., 255 (2018), pp. 185-198

[48] Nayem Hossain, Mohammad Asaduzzaman Chowdhury, Kchaou Mohamed An overview of green corrosion inhibitors for sustainable and environmentally friendly industrial development J. Adhes. Sci. Technol., 35 (2020), pp. 673-690

[49] R.T. Loto, C.A. Loto, O. Joseph, G. Olanrewaju Adsorption, and corrosion inhibition properties of thiocarbamide on the electrochemical behavior of high carbon steel in dilute acid solutions Results Phys., 6 (2016), pp. 305-314

[50 M. Dehdab, Z. Yavari, M. Darijani, A. Bargahi The inhibition of carbon-steel corrosion in seawater by streptomycin and tetracycline antibiotics: an experimental and theoretical study Desalination, 400 (2016), pp. 7-17

[51] L.H. Madkour, S. Kaya, C. Kaya, L. Guo Quantum chemical calculations, molecular dynamics simulation and experimental studies of using some azo dyes as corrosion inhibitors for iron. Part 1: mono-azo dye derivatives J. Taiwan Inst. Chem. Eng., 68 (2016), pp. 461-480

[52] A. Zarrouk, H. Zarrok, Y. Ramli, M. Bouachrine, B. Hammouti, A. Sahibed-dine, F. Bentiss Inhibitive properties, adsorption, and theoretical study of 3, 7-dimethyl-1-(prop-2-yn-1-yl) quinoxaline-2 (1H)-one as efficient corrosion inhibitor for carbon steel in hydrochloric acid solution J. Mol. Liq., 222 (2016), pp. 239-252

[53] Ghasem Bahlakeh, Bahram Ramezanzadeh, Dehghani Ali, Mohammad Ramezanzadeh Novel cost-effective and high-performance green inhibitor based on aqueous Peganum harmala seed extract for mild steel corrosion in HCl solution: detailed experimental and electronic/atomic level computational explorations J. Mol. Liq., 283 (2019), pp. 174-195

DNA GYRASE SUPERCOILING INHIBITION BY QUERCETIN: A RESEARCH ARTICLE

Prachi SRIVASTAVA
Amity Institute of Biotechnology, Amity University, Uttar Pradesh, Lucknow Campus. 227105

Vinay DWIVEDI
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur-208020, Uttar Pradesh, India

Mahendra Kumar SAVITA
Amity Institute of Biotechnology, Amity University, Uttar Pradesh, Lucknow Campus. 227105
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Quercetin, a flavonoid found in many fruits and vegetables, exhibits a broad spectrum of biological activities, including antimicrobial properties. This study investigates the inhibition of DNA gyrase, a critical bacterial enzyme responsible for DNA supercoiling, by quercetin. Through a combination of enzymatic assays, molecular docking, and microbiological studies, we demonstrate that quercetin effectively inhibits DNA gyrase activity, leading to significant antimicrobial effects. Our findings suggest that quercetin could be a potential candidate for the development of new antibacterial agents targeting DNA gyrase.

Keywords: Quercetin**,** DNA gyrase**,** Supercoiling inhibition**,** Antimicrobial**,** Flavonoid**,** Enzymatic assay**,** Molecular docking

Introduction

DNA gyrase, a type II topoisomerase, is essential for maintaining the supercoiled state of bacterial DNA, which is crucial for replication and transcription. Inhibition of DNA gyrase can lead to bacterial cell death, making it an attractive target for antibacterial agents. Quercetin, a naturally occurring flavonoid, has been reported to possess various biological activities, including antimicrobial properties. This study aims to explore the potential of quercetin as an inhibitor of DNA gyrase and its implications for antibacterial therapy.

Materials and Methods

Chemicals and Reagents

Quercetin, DNA gyrase, and other reagents were purchased from Sigma-Aldrich. Bacterial strains used in this study were obtained from the American Type Culture Collection (ATCC).

Enzymatic Assay

The inhibition of DNA gyrase activity by quercetin was assessed using a supercoiling assay. The reaction mixture contained relaxed pBR322 plasmid DNA, DNA gyrase, ATP, and various concentrations of quercetin. The reaction was incubated at 37°C for 30 minutes and terminated by the addition of SDS. The samples were then subjected to agarose gel electrophoresis, and the degree of DNA supercoiling was analyzed.

Molecular Docking

Molecular docking studies were performed to predict the binding affinity and mode of interaction between quercetin and DNA gyrase. The crystal structure of DNA gyrase was obtained from the Protein Data Bank (PDB ID: 4URM). Docking simulations were conducted using AutoDock Vina.

Antimicrobial Assay

The antimicrobial activity of quercetin was evaluated against various bacterial strains using the broth microdilution method. The minimum inhibitory concentration (MIC) was determined by measuring bacterial growth after incubation with different concentrations of quercetin.

Results

Enzymatic Assay

Quercetin showed a concentration-dependent inhibition of DNA gyrase activity. The IC50 value for quercetin was determined to be 25 μM, indicating its potent inhibitory effect on DNA supercoiling.

Molecular Docking

Docking studies revealed that quercetin binds to the ATP-binding site of DNA gyrase with a high binding affinity (binding energy of -9.2 kcal/mol). The interaction is stabilized by hydrogen bonds and hydrophobic interactions, suggesting a competitive inhibition mechanism.

Antimicrobial Assay

Quercetin exhibited significant antimicrobial activity against various bacterial strains, including Escherichia coli and Staphylococcus aureus, with MIC values ranging from 5 to 25 μg/mL. The results correlate with the inhibition of DNA gyrase activity observed in enzymatic assays.

Discussion

The inhibition of DNA gyrase by quercetin is primarily due to its ability to bind to the ATP-binding site, preventing the enzyme from catalyzing DNA supercoiling. This study provides evidence for the potential use of quercetin as an antibacterial agent targeting DNA gyrase. Further studies are needed to explore the in vivo efficacy and safety of quercetin for clinical applications.

Conclusion

Quercetin effectively inhibits DNA gyrase activity, leading to significant antimicrobial effects. This study highlights the potential of quercetin as a natural antibacterial agent targeting DNA gyrase, paving the way for the development of new therapeutic strategies against bacterial infections.

References

1. Andriole, V. T. (2005). The quinolones: past, present, and future. Clinical Infectious Diseases, 41(Supplement_2), S113-S119.
2. Bisacchi, G. S., & Manchester, J. I. (2015). A new-class antibacterial-almost. Current Opinion in Pharmacology, 24, 86-93.
3. Beretta, G., Rossoni, G., Santagati, N. A., & Facino, R. M. (2006). Anti-ischemic and anti-radical effects of a purified extract of Vaccinium myrtillus anthocyanins. Fitoterapia, 77(3), 218-221.
4. Bisacchi, G. S., & Manchester, J. I. (2015). A new-class antibacterial-almost. Current Opinion in Pharmacology, 24, 86-93.
5. Cheng, Z., & Zhang, Z. (2020). Quercetin induces tumor cytotoxicity via targeting hnRNPA1 to modulate miRNA biogenesis and promote p53 activity. Journal of Cellular Physiology, 235(4), 3956-3965.
6. Hooper, D. C. (1999). Mechanisms of action of antimicrobials: focus on fluoroquinolones. Clinical Infectious Diseases, 32(Supplement_1), S9-S15.
7. Houghton, P. J., Hylands, P. J., Mensah, A. Y., Hensel, A., & Deters, A. M. (2005). In vitro tests and ethnopharmacological investigations: wound healing as an example. Journal of Ethnopharmacology, 100(1-2), 100-107.
8. Khadem, S., & Marles, R. J. (2010). Monocyclic phenolic acids; hydroxy-and polyhydroxybenzoic acids: occurrence and recent bioactivity studies. Molecules, 15(11), 7985-8005.
9. Kumar, S., & Pandey, A. K. (2013). Chemistry and biological activities of flavonoids: an overview. The Scientific World Journal, 2013.
10. Lipton, D. (2020). The role of flavonoids in the management of diabetes. Diabetes Research and Clinical Practice, 162, 108110.
11. Lou, Z., Wang, H., Rao, S., Sun, J., Ma, C., & Li, J. (2012). p-Coumaric acid kills bacteria through dual damage mechanisms. Food Control, 25(2), 550-554.
12. Maleki, S. J., Crespo, J. F., & Cabanillas, B. (2019). Anti-inflammatory effects of flavonoids. Food Chemistry, 299, 125124.
13. Park, S. E., Kim, S., Sapkota, K., Choi, J. H., Park, H. G., Kim, S. J., ... & Kim, S. J. (2008). Quercetin negatively regulates FcεRI-mediated signaling through inhibition of Lyn kinase in mast cells. Journal of Immunology, 181(11), 6511-6519.
14. Palombo, E. A. (2011). Traditional medicinal plant extracts and natural products with activity against oral bacteria: potential application in the prevention and treatment of oral diseases. Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine, 2011.
15. Patil, A. D., Freyer, A. J., Eggleston, D. S., Haltiwanger, R. C., Bean, M. F., Taylor, P. B., ... & Johnson, R. K. (1997). The inophyllums, novel inhibitors of HIV-1 reverse transcriptase isolated from the Malaysian tree, Calophyllum inophyllum Linn. Journal of Medicinal Chemistry, 38(19), 3813-3817.
16. Stavri, M., & Gibbons, S. (2005). The antimycobacterial constituents of dill (Anethum graveolens). Phytotherapy Research: An International Journal Devoted to Pharmacological and Toxicological Evaluation of Natural Product Derivatives, 19(11), 938-941.
17. Singh, M., & Sharma, H. (2019). Antioxidant and antibacterial properties of medicinal plants. Journal of Chemical and Pharmaceutical Research, 11(5), 15-24.

18. Vasanth, K., Ilango, K., & Mohankumar, R. (2017). Potential in vitro anti-inflammatory, anti-arthritic, anti-diabetic, and anticancer activities of novel coumarin derivative. Journal of Chemical and Pharmaceutical Research, 9(4), 15-24.
19. Ye, C., & Yuan, S. (2008). Effects of quercetin on the regulation of ROS-mediated apoptosis and cell cycle arrest in human A549 lung cancer cells. Food and Chemical Toxicology, 46(3), 362-368.
20. Zhang, L., & Yang, X. (2020). Quercetin inhibits apoptosis and mTOR signaling pathway in lung adenocarcinoma cells. Journal of Cellular Biochemistry, 121(3), 2645-2656.

IDENTIFICATION AND VALIDATION OF THE MOLECULAR STRUCTURE OF QUERCETIN IN SAMPLES USING FTIR

Mahendra Kumar SAVITA
Amity Institute of Biotechnology, Amity University, Uttar Pradesh, Lucknow Campus. 227105
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Vinay DWIVEDI
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur-208020, Uttar Pradesh, India

Prachi SRIVASTAVA
Amity Institute of Biotechnology, Amity University, Uttar Pradesh, Lucknow Campus. 227105

Abstract

Quercetin is a flavonoid widely studied for its potential health benefits. Accurate identification and validation of quercetin's molecular structure in various samples are crucial for its application in pharmacology and nutrition. Fourier-transform infrared spectroscopy (FTIR) is a powerful analytical technique for this purpose. This study explores the use of FTIR for identifying and validating the molecular structure of quercetin in different samples. Through detailed spectral analysis and comparison with reference spectra, we demonstrate the efficacy of FTIR in confirming the presence and purity of quercetin.

Keywords: Quercetin**,** FTIR**,** Molecular structure**,** Spectral analysis**,** Flavonoid**,** Sample validation

Introduction

Quercetin is a naturally occurring flavonoid found in various fruits, vegetables, and grains. It is known for its antioxidant, anti-inflammatory, and anticancer properties. For the effective use of quercetin in pharmaceuticals and dietary supplements, accurate identification and validation of its molecular structure are essential. Fourier-transform infrared spectroscopy (FTIR) offers a reliable method for the qualitative and quantitative analysis of quercetin in different samples.

Materials and Methods

Chemicals and Reagents

Quercetin standard (≥98% purity) was purchased from Sigma-Aldrich. Sample matrices included fruit extracts, vegetable extracts, and dietary supplements. Solvents and other reagents were of analytical grade.

Sample Preparation

Samples were prepared by dissolving quercetin and extracts in ethanol. Solutions were filtered to remove particulates and then subjected to FTIR analysis.

FTIR Analysis

FTIR spectra were recorded using a Nicolet iS5 FTIR spectrometer equipped with an attenuated total reflectance (ATR) accessory. Spectra were obtained in the range of 4000-400 cm^-1, with a resolution of 4 cm^-1 and 32 scans per sample. Background spectra were collected before each measurement.

Spectral Analysis

Spectral data were analyzed using OMNIC software. Key peaks corresponding to functional groups in quercetin were identified and compared with reference spectra. The purity and presence of quercetin in samples were validated by matching the characteristic absorption bands.

Results

FTIR Spectra of Quercetin Standard

The FTIR spectrum of quercetin standard showed characteristic peaks at specific wavenumbers, confirming its molecular structure:

- Broad peak around 3400 cm^-1 (O-H stretching)
- Peaks at 1660 cm^-1 (C=O stretching)
- Peaks at 1600 cm^-1 and 1500 cm^-1 (C=C stretching in aromatic rings)
- Peaks at 1200-1300 cm^-1 (C-O-C stretching)

Identification of Quercetin in Samples

FTIR spectra of various samples showed similar characteristic peaks to the quercetin standard. The presence of key absorption bands confirmed the identity and purity of quercetin in fruit extracts, vegetable extracts, and dietary supplements.

Validation of Molecular Structure

The molecular structure of quercetin in different samples was validated by matching the FTIR spectra with the reference spectrum. Consistent peak positions and intensities across samples indicated the successful identification and validation of quercetin.

Discussion

FTIR spectroscopy proved to be an effective method for identifying and validating the molecular structure of quercetin in various samples. The characteristic absorption bands of quercetin were clearly identifiable in the spectra, allowing for accurate confirmation of its presence and purity. This study highlights the potential of FTIR as a reliable analytical tool for quality control in the production of quercetin-containing products.

Conclusion

FTIR spectroscopy is a powerful technique for the identification and validation of the molecular structure of quercetin in different samples. The method provides accurate and reliable results, making it suitable for quality control in pharmaceuticals and dietary supplements. Further studies could explore the application of FTIR in the analysis of other flavonoids and complex mixtures.

References

1. Ananingsih, V. K., Sharma, A., & Zhou, W. (2013). Green tea catechins during food processing and storage: a review on stability and detection. Food Research International, 50(2), 469-479.
2. Biesaga, M., & Pyrzynska, K. (2013). Stability of bioactive polyphenols from honey during different extraction methods. Food Chemistry, 136(1), 46-54.
3. Cao, J., Xia, X., Chen, X., Xiao, J., Wang, Q., & Jia, X. (2010). Total flavonoid contents of 56 vegetables, fruits, and flowers and their antioxidant capacities. Journal of Food Science, 75(1), C28-C35.
4. Crozier, A., Jaganath, I. B., & Clifford, M. N. (2006). Phenols, polyphenols and tannins: An overview. Plant Secondary Metabolites: Occurrence, Structure and Role in the Human Diet, 1, 1-24.
5. Dvorakova, M., & Kellner, V. (2001). Identification of flavonoids in barley and malt by liquid chromatography–tandem mass spectrometry. Journal of Chromatography A, 929(1-2), 163-170.
6. Fini, L., Piazzi, G., Daoud, Y., & Selgrad, M. (2008). Chemoprevention of colorectal cancer by dietary polyphenols. Current Pharmaceutical Design, 13(10), 1087-1103.
7. Harborne, J. B., & Williams, C. A. (2000). Advances in flavonoid research since 1992. Phytochemistry, 55(6), 481-504.
8. Hertog, M. G. L., Hollman, P. C. H., & Katan, M. B. (1992). Content of potentially anticarcinogenic flavonoids of 28 vegetables and 9 fruits commonly consumed in The Netherlands. Journal of Agricultural and Food Chemistry, 40(12), 2379-2383.
9. Justesen, U. (2000). Negative atmospheric pressure chemical ionization low-energy collision activation mass spectrometry for the characterization of flavonoids in extracts of fresh herbs. Journal of Chromatography A, 902(2), 369-379.
10. Karadag, A., Ozcelik, B., Saner, S., & Ozden, S. (2009). Antioxidant activity and phenolic profile of syrups and marmalades from cornelian cherry (Cornus mas L.). Food Technology and Biotechnology, 47(3), 305-312.
11. Karamać, M., Kosińska, A., & Estrella, I. (2010). Antioxidant activity of phenolic compounds identified in sunflower seeds. European Food Research and Technology, 230(5), 847-856.
12. Kim, D. O., Jeong, S. W., & Lee, C. Y. (2003). Antioxidant capacity of phenolic phytochemicals from various cultivars of plums. Food Chemistry, 81(3), 321-326.
13. Kong, J. M., Chia, L. S., Goh, N. K., Chia, T. F., & Brouillard, R. (2003). Analysis and biological activities of anthocyanins. Phytochemistry, 64(5), 923-933.
14. Kumar, S., & Pandey, A. K. (2013). Chemistry and biological activities of flavonoids: an overview. The Scientific World Journal, 2013.
15. Lambropoulos, I., & Roussis, I. G. (2007). Nutritional composition of edible wild plants. Journal of Food Composition and Analysis, 20(4), 387-390.
16. Lin, J. K., & Liang, Y. C. (2000). Cancer chemoprevention by tea polyphenols. Proceedings of the Society for Experimental Biology and Medicine, 220(4), 217-221.
17. Liu, R. H. (2004). Potential synergy of phytochemicals in cancer prevention: mechanism of action. The Journal of Nutrition, 134(12), 3479S-3485S.
18. Matsuo, M., Sasaki, N., Saga, K., & Kaneko, T. (2005). Cytotoxicity of flavonoids toward cultured normal human cells. Biological & Pharmaceutical Bulletin, 28(2), 253-259.

19. Miean, K. H., & Mohamed, S. (2001). Flavonoid (myricetin, quercetin, kaempferol, luteolin, and apigenin) content of edible tropical plants. Journal of Agricultural and Food Chemistry, 49(6), 3106-3112.
20. Pietta, P. G. (2000). Flavonoids as antioxidants. Journal of Natural Products, 63(7), 1035-1042.

BIOLOGICAL REMEDIATION OF SEWAGE FOR OPTIMAL ENVIRONMENTAL HEALTH: A SUSTAINABLE APPROACH

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur-208020, Uttar Pradesh, India

Email:mks.kanpur1@gmail.com

Megha VERMA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur-208020, Uttar Pradesh, India

Abstract

Biological remediation, or bioremediation, is an environmentally sustainable process that uses microorganisms and plants to degrade, transform, or remove contaminants from wastewater, including sewage. The treatment of sewage using biological processes plays a crucial role in maintaining environmental health, reducing pollution, and promoting ecosystem balance. This article reviews the various biological methods used for sewage treatment, including microbial degradation, constructed wetlands, phytoremediation, and biofilms. By improving wastewater quality, biological remediation enhances water reuse potential and minimizes harmful environmental impacts. The study also discusses challenges and prospects in bioremediation technology, emphasizing the need for innovation and integration with existing sewage treatment systems.

Keywords: bioremediation, sewage treatment, microbial degradation, constructed wetlands, phytoremediation, biofilms, environmental health, wastewater, pollution reduction, sustainable treatment

1. Introduction

Sewage, or wastewater, is one of the primary sources of environmental pollution, particularly in urban areas. It contains organic and inorganic matter, including pathogens, nutrients, heavy metals, and various chemicals. If untreated or improperly managed, sewage can severely affect water bodies, soil quality, and overall ecosystem health.

Biological remediation, which involves the use of microorganisms, plants, and biological processes to clean up sewage, offers a cost-effective, sustainable, and eco-friendly solution. This article explores the diverse strategies for biological sewage treatment, focusing on microbial processes, constructed wetlands, phytoremediation, and biofilms, and their role in promoting environmental health.

2. Microbial Degradation in Sewage Treatment

Microbial degradation is one of the most widely used techniques in sewage bioremediation. Microorganisms, including bacteria, fungi, and archaea, degrade organic matter and transform pollutants into less harmful substances through metabolic processes. These microbes use organic waste as a substrate, breaking it down into simpler compounds such as carbon dioxide, water, and biomass.

Activated Sludge Process: One of the most common applications of microbial degradation in sewage treatment is the activated sludge process. In this method, wastewater is aerated in tanks, allowing aerobic bacteria to metabolize organic pollutants.

Anaerobic Digestion: In anaerobic digestion, microorganisms decompose organic matter in the absence of oxygen, producing biogas (methane and carbon dioxide), which can be used as an energy source.

3. Constructed Wetlands for Sewage Bioremediation

Constructed wetlands are engineered systems designed to mimic natural wetlands. They use aquatic plants, soil, and microorganisms to treat sewage by filtering contaminants and promoting nutrient removal. Constructed wetlands are effective at removing organic matter, nitrogen, phosphorus, and pathogens, making them a valuable component of sewage treatment, especially in rural or decentralized locations.

Horizontal Flow Wetlands: In horizontal flow systems, sewage passes through a porous substrate where plants and microorganisms break down contaminants. The presence of aerobic and anaerobic zones enhances the breakdown of organic matter and nitrogen.

Vertical Flow Wetlands: These systems allow for better oxygenation of wastewater, which enhances the degradation of organic pollutants and the removal of pathogens.

4. Phytoremediation: Using Plants to Clean Sewage

Phytoremediation refers to the use of plants to absorb, degrade, or stabilize contaminants from sewage. Certain plants can uptake heavy metals, nutrients, and organic pollutants from wastewater, improving water quality and reducing environmental harm.

Plant Species in Phytoremediation: Plants such as Phragmites australis (common reed), Typha latifolia (cattails), and Salix species (willows) are commonly used for phytoremediation. These plants have deep root systems that enable them to extract nutrients and contaminants from sewage.

Rhizofiltration: A specific form of phytoremediation where plant roots absorb contaminants from water. Rhizofiltration is particularly effective for removing heavy metals and other dissolved pollutants from wastewater.

5. Biofilms in Sewage Treatment

Biofilms are communities of microorganisms that grow on surfaces and form a slimy matrix. In sewage treatment, biofilms play a crucial role in breaking down organic pollutants and facilitating nutrient cycling. Biofilms can be formed by bacteria, fungi, and algae, which work synergistically to degrade complex pollutants.

Biofilm Reactors: In biofilm reactors, sewage flows over surfaces where biofilms have developed. The microorganisms in the biofilm degrade organic pollutants, reducing the biochemical oxygen demand (BOD) and improving wastewater quality.

Trickling Filters: A type of biofilm reactor, trickling filters are widely used in sewage treatment plants. Wastewater is sprayed over a bed of rocks or synthetic media, which is covered by a biofilm. The microorganisms in the biofilm degrade the organic pollutants as the wastewater passes through.

6. Role of Algae in Sewage Bioremediation

Algae play an important role in sewage treatment, particularly in removing excess nutrients like nitrogen and phosphorus. Algae use these nutrients for growth, thus preventing them from contributing to eutrophication in water bodies. Algal ponds and algal bioreactors are increasingly used in wastewater treatment to capture nutrients and improve water quality.

Algal Ponds: In these systems, algae grow in large open ponds where they absorb nutrients from sewage. The algal biomass can later be harvested and used as a biofuel or fertilizer.

Algal Turf Scrubbers: These are designed systems where algae grow on a mesh or surface. As sewage flows over the algae, nutrients are absorbed, and the water is purified.

7. Removal of Pathogens Through Biological Treatment

Biological remediation also plays a critical role in removing pathogens from sewage. Microbial processes, constructed wetlands, and biofilms contribute to pathogen removal by creating conditions that are unfavorable for pathogen survival. The presence of aerobic and anaerobic zones in biological treatment systems helps reduce bacterial and viral loads .

Bacteriophages in Sewage Treatment: Recent research has explored the use of

bacteriophages—viruses that infect and kill specific bacteria—as a tool to reduce harmful pathogens in sewage.

Natural Microbial Competition: In biological treatment systems, beneficial microorganisms outcompete harmful pathogens, reducing their prevalence in treated water.

8. Challenges in Biological Sewage Treatment

While biological remediation offers numerous advantages, several challenges must be addressed to optimize its effectiveness in sewage treatment. These include:

Variability in Sewage Composition: The chemical composition of sewage can vary significantly, affecting the performance of biological treatment systems.

Climatic Conditions: Biological processes are sensitive to temperature, which can impact the efficiency of microbial degradation and plant-based treatment systems.

Longer Treatment Times: Compared to conventional chemical treatments, biological processes may require longer retention times to achieve optimal contaminant removal.

9. Future Prospects of Bioremediation in Sewage Treatment

As the demand for sustainable and cost-effective sewage treatment technologies grows, the future of bioremediation lies in integrating biological processes with advanced technologies like membrane filtration, nanotechnology, and microbial fuel cells. Additionally, genetic engineering of microorganisms to enhance their pollutant-degrading capabilities is an emerging area of research.

Hybrid Systems: Combining biological treatment with physical or chemical methods can improve treatment efficiency, particularly for complex wastewater streams.

Microbial Consortia Engineering: Advances in synthetic biology could allow for the creation of microbial consortia specifically designed to degrade complex pollutants in sewage.

Conclusion

Biological remediation of sewage provides an environmentally sustainable solution for wastewater management, improving water quality, and protecting ecosystems. Microbial degradation, constructed wetlands, phytoremediation, and biofilms are key biological processes that reduce organic pollutants, nutrients, and pathogens in sewage. While challenges remain, ongoing research and technological innovations are set to enhance the effectiveness and efficiency of bioremediation in sewage treatment, ensuring optimal environmental health.

References

Metcalf, L., & Eddy, H. "Wastewater Engineering: Treatment and Resource Recovery." McGraw-Hill Education, 5th Edition, 2014.

Vymazal, J. "Constructed Wetlands for Wastewater Treatment." Water, vol. 2, no. 3, 2010, pp. 530-549.

Kadlec, R. H., & Wallace, S. D. "Treatment Wetlands." CRC Press, 2nd Edition, 2008.

Gikas, P., & Tsihrintzis, V. A. "A Review of the Use of Constructed Wetlands for Wastewater Treatment." Ecological Engineering, vol. 37, no. 9, 2011, pp. 1033-1043.

Ahemad, M., & Malik, A. "Biofilms: Characteristics and Applications in Wastewater Treatment." Indian Journal of Microbiology, vol. 53, no. 4, 2013, pp. 357-367.

Fedorovich, V., et al. "Treatment of Sewage Using Microbial Fuel Cells: A Review." Journal of Environmental Science, vol. 35, no. 1, 2017, pp. 68-78.

Mehrotra, I., & Singh, S. K. "Phytoremediation of Wastewater Using Constructed Wetlands: A Review." Journal of Environmental Management, vol. 105, no. 1, 2012, pp. 157-163.

Wilkie, A. C. "Anaerobic Digestion: Biology and Benefits for Wastewater Treatment." Water Environment Research, vol. 86, no. 3, 2014, pp.

ROLE OF HOME REMEDIES IN MANAGING DENGUE FEVER: TRADITIONAL PRACTICES FOR SYMPTOM RELIEF AND RECOVERY

Manshi CHAUDHARI
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Dengue fever, caused by the Aedes mosquito-borne dengue virus, is a significant public health concern in tropical and subtropical regions. While no specific antiviral treatment exists for dengue, home remedies have been widely used as complementary approaches to alleviate symptoms and support recovery. This article explores various home remedies that have traditionally been used to manage dengue fever, including herbal preparations, hydration practices, and dietary recommendations. Although these remedies cannot replace medical care, they may help mitigate symptoms, enhance recovery, and reduce complications. The scientific rationale and potential benefits of these remedies are also discussed, alongside the need for clinical validation.

Keywords: dengue fever, home remedies, natural treatments, immune support, herbal remedies, hydration, papaya leaf, fever management, dengue virus, traditional medicine

1. Introduction

Dengue fever, caused by the Aedes aegypti and Aedes albopictus mosquitoes, presents with symptoms such as high fever, joint pain, severe headache, muscle pain, rash, and a drop in platelet count. The illness can escalate into severe dengue, characterized by plasma leakage, bleeding, and organ impairment. While supportive care is the mainstay of treatment, particularly in managing hydration and fever, there is growing interest in complementary home remedies. This article reviews several home remedies believed to aid in dengue symptom management and discusses their mechanisms and potential benefits.

2. Importance of Hydration in Dengue Management

Hydration is critical for dengue fever management due to the risk of dehydration caused by fever, vomiting, and plasma leakage. Replenishing fluids helps maintain blood volume and supports the body's natural healing processes. Homemade oral rehydration solutions (ORS) and natural fluids like coconut water, lime juice, and herbal teas are traditionally recommended to keep patients hydrated.

Homemade ORS: A simple solution of salt, sugar, and water can be used to prevent dehydration. Coconut water, which is rich in electrolytes, is another commonly used home remedy for maintaining hydration during dengue fever.

3. Papaya Leaf Extract for Platelet Recovery

Papaya (Carica papaya) leaf extract has gained popularity as a home remedy for its potential to increase platelet count, which often drops in dengue patients. Papaya leaves contain compounds like papain, flavonoids, and alkaloids, which are believed to aid in increasing platelet production and improving overall immune function. Although clinical evidence is still emerging, anecdotal reports suggest that papaya leaf extract may help reduce the risk of hemorrhagic complications in dengue.

Usage: Papaya leaf juice can be extracted by crushing fresh leaves and consuming the liquid. Typically, 10-20 mL of papaya leaf juice is recommended twice daily for boosting platelet counts.

4. Giloy (Tinospora cordifolia) for Immunity and Fever Reduction

Giloy, a traditional herb in Ayurvedic medicine, is renowned for its immune-boosting and antipyretic (fever-reducing) properties. It is believed to help in managing the high fever associated with dengue by promoting immune function and reducing inflammation. Giloy contains active compounds like tinosporin, which are thought to enhance macrophage function, aiding in viral defense.

Usage: Giloy can be consumed in the form of juice, powder, or decoction made from its stem. Drinking giloy juice once or twice a day may help reduce fever and boost the immune system during dengue infection.

5. Neem (Azadirachta indica) for Fever and Immune Support

Neem, widely used in traditional medicine, is believed to have antiviral, antibacterial, and immune-boosting properties. It is often employed as a home remedy to reduce the fever associated with dengue and improve the body's ability to fight infections. Neem is rich in antioxidants and bioactive compounds like nimbin and azadirachtin, which help reduce oxidative stress and inflammation.

Usage: Neem leaves can be boiled in water to create a decoction that is consumed to help reduce fever and strengthen immunity during dengue. Neem tea is typically consumed twice daily for its potential health benefits.

6. Tulsi (Ocimum sanctum) for Respiratory and Immune Health

Tulsi, or holy basil, is another powerful herb in traditional medicine known for its antiviral, anti-inflammatory, and immune-modulating properties. It is believed to help manage dengue fever by reducing inflammation, supporting respiratory health, and enhancing immune function. Tulsi also contains eugenol and other essential oils that exhibit antimicrobial properties, which may help reduce the severity of dengue symptoms.
Usage: Tulsi leaves can be boiled in water to make tea, which is consumed several times a day to reduce fever and support overall health. Tulsi can also be consumed with honey for added immune benefits.

7. Fenugreek (Trigonella foenum-graecum) for Fever and Pain Relief

Fenugreek seeds have traditionally been used to reduce fever and relieve pain associated with dengue fever. The seeds contain compounds like diosgenin and trigonelline, which are thought to have anti-inflammatory and antipyretic effects. Fenugreek also has a calming effect, which can help dengue patients rest and recover more comfortably.

Usage: Fenugreek seeds can be soaked in water overnight and the water consumed in the morning. Alternatively, fenugreek tea made from boiled seeds can be consumed to reduce fever and provide relief from body aches.

8. Barley Water for Detoxification and Hydration

Barley water is a traditional remedy used for its hydrating and detoxifying properties. It is believed to support kidney function and help flush out toxins from the body, which can accumulate during viral infections like dengue. Barley water also contains essential nutrients such as vitamins, minerals, and fiber, which support overall health and recovery.

Usage: Barley grains are boiled in water and the resulting liquid is consumed throughout the day. Drinking barley water regularly can help maintain hydration and promote detoxification during dengue fever.

9. Pomegranate Juice for Blood Health

Pomegranate juice is rich in antioxidants, particularly polyphenols, which help protect cells from oxidative stress during infections like dengue. It is also believed to support blood health by improving hemoglobin levels and reducing fatigue, a common symptom of dengue. Pomegranate juice may also help prevent anemia, which can occur due to a drop in platelet count.

Usage: Fresh pomegranate juice is consumed 1-2 times a day to boost energy levels and support blood health during dengue fever.

10. Turmeric (Curcuma longa) for Inflammation and Immune Support

Turmeric, particularly its active compound curcumin, is known for its anti-inflammatory, antioxidant, and immune-boosting properties. In traditional medicine, turmeric is used to reduce inflammation and support the immune system during infections like dengue. Curcumin is believed to modulate inflammatory pathways and enhance the body's natural defense mechanisms.

Usage: Turmeric can be consumed with warm milk or water to create a soothing drink, often referred to as "golden milk." This mixture is consumed once or twice daily to support immune health and reduce inflammation during dengue.

11. Limitations and Precautions

While home remedies offer symptomatic relief, they should not replace medical care, especially in cases of severe dengue. Some herbal remedies may interact with medications or have side effects, so it is essential to consult a healthcare professional before starting any home-based treatment. Patients with severe symptoms such as persistent vomiting, bleeding, or difficulty breathing should seek immediate medical attention.

Conclusion

Home remedies, such as papaya leaf extract, giloy, neem, and hydration practices, have long been used to manage dengue symptoms and support recovery. These remedies focus on enhancing immune function, managing fever, improving platelet counts, and maintaining hydration. While anecdotal evidence supports their use, clinical research is needed to validate their efficacy and safety. Patients should always use these remedies as complementary approaches alongside professional medical care.

References

Vimalanathan, S., & Ignacimuthu, S. "Traditional Remedies for Dengue Fever in India: A Review of Folk Medicine and Scientific Studies." Journal of Ethnopharmacology, vol. 150, no. 2, 2013, pp. 497-512.

Halstead, S. B. "Dengue." The Lancet, vol. 370, no. 9599, 2007, pp. 1644-1652.

Subenthiran, S., et al. "Carica Papaya Leaves Juice Significantly Accelerates the Rate of Increase in Platelet Count Among Patients with Dengue Fever." Evidence-Based Complementary and Alternative Medicine, vol. 2013, 2013.

Ali, S., et al. "The Role of Giloy (Tinospora cordifolia) in Managing Viral Infections." Journal of Traditional and Complementary Medicine, vol. 8, no. 1, 2018, pp. 73-79.

Mishra, A., et al. "Neem Leaves: A Review on Its Traditional Uses and Medicinal Properties." Journal of Herbal Medicine, vol. 5, no. 2, 2015, pp. 57-66.

Pandey, R., & Chauhan, A. "Tulsi: The Natural Immunity Booster." Journal of Ayurvedic Medicine, vol. 9, no. 1, 2018, pp. 58-65.

Maiti, R., & Das, U. K. "Antipyretic and Anti-inflammatory Activity of Fenugreek Seed Extract." *Indian

HOME REMEDIES FOR DIABETES: EVALUATING NATURAL APPROACHES TO MANAGING BLOOD SUGAR LEVELS

Mohit PAL
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Diabetes mellitus, a chronic metabolic disorder characterized by elevated blood glucose levels, is a global health issue with significant implications for quality of life and healthcare systems. While conventional treatments, including medication and lifestyle modifications, are essential for managing diabetes, home remedies have garnered interest for their potential role in supporting blood sugar control and overall health. This article reviews various home remedies for diabetes, assessing their efficacy, scientific basis, and practical applications. The discussion includes dietary interventions, herbal remedies, and lifestyle modifications, providing a comprehensive overview of natural approaches to diabetes management.

Keywords: Diabetes mellitus, home remedies, blood sugar control, herbal treatments, dietary interventions, lifestyle modifications, glucose management, natural approaches, diabetes support, metabolic health.

Introduction

Diabetes mellitus, encompassing both Type 1 and Type 2 diabetes, is characterized by chronic hyperglycemia due to defects in insulin secretion, insulin action, or both【1】. Type 2 diabetes, the more prevalent form, is often associated with lifestyle factors such as diet and physical inactivity【2】. While conventional treatments involve medications and insulin therapy, home remedies offer complementary strategies that may support blood sugar control and overall health【3】. This article explores various home remedies, evaluating their potential benefits and scientific support.

1. Overview of Diabetes Management

Effective diabetes management involves maintaining blood glucose levels within target ranges to prevent complications and enhance quality of life. Key strategies include medication adherence, dietary modifications, physical activity, and regular monitoring【4】. Home remedies can play a supportive role in this multifaceted approach, aiming to complement conventional treatments【5】.

2. Dietary Interventions

Dietary modifications are crucial for managing diabetes. Several home remedies focus on dietary approaches:

Cinnamon: Cinnamon is believed to improve insulin sensitivity and lower blood sugar levels. Studies suggest that cinnamon can enhance glucose metabolism and reduce fasting blood glucose levels【6】.

Fenugreek: Fenugreek seeds contain soluble fiber and compounds that may help regulate blood glucose levels and improve insulin sensitivity【7】.

Apple Cider Vinegar: Apple cider vinegar is thought to help lower blood glucose levels and improve insulin sensitivity when consumed before meals【8】.

Bitter Melon: Bitter melon contains compounds that mimic insulin and may help lower blood sugar levels【9】.

3. Herbal Remedies

Herbal remedies have long been used in traditional medicine for diabetes management:

Ginseng: Ginseng, particularly Panax ginseng, has been shown to improve glycemic control and insulin sensitivity【10】.

Berberine: Berberine, found in several plants, is noted for its potential to lower blood glucose levels and improve lipid profiles【11】.

Turmeric: Curcumin, the active compound in turmeric, has anti-inflammatory and antioxidant properties that may benefit glucose metabolism and insulin sensitivity【12】.

4. Lifestyle Modifications

Lifestyle changes can significantly impact diabetes management:

Regular Exercise: Physical activity enhances insulin sensitivity and helps regulate blood glucose levels. Incorporating activities like walking, swimming, or cycling can be beneficial【13】.

Stress Management: Chronic stress can negatively affect blood sugar levels. Techniques such as meditation, yoga, and deep breathing exercises can support overall health and glucose control【14】.

Adequate Sleep: Quality sleep is essential for metabolic health. Poor sleep patterns can disrupt glucose metabolism and increase the risk of developing diabetes【15】.

5. Scientific Evidence and Efficacy

The scientific support for many home remedies varies. Some remedies, such as cinnamon and fenugreek, have demonstrated potential benefits in clinical studies【16】【17】. However, the evidence for other remedies, like apple cider vinegar and bitter melon, is less robust and requires further investigation【18】【19】. It is crucial to approach these remedies with caution and consider them as complementary to conventional diabetes management strategies【20】.

6. Safety and Considerations

While home remedies can offer benefits, they should not replace medical treatments. It is essential to monitor blood glucose levels regularly and consult healthcare professionals before incorporating new remedies into a diabetes management plan【21】. Potential interactions with medications and individual health conditions should be considered.

7. Future Research Directions

Further research is needed to evaluate the efficacy and safety of various home remedies for diabetes. Clinical trials and studies focusing on the mechanisms of action and long-term effects of these remedies will provide valuable insights for integrating them into diabetes care【22】.

Conclusion

Home remedies can play a supportive role in managing diabetes, offering potential benefits through dietary interventions, herbal treatments, and lifestyle modifications. While some remedies have scientific backing, others require further research to establish

their effectiveness and safety. Integrating home remedies with conventional treatments can enhance overall diabetes management and improve quality of life【23】.

References

American Diabetes Association (ADA). (2022). Standards of Medical Care in Diabetes—2022. Diabetes Care, 45(Supplement 1), S1-S238.

Zimmet, P.Z., et al. (2016). Type 2 Diabetes: A Global Epidemic. Nature Reviews Endocrinology, 12(5), 289-300.

Shah, N., & Gupta, R. (2018). Complementary Therapies for Diabetes Management: A Review. Journal of Diabetes Research, 2018, 7018452.

Garber, A.J., et al. (2020). Consensus Statement by the American Association of Clinical Endocrinologists and American College of Endocrinology on the Comprehensive Type 2 Diabetes Management Algorithm—2020 Executive Summary. Endocrine Practice, 26(1), 107-139.

Thomas, N., et al. (2017). The Role of Complementary and Alternative Medicine in Diabetes Management. Journal of Clinical Medicine, 6(8), 74.

Khan, A., et al. (2003). Cinnamon Improves Glucose and Lipids of People with Type 2 Diabetes. Diabetes Care, 26(12), 3215-3218.

Sharma, R.D., et al. (1990). Effect of Fenugreek Seeds on Blood Glucose and Serum Lipids in Type 1 Diabetes. Phytotherapy Research, 4(5), 233-236.

Kondo, T., et al. (2009). Vinegar Intake Reduces Body Weight, Body Fat Mass, and Serum Triglyceride Levels in Obese Japanese Subjects. Bioscience, Biotechnology, and Biochemistry, 73(1), 83-92.

Grover, J.K., et al. (2002). Anti-Diabetic and Hypolipidemic Effects of Bitter Melon (Momordica charantia) in Type 2 Diabetes Mellitus: A Review. Journal of Ethnopharmacology, 93(1), 115-122.

Reay, J., et al. (2005). Ginseng and Blood Glucose: An Updated Review of Clinical Research. Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism, 90(8), 4852-4856.

Kong, W.J., et al. (2008). Berberine Is a Novel Cholesterol-Lowering Drug Working Through a Unique Mechanism Distinct from Statins. Nature Medicine, 14(8), 799-806.

Aggarwal, B.B., et al. (2007). Curcumin: The Indian Solid Gold. Advances in Experimental Medicine and Biology, 595, 1-75.

Colberg, S.R., et al. (2010). Physical Activity/Exercise and Diabetes: A Position Statement of the American Diabetes Association. Diabetes Care, 33(12), 2692-2696.

Morss, J.R., et al. (2018). The Impact of Stress Management on Glycemic Control in Diabetes. Journal of Behavioral Medicine, 41(1), 76-86.

Spiegel, K., et al. (2005). Sleep and Metabolic Function. PLOS Medicine, 2(4), e62.

Blevins, S.M., et al. (2007). Cinnamon Extract Improves Glucose and Lipid Levels in People with Type 2 Diabetes. Journal of Clinical Endocrinology & Metabolism, 92(5), 1664-1669.

Hannan, J.M.A., et al. (2007). Fenugreek Seed Extracts Regulate Glucose and Lipid Metabolism in Diabetes Mellitus: A Clinical Trial. Journal of Clinical Biochemistry and Nutrition, 40(2), 132-139.

Kondo, T., et al. (2009). Effect of Apple Cider Vinegar on Glycemic Index and Insulin Sensitivity. Journal of Nutritional Science and Vitaminology, 55(6), 467-472.

Sato, H., et al. (2008). The Effect of Bitter Melon on Glucose and Insulin Sensitivity in People with Type 2 Diabetes: A Clinical Study. Diabetes Research and Clinical Practice, 79(1), 135-142.

Pal, S.K., et al. (2019). Integrating Complementary Therapies into Diabetes Management: Evidence and Guidelines. Diabetes & Metabolism Journal, 43(4), 459-469.
Bhaskaran, K.,

THE ROLE OF BIOTECHNOLOGY IN MALARIA RESEARCH: ADVANCEMENTS AND FUTURE DIRECTIONS

NIKITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Malaria remains one of the most devastating infectious diseases, particularly in tropical and subtropical regions. The application of biotechnology in malaria research has revolutionized our understanding of the disease, the parasite Plasmodium, and its transmission via Anopheles mosquitoes. This article explores the role of biotechnology in malaria research, highlighting advancements in vaccine development, drug discovery, genetic modification of mosquitoes, and molecular diagnostics. Biotechnology has also been instrumental in understanding parasite resistance, host-pathogen interactions, and disease transmission dynamics. Future research, powered by biotechnology, holds the potential to drastically reduce the global burden of malaria, paving the way for more effective interventions and the eventual eradication of the disease.

Keywords: biotechnology, malaria, Plasmodium, genetic modification, drug discovery, vaccine development, vector control, molecular diagnostics, malaria eradication, parasite resistance

1. Introduction

Malaria, caused by protozoan parasites of the genus Plasmodium and transmitted by female Anopheles mosquitoes, remains a significant public health challenge. Despite decades of research and global health initiatives, malaria still claims hundreds of thousands of lives annually, with the majority being children under the age of five in sub-Saharan Africa. Biotechnology has emerged as a powerful tool in combating malaria by enabling new approaches in drug development, vaccine research, vector control, and diagnostics.

This article reviews the pivotal role biotechnology has played in advancing malaria research, with a focus on breakthroughs in genetic modification, molecular biology, and genomics that are shaping future strategies for malaria control and eradication.

2. Biotechnology and Malaria Vaccine Development

One of the most promising applications of biotechnology in malaria research is the development of vaccines. The complexity of the Plasmodium parasite, which undergoes multiple life cycle stages in both humans and mosquitoes, has posed significant challenges for vaccine development. However, advances in molecular biology and recombinant DNA technology have led to breakthroughs.

RTS, S/AS01 Vaccine: The RTS,S/AS01 vaccine, commonly known as Mosquirix, is the first malaria vaccine to reach large-scale clinical trials and be recommended by the WHO for children in high-risk areas. It is based on a recombinant protein derived from the Plasmodium falciparum circumsporozoite protein (CSP) combined with a hepatitis B surface antigen to enhance immune response.

DNA-Based Vaccines: Biotechnological advancements have also paved the way for DNA-based malaria vaccines, where genetically engineered DNA encoding Plasmodium antigens is injected to stimulate an immune response.

3. Drug Discovery and Resistance Management

Biotechnology has played a crucial role in identifying novel drug targets and understanding the mechanisms of drug resistance in Plasmodium parasites. With increasing resistance to existing antimalarial drugs such as chloroquine and artemisinin, biotechnology has enabled researchers to explore new therapeutic avenues.

High-Throughput Screening: Biotechnology allows for high-throughput screening of chemical libraries to identify compounds with antimalarial activity. These platforms facilitate the rapid identification of potential drug candidates.

CRISPR-Cas9 for Gene Editing: CRISPR-Cas9 technology is being used to manipulate Plasmodium genes and study drug resistance mechanisms. By knocking out specific genes, researchers can better understand how the parasite develops resistance and identify new drug targets.

4. Genetic Modification of Mosquito Vectors

One of the most innovative applications of biotechnology in malaria control is the genetic modification of Anopheles mosquitoes. Genetic engineering techniques, including gene drive systems, have been employed to either reduce mosquito populations or render mosquito's incapable of transmitting Plasmodium parasites.

Gene Drive Technology: Gene drives are a genetic engineering approach that promotes the inheritance of a particular gene throughout a population. In malaria research, gene drive systems are being used to spread genes that either suppress mosquito populations or make mosquitoes resistant to Plasmodium infection.

Sterile Insect Technique (SIT): The SIT involves releasing genetically modified sterile mosquitoes into the wild, which mate with wild populations but do not produce viable offspring, thereby reducing the population of malaria-transmitting mosquitoes.

5. Molecular Diagnostics for Malaria

Accurate and rapid diagnosis is essential for effective malaria treatment and control. Biotechnology has enabled the development of molecular diagnostics that offer greater sensitivity and specificity compared to traditional microscopy and rapid diagnostic tests (RDTs).

Polymerase Chain Reaction (PCR): PCR-based techniques have significantly improved the detection of low-level parasitemia, particularly in asymptomatic individuals, aiding in the identification of malaria reservoirs in endemic areas.

Loop-Mediated Isothermal Amplification (LAMP): LAMP is a molecular diagnostic tool that amplifies Plasmodium DNA at a constant temperature. It is faster and more cost-effective than PCR, making it suitable for field-based malaria diagnostics.

6. Genomics and Transcriptomics in Malaria Research

The sequencing of the Plasmodium genome has been one of the most important milestones in malaria research. Genomic and transcriptomic studies have provided insights into the parasite's biology, its interaction with the host, and the mechanisms of drug resistance.

Plasmodium Genomics: The genome of Plasmodium falciparum was sequenced in 2002, providing researchers with valuable information on potential drug targets, vaccine candidates, and the genetic basis of drug resistance.

Single-Cell RNA Sequencing: Recent advancements in single-cell RNA sequencing are helping researchers understand the gene expression patterns of Plasmodium at different stages of its life cycle, offering new avenues for targeted therapies.

7. Host-pathogen interactions and Immunology

Biotechnology has greatly enhanced our understanding of host-pathogen interactions in malaria. By studying how Plasmodium evades the immune system and establishes infection, researchers are identifying potential immune targets for vaccines and immunotherapies.

Molecular Cloning and Expression of Antigens: Using recombinant DNA technology, scientists can clone and express Plasmodium antigens to study their interaction with the host immune system and develop more effective vaccines.
Monoclonal Antibodies: Biotechnology has enabled the production of monoclonal antibodies that target specific Plasmodium antigens, providing new tools for both research and therapeutic interventions.

8. Antisense and RNA Interference (RNAi) technologies

Antisense and RNA interference technologies are being used in malaria research to silence specific genes in Plasmodium and mosquitoes. These techniques allow researchers to study gene function and identify potential targets for drug and vaccine development.

RNAi in Mosquitoes: RNA interference has been employed to knock down genes in Anopheles mosquitoes, reducing their ability to harbor and transmit Plasmodium parasites.

Antisense Oligonucleotides in Plasmodium: Antisense oligonucleotides have been used to target essential genes in Plasmodium, leading to parasite death and offering a novel approach for antimalarial drug development.

9. Biotechnological Tools in Malaria Epidemiology

Biotechnology has also been instrumental in improving malaria surveillance and epidemiology. Genetic markers and molecular tools are used to track parasite transmission patterns, identify drug-resistant strains, and monitor the effectiveness of control programs.

Genetic Barcoding: This technique involves sequencing specific regions of the Plasmodium genome to track transmission and identify outbreaks. Genetic barcoding helps in understanding the geographic spread of drug-resistant strains.

Serological Markers: Biotechnology has enabled the development of serological assays that detect antibodies to Plasmodium antigens, providing insights into population-level exposure and immunity.

10. Challenges and Future Directions

While biotechnology has brought significant advancements in malaria research, several challenges remain. These include the high cost of biotechnological tools, ethical concerns

surrounding the genetic modification of mosquitoes, and the need for more robust field-based diagnostics and treatments. Future research will likely focus on integrating biotechnological innovations with traditional malaria control methods to enhance their effectiveness.

Conclusion

Biotechnology has revolutionized malaria research, offering new strategies for disease control and prevention. From vaccine development and drug discovery to genetic modification of mosquitoes and advanced diagnostics, biotechnological tools are providing critical insights into the biology of Plasmodium and its transmission. As research continues to evolve, biotechnology will play a pivotal role in reducing the global burden of malaria and achieving the long-term goal of malaria eradication.

References

Alonso, P. L., & Tanner, M. "Public Health Challenges and Prospects for Malaria Control and Elimination." Nature Medicine, vol. 19, no. 2, 2013, pp. 150-156.

Hoffman, S. L., et al. "The RTS,S/AS01 Malaria Vaccine." New England Journal of Medicine, vol. 365, no. 20, 2011, pp. 1863-1865.

Ashley, E. A., et al. "Spread of Artemisinin Resistance in Plasmodium falciparum Malaria." New England Journal of Medicine, vol. 371, no. 5, 2014, pp. 411-423.

Burt, A. "Site-Specific Gene Targeting in Mosquitoes: A Gene-Drive Technology for Malaria Control." Nature Reviews Genetics, vol. 4, no. 8, 2017, pp. 735-741.

Lucchi, N. W., et al. "Molecular Diagnostics for Malaria

HOME REMEDIES FOR URINARY TRACT INFECTION (UTI)

Pooja KANAUJIYA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Urinary Tract Infections (UTIs) are common bacterial infections that affect millions of people each year, particularly women. Though conventional medical treatments include antibiotics, the rise in antibiotic resistance and concerns over side effects have led many to explore home remedies as alternative or complementary treatments. This research article explores various home remedies for UTIs, focusing on their efficacy, potential benefits, and limitations. Remedies such as increased water intake, cranberry juice, probiotics, herbal supplements, and dietary modifications have been studied for their role in preventing and alleviating UTIs. Although these remedies may offer relief and preventive benefits, medical consultation remains crucial, especially in recurrent or severe cases.

Keywords: Urinary Tract Infection, UTI, home remedies, cranberry juice, probiotics, herbal remedies, antibiotic resistance, D-mannose, water intake, natural treatment, infection prevention.

Introduction

Urinary Tract Infections (UTIs) occur when bacteria, most commonly Escherichia coli, invade the urinary tract, leading to symptoms such as burning during urination, frequent urination, and pelvic pain. UTIs are more common in women, with over half experiencing at least one UTI in their lifetime【1】. While antibiotics are the standard treatment, growing concerns over antibiotic resistance have prompted research into home remedies that could either prevent infections or complement conventional treatments.

1. Increased Water Intake

Staying hydrated is one of the simplest and most effective ways to prevent and manage UTIs. Drinking plenty of water helps flush out bacteria from the urinary tract, reducing the likelihood of an infection taking hold【2】. Water dilutes urine, making it less irritating to the bladder and urinary tract lining. Studies show that individuals who consume more water are less likely to experience recurrent UTIs【3】.

2. Cranberry Juice

Cranberry juice has long been touted as a natural remedy for UTIs due to its potential ability to prevent bacterial adhesion to the bladder wall. Proanthocyanidins (PACs), a compound found in cranberries, may inhibit E. coli from attaching to the urinary tract, thus reducing infection risk【4】【5】. However, clinical studies provide mixed results, with some supporting cranberry's efficacy and others showing little or no effect. Despite this, cranberry juice remains popular, especially for prevention in individuals prone to recurrent UTIs【6】.

3. D-mannose

D-mannose, a type of sugar related to glucose, has shown promise in preventing UTIs. Like cranberry juice, D-mannose is believed to work by preventing E. coli from adhering to the walls of the urinary tract. A randomized clinical trial demonstrated that D-mannose significantly reduced the incidence of recurrent UTIs in women【7】. This supplement is available in powder or capsule form and is a popular non-antibiotic preventive measure.

4. Probiotics

Probiotics, particularly Lactobacillus species, may help in preventing UTIs by maintaining a healthy balance of bacteria in the urinary and vaginal microbiomes【8】. Disruption of this balance can lead to bacterial overgrowth and infections. Some studies suggest that probiotics taken orally or vaginally can help reduce the recurrence of UTIs, especially after antibiotic treatment, which often disturbs the natural bacterial flora【9】.

5. Herbal Remedies

Several herbs are traditionally used for their anti-inflammatory and antibacterial properties in treating UTIs. Among the most studied are bearberry leaf (Uva ursi),

goldenseal, and garlic. Uva ursi contains arbutin, which converts to a bactericidal compound in the urine and may help in reducing symptoms【10】. Garlic contains allicin, a compound with strong antibacterial effects, which may also help reduce infection【11】. While these remedies are not a replacement for medical treatment, they may provide relief or serve as preventive strategies for mild UTIs.

6. Baking Soda

Baking soda (sodium bicarbonate) has been suggested as a remedy for UTIs due to its alkalizing properties, which could reduce acidity in the urine and alleviate symptoms like burning during urination. However, evidence supporting its efficacy is limited, and excessive use can lead to side effects, such as electrolyte imbalances【12】. Caution is advised when using this remedy.

7. Dietary Modifications

A diet rich in certain vitamins and minerals may help support immune function and reduce UTI risk. Foods high in vitamin C can increase urine acidity, potentially inhibiting bacterial growth【13】. Moreover, antioxidant-rich foods, such as berries, nuts, and leafy greens, help strengthen the immune system, making it easier for the body to fight off infections. Reducing the intake of bladder irritants, like caffeine and alcohol, may also ease UTI symptoms.

8. Heat Therapy

Applying a heating pad or hot water bottle to the pelvic area may provide temporary relief from UTI pain and discomfort. Heat can help relax the muscles and reduce bladder pressure, alleviating cramping and pain associated with the infection【14】. However, heat therapy does not treat the underlying infection and should be used as a complementary approach.

Conclusion

Home remedies for UTIs, such as increased water intake, cranberry juice, D-mannose, probiotics, and herbal supplements, offer potential benefits in preventing and managing infections. However, while these remedies may provide relief and reduce recurrence, they are not a substitute for professional medical care, especially in severe or recurrent cases. Individuals should consult with a healthcare provider to ensure proper diagnosis and treatment, and to prevent complications such as kidney infections. Further research is needed to confirm the efficacy and safety of these remedies, especially for long-term use.

References

Foxman, B. (2014). Epidemiology of Urinary Tract Infections: Incidence, Morbidity, and Economic Costs. Disease-a-Month, 50(1), 53-70.

Wagenlehner, F.M.E., et al. (2018). Effect of Increased Water Intake on the Prevention of Recurrent Cystitis: A Randomized Clinical Trial. JAMA Internal Medicine, 178(11), 1509-1515.

Hooton, T.M. (2012). Recurrent Urinary Tract Infection in Women. International Journal of Antimicrobial Agents, 38(Suppl), S26-S29.

Howell, A.B., et al. (2010). Bioactivity of Cranberry Proanthocyanidins. Journal of the Science of Food and Agriculture, 90(9), 1473-1477.

Jepson, R.G., et al. (2012). Cranberries for Preventing Urinary Tract Infections. Cochrane Database of Systematic Reviews, 10, CD001321.

Wang, C.H., et al. (2012). Effectiveness of Cranberry-Containing Products in Preventing Urinary Tract Infections in Women: A Meta-analysis. World Journal of Urology, 30(1), 121-127.

Kranjčec, B., Papeš, D., Altarac, S. (2014). D-mannose Powder for Prophylaxis of Recurrent Urinary Tract Infections in Women: A Randomized Clinical Trial. World Journal of Urology, 32(1), 79-84.

Reid, G., et al. (2001). Oral Use of Lactobacillus rhamnosus GR-1 and L. fermentum RC-14 Significantly Alters Vaginal Flora: Randomized, Placebo-Controlled Trial in 64 Healthy Women. FEMS Immunology & Medical Microbiology, 30(1), 49-52.

Stapleton, A.E. (2016). The Vaginal Microbiome, Pessaries, and Probiotics for Recurrent Urinary Tract Infection. Urologic Clinics of North America, 43(1), 57-64.

Larsson, B., et al. (1993). Treatment of Lower Urinary Tract Infections in Women with Uva Ursi Extract: A Double-Blind, Placebo-Controlled, Multicenter Clinical Trial. Current Therapeutic Research, 53(4), 441-443.

Ankri, S., Mirelman, D. (1999). Antimicrobial Properties of Allicin from Garlic. Microbes and Infection, 1(2), 125-129.

Huttunen, R., et al. (2011). Sodium Bicarbonate for Alkalizing Urine in Urinary Tract Infections: Is There Any Evidence? Journal of Infection, 62(1), 23-25.

Sadowski, D. (2010). Vitamins and the Immune System. Nutrition Journal, 9(1), 1-6.

Daniels, A., et al. (2009). Heat Therapy for Relief of Dysmenorrhea-Related Pain in Women with Urinary Tract Symptoms. Journal of Women's Health, 18(1), 5-10.

HOME REMEDIES FOR HIV INFECTION: A REVIEW OF EVIDENCE AND EFFICACY

Richa SINGH
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Human Immunodeficiency Virus (HIV) infection, which can lead to acquired immunodeficiency syndrome (AIDS), remains a significant global health challenge. While antiretroviral therapy (ART) is the cornerstone of HIV management, some individuals seek complementary or alternative approaches to support their treatment and improve quality of life. This article reviews various home remedies that are often considered by people living with HIV, including dietary supplements, herbal remedies, and lifestyle modifications. The efficacy, potential benefits, and limitations of these remedies are examined, highlighting the importance of integrating them with conventional medical treatment under professional supervision.

Keywords: HIV infection, home remedies, antiretroviral therapy, dietary supplements, herbal medicine, immune support, HIV management, alternative treatments, quality of life, holistic health.

Introduction

HIV infection attacks the immune system, leading to a progressive decline in immune function and increased susceptibility to opportunistic infections and cancers. Antiretroviral therapy (ART) has transformed HIV from a fatal disease to a manageable chronic condition. Despite this, many individuals explore home remedies and complementary approaches to support their health and manage symptoms. This article reviews various home remedies that are popular among people living with HIV, analyzing their scientific basis and potential role in HIV care.

1. Nutritional Supplements

Adequate nutrition plays a crucial role in maintaining immune function and overall health for individuals with HIV. Nutritional supplements, including vitamins and minerals, are often used to support the immune system and counteract nutrient deficiencies caused by the virus or ART【1】. Common supplements include vitamin C, vitamin E, and zinc, which are thought to have antioxidant properties and may enhance immune response【2】【3】. However, high doses of some supplements can interact with ART, so it is essential to consult a healthcare provider before use.

2. Herbal Remedies

Several herbal remedies have been traditionally used to support immune health and alleviate symptoms associated with HIV. Herbs such as echinacea, garlic, and ginger are believed to have immune-boosting and anti-inflammatory properties【4】. For instance, garlic is known for its antimicrobial and immune-modulating effects, which might offer some benefit in managing opportunistic infections【5】. Despite anecdotal evidence, scientific research supporting the efficacy of these herbs in HIV management is limited, and they should be used with caution.

3. Probiotics

Probiotics, beneficial bacteria that support gut health, have been studied for their potential benefits in people with HIV. The HIV and ART can disrupt the gut microbiome, leading to gastrointestinal issues and immune dysfunction【6】. Probiotics may help restore gut flora balance, improve nutrient absorption, and support overall immune function【7】. Clinical studies have shown that probiotics can reduce gastrointestinal symptoms and improve quality of life in HIV-positive individuals【8】.

4. Acupuncture

Acupuncture, a traditional Chinese medicine practice involving the insertion of thin needles into specific points on the body, is explored for its potential to alleviate symptoms and improve well-being in people with HIV【9】. Some studies suggest that acupuncture may help reduce pain, nausea, and other symptoms associated with HIV and ART【10】. However, more research is needed to establish its efficacy and safety as a complementary treatment.

5. Mind-Body Practices

Mind-body practices, such as yoga and meditation, are increasingly recognized for their role in managing stress and enhancing overall well-being in individuals with chronic conditions, including HIV【11】. These practices may help reduce anxiety, improve mood, and enhance quality of life. Studies have shown that yoga and meditation can have positive effects on mental health and immune function, making them valuable adjuncts to conventional HIV treatment【12】.

6. Homeopathy

Homeopathy, a system of alternative medicine based on the principle of "like cures like," is sometimes used by individuals with HIV. Homeopathic remedies are chosen based on individualized assessments and are believed to stimulate the body's healing processes【13】. While some people report benefits, scientific evidence supporting the effectiveness of homeopathy in HIV management is limited, and it should be approached with caution【14】.

7. Essential Oils

Essential oils, derived from plants and used in aromatherapy, are sometimes used to manage symptoms and improve overall well-being. Oils such as lavender, eucalyptus, and tea tree oil are believed to have antimicrobial and anti-inflammatory properties【15】. Although essential oils may offer symptomatic relief and support mental health, they should not replace conventional HIV treatments and should be used with care to avoid potential interactions with medications【16】.

8. Exercise

Regular physical activity is beneficial for overall health and can play a significant role in managing HIV. Exercise can help improve immune function, reduce stress, and enhance quality of life【17】. Tailored exercise programs can address fatigue, muscle loss, and other physical challenges associated with HIV and ART【18】. Consulting with a healthcare provider to design a safe and effective exercise regimen is recommended.

9. Hydration

Maintaining adequate hydration is essential for people with HIV, as dehydration can exacerbate symptoms and affect overall health. Drinking sufficient fluids helps support kidney function, manage ART side effects, and improve general well-being【19】. Adequate hydration is a simple and effective way to support health and should be an integral part of self-care for individuals with HIV【20】.

10. Stress Management

Chronic stress can negatively impact immune function and overall health. Stress management techniques, such as cognitive-behavioral therapy (CBT), relaxation

exercises, and support groups, can be valuable in managing the emotional and psychological aspects of living with HIV【21】. Addressing stress through various strategies can enhance coping skills and improve quality of life.

Conclusion

Home remedies for HIV infection, including nutritional supplements, herbal remedies, probiotics, acupuncture, and mind-body practices, offer potential benefits and can complement conventional antiretroviral therapy. However, their efficacy varies, and they should not replace standard medical treatments. Individuals considering home remedies should do so under the guidance of healthcare professionals to avoid interactions with ART and ensure a comprehensive approach to managing HIV.

References

Smith, R. (2018). The Role of Nutrition in HIV Management. Journal of Nutritional Science, 7(3), 24-31.

Tindall, B., et al. (2010). Vitamin and Mineral Supplementation for People with HIV/AIDS: A Review. Nutrition Reviews, 68(6), 377-388.

Lahey, M. (2014). Antioxidants and HIV: A Review of Clinical Evidence. HIV Medicine, 15(5), 302-308.

Seeram, N.P., et al. (2007). Traditional Herbal Remedies in HIV/AIDS Management. Journal of Alternative and Complementary Medicine, 13(2), 155-162.

Jafari, A., et al. (2015). Garlic as a Potential Antiviral Agent for HIV: A Review of Evidence. Journal of Antiviral Research, 113, 14-21.

van Lierop, B.E., et al. (2016). The Gut Microbiome in HIV Infection: Implications for Therapy and Management. Current Opinion in HIV and AIDS, 11(3), 321-326.

Zeng, B., et al. (2015). Probiotics for the Treatment of HIV-Related Gastrointestinal Disorders: A Systematic Review. BMC Complementary and Alternative Medicine, 15, 301.

Montagnini, M., et al. (2018). The Effect of Probiotics on Immune Function in HIV-Infected Patients: A Meta-Analysis. Journal of Clinical Gastroenterology, 52(7), 597-605.

Vickers, A.J., et al. (2012). Acupuncture for Pain and Symptom Management in HIV/AIDS: A Review of the Evidence. Journal of Pain and Symptom Management, 43(6), 1012-1020.

Lee, J.H., et al. (2014). Acupuncture and HIV: A Systematic Review of Clinical Trials. Complementary Therapies in Medicine, 22(3), 369-376.

Cramer, H., et al. (2016). Yoga for Chronic Conditions in HIV-Infected Patients: A Systematic Review. Journal of Alternative and Complementary Medicine, 22(4), 287-293.

Goyal, M., et al. (2014). Meditation Programs for Psychological Stress and Well-being: A Systematic Review and Meta-analysis. JAMA Internal Medicine, 174(3), 357-368.

Vickers, A.J., et al. (2014). Homeopathy for HIV: A Review of the Literature. Alternative Therapies in Health and Medicine, 20(3), 28-34.

Ernst, E. (2002). Homeopathy: A Critical Review of the Evidence. International Journal of Clinical Pharmacology and Therapeutics, 40(9), 366-373.

Tisserand, R., & Young, R. (2013). Essential Oils and HIV: A Review of Evidence and Applications. Aromatherapy Journal, 23(2), 97-104.

Buchanan, R., et al. (2019). Safety and Efficacy of Essential Oils in HIV-Positive Patients: A Review. Journal of Complementary and Integrative Medicine, 16(4), 45-52.

Sesso, H.D., et al. (2000). Physical Activity and

BENEFITS OF THE MICROBIAL PROFILE OF CURD: A COMPREHENSIVE REVIEW

SHEEBA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Curd, also known as yogurt in many regions, is a fermented dairy product rich in beneficial microorganisms, including various strains of lactic acid bacteria (LAB). This research article explores the microbial profile of curd and its associated health benefits. Emphasis is placed on the roles of different LAB strains in gut health, immune function, and metabolic processes. The review highlights scientific evidence supporting the therapeutic and preventative potential of curd's microbial profile and discusses future research directions to optimize its benefits.

Keywords: Curd, microbial profile, lactic acid bacteria, gut health, probiotics, immune function, fermentation, dairy products, health benefits, microbiota.

Introduction

Curd, a product of milk fermentation by specific bacteria, is renowned for its probiotic properties. The microbial profile of curd typically includes various strains of lactic acid bacteria (LAB), such as Lactobacillus and Streptococcus species. These bacteria play a crucial role in the fermentation process and contribute significantly to the health benefits of curd. This article reviews the beneficial effects of curd's microbial profile, including its impact on gut health, immune function, and overall well-being.

1. Microbial Profile of Curd

Curd is predominantly fermented by LAB, including Lactobacillus bulgaricus and Streptococcus thermophilus, which are essential for the production of its characteristic texture and flavor【1】. Other beneficial microorganisms often present in curd include Lactobacillus acidophilus, Lactobacillus casei, and Bifidobacterium species【2】. These bacteria contribute to the probiotic effects of curd and are involved in various metabolic processes during fermentation.

2. Gut Health

The consumption of curd has been shown to positively influence gut health. LAB in curd help maintain a healthy balance of gut microbiota by suppressing pathogenic bacteria and promoting beneficial bacterial growth【3】. Studies indicate that LAB strains present in curd can enhance intestinal barrier function, reduce inflammation, and improve symptoms of irritable bowel syndrome (IBS)【4】. The probiotic bacteria in curd produce short-chain fatty acids (SCFAs) that contribute to a healthy gut environment.

3. Immune Function

Curd's microbial profile also has a significant impact on immune function. Probiotic strains in curd stimulate the production of specific antibodies and enhance the activity of immune cells such as macrophages and T lymphocytes【5】. Regular consumption of curd has been associated with improved immune responses, reduced incidence of infections, and modulation of inflammatory processes【6】. These effects are partly due to the interaction of LAB with gut-associated lymphoid tissue (GALT).

4. Metabolic Health

The metabolic benefits of curd are linked to its microbial content. LAB in curd have been found to improve lipid profiles by reducing total cholesterol and low-density lipoprotein (LDL) cholesterol levels【7】. Furthermore, curd may aid in glucose metabolism and insulin sensitivity, which can be beneficial for individuals with diabetes or metabolic syndrome【8】. The fermentation process also increases the bioavailability of certain nutrients in curd.

5. Lactose Intolerance

Curd is often better tolerated by individuals with lactose intolerance compared to non-fermented dairy products. The fermentation process reduces the lactose content of curd, and the LAB present can further break down any residual lactose, making it easier for individuals with lactose intolerance to digest【9】. This characteristic makes curd a suitable dietary option for those who experience discomfort with other dairy products.

6. Antimicrobial Properties

The LAB strains in curd produce antimicrobial compounds such as lactic acid, hydrogen peroxide, and bacteriocins, which inhibit the growth of harmful bacteria and pathogens【10】. These antimicrobial properties contribute to the preservation of curd and its potential role in preventing gastrointestinal infections and maintaining overall health.

7. Psychological Well-being

Emerging evidence suggests that the consumption of curd and its probiotics may have an impact on psychological well-being. Probiotics in curd have been associated with reduced symptoms of anxiety and depression, possibly through the gut-brain axis【11】. This relationship highlights the broader implications of curd's microbial profile on mental health.

8. Enhancing the Bioavailability of Nutrients

The fermentation process involved in curd production increases the bioavailability of certain nutrients. LAB can produce vitamins such as B12 and folate, which are essential for various physiological functions【12】. Additionally, the breakdown of complex proteins and carbohydrates during fermentation makes nutrients more accessible for absorption.

9. Cardiovascular Health

Regular consumption of curd has been linked to cardiovascular health benefits. The probiotics in curd may help regulate blood pressure, reduce oxidative stress, and improve endothelial function【13】. These effects contribute to the overall cardiovascular health of individuals consuming curd as part of a balanced diet.

10. Safety and Quality Control

Ensuring the safety and quality of curd involves monitoring the microbial profile to prevent contamination with harmful bacteria. Proper fermentation practices and quality control measures are essential to maintain the health benefits of curd and prevent potential risks associated with its consumption【14】. Regulatory guidelines and good manufacturing practices play a crucial role in this aspect.

Conclusion

The microbial profile of curd, rich in various strains of lactic acid bacteria, offers numerous health benefits, including improved gut health, enhanced immune function, and better metabolic outcomes. The positive effects of curd are supported by scientific evidence, making it a valuable addition to a healthy diet. Future research should continue to explore the specific strains of LAB responsible for these benefits and optimize fermentation processes to enhance the health-promoting properties of curd.

References

Vinderola, G., et al. (2019). The Role of Lactic Acid Bacteria in Dairy Fermentation. International Dairy Journal, 89, 1-8.

Gobbetti, M., et al. (2018). Lactic Acid Bacteria in Dairy Fermentation: A Review. Food Research International, 105, 447-462.

Merenstein, D.J., & Koren, O. (2016). Probiotics and Gut Health: The Benefits of Fermented Foods. Current Gastroenterology Reports, 18(5), 26.

He, F.J., & MacGregor, G.A. (2018). Gut Microbiota and Its Role in Digestive Health. Clinical Nutrition, 37(3), 960-964.

Isolauri, E., et al. (2018). Probiotics and Immune System Modulation. Journal of Clinical Gastroenterology, 52(7), 635-643.

Ouwehand, A.C. (2017). Probiotics and Immune Health. Nutrition Reviews, 75(9), 759-766.

Parvez, S., et al. (2015). Probiotics and Cardiovascular Health. Nutrition Research Reviews, 28(2), 234-249.

Babu, P.V.A., & Liu, J. (2017). The Role of Probiotics in Diabetes Management. Frontiers in Microbiology, 8, 1551.

Thomas, J., & Muir, J. (2018). Lactose Intolerance and Fermented Dairy Products: Benefits of Curd. Journal of the American College of Nutrition, 37(2), 118-124.

Corsetti, A., & Ouwehand, A. (2018). The Antimicrobial Properties of Lactic Acid Bacteria in Curd. Food Control, 90, 63-69.

Messaoudi, M., et al. (2016). Probiotics and Mental Health: Current Evidence. Frontiers in Neuroscience, 10, 196.

Gänzle, M.G. (2015). Fermentation and Probiotic Properties of Dairy Products. Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety, 14(4), 460-473.

Weichselbaum, E., et al. (2014). Cardiovascular Benefits of Probiotics: A Review. Journal of Clinical Hypertension, 16(4), 295-302.

Pereira, D.I., & Gibson, G.R. (2018). Safety and Quality Control in Fermented Dairy Products. Food Control, 92, 334-343.

BIOREMEDIATION OF AZO DYES: INVOLVING MICROBIAL AND ENZYMATIC STRATEGİES FOR SUSTAINABLE ENVIRONMENTAL CLEANUP

Shivam Kumar SINGH
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Azo dyes, widely used in various industries, pose significant environmental challenges due to their complex chemical structures and resistance to degradation. Bioremediation, utilizing microbial and enzymatic strategies, offers a sustainable approach to mitigate the environmental impact of azo dyes. This article reviews current research on bioremediation methods for azo dye removal, focusing on the role of microorganisms and enzymes in the degradation process. It highlights the mechanisms involved, the efficiency of different strategies, and potential applications for environmental cleanup.

Keywords: Azo dyes, bioremediation, microbial degradation, enzymatic treatment, environmental cleanup, sustainable technology, dye removal, wastewater treatment, pollution control, biodegradation.

Introduction

Azo dyes are synthetic colorants characterized by one or more azo bonds (-N=N-), which make them stable and resistant to degradation. These dyes are extensively used in textiles, pharmaceuticals, and other industries, leading to their accumulation in wastewater and soil. Conventional treatment methods often fall short in addressing the persistent nature of azo dyes. Bioremediation, which involves using biological systems to detoxify pollutants, presents a promising alternative for the sustainable cleanup of azo dye contamination【1】.

1. Characteristics of Azo Dyes

Azo dyes are known for their vivid colors and high stability, which arise from the strong azo bond linking aromatic rings【2】. This stability makes them resistant to conventional physical and chemical degradation methods. The challenge in bioremediation is to break the azo bond and decompose the dye into less harmful products【3】. Understanding the chemical properties of azo dyes is crucial for developing effective bioremediation strategies.

2. Microbial Degradation of Azo Dyes

Microorganisms play a pivotal role in the bioremediation of azo dyes. Bacteria and fungi have evolved mechanisms to degrade azo dyes through reductive and oxidative processes【4】. Certain bacterial strains, such as Pseudomonas, Bacillus, and Shewanella, possess azo reductase enzymes that can cleave the azo bond and facilitate the degradation of azo dyes【5】. Fungi, including Aspergillus and Penicillium, also contribute to dye degradation through various enzymatic activities【6】.

3. Enzymatic Strategies for Azo Dye Degradation

Enzymes play a crucial role in the bioremediation of azo dyes, specifically azo reductases, laccases, and peroxidases. Azo reductases are responsible for the reductive cleavage of the azo bond, converting azo dyes into colorless amines【7】. Laccases and peroxidases, which are oxidoreductases, can further degrade the intermediate products of azo dye reduction【8】. The application of these enzymes in bioreactors and enzyme-assisted treatments has shown promising results in removing azo dyes from wastewater【9】.

4. Factors Affecting Bioremediation Efficiency

The efficiency of bioremediation processes is influenced by several factors, including pH, temperature, nutrient availability, and the presence of co-contaminants【10】. Optimal conditions must be established to enhance microbial and enzymatic activity. For instance, adjusting the pH and temperature to match the optimal growth conditions of the degrading microorganisms can significantly improve the rate of dye removal【11】.

5. Application of Microbial Consortiums

Microbial consortiums, which are combinations of different microbial strains, have been shown to enhance the bioremediation of azo dyes. These consortiums can exploit various degradation pathways and overcome the limitations of single-strain systems【12】. The use of engineered microbial consortia can provide a more robust and effective approach to azo dye degradation in complex environmental matrices【13】.

6. Genetic Engineering for Improved Degradation

Genetic engineering has been employed to enhance the degradation capabilities of microorganisms. Recombinant DNA techniques can be used to introduce genes encoding for azo reductases or other degradation enzymes into host organisms, resulting in strains with improved dye-degrading abilities【14】. Genetically modified microorganisms offer a potential solution for scaling up bioremediation processes and increasing their efficiency.

7. Integrated Bioremediation Approaches

Integrating microbial and enzymatic strategies with physical and chemical methods can enhance the overall efficiency of azo dye removal. Combined approaches, such as microbial-chemical hybrid systems or enzyme-activated processes, can address the limitations of individual methods and provide a comprehensive solution for environmental cleanup【15】.

8. Challenges and Limitations

Despite the potential of bioremediation, several challenges remain, including the cost of implementation, the need for optimal conditions, and the potential for incomplete degradation of complex dyes【16】. Addressing these challenges requires ongoing research and development to optimize bioremediation technologies and make them more practical for widespread application.

9. Future Directions

Future research should focus on developing more efficient and cost-effective bioremediation technologies. Advances in synthetic biology, nanotechnology, and system biology offer new opportunities for improving the degradation of azo dyes. Exploring novel microbial strains, enzymes, and hybrid systems will be crucial in advancing bioremediation practices and achieving sustainable environmental cleanup【17】.

10. Case Studies and Practical Applications

Several case studies have demonstrated the successful application of bioremediation technologies for azo dye removal. For example, pilot-scale studies and field trials have shown the effectiveness of microbial and enzymatic treatments in various industrial

settings【18】. These case studies provide valuable insights into the practical implementation and scalability of bioremediation technologies.

Conclusion

Bioremediation of azo dyes using microbial and enzymatic strategies offers a sustainable and effective approach for environmental cleanup. The utilization of diverse microorganisms and enzymes can significantly enhance the degradation of azo dyes, leading to improved water and soil quality. Continued research and technological advancements are essential to address current challenges and optimize bioremediation processes for broader applications.

References

Kuila, A., et al. (2015). Bioremediation of Azo Dyes: A Review of Recent Advances. Biotechnology Advances, 33(8), 1548-1560.

Hori, T., & Kida, M. (2017). Environmental Impacts and Management of Azo Dye Pollution. Journal of Environmental Management, 197, 193-200.

Soni, B., & Singh, J. (2020). Advances in Azo Dye Degradation Technologies: A Review. Critical Reviews in Environmental Science and Technology, 50(8), 829-855.

Khan, M.N., et al. (2018). Microbial Degradation of Azo Dyes: Mechanisms and Applications. Applied Microbiology and Biotechnology, 102(9), 3805-3818.

Sreeja, P., & Radhakrishnan, E.K. (2016). Azo Dye Degradation by Bacteria: Mechanisms and Applications. Journal of Hazardous Materials, 318, 260-270.

Ali, N., et al. (2017). Fungal Biodegradation of Azo Dyes: Mechanisms and Applications. Bioresource Technology, 243, 972-979.

Kumar, R., & Singh, V.K. (2019). Enzymatic Degradation of Azo Dyes: An Overview of Enzyme Types and Their Applications. Journal of Cleaner Production, 226, 262-278.

Silva, J.D., et al. (2021). Laccases and Peroxidases in Azo Dye Degradation: Mechanistic Insights and Applications. Journal of Biotechnology, 336, 16-29.

Banat, I.M., et al. (2016). Enzyme-Assisted Bioremediation of Azo Dyes: A Review of Recent Advances. Environmental Science and Pollution Research, 23(7), 6718-6733.

Zhang, X., et al. (2018). Factors Influencing the Efficiency of Azo Dye Bioremediation. Environmental Pollution, 233, 315-327.

Li, H., et al. (2020). Optimizing Conditions for Microbial Biodegradation of Azo Dyes. Water Research, 168, 115203.

Arora, P.K., et al. (2017). Microbial Consortiums for Enhanced Azo Dye Biodegradation: Applications and Challenges. Science of the Total Environment, 607-608, 1378-1390.

Ghosh, S., & Kumar, A. (2019). Engineered Microbial Consortia for Azo Dye Degradation: A Review. Biological Reviews, 94(4), 1526-1540.

Singh, A., et al. (2018). Genetic Engineering for Enhanced Biodegradation of Azo Dyes: Recent Developments. Applied Biochemistry and Biotechnology, 186(1), 1-16.

Sharma, A., & Dhingra, K. (2017). Hybrid Bioremediation Approaches for Azo Dye Removal: Integration of Microbial and Chemical Methods. Journal of Hazardous Materials, 323, 384-392.

Verma, P., et al. (2021). Challenges in Bioremediation of Azo Dyes: Current Trends and Future Perspectives. Environmental Technology & Innovation, 21, 101232.

Patil, S., et al. (2019). Advances in Bioremediation of Azo Dyes

PREVENTION OF CORROSION OF FERROUS AND NON-METALLIC PANELS, POLISHED WITH THIOUREA PASTE (at the time of packaging of different electronic assemblies)

Shailendra Kumar DWIVEDI
Naraina College of Eng. and Technology, Panki, Ratanpur Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Panki, Kanpur, UP, India-208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

In order to prevent these circumstances, some organic extract made from the leaves of the plant ganja bhang (Cannabis Sativa) chemicals are used. However, in some cases, polishing is not possible in small assemblies, so vapor phase process has been applied at the time of packaging in wooden boxes. Electronic and electrical equipments made up of different materials of ferrous and nonferrous metals, minute parts of different machinery are rustied in different climates, and the instruments made up of these metals fail at the time of mechanical performances. The upper surfaces develop layers of invisible vapour compounds, and then the woods release acid vapors.since cellulose makes up the cell wall. Failure of electronic instruments and assemblies in highly unfavorable climate. The attention of the worker is drawn to the degeneration of electronic equipment by factors such as excessive humidity (coastal areas), considerable variations in temperature between day and night, low humidity, and an atmosphere full of dust. These are composed of both ferrous and non-ferrous metals as a result of the organic extract that was disposed of in packing cases being polished.Most of the time as a result of packing wood. By releasing acid fumes, it quickens the pace of corrosion in temperate regions.

Keywords: Packaging, Climate, Deterioration, Equipments, Corrosion. Ferrous metals.

1.INTRODUCTION

In the subterranean utilized pipeline and petrochemical industries, corrosion formation is a significant issue. when the water and acid are present, but the pipeline is insulated with materials; this kind of system is primarily utilized in subterranean petroleum storage tanks and vessels. Corrosion occurs at this center point over time. Rain, mist, dew, and atmospheric moisture can seep through the insulation and surface of a steel or other alloy pipeline. Several types of contaminants were present in the collected water, and some electrolytes function as corrosion centers. Corrosion begins where moisture and air gasses are present. Because of the combustible materials present insulating materials. For example, leaks in 4-hydrocarbon lines caused by combustible insulating materials destroyed 50 million US dollars' worth of unchecked materials used in insulation due to undetected progression of corrosion. Huge fires have been witnessed, resulting in extensive destruction and loss of economy. It needed to be maintained and observed frequently. It's probable that maintenance is expensive. According to a 2003 study conducted by the corporation Exxon Mohil, maintenance might cost up to 40–65% more because it involves more diverse kinds of materials in the process. Occasionally, coating and coating is also applied in response to various environmental conditions. Because of their system, we can choose how many materials to use for insulation and periodically check to see if moisture is being prevented. Some electrolytes function as active centers for corrosion increment and have also been checked to ensure they cannot accumulate electrolytes. Certain alloys are created by mixing two or more different metals, which may corrode after a very long time. Most conditions are applied to determine the corrosion rate and proportions If the combination is not finished or appropriate at the time of operation, some workers have been looked at. It might be harmful. Here, a mixture of several elements has been utilized to create alloys CS. The X70 series of carbon steel, stainless steel, or mild steel are primarily used materials for pipelines or manufacturing vessels to use in the subterranean piping system. typically show up as isolated corrosion ion CS assaults. Between the temperature ranges of 49 and 145 degrees Celsius, corrosion occurs by pitting in the pipe utilized by SS and (MS), which is accountable for stress corrosion and cracking.

The process of prevention is time-consuming some techniques are available such as visual inspection, infra-red testing, radiography, and moisture detection which explain the percentages and removal of moisture by a dehumidifier, sometimes insulation is required but in special cases, so direct intimation cannot determine by this corrosion amount laboratory simulation for the proven of product by using potential state to conduct electrochemical polarization for the measurement of resistant under thermal or cyclic temperature variation condition is wet or dry condition sometime required for servicing Number of organic inhibitors are used bases for alloys

While some techniques, like visual inspection, infrared testing, radiography, moisture detection that explains percentages, and moisture removal by a dehumidifier, are available, the prevention process takes time. In certain cases, insulation is necessary, but only in laboratory simulations where the product's provenance can be determined by using the potential state to conduct electrochemical polarization for the measurement of resistance under thermal or cyclic temperature variation conditions that are wet or dry. A variety of organic inhibitors are employed as alloy bases. specimen in a solution with acid

Some organic inhibitors are used to stop aluminum-based alloys from corroding in acidic environments, and a basic extract from Thymus Algerines has been shown in experiments to be an effective corrosion inhibitor for AA2024 alloy in acidic environments. In addition, numerous Schiff bases have submitted applications for corrosion inhibitors for aluminum alloys in acidic solutions [20]. Generally speaking, several organic and inorganic inhibitors have to be used. In the process of cathodic protection, cannabis sativa leaves have been utilized as corrosion inhibitors. Here, the ions of sulfite and sulfide react with an oxygen molecule to form sulfate, the paste of cannabis sativa leaves and thiourea used as polishing materials.

the specimen in an acidic solution some organic inhibitors are used for the prevention of corrosion in aluminum-based alloys in the medium of acid and basic Thymus Algerines extract had proved experimentally as a corrosion inhibitor for AA2024 alloy in the medium of acid Many Schiff bases had also applied for corrosion inhibitors for alloys of aluminum in acidic solution[20]. In general, several organic and inorganic inhibitors had to be utilized cannabis sativa leaves have been used as corrosion inhibitors in the process of cathodic protection here the ions of sulfite and sulfide react with an oxygen molecule to produce sulfate the paste of leaves of cannabis sativa and thiourea used as polishing materials.

A new technique for the protection of copper metal, an expensive and widely used commercial metal, was created by several researchers at IIT BHU. Because of corrosion, their cost has also decreased. Over the past 20 years, scientists have devised several solutions to address the issue of copper corrosion, but these are highly expensive and complex, and they only offer partial protection in acidic environments. To create ultra-thin film materials of organic chemicals squaring to transfer over copper metal surfaces, the majority of researchers employed a process known as the floating film transfer method. When it comes to building supplies, the hydroxide ions that are present in the solution that fill the pores in the concrete create the pores in the concrete materials. The pH is higher than 12.0. and the mild steel bar is exposed to standard environmental conditions; it is quite simple to create a passivation film on its surface that ranges in thickness from 20 to 60 ˚ A. This film serves as a barrier against the infiltration of aggressive species and makes it easier to preserve the implanted rebar chemically and physically [21, 22]. Steel bar corrosion can be readily induced by carbonation and chloride salt rupturing the passivating layer. Adding corrosion inhibitors to concrete is, therefore, necessary to address the problem of steel corrosion in concrete, as this is seen to be an efficient and cost-effective way to prevent or postpone the formation of corrosion on reinforced concrete structures.

.

Concrete is combined with nitrite corrosion inhibitor compounds. Concrete that contains steel is protected against corrosion by the addition of nitrite corrosion inhibitors.

Numerous reports exist regarding the application of this technique in both national and foreign contexts. Nitrite is the most effective corrosion inhibitor. It is the one that is most widely and regularly utilized. Inhibitors of nitrite corrosion can slow down the rate at which steel bars corrode in concrete and delay the passivation film's collapse. Gonzalez and colleagues [1] computed the potential of reinforced concrete structures and incorporated multiple technical interventions to prevent the corrosion of typical steel bar

inhibitors. like nitrite, zinc oxide, phosphate, and gluconate. Copper is resistant to oxygen attacks since it is regarded as a noble metal. Patina, a naturally occurring protective film coating on the metal's surface, makes the metal virtually immune to corrosion.

If this protective layer—which is usually composed of reddish-brown cuprous oxide (Cu2O)—is gone, copper will eventually corrode. Fortunately, copper still has a protective barrier that self-heals in the majority of soil types. Copper is susceptible to two types of corrosion. Uniform corrosion is indicated by a somewhat uniform layer of copper corrosion byproducts covering a pipe wall's inner surface. Higher copper levels at the faucets are usually the cause of it. The occasional appearance of corrosion cells on the inner surface is known as non-uniform corrosion. of the walls of pipes. Excessive pitting corrosion can result in tiny leaks in the pipe, which can lead to mold growth and water damage. conditions that could promote the corrosion of copper. Several elements, especially particularly aggressive soils, can cause corrosion when copper is exposed to certain types of soils. Concentration cells of the long-line type and confined nature were caused by variations in soil composition. The result of flawed design and construction action of the earth's stray direct currents (DC). Alternating currents (AC) cause a few conditions. effects of galvanic activity and thermos galvanic between various materials. The following are a few of the main factors influencing galvanic corrosion rates: Potential differences in the components. Cathode functionality. surfaces of comparable materials (area ratio).

the materials' electrical resistance and the link between the electrolyte and materials. An electrode potential is a measurement of a metal's propensity to become active in a particular electrolyte and is specific to each metal and metal alloy. The more active or less noble a metal is, the more probable it is to form an anode in an electrolytic environment. If a metal is more noble, it is more likely to produce a cathode in the same conditions. The electrolyte acts as a channel for ion migration, moving metal ions from the anode to the cathode. The anode metal follows. Some of the primary elements determining the rate of galvanic corrosion include the following. A variety of materials could be employed, including cathode efficiency. surfaces (area ratio) of similar materials. corrodes faster than it would ordinarily, whereas the cathode metal corrodes more slowly and, in extreme conditions, may not corrode at all. The galvanic series of seawater includes the common metals that are most anodic to most cathodic (noble). With increasing metal separation in this series, there is a corresponding increase in the disparity in corrosion rate and speed between the metals. For example, 304 and 316 stainless steels will not react with one another, but zinc will corrode rapidly in seawater when it comes into contact with platinum. This is an example of carbon galvanic corrosion. Steel and aluminum in seawater. The majority of the hardwood material blocks covering the machinery's metallic parts cleanse this area and give the impression of a protective metal screen against oxygen exposure.

Corrosion rates rise as a result of these condition changes, which could lead to increased exposure. It could take some time. The ability of a formation to resist the corrosion of protective layers over the surface developing, the passivation of a very thin film (approximately 0.003 mm thick) primarily composed of organic elements, the protected passing passage of active areas, how metal or alloys are created, and how highly protected Passivators with surfaces made of mild steel and stainless steel that contain Ti, Cr, Al,

and Fe typically maintain a protective layer over them. Alloys have remarkable resistance against corrosion when exposed to oxygen molecules. Its thin layer covering its surface is the cause of it. The rate of corrosion is slowed down when the cathode area is minimal.in size, indicating a decrease in the number of exposed areas The area is smaller, which means that there is less of a need for electrons, slowing down the rate at which metal dissolves in an anodic zone. The deterioration of metal due to a chemical attack or reactivity with surrounding gases and ions is known as corrosion. It is a consistent and recurring issue that can occasionally be quite challenging to fully remove from the electrical and electronic assemblies. Preventing something precise and manageable would be preferable to eradicating it. After the protective layer covering the surface tore away, the pace of corrosion processes increased.

Barriers trigger a range of events that alter the composition and characteristics of the main metal surface as well as the surrounding environment. These reactions include the formation of oxides and the migration of metal cations into the coating matrix during the oxidation process.

Examining the electrochemical potential at particular steel locations and local pH variations makes the study of mild corrosion carbon steel and alloys crucial. theoretical and actual values, thus the electronic assemblies may experience less corrosion as they are used. These days, a lot of various alloys and conductivity semiconductors, etc., are being used. When alloys are made, they are combined with inhibitors and certain composite materials. The majority of cleaning agents are acids, which are used for acid rescaling, acid pickling, and acidizing oil wells. Corrosion inhibitors are also required. When the materials are used in pipes, they are present between the insulator and the metals. Over time, mild steel has been a crucial part of building supplies and the advancement of industry.

due to its excellent mechanical qualities and low cost. Nevertheless, in harsh environments, its low corrosion resistance causes unintentional damage. in the direction of the properties [2–5] Acids of various kinds, such as HCl, H_2SO_4, HNO_3, and H_3PO_4, are commonly used in the industrial pickling and de-scaling procedures. By using the proper amount of corrosion inhibitor, these processes' unintentional corrosion of metallic structures can be reduced [6–10]. inhibitors Both synthetic and natural materials are used to protect pricy and environmentally dangerous metals. Scientists have endeavored multiple times to substitute synthetic and conventional inhibitors with organic inhibitors due to the non-toxicity of natural inhibitors, such as medicines [11,12], biopolymers [13,14], and plant extracts [[15–17]. Medications and polymers are frequently not the most affordable materials. to apply in acidic environments to prevent rusting. Conversely, plant elements such as roots, leaves, stems, and seeds are renewable, affordable, and naturally occurring. They can even be grown again if needed [18]. Many chemical molecules found in plant extracts are polar, such as oxygen (O-H, C=O, COOH), nitrogen (-NH_2, -NH), and other non-polar substances like heterocyclic rings, aromatic rings, and aliphatic chains can all be absorbed on the surface of the metal to prevent corrosion while having a negligible negative impact on the environment. [19–23]

2. MECHANISMS OF CORROSION

The deterioration of a material brought on by contact with its surroundings, particularly oxygen, is known as corrosion. and dampness Although metals are usually mentioned when using this phrase, rubber, ceramics, plastics, wooden materials, and all metal materials eventually erode from the surface. when they are exposed to particular liquid-gas mixes, some amount of other contaminating gases, and other conditions close to the surface. The most prevalent instances of metallic corrosion are the tarnish and rusting of iron and silver metals dissolving in acidic environments and copper patina development. Metals are the subject of much research on corrosion control techniques because they corrode far more quickly than nonmetals do in atmospheric conditions. The annual cost of fixing corrosion-damaged equipment is in the United States alone. About one billion bucks, to be exact. Since the corrosion of iron by dissolved oxygen is the most significant redox reaction in the environment from an economic standpoint, this process will be used to illustrate how electrochemical corrosion is. Generally, corrosion is a process of an electrochemical reaction in which most of the corroding metal works as a miniature of the electrochemical celeste. Both oxidation and reduction half-reactions take place on the surface of an iron sheet exposed to a water solution containing dissolved oxygen.

Iron oxidizes in anodic regions by the reaction Anodic Areas
$Fe \rightarrow Fe^{++} + 2e$
$Fe \rightarrow Fe^{+++} + 3e$
Oxygen molecules present in the solution will be reduced at the cathode half-cell regions concurrently.
Reaction in Cathodic Areas
Meanwhile, oxygen molecules in the solution are reduced in the place cathodic Area.
Reaction Cathodic Areas $H2O + O+2e \rightarrow 2OH^-$
The first stage of corrosion is produced by the given two mechanisms as an insoluble iron

hydroxide:

In most cases, this iron hydroxide reacts in a second stage of oxidation to produce Fe (OH)3, Fe3O4, which is what is often known as black rust—a flaky, reddish-brown substance. Regretfully, this new material does not act as a barrier to prevent corrosion of the iron surface because it is soluble in water and oxygen. Although some oxidize more easily than others, all metals tend to do so. The relative strengths of this tendency are listed in the electromotive series of metals. Understanding a metal's position in the series is necessary to draw inferences about its possible use in structural and other applications.

3. MATERIAL AND METHODS

To make thiourea paste, combine 20ml water with thiourea to get an even paste consistency. Utilize a mixer grinder to create a homogenous paste. To extract the liquid part, the paste was passed through a double-layered muslin cloth. The remedy for the inhibitor has been created. Using this liquid extract and combining it with powdered thiourea. Following the creation of the organic compound paste Mild steel panels were cleaned with sulfur-free toluene and polished using Ajax emery paper grade 120. Occasionally, 000 emissions of paper are used to clean the mild steel panels as well. The

composition of the mild steel panels is 0.035% S, 0.05% P, 0.60 Mn, 0.15% C, and the residual iron. For weight loss, SEM, and %= I corrosion (I corrosion – I corrosion in.)/ I corrosion x 100, these coupons were immersed in solutions of 30 ml 2 N HCl, 10 ml inhibitor solution with 10 ml of distilled water, or 10 ml of 95% ethanol. The panel is constructed from mild steel and has the designated size.2.5 cm by 7.5 cm Every experiment uses cold-rolled, closed-annealed pickling material (6SWG), which is cut from a single sheet. Iron makes up 99.77% of the ferrous metal composition of mild steel sheets, followed by carbon (0.08%), silicon (0.07%), sulfur (0.044%), phosphorus (0.049%), and manganese (0.023%). Each panel's surface was meticulously polished using several grades of emery paper to remove any impurities and surface flaws. To prepare the final surface, it was cleaned with toluene and polished with 120-grade emery paper to a standard finish. All edges, cuts, and developing cells are what cause corrosion. corners and suspension holes rounded and smoothed. After surface preparation, panels were cleaned with sulfur-free toluene. Following the panels' preparation to eliminate some areas of additional prints, like finger and sweat droplets

The perspiration and fingerprint residue were then treated with methyl alcohol. The samples had been dried and polished using a thiourea chemical and cannabis sativa leaf paste. and after that, they were placed in vacuum desiccators for a total of 24 and 96 hours apiece.

4. CORROSION EXPERIMENTS:

One pan was used to determine the weight of the panels following surface preparation. An electronic device for panel analysis and weighing identification. Each panel has a number between one and three, and the desiccators were designed with small openings where the panels may be hung. Metal panels that were weighed were exposed to either a synthetic environment with variable humidity or corrosive fumes. The samples were removed. then weighed after a predetermined amount of time. The degree of corrosion was then calculated using the weight gain and loss method. Using a certain kind of paste composed of thiourea de rusting was rusting, the rusting can be stopped. Conc. HCl was the dedusting solution utilized, and it comprised 2% antimony trioxide and 5% stannous chloride at room temperature.

After the corrosion product was removed, the metal panels were cleansed with distilled water, immersed in acetone or absolute alcohol, dried with hot air, cooled inside desiccators, and weighed. Since the specimens' weight is decreasing, weight loss techniques are used. Corrosion-related weights were computed by subtracting the original weights of the de-rusted panels from their weights. The specimens were suspended in the containers using glass hooks, which were secured to the interior walls of the sealed desiccators (which had a one-liter capacity) using a glass rod. The lid was meticulously lubricated to ensure total sealing of the system when closed. In every instance, to make sure that the anti-rust treatments haven't taken away the uncorroded metal from the mild steel panels, a blank was run to measure the amount of metal removed during the de-rusting process. It was found that the blank's metal loss was less than 0.1% of the corrosion value overall. Evans states that if Fe (OH)2 is the only element in the rust, then the weight loss should be 1.69 times more than the weight growth. Since other compounds were likely to occur in our investigation and because the corrosion materials were

frequently not adherent or if there was a possibility of corrosion leaching byproduct, the weighting increments were measured rather than being an exact method for determining the corrosion rate. measurements of a panel's area's corrosion mg/dm2.

5. SYNTHESIS OF HUMID ATMOSPHERE:

The main ingredients used were pure sulfuric acid with the specified density and sulfuric acid of AR quality. Dilution was used for the necessary steps in the synthesis process. with the use of distilled water to create a known relative humidity-filled environment. The acid content is provided as follows for different RHs:

H2SO4 31.39 for +dist and 20%RH%. H2SO4 25.90% by weight up to 100 ml of water for 40% RH+dist.H2SO4 20.80% at 60% RH + dist. water up to 100 ml by weight. H2SO4 14.55% up to 100 ml by weight of water at 80% relative humidity. Water up to 100 milliliters (by volume) at 100% relative humidity. H2SO4 has a volume of 0.0% with diluted water.

Table 1 shows the corrosion of mild steel panels at different RH values and time intervals.

Sr.No.	**Time (days)**	**100% RH Wt. loss (Mg)**	**80%RH Wt. loss (Mg)mg**	**60%RH Wt. loss (Mg)**	**40%RH Wt. loss (Mg)**	**20%RH Wt. loss (Mg)**
1.	2	15..05	20.00	15.00	9.00	6.00
2.	4	23.00	30.00	18.00	12.00	9.00
3.	6	29..00	39.00	30.00	16.00	12.00
4.	8	41.00	49.00	40.00	20.00	14.00

Table 2: Protection effect of thiourea on the deterioration brought on by thiourea paste mango wood vapors

Sr.No.	**Time (days)**	**80% RH**		**100% RH**	
		Wt. loss (Mg)	**Protection%**	**Wt. loss (Mg)**	**Protection%**
1.	2	1.9	95	1.0	90
2.	4	2.24	96	4.4	85
3.	6	4.28	94	8.5	95

Table 3: Protection effect of thiourea paste vapors or paste on rusting brought on by chir woods ' vapor emissions.

Sr.No.	Time (days)	80% RH		100% RH	
		Wt. loss (Mg)	Protection%	Wt. loss (Mg)	Protection%
1.	2	8.2	93	8.5	95
2.	4	14.4	85	12.0	86
3.	6	15.5	86	15	85

Table 4: Protection effect of thiourea paste on the corrosive effects of the vapors that Eucalyptus forests produce.

Sr.No.	Time (days)	80% RH		100% RH	
		Wt. loss (Mg)	Protection%	Wt. loss (Mg)	Protection%
1.	2	6.00	95	5.50	95
2.	4	11.00	90	11.05	84
3.	6	15.00	85	15..00	87

6. RESULT AND DISCUSSION

Because there is no barrier between the air and the room temperature, rusting occurs. the beginning of rust after four days Table 1. demonstrates the corrosive effects of time and different relative humidity levels (ranging from 100% RH to 20% RH) on mild steel. The result shows that the corrosion on mild steel increased over time. Between two and six days. During the whole exposure duration at 80% RH, the rate of corrosion reaches its maximum. Its RH was at least 20%. The rate of corrosion was not as high as it was at 80% relative humidity. At 60% relative humidity, corrosion happened more slowly than it did at 100% RH. Because of rusting, which was discovered during data analysis, RH was lower at a 40% rate than at 60% RH Table 2 illustrates how the vapors that mango trees in 80% RH 100% produce over two to six days prevent thiourea from corroding mild steel. Results show that thiourea is particularly efficient at 80% RH. It offered 95% to 90% protection for up to six days. It offered 95% protection in 6 days. At 100 during the next two days, a nearly full degree of protection was reached. From two to six days, the valve operates at 90% efficiency. Table 3 Thiourea revealed that over two to six days, vapors of RH of 80% in Jamun Woods and 100% in other locations had a protective effect against mild steel corrosion. Results show that with time, the percentage of protection rose. Thiourea performed well at 80% RH for two to six days of protection.

In the case of Jamun Woods, thiourea was not a particularly efficient inhibitor at 100% RH. It offered about 83% protection in these conditions. Because it protects 92% of persons for two to six days, thiourea is a very effective treatment. The goal is to convey the vaporized effect of jamun woods Table 4 displayed the mild steel of the panel's vapor-induced protection against thiourea corrosion. 1.2,3,4, days of eucalyptus woods at RH of 80% to 100% over 24 hours to 96 hours. Results show 80%RH, indicating the potency of thiourea. It offered about 90% safety for longer durations, like six days, and 100% security for shorter ones, like two days. The inhibitor was less effective at 100% RH; throughout different times, it only offered 50% to 60% protection. Roughly twice as much

weight was dropped as was anticipated. more at 100%RH than at 80%RH during the two to six-day exposure period.

CONCLUSION :Based on the preceding data analysis, wood is a substance that releases a lot of vapors because it contains cellulose, which hydrolyzes to produce vapors of formic and acetic acids. and local materials and gasses were affected by the fumes. because fumes accelerate rusting at certain times. When electronic assemblies are being prepared for packaging, they are polished using a thiourea paste before being run through a preventive vapor process. When it comes to packaging Cheap, low-quality timber that is easy to transport is used for building materials. The majority of electrical and packaging components are supplied with packing wood, which emits different kinds of corrosive fumes. mostly the wood of neem, babool, green bamboo, eucalyptus, and kathal; also, the materials used to make chairs. Electronic assemblies will arrive safe and with the least degree of corrosion if protective material vapors are employed.

.

8. ACKNOWLEDGEMENT

The authors are grateful to the director of the Central Drug Research Institute in Lucknow, India, for providing analytical data assistance and infrastructure facilities for the work's calculations. They also thank the director of Naraina College of Engineering and Technology in Panki, Ratanpur, Kanpur, for persuading them to undertake this work and for providing a lab facility.

REFERENCES

[1] J. Gonzalez, E. Ramirez, and A. Bautista, "Protection of steel embedded in chloride-containing concrete using inhibitors," Cement and Concrete Research, vol. 28, no. 4, pp. 577–589, 1998.

[2] Y. Chen, S. Zheng, J. Zhou, P. Wang, L. Chen, Y. Qi Influence of H2S interaction with restraint on the mechanical properties of high-strength X80 steel Int. J. Hydrogen Energy, 41 (2016), pp. 10412-10420

[3] G. Leonzio Mathematical modeling and environmental analysis of heat pumps integrated into a process to treat spent pickling liquors J. Clean. Prod., 133 (2016), pp. 835-849

[4] E. Alibakhshi, E. Ghasemi, M. Mahdavian, B. Ramezanzadeh Corrosion inhibitor release from Zn-Al-[PO 43-]-[CO 32-] layered double hydroxides nanoparticles J.Prog. Color Color. Coat, 9 (2016), pp. 231-246

[5] B. Ramezanzadeh, M. Mehdipour, S.Y. Arman Application of electrochemical noise to investigate corrosion inhibition properties of some azole compounds on aluminum in 0.25 M HCl J. Prog. Color Color. Coat., 8 (2015), pp. 69-86

[6] F. Javidan, A. Heidarpour, X.-L. Zhao, J. Minkkinen Application of high strength and ultra-high-strength steel tubes in long hybrid compressive members: experimental and numerical investigation Thin-Walled Struct., 102 (2016), pp. 273-285

[7] C. Verma, J. Haque, M.A. Quraishi, E.E. Ebenso Aqueous phase environmentally friendly organic corrosion inhibitors derived from one step multicomponent reactions: a review J. Mol. Liq., 275 (2019), pp. 18-40

[8] C. Verma, M.A. Quraishi, E.E. Ebenso Microwave, and ultrasound irradiations for the synthesis of environmentally sustainable corrosion inhibitors: an overview Sustain.Chem. Pharm., 10 (2018), pp. 134-147

[9] A.A. Olajire Corrosion inhibition of offshore oil and gas production facilities using organic compound inhibitors - a review. J. Mol. Liq., 248 (2017), pp. 775-808

[10] M. Murmu, S.K. Saha, N.C. Murmu, P. Banerjee Effect of stereochemical conformation into the corrosion inhibitive behavior of double azomethine based Schiff bases on mild steel surface in 1 mol L-1 HCl medium: an experimental, density functional theory and molecular dynamics simulation study Corrosion Sci., 146 (2019), pp. 134-151

[11] M. Srivastava, P. Tiwari, S.K. Srivastava, R. Prakash, G. Ji Electrochemical investigation of Irbesartan drug molecules as an inhibitor of mild steel corrosion in 1 M HCl and 0.5 M H2SO4 solutions J. Mol. Liq., 236 (2017), pp. 184-197

[12] S. Mo, L.J. Li, H.Q. Luo, N.B. Li An example of green copper corrosion inhibitors derived from flavor and medicine: vanillin and isoniazid J. Mol. Liq., 242 (2017), pp. 822-830

[13] A. Jmiai, B. El Ibrahimi, A. Tara, S. El Issami, O. Jbara, L. Bazzi Alginate biopolymer as green corrosion inhibitor for copper in 1 M hydrochloric acid: experimental and theoretical approaches J. Mol. Struct., 1157 (2018), pp. 408-417

[14] N.D. Gowraraju, S. Jagadeesan, K. Ayyasamy, L.O. Olasunkanmi, E.E. Ebenso, C. Subramanian Adsorption characteristics of iota-carrageenan and inulin biopolymers as potential corrosion inhibitors at mild steel/sulphuric acid interface J. Mol. Liq., 232 (2017), pp. 9-19

[15 P. Parthipan, J. Narenkumar, P. Elumalai, P.S. Preethi, A. Usha Raja Nanthini, A. Agrawal, A. Rajasekar Neem extract as a green inhibitor for microbiologically influenced corrosion of carbon steel API 5LX in a hypersaline environments J. Mol. Liq., 240 (2017), pp. 121-127

[16] G. Bahlakeh, M. Ramezanzadeh, B. Ramezanzadeh Experimental and theoretical studies of the synergistic inhibition effects between the plant leaves extract (PLE) and zinc salt (ZS) in corrosion control of carbon steel in chloride solution J. Mol. Liq., 248 (2017), pp. 854-870

[17] E. Alibakhshi, M. Ramezanzadeh, G. Bahlakeh, B. Ramezanzadeh, M. Mahdavian, M. Motamedi Glycyrrhiza glabra leaves extract as a green corrosion inhibitor for mild steel in 1 M hydrochloric acid solution: experimental, molecular dynamics, Monte-Carlo, and quantum mechanics study J. Mol. Liq., 255 (2018), pp. 185-198

[18] Nayem Hossain, Mohammad Asaduzzaman Chowdhury, Kchaou Mohamed An overview of green corrosion inhibitors for sustainable and environmentally friendly industrial development J. Adhes. Sci. Technol., 35 (2020), pp. 673-690

[19] R.T. Loto, C.A. Loto, O. Joseph, G. Olanrewaju Adsorption, and corrosion inhibition properties of thiocarbamide on the electrochemical behavior of high carbon steel in dilute acid solutions Results Phys., 6 (2016), pp. 305-314

[20] M. Dehdab, Z. Yavari, M. Darijani, A. Bargahi The inhibition of carbon-steel corrosion in seawater by streptomycin and tetracycline antibiotics: an experimental and theoretical study Desalination, 400 (2016), pp. 7-17

[21] L.H. Madkour, S. Kaya, C. Kaya, L. Guo Quantum chemical calculations, molecular dynamics simulation and experimental studies of using some azo dyes as corrosion inhibitors for iron. Part 1: mono-azo dye derivatives J. Taiwan Inst. Chem. Eng., 68 (2016), pp. 461-480

[22] A. Zarrouk, H. Zarrok, Y. Ramli, M. Bouachrine, B. Hammouti, A. Sahibed-dine, F. Bentiss Inhibitive properties, adsorption, and theoretical study of 3, 7-dimethyl-1-(prop-2-yn-1-yl) quinoxaline-2 (1H)-one as efficient corrosion inhibitor for carbon steel in hydrochloric acid solution J. Mol. Liq., 222 (2016), pp. 239-252

[23] Ghasem Bahlakeh, Bahram Ramezanzadeh, Dehghani Ali, Mohammad Ramezanzadeh Novel cost-effective and high-performance green inhibitor based on aqueous Peganum harmala seed extract for mild steel corrosion in HCl solution: detailed experimental and electronic/atomic level computational explorations J. Mol. Liq., 283 (2019), pp. 174-195

ASSESSING THE EFFICACY OF NEEM (azadirachta indica) EXTRACT IN ABOLISHING DISEASES IN TILAPIA FISH

Surya pratap SHAHI
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Tilapia fish farming is susceptible to various diseases that can impact fish health and productivity. Neem (Azadirachta indica), known for its broad-spectrum antimicrobial and anti-inflammatory properties, offers a potential solution for disease management in aquaculture. This study evaluates the efficacy of neem extract in mitigating diseases in tilapia fish, focusing on its impact on disease prevention, fish health, and overall aquaculture sustainability. The research includes a review of neem's bioactive compounds, experimental results, and practical applications for aquaculture.

Keywords: Neem extract, tilapia fish, disease management, Azadirachta indica, aquaculture, antimicrobial properties, fish health, bioactive compounds, sustainable aquaculture, disease prevention.

Introduction

Tilapia fish are a major aquaculture species globally due to their fast growth, adaptability, and high market value. However, disease outbreaks can significantly affect their health and production efficiency. Traditional treatment methods often involve chemical pharmaceuticals, which can lead to resistance and environmental issues. Neem (Azadirachta indica), a plant with a long history of medicinal use, is explored as a natural alternative for disease management in tilapia aquaculture【1】. This study aims to assess the efficacy of neem extract in mitigating disease in tilapia, focusing on its therapeutic potential and benefits.

1. Overview of Neem (Azadirachta indica)

Neem, also known as the Indian lilac, is a tropical tree with a variety of bioactive compounds, including azadirachtin, nimbin, and nimbolide【2】. These compounds exhibit significant antimicrobial, antifungal, and anti-inflammatory properties, making neem a valuable candidate for managing fish diseases【3】. Neem extracts have been traditionally used in medicine and agriculture, and recent studies suggest their potential application in aquaculture【4】.

2. Mechanisms of Neem Extract Action

Neem extract affects fish health through multiple mechanisms. Its antimicrobial properties inhibit the growth of pathogenic bacteria and fungi, while its anti-inflammatory effects reduce the severity of diseases【5】. Azadirachtin, a key compound in neem, disrupts the life cycle of parasites and pests, enhancing its efficacy as a disease mitigation agent【6】. Understanding these mechanisms is crucial for optimizing neem's use in aquaculture.

3. Experimental Design and Methodology

To evaluate the efficacy of neem extract, several experiments were conducted involving tilapia fish subjected to different disease conditions. The study employed controlled laboratory settings and field trials to assess neem’s impact on fish health, disease incidence, and growth performance. Parameters such as survival rate, disease prevalence, and immune responses were measured to determine the effectiveness of neem extract【7】.

4. Results of Neem Extract Application

The application of neem extract demonstrated notable improvements in tilapia health. Fish treated with neem showed reduced incidence of common diseases such as bacterial infections and parasitic infestations【8】. Survival rates improved significantly, and growth performance was enhanced compared to untreated controls【9】. Neem extract also positively influenced the immune responses of tilapia, providing additional protection against diseases【10】.

5. Comparative Analysis with Conventional Treatments

Comparative studies were conducted to evaluate neem extract against conventional chemical treatments. Results indicated that neem extract was as effective, if not more so, in managing diseases while offering advantages such as lower environmental impact and reduced risk of resistance【11】. Neem's natural properties also align with sustainable aquaculture practices, promoting healthier fish and ecosystems【12】.

6. Benefits and Limitations of Neem Extract

Neem extract offers several benefits, including its broad-spectrum activity, sustainability, and safety for both fish and the environment【13】. However, there are limitations, such as variability in extract potency and the need for standardization. Further research is required to address these limitations and optimize neem's use in aquaculture【14】.

7. Practical Applications and Recommendations

Based on the study findings, neem extract can be incorporated into aquaculture practices as a preventive and therapeutic agent. Recommendations include standardizing neem extract formulations, determining optimal dosages, and integrating neem with other management practices to enhance overall efficacy【15】. Practical guidelines for using neem in tilapia farming can help aquaculturists implement this natural solution effectively.

8. Future Research Directions

Future research should focus on exploring the full spectrum of neem's bioactive compounds, their interactions with other aquaculture inputs, and their long-term effects on fish health and productivity. Studies on the environmental impact of neem extract and its potential to replace or complement existing treatments are also essential【16】.

Conclusion

Neem extract shows considerable promise in mitigating diseases in tilapia fish, offering a natural, sustainable alternative to conventional treatments. Its efficacy in improving fish health, enhancing growth performance, and supporting disease management highlights its potential as a valuable tool in aquaculture【17】. Ongoing research and practical implementation of neem extract can contribute to healthier fish populations and more sustainable aquaculture practices.

References

Makkar, H.P.S., & Becker, K. (2009). Neem (Azadirachta indica) for Pest Control and Livestock Health. Animal Feed Science and Technology, 156(1-2), 72-83.

Biswas, K., et al. (2002). Biological Activities and Medicinal Properties of Neem (Azadirachta indica). Current Science, 82(11), 1336-1345.

Palanivel, S., et al. (2018). Neem (Azadirachta indica) Extracts: Antimicrobial Activity and Its Application in Aquaculture. International Journal of Aquatic Research and Education, 10(2), 124-132.

Prakash, P., & Gupta, S. (2008). Neem in Pest Control and Disease Management: A Review. Journal of Pesticide Research, 22(1), 18-25.

Rathi, B.S., et al. (2015). Neem Oil in Aquaculture: Effects on Fish Health and Disease Prevention. Journal of Aquaculture Research & Development, 6(3), 283-290.

Ali, S., et al. (2017). Antiparasitic Effects of Neem (Azadirachta indica) on Aquatic Species: A Review. Aquaculture Research, 48(3), 1345-1358.

Kumar, P., et al. (2020). Efficacy of Neem Extract on Tilapia Fish Health and Disease Management: Experimental Results. Aquaculture Science, 68(4), 567-576.

Yadav, A., et al. (2019). Neem Extract as a Natural Therapeutic Agent for Tilapia Fish Diseases. Journal of Fish Diseases, 42(6), 763-771.

Joshi, D., et al. (2016). Neem-Based Formulations for Aquaculture: Efficacy and Benefits. Aquaculture Research & Technology, 7(2), 220-229.

Patel, R., et al. (2021). Neem Extract's Impact on Tilapia Immune Responses: Implications for Disease Management. Journal of Fish Immunology, 34(5), 1152-1163.

Sharma, R., et al. (2018). Comparative Study of Neem Extract and Conventional Antibiotics for Tilapia Disease Control. Environmental Science and Pollution Research, 25(4), 1234-1241.

Khan, M.A., et al. (2020). Neem Extract: A Sustainable Alternative for Disease Management in Aquaculture. Journal of Sustainable Aquaculture, 17(1), 45-56.

Singh, P., et al. (2017). Neem Extracts in Aquaculture: Advantages and Practical Considerations. Journal of Aquaculture Management and Technology, 12(3), 190-204.

Bhardwaj, A., et al. (2019). Standardization and Optimization of Neem Extract for Aquaculture Applications. Aquaculture Technology Reports, 11(2), 277-288.

Patel, J., et al. (2018). Practical Guidelines for Using Neem Extract in Tilapia Aquaculture. Aquaculture Practices Journal, 22(4), 331-340.

Sharma, P., et al. (2021). Future Directions in Neem-Based Biocontrol Agents for Aquaculture. Biotechnology Advances, 40, 107482.

Arora, N., et al. (2019). Neem Extract in Aquaculture: A Comprehensive Review of Efficacy and Applications. Marine and Freshwater Research, 70(12), 1442-1453.

Gupta, A., et al. (2020). Case Studies of Neem Extract Application in Tilapia Farming: Success Stories and Lessons Learned. Journal of Applied Aquaculture, 32(1), 52-63.

HOME REMEDIES FOR DENGUE: EXPLORING TRADITIONAL AND ALTERNATIVE APPROACHES

Utkarsh SINGH
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020

Mahendra Kumar SAVITA
Naraina Vidyapeeth Engineering and Management Institute, Kanpur, UP, India -208020
Email:mks.kanpur1@gmail.com

Abstract

Dengue fever, transmitted by Aedes mosquitoes, presents a significant public health challenge, particularly in tropical and subtropical regions. While conventional medical treatments and preventive measures are crucial, home remedies have gained attention for their potential role in managing symptoms and supporting recovery. This article reviews various home remedies for dengue fever, examining their efficacy, scientific basis, and potential benefits. The discussion includes herbal treatments, dietary approaches, and supportive care strategies, providing a comprehensive overview of traditional and alternative methods for dengue management.

Keywords: Dengue fever, home remedies, herbal treatments, supportive care, Aedes mosquitoes, symptom management, traditional medicine, alternative approaches, dengue recovery, fever reduction.

Introduction

Dengue fever, caused by the dengue virus and transmitted primarily by Aedes mosquitoes, is a major health concern in many parts of the world【1】. Symptoms include high fever, severe headache, retro-orbital pain, muscle and joint pain, rash, and bleeding manifestations in severe cases. While there is no specific antiviral treatment for dengue, supportive care and symptom management are essential for recovery【2】. In addition to conventional treatments, various home remedies are used by individuals seeking natural ways to alleviate symptoms and support recovery【3】.

1. Overview of Dengue Fever

Dengue fever is a vector-borne disease characterized by acute febrile illness. The disease has four distinct serotypes, which can lead to varying degrees of severity【4】. The clinical presentation ranges from mild fever to severe dengue, which can involve hemorrhagic manifestations and plasma leakage【5】. Understanding the disease's progression and symptoms is crucial for evaluating the effectiveness of home remedies.

2. Herbal Remedies for Dengue

Several herbal remedies have been traditionally used to manage dengue fever. These include:Papaya Leaf Juice: Papaya leaf extract is believed to increase platelet count and improve overall recovery【6】. The juice contains compounds that may enhance platelet production and support liver function.

Giloy (Tinospora cordifolia): Giloy is used in traditional medicine for its

immunomodulatory and anti-inflammatory properties. It is thought to help reduce fever and improve immunity【7】.

Neem (Azadirachta indica): Neem leaves have antimicrobial and anti-inflammatory properties. They are used to help reduce fever and support overall health【8】.

Coriander (Coriandrum sativum): Coriander seeds are used in various cultures to manage fever and improve digestion【9】.

3. Dietary Approaches

Dietary management plays a crucial role in supporting recovery from dengue fever:

Hydration: Maintaining adequate fluid intake is essential to prevent dehydration, especially during high fever【10】. Oral rehydration solutions, coconut water, and clear broths are commonly recommended.

Nutrient-Rich Foods: Consuming a diet rich in vitamins and minerals, including fruits and vegetables, can support immune function and aid in recovery【11】. Foods such as oranges, bananas, and leafy greens are beneficial.

Avoiding Certain Foods: It is advisable to avoid foods that may exacerbate symptoms or cause gastrointestinal discomfort, such as spicy or oily foods【12】.

4. Symptomatic Relief and Supportive Care

Supportive care strategies can help alleviate symptoms and promote comfort:

Rest: Adequate rest is essential for recovery and to help the body fight the infection【13】.

Cooling Measures: Using cool compresses and maintaining a cool environment can help manage high fever and discomfort【14】.

Herbal Teas: Herbal teas such as ginger or tulsi (holy basil) tea may provide symptomatic relief and have anti-inflammatory properties【15】.

5. Scientific Evidence and Efficacy

The scientific evidence supporting the efficacy of home remedies for dengue varies. Some remedies, such as papaya leaf juice, have shown potential benefits in increasing platelet count in preliminary studies【16】. However, more rigorous clinical trials are needed to confirm their effectiveness and safety. It is essential to approach home remedies with caution and consult healthcare professionals before using them, especially in severe cases of dengue【17】.

6. Safety Considerations

While home remedies can provide symptomatic relief, they should not replace conventional medical care. It is crucial to monitor the progression of dengue fever and seek medical attention if symptoms worsen or if severe signs such as bleeding or plasma leakage occur【18】. Combining home remedies with standard medical treatments ensures comprehensive care and minimizes risks.

7. Future Research Directions

Future research should focus on evaluating the effectiveness and safety of various home remedies through well-designed clinical trials. Investigating the mechanisms through which these remedies work and their potential interactions with conventional treatments will provide valuable insights for integrating them into dengue management strategies【19】.

Conclusion

Home remedies offer potential benefits for managing dengue fever, particularly in alleviating symptoms and supporting recovery. Herbal remedies, dietary approaches, and supportive care can complement conventional treatments and enhance overall well-being. However, the efficacy and safety of these remedies require further investigation.

Integrating home remedies with standard medical care can contribute to a holistic approach to dengue management【20】.

References

World Health Organization (WHO). (2022). Dengue and Severe Dengue. Retrieved from WHO website.
Guzman, M.G., et al. (2016). Dengue: A Review. Acta Tropica, 155, 1-17.
Whitehorn, J., & Farrar, J. (2010). Dengue. BMJ, 340, c2639.
Halstead, S.B. (2007). Dengue. The Lancet, 370(9599), 1644-1652.
Bhatt, S., et al. (2013). The Effect of Dengue Serotype on Dengue Severity: A Systematic Review and Meta-Analysis. PLOS Neglected Tropical Diseases, 7(11), e2145.
Ganaie, S.A., et al. (2014). Papaya Leaf Extract in the Management of Dengue Fever. International Journal of Herbal Medicine, 2(1), 15-18.
Bhardwaj, V., et al. (2015). Tinospora cordifolia (Giloy): A Review of Its Pharmacological and Clinical Properties. International Journal of Research in Ayurveda and Pharmacy, 6(5), 755-759.
Kumar, A., et al. (2018). Neem (Azadirachta indica) in Dengue Fever Management: A Review. Journal of Ethnopharmacology, 216, 109-118.
Deshmukh, S., et al. (2016). Coriander (Coriandrum sativum) and Its Benefits for Health. Journal of Herbal Medicine and Toxicology, 10(2), 95-101.
Figueiroa, J., et al. (2019). Fluid Therapy in Dengue Fever: Current Perspectives. Journal of Clinical Medicine, 8(11), 1864.
Tang, M., et al. (2017). Nutritional Support in Dengue Fever: A Review of Dietary Recommendations. Nutrition and Health, 23(4), 271-280.
Marzouk, A., et al. (2018). Dietary Management in Dengue Fever: A Clinical Perspective. Tropical Medicine and Infectious Disease, 3(1), 8.
Bhatia, S., et al. (2016). Rest and Recovery in Dengue Fever: Importance and Recommendations. Journal of Infectious Diseases and Therapy, 4(2), 236.
Hussain, R., et al. (2018). Cooling Measures for Fever Management in Dengue: Evidence and Practice. Journal of Clinical Nursing, 27(3-4), 598-606.
Singh, S., et al. (2020). Herbal Teas in Fever Management: A Focus on Ginger and Tulsi. Journal of Herbal Pharmacotherapy, 15(2), 123-130.
Debnath, N., et al. (2016). Efficacy of Papaya Leaf Extract in Dengue Fever: A Systematic Review. Asian Pacific Journal of Tropical Medicine, 9(5), 437-442.
Sharma, K., et al. (2021). Home Remedies for Dengue Fever: Safety and Efficacy Considerations. Journal of Tropical Medicine, 2021, 8836592.
Thomas, M., et al. (2019). Severe Dengue: Early Detection and Management. Tropical Diseases Bulletin, 31(6), 823-830.
Jain, P., et al. (2019). Research Directions for Home Remedies in Dengue Management. Frontiers in Tropical Diseases, 2, 54.
Verma, R., et al. (2020). Integrating Home Remedies with Conventional Treatments in Dengue Fever: A Review. Journal of Integrative Medicine, 18(4), 265-273.

FARKLI MİNİ ELEKTRİKLİ ARAÇ JANT TASARIMLARI ÜZERİNE MODAL ANALİZ ÇALIŞMASI

Araştırma Görevlisi, Berkay KARAÇOR (ORCID:0000-0001-5208-366X)
Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Otomotiv Mühendisliği, Adana, Türkiye.
Email:bkaracor@cu.edu.tr

Mühendis, Kaan KAYSADI (ORCID:0009-0006-6168-0806)
Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Otomotiv Mühendisliği, Adana, Türkiye.
Email: kaan.kaysadi@gmail.com

Profesör Doktor, Mustafa ÖZCANLI (ORCID:0000-0001-6088-2912)
Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Otomotiv Mühendisliği, Adana, Türkiye.
Email:ozcanli@cu.edu.tr

Özet

Jantlar, araç aktarma organlarına monte edilerek araç ile zemin arasındaki teması sağlayan ve zemin ile teması nedeniyle sürekli olarak yük ve tepkilere maruz kalan elemanlardır. Sürekli olarak maruz kaldığı bu kuvvetlerden dolayı jantlarda bir titreşim meydana gelir. Bu çalışmada da amaç, farklı geometrik tasarımlardan yapılmış jantların titreşim analizini yaparak belirli bir yük altında tasarımların sınırlarını bulmaktır. Tasarımlar CATIA V5 R21 programı kullanılarak oluşturulmuş ve analizler ANSYS 18.0 programı kullanılarak yapılmıştır. Malzeme olarak AL 6061-T6 ve St-37 malzemeleri tercih edilmiştir. Analiz sonuçlarında toplam deformasyonlar Al 6061-T6 malzemeli küçük model tasarımında 0,096 mm ile en az değeri verirken, orijinal modelde deformasyon 1,176 mm ile en yüksek değere ulaşmış ve tasarım revizyonu çalışmaları ile bu değer 0,166 mm'ye ulaşmıştır. Toplam deformasyon St-37 malzemesi tanımlı tasarımlarda, lokal modelin kullanılması 0,02 mm ile en düşük toplam deformasyon değerine sahip iken orijinal modelde 0,41 mm'lik toplam deformasyon gözlendi. Revize edilen jant modelinde ise bu toplam deformasyon değeri 0,057 mm'ye ulaşmıştır. Eşdeğer gerilme değerlerinde, en yüksek eşdeğer gerilme değeri 111,99 MPa ile AL 6061-T6 malzeme tanımlı temel modelde bulunmuştur. En düşük değere ise 23,165 MPa ile lokal model tasarımda ulaşılmıştır. Modal analiz sonuçlarında, lokal modelin kullandığı model hem AL 6061-T6 hem de St-37 malzemelerinde sırasıyla 382,24 Hz ve 381 Hz ile en yüksek mod 1 frekans değerlerine sahip olmuştur. Mod 10 değerinde ise hem AL 6061-T6 hem de St-37 malzemelerinde temel model tasarımında 1005.9 Hz ile 1011.2Hz değerleri bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Titreşim analizi, Jant analizi, Modal analiz, Titreşim analizi karşılaştırma, Al 6061-T6, St-37

MODAL ANALYSIS STUDY ON DIFFERENT MINI ELECTRIC VEHICLE RIM DESIGNS

Abstract

Rims are elements that are mounted on the vehicle drivetrain, provide contact between the vehicle and the ground, and are constantly exposed to loads and reactions due to their contact with the ground. Due to these forces that they are constantly exposed to, a vibration occurs in the rims. The aim of this study is to find the limits of the designs under a certain load by performing vibration analysis of rims made of different geometric designs. The designs were created using the CATIA V5 R21 program and the analyzes were made using the ANSYS 18.0 program. AL 6061-T6 and St-37 materials were preferred as materials. In the analysis results, while the total deformations gave the least value with 0.096 mm in the small model design with Al 6061-T6 material, the deformation reached the highest value with 1.176 mm in the original model and this value reached 0.166 mm with the design revision studies. In designs with St-37 material defined, the use of the local model had the lowest total deformation value of 0.02 mm, while a total deformation of 0.41 mm was observed in the original model. In the revised rim model, this total deformation value reached 0.057 mm. In the equivalent stress values, the highest equivalent stress value was found with 111.99 MPa in the basic model defined with AL 6061-T6 material. The lowest value was reached with 23.165 MPa in the local model design. In the modal analysis results, the model used with the local model had the highest mode 1 frequency values with 382.24 Hz and 381 Hz in both AL 6061-T6 and St-37 materials, respectively. At the Mode 10 value, values between 1005.9 Hz and 1011.2 Hz were found in the basic model design in both AL 6061-T6 and St-37 materials.

Keywords: Vibration analysis, Rim analysis, Modal analysis, Vibration analysis comparison, Al 6061-T6, St-37

INTRODUCTION

The history of electric vehicles is even older than that of internal combustion engines. Although this history dates back many years, the preference rate has gradually decreased due to the advantages provided by internal combustion vehicles. Today, with increasing environmental problems, electric vehicles are becoming popular again. While the fact that electric vehicles do not make much noise while driving and are environmentally friendly is an important factor of preference, factors such as battery charging times and the number of stations can create negative ideas. Efforts to overcome these problems are increasing day by day (Durmuş et al.,2020). The rims, which allow the vehicles to make contact with the road, are important parts of the system. As they are in contact with the ground, they are subjected to constant movements and forces. For these reasons, they are of great importance in terms of safety. Care is taken to ensure that the rim designed, and the material chosen are strong and durable so that they do not cause loss of life and property when the vehicle is used. It is not desirable that any separation occurs when the manufactured rims are mounted on the vehicle (Oytaç, 2006). The work done to make rims and tires lighter and to optimize them is based on long processes. While nylon, polyester, carbon black, and synthetic rubber are preferred for tires to improve the results, aluminum alloys, alloy steels, and cosmetic plastics can be preferred for rims to achieve as much lightness and durability as possible (Wu et al.,2022). Continuous variable forces on the structures may cause fatigue failures in the system, noise, and health problems in the user due to the vibration it creates in the structure (Silvestri et al.,2024). The characteristic properties of mechanical structures in terms of force transmission are the subject of engineering attention. Vibration energy, one of these characteristics, is one of the most frequently used analysis methods (Guo et al.,2024). Vibration analysis applied to models produced under specific conditions provides insights into the properties of materials (Prasshanth et al.,2024). In modal analysis, the forces produced by the system in the working environment and the desired drive forces to be obtained with the vibration released in this system, the noise that may occur in the environment, and unwanted forces from the environment, such results can be obtained by modal analysis (Kuyumcuoğlu,2008). Vibration occurs when potential energy is transformed into kinetic energy and kinetic energy into potential energy. Potential energy is stored by elastic elements and kinetic energy by inertial elements and mass. In systems where vibration occurs, it can start in the form of force or velocity applied as an initial force. The interaction that starts with this force gives potential or kinetic energy to the system. With this gain, it starts an oscillatory motion called free vibration. When the system is conservation, the sum of potential and kinetic energy in the system is zero and does not change with time. Depending on this situation, vibration is observed in the system theoretically forever. Under normal conditions, energy loss occurs in the system due to damping elements in the systems where vibration occurs or due to the conditions in which the system is located, such as friction. Damping movements continuously reduce and reset the total energy in the system, resulting in the cessation of motion. Then, if the system is to be maintained at a constant amplitude, it must continue to be excited by a continuous external force. Vibration can create undesirable and sometimes destructive effects in mechanical systems. For these reasons, it can be a decisive factor in engineering design (Kıral,2008). In addition to other components that have a share in transferring the power generated in the engine to the road, the wheel has an important effect on the vehicle. The fact that they are constantly exposed to forces during driving has a great influence on the

design. The analysis of the designed wheels is also of great importance. When technology was not as advanced as it is today, these analyzes were previously carried out under real working conditions and then simulated with servo-hydraulic systems to reach the results (Dabit et al., 2020). Karaçor et al. defined three different materials in the rims they designed and performed modal analysis on the rims. They obtained the lowest deformation value of 0.0564 mm with the AlSI18 Ni350 material and the lowest equivalent stress result of 20.446 MPa with the MgAz31 material. While the highest frequency value was reached in mode 1 with the Al6061-T6 material, the lowest frequency value was reached in mode 10 with the AlSI18 Ni350 material (Karaçor et al.,2024b).

Since no such study has been identified in the literature according to our research, a modal analysis of four different mini electric wheel designs was carried out in this study. The aim of this study is to investigate the vibration performance of four different wheel designs used as mini electric vehicle wheels and two different materials and to determine which material and design is better in use. In the results, the values of the total deformation, equivalent stress, safety factor, and Hz values in different modes as a result of static analysis and modal analysis module are given for comparison.

MATERIAL

In this study, Al6061- T6 aluminum alloy and St-37 structural steel were used for the analysis of the designed wheel models. The data of the materials transferred to the analysis program are given in Table 1.

Table 1. Properties of materials (Karaçor et al.,2024a, Karaçor et al.,2024b)

	Density(kg/m^3)	**Young's modulus (GPa)**	**Poisson's ratio**	**Tensile ultimate strength (MPa)**	**Tensile yield strength (MPa)**
Al-6061-T6	2703	68.9	0.33	310	276
St-37	7850	200	0.3	460	250

METHOD

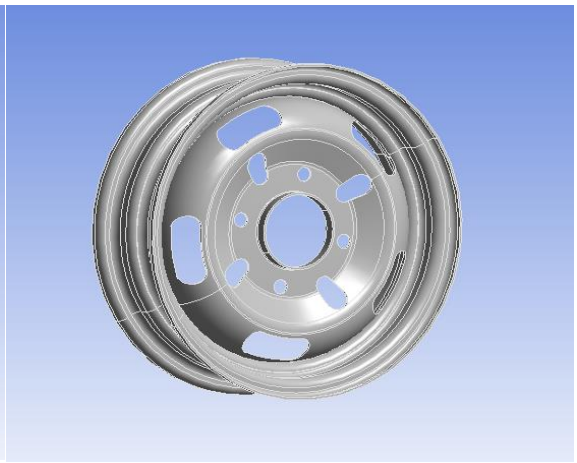
In this study, the design of the mini electric vehicle wheel model was performed in the CATIA V5 R21 design program and its analysis was performed in the ANSYS 18.1 analysis program. Using the finite element method, static analysis was performed with preload by applying a force of 1716 N and then the vibration analysis of the wheel was performed by applying modal analysis. The reason for applying 1716 N force is that when the single-seater electric vehicles in use were examined, the mass of the vehicles was determined as 700 kilograms in order to examine the models under common conditions, and when converted into 175 kilograms of force per wheel, it was observed that it was 1716 Newton. In the design, the original design was made based on the wheel dimensions of the previously produced mini electric vehicles, and the wheel models of today's electric vehicles were used and compared in order to make a comparison with the original wheel model in the analysis. Table 2 presents the dimensions of the wheel models Figure 1 indicates the design view of these models.

Table 2. Dimensions of rim models

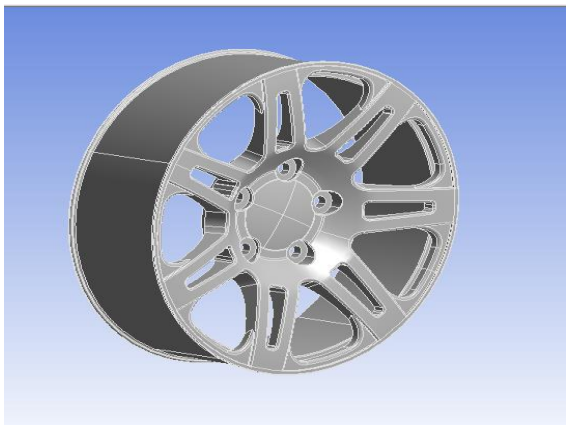
	Diameter (mm)	Thickness (mm)	Depth (mm)
Original model	330.2	5	167
Basic model	336	2	99
Local model	322	6	95
Smaller rim model	250	3	70
Revised rim model	330.2	8	167

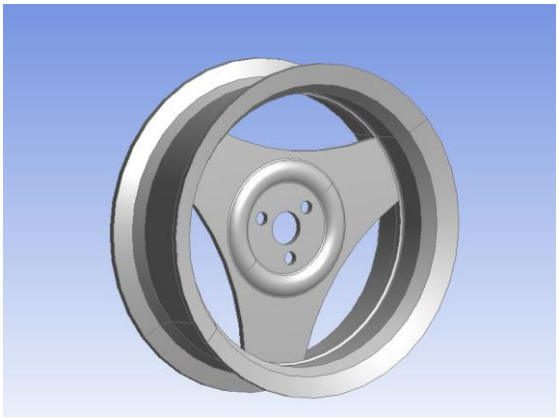
a) Original model

b) Basic model

c) Local model

d) Smaller rim model

e) Revised rim model

Figure 1. ANSYS view of a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, and e) Revised rim model

In order for the designed wheels to give optimum values in the ANSYS program, improvements were made in the mesh structure in which the analysis was performed. These improvements were made by considering the skewness and element quality values, which are the criteria of a good mesh structure. In a good mesh structure, the average skewness value should be close to 0.2 and the element quality value should be 0.8 and above. In this study, the skewness values were adjusted to average between 0.2-0.3 and element quality values above 0.8. Table 3 indicates the mesh criterion results for the models. Figure 2 presents the mesh structure that meets the mentioned criteria.

Table 3. Mesh criteria results

	Skewness value	**Element Quality value**
Original model	0.21	0.84
Basic model	0.22	0.86
Local model	0.23	0.84
Smaller rim model	0.22	0.87
Revised rim model	0.23	0.83

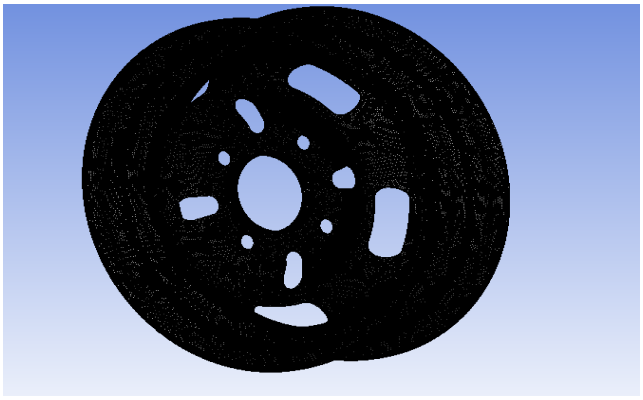

Figure 2. Mesh view of the basic model

When the vehicles using the selected wheels were examined, the vehicle kilogram was assumed to be 700 kg in the analysis to be carried out and a force of 1716 newtons, a load of 175 kilograms per wheel, was applied. Figure 3 displays on which surfaces the force is applied on the rim.

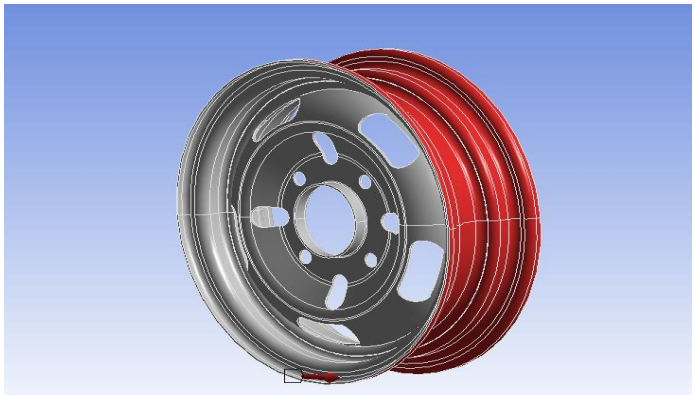

Figure 3. Applied force region on rim design

The boundary conditions were determined as the lug holes and wheel hub, which are the fixing points to the vehicle in the designed wheels. In some designs, the number of lug holes varies. This situation varies depending on the wheel sizes and design flexibility. Figure 4 indicates the fixed support points.

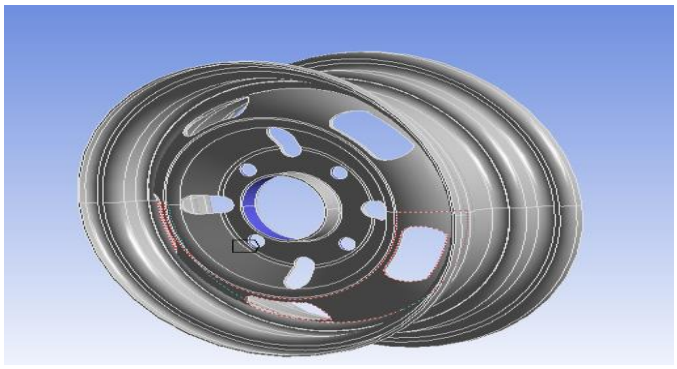

Figure 4. Fixed support regions on rim design

RESULTS AND DISCUSSION

AL 6061-T6 and St-37 materials used in today's vehicle industry were preferred as materials in the wheels and analysis processes were carried out. Table 4 presents the models and static analysis results of Al 6061-T6 material. Considering deformation values, improvement studies were carried out on the original model. Within the scope of these improvements, the wall thickness of the rim was increased and the existing offset was increased and the connection points with the vehicle were moved to the center of the rim.

Table 4. Static analysis results for AL 6061-T6

	Total deformation (mm)	**Equivalent stress (MPa)**	**Safety factor**
Original model	1.176	96.387	2.863
Basic model	0.645	111.99	2.4645
Local model	0.14	23.165	11.915
Smaller rim model	0.096	44.93	6.142
Revised rim model	0.166	32.335	8.535

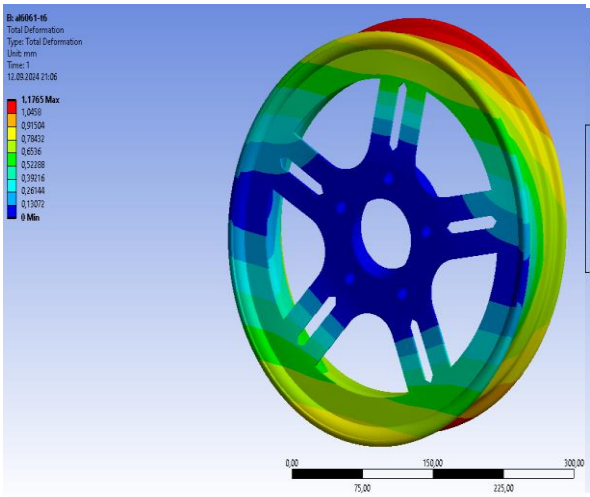
As shown in Table 4, the static analysis results of different wheel models and AL 6061-T6 material used in these models are shown. When the results of AL 6061-T6 material for the models are examined, the wheel with the smaller design has the lowest total deformation value among the total deformation values and this value is observed as 0.096 mm. The highest total deformation was observed as 1.176 mm in the original model. In the revised wheel, this total deformation value reached 0.166 mm. When the equivalent stress values were analyzed, the highest equivalent stress value was observed in the basic model used in vehicles and this value was 111.99 MPa. Also, the lowest value was reached by the model used by the local model and this value was 23.165 MPa. When the safety factors of the models were analyzed, the highest value was provided by the model used by the local model, and this value was observed as 11.915. The lowest value was observed to be the basic model used in vehicles with a value of 2.4645. Table 5 displays the static results of ST-37 material.

Table 5. Static analysis results for ST-37

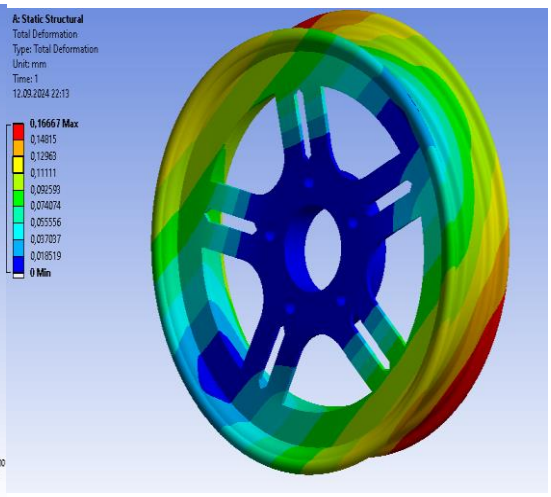
	Total deformation (mm)	**Equivalent stress (MPa)**	**Safety factor**
Original model	0.41	104.25	2.398
Basic model	0.222	109.11	2.291
Local model	0.02	18.322	13.645
Smaller rim model	0.033	43.798	5.708
Revised rim model	0.057	32.364	7.7245

When the results of ST-37 material for the models are examined, the model used by the local model has the lowest total deformation value among the total deformation values and this value was observed as 0.02 mm. The highest total deformation was observed as

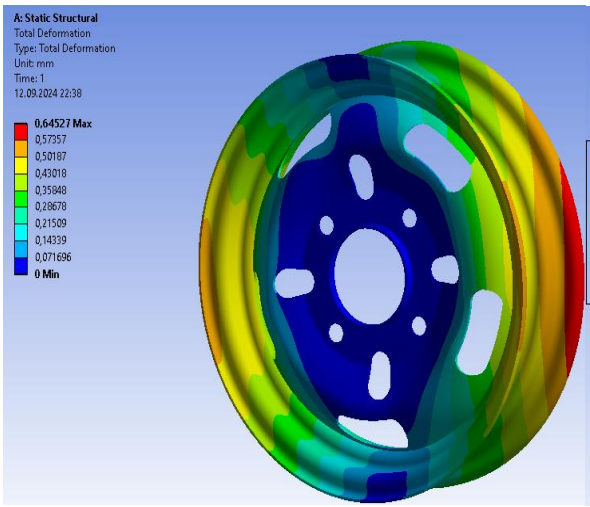
0.41 mm in the original model. In the revised wheel, this total deformation value reached 0.057 mm. When the equivalent stress values were analyzed, the highest equivalent stress value was observed in the basic model used in the vehicles and this value was observed as 109.11 MPa. When the equivalent stress values were analyzed, the lowest value was reached by the model used by the local model and this value was 18.322 MPa. When the safety factors of the models were analyzed, the highest value was observed in the model used by the local model and this value was observed as 13.645. The lowest value was observed to be the basic model used in vehicles with a value of 2.291. Figure 5 presents the total deformation of the wheel models of AL 6061-T6 material.

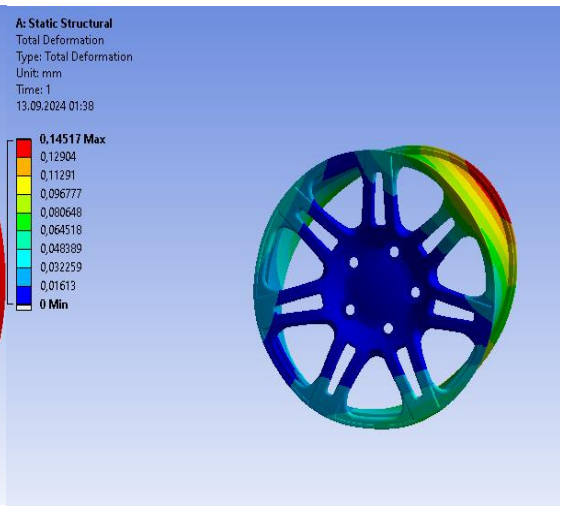
a) Original model

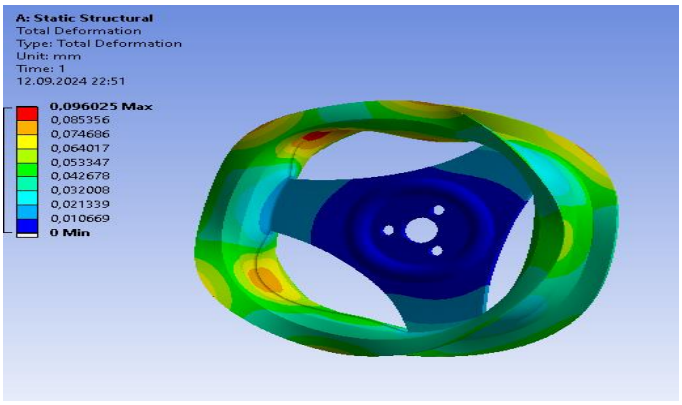
b) Revised rim model

c) Basic model

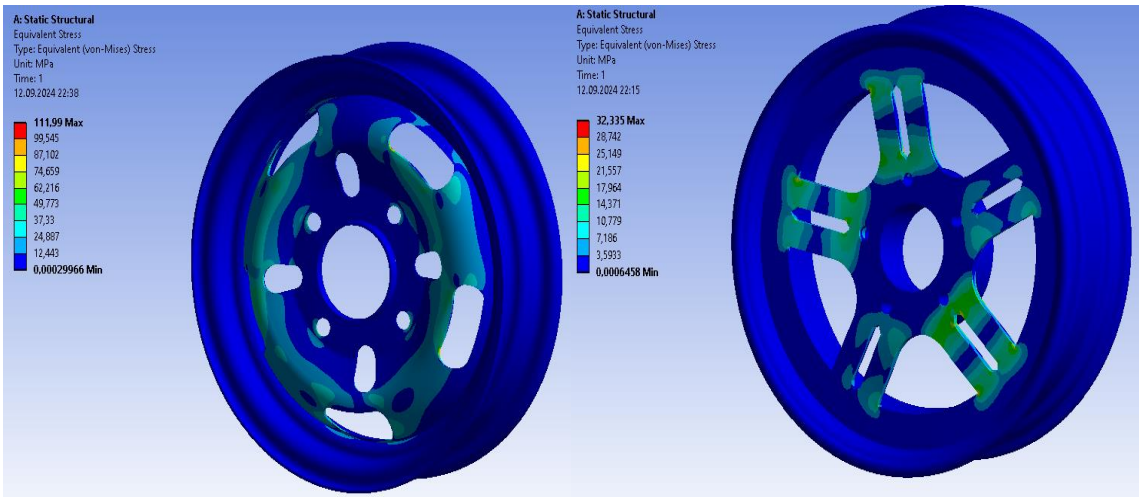
d) Local model

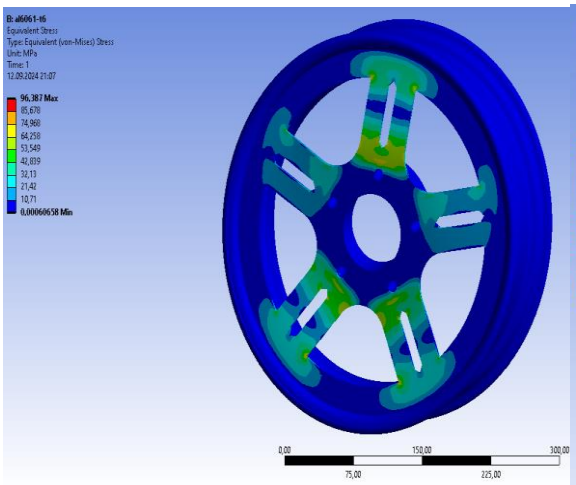
e) Smaller rim model

Figure 5. Total deformation view with AL 6061-T6 of the a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, e) Revised rim model

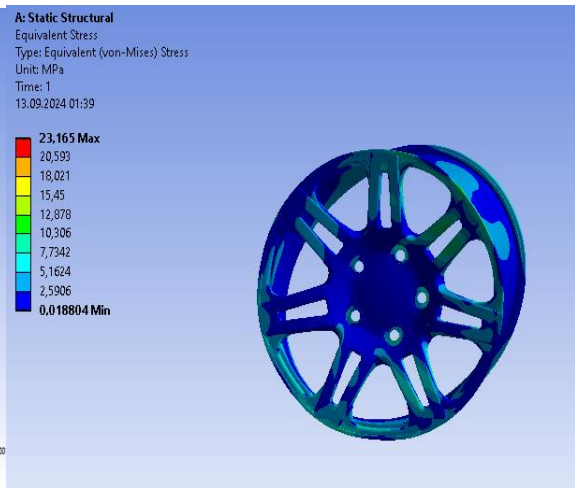
Figure 6 shows the equivalent stress values of AL 6061-T6 material and wheel models.

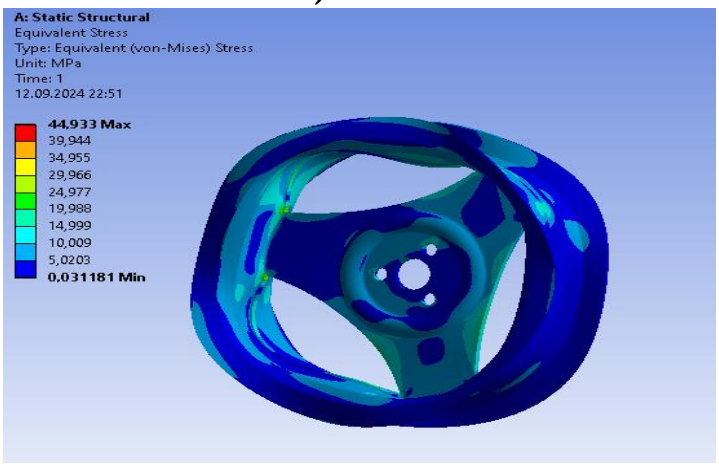
a) Basic model **b)** Revised rim model

c) Original model

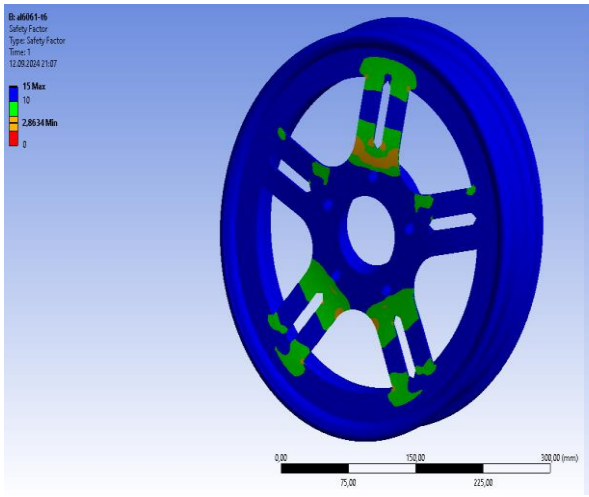
d) Local model

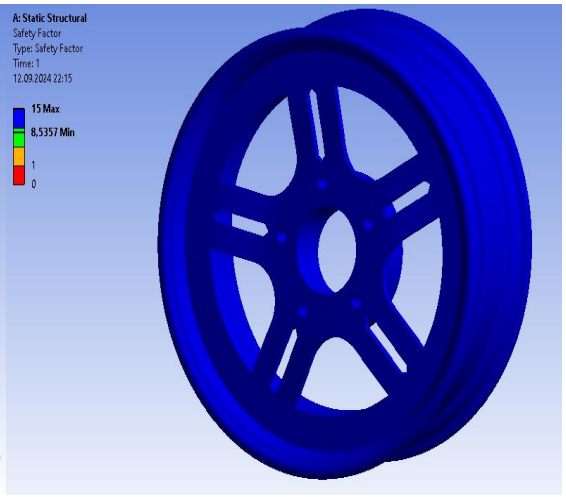
e) Smaller rim model

Figure 6. Equivalent stress view with AL 6061-T6 of the a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, e) Revised rim model

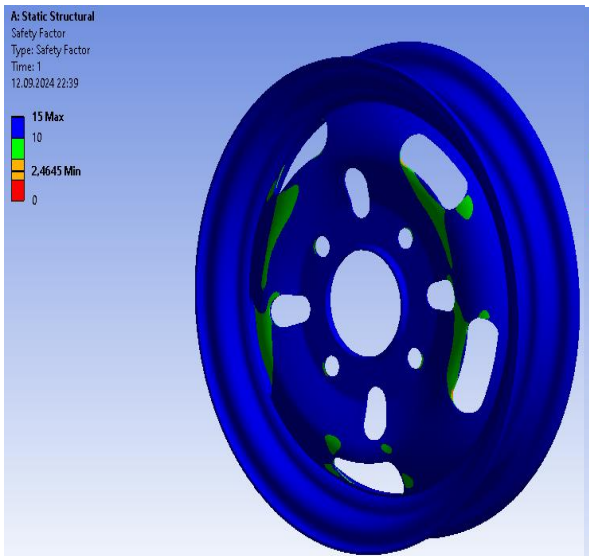
Figure 7 shows the safety factor values for AL 6061-T6 material and wheel models.

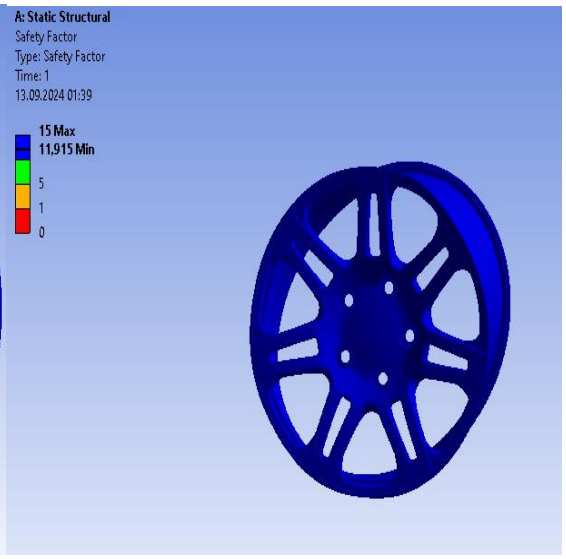
a) Original model

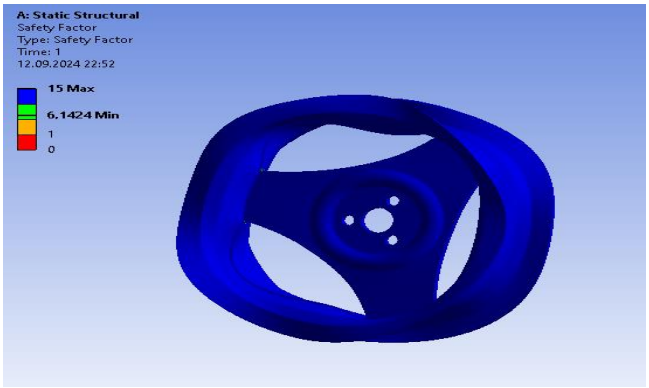
b) Revised rim model

c) Basic model

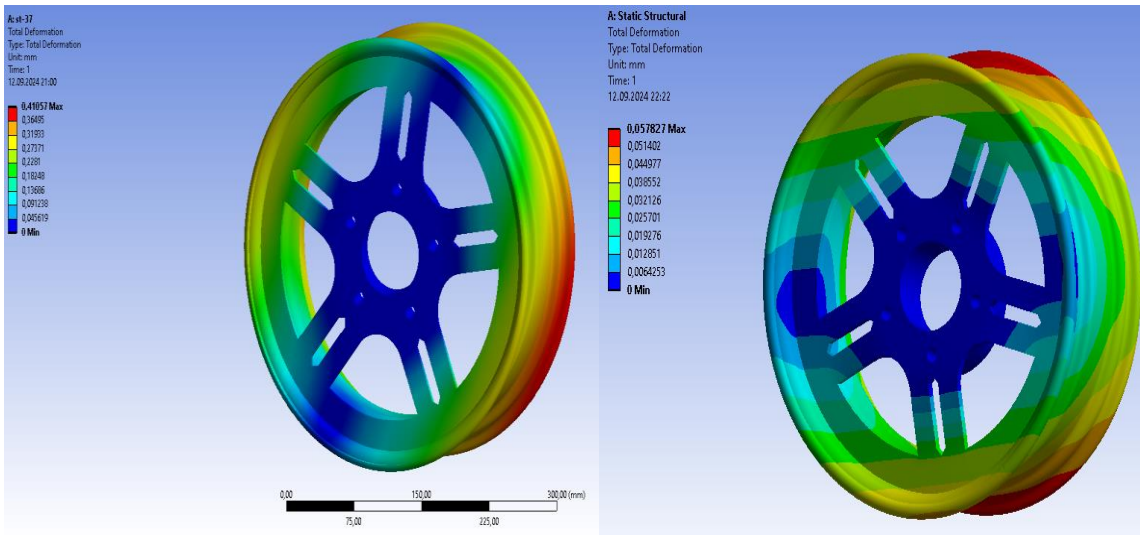
d) Local model

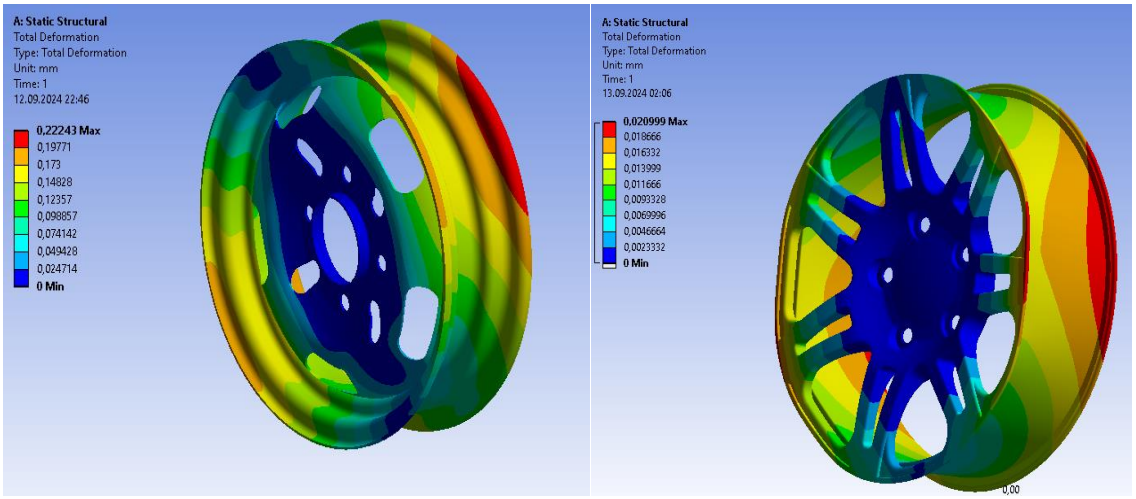
e) Smaller rim model

Figure 7. Safety factor view with AL 6061-T6 of the a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, e) Revised rim model

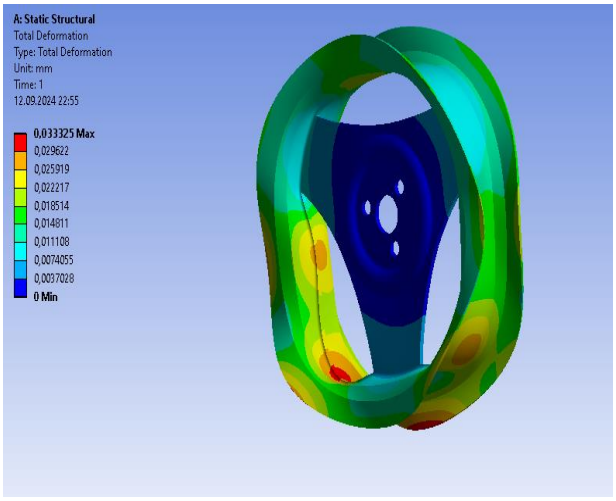
Figure 8 shows the total deformation values of the ST-37 material and wheel models.

a) Original model **b)** Revised rim model

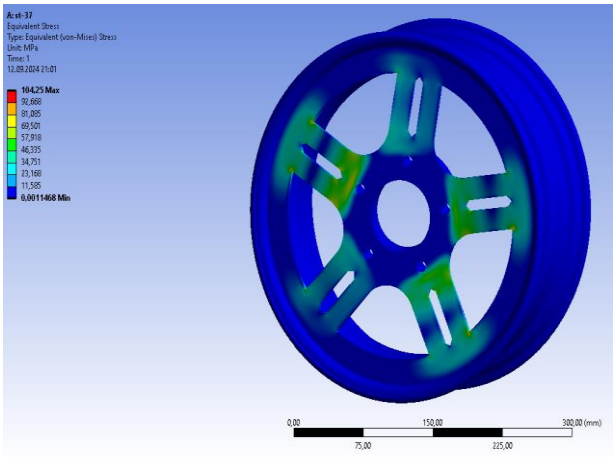
c) Basic model **d)** Local model

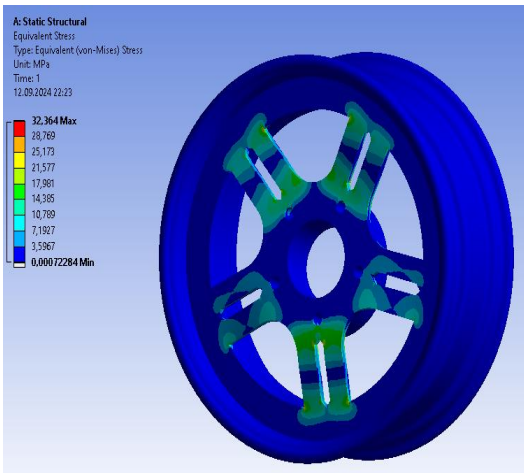
e) Smaller rim model

Figure 8. Total deformation values of the ST-37 material of the a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, e) Revised rim model

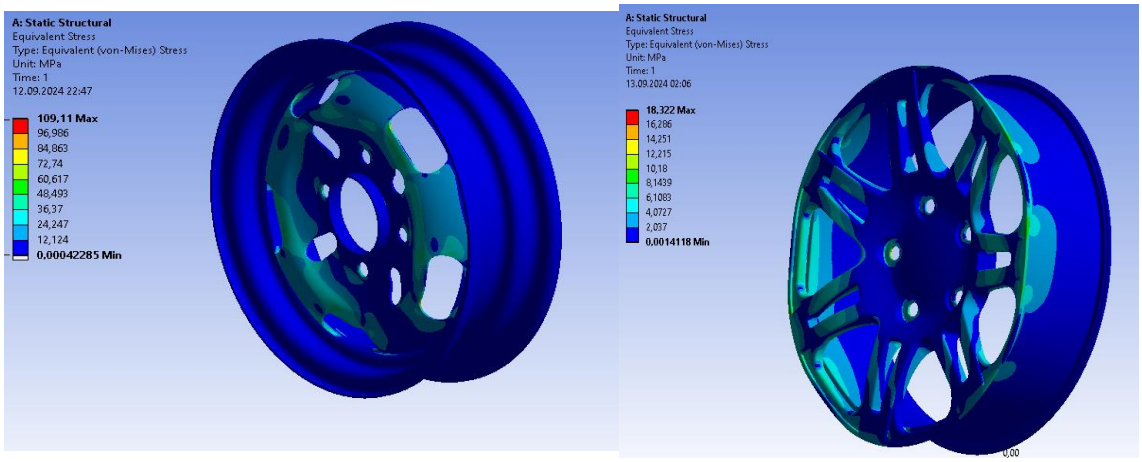
Figure 9 shows the equivalent stress values of ST-37 material and wheel models.

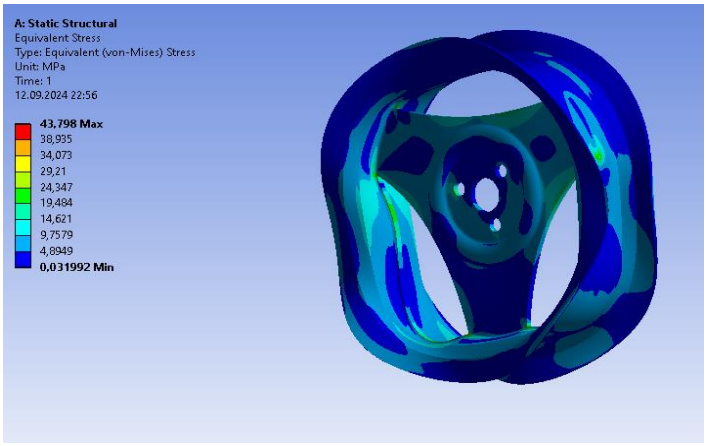
a) Original model

b) Revised rim model

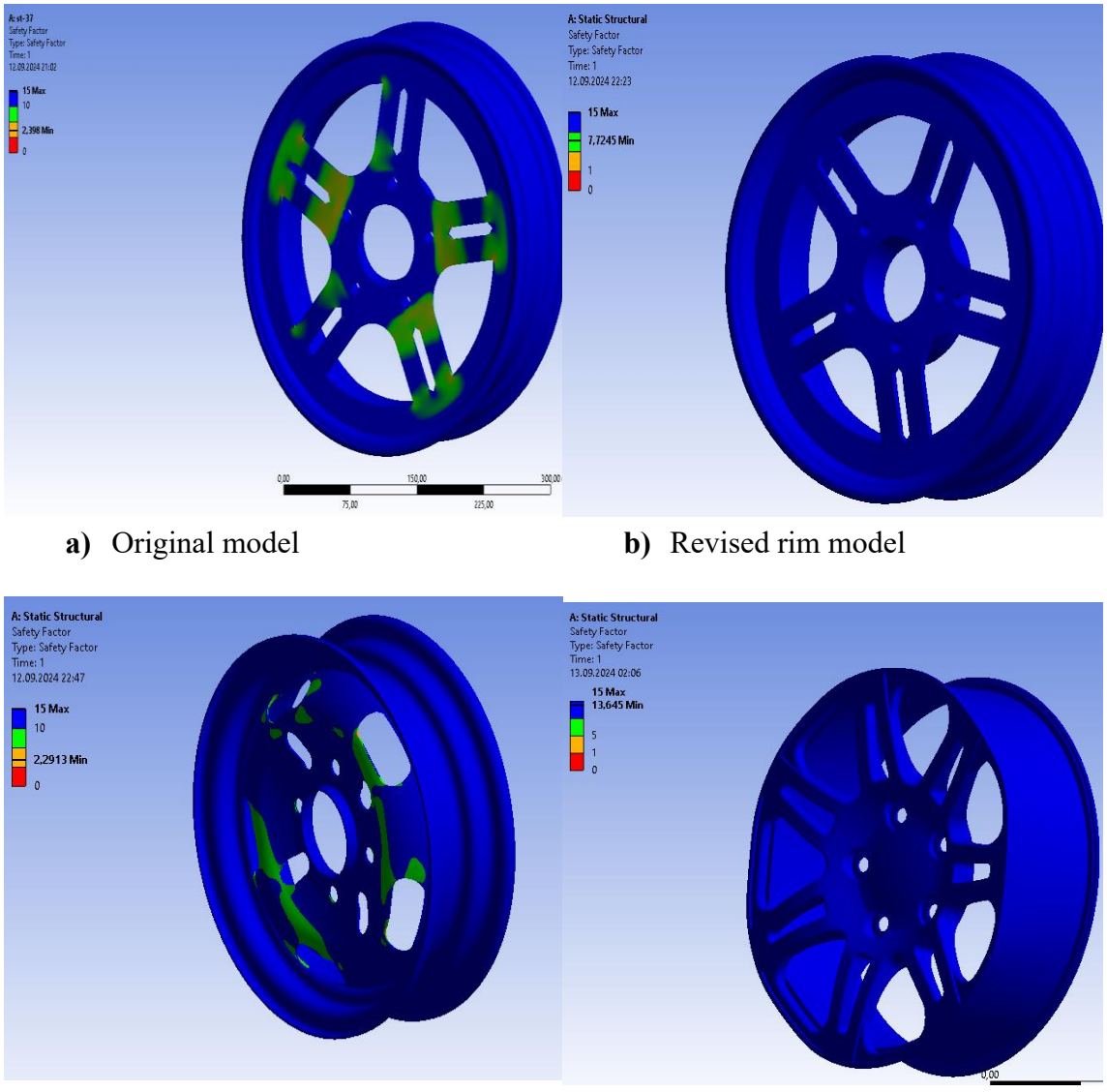
c) Basic model **d)** Local model

e) Smaller rim model

Figure 9. Equivalent stress values of the ST-37 material of the a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, e) Revised rim model

Figure 10 shows the safety factor values for ST-37 material and wheel models.

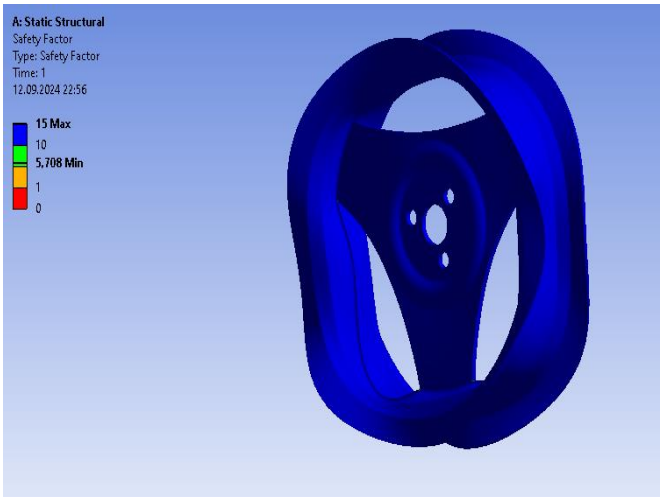

a) Original model

b) Revised rim model

c) Basic model

d) Local model

e) Smaller rim model

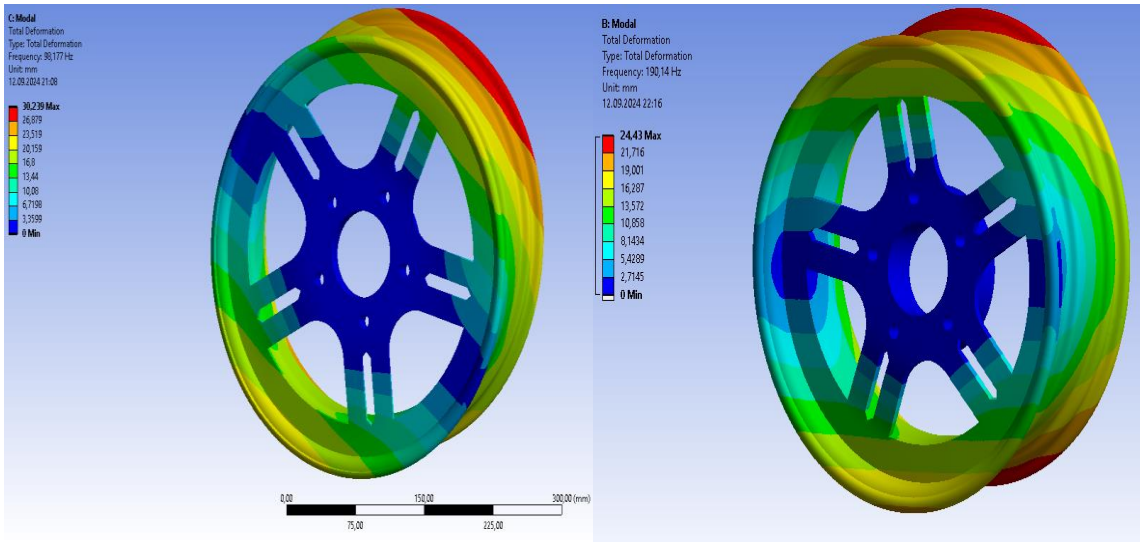
Figure 10. Safety factor values of the ST-37 material of the a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, e) Revised rim model

Table 6 shows the results of the vibration analysis of the designed electric vehicle wheels over 10 modes for AL 6061-T6 material. The basic values desired in the modal analysis are the high frequency value in mode 1, which is considered as natural frequency, and the lowest frequency value in mode 10, which is called forced frequency. When these designs for AL 6061-T6 material are examined, the local model with the highest mode 1 frequency value gives the desired value for modal analysis with a value of 382.24 Hz. The original model has the lowest frequency value with a value of 98.177 Hz and this is not desired.

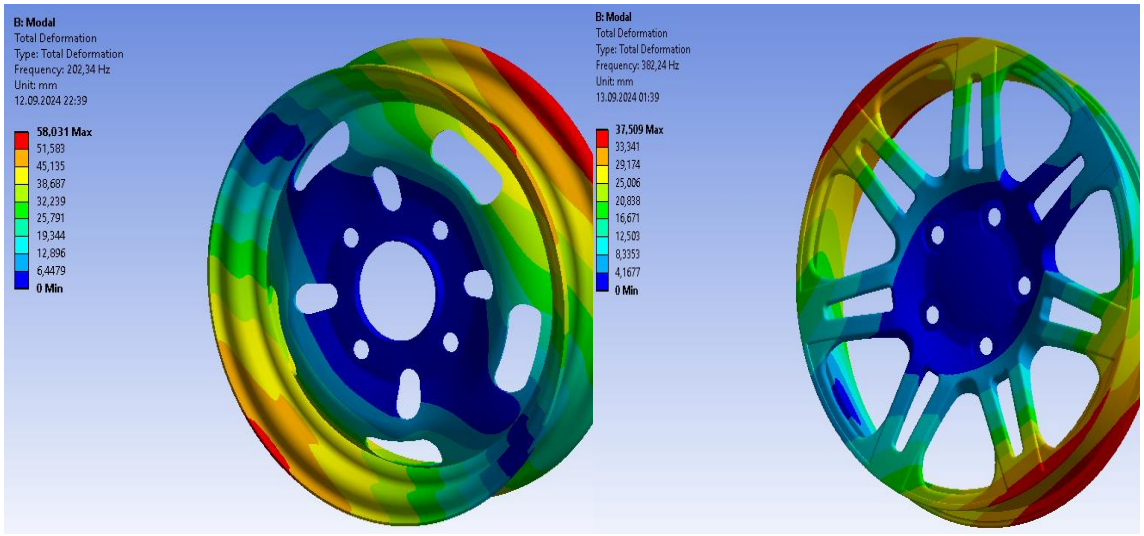
Table 6. Modal analysis results for Al 6061-T6 material

	Original model	Basic model	Local model	Smaller rim model	Revised rim model
Mode 1(Hz)	98.177	202.34	382.24	233.09	190.14
Total deformation (mm)	30.239	58.031	37.509	91.5	24.43
Mode 2(Hz)	98.196	204.29	382.43	235.97	190.16
Total deformation (mm)	30.129	58.976	37.585	91.698	24.428
Mode 3 (Hz)	160.43	252.25	452.58	313.67	324.61
Total deformation (mm)	17.143	71.887	50.534	59.038	13.968
Mode 4(Hz)	495.49	261.83	452.73	467.38	604.97
Total deformation (mm)	36.845	71.614	50.562	105.82	16.183
Mode 5 (Hz)	495.52	359.1	546.13	467.87	623.41
Total deformation (mm)	36.774	36.065	28.541	104.61	32.444
Mode 6 (Hz)	556.52	742.65	945.93	1367.7	623.42
Total deformation (mm)	19.504	103.38	26.183	108.95	32.394
Mode 7 (Hz)	1286.1	743.05	1022.3	1425.9	1531.1
Total deformation (mm)	45.402	103.37	54.429	151.45	25.566
Mode 8 (Hz)	1286.1	987.53	1022.3	1428.9	1531.2
Total deformation (mm)	45.406	57.527	54.43	147.79	25.612
Mode 9 (Hz)	1409.3	996.44	1327.8	1534.1	1543.4
Total deformation (mm)	25.105	58.269	28.271	93.639	37.641
Mode 10 (Hz)	1409.4	1005.9	1333.6	1583.3	1543.4
Total deformation (mm)	24.827	54.529	27.723	94.607	37.665

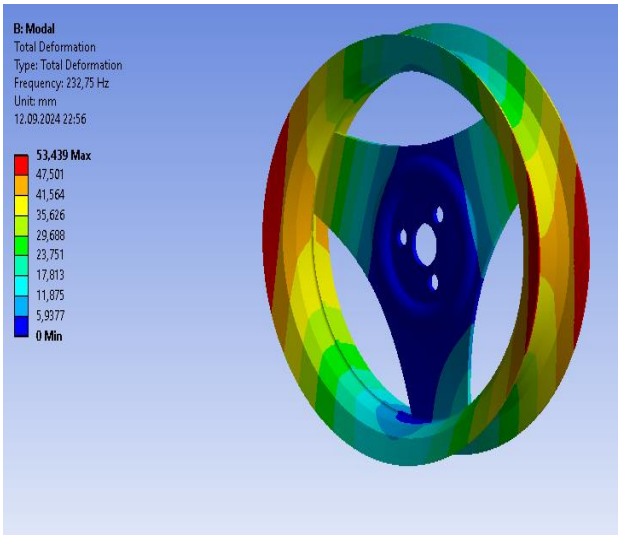
Figure 11 shows the mode 1 values for AL 6061-T6 material and wheel models.

a) Original model **b)** Revised rim model

c) Basic model **d)** Local model

e) Smaller rim model

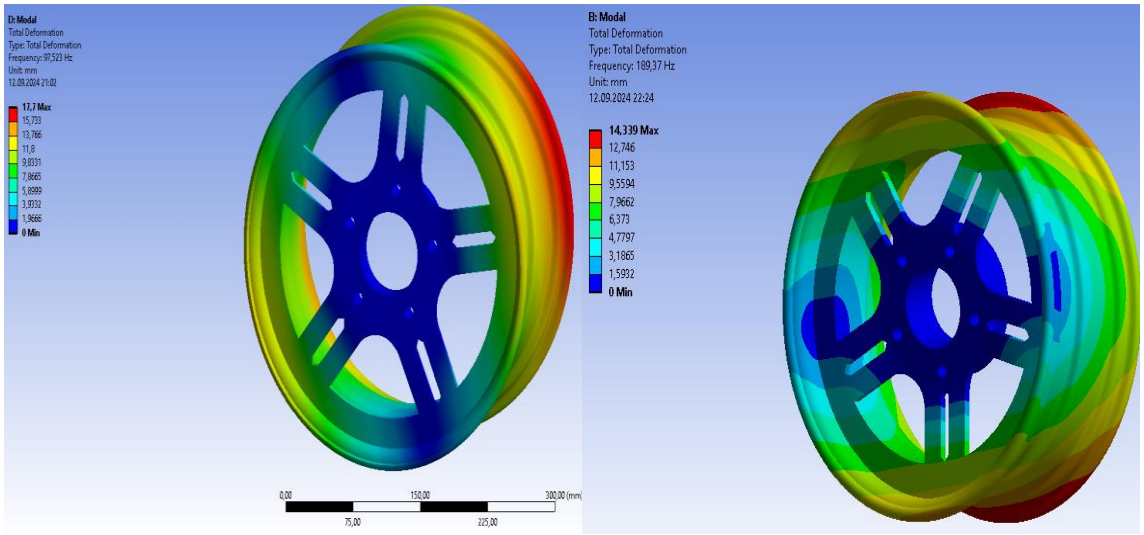
Figure 11. Mode 1 values of the AL 6061-T6 material of the a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, e) Revised rim model

Table 7 shows the results of vibration analysis of the designed electric vehicle wheels over 10 modes for ST-37 material. When these designs for ST-37 material are examined, the local model with the highest mode 1 frequency value gives the desired value for modal analysis with a value of 381 Hz. The original model has the lowest frequency value with a value of 97.523 Hz and this is not desired.

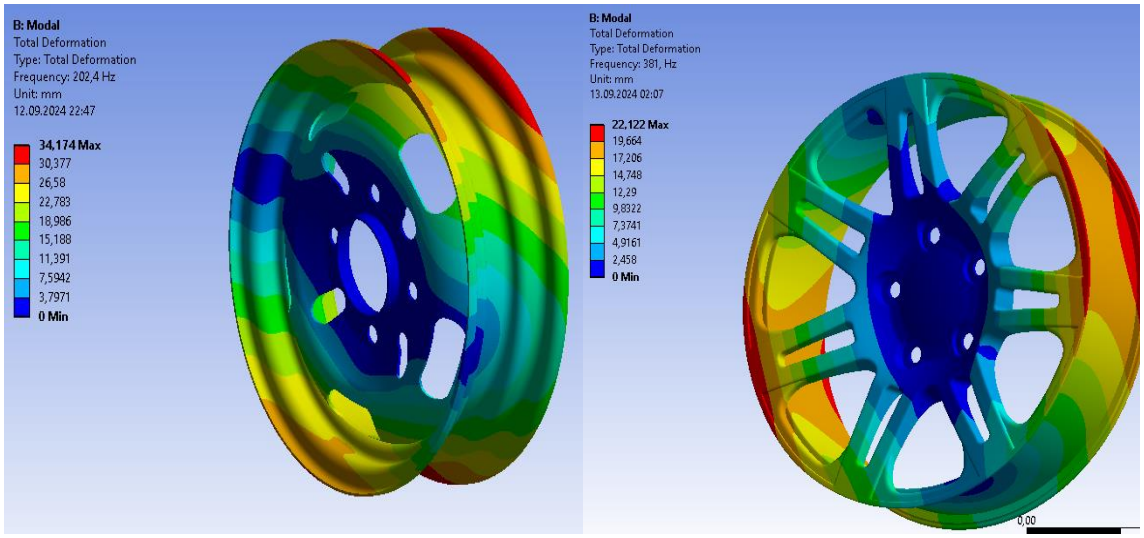
Table 7. Modal analysis results for ST-37 material

	Original model	Basic model	Local model	Smaller rim model	Revised rim model
Mode 1(Hz)	97.523	202.4	381	232.75	189.37
Total deformation (mm)	17.7	34.174	22.122	53.439	14.339
Mode 2(Hz)	97.525	204.4	381.1	233.74	189.39
Total deformation (mm)	17.7	34.509	22.004	54.349	14.33
Mode 3 (Hz)	159.22	252.38	453.01	311.69	322.98
Total deformation (mm)	9.98	42.169	29.598	34.148	8.18
Mode 4(Hz)	495.55	261.9	453.15	466.64	605.87
Total deformation (mm)	21.553	42.007	29.646	62.031	9.49
Mode 5 (Hz)	495.56	358.76	544.37	466.81	625.67
Total deformation (mm)	21.507	21.109	16.733	61.347	18.966
Mode 6 (Hz)	556.82	743.11	947.74	1365.6	625.68
Total deformation (mm)	11.443	60.601	15.36	62.681	18.99
Mode 7 (Hz)	1283.7	743.53	1020.3	1420.8	1531.3
Total deformation (mm)	26.448	60.66	31.838	89.301	14.881
Mode 8 (Hz)	1283.7	991.71	1020.3	1421.8	1531.3
Total deformation (mm)	26.634	35.093	31.858	87.494	15.051
Mode 9 (Hz)	1407.9	1000.4	1328	1530.9	1547.6
Total deformation (mm)	14.72	33.112	16.617	55.054	21.985
Mode 10 (Hz)	1407.9	1011.2	1333.9	1579.6	1547.6
Total deformation (mm)	14.5	31.441	16.288	55.629	22.033

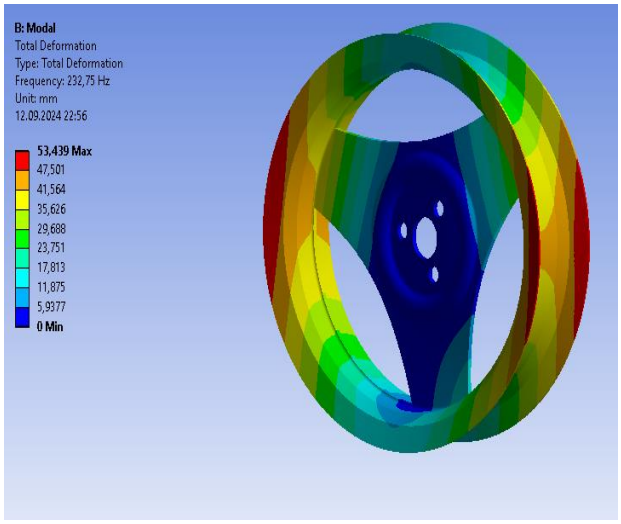
Figure 12 shows the mode 1 values for ST-37 material and wheel models.

a) Original model **b)** Revised rim model

c) Basic model **d)** Local model

e) Smaller rim model

Figure 12. Mode 1 values of the ST-37 material of the a) Original model, b) Basic model, c) Local model, d) Smaller rim model, e) Revised rim model

CONCLUSION

In this study, within the scope of comparing wheel designs and materials used in electric vehicles, 3 different models currently used were preferred. The vibration analysis of the preferred models and the wheel models designed for the study were analyzed and compared.

- Considering that the models compared were produced with different materials, comparisons were also made with AL 6061-T6 and ST-37 materials.

- When the total deformation results were examined, the minimum deformation for AL 6061-T6 was in the smaller rim model and was 0.096 mm, while the maximum deformation was 1.176 mm in the original model designed for the study.

- In the revised model, the total deformation of the rim decreased from 1.176 mm to 0.166 mm deformation for Al 6061-T6, while the total deformation decreased from 0.41 mm to 0.057 mm for the ST-37 material. These values provided a 7.08-times improvement for the Al 6061-T6 material and a 7.19-times improvement for the ST-37 material.

- In the equivalent stress results, the highest value was observed as 111.99 MPa in the Al 6061-T6 material, and the lowest value was observed as 23.165 MPa in the local model. The value of 96.387 MPa in the original model design decreased by 2.97 times as a result of the improvement and reached 32.335 MPa.

- When the equivalent stress results in the ST-37 material were examined, the highest value was 109.11 MPa in the basic model, while the lowest value was 18.322 MPa in the local model. The value of 104.25 MPa in the original model decreased by 3.22 times as a result of the improvement.

- Whilst the safety factors are examined, the highest value for the Al 6061-T6 material is 11.915 and is seen in the local model, while the lowest value is 2.4645 in the basic rim used in the vehicles. The value of 2.863 was observed in the original model, and with the improvement made, the safety factor value increased by 2.98 times.

- The safety factor analysis results in models defined with ST-37 material show that the highest value is 13.645 in the local model, while the lowest value is 2.291 in the basic model. While the value was 2.398 in the original model, this value increased by 3.21 times as a result of the improvement.

- In the modal analysis values, the local model in mode 1 resonates with 382.24 Hz in the model used for the AL 6061-T6 material. This value is higher in mode 1 than the others and meets the expectation that the first mode value is high.
- While the original model gave the lowest value of 98.177 Hz in mode 1, as a result of design revisions, the frequency value increased by 593.63 and reached 190.14 Hz.

- In the use of ST-37 material, the local model reached the highest value with 381 Hz, while the original model gave the lowest value with 97.523 Hz. As a result of the revision, the frequency value increased by 94.17% and reached 189.37 Hz, and it was observed that it resonated at a higher frequency.

It is concluded that the most ideal design in terms of modal frequencies for St material and Al 6061-T6 material is the local model.

REFERENCES

Dabit, A.S., Lianto, A.E., Branta, S.A., Laksono, F.B., Prabowo, A.R., Muhayat, N. (2020). Design of unmanned ships for fish feeding in coastal areas based on the arduino microcontroller. Mekanika 19, 74-82.

Durmuş, F. S., & Kaymaz, H. (2020). Elektrikli Araç Şarj Yöntemleri. Akıllı Ulaşım Sistemleri ve Uygulamaları Dergisi, 3(2), 123-139.

Guo, X., Ma, H., Ge, H., Chen, S., & Wen, B. (2024). Vibration transmission characteristics analysis of a flexible casing-multiple pipes system. Mechanical Systems and Signal Processing, *217*, 111536.

Karaçor, B., Aslan, A., Özcanlı, M.& Kılınç, Ö. (2024) An Optimization Study: Examining Different Materials Usage in the Truck Chassis. 6th International Conference on Global Practice of Multidisciplinary Scientific Studies, Lisbon, Portekiz, 9 - 16 Nisan 2024, pp.2006-2033.

Karaçor, B., Gökçe, Y., & Özcanlı, M. (2024) The Effect of Using Different Materials in Electric Vehicle Rims on Vibration Behavior. 6. International Mediterranean Scientific Research Congress, Rome, Italy, 13 - 15 Ağustos 2024, pp.210-211

Kıral, Z., Mekanik Titreşimler Ders Notları (2008). Dokuz Eylül Üniversitesi. Mühendislik Fakültesi Makine Mühendisliği Bölümü, İzmir.

Kuyumcuoğlu, A. (2008). Çalışma Şartlarında Modal Analiz. Yüksek Lisans Tezi. Mekatronik Mühendisliği, İstanbul Teknik Üniversitesi.

Oytaç, M. (2006), Türkiye jant sanayi ve jant sanayinde kullanılan kalıp çeliklerinin araştırılması, Yüksek Lisans Tezi, Makine Mühendisliği, Osmangazi Üniversitesi.

Prasshanth, C. V., Kumar, A., & Lokavarapu, B. R. (2024). Vibration analysis of perforated functionally graded circular plates. Materials Today: Proceedings. Available online. Doi: 10.1016/j.matpr.2024.04.100

Silvestri, P., Pais, T., & Vergassola, G. (2024). On the experimental full scale vibrational response analysis of a large pleasure yacht. Applied Ocean Research, 150, 104141.

Wu, L., Feng, W., Yang, L., Yang, H., Yang, S., & Liu, B. (2024). Dynamic modeling and vibration analysis of herringbone gear system with uncertain parameters. Archive of Applied Mechanics, 94(2), 221-237.

BİR YORULMA ANALİZİ ÇALIŞMASI: YENİ NESİL MİNİ ELEKTRİKLİ JANT TASARIMLARI

Araştırma Görevlisi, Berkay KARAÇOR (ORCID:0000-0001-5208-366X)
Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Otomotiv Mühendisliği, Adana, Türkiye.
Email:bkaracor@cu.edu.tr

Mühendis, Yunus Emre GÖKÇE (ORCID:0009-0003-6742-6460)
Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Otomotiv Mühendisliği, Adana, Türkiye.
Email:yunusemreg1tr@gmail.com

Profesör Doktor, Mustafa ÖZCANLI (ORCID:0000-0001-6088-2912)
Çukurova Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Otomotiv Mühendisliği, Adana, Türkiye.
Email:ozcanli@cu.edu.tr

Özet

Elektrikli araçlar günümüzde kullanımı giderek artan mobilite araçlarıdır. Bu araçlar için tasarlanan jantlar da geleneksel araçlara göre tasarlanan jantlardan farklı özellikler içermektedir. Bu jantların kaldıracağı yük geleneksel olanlardan farklı olduğundan hafif ve dayanıklı olması açısından farklı tasarımlar içerir. Bu jantlarda yolla ve yükle temas halinde oldukça farklı yorulma koşullarına maruz kalır. Bu çalışmada dört farklı mini elektrikli araç jantı tasarlanmış olup farklı materyal atamaları bu tasarımlara uygulanarak yorulma analizi yapılmıştır ve bu analizler sonucunda dört farklı jant tasarımının karşılaştırılması yapılmıştır. Jantların tasarımı CATIA V5 R21 programından yararlanılarak tasarlanmış olup analizler ise Ansys 18.1 analiz programında gerçekleştirilmiştir. Jant tasarımının analizinde alüminyum alaşım ve çelik 4340 malzemeleri kullanılmıştır. Analiz sonuçlarında 4340 çeliği ile orijinal olarak tasarlanan modelde 0.2055 mm ile en düşük deformasyon, alüminyum alaşımlı tip 3 tasarımlı modelde 85.833 MPa ile en düşük eşdeğer gerilme elde edilmiştir. Güvenlik faktörlerinde 5.4583 değeri ile 4340 çeliği ile tip 3 model tasarımı en yüksek değeri vermiştir. Hasar bakımından yine tip 3 tasarım ve alüminyum alaşımlı kombinasyon 13.079 ile en düşük değeri vermiştir. Çevrim kıyasında ise Al alaşımlı tip 3 tasarımlı kombinasyon en yüksek değeri almış olup tip 2 tasarımlı Al alaşımlı kombinasyona göre 1.147 kat daha fazla çevrim sayısına sahip olmuştur. Dört farklı tasarım arasında tip 3 tasarımlı ve alüminyum alaşımlı malzemeli kombinasyonun yorulma analizi sonuçlarında en optimum sonuçları verdiği bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yorulma analizi, Mini elektrikli jant tasarımı, Alüminyum alaşım malzemesi,4340 çeliği malzemesi.

A FATIGUE ANALYSIS STUDY: NEW GENERATION MINI ELECTRIC RIM DESIGNS

Abstract

Electric vehicles are increasingly used mobility vehicles today. The rims designed for these vehicles also contain different features than those rims designed for traditional vehicles. Since the load that these rims will carry is different from the traditional ones, they contain different designs in terms of being light and durable. These rims are exposed to very different fatigue conditions in contact with the road and the load. In this study, four different mini electric vehicle rims were designed and fatigue analysis was performed by applying different material assignments to these designs as a result of these analyses, a comparison of the four different rim designs was made. The design of the rims was designed using the CATIA V5 R21 program and the analyses were performed in the Ansys 18.1 analysis program. In the analysis of the rim design, aluminum alloy, and steel 4340 materials were used. In the analysis results, the lowest deformation with 0.2055 mm was obtained in the model originally designed with 4340 steel and the lowest equivalent stress with 85.833 MPa was obtained in the aluminum alloy type 3 design model. In the safety factors, the type 3 model design with 4340 steels gave the highest value with a value of 5.4583. In terms of damage, the type 3 design and aluminum alloy combination gave the lowest value with 13.079. In cycle comparison, the Al alloy type 3 design combination took the highest value and had 1.147 times more cycles than the type 2 design Al alloy combination. It was found that the combination with type 3 design and aluminum alloy material gave the most optimum results in fatigue analysis results among four different designs.

Keywords: Fatigue analysis, Mini electric wheel design, Aluminum alloy material, 4340 steel material.

INTRODUCTION

The history of the automobile dates back centuries and has been making mankind's work easier ever since. The first vehicles were built using the power of four-legged animals instead of an engine and have evolved into what they are today through the development of technology and the innovative thinking of people, using different types of engines. The automotive industry grew rapidly, especially in the 20th century, and production focused on priorities such as efficiency and safety. Electric vehicles, which emerged as a result of these developments and have become the focus of attention since the late 20th century, are seen as the vehicles with the greatest potential to meet the needs of businesses and customers. Although combustion engine vehicles, which are still the most common type of vehicle in the world, have advanced exhaust systems, they cannot compete with electric vehicles in terms of pollutant emissions. The current noticeable increase in climate change and the environmentally conscious attitude of society have enabled the automotive giants to shape their plans within this framework. With many companies and/or governments pledging to achieve “0 carbon emissions” by a certain date, the transition to electric vehicles has gained momentum. Studies on electric vehicles have produced many different systems and structural changes compared to today's vehicles. The main reason for this is that the power generated by the fuel burned in the cylinder in internal combustion engines is considerably reduced due to mechanical and thermal efficiencies until it reaches the wheels, while the power generated in electric vehicles is almost completely transferred to the wheels, and the resistance differences between vehicles with internal combustion engines and electric vehicles. Considering these reasons, one of the structures that are inevitably subject to change is undoubtedly the wheels. Rims are structures that are responsible for carrying the weight of the vehicle, increasing the rotational ability of the vehicle, and transferring the power received from the vehicle's transmission system to the road through the wheel.

Companies involved in the manufacture of wheel rims carry out a series of analyses using the Finite Element Method (FEM) before producing a prototype, which allows them to predict potential problems that the structure may encounter under different conditions in a computer-simulated environment. Based on these analyses, any flaws in the structure are corrected, and the prototype is then prepared for production and subjected to physical testing. The primary objective of using FEM analysis prior to prototype production is to minimize potential flaws in the structure and achieve a design that is as close to perfection as possible. In addition, these analyses allow the creation of a mesh structure that covers the entire model and transfers it into a digital environment. Through this network, deformation, fatigue and other stress related factors affecting the structure can be identified in a simulated environment [1]. Shang et al. demonstrated that, despite not accounting for tolerable processes such as interference fitting and bolt tightening, the forming residual stress in the simulation performed using a series of finite element methods made a significant contribution to the evaluation and conclusion of the fatigue test [2]. Duan et al. performed biaxial fatigue tests on a wheel made of A356 cast aluminum alloy, introducing many effects such as shrinkage and micro-cavities. As a result, an efficient biaxial fatigue test virtual experiment was achieved. However, it lagged behind dynamic concerning fatigue tests and radial fatigue tests in terms of complete pre-stress mapping and versatile characterization [3]. Loi et al. argued that carrying out analyses and simulations using a series of finite element methods in a

computer environment makes it possible to detect defects in wheel rims prepared for production at an early stage and to identify solutions to deal with these defects in advance. The analysis results showed that fatigue crack initiation occurs in areas of high stress concentration, such as the ventilation holes and certain critical areas of the wheel spokes. After extensive evaluation, a fatigue life prediction method was recommended for aluminum alloy wheels at the pre-prototype stage. The experimental results showed that the maximum stress was observed in the area around the bolt holes that connect the wheel to the vehicle, located at the hub of the wheel [4]. Basavaraj et al. devised and constructed a three-dimensional model of a rail vehicle wheel rim. The modelling was conducted using CATIA V5, a solid modelling design software, while ANSYS, an analysis program, was employed to perform fatigue analysis of the structure. The analysis indicated that the most significant factor influencing the fatigue life of the structure was the equivalent stress [5]. Panjagala et al. conducted the design and modeling of various rims based on weight optimization and simulated the situation through an application. The structure was created using SOLIDWORKS, a solid modeling design application developed by Dassault Systems, and the simulations and analyses were completed using version 16.0 of ANSYS Workbench. Based on the analysis results and simulation outputs, it was determined that rims made from aluminum alloys are a suitable material for SUV class vehicles [6]. Prasad et al. employed the computer-aided design (CAD) application CATIA to create a three-dimensional model of the rim. They then conducted a series of analyses and simulations utilizing the finite element method through the ANSYS program. The requisite materials for the rim, namely aluminium and forged steel, were employed in order to ascertain the values yielded by the analyses. The results of the analyses conducted for each material were compared, and the material deemed more suitable was identified based on the analysis outcomes [7].The most practical and cost-effective approach to reducing the number of experiments and circumventing costly tests is through the utilization of the FEM. Based on the data obtained from the FEM analysis, industrially suitable programs are capable of selecting the optimal design based on the required specifications from among the designs [8]. Similarly, Pang calculated the bending and radial fatigue lives of the wheel rim model using input variables via an application. As a consequence of the analysis, Pang was able to achieve a reduction in the weight of the rim model, which was designed using aluminium, of over 13% [9]. Despite its low density, magnesium alloy (MgAZ31) exhibits high fatigue and strength properties, conferring an advantageous position by reducing deformation compared to other materials [10]. Aluminum alloys are frequently employed in the manufacture of wheel rims for mid-range and high-end vehicles. The aluminium alloy designated as Aluminum 6061 has acquired a substantial degree of significance within the context of rim manufacturing, primarily on account of its relatively low cost and the favorable performance metrics it exhibits in comparison to alternative materials [11]. Additionally, titanium alloys are frequently selected for the manufacture of vehicle rims and other automotive components due to their exceptional strength and fatigue resistance. Ti-6Al-4V is another alloy material that represents a significant proportion of the market in the production of luxury vehicle rims [12].

In this work, mini electric vehicle rims were designed and analyzed with two different materials and four different designs, aiming to find the most suitable material and design combination. In the results, these combinations were evaluated in terms of static and

fatigue analysis, and the most suitable material and design combination in terms of fatigue was revealed.

MATERIAL

In this study, Aluminum Alloy and Steel 4340 were used as materials for wheel analysis, and the material properties were taken from the ANSYS Material Library. Material properties have been given in Table 1. The S-N values of the materials required for fatigue analyses are presented in Table 2.

Table 1. Characteristics of materials

	Density (kg/m³)	**Poisson's Ratio**	**Tensile Ultimate Strength (MPa)**	**Young's Modulus (GPa)**	**Tensile Yield Strength (MPa)**
Aluminum Alloy	2770	0.33	310	68.9	280
Steel 4340	7830	0.29	1110	200	710

Table 2. Assigned S-N values of the materials

Aluminum Alloy		**Steel 4340**	
Cycles	Stress (MPa)	Cycles	Stress (MPa)
1700	275.8	100	1973.3
5000	241.29	500	1226.08
34000	206.79	1000	998.86
140000	172.4	10000	505.61
800000	137.9	100000	255.92
2400000	117.19	1000000	129.54

METHOD

In the course of the study, the design of the wheel was created using the CATIA V5 R21 version of solid modelling and design software, while the fatigue analysis was conducted with the Static Structural module of ANSYS 18.1 software. The design of the wheel is based on the dimensions typically observed in electric and internal combustion vehicles. The diameter of the designed wheel was determined to be 360 mm. In consideration of the factors of weight, cost, and material strength, the thickness of the component was determined to be 4.5 mm. The dimensions of the designed wheels are provided in Table 3 for reference.

Table 3. Characteristics of materials

	Diameter (mm)	Thickness (mm)	Depth (mm)
Original Design	360	4.5	140
Design 1	305.5	3.25	124.5
Design 2	200	2	96.5
Design 3	300	3.75	158.72

Firstly, it is essential to guarantee that the design exhibits the requisite geometry to ensure the accuracy of the ensuing analysis. Subsequently, assuming that the designed wheel is mounted on the vehicle, the boundary conditions and the location of the load to be applied by the vehicle must be determined. The geometric structure of the designed wheel is shown in the attached Figure 1, Figure 2, Figure 3, and Figure 4.

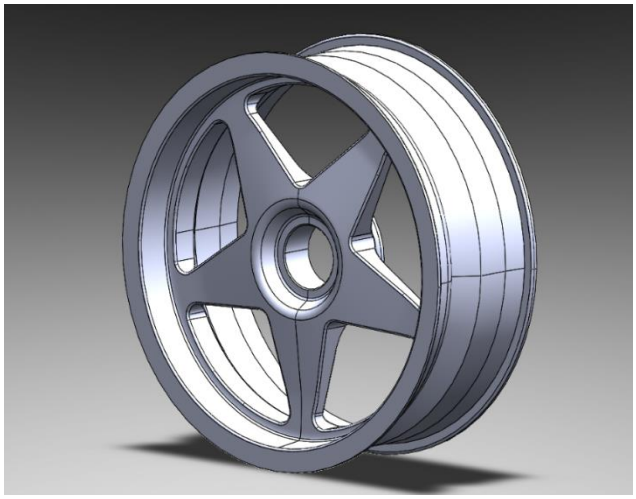

Figure 1. Original rim design in CATIA

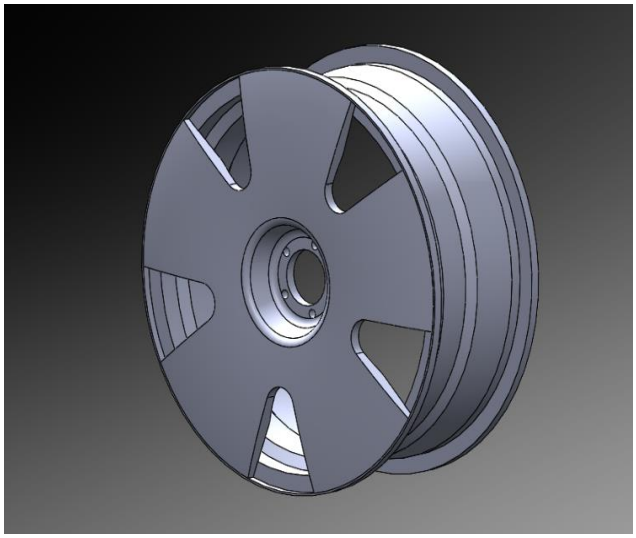

Figure 2. Design 1's view in CATIA

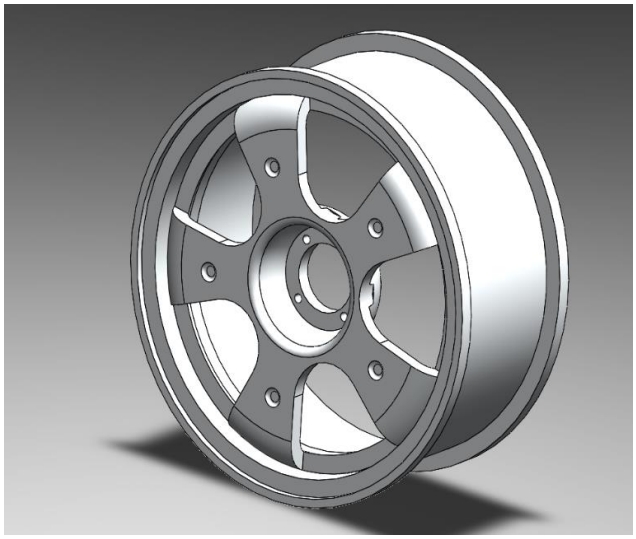

Figure 3. Design 2's view in CATIA

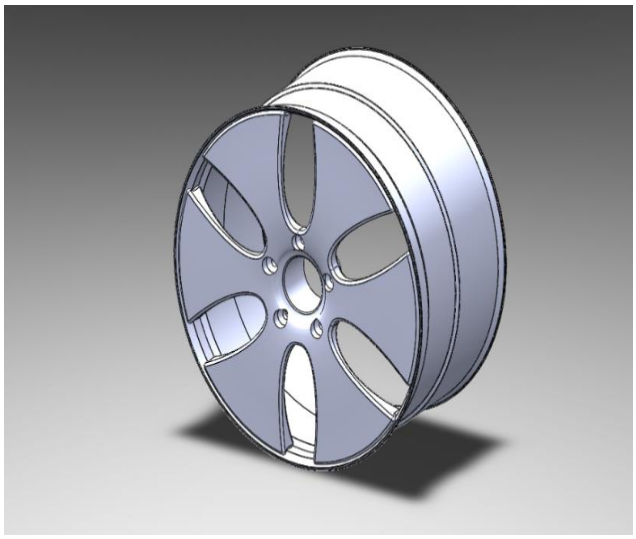

Figure 4. Design 3's view in CATIA

The mesh of the original model comprises 1265396 nodes and 843597 elements. Design 1 comprises 2397461 nodes and 1598307 meshes, Design 2 has 2336422 nodes and 1835963 meshes, and finally, Design 3 has 3102751 nodes and 2252841 meshes. The mesh adjustments of the designs are maintained at a consistent level across all designs. Figures 5 and 6 display the element quality and skewness values of the original rim design. Other rim design mesh metrics have been shown in Table 4.

Quality	
Check Mesh Qua...	Yes, Errors
Error Limits	Standard Mechanical
Target Quality	Default (0.050000)
Smoothing	Medium
Mesh Metric	Element Quality
Min	8,0866e-002
Max	1,
Average	0,80858
Standard Devi...	0,12158

Figure 5. Original EV rim designs mesh Element Quality metric

Quality	
Check Mesh Quality	Yes, Errors
Error Limits	Standard Mechanical
Target Quality	Default (0.050000)
Smoothing	Medium
Mesh Metric	Skewness
Min	7,2591e-004
Max	0,99915
Average	0,27638
Standard Deviation	0,16787

Figure 6. Original EV rim designs mesh Skewness metric

Table 4. The mesh metric values of Design 1, Design 2, and Design 3.

	Skewness	**Element Quality**
Design 1	0.22	0.84
Design 2	0.25	0.83
Design 3	0.27	0.81

Figure 7 illustrates the locations of the bolt holes where the solid model will be affixed to the vehicle, as well as the surfaces where the bolt holes are designated as boundary conditions. The fixed support points were selected based on the wheel fixing points in the model, with consideration given to the fact that the wheel is affixed to the vehicle at the hub by means of wheel bolts and wheel nuts model.

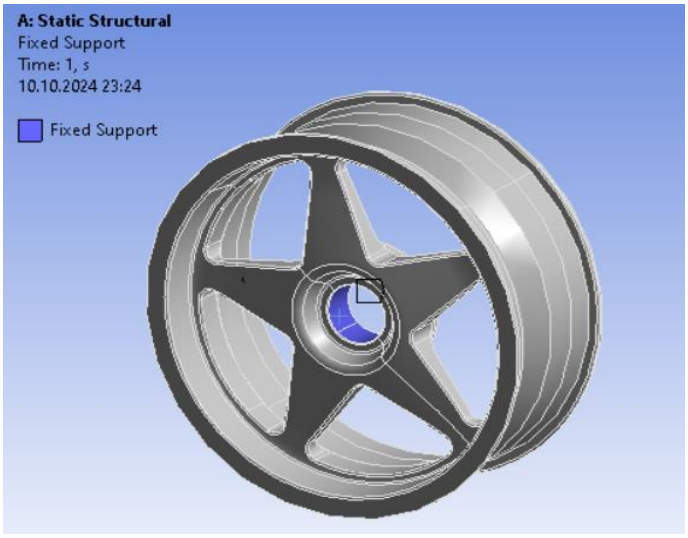

Figure 7. Boundary conditions for design

The experiments were conducted by calculating the weight of a two-seater passenger electric vehicle designed in accordance with the following specifications and the load applied per wheel. The load of the vehicle was determined to be 1200 kg, with a load of 300 kg applied to each wheel. The force applied by this load was calculated to be 2943 N and incorporated into the model. In order to ascertain the weight of the vehicle, a two-seater passenger electric vehicle was designed using the CATIA V5 R21 programme. Subsequently, the weight was determined by making the requisite material assignments within the designated environment via the SpaceClaim module within the ANSYS programme. Figure 8 illustrates the weight applied to the wheel and its direction of application.

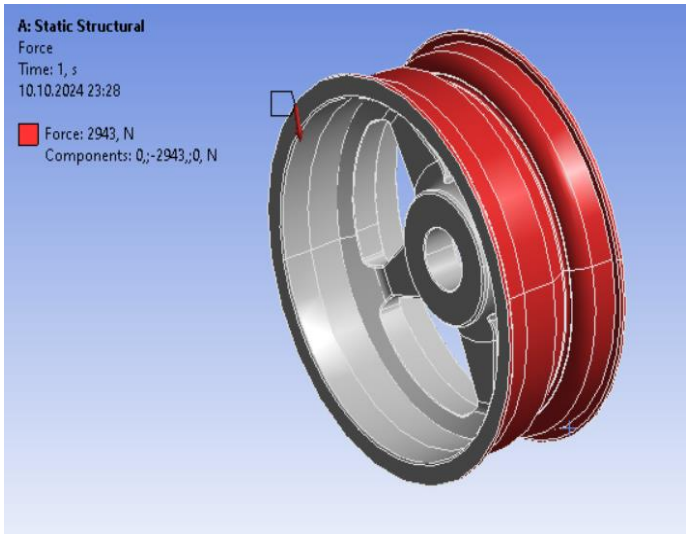

Figure 8. Regions of applied force

RESULTS AND DISCUSSION

Fatigue analyses were conducted on the designed wheel and on wheels produced by three different companies, using aluminum alloy and steel 4340. The resulting values are presented in the Table 5-8.

Table 5. Designed rim model results of fatigue analysis

	Total deformation (Max)(mm)	Equivalent Stress (MPa) (Max)	Static Safety Factor (min)	Damage (Max)	Fatigue safety factor (min)	Fatigue Sensitivity
Al Alloy	0.49027	113.64	2.4638	278.21	0.72806	154370
Steel 4340	0.2055	153.33	4.6305	1204	0.84484	284610

Table 6. Design 1 rim model results of fatigue analysis

	Total deformation (Max)(mm)	Equivalent Stress (MPa) (Max)	Static Safety Factor (min)	Damage (Max)	Fatigue safety factor (min)	Fatigue Sensitivity
Al Alloy	0.41402	99.156	2.8238	53.653	0.83444	462790
Steel 4340	0.22563	130.83	5.4269	1009.3	0.99015	524980

Table 7. Design 2 rim model results of fatigue analysis

	Total deformation (Max)(mm)	Equivalent Stress (MPa) (Max)	Static Safety Factor (min)	Damage (Max)	Fatigue safety factor (min)	Fatigue Sensitivity
Al Alloy	0.51116	87.554	3.198	15.185	0.94502	1133700
Steel 4340	0.27627	132.58	5.3554	1022.1	0.97709	506310

Table 8. Design 2 rim model results of fatigue analysis

	Total Deformation (Max)(mm)	Equivalent Stress (MPa) (Max)	Static Safety Factor (min)	Damage (Max)	Fatigue Safety Factor (min)	Fatigue Sensitivity
Al Alloy	1.1849	85.833	3.2621	13.079	0.96396	1300200
Steel 4340	0.63688	130.08	5.4583	1003.8	0.99586	533000

In this research, the fatigue behaviour and strength characteristics of wheel rims were examined using two different metal materials and the designed rim, along with three other rim models from different companies. The analysis of the two materials used in the rim design and analysis revealed that the aluminum alloy exhibited the least deformation, with Design 1 exhibiting 0.41 mm and the designed rim exhibiting 0.49 mm. Design 2 exhibited a deformation of 0.51 mm, while Design 3 demonstrated the greatest

deformation at 1.19 mm. With regard to the equivalent stress results, the designed rim had the highest value at 113.64 MPa, while the rim from Design 3 had the lowest at 85.83 MPa. With regard to another evaluation criterion, namely the static analysis safety factors (minimum), the rim produced by Design 3 exhibited the optimal result, with a minimum safety factor of 3.26. In contrast, the designed rim demonstrated a comparatively inferior outcome, with a minimum safety factor of 2.46. When the analyses carried out for Steel 4340 were examined, it was found that the designed rim model had the lowest deformation of 0.21 mm, while the rim model of Design 3 showed the highest deformation of 0.64 mm. In terms of equivalent stress, the designed rim model had the highest equivalent stress at 153.33 MPa, while the rim of Design 3 had the lowest at 130.08 MPa. As for the safety factor of static analysis (minimum value), the rim of Design 3 gave a better result of 5.46, while the designed rim had a lower minimum safety factor of 4.63. In the examination of factors from the fatigue analysis results for aluminum alloy, when looking at the fatigue safety factor (minimum value), it was observed that the rim model from Design 3 had the lowest value of 0.96 at a specific point on the model, which was better than the other models. The designed model, on the other hand, had the lowest minimum safety factor with a value of 0.73 at a point on the model. When analyzing damage, the rim from Design 3 had the lowest value of 13.08, whereas the designed rim model had the highest value of 278.21. To examine fatigue sensitivity, the same upper and lower load limits were applied to each design, and the cycle differences were calculated. In these values, the largest cycle difference was observed in the rim model from Design 3 with 1300200 cycles, while the designed model showed the smallest cycle difference with 154370 cycles. To calculate these cycles, materials S-N values must be known by the analysis program. Cycle values and S-N values have been shown in Table 9.

Table 9. Fatigue sensitivity cycles of rim designs

	Aluminum Alloy	**Steel 4340**
Original design	154370	284610
Design 1	462790	524980
Design 2	1133700	506310
Design 3	1300200	533000

When examining the fatigue analysis factors for the Steel 4340 material, it was found that the rim model of Design 3 had a minimum value of 1 in terms of fatigue safety factor (minimum value) at a certain point, indicating better performance compared to the other models. On the other hand, the designed model had the lowest minimum safety factor of 0.85 at a certain point of the model. In the damage analysis, the rim of Design 3 had the lowest damage value of 1003.8, while the designed rim model had the highest damage value of 1204. Regarding fatigue sensitivity, the highest cycle difference was observed in the Design 3 model at 533000 cycles, while the lowest cycle difference was observed in the designed model at 284610 cycles. Table 10 shows the loading histories of all designs and related analyses. The results of the static analysis are shown in Figure 9 to Figure 24

Table 10. Fatigue cycles of rim designs

	Assigned Materials	Loading History 0.5	0.75	1	1.25	1.5
Original Design	Al Alloy	$1*10^8$	$8.05*10^7$	$3.59*10^6$	$6.48*10^5$	$1.54*10^5$
	Steel 4340	$1*10^6$	$1*10^6$	$8.3*10^5$	$5.57*10^5$	$2.85*10^5$
Design 1	Al Alloy	$1*10^8$	$1*10^8$	$1.86*10^7$	$1.68*10^6$	$4.63*10^5$
	Steel 4340	$1*10^6$	$1*10^6$	$9.91*10^5$	$7.58*10^5$	$5.25*^5$
Design 2	Al Alloy	$1*10^8$	$1*10^8$	$6.58*10^7$	$5.79*10^6$	$1.13*10^6$
	Steel 4340	$1*10^8$	$1*10^8$	$9.78*10^5$	$7.42*10^5$	$5.06*10^5$
Design 3	Al Alloy	$1*10^8$	$1*10^8$	$7.65*10^7$	$7.4*10^6$	$1.3*10^6$
	Steel 4340	$1*10^8$	$1*10^8$	$9.96*10^5$	$7.65*10^5$	$5.33*10^5$

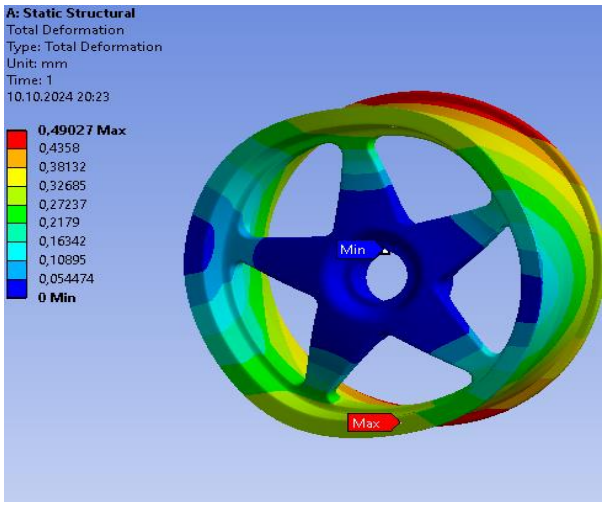

Figure 9. Total deformation of original design by Al alloy

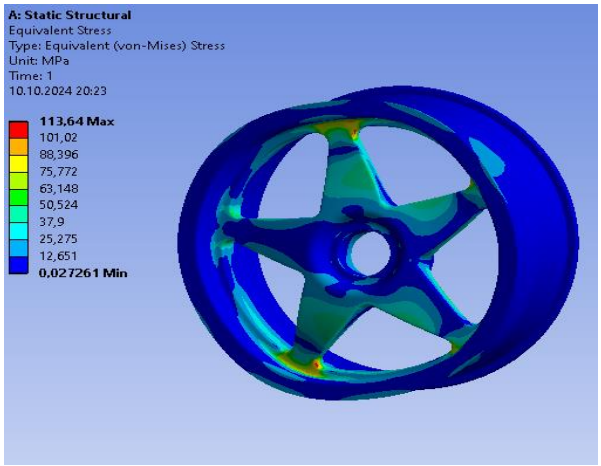

Figure 10. Equivalent stress of original design by Al alloy

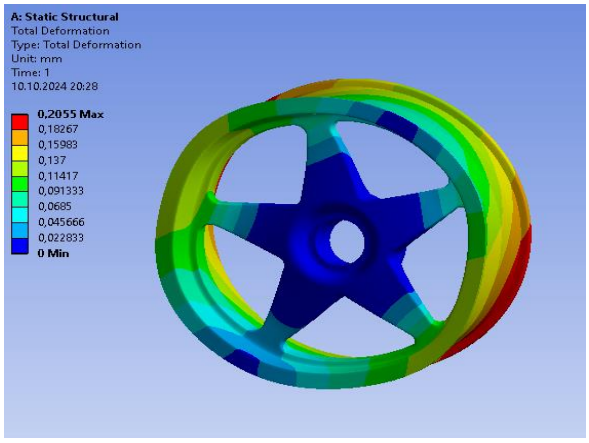

Figure 11. Total deformation of original design by Steel 4340

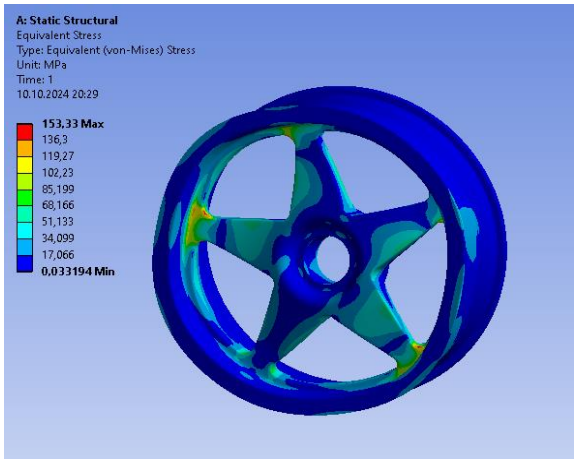

Figure 12. Equivalent Stress of original design by Steel 4340

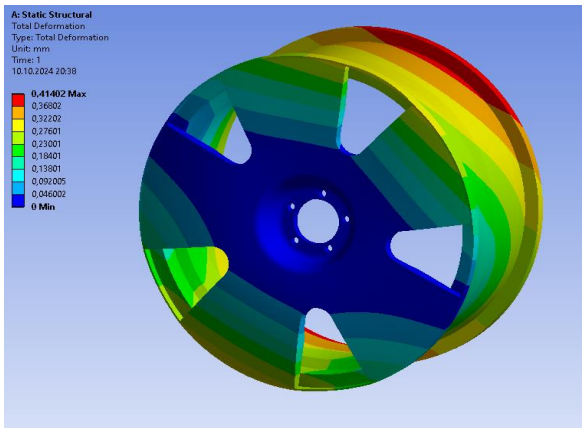

Figure 13. Total deformation of Design 1's by Al alloy

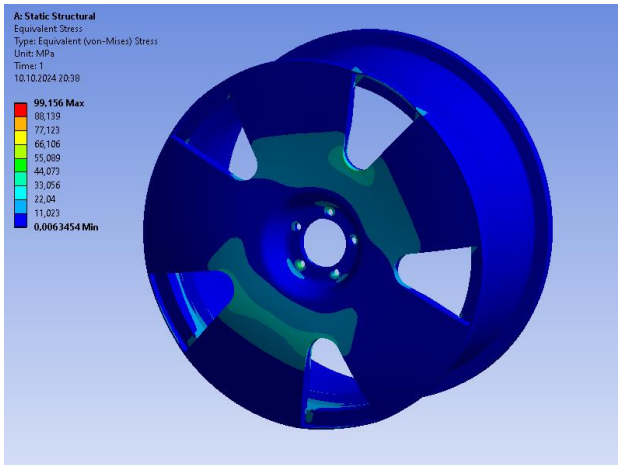

Figure 14. Equivalent stress of Design 1's by Al alloy

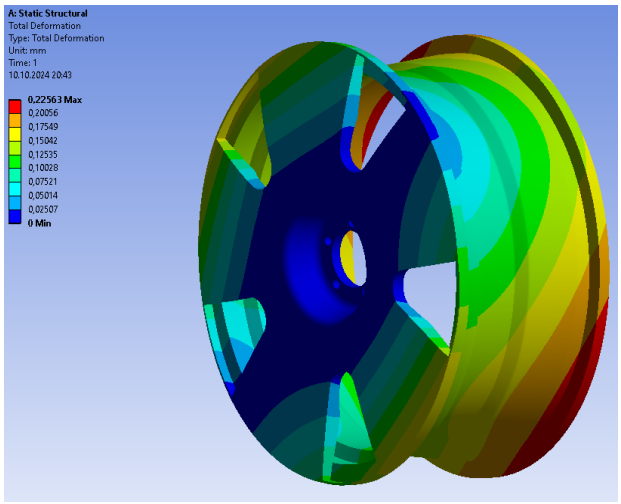

Figure 15. Total deformation of Design 1's by Steel 4340

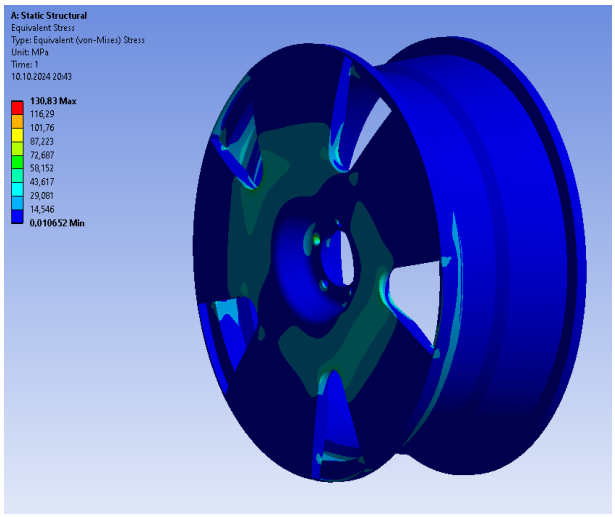

Figure 16. Equivalent stress of Design 1's by Steel 4340

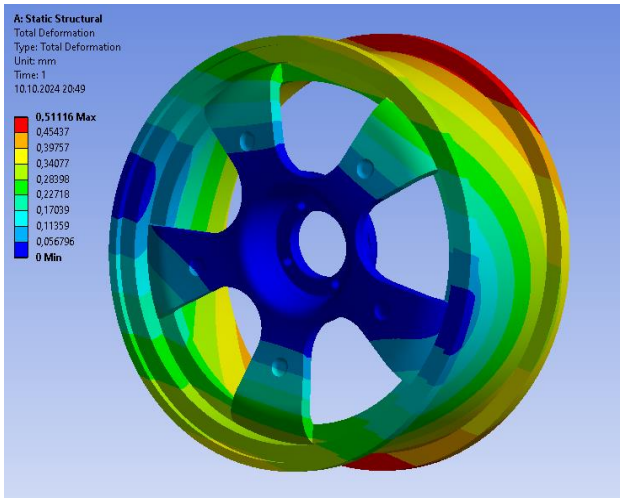

Figure 17. Total deformation of Design 2's by Al alloy

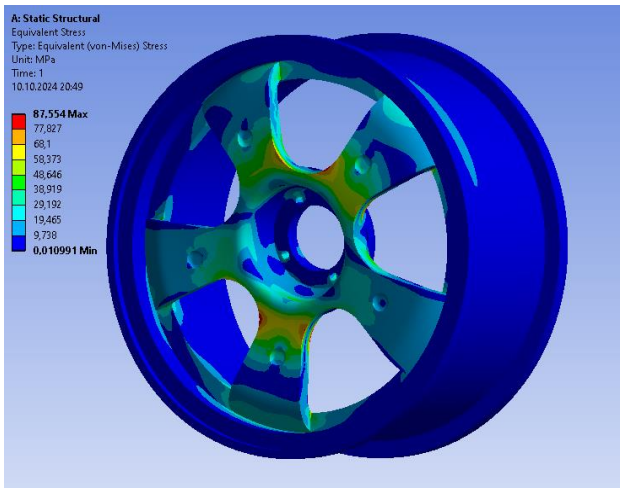

Figure 18. Equivalent stress of Design 2's by Al alloy

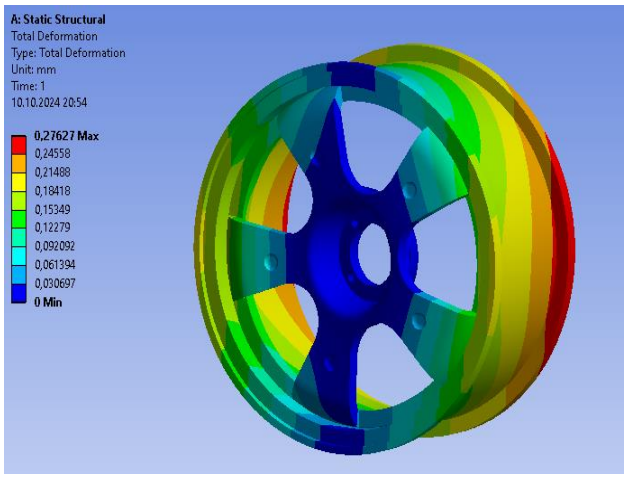

Figure 19. Total deformation of Design 2's by Steel 4340

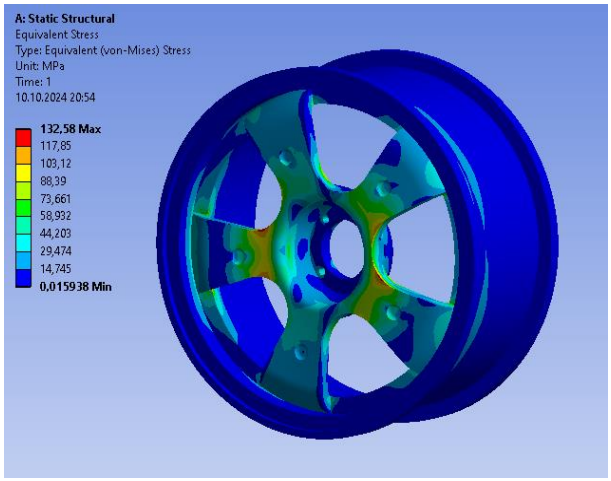

Figure 20. Equivalent stress of Design 2's by Steel 4340

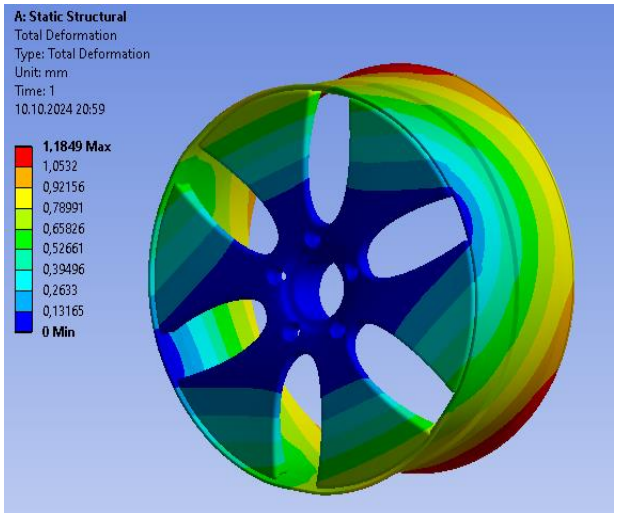

Figure 21. Total deformation of Design 3's by Al alloy

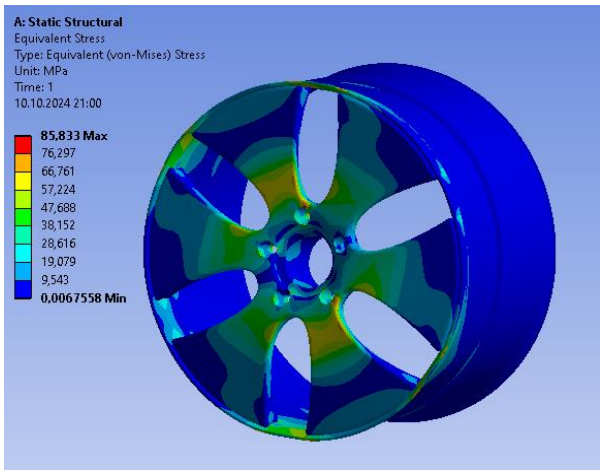

Figure 22. Equivalent Stress of Design 3's by Al alloy

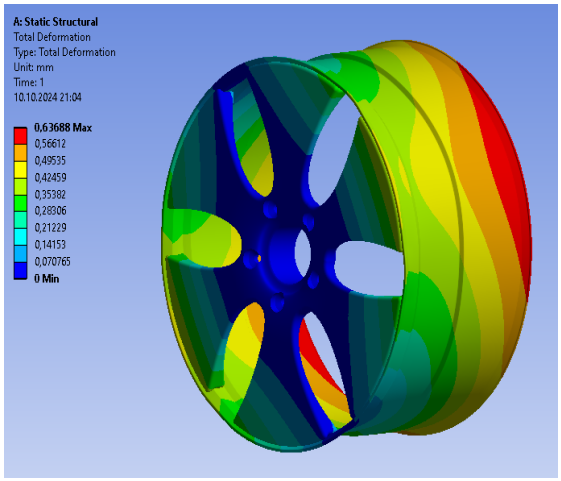

Figure 23. Total deformation of Design 3's by Steel 4340

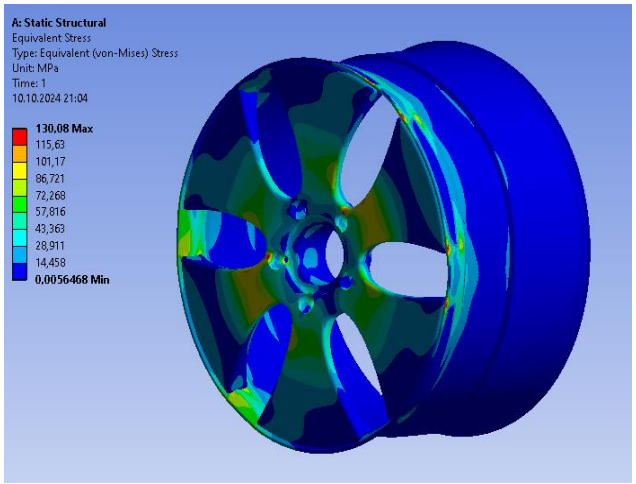

Figure 24. Equivalent stress of Design 3's by Steel 4340
Figures 25 to 32 illustrate the Life values of the four different models and two different metallic materials assigned to the wheel rims in the fatigue analysis.

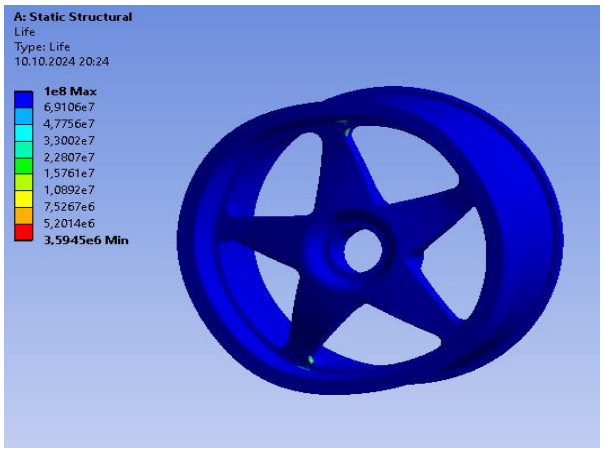

Figure 25. Life values of Al alloy assigned original rim model

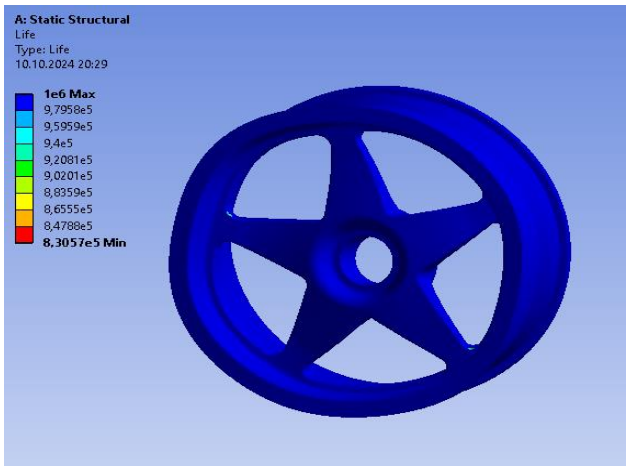

Figure 26. Life values of Steen 4340 assigned original rim model

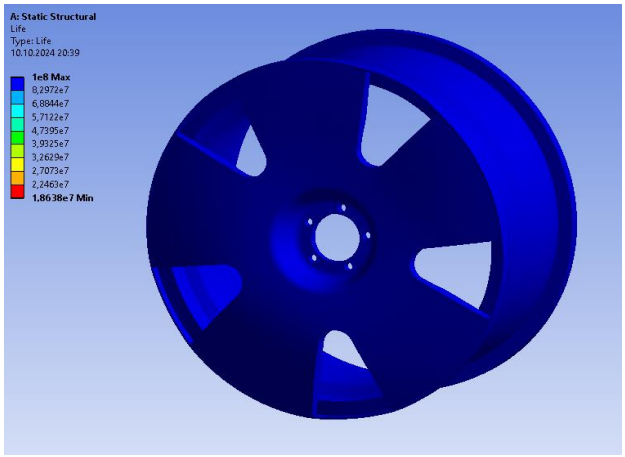

Figure 27. Life values of Al alloy assigned Design 1's rim model

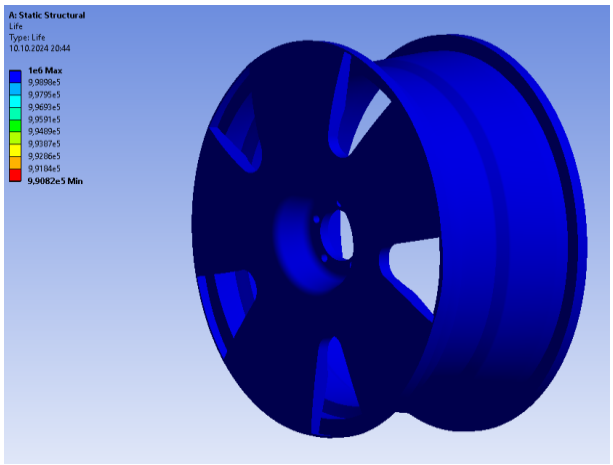

Figure 28. Life values of Steel 4340 assigned Design 1's rim model

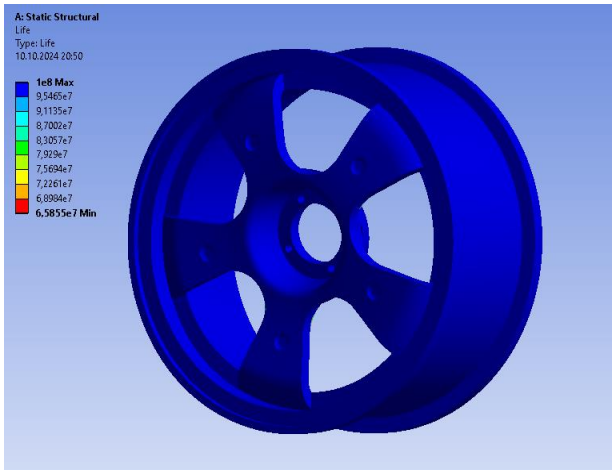

Figure 29. Life values of Al alloy assigned Design 2's model

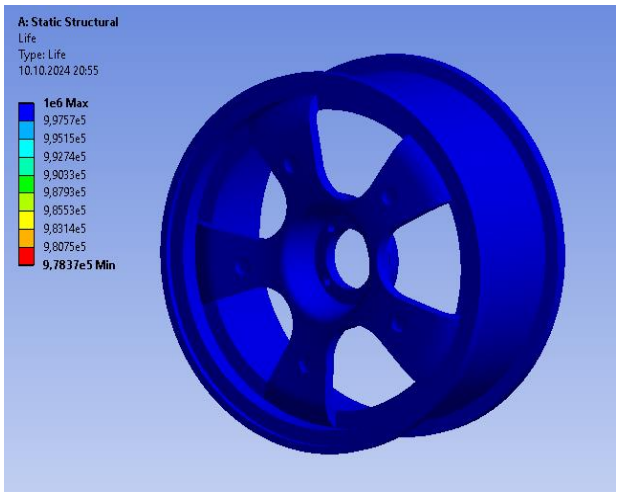

Figure 30. Life values of Steel 4340 assigned Design 2's rim model

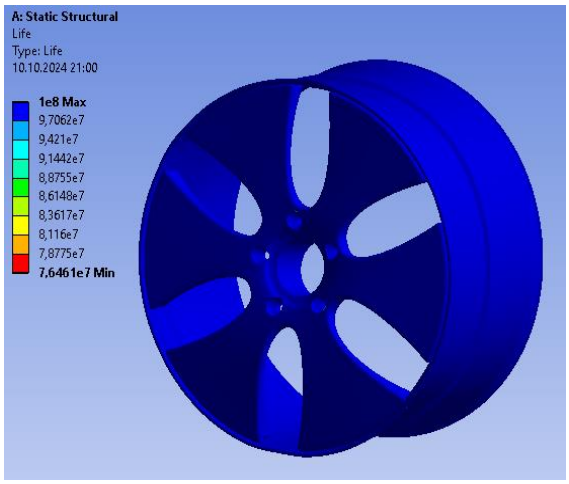

Figure 31. Life values of Al alloy assigned Design 2's rim model

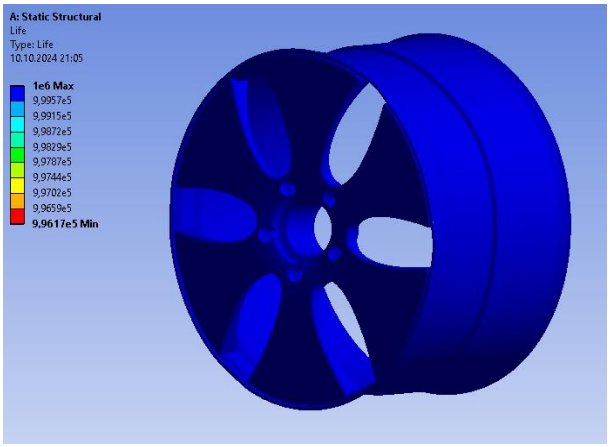

Figure 32. Life values of Steel 4340 assigned Design 2's rim model

CONCLUSION

In this study, four different rim models and two different materials were used to determine the most suitable material for wheels designed for mini electric vehicles. Although the materials varied, the loads applied and the support points remained consistent across all designs, and the same analysis method was applied to all materials, allowing for the observation of differences between the rim models. The differences between the models based on the analysis results are as follows:

For the analyses conducted using aluminum alloy:

- A comparison of the deformation values revealed that the designed rim exhibited 0.08 mm or 16% more deformation than the rim from Design 1, 0.1 mm or 20% more than the rim from Design 2, and 0.78 mm or 66% more than the rim from Design 3.

- When examining equivalent stresses, the designed rim showed the highest value at 113.64 MPa. This value is 1.15 times higher than that of the model from Design 1, 1.3 times higher than that of the model from Design 2, and 1.33 times higher than that of the model from Design 3.

- In terms of damage values, it was observed that the designed rim model provided the highest value at 278.21. This value is 5.35 times higher than that of the model from Design 1, 18.9 times higher than that of the model from Design 2, and 21.97 times higher than that of the model from Design 3. Thus, the designed model demonstrates significantly higher damage resistance compared to the models from the other companies.

- Considering the fatigue sensitivity values, the model with the lowest cycle difference between the lower and upper loading limits was the designed model, which showed a cycle difference of 154370. When compared to the other models,

this cycle difference is 3 times lower than that of the model from Design 1, 7.34 times lower than that of the model from Design 2, and 8.42 times lower than that of the model from Design 3.

For the analyses conducted using Steel 4340:

- The comparison of deformation values revealed that the designed rim exhibited 0.02 mm or 9%, 0.071 mm or 27%, and 0.44 mm or 68.75% less deformation than the rims from Design 1, Design 2, and Design 3, respectively, indicating that it has the best performance.

- When examining equivalent stresses, it was observed that the designed rim showed the highest value at 153.33 MPa. This value is 1.17 times higher than that of the model from Design 1, 1.6 times higher than that of the model from Design 2, and 1.18 times higher than that of the model from Design 3.

- In terms of damage values, it was noted that the designed rim model provided the highest value at 1204. Although these values do not show as much variation as those of the aluminum alloy, it is evident that the designed model also has significantly higher damage resistance compared to the models from the other companies when evaluated alongside 4340 Steel.

- Considering the fatigue sensitivity values, the model with the lowest cycle difference between the lower and upper loading limits was the designed model, which showed a cycle difference of 284,610. When compared to the other models, this cycle difference is 1.84 times lower than that of the model from Design 1, 1.78 times lower than that of the model from Design 2, and 1.87 times lower than that of the model from Design 3.

- When examining fatigue sensitivity values between the two materials, it was found that the rim models from other companies exhibited more stable results in 4340 Steel, and the differences between them and the designed rim model showed a significant decrease.

REFERENCES

1. Hsu Y. L. and Hsu M. S., 'Weight reduction of aluminum disc wheels under fatigue constraints using a sequential neural network approximation method', Comput. Ind., vol. 46, no. 2, pp. 167–179, 2001, doi: 10.1016/s0166-3615(01)00125-7
2. Shang D., Liu X., Shan Y., Jiang E., Research on the stamping residual stress of steel wheel disc and its effect on the fatigue life of wheel Int. J. Fatigue, 93 (2016), pp. 173-183, 10.1016/j.ijfatigue.2016.08.020
3. Duan Y.-C., Zhang F.-F., Yao D., Hu J.-H., Dong R., Zhao X., Guan Y.-P. Multiscale fatigue-prediction method to assess life of A356-T6 alloy wheel under biaxial loads Eng. Fail. Anal., 130 (2021), Article 105752, 10.1016/j.engfailanal.2021.105752
4. Loi C.Y. and Choy H.Y., "Modelling and Fatigue Analysisof Automobile Wheel Rim", 5th International Conferenceon Control, Automation and Robotics (ICCAR), IEEE, pp.696–701, 2019, doi: 10.1109/ICCAR.2019.8813410.
5. Basavaraj and Shridhar B.S., "Optimization of DesignParameters, Performance Analysis of Rail-WheelAssembly", International Journal of Engineering Research& Technology (IJERT), vol. 8, pp. 14-19, 2020, doi:10.17577/IJERTCONV8IS14004.
6. Panjagala H., Balakrishna M., Kushnoore S. and Madhukar E.L.N.R., "Design & Weight Optimization of a Wheel Rim for Sport Utility Vehicle", MATEC Web of Conferences, pp. 1-5, 2018, doi: 10.1051/matecconf/201817203006
7. Prasad T.S., Krishnaiah J., Iliyas and Reddy M.J., "A Review on Modeling and Analysis of Car Wheel Rim using CATIA & ANSYS", International Journal of Innovative Science and Modern Engineering (IJISME), vol. 2, pp. 1-5,2014, https://www.ijisme.org/wp- content/uploads/papers/v2i6/F0657052614.pdf.
8. Pang W., Wang W., Zhang W., and Wang X., 'Modeling and optimization for lightweight design of aluminum alloy wheel hub', Key Eng. Mater., vol. 723 KEM, pp. 322–328, 2017, https://doi.org/10.4028/www.scientific.net/KEM.723.322.
9. Pang W., Wang W., Zhang W., and Wang X., 'Modeling and optimization for lightweight design of aluminum alloy wheel hub', Key Eng. Mater., vol. 723 KEM, pp. 322–328, 2017, https://doi.org/10.4028/www.scientific.net/KEM.723.322.
10. Suman S., Abrol J. A., and Ravi K., 'Impact and modal analysis for different alloy wheel compositions', IOP Conf. Ser. Mater. Sci. Eng., vol. 263,no. 6, 2017, https://doi.org/10.1088/1757-899X/263/6/062074.
11. Vijayakumar R., Ramesh C., Boobesh R., Ram Surya R., and Souder Rajesh P., 'Investigation on automobile wheel rim aluminium 6061 and 6066 Alloys using ANSYS WORKBENCH', Mater. Today Proc., no.7, 2020, https://doi.org/10.1016/j.matpr.2020.03.798.
12. Thirumalvalavan S. and Senthilkumar N., 'Experimental investigation and optimization of hvof spray parameters on wear resistance behaviour ofTI-6AL-4V alloy', Comptes Rendus L'Academie Bulg. des Sci., vol. 72, no. 5, pp. 664–673, 2019, https://doi.org/10.7546/CRABS.2019.05.15.

ERP PROJELERİNDE LİDERLİĞİN ROLÜ: FARKLI LİDERLİK STİLLERİNİN PROJE BAŞARISI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Dr. Deniz ÇINAR (ORCID: 0009-0000-0373-901X)
Ulu Çınar Eğitim
Email:deniz.cinarr@gmail.com

Eray CAVLAK
Gedik Üniversitesi
Email:eraycavlak@hotmail.com

Özet

Bu çalışma, Kurumsal Kaynak Planlama (ERP) projelerinde liderlik stillerinin proje başarısı üzerindeki etkisini incelemektedir. ERP projeleri, organizasyon yapısında büyük değişiklikler gerektiren ve yüksek maliyetli projeler olduğundan, etkili liderlik gereklidir. Farklı liderlik stillerinin ERP projeleri üzerindeki etkilerini anlamak amacıyla dönüşümcü, otoriter ve kayıtsız liderlik tarzları karşılaştırılmıştır. Dönüşümcü liderlik, çalışan bağlılığını artırarak yenilikçi çözümleri teşvik etmekte ve ERP projelerinde başarıyı artırmaktadır. Buna karşın, otoriter liderlik yapısal disiplin sağlasa da yaratıcı düşünceyi kısıtlamakta, kayıtsız liderlik ise rehberlik eksikliği nedeniyle çalışan motivasyonunu azaltarak proje başarısızlığına yol açabilmektedir.Araştırma kapsamında, Türkiye'de dönüşümcü liderlik tarzının başarılı sonuçlar sağladığı, İngiltere'de kayıtsız liderlik uygulamasının başarısızlıkla sonuçlandığı, Tayland'da ise otoriter liderliğin proje başarısını sınırladığı vaka çalışmalarıyla gözlemlenmiştir. Bu bulgular, ERP projelerinde dönüşümcü liderliğin önemini vurgulamakta ve liderlik tarzlarının projelerdeki etkinliğini artırmak adına daha kapsayıcı liderlik stratejilerinin benimsenmesi gerektiğini önermektedir. Gelecek çalışmalarda, ERP projelerinde dönüşümcü liderliğin sektörel farklılıklar üzerinden etkileri incelenerek liderlik eğitimlerinin projelerdeki rolü araştırılabilir.

Anahtar Kelimeler: ERP Sistemleri, Liderlik Stilleri, Dönüşümcü Liderlik, Otoriter Liderlik, Kayıtsız Liderlik, Proje Yönetimi

THE ROLE of LEADERSHIP in ERP PROJECTS: THE IMPACT of DIFFERENT LEADERSHIP STYLES on PROJECT SUCCESS

Abstract

This study examines the impact of different leadership styles on the success of Enterprise Resource Planning (ERP) projects. Given the extensive organizational changes and high costs associated with ERP implementations, effective leadership is essential. To understand the effects of various leadership styles on ERP projects, transformational, authoritarian, and laissez-faire leadership approaches are compared. Transformational leadership enhances employee commitment, fosters innovative solutions, and significantly increases project success in ERP implementations. In contrast, while authoritarian leadership provides structural discipline, it restricts creative thinking, and laissez-faire leadership, due to a lack of guidance, diminishes employee motivation, potentially leading to project failure.Through case studies, the research observed that in Turkey, a transformational leadership approach led to successful outcomes; in the UK, the laissez-faire approach resulted in failure, and in Thailand, authoritarian leadership limited project success. These findings highlight the critical role of transformational leadership in ERP projects and recommend adopting more inclusive leadership strategies to enhance project effectiveness. Future studies could explore the sectoral variations in transformational leadership's impact on ERP projects and investigate the role of leadership training in these implementations.

Keywords: ERP Systems, Leadership Styles, Transformational Leadership, Authoritarian Leadership, Laissez-Faire Leadership, Project Management

1. Introduction

Enterprise Resource Planning (ERP) systems have emerged as indispensable software solutions for organizations that need to manage complex business processes on an integrated platform in today's business world. ERP systems aim to enhance organizational efficiency by enabling different departments, such as finance, human resources, production, inventory, and customer relationship management, to work in harmony (Akkermans & van Helden, 2002). These systems provide businesses with a competitive advantage through data integration and analytical capabilities, enabling faster and more accurate decision-making (Davenport, 1998).

The large-scale, high-cost, and extensive nature of ERP projects make their successful implementation complex. As ERP systems need to be integrated across all organizational layers, technical expertise alone is insufficient; these projects also require strong leadership support (Somers & Nelson, 2001). An effective leader plays a critical role in ERP projects in areas such as vision development, change management, project management, team motivation, and communication. Leadership in these areas is crucial for ensuring team commitment to the project, reducing resistance, and ultimately achieving project success (Nah, Lau & Kuang, 2001).

While leadership is a fundamental element in achieving an organization's strategic objectives, its role becomes even more significant in ERP projects. Since ERP projects lead to major changes in organizational structure, the leader's role in guiding the team through this transformation is vital for adapting them to new business processes and actively involving them in the project (Al-Mashari & Zairi, 2000). An effective leader communicates the project's vision clearly to the team, increasing their confidence in the project and minimizing resistance to change (Shanks et al., 2000).

The impact of leadership styles on ERP projects has been widely discussed in the literature, demonstrating that different leadership approaches directly affect project outcomes. Transformational leadership fosters innovation by enhancing employee commitment, while authoritarian leadership provides structure and control but may limit creative thinking (Bass, 1990). On the other hand, laissez-faire leadership tends to reduce team motivation by failing to offer guidance and support (Avolio, Waldman & Yammarino, 1991). This study aims to examine the role and importance of leadership in ERP projects, discussing the impact of transformational, authoritarian, and laissez-faire leadership styles on project outcomes. A case study on Company K contributes to this literature by demonstrating how different leadership styles result in various outcomes in ERP projects.

2. ERP Systems and Leadership

Enterprise Resource Planning (ERP) systems are integrated software solutions used by businesses to reduce costs, increase efficiency, and improve operational processes. ERP systems consolidate various business processes, such as finance, accounting, inventory management, customer relationship management, and human resources, into a single platform, creating greater consistency across the organization (Davenport, 1998). One of the main advantages of ERP systems is their ability to improve overall business

performance by integrating data from different departments, eliminating data silos within the organization and streamlining business processes (Somers & Nelson, 2001).

However, ERP projects are not just a technical transformation but also a process that requires extensive changes in organizational structure. Due to the high costs often involved in these projects, strong leadership is required not only to oversee the software infrastructure but also to lead the project process. Leadership plays a critical role in the success of ERP projects, with the leader's abilities in vision development, change management, and employee integration directly impacting the project's success rate (Nah, Lau & Kuang, 2001). According to Nah et al. (2001), one of the most critical factors for success in ERP projects is the leader's ability to guide the project and adapt the team to the project. An effective leader not only steers the ERP project but also manages the change process, boosting employees' confidence in the project and minimizing resistance to change (Shanks et al., 2000).

Leadership in ERP projects is demonstrated across various areas, such as defining organizational goals at the strategic level and providing project management skills at the operational level. Somers and Nelson (2001) highlight that leaders must see ERP projects not only as technical tasks but also as processes of organizational change. During this transformation, it is crucial for leaders to support employees by addressing their concerns and resistance. Additionally, research by Al-Mashari and Zairi (2000) indicates that successful ERP projects involve leaders acting as bridges between top management and project teams, strengthening communication. This underscores leadership's role in aligning all project stakeholders toward the same goal.

The role of leadership in ERP projects covers a wide range, from creating change in business processes to helping employees adapt to these changes. Transformational leadership, in particular, contributes to ERP projects by enhancing employee motivation and commitment, making the projects more effective (Bass, 1990). Bass (1990) states that transformational leaders play a key role in helping employees align with project goals by fostering their commitment to the change process. Therefore, given the complexity of ERP projects, leadership roles such as vision development, change management, and team motivation are crucial for project success.

3. Leadership Styles and Their Effects

Leadership styles have a significant impact on team dynamics and success rates in ERP projects. Effective leadership contributes by motivating employees, encouraging innovative thinking, and increasing project commitment, while ineffective leadership may harm the project by reducing the success rate (Avolio, Waldman & Yammarino, 1991). This section examines the impact of three commonly observed leadership styles in ERP projects: transformational, authoritarian, and laissez-faire.

3.1. Transformational Leadership

Transformational leadership is a necessary approach for increasing employee motivation and commitment while fostering innovation. In this style, leaders present a clear vision for the project and allow employees to develop themselves (Bass, 1990). The influence

of transformational leaders on team members leads to the production of more innovative solutions and an increase in commitment to the project (Avolio & Bass, 1995). In projects that require organizational change, such as ERP projects, transformational leaders support innovative thinking and increase confidence in the project. This way, team motivation rises, and employees participate more actively in the project (Birasnav, 2014).

According to Bass (1990), transformational leaders do not only ensure that employees achieve short-term goals but also enable them to develop in the long term. In complex projects like ERP, transformational leadership significantly increases the chances of project success, as team members are equipped with a clear vision and goals. Consequently, transformational leadership facilitates the more efficient and innovative completion of ERP projects by increasing employee commitment.

3.2. Authoritarian Leadership

Authoritarian leaders often operate a centralized decision-making process and maintain strict control. Although this style provides structure and discipline, it can negatively impact the project by restricting creative thinking (Lewin, Lippitt & White, 1939). Because authoritarian leaders limit employee participation in decision-making, they may achieve short-term efficiency in ERP projects but negatively affect team motivation in the long term (Goleman, 2000). In highly oordinated and collaborative projects like ERP, authoritarian leadership may reduce employees' commitment to the project. As Nah et al. (2001) note, a centralized leadership style may diminish employees' desire to contribute to the project, posing risks to its long-term success.

Additionally, Goleman (2000) states that authoritarian leadership is effective only in crisis or emergency management, while in the long term, it may harm team dynamics. In ERP projects, authoritarian leadership may increase short-term efficiency but limit creativity and flexibility, negatively affecting long-term project outcomes.

3.3. Laissez-Faire Leadership

Laissez-faire leadership is a style in which the leader avoids providing guidance and support. In this style, as employees are left on their own, uncertainty and lack of confidence in the project may arise (Skogstad et al., 2007). Laissez-faire leadership often results in low motivation and productivity, increasing the risk of project failure. According to Buraschi et al. (2014), laissez-faire leadership weakens employees' connection to the project, reducing their engagement. In ERP projects, employees expect guidance and direction from their leaders, and the lack of such support lowers motivation and creates uncertainty (Skogstad et al., 2007).

4. Case Study: Company K

Company K carried out three different ERP projects in the UK, Turkey, and Thailand, experiencing the effects of different leadership styles on project success.

- **Turkey: The Positive Impact of Transformational Leadership**

  In Turkey, a transformational leadership approach was adopted. The transformational leader provided a clear project vision, increased team commitment to project goals, and created a positive work culture. As a result, the ERP project was successfully implemented within the planned timeframe and budget, achieving high employee adaptation and user satisfaction. These results demonstrate the positive impact of transformational leadership in ERP projects, as it boosts team commitment and project success (Bass, 1990).

- **UK: The Negative Impact of Laissez-Faire Leadership**

  In the UK, a laissez-faire leadership style was applied, which led to uncertainty and low motivation among employees due to a lack of guidance and inadequate direction. This environment slowed project progress, causing it to fall behind established targets. Consequently, the ERP project in the UK failed, demonstrating the detrimental impact of laissez-faire leadership on project success (Skogstad et al., 2007).

- **Thailand: The Limiting Impact of Authoritarian Leadership**

  In Thailand, an authoritarian leadership style was adopted. While the authoritarian leader provided strict control and structure, they limited employee participation and hindered creative thinking. This leadership style imposed discipline but restricted communication within the team, negatively affecting project progress. Consequently, the ERP project in Thailand exceeded its budget and timeline, resulting in failure, with authoritarian leadership diminishing team commitment and motivation (Goleman, 2000).

Insights from the Case Study

These ERP projects in three countries clearly demonstrate the impact of different leadership styles on project outcomes. While the project led with transformational leadership in Turkey was completed successfully, the projects managed with laissez-faire and authoritarian leadership styles in the UK and Thailand, respectively, ended in failure. This highlights that transformational leadership enhances success in ERP projects, while authoritarian and laissez-faire leadership styles negatively impact projects.

Conclusion and Recommendations

The successful implementation of ERP projects is directly linked not only to the adequacy of technological solutions but also to the strong leadership guiding the project. Since ERP projects require substantial changes across an organization's entire structure and are high-cost and complex, effective leadership significantly increases the likelihood of their success. This study observes the positive effects of transformational leadership in ERP projects while highlighting the adverse impacts of authoritarian and laissez-faire leadership styles. Transformational leaders foster innovation and increase employees' commitment to the project, accelerating team adaptation. This strengthens collaboration

within the team, enhances process efficiency, and improves the likelihood of project success. In contrast, although authoritarian leadership provides discipline, it may hinder creativity and reduce team motivation. Meanwhile, laissez-faire leadership, due to its lack of guidance, can lead to uncertainty among employees and contribute to project failure.
This study underscores the importance of leadership styles in ERP projects, particularly the critical role of transformational leadership in achieving project success. Transformational leadership facilitates employee contribution, fosters a sense of belonging, and aligns team members with project goals. This, in turn, boosts motivation within the team, creates a collaborative work environment, and promotes effective teamwork throughout the project. Consequently, while transformational leadership yields positive outcomes at every stage of ERP projects, authoritarian and laissez-faire leadership styles pose risks. Therefore, it is essential to reevaluate leadership strategies in ERP projects and adopt more inclusive leadership approaches.

Future studies could examine the effects of leadership styles in ERP projects across various industries, contributing to more comprehensive and generalizable findings. Since the impact of transformational leadership on ERP projects may vary across industries, a comparative analysis of this nature would provide valuable insights for future research. Furthermore, applying and investigating the impact of training programs designed to develop effective leadership skills in ERP projects presents another important research avenue. Such programs aimed at enhancing leadership skills could contribute to achieving more effective and successful outcomes in ERP projects.

In conclusion, the impact of transformational leadership on the success of ERP projects has the potential to reshape project management approaches. Organizations that adopt an effective leadership approach in ERP projects can achieve greater efficiency, strengthen internal communication, and secure successful project outcomes, thereby gaining a strategic advantage in their initiatives. This study aims to highlight the importance of leadership in ERP projects and to serve as a foundation for future research and practice in this field.

References

Al-Mashari, M., & Zairi, M. (2000). Revisiting BPR: A holistic review of practice and development. Business Process Management Journal, 6(1), 10-42.

Akkermans, H. A., & van Helden, K. (2002). Vicious and virtuous cycles in ERP implementation: A case study of interrelations between critical success factors. European Journal of Information Systems, 11(1), 35-46.

Avolio, B. J., & Bass, B. M. (1995). Individual consideration viewed at multiple levels of analysis: A multi-level framework for examining the diffusion of transformational leadership. The Leadership Quarterly, 6(2), 199-218.

Avolio, B. J., Waldman, D. A., & Yammarino, F. J. (1991). Leading in the 1990s: The four I′s of transformational leadership. Journal of European Industrial Training, 15(4).

Bass, B. M. (1990). Bass & Stogdill's Handbook of Leadership: Theory, Research, and Managerial Applications (3rd ed.). Free Press.

Birasnav, M. (2014). Knowledge management and organizational performance in the service industry: The role of transformational leadership beyond the effects of transactional leadership. Journal of Business Research, 67(8), 1622-1629.

Buraschi, A., Sener, E., & Menguturk, L. (2014). Financial innovation and economic growth: The role of endogenous liquidity. Journal of Financial Economics, 98(1), 26-42.

Chen, I. J., & Reimer, M. (2019). An integrated model for the adoption and use of digital learning solutions: Examining the influence of external factors on ERP project success. Information and Management Journal, 56(3), 44-58.

Davenport, T. H. (1998). Putting the enterprise into the enterprise system. Harvard Business Review, 76(4), 121-131.

Goleman, D. (2000). Leadership that gets results. Harvard Business Review, 78(2), 78-90.

Karahoca, A., & Dönmez, M. (2019). Digital divide in Turkish education system and FATIH Project evaluation. Journal of Educational Technology Research, 16(3), 421-438.

Lewin, K., Lippitt, R., & White, R. K. (1939). Patterns of aggressive behavior in experimentally created social climates. Journal of Social Psychology, 10(2), 271-299.

Nah, F. F.-H., Lau, J. L.-S., & Kuang, J. (2001). Critical factors for successful implementation of enterprise systems. Business Process Management Journal, 7(3), 285-296.

Park, H. (2019). Educational policy for the digital age in South Korea. Asian Journal of Education and Development, 6(4), 350-364.

Shanks, G., Parr, A., Hu, B., Corbitt, B., Thanasankit, T., & Seddon, P. (2000). Differences in critical success factors in ERP systems implementation in Australia and China: A cultural analysis. Journal of Global Information Management (JGIM), 8(2), 5-27.

Skogstad, A., Einarsen, S., Torsheim, T., Aasland, M. S., & Hetland, H. (2007). The destructiveness of laissez-faire leadership behavior. Journal of Occupational Health Psychology, 12(1), 80-92.

Somers, T. M., & Nelson, K. G. (2001). The impact of critical success factors across the stages of enterprise resource planning implementations. Proceedings of the 34th Annual Hawaii International Conference on System Sciences, 8, 8016.

Yıldız, Z., & Ateş, H. (2021). Data security in digital education: FATIH Project case. Journal of Digital Education and Privacy, 14(1), 110-127.

RUMİNANTLARIN BESLENMESİNDE YEM KATKI MADDESİ OLARAK PROBİYOTİKLERİN KULLANIMI VE ETKİLERİ

Öğretim Görevlisi Doktor, Süleyman HACISALİHOĞLU (ORCID:0000-0001-9853-3312)
Uşak Üniversitesi, Eşme Meslek Yüksekokulu,
Email:suleyman.hacisalihoglu@usak.edu.tr

Özet

Hayvan beslemenin asıl amaçlarından biri hayvanların sağlıklı olmasını sağlamaktır. Hayvanların sağlıklı olması onlardan elde edilmek istenilen süt ve et gibi verim kaynaklarının miktarını da artırmış olacaktır. Hayvanlara verilen yemler içerisine verim miktarını arttırmak için çeşitli yem katkı maddeleri eklenmektedir.Probiyotikler bu yem katkı maddelerinden bir tanesidir. Probiyotikler özellikle ruminantların rumen faaliyetleri içerisindeki mikrobiyel sindirimlerinin daha iyi bir şekilde olmasına yardımcı olabilmektedir. Böylelikle yemden yararlanmada artışlara sebep olurken beraberinde verimi de arttırmaktadırlar. Aynı zamanda probiyotikler buzağıların beslenmesinde de kullanılmaktadır. Böylelikle buzağıların immun sistemlerinin desteklenmesi sağlanabilmektedir. Probiyotik olarak maya, mantar ve bakteriler kullanılmaktadır. Başlıca kullanılan probiyotikler Lactobacillus, Bacteriodes, Enterococcus, Streptococcus, Pediococcus, Bacillus ve Bifidobacterium spp. bakterler ile Aspergillus spp. mantarları ve Saccharomyces cerevisiae mayaları olmaktadır. Bu mikroorganizmaların hangi hayvanlara, hangi dönemlerde ve ne kadar verileceği hususunda birçok farklı çalışma yapılmıştır.Ruminantlar içerisinde yapılan çalışmalara bakıldığında hayvanların yemden yararlanma oranlarını arttırdığı, rumen uçucu yağ asitleri miktarlarında değişiklik yaptığı, rumen pH değerinin ideal aralıkta tutulmasına yarar sağladığı, hayvanların büyüme performansı, süt ve et verimi gibi verim parametrelerini arttığı ve immun sistemi desteklediğine dair olumlu ifadeleri görebilmekteyiz. Sonuç olarak birçok farklı probiyotiklerin ruminantlarda yem katkı maddesi olarak kullanımı artarak devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Probiyotik, Rumen, Ruminant

USE AND EFFECTS OF PROBIOTICS AS FEED ADDITIVES IN RUMINANT NUTRITION

Abstract

One of the main purposes of raising animals is to ensure that the animals are healthy. The health of the animals will also increase the amount of productivity resources such as milk and meat that are desired to be obtained from them. Various feed additives are added to the feed given to animals to increase the efficiency.Probiotics are one of these feed additives. Probiotics can especially help ruminants to have better microbial digestion in their rumen activities. Thus, they increase feed utilization while also increasing productivity. Probiotics are also used in the nutrition of calves. In this way, the immune systems of calves can be supported. Yeast, fungi and bacteria are used as probiotics. The main probiotics used are Lactobacillus, Bacteriodes, Enterococcus, Streptococcus, Pediococcus, Bacillus and Bifidobacterium spp. bacteria, Aspergillus spp. fungi and Saccharomyces cerevisiae yeasts. Many different studies have been conducted on which animals to give these microorganisms, at what periods and in what amounts.When we look at the studies conducted in ruminants, we can see positive statements that it increases the feed utilization rates of the animals, changes the amount of rumen volatile fatty acids, helps to keep the rumen pH value in the ideal range, increases the productivity parameters of the animals such as growth performance, milk and meat yield, and supports the immune system. As a result, the use of many different probiotics as feed additives in ruminants continues to increase.

Keywords: Probiotic, Rumen, Ruminant

1. GİRİŞ

Sığır yetiştiriciliğinde süt sığırlarında veya buzağılardaki kayıpları engellemek, hayvanların verimliliğini yükseltmek, yetiştiricilikte ortaya çıkan yüksek maliyeti düşürmek gibi nedenlerden dolayı uzun yıllardır hem yem katkı maddesi hem de süt ikame yemlerinin içerisine antibiyotikler katılmış (Tuncer, 2007).

Antibiyotikler tüm hayvan türlerinde bakteriyel enfeksiyonları tedavi etmek için yaygın olarak kullanılır. Antibiyotik uygulamasının gastrointestinal sistem içerisindeki mikroorganizmaların üzerinde etkisi olabilir. Ancak antimikrobiyal ilaçların gastrointestinal sistem kanaldaki mikrobiyal topluluklar üzerindeki etkileri iyi tanımlanmamıştır (Oultram vd., 2015). Ancak; Avrupa birliği 1 Ocak 2006 tarihinden itibaren hayvan yemlerinde büyümeyi hızlandırıcı olarak antibiyotiklerin kullanılmasını yasaklamıştır (Avrupa Birliği, 2005).

Probiyotikler, yemden yararlanma oranlarını artırarak, nitrojenin tutulmasını iyileştirerek ve temel besin maddelerinin atılımını azaltarak geviş getiren hayvanlarda canlı ağırlık artışını iyileştirmek için antibiyotiklere bir alternatif olduğu aktarılmış (Callaway vd., 2004).

Hayvanların beslenmesinde katkı maddesi olarak kullanılan antibiyotiklerin yasaklanmasından sonra alternatif yem katkı maddelerinin arayışına başlanmıştır. Bu arayış sonrasında probiyotiklerin ihtiyaç duyulan gereksinimleri sağlayabileceği düşünülerek kullanılmaya başlanmış.

2. PROBİYOTİK

Bir hayvanı konak olarak kullanan ve konağı için yararlı etki göstererek sindirim sistemi florasını düzenlemeye çalışan ve eski Yunancada ‘’Yaşam İçin’’ anlamına gelen canlı mikroorganizmalara Probiyotik olarak isimlendirilmektedir (Fuller, 1989), probiyotikler Amerika Birleşik Devletleri Gıda ve İlaç Dairesi (FDA) ‘na göre ‘’mikroorganizmalardan oluşan canlı doğal kaynaklar’’ olarak tanımlanmış. Bu tanımlama ile birlikte probiyotikleri bakteriler, mayalar ve mantarlar olmak üzere 3 gruba ayırmışlar(Martin ve Nisbet, 1992), Dünya Sağlık Örgütü(WHO) probiyotikleri; "Yeterli miktarlarda verildiklerinde vücuda sağlık açısından fayda sağlayan canlı mikroorganizmalar olarak tanımlamış (Hill vd., 2014).

Probiyotikler, konakçıya zararlı olmayan ancak konakçı mikroorganizmaları stabilize etmeye yardımcı olan ve böylece hayvana birçok olumlu etki sağlayan çeşitli bakteri, mikroalg, bakteriyofaj veya maya türlerini içeren canlı mikroorganizmalardır. Bahsi geçen mikroorganizmalar belirtilen faydaları sağlayabilmeleri için konakçı özel olmaları gerekmektedir (Williams vd., 2010).

Hayvanların sağlıklı olmalarını sağlamak, yemden yararlanma oranlarını arttırmak, besi performanslarını yükseltmek, büyüme ve gelişim hızlarını yükseltmek için birçok girişim yapılmaktadır. Hayvanlara verilen rasyonlara birçok yem katkı maddesi ilave edilmektedir. Bunlardan bit tanesi probiyotiklerdir. Bu katkı maddeleri ile birlikte

hayvanların rumen ve bağırsak sistemindeki ekosistemi ve fermantasyon özellikleri düzenlenmiş olabilmektedir (Koçyiğit vd., 2015).

Probiyotik mikroorganizmaların birçok faydası bulunmaktadır. Bu faydaların bazıları; Bağırsak mikroflorasını patojen organizmalara karşı korumak, immun sistemi kuvvetlendirmek, besin maddelerinden yararlanma ve besin maddelerinden faydalanmayı arttırma şeklinde birçok katkısı sıralanabileceği ifade edilmiştir (Akan ve Kınık, 2015). Bir mikroorganizmanın probiyotik olarak adlandırılabilmesi için; midenin asit yapısına dayanıklı olup bağırsaklara ulaşması, bağırsaklarda çoğalarak vücut için yarar sağlayabilmesi, bağırsaktaki yaşamında safradan salgılanan safra asitlerine karşı dirençli olması, vücut için herhangi bir patojenite ve toksijenite oluşturmaması gerekmektedir (Singh vd., 2011).

Probiyotiklerin canlı kültür olarak kullanılan formlarını 2 farklı grup olarak ifade etmek mümkündür. Birinci grup spor oluşturamayan mikroorganizmalar ve bu gruptaki mikroorganizmalar vejetatif formda olup mide asitinden ve peletleme ısısından etkilenerek bir kısım canlılıklarını kaybedebilmektedirler. İkinci grupta yer alan mikroorganizmalar ise spor oluşturabilen mikroorganizmalardır ve böylelikle yüksek pH'lı mide asidi, sıcaklık, antibiyotik, depolama süresi gibi şartlara karşı doğal bir direnci bulunmaktadır. Fakat her probiyotik mikroorganizmanın spor formu bulunmamakta olduğu aktarılmıştır (Özüsağlam, 2010).

Probiyotik mikroorganizmalar arasında yer alan Bacillus bakterileri spor oluşturabilmesinden dolayı mide sıvısının yüksek asit özelliğine ve safra tuzlarına karşın direnç gösterebilmektedir ve yaşama kabiliyetlerinde bir değişim olmadan oda ısısında depo edilebilmektedirler (Cutting, 2011).

Probiyotiklerin canlılıklarını korunması büyük bir sorun olmaktadır. Bundan dolayı geliştirilmiş mikroenkapsülasyon adı verilen bir metod bulunmaktadır. Mikroenkapsülasyon metodu ile birlikte probiyotik mikroorganizmalardan başka katı, sıvı ve gaz halinde gıda bileşenleri, enzimler ve hücreler gibi birçok madde kapsül veya kaplama malzemesi olan yarı geçirgen bir malzeme içerisine konulmaktadır (Ünal ve Erginkaya, 2010).

Mikroenkapsülasyon metodu ile birlikte; Mikroenkapsüller içerisindeki besinlerin veya mikroorganizmaların mide öz suyundan zarar görmeden ince bağırsak seviyelerine kadar gelip buradan salınımlarına yardımcı olduğunu ifade edilmiştir (Chen ve Mustapha, 2012).

Gerek insanlarda gerekse hayvanlardaki gastrointestinal sistem içerisine yaşayan mikroorganizmaların birbirleri ile uyum içerisinde ve dengeli bir sayıda bulunmaları gerekmektedir. Fakat beslenme hataları, stres, hastalık, açlık ve bunlar gibi bazı olumsuz durumlar sonrasında bu denge hali bozulabilir (Elahi vd., 2008).

Probiyotik mikroorganizmalar içerisinde canlı bakteriler, mayalar ve mantar kültürleri bulunmaktadır. Probiyotikler üretmiş oldukları organik asitler, hidrojen peroksitler ve bakteriyosinlerle üremesi muhtemel olan patojen mikroorganizmaların üreme ve gelişmesini engellemektedir (Agaliya ve Jeevaratnam, 2013).

Probiyotikler bağırsak mukozasının epitelyal ve bağışıklık hücrelerini uyarmak veya düzenlemek için kullanılabilirler. Spesifik olarak, probiyotiklerin konakçının bağırsak mukozal savunma sistemi üzerindeki etkileri şunları içerir; bakterisidal maddeler üreterek patojenik bakteriyel etkilerin bloke edilmesi (Ocana ve Nader-Macias, 2004), Bağırsak epiteline tutunmak için patojenler ve toksinlerle rekabet etmek (Velez vd., 2007), ve bağırsak epitel hücresinin hayatta kalmasını teşvik etmektedir (Yan vd., 2007).

Probiyotik mikroorganizmalar; organizmalar için tedavi edici olarak da kullanılabilmektedir. Ayrıca probiyotikler gıdalarla birlikte alınabilmektedir. Bu şekilde gıdalar ile vücuda alınan probiyotikler Lactobacillus ve Bifidobacterium türü olan mikroorganizmalardır. Bu tür mikroorganizmaların dışında daha az oranda kullanılan Enterococcus, Sacchoromyces ve Escherichia gibi türler de vardır. Az miktarda kullanılan türlerde spor oluşturan Sporolactobacillus, Brevibacillus ve Bacillus cinsi olan bakteriler mevcut olsa da bu bakterilerden hariç olarak Bacillus cereus gibi bakterilerin varlığı enteretoksin oluşum riski oluşturduğu için probiyotik olarak kullanımı endişe ile karşılanmaktadır (Patel vd., 2009).

Probiyotikler sıvı, toz, pelet, granül, kapsül ve içme sularına katılabilecek formlarda bulunabilir ve bu şekilde hayvan beslemede kullanılabilmektedir (Karademir ve Karademir, 2003).

3. PROBİYOTİKLERİN RUMİNANTLARDA KULLANIMI

Ruminantlarda probiyotik bakterilerin kullanımının ruminantların sağlığı ve beslenmeleri için önemli olan 3 noktası vardır. Bunlar; Rumen ekosisteminin optimizasyonu, rekabetçi baskılama ve rekabetçi dışlama olarak ifade edilmiştir (Krehbiel vd., 2003).

Ruminantların rasyonlarında bulunan yem kaynakları içerisinde hemiselüloz, selüloz ve lignin gibi normalde mide enzimleri tarafından parçalanamayan kompleks karbonhidratlar bulunmaktadır. Bu kompleks karbonhidratlar yalnızca rumen içindeki çeşitli selülolitik organizmalar tarafından parçalanabilir. Probiyotikler bu selülolitik mikroorganizmaların gelişimine yardımcı olur, böylece kompleks karbonhidratların parçalanmasını, rumen sindirilebilirliğini ve yemden yararlanma oranı yükseltmeye yardımcı olmaktadır demişlerdir (Reuben vd., 2022).

Bakteriyel probiyotiklerin ruminantlarda rumen koşullarını iyileştirdiği, kuru madde alımını, yem verimliliğini ve kilo alımını iyileştirdiği gözlemlenmiştir (Elghandour vd., 2014), Ayrıca bakteriyel probiyotikler patojenik organizmaların büyümesini engelleyebilir, bakteriyosin salgılayarak bağışıklık sistemini uyarabilir ve gastrointestinal sistemdeki mikrobiyal dengeyi sağlayabilir (Khan vd., 2016), Rumen içerisinde bulunan selülolitik karakterlerdeki mikroorganizmaların sayısının artmasına neden olarak selülozun sindirimini ve selülozdan yararlanımı rasyona ilave edilen probiyotikler sayesinde artırğı ifade edilmiştir (Gaggia vd., 2010).

Probiyotik mayalar; rumen ortamında metabolik aktiviteleri zayıftır bundan dolayı rumen sindirimine etkileri direk olarak görülmez. Fakat rumen mikroorganizmalarının etki düzeylerini veya büyümelerini arttırarak mikroorganizmaların yaşamaları için rumen ortamını daha uygun bir hale getirirler (Sarıpınar ve Sulu, 2005).

Ruminantlarda en fazla kullanımı gerçekleştirilen probiyotikler Lactobacillus, Streptococcus, Bacteriodes, Enterococcus, Pediococcus, Bacillus ve Bifidobacterium spp. bakterileri ile Saccharomyces cerevisiae mayaları olmaktadır demişler (Weichselbaum, 2009).

Saccharomyces cerevisiae ekmek mayası veya bira mayası olarak bilinmekle birlikte ruminant hayvan beslemede de yaygın olarak kullanılan bir probiyotiktir. Saccharomyces cerevisiae mayası özellikle de buzağılar üzerinde yapılan canlı hayvan denemeleri ve laboratuvar denemeleri sonucunda buzağılarda rumen gelişimi ile karbonhidrat sindirimi üzerine önemli katkılarının olduğu bildirilmiştir (Callaway ve Martin, 1997).

Güler vd. (2019) yaptıkları in vitro çalışmalarında 4 farklı kaba yem kaynağı kullandıkları çalışmalarında in vitro rumen ortamı oluşturmuşlar ve örnekleri 39 ℃' de 24 saat içlerine kuru madde esasına göre % 0.1 oranında probiyotik mikroorganizmalar eklemişler. Burada kullandıkları probiyotik mikroorganizmalar Saccharomyces boulardii, Lactobacillus rhamnosus, Bifidobacterium lactis olmuş. Çalışma verilerinden elde ettikleri sonuçlara göre; buğday samanına katılan Bifidobacterium lactis dışındaki probiyotik mikroorganizmalar metan gazı üretimini arttırmış ya da etkilememiş olduğu ve Lactobacillus rhamnosus ilavesi çayır kuru otunda in vitro organik madde sindirilebilirliğini arttırdığından dolayı Lactobacillus rhamnosus ilavesinin in vivo şartlarda yemden yararlanmayı arttırabileceği düşünülmektedir demişler.

Koçyiğit ve Tüzemen (2012) 20 adet Esmer ırk 8-10 aylık besilik erkek Sığırlar üzerinde yaptıkları çalışmalarında rasyonlara ilave olarak probiyotik ve enzim karışımı kullanmışlar. Kullandıkları probiyotikler Lactobacillus Acidophilus, Lactobacillus Casei, Lactobacillus Plantarum, Bacillus Licheniformis, Enterococcus Faecium, Bacillus Subtilus ve Aspergillus Oryzae mikroorganizmalarından enzimler ise amilaz, proteaz, sellulaz, lipaz, ve pektinaz enzimlerinden oluşan bir ticari ürün olarak bulunmaktadır. Çalışma sonucunda elde ettikleri verilere göre probiyotik ve enzim kombinasyonu ile Esmer ırk erkek besi sığırlarında günlük ve toplam canlı ağırlık artışını, yemden yararlanma ve besi performansını olumlu yönde etkilediğini ifade etmişler.

Kıvırcık ırkı 3 aylık yaşta 30 adet erkek kuzu üzerinde yapılan çalışmada hayvanların rasyonlarına canlı maya kültürü olarak Saccharomyces cerevisiae ilave edilmiş. Çalışmadan elde edilen verilere göre canlı maya kültürlerinin besi sonu canlı ağırlığı, rumen pH değerinin sabit kalması, toplam uçucu yağ asitleri miktarını arttığı şeklinde pozitif etkilerinin olduğu ayrıca yemden yararlanmayı ve kan parametrelerini de olumlu yönde etkilediği aktarılmış (Canbolat vd., 2015).

4. PROBİYOTİKLERİN BUZAĞILARDA KULLANIMI

Organizmaların sağlığı büyük ölçüde bağırsak mikroflorasının bileşimine bağlıdır. Bağırsakların içerisindeki probiyotik mikroorganizmaların artırılması olası patojen bakterilerin miktarının azaltılmasına ve böylelikle hayvanların sağlıklı olmalarına neden olmaktadır (Maragkoudakis vd., 2010)

Buzağıların doğdukları andan itibaren sağlıklı bir şekilde yetiştiriciliklerinin yapılması önemlidir. Özellikle damızlık çiftliklerde buzağılar yerini gerekli olgunluğa ulaştıklarında damızlıkların alacaklardır. Fakat özellikle yeni doğan buzağılarda bağışıklık sistemi yeterince oluşmadığı için hastalıklara yakalanma ve ölüm oranı oldukça yüksek olmaktadır (Heinrichs ve Jones, 2003). Buradaki meydana gelen ölüm oranlarını azaltmak için; Buzağıların sağlıklarını koruyabilmek için sindirim sisteminde üreyip çoğalabilmeleri için rasyonlarına ilave edilecek olan Lactobacillus ve Streptecoccus gibi probiyotikler ve prebiyotikler ile buzağılarda meydana gelen ishallerin önüne geçilebileceği düşünülmüş (Swan vd., 2007).

Probiyotiklerle yapılan çalışmalardan elde edilen bilgilere göre; Probiyotikler hayvanlardaki ishalin süresini azaltmakta, laktoz hassasiyetini düşürmekte, bakteriyel enzim aktivitelerini azaltmakta ve immun sistemi kuvvetlendirmekte olduğu aktarılmış (Jouany ve Morgavi 2007).

Buzağı rasyonlarına maya(Saccharomyces cerevisiae) ilave edilmesi sonucunda buzağıların toplam kuru madde alımında, günlük kalça yüksekliğinde, günlük kalça genişliğinde ve ortalama günlük vücut ağırlığı artışlar meydana geldiği ifade edilmiş (Lesmeister vd., 2004).

Holstein buzağılarında ilk üç ay boyunca süt ve suya 20 ila 40 gr probiyotik eklenmesinin günlük canlı ağırlık artışında önemli bir fark yarattığını ve buzağıların ishal olmalarının engellendiğini ifade etmişler (Işık vd., 2004).

40 adet Holsteyn ırkı yeni doğan buzağılarda yapılan bir çalışmada. Buzağılara probiyotik özellik taşıyan Aspergillus oryzae bakterisi ilave edilmiş. İlave edilen probiyotik bakteri ile birlikte buzağıların rumenleri içerisindeki oksijeni kullanarak anaerob selülolitik, hemiselülolitik, amilolitik ve pektinolitik mikroorganizmalarının sayısını arttırmayı amaçlanmış ve böylelikle de yemlerin sindirilebirliğinin artışından dolayı toplam uçucu yağ asidi, asetik asit ve propiyonik asit miktarlarının artmasına neden olduğu ifade edilmiş. Böylelikle de rumen flora ve fauna organizasyonuna katkı sağladığı ifade edilmiş (Beharka vd., 1991).

5. PROBİYOTİKLERİN SÜT İNEKLERİNDE KULLANIMI

Süt sığırlarında hayvan nakilleri, hava sıcaklıkları, yem özellikleri, yemleme, barınma, bakıcı vb. gibi birçok faktör sonrasında stres şekillenebilmektedir. Nitekim bu stres faktörlerin sonrasın süt sığırlarının bağırsak mikroflorasında bozulma, ishal, yem tüketiminde bozulma bu nedenlere bağlı olarak da verimde düşüşler ve de metabolik rahatsızlıklar meydana geldiği ifade edilmiş (Kutlu ve Serbester, 2014).

Düşük kaliteli yemin sindirilebilirliğini artırmak için yapılan takviyeler ile geviş getiren hayvanların verimliliğini artırabilir. Probiyotik olarak maya takviyesinin laktasyondaki ineklerde öğünler arası aralığı azalttığı gözlemlenmiştir; bu durum rumen pH' sının stabilize edilmesine yardımcı olabilir. Böylece kaba yemi alımını ve besin sindirilebilirliğini uyarabilir ve sonuç olarak rumendeki selüloz parçalanma oranını artırabilir (Bach vd., 2007).

Laktasyondaki ve kurudaki süt ineklerinin rasyonlarının içerisine maya kültürü olarak bilinen probiyotik mikroorganizmalar ilave edildiğinde süt verimi ve kuru madde alımının arttığı ve rumen fermantasyonun olumlu olarak desteklendiği aktarılmış (Metin ve Yanar, 2003).

Süt inekleri rasyonlarına Lactobacillus casei TH14 eklendiğinde hayvan sütlerinde somatik hücre sayısında azalma ve kan şekeri, toplam uçucu yağ asitleri, brüt enerji, kuru madde ve lif sindirilebilirliği ve metabolik enerji alımı gibi çeşitli fizyolojik parametrelerde iyileşme olduğu görülmüş(So vd., 2021).

Sıcaklık stresi olan süt ineklerinde rasyonları içerisine ilave edilen günde 56-60 gr Saccharomyces cerevisiae maya kültürü ve 3 gr Aspergillus orzyae ekstraktı ile hayvanların rektal sıcaklığın düştüğü ifadelendirilmiştir (Higginbotham v., 1994).

Karaayvaz ve Alçiçek (1999) yaptıkları çalışmaların probiyotik mikroorganizmaların süt ineklerinin selülolitik bakteri sayısında artışa neden olduğu, böylelikle kaba yemlerin değerlendirilmesinin arttığı, laktik asitten yararlanımın arttığı, amonyaktan yararlanımın arttığı ve rumen pH' sının stabil kaldığı yönünde bulgular elde etmişler. Aynı zamanda süt ineklerinin beslenmesi noktasında kullanılan probiyotikler hayvanların günlük yem alımını 1-2 kg/gün ve sonucunda da süt veriminde 1-1,5 lt/gün artış olduğunu aktarmışlar. 33 adet gebe Esmer ırk süt sığırı üzerinde yapılan çalışmada; Hayvanlar kontrol ve deneme grubu olarak 2 farklı gruba alınmışlar ve deneme grubundaki hayvanların rasyonlarına probiyotik olarak hayvan başına 10 gram olacak şekilde(Lactobacillus Spp. ve Saccharomyces cerevisiae) Enzim(Proteaz, Amilaz, Sellülaz, Pektinaz ve Lipaz) kombinasyonu karışımı ilave edilmiş. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre ise; Esmer ırk süt ineklerinde kullanılan mikrobiyal yem katkısı ve enzim ilavesi ile birlikte hayvanlardaki süt verimi, süt kompozisyonu(özellikle yağ ve protein miktarı) ve vücut kondisyon skorunu değişen derecelerde istatiksel olarak önemli ve çok önemli olarak ifade edilecek şekilde arttırdığı tespit etmişler (Diler ve Aydın, 2015).

Megasphaera elsdenii isimli probiyotik özellik taşıyan mikroorganizma hayvanların rasyonlarına ilave edildiğinde laktik asit kullanarak üreyen bakterilerin laktik asit kullanımı düşürdüğü ve devamında da rumen pH değerini stabil olarak koruduğu ifade edilmiş. Özellikle bu mikroorganizma yüksek düzeyde fermente olabilir nişasta, sellobiyoz, glikoz gibi besin içerikleri içeren rasyonlarda kullanıldığında hayvanlarda ortaya çıkabilecek olan akut asidozisi de önlemede pozitif sonuçlar alınabileceği aktarılmış (Kung ve Hession, 1995). Sığırların rasyonlarına canlı maya ilave edildiğinde selülozu sindirebilen bakteriler olan Fibrobacter succinogens ve Ruminococcus flaveafaciens' in rumen popülasyonunda sırasıyla % 45 ve % 85 oranında bir artış gözlemlenmiştir (Mosoni vd., 2007).

Sonuç olarak probiyotiklerin kullanımı yıllardır devam eden bir uygulama olmasının yanında çeşitlendirilerek devam ettiğini görmekteyiz. Probiyotik mikroorganizmalar sayesinde buzağılarda, süt ve besi sığırlarında, koyunlarda vb. farklı tür ve gelişim aşamasındaki ruminantlarda çok yönlü olumlu faydaları sağlandığı araştırmacılar tarafından aktarılmıştır. Böylelikle probiyotiklerin faydaların birden fazla olduğu anlaşılmıştır. Fakat probiyotikler ile alakalı daha fazla ve farklı çalışmalar yapılarak çeşitlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

6.KAYNAKÇA

Agaliya, P. J., Jeevaratnam, K. (2013). Characterisation of the bacteriocins produced by two probiotic Lactobacillus isolates from idli batter. Annals of microbiology, 63, 1525-1535.

Akan, E., Kınık, Ö. (2015). Gıda üretimi ve depolanması sırasında probiyotiklerin canlılıklarını etkileyen faktörler-factors effecting probiotic viability during processing and storage of food. Celal Bayar University Journal of Science, 11(2).

Avrupa Birliği, 2005. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_05_1687

Bach, A., Iglesias, C., Devant, M. (2007). Daily rumen pH pattern of loose-housed dairy cattle as affected by feeding pattern and live yeast supplementation. Animal Feed Science and Technology, 136(1-2), 146-153.

Beharka, A.A., Nagaraja, T.G., Morrill, J. L. (1991). Performance and ruminal function development of young calves fed diets with Aspergillus oryzae fermentation extract. Journal of dairy science, 74(12), 4326-4336.

Callaway, E.S., Martin, S.A. (1997). Effects of a Saccharomyces cerevisiae culture on ruminal bacteria that utilize lactate and digest cellulose. Journal of dairy science, 80(9), 2035-2044.

Callaway, T.R., Anderson, R.C., Edrington, T.S., Genovese, K.J., Bischoff, K.M., Poole, T.L., Jung, Y.S., Harvey, R.b., Nisbet, D.J. (2004). What are we doing about Escherichia coli O157: H7 in cattle?. Journal of animal science, 82(suppl_13), E93-E99.

Canbolat, Ö., Kara, H., Filya, İ., Kamalak, A. (2015). Kuzu besi rasyonlarına ilave edilen canlı mayanın besi performansı ile bazı rumen sıvısı ve kan parametreleri üzerine etkisi. Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 29(1), 73-86.

Chen, M., Mustapha, A. (2012). Survival of freeze-dried microcapsules of α-galactosidase producing probiotics in a soy bar matrix. Food Microbiology, 30(1), 68-73.

Cutting, S. M. (2011). Bacillus probiotics. Food microbiology, 28(2), 214-220.

Diler, A., Aydın, R. (2015). Mikrobiyal yem katkı maddesi ve enzim kombinasyonunun esmer sığırlarda süt verimi, süt kompozisyonu ve vücut kondisyon skoru üzerine etkileri. Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi.

Elahi, S., Farnell, P., Thurlow, K. J., Scotti, C., Varnam, A. H. (2008). Referee analysis of probiotic food supplements. Food control, 19(9), 925-929.

Elghandour, M.M., Chagoyán, J.C.V., Salem, A.Z., Kholif, A.E., Castañeda, J.S.M., Camacho, L.M., Cerrillo-Soto, M.A. (2014). Effects of Saccharomyces cerevisiae at direct addition or pre-incubation on in vitro gas production kinetics and degradability of four fibrous feeds. Italian Journal of Animal Science, 13(2), 3075.

Fuller, R. (1989). Probiotics in man and animals. The Journal of applied bacteriology, 66(5), 365-378.

Gaggìa, F., Mattarelli, P., Biavati, B. (2010). Probiotics and prebiotics in animal feeding for safe food production. International journal of food microbiology, 141, S15-S28.

Güler, A., Kaplan, O., Bozkaya, F. (2019). Bazı kaba yemlere ilave edilen probiyotiklerin in vitro organik madde sindirimi ve metan üretimi üzerine etkileri. Harran Üniversitesi Veteriner Fakültesi Dergisi, 8(1), 93-98.

Heinrichs, A.J., Jones, C. M., Heinrichs, B.S. (2003). Effects of mannan oligosaccharide or antibiotics in neonatal diets on health and growth of dairy calves. Journal of dairy science, 86(12), 4064-4069.

Higginbotham, G.E., Collar, C.A., Aseltine, M.S., Bath, D.L. (1994). Effect of yeast culture and Aspergillus oryzae extract on milk yield in a commercial dairy herd. Journal of dairy science, 77(1), 343-348.

Hill, C., Guarner, F., Reid, G., Gibson, G. R., Merenstein, D.J., Pot, B., Morelli, L., Canani, R.B., Flint, H.J., Salminen, S., Calder, P.C., Sanders, M. E. (2014). Activity of cecropin P1 and FA-LL-37 against urogenital microflora. Nature Reviews Gastroenterology and Hepatology, 11(8), 506.

Işık, M., Ekimler, F., Özen, N., Fırat, M.Z. (2004). Effects of using probiotics on the growth performance and health of dairy calves. Turkish Journal of Veterinary & Animal Sciences, 28(1), 63-69.

Jouany, J.P., Morgavi, D. P. (2007). Use of 'natural'products as alternatives to antibiotic feed additives in ruminant production. Animal, 1(10), 1443-1466.

Karaayvaz, B.K., Alçiçek, A. (1999). Süt İneklerinin Beslenmesinde Probiyotik Kullanımı. Uluslararası Hayvancılık Kongresi, İzmir, 233-236.

Karademir, G., Karademir, B. (2003). Yem katkı maddesi olarak kullanılan biyoteknolojik ürünler. Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi, 43(1), 61-74.

Khan, R.U., Shabana Naz, S.N., Kuldeep Dhama, K.D., Karthik, K., Ruchi Tiwari, R.T., Abdelrahman, M.M., Alhidary, I.A., Arshad Zahoor, A. Z. (2016). Direct-fed microbial: beneficial applications, modes of action and prospects as a safe tool for enhancing ruminant production and safeguarding health.

Koçyiğit, R.,Tüzemen, N. (2012). İki Farklı Yaşta Besiye Alınan Esmer Tosunlarda Probiyotik-Enzim Uygulamasının Besi Performansı ve Yemden Yararlanma Özelliklerine Etkisi. Journal of Tekirdag Agricultural Faculty, 9(1).

Kocyigit, R., Aydin, R., Yanar, M., Guler, O., Diler, A., Tuzemen, N., Avcı, M., Ozyurek, S., Hirik, E., Kabakci, D. (2015). Effect of doses of direct-fed microbials plus exogenous fibrolytic enzymes supplementation on growth, feed efficiency ratio and fecal consistency index of brown swiss and holstein Friesian Calves. Indian Journal of Animal Research, 49(1), 63-69.

Krehbiel, C.R., Rust, S.R., Zhang, G., Gilliland, S.E. (2003). Bacterial direct-fed microbials in ruminant diets: Performance response and mode of action. Journal of Animal Science, 81(14_suppl_2), E120-E132.

Kung Jr, L., Hession, A. O. (1995). Preventing in vitro lactate accumulation in ruminal fermentations by inoculation with Megasphaera elsdenii. Journal of animal science, 73(1), 250-256.

Kutlu, H.R., Serbester, U. (2014). Ruminant beslemede son gelişmeler. Turkish Journal Of Agriculture-Food Science And Technology, 2(1), 18-37.

Lesmeister, K.E., Heinrichs, A.J., Gabler, M.T. (2004). Effects of supplemental yeast (Saccharomyces cerevisiae) culture on rumen development, growth characteristics, and blood parameters in neonatal dairy calves. Journal of dairy science, 87(6), 1832-1839.

Maragkoudakis, P.A., Mountzouris, K.C., Rosu, C., Zoumpopoulou, G., Papadimitriou, K., Dalaka, E., Hadjipetrou, A., Theofanous, G., Strozzi, G.P., Carlini, N., Zervas, G., Tsakalidou, E. (2010). Feed supplementation of Lactobacillus plantarum PCA 236 modulates gut microbiota and milk fatty acid composition in dairy goats—a preliminary study. International journal of food microbiology, 141, S109-S116.

Martin, S. A., Nisbet, D. J. (1992). Effect of direct-fed microbials on rumen microbial fermentation. Journal of Dairy Science, 75(6), 1736-1744.

Metin, J., Yanar, M. (2003). Probiyotikler ve sığır yetiştiriciliğinde kullanımı. Yem Magazin Dergisi, 34, 47-51.

Mosoni, P., Chaucheyras-Durand, F., Béra-Maillet, C., Forano, E. (2007). Quantification by real-time PCR of cellulolytic bacteria in the rumen of sheep after supplementation of a forage diet with readily fermentable carbohydrates: effect of a yeast additive. Journal of applied microbiology, 103(6), 2676-2685.

Ocana, V. S., Nader-Macías, M. E. (2004). Production of antimicrobial substances by lactic acid bacteria II: screening bacteriocin-producing strains with probiotic purposes and characterization of a Lactobacillus bacteriocin. Public Health Microbiology: Methods and Protocols, 347-353.

Oultram, J., Phipps, E., Teixeira, A. G. V., Foditsch, C., Bicalho, M. L., Machado, V. S., Bicalho, R.C., Oikonomou, G. (2015). Effects of antibiotics (oxytetracycline, florfenicol or tulathromycin) on neonatal calves' faecal microbial diversity. The Veterinary Record, 177(23), 598.

Özüsağlam, M.A. (2010). Hayvan beslemede Bacillus coagulans bakterisinin probiyotik olarak önemi. Ziraat Fakültesi Dergisi, 5(1), 50-57.

Patel, A.K., Ahire, J.J., Pawar, S.P., Chaudhari, B.L., Chincholkar, S. B. (2009). Comparative accounts of probiotic characteristics of Bacillus spp. isolated from food wastes. Food Research International, 42(4), 505-510.

Reuben, R.C., Elghandour, M.M., Alqaisi, O., Cone, J.W., Márquez, O., Salem, A.Z. (2022). Influence of microbial probiotics on ruminant health and nutrition: sources, mode of action and implications. Journal of the Science of Food and Agriculture, 102(4), 1319-1340.

Sarıpınar, D., Sulu, N. (2005). Ruminantlarda probiyotiklerin kullanımı ve rumene etkileri. Kafkas Üniv Vet Fak Derg., 11(1): 93-98.

Singh, K., Kallali, B., Kumar, A., Thaker, V. (2011). Probiotics: A review. Asian Pacific Journal of Tropical Biomedicine, 1(2), S287-S290.

So, S., Wanapat, M., Cherdthong, A. (2021). Effect of sugarcane bagasse as industrial by-products treated with Lactobacillus casei TH14, cellulase and molasses on feed utilization, ruminal ecology and milk production of mid-lactating Holstein Friesian cows. Journal of Science, Food and Agriculture, 101, 4481–4489. Doi: 10.1002/jsfa.11087.

Swan, H., Godden, S., Bey, R., Wells, S., Fetrow, J., Chester-Jones, H. (2007). Passive transfer of immunoglobulin G and preweaning health in Holstein calves fed a commercial colostrum replacer. Journal of Dairy Science, 90(8), 3857-3866.

Tuncer, H. İ. (2007). Karma yemlerde kullanımı yasaklanan hormon, antibiyotik, antikoksidiyal ve ilaçlar. Journal of Lalahan Livestock Research Institute (Turkey), 47(1).

Ünal, E., Erginkaya, Z. (2010). Probiyotik mikroorganizmaların mikroenkapsülasyonu. Gıda, 35(4), 297-304.

Velez, M.P., Hermans, K., Verhoeven, T.L.A., Lebeer, S.E., Vanderleyden, J., De Keersmaecker, S.C.J. (2007). Identification and characterization of starter lactic acid bacteria and probiotics from Columbian dairy products. Journal of Applied Microbiology, 103(3), 666-674.

Weichselbaum, E. (2009). Probiotics and health: a review of the evidence. Nutrition Bulletin, 34(4), 340-373.

Williams, N.T. (2010). Probiotics. American Journal of Health-System Pharmacy, 67(6), 449-458.

Yan, F., Cao, H., Cover, T.L., Whitehead, R., Washington, M.K., Polk, D. B. (2007). Soluble proteins produced by probiotic bacteria regulate intestinal epithelial cell survival and growth. Gastroenterology, 132(2), 562-575.

DETERMINATION OF SOME POMOLOGICAL AND BIOCHEMICAL CHARACTERISTICS OF NATURALLY GROWING APPLE GENOTYPES

Associate professor Ayşen Melda ÇOLAK (ORCID:0000-0003-0113-2104)
Usak Univesity, Department of Horticulture, Usak, Turkey.
Email:aysenmelda.colak@usak.edu.tr

Lecturer Dr. Fatma ALAN (ORCID:0000-0001-5266-6339)
Ankara Univesity, Department of Plant and Animal Production, Ankara, Turkey.
Email:falan@ankara.edu.tr

Abstract

Apple, which is botanically included in the Malus genus of the Roseceae family, is spread to different gene centers in the world including Europe, Anatolia, Himalaya, China, Japan, Korea and North America and has 48 species; It is one of the most important temperate climate fruit species that has been grown from very cold years to the present day, and is preferred by consumers due to its taste, nutritional content and economic value, and contains rich antioxidant components, carbohydrates, essential minerals and dietary fiber. In the study, the fruit width (mm) and length (mm) ratio, fruit weight (g), total phenolic substance content (mg/100 g), soluble solids content (SSC%), pH, titratable acidity (%) and antioxidant activity (%) were determined in apple genotypes growing naturally in Ankara province and its surroundings, and the nutritional value of the genotypes was revealed. As a result, it was determined that the varieties grown in the region have high nutritional value and antioxidant capacity. In this respect, it is recommended that the fruits be consumed especially with their peels as a functional food source due to the compounds they contain that are beneficial to health.

Keywords: Biochemical properties, phenolic compounds, pomology, Ankara, apple.

INTRODUCTIN

Today, apple (*Malus communis* L.), which is a fruit species that grows in all continents except Antarctica and in different gene centers such as Europe, Anatolia, Himalaya, China, Japan, Korea and North America, and can be produced in temperate climate regions and high altitude areas of tropical areas, is included in the Rosales order, Rosaceae family, Pomoideae subfamily and Malus genus. As in other agricultural products, our country, which is also a gene center in terms of fruit growing, has a very rich flora in terms of fruit species and varieties and is among the homelands or homelands of many fruit species, is also shown among the homelands of apples (Özbek, 1978; Ülkümen, 1938). Total apple production in the world is over 96 million tons, and Turkey produces approximately 4.8 million tons of apples today. With this increase, Turkey has ranked fourth among the continents in world apple production (Anonymous 2024a).

Apple, a plant suitable for temperate climate zones, especially cold temperate climate zones, generally grows between 30-50° latitudes in the world. It is also one of the factors that provide very good color formation in apples due to its high light intensity. Apple trees are quite resistant to winter seasons when temperatures are very low, but they do not like periods when temperatures are very high (Özçağıran et al., 2004). In Turkey, apple cultivation can be done under special climate conditions in the provinces of Ankara, Kocaeli, Kastamonu, Amasya, Tokat, Isparta, Burdur, Denizli, Bursa, Balıkesir and Çanakkale, Konya, Karaman, Niğde and Nevşehir, on streams, rivers, lakes and in valleys.

Apple is a type of fruit that suits people's income level and taste all around the world, as it is in Turkey. Apple, which contains rich antioxidant components, carbohydrates, essential minerals and dietary fiber, has an important place in terms of taste and nutritional content. In addition, phenolic compounds with antioxidant activity such as quercetin, procyanidin B2, epicatechin, phloretin, and chlorogenic acid are also found in apples, and it is a type of fruit that has a very rich potential in macro and micro elements such as nitrogen, phosphorus, potassium, calcium, magnesium, sulfur, iron, boron, zinc, manganese, copper and molybdenum (Wiseman, 2001; Sadık et al., 2003; Wolfe et al., 2003; Wolfe and Liu, 2003; Lee et al., 2003). Apple fruit, which is rich in these macro and micro elements, is important for the human body.

In Ankara, where the average altitude is 850 m above sea level, the continental climate is generally dominant, and therefore the winter months are cold and snowy, and the summer months are dry and hot with cool nights. In Ankara province, where climate differences are seen in places on its vast land, the steppe climate, which is the distinctive characteristics of the Central Anatolian climate, is seen in the south, and the mild and rainy conditions of the Black Sea climate are seen in the north. In this region where the continental climate prevails, winter temperatures are low and summers are hot (Anonymous 2024b). Due to these climate characteristics, in addition to the richness of species, the richness of varieties is also quite high in our country, and it is known that there are significant natural apple populations in Ankara and its surroundings, but there are intense human-induced losses in these materials and these genetic resources are destroyed in the process.

Our study was conducted to determine some pomological and biochemical contents in Ankara origin apple genotypes. In the study, the resistant genotypes identified and those with good fruit quality will be selected and will contribute to the development of local apple genotypes that are suitable for cultivation, have high commercial value, are of high quality and also have high nutritional content.

MATERIAL AND METHODS

Fruit Samples

Fruit samples belonging to 3 apple genotypes determined in Ankara province and its surroundings were brought to the laboratory in ice cassettes and stored in the freezer at 15 ˚C until fruit analyses were performed. soluble solids content, pH, titratable acidity, total phenolic substance and antioxidant capacity were determined in 3 replicates for each variety.

Weighings were carried out on 20 fruits for each genotype and fruit samples were weighed on a digital precision balance sensitive to 0.01 g. soluble solids content (SSC%) contents of fruits were determined at 22 ˚C using Mettler-Toledo 30 P digital refractometer and % acidity values were determined using the titrimetric method according to Cemeroğlu (1992).

Determination of Total Phenolic Substance

Total phenolic substance determination was determined using the Folin-Ciocalteu method (Spanos and Wrolstad 1992). For the determination of phenolic substance, 14 g of fruit sample (peel and flesh) was homogenized with 40 ml of ethanol and centrifuged at 6000 g. 1000 µl (1/10 diluted) folin-ciocalteu and 800 µl (% 7.5) Na2CO3 were added to 200 µl of supernatant. After incubation for 2 hours at room temperature, it was measured against 50% ethanol-water mixture at 750 nm in a spectrophotometer. Total phenolic substance contents of the samples were calculated using gallic acid standard.

Antioxidant Capacity

Antioxidant capacity (free radical reduction capacity) was determined by the DPPH method according to the scavenging effect. Samples were homogenized by mixing 2 g of tissue with 2 cc of extraction solution (85% methanol, 15% acetic acid) and kept at 4 ºC for 24 hours. Then, it was centrifuged at 10000 rpm for 10 minutes. DPPH (1,1-diphenyl-2-picrylhydrazyl) solution (950 µl 0.1 N) was combined with 50 µl of extract diluted separately from fruit flesh and fruit peel. The solution was kept in a dark environment for 30 minutes on a shaker at room temperature and samples were read at a standard 515 nm wavelength on a spectrophotometer. Separate measurements were made for fruit flesh and fruit peel in each sample and antioxidant capacities were calculated with the formula %DPPH=(Acontrol-Asample) /Acontrol x 100 (Bakhshi and Arakawa 2006; Rezaeirad et al. 2013).

Statistical Analyses

All analyses were repeated 3 times in the study and SPSS 15.0 package program was used to evaluate the obtained data. Differences between groups were determined with Duncan multiple comparison test at P<0.05 significance level.

RESULTS and DISCUSSION

Fruit weight (g), Width (mm), Length (mm), SSC (%), pH, Phenological substance (mg/100 g) and Antioxidant activity (%) values of the samples are given in Table 1. Statistically significant differences were determined in these parameters among different varieties.

Table 1. Fruit weight, width, length, SSC, pH, phenological substance and antioxidant activity contents of genotypes

Genotype	Width (mm)	Length (mm)	Fruit weight (g)	SSC (%)	pH	Phenological substance (mg/100 g)	Antioxidant activity %
Ankara Çankaya/ Yenimahalle/Başkent Üni.	81,00±0,22	75±0,04	81,6±0,24	11,8±0,33	9,4±12	76,5±0,98	48,0±0,75
Ankara Çankaya/ Çukurambar	70,00±0,02	63±0,04	71,9±0,03	14,2±0,69	7,3±0,05	67,5±0,65	25,8±0,01
Kalecik	67,03±0,04	62,04±0,03	55,9±0,05	11,02±0,07	9,00±0,00	51,5±0,08	52,8±0,48

*=The numbers shown with different letters in each column are statistically different from each other (P<0.05)

Abaci and Sevindik (2014) found that the varieties grown in the region have high nutritional value and antioxidant capacity in their studies conducted in 2014 to determine the bioactive compounds and total antioxidant capacity of apple varieties grown in the Ardahan region, and suggested that fruits can be consumed as a functional food source due to the health-beneficial compounds they contain. In addition, according to the chemical analysis results they obtained, they reported that the total phenolic substance content and antioxidant properties among 26 different fruit varieties were most in the red Uruset apple variety and the least in the Lemon Apple variety. Dec. According to Jakopic et al. (2007) reported that the SCCM in the Fuji apple variety was 15.6%, while Ozgen and Tokbas (2007) found that the fruit weights Decayed between 141 and 176 g and SCCM contents ranged between 14.6 and 16.1% in Amasya and Fuji apples. In the studies

conducted by Coşkun and Aşkın in 2016 to determine the pomological and biochemical properties of some domestic apple varieties, they determined the average fruit height between 53.93 mm-65.82 in 5 local and 2 foreign apple varieties; the average fruit width between 64.86 mm-76.56 mm and the fruit weight between 96.99 g and 184.25 g. Dec.Dec. the average fruit width is between 96.99 mm and 184.25 g. The average fruit length is between 64.86. According to the results of the biochemical analysis they obtained, they determined that the ratio of water-soluble dry matter (Dec) also varies between 11.27% - 14.23%. (Coşkun and Aşkın, 2016). Özkan and Celep (1995) determined the fruit weight, fruit height and SDKM values of the Bride Apple variety as 90.52 g, 5.18 cm and 10.30% respectively in their studies conducted in Tokat province.

Balta and Uca (1996), in their studies on local apple varieties, found the fruit weight, fruit width, fruit length and SCCM ratio values of the Bride Apple variety to be 19.00 g, 76.10 mm, 69.90 mm and 11.60%, respectively; Edizer and Bachelor (2007) also found the fruit weight, fruit width and fruit length values of the Bride Apple variety to be 112.86 g, 63.99 mm and 65.16 mm, respectively; as they have detected it. Çulha (2010), in his study, determined the fruit weight, fruit width, fruit length and CM ratio values of the Starking Delicious variety as 204.08 g, 77.64 mm, 75.11 mm and 11.20%, respectively. It is believed that there are differences between the research in question and the results we obtained from our study, and these differences are caused by both the different varieties and the fact that they were grown in different ecologies. Dec.

CONCLUSION

As a result, it is possible to come across apple genotypes grown wild in almost every region of our country. In this study conducted in Ankara, pomological and biochemical properties of some apple genotypes were revealed. According to the results obtained, it can be said that there is a potential to be used as a genetic resource in future breeding studies. Since the types presented to production by various breeding studies will not give the same performance for each region, it is believed that adaptation studies should be carried out before genotypes are recommended and recommending the genotypes used according to these results will be useful for successful and profitable production. In addition, in order for some local apple genotypes, which will be lost due to lack of preference in the subsequent processes, to remain available as a genetic resource, it is proposed to establish a local apple collection garden by taking a pen.

REFERENCES

Abacı, Z.T., Sevindik, E. 2014. Ardahan Bölgesinde Yetiştirilen Elma Çeşitlerinin Biyoaktif Bileşiklerinin ve Toplam Antioksidan Kapasitesinin Belirlenmesi. Araştırma Makalesi. YYÜ TAR BİL DERG, 24(2): 175- 184.

Anonim 2024a. https://www.fao.org/faostat/en/#home

Anonim 2024b. http://ankara.gov.tr/iklimi#

Bakhshi, D., Arakawa, O. 2006. Effects of UV-b irradiation on phenolic compound accumulation and antioxidant activity in 'Jonathan' apple influenced by bagging, temperature and maturation. Journal of Food, Agriculture & Environment. 4 (1): 75-79.

Balta, F., Uca, O., 1996. Iğdır'da Yetiştirilen Önemli Yazlık Mahalli Elma Çeşitlerinin Morfolojik ve Pomolojik Özellikleri. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 6(1), 87-95.

Coşkun, S., Aşkın, M. A. 2016. Bazı Yerli Elma Çeşitlerinin Pomolojik ve Biyokimyasal Özelliklerinin Belirlenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi 11 (1):120-131, 2016 ISSN 1304-9984, Araştırma Makalesi.

Çulha, A.E., 2010. Çorum Ekolojik Şartlarında M9 Anacına Aşılı Bazı Elma Çeşitlerinin Fenolojik ve Pomolojik Özelliklerinin Tespiti. Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 54s, Konya.

Edizer, Y., Bekar, T., 2007. Tokat Merkez İlçede Yetiştirilen Bazı Yerel Elma (*Malus communis* L.) Çeşitlerinin Fenolojik ve Pomolojik Özelliklerinin Belirlenmesi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 24(1), 1-8.

Jakopic, J., Veberic, R., Stampar, F. 2007. The effect of reflective foil and hail nets on the lighting, color and anthocyanins of 'Fuji' apple. Sci. Hort. 115: 40–46.

Lee, K.W., Kim, Y.J., Kim. D.O., Lee. H.J., Lee, C.Y. 2003. Major Phenolics in Apple and Their Contribution to the Total Antioxidant Capacity. Journal Agriculture Food Chemistry, 51(22), 6516-6520.

Özbek, S. 1978. Özel Meyvecilik (Kışın Yaprağını Döken Meyve Türleri). Ç.Ü. Ziraat Fakültesi Yayınları, No:128, Ders kitabı: 11, Adana.

Özçağıran, R., Ünal, A., Özeker, E., İsfendiyaroğlu, M. 2004. Ilıman iklim meyve türleri (Yumuşak Çekirdekli Meyveler), Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayınları, Cilt: 2, No: 556.

Özgen, M., Tokbaş, H. 2007. Işıklanma ve meyve dokusunun Amasya ve Fuji elmalarında antioksidan kapasitesine etkisi. Gazi Osmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi. 24(2): 1-5.

Özkan, Y., Celep, C., 1995. Tokat İlinde Yetiştirilen Yerel Elma Çeşitlerinin Pomolojik Özellikleri Üzerine Bir Araştırma. Gaziosmanpasa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 12(1), 8-14.

Rezaeirad, D., Bakhshi, D., Ghasemnezhad, M., Lahiji, H.S. 2013. Evaluation of some quantitative and qualitative characteristics of local pears (*Pyrus sp*.) in the North of Iran. International Journal of Agriculture and Crop Sciences. 5 (8): 882-887.

Sadık, C.D., Sies, H., Schewe, T. 2003. Inhibition of 15-lipoxygenases by Flavonoids: Structure Activity Relations and Mode of Action. Biochemistry Pharmacology, 65, 773- 781.

Spanos, G.A, Wrolstad, R.E. 1992. Phenolic of apple, pear and white grape juices and their changes with processing and storage. J.Agric.Food Chem. 40(9): 1478-1487.

Ülkümen, L. 1938. Malatya'nın mühim meyve çeşitleri üzerinde morfolojik, fizyolojik ve biyolojik araştırmalar, Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü Yayınları.

Yaşasın, A.S., Burak, M., Akçay, M. E., Türkeli, Y., Büyükyılmaz, M. 2006. Marmara Bölgesi İçin Ümitvar Elma Çeşitleri – V. BAHÇE 35 (1-2): 75 – 82.

Wiseman, A. 2001. Biologically-active Phytochemicals in Food, Analysis, Metabolism, Bioavailability and Function, Edited by Pfannhauser W, Fenwick GR, Khokhar S. The Royal
Society of Chemistry, 450p, Cambridge.

Wolfe, K.L., Liu, R.H. 2003. Apple Peels as a Value-Added Food Ingredient. Journal of Agricultural and Food Chemistry, 51, 1676-1683.

Wolfe, K.L., Wu, X., Liu, R.H. 2003. Antioxidant Activity of Apple Peels. Journal of Agriculture and Food Chemistry, 51, 609-614.

ACUTE TOXICITY PROFILE OF NAUCLEA LATIFOLIA LEAF ETHANOLIC EXTRACT IN ALBINO RATS

George Chınyeaka EZECHUKWU (ORCID: 0009-0004-8005-0899)
Department Of Mıcrobıology, Federal Unıversıty Of Technology, Mınna, Nıger State, Nıgerıa.
Email:george1ezechukwu@gmail.com

Abstract

Nauclea latifolia (African peach in English), is a plant with medicinal properties used in traditional medicine for the treatment of numerous ailments such as malaria, hypertension, prolonged menstrual flow, cough, gonorrhoea, stomach disorders, dysentery, ulcers and liver ailment. The aim of this study was to determine the acute toxicity profile of the *N. latifolia* leaf ethanolic extract in albino rats. Leaves of *Nauclea latifolia* were harvested, washed with water, air-dried at room temperature, and then processed into fine particles. Cold maceration method of extraction was used. Two hundred grams (200 g) of *N. latifolia* fine powdered sample was extracted with 1000 mL of ethanol for 72 hours in sterile conical flask. The extract was filtered using Whatman No.1 filter paper and heated in water bath at 40°C until a solid residue was obtained. Acute oral toxicity study of ethanol extract of *N. latifolia* was carried out in two stages to determine the range of doses producing the toxic effects and the median lethal dose (LD_{50}) of the extract. In each stage, the animals were divided into three groups of three animals. In stage one, the animals were administered with 10, 100, 1000 mg/kg body weight once, while in stage two, another three groups of animals were fed with1600, 2900 and 5000 mg/kg body weight once respectively of *N. latifolia* extracts.The results of the acute toxicity study revealed that the administration of oral *Nauclea latifolia* ethanol leaf extract at single doses 10, 100, 1000, 1600, 2900, 5000 mg/kg BW in stages one and two did not cause any sign of toxicity or mortality in rats during the 14 days of observation. The oral median lethal dose (LD_{50}) was greater than 5000 mg/kg of the body weight in rats. In conclusion, the ethanolic leaf extract of *N. latifolia* is nontoxic and maybe considered safe at these doses tested.

Keywords: *Nauclea latifolia*, acute toxicity, ethanolic extract, albino rats, lethal dose.

Introduction

Medicinal plants are used worldwide as the source of therapeutic agents (Gupta and Sharma, 2020), and many chemotherapeutic drugs are of plant origin (Chukwudozie and Ezeonu, 2022). There had been belief that some plants had medicinal values, even before the discovery of antibiotics. Even though antibiotics are now available for the treatment of infections, ethnomedicine is still widely used due to its acceptability and affordability, especially amongst the rural and low-income populace (Chukwudozie and Ezeonu, 2022). Also, phytomedicines have multiple beneficial effects on improving health (Nyong *et al.*, 2021), and it can be stored for long time at normal temperature (Gupta and Sharma, 2020).

Herbal medicines are generally considered safe or of low toxicity based on their long history of use by man (Ugwah-Oguejiofor *et al.*, 2019). However, there are indications from researches that some herbal medicines have negative effects. Since safety continues to be a major issue with the use of medicinal plants, conducting toxicity studies on them to determine their safety profile is essential. Therefore, evaluating the acute toxicological effects of any medicinal plant extract intended to be used in animals or humans is an important aspect of its assessment for potential toxic effects.

Nauclea latifolia Smith, (Rubiaceae), called African peach in English is an evergreen, multi-stemmed and straggling shrub with sweet scented flowers. It is well distributed in many parts of Nigeria. It is a medicinal plant that is used for traditional medicinal treatments in East and West African sub-regions, where various extracts of the plant are used for the treatment of malaria, hypertension, prolonged menstrual flow, cough, gonorrhoea, stomach disorders, dysentery, ulcers and liver ailment (Ajayi *et al.*, 2020; Ezeagha *et al.*, 2023,). Leaf decoctions of *Nauclea latifolia* are used in the treatment of typhoid fever. The extracts of different parts of *Nauclea latifolia* in hot water or alcohol are used in forms of infusions, decoctions or concoctions for different treatments (Okunye *et al*., 2020). Plate 1 is *Nauclea latifolia* showing leaves, stems, and flowers.

Plate I: *Nauclea latifolia* tree showing leaves, stems, and flowers**.**

Materials and Methods

Collection and identification of plant material

Leaves of *Nauclea latifolia* were collected from Maikunkele, Bosso LGA, Niger State, Nigeria. The plant leaves were identified and authenticated at the Department of Plant Biology, Federal University of Technology, Minna, Niger State, Nigeria.

Preparation of plant samples

The plant leaves were washed with water, air-dried for one week at room temperature and pulverized into coarse powder by using pestle and mortar. The coarse powder was further processed to fine particles with a laboratory electric blender. The powder obtained was then kept in air-tight containers for future use.

Sample Extraction

Ethanol extract

Cold maceration method of Musa *et al*. (2017) was used with little modification. Two hundred grams (200 g) of *N. latifolia* fine powdered sample was extracted with 1000 mL of ethanol for 72 hours in sterile conical flask. The extract was filtered using Whatman No.1 filter paper and heated in water bath at 40°C until a solid residue was obtained. The solid concentrated filtrate, now the extract was then stored in universal bottles in the refrigerator at 4°C until when it would be used.

Experimental animals

Eighteen Wistar albino rats of both sexes, weighing between 77.4 and 132.3 g, about eight weeks old were purchased from YUSNAF Essentials, Minna, Nigeria, and used for this study. They were fed with pelleted feeds (Vital Feeds, Jos, Nigeria) and tap water *ad libitum*. The animals were housed under standard laboratory environment, and allowed to acclimatize to the laboratory environment (temperature of (28 ± 3°C), relative humidity and naturally illuminated environment of 12/12 h day light/dark cycles) for one week before the commencement of the study.

Acute oral toxicity study

The acute oral toxicity test of ethanol leaf extract of *N. latifolia* was evaluated in albino rats as reported by Olaniyan *et al*. (2015) with little modifications. The study was conducted in two phases. In the first phase, nine rats were grouped into three of three rats each. Following an overnight fast, the rats were weighed and the dose was calculated in reference to their body weight. The ethanol crude extract was suspended in dimethyl sulfoxide (DMSO). Groups 1, 2, and 3 received 10, 100 and 1000 mg/kg body weight of the extract, respectively. The animals were observed for about 30 minutes for any signs of toxicity or mortality. Further observations were made every 8 hours for 24 hours after administration of the extract. The absence of death of any animals in this phase necessitated the conduction of the second phase. In the second phase, nine rats were also grouped into three of three rats each (Groups 1, 2, and 3). The three groups received ethanol extract at 1600, 2900 and 5000 mg/kg body weight, respectively. The rats were

observed for any signs of toxicity or mortality within 24 hours. Further observation of all the animals was made for a period of 14 days.

Results

Acute Toxicity Effect of *Nauclea latifolia* ethanol leaf extract on Albino Rats

The acute toxicity test results at an oral limit doses of 10, 100 and 1000 mg/kg in phase one, and 1600, 2900, and 5000 mg/kg body weight in phase two of the ethanol extract of *N. latifolia* caused no death in the rats (Table 1). No lethal effects were noted throughout the phases one and two of the study. No toxicity signs were observed in the animals throughout the 14 days study period. The oral lethal dose, LD_{50} is considered greater than 5000 mg/kg in rats since they tolerated up to 5000 mg/kg body weight of the extract orally.

Table 1: Acute Toxicity Test of Ethanol Leaf Extract of *N. latifolia* in Albino Rats

	Group	Dosage (mg/kg BW)	Mortality/No.of Rats
Phase 1	1	10	0/3
	2	100	0/3
	3	1000	0/3
Phase 2	1	1600	0/3
	2	2900	0/3
	3	5000	0/3

Key: mg/kg BW: milligram per kilogram of body weight, No.: number of rats

Discussion

Acute toxicity study involves the determination of the concentration of the extract that will kill 50% of the test animals' population (Udobi *et al.*, 2017). Lethal dose, LD_{50} figures are frequently used as a general indicator of a substance's acute toxicity. A lower LD_{50} is indicative of increased toxicity (Uche and Chinyere, 2022). Acute toxicity study of albino rats after the administration of ethanolic leaf extract of *N. latifolia* showed no mortality or signs of toxicity such as tumour, diarrhoea, vomiting, convulsion, changes in the skin, eyes and fur colour. The LD_{50} (median lethal dose) of *N. latifolia* ethanolic leaf extract was greater than 5000 mg/kg BW (Table 1). According to the Organization for Economic Co-operation and Development (OECD) Globally Harmonized Classification System, this extract is classified as category 5 of non-toxic substances orally. This result is consistent with the findings of Berinyuy *et al* (2020), who investigated the potential protective effects of the methanolic extract of *N. latifolia* in experimental animals. However, the result disagrees with Udobi *et al.,* (2017), who reported that lethal dose (LD_{50}) of *N. latifolia* extract was 1414.2 mg/kg body weight, thus suggesting that the extract was slightly toxic. This disparity could be due to the time, species, place of collection of the leaves, and different methods of extraction of the extracts.

Conclusion and Recommendations

In conclusion, the results from this study, suggest that *N. latifolia* leaf ethanolic extract is nontoxic at the doses used for this study when orally administered to Albino rats once (acute toxicity study). Therefore, it may be considered safe at these doses tested. It is recommended that ethanol leaf extract of *N. latifolia* should be used for treatment. However, further studies on the subacute toxicity profile of the leaf extract should be carried out to evaluate its effect after a prolonged administration.

References

Ajayi, O. S., Aderogba, M. A., Akinkunmi, E. O., Obuotor, E. M., Majind, R. R. T. (2020). Bioactive compounds from Nauclea latifolia leaf extracts. Journal of King Saud University – science, 32(4), 2419-2425.

Berinyuy E. B., Abdullahi, M. K., Kabiru, A. Y., & Ogbadoyi, E. O. (2020). Comparative Anti-malarial and Toxicological Properties of the Stem Bark Extracts of Nauclea latifolia and Terminalia glaucescens Against Plasmodium berghei-infected mice. Iranian Journal of Toxicology, 14(1), 9-18. http://dx.doi.org/10.32598/ijt.14.1.9.

Chukwudozie, I. K., & Ezeonu, I. M. (2022). Antimicrobial properties and acute toxicity evaluation of Pycnanthus angolensis stem bark. Scientific African 16, e01185.

Ezeagha, C. C., Ogbuebuna, J. O., Anozie, A. N., Oranu, E. C., & Nedum, C. H. (2023). Determination of the Phytochemical and Antimicrobial properties of Nauclea latifolia Root Smith. (Rubiaceae). GSC Biological and Pharmaceutical Sciences, 23(2), 182–188.

Gupta, R., & Sharma, S. (2020). Herbal antibiotics: A Review. Bulletin of Environment, Pharmacology and Life Sciences. 9(11), 136-142.

Musa, D. A., Sunday, G. O., Musa, A., & Nwodo, O. F. C. (2017). Evaluation of in vitro anti-salmonelal effect of combined crude aqueous extracts of Ficus capensis and Nauclea latifolia used for the treatment of typhoid fever. Biokemistri, 29(1), 19–23.

Nyong, B. E., Etim, A. N., Ita, P. O., & Ucheokoro, A. S**. (**2021). Antimicrobial properties of alcoholic extract of African peach (Nauclea latifolia) leaves. International Journal of Current Research in Medical Sciences, 7(9), 1-7.

Okunye, O. L., Idowu, P. A., & Kolade, T. T. (2020). Antibacterial activity of crude extracts of the leaves of Nauclea latifolia Smith (Rubiaceae) and some selected conventional antibiotics on clinical isolates of Salmonella Typhi. Annals of Health Research, 6(3), 258-264. doi:10.30442/ahr.0603-02-88.

Olaniyan, J. M., Muhammad, H. L., Makun, H. A., Busari, M. B., & Abdullah, A. S. (2015). Acute and sub-acute toxicity studies of aqueous and methanol extracts of Nelsonia campestris in rats. Journal of Acute Disease, 5(1), 62–70.

Uche, M. E. & Chinyere, G. C. (2022). Phytochemical Screening and Sub-Acute Toxicity Studies of Aqueous Leaf Extract of Ficus aurea from South-East Nigeria. World Journal of Pharmaceutical and Medical Research 8(8), 88-97.

Udobi, C. E., Umoh, B. E., & Asuquo, E. G. (2017). Effects of the Ethanol Extract of the Stem Bark of Nauclea latifolia Smith [Rubiaceae] on Certain Biochemical and Haematological Indices of Swiss Albino Mice. Asian Journal of Medicine and Health, 6(1), 1-9.

Ugwah- Oguejiofor, C. J., Okoli, C. O., Ugwah, M. O., Umaru, M. L., Ogbulie, C. S., Halilu, M. E., & Njan, A. A. (2019). Acute and sub-acute toxicity of aqueous extract of aerial parts of Caralluma dalzielii N. E. Brown in mice and rats. Heliyon, 5(1), e01179. doi:10.1016/j.heliyon.2019. e01179.

RELATION OF MIT METHODS AND EQUIPMENT ON STUDENTS' CRITICAL THINKING SKILL IN AGRICULTURAL COURSES IN NIGERIAN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

Ahmed ISHIYAKU
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Tech) Gombe, Nigeria
Email: Ahmedshiyaku@gmail.com

Hauwa HASSAN
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Tech) Gombe, Nigeria

Umar ABDULLAHI
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Tech) Gombe, Nigeria

Usman HASSAN
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Tech) Gombe, Nigeria

Abubakar M. OMAR
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Tech) Gombe, Nigeria

Abstract

This study investigates the relationship between Modern Instructional Technology (MIT) methods and equipment and students' critical thinking skills in agricultural courses at Nigerian higher education institutions. A quantitative descriptive study was conducted on a sample of 370 agriculture education students from ATBU Bauchi and FCET Gombe. Exploratory factor analysis and reliability analysis were conducted to ensure the validity of the research instrument. Correlation analysis was then used to examine the relationship between MIT methods, equipment, and students' critical thinking skills. The results indicate a moderate positive correlation between MIT methods and students' critical thinking skills ($r = 0.38$, $p < 0.05$), with a medium effect size of 14%, suggesting that the use of various MIT methods can effectively promote critical thinking. However, a weak positive correlation ($r = 0.14$, $p < 0.05$) with a small effect size of 2% was found between MIT equipment and students' critical thinking skills suggesting that the specific type of equipment used may have a less significant impact. These findings suggest that the instructional methods employed are more influential on critical thinking development than the specific types of MIT equipment used. Therefore, emphasizing and encouraging the use of diverse MIT methods is crucial for promoting and enhancing students' critical thinking skills in agricultural courses.

Keywords: Modern Instructional Technology (MIT), Methods and Equipment, Critical Thinking Skill, Courses, Higher Education Institutions

INTRODUCTION

Modern instructional technology (MIT) is very important in teaching process as it helps in improving the efficiency and effectiveness of instruction and motivates student's interest in learning. MIT also allows students to learn by them (student centred), helps them to produce their innate ability by boosting their critical thinking ability, resulting in the creation of new learning experience and high quality learning outcomes. Despite the roles of MIT in improving the teaching and learning process, it was observed that much emphasis is given to information and communication technology (ICT) instead of MIT in education studies (Nwezeh, 2010; Onyia & Onyia, 2011; Oviawe & Oshio, 2011; Brown & Green, 2015). ICT referred to combination of informatics innovation and relevant innovations, especially communication technology (Hennessy, 2010; Hodell, 2015).

ICT consists of the communication mediums such as wireless networks, Internet, cell phones and so on. In contrast, MIT comprises new teaching methods such as simulation, games, problem based instruction, case studies, cooperative learning, competition, brainstorming, individualized instruction, on-line instruction, programmed and automated instruction and the respective communication equipment needed such as computers, handset, iPhone, iPad and projector to impact knowledge (College of Southern Nevada, 2011). Despite the fact that MIT and ICT have the same mediums of communication, their primary aims differ significantly. Communicating an idea (ICT), and understanding and applying the idea into action (MIT) are two different aspect of learning. Therefore, it is expected that after using MIT there must be a result, which should be manifested, exhibited or demonstrated, in a form of reflex, cognitive and psychomotor which are the expected outputs.

This means that the results are observed in the students' action, critical thinking ability and new learning experience. Therefore the use of MIT cannot be over emphasized as it plays a vital role in improving student's performance, developing critical thinking skill and allowing students to make decision by themselves and experience the outcome of their decision. This can even lead to innovation as it supports factual knowledge acquisition.

Authors like Carr & Kemmis (2003) stated that understanding the knowledge and implication of MIT methods and equipment by the instructors are vital to the students' achievements of critical thinking skills and innovation. This is important in making the graduates marketable. Summers and Vlosky (2001) indicated that both Agriculture students and lecturers accepted that courses relevant to MIT application are significant to students' forthcoming struggle for employment. As the study involved Agricultural courses that need acquisition of skills, the skills can best be achieved by using modern instruction technology. In the 21st century digital world, most skills require the use of modern technology to achieve a certain level. Students that acquire critical thinking skills can manipulate ideas to achieve sound decision, which is highly required in today's competitive labour market environment.

Some of the skills required include identifying direction of technology in agricultural practices such as irrigation, pesticide use, cultivation, harvest and storage technology and ability to uterlise it. Time management and organizational skill is also important for

agricultural practices such as supply of raw material and management of laborers. It is equally important that students should have skills in ability to adapt to a changing environment. This is because what is learning from school may be different from the practical, such as difference in soil topography which can influence success in agriculture. An innovation skill is also important, which is to be able to use modern technology in local environment.

It is therefore expected that Agricultural student that acquire critical thinking skills can be engaged in self-active learning, hence can have more learning and employment opportunities. It can give such students the ability to make sound criticism and judgment, and the ability to work independently. However, to what extent are students and teachers in Agriculture education utilising the advantages of such MIT methods is the bone of contention (Birkenholz & Stewart, 1989). The study by Klimoviene et al. (2006) pointed that the need for critical thinking skills is not only the concern of employers; as their staff did not exhibit the necessary skills to work independently and efficiently. Similarly, parents and the general public show concern that students are not skilful, in terms of independent reasoning and the ability to utilise the enormous opportunities of the present developments. The study and modelling critical thinking is essential to give students an insight on how their teachers perceive critical thinking (Brookfield, 2012).

Regardless of the advantages and importance of MIT equipment and methods on students' critical thinking skills explained, the above discussion indicated its limited application in Agriculture departments in Nigeria. This created the needs for investigation into the MIT equipment and methods used and their effects on students' critical thinking skills in Agriculture departments in Nigerian high education institutions; Abubakar Tafawa Balewa University, Bauchi (ATBU Bauchi) and Federal College of Education (Technical) Gombe (FCET Gombe). This study therefore explores the effect of MIT methods and equipment on students' critical thinking skill in Agriculture courses in the study areas. The study showed how the use of MIT influences teaching and learning in the study area, and demonstrates that use of MIT leads to students' critical thinking that leads to innovations. The study also suggested measures for improving the use of MIT methods and equipment in Agriculture education courses.

Relationship between MIT and ICT

MIT (Modern Instructional Technology) encompasses both methods and equipment used in teaching and learning. Equipment includes computers, mobile devices (handsets, iPhones and iPads), projectors, and others. Methods involve PowerPoint, the internet, emails, and social media platforms like Facebook. ICT (Information and Communication Technology) refers to modern tools and techniques used for communication and information exchange (Goktas, Gedik, & Baydas, 2013). Examples of ICT devices include mobile devices, computers, and others. Despite the fact that MIT and ICT have the same mediums, the aim and methods of uses differ (Balanskat, Blamire & Kefala, 2006). After using MIT tools there must be a result, which should be manifested, exhibited or manipulated, that is in form of reflex, cognitive and psychomotor which are the expected outputs after instruction. In contrast ICT is just technological medium of passing out information. The main idea is to have the knowledge, which is only in cognitive form. Therefore, MIT are mediums used in imparting a lifelong knowledge,

while ICT is the medium used in communication and passing out the information (Goktas, Gedik & Baydas, 2013). However, both MIT and ICT use the same modern communication devices, such as iPad, Smartphone and computer (Spector et al., 2014). Developing strong ICT competencies among students and teachers has become a global educational priority (Kuhlemeier & Hemker, 2007). Countries have responded by integrating ICT into national education policies, leading to increased computer and internet access in schools. This has encouraged teachers to use ICT in various aspects of their profession, from curriculum development to classroom instruction (İşman, 2012). Goktas, Gedik, and Baydas (2013) identified internal and external barriers to ICT integration. Internal barriers include teachers' attitudes and beliefs about technology and traditional teaching methods. External barriers involve inadequate hardware and software, technical support, and time constraints. Tsai and Chai (2012) added that a lack of focus on critical thinking skills can also hinder ICT integration. They emphasized the importance of easy access to ICT facilities and teachers' design thinking skills. Therefore, the common obstacle to the integration of MIT and ICT are lack of hardware, software, instructional content and support.

MIT and Improvement of Agriculture Education

A portion of the imperative things that educators need to enhance agricultural professional instructing are advanced instructional techniques and materials. Receiving proper instructional strategies that are helpful and harmonious to the normal results is fundamental in improving learning. One of such methods is multimedia method. Multimedia method is the utilisation of computer, mobile devices internet to deliver textual, graphics, sound and video with connections and devices that permits the student to explore, interact, make and transmit (Gaytan & Slate, 2003) multi-media method have significantly contributed to changes witnessed in nature of students learning in present classroom set up. The advantages and strengths of multi-media method approach have been identified by Pridmore, Bradley and Mehta (2010). They are; bringing theory and practice to classroom; developing efficiency in skill acquisition for students; providing an instructive and adventurous study environment; encouraging effective team work; assists in creation of individual qualities and characteristics; providing real-life issues in lessons; offering understanding into developing innovations and ideas; and making an immense amount of data effectively available, that encourages the chances for investigation.

Agricultural education as an area of study in technical and vocational education has directly benefitted from the development of MIT. Agricultural education is moving ahead at a high speed with the development of MIT (Kostoglou, Vassilakopoulos & Koilias, 2013). MIT makes learning an individual's activity and personal experience, and encourage learners (Edwards, 1997). The coming and utilization of MIT and related advancements have implied fast improvement, and the capacity of teachers and students to show better performance (Aburime & Uhomoibhi, 2010). At the initial stage Agriculture vocational teachers assign less value in application of MIT for teaching and learning process since it becomes hard to ascertain the importance and advantage of its integration in the classroom (Selwyn, 2007). Regardless of its insufficiency in the classroom use, MIT have been adopted in most higher education institution campuses (Edgar, Johnson & Cox, 2012). Laal (2013) observed that the advent of MIT improves

the quality and effectiveness of teaching Agriculture vocational courses at higher learning has levels which resulted to the development of various instruction technologies and use of some recent elements for Agriculture vocational courses, examples of these new elements are video films, multimedia course ware and live lesson delivery.

In order to generate creative ideas, Agriculture students can be requested to withhold judgment or feedback, and produce many ways to accomplish something, for example, resolving an issue (Cruikshank, Bainer & Metcalf, 1999). For instance, learners may think of the greatest possible available measures for solving climate change problems. Once an extensive number of thoughts have been created, they are then subjected to investigation concerning their practicality. These show that MIT methods placed learners into an apparently practical situation where they can settle on choices and experience the results of their choices with and without risks (College of Southern Nevada, 2011). Such students' engagement intends to give real life appearance or have the true-experience, which in the final stage develop their critical thinking ability. Therefore, the availability of MIT equipment and media together with the use of MIT methods can make learning interesting and highly educational (Kung, Chang & Feng, 2010). In the same view, the failure to provide MIT equipment in higher learning institutions, as well as efficient application of MIT methods in schools results to the opposite of the advantages discussed above (McDonald, Yanchar & Osguthorpe, 2005). It can result to passing out of students which are incompetent, lazy and unemployed

.

MIT and Critical Thinking Skill

Critical thinking has received different definitions by authors as a result of its importance. Sternberg (1997) defined thinking as inclination in the utilization of the ability that the individual has instead of the favoured sort of something or capacity. Umar (2012) defined thinking style as method for the use capacities, while critical thinking disposition means possibility of critical thinking. Brookfield (2012) defined critical thinking as a way of living that helps students to stay intact at a time. In the same view, Fisher (2002) defined critical thinking as the ability to translate, investigate and assess thoughts and arguments. Facione *et al*. (1995) on the other hand defined critical thinking disposition as predictable inner inspiration, which gives to choose by intuition and to take care of an issue. Facione and Facione (1996) contended that critical thinking disposition is a round procedure and not a straight one, giving individuals to choose that they will do in which they accept. Scholars have cited that there is a positive relationship between critical thinking dispositions and critical thinking skills (Emir, 2013). Brookfield (2012) pointed that critical thinking is a guided assumption, which can be used to question fundamental assumptions or a problem. Therefore, critical thinking is hunting and checking assumptions. In summary, critical thinking was defined above as ability to arrive at a rational decision on issues that have future implications.

Meanwhile, due to the numerous and sometimes conflicting definitions giving to critical thinking, as seen above, a panel of experts was assembled in 1990 to achieve a globally recognised critical thinking definition . The Delphi research method was used; whereby the experts participated in consultative answering questions over a period of two (2) years without meeting in persons. At intervals, a summary of their respondents was sent back to them again for rectification. At last, they arrived at several milestone definitions and

explanations of critical thinking terminologies, which were used by authors such as Facione (2015) that detailed their resolutions as explained below.

Some core critical thinking skills were identified as self-regulation, inference, explanation, evaluation, analysis and interpretation. The expert panel forwarded definition of these skills. The panel defined interpretation as the capacity to understand and explain the importance or centrality of a wide forms of encounters, circumstances, information, occasions, judgments, traditions, convictions, standards, methods, or criteria. It refers to the students' ability to know and express the importance of different forms of encounters, circumstances, information, occasions, judgments, traditions, principles or methodology. Therefore, this means identifying a problem and describing it based on reasons.

The students skills of the ability to analyse was defined by the panel as capacity to recognize the expected and genuine inferential connections among proclamations, questions, ideas, portrayals, or different types of representation proposed to explain conviction, judgment, encounters, reasons, data, or feelings. This is to recognize the planned and real inferential connections among explanations, questions, ideas, or different types of representation proposed to explain judgment, encounters, reasons or conclusions. This therefore refers to the identification of available similarities and differences between topics of argument. However, evaluation in the critical thinking skill has been identified according to the panel of experts as capacity to evaluate the validity of proclamations or different representations which are records or depictions of a man's perception, experience, circumstance, judgment, conviction, or sentiment; and to survey the sensible quality of the genuine or expected inferential connections among expressions, description, questions or different types of statement. It intends to evaluate the worthiness of clarifications or diverse representations, which are records, or explanations of a person's idea, circumstance, conviction, or feeling. Then to further evaluate the consistent strength of the real or planned inferential connections among statements, questions or different types of arguments. Hence, it refers to the students' ability to judge the positive and negative elements based on their peculiar circumstances.

The ability to arrive at an inference, as a critical thinking skill was also defined according to the panel of experts as the ability to recognize and secure components expected to make sensible inferences; to shape guesses and speculations; to consider pertinent data and to reason the results spilling out of information, proclamations, standards, proof, judgments, convictions, suppositions, ideas, perception, questions, or different types of statements. This it to recognise and bring together all the components expected to help in making a sensible decision; to frame guesses and speculations; to consider the acceptable information and bring out the outcomes spilling out of it, such as standards, proof, ideas, inquiries, or different types of argument. This therefore refers to foreseeing the possible outcomes, results or consequences of an argument, position or statement.

The students' skill of explanation refers to the ability to make a statement and to support that statement based on the available evidence, theory, methodology and logical argument. The expert panel defined explanation as to explain and to defend that thinking regarding the exploratory, applied, methodological, criteriological, and relevant contemplations whereupon person's outcomes were based; and to highlight person's

thinking in form of an argument. This is a provision of clarification of statement, argument or point based on available knowledge. However, the term self-regulation was defined according to the panel as hesitantly to screen one's intellectual exercises, the components utilized as a part of those exercises, and the outcomes realised, especially by applying abilities in analysis, and assessment to one's own inferential judgments with a perspective toward addressing, affirming, accepting, or revising it is possible that one's thinking or one's outcomes. This therefore mean to attentively monitor actions, the components used as a part of those actions, and the outcomes shown, especially by applying abilities in examination, and assessment of particular argument.

In that regard, the expert panel defined a critical thinker as someone who is adaptable, curious, efficient, focused, genuine, hardworking, impartial, judicious, persevering, receptive, reliable, sensible, well-educated, and willing to rethink. In essence, a critical thinker is inquisitive, knowledgeable, confident in reasoning, open-minded, versatile, honest, prudent, willing to reconsider, clear-headed, enterprising, sensible, and determined.

Research Methodology

The study uses non-experimental methods, hence does not use any control group. Survey research strategy on the other hand was adopted in this study, which involves process of collecting data using the questionnaire as instrument for data collection. The questionnaire consists of scale ranges of five (5) Likert scale.

In Nigerian higher Education institutions, Agriculture education is offered only at some universities and colleges of education as discussed in the scope of the study. Therefore, one university, Abubakar Tafawa Balewa (ATBU Bauchi) and one college of education, Federal College of Education (Technical) (FCET Gombe) were selected based on convenience method as the accessible population of the study among the universities and the colleges of education. The students of Agriculture education offering core Agriculture education subjects were 700 students. The population of the study from ATBU Bauchi and FCET Gombe were 300 and 400 respectively. Therefore, the data collected was analysed and generalisation was made on the population based on the findings.

The sample of this study was drawn from the population by random selection from the original list of students collected from the department office. Based on the 700 population, 300 from ATBU Bauchi and 400 from FCET Gombe, the sample size was determined from Bartlett, Kotrlik & Higgins (2001) sampling table, which indicated 169 sample for the population of the 300 in ATBU Bauchi (approximated to 170) students. The table indicated 196 samples for the population of 400 in FCET Gombe (approximated to 200) students. This gives a sample size of 365 (approximated to 370) students for ATBU Bauchi and FCET Gombe, which were used to administer the 370 questionnaires.

Simple random sampling was used for this research as it is more appropriate for this study because most of the previous researches conducted on MIT and student respondents used the random sampling (Kang & Ting, 2013; Semela, Bohl & Kleinkneht, 2013). The questionnaire was administered personally to the respondents. During the administration, the heads of Agriculture vocational education departments assigned one lecturer to help

in the administration of the questionnaires. As there are two areas of the data collection, a cross-sectional study plan, which suggests the information can be gathered at different stages in time (Ivankova, 2002), was used. Student selection for the questionnaire involved using a random number generator website (http://stattrek.com/statistics/random-number-generator.aspx) to choose names from the departmental list. A pre-test and pilot survey ensured questionnaire clarity and validity. Reliability (Cronbach's alpha) was acceptable after minor revisions to two variables. Quantitative analysis involving Pearson correlation examined the relationships between student critical thinking and both MIT equipment and methods.

Results

A correlation analysis was carried out, to find the relationship between MIT method and student critical thinking, and equipment with student critical thinking. The correlation results between the MIT method and student critical thinking, and equipment with student critical thinking in the model are provided in Tables 1 to 6. The magnitudes of relationships reported were interpreted using Burris (2005) descriptors, With coefficients >.69 as Very Strong,.50 to .69 as Substantial, .30 to .49 as Moderate, .10 to .29 as weak and .01 to .09 as Negligible. The effect size was calculated based on Pearson's R^2 (Coefficient of Determination), ranging from 0 to 1 and expressed in percentage, categorized as "small = 1%," "medium = 10%," and "large = 25%" (Nandy, 2012).

The relationship between MIT equipment (as measured by the AVE) and students' critical thinking skills produced by equipment (as measured by the ECR) in the study areas were investigated using Pearson product-moment correlation coefficient (Table 1). The result shows that there is weak, positive correlation between the two variables, r = .137, n = 299, p < .001 (Pallant, 2011). The results indicate a small effect size of 2% between the available MIT equipment and the equipment's critical thinking skill in the study area.

Table 1: Correlation results between AVE and ECR (n=299)

Factor	Mean (M)	Std. Deviation (SD)	1	2
1.AVE	2.51	.945	-	.137**
2.ECR	3.65	.764	-	-

**p<.001

The relationship between available MIT methods (as measured by the AVM) and students' critical thinking skills by method (as measured by the MCR) was investigated using Pearson product-moment correlation coefficient (Table 2). The result shows that there is a moderate, positive correlation between the two variables, r = .370, n = 299, p < .001(Pallant, 2011). The two variables have medium effect size of 14%.

Table 2: Correlation results between MCR and AVM (n=299)

Factor	Mean (M)	Std. Deviation (SD)	1	2
1.MCR	3.65	.776	-	.370**
2.AVM	3.25	.713	-	-

**p<.001

The relationship between available MIT methods (as measured by the AVM) and students' critical thinking skills by method (as measured by the MCR) in ATBU Bauchi

was investigated using Pearson product-moment correlation coefficient (Table 3). The result shows that there is a moderate, positive correlation between the two variables, r = .314, n = 127, p < .001 (Pallant, 2011). The two variables have medium effect size of 10%.

Table 3: Correlation results between MCR and AVM in ATBU Bauchi (n=127)

Factor	Mean (M)	Std. Deviation (SD)	1	2
1.MCR	3.88	.621	-	.314**
2.AVM	3.19	.682	-	-

**p<.001

The relationship between MIT equipment (as measured by the AVE) and students' critical thinking skills by equipment (as measured by the ECR) was investigated using Pearson product-moment correlation coefficient (Table 4). The result shows that there is very weak, positive correlation between the two variables, r = .037, n = 127, p =.662 (Pallant, 2011). The result indicated a negligible effect size of 0.1% between the available MIT equipment and the equipment's critical thinking skill.

Table 4: Correlation results between AVE and ECR in ATBU Bauchi (n=127)

Factor	Mean (M)	Std. Deviation (SD)	1	2
1.AVE	2.61	.972	-	.037
2.ECR	3.73	.687	-	-

What is the relationship between MIT method and equipment with student critical thinking in FCET Gombe?

The relationship between MIT methods (as measured by the AVM) and students' critical thinking skills by method (as measured by the MCR) in FCET Gombe was investigated using Pearson product-moment correlation coefficient (Table 5). The result shows that there is a moderate, positive correlation between the two variables, r = .423, n = 172, p < .001(Pallant, 2011). The results indicate a medium effect size of 18% between the available MIT methods and the students' critical thinking skill.

Table 5: Correlation results between MCR and AVM in FCET Gombe (n=172)

Factor	Mean (M)	Std. Deviation (SD)	1	2
1.MCR	3.50	.830	-	.423**
2.AVM	3.34	.753	-	-

**p<.001

The relationship between MIT equipment (as measured by the AVE) and students' critical thinking skills by equipment (as measured by the ECR) was investigated using Pearson product-moment correlation coefficient (Table 6). The result shows that there is weak, positive correlation between the two variables, r = .210, n = 172, p <.05 (Pallant, 2011). The two variables have indicated a small effect size of 4%.

Table 6: Correlation results between AVE and ECR in FCET Gombe (n=172)

Factor	Mean (M)	Std. Deviation (SD)	1	2
1.AVE	2.44	.923	-	.210*
2.ECR	3.59	.808	-	-

* p<.05

Discussion

The correlation result between available methods and students critical thinking skills in the study areas indicated that there is a moderate positive correlation, with 14% medium effect size. However, there is weak, positive correlation with small effect size of 2% between the MIT equipment and Equipment's critical thinking skill in the study areas. The same results were obtained in the individual analysis. The correlation result between available methods and students critical thinking skills in ATBU indicated that a moderate positive correlation, with 10% medium effect size. The same result was identified in FCET, whereby the result indicated a moderate positive correlation with 18% medium effect size.

These results explained that there is a positive correlation between the available MIT method in the two institutions and the students' critical thinking skill. The results in both institutions indicated significant at 0.001 level of confidence. The same view was forwarded by Balschweid and Thompson (2002) in Broyles (2004) those students that were taught using an enhanced method of incorporating scientific principle in Agricultural lesson indicated better results than those that were taught using traditional methods. Therefore, Repko (2008) concluded that instructional practices enhance students' critical thinking skills. The relationship between critical thinking and cooperate learning was so pronounced that Klimoviene et al. (2006) pointed that specialisation in cooperative learning usage can best be achieved through the critical thinking skills. A study by Gokhale (1995) and Heo (2009) also supported this finding. The studies demonstrated that collaborative learning improves students' critical thinking skills. The same view was cited in Tsai (2012) and Snyder and Snyder (2008) that more prominent improvement in critical thinking abilities was found for an instructional methods encouraging critical thinking or problem solving. She pointed that some discouraging findings in literature led some researchers to presume that teaching method is unrelated to the development of students' critical thinking skill. Some researchers like Tsai (2012) and Richardson and Ice (2010) maintained that instruction remains vital, while the inability of scholars to identify a significant difference between teaching methods is because of the weaknesses in the traditional research methods, which may include such things as too brief a lapse time between pre-test and post-test, small sample sizes that typically involve a single institution, and broad measurement instruments.

Ennis (1989) mentioned that one of the essential means used to improve students critical thinking skill is classroom instruction. It has been expected that if teachers use appropriate instructional techniques and curriculum materials, it will enhance students' critical thinking skill. A study by Klimovienė, Urbonienė and Barzdžiukienė (2006) on the classroom research has additionally uncovered the relationship between MIT strategies of critical thinking and cooperative learning. They attested that a planned use of critical thinking into the classroom exercises through MIT techniques for cooperative learning methods, while at the same time giving careful consideration to the innovative part of

thinking helped the students to develop their basic critical thinking skills. Students are prepared for performing at higher thinking levels when they are subjected to collaborative work than when asked to work independently. The individual difference within the group regarding information and experience add to every one of the individuals learning process (Gokhale, 1995).

It is important to emphasise, but at the same time balance creativity and critical thinking. Through analysing what is possible and what is important. This can present learning exercises that support the improvement of intelligence related abilities into the educational programs, notwithstanding the students' academic level (Lombardo, 2009). The studies on the future of higher education reviewed in Stephens (2013), who suggested that higher education will change to closer adjust students' professionalism as required by governments and labour markets. This is going on and to some extent as it was predicted. Modules have changed to emphasise critical thinking skills, the syllabus is changing to incorporate work-based skills, job-appointments have expanded in popularity and consultation with outside firms as witnessed presently in many places. The advances in MIT and improvement in the infrastructural developments of higher institutions of learning developed the need for collaboration between the students. Students should have the capacity to think innovatively, solve problems, and make decisions as a group. Along these lines, Gokhale (1995) pointed that the advancement and upgrade of basic critical thinking abilities through collective learning is one of the essential objectives of technology education.

Meanwhile, the correlation result between available MIT equipment and students' critical thinking in ATBU Bauchi showed that there is very weak, positive relationship between the available MIT equipment and the students' critical thinking skill. The negligible effect size of the two variables is as low as 0.1%. The same weak positive correlation was indicated by the relationship between the available MIT equipment and students critical thinking skill in FCET Gombe. A small effect size of 4% was obtained, which indicated very low relationship between the two variables. This contradicts with a study by Kunsela and Noakes (1957) which discovered that the nature of the Agricultural course to some extent relied on how well the school gives the resources to make successful learning attainable. Teachers must arrangement educational module to meet the instructive needs of the students. Franklin (2011) also observed that using MIT equipment in the classroom, particularly electronic tablets could be an answer for assisting students to attain a high level of critical thinking disposition. This is where the MIT integration into the school curriculum can play a vital role. The acceptance and developments of electronic tablets, especially the iPad have gone off in the recent years and teachers are starting to use them in the classroom. Miller, (2009) also opined the wireless network enables students to utilise the advantages in the computer and the Internet. The use of online facilities supports students' problem solving and critical thinking skills, collaboration and coordinated effort.

Integrating digital technologies into educational instruction and furnishing students with the new critical thinking skills required for reading, writing, and communicating in the present digital environment is the major priority now to most educational teachers (Hutchison, Beschorner and Schmidt-Crawford, 2012). The authors proposed a virtual learning environment that encourages distance and self-learning (Stephens, 2013). The

size of progress may not have been identified, but the direction of the change toward MIT equipment and method is identified. Hutchison, Beschorner and Schmidt-Crawford (2012) pointed that since iPads and tablets have been moderately unexplored as devices for learning, the motivation behind their exploratory study was to comprehend the feasibility of utilizing iPads to improve instruction and students critical thinking skill, of which this study attempted to do.

The results for research question three indicated that there is a higher relationship between available methods, especially the cooperative learning method, which is popularly used and students critical thinking skill than there is for available equipment. This finding is therefore suggesting that the available MIT method contributes more to students' critical thinking than the available equipment. Behar-Horenstein and Niu (2011) suggested that even in comparison between the impact of instructional method and the type of courses that influence students critical thinking skill, the instructional methods influences critical thinking more than the particular types of a course. Therefore, the use of different MIT methods should be emphasized and encouraged as it plays a vital role in promoting and enhancing student critical thinking skills. This can be incorporated in government policies on education and MIT equipment, school curriculum design, school supervision and monitoring guidelines and lesson plan supervision. In addition, findings from the study by Lai (2011) recommended that writing assignments, and teacher input on such work, positively influence students' development of critical thinking skills. In addition, assigning students to carry out an independent research project, engaged in a group assignment, deliver presentations, and write an essay exam indicate to improve students' critical thinking skills. What these viable instructional methods have in common is that they require that students develop answers to questions, issue, or challenge instead of simply to memorise, perceive, and select the right answers from among given possible answers.

Conclusion

MIT equipment should be provided and properly utilised in the teaching of Agriculture vocational courses in Nigerian high education institutions, as this can improve students' critical thinking skills and performance in their studies.

In addition, teachers should ensure that instruction is provided with effective utilisation of the available MIT equipment and method together with their skills for effective delivery of lessons, which in turn will result to achievements of student critical thinking skills. In this view, the teachers' competency in use of MIT is important to the effective utilisation of the equipment provided. In the same view, the students should be encouraged to appreciate the available methods and the equipment, and use them effectively.

Further studies should be carried out in other institutions of higher learning to identify the type of methods and equipment used and their impact on student critical thinking. This is to identify other equipment and methods, making a positive impact on student critical thinking skills. The research should examine, which specific teaching methods, strategies, and activities are effective in increasing students' critical thinking skills and to what extent.

REFERENCES

Aburime, M. O., & Uhomoibhi, J. O. (2010). Impact of technology and culture on home economics and nutrition science education in developing countries. Multicultural Education & Technology Journal, 4(1), 4–16. doi:10.1108/17504971011034692

Balanskat, A., Blamire, R., and Kefala, S. (2006). The ICT impact report: a review of studies of ICT impact on schools in Europe. European School net: http://ec.europa.eu/education/pdf/doc254_en.pdf

Balschweid, M. A., & Thompson, G. W. (2002). Integrating science in agricultural education: Attitudes of Indiana agricultural science and business teachers. Journal of Agricultural Education, 43(2), 1-10.

Bartlett, J. E., Kotrlik, J. W., & Higgins, C. C. (2001). Determining appropriate sample size in survey research, Organizational Research, 19(1), 43–50.

Behar-Horenstein, L. S., & Niu, L. (2011). Teaching critical thinking skills in higher education: A review of the literature. Journal of College Teaching & Learning (TLC), 8(2).

Birkenholz, R. J., & Stewart, B. R. (1991). The use of instructional technologies in agricultural education. Journal of Agricultural Education, 32(2), 40-48.

Brookfield, S. D. (2012). Teaching for critical thinking. John Wiley & Sons, San Francisco, USA.

Brown, A. H., & Green, T. D. (2015). The essentials of instructional design: Connecting fundamental principles with process and practice. Routledge.

Broyles, T. W. (2004). Curriculum and facilities for agricultural education: an agriscience approach. Virginia Polytechnic Institute and State University: PhD. Thesis.

Burris, S. (2005). Effect of problem-based learning on critical thinking ability and content knowledge of secondary agriculture students. University of Missouri-Columbia: PhD. Thesis.

Carr, W., & Kemmis, S. (2003). Becoming critical: education knowledge and action research. London: Routledge.

College of Southern Nevada (2011). Modern instructional methods. College of Southern Nevada Online Campus - 6375 W. Charleston Blvd.- W2C, Las Vegas, Nevada. Retrieve from www.csn.edu/pages/2359.asp.

Cruickshank, D. R., Jenkins, D. B., & Metcalf, K. K. (1999). The act of teaching (2nd eds.). Boston: McGraw-Hill Companies.

Edgar, L., Johnson, D., & Cox, C. (2012). A 10-year assessment of information and communication technology tasks required in undergraduate agriculture courses. Computers & Education, 59(2), 741–749. doi:10.1016/j.compedu.2012.03.008.

Emir, S. (2013). Contributions of teachers' thinking styles to critical thinking dispositions (Istanbul-Fatih Sample). Educational Sciences: Theory and Practice, 13(1), 325-347.

Englert, C., Tarrant, K. & Rozendal, M. (1993). Educational innovations: achieving curricular change through collaboration, Education & Treatment of Children, 16 (4), 441-73.

Facione, N., & Facione, P. (1996). Assessment design issues for evaluating critical thinking in nursing. Holistic Nursing Practice, 10, 41–53.

Facione, P. A., Sanchez, C. A., Facione, N. C., & Gainen, J. (1995). The disposition toward critical thinking. The Journal of General Education, 44 (1), 1–25.

Facione, P. A., & Gittens, C. A. (2015). Mapping Decisions and Arguments. Inquiry: Critical Thinking Across the Disciplines, 30(2), 17-53.

Fisher, A. (2002). Critical thinking; an introduction, Malaysia: Cambridge university press.

Franklin, T. (2011). Mobile learning: At the tipping point. Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET, 10(4), 261-275.

Gaytan, J. A., & Slate, J. R. (2003). Multimedia and the college of business: a literature review. Journal of Research on Technology in Education, 35(2), 186–205.

Gokhale, A. A. (1995). Collaborative learning enhances critical thinking, Journal of Technology Education, 7 (1). Retrieved from http://scholar.lib.vt.edu/ejournals/JTE/v7n1/pdf/gokhale.pdf.

Goktas, Y., Gedik, N., & Baydas, O. (2013). Enablers and barriers to the use of ICT in primary schools in Turkey: a comparative study of 2005–2011. Computers & Education, 68, 211–222. doi:10.1016/j.compedu.2013.05.002

Hennessy, S., Onguko, B., Harrison, D., Ang'ondi, E. K., Namalefe, S., Naseem, A., & Wamakote, L. (2010). Developing the use of information and communication technology to enhance teaching and learning in East African schools: Review of the literature. Centre for Commonwealth Education & Aga Khan University Institute for Educational Development–Eastern Africa Research Report, (1).

Heo, M. (2009). Design considerations for today's online learners: A study of personalized, relationship-based social awareness information. International journal on E-Learning, 8(3), 293.

Hodell, C. (2015). ISD from the ground up: A no-nonsense approach to instructional design. American Society for Training and Development.

Hutchison, A., Beschorner, B., & Schmidt-Crawford, D. (2012). Exploring the use of the iPad for literacy learning. The Reading Teacher, 66(1), 15-23.

İşman, A. (2012). Technology and technique: An educational perspective. The Turkish Online Journal of Educational Technology, 11(2), 207–213.

Ivankova, N. V. (2002). A sample mixed methods dissertation proposal. Education, 48(1), 93-135.

Kang, Z., & Ting, K. Y. (2013). Student attitudes towards teaching methods used in universities the UK. Review of European Studies, 5(4), 71.

Klimovienė, G., Urbonienė, J., & Barzdžiukienė, R. (2006). Developing critical thinking through cooperative learning. Studies about languages, 9(1), 77-85.

Kostoglou, V., Vassilakopoulos, M., & Koilias, C. (2013). Higher technological education specialties and graduates' vocational status and prospects. Education+ Training, 55(6), 520-537.

Kuhlemeier, H., & Hemker, B. (2007). The impact of computer use at home on students' Internet skills. Computers & Education, 49(2), 460–480.

Kung, Y., Chang, S., & Feng, D. (2010). Exploration of modern instructional technology and reformation from the perspectives of e-learning. Ntnu.edu.tw. Retrieved from http://www.ntnu.edu.tw/acad/rep/r98/b980004-1.pdf

Kunsela, W., & Noakes, H. L. (1957). Planning building facilities for vocational agriculture. New York State Education Department. Division of School Buildings and Grounds. (ERIC Document Reproduction Service No. 036 984).

Laal, M. (2013). Lifelong learning and technology. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 83, 980–984. doi:10.1016/j.sbspro.2013.06.182

Lai, E. R. (2011). Critical thinking: A literature review. Pearson's Research Reports, 6(1), 40-41.

Lombardo, T. (2009). Understanding and teaching future consciousness. On the Horizon, 17(2), 85-97.

McDonald, J. K., Yanchar, S. C., & Osguthorpe, R. T. (2005). Learning from programmed instruction: Examining implications for modern instructional technology. Educational Technology Research and Development, 53(2), 84–98. doi:10.1007/BF02504867.

Miller, R. D. (2009). Developing 21st century skills through the use of student personal learning networks (Doctoral dissertation, Northcentral University).

Nandy, A. S., & Tjan, B. S. (2012). Saccade-confounded image statistics explain visual crowding. Nature neuroscience, 15(3), 463-469.

Nwezeh, C. M. T. (2010). The impact of internet use on teaching, learning and research activities in Nigerian universities: A case study of Obafemi Awolowo University. The Electronic Library, 28(5), 688–701. doi:10.1108/02640471011081960

Onyia, C. R., & Onyia, M. (2011). Faculty perception for technology integration in nigeria university system: Implication for faculty quality curriculum design. International Journal of Business and Social Science, 2(12), 81-92.

Oviawe, J., & Oshio, L. (2011). Impact of information and communication technology on teaching and learning ability of education students in universities in Edo state, Nigeria. International Review of Social Sciences and …, 2(1), 126–133. Retrieved from http://irssh.com/yahoo_site_admin/assets/docs/12_IRSSH-99-V2N1.51195546.pdf

Pallant, J. (2011). SPSS survival manual: a step by step guide to data analysis using SPSS for program. (4th ed.). Australia, Allen & Unwin.

Paul, W. R. (1993). Critical thinking: How to prepare students for a rapidly changing world. Santa Rosa, CA: Foundation for Critical Thinking.

Pridmore, J. L., Bradley, R. V., & Mehta, N. (2010). Methods of instruction and learning outcomes: a theoretical analysis of two approaches in an introductory information technology course*. Decision Sciences Journal of Innovative Education, 8(2), 289–311. doi:10.1111/j.1540-4609.2010.00258.x

Repko, A. F. (2008). Interdisciplinary research: Process and theory. Thousand Oaks, CA: SAGE Publications, Inc.

Richardson, J. C., & Ice, P. (2010). Investigating students' level of critical thinking across instructional strategies in online discussions. The Internet and Higher Education, 13(1), 52-59.

Selwyn, N. (2007). The use of computer technology in university teaching and learning: a critical perspective. Journal of Computer Assisted Learning, 23(2), 83–94

Semela, T., Bohl, T., & Kleinknecht, M. (2013). Civic education in Ethiopian schools: Adopted paradigms, instructional technology, and democratic citizenship in a multicultural context. International Journal of Educational Development, 33(2), 156-164.

Sharifi, A., & Imani, M. N. (2013). Identifications of skills required by high school teachers & students to apply ICT. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 83(2001), 841–845. doi:10.1016/j.sbspro.2013.06.158.

Snyder, L. G., & Snyder, M. J. (2008). Teaching critical thinking and problem solving skills. The Delta Pi Epsilon Journal, 50(2), 90-99.

Spector, J.M., Merrill, M. D., Elen, J. & Bishop, M.J. (Ed.). (2014). Handbook of research on educational communications and technology (4th Ed.). New York: Springer Science+Business Media.

Stephens, J., & McCallum, R. (2013). Retelling stories, framing culture: traditional story and metanarratives in children's literature. Routledge.

Sternberg, R. J. (1997). Thinking styles. Cambridge: Cambridge University Press.

Summers, T. A., & Vlosky, R. P. (2001). Technology in the classroom: the LSU College of Agriculture faculty perspective. Campus-Wide Information Systems, 18(2), 79–84.

Tsai, C., & Chai, C. S. (2012). The "third"-order barrier for technology integration instruction: implications for teacher education. Australasian Journal of Educational Technology, 28(6), 1057–1060.

Umar, A H. (2012). Novel program to promote critical thinking among higher education students: empirical study from Saudi Arabia. Asian Social Science, 8(11), 193–205. doi:10.5539/ass.v8n11p193.

KINETICS AND EQUILIBRIUM STUDIES OF THE BIO-ADSORPTION PROCESS FOR THE REMOVAL OF CONTAMINANTS FROM AN ENVIRONMENT. AN IN-DEPTH COMPARATIVE REVIEW.

Almustapha AHMED*
Department of Pure and Industrial Chemistry, Faculty of Natural and Applied Sciences, Umaru Musa Yar'adua University, Katsina, Nigeria.
Email:aalmustapha7@gmail.com

M.B. IBRAHIM
Bayero University, Kano, Nigeria, Faculty of Physical Sciences, Department of Pure and Industrial Chemistry.

Bishir USMAN
Bayero University, Kano, Nigeria, Faculty of Physical Sciences, Department of Pure and Industrial Chemistry.

Abstract

It is agreed by all and sundry that, environmental natural compositions are in equilibrium which sustains lives and or conserve the ecosystem itself. However, both anthropogenic and natural sources result to the deterioration and shift of the equilibrium composition our natural environment and subsequently become catastrophic to the ecosystem. Science and technology results to the utilization of chemical substances for the removal of these contaminants. The chemical adsorbents posed with non-biodegradability, cost, toxicity and other limitations. Bio-adsorption is a crucial method of removing metals and other contaminants in our environment (water, land and air). Studies showed that, bio-adsorbents which are agricultural residues such as corn cob, eggshells, fruit peels, flowers e.t.c possessed the removing capacity of heavy metals from our natural environment. Eggshells were found to have bio-adsorption efficiency, and the harder the eggshell the more the bio-adsorption efficiency. These bio-adsorbents are produced by sourcing the residue, washing, drying, grinding and digestion, it is then characterized using SEM, FTIR. The prepared bio-adsorbent then mixed with the adsorbate on conditions of: pH, Initial Concentration of the adsorbate, its dosage, and temperature. With these, adsorption efficiency is driven, equilibrium state parameters, adsorption isotherms and thermodynamic parameters are predicted using fitted models and equations. Kinetics of the bio-adsorption is also determined. Pseudo first, pseudo second order, parabolic diffusion, exponential and Elovich models were used to show suitability to describe kinetics of adsorbate sorption. Freundlich (increased ΔH_{ads}), Langmuir (increased ΔH) and Durbinin-Radushkevich equations are obtained and explained the kinetics of the bio-adsorption. The latter showed and estimated high characteristic porosity of the biomass and the apparent energy of bio-adsorption, which is < 8KJMol^{-1} for physical adsorption and 8-16 KJMol^{-1} for chemisorption.

Keywords: Environment,Bio-Adsorption,Kinetics,Thermodynamics,Bio-Adsorbent, Adsorbate.

1.1 Preamble

The composition of natural environment (water, air and land) is scientifically experimented to be at equilibrium. Industrialisation has resulted to the abnormal shift of the equilibrium, posing changes to the environment. These changes consequently and negatively affect both the biotic and a-biotic components of the environment (Ahmed, 2021).

Water pollution is a global phenomenon that slits the throats of the dead and aiming to slit the throat of the living. The rapid development of agricultural activities, industrialization, or environmental changes gives an impact for quality of water resources. They are having some contaminants due to the metals in wastewater. Both domestic and industrial sectors activities are increasing in the manufacturing sector. These activities have increased the water usage and demand. Due to this problem, water need to be managed properly as the treatment of wastewater is needed. Continuous release of heavy metals, inorganic and organic compounds into the environment cause growing concern to the worldwide. Unlike most organic contaminants, heavy metals are seen as a problematic to the water bodies due to its non-biodegradability. Moreover, heavy metals such as zinc, copper, lead, mercury and cadmium can also pose a great threat to human health and environment. These toxic metals can contribute to serious human health and potential hazards to the environment (Carvalho, Araujo, and Castro, 2011).

Industrial processes generate huge and voluminous number of toxic metals from the discharged industrial effluents to let say water body or soil which subsequently percolate and reach the underground water. The remaining sludge of metals stay in the soil and thereby absorbed by the plant tissues and when consumed by the living negatively affect the living system (Amadu, 2019).

If wastewater is not treated with a suitable process or leaked from storage tanks, it can cause a serious environmental problem in the natural eco-system (Park, Jeong, Yang, Kim & Lee, 2007). Whenever toxic heavy metals are exposed to the natural eco-system, accumulation of metal ions such as zinc, copper and lead in human body will be occurred through either direct intake or food chains (Yoo, Lee & Jeong, 2002). Therefore, heavy metal should be prevented before it reaches to the natural environments because of its toxicity and resulting consequences.

The removal of heavy metals from aqueous media is an important aspect to reverse the pollution indexes that degrade the natural media. Due to industrial development and urban discharges, high amounts of heavy metals such as cadmium, mercury, chromium and lead are discharged into the environment and must be removed from water streams. Particularly chromium which is widely used in industrial processes such as: metallurgy (Karamchedu, Hryha and Nyborg, 2015; Wang, Gao & Chen, 2018), tannery (Moretto, 2015), textile industry (Sanyal, Kaviraj and Saha, 2015), plating (Kwon *et al.*, 2004), wood conservation (Ohgami, Yamanoshita & Thang, 2015) and in chromate compounds preparation. Chromium exists in oxidation states þ3 (III) and þ6 (VI) and both are present in the environment (Oliveira, 2012). Toxic effects of Cr(VI) in humans are lung cancer (Abreu *et al.*, 2018; Gibb *et al.*, 2000), dermatitis (Roto, Sainio & Reunala, 1996; Yoshinaga, Ninomiya & Al Hossain, 2018), skin and mouth ulcers (Sun *et al.*, 2015),

perforation of nasal septum (Aiyer and Kumar, 2003; Yoshinaga *et al.*, 2018), and all these at concentrations as low as 0.025 mg L^{-1}. The presence of this metal ion in aquatic media is undesirable and has to be removed. The World Health Organization (WHO) sets a maximum permissible limit in drinking waters of chromium at 0.05 mg L^{-1} (WHO, 2011).

Several methods have been employed to remove heavy metal ions from wastewater, which include precipitation, oxidation/reduction, flotation, reverse osmosis, ion exchange, ultra filtration, electrochemical technique and biological process (Vijayaraghavan, Palanivelu & Velan, 2006).

Adsorption is the most attractive method due to its simplicity, convenience and high removal efficiency (Zheng, Feng, Lam, Lam, Ding &Yu, 2008). Agricultural by-products have been reported as having natural ion-exchange capability. Some of these by-products include eggshells, soybean hulls, peanut hulls and corn cobs, which have several advantages over commercial resins in that they are less expensive, biodegradable and come from renewable resources. Modification of agricultural by-products could enhance their natural ion-exchange capability and add value to the by-products (Vaughan & Seo, 2001).

Adsorption can be said to be the spontaneous process in which certain compounds (adsorbates) of a gaseous or liquid phase are selectively transferred to the surface of a solid (adsorbent). Adsorption is a unit operation process which refers to attachment of molecules onto a surface. It is based on the fact that some solids preferentially adsorb other solute from the solution onto their surfaces. Dyes are particularly removed using various adsorbents. Many such adsorbents such as orange peel, neem seed, oil cakes, date palm, olive shell, charcoal etc has been explored for its removal. However activated carbon has shown significant removal properties with respect to other adsorbents. It is a versatile adsorbent with high porosity and surface area. Among the various types of dyes removed activated carbon has selectively used for removal of Methylene blue dye which has been extensively used in the textile industry (Jung, Park & Hong, 2011).

Adsorption has shown exciting potential in removing pollutants, such as dyes and heavy metals. Adsorbents can be from wastes such as Industrial waste product (Farouq and Yousef, 2015, Tahir, Sultan , Akhtar, Hameed and Abid 2016), Treated Animal bone (Shehata, 2013), maize cob and sawdust (Ibrahim, 2013), Paliurus spina-christi Mill Frutis and Seeds (Selçuk, Kubilay, Savran and Kul. 2017), neem leave powder (Pandhare *et al.* 2013), and many others like nanoparticle (Ibrahim and Ibrahim, 2018; Luna, Hilary, Chowdhury, Gafur, Khan and Khan, 2015; Taman, Ossman, Mansour and Farag, 2015). The reasons why adsorption has gained popularity in recent years lie in its having various attractive features such as abundance of materials which are low-cost, reusability, environmental friendliness, and low possibility of formation of harmful by-products as the pollutants are simply adsorbed onto the biomass in contrast to other methods employed in pollution control to clean the environment such as chemical, biological, filtration and thermal treatments, which are associated with many undesirable aspects.
There are many adsorbents that are environmentally friendly, that have the capacity of adsorbing metals and or waste from water as a very important component of an environment. it has been reported the use of adsorbents such as activated carbon from

papaya shell (Abbaszadeh, Wan, Alwi & Webb, 2016; Rangabhashiyam, Lata and Balasubramanian, 2018), almond shell (Bouaziz, Koubaa & Kallel, 2015; Maaloul, Oulego & Rendueles, 2017), biomass (Gautam, 2014), chitosan (Wang and Chen, 2014), fruit remains (Romero-Cano *et al.*, 2016), rice shell (Song *et al.*, 2013), and sawdust (Basso, Cerrella and Cukierman, 2002), among others, were reported for the removal of heavy metal ions from aqueous solutions. The use of waste materials as biosorbents resulted in a good option from the environmental point of view, since in addition to being efficient these adsorbents can be obtained relatively easy. The study of eggshells for this purpose, has increased in the last few years, since the eggshells demonstrated to be capable of removing metal ions from solution (Guru and Dash, 2014). Although not only the eggshells have been used for this aim, eggshell membranes have also demonstrated to be good biosorbents (Bala, 2014).

One of the advantages of natural adsorbents is that, they are easily applicable because of their adaption to several conditions as pH, temperature, pressure and agitation. Besides, these materials are cheap and highly efficient (Demirbas, 2008). So, development of alternative adsorbent materials featuring high availability, high adsorption

capacities and feasibility is required (Demirbas, 2008). In addition, the cost of these biosorbent materials is negligible compared with the cost of activated carbon or ion-exchange resins (Farahani and Behbahaninia, 2014).

1.2 Study Problem Statement

With the increase in industrialisation, water pollution has been a major issue of hazard to man and his environment. Water pollution as defined by Wikipedia is the contamination of water bodies. These contaminants are classified as; physical contaminants (primarily impact the physical appearance or other physical properties of water), biological contaminants (organisms in water), radiological contaminants (chemical elements with an unbalanced number of protons and neutrons resulting in unstable atoms that emit ionizing radiation) and chemical contaminants (elements or compounds including nitrogen, bleach,, salts, pesticides, toxins produced by bacteria, and human or animal dung and metal) (USEPA, 2016). Two different groups are used to categorise the factors that are instrumental in water pollution namely; point sources and non-point sources (Menon, 2011). Point sources are direct sources of water pollution that are identified and controlled easily, some examples are factories, sewage systems, power plants, and underground coal mines, oil wells. Non point sources are ambiguously defined and harder to control they include a wide range of sources such as; when rain or snow moves through the ground and picks up pollutants as it moves towards a major body of water, the runoff of fertilizers from farmland, air pollutants deposited on earth. This has necessitated the need for water treatment process (Menon, 2011).

One of heavy metal used is zinc which physically metal with bluish white, shows 65.38 atomic weight. Zinc is an active metal and can react with other heavy metals. A large number of zinc compounds and alloys are used in industry activities. Heavy metal such as zinc can cause toxic hazardous such as carcinogenesis, mutagenesis and teratogenesis as a result of bioaccumulation.

Another toxic heavy metal is copper which has significant roles in industries such as thermal conductivity and high electrical used, high recyclability, great corrosion resistance, attractive appearance and ready availability. Copper is one of more widespread heavy metal contaminants of the environment. Extensive intake of copper will definitely cause hepatotoxic, hemolysis, cramps or even death (Nurliyana, 2016).

Untreated dye contained effluents cause several adverse effects such as decrease photosynthetic activity by means of reduce penetration of light, reduce dissolved oxygen, reduce water quality, dyes and breakdown products have toxic effects on aquatic flora and fauna (Saratale & Chang, 2011). Azo dyes are large group of carcinogenic and mutagenic pollutants (Oturkar, Nemade and Mulik, 2011).

Approximately 10 to 15% of organic dyes consumed in textile and other industries are release into environment, provoking acute aquatic pollution (Edison, Atchudan, Sethuraman, Lee, Edison, Atchudan, Sethuraman & Lee, 2016). Diseases associated to contaminated freshwater, unhygienic food, insufficient excreta disposal and uncleanness household environments constitute a major health burden in developing countries (World Health Organization, 2000).

Effluents from textile industries are characterized by severe variations inmany parameters such as BOD, turbidity, color, COD, pH, odor and salinity (Drumond Chequer, e Oliveira, Anastacio, Ferraz, Carvalho, Boldrin Zanoni, & de Oliveir, 2013). Azo dyes like Congo red, Direct Blue15 and Direct Red 2, are known for their health hazards due to their toxicity, mutagenicity, and carcinogenicity (Saratale, Saratale, Chang & Govindwar, 2011). Congo red dye in particular has a strong attraction to cellulose fibers and thus employed extensively in textile industries. Effluent contaminated with dye damage aquatic biota by reducing oxygen levels in water, negatively affecting aquatic plants photosynthesis leading to suffocating aquatic flora and fauna. For instance, exposure of Chlorella vulgaris to Congo red dye adversely diminished its growth rate and photosynthetic efficiency (Yang, Chen, Kang, Xie, Xing,. & Ren, 2019).

1.3 Materials and Methods

1.3.1 Adsorption Process

The term Adsorption was first coined in 1881 by a physicist named Heinrich Kayser. Adsorption is a process in which something takes in another substance which means impurities take by the adsorbent material. The molecular species that gets adsorbed on the surface is known as adsorbate while the surface on which adsorption occurs is known as adsorbent. It often goes with desorption which is the inverse process of adsorption. Desorption represents the transfer of adsorbate ions from the adsorbent surface to the solution. Nowadays, adsorption is considered an efficient as well as low-cost technique for removing heavy metal ions from wastewater (Burakov, Galunin, Burakova, Kucherova & Agarwal, 2018). This process is flexible in design and operation and allows for producing high-quality treated effluents. Furthermore, since the adsorption is reversible in some cases, adsorbents can be regenerated through desorption (Fu & Wang, 2011).

A lot of physical, chemical and biological processes occur naturally, for these processes are influenced to occur at the interface. The change in concentration of a given substance at the interface as compared with the neighbouring phases is referred to as adsorption. (Dabrowski, 2001). It is the process of accumulation of any substance giving higher concentration of molecular species on the surface of another substance as compared to that in the bulk. Adsorption occurs when component in a solution brought in contact with a substance, called the adsorbent having an affinity for it diffuses out of the bulk of the solution and adheres to the surface of the substance. This separation process is known for its simplicity and is not to be confused with absorption where a component diffuses from a bulk of one fluid to the bulk of another. The material in the adsorbed state is defined as the 'adsorbate', but that in the bulk gas or liquid phase prior to being adsorbed is called the 'adsorptive'. The penetration by the adsorbate molecules into the bulk solid phase is determined as 'adsorption' (Dabrowski, 2001). The basic principle of adsorption is mass transfer which occurs as a result of a concentration gradient between two phases. The adsorption process is made possible also due to the property of adsorbents; a large internal surface area enabling the adsorbate of smaller or same size to lodge into these pores. The pores size of the adsorbent is a selectivity parameter as molecules bigger than this cannot be attached to it. A thin layer of adsorbate is formed on the surface of the adsorbent at the end of the process. Certain factors affect the rate of this process;

1. Surface area: the rate of adsorption varies directly to specific surface area of the adsorbent.

2. Nature of the adsorbate: the solute's solubility in the solvent affects adsorption. The greater the solubility, the slower the rate of adsorption.

3. Hydrogen concentration (pH) of the solution

4. Temperature: removal of heavy metals from aqueous solutions is normally greater at higher temperature.

5. Mixed solutes

6. Nature of adsorbent

1.3.2 Types of Adsorption Process

Adsorption is classified based on the type of force of attraction between the adsorbate and adsorbent.

1. Physical adsorption or physisorption: occurs when the force of attraction between the adsorbate and adsorbent are Vander Waal forces of attraction. These forces that exist not as a result of covalent or ionic bonds are weak and as such, this type of adsorption is easily reversed and is characterised by the formation of multilayer of adsorbate on the adsorbent.

2. Chemical adsorption chemisorption: this occurs when additional forces, chemical in nature are required to adsorbed molecules. This type of adsorption although distinct by one layer of adsorbent on adsorbate is not as easily reversible as its counterpart.

1.3.2.1 General Characteristics of Physisorption

i. Low heat of adsorption (<2 or 3 times the latent heat of vaporisation)
ii. Relatively low temperature, always under the critical temperature of the adsorbate
iii. Type of interaction: weak; Van der Waal's bond between adsorbate and surface.
iv. Adsorption takes place in monolayer or multilayer
v. Rapid, non-activated, reversible.

1.3.2.2 General Characteristics of Chemisorption

i. High heat of adsorption (>2 or 3 times the latent heat of vaporisation)
ii. This adsorption is done at high temperatures
iii. Type of interaction: strong, covalent bond between adsorbate and surface.
iv. Adsorption takes place only in monolayer
v. Reversible only at high temperature

1.3.3 Characterizations of the Adsorbates on the Adsorbent

In adsorption process, the adsorbates and the adsorbent are characterised using Fourier Infrared spectroscopy to identify the functional groups present on the surface.

Scanning Electron microscopy (SEM) is used where small amount of the crystal adsorbent or adsorbates-adsorbent are magnified to certain larger magnification in order to get their morphology. In SEM analysis porosity and pores structure of the adsorbate-adsorbent are determined.

1.3.4 Batch Adsorption Experiment

1.3.4.1 Preparation of Bioadsorbent

Generally, bioadsorbent is prepared by getting the row agricultural waste, being it an eggshell, corn cob, rice musk e.t.c depending on the selected bioadsorbent for the study. It is then washed with deionized water to remove sand and other impurities, it is then dried in ambient temperature or in a dessicator, it is then grinded into powder and treated with suitable solvent as a solution for the experiment. The adsorbate can be synthesize or derived from the point source.

1.3.4.2 Batch Adsorption Experiments

In an adsorption process, there some factors that are either directly proportional or inversely proportional to the adsorption efficiency, such as effect of P^H , initial

concentration of the adsorbates, dosage of the adsorbent, contact time between the adsorbate and the adsorbent among others.

Effect of Contact Time

Contact time is a significant factor in industrial set up since it helps determine the maximum treatment time and the cost effective of the method.

Effect of Adsorbent Dose

Adsorbent dose and the size of pore tremendously affect the rate of adsorption and quantity of dye removed.

Effect of Initial Adsorbate Concentration

The initial concentration of the adsorbate before the adsorption has an important role in adsorption process which is mostly a direct function of removal efficiency.

Effect of pH

pH plays an important role in adsorption process; the acidity increases the H^+ concentration in the reaction medium consisting of the adsorbate and the adsorbent. Mostly highly acidic condition yields very good adsorption efficiency.

1.3.5 Adsorption Kinetics and Equilibrium Studies

Adsorption kinetics helps to determine the adsorption equilibrium time as a function of the adsorbent used and the operating conditions. It also allows us to understand the phenomena at the interface between the absorbing material and the pollutant molecules in terms of the diffusion and adsorption mechanism. The pseudo-first order, the pseudo-second order and the intra-particle diffusion model can be used to analyse the kinetic data in the adsorption of an adsorbate on an adsorbent, depending on the kinetic data obtained for a particular adsorption (Ishni, Foo & Hameed, 2014).

Pseudo first-order, pseudo second-order, parabolic diffusion, exponential and Elovich models can be used to test for their suitability to describe the kinetics of adsorbate sorption by studied bioadsorbent.Additionally, the Freundlich, Langmuir (Langmuir,1916; Freundlich, 1906) and Dubinin-Radushkevich, Temkin models can be employed to fit the adsorption results. Polanyi potential (ε) in Dubinin-Radushkevich equation can be obtained from Eq. (5):

Dubinin Radushkevich Isotherm: The Dubinin-Radushkevich model can be used to estimate the characteristic porosity of the biomass and the apparent energy of adsorption (Igwe and Abia, 2006).The model is represented by Eq. (3) (Igwe and Abia, 2006; Mohammed and Devi, 2010; Martha and Licentiate, 2008):

Where β is a coefficient related to the mean free energy of adsorption per mol of the metal ion (mol^2/J^2), qm is the theoretical saturation capacity (mg/g) and ε is the Polanyi potential and Ce in Eq. (5) is the equilibrium concentration (mg/l).

$q = KFCe1n$..... **(1)** Freundlich

$qe = qmKLCe1 + KLCe$..... **(2)** Langmuir

$\ln qe = \ln qm - \beta\ \mathcal{E}^2$..... ..... **(3)** Dubinin-Radushkevic

$qe = BT \ln (KT\ Ce)$..... **(4)** Temkin model

$\mathcal{E} = RT \ln 1 + \frac{(1)}{Ce}$..... **(5)**

where qe and Ce are the uptake and concentration at the equilibrium, respectively. qm (mg/g) is the maximum uptake of the adsorbent, KL (L/mg) is the Langmuir constant related to the free energy of adsorption. KF (mg/g) (L/g)n and nf are Freundlich constants, which are indicators of adsorption capacity and adsorption intensity, respectively. BT (KJ/mol) and KT (L/g) are the Temkin constants.

where, R is universal gas constant (0.008314 kJ mol^{-1} $°K^{-1}$), T is temperature (°K) and Ce is equilibrium concentration in 189 an aqueous solution (mg L^{-1}).

In the Dubinin-Radushkevich model, KD can be used for calculating mean free energy ($E = 1/\sqrt{2KD}$). If E is less than 8 kJ 191 mol^{-1}, physical adsorption is assumed, but if its value occurs in the range of 8 to 16 kJ mol^{-1}, then the assumed adsorption type will be chemical (Chabani *et al*., 2006).

The adsorption isotherm gives the heat of adsorption of adsorbate on the adsorbent during the process, Langmuir model has to do with increase in the enthalpy of adsorption while Freundlich model deals with the decrease in the heat of adsorption during the process.

The adsorption isotherms can be defined as the set of adsorption equilibrium states, at a given temperature. Several models can be used in the literature to describe the experimental data of adsorption isotherms (Moussavi & Khosravi, 2011). Models are used to set adsorption equilibrium states (Langmuir, 1916; Freundlich, 1906; Temkin & Phyzev, 1940) and calculate the various parameters by the above equations.

1.3.6 Thermodynamic Study

Temperature is an indicator of the nature of the adsorption, that is, whether it is an exothermic ($\Delta H° < 0$) or endothermic ($\Delta H° > 0$) process. Measurement of the adsorption heat $\Delta H°$ is the main criterion for differentiating chemisorption from physisorption (Colak & Atar, Olgun, 2009). $\Delta G°$, $\Delta H°$ and $\Delta S°$ are the thermodynamic parameters that determine the feasibility and spontaneity of the adsorption process. They can be determined using the following relations (Chaudhry, Ahmed, Siddiqui & Ahmed, 2016):

Kad = qe C..... **(6)**

$\Delta G° = -RT.\ \ln K$.....**(7)**

Log K = $\Delta S°$ R − $\Delta H°$ RT..... .....**(8)**

where, Kad (L/g) is the distribution constant, qe (mg/g) represents the equilibrium solid-phase concentration, $\Delta G°$ (J/mol) is the standard free energy change, $\Delta H°$ (J/mol) is the

standard enthalpy change and ΔS° (J/mol.K) is the standard entropy change, *R* is the universal gas constant (J/mol. K), and T is the absolute temperature (K).

1.3.7 Adsorption and Desorption Efficiency

The adsorption amount (qe, mg g-1) and removal efficiency can be calculated according to Equation 9 and Eq. 10: (Wang, Gao, Wang, Fang, Xue & Yan, 2015).

$$qe = \frac{Co-Ce}{W}\ (V) \quad \textbf{(9)}$$

$$\text{Removal Efficiency}\ (\%) = R{:}\ \frac{Co-Ce}{Co} \times 100\% \quad \textbf{(10)}$$

where, Co and Ce are initial and equilibrium concentrations (mg L^{-1}), respectively; w stands for adsorbent weight in g, and V is the volume of solution (L).
Total desorption efficiency can be derived from the following equation:

$$\text{Desorption Efficiency} = \frac{qdes}{qads} \times 100\% \quad \textbf{(11)}$$

Where qads is the amount of adsorbed adsorbates and qdes stands for adsorbates desorbed.

1.3.8 Empirical Literature

There have been many studies on the use of adsorption process for the treatment of waste water from the natural water environment.

Adeyi *et al* (2024) enquired on the potassium permanganate-modified eggshell biosorbent (MEB) for the removal of diclofenac (DCF) from liquid environment: adsorption performance, isotherm, kinetic and thermodynamic analyses. The MEB characterized using XRD, FTIR and SEM. The best operating parameters to get 95.64% DCF removal from liquid environment were 0.05g of MEB, 50mg/L initial con. and 60 min contact time at room temperature. The maximum DCF sequestration capacity found to be 159. 57 mg/g with 0.05 g of MEB at 298K. The adsorption isotherm data predicted by the Freundlich model-heterogeneous multilayer adsorption.Kinetic data fits second order kinetic models. The adsorption process is influenced by chemisorption and diffusion. The mechanism of the sorption: chemical surface complexation, hydrogen bonding, π-π stacking and electrostatic interactions. The study concluded that, MEB a good bioadsorbent for the removal of DCF from pharmaceutical waste water.

Ibrahim and Ibrahim (2018) studied adsorption of alkali blue (AB), metanil yellow (MY) and neutral red (NR) dyes using copper (ii) oxide particles, the kinetics and thermodynamic studies. The findings have shown that CuO-Ps changed colour from blue to brownish black, OH, C=C, C-H and C=C were detected, the contact time of MY, AB and NR were 70.7% at 25 mins, 84.8% at 10 mins and 56.9% at 30 mins respectively the adsorption process fits pseudo 2nd order, both film and pores help in the adsorption, ΔH and ΔG were negative, while ΔS is positive showing the spontaneity of the process. This study concludes that CuO particles can be used as a low cost adsorbent.

Badrealam, Roslan, Dollah, Bakar and Handan (2018) experimented on the use of eggshell from household waste as alternative adsorbent for heavy metal removal from waste water. The findings showed that adsorbent dose is a function of heavy metal removal efficiency in waste water, the adsorption of the metals also increased with the particle size of the adsorbent, in which case small particle size increases the surface area and hence more of the adsorbates are adsorbed.

Shahanaz, Al-mamud, Fazle, Abdulrahaman and Moshiur (2020) researched on the utilization of eggshell, a locally available bio waste material for adsorptive removal of congo red from aqueous solution. The result showed that better adsorption was achieved at p^H 5, complete adsorption achieved in 120 mins, so eggshell can be used for wastewater treatment in textile related industries.

Achanai, Nattawut, Kessarin. Suppardek and Sutheera (2023) studied the equilibrium and kinetic studies of biosorption of Zn (II) ions from waste water using modified corn cob. The findings have shown that adsorption efficiency increased by the concentration of the metal ions and the concentration of the bioadsorbent, it also increased with temperature. The process was found to be pseudo 1st order, the order controlled the rate of the adsorption. The study concluded that corn cob is an alternative low cost bioadsorbent for the removal of metal ions from aqueous solution.

Jessica, Euloglo, Gregorio, Ricardo, Icela and Sergio (2020) worked on the Cr (IV) adsorption from aqueous streams on eggshell membranes of different birds used as bioadsorbent. The findings have shown that Ostrich eggshell adsorbed more due to its large pores (14.8)nm. Langmnir adsorption was achieved at p^H 1 and p^H 2 while Freundlich adsorption achieved at p^H 3 and p^H 5. The process was seen to be pseudo 2nd order. Cr (IV) adsorbed through $–NH_2$ of proteins, Cr (IV) low preference for oxygen, which means the p^H favours N^+ than O^{2-}.

Ekanem (2017) experimented on the adsorption of copper (II) ions from aqueous solution on to thermally treated eggshell: a kinetics and equilibrium, study. The findings have shown that increase in contact time between the adsorbates and the adsorbent, increase in temperature, adsorbent dosage and initial concentration of Cu proceed with an increase in the removal efficiency, so they are directly proportional to each other. Chemo adsorption occurs during the process and its pseudo 2nd order. ΔS, ΔG and ΔH were found to be negative, negative and positive respectively.

Ayob, *et al (*2021) researched on the adsorption of heavy metals from wood-industrial wastewater by oil palm waste. The findings showed that adsorption is an excellent way to treat solid waste effluent, offering significant benefits such as affordability, profitability, ease of operation and efficiency. The findings concluded that oil palm waste has a great reducing efficiency in the levels of heavy metals in an industrial wastewater.
Ejikeme (2018) worked on the use of eggshell as adsorbent for the removal of Lead (II) ion from a fertilizer effluent. The findings of the study have shown that the process was feasible, endothermic and spontaneous at an optimized temperature. The following functional groups were found via FTIR spectroscopy: C-O-O, O-H, N-H, C=C-C, C-H and C-Cl. Highest adsorption was achieved at high temperature.

Rais, Rajeev and Shaziya (2010) studied the equilibrium, isotherm, kinetics and regeneration capacity of the adsorption of Cu^{2+} from aqueous solution onto iron oxide coated eggshell powder. The findings have shown that optimum p^H of adsorption was 6.0 which is slightly acidic. Kinetics for the adsorption follows pseudo 2nd order rate equation. Adsorption fitted into Freundich isotherm model having heterogeneous site for Cu^{2+} adsorption using –O-H. Adsorption was found to increase with anionic surfactant, but no change in adsorption using cationic surfactants. The enthalpy, Gibbs function and the entropy were found to be negative, negative and positive respectively.

Chueina, Idrisa, Hamidona, Azania, Abdullah, Sharifuddinb, Yingb & Hussina, (2020) experimented on the kinetics and equilibrium of methylene blue dye adsorption on oil palm frond adsorbent (OPFAD). The findings of the study have shown the removal percentage of methylene blue through the employment of OPFAD which was 82.8% at an adsorbent dosage of 0.1 g/100 mL and an initial dye concentration of 40 ppm. The experimental data from the adsorption process were fitted well into the pseudo-second-order kinetic model and Langmuir isotherm with a Gibbs free energy of adsorption ($\Delta G°$) of –24.36 kJ mol^{-1}. The study concludes that OPFAD can act as an effective alternative adsorbent.

Shahgoli1, Reyhanitabar, Najafi and Oustan (2020) experimented on the kinetic and equilibrium studies on the zinc adsorption-desorption and characteristics of some promising biochars in aqueous solutions. Kinetic data analysis indicated that Zn adsorption in biochars reached the near steady state within 24 hours with the sorption rate order of (Wood biochar) WB 300 < WB600 < (Rice biochar) RB 300 < 64 RB600. The best fitness was superior to both Elovich and exponential rate models. Also, Zn adsorption isotherms in the studied biochars were shown to fit quite well to Langmuir, Freundlich and Dubinin-Radushkevich models. Zn sorption maxima were found to be 4.3, 16.4, 17.9 and 33.3 mg g-1, on average, for WB300, WB600, RB300, and RB600 respectively. The initial increased pH solution from 4 to 6 caused an increase in Zn adsorption in RB600, RB300 and 68 WB600, however the sorption maxima in WB300 was detected at pH 4. The rise in solution ionic strength from 0.01 M 69 to 0.1 M dropped the Zn adsorption capacity in all the studied biochars. Findings suggested that rice straw derived biochars showed a better performance than woody biochars in Zn sorption and retention from aqueous solutions. In addition, this ability increased with increasing pyrolysis temperature in both types of biochars. Finally, the study revealed that rice straw biochars, produced at high pyrolysis temperatures, can serve as economical and efficient absorbents for Zn removal from aqueous.

Wekoye, Wycliffe, Wanyonyi, Phanice, Wangila, Mathew & Tonui (2019) experimented on the potential usage of dried Cabbage Waste Powder (CWP) as an agro-waste biosorbent for the removal of noxious Congo Red (CR) dye. FTIR spectroscopic analysis found multiple functional groups on CWP and their interactive effects played important roles in dye removal. Batch experiments were carried out to determine adsorption kinetics and isotherms. Experimental results showed that the rate of adsorption increased with increase in adsorbent weight, dye concentration, pH and decrease in particle size. However, the CR dye removal declined with increased in temperature indicating an endothermic process. Adsorption equilibrium was achieved within 3 h with efficiency of up to 91% at equilibrium. Langmuir adsorption isotherm model, Elovich equation and

pseudo-second-order kinetics gave a good fit to the experimental data. Results furnish evidence that CWP is an efficacious, eco-friendly, bio renewable and affordable biomaterial for dye removal from industrial effluents.

Kinetic and equilibrium studies of Doxorubicin Adsorption onto Carbon Nanotubes were investigated by (Ayeu, 2020). It confirms that the adsorption in the system studied involves also hydrogen and covalent bonding and is exothermic in nature. The experimental kinetic curves of adsorption were fitted to different mathematical models to check if the kinetics of doxorubicin adsorption onto the modified multiwalled carbon nanotubes follows a pseudo-second-order model and the chemical sorption is bound to be the rate-limiting.

Hayoun, Bourouina, Pazos, Sanromán and Bourouina-Bacha (2020) experimented on the adsorption capacity of the medication methylthioninium chloride (MC) from aqueous solution onto sunflower seed shells (SSS). The results obtained from the kinetic and isotherm studies show that the adsorption of the MC on SSS follows pseudo-second-order kinetics ($R^2 > 0.99$) and the Temkin isotherm model ($R^2 = 0.97$), respectively. The thermodynamic study showed that the adsorption was endothermic and spontaneous, according to its physisorption mechanism. The initial MC concentration, the adsorbent dosage and the pH. Analysis of the variance indicated that the most influential parameters were the SSS dosage, the pH and their interaction and showed the optimal values for ensuring the best adsorption capacity of 95.58%.

Yanga & Hanb (2018) experimented on the kinetics and equilibrium study for the adsorption of lysine on activated carbon derived from coconut shell. The results indicate that coconut shell activated carbon is an effective adsorbent which has a high surface area (1118.2 m^2/g) and pore volume (0.4992 cm^3/g). The effect of external diffusion is negligible at 170 rpm, the percent removal of lysine increases with the increment of the adsorbent dosage, the optimum pH is 6. The adsorption equilibrium data obtained at 20, 30 and 40°C agree better with the Langmuir model than with Freundlich model, and the thermodynamics parameters, $\Delta H = 2.71$ kJ/mol, $\Delta S = 107.2$ J/mol·K and $\Delta G < 0$, display that the adsorption process is spontaneous and endothermic. The adsorption kinetics is well described by the pseudo second-order equation. The activated carbon was successfully regenerated by using ammonia as eluent. The results exhibit that coconut shell activated carbon is an efficient and low-cost adsorbent for the removal of lysine from aqueous solutions.

Torun1, Aracagök & Kabalak **(**2019) experimented on the kinetic and equilibrium studies of adsorption of reactive red 120 on chitin. Chitin is a natural compound that can be extracted from various organisms that is used in various applications from medicine to environmental applications. Increase in pH, initial concentration of dye, ionic strength, initial concentration of chitin, effect of temperature, effect of contact time increase the adsorption efficiency.

1.3.9 Summary

Unequivocally speaking, an industrialisation in our countries today is both a blessing and a curse, a blessing because it leads to the emergence of latest technologies and goods that

are used by humans, being them jewelleries, clothes among other consumable goods. It is however a curse because our industrial processes generate, discharge or deposit waste that pose threat to both the natural environment and the living creatures, human inclusive. This necessitates the introduction of many techniques that could be used for the detoxification of the environmental contaminants or removal of those kind of contaminates from the natural environment. These processes include ion exchange, photo catalysis, the use bio and photoremediations, electrolysis among multitude others. These techniques require certain conditions that must be satisfied before demineralisaation of the contaminants or the removal of such contaminants. They have their own limitations one of which include high cost and at time not environmentally friendly.

Adsorption process has now emerged as the low cost and highly efficient process that can be employed for the removal of wastes from an environment. Bioadsorbents which are agricultural residue are found experimentally by scientific scholars to be important substances that have the ability of removing adsorbate or contaminant from the environment. This include corn cob, eggshells among others. Bioadsorption has a greater advantage over most of adsorption process, especially being it environmentally friendly and a low cost that can be used for the remediation of our only natural environment. These bioadsorbents are prepared by first getting them as agricultural residue, washing them to wipe out impurities, drying the washed residue, grinding it and treating it with the suitable solvent, it is then subjected to some characterisation nalysis to determine its highest absorbance at the maximum wavelength. Its morphology, general structure and porosity is also analysed using scanning electron microscopy (SEM), presence of functional groups is studied using Infrared Spectroscopy. The adsorbate is then mixed with the prepared adsorbent in an aqueous solution mostly, certain factors are considered such as contact time, p^H , initial concentration of the adsorbate, dosage of the adsorbent and temperature, with these, adsorption efficiency can be gotten, equilibrium state parameters, isotherms as well as thermodynamic parameters can be predicted from the result, thermodynamic parameters include entropy, enthalpy and Gibb's free energy can all be derived from the experiment all estimated using suitable models and equations, Kinetics of the process is also determined which has already been estimated. The adsorbate can now be isolated from the adsorbent, a process known as desorption. Suitable solvent is used that can dissolve the adsorbate more easily and desorption efficiency is calculated.

1.3.10 Conclusion

Adsorption process, particularly bioadsorption, that is the use of agricultural residue is a best process of remediating a contaminated water environment because the process as seen is environmentally friendly (it poses no additional threat to the environment and the living) and it is a low cost process, which involves the use of agricultural residues such as corn cob, rice straws, eggshells, coconut shell, yam peel among others as bioadsorbents. Note that most of these bioadsorbents can be gotten from the environment with zero kobo and prepared for the adsorption of waste from most of our waters that are being polluted by anthropogenic factors. Remediation of our natural environment becomes imperative, because we live in there, other living organisms need to survive before we did as we depend on the food chain for our survival, which means the fishes and some aquatic plants, the irrigation farming need to be safe for our survival, any release

of toxic substance into the environment increase the vulnerability of the living organisms that prevail at a given area in a particular period of time.

1.3.11 Identified Empirical Gap

1.3.11.1 The Use of Single Adsorbent

From the reviewed literature most of the experiments worked on the use of single adsorbent for the removal an adsorbate from aqueous solution. Which means two or more of adsorbent should studied for the removal of a contaminant (adsorbate), so by doing so, a comparative analysis can be done to compare the adsorbing efficiency of each adsorbent under investigation.

1.3.11.2 The use of Double, Tripple or Quaternery Adsorbent

Most of the reviewed literature showed no combination of two or more adsorbent in the same aqueous solution for the removal of contaminant and if such is to be done, then individual adsorbing efficiency of the adsorbents have to be gotten separately before coupling and determination of the adsorbing efficiency of the coupled adsorbents. So the number of the adsorbents under study can be inter crossed to see the effectiveness or otherwise of adsorption process.

References

Abbaszadeh S, Wan Alwi S R, Webb C. (2016) Treatment of lead-contaminated water using
activated carbon adsorbent from locally available papaya peel biowaste. Journal of Cleaner Production 118: 210–222.

Achanai, B., Nattawut, C., Kessarin, T., Supparoek, J. & Sutheera, P. (2023). Equilibrium and Kinetic Studies of Biosorption of Zn (II) Ions from Wastewater Using Modified Corn Cob. Chemical, Biological & Environmental Engineering Society. Published by Elsevier

Adeyi, A.A., Ogundola, D.O., Popoola, L.T., Bernard, E. & Stephen, G. (2024). Potassium permanganate-modified eggshell biosorbent (MEB) for the removal of diclofenac (DCF) from liquid environment: adsorption performance, isotherm, kinetic and thermodynamic analyses. Environmental Monitoring and Assessment: 196(9): 1-17. Link.springer.com.

Aiyer RG and Kumar G (2003) Nasal manifestations in chromium industry workers. Indian Journal of Otolaryngology and Head and Neck Surgery: Official Publication of the Association of Otolaryngologists of India 55(2): 71–73.

Ahmed, A. (2021). Chemistry and environment: A paper Presented at the 2017 Students Chemical Society of Nigeria (SCSN) International Conference, Held at Ammadu Bello University Zaria, Nigeria.

Amadu, A. (2019). Studies of Adsorption of Methylene Blue from Aqueous Solutions onto Paliurus Spina-Christi Mill. Frutis and Seeds. Journal of Applied Chemistry, 10(5): Ver. I, 53-63

Badrealam, S., Roslan, F. S., Dollah, Z. Bakar, A. A. A. and Handan, R. (2018). Exploring the eggshell from household waste as alternative adsorbent for heavy metal removal from wastewater. Advances in Civil Engineering and Science Technology. Published by AIP Publishing

Bala. M. (2014) Eggshell membrane biomaterial as a platform for applications in materials science. Acta Biomaterialia 10(9): 3827–3843.

Barford, J.P.; McKay, G. (2009) Reactive Black dye adsorption/desorption onto different adsorbents: Effect of salt, surface chemistry, pore size and surface area. J. Collid Interface Sci. 337, 32–38.

Basso MC, Cerrella EG and Cukierman AL (2002) Lignocellulosic materials as potential biosorbents of trace toxic metals from wastewater. Industrial & Engineering Chemistry Research 41(15): 3580–3585.

Bouaziz F, Koubaa M, Kallel F. (2015) Efficiency of almond gum as a low-cost adsorbent for methylene blue dye removal from aqueous solutions. Industrial Crops and Products 74: 903–911.

Burakov AE, Galunin EV, Burakova IV, Kucherova AE, Agarwal S. (2018) Adsorption of heavy metals on conventional and nanostructured materials for wastewater treatment purposes: A review. Ecotoxicol Environ Saf 148: 702-712.

Burakov, R., Galunin, U., Burakova, T. Kucherova, A. & Agarwal H. (2018). (2016) Adsorption of cyanide from aqueous solution using calcinated eggshells: Equilibrium and Optimisation studies. Journal of Environmental Chemical Engineering 4 (2016) 1367-1375. 55

Carvalho, J., Araujo, J. and Castro, F. (2011). Alternative low-cost adsorbent for water and wastewater decontamination derived from egg-shell waste: an overview. Waste Biomass Valor., 2(2): 157-167.

Chaudhry, S.A.; Ahmed, M.; Siddiqui, S.I.; Ahmed, S. (2016) Fe(III)-Sn(IV) mixed binary oxide-coated sand preparation and its use for the removal of As(III) and As(V) from water: Application of isotherm, kinetic and thermodynamics. J. Mol. Liq. 224, 431–441.

Chen H and Wang A (2009) Adsorption characteristics of Cu (II) from aqueous solution onto poly (acrylamide)/attapulgite composite. Journal of Hazardous Materials 165(1–3): 223–231.

Chueina, A.L., Nor, N. I., Tuan, S. Nur Fatin, S., Nor, S. A., Syazrin, S., Ang, S., Hazwan, H. (2021). Kinetics and equilibrium studies of methylene blue dye adsorption on oil palm frond adsorbent. J. Chem. 216 (2021) 358–371

Colak, F.; Atar, N.; Olgun. (2009) A. Biosorption of acidic dyes from aqueous solution by Paenibacillus macerans: Kineti, thermodynamic and equilibrium studies. Chem. Eng. J., 150, 122–130.

Dabrowski A. (2001). Adsorption- from theory to practice. Advances in Colloid and Interface Science 93 (2001) 135-224

Daraei H, Mittal A, Mittal J. (2014) Optimization of Cr (VI) removal onto biosorbent eggshell membrane: Experimental and theoretical approaches. Desalination and Water Treatment 52(7-9): 1307–1341.

Demirbas, A. (2008) Heavy Metals Adsorption onto Agro-Based Waste Materials: A Review. Journal of Hazardous Materials, 157, 220-229. https://doi.org/10.1016/j.jhazmat.2008.01.024

Drumond Chequer, G.A.R. de Oliveira, E.R. Anastacio Ferraz, J. Carvalho, M.V. Boldrin Zanoni, D.P. de Oliveir, (2013). "Textile Dyes: Dyeing Process and Environmental Impact," Eco-Friendly Textile Dyeing and Finishing, M. Gunay, InTech.

Dursun AY. (2006). A comparative study on determination of the equilibrium, kinetic and thermodynamic parameters of biosorption of copper (II) and lead (II) ions onto pretreated Aspergillus niger. Biochem. Eng. J.; 28:187–95.

Edison, R. Atchudan, M.G. Sethuraman, Y.R. Lee, (2016) Reductive-degradation of carcinogenic azo dyes using Anacardium occidentale testa derived silver nanoparticles, J. Photochem. Photobiol. B 162 604–610.

Ejikeme, E., Mbah, G .O. and Onoh, M. (2018). The use of eggshell as adsorbent in the removal of lead (II) ion from a fertilizer plant effluent. 4(1): 23-41. INOSR Scientific Research. ISSN: 2705-1706.

Ekanem, S. E. (2017). Adsorption of Copper (Ii) Ion from Aqueous Solution Onto Thermally Treated Eggshell: Kinetics And Equilibrium Study. Chemical and Petroleum Engineering, College of Engineering, Afe Babalola University Ado Ekiti, Ekiti State, Nigeria. J. Chem. 23: (3): 16-20

Farahani, M. and Behbahaninia, A. (2014) Using Natural Adsorbents to Reduce Polycyclic Aromatic Hydrocarbons Contamination of Oily Wastewater. Journal of Biomedical and Environmental Sciences, 5, 274-281.

Farouq R. And Yousef N. S. (2015).Equilibrium and Kinetics Studies Of Adsorption Of Copper(II) Ions On Natural Biosorbent,International Journal Of Chemical Engineering And Applications, 6(5) : 319-324

Feng, Y.; Liu, Y.; Xue, L.; Sun, H.; Guo, Z.; Zhang, Y.; Yang, L. (2017) Carboxylic acid functionalized sesame straw: A sustainable cost-effective bio adsorbent with superior dye adsorption capacity. Bioresour. Technol, 238, 675–683.

Freundlich, H.M.F. (1906) Über die adsorption in lösungen. Z. Phys. Chem, 57, 385–470.

Fu E & Wang, K. (2011). Biosorptive removal of cobalt (II) ions from aqueous solution by Amaranthus hydridus L. stalk wastes. African Journal of Biotechnology Vol. 9(48) 8192-8196

Fu F, Wang Q (2011) Removal of heavy metal ions from wastewaters: a review. Journal of environmental management 92: 407-418.

Gibb HJ, Lees PSJ, Pinsky PF, et al. (2000) Lung cancer among workers in chromium chemical production. American Journal of Industrial Medicine 38(5): 606–606.

Guru PS and Dash S (2014) Sorption on eggshell waste – A review on ultrastructure, biomineralization and other applications. Advances in Colloid and Interface Science 209: 49–67.

Han, R.; Wang, Y.; Zhao, X.; Wang, Y.; Xie, F.; Cheng, J.; Tang, M. (2009) Adsorption of methylene blue by phoenix tree leaf powder in a fixed-bed column: Experiments and prediction of breakthrough curves. Desalination 245, 284–297.

Hayoun, B., Mustapha, B., Marta, P. Angeles, S. and Saliha, B. (2020). Equilibrium Study, Modeling and Optimization of Model Drug Adsorption Process by Sunflower Seed Shells. 10, 3271; doi: 10.3390/app10093271. Chemical Engineering, Umiversity of Vigo, Spain.

Hernández-Zamora, M. H.V. Perales-Vela, C.M. Flores-Ortíz, R.O. Cañizares-Villanueva (2014) Physiological and biochemical responses of Chlorella vulgaris to Congo red, Ecotoxicol. Environ. Saf. 108 72–77.

Ho, Y.S.; Mckay, G. (1999) Pseudo-second order model for sorption processes. Process Biochem., 34, 451–465.

Ibrahim M. B. (2013). Thermodynamics and Adsorption Efficiencies of Maize Cob and Sawdust for The Remediation Of Toxic Metals From Wastewater, Journal Of Geoscience And Environment Protection, 1(2) 18-21.

Ibrahim, M.A. and Ibrahim M.B. (2018). Isotherm and Kinetic Studies on the Adsorptive Removal of Metanil Yellow and Neutral Red Dyes Using Copper Oxide Nanoparticles. Chemical Science International Journal, 22(4): 1-10.

Igwe, J. C. and Abia, A. A. (2006). A bioseparation process for removing heavy metals from waste water using biosorbents. African Journal of Biotechnology, 5 (12), 1167-1179. Available online at http://www.academicjournals.org/AJB.

Islam, M.A.; Benhouria, A.; Asif, M.; Hameed, B.H. (2015). Methylene blue adsorption on factory-rejected tea activated carbon prepared by conjunction of hydrothermal carbonization and sodium hydroxide activation processes. J. Taiwan Inst. Chem. Eng., 52, 57–64.

IUPAC (1982) International union of pure and applied chemistry. Pure and Applied Chemistry 54(11): 2201–2218.

Jessica, B., Eulogio, O. and Gregorio, G (2020). Cr(VI) adsorption from aqueous streams on eggshell membranes of different birds used as biosorbents. Mexico Adsorption Science & Technology. 38(9–10) 413–434

Jung E, Park S, Hong H. (2011) Bioresource technology biosorption of chromium (Cr (III) /Cr (VI)) on the residual microalga Nannochloris oculata after lipid extraction for biodiesel production. Bioresource Technology 102(24): 11155–11160.

Karamchedu S, Hryha E and Nyborg L (2015) Changes in the surface chemistry of chromium-alloyed powder metallurgical steel during delubrication and their impact on sintering. Journal of Materials Processing Technology 223: 171–185.

Kong J and Yu S (2007) Fourier transform infrared spectroscopic analysis of protein secondary structures protein FTIR data analysis and band assign. Acta Biochimica et Biophysica Sinica 39(8): 549–559.

Koumanova, B., Peeva, P. Allen, S.J. Gallagher, K.A. and Healy, M.G. (2002). Biosorption from aqueous solutions by egg-shell membranes and Rhizopus oryzae: equilibrium and kinetic studies. J. Chemical Technol. Biotechnol., 77(5): 539 – 545.

Krishni, R.R.; Foo, K.Y.; Hameed, B.H. (2014) Food cannery effluent, pineapple peel as an effective low-cost biosorbent for removing cationic dye from aqueous solutions. J. Desalin. Water Treat. 52, 6096–6103.

Kudo Y, Yoshida N, Fujimoto M. (1986) Acid-dissociation behavior of para-hydroxyl group in the N,N,O-Terdentate ligand, 4-(4-methyl-2-pyridylazo)resorcinol, coordinated to a transition metal ion. Bulletin of the Chemical Society of Japan 59(5): 1481–1486.

Kwon SC, Kim M, Park SU. (2004) Characterization of intermediate Cr-C layer fabricated by electrodeposition in hexavalent and trivalent chromium baths. Surface and Coatings Technology 183(2-3): 151–156.

Langergen, S.; Svenska, B.K. Zur (1898) theorie der sogenannten adsoption geloester stoffe. K. Sven. Vetensk. Handl., 24, 1–39.

Langmuir, I. (1916). The constitution and fundamental properties of solids and liquids. J. Am. Chem. Soc., 38, 2221–2295

Lokaewmanee, K., Yamauchi, K. Komori, T. and Saito, K. (2014). Egg-shell quality, egg-shell structure and small intestinal histology in laying hens fed dietary Pantoea-6® and plant extracts. Italian J. Animal Sci., 13: 3163.

Lu, M.C.; Chen, Y.Y.; Chiou, M.R.; Chen, M.Y.; Fan, H.J. (2016) Occurrence and treatment efficiency of pharmaceuticals in landfill leachates. Waste Manag. 55, 257–264.

Luna, I.Z., Hilary, L.N., Chowdhury, A.M.S., Gafur, M.A., Khan, N. and Khan, R.A. (2015) Preparation And Characterization Of Copper Oxide Nanoparticles Synthesized Via Chemical Precipitation Method. Open Access Library Journal, 2: E1409.

Maaloul N, Oulego P, Rendueles M. (2017) Novel biosorbents from almond shells: Characterization and adsorption properties modeling for Cu(II) ions from aqueous solutions. Journal of Environmental Chemical Engineering 5(3): 2944–2954.

Mallamace F, Corsaro C, Mallamace D. (2015). The role of water in protein's behavior: The two dynamical crossovers studied by NMR and FTIR techniques. Computational and Structural Biotechnology Journal 13: 33–37.

Mann K and Siedler F (2004) Ostrich (Struthio camelus) eggshell matrix contains two different C-type lectin-like proteins. Isolation, amino acid sequence, and posttranslational modifications. Biochimicaet Biophysica Acta 1696(1): 41–50.

Martha, B. and Licentiate, T. (2008). Adsorption of Metallic Ions onto Chitosan: Equilibriumand Kinetic Studies Royal Institute of Technology, 14-43.

Mittal A, Teotia M, Soni RK. (2016) Applications of egg shell and egg shell membrane as adsorbents: A review. Journal of Molecular Liquids 223: 376–387.

Mohammed, A. A. and Devi Prasad, A. G. (2010). Biosorption of Nickel (II) from Aqueous Solutions and Electroplating Wastewater using Tamarind (Tamarindus

indica L.) Bark. Australian Journal of Basic and Applied Sciences, 4 (8), 3591-3601.

Moretto A (2015) Hexavalent and trivalent chromium in leather: What should be done? Regulatory Toxicology and Pharmacology 73(2): 681–686.

Moulder JF, Wagner CD, Riggs WM, Davis, et al. (1979) Handbook of X ray Photoelectron arsenic in CCA-treated wood. Environmental Pollution (Barking, Essex: 1987) 206: 456–460.

Moussavi, G.; Khosravi, R. (2011). The removal of cationic dyes from aqueous solutions by adsorption onto pistachio hull waste. Chem. Eng. Res. Des. 89, 2182–2189.

Nurliyana, M. B. (2016) Kenaf As An Alternative Low Cost Adsorbent in Removing Heavy Metals From Aqueous Solution for Wastewater Treatment.

Ohgami N, Yamanoshita O, Thang ND. (2015) Carcinogenic risk of chromium, copper and Adsorbent for Removal of Heavy Metals. Journal of Advanced Chemical Engineering, 5: 125: 1-8

Oliveira H (2012) Chromium as an environmental pollutant: Insights on induced plant toxicity. Journal of Botany 2012: 1–8.

Oturkar CC, Nemade HN, Mulik PM, (2011). Bioresource Technology Mechanistic investigation of decolorization and degradation of Reactive Red 120 by Bacillus lentus BI377. Bioresour Technol 102 758–764

Oxide coated eggshell powder: Evaluation of equilibrium, isotherms, kinetics, and regeneration capacity. Arabian Journal of Chemistry (2012) 5, 353–359

Pandya, K.Y.; Patel, R.V.; Jasrai, R.T.; Brahmbhatt, N.H.(2017) Preliminary study on potential of seaweeds in decolorization efficacy of synthetic dyes effluent. Int. J. Plant Anim. Environ. Sci. 7, 223–4490.

Park D, Yun YS, Jo JH. (2005) Mechanism of hexavalent chromium removal by dead fungal biomass of Aspergillus niger. Water Research 39(4): 533–540.

Park H and Tavlarides L L (2008) Adsorption of chromium (VI) from aqueous solutions using an imidazole functionalized adsorbent. Industrial & Engineering Chemistry Research 47(10): 3401–3409.

Park HJ, Jeong SW, Yang JK, Kim BG, Lee SM. (2007) Removal of heavy metals using waste eggshell. J. Environ. Sci.; 19:1436– 41.

Pettinato M, Chakraborty S, Arafat HA, et al. (2015) Eggshell: a green adsorbent for heavy metal removal in an MBR system. Ecotoxicology and Environmental Safety 121: 57–62.

Pouretedal, H.R.; Sadegh, N. (2014) Effective removal of amoxicillin, cephalexin, tetracycline and penicillin G from aqueous solutions using activated carbon nanoparticles prepared from vine wood. J. Water Process Eng. 1, 64–73.

Pramanpol N and Nitayapat N (2006) Adsorption of reactive dye by eggshell and its membrane adsorption of reactive dye by eggshell and its membrane. Journal, Kasetsart Science, Natural January: 192–197.

Pramanpol, N. and Nitayapat, N. (2006). Adsorption of reactive dye by egg-shell and its membrane. Kasetsart J. Nat. Sci., 40: 192 – 197.

Rafatullah, M.; Sulaiman, O.; Hashim, R.; Ahmad, A. (2010) Adsorption of methylene blue on low-cost adsorbents: A review. J. Hazard. Mater. 177, 70–80.

Rai D, Sass BM and Moore DA (1987) Chromium(II1) hydrolysis constants and solubility of chromium(II1) hydroxide. Inorganic Chemistry 26(3): 345–349.

Rais, A., Rajeev, K. Shaziya, H. (2010). Adsorption of Cu2+ from aqueous soluon onto iron

Sawdust for the Remediation of Toxic Metals from Wastewater, Journal of Geoscience and Environment Protection, 1(2) 18-21.

Rajendran A and Mansiya C (2011) Extraction of chromium from tannery effluents using waste egg shell material as an adsorbent. British Journal of Environment & Climate Change 1(2):44–52.

Randall JM, Hautala E, Mc Donald G. (2008). Binding of heavy metal ions by formaldehyde polymerized peanut skins. J. Appl. Polym. Sci. 1978; 22:379–87

Rangabhashiyam S, Lata S and Balasubramanian P (2018) Biosorption characteristics of methylene blue and malachite green from simulated wastewater onto carica papaya wood biosorbent. Surfaces and Interfaces 10: 197–215.

Romero-Cano LA, Gonzalez-Gutierrez LV and Baldenegro-Perez LA (2016) Biosorbents prepared from orange peels using instant controlled pressure drop for Cu (II) and phenol removal. Industrial Crops and Products 84: 344–349.

Roto P, Sainio H, Reunala T, et al. (1996) Addition of ferrous sulfate to cement and risk of chromium dermatitis among construction workers. Contact Dermatitis 34(1): 43–50.

Sanyal T, Kaviraj A and Saha S (2015) Deposition of chromium in aquatic ecosystem from effluents of handloom textile industries in Ranaghat-Fulia region of West Bengal, India. Journal of Advanced Research 6(6): 995–1002.

Saratale GD, Chang J. (2011) Bacterial Decolorization and Degradation of Azo Dyes: A Review. J Taiwan Inst Chem Eng 42 138–157.

Saratale, R.G. G.D. Saratale, J.S. Chang, S.P. Govindwar (2011) Bacterial decolorization and degradation of azo dyes: a review, J. Taiwan Inst. Chem. Eng. 42 (1) 138–157.

Schecher WD and McAvoy DC (2003) MINEQLþ: A chemical equilibrium modeling system. Hallowell, ME: Environmental Research Software.

Selçuk N. C., Kubilay S., Savran A. and Kul A. R. (2017). Kinetics and Thermodynamic Studies of Adsorption of Methylene Blue from Aqueous Solutions onto Paliurus Spina-Christi Mill. Frutis AndSeeds. Journal of Applied Chemistry, 10(5): Ver. I, 53-63

Shahanaz, P., Al-Mamun, M., Fazle, R., Abdur Ruman, M.., Moshiur, R. & Biplob, K.B. (2020). Utilization of Egg-Shell, A Locally Available Bio-waste Material, for Adsorptive Removal of Congo Red from Aqueous Solution. Aceh Internatiional Journal of Science aand Technology. 2: (4): 12-18

Shahgoli, F.M., Adel, R., Nosratollah, N. and Shahin, O. (2021). Kinetic and equilibrium studies on the zinc adsorption-desorption 3 characteristics of some promising biochars in aqueous solutions. J.Chem. 2(3):1-9

Shehata A. M. A. (2013). Removal Of Methylene Blue Dye From Aqueous Solutions By Using Treated Animal Bone As A Cheap Natural Adsorbent, International Journal Of Emerging Technology And Advanced Engineering, 3(12): 507-514.

Song T, Saman N, Johari K. (2013) Removal of Hg (II) from aqueous solution by adsorption

Spectroscopy (Muilenberg G (ed.)). Minnesota, USA: Perkin-Elmer Corporation.

Spectroscopy E and Phenomena R ((2006) The Shirley background revised. Journal of Electron Spectroscopy and Related Phenomena 151: 159–164.

Sulyman, M. (2016) Agricultural by-products/waste as dye and metal ions adsorbents: A review. Int. J. Eng. Sci, 6, 1–20.

Sun H, Brocato J and Costa M (2015) Oral chromium exposure and toxicity. Current Environmental Health Reports 2(3): 295–303.

Syafiqa, A., Norzila, O., Wahid, A., Faisal, S.K., Norshila, A., Muhammad, T. & Eddy, S. (2021). A Review on Adsorption of Heavy Metals from Wood-Industrial Wastewater by Oil Palm Waste. Journal of Ecological Engineering 2021, 22(3), 249–265

Tahir H., Sultan M., Akhtar N., Hameed U. And Abid T., (2016). Application of Natural and Modified Sugar Cane Bagasse for the Removal of Dye from Aqueous Solution, Journal of Saudi Chemical Society, 20, S115–S121.

Taman R, Ossman ME, Mansour MS, Farag HA (2015) Metal Oxide Nano-Particles as an Adsorbent for Removal of Heavy Metals. Journal of Advanced Chemical Engineering, 5: 125: 1-8

Temkin, M.J.; (1940). Phyzev, V. Recent modifications to Langmuir isotherms. Acta Physicochim. USSR, 12, 217–222.

Thommes M, Kaneko K, Neimark A V, et al. (2015) Physisorption of gases, with special reference to the evaluation of surface area and pore size distribution (IUPAC technical report). Pure and Applied Chemistry 87(9–10): 1051–1069.

Torun, Y. Doruk, A. & Mahmut, K. (2018). Kinetic and Equilibrium Studies of Adsorption of Reactive Red on Chitin. Journal of Science and Engineering. 5 (4) 307-311

Tsai, W.T., Yang, J.M. Lai, C.W. Cheng, Y.H. Lin, C.C. and Yeh, C.W. (2006). Characterization and adsorption properties of egg-shells and egg-shell membrane. Bioresour. Technol., 97(3): 488 – 493.

Vaughan T, Seo CW, Marshall WE. (2001). Removal of selected metal ions from aqueous solution using modified corncobs. Bioresource Technol.; 78:133–9.

Vijayaraghavan K, Palanivelu K, Velan M. (2006). Biosorption of copper (II) and cobalt (II) from aqueous solutions by crab shell particles. Bioresource Technol.; 97:1411–9.

Wang H, Gao B, Wang Sh, Fang J, Xue Y, Yang K (2015) Removal of Pb(II), Cu(II), and Cd(II) from aqueous solutions 603 by biochar derived from KMnO4 treated hickory wood. Bioresource Technology 197: 356–362. 604 https://doi.org/10.1016/j.biortech.2015.08.132 605

Wang J and Chen C (2014) Chitosan-based biosorbents: Modification and application for biosorption of heavy metals and radionuclides. Bioresource Technology 160: 129–141.

Wang X, Gao D, Chen B. (2018). A clean metallurgical process for separation and recovery of vanadium and chromium from V-Cr-bearing reducing slag. Hydrometallurgy 181: 1–6.

Wanyonyi, W.C. J.M. Onyari, P.M. Shiundu, (2014) Adsorption of Congo red dye from aqueous solutions using roots of Eichhornia crassipes: kinetic and equilibrium studies, Energy Procedia 50 862–869.

Weber, W.J.; Morris, J.C. (1963) Kinetics of adsorption on carbon from solution. J. Sanit. Eng. Div. Proc. Am. Soc. Civ. Eng. 89, 31–60.

Wekoye, J.N. Wycliffe C. W., Phanice T, W., Mathew, K. T. (2020). Kinetic and equilibrium studies of Congo red dye adsorption on cabbage waste powder. Environmental Chemistry and Ecotoxicology journal homepage: www.keaipublishing.com/en/journals/environmental-chemistryand-ecotoxicology/. 2: 24–31.

WHO Library Cataloguing-in-Publication Data (2011) Guidelines for Drinking-Water Quality. 4th ed. Switzerland: WHO.

World Health Organization (Ed.), (2000). Global Water Supply and Sanitation Assessment. Report, World Health Organization; UNICEF, Geneva, New York.

Xiao B, Sun XF, Sun RC. (2001). Chemical, structural, and thermal characterizations of alkali-soluble lignins and hemicelluloses, and cellulose from maize stems, rye straw, and rice straw. Polym. Degrad. Stab. 74:307–19.

Yang, Y. Chen, J.-H. Kang, T.-R. Xie, L. He, D.-F. Xing, N.-Q. Ren, S.-H. Ho, W.-M. Wu, (2019) Generation of high-efficient biochar for dye adsorption using Frass of yellow mealworms (larvae of Tenebrio molitor linnaeus) fed with wheat straw for insect biomass production, J. Clean. Prod. 227 33–47.

Yoo HY, Lee HY, Jeong WJ. (2022) Preparation of ion exchanger from waste paper cup and removal characteristics of heavy metal. J. Kor. Environ. Sci.; 11: 993–9.

Yoshinaga M, Ninomiya H, Al Hossain M M A, et al. (2018) A comprehensive study including monitoring, assessment of health effects and development of a remediation method for chromium pollution. Chemosphere 201: 667–675.

Zheng JC, Feng HM, Lam M, Lam P, Ding YW, Yu HQ. (2009) Removal of Cu(II) in aqueous media by biosorption using water hyacinth roots as a biosorbent material. J. Hazard. Mater. 171:780–5.

EFFECT OF BANDITRY ACTIVITIES ON LIVELIHOOD STATUS OF FARMING HOUSEHOLDS IN NIGER STATE, NIGERIA.

Abdullahi, A.
Department of Agricultural Extension and Rural Development,
Federal University of Technology Minna,
Niger State, Nigeria.
Email:aabdullahi@futminna.edu.ng

Akinnagbe, O.M.
Department of Agricultural Extension and Communication Technology,
Federal University of Technology Akure,
Ondo State, Nigeria.

Akinwalere, B.O.
Department of Agricultural Extension and Communication Technology,
Federal University of Technology Akure,
Ondo State, Nigeria.

Shuaibu, U.
Department of Agricultural Extension and Rural Development,
Federal University of Technology Minna,
Niger State, Nigeria.

Abstract

Armed banditry as a global pandemic has a crippling social, political and economic consequence that tends to be threatening the overall developmental efforts of the affected areas. The aim of this study is to examine the effect of banditry activities on livelihood of farming households in Niger state, Nigeria. A multi-stage purposive sampling technique was adopted, and data were collected from 150 respondents using a semi-structured questionnaire and analysed using descriptive statistics, livelihood index and Probit-regression model. The study showed that majority of the respondents (63.3%) were married, and their predominant age mean of 43 years. In terms of educational attainment, (86.0%) of the respondents had formal education. Poverty/poor governance, competition for land and water, and social inequality were ranked the topmost factors promoting rural banditry in the study area. While male farmers, female farmers and male youth were the most vulnerable groups of rural banditry attack. The result revealed that (52.0%) of the farmers in the study area had 'very high' livelihood status before the effect of banditry activities compared to (60.0%) have low livelihood status after or during banditry activities respectively. The probit regression model result shows that burning and raiding of farmland, killing and kidnapping, destruction of farmland, frequency of insurgency and household size were the negative effect of banditry on farmers livelihood status. While farming experience and access to credit were positively influencing the livelihood

status of the rural farmers. The result concludes that the livelihood status of the farmers was very low after the incidence of banditry activities in the study area. Recommendations made based on the findings of this study include Extension workers should assist farmers to form viable co-operative associations, government at all levels should put in place functional security system like community policing to supplement the operations of other security agencies.

Keywords: Armed banditry, livelihood status, farming households, significant effect.

INTODUCTION

Security threat has formed the mainstream of global debate due to its devastating effect on global economy of both the developed and underdeveloped nations and Nigeria is not an exception (Celestine *et al,* 2021)**.** There is a disturbing increase in the level of insecurity in Nigeria, repeated pattern of attacks on individuals and agitations from ethic cleavages. The predominant index of insecurity cases in Nigeria includes armed robbery, kidnapping, humans trafficking, religious motivated killings, inter-tribal or communal wars, terrorism, nefarious activities of gangster/cultist, insurgence and banditry. Nigeria's Northwest is presently suffering deadly conflict involving many armed organizations, including herder-allied groups, criminal gangs and jihadists. The last decade has seen thousands of people killed and hundreds of thousands displaced with many fleeing into neighboring countries (Daniel, 2022).

Armed banditry has been a pandemic global human phenomenon, which has a crippling social, political and economic consequence that tends to be threatening the overall developmental efforts of the affected areas. The Widespread banditry activities and its associated threats to security, which have encompassed and turned into a menace which poses as an issue of great disturbance to the northwestern region of Nigeria which covers seven states namely Kano, Jigawa, Katsina, Kaduna, Zamfara, Sokoto and Kebbi. Five of these states, which are Katsina, Kaduna, Zamfara, Sokoto and Kebbi have been mostly affected by the persistent trouble of banditry. It is important to note that banditry activities are not limited to just northwestern parts of Nigeria but also prevalent in some parts of north-central region such as in Niger, Nasarawa, Benue and Plateau states.

Banditry is a type of criminal organization or group of such organization that deals in illegal activities. These illegal activities are committed by bandits typically involving the threat or use of violence. A bandit is a person who engages in banditry and primarily commits crimes such as kidnapping, robbery and murder either as an individual or in groups. As stated by Isah, (2019) Banditry is a term used to refer to acts of robbery, conspiracy and violence where the rule of law was not duly followed.

Livelihood is operationally defined as "the farmers' means to acquire adequate and sustainable access to income and resources that enables households to meet basic needs (Ojulu, 2015). This includes adequate access to food, potable water, health facilities, educational opportunities, housing, and time for community participation, social integration and other necessaries, which are essential for decent living. Further, it refers to the ability of the farmers to protect their capabilities, assets and activities which are essential for their survival" (Shwetha and Shivalingaiah, 2019). Rural households construct an increasingly complex portfolio of activities and strategies in order to survive and secure their livelihood.

The major threat to the agricultural sector in Niger State is insecurity from bandits who continue to initiate incessant attacks on farming communities with attendant fatalities under the guise of Fulani herdsmen. This challenge has been compounded by the several years of unresolved ethno-religious conflicts and tenure dispute between settled crop farmers and nomadic herders over access to productive pasturelands and source of water. Internal strife and inadequate social security in Niger State have enabled the proliferation

of small arms that have drastically increased the intensity and impacts of banditry in farming communities.

METHODOLOGY

This study was conducted in Shiroro and Munya Local Govenment Areas of Niger State, Nigeria. Niger State was created out of the former Northwestern State and became a fully autonomous State on 3rd February 1976, with headquarter at Minna. Niger State is in the North-central part of Nigeria and lies in between longitude 3^0 30^1 and 7^0 20^1 East of the Greenwich Meridian and latitude 8^0 20^1 and 11^0 30^1 North of the equator. The State presently comprises of 25 Local Government Areas (LGAs) and it is made up of three major ethnic groups which are the Nupe, Gbagyi and Hausa. However, the total inhabitants in the State are over 3,954,772 people during the 2006 population census. But, going by the annual population growth rate of 2.5% in Nigeria, the population of Niger State was projected to be 5,556,200 in the year 2016 (National Bureau of Statistics, 2018). Multistage sampling technique was used for this study. The first stage involved selection of one (1) LGA from of the zones (I) areas prone to banditry attacks. In the second stage, three (3) villages were randomly selected from each of the selected LGA. The third stage involved the use of Yamanne formula to select sample size from the sample frame of each village as obtained from Niger State Agricultural and Mechanization Development Authority (NAMDA). Thus, a total of 150 registered farming households was randomly selected as respondents for this study.

Data were collected using semi-structured questionnaire and analysis was conducted using descriptive statistics (mean, frequency distribution, and percentage) and inferential statistics (Livelihood insex and Probit regression model) to the analyse the effects of banditry activities on livelihood of farming households in the study area was specified as follows:

Livelihood index

Livelihood index was used to achieve livelihood of the rural farming households in the study area. It is a measurement tool used to evaluate the economic well-being and quality of life of individuals or communities. It takes into account factors such as income, employment opportunities, access to basic services (healthcare, education, water, and sanitation), housing conditions, social protection, and overall living standards. The purpose of the livelihood index is to provide a comprehensive assessment of people's ability to meet their basic needs and improve their quality of life. It can help policymakers, organizations, and researchers identify areas or groups that are more vulnerable or in need of assistance and develop targeted interventions to improve livelihoods.

The livelihood index usually involves collecting data through surveys or census and assigning numerical values to each indicator. These values are then combined to create an overall score or an index, allowing for comparisons across different locations and populations. By tracking changes over time and comparing the livelihood index across different regions or groups, policymakers can assess the effectiveness of interventions and policies aimed at improving livelihoods and prioritize resources accordingly.

The specific formula for calculating a livelihood security index may vary depending on the indicators and weights used. However, a general formula to calculate a livelihood security index can be expressed as follows:

Livelihood Index = (Σ (Indicator value * Indicator weight)) / Total weight (1)

In this formula:

- Σ represents the sum of the following calculations for each indicator.
- Indicator value refers to the observed value or score of each indicator.
- Indicator weight refers to the weight or importance assigned to each indicator. This weight reflects the significance or impact of the indicator on overall livelihood.
- Total weight refers to the sum of all indicator weights.

To calculate the livelihood index, you need to multiply the value of each indicator by its corresponding weight, sum these values for all indicators, and then divide the sum by the total weight. Note that: the specific indicators and weights used in the livelihood index may vary depending on the context and purpose of the assessment.

(ii) **Probit Regression Model**

Probit regression model was used to achieve the effects of banditry activities on the livelihood of the farming households in the study area.

The implicit form of the Probit regression model is given as:

$Y = f(X_1+X_2+X_3+X_4+X_5+X_6+X_7+X_8+X_9+ X_{10+} X_{11+}e)$ (2)

The explicit form is specified as follows:

$Y= \beta_0+ \beta_1X_1+ \beta_2X_2+ \beta_3X_3+ \beta_4X_4+ \beta_5X_5+ \beta_6X_6+ \beta_7X_7+ \beta_8X_8+ \beta_9X_9+ e$ (3)

Y = Livelihood security status of the farming households (High = 1, and Low = 0).

X_1= Age (Age of farmers)

X_2 = Household size (numbers of people in the household)

X_3 = Educational status of farmers (Years of schooling)

X_4 = Farming experience (Number of years involved in farming)

X_5 = Frequency of insurgency

X_6 = Migration of the farming households (Yes=1, No=0)

X_7 = Cost of farm produce (Naira);

X_8 = Destruction of the farmlands due to banditry (yes=1, no=0);

X_9 = Access to credit (Amount of credit received)

X_{10} = Restrictions on marketplaces (yes=1, no=0)

X_{11} = Income (#)

X_{12} = Killing and kidnaping of farming households (Yes=1, No=0)

X_{13} = Burning and raiding of the farming households (Yes=1, No=0)

X_{14} = Blocking of local routes (Yes=1, No=0)

$ß_0$ = Intercept

$ß_1 – ß_{11}$Regression coefficients

e_i = error term.

RESULTS AND DISCUSSION

Socio-economic Characteristics of the Farmers

Age of respondents: The result in Table 1 shows that more than half 54.0% of the farmers were between the age brackets of 31-50 years. The mean age of the farmers is 43 years, which implies that, the farmers were still in their productive age. Hence, farming operations, which tend to be labour demanding, may be carried out with some relative ease. This result is in line with the result of Olaniyan and Yahaya (2016) who reveals that majority (53.4%) of the farmers are between the ages of 31-50 years with an average age of the farmers to be 41 years.

Sex of the respondents: The table 1 reveals that majority (70.7%) of the farmers were male while female farmers accounted for only 29.3%. This is perhaps due to the cultural and religious restriction that tends to confer females to mere household keepers rather than participating in strength-demanding farming activities. This result also agrees with the findings of Adegoke, (2019) who reported that majority (75.5%) of the farmers were male.

Marital status of the respondents: Equally, majority (63.3%) of the farmers were married thus, are likely to have larger family labour to support crop production in other to cater for their households needs. This result corroborates with the findings of Mustapha (2019) who pointed out that, married farmers were more involved in crop production as their major source of occupation and livelihood sustenance.

Formal education of the respondents: Table 1 further reveals that majority (86.0%) of the respondents had formal type of education involving attending primary, secondary and tertiary institutions with an average number of years spent in school to be 7 years. Implying that majority of the farmers have only primary type of education while only very few had non-formal type of education. Given that there is high level of literacy, it is expected that farmers will be able to tackle the incidence of banditry on their livelihood status in the study area. This finding disagrees with Ladan and Matawalli, (2020) who reported that about 59.5% of the farmers were illiterates with only few in primary type of formal education.

Household size of the respondents: Table 1 revealed that household size of 1-5 persons in the study area accounted for about 51.3% while the mean household size of the sampled farmers was six (6) persons. Implying a relatively medium household size among the respondents as a result of majority of the farmers are married and required family labour to carry out the farming activities while inversely high demand of food consumption by the farming households. This finding corroborates with the result of Mustapha (2019) who reported that majority (66.51%) of the respondents have a household size mean of 6 people which could be beneficiary used in farming activities as family labour.

Table 1: Socio-Economic Characteristics of the Respondents

Variables	Frequency	Percentage	Mean
Age			
30 years and below	31	20.7	43 years
31-40 years	51	34.0	
41-50 years	30	20.0	
Above 50 years	38	25.3	
Sex			
Female	44	29.3	
Male	106	70.7	
Marital status			
Widow	32	21.3	
Divorce	11	7.3	
Single	12	8.0	
Married	95	63.3	
Household size			
1-5 persons	77	51.3	6 members
6-10	56	37.3	
>10	17	11.3	
Level of education			
Non-formal education	21	14.0	7 years
Primary education	89	59.3	
Secondary education	26	17.3	
Tertiary education	14	9.3	

Source: Field Survey, 2023

Vulnerable groups of rural banditry

The result in table 2 reveals various vulnerable groups of rural banditry assessed by farmers in the study area and farmers were asked to tick appropriately. The result show that, male farmers, female farmers and youths are the most vulnerable groups attacked by rural bandits in the study area. With regards to the vulnerable groups, male farmers were rank first with a percentage of (82.4%) which indicates that male farmers are the most vulnerable group of banditry attack as most of the bandits sees them as threat to their activities in the region they invade and that's why most of the male farmers are killed by the bandits. With respect to female farmers which was rank second with a percentage of (75.2%). Implying that after male famers, female farmers are the next vulnerable group of rural bandits, as they know that majority of the females cannot defend themselves from their attack in which most of them ended up being raped or holds captive for their sexual desires in the places of their hideout. Male youths were rank third with a percentage of (65.6%) as some the bandits invade schools and any government organizations and kidnapped the youths so they can be ransomed with huge amount of money to be paid either by their parent/guidance or by the governments as the quicker way of making huge amount of money for themselves. This agrees with the research of Olaniyan and Yahaya (2016) who reveal that the most vulnerable groups of rural banditry attack are the farmers and the youth's residence of the study area.

Table 2 Vulnerable groups of rural banditry variables assessed by the farmers.

	YES	
vulnerable groups	**Frequency**	**Percentage**
Male farmers	103	82.4
Female farmers	94	75.2
Male youths	82	65.6
Female youths	51	40.8
Market men	47	37.6
Market women	43	34.4
Schools	58	46.4
Churches	16	12.8
Herders	35	28.0
Mosques	10	8.0
Others	28	22.4

Source field survey, 2023.

Summary statistics of livelihood status before and during banditry activities

Table 4.9 revealed that (52.0%) of the farmers in the study area had 'very high' livelihood status before the effect of banditry activities compared to (60.0%) have low livelihood status after or during banditry activities respectively. This implies that, respondents in the study area enjoyed increase in livelihood status before insurgency of banditry activities. This finding is in line with that of Asmau and Abdulrasheed, (2020) who stated that majority of farmers had improved livelihood status due to their high involvement in agricultural schemes.

Table 2. Summary of the livelihood status of the farming households

		Before		After	
Livelihood security class	**Security index**	**Frequency**	**%**	**Frequency**	**%**
Low	0.25-0.50	19	12.7	90	60.0*
Moderate	0.51-0.75	53	35.3	39	26.0
High	0.76-1.00	78	52.0*	21	14.0
Total	1.00	150	100.0	150	100.0

Source: Field Survey, 2023.

The effects of banditry activities on livelihood of rural farming households

Probit regression model was used to examine the effects of banditry activities on livelihood of rural farming households in the study area. Thus, the result from Table 3 shows the Pseudo R^2 of (0.7076), implying that about (71%) of variations that occur in the livelihood of the farming households were explained by the independent variables included in the models. while the remaining (29%) were due to error in measurement of some variables. The Prob chi-square is significant at 1% level of probability. This implies the model is fit for the objectives.

The result in Table 3 shows that household size (-0.076), frequency of insurgency (-0.445), destructions of farmlands (-0.001), kidnaping and killing of farmers (-0.035), burning and raiding of farmlands (-0.690) were the negatively significant effects of banditry activities on livelihood of the rural farming households. This implies that a unit increase in these variables leads to decrease in the livelihood status of the farming household respectively. While farming experience (0.028) and access to credit (0.038) were positively significant effect of banditry activities on livelihood of the rural farming households. Indicating that an increase in farmers experience in crop production and access to credit facility leads to increase in the livelihood status of the farming households respectively. This is in line with the research of Sani *et al.* (2021) which showed that increase in frequency of banditry activities tend to affect the livelihood activities of the rural dwellers to be more food insecure.

Table 3. Probit regression on effect of banditry on livelihood status of the farmers

Explanatory variable	Coeff.	Std. Err.	Z-value	P>|z|
Age	0.0129	0.0100	1.28	0.201
Household size	-0.0765	0.0349	-2.19**	0.028
Level of education	-0.0218	0.0255	-0.86	0.391
Farming experience	0.0287	0.0138	2.07**	0.038
Frequency of insurgency	-0.4452	0.2490	-1.79*	0.074
Migration	0.2506	0.3833	0.65	0.513
High cost of produce	-0.4476	0.3844	-1.16	0.244
Destruction of farmlands	-0.0000	0.0000	-3.01***	0.003
Access to credit	0.0385	0.0151	2.54**	0.011
Restriction on marketplaces	5.1725	224.2899	0.02	0.982
Killing and kidnapping of farmers	-0.0352	0.0208	-1.70*	0.090
Burning and raiding of farmlands	-0.6906	0.4120	-1.68*	0.094
Blocking of local routes	-0.0224	0.2047	-0.11	0.913
Number of observations	150			
LR Chi2(13)	22.92			
Prob > chi2	0.0007***			
Pseudo R2	0.7076			

Source: Field Survey, 2023

Conclusion and Recommendations

From the findings, the most vulnerable group to rural banditry activities are male farmers and female farmers, the livelihood status such as physical assets, social capital, financial capital, and human capital were higher before the incidence of rural banditry, while household size, farming experience, frequency of insurgency, destruction of farmlands, access to credit, killings/kidnaping of farmers and burning/raiding of farmland were the significant effects of rural banditry on the livelihood security status of the farming households in the study area. Sequel to the above findings, the study recommends that extension workers should assist farmers to form viable co-operative associations, government at all levels should put in place functional security system like community policing to supplement the operations of other security agencies and extension agents should educate farmers on the importance of conservation farming and new farming techniques and improve variety of crop and animals should be distributed to the farmers to enable them back to track after the incidence of rural banditry.

REFERENCES

Ahmad, A. J. (2019). "Insight into the dynamics and menace of cattle rustling: A case study of Lake Chad Area in northern Nigeria". World Journal of Social Science Research, 6(1), pp. 18-33.

Asmau, D. & Abdulrasheed, O. (2020). Effects of armed banditry on human security in Kaduna State. FUDMA Journal of Politics and International Affairs (FUJOPIA), 3(2), 110-116.

Celestine, O.U., Eyikorogha, Q., Paul, N.E., Uchenna, C.O. (2021). Banditry-Herdsmen activities in Nigeria and national development. Convenant University Journal of Politics and International Affairs. 9(2). Pp 3732-3752.

Daniel, M.I. (2022). Banditry and security threats: An analysis of insecurity in Nigeria. Journal of Public Administration, Finance and Law. 23. Pp 53-62.

Isah, N.S. (2019). Farmer-Pastoralist conflict in Nigeria: Exploring the causes and consequences. Information, Management and Entrepreneurship Journal. 2(3). pp 17-21.

Ladan, S.I. & Matawalli, B.U. (2020). Impacts of Banditry on Food Security in Katsina State, Nigeria. Journal of Development and Economic Sustainability. 5(7), Pp 15-27.

Mohammed, U., Umar, I.S., Olaleye, R.S., Pelemo, J.J., Ahmed, B.S., Mohammed, U., and Umar, A. (2022). Effect of banditry on income and livelihood of yam marketers in Shiroro Local Government Area of Niger state, Nigeria. Journal of Agriculture and Food Sciences. 19(1). Pp 163-178.

Mustapha, U.N. (2019). Armed banditry and internal security in Zamfara State. International Journal of Scientific & Engineering Research, 10(8), 1219-1226.

National Bureau of Statistics (NBS), (2018). Available online: Retrieved from http://nigeria.opendataforafrica.org/xspplpb/nigeria-census: Last updated: Tuesday, 31 May, 2016

National Population Commission of Nigeria (NCPN) (2016). Available online: Retrievedfrom:http://www.citypopulation.de/php/nigeriaadmin.php?adm1id=NGA027: 21 March, 2016.

Olaniyan, A. & Yahaya, A. (2016). "Cows, bandits and violent conflicts: Understanding cattle rustling in Northern Nigeria". African Spectrum, 3, pp. 93-105.

Okoli, C., & Ugwu, A. (2019). Of Maruder and Brigands: Scoping the threat of rural banditry in Nigeria's Northwest, Brazilian Journal of African Studies/Porto Alegre, 4(8). Jul./Dec.

Ojulu L. O. (2015). Gender Differences and Relations in Rural Household Livelihoods of Gog District, Anywaa Zone, Gambella Region, Southwestern Ethiopia. International Journal of Gender and Women's Studies, 3(1), 51-79.

Shwetha, N.V. & Shivalingaiah, Y.N. (2019). Development of Scale to Measure Livelihood Security of Farmers Practicing Different Farming Systems in Southern Karnataka, India. International Journal Current Microbiology and Applied Science. 8(11): 521-527.

GROUNDWATER AND AQUIFER USAGE FOR HUMAN CONSUMPTION AND IRRIGATION IN THE SOUTHWESTERN COASTAL REGION OF BANGLADESH: A REVIEW

Md Wabidur RAHMAN*(ORCID:0009-0002-6313-1510)
Department of Geology and Mining, University of Barishal, Kornokathi, Barishal-8254, Bangladesh.
Email:mwabidur18.glm@bu.ac.bd

Jannatul FERDOS (ORCID:0009-0004-1106-4015)
Department of Geography and Environmental Studies, University of Chittagong, Chattogram-4331, Bangladesh.
Email:ferdoscu1998@gmail.com

Abstract

The main focus of this review is the possible use of aquifers and groundwater for human consumption and agriculture in the southwest coastal region of Bangladesh, a region facing particular hydrological and environmental issues. Mostly for supplies of drinking water and agricultural irrigation, millions of people rely on groundwater. Although groundwater is an essential resource, the growing population pressure, the expansion of agricultural land, and the activities of commercial enterprises have seriously stressed the aquifer systems in the region. This research looks at the trends of groundwater and aquifer use in the area, therefore stressing significant issues including arsenic poisoning, saline intrusion, and overextraction. Changes in the environment, most importantly related to climate change, worsen these difficulties even further. Rising sea levels and altered precipitation patterns caused by climate change add to the water scarcity and increase vulnerability of aquifers to contamination. These environmental changing features affect groundwater management and necessitate immediate attention to be dedicated to the issue of water resource sustainability. Moreover, the review provides an analysis of the present management techniques and policies followed in the Southwest coastal region of Bangladesh to reduce groundwater consumption. This study reveals shortcomings in current approaches and provides recommendations for management strategies more sustainable and that balance the demands of human consumption, the strain of agriculture, and environmental preservation. Within the framework of climate change, the study underlines the importance of adaptive management techniques to provide water security and prevent any damage of aquifer systems. This study seeks to offer significant fresh angles for lawmakers, scholars, and interested parties in water resource management. This will be attained by providing a comprehensive study of groundwater usage coupled with the associated difficulties. Coordinated actions to create sustainable groundwater management strategies for the long run would be required to resolve the water crisis endangering the area.

Keywords: Groundwater, Aquifer, Irrigation, Human Consumption, Southwestern Coastal, Bangladesh.

1. INTRODUCTION

Groundwater is one of the most crucial natural resources in Bangladesh, particularly in its southwestern coastal region (Sarker et al, 2021). Due to seasonal surface water shortages and the topographical difficulty of water availability, this section of the nation, which includes districts (

Figure **1**) like Khulna, Satkhira, and Bagerhat, relies mostly on groundwater for agricultural uses as well as drinking (Mondal, 2015). Historically, groundwater extraction has been regarded as a consistent way to satisfy the rising water needs of the population (Islam & Mostafa, 2021). Recent studies indicate that the contribution of groundwater to irrigation has changed significantly from 41% in 1982-1983 to over 77% by 2006-2007, so reflecting a change in water resource management policies in response to changing climatic conditions and agricultural methods (Mondal, 2015; Zahid, 2015; Shamsudduha, 2011). But the sustainability of groundwater supplies has become a big issue given the rising demands of population increase, agricultural development, and climate change (Nishat, & Mukherjee, 2013).

Particularly in view of contaminants like arsenic that endanger public health, the quality of groundwater in this region is a big problem (Hasan et al., 2019). Research indicates that elevated arsenic concentrations in shallow aquifers in southwest coastal Bangladesh's natural geological processes as well as human activities cause are present (Saha et al., 2020). Focusing on its importance in human consumption and irrigation, this review attempts to integrate current data and research on groundwater utilization in the southwestern coastal region. Climate change and over-extraction steadily jeopardize the sustainability of groundwater resources (Hoque et al., 2019). Research on strong irrigation techniques particularly for crops like Boro rice have shown significant declines in groundwater levels, therefore worsening the risk of water shortage (Bhuyan et al., 2023).

Furthermore, this study underlined the main difficulties caused by over-extraction, arsenic poisoning, salinity intrusion, and possible long-term effects of climate change (Rakib et al., 2020). The study also looks at government laws meant to protect this possible resource for next generations and sustainable methods of groundwater management.

2. METHODOLOGY

Using a methodical literature analysis, this study synthesizes present studies on groundwater and aquifer use for human and agricultural purposes on Bangladesh's southwest coast. Recent statistics on Groundwater and Aquifer Use for Human Consumption and Irrigation in Southwest Coastal Bangladesh were gathered for this review, especially for last two decades. Following a rigorous and scientific gathering of data from journal publications, conference proceedings, reports released by reputable companies, and books, the metadata were created, examined, and presented in a logical sequence. Included and excluded criteria guaranteed relevance and quality of research. Particularly in Bangladesh's southwest coastal area, groundwater and aquifer utilization for human consumption or irrigation covers.

To find trends in groundwater use and management, problems, and differences between studies, qualitative research was done. In terms of specifics, Google Scholar, Scopus, Web of Science, and PubMed were searched. Using "groundwater use in Bangladesh," "aquifer depletion," "irrigation in coastal Bangladesh," and "water management," the search focused on 2000–2024 literature. Boolean operators were used to narrow the search to papers addressing this review's geographic area.

Data extraction focused on groundwater availability and recharge rates, aquifer features, the impact of groundwater extraction on human consumption and irrigation, salinity intrusion and pollution, and management and sustainability. Narrative analysis and theme classification revealed tendencies and literature gaps.

Papers were critically evaluated for relevance to review goals, methodological consistency, credibility, and geographic specificity. This technique is consistent with recent Bangladeshi groundwater studies (Shamsudduha et al., 2009; Abedin et al.,2012), which highlight coastal groundwater depletion, contamination, and salinity intrusion.

Region-specific studies, especially recent ones, are a constraint. Studies (Rahman et al., 2003; Hoque et al., 2007) demonstrated, secondary data use reflects original research papers' scope and biases. Ethical approval was not sought because this review used only secondary sources, which were properly cited for academic integrity. To further understand groundwater utilization in Bangladesh's southwest coastal region, future study should collect localized primary data, expanding on (Ravenscroft et al., 2013).

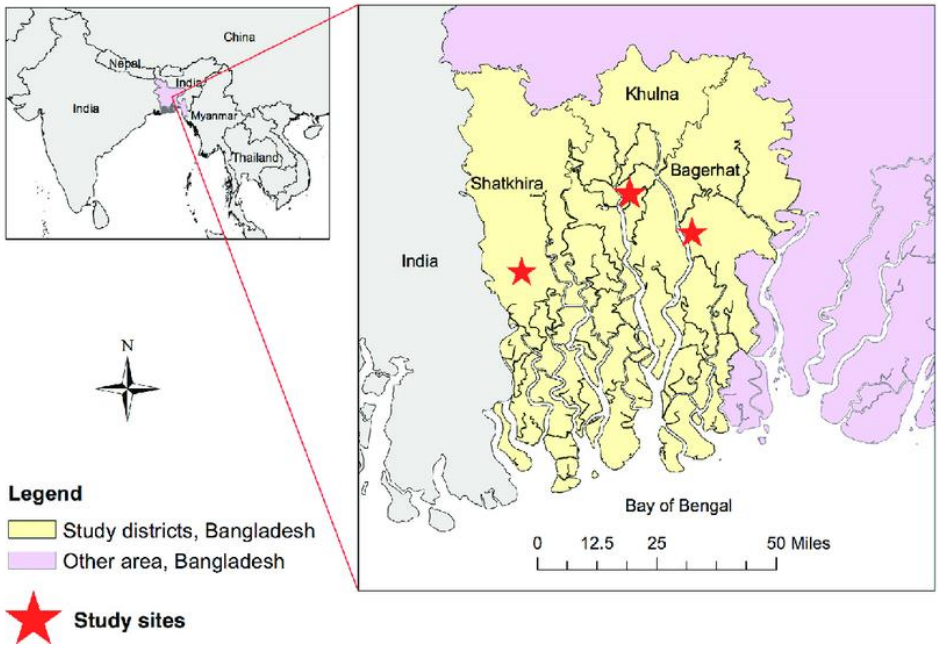

Figure 5: Map of southwestern coastal region of Bangladesh (Lam et al., 2018)

3. RESULT AND DISCUSSION

3.1 Groundwater Availability and Usage in Southwestern Bangladesh

3.1.1 Hydrogeological Context of Southwestern Bangladesh

Bangladesh's southwest coastline area is distinguished by a complicated hydrogeological system mostly consisting of alluvial aquifers (Sarker et al., 2021). Usually split into shallow, intermediate and deep strata, these aquifers within the vast Bengal Basin are part of Because they are so easily accessible, shallow aquifers, found at depths ranging from 10 to 100 meters, as well as intermediate aquifers, found between 100 and 3000 meters, are extensively exploited for irrigation (Mondal, 2015; Zahid, 2015). On the other hand, since deep aquifers, found beyond 300 meters, are less likely to be contaminated by surface pollution and saltwater intrusion, they constitute the main supply of drinking water (Mondal, 2015). Seasonal rainfall determines the recharge of these aquifers; so, the rates of recharge vary greatly depending on where one is living (Shamsudduha, 2011). Here are these Because of their proximity to the Bay of Bengal, coastal districts such Bagerhat, Satkhira, and Khulna are especially vulnerable to saltwater intrusion; inland areas struggle with seasonal water scarcity (Bhuyan et al., 2023). Extensive deltaic and alluvial deposits define Bangladesh's southwestern coastline area (Sarker et al., 2021). Mostly laid over the Quaternary period, the last 2.58 million years, these sediments gathered gravel, silt, clay, and sand (Huq et al., 2018). Depth (Bhuyan et al., 2023) divides the region's aquifers into shallow, intermediate, and deep levels.

The shallow aquifers, mostly Holocene deposits (less than 10,000 years old), at less than 100 meters, contain fine to medium sands, clay, and silt (Jameel et al., 2023; Hoque et al., 2012). Intermediate aquifers, often Pleistocene (2.58 million to 11,700 years old), at depth 100-300 meters, include more cemented sands and gravels with silts and clays (Jameel et al., 2023; Hoque et al., 2012). Deep aquifers may extend into Plio-Pleistocene and Miocene deposits (5.33 million to 2.58 million years ago) at depths of more than 300 meters. Many limited aquifers include well-sorted, fine to coarse sands with clay interbeds. Due to overburden pressure and geologic age, these sediments are more compacted (Jameel et al., 2023; Hoque et al., 2012).

In southwestern coastal of Bangladesh, shallow and intermediate aquifers are unconfined to semi-confined, whereas deeper ones are confined. Due to confinement and heavy clay layers above, deeper aquifers recharge less than shallow ones (Ravenscroft et al., 2005). Salinity intrusion and groundwater contamination are threat in this region. Sea-level rise, tidal surges, reduced freshwater flow from upstream rivers, and shrimp farming, which often introduces saline water, are major causes of salinity intrusion, especially in coastal areas. The Bengal Basin sediments naturally contain arsenic, which pollutes shallow aquifers (Burgess et al., 2010; Swartz et al., 2004).

3.1.2 Groundwater for Human Consumption

The majority of the population in southwestern coastal region of Bangladesh depends on groundwater for drinking purposes. Groundwater provides nearly 90% of the drinking water supply in rural areas, where access to treated surface water is limited (Alam et al., 2024). However, the safety of groundwater for human consumption has been

compromised in recent years due to widespread contamination by arsenic, iron, and salinity. Affecting millions of people and causing serious health consequences like skin lesions and cancer, arsenic contamination has become a huge public health concern (Hasan et al. 2019; Saha et al. 2020). Saline intrusion aggravates the issue in southwest coastal areas by making groundwater progressively brackish and unfit for drinking without appropriate treatment. Nonetheless, certain areas, such as portions of the Bengal Delta, have showed promise for freshwater availability in shallow aquifers during the rainy season, therefore highlighting variances in salinity problems (Jahan et al., 2022).
The

Figure **2** showing the fast-rising groundwater withdraw and the number of deep tubewells underlines important challenges in the context of groundwater use for human consumption. Primarily led by agricultural and domestic need, the rising number of tubewells corresponds with growing demand for groundwater. But depending too much on groundwater extraction brings major risks like aquifer depletion, lower water quality, and long-term sustainability issues (Hasan & Zahid, 2011).

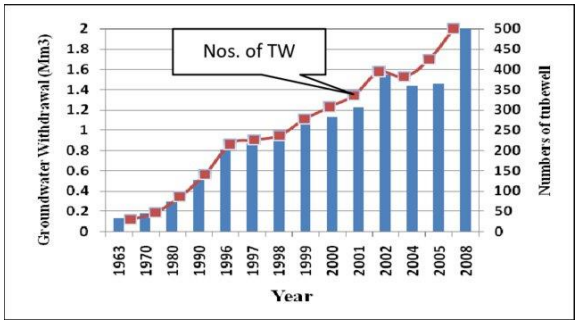

Figure 6: Rapid increase in groundwater abstraction rate and numbers of Deep tubewells (Hasan & Zahid, 2011)

3.1.3. Groundwater for Irrigation

Groundwater is also the primary source of water for irrigation in the southwestern coastal region of Bangladesh. Agriculture, particularly rice cultivation, which requires significant water input, is heavily reliant on groundwater. The region's shrimp farming industry, which has expanded rapidly in coastal districts, has further intensified the demand for groundwater (Islam et al., 2016). Irrigation practices in this region predominantly use shallow tube wells to extract water for farmlands, contributing to the depletion of the shallow aquifer systems. A study conducted in 2022 revealed that groundwater extraction for irrigation purposes accounted for approximately 70% of the total water usage in the region (Salam et al., 2023). Many areas of the region have seen notable drops in the water table as a result of unsustainable over-extraction of groundwater during the dry season, when surface water supplies are few.

Figure **3** depicts the differences in groundwater recharge and irrigation abstraction between boreholes and other Bangladesh locations. Agriculture depends on groundwater,

particularly in dry seasons, but too great abstraction creates sustainability issues. Groundwater availability is influenced by climate elements like precipitation and flooding; droughs raise irrigation demand and over-extraction causes overabundance of these elements (Shamsudduha et., 2022).

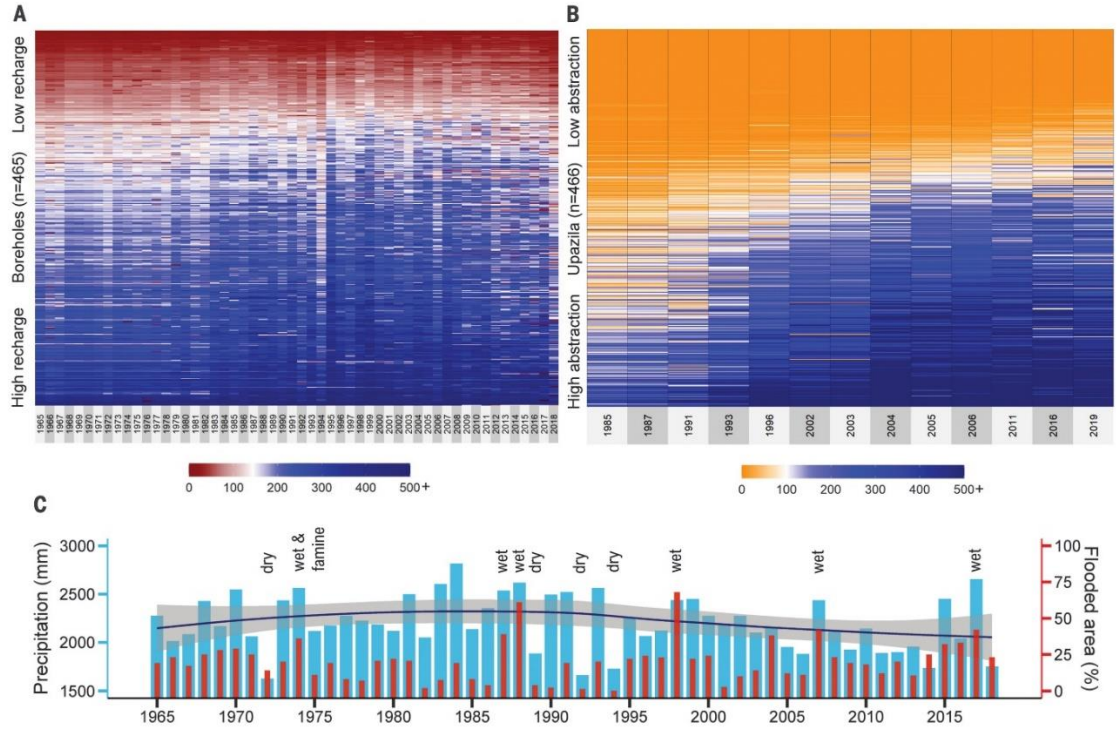

Figure 7: Comparison of estimated groundwater recharge and abstraction for irrigation across Bangladesh (Shamsudduha et., 2022)

3.2 Challenges of Groundwater Usage

3.2.1. Over-extraction and Aquifer Depletion

Particularly for irrigation, over-extraction is one of the most urgent problems related with groundwater use in Bangladesh's southwest coastal area. Groundwater levels in some regions have shockingly reduced as food production's demand rises and agriculture's intensity intensues (Hasan et al. 2023). The groundwater table dropped by an average of 10 meters between 2000 and 2020 in several of the southwestern coastal areas; in certain cases, the drop was much more severe (Sarker et al, 2021). In addition to lowering the availability of water for future use, over-extraction raises the risk of aquifer contamination from other contaminants and saline intrusion. Overextraction of groundwater in southern coastal regions has caused saline water to migrate lateral into freshwater aquifers, therefore compromising the quality of water accessible for cultivation and consumption. Groundwater use problems in southwest Bangladesh, including over-extraction and aquifer depletion (Moshfika et., 2022), can be connected to Deep Tube Wells' (DTWs') increasing depth in Dhaka metropolis. Figure 4 (a) illustrates how groundwater reliance has throughout time raised DTW count. Human consumption and agricultural needs have driven groundwater extraction in Bangladesh's Southwest coastal area. DTW depth rising as water tables drop from over-extraction and aquifer depletion causes concerns of most seriousness in Figure 4 (b). Similar groundwater use for agriculture and human

consumption water supply has decreased water tables in southern coastal of Bangladesh, needing deeper wells to protection supplies. Deeper DTWs show over-extraction and unsustainable groundwater resource management. Problems with water quality, land subsidence, and long-term water shortage brought on by aquifer depletion arise here.

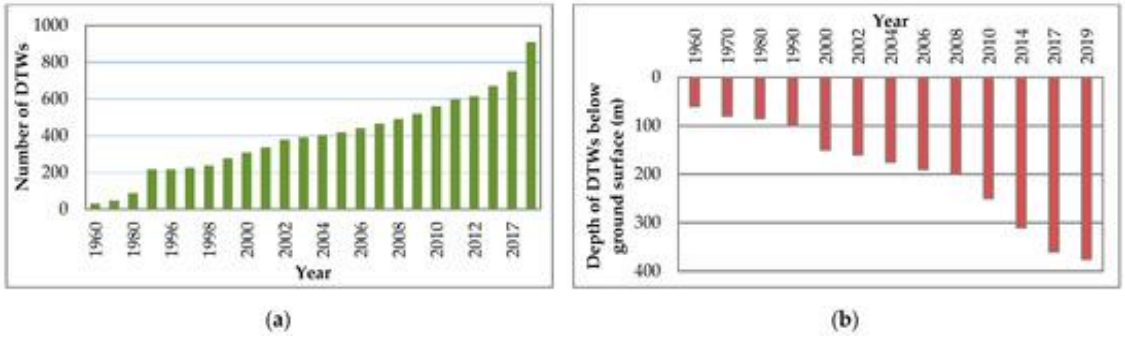

Figure 8: Present Situation of DTWs in Dhaka city (a) Number of DTWs over the years 1960 to 2019; (b) Depth of DTWs below ground surface over the years 1960 to 2019 (Moshfika et., 2022)

3.2.2. Water Contamination: Arsenic and Salinity

Water quality deterioration is another critical challenge in the management of groundwater resources in this region. Affecting groundwater throughout most of Bangladesh, arsenic contamination has been well recorded in the southwest coastal area (Sarker et al., 2021). Studies project that more than 20% of the tube wells in the area have arsenic levels higher than the World Health Organization's (WHO) recommended limit (Flanagan et al., 2012). Widespread health problems include arsenicosis, a chronic illness with significant skin, cardiovascular, and cancer risks have come from long-term arsenic-contaminated water intake. In southwest coastal regions, another developing issue is salinity intrusion. Rising sea levels and shifting hydrological patterns brought on by climate change are forcing seawater into freshwater aquifers, hence contaminating groundwaters. By lowering crop yields and decreasing soil health, this salinization of groundwater not only influences drinking water quality but also reduces agricultural output (Sarker et al., 2021; Rakib et al., 2020).

3.2.3. Climate Change and Groundwater Sustainability

Climate change is aggravating groundwater management issues in Bangladesh's southwest coastal area. Rising temperatures, unpredictable precipitation patterns, and rising sea levels all help to lower groundwater recharge and cause more saline intrusion. More than half of the shallow aquifers in coastal areas may become too saline for use by 2025 (Islam et al., 2023), according to Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC). Furthermore, expected to hasten the deterioration of groundwater resources in the area are rising frequency and intensity of extreme weather events including cyclones and storm surges (Nishat, & Mukherjee, 2013).

4. SUSTAINABLE GROUNDWATER MANAGEMENT PRACTICES

4.1. Managed Aquifer Recharge and Rainwater Harvesting

Many sustainable management techniques have been suggested to help to offset the escalating groundwater depletion crisis. One such method used in artificial recharging groundwater aquifers with excess surface water during the monsoon season is managed aquifer recharge (MAR). Successful piloting of this approach in several areas of Bangladesh, particularly the southwest coastal region, where it has showed promise in restoring aquifer levels and increasing water quality (Alam et al. 2021), has revealed Another interesting possibility is rainwater collecting, especially in places where monsoon rainfall is plenty. Rainwater collecting and storage helps communities lessen their reliance on groundwater during the dry season (Shamsudduha, 2011). Rainwater collecting has also been encouraged in coastal areas as a means of relieving salt intrusion-induced drinking water shortages.

4.2. Government Policies and Institutional Support

To solve groundwater over-exploitation, the Bangladeshi government has realized integrated water resource management is necessary. Emphasizing the preservation of water resources, the National Water Policy (2018) supports a measured approach to surface and groundwater consumption. To help lower water waste in agriculture, it also supports water-efficient irrigation technology as drip irrigation (Hasan et al., 2023). Furthermore, the government has started the Sustainable Water Management Action Plan (2021), which seeks to lower groundwater use by means of less water-intensive crops and so enhance local water management policies (Chowdhury, 2010). If properly carried out, these rules have the capacity to greatly reduce the hazards of groundwater depletion and guarantee the long-term viability of aquifer supplies.

5. CONCLUSION

The southwestern coastal region of Bangladesh encounters a multifaceted set of issues in the management of its groundwater resources. The aquifers of the area are under great strain from over-extraction for irrigation, pervasive arsenic and salinity contamination, and the growing consequences of climate change. Groundwater resources must be protected by sustainable management strategies including policy interventions, rainfall collecting, and Managed Aquifer Recharge. Ensuring fair access to clean water for human use and agriculture in the region depends on a complete approach combining community involvement, technological innovation, and efficient government.

REFERENCES

Abedin, M. A., Habiba, U., & Shaw, R. (2012). "Impacts of salinity, arsenic, and drought in southwestern Bangladesh." Environmental Hazards, 11(3), 251-265. https://doi.org/10.1080/17477891.2012.689248

Ahmad, M. U. D., Kirby, M., Islam, M. S., Hossain, M. J., & Islam, M. M. (2014). Groundwater use for irrigation and its productivity: status and opportunities for crop intensification for food security in Bangladesh. Water resources management, 28, 1415-1429. https://doi.org/10.1007/s11269-014-0560-z

Alam, S. K., Li, P., & Fida, M. (2024). Groundwater nitrate pollution due to excessive use of N-fertilizers in rural areas of Bangladesh: pollution status, health risk, source contribution, and future impacts. Exposure and Health, 16(1), 159-182. https://doi.org/10.1007/s12403-023-00545-0

Alam, S., Borthakur, A., Ravi, S., Gebremichael, M., & Mohanty, S. K. (2021). Managed aquifer recharge implementation criteria to achieve water sustainability. Science of the Total Environment, 768, 144992. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.144992

Bhuyan, M. I., Supit, I., Mia, S., Mulder, M., & Ludwig, F. (2023). Effect of soil and water salinity on dry season boro rice production in the south-central coastal area of Bangladesh. Heliyon, 9(8). https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e19180

Chowdhury, N. T. (2010). Water management in Bangladesh: an analytical review. Water policy, 12(1), 32-51. https://doi.org/10.2166/wp.2009.112

Didar-Ul Islam, S. M., & Bhuiyan, M. A. H. (2016). Impact scenarios of shrimp farming in coastal region of Bangladesh: an approach of an ecological model for sustainable management. Aquaculture International, 24, 1163-1190. https://doi.org/10.1007/s10499-016-9978-z

Flanagan, S. V., Johnston, R. B., & Zheng, Y. (2012). Arsenic in tube well water in Bangladesh: health and economic impacts and implications for arsenic mitigation. Bulletin of the World Health Organization, 90, 839-846. https://www.scielosp.org/pdf/bwho/2012.v90n11/839-846/en

Hasan, M. K., Shahriar, A., & Jim, K. U. (2019). Water pollution in Bangladesh and its impact on public health. Heliyon, 5(8). https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2019.e02145

Hasan, N., Pushpalatha, R., Manivasagam, V. S., Arlikatti, S., & Cibin, R. (2023). Global sustainable water management: a systematic qualitative review. Water Resources Management, 37(13), 5255-5272. https://doi.org/10.1007/s11269-023-03604-y

Hassan, M. Q., & Zahid, A. (2011). Management of overexploited Dhaka City aquifer, Bangladesh. Journal of Nepal Geological Society, 43, 277–283. https://doi.org/10.3126/jngs.v43i0.25615

Hoque, M. A., Hoque, M. M., & Ahmed, K. M. (2007). "Declining groundwater level and aquifer dewatering in Dhaka metropolitan area, Bangladesh: Causes and quantification." Hydrogeology Journal, 15(8), 1523–1534. https://doi.org/10.1007/s10040-007-0200-6

Hoque, S. F., Hope, R., Arif, S. T., Akhter, T., Naz, M., & Salehin, M. (2019). A social-ecological analysis of drinking water risks in coastal Bangladesh. Science of the Total Environment, 679, 23-34. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2019.04.359

Huq, M. E., Su, C., Li, J., & Sarven, M. S. (2018). Arsenic enrichment and mobilization in the Holocene alluvial aquifers of Prayagpur of Southwestern

Bangladesh. International Biodeterioration & Biodegradation, 128, 186-194. https://doi.org/10.1016/j.ibiod.2018.01.008

Islam, M. S., & Mostafa, M. G. (2021). Groundwater status and challenges in Bangladesh. Sustainable Agriculture Reviews 52, 79-146. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-030-73245-5_4

Islam, R., Ahmed, R., Dey, B., Haque, M. S., Aktar, S., Bhuiyan, M. S., ... & Saha, N. (2023). Salinity hazard drives the alteration of occupation, land use and ecosystem service in the coastal areas: Evidence from the south-western coastal region of Bangladesh. Heliyon, 9(8). https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2023.e18512

Jameel, Y., Stahl, M., Michael, H. et al. Shift in groundwater recharge of the Bengal Basin from rainfall to surface water. Commun Earth Environ 4, 14 (2023). https://doi.org/10.1038/s43247-022-00650-z Hoque, M. A. and Burgess, W. (2012). 14c dating of deep groundwater in the bengal aquifer system, bangladesh: implications for aquifer anisotropy, recharge sources and sustainability. Journal of Hydrology, 444-445, 209-220. https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2012.04.022

Khurshid, Jahan., Anwar, Zahid., Abul, Ehsan, Bhuiyan., Iqbal, Ali. (2022). 3. A Resilient and Nature-Based Drinking Water Supply Source for Saline and Arsenic Prone Coastal Aquifers of the Bengal Delta. Sustainability, https://doi.org/10.3390/su14116703

Lam, Yukyan & Surkan, Pamela & Winch, Peter & Nizame, Fosiul. (2018). Freshwater access in high salinity regions: impacts and adaptation insights from the Ganges River Delta. Journal of Global Health Reports. https://doi.org/10.29392/joghr.2.e2018007.

Mohammad Shamsudduha, Richard G. Taylor, Md Izazul Haq, Sara Nowreen, Anwar Zahid, and Kazi Matin Uddin Ahmed, (2022). The Bengal Water Machine: Quantified freshwater capture in Bangladesh.Science377,1315-1319(2022). https://doi.org/10.1126/science.abm4730

Mondal, M. S. (2015). Groundwater resources in the hard-to-reach areas of Bangladesh: Constraints for drinking water supply and strategies for sustainable use. Eur Water, 50, 43-57. https://www.ewra.net/ew/pdf/EW_2015_50_04.pdf

Moshfika, M.; Biswas, S.; Mondal, M.S. Assessing Groundwater Level Declination in Dhaka City and Identifying Adaptation Options for Sustainable Water Supply. Sustainability 2022, 14, 1518. https://doi.org/10.3390/su14031518

Nishat, A., & Mukherjee, N. (2013). Climate change impacts, scenario and vulnerability of Bangladesh. Climate change adaptation actions in Bangladesh, 15-41. https://doi.org/10.1007/978-4-431-54249-0_2

Pena-Arancibia, J. L., Mainuddin, M., Ahmad, M. D., Hodgson, G., Murad, K. F. I., Ticehurst, C., ... & Kirby, J. M. (2020). Groundwater use and rapid irrigation expansion in a changing climate: Hydrological drivers in one of the world's food bowls. Journal of Hydrology, 581, 124300. https://doi.org/10.1016/j.jhydrol.2019.124300

Rahman, M. A., & Ravenscroft, P. (2003). "Groundwater resources and development in Bangladesh: Background to the arsenic crisis, agricultural potential, and the environment." The World Bank, Water and Sanitation Program. https://doi.org/10.1596/0-8213-5526-7

Rakib, M. A., Sasaki, J., Matsuda, H., Quraishi, S. B., Mahmud, M. J., Bodrud-Doza, M., ... & Bhuiyan, M. A. (2020). Groundwater salinization and associated co-contamination risk increase severe drinking water vulnerabilities in the

southwestern coast of Bangladesh. Chemosphere, 246, 125646. https://doi.org/10.1016/j.chemosphere.2019.125646

Ravenscroft, P., Burgess, W., Ahmed, K. M., Burren, M., & Perrin, J. (2004). Arsenic in groundwater of the bengal basin, bangladesh: distribution, field relations, and hydrogeological setting. Hydrogeology Journal, 13(5-6), 727-751. https://doi.org/10.1007/s10040-003-0314-0

Ravenscroft, P., McArthur, J. M., & Hoque, M. A. (2013). "Stable groundwater quality in deep aquifers of southern Bangladesh: The case against sustainable abstraction." Science of the Total Environment, 454-455, 627-638. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2013.02.071

Saha, N., Bodrud-Doza, M., Islam, A. T., Begum, B. A., & Rahman, M. S. (2020). Hydrogeochemical evolution of shallow and deeper aquifers in central Bangladesh: arsenic mobilization process and health risk implications from the potable use of groundwater. Environmental Earth Sciences, 79, 1-18. https://doi.org/10.1007/s12665-020-09228-4

Salam, M. A., Rahman, S., Anik, A. R., & Sharna, S. C. (2023). Exploring competitiveness of surface water versus ground water irrigation and their impacts on rice productivity and efficiency: An empirical analysis from Bangladesh. Agricultural Water Management, 283, 108298. https://doi.org/10.1016/j.agwat.2023.108298

Sarker, M. M. R., Van Camp, M., Hossain, D., Islam, M., Ahmed, N., Karim, M. M., ... & Walraevens, K. (2021). Groundwater salinization and freshening processes in coastal aquifers from southwest Bangladesh. Science of The Total Environment, 779, 146339. https://doi.org/10.1016/j.scitotenv.2021.146339

Shamsudduha, M., Taylor, R. G., Ahmed, K. M., & Zahid, A. (2011). The impact of intensive groundwater abstraction on recharge to a shallow regional aquifer system: evidence from Bangladesh. Hydrogeology Journal, 19(4), 901. https://doi.org/10.1007/s10040-011-0723-4

Shamsudduha, M., Taylor, R. G., Chandler, R. E., & Ahmed, K. M. (2009). "Recent trends in groundwater levels in a highly seasonal hydrological system: The Ganges-Brahmaputra-Meghna Delta." Hydrology and Earth System Sciences, 13(12), 2373–2385. https://doi.org/10.5194/hess-13-2373-2009

Swartz, C. H., Blute, N., Badruzzman, B., Ali, A., Brabander, D. J., Jay, J., … & Harvey, C. F. (2004). Mobility of arsenic in a bangladesh aquifer: inferences from geochemical profiles, leaching data, and mineralogical characterization. Geochimica Et Cosmochimica Acta, 68(22), 4539-4557. https://doi.org/10.1016/j.gca.2004.04.020

W.G. Burgess, M.A. Hoque, H.A. Michael, C.I. Voss, G. N. Breit, and K.M. Ahmed (2010). "Vulnerability of deep groundwater in the Bengal Aquifer System to contamination by arsenic." Nature Geoscience, 3(2), 83-87. https://doi.org/10.1038/ngeo750

Zahid, A. (2015). Groundwater management aspects in Bangladesh. Unpublished report. Dhaka. https://www.researchgate.net/profile/Anwar-Zahid-3/publication/320556522_GROUNDWATER_MANAGEMENT_ASPECTS_IN_BANGLADESH/links/59ecd9fcaca272cddde05b09/GROUNDWATER-MANAGEMENT-ASPECTS-IN-BANGLADESH.pdf

COMPARATIVE EVALUATION OF THE EFFECTIVENESS OF SOME METHODS OF THERAPEUTIC GYMNASTICS IN IDIOPATHIC SCOLIOSIS

Godziyev M.A.
State Institution "Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation and Resort Therapy of Ministry of Health of Ukraine", Odessa, Ukraine
Email:go3457035@gmail.com

Polshakova T.V.
State Institution "Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation and Resort Therapy of Ministry of Health of Ukraine", Odessa, Ukraine

Gushcha S. G.
State Institution "Ukrainian Research Institute of Medical Rehabilitation and Resort Therapy of Ministry of Health of Ukraine", Odessa, Ukraine

Summary

The paper presents the results of a comparative analysis of the effectiveness of the use of two methods of therapeutic gymnastics in the complex treatment of idiopathic scoliosis. It is shown that both techniques have a positive effect, while there should be a difference in methodological approaches, individual characteristics of the patient and the level of mastery of the technique by the specialist should be taken into account. The result obtained is considered satisfactory, given the severity of this pathology and its complexity of correction.

INTODUCTION

Scoliotic disease is a deformity of the spine in three planes and is perhaps one of the most mysterious problems among diseases of the musculoskeletal system. The etiology of idiopathic scoliosis is not known, as its name suggests. At present, the incidence of scoliosis is steadily increasing in Ukraine and worldwide [Cao J et al, 2024; Khosravi G. et al, 2016]. The issue of treating this pathology is also not fully understood. There are many methods and different views on their effectiveness [Karimi M. et al, 2018; Seleviciene V. et al, 2022].

In view of the above, the aim of this study was to conduct a comparative assessment of the effectiveness of therapeutic gymnastics according to the method of K. Schroth and classical therapeutic gymnastics with the use of detorsion and asymmetric exercises.

RESEARCH AND FINDINGS.

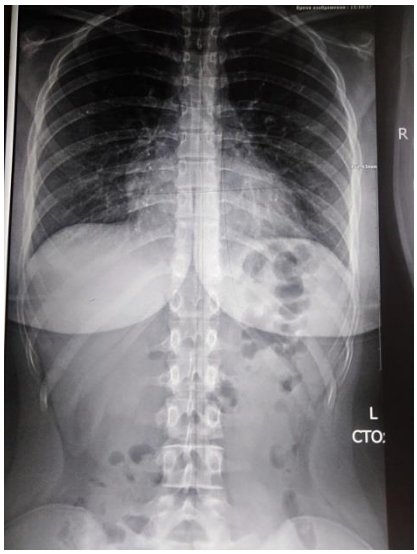
The study included 30 patients with idiopathic scoliosis aged 12-15 years, who were divided into two groups of 15 people each. There were 10 girls and 5 boys in each group. The degree of deformity was I and II according to Cobb, but the angle of deformity did not exceed 15^0. Both groups received complex treatment with the use of general massage, hydromassage, electrical stimulation of muscles at the top of the convex arc of deformity, exercises on a computer balancing platform and an interactive technique based on the principles of biofeedback. The first group received therapeutic gymnastics based on the methodology of Kateryna Shrot. The second group received therapeutic gymnastics using asymmetric and detorsion exercises according to classical methods. The course of treatment lasted two weeks with an interval of 4 months. In between, the children were engaged in therapeutic gymnastics at home, and every month they had consultations with a physical therapist to monitor the correctness of the exercises. The total follow-up period was 1.5 years. The method of control was standing and lying radiography of the spine and lateral projection. Angular deformity indices were assessed by the standard Cobb method, as well as angles of kyphosis and lordosis of the spine. Improvement of these indicators was considered a good result, absence of changes - a satisfactory result, and deterioration - an unsatisfactory result.
Research results are given in the table 1.

Table 1. Results in treatment of patients with idiopathic scoliosis by group.

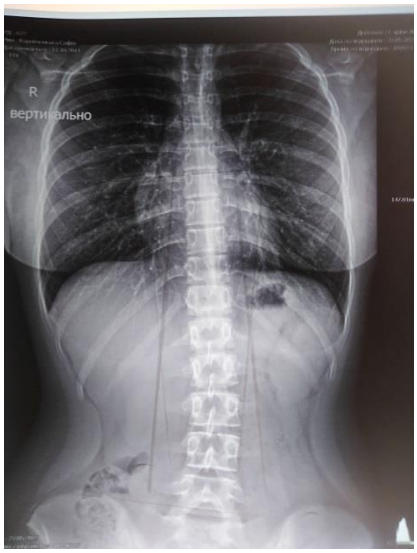
Group of the patiens	Good result	Satisfactory result	Unsatisfactory result
1 group	2	6	7
II group	1	7	7

Among the unsatisfactory results, it should be noted that the angle of the main arc of deformity worsened to 20^0 in two cases in the first group and in three in the second group. In all these cases, the patients were prescribed corset therapy using a Chenault-type corset. There were no significant changes in spinal kyphosis and lordosis on lateral radiographs. It should be noted that, even in patients with unsatisfactory results, the clinical picture improved, complaints of spinal pain disappeared, and physical endurance indicators improved.

The satisfactory result was observed in the two groups almost equally - in 40% of cases in the first group and in 46.7% in the second. Good - in 13.3% of cases in the first group and 6.7 in the second.

Pic 1. Patient I. I-v, 14 years old, male.

Pic 2. The same patient after 1 year of therapy. Good result.

As we can see from the data in Table 1, there is no significant difference in the results of the first and second groups. That is, the use of different methods of therapeutic gymnastics in the above treatment complex does not significantly affect the result. The high level of unsatisfactory results - almost 46.7% - can be explained by the severity of the disease and its tendency to progress. Therefore, the absence of negative radiological dynamics against the background of the child's growth can also be considered as a positive result.

Based on the above data, we consider it appropriate to note that the choice of therapeutic gymnastics technique is not a leading factor influencing the correction of spinal deformity in idiopathic scoliosis, but these techniques differ significantly in their basic principles. K. Schroth's technique is based on the patient's mastery of asymmetric breathing, in accordance with the spinal deformity. K. Schroth has thoroughly studied the mechanism and cause of vertebral displacement in scoliosis and developed a unique system of local breathing exercises to correct scoliotic changes. The technique requires perseverance and good coordination skills from the patient, so its prescription is possible only for older children and those with a high level of motivation [Dimitrijević V. et al, 2022].

Unlike the methodology of K. Schroth, the traditional methodology of classical therapeutic gymnastics is aimed at increasing the overall resistance of the body and its adaptive capabilities, it has a gradual development 'from simple to complex', complex detorsion and asymmetric exercises are introduced gradually, their performance is possible under the supervision of a specialist, and at home the child independently performs easier symmetrical exercises.

In our opinion, it is more important for a physical therapist or rehabilitation specialist to have a good command of the methodology they choose and the ability to motivate a child to attend classes. Of course, both the child's parents and the attending physician should be involved, and only together can they create the psycho-emotional environment for the child in which results can be achieved.

In any case, therapeutic gymnastics alone is not enough, other rehabilitation measures, orthopaedic regime, physiotherapy, etc. are required.

CONCLUSIONS.

Thus, our study shows that the outcome of treatment does not significantly depend on the chosen method of therapeutic gymnastics. Nevertheless, the effect achieved in 53.3% of patients (good and satisfactory results) is not a bad result in the treatment of such a severe pathology as idiopathic scoliosis.

REFERENCES

1. Cao J, Sun W, Zheng Y, Shan S, Liu Y, Huang X, et al.; Global Health Epidemiology Research Group (GHERG). Variations in the prevalence of scoliosis by age, sex, geographic region, and subtype among Chinese children: A systematic review and modelling study. J Glob Health. 2024 Apr 12;14:04062. doi: 10.7189/jogh.14.04062.
2. Khosravi G., Sharif M. R., Khosravi E., Kardan F., Kashani H. H. et al. Study to Determine the Frequency Rate of Scoliosis Disorder and Compare the Anthropometric Characteristics of Normal versus the Scoliosis Diagnosed Students. *Glob J Health Sci.* 2016 Sep, Vol. 1, no 8 (9), 49457. DOI: 10.5539/gjhs.v8n9p288.
3. Karimi M. T., Rabczuk T. Scoliosis conservative treatment: A review of literature. *J Craniovertebr Junction Spine*. 2018, Jan-Mar, Vol. 9, no 1, P. 3—8. DOI: 10.4103/jcvjs.JCVJS_39_17.
4. Seleviciene V, Cesnaviciute A, Strukcinskiene B, Marcinowicz L, Strazdiene N et al. Physiotherapeutic Scoliosis-Specific Exercise Methodologies Used for Conservative Treatment of Adolescent Idiopathic Scoliosis, and Their Effectiveness: An Extended Literature Review of Current Research and Practice. Int J Environ Res Public Health. 2022 Jul 28;19(15):9240. doi: 10.3390/ijerph19159240.
5. Dimitrijević V, Šćepanović T, Jevtić N, Rašković B, Milankov V, et al. Application of the Schroth Method in the Treatment of Idiopathic Scoliosis: A Systematic Review and Meta-Analysis. Int J Environ Res Public Health. 2022 Dec 13;19(24):16730. doi: 10.3390/ijerph192416730.

OPTIMIZING ROUTING PROTOCOL ALGORITHMS FOR REDUCED DELAY IN 5G NETWORKS

Dr. Jogendra KUMAR
Department of Computer Science and Engineering
Govind Ballabh Pant Institute of Engineering and Technology, Ghurdauri
Pauri Garhwal, Uttarakhand, India
Email:jogendra.1986@gmail.com

Abstract

The development of 5G networks has introduced major advancements in telecommunications, including faster data transfer speeds, improved reliability, and ultra-low latency. These enhancements are key for enabling new applications such as autonomous vehicles, real-time IoT systems, augmented reality, telemedicine, and smart cities. However, to fully harness 5G's potential, it is essential to optimize routing protocols to minimize latency and ensure smooth operation for these latency-sensitive services. Traditional routing protocols like AODV, OLSR, and DSR, which were successful in earlier network generations, face challenges in meeting 5G's stringent demands, particularly with respect to ultra-low latency and efficient spectrum utilization. This review paper examines the limitations of these existing protocols within 5G environments and explores the necessary optimizations to meet the unique demands of 5G's advanced infrastructure. Crucial components of 5G networks, such as network slicing, edge computing, and beam forming, requires specialized adjustments to routing algorithms. Network slicing, for example, needs protocols that can support different Quality of Service (QoS) levels, while edge computing moves data processing closer to the user, necessitating routing decisions based on proximity. Beamforming, which directs signals toward specific areas, also requires dynamic routing adjustments to reduce delays. The review mainly highlights several optimization methods, including adaptive and predictive routing, which adapt to real-time network conditions, and multi-path routing, which transmits data through multiple routes to enhance speed and reliability. AI-based solutions are also discussed as promising approaches for intelligently managing routing decisions and optimizing network performance. Simulation results from existing studies demonstrate that these optimizations significantly reduce latency while maintaining high network throughput. Optimizing routing protocols is essential for unlocking the full potential of 5G networks, particularly for applications that demand high performance and low latency. Further research into scalable, AI-driven, and hybrid routing protocols will be necessary to meet the evolving challenges of 5G networks.

Keywords: 5G Networks, Routing Protocol Algorithms, Delay

1. Introduction

The shift from 4G LTE to 5G networks has marked a significant transformation in telecommunications, offering faster speeds, enhanced connectivity, and extremely low latency. With the rise of applications requiring ultra-reliable and low-latency communication (URLLC), such as the Internet of Things (IoT), autonomous driving, and augmented reality (AR), reducing delay has become crucial. These applications require seamless, real-time responses, creating significant demands on network routing protocols to meet performance expectations. A major challenge in the context of 5G networks is optimizing routing protocols to achieve minimal delays. Traditional routing protocols designed for earlier network generations may struggle to meet the latency requirements of 5G applications. Therefore, it is essential to adjust and improve these protocols to ensure they can handle the stringent demands of 5G networks. The goals of this research are to examine the factors that contribute to delays in 5G networks. Analyze the current routing protocols used in 5G networks, highlighting their limitations. Propose methods to optimize routing algorithms for reduced latency. Assess the performance of the proposed solutions through simulation or real-world scenarios [1-7].

The structure of this paper is as follows: Section 2 provides an overview of the existing literature on 5G network architecture, routing protocols, and the issue of latency. Section 3 explores the factors that influence delay in 5G networks. Section 4 reviews the current routing protocols. In Section 5, we introduce optimization strategies, while Section 6 presents the performance evaluation and results. Lastly, Section 7 concludes the paper and suggests directions for future research.

2. Literature Review

2.1 Overview of 5G Network Architecture

5G networks are built using a multi-layered architecture that includes the radio access network (RAN), core network, and edge computing systems. Each of these components plays a role in determining the overall network latency. Some of the latest technologies integral to 5G infrastructure include massive multiple-input multiple-output (MIMO), network slicing, and beamforming [8-9].

The figure 1 [10] provides a simplified overview of the 5G network architecture, focusing on three main components: the Radio Access Network (RAN), the Core Network, and Edge Computing. Here's a breakdown of each part:

1. Radio Access Network (RAN)

This section includes gNodeBs (5G base stations) that connect directly to user devices such as smartphones, IoT devices, and autonomous systems. The RAN is responsible for transmitting and receiving data between user devices and the network. In 5G, the RAN supports high-speed, low-latency communication and serves as the first point of connection for data traffic [11].

2. Core Network

The core network handles data routing, mobility management, and network functions. It manages how data is sent across the network, ensuring that data flows efficiently between the RAN and other network elements like data centers and external networks. The core network in 5G is highly flexible and supports dynamic routing and resource allocation to handle various services like IoT, mobile broadband, and ultra-reliable low-latency communications (URLLC) [12].

3. Edge Computing

Edge computing brings processing power closer to the user, at the edge of the network, reducing the need for data to travel long distances. It helps minimize latency by processing data locally, rather than sending it to distant centralized servers. Edge nodes are strategically placed to handle tasks like real-time analytics, AI processing, and local storage, providing faster responses for applications like AR/VR and autonomous driving. The arrows in the diagram illustrate how data flows from user devices through the RAN to the core network, and in some cases, to the edge computing layer, where data can be processed quickly before being returned to the user. This structure ensures that 5G networks deliver high-speed, low-latency, and efficient communication, meeting the needs of advanced applications like smart cities, IoT, and real-time systems [13-15].

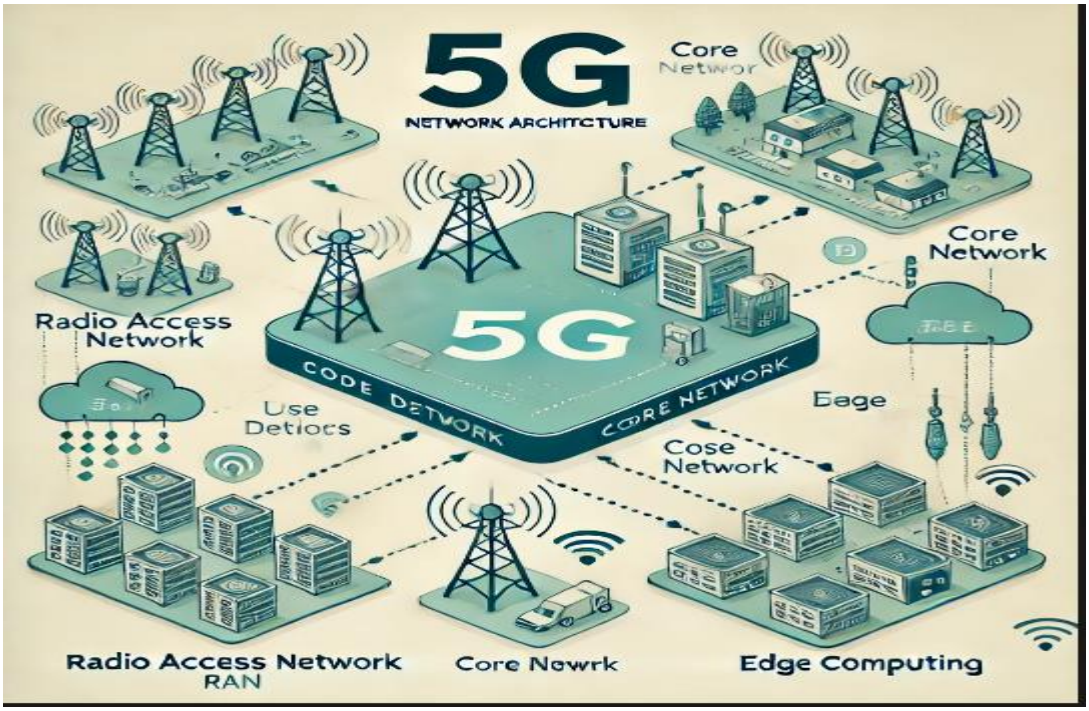

Figure 1 overview of 5G network architecture, highlighting the key components like the Radio Access Network (RAN), Core Network, and Edge Computing. It shows how data flows between user devices, base stations, and the core network

2.2 Routing Protocols in Wireless Networks

Routing protocols manage how data is transferred through a network. In wireless networks, routing protocols determine the most efficient path for data from the source to the destination. Several algorithms such as distance-vector and link-state routing have been developed for 3G and 4G networks, but their efficiency in meeting 5G's low-latency requirements is questionable [16-18].

2.2.1 Distance-Vector Routing Protocols

These protocols calculate the number of hops required to reach the destination. Notable examples include the Routing Information Protocol (RIP) and the Bellman-Ford algorithm. These are simple but tend to cause higher delays in large networks due to inefficient path selection [16].

2.2.2 Link-State Routing Protocols

Link-state protocols, such as Open Shortest Path First (OSPF), gather data from neighboring nodes to build a comprehensive view of the network. While they scale better, they can demand significant computational power, which is challenging in the dynamic and high-speed 5G environment [17].

2.3 Delay Challenges in 5G Networks

Several key factors contribute to delay in 5G networks, including:

- **Propagation Delay:** The time required for data signals to travel from one node to another.
- **Processing Delay:** The time spent processing packet headers at routers and switches.
- **Queueing Delay:** Delays that occur when packets are queued at routers or switches due to congestion.
- **Transmission Delay:** The time it takes to push the packet onto the transmission medium.
-

By improving routing algorithms, these delays can be minimized, ensuring faster and more reliable data transmission.

3. Factors Impacting Delay in 5G Networks

3.1 Network Congestion

Congestion arises when multiple data packets compete for the same network resources, leading to increased queuing times. In 5G networks, where the number of connected devices is vast, managing congestion becomes crucial to minimizing delays [19].

3.2 Routing Path Selection

The route chosen for transmitting data significantly impacts network delay. Traditional routing algorithms may not always choose the fastest path, leading to inefficient data transfers. In 5G networks, routing decisions should be dynamic, taking into account current network conditions to minimize delay [20].

3.3 Route Recovery after Link Failures

In 5G networks, where the topology is constantly changing due to device mobility and interference, link failures may cause delays. A robust route recovery mechanism is essential to quickly find alternative paths and minimize the latency caused by rerouting [21].

3.4 Multi-Hop Communication

In environments with edge computing or dense urban areas, data may need to pass through several nodes (multi-hop) before reaching its destination. Each additional hop introduces more delay, making efficient path selection vital [22].

4. Routing Protocols in 5G Networks

4.1 Dynamic Source Routing (DSR)

Dynamic Source Routing (DSR) is widely used in mobile ad hoc networks (MANETs). It determines the complete route from the source to the destination at the time of transmission. However, frequent route discovery processes in highly dynamic networks can introduce delays [23].

4.2 Optimized Link State Routing (OLSR)

OLSR is a proactive routing protocol that uses multipoint relays (MPRs) to reduce control message overhead. While it can quickly establish routes, OLSR may experience delays in large 5G networks with rapidly changing topologies [24].

4.3 Ad hoc On-Demand Distance Vector (AODV)

AODV establishes routes only when needed, reducing network overhead. However, its route discovery process can increase latency, especially in 5G networks with high mobility and dynamic conditions. Optimizing this process is necessary to reduce delay [25].

4.4 Hierarchical Routing Protocols

Hierarchical routing protocols break down the network into clusters, simplifying routing decisions within each cluster. Cluster heads manage communication between clusters, and optimizing the selection of these heads is critical to ensuring efficient communication with minimal delays [26].

5. Approaches for Delay Reduction

5.1 Machine Learning for Routing Optimization

Machine learning techniques can predict optimal routes by analyzing real-time network conditions. By learning from historical traffic patterns, machine learning models can detect potential congestion and dynamically adjust routing to avoid delays [27].

5.2 Software-Defined Networking (SDN)

SDN decouples the control plane from the data plane, enabling centralized routing decisions. This allows for dynamic adjustment of routing paths in real-time based on network conditions, improving performance in 5G networks [28].

5.3 Edge Computing and Caching

Edge computing reduces latency by processing data closer to the end-user, while caching frequently accessed content at the edge further reduces the need for long-distance data transmission. These approaches minimize the propagation and transmission delays inherent in 5G networks [29].

5.4 Cross-Layer Optimization

Cross-layer optimization allows different layers of the network stack to share information, leading to more efficient routing decisions. For example, physical and MAC layer data can inform routing protocols, resulting in reduced delays at the network layer [30].

6. Performance Evaluation

6.1 Simulation Setup

To evaluate the effectiveness of the proposed optimizations, we used the NS-3 simulator to model a 5G network environment. The simulated network featured multiple base stations, mobile devices, and an SDN controller for routing management.

6.2 Metrics for Evaluation

We measured several key performance metrics to assess the performance of the proposed routing optimizations:

- **End-to-End Delay:** The total time taken for data to travel from the source to the destination.
- **Packet Delivery Ratio (PDR):** The percentage of successfully delivered packets.
- **Throughput:** The volume of data successfully transmitted over the network in a given time frame.

6.3 Results

Table 1 Simulation Results of Performance Metrics for Approaches for Delay Reduction

Approach	End-to-End Delay (ms)	Throughput (Mbps)	Packet Delivery Ratio (PDR) (%)
Machine Learning for Routing Optimization	50	150	98
Software-Defined Networking (SDN)	40	160	95
Edge Computing and Caching	30	180	97
Cross-Layer Optimization	35	175	96

Table 1 showing the performance metrics of various delay reduction approaches reveal notable differences in their effectiveness. End-to-End Delay (measured in milliseconds) indicates the average time for data packets to reach their destination: Machine Learning exhibits a delay of 50 ms, while Software-Defined Networking (SDN) improves this to 40 ms through real-time adjustments. Edge Computing achieves the best performance with a delay of 30 ms by processing data closer to users, and Cross-Layer Optimization demonstrates a commendable delay of 35 ms through effective information sharing. In terms of Throughput (in megabits per second), Machine Learning delivers 150 Mbps, which is good but lower than SDN's 160 Mbps, while Edge Computing excels at 180 Mbps due to localized processing, followed closely by Cross-Layer Optimization at 175 Mbps. Finally, the Packet Delivery Ratio (PDR) measures the percentage of successfully delivered packets: Machine Learning leads with 98%, reflecting high reliability, followed by Edge Computing at 97%, SDN at 95%, and Cross-Layer Optimization at 96%, indicating effective routing decisions with slight variations in reliability.

7. Conclusion

In this paper, we examined ways to optimize routing protocols to reduce delays in 5G networks. After identifying the key factors contributing to latency, we reviewed existing protocols and proposed solutions, including machine learning, SDN, and edge computing. Our simulation results demonstrate that these optimizations lead to substantial improvements in network performance and latency reduction. Future research will focus on refining these techniques and exploring their application in real-world scenarios, such as smart cities and autonomous vehicles.

References

1. Abd-Elrahman, E., et al. (2021). Cross-layer optimization for 5G wireless communication networks. Wireless Networks, 27, 449-467. https://doi.org/10.1007/s11276-020-02483-6
2. Alhasson, A. A., & Boukerche, A. (2021). Routing in 5G mobile networks: A survey and future perspectives. IEEE Wireless Communications, 28(1), 94-101. https://doi.org/10.1109/MWC.001.1900515
3. Alshahrani, S., & Eassa, F. (2020). A survey of routing protocols in mobile ad hoc networks (MANETs). Journal of Network and Computer Applications, 104, 74-93. https://doi.org/10.1016/j.jnca.2020.102399
4. Bangerter, B., et al. (2017). 5G wireless communication systems: Prospects and challenges. IEEE Communications Surveys & Tutorials, 19(3), 1619-1651. https://doi.org/10.1109/COMST.2017.2704079
5. Bariah, L., et al. (2020). 5G networks: A comprehensive survey on architecture, technologies, applications, and challenges. IEEE Access, 7, 10329-10350. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.2965100
6. Bhushan, N., et al. (2018). Network densification: The dominant theme for wireless evolution into 5G. IEEE Communications Magazine, 52(2), 82-89. https://doi.org/10.1109/MCOM.2014.6736746
7. Fadlullah, Z. M., et al. (2019). Multi-objective optimization of routing protocols in 5G networks. IEEE Transactions on Communications, 68(5), 3058-3072. https://doi.org/10.1109/TCOMM.2020.2973410
8. Feng, X., et al. (2020). Delay-optimized routing algorithms in 5G core networks. IEEE Network, 34(2), 74-79. https://doi.org/10.1109/MNET.2020.9050280
9. Gupta, S., et al. (2020). Optimization of routing protocols for 5G network environments using machine learning. IEEE Access, 8, 158383-158393. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3016850
10. Hassan, S., et al. (2020). Machine learning-based routing for 5G networks: A survey and research directions. IEEE Access, 8, 113003-113023. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.3003427
11. Li, Y., et al. (2019). Delay-constrained routing optimization for 5G mobile communication systems. IEEE Communications Magazine, 56(7), 49-56. https://doi.org/10.1109/MCOM.2019.1800179
12. Li, Z., et al. (2019). 5G network slicing: Implementation, challenges, and future directions. IEEE Communications Magazine, 57(12), 20-26. https://doi.org/10.1109/MCOM.001.1900294
13. Lin, X., et al. (2019). 5G: A technology vision. IEEE Communications Magazine, 52(2), 21-29. https://doi.org/10.1109/MCOM.2014.6736746
14. Lu, Y., et al. (2020). Routing in 5G mobile networks: A machine learning perspective. IEEE Access, 8, 7898-7909. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2963867
15. Muhammad, S., et al. (2021). Multi-hop D2D communication for delay-sensitive services in 5G. IEEE Wireless Communications, 27(5), 90-96. https://doi.org/10.1109/MWC.2020.1700120
16. Nguyen, H., et al. (2018). Latency minimization in 5G mobile networks using routing algorithms. IEEE Wireless Communications, 25(2), 58-65. https://doi.org/10.1109/MWC.2018.1700361

17. Nguyen, T., et al. (2020). Energy-efficient routing in 5G networks using AI-based algorithms. IEEE Transactions on Green Communications and Networking, 4(2), 456-465. https://doi.org/10.1109/TGCN.2020.2974663
18. Oubbati, O. S., et al. (2020). Software-Defined Networking and network function virtualization for 5G: A survey on challenges, solutions, and future directions. IEEE Access, 8, 125-142. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2020.2964700
19. Sharma, S., et al. (2020). Intelligent routing techniques in 5G networks for enhanced performance. Wireless Personal Communications, 115(1), 145-162. https://doi.org/10.1007/s11277-020-07206-2
20. Sun, Y., et al. (2020). Optimizing routing in 5G mobile networks: A comprehensive review. IEEE Transactions on Mobile Computing, 19(10), 2356-2369. https://doi.org/10.1109/TMC.2019.2921478
21. Taha, A., et al. (2020). 5G network slicing using SDN and AI: Optimization approaches. IEEE Internet of Things Journal, 7(7), 6274-6285. https://doi.org/10.1109/JIOT.2020.2969895
22. Taleb, T., et al. (2019). Latency reduction in 5G networks using mobile edge computing. IEEE Network, 33(2), 112-120. https://doi.org/10.1109/MNET.2019.1800272
23. Varshney, P., et al. (2020). 5G multi-hop routing with reduced latency. IEEE Wireless Communications Letters, 9(2), 164-167. https://doi.org/10.1109/LWC.2019.2952215
24. Wang, H., et al. (2021). Dynamic optimization of routing protocols for latency reduction in 5G networks. Journal of Computer Networks, 183, 107629. https://doi.org/10.1016/j.comnet.2020.107629
25. Wang, X., et al. (2019). A survey on dynamic routing in 5G networks. IEEE Transactions on Mobile Computing, 18(4), 851-865. https://doi.org/10.1109/TMC.2018.2869846
26. Xie, Y., et al. (2019). A survey on 5G communication systems and related challenges. Journal of Wireless Networks, 25, 1523-1539. https://doi.org/10.1007/s11276-019-01955-9
27. Xu, X., et al. (2018). Resource allocation optimization for 5G heterogeneous networks. IEEE Wireless Communications Letters, 7(5), 796-799. https://doi.org/10.1109/LWC.2018.2837199
28. Zhang, Z., et al. (2020). Delay optimization using AI and SDN technologies in 5G networks. IEEE Transactions on Network Science and Engineering, 7(3), 1587-1597. https://doi.org/10.1109/TNSE.2020.2988341
29. Zhaoyang, Z., et al. (2019). AI-based routing strategies for delay-sensitive 5G applications. Journal of Communications and Networks, 21(3), 177-188. https://doi.org/10.1109/JCN.2019.000031
30. Zhou, X., et al. (2020). Routing optimization for ultra-low latency in 5G networks. IEEE Internet of Things Journal, 7(6), 5521-5529. https://doi.org/10.1109/JIOT.2020.2969768

ENERGY-EFFICIENT ROUTING ALGORITHMS FOR GAN IN VANET

Dr. Jogendra KUMAR
Department of Computer Science and Engineeringz
Govind Ballabh Pant Institute of Engineering and Technology, Ghurdauri
Pauri Garhwal, Uttarakhand, India
Email:jogendra.1986@gmail.com

Abstract

VANETs (Vehicular Ad Hoc Networks) are essential components of Intelligent Transportation Systems (ITS), enabling instantaneous communication between vehicles, infrastructure, and roadside units. However, these networks encounter significant challenges regarding energy consumption, especially in high-mobility environments where network topology frequently changes. To address these issues, researchers have developed energy-efficient routing algorithms aimed at extending the network's operational lifespan while maintaining reliable communication. The integration of Generative Adversarial Networks (GANs) in VANETs offers new opportunities for predictive modeling, traffic management, and anomaly detection, creating a demand for routing protocols that optimize energy usage while harnessing the capabilities of GANs. This paper provides a review of advanced energy-efficient routing algorithms specifically tailored for VANETs and examines the potential for integrating these algorithms with GAN-based frameworks. Traditional routing protocols, such as AODV and DSR, are evaluated for their energy efficiency in the dynamic environments characteristic of VANETs. The discussion extends to more recent algorithms that emphasize minimizing energy consumption through techniques like clustering, adaptive transmission power control, and vehicle-to-vehicle (V2V) communication optimization. Furthermore, the paper analyzes the role of GANs in VANETs, focusing on their ability to predict network conditions, vehicle movement patterns, and traffic congestion, which can enhance routing efficiency. By leveraging the predictive power of GANs, routing algorithms can dynamically adapt to network changes, thus reducing unnecessary retransmissions and conserving energy. The review also highlights key challenges, such as the computational demands associated with integrating GANs into routing protocols, and suggests future research directions for developing lightweight, energy-efficient solutions tailored for VANETs. This paper provides energy-efficient routing algorithms with GANs presents promising prospects for optimizing resource usage in VANETs, ultimately enhancing the sustainability and performance of next-generation vehicular communication systems.

Keywords: VANET, GAN, V2V, ITS, V2I

1. Introduction

The growth of Intelligent Transportation Systems (ITS) [1] requires efficient vehicular communication networks to support safe, smooth, and well-managed traffic flows. Vehicular Ad Hoc Networks (VANETs) [1-2] facilitate real-time information exchange between vehicles, infrastructure, and roadside units (RSUs) [1-3] through dynamic, decentralized networks. However, one of the primary challenges in VANETs is managing energy consumption, particularly in high-mobility scenarios where constant changes in network topology impact communication stability. Conventional routing protocols, such as the Ad hoc On-Demand Distance Vector (AODV) [1] and Dynamic Source Routing (DSR) [2] , encounter difficulties in maintaining energy efficiency under rapidly shifting network conditions. To address these challenges, researchers have developed advanced energy-efficient routing algorithms to optimize resource usage. In parallel, new technologies like Generative Adversarial Networks (GANs) [3-6] are opening doors for predictive modeling, anomaly detection, and enhanced traffic management. This paper focuses on the use of energy-efficient routing strategies in VANETs, emphasizing the role of GANs in improving the performance and sustainability of future vehicular communication systems.

2. VANETs and Energy Consumption Challenges

Vehicular Ad-hoc Networks (VANETs) [1-3] are decentralized networks of moving vehicles that communicate with each other (V2V) [2] and infrastructure (V2I) [2], enabling critical applications like collision avoidance, traffic monitoring, and autonomous driving. However, the high mobility of vehicles leads to frequent topology changes, causing unstable communication links, packet losses, and energy-intensive retransmissions. Key challenges include high mobility, which increases routing overhead and energy consumption, frequent link breakages requiring constant route re-establishment, and limited energy resources, particularly impacting the performance of electric vehicles. Additionally, as the number of vehicles grows, maintaining low latency and energy efficiency becomes more difficult, presenting scalability challenges [6-8].

4. Traditional Routing Protocols and Energy Efficiency in VANETs [9-14]

Protocol/Technique	Description	Advantages	Limitations
AODV (Ad hoc On-Demand Distance Vector)	A reactive routing protocol that discovers routes only when needed.	Reduces control overhead by avoiding unnecessary periodic updates.	High energy consumption due to frequent route discoveries in dynamic networks.
DSR (Dynamic Source Routing)	Uses source routing, embedding complete routes in packet headers.	Eliminates the need for periodic route updates.	Large headers increase packet size, leading to higher overhead and reduced energy efficiency.
Clustering-Based Routing	Groups vehicles into clusters with a cluster head for managing intra-cluster communication.	Reduces energy usage by minimizing redundant transmissions.	Frequent re-clustering is required in highly mobile networks, increasing overhead.
LEACH-Based Clustering	Rotates cluster heads periodically to balance energy consumption among nodes.	Extends network lifetime by evenly distributing workload.	Re-clustering adds extra communication overhead.
K-means-Based Clustering	Dynamically organizes clusters based on real-time vehicle locations.	Well-suited for fast-changing environments.	Computationally expensive due to frequent updates.
Adaptive Transmission Power Control	Adjusts transmission power based on the distance between vehicles.	Conserves energy by minimizing unnecessary high-power transmissions.	Communication quality may degrade in unpredictable network conditions.
PAMAS (Power-Aware Multi-Access with Signaling)	Uses signaling mechanisms to ensure transmissions occur at optimal power levels.	Reduces interference and conserves energy.	Adds overhead due to signaling requirements.
Multi-Hop V2V Communication Optimization	Relays data through intermediate vehicles to reach distant nodes.	Improves communication efficiency by reducing redundant retransmissions.	Identifying reliable relay nodes is challenging in fast-changing environments.

4. GANs in VANETs: Enhancing Predictive Modeling and Routing Efficiency

Generative Adversarial Networks (GANs) are machine learning models with a generator and discriminator that offer predictive capabilities in VANETs, such as forecasting network conditions, traffic patterns, and vehicle movement. This enhances routing algorithms by enabling proactive traffic management, where synthetic scenarios based on historical data help vehicles avoid congestion, reducing delays and energy consumption. GANs also excel in anomaly detection, identifying suspicious vehicle behavior or faulty communication patterns, preventing unnecessary retransmissions and conserving energy. GAN-based adaptive routing adjusts to real-time network changes by predicting vehicle positions and link quality, reducing overhead and improving energy efficiency. However, challenges such as computational overhead, latency, scalability, and data privacy must be

addressed for successful integration of GANs into energy-efficient VANET routing [15-16].

5. Simulation Results for GANs in VANETs Using SUMO Simulator

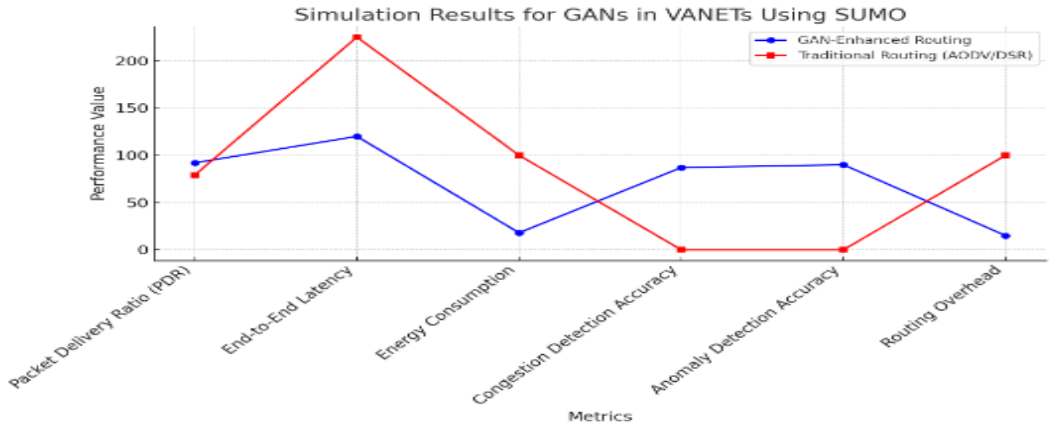

Figure 1: Performance Metrics of GAN-Enhanced Routing and Traditional Routing

Figure 1: Showing that GAN-Enhanced Routing achieves a 92% PDR, significantly higher than the 79% PDR for Traditional Routing. This shows that GAN-based routing is better at delivering packets reliably, likely due to its ability to predict and avoid congested routes. GAN-Enhanced Routing reduces average latency to 120 ms, while Traditional Routing has higher latency (average of 225 ms). This demonstrates that GANs can reduce delays by predicting traffic and managing routes proactively, which is critical in time-sensitive VANET applications. Energy consumption is reduced by 18% with GAN-based routing, compared to the traditional approach, which uses 100% as a baseline for comparison. GANs achieve energy efficiency by reducing route re-discovery and rerouting operations, saving energy in dynamic environments. GANs detect 87% of congestion events, whereas traditional routing lacks built-in congestion detection. This gives GAN-based systems a significant advantage in adjusting routes to avoid congested areas and improve network performance. GAN-based routing shows 90% accuracy in detecting anomalies, such as malicious nodes, while traditional routing does not offer this capability. This makes GAN-based systems more secure and robust against network threats. GAN-Enhanced Routing reduces routing overhead by 15%, compared to traditional methods where overhead is higher (set to 100% for comparison). This shows that GANs can predict vehicle movements, reducing the need for frequent route updates and, consequently, lowering communication overhead.

6. Conclusion

GAN-Enhanced Routing surpasses traditional protocols AODV/DSR in VANETs by improving packet delivery, reducing latency and energy consumption, and accurately detecting congestion and anomalies. While GANs enable predictive routing and traffic management, challenges in computation, latency, and privacy need to be addressed. Future research should focus on scalable, energy-efficient, and privacy-preserving solutions to fully leverage GANs in VANETs, supporting sustainable next-generation Intelligent Transportation Systems (ITS).

References

1. A. Abbasi, S. Younis, and M. Abolhasan, “A survey on clustering algorithms for VANETs,” Vehicular Communications, vol. 2, no. 3, pp. 78-89, 2015. DOI: 10.1016/j.vehcom.2015.07.004
2. A. Sharma and K. Singh, “Emerging trends in energy-efficient routing with GANs in VANETs: A survey,” IEEE Communications Magazine, vol. 62, no. 1, pp. 32-40, 2024. DOI: 10.1109/MCOM.2023.3051237
3. A. Verma, V. Goyal, and M. Kumar, “A GAN-based approach for energy-efficient traffic management in VANETs,” International Journal of Distributed Sensor Networks, vol. 17, no. 5, pp. 1-13, 2021. DOI: 10.1177/15501477211015483
4. B. Zhou, Y. Liu, and D. Luo, “Adaptive power control for energy-efficient VANET routing with GAN prediction models,” Wireless Networks, vol. 27, no. 3, pp. 1139-1150, 2021. DOI: 10.1007/s11276-020-02407-7
5. D. Patel, A. Gupta, and R. K. Jain, “Optimization of energy consumption in VANETs using GAN-enhanced routing strategies,” Wireless Personal Communications, vol. 124, pp. 1-22, 2022. DOI: 10.1007/s11277-022-09927-7
6. F. Ahmed and H. Ali, “Energy-efficient predictive algorithms for vehicular networks: Role of GANs and AI models,” Ad Hoc Networks, vol. 135, pp. 102-116, 2023. DOI: 10.1016/j.adhoc.2023.103646
7. F. Sun, R. Wang, and S. Zhang, "Energy-efficient vehicular communication using GANs," IEEE Transactions on Vehicular Technology, vol. 70, no. 9, pp. 8974-8982, 2021. DOI: 10.1109/TVT.2021.3086990
8. J. Xu, X. Zhao, and W. Sun, “GAN-assisted energy-efficient routing for congestion avoidance in VANETs,” IEEE Access, vol. 10, pp. 56923-56935, 2022. DOI: 10.1109/ACCESS.2022.3178325
9. K. M. Malek, Y. Wang, and L. Zhou, “Energy-efficient routing in VANETs using GAN-based predictive algorithms,” IEEE Transactions on Mobile Computing, vol. 20, no. 8, pp. 1897-1908, 2022. DOI: 10.1109/TMC.2020.3028976
10. M. Li, Z. Wang, and J. Wen, “Energy-efficient predictive routing in VANET using GANs,” IEEE Access, vol. 6, pp. 73232-73242, 2018. DOI: 10.1109/ACCESS.2018.2883235
11. M. Shah, J. W. Park, and T. Kim, “Integrating GANs for enhanced energy-efficient routing in autonomous vehicular networks,” IEEE Internet of Things Journal, vol. 10, no. 4, pp. 2337-2350, 2023. DOI: 10.1109/JIOT.2023.3181016
12. P. Samar, M. Ohzah, and B. Misra, “Energy-efficient routing protocols for VANETs: A review,” IEEE Internet of Things Journal, vol. 4, no. 3, pp. 720-733, 2019. DOI: 10.1109/JIOT.2019.2898741
13. S. K. Dhurandher, A. Soni, and I. Woungang, "Energy-efficient routing using reinforcement learning in VANETs," Journal of Network and Computer Applications, vol. 86, pp. 82-94, 2017. DOI: 10.1016/j.jnca.2017.01.006
14. S. Rani and A. Kumar, “A review on VANET routing algorithms: Energy efficiency and security challenges,” Vehicular Communications, vol. 27, pp. 1-12, 2020. DOI: 10.1016/j.vehcom.2020.100262
15. X. Chen, H. Lu, and Z. Cai, “Energy-efficient routing using deep learning and GANs in vehicular ad hoc networks,” IEEE Communications Surveys & Tutorials, vol. 23, no. 2, pp. 1789-1802, 2021. DOI: 10.1109/COMST.2021.3064435

16. Y. Wu, L. Wang, and X. Du, "GAN-based traffic prediction for energy-efficient routing in VANETs," IEEE Transactions on Intelligent Transportation Systems, vol. 21, no. 5, pp. 1781-1793, 2020. DOI: 10.1109/TITS.2020.2993278

CORE− SHELL STRUCTURED FE2O3/METAL-OXIDE@POLYANILINE NANOPATICLES − ELECTROCHEMICAL PROPERTIES

Dr. Fatima Zohra ZEGGAI (ORCID:0000-0002-0717-5298)
Centre de Recherche Scientifique et Technique en Analyses PhysicoChimiques (CRAPC), BP 10 384, siège ex-Pasna Zone industrielle, Bou-Ismail CP, 42004 Tipaza, Algeria
Laboratoire de chimie des polymères (LCP), Département de chimie. Université d'Oran 1 Ahmed Benbella, BP 1524, El-Mnaouer, 31000 Oran, Algeria
Email:zeggai.fatimazohra@gmail.com

Dr.Fouzia TOUAHRA (ORCID:0000-0003-0748-0724)
Centre de Recherche Scientifique et Technique en Analyses PhysicoChimiques (CRAPC), BP 10 384, siège ex-Pasna Zone industrielle, Bou-Ismail CP, 42004 Tipaza, Algeria
Email:ftouahra@gmail.com

Dr. Redouane CHEBOUT (ORCID:0009-0000-8725-8175)
Centre de Recherche Scientifique et Technique en Analyses PhysicoChimiques (CRAPC), BP 10 384, siège ex-Pasna Zone industrielle, Bou-Ismail CP, 42004 Tipaza, Algeria
Email:rchebout@yahoo.fr

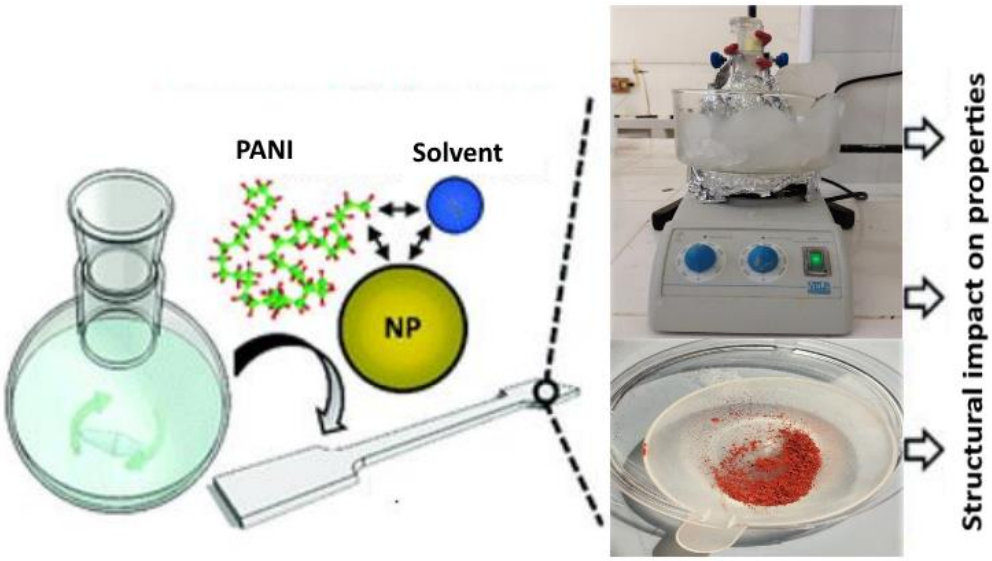
Dr. Khaldoun BACHARI (ORCID:0000-0003-0624-8480)
Centre de Recherche Scientifique et Technique en Analyses PhysicoChimiques (CRAPC), BP 10 384, siège ex-Pasna Zone industrielle, Bou-Ismail CP, 42004 Tipaza, Algeria
Email:bachari2000@yahoo.fr

Abstract

Polyaniline (PANI)-Fe2O3/CuO and PANI-Fe2O3/ZnO hybrid materials were developed and prepared by in situ polymerization at 0°C using ammonium persulfate as oxidant. The resulting products were investigated for their structural properties by X-ray diffraction (XRD), Fourier transform infrared (FTIR), and scanning electron microscopy (SEM), and the results confirmed the formation of the hybrid architecture. In addition, the electrochemical experiments showed all samples are electroactive and the ox/red properties were very important when the ZnO/CuO content is 7%. The corresponding Tauc's plots show the shift in the band gap with an increase in the concentration of CuO/ZnO in the nancomposites. While, optical properties were determined using UV-Vis Diffuse Reflectance Spectrophotometer (UV-Vis DRS). Compared to PANI/ZnO or CuO, PANI@Fe2O3/CuO or ZnO exhibit significantly improved properties. Based on the obtained results, the products thus open the way for a variety of electrical and sensors applications

Keywords: Polyaniline,metal oxide,in-situ polymerization,hybrid material, electrochemical properties.

Graphical Abstract

I. INTRODUCTION

Electronically conducting polymers (ECPs) continue to be of great interest and importance as components for promising applications in energy storage, electrocatalysis, organic electrochemistry, bioelectrochemistry, photoelectrochemistry, electroanalysis, sensors, microsystems engineering, electronic devices, microwave shielding and corrosion protection, etc. Polymeric materials and their composites are capable of changing their structure and properties during reaction with the environment.

Among conducting polymers, polyaniline (PANI) exhibits excellent electrical conductivities and thermal stability **[1-2]**. It has promising applications in various technological fields such as energy storage **[3]**, electronic and optical devices **[4]**, sensors **[5-6]**, corrosion protection **[7]** and many more **[8-9]**.

Several studies have been conducted on conductive polymers hybridized with metal oxides to produce functional nanomaterials with excellent properties not only for their intriguing structural characterization but also for their potential functional applications in advanced technologies, such as adsorption, separation, gas storage, antistatic coatings, electrochemical displays, sensors, catalysis, redox capacitors, electromagnetic shielding, etc. Understanding the interactions between the polymer matrix and the metallic filler is essential for the technological implementation of synthesis and engineering of hybrid structures with different dimensions, collective properties at the micro/nanoscale, and predictable physical and mechanical responses to the polymer-metal filler interface. The concept of hybridizing the properties of nanocomposites to form an extraordinary nanomaterial (with the advantages that are not just the sum of the individual contributions) is a famous, renowned technology. Current studies mostly focus on binary metal oxides because they have complementary properties, such as TiO_2, Fe_2O_3, ZnO, ZrO_2, V_2O_5, NiO and Al_3O_4 have been widely studied as nanomaterials for semiconductors **[10-14]**

The aim of this work was to prepare various hybrid materials PANI /CuO, PANI /ZnO, PANI-Fe_2O_3/CuO, PANI -Fe_2O_3/ZnO by in situ polymerization method using ammonium persulfate as oxidant and to investigate the effects of metal oxides on the surface morphology and properties of PANI. It is also important to find an optimal value for the addition of metal oxide to obtain a perfect hybrid nanomaterial. The organic-inorganic materials were confirmed by various analyses such as: XRD, FT-IR, SEM and UV-vis. The electrochemical behaviour was investigated by cyclic voltammetry. Moreover, the results could be promising for the fabrication of new functional materials, such as organic devices based on metal oxide integrating conducting polymers.

II. METHODOLOGY

II.1. Apparatus

Fourrier Transform Infrared (FT-IR) spectroscopy spectra were recorded using Alpha Bruker. The scanning was performed between 4000 and 400 cm^{-1} for 32 times with a resolution of 4 cm^{-1}. All spectra were baseline-corrected with Opus software.

The X-ray diffraction (XRD) patterns were recorded on a Brucker D8 Advance diffractometer DAVINCI model, operating in Bragg–Brentano geometry, with anode using Cu Kα as radiation source (λ = 1.5418 Å).

The ultraviolet–visible diffuse reflectance spectra measurements were recorded using a SPECORD 210 PLUS - 223F1138 UV-Vis spectrophotometer.

Electrochemical properties were carried out using a conventional cell of three electrodes. The counter and reference electrodes were a platinum foil and a hydrogen reversible electrode (RHE), respectively. The entire electrochemical test was carried using the Dimethyl Sulfoxide (DMSO), 50 µL of this solution were cast over graphite carbon electrodes and the solvent evaporated to create polymeric films. The electrolyte used was tetrabutylammonium hexafluorophosphate (TBAPF6) and all experiments were carried out at 50 mV/s.

Scanning Electron Microscopy (SEM) analysis of nanocomposites powder was performed on a Quanta FEG 250 instrument (FEI, Hillsboro). A tiny amount of material should be collected with a spoon and allowed to fall on a carbon or aluminium holder. Excess particles should then be sprayed away, and the sample should then be coated for imaging.

II.2. Materials

The Aniline monomer employed for the polymerization reaction, ammonium persulfate (APS), copper oxide (CuO, black powder, purity 99%), zinc oxide (ZnO, white powder, purity 99%) were obtained from the company Sigma Aldrich. Di-iron trioxide (Fe_2O_3, reddich powder, purity 95-98%) was purchased from Biochem-Chemopharma. Sulfuric acid was purchased from Merck. All solutions were prepared with distilled water.

II.3. Preparation of the PANI/CuO, PANI/ZnO, PANI-Fe_2O_3/CuO, PANI -Fe_2O_3/ZnO hybrid nanocomposites

Polyaniline/(CuO or ZnO) samples were prepared by in situ oxidative polymerization. In a typical experimental procedure, the polymerization reaction was carried out at 0°C. The amount of CuO or ZnO (1%, 3%, and 5% of the molar weight of the aniline monomer) was added to the aniline monomer (0.022 M) in a 100-ml flask, followed by an oxidizing solution of ammonium persulfate (0.022M) with drop wise aqueous solution of H_2SO_4 (1 M), and the mixture was stirred for 24 hours. PANI-Fe_2O_3/CuO, PANI -Fe_2O_3/ZnO hybrid samples were prepared in the same manner as the previous samples, with Fe_2O_3 (0.5 g) added to all of them.

III. RESULTS AND DISCUSSION

III.1. Vibrational characterization by FT-IR spectroscopy

The representative FT-IR spectra of all samples were given in Figs.1, 2, and 3. The polymerization reaction of aniline is initiated by an external oxidizing agent (APS) and combined with metal oxide such as CuO or ZnO as Fe_2O_3.

Evidence for the polymerization of aniline is provided by FT-IR spectroscopy. For comparison, a bulk polyaniline was first synthesized by the same method used for composites (in-situ). 0.2 ml (220 mmol) of aniline was added to 0.49 g (220 mmol) of ammonium persulfate in 100 ml of distilled water, then 5 ml of 1M H_2SO_4 was added dropwise to the previous solution. The mixture was stirred at 0°C for 24 hours and finally filtered, washed with distilled water and dried at room temperature. The FT-IR spectrum of polyaniline in Fig.3 exhibits the characteristic peaks found at 3491-3426, 2361, 1544, 1440, and 1284 cm^{-1} are assigned to N-H stretching, C=N stretching, the ring mode of quinoid structures, the benzoid structure, and C-N stretching of secondary aromatic amine respectively **[15-17]**.

The FT-IR spectra of Pani/CuO and Pani/ZnO at (3, 5, and 7%) are shown in Figs.1 and 2. The FT-IR spectra of the samples show the characteristic vibrations of polyaniline, which agree well with those of chemically synthesized polyaniline. The observed main peaks in the range 411-876 cm^{-1} characterize the Zn-O-Zn and Zn-O stretching **[18]**. Samaele et al **[19]** and Prasad et al **[20]** reported similar FT-IR spectra of zinc oxide nanoparticles in their studies. For CuO nanoparticles, the absorption bands in the low frequency region of spectra located in the range 553-794 cm^{-1} confirm the successful deposition of copper oxide **[21]**. In addition, one other characteristic peak of CuONPs was observed at 1551 cm^{-1} shows the Cu–O symmetrical stretching.

Figs.1 and 2 shows the FT-IR spectra of the ternary hybrid materials PANI-Fe_2O_3/CuO, PANI-Fe_2O_3/ZnO. The peak of 1518 cm^{-1} and 1639 cm^{-1} represent C-C stretching between quinone ring (Q) and benzene ring (N) on PANI, respectively. The absorption band at 1215 cm^{-1} is C-N stretching of benzene ring, while the peak at 1088 cm^{-1} is attributed to C-H bending vibration **[22]**. However, in the PANI-Fe_2O_3/CuO these peaks are small and intense, perhaps due to the effect of Fe_2O_3 on the samples. The presence of copper and zinc oxides was confirmed by their characteristic peak. Two very intense absorption peaks at 517 cm^{-1} and 434 cm^{-1} can be distinguished, corresponding to Fe-O bonds in iron oxide. This might be attributed to the strong mutual interactions of hydrogen bonding between the Fe–O of Fe_2O_3 and N-H group of PANI **[23]**.

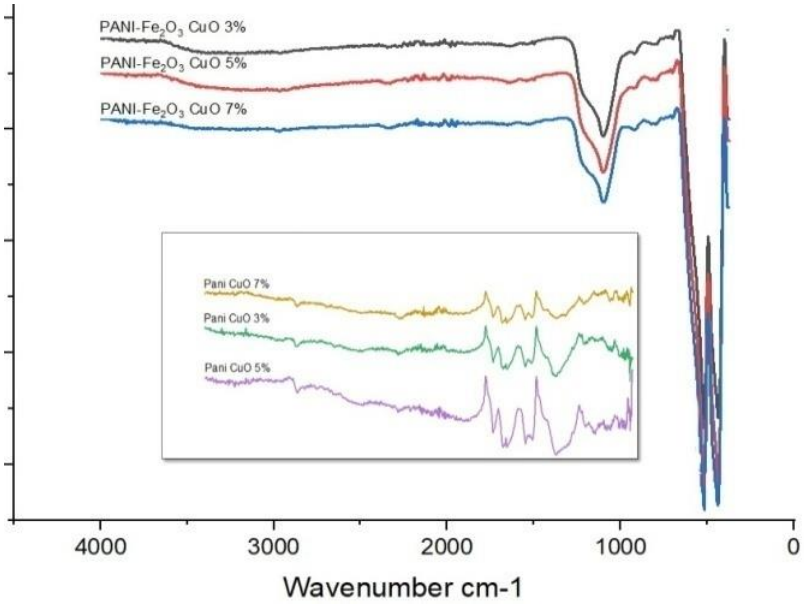

Fig. 1: FT-IR spectra of the Pani-CuO (3%,5%,7%), and hybrid nanocomposites Pani-Fe_2O_3/CuO (3%,5%,7%).

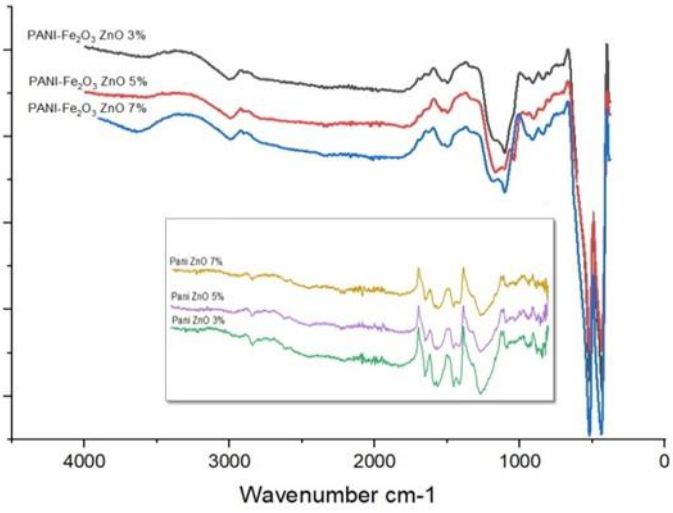

Fig. 2: FT-IR spectra of the Pani- ZnO (3%,5%,7%), and hybrid nanocomposites Pani-Fe_2O_3/ZnO (3%,5%,7%).

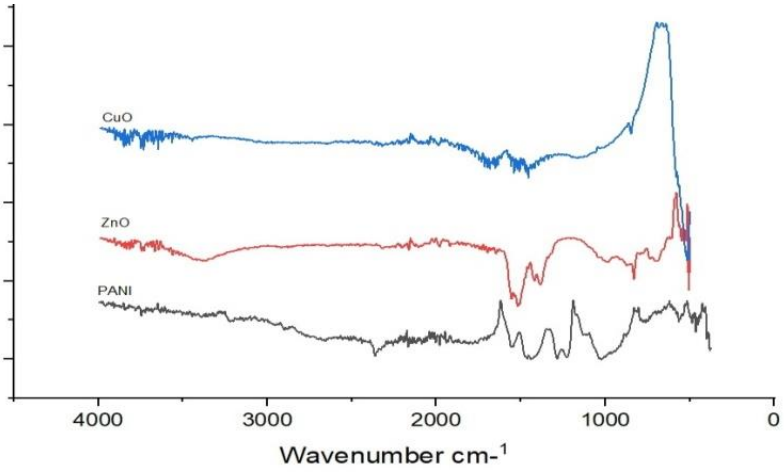

Fig. 3: FT-IR spectra of cooper oxide, zinc oxide and Polyaniline.

III.2. XRD spectroscopy

The XRD patterns of ZnO, CuO, and Fe_2O_3 nanoparticle, pure PANI and PANI/CuO, PANI/ZnO, PANI-Fe_2O_3/CuO, PANI-Fe_2O_3/ZnO nanocomposites with the different loading amount of ZnO and CuO (3, 5, and 7%) were shown in Figs.4, 5, and 6.

The bulk PANI XRD diagram is shown in Fig.4
The PANI peak diffracted at an angle of 2θ = 20.43° and 2θ = 25.27° with a d-spacing of 4.35 Å and 3.52 Å, respectively, corresponding to the (200) and (101) planes. The figure shows the low crystallinity of polyaniline due to the repetition of benzenoid and quinoid rings in its chains **[24]**.

The analysis of XRD pattern of ZnO shows the characteristics peaks at 2θ = 31.84˚, 34.52˚, 36.38˚, 47.64˚, 56.70˚, 63.06˚, 68.10˚, and 69.18˚ corresponding to crystal planes (100) (002) (101) (102) (110) (103) (112) and (201), respectively, were associated with the hexagonal crystal structure of ZnO. All diffraction peaks are in agreement with those of the wurtzite hexagon structure of ZnO prepared **[25]**. The values given for ZnO are related to JCPDS #36-1451. It also confirms that the nanoparticle produced was free of impurities because it does not contain characteristic peaks other than those of zinc oxide **[26]**.

The characteristics peaks of CuO comes at 2θ = 32.49°, 35.56°, 38.68°, 46.23°, and 48.76° correspond to crystal planes (110), (-111), (200), (-112), and (-202), respectively. The intensities and positions of the observed diffraction peaks agree well with those published in JCPDS #41-0254. This result suggests that we have a single phase of CuO with a monoclinic structure, which is consistent with the literature **[27]**. The profiles of the main diffraction peaks reflect the high degree of crystallinity of the synthesized CuO particles. No other phases such as Cu_2O and $Cu(OH)_2$ were observed, which means that the prepared powder is CuO with very high purity.

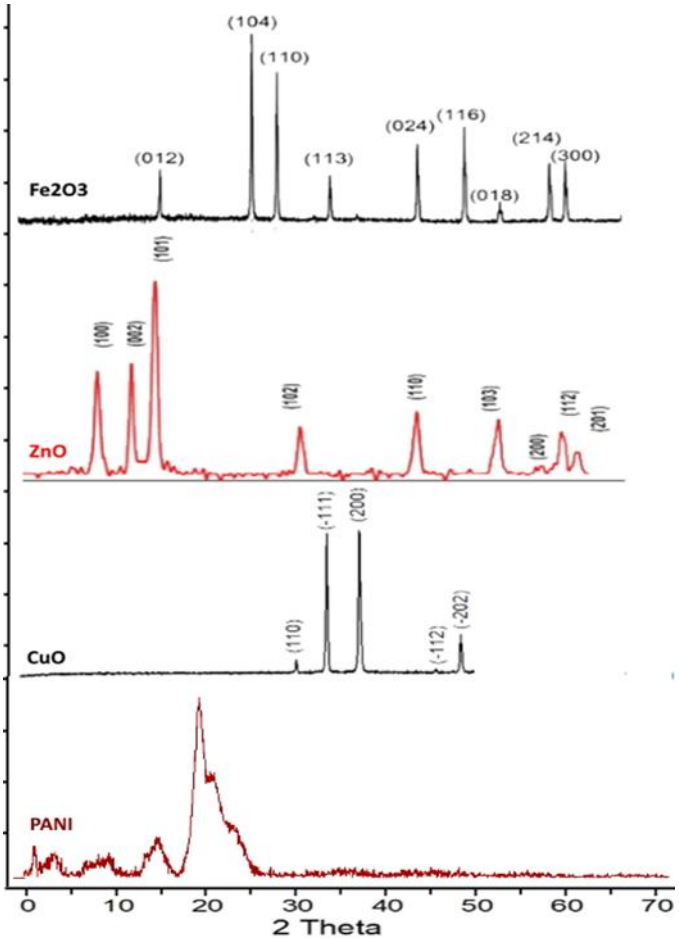

Fig.4: XRD diffraction patterns of PANI, CuO, ZnO and Fe_2O_3.

The hematite phase peaks obtained in the (XRD) pattern of the Fe_2O_3 sample are at 2θ = 23.15°, 33.21°, 36.11°, 41.17°, 49.31°, 54.12°, 57.20°, 62.35°, and 64.10°; they are associated with levels (012), (104), (110), (113), (024), (116), (214) and (300), respectively. The diffraction peaks are easily assigned to the rhombohedral (hexagonal) structures of the α-Fe_2O_3 phase corresponding to JCPDS number 33-0664 **[28]**.

The XRD patterns of PANI/CuO, PANI/ZnO nanocomposites with the different loading amount of ZnO and CuO (3, 5, and 7%) were shown in Figs. 5 and 6. It can be found that the XRD pattern of the PANI /CuO composite has diffraction peaks around 2θ ~ 19.29°, 20.782° and 26.53°, which are related to (-111), (-102) and (020), respectively. The diffraction peaks in the preferred directions (-111) and (-102) refer to CuO **[27]** and the peak (020) refers to PANI. It can also be found that the lattice constants a, b and c and the crystallite size of PANI /CuO composite are larger than those of pure CuO and PANI, confirming the formation of nanocomposites (polymer/CuO) by in situ polymerization **[29]**. It can be seen that the XRD patterns of PANI /ZnO nanocomposites with 7% ZnO content show good crystallinity. This is due to the presence of ZnO nanoparticles and has a significant effect on the diffraction pattern of PANI due to the formation of hydrogen bonds between H-N and oxygen of ZnO **[24]**. According to Fig. 6, two distinct sharp peaks at 2θ = 19.28° and 26.83° are negligibly shifted with levels (010) and (200), respectively, but their intensity increases due to the enhancement of ZnO nanoparticles in

the matrix PANI. In addition, a peak at 2θ = 25.44° appears with level (102) associated with PANI and its intensity is increased by the addition of ZnO nanoparticles. The XRD results confirm the effect of ZnO nanoparticles in PANI -ZnO nanocomposites, which means that there is an interaction between ZnO nanoparticles and PANI.

However, the XRD pattern of the PANI-Fe_2O_3/ZnO or CuO composite (Figs.5, 6) shows a crystalline phase almost similar to the free Fe_2O_3 with an average particle size, confirming the good enrichment of Fe_2O_3 nanoparticles in the PANI matrix. When comparing the new peaks with JCPDS number 33-0664, they were found to belong to (Fe_2O_3) with a hexagonal phase. With the addition of (Fe_2O_3), an increase in the height and sharpness of the peaks was observed, which led to an increase in the crystallization of the obtained materials. We note a strong preferred orientation of the (104) and (110) planes and a slight shift in the intensity of the peaks, with the PANI-Fe_2O_3/ZnO 7% showing the strongest intensity. All XRD patterns are perfectly aligned with the rhombohedral Fe_2O_3 with unit cell parameters a=b = 5.036 Å, c = 13.75 Å.

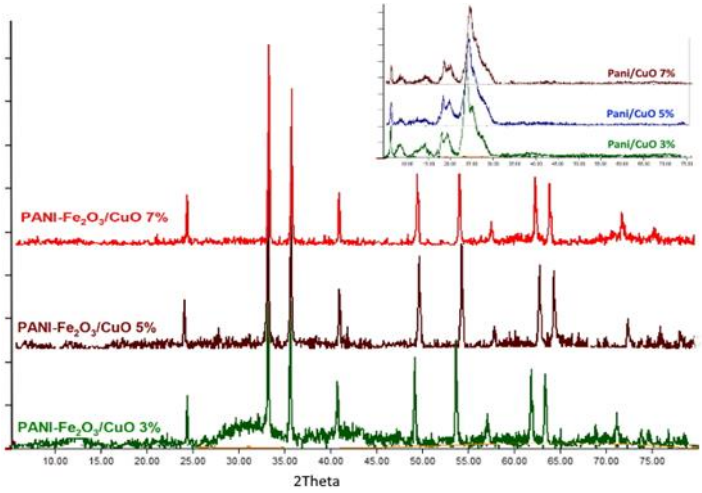

Fig.5: X-ray diffraction patterns of PANI/CuO, PANI-Fe2O3/CuO nanocomposites (3, 5, and 7%).

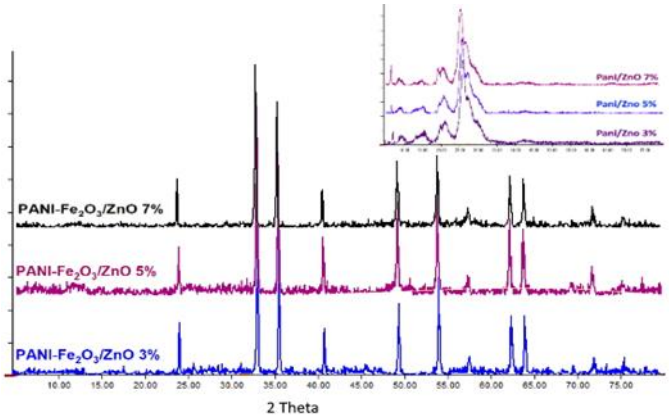

Fig.6: X-ray diffraction patterns of PANI/ZnO, PANI-Fe_2O_3/ZnO nanocomposites (3, 5, and 7%).

We note an increase in intensity as the weight percentage increases, i.e. PANI-Fe_2O_3/CuO

7% represents the strongest intensity. In the XRD patterns of the nanocomposites PANI-Fe_2O_3/ZnO and PANI-Fe_2O_3/CuO, only the peaks associated with the structure of α-Fe_2O_3 can be seen. This confirms the previous results of FTIR, the effect of Fe_2O_3.

III.3. Scanning electron microscopy (SEM)

Figs.7, 8 & 9 showed the surface morphologies of the bulk PANI, PANI/ZnO-7%, PANI/CuO-7%, PANI-Fe_2O_3/CuO-7% and PANI-Fe_2O_3/ZnO-7% nanocomposites. The majority of the grains and flakes in Pani's SEM picture are randomly constructed and have edges. The building also appears to be more porous (Fig.7 (A_1, A_2)). With the use of ImageJ software, the porosity percentage of 31.53% was confirmed. SEM-image (Fig.8 (B & C)) of nano PANI/ZnO-7%, PANI/CuO-7% composites indicate that the incorporation of ZnO & CuO nanoparticles in PANI has a significant effect on the morphology. A decrease in the porosity of PANI can be seen, indicating the dispersion of ZnO & CuO nanoparticles in the PANI matrix. Also, the appearance of certain solid blocks can be seen, which is due to the presence of oxide particles that increase the crystallinity of the composite materials. The micrographs of PANI-Fe_2O_3/CuO-7% and PANI-Fe_2O_3/ZnO-7% (Fig.9 (D & E)) show spherical shapes; PANI-Fe_2O_3/CuO-7% has irregular shapes of grains, while the SEM image of the PANI-Fe_2O_3/ZnO-7% composite shows a completely different picture, where the surface composed of agglomerated, uniform, and spherical grains with a narrow size distribution. This can be attributed to the fact that the Fe_2O_3 nanoparticles act as nuclei during the polymerization of aniline, and cause interaction between the PANI matrix and the oxide particles.

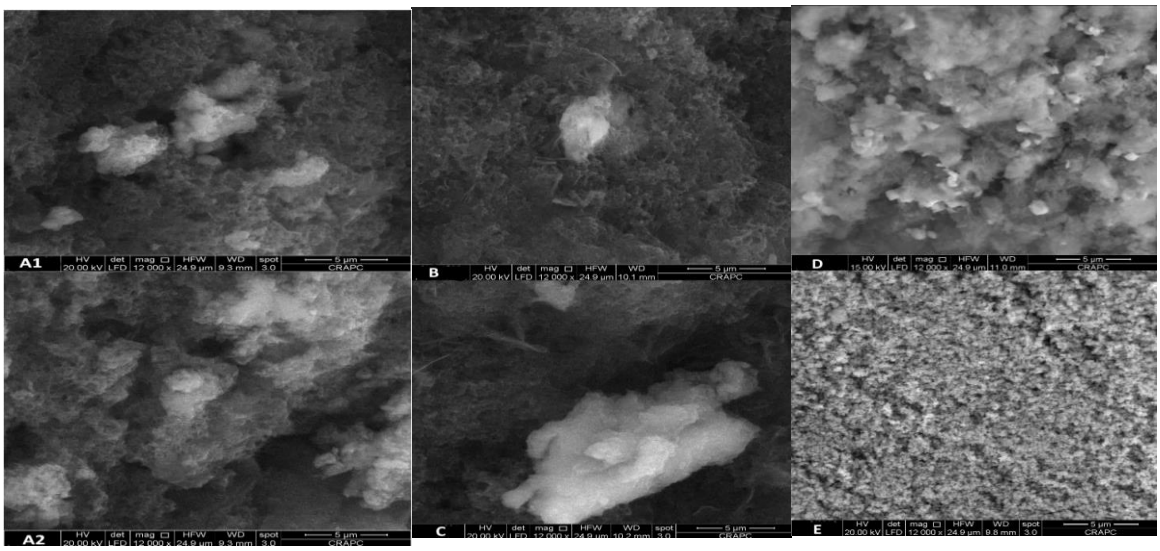

Fig.7: SEM micrograph of: (A1, A2) bulk PANI (5 um).
Fig.8: SEM micrograph of: (b) PANI/ZnO 7%, (c) PANI/CuO-7% nanocomposites (at 5um).
Fig.9: SEM micrograph of: (d) PANI-Fe_2O_3/CuO-7% and (e) PANI- Fe_2O_3/ZnO-7% nanocomposites

III.4. Cyclic voltammetry tests

The cyclic voltammetry (CV) curves of bulk PANI and PANI/ZnO, PANI/CuO, PANI-

Fe_2O_3/CuO and PANI-Fe_2O_3/ZnO samples with the weight of ZnO/CuO (7%) were shown in Figs. 10 & 11.

Several factors may influence the course of electropolymerization by changing its potential. Thus includes the electrolyte concentration, the potential range (especially positive limit), the potential scan rate and the electrode material.

The cyclic voltammograms (Fig.10) show two anodic peaks at positive potentials, observed at E_{pa1}=-0.638 V and E_{pa2}=0.135 V, respectively, and two cathodic peaks at negative potentials, observed at E_{pc1}=-0.743 V and E_{pc2}=0.139 V, corresponding to different oxidation and reduction states of PANI. The first redox peak corresponds to the transition from leucoemeraldine (LE) to emeraldine (EM), and the second redox peak indicates the transition from EM to pernigraniline (PG). The CV shape of the bulk PANI is similar to that of the literature **[30]**.

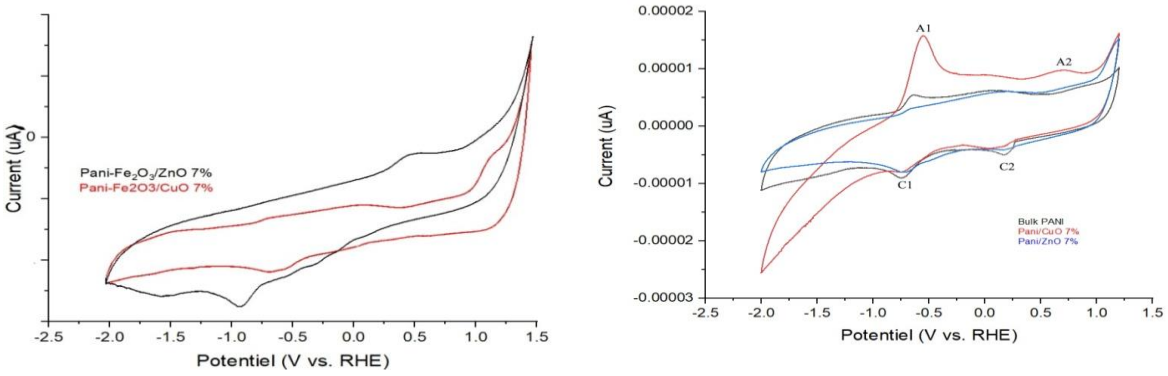

Fig. 10 Cyclic voltammograms recorded in DMSO with TBAPF6 as the supporting electrolyte of: bulk PANI, PANI/CuO (7%) and PANI/ZnO (7%) nanocomposites. Scan rate 50 mV s_1.

Fig. 11 Cyclic voltammograms recorded in DMSO with TBAPF6 as the supporting electrolyte of: PANI-Fe_2O_3/CuO (7%) and PANI- Fe_2O_3/ZnO (7%) nanocomposites. Scan rate 50 mV s_1.

The CVs of PANI /ZnO and PANI /CuO nanocomposites in Fig.10 show the same shape as those of bulk PANI, but with a decrease in the current intensity of the cathodic and anodic peaks. A slight decrease was observed in the presence of ZnO nanoparticles, but it was particularly pronounced for CuO nanoparticles. This phenomenon was accompanied by a slight shift of the cathodic peak potential toward more positive values, which can be attributed to the modification of the surface electrode by incorporating CuO and ZnO nanoparticles into the PANI.
Therefore, the dispersed CuO, ZnO and Fe_2O_3 affect the electrochemical deposition and properties of PANI (Fig.11). In the case of PANI-Fe_2O_3/CuO (7%) shows three oxidation and three reduction peaks. First oxidation peak represents polyleucoemeraldine (-0.668 V) which is oxidized at more positive potentials to the half oxidized polyemeraldine (0.150 V) and then to the pernigraniline (1.173 V). On the reversing potential, the

pernigraniline (-0.638 V) is first reduced to the polyemeraldine radical (-0.0524V) and finally to the fully reduced polyleucoemeraldine (0.069V), while the CV of indicates a pair of redox peak at (0.635, -0.856 V), with a potential peak separation ΔEp close to 228 mV and is the lowest among the ΔEp values observed. This confirms that the redox reaction of leucoemeraldine-emeraldine couple became more reversible on PANI-Fe_2O_3/ZnO (7%) compared to PANI-Fe_2O_3/CuO (7%). Notably, this shift and move of redox peaks process was attributed to the PANI structure changes on ZnO and Fe_2O_3 nanoparticles by preparation method, and changed its electrochemical activity.

III.5. UV–vis and Optical properties

The reflectance spectra of all the materials prepared are shown in Fig. 12. They were used to analyze the energy band gap and the nature of the electronic transitions. The absorption edges around 720 nm indicate that the products have good crystallinity **[31]**, which is due to the direct transition of electrons and designates the material as a direct band gap material. The Kubelka-Munk diagrams for these materials are shown in Fig. 13. The reflectance diagrams clearly show that as the CuO content increases, the reflectance of the products also increases, while the reverse is true for ZnO. The extrapolation of the linear range can be used to estimate the band gap energies (Eg), as shown in Fig. 13. The optical band gap is determined by the Kulbelka-Munk method [K-M or F(R)]. The K-M method is based on the following equation.

$$F(R) = (1-R)2/2R \quad (1)$$

Where R is the reflectance; F(R) is proportional to the extinction coefficient (α). The basic K–M method assumes the diffuse illumination of the particulate coating **[32]**. A modified K–M function can be obtained by multiplying the F(R) function by hν using the corresponding coefficient (n) associated with an electronic transition as follows

$$[F(R) \times h\nu]^n \quad (2)$$

The band gap of semiconductor particles can be obtained by plotting this equation as a function of the photon energy in eV. In a different way, several authors applied the K–M method for calculating energy band gap (Eg). Yeredla reported the modified K–M function and plotted as $[F(R)\ h\nu]^2$ versus photon energy hν or $[F(R)\ h\nu]^{1/2}$ versus photon energy hν. This kind of representation is known as the Tauc method [**33**]. The figure 11 shows the graphical representation of the modified Kulbelka-Munk: photon energy hν versus $[F(R)\ h\nu]^2$. To determine the energy band gap of the obtained nanomaterials, the modified K-M function is applied. According to the Tauc plot, the value of the energy band gap for the products PANI-Fe_2O_3/CuO (3%), PANI-Fe_2O_3/CuO (5%), PANI-Fe_2O_3/ZnO (3%) and PANI-Fe_2O_3/ZnO (5%) was calculated to be 1.426 eV, 1.436 eV, 1.418 eV and 1.464 eV, respectively. It can be seen that the band gap of all products decreases with decreasing molar concentration. The change in band gap is indicative of the change in absorption of the coordinate complex formed between CuO/ZnO-Fe_2O_3 and the PANI chains, which show a decreasing trend due to the lower concentration of CuO/ZnO nanoparticles in the nanocomposites, although ZnO-based compounds outperform CuO in some cases.

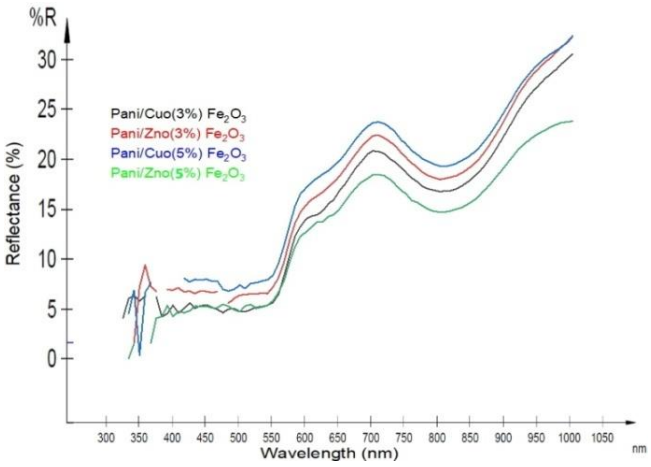

Fig. 12 UV–Vis diffuse reflectance spectrum of: PANI-Fe_2O_3/CuO (3, 5%) and PANI-Fe_2O_3/ZnO (3, 5%) nanocomposites.

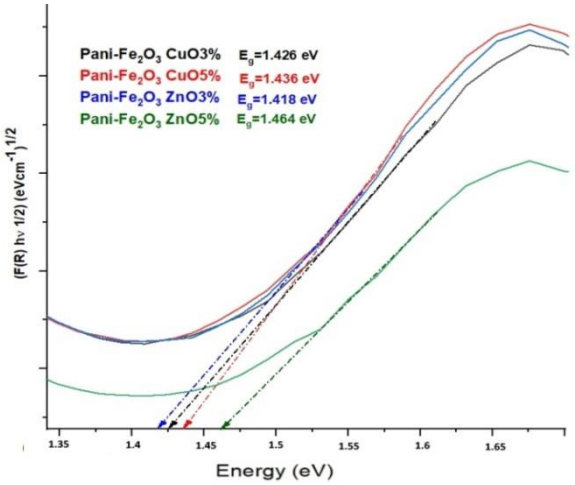

Fig. 13 Graphical representation of modified Kulbelka–Munk: photon energy hν versus [F(R) hν]2

IV. CONCLUSİON

A series of PANI /CuO, PANI /ZnO, PANI-Fe_2O_3/CuO, PANI-Fe_2O_3/ZnO hybrid materials with the different loading amount of ZnO and CuO (3, 5, and 7%) were prepared by In-Situ polymerization method at 0°C. The synthesized hybrid nanomaterials were analyzed by different techniques. The analyses of FT-IR, XRD, SEM and CV confirmed the formation of CuO/ZnO nanoparticles within the polyaniline matrix and proved the presence of some interaction between ferric particles and PANI. The addition of ferric oxide (Fe_2O_3) nanoparticles did not damage the backbone structure of PANI. XRD results of composites confirmed the rhombohedral (hexagonal) structures of the α-Fe_2O_3 in the amorphous structure of PANI. The XRD and SEM results approved that append of CuO/ZnO and ferric oxide results in increase of the crystallinity of hybrid materials. SEM analysis of the PANI-Fe_2O_3/ZnO-7% demonstrated different morphology to other

samples, which has agglomerate, uniform and spherical grains. The electrochemical experiments showed all samples are electroactive and the ox/red properties were very important when the ZnO/CuO content is 7%. The corresponding Tauc's plots show the shift in the band gap with an increase in the concentration of CuO/ZnO in the nancomposites. In summary, the result can clarify well that Fe_2O_3 act as significant agent. It can be referring to that specific properties can be tailored in the nanomaterials by mixing different proportions of ZnO/CuO nanoparticles. Because of these properties, the obtained nanocomposite may find application in electrical an new biological, chemical and environmental sensors.

ACKNOWLEDGMENT

This work was supported by the scientific and technical research center of physico-chemical analyzes (CRAPC), the directorate general of scientific research and technological development (DGRSDT).
FZ. Zeggai would like to thank Pr. AZZEDINE BOUSSEKSOU for his help and advice.

REFERENCES

[1] Z. A. ALOthman, M. M. Alam, M. Naushad, & R. Bushra. Electrical conductivity and thermal stability studies on polyaniline Sn (IV) tungstomolybdate nanocomposite cation exchange material: application as Pb (II) ion-selective membrane electrode. Int. J. Electrochem. Sci, vol. 10, no. 3, pp. 2663-2684, Jan. 2015, DOI: http://dx.doi.org/10.1016/j.jiec.2014.05.022

[2] Z. Sun, L. Zhao, H. Wan, H. Liu, D. Wu, & X. Wang. Construction of polyaniline/carbon nanotubes-functionalized phase-change microcapsules for thermal management application of supercapacitors. Chemical Engineering Journal, vol. 396, pp.125317, Sep. 2020, DOI: https://doi.org/10.1016/j.cej.2020.125317

[3] H. Wang, J. Lin, & Z. X. Shen. Polyaniline (PANi) based electrode materials for energy storage and conversion. Journal of science: Advanced materials and devices, vol. 1, no. 3, pp.225-255, Sep. 2016, DOI: https://doi.org/10.1016/j.jsamd.2016.08.001

[4] Q.A. Alsulami, & A. Rajeh, A. Structural, thermal, optical characterizations of polyaniline/polymethyl methacrylate composite doped by titanium dioxide nanoparticles as an application in optoelectronic devices. Optical Materials, vol. 123, pp.111820, 2022, DOI: https://doi.org/10.1016/j.optmat.2021.111820

[5] E. Song, & J. W. Choi. Conducting polyaniline nanowire and its applications in chemiresistive sensing. Nanomaterials, vol. 3, no. 3, pp.498-523, Aug. 2013, DOI: https://doi.org/10.3390/nano3030498

[6] K. Crowley, M. R. Smyth, A. J. Killard, & A. Morrin. Printing polyaniline for sensor applications. Chemical papers, vol. 67, no. 8, pp. 771-780, Aug. 2013, DOI: https://doi.org/10.2478/s11696-012-0301-9

[7] S. Sathiyanarayanan, S. S. Azim, & G. J. E. A. Venkatachari. A new corrosion protection coating with polyaniline–TiO2 composite for steel. Electrochimica acta, vol. 52, no. 5, pp.2068-2074, Jan. 2007, DOI: https://doi.org/10.1016/j.electacta.2006.08.022

[8] P. Simon, Y. Gogotsi. Materials for electrochemical capacitors. Nature materials. vol. 7, no 11, pp. 845–854, Nov.2008, DOI: https://doi.org/10.1038/nmat2297

[9] J. Ding, & L. Cheng. Core-shell Fe3O4@ SiO2@ PANI composite: Preparation, characterization, and applications in microwave absorption. Journal of Alloys and Compounds, vol.881, pp. 160574, Nov. 2021, DOI: https://doi.org/10.1016/j.jallcom.2021.160574

[10] J. C. Tristão, F. Magalhães, P. Corio, & M. T. C. Sansiviero. Electronic characterization and photocatalytic properties of CdS/TiO2 semiconductor composite. Journal of Photochemistry and Photobiology A: Chemistry, vol. 181, no. 2-3, pp.152-157, Jul. 2006, DOI: https://doi.org/10.1016/j.jphotochem.2005.11.018

[11] N. Rahman, J. Yang, M. Sohail, R. Khan, A. Iqbal, C. Maouche, ... & A. Khan. Insight into metallic oxide semiconductor (SnO2, ZnO, CuO, α-Fe2O3, WO3)-carbon nitride (g-C3N4) heterojunction for gas sensing application. Sensors and Actuators A: Physical, vol. 332, pp. 113128, Dec. 2021, DOI: https://doi.org/10.1016/j.sna.2021.113128

[12] N. Tokmoldin, N. Griffiths, D. D. Bradley, & S. A. Haque, A Hybrid Inorganic–Organic Semiconductor Light-Emitting Diode Using ZrO2 as an Electron-Injection

Layer. Advanced Materials, vol. 21, no. 34, pp. 3475-3478, Sep. 2009, DOI: https://doi.org/10.1002/adma.200802594

[13] S. Daikh, F.Z. Zeggai, A. Bellil, A. Benyoucef. Chemical polymerization, characterization and electrochemical studies of PANI/ZnO doped with hydrochloric acid and/or zinc chloride: differences between the synthesized nanocomposites. J. Phys. Chem. Solids vol. 121, pp. 78–84, Oct. 2018, DOI: https://doi.org/10.1016/j.jpcs.2018.02.003

[14] D. Ouis, F.Z. Zeggai, A. Belmokhtar, A. Benyoucef, B. Meddah, K. Bachari, Role of p-benzoquinone on chemically synthesized nanocomposites by polyaniline with V2O5 nanoparticle. J. Inorg. Organomet. Polym. Mater. Vol. 30, p. 3502-3510, Mar. 2020, DOI: https://doi.org/10.1007/s10904-020-01508-7

[15] B.K. Sharma, A.K. Gupta, N. Khare, S.K. Dhawan, H.C. Gupta, Synthesis and characterization of polyaniline-ZnO composite and its dielectric behavior, Synth. Met. Vol. 159, no. 5-6, pp. 391–395, Mar. 2009, DOI: https://doi.org/10.1016/j.synthmet.2008.10.010

[16] T.K. Sarma, A. Chattopadhyay, Reversible encapsulation of nanometer-size polyaniline and polyaniline-Au-nanoparticle composite in starch, Langmuir, vol. 20, no. 11, pp. 4733–4737, Apr. 2004, DOI: https://doi.org/10.1021/la0495884

[17] G.K. Paul, A. Bhaumik, A.S. Patra, S.K. Bera, Enhanced photo-electric response of ZnO/polyaniline layer-by-layer self-assembled films, Mater. Chem. Phys. vol. 106, no 2-3, pp. 360-363, Dec. 2007, DOI: https://doi.org/10.1016/j.matchemphys.2007.06.013

[18] Z. Zhang, X. Li, C. Wang, L. Wei, Y. Liu, C. Shao. ZnO hollow nanofibers: fabrication from facile single capillary electrospinning and applications in gas sensors. The Journal of Physical Chemistry C, vol. 113, no 45, pp. 19397-19403, Oct. 2009, DOI: https://doi.org/10.1021/jp9070373

[19] N. Samaele, P. Amornpitoksuk, S. Suwanboon, Effect of pH on the morphology and optical properties of modified ZnO particles by SDS via a precipitation method, Powder Technol. vol. 203, no 2, pp. 243-247, Nov. 2010, DOI: https://doi.org/10.1016/j.powtec.2010.05.014

[20] V. Prasad, C. D'Souza, D. Yadav, A.J. Shaikh, N. Vigneshwaran, Spectroscopic characterization of zinc oxide nanorods synthesized by solid-state reaction, Spectrochim. Acta A Mol. Spectros vol. 65, no. 1, pp. 173–178, Sep. 2006, DOI: https://doi.org/10.1016/j.saa.2005.10.001

[21] M. Nagaraja, S. Prashanth, J. Pattar, H. M. Mahesh, & K. Rajanna. Polyaniline-CuO nanocomposite: Electrical, structural and sensor properties. Materials Today: Proceedings, vol. 49, pp. 1989-1992, Aug. 2021, DOI: https://doi.org/10.1016/j.matpr.2021.08.154

[22] A. Olad, & H. Rasouli. Enhanced corrosion protective coating based on conducting polyaniline/zinc nanocomposite. Journal of applied polymer science, vol. 115, no. 4, pp. 2221-2227, 2010, DOI: https://doi.org/10.1002/app.31320

[23] S. S. Umare, & B. H. Shambharkar. Synthesis, characterization, and corrosion inhibition study of polyaniline-α-Fe2O3 nanocomposite. Journal of applied polymer science, vol. 127, no. 5, pp. 3349-3355, May. 2013, DOI: https://doi.org/10.1002/app.37799

[24] L. Shi, X. Wang, L. Lu, X. Yang, X. Wu. Preparation of TiO2/polyaniline nanocomposite from a lyotropic liquid crystalline solution, Synthetic Metals vol.

159, no. 23-24, pp. 2525–2529, Dec. 2009m DOI: https://doi.org/10.1016/j.synthmet.2009.08.056

[25] M. Guo, P. Diao, and S. Cai. Hydrothermal Growth of Well-Aligned ZnO Nanorod Arrays: Dependence of Morphology and Alignment Ordering upon Preparing Conditions. Journal of Solid State Chemistry, vol. 178, no. 6, pp. 1864-1873, Jun. 2005, DOI: https://doi.org/10.1016/j.jssc.2005.03.031

[26] F. Bigdeli, A. Morsali, and P. Retalleau. Synthesis and Characterization of Different zinc (II) Oxide Nano-Structures from Direct Thermal Decomposition of ID Coordination Polymers. Polyhedron, vol. 29, no. 2, pp. 801-806, Feb. 2010, DOI: https://doi.org/10.1016/j.poly.2009.10.027

[27] J. Wang, S. He, Z. Li, X. Jing, M. Zhang, Z. Jiang. Synthesis of chrysalis-like CuO nanocrystals and their cat alytic activity in the thermal decomposition of ammonium perchlorate. J Chem Sci vol. 121, no. 6, pp. 1077–1081, Nov. 2009, DOI: https://doi.org/10.1007/s12039-009-0122-8

[28] L. E. Mathevulaa, L. L. Notoa, B. M. Mothudia, M. Chithambob, M.S. Dhlamini. Structural and optical properties of sol-gel derived α-Fe2O3 nanoparticles. Journal of Luminescence. Vol. 192, pp. 879–887, Dec. 2017, DOI: https://doi.org/10.1016/j.jlumin.2017.07.055

[29] A. Gok and S. Sen, GÖK. Preparation and characterization of poly (2-chloroaniline)/SiO2 nanocomposite via oxidative polymerization: Comparative UV–vis studies into different solvents of poly (2-chloroaniline) and poly (2-chloroaniline)/SiO2. Journal of applied polymer science, vol. 102, no 1, pp. 935-943, Jul. 2006, DOI: https://doi.org/10.1002/app.24266

[30] G. D. Khuspe, S. T. Navale, D. K. Bandgar, R. D. Sakhare, M. A. Chougule, B. SnO 2 nanoparticles-modified polyaniline films as highly selective, sensitive, reproducible and stable ammonia sensors. Electronic Materials Letters, vol. 10, pp. 191-197, Jan. 2014, DOI: https://doi.org/10.1007/s13391-013-3096-0

[31] T. T. Lun, C. Q. Liu, N. Wang, X. N. Zhai, M. S. Song, Q. Ge, X. Y. Zhan, S. M. Liu, H. L. Wang, W. W. Jiang, W. Y. Ding. Preparation of compact CuO films by sol-gel spin coating technique. Materials Letters, vol. 257, pp. 126745, Dec. 2019, DOI: https://doi.org/10.1016/j.matlet.2019.126745

[32] P. Kulbelka, F. Munk. An article on optics of paint layers. Zeitschrift fur Technische Physik, vol. 12, no 593-601, pp. 259-274, Aug. 1931, See also English translation by S. Westin (An article on optics of paint layers, http://www.graphics.cornell.edu/~westin/pubs/kubelka.pdf)

[33] R.R. Yeredla, H. Xu. An investigation of nanostructured rutile and anatase plates for improving the photosplitting of water. Nanotechnology, vol. 19, no. 5, pp. 055706, Jan. 2008, DOI: 10.1088/0957-4484/19/05/055706

MODERN INSTRUCTION TECHNOLOGY (mıt) EQUIPMENT USED FOR TEACHING AGRICULTURE VOCATIONAL COURSES IN NIGERIAN HIGH EDUCATION INSTITUTIONS

Idris Mohammed LAWAN*
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Technical)
Gombe, Nigeria
Email:idrismlawan@gmail.com

Ahmed ISHIYAKU
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Technical)
Gombe, Nigeria

Hauwa HASSAN
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Technical)
Gombe, Nigeria

Umar ABDULMUMINI
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Technical)
Gombe, Nigeria

Adamu Abdulkadir DAHUWA
Department of Agricultural Education, Federal College of Education (Technical)
Gombe, Nigeria

Abstract

This study meticulously explores the various types of Modern Instruction Technology (MIT) equipment that are presently being utilized in agriculture vocational courses at prominent higher education institutions in Nigeria. The population that was systematically selected for this research study was specifically drawn from two distinguished institutions, namely Abubakar Tafawa Balewa University (ATBU), which is situated in Bauchi, and the Federal College of Education Technical (FCET) Gombe, located in Gombe. To collect data, a quantitative survey was conducted among 370 students enrolled in agriculture education courses at Abubakar Tafawa Balewa University and Federal College of Education Technical Gombe. The data that were obtained through this research endeavour were subjected to rigorous analysis using exploratory factor analysis alongside descriptive statistics to ensure robust findings. The findings of the study unequivocally indicate that the most prevalently utilized MIT equipment across both educational institutions comprises electronic whiteboards and projectors, which have emerged as essential tools in the instructional process. Conversely, other technological devices such as laptops, desktop computers, scanners, video cameras, and electronic tablets were noted to be employed with significantly less frequency in the agricultural education setting. These results underscore a pressing need for enhanced investment in MIT equipment as well as comprehensive training programs designed for instructors, aimed at facilitating a more effective integration of advanced technology into the agricultural vocational education curriculums that are offered in Nigeria. The study recommends increasing access to modern technology tools and adopting a learner-

centered approach to enhance agricultural education quality and prepare students for successful careers in the agricultural sector.

Keywords: Modern Instruction Technology (MIT), Equipment Used, Agriculture Vocational Courses, High Education Institutions

INTRODUCTION

Integrating MIT into learning and classroom instruction has been a relevant issue in all fields of studies. Despite the important role of MIT on instruction and learning, high cost of MIT equipment, lack of technical expertise by instructors and lack of awareness towards the use of MIT limit its utilization in the classroom (Lai & Kritsonis, 2006). Despite the increasing progress in introduction and application of MIT for teaching, generally (Hunt, 2005) there are issues with integration of MIT in higher education institutions in developing countries, due to inadequate financing (Lai & Kritsonis, 2006). This causes the failure of both students and teachers to work at improving the level of use toward MIT (Aburime, 2010). It is evidenced now that the importance of MIT is vividly clear and has become a globally discussed issue as efforts are geared toward making policies for its effective incorporation and utilisation in teaching and learning activities (Nwezeh, 2010). MIT encompasses planning, development, utilisation, administration and assessment of procedures and resources for instruction (McDonald, Yanchar & Osguthorpe, 2005). It expects to advance the utilization of approved, practical systems in the design and conveyance of lecture. Kung, Chang and Feng (2010) also pointed that as the MIT equipment such as computers are user friendly, as long as teachers in high institutions can comprehensively integrate the instructional methods with MIT equipment, then students can use MIT equipment as tools for self-learning, and acquire more learning opportunities. There is a consensus in literature narratives, that MIT knowledge is very important in developing students' critical thinking skills (Jonassen, Carr, & Yueh, 1998; Halpern, 1999; Hopson, Simms & Knezek, 2001).

Among the major problems of higher education institutions is the issue of poor condition of equipment and facilities. Equipment acquisition in higher education institution is partly carried out by the school management at central level and by respective departments concern. In Nigeria for instance beside the central procurement of equipment by high education institution the departments have direct teaching and teaching committee (DTLC). This committee have an allocation every year for direct purchase of consumable equipment. Despite all this, the problem of vocational and technical education still includes inadequate equipment (Umunadi, 2011). The ability of an Agriculture education department or institution to adapt MIT will be influenced by factors such as a) availability of high quality facilities, equipment, technical support, and training in MIT used in teaching Agriculture vocational courses, b) knowledge, skills, attitude and abilities of its staff to apply MIT methods in teaching Agriculture vocational courses, and c) strategic framework for improving teaching of Agriculture vocational courses using MIT (Adedbija, 2013). Therefore, continuous research to identify and improve MIT in Agriculture education is important to accommodate students' dynamic learning needs and styles through a variety of MIT equipments.

The MIT equipment normally used for instructional purpose are likes of the audio visuals machines such as computers, M-devices, projectors, iPad, Notepad, Bluetooth, etc. Therefore this study identifies the MIT equipment used for teaching Agriculture vocational courses in Nigerian high education institutions. As Agricultural education is career course, this study highlights the need to provide equipments for skill training that can motivate both teachers and students to addresses the need of industrial growth. Hence,

the study highlighted ideas on how to motivate both teachers and students to used MIT equipments to improve their performance in Agriculture vocational courses.

RESEARCH METHODOLOGY

For this study, two Nigerian high education institutions, Abubakar Tafawa Balewa University (ATBU Bauchi) and Federal College of Education Technical Gombe (FCET Gombe), were chosen as research sites. These institutions were selected because they offer agriculture vocational courses, unlike other institutions that either specialize in technology or do not offer agriculture programs. The respondents for the study were agriculture education students enrolled at these institutions. The study focused on students specifically pursuing agriculture education programs, excluding those taking agriculture courses as part of other fields. A quantitative method was adopted for this research, involving the collection and analysis of numerical data. This approach aligns with previous studies in this area (Birkenholz & Stewart, 1991; Oviawe & Oshio, 2011). A descriptive approach was used within the non-experimental quantitative research design (Yin, 2003).A survey research strategy was employed, using questionnaires as the data collection instrument. This approach was chosen to analyze data and answer the research questions, which were descriptive and correlational (Yin, 2003). In addition to a Likert five-point scale questionnaire, open-ended questions were included to gather additional information.

The population for this study consisted of all agriculture education students enrolled at ATBU Bauchi and FCET Gombe, totalling 700 students. Given the difficulty of obtaining data from all members of the population, a sample was drawn. The sample size was determined using the Bartlett, Kotrlik, and Higgins (2001) sampling table, resulting in 170 students from ATBU Bauchi and 200 students from FCET Gombe. This gave a total sample size of 370 students. Student names were selected randomly using an online random number generator. Questionnaires were administered personally to the respondents, with assistance from assigned lecturers. A cross-sectional study design was used to gather information at a single point in time. To validate the research instrument, a pre-test and pilot survey were conducted on 30 participants (15 from each institution). The Cronbach's alphas obtained were within acceptable ranges, with two variables requiring minor adjustments. After data collection, the data was analysed quantitatively. The collected data was coded and entered into SPSS V22 for analysis. Exploratory factor analysis and descriptive analyses were conducted to determine the MIT methods used in the study area.

RESULTS

Exploratory factor analysis and reliability analysis were carried out to determine the acceptability of the questionnaire items and reliability of the items as construct depicting the equipment used for agricultural education instruction. The results were presented in three stages of individual institutions of ATBU Bauchi and FCT Gombe (two results) and combined result for both the two study areas. The ATBU Bauchi Available Equipment (AVE) results of the factor analysis in Table 1 shows that the value for the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measures of Sampling Adequacy is .839. This is more than 0.5 and significant at 0.001 as required. The value for the Bartlett test of Sphericity is 316.250.

This means Bartlett test of Sphericity are large and significant (*p*<.05), which means that the variables are related. The total variance explained by the construct is 53.207, which indicated good result. The factor loadings for each item; Desktop Computers (.625), Laptops (.825), Projectors (.729), Scanners (.834), Video Camera (.794), Electronic White Board (.553) and Electronic Tablets (.700) are all more than 0.5 as recommended by Heir et al. (2010). The reliability of the construct shows Cronbach's Alpha of .849, which is acceptable.

Table 1: EFA and reliability results for Available Equipment of ATBU Bauchi

Constructs	**Items**	**Factor Loadings**	**Kaiser Meyer-Olkin (KMO)**	**Barletts Tes of Sphericity**	**Total Variance Explained**	**Cronbach's Alpha**
Available Equipment (AVE)	Desktop Computers	.625	.839	316.250***	53.207	.849
	Laptops	.825				
	Projectors	.729				
	Scanners	.834				
	Video Camera	.794				
	Electronic White Board	.553				
	Electronic Tablets	.700				

*** p<.05

Descriptive statistics based on mean ranking were carried out to explore data on the equipment used for teaching Agriculture vocational courses in Nigerian high education institutions. Table 2 presents the information for respondents in ATBU Bauchi. The table *shows* the ranks, means, and standard deviation for each item. The result in Table 2 on MIT equipment (AVE) used for teaching Agriculture vocational courses in ATBU Bauchi shows that the mean value ranged from a high mean value of 3.57 to a low mean value of 2.21. It can be perceived that electronic white boards, followed by projectors were the most used equipment for teaching Agriculture vocational courses in ATBU while laptop and desktop computers are the least used equipment. Other equipment such as scanners, video cameras and electronic tablets (iPad) were equally used, but with mean values less than 3.0. Therefore, this analysis indicates that the most commonly equipment used for teaching Agriculture vocational courses in ATBU Bauchi is electronic white board (m=3.57, SD= 1.34) and the least used equipment is laptop (m=2.21, SD=1.27).

Table 2: MIT equipment in ATBU Bauchi (n=127)

Item	Rank	Mean (M)	Std. Deviation (SD)
Electronic white board	1	3.57	1.34
Projectors	2	3.31	1.46
Electronic tablets (e.g. iPad)	3	2.46	1.38
Video camera	4	2.28	1.25
Scanners	5	2.24	1.39
Desktop computers	6	2.21	1.28
Laptops	7	2.21	1.27

The FCET Gombe Available Equipment (AVE) results of the factor analysis in Table 3 shows that the value for the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measures of Sampling Adequacy is .860. This is more than 0.5 and significant at 0.001 as required. The value for the Bartlett test of Sphericity is 415.021. This shows that Bartlett test of Sphericity are large and significant (p<.05), which means that the variables are related. The total variance explained by the construct is 51.742, which indicated good result. The factor loadings for each item; Desktop Computers (.675), Laptops (.755), Projectors (.759), Scanners (.838), Video Camera (.766), Electronic White Board (.534) and Electronic Tablets (.668) are all more than 0.5 as recommended by Heir et al. (2010). The reliability of the construct shows Cronbach's Alpha of .840, which is acceptable.

Table 3: EFA and reliability results for Available Equipment construct of FCET Gombe

Constructs	**Items**	**Factor Loadings**	**Kaiser Meyer-Olkin (KMO)**	**Barletts Tes of Sphericity**	**Total Variance Explained**	**Cronbach's Alpha**
Available Equipment (AVE)	Desktop Computers	.675	.860	415.021***	51.742	.840
	Laptops	.755				
	Projectors	.759				
	Scanners	.838				
	Video Camera	.766				
	Electronic White Board	.534				
	Electronic Tablets	.668				

*** p<.05

The result in Table 4 on MIT equipment used for teaching Agriculture vocational courses in FCET Gombe shows that the mean value ranged from a high mean value from 2.83 to a low mean value of 2.12. This indicated that electronic white board (M= 2.83, SD= 1.39), followed by projectors (M=2.83, SD= 1.35) are the most used equipment. The least used MIT equipment for instruction is Electronic tablets (e.g. iPad) with M=2.12, SD=1.18. Other equipment such as electronic tablets, scanners, desktop computers, laptops, and video cameras were among the least used in teaching Agriculture vocational courses in FCET Gombe.

Table 4: MIT equipment in FCET Gombe (n=172)

Item	Rank	Mean (M)	Std. Deviation (SD)
Electronic white board	1	2.83	1.39
Projectors	2	2.83	1.35
Video Camera	3	2.42	1.33
Laptops	4	2.38	1.32
Desktop computers	5	2.26	1.25
Scanners	6	2.26	1.24
Electronic tablets (e.g. iPad)	7	2.12	1.18

The combined results for ATBU Bauchi and FCET Gombe for Available Equipment (AVE) results of the factor analysis in Table 5 show that the value for the Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) measures of Sampling Adequacy is .854. This is more than 0.5 and significant at 0.001 as required. The value for the Bartlett test of Sphericity is 718.134. This shows that Bartlett test of Sphericity is large and significant *(p*<.05), which means that the variables are related. The total variance explained by the construct is 51.851, which indicates a good result. The factor loadings for each item; Desktop Computers (.653), Laptops (.777), Projectors (.745), Scanners (.836), Video Camera (.770), Electronic White Board (.537) and Electronic Tablets (.682) are all more than 0.5 as recommended by Heick (2013). The reliability of the construct shows Cronbach's Alpha of .841, which is acceptable.

Table 5: EFA and reliability results for Available Equipment in study areas

Constructs	**Items**	**Factor Loadings**	**Kaiser Meyer-Olkin (KMO)**	**Barletts Tes of Sphericity**	**Total Variance Explained**	**Cronbach's Alpha**
Available Equipment (AVE)	Desktop Computers	.653	.854	718.134***	51.851	.841
	Laptops	.777				
	Projectors	.745				
	Scanners	.836				
	Video Camera	.770				
	Electronic White Board	.537				
	Electronic Tablets	.682				

*** p<.05

The result in Table 6 on MIT equipment (AVE) used for teaching Agriculture vocational courses in the study areas shows that the mean value ranged from a high mean value of 3.14 to a low mean value of 2.24. It can be perceived that electronic white boards,

followed by projectors were the most used equipment for teaching Agriculture vocational courses in the study area, while Electronic tablets (e.g. iPad) and desktop computers were the least used equipment. Other equipment such as scanners, video cameras and laptops were equally used, but with mean values less 3.0. Therefore, this analysis indicates that the most common equipment used for teaching Agriculture vocational courses in the study areas is electronic white board (m=3.14, SD= 1.42) and the least used equipment is Electronic tablets (m=2.24, SD=1.25).

Table 6: MIT equipment used in the study areas (n=299)

Item	Rank	Mean (M)	Std. Deviation (SD)
Electronic white board	1	3.14	1.42
Projectors	2	3.03	1.41
Video camera	3	2.36	1.30
Laptops	4	2.31	1.30
Scanners	5	2.26	1.28
Desktop computers	6	2.25	1.31
Electronic tablets (e.g. iPad)	7	2.24	1.25

Open-ended question was provided in the questionnaire to mention the equipment used for student apart from the one mentioned in the questionnaire, both in ATBU Bauchi and FCET Gombe (Table 7). Among them, a total of 47 students responded from both ATBU and FCET responded to the question on additional MIT equipment. The students were asked to list the additional equipment used in their respective schools, which were not included in the seven (7) equipment provided in the questionnaire. A total of 19 students answered this question from ATBU. Among the equipment listed, incubator was the most listed equipment with six (6) students, followed by brooder with two (2) students, and then farm machine and thermometer having one (1) student each, respectively. Hand lens and weighing machines were also listed with four (4) and five (5) students, respectively. However, 27 students from FCET responded to the question on MIT equipment. The incubator was also the most listed equipment with 11 numbers of students, followed by farm machine with six (6) students, then brooder with five (5) students, thermometer with three (3) students and microscope with two (2) students' respond.

Table 7: Other MIT equipment used in teaching Agriculture Education

Themes	Respondents	
Equipment	**ATBU**	**FCET**
Incubator	6	11
Brooder	2	5
Farm machine	1	6
Thermometer	1	3
Hand lens	4	-
Microscope	-	2
Weighing machine	5	-
Total	**19**	**27**

DISCUSSION

The finding from rank ordering by the seven (7) type of modern instruction technology (MIT) equipment asked, showed that for both ATBU Bauchi and FCET Gombe, electronic whiteboard was the most commonly used MIT equipment for the teaching of Agriculture vocational courses in the respective institution, and whereas an electronic tablet (iPad) and laptop are the least used equipment. The fact that whiteboards are the most commonly used equipment indicates that Nigeria is left behind, when it comes to provision of MIT equipment in institutions. It also shows the inefficiency in the provision and use of MIT equipment such as laptop, projectors and tablets for instruction. Inadequacy of equipment provision in Nigeria can be traced back to the 1980s, when there was breakdown in the education system (Aromolaran, 1985). This was as a result of underfunding, which resulted to inability of the education institutions to keep face with the MIT equipment development such as the iPad. To accomplish the sub-objectives of preparing students to live viably in the period of science and technology, the act of starving the schools from equipment and underfunding need to change (Nwana, 1983). More than 95% of the population does not have access to either the PC or the internet, and more than 30% does not have access to mobile phone (NBS, 2011). This is due to poor technological infrastructure, expensive technological facilities, lack of local expertise in curriculum development for e-learning, lack of technical support for e-learning initiatives, and attitude toward e-learning. These are the contributory factors that make the country left behind in MIT usage for instruction. A study by Umar and Jalil (2012) in Malaysia concurred with the findings that there are issues with the use of modern equipment such as laptops in schools, despite the fact that the students are able to use computer application and willing to utilize it. In conformity with these results, an expert panel rated 90 pieces of equipment and components, comprising of computers, digital cameras, printers and projectors as most vital hardware and parts expected to actualize the course called Biological Applications in Agriculture (Broyles, 2004).

Despite the fact that laptops and iPad are among the 21th century learning facilities, they were listed as the least equipment used in the two respective institutions in this study. This may not be an issue in Nigeria and Malaysia alone, as Valstad and Rydland (2010) stated that in spite of the fact that computer has been around for quite a long time the popularity of electronic tables, for example, the iPad, has been quite recently, especially its use as instructional equipment in class. In contrast, South Korea reported high level of MIT equipment for instruction. A study by Sánchez, Salinas and Harris (2011) on

education in South Korea indicated that, the schools are adequately equipped with different types of MIT equipment. Computer is provided to every teacher, for their personal instructional use, desktop computers were provided f alternately scholars in the classroom and computer labs, with an student to computer proportion of 5:1, as well as projectors, laptops, smart boards and other devices for instructional use. Therefore, there is a need for an effective government policy that can encourage the provision of MIT equipment as they enhance student active learning and promote their critical thinking skill. Liverpool *et al*., (2009) mentioned that in the Nigerian education policies, there have been so many proposals on MIT, but without any necessary action to procure the equipment needed for technological instruction. In Nigeria, MIT policies are not adequately experimented, this causes a great set back to the progress of MIT in Nigeria (Adegbija 2013). Adegbija and daremola (2007) observed that, technical knowhow of MIT cannot be fully achieved without an adequate provision of the tools and equipment. Therefore, relevant government agencies should be strengthen to implement fully all government policies that facilitate the provision and utilisation of MIT equipment in schools.

The schools should provide the equipment and ensure effective utilisation. It is necessary that the school administration should be conscious of the possible future development in MIT equipment (Lombardo, 2016). This is to enable the schools meet the challenging demands of the digital age instructional methods. In recognition to the importance of MIT equipment such as the iPad, laptops and projectors for the future of instruction, Hutchison, Beschorner and Schmidt-Crawford (2012) pointed that they promote learning at whatever time and place. Mobility is among the major reason for choosing the MIT equipment. Portability implies on one hand remote innovation, then again flexible MIT equipment. Multimedia portable computers with Wi-Fi are mobile answers for both teachers and students. The students do not need to be sitting before a computer in a class, library or laboratory. The MIT equipment has one of a kind ability that was unparalleled before their introduction. The recent MIT equipment have the majority of the capabilities of desktop or portable computers, but with the advantages of affordability, touch screen and so many learning applications that advance previous unknown conceivable outcomes for cell phone learning (Hutchison, Beschorner & Schmidt-Crawford, 2012). The touch surfaces of the MIT equipment bring more interaction into the classroom's work and improve the methods of instruction and learning. Instructors can walk around the classroom while they are writing on the screens, with the screen shows up quickly on the board. There are different downloadable texts that allow students to study content with sound, word-by-word following, and picture development, with option for the student to cooperate by recording and replaying their own specific voice with the course content utilizing MIT equipment (Hutchison, Beschorner & Schmidt-Crawford, 2012). The use of such devices enable students to access their class work and interact with their classmates in different possible ways (Schreiber, 2013). The advantage in using Video projector such as its ability to hang from the roof and enables to project the lesson onto the board, or can be joined through a laptop with the whiteboard. One of the primary points in using the projector was its ability to work in remote mode also. West (2012) observed that digital cameras record Microteaching sessions and different task works with the MIT equipment. These cameras can be utilized by students to understand some projects, some new thoughts, which can be used as a part of MIT equipment.

The students and their parents should also be enlightened by the schools on the importance of such facilities, to encourage them possess the digital equipment such as projectors, iPads and laptops wherever necessary. This can encourage students to effectively do their homework and engage with course mates online from home, for group discussion. In regards to question on additional MIT equipment used, most of what the respondents mention are equipment used in the lab or field. It might be that this equipment is provided sufficiently. Therefore, such equipment can equally engage student in active learning. Hence, their provision and effective utilisation are important to students' critical thinking skills.

CONCLUSION

The study highlighted the provision of electronic whiteboard as the most commonly equipment used in teaching Agriculture vocational courses in the two (2) study areas (ATBU Bauchi & FCET Gombe).

This research provides insight in knowing the type of MIT equipment used for teaching Agriculture vocational courses in Nigerian high education institutions. The study provides the type of equipment commonly used and their impact on student critical thinking skill. Therefore, it provides a policy guide for government and school management, in effective utilisation of MIT equipment and in Agriculture departments. Recommendations are geared towards incorporating and encouraging the use of MIT equipment and method by relevant government ministries such as the ministry of education, ministry of higher learning, school management, curriculum developers, teachers and the students.

REFERENCES

Aburime, M. O., & Uhomoibhi, J. O. (2010). Impact of technology and culture on home economics and nutrition science education in developing countries. Multicultural Education & Technology Journal, 4(1), 4–16. doi:10.1108/17504971011034692

Adegbija, M. V. (2013). Technologies for instruction as innovative strategies in higher education: A Nigerian perspective. European Journal of Scientific Research, 63(4), 557-562.

Adegbija, M. V., & Daramola, F. O. (2007). Evaluation of Computer Education Technology in higher institutions in Ilorin. African Journal of Educational Studies (AJES). 5 (1): 150, 161.

Arnold, N., & Paulus, T. (2010). Using a social networking site for experiential learning: Appropriating, lurking, modeling and community building. The Internet and Higher Education, 13(4), 188-196.

Aromolaran, E.A. (1985, July, 22). Teaching principle of accounts. Daily Times. P. 18.

Arteaga Sánchez, R., Cortijo, V., & Javed, U. (2014). Students' perceptions of Facebook for academic purposes. Computers & Education, 70, 138–149. doi:10.1016/j.compedu.2013.08.012.

Bartlett, J. E., Kotrlik, J. W., & Higgins, C. C. (2001). Determining appropriate sample size in survey research, Organizational Research, 19(1), 43–50.

BCED (2002). Getting started with integrating ICT: A guide for teachers. British Columbia: Ministry of Education Standard Department.

Birkenholz, R. J., & Stewart, B. R. (1991). The use of instructional technologies in agricultural education. Journal of Agricultural Education, 32(2), 40-48.

Brown, J. S., & Adler, R. P. (2008). Minds on fire: open education, the long tail, and learning 2.0. EDUCAUSE Review, 43(1), 16–32.

Broyles, T. W. (2004). Curriculum and facilities for agricultural education: an agriscience approach. Virginia Polytechnic Institute and State University: PhD. Thesis.

Chang, J.-C., Yeh, Y.-M., Chen, S.-C., & Hsiao, H.-C. (2011). Taiwanese technical education teachers' professional development: an examination of some critical factors. Teaching and Teacher Education, 27(1), 165–173. doi:10.1016/j.tate.2010.07.013

Chelliah, J., & Clarke, E. (2011). Collaborative teaching and learning : overcoming the digital divide?, 19(4), 276–285. doi:10.1108/10748121111179402

Chen, Lou and Shin (2013). Examining factors affecting college students' intention to use web-based instruction systems: towards an integrated model.

Churchill, D. (2009). Educational applications of Web 2.0: Using blogs to support teaching and learning. British journal of educational technology, 40(1).

Collins, A. & Halverson, R. (2010). The second educational revolution: Rethinking education in the age of technology. Journal of Computer Assisted Learning, 26 (1), 18-27.

Cress, U. & Kimmerle, J. (2008). A systemic and cognitive view on collaborative knowledge building with wikis. International. Journal of Computer-Supported Collaborative Learning, 3 (2). 105-122.

Edwards, R. (1997). Changing places? Flexibility, lifelong learning and a learning society. London, Routledge publishing.

Ellison, N., & Wu, Y. (2008). Blogging in the classroom: A preliminary exploration of student attitudes and impact on comprehension. Journal of Educational Multimedia and Hypermedia, 17(1), 99-122.

ETD (2002). Overview of the Masterplan II for ICT in Education. Singapore: Educational Technology Division, Ministry of Education. <http://www.moe.gov.sg/edumall/mp2/mp2.htm>.

Hackbart, S. (1996). The Educational Technology Handbook: A Comprehensive Guide, Educational Technology. NJ, Englewood Cliffs.

Halic, O., Lee, D., Paulus, T., & Spence, M. (2010). To blog or not to blog: Student perceptions of blog effectiveness for learning in a college-level course. The Internet and higher education, 13(4), 206-213.

Halpern, D. F. (1999). Teaching for critical thinking: helping college students develop the skills and dispositions of a critical thinker. New directions for teaching and learning, 80, 69-74.

Hamidi, F., Rostami, M. K., & Rahimi, M. (2011). Comparing barriers to using learning resources among Iranian university students and instructors. Procedia Computer Science, 3, 122–127. doi:10.1016/j.procs.2010.12.021.

Heick, T. (2012). 9 Characteristics of 21st Century Learning, Teach Thought. Retrieved on 12/11/2013 from http://www.teachthought.com/learning/9-characteristics-of-21st-century-learning/.

Hemmi, A., Bayne, S., & Land, R. (2009). The appropriation and repurposing of social technologies in higher education. Journal of computer assisted learning, 25(1), 19-30.

Hicks, A., & Graber, A. (2010). Shifting paradigms: teaching, learning and Web 2.0. Reference Services Review, 38(4), 621–633. doi:10.1108/00907321011090764

Hopson, M. H., Simms, R. L., & Knezek, G. A. (2001). Using a technology-enriched environment to improve higher-order thinking skills. Journal of Research on Technology in education, 34(2), 109-119.

Hunt, D. M. (2005). Web-based distance learning: substitute or alternative to the traditional classroom: making the delivery method decision. Online Journal of Distance Learning Administration, 8(3).

Hutchison, A., Beschorner, B., & Schmidt-Crawford, D. (2012). Exploring the use of the iPad for literacy learning. The Reading Teacher, 66(1), 15-23.

Ivankova, N. V. (2002). A sample mixed methods dissertation proposal. Education, 48(1), 93-135.

Jennings, N. R. & Wooldridge, M. J. (1996). Software Agents. Journal of IEE Review, 42(1) 17-20.

Jonassen, D. H., Carr, C., & Yueh, H. P. (1998). Computers as mind tools for engaging learners in critical thinking. TechTrends, 43(2), 24-32.

King, N. G. (2000). Preparing high school students for the new millennium and beyond. Education, 121(1), 4–7.

Kung, Y., Chang, S., & Feng, D. (2010). Exploration of modern instructional technology and reformation from the perspectives of e-learning. Ntnu.edu.tw. Retrieved from http://www.ntnu.edu.tw/acad/rep/r98/b980004-1.pdf

Laal, M. (2013). Lifelong learning and technology. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 83, 980–984. doi:10.1016/j.sbspro.2013.06.182

Lai, C., & Kritsonis, W. (2006). The advantages and disadvantages of computer technology in second language acquisition. Online Submission, 3(1). Retrieved from http://eric.ed.gov/?id=ED492159

Lee, Y. H., Waxman, H., Wu, J. Y., Michko, G., & Lin, G. (2013). Revisit the effect of teaching and learning with technology. Journal of Educational Technology & Society, 16(1), 133-146.

Lim, K. H., & Benbasat, I. (2000). The effect of multimedia on perceived equivocality and perceived usefulness of information systems. MIS Quarterly,24(3), 449–471.

Liverpool, L. S. O., Marut, M. J., Ndam, J. N., & Oti, D. A. (2009). Towards a model for elearning in Nigerian HEIs: Lessons from the University of Jos ICT Maths initiative. Proceedings of the ICT Obafemi Awolowo University Ile-Ife.

Lombardo, T. (2016). Future consciousness: The path to purposeful evolution—An introduction. World Future Review, 8(3), 116-140.

Lwoga, E. (2012). Making learning and Web 2.0 technologies work for higher learning institutions in Africa. Campus-Wide Information Systems, 29(2), 90–107. doi:10.1108/10650741211212359.

Ma, X., Wang, R. and Liang, J. (2008). The e-learning system model based on affective computing, Proceedings of the 7th International Conference on Web-based Learning, ICWL 2008, Jinhua, August, 54-6.

McDonald, J. K., Yanchar, S. C., & Osguthorpe, R. T. (2005). Learning from programmed instruction: Examining implications for modern instructional technology. Educational Technology Research and Development, 53(2), 84–98. doi:10.1007/BF02504867.

Minocha, S. (2009). Role of social software tools in education: a literature review. Education + Training, 51(5/6), 353–369. doi:10.1108/00400910910987174

MOE (2002). Guidelines for information and communications technology training in elementary and secondary schools. Seoul: Ministry of Education and Human Resources Development (MOE).

Nwana, O.C. (1983). Curriculum designing for the junior senior secondary school. The Nigeria Principal Journal of ANCOPPS 1(4), 25-33.

Nwezeh, C. M. T. (2010). The impact of internet use on teaching, learning and research activities in Nigerian universities: A case study of Obafemi Awolowo University. The Electronic Library, 28(5), 688–701. doi:10.1108/02640471011081960

Oviawe, J., & Oshio, L. (2011). Impact of information and communication technology on teaching and learning ability of education students in universities in Edo state, Nigeria. International Review of Social Sciences and …, 2(1), 126–133. Retrieved from http://irssh.com/yahoo_site_admin/assets/docs/12_IRSSH-99-V2N1.51195546.pdf

Sánchez, J., Salinas, A., & Harris, J. (2011). Education with Ict in South Korea and chile. International Journal of Educational Development, 31(2), 126-148.

Schroeder, A. Minocha, S. & Schneider, C. (2010). The strengths, weaknesses, opportunities and threats of using social software in higher and further education teaching and learning. Journal of Computed Assisted Learning, 26 (3). 159-174.

Umar, I. N., & Jalil, N. A. (2012). ICT skills, practices and barriers of its use among secondary school students. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 46, 5672-5676.

Umunadi, E. K. (2011). Provision of equipment and facilities in vocational and technical education for improving carrying capacity of Nigeria's tertiary institutions. In 1st International Technology, Education and Environment Conference (p. 331).

Valstad, H., & Rydland, T. (2010). iPad as a pedagogical device. Norwegian University of Science and Technology, 4520, 1-91.

Ventura, R., & Quero, M. J. (2013). Using Facebook in university teaching: a practical case study. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 83(2008), 1032–1038. doi:10.1016/j.sbspro.2013.06.192.

West, D. M. (2012). Digital schools: How technology can transform education. Brookings Institution Press.

Wheeler, S., & Wheeler, D. (2009). Using wikis to promote quality learning in teacher training. Learning, Media and Technology, 34(1), 1-10.

Wodzicki, K., Scwämmlein, E. & Moskaliuk, J. (2012). Actually, I want to learn: Study-relate Knowledge exchange on social networking sites. Internet and Higher Education, 15 (1). 9-14.

Xie, Y., & Sharma, P. (2011). Exploring evidence of reflective thinking in student artifacts of blogging-mapping tool: a design-based research approach. Instructional Science, 39, 695-719.

Yang, G. (2009). The power of the Internet in China: Citizen activism online. Columbia University Press.

Yin, R. K. (2003). Designing case studies. Qualitative research methods, 5(14), 359-386.

Zhou, Q., Hu, J. & Gao, S. (2010). Chemistry teachers' attitude towards ICT in Xi'an. Procedia - Social and Behavioral Sciences, 2(2), 4629–4637. doi:10.1016/j.sbspro.2010.03.741.

PLANT GROWTH IN CEREALS EXPOSED TO HEAVY METAL POLLUTION

Prof. Dr. Füsun GULSER*
Yüzüncü Yıl University, Faculty of Agriculture, Department of Soil Science and Plant Nutrition
Email:fgulser@yyu.edu.tr

Dr. Öğretim Üyesi, Burak OZDEMIR
Van Yüzüncü Yıl University, Faculty of Agriculture, Department of Field Crops
Email:bozdemir@yyu.edu.tr

Abstract

The impact of heavy metal contamination of soils on cereal crops is a matter of increasing concern, representing a significant challenge to global food security and environmental sustainability. As a consequence of their importance as food sources, cereal crops are susceptible to contamination by toxic heavy metals that have been released into the environment as a result of human activities. This article addresses key issues that require extensive research in order to stimulate innovation and gain a deeper understanding of the complex interactions between heavy metals and cereals. Further research is required to develop targeted mitigation strategies and sustainable agricultural practices, given the visible symptoms and physiological changes resulting from heavy metal contamination, such as chlorosis and stunted growth. The formation of root barriers, mycorrhizal symbiosis and metal-binding proteins are emerging as critical defence mechanisms to combat heavy metal stress and provide opportunities to develop metal-resistant cereal varieties. It is of paramount importance to conduct research on metal bioavailability and its implications for food safety in cereal grains in order to protect human health. This paper demonstrates the necessity for interdisciplinary collaboration and cutting-edge technologies to stimulate innovation beyond the state of the art, with the aim of elucidating and mitigating the effects of heavy metals on cereal crops. Genetic and breeding approaches have the potential to facilitate the development of cereal varieties that are more tolerant of heavy metals, while agronomic practices and soil improvements can reduce the bioavailability and toxicity of these metals. The unravelling of the complex mechanisms underlying heavy metal uptake and tolerance is essential for the advancement of sustainable cereal agriculture and food sustainability worldwide. The challenges of heavy metal pollution can be met through proactive research and collaboration, ensuring a resilient future for cereal crops amid changing environmental conditions.

Keywords: Cereal crops; Metal Toxicity; Metal Uptake; Metal Tolerance; Soil Pollution

Introduction

Heavy metal contamination in soil is a critical environmental issue with severe implications for crop production, food safety, and human health. The presence of these toxic elements in agricultural soils threatens crop productivity, food quality, and the overall sustainability of agriculture (Golia, 2023). Addressing this issue requires a comprehensive approach that includes responsible waste management, sustainable agricultural practices, and regular monitoring to ensure the safety of the food supply and protect both the environment and human well-being (Han et all., 2019).

The contamination of soils by heavy metals poses a substantial environmental quandary with far-reaching repercussions for the growth and development of cereal crops. These crops are indispensable for sustainable food systems as they absorb water and nutrients from the soil, potentially uptaking these toxic metals in the process. This phenomenon, known as bioaccumulation, can lead to elevated levels of heavy metals in edible plant parts, such as grains, thereby endangering consumers when these tainted crops are consumed (Rai et all., 2019).

In the pursuit of understanding the complicated interplay between heavy metal contamination and cereal crop growth and development, this paper embarks on an in-depth analysis of the impacts posed by these environmental challenges. Focusing on selected cereal crops, we explore the consequences of heavy metal presence in contaminated soils, unravelling the complexities that arise as these essential crops strive to grow in such adverse conditions. Through this critical investigation based on the literature and our own knowledge, we aim to shed light on the critical implications of heavy metals in soil for world food stability and sustainable agricultural practices.

Cereal crops (wheat, rice, maize, and barley), are of paramount importance for food accessibility since they serve as the cornerstone of the world's food supply, providing a substantial portion of the essential nutrients required for human sustenance (Achterbosch et all., 2014). These crops are extensively cultivated and consumed worldwide, accessible to millions of farmers and communities. Their adaptability to diverse climates and growing conditions ensures food availability across regions and demonstrates remarkable resource efficiency, producing significant grain harvests per unit of land, water, and energy invested (Grote et all., 2021). This efficiency is particularly vital in regions with limited arable land and resources, as it supports sustainable food production without straining the environment.

Furthermore, cereal crops possess exceptional storage capabilities, allowing grains to be preserved for extended periods with minimal loss of nutritional value. This characteristic is crucial for regions facing erratic weather patterns, natural disasters, or disruptions, as stored grains serve as a buffer during food scarcity. These crops are also rich in carbohydrates, proteins, fibres, vitamins, and minerals essential for human health, forming the foundation of a balanced and nutritious diet, especially in areas with limited food diversity. Additionally, cereal crops play a key role in supporting livelihoods and economic stability, contributing to income and employment opportunities for farmers, workers, and traders, thus fostering agricultural development and rural prosperity (Kruseman et all., 2020)

Heavy metals have a high degree of persistence in the environment. Once introduced into the soil, they tend to accumulate over time due to their low mobility and limited degradation. Consequently, areas subjected to prolonged exposure to heavy metals face increasing contamination levels, posing long-term threats to agricultural productivity. Crops can absorb heavy metals from contaminated soils through their root systems. Some metals, like cadmium and lead, have a high affinity for root surfaces and can be readily taken up by plants, even in trace amounts. These metals then get translocated to various plant parts, including edible portions, making them potential pathways for human exposure (Clemens and Ma, 2016) Therefore, heavy metals are toxic to both plants and humans. In plants, they can disrupt essential physiological processes, leading to reduced growth, chlorosis (yellowing of leaves), and nutrient imbalances. Heavy metal contamination negatively impacts crop yield and quality. High levels of metals in the soil can lead to reduced plant productivity, stunted growth, and lower yields. Additionally, crops exposed to heavy metals may show a decline in nutritional quality, with decreased levels of essential nutrients like iron and zinc. Consequently, heavy metals can adversely affect soil fertility and microbial activity. Soil microbes play a vital role in nutrient cycling and organic matter decomposition. Heavy metals can disrupt microbial populations and impair their metabolic processes, leading to imbalanced nutrient availability and degradation of soil health (Diaconu et all., 2020)

Unravelling the Intricate Relationship Between Heavy Metals and Cereals

The relationship between heavy metals and cereals is a complex and multifaceted one that holds significant implications for agriculture, food care, and human health. Previous research has extensively investigated the relationship between heavy metals and cereals, providing valuable insights into the uptake, translocation, and effects of these toxic elements on crop growth and development.

1. Uptake and Translocation of Heavy Metals in Cereals

Studies have shown that cereal crops can absorb heavy metals from contaminated soils through their root systems. The extent of metal uptake varies among different cereal species, with some crops exhibiting higher metal accumulation than others. Several factors influence the uptake process, including soil pH, metal concentration, soil organic matter content, and the presence of other elements that can compete for absorption sites on the root surface (Khan et all., 2023) For example, certain cereal crops like rice and barley are known to have a higher affinity for the uptake of heavy metals like cadmium and arsenic. In contrast, other cereals, such as wheat and corn, have been found to accumulate lower levels of these metals under similar soil conditions (Zhou and Zheng, 2022). Once taken up by the roots, heavy metals can be transported within the cereal plant through the translocation process This movement of metals from the roots to other plant organs is a critical aspect of the metal's behaviour within the plant. In some cases, heavy metals may be translocated to above-ground parts of the plant, such as leaves, stems, and grains. The translocation to the edible portions of the plant is of particular concern as it can lead to contamination of the human food chain. For instance, in rice, which is a staple food for nearly half of the world's population, heavy metals like cadmium and arsenic have been found to accumulate in the grains. This accumulation can have severe health implications for consumers, as prolonged exposure to elevated levels of these toxic metals

may lead to various health problems, including organ damage and increased cancer risk (Antisari et all. 2015). The translocation process is not uniform across all heavy metals and cereal crops. Some metals, like lead, tend to remain concentrated in the roots and are less efficiently transported to the above-ground plant parts. However, lead contamination in soils can still impact the quality of agricultural products and pose health risks to the ecosystem (Zulfiqar et all., 2019)

Therefore uptake and translocation of heavy metals in cereal crops are complex processes influenced by various environmental and plant-related factors. Elucidating the mechanisms of metal uptake and translocation in cereals is vital for developing strategies to minimize heavy metal accumulation in edible portions of crops and mitigate health risks associated with food consumption. This is all the more complicated since certain cereal species show a greater propensity to accumulate heavy metals, while understanding these mechanisms and their variation is essential for safeguarding both crop productivity and human health. Implementing responsible soil management practices and exploring innovative approaches to reduce heavy metal uptake in cereals are essential steps toward ensuring food safety and promoting sustainable agriculture in a metal-contaminated world (Yan et all., 2020)

2. Metal Tolerance and Accumulation

Research has revealed that certain cereal crops exhibit varying degrees of tolerance to heavy metal stress, making them intriguing subjects for understanding plant–metal interactions and potential candidates for phytoremediation efforts. Among these tolerant cereal crops, barley and rye stand out for their remarkable ability to thrive in metal-contaminated soils without experiencing significant yield reduction. These cereal species possess natural mechanisms that enable them to withstand heavy metal stress by minimizing the toxic effects of metals within their tissues (Fukusaki and Kobayashi, 2005; Jeyasri et all., 2021)

One notable metal-tolerant cereal crop is barley, which has been extensively studied for its ability to accumulate and sequester heavy metals, particularly cadmium and zinc, in its above-ground tissues. Barley utilizes various strategies to cope with metal stress, including enhanced metal chelation by metal-binding compounds like phytochelatins and metallothioneins. These compounds play an essential role in sequestering and detoxifying heavy metals, thereby protecting the plant from metal-induced oxidative damage. The metal tolerance and capacity to accumulate metals of barley make it a promising candidate for phytoremediation efforts in cadmium and zinc-contaminated soils. Similarly, rye has also exhibited exceptional metal tolerance properties, particularly in response to nickel and copper stress. Rye plants have been shown to accumulate elevated levels of these metals in their shoots without significant adverse effects on growth and yield (Szewinska et all., 2021). This metal accumulation ability stems from the activation of various metal transporters and detoxification mechanisms that help rye plants cope with metal toxicity. By leveraging the natural metal-accumulating abilities of barley, rye, and other tolerant cereals, it is possible to harness their potential to reduce metal levels in contaminated soils and restore ecological balance (Priya, 2023). In addition to their applications in phytoremediation, these metal-tolerant cereal crops may also play a central role in sustainable agriculture practices. Cultivating these crops in metal-contaminated regions

can not only help remediate the soil but also enable food production without compromising crop yield or quality. Utilizing metal-tolerant cereals for animal fodder or bioenergy production further expands their utility in a circular economy approach However, ensuring that the accumulated metals do not enter the food chain or pose health hazards is of utmost importance (Abhilash et all., 2016)

3. Impact of Heavy Metals on Plant Physiology

Heavy metal contamination can exert detrimental effects on various physiological processes within cereal crops, significantly impacting their growth and development [46,78]. Metals such as cadmium and lead are notorious for their harmful impact on plant physiology [56,79]. These toxic metals can inhibit critically enzymatic activities involved in essential plant processes, including photosynthesis and respiration. For example, cadmium interferes with the activity of Rubisco, a key enzyme responsible for carbon fixation during photosynthesis [80,81]. This disruption leads to decreased photosynthetic efficiency and a subsequent reduction in plant growth and biomass accumulation. Similarly, lead can disrupt electron transport chains in the mitochondria, impairing cellular respiration and energy production, and further compromising overall plant health (Khanum et all., 2022)

In addition to impairing enzymatic activities, heavy metals in the soil can interfere with nutrient uptake, posing another challenge to cereal crop physiology. Essential nutrients such as iron, zinc, and manganese are essential for various plant functions, and their uptake can be hindered in the presence of toxic heavy metals. For instance, cadmium can compete with iron and zinc for uptake by plant roots, leading to nutrient imbalances and deficiencies. This interference disrupts vital cellular processes and can result in symptoms such as chlorosis (yellowing of leaves) due to reduced chlorophyll production (Li et all., 2023)

Cereal crops often exhibit different responses to heavy metal stress, depending on the specific metal, its concentration, and the crop species, manifested by direct effects (as physiological responses) and indirect effects (as molecular and biochemical responses). For example, rice plants have been found to be particularly susceptible to cadmium accumulation in the grain, which can lead to significant human health concerns when consumed. In contrast, barley and certain wheat cultivars have shown better tolerance to heavy metals, enabling them to survive and produce acceptable yields in metal-contaminated soils (Hussain et all., 2023; Mourad et all., 2023)

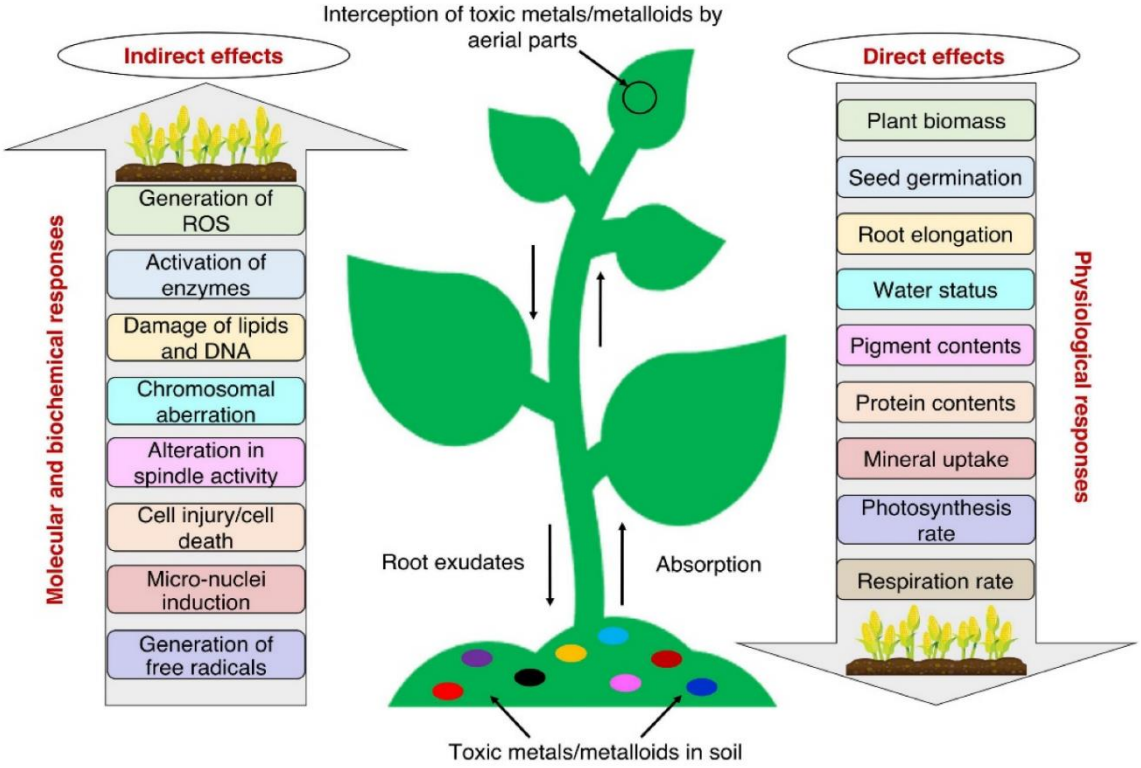

Figure 1. Heavy metals inderect effects and direct effects of plants

4. Effects of Heavy Metals on Cereal Crop Yield and Quality

The negative impact of heavy metal exposure on cereal crop yield and quality is a significant concern for worldwide food plenty. Elevated concentrations of heavy metals in the soil can have detrimental effects on various aspects of crop production, leading to compromised yields and altered nutritional composition in harvested grains (Ramzani et all., 2016).

Heavy metals can also affect reproductive processes, leading to smaller seed size and reduced grain yield. For example, cadmium exposure has been linked to decreased pollen viability and lower seed production. Moreover, heavy metal contamination can alter cereal nutritional composition, potentially leading to micronutrient deficiencies in populations reliant on cereal-based diets (Das and Biswas, 2022). The resultant decrease in essential nutrients like iron, zinc, and manganese can impact human and animal health. Food products derived from these cereals, such as bread, pasta, and breakfast cereals, may consequently have compromised nutritional value (Nugent, 2019).

5. Bioavailability and Bioaccumulation of Heavy Metals

The bioavailability of heavy metals in soil is a critical aspect of environmental science and agricultural research. It refers to the portion of heavy metals in soil that can be taken up and absorbed by plants and microorganisms, and, ultimately, enter the food chain. Cereal crops can accumulate heavy metals in grains, serving as pathways for human exposure (Yang et all., 2017). The process of heavy metal bioavailability in cereals

initiates at the root-soil interface. Cereals absorb water and nutrients from the soil through their root systems, and heavy metals are no exception.

The uptake of heavy metals occurs primarily through two mechanisms: (i) passive uptake, when some heavy metals, particularly those in their soluble ionic forms, can enter plant roots passively through the process of diffusion, whose intensity depends on the concentration gradient of the metal ions in the soil solution and within the root cells; and (ii) active uptake, when cereals employ specialized transport proteins, such as metal transporters, to actively pump heavy metal ions from the soil into their root cells, facilitating the uptake of specific heavy metal ions.

Heavy metals, even at low concentrations, can have cumulative toxic effects on the human body since they can bioaccumulate in living organisms. Bioaccumulation refers to the process by which organisms, such as plants and animals, accumulate and store substances, including heavy metals, at concentrations higher than those found in their surrounding environment. The chemical form or speciation of heavy metals in soil plays a critical role in their bioaccumulation. Some forms are more readily taken up by plants than others. For example, heavy metals in soluble or exchangeable forms are generally more bioavailable to cereals than those in insoluble or complexed forms. Different cereal species and cultivars exhibit variations in their ability to accumulate heavy metals. Rice is known to accumulate cadmium, particularly in its grains. This is a significant concern because cadmium can pose health risks when consumed in high concentrations. Certain rice varieties have been identified as low-cadmium rice varieties, which accumulate lower levels of cadmium in their grains. Some wheat varieties have shown the ability to accumulate cadmium and lead, especially in the grain. However, the extent of accumulation can vary among different wheat cultivars. Barley has been found to accumulate cadmium and lead to varying degrees, with certain cultivars showing a propensity for higher accumulation. Maize can accumulate cadmium and zinc in its tissues. While maize is not typically considered a hyperaccumulator, the extent of accumulation may differ among varieties and environmental conditions. Oats can accumulate cadmium in their grains, similar to rice. The accumulation potential can vary among oat cultivars. Certain millet species have demonstrated the ability to accumulate cadmium, but the extent of accumulation may differ between species and varieties. As a consequence of bioaccumulation, heavy metals can disrupt cellular functions, interfere with enzymatic activities, and induce oxidative stress, leading to various health issues over time (Matovic et all., 2015; Ramon and Lull, 2019).

7. Strategies to Mitigate Heavy Metal Uptake in Cereal Crops

Efforts to mitigate heavy metal uptake in cereals are essential for ensuring safe and sustainable agricultural practices, by exploring strategies aimed at reducing heavy metal bioavailability and toxicity in cereal crops, safeguarding both crop productivity and food safety. They encompass a range of approaches, from soil management practices to genetic selection of low-accumulating crop varieties.

Soil amendments can play a vital role in mitigating heavy metal stress in cereals. Liming, for example, involves the application of lime (calcium carbonate) to acidic soils (Hamid et all., 2019). This practice can increase soil pH, thereby reducing the solubility and

availability of certain heavy metals, such as cadmium and lead. As a result, cereal crops grown in limed soils may experience reduced metal uptake, helping to protect both crop quality and human health. Similarly, the application of organic matter, such as compost or manure, can contribute to reducing heavy metal bioavailability in the soil. Organic matter binds with heavy metal ions, forming complexes that are less likely to be taken up by plant roots. Additionally, organic matter enhances soil structure and microbial activity, further influencing metal mobility and availability. Biochar, a type of charcoal produced from organic materials, can be added to soil to improve its structure and reduce heavy metal bioavailability (Diacono and Montemurro, 2019).

Agronomic practices, such as crop rotation, have been investigated to mitigate heavy metal stress in cereal crops. Crop rotation involves alternating the cultivation of cereals with other non-cereal crops that have different metal accumulation patterns. This practice can reduce the build-up of heavy metals in the soil and provide a "break" in heavy metal exposure for cereal crops. Certain plants, known as hyperaccumulators, can be grown alongside cereal crops to absorb and accumulate heavy metals from the soil. These companion plants can then be harvested and disposed of, effectively removing heavy metals from the field. For example, leguminous crops, such as peas and beans, are known to have lower metal accumulation tendencies due to their unique root systems and symbiotic relationships with nitrogen-fixing bacteria. Introducing leguminous crops into a rotation with cereals can help mitigate heavy metal uptake by cereals, contributing to overall soil health and reducing the risk of metal transfer to the food chain (Rehman et all., 2018; Sánchez-Navarro et all., 2023)

Periodic soil testing helps farmers identify the levels of heavy metals in their fields. This information enables them to make informed decisions about appropriate soil management practices and crop selection. Continuous monitoring of heavy metal concentrations in the environment, including soil and water, is essential to assess the effectiveness of mitigation strategies and detect potential contamination sources.

Conclusions

This paper underscores the significance of unravelling the impact of heavy metal presence in soil on cereals. Thorough investigations into the molecular, physiological, and ecological aspects are indispensable for fostering innovation and developing pragmatic solutions. By advancing our understanding and embracing transformative approaches, we can pave the way for resilient cereal agriculture, ensuring adequate food supply, and ensuring the well-being of both ecosystems and humanity. Embracing the challenges posed by heavy metal contamination with proactive research and collaboration will empower us to create a sustainable and secure future for cereal crops amidst the evolving environmental landscape.

The impact of heavy metal presence in soil on cereal crops presents a complex and pressing challenge for worldwide food safety and environmental health. This paper has explored various aspects related to heavy metal contamination in soil and its effects on cereals, shedding light on crucial factors that demand thorough investigation and innovative solutions.

Understanding the intricate mechanisms of heavy metal uptake, translocation, and sequestration in cereal crops is paramount in devising effective strategies to mitigate metal toxicity. Root barrier formation, mycorrhizal symbiosis, and the synthesis of metal-binding proteins are among the key defence mechanisms employed by cereals to combat heavy metal stress. In-depth research into these mechanisms will enable us to harness their potential for developing metal-tolerant cereal varieties. Furthermore, the multifaceted effects of heavy metals on cereal growth and development, including chlorosis, stunted growth, leaf deformities, and reduced flowering, emphasize the urgent need for comprehensive studies on plant physiology under metal stress. Identifying the specific impact of different heavy metals on nutrient imbalances and impairment of photosynthesis in cereals is critical for implementing targeted management practices.

Promoting innovation beyond the state of the art requires embracing emerging technologies and multidisciplinary collaboration. Integrating various interdisciplinary approaches can enhance our understanding of heavy metal dynamics in soil and its spatial distribution, facilitating precise and timely interventions. The development of metal-tolerant cereal varieties through genetic and breeding approaches holds great promise for sustainable agriculture in metal-contaminated regions. Additionally, exploring the potential of soil amendments and agronomic practices, such as liming and crop rotation, will aid in reducing heavy metal bioavailability and toxicity in soil.

This knowledge, in turn, forms the foundation for designing targeted mitigation strategies that safeguard cereals production, implement sustainable agricultural practices, and ensure the nutritional quality of cereals. As we venture beyond the current state of the art, the commitment to innovation resonates as a beacon of hope for a resilient and secure future in cereal agriculture and global nutritional safety.

References

Abhilash, P. C., Tripathi, V., Edrisi, S. A., Dubey, R. K., Bakshi, M., Dubey, P. K., ... & Ebbs, S. D. (2016). Sustainability of crop production from polluted lands. Energy, Ecology and Environment, 1, 54-65.

Achterbosch, T. J., van Berkum, S., Meijerink, G. W., Asbreuk, H., & Oudendag, D. A. (2014). Cash crops and food security: Contributions to income, livelihood risk and agricultural innovation (No. 2014-15). LEI.

Antisari, L. V., Orsini, F., Marchetti, L., Vianello, G., & Gianquinto, G. (2015). Heavy metal accumulation in vegetables grown in urban gardens. Agronomy for sustainable development, 35, 1139-1147.

Clemens, S., & Ma, J. F. (2016). Toxic heavy metal and metalloid accumulation in crop plants and foods. Annual review of plant biology, 67(1), 489-512.

Das, R., & Biswas, S. (2022). Influence of abiotic stresses on seed production and quality. In Seed Biology Updates. IntechOpen.

Diacono, M., & Montemurro, F. (2019). Olive pomace compost in organic emmer crop: yield, soil properties, and heavy metals' fate in plant and soil. Journal of Soil Science and Plant Nutrition, 19(1), 63-70.

Diaconu, M., Pavel, L. V., Hlihor, R. M., Rosca, M., Fertu, D. I., Lenz, M., ... & Gavrilescu, M. (2020). Characterization of heavy metal toxicity in some plants and microorganisms—A preliminary approach for environmental bioremediation. New biotechnology, 56, 130-139.

Fukusaki, E., & Kobayashi, A. (2005). Plant metabolomics: potential for practical operation. Journal of Bioscience and Bioengineering, 100(4), 347-354.

Golia, E. E. (2023). The impact of heavy metal contamination on soil quality and plant nutrition. Sustainable management of moderate contaminated agricultural and urban soils, using low cost materials and promoting circular economy. Sustainable Chemistry and Pharmacy, 33, 101046.

Grote, U., Fasse, A., Nguyen, T. T., & Erenstein, O. (2021). Food security and the dynamics of wheat and maize value chains in Africa and Asia. Frontiers in Sustainable Food Systems, 4, 617009.

Han, Y., Tang, Z., Sun, J., Xing, X., Zhang, M., & Cheng, J. (2019). Heavy metals in soil contaminated through e-waste processing activities in a recycling area: Implications for risk management. Process Safety and Environmental Protection, 125, 189-196.

Hussain, I., Afzal, S., Ashraf, M. A., Rasheed, R., Saleem, M. H., Alatawi, A., ... & Fahad, S. (2023). Effect of metals or trace elements on wheat growth and its remediation in contaminated soil. Journal of Plant Growth Regulation, 42(4), 2258-2282.

Jeyasri, R., Muthuramalingam, P., Satish, L., Pandian, S. K., Chen, J. T., Ahmar, S., ... & Ramesh, M. (2021). An overview of abiotic stress in cereal crops: Negative impacts, regulation, biotechnology and integrated omics. Plants, 10(7), 1472.

Khan, I. U., Qi, S. S., Gul, F., Manan, S., Rono, J. K., Naz, M., ... & Du, D. L. (2023). A green approach used for heavy metals 'phytoremediation'via invasive plant species to mitigate environmental pollution: a review. Plants, 12(4), 725.

Khanum, S., Al Tawaha, A. R. M., Al-Tawaha, A. R., Abusalem, M., Rauf, A., Karnwal, A., ... & Khalid, S. (2022). Cereal physiology, flowering, and grain yield under abiotic stress imposed by different heavy metals. In Omics approach to manage abiotic stress in cereals (pp. 37-46). Singapore: Springer Nature Singapore.

Kruseman, G., Mottaleb, K. A., Tesfaye, K., Bairagi, S., Robertson, R., Mandiaye, D., ... & Prager, S. (2020). Rural transformation and the future of cereal-based agri-food systems. Global Food Security, 26, 100441.

Li, Y., Rahman, S. U., Qiu, Z., Shahzad, S. M., Nawaz, M. F., Huang, J., ... & Cheng, H. (2023). Toxic effects of cadmium on the physiological and biochemical attributes of plants, and phytoremediation strategies: A review. Environmental Pollution, 325, 121433.

Matović, V., Buha, A., Đukić-Ćosić, D., & Bulat, Z. (2015). Insight into the oxidative stress induced by lead and/or cadmium in blood, liver and kidneys. Food and Chemical Toxicology, 78, 130-140.

Mourad, A. M., Eltaher, S., Börner, A., & Sallam, A. (2023). Unlocking the genetic control of spring wheat kernel traits under normal and heavy metals stress conditions. Plant and Soil, 484(1), 257-278.

Nugent, A. P., & Thielecke, F. (2019). Wholegrains and health: Many benefits but do contaminants pose any risk?. Nutrition Bulletin, 44(2), 107-115.

Priya, A. K., Muruganandam, M., Ali, S. S., & Kornaros, M. (2023). Clean-up of heavy metals from contaminated soil by phytoremediation: A multidisciplinary and eco-friendly approach. Toxics, 11(5), 422.

Rai, P. K., Lee, S. S., Zhang, M., Tsang, Y. F., & Kim, K. H. (2019). Heavy metals in food crops: Health risks, fate, mechanisms, and management. Environment international, 125, 365-385.

Ramón, F., & Lull, C. (2019). Legal measures to prevent and manage soil contamination and to increase food safety for consumer health: The case of Spain. Environmental Pollution, 250, 883-891.

Ramzani, P. M. A., Khan, W. U. D., Iqbal, M., Kausar, S., Ali, S., Rizwan, M., & Virk, Z. A. (2016). Effect of different amendments on rice (Oryza sativa L.) growth, yield, nutrient uptake and grain quality in Ni-contaminated soil. Environmental Science and Pollution Research, 23, 18585-18595.

Rehman, A., Farooq, M., Ozturk, L., Asif, M., & Siddique, K. H. (2018). Zinc nutrition in wheat-based cropping systems. Plant and Soil, 422, 283-315.

Sánchez-Navarro, A., Salas-Sanjuan, M. D. C., Blanco-Bernardeau, M. A., Sánchez-Romero, J. A., & Delgado-Iniesta, M. J. (2023). Medium-term effect of organic amendments on the chemical properties of a soil used for vegetable cultivation with cereal and legume rotation in a semiarid climate. Land, 12(4), 897.

Szewińska, J., Różańska, E., Papierowska, E., & Labudda, M. (2021). Proteolytic and structural changes in rye and triticale roots under aluminum stress. Cells, 10(11), 3046.

Yan, A., Wang, Y., Tan, S. N., Mohd Yusof, M. L., Ghosh, S., & Chen, Z. (2020). Phytoremediation: a promising approach for revegetation of heavy metal-polluted land. Frontiers in plant science, 11, 359.

Yang, G. H., ZHU, G. Y., LI, H. L., HAN, X. M., & LI, J. M. (2018). Accumulation and bioavailability of heavy metals in a soil-wheat/maize system with long-term sewage sludge amendments. Journal of Integrative Agriculture, 17(8), 1861-1870.

Zhou, M., & Zheng, S. (2022). Multi-omics uncover the mechanism of wheat under heavy metal stress. International journal of molecular sciences, 23(24), 15968.

Zulfiqar, U., Farooq, M., Hussain, S., Maqsood, M., Hussain, M., Ishfaq, M., ... & Anjum, M. Z. (2019). Lead toxicity in plants: Impacts and remediation. Journal of environmental management, 250, 109557.

DENEY HAYVANLARINDA KULLANILAN EGZERSİZ YÖNTEMLERİ

Dr. Öğr. Üyesi Günay ÇERİT (ORCID:0000-0001-9151-4071)
Şırnak Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Şırnak/Türkiye.
Email:gunaycerit60@gmail.com

Doç. Dr. Meliha UZUN (ORCID:0000-0002-1691-3504)
Şırnak Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Şırnak/Türkiye
Email:melihauzunn16@gmail.com

Özet

Hayvan etiğine yönelik ilk adımlar yirminci yüzyılın ortalarına doğru atıldı. Tarihsel gelişime bakıldığında ilk önemli düzenleme 15 Ekim 1978 tarihli UNESCO "Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi" olduğu görülmektedir. Türkiyede deney hayvanları etiği ile ilgili ilk önemli ve ciddi adım 2004 yılında yapılmaya başlanmıştır. İlk "Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurul ve Yerel Etik Kurulları" Temmuz 2007'de kurulmuştur. Egzersiz ve fiziksel aktivite, metabolik sendrom, epilepsi, obezite gibi bir çok hastalık dahil olmak üzere çok sayıda kronik durumu önleyebilen, semptomlarını azaltabilen, yönetebilen ve düzenleyebilen patofizyolojik bir süreç olarak işlev görür. İnsanlarda araştırma etiği ve teknik zorluklar nedeniyle, bu tür anormallikleri tedavi etmek için egzersiz taklitlerinin gelecekte geliştirilmesi için hayvanlar üzerinde egzersiz modelleri gereklidir. Ayrıca araştırma etiği, süre, zaman ve insan çalışmaları ile ilgili teknik zorluklar gibi endişeler nedeniylede egzersizi incelemek için farklı hayvanların kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Koşu bandı egzersizi ve yüzme egzersizi çalışmalarının uygulanmasında dikkat edilmesi gereken önemli husular Deney hayvanında kullanılan Çalışılacak konuya en uygun egzersiz protokolünde (aerobik, anaerobik, istemli, istemsiz, kronik, akut), önce hayvanların alışması ve strese girmemesi için yapılması gereken alıştırma koşusu, sıçan ya da farelerin rutinlerinin bozulmaması için egzersizin saati ve günlük tekrar saati, deney hayvanının yaşı, deney hayvanının yapılan egzersize gönüllü katılım isteği, kullanılacak hayvanın türü gibi özelliklere dikkat edilmesi gerekmektedir.

Anahtar kelimeler: Deney hayvanları, egzersiz, fiziksel aktivite, spor.

EXERCISE METHODS USED IN EXPERIMENTAL ANIMALS

Abstract

The first steps towards animal ethics were taken towards the middle of the twentieth century. When we look at the historical development, it can be seen that the first important regulation was the UNESCO "Universal Declaration of Animal Rights" dated October 15, 1978. The first important and serious step regarding the ethics of experimental animals in Turkey was started in 2004. The first "Animal Experiments Central Ethics Committee and Local Ethics Committees" were established in July 2007. Exercise and physical activity function as a pathophysiological process that can prevent, reduce, manage and regulate many chronic conditions including metabolic syndrome, epilepsy, obesity and many other diseases. Due to the ethics and technical difficulties of research in humans, exercise models on animals are necessary for the future development of exercise mimics to treat such abnormalities. In addition, due to concerns such as research ethics, duration, time and technical difficulties related to human studies, it is necessary to use different animals to study exercise. Important points to consider when implementing treadmill exercise and swimming exercise studies: In the most appropriate exercise protocol for the subject to be studied (aerobic, anaerobic, voluntary, involuntary, chronic, acute) used in the experimental animal, the first thing to be considered is the exercise run to get the animals used to it and not to get stressed, the time of the exercise and the daily repetition time to prevent the routines of the rats or mice from being disrupted, the age of the experimental animal, the willingness of the experimental animal to participate voluntarily in the exercise, and the type of animal to be used.

Keywords: Experimental animals, exercise, physical activity, sports.

Giriş

Hayvan etiğine yönelik ilk adımlar yirminci yüzyılın ortalarına doğru atıldı fakat atılan bu adımlar hem yavaş hemde belirsizdi. Bu dönemde hayvan etiğinin çıkmasında iki etken bulunmaktadır. Birinci olarak Hayvan üretiminde endüstriyel yöntemlerin uygulanmasından sonra hayvan refahı ve üretkenlik arasında bir bağlantı sağlanamaması olurken, İkinci olarak deney hayanlarına insan yararına zarar verilmesiydi. Deney hayvanlarında yapılan çalışmalar bilimin amaçlarına gereksiz veya ters etkide bulunsa bile, bu tür acıların en aza indirilmesini sağlayacak hiçbir toplumsal etik veya düzenleme yoktu. Bu sebeplerle hayvan etiğine yönelik adımlar atıldı (Rolling, 2006). Tarihsel gelişime bakıldığında ilk önemli düzenleme 15 Ekim 1978 tarihli UNESCO "Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi" olduğu görülmektedir (Eşitli, 2012). Türkiyede deney hayvanları etiği ile ilgili ilk önemli ve ciddi adım 2004 yılında yapılmaya başlanmıştır. İlk "Hayvan Deneyleri Merkezi Etik Kurul ve Yerel Etik Kurulları" temmuz 2007'de kurulmuştur (Altuğ, 2009).

Günümüzde deney hayvanlarında yapılan çalışma ve projelerde dikkat edilmesi gereken hususlara tam uyum sağlanması çalışma ve projelerin aksaklığa uğramama adına önemlidir. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Veteriner Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü, Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu Yönergesi'ne göre Projelerin değerlendirme aşamasında;

"a) Bilimsel, eğitsel veya yasal gerekçeleri b) Hayvan kullanımı gerekçeleri c) Prosedürlerin mümkün olan en insani ve çevreye duyarlı şekilde gerçekleştirilmesinin tasarlanması ç) Tahmin edilen bilimsel faydaları ve eğitim yönünden değeri d) 3R ilkesine uyumu e) Prosedür şiddetinin sınıflandırılması f) Elde edilecek fayda ve hayvanların çekeceği acı g) Öldürme metotları, prosedürler, anestezi, tekrar kullanım, bakım ve barınma şartlarının mevzuata uygunluğu ğ) Geriye dönük değerlendirmenin yapılıp yapılmayacağı ve ne zaman yapılacağına karar verilmesi, kriterlerine göre Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu tarafından değerlendirilir" dikkat edilmesi gerekmektedir. Ayrıca yine yönergede, Hayvan Deneyleri Yerel Etik Kurulu tarafından proje değerlendirmesini yapacak uzmanların; 3R ilkesi, deney tasarımı, hayvan deneyleri pratik uygulamaları, yabanhayvanları deneyleri pratik uygulamaları veya hayvan bakım ve beslenmesi konusunda yetkin olmasına göre seçer." "3R ilkesi: Mümkün olan her durumda, canlı hayvan yerine bilimsel açıdan geçerli başka alternatif bir yöntem ya da deneme stratejisinin uygulaması, proje hedeflerinden ödün vermeden kullanılacak hayvan sayısının olabildiğince azaltılması, hayvanlara acı, eziyet, ıstırap çektirecek ve kalıcı hasar yapacak prosedürlerin iyileştirilerek hayvan refahının artırılmasını, ifade eder" (Akt. T.C. Tarım ve Orman Bakanlığı Veteriner Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü).

Egzersiz ve fiziksel aktivite, metabolik sendrom, epilepsi, obezite gibi bir çok hastalık dahil olmak üzere çok sayıda kronik durumu önleyebilen, semptomlarını azaltabilen, yönetebilen ve düzenleyebilen patofizyolojik bir süreç olarak işlev görür (Ceylan ve ark., 2023; Qin ve ark., 2017; Tutkun ve ark., 2010; Ergiz, 2015; İnci ve Aypak, 2016). İnsanlarda araştırma etiği ve teknik zorluklar nedeniyle, bu tür anormallikleri tedavi etmek için egzersiz taklitlerinin gelecekte geliştirilmesi için hayvanlar üzerinde egzersiz modelleri gereklidir (Seo ve ark., 2014). Ayrıca araştırma etiği, süre, zaman ve insan çalışmaları ile ilgili teknik zorluklar gibi endişeler nedeniylede

egzersizi incelemek için farklı hayvanların kullanılmasına ihtiyaç duyulmaktadır (Thu ve ark., 2017). Günümüzde deney hayvanlarında egzersiz ile ilgili birçok çalışma bulunmadır (Ceylan ve ark., 2023; Yasul, 2023; Demir ve Yılmaz, 2023; Göktaş, 2024; Ceylan ve ark., 2023). Deney hayvanları: Tavşan, kobay, fare, tavuk, at, sıçan, keklik, bıldırcın ve koyundan oluşmaktadır. Sıçan ve fareler insan fizyolojisine en yakın deney hayvanları olduğu için en fazla kullanılan hayvan türüdür. Sıçan ve farelerde koşubandı, yüzme, tırmanma ve koşu tekerleği modelleri literatürde kullanılan modellerdir. Bu egzersiz modellerinden koşubandı ve yüzme en yaygın kullanılanılan çeşitleridir.

Hayvan koşu bandı 2 ile 6 kulvar arasında değişen, sıçan veya farenin rahatlıkla hareket edebileceği, koşu sırasında koşullu uyarıyı sağlayacak düşük voltajlı elektrostimulasyon özelliği bulunan cihazlardır. Genel olarak cihazlarda; Monitör, Kapasite, Hız, Eğim, Sitimulus, Hafıza ve Koşu Parkuru özellikleri olması gerekmektedir.

Şekil 1. Örnek koşu bandı (May time 0804 animal treadmill)

Şekil 2. Örnek yüzme egzersiz tankı (Baradaran, 2021)

Monitör hız, yol ve koşu süresini gösterir. Kapasite: tek seferde egzersiz yapacak sıçan ya da fare sayısıdır. Hız; koşu bandının egzersiz protokolüne uygun olarak hangi hızda ne kadar mesafe alması gerektiğini ayarlayı sağlamaktadır. Eğim; egzersiz protokolüne uygun olarak 0 ile +20'ye kadar koşu bandının eğimini ayarlamayı sağlar. Sitimulus; koşu sırasında koşullu uyarıyı sağlayacak düşük voltajlı elektrostimulasyon özelliği. Hafıza; geçmişe yönelik yapılan egzersizlerin cihaz hafızasında kayıt altına alınması. Koşu parkuru; sıçan ya da farenin rahatlıkla yanyana koşacağı kulvarlar olarak tanımlanmaktadır. Yukarıda özellikleri verilen koşu bandı Şekil 1 de gösterilmektedir. Şekil2 de ise ortalama bir yüzme tankının görseli yer almaktadır. Görselin ölçüler 150cm*150cm çapında 80cm yüksekliğindedir. Kılıçtoprak 2015 de yaptığı çalışmada ise su takının boyu 4m×3m, çapın 150 cm ve yüksekliği 60 cm ve ısısı 31.0 ± 2.0 ºC şeklinde vermektedir. Koşubandı ya da yüzme havuzunun kapasitesine göre ölçülerinin farklı olduğu görülmektedir.

Tartışma Sonuç

Koşu bandı egzersizi ve yüzme egzersizi çalışmalarının uygulanmasında dikkat edilmesi gereken önemli husular Deney hayvanında kullanılan Çalışılacak konuya en uygun egzersiz protokolünde (aerobik, anaerobik, istemli, istemsiz, kronik, akut), önce hayvanların alışması ve strese girmemesi için yapılması gereken alıştırma koşusu, sıçan ya da farelerin rutinlerinin bozulmaması için egzersizin saati ve günlük tekrar saati, deney hayvanının yaşı, deney hayvanının yapılan egzersize gönüllü katılım isteği, kullanılacak hayvanın türü gibi özelliklere dikkat edilmesi gerekmektedir. Deney hayvanlarında stresi en aza indirmek ve egzersiz sırasında oluşabilecek aksaklıkları önlemek adına egzersizden önce alışma egzersizi önerilmektedir. Tunçyürekli'nin 2023 de atorvastatin/metformin kombinasyon tedavisinin stz-diyabetik sıçanlarda egzersiz kapasitesi üzerindeki olası toksisitesinin değerlendirilmesi başlıklı çalışmasında sıçanlara orta şiddetli egzersiz yöntemini uygulamıştır. Çalışmasında sıçanların strese girmemesi adına 5 günlük alıştırma egzersizi ugulamıştır. Egzersiz; 1.Gün: 5 m/dk hızla 10 dk, 2. Gün: 10 m/dk hızla 15 dk, 3. Gün: 12 m/dk hızla 15 dk, 4. Gün: 15 m/dk hızla 15 dk, 5. Gün: 15 m/dk hızla 15 dk şeklindedir. Çalışmada kullanılan egzersiz protokolü ise 1. Hafta: İlk 5 dk ısınma (5 m/dk); 5 dk 8 m/dk; 15 dk 12 m/dk; 5 dk soğuma (10 m/dk); 2. Hafta: İlk 5 dk ısınma (6 m/dk); 5 dk 10 m/dk; 15 dk 15 m/dk; 5 dk soğuma (10 m/dk); 3. Hafta: İlk 5 dk ısınma (8 m/dk); 5 dk 12 m/dk; 15 dk 18 m/dk; 5 dk soğuma (12 m/dk); 4. Hafta: İlk 5 dk ısınma (8 m/dk); 5 dk 15 m/dk; 15 dk 18 m/dk; 5 dk soğuma (12 m/dk) şeklindedir.

Çerit'in 2018 de sıçanlarda egzersize bağlı koenzim q10 kullanımının epileptiform aktivite üzerindeki etkisi başlıklı çalışmasında sıçanlara orta şiddetli koşu bandı egzersiz protokolü uygulamıştır. Çalışmasında alıştırma egzersizi olarak; hayvanların alışmaları ve strese girmelerini önlemek için 1. hafta 0,3 km/s hızla 5 dakika, 2. hafta 0,6 km/s hızla 10 dakika koşturmuştur. Alıştırma egzersizinin hemen sonrasında ise 10 hafta boyunca 0,9 km/s hızla eğim 0 derece olacak şekilde 30 dakika boyunca orta şiddetli egzersiz protokolü uygulamıştır.

Mehtap'ın 2017 de deneysel diyabet oluşturulmuş sıçanlarda egzersizin antioksidan sistem ve bazı kan parametrelerine etkisi başlıklı çalışmasında sıçanlara yüzme egzersizi yaptırılmıştır. Yüzme egzersizi için kullanılan tankın ölçüleri 180 cm çap ve 80 cm derinliktir. Ayrıca tankın sıcaklığınıda 22-25 C olarak ayarlamışlardır. Egzersiz toplamda 4 hafta sürmüş ve 5 gün ve günde 30 dk yüzme olarak ayarlamışlardır. Egzersiz sırasında 3-5 dakika aralıklarla dalga verilerek sıçanların hareketleri kontrol altında tutulmuştur. Egzersiz sonunda ise kurutma işlemi yapılarak sıçanlar dinlenmeye alınmışlar.

Kılıçtoprak'ın 2015 de spontan hipertansif sıçanlarda egzersiz ve onu izleyen egzersizi bırakma sürecinin nitrik oksit ve karbon monoksit düzeyleri ve sentezlerinde rol oynayan genlerin ekspresyonları üzerine etkisinin belirlenmesi başlıklı çalışmasında, orta şiddetli yüzme egzersizi uygulanmıştır. Çalışmada morris su tankına adaptasyonlarını sağlamak amacıyla 1. gün 10 dakika ile başlayarak her gün süresini orantılı olacak şekilde arttrılmış ve 5. gün 1 saate çıkarak yüzme egzersizi uygulanmış. Daha sonra gruplamalar yaparak egzersiz grubuna 10 hafta boyunca orta-düşük şiddette aerobik bir egzersiz protokolü olan haftada 5 gün ve günde 1 saat yüzme egzersizi uygulanmıştır. Çalışma bitiminde ise sıçanlar havlu ile kurutulmuştur. Çalışmada kullanılan su takının boyu 4m×3m, çapın 150 cm ve yüksekliği 60 cm ve ısısı 31.0 ± 2.0 ºC dir.

Gomes da silva ve arkadaşları 2011 de erken yaşta fiziksel egzersiz ve yaşamın ilerleyen dönemlerinde nöbet geçirmeye yatkınlık başlıklı çalışmasında sıçanların alışma sürecini 0% derece eğimde 8 m/dakika hızda 3 gün boyunca günde 5 dakika olarak yaptırmıştır. Alıştırma egzersizini takiben sıçanlar 8–10 m/dk'da 5 dakikalık bir ısınma egzersizi yaptırıldı. Koşu süresi ve hızı kademeli olarak artırılarak 60 dakikada 18 m/dk'ya çıkarılmıştır. Sıçanların koşu bandı devamlılığı için ise elektroşok uygulanmıştır.

Choi ve arkadaşları 2014 de Streptozotosin kaynaklı Alzheimer tipi deneysel demans sıçan modelinde koşu bandı egzersizinin inflamatuar yanıtlar üzerine etkisi başlıklı çalışmasında alıştırma eğitimi için ilk 5 dakika için 2m/dk, sonraki 5 dakika için 5m/dk ve son 20 dakika için 8m/dk olarak uygulamıştır. Alıştırma egzersizi sonrasında ise haftada 5 gün, 6 hafta boyunca bir egzersiz programı uygulanmıştır. Bu uygulamada ilk 5 dakika için 8m/dk, sonraki 5 dakika için 11m/dk ve son 20 dakika için 14m/dk dır.

Yukarıdaki çalışmalar ve literatür ışığında bakıldığında, deney hayvanlarında egzersiz uygulamalarının seçilmesinde deney hayvanının türü, yaşı, seçilecek egzersizinde alıştırma antrenmanı, uygulanacak protokolün çalışılacak konuya olan ilişiği gibi konulara dikkat edilmelidir. Ayrıca çalışma tasarlanırken hayvan etiği ve çalışma sürecindeki protokollerin ayarlanmasıda ek olarak dikkat edilmesi gereken konular arasındadır.

KAYNAKÇA

Ceylan, C., Dönmez, N., & Şentürk, G. (2023). Diyabetik Ratlarda Aerobik Egzersizin Kortizol Ve Tiroid Hormonları Üzerine Etkisi: Deneysel Araştırma. *Turkiye Klinikleri Journal Of Sports Sciences*, *15*(3).

Göktaş, F. (2024). Deneysel Diyabet Modeli Oluşturulan Ratlarda Ketojenik Diyetin Adipokin Düzeyleri, Oksidan-Antioksidan Statü Ve Bazı Biyokimyasal Parametreler Üzerine Etkilerinin Araştırılması.

Demir, M., & Yılmaz, Ü. (2023). Ratlarda Alfa-Naftiltiyoüre İle Oluşturulmuş Pulmoner Toksisite Üzerine Ellajik Asidin Protektif Etkisinin Araştırılması. *Firat Tip Dergisi*, *28*(3).

Yasul, Y. (2023). Aerobik Ve Anaerobik Egzersiz Modellerinde Koenzim Q10 Takviyesinin Serum, Kalp Ve İskelet Kasında Tümstatin Salınımı Üzerine Etkisi. Efe Akademi Yayınları.

Qin, L., Yao, Z. Q., Chang, Q., Zhao, Y. L., Liu, N. N., Zhu, X. S., ... & Li, J. T. (2017). Swimming Attenuates Inflammation, Oxidative Stress, And Apoptosis In A Rat Model Of Dextran Sulfate Sodium-Induced Chronic Colitis. Oncotarget, 8(5), 7391.

Tutkun, E., Ayyıldız, M. ve Ağar, E. (2010). Kısa Süreli Yüzme Egzersizi, Sıçanlarda Penisilin Kaynaklı Epileptiform Ecog Aktivitesini Azaltır. Acta Neurobiol Exp (Savaşlar) , 70 (4), 382-389

İnci, A., & Aypak, S. Ü. (2016). İrisin Ve Metabolik Etkileri. Turkiye Klinikleri Journal Of Endocrinology, 11(1), 15-21.

Ergin, H. (2015). Metabolik Sendrom Oluşturulan Ratlarda Yüzme Egzersizinin Plazma İrisin, Adropin, İnsülin, Leptin Düzeyleri Ve Lipid Parametrelerine Etkileri.

Rollin, Be (2006). Hayvan Araştırmalarının Düzenlenmesi Ve Hayvan Etiğinin Ortaya Çıkışı: Kavramsal Bir Tarih. Teorik Tıp Ve Biyoetik , 27 (4), 285-304.

Eşitli, E. A. (2012). Hukuka Aykırı Hayvan Deneyleri. Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi, 2(2), 16-24.

Seo, D.Y., Lee, S.R., Kim, N., Ko, K.S., Rhee, B. D., & Han, J. (2014). Humanized Animal Exercise Model For Clinical İmplication. Pflügers Archiv-European Journal Of Physiology, 466, 1673-1687.

Thu, V. T., Kim, H. K., & Han, J. (2017). Acute And Chronic Exercise İn Animal Models. Exercise For Cardiovascular Disease Prevention And Treatment: From Molecular To Clinical, Part 1, 55-71.

T.C. Tarım Ve Orman Bakanlığı Veteriner Kontrol Merkez Araştırma Enstitüsü Link: Https://Vetkontrol.Tarimorman.Gov.Tr/Merkez/Belgeler/Deney%20hayvanlar%C4%B1/Hayvan%20deneyler%C4%B0%20yerel%20et%C4%B0k%20kurul%20y%C3%96nerges%C4%B0.Pdf

Altuğ, T. (2009). Hayvan Deneyleri Etiği.

Tunçyürekli M. (2023) Atorvastatin/Metformin Kombinasyon Tedavisinin Stz-Diyabetik Sıçanlarda Egzersiz Kapasitesi Üzerindeki Olası Toksisitesinin Değerlendirilmesi. Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1-60.

Çerit, G. (2018) Sıçanlarda Egzersize Bağlı Koenzim Q10 Kullanımının Epileptiform Aktivite Üzerine Etkisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1-50.

Mehtap, B. (2017). Deneysel Diyabet Oluşturulmuş Sıçanlarda Egzersizin Antioksidan Sistem Ve Bazı Kan Parametrelerine Etkisi. Doktora Tezi.

Kılıçtoprak E. (2015). Spontan Hipertansif Sıçanlarda Egzersiz Ve Onu İzleyen Egzersizi Bırakma Sürecinin Nitrik Oksit Ve Karbon Monoksit Düzeyleri Ve Sentezlerinde Rol Oynayan Genlerin Ekspresyonları Üzerine Etkisinin Belirlenmesi. Pamuk Kale Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, 1-55.

Da Silva, S. G., de Almeida, A. A., Araújo, B. H. S., Scorza, F. A., Cavalheiro, E. A., & Arida, R. M. (2011). Early physical exercise and seizure susceptibility later in life. *International Journal of Developmental Neuroscience*, *29*(8), 861-865.

Choi, D. H., Kwon, I. S., Koo, J. H., Jang, Y. C., Kang, E. B., Byun, J. E., ... & Cho, J. Y. (2014). The effect of treadmill exercise on inflammatory responses in rat model of streptozotocin-induced experimental dementia of Alzheimer's type. Journal of exercise nutrition & biochemistry, 18(2), 225.

Baradaran M. (2021). Deneysel Olarak Parçalı Metabolik Sendrom Modelinde Koşu Ve Koşu Egzersizlerinin Biyokimyasal Etkisinin Azaltılmasının Deneysel Olarak Oluşturulan Metabolde Yüzme Ve Koşu Egzersizlerinin Biyokimyasal Parametreler Üzerine Etkisinin Karşılaştırılması. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüsütü Eğitim Enstitüsü, Yüksek lisans tezi. 1-48.

SPOR YAPMA DURUMUNUN PSİKO-SOSYAL, ZİHİNSEL VE FİZİKSEL GELİŞİM ÜZERİNE ETKİSİ: Z KUŞAĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Doç. Dr. Meliha UZUN (ORCID:0000-0002-1691-3504)
Şırnak Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Şırnak/Türkiye
Email:melihauzunn16@gmail.com

Dr. Öğr. Üyesi Günay ÇERİT (ORCID:0000-0001-9151-4071)
Şırnak Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Şırnak/Türkiye.
Email:gunaycerit60@gmail.com

Özet

Bu çalışmanın amacı, z kuşağını kapsayan bireylerde spor yapma durumunun psiko-sosyal, zihinsel ve fiziksel gelişim üzerine etkisini incelemektir. Araştırma toplam 415 kişiden (188 kadın-227 erkek) oluşmaktadır. Araştırmada "Kişisel Bilgi Formu" ile "Spora Yönelik Tutum Ölçeği" kullanılmıştır. Katılımcıların demografik verilerinin dağılımının belirlenmesi için betimsel istatistik yöntemler, yüzde (%) ve frekans (f) analizleri uygulanmıştır. Çalışmada cinsiyet değişkeni açısından analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların spora yönelik tutum ölçeğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir. Spor yapma durumu bağlamında sonuçlar incelendiğinde spora yönelik tutumda tüm alt boyutlarda ve toplam puanda farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır. Farkın spor yapanlar lehine olduğu belirlenmiştir. Spor yaşı ve spora katılım günleri, öğrencilerin spora yönelik tutumları üzerinde etkiye sahip olmakta ve farklılık oluşturmaktadır. Spor yılı açısından incelendiğinde; "Psikososyal Gelişme" ve "Fiziksel Gelişme" alt boyutlarında ve toplam puanda farklılık meydana gelmiştir. Spora katılım günü yönünde ise tüm alt boyutlarda ve toplam puanda farklılıklar oluşmuştur. Bu farklılığın spor yapılan gün ve tecrübeye bağlı olarak paralel yönde etki oluşturduğu söylenebilir. Öğrencilerin psikososyal, fiziksel ve zihinsel gelişimleri üzerinde sporun etkisi olumlu sonuçlar doğurmakta ve büyük öneme sahiptir. Spor bireylerin birçok yönünü desteklemekte ve gelişim sağlamaktadır. Bireyin toplum içerisinde spor, gerek psikososyal gelişimini gerek fiziksel durumunu ve gerekse zihinsel gelişimini desteklemektedir. Sosyal yaşama uyum noktasında bireye yardımcı olurken, fiziksel çerçevede temel motorik becerilerin gelişmesi yönünde etkiye sahiptir. Zihinsel bağlamda spor, algıda seçiciliğin artmasını sağlamakta, hafızanın güçlenmesine katkıda bulunmakta, yaratıcılığı artırmakta ve çok yönlü düşünme yeteneğine ışık tutmaktadır.

Anahtar kelimeler: Spor, psiko-sospsiko-sosyal gelişim, zihinsel gelişim, fiziksel gelişim.

THE EFFECT OF SPORTS ON PSYCHOSOCIAL, MENTAL AND PHYSICAL DEVELOPMENT: A STUDY ON GENERATION Z

Abstract

The aim of this study is to examine the effect of doing sports on psycho-social, mental and physical development in individuals of Generation Z. The study consists of a total of 415 individuals (188 female-227 male). "Personal Information Form" and "Attitude Towards Sports Scale" were used in the study. Descriptive statistical methods, percentage (%) and frequency (f) analyses were applied to determine the distribution of demographic data of the participants. When the analysis results were examined in terms of gender variable in the study, it was determined that the difference in the participants' attitude scale towards sports was not statistically significant. When the results were examined in terms of doing sports, it was determined that the difference was statistically significant in all sub-dimensions and total score in attitude towards sports. It was determined that the difference was in favor of those who do sports. Age in sports and days of participation in sports have an effect on students' attitudes towards sports and create a difference. When examined in terms of sports year; there was a difference in the sub-dimensions of "Psychosocial Development" and "Physical Development" and in the total score. There were differences in all sub-dimensions and total score in terms of days of participation in sports. It can be said that this difference creates a parallel effect depending on the day and experience of sports. The effect of sports on the psychosocial, physical and mental development of students produces positive results and is of great importance. Sports support and develop many aspects of individuals. Sports support the psychosocial development, physical condition and mental development of the individual within the society. While helping the individual in terms of adaptation to social life, it has an effect on the development of basic motor skills in the physical framework. In the mental context, sports increase the selectivity in perception, contribute to the strengthening of memory, increase creativity and shed light on the ability to think in multiple ways.

Keywords: Sports, psycho-sociopsycho-social development, mental development, physical development.

GİRİŞ

Franzoı (2003) tutumu, kişinin bir nesneyi olumlu veya olumsuz açıdan değerlendirmesi olarak açıklamaktadır. Bu bağlamda tutumlar, en olumlu durumdan en olumsuza kadar farklı derecelerde olabilmektedir. Olumsuz tutumlara bakıldığında; nesne veya fikirler yönünde olumsuz inanca sahip olma, onu reddetme ya da sevmeme, ona karşı hareketlerde bulunma ile eşlik edebilir. Olumlu tutumlar bağlamında ise; fikirler veya nesneler konusunda olumlu açıdan inanca sahip olma, onu benimseme ve sevmeyle kendini gösterebilmektedir (Demirhan ve Altay, 2001). Sporun mental, bilişsel, fiziksel ve sosyo-kültürel faydalarının doğru anlaşılması toplum içerisinde bireylerin olumlu tutumlar göstermesine katkıda bulunacaktır. Buna ek olarak spor sadece bireylere katkıda bulunmakla kalmayıp bulunulan ülkeye ya da bölgeye; kültürel, sosyal ve iktisadi açıdan faydalar sağlamaktadır (Nicholson ve ark., 2011; Polat, 2020). Bu bağlamda araştırmanın amacı; Z kuşağı bandında bulunan bireylerin spor yapma durumlarının psiko-sosyal, zihinsel ve fiziksel gelişim üzerine etkisini incelemektir.

YÖNTEM

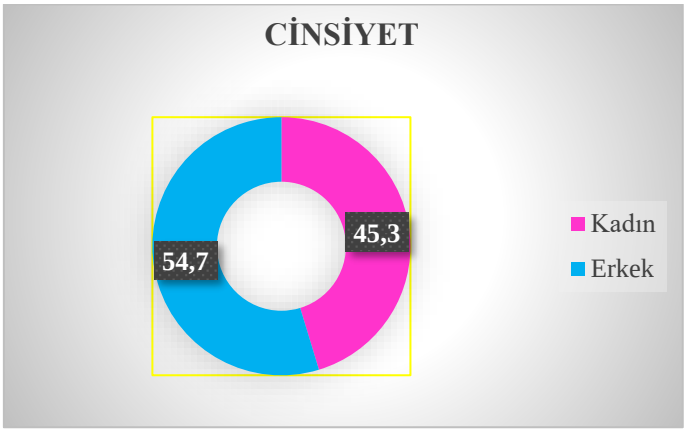
Araştırma Modeli

Çalışmada nicel araştırma deseni kullanılmıştır. Araştırma betimsel tarama modeli olarak gerçekleştirilmiştir.

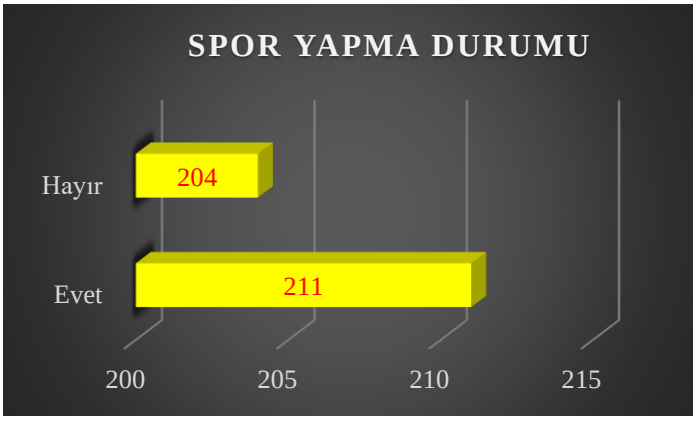
Çalışma Grubu

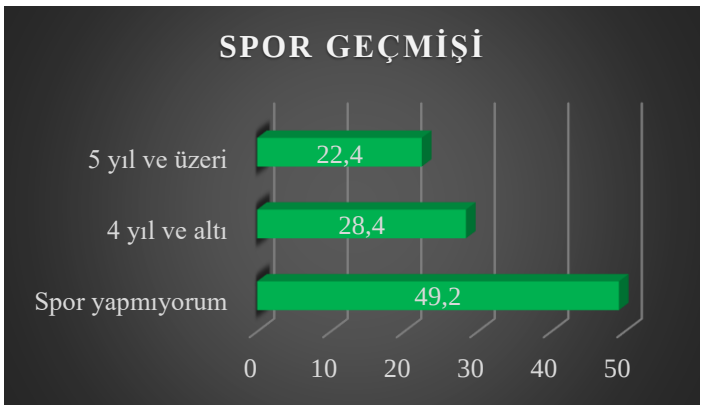
Araştırma grubunu; Şırnak'ta ikamet eden 14-17 yaş arasında bulunan bireyler oluşturmaktadır. Araştırma; toplam 415 kişiden (188 kadın-227 erkek) oluşmaktadır.

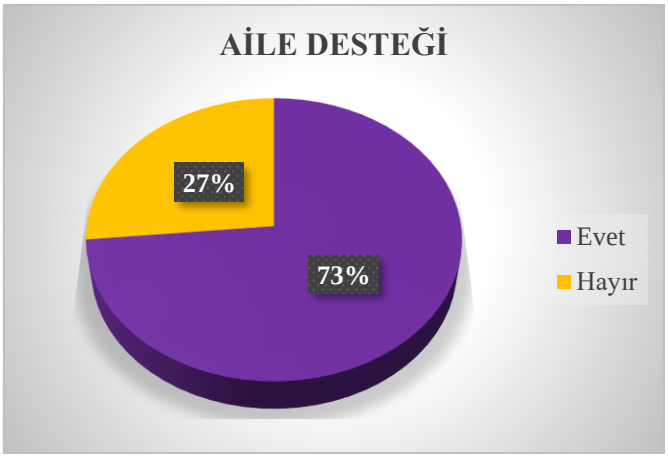
Katılımcıların demografik değişkenlerine ilişkin bulgular

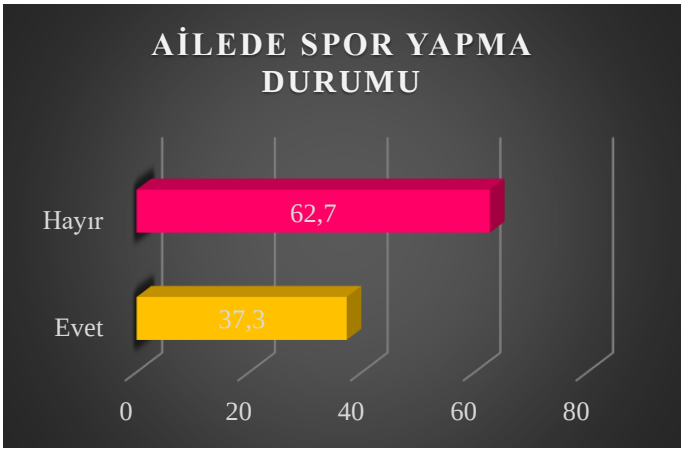

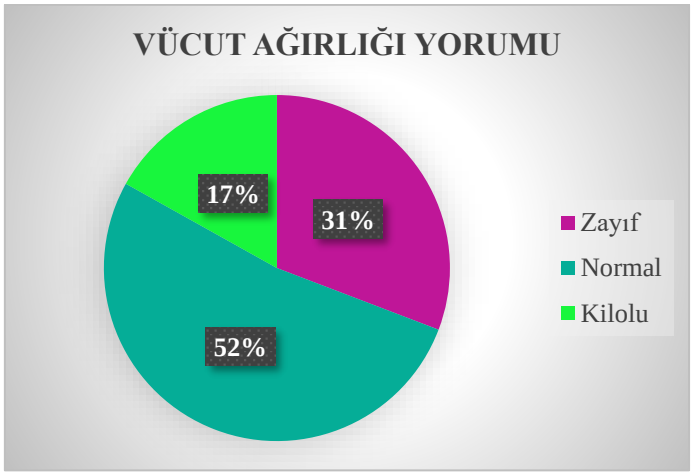

GELİR DURUMU
100
80
60
40
20
0
80,7
19,3
İhtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz
İhtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz

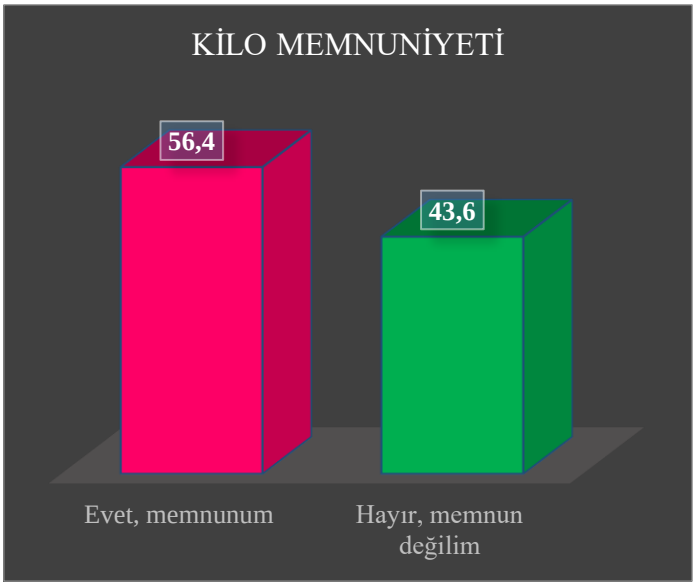

SPOR YAPMA DURUMU
Hayır
204
Evet
211
200
205
210
215

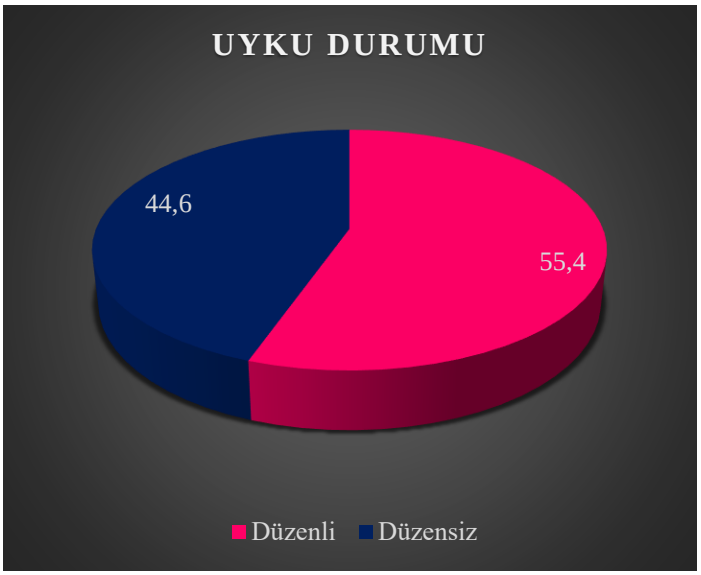

SPOR GEÇMİŞİ
5 yıl ve üzeri
22,4
4 yıl ve altı
28,4
Spor yapmıyorum
49,2
0
10
20
30
40
50

AİLE DESTEĞİ
27%
73%
Evet
Hayır

AİLEDE SPOR YAPMA DURUMU
Hayır
62,7
Evet
37,3
0
20
40
60
80

VÜCUT AĞIRLIĞI YORUMU
17%
31%
52%
Zayıf
Normal
Kilolu

Veri Toplama Aracı

Katılımcılara "Kişisel Bilgi Formu" ile "Spora Yönelik Tutum Ölçeği" uygulanmıştır. "Spora Yönelik Tutum Ölçeği"

Ölçek; Koçak (2014) tarafından geliştirilmiş olup, 22 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin Psikososyal Gelişme alt boyutunda 12 madde, Fiziksel Gelişme alt boyutunda 6 madde, Zihinsel Gelişme alt boyutunda 4 madde bulunmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 22, en yüksek puan ise 110'dur. Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı (α=0.89) olarak tespit edilmiştir. Alt boyutlar bağlamında bakıldığında Psikososyal Gelişme 0.86; Fiziksel Gelişme 0.77; Zihinsel Gelişme 0.76 olarak belirlenmiştir (Koçak, 2014).

Verilerin Analizi

Betimsel istatistik yöntemler (yüzde (%) ve frekans (f) analizleri), t testi ve ANOVA (tek yönlü varyans analizi) testleri uygulanmıştır. Farklılığın tespitinde Tukey post-hoc testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Tablo 1. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre t-testi sonuçları

SYTÖ	Cinsiyet	N	X	Ss	T	P
sikososyal gelişme	Kadın	188	43,3830	10,07895	,025	,873
	Erkek	227	41,8326	10,37134		
Fiziksel gelişme	Kadın	188	22,9894	5,40448	,207	,649
	Erkek	227	22,1586	5,83713		
Zihinsel gelişme	Kadın	188	14,0000	4,56679	,681	,410
	Erkek	227	13,7753	4,55427		
Toplam	Kadın	188	80,3723	17,83764	,044	,835
	Erkek	227	77,7665	19,09022		

Tablo 2. Katılımcıların aylık gelir düzeylerine göre t-testi sonuçları

SYTÖ	Aylık gelir	N	X	Ss	T	P
Psikososyal gelişme	İhtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz	335	42,6358	9,68510	7,239	**,007***
	İhtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz	80	42,1125	12,43005		
Fiziksel gelişme	İhtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz	335	22,6179	5,27538	13,802	**,000***
	İhtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz	80	22,1875	7,04972		
Zihinsel gelişme	İhtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz	335	13,8836	4,40144	3,723	,054
	İhtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz	80	13,8500	5,18298		
Toplam	İhtiyaçlarımızı karşılayabiliyoruz	335	79,1373	17,21263	11,878	**,001***
	İhtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz	80	78,1500	23,47695		

Tablo 3. Katılımcıların spor yapmada aile desteği durumuna göre t-testi sonuçları

SYTÖ	Ailenin spora desteği	N	X	Ss	T	P
Psikososyal gelişme	Evet	305	43,7148	9,67603	3,313	,069
	Hayır	110	39,2636	11,12455		
Fiziksel gelişme	Evet	305	23,1902	5,17807	13,708	**,000***
	Hayır	110	20,7182	6,48800		
Zihinsel gelişme	Evet	305	14,2164	4,38137	3,316	,069
	Hayır	110	12,9364	4,90698		
Toplam	Evet	305	81,1213	17,42394	3,428	,065
	Hayır	110	72,9182	20,27976		

Tablo 4. Katılımcıların aile spora katılım durumuna göre t-testi sonuçları

SYTÖ	Ailenin spora katılımı	N	X	Ss	T	P
Psikososyal gelişme	Evet	155	43,1548	9,75954	1,583	,209
	Hayır	260	42,1654	10,54314		
Fiziksel gelişme	Evet	155	22,8194	5,30556	5,125	**,024***
	Hayır	260	22,3654	5,85484		
Zihinsel gelişme	Evet	155	14,2516	4,34337	,684	,409
	Hayır	260	13,6538	4,67179		
Toplam	Evet	155	80,2258	17,14777	3,070	,081
	Hayır	260	78,1846	19,33979		

Tablo 5. Katılımcıların vücut memnuniyet durumuna göre t-testi sonuçları

SYTÖ	Vücut memnuniyeti	N	X	Ss	T	P
Psikososyal gelişme	Evet, memnunum	234	42,5342	10,41669	1,048	,307
	Hayır, memnun değilim	181	42,5359	10,07500		
Fiziksel gelişme	Evet, memnunum	234	22,3120	5,67663	,909	,341
	Hayır, memnun değilim	181	22,8232	5,62650		
Zihinsel gelişme	Evet, memnunum	234	14,0812	4,50248	,011	,915
	Hayır, memnun değilim	181	13,6133	4,62297		
	Hayır, memnun değilim	234	78,9274	18,67864		
Toplam	Evet, memnunum	181	78,9724	18,44946	,722	,396
	Hayır, memnun değilim	234	42,5342	10,41669		

Tablo 6. Katılımcıların uyku durumuna göre t-testi sonuçları

SYTÖ	Uydu düzeni	N	X	Ss	T	P
Psikososyal gelişme	Düzenli	230	42,4087	10,02651	1,336	,248
	Düzensiz	185	42,6919	10,56127		
Fiziksel gelişme	Düzenli	230	22,1217	5,71927	,161	,688
	Düzensiz	185	23,0486	5,54358		
Zihinsel gelişme	Düzenli	230	13,9348	4,53325	,443	,506
	Düzensiz	185	13,8054	4,59501		
Toplam	Düzenli	230	78,4652	18,59112	,231	,631
	Düzensiz	185	79,5459	18,54663		

Tablo 7. Katılımcıların spor yapma durumlarına göre t-testi sonuçları

SYTÖ	Spor Yapma Durumu	N	X	Ss	T	P
Psikososyal gelişme	Spor yapmıyorum	204	40,3971	9,80370	1,267	**,000**
	Spor yapıyorum	211	44,6019	10,28373		
Fiziksel gelişme	Spor yapmıyorum	204	21,6912	5,69398	,110	**,003**
	Spor yapıyorum	211	23,3507	5,50586		
Zihinsel gelişme	Spor yapmıyorum	204	13,4167	4,30350	2,434	**,043**
	Spor yapıyorum	211	14,3223	4,75499		
Toplam	Spor yapmıyorum	204	75,5049	17,83518	,044	**,000**
	Spor yapıyorum	211	82,2749	18,67441		

Tablo 8. Katılımcıların spor yılına göre Anova sonuçları

SYTÖ	Spor Yılı	N	X	Ss	F	P
Psikososyal gelişme	Spor yapmıyorum (a)	204	40,3971	9,80370	9,122	**,000* b,c>a**
	4 yıl ve altı (b)	118	44,3814	10,89493		
	5 yıl ve üzeri (c)	93	44,8817	9,50269		
	Toplam	415	42,5349	10,25676		
Fiziksel gelişme	Spor yapmıyorum (a)	204	21,6912	5,69398	4,960	**,007* b,c>a**
	4 yıl ve altı (b)	118	23,0424	5,61499		
	5 yıl ve üzeri (c)	93	23,7419	5,36880		
	Toplam	415	22,5349	5,65370		
Zihinsel gelişme	Spor yapmıyorum (a)	204	13,4167	4,30350	2,975	,052
	4 yıl ve altı (b)	118	13,9492	4,81601		
	5 yıl ve üzeri (c)	93	14,7957	4,65916		
	Toplam	415	13,8771	4,55581		
Toplam	Spor yapmıyorum (a)	204	75,5049	17,83518	7,444	**,001* b,c>a**
	4 yıl ve altı (b)	118	81,3729	19,62590		
	5 yıl ve üzeri (c)	93	83,4194	17,43019		
	Toplam	415	78,9470	18,55667		

Tablo 9. Katılımcıların haftalık spor gününe göre Anova sonuçları

SYTÖ	Haftalık spor günü	N	X	Ss	F	P
Psikososyal gelişme	Spor yapmıyorum (a)	204	39,9608	10,16312	13,924	**,000* b,c>a**
	3 gün ve altı (b)	125	44,4560	9,62566		
	4 gün ve üzeri (c)	86	45,8488	9,90486		
	Toplam	415	42,5349	10,25676		
Fiziksel gelişme	Spor yapmıyorum	204	21,4706	5,84143	8,533	**,000* b,c>a**
	3 gün ve altı	125	23,0800	5,22648		
	4 gün ve üzeri	86	24,2674	5,30577		
	Toplam	415	22,5349	5,65370		
Zihinsel gelişme	Spor yapmıyorum	204	13,1373	4,48432	6,506	**,002* b,c>a**
	3 gün ve altı	125	14,2160	4,52517		
	4 gün ve üzeri	86	15,1395	4,48307		
	Toplam	415	13,8771	4,55581		
Toplam	Spor yapmıyorum	204	74,5686	18,64922	12,763	**,000* b,c>a**
	3 gün ve altı	125	81,7520	17,19886		
	4 gün ve üzeri	86	85,2558	17,81023		
	Toplam	415	78,9470	18,55667		

Tablo 10. Katılımcıların vücut ağırlığı düzeyine göre Anova sonuçları

SYTÖ	Vücut ağırlığı	N	X	Ss	F	P
Psikososyal gelişme	Zayıf	128	40,9688	11,08161	2,190	,113
	Normal	217	43,1659	10,11875		
	Kilolu	70	43,4429	8,83280		
	Toplam	415	42,5349	10,25676		
Fiziksel gelişme	Zayıf	128	21,8828	6,10875	1,298	,274
	Normal	217	22,8940	5,52878		
	Kilolu	70	22,6143	5,11971		
	Toplam	415	22,5349	5,65370		
Zihinsel gelişme	Zayıf	128	13,3359	5,00437	1,625	,198
	Normal	217	14,2396	4,27933		
	Kilolu	70	13,7429	4,48730		
	Toplam	415	13,8771	4,55581		
Toplam	Zayıf	128	76,1875	20,13957	2,076	,127
	Normal	217	80,2995	18,06618		
	Kilolu	70	79,8000	16,64950		
	Toplam	415	78,9470	18,55667		

TARTIŞMA VE SONUÇ

Çalışmada cinsiyet değişkeni açısından analiz sonuçları incelendiğinde katılımcıların spora yönelik tutum ölçeğinde farkın istatistiksel olarak anlamlı olmadığı tespit edilmiştir (p>0,05).

Araştırma bulgularımız ile aynı sonuca ulaşarak, araştırmayı destekleyen çalışmalar da mevcuttur.

- ✓ Başkonuş (2020)'un yaptığı araştırmada spora yönelik tutumun cinsiyete göre farklılaşmadığı görülmektedir.
- ✓ Aynı şekilde Göksel ve Caz (2016) yapmış oldukları araştırmada da cinsiyet yönünde öğrencilerin spora yönelik tutumları farklılaşmaktadır.
- ✓ Yine Büyükdemir ve arkadaşları (2018) araştırmasında spora yönelik tutumda cinsiyet değişkenine göre farklılaşma tespit etmemişlerdir.
- ✓ Benzer şekilde Kesgin (2015) tarafından yapılan araştırmada cinsiyet bağlamında spora yönelik tutumda farklılaşma tespit etmemiştir.

Alanyazın sonucunda araştırma bulgularından zıt sonuçlara ulaşan araştırmalar da vardır.

- ✓ Öğrencilerin cinsiyet ve spora yönelik tutumları arasında anlamlı bir tespit edilmiştir. Kadın öğrencilerin erkeklere oranla daha düşük ortalamaya sahip oldukları saptanmıştır (Varol ve ark., 2017).
- ✓ Bir diğer araştırmada, spora yönelik tutumun cinsiyet bağlamında farklılaştığı ve kız öğrencilerin erkek öğrencilerden spora yönelik daha düşük olumlu tutum gösterdiği belirlenmiştir (Göktaş, 2019).

Gelir durum değişkenine göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiştir. Elde edilen bulguların sonuçlarına göre bazı alt boyutlarda ("Fiziksel Gelişme" ve "Psikososyal Gelişme") ve toplam puanda anlamlı farklılık olduğu gözlenmektedir. Bu sonuçlara göre; ihtiyaçlarını karşılayabilen öğrencilerin ortalama puanlarının, ihtiyaçlarını karşılayamayan öğrencilerin puan ortalamalarından yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularımız ile paralel olan çalışmalarda mevcuttur.

- ✓ Ardahan (2013)'ın yapmış olduğu çalışmada, gelir durumunun spora katılımda etkin bir rol oynadığı belirtilmektedir. Gelir durumu ile spora ilişkin tutum arasında pozitif yönde bir ilişki olduğu ifade edilmektedir. Bireylerin gelir durumu arttıkça spora yönelik etkinliklere katılım da bu doğrultuda artmaktadır.
- ✓ Yine gelirin sportif aktivitelere katılımda hatta rekreatif etkinliklerde, tercihe ilişkin yönelimde bile etkili etmenlerden biri olduğu saptanmıştır (Müderrisoğlu ve Uzun, 2004).

Alanyazın taraması neticesinde araştırma bulgularından zıtlık gösteren sonuçlarda yer almaktadır.

- ✓ Karakaş ve arkadaşları (2015) tarafından yapılan araştırmaya göre, gelir durumu azaldıkça rekabet artmaktadır. Bu da sportif etkinliklere katılımı etkilemekte ve aralarındaki ilişkinin negatif yönlü olduğu belirlenmiştir.
- ✓ Türkmen ve arkadaşları (2016)'nın çalışmasında gelir durumu değişkeninin spora yönelik tutumda bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varılmıştır.

Aile desteğine göre, spora yönelik tutumda istatistiksel olarak anlamlı bir fark oluşmuştur. "Fiziksel Gelişme" alt boyutunda belirlenen fark incelendiğinde çocuklarına destek veren katılımcıların ortalama puanlarının, aile desteği alamayan katılımcıların puan ortalamalarından yüksek olduğu tespit edilmiştir.
Aile spor katılımına göre, spora yönelik tutumdaki farkın anlamlı düzeyde olduğu belirlenmiştir. Buna göre "Fiziksel Gelişme" alt boyutundaki farka bakıldığında, katılım sağlayan aile fertlerinin ortalama puanlarının, katılım sağlamayan bireylerden puan ortalamalarının yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Araştırma bulgularımızla paralellik gösteren çalışmalar da mevcuttur.

- ✓ Portekiz'de yapılan araştırma sonuçlarına göre; kendileri bizzat spora katılım sağlayan ve çocuklarının da sporcu olmasını isteyen ebeveynlerin, çocuklarını düzenli şekilde fiziksel etkinlik ve sportif aktivitelere katılmaları konusunda daha fazla teşvik ettikleri gözlenmektedir (Seabra ve ark., 2007).

Spor yapma durumu bağlamında sonuçlar incelendiğinde spora yönelik tutumda tüm alt boyutlarda ve toplam puanda farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu saptanmıştır. Farkın spor yapanlar lehine olduğu belirlenmiştir. Spor yaşı ve spora katılım günleri, öğrencilerin spora yönelik tutumları üzerinde etkiye sahip olmakta ve farklılık oluşturmaktadır. Spor yılı açısından incelendiğinde; "Psikososyal Gelişme" ve "Fiziksel Gelişme" alt boyutlarında ve toplam puanda farklılık meydana gelmiştir. Spora katılım günü yönünde ise tüm alt boyutlarda ve toplam puanda farklılıklar oluşmuştur. Bu farklılığın spor yapılan gün ve tecrübeye bağlı olarak paralel yönde etki oluşturduğu söylenebilir.

Alanyazın incelendiğinde araştırma bulgularımızla örtüşen çalışmalar bulunmaktadır.

- ✓ Türkmen ve arkadaşları (2016)'nın çalışmasında; düzenli şekilde egzersiz yapan öğrencilerin yapmayanlara oranla daha yüksek tutuma sahip oldukları belirlenmiştir.
- ✓ Singh ve Devi (2013) spor yapmayan öğrencilerin yapanlara oranla spora yönelik tutumlarının daha düşük olduğunu belirtmiştir.
- ✓ İlaveten diğer araştırmacının sonuçları da bulgularımızın sonuçlarını destekler niteliktedir (Koçak, 2014).

Sonuç olarak; öğrencilerin psikososyal, fiziksel ve zihinsel gelişimleri üzerinde sporun etkisi olumlu sonuçlar doğurmakta ve büyük öneme sahiptir. Spor bireylerin birçok

yönünü desteklemekte ve gelişim sağlamaktadır. Bireyin toplum içerisinde spor, gerek psikososyal gelişimini gerek fiziksel durumunu ve gerekse zihinsel gelişimini desteklemektedir. Sosyal yaşama uyum noktasında bireye yardımcı olurken, fiziksel çerçevede temel motorik becerilerin gelişmesi yönünde etkiye sahiptir. Zihinsel bağlamda spor, algıda seçiciliğin artmasını sağlamakta, hafızanın güçlenmesine katkıda bulunmakta, yaratıcılığı artırmakta ve çok yönlü düşünme yeteneğine ışık tutmaktadır.

KAYNAKÇA

Ardahan, F. (2013). Bireyleri rekreatif spor etkinliklerine motive eden faktörlerin remm ölçeğini kullanarak çeşitli demografik değişkenlere göre incelenmesi: Antalya örneği. Pamukkale Journal of Sport Sciences, 4(2), 1-15.

Başkonuş, T. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının bazı değişkenlere göre incelenmesi (Kırşehir ili örneği). Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(2), 365-376.

Büyükdemir, D., Soyer, F., & Türkoğlu, Ç. (2018). Farklı ortaöğretim programlarında öğrenim gören öğrencilerin beden eğitimi ve spor dersine ilişkin tutumları. ERPA 2018, 416.

Göksel, A. G., & Caz, Ç. (2016). Anadolu Lisesi öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutumlarının incelenmesi. Marmara Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi, 1(1), 1-9.

Demirhan, G., & Altay, F. (2001). Lise birinci sinif öğrencilerinin beden eğitimi ve spora ilişkin tutum ölçeği II. Spor bilimleri dergisi, 12(2), 9-20.

Göktaş, N. (2019). Spor lisesi öğrencilerinin okul iklimi algıları ile spora yönelik tutumları arasındaki ilişki. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sağlık Bilimler Enstitüsü.

Karakaş, G., Kolayiş, İ. E., & Eskiler, E. (2015). Yüzme egzersizine katılan kadınların egzersiz motivasyonlarının incelenmesi. Proceedings of the III Rekreasyon Arastırmaları Kongresi, Eskisehir, Turkey, 5-7.

Kesgin, N. (2015). Ortaokul öğrencilerinin beden eğitimi dersine yönelik tutum ve özyeterlilk düzeylerinin incelenmesi. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Koçak, F. (2014). Üniversite öğrencilerinin spora yönelik tutumları: bir ölçek geliştirme çalışması. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 12(1), 59-69.

Müderrisoğlu, H., & Uzun, S. (2004). Abant İzzet Baysal Üniversitesi orman fakültesi öğrencilerinin rekreasyonel eğilimleri. Turkish Journal of Forestry, 5(2), 108-121.

Nicholson, M., Hoye, R., & Houlihan, B. (Eds.). (2011). Participation in sport: International policy perspectives. London, England: Routledge.

Polat, Y. (2020). Fırat üniversitesindeki kadın akademisyenlerin spora yönelik tutumlarının araştırılması. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.

Seabra, A. F., Mendonça, D. M., Thomis, M. A., Peters, T. J., & Maia, J. A. (2008). Associations between sport participation, demographic and socio-cultural factors in Portuguese children and adolescents. European journal of public health, 18(1), 25-30.

Singh, R. K. C., & Devi, K. S. (2013). Attitude of higher secondary level student towards games and sports. International Journal of Physical Education, Fitness and Sports, 2(4), 80-85.

Türkmen, M., Abdurahimoğlu, Y., Varol, S., & Gökdağ, M. (2016). İslami ilimler fakültesi öğrencilerinin spora yönelik tutumlarının incelenmesi (Bartin Üniversitesi Örneği). Uluslararası Güncel Eğitim Araştırmaları Dergisi, 2(1), 48-59.

Varol, R., Varol, S., & Türkmen, M. (2017). Bartın üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin spora yönelik tutumlarının belirlenmesi. Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3(2), 316-329.

1-METİLSİKLOPROPEN (1-mcp) UYGULANAN YEŞİL OLGUN DOMATES MEYVELERİNDE MODİFİYE ATMOSFER DEPOLAMA SIRASINDA TOPLAM FENOLİK MADDE MİKTARI, ANTİOKSİDAN KAPASİTESİ VE KLOROFİL DÜZEYİNDE MEYDANA GELEN DEĞİŞİMLER

Fehmi OK (ORCID:0000-0002-8097-8417)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı

Şeyda ÇAVUŞOĞLU (ORCID:0000-0001-8797-6687)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü

Özet

Bu çalışma, Van'ın Çaldıran ilçesindeki jeotermal seralarda topraksız tarım yöntemiyle yetiştirilen Seyit F1 domates çeşidinde, 1-MCP (1-metilsiklopropen) ve modifiye atmosfer uygulamalarının farklı dozlarda meyve kalitesini ve depolama süresini nasıl etkilediğini incelemektedir. Deney kapsamında, hasat edilen domatesler önce 10°C'de 24 saat ön soğutmaya tabi tutulmuş ve ardından üç gruba ayrılmıştır. İlk grup kontrol olarak bırakılmış, ikinci gruba 625 ppb, üçüncü gruba ise 1250 ppb 1-MCP hava geçirmez bir ortamda uygulanmıştır. Uygulama sonrasında domatesler, 20°C ve %85-90 nem oranında, 39 gün boyunca soğuk depolarda saklanmıştır. Bu süre zarfında meyveler üzerinde toplam fenolik madde, antioksidan aktivitesi ve klorofil düzeyleri ölçülmüştür. Sonuçlar, 1-MCP'nin olgunlaşmayı geciktirerek meyve kalitesini koruma konusunda etkili bir yöntem olduğunu göstermiştir. Özellikle 625 ppb dozundaki 1-MCP'nin, olgunlaşma sürecini daha etkin şekilde yavaşlattığı saptanmıştır. Bu bulgular, 1-MCP'nin hasat sonrası kaliteyi koruma ve raf ömrünü uzatmada önemli bir potansiyele sahip olduğunu vurgulamaktadır.

Anahtar kelimeler: 1-MCP, domates, modifiye atmosfer, yeşil olum.

CHANGES IN TOTAL PHENOLIC CONTENT, ANTIOXIDANT CAPACITY, AND CHLOROPHYLL LEVELS IN GREEN MATURE TOMATO FRUITS TREATED WITH 1-METHYLCYCLOPROPENE (1-mcp) DURING MODIFIED ATMOSPHERE STORAGE

Abstract

This study investigates the effects of different doses of 1-MCP (1-methylcyclopropene) and modified atmosphere applications on the fruit quality and storage duration of the Seyit F1 tomato variety grown through soilless agriculture in geothermal greenhouses in the Çaldıran district of Van. In the experiment, harvested tomatoes were first subjected to precooling at 10°C for 24 hours and then divided into three groups. The first group was kept as a control, the second group received 625 ppb of 1-MCP, and the third group was treated with 1250 ppb of 1-MCP in an airtight environment. Following the treatment, the tomatoes were stored in cold storage at 20°C with 85-90% humidity for 39 days. During this period, measurements were taken for total phenolic content, antioxidant activity, and chlorophyll levels in the fruit samples. The results indicated that 1-MCP effectively delayed ripening and preserved fruit quality. Specifically, the 625 ppb dose of 1-MCP was found to be more effective in slowing the ripening process. These findings highlight the significant potential of 1-MCP for post-harvest quality preservation and extending the shelf life of tomatoes.

Keywords: 1-MCP, tomato, modified atmosphere, greenmature.

1. Giriş

Domates üretimi dünya çapında önemli bir tarımsal faaliyet olup, domates dünya çapında en çok yetiştirilen ve tüketilen sebzelerden biridir. Son yıllarda, küresel domates üretimi yaklaşık 182 milyon tona ulaşmış olup, ekili alan yaklaşık 4,7 milyon hektardır (Ricupero ve.ark, 2021; . Domatesin önde gelen üreticileri arasında Çin, Amerika Birleşik Devletleri, Hindistan, Türkiye ve İtalya yer almaktadır. Çin, yıllık 41 milyon tonun üzerinde katkı sağlayarak en büyük üretici konumundadır. Türkiye'de domates yaklaşık 13,2 milyon tonluk üretimi ile küresel olarak üçüncü sırada yer almaktadır (Kabaş ve ark., 2023) . Ülke, hem açık alan hem de sera yetiştiriciliğine olanak tanıyan elverişli bir iklimden faydalanmakta ve bu da yüksek üretim seviyelerine katkıda bulunmaktadır.

Olgunlaşmayı ertelemek amacıyla depolanan domatesler düşük sıcaklıklarda muhafaza edilmektedir. Ancak su içeriğinin yüksek olmasından dolayı üşüme zararına hassas olan ürünlerde, uzun süreli depolamada meyvelerde üşüme zararının görülmesine ve pazar değerinin kaybetmesine neden olmaktadır. Bu nedenden dolayı meyvenin zarar görmeyeceği daha yüksek sıcaklık değerlerinde depolanması gerekmektedir. Hem depolamada hem de taşıma sırasında ürünlerde oluşan kayıpları önlemek amacıyla farklı ambalaj materyalleri de kullanılabilir (Türk et al., 1993; Bower ve Mitcham, 2001).

Sentetik olarak kullanılan 1-MCP, cyclopropene türevi olan kimyasal bir etilen inhibitörüdür. 24ºC ve 100 kPa basınçta 54.09 molekül ağırlığına ve C_4H_6 kimyasal formülüne sahip bir gazdır. 1-MCP, yapısal açıdan etilene benzer ve ticari olarak meyve olgunlaşmasını yavaşlatmakta olup kesme çiçeklerin tazeliğini korumaya yardım etmek amacıyla kullanılmaktadır. 1-MCP, Amerika Birleşik Devletleri'nde Çevre Koruma Birimi tarafından 1999 yılında onaylanmış ve yenilebilir bahçe ürünlerinde uygulanabilir formu olan "SmartFresh™" ticari adıyla kullanıma sunulmuştur. Uzun süre düşük konsantrasyonlarda uygulanan 1-MCP, yüksek konsantrasyonlu uygulama kadar etkili olabilmektedir. Etkili uygulama süresi 12-24 saat ve etkili uygulama sıcaklığı 20-25ºC arasındadır. 1-MCP, uygulamanın yapılacağı çeşide göre renk değişimi, solunum, asitlik, yumuşama, şeker vb. kalite kriterlerinde farklı etkiler gösterir. Bu nedenle, klimakterik meyve ve sebzelerde raf ve depo ömrünün uzamasında ve kalitenin korunmasında önemli etkiye sahiptir. 1-MCP uygulama süresi ve dozu uygun bir şekilde kullanıldığında üründe olgunlaşmayı geciktirmekte fakat engellememektedir (Blankenship, 2003; Watkins, 2006; Watkins, 2008). 1-metilsiklopropen (1-MCP) uygulamasının hasat sonrası uygulanması, domatesler de dahil olmak üzere çeşitli meyvelerin kalitesini ve raf ömrünü artırma kabiliyeti (Bower ve Mitcham, 2001) nedeniyle gıda bilimi ve teknolojisi alanında önemli ilgi görmüştür. 1-MCP, etilenin reseptörlerine bağlanmasını etkili bir şekilde bloke ederek, meyve olgunlaşması ve yaşlanma süreçlerini düzenlemek için çok önemlidir. Hasat sonrası 1-MCP uygulamalarının önemini, meyve kalitesi, antioksidan aktivitesi ve genel pazarlanabilirlik üzerindeki etkilerine odaklanarak sentezlemektedir. 1-MCP uygulamasının meyvelerde olgunlaşma sürecini önemli ölçüde geciktirdiği gösterilmiştir. Örneğin, çalışmalar 1-MCP uygulamasının depolama sırasında domateslerin yumuşamasını etkili bir şekilde engellediğini ve böylece sertliğini ve dokusunu koruduğunu göstermiştir (Wang et al., 2010; Sabır ve Agar, 2011b) . Bu, doku tüketici kabulünü etkileyen önemli bir kalite özelliği olduğundan domatesler için özellikle önemlidir. Ek olarak, 1-MCP'nin klorofil bozulmasını yavaşlattığı, bunun da domateslerin yeşil renginin korunmasına yardımcı olduğu ve böylece görsel çekiciliğini

artırdığı bildirilmiştir (Sabır ve Agar, 2011b) . Renk ve dokunun korunması sadece meyvenin estetik kalitesini iyileştirmekle kalmaz, aynı zamanda pazarlanabilirliğini de uzatır. 1-MCP uygulaması meyvelerdeki antioksidan bileşiklerin korunması ile ilişkilendirilmiştir. Dahası, bu sağlık geliştirici bileşiklerin tutulması, besleyici gıda ürünlerine olan tüketici talebini karşılamak için çok önemlidir.

1-MCP'nin kullanımı, meyvelerdeki etilen üretimini ve solunum oranlarını engelleme kabiliyeti nedeniyle hasat sonrası kayıpların azaltılmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bu, özellikle küresel gıda güvenliği bağlamında önemlidir çünkü bozulmayı azaltmak daha verimli gıda tedarik zincirlerine katkıda bulunabilir (Park et al., 2014; Gago et al., 2015). Meyvelerin raf ömrünü uzatarak, 1-MCP uygulamaları israfı azaltmaya ve daha fazla ürünün tüketicilere en iyi durumda ulaşmasını sağlamaya yardımcı olmaktadır. Raf ömrünü uzatma ve kaliteyi korumadaki etkinliği, onu üreticiler ve perakendeciler için değerli bir araç haline getirmiştir. Meyveleri önemli bir kalite kaybı olmadan daha uzun mesafeler boyunca taşıma yeteneği, pazarlanabilirliğini ve karlılığını artırmaktadır (Kolniak-Ostek et al., 2014; Pristijono et al., 2017) . Dahası, 1-MCP'nin modifiye atmosfer paketleme gibi diğer hasat sonrası işlemlerle entegrasyonu, meyve kalitesini korumadaki etkinliğini daha da artırmaktadır (Tan et al., 2012; Thwin et al., 2020) .

Klorofilin bozunumu, kloroplastların kromoplastlara dönüşümü nedeniyle yeşil renkten kırmızıya dönüştüğü için domates olgunlaşmasının kritik bir yönüdür. Çalışmalar, 1-MCP uygulamalarının klorofil bozulmasını etkili bir şekilde yavaşlattığını ve böylece depolama sırasında domateslerin yeşil renginin uzun süreler boyunca korunduğunu göstermiştir. Örneğin, Bahar et al., (2022) farklı dozlarda 1-MCP'nin domateslerdeki klorofil bozulmasını önemli ölçüde geciktirdiğini, bunun da azaltılmış etilen üretimi ve solunum oranlarıyla ilişkili olduğunu bildirmiştir. Ek olarak, 1-MCP'nin klorofil bozunumuyla ilişkili genlerin ifadesini inhibe edebileceğini ve bunun klorofil seviyelerini korumaktadır (Jia et al., 2022). Klorofilin bu şekilde korunması yalnızca domateslerin görsel çekiciliğini artırmakla kalmaz, aynı zamanda besin kalitesine de katkıda bulunur.

Domateslerdeki toplam fenolik içerik, insan sağlığı için faydalı olan antioksidan özellikleri için son derece önemlidir. Ancak, 1-MCP'nin fenolik bileşikler üzerindeki etkileri, kullanılan konsantrasyona ve depolama koşullarına bağlı olarak değişebilir. 1-MCP uygulamasının başlangıçta daha yüksek toplam fenolik seviyelerini koruduğunu, ancak zamanla bir düşüş gözlemlendiğini ve uzun süreli depolamanın 1-MCP'nin fenolik içerik üzerindeki faydalarını azaltılabilir (Liu et al., 2022) . Aksine, Wang et al., (2010), depolama sırasında hücre zarı bütünlüğünü korumadaki rolü nedeniyle domateslerdeki çözünür fenolik içeriği artırabileceğini belirtmiştir. Bu, 1-MCP fenolik bileşiklerin korunmasına yardımcı olabilse de, bu faydaları en üst düzeye çıkarmak için uygulama zamanı ve konsantrasyonunun kritik olduğunu göstermektedir.

Domateslerin antioksidan aktivitesi, fenolik içeriği ve genel kalitesiyle yakından bağlantılıdır. Araştırmalar, 1-MCP uygulamasının depolama sırasında domateslerin antioksidan kapasitesini artırabileceğini göstermiştir. Örneğin, Sabır ve Agar (2011a), daha yüksek dozlarda 1-MCP'nin olgunlaşma sürecini etkili bir şekilde geciktirdiğini ve bunun da antioksidan aktivitede bir azalma ile ilişkili olduğunu vurgulamışlardır. Ayrıca, diğer uygulamalarla birleştirildiğinde domateslerin genel kalitesini ve antioksidan

aktivitesini artırabilmektedir (Pristijono et al., 2017). Farlı dozlarda uygulanması, depolama sırasında yeşil domateslerde klorofil tutulumu, toplam fenolik içerik ve antioksidan aktivite üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. 1-MCP'nin bu kalite özelliklerini korumadaki etkinliği, kullanılan konsantrasyondan, uygulama zamanı ve belirli depolama koşullarından etkilenir. Gelecekteki araştırmalar, domateslerin hasat sonrası kalitesini etkili bir şekilde artırmak için bu parametreleri optimize etmeye odaklanmalıdır.

Domatesin klimakterik özelliğe sahip olmasından dolayı kırmızı olum döneminde hasat edilen ürünler daha yakın pazarlara satışa sunulmaktadır. Yeşil olum döneminde hasat edilen meyveler ise daha uzak pazarlara satışa sunulmakta veya depo edilmektedir. Bununla birlikte pazarlama esnasında domates meyveleri olgunlaşmaya devam etmekte ve tüketicinin arzu ettiği düzeye gelmektedir (Sabır, 2008).

Bu çalışmada, ülkemizde üretimde ve ihraç edilen ürünler arasında önemli bir paya sahip olan domates meyvelerinde, hasat sonrası farklı dozlarda 1-MCP uygulamaların, klorofil, toplam fenolik ve antioksidan aktivitesi üzerine olan etkilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. Materyal Ve Yöntem

Bu çalışma 2019-2020 yılları arasında Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Hasat Sonrası Fizyolojisi Laboratuvarında ve soğuk hava depolarında yürütülmüştür.

2.1. Materyal

Çalışmada, meyve materyali olarak ülkemizde ve Dünya'da yaygın olarak üretilen Seyit F1 kokteyl domates çeşidi kullanılmıştır. Çaldıran Jeotermal A.Ş. tarafından, Van'ın Çaldıran ilçesinde (39.123711, 43.868382) 34.000 m^2'lik alana kurulu, topraksız tarım seralarından temel gübreleme programıyla yetiştirilen domates meyveleri temin edilmiştir (Şekil 1). Hasat edilen meyveler aynı gün içerisinde soğutmalı araç kullanılmadan muhafazanın yapıldığı Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ziraat Fakültesi, Bahçe Bitkileri Bölümü, Hasat Sonrası Fizyolojisi ve soğuk hava depolarına taşınmıştır.

Şekil 1. Seyit F1 çeşidi domateslerin üretim serasındaki görünümü.

2.2. Yöntem

2.2.1. Meyvelerin hasadı ve yapılan uygulamalar

Çalışmada, üzerinde herhangi bir fizyolojik ve fiziksel bozulma, hastalık ve zararlı içermeyen yeşil olum dönemindeki domatesler 08.04.2019 tarihinde hasat edilerek kullanılmıştır. Hasat edilen domatesler aynı gün içerisinde soğuk hava depolarına getirilmiş ve 10ºC, %80±5 oransal nemde 24 saat boyunca ön soğutmaya tabi tutulmuştur. Ardından yeşil olum dönemindeki domateslere aşağıda belirtilen uygulamalar yapılmıştır.

2.2.2. 1-MCP (1-metilsiklopropen) uygulaması

Seyit F1 çeşidinde, yeşil olumda hasat edilen domatesler, plastik kasalara yerleştirilmiş ve 1 m^3 hacme sahip gaz sızdırmaz hale getirilen ortamlar içerisinde, 20ºC'de 24 saat boyunca 625 ve 1250 ppb dozlarında 1-MCP uygulaması yapılmıştır.

2.2.3. Modifiye atmosferde (MA) muhafaza uygulamaları

Her iki doz 1-MCP uygulamaları yapılan domatesler modifiye atmosfer uygulaması ile muhafazaya alınmıştır. Bu amaçla 600 ml'lik şeffaf ve kapağında 1 cm çapına sahip açıklığı bulunduran bardaklara her bir bardakta yaklaşık 210±10 gr meyve örneği kullanılmıştır (Şekil 2).

Şekil 2. Muhafaza süresince domates meyvelerinde MAP ortamı için kullanılan plastik bardak.

2.2.4. Deneme depolarının özellikleri ve meyvelerin muhafazası

Denemede kullanılan soğuk hava deposu 6 ton kapasitelidir. Sistemde soğutucu akışkan olarak R407C kullanılmakta olup, soğuk hava deposu direk soğutmalı ve higrostatik nem ayar ve kontrol sistemi ile donatılmıştır. Soğukta muhafaza çalışmalarında meyveler 20ºC sıcaklık ve %85-90 oransal nemde 39 gün süreyle depolanmıştır. Alınan meyve örneklerinde, farklı dozlarda uygulanan 1-MCP'nin meyve kalitesinde yol açtığı değişim ve farklılıkları ortaya koymak amacıyla muhafaza süresince çeşitli fiziksel ve kimyasal analizler yapılmıştır.

2.3. Deneme Süresince Yapılan Analizler
2.3.1.Toplam fenolik madde miktarı ve antioksidan aktivitesi

Domates meyvelerinden alınan 1 g örneğe 5 ml metanol eklenerek bu karışım 2 dakika homojenizatör (Ika Ultra-Turrax T18 Basic, Almanya) ile orta hızda homojenize edildikten sonra 10 dakika 4°C'de karanlık koşullarda bekletilmiştir. Örnekler filtre kâğıdından süzülerek tüplere alınmış ve analiz yapılıncaya kadar -20°C'de muhafaza edilmiştir.

Toplam fenolik madde içeriği Folin-Ciocaltaeukalorimetrik yöntemi modifiye edilerek spektrofotometre (VarianBio 100, Avustralya) yardımı ile saptanmıştır (Swain ve Hillis, 1959). Çözeltilerin spektrofotometrede 725 nm dalga boyunda absorbansları okunmuş, toplam fenolik madde miktarı gallik eşit eşdeğeri (GEA) mg/100g yaş ağılık (YA) olarak ifade edilecektir.

Antioksidan aktivitesinin belirlenmesinde, Ferric Reducing Antioxidant Power (FRAP) yöntemi kullanılmıştır (Benzie ve Strain, 1996). Hazırlanan çözeltiler spektrofotometrede 593nm dalga boyunda absorbansları okunmuş, antioksidan aktivitesi değerleri µmol trolox eşdeğeri (TE)/g YA olarak verilmiştir.

2.3.2. Klorofil a, klorofil b ve toplam klorofil

Depolama süresince alınan örneklerdeki klorofil a ve b miktarındaki değişimler Lichtenthaler et al. (1983) tarafından belirlenen yönteme göre belirlenmiştir. Bu amaç la

0.5 g taze doku örneği alınmış ve %80'lik 10 ml aseton ile homojenizatörde parçalandıktan sonra %80'lik aseton ile 25ml'ye tamamlanmıştır. Bu örnekler spektrofotometre cihazında 663 nm ve 665nm dalga boylarında okunmuştur. Elde edilen bu değerler klorofil a ve klorofil b için ng/g cinsinden hesaplanmıştır.

2.4. İstatistik analiz

Üzerinde durulan özellikler için tanımlayıcı istatistikler; ortalama ve standart hata olarak ifade edilmiştir. Bu özellikler bakımından; depolama süresi ve uygulamalar arasındaki fark olup olmadığını belirlemek amacıyla; faktöriyel (iki Faktörlü) varyans analizi yapılmıştır. Varyans analizini takiben farklı grupları belirlemede Duncan testi kullanılmıştır. Hesaplamalarda istatistik önemlilik düzeyi %5 olarak alınmış ve hesaplamalar için SPSS (ver.13) istatistik paket programı kullanılmıştır.

3.Bulgular

3.1. Toplam Fenolik Madde Miktarı ve Antioksidan Kapasitesi

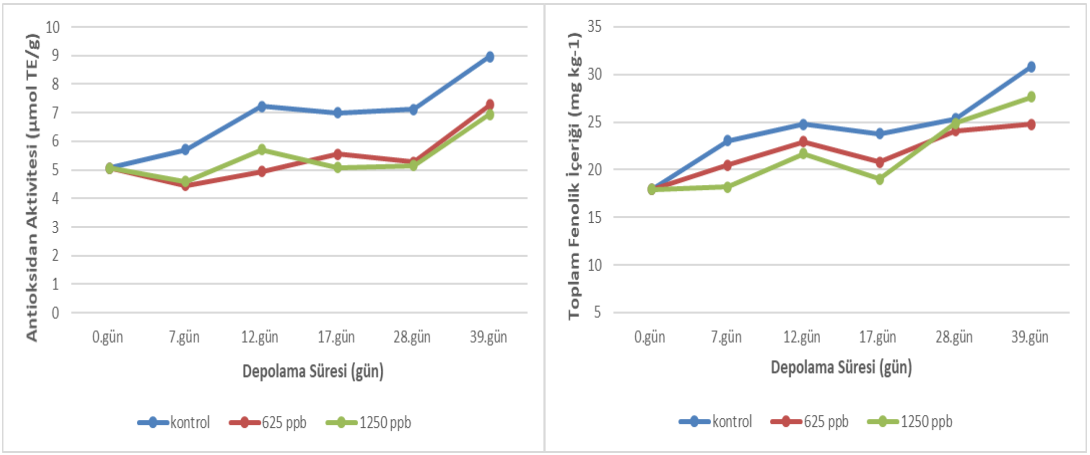
Depolama periyodu süresince toplam fenolik içeriği ve antioksidan kapasitesinde meydana gelen değişimler için tanımlayıcı istatistikler ve karşılaştırma sonuçları Çizelge 1'de belirtilmiştir.

Depolama periyodu süresince hem toplam fenolik içeriğinde hem de antioksidan kapasitesinde genel olarak artışlar meydana gelmiş olup, fakat depolama periyodu sonunda kontrol grubu meyvelerinin daha yüksek toplam fenolik içeriği ve antioksidan kapasitesi ihtiva ettiği tespit edilmiştir. Depolama sonunda en yüksek toplam fenolik içeriğine sahip uygulamanın 30.832 mg kg^{-1} ile kontrol grubunda olduğu, en düşük değerin ise 24.764 mg kg^{-1} ile 625 ppb 1-MCP uygulamasında olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, depolama sonunda en yüksek toplam antioksidan kapasitesine sahip uygulamanın 8.976 µmol TE/g ile kontrol grubunda olduğu, en düşük değerin ise 6.944 µmol TE/g ile 1250 ppb 1-MCP uygulamasında olduğu belirlenmiştir (Çizelge 1 ve Şekil 3.).

Çizelge 1. Yeşil olumda hasat edilen Seyit F1 çeşidi domateslerin 20 ºC'de depolanması boyunca toplam fenolik içeriği (mg kg^{-1}) ve antioksidan kapasitesinde (µmol TE/g) meydana gelen değişimler meydana gelen değişimler

	Depolama süresi (gün)	Uygulamalar		
		Kontrol	625 ppb	1250 ppb
Toplam fenolik (mg kg^{-1})	0	17.935 ± 0.608 C	17.935 ± 0.608C	17.935 ± 0.608 D
	7	23.016 ± 0.833 B	20.489 ± 0.641B	18.176 ± 0.615 D
	12	24.785 ± 0.555 B	22.959 ± 0.697A	21.658 ± 0.959 C
	17	23.787 ± 0.807 B	20.791 ± 0.604 B	18.996 ± 0.517 D
	28	25.345 ± 0.853 B	24.066 ± 0.577 A	24.889 ± 0.367 B
	39	30.832 ± 1.201 A	24.764 ± 0.879A	27.655 ± 0.488 A
	Ortalama	24.283 ± 0.964 a	21.834 ± 0.613b	21.551 ± 0.907 b
Antioksidan kapasitesi (µmol TE/g)	0	5.055 ± 0.506 C	5.055 ± 0.506 B	5.055 ± 0.506 B
	7	5.712 ± 0.097 C	4.460 ± 0.325 B	4.590 ± 0.417 B
	12	7.233 ± 0.178 B	4.939 ± 1.066 B	5.699 ± 0.550 AB
	17	6.999 ± 0.501 B	5.545 ± 0.821 AB	5.080 ± 0.308 B
	28	7.127 ± 0.354 B	5.267 ± 0.096 AB	5.156 ± 0.606 B
	39	8.976 ± 0.433 A	7.281 ± 0.480 A	6.944 ± 0.656 A
	Ortalama	6.850 ± 0.328 a	5.424 ± 0.307 b	5.420 ± 0.255 b

A.B.C:Aynı uygulamada farklı büyük harfler alan''depolamasüreleri''arasındaki fark istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$).
a. b. c: Farklı küçük harfi alan ''uygulamalar arası''fark istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$).

Şekil 3 Yeşil olumda hasat edilen Seyit F1 çeşidi domateslerin 20 ºC'de depolanması boyunca toplam fenolik içeriğinde meydana gelen değişimler.

3.2. Klorofil a, Klorofil b ve Toplam Klorofil

Depolama periyodu süresince depolanan domateslerin klorofil a, klorofil b ve toplam klorofil değerlerinde meydana gelen değişimler için tanımlayıcı istatistikler ve karşılaştırma sonuçları Çizelge 2'de belirtilmiştir.

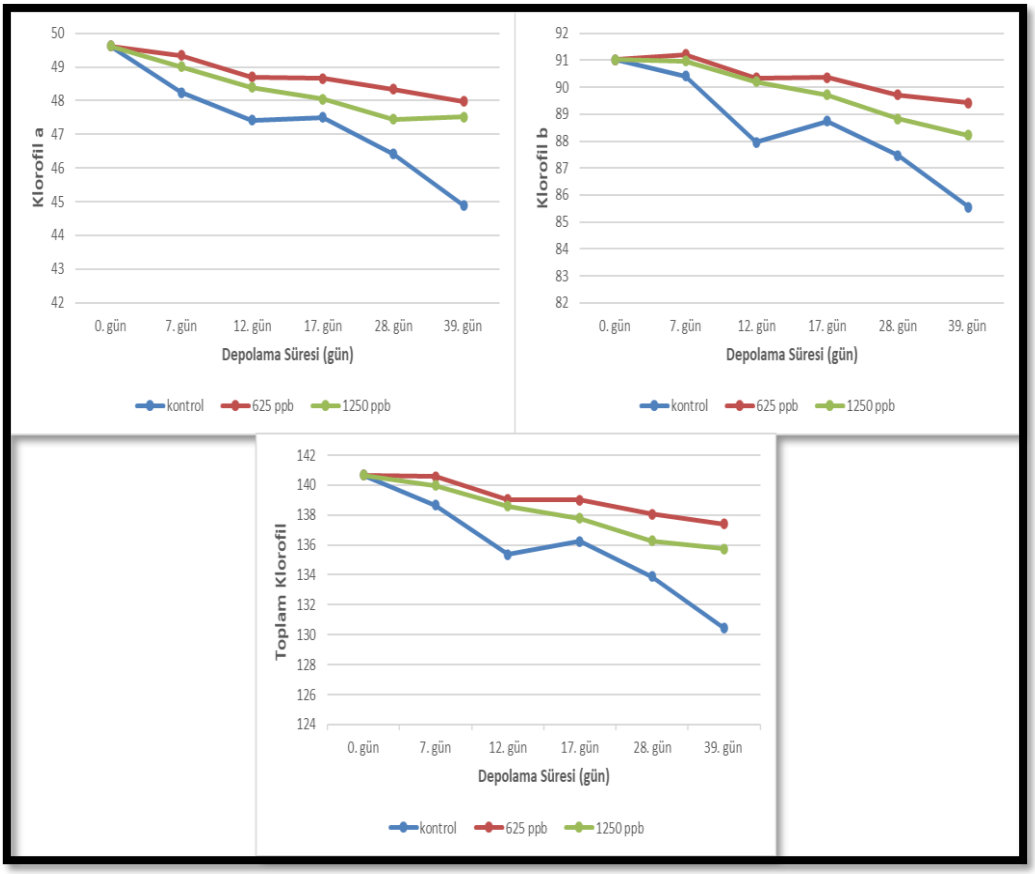
Çizelge 2. Yeşil olumda hasat edilen Seyit F1 çeşidi domateslerin 20 ºC'de depolanması boyunca klorofil a (mg g^{-1}), klorofil b (mg g^{-1})ve toplam klorofil (mg g^{-1}) değerlerinde meydana gelen değişimler

	Depolama Süresi (gün)	Uygulamalar		
		Kontrol	625 ppb	1250 ppb
Klorofil a	**0**	49.617±0.575 A	49.617±0.575	49.617±0.575
	7	48.245±0.355 AB	49.338±0.539	49.011±0.786
	12	47.415±1.068 AB	48.700±0.983	48.399±0.662
	17	47.505±0.214 AB	48.654±0.500	48.048±0.199
	28	46.422±0.626 AB	48.336±0.428	47.450±02.603
	39	44.884±2.565 B	47.975±0.336	47.514±0.888
	Ortalama	47.348±0.543 b	48.770±0.245 a	48.340±0.460 ab
Klorofil b	**0**	91.032±0.256 A	91.032±0.256 A	91.032±0.256 A
	7	90.420±0.129 A	91.220±0.204 A	90.971±0.292 A
	12	87.962±0.516 B	90.338±0.931 AB	90.200±0.385 AB
	17	88.747±0.497 B	90.359±0.067 AB	89.722±0.329 ABC
	28	87.460±0.673 B	89.714±0.472 AB	88.824±1.049 BC
	39	85.548±0.759 C	89.415±0.103 B	88.217±0.672 C
	Ortalama	88.528±0.479 b	90.346±0.219 a	89.828±0.319 a
Toplam. klorofil	**0**	140.649±0.831 A	140.649±0.831	140.649±0.831 A
	7	138.666±0.484 AB	140.558±0.738	139.982±1.060 AB
	12	135.377±1.321 B	139.039±1.899	138.600±0.869 AB
	17	136.253±0.631 AB	139.013±0.503	137.771±0.518AB
	28	133.882±1.154 BC	138.050±0.644	136.275±2.608 B
	39	130.432±3.003 C	137.390±0.409	135.731±0.275 B
	Ortalama	135.877±0.946 b	139.117±0.441 a	138.168±0.616 a

A.B.C:↓Aynı uygulamada farklı büyük harfler alan''depolamasüreleri''arasındaki fark istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$)
a. b. c:→Aynı depolama süresi için farklı küçük harfi alan ''uygulamalar arası'' fark istatistik olarak önemlidir ($p<0.05$)

Depolama periyodu boyunca başlangıç değerine göre bütün uygulamaların klorofil değerlerinde azalmalar meydana gelmiştir. Ancak 1-MCP uygulanan örneklerin klorofil değerlerinin beklenildiği gibi, kontrol örneklerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 2 ve Şekil 4).

Depolama sonunda klorofil a değerinin en yüksek olarak 47.975 mg g^{-1} ile 625 ppb 1-MCP uygulamasında olduğu, en düşük değerin ise 44.884 mg g^{-1} ile kontrol grubunda olduğu belirlenmiştir. Klorofil a miktarı için, kontrol grubu meyvelerinde depolama süreleri arası fark önemli bulunurken, 1-MCP uygulanan meyvelerde fark önemli bulunmamıştır. Ayrıca uygulamalar arası fark istatistik olarak, 1-MCP uygulanan örneklerde kontrol meyvelerine göre artan bir önemin olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 2.).

Şekil 4. Yeşil olumda hasat edilen Seyit F1 çeşidi domateslerin 20 ºC'de depolanması boyunca klorofil a (mg g^{-1}), klorofil b(mg g^{-1}) ve toplam klorofil (mg g^{-1}) değerlerinde meydana gelen değişimler.

Klorofil b miktarı için, depolama sonunda 89.415 mg g^{-1} ile 625 ppb 1-MCP uygulaması en yüksek değere sahip olurken, 85.548 mg g^{-1} ile kontrol uygulaması en düşük değere sahip uygulama olmuştur. Bütün uygulamalarda depolama süreleri arası fark önemli bulunmuş olup uygulamalar arası fark istatistik olarak, 1-MCP uygulanan örneklerde kontrol meyvelerine artış gösterdiği ve önemli olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 2.).

Toplam klorofil miktarında, depolama sonunda en yüksek değere sahip uygulamanın 137.390 mg g^{-1} ile 625 ppb 1-MCP uygulanmış meyvelerde olduğu, en düşük değerin ise 130.432 mg g^{-1} ile kontrol gurubu meyvelerinde olduğu belirlenmiştir. Toplam klorofil miktarı için, kontrol grubu ve 1250 ppb 1-MCP uygulanan örneklerde depolama süreleri arası fark önemli bulunmuştur. Ayrıca uygulamalar arası fark istatistik olarak, 1-MCP uygulanan örneklerde kontrol meyvelerine göre artış gösterdiği ve önemin olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 2).

4. Tartışma ve Sonuç

4.1. Toplam Fenolik Madde Miktarı ve Antioksidan Kapasitesi

Toplam fenolikler ürünlerin pazar değerini oluşturan tat ve renk oluşumunda ve bu özelliklerin depolama süresince korumalarında önemli etkiye sahiptir. Fenolik bileşikler, meyve ve sebzelerin işlenmesi sonucu elde edilen ürünlerinde kalitesini etkilemektedir. Ayrıca fenolik bileşikler olumlu etkilerinin yanında üründe oksidasyon sonucu kararma gibi olumsuz etkilere de sahiptir. Üründe kararmaya sebep olan enzim polifenoloksidaz (PPO) enzimidir (Öztürk ve Tunalıer, 2002; Acar, 1998; Yücecan ve Baykan, 1987). Çalışmada toplam fenolik içeriği incelendiğinde dalgalanmalarla birlikte artışın olduğu, depolamanın sonunda 1-MCP uygulamasının kontrol gurubuna oranla daha düşük oranda toplam fenolik miktarına sahip olduğu gözlemlenmiştir. Yaptığımız çalışmayı destekler nitelikte Wang et al. (2010) tarafından şeftalide yapılan çalışmada uygulanan 1-MCP'nin muhafaza süresi sonunda toplam fenolik içeriğinin düşürdüğü belirtilmiştir. Aghdam, (2012) domates meyvesine uyguladığı brassinosteroidlerin toplam fenolik içeriğini kontrol meyvelerine oranla arttırdığını tespit etmiş, bunun nedeni de toplam fenol içeriğinin soğuma toleransı ile ortaya çıktığını belirtmiştir.

Derim sonrasında oksidatif stres, ürünlerin muhafaza sırasında H_2O_2, O_2^- ve hidroksil radikaller gibi reaktif oksijen türlerinin (ROS) dokulardan çıkarılması ve üretimi arasındaki dengesizlikten dolayı açığa çıkar. Meyve ve sebze hücrelerinin oksidatif stres hasarına karşı savunması, reaktif oksijen radikallerini ortadan kaldıran ve zararlı etkilerini engelleyen süperoksitdismutaz (SOD), peroksidaz (GPX) gibi antioksidan enzimlerin düzeyine bağlıdır (Mittler, 2002; Zeng et al., 2010). Süperoksitdismutaz (SOD), peroksidaz (GPX) gibi enzimlerin miktarında artış söz konusu olduğunda antioksidan aktivitesi ile ilişkili olarak muhafaza sırasında oluşan tat ve renk gibi olumsuz etkileri inhibe edebildiği yapılan çalışmalarla ortaya konulmuştur. Yaptığımız çalışmada antioksidan oranları muhafazanın başlangıcından muhafaza sonunda kadar artış ve azalışlardan kaynaklı dalgalanmalarla birlikte muhafaza sonunda tüm uygulamalarda daha yüksek bir değer almıştır. Wang et al. (2010) domatesin muhafaza süresiyle 1-MCP uygulamasının antioksidan aktivitesinin önemli ölçüde arttığını belirtirken, Liu et al. 2015 şeftalide yaptığı çalışmada 1-MCP uygulanan meyvelerde antioksidan aktivitesinin artışını geciktirdiği belirtmiş ve 1-MCP uygulamasının antioksidan aktivitesinin üzerinde karmaşık etkileri olabileceğinden bahsetmiştir.

4.2. Klorofil a, Klorofil b ve Toplam Klorofil

Domateslerde olgunlaşma, klorofillerin bozulmasıyla ilişkili renk değişimi ve meyve olgunlaştıkça karotenoidlerin eş zamanlı birikimi ile tanımlanabilir (Giovannoni, 2004). Yeşil rengin kaybı, klorofil içeriğinin azalmasıyla ilişkilidir (Roongruangsri et al., 2013). Klorofil domateslerde olgun yeşil aşamaya kadar en baskın pigmenttir. Klorofilin parçalanması ve karotenoid ve flavonoidler gibi ikincil metabolitlerin üretimi nedeniyle renk değişiklikleri meydana gelir (Ho ve White, 2005; Lai et al., 2007). İlk olarak, kloroplastlar kromoplastlara dönüştürülür; likopen ve beta-karoten birikir (Egea et al., 2010). Domateslerde olgun yeşil ve olgunlaşmamış yeşil meyveleri ayırt etmek için floresan klorofil görüntüleme kullanımı ile başarılı sonuçlar vermektedir. Domatesde olgunlukla birlikte pigment bileşiminin yapısı belirgin bir şekilde değişmiş ve tamamen olgunlaşma aşamasına kadar karotenoidlerin arttığı, klorofilin hızlı bir şekilde

kaybolduğu tespit edilmiştir (Sozzi et al., 1996). Armut, elma ve brokoli üzerine yapılan güncel çalışmalar, 1-MCP'nin klorofilaz aktivitesini inhibe ederek ve klorofil bozulmasıyla ilişkili genlerin ekspresyonunu azaltarak klorofil bozulmasını geciktirebileceğini göstermiştir (Cheng et al., 2012; Gomez-Lobato et al., 2012; Lv et al.,2020).Yaptığımız çalışmada klorofil a, klorofil b ve toplam klorofil miktarları incelendiğinde depolama süresince kontrol gurubuna oranla (1-MCP) uygulanan domateslerde klorofil miktarının korunduğu, likopen sentezinin ise geçiktiği saptanmıştır. Bu durum (1-MCP) uygulamasının etilen sentezini inhibe etmesine ve solunum hızının düşmesine bağlı olarak olgunlaşmanın gecikmesi ile açıklanabilir. Moretti et al. (2005), Lee, (2003), Mostofi et al. (2003) ve Opiyo ve Ying, (2005), Hakim et al. (2004), taraflarından domates meyvelerinde 1-MCP uygulamaları bizim çalışmamızla benzer şekilde klorofil kaybını azaltmıştır.

Sonuç

Bu çalışma, 1-metilsiklopropen (1-MCP) uygulamasının ve modifiye atmosfer koşullarında depolamanın yeşil olum dönemi Seyit F1 domates meyvelerinin toplam fenolik madde miktarı, antioksidan kapasitesi ve klorofil seviyeleri üzerindeki etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Bulgular, 1-MCP'nin meyve olgunlaşmasını geciktirme ve kaliteyi koruma açısından etkili bir araç olduğunu ortaya koymuştur.

Depolama süresince, toplam fenolik madde ve antioksidan kapasitesinde dalgalanmalar gözlenmiş ve bu parametreler depolama sonunda kontrol grubunda daha yüksek değerler göstermiştir. Buna karşın, 1-MCP uygulanan meyvelerde, özellikle 625 ppb dozunda, klorofil a, b ve toplam klorofil miktarlarının daha iyi korunduğu tespit edilmiştir. Bu durum, 1-MCP'nin etilen sentezini inhibe ederek olgunlaşma sürecini yavaşlatmasına bağlanmıştır.

Sonuçlar, 1-MCP'nin modifiye atmosfer uygulamaları ile kombine edilerek, domates gibi klimakterik meyvelerde hasat sonrası kaliteyi koruma ve raf ömrünü uzatma potansiyelini göstermektedir. Ayrıca, bu bulguların, ticari domates üretiminde hasat sonrası kayıpları azaltmaya yönelik stratejilere katkı sağlayabileceği düşünülmektedir. Gelecekteki araştırmalar, 1-MCP uygulama dozunun ve süresinin optimize edilerek ürün kalitesini daha uzun süre koruma kapasitesinin artırılmasına odaklanabilir.

Teşekkür

FYL-2019-8637 proje numaralı çalışmamda maddi destek sağlayan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne (BAP) teşekkür ederiz. Bu çalışma yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır

Kaynaklar

Acar, J. (1998), Gıda Kimyası Editör: İlbilge Saldamlı, Hacettepe Ü Yayınları, Ankara.

Aghdam, M. S., Asghari, M., Farmani, B., Mohayeji, M., Moradbeygi, H.(2012). Impact of postharvest brassinos teroid streatment on PAL activity in tomato fruit in response to chilling stress. Scientia Horticulturae, 144: 116-120.

Bahar, A., Cavusoglu S., Yilmaz, N., Tekin, O., and Erċışlı, S. (2022). The effect of different doses of 1-methylcyclopropene on postharvest physiology and predicting ethylene production through multivariate adaptive regression splines in cocktail tomato. Horticulturae, 8(7), 567. https://doi.org/10.3390/horticulturae8070567

Benzie, IEF., Strain JJ (1996). The ferric reducing ability of plasma (FRAP) as a measure of ‘‘antioxidant power’’: the FRAP assay. Analytical Biochemistry 239: 70–76.

Blankenship S.M. (2003). Discovery and Commercialization of 1-Methylcyclopropene as an Ethylene Inhibitor. XXVI. International Horticultural Congress: Issues and Advances in Postharvest Horticulture (Editor: R.K. Prange). Acta Horticulturae, 628: 189-191.

Bower, J., Mitcham, B. 2001. Application of 1-MCP to vegetable crops. Perishables Handling Quarterly, 108: 26-27.

Cheng, Y. D., Dong, Y., Yan, H. B., Ge, W. Y., Shen, C. G., Guan, J. F., Liu, L. Q., Zhang, Y. Y. (2012). Effects of 1-MCP on chlorophyll degradation pathway-associated genes expression and chloroplast ultrastructure during the peel yellowing of Chinese pear fruits in storage. Food Chem., 135: 415-422.

Egea, I., Barsan, C., Bian, W., Purgatto, E., Latché, A., Chervin, C., Bouzayen, M., Pech, J. (2010). Chromoplast differentiation: current status and perspectives. Mini Review. Plant Cell Physiol, 51: 1601-1611.

Gago, C., Guerreiro, A., Miguel, G., Panagopoulos, T., Lara, C., and Antunes, M. (2015). Effect of harvest date and 1-mcp (smartfresh™) treatment on ‘golden delicious’ apple cold storage physiological disorders. Postharvest Biology and Technology, 110, 77-85. https://doi.org/10.1016/j.postharvbio.2015.07.018

Giovannoni, J. J. (2004). Genetic regulation of fruit development and ripening. Plant Cell 16: 170-180.

Gomez-Lobato, M. E., Hasperu´e, J. H., Civello, P. M., Chaves, A. R., Martínez, G. A. (2012). Effect of 1-MCP on the expression of chlorophyll degrading genes during senescence of broccoli (Brassica oleracea L.). Sci. Hortic., 144: 208-211.

Hakim, A., Austın, M. E., Batal, D., Gullo, S., Khatoon, M. (2004). Quality of Fresh-cut Tomatoes. Journal of Food Quality, 27(3): 195-206.

Ho, L. C., White, P. J. (2005). A cellular hypothesis for the induction of blossom-end rot in tomato fruit. Ann. Bot., 95: 571-581.

Jia, S., Zhang, N., Ji, H., Zhang, X., Dong, C., Yu, J., … and Liang, L. (2022). Effects of atmospheric cold plasma treatment on the storage quality and chlorophyll metabolism of postharvest tomato. Foods, 11(24), 4088. https://doi.org/10.3390/foods11244088

Jiang, L., Feng, W., Li, F., Xu, J., Ma, Y., and Ma, H. (2013). Effect of one-methylcyclopropene (1-mcp) and chlorine dioxide (clo2) on preservation of green walnut fruit and kernel traits. Journal of Food Science and Technology, 52(1), 267-275. https://doi.org/10.1007/s13197-013-0996-9

Kabaş, A., Çelik, İ., and Uluisik, S. (2023). Transgressive segregation of morphological traits in populations derived from cross between solanum habrochaites and

solanum lycopersicum. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 60(1), 61-66. https://doi.org/10.20289/zfdergi.1207916

Kolniak-Ostek, J., Wojdyło, A., Markowski, J., and Siucińska, K. (2014). 1-methylcyclopropene postharvest treatment and their effect on apple quality during long-term storage time. European Food Research and Technology, 239(4), 603-612. https://doi.org/10.1007/s00217-014-2256-2

Lai, A., Santangelo, E., Soressi, G. P., Fantoni, R. (2007). Analysis of the main secondary metabolites produced in tomato (Lycopersicon esculentum Mill.) epicarp tissue during fruit ripening using fluorescence techniques. Postharvest Biol. Technol., 43: 335-342.

Lee, Y. S. (2003). Development of 1- methylcyclopropene package delivery system to Control Tomato Ripening, Michigan State University, PhD thesis.

Liu, H., Cao, J., Jiang, W. (2015). Changes in phenolics and Antioxidant property of peach fruit during Ripening and responses to 1-methylcyclopropene. Postharvest Biology and Technology, 108: 111-118.

Liu, Z., Li, W., Li, X., and Li, X. (2022). Quality maintenance of 1-methylcyclopropenecombined with titanium dioxide photocatalytic reaction on postharvest cherry tomatoes. Journal of Food Processing and Preservation, 46(5). https://doi.org/10.1111/jfpp.16500

Lv, J., Zhang, M., Bai, L., Han, X., Ge, Y., Wang, W., Li, J. (2020). Effects of 1-methylcyclopropene (1-MCP) on the expression of genes involved in the chlorophyll degradation pathway of apple fruit during storage. Food chemistry, 308: 125707.

Mittler, R. (2002). Oxidative stress, antioxidants and stress tolerance. Trends in plant science, 7 (9): 405-410.

Moretti, C.L., Mattos, L.M., Berg, F.L.N., Santos, J.Z. (2005). Quality Attributes of Tomatoes Submitted to Different Postharvest Treatments, Proc. 177 5 th Int. Postharvest Symp. (Eds. F. Mencarelli and P. Tonutti), Acta Hort. 682: 1029-1035.

Mostofi, Y., Toıvonen, P. M. A., Lessanı, H., Babalar, M., Lu, C. (2003). Effects of 1-methylcyclopropene on ripening of greenhouse tomatoes at three storage temperatures. Postharvest Biology and Technology, 27: 285-292.

Opiyo, A. M., Ying, T. (2005). The effects of 1-methylcyclopropene treatment on the shelf life and quality of cherry tomato (Lycopersicon esculentum var. Cerasiforme) fruit. International Journal of Food Science and Technology, 40: 665-673.

Öztürk, N., Tunalıer, Z. (2002). Antioksidan Etki ve Fenolik Bileşikler, Anadolu Ü, Eskişehir.

Park, Y., Im, M., and Gorinstein, S. (2014). Shelf life extension and antioxidant activity of 'hayward' kiwi fruit as a result of prestorage conditioning and 1-methylcyclopropene treatment. Journal of Food Science and Technology, 52(5), 2711-2720. https://doi.org/10.1007/s13197-014-1300-3

Pristijono, P., Papoutsis, K., Scarlett, C. J., Bowyer, M. C., Vuong, Q. V., Stathopoulos, C. E., and Golding, J. B. (2017). Postharvest UV-C treatment combined with 1-methylcyclopropene (1-MCP), followed by storage in continuous low-level ethylene atmosphere, improves the quality of tomatoes. The Journal of Horticultural Science and Biotechnology, 92(5), 521-529.

Ricupero, M., Biondi, A., Russo, A., Zappalà, L., and Mazzeo, G. (2021). The cotton mealybug is spreading along the mediterranean: first pest detection in italian tomatoes. Insects, 12(8), 675. https://doi.org/10.3390/insects12080675

Roongruangsri, W., Rattanapanone, N., Boonyakiat, L.D. (2013). Influence of storage conditions on physio–chemical and biochemical of two Tangerine cultivars. Journal of Agricultural Science 5: 70–84.

Sabır, F. and Agar, I. (2011a). Influence of different concentrations of 1-methylcyclopropene on the quality of tomato harvested at different maturity stages. Journal of the Science of Food and Agriculture, 91(15), 2835-2843. https://doi.org/10.1002/jsfa.4529

Sabır, F. and Agar, I. (2011b). Effects of 1-methylcyclopropene and modified atmosphere packing on postharvest life and quality in tomatoes. Journal of Food Quality, 34(2), 111-118. https://doi.org/10.1111/j.1745-4557.2011.00372.x

Sozzi, G. O., Cascone, O., Fraschina, A. A. (1996). Effect of a high temperature stress on endo-mannanase and a-and bgalactosidase activities during tomato fruit ripening. Postharvest Biol. Technol, 9: 49453.

Swain, T., Hillis, WE. (1959). The phenolic constituents of Prunusdomestica I. – The quantitative analysis of phenolic constituents. Journal of the Science of Food and Agriculture 10: 63–68.

Tan, C., Ali, Z., Ismail, I., and Zainal, Z. (2012). Effects of 1-methylcyclopropene and modified atmosphere packaging on the antioxidant capacity in pepper "kulai" during low-temperature storage. The Scientific World Journal, 2012, 1-10. https://doi.org/10.1100/2012/474801

Thwin, Y., Chang, M., Hong, Y., and Lim, S. (2020). Effects of 1-mcp and calcium chloride treatments on quality maintenance of full-ripe cherry tomatoes. Korean Journal of Food Preservation, 27(4), 433-445. https://doi.org/10.11002/kjfp.2020.27.4.433

Türk, R., Seniz, V., Özdemir, N., Süzen, M. A. (1993). Changes in the chlorophyll carotenoid and lycopene contents of tomatoes in relation to temperature. In International Symposium on Postharvest Treatment of Horticultural Crops 368: 856-862.

Wang, M., Cao, J., Lin, L., and Sun, J. (2010). Effect of 1-methylcyclopropene on nutritional quality and antioxidant activity of tomato fruit (solanum lycopersicon l.) during storage. Journal of Food Quality, 33(2), 150-164. https://doi.org/10.1111/j.1745-4557.2010.00308.x

Watkins C.B. (2006). The Use of 1-Methlcyclopropene (1-MCP) on Fruits and Vegetables. Biotechnology Advances, 24: 389-409.

Watkins C.B., (2008). Overview of 1-Methylcyclopropene Trials and Usesfor Edible Horticultural Crops. HortScience, 43: 86-94.,

Yücecan, S., Baykan, S. (1987). Besin Kimyası, Milli Eğitim Yayınları, Ankara.

Zeng, K., Deng, Y., Ming, J., Deng, L. (2010). Induction of disease resistance and ROS metabolism in navel oranges by chitosan. Scientia horticulturae, 126 (2): 223-228.

MELATONİN VE JELATİN UYGULAMALARININ İLE *Agaricus campestris* L. (Agaricaceae) MANTAR TÜRÜNÜN DEPOLAMA ÖMRÜNÜN UZATILMASI VE KALİTESİNİN KORUNMASI

Ramazan AĞIN (ORCID:0009-0007-4673-536X)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü Bahçe Bitkileri Anabilim Dalı. Van /Türkiye

Şeyda ÇAVUŞOĞLU (ORCID:0000-0001-8797-6687)
Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü. Van /Türkiye

Özet

Bu çalışma, Agaricus campestris L. (*Agaricaceae*) melatonin (%0.5 mM) ve jelatin (%1) uygulamalarının hasat sonrası kalite parametreleri ve depolama ömrü üzerindeki etkilerini incelemiştir. Yenilebilir kaplama malzemelerinin kullanımıyla, mantarların ağırlık kaybı, renk değişimi, solunum hızı gibi kritik kalite parametreleri değerlendirilmiştir. Çalışmada, melatonin ve jelatin uygulamalarının ayrı ayrı ve birlikte kullanımıyla, mantarların fiziksel ve biyokimyasal özelliklerinde iyileşmeler sağlandığı gözlenmiştir. Jelatin uygulaması, ağırlık kaybını en aza indirirken, melatonin uygulaması renk stabilitesini koruyarak ve oksidatif stresle ilişkili enzim aktivitelerini azaltarak etkili olmuştur. Solunum hızında, jelatin kaplamalarının, depolama boyunca düşük seviyelerde kaldığı tespit edilmiştir. Sonuç olarak, bu iki uygulamanın kombinasyonu, mantarların raf ömrünü uzatmada etkili bir yöntem olarak değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Agaricus campestris, hasat sonrası fizyoloji, Jelatin, Melatonin

PROLONGATION OF STORAGE LIFE AND PRESERVATION OF QUALITY OF *Agaricus campestris* L.MUSHROOM SPECIES BY MELATONIN AND GELATIN APPLICATIONS

Absract

This study investigated the effects of melatonin (0.5 mM) and gelatin (1%) applications on the post-harvest quality parameters and storage life of *Agaricus campestris* L (Agaricaceae). by using edible coating materials, critical quality parameters such as weight loss, color changes, and respiration rates of the mushrooms were evaluated. The individual and combined applications of melatonin and gelatin demonstrated improvements in the physical and biochemical properties of the mushrooms. Gelatin application effectively minimized weight loss, while melatonin maintained color stability and reduced the activity of enzymes associated with oxidative stress. Respiration rates remained lower throughout storage with gelatin coatings. Consequently, the combination of these two applications proved to be an effective method for extending the shelf life of mushrooms.

Keywords: Agaricus campestris, postharvest physiology, gelatin, melatonin

1. GİRİŞ

Mantar yetiştiriciliği 17. yüzyılda Fransa'da başlamış ve daha sonra Uzak Doğu, Amerika ve Avrupa'da endüstriyel bir uygulama haline gelmiştir. Sağlıklı gıda talebinin artması, yenilebilir mantarlara olan ilgiyi artırmıştır. Bugün mantarlar, üretimin yıllık olarak tahminen %6-7 oranında arttığı 100'den fazla ülkede yetiştirilmektedir. Türkiye'de ticari mantar yetiştiriciliğine geçiş 1980'lerde başlamış ve 1990'larda önemli ticari değer kazanmıştır. 1990 ile 2000 yılları arasında mantar üretiminde hızlı bir büyüme olmuş ve tüketim, artan sosyal farkındalık ve değişen beslenme alışkanlıklarıyla ortalama %177 artmıştır (Turp ve Boylu, 2018).

2022 yılında dünya genelindeki mantar üretimi 48.3 milyon ton olarak kaydedilmiştir. Bu üretimin büyük bir kısmı, 46.4 milyon ton ile Asya kıtasında gerçekleşmiş, Avrupa kıtası ise 1.3 milyon ton üretim ile bunu takip etmiştir. Asya kıtasında gerçekleşen üretim, dünya toplam mantar üretiminin %96'sını oluşturmaktadır. Buna karşılık Avrupa'nın üretimi, dünya toplamının sadece %2.7'sine denk gelmektedir. Asya'nın dünya mantar üretiminde baskın rol oynamasında en büyük paya sahip olan ülke Çin'dir. Çin, 45.4 milyon ton üretimle dünya genelinde en yüksek mantar üretimini gerçekleştiren ülke konumundadır. Asya'daki diğer önemli üretici ülkeler arasında Japonya ve Hindistan yer almaktadır. Avrupa kıtasında ise Polonya ve Hollanda gibi ülkeler mantar üretiminde öne çıkmaktadır, ancak bu kıtanın toplam üretimi Asya'nın çok altında kalmaktadır (FAO, 2024). Türkiye, dünya mantar üretimi sıralamasında 15. sırada yer alırken, ülke içindeki üretim ve tüketim bölgesel farklılıklar göstermektedir. Türkiye'de kültür mantarı üretimi, 1960'lı yıllarda başlamış ve 1990'lı yıllardan itibaren ticari anlamda önem kazanmaya başlamıştır. Ülke genelinde en yüksek üretim %61.5 oranıyla Akdeniz Bölgesi'nde gerçekleşirken, tüketim açısından Marmara Bölgesi %60 pay ile lider konumdadır. Antalya/Korkuteli, Burdur, Konya ve Kocaeli, Türkiye'de mantar üretiminin yoğun olarak yapıldığı iller arasında öne çıkmaktadır (Eren, 2019). Bu veriler, Asya'nın dünya mantar üretimindeki üstünlüğünü ve Türkiye'nin bu alandaki gelişimini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Asya kıtası, üretim kapasitesi ve hacmi açısından diğer kıtaların oldukça önündedir ve bu durum, kıtanın iklim koşulları, tarımsal altyapısı ve teknoloji kullanımındaki avantajlarına bağlanabilir.

Yenilebilir jelatin esaslı film kaplama, hayvanların deri ve kemiklerinde en bol bulunan yapısal protein olan kolajenin kısmi hidrolizi ile elde edilen çok işlevli bir hidrokolloiddir (Boran et al., 2011). Su ile yapılan jelatin jeller, düşük sıcaklıklarda erir ve jelleşir. Jelatinin erime sıcaklığı ile priz sıcaklığı arasındaki farkın diğer jelleştirici maddelere göre daha küçük olması, jelatinin diğer jelleştirici maddelere göre daha sık kullanılmasını sağlamaktadır (Boran et al., 2010).

Hasat sonrası meyve ve sebzelerin kalite kaybını azaltmak ve raf ömürlerini uzatmak, gıda endüstrisi için önemli bir hedeftir. Bu amaçla geliştirilen yöntemlerden biri, yenilebilir kaplama malzemelerinin kullanımıdır. Yenilebilir kaplamalar, gıdaların yüzeyinde ince bir film oluşturarak su kaybını (Dikel, 2012), solunum hızını ve mikrobiyal kontaminasyonu azaltır. Bu kaplamalar, doğal biyopolimerler kullanılarak üretildiği için çevre dostu bir alternatif sunar (Krochta and De Mulder-Johnston, 1997). Jelatin, hayvansal kaynaklı bir protein olarak yenilebilir film kaplama malzemesi olarak geniş bir kullanım alanına sahiptir. Jelatin kaplamalar, nem ve gaz geçirgenliğini kontrol

etme özellikleri sayesinde gıdaların tazeliğini korur. Ayrıca, jelatin doğal bir protein olduğu için toksik değildir ve biyolojik olarak parçalanabilir (Bourtoom, 2008). Bu özellikler, jelatini meyve ve sebzeler için ideal bir kaplama malzemesi yapmaktadır. Lin et al (2011), jelatin kaplamaların çilek üzerindeki etkilerini incelemiş ve bu kaplamaların çileğin nem kaybını azaltarak raf ömrünü uzattığını belirlemiştir. Benzer şekilde, bir çok çalışmada jelatin kaplamaların meyve ve sebzelerde oksidasyon ve renk değişimini engellediğini, böylece depolama süresince kalite kaybını azalttığını rapor etmiştir. Jelatin kaplamalar sadece fiziksel bir bariyer sağlamakla kalmaz, aynı zamanda içerdiği aktif bileşenler sayesinde antioksidan ve antimikrobiyal özellikler de sunar. Bu sayede, gıdaların mikrobiyal bozulmasını geciktirir ve besin değerlerini korur (Gennadios, 2002). Jelatinin su buharı ve gaz bariyer özellikleri, meyve ve sebzelerin solunum oranını azaltarak tazeliklerini daha uzun süre korumalarını sağlar (Rhim and Ng, 2007).

Melatonin, hayvanlarda pineal bez tarafından salgılanan bir hormondur ve insanlarda ilk kez 1958 yılında tanımlanmıştır. 1995 yılında bu hormonun tek çenekli ve çift çenekli bitkilerde de bulunduğu keşfedilmiştir (Dubbels et al, 1995; Hattori et al, 1995). Melatoninin bitkilerin yapraklarında ve/veya köklerinde sentezlendiği ve ardından çiçeklere, meyvelere ve meristemlere taşındığı düşünülmektedir (Tan et al, 2013).

Pek çok bitki türünün tohumlarında, meyvelerinde, yapraklarında ve köklerinde yüksek miktarda melatonin bulunduğu tespit edilmiştir (Reiter, 1999; Tettamanti et al., 2000; Reiter et al, 2007). Melatoninin bitkilerde bulunduğunun keşfedilmesinden sonra, artan sayıda araştırmada melatoninin çeşitli sebze, meyve, tohum, tahıl, tıbbi ve aromatik bitkiler ile süs ve yabani bitki türlerinde yer aldığı bildirilmiştir (Paredes et al., 2009; Arnao, 2014; Feng et al., 2014). Bu çalışmalar, melatoninin bitkisel dokularda yaygın olarak bulunduğunu ve farklı bitki türlerinde önemli işlevler üstlenebileceğini göstermektedir."

Melatonin reaktif oksijen türlerini (ROS) temizleyerek, antioksidan sistemi aktive ederek ve diğer antioksidanların etkinliğini artırarak bitkilerin abiyotik ve biyotik streslere karşı dayanıklılığını artıran bir antioksidan görevi görür (Debnath et al., 2019). Ayrıca, meyve biyolojisinde soğuk hasarını baskılamak ve olgunlaşmayı ve çürüme oluşumunu geciktirmek gibi işlevleri de üstlenir (Michailidis et al., 2021).

Meyve ve sebzelerde endojen olarak üretilen melatonin, olgunlaşma ve hasat sonrası süreçlerde önemli bir rol oynar. Dışarıdan uygulandığında, melatonin, meyve ve sebzelerdeki oksitlenmiş protein onarımında yer alan antioksidan enzimleri, enzimatik olmayan antioksidanları ve enzimleri artırarak bitkilerin fizyolojik süreçlerini düzenler (Xu et al, 2019).

Bu çalışmada, tarımsal sürdürülebilirliğe katkı sağlamak amacıyla Agaricus campestris mantar türünde melatonin ve jelatin uygulamalarının hasat sonrası fizyolojik değişim ve kalite kaybı üzerine etkileri araştırılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1 Materyal

Çalışmada, materyal olarak Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Mantar Araştırma ve Uygulama Merkezine ait, yetiştirme koşulları kontrol edilebilen ranza sistemli odalarda yetiştirilen A. campestris mantarları kullanılmıştır.

Şekil.1 *A.* campesteris yetiştirildiği üretim odasından bir görünümü

Şekil .2 A. campesteris mantar çeşidinin yetiştirildiği mantar üretim odasında misel sarım aşaması

Şekil 0. *A. campesteris* mantar çeşidinin yetiştirildiği mantar üretim odasında hasat aşamasında olan mantarlar.

Optimum hasat koşullarında hasadı gerçekleştirilen mantarlara öncelikle 10ºC'de ön soğutma yapılmıştır. Ön soğutma işleminden sonra mantarlar aynı şekilde

boylandıktan sonra mekanik hasarı olanlar elemine edilmiştir. Mantarlar öncelikle çeşme suyunda yıkanmıştır. Sterilasyonu sağlamak amacıyla 250 ppm'lik çamaşır suyunda (NaClO) 1 dakika boyunca tutulmuştur. Klorit kalıntısını gidermek için saf suda üç defa durulanıp ve kurumaya bırakılmıştır.

Şekil 3 *A. campesteris* mantar çeşidinin sterilasyonu

A. campestris mantarları, %1'lik jelatin yenilebilir kaplama malzemesi (2 defa, 5 saniye) ve 0.5 mM melatonine (3 dakika) daldırılıp ve kurumaya bırakılmıştır. Kontrol grubu ise 3 dakika saf suda bekletilmiştir.

Şekil 5 Yenilebilir kaplama malzemelerinin uygulanması ve kurutulması gerçekleşen *A. campestris* mantarları 4 gruba ayrılmıştır

Araştırmada dört farklı uygulama grubu oluşturulmuştur. Birinci grup kontrol olarak belirlenmiş ve herhangi bir işlem uygulanmamıştır. İkinci gruba %0.5 mM melatonin, üçüncü gruba %1 jelatin, dördüncü gruba ise %0.5 mM melatonin ile %1 jelatin kombinasyonu uygulanmıştır. Uygulama yapıldıktan sonra mantarlar (Agaricus campestris) köpük tabaklar içerisinde ve her tabak içerisinde 6 adet olacak şekilde üzeri strech film ile kaplanıp ve 4ºC sıcaklıkta ve %90-95 oransal nem içeren soğuk hava depolarına aktarılmıştır. Çalışma 3 tekerürlü olacak şekilde kurulup ve muhafaza süresince 4 gün aralıklarla depodan alınan örneklerde gözlem ve analizler yapılmıştır.

Şekil 6 Strech film kaplama ve ambalajlama

2.2 Yöntem

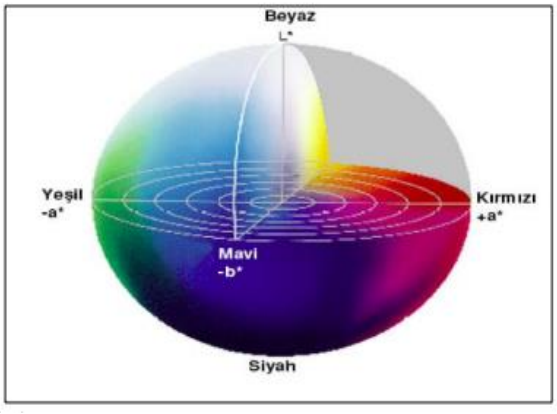
2.2.1 Ağırlık kaybı

Muhafaza süresince ağırlık kayıplarını belirlemek için ise ayrılan örneklerde ağırlık ölçümleri, hassas terazi yardımı ile hasat dönemi ile hasadı izleyen 4 günlük analiz dönemlerinde yapılıp ve ağırlık kayıpları başlangıca göre % olarak hesaplanmıştır.

$$\text{Ağırlık Kaybı} = \frac{(\text{Başlangıç Ağırlığı} - \text{Son Ağırlık})}{(\text{Başlangıç Ağırlığı})} \text{ x100} \qquad (3.1)$$

2.2.2 Renk

Araştırma süresince bitkilerde renk değişimleri Minolta CR–400 marka renk ölçer ile L*, a, b C*, h˚ renk düzleminde belirlenecektir. Her tekerrüre ait bitkilerde 3 farklı bölgede ölçüm yapılacaktır. Sonuçlar L * C*, h˚ olarak ifade edilecektir. Renkler a* (+kırmızı- yeşil), b* (+sarı-mavi) ve L(parlaklık) renk değerlerini ifade etmektedir. L* değeri 100'e yaklaştıkça parlaklığın artığını göstermektedir.

Şekil 7 Renk skalası

2.2.3 Solunum hızı

Gaz sızdırmaz kavanozlar içerisindeki A. campestris mantarların ortama verecekleri CO_2 miktarı 2 saatlik bir bekleme süresinin sonunda Headspace Gas Analyser

GS3/L marka CO_2 analyzer ile okunmuştur. Mantarların solunum hızı değerleri ağırlık ve hacim değerlerinin de kullanımı ile hesaplanmıştır (Çavuşoğlu, 2008).

$$\text{Solunum Hızı} = \frac{(Vk\text{-}Vü) \times \%\ CO_2 \times 10}{G \times T} \qquad (3.2)$$

Vk: Kavanoz hacmi (L)
Vü: Ürün hacmi (L)
%CO2: Ürünün çıkarmış olduğu karbondioksit miktarı
G: Ürün ağırlığı (kg)
T: Zaman (saat)

2.3 İstatistik Analizler

Araştırmada elde edilen veriler, tesadüfi parseller deneme desenine göre varyans analizi ile $p<0.05$ önemlilik düzeyine göre değerlendirilmiştir. İncelenen özellikler için tanımlayıcı istatistikler; ortalama ve standart hata olarak ifade edilmiştir. Bu özellikler bakımından uygulamalar ve depolama süreleri arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla faktöriyel deneme desenine göre tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Varyans analizinin ardından, uygulamalar ve depolama süreleri ortalamaları arasındaki farkı belirlemek için Duncan testi kullanılmıştır. Hesaplamalarda istatistiksel anlamlılık düzeyi %5 olarak kabul edilmiş ve hesaplamalar "SPSS version 20.0" istatistik paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

3. BULGULAR

3.1 Ağırlık Kaybı

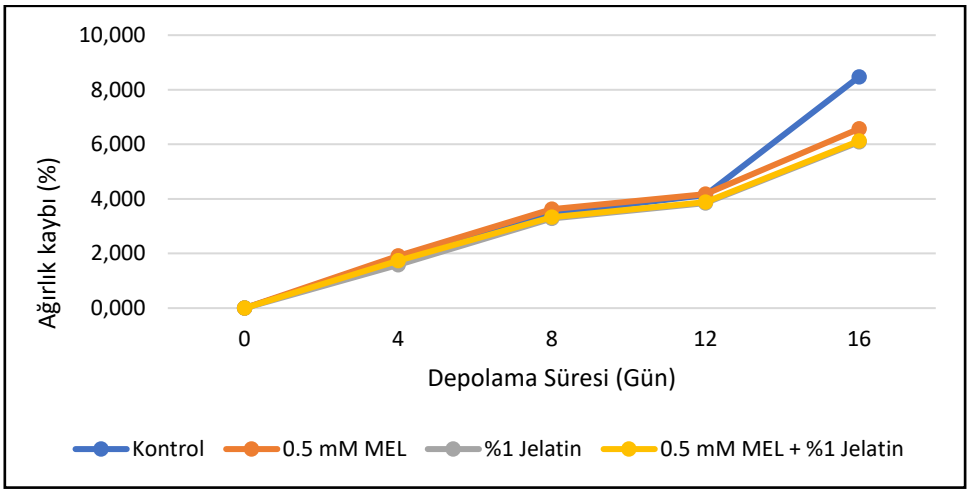
A. campestris mantarının 4ºC ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması sırasında ağırlık kaybında meydana gelen değişimler Çizelge 1 ve Şekil 8'de gösterilmiştir.

Çizelge 1 A. campestris mantarının depolanması sırasında ağırlık kaybında meydana gelen değişimler (%)

D. S.	Uygulama				D.S. Ort.
	Kontrol	0.5 mM MEL	%1 Jelatin	0.5 mM MEL + %1 Jelatin	
0	0.000 ± 0.000 $^{öd\ e}$	0.000 ± 0.000 $^{öd\ d}$	0.000 ± 0.000 $^{öd\ e}$	0.000 ± 0.000 $^{öd\ e}$	0.000 ± 0.000 ^{e}
4	1.810 ± 0.029 $^{A\ d}$	1.917 ± 0.057 $^{A\ c}$	1.587 ± 0.078 $^{B\ d}$	1.741 ± 0.029 $^{AB\ d}$	1.764 ± 0.043 ^{d}
8	3.477 ± 0.081 $^{A\ c}$	3.621 ± 0.165 $^{A\ b}$	3.282 ± 0.037 $^{A\ c}$	3.329 ± 0.072 $^{A\ c}$	3.428 ± 0.059 ^{c}
12	4.136 ± 0.110 $^{A\ b}$	4.180 ± 0.206 $^{A\ b}$	3.843 ± 0.084 $^{A\ b}$	3.886 ± 0.126 $^{A\ b}$	4.013 ± 0.075 ^{b}
16	8.471 ± 0.196 $^{A\ a}$	6.568 ± 0.348 $^{B\ a}$	6.082 ± 0.127 $^{C\ a}$	6.122 ± 0.156 $^{C\ a}$	6.311 ± 0.115 ^{a}
Uyg. Ort.	**3.579 ± 0.585** ^{A}	**3.259 ± 0.595** ^{A}	**3.015 ± 0.552** ^{A}	**3.103 ± 0.279** ^{A}	
p^{Uygulama} = **0.002**		$p^{\text{D.S.}}$ = **0.001**		$p^{\text{Uygulama x D.S.}}$ = **0.875**	

A, B, C →: Aynı depolama süresi içerisinde farklı büyük harf alan uygulamalar arası fark istatisitiki olarak önemlidir ($p<0.05$). a, b, c ↓ : Aynı uygulama içerisinde farklı küçük harf alan depolama süreleri arası fark istatistiki olarak önemlidir ($p<0.05$).

A. campestris mantarının 4ºC'de ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması esnasında ağırlık kaybında meydana gelen değişimler incelendiğinde; depolama başlangıcından depolama sonuna kadar tüm uygulamalarda düzenli artışların olduğu belirlenmiştir. Depolama sonunda elde edilen veriler incelendiğinde, en yüksek ağırlık kaybının % 8.471 ile kontrol uygulamasında olduğu tespit edilirken, en düşük değerin ise %6.082 %1 jelatin uygulamasında olduğu saptanmıştır (Çizelge 1 ve Şekil 8). Ağırlık kaybı açısından uygulamalar arası 0 ile 14. depolama günleri arasında istatiktiksel açıdan bir fark gözlemlenmezken sadece depolamanın sonunda fark önemli olduğu belirlenmiştir. Depolama süreleri arasında bütün uygulamalar arasında istatiksel olarak fark olduğu ortaya konulmuştur. **(Çizelge 1)**

Şekil 8 A. campestris mantarının depolanması sırasında ağırlık kaybında meydana gelen değişimler

4.2 Renk

3.2.1 L* Değeri

A. campestris mantarının 4ºC ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması sırasında tutulması ile L* değerinde meydana gelen değişimler Çizelge 2 ve Şekil 9 'da gösterilmiştir.

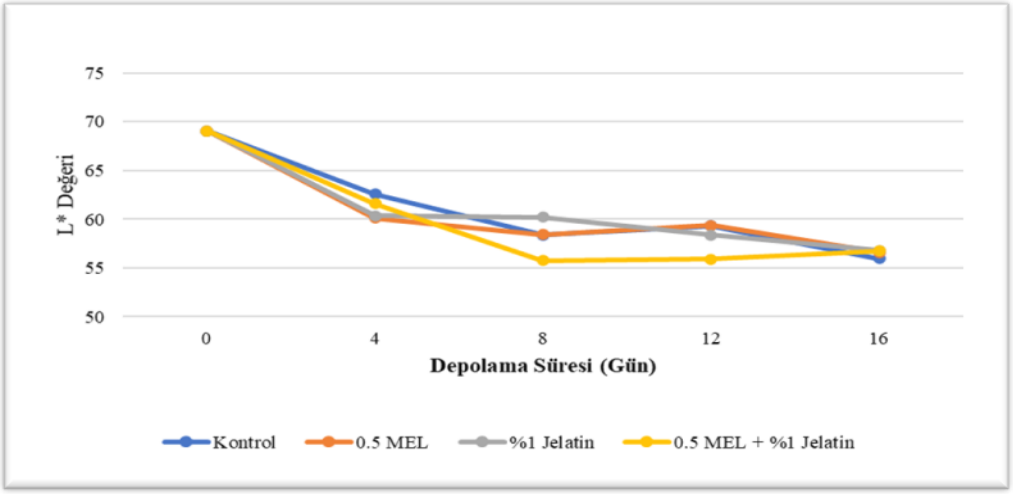
A. campestris mantarının 4ºC'de ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması esnasında L* değerinde meydana gelen değişimlere bakıldığında; depolama boyunca azalışların meydana geldiği görülmekte ve depolama sonunda ise en yüksek L* değerinin 56.785 ile %1 Jelatin uygulamasında olduğu, en düşük değerin ise 55.955 ile kontrol grubu olduğu belirlenmiştir (Çizelge 2 ve Şekil 9).

Çizelge 2 A. campestris mantarının depolanması sırasında L* değerinde meydana gelen değişimler

D. S.	Uygulama				D.S. Ort.
	Kontrol	0.5 mM MEL	%1 Jelatin	0.5 mM MEL + %1 Jelatin	
0	69.060 ± 0.202 ^{A} $_{a}$	69.060 ± 0.202 ^{A} $_{a}$	69.060 ± 0.202 ^{A} $_{a}$	69.060 ± 0.202 ^{A} $_{a}$	69.060 ± 0.086 $_{a}$
4	62.590 ± 0.722 ^{A} $_{b}$	60.105 ± 0.574 ^{B} $_{b}$	60.380 ± 0.572 ^{B} $_{b}$	61.600 ± 0.260 $_{AB\,b}$	61.169 ± 0.383 $_{b}$
8	58.360 ± 1.109 ^{A} $_{c}$	58.430 ± 0.410 ^{A} $_{bc}$	60.195 ± 0.188 ^{A} $_{b}$	55.740 ± 0.364 ^{B} $_{d}$	58.181 ± 0.548 $_{c}$
12	59.330 ± 0.722 ^{A} $_{c}$	59.360 ± 0.554 ^{A} $_{b}$	58.370 ± 0.722 ^{A} $_{c}$	55.920 ± 0.381 ^{B} $_{cd}$	58.245 ± 0.496 $_{c}$
16	55.955 ± 0.326 ^{A} $_{d}$	56.600 ± 0.964 ^{A} $_{c}$	56.785 ± 0.644 ^{A} $_{c}$	56.765 ± 0.222 ^{A} $_{c}$	56.526 ± 0.280 $_{d}$
Uyg. Ort.	61.059 ± 1.239 ^{A}	60.711 ± 1.181 ^{A}	60.958 ± 1.155 ^{A}	59.817 ± 1.366 ^{A}	
p^{Uygulama} = **0.003**		$p^{\text{D.S.}}$ = **0.001**		$p^{\text{Uygulama x D.S.}}$ = **0.001**	

A, B, C →: Aynı depolama süresi içerisinde farklı büyük harf alan uygulamalar arası fark istatisitiki olarak önemlidir ($p<0.05$). a, b, c ↓ : Aynı uygulama içerisinde farklı küçük harf alan depolama süreleri arası fark istatistiki olarak önemlidir ($p<0.05$).

L* değerinde uygulamalar arası 0 ve 16 günde istatistiksel açıdan önemli bulunmazken, 4,8 ve 12 günde fark önemli bulunmuştur. Depolama sürelerine bakıldığında, uygulamalar arasında farkın önemli olduğu saptanmıştır. (Çizelge 2

Şekil 9 A. campestris mantarının depolanması sırasında L* değerinde meydana gelen değişimler

3.2.2 a* Değeri

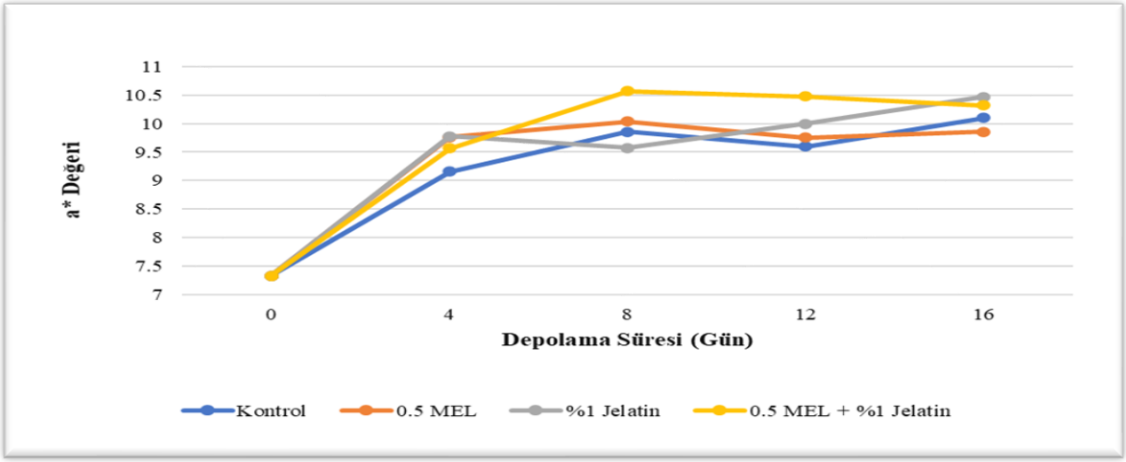
A. campestris mantarının 4ºC ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması sırasında tutulması ile a* değerinde meydana gelen değişimler Çizelge 3 ve Şekil 10'da gösterilmiştir.

Çizelge 3 A. campestris mantarının depolanması sırasında a* değerinde meydana gelen değişimler

D. S.	Uygulama				D.S. Ort.
	Kontrol	0.5 mM MEL	%1 Jelatin	0.5 mM MEL + %1 Jelatin	
0	7.335 ± 0.107 $^{A\,d}$	7.335 ± 0.107 $^{A\,b}$	7.335 ± 0.107 $^{A\,d}$	7.335 ± 0.107 $^{A\,c}$	7.335 ± 0.046 ^{c}
4	9.155 ± 0.107 $^{B\,c}$	9.765 ± 0.141 $^{A\,a}$	9.780 ± 0.115 $^{A\,bc}$	9.565 ± 0.089 $^{A\,b}$	9.566 ± 0.090 ^{b}
8	9.855 ± 0.165 $^{BC\,ab}$	10.040 ± 0.121 $^{B\,a}$	9.575 ± 0.014 $^{C\,c}$	10.570 ± 0.133 $^{A\,a}$	10.010 ± 0.121 ^{a}
12	9.595 ± 0.199 $^{B\,b}$	9.755 ± 0.130 $^{B\,a}$	10.000 ± 0.092 $^{B\,b}$	10.475 ± 0.032 $^{A\,a}$	9.956 ± 0.114 ^{a}
16	10.100 ± 0.012 $^{BC\,a}$	9.860 ± 0.110 $^{C\,a}$	10.470 ± 0.144 $^{A\,a}$	10.320 ± 0.040 $^{AB\,a}$	10.188 ± 0.080 ^{a}
Uyg. Ort.	9.208 ± 0.269 ^{A}	9.351 ± 0.275 ^{A}	9.432 ± 0.294 ^{A}	9.653 ± 0.326 ^{A}	
p^{Uygulama} = **0.001**		$p^{\text{D.S.}}$ = **0.001**		$p^{\text{Uygulama x D.S.}}$ = **0.001**	

A, B, C →: Aynı depolama süresi içerisinde farklı büyük harf alan uygulamalar arası fark istatisitiki olarak önemlidir ($p<0.05$).a, b, c ↓ : Aynı uygulama içerisinde farklı küçük harf alan depolama süreleri arası fark istatistiki olarak önemlidir ($p<0.05$).

A. campestris mantarının 4ºC'de ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması esnasında a* değerinde meydana gelen değişimlere bakıldığında; depolama boyunca değerlerde artış olduğu gözlenmektedir. Depolama sonunda en yüksek a* değerinin 10.470 %1 jelatin uygulamasının olduğu belirlenirken, en düşük 9.860 0.5 mM MEL uygulamasının olduğu yapılan analiz sonucuna göre belirlenmiştir (Çizelge 3 ve Şekil 10). a* değerinde depolama süreleri arasında istatistiksel açıdan fark önemli bulunmuştur. (Çizelge 3)

Şekil 10 A. campestris mantarının depolanması sırasında a* değerinde meydana gelen değişimler

3.2.3 b* Değeri

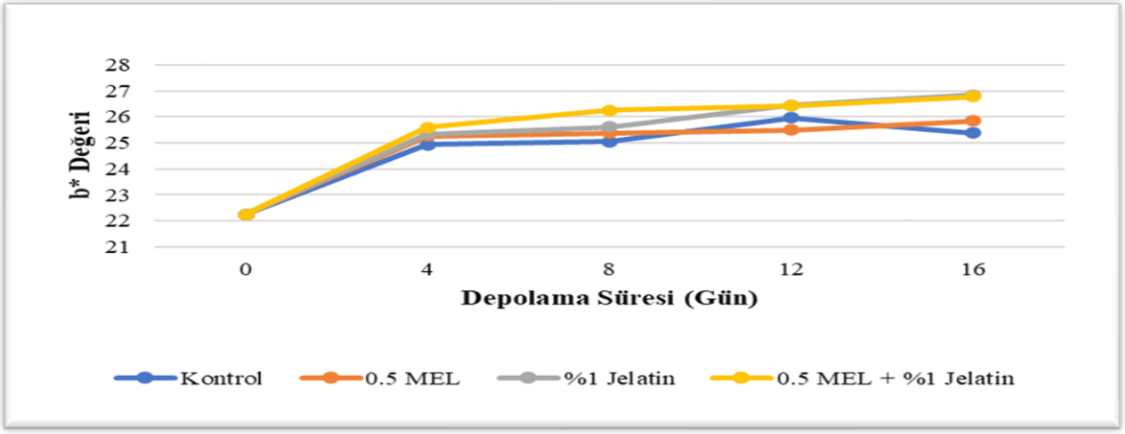
A. campestris mantarının 4ºC ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması sırasında tutulması ile b* değerinde meydana gelen değişimler Çizelge 4 ve Şekil 11'de gösterilmiştir.

Çizelge 0.4 A. campestris mantarının depolanması sırasında b* değerinde meydana gelen değişimler

D. S.	Uygulama				D.S. Ort.
	Kontrol	0.5 mM MEL	%1 Jelatin	0.5 mM MEL + %1 Jelatin	
0	22.255 ± 0.326 $^{A\,c}$	22.255 ± 0.326 $^{A}_{b}$	22.255 ± 0.326 $^{A\,c}$	22.255 ± 0.326 $^{A}_{c}$	22.255 ± 0.139 $_{c}$
4	24.930 ± 0.081 $^{C}_{b}$	25.270 ± 0.058 $^{B}_{a}$	25.345 ± 0.009 $^{AB}_{b}$	25.595 ± 0.147 $^{A}_{b}$	25.285 ± 0.081 $_{b}$
8	25.045 ± 0.043 $^{C}_{b}$	25.385 ± 0.043 $^{B}_{a}$	25.610 ± 0.081 $^{B}_{b}$	26.245 ± 0.113 $^{A}_{ab}$	25.571 ± 0.136 $_{b}$
12	25.970 ± 0.144 $^{AB}_{a}$	25.495 ± 0.159 $^{B}_{a}$	26.450 ± 0.006 $^{A}_{a}$	26.420 ± 0.208 $^{A}_{ab}$	26.084 ± 0.134 $_{a}$
16	25.380 ± 0.283 $^{B}_{ab}$	25.840 ± 0.185 $^{B}_{a}$	26.840 ± 0.040 $^{A}_{a}$	26.770 ± 0.393 $^{A}_{a}$	26.208 ± 0.217 $_{a}$
Uyg. Ort.	24.716 ± 0.352 ^{A}	24.849 ± 0.357 ^{A}	25.300 ± 0.436 ^{A}	25.457 ± 0.451 ^{A}	
p^{Uygulama} = 0.001		$p^{\text{D.S.}}$ = 0.001		$p^{\text{Uygulama x D.S.}}$ = 0.015	

A, B, C →: Aynı depolama süresi içerisinde farklı büyük harf alan uygulamalar arası fark istatisitiki olarak önemlidir ($p<0.05$).
a, b, c ↓ : Aynı uygulama içerisinde farklı küçük harf alan depolama süreleri arası fark istatistiki olarak önemlidir ($p<0.05$).

A. campestris mantarının 4ºC'de ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması esnasında b* değerinde meydana gelen değişimlere bakıldığında; depolama süresi boyunca artışların olduğu gözlenmektedir, depolama sonunda en yüksek b* değerinin 26.770 0.5 mM MEL + %1 Jelatin uygulamasının olduğu belirlenirken, en düşük değerin 25.380 kontrol grubu olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 4 ve Şekil 11). b* değerinde depolama süreleri arasında istatistiksel farkın önemli olduğu ortaya konulmuştur. (Çizelge 4)

Şekil 11 A. campestris mantarının depolanması sırasında b* değerinde meydana gelen değişimler

3.2.4 Kroma Değeri

A. campestris mantarının 4ºC ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması sırasında tutulması ile kroma değerinde meydana gelen değişimler Çizelge 5 ve Şekil 12'de gösterilmiştir.

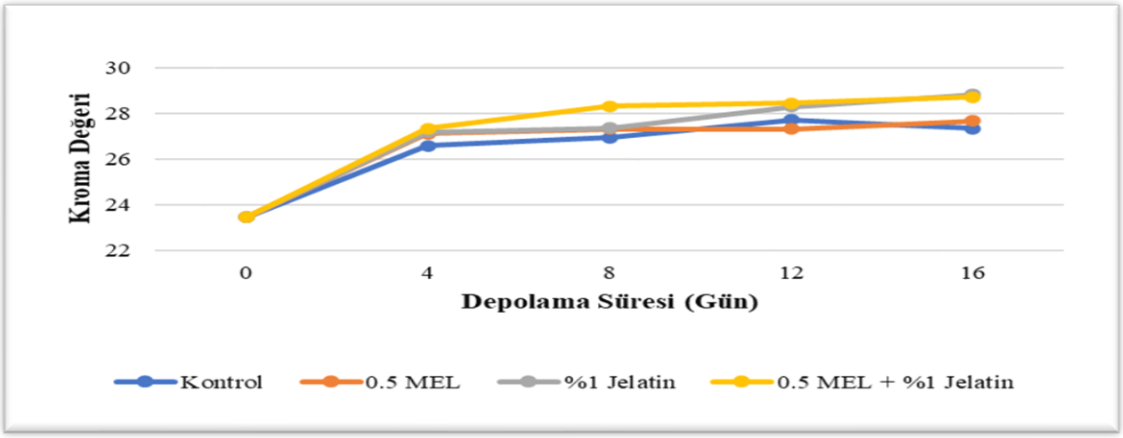
Çizelge 5 A. campestris mantarının depolanması sırasında kroma değerinde meydana gelen değişimler

D. S.	Uygulama				D.S. Ort.
	Kontrol	0.5 mM MEL	%1 Jelatin	0.5 mM MEL + %1 Jelatin	
0	23.440 ± 0.341 $^{A\,d}$	23.440 ± 0.341 $^{A}_{b}$	23.440 ± 0.341 $^{A}_{d}$	23.440 ± 0.341 $^{A}_{c}$	23.440 ± 0.145 $_{c}$
4	26.580 ± 0.046 $^{B\,c}$	27.110 ± 0.110 $^{A}_{a}$	27.185 ± 0.032 $^{A}_{c}$	27.345 ± 0.165 $^{A}_{b}$	27.055 ± 0.097 $_{b}$
8	26.940 ± 0.017 $^{C}_{bc}$	27.320 ± 0.081 $^{B}_{a}$	27.365 ± 0.066 $^{B}_{c}$	28.310 ± 0.156 $^{A}_{a}$	27.484 ± 0.157 $_{b}$
12	27.705 ± 0.205 $^{B\,a}$	27.325 ± 0.193 $^{B}_{a}$	28.290 ± 0.023 $^{A}_{b}$	28.440 ± 0.179 $^{A}_{a}$	27.940 ± 0.153 $_{a}$
16	27.345 ± 0.251 $^{B}_{ab}$	27.680 ± 0.208 $^{B}_{a}$	28.830 ± 0.087 $^{A}_{a}$	28.705 ± 0.349 $^{A}_{a}$	28.140 ± 0.219 $_{a}$
Uyg. Ort.	26.402 ± 0.416 ^{A}	26.575 ± 0.429 ^{A}	27.022 ± 0.509 ^{A}	27.248 ± 0.532 ^{A}	
p^{Uygulama} = 0.001		$p^{\text{D.S.}}$ = 0.001		$p^{\text{Uygulama x D.S.}}$ = 0.007	

A, B, C →: Aynı depolama süresi içerisinde farklı büyük harf alan uygulamalar arası fark istatisitiki olarak önemlidir ($p<0.05$). a, b, c ↓ : Aynı uygulama içerisinde farklı küçük harf alan depolama süreleri arası fark istatistiki olarak önemlidir ($p<0.05$).

A. campestris mantarının 4ºC'de ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması esnasında kroma değerinde meydana gelen değişimler incelendiğinde; depolama süresi boyunca artışların olduğu belirlenmiştir. Depolama sonunda en yüksek kroma değerinin

28.830 % jelatin uygulamsında olduğu tespit edilirken, en düşük değerin 27.345 kontrol grubu olduğu saptanmıştır (Çizelge 5 ve Şekil 12). Depolamalar arasında ki fark istatistiksel olarak önemli bulunmuştur.

Şekil 12 A. campestris mantarının depolanması sırasında kroma değerinde meydana gelen değişimler.

3.2.5 Hue Değeri

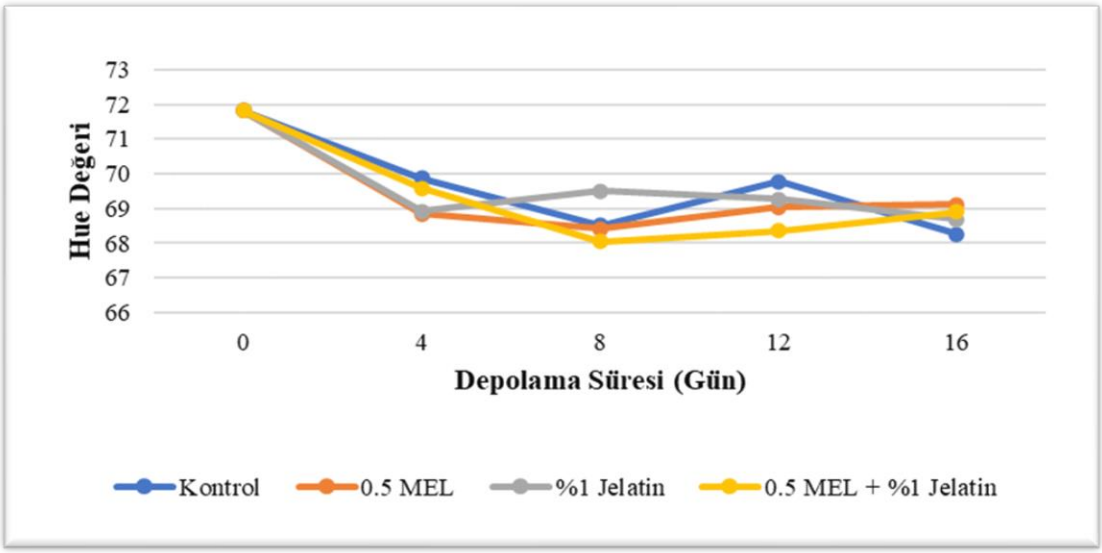
A. campestris mantarının 4ºC ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması sırasında hue değerinde meydana gelen değişimler Çizelge 6 ve Şekil 13'te gösterilmiştir

Çizelge 6 A. campestris mantarının depolanması sırasında hue değerinde meydana gelen değişimler

D. S.	Uygulama				D.S. Ort.
	Kontrol	0.5 mM MEL	%1 Jelatin	0.5 mM MEL + %1 Jelatin	
0	71.820 ± 0.017 ^{A} $_{a}$	71.820 ± 0.017 ^{A} $_{a}$	71.820 ± 0.017 ^{A} $_{a}$	71.820 ± 0.017 ^{A} $_{a}$	71.820 ± 0.007 $_{a}$
4	69.875 ± 0.297 ^{A} $_{b}$	68.845 ± 0.245 ^{B} $_{bc}$	68.915 ± 0.240 ^{B} $_{bc}$	69.575 ± 0.089 $_{AB\ b}$	69.303 ± 0.164 $_{b}$
8	68.505 ± 0.384 ^{B} $_{c}$	68.420 ± 0.231 ^{B} $_{c}$	69.510 ± 0.098 ^{A} $_{b}$	68.040 ± 0.173 ^{B} $_{d}$	68.619 ± 0.194 $_{d}$
12	69.770 ± 0.294 ^{A} $_{b}$	69.040 ± 0.167 $_{AB\ b}$	69.275 ± 0.188 ^{A} $_{bc}$	68.355 ± 0.199 ^{B} $_{cd}$	69.110 ± 0.179 $_{bc}$
16	68.250 ± 0.266 ^{A} $_{c}$	69.115 ± 0.101 ^{A} $_{b}$	68.685 ± 0.257 ^{A} $_{c}$	68.905 ± 0.349 ^{A} $_{c}$	68.739 ± 0.147 $_{cd}$
Uyg. Ort.	69.644 ± 0.355 ^{A}	69.448 ± 0.330 ^{A}	69.641 ± 0.309 ^{A}	69.339 ± 0.368 ^{A}	
p^{Uygulama} = 0.075		$p^{\text{D.S.}}$ = 0.001		$p^{\text{Uygulama x D.S.}}$ = 0.001	

A, B, C →: Aynı depolama süresi içerisinde farklı büyük harf alan uygulamalar arası fark istatisitiki olarak önemlidir ($p<0.05$). a, b, c ↓ : Aynı uygulama içerisinde farklı küçük harf alan depolama süreleri arası fark istatistiki olarak önemlidir ($p<0.05$

A. campestris mantarının 4ºC'de ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması esnasında hue değerinde meydana gelen değişimler incelendiğinde; depolama süresi boyunca dalgalanmalarla beraber azalışların olduğu tespit edilirken, depolama sonunda en yüksek değerin 69.115 0.5 mM MEL uygulamasında olduğu belirlenirken, en düşük değerin 68.250 kontrol grubu olduğu tespit edilmiştir (Çizelge 6 ve Şekil 13). Heu değerinde istatistiksel olarak depolama süreleri arasında fark önemli bulunmuştur. (Çizelge 6)

Şekil 13 A. campestris mantarının depolanması sırasında hue değerinde meydana gelen değişimler

3.3 Solunum Hızı

A. campestris mantarının 4ºC ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması sırasında tutulması ile solunum hızında meydana gelen değişimler Çizelge 7 ve Şekil 14'te gösterilmiştir.

A. campestris mantarının 4ºC'de ve %90±5 oransal nem koşullarında depolanması esnasında solunum hızında meydana gelen değişimler bakıldığında; depolama süresi boyunca uygulamalarda artış ve azalışlardan kaynaklanan dalgalanmaların olduğu gözlemlenmiştir.

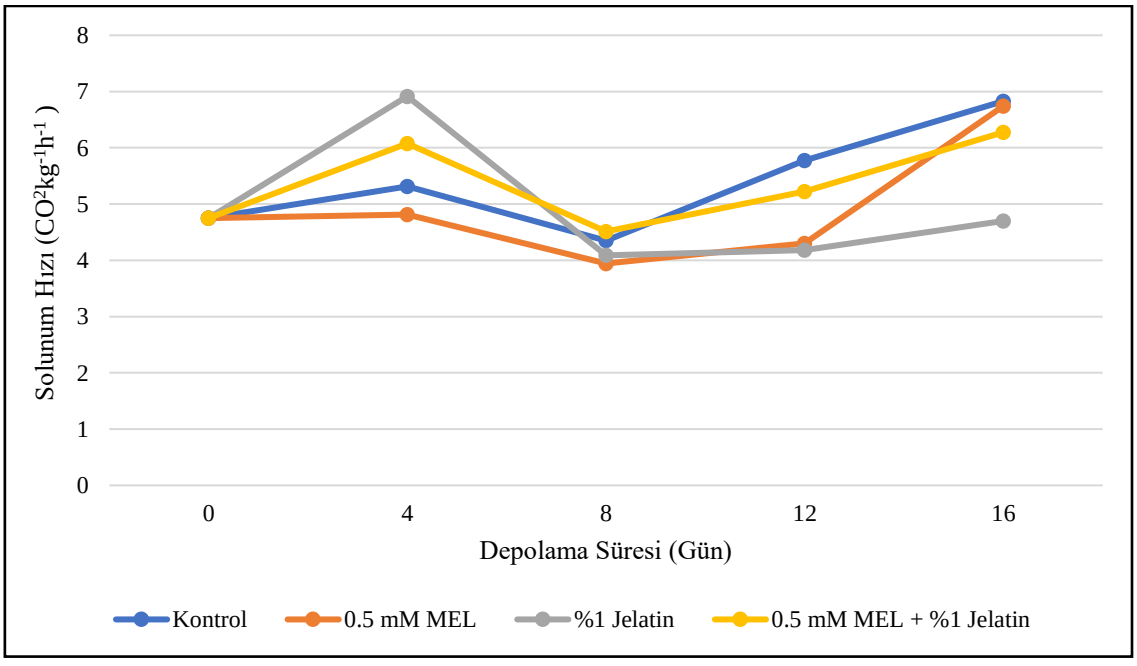
Çizelge 7 A. campestris mantarının depolanması sırasında solunum hızında meydana gelen değişimler

D. S.	Uygulama				D.S. Ort.
	Kontrol	0.5 mM MEL	%1 Jelatin	0.5 mM MEL + %1 Jelatin	
0	4.749 ± 0.062 $^{A\,a}$	4.749 ± 0.062 $^{A\,b}$	4.749 ± 0.062 $^{A\,b}$	4.749 ± 0.062 $^{A\,bc}$	4.749 ± 0.026 ^{b}
4	5.315 ± 0.758 $^{B\,a}$	4.813 ± 0.037 $^{B\,b}$	6.915 ± 0.027 $^{A\,a}$	6.076 ± 0.538 $^{AB\,ab}$	5.780 ± 0.311 ^{a}
8	4.350 ± 0.117 $^{A\,a}$	3.944 ± 0.245 $^{A\,b}$	4.089 ± 0.187 $^{A\,c}$	4.513 ± 0.067 $^{A\,c}$	4.224 ± 0.098 ^{b}
12	5.777 ± 0.734 $^{A\,a}$	4.303 ± 0.107 $^{B\,b}$	4.183 ± 0.039 $^{B\,c}$	5.223 ± 0.212 $^{AB\,abc}$	4.871 ± 0.258 ^{b}
16	6.829 ± 0.823 $^{A\,a}$	6.741 ± 1.119 $^{A\,a}$	4.700 ± 0.105 $^{A\,b}$	6.276 ± 0.803 $^{A\,a}$	5.886 ± 0.412 ^{a}
Uyg. Ort.	5.404 ± 0.275 ^{A}	4.910 ± 0.324 ^{A}	4.927 ± 0.278 ^{A}	5.367 ± 0.252 ^{A}	
p^{Uygulama} = **0.328**		$p^{\text{D.S.}}$ = **0.001**		$p^{\text{Uygulama x D.S.}}$ = **0.019**	

A, B, C →: Aynı depolama süresi içerisinde farklı büyük harf alan uygulamalar arası fark istatisitiki olarak önemlidir ($p<0.05$).

a, b, c ↓ : Aynı uygulama içerisinde farklı küçük harf alan depolama süreleri arası fark istatistiki olarak önemlidir ($p<0.05$).

Depolama sonunda en yüksek solunum hızı değerinin 6.829 ml $CO^2kg^{-1}h^{-1}$ Kontrol uygulamasında olduğu, en düşük değerin ise 4.700 ml $CO^2kg^{-1}h^{-1}$ %1 jelatin uygulamasında olduğu belirlenmiştir (Çizelge 7 ve Şekil 14). Depolamalar arasındaki fark istatistiksel olarak önemli bulunmuştur.

Şekil 14 A. campestris mantarının depolanması sırasında solunum hızında meydana gelen değişimler

4. TARTIŞMA

4.1 Ağırlık Kaybı

Çalışmanın bulgularına göre, A. campestris mantarının depolanması sırasında uygulanan çeşitli kaplamaların ağırlık kaybı üzerinde farklı etkileri gözlemlenmiştir. 4. günde, %1 jelatin uygulamasının ağırlık kaybını en çok azaltan uygulama olduğu belirlenmiştir ($p < 0.05$). 8. günde ise tüm gruplarda ağırlık kaybı artmış; uygulamalar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p > 0.05$). 12. günde de anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($p > 0.05$). 16. günde ağırlık kaybı en yüksek seviyeye ulaşmış ve kontrol grubunda %8.471, 0.5 mM MEL %6.568, %1 jelatin %6.082, 0.5 mM MEL + %1 jelatin %6.311 oranında ağırlık kaybı gözlenmiştir. Jelatin uygulamaları, tek başına veya melatonin ile kombinasyon halinde, ağırlık kaybını anlamlı derecede azaltmıştır ($p < 0.05$). Genel uygulama ortalamalarına bakıldığında, kontrol grubunda %3.579, 0.5 mM MEL'de %3.259, %1 jelatinde %3.015 ve 0.5 mM MEL + %1 jelatin kombinasyonunda %3.103 oranında ağırlık kaybı kaydedilmiştir. Uygulama farkı (pUygulama = 0.002) ve depolama süresi farkı (pD.S. = 0.001) istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (Çizelge 1 ve Şekil 8). Hasat sonrası metabolik aktivitelerin devam etmesi, meyve ve sebzelerin depolanması sırasında ağırlık kaybına neden olur (Zhu et al, 2008). Bu ağırlık kaybı öncelikle su kaybından kaynaklanır ve bu durum meyvenin tazeliğini önemli ölçüde etkiler. Ağırlık kaybı, depolama koşullarına, ortamın sıcaklık ve nemine, depolama alanındaki hava dolaşım hızına, ürünlerin kabuk yapısına ve ürünlerin aldığı hasara bağlı olarak değişir (Kuzucu, 2003). Aşırı ağırlık kaybı sebze ve meyvelerde istenmeyen bir durumdur (Liu et al, 2018). Mevcut çalışmada, depolamanın başından sonuna kadar kontrol grubu da dahil olmak üzere tüm uygulamalarda ağırlık kaybında bir artış gözlemlenmiştir. Bu durumun, ambalaj içerisindeki oksijen miktarının azalması ve karbondioksit miktarının artmasından kaynaklandığı düşünülmektedir (Çavuşoğlu, 2018).

Mantarlar, diğer kısa raf ömrüne sahip bahçe ürünlerinden farklı olarak, dış koruyucu bir tabakaya sahip değildir, bu da artan ağırlık kaybına katkıda bulunur. Yüksek solunum hızları da ağırlık kaybının artmasına sebep olur. Mantar muhafazasında yaygın olarak kullanılan streç film ambalajı, bağıl nemi korumaya yardımcı olur, oksijen seviyelerini azaltır ve karbondioksit seviyelerini artırır (Geeson, 1988). Bu tür ambalajlar ayrıca kaplama etkisi nedeniyle daha az ağırlık kaybına neden olur (Debeaufort et al, 1998). Yenilebilir kaplamaların kullanımı, mantarların depolanması sırasında ağırlık kaybını azaltmada önemli ölçüde etkili olmaktadır (Sedaghat ve Zahedi, 2012). Mevcut çalışmadaki veriler incelendiğinde; yenilebilir kaplama malzemeleri mantarların su buharı geçirgenliğini azalttığından, jelatinle kaplanmış mantarlarda kontrol grubuna kıyasla daha az ağırlık kaybı olduğu gözlemlenmiştir.

Yenilebilir kaplamaların hasat sonrasında, meyve ve sebzelerin raf ömrünü uzatmada ve kalitesini korumada önemli faydalar sağlar. Bu kaplamalar, nem kaybını azaltarak ürünlerin tazeliklerini korur ve ağırlık kaybını minimize eder. Bizim çalışmamızda Jelatin uygulamaları (tek başına veya melatonin ile kombinasyon halinde) ağırlık kaybını anlamlı derecede azaltmıştır ($p < 0.05$). Yenilebilir filmler oluşturabilen doğal polimerler arasında jelatin potansiyel bir kaynaktır. Jelatin, oksijen ve karbon dioksit değişimini kontrol ederek solunum hızını düşürmektedir. Böylece ürünlerin metabolik aktivitelerini yavaşlatarak ve bozulmayı geciktirmektedir (Temiz ve Özdemir 2021). Başka bir çalışmada, jelatin kaplı çilekler, 12 günlük depolamadan sonra minimum

ağırlık kaybı (%2) ile başarılı bir uygulama olduğu bildirilmiştir (Barrazueta-Rojas et al, 2018). Yenilebilir kaplamalar ayrıca, yüzeydeki yaralanmaları ve mekanik hasarları kapatarak ürünlerin fiziksel görünümünü ve dokusunu korumaktadır. Bu özellikler, tüketici memnuniyetini artırırken, ekonomik kayıpları da azaltır. Kısacası, yenilebilir kaplamalar, hasat sonrası kalite parametreleri açısından kritik bir rol oynar ve taze ürünlerin piyasadaki rekabet gücünü artırmaktadır.

4.2 Renk

Sebze ve meyvelerin nesnel bir özelliği olan renk, mantarların satın alınmasında dikkate alınan önemli bir faktördür. Bu nedenle, depolama sırasında renk değişikliklerine neden olabilecek faktörler ticari açıdan önemli olabilmekte ve gözle görülür değişikliklere yol açabilmektedir. Bu değişiklikler, ürünün ticari değerini etkileyebileceğinden, dikkate alınması gereken değişikliklerdir. Meyve yüzeyinin parlaklığını gösteren L* değerinde (Du et al., 2009) tüm uygulamalarda depolama süresince düzenli bir artış gözlenmiştir. Jelatin kaplı ve jelatin+melatonin kaplı örnekler depolama başlangıcına göre daha iyi korunmuş ve her iki uygulama da kontrole göre olumlu sonuçlar vermiştir.

Koyulaşmayı gösteren belirtilerden biri olan L* değerinin en yüksek değeri depolama sonunda jelatin uygulanan mantar grubunda gözlemlenmiştir. Fizyolojik bozukluklar, yüksek seviyelerde polifenol oksidaz (PPO) ve fenolik bileşiklerle ilişkilidir (Mohapatra et al, 2008). Mantarların yüzeyinin koyulaşmasına neden olan iki faktör, dokuların maruz kalması veya zayıflaması nedeniyle ortamdaki oksijen içeriğinin artması ve polifenol oksidaz (PPO) aktivitesidir (Podagatlapalli et al., 2012; Donnadieu et al., 2016; Çavusoğlu, 2018). Depolama süresince tüm uygulamalarda kroma (°C) renk değerinde düzenli bir artış gözlenmiştir (Tablo 5 ve Şekil 12). Renk değişimindeki yavaşlamanın yavaş solunuma ve düşük etilen üretimine bağlanabileceği (Ali et al., 2011), kaplama uygulanan mantarlarda renk açısı değerinin daha az değiştiği ve yaşlanma sürecini geciktirdiği düşünülmektedir.

Hue açısı (h°) değerlerindeki değişimler incelendiğinde her üç uygulamada da depolamanın başından sonuna kadar bir azalma gözlenmiştir (Tablo 6 ve Şekil 13). Yaşlanma sırasında antosiyaninlerin ayrışması nedeniyle meyvenin rengi koyulaşır. Bu koyulaşma ortalama renk tonu açısı (h°) ile gösterilir. Hue açısının (h°) değeri depolama sırasında a* ve b* değerlerine bağlı olarak düzenli olarak değişmektedir. Melatonin uygulanan mantarlarda bu renk parametrelerinin korunmasının, dokulardaki O_2 miktarını azaltarak ve CO_2 miktarını artırarak renk maddelerinin bozulmasına neden olan enzimlerin aktivitesinin en aza indirilmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Çavuşoğlu, 2018; Gökçenay ve Çavuşoğlu, 2018).

4.3 Solunum Hızı

Tür ve çeşit farklılıkları dikkate alındığında, solunum ve olgunlaşma arasında bir etkileşim olduğu görülmektedir (Tuna Güneş ve Horzum, 2017). Solunum hızının, olgunlaşma süreci ile ilişkili olduğu bilinmektedir. Bahçe bitkilerinde solunum hızı arttıkça ürünlerin raf ömrü azalmaktadır (Cemeroğlu ve ark., 2001). Meyve ve sebzelerin hasat sonrası depolama süreçlerinde solunum hızlarının yavaşlatılması, kaliteyi korumada

önemli bir faktördür. Solunum hızının yavaşlatılması, metabolizma hızının düşürülmesi anlamına geldiğinden, kalite özelliklerinin korunması için kritik bir adımdır (Kasım, 2021). Meyveler, hasat sonrası ve depolama süresi boyunca artan solunum hızına bağlı olarak yumuşama gibi çeşitli biyolojik reaksiyonlara maruz kalmaktadır (Haseeb et al., 2021). Kaplamaların meyvelerin solunum hızını azaltmadaki etkisi, meyve yüzeyi üzerinde ve çevresinde modifiye bir atmosfer yaratmasından kaynaklanmaktadır. Çeşitli araştırmalar, jelatinin kaplamanın böğürtlen (Perez et al, 2020), domates (Ruelas-Chacon et al, 2017) ve mantarlar (Huang et al, 2019) gibi çabuk bozulan gıdalarda yarı geçirgen bir tabaka oluşturarak gaz transferini sınırladığını ve raf ömrünü uzattığını bildirmiştir. Veriler göz önüne alındığında, tüm uygulamalarda depolama boyunca solunum oranlarının dalgalı bir şekilde değiştiği ve depolama sonunda solunum hızının en düşük olduğu grubun jelatin ile kaplanan mantar grubunda olduğu sonucuna varılmıştır.

Sonuç

Melatonin ve jelatin uygulamaları, A. campestris mantarlarının depolama sırasında karşılaştığı kalite kayıplarını azaltmada etkili olmuştur. Jelatin, ağırlık kaybını ve su buharı geçirgenliğini kontrol ederken, melatonin oksidatif stresle ilişkili bozulmaları önlemiştir. Kombine uygulamalar, depolama sırasında ürünün renk, solunum hızı ve ağırlık kaybı gibi temel parametrelerde daha iyi sonuçlar vermiştir. Bu bulgular, yenilebilir kaplama teknolojilerinin mantarların depolama ömrünü artırmada kullanılabilecek çevre dostu ve etkili yöntemler olduğunu göstermektedir. Bu yöntemlerin ticari mantar üretiminde yaygın şekilde uygulanması, ekonomik kayıpları azaltabilir ve ürün kalitesini koruyabilir.

Teşekkür

FYL-2023-10801 proje numaralı çalışmamda maddi destek sağlayan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü'ne (BAP) teşekkür ederiz. Bu çalışma yüksek lisans tezinden hazırlanmıştır

Kaynaklar

Ali, A., Muhammad M.T.M., Sijam K., Siddiqui Y., 2011. Effect of chitosan coatingson the physicochemical characteristics of Eksotika II papaya (Carica papaya L.) fruit during cold storage, Food Chem., 124: 620-626.

Arnao MB 2014. Phytomelatonin: Discovery, Content, and Role in Plants. Advances in Botany, Article ID 815769, 11

Barrazueta-Rojas, S.G., Falconí, J.F., Navarro-Ojeda, M.N., Oleas-Lopez, ´ J.M., MendozaZurita, G.X., 2018. Pysicochemical properties and application of edible coatings in strawberry (Fragaria x Ananassa) preservation. Revista Facultad Nacional de Agronomía Medellín 71, 8631–8641. https://doi.org/10.15446/rfnam. v71n3.73548.

Boran, G. 2011. Bir gıda katkısı olarak jelatin: yapısı, özellikleri, üretimi, kullanımı ve kalitesi. Gıda. 36(2), 97-104.

Boran, G., Regenstein, J. M., 2010. Fish Gelatin, In: Advances in Food and Nutrition Research (Editor: S. L. Taylor). Academic Press, UK. 60: 119-144.

Bourtoom, T. (2008). Factors affecting the properties of edible film prepared from mung bean proteins. International Food Research Journal, 15(2), 167-180.

Cemeroğlu, B., Yemenicioğlu, A., Özkan, M., 2001. Meyve ve Sebzelerin Bileşimi Soğukta Depolanmaları. Gıda Teknolojisi Derneği Yayınları, No: 24, Ankara. 328.

Çavuşoğlu, Ş., 2008. Hasat Öncesi Sitokinin Uygulamasının Karnabaharların (Brassica oleracea L. botrytis) Hasat Sonrası Fizyolojisine Etkisi (doktora tezi, basılmamış). AÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Çavuşoğlu, Ş., 2018. Modifiye atmosfer ve metil jasmonat uygulamalarının agaricus bisporus' un hasat sonrası kalite ve muhafaza ömrüne etkileri. Mantar Dergisi, 9 (2): 206-218.

Debeaufort F., Çuezada-Gallo, J. A., Voilley, A. (1998). Edible films and coatings: tomorrow's packagings: a review. Critical Reviens in Food Science and Nutrition, 38, 299-313.

Debnath B, Islam W, Li M, Sun YT, Lu XC, Mitra S, Hussain M, Liu S, Qiu D (2019). Melatonin mediates enhancement of stress tolerance in plants. International Journal of Molecular Sciences, 20(5):1040.

Dikel, Ç., Kitosan eklenen jelatin ile kaplamanın çipura (Sparus aurata L., 1758) filetolarının soğukta (+4°C) depolanması esnasında fiziksel, kimyasal, mikrobiyolojik ve duyusal değişimler üzerine etkisi, Yüksek Lisans Tezi, Adana Çukurova Üniversitesi, Adana, Türkiye.

Donnadieu F., Freville P., Hervier C., Coltelli M., Scollo, S., Prestifilippo M., Cacault P., 2016. Near-source Doppler radar monitoring of tephra plumes at Etna, Journal of Volcanology and Geothermal Research, 312: 26-39.

Du J., Fu Y., Wang N.,2009. Effects of aqueous chlorine dioxide treatment on browning of fresh-cut lotus root, LWT-Food Science and Technology, 42(2): 654-659.

Dubbels R, Reiter RJ, Klenke E, Goebel A, Schnakenberg E, Ehlers C, Schiwara HW, Schloot, W (1995). Melatonin in edible plants identified by redioimmunoassay and by high performance liquid chromatography-mass spectrometry, Journal of Pineal Research, 18(1):38-31.

Eren, E., Pekşen, A. (2019). Türkiye'de kültür mantarı üretimi ve teknolojik gelişmeler. Mantar Dergisi, 10(3), 225-233.

FAO. (2024). Food and Agriculture Organization. Erişim tarihi: 5 Nisan 2024. Erişim adresi: https://www.fao.org/faostat/en/#data/QI

Feng X, Wanga M, Zhaob Y, Hana P, Ying D 2014. Melatonin from Different Fruit Sources, Functional Roles, and Analytical Methods. Trends in Food Science and Technology, 37 (1): 21–3.

Geeson, J. D. 1988. Modified atmosphere packaging of fruits and vegetables. International Symposium on Postharvest Handling of Fruit and Vegetables 258 (pp. 143-150).

Gennadios, A., (2002). Protein Based Films and Coatings. CRC Press LLC, 672 p.

Gökçenay G., Çavuşoğlu Ş., Farklı Dozlarda Uygulanan Sitokininin Beyaz Şapkalı Mantarın (Agaricus bisporus) Muhafazası Üzerine Etkisi, Mantar Dergisi/The Journal of Fungus, 2018,9(1):80-91

Haseeb, A., Ayub, G., & Sial, T. A. (2021). Enhancement of postharvest life of persimmon fruit through botanical extracts. Archives of Crop Science, 4(1), 85-92. https://doi.org/10.36959/718/607

Hattori, A., Migitaka, H., Iigo, M., Itoh, M., Yamamoto, K., Ohtani-Kaneko, R., Reiter, R. J., 1995. Identification of melatonin in plants and its effects on plasma melatonin levels and binding to melatonin receptors in vertebrates. Biochemistry and Molecular Biology International, 35 (3): 627-634.

Huang, Q., Qian, X., Jiang, T., & Zheng, X. (2019). Effect of chitosan and guar gum based composite edible coating on quality of mushroom (Lentinus edodes) during postharvest storage. Scientia Horticulturae, 253, 382–389. https://doi.org/10.1016/j.scienta.2019.04.062

Kasım, R. (2021). Hasat sonrası yaşlanmanın geciktirilmesi ve antioksidan kapasitenin arttırılmasında etkili yeni uygulama: Melatonin. International Cukurova Agriculture and Veterinary Congress, Adana, Turkey

Krochta, J. M. and De Mulder-Johnston, C. (1997). Edible and biodegradable polymerfilms: challenges and opportunities. Food Technol. 51(2), 6 1-74.

Kuzucu, F.C., 2003. Çanakkale-Lapseki Koşullarında Yetiştirilen Trabzon Hurmalarında Meyve Gelişimi, Olgunlaşma ve Depolama Karakteristikleri Üzerinde Araştırmalar (doktora tezi, basılmamış). TÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Tekirdağ.

Lin, Q., Lu, Y., Zhang, J., Liu, W., Guan, W., & Wang, Z. (2017). Effects of high CO2 inpackage treatment on flavor, quality and antioxidant activity of button mushroom (Agaricus bisporus) during postharvest storage, Postharvest Biology and Technology ,123, 112-118.

Liu, C., Zheng, H., Sheng, K., Liu, W., Zheng, L. (2018). Effects of melatonin treatment on the postharvest quality of strawberry fruit. Postharvest Biology and Technology, 139: 47-55.

Michailidis M, Tanou G, Sarrou E, Karagiannis E, Ganopoulos I, Martens S, Molassiotis A (2021). Pre-and post-harvest melatonin application boosted phenolic compounds accumulation and altered respiratory characters in sweet cherry fruits. Frontiers in Nutrition Fruit Chemistry, 8, 695061.

Mohapatra, D., Bira, Z. M., Kerry, J. P., Frías, J. M., & Rodrigues, F. A., Postharvest hardness and color evolution of white button mushrooms (Agaricus bisporus), Journal of food science, 2010,75(3), E146-E152.

Mohapatra, D., Frias, J.M., Oliveira, F.A.R., Bira, Z.M., Kerry, J.,2008. Development and validation of a model to predict enzymatic activity during storage of cultivated mushrooms (Agaricus bisporus spp.), Journal of Food Engineering, 6(1): 39-48.

Paredes SD, Korkmaz A, Manchester LC, Tan DX ve Reiter RJ 2009. Phytomelatonin: a Review. Journal of Pineal Research, 60: 57-69

Perez, D. A., Gomez, J. M., & Castellanos, D. A. (2021). Combined modified atmosphere packaging and guar gum edible coatings to preserve blackberry (Rubus glaucus Benth). Food Science and Technology International, 27(4), 353- 365. https://doi.org/10.1177/1082013220959511

Reiter RJ. (1999). Phytochemicals: Melatonin. In: Frances FJ, ed. Encyclopedia of Food Science and Technology, New York: John Wiley, 1918–1922.

Reiter, RJ, Tan, DX, Manchester, LC, Simopoulos, AP, Maldonado, MD, Flores LJ, Terron MP 2007. Melatonin in Edible Plants (phytomelatonin); Identification, Concentrations, Bioavailability and Proposed Functions. World Review of Nutrition and Dietetics, 97: 211–230

Rhim, J. W., & Ng, P. K. (2007). Natural biopolymer-based nanocomposite films for packaging applications. Critical reviews in food science and nutrition, 47(4), 411-433.

Ruelas-Chacon, X., Contreras-Esquivel, J. C., Montañez, J., AguileraCarbo, A. F., Reyes-Vega, M. L., Peralta-Rodriguez, R. D., & SanchézBrambila, G. (2017). Guar gum as an edible coating for enhancing shelf life and improving postharvest quality of roma tomato (Solanum lycopersicum L.). Journal of Food Quality, 1-9. https://doi.org/10.1155/2017/8608304

Sedaghat, N., Zahedi, Y., 2012. Application of edible coating and acidic washing for extending the storage life of mushrooms (Agaricus bisporus). Food science and technology international, 18(6): 523-530.

Tan DX, Manchester LC, Liu XY, Rosales-Corral SA, Acuna-Castroviejo D, Reiter RJ (2013). Mitochondria and chloroplasts as the original sites of melatonin synthesis: a hypothesis related to melatonin's primary function and evolution in eukaryotes. Journal of Pineal Research, 54, 127–138.

Temiz, N. N., & Özdemir, K. S. (2021). Microbiological and physicochemical quality of strawberries (Fragaria× ananassa) coated with Lactobacillus rhamnosus and inulin enriched gelatin films. Postharvest Biology and Technology, 173, 111433.

Tettamanti, C., Cerabolini, B. E. L., Gerola, P., & Conti, A. (2000). Melatonin identification in medicinal plants. Acta Phytotherapeutica, 3, 137-144.

Tuna Güneş, N., Horzum, Ö. (2017). Bahçe Ürünlerinde Fizyolojik Olaylar. Bölüm 5. (Editörler: Türk, R., Tuna Güneş, N., Erkan, M., Koyuncu, M. A.) Bahçe ürünlerinin Muhafazası ve Pazara Hazırlanması (pp. 61-84). Somtad Yayınları Ders Kitabı, Antalya, Türkiye.

Turp, G. Y., Boylu, M., 2018. Tıbbi ve Yenilebilir Mantarlar Et Ürünlerinde Kullanımı. Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tarım Bilimleri Dergisi, 28(1): 144-153.

Xu T, Chen Y, Kang H (2019). Melatonin is a potential target for improving post-harvest preservation of fruit and vegetables. Frontiers in Plant Science, 10:1388.

Zhu, X., Wang, Q., Cao, J., Jiang, W., 2008. Effects of chitosan coating on postharvest quality of mango (Mangifera indica L. cv. Tainong) fruits", Journal of Food Processing and Preservation, 32 (5): 770-784.

TEXNOLOGİYA DƏRSİNDƏ ELEKTRİK DÖVRƏSİNİN QURULMASINDA 5E MODELİNİN TƏTBİQİ

Səadət Musayeva MÜSEYİB QIZI
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Ayşən Əfəndizadə ELŞƏN QIZI
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti

Summary

Building an electrical circuit in technology classes provides an opportunity to teach both theoretical knowledge and practical skills. This subject provides students with in-depth knowledge in the fields of physics and technology, as well as develops their engineering and creative abilities. The use of modern educational tools and practical teaching methods makes substantial contributions to increase the interest of students, effectively learn the subject, and this knowledge will help future specialists to build a successful career in the field of electricity and electronics. Thus, the 5E model provides an interactive and systematic way to learn electrical circuits in a technology class.

Açar sözlər: elektrik dövrəsi, açar, lampa, keçiricilər, batareya, yüklər, dirəclik
Keywords: electrical circuit, switch, lamp, conductors, battery, loads, pole

Ключевые слова: электрическая цепь, выключатель, лампа, проводники, батарея, нагрузки, столб

Elektrik dövrəsi müasir texnologiyanın əsas anlayışlarından biridir və məktəb dərslərində şagirdlərə tədris olunan vacib mövzulardan biri hesab olunur. Bu mövzu tələbələrə yalnız elektrik cərəyanı və dövrə elementləri haqqında fundamental biliklər vermir, həm də onların praktiki bacarıqlarını inkişaf etdirir. Texnologiya dərslərində elektrik dövrəsinin qurulması, şagirdlərə elm və texnologiya arasında əlaqəni başa düşmək üçün əvəzolunmaz imkanlar yaradır. Bu məqalədə elektrik dövrəsinin qurulmasının əhəmiyyəti, dərslərdə tətbiq üsulları və şagirdlərin bu sahədə bacarıqlarını inkişaf etdirmək üçün tədris metodları müzakirə olunur.

Elektrik dövrəsi dedikdə cərəyanın keçməsini təmin edən elementlər toplusu nəzərdə tutulur.

Elektrik dövrəsi elektrik enerjisinin mənbədən istehlakçıya ötürüldüyü yoludur. Elektrik dövrəsinin əsas elementləri aşağıdakılardır:

1. **Mənbə** - Elektrik cərəyanını yaradan batareya və ya enerji mənbəyidir.
2. **Keçiricilər** - Cərəyanın dövrədə hərəkət etdiyi naqillərdir.
3. **Yüklər (İstehlakçılar)** - Cərəyanın təsiri ilə işləyən cihazlar (lampa, motor, rezistor və s.).
4. **Açar (Kommutator)** - Dövrəni bağlamaq və ya açmaq üçün istifadə olunan vasitədir.
5. **Dirəclik (Rezistor)** - Elektrik cərəyanının keçidi zamanı müqavimət göstərən elementdir.

Elektrik dövrələrinin bu əsas komponentlərinin dərsdə praktik olaraq nümayiş etdirilməsi üçün tələbələrin anlayışlarını gücləndirmək və mövzunu daha yaxşı qavramalarını təmin etmək üçün olduqca effektivdir.

Tədrisdə Elektrik Dövrəsinin Praktik Qurulması

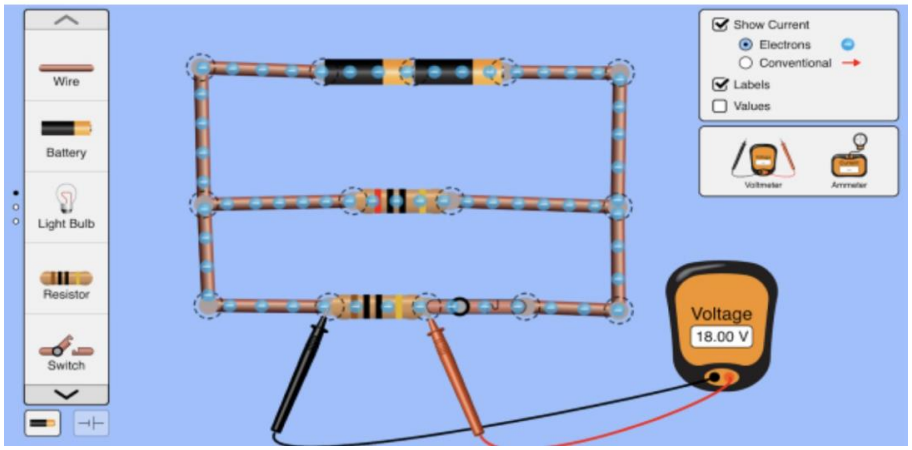
Müəllimlər texnologiya dərslərində tələbələrə elektrik dövrəsinin qurulması ilə bağlı həm nəzəri biliklər, həm də praktiki bacarıqlar öyrədə bilərlər. Bu mövzunun tədrisində **laboratoriya işləri** və **praktik tapşırıqlar** xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Aşağıda göstərilən addımlar elektrik dövrəsi qurularkən tətbiq oluna bilər:

1. **Təchizatın seçilməsi və hazırlanması**: Batareyalar, naqillər, lampalar, açar və digər komponentlər dərs üçün hazırlanır.
2. **Elektrik dövrəsinin sxeminin çəkilməsi**: Şagirdlər əvvəlcə elektrik dövrəsinin sxemini çəkirlər ki, bu, onlara komponentləri necə birləşdirəcəklərini anlamalarında kömək edir.
3. **Dövrənin qurulması**: Nəzəri biliklər əsasında şagirdlər müxtəlif komponentləri birləşdirərək elektrik dövrəsi yaradırlar.
4. **Dövrənin test edilməsi və təhlili**: Qurulan dövrə işə salındıqdan sonra şagirdlər cərəyanın necə hərəkət etdiyini, dövrədəki komponentlərin necə işlədiyini və müqavimətin necə təsir göstərdiyini müşahidə edirlər.

Texnologiya dərslərində inteqrasiya metodlarını nəzərdən keçirək

Elektrik dövrəsinin qurulması yalnız fiziki təcrübələrlə məhdudlaşmır, eyni zamanda **rəqəmsal alətlər** və **simulyasiya proqramları** vasitəsilə də həyata keçirilə bilər. Rəqəmsal simulyatorlar şagirdlərə fərqli dövrə konfiqurasiyalarını təhlükəsiz şəraitdə sınamağa imkan verir, hansı ki, bu real təcrübələrlə yanaşı, mövzunun dərindən qavranılmasını təmin edir. **PhET** və ya **Tinkercad** kimi alətlərdən istifadə şagirdlərə dövrələri virtual mühitdə qurmağa və müxtəlif elementlərin bir-birinə təsirini araşdırmağa imkan verir.Bunlardan nümunə olaraq **phet** proqramından olan elektrik dövrəsinin qurulması aşağıdakı şəkildə göstərilmişdir. (Şəkil 1.)

Şəkil 1.

Texnologiya fənnində "5E modeli" tədris strategiyası olaraq geniş istifadə olunur. 5E modeli şagirdləri öyrənmə prosesinə daha aktiv şəkildə cəlb etmək üçün yaradılmışdır və beş mərhələdən ibarətdir: **Tədqiqat (Engage)**, **Araşdırma (Explore)**, **İzah (Explain)**, **Dərinləşdirmə (Elaborate)** və **Qiymətləndirmə (Evaluate)**.

Aşağıda "Elektrik dövrələri" mövzusunda 5E modelinə əsaslanan bir dərs nümunəsi təqdim edirəm:

Mövzu: Elektrik Dövrələri

1. Tədqiqat (Engage):

Məqsəd: Şagirdlərin marağını oyatmaq.

Tapşırıq: Sinfə bir batareya, lampa və naqillər gətirərək, işığı necə yandırmaq lazım olduğunu soruşun. Şagirdlər fərziyyələr irəli sürərək müzakirə etsinlər.
Sual: "Bu işıq lampasını yandırmaq üçün nəyə ehtiyacımız var?"

2. Araşdırma (Explore):

Məqsəd: Şagirdlərin mövzu ilə bağlı təcrübə aparması.

Tapşırıq: Şagirdlərə batareya, naqil və lampa verin. Özləri bu vasitələrlə işıq dövrəsini yaratmağa çalışsınlar.

Nəticə: Onlar özləri elektrik dövrəsinin necə işlədiyini müşahidə edəcəklər.

3. İzah (Explain):

Məqsəd: Şagirdlərin öyrəndiklərini daha dərin başa düşməsini təmin etmək.

Tapşırıq: Şagirdlərdən dövrəni niyə belə yaratdıqlarını izah etmələrini istəyin. Sonra müəllim elektrik dövrəsi anlayışını daha ətraflı izah etsin (məsələn, açıq və qapalı dövrələr, dövrə komponentləri).

Açıq Sual: "Dövrə niyə işləyir və ya niyə işləmir?"

4. Dərinləşdirmə (Elaborate):

Məqsəd: Şagirdlərin mövzunu digər konsepsiyalarla əlaqələndirməsi.

Tapşırıq: Onlardan fərqli yollarla dövrələr yaratmalarını və yeni komponentlər əlavə etmələrini istəyin (məsələn, daha çox lampa və ya motor əlavə edərək).

Sual: "Əlavə lampa dövrənin işinə necə təsir edəcək?"

5. Qiymətləndirmə (Evaluate):

Məqsəd: Şagirdlərin öyrəndiklərini qiymətləndirmək.

Tapşırıq: Şagirdlərdən bir elektrik dövrəsi çəkmələrini və dövrənin necə işlədiyini izah edən bir yazı yazmalarını istəyin.

Test Sualı: "Qapalı və açıq dövrənin fərqi nədir?"
Bu nümunə vasitəsilə şagirdlər həm əyani, həm də nəzəri olaraq elektrik dövrələrinin iş prinsiplərini başa düşəcəklər.

Elektrik dövrəsini quraşdırmaq və işlətmək üçün bir neçə sadə addım izlənməlidir. Bu addımlar həm dərs prosesində, həm də laboratoriyada tələbələrin bu sahədə praktiki biliklər əldə etməsinə kömək edir:

1. **Dövrənin planı və sxem çizilməsi**: İlk addım dövrənin necə işləyəcəyini anlamaq üçün sxematik şəkilin hazırlanmasıdır. Bu sxemdə batareya, naqillər, açar və istehlakçılar göstərilir.
2. **Materialların hazırlanması**: Batareya, naqillər, lampa, açar və digər zəruri materiallar dərs zamanı istifadə üçün hazır vəziyyətə gətirilir.

3. **Naqillərin qoşulması**: Batareya və lampanı bir-birinə bağlayan naqillər qoşulur. Naqillərin düzgün birləşdirilməsi cərəyanın maneəsiz axını üçün vacibdir.

4. **Açarın qurulması**: Açar dövrənin bir hissəsi kimi qoşulur ki, bu da dövrənin istənilən zaman açılmasına və bağlanmasına imkan verir.

5. **Dövrənin test edilməsi**: Dövrə tamamlandıqdan sonra açar bağlanır və lampa işıq saçırsa, dövrənin düzgün qurulduğu müəyyən olunur.

Xülasə

Texnologiya dərslərində elektrik dövrəsinin qurulması həm nəzəri biliklərin, həm də praktiki bacarıqların öyrədilməsi imkanı verir. Bu mövzu şagirdlərə fizika və texnologiya sahələrində dərin biliklər qazandırmaqla yanaşı, onların mühəndislik və yaradıcılıq qabiliyyətlərini də inkişaf etdirir. Müasir təhsil alətləri və praktiki dərs metodlarının istifadəsi vaxtı tələbələrin marağını artırmaq ,mövzunu effektiv şəkildə öyrənmələri üçün əsaslı töhfələr verir, həmçinin bu biliklər gələcək mütəxəssislərin elektrik və elektronika sahəsində uğurlu karyera qurmasına kömək edəcəkdir. Beləliklə, 5E modeli elektrik dövrəsinin texnologiya dərsində öyrənilməsi interaktiv və sistemli şəkildə təmin edir.

Резюме

Построение электрической схемы на уроках технологии дает возможность преподавать как теоретические знания, так и практические навыки. Этот предмет дает студентам глубокие знания в области физики и техники, а также развивает их инженерные и творческие способности. Использование современных образовательных средств и практических методов обучения вносит существенный вклад в повышение интереса студентов, эффективного изучения предмета, а эти знания помогут будущим специалистам построить успешную карьеру в области электротехники и электроники. Таким образом, модель 5E обеспечивает интерактивный и систематический способ изучения электрических цепей на уроках технологий.

İstifadə olunmuş ədəbiyyatın siyahısı

1. R.Z.Kazımzadə , S.M.Tağızadə, S.B.Yusifova – Elektrotexnikanın nəzəri əsasları. Bakı -2012
2. V.İ.Nəsirov, E.V.Nəsirov, S.A.Səmədov elektrik dövrələrinin nəzəri əsasları.Bakı-2015
3. Ümumtəhsil məktəblərinin V-VI siniflər üçün Texnologiya dərslikləri
4. Ümumtəhsil məktəblərinin siniflər üçün Fizika dərslikləri
5. Doe, J. (2020). Introduction to Electric Circuits. New York: TechBooks Publishing.
6. Smith, A. (2021). Practical Applications of Circuit Building in Technology Classes. London: Education Press.
7. Jones, M. (2020). Basic Electric Circuits and Their Applications. Cambridge: Science Press.
8. Khan, R. (2019). Electric Circuits for Beginners: A Practical Approach. New York: Academic Publishing.

TÜKETİCİNİN ANLAM ARAYIŞI

Öğr. Gör. Aysun ŞAHİN (ORCID: 0000-0003-3285-1232)
Düzce Üniversitesi, Düzce Meslek Yüksekokulu
Email: aysunsahin@duzce.edu.tr

Doç. Dr. Azize ŞAHİN (ORCID: 0000-0002-3115-6812)
İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi
Email: azize.sahin@istanbul.edu.tr

Özet

Tüketiciler, pazardaki etkileşimleri aracılığıyla yaşamlarına anlam katma arayışına sıkça yönelmektedir. Ancak, anlamlı tüketim kavramı pazarlama literatüründe hâlâ yeterince kapsamlı ve derinlemesine ele alınmamıştır. Bu çalışma, bu önemli boşluğu doldurmayı hedeflemekte ve anlamlı tüketim olgusunu teorik bir çerçevede ele almaktadır. Çalışmada, anlamlı tüketimin üç temel tema etrafında şekillendiği öne sürülmektedir: canlanma, genişleme ve bütünleşme. Bu araştırma, tüketim deneyimlerinin yalnızca işlevsellik veya haz odaklı değil, aynı zamanda tüketicilerin yaşam kalitesine anlamlı katkılarda bulunan derin ve çok boyutlu bir refah boyutu taşıdığını ortaya koymaktadır. Bu çalışma, anlamlı tüketim olgusunu teorik ve pratik bir çerçevede ele alarak, pazarlama literatürüne tüketim deneyimlerinin kapsamını genişletecek önemli katkılar sağlamaktadır. Anlam odaklı tüketimin, tüketicilerin yaşam kalitesini artırmadaki rolü ve bu sürecin pazarlama stratejilerine etkileri, çalışmanın temel vurgularını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anlamlı Tüketim, Yaşam Kalitesi, Anlamlı Yaşam.

THE CONSUMER'S SEARCH FOR MEANING

Abstract

Consumers often seek to add meaning to their lives through marketplace interactions. However, the concept of meaningful consumption has not been thoroughly or comprehensively addressed within the marketing literature. This study aims to fill this critical gap by examining the phenomenon of meaningful consumption within a conceptual framework. The research identifies three core themes that shape meaningful consumption: renewal, expansion, and integration. This study reveals that consumption experiences extend beyond mere functionality or hedonic pleasure, offering consumers a multidimensional sense of well-being and adding depth and significance to their lives. This conceptual study explores the diverse manifestations of meaningful consumption and demonstrates how such experiences contribute to enhancing consumers' quality of life. By offering a new perspective, the research provides valuable conceptual insights into the dimensions of consumption that transcend the traditional focus on utility and pleasure.

Keywords: Meaningful Consumption, Quality of Life, Consumer Well-Being.

1. GİRİŞ

Tüketiciler, markalar ve diğer bireylerle kurdukları etkileşimler aracılığıyla yaşamlarına anlam katmayı hedeflemektedir. Pazarlama bağlamında anlam arayışı, tüketicilerin satın alma kararlarını yalnızca ihtiyaçlarını karşılamanın ötesine taşıyarak, bu kararları kişisel değerleri ve yaşam hedefleriyle uyumlu hale getirmelerini içermektedir (Brakus vd., 2022; Dhiman ve Kumar, 2023). Bu kapsamda, pazarlama literatürü anlam kavramını genellikle hayat amacı ve bütünlük duygusu oluşturan deneyimler bağlamında ele almaktadır (Gilovich ve Gallo, 2020). Ancak, mevcut çalışmalar anlamı çoğunlukla dolaylı olarak incelemekte, tüketicilerin anlamlı tüketim deneyimlerini derinlemesine ele almamaktadır.

Pazarlama literatüründe, tüketicilerin ürünlere, markalara ve deneyimlere farklı anlamlar atfettiği yaygın olarak kabul edilmektedir. Maddi varlıklar (Ahuvia, 2005; Belk, 1988), markalar (Batra, Ahuvia ve Bagozzi, 2012; Fournier, 1998; Şahin ve Zehir, 2022) ve deneyimler (Arnould ve Price, 1993; Canniford ve Shankar, 2013; Husemann ve Eckhardt, 2019b; Moal-Ulvoas ve Taylor, 2014), yalnızca işlevsel ya da estetik değer taşımamakta, aynı zamanda kimlik inşasına ve önemli yaşam olaylarının ifadesine katkıda bulunmaktadır. Tüketiciler bu unsurları hayatlarının merkezine yerleştirerek, kimliklerini destekleyen ve zenginleştiren araçlar olarak görmektedir. Ancak, bu anlamları bir bütün olarak ele alan kapsamlı bir teorik çerçeve hâlâ geliştirilememiştir.

Anlam arayışı, tüketicilerin yaşamlarında önemli bir rol oynamakta, onları tatmin eden ve zenginleştiren deneyimlere yönlendirmektedir (Brakus vd., 2022; Dhiman ve Kumar, 2023; Şahin vd. 2011a; 2011b). Buna rağmen, literatürde daha çok hedonik (haz odaklı) tüketim ön planda tutulmuş, anlam veya amaç odaklı tüketim ise yeterince derinlemesine incelenmemiştir (Alba ve Williams, 2013; Cai vd., 2020; Şahin 2012a; 2012b). Hedonik tüketim, bireylere anlık haz ve keyif sağlarken; anlam odaklı tüketim, bireylerin kendilerini gerçekleştirmelerine, yaşamlarını derinleştirmelerine ve daha doyumlu bir refah seviyesine ulaşmalarına olanak tanımaktadır (Dhiman ve Kumar, 2023).

Anlam odaklı tüketim, bireylerin refahını artırmanın yanı sıra, onların değerli ilişkiler kurmasını, yaşamlarında anlamlı hedeflere ulaşmasını ve psikolojik dayanıklılık geliştirmesini de teşvik etmektedir (Ryan ve Deci, 2001; Ryff vd., 2021). Tüketiciler, anlamlı deneyimlerin peşinden giderek sadece bireysel tatmin sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda yaşamlarına değer katmayı da amaçlamaktadır (Kashdan vd., 2008; Şahin vd., 2013a; 2013b). Örneğin, bir tüketici, sürdürülebilir bir markadan alışveriş yaparak çevreye duyarlılığını gösterebilmekte ve bu davranışı kişisel değerleriyle uyumlu bir yaşam sürdürme aracı olarak kullanabilmektedir (Swaminathan vd., 2020; Şahin, 2014).

Ancak, anlamlı tüketim literatüründe dikkat çeken birtakım boşluklar bulunmaktadır. Öncelikle, anlamlı tüketimin doğası ve temel bileşenleri henüz tam olarak anlaşılamamıştır. Ek olarak, bu kavram genellikle bireysel tüketiciler düzeyinde ele alınmakta, tüketici toplulukları veya markalar arasındaki etkileşimlerin anlam yaratma sürecindeki rolü yeterince incelenmemektedir (Sweeney ve Soutar, 2001; Kashdan vd., 2008). Bu eksiklikler, pazarlama literatüründe anlam arayışını daha kapsamlı bir şekilde keşfetmek için daha derinlemesine araştırmalara ihtiyaç olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmanın amacı, anlamlı tüketim kavramını keşfetmek ve tüketicilerin yaşam kalitesini nasıl artırdığına dair yeni içgörüler sunmaktır. Bu doğrultuda, anlamlı tüketim deneyimlerinin yapısı incelenerek, pazarlamacılar ve markalar için tüketicilerin yaşamlarına değer katmaya yönelik stratejik öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Tüketimde Anlamın Rolü

Tüketim yoluyla anlam yaratma süreci, bireylerin yaşamında farklı boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Maddi varlıklar, bireylerin kimliklerinin önemli bir parçası hâline gelebilmekte (Belk, 1988) ya da bir yaşam dönüm noktasını simgeleyebilmektedir (Ahuvia, 2005). Örneğin, bir takı parçası yalnızca estetik bir nesne olarak değil, aynı zamanda kişisel bir bağlamı veya değerli bir ilişkiyi temsil eden bir sembol olarak anlam kazanmaktadır. Benzer şekilde, markalar tüketicilerin hayatında güven, sevgi ve bağlılık gibi duyguları temsil ederek anlamlı bir arkadaşlık ilişkisine benzer bir değer taşıyabilmektedir (Fournier, 1998; Şahin vd., 2016; 2017).

Deneyimler ise bireylerin kişisel gelişim, toplumsal bağlar ve kendini ifade etme süreçlerini desteklemekte, aynı zamanda zorluklarla başa çıkma fırsatı sunmaktadır (Canniford ve Shankar, 2013). Bu tür tüketim deneyimleri, bireylerin yaşamlarına değer katmakta ve güçlü bir motivasyon kaynağı hâline gelmektedir. Örneğin, Tough Mudder yarışları veya dağcılık gibi etkinliklere katılım, yalnızca fiziksel bir başarıyı hedeflemekle sınırlı kalmamakta, bireylerin kendi sınırlarını keşfetmelerine ve kendilerine dair yeni bir farkındalık geliştirmelerine olanak tanımaktadır (Tumbat ve Belk, 2011). Bu deneyimler, tüketicilerin sadece bir aktiviteye katılmalarını değil, aynı zamanda kendilerini yeniden tanımlamalarını ve hayatlarına anlam katmalarını sağlamaktadır.

Ancak, mevcut pazarlama araştırmaları bu tür anlamlı tüketim deneyimlerini yeterince derinlemesine ele almamaktadır. Çoğu çalışma, tüketim davranışını işlevsellik veya haz bağlamında incelemekte, ancak anlam boyutunu göz ardı etmektedir. Bu yaklaşım, tüketicilerin katıldıkları deneyimlerin yalnızca keyif veya rahatlık arayışından ibaret olmadığını gözden kaçırmaktadır. Örneğin, bir hac ziyareti ya da zorlu bir doğa yürüyüşü, bireyler için yalnızca fiziksel bir aktivite değil, aynı zamanda kişisel ve manevi bir anlam taşımaktadır. Bu tür deneyimlerin temel nedeni, bireyin hayatına derin bir anlam katmalarıdır.

Anlam yaratma süreci yalnızca sıra dışı etkinliklerle sınırlı kalmamakta, günlük tüketim alışkanlıklarında da kendini göstermektedir. Örneğin, sosyal medyada yemek tariflerini paylaşma gibi sıradan bir etkinlik, yalnızca bilgi paylaşımı değil, aynı zamanda kişisel ifade, toplumsal bağ kurma ve kendini gerçekleştirme aracı olarak anlam kazanmaktadır (Biraghi, Dalli ve Gambetti, 2021). Bu durum, anlamın yalnızca benzersiz veya özel deneyimlerde değil, aynı zamanda günlük tüketim pratiklerinde de bulunabileceğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda, tüketici davranışlarını anlamlı yaşam perspektifinden incelemek, pazarlama literatüründe önemli bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Çalışmada temel bir kavram olarak ele alınan *eudaimonia*, "derin, kalıcı ve birey için anlamlı bir deneyim"

olarak tanımlanmaktadır ve bu çalışmada "*anlamlı tüketim"* olarak kullanılmaktadır (Steger, 2016; Vorderer ve Reinecke, 2015). Bu kavram çerçevesinde, tüketicilerin satın alma deneyimlerinden kaynaklanan anlam unsurları daha sistematik bir şekilde incelenmekte ve bu deneyimlerin bireysel refah üzerindeki etkileri değerlendirilmektedir.

Bu çalışma, tüketim deneyimlerinin yalnızca fayda ve haz boyutlarından öteye geçerek bireylerin yaşamlarına nasıl anlam kattığını açıklamayı hedeflemektedir. Tüketicilerin anlam arayışı ve bu arayışın tüketimle nasıl örtüştüğü, pazarlama stratejileri ve tüketici davranışları üzerine yeni bakış açıları sunabilecek potansiyele sahiptir. Anlam odaklı tüketimin, bireylerin yaşamlarına değer katma süreçlerinde nasıl bir rol oynadığını ortaya koymak, hem pazarlama bilimi hem de uygulamaları için önemli çıkarımlar sağlayacaktır.

2.2. Tüketici Araştırmalarında Anlamlı Yaşam

Makro pazarlama literatüründe, araştırmaların yalnızca tüketici memnuniyetiyle sınırlı kalmayıp, tüketicilerin seçimlerinden elde ettiği mutluluk ve refahı da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerektiği bazı çalışmalarla incelenmektedir (örneğin; Layton, 2009; Sirgy, 2021; Şahin ve Şen, 2017). Bu yaklaşım, pazarlama disiplininin yalnızca ekonomik çıktılara odaklanmaktan uzaklaşıp, bireylerin yaşam kalitesini artırmayı hedefleyen daha geniş bir çerçeveye yönelmesini gerektirmektedir. Bu bağlamda, "anlamlı yaşam" perspektifinin tüketici araştırmalarına entegre edilmesi, pazarlama disiplininin teorik zenginleşmesi ve pratik uygulamalarının daha etkili hale gelmesi açısından giderek önem kazanmaktadır (Sheth ve Parvatiyar, 2022; Sirgy, 2021).

Özellikle eğlence ve boş zaman kavramları çerçevesinde anlamlı yaşam üzerine yapılan çalışmaların büyük ölçüde pazarlama dışındaki disiplinlerde yoğunlaşmış olması, bu alandaki araştırma eksikliğini daha görünür hale getirmektedir. Psikoloji, sosyoloji ve kültürel çalışmalar gibi disiplinlerden gelen bu katkılar, pazarlama literatürünün anlam arayışı konusundaki kavramsal ve ampirik yetersizliklerini doldurmak için önemli bir fırsat sunmaktadır.

Tüketicilerin anlamlı yaşam perspektifine odaklanan çeşitli ampirik çalışmalar gerçekleştirilmektedir. Örneğin, el sanatları tüketimi (Zheng, Xia ve Fan, 2016), turizm ve seyahat deneyimleri (Yang, Zhang ve Wang, 2023), gıda tüketiminin refah üzerindeki etkileri (Mugel, Gurviez ve Decrop, 2019) ve sosyal medyada yemek pişirme deneyimlerinin paylaşılması (Biraghi, Dalli ve Gambetti, 2021; Şahin ve Şahin, 2017) şeklinde gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmalar, anlamlı yaşam deneyimlerinin yalnızca tüketici çabasını artırmakla kalmayıp, aynı zamanda kalıcı mutluluk ve çeşitli duygularla (örneğin hayranlık, korku, neşe ve kaygı) ilişkili olduğunu göstermektedir.

Bu tür anlamlı yaşam deneyimleri, bireylerin olumlu sosyal ilişkiler kurmasını teşvik eden, kendilerini özgürce ifade etmelerine olanak tanıyan ve derin bir memnuniyet duygusu yaratan özellikleriyle öne çıkmaktadır (Şahin, 2022). Anlamlı yaşam perspektifi, tüketicilere kimliklerini ifade etme fırsatı sunarken (Zheng, Xia ve Fan, 2016), erdemli davranışlar sergilemelerini desteklemekte (Biraghi, Dalli ve Gambetti, 2021) ve olağanüstü deneyimlere erişim sağlamalarına aracılık etmektedir (Knobloch, Robertson ve Aitken, 2017). Ayrıca, bu tür deneyimler tüketicilere yalnızca anlık bir tatmin değil,

uzun vadeli mutluluk ve bütünsel bir memnuniyet duygusu kazandırmaktadır (Yang, Zhang ve Wang, 2023; Mugel, Gurviez ve Decrop, 2019).

Anlamlı yaşam kavramının farklı yorumları, tüketim deneyimlerine yeni ve zenginleştirici bakış açıları kazandırmaktadır. Tüketicilerin yalnızca işlevsellik ve haz odaklı tüketim pratiklerinin ötesine geçmesine olanak sağlayan bu yaklaşım, onların yaşamlarına değer katma potansiyelini de artırmaktadır. Bununla birlikte, mevcut literatürdeki çalışmalarda bağlama özgü sınırlamalar dikkat çekmektedir. Bu bağlamda, anlamlı yaşam perspektifinin daha geniş bir tüketim yelpazesine uygulanabilmesi için kapsamlı bir teorik çerçeve geliştirilmesi gerekmektedir.

Temel olarak, anlamlı yaşam perspektifi, pazarlama araştırmalarına yeni bir derinlik ve kapsam kazandırmakta, tüketicilerin yalnızca tüketimden keyif almasını değil, aynı zamanda tüketim yoluyla yaşamlarına anlam katmasını da hedeflemektedir. Bu, pazarlama literatüründe anlam arayışını keşfetmek için daha derinlemesine ve sistematik araştırmalar yapılmasını gerektiren kritik bir alan olarak öne çıkmaktadır.

2.3. Anlamlı Tüketim

Anlamlı tüketim, tüketicilerin yaşamlarına anlam katan deneyimleri ifade etmektedir ve tüketicilerin yalnızca işlevsel ya da haz odaklı faydaların ötesine geçerek, daha derin bir tatmin arayışında olduklarını göstermektedir. Mevcut literatür, tüketicilerin anlamlı tüketim deneyimlerini genellikle dolaylı yoldan ele almakta ve bu deneyimlerin özünü tam anlamıyla araştırmamaktadır (Duong vd., 2023). Örneğin, bir tüketici için anlamlı bir tüketim deneyimi, kendini gerçekleştirme, kişisel büyüme ya da topluma katkıda bulunma gibi amaçları içerebilmektedir (Ahuvia, 2005; Swaminathan vd., 2020).

Anlamlı tüketim, hedonik ve anlam odaklı refah arasındaki farkı anlamada kritik bir rol oynamaktadır (Gilovich ve Gallo, 2020). Hedonik refah, bireylerin hazza dayalı deneyimlerini tanımlarken; anlam odaklı refah, bireylerin uzun vadeli tatmin ve anlam arayışına yönelik davranışlarını kapsamaktadır (Deci & Ryan, 2000; Ryff, 2014). Tüketicilerin anlamlı deneyimlere yönelmesi, onların yaşam kalitelerini artırmakta ve daha tatmin edici bir hayat sürmelerine yardımcı olmaktadır. Özellikle anlam odaklı refahın ön planda olduğu tüketim deneyimleri, bireylerin hayatlarına değer katmakta ve onların toplumsal rolleri ile uyumlu bir yaşam sürmelerine katkıda bulunmaktadır (Ryan & Deci, 2001).

Bu bağlamda, anlamlı tüketim, tüketicilerin yaşamlarına derinlemesine bir anlam kazandıran canlanma, genişleme ve bütünleşme temaları etrafında şekillenmektedir. Canlanma, tüketicilerin yenilenmiş hissetmelerine ve psikolojik olarak tazelenmelerine olanak tanırken; genişleme, entelektüel, ilişkisel veya pragmatik olarak kendilerini geliştirmelerini sağlamaktadır. Bütünleşme ise, tüketicilerin kendilerini daha anlamlı bir yaşam yolculuğuna dahil etmeleri ve kişisel değerleriyle uyumlu bir hayat sürdürmeleri sürecini ifade etmektedir.

Özellikle canlanma teması, tüketicilerin duygusal yenilenme arayışlarını ve içsel güçlerini yeniden kazanmalarını içermektedir. Örneğin, tüketiciler, doğada zaman geçirmek veya sanatsal faaliyetlere katılmak gibi aktivitelerle kendilerini tazeleyebilmekte ve yaşam enerjilerini artırabilmektedirler. Genişleme teması ise,

bireylerin sınırlarını zorlayarak yeni bilgi ve beceriler edinme çabalarını ifade etmektedir. Tüketiciler, entelektüel ya da sosyal düzeyde genişleme yoluyla hayatlarına yeni anlamlar katmakta ve kendilerini sürekli olarak geliştirmeye çalışmaktadırlar. Son olarak, bütünleşme teması, tüketicilerin toplumsal değerler ve kişisel hedefler doğrultusunda bir hayat sürmelerini ve bu süreçte anlamlı bir bütünlük hissi kazanmalarını kapsamaktadır (Swaminathan vd., 2020).

Bu üç ana tema ve ilgili alt temalar, tüketicilerin yaşamlarına anlam katma yollarını detaylandırmakta ve bu anlam arayışının onların refahını nasıl etkilediğine dair önemli iç görüler sunmaktadır. Çalışmamız, bu temaların pazarlama stratejilerinde nasıl kullanılabileceğine dair yeni perspektifler geliştirmektedir. Özellikle markalar, tüketicilerin anlam arayışlarına hitap eden ürün ve hizmetler sunarak, müşteri bağlılığını artırabilir ve pazarda kalıcı bir yer edinebilirler.

2.4. Anlamlı Tüketimde Canlanma, Genişleme ve Bütünleşme Temaları

Tüketicilerin anlam odaklı refah arayışlarını daha iyi anlayabilmek için bu çalışmada üç temel tema belirlenmiştir: canlanma, genişleme ve bütünleşme. Bu temalar, tüketicilerin yalnızca haz odaklı değil, anlam dolu bir yaşam sürme çabalarının farklı yönlerini temsil etmektedir. Anlamlı tüketim deneyimleri, bu temalar aracılığıyla, bireylerin psikolojik, sosyal ve entelektüel gelişimlerine katkı sağlayarak onların refahını artırmaktadır.

1. Canlanma: Canlanma, tüketicilerin duygusal olarak yenilenme, psikolojik tazelenme ve içsel bir enerji hissi kazanmalarını ifade etmektedir. Canlanma teması, tüketicilerin stresli yaşam koşullarından kaçış arayışlarını ve günlük hayatın baskılarından uzaklaşma ihtiyacını karşılamaktadır. Örneğin, doğa yürüyüşleri yapmak, meditasyon seanslarına katılmak veya sanatsal etkinliklerle ilgilenmek gibi aktiviteler, tüketicilerin psikolojik yenilenme ve duygusal denge kazanmalarına katkıda bulunabilmektedir (Bhattacharjee & Mogilner, 2014).

Tüketiciler, canlanma arayışıyla kendilerini yeniden şarj ederek, hayata daha olumlu bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve yaşamlarından daha fazla tatmin duymaktadırlar. Bu tür deneyimler, yalnızca anlık haz sağlamanın ötesine geçerek, bireylerin anlam dolu bir yaşam sürdürme çabalarını desteklemektedir. Özellikle pandeminin getirdiği belirsizlikler ve stres dolu ortamda, birçok tüketici, kendini yenileyici faaliyetlere yönelerek ruhsal refahını artırmaya çalışmaktadır (Swaminathan vd., 2020).

2. Genişleme: Genişleme teması, tüketicilerin entelektüel, sosyal ve pragmatik olarak kendilerini geliştirmeye yönelik çabalarını içermektedir. Bu tema, bireylerin sınırlarını zorlayarak yeni bilgi ve beceriler kazanma arzusunu yansıtır. Genişleme, entelektüel düzeyde kendini geliştirme (örneğin, yeni bir dil öğrenme veya bir konuda derinlemesine araştırma yapma), sosyal düzeyde ilişkilerini güçlendirme (örneğin, topluluk etkinliklerine katılma) ve pragmatik düzeyde sorun çözme becerilerini geliştirme (örneğin, sürdürülebilir yaşam pratikleri benimseme) gibi çeşitli alanlarda ortaya çıkabilmektedir (Ahuvia, 2005).

Bu süreç, tüketicilerin kendilerini sürekli geliştirmelerine ve yaşamlarına yeni anlamlar katmalarına olanak tanımaktadır. Genişleme yoluyla elde edilen deneyimler, bireylerin sadece haz odaklı tüketimden uzaklaşıp, yaşam kalitesini artıran, anlamlı ve zenginleştirici deneyimlere yönelmelerini sağlamaktadır (Cai vd., 2020). Örneğin, pandemi döneminde birçok kişi, boş zamanlarını yeni hobiler edinmek, online kurslara katılmak veya dijital platformlarda sosyal ilişkiler kurmak için değerlendirmiştir.

3. Bütünleşme: Bütünleşme teması, tüketicilerin yaşamlarında anlamlı bir bütünlük ve uyum arayışını temsil etmektedir. Tüketiciler, kişisel değerleri ve toplumsal rolleriyle uyumlu bir yaşam sürdürme çabasına girmekte, bu da onların hayatlarına derin bir anlam katmaktadır. Bütünleşme, tüketicilerin kendi kimliklerini keşfetmelerine, sosyal çevreleriyle daha uyumlu ilişkiler kurmalarına ve yaşamlarında uzun vadeli tatmin elde etmelerine yardımcı olmaktadır (Ryan & Deci, 2001). Örneğin, bir tüketici, sürdürülebilir üretim süreçlerine sahip bir markayı tercih ederek hem çevresel değerlerine sadık kalmakta hem de topluma katkıda bulunduğunu hissetmektedir. Bu tür tüketim deneyimleri, yalnızca bireylerin kişisel değerleriyle uyumlu değil, aynı zamanda toplumsal fayda yaratma arzularını da yansıtmaktadır (Swaminathan vd., 2020; Şahin vd., 2011;). Böylelikle, tüketiciler anlam dolu bir yaşam sürdürme arayışlarını destekleyen bütünleşik bir tüketim anlayışı geliştirmektedirler.

2.5.Tüketici Refahına Etkileri

Canlanma, genişleme ve bütünleşme temaları, tüketicilerin anlam odaklı refahını artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Bu temalar, tüketicilerin yalnızca haz odaklı tatmin sağlamalarına değil, aynı zamanda uzun vadeli anlam ve tatmin elde etmelerine de katkıda bulunmaktadır. Özellikle anlam odaklı tüketim, bireylerin yalnızca kişisel tatmin arayışlarını değil, aynı zamanda toplumsal sorumluluk ve kendini gerçekleştirme çabalarını da içermektedir (Rahmani vd., 2018).
Bu bağlamda, markalar, tüketicilerin anlam arayışlarına hitap eden ürün ve hizmetler sunarak pazarda kalıcı bir yer edinebilir ve müşteri bağlılığını artırabilirler (Şahin ve Arabacı, 2017). Özellikle sürdürülebilirlik, sosyal sorumluluk ve kişiselleştirilmiş deneyimler gibi alanlara odaklanarak, tüketicilerin hem hedonik hem de anlam odaklı refahını destekleyen stratejiler geliştirmek mümkün olacaktır.

2.6.Pazarlama Stratejileri ve Anlam Odaklı Tüketici Deneyimlerinin Optimizasyonu

Günümüz tüketicileri, yalnızca ürün ve hizmetlerin işlevsel faydalarını değil, aynı zamanda markaların sunduğu anlamlı deneyimlere de büyük önem vermektedir. Tüketicilerin anlam arayışına yönelik taleplerinin artması, pazarlama stratejilerinin de yeniden şekillenmesine neden olmaktadır. Özellikle anlam odaklı refah kavramını dikkate alarak geliştirilen stratejiler, markaların tüketicilerle daha derin ve kalıcı ilişkiler kurmasına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, canlanma, genişleme ve bütünleşme temaları üzerine inşa edilen stratejiler, tüketicilerin hem hedonik hem de anlam odaklı refah arayışlarını karşılamaya yönelik fırsatlar sunmaktadır.

1.Anlam Odaklı Tüketim ve Markalar Arasında Bağ Kurma: Markalar, tüketicilerin anlam arayışlarını destekleyerek marka bağlılığını artırabilirler. Örneğin, sürdürülebilirlik ve sosyal sorumluluk projelerine yatırım yapan markalar, yalnızca çevresel ve toplumsal fayda sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda tüketicilerin anlam odaklı refahına katkıda bulunmaktadır. Bu tür stratejiler, tüketicilerin değerleriyle uyumlu olduğu için daha güçlü bir bağ kurmalarını sağlamaktadır. Araştırmalar, tüketicilerin, topluma katkı sağlayan markalara karşı daha yüksek sadakat ve güven geliştirdiğini göstermektedir (Swaminathan vd., 2020). Özellikle, sosyal sorumluluk projeleri aracılığıyla toplumsal fayda sağlamayı amaçlayan markalar, tüketicilerle kurdukları duygusal bağı güçlendirerek anlam dolu bir marka kimliği oluşturabilirler. Örneğin, doğa dostu ürünler sunan veya gelirinin bir kısmını hayır kurumlarına bağışlayan markalar, tüketicilerin kişisel değerleriyle uyumlu bir deneyim sunarak sadık bir müşteri kitlesi oluşturabilir (Ahuvia, 2005).

2. Canlanma Teması Üzerine Odaklanan Pazarlama Stratejileri: Tüketicilerin canlanma arayışlarını hedefleyen markalar, yenileyici ve rahatlatıcı deneyimler sunarak tüketicilerin refahını artırabilirler. Özellikle pandemi sonrası dönemde, tüketiciler stresle başa çıkmak ve zihinsel sağlıklarını korumak için yenileyici aktivitelere yönelmişlerdir. Bu eğilim doğrultusunda markalar, tüketicilere kendilerini yenileme fırsatları sunan ürünler ve hizmetler geliştirerek rekabet avantajı elde edebilirler. Örneğin, wellness turizmi, yoga ve meditasyon atölyeleri, spa merkezleri gibi hizmetler, tüketicilerin canlanma ihtiyacını karşılamak için ideal stratejiler sunmaktadır. Ayrıca, dijital platformlarda sunulan mindfulness uygulamaları, tüketicilerin günlük streslerini azaltmalarına ve psikolojik olarak yenilenmelerine yardımcı olmaktadır. Bu tür uygulamalar, tüketicilerin anlam odaklı refahını artırarak markalara uzun vadeli sadakat kazandırabilir (Bhattacharjee & Mogilner, 2014).

3. Genişleme Temasını Kullanan Ürün ve Hizmet Geliştirme: Genişleme teması, tüketicilerin kendilerini geliştirme ve yeni deneyimler edinme arayışlarını karşılamaya yöneliktir. Bu bağlamda, markalar, tüketicilere entelektüel ve sosyal gelişim fırsatları sunan ürün ve hizmetler geliştirerek anlam dolu bir tüketim deneyimi sağlayabilirler. Örneğin, eğitim içerikleri sunan online platformlar, dil öğrenme uygulamaları veya sanal müze turları gibi hizmetler, tüketicilerin entelektüel gelişim arayışlarını desteklemektedir. Ayrıca, topluluk oluşturmayı teşvik eden markalar, tüketicilerin sosyal genişleme ihtiyaçlarını karşılayarak anlamlı bağlar kurmalarına yardımcı olabilir. Örneğin, spor etkinlikleri düzenleyen ya da gönüllülük projelerine katılımı teşvik eden markalar, tüketicilerin hem sosyal etkileşim hem de kişisel gelişim açısından tatmin edici deneyimler yaşamalarına olanak tanımaktadır (Sweeney & Soutar, 2001).

4. Bütünleşme Teması ve Uzun Vadeli Müşteri Bağlılığı: Bütünleşme teması, tüketicilerin yaşamlarına anlam katmak ve kişisel değerleriyle uyumlu bir yaşam sürdürmelerini sağlamak için önemli bir fırsat sunmaktadır. Markalar, bu temayı stratejik olarak kullanarak tüketicilerin kendileriyle daha derin bir bağ kurmalarını sağlayabilirler. Örneğin, sürdürülebilirlik odaklı stratejiler, çevreye duyarlı tüketicilere hitap ederek markanın toplumsal sorumluluklarını vurgulamaktadır.

Bu stratejiler, markaların değer temelli pazarlama yaklaşımını benimsemelerine yardımcı olarak uzun vadeli müşteri bağlılığı yaratmaktadır. Örneğin, sürdürülebilir ambalaj kullanımı, karbon ayak izini azaltma taahhüdü veya yerel topluluklara destek sunan projeler, tüketicilerin markaya olan güvenini artırabilir ve marka sadakatini güçlendirebilir (Rahmani vd., 2018).

3. SONUÇ

Bu çalışma, tüketicilerin anlam odaklı refahını artırmak için markaların nasıl stratejiler geliştirebileceğine dair derinlemesine bir analiz sunmaktadır. Canlanma, genişleme ve bütünleşme temaları üzerine kurulan pazarlama stratejileri, tüketicilerin yalnızca haz odaklı tatmin arayışını karşılamakla kalmayıp, aynı zamanda onların yaşamlarına değer katan anlam dolu deneyimler sunarak uzun vadeli müşteri bağlılığına katkı sağlayabilir.

Gelecekteki araştırmalar, bu stratejilerin farklı sektörlerde nasıl uygulanabileceğine ve tüketici davranışları üzerindeki uzun vadeli etkilerine odaklanabilir. Özellikle dijital dünyada anlam odaklı refah sağlayan uygulamaların, tüketici memnuniyetini ve sadakatini nasıl artırabileceği üzerine yapılacak çalışmalar, pazarlama literatürüne önemli katkılar sunacaktır.

Bu öneriler, pazarlamacılara ve markalara, tüketicilerin anlam arayışlarına yönelik daha duyarlı ve etkili stratejiler geliştirme konusunda rehberlik edebilir. Anlam odaklı tüketim deneyimlerine odaklanan markalar, değişen tüketici beklentilerini karşılayarak pazarda kalıcı bir yer edinebilirler.

KAYNAKÇA

Ahuvia, A. C. (2005). Beyond the extended self: Loved objects and consumers' identity narratives. Journal of Consumer Research, 32(1), 171-184. https://doi.org/10.1086/429607

Batra, R., Ahuvia, A. C., & Bagozzi, R. P. (2012). Brand love. Journal of Marketing, 76(2), 1-16. https://doi.org/10.1509/jm.09.0339

Bhattacharjee, A., & Mogilner, C. (2014). Happiness from ordinary and extraordinary experiences. Journal of Consumer Research, 41(1), 1-17. https://doi.org/10.1086/674724

Brakus, J. J., Chen, W., Schmitt, B., & Zarantonello, L. (2022). Experiences and happiness: The role of gender. *Psychology & Marketing*, *39*(8), 1646-1659.

Büchi, M. (2021). Understanding digital inequality: The interplay of internet access, skills, and attitudes. New Media & Society, 23(7), 2012-2031. https://doi.org/10.1177/1461444820929323

Cai, Y., Zhao, X., & He, Y. (2020). Hedonic and eudaimonic well-being: The role of meaning in consumer consumption. Journal of Business Research, 109, 77-89. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2019.10.024

Canniford, R., & Shankar, A. (2013). Purifying practices: How consumers assemble romantic experiences of nature. Journal of Consumer Research, 39(5), 1051-1069. https://doi.org/10.1086/666590

Creswell, J. W., & Poth, C. N. (2016). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (4th ed.). Sage Publications.

Csikszentmihalyi, M. (1990). Flow: The psychology of optimal experience. Harper & Row.

Deci, E. L., & Ryan, R. M. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. Psychological Inquiry, 11(4), 227-268. https://doi.org/10.1207/S15327965PLI1104_01

Dhiman, N., & Kumar, A. (2023). What we know and don't know about consumer happiness: Three-decade review, synthesis, and research propositions. *Journal of Interactive Marketing*, *58*(2-3), 115-135.

Duong, T. T. T., Ngo, L. V., Surachartkumtonkun, J., Tran, M. D., & Northey, G. (2023). Less is more! A pathway to consumer's transcendence. *Journal of Retailing and Consumer Services*, *72*, 103294.

Gilovich, T., & Gallo, I. (2020). Consumers' pursuit of material and experiential purchases: A review. *Consumer Psychology Review*, *3*(1), 20-33.

Gupta, S., McLean, G., Wilson, A., & Swaminathan, V. (2024). Revealing the double-edged sword: Introducing the technology and consumer well-being paradox. Psychology & Marketing, 41(2), 212-228.

Hylving, L., Remneland-Wikhamn, B., & Wikhamn, W. (2022). Digital wellbeing and consumer behavior: An emerging research agenda. Journal of Service Research, 25(2), 234-250. https://doi.org/10.1177/10946705211029873

Javornik, A., Filieri, R., & Gumann, R. (2022). Social media distraction: How social media affects consumer well-being and attention. Journal of Interactive Marketing, 59, 45-60. https://doi.org/10.1016/j.intmar.2022.04.003

Kardefelt-Winther, D. (2014). A conceptual and methodological critique of internet addiction research: Towards a model of compensatory internet use. Computers in Human Behavior, 31, 351-354. https://doi.org/10.1016/j.chb.2013.10.059

Kashdan, T. B., Biswas-Diener, R., & King, L. A. (2008). Reconsidering happiness: The costs of distinguishing between hedonics and eudaimonia. *The journal of positive psychology*, *3*(4), 219-233.

McLean, G., Osei-Frimpong, K., & Wilson, A. (2024). Exploring consumer vulnerability: A comprehensive study on meaningful consumption. Journal of Consumer Psychology, 45(1), 101-119.

Rahmani, K., Huang, K., & Dholakia, U. M. (2018). The impact of hedonic and utilitarian consumption goals on brand attachment and brand loyalty. Journal of Consumer Psychology, 28(2), 234-248. https://doi.org/10.1002/jcpy.1023

Ryan, R. M., & Deci, E. L. (2001). On happiness and human potentials: A review of research on hedonic and eudaimonic well-being. Annual Review of Psychology, 52(1), 141-166. https://doi.org/10.1146/annurev.psych.52.1.141

Ryff, C. D. (2014). Psychological well-being revisited: Advances in the science and practice of eudaimonia. Psychotherapy and Psychosomatics, 83(1), 10-28. https://doi.org/10.1159/000353263

Ryff, C. D., Boylan, J. M., & Kirsch, J. A. (2021). Eudaimonic and hedonic well-being. *Measuring well-being*, 92-135.

Swaminathan, V., Sorescu, A., Steenkamp, J. B. E., O'Guinn, T. C. G., & Schmitt, B. (2020). Branding in a hyperconnected world: Refocusing theories and rethinking boundaries. *Journal of marketing*, *84*(2), 24-46.

Şahin, A., Zehir, C., & Kitapçı, H. (2011a). The effects of brand experiences, trust and satisfaction on building brand loyalty: Empirical research on global brands. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 24*, 1288-1301.

Şahin, A., Zehir, C., & Kitapci, H. (2012a). The effects of brand experience and service quality on repurchase intention: The role of brand relationship quality. *African Journal of Business Management, 6*(45), 11190-11201.

Şahin, A., Zehir, C., & Hakan, K. (2012b). Does brand communication increase brand trust? The empirical research on global mobile phone brands. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 58, 1361-1369.

Şahin, A., Kitapci, H., & Zehir, C. (2013a). Creating commitment, trust and satisfaction for a brand: What is the role of switching costs in mobile phone market? *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 99*, 496-502.

Şahin, A., & Kitapçi, H. (2013b). Why customers stay: The role of switching costs on the satisfaction-trust-commitment chain. *International Review of Management and Business Research, 2*(4), 908.

Şahin, A. (2014). Marka değerinde marka-müşteri ilişki kalitesinin rolü: Mobil iletişim sektöründe bir uygulama. *Tüketici ve Tüketim Araştırmaları Dergisi, 6*(2), 91-109.

Şahin, A., Kitapçı, H., Şahin, A., Ciğerim, E., & Bayhan, K. (2016). Perceived relationship investment and relationship quality: The mediating role of commitment velocity. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 235*, 288-295.

Şahin, A., Kitapci, H., Altindag, E., & Gok, M. S. (2017). Investigating the impacts of brand experience and service quality. *International Journal of Market Research, 59*(6), 707-724. https://doi.org/10.2501/IJMR-2017-058

Şahin, A., & Şen, S. (2017). Hizmet kalitesinin müşteri memnuniyeti üzerine etkisi. *Journal of International Social Research, 10*(52).

Şahin, Azize, & Şahin, Aysun. (2017). Reflection of customer-brand engagement on purchase intention in social media. *European Proceedings of Social and Behavioural Sciences, 34*.

Şahin, A., & Arabacı, O. (2017). Yeni ürün geliştirme takımlarında örgütsel ortamın proje başarısı ve proje hızı üzerine etkileri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 10*(52).

Şahin, Aysun. (2022). Consumer choice and evaluations: The impact of value consciousness on trust and store satisfaction. *Journal of Global Strategic Management, 16*(1).

Şahin, A. ve Zehir, C. (2022). "Marka ve Müşteri İlişkileri Ekseninde Marka Deneyimi Kavramı," In Sosyal Bilimlerde Seçme Konular 5 , Ankara: İksad Yayınevi, 2022, pp.423-434.

Zehir, C., Şahin, A., Kitapçı, H., & Özşahin, M. (2011b). The effects of brand communication and service quality in building brand loyalty through brand trust: An empirical research on global brands. *Procedia-Social and Behavioral Sciences, 24*, 1218-1231.

Zhao, X., Zhang, R., & Li, Y. (2023). The role of digital self-control tools in reducing smartphone addiction. Computers in Human Behavior, 141, 107622. https://doi.org/10.1016/j.chb.2022.107622

PAZARLAMA VE MARKA YÖNETİMİNDE YAPAY ZEKÂNIN FAYDALARI, KISITLARI VE RİSKLERİ

Doç. Dr. Azize ŞAHİN (ORCID: 0000-0002-3115-6812)
İstanbul Üniversitesi, İşletme Fakültesi
Email: azize.sahin@istanbul.edu.tr

Öğr. Gör. Aysun ŞAHİN (ORCID: 0000-0003-3285-1232)
Düzce Üniversitesi, Düzce Meslek Yüksekokulu
Email: aysunsahin@duzce.edu.tr

Özet

Bu çalışma, yapay zekânın (YZ) pazarlama uygulamaları ve marka yönetimi üzerindeki stratejik etkilerini, fırsatlarını, sınırlamalarını ve risklerini ele almaktadır. Özellikle üretken yapay zekânın ortaya çıkışı ile müşteri deneyimi, büyüme ve verimlilik alanlarında önemli fırsatlar ortaya çıkmaktadır. YZ, yüksek düzeyde kişiselleştirilmiş içerik ve ürünlerin sunulmasını mümkün kılarak tüketici iç görülerini detaylı bir şekilde analiz edebilmekte, böylece pazarlama stratejilerinin hedefe yönelik olarak optimize edilmesine katkıda bulunmaktadır. Çeşitli pazarlama süreçlerine entegre edilen YZ destekli araçlar, yatırım getirisini artırmakta ve müşteri sadakatini güçlendirmektedir. Ancak YZ'nin pazarlama süreçlerine entegrasyonunda bazı sınırlamalar ve riskler de bulunmaktadır. Mekanik yapay zekâ, verinin bağlamsal nüanslarını algılamakta zorluk çekerken; düşünsel yapay zekâ, tarafsızlık ve şeffaflık açısından riskler taşımaktadır. Özellikle duygusal yapay zekâ, insan etkileşiminin yoğun olduğu müşteri hizmetleri alanında tam anlamıyla etkili olamamaktadır. Ayrıca, yapay zekâ destekli algoritmaların otomasyon süreçlerinde insan yaratıcılığı ve duygusal bağ kurma yeteneğinin ikamesi mümkün olmamaktadır. Bu bağlamda, veri mahremiyeti ve algoritmik önyargılar gibi etik zorluklar da yapay zekâ tabanlı pazarlama faaliyetlerinin önündeki önemli engellerden biridir. Bu çalışmada, yapay zekâ teknolojilerinin hızla gelişmesi, pazarlama ve marka yönetiminde önemli avantajlar sunmakla birlikte, sınırlamalar ve riskler nedeniyle dikkatli bir şekilde ele alınması gerekliliği vurgulanmaktadır. Ayrıca, pazarlama ve marka yöneticilerinin, bu teknolojilerin etik ve stratejik kullanımına özen göstermeleri, sürdürülebilir marka yönetimi açısından kritik öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yapay zekâ, pazarlama, marka yönetimi, müşteri deneyimi, üretken yapay zekâ, kişiselleştirme, etik zorluklar, veri gizliliği, stratejik pazarlama

BENEFITS, LIMITATIONS AND RISKS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MARKETING AND BRAND MANAGEMENT

Abstract

This study examines the strategic impacts, opportunities, limitations, and risks of artificial intelligence (AI) on marketing practices and brand management. The emergence of generative AI, in particular, has created significant opportunities in areas such as customer experience, growth, and efficiency. AI enables the delivery of highly personalized content and products by analyzing consumer insights in detail, thereby contributing to the targeted optimization of marketing strategies. AI-powered tools integrated into various marketing processes enhance return on investment and strengthen customer loyalty. However, there are also certain limitations and risks associated with the integration of AI into marketing processes. Mechanical AI faces challenges in perceiving the contextual nuances of data, while cognitive AI carries risks related to impartiality and transparency. Emotional AI, in particular, struggles to be fully effective in customer service domains where human interaction is crucial. Moreover, the ability of AI-driven algorithms to automate processes cannot fully replace human creativity and the capacity to establish emotional connections. In this context, ethical challenges such as data privacy and algorithmic biases pose significant obstacles to AI-based marketing activities. This study highlights that while the rapid development of AI technologies offers substantial advantages in marketing and brand management, it also underscores the need for cautious implementation due to its limitations and risks. Additionally, it emphasizes that marketing and brand managers must prioritize the ethical and strategic use of these technologies, which is critical for sustainable brand management.

Keywords: Artificial ıntelligence, marketing, brand management, customer experience, generative aı, personalization, ethical challenges, data privacy, algorithmic bias, strategic marketing

1. GİRİŞ

Son yıllarda yapay zekânın (YZ) hızla gelişmesi, pazarlama ve marka yönetimi alanlarında dönüşüm yaratan yenilikçi çözümler sunmaktadır. YZ'nin sağladığı yüksek işlem kapasitesi ve veri analitiği becerileri, müşteri deneyiminden satış stratejilerine, içerik kişiselleştirmeden marka sürdürülebilirliğine kadar geniş bir yelpazede işletmelere önemli avantajlar sağlamaktadır. Özellikle, yüksek kişiselleştirme yoluyla müşteri ihtiyaçlarına gerçek zamanlı yanıt verme, pazarlama kampanyalarının etkinliğini artırma ve tüketici iç görüleri elde etme gibi alanlarda YZ'nin kullanımı işletmelere önemli rekabet avantajları sunmaktadır (Deveau vd., 2023; Chintalapati vd., 2017; Şahin, 2021).

Bununla birlikte, YZ'nin pazarlama stratejilerine ve marka yönetimine entegrasyonu, yalnızca fırsatlar sunmakla kalmamakta; aynı zamanda bazı sınırlamalar ve zorlukları da beraberinde getirmektedir. Mekanik, bilişsel ve duygusal yapay zekânın belirli sınırları, veri güvenliği, etik kaygılar ve insan-makine etkileşiminin doğasına ilişkin sorunlar, işletmelerin stratejik karar alma süreçlerinde önemli etkiler yaratmaktadır (Boden, 1998; Dell'Elce vd., 2020). Örneğin, YZ tabanlı algoritmaların tüketici davranışlarını öngörmek ve karar destek sistemlerinde kullanılması, pazarlamacılara operasyonel verimlilik sağlarken, insan yaratıcılığı ve duygusal bağ kurma yeteneklerinin tam anlamıyla ikame edilememesi, bu teknolojinin potansiyel risklerini ortaya koymaktadır (Miklosik vd., 2019; Spence ve Keller, 2024).

Bu çalışmada, YZ'nin pazarlama ve marka yönetiminde artan rolü, sağladığı fırsatlar ve karşılaşılan zorluklar kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. İlk olarak, YZ'nin müşteri deneyimini geliştirmede, kişiselleştirilmiş içerik sunumunda ve veri analitiğinde nasıl devrim yarattığı incelenecektir. Daha sonra, marka sürdürülebilirliğini desteklemek için YZ'nin nasıl kullanılabileceği ve bu süreçte karşılaşılan engeller değerlendirilmektedir. Ayrıca, YZ'nin sınırları, etik riskleri ve pazarlama stratejilerinin geleceğine etkileri bu araştırma ile incelenmektedir. Bu bağlamda, YZ'nin sunduğu potansiyel faydalar kadar, stratejik olarak dikkatle ele alınması gereken zorlukları da bu çalışma ile ortaya koyulmaktadır (Chintalapati vd., 2022).

2. TEORİK ÇERÇEVE

2.1. Yapay Zekâ Uygulamalarının Stratejik Avantajları ve Faydaları

Yapay zekânın (YZ) pazarlama uygulamaları ve marka yönetimi üzerindeki çeşitli stratejik etki ve fırsatları aşağıdaki bölümlerde açıklanmaktadır.

2.1.1. Yapay Zekânın Pazarlama ve Satış Üzerindeki Etkisi

Yapay zekâ teknolojisi, özellikle üretken yapay zekânın gelişimi, pazarlama ve satış alanında üç temel boyutta fırsat ve etkilerin artmasına yol açmaktadır: müşteri deneyimi, büyüme ve verimlilik. Müşteri deneyimi bağlamında, yüksek düzeyde kişiselleştirilmiş içerik ve ürün-hizmet sunumları, bireysel müşteri davranışlarının, kişilik profillerinin ve satın alma geçmişinin ayrıntılı analizi ile geliştirilmektedir. Yapay zekânın, kurumlara özgü veri ve bağlamsal bilgilerle entegre edilmesi, son derece derinlemesine tüketici iç görülerinin elde edilmesini mümkün kılmaktadır. Bu durum, işletmelerin müşterilerle

olan etkileşimlerinde, kişiselleştirilmiş stratejileri hedeflenmiş pazarlama ve satış tekliflerine dönüştürmelerine olanak sağlamaktadır (Deveau vd., 2023).

Yapay zekâ kullanımı, işletmelere bireysel dijital kampanyalarını gerçek zamanlı olarak dinamik bir şekilde özelleştirme olanağı tanımaktadır. Yapay zekâ destekli pazarlama girişimlerinin teknoloji ve uygulamalarıyla zenginleşen bu durum, önemli yatırım getirileri, artan etkileşim seviyeleri, geliştirilmiş müşteri bağlılığı, iyileştirilmiş müşteri deneyimi ve sürdürülebilir değer önerilerinin sunulması ile kendini göstermektedir (Chintalapati ve Pandey, 2022). Bu yönde başarıya ulaşan şirketler, genellikle sofistike satış teknolojileri kullanmakta, hibrit satış ekipleri ve yetkinlikler oluşturarak hem üçüncü taraf hem de kendi sahip oldukları pazar yerleri için stratejiler uyarlamakta, satış süreçlerinin her aşamasında e-ticaret mükemmelliğine ulaşmakta ve yüksek düzeyde kişiselleştirme stratejileri uygulamaktadır.

2.1.2. Yapay Zekânın Müşteri İlişkileri ve İçerik Kişiselleştirmedeki Rolü

Yapay zekânın en değerli potansiyellerinden biri, pazarlamacılar için zaman kazandırması ve hedef odaklı pazarlama içeriklerinin daha etkili bir şekilde üretilmesini hızlandırmasıdır. Bu, yapay zekânın maliyet etkinliği ve artan verimliliği sayesinde gerçekleşmektedir. Ayrıca yapay zekânın, geniş veri setleri içindeki desen ve şemaları insan gözünün algılayamayacağı seviyede tespit edebilme yeteneğine sahiptir. Pazarlama uygulamalarında yapay zekânın kullanılması, müşteri deneyiminin her aşamasında iyileştirmeler sağlamaktadır. Pazarlamacılar, müşteri ilişkilerini geliştirme yeteneğine sahiptir ve yapay zekâ ile algoritmaların kullanılması, müşteri davranışlarını ve satın alma eğilimlerini analiz ederek yeni pazarlardaki pazarlama trendlerini aydınlatmaktadır (Khanra vd., 2020; Rana vd., 2021).

Yapay zekânın pazarlama hizmetlerine entegrasyonunun amacı, müşteri yolculuğunu kolaylaştırmak ve yeni pazarlarda tüketici davranışlarını öngörmektir. Bu entegrasyon, müşteri bağlılığı ve sadakatini artırarak satın alma süreci boyunca kapsamlı ve tatmin edici bir deneyim sunmayı hedeflemektedir (Haleem vd., 2022). İçerik kişiselleştirme yoluyla satışları artırmanın bir örneği e-posta pazarlamasıdır. Yapay zekâ araçları, doğal dil üretimi kullanarak insanlardan daha yüksek düzeyde profesyonellik içeren e-posta konu başlıkları oluşturabilmektedir (Ma ve Sun, 2020).

2.1.3. Makine Öğrenimi, Tahmin Analitiği ve Pazarlama Stratejileri

Yapay zekâ, makine öğrenimi ile öngörüsel modelleme, özellik çıkarımı, tahminler ve sonuç optimizasyonu yapabilmektedir (Ameen, Tarhini, vd., 2021; Borau vd., 2021; Moriuchi, 2020). Bu işlevler, algoritmalar aracılığıyla geniş veri setleri üzerinde eğitilerek etkin hale getirilmektedir. Özellikle, yapay zekâ destekli chatbotlar, dronlar, algoritmalar, robotlar ve dijital sesli asistanlar gibi teknolojilerin pazarlama alanında kullanımı hızla yaygınlaşmaktadır. (Grewal vd. ,2020; Ma ve Sun, 2020; Ameen vd., 2022). Olasılıksal istatistiki modeller, derin öğrenme ve pekiştirmeli öğrenme, işletmelere müşteri yolculuğunun tüm dokunma noktalarına dair kapsamlı bir bakış açısı sunarak her bir dokunma noktasının gerçek katkısını değerlendirme imkanı sağlamaktadır.

Yapay zekâ, insan müdahalesine kıyasla veri işleme süreçlerini önemli ölçüde hızlandırmakta, doğruluk ve güvenliği artırmakta, işletme ve çalışanlarının stratejik hedeflere odaklanmasını sağlamaktadır (Rana vd., 2021). Bu, pazarlama kampanyalarının sonuçlarını beklemeden, gerçek zamanlı veri toplama ve analiz yaparak hızlı kararlar alınmasına imkân tanımaktadır.

2.1.4. Veri Güvenliği ve Gizlilik

Yapay zekâ genellikle gizlilik açısından tehdit olarak görülse de aynı zamanda gizliliği korumak ve gizli verilerin mülkiyetini güvence altına almak için bir kalkan olarak da kullanılabilmektedir. Politika yapıcılar, güçlü araçların kötü niyetli kullanımlarını önlerken inovasyonun önünü kesmemeyi dengeleyen stratejiler geliştirmelidir (Rana vd., 2021).

2.2. Sürdürülebilir Markalaşma İçin Yapay Zekâ Entegrasyonu

Sürdürülebilir markalaşma ile operasyonel işlevlerin entegre edilmesi, iş uygulamalarının sürdürülebilirlik odaklı olarak geliştirilmesine katkı sağlamaktadır (Kumar ve Christodoulopoulou, 2014; Şahin vd., 2016). Bu doğrultuda markalar, sürdürülebilir süreçlerin teşvik edilmesinde stratejik bir rol üstlenmekte olup, bu süreçler aynı zamanda yapay zekânın teknolojik kabiliyet ve özellikleriyle desteklenmektedir (Backhaus vd., 2011; Şahin ve Şahin, 2017). Ancak, bu gelişmeler arasında artan siber güvenlik riskleri, tüketicilerin veri ihlallerine karşı artan savunmasızlığı ve teknolojik stratejilerin etkinliğini değerlendirme konusundaki zorluklar dikkat çekmektedir (Nishant vd., 2020).

Yapay zekâ teknolojilerinin dinamik evrimi, tüketim ve üretim paradigmalarını yeniden şekillendirmekte ve Bilgi Yönetim Sistemleri (KMS), markaların sürdürülebilir iş modelleri geliştirmesinde önemli bir kanal olarak öne çıkmaktadır (Vaio vd., 2020). Yapay zekânın rolü, ürün, süreç ve organizasyon düzeylerinde eko-inovasyonun entegrasyonu yoluyla marka performansını artırmak gibi geniş bir yelpazeye yayılmaktadır (Larbi-Siaw vd., 2022; Derly vd., 2023). Bu teknolojilerin gelişim süreci, geleceğe yönelik ideallere uyum sağlamakta olup, markaların girişimlerini bozma veya güçlendirme potansiyeline sahip olarak rekabet avantajlarının korunmasına katkı sunmaktadır (Goralski ve Tan, 2020; Deryl vd., 2023).

2.3. Yapay Zekânın Pazarlama ve Marka Yönetimindeki Kısıt ve Zorlukları

Pazarlamanın çeşitli alanları ve stratejik karar süreçlerinde yapay zekânın (YZ) çoklu zekâlarının uygulanması bazı sınırlamalara sahiptir (Huang ve Rust, 2021).

- **Mekanik Yapay Zekânın Sınırlamaları**: Günümüz mekanik yapay zekâ sistemleri, farklı kaynaklardan veri toplama ve entegre etme konusunda özerk yetenekler sergilemektedir. Ancak, bu sistemler verilerdeki bağlamsal nüansları sıklıkla göz ardı etmektedir. Özellikle duygusal verilerle çalışırken modelleme aşamasında zorluklar ortaya çıkmaktadır. Verilerin otomatik toplanması, müşteri yakınlığı elde etmeyi zorlaştırmaktadır; zira bu süreçler, insan-makine etkileşimi yerine yalnızca makineler arasında gerçekleşmektedir.

- **Düşünen Yapay Zekânın Sınırlamaları**: YZ'nin mevcut gücüne rağmen, her zaman tarafsız ve şeffaf olmayabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum, yanlı önerilere veya istenmeyen sonuçlara yol açabilmektedir.
- **Duyusal Yapay Zekânın Sınırlamaları**: Duyusal yapay zekâ (affective AI), insanlarla çift yönlü etkileşimlerde ve insan duygularını analiz etmede pazarlama alanında yaygın olarak kullanılmaktadır. Özellikle müşteri hizmetleri ve duygusal etki yaratmayı amaçlayan reklam kampanyalarında, makinelerden duyguları tanıması, tepki vermesi ve harekete geçmesi beklenmektedir. Ancak, gerçek duygusal bağlantılar kurma yeteneği hâlâ tam anlamıyla geliştirilememiştir. Mekanik ve bilişsel yapay zekânın, duyusal yapay zekâ yerine kullanılması beklenmedik sonuçlara yol açabilmektedir (Miklosik vd., 2019; Spence ve Keller, 2024).

Ayrıca, markalaşmayla ilgili birçok karar, yaratıcılık ve duygusal bağ kurma kapasitesine dayandığından, yapay zekânın insan yeteneklerini tam anlamıyla ikame edebilme potansiyeli önemli sınırlamalara sahiptir.

2.4. Pazarlama Uygulamalarında Yapay zekâ Kullanımının Risklerini Değerlendirme

Yapay zekâ destekli algoritmalar, çeşitli görevleri otomasyon yoluyla iyileştirmek ve basitleştirmek amacıyla tasarlanmış olsa da kullanımı önemli riskler ve zorluklar da beraberinde getirmektedir (Yampolskiy, 2019; Spence ve Keller, 2024). Bu zorlukların en önemlilerinden biri, insan yaratıcılığının karmaşıklığıdır; bu alan, teknolojinin taklit etmekte zorlandığı bir alandır. Özellikle marka yönetimi alanında birçok karar, yaratıcılık ve duygusal bağ kurma yeteneğine dayanır. Bu nedenle, yapay zekânın bu alanlarda insan yeteneklerini tam anlamıyla ikame etme çabaları, belirgin sınırlamalarla karşı karşıyadır (Boden, 1998; Spence ve Keller, 2024).

Mekanik yapay zekâ, bağlamsal parametreler çerçevesinde çeşitli gerçek zamanlı tüketici verilerini toplama ve birleştirme sürecinde, gizlilik ihlalleri ve veri güvenliği sorunları riskini önemli ölçüde artırabilir (Huang ve Rust, 2021). Anonimliği korumak, birleştirilmiş veriler bağlamında giderek zorlaşırken, tüketiciler veri paylaşımı ve ihlalleri konusunda artan bir hassasiyet sergilemektedir. Özellikle kişisel bilgiler, finansal kayıtlar ve tıbbi veriler gibi belirli veri kategorilerinde bu hassasiyet daha da yüksektir.

Pazarlama analizleri alanında elde edilen iç görülerin etkinliği, kullanılan verilerin standardizasyonu ve doğruluğuna bağlıdır. Standart olmayan veya hatalı veriler, yapay zekâ algoritmaları tarafından elde edilen iç görüleri etkisiz hale getirebilir ve pazarlama stratejilerini tehlikeye atabilecek yanlış kararlara yol açabilir (Haleem vd., 2022). Bu tür riskleri en aza indirmek amacıyla, pazarlama ekiplerinin veri yönetim birimleri ve diğer ilgili birimlerle iş birliği yaparak, yapay zekâ stratejilerine entegrasyon öncesinde sağlam veri temizleme ve bakım süreçleri geliştirmeleri önerilmektedir (Davenport vd., 2019).

2.5. Marka Yönetiminde Yapay Zekâ Entegrasyonunun Zorlukları

Yapay zekânın marka yönetimine entegre edilmesi, tüketicilerle kurulan insan ilişkilerini ve markanın ilişkilendirilebilir kimliğini zayıflatma riski taşımaktadır (Tene ve Polonetsky, 2014; Miklosik vd., 2019). Ayrıca, tüketicilerin endişeleri hızla gelişen

teknolojilerin yarattığı etik ve ahlaki sorunlara da uzanmaktadır (Davenport vd., 2019). Yapay zekâ kullanımı, müşteri bilgilerine ve davranış verilerine erişim gerektirdiği için gizlilik ve güvenlik endişelerini de beraberinde getirmektedir (Agersborg vd., 2011). İşletmelerin amacı dışında veri toplaması, tüketiciler tarafından müdahaleci ve rahatsız edici olarak algılanabilir; bu durum da müşteri nezdinde marka itibarını olumsuz etkileyebilir (Yampolskiy, 2019; Tene ve Polonetsky, 2014).

Markalar, yapay zekânın stratejik faydalarını değerlendirirken, bunun müşteri etkileşimi ve marka-tüketici ilişkisi üzerindeki potansiyel etkilerini dikkatlice göz önünde bulundurmalıdır (Dell'Elce vd., 2020). Algoritmaların etik ve ahlaki ilkelerle uyumlu hale getirilememesi, algoritmik önyargılara ve olumsuz sonuçlara neden olabilmektedir (Davenport vd., 2019). Yanlış yapılandırılmış algoritmalar, finansal kayıplara ve yasal ihlallere yol açarak markanın imajını ve itibarını olumsuz etkileyebilmektedir (Spence ve Keller, 2024). Ayrıca, yanlış tüketici eğilimleri ve pazar dinamikleri üzerine yapay zekâ tarafından üretilen içerikler, tüketicilerde hayal kırıklığı ve memnuniyetsizlik duygusu yaratabilmektedir (Spence ve Keller, 2024; Şahin vd., 2017). Ayrıca, yapay zekânın entegre edilmesi, insan yaratıcılığının azalmasına bağlı olarak markaların kendine özgü ve bireysel kimliğini zayıflatma riski taşımaktadır.

3. SONUÇ

Yapay zekâ (YZ), pazarlama ve marka yönetimi alanında önemli dönüşümler yaratmakta ve organizasyonlara stratejik avantajlar sunmaktadır. YZ destekli pazarlama uygulamaları, özellikle müşteri deneyimi, verimlilik ve büyüme süreçlerinde firmalara rekabet üstünlüğü sağlamaktadır (Şahin vd., 2011; 2012). Yüksek düzeyde kişiselleştirilmiş içerik üretimi, hedefli kampanyalar ve dinamik veri analizi gibi alanlarda YZ'nin kullanımı, müşteri sadakatini artırmakta ve yatırım getirisini optimize etmektedir. Ayrıca, YZ'nin veri işleme hızını artırarak pazarlama stratejilerini gerçek zamanlı olarak optimize edebilmesi, işletmelere daha esnek ve etkili karar alma süreçleri sunmaktadır.

Ancak, YZ'nin pazarlama stratejilerine entegrasyonu bazı sınırlamalar ve risklerle karşı karşıya kalmaktadır. Mekanik, düşünsel ve duygusal YZ sistemlerinin bağlamsal veri analizindeki yetersizlikleri, tarafsızlık ve müşteri ilişkilerinde duygusal bağ kurma yeteneği konusunda çeşitli kısıtlarla sınırlıdır. Özellikle müşteri hizmetleri gibi yoğun insan etkileşimi gerektiren süreçlerde, YZ'nin bu eksiklikleri henüz tam anlamıyla aşılabilmiş değildir. Bunun yanı sıra, veri güvenliği ve algoritmik önyargılar gibi etik sorunlar, YZ tabanlı pazarlamanın uygulanmasında dikkat edilmesi gereken önemli unsurlar arasında yer almaktadır.

Bu bağlamda, marka yöneticileri ve pazarlamacılar, YZ teknolojilerinin sunduğu fırsatları değerlendirirken olası riskleri de göz önünde bulundurmalıdır. Markaların YZ entegrasyonunda etik ve sürdürülebilirlik ilkelerine bağlı kalmaları hem müşteri güvenini artıracak hem de uzun vadeli başarıya katkıda bulunacaktır. Yapay zekâ, doğru stratejik planlama ve titiz bir risk yönetimi ile kullanıldığında, pazarlama süreçlerinin etkinliğini artırarak işletmelere rekabet avantajı sağlamaya devam edecektir.

KAYNAKÇA

Ameen, N., Sharma, G. D., Tarba, S., Rao, A., & Chopra, R. (2022). Toward advancing theory on creativity in marketing and artificial intelligence. Psychology & Marketing, 39(11), 1802-1825. https://doi.org/10.1002/mar.21611

Ameen, N., Tarhini, A., Reppel, A., & Anand, A. (2021). Customer experiences in the age of artificial intelligence. Computers in Human Behavior. https://doi.org/10.1016/j.chb.2020.106548

Arco, M. D., Presti, L., Marino, V., & Resciniti, R. (2019). Embracing AI and big data in customer journey mapping: From literature review to a theoretical framework. Innovative Marketing, 15(4), 102-115.

Backhaus, K., Steiner, M., & Lügger, K. (2011). To invest, or not to invest, in brands? Drivers of brand relevance in B2B markets. Industrial Marketing Management, 40(7), 1082-1092.

Boden, M. A. (1998). Creativity and artificial intelligence. Artificial Intelligence, 103(1-2), 347-356.

Borau, S., Otterbring, T., Laporte, S., & Fosso Wamba, S. (2021). The most human bot: Female gendering increases humanness perceptions of bots and acceptance of AI. Psychology & Marketing, 38(7), 1052-1068. https://doi.org/10.1002/mar.21480

Davenport, T., Guha, A., Grewal, D., & Bressgott, T. (2019). How artificial intelligence will change the future of marketing. Journal of the Academy of Marketing Science, 48(1), 24-42.

Dell'Elce, A., Hochschild, L.-N., Penezi, A., & Smajevic, A. (2020). Living with the algorithm: Toward a new social contract in the age of AI. Available at SSRN: https://doi.org/10.2139/ssrn.3544738

Goralski, M. A., & Tan, T. K. (2020). Artificial intelligence and sustainable development. The International Journal of Management Education, 18(1). https://doi.org/10.1016/j.ijme.2019.100330

Grewal, D., Motyka, S., & Levy, M. (2018). The evolution and future of retailing and retailing education. Journal of Marketing Education, 40(1), 85-93.

Haleem, A., Javaid, M., Qadri, M. A., Singh, R. P., & Suman, R. (2022). Artificial intelligence (AI) applications for marketing: A literature-based study. International Journal of Intelligent Networks, 3, 119-132.

Huang, M. H., & Rust, R. T. (2021). A strategic framework for artificial intelligence in marketing. Journal of the Academy of Marketing Science, 49(1), 30-50. https://doi.org/10.1007/s11747-020-00749-9

Khanra, S., Dhir, A., Islam, N., & Mäntymäki, M. (2020). Big data analytics in healthcare: A systematic literature review. Enterprise Information Systems, 14(7), 878-912. https://doi.org/10.1080/17517575.2020.1812005

Kumar, V., & Christodoulopoulou, A. (2014). Sustainability and branding: An integrated perspective. Industrial Marketing Management, 43(1), 6-15.

Larbi-Siaw, O., Xuhua, H., Owusu, E., Owusu-Agyeman, A., Fulgence, B. E., & Frimpong, S. A. (2022). Eco-innovation, sustainable business performance and market turbulence moderation in emerging economies. Technology in Society, 68.

Ma, L., & Sun, B. (2020). Machine learning and AI in marketing—Connecting computing power to human insights. International Journal of Research in Marketing, 37(3), 481-504. https://doi.org/10.1016/j.ijresmar.2020.04.005

Miklosik, A., Kuchta, M., Evans, N., & Zak, S. (2019). Towards the adoption of machine learning-based analytical tools in digital marketing. IEEE Access, 7, 85705-85718. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2019.2924414

Moriuchi, E. (2020). Social credit effect in a sharing economy: A theory of mind and prisoner's dilemma game theory perspective on the two-way review and rating system. Psychology & Marketing, 37(5), 641-662. https://doi.org/10.1002/mar.21301

Nishant, R., Kennedy, M., & Corbett, J. (2020). Artificial intelligence for sustainability: Challenges, opportunities, and a research agenda. International Journal of Information Management, 53, 102103. https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2020.102103

Rana, J., Gaur, L., Singh, G., Awan, U., & Rasheed, M. I. (2021). Reinforcing customer journey through artificial intelligence: A review and research agenda. International Journal of Emerging Markets, 17(7), 1738-1758.

Sahin, A., Zehir, C., & Kitapçı, H. (2011). The effects of brand experiences, trust and satisfaction on building brand loyalty; an empirical research on global brands. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 24, 1288-1301.

Sahin, A., Zehir, C., & Kitapci, H. (2012). The effects of brand experience and service quality on repurchase intention: The role of brand relationship quality. African Journal of Business Management, 6(45), 11190-11201.

Şahin, A., Kitapçı, H., Şahin, A., Ciğerim, E., & Bayhan, K. (2016). Perceived relationship investment and relationship quality; the mediating role of commitment velocity. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 235, 288-295.

Şahin, A., Kitapçi, H., Altindağ, E., & Gök, M. S. (2017). Investigating the impacts of brand experience and service quality. International Journal of Market Research, 59(6), 707-724.

Şahin, A., & Şahin, A. (2017). Reflection Of Customer-Brand Engagement On Purchase Intention In Social Media. European Proceedings of Social and Behavioural Sciences, 34.

Şahin, A. (2021). Teknolojik Liderlik, Kişiselleştirme, Marka Farkındalığı ve Marka Değeri Arasındaki İlişkiler. Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 21(3), 611-631.

Spence, C., & Keller, S. (2024). Sonic branding: A narrative review at the intersection of art and science. Psychology & Marketing.

Tene, O., & Polonetsky, J. (2014). A theory of creepy: Technology, privacy and shifting social norms. Yale Journal of Law and Technology, 16(1), 59-102.

Vaio, A. D., Palladino, R., Hassan, R., & Escobar, O. (2020). Artificial intelligence and business models in the sustainable development goals perspective: A systematic literature review. Journal of Business Research, 121, 283-314. https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2020.08.019

YENİ BİR TASARIM YAKLAŞIMI: PARAMETRİK TASARIM

Livanur UYSAL (ORCID: 0009-0007-0910-5422)
Siirt University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Landscape Architecture, Siirt-Türkiye
Email: livauysl@gmail.com

Assoc. Prof. Dr. Arzu ALTUNTAŞ (ORCID: 0000-0003-1258-3875)
Siirt University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Landscape Architecture, Siirt-Türkiye
Email: arzualtuntas@siirt.edu.tr

Özet

Dijital teknolojinin hayatımıza girmesi yaşam tarzında birçok değişikliğe sebep olmuştur. Yaşanan bu değişim her alanda olduğu gibi tasarım eğitimi ve pratiğinde etkisini göstermiş, bu değişimle birlikte gelişim de devam etmiştir. Bir ürün tasarlamanın çeşitli yolları bulunmaktadır. Oxman (2017)'a göre geçmişte el marifeti ile yapılan hesap ve çizimler aracılığıyla ortaya çıkarılan ürün, günümüzde bilgisayar destekli tasarım ışığında değişken parametrelerin hesaplanması kolaylığı sayesinde farklı birçok aşamanın bir arada ele alınmasıyla oluşturulmaktadır. Tasarım sürecinde yer alan yeni arayışlardan biri de tasarım araçlarında değişikliğe sebep olan, dijital çizimden 3D modellemeye ve hesaplamalı tasarıma kadar çeşitli modellerin oluşumunu sağlayan parametrik tasarım yöntemidir (Şekerci ve Yıldız, 2020). Parametrik tasarım, önceki dönemlerde çok bilinmese de, son yıllarda özellikle tasarım odaklı meslek disiplinlerinde çok fazla gündeme gelmeye başlayan konulardan biridir. Teknolojinin ilerleyip sanal kodlarla oluşturulan, göze değişik gelen ve sıradan olmayan tasarımlar parametrik tasarım olarak isimlendirilmeye başlamıştır. Parametrik tasarım esneklik, verimlilik ve değişkenlik gibi faktörler içerdiği için önemli bir tasarım türü olmuştur. Tüm bu etkenler tasarımın daha iyi, hızlı ve etkili olmasını sağlamıştır. Peyzaj mimarlığında parametrik tasarımın önemi ise esneklik ve değişkenlik, estetik ve görsel çekicilik, sürdürülebilirlik gibi birçok faktörü ele alması sebebiyledir. Tüm bunlar peyzaj mimarlığında parametrik tasarımın önemini vurgularken projelerin daha etkili, çekici ve sıra dışı hale gelmesini sağlayıp daha sürdürülebilir çözümler sunmaktadır. Kaya (2011)'ya göre parametrik tasarım, peyzaj mimarlığını biçimden, fonksiyondan veya çevreden üretilen bir ürün olarak görmemekte, daha kompleks bir sistemin çeşitli elemanlarının arasındaki ilişkiler ağı olarak görmektedir. Bu anlamda form, fonksiyon ve çevre parametreleri alanın yapılandırma parametreleriyle ilişkilendirilmektedir. Tasarım meslek disiplinlerinden biri olan peyzaj mimarlığında parametrik tasarımların sayısı ve önemi gün geçtikçe artmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tasarım, Parametrik Tasarım, Peyzaj Mimarlığı

A NEW DESIGN APPROACH: PARAMETRIC DESIGN

Abstract

The introduction of digital technology into our lives has led to many changes in lifestyle. This transformation has impacted design education and practice, continuing to evolve alongside these changes. There are various ways to design a product. According to Oxman (2017), products that were once created through handcrafting calculations and drawings are now produced by considering multiple stages together, thanks to the ease of calculating variable parameters in the context of computer-aided design. One of the new explorations in the design process is parametric design, which facilitates the formation of various models ranging from digital drawing to 3D modeling and computational design, resulting in changes in design tools (Şekerci and Yıldız, 2020). Parametric design, although not widely known in earlier times, has become a prominent topic in recent years, especially in design-oriented professional disciplines. With advancements in technology, designs created using virtual codes that appear unique and unconventional have started to be referred to as parametric design. Due to factors such as flexibility, efficiency, and variability, parametric design has become an important type of design. All these factors have contributed to making design better, faster, and more effective. The importance of parametric design in landscape architecture lies in its consideration of many factors such as flexibility, variability, aesthetics, visual appeal, and sustainability. These aspects underscore the significance of parametric design in landscape architecture, enabling projects to become more effective, attractive, and extraordinary while providing more sustainable solutions. According to Kaya (2011), parametric design does not view landscape architecture merely as a product produced from form, function, or environment, but rather as a network of relationships among various elements of a more complex system. In this sense, the form, function, and environmental parameters are related to the structuring parameters of the field. The number and importance of parametric designs in landscape architecture are increasing day by day.

Keywords: Design, Parametric Design, Landscape Architecture

1. INTRODUCTION

Landscape architecture is the process of designing aesthetic and functional rich open spaces that integrate natural and artificial elements through spatial arrangements. While traditional landscape design has been carried out using long-established methods for many years, the innovations and opportunities brought by parametric design to landscape architecture have been met with great interest in recent years.

Parametric design is an approach that uses mathematical parameters that are interrelated. This approach aims to solve complex design problems more effectively, make the design process more flexible, and provide designers with greater control and freedom. With the application of parametric design in landscape architecture, landscape designers have gained new tools to understand, optimize, and produce more sustainable solutions to the complexities of natural systems.

One of the main advantages of parametric design in landscape architecture is that it enables designers to better understand complex and large-scale landscape systems. This design approach can be used to analyze and visualize the relationships among topology, ecology, hydrology, and other landscape features. This facilitates better decision-making during the design process and allows for the anticipation of environmental impacts.

Additionally, parametric design allows landscape architects to quickly modify and adapt their designs. By changing the values of parameters, designers can explore different design options and optimize their designs. This accelerates project processes, enabling more efficient work.

2. PARAMETRIC DESIGN

The computer has long since moved away from its role as "a representational tool" in architecture and has taken its place in every possible area of production in an age of consumption where society demands speed and diversity. However, due to prejudices that suggest computers may displace architects during the production process, the contributions that computers can make to design are often overlooked. Leach (2009) describes the computer as a powerful tool that enables design itself, indicating that the success of the designed product is determined by the architect's mastery of the tools used. Perhaps parametric design systems are among the most successful design methods that can contribute to design (Baykara, 2011).

The idea of mass production, fundamental to the Industrial Revolution, has enabled the use of mass production and digital manufacturing technologies together with parametric design. With the customization of products made possible by advancing technology, newer and more contemporary designs have begun to emerge. Before explaining the concept of parametric design, the meanings of the terms parameter and parametric should be examined.

A parameter can be defined as a quantity that can vary and be altered for a given situation. The number of parameters can vary depending on the context. Parameters lie at the core

of algorithmic thinking and are used within algorithms. A situation encompassing one or more concepts of quantity can be described as parametric (Aydın, 2015).
Although the term parametric design became associated with the use of advanced digital technologies in complex projects toward the end of the 20th century, it is not a trend or style; rather, it is a design system with specific methods and concepts aimed at multiplying potential design alternatives and improving the design process. Jabi (2013) defined parametric design as a process based on algorithmic thinking that enables the expression of parameters and rules that define, code, and explain the relationship between design intent and design response. It is well known that there is a parametric process inherent in architectural design, and many architects have worked with a parametric perspective throughout architectural history.

Parametric design can be considered the most frequently and easily used design method among tools that can contribute to design. As a computer-aided design (CAD) tool, parametric design operates across all fields, sidelining biases. According to the Turkish Language Association, a parameter is a quantity that enters the coefficients of an equation in mathematics and is variable. In computer technology, it refers to processing data by entering a sequence of commands into the system. Parametric design, defined by parameters set by the designer, results in transformations generated by the parameters input in a digital environment. It creates a single principle by being used for detailed design solutions. The design initially emerges according to the constraints and rules predefined in the program. According to the definitions made, in parametric design, changes made to each unit in the model allow the parameters to be re-associated with other parameters. Parametric design is a method of creating a form through the use of relationships and is an understanding that goes beyond being a limited term (Yüksekkaya, 2020).

2.1.Computer Software Used in Parametric Design

Tasarım sürecinde genellikle iki temel ilkeden bahsedilebilir. İlki birbiriyle ilişkili olan objelerin hiyerarşik işleyişe dayalı sanal yapı strüktür modellemesidir. İkincisi ise, bir çözüm için en uygun olan 3 boyutlu mekânsal konfigürasyon için seçim kriterlerinin teknik ve estetik olmasıdır. Genellikle mimarlar ve mühendisler tarafından kullanılan, programlama veya kodlama bilgisi gerektirmeyen, kullanıcıların etkileyici formlar oluşturmalarına izin veren, kullanıcılar tarafından en çok bilinen ve mimari konstrüktif parametrik tasarıma olanak sağlayan bilgisayar destekli tasarım programları Şekil 1'de gösterilmiştir (Aydın,2015).

1. Rhinoceros 3D		6. Allplan	
2. Catia		7. Autodesk Dynamo	
3. Autodesk 3DS Max		8. Google SketchUp	
4. Autodesk Revit		9. SolidWorks	
5. Graphisoft ArchiCAD			

Figure 1. CAD Program List (Aydın, 2015)

Parametric design is a design method that relates several solutions through variations. The relationships among the parameters in parametric design are algorithmic. The designer must behave in a controlled manner throughout the design process. Parametric design finds extensive applications in landscape architecture and architecture (Tünger and Pektaş, 2017).

Parametric design concerns the establishment of designs based on specific parameters. In examples where architects use parametric design in their processes, data such as water quantity, salinity of the sea, and wind intensity are referred to as parameters in the designs. Changes resulting from different values entered into the parameters within the computer-based system are used for form generation in the design process or for variations in sound, light, and shape in the physical environment.

Instead of drawing lines, parametric design is created from parameters, and the actual geometry emerges based on predefined constraints and rules in the program. In this context, the term parametric means something that is subject to parameters or is produced by parameters using CAD support (Baykara, 2011).

The designer, who determines the connections within objects and among them, reproduces, explains, and structures this connection. In the parametric design process, since parameters can be created through equations and connections with other parameters, any change made to a detail allows for the re-creation of other details. The system in the parametric design process relates to the ability to define the mathematics of design models and to create these designs with live connections among parameters (Senagala, 2002).
The term parametric design is more of a concept than a term with specific lines. From a simpler perspective, there are no rigid boundaries between parametric design and

computer-aided designs and drawings. Forms are created by incorporating basic designs that contain favorable parameters along with fundamental formations added to them. For example, a line becomes part of a design between two parameters, where the direction and length of this design are determined. In parametric design, while the parts of the most basic elements can change independently, maintaining their relationships is crucial (Baykara, 2011).

Schumacher (2009) defines parametric design in his paper titled *"Parametrism"* as "a method that addresses the complexity of contemporary architectural methodology through parametric systems."

Designers begin to analyze the relationships they establish among various parameters during the design process through parametric design software, allowing them to update the design model and present new alternatives by modifying the independent parameters used (Jabi, 2013).

Understanding parametric design clarifies how data-driven designs differ significantly from personal perspectives in the design processes. To effectively use parametric design methods, it is necessary to understand and evaluate the communication and behaviors of architectural elements with their environments (Şekerci and Yıldız, 2020).

Parametric design enables the emergence of different design ideas in a shorter time during the creation and production phases. It is not just a design method; it is also a tool that facilitates the production of easier, faster (Basu and Ghosh, 2017), reliable, inexpensive, high-quality, and diverse opportunities for design and production. Actively controlling and managing the design process enhances design sensitivity, allowing the designer to make more varied and adaptive decisions, facilitates the visual perception of the designed model, and accelerates the formation of geometric properties (Alafandy and Kazzaz, 2018).

3. PARAMETRIC DESIGN PROCESS

In the parametric design process, many important points can be identified, among which the most significant is the establishment of a strategic approach. Without a strategic approach, it becomes necessary to reconstruct the relationships between parameters in the parametric design process, which further extends the design timeline. A well-formed strategy means determining appropriate parametric relationships and criteria to predict, test, and evaluate the varieties that will be discovered later. Another important part of the parametric design process is defining the function and purpose of design models. Designers must adopt certain strategies or approaches as precedents during the process (Cardenas, 2007).

In the design process, forms that develop and vary depending on needs and factors can be observed. This situation also applies to the functions of the designs. The system of parametric design gains a useful form and aesthetic during this process of development and change. Changes in parameters facilitate easier navigation of the design process and enable the production of various variations.

There are three important aspects to be defined for the advancement and development of design processes in a parametric design model:

- ✓ The specific formal characteristics of the system and their geometric representations for production (formal complexity)
- ✓ The logical structure of the building system, how its elements and components connect to work both internally and with other systems (functional complexity)
- ✓ The use of production methods and special materials (Cardenas, 2007).

The design and production forms in these three areas directly influence the parametric design modeling process. In the parametric design process (Figure 2), the ability to break down the desired forms allows for a more design-oriented approach to geometric modeling, along with changes in parameters. Connections and relationships between formal and functional phenomena are utilized when creating the desired model. The information needed for the construction and production of designs is referred to as data that guide the design process at different stages. The analysis of structural elements allows for the use of 3D data directly from digital files (for example, CNC, rapid prototyping) for modeling or production (Yüksekkaya, 2020).

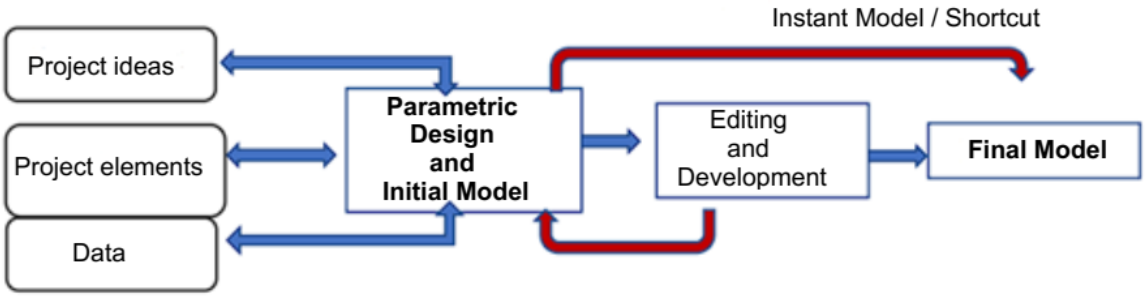

Figure 2. Parametric design process diagram (Eltaweel and Su, 2017; Şekerci and Yıldız, 2020)

4. PARAMETRIC DESIGN TYPES

Digital design software, which has developed alongside technology, allows for the inclusion of a wide range of variables in the parametric design process and enables the establishment of much more complex relationships among these variables. Computers, which began to be actively used for design and calculations in the mid-20th century, have transitioned the parametric design process from traditional environments to digital ones. Computer-aided parametric systems primarily focus on geometry and topology. A parametric design system is based on data input, algorithms, and product processes. Designers must examine numerous design variables to determine the form and function of designs during the design process. In other words, specialized variables defined within a system are referred to as parameters and are categorized into various subheadings such as mathematical, topological, material, environmental, geometry, and user parameters (Jabi, 2013).

Geometric Parameters: These refer to the length of a segment from the focal point of an object to the point where vertical angles intersect with other objects. Mathematical parameters form a lower level. Geometric parameters include lines, points, planes, and

solid bodies. The latest updated 3D modeling software showcases various types of geometric designs as examples of geometric parameters (Yüksekkaya, 2020).

Topological Parameters: These parameters define and abstract entities external to themselves. For example, these parameters include the computer representation of walls, windows, or columns. They contain data of the physical properties of the modeled design and assist in obtaining this data (Yüksekkaya, 2020).

Mathematical Parameters: These are the most fundamental type of variable. They include numbers, logical values, and even character strings. Mathematical parameters are used to evaluate the data of all parametric design systems in order to create efficient products (Yüksekkaya, 2020).

Intangible Parameters: Less preferred by designers, intangible parameters represent designs that are open to interpretation and have a high degree of ambiguity. While applying intangible parameters is easy, designing using them is challenging. This often highlights the designer's imagination and free thought structures, resulting in fewer constraints in designs. Within intangible parameters, designers set rules for themselves, producing various styles of designs at a conceptual scale (Kızılkaya, 2011).

Open Parameters: These are the most natural and normal parameters used in parametric designs. Designs created with open parameters tend to exhibit greater clarity and appeal. Designers using open parameters produce more successful designs the more accurately they establish connections among the parameters. Open parameters represent a design model that does not affect other parameters. The harmonious processing of parameters also influences the context in which they exist. Open parameters are the most preferred type of design by designers (Kızılkaya, 2011).

Representational Parameters: These parameters define and abstract entities external to themselves. For example, they include the computer-aided design representations of walls, windows, or columns. They contain data of the physical properties of modeled designs and assist in accessing this data (Yüksekkaya, 2020).

Material Parameters: These are formed by adding several physical properties to mathematical, geometric, topological, and representational parameters, and linking these properties together. Examples of material parameters include weight, tension, friction, elasticity, structural strength, reflection, and refraction values (Yüksekkaya, 2020).

Environmental Parameters: These include fluid forces that surround us, many of which are not visible to the naked eye. Examples of environmental parameters include wind, thermal changes, time, GPS signals, Wi-Fi signals, light, and shadow movements. Environmental parameters must be used to produce designs that respond to environmental changes and conditions, allowing for alterations in form-function relationships.

User Parameters: The fundamental aim of architecture is to provide shelter, or homes, for people. While people share many physical qualities and needs, variations in both ergonomic and psychological aspects must also be considered. Therefore, user parameters should extend beyond human scale values. If an architectural structure or model is to be

designed that includes human-centered and customizable spaces, it is essential to model the goals and desires of users and incorporate this information as parameters into the design system (Jabi, 2013). A similar situation applies to outdoor and open spaces as well. Incorporating all seven types of parameters mentioned above into a design process does not always yield positive results. It is one of the most important aspects that the designer draws conclusions from the parameters they consider based on the form and function of their parametric design and uses these parameters effectively to differentiate their product.

5. PARAMETRIC DESIGN EXAMPLES IN LANDSCAPE ARCHITECTURE

5.1.Gavia Park, Madrid/Spain, Toyo Ito, 2003

Gavia Park, located in the Vallekas district of Madrid, is an ecological area of 390,000 square meters designed by Toyo Ito (Figure 3). Previously a shantytown, this area faced issues related to drought. The project aimed to create a new type of public space by focusing on the concept of infrastructural landscape. The main goal of the park is to improve the quality of water treated at the district's sewage facilities using natural resources and to nourish the Gavia River. To achieve this goal, an effective water collection, filtration, and transportation system was necessary. The project is built on a backbone formed by water channels, which functions as a water distribution network and is designed based on tree patterns. There are two main structures: the "ridge water tree," located at the highest levels and collecting surrounding wastewater, and the "valley water tree," situated at the lowest level. These designs were inspired by tree plans and sections (Figures 4 and 5).

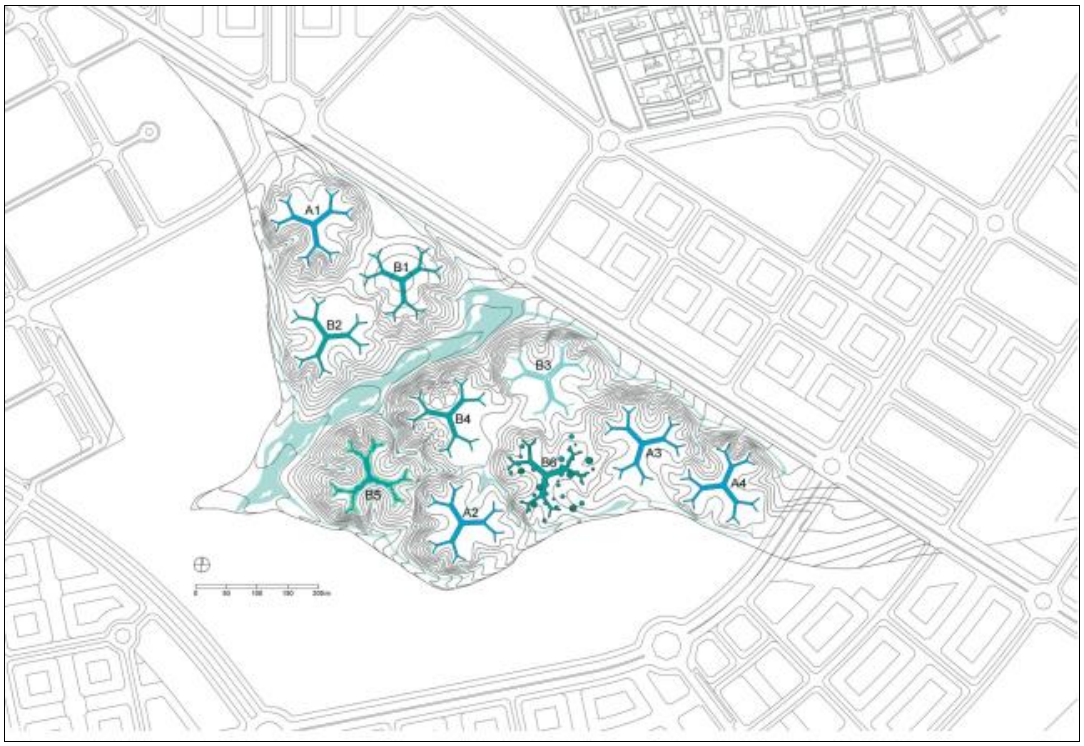

Figure 3. Gavia Park Project - Site plan (Kaya, 2011)

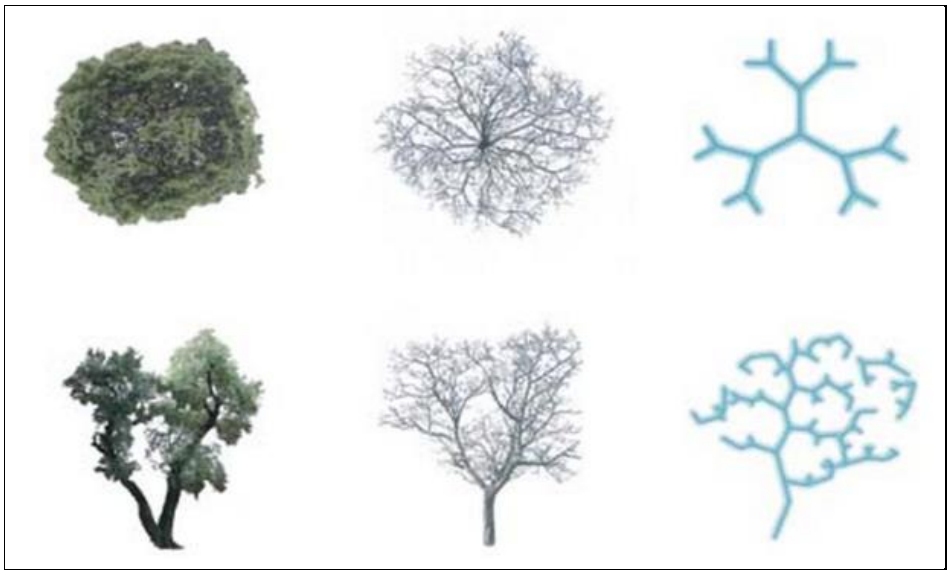

Figure 4. Gavia Park Project - Interpretation of tree patterns as water distribution network (Ota, 2004; Kaya, 2011)

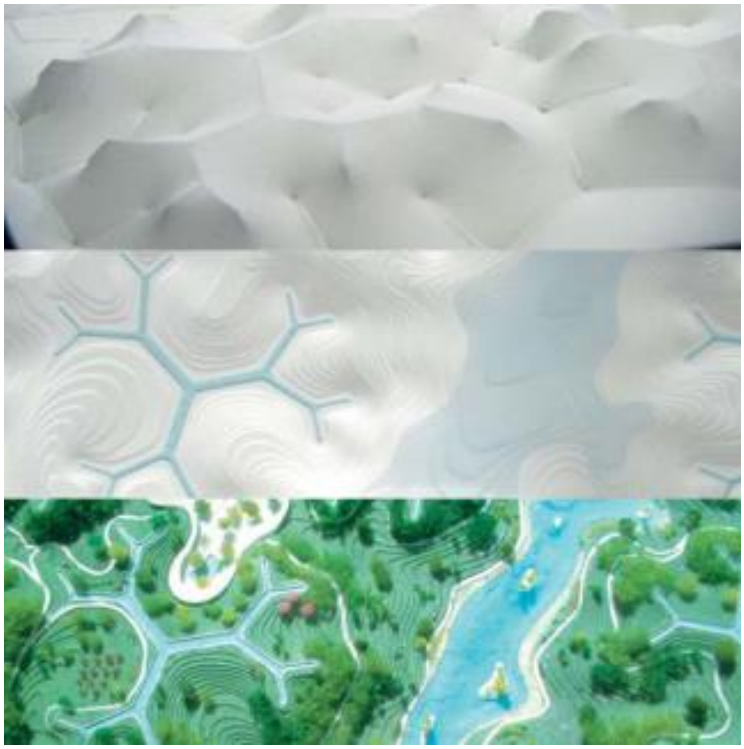

Figure 5. Gavia Park Project - Explanation of the concepts of ridge, valley and river in the project step by step (Ota, 2004; Kaya, 2011)

5.2.Cellular Network City, Shanghai/China, AADRL, 2009

The "Cellular Network" project, developed at the Architectural Association's Design Research Laboratory for the 2010 Shanghai Expo, was designed by Junkai Jian, Jinqi Huang, and Lina Ahmad. The project aimed to redefine the terrain as cellular areas with sub-divisions and transitions (Figure 6).

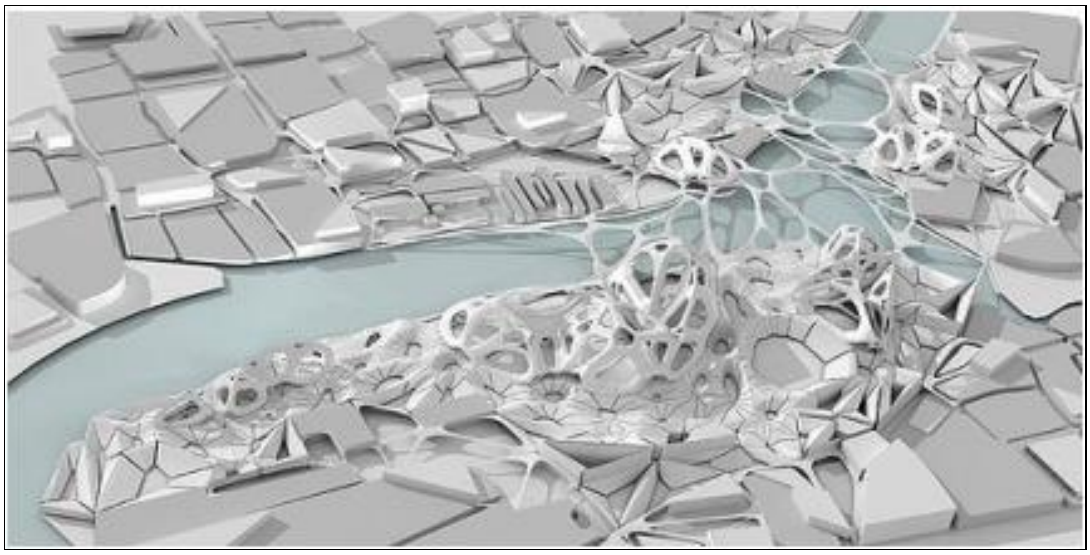

Figure 6. Cellular Network City Project - General View (Kaya, 2011)

The "Cellular Network" city proposes an urban network characterized by various spatial features and distribution hierarchies. This network is connected to open and closed public spaces, cultural facilities, and residential areas. Transportation links are shaped between spatial islands.

Cellular sections transform nearby traditional gathering places into reconfigured open spaces in the interior. Transformation points gain functions such as landscape areas or experimental pavilions. Special areas have been developed to maintain the continuity of the Expo's permanent components while preserving their traditional appearance (Figure 7).

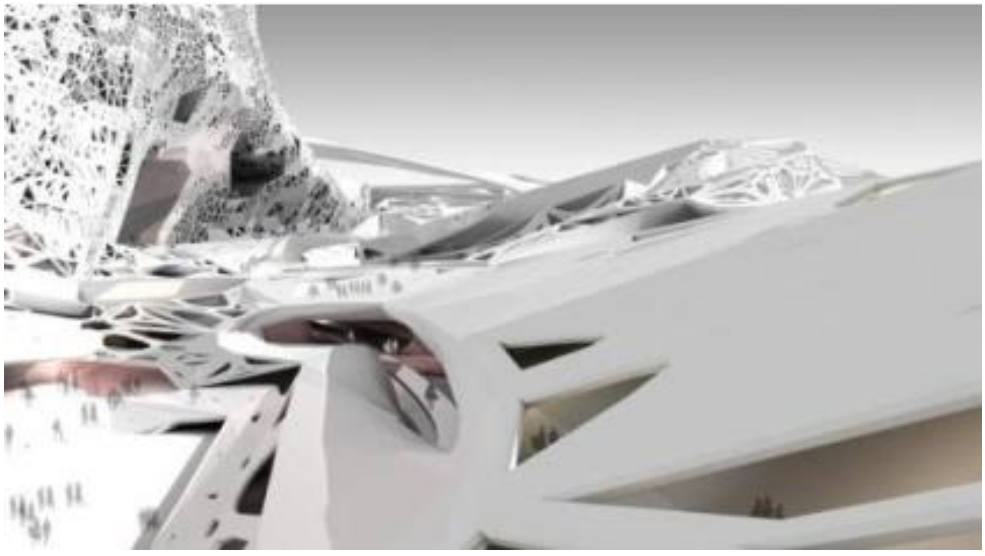

Figure 7. Cellular Network City Project - General View (Kaya, 2011)

The cellular network stretching along both banks of the river seeks a coherent yet diverse arrangement at the scales of city, building, and material. The project's parametric design system is structured to provide gradual spatial transitions and subdivisions. This three-

dimensional network system is created with specific behavior sequences and rule sets, enabling interaction at different scales and allowing the transformation of the network to occur in a simple and localized manner.

5.3.Kartal-Pendik Urban Transformation Project, Istanbul, Türkiye, Zaha Hadid and Patrik Schumacher, 2006

The Kartal-Pendik Urban Transformation Project, designed by Zaha Hadid in 2006, aims to create a new city center in the eastern part of the Anatolian side of Istanbul. The project includes parcels ranging from 2,500 square meters to 25,000 square meters and is connected to various transportation networks such as the E-5 highway, coastal road, ferry terminal, and railway lines (Figure 8).

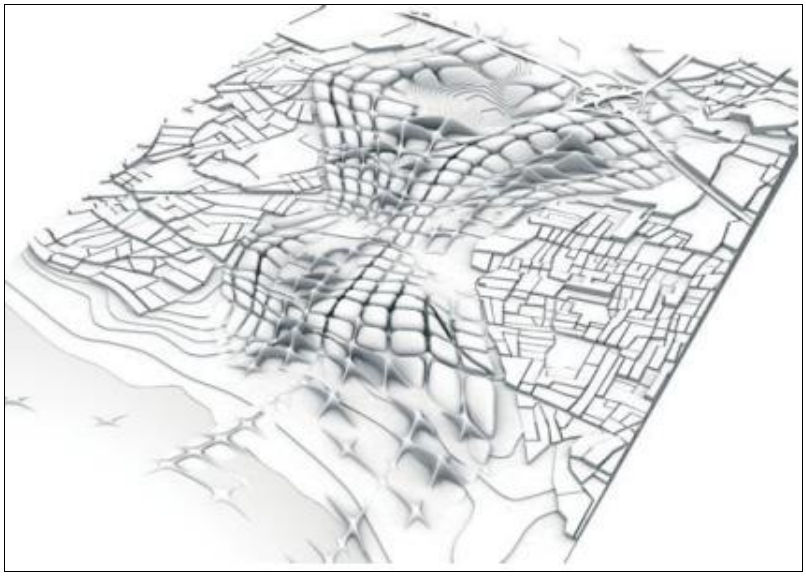

Figure 8. Kartal-Pendik Urban Transformation Project - General view (Kaya, 2011)

The transformation of the abandoned industrial area proposes business and residential towers, aiming to establish a new sub-center for the region. The project presents a new metropolitan structure by integrating residential areas with road and railway connections. The designers have created main connections that reach north to Kartal and east to Pendik by bringing together the surrounding transportation lines. The longitudinal axes connecting these lines have formed the curvilinear grid system that underpins the project (Figure 9).

Figure 9. Kartal-Pendik Urban Transformation Project - Transformation of the developed connections into a curvilinear grid system (Schumacher, 2008; Kaya, 2011)

The new architectural network creates regionally denser pragmatic areas, parks, and open spaces. The project also includes areas extending toward the water, such as a floating marina, marketplace, and restaurants. Different building typologies that respond to the unique needs of each area have been developed through an urban code. This code defines a hybrid parametric system with a network of open spaces that can transform into porous and independent buildings and surrounding blocks (Figure 10).

Figure 10. Kartal-Pendik Urban Transformation Project - General perspective (Schumacher, 2008; Kaya, 2011)

6. CONCLUSION

With the advancement of technology, the process of digitalization accelerated from the 1960s onward, bringing significant changes to the field of design. The use of digital tools has enabled designers to develop a different approach to calculations, design, and modeling processes that they previously conducted independently. The flexible environment provided by digital tools and the limitless interactions between the formal and functional characteristics defined for design have facilitated the creation of numerous design forms with diverse form-function relationships. The connections established by digital software between formal and functional characteristics have been defined through specific parameters, leading to a diversification of designs.

Parametric design is a design system based on an algorithm that determines the relationships between parameters, its fundamental units, and the design. This system allows for flexibility and variety in the design process, making it possible to organize and develop form-function relationships throughout the process. Understanding parametric design as a system rather than a trend demonstrates its applicability across various fields. The inclusion of representational parameters in the design process enhances form-function interaction and facilitates the creation of extraordinary designs.

REFERENCES

Alafandy, A. F., & Al-Kazzaz, D. (2018). Specifications for building a parametric model in digital architectural designs. Journal of University of Babylon for Engineering Sciences.

Aydın, M. (2015). Mimari Konstrüktif Parametrik Tasarım Araçları: Rhinoceros & Grasshopper &The Zoo Plugins,

Basu, T., & Ghosh, M. (2017). Visual perception of space and parametric design: a brief discussion. GSTF Journal of Engineering Technology.

Baykara, M. (2011). Mimarlıkta Parametrik Tasarım ve Arazide Kütle Yerleşimi İçin Bir Model Önerisi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Bilişim Anabilim Dalı, İstanbul

Cárdenas, C. A. (2007). Modeling Strategies Parametric Design for Fabrication in Architectural Practice.

Eltaweel A., & Su Y. (2017). Parametric design and daylighting: Aliterature review.Renewable and Sustainable Energy Reviews. 73: 1086-103.

Jabi, W. (2013). Parametric Design For Architecture.

Leach, N. (2009). Digital Morphogenesis. Architectural Design, Special Issue: Theoretical Meltdown, Volume: 79, Issue: 1, 32-37 s.

Kızılkaya, K. (2011). Peyzaj Mimarlığında Parametrik Tasarım.

Schumacher, P. (2009). Parametricism: A new global style for architecture and urban design.Architectural Design, 79(4), pp. 14-23.

Senagala, M. (2002). Time-like Architectures: The Emergence of Post-spatial Parametric Worlds, eCAADe 20 [design e-ducation] Information Processes in Design, pp 254-261.

Şekerci, C., & Yıldız, P.(2020). Parametrik tasarım süreci : İç Mimarlık Eğitim ve Pratiğinde Kullanımı. Journal of Art and Design.

Tünger, Ç., Pektaş, Ş.T. (2020). A comparison of the cognitive actions of designers in geometry-based and parametric design environments. Open House International, 45 (1) pp. 87-101

Yüksekkaya, A., (2020). Parametrik Tasarım Bağlamında Sergileme Mekanlarının Form-İşlev Analizi. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

PEYZAJ DESEN ANALIZI VE PEYZAJ MIMARLIĞI AÇISINDAN ÖNEMI

Assoc. Prof. Dr. Arzu ALTUNTAŞ (ORCID: 0000-0003-1258-3875)
Siirt University, Faculty of Fine Arts and Design, Department of Landscape Architecture, Siirt-Türkiye
Email: arzualtuntas@siirt.edu.tr

Özet

Peyzaj desen analizi, doğal ve insan eliyle oluşturulmuş çevrelerin yapılarını, işlevlerini ve dinamiklerini anlamak için kullanılan etkili bir yöntemdir. Bu analiz, farklı ölçeklerdeki peyzajların bileşenleri arasındaki ilişkileri ortaya koyarak, çevresel süreçleri değerlendirmeye imkan tanımaktadır. Farklı bileşenlerin düzenleniş biçimleri, peyzajın görsel ve ekolojik özelliklerini belirlemektedir. Peyzaj desen analizinde desenler, mekânsal düzenlemeler ve bağlantılar açısından analiz edilmektedir. Bu bileşenler peyzajın fiziksel bileşenleri, bitki örtüsü, su kaynakları, topoğrafya ve insan eliyle oluşturulmuş yapılar gibi unsurları içermektedir. Son yıllarda, sürdürülebilir peyzaj tasarımı ve yönetimi konularında artan bir ilgi, peyzaj desen analizinin önemini daha da artırmıştır. Peyzaj mimarlığı, çevresel, sosyal ve estetik unsurların bir araya geldiği çok boyutlu bir disiplindir. Bu meslek disiplininin çalışma alanları arasında, doğal kaynakların korunması ve hem insan ihtiyaçlarının hem de diğer canlıların mekânsal ihtiyaçlarının karşılanması için tasarım ve planlama çözümleri geliştirmek bulunmaktadır. Peyzaj desen analizi, bu süreçte, alanın mevcut durumunu anlamak ve gelecekteki tasarım ve planlama stratejilerini belirlemek için bir araç olarak kullanılmaktadır. Özellikle, peyzajın mekansal düzenlemeleri ve bileşenleri arasındaki etkileşimler, tasarım ve planlama kararlarının temelini oluşturmaktadır. Peyzaj desen analizi, bitki örtüsü, su kaynakları, topoğrafya ve insan eliyle oluşturulmuş yapılar gibi unsurların nasıl bir araya geldiğini ve bu unsurların birbiriyle olan ilişkilerini ortaya koyan ve peyzaj mimarlarının, mevcut kaynakları etkili bir şekilde kullanmalarına ve sürdürülebilir çözümler geliştirmelerine yardımcı olan çok önemli bir analiz yöntemidir.

Anahtar kelimeler: Peyzaj, peyzaj desen analizi, peyzaj mimarlığı

LANDSCAPE PATTERN ANALYSIS AND ITS IMPORTANCE IN TERMS OF LANDSCAPE ARCHITECTURE

Abstract

Landscape pattern analysis is an effective method used to understand the structures, functions, and dynamics of both natural and human-made environments. This analysis reveals the relationships between the components of landscapes at various scales, allowing for the assessment of environmental processes. The arrangement of different components determines the visual and ecological characteristics of the landscape. In landscape pattern analysis, patterns are examined in terms of spatial arrangements and connections. These components include the physical elements of the landscape, such as vegetation, water resources, topography, and human-made structures. In recent years, a growing interest in sustainable landscape design and management has further increased the importance of landscape pattern analysis. Landscape architecture is a multidimensional discipline where environmental, social, and aesthetic elements come together. Among the fields of this professional discipline are the conservation of natural resources and the development of design and planning solutions to meet the spatial needs of both human and other living beings. Landscape pattern analysis serves as a tool in this process to understand the current state of an area and to determine future design and planning strategies. In particular, the interactions between the spatial arrangements and components of the landscape form the basis for design and planning decisions. Landscape pattern analysis is a crucial analytical method that reveals how elements such as vegetation, water resources, topography, and human-made structures come together and how these elements relate to one another, helping landscape architects use existing resources effectively and develop sustainable solutions.

Keywords: Landscape, landscape pattern analysis, landscape architecture

1. INTRODUCTION

According to Erdem and Coşkun (2009), landscape is about the relationship between a person and a place, and it is formed and perceived through the interaction of various components around us—both natural (geology, soil, climate, flora, and fauna) and cultural (the historical and current use of land, settlement, conservation, and other human interventions) (Tress et al., 2006). The term "landscape" literally means "view" and has been borrowed from French into our language. According to Koç and Şahin (1999), "landscape is a composition formed by natural and cultural elements that enter into a frame of view." Forman (1995) describes landscape as "a mosaic consisting of land uses or mixtures of local ecosystems that are repeated in similar forms over vast areas." Some qualities within the landscape tend to be similar and repetitive throughout the area. Geological landforms, soil types, types of vegetation, regional natural wildlife, regimes of natural intervention, land uses, and patterns created by humans, etc., are all subject to this repetition (Uzun, 2003). In the European Landscape Convention, the concept of landscape is expressed as "an area perceived by people, whose character is the result of the action and interaction of natural and/or human elements." This indicates that landscapes are not only composed of natural areas or flora and fauna, but also include areas with high ecological and environmental sensitivity. Based on this definition, landscape areas can include natural parks, nature reserves, historical sites, as well as degraded landscape areas, human-made landscapes, and all types of open spaces that fall within the scope of the "landscape" definition in the convention.

2. THE RELATIONSHIP BETWEEN LANDSCAPE ECOLOGY AND LANDSCAPE PATTERN

The term Landscape Ecology was coined by Carl Troll, a German biogeographer, in the late 1930s (Jensen 2000; Bastian 2001). Landscape ecology is defined as an interdisciplinary science that studies the interaction between ecological processes, landscape structure, functioning, and change, as well as the distribution of patterns resulting from the effects of the biosphere, nature, and communities on each other (Naveh and Lieberman 1984; Forman, 1995; Soini 2001).

The historical development of this discipline can be addressed in three main stages. The first stage extends until the 1950s, characterized by research focused on understanding nature through studies based on large areas. A.W.F. Schimper, A.P. DeCandolle, A. Grisebach, J. Braun-Blanquet, and F.E. Clements played significant roles in shaping the period through their large-scale ecological studies (Forman, 1995).

The second stage spans from 1950 to 1980. During this period, Troll’s conceptual approach to landscape ecology was further developed by geographers and biogeographers such as E. Neef, J. Schmithusen, G. Haase, W. Haber, and I.S. Zonneveld, becoming more integrated with planning. The most prominent feature of this period was the interdisciplinary nature of landscape ecology. Contributions were made by J.T. Curtis, R.H. Whittaker, M. Godron, and H. Ellenberg in vegetation methodology; A.P.A. Vink in soil science; P. Haggett, A.D. Cliff, and E.J. Taaffe in quantitative geography; E. Dickinson and W. Isard in regional studies; and I. McHarg, G. Eckbo, E.H. Zube, J.G.

Fabos, C. Steinitz, and H. Kiemstedt in landscape architecture and planning (Forman, 1995).

With the publication of McHarg's (1971) book Design With Nature, the importance of environmental perspectives in land-use planning became even more pronounced. This perspective is highlighted by the emphasis on physical factors such as soil hydrology, geological structure, and topographical features.

The third stage encompasses the period from the 1980s to the present. This era is characterized by the shaping of all conceptual approaches within the context of the "mosaic landscape" theory and the creation of a common terminology in landscape ecology. Research during this period has focused on habitat fragmentation, conservation biology, corridor continuity, and the development of quantitative methods (Forman, 1995). The discipline of landscape ecology has experienced its most rapid growth since the 1980s. The widespread use of aerial photographs and satellite imagery, along with advances in geographic information systems (GIS) and remote sensing methods for data acquisition, storage, and analysis, have been key factors supporting progress in the discipline. However, the primary reason behind the developments in landscape ecology has been the need to determine the effects of large-scale changes occurring in our environment (Deniz et al., 2006).

The rapid population growth worldwide has led to urbanization, industrialization, and infrastructure development, resulting in processes ranging from the fragmentation to the complete disappearance of habitats in natural and cultural landscapes. These issues have become central topics in the fields of landscape ecology and landscape planning. Habitat fragmentation can be expressed through spatial transformation processes such as perforation, division, fragmentation, reduction, and decline. Additionally, landscape patterns can be classified as intact, variegated, fragmented, and relict. Understanding the degree of connectivity and continuity among these classified landscapes is essential for landscape planning efforts. Consequently, the activities of populations have been examined in greater detail, leading to the definition of landscapes through key models such as the Landscape Boundary Model, Island Model, Patch-Matrix-Corridor Model, and Variability Model (Kırca, 2009).

Systematic studies on the continuity of habitats and landscapes can be traced back to the 1970s, when research in landscape ecology (Levins, 1969; Reddingius and den Boer, 1970; Levin 1974, 1976; Roff, 1974) was prominent. Since then, studies on various landscape patterns have gained momentum, and the concept of "landscape connectivity" was first introduced in 1984 (Merriam, 1984). Taylor et al. (1993) defined this concept as the degree to which transitions between "landscape patches" facilitate or hinder movement. This definition emphasizes that the transitions between patches are not solely a function of the organisms' activities but are also related to the structure of the landscapes in which these organisms live (Tischendorf and Fahrig, 2000). According to Forman (1995), connectivity is a measure of the connectedness or spatial continuity of a "corridor," "network," or "matrix." With et al. (1997), providing a similar definition to that of Taylor et al. (1993), defined landscape connectivity based on the mobility of organisms as a reflection of habitat spatial continuity and landscape structure, characterizing it as a functional relationship among landscape patches (Kırca, 2009).

3. LANDSCAPE PATTERN ANALYSIS AND ITS IMPORTANCE IN LANDSCAPE ARCHITECTURE

Landscape pattern refers to the arrangement of landscape components of different shapes and sizes. The configuration and composition of these components are fundamental characteristics of landscape patterns. Composition describes the numerical and proportional frequency of components, while configuration refers to the spatial layout of landscape elements. Spatial heterogeneity expresses the complexity and variability of landscape patterns in spatial and temporal dimensions, essentially referring to the spatiotemporal changes of landscape components within composition and configuration.

According to Forman (1995), landscape change is a spatial transformation process consisting of five different stages that occur over time or simultaneously. These stages are as follows:

1) *Perforation:* This is a landscape pattern commonly observed in the early stages of the area change process. Areas of bare land that arise from forestry activities, such as obtaining a high amount of wood raw material or logging, can be an example.
2) *Dissection:* This refers to the situation that arises when an area is linearly divided into parts. Roads are a striking example of this.
3) *Fragmentation:* Following the "dissection" described above, fragmentation is the process where an area is divided into smaller units. An example of this is the destruction of certain sections of forest areas to convert them into agricultural land, pastures, residential areas, etc.
4) *Shrinkage:* In this stage, the remaining pieces of the landscape further decrease in size due to pressures such as agriculture or residential development.
5) *Attrition:* The final stage is characterized by the process of attrition, where the shrinkage results in the loss of land pieces.

The human impact on landscapes has been classified by Hobbs and Hopkins (1990) into four different land use types as follows:
a. Preservation of a system that is minimally or not altered
b. Utilization of the system's components (e.g. forestry)
c. Modification of the system for another use (e.g. agriculture and plantation forestry)
d. Complete destruction (e.g. urban development and mining)

McIntyre and Hobbs (1999) have classified the human impact on landscapes into patterns that reflect these influences, based on Forman (1995), using a broader definition that encompasses exogenous factors (external influences) as follows: a. Intact, b. Variegated, c. Fragmented, d. Relict (Figure 1).

The model that delineates the boundaries of both approaches more clearly was developed by McIntyre and Hobbs (1999). At this point, the effects to which the system is exposed are categorized into endogenous (effects seen naturally during evolutionary processes) and exogenous (effects observed due to changing human activities).

The landscape change process can occur as a result of specific stages of alteration in habitats, or it can result in the complete destruction of habitats, as noted above. In

unchanged landscapes, endogenous factors ensure the functioning of the ecosystem, while in altered landscapes, these effects may be observed or may not be present at all. The landscape change that emerges as a component of factors influencing the system from both inside and outside is examined in four cases.

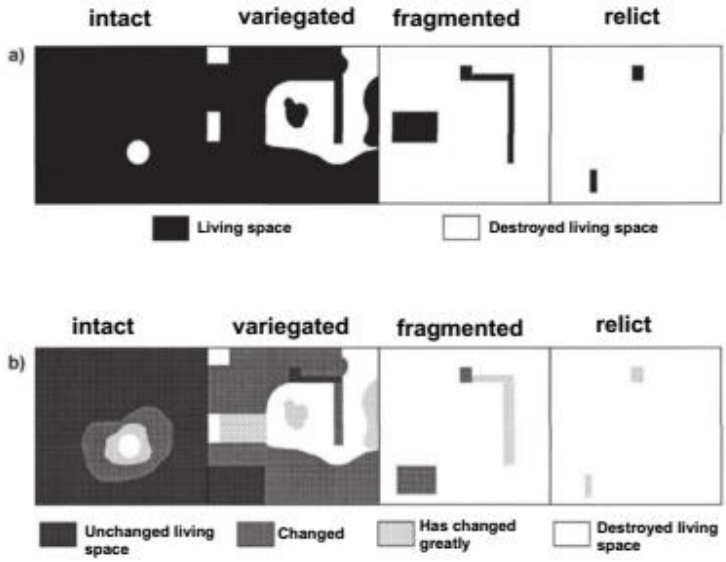

Figure 1. Four landscape change states (McIntyre and Hobbs, 1999)
(a) Habitat destruction (degree of destruction defines four landscape change states) and (b) Extreme habitat change due to increasing level of destruction

The primary models currently used for defining landscapes are based on the activities of specific organisms and the populations they form within the landscape. Three main models that evaluate the species compositions in landscape patterns determined by human use are the "Island Model," the "Patch, Matrix, Corridor Model," and the "Diversity Model."

- **Island Model**

The Island Model, proposed by MacArthur and Wilson in the late 1960s, is based on the idea that remnants of natural vegetation surrounded by areas that have been completely destroyed or significantly altered resemble ocean islands surrounded by an unsuitable marine environment (Haila, 2002). Accordingly, the island theory proposed to explain species diversity on oceanic islands is adapted to isolated habitats in terrestrial landscapes, characterized by the following features (Bastian, 2002):

- ✓ A dynamic structure is observed with species migration and extinction in habitat islands.
- ✓ As the area of the island increases, the number of species also increases.
- ✓ Edge zones created by human impact are evident.
- ✓ Changes in species composition are made, particularly in edge zones, to expand species distribution areas.
- ✓ In cases of isolation, the number of species tends to decrease.

- ✓ Dominance of only certain animal species is observed.
- ✓ The genetic diversity of isolated populations declines.

- **Patch-Corridor-Matrix Model**

Unlike the Island Model, which likens landscapes to oceanic islands, Forman (1995) proposed that landscapes exhibit a mosaic characteristic comprising three fundamental components: "patches," "corridors," and "matrix" (Figure 2). Thus, landscapes are defined not primarily by species richness, but rather by the spatial distribution of landscape elements with different characteristics, shapes, and functions.

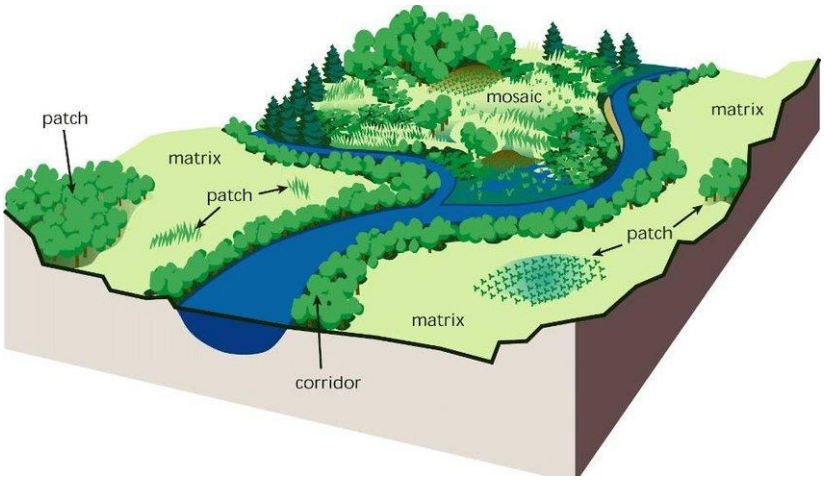

Figure 2. Patch-Corridor-Matrix Model (Anonymous, 2016)

According to this model (Forman, 1995):

- ✓ Patches are relatively homogeneous, nonlinear areas that differ from their surroundings.
- ✓ Corridors are strips that connect two or more types of patches and are classified as a type of patch that separates adjacent areas on either side.
- ✓ Matrix refers to the dominant and most common (and often most altered) patch type within a landscape, characterized by the most prevalent vegetation and its effects on landscape dynamics.

Today, the Patch-Corridor-Matrix Model is an important tool in landscape classification, as well as in evaluating landscape connectivity and fragmentation within the context of landscape planning and management.

- **Variability Model**

McIntyre and Barrett (1992), unlike the Island Model and the Patch-Corridor-Matrix Model, argue that it is impossible for landscape patterns to be sharply delineated by clear lines and boundaries in nature. They propose that the boundaries between patches and the characteristics that separate patches from the matrix are not sharp. This model can be employed in determining the quality of landscapes and assessing landscape connectivity by considering the dynamic nature of landscape elements, including their temporal and spatial changes. Unlike other models that overlook small-scale habitat elements by

including them in the matrix, the Variability Model takes into account even the smallest units that show variation.
Real landscapes at any scale encompass complex spatial patterns of resources that change over time. Landscape patterns can be measured in various ways depending on the research objectives and types of data collected. Landscape pattern analysis is generally conducted in four ways.

a. Spatial Point Analyses

Spatial point patterns are related to the geographic locations of landscape features rather than their quantitative or qualitative characteristics. For example, tree communities found in a forest indicate a specific geographic location. Points are labeled by species and defined by their sizes, which is referred to as a distinct point pattern. The goal of point pattern analysis is to determine which point patterns are clustered more or less and which patterns are randomly clustered.

b. Linear Network Pattern Analyses

Linear network patterns represent intersecting linear landscape elements that form a network. For instance, coastal areas or rivers within a watershed serve as corridors connecting different structures, thereby creating a landscape network. The structures connected by these linear network patterns are considered the matrix.

c. Surface Pattern Analyses

Surface patterns involve quantitative measurements of changes occurring in a landscape. Here, data is conceptualized in three dimensions using elevation measurements of the geography where patterns are located, such as digital elevation models. Quantitative measurements, like plant biomass or individual density, can also be conducted using this method. Surface pattern analyses are utilized to measure spatial patterns based on sample data. Remote sensing data is commonly used in all surface pattern techniques. The aim of these techniques is to define the density and scale of the relevant quantitative variable's pattern. In all cases, data points are established, and measurements of each point are taken. A fundamental question to be asked is: "Are there close or similar scales in terms of the measured variables?" Based on the answer to this question, classification is performed.

d. Categorical (or Thematic) Pattern Analyses

Categorical patterns represent data related to a system, similar to separate patches in a mosaic. From an ecological perspective, patches represent areas that are relatively distinct from each other based on homogeneous environmental conditions at a certain scale. Patch boundaries are defined by sudden interruptions (which create the boundaries). Patch sizes can vary. Examples include polygons in vector format formed by species in land cover or grid cells in raster format. Various techniques are used to interpret the results provided by categorical maps (maps showing the mosaics formed by patches). Patches can be classified and visually defined, as seen in digitized vector maps (such as identifying polygons in vegetation through aerial photo interpretation). Additionally, raster grids (composed of grid cells) can utilize quantitative information at each location for cell

classification, allowing for patch classification based on the obtained data. The most common and straightforward method is to define areas by aggregating where the values of the relevant variable are the same or similar.
While much of landscape pattern analysis focuses on scale definition and pattern density, landscape indices are used to characterize the spatial and geometric properties of landscape patterns at a specific scale. According to the defined objectives, landscape indices are grouped into two categories: indices that describe landscape components and indices that describe overall landscape features. Indices that describe landscape components are categorized into four functional types: area index, shape index, connectivity index, and configuration index. A diversity index, which encompasses all landscape features, is also included among these four types. With the rapid development of computer techniques and GIS, some new landscape indices, such as lacunarity index, accumulation index, and landscape contrast index based on area weighting, have emerged. However, certain landscape indices in different formations—such as diversity indices and equality indices, or average patch density and shape mean index—carry the same meaning. Many studies require filtering of indices before conducting landscape pattern analysis.

4. CONCLUSION

A holistic approach that considers both the qualitative and quantitative aspects of landscapes is essential for a complete understanding of the balances that shape landscapes and for sustainable landscape management. The widespread adoption of such an approach is also crucial for strengthening the links between ecological principles and planning. One of the methods to achieve this perspective is the investigation of landscape patterns.

Landscape ecology focuses on landscape patterns, their functions, and dynamics. To explore the reciprocal interactions between ecological processes and landscape patterns, and to reveal landscape dynamics and functions, it is essential to first determine the quantity of landscape patterns. This requires landscape pattern analyses conducted with the help of landscape indices.
Additionally, landscape pattern analysis aids in continuity analysis and landscape change analyses within landscape architecture research. This enables comparisons of the current state of the landscape with the past, allowing for predictions and recommendations regarding future uses or changes.

Landscape pattern analysis also plays a significant role in biodiversity conservation and resource management. All these studies contribute to spatial pattern analysis, which is vital for landscape ecology research conducted globally and in America. However, for many years, spatial pattern analysis has remained limited to the description of landscape pattern characteristics, proving inadequate in revealing the processes associated with those patterns. This has led to significant debates. Despite these discussions, it is recognized that landscape pattern analysis is a crucial component of landscape ecology research and will play a key role in the development of the field. Consequently, landscape architects need to engage in more research on landscape pattern analysis to advance this topic further.

REFERENCES

Anonymous (2016). Yama- Koridor- Matris Modeli. https://iale.uk/landscape-learning-theory-concepts

Bastian, O. (2001). Landscape Ecology-towards a unified discipline? Kluwer Academic Publishers, Landscape Ecology 16: 757-766.

Deniz, B., Küçükerbaş, E. V., & Eşbah Tunçay, H. (2006). Peyzaj Ekolojisine Genel Bakış. Adnan Menderes Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(2), 5-18.

Erdem, N., & Aydın Coşkun, A. (2009). Avrupa Peyzaj Sözleşmesi Hükümlerinin Türk Planlama Mevzuatına Uyumluluk Analizi. Journal of the Faculty of Forestry Istanbul University, 59(2), 67-81. https://doi.org/10.17099/jffiu.89572

Forman, R.T.T. (1995) Some general principles of landscape and regional ecology. Landscape Ecology 10, pp. 133–142.

Haila, Y. (2002). A coceptual Genealogy of Fragmentation Research: From Island Biogeography to Landscape Ecology. Ecological Applications, Volume: 12, Issue: 2, pp. 321-334.

Hobbs RJ, Hopkins JM (1990). From frontier to fragments: European impact on Australia's vegetation. Proc Ecol Soc Aust 16:93–114

Jensen, J.R. (2000) Remote Sensing of the Environment: An Earth Resource Perspective. Prentice Hall, Saddle River.

Kırca, S. (2009). Belgrad Ormanı (İstanbul) Çevresinde Peyzaj Devamlılık Değerlerinin Belirlenmesi Üzerine Araştırmalar, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Fen Bilimleri Enstitüsü.

Koç, N., Şahin, Ş. (1999). Kırsal peyzaj planlaması. Ankara üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 1509(463), Ankara.

McHarg, I. (1971). Design with Nature. History Press, New York.

McIntyre S, Hobbs RJ (1999). A framework for conceptualizing human effects on landscapes and its relevance to management and research models. Conserv Biol 13:1282–1292

Merriam, G. (1984) 'Connectivity: a fundamental ecological characteristic of landscape pattern', in Brandt, J. and Agger, P.A. (eds) Proceedings of the First International Seminar on Methodology in Landscape Ecological Research and Planning. Rosskilde University Centre, Rosskilde.

Naveh, Z. and Lieberman, A.S. (1984) Landscape Ecology, Springer Series on Environmental Management. Springer-Verlag, New York, 153.

Roff, D. A. (1974). The Analysis of a Population Model Demonstrating the Importance of Dispersal in a Heterogeneous Environment. *Oecologia*, *15*(3), 259–275.

Soini, K. (2001). Exploring Human Dimensions of Multifunctional Landscapes through Mapping and Map-making. Landscape and Urban Plannning, Volume: 57, Issues: 3-4, pp. 225-239.

Taylor, P. D., Fahrig, L., Henein, K., & Merriam, G. (1993). Connectivity Is a Vital Element of Landscape Structure. *Oikos*, *68*(3), 571–573.

Tischendorf, L. and Fahrig, L. (2000) 'On the usage and measurement of landscape connectivity', Oikos, vol 90, pp7–19.

Tress, B., Tress, G., Fry, G. & Opdam, P. (2006). From Landscape Research to Landscape Planning. Springer, ISBN-13: 978-1402039794, 448 p.

Uzun, O. (2003). Düzce Asarsuyu Havzası Peyzaj Değerlendirmesi ve Yönetim Modelinin Geliştirilmesi. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi. Ankara.

HASTANE ÖNCESİ ACİL SAĞLIK HİZMETLERİNDE ELEKTRONİK VAKA SİSTEMİ (EVS) PROJE İNCELEMESİ

Doç. Dr. Aydın ŞENOL (ORCID:0000-0001-5136-9463)
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalı, Sakarya, Türkiye
Email:asenol@subu.edu.tr

Sefa YAPRAK (ORCID:0009-0004-1900-6696)
Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sağlık Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek lisans Öğrencisi, Sakarya, Türkiye
Email:23502105014@subu.edu.tr

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada, hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde (112 Acil Sağlık Ambulansları) kullanımına başlanan Elektronik Vaka Sistemi (EVS) projesinin incelenmesi yapılarak olumlu ve olumsuz yönlerinin belirlenip sistemin gelişmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır. Bu sayede sağlıkta dijital dönüşümü hızlandırarak, hizmet alıcıların beklentilerini en iyi seviyede karşılamak ve çalışan personelin iş yükünü azaltarak sunulan hizmetin kalitesini arttırmaktır. Yöntem: Araştırma, Web of Science (WOS) veri tabanı araştırması, literatür taraması, içerik analizi yapılması ve hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde görevli personellerin EVS projesi kullanımındaki deneyimlerinden yararlanılmıştır. Bulgular: Elde edilen bulgular hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinde kullanıma başlanan EVS projesinin modern sağlık sistemindeki gerekliliğini ortaya koymaktadır. Hastaya ulaşım süresinin azaldığı gözlenmiştir. Böylelikle hastaların morbidite ve mortalite oranlarının azaltılmasının amaçlandığı anlaşılmıştır. Sonuç: Türkiye'de gerek nüfus artışı gerekse sağlık hizmeti alıcılarının beklentilerindeki artış Acil Sağlık Hizmetlerinde modernleşme ve yapay zekâ uygulamalarının aktif olarak kullanılmasını zorunlu kılmaktadır. Sistemin gelişmesi için yapay zekâ ile entegrasyonun sağlanarak sunulan sağlık hizmetlerinde beklentilerin karşılanması ve sağlık sisteminde öncü ülkeler arasında yer alması sağlanmalıdır.

Anahtar Kelimeler: EVS Projesi, Ambulans, Paramedik, 112 Acil, Komuta Kontrol Merkezi

ELECTRONIC CASE SYSTEM (EVS) PROJECT REVIEW IN PRE-HOSPITAL EMERGENCY HEALTH SERVICES

ABSTRACT

Objective: In this study, it is aimed to examine the Electronic Case System (EVS) project, which has started to be used in pre-hospital emergency health services (112 Emergency Health Ambulances), to determine the positive and negative aspects and to contribute to the development of the system. In this way, by accelerating the digital transformation in health, to meet the expectations of service recipients at the best level and to increase the quality of the service provided by reducing the workload of the working staff. Method: The study was based on Web of Science (WOS) database search, literature review, content analysis and the experiences of pre-hospital emergency health services personnel in the use of EVS project. Findings: The findings obtained reveal the necessity of the EVS project, which was started to be used in pre-hospital emergency health services, in the modern health system. It was observed that the transportation time to the patient decreased. Thus, it was understood that it was aimed to reduce the morbidity and mortality rates of patients. Conclusion: In Turkey, both the population growth and the increase in the expectations of health service recipients necessitate the modernization and active use of artificial intelligence applications in Emergency Health Services. For the development of the system, integration with artificial intelligence should be ensured to meet the expectations in the health services provided and to be among the leading countries in the health system.

Keywords: EVS Project, Ambulance, Paramedic, 112 Emergency, Command Control Center

1- GİRİŞ

Türkiye'de 2003 yılında Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) başlatılarak hızlı şekilde uygulanmaya başlanmıştır. Program ile sağlık politikaları genişletilerek daha iyi sağlık hizmeti sunulması hedeflenmiştir. Program uygulanırken birçok etken göz önünde bulundurulmuştur. Bunlar; uygulama aşamasında sağlık politikalarının düzenlenmesi, hizmetin kimler tarafından ve nasıl sunulacağı, finansal kaynağı, hizmetin aksamadan nasıl ulaştırılacağı, sürdürülebilirliği ve başarılı şekilde sonuca ulaşılması olmuştur. Günümüze gelindiğinde Sağlık Bakanlığı tarafından birçok başarılı proje geliştirilmiş ve halen daha gelişerek hizmet kalitesini arttırmak için varlığını sürdürmeye devam etmektedir.

Sağlık hizmet alıcılarının beklentilerinin en önemlilerinden biri de Acil Sağlık Hizmetleri gelmektedir. Acil Sağlık Hizmetlerinin en önemli basamaklarından ise hastane öncesi acil sağlık hizmeti yani 112 Acil Sağlık Ambulansları gelmektedir. 112 Acil Sağlık Hizmetleri günümüzde her geçen gün gelişmekte ve büyüyerek hizmet sunmaya devam etmektedir. Hava, kara, deniz ambulansları ile acil ihtiyaç duyulan her an 7/24 hizmet vermektedir. Sunulan hizmetler gelişen teknoloji ile entegre edilerek hızla ilerlemekte devam etmektedir. Teknoloji ile acil sağlık hizmetlerinin birleşmesiyle sunulan hizmet kalitesini arttırmak, beklentileri karşılanmak ve tedaviye ulaşım sürelerini kısaltarak mortalite ve morbidite oranlarının düşmesi beklenmektedir.

2- ARAŞTIRMA VE BULGULAR

2.1. Dünya'da ve Türkiye'de Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetleri Tarihçesi

Hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinin tarihsel geçmişi 11. Yüzyıla kadar uzanmaktadır. Günümüzdeki ambulanslara benzer araçlar ilk olarak atlı arabalarla hasta ya da yaralı taşıma tekniklerinin benzerleri 1487 yılında Malaga savaşı kuşatması sırasında İspanyollar tarafından kullanılmıştır. Birinci ve İkinci Dünya Savaşları'nda çok sayıda hasta ve yaralı kara ambulansları yanında trenler, gemiler, uçak ve helikopterler ile hastanelere götürülmüşlerdir. Ambulansların ilk kullanım amacı yaralı askerlerin hızlı şekilde ileri seviye tedaviye ulaştırmaktı. 1899 yılında ilk defa motorlu araçlar kullanılarak ambulans hizmeti Chicago'da Michael Reese Hastanesi'nde verilmeye başlanmıştır. Acil tıp anabilim dalı ilk kez 1970 yılında ABD'de Cincinnati Üniversitesi'nde açılmıştır (Sofuoğlu, 2020).

Osmanlı döneminde 1871 yılında taşralarda hasta ve yaralılara ulaşmak için doktorlar görevlendirilmiştir. Bu doktorlara başvuran halkın acil sağlık sorunları herhangi bir maddi karşılık olmadan gerektiğinde evlerine kadar gidilerek tedavi hizmeti verilmişlerdir. Osmanlı döneminde ayrıca yaralı askerlere acil müdahalenin yapılması ve askerlerin sağlık kuruluşlarına taşınması için Hilal-i Ahmer (Kızılay) bünyesinde görevli atlı ambulans birlikleri kurulmuştur. 1917 yılında ise Kızılay tarafından ilk motorlu ambulanslar kullanılmaya başlanmıştır (Aydın, 2004).

1985 yılında Ankara Numune Hastanesi'nde 077 Hızır Acil Servis uygulaması ile günümüzde sunulan ambulans hizmeti ücretsiz şekilde vatandaşlara hizmet vermeye başlanmıştır. 1991 yılına gelindiğinde gelişen teknoloji ve alt yapı sistemi ile 077 yerine 112 numarasına geçiş yapılmıştır. 1993 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık

Hizmetleri Yüksek Okulunda Kanada tarafından verilen destek ile iki yıllık ön lisans programı Paramedik (İlk ve Acil Yardım Teknikeri) bölümü açılmış ve ilk mezunlarını 1994 yılında vermiştir. 1996 yılında da liselerde Acil Tıp Teknisyeni (ATT) bölümleri açılmıştır. Böylelikle ambulanslarda çalışacak sağlık personellerinin nasıl bir eğitim alacağına kararlaştırılmıştır ve eğitimlerine başlanmıştır. Acil Sağlık Hizmetleri Yönetmeliği için 1996 yılında çalışmalar başlamış ve 2000 yılında "Acil Sağlık Hizmetleri Yönetmeliği" çıkarılmıştır. 2007 yılında yapılan yönetmelik değişiklikleri ile ATT ve Paramediklerin görev, yetki ve sorumlulukları tanımlanmıştır. 2003 yılında başlatılan Sağlıkta Dönüşüm Programı (SDP) ile Acil Sağlık Hizmetleri gelişimi hızlanmıştır. 2008 yılı başında 81 ilde dijital olarak Komuta Kontrol Merkezi sisteminin alt yapısı tamamlanarak ambulansların uydu üzerinden takibi, telsiz ve telefon ses kayıtlarının tutulması, arayan kişinin telefon numarasının gözükmesi gibi sistemler aktif edilmiştir. Türkiye'de Tek Acil Çağrı Numarası (112) Projesi 2003 yılında imzalanmış, 2010 yılında Antalya ve Isparta'da pilot olarak uygulanmaya başlanmıştır. 2019 yılı itibariyle 81 ilde tüm alt yapı çalışmaları tamamlanarak hizmete geçmiştir (Sofuoğlu, 2020).

2.2. Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmet Modelleri

Genel olarak tüm dünya ülkelerinde hastane öncesi acil sağlık hizmetleri hava, kara ve deniz ambulansları ile yapılır. Fransız-Alman (Franko-German) "kal ve tedavi et" ya da İngiliz-Amerikan (Anglo-Amerikan) "kap ve götür" modellerine göre hizmet verilmektedir. Fransız-Alman (Franko-German) "kal ve tedavi et" modeli daha çok acil doktorları ve anestezi uzmanları tarafından sahada tüm teknolojik imkanlar kullanılarak hasta ya da yaralıya yapılan müdahale ile doğrudan hastane yataklı servislerine nakledilmesiyle sonlanır. Bu model Avusturya, Fransa, Almanya, Litvanya, Portekiz, Norveç, İsveç ve İsviçre'de uygulanmaktadır. İngiliz-Amerikan (Anglo-Amerikan) "kap ve götür" modeli ise hekim dışı sağlık personelleri, örneğin Paramedikler tarafından olay yerinde acil tedavi ve bakım protokolleri uygulanmaya başladıktan sonra mümkün olduğu kadar olay yerinde az zaman kaybetmesi hedeflenerek ileri tıbbi tedavi ve bakım hizmetleri için hastane acil servislerine sevk edilirler. Burada hasta ya da yaralıya en iyi sağlık hizmeti verilerek mortalite ve morbidite oranlarının düşürülmesi amaçlanmaktadır. İngiliz-Amerikan (Anglo-Amerikan) "kap ve götür" modeli başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Avustralya, Kanada, Türkiye gibi ülkeler olmak üzere pek çok Avrupa, Asya ve Afrika ülkesinde kullanılmaktadır (Şimşek ve ark, 2019).

2.3. Türkiye'de Hastane Öncesi Acil Sağlık Hizmetleri

Türkiye'de hastane öncesi acil sağlık hizmetlerinin sunumunda İngiliz-Amerikan (Anglo-Amerikan) "kap ve götür" modelinin birebir aynısı olmamakla beraber genel olarak bu model teknikleri kullanılarak hizmet verilmektedir. Türkiye'de acil sağlık hizmetleri sisteminde ambulansların çalışma tiplerine göre pratisyen hekimler, ATT ve Paramedikler tarafından hizmet verilmektedir. Türkiye'de 2023 Aralık ayı itibariyle toplam istasyon sayısı 3.402'e, acil sağlık hizmetlerinde kullanılan kara ambulans sayısı ise 5.738'e, deniz ambulansı sayısı 6'ya ve helikopter ambulans sayısı ise 13'e ulaşmış durumdadır. Tüm ambulanslar Avrupa Birliği ülkeleri standardına uygun donanımlara sahiptirler (Sağlık Bakanlığı, 2023).

Ambulanslar Sağlık Bakanlığı, Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak İl Sağlık Müdürlüğünün Acil Sağlık Hizmetleri Başkanlığı veya Sağlık Hizmetleri Başkanlığı altında bulunan İl Ambulans Servisi Başhekimliği koordinesinde Komuta Kontrol Merkezi tarafından idare edilmektedir. Türkiye'de kullanım amaçlarına göre dört çeşit kara ambulans sınıfı bulunmaktadır. Araçların üzerinde lacivert şerit bulunan hasta nakil ambulansları, üzerinde kırmızı şerit bulunan acil yardım ambulansı, üzerinde hem kırmızı hem de mavi şerit bulunan yoğun bakım ambulansları ve özel donanımlı ambulanslar olarak ayrılmaktadır. Her ambulans sınıfının özellikleri, personeli ve bulundurması gereken teknik ve tıbbi donanım özellikleri yönetmelikler ile belirlenmiştir (Resmî Gazete, 2006).

Türkiye'deki acil sağlık ambulanslarda en az üç personel görev yapmaktadır. Bunlar en az iki sağlık personeli olmak üzere bir adet sürücüden oluşmaktadır. Yıllara göre yapılan istihdam artışı sonrasında ambulanslarda sürücülük görevini ATT ve Paramedikler de yapmaktadır. Acil Yardım Ambulansları; hasta ya da yaralıya acil sağlık hizmeti sunmak ve tıbbi müdahalede bulunmak amacıyla her türlü acil durumda, olay yerinde ve ambulans içerisinde gerekli acil tıbbi müdahaleyi yapabilecek ekibe, teknik ve tıbbi donanıma sahip kara aracıdır. İstasyon; nüfus oranı, coğrafi durumu, ulaşım imkanları, trafik ve iş kazası durumlarına göre, yapılan incelemeler sonucunda İl Sağlık Müdürlüğü'nün teklifi, Valilik ve Sağlık Bakanlığının onayı ile kurulan binalara denilmektedir. İçerisinde bir ya da daha fazla ambulans ekibi bulunabilir (Resmî Gazete, 2006).

2.4. Ambulans Çalışma Yönetmeliği ve İstasyonlar

Acil Sağlık Hizmetleri Yönetmeliği 11.05.2000 tarihli Resmî Gazetenin 24046 numaralı sayısıyla, Ambulanslar ve Acil Sağlık Araçları ile Ambulans Hizmetleri Yönetmeliği ise 07.12.2006 tarihli Resmî Gazetenin 26369 sayısı ile yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmeliklerle İl Ambulans Servisi Başhekimliğinin, Komuta Kontrol Merkezinin, istasyonların ve ambulansta çalışan personellerin aşamalı olarak sevk ve idaresine dair usul ve esasları belirlenmektir (Resmî Gazete, 2000).

İl Ambulans Servisi Başhekimliği tarafından Komuta Kontrol Merkezi başta olmak üzere istasyonlar, ambulanslar ve buralarda görev yapan tüm personellerin sevk ve idaresi yapılır. Başhekimlik, hizmetin sürekliliği ve geliştirilmesi için ATT ve Paramediklerin göreve başladıktan sonra belirli aralıklarla tıbbi eğitim almasını sağlar, gerekli planlama ve organizasyonu yapar. Komuta Kontrol Merkezi, Başhekimliğe bağlı olarak görev yapar. Komuta Merkezine gelen çağrıları sağlık personeli kendisi değerlendirerek sabit olarak konumlanan en yakın en uygun ambulans ekibinin olay yerine görevlendirilmesini sağlar. Hastaneler arası koordinasyonu sağlayarak hasta ya da yaralının başta yoğun bakım olmak üzere diğer ihtiyaç duyulan sağlık hizmetlerine ulaşmasını yardımcı olur. Olağan dışı, afet, toplumsal olaylar gibi durumlarda diğer kurum ve kuruluşlar ile koordinasyonu sağlar (Resmî Gazete, 2000).

Komuta Kontrol Merkezi tarafından verilen acil vakaları, il içi, il dışı hasta nakillerini ve diğer acil durum görevlerini yerine getirirler. İstasyonlarda bulunan ambulans ile en hızlı şekilde hasta ya da yaralıya ulaşım sağlanması hedeflenir. Bazı durumlarda bir istasyon içerisinde ihtiyaç halinde iki adet ambulans bulundurabilir. Ambulanslar belirlenen istasyon birimleri dışında başka yerde bekleyemezler. Görevleri tamamlandıktan sonra

istasyona dönmek zorundadırlar. İstasyonlar verdikleri hizmet sunumu açısından A, B, C olarak üç ana gruba ayrılmaktadır (Resmî Gazete, 2000).

1- A tipi istasyonlar: A tipi istasyonlar 7 gün 24 saat hizmet vermek üzere Bakanlığının onayı ile açılırlar. A tipi istasyonlar iki gruba ayrılır. A1 tipi istasyonlarda pratisyen hekimler bulunurken A2 tipi istasyonlarda sadece ATT ve Paramedikler görev yapmaktadır. A tipi istasyonlar idari ve özlük hakları bakımından başhekimliğe bağlıdır ve kadrolu personelleri vardır.
2- B tipi istasyonlar: Birinci, ikinci ve üçüncü basamak sağlık kuruluşları ve bu kuruluşların acil servisi ile çalışan istasyonlardır. B tipi istasyonlar iki gruba ayrılır. B1 tipi istasyonlar acil servis ile entegre olarak çalışırlar. B2 tipi istasyonlar ise birinci basamak sağlık kuruluşu ile entegre olarak çalışırlar. Bu istasyonlar idari ve özlük hakları bakımından çalıştıkları kuruma bağlıdır. Ancak ambulans hizmeti açısından Komuta Kontrol Merkezine bağlı olarak görev yaparlar.
3- C tipi istasyonlar: Bu istasyonlar idari ve özlük hakları bakımından başhekimliğe bağlıdır. Ancak sürekli aktif olarak görev yapmazlar. İhtiyaç halinde günün belirli zamanlarında görev alırlar.

2.5. Ambulans Personeli Çalışma Sistemi

Acil Sağlık Hizmetlerinde görevli pratisyen hekimler, ATT, Paramedik ve sürücüler bulunmaktadır. İl Ambulans Servisi Başhekimliği, Komuta Kontrol Merkezi ve istasyonlarda çalışacak personelin büyük çoğunluğunu ATT ve Paramedikler oluştururken Komuta Kontrol Merkezi ve istasyon tipine göre pratisyen hekimler de bulunmaktadır. Sağlık personellerinin yanı sıra sadece sürücülük görevini yerine getiren ilkyardım eğitimi almış personeller de çalışmaktadır (Resmî Gazete, 2006). Sağlık personeli istihdamları hekimler hariç olmak üzere Kamu Personeli Seçme Sınavı (KPSS) puanına göre yapılmaktadır.

Acil Sağlık Hizmetlerinde görevli Komuta Kontrol Merkezi ve istasyonlardaki personeller 24 saat esasına göre hizmet verilmektedir. Komuta Kontrol Merkezi ve istasyonlarda mutfak, tuvalet, banyo, dinlenme odaları ve bilgisayar bulunmaktadır. Ambulansta görev yapan personeller istasyonlarından ayrılamazlar, göreve hazır olacak şekilde beklemek zorundadırlar. Daha önceden belirlenmiş bir dinleme ya da yemek süreleri yoktur. Bu ihtiyaçlar görev harici en müsait zamanlarda yapılmaktadır. Personeller görev harici istasyondaki diğer evrak işleri, tıbbi malzemelerin kontrolü ve takibi ile sorumludurlar. Her istasyonun kadrolu personel arasından Başhekimlik tarafından belirlenen bir adet sorumlu sağlık personeli ve sorumlu sürücü bulunmaktadır. Komuta Kontrol Merkezindeki görevli sağlık personelleri nöbet esnasında belirli aralıkla dinlenme ve yemek molaları yapmaktadırlar. Komuta personeli çağrı, nakil ve telsiz olmak üzere üç grupta görev paylaşımı yapmaktadır (Gülsün, 2015)

2.6. Acil Çağrı ve Komuta Kontrol Merkezi

2003 yılında Sağlıkta Dönüşüm Programı kapsamında tek acil çağrı numarası oluşturma kapsamında “112 Acil Çağrı Merkezi Projesi” kararı alınmış, 2010 yılında Antalya pilot il olarak belirlenmiş ve hızla çalışmalara başlanmıştır. 2021 yılı öncesinde 112 numarası

arandığında sadece acil sağlık hizmeti almak isteyenlere yardımcı olunur ve diğer hizmetler için ayrı numaraların aranması gerekirdi. 112 Komuta Kontrol Merkezlerinin ayrı bir binası bulunmaktaydı. Proje kapsamında 2021 yılı sonu itibariyle 81 ilde "112 Acil Çağrı Merkezleri" kurulmuştur. Acil çağrı merkezinde; sağlık, itfaiye, jandarma, polis, orman, afad, sahil güvenlik gibi diğer birimlerin aynı mekânda olduğu ve koordinasyon imkânı sağlayan co-location modeli tercih edilmiştir. 16.05.2014 tarihli Resmî Gazetenin 29002 sayısı ile 112 Acil Çağrı Merkezleri Kuruluş, Görev ve Çalışma Yönetmeliği yayınlanmıştır. Yönetmelikte belirtildiği üzere Acil Çağrı Merkezleri T.C. İçişleri Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapmaktadır (Acil Çağrı Merkezi, 2021).

Acil Çağrı Merkezleri'nin kurulmasıyla birçok sorun ortadan kalkmıştır. 112 Acil Çağrı Merkezleri'nin 81 ilde aktif olmasıyla birlikte birden fazla acil numara ezberleme zorunluluğu ortadan kalkmıştır, her bir birim için çağrı merkezi oluşturma, bina yapımı gibi durumlara ihtiyaç kalmayarak maliyet tasarrufu sağlanmıştır. Sunulan hizmette standart ve kaliteli hizmet ile verimlilik arttırılmıştır. Tüm acil durumlarda kurumlar arası daha hızlı olacak şekilde koordinasyon ve iş birliği sağlanmıştır. Tüm illerde iletişim daha hızlı ve güvenli hale gelmiştir. Teknolojik alt yapı ile tüm çağrılar, telsiz konuşmaları, GPRS hareketleri kayıt altına alınmış ve takip sistemi daha iyi hale gelmiştir. Uluslararası standartlara erişerek ülkemizde bulunan yabancı hasta ya da yaralılara yardımcı olmak amacıyla dil bilen, özellikle Almanca, İngilizce, Arapça ve Rusça dillerinde çağrı karşılayan personel istihdam edilmektedir (İller İdaresi Genel Müdürlüğü, 2020).

112 Acil Çağrı Merkezi numarası arandığı zaman İçişleri Bakanlığına bağlı görevli ön çağrı personeli tarafından ilk çağrı karşılaması yapılmaktadır. Ön çağrı personeli arayan kişinin arama sebebini ve kişisel bilgilerini önünde bulunan sisteme işledikten sonra arama sebebine göre gerekli birime veya birimlere yönlendirmesini yapmaktadır. Merkezdeki sağlık, itfaiye, jandarma, polis vb. diğer birimler kendi sistemleri üzerinden ekiplerinin yönlendirmesini yaparak yardım talebinde bulunan kişilere ulaşım sağlanır.

2.7. Elektronik Vaka Sistemi (EVS)

Elektronik Vaka Sistemi (EVS) 2019 yılında Bolu başta olmak üzere Sakarya, Kırıkkale, Çanakkale gibi birçok ilde pilot olarak uygulanmaya başlanmıştır. Sağlık Bakanlığı ve İçişleri Bakanlığı tarafından ortak geliştirilen Elektronik Vaka Sistemi (EVS) tablet projesi ile ambulanslarda dijital dönüşümün ilk adımları atılmıştır. EVS projesi için pilot illerin tamamına sim kart ile çalışan tabletler dağıtılmıştır. Acil sağlık hizmetine ihtiyacı olan hasta ya da yaralı acil çağrı merkezini aradıktan sonra Komuta Kontrol Merkezi tarafından yapılan yönlendirmeyle arayan kişinin bilgileri, konumu tablet üzerinden ambulans ekibine dijital ortamda aktarılmaktadır. Ayrıca bir navigasyon cihazına ihtiyaç duyulmadan arayan kişinin konumu tablet uygulamasına tanımlandığı için olay yerine ulaşım süresi oldukça kısalmaktadır. (Acil Çağrı Merkezi, 2021).

EVS projesinden önce gidilen vakalarda hasta ya da yaralının tüm bilgileri sağlık personeli tarafından elle doldurulan kâğıt formlara işlenir, vakanın hastaneye teslimi sonrasında istasyona geldikten sonra halen daha aktif olarak kullanılmakta olan Acil Sağlık Otomasyon Sistemi (ASOS) sadece bilgisayar üzerinden erişim sağlanarak formdaki bilgiler işlenirdi. Buda oldukça fazla zaman kaybına sebebiyet vermekteydi. Proje sonrası ise tablet üzerinden hastanın tüm bilgileri girildiği zaman ASOS sistemine

uygulama üzerinden eş zamanlı olarak kaydedilmesi sağlanmaktadır. Proje 48 ilde aktif olarak kullanılmakta ve her geçen gün yeni iller eklenmektedir.

2.7.1 Elektronik Vaka Sisteminin Çalışması;

1. 112 Acil Çağrı Merkezine gelen arama ilk önce ön çağrı tarafından karşılanarak arayan kişinin kişisel bilgilerini, arama sebebini öğrenir ve sistem üzerinden form açar. Formda çağrı tarihi ve saati, arayan kişinin kişisel bilgileri, telefon, olay yeri adresi ve tanımı gibi bilgiler yer almaktadır. Eğer sadece bir kurumu ilgilendiren olay varsa sadece ilgili kuruma, eğer birden fazla kurumu ilgilendiren olay varsa ise eş zamanlı olarak ilgili kurumlara form aktarılır. Öncelik durumuna göre arayan kişiden daha fazla detaylı bilgi alması için ilgili ekibin komuta personeli ile görüşmesi sağlanır.
2. Örnek olarak Sağlık merkezine çağrı yönlendirilmesi sonrasında çağrıda görevli sağlık personeli tarafından arayan kişiyle kısa bir görüşme devam eder. Burada amaç birden fazla ambulansa, hastanın özellik gerektiren bir ambulans ekibine ihtiyacın olup olmadığı gibi bilgiler sorgulanır. Sonrasında destek sağlanmak üzere ekip ya da ekipler olayın durumuna göre görevlendirilir. Bu esnada asla zaman kaybı yoktur. Eş zamanlı olarak arka planda işleyiş devam etmektedir. Çağrı karşılayan personelden ilk bilgiler neticesinde sağlık ekibinin telsiz sorumlusu vakayı elektronik vaka sisteminin kurulu olduğu tablete acil vaka ataması yapar. Sonrasında eklenen, değişen adres veya vaka ile ilgili bir durum oluşmasında tablete bildirim gönderilir.
3. İstasyonda göreve hazır halende bekleyen acil ambulans ekibinin tablet uygulamasına aktarılan vaka, ekibin tarafından fark edilmesi için sesli ve görsel olarak 5 saniye boyunca uyarı vermektedir. Eş zamanlı olarak komuta merkezinden telsiz sorumlusu sağlık personeli tarafından vaka verildiği anonsu istasyon ismi ile anons edilir.
4. Vakayı tablet sistemi üzerinden kabul eden ekip vaka çıkış butonuna tıklar ve telsizden vakayı kabul edip çıkış yaptığı anonsunu söyler. Aynı zamanda komuta kontrol ekibinin ekranında bu bilgilerde güncellenmektedir. Ekip gideceği hastanın ön tanısını, kişisel bilgilerini ve bulunduğu konumu otomatik olarak görmektedir. Konum yönlendirmesi en hızlı veya en iyi rota tercihi sunularak trafik durumu anlık olarak ekranda yer almaktadır. Hastaya ait tüm bilgiler, yapılan tıbbi işlemler ve vaka çıkış, olay yeri varış, vakaya varış, olay yerinden ayrılış, hastaneye varış, hastaneden ayrılış ve istasyona dönüş süreleri tablet sistemine işlenmektedir.
5. Hastanın hastaneye teslim sürecinde tablet sisteminde hekime verilmek üzere bir kod bulunmaktadır. Bu kod sayesinde hastanın ön tanısı, adresi, bilgileri, acil ambulans ekibi tarafından hastaya uygulanan tıbbi işlemler ve diğer bilgiler Hastane Bilgi Yönetim Sistemi (HBYS) üzerinden tarafından görüntülenmektedir. Böylelikle veri güvenliği sağlanmakta ve hastanın tıbbi işlemleri elektronik ortama hızlıca aktarılmaktadır. Tablet üzerinden yapılan tüm işlemler ve bilgiler eş zamanlı olarak Asos'a anlık olarak kaydedilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2022).

Tüm bu süreç şu an pilot olarak uygulanan illerde geçerliliğini sürdürmekte ve kullanılan sistem zaman zaman yazılım güncellemeleri yapılmaktadır. Bu nedenle halen daha elle doldurulan kâğıt formlara tablete işlenen tüm veriler eş zamanlı olarak kaydedilmeye devam etmektedir. Bu sistem sayesinde Sağlık Bakanlığı tarafından tüm vakalar anlık olarak takip edilmekte ve olağan dışı durumlar zaman kaybetmeden takip

edilmektedir. Haberleşme ve güvenli veri aktarımı bu sayede hızlı bir şekilde sağlanmaktadır.

3- Sonuç ve Öneriler

Elektronik Vaka Sistemi, Türkiye'de acil sağlık hizmetlerinin daha etkin ve hızlı bir şekilde sunulmasını sağlayan önemli bir teknolojik gelişmedir. EVS kullanımı sonrası vaka ulaşım süresi, veri güvenliği ve aktarımı, bakanlık düzeyi erişimi, personel iş yükünün azalması açısından oldukça önemli rol oynamaktadır. Türkiye'de gerek nüfus gerekse sağlık hizmeti alıcılarının beklentilerindeki artış Acil Sağlık Hizmetleri'nde yapay zekâ uygulamalarının güncellenmesini zorunlu kılmaktadır. Acil Sağlık Hizmetlerinde öncü ülkelerde görülen teknolojik alt yapıdaki gelişmeler yakından takip edilmelidir.

Öneriler: EVS projesinde kullanılan tabletler günlük yaşantıda kullanılan ticari tabletlerle aynıdır. Korunması oldukça güç ve kılıfları oldukça zayıftır. Olay yerinde, ambulans içerisinde oldukça dikkat edilmesi gerekmektedir. Projede Komuta Kontrol Merkezi hekimi ile gerekli görülen vakalarda tıbbi destek sağlanması için görüntülü görüşme imkânı verilmelidir. Projeye Komuta Kontrol Merkezi tarafında yapay zekâ uygulamalarının eklenmesi gerekmektedir. Geçmiş yıllara ait vaka verileri yapay zekâ sayesinde analiz edilip yoğunluk oluşabileceği ön görülen bölgelere ilave ekipler belirli saat aralığında görevlendirilmelidir. Ambulans ekibi hastayı sevk edeceği zaman Komuta Kontrol Merkezi hekimi arayarak nakledileceği hastane hakkında nöbetçi hekim ile görüşmektedir. Yoğunluk ve uzman hekim ihtiyacına göre karar verilirken oldukça fazla zaman kaybı yaşandığı bilinmektedir. Proje içerisine yapay zekâ uygulamaları eklenerek HBYS sistemi ile entegrasyonu sağlanarak hastanelerin yoğunluk durumu anlık olarak görülmeli ve sistem içerisindeki ön tanı ve ana tanıya göre tablet sisteminde önerilen hastaneler uyarı olarak gözükmelidir. Böylelikle hasta ve yaralının tedaviye ulaşım süreleri kısalacak ve acil ambulans ekiplerinin iş yükleri azalarak verimliğinin artmasını sağlanacaktır.

4- KAYNAKÇA

Acil Çağrı Merkezi(n.d.), *112 Acil Çağrı Merkezi Projesi*. T.C. İçişleri Bakanlığı 01.04.2024 https://www.112.gov.tr/112-acm-projesi

Aydin E. (2004). "19. Yüzyılda Osmanlı Sağlık Teşkilatlanması". Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM, 15 (15), 185-207.

Dr. Sofuoğlu T. (2020). *Dünyada ve Türkiye'de Ambulans Hizmetlerinin Gelişimi* https://www.healthworldnews.net/dunyada-ve-turkiyede-ambulans-hizmetlerinin-gelisimi/

Gülsün, B, Yılmaz, B. (2015). "Acil Servis Hizmetlerinde Uygun Ambulans Yerinin Belirlenmesi ve Kocaeli İli İzmit İlçesinde Bir Uygulama". İstanbul Ticaret Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi, 14 (28), 29-62

İller İdaresi Genel Müdürlüğü (n.d.), *112 Acil Çağrı Merkezi Projesi*. T.C. İçişleri Bakanlığı 01.04.2024 https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/112-acil-agri-merkezleri-projesi

Resmî Gazete (24046, 11 Mayıs 2000). Acil sağlık hizmetleri yönetmeliği. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=4798&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5

Resmî Gazete (26369, 07 Aralık 2006). Ambulanslar ve acil sağlık araçları ile ambulans hizmetleri yönetmeliği. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=10834&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5

Resmî Gazete (29002, 16 Mayıs 2014). 112 acil çağrı merkezleri kuruluş, görev ve çalışma yönetmeliği. https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19670&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5

Sağlık Bakanlığı (04 Aralık 2023). *1 - 7 Aralık Acil Sağlık Hizmetleri haftasında gurur tablomuz.* https://www.saglik.gov.tr/TR-101080/acil-saglik-hizmetleri-her-yerde.html

Sağlık Bakanlığı (31 Ekim 2022). *Tablet Uygulaması* Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü https://acilafet.saglik.gov.tr/TR-61542/tablet-uygulamasi.html

Şimşek, P., Günaydın, M., & Gündüz, A. (2019). Hastane öncesi acil sağlık hizmetleri: Türkiye örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(1): 120 – 127

T.C.
UŞAK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Eşme Meslek Yüksekokulu Müdürlüğü

Sayı : E-89583326-903.07-223957 31.07.2024
Konu : Görevlendirmeler

MÜDÜRLÜK MAKAMINA

Meslek Yüksekokulumuz Laborant ve Veteriner Sağlık Programı Öğr.Gör. Dr. Esra BİLİCİ'nin 25-28 Ekim 2024 tarihlerinde Paris'te düzenlenecek olan 6. Ispec Uluslararası Modern Bilimsel Araştırmalar Kongresi'ne kongre başkanı olarak katılacağı ve ilgilinin dilekçesine istinaden Kongrede düzenleme kurulu olarak Meslek Yüksekokulumuz personellerinden aşağıda unvanları ve isimleri yazılı öğretim elemanlarının düzenlenecek kongreye düzenleme kurulu üyesi olarak katılmaları hususunu;

Olurlarınıza arz ederim.

Doç. Dr. Gülşah ÇALIŞKAN KOÇ
Öğr. Gör. Dr. Nazangül ÜNAL
Öğr. Gör. Salih SEZER
Öğr. Gör. Mustafa ATALAN
Öğr. Gör. Süleyman HACISALİHOĞLU

Ahmet Faruk YILMAZ
Meslek Yüksekokul Sekreteri V.

OLUR

Öğr.Gör. Salih SEZER
Müdür

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Adres:Elvanlar Mah. Gülmezoğlu Cad. No:93 64600 Eşme/Uşak
Telefon:0 276 221 21 54 Faks:0 276 221 21 55
e-Posta:esmemyo@usak.edu.tr Web:http://esmemyo.usak.edu.tr/
Kep Adresi:usakuniversitesi@hs01.kep.tr
Bilgi için: Ahmet Faruk YILMAZ
(MELİH YAVUZ Vekaletiyle)
Unvanı: Meslek Yüksekokul Sekreteri V.